

Iaušk Jokerćiz *ApNⁱNaGez JisGtsae*

Preveo sa engleskog izdanja: **Vladan
Dobribojević**

Urednik: **Vladan Krstić**
JOSIF FLAVIJE

JUDEJSKE STARINE

DB6RI UVOD

1) Oni koji se poduhvataju pisanja povesti ne prihvataju se takve ne- volje, bar kako ja to vidim, iz jednog i uvek istog, već iz mnogih razloga, jer se i takvi ljudi međusobno veoma mnogo razlikuju. Neki od njih pos- većuju se ovoj vrsti izučavanja kako bi pokazali svoju veštinu u uobli- čavanju građe, te da bi otuda stekli ugled plemenitog izražavanja; dru- gi su, pak, oni koji pišu povesti da bi nagradili one koje takve poves- ti zanimaju, i već su samim tim ciljem pošteđeni mnogih muka, budući da se slobodno prepuštaju iznošenju građe preko stvarnih granica sop- stvenih mogućnosti; ali postoje i oni koji su gonjeni — bilo iz potre- be

ili prinude — da pišu datu povest stoga što ih zanimaju isključivo činjenice, te otuda u sebi ne mogu pronaći opravdanje za predanost takvom olakom pisanju koje bi navodno služilo, kako se kaže, na polzu potomstvu. I zaista, nije malo onih koji su podstaknuti da iznedre povesne činjenice iz mraka zaborava na svetlost dana, te da ih predočavaju na dobrobit javnosti, upravo zbog velikog značaja koji same po sebi poseduju te gole činjenice oko čijeg se iznošenja ovakvi istoričari trude stajati. Dakle, od ovih nekoliko razloga za preduzimanje pisanja povesti, moram priznati da su dva poslednja ujedno i moji vlastiti. A oni me vode sve od kada sam postao lično zainteresovan za rat koji smo mi Jevreji vodili s Rimljanima, te sam, poznavajući posebna zbivanja u tome ratu kao i ishod do kojeg je on doveo, postao prisiljen da otpočnem pisanje sveukupne istorije kao okrilja svih ratnih okolnosti, i to upravo stoga što sam video da drugi u svojim spisima izvrću istinu o rečenom.

2) Tako sam se, dakle, poduhvatio rada koji počiva pred vama, po-mišljajući kako će se on pojaviti pred svim Grcima¹ koji njegov sadržaj priznaju dostojnim proučavanja; a ovo stoga što će ovaj rad u sebi sadržavati sve što je do nas preživelo iz naše starine, kao i, u naročitoj meri, uspostavljanje naših neponovljivih oblika vlasti, onakvih kakvi su rastumačeni iz hebrejskih spisa. I ranije sam zapravo već imao nameru, onda kada sam pisao o ratu², da objasnim ko su, u stvari, Jevreji po svom poreklu, što znači, recimo, kakvih su sudbinskih udesa oni bili predmet, po kakvom su to zakonodavstvu bili poučavani u smernoj pobožnosti i razvijanju svojih osobenih vrlina, kakve su još ratove negd vodili u dalekoj starini, sve dok nisu i protiv svoje volje bili uvedeni u ovaj poslednji s Rimljanima: ali stoga što bi se ovakvo delo bez sumnje proširilo do veoma velikog obima, izdvojio sam ga u zbirku zasebnih studija, od kojih je svaka imala svoj vlastiti početak i zaključak. Ali, s odmicanjem vremena, kao što obično biva sa preduzimanjem tako zamašnih poduhvata, postajao sam sve umorniji i sve sporije napredovao, budući da je bila reč o odista velikoj temi, i odista težak zadatak prevesti činjenice naše istorije na tuđ, i uz to nama nebliski je-

JUDEJSKE STARINE

zik. Pa ipak, bilo je nekoliko osoba koje su želele da upoznaju našu prošlost, te su me i podsticale da nastavim dalje s radom; među takvima, i ispred svih drugih, bio je Epafroditus³, čovek koji je ljubitelj svih vrsta znanja, ali posebno oduševljen poznavanjem istorije, koje bez sumnje duguje svojoj uključenosti u mnoge preokrete i svetska zbivanja, rešavao na visokom nivou odlučivanja, u kojima je pokazao izvanrednu snagu jedne odlične prirode, baš kao i nepokolebljivo odlučnu moralnost u svim iskušavajućim prilikama. Povinovao sam se, dakle, nagovaranjima ovog čoveka koji nadahnjuje upadljivim posedovanjem sposobnosti u svemu što je korisno i umesno; tako sam odlučio da svoje napore pridružim njegovim. Osim toga, bio sam i postiđen mogućnošću da dopustim sebi da sklonost prema lenjosti ostvari jači uticaj nadamnom nego što ga ima zadovoljstvo, usto veoma korisno, podnošenja napora zahtevanih u proučavanjima ove vrste: otuda sam se trgnuo, i produžio sa radom u bodrijem raspoloženju. Pored potonjih motiva, imao sam, međutim, i druge — a to je, najpre, činjenica da su i naši preci bili voljni da prenesu takva saznanja drugima, kao i druga, takođe neosporna činjenica, da su neki među Grcima podneli zaista mnogo teškoća da bi upoznali sve ono kroz šta je prošao naš narod — o kojima sam mnogo razmišljao.

3) Tako sam, na primer, pronašao da je drugi Ptolomejević⁴ bio izvanredno revnosta u svemu što se ticalo učenja i prikupljanja knjiga; da je on takođe

pokazivao naročitu sklonost da pribavi prevod našeg upravnog ustrojstva — na grčki jezik. Pri tom, visoki sveštenik Eleazar, koji ni po čemu nije zaostajao za ostalima među nama, potomcima u istom dostojanstvu sveštenog čina, nipošto nije pozavideo niti uskraćio gorepomenutom kralju učešće u poduhvatu (inače bi ga u suprotnom sasvim sigurno i lako odbio), već je znao da je upravo oduvek bilo u našem običaju da ništa od onoga što mi kod sebe uvažavamo ne uskraćujemo prenošenju drugima. Saglasno tome, smatrao sam da mi sasvim priличи da se istovremeno i ugledam na plemenitost našeg visokog sveštenika, i da ujedno pretpostavim da čak i danas može biti mnogo takvih ljubitelja znanja kakav je bio pomenuti kralj; jer on u svoje vreme nije mogao prikupiti sve naše spise; već su mu oni ljudi, koji su kao tumači bili poslani u Aleksandriju, dali samo zakonodavne knjige, pored čijih tema, međutim, postoji i ogroman broj drugih razmatranih pitanja u našim svetim knjigama. I baš ove druge, svete knjige, zapravo, najpotpunije sadrže našu prošlost tokom minulih pet hiljada godina — vreme tokom kojeg se dogodilo toliko mnogo neobičnih udesa, tako mnogo ratnih prilika, ne manje velikih učinaka naših zapovednika, kao i preobražaja u ustroju naše upravne vlasti. Nadasve, pak, čovek koji bi brižljivo pregledao našu povest, mogao bi iz nje kao nešto suštinsko naučiti to da svi događaji jedan drugog uredno nasleduju, i to čak u nevoratnoj meri, već prema odnosu spram obećanju nagrade blaženstva koje je Bog ponudio — ali to samo onima koji slede Njegovu volju ne drznuvši se da prekrše Njegove odlične zakone: i takvo proishođenje teče glat-

UBOD

7

ko sve dok se ljudi, na bilo koji način, u ime kojekakvih ispraznosti ne odreknu jasnog opažanja tih zakona, te ono što je nekada bilo kao prihvaćeno marljivo upražnjavano, naprasno ne postane dalje neprimenjivo⁵; a tada, šta god od strane nosilaca takvih promena bilo novouspostavljenog kao dobar običaj, preobraća se u neizlečivu propast. I otuda ja sada podstičem one koji pažljivo proučavaju ove knjige da upute svoje misli prema Gospodu, te da ispituju um našeg drevnog zakonodavca, bilo da on jeste ili nije razumeo svoju pravu prirodu načinom dostojnim njega samog, i bilo da jesu ili nisu njemu s pravom pripisana takva činodejstva srazmerna moći koju je postigao, kao i bilo da jeste ili nije sačuvao svoje spise od onih nedoličnih kaža što su ih drugi sastavili (premda je, s obzirom na veliku udaljenost vremena u kojem je on živio, i on sam mogao bezbedno skovati takve lagarije); jer je on živio pre dve hiljade godina; a u to, od nas tako neizmerno udaljeno doba, ni sami pesnici nisu bili dovoljno odvažni da utvrde tačan rodoslov svojih bogova, a još manje postupke njihovih izabranika, ili njihovih vlastitih zakona. Otuda ću, kako budem dalje odmicao, verno opisivati ono što je sadržano u našim zapisima o prošlosti, i to s obzirom na tačno mesto u vremenskom poretku kome pripadaju; jer već sam, uostalom, i obećao da ću upravo tako činiti celim tokom ovog svog preduzeća, ne dodajući nijednu stvar onome što zapisi sadrže, niti, pak, odatle ma šta uklanjajući.

4) Ali, budući da čitav naš duhovni sklop zavisi od mudrosti Mojsije, našeg zakonodavca, ne mogu izbeći da ovde unapred ne kažem ponešto o njemu samom, učinivši, naravno, to sasvim ukratko, stoga što bi se, kako smatram, u suprotnom oni koji čitaju ove knjige mogli upitati kako dolazi do toga da moje kazivanje, koje obećava izveštaj o zakonskim i istorijskim činjenicama, sadrži u sebi tako mnogo filozofije. Čitalac, dakle, treba da zna da je sam Mojsije smatrao

takvo prevazilaženje činje- nica neminovnim, to jest da je i onP sam, koji je dobro upravljao svojim životom, pa još i drugima darivao zakone, pre svega, zapravo, razmatrao prirodu Božiju; i da bi, otuda, kontempliranje o Božijim postupcima trebalo da bude osnov prema kojem se u življenju oponaša taj najbolji od svih uzora — Božiji — sve dotle dok je to u ljudskoj moći, i nastojati da se po njemu vlada — jer, eto, čak ni sam zakonodavac nije mogao imati ispravnu misao bez takvog nutrenja, niti bi bez njega ijedna misao koju bi napisao mogla služiti unapređenju vrlina u čitaocima. Ovim hoću da kažem da su Mojsijevi sledbenici, bez obzira na sve drugo, pre sve- ga poučavani tome da je Bog otac i gospodar svih stvari, Onaj koji sve dostiže svevidećim okom, pa otuda darujući razliva blagodat nad onima koji Ga slede — ali isto tako i uvaljuje u neizmerne jade one koji ne ho- de stazama vrline. I tako, kada je Mojsije bivao željan da ovoj pouci uči svoje sunarodnike, on nije odmah započinjao sa uspostavljanjem svojih za- kona onako kako su to drugi zakonodavci činili — što znači: ne, dakle, tek pomoću ugovora i utančavanja raznoraznih regula između ljudi, nego nadasve uzvodeći umove bližnjih kao kakve poglede uperene na Gospoda i Njegovo stvaranje sveta; i još ih uz to neprestano uveravajući kako smo 8 JUDEJSKE STARINE

mi ljudi najodličniji među svim stvorenjima Božijim na zemlji. A on- da, kada ih je jednom doveo dotle da se potčine religiji, Mojsije ih je la- ko ubedio da se potčine i u svim ostalim stvarima. Ovime se odnos koji je narod uspostavljao prema Mojsiju neizmerno razlikuje od odnosa pre- ma drugim zakonodavcima: jer, dok su potonji zapravo u ljudima izaziva- li sklonost da bogove spoznaju pukim sleđenjem poučnih priča, neminov- no se moralo događati da se uz pomoć ovakvih profanih kazivanja neki među najprekornijim ljudskim porocima prenose u tumačenje ponašanja bogova — čime su, dakako, zli ljudi mogli biti opskrbljivani najdejstvenijim opravdanjima za njihove vlastite opačine: ako bogovi tako čine, zašto ne bi i ljudi? Ali je naš zakonodavac, u isti mah kada je dokazivao kako je Bog posednik savršenstva u vrlini, takođe pretpostavljao da se i ljudi mogu i moraju boriti da u istoj vrlini i sami učestvuju; a onima koji nisu tako mislili, ili su, pak, odbijali da u takvo što poveruju, on je propisivao najstrože kazne. Ja otuda podstičem svoje čitaoc da č- tavo ovo moje preduzeće ispituju s obzirom na takvo viđenje — jer će im se u tom slučaju pokazati da u njemu nema ničega nesaglasnog bilo s Njegovim veličanstvom, bilo sa Njegovom ljubavlju za čovečanstvo; naime, ov- de se sve stvari svode na stroge činjenice prirode i svemira, čime sle- dim našeg zakonodavca koji, i pored toga što o nekim stvarima govori mudro ali zagonetno, dok druge obavlja u podesne alegorije, ipak nadas- ve polaže na jasno i izražajno objašnjavanje takvih stvari koje zahte- vaju neposredno tumačenje. Oni, međutim, koji imaju um kadar da razabe- re dublje razloge svih stvari, mogu ovde pronaći veoma čudnovato filo- zofsko shvatanje, od čijeg ću se rastumačivanja zasad uzdržati; ali ako mi Bog dopusti vremena za to, potrudicu se da ga preispitam⁶ nakon što dovršim tekući rad. A sada ću se upustiti u povest o jevrejskim stari- nama, nakon što najpre iznesem šta je to što je Mojsije rekao o stvaranju sveta, a što sam pronašao izloženo u svetim knjigama na način koji ću i sam slediti.

KNJIGA PRVA

koja pokriva vreme od tri hiljade osam stotina trideset tri
godine

OD POSTANJA DO ISAKOVE SMRTI

POGLAVLJE PRVO

STVARANJE SVETA I RASPOREĐIVANJE ELEMENATA

1) Na početku Bog stvori nebo i zemlju. Ali budući da zemlja nije iz- bijala do videla, već beše prekrivena debelom tamom a vetar duvaše nad njenom

površinom, Gospod zapovedi da nastane svetlost: pa kada i ona postade, On uze čitavu tvorevinu i razdvoji svetlost od tame; i jednome dade ime *Noć*, a drugo nazva *Dan*: a rođenju svetlosti i vremenu počinka dade imena *Jutra* i *Večeri* — i ovo bejaše zaista dan prvi. Ali je Mojsije rekao da je sve ovo opisano stalo u jedan dan, a razlog ovome mišljenju već bih sada mogao izneti; ali budući da sam već obećao kako ću slične objašnjavajuće razloge svima stvarima dati tokom samog razmatranja, to ću i izlaganje Mojsijevog stanovišta odložiti do tog vremena. Potom, nakon opisanog, tokom drugoga dana, Gospod postavi nebo ponad čitavoga sveta, izdvojivši ga iz svih ostalih delova i predodredivši mu da počiva samo za sebe. Takođe je uokolo postavio omotač jasnosti nebeske i sa njim je združio na način prijatan zemlji, te ga snabdeo vlažnošću, kišom i mogućnošću da udeljuje milost jutarnje rose. Trećeg je dana Gospod naložio oceditoj zemlji da se pojavi, sa morem koje je okružavaše; i istoga dana On učini da semena i biljke niknu iz zemlje. Četvrtog je dana uresio nebo Suncem, Mesecom i zvezdama, zadavši im kretanje i putanje, da bi se promene godišnjih doba mogle razabrati po razgovetnim znakovima. Petog je dana Gospod u život izveo stvorenja, jednako ona koja plivaju i koja lete, te prva pripadoše moru, a potom vazduhu; takođe ih je razvrstao u rodove i po mešavini svojstava, učinivši da se dalje rađaju, te da njihove vrste mogu svejednako rasti i množiti se. Šestog je dana stvorio četvoronožne zveri i podvojio ih na muške i ženske; a istog je dana još i saznao čoveka. Shodno tome Mojsije kaže da je u samo šest dana stvoren svet i sve što je u njemu. I još kaže da je sedmom danu ostavljen odmor i predah od trudnog delanja; otuda potiče da mi slavimo odmor od svih preduzeća toga dana, i nazivamo ga Sabatom, što je reč koja na hebrejskom jeziku upravo označava *počinak*.

2) Nakon što je opisao okončanje i sedmog dana⁷ stvaranja, Mojsije počinje da govori filozofično; tako, u pogledu nastanka čoveka, on kaže ovako: da je Bog uzeo prašinu zemnu, i saznao čoveka, te mu udahnuo duh i dušu⁸. Ovaj je prvi čovek nazvan Adamom, što na hebrejskom jeziku znači *Onaj koji je crven*, stoga što je uobličan od zgrudvane crvene zemlje — jer se ova zemlja smatra devičanskom i istinskom. Bog je takođe naložio upriličenje svekolikih živih stvorenja — nakon što ih je stvorio kao muške i ženske u njihovim vrstama — Adamu koji im je, opet, podario ona imena po kojima se ova stvorenja i danas nazivaju. Ali kada je primetio da Adam nema žensku pratnju, niti svoga društva, jer takvo što i nije bilo dotad stvoreno, te da je s nevericom opazio životinje koje behu već podeljene na ženske i muške, Bog je Adama uspavao, te mu izvadio jedno rebro i od njega sačinio ženu; nakon čega je Adam ženu odmah prema sebi poznao nakon što mu je privedena, i razumeo da je ona od njega saznana. Tako je žena na hebrejskom jeziku prozvana *Isa*; ali je njeno pravo ime bilo Eva, što znači *Majka svega živog*.

3) Mojsije dalje kaže da je Bog posadio rajski vrt na istoku, namah u njemu silno uzgajivši sve vrste bilja; i da je među njima bilo i drvo života, kao i onog znanja kojim se moglo spoznati dobro i zlo; te da je, nakon što je doveo Adama i Evu u vrt, oboma zapovedio da se o biljkama staraju. Tada vrt već beše navodnjen jednom rekomo koja je tekla uokolo cele zemlje, podeljena na četiri dela. Od ovih je Fison, što je ime koje označava mnoštvo, svojim tokom stizao do Indije, pronalazeći izlaz do mora, i od strane Grka je nazivan Gangom. Takođe se i Eufrat i Tigar slivaju sve dok se ne uliju u Crveno more. Ovde ime Eufrat, ili Frat, označava bilo koje rasejanje, ili cvet, dok Tigar, ili Diglat, označava ono što je hitro, i povezano s

uskošću; a Geon protiče kroz Egipat i označava ono što izvi- re na istoku, što je upravo značenje koje Grci nazivaju Nilom.

4) Potom je Bog zapovedio da Adam i njegova žena mogu jesti plodove svakog drugog bilja sve dok se uzdržavaju onoga sa drveta znanja, i pred- skazao im da će, ukoliko ga se dotaknu, ovim dokazati svoju ništiteljsku i propadljivu narav. Ali, kako su sva živa bića u početku govorila is- tim jezikom, dogodilo se da je zmija, koja je tada živela sa Adamom i nje- govom ženom, razotkrila svoju zavist prema njihovom srećnom življenju u poslušnosti zapovestima Božijim. Jasno sebi uprizorivši da će u slučaju njihove neposlušnosti ovo dvoje dopasti kobne nesreće, zmija je sa takvim zločudnim predumišljajem ubedila ženu da okusi plod sa drveta znanja, rekavši da se u njemu nahodi poznanje dobra i zla — što je, pak, ono znanje koje će ih, ukoliko ga prisvoje, voditi ka srećnom živo- tu, takvom koji ni po čemu neće biti podređen onome što ga Bog za sebe ima; i sa takvim je nagovorom zmija obrlatila ženu, ubedivši je da pre- zre zapovest Božiju. A onda, nakon što je ona sama okusila ploda sa drve- ta života i ostala zadovoljna njegovim ukusom, žena je nagovorila Ada- ma da i sam isto postupi. Ali odmah pošto su tako učinili, primetiš da su namah postali jedno pred drugim nagi; i osetivši sram da se takvi pokazuju pred ostalim sazdanim tvarima i drugim stvorenjima, oni ubr- zo nađoše nešto čime će se pokriti — jer je drvo izoštrilo moć njiho- vog razumevanja — a to beše lišće smokvino. I, već otpavši od svake skromnosti, oni se tako uvezaše lišćem, misleći da su sada srećniji no što su ranije bili, budući da su otkrili nešto bez čega dotle kao da po- čivahuu oskudici. Ali netom pošto Bog stiže u vrt rajski, Adam, koji je ranije uobičajavao da sa Bogom razgovara, znajući jasnom svešću da je zlo postupio, odstupi od te navike. Ovakvo ponašanje je iznenadilo Boga, te On upita koji je uzrok takve promene u vladanju, i zašto se Adam, koji je sve dotle uživao u svakoj prilici razgovora, sada od nje uklanja i od nje uzmiče. No kako Adam ne odgovaraše, budući svestan da je prekršio za- povest Božiju, Bog mu se ovako obrati: „Na počelu vam predodredih, te-

bi i ženi tvojoj, kako možete voditi blažen život, bez ijedne patnje, brige ili nemira duše; i da sve stvari koje mogu doprinositi vašem za- dovoljstvu i uživanju moraju uzrastati po mom providenju i uz vlasti- to saglasje, bez ikakvog vašeg staranja i truda: jer bi vas trud i napor- no staranje ubrzo postarili i smrt više ne bi bila u nedohvatnoj dalji- ni. Ali sada si ti zloupotrebio moju dobru volju i usudio se da neposlu- hom odgovoriš na moje zapovesti, te ti tako ćutnja nije znak vrline, ne- go tvoje zle savesti." Adam, međutim, tada pokuša da opravda svoj greh, i da od Boga izmoli oprostaj time što će svu krivicu za učinjeno svali- ti na svoju ženu; te tako reče da ga je ona obmanula, čime prema njoj pos- tade optužitelj; žena, pak, sa svoje strane, okrivi zmiju. Ali Bog Adamu svejedno dodeli kaznu, već i stoga što se ovaj tako slabovoljno povinovao savetu ženinom — i tako izreče odluku da zemlja više neće rađati plo- dovima po svom vlastitom saglasju, već da će čak i uz trudno obdelavanje ljudskih ruku samo nekim plodovima rađati, dok će druge nadalje odbija- ti da im daruje. I još Bog osudi ženu na patnički napor rađanja, i na oštre bolove prilikom izvođenja novorođenčadi iz utrobe u život — a ovo stoga što je Adama ubedila istim onim nagovorom kojim je i zmija nju, te ga je tako dovela do nesrećne kobi. Bog takođe oduze zmiji moć govo- ra, razgnevljen njenim zločudnim držanjem prema Adamu. Pored toga, Bog unese otrov pod jezik zmijski, i učini je neprijateljem ljudi koje uputi da svoje udarce vazda usmere na njenu glavu, što je

mesto gde od opisanog dana počiva njena pakosna zlotvornost prema ljudima i gde će se najlak- še odmeriti njihova osveta za učinjeno. I još Bog oduze zmiji moć upotrebe nogu, i osudi je da puzi po tlu. A kada Bog dosudi ove kazne, on iste- ra Adama i Evu iz rajskog vrta i progna ih na drugo mesto.

POGLAVLJE DRUGO

O ADAMOVOM POTOMSTVU I DESET NASLEDNIH KOLENA OD ADAMA DO POTOPA

1) Adam i Eva imali su dva sina: starijem dade ime Kain koje, pro- tumačeno, označava *posedovanje*; mlađeg, pak, nazvaše Aveljom, imenom koje označava *tugu*. Oni su takođe imali i kćeri. A dvojici braće beše udovoljeno posve različitim načinima življenja: jer je Avelj, mlađi, bio ljubitelj pravičnosti, a stoga što je vera u Gospoda bila prisutna u svim njegovim delima, on se odlikovao vrlinom, i pripade mu zanimanje pas- tira. Kain, pak, ne samo da, nasuprot bratu, beše zao u svakom pogledu, već je bio i sasvim predan požudi sticanja, te tako prvo čemu se domisli beše način na koji će porati zemlju. Zato se i dogodilo da je Kain ubio Avelja, i to u okolnostima koje opisujemo. Dvojica braće, naime, rešiše da prinesu žrtvu Gospodu i stoga Kain donese plodove zemlje i svoga ra- tarskog truda, a Avelj donese mleko i prvorodenčad svoga stada; i Bog be- še zadovoljniji ovim potonjim žrtvovanjem, budući da je ono prirodno ¹⁴ JUDEJSKE STARINE

ishodilo iz onog što je imalo njegovu saglasnost, za razliku od onog što beše dobijeno kao plod domišljaja požudnog čoveka i nasiljem nad pri- rodom. Otuda proizade da Kain ostade u gnevnu prema svome bratu Avelju kojeg Gospod ispred njega istaknu u milosti. I tako on poseče brata, pa potom sakri njegovo telo, misleći da tako izbegne otkriće zločina. Ali Gospod, koji je znao šta je učinjeno, dođe pred Kaina i upita ga šta se do- godilo sa bratom njegovim kojega nije video mnogo dana, iako beše svik- nut da ih ranije obojicu vidi u razgovoru. Kain, zatečen, posumnja u svoju nameru, i ne mogao se odlučiti koji bi odgovor dao Gospodu. Tako ispr- va reče da je i sam u nedoumici povodom bratovljevog nestanka; ali po- tom, kada ga Bog, svojom odlučnom rešenju da razotkrije ono što se dogodilo, nagna da se izjasni, Kain izjavi da nije na njemu da bude bratov ni čuvar ni zaštitnik, niti da, pak, bude motrilac onoga što se sa bra- tom zbiva. Ali Bog tada zauzvrat optuži Kaina da je brata ubio, ovim re- čima: „Pitao sam se otkuda to da ti ne znaš šta je od tvoga brata posta- lo, ti, koji si ga svojom rukom pogubio." Pa ipak Bog, uvaživši Kaino- vo žrtvoprinošenje kojim ovaj iskaza moleban da se Gospod u odmazdi ne povede za krajnosti svoje srditosti, ne dosudi Kainu kaznu smrti, već zakle udese prokletstva njemu i njegovom potomstvu do sedmoga kolena. On takođe progna Kaina i ženu njegovu iz zemlje u kojoj su dotle živeli. A kada se Kain poboja da će u svom lutanju završiti među divljim zveri- ma i od njih postradati, Bog mu naloži da se ne prepušta toj žalobnoj sumnji i da pođe slobodno po vascelom svetu ne strepeći da će mu kak- va patnička kob doteći od strane divljih zveri. Pa položivši nad nji- me znak prokletstva po kojem će se nadalje poznavati, Bog mu zapovedi da napusti zemlju.

2) Kada Kain proputova mnogim krajevima, on, naposljetku, sa ženom svojom, podiže grad po imenu Nod, što beše i ime mesta na kojem je zi- danje izveo, te od

njega učini svoje dalje prebivalište, u kojem takođe stade i decu podizati. Ali kaznu svoju on ne shvati tako kao priliku za popravljjanje, već samo za uvećanje svoje zlobivosti; jer je Kain težio je- dino za tim da obezbedi sebi svaku stvar koja mu je mogla doneti užitak, iako ga je takvo nastojanje primoravalo da bude zlurad i štetan po svoje susede. On uvećavaše imetak svog domaćinstva pljačkom i nasilnošću; uznemiravao je bližnje kako bi sebi pribavio zadovoljstva i dobra oteta lopovlukom, te postade veliki predvodnik ljudi u zloćudnim preduzeći- ma. Takođe je uveo promeneu ono što beše prirodna jednostavnostu kojoj negda življahu ljudi, i postade izumitelj mera količine i težine. I ta- mo gde su ljudi dotle živeli nevino i darežljivo, budući da nisu znali ništa od tih veština merenja, on promeni svet u podneblje prepredenih lukavština. Pre svega, on postavi granice posedi- ma; zatim sazida grad kojeg utvrdi zidinama, te porodicu prisili da u njemu živi, a sam grad nazva Enoh, po svome najstarijem sinu. A potomstvo njegovo ovako se dalje rađaše: Enohu se rodi sin Jared, ovome sin beše Malalijel, ovome se ro- di Matusela čiji sin, opet, beše Lameh; ovaj potomci, pak, imao je sedam- deset i sedmoro dece sa dve žene, Silom i Adom. Od ove poslednje rodi se

Džabal, koji podiže šatore i zavole život pastirski. Brat Džabalov, pak, po imenu Džubal, obučavaše se u muzici¹⁰ i izmisli psalterion i har- fu. S druge strane, pak, Tubal, jedno od dece što ih izrodi Sila, preva- zilazio je sve ljude u snazi, i beše veliki veštak slavan u svim umeći- ma ratničkih činova. Time je pribavljao sve što je moglo služiti teles- nim užicima, a pre svega je izumeo pravljenje mesinganog oruđa. Lameh takođe beše i otac jedne kćeri, po imenu Nama. I stoga što Lameh beše veoma vešt u svemu što je služilo otkrovenju namisli Božijih, on tako otkri da život provodi kažnjen zbog greha ubistva što ga nad Aveljom počinio njegov brat Kain, i to otkriće prenese ženama svojim. Ali šta je to vredelo! Jer čak i dok Adam još bejaše živ, odlučio se u Bogu da će po- tomstvo Kainovo postajati sve grđe u zlu, te da će jedan naslednik za dru- gim umirati u zlu ustrajniiji no što beše njegov prethodnik. I odista, ovo potomstvo beše nepodnošljivo u ratu i divlje u pljačkama. Pa čak i ako koji beše ponešto uzdržan u ubijanju ljudi, onda se zacemento- vaše u raskalašnosti, u nedostojnom vladanju, i činjenju nepravdi zbog pu- ke dobiti.

3) Usled toga Adam, koji beše prvi čovek i jedini koji je bio sazdan od zemlje (što se zbog naše rasprave mora utvrditi kao neupitno znanje), nakon što Avelj beše posećen a Kain proteran zbog zločina bratoubist- va, bejaše zabrinut za potomstvo, imajući žarku želju za decom, iako je tada imao već dve stotine trideset godina; jer, nakon toga je živio još čitavih sedam stotina godina i potom preminuo. On je odista imao i mnogo druge dece¹¹, a među njima posebno ističemo Seta. U pogledu osta- lih recimo da bi ih bilo teško sve makar i imenovati; stoga ću ja uzna- stojati da pružim obavesti samo o onima koji proiziđoše od Seta. Jer taj je Set, kada uzraste do doba u kojem je mogao razlikovati ono što je do- bro, postao čovek bogat vrlinama; i kako on, otuda, sam posedovao vrs- tan karakter, tako je za sobom ostavio i decu koja su ga oponašala u nje- govim vrlinama; i sva se ona pokazala dobrima po naravi. Shodno tome, ta deca naseljavahu istu zemlju bez razmirica i u srećnom življenju, bez ijedne nedaće koja bi se na njih oborila, sve dok u takvom spokojnom ži- vljenju i ne pomreše. Oni su takođe izumitelji one posebne vrste mud- rosti koja se tiče nebeskih tela i njihovog poretka. A da se ta saznanja ne bi izgubila pre no što postanu dovoljno široko poznata i tako obez- beđena potomstvu — s obzirom na Adamovo predviđanje da će svet jednom biti razoren vatrenom stihijom, a drugi

put silinom i obilnošću nadiravode — oni sazdaše dva stuba¹², jedan od cigle i drugi od kamena, te u njih oba podjednako urezaše svoja otkrića, i to stoga što bi u slučaju potopa onaj od cigle bio razoren dok bi se onaj od kamena, pak, uspeo održati i uspešno preneti sva otkrića ljudskoj rasi, pa između ostalih i to da pored kamenog bejaše i drugi stub sazdan od cigle. Ovaj stub tako i danas postoji u zemlji Siriji.

O POTOPU, I NA KOJI JE NAČIN NOJE SPASEN U ARCI SA CELIM SVOJIM
RODOM I KASNIJE SE NASTANIO U RAVNICI ŠINAR

1) Tako je Setovo potomstvo nastavilo da kroz sedam naraštaja slavi Boga kao Gospodara svemira i da u celosti štuje pouke vrline. Ipak, kas- nije tokom vremena, kod nasljednika ovih sedam prvih naraštaja došlo je do izopačenja i odricanja od običaja po kojima su živeli njihovi oče- vi, sve dotle dok ne prestaše da prinose one počasti Bogu koje behu duž- ni da ustrajno održavaju, pa još i odustaše od svakog obzira u pravič- nom ophođenju prema ljudima. I kao što su nekada dostizali visok stu- panj revnosti u očuvanju vrline, sada u činovima pokazivahu dvostru- ku revnost u očuvanju zlobivosti, sve dok od Boga ne učiniše svoga ne- prijatelja. Tako se mnogi anđeli¹³ Božiji, zavedeni od žena ljudskih, sa ovima spojiše i izrodiše decu koja se pokazahu nepravedna i prezira- hu sve što je dobro, oslanjajući se pri tom na pouzdanje koje su imali u svoju sopstvenu golemu snagu; zbog toga se održalo predanje da su se ovi ljudi u svojim činovima pokazivali nalik onima koje su Grci nazivali divovima. Kako Noje beše veoma zabrinut onim što su činili, i neza- dovoljan njihovim vladanjem, on ih nagovaraše da nabolje promene svoje zasnove, pa time i činove koji su iz njih ishodili: no kako vide da to ne može uroditi plodom, već da oni ostajahu robovima svojim zlim užici- ma, Noje se poboja da će oni i njega pogubiti skupa sa njegovom ženom i svim drugim sinovima i ženama sa kojima ovi behu venčani; te tako on napokon napusti tu zemlju.

2) Ali je Bog istinski voleo ovog čoveka zbog njegove ispravnosti; i stoga On ne samo da baci prokletstvo na one druge ljude zbog njihove zlo- bivosti, već odredi da bude uništena čitava rasa ljudska, te da umesto nje bude stvorena jedna nova, očišćena od zla, sa životima čiji će vek u od- nosu na prvu rasu biti skraćen u broju godina življenja sve do samo sto- tinu i dvadeset leta. S tim na umu Bog učini da suva zemlja potone u mo- re, čime svi drugi ljudi bejahu zatomljeni, te preostade samo Noje jer ga Bog posavetova da sledi njegov uput i veštinom pronađe put do spasenja, a to izgledaše ovako: Noje je trebalo da načini arku od četiri sprata, tri stotine lakata dugačku¹⁴, pedeset lakata široku, i trideset lakata visoku; prema istom uputu Noje uđe u tu arku skupa sa ženom i sinovima svojim, kao i ženama i decom svojih sinova, i u arku unese ne samo poput- bine neophodne da zadovolje sve njihove potrebe, već i ostatak svih dru- gih vrsta živih stvorenja, i to jedne kao par muškog i ženskog pola, ka- ko bi nadalje očuvao njihov rod, a druge u sedmicama istorodnih prime- raka. Ova je arka imala čvrste zidove i krov, te bila poduprta unakrsno postavljenim gredama, tako da ni na koji način nije mogla biti potopljene niti preplavljena silinom vodene stihije. I tako je Noje uspeo da op- stane, kao deseti potomak Adamov, jer beše sin Lamehov, a ovaj Matuse- lin, čiji otac beše Enoh, sin Jaredov, koji beše sin Malalejev koji, sku-

pa sa mnogim sestrama svojim, predstavljaše porod Kainana, sina Enosovog; a otac ovog Enosa beše Set, sin Adamov.

3) Ova se kobna propast dogodila u šest stotoj godini Nojeve uprave, u drugom mesecu, koji Makedonci nazivaju *Diusom*, a Jevreji *Marke-suanom*, jer su po tome ravnali svoju godinu u Egiptu. Ali Mojsije ukazuje da je *Nisan*, koji označava isto što i *Ksantikus*, trebalo da bude prvi mesec njihovih praznika, zato što je on izveo Jevreje iz Egipta u to me mesecu; tako je ostalo da taj mesec započinje godinu u pogledu svih praznujućih svečanosti kojih se Jevreji pridržavaju u čast Boga, iako je Mojsije sačuvao izvorni red meseci u godini u svemu drugom što se tiče svakodnevnih delanja, poput prodaje i kupovine dobara. Otuda Mojsije kaže da je ovaj potopni povodanj započeo dvadeset sedmog [sedamnaestog] dana gorepomenutog meseca, a ovaj je padao u dve hiljade šest stotina pedeset šestu [ili hiljadu šest stotina pedeset šestu] godinu brojanu od nastanka Adama, prvog čoveka. I to je vreme ostalo zapisano u našim svetim knjigama, budući da su oni koji su živeli u to doba brižljivo i sa velikom pouzdanošću zabeležili jednako datume života i umiranja slavnih ljudi.

4) Jer, doista, Set bejaše rođen kada je Adamu bilo dve stotine i trideset godina od njegovih devet stotina trideset, koliko je ukupno živeo. U dve stotine pedesetog godini života Setovog od ovoga nastade Enos, koji je u devet stotina dvanaestog godini svog života prepustio vlast svom sinu Kainanu, kojeg je dobio u stotinu i devedesetog godini života. Kainan je isto učinio u svojoj devet stotina desetoj godini, kada je ostavio vlast sinu Malalejelu, kojeg je dobio u svojoj stotinu sedamdesetog godini. Ovaj Malalejel, koji je živeo osam stotina devedeset pet godina, preminuo je ostavivši za sobom sina Jareda, rođenog u stotinu šezdeset petoj godini očevog života. Jared je živeo devet stotina šezdeset dve godine, kada ga je nasledio Enoh, koji je rođen kada njegovom ocu beše stotinu šezdeset dve godine. Enoh je, pak, napustio sve što je dotle stekao i pošao Gospodu kada je imao tri stotine šezdeset pet godina, tako da oni koji su ga nasledili nisu mogli da ostave nikakvih valjanih podataka o njegovoj smrti. Nadalje je Matusel, koji beše rođen u stotinu šezdeset petoj godini očevog života, dobio za sina Lameha, i to u svojoj stotinu osamdeset sedmoj godini, a ovaj je Lameh u sedam stotina sedamdeset sedmoj godini svog upravljanja zemljom naimenovao za svog naslednika u vladanju nad svim ljudima sina Noja, kojeg je dobio kada je imao stotinu osamdeset dve godine. Noje, pak, ostade upraviteljem ljudi devet stotina pedeset godina. Sve ove godine, sabrane zajedno, čine vremenski iznos koji smo gore izneli. Ali neka se niko ne oslanja na istraživanje datuma smrti ovih ljudi, jer su se njihovi životi protezali uporedo sa životima njihovih sinova i unuka: bolje će biti ako se u rasuđivanju posvećuje samo datumima njihovog rođenja.

5) Kada Bog dade znak, kiša počela liti, i voda svejednako padaše četrdeset vascelih dana, sve dok visina njena ne dostiže petnaest lakata iznad površi zemljine, što je svakako razlog zašto veći broj stvorenja ¹⁸JUDEJSKE STARINE nije preživeo, budući da nije imao kuda da utekne. Ali i kada je kiša napokon prestala padati, voda se ne počela odmah osecati, već njeno povlačenje započelo tek stotinu pedesetog dana (što znači sedamnaestog dana sedmog meseca) kada stade pomalo opadati. Nakon toga, arka se zaustavi nasukana na vrhu jedne planine u Jermeniji, kada je, uočivši povoljnije okolnosti, Noje napokon otvori; a tada, videvši mali komad zemlje oko arke, on se nastavi uspokojavati, i u sebi pronađe pregršt

razloga za ra- dosnu nadu da je izbavljenje ipak moguće. A nekoliko dana docnije, kada se voda, produživši s opadanjem, izrazitiije povuče, Noje odasla napolje gavrana, budući željan da sazna da li je još neki deo zemlje ostao suv iza povlačenja vode, i da li može bezbedno napustiti arku; ali se gavrana, našavši da je čitava zemlja još uvek poplavljena, ponovo vrati Noju, koji nakon sedam dana iznova pokuša da utvrdi stanje zemljino, ovog pu- ta poslavši goluba koji mu se vrati pokriven muljem i noseći u kljunu maslinovu grančicu — i tako Noje saznade da je potop nad zemljom pro- minuo. Počekavši smotreno još sedam dana, on zatim, po isteku tog vre- mena, izvede i odasla živa stvorenja iz arke, a takođe i sam sa porodicom izade, te prvo što učini beše da prinese žrtvu Bogu i oko žrtve upri- liči slavlje sa saputnicima svojim. Međutim, Jermeni ovo mesto nazi- vaju *Mesto silaska*; jer je arka bila spasena na tom mestu, a njene ostatke meštani i dan danas rado pokazuju.

6) Svi pisci povesti o varvarskim narodima neizostavno pominju ka- ko potop, tako i arku, među njima i Haldejac Berossus koji, opisujući okol- nosti u kojima je došlo do potopa, kazuje ovako: „Priča se da se izvesni de- lovi ove lađe i dalje nalaze u Jermeniji, u Kordijanskim planinama, kao i da neki ljudi nose bitumenske komadiće koje su odneli sa tih delova, te ih rado koriste kao amulete kojima će odagnati svakakve opakosti." Slično kazuje i Hijeronimus Egipćanin koji je pisao o feničanskim starinama, pa i Mnasej i mnogi drugi. Tako je Nikola Damaskijac, u svojoj devedeset šestoj knjizi poklonio posebnu pažnju ovim temama, i to na mestu gde ka- zuje ovako: „U Jermeniji, iznad Minijasa, postoji visoka planina po ime- nu Baris, o kojoj postoje izveštaji kako su mnogi koji su izbegli za vreme velikog potopa na njoj pronašli izbavljenje; a takođe i da je onaj koji je tu dospao zbrinut u arci, našao na vrhu te planine obalu za usidrenje plo- vila čiji su ostaci balvana još uvek u velikoj meri očuvani. Ovo bi mo- gao biti čovek o kojem je pisao Mojsije, jevrejski zakonodavac."

7) Ipak, što se tiče Noja, on je i dalje bio nespokojan: budući da je znao kako Bog beše nameran da uništi čovečanstvo, bojao se da Gospod svake godine neće iznova potopiti zemlju. Zato Noje ponudi žrtve palje- nice i preklinjaše Gospoda za dopuštenje da priroda može nadalje traja- ti u svom negdašnjem toku i poretku, a takođe moljaše i to da Bog više ne donosi tako strahotne presude zbog kojih bi čitave vrste stvorenih bića bile dovedene u opasnost od uništenja — već da sada, nakon što je kaznio one zle, preostale ljude poštedi daljeg kažnjavanja, te da se zadr- ži u granicama negdašnjeg suda i ovaj potop bude poslednji, posle kojeg će naslednici rase ovih ljudi biti oslobođena nove takve nesreće. Jer bi

KNJIGAPRVA

19

u suprotnom ovima potonjim moralo biti još i teže od prvih stradal- nika, budući da bi bili osuđeni na još gore uslove nego što behu negda- šnji [kojima je iskušavan Noje]: ovo stoga što bi oni zapravo bili već predodređeni za drugi potop, to jest, dok još u sebi nose nemir i užas- nutost prizorima prvog potopa, moraju biti spremni na uništenje koje im sleduje usled drugog. Noje je takođe molio Boga da prihvati njegovu žr- tvu i da ne dopusti da zemlja ikada više bude podvrgnuta takvim učin- cima Njegove jarosti; da ljudima bude dozvoljeno da nastave sa radosnim uzgajanjem prirode; da podižu gradove i srećno žive u njima; i da im ne bude uskraćeno nijedno od onih dobara u kojima su uživali pre potopa; i da mogu dostići do slične dužine dana i životne starosti do kojih su njihovi preci ranije već stizali.

8) Kada je Noje izneo ove molebni, Bog, koji je voleo ovog čoveka zbog njegove ispravnosti, nagradi molioca njihovim potpunim uslišenjem, i navesti da nije On taj koji je doneo razorenje onečišćenom svetu, već da su ljudi sami izazvali osvetu zbog svojih sopstvenih zlosti; i da on ne bi ni nastanjivao ljude na zemlji da ih je smerao uništiti, i da bi u tom slu- čaju svakako bio izraz veće mudrosti da im uopšte i nije udeljivao život, nego da im ga je darivao samo zato da ih potom dovede do razorenja. „Među- tim, pozlede“, reče On, „koje su ljudi naneli mojoj celovitosti i čednosti, prisilile su me da izvedem ovu kaznu nad njima. Ali ću u vremenu koje do- lazi odustati od zahteva za takvim kaznama i učincima ovakve jarosti za njihova buduća zlodejstva, posebno uvažavajući tvoje molitve. Stoga, ako u bilo koje doba budem slao oluju ili kišu u posve vanrednim istupima, ne- moj se uplašiti pred obimnošću izlivanja; jer se voda više nikada neće rasprostrti preko cele zemlje. Ja od tebe, međutim, zahtevam da se uzdr- žiš od prolivanja ljudske krvi, da se čuvaš posve čistim od greha ubist- va i da kažnjavaš one koji počinje takav zločin. Dopuštam ti da se po svom nahođenju koristiš svim drugim živim stvorenjima onako kako te u gladi vode tvoji ukusi; jer sam te učinio gospodarem sviju njih, jednako onih stvorenja koja hodaju zemljom ili plivaju vodama ili, pak, onih koja lete u oblastima smeštenim visoko u vazduhu — jedi ih sve, ali s izuze- tkom njihove krvi, jer se u krvi nahodi život. A znak koji ću ti ostaviti sa porukom da je moj bes prominio biće luk nad zemljom“. (Ovde se zapravo misli na dugu, jer drevni pisci strogo određuju da duga neosporno pred- stavlja Božiji znak.) A kada Bog ovo reče i obeća što je imao, On otide.

9) Nakon što je Noje živio još tri stotine pedeset godina posle Po- topa, i čitavo to vreme proveo u blagostanju, on preminu proživевši ukupno devet stotina pedeset godina. Ali neka niko, razmatrajući ovu starost i poredeći živote ovih drevnih ljudi sa našim životima i sa ovom pregršti godina što ih danas pretražavamo, neka niko, dakle, ne pomisli da je ono što smo ovde o drevnima izneli neistinito; i neka niko kao potkrepljenje ne navodi kratkoću našeg današnjeg življenja, odričući da, kao ni mi, ni oni drevni nisu mogli dostizati tako dugo trajanje života — jer ti drevni naprosto bejahu voljeni od Boga, i od sa- moga Boga stvoreni. Osim toga, i to što njihova hrana beše prikladna 20 JUDEJSKE STARINE produženju života, mogli su oni doživeti tolike starosti; povrh sve- ga, Bog im je obezbedio produženje života i kao nagradu za njihovu vr- lost, kao i za dobro upotrebljeno vreme u kojem stigoše do astronom- skih i geometrijskih otkrića, koja im ne bi dopustila dovoljno vreme za predskazanja zvezdanih ciklusa, osim ako nisu živeli šest stotina go- dina, stoga što je za dovršenje jedne Velike godine potreban upravo to- liki vremenski period. Nadalje, za ono što rekoh svedoke imam u svima onima koji su pisali slične povesti o starinama, jednako među Grcima i varvarima; jer se čak i Maneto, koji je pisao egipatsku povest, i Berosus, koji je sabrao haldejske zapise, i Mohus i Hestijus, a među ovima posebno Hijeronimus Egipćanin ili oni koji su sročili povest o feničanskim starinama, slažu u onome što ovde govorim: Hesiod takođe, i Hekaceus, i Helanikus, i Akusilej; a među ovima takođe i Eforus i Nikolaus navode da su drevni ljudski preci živeli po hiljadu godina. Ali neka povodom ovog pitanja svako na njega gleda onako kako misli da je najprikladnije.

POGLAVLJE ČETVRTO

O VAVILONSKOJ KULI I POMETNJI JEZIKA

Nojevih sinova beše trojica: Šem, Jafet i Ham, ovaj poslednji bi rođen stotinu godina pre Potopa. Njih trojica pre svih drugih ljudi bejahu sišli sa planina u ravnice i tamo se nastanili, ubedivši i ostale, koji zbog straha od poplave zazirahu od niskog tla i behu veoma nevoljni da silaze sa viših predela, da se ipak usude i slede primer trojice braće. Ravnica, u kojoj se isprva naseliše, zvala se Šinar. Bog im, sa svoje strane, zapovedi da svoje življe izašlju sve dalje, da podižu nastambe i nastanjuju vascelu zemlju, kako ne bi došli u iskušenje da među sobom u tiskanju i trvenju zameću kavge, već da slobodno i po svojim potrebama zaposedaju i obrađuju prostranstva zemljina i u izobilju uživaju njene plodove. Ali, oni se u vladanju pokazivahu tako loše usmereni da prestadoše da se povinuju Bogu. Iz tog razloga brzo dopadoše nećaci i takvim vladanjem učiniše sebe podložnim grehu, zbog kojeg ponesoše krivicu: naime, kada se umnožiše bezbrojnim potomstvom Bog ih ponovo upozori da se dalje rasele i osnuju nove naseobine; ali oni — zamišljajući da boljitak koji uživahu ne ishodi iz milosti Božije, već da je moć koju su sami u sebi osećali uzrok izobilju u kojem se zatekoše — uopšte ne poslušashe Gospoda. Štaviše, oni ovom ogлуšenju dodadoše i drugu neposlušnost Božijoj volji, posumnjavši da je skriveni razlog zbog kojeg behu slani da osnivaju nastambe u tome da Bog, nagoneći ih time na podeljenost i razdvojenost, želi da učini da postanu podložniji Njegovom nahođenju.

2) Poimence Nimrod beše taj koji ih je pobudio na takvo odbijanje i preziranje Boga. Bio je on unuk Hamov i sin Nojev, istaknut čovek velike telesne snage. On ubeđivaše ostale da blagodat u kojoj prebivahu ne pri-

KNJIGA PRVA

21

pisuju Gospodu i da nisu Njegovim posredstvom došli do srećnog življenja, već da je njihova vlastita smeonost ono što ih je dovelo do takvog stanja. Uz to, Nimrod je takođe i postepeno preinačavao način upravljanja u tiraniju, uvidevši da ne postoji drugi način okretanja ljudi od straha pred Bogom, osim njihovog neprestanog dovođenja u zavisnost od njegove sopstvene moći. Takođe još govoraše da bi se on usprotivio Bogu kada bi ovaj naumio da još jednom potopi svet: jer će on, Nimrod, podići kulu toliko visoku da je voda neće moći da dosegne! Povrh svega, Nimrod je tvrdio čak i to da će se on lično osvetiti Bogu za uništenje koje je poslao na očeve tadašnjih ljudi!

3) Veliko mnoštvo ljudi beše spremno da sledi put koji im je Nimrod predodredio, i da u potčinjavanju Bogu ne vide ništa drugo do uzor kuka-vičluka. Stoga takvi, ne libeći se nikakvog napora niti i u jednom trenutku pokazavši nemar prema poduhvatu, podigoše kulu koja, zahvaljujući mnoštvu ruku koje oko nje poslovahu, uzraste veoma visoka i mnogo pre nego što je iko to mogao očekivati. Štaviše, širina njena beše takoglema i ona bi tako snažno sazdana, da ma koliko visoka se pogledu ukazivala, ipak taj utisak još i zaostajao za njenom stvarnom veličinom. Bila je složena od pečene cigle, sa vezivom od živog vapna i obložena bitumenom, kako bi ostala otporna na vodu. Kada Bog vide da se neimari tako mahnito vladaju On ipak ne odluči da ih sasvim uništi, uprkos tome što tako očigledno ništa ne naučiše niti u mudrosti uzraslošću poučeni razorenjem grešnog naraštaja koji im je prethodio; umesto uništenja, dakle, Bog unese među njih

potpunu pometnju, učinivši da stadoše govoriti različitim jezicima, proizvevši tako potpunu ne- mogućnost njihovog međusobnog razumevanja. Mesto na kojem ti ljudi podigoše svoju kulu danas se zove *Vavilon*, zbog pometenosti onog jezika kojim su prethodno mogli da opšte: jer je hebrejsko značenje reči „Vavel“, upravo *pometenost*. Sibila takođe pominje ovu kulu, kao i pometnju je- zika, kada kazuje ovako: „Kada su svi ljudi još uvek govorili jednim jezi- kom, neki među njima podigoše golemu kulu, takvu da se njome htedoše us- peti do neba, ali Bog posla na njih besnu oluju i raznese kulu, povrh svega još svakome daviši njegov naročiti jezik; i to je razlog zašto se grad koji postade na tom mestu naziva Vavilon.“ Takođe postoji pomen i o ravni- ci Šinar u zemlji vavilonskoj, a kojeg iznosi Hestijus kada veli ova- ko: „Neki od sveštenika behu spaseni, preuzevši svete sasude Jupitera Enijalisa, i dođoše u Šinar Vavilonski.“

POGLAVLJE PETO

NA KOJI SE NAČIN POTOMSTVO NOJEVO RASPROSTRLO NOVIM NASEOBINAMA I NASELILO VASCELU ZEMLJU

Nakon ovog udesa ljudi behu rasejani diljem zemlje u različnim naseo- binama, sve zahvaljujući i bivajući naterani različitim jezicima koji- ma su nadalje morali govoriti, pri čemu svaka velika naseobina preuze 22 JUDEJSKE STARINE onaj komad zemlje na koji je nabasala putem kojim ih je Bog vodio; i takvo se rasejanje produži sve dok cela zemlja ne beše naseljena, jednako pre- deli primorski i oni u unutrašnjosti kopna. Beše takođe i onih koji u brodovima predoše more te naseliše i ostrva. Neki od ovako nastalih naroda i danas su još uvek zadržali ona imena koja im dadoše ovi pr- vi utemeljitelji; drugi su ova imena izgubili, dok treći unesoše samo one promene koje ta imena čine razumljivijim današnjem stanovništvu. Među ovima poslednjim nalaze se i Grci koji postadoše česti tvorci ovakvih izmena. Jer, kada u potonjem dobu uzrastoše u moći, oni sami- ma sebi objaviše sopstvenu slavnu prošlost. Dadoše imena drugim na- rodima koja su njihovom sluhu dobro zvučala i koja im omogučiše da se među sobom bolje razumeju, te naposletku nad tim ostalima uspostavi- še prihvatljive oblike vlasti, ponašajući se tako kao da su narod ljudi koji su proishodili iz sebe samih.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE SVAKI NAROD NAZVAN PO SVOJIM ISKONSKIM ZAČET- NICIMA

1) Tako življahu unuci Nojevi, a u njegovu se čast narodima dodeljuju imena onog koji je među njima prvi vladao. Jafet, sin Nojev, imao je sedam sinova: njihovo naseljavanje odvijalo se tako da se, počinjući od plani- na Taurusa i Amanusa, nastavljalo duž Azije sve do reke Tanzisa, i duž Evrope sve do Kadiza. I nastanjujući se u zemljama koje su u tom kretanju slučajno otkrili i koje niko pre njih nije naseljavao, oni nazvaše tako stvorene narode po svojim imenima. Tako je Gomer osnovao one koje Grci danas nazivaju Galaćanima, ali koji su isprva zvani Gomeritima. Magog osnova one koji se od tada nazivaju Magogitima, ali koji se od

strane Grka zovu Scintijanjanima. Isto je i sa Javanom i Madajem, sinovima Jafetovim; od Madaja potiču Madajani, koje Grci nazivaju Međanima; od Javana, pak, potiču svi Jonjani, pa i sami Grci. Tobel je osnovao narod Tobelita, koji se danas nazivaju Iberijcima, dok su Mosokenjani osnovani od strane Mosoka, ali se danas nazivaju Kapadokijcima. Još uvek postoji znak koji ukazuje na njihovo drevno ime, budući da se u Kapadokiji nalazi grad po imenu Mazaka, što je dokaz koji može biti dovoljan onima koji su kadri da razumeju, to jest da se istim imenom nekada nazivao celi narod. Nadalje, Tiras je one nad kojima je vladao imenovao Tirazijanima, ali su Grci ovo ime promenili u Tračani. Brojne su i države koje imaju decu Jafetovu za svoje stanovnike. Od tri Gomerova sina, Ašanaks je nadenuo ime Ašanaksijancima, koji se danas od strane Grka nazivaju Reginjani. Na isti je način i Rifat utemeljio Rifejance, ali se oni danas nazivaju Paflagonjanima; od Trugrama postadoše Trugramejci, kojima grčka vlast promeni ime u narod Fridana. Od tri sina Javana, sina Jafetovog, Eliza je svojim podanicima dao ime Elizejci, koji su danas Eoljani.

Tarzus je dao ime Tarzijancima, što je staro ime žitelja današnje Kilikije: jasan pokazatelj ovoga je da se njihov najotmeniji i ujedno glavni grad naziva Tarzusom. Cetimus je prisvojio ostrvo Cetimu, koje se danas naziva Kiprom; s druge strane, pak, odatle potiče običaj da se od strane Jevreja, sva ostrva, kao i veliki deo priobalja, i dalje nazivaju Cetimom. Osim toga, na Kipru postoji jedan grad koji je uspeo da sačuva svoj stari naziv: oni koji se koriste grčkim jezikom nazivaju ga Citijusom, što nije ništa drugo do upotrebom ovog dijalekta izmenjeno ime starog Cetima. Mnogi su i narodi koji su potomci Jafetovih sinova i unuka. Ovde ću usvojiti sledeći način izlaganja: nakon što kao osnovnu pretpostavku imena uvedem nešto što Grci ne poznaju, vratiću se i objasniti ono što sam propustio; da bih udovoljio čitaocima, ovde će imena biti izgovarana onako kako to čine Grci, iako na jeziku našeg vlastitog naroda ta imena tako ne zvuče: pa ipak ta imena u svim slučajevima imaju jedan i isti završetak, jer je ime koje mi ovde izgovaramo kao „Noje“, tamo zapravo „Noah“, i u svakom slučaju zadržava isti završetak.

2) Deca Hamova zaposela su zemlju od Sirije i Amanusa, kao i planine Libana, zavladaвши još i nad celim primorjem sve do okeana i zadržavši ih kao svoje vlastite. Neka od njihovih imena su zanevek iščezla, druga su promenjena i pridodata su im druga zvučanja te se teško mogu prepoznati; pa ipak postoji i nekoliko koja su u potpunosti sačuvala netaknutim stare nazive. Što se tiče četiri sina Hamova, vreme uopšte nije ugrozilo ime Hus: jer se Etiopljani, nad kojima je vladao, sve do današnjeg dana među sobom, ali i od strane ljudi iz Azije, nazivaju Husiti. Takođe je sačuvano sećanje i na ime Mesretovo, bar u svima nama koji naseljavamo ovu zemlju [Judeju] zvanu Egipatska Mestra, odnosno narod njen Egipatskim Mestrejancima. Fut je, pak, bio osnivač Libije, i narod je po sebi nazvao Futima, a takođe postoji i reka u zemlji Mavara koja nosi to ime; otuda potiče da možemo videti kako veliki broj grčkih istoričara pominje tu reku i njoj pridruženu zemlju imenom dobijenim po Futu, ali je današnje ime, nakon pretrpljene promene, dato po jednom od sinova Mesraimovih, koji se zvao Libios. Takođe ćemo vas odmah obavestiti i o tome šta beše povod da Afrika dobije svoje ime. Kanaan, četvrti Hamov sin, naselio je zemlju koja se danas naziva Judeja, a koja se po njegovom imenu nazivala Kanaan. Deca ove [četvorice Hamovih sinova] bili su: Sabas, koji je osnovao Sabejce; Evila, koji je isto učinio sa Evilancima, takođe

zvanim i Getuli; Sabatej je rodonačelnik Sabatejaca, koji su danas od strane Grka nazvani Astaboranima; Sabaktas je naselio potonje Sabaktejce, a Ragmus Ragmenjane; ovaj poslednji je imao dvojicu sinova, od kojih je jedan, Judadas, naselio Judadejance, narod zapadne Eti- opije, i ostavio im do danas svoje ime, isto onako kao što je Sabas uči- nio sa Sabejcima. Što se tiče Vavilona, već smo opisali način na koji je dobio svoje novo ime nakon što je njim despotski vladao Nimrod. Na- dalje, čitava zemlja od Gaze do Egipta bila je zaposednuta od strane osmo- rice Mesraimovih sinova, iako je samo jedna oblast sačuvala uspomenu na nekog od njih, a tačno je reč o Filistimu, pri čemu Grci deo te zemlje ²⁴ JUDEJSKE STARINE nazivaju Palestinom. Što se tiče ostalih, to jest Ludijema, Enemima, ili Labima koji je sam naselio Libiju i, naravno, nazvao je po sebi, kao i Nedima, Fetrosima, Hesloima i Ceftorima, ne znamo ništa o njima osim njihovih imena; razlog ovome je Etiopski rat, koji ćemo kasnije op- isati, a tokom kojeg su razoreni gradovi koji po njima dobiše imena. De- ca Kanaanova, pak, bili su Sidonus, koji je podigao grad čije ime i danas netaknutom čuva uspomenu na osnivača, makar se i grčki nazivao Sidon, zatim Amatus, koji je naselio Amatinu, ili Amatu kako se danas naziva od strane svog istoimenog naroda, iako Makedonci ovu zemlju nazivaju Epifanijom, takođe po jednom od potomaka Amatusovih; Aradus je zatim zaposeo ostrvo Aradus, Arakus Arku, koja se nalazi u današnjem Libanu. Ali što se tiče sedmorice preostalih Kanaanovih sinova, osim njih- ovih imena — Heteus, Jebuseus, Amoreus, Gergesus, Eudeus, Sineus, Samare- us — ne postoji ništa drugo u svetim knjigama, budući da su Jevreji raz- orili njihove gradove, a njihova su se stradanja odvijala u okolnostima koje ćemo upravo izneti.

3) Kada je, posle potopa, čitava zemlja bila ponovo naseljena u prvo- bitnom stanju, Noje je pristupio njenoj obradi. Pa kadajuje redom najpre zasadio vinovom lozom iz koje potom rodiše plodovi, i kada je izveo ber- bu grozdova u doba njenog punog zrenja i preradio ih tako da vino beše spremno za upotrebu, on je ponudio žrtvu i uzeo učešća u svetkovini iza koje je ostao pijan, te zaspao tvrdim snom, pri čemu ne vođaše računa da je legao posve nag, i u sasvim neprikladnom položaju. Kada ga je takvog video njegov najmlađi sin on se počeo smejeti i pokaza oca svome bratu, sa kojim ga skupa pokri, ne bi li ga sačuvao od sramote golotinje. A kada Noje pos- tade svestan onoga što se dogodilo, on se pomoli za dobrobit svojih os- talih sinova; a što se tiče Hama [koji ga beše spazio], Noje nije prokleo njega samog — stoga što mu beše odviše blizak po krvi — nego njegovo potomstvo; a kada je ostatak potomstva izbegao tu kletvu Bog je prenese na decu Kanaanovu. O ovim ćemo zbivanjima, međutim, govoriti kasnije.

4) Šem, treći Nojev sin, imao je petoro sinova i ovi naseliše zemlju kojaje započinjala kod Eufрата i sezala do Indijskog okeana. Tako je Elam za sobom ostavio Elamite, pretke današnjih Persijanaca. Asur je živeo u gradu Ninivi, i svoje je podanike nazvao Asircima, koji postadoše najbogatijim među svim narodima. Aram je imao Aramite, koje Grci na- zivaju Sirijcima, a Laud je osnovao Laudite, koji se danas nazivaju Li- dijci. Od četiri Aramova sina, Uz je osnovao Trahonitiju i Damaskus: ova zemlja leži između Palestine i Kelesirije. Ul je utemeljio Jermeniju, a Gater je rodonačelnik Baktrijanaca, baš kao i Mesa Mesanejanaca, s tim što se njihova zemlja danas zove Haraks Spasini. Sala je bio sin Ar- faksadov, a njegov sin beše Heber, prema kome se Jevreji izvorno nazi- vaju Hebrejcima¹⁵. Heberu se rodiše Joetan i Faleg: ovaj drugi je ime do- bio stoga što je rođen prilikom rasejanja čitave skupine naroda u njih- ove nove domovine, jer „Faleg" među Jevrejima

označava *deljenje*. Od Jokta- na, još jednog od Heberovih sinova, rodiše se Elmodad, Salef, Aselmot, Jera, Adoram, Aizel, Dekla, Ebal, Abimael, Sabeus, Ofir, Euilat i Jobab.

Ovi se naseliše delom Azije koji počinje od Kofena, jedne od indijskih reka. Ovoliko će biti dovoljno obaveštenja u pogledu Šemovih sinova.

5) Sada ću se baviti Jevrejima. Sin Halegov, čiji otac beše Heber, zvao se Ragau; njegov je sin bio Serug, kome se, opet, rodi sin Nahor; sin Nahorov bio je Terah, koji beše otac poznatog Avrama koji, tako, beše Nojev potomak u desetom kolenu, i koji beše rođen u dve stotine devede- set drugoj godini nakon Potopa. Ova se godina može tačno izračunati jer je Terah dobio Avrama kada mu beše sedamnaest godina, Nahor Harana kada je imao stotinu dvadeset godina, Nahor je dobio Seruga u svojoj sto trideset drugoj godini, Ragau Serugau sto tridesetoj; u istoj se dobi Falegu rodi Ragau, a Heber je dobio Falega u svojoj stotinu trideset četvr- toj godini. On sam rodio se ocu Sali kada je ovome bilo stotinu tride- set godina, a Salu je Arfaksad dobio za sina kada imadaše stotinu tri- deset pet godina. Arfaksad je bio sin Šemov, i bio je rođen dvanaest go- dina nakon Potopa. Pođimo sada dalje. Avram je imao dva brata, Nahora i Harana. Haran je za sobom ostavio sina Lota, kao i dve kćeri po imenu Sara i Milha. Haran je umro među Haldejcima, u gradu zvanom Ur, u kojem se i danas pokazuje spomenik dignut njemu u čast. Nahor i Avram oženili su svoje bratanice, i to prvi Milhu, a drugi Saru. Budući da je Avramov otac Terah mrzeo Haldeju stoga što on u njoj postojano i neutešno žalovaše za Haranom, sav njegov rod preseli se u Haran mesopotamijski, gde Terah preminu i bi pogreben u dobi od dve stotine pet godina. Iz ovo- ga se vidi da je ljudski vek već bio umanjen i da se dob smrtne starosti skraćivala u odnosu na prethodno vreme, što potraja sve do rođenja Moj- sijevo, kada najduži vek trajanja ljudskog života beše stotinu dvadeset godina, koliko Bog dosudi da traje Mojsijev život. Vraćajući se rodoslo- vu, recimo da je Nahor sa Milhom imao osmoricu sinova; behu to Uz, Buz, Kemuel, Hesed, Asau, Feldas, Jadelf i Betuel. Svi oni behu zakoniti si- novi Nahorovi, dok Teba, Gaam, Tahas i Maaka, bejahu rođeni iz Nahorove veze sa naložnicom Reumom; Betuel je imao kćer Rebeku, i sina Labana.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE NAŠ PREDAK AVRAM NAPUSTIO ZEMLJU HALDEJACA I ŽIVEO U ZEMLJI KOJA SE TADA NAZIVALA KANAANOM, A DA- NAS JUDEJOM

1) Budući da Avram nije imao vlastitog sina, usvojio je Lota, sina nje- govog brata Harana, i brata njegove žene Sare. Napustio je Haldeju kada je imao sedamdeset i pet godina, i po nalogu Božijem prešao je u Kanaan, gde se nastanio do kraja života, zaveštavši tu zemlju potomcima. Avram je bio čovek velike mudrosti, jednako vešt u razumevanju svih stvari i u ubeđivanju slušalaca, kao što je bio nepogrešiv u svojim mnjenjima. Ovo beše razlogom što je dosegaio uzvišenije poglede na značenje vrli- ne nego što ih je iko drugi posedovao, i stoga beše predodređen da ob- 26 JUDEJSKE STARINE

novi i promeni mišljenje koje su tadašnji ljudi imali u pogledu priro- de Božije i čovekovog odnosa prema Njemu; jer, Avram beše prvi koji se usudio da jasno objavi svoje [prekretničko] viđenje, to jest da nema dru- gog do jednog jedinog Gospoda, Tvorca svekolikog svemira; i da, što se ti- će drugih [bogova], ako oni i mogu doprineti nešto sreći ljudi, to sva- ki ponaosob može učiniti tek po Njegovom dopuštenju i naimenovanju, a ne po svojoj sopstvenoj moći. Ovo svoje mišljenje Avram je izveo iz opa- žanja neredovnih prirodnih pojava, vidljivih jednako na zemlji i moru, kao i onih koje se zbivaju sa Suncem, Mesecom i drugim nebeskim telima, a što je Avram sročio ovako: „Ako bi [govorio je on] ova tela raspolaga- la svojom vlastitom moći, onda bi svakako brinula o održavanju svojih ravnomernih pokreta; ali budući da ne održavaju takvu redovnost, ona nam zapravo čine jasnim da sve dotle dok sarađuju sa nama donoseći ko- rist, ona to ne čine po svojem sopstvenom određenju, nego kao da su pod- ređena Onome koji njima zapoveda, kome Jedinom bi, otuda, i mi sami tre- balo da upućujemo naša proslavljanja i zahvalnosti." Upravo zbog ove i sličnih tvrdnji, kada se Haldejci i drugi ljudi u Mesopotamiji nego- dujući podigoše protiv njega, Avram dođe do pomisli da bi bilo umesno da napusti zemlju; pa, po nalogu i uz pomoć Božiju, on dođe i nastavi ži- veti u zemlji Kanaan. A kada se jednom tamo naselio, on podiže oltar, i počeo prinositi žrtve Bogu.

2) Berosus bez strogog imenovanja pominje našeg oca Avrama kada ve- li ovako: „U desetoj generaciji posle Potopa, među Haldejcima se nala- žaše jedan veliki čovek potpune ispravnosti i umešnosti u nebeskim znanjima." Hekatsus, međutim, nudi više od pukog pominjanja, budući da je sročio i za sobom ostavio celu knjigu posvećenu Avramu. A Nikola Da- maskijac, u četvrtoj knjizi svoje *Istorije*, kaže ovako: „Avram vladaše u Damasku iako beše tuđinac koji se sa čitavom vojskom doseli iz zemlje ponad Vavilona, zvanom zemljom Haldejaca. Ali posle izvesnog vremena on se podiže i sa svim svojim ljudima iseli i iz te zemlje pa se naseli u zemlji tada zvanoj Kanaan, a sada Judejom, a to učini kada njegovo potom- stvo postade mnogostruko umnoženo; što se tiče, pak, ovog potomstva, njegovu povest pripovedamo u drugoj knjizi. Danas je Avramovo ime još uvek slavno u zemlji Damasku, gde i dan-danas pokazuju jedno selo nazvano po njemu, *Stanište Avramovo*."

POGLAVLJE OSMO

O TOME KAKO JE, KADA ZAVLADA GLAD U KANAANU, AVRAM PO- ŠAO U EGIPAT, DA BI SE POTOM, NAKON ŠTO JE NEKO VREME TAMO PROBORAPIO, PONOVO VRATIO

1) Nakon svega opisanog, kada je glad navalila na Kanaan a Avram saz- nao da u Egiptu vlada izobilje, on beše primoran da pođe u tuđinu, i to jednako zato da bi se i sam okoristio njihovim blagostanjem, ali i da bi

KNJIGA PRVA

27

slušao njihove sveštenike i saznao šta oni kazuju o bogovima, s name- rom da ih počne bilo slediti ukoliko su njihova shvatanja prikladnija od njegovih, ili da, pak, njih same preobrati na ispravniji put, ukoli- ko se njegova shvatanja dokažu kao najistinitija. Videvši, međutim, da će morati da povede i Saru sa sobom i bojeći se

zaludenosti Egipćana za ženama, te da ga tamošnji kralj ne bi ubio zbog velike lepote njegove žene, Avram se dovi rešenju na sledeći način: reši se da se pretvara kako je njen brat, ujedno i nju poučivši da se na sličan način pretvara kako mu je sestra, rekavši kako je to potrebno zbog njenog vlastitog dobra. I zaista, čim stigoše u Egipat sve se dogodi onako kako je Avram pretpostavljao da će biti, jer se o slavi lepote njegove žene počeo naveliko govoriti; to, pak, beše razlog zašto je Faraon, kralj Egipta, privede, te se, bivajući nezadovoljan isključivo onim što su ga o njoj drugi izveštavali, pripremaše da i sam u njoj uživa; ali ga Bog zaustavi u tim njegovim nepriličnim namerama, poslavši unutrašnje nered i zavereničku pobunu protiv njegove vlasti. A nakon što je Faraon pitao sveštenike kako se može izbaviti od tih nesreća, ovi mu odgovoriše da bedno stanje u kojem se našao potiče od gneva Božijeg zbog njegovih namera da zloupotrebi ženu jednog tuđinca. Zbog toga on, van sebe od straha, upita Saru ko je ona i ko je čovek koji ju je u Egipat doveo sa sobom. Pa kada mu ona napokon otkri istinu, Faraon se izvini Avramu, rekavši kako je on sam stoga što je pretpostavljao da je ta žena Avramova sestra a ne žena, prema njoj razvio takva osećanja koja ga podstakloše da u njoj pobudi želju da postane njegovom ženom — što, dakle, beše značenje suprotno od požudne sklonosti da je zloupotrebi. Faraon takođe učini veliki poklon Avramu i omogući mu razgovor sa najumnijim među Egipćanima — a od tog razgovora porastoše vrline i ugled Avramovi i učiniše ga istaknutijim među drugima više no što beše ikada ranije.

2) Jer, dok Egipćani prethodno behu zavisni od različitih običaja, i jedni drugima prezirahu svete i običajne obrede, zbog čega su živeli u uzajmnom besu i odbacivanju, Avram je raspravljao sa svakim ponaosob i pobijao rasuđivanja na koja behu sviknuti, a isto je činio i sa nacima upražnjavanja vere svakog od njih, pokazujući da su takva shvatanja uzaludna i daleka istini. Posle toga on postade visoko uvažavan od svakog od učesnika tih rasprava kao veoma razborit čovek koji pokazuje veliku mudrost u svakom predmetu razgovora kojeg se poduhvati, i to ne samo u razumevanju već i u ubeđivanju drugih da prihvate njegovo mišljenje. On je, nadalje, domaćine poučio aritmetici, i preneo im znanje o astronomiji, jer, pre no što je Avram došao u Egipat oni behu neupućeni u te oblasti znanja, te se tako dogodilo da je ova nauka u Egipat stigla iz Hlade, da bi potom odatle bila prenesena i Grcima.

3) Čim se Avram vratio u Kanaan, on подели zemlju između sebe i Lot, čemu povod behu uzburkane strasti među njihovim pastirima povodom pašnjaka na kojima će napasati svoja stada. Avram je, međutim, postupio tako da je Lotu prepustio mogućnost da bira koju će zemlju preuzeti, prihvativši da se sam zadovolji onim što preostane — a to, nakon Lot-28

JUDEJSKE STARINE

to vog izbora, behu iizine i podnožja planina. Tako se Avram naseli u Hebronu, koji beše grad sedam godina stariji od egipatskog Tainisa. Lot, pak, zaposede ravnice i reku Jordan, nedaleko od grada Sodoma, koji negda bejaše lep grad ali je sada po volji Božijoj i Njegovom gnevu potpuno uništen, u okolnostima koje ću kasnije prikazati na njima primere- nom mestu.

POGLAVLJE DEVETO

ZATIRANJE SODOMIĆANA ASIRSKOM NAJEZDOM

1) U ovo doba, kada Asirci vladahu nad Azijom, narod Sodoma je živeo u izobilju, jednako u pogledu bogatstva i u brojnosti njihove mladeži. Pet kraljeva upravljahu državnim poslovima ove zemlje: Balas, Barsas, Senabar i Sumobor, zajedno sa kraljem po imenu Bela, pri čemu je svaki kralj predvodio svoje vlastite trupe. Asirci uđoše u rat sa njima, i u vojevanju razdeliše vojsku sodomsku, te tako ona beše podeljena na četiri dela protiv kojih su Asirci vodili borbe. Svaka je armija sodom- ska imala svog zapovednika, i nakon što se borba raspalsla iz nje kao pobednici izađoše Asirci, nametnuvši danak kraljevima Sodomljana koji postadoše robovi u narednih dvanaest godina, to jest tokom vremena u kojem su uredno plaćali nametnuti danak. Ali se trinaeste godine oni pobuniše, i tada asirska vojska, pod zapovedništvom Amrafela, Arioha, Hodorlaomera i Tidal, pođe na njih. Ovi kraljevi opustošišu celu Siriju i zatreše potomke negdašnjih divova. A kada dođoše naspram Sodoma, oni postaviše logor u jednoj dolini po imenu Glibava bara, stoga što se u to vreme u njoj nalazila močvara; ali nakon razaranja Sodoma ova je bara postala Asfaltno jezero, kako se i danas naziva, ali ćemo o ovom jezeru uskoro govoriti podrobnije. Kada Sodomljani prihvatishu borbu s Asircima i ona se raspalsla u žilav boj, mnogi od njih behu ubijeni a ostatak bi zarobljen; među ovim zarobljenicima našao se i Lot, koji je došao da pripomogne Sodomljanima.

POGLAVLJE DESETO

KAKO SE ABRAM BORIO PROTIV ASIRACA, NADVLADA O NJI I SPASAO
SODOMIČANSKE SUŽNJE, I KAKO JE UZEO OD ASIRACA PLEN KOJI SU
RATOM ZADOBILI

1) Kada je Avram čuo za ovu nesreću, uplašio se za svog rođaka Lota, a uz to sažaljevaše Sodomljane, svoje prijatelje i susede. I tako, zaključivši da bi im trebalo ponuditi pomoć, on više ne oklevaše, već se žurno pokrete, i pete noći stiže sučelice Asircima na mestu zvanom

KNJIGA PRBA

29

Dan, što je ime jednog od izvorišta Jordana. I pre nego što su se Asirci stigli naoružati on ih napade, te neke poseče dok još počivahu i pre nego što su mogli pružiti bilo kakav otpor; a druge, koji još nisu bili pozaspali, ali behu toliko pijani da se nisu mogli boriti, rastera te ovi brzo pobegoše. Avram ih je, međutim, gonio sve dok ih, po isteku drugog dana, ne sustiže i svom snagom ne salete na mestu zvanom Hoba koje pripada Damasku; svime ovim je, tako, pokazao da pobjeda ne zavisi od brojne premoći niti od množine ruku, već da revnost i hrabrost vojnika nadvladavaju mnogobrojnije ljudstvo, budući da je Avram odneo pobjedu nad tako velikom vojskom imajući sa sobom ne više od tri stotine osamnaest svojih slugu i trojicu svojih prijatelja; a svi oni od Asiraca koji uspeše pobeći, neslavno se domogloše doma.

2) Tako se Avram u miru vrati kući nakon što je izbavio zarobljene Sodomljane, među njima i svog rođaka Lota. Potom se susreće sa kraljem Sodoma na mestu zvanom Kraljeva dolina, gde ih obojicu primi Melchisedek, kralj Salema. Ovo ime [Melchisedek] znači *pravični kralj*; i on takav, bez svake sumnje, zaista i beše, i to u tolikoj meri da je zbog vrline bio učinjen sveštenikom Božijim; kasniji žitelji,

međutim, Salem nazvaše Jerusalemom. Dakle, kralj Melhisedek opskrbi Avramovu vojsku primivši je na krajnje gostoljubiv način, i dade im hrane u izobilju; pa dok ovi svetkovahu, Melhisedek oda hvalu Avramu i blagosilja Gospoda stoga što mu pomože da poda nj podvrgne neprijatelje. A kada Avram dade Melhisedeku desetinu svoga plena, ovaj prihvati dar, ali se kralj Sodom ma požali jer je želeo da Avram ipak zadrži plen, preklinjući ga s obja-šnjenjem da on, kralj Sodoma, mora dobiti natrag ljude koje je Avram izbavio od Asiraca, stoga što oni njemu pripadaju. Ali Avram ne učini tako, niti za sebe zadrža ma koji deo plena osim onoga što njegove sluge poje- doše tog dana; ali je zato zahtevao da njegovim prijateljima koji su mu u borbi pomogli pripadne deo dobiti. A među ovima prvi se zvaše Eshol, a druga dvojica Ener i Mambre.

3) Bog, pak, pohvali vrlinu Avramovu, i reče: „Zar ćeš ipak ispusti- ti nagrade koje si zaslužio zbog svog tako veličanstvenog poduhvata?" A Avram odgovori: „Ali šta bih ja imao od toga što bih zadržao nagrade, kada nemam nikog ko bi ih uživao kada mene više ne bude bilo?" — jer on sve dotle ne imao dece. Tada mu Bog obeća da će imati sina, i da će njegovo potomstvo biti veoma brojno: i to toliko brojno da će ih biti koliko zvezda na nebu. Kada Avram ču ovo, on ponudi žrtve Gospodu kako ga je On uputio. A postupak i sadržaj ovog žrtvoprinošenja behu ovakvi: Avram uze trogodišnju junicu i kozu iste starosti, zatim i trogodišnjeg ovna, grlicu i goluba¹⁶, pa tri prve životinje razudi, ali ptice ne prikla, nakon čega, pre no što podiže žrtvu na oltaru oko kojeg ptice obletahu kao da su željne krvi, do Avrama dopre glas Božiji koji izjavi da će njegovi susedi biti na teretu njegovom potomstvu, zbog čega će ti potomci morati da na četiri stotine godina borave u Egiptu; a tokom tog vremena moraće se zlopatiti, ali će potom nadvladati neprijatelje, pobediti u ratu Kanaanu, i zapošesti njihove zemlje i gradove.

30

JUDEJSKE STARINE

4) Mesto u kojem se Avram naselio nalazilo se u blizini jednog mesta po imenu Ogiges; mesto je pripadalo Kanaanu, i nalazilo se nedaleko od Hebrona. Ali bivajući zabrinut zbog svog neplodnosti svoje žene, on je preklinjao Boga za dopuštenje da može imati muškog potomka; a Bog je, pak, sa svoje strane zahtevao od njega da istraje u bodrosti, i reče da će mu, povrh svih blagodeti koje mu je udeljivao još od doba kada ga je izveo iz Mesopotamije, na dar pokloniti još i decu. Shodno tome, Sara, po Božijoj zapovedi, privede Avramovom ležaju jednu od svojih dvorkinja, ženu egipatskog porekla, sa zahtevom da Avram s njom dobije decu koju će sluškinja roditi umesto Sare; ali kada ova pomoćnica odista zatrudni, ona se uzoholi i usudi se da uvredi Saru, ustvrdivši da bi vlast nad svim imetkom trebalo da bude prenesena na dete koje je ona trebalo da rodi. Ali kada se Avram, čuvši ovo, reši da preda sluškinju u ruke Sare kako bi je ova po želji kaznila, pomoćnica ipak uspe da odbegne, tvrdeći da ne bi mogla podneti kazne što bi joj ih Sara u strogosti namećila, i preklinjući Boga da se na nju sažali. Nakon toga je na njenom putu kroz divljinu presrete anđeo Božiji, i pozva je da se vrati svojim gospodarima, obećavši da će nadalje bolje živeti ukoliko se povinuje tom savetu — jer, uzrok što se potuca na tako bedan i nedostojan način nije ništa drugo do to što beše nezahvalna i odbojna prema svojoj gospodarici. Osim toga, anđeo reče da će, ukoliko odbaci poslušnost volji Božijoj i produži sa istim vladanjem, naposljetku postradati; ali ukoliko bi se, pak, vratila, mogla bi postati majka svom sinu koji će jednom vladati nad tom zemljom. Žena poslušna ova upozorenja, povrati se gospodaru i gospodarici, i dobi oproštaj. Malo kasnije, rodila je Išmael-

la, što je ime koje se može rastumačiti kao *Čuvenje Gospodnje*, zato što je Bog čuo molitve njegove majke.

5) Gorepomenuti sin rodio se Avramu kada je ovome bilo osamdeset šest godina; ali kada mu je bilo devedeset i devet, Bog se pojavio pred Avramom i obećao mu da će dobiti sina i sa Sarom, i naložio mu da njegovo ime bude Isak; još mu je i ukazao da će od njegovog sina ponići veliki narodi i kraljevi, i da će oni ratom zadobiti čitavu zemlju kana-ansku od Sidona do Egipta. Ali je Bog obavezao Avrama na očuvanje jednog znaka kojim će se njegovo potomstvo razlikovati i održati nepomešano sa drugim narodima: svoj muškoj deci će obrezivati navlaku polnog uda, a ovo će biti obavljano osmog dana po njihovom rođenju; razlog ovog obre- zivanja objasniću na drugom mestu. A kada Avram upita Boga o Išmaelu, da li će i taj prvorodeni sin živeti, Bog odgovori da će i Išmael po- živeti do duboke starosti i biti otac velikim narodima. Saslušavši sve, Avram oda zahvalnost Bogu za takve blagoslove, te se čitava njegova porodica, uključujući i Išmaela, odmah obreže; njegov je sin tada imao trinaest godina, a on sam devedeset i devet.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE BOG OBORIO NAROD SODOMIĆANA, RAZGNEVIVŠI SE ZBOG
NJIHOVIH GREHOVA

1) Negde u ovo doba Sodomljani se pogordiše na svoja bogatstva i imućnost; prema ljudima postadoše nepravedni, prema Bogu nezahvalni toliko da se uopšte ne sećahu darova i milosti koje su nekada od Njega primili; zamrziše strance i zaokupljahu se svojim sodomitskim radnja- ma. Otuda Bog beše veoma nezadovoljan njima, i odlučí da ih kazni za nji- hovu gordost, te da razori njihov grad i opustoši njihovu zemlju, sve do- tle dok nijedna biljka niti plod ne prestanu iz nje rasti.

2) Upravo kada se Bog odluči da tako istupi protiv Sodomljana, Avram, koji je kraj hrasta Mambre sedeo pred ulazom u svoj šator, vide pred sobom tri anđela; i, misleći od njih da su tuđinci, on se podiže i pozdravi ih, te zažele da ovi poslušaju njegov poziv i pridruže mu se u gostoprimljivom razgaljenju koje im nudi; pa kada ovi prihvatíše, on istog časa zatraži da se pripravi i donese posluženje od mesnih kolača; tako beše zaklano tele, njegovo komađe ispečeno i pod hrastom posluže- no gostima koji istom prionuše na obed, tokom kojeg upitaše Avrama za Saru: gde je ona? A kada Avram odgovori da je Sara nadosluh njima, anđeli uzvratíše da će se kasnije vratiti, ali da će tada Saru pronaći kao maj- ku svoga deteta. Čuvši ovo, žena se nasmeja, rekavši da njoj nije moguće da zatrudni, budući da ima devedeset godina, a Avram celih stotinu. Ta- da anđeli prestadoše sa daljim skrivanjem, i objaviše da su oni izašli- nici Božiji, od kojih jedan beše poslan da Avramu prenese blagovest o rođenju sina, a dvojica da razore Sodom.

3) Kada Avram ovo ču, ražalosti se zbog sudbine Sodomljana, te namah usta i stade preklinjati Boga da bar ne uništi nedužne skupa sa zlima i izopačenima. Ali Bog uzvratí da više nema nijednog dobrog niti neduž- nog čoveka među Sodomljanima, jer ukoliko bi ih bilo bar deset valjanih među tim narodom, on takve ne bi kaznio zbog grehova; čuvši to, Avram se umiri. Anđeli stigoše do Sodoma, i naiđoše na Lota koji ih zamo- li da podele stan sa njime, jer on beše veoma plemenit i gostoljubiv čo- vek, što dugovaše svojoj spremnosti da oponaša primer Avramove do- brote. Ali kada Sodomljani videše te mladiće vanredno lepog lica koji prihvatíše smeštaj kod Lota, oni se rešiše da te tuđince silom pri- vole na blud sa njima; ali Lot pozva sunarodnike na trezvenost, i da ne smeraju ništa neprilično sa strancima, uvažavajući činjenicu da ih je on kod sebe na stan primio, pa čak iđaše i dotle da, ukoliko se pohotne sklonosti njegovih sunarodnika ne budu mogle zauzdati, svoje vlastite kćeri izloži njihovoj požudi kao odmenu za tela tih stranaca. Ali čak ni taj predlog ne postide Sodomljane.

4) Bog odista beše nezadovoljan njihovim drskim ponašanjem, tako da istovremeno ljude kazni slepilom, i prokle Sodom na sveopšte zati- ranje. Jedino Lot, upozoren prethodnim Božijim obaveštenjem o pred- 32 JUDEJSKE STARINE
stojećem uništenju Sodome, odbeže vodeći sa sobom svoju ženu i dve kće- ri, koje još uvek behu device jer oni koji za njih behu zaručeni uopšte ne pomišljahu na ono što se događa, držeći da su Lotove reči puko tra- bunjanje. Bog zatim udari na grad gromovima i spali ga skupa sa svim nje- govim stanovnicima; potom i svekoliku zemlju opustoši istim poža- rom, kao što sam već ranije pominjao pišući o Jevrejskom ratu. Ali se Lotova žena neprestano osvrtala pogledajući u grad iz kojeg

je izbegla, odviše radoznala da vidi šta će se s njim dogoditi, iako joj je Bog izrikom zabranio da čini tako, pod pretnjom da će je preobraziti u stub od soli: a tako se odista i dogodi, i ja sam taj stub video, jer on postoji do današnjeg dana. Tako su preostali samo Lot i njegove kćeri, koji iz- begoše na jedno maleno mesto okruženo vatrom, gde se i naseliše; to se mesto naziva *Zoar*, jer je to reč kojom Jevreji označavaju malenu stvar. Tu je nadalje Lot morao živeti bednim životom, jer nije imao nikakvog društva, i željno iščekivao nekakvu pomoć.

5) Ali njegove kćeri, misleći da je celi svet uništen, priđoše željom svome ocu, i to dovoljno smotreno da ne budu prepoznate. One učiniše ta- ko s pomišlju da će time sprečiti da ljudska rasa beznadežno ne iščez- ne; te tako rodiše sinove: sin starije sestre dobi ime Moab, što označa- va *onog kojije izveden od svog oca*; drugi, pak, ponese ime Amon, što znači *onaj kojije izveden od rođaka*. Onaj prvi postade otac Moabita, koji su još uvek veliki narod; potonji beše otac Amonita; a obojica behu žitelji Kelesirije. Eto tako izgledaše Lotovo odbegnuće od sudbine Sodomljana.

POGLAVLJE DVANAESTO

O ABIMELEHU I O IŠMAELU, SINU AVRAMOVOM, KAO I O ARA- BLJANIMA KOJI BEHU NJIHOVI POTOMCI

1) Avram se potom preseli u palestinski Gerar, vodeći Saru pod is- tim onim lažnim predstavljanjem kao sestre, veoma se bojeći Abimele- ha, kralja te zemlje, koji je takođe bio zaljubljen u Saru i spreman da je podmiti, ali se od zadovoljenja svoje požude morao uzdržati zbog opas- ne bolesti koja ga je zadesila odlukom Božijom: i sada, kada njegovi vida- ri očajavahu zbog bezuspešnosti lečenja, on pade u san, i u snu ču upozo- renje da ne zlostavlja ženu jednog tuđinca. Tako se dogodi da, kada je prez- dravio, Abimeleh kaza svojim prijateljima da ga je Bog tom bolešću zara- zio kao kaznom zbog njegovog povređivanja jednog stranca koji, da bi mo- gao zaštititi čast svoje žene, morade s njom putovati kao da mu je sestra a ne zakonita žena. I još je Bog obećao snevaču da će biti milostiv pre- ma njemu ukoliko tom čoveku omogući da se oseti bezbednim i ne strepi zbog čuvanja časti svoje žene. Pa kada to izgovori, kralj, po savetu svojih prijatelja, posla po Avrama i uveri ga da ne bude zabrinut za svoju že- nu niti za nasilje nad njenom čednošću, a ovo stoga što sam Bog brine o njemu i da Njegovoj promisli može zahvaliti što je ženu dobio natrag

KNJIGA PRVA

33

netaknutu, jer nije pretrpela nikakvu patnju zbog zlostavljanja. I kralj se obrati Bogu i savesti žene Avramove, pa kaza da on isprva ne bi imao nikakve sklonosti da sa njome uživa da je znao da je ona Avramova žena; „ali budući“, reče on, „da ju je Avram vodio kao da mu je sestra, ja bejah kriv ali mi nemoj zameriti“. Kralj takođe preklinjaše Avrama da osta- ne u miru s njim, i da prikloni Boga da i na njega povoljno gleda; pa ako Avram nađe da je prikladno da nastavi život u njegovoj blizini, tada bi dobio u izobilju svega što bi pozeleo; ali ako je rešen da ga napusti, biće otpraćen u časti, i dobiće koju god pripomoć poželi kada odluči da pođe na drugo mesto. Nakon što kralj ovo izreče, Avram mu uzvрати da njegovo pretvaranje da mu je Sara rođaka zapravo i nije laž, zato što je ona kćer njegovog brata, i da se on ne oseća bezbednim u putovanjima po stranim zemljama bez takve

vrste skrivanja. Još reče i to da on nipošto ne može biti uzrok kraljeve bolesti, jer se tako ponašao samo iz zabri- nutosti za sopstvenu bezbednost; i naposljetku još reče da je spreman da ostane sa Abimelehom. Čuvši ovo, Abimeleh odmah potom dodeli Avra- mu zemlju i novac; tako oni učiniše svečan dogovor da će nadalje žive- ti zajedno bez skrivenih misli, a jedan drugom tu zakletvu dadoše kraj jednog izvora po imenu Beeršeba, što bi se moglo prevesti kao *Izvor za- kletve*, što je ime koje ostade među ljudima te zemlje do današnjeg dana.

2) Nedugo potom, upravo kako mu je Bog predskazao, Avram dobi sina od Sare kojom dade ime Isak, što znači *Smeh*. I odista, detetu je ime da- to po tome što se Sara nasmejala kad joj je Bog rekao da će poneti sina, budući da nešto takvo nije mogla očekivati ona koja je prošla doba za trudnoću, imajući devedeset godina a Avram celih stotinu; tako se do- godi da je ovaj dečak oboma rođen u poslednjoj godini ovih decimalnih brojeva. Osmog dana po rođenju otac i majka obrezaše dečaka, i od tog do- ba Jevreji produžiše sa obredom obrezivanja sinova u okviru tog prvo- zadanog broja dana po rođenju. Što se tiče Arabljana, međutim, oni obre- zuju sinove tek sa punih trinaest godina, budući da je Išmael, začetnik njihovog naroda, kojeg je Avramu rodila milosnica, bio obrezan po iste- ku tog vremena. Što se tiče Išmaela, odmah ću i sa velikom podrobno- šću dati poseban izveštaj.

Naime, kada je reč o Sari, ona je Išmaela, rođenog od strane njene vlastite sluškinje Hagare, isprva volela s naklonošću ništa manjom od one prema vlastitom sinu, jer je on odgajan tako da bi jednom stigao do moći uspešnog upravljanja; ali kada je i sama rodila Isaka, nije želela da Išmael bude odgajan zajedno s njime, jer je bio mnogo stariji te bi mu mogao nauditi kada im jednom otac bude preminuo. Zbog toga je Sara nago- varala Avrama da pošalje Išmaela i njegovu majku u neku udaljenu zemlju. Avram se, međutim, isprva nije slagao s time za šta se ona revnosno za- lagala, pa je o takvoj mogućnosti, to jest da malo dete i njegovu majku ote- ra — pri tom im ne obezbeđivši osnovne potrebe — mislio kao o pri- meru najveće svireposti; pa ipak, docnije se i Avram priklonio tom za- snovu, stoga što Bog beše zadovoljan onim što je Sara odlučila; tako on predade Išmaela njegovoj majci, budući da dečak još nije bio kadar da ³⁴ JUDEJSKE STARINE

sam pođe, te joj naloži da uzme čuturu vode i veknu hleba, te da tako kre- ne, i da joj Potreba bude vodič na putu. Aln čim ova poputbina bi pot- rošena, Hagara se nađe u golemoj nevolji; pa kada vode u čuturi beše sko- ro sasvim nestalo, ona odloži svoje detešce, koje beše na pragu smrti, pod stablom jedne smokve, i sama pođe dalje, tako da bi dete moglo umre- ti dok je ona odsutna. Ali do nje dođe anđeo Božiji, koji joj ukaza na ob- ližnji izvor i naredi da se vrati brizi za dete stoga što će pronaći ve- liku sreću ukoliko sačuva Išmaela. Osnažena izgledom koji joj otvara- še takvo obećanje, ona pronađe kuraži te, napokon susrevši neke pasti- re, uspe da se posve izbavi iz nevolje.

4) Kada je izrastao u mladića, Išmael se venčao ženom rođenom u Egi- ptu, odakle je poticala i njegova majka. Sa ovom je ženom Išmael imao dvanaestoro sinova, po imenima: Namajot, Kedar, Abdeel, Mabsam, Idumas, Masmaos, Masaos, Hodad, Teman, Jetur, Nafesus i Kadmas. Ovi naseliše čitavu zemlju od Eufrata do Crvenog mora, i nazvaše je Nabatena. Od njih postade narod Arabljana, a plemenima dadoše svoja imena, u slavu jednako svoje vlastite časti, ali i zbog dostojanstva njihovog pretka Avrama.

POGLAVLJE TRINAESTO

O ISAKU, AVRAMOVOM ZAKONITOM SINU

1) Avram je neizmerno voleo Isaka, budući da je ovaj bio njegov jedini nasljednik¹⁷, poklonjen milošću Božijom na granici starosti. Osim toga, dete se svojim roditeljima moralo omiliti tim više što je upražnjavalo svaku vrlinu i jednako revnosno ispunjavalo kako dužnosti prema roditeljima, tako i obožavanju Gospoda. I sam Avram je svu svoju sreću polagao na nadu u uspeh svoga sina, kako bi, kada jednom bude preminuo, mogao nasljednika ostaviti u bezbednim i osiguranim uslovima, koje je, međutim, mogao zadobiti samo bivajući u neprestanom saglasju sa voljom Božijom. Bog, pak, sa svoje strane bejaše željan da učini je dan opit kojim bi proverio postojanost Avramove vernosti prema njemu. Stoga se Bog ukaza Avramu i pobroja mu sve blagoslove kojima ga je u prošlosti obdario, setivši ga povrha svega kako ga je učinio pobednikom nad neprijateljima i kako je i sam Isak, kao glavni razlog njegove sadašnje sreće, zapravo takođe proistekao od milosti Božije. Nakon toga Bog objavi Avramu da želi njegovog sina kao žrtvu i dokaz istinskog obožavanja. U skladu s tom objavom Bog zapovedi Avramu da povede sina do planine Morije, da tamo podigne oltar na kojem će mu sina ponuditi kao žrtvu-paljenicu, što će biti najbolji dokaz iskrenosti njegovih osećanja u služenju Gospodu: jer će Avram tako pre izabrati ono što je udovoljenje želji Božijoj, no što će zaštititi vlastitog sina.

2) Avram mišljaše kako nema prava da odbije poslušnost svome Bogu ni u jednom zahtevu, već da je dužan da mu služi u svim životnim okolnostima, budući da sva stvorenja uživaju svoj život tek zahvaljujući Bo-

KNJIGA PRVA

35

žijoj promisli i milosti koju On na njih izliva. Shodno tome, Avram sakri od žene svoje i od svih slugu svojih kako Božiju zapovest tako i svoju nameru da ovu ispuni time što će žrtvovati sina, jer da nije učinio tako, svakako bi ga sprečili u ispunjenju ove poslušnosti Bogu. Tako on povede Isaka skupa sa dvojicom slugu, natovari sve što je neophodno za žrtvoprinošenje na jednog magarca i krete ka planini. Sluge iđahu s njim dva dana, ali trećeg dana, čim vide planinu, on otpusti tu dvojicu koja su ga pratila celim putem od ravnice, pa, uzevši sa sobom samo sina, pope se na goru. Bila je to ista ona planina na kojoj će kralj David jednom podići Hram. Njih dvojica ponesoše sa sobom sve što beše potrebno za obred, osim žrtvene životinje. Isak je tada imao dvadeset i pet godina, i kako on beše taj koji je podigao oltar, najposle upita oca kakvu će to žrtvu ponuditi, budući da sa sobom nemaju nikakvu životinju čijim bi useknućem posvetili oltar, na šta dobi sledeći odgovor: „Sam Bog je sebi pripremio žrtvu prinosnicu, budući da je kadar jednako da obezbedi obilnu opskrbu ljudima koji ničeg svojega nemaju, kao i da oduzme drugima koji već svoga imaju ali na to odviše polažu; pa ako Bogu čini zadovoljstvo i povoljnim nalazi trud da bude prisutan i kraj ovog oltara, on će sebi već obezbediti žrtvu.”

3) Te tako, čim oltar beše pripremljen, Avram pristavi i drva za potpalu, pa, dok oko njega sve stvari tako počivahu spremne, reče svom sinu: „O, sine moj, prolio sam bezbroj molitvi kako bih dobio tebe za dete svoje, pa kada mi ti jednom odista dođe na svet, ne mogaše se naći ničeg od darova što ih u svojoj ogromnoj brizi za tebe već ne učinih, niti sam i u jednoj jedinjoj stvari nalazio sreću do u

gledanju tebe kako uzras- taš do muževne dobi, i kako postaješ onaj koji će me u času smrti nasle- diti kao baštinik svega što posedujem. Ali, budući da samo po volji Bo- žijoj beše da postanem tvojim ocem, a sada je Njegova volja da tebe budem lišen, podnesi ovu žrtvu Bogu sa velikodušnim saglasjem; jer ja te pri- nosim Bogu koji, eto, nađe sada primerenim da upravo tebe zatraži kao svedočanstvo počasti Njemu samom koju moram dati u slavu svih milosti kojima me je obasuo, bivajući vazda moj podržavalac i branilac. Sto- ga ti, sine, moraš sada umreti, i to ni na jedan drugi način napuštanja ovoga sveta, već bivajući poslan Bogu, sveprethodećem Ocu svih ljudi, rukom svog sopstvenog oca, u činu žrtvoprinošenja. I ja mnim da on na- lazi da si ti vredan očišćenja od ovoga sveta ne povodom bolesti, ili rata, ili bilo kojeg drugog neumitnog razloga kojim smrt obično dolazi ljudima, već tako da će On sam prihvatiti tvoju dušu skupa sa molitva- ma i svetim službama istinske vere, i da će te On postaviti odmah po- red sebe tako da ćeš odatle ti biti moja pomoć i podrška u starosti. I nadasve stoga ja te, sine, prilažem, te mi, Bože, sačuvaj ovog sina kao ute- šitelja umesto Tebe samog."

4) Isak, koji je imao plemenitu narav budući pravi sin takvog oca, bejaše zadovoljan očevim obraćanjem, na koje uzvрати rekavši kako on ne bi ni bio vredan rođenja kada bi mogao odbiti ono što su Bog i njegov otac sa njim naumili, i kada bi mogao u sebi opozvati želju da spremno ³⁶ JUDEJSKE STARINE odgovori onim što je njima na zadovoljstvo; te bi bilo nepravilno kada se ne bi povinovao makar i da je samo njegov otac tako odlučio, radi čega on istog trena sam pođe do oltara gde je imao biti žrtvovan. I taj bi čin odista bio izvršen da ga Bog nije zaustavio; jer On glasno pozva imenom Avrama, i zabrani mu da poseće grlo svoga sina, kazavši kako ne beše iz želje potekle od obične ljudske krvi Njegov nalog Avramu da žrtvuje svo- ga sina, niti je istinska volja Njegova da Isaka odvoji od onoga kojeg je On sam učinio njegovim ocem, već da željaše da isproba valjanost Avra- movoguma, da li će poslušati i takvu zapovest. Pa budući daje sadazado- voljen Avramovom revnošću i zapanjujućom spremnošću kojom je dokazao svoju pobožnost, Bog bejaše ushićen što je Avramu udelio tolike blago- slove. I još Bog reče da ne želi da više ma koja briga pohodi Avrama, niti da ma koje dete Božije bude blagosloveno iznad Avrama, kao i da će ovaj njegov sin poživeti do veoma duboke starosti, vodeći srećan život i zaveštavši veliko kneževstvo svojoj deci koja će sva biti dobra i za- konita. Bog takođe predskaza da će se Avramov rod razviti u mnogo naro- da, da će njihovi patrijarsi ostaviti za sobom potomcima večno trajuća imena, i da u svoj posed treba da dobiju zemlju Kanaan na kojoj će im zavi- deti svi ljudi. Rekavši sve ovo, Bog pred Avramom i Isakom namah stvo- ri jednog ovna koji dotle ne bejaše vidljiv, kako bi im poslužio za žr- tvu. Tako Avram i Isak neočekivano zadobiše jedan drugog, i kad još, po- vrh svega, primiše obećanja tako velikih blagoslova, oni se zagrlishe; a kada obaviše žrtvoprinošenje, vratiše se Sari i življahu srećno, sa Božijom pomoći koja im je pridolazila u svemu god što bi poželeli.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

O ABRAMOVOJ ŽENI SARI, I KAKO JE ONA OKONČALA SVOJE DANE

Nedugo potom preminu Sara, doživевši stotinu dvadeset sedam godina. Sahraniše je u Hebronu, budući da im Kanaanci dodeliše mesto za pogreb koje Avram otkupi za četiri stotine šekela od Efrona, stanovnika Hebrona. A Avram i njegovi naslednici takođe sebi na tom mestu podigoše pogrebna mesta.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKO JE OD AVRAMA I NJEGOVE DRUGE ŽENE KETURE POTEKAO NAROD TROGLODITA

1) Nakon Sarine smrti Avram je oženio Keturu i sa njome izrodio šestoricu sinova, ljude hrabre i mudrih umova, po imenu Zambran, Jazar, Madan, Madijan, Josabak i Sous. Sinovi ovog potonjeg bili su Saba-

KNJIGA PRVA

37

tan i Dadan. Sinovi Dadanovi, pak, bejahu Latusim, Asur i Luom. Sinovi Madijanovi bili su Efas, Ofren, Anoh, Ebidas i Eldas. Što se tiče svih ovih sinova i unuka, Avram je domislio da ih naseli po kolonijama. Tako oni zaposeše Trogloditiju, kao i zemlju zvanu Srećna Arabija, na samom dodiru sa Crvenim morem. O pomenutom Ofrenu se pripoveda da je zaračio sa Libijom i da je uspeo je da je zauzme, te da su je njegovi unuci, nakon što su se u njoj nastanili, nazvali (po njegovom imenu) Afrika. I zaista, Aleksandar Polihistor potvrđuje ovo što sam upravo napisao; jer, on ovako kazuje: „Prorok Kleodemus, takođe nazivan i Malhus, koji je napisao istoriju Jevreja u saglasju sa istorijom Mojsija, njihovog zakonodavca, pripoveda da je postojao veliki broj sinova što ih je Avramu rodila Ketura; i evo imena trojice od njih: Afer, Surim i Jafran. Po Surimu je nazvana zemlja Sirija, a po imenima druge dvojice (Afer i Jafran) došla je ime Afrika, stoga što su ova dvojica bili pomoćnici Herkula vi prilikom njegove borbe protiv Libije i Anteusa. Takođe se pripoveda da je Herkul oženio kćer Aferovu i od nje dobio sina Diodorusa, a da je i Sofon bio njihov sin, po kome je potom narod Sofacijanaca dobio ime.”

POGLAVLJE ŠESNAESTO

KAKO JE ISAK UZEAO REBEKU ZA ŽENU

1) Kada je Avram, otac Isakov, rešio da uzme Rebeku, unuku njegovog brata Nahora, za ženu svom sinu Isaku koji je tada imao oko četrdeset godina, poslao je najstarijeg među svojim slugama da je zaruči, nakon što ga je obavezao da prenese najtvrdja uveravanja o njegovoj odanosti, a to obavezivanje sluge beše izvedeno na način koji sledi: oni jedan drugom stavše ruke na stegno, i zatim zazvaše Boga kao svedoka onog što je trebalo da bude urađeno. Avram je takođe poslao i darove koji su tamo morali predstavljati znake poštovanja, s obzirom da se takvo što retko ili nikada nije mogao videti u toj zemlji. Sluga, međutim, ne stiže tamo u očekivanom roku, budući da mu je trebalo mnogo vremena da bi prošao kroz Mesopotamiju, kroz koju je iscrpljujuće putovati, jednako zimi zbog dubine gliba, i ljeti zbog oskudice u vodi. Pored toga, na putu je dolazilo i do pljačkaških prepada,

koje putnici nisu mogli da izbegnu bez pret- hodnih mera opreznosti. Sluga ipak napokon stiže u Haran; pa kada već beše u predgrađu, srete veliki broj devojaka koje su išle po vodu, zbog čega se pomoli Bogu ne bi li se među njima našla i Rebeka, to jest ona po koju ga je, kao svog slugu, poslao Avram ne bi li verio svog sina, jer mu po volji beše da taj brak bude zaključen; tako se sluga pomoli da mu se ta izabranica pokaže sledećim tačno određenim znakom: da mu sve ostale devojke na molbu uskrate vodu za piće, osim nje koja će mu dati da pije.

2) Sa ovom namerom on ode do bunara i zatraži od devojaka malo vode za piće; i zaista, za razliku od svih drugih koje ga odbiše pretvarajući se da im je sva voda potrebna za kuću te da je ne mogu rasipati na njega, ³⁸ JUDEJSKE STARINE nađe se samo jedna među devojkama koja prekori ostale prebacivši im njihovo zlovoljno ponašanje prema jednom tuđincu, rekavši: „Šta biste onda ikada i udelile nekome ko je potrebit, ako čoveku ni vode ne biste dale?" Pa mu zatim, sa svom predusretljivošću, ponudi da pije. I tek se tada Avramov sluga počeo nadati da njegov preveliki zadatak odista može uspeti. Ali, još uvek oprezno želeći da sazna punu istinu, on pohvali devojku za njenu velikodušnost i dobru narav zbog kojih se ne ustezaše da podeli vodu sa onim kome je potrebna, iako je nju zacelo koštalo truda da je zahvati; potom je upita ko su joj roditelji, kazavši da bi hteo da im poželi svusrećuzbog takvekćeri kojuunjoj imaju. „Itakođe da ti jednom budeš udata", dodade, „na njihovo zadovoljstvo, u porodicu prijatnog mu- ža, kome ćeš na svet doneti uzornu decu." Devojka ponovo ničim ne oma- lovaži strančevo pitanje, već spremno udovolji njegovoj radoznalosti i kaza mu o svojoj porodici. „Moj me zovu Rebeka", reče, „i moj otac beše Betuel, ali je preminuo. Moj se brat zove Lavan, i skupa sa mojom majkom vodi brigu o celoj porodici i on je čuvar moga devičanstva." Kada slu- ga ču ovo beše veoma zadovoljan onim što se dogodilo i što mu je sa- o- pšteno, zapažajući da je Bog neskriveno upravljao njegovim putovanjem. Pa iznevši narukvicu i neke druge ukrase koji se smatraju prikladnim uresima za jednu devicu, on ih dade devojci u znak priznanja i nagrade za njenu ljubaznost što mu je pružila vode da pije, uz to rekavši da je do- bro što ima darova samo za jednu devojku, budući da se ona pokazala to- liko predusretljivijom od ostalih. Devojka, međutim, izrazi želju da i ok pođe s njom i podeli stan sa njenom porodicom, budući da mu pribli- žavanje noći ne dopušta da produži dalje. Čuvši to, sluga pokaza na svoje skupocene ukrase za žene, pa odgovori kako želi da svoju bezbed- nost poveri nikom drugom do porodici one koja se pokazala tako vred- nom poverenja; i reče da može sasvim verovati čovečnosti njene majke i njenog brata, i da ga oni zasigurno neće onespokojiti, budući da je njiho- vu uzornost upoznao preko vrline nje kao kćeri i sestre. Ipak, on doda- de i obećanje da nikome neće biti na teretu, već da će platiti za ponuđe- no sklonište. Ali devojka na to odvrati da se on ne vara u pogledu čo- večnosti njenih staratelja, ali da greši kada ih smatra tako škrtim da bi mogli od njega uzeti novac, te da će on izvesno sve dobiti ne morajući ničim da plati. Ipak, dodade ona, moraće najpre da pita svoga brata Lava- na pa, ukoliko joj on odobri, ona će gosta uvesti u kuću.

3) Čim ovo poslednje bi obavljeno, ona predstavi stranca; pa dok Lava- nove sluge preuzeše brigu za njegove kamile, on sam beše uveden na veče- ru sa Lavanom. Nakon što tako večeraše, sluga Avramov okrete se Lava- nu i devojčinoj majci, kojoj se neposredno i obrati rečima: „Avram je sin Terahov, i vaš rođak; jer je Nahor, deda ovo dvoje njegovih unučadi, bio brat Avramov i po ocu i po majci; upravo stoga me je on i poslao vama, že- leći da ovu devojku zatraži od vas za ženu

svome sinu. Taj mladić je nje- gov zakoniti sin i jedini nasljednik. Njegov je otac odista mogao za sina dobiti najblagodatniju od svih žena u njegovoj zemlji, ali nije želeo da ga oženi nijednom od njih, već je, rasterećen svih vlastitih veza, želeo

KNJIGA PRVA

39

da priliku za sina pronađe ovde, iz osećanja i naklonosti koje ne bih vo- leo da potcenite; jer se nesumnjivo po dobroj volji Božijoj odvijahu ude- si na mome putovanju, sve dok ne bejah doveden do vaše kćeri i doma vašeg. Naime, kad se bejah približio gradu ja videh veliku skupinu devojaka gde dolazi do bunara, te se pomolih da među svima pronađem upravo onu koju tražim, a to beše vaša kćer koja mi se od svih izdvoji i pride, sasvim u skladu sa mojom molitvom. Znajući sad sve ovo, da li ćete odobriti ven- čanje zbog kojeg sam poslan, a čije je zaruke već potvrdilo ukazanje Božije? Da li ćete pokazati uvažanje za Avrama, koji me je poslao sa toliko mno- go brižnosti, dajući saglasnost za venčanje ove devojke?" Čuvši sve ovo, majka i brat razumeše da je reč o volji Božijoj, i zdušno potvrdiše po- nudu, pa poslaše kćer onako kako je sa Avramove strane i željeno. Tako se Isak njome venča, a svekoliko očevo nasleđe postade njegovo; jer deca Ke- turina već bejahu otišla do svojih udaljenih naseobina.

POGLAVLJE SEDAMNAESTO

O AVRAMOVOJ SMRTI

Nedugo potom Avram preminu. On bejaše čovek neuporedive česti- tosti, i počastvovan od strane Gospoda na način dostojan njegove po- božnosti. Poživeo je stotinu sedamdeset i pet godina, i bi sahranjen u Hebronu, pokraj svoje žene Sare, od strane sinova Isaka i Išmaela.

POGLAVLJE OSAMNAESTO

O DECI ISAKOVOJ, ESAVU I JAKOVU; O NJIHOVOM ROTJENJU I OD- GAJANJU

1) Nešto posle Avramove smrti Isakova žena ponese prvo dete¹⁸; a kad njen trbuh silno naraste, Isak se veoma zabrinu i upita Boga o isho- du trudnoće. Bog odgovori da Rebeka nosi blizance, i da će dva naroda po- neti imena ove dvojice sinova, te da će onaj koji se na rođenju pojavi dru- gi, prevazići starijega. Shodno tome Rebeka, nedugo potom i upravo ka- ko Bog predskaza, rodi blizance od kojih je stariji od glave do nogu imao grubu kožu i bejaše veoma kosmat; a mlađi, pak, zadrža put glatku kakva beše na rođenju. Od njih dvojice otac je većma voleo starijeg, nazvanog, prikladno njegovoj grubosti, Esav, jer Jevreji takvu kosmatost nazivaju Esav¹⁹ [ili Seir]; mlađi, pak, beše voljeniji od strane majke.

2) Kada na njihovu zemlju udari glad, Isak odluči da pođu u Egipat gde zemljište beše dobro, te, po Božijoj pouci, oni otidoše u Gerar. Tamo ih primi lično kralj Abimeleh, budući da je Avram nekada živeo kod njega i da behu prijatelji. Isprva je kraljevo ophođenje bilo vrlo ljubaz- 40 JUDEJSKE STARINE

no, ali ga docnije u istom držanju spreči zavist koju počeo osećati prema Isaku; jer, kada vide da Bog čuva Isaka sa svom mogućom brižnošću, kralj mu stade odricati naklonost. Ali se i Isak, kada vide kako zavist menja Abimelehova osećanja prema njemu, povuče u mesto zvano Vale, neda- leko od Gerara. Tamo se dogodi da ga, za vreme dok je kopao bunar, napadnu pastiri kako bi ga sprečili u poslu, a kako nije želeo da se s njima oti- ma za to mesto on se povuče, i počeo kopati na drugom mestu; pa kada, opet, neki drugi Abimelehovi pastiri ponovo nasrnuše na njega on se i oda- tle povuče, sačuvavši takvim trezvenim i smotrenim ponašanjem svoju bezbednost. Naposletku mu ipak dozvoliše da bez novih uznemiravanja iskopa bunar kojem dade ime Rehobot, što označava *veliki prostor*; što se tiče prethodnih bunara, jedan beše nazvan Eskon, što znači *nesloga*, a drugi Sitena, što znači *neprijateljstvo*.

3) Nakon ovoga Isakovi se poslovi uvećale, a povoljni uslovi života rascvase, odakle poteče i veliko bogatstvo. Čak se i Abimeleh — premda je dotle radio suprotstavljajući se Isaku, a uzajamno je sumnji- čenje među njima postajalo sve veće pa se i jasno ukazivalo dotle skriveno neprijateljstvo zbog kojeg se Isak i odvojio — počeo pribojavati da mu negdašnje prijateljstvo s Isakom neće jamčiti bezbednost ukoliko ovaj poželi da uzvрати na uvrede koje mu je naneo. On zato posla jednog od svojih vojnih zapovednika, po imenu Filoh, da obnovi prijateljstvo sa Isakom. Ovaj se, pak, uskoro vrati kralju, nakon što dobi sva jemstva što ih je Abimeleh priželjkivao, i to samo zahvaljujući dobroti Isakove na- ravi, koja učini da se on pre sećao prijateljstva što ga je Abimeleh neka- da pokazao prema njegovom ocu i njemu samom, nego potonjeg gneva.

4) Kada Esav, jedan od dvojice Isakovih sinova i onaj koga je otac vi- še voleo, stiže do dobi od četrdeset godina, on [samovoljno] oženi Ada- hu, kćer Helona, i Aholibamahu, kćer Esebeonovu — a Helon i Esebeon be- hu veliki kneževi među Kanaancima; na taj način, međutim, ponašajući se kao se da sam raspolaže pravom odlučivanja o svojem braku i čak ni ne pitavši oca za savet, on prihvati da nad sobom ima tuđine za nadređene; jer, da je na Isaku bilo da odluči, on mu ne bi dozvolio da se tako priže- ni, jer ne bejaše voljan da ulazi u bilo kakve saveze sa ljudima te zemlje; ali, ne želeći da bude neprijazan prema sinu zapovedajući mu da napusti izabrane žene, Isak reši da ostane nem.

5) Ipak, kada Isak posve ostari, i više gotovo uopšte nije video, on zazva k sebi Esava i reče mu da ga, pored slepila i otkazivanja očiju, i njegova duboka starost sprečava u obožavanju Gospoda [obredom žrtvo- vanja]; stoga od sina zatraži da pođe u lov i kada nalovi što je moguće više srnetine, da od nje pripremi večeru²⁰, kako bi posle toga Isak mo- gao učiniti moleban Bogu da On ostane i Esavov podržavalac i oslonac tokom čitavog njegovog života; tome dodade da više nije siguran koliko će još živeti, te da je željan da molitvom obezbedi da Bog bude milosr- dan prema njegovom sinu.

6) Poslušavši oca, Esav pođe u lov, ali Rebeka, misleći da je isprav- no da obavi takvu moleban kojom će, umesto za Esava, pridobiti Božiju

milost za Jakova, i to bez saglasnosti Isakove, zatraži od Jakova da za- kolje jariće i pripremi večeru. Jakov posluša majku, i izvrši sve njene naloge. A kada večera beše gotova, Jakov uze kozju kožu i stavi je na svoju ruku kako bi izgledala kosmata i kako bi od nje otac pomislio da je ruka Esavova; jer oni behu blizanci i u svemu drugome sasvim nalik jedan dru- gom, osim po maljavosti. Ovo je, međutim, Jakov

činio van sebe od straha da bi pre no što moleban bude učinjena on mogao biti uhvaćen u prevari, i tako, sasvim suprotno nameri, bio od strane oca proklet umesto blagosloven. U takvom stanju on iznese večeru pred Isaka koji poverova da pred sobom vidi Esava. Ne posumnjavši u prevaru, on obedova, te se zatim prepusti molitvama i zalaganju kod Boga, rekavši: „O, Gospodaru svih vremena i Tvorče svega postojećeg; Ti beše Onaj koji podari ocu moje obilje dobara, a i mene samog udostoji poklanjajući mi sve što imam; Ti beše i Onaj koji mi obeća da ćeš i potomstvu mojemu biti milosti-va potpora, pa i njemu udeliti još i veće blagoslove; učini, onda, potvrdu svojih obećanja, i nemoj mene prevideti zbog slabosti u kojoj se nalazim i zbog koje Ti se najusrdnije molim. Budi velikodušan i blag prema mome sinu, i sačuvaj ga i zaštititi od svega što je zlo. Podari mu srećan život i posedovanje onoliko dobara koliko Tvoja milost može darujući pred nekoga položiti. Učini ga strašnim za neprijatelje njegove, i uvažanim i voljenim među njegovim prijateljima."

7) Tako se Isak moljaše Bogu, verujući da molitve čini za Esava. Ali tek što ih on dovrši, Esav se vrati iz lova. A kada Isak napokon opazi svoju grešku, on očuta: no, sad Esav zatraži da postane sudeonikom u istim očevim blagosiljanjima što ih je ovaj već učinio za njegovog brata; ali ga Isak odbi, stoga što sve njegove molitve već behu potrošene na Jakova, te Esavu ništa drugo ne preostade do da gorko žaluje zbog pogreške. Ipak, njegov otac tugovaše zbog Esavovog plača, te ga htede utešiti rekavši da će on sve druge ljude prevazići u umešnosti lova i snazi ruku i tela, i u svakoj vrsti delanja; te da će steći veliku slavu u svakoj od tih oblasti ne samo on, nego i čitavo potomstvo njegovo; pa ipak će svejedno morati da bude na usluzi bratu svojemu.

8) Tek tada majka oslobodi Jakova, budući da je bila u strahu kako će njegov brat u odmazdi zbog greške u molitvama Isakovim kaznom udariti na njega. Stoga ona sada počne uveravati Isaka da za ženu Jakovu uzme devojku rodnom iz Mesopotamije koja je uz to bila i njena rođaka; jer je Esav, pak, bez očevog dopuštenja već bio ženjen za Basematu, kćer Išmaelovu, uopšte i ne tražeći Isakovu saglasnost: jer je Esav, znajući u kojoj je meri njegov otac nesklon Kanaancima i koliko je osuđivao Esavove prethodne brakove, Basematu i oženio samo zato da bi mu najzad udovoljio; jer je Isak odista veoma voleo ovu devojku.

POGLAVLJE DEVETNAESTO

O JAKOVLJEVOM BEKSTVU U MESOPOTAMIJU ZBOG STRAHA OD
SVOGA BRATA

1) Tako je majka poslala Jakova u Mesopotamiju kako bi oženio kćer Lavana, koji je bio brat Rebekin. (Ovaj je brak Isak dozvolio, naprosto stoga što je uvek uslužno ispunjavao želje svoje žene.) Do svoga cilja Jakov morade putovati kroz Kanaan, a budući da je, kao i otac njegov, osećao netrpeljivost prema ljudima te zemlje, on ni kod koga ne htede da traži sklonište, već je bivakovao na otvorenom, imajući za uzglavlje samo hrpu prikupljenog kamenja. Ali on ipak usnu, i u tom se snu pred njim stvarizija: učini mu se da vidi lestve koje sežu od zemlje do nebesa, i stvorenja koja su silazila niz prečke izgledajući divotnije od ljudskih bića; a naposljetku sam Bog stade preda nj, sasvim razgovetno vidljiv, Bog koji, zazivajući snevača po imenu, govoraše ovim rečima:

2) „O, Jakove, nije umesno da ti, kao sin vrsnoga oca, i unuk onoga koji je uživao silno uvaženje zbog svoje nenadmašne vrline, budeš obeshrabren onime što se oko tebe trenutno zbiva, već da se nadaš boljim vremenima, jer tebi uz moju pomoć sleduje golemo izobilje svega dobroga; jer ja bejah onaj koji je Avrama negda izveo iz Mesopotamije kada ga progonjahu njegovi rođaci, i ja učinih srećnoga čoveka od tvoga oca, pa onda neću ništa manje sreće darivati ni tebi. Stoga budi kuražan, i pod mojim nadzorom produži sa ovim putovanjem, jer će venčanje koje tako žarko priželjkuješ odista biti izvršeno. I ti ćeš imati decu odličnih osobina, i povrh toga brojem neizmernu; a ona će živeti posvuda gde mogu i moraju množeći se u još brojnijem potomstvu kojem ću, kao i naslednicima tih potonjih, dati vlast nad svim zemljama, a njihovo će potomstvo najzad ispuniti svu zemlju i more, sve dotle dok ih Sunce videti može; a ti se nemoj bojati nijedne opasnosti, niti ustukni pred mnogim poduhvatima koje moraš izvršiti, jer po svojem ću te providenju ja voditi i upućivati šta da činiš kako u vremenu sadašnjem, tako još i više u onome što će tek preda te doći.“

3) Takva behu proricanja što ih Bog izreče Jakovu, koji otuda beše veoma obradovan onim što vide i ču, te proli ulje na uzglavno kamenje, jer ono beše to na kojem je učinjeno proročanstvo tako velike blagodatipo njega. Takođe se i obaveza čvrstim zavetom da će na istom mestu izvršiti i žrtvoprinošenje, ukoliko poživi i bezbedno se vrati; u tom slučaju ponudiće desetak svega što ima Bogu. Pa još dodeli tom mestu zvanje posvećenog i dade mu ime Betel, što, prevedeno na grčki jezik, znači *Kuća Božija*.

4) Tako on produži putovanje kroz Mesopotamiju, te naposljetku stiže do Harana; pa, susrevši pastire u predgrađu, nedorasle dečake i devojke koji su sedeli oko nekog bunara, on zastade kraj njih, željan da dobi je vode. Zapodenuvši razgovor sa njima, on upita da li poznaju čoveka po imenu Lavan, i da li je on još uvek živ. Oni mu uglas uzvратиše ka-

ko takvog čoveka dobro poznaju, budući da on nipošto nije tako neugled- na osoba da bi je mogli nepoznavati, te da, osim toga, njegova kćer napa- sa očeva stada zajedno s njima, i pravo je čudo i šteta da ona još nije do- šla, jer — rekoše Jakovu — svakako će stranac preko nje najtačnije saz- nati ono što ga zanima o njenoj porodici. Ali netom što okupljeni ta- ko izgovoriše, to se devojče pojavi, a sa njom i ostali pastiri. Njeni joj poznanici pokazашe Jakova i rekoše da je on tuđinac koji je došao da se raspita o poslovima njenog oca. Ona, pak, bivajući obradovana Jakovlje- vim dolaskom onako kako već deca bivaju sa svakom pridošlicom, upita ovoga ko je on i kada je došao, i šta bi se dogodilo da je ona propustila da u taj dan do bunara dođe. Još dodade i da želi da je u moći njene poro- dice da ispuni želje zbog kojih je do njih doputovao.

4) Ali Jakov beše posve osvojen, ne toliko ljubaznošću svih prisu- tnih niti osećanjima koja bi se u odgovor na to mogla u njemu podići, već zbog trenutne ljubavi koju oseti prema devojci, i zatečenošću nje- nom lepotom koja beše tako rascvetana da bi se svega nekoliko žena nje- nih godina sa njom u tome moglo ogledati. Stoga on reče: „Ako si ti Lava- nova kćer, između tebe i mene postoji rođачka veza starija od tvoga ili mog rođenja; jer Avram beše otac Terahov, baš kao i Harana i Nahora; a od ovog poslednjeg, Nahora, sin beše Betuel, tvoj deda. Moj otac Isak be- še sin Avrama i Sare, koja beše kćer Haranova. Ali postoji čak i bli- že i poznije vezivo uzajamnog srodstva kojeg nas dvoje između sebe nosi- mo, jer je moja mater Rebeka sestra tvog oca Lavana od istog oca i majke, te smo otuda ti i ja najbliža svojta. A ja sada stižem da bih te pozdravio i obnovio primerenu naklonost koja između nas mora postojati.“ Čuvši sve ovo, a posebno na pomen Rebečinog imena, devojka — kako se to već do- gađa mladim bićima — zaplaka, i to zbog nežnosti koju je osećala prema svom ocu, te zagrli Jakova jer je iz očevih priča bila dobro upoznata sa Rebekom i znala koliko njeno spominjanje godi jednako i ocu i majci. Pa kada tako još jednom pozdravi Jakova, ona dodade kako on donosi najveće i najžudenije zadovoljstvo njenom ocu — koji se u čestim sećanjima uvek spominjao svoje sestre — ali i celoj njihovoj porodici, pa i njoj samoj; i još dodade da će u očevim očima ova vest Jakova učiniti jednakim obi- stinjenju najpovoljnijih okolnosti koje bi oca mogle zadesiti. Najzad de- vojka zamoli Jakova da pođe do njenog oca, te da je sledi dok ga ona bude ovome vodila, jer oca ne bi trebalo duže uskraćivati za zadovoljstvo takvog susreta, ostajući dalje u razgovoru s gostom.

6) Nakon što ovo izgovori, devojka povede Jakova k Lavanu. Budući odmah prihvaćen od strane svog ujaka, Jakov kod njega namah nađe punu bezbednost, kao da se obreo među prijateljima kojima je svojim neočeki- vanim prispećem doneo ogromno zadovoljstvo. Ipak, nedugo po dolasku, Lavan mu kaza kako, istina, ne može pronaći dovoljno reči kojima bi iz- razio radost zbog njegovog prisustva, ali da ga svedno mora upitati za razlog dolaska, i zašto je ostavio oca i majku kada oni zasigurno moraju imati potrebe za njegovim staranjem; uz ovo pitanje Lavan još jednom po- nudi Jakovu svu pomoć i podršku kojom bi on za njega mogao raspolagati.

Tada Jakov iznese sve što beše razlogom i namerom njegovog putovanja, te naposljetku reče da je Isak imao dva sina blizanca, njega samog i Esava, koji je — budući da nije uzео učešća u očevim molitvama za naklonosti Božije, koje mudrošću njegove majke sve predoše u korist Jakovljevu — vrebao priliku da brata

ubije jer je ostao uskraćen za kraljevstvo koje mu je po volji Božijoj imalo pripasti, kao i za blagoslove koje je otac mo- litvama iskao od Gospoda. To su, dakle, okolnosti koje ga ponukaše da se uputi do Lavana, kao i majčin nagovor — „jer mi smo svi“, reče on Lava- nu, „jedan rod, a moja majka ceni vezu s tvojom porodicom mnogo više no sa ma kojoj drugom u našoj zemlji; te se tako ja uzdam u tebe i u Boga kao u moje čuvare na ovom putovanju, i držim da sam posve siguran u okolnos- tima tvoga okrilja“.

7) Lavan odmah obeća da će se prema Jakovu ophoditi sa najvećom mogućnom čovečnošću, i to ne najpre zbog njihovih zajedničkih predaka, već zbog njegove majke prema kojoj je, kako reče, i pored njenog odsustva, uvek pokazivao najdublju nežnost čiji će sadržaj sada postati briga za Jakova; jer, dodade, Jakov će po odluci Lavanoj postati starešina svih pastira i dobiti ovlašćenja dovoljna za preuzimanje takvog položaja; a kada bude pozeleo da se vrati svojim roditeljima, biće poslat sa obil- nim darovima, kako već i mora biti u čast njihove rođачke bliskosti. Jakovu beše drago sve što je upravo čuo, pa reče kako će svojevóljno i sa najvećom spremnošću podneti svaki trud za vreme svog boravka kod La- vana, ali da zauzvrat, kao nagradu za sve što će raditi, želi da dobije za ženu Rahelu koja nije samo deo uvažavanja koje oseća prema Lavanovoj po- rodici, već je i put kojim je do takve milosti i dospeo, i upravo je, reče, ljubav koju oseća prema devojci ono što mu daje za pravo da pred njenog oca iznese svoju ponudu. Lavan beše veoma zadovoljan ovim priznanjem, i saglasi se da Jakovu da kćerinu ruku, jer nije želeo nikakvog bolje zeta do njega. Ali, dodade, da će ovo učiniti samo ako Jakov neko vreme ostane kod njih, jer on kao otac nije voljan da šalje Rahelu među Kanaance, budući da se kaje što je i sestri dopustio da tamo stvara bračnu zajednicu. Slo- živši se sa Lavanom, Jakov pristade da tu ostane sedam narednih godi- na, spreman da toliko dugo služi svome tastu i da mu u tom roku pokaže dovoljno primera svoje vrline, kako bi ovaj pobliže mogao saznati kak- vom čoveku daje kćer. I tako, nakon što ovaj rok prođe i svi prihvaćeni uslovi behu ispunjeni s Jakovljeve strane, ovaj napravi svadbenu gozbu; ali, kada dođe noć, Lavan kradom od Jakova u njegovu postelju posla svoju drugu kćer, koja beše ne samo starija od Rahele već i sasvim nesličnog lika; a Jakov, ne primetivši razliku jednako zbog pića i mraka, te noći leže sa njom. Ali, kada se razvide, on prepozna šta mu je učinjeno, te prebaci Lavanu za nepošteno postupanje — a ovaj, zauzvrat, zatraži iz- vinjenje za postupak koji je, kako reče, bio prinuđen da učini, budući da on nije Jakovu podmetnuo Leu s nekom rđavom mišlju, već stoga što ga je savladala druga neodložna potreba koja, međutim, ničim ne može spre- čiti Jakova da zaista ne oženi Rahelu, ali pod jednim uslovom: potrebno je da Jakov služi Lavana i narednih sedam godina, nakon kojih će mu ovaj

najzad dati ruku one koju voli. Jakov se morade prikloniti ovom zahtevu, budući da mu njegova ljubav prema Raheli nije dopuštala da postupi dru- gačije; pa kada prođe još sedam godina, on najzad uze Rahelu za ženu.

8) Tako je Jakov sada imao dve žene, a svaka od njih je raspolagala sluškinjama koje im je poklonio njihov otac: Zilfa beše pomoćnica Leina, a Bilha Rahelina, pri čemu one ni po čemu ne behu robinje, već tek po- slušne družbenice svojim gospodaricama. Lea, međutim, beše posve ne- srećna zbog muževljeve ljubavi prema njenoj sestri, verujući da će je on više uvažavati ukoliko ponese njegovu decu. Stoga ona neprestano pre- klinjaše Boga; pa kada odista i rodi sina, a

njen se muž zbog toga pomirljivije počeo prema njoj ophoditi, ona detetu dade ime Rebel, jer je *Bog imao milosti prema njoj, dajući joj sina*, a to je upravo značenje tog imena. Posle izvesnog vremena ona rodi još tri sina: Simeona, što je ime koje znači da je *Bog uslišio njene molitve*, zatim Levija, potvrdu njihovog prijateljstva, a potom i Judu, što znači *zahvaljivanje*. Ali Rahela, strahujući da plodnost njene sestre ne bi umanjila strast koju je Jakov osećao prema njoj, pusti u njegovu postelju svoju sluškinju Bilhu koja zatrudne i Jakovu rodi sina Dana, što je ime koje se na grčkom može rastumačiti kao *Božiji sud*. Posle Dana Bilha je rodila i Neftalima, što znači *nepo-bediv u borbenim varkama*, budući da je Rahela nastojala da pobedi plodnost svoje sestre ovim lukavstvom. Ali i Lea pribeže istom lukavstvu, te posla u Jakovljevu postelju svoju pomoćnicu Zilfu, sa kojom Jakov dobi sina Gada, što se može prevesti kao *bogatstvo*, a zatim Ašera, što znači *srećni čovek*, budući da on dodade slavi Leinoj. Potom se dogodi da je Rebel, najstariji Lein sin, doneo plodove mandragore svojoj majci. Kada ih Rahela vide, obuzeta snažnom žudnjom, požele da ih sestra pokloni njoj; ali kada ova odbi molbu, prebacivši Raheli pokušaje da spreči blagonaklonost koju bi joj Jakov morao ukazivati, Rahela, nastojeći da ublaži sestrin gnev, reče ovoj da će te večeri pripustiti muža njenoj postelji. Lea prihvati uslugu, i Jakov ostade te noći s Leom da bi ugodio Raheli. Tako Lea ponovo zatrudne i potom rodi sinove Isahara, što znači *rođen pod zakupom*, i Zavulona, ili *onog rođenog kao zaloga dobronamernosti prema njoj*, a uz njih i kćer Dinu. Posle nekog vremena i Rahela dobi sina, kojeg nazva Josifom, što znači *trebalo bi da i drugi bude njemu pridodan*.

9) Prošlo je već dvadeset godina kako je Jakov neprekidno napasao stada svog tasta, te više nije mogao odlagati želju da napusti Lavanov dom i sa ženama pođe natrag svojoj kući. Ali kako mu tast ne dade dozvolu da tako učini, Jakov morade smisliti način i potajno umaći. Zato je pre svega proverio mišljenje žena o odlasku, i one se takođe pokazale voljnim i spremnim. Rahela ponese sa sobom slike svojih bogova koje su, po običajima te zemlje, upotrebljavali u obredu bogoštovlja, pa pobeže zajedno sa svojom sestrom, a svu decu njihovu, kao i pomoćnice i sve što su od imetka posedovali, takođe povedoše i ponesoše na put. Sa svoje strane, Jakov povede polovinu sve stoke a da prethodno ničim nije obavestio Lavana. Razlog, pak, što je Rahela ponela slike svojih bogova uprkos tome što je Jakov prezirao njihovo poštovanje, bio je veoma smotren: ⁴⁶ JUDEJSKE STARINE
ukoliko bi bili gonjeni i potom uhvaćeni od strane njenog oca, ona je mogla potražiti zaštitu u tim slikama, i time zadobiti njegov oproštaj.

10) Ali je Lavan već nakon jednog dana bio upoznat sa odlaskom svojih kćeri i Jakova, te se razgnevi i krene za njima, vodeći sa sobom odred gonilaca; i sedmog dana oni stigoše begunce, zatekavši ih kako se odmaraju na nekom brdu; ali on ipak ne nasrnu niti se grubo umeša, jer događaji uzeše drugi tok: pred njim se, naime, u snu pojavi Bog koji ga upozori da u miru prihvati svog zeta i žene njegove a Lavanove kćeri; i da ne učini nijedan prenaplavljen ili gnevan potez, već da sklopi savez s Jakovom. Takođe Bog upozori da će, ukoliko Lavan s prezrenjem potceni njihovu malobrojnost i usudi se da ih napadne sa tako neprijateljskim namerama, On sam stati na stranu napadnutih. Budući da na taj način beše upozoren od strane Gospoda, Lavan odmah sledećeg dana pozva Jakova k sebi, nameran da sa njim sve raspravi i upozna ga sa svojim snom; pa kada, odgovorivši pozivu, Jakov s poverenjem dođe do Lavana, ovaj ga stade optuživati, ustvrđujući kako ga je prihvatio kada Jakov beše siromašan i potrebit, i kako mu je udelio obilje svega

od onog sa čime je raspola- gao. „Jer“, reče Lavan, „ja sam s tobom brakom spojio svoje kćeri, pretpo- stavljajući da će tvoja zahvalnost prema meni biti veća no ikada; ali ti pokaza da ti nije sveta ni sestrinska veza tvoje majke sa mnom, niti na- klonost koju smo nas dvojica između sebe ugovorili; niti si se obazi- rao na žene svoje koje su moje kćeri, niti na decu svoju koja su moji unu- ci. Već si u meni video neprijatelja svoga, otevši mi polovinu stoke i ubedivši moje kćeri da odbegnu od svog oca, povrh svega ponevši sa sobom svete slike koje su moji preci kao svetinje poštovali, i bivali počastvovani tim bogoštovljem koje sam i sam upražnjavao. Ukratko, ono što si učinio bilo je kao da nisi moj rođak, niti sin moje sestre i muž mojih kćeri, kao da nisi od mene primio sve moguće gostoprimstvo i kao da nikada nisi jeo za mojim stolom.“ Nakon što Lavan sve ovo izreče, Ja- kov ustade u svoju odbranu, rekavši da on sigurno nije jedina osoba u koju je Bog usadio ljubav prema zavičaju, već da je takvo što učinio prirod- nim u svim ljudima, i da je, otuda, sasvim razumno da se on, posle toliko dugo vremena, želi da vrati odakle je došao. „A što se tiče plena za čiju me otmicu optužuješ, ne misliš li da bi, kada bi ijedna druga osoba prosuđivala, ona našla da veoma grešiš? Jer, umesto reći zahvalnosti što sam se istovremeno i starao o tvojoj stoci i umnožavao je, kako se ti to usuđuješ da se sa tako nepravičnim besom ophodiš prema meni zato što sam uzeo, te i sada imam sa sobom, samo mali deo grla? Osim toga, što se tiče tvojih kćeri, primeti da nije posledica nikakvog mog zlog nago- vora to što me one žele pratiti na mom putu kući, već zbog osećanja koje žene sasvim prirodno gaje prema svome mužu. One stoga, pravo govoreći, i ne slede toliko mene, koliko svoju decu.“ Upravo tako govoraše Jakov u nameri da sa sebe spere svako prebacivanje da je nepravično postupio. A ovome dodade i svoju vlastitu osudu i prabacivanje Lavanu, rekavši: „Iako bejah sin tvoje sestre, i ti mi dade svoje kćeri za žene, iznurivao si me grubim zapovestima i pod njima me držao dvadeset godina. Isti-

na je da sam svu tu tegobu podnosio bez roptanja samo zato da bih oženio tvoje kćeri; ali ti me nakon venčanja podvrgnu još gorim zahtevima no ranije, takvima koje bi i neprijatelj radije izbegao.“ Ovo beše tačno, jer se Lavan prema Jakovu odista ophodio vboma rđavo; jer, kada je video da Bog pomaže Jakovu u svemu što ovaj poželi, on mu je obećao da će mu od sve novorođene stoke ponekad davati onu čija je koža bela, a ponekad onu čija je koža crna; ali kada pristiže vreme da sa Jakovom po tom obećanju podeli brojna grla, on ne održa reč, već reče kako će mu stoku dati sle- deće godine, i to samo zato što je zavideo na brojnosti onoga što je tre- balo pripasti Jakovu. I to što obeća on učini po istom redu kao i pre- thodni put, stoga što je verovao da se takav prirast stada više ne može očekivati; ali kada se opet isto dogodi, on Jakova ponovo prevari.

11) Ali u pogledu svetih slika, Jakov dopusti da ih Lavan sam pro- nađe, i ovaj na to pristade. No Rahela, budući obaveštena o tome, skloni slike pod sedlo kamile koju je jahala, i sede na njih, rekavši da je „pri- rodno stanje“, u kome se nalazi, sprečava da ustane; stoga Lavan odusta- de od dalje potrage, ne posumnjavši da bi se njegova kćer u takvom stanju mogla i približiti slikama. Tako on sklopi savez sa Jakovom i svečano se obaveza da prema njemu neće počiniti nikakvo zlo zbog onoga što se dogodilo; i Jakov položi sličan zavet, obećavši da će voleti Lavanove kćeri. Ova zavetovanja oni takođe potvrdiše zazivanjem imena Božijeg za svedoka, koje utvrdiše podizanjem stuba u obličju oltara na tom brdu koje se od tada zove

Gilead, kao što se i zemlja kojoj brdo pripada naziva Zemlja Gileada. Pa pošto upriličiše svečanu gozbu povodom napravljenog saveza, Lavan se vrati domu.

POGLAVLJE DVADESETO

O SUSRETU JAKOVA I ESAVA

1) Nakon što je Jakov produžio putovanje prema zemlji kanaanskoj, pred njim se ukazaše anđeli i preporučih mu da očuva dobru nadu u povoljne okolnosti svog življenja u budućnosti; stoga on to mesto anđeoskog ukazivanja nazva *Božijim logorom*. Potom, željan da što pre sazna kakve su namere njegovog brata prema njemu, on posla pred sobom glasnike sa zadatkom da pribave tačan izveštaj o svakoj stvari koja ga se ticala, budući da bejaše uplašen zbog negdašnjeg neprijateljstva koje je vladalo među njima. On zaduži one koje je poslao da kažu Esavu sledeće: „Jakov je smatrao nepoželjnim da živi zajedno s Esavom sve dotle dok je ovim ovlađavao gnev protiv brata, te je stoga napustio zavičaj; a sada se, misleći da je dužina njegovog odsustva morala učiniti svoje i poravnati razlike među braćom, on vraća, dovodeći sa sobom svoje žene i decu svoju, sa svime što poseduje, te se predaje, skupa sa onim što mu je najdraže, bratu u ruke, smatrajući svojom najvećom srećom da sa njim podeli ono što mu je Bog milošću darivao."

Takvu poruku glasnici predadoše i Esav be- 48 JUDEJSKE STARINE

še njome zadovoljan, ali se podiže i krete u susret bratu sa pratnjom od četiri stotine ljudi. Jakov, kada ču broj onih sa kojima Esav k njemu polazi, veoma se uplašio, ali svu nadu u oslobođenje iz nevolje predade Bogu, pa počeo razmatrati kako bi mogao, u okolnostima u kojima se našao, sačuvati sebe i one koji behu s njim, i nadvladati neprijatelje ukoliko bi ga zlomisljeno napali. Tako se domisli da svoju pratnju podeli na dva dela, te jedne posla pred bratovljevju skupinu, a druge pozva da mu pridu posve blizu, te da tako, ukoliko prvi budu nadjačani u slučaju da na njih Esav nasrne, mogu u onima koji stupaju iza njih naći pribežište. Pa nakon što postavi pratnju u tom poretku, Jakov posla nekoliko ljudi da odnesu poklone Esavu. Poklone su sačinjavali stoka i veliki broj raznih četvoronožnih životinja, takvih da su zbog svoje retkosti morale biti veoma prihvatljive za onog ko bi ih primio na uzdarje. One koji behu tako otpremljeni s poklonima Jakov je slao na izvesnom rastojanju jednog od drugog, tako da bi se, pojavljivani u nizu s darovima, mogli učiniti brojniji, zbog čega bi se u Esavu, dok prima niz poklona, stišavao gnev, ukoliko je još protiv brata ostrašćen. Povrh svega, Jakov je ove daronosce poučio da blago govore sa onim kome nose poklone.

2) Nakon što je Jakov čitavog dana izdavao takva zaduženja, pristigla je noć, i on pokrete napred čitavu pratnju, pa čim predoše jednu reku po imenu Jabok, Jakov zaostade iza ostalih, kada se iznenada pred njim pojavio anđeo koji ga prinudi da se porvaju. U toj borbi Jakov nadjača anđela koji, pobeđen, počeo govoriti ljudskim jezikom. U tom obraćanju anđeo podstičaše Jakova da bude zadovoljan onim što se upravo dogodilo, te da ne potceni pobedu koju je izvojevao jer ona nipošto nije mala, budući da je savladao anđela Božijeg: tu pobedu valja ceniti kao znamen velikih blagoslova koji će se na njega od Boga spustiti i čiji izdanci nikada neće prestati da izbijaju, ali i kao znak da nijedan čovek neće biti odviše snažan za Jakovljevju moć. Anđeo mu takođe naloži da sebe od sada naziva Izrailjom, što na

hebrejskom jeziku znači *onaj koji se borio sa božanskim anđelom*¹¹. Ova obećanja su učinjena na molbu Jakovljevu; jer kada je opazio da je pred njim anđeo Božiji, on od ovoga zaista da mu označi šta će ga ubuduće zadesiti. A kada anđeo izreče ono što smo već izneli, on išće- ze; ali Jakov beše zadovoljan čuvenim, i nazva to mesto Fanuel, što zna- či *lice Božije*. I on tada oseti bol od minule borbe u tetivi prepone, te odluči da se od tada pa zavazda uzdrži od jedenja tog dela tela u životinja pripremanih za obed. A u njegovu čast i mi do danas činimo isto.

3) Kada Jakov shvati da je njegov brat blizu, on naredi ženama da pođu napred, svaka ponaosob sa sluškinjama, kako bi mogle gledati držanja ljudi u borbi, ukoliko Esav bude izazvao sukob. Jakov zatim pođe do Esa- va i pokloni se pred njim, a ovaj ne imade zlo držanje prema njemu, već ga pozdravi i upita o pratnji tih žena i dece s njima; i zatraži, nakon što je saslušao sve što je želeo da sazna o njima, da pođu zajedno do njihovog oca; ali kako se Jakov počeo pretvarati da je stoka iznurena, Esav se vra- ti u Seir gde beše njegovo mesto stanovanja, koje je on sam preimenovao u Čupavište, zbog svoje sopstvene kosmate čupavosti.

O POVREDI DININE ČEDNOSTI

1) Jakov potom stiže do mesta koje se do danas zove Šatori (Sucot), a odatle ode do Šehema, koji je kanaanski grad. Budući da su u to vreme Šehemljani održavali prazničnu svetkovinu, Dina, koja beše jedina Jakovljeva kćer, pođe do grada kako bi videla ukrase što ih nose žene te zemlje. Ali kada je ugleda Šehem, sin kralja Hamora, on je nasilno obljubi, a budući da se veoma zaljubi u nju on zatraži od oca da mu Dinu učini ženom. Kralj udovolji ovoj želji, i pođe do Jakova, tražeći od njega dozvolu da njegov sin Šehem može po zakonu uzeti Dinu za ženu. Ali Jakov, ne znajući kako da odbije želju takvog dostojanstvenika, ali istovremeno i znajući da mu nije dozvoljeno da kćer udaje za stranca, umoli kralja da mu ostavi vremena da obavi savetovanja povodom onoga što ovaj od njega traži. Tada ga kralj napusti, ostavši u nadi da će mu Jakov odobriti željeno venčanje. Tako dobijeno vreme Jakov iskoristi da obavesti svoje sinove o sknavljenju Dininom i o poruci Hamorovoj, zatraživši istovremeno od njih savet o tome šta bi trebalo uraditi. Sinovi, međutim, u najvećem broju ne rekoše ništa, jer nisu znali kakav bi savet dali. Ali se Simeon i Levi, braća Dinina po materi, složiše među sobom da izvedu sledeće preduzeće: budući da je tada bilo vreme svetkovanja, kada Šehemljani behu predani spokojstvu i pirovanju, oni se prikradoše kako bi uočili čas kada će svi konačno pozaspati pa onda, ušavši u grad, posekoše sve muškarce, uključujući i kralja i njegovog sina među njima, i poštedevši samo žene. A kada to i bez očeve saglasnosti učiniše, oni oslobodiše i sa sobom povedoše sestru.

2) Jakov beše grdno zapanjen silinom ovog čina, i žestoko okrivi sinove zbog njega, ali Bog stajao uz njega i nagovori ga da ipak pronađe u sebi hrabrosti; te da istovremeno očisti svoje šatore i prinese iste one žrtve što ih se zavetovao da će ih prineti kada je prvi put pošao u Mesopotamiju i video božansku prikazu. Pa kako se prihvatiti da očisti i sve svoje pristaše, on nabasa na slike Lavanovih bogova (jer on ranije nije znao da ih je Rahela ukrala), pa ih položi na zemlju ostavivši ih ispod jednog hrasta u Šehemu. Napustivši to mesto, on prinese žrtve u Betelu, mestu na kojem je video svoja priviđenja prilikom prvog putovanja u Mesopotamiju.

3) A kada i odatle pođe dalje, i pristigne naspram Efrate, on tamo sahrani Rahelu, koja je preminula na porođaju; te tako ona beše jedina od Jakovljeve rodbine koja nije uz počasti sahranjena u Hebronu. A kada je neko vreme ožali, on sina kojeg mu je ona umirući rodila nazva Venijaminom, zbog tuge što majka, rodivši ga, nije s njime preživela. Te se tako navršio ukupan broj dece Jakovljeve, dvanaest sinova i jedna kćer. Od njih osmoro beše zakonito, to jest šest od Lee i dvoje od Rahele, a četvoro beše od sluškinja, po dvoje od svake, a imena svih njih već smo ranije izložili.

JUDEJSKE STARINE
POGLAVLJE DVADESET DRUGO

KAKO JE PREMINUO ISAK I BIO SAHRANJEN U HEBRONU

Odatle je Jakov došao u Hebron, grad smešten među Kanaancima, u kojem je živio Isak, sa kojim, tako, još kratko vreme zajedno poživeli i njegov sin; Rebeku, pak, Jakov više zatekao među živima: njegova majka već beše sahranjena u

veličanstvenoj grobnici koja im je pripadala od njihovih predaka, i u kojoj joj se uskoro pridruži i Isak, budući da preminu ubrzo nakon Jakovljevog dolaska, i beše sahranjen kraj žene od strane svojih sinova tu, u Hebronu. Isak beše čovek kojeg je Bog veoma voleo, udostojavši ga velikih milosti providenja, u čemu je nasledio svog oca Avrama. Poživeo je do duboke starosti, jer preminu nakon što u vr- lini požive stotinu osamdeset i pet godina.

KNJIGA DRUGA

sadrži period od dve stotine dvanaest godina OD

ISAKOVE SMRTI DO IZGONA IZ EGIPTA

POGLAVLJE PRVO

KAKO SU ESAV I JAKOV, SINOVI ISAKOVI, ME^U SOBOM PO- DELILI STANIŠTA, PA JE ESAV ZAPOSEO IDUMEJU A JAKOV KANAAN

1) Nakon Isakove smrti njegovi su sinovi u odgovarajućem odnosu podelili raspoloživa staništa, pri čemu nijedan nije zadržao sve što je ranije posedovao, već je Esav napustio grad Hebron ostavljajući ga bratu i, naselivši se u Seiru, upravljao Idumejom. On je ovu zemlju imenovao po sebi, jer je on nazivan i Adomom, što je ime koje je zadobio sledećom prigodom. Jednog dana, naime, on se vratio iz napornog lova veoma gladan (ovo se dogodilo još u njegovom dečaćkom uzrastu) i naišao je u domu na svog brata koji je u tom času za večeru obedovao supu od sočiva, koja beše veoma crvene boje; njena je boja učinila da je Esav još žarkije poželi te on zatraži od brata da je i njemu da za večeru: ali ovaj iskoristi bratovljevu glad u svoju korist, te ga uceni da mu prepusti svoje prvenstvo u rođenju, na šta Esav, priteran glađu, pristade, odista mu obećanjem prepuštivši, pod jednim hrastom, svoje prvenstvo. Odatle potiče, s obzirom na crvenilo te supe, nadimak koji su mu kao podruglicu pridali savremenici, nazvavši ga Adom, budući da Jevreji ono što je crveno nazivaju „Adom“; pa tako isto ime beše dato i zemlji, s tim što Grci ovo izmene u prihvatljiviji izgovor i nazvaše je Idumeja.

2) Esav postade otac petorice sinova, od kojih Jaus, Jalumos i Koreus behu od jedne žene, po imenu Alibama; Alifasa mu je, pak, rodila Ada, a Raguela treća žena, Basemata, i to su svi Esavovi sinovi. Nadalje, Alifas imaše pet zakonitih sinova po imenima Temar, Omer, Safus, Gotam i Kanaz; šesti, Amalek, ne beše iz zakonitog braka, već je rođen od strane naložnice po imenu Tamna. Oni življahu u delu Idumeje koji se naziva Gebalitis, što potiče od imena Amalek, odnosno Amalekitis; ovo stoga što je Idumeja bila velika zemlja sa jedinstvenim zajedničkim nazivom, dok su njeni delovi zadržali imena svojih posebnih stanovnika.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU JOSIFU, NAJMLAĐEM JAKOVljeVOM SINU, POZAVIDE- LA NJEGOVA BRAĆA KADA MU JEDAN PREDSKAZAJNI SAN PRED- OČI NJEGOVU BUDUĆU SREĆU

1) Tako se dogodilo da je Jakov naposljetku stigao do tako velike sreće kakvu je retko koji drugi čovek dostigao. Bio je bogatiji od svih drugih stanovnika te zemlje, a istovremeno su mu zavideli i poštovali ga zbog njegovih veoma sposobnih sinova, jer ne oskudevahu ni u čemu od ljudskih 54 JUDEJSKE STARINE

darova, već behu širokogruđi, jednako u marljivosti svojih ruku i izdržljivosti u teškom radu, a behu i domišljati u razumevanju svega. I Bog nad njime održavaše takvo staranje, takvu brigu za njegovu sreću, šaljući Jakovu najveće blagoslove, koji delovahu čak i u onome što je moralo iz- gledati poput najtugaljivijih okolnosti, koje su bile uzrokom poznatog Izlaska naših predaka iz Egipta, to jest njega samog i njegovih potoma- ka. A okolnosti u kojima se ovo poslednje dogodilo behu sledeće. Nakon što Jakov dobi sa Rahelom sina Josifa, on ga zavole više od svih ostalih sinova, jednako zbog lepote njegovog tela i blistavosti njegovog uma, jer je dečak nadmašivao sve u smotrenosti rasuđivanja. Ali, ovakva oče- va osećanja probudila su zavist i mržnju u Josifovoj braći, a njih poja- čaše i njegovi snovi koje on prenese ocu i braći, a koji su mu predskazi- vali njegovu buduću sreću; u ovoj zavisti, međutim, nema ničeg neuobi- čajenog, jer je u ljudskoj rasi redovan slučaj da se zavidi najbližim rođa- cima na njihovom napredovanju. A prikazanja koja je Josif imao u svojim snovima behu sledeća:

2) Kada su se nalazili u jeku žetve, i Josif od strane Jakova beše po- slan, skupa sa svojom braćom, da sakupi plodinu, on u snu primi sno- viđenje koje je veoma pravazilazilo ono što su uobičajena ukazanja kada snivamo; kada se Josif probudio, on o ovome ispripleva braći, da bi i oni mogli prosuditi šta snoviđenje predskazuje. Reče im kako je minu- le noći video da njegov snop žita još uvek stoji na mestu na kojem ga je ostavio, ali da su se njihovi snopovi presavili do zemlje pred njegovim, onako kako se sluge klanjaju pred svojim gospodarima. Ali čim braća raz- abraše da snoviđenje proriče kako će Josif zadobiti veliku moć i bogatstvo, i da će ova moć stajati nasuprot njima samima, oni odlučiše da nikakvo tumačenje ne kazuju Josifu, kao da tobože oni san nisu razume- li; umesto toga, braća se pomoliše da se nijedan deo onoga što su oni sumnjali da je ispravno tumačenje snoviđenja nikada ne obistini; a zbog svega ovoga oni samo ponesoše u sebi još veću mržnju prema Josifu.

3) Ali Bog, sasvim protivno njihovoj zavisti, posla i drugo sno- viđenje Josifu, koje beše još upečatljivije od prethodnog; jer mu prikaza kako Sunce uzima Mesec i sve zvezde sa sobom, i silazi do zemlje, te se po- klanja pred snevačem. On sada reče o snoviđenju i ocu svome, a potom, ne posumnjavši ni u šta zlonamerno, i braći svojoj, kada se nađoše zajedno, te naposljetku zatraži od Jakova da rastumači šta bi snoviđenje moglo značiti. Jakov beše veoma zadovoljan snom: jer, razmatrajući predviđanje koje je sobom snoviđenje nosilo, i domišljato i mudro pogađajući njegovo značenje, on se poradova velikim stvarima koje ono najavljuje, s obzirom da naveštava buduću sreću njegovom sinu; i da, blagoslovom Božijim, do- lazi vreme u kojem će Josif biti počašćen toliko da zasluži oboža- vanje roditelja i braće svoje — ovo, jer je Jakov slutio da Mesec i Sun- ce znače majku i oca, stoga što ono prvo daruje porast i gajenje svega što postoji, a ono drugo daje oblik i opskrbljuje snagom sve što pretrajava; a braća behu zvezde, budući da i njih beše jedanast na broju, kao što je jeda- naest i broj zvezda koje svoju moć primaju od Meseca i Sunca.

4) I tako Jakov dade svoj sud o ovom snoviđenju, koji beše veoma do- mišljat. Ali ovakva tumačenja prouzrokovalaše veliku žalost u braći Jo- sifovoj; i otada oni njega počehše osećati takoreći kao tuđinca među so- bom, gledajući isključivo sa zavišću u sve one dobre i poželjne stvari koje obećavahu snoviđenja, a ne i u činjenicu da je njihov imalac brat nji- hov, sa kojim bi, otuda, verovatno mogli biti sudeonici u sreći, pa ka- ko su takođe bili i ravnopravna deca svojim roditeljima, da su tako isto mogli biti i primaoci jednake sreće koja bi snašla ma koga od njih. Tako se oni odlučihše da ubiju junosu; i, svi se zajedno usaglasivši u pogle- du rešenosti, čim prikupljanje žetve bi svršeno oni pođohše u Šehem, koji beše zemlja pogodna za prehranu stoke, bogata pasištima; te tako oni tamo napasahu stada, ne upoznavši oca sa tim svojim pokretom do udaljenih pašnjaka. Usled toga Jakov oseti kako se u njemu budi gorka zeb- nja u odnosu na sinove, budući da ništa nije znao o stanju u kojem žive na pasištima, niti dobivši ma kakve glasove o pravom stanju u kojem se na- laze njegova stada; pa, stoga što u njemu uzraste strah za sinove, on posla Josifa da izvidi stada i da sazna prilike u kojima mu se nalaze braća, te da potom donese ocu reči o tome kako se oni vladaju.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO BRAĆA, VOĐENA MRŽNJOM, PRODADOŠE JOSIFA U EGI- PAT; I
KAKO ON TAMO STIŽE DO VELIKE SLAVE I PRIZNATO- STI, I POTOM
PODVRŽE SVOJU BRAĆU

1) Čim braća videše kako im Josif dolazi, oni se veoma obradova- še, ali ne prirodno, kao susretu sa nekim bliskim, niti kao onome ko- ga im šalje otac, nego kao kakvom neprijatelju koji im je providenjem Bo- žijim predan u ruke; i budući da su već odlučili da ga ubiju, ovo je bila prilika koja je ležala pred njima i koju nisu smeli propustiti. Ali ka- da ih Rebel, najstariji među njima, vide u takvom raspoloženju i slož- ne da izvrše postavljeni cilj, on pokuša da ih navede da se uzdrže, pre- dočavajući im gnusnost naumljenog preduzeća i njegovu užasnu prirodu; on ihupozori da bi se takav čin pokazao kao sušto zlo u očima Božijim i kao bezbožništvo u očima ljudi, čak i da im žrtva nije srodnik; ali je taj zločin još i više okrutan i gnusan kada je onaj koga su namerava- li da zakolju njihov vlastiti brat, i kada se, time, neminovno postupa krajnje bezdušno prema ocu zaklanog, pa i prema majci koja će neizbež- no biti beznadno očajna dok bude naricala nad sinom koji joj je otrgnut iz zagrljaja; sve to, dakle, sasvim je izopačeno. Tako ih on preklinjaše da imaju obzira prema svojoj vlastitoj savesti, i mudro razmotre kak- va će ih šteta zadesiti zbog smrti tako valjanog deteta, i uz to njiho- vog najmlađeg brata; i da bi se morali bojati Boga, koji je ujedno motri- lac i svedok nauma kojeg imaju protiv svog brata; reče i to da će ih Bog većma zavoleti ukoliko se uzdrže, i podariti im priliku za pokajanje i popravku; ali, ukoliko produže sa ostvarenjem tog čina, sve vrste kaz- 56 JUDEJSKE STARINE

ni srućice na njih Bog zbog bratovljevog ubistva, stoga što time one- čišćuju Njegovo providenje, koje je posvuda prisutno i koje neće previ- deti ono što se dogodilo, bilo da su u pustinji ili u gradovima; jer, ma gde se čovek nalazio, mora se pretpostaviti da je tamo i Bog. Rebel im još kaza i to da će im njihova savest postati neprijatelj ukoliko pokušaju da sprovedu tako nakazno delo, bez obzira da

li će je oni smatrati umi-renom ili će se oglasiti onakvom kakvu će morati da imaju jedni prema drugima kada ubiju brata. Još dodade da je pored onoga što je dotle govorio – da nipošto ne može biti ispravno ubiti sopstvenog brata makar i da ih je on ma čime povredio – takođe veoma dobro zaboraviti na nemile čino-ve tako bliskih ljudi i prijatelja, čak i kada su oni takvi da se osećaju kao nedobronamerni, a da se oni, pak, spremaju da ubiju Josifa koji nije kriv ni za šta zlonamerno prema njima, te bi u svakom slučaju bar nemoć njegovih mladih godina morala u njima probuditi milosrđe i nagnati da se ujedine u njegovoj zaštiti. Tako bi i povod ubistva ovo učinio još gorim, budući da ga oni uklanjaju samo zbog zavisti prema njemu – govorom budućem napredovanju, u kojem bi ravnopravno i sasvim prirodno i oni mogli učestvovati jer nisu nikakvi stranci već najbliži rođaci, te bi na ono što Bog udjeljuje Josifu mogli računati kao na svoje vlastito. Stoga moraju verovati da će bes Božiji biti još stroži i nemilosrdniji zbog ovog uzroka, jer se oni usuđuju da poseku onoga kome je sam Bog dosudio da bude vredan takvog napredovanja: ubiju li ga, onemogućiće da se ispuni promisao Božija i namera Njegovog dobročinstva.

2) Rebel je govorio braći ovo i još mnogo štošta, koristeći reči preklinjanja i pokušavajući na svaki način da ih sakloni od ubijanja svog brata. Ali kada vide da ih njegov govor ni u čemu ne ublažuje, te da se oni, naprotiv, žure da što pre izvedu naumljeno, on ih posavetova da umanje zločin u koji će se upustiti uklanjajući Josifa. Ovo, naime, treba razumeti s obzirom da ih je on isprva podsticao da, obuzdavajući osvetoljubivost, sebe ipak odvrte od zlodela: ali kako je rešenost da ubiju brata u njima ipak prevladavala, Rebel im reče da oni mogu odmazdu učiniti i tako da se bar ne predaju tako bezmernoj krivici, u čemu će uspeti ukoliko poslušaju bar njegov sledeći savet kad već nisu prethodni: jer, reče, ako se već mora prihvatiti da su oni tako gorljivo željni osvetе, on smatra da ipak nisu toliko rđavi, već da su nadasve, u toj untarnjoj prisili kojoj se ne mogu otrgnuti, naprosto lakomisleni. On ih zato zamoli da ne ubiju brata svojim vlastitim rukama, već da ga bace u duboku jamu i puste da u njoj sam umre, čime bi oni sami veoma prihodili, budući da tako ne bi sopstvene ruke oskrnavili bratovljevom krvlju. Sa ovim se ti mladi ljudi rado saglasiše, te tako Rebel uze gaužetom, te ga pažljivo spusti u jednu jamu u kojoj uopšte ne beše vode; on sam, pak, nakon što učini ovako, pođe da traži pašnjak koji bi pogodovao njegovim stadima.

3) Ali Juda, takođe jedan od Jakovljevih sinova, vide neke Arabljanе, potomke Išmaelove, kako iz zemlje Gileada nose začine i sirijsku robu u Egipat, pa nakon što se Rebel odvoji od braće, Juda ih posavetova da izva-

de Josifa iz jame i prodaju ga Arabljanima; jer, tako će on zasigurno umreti među strancima, a oni će ostati slobodni od svog bezočnog čina. Tako i bi odlučeno, nakon čega braća izvadiše Josifa iz jame i prodadoše ga trgovcima za dvadeset zlatnika. On je tada imao sedamnaest godina. Za to vreme Rebel, koji tokom noći dođe do jame rešen da izbavi Josifa bez znanja ostale braće, uzalud dozivaše brata jer iz jame do njega nije stizao odgovor, i on se uplaši da su ga ostali ubili dok je on bio odsutan; a kada tu bojazan proveri kod braće, ovi mu ispričaše šta se dogodilo i Rebel otide od njih plačući.

4) Kada Josifova braća tako izvedoše ono što su sa njim naumili, počеше razmatrati šta im valja činiti da bi izbegli sumnji svoga oca. Tako se domisliše da od Josifa uzmu ogrtač koji je na njemu bio u času kada je k njima došao i kada su

ga spustili u jamu, da ga potrgaju na komade koje će potopiti u kozju krv i potom poneti i pokazati ocu kao dokaz da su Josifa rastrgle divlje zveri. Rešivši tako, oni po toj namisli sti- goše do Jakova, koji, međutim, već beše saznao za nestanak sina, ali je po svojoj naravi još uvek odbijao da prihvati ono najgore što se moglo dogoditi. Braća, naime, izjaviše ono što se među sobom behu dogovorili – da oni brata nisu ni videli, i da ne znaju kakav se nesrećan slu- čaj s njim dogodio, ali da su njegov ogrtač našli poderan na komade i kr- vav, i da otuda sumnjaju da je dopao divljih zveri i tako postradao, na- ravno, ukoliko je to ogrtač koji je on na sebi nosio kada je polazio od kuće. Čuvši to, Jakov izgubi predašnju nadu da je njegov najvoljeniji sin ipak samo zarobljen; jer sada, uvidevši da je poderani ogrtač nepobitni dokaz, on morade odustati od drugih pretpostavki, jer se odviše dobro sećao da je nađeni ogrtač upravo onaj u kojem je Josifa poslao braći. Sto- ga se Jakov nadalje posve prepusti gorkom jadikovanju, baš kao da mu je Jo- sif jedini sin, plačući neutešno bez oduške i odmora; a patnja njegova trajaše već dugo, jer je osećao udarac nesreće i pre no što se sreo sa os- talim sinovima, te je i sam nagađajući strepeo da su Josifa raznele zve- ri. Tako se sada napokon sruši na tle odeven u sargiju, ophrvan najtežim bolom i utučen toliko da reči utehe ne dopirahu do njega, baš kao što mu ni boli duše nimalo ne jenjavahu sa proticanjem vremena.

POGLAVLJE ČETVRTO

O JOSIFOVOJ ČEDNOSTI

1) Čovek koji je u Egiptu Josifa kupio od trgovaca bio je Potifar, glavni kuvar egipatskog faraona. Josif je kod njega naišao na veliko uvažavanje, i ovaj ga je poučavao znanjima slobodnog čoveka, ujedno ga dr- žeći na ishrani boljoj od one koja je dodeljena robovima. Potifar je vre- menom Josifu poverio vođenje svog domaćinstva. Tako je mladić uživao preimućstva povlašćenog položaja, a da pri tom, uprkos promeni us- lova življenja, nije ništa izgubio od vrline koja ga je ranije krasila.

58

JUDEJSKE STARINE

Povrh svega je uspevao da i u takvoj sredini upravlja iskušenjima koja su iskršavala ispred nepostojanih strasti njegovog mladičkog života, koje je, međutim, državo brižljivo skrivene, imajući prevashodno na umu svoj budući napredak.

2) Tako dođe i do toga da se gospodareva žena zaljubi u Josifa, i to jed- nako zbog njegove telesne lepote i veštine u upravljanju poslovima, koja pretpostavi da će, ukoliko mu jasno stavi do znanja svoju želju, lako na- terati mladića da legne s njom, smatrajući da će on videti sreću u tome što ga na takav način želi sama gospodarica; pri tom, međutim, ova že- na računaše samo na njegov položaj povlašćenog roba, a ne i na njegovu postojanost koja je ostala nepromenjena i pored toga što se tako izmeni- še uslovi njegovog života. Stoga mu ona jasno objavi svoje nepristojne sklonosti, govoreći mu da dođe k njoj da podele postelju. On, međutim, od- bi sva njena ubeđivanja i molbe, imajući na umu kako vera ne dopušta da ide tako daleko s njom, jer bi to značilo ukaljati i povrediti onog koji ga je kupio i udostojio tako izdašnih počasti. I zato, nasuprot njenoj želji, Josif je podsticao da obuzda svoju strast, predočavajući joj raz- loge nemogućnosti ispunjenja njene pohote, za koju je držao da će biti sa- vladana ukoliko je on ničim ne podrži u nadi

da se može ostvariti. Ta- ko joj reče da će on, sa svoje strane, doleteti i bez popuštanja izdržati sve na šta bude bio prisiljavan, jer, iako je dopao stanja ropstva, on nije učinio ništa protivno svojoj gospodarici, te mu može biti oprošteno njegovo držanje u njenim tako protivrečnim zahtevima. Ali ovakvo čvr- sto suprotstavljanje Josifovo, koje gospodarica nipošto nije očekiva- la, nju samo učini još nasrtljivijom; pa kako već beše krajnje opsednuta svojom bludnom strašću, ona se odluči da svoj plan upravi u drugačijem nastojanju.

3) Tako, kada dođe vreme velikog svenarodnog praznika u kojem beše običaj da se žene javno pokazuju u svom najsvečanijem vidu, Potifarova se žena pred mužem napravi bolesnom, ugrabivši tako priliku za sa- moću i dokolicu, kako bi mogla ponovo skoliti Josifa. Čim se, dakle, takva prilika ukazala, ona u nagovaranju upotrebi reči nežnije no što ih je ikada koristila, govoreći da bi za njega bilo dobro da se predao već njenim prvim zahtevima, i da joj nije odgovorio odbijanjem, jednako zbog poštovanja koje je morao imati uvaživši nju koja mu se nudila, kao i zbog gorljivosti njene strasti koja ju je gonila kao da nije njegova gos- podarica koja ga je zapravo udostojila spuštanjem ispod svog dostojan- stva; ali takođe reče da se on i sada može ispraviti poslušavši njen sa- vet i postupiti smotrenije, otrvši sa sebe ljagu svoje prethodne nepro- mišljenosti. Pa rasuđujući tako kao da pamišlja kako Josif nije očeki- vao ovo tobože velikodušno ponavljanje zahteva što ga je sada upriliča- vala sa čak još snažnijom požudnošću nego ranije (jer beše jasno da je njeno pretvaranje kako je bolesna učinjeno samo zbog njega, koga je pretpo- stavljala prazniku i svetkovanju); ili kao da je on njenim ranijim uvera- vanjima do tada protivrečio samo stoga što nije verovao da mogu biti ozbiljna, dok mu ona, eto, sada daje dovoljno uverljivih dokaza, tim svojim

KNJIGA DRUGA

59

ponavljanjem molbe otklanjajući sumnju da je kakva prevara to što mu se tako požudno nameće — tek, ona ga sada uveravaše da će, ukoliko se po- vinuje njenim osećanjima, moći da očekuje samo uvećanje svih onih pred- nosti u položaju i moći što ih je do sada zadobio, jer će njegova poniz- nost nju obavezati da mu pomogne; ali žena reče i to da on, ako, pak, po- novi odbijanje njenih želja i radije izabere očuvanje glasa o svojoj čed- nosti no ljubav svoje gospodarice, može pouzdano računati na njenu mr- žnju i osvetu; tako da ništa neće dobiti takvim postupanjem, stoga što će ga u tom slučaju ona optužiti a sebe naterati na krivokletstvo pred mužem kome će kazati da je on nasrnuo na njenu čast: a Potifar će pre poslušati njene reči nego njegove, makar ove sve dotad i bile uvek u pu- nom saglasju s istinom.

4) Nakon što je žena izgovorila ove reči, naposljetku praćene i suza- ma u očima, čak ni sažaljenje koje počeo osećati nije moglo odvratiti Jo- sifa od njegove čednosti, niti ga je strah mogao prisiliti da pristane na njene zahteve; već se on i dalje suprotstavljao njenim ubeđivanjima i ne ustupaše pred preklinjanjima, strašeći se da učini rđavu stvar i izabravši da se radije podvrgne i najoštrijim kaznama nego da uživa u trenutnim prednostima, ne čineći ništa što njegova vlastita savest ne bi odobrila kao vredno zalaganje. On je takođe podseti da je ona udata že- na, te da bi život morala deliti isključivo sa svojim mužem, i moleći je da odgovorno razmatranje te činjenice za nju bude važnije nego trenutna pohotljiva dokolica, zbog koje će se kasnije kajati i kojom će samo na sebe navući nevolju, a da time neće ispraviti ono što je pogrešno učinjeno. Takođe je podseti i na strah koji ona mora neprestano imati da ne budu uhvaćeni, te da je prednost koju donosi

skrivanje nesigurna i da samo do- tle dok njena poročnost ne postane poznata [oni mogu imati mira]; dok, s druge strane, ona može uživati u društvu svoga muža bez ikakve opas- nosti. Ovome dodade da u društvu sopstvenog supruga ona može pronaći i veliko samopouzdanje u svojoj dobroj savesti jednako pred Bogom i pred ljudima. Tako da će, sve u svemu, biti bolje da se prema Josifu odnosi kao gospodarica, i da je bolje da svoj autoritet nad njime, dok on istrajava u čednosti, koristi drugačije nego da oboje budu osramoćeni za poročnost koju bi mogli skriviti; kao i da je, naposljetku, bolje živeti na takvom dobru i iskrenosti, nego zavisiti od nade u skrivanje rđavih činova.

5) Kazavši tako, pa i još više, Josif pokušavaše da obuzda ženi- nu nasilnu strast, te da njena osećanja stiha pozivanjem na vlast razlo- ga razuma; ali ona od toga postajala samo još razuzdanija i požudnija; pa budući da žena već očajavala u svom ubeđivanju, ona stavi ruke na mladića rešena da ga prisili. Ali čim se Josif otrže od nje — pri če- mu morale ostaviti i svoju odeću — i uspe umaći iz njene odaje, žena se silno uplaši da će on odmah otkriti njenu razvratnost Potifaru, nje- nom mužu, osetivši istovremeno i snažan bol zbog uvrede koju joj je Jo- sif nanio. Tako se ona odluči da ga preduhitri, te da lažno optuži Jo- sifa pred Potifarom, i time se osveti za njegov ponos i prezir koji je pokazao prema njoj; verovala je da je mudro takvo što učiniti jer je do- 60

JUDEJSKE STARINE

voljan dokaz to što je žena, te da će tako preduprediti njegovo optuži- vanje. Shodno tome, ona sede rastrojena i ophrvana žalošću, licemer- no glumeći ljutitost i premetnuvši do izgleda duboke ožalošćenosti, zbog tobožnjeg nasrtaja na njenu čednost, ono što beše samo razočara- nost njene pohote. Tako, kada njen muž stiže kući te je, uznemiren ti- me što je vidi u takvom stanju, upita za uzrok rastrojenosti u kojem ju je zatekao, ona počne optuživati Josifa: „O, mužu moj“, reče mu, „možeš li živeti i dana duže ukoliko ne kazniš roba koji zažude da oskrnavi tvoju postelju; njega koji je bio niko i ništa kada dođe u naš dom, te se tako moraše ophoditi sa svom smernošću; niti pokaza da ima na umu us- luge koje primi od tvoje darežljivosti (jer on mora biti veoma nezahval- na osoba bez obzira što se u svakom pogledu ponašao na nama ugodan na- čin): ovaj je čovek, rekoh, imao skriven plan da zloupotrebi tvoju ženu, i to se imalo dogoditi u vreme praznika, znajući da ćeš ti biti odsutan. Tako je sada jasno da je njegova negdašnja smernost bila samo uzdržavanje zbog straha kojeg je osećao od tebe, a ne posledica doista dobre naravi i razbora, zbog kojih on u tvojim očima zasluži da bude počastvovan dale- ko iznad onoga što zavređuje i čemu se mogao nadati — jer eto, do te se mere on uzoholi da se usudi zaključiti kako njemu, izabranom pre čak i najstarijih slugu, kome beše kao prikladnom povereno tvoje imanje i up- ravljanje nad imetkom tvoje porodice, može biti dopušteno i da dirne u tvoju ženu.“ Uz to, kada dovrši svoje kazivanje, žena pokaza mužu i Jo- sifovu odeću, kao da ju je tobože on ostavio nakon što je pokušao da nad njom učini nasilje. Potifar ne beše kadar da ne poveruje u ono što su mu ženine suze pokazivale a reči kazivale, niti beše kadar da posumnja u ono što vide očima zavedenim ljubavlju prema njoj, pa ni da se upusti u ispitivanje onoga što je zaista istina; već, uzevši zdravo za gotovo da je njegova supruga smerna žena, i osudivši Josifa kao zločestog čoveka, on ga baci u zatvor kao najgoreg zločinca, zadržavši, posle svega, još i bolje mišljenje o svojoj ženi, držeći se njenog svedočenja prema kojem je ona žena izvrsne smernosti i čednosti.

POGLAVLJE PETO

KOJE SU STVARI ZADESILE JOSIFA U ZATVORU

1) Josif se, međutim, reši da sve prepusti Bogu, ne upuštajući se u vlastitu odbranu niti dajući vlastiti tačan prikaz činjenica i okolnosti zbog kojih dopade zatvora, već se ćutke podvrgavajući okovima i bolu u kojima se obrete, čvrsto verujući da će Bog, koji je znao uzrok njegove patnje i pravu istinu o zbivanjima, biti moćniji od onih koji njemu zadadoše takve kazne. I zaista, on ubrzo dobi dokaz ispravnosti vere u ovakvo providenje: jer, čuvar zatvora pokloni pažnju Josifovoj dotadašnjoj brizi i odanosti u svim gospodarevim poslovima kojima se dotle predano posvećivao, kao i dostojanstvu njegovog držanja, te mu opus-

KNJIGA DRUGA

61

ti okove i time njegovu nesreću učini lakšom i podnošljivijom. Čuvar mu takođe i omogućiti bolju ishranu nego drugim zatvorenicima. A kada bi vreme njihovog teškog rada bilo okončano, Josif bi se upuštao u razgovor sa svojim sapatnicima među sužnjima, koji propitivahu jedni drugima o okolnostima zbog kojih su dopali zatvora; među ovima se nalazio i kraljev peharnik kojeg je vladar dugo veoma poštovao, ali ga je potom, u nastupu besa, bacio u okove. Ovaj čovek je delio tamnički prostor sa Josifom, i veoma se sa njime zbližio, pa mu jednom prilikom, primećujući da ovaj bolje razumeva stvari od ostalih, ispriča jedan san za čije značenje od Josifa zaista tumačenje, pri tom se požalivši da mu je, pored muka kojima ga je podvrgao kralj, još i Bog sa svoje strane dodao patnje skolivši ga nerazgovetnim snovima.

2) Sužanj tako kaza kako je u snu video tri grozda kako vise sa tri grane vinove loze, već dospevši do pune veličine i dozreli za berbu; i da ih je on zatim počeo cediti u pehar koji je kralj držao u ruci, a zatim je tako iscedeni sok dao da pije kralju koji ga je primio s očiglednom prijetnošću. Ovo je, dakle, bilo ono što je u snu video zatvorenik, koji zatraži od Josifa da mu, ukoliko se išta razume u stvari tumačenja, odgonetne šta vizija predskazuje. Josif mu odmah požele dobru sreću budući da očekuje da će biti oslobođen okova za tri dana, stoga što je kralju potrebna njegova služba, te je nameran da ga vrati na zaduženje. Jer, reče Josif, Bog udjeljuje ljudima vino sa dobrom namerom. A upravo je takvo vino proliveno i na snevača, budući da je ono zaloga vernosti i uzajamne odanosti među ljudima; ono stavlja tačku na njihove svađe i odnosi stradanje i žalovanje iz uma onih koji se u takvom stanju nalaze, ispunjavajući ih radošću. „Kažeš da si ta tri grozda svojom rukom izgnječio, i da je kralj primio sok: jasno je, prema tome, da je takvo snoviđenje za tvoje dobro i da ti predskazuje oslobođenje od trenutne tuge za tačno onoliko dana koliko beše grana sa kojih si ubrao grozdove u svome snu. Ali kada se uskoro odista nađeš u povoljnim okolnostima, nemoj zaboraviti mene koji sam ti ih unapred prerekao, jer nas dvojica nismo u zatvoru ni zbog kakvog zločina, već smo zbog naše čestitosti i trezvenosti prokaženi da podnosimo kazne dodeljene nam od strane zlikovaca, a da pri tom nismo želeli da povredimo onog koji nas je u patnju gurnuo, iako bi nam to donelo zadovoljenje." Peharnik se, dakle, što je sasvim prirodno, obradova ovakvom tumačenju sna, te sad spokojno čekaše izvršenje onoga što mu je tako unapred predloženo.

3) Sa njima, međutim, bejaše i drugi visoki dostojanstvenik, sluga kraljev, po zvanju prvi pekar, koji se našao okovan zajedno sa peharnikom. Čuvši Josifovo

tumačenje i on pronađe razloga za nadu, stoga što se i njemu samom u snu ukazala vizija. I on, naravno, odmah od Josifa zatraži da mu kaže šta bi moglo značiti ono što je usnio prethodne noći. A ti snovi tekoše ovako: „Ninilo mi se da nosim tri košare na glavi; dve behu pune hlepčića, a treća puna slatkiša i drugog jestiva, takvih koje se pripremaju za kralja. Ali tada košare spopade neka živina te posve izjede njihov sadržaj, ne obazirući se na moje pokušaje da ih oteram." Re- 62

JUDEJSKE STARINE

kavši to, pekar očekivao predviđanje nalik onome što ga je peharnik dobio. Ali Josif, promislivši i razmotrivši sve što se u snu sadržavalo, reče da bi odista najradije snevaču tumačenjem predskazao povoljne udese, a ne onakve kakve ih rečeni san razotkriva. Jer, reče Josif, san snevaču kazuje da mu je još samo tri dana života preostalo, jer te tri košare označavaju da će u treći dan biti razapet, te da će ga perad izjesti – ti a da on više neće biti u stanju sebi da pomogne. I tako se dogodi da su oba ova sna ishodila tačno onim događajima što ih je Josif predskazao svakom snevaču ponaosob; jer, trećega dana od ovih tumačenja, kada je kralj proslavljao svoj rođendan, on naloži da se razapne glavni pekar, ali i da se peharnik pusti na slobodu i da mu se povрати njegovo ranije nameštenje.

4) Nakon što je izdržao dve godine u okovima, sam Bog oslobodi Josifa iz sužanjstva, budući da nikakva pomoć ne dođe od peharnika koji se ne sećao onoga što je prethodno obećao. A ono što Bog uredi kao način izbavljenja, izgledaše ovako kako ćemo opisati. Naime, kralj egipatski, faraon, jedne je noći usnio dva snoviđenja, a odmah nakon ovih pri- kazanja u san mu dođoše i njihova tumačenja. Ali faraon ove potonje odmah zaboravi, dok mu, naprotiv, snovi ostanu u sećanju. Osećajući, tako, uznemirenost onime što je usnuo, jer mu se sve činilo ispunjeno setom, on odmah sutradan pozva najmudrije ljude diljem Egipta, želeći da od njih sazna značenje svojih snova. Ali kada se svi oni pokazaoše neodlučnim, kralj se još većma uznemiri. I tek tada, kada vide rastrojenje u koje dopade faraon, kraljevom peharniku dođe u sećanje uspomena na Josifa i njegovu veštinu u tumačenju snova; tako on izađe pred faraona i ispriča mu kako je u zatvoru i sam imao viziju, i kako su zbivanja tekla onako kako je proročeno; i još dodade kako je snoviđenje imao i glavni pekar, onaj koji je razapet istog dana kada je on oslobođen, i kako se i taj udes dogodio sasvim u skladu sa onim kako ga je Josif predskazao. A taj Josif kao rob leži u okovima, u koje ga je bacio kraljev glavni kuvar, Potifar, iako je Josif jedan od najplemenitijih ljudi jevrejske krvi i – kako dodade peharnik – njegov otac je živio u velikoj raskoši. „Ako, dakle, pošaljete po njega i ne odbacite ga zbog mnoštva njegovih nesrećnih udesa, saznaćete šta vaši snovi odista znače." Tako kralj zapovedi da dovedu Josifa a oni kojima to zapovedi odmah zapovest i izvršiše, dovedu Josifa nakon što mu urediše odeću da izgledaše dovoljno prijatno za kraljeve navike.

5) Ali, mimo običaja, kralj odmah uze Josifa za ruku i reče mu: „O, mladi čoveče, jedan od mojih slugu ustvrdio je i sobom svedoči da si ti najbolja i najveštija osoba sa kojom bih se mogao posavetovati; udostoji me, dakle, istih usluga što si ih udelio mome sluzi i reci mi kakve mi to udese unapred predočavaju moji snovi; no ja bih želeo da izgovoriš sve, ne ustežući se zbog straha, niti mi laskajući rečima lažnim ili takvim koje bi mi mogle zvučati ugodno, bez obzira što bi istina mogla biti po mene nepovoljna. Dakle, meni se u snu prividelo da, šetajući kraj reke, videh sedam veoma velikih i debelih krava na okupu, kako idu

od reke prema močvarama; ali u isto vreme videh i sedam drugih krava ka- ko presreću one prve izlazeći iz močvara, no ove druge izgledahu vanred- no iznurene i bolesne, te ove druge pojedose one prve, ali im to ne po- može, budući da ne izgledahu ništa bolje nego pre, ništa manje upadljivi- vo pogođene glađu. Nakon što imah ovo snoviđenje, ja se probudih, te, bi- vajući posve pometen, stadoh promišljati šta bi ove prikaze mogle zna- čiti, i tako ponovo padoh u san, i u njemu dobih nove vizije, još raskoš- nije od prethodnih, ali i takve da me još većma užasnuše i uznemiriše. Videh, dakle, sedam žitnih klasova kako rastu iz jednog korena, sa glavi- cama otežalim od tereta zrna koja su nosila, prevešene od plodova koji behu dozreli i spremni za berbu; a pored ovih videh sedam drugih žit- nih klasova, mršavih i slabašnih, kako vape za kišom, ali se ostrvljuju i posve izjedaju i proždiru one koji su bili dozreli za berbu, što me je bacilo u veliku začuđenost."

6) Na sve ovo Josif odgovori: „Ovaj san", reče on, „o, kralju, iako je viđen u dva različita oblića, označava jedan isti sled događaja; jer, kada si video da debele krave, koje su životinje sazdane za oranje i težak rad, bivaju proždrene od strane onih slabašnih, te kada nakon toga vide gde žitno klasje biva pojedeno od strane onih tanušnih klasova, sve to jed- nako proriče veliku glad i oskudicu za plodovima zemlje isti onaj broj godina koliko im u Egiptu prethodiše u uslovima izobilja; štaviše, snovi kazuju da će množina plodova ovih godina izobilja biti potro- šeno u godinama nemaštine, te da će ta oskudica neophodnih namirnica veoma teško biti nadoknađena; na ovo, naime, ukazuje to što se bolesne krave, bez obzira što pojedose one od boljšeg soja, ipak ne uspeše zasi- titi. Ali Bog, time što ljudima pokazuje šta će im se dogoditi, ne čini to stoga da bi ih žalostio, već zato da bi, poznajući unapred ono što će se zbiti, mogli svojom smotrenošću učiniti predskazane udese podno- šljivijim. Ako ti, dakle, brižljivo raspolažeš onim izobiljem prino- sa kojima ti je zemlja rađala minulih godina, moći ćeš da obezbediš da se predstojeća nesreća ne oseti među Egipćanima."

7) Kralj se ovde morade začuditi visprenosti i istančanosti uma Jo- sifovog. Stoga ga upita na koji bi on način, da može, raspolagao žetvom iz prethodnih godina izobilja, tako da ona učini mršavu žetvu iz pred- stojećih godina podnošljivijom. Josif u odgovor dade kralju sledeći sa- vet: da prištedi prinose dobre žetve, te da ne dozvoli Egipćanima da ih rasipaju raskošnim življenjem, već da rizniče sve ono što bi u ras- koši potrošili preko neophodnih potreba, čime će se suprotstaviti predstojećem dobu nestašice. Josif takođe umoljavaše faraona da pre- uzme žito od ratara, i da im ostavi samo onoliko koliko im je potrebno za njihovu vlastitu ishranu. Faraon sada beše još većma iznenađen, ne više samo Josifovim tumačenjem snova, već i mudrim savetom kojeg mu ovaj dade, te mu u nagradu poveri raspolaganje žitnim prinosom. Josif tako dobi moć da učini sve što nađe shodnim za dobrobit naroda Egipta i samog faraona, koji je smatrao da će se onaj ko se prvi domislio takvom načinu raspolaganja prinosom pokazati i najboljim u nadgledanju njego- 64

JUDEJSKE STARINE

vog sprovođenja. Tako Josifu dopade velika moć, data mu lično od fara- ona koji mu dopusti da se koristi njegovim pečatom, da se odeva u purpur i vozi u sopstvenim kočijama širom Egipta, te da preuzima žito od ra- tara ostavljajući svakome samo onoliko koliko je dovoljno za sejanje i za prehranu, ali pri tom nikome ne otkrivajući razlog zašto tako čini.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE JOSIF, NAKON ŠTO JE POSTAO ČUVEN U EGIPTU, POTČI- NIO SEBI SVOJU BRAĆU

1) Josif tako stiže do svoje tridesete godine, uživajući velike po- časti od kralja koji ga je nazivao Psotom Faneh, s obzirom na čudesna po- stignuća njegove mudrosti; ovo ime, naime, označava *otkrivaoca tajni*. Takođe se Josif i oženio ženom veoma velikih vrlina, kćerkom Pete- freovom [Potifarovom], jednog od sveštenika Heliopolisa, koja beše devica po imenu Asenat. Sa njom Josif dobi decu rođenu pre no što sti- goše godine oskudice: Manaseha, starijeg sina, čije ime znači *zaborav- ni*, jer on Josifu donese sreću koja učini da zaboravi na minule nedaće; i Efraima, mlađeg sina, čije ime znači *vaspostavljeni*, jer je Josif tim imenom proslavljao svoj povratak slobodi svojih predaka. Dakle, kada Egiptom prođe sedam godina blagostanja, osme godine, upravo u skladu sa Josifovim predskazanjem, nastupi glad; pa budući da ovakva glad skoli Egipćane koji o njoj od ranije nisu imali iskustva, oni behu njome krajnje pogođeni, i dotrčaše pred kraljeve kapije; a on tada pozva Josifa, koji im stade prodavati žito, postavši tako po opštem priznanju spasilac svekolikog egipatskog življa. Štaviše, on ne otvori svoju tržnicu sa- mo ljudima njegove zemlje, već su i stranci imali slobodu da na njoj ku- puju; jer je Josif smatrao da i drugi ljudi, koji su po prirodi istoga roda, moraju dobijati podršku od onih koji su živeli u blagostanju.

2) Tako se dogodi i da Jakov [Josifov ostareli otac], čuvši da i tuđinci mogu trgovati u Egiptu, posla tamo sinove da kupe žito, budući da je i zemlja Kanaan bila čemerno pogođena glađu koja je svojom ogromnom bedom opustošila vasceli svet. Jakov uz sebe zadržao samo Venijamina, kojeg mu je rodila Rahela, i koji tako beše brat po majci sa Josifom. Ovi Jakovljevi sinovi doista i stigoše do Egipta, i, želeći da kupe žito, prijavili se kod Josifa bez čijeg se odobrenja nijedan posao ove vrste nije mogao obaviti, jer su svi oni koji su hteli da steknu kakve povlasti- ce kod kralja mogli to učiniti samo vodeći računa da ukažu poštovanje Josifu. Tako se dogodi da, stigavši do Josifa, braća nisu ništa znala o njemu, dok ih on, međutim, lako prepozna: jer on bejaše sasvim mlad ka- da ih napusti, a sada je stigao do dobi u kojoj su crte njegovoga lika bile izmenjene, te im on ostade nepoznat; povrh toga, i veličina dostojanstva u kojoj im se ukazao nije im dozvoljalo da uopšte i posumnjaju da bi se pred njima mogao nalaziti njihov brat. On stoga odluči da nad njima iz-

vede ispitivanje o osećanjima što su ih sada imali o negdašnjim udesi- ma, koji su doveli do tako nesagledivih posledica; rešivši tako, Josif najpre odbi da im proda žito, a potom ih nabedi da su došli kao uhode kraljevih poslova, prispevši iz nekoliko zemalja i udruživši se zajed- no pretvarajući se da su istoga roda, premda nije moguće da jedan otac mo- že othraniti toliko sinova, i to tako lepih lica kakva behu njihova, bu- dući da odgajanje toliko mnogo dece ne mogu sebi lako priuštiti ni sa- mi kraljevi. Sve ovo Josif izvede kako bi otkrio kakvog je stanja i šta se dogodilo s njegovim ocem nakon što je Josif od njega otišao, kao i da bi saznao šta se dogodilo s bratom Venijaminom; jer Josif strahovaše da su oni preduzeli slično nepočinstvo i nad mlađim bratom kao što ga negda izvedoše nad njim samim, te da su i Venijamina uklonili.

3) Čuvši Josifova nabeđivanja, njegova se braća nađoše u velikoj prepasti i užasnutosti, misleći kako im se grdna opasnost nadvila nad glavom. Pa ipak, ništa od toga ne pokazivahu pred Josifom, i stajahu čvrsto pred optužbama koje se na njih svališe, prepustivši najstarijem među sobom, Rebelu, da bude glasnogovornik njihove odbrane. „Nismo ova- mo došli“, reče on, „ni sa kakvom namerom, niti da bi smo na ma koji na- čin naneli štetu kraljevim poslovima; mi samo želimo da opstanemo, te smo pretpostavili da bi nam tvoja čovečnost mogla biti utočište pred jadima u kojima grca naša zemlja, budući da čusmo za tvoju ponudu da prodaješ žito ne samo svojim zemljacima nego i tuđincima, i da si od- lučio da tim žitom raspolažeš na način da omogućiš da ga pribave, i tako se u životu očuvaju, svi koji za njime imaju potrebu. A što se tiče tvoje neverice da smo svi mi, koje sad optužuješ, braća i od iste krvi, da je to istina jasno pokazuje osobenost crta naših lica, koja se od jed- nog do drugog među nama ne razlikuje. Ime našeg oca, koji je hebrejskog roda, jeste Jakov, i on je imao dvanaestoricu sinova od četiri žene; i nas dvanaestorica, dok živimo zajedno, bejasmu srećni; ali kada jedan od braće među nama, po imenu Josif, preminu, sve što činismo pođe na zlo, jer se naš otac ne mogao odupreti neprestanom žalovanju za nesta- lim sinom; te tako svi dopadosmo nevolje, jednako zbog bratovljeve smrti, i zbog očajnog stanja našega oca. Tako smo, eto, prispeli ovamo da bismo kupili žito, poverivši brigu o ocu i ostatku naših porodica Venija- minu, najmlađem bratu; pa ukoliko pošalješ glasnika našem domu, moći ćeš da utvrdiš da li smo odista krivi za makar i najmanju lažnu reč ov- de izgovorenu.“

4) Tako Rebel nastojaše da uveri Josifa u opravdanost boljeg mišljenja o njima. Ali kada Josif saznade da mu je otac Jakov još uvek živ a i da ni Venijamina braća nisu uklonila, on naloži da svi zajedno budu stavlje- ni u zatvor, nameravajući da ih, kada mu vreme dopusti dokolicu, podrob- nije ispita o njihovim poslovima. Stoga ih trećeg dana izvede napolje i obrati im se sledećim rečima: „Budući da vi bez odstupanja tvrdite da niste ovamo došli da nanesete ma kakvu štetu kraljevim poslovima, kao i da ste svi međusobno braća, odnosno sinovi jednog oca čije ste ime sao- pštili, uverićete me u istinitost onoga što kazujete ukoliko ovde osta- 66

JUDEJSKE STARINE

vite jednog od vas koji nikakvu pozledu s naše strane neće pretrpeti; za to ćete vreme odneti žito vašem ocu i potom se opet ovde vratiti i sa sobom povesti najmlađeg brata za kojeg rekoste da ste ga kraj oca ostavi- li; toliko će, eto, biti dovoljno da me uveri da je istina ono što mi ka- zivate.“ Čuvši ovo, braća se nađoše u još većem jadu no što behu ranije; počеше plakati i neprestano u prisećanju jedan drugog osuđivahu za stra- danje Josifovo, govoreći da su dopali ove bede zbog odmazde koju im Bog dosudi za ono zlo što ga negda počinise nad Josifom. A Rebel beše među njima najglasniji u prebacivanju za takvo odocnelo pokajanje iz kojeg se više nikakvo dobro ne može izroditi za Josifa; i revnosno ih podsti- caše da strpljivo podnose patnje koje ih sada skoliše, jer su one sve po- tekle od Boga kao kazna za ono što se sa njihove strane zbilo sa izgublje- nim bratom. Tako oni govorahu jedan drugom, i ne pretpostavljajući da Jo- sif razume njihov jezik. I tek sada se, nakon Rebelovih reči, potpuna tuga rasprostire po njima, a sa njome i pokajanje za ono što su nekada učinili. I oni sami naposletku prokleše zlo koje negda izvršiše, zbog kojeg sa- da i sami sebi priznaše da je pravična svaka kazna kojoj ih Bog podvrgne. Ali kada Josif vide u kakvu žalost braća zapadoše, on beše silno pot- resen toliko da i sam briznu u plač pa se, ne želeći da ga oni takvog vide,

povuče. Posle izvesnog vremena on se, međutim, vrati, pa, uzevši Sime- ona kao zalogu za povratak njegove braće, ostalima naloži da pođu svojim putem i sa sobom ponesu žito koje su kupili. Uz to u poverenju zapovedi svom upravniku da kradom stavi novac koji su platili za kupovinu žita u njihove torbe, i da ih sa njime otpusti; i ovaj nalog beše izvršen.

5) Kada sinovi Jakovljevi dođoše u zemlju Kanaan, ispričaše ocu sve što im se dogodilo u Egiptu, da behu optuženi da su tamo poslani s na- merom da uhode poslove kraljeve, te kako se behu branili time što is- ticahu da su svi međusobno braća i da su jedanaestog brata ostavili kod oca — ali da im u to nije poverovano. Ispričaše i kako su stoga mora- li da ostave Simeona kod velikog namesnika, sve dok se i Venijamin ta- mo ne pokaže kao svedok istinitosti onoga što su kazivali; rekavši to, braća zamoliše oca da se ništa ne brine, te da pusti mladića da pođe sa njima nazad u Egipat. Ali Jakov ne beše zadovoljan ničim od onoga što njegovi sinovi behu dotle učinili; smatraše da je već i Simeonovo za- državanje gnusan čin, te da bi bilo budalasto pustiti u istu nedaću i Venijamina. Ostavši pri takvom stavu, Jakov se ne predade ni Rebelo- vom ubeđivanju, iako ga je ovaj veoma molio, rekavši čak kako pristaje da u odmazdu Jakov pobije svu njegovu decu a svoje unuke, ukoliko se ma kak- va šteta dogodi Venijaminu tokom putovanja. Ali sve beše uzalud. Tako braća ostaše u nemoći zbunjena, i više ne znaše šta bi uradili, a povrh svega dogodi se i još jedna čudna nezgoda koja ih još i više pomete — ato beše otkriće novca kojeg pronađoše skrivenog u svojim torbama sa ži- tom. Tako prođe neko vreme, ali čak i kada žito što su ga kupili beše potrošeno, te kada ih ponovo spopade glad i nužda ih pritera, Jakov se još uvek ne odlučivaše da pošalje Venijamina sa braćom, iako svima be- še jasno da im nema povratka u Etipat ukoliko sa sobom ne dovedu onoga

čiji su dolazak obećali. Glad svakim danom postajaše sve veća i sinovi neprestano preklinjahu oca, ali on uopšte i ne pomišljaše da u ovak- vim okolnostima promeni odluku. Zato se Juda, koji je oštru narav imao i u drugim prilikama, veoma odrešito obrati ocu, rekavši mu da se ne mora bojati za svog sina, niti sumnjati u najgore; jer se ništa ne može dogoditi Venijaminu a da to ne bude namera Božija, pa otuda i neminov- no zbivanje, budući da je Jakov tako prislan s Bogom; zato otac ne bi smeo proklinjati sinove prebacujući im navodno očigledno pogibeljno pona- šanje, niti im zbog svog nerazumnog straha za Venijamina dalje sme us- kraćivati obilje hrane koje mogu dobiti od faraona, već da mora voditi računa o spasavanju Simeona, budući da će takvim sprečavanjem Venija- minovog polaska dovesti do toga da Simeon nastrada. Juda ga podstičaše da brigu o sinu poveri Bogu, i dodade da će i on sam položiti svoj život kako bi ocu vratio drugog sina. Naposljetku uspeše ubediti Jakova, i on pusti Venijamina da pođe s njima, udvostručivši novac namenjen za ku- povinu žita; Jakov takođe posla i poklon Josifu u vidu plodova kana- anske zemlje, balsama i kalofonijuma, terpentina i meda. Kada dođe čas polaska otac proli mnoge suze, isto učiniše i sinovi, a razlozi za bri- gu behu različiti: otac je strepeo da li će mu se bezbedni vratiti sa pu- tovanja, a sinovi su se bojali da li će oca u dobru zateći, i neće li mu se štogod rđavo desiti zbog žalovanja nad njihovim odsustvom. Ovo jadiko- vanje potraja celi dan, tako da najposle starac zanemoća od tuge, i ne po- vrati se ranijem spokojstvu. A sinovi pođoše na put za Egipat nastojeći da ublaže svoju žalost, čuvajući se time za predstojeće nedaće, ali se i nadajući u bolje ishode u budućnosti.

6) Čim stigoše u Egipat, behu odvedeni do Josifa: i već ih tada ne- mali strah poče mučiti, jer se pitahu neće li biti optuženi da su od Jo- sifa ukrali novac kojim su platili cenu žita. Stoga se odmah dadoše u dugo pravdanje pred Josifovim upravnikom, kome rekoše kako su odmah po povratku kući pronašli novac u svojim torbama, i da su ga sada po- neli natrag u Egipat. Ali im on uzvratu da uopšte ne zna o čemu govore, te su se barem tog straha mogli da rasterete. A kada upravnik oslobodi Simeona i odenu ga u dopadljivu odeću te ga pusti da se pridruži braći, pojavi se i Josif koji je dolazio iz posete kralju. Braća odmah pred nje- ga iznesoše poklone, pa kako ih on upita o ocu, odgovoriše mu da su ga u zdravlju zatekli, na šta ih Josif, znajući da je Venijamin živ, upita da li je on taj koga je, kao novo lice, sada mogao videti zajedno s njima. Oni rekoše da je to zaista Venijamin, a Josif uzvratu da je sam Bog dotle bio mladićev zaštitnik, i suze mu potekoše od siline osećanja, te se mora- de povući jer nipošto ne htede da ga braća vide u takvom stanju. Potom ih on sve zajedno pozva na večeru, za kojom sedošu u istom redu kojim be- hu navikli da sede za očevim stolom. Pa iako se, dakle, Josif sada prema svima ophodio ljubazno, ipak je za Venijaminov obed odvojio duplo veću porciju no što beše ona u ostale braće.

7) Kada se nakon večere behu spremili za počinak, Josif naloži svom upravniku da im dodeli njihov iznos žita, i pri tom im ponovo u tor- ⁶⁸ JUDEJSKE STARINE be sakrije novac kojim su žito platili; osim toga, u Venijaminovu tor- bu bi sakriven zlatni pehar iz kojeg je sam Josif ponajviše voleo da pije

— ovo poslednje je učinjeno kako bi Josif proverio da li će ostala braća stati uz Venijamina kada ovaj bude optužen da je ukrao pehar i nad njim se nadvila opasnost; ili će ga, možda, ostaviti, te se sami, bivajući nevi- ni, bez njega vratiti ocu. Nakon što je sluga izvršio sve što mu je nalo- ženo, sinovi Jakovljevi, ne znajući ništa o onom što se dogodilo, kre- toše svojim putem i povedoše Simeona sa sobom, imajući tako dvostru- ki razlog za radost, najpre stoga što je on ponovo sa njima, ali i zato što su vraćali Venijamina ocu, upravo onako kako su i obećali. Ali istom se dogodi da ih presrete skupina konjanika i među njima sluga Josifov koji je u Venijaminovu torbu podmetnuo zlatni pehar. Ovaj posve neočekiva- ni prepad od strane konjanika silno ih uznemiri, te upitaše za razlog zbog kojeg se prema njima sada tako ophode oni isti koji se donedavno kod gospodara držahu sa tako gostoljubivom i uvažavajućom susretljivošću. Ali u odgovor — nakon što najpre behu nazvani opakim ništarijama koji zaboraviše na gostoljublje i dobrotu sa kojom ih je dočekao Josif

— behu nabeđeni da nisu imali ni toliko obzira da domaćina ne uvre- de, i da su sa sobom poneli onaj pehar iz kojeg im je on tako prijateljski nazdravljao, te da se takvim činom nisu osvrnuli niti na prijateljstvo koje im je ponuđeno niti na opasnost u kojoj će se naći budu li uhvaće- ni, povevši se samo za bezočnim dobitkom. Još saznaše i da je Josif re- šio da moraju biti kažnjeni; jer, ako su i mogli umaći njegovoj proni- cljivosti, koji beše samo sluga, nipošto nisu mogli izbeći sveznanju Božijem, umakavši sa onim što su ukrali; a kada oni upitahu zašto ih je potera presrela, kao da nikakvog pojma nisu imali o onome što se do- godilo, sluga Josifov im odgovori da će odmah sve saznati iz kazne koja će nad njima biti izvršena. Ovo, dakle, i još sličnoga izgovori im slu- ga svejednako im prebacujući krivicu; ali kako braća posve ne razazna- vahu ništa od onoga što im je pripisivano, oni se nasmejaše, ostavši u čudu pred tim uvredljivim govorom čoveka koji im se obraćao, a koji be- še tako istrajan u grubosti da optuži njih, koji ne tako davno nisu

sebi dozvolili da zadrže novac pronađen u njihovim torbama već su ga vratili, što je čin koji niko drugi ne bi izvršio — što sve govori koliko je daleko od njih namjera da na bilo koji način uvredom odgovore na Josifovu dobronamernost. Povrh toga, uvereni da će upravo pretraživanje njihovog prtljaga učiniti više za njihovu odbranu no što bi moglo učiniti puko poricanje optužbe, braća zamoliše slugu Josifovog da ih odmah i sam pretrese, i da, ukoliko se i jedan među njima pokaže kradljivcem, odmah kazni i sve ostale; ovo su, dakako, zborili jer nisu bili svesni makakvog svojeg greha, govoreći sa punim ubeđenjem i, kako su mislili, bez ikakve opasnosti po sebe. I sluga Josifove su želele da se sprovede pretres, ali rekoše da će se kazna ipak morati izvesti samo na onome za koga se bude našlo da je kradljivac. I tako se izvede pretraga, sve dok naposljetku ne preostade samo Venijamin za čiju su torbu sluga, naravno, znale da je ona u kojoj je sakriven pehar, i da je pretraživanje svih osta-

lih bilo izvedeno samo zato da bi se svemu dao privid verodostojnosti; tako se stiže dotle da sva braća, sada i dokazom oslobođena straha od lične krivice, svu brigu preneše na Venijamina, pri tom ipak još uvek bivajući uvereni da će se potvrditi i njegova nevinost; i u takvom uverenju čak prebaciše tim ljudima da su ih presreli samo da bi ih omeli u njihovom putovanju koje je, međutim, da nije tog prekida, dotle već moglo poodmaći. Ali čim se sluga tražeći upustiše u Venijaminovu torbu, oni nađoše pehar i namah mu ga uzeše — te se sada sve preokrenu u plač i jadikovanje. Braća strgoše sa sebe odeću i naricahu zbog kazne kojoj će im brat biti podvrgnut zbog krađe, ali i zbog obmane u kojoj su ostavili oca, obećavši mu da će najmlađeg brata bezbedno vratiti sa sobom. Ono što je oćajanje činilo još gorćim beše činjenica da je taj neveseli udes došao upravo u ćasu kada se behu poneli uverenjem u sopstvenu nedužnost — pa ipak, oni nisu mogli drugo do da priznaju da je sva ta nesreća što je sada srućena na brata, kao i potonja žalost oćeva koja će zbog nje uslediti, nastala njihovom krivicom, jer oni behu ti koji su prisilili oca da mladića pošalje s njima, iako se on tome snažno protivio.

8) Konjanici povedoše sa sobom Venijamina i dovedoše ga Josifu, a njegova su ga braća pratila. A Josif, kada vide kako sprovode Venijamina, i ostalu braću ophrvanu žalošću, reče: „Kako dođoste, vi podli zlokovci, do takve pomisli o mojoj ljubaznosti i Boćijem providenju, pomisli koja vas dovede do tolike drskosti u odgovoru na moje dobroćinstvo sa kojim sam se tako gostoljubivo oko vas starao?" Braća se, međutim, uglas ponudiše da svi budu kaćnjeni ako bi zauzvrat bio pomilovan Venijamin, podsećajući se negdašnjeg zlodela prema Josifu kojim zaslućiše krivicu. Takoće među sobom gorko priznavahu da je, ukoliko je mrtav, Josif i takav sada srećniji od njih, jer se barem oslobodio životnih jada; a ukoliko je živ, onda bi mogao pronaći zadovoljenje gledajući Boćiju osvetu nad njima. Nadalje rekoše da su pogubni po oca svojega, jer će sada onom starom oćajanju zbog nestanka Josifovog pridodati i novi oćaj zbog sudbine Venijaminove. Rebel takoće beše neumoran u samooptućivanju na koje ga nagnaše ovakve okolnosti. Ali ih Josif odbi, rekavši da ovog puta on nikakvu krivicu njima ne prebacuje, i da će se zadovoljiti time da kazni mladića; jer, reče da jednako nije ispravno da ga pusti da sloboćno ode samo stoga što ostali nisu zgrešili, niti, pak, da ih sve zajedno kazni premda je samo on taj koji je kaznu zbog kraće zaslućio. A kada im obeća da će ostale pustiti da bezbedno poću nazad, braća ostadoše posve pometena u teškoj oćajenosti, i ne mogoše reći ništa povodom tako žalosnog

raspleta. Ali Juda, koji je i nagovorio oca da pusti mla- dića s njima, a bivajući po naravi veoma oštar i energičan čovek, odlu- či se da rizikuje kako bi sačuvao najmlađeg brata. „Istina je“, reče on, „o namesniče, da naše ponašanje prema tebi beše veoma zlonamerno, i da stoga zaslužujemo da budemo kažnjeni makar i da krađu nismo svi poči- nili, već samo jedan među nama, i to najmlađi; pa ipak preostaje jedna na- da za nas, koji bismo u protivnom morali pasti u očajanje zbog učinjenog, a ona počiva u tvojoj dobroti po kojoj si nam obećao oslobođenje iz te- 70

JUDEJSKE STARINE

kuće opasnosti. Pa te stoga molim da ne gledaš sada samo u nas, niti u ve- liki greh koji smo ti skrivali, već na svoju dobrotivu prirodu koja će ti iz tvoje vrline dati ponajbolji savet, umesto da slušaš gnev koji se s pravom diže protiv nas, ali koji predstavlja strast primereniju ni- skim prirodama, budući da u ovima pokazuje svoju snagu ne u uzvišenim, nego samo u beznačajnim prilikama. Prevaziđi, gospodaru, takvu strast, i ne dopusti da ona tobom ovlada, i ne dopusti da ona uništi one koji se više nikako ne mogu uzdati u svoju bezbednost osim preko želje da ona bude plod tvoje volje. Jer, ovo ne bi bio prvi put da nam je ti daruješ, bu- dući da si nas i ranije, kada dođosmo da od tebe kupimo žito, opskrbio hranom u izobilju, dopustivši nam da ponesemo onoliko koliko je po- trebno našim porodicama da bi preživele od pošasti gladi. Stoga se čini kako nema razlike između odbijanja da se previde potrebe onih koji stradavaju u nemaštini osnovnihuslova postojanja, i nekažnjavanja onih koji se čine uvrediocima, a koji behu toliko nesrećni da izgube pre- imućstvo one uzvišene naklonosti koju primahu od tebe. Ovo drugo bi, dakle, bilo jednakovrednom milošću kao ono prvo, iako udeljenom druga- čijim načinom; jer ćeš na poslednji način spasti one kojima je u moći da prehrane neke druge; pa ako ih, po svojoj darežljivosti, tako ostaviš u životu, sačuvaćeš i one udaljene zavisne duše kojima nećeš dopustiti da stradaju od gladi — jer to bi bila odista prekrasna i uzvišena stvar kada bi nas održao u životu dodeljenim žitom i poklonio nam oproštaj kako bismo, iako trenutno izmučeni, ipak mogli produžiti i živote koji od naših zavise. I ja sam spreman da pretpostavim kako je upravo Bog bio voljan da ti pre svega omogući ovu priliku kojom ćeš pokazati svoju plemenitu narav, najpre nas dovodeći u ovu nesreću u kojoj se čini da nam nipošto ne možeš oprostiti uvrede koje su ti nanesene, između ostalog i jer bi to mogao biti primer za uvažavanje drugima koji, iz bi- lo kojih razloga, postoje prebivajući u potrebi za tvojom podrškom; no se čini da je, ma koliko bilo uzvišeno činiti dobro onima kojima je po- trebna hrana, još je veće slave zaslužno delo kojim se izbavljaju oni koji zaslužuju da budu kažnjeni zbog gnusnih uvreda počinjenih protiv tebe. Jer, ako mnogo znači već i kada se oprostí onima koji su krivi za mala nepočinstva usmerena na nečiji gubitak u imetku, te je hvale vredan onaj čovek koji prelazi preko takvih uvreda, postoji i mnogo veći podvig koji nekoga najviše prispodobljava istinskoj prirodi Božijoj: a taj je da se uzdrži od odmazde i nanošenja patnje onima čija je krivica tolika da prevashodi nad svim drugima. I ja ti iskreno, sa svoje strane, mogu reći kako bih te, u slučaju da nemamo oca koji je već otkrio kako strašno izgleda patnja zbog gubitka sina, poštdeo ijedne reči kojom nastojim da sačuvam naše živote. Hoću da kažem da, bez obzira na priznanje izvr- nosti tvoje prirode zbog koje bi se oprostom sažalio čak i na one koje nema ko da oplakuje u slučaju njihove smrti, mi bismo sami sebe predali kazni koja bi tebi donela zadovoljenje; ali sada — i to stoga što mi ne molimo za milost

zbog nas samih, iako će nas, ukoliko sada umremo, smrt zateći u našem mlađanom dobu i pre no što smo odista stigli da uživa-

KNJIGA DRUGA

71

mo u životu — imajući u vidu našeg oca, i sažaljevajući njegovu starost, mi ti ipak učinismo sve ove molbe. Molimo te da nam vratiš ove pre- suđene živote što ih je naša zloba učinila tako mrskim i zasluženim kazne; a ovo u ime onoga koji sam ni po čemu nije zao, niti je on taj koji je nas ovako lošim učinio. On je valjan čovek i nije zaslužio da se ovako iskušava njegov spokoj, jer mi smo sada odsutni i on je ophrvan brigom. Ali kada bi čuo za našu smrt, i uz to doznao uzrok naše pogibije, i on bi sam istog časa preminuo nenadanom smrću; jer bi naše držanje, vredno svakog ukora, koje nas dovede do propasti, ubrzalo njegovu smrt, i nepo- sredno ga ubilo. O, bolje bi bilo da mu pre stigne kakva jedna smrt dok on još sam pomišlja da izvede sebe iz ovog napaćenog sveta i utekne u stanje lišeno osećaja, no da se vest o našem žalosnom kraju raširi diljem sve- ta, pa tako i do njega stigne. Pokušaj da ovako sagledaš ono što se nad na- ma zbiva, pa iako te naše zločinstvo izaziva na žudnju za odmazdom, ti nam grehe ipak oprosti u ime oca našeg, i dopusti da saosećanje prema njemu u tebi pretegne nad teretom naših uvreda. Uvaži poznu starost na- šega oca kojem će, ukoliko mi postradamo, ono vreme koje mu je preosta- lo na zemlji proći u dubokoj osami, i on će veoma brzo preminuti. Udeli još ovu blagodat u ime svetosti očinstva, jer ćeš tako počastvovati onog koji te najponiznije moli, a takođe i samoga sebe, jer i ti uživaš istoi- menu počast očinstva. I onda budi, po tom svojstvu, sačuvan i od strane Boga, Oca svega postojećeg — učini to pokazavši pobožno razumevanje kojim ćeš se, u slučaju našeg oca, pokazati u časti pred njime koji s to- bom deli to isto ime očinstva. Jer, ukoliko imaš takvog saosećanja pre- ma našem ocu, neće ti biti teško da uvidiš kako će jedan on ostati uko- liko ga lišiš njegovih sinova! Otuda je sada na tebi da nam ponovo da- ruješ ono što nam je isprva Bog dao, jer je u tvojoj moći da nam to oduz- meš, pa tako i da Bogu budeš posve nalik u milosrđu; jer je dobro koris- titi tu moć, kojom bilo daruješ ili uskraćuješ, posve na strani milo- srdnosti; i kada je u tvojoj moći da uništiš, trebalo bi da zaboraviš da si ikada tom moći raspolagao, i da na sebe gledaš isključivo kao na onu moć koja dopušta opstanak: jer što više onaj koji takvom moći raspola- že nju tako samo milosrđem unapređuje, to veći ugled on samom sebi obez- beđuje. Zato sada, oprostivši našem bratu ono što je, pre svega, na svoju nesreću počinio, ti ćeš sačuvati sve nas, budući da ni mi više ne mo- žemo pomišljati na život ukoliko njega pošalješ u smrt, jer se mi više ne usuđujemo da sebe bez brata pokažemo živima pred ocem, čime ćemo ponovo uzeti učešća u istoj propasti koja je već zadesila njegov život. Stoga te, namesniče, naposljetku molimo da ukoliko osudiš našeg brata na smrt, istoj kazni s njim zajedno podvrgneš i sve nas, kao sudeonike u njegovom zločinu — jer ćemo mi zasigurno smatrati da nije razumno uz- držati se od toga da sami sebi presudimo smrću zbog žalosti nad gubit- kom brata, već ćemo radije i mi za njim poći budući da smo podjednako krivi za zločin zbog kojeg stradava. I još ću te samo na jednu poslednju stvar pozvati da o njoj promisliš, i više nijednu reč neću izgovoriti: a ta je da je naš brat počinio ovaj prekršaj u doba kada je još veoma mlad, 72

JUDEJSKE STARINE

i još neuobičajene razboritosti u svome ponašanju; te da je prirodno da ljudi opraštaju tako mladim osobama. Ovde završavam, ne dodajući ono što bih još morao reći, da ćeš u slučaju da nas osudiš, i da nas naš propust tako dovede do nepovratne propasti, učiniti tako predajući se ovlašćenju da postupiš najstrože; ali

u slučaju da nas pustiš na slobodu, ovo se može pripisati tvojoj sopstvenoj dobroti, koje si i sam duboko iznutra svestan, i koja čini da sa nas podigneš osudu; i to ne samo vrativši nam goli život, već nam i udelivši takvu milost koja će i nas same učiniti boljim no što odista jesmo, budući da ćeš prikazati sebi više razloga za naše oslobođenje no što ti ih mi sami možemo predložiti. Ako se, dakle, rešiš da pogubiš mog brata, želim da umesto njega mene ubiješ, a njega pošalješ njegovome ocu; ili, ukoliko te više zadovoljava da ga zadržiš kao roba, ja sam prikladniji da u tvoju korist radim budući da sam, kao što vidiš, bolje pripremljen za takve napore." Tako se Juda, bivajući voljan da se ma čemu podvrgne kako bi oslobodio brata, naposljetku baci pred Josifove noge, žudno nastojeći da utaji i umiri njegov gnev. Za njegovim primerom pođuše i sva ostala braća, plačući i nudeći svoj život u zamenu za Venijaminovo oslobođenje.

9) Josif ovde beše nadvladan osećanjima i više nije bio kadar da održava izgled gnevnog čoveka, te zapovedi da se uklone svi prisutni, kako bi se nasamo napokon otkrio braći; a tada reče: „Hvalim vas zbog vrline koju ste ovde prikazali i zbog požrtvovanosti prema svome bratu. Nalazim da ste bolji ljudi no što sam mogao očekivati, sudeći po onome što ste nada mnoštvom nekada počinili. Sve ovo što se dogodilo bilo je smišljeno samo zato da bih iskušao vašu ljubav prema bratu; tako sada verujem da bez obzira na zlo koje počiniste u mom slučaju, sve što se dogodilo nije zbog vaše prirode koja ipak nije zla, nego zbog volje Boga koji nam je evo ovde sada pribavio svega što nam je potrebno za radost; i, ako On produži u ovako povoljnim prilikama, kakvoj li se tek radosti možemo nadati! Budući da sada, izvan svih očekivanja, znam da je naš otac dobro i zdravo, i budući da vas vidim tako dobro namerni prema svome bratu, više se neću sećati krivice koju poneste zbog onog što ste meni učinili, već ću posve odustati od omraze što je prema vama osećam zbog negdašnjeg zločina, i radije k vama okrenuti svoja zahvaljivanja što ste se složili s namerama Božijim da stvari dovede do njihovog sadašnjeg izgleda. Voleo bih da je i vi takođe zaboravite, budući da je vaša nesmotrenost ipak dovela do ovakvog srećnog zaključenja, i da više ne budete zabrinuti niti da crvenite zbog tih vaših uvreda. Nemojte stoga dopustiti da vam vaše negdašnje zle namere zbog kojih me nevinog osudiste, niti gorko pokajanje, koje je nakon toga usledilo, budu izvor vaše sadašnje žalosti, jer su, srećom, te namere osujećene. Pođite, zato, svojim putem, radujući se onome što se dogodilo Božijim providenjem, i o svemu obavestite oca, da se ne bi posve istrošio u brizi zbog vas, i tako me lišili najprijatnijeg dela mog blaženstva. To jest, pohitajte da se ne bi dogodilo da on premine pre no što ga moje oči ponovo vide, i pre no što može saučestvovati u dobrim ishodima koji su

se ovde dogodili. Otidite pa se i vratite, i dovedite onda, kažem, sa sobom i našeg oca, i vaše žene i decu, i svu rodbinu vašu, i preselite se ovde; jer nije ispravno da osobe koje su mi najdraže žive daleko od mene, sad kada su moji poslovi tako uspešni, i kada svi vi morate izdržati još pet gladnih godina." Nakon što ovo izgovori Josif zagrlj braću svoju, koja pred ovim rečima ostadoše ganuta i u suzama, jer izgledaše da velikodušna ljubaznost njihovog brata u njima nije ostavila prostora strahu da će biti kažnjeni za ono što su protiv njega učinili; te stoga potom svi zajedno svetkovahu. Povrh svega se i kralj, koji je čuo da su Josifova braća došla k njemu, pokazao vanredno zadovoljan time, kao da je to deo njegove vlastite dobre sudbine; pa im zato dade mnoga kola puna zлата i

srebra, koja je trebalo isporučiti njihovom ocu. Pa kada još i više darova za oca primiše od Josifa, a deo od toga kao lični dar sva- kom od njih ponaosob, te kada Venijamin dobi još i više od svih osta- lih, oni napokon pođoše.

POGLAVLJE SEDMO

O SEOBI, ZBOG GLADI, JOSIFOVOG OCA SA ČITAVOM NJEGOVOU PORODICOM U EGIPAT

1) Čim je, po povratku sinova svome domu, Jakov saznao u kakvom su stanju ovi zatekli Josifa — to jest, da ovaj ne samo da je izbegao smrti zbog koje je Jakov i dalje živio u svedjednom žalovanju, već da, štavi- še, živi životom u sreći i raskoši, te da upravlja Egiptom zajedno sa kraljem koji mu je poverio staranje nad gotovo svim njegovim poslovima — on više i ne pomišljaše kako bi ma koja od rečenih mu stvari mogla biti neverovatna ukoliko se u obzir uzme veličina Božijih dela kao i posebna milost koju je On ukazivao Jakovu, iako se ta milost u poslednje doba činila ponešto uskraćenom; te tako on namah i sa najvećom revno- šću krene na put k Josifu.

2) Kada putujući stiže do bunara Zaveta (u Biršebi), on prinese žr- tvu Bogu, jer beše uplašen da će blagodat koju očekivahu u Egiptu do- vesti u iskušenje njegovo potomstvo i navesti ga da tu zemlju zavoli i u njoj se naseli, nadalje više i ne pomišljajući na povratak u Kanaan koji bi trebalo da zaposednu i time obistine obećanje što im ga je Bog jednom dao. Osim toga, Jakov se bojao da bi, ukoliko se njihov silazak u Egipat dogodi protivno volji Božijoj, oni mogli biti tamo uništeni; pa ipak, ujedno beše i silno uplašen da će napustiti ovaj svet a da neće stići da još jednom vidi Josifa; te tako, neprestano premećući u umu ove sumnje, on napokon zaspa.

3) Ali Bog stade preda nj i dvaput ga zazva po imenu, a kada Jakov upi- ta ko ga to poziva, Bog reče: „Sigurno ne može biti opravdano da ti, Jako- ve, ne prepoznaješ Boga koji je oduvek bio zaštitnik i pomoćnik preci- ma tvojim, a nakon njih i tvoj vlastiti; jer, kada ti otac tvoj htede uskra- titi pravo na nasleđenu vlast, Ja bejah taj koji ti je istu omogućio; i po 74 JUDEJSKE STARINE
mojoj se milosti dogodilo da si, kada bejaše sasvim sam poslan u Meso- potamiju, tamo pronašao valjane žene i vratio se sa mnogo dece i veli- kim bogatstvom. Takođe je i docnije tvoja porodica očuvana zahvaljujući mojem providenju; i ja bejah onaj koji je upravljao postupcima tvog sina Josifa, kojeg si ti već smatrao izgubljenim, putem sreće i svekolikog na- pretka. Ja ga takođe učinih gospodarem Egipta, takvog da se u moći jedva ponešto razlikuje od kralja. Zbog svega toga, sada ti dolazim kao vodič na ovome tvom putu, i proričem ti da ćeš umreti u naručju Josifovom i obaveštavam te da će tvoje potomstvo provesti mnoge godine u slavi i raskoši, te da ću ih naseliti u zemlju koju sam im obećao."

4) Ohrabren snom, Jakov mnogo bodriji produži u Egipat, zajedno sa svojim sinovima kojima tako napokon pripade svim srcem. Sada ih sve u svemu beše sedamdeset. Nekada sam zaista smatrao da je bolje da ne navo- dim imena članova njegove porodice, i to naročito s obzirom na težinu njihovog odgovora [od strane Grka]. Ali, uvaživši sve razloge, mislim da je ipak neophodno da navedem njihova imena kako bih pobio mišljenje onih koji tvrde da mi ne potičemo iz Mesopotamije, već da smo Egipća- ni. Jakov je, dakle, imao dvanaest sinova, od kojih je Josif na

svet došao posljednji. Odavde ćemo navesti imena Jakovljeve dece i unučadi. Ruben je imao četiri sina — Anoha, Falua, Asarona i Šarmija. Simeon je imao šestoricu — Jamuela, Jamina, Avoda, Jahina, Soara i Saula. Levi je imao tri sina — Geršoma, Kaata i Merarija. Juda je imao trojicu po imenima Sala, Fares i Zelah, a od ovog Faresa su rođena dva unuka, Esrom i Amal. Isahar je imao četiri sina, sa imenima Tola, Fu, Jasob i Samaron. Zabulon je sa sobom vodio trojicu sinova — Sarada, Helona i Jalela. Ovim smo naveli potomstvo Leino, sa kojim je išla i njena kćer Dina, te sve u svemu ovo čini trideset troje. Rahela je imala dva sina, od kojih je Josif takođe imao dva sina, Manasiju i Efraima. Drugi, Venijamin, imao je desetoricu sinova — Bolava, Bahara, Asabela, Gerasa, Naamana, Jesa, Rosa, Momfisa, Ofisa i Arada. Ovih četrnaestorica, dodatih na gore pomenutih trideset i troje, čine četrdeset sedmoro. I ovo je, prema tome, broj zakonitih potomaka Jakovljevih. Pored ovih, on je sa Bilahom, sluškinjom Rahelinom, imao Dana i Neftilijalija — a ovaj drugi je imao četvoricu sinova koji su ga na putu pratili: Jesela, Gunija, Isarija i Se-lima. Dan je imao samo jednog sina, po imenu Usi. Ako sve njih dodamo gore sabranima, dobićemo broj od pedeset četvoro. Gad i Aser bili su sinovi Zilfe, koja beše služavka Leina. Od ove dvojice braće Gad je sa sobom vodio sedmoricu sinova, Safonijaha, Augisa, Sunisa, Azabona, Erina, Erokda i Arijela. Aser, pak, imaše jednu kćer, po imenu Sara, i šestoro muške dece, čija imena behu: Jomne, Isus, Isuj, Baris, Abar i Melkijel. Ako sada broj ovih poslednjih, koji iznosi šesnaestoro, dodamo prethodnom zbiru od pedeset četvoro, zaokružićemo prvopomenuti broj, u koji Jakov nije ubrojao sebe samog.

5) Kada je Josif saznao da dolazi i njegov otac — stoga što je Juda, Josifov brat, požurio pre ostalih i obavestio ga o očevom prispeću — on je i sam izišao u susret ocu, sa kojim se napokon susreo u mestu po imenu

Heropolis. Ali je Jakov gotovo preminuo od tako iznenadne i silne radoستي; ipak, Josif ga vaskrsnu, premda je i sam jedva nalazio snage da se uzdrži od slične potresenosti koja ga obuze silom jedva manjom od one kojoj je otac gotovo podlegao. Posle ovoga, on zatraži od Jakova da dalji put nastavi sporije, a on sam uze petoricu svoje braće sa sobom i pohita kralju, želeći da ga obavesti o prispeću Jakova i cele njegove porodice, što beše vest koja ovoga veoma obradova. Štaviše, kralj odmah upita Josifa za omiljeni način života kojeg su braća njegova svikla voditi, kako bi im mogao omogućiti da takav život i pod njegovim okriljem bez prekida nastave. Na ovo Josif odgovori da su oni dobri pastiri, te da nisu navikli ni na kakvo zanimanje drugačije od toga. Shodno ovome, kralj uredi tako da svoj braći omogući zajednički život na istome mestu, na kojem će ujedno voditi brigu o svome ocu; povrh toga, on ih time ujedno i obezbedi da budu prihvatljivi Egipćanima, jer tim uposlenjem oni nisu činili ništa što je s ovima zajedničko, budući da je Egipćanima bilo zabranjeno da se bave napasanjem stada.

6) Kada je Jakov stigao pred kralja i, pozdravivši ga, poželeo svaki napredak njegovoj vladavini, faraon ga zauzvrat upita za njegove godine: koliko je sada Jakov star? Pa kada u odgovor ču da je Jakovu stotinu trideset godina, u kralju još više uzraste poštovanje zbog tako dugog životnog veka. A kada, povrh toga, Jakov dodade da on sam još ne živi onoliko dugo koliko življahu njegovi preci, kralj odmah, iz najveće naklonosti, odluči da porodici Jakovljevoj dopusti boravak u Heliopolisu, budući da su upravo u tome gradu kraljevi pastiri imali svoje pašnjake.

7) Međutim, vremenom glad poče pritiskati i Egipat, a ova teška kaz- na postade ljudima još tegobnija stoga što niti se reka više izlivala i plavila tle, već ostajše ispod negdašnje visine svog vodotoka, niti je Bog slao spasonosnu kišu na zemlju; osim toga, narod sebi nije obezbedio ni najmanje zalihe, jer beše posve neupoznat sa onim što se moglo dogo- diti. Tako je izbavljenje udeljivao Josif, koji je ljudima prodavao žito isprva za novac, ali, kada novca ponestade, oni behu primorani da u za- menu za žito daju stoku i robove; a ako je ijedan među njima imao kakav komad zemlje, morade i njega naposljetku dati kako bi pribavio sebi hra- ne, što je zapravo značilo da je kralj tako postajao vlasnik svekolikog narodnog poseda. Ljudi zbog toga bejahu raseljavani s jednog na drugog me- sto, kako bi posedovanje njihove negdašnje zemlje bilo čvrsto zajamčeno kralju, a to je značilo čitavog Egipta s izuzetkom poseda sveštenika koji su i dalje ostali vlasnici svojih ranije stečenih zemljišta. Stoga se mo- že reći kako je ova mučna pošast gladi učinila od ljudskih umova, baš kao i od tela, robove, naposljetku ih prisilivši da hranu za opstanak obezbeđuju ovakvim ponižavajućim načinom. Ali kada je beda minula, i reka ponovo poplavila zemlju učinivši je plodnom i izobilnom, Josif stade obilaziti sve gradove i okupljati ljude, te im redom poče vraćati zemlju koju su ranije posedovali a kojom je, s njihovim pristankom, kralj mogao produžiti da sasvim sam raspolaže i uživa dobijane prinose. Jo- sif je takođe podsticao ljude da na dodeljenu zemlju gledaju kao na njihov 76

JUDEJSKE STARINE

vlastiti posed i da se ratarstvu posvete s radošću, a da kao danak kralju plaćaju samo petinu prinosa ubiranih sa zemlje koju im je kralj, u času kada ona beše isključivo njegova vlastita, milosrdno povratio. Ovi se ljudi silno uzradovaše tom posve neočekivanom vraćanju u posed onoga čega se već behu lišili, te sasvim budno procenjivahu milost koja im je učinjena. Takvim postupanjem Josif sebi obezbedi još i veći ugled među Egipćanima, i još veću njihovu ljubav za svoga kralja. A tom je prilikom uvedeni zakon plaćanja danka od petine prinosa ostao na snazi sve do njihovih poslednjih kraljeva.

POGLAVLJE OSMO

O SMRTI JAKOVA I JOSIFA

1) Nakon što je Jakov proživio sedamnaest godina u Egiptu, teško se razbole i preminu u prisustvu svojih sinova — ali ne pre no što je iz- govorio molitve za njihovo blagostanje i svakovrsno napredovanje, a uz to i proročansku reč o tome kako će se svaki od njih jednom naseliti u zemlji Kanaan. Ali se ovo obistinilo tek mnogo godina docnije. Jakov je takođe još jednom pohvalama uzveličao Josifa²², stoga što nije, zlo- pamteći, za neoprostivu krivicu uzeo svojevremeno neprijateljsko dr- žanje njegove braće prema njemu, već je, naprotiv, bio ljubazan prema nji- ma, udeljujući im toliko mnogo dobročinstava koliko retko kada dru- gi ljudi prime od strane svojih dobrotvora. Jakov još zapovedi svojim sinovima da poštuju Josifove sinove Efraima i Manasiju, te da ih ub- roje među sebe i kada jednom budu delili zemlju kanaansku da ravnopra- van deo i njima dvojici pripadne — a ovime ćemo se mi kasnije baviti. Naposljetku on kao poslednju molbu izloži da bude sahranjen u Hebronu, posle čega preminu, doživевši bezmalo punih stotinu pedeset godina, tačnije svega tri godine manje. Za života on ne zaostajše ni

za kojim od svojih predaka u bogoštovlju, dobijajući, uostalom, za tu usrdnost od Bo- ga takvu nadoknadu koje su udostojeni samo oni koji po dobroti behu kao što je on uvek bio. Te tako Josif, sa kraljevim dopuštenjem, ponese, uz ve- like troškove, očevo telo do Hebrona, i tamo ga raskošno sahrani. Pri tom se, međutim, dogodi da braća isprva odbiše da se s Josifom vrate u Egipat, u strahu da će se on sada, kada oca više nema, promeniti, i da će ih naknadno kazniti za njihovo negdašnje rđavo vladanje i skrivanje zlo- čina — jer, mišljahu, sada je nestao onaj zbog koga je Josif prema njima bio tako velikodušan. Ali ih Josif ubedi da ne moraju strahovati ni od kakve štete koja bi im mogla biti nanesena, te da odbace svaku sumnju u njegovo buduće postupanje. Tako ih on ipak povede natrag sa sobom, i za- ista svakom udeli veliki imetak i nikada ih nadalje ne ostavljaše bez takve brige koju je doveka samo prema njima ukazivao.

2) Josif je, pak, preminuo kada stiže do stotinu desete godine staro- sti, bivajući do samog kraja čovek neizmerne vrlosti i uvažavanja, koji je razumno upravljao svim poslovima kojih bi se poduhvatio. Za živo-

KNJIGA DRUGA

77

ta je svoj ugled koristio s obzirom umerenošću, čime je stekao veliku omiljenost među Egipćanima, bez obzira što je među njih dospeo iz druge zemlje, i u takvim nepovoljnim okolnostima kakve smo već opisali. Na- posletku i sva njegova braća poumiraje, nakon što su srećno prožive- li u Egiptu, a njihovi potomci nakon izvesnog vremena poneše njihove zemne ostatke i sahraniše ih u Hebronu; ali, što se tiče Josifa, njego- ve mošti behu prenesene u zemlju Kanaan tek mnogo docnije, u vreme kada su svi Jevreji napustili Egipat, što je sam Josif od njih i zatražio kao zavetno obećanje. A šta se događalo i kakvim je postao svaki od ovih lju- di, i uz kakve su napore oni došli u posed kanaanske zemlje, biće pokaza- no kasnije, nakon što najpre budem objasnio pod kakvim su okolnostima Jevreji napustili Egipat.

POGLAVLJE DEVETO

O STRADANJIMA KOJA SU ZADESILA HEBREJE U EGIPTU TOKOM ČETIRI STOTINE GODINA

1) Tokom vremena dogodilo se da su Egipćani postajali sve lenji i odbojniji prema ma kakvoj trudoljubivosti, te se odavahu užicima, a među ovima posebno strasti za ma kakvom pobedom i dobitkom. Takođe su postajali sve zlonamerniji prema Jevrejima, obuzeti zavišću prema njihovom napredovanju. Jer, kada videše kako se narod Izrailja rascve- tava, a njegovi ljudi postaju istaknuti u izobilju i bogatstvu koje stica- hu zahvaljujući svojoj vrlini i prirodnoj ljubavi prema radu, Egipća- ni pomisliše da je uspon Jevreja povezan sa njihovom sopstvenim gubitkom i propašću. Pa tokom vremena, posve zaboravivši na usluge što ih je njihovim očevima učinio Josif, a tim pre što je kruna sada dospe- la u posed druge vladarske porodice no što beše ona u Josifovo vreme, Egipćani postaše veoma zlonamerni prema Izraelitima, smišljajući mnoštvo načina kojima bi ih kinjili. Tako im oni nalagahu da prose- caju veliki broj kanala za razvođenje rečnog toka, ili da podižu zidi- ne egipatskim gradovima kao i takve brane koje bi po potrebi mogle ili

zadržati reku, ili, pak, sprečiti njenu stagnaciju time što će učini- ti da se preliva preko vlastitih obala. Takođe su ih terali da podižu piramide i, sve u svemu, iznurivali su ih ovakvim teškim uposlenjima, prisiljavajući ih da se obučavaju u svakovrsnim mehaničkim veštinama i privikavaju sebe na nužnost teškog telesnog rada. Tako prođe četiri stotine godina tokom kojih su Jevreji trpeli ovakva mučenja, jer se i oni i Egipćani upinjahu jedni protiv drugih, pri čemu su Egipćani želeli da Izraelite ovim poslovima sasvim satru, a Izraeliti da uprkos svemu pod Egipćanima ustraju i opstanu.

2) Za vreme dok su poslovi Jevreja proticali u ovakvim opštim okol- nostima, došlo je do jednog događaja koji je Egipćane učinio još zabri- nutijim i, shodno tome, sklonijim zatiranju našeg naroda. Naime, jedan ⁷⁸ JUDEJSKE STARINE od onih svetih pisara koji su veoma razboriti u proricanju isključivo onih budućih zbivanja koja će se odista i dogoditi, rekao je kralju da će se otprilike u to vreme među Izraelitima roditi dete koje će, ukoliko bude uspešno odgojeno, dovesti do opadanja egipatske prevlasti i, nasu- prot tome, do uzdizanja hebrejskog naroda, kao i da će prevazići sve ljude u vrlini i sebi obezbediti slavu koja će ostati upamćena kroz sva vreme- na. Ovakvo je obaveštenje toliko prestrašilo kralja da je on, ravnaajući se prema mišljenju pomenutog proroka, zapovedio da se svako muško de- te rođeno u to vreme među Izraelitima baci u reku ili bude ubijeno; ta- kođe je naložio da egipatske babice nadgledaju porođaj svake Jevrejke, te da motre na to kojeg je pola novorođeno dete, što je i učinjeno budući da se odista nađoše žene koje su po zapovesti pružale uslugu primalja a zbog stroge zadanosti izvršenja kraljeve volje ne mogahu prekršiti nje- gova naređenja. On je takođe zapovedio da u slučaju nepovinovanja ma kojeg roditeljskog para koji bi se usudio da sačuva u životu svoje muško de- te, oni sami, kao i celokupna njihova porodica, budu uništeni. Ovo be- še odista okrutno mučenje onima koje je pogađalo, jer takvi ljudi ne samo da su bili uskraćeni za život sopstvenih sinova, nego kao njihovi rodi- telji behu prinuđeni da sarađuju na uništenju ne samo vlastite dece ne- go i — preko ubijanja muškog potomstva, te tako i postepenog gašenja na- slednika — zatiranju čitavog naroda, čemu su faraonove zapovesti zapra- vo i smerale, i zbog čije je odlučnosti opasnost postajala veoma velika a njene posledice nenadoknadle. Takvo je, sve u svemu, veoma beznadno, bi- lo stanje u kojem su se našli Jevreji. Ali niko ne može biti dovoljnom preprekom da se obistini zamisao Božija, makar i pokrenuo deset hilja- da prevejanih načina da cilj ostvari; jer je to dete, čiju je sudbinu sveti pisar prerekao, bilo ipak rođeno i sklonjeno od pažnje nadglednika što ih je kralj naimenovao. A isti prorok nije pogrešio ni u pogledu onoga što će se dogoditi ukoliko dete preživi, budući da su posledice bile dovedene do predskazanog ishoda na način čiji opis dalje iznosimo:

2) Neki čovek, po imenu Amram, koji je po otmenosti pripadao višem sloju među Jevrejima, bejaše uplašen za celi svoj narod, brinući da ne bi počeo nestajati stoga što nadalje više nije smeo odgajati muško po- tomstvo; osim toga, ovaj čovek beše i lično zabrinut budući da je njego- va žena tada bila noseća, što ga sve zajedno ostavljalo u mučnoj nedou- mici šta bi preduzeo. Ne našavši ništa bolje, on se odade molitvama Bogu koga je usrdno preklinjao da ima saosećanja prema ljudima koji ni- pošto nisu prekršili zakone Njegovog obožavanja, te da im omogući iz- bavljenje iz bede u kojoj tada pretrajavahu, i da učini da posve pobace na- de njihovih neprijatelja u uništenje jevrejskog naroda. Bog ču ovog čoveka i imao milosti prema njemu, jer beše dirnut njegovim preklinjanjem. Tako Bog stade pred

Amrama kada ovaj usnu i podstaknu ga da prestane očajavati u pogledu budućnosti i pažnje kojom će ga Bog udostojiti. On nadalje reče da nipošto nije zaboravio na njihovu pobožnost prema Nje- mu zbog koje će ih uvek nagrađivati, baš kao što je nekada kao nagradu izlivao svoju milost na pretke njihove, učinivši da se od nekolicine

umnože do tako velikog broja. On ga podseti da je Avram posve usamljen pošao iz Mesopotamije u Kanaan, ali da ipak najposle bejaše veoma bla- gosloven, i to ni iz jednog drugog razloga do tog što je njegova žena, koja dotle beše jalova, najzad ipak uspela da primi muževljevo seme i pone- se mu sinove. Podseti ga da je On ostavio Išmaelu i njegovom potomstvu zemlje Arabije, kao što je i sinovima Keture dodelio Trogloditiju, a si- novima Isakovim zemlju Kanaan. Uz moju je pomoć, rekao je nadalje Bog, Isak izveo velike podvige u ratu, koje biste, ukoliko niste postali bez- božni, morali još uvek pamtiti. Što se tiče Jakova, i on je postao do- bro poznat među strancima po dostignućima u mnogim oblastima, čije je plodove uživao i koje je ostavio sinovima svojim; a taj je Jakov u Egipat došao sa ne više od sedamdeset duša, a vas sada ima više od šest stoti- na hiljada. Stoga znaj, reče Bog, da ću vam ja pribaviti sve što vam je od dobara potrebno, kao i da ću posebno tebi udeliti ono što ti je nužno da bi postao slavan; jer to dete, zbog kojeg su, van sebe od užasa, Egipćani osudili hebrejsku decu na uništenje, biće tvoje vlastito, i biće skrive- no od očiju onih postavljenih da motre kako bi ga ubili; a nakon što ono bude spaseno na način koji će sve iznenaditi, ono će izbaviti jevrejski narod iz nedaća koje podnose pod Egipćanima. Sećanje na njega i slava nje- gova trajaće dokle svet bude trajao, i to ne samo među Jevrejima, već jed- nako i među tuđincima: sve ovo, dakle, biće učinak moje milosti učinje- ne tebi lično i tvome potomstvu. To će dete takođe imati i takvog brata kome će u dužnost i zvanje predati sveštenoslužjenje, a njegovo će potom- stvo isto zvanje zadržati do kraja sveta.

4) Nakon što ga je snoviđenje obavestilo o svim ovim stvarima, Amram se probudi i sve prenese svojoj ženi Johebedi. No se sada u njima strah sa- mo pojača s obzirom na proroštvo iskazano u Amramovom snu: jer oni po- češe brižno strepeti ne samo nad detetom, već i nad ostvarenjem velike sreće koja mu je prema naveštenju imala pripasti. Ipak, majčin porođaj beše upravo takav da je potvrđivao ono što je Bog prorekao, jer ostade nepoznat onima koji su na nju motrili, što zbog dotadašnje lakoće tru- dova, što zbog toga što je ni sami porođajni bolovi nisu skolili teš- ko podnošljivom žestinom. Nakon ovakvog rođenja, roditelji u tajnosti odgajahu dete tokom tri meseca; ali kada ovo vreme prođe, Amram se — u strahu da će biti otkriven i tako postati predmetom velikog kraljevog gneva, zbog kojeg će i on i njegovo dete postradati a Božije obećanje time biti obesnaženo — odlučí da je uputnije da nadalje Bogu prepusti bez- bednost i staranje nad detetom nego da ono zavisi od Amramovog skri- vanja koje mu izgledaše sve neizvesnijim, pri čemu su oboje — i dete tako odgajano u tajnosti i on sam — morali da žive pod neprestanom opasno- šću. Tome nasuprot, Avram verovaše da će Bog pronaći način da osigura bezbednost detetu kako bi time obezbedio i obistinjenje svoga proročan- stva. Pa nakon što su roditelji tako odlučili, oni načiniše kovčežić od rogozine u obliku kolevke i veličine tolike da je dete moglo da bude položeno a da mu pri tom život ne bude ugrožen. Potom su kovčeg prema- zali smolom, čime su sprečili da voda prodre kroz otvore između uple- 80 JUDEJSKE STARINE

tene rogozine, nakon čega su u njega položili dete i pustili ga da pluta po reci, prepustivši tako njegov opstanak u potpunosti Bogu. Reka, da- kle, primi na sebe kovčeg i ponese ga svojim tokom, kada ga Mirjam, ses- tra detetova, mimoide prošavši naspram njega obalom onako kako joj je majka prethodno naložila, želeći da se uveri da li će kovčeg odista bi- ti zbrinut, čime će Bog pokazati da obična ljudska razboritost ne znači ništa naspram volje Svevišnjeg koji je kadar da izvrši sve što mu je u nameri: pa, prema tome, i da učini da oni koji usled brige za svoju bezbed- nost na smrt osuđuju druge i ulažu velike napore ne bi li takvo što iz- vršili, ipak bivaju osujećeni u zlim namerama; ali i da ovi drugi, sas- vim suprotno, uspevaju ne samo da na iznenađenje svih prežive, već i da obezbede sebi povoljne okolnosti i započnu napredovanje takoreći usred najžešćih nesreća. S tim, bar ja mislim, što su opasnosti koje nose te nedaće takve da ih, zapravo, kao iskušenje postavlja sam Bog. I zaista, up- ravo takva je promisao razvijana nad sudbinom ovog deteta, što pokazuje stvarnu moć Božiju.

5) Upravo u to vreme se kraljeva kćer, po imenu Termutis, uputila prema obali, te je, videvši kolevku nošenu rečnom strujom, poslala po nekoga ko bi mogao doplivati do nje i kome bi mogla narediti da joj do- nese kovčežić. Pa kada se oni koji behu poslani s tim zahtevom pojavi- še noseći kolevku, ona vide maleno dete u koje se odmah veoma zaljubi zbog njegove veličine i upadljive lepote — jer je sam Bog preduzeo veli- ku brigu u Mojsijevom oblikovanju, učinivši ga takvim da bude vredan odgajanja i obezbeđivši ga od opakosti svih onih koji bi, nošeni stra- hom zbog njegovog rođenja, doneli najkobnije odluke ne samo po njega, već i po dalji opstanak ostatka jevrejskog naroda. Tako Termutis zapovedi da se dovede žena kadra da detetu bude dojilja, ali to beše uzalud, jer dete ne htede pristati uz dojkicu ni te, a ni mnogih drugih žena koje Termutis po- tom dovede. Pri tom se dogodilo da je u blizini bila i Mirjam, sestra de- tetova, ali ne kao mogućna dojilja, već samo kao jedna od pozvanih da vide dete; ona iskoristi priliku i reče: „Uzalud je, o kraljice, da dalje zoveš žene koje bi podojile dete a koje nisu od njegovog soja: ali ukoliko bi na- ložila da se dovedu žene jevrejskog roda, možda će dete prihvatiti doj- ku neke od njih, budući da verovatno pripadaju istom narodu.“ Budući da joj je to što je rekla izgledalo trezveno, Termutis naredi Mirjam da se sama postara za izvršenje tog predloga, i da dovede jevrejske žene kadre da detetu daju podoj. Dobivši takvo dopuštenje, Mirjam se vrati do de- tetove majke koju bez zazora dovede sa sobom, budući da je niko od prisu- tnih nije poznavao. I čim ona priđe, dete se radosno prihvati njene doj- ke, tako da izgledaše da se tesno priljubljuje uz nju. Tako se naposljetku dogodi da je, po želji kraljeve kćeri, dojenje deteta sasvim povereno nje- govoj rođenoj majci.

6) Termutis je bila ta koja je detetu nadenula ime Mojsije (Moše, Mo- šes), učinivši tako zbog činjenice da je dete bilo bačeno u reku; Egipća- ni, naime, vodu označavaju rečju *Mo*, a one koji su iz reke izbačeni ime- nom *Šes*. Pa tako, spojene ujedno, ove dve reči obrazuju ime koje je detetu

pripalo. A od tog deteta postade čovek koji je, po sveopštem priznanju i prema Božijem predviđanju, najistaknutiji među svim Jevrejima jed- nako po veličini svog uma i po preziranju teškoća, a njegov predak po sedmom naraštaju unatrag bio je Avram. Ovo stoga što je Mojsije bio sin Amrama, koji je bio sin Kaatov; otac Kaata bio je Levi, koji je bio sin Ja- kovljev, a Jakov je bio sin Isaka, a ovaj, napokon, Avramov sin. Uskoro se Mojsijevo znanje i razumevanje pokazalo nadmoćno nad

svima njegovog do- ba, i daleko iznad ma čega uobičajenog: jer, kada bejaše podučavan on po- kazivaše mnogo brže shvatanje no što bi se očekivalo po njegovom uz- rastu, a njegovi tadašnji postupci obećavahu istinsku ljudsku veličinu kada bude dospao do uzrasta odraslog čoveka. Bog mu je takođe dao i visok stas, i već u dobi od tri godine on izgledaše prekrasno. I upravo zbog takve njegove lepote nije bilo nikoga ko bi se prema njemu ponašao neuč- tivo, budući da su svi, čim bi ga videli, ostajali zatečeni skladnošću njegovog lika. Često se događalo da oni koji bi ga sreli u mimohodu beja- hu primorani da se okrenu kako bi ga ponovo videli; ili bi ostavljali ono čime su dotle bili zauzeti i još neko vreme stajali samo u njega gle- dajući; jer lepota njegova beše po mnogo čemu tako izrazita i prirodna, da je to zadržavalo posmatrače i primoravalo ih da u njega dugo zure.

7) Primećujući da je dete izuzetno, Termusis ga je usvojila kao sina, tim pre što nije imala sopstvene dece. I kada je jednom prilikom pove- la Mojsija njenom ocu kako bi mu ga pokazala, ona izjavi kako je naumi- la da to dete učini kraljevim naslednikom ukoliko Božijom udovoljeno- šću ostane da ona ne dobije svoje sopstveno dete, a zatim dodade: „Dove- la sam dete božanskog izgleda i plemenitog uma; a budući da sam ga dobi- la kao poklon iz reke, smatrala sam da je ispravno i da ga usvojim, te da ga kao svog sina ponudim za naslednika tvog kraljevstva." Izgovorivši to, ona položi dete u ruke svoga oca koji ga preuze i privi uz grudi, pa, udovoljivši kćeri, nežno položi dijademu na glavu deteta; ali je Mojsije odmah baci na tle i počeo je, u detinjastom izlivu, vrteti u krug i ga- ziti stopalom, što sve zajedno morade izgledati kao zlo znamenje u vezi egipatskog kraljevstva. Ali kada sveti pisar vide ovo (a to beše upravo onaj koji je prorokao da će Mojsijevo rođenje dovesti do obaranja vlasti), on učini nasilan pokušaj da dete ubije, te vičući prestrašeno, izusti: „Ovo je, o kralju, ono dete za koje nam je Bog prorokao da ćemo biti van opasnosti samo ukoliko ga ubijemo; pa i ono samo je učinilo napor da nam potvrdi proročeno, odbacivši znak tvoje vlasti i gazeći po tvojoj dijadi. Zato ga odstrani, i oslobodi Egipćane straha kojeg podnose zbog njegovog postojanja, ujedno osujetivši Jevrejima nadu koju će gajiti ohrabrivani njegovim daljim opstajanjem." Pisar bi i sam traženo odmah i izvršio, ali ga Termusis u tome spreči, otrgnuvši dete i uzevši ga k sebi. Pa ni kralj ne hitaše da pogubi dete, jer je sam Bog, čija je promi- sao bdila nad Mojsijem, nagnala faraona da ga poštedi. Tako se dogodilo da je on vaspitavan sa velikom pažnjom, zbog čega su Jevreji polagali ve- like nade u ono što bi se preko njega za njih moglo učiniti, dok su, s dru- ge strane, Egipćani bili veoma sumnjičavi u šta će se takvo pomno ob- 82 JUDEJSKE STARINE razovanje naposljetku izroditi. Pa ipak, da je Mojsije bio pogubljen, tada ne bi bilo nikoga, ni istokrvnog niti usvojenog, koji bi na svojoj strani imao proročanstvo kao zalogu polaganja prava na kraljevsku krunu; sto- ga su njegov život tako i procenjivali — kao zalogu očuvanja postojeće kraljevske loze — usled čega su se i uzdržavali od ubistva.

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE MOJSIJE POVEO RAT PROTIV ETIOPLJANA

1) Tako je Mojsije, nakon što je odmah po rođenju odgajan na gore op- isan način, dospao do doba punoletstva, i počeo pokazivati jasne znake svoje vrlin; isto

tako je, međutim, pokazivao i nagoveštaje svog poslanja da Egipćane obori a Izraelićane uzdigne. Tako je jedna od okolnosti u kojoj je jasno pokazao da u životu neće dozvoliti nepravdu, izgledala ovako: Etiopljani, koji behu prvi susedi Egipćana, učiniše upad u njihovu zemlju koju na neko vreme prigrabiše skupa sa svim prinosima, zbog čega razgnevljeni Egipćani sa njima povedoše rat, ne bi li im uzvratili za pretrpljenu uvredu. Ali u tom ratu Egipćani pretrpeše poraze, te neki od njih behu pobijeni, a ostali se razbežaše na sasvim sramotan način, jedva izvlačeći živu glavu; ali ih Etiopljani počеше goniti i, smatrajući da bi bilo znakom kukavičluka kada u takvim okolnostima ne bi podjarmili celu zemlju, sa još se većom žestinom bacili na zauzimanje i drugih oblasti. U takvim uzastopnim osvajanjima osladi im se ukus egipatske zemlje, te uvideše da im se nipošto ne isplati da odustanu od daljeg vođenja rata; pa kako se najbliže pokrajine ne usuđivahu da im se suprotstave, oni nastaviše pohod najpre do Memfisa, pa zatim i do samog mora, i tako redom sve dok više ne beše nijednog grada koji bi im mogao odoljeti. Egipćani, pak, jadno suzbijeni ovom navalom, sa svoje strane pribegoše predskazanjima i proročanstvima; a kada im Bog dade savet da uposle Jevreja Mojsija i iskoriste njegovu pomoć, kralj zatraži od kćeri da Mojsija dovede kako bi od njega učinio zapovednika njihove vojske. Shodno tome, nakon što je od oca dobila obećanje da Mojsiju neće naneti nikakvo zlo, Termutisa ga dovede kralju, smatrajući i sama da će biti od velike pomoći njenom narodu. Uz to ona ne propusti priliku da prekori sveštenike koji se, iako su ranije savetovali Egipćane da ubiju dete, sada nisu stideli da od istoga istu pomoć.

2) Tako se Mojsije, ubeđivan jednako od strane Termutis i samog kralja, rado poduhvati zadatka; pa i sveti pisari obaju naroda behu zadovoljni: Egipćani stoga što su se nadali da će Mojsijevom srčanošću ubrzo nadvladati neprijatelje, ali i da će u istom poduhvatu i sam Mojsije poginuti; Jevreji su se, pak, nadali da će napokon umaći Egipćanima stoga što je Mojsije dobio čin glavnokomandujućeg njihove vojske. Preuzevši zapovedništvo, Mojsije preteče Etiopljane, i povede svoju vojsku u napad pre no što se neprijatelji stigoše obavestiti o predstojećem nasr-

taju; jer on se nije kretao uz reku, nego kopnom, davši time odmah dokaz o svojoj visprenosti; jer, budući da je zemlju bilo teško pregaziti brzim maršom zbog velikog mnoštva zmija (koje su se tu izlegale u ogromnom broju i, osim toga, bile po mnogo čemu jedinstvene i nepostojeće u drugim zemljama, a svaka beše gora od druge u moći i zloćudnosti, kao i od neobične divljine u pogledu, te se neke naglo i dotle neopažene usetremljivahu sa tla, a druge doletahu vazduhom, na taj način lako stižući do neupozorenih ljudi i čineći im pogibeljna zla), Mojsije se domisli izvanrednog postupka kojim će vojsku očuvati bezbednom i nepovređenom: dade, naime, da se naprave tršćane korpe, nalik sanducima, i napuni ih ibisima, koje tako zatvorene ponese sa sobom. Poznato je, naime, da su ove ptice najveći neprijatelji zmija koje beže na samo približavanje ibisa, budući da ih ovi hvataju i proždiru lako kao da su, recimo, veliki jeleni; ali su ibisi inače bezopasna stvorenja, i prirodni neprijatelji isključivo zmijama. O njima, pak, zasad ne mogu ništa više reći, budući da su ove ptice Grcima nepoznate. Čim je, dakle, Mojsije stigao do zemlje koja je vrvela od ovih zmija, on je oslobodio ibise i time zmije rasterao, koristeći na taj način ove ptice kao isturenu pomoć koja nastupa pre ljudskog dela vojske. Nastavivši sa uspešnom priimenom istog postupka, on je do

etiopske vojske stigao velikom brzinom, pre no što ga je iko mogao očekivati. Ni nadalje ne oklevajući, on odmah povede bitku s njima, te ih i porazi, posve ih osujetivši u nameri da po- stignu trajne uspehe u ratu protiv Egipćana i produže sa osvajanjem nji- hovih gradova. Ishod beše taj da je došlo do velikog pokolja poraženih Etiopljana. Ali sada, kada su iskusili slast pobeđe, Egipćani pod Mojsijem ne sustaše u svojem poletu, već stadoše goniti Etioljane toliko da ovima zapreti opasnost da listom postanu robljem a njihova zemlja pretrpi strahovita razaranja. Naposletku se Etiopljani povukoše u Sa- bu, koja beše njihov prestoni grad, kojeg je kasnije Kambis preimenovao u Mero, po imenu njegove vlastite sestre. Ovaj je grad bilo veoma teško za- posesti, budući da je bio ukруг sasvim opkoljen Nilom, a druge dve reke, Astapus i Astaboras, behu takve da su činile veoma teškim pokušaj nji- hovog prelaženja. Tako je, dakle, grad bio podignut na povučenom mestu i naseljen na način kakvog ostrva, okružen bedemima i imajući pred so- bom reke koje su ga štatile od neprijatelja, a površ svega i jake grudobra- ne između zidina i reka, toliko moćne da ih voda, makar i da najvećom si- linom nabuja i nadire, nije mogla podlokati. Ti su grudobrani činili gotovo nemogućim upad čak i u slučaju uspešnog prelaženja preko reka. Međutim, dok je vojska počivala bez pokreta (jer se neprijatelj nije usu- dio da izađe i primi bitku), a Mojsije već osećao uznemirenost, dogodi se sledeće: Tarbis, koja beše kćer etiopskog kralja, videla je Mojsija ka- ko predvodi i u hrabrosti nadmašuje Egipćane u borbi oko zidina; pa, poštujući istančanost njegovih vojnih poteza, i uviđajući da je on odgo- voran kako za egipćanske potonje uspehe — koji su smenili njihove dota- dašnje očajničke i uzaludne pokušaje da se oslobode — tako i za veliku opasnost u kojoj su se sada našli Etiopljani nasuprot svom negdašnjem ⁸⁴ JUDEJSKE STARINE razmetanju velikim pobeđama, ona se svim srcem zaljubi u njega. Bivajući nadvladana takvom strašću, ona posla najodanijeg od svojih slugu da sa Mojsijem pregovara o mogućnostima njihovog braka. Mojsije pristade na ponudu, ali pod uslovom da ona obezbedi predaju grada, dok se on, sa svoje strane, zavetom obavezao da će je zauzvrat uzeti za ženu, te da kada jednom bude došao u posed grada svoje obećanje neće prekršiti. I tek što je ovaj dogovor sklopljen, on odmah dovede do potpunog ostvarenja svega dogovo- renog: jer kada Mojsije napokon posve porazi Etiopljane, on se zahvali Bogu, uze Tarbisu za ženu i povede Egipćane natrag u domovinu.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE MOJSIJE POBEGAO IZ EGIPTA U MIDIJAN

1) Ali, iako behu opstali zahvaljujući Mojsiju, Egipćani se opet pri- hvatiše mržnje prema njemu, i behu veoma revnosni u zasnivanju smrto- nosnih namera protiv njega, strahujući da će on iskoristiti priliku svog velikog uspeha i podići ustanak, te uvesti novine u Egipat; zato ne- umoljivo rekoše kralju da Mojsije mora biti pogubljen. Faraon je i sam već razmišljao u istom pravcu, jer bejaše veoma zavidan na Mojsijevom veličanstvenom poduhvatu na čelu vojske, a dakako da beše i van sebe od straha — koji su posebno podsticali sveti pisari — da će biti svr- gnut, te tako i on beše sasvim spreman da preduzme ubistvo. Ali Moj- sije, nakon

što je unapred saznao za zaveru u kojoj je imao biti pogubljen, potajno pobeže; a budući da su javni drumovi bili pod prismotrom, on se u bekstvo dade kroz pustinju, to jest onuda kuda njegovi neprijatelji i ne pomišljahu da bi mogao krenuti; iako je oskudevao u hrani, on ipak produži dalje, srčano prezrevši i tu tegobu; pa kada stiže u grad Mi- dijan, koji je ležao na obali Crvenog mora i nosio ime po imenu jednog od Avramovih sinova sa Keturom, Mojsije zastade ukraj jednog kladenca, odmarajući se nakon mukotrpnog putovanja i tražeći okrepu od nedaće u kojoj se obreo. Bilo je to oko podneva, i kako mesto nije bilo daleko od grada, on smišljaše kako da iskoristi priliku koju mu je nudila nova sredina. U nadi da tu vladaju običaji prema kojima bi mogao činiti samo ono što mu preporučuje njegova čestitost, razmatrao je kako bi u takvim okolnostima najpre mogao pobošljati svoje izgledе.

2) A budući da je ta zemlja oskudevала u vodi, pastiri bi obično za- posedali kladence pre no što bi se ma ko drugi osim njih pojavio, inače bi njihova stada ostala žedna — naprosto stoga što bi u suprotnom voda bila potrošena pre njihovog utaženja. Tako se dogodilo da je do izvora [u čiju je blizinu pristigao Mojsije] došlo sedam devičanskih sestara, kćeri sveštenika Ragula, koga ljudi te zemlje gledahu kao vrednog najvećeg uvažavanja. Ove device, koje su se starale o stadima svoga oca, što je bi- lo zanimanje uobičajeno i primereno za žene Trogloditije, stigoše prve do bunara i zahvativši onoliko vode koliko im beše dovoljno da napoje

stada nasuše je u valove koji su služili za tu namenu. Ali kada potom na- iđoše pastiri i oteraše devojke kako bi sami nadzirali raspodelu vo- de, Mojsije je, zatekavši se na tom mestu, i gledajući to nasilje smatrao da bi bio vredan prekora kada bi dopustio da devojke ostanu žrtvom tak- vog nepravičnog postupka i oduzimanja njihovog prava pukom nasilno- šću. Stoga se on umeša i najpre otera te ljude koji nisu želeli da sa dru- gima podele vodu, a zatim i pomože devojkaма koje, primivši takvu ple- menitu uslugu od stranca, otidoše do oca i ispričaše kako behu vređane od strane pastira sve dok im u pomoć ne pristize taj tuđinac, zbog čega su molile oca da ne dopusti da tako velikodušno delo prođe uzalud i bez nagrade s njegove strane. Čuvši sve, otac kao valjanu prepozna tu želju svojih kćeri da bude obdaren njihov dobročinitelj, te ih zamoli da ovoga dovedu kako bi ga mogao nagraditi kako zaslužuje. A kada se Mojsije poja- vi, otac mu prenese svedočenja kćeri o njegovoj pomoći, te dodade kako ga i on zasigurno mora poštovati zbog takvog ponašanja, i da svoju pomoć nipošto nije udelio ljudima koji su neosetljivi na dobra dela, već su, na- protiv, jednako spremni i željni da uzvrate na učinjene im ljubaznosti, pa, ukoliko je moguće, i da ih nadmaše u plemenitosti. Tako sveštenik učini Mojsija svojim sinom i dade mu jednu od kćeri za ženu, te ga nai- menova za čuvara i nadzornika sve svoje stoke: jer je za te drevne i pri- proste ljude svekoliko bogatstvo počivalo u raspolaganju stokom.

POGLAVLJE DVANAESTO

O GORUĆEM GRMU I MOJSIJEVOM ŠTAPU

1) Tako je Mojsije, nakon što je zaslužio takvu nagradu Jetrovu (što beše jedno od imena sveštenika Ragula), ostao tu napasajući stado. Ali, nedugo zatim, dogodi se da je stada uputio ka gori Sinajskoj, naumivši da na tamošnjem pasištu načini usputno stanište. Sinaj je najviša planina u okolini i najbogatija pašnjacima, sa veoma dobrom travom: pa ipak, ona ranije nikada nije bila korišćena, budući da su ljudi smatrali da nju naseljava Bog, te se pastiri nisu usuđivali da se na nju popnu. Upravo tu se, dakle, pred Mojsijem, nakon što se popeo na planinu, odigra potresno čudo: jer se pred njegovim očima zapali jedan trnoviti žbun, pri čemu zeleno lišće i cvetovi na njemu ostadoše netaknuti, a vatra ni najmanje ne dotičaše plodne grane, iako plamen beše golem i silno raspaljen. Mojsije isprva ostade uplašen tim tako neobičnim zbivanjem sa kojim se nepripremljen suočio, ali njegova se neverica još silno uveća kada vatra progovori ljudskim glasom, te ga zazva po imenu i obrati mu se jasnim rečima koje mu ukazaše koliko je on, Mojsije, bio nepromišljeno smeon popevši se do mesta gde ljudska noga nikada nije kročila. budući da je ono bilo pod božanskom zaštitom. Stoga ga glas posavetova da se što je moguće dalje ukloni od vatre, te da bude zadovoljan onim što je video; i još glas reče da je on, Mojsije, čestit čovek. 86

JUDEJSKE STARINE

već, i izdanak plemenitog soja, te da se ne mora više moliti, budući da će svakako poneti slavu i počasti ponad svih ljudi, bivajući blagoslovljen Božijom milošću; tako, eto, Mojsiju namah prorokova glas iz gorućeg grma. Ali mu glas takođe i zapovedi da odatle odmah, i s poverenjem u kazivano, pođe natrag u Egipat, kako bi postao zapovednik i upravitelj narodu jevrejskom, i konačno ga izbavio od nepravdi koje njegovi sunarodnici podnose u zemlji Egipćana. „Jer“, reče Bog, „oni će naseliti onu blagorodnu zemlju koju je tvoj praotac Avram nastanjivao, i uživati sreću u svemu dobrom.“ I još ga glas pouči da se, kada jednom bude izveo Jevreje iz Egipta, obavezno vrati do tog mesta i ponudi žrtve zahvalnice za srećno iznalaženje. Eto takva behu božanska proročanstva koja proistekoh iz gorućeg žbuna.

2) Ali Mojsije stajao je obuzet onim što je video, a još i više onim što je čuo, te reče: „Mislim da bi bilo primerom ogromne mahovitosti, o Gospode, kada bih, posle svega što dosad primih od Tebe, posumnjao u Tvoju moć, te kada bih svoje obožavanje zapostavio i zaboravio na sve ono što si od milosti tako očigledno udelio mojim precima. Pa ipak, i dalje ostajem u sumnji kako bih ja, običan čovek, i bez ikakvih sposobnosti, mogao privoleti svoje sunarodnike da napuste zemlju u kojoj su svi kličući da prebivaju, i da pođu za mnom u zemlju u koju si mi naložio da ih vodim? I još, čak i kada bi njih i ubedio, kako bih mogao prisiliti faraona da dopusti da oni odu, kada Egipćani svoje bogatstvo i napredak zasnivaju na radu i delima kojima im Jevreji udovoljavaju?“

3) Ali ga Bog uveravaše da ostane čvrst i odvažan u svim prilikama, i obećavaše da će On biti s njime i pripomagati mu, kako u rečima kojima će ubeđivati ljude da ga slede, tako i u delima preko kojih će izazivati čuda. Bog nadalje zapovedi da kao znamen istinitosti Božije reči baciti svoj štap na zemlju i vidi šta će se dogoditi: i zaista, bačeni štap namah propuza i postade zmija koja se stade uvijati i obrtati oko sebe, dižući pri tom glavu spremna da se osveti onome ko bi je povredio; posle čega se opet pretvori u štap kakav bejaše i ranije. Nakon toga Bog naloži Mojsiju da uvuče desnu ruku u svoja nedra; on poslušao, pa kada ponovo izvadi ruku ona beše bela, boje krede, ali se ubrzo počeo vraćati uobičajenoj boji.

Takođe po Božijoj zapovesti Mojsije uze malo vode koja mu je stajala nadohvat, te je proli na tle, i vide da ona ima boju krvi. I tako, posredstvom tih čuda koja se otkrivahu u svim znacima, Bog ga podstičaše da pronađe hrabrosti, uveravajući ga da će On ostati od najveće pomoći Mojsiju u svim potonjim poduhvatima. Još mu naloži da nadalje slobodno raspolaze upravo učinjenim znamenjima, kako bi zadobio poverenje svih ljudi „da si ti odista od mene poslan, i da sve što činiš biva po mojoj volji. Shodno tome, sada ti zapovedam da više ne oklevaš, već da pohitaš do Egipta putujući noć i dan, i da ne otežeš s vremenom i tako od Jevreja činiš roblje a njihove patnje puštaš da duže traju."

3) Mojsije sada nepobitno vide i ču da ga ta čuda uveravaju u istinitost obećanja što mu ga dade Bog, te u njemu više ne ostade mesta za bilo kakvu nevericu: rešen da pođe, on je još molio Boga da mu tu istinsku

KNJIGA DRUGA

87

moć udeli i kada bude bio u Egiptu, i preklinjaše da ga udostoji poznanja Njegovog pravog imena — jer, sada kad je Gospoda video i čuo, želja mu beše da se Bogu može Njegovim pravim imenom obratiti, te da, kada bude prinosio žrtvu zahvalnicu može prizivati to istinsko ime u svojim molitvenim obraćanjima. Smilovavši se, Bog zaista i objavi svoje sveto ime Mojsiju, što nikada dotle ne beše kazano nijednome čoveku, a o čemu bi od mene bilo nezakonito da izgovorim ma šta više. Tako su ovi znaci pratili Mojsija ne samo tada, već svaki put kada bi za njih zamolio: a od svih tih znamenja on je najprisnije poverenje gajio prema prikazanju gorućeg grma. Tako je, verujući da će Bog zaista ostati njegova velikodušna potpora, Mojsije u sebi našao nade da odista može biti kadar da oslobodi svoj narod i donese nesreću Egipćanima.

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO SU SE MOJSIJE I ARON VRATILI FARAONU U EGIPAT

1) Saznavši da je preminuo faraon za čije je vlasti bio prinuđen da odbegne, Mojsije upita Ragula za dopuštenje da ga napusti i pođe u Egipat, kako bi doneo dobro svome narodu. Tako sa sobom povede i Ziporu, kćer Ragulovu za koju bejaše oženjen, kao i decu koju je imao s njom, to jest Geršoma i Eleazara, te pohita u Egipat. Što se tiče imena ove dvojice sinova, Geršom na hebrejskom označava nekog, to jest Mojsija, ko je bio u stranoj zemlji; a Eleazar, opet, označava da je Mojsije, uz pomoć Boga njegovih otaca, pobegao od Egipćana. Kada se približiše granici, pred njih izađe Aron, brat Mojsijev, nagnan zapovešću Božijom; i njemu Mojsije prenese ono što mu se dogodilo na gori Sinajskoj, i sve zapovesti što mu ih tamo predade Bog. Isto se ponovi i kada zajedno pođoše dalje: najviđeniji ljudi među Jevrejima, saznajući da dolaze, takođe izađoše pred njih, pa i njima Mojsije prenese znamenja koja je video; pa kako mu oni nisu mogli da poveruju, on ih ponovi pred njima. Tako i oni nađoše snage za nadanje pri pogledu na ta zapanjujuća i posve neočekivana znamenja, te počеше verovati u svoje konačno oslobođenje, budući da će se sam Bog pobrinuti za njihov opstanak.

2) Utvrdivši najpre da će se Jevreji povinovati svemu što ih on bude uputio da čine, te znajući da ih, osim obećanja koje mu dadoše, vodi još i ljubav prema

slobodi, Mojsije dođe do novog kralja koji je ne mnogo pre toga preuzeo vlast, te ga podsti koliko je dobra on ranije učinio Egipćanima kada behu poniženi i prezreni od strane Etiopljana, a njihova zemlja počivaše opustošena; opomenu ga i kako je on bio zapovednik njihove vojske, i ustrajno ratovao zajedno s njima kao da su oni njegov vlastiti narod; naposljetku kaza i u kakvoj se opasnosti našao tokom tog pohoda, i kako nikakvu nagradu zauzvrat nije dobio za sve što je učinio. Povrh toga, on sasvim razgovetno iznese kralju sve što mu se dogodilo na Sinaju, a najpre to šta mu je Bog saopštio i kakve mu je znake dao, kako 88 JUDEJSKE STARINE bi ga uverio u snagu i neopozivost zapovesti koje mu je izdao. On je us- to i molio kralja da poveruje njegovim rečima, te da se ne suprotstavlja volji Božijoj.

3) Ali, kako se na sve te reči kralj počeo rugati Mojsiju, ovaj ga uozbilji pokazivanjem znakova što ih je primio na gori Sinaju. No to samo razbesne kralja koji ga nazva šarlatanom, koji je najpre pobjegao iz ropstva pod Egipćanima, da bi se sada vratio sa prevarantskim trikovima i čudima i magijskim činima, kako bi ga zapanjio i obrlatio. A nakon što to izgovori, on pozva sveštenike da i sami dođu i upoznaju se sa istim čudesnim znacima, znajući da su i oni vični tim neobičnim znamenjima, i da Mojsije nije jedini koji poznaje veštinu kojom se može krivotvoriti raspolaganje božanskim moćima — jer, kako kralj reče, to što je on pred njim izveo takve čarobnjačke predstave može proći samo kod neukih ljudi. I zaista, i sveštenici baciše svoje štapove na tle i oni takođe postade zmijama. Ali Mojsije ne beše time obeshrabren, već reče: „O, kralju, ja nipošto ne potcenjujem mudrost Egipćana, ali tvrdim da je ono što ja činim mnogo iznad sličnih magijskih čini i trikova, i to tačno onoliko koliko Božija moć prevazilazi moć čovekovu. Zato ću pokazati da ono što činim nije plod nikakvog umeća, niti je krivotvoriteljsko predstavljanje nečeg što inače nije istina, već da je pokrenuto providenjem i moćima Božijim." Pa kada to izgovori, on baci svoj štap na zemlju i zapovedi mu da se preobrazi u zmiju. A štap ga posluša, i postade zmija koja se počela kretati unaoloko i proždirati štapove Egipćana koji izgledahu kao zmajevi, sve dok ih sve ne proguta. Naposljetku se zmija ponovo vrati u obličje štapa, kojeg Mojsije iznova uze u ruku.

4) Kralj, međutim, ovim poslednjim ne beše ništa više dirnut od onoga što mu je ranije pokazano, već samo još većma gnevan te reče Mojsiju kako ništa neće zadobiti tim lukavštinama i prepredenostima usmerenim protiv Egipćana. Umesto svega, on mu zapovedi da bude glavni nadzornik Jevrejima, i da im ne dozvoljava nikakvog odmora od tegobnih poslova, već, štaviše, da ih natera na pokorno lišavanje i potčinjavanje još većjoj stezi nego ranije; tako, na primer, dok im je pre davao da koriste plevu za pravljenje cigli, sada im to uskrati, te ih tako počeo goniti da celi dan posvete teškom radu pravljenja opeka, a potrebnu plevu morali su sami skupljati i to isključivo tokom noći. I tako, budući da im je sada posao bio udvostručen, Jevreji za to okrivise Mojsija, prosuđujući da su njihovi napori i beda sada zbog njegovog uplitanja postali gori nego što su ikada bili. Ali Mojsije ne dopusti da mu hrabrost klone zbog kraljevih pretnji, niti da mu se revnost smanji zbog prebacivanja Jevreja; već on samog sebe obodri, i dušu svoju odlučno protistavi i jednima i drugima, te se osloni samo na svoju vlastitu neumornu marljivost kako bi obezbedio slobodu svojim zemljacima. Stoga, sledeće što učini bilo je da ponovo ode do kralja koga stade nagovorati da dopusti Jevrejima da pođu do gore Sinajske i tamo prinesu žrtvu jer im Bog tako zapoveda.

Takođe ga ubeđivaše da ne ometa ispunjenje nauma Bo- žijeg, već da poštuje milost Njegovu iznad svega, te da im dopusti da odu,

KNJIGA DRUGA

89

da se ne bi, pre no što toga i bude svestan, našao kao smetnja na putu is- punjenja Božijih zapovesti i tako dao povoda da i sam postrada od kazni kojima zasigurno mora biti podvrgnut svako ko sprečava izvršenje Bo- žijih zapovesti — a ovo stoga što je poznato da najstrože i najneočeki- vanije napasti iskrsavaju iz svake stvari pred onoga ko izaziva bes Bo- žiji protiv sebe. Jer, reče Mojsije, takvi više nemaju ni zemlju ni vaz- duh za svoje prijatelje, niti im plodovi iz utrobe prirode više služe, već je svaka protivna i neprijateljski okrenuta prema njima. I još reče da bi Egipćani sve to već morali znati po svom žalosnom iskustvu iz prošlosti, i da će Jevreji u protivnom otići iz njihove zemlje i bez nji- hove saglasnosti.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

O DESET POŠASTI KOJE NAPADOŠE EGIPĆANE

1) Ali kada kralj s prezirom dočeka i ove reči Mojsijeve, i nikak- vog obzira ne pokloni upozorenjima, teške pošasti skoliše Egipćane, a ja ću svaku od njih opisati, najpre stoga što nikada nijedna o tih napa- sti nije zadesila nijedan narod osim tadašnje Egipćane, a zatim i stoga da bih pokazao da u odnosu na data obećanja Mojsije nije zakazao ni u jed- noj stvari koju je predskazao, a potanko ću ove udese opisati naposlet- ku i zato što je za svakog čoveka dobro da upozna i kao upozorenje primi ono što se dogodilo, shvativši da ne treba činiti bilo šta što nije po volji Božijoj, da ne bi bio izazvan gnev Njegov i osveta za nedela koja su protiv Njega počinjena. Tako, dakle, pognano zapovešću Božijom, egi- patskom rekom poteče krv umesto vode, i to toliko gusto da se ona vi- še nije mogla piti, što beše pogibeljno jer Egipćani nisu imali dru- gog pitkog izvora do toga; ali pri tome voda ne samo da beše bojom pro- menjena, već oni koji se ipak usudiše da je piju zadobiše velike bolo- ve i dopadoše gorkih utrobnih razdiranja. Ali takva voda beše samo za Egipćane: Jevrejima, pak, ona ostade slatka i podobna za piće, i ni po če- mu različita od njenog prirodnog stanja. A kako kralj otuda ne znaše šta bi učinio u takvim neočekivanim okolnostima, a i bejaše u strahu za Egipćane, on odmah izdade zapovest kojom se Jevrejima omogućava da odu; ali kada se pošast zbog tog obećanja prekide, on promeni odluku i opoz- va zapovest, i ne ispuni kazano već Jevreje ponovo zadrža.

2) Ali kada Bog vide kako je kralj nezahvalan, i kako po prekidu ove pošasti ne postade nimalo mudriji, on posla drugu pošast na Egipćane. Naime, ogromno mnoštvo žaba počeo harati plodove zemljine; osim toga, i reka ih beše prepuna, toliko da je onaj ko bi iz nje želeo da pije od te namere morao odustati, zato što ona beše otrovana krvlju tih životinja, jer one crkavahu i bivahu do kužce truleži razložene vodom; osim to- ga, i sva zemlja beše prekrivena poganom sluzi od njihovog rađanja i umi- ranja; tako i posuđe koje su Egipćani koristili po kućama beše prlja- 90

JUDEJSKE STARINE

vo od žablje sluzi, koju su nalazili i u hrani i u krevehima svojim. Od nje se posvuda širio odvratani zadah, i smrad se neprestano dizao iz ža- ba koje su se u njemu i plodile i umirale. I sada, kad Egipćani behu pod pritiskom ovih jada, kralj

naredi Mojsiju da povede Jevreje sa sobom i da napuste Egipat. Istog časa čitavo to mnoštvo žaba najednom iščeze, a zemlja i voda vratiše se svome prirodnom stanju. Ali čim faraon vi- de da je zemlja pošteđena i ove pošasti, on zaboravi njen uzrok, i pono- vo zadrža Jevreje. Pa kako je imao na umu da ispita prirodu ove i drugih sličnih osuda, on još uvek ne dopusti Mojsiju i njegovom narodu da pođe, jer ne beše kadar da takvu milost dodeli zbog dobrih namera, već isklju- čivo nagnan strahom.

3) Shodno tome Bog kazni ovu lažljivost novom pošasću koju doda- de prethodnima. Tako, On sada po telima Egipćana rasu bezbroj vaši od kojih su, zli kakvi behu, oni užasno stradavali, ne bivajući kadri da ovu gamad uklone bilo pranjem bilo mastima. Od ove grozne kazne egi- patski kralj beše sasvim rastrojen i do bezumlja obuzet užasom u kojem se obreo, to jest strahom da će njegov narod biti uništen, i da će razlog ovome uništenju za njega biti posve postidan; te tako kralj beše pri- siljen da svoju zlu narav bar donekle ponovo dovede do zdravijeg rasuđi- vanja, jer još jednom dopusti Jevrejima da sami odluče o svom odlasku. Ali čim zbog toga pošastuminu, on nađe da je ispravnije da od jevrejskih muževa zahteva da ostave svoje žene i decu svoju kao zalogu svog povra- tka; ovim je, naravno, samo izazvao Boga da bude još jarnosniji u svom gne- vu prema njemu, tako drsko ištući od Boga da On sam nametne svoju pro- misao, ili, pak, bezumno smatrajući da je samo Mojsije, a ne i Bog, onaj koji kažnjava Egipćane zbog nedela prema Jevrejima. Stoga Bog sada ispu- ni zemlju najrazličnijim zaraznim stvorenjima sa najrazličitijim kuž- nim svojstvima, takvim stvorenjima koja nikada pre ne izadoše pred vid ljudski, i zbog kojih oni gorko stradavahu, te tako zemlja ostade lišena svojih ratara i bez njihovog truda prestade radati; pa ako koje stvorenje i izbeže uništenju od ovih zaraznih bića, njega ubiše zločudni ljudi koji i sami potpadoše pod sveopštu zaraženost zlobom.

4) Ali čak ni tada se faraon ne povinova volji Božijoj, jer je, premda je dopustio muževima da povedu žene sa sobom, ipak i dalje zahtevao da njihova deca ostanu. Bog se namah reši da kazni njegovu zlobu sa nekoli- ko novih nesreća, takvih koje behu čak i gore od prethodnih a koje su i sa- me donosile sveopšti jad i smrt. Jer, tela Egipćana se osuše čirevima, koji se nadimahu u plikove, dok njihovi udovi zanemogoše; i ogroman be- še broj takvih koji postradaše od ovih prišteva. Ali kada se faraon ne urazumi ni ovom pošasti, kiša s gradom beše poslana na njih sa nebesa, a grad beše takve razornosti kakav egipatska klima dotle nije pozna- la, pa čak ni takav kakav druge oblasti poznaju u zimsko doba, već beše veći i od onog koji drugde pada usred proleća na one koji nastanjuju se- verne i severozapadne predele zemljine. Ovaj grad pokrši sve grane koje se dotle povijahu pod voćem. Zatim naiđe i najezda skakavaca te opusto- ši i ono semenje koje dotle ostade pošteđeno od grada. Tako, naposljetku,

Egipćanima beše uništeno sve u šta su od budućih plodova zemlje pola- gali nadu u opstanak.

5) Moglo bi se pomisliti da su gore pomenute nesreće dovoljne za onog ko je samo budalast, ali inače nezlobiv, da postane trezveniji i osetljiviji za ono što treba činiti u korist vlastitog dobra, Ali fa- raon, vođen ne toliko glupošću koliko zlim namerama, čak i ako je do- bro sagledao uzrok svih nesreća, ipak produži da se suprotstavlja Bo- gu, i svojevoljno odbijaše priklanjanje dobrim porivima. Tako ovog puta dopusti Mojsiju da povede i žene i decu sa sobom, ali da pri tom svoju

stoku ostave Egipćanima kojima njihova vlastita marva beše postrada- la. Ali kada Mojsije uzvratiti da je takva želja nepravilna, budući da up- ravo od te stoke Jevreji moraju prineti žrtve Bogu, i vreme polaska se ponovo oduži zbog ovog novog nesporazuma, debela tama, bez i najmanjeg zraka svetlosti, pade preko Egipćana, čime njihov vid ostade zaprečen a disanje otežano od gustine vazduha, te oni počеше umirati u grčevima, i gonjeni bezumnim užasom da neće kako progutati i otrovati se mrač- nim oblacima. Ali kada se tama, nakon tri dana i isto toliko noći, naj- zad ipak počе rasturati, i kada se faraon ni tada ne pokaja i ne dopusti Jevrejima da pođu, Mojsije se ponovo pojavi pred njim i reče mu: „Koliko ćeš dugo ti još odbijati poslušnost Bogu? Jer upravo On od tebe zahte- va da dopustiš odlazak Jevrejima. I ne postoji nijedan drugi način da se oslobodiš nesreća pod kojima stradava tvoj narod, osim da učiniš što se od tebe zahteva." Ali kralj beše samo razgnevljen tim rečima, i zap- reti Mojsiju da će mu sledeći put odrubiti glavu bude li ga i dalje uzne- miravao istim zahtevima. Na to mu Mojsije uzvratiti da odista više neće govoriti o tome, budući da su po istoj želji on sam i starešine Jevreja čvrsto rešeni da svi Jevreji moraju poći. Pa kad to izgovori, Mojsije se ukloni.

6) Ali kada Bog znamenjem potvrdi da će sa još jednom zarazom prisi- liti Egipćane da puste Jevreje, on naredi Mojsiju da svome narodu pre- nese kako njihove žrtve moraju biti spremne, te da se i sami imaju pri- premiti za polazak počev od desetog dana meseca Ksantikusa pa do četir- naestog dana istog meseca (koji se kod Egipćana naziva *Farmut*, a kod Jevreja *Nisan*, ali ga Makedonci nazivaju Ksantikus), kao i da mora po- vesti Jevreje zajedno sa svim njihovim imetkom. Shodno tome, Mojsije okupi sve svoje sunarodnike i pripremi ih za polazak, unapred ih pode- livši u plemena i objedinivši ih na jednom mestu. A kada dođe četrna- esti dan, i kada svi behu spremni da pođu i ponesu svoje žrtvene ponu- de, oni poslednji put posvetiše svoje kuće krvlju, koristeći za tu name- nu snoplje mandragore kojom su škropili krv, te kada večeraše oni za- pališe ostatke mesa, upravo tako kao da bi svakoga trena mogli poći. Ta- ko je utvrđen način na koji mi još uvek nudimo žrtve do dana današnjeg, i taj praznik nazivamo *Pasha*, što znači *praznik prelaska*. Jer toga dana Bog pređe preko nas, i posla pomor na Egipćane; veliki broj prvorođene dece postrada te noći, te Egipćani koji su živeli u blizini faraonove palate dođoše i nagovarahu faraona da bezuslovno dopusti Jevrejima da

92 JUDEJSKE STARINE

odu. Tako prisiljen, on pozva Mojsija i naredi mu da povede svoje ljude, pretpostavljajući da će, kada jednom Jevreji napuste njegovu zemlju, Egi- pat napokon biti slobodan od tolikih stradanja. Štaviše, kralj i nje- gov narod čak su počastvovali Jevreje poklonima: neki su to učinili ka- ko bi ih privoleli da što brže pođu, a drugi zato što im behu susedi i što su imali prijatelje među njima.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKO SU JEVREJI POD MOJSIJEM NAPUSTILI EGIPAT

1) Tako Izraelićani napustiše zemlju, dok Egipćani ostaše utučē- ni, žaleći što su dotle tako kinjili Jevreje. A put je ove vodio do Leto- polisa, mesta koje u to vreme beše napušteno, ali koje će docnije, u do- ba kada će Kambis opustošiti Egipat, izgraditi Vavilonci. Ali kako su žurno odmicali, trećega dana stigoše do

mesta po imenu Beelsefon, smeštenog nadomak Crvenog mora. Pa kako je oko njih bila samo pustinja, oni su morali neprestano jesti vekne umešene od brašna i podgrejane na blagoj vatri, koje su im potrajale trideset dana, jer im količina koju su poneli iz Egipta za duže nije dostajala. A da bi i ta količina mogla ravnomerno pripasti svakom ponaosob, oni su mogli da jedu samo toli- ko koliko beše dovoljno za opstanak, ali nipošto ne i za sitost. Odatle, od sećanja na strašnu glad u kojoj smo se tada nalazili, potiče praznik koji slavimo osam dana, a koji se zove praznikom beskvasnog hleba. Što se tiče broja svih koji napustiše Egipat, uključujući žene i decu, njega je teško sabrati, ali je broj onih koji behu u dobi spremnoj za ratovanje iznosio šest stotina hiljada.

2) Egipat su napustili u mesecu Ksantikusu, petnaestog dana lunar- nog meseca, četiri stotine trideset godina nakon što je naš praotac Avram došao u Kanaan, ali samo dve stotine petnaest godina nakon što se Jakov doselio u Egipat. U to je vreme Mojsije imao osamdeset godina, a Aron tri više. Sa sobom su nosili i Josifove mošti, baš kako je pokoj- nik obavezao svoje sinove da učine.

3) Ali Egipćani ubrzo zažališe što su Jevreji otišli, a i kralj be- še ophrvan pomišlju da je sve što se zbilo izvedeno zahvaljujući ma- gijskim veštinama Mojsijevim, te se tako svi zajedno rešiše da krenu za Jevrejima. Shodno tome oni uzeše oružje i sva druga ratna oruđa, pa kretoše u poteru za Jevrejima, u nameri da, kada ih jednom sustignu, ove vrata natrag u Egipat; Egipćanima je ostalo samo nasilje, zato što vi- še nisu mogli polagati pravo da se obrate Bogu protiv Jevreja, sad kada su im sami već jednom dopustili da odu. Računali su da će ih veoma la- ko nadvladati, budući da Jevreji nisu imali oklope, a i behu umorni od putovanja. Tako se Egipćani žurno dadoše u gonjenje, raspitujući se us- put kod svakog koga sretoše o pravcu kojim su Jevreji otišli. I zaista, tom je zemljom bilo teško putovati ne samo za vojsku, već i za usamljene

pojedince. Ali je Mojsije upravo taj pravac izabrao da bi, u slučaju da se Egipćani predomisle i pozele da ih gone, Jevreji nekako ipak mogli da ih kazne za njihovu zlonamernost i verolomno kršenje datog obećanja. Drugi razlog što je narod poveo upravo tim putem ticao se Filistina- ca koji su bili u zavadi sa Jevrejima i davnašnjoj omrazi, pa je bilo po- željno da ne saznaju o jevrejskom odlasku, a budući da zemlja Filistina- ca beše s jedne strane sused Egiptu Mojsije je morao poći drugim prav- cem. Otuda izabrani put ne smede biti onaj koji vodi u zemlju Filisti- naca, već je Mojsije s razlogom želeo da putuju upravo kroz pustinju, ka- ko bi, posle tako dugog putovanja i izloženosti mnogim tegobama, napo- kon ipak mogli stići do Kanaana. Osim ovih, jedan od razloga počivao je i u zapovesti Božijoj, jer im je On naložio da obidu goru Sinajsku, ka- ko bi mu upravo tamo prineli žrtve. I tako, kada su Egipćani sustig- li Jevreje, oni su, zahvaljujući svojoj pripremljenosti za borbu i mnogo- brojnosti, saterali protivnike na uzak prostor — jer je broj onih koji su se upustili u gonjenje bio šest stotina bojnih kola, pedeset hiljada konjanika i dve stotine hiljada pešaka, u potpunosti naoružanih. Oni su se takođe domogli i prelaza za koje su pretpostavljali da bi Jevreji kroz njih mogli odbeći, zatvarajući ih tako između neprolaznih litica, s jedne, i mora, sa druge strane, budući da su se tu odasvud protezali pla- ninski grebeni koji su se završavali tek u moru, grebeni tako suri da se njima nije moglo proći, te su sa te strane onemogućavali bekstvo. Ta- ko se zaista dogodi da Egipćani svojom vojskom pritisnuše Jevreje, sa- bijajući ih tamo

gde strmeni behu zatvarane morem, istovremeno držeći delove vojske na vrhovima planina kako bi i sa te strane sprečili ma- kav proboj i bekstvo u ravnicu.

4) Jevreji se, budući takoreći doslovno opkoljeni, nipošto nisu mogli održati, zato što su, s jedne strane, očajno potrebovali namirnica, a, sa druge, jer nisu videli nikakvog načina da pobjegnu; povrhu svega, uzalud beše i pomišljanje na borbu jer nisu imali nikakvog oružja; sve u svemu, mogli su očekivati potpuno uništenje ukoliko se ne bi predali Egipćanima. Stoga se dadoše na proklinjanje Mojsija, zaboravivši na sve one znake što ih je Bog uredio da bi im vratio slobodu. Ovo je, pak, huljenje išlo dotle da se počеше bacati kamenjem na proroka u isto vreme dok ih je on ohrabrivao i obećavao im izbavljenje; ali ga oni ne slušahu i prikloniše se odluci da se predaju Egipćanima. I uskoro je sve što se moglo videti bilo samo tugovanje i žalopojke među ženama i decom, budući da su oni pred sobom videli jedino uništenje, tako opkoljeni planina- ma, morem i neprijateljem, ne razabirajući nikakvog puta kojim bi mogli uteći.

3) Ali se zato Mojsije uopšte ne obaziraše na divlje poglede naroda koji ga gnevno streljaše, već je prezirao svaku opasnost i svu svoju veru položi u Boga za koga je znao da, omogućivši im već prve korake koji su vodili ka njihovom oslobođenju što ga je sam prerekao, ne bi dopustio da sada budu pokoreni od strane neprijatelja, što znači ili da opet postanu robovima ili da budu satrveni. I tako, stojeći usred svetine, Moj- 94 JUDEJSKE STARINE

sije reče: „Nije pravično od nas da pokazujemo nepoverenje prema onim ispravnim ljudima koji su nekada dobro upravljali našim potrebama, sumnjičeći ih da nadalje neće biti isti; a kako li bi se onda drugačije do mahnitošću moralo nazvati prevarno nepoverenje u Proviđenje Bo- žije zahvaljujući čijoj su se moći odigrale sve one stvari što nam ih je obećao, a do kojih je došlo bez obzira na to što ih vi sami nipošto niste očekivali — pri tom mislim na sve ono u šta sam bio upleten povodom vašeg oslobođenja i odbegnuća iz ropstva. Sada kada smo u najvećoj mogućoj nevolji, i kada nam, kao što možete videti, ne preostaje drugo do vera u pomoć od strane Boga, Onog istog koji nas je i doveo do ovog uskoga i bezizlaznog mesta, sada, dakle, verujte da će On biti taj koji će nas izvesti i iz ovih teškoća koje bi inače bile sasvim nepremostive, i iz kojih niti vi niti neprijatelji vaši ne vide načina da se može izbaviti, ali će do toga doći upravo zato što On tako može u jedan mah pokazati svoju pravu moć i neumoljivost svoje promisli koja lebdi nad nama. Jer, ne može biti da Bog daruje samo neznatnu pripomoć onima koje izabere, već je on ponajvećma izdašan onda kada više niko ne može videti nijednu nadu u poboljšanje svog položaja, nadu koja bi mogla biti položena u ma kog čoveka. Zavisimo, dakle, od takvog Zaštitnika koji može učiniti da male stvari postanu velike, i pred čijom se moći sva ova ljudska sila protiv nas pokazuje tek slabom pretnjom; ne bojte se, dakle, egipatske vojske, i ne očajavajte pred izgledom bespomoćnosti stoga što vam more pred vama i planine iza vas ne otkrivaju nikakvu mogućnost za bekstvo, jer čak i ove planine, ako je Bogu tako volja, mogu postati ravnicom za vas, a more se preobratiti u suhu zemlju.”

POGLAVLJE ŠESNAESTO

KAKO SE PRED JEVREJIMA MORE PODELILO NA DVOJE U ČASU KADA SU IH
EGIPĆANI SUSTIZALI, DAJUĆI IM TIME PRILI- KU DA POBEGNU OD SVOJIH
GONILACA

1) Nakon što Mojsije ovo izgovori, on povede narod do mora, dok su Egipćani pažljivo motrili na njih, jer su im Jevreji bili na vidiku. No Egipćani behu toliko izmoreni od velikog naprezanja da poterom što pre sustignu Jevreje, te tako nađoše ispravnijim da odlože borbu do sle- dećeg dana. Ali kada Mojsije stiže do morske obale, on podiže svoj štap i učini moleban Bogu, pozivajući ga da i sada bude njihov podržavalac i izbavitelj, ovim rečima: „Ne čini se da ne uviđaš, o Gospode, da je s one strane ljudskih moći i domišljaja da izbegnemo teškoćama u kojima se sada obretosmo; već Ti svakako znaš da sada mora biti Tvoje delo sku- pa s nama izvršeno, takvo koje će omogućiti izbavljenje ove vojske koja je Egipat napustila po Tvome nalogu. Više se ne možemo nadati nijednoj drugoj pomoći ili snalaženju, i pribegavamo samo nadi koja nam u Tebe preostade; pa ako je pretekao još i jedan način koji nam može omogućiti-

KNJIGA DRUGA

95

ti bekstvo po promisli Tvojoj, mi ga sada od Tebe ištemo. Učini da to rešenje brzo pristigne, i pokaži nam svoju moć kroz njega. Uzdigni ti- me u ovome narodu novu hrabrost i nadu u oslobođenje, ovom narodu koji je potonuo u stanje dubokog beznada i neutešnosti. Jer mi jesmo na bez- nadežnom mestu, ali još uvek je to mesto koje Ti zaposedaš; još uvek je ovo more tvoje, tvoje su i planine koje nas opkoljavaju. Pa će se stoga ovi masivi otvoriti ukoliko im Ti tako zapovediš, i more će takođe, pože- liš li Ti tako, postati suvom zemljom. A ako se možemo izbaviti samo leteći vazduhom, onda ćemo i to učiniti ako ti odrediš da takav mora biti put našeg spasenja."

2) Nakon što se tako obrati Bogu, Mojsije svojim štapom snažno uda- ri po moru, a ovo se istog trena pod udarcem rascepi i razdvoji, pa, po- vukavši vodu u sabrane polovine, ostavi po sredini suvo tlo, kao put i smer bekstva za Jevreje. Kada Mojsije vide ovo ukazanje Božije, i da je mo- re napustilo svoje vlastito ležište i ostavilo oceditu zemlju, on prvi kroči na taj novootkriveni put, i zapovedi Jevrejima da ga slede duž tog božanskog drumu, te da se vesele opasnosti u kojoj će se naći neprijatelji ukoliko budu za njima pošli; a zatim se zahvali za taj način iznenadnog izbavljenja koji se pred njime pokaza.

3) A nakon što Jevreji bez oklevanja revnosno kretoše napred vođe- ni Božijim prisustvom, Egipćani isprva pomisliše da su poludeli, i da su brzopleto jurnuli u susret očiglednom uništenju. Ali kada videše gde oni prođoše napred bez ikakve pozlede, te da im se nikakva prepre- ka niti nedaća ne ispreči na putu, Egipćani i sami pohitaše u poteru, nadajući se da će more i za njih ostati mirno i povučeno. Oni poteraše konje napred, pa zatim i sami zagaziše u more. Ali su Jevreji poodmakli u bekstvu za vreme dok su Egipćani stavljali svoje oklope i tako potro- šili vreme, pa im umakoše toliko da već stigoše do zemlje s one strane mora bez ikakvih gubitaka. Ovaj uspeh ohrabri i Egipćane koji se još od- važnije dadoše u poteru, nadajući se da se ni njima ništa štetno ne mo- že dogoditi: ali oni ne behu svesni da su pošli putem koji beše stvoren samo za Jevreje, i ni za koga više; da je taj put bio probijen za izbavljenje onih koji su u opasnosti, a ne za one koji bi ga svom revnošću koristili za uništenje drugih ljudi. I zato, čim čitava egipatska vojska beše

za- gazila u povučeno more, ono se pokrete i vrati u svoje ležište, oboriv- ši se bujicama dignutim pod olujnim vetrom i preplavivši Egipćane. Kišni pljuskovi takođe se obrušiše s neba, a sa njima i stravična gr- mljavina i munje s vatrenim bljeskovima. Gromovi se osuše po njima, te se tako upotpuni prikaz Božijeg besa u kojem ne izostade nijedna poja- va koja se mora razumeti kao izraz gneva Božijeg, zaključno sa posve tam- nom i sumornom noći koja ih pritište. I tako svi ovi ljudi pogiboše, te ne ostade ni jedan jedini među njima da prenese vest o njihovom pomo- ru ostatku Egipćana.

4) Jevreji se ne mogahu uzdržati od radosti zbog svog veličanstvenog izbavljenja i istovremenog uništenja njihovih neprijatelja, napokon za- ista čvrsto poverovavši da su oslobođeni sada kada su oni koji su ih % JUDEJSKE STARINE prisiljavali na robovanje uništeni i kada nađoše tako očiglednim da je Bog zaista njihov zaštitnik. Na taj način ovi Jevreji izmakoše opas- nosti u koju upadoše, a pored toga i videše svoje neprijatelje kažnjene na način koji nikada nijedan čovek, ma gde živeo, nije upoznao, te se pre- dadoše radosti, i čitavu noć provedoše u pevanju slavljeničkih pesama i nesuzdržanom veselju. Mojsije je takođe sročio pesmu posvećenu Bogu, koja sadrži njegova veličanja i zahvalnice za milost koju im je On ude- lio, a sve u stihovima u formi heksametra.

5) Što se mene tiče, ja sam preneo svaki deo ove povesti onako kako sam je našao u svetim knjigama, stoga neka se niko ne čudi — odlučujući o tome da li se sve dogodilo po Božijoj volji ili sticajem prirodnih okolnosti — neobičnosti u načinu pripovedanja onih ljudi starih vre- mena koji su bili lišeni bezbožnosti modernog doba. Ipak, navedimo i jedan sličan primer: u izveštajima onih koji su pratili Aleksandra koji je živeo uporedo u vremenu ili nešto pre opisanih događaja, tvr- di se, naime, da se Pamfilijansko more povuklo i tek tom svojom ose- kom omogućilo Aleksandrovoj vojsci dalje nastupanje²³, budući da nije- dan sličan prolaz dotle nije postojao — a ja držim da je ovde reč takođe o Božijoj volji da bude uništena Persijska kraljevina, tim pre što se ovo potvrđuje kao istinito od strane svih onih koji su pisali o Alek- sandrovim poduhvatima. Ali, što se tiče gore opisanih događaja, neka svako odlučuje kako mu odgovara.

6) Sledećeg dana Mojsije je sakupio oružje ostalo iza Egipćana, koje do hebrejskog logora beše donela morska struja a silina vetra sačuva- la od potonuća. On nagađao da se i to dogodilo po nameri Božijeg Pro- viđenja, kako Jevreji nadalje ne bi oskudevali u oružju. I tako, nakon što je zapovedio Jevrejima da se naoružaju, Mojsije ih povede prema plani- ni Sinaj kako bi ponudili žrtve Bogu i zahvalili se za to mnogostru- ko spasenje, baš kao što se Mojsije ranije i obavezao da će nakon svega učiniti.

KNJIGA TREĆA

pokriva period od dve godine

OD ODLASKA IZ EGIPTA DO BOŽIJEG ODBA- CIVANJA TOG NARAŠTAJA ZBOG NJEGOVE NE- POSLUŠNOSTI POGLAVLJE PRVO

KAKO JE, NAKON ŠTO JE NAROD IZVEO IZ EGIPTA, MOJSIJE PO- VEO LJUDE
DO GORE SINAJSKE, ALI NE PRE NO ŠTO SU PODNELI MNOGO MUKA NA
SVOME PUTOVANJU

1) Nakon što su Jevreji na tako volšeban način oslobođeni, zemlja u kojoj se nađoše donese im mnogo patnji, budući da je u potpunosti bila pustinjska i bez čega čime bi se mogli prehraniti. U njoj takođe beše i vanredno malo vode, te ono što zatekoše bejaše nedovoljno ne samo za na- pajanje stoke, već i za ljude, jer je zemlja bila posve spržena i nije imala u sebi dovoljno vlage da bi omogućila rast i rađanje ma kojem bilju. Stoga Jevrejima ne preostade drugo do da žurno putuju preko te zemlje, budući da se nijednoj drugoj više nisu mogli okrenuti. Istina je i to da su oni, pod upozorenjem i zapovešću svog smotrenog vođe, nosili sa sobom vodu koju su crpli iz zemlje kojom su prethodno putovali, ali kada ova beše potrošena bili su prinuđeni da izvlače vodu iz zatečenih bunara, što je bilo veoma mučno zbog njene zasićenosti solju. Štaviše, voda koju su tako dobijali bila je gorka i nepitka, a takođe i oskudna u količini; pa kako su ipak neprestano putovali, oni kasno uveče stigoše do mesta po imenu Mar, koje je ime dobilo upravo po rđavosti svoje vode, jer Mar oz- načava gorčinu. Tamo oni stadoše izmučeni kako mukotrpnošću dugog putovanja, tako i žestokom glađu, jer im tada beše sasvim ponestalo hra- ne. No tamo se bar nalazio izvor koji im, premda ne beše dovoljan da za- siti toliku vojsku, ipak omogućiti kakav-takav predah, to jest onoliko ko- liko se može očekivati na takvom pustinjskom mestu. Osim toga, od onih koji su poslani napred da izviđaju doznadoše da se ništa drugo ne može naći ukoliko bi dalje putovali. Ipak, naposljetku se pokazalo da je i ta vo- da koju su zatekli gorka, i da je nepitka ne samo ljudima, već beše nepod- nošljiva čak i za stoku.

2) Kada je Mojsije video koliko su duboko ljudi potišteni, i da se razlog tome ne može osporiti, budući da narod nisu činili samo voj- nici kadri da se sa muževnom odlučnošću suprotstave pritisku svako- vrsne oskudice, već i veliki broj dece i žena odviše slabih da bi ih tek razboriti razlozi ubedili da istraju, a koji otupljivahu hrabrost i mu- ževima — sve to je predstavljalo veliku teškoću Mojsiju koji je nesreću svakog ponaosob doživljavao kao svoju vlastitu, jer su svi oni k njemu pribegavali, i svi samo njega preklinjali: žene su molile za decu, a mu- ževi za svoje žene, tražeći da ih ne zapostavi, već da obezbedi ovaj ili onaj način za njihov opstanak. Stoga se Mojsije ponovo predade molitvi Bogu, tražeći da vodu koju su zatekli iz njenog nepitkog stanja pretvo- ri u tečnost bezbednu za pijenje. A kada Bog udovolji i toj njegovoj želji, Mojsije uze vrh štapa koji mu je ležao pred nogama, pa ga prepolovi i de- love postavi uzdužno. Zatim ih položi u vodu i stade uveravati Jevreje 100

JUDEJSKE STARINE

da je Bog poslušao njegovu molbu i da je obećao da će od vode učiniti ono što Mojsije zatraži, ali pod uslovom da oni budu uvek poslušni pred onim što im On zapovedi da učine, i da kasnije, kada nevolja prođe, to ne zanemare iz pukog nehata. A kada narod upita šta je to što bi trebalo da urade kako bi se voda pretvorila u pitku, Mojsije naloži da se najs- nažniji među muževima koji tu stajahu upnu da pocrpe vodu, rekavši im da će, kada najveći deo vode bude tako izvučen, ostatak biti pogodan za piće. Muževi tako i uradiše, sve dok voda, promućkana i izbistrena, ne beše bezbedna za pijenje.

3) Pokrenuvši se zatim dalje, Jevreji stigoše do grada Elima, koji je izdaleka izgledao privlačno zbog pogleda na gaj palminog drveća, ali kada priđoše bliže pred njima se ukaza pustošno mesto sa nekih seda- mdesetak stabala koja behu kržljiva i oborenog puzavog granja, usahla od žeđi, jer zemlja svuda unaokolo beše suva, lišena

vlažnosti koja bi pal- me učinila rodnom i ljudima ulivala nadu. Ono što je od vode stizalo do stabala poticalo je od kladenaca, kojih beše dvanaest, ali oni zapra- vo behu pre tek malo vlažnija mesta nego živi izvori, budući da u njima voda uopšte nije izbijala iz tla, niti je odatle bilo šta isticalo, te je otuda i nije bilo dovoljno da nakvasi drveće. Pa tako, kada došljaci po- češe kopati pesak, oni uopšte ne naiđoše na vodu, a ono nekoliko kapi što se zadržase na rukama ne beše upotrebljivo jer je bilo pomešano s blatom. Drveće, naravno, beše odviše slabo da bi moglo roditi plodovima, uzalud žedajući za drugačijim staranjem i životnošću koju dono- si samo voda. I tako Jevreji ponovo počese huliti na svoga predvodni- ka, predajući se sve težim optužbama na njegov račun, govoreći da svoje očajno stanje i trpljenje ogromne nemaštine duguju upravo njemu. Jer, to- ga se dana navršilo punih trideset dana kako putovahu, i za to su vre- me potrošili sve što su od namirnica poneli sa sobom, pa, ne našavši ni na tom mestu nikakvog olakšanja, bejahu u stanju potpune utučenosti. Vezujući pažnju isključivo na svoje trenutne nedaće, sprečavahu sebe da se prisete izbjavljenja koja im je udelio Bog, zajedno sa mudrošću i vrli- nom Mojsijevom. Zbog svega toga behu veoma ogorčeni na svoga vođu, i po- kazaše se veoma revnosni u pokušaju da ga kamenuju, videći u njemu nepo- srednog vinovnika njihove sadašnje beznadne ojađenosti.

4) Ali što se tiče samog Mojsija, u isto vreme dok je gomila bila raz- dražena i kivna na njega, on se radosno uzdaše u Boga, i na svest o Nje- govom izvesnom staranju o jevrejskom narodu. I zato Mojsije smelo dođe usred naroda, ne obazirući se na to što su oni dizali poviku na njega, niti što su u rukama držali kamenje spremni da ga pogube; s druge stra- ne, on je oduvek raspolagao očaravajuće prijatnim izgledom, i beše vrlo umešan da svojim rečima pridobije ljude; shodno tome, on počeo ublaža- vati njihov bes i podsticati ih da se priberu i ne budu preterano obzir- ni prema svojim trenutnim nedaćama, te da tako dopuste da sve one blago- dati koje im ranije behu udeljivane naprosto iščile iz njihovog sećanja. Tražio je od njih da nipošto ne dozvole da zbog nelagoda koje ih sada za- okupljaju smetnu s uma one bezbrojne milosti i darove što su ih već do-

bili od Boga, već da s nadom očekuju spasenje iz ovih novih nevolja, bez obzira što se ni na koji način sami ne mogu iz njih izbaviti, jer će im pripomoći Proviđenje Božije koje nad njima od početka bdi. Neka uvi- de da Bog verovatno iskušava njihovu vrlinu i strpljenje pred naletom nevolja, ne bi li se tako jasnijim pokazalo kakvom postojanošću raspo- lažu, i u kakvoj uspomeni čuvaju ranije učinjena prekrasna dela Božija u njihovu korist, to jest da li ih se bar katkad sećaju u okolnostima sve- opštih jada što ih sada osećaju. Još im reče kako se ipak čini da oni ni- su zaista dobri ljudi, niti po strpljenju niti po spomenu na dobro koje im je učinjeno, jer ponekad neskriveno omalovažavaju zapovesti Božije, iako su ih te iste zapovesti izvele iz Egipta, a katkad se ponašajući ta- ko zlobno prema njemu, Mojsiju, koji je samo sluga Božiji, ne mareći za to što ih on nikada dosad nije izneverio, bilo obećanjima bilo izborom onoga što im je zapovedio da učine slušajući nalog Božiji. On ih ta- kođe podseti svega onoga što je ostalo iza njih: kako su Egipćani uniš- teni kada su, protivno odluci Božijoj, pokušali da ih ponovo porobe; i kako je iz istog izvora poteklo to da je voda koja drugima beše krvava i neupotrebljiva, njima samima bila slatka i sasvim pitka; i kako su poš- li novim putem posred mora koje se razmicalo pred njima čime je njih sa- me od sebe sačuvalo, ali je zato njihove neprijatelje uništilo, te da se to dogodilo upravo u času kada oni nisu imali oružja kojim bi se oboruža- li,

te im na taj način Bog u izobilju i njega udeli — i tako Mojsije pri- zivaše sve one posebne prilike u kojima je izgledalo da oni moraju bi- ti uništeni, ali ih je Bog uvek izbavljivao na veličanstven i nepred- vidljiv način. A On, Bog, još uvek ima istu moć, pa se stoga oni ni sa- da ne smeju predati očajanju i sumnjati u izvršenje dela Proviđenja. Zbog svega toga Mojsije ih podsticaoše da ostanu spokojni i da veruju kako im pomoć ni sada neće stići odviše kasno, budući da će svakako biti s nji- ma pre no što im se dogodi neka zaista velika nesreća. Oni, govorio je Mojsije, moraju rasuđivati ovako: da Bog odlaže da im pomogne ne stoga što ih previda ili zanemaruje, već stoga što najpre želi da ispita nji- hovu postojanost i zadovoljstvo koje nalaze u svojoj slobodi, kako bi ta- ko utvrdio da li oni imaju duše kadre da zbog Njega podnesu nemaštinu hrane i lišenost vode, ili su, pak, radije voljni da budu sužnji tako kao što stoka robuje onome koji je poseduje i povremeno je oslobađa samo za- to da bi mu bila korisnija u ropskoj službi. A što se tiče njega samog, reče Mojsije, on se uopšte ne brine za svoj vlastiti opstanak, jer, bude li nepravilno poginuo, nikakva zlo misao neće od njega poteći i za greh se računati, već on čak i sada brine samo za njih koji u rukama kamenje dr- že: da ne bi nasrtajem na njega zauvek sebi upisali greh proklinjanje Bo- ga samog.

5) Tako je Mojsije umirio narod i, zadržavši ga od kamenovanja, do- veo do pokajanja zbog onog što su nameravali da urade. A zbog toga što je mislio kako je nemaština u kojoj su se obreli njihovu ostrašćenost učinila manje neoprostivom, on smatraše da je obavezan da se obrati Bogu novom molitvom i preklinjanjem. I tako, popevši se na uzviši- 102 JUDEJSKE STARINE

cu, on umoli Boga da podari utaženje ljudima kao i da im omogući nala- ženje puta izbavljenja iz svih potrebitosti u kojima se nalaze, zato što je samo u Njemu, u Njemu jedinom, sva njihova nada u spasenje. I još Moj- sije moljaše da Bog oprosti ljudima ono što ih je njihova nemaština na- gnala da urade, budući da je takva priroda ljudskog roda kojem je teško ugoditi, i koji se pred prvim teškoćama odmah odaje jadikovanju. A Bog, udovoljivši molitvi, obeća da će povesti brigu o njima, i da će posla- ti utaženje za kojim vapiju. Zadovoljan onim što od Boga ču, Mojsije tada siđe sa uzvišice i priključi se mnoštvu koje ga je željno i s nadom če- kalo. I zaista, čim ga videše ozarenog zbog obećanja koja je dobio od Bo- ga, oni promeniše izraz lica iz neveselog u radosno. Tako se on postavi u samo središte okupljenih i reče da je došao da im od Boga objavi iz- bavljenje iz nevolja u kojima su se nalazili. I uistinu, nedugo potom na njih nalete ogroman broj prepelica, ptica koje su u tom delu Arabijskog zaliva brojnije od svih drugih, a koje letijahu povrh mora sve dok ne za- lebdeše iznad jevrejskog življa, sasvim izmorene mukotrpnim letom i, kao i obično, leteći posve nisko pri zemlji, sve dok ne počese padati po Jevrejima, a ovi ih stadoše spremno hvatati, zadovoljivši tako glad, uz to s pravom pretpostavljajući da njihov nailazak beše način kojem je Bog pribegao da bi ih opskrbio hranom. Zbog toga Mojsije odmah uzvрати Bo- gu zahvalnicama što im je pomoć udelio tako iznenadno i brže nego što su oni na osnovu obećanja mogli očekivati.

6) Ali to ne bi sve što im beše od Boga darivano. Jer, ubrzo nakon tog prvotnog opskrbljivanja hranom, Bog im posla i drugo: naime, čim je Mojsije podigao ruke u molitvi, on oseti kako ga jedna kap pogodi pavši s neba; pa kad vide da mu se zalepila za ruku, on odmah pretpostavi da je i to takođe hrana koju im Bog šalje. On liznu i proba palu kap, pa, prime- tivši da ljudi ne razaznaju šta je po sredi, jer odmah pomisliše da pa- da sneg, verujući da je to nešto uobičajeno za to doba godine, on obaves- ti ljude da te kapi ne padaju s neba na način i izgledom koji oni pretpo-

stavljaju, već da dolaze zbog njihovog opstanka i održanja. Tako on prvi okusi palu kap, pa zatim dade i drugima da probaju, da bi se i sami mogli bezuslovno uveriti u ono što im govori. I zaista, oni redom počеше oponašati svog predvodnika i behu zadovoljni hranom, jer je bila ugodna i slatkastog ukusa nalik medu, mada je svojim izgledom podsećala na smolu mire, jednog od slatkih začina, a veličinom nalik semenu korijande- ra. Okusivši hranu, oni se revnosno baciše na njeno sakupljanje, ali im pri tom beše naređeno da je prikupljaju za svakog podjednako, u razmeri od po jednog omera²⁴, a ovo beše izvodljivo jer im je ta hrana pristizala u velikim količinama, ali na način koji je ugrožavao one slabije među njima, budući da oni ne bi mogli obezbediti svoje sledovanje bivajući lako nadjačani snažnijima i okretnijim u prikupljanju. Ali i za ovo Bog nametnu rešenje: jer, oni snažniji, kada bi pribrali količinu veću od one koja im je namenjena, ipak ne sticahu više od drugih, već se samo sve više umarahu sakupljajući je; Bog učini da oni nisu ni mogli naći više od jednog omera po osobi, pa tako i privid preimućstva koji dobijahu

beše posve izlišan, jer je ono što su nalazili bilo pokvareno, kako od larvi koje su se u nađenom množile, tako i od odurne gorčine ukusa. Tako je božanstvena i prekrasna bila ta hrana! Štaviše, ona je takođe zadovoljavala potrebu i za svakom drugom vrstom hrane u onima koji bi se njome hranili. Pa čak i danas, na čitavom tom prostoru, ova tvar i dalje pada s kišom, saglasno onome što je još Mojsije obezbedio kod Boga, naime da je šalje ljudima za njihovo održanje. Doduše, Jevreji ovu vrstu hrane nazivaju *mana*: jer se jezički član *man* u našem jeziku odnosi na koren u postavljanju pitanja, to jest: *Štaje to?* Bilo kako bilo, Jevreji tada behu veoma radosni zbog onoga što im je poslano s neba, te se svikoše upotrebljavati manu i narednih četrdeset godina, ili, tačnije, onoliko dugo koliko su lutali divljinom.

7) Ubrzo nakon što su odatle pošli dalje stigli su do Refidima, bivajući do krajnjih granica izdržljivosti izmučeni žeđu; i dok su u minulim danima nailazili na nekoliko malenih studenaca, sada dospeše do zemlje potpuno lišene vode, te se opet nađoše u veoma zlokočnim okolnostima. I, kao i pre, oni ponovo uperiše svoj bes prema Mojsiju; on, pak, isprva izbegavaše suočenje s gnevom gomile, a zatim se iznova predade molitvi Bogu, preklinjući ga da, kao što im je udelio hrane kada bejahu u najvećoj gladi, ovoga puta utaži njihovu žeđ, budući da minulost učinjena darovanjem hrane gubi na vrednosti ukoliko nemaju šta da piju. A Bog ni ovoga puta nije odlagao da im udeli traženo, već obeća Mojsiju da će ih opskrbiti izvorom, i iz njega izobiljem vode, na mestu gde takvo što nipošto ne bi očekivali. Tada On zapovedi Mojsiju da štapom snažno udari o stenu koju videše da tu leži, rekavši mu da će iz tog mesta poteći vode dovoljno da svima utaži žeđ: jer Bog se postavio da voda do njih dospe bez potrebe za ma kakvim njihovim uložnim trudom. Kada je Mojsije primio ove zapovesti od Boga, on se odmah uputi prema okupljenoj svetini koja ga je očekivala pažljivo posmatrajući njegovo kretanje, jer su već videli kako žurno silazi sa uzvišice. I čim pristize, on objavi da će ih Bog izbaviti i iz ove trenutne nevolje, udeljujući im sasvim neočekivanu milost; i obavesti ih da će samo zbog njih reka poteći iz stene. Ali oni isprva behu zatečeni i čak razočarani onim što čuše, budući da su pretpostavljali kako je nužno da stenu iseku na komade, što beše napor za koji behu odviše iznureni žeđu i mukotrpnim putovanjem. Ali tada Mojsije samo snažno udari štapom o stenu, i tako napravi otvor, iz kojeg namah pokulja voda u izobilju i velike čistote. Ljudi sada behu toliko zadivljeni tim veličanstvenim učinkom da im se, takoreći, žeđ utaži već i samim pogledom na čudo. A zatim počеше piti tu

tako prijatnu, tako slatku vodu, koja takva i mora- de biti, a tako se i očekivaše kada Bog beše njen darodavac. Ljudi sada behu i puni poštovanja prema načinu na koji je Mojsija Bog počastvovao, te učiniše uzvratne žrtve zahvalnice Gospodu što ih je svojim Pro- viđenjem opet sačuvao. Tako nas i Svitak, koji se čuva u Hramu, obavešta- va da je Bog prorokao Mojsiju da će voda na takav čudesan način biti na- gnana iz stene.

KAKO SU AMALEKITI I DRUGI SUSEDNI NARODI UŠLI U RAT PROTIV
HEVREJA I BILI PORAŽENI, IZGUBIVŠI PRI TOM VE- LIKI DEO SVOJIH VOJSKI

1) Ime Jevreja već je postajalo posvuda poznato, i glasine o njima pro- nosile su se nadaleko. Ovo je ulilo nemali strah u stanovnike obližnjih zemalja. Zbog toga oni počеше slati izaslanstva jedni drugima, uzajamno se podstičući da se dignu u vlastitu odbranu i uznastoje da unište te došljake. Oni koji su najviše nagovarali ostale da tako postupe bili su stanovnici Gobolitisa i Petre. Pripadnici ovog naroda, zvani Ama- lekitima, od svih okolnih naroda behu najskloniji ratovanju, i njihovi kraljevi podstrekavahu najpre jedni druge, a zatim i svoje susede da neiz- ostavno pođu u rat protiv Jevreja. Tvrdili su kako vojska tuđinaca, koja je odbegla iz ropstva pod Egipćanima, dolazi spremna da ih pokori. Tu vojsku ne treba, govorili su, čak i iz razloga obične smotrenosti i bri- ge za sopstvenu bezbednost, potceniti, već se treba s njima sudariti pre no što priberu snagu i počnu napredovati, i onda verovatno sve njih pr- vi napadnu sa krajnje neprijateljskim namerama, ponevši se zbog mlita- vog odbijanja starosedelaca da ih u napadu preduhitre. I još Amalekiti govorahu kako bi se trebalo osvetiti za ono što su Jevreji radili u pus- tinji, ali da se to neće moći valjano uraditi jednom kada oni polože ru- ke na tuđe gradove i dobra. Uostalom, kako rekoše, onaj koji se reši da skrši neku silu u njenom ranom pridizanju mudriji je od onog koji pođe da istu silu zaustavi onda kada je njeno napredovanje dovede do moći: jer se čini kako ovi poslednji bivaju razljučeni samo zbog razvitka drugih, dok oni prvi svojim neprijateljima ne ostavljaju nikakvog mesta potonjem sticanju sposobnosti za uznemiravanje drugih. Pa nakon što izaslaše takva poslanstva okolnim narodima i ista razmeniše među sobom, Ama- lekiti se rešise da u jednoj odsudnoj bici poraze Jevreje.

2) Ovakvi postupci ljudi okolnih zemalja pomeli su i uznemirili Mojsija koji nije očekivao takve zloslutne ratne pripreme. I dok ti na- rodi već behu spremni na borbu, celokupno mnoštvo Jevreja, primora- no da iskuša sreću u ratu, beše time zatečeno, budući da su se našli u potpunom rasulu i oskudici svega za život neophodnog, a pred njima je stajao zadatak ulaska u rat sa ljudima koji su bili u potpunosti sprem- ni za vojevanje. Tada Mojsiju ne preostade ništa drugo do da počne ohrab- rivati sunarodnike, podstičući ih da pronađu u sebi srčanosti i da se uzdaju u pomoć Boga koji ih je već doveo do oslobođenja, te će u njima pod- ržati i nadu u pobedu nad onima koji stoje spremni da se protiv njih bore, namerni da Jevreje osujete u produženju takvih Božijih blagoslo- va. Mojsije ih uveravaše kako bi trebalo da budu ubeđeni da čine vojs- ku koja je veoma brojna i svime zadovoljena, takva kojoj nije potrebno ni novog oružja, ni novca, ni namirnica, niti kakvih drugih preimućsta- va zbog kojih se, kada ih ljudi poseduju, mogu neustrašivo boriti: oni, da-

kle, treba da prosuđuju kako sve ove pogodnosti i prednosti imaju sabra- ne u jednome, to jest u Božijoj pomoći. Takođe bi trebalo da pretposta- ve kako je protivnička vojska malobrojna, nenaoružana, nejaka, i nadas- ve lišena onih prednosti za kojima bi sada morali čeznuti kada je Bo- žija volja pouzdano takva da neprijatelji Jevreja budu poraženi. A koli- ko je skupocena Božija pomoć, to su već iskusili u obilju dotadašnjih kušnji, takvih koje zapravo behu mnogo užasnije od rata, jer su u ratu pro- tiv njih samo ljudi, dok one prethodne borbe behu protiv gladi i žeđi, odnosno protivnika koji su u ljudskoj prirodi odista nesavladivi; a ta- kođe i protiv planina i protiv mora koji im ne dopuštahu nikakvog iz- laza za uzmicanje; pa ipak su sve te nedaće bile savladane zahvaljujući Bo- žijoj velikodušnoj milosti prema njima. Tako, eto, Mojsije podsticao svoj narod da bude hrabar, i da uvidi kako njegov celokupni napredak za- visi od sadašnje pobeđe nad neprijateljima.

3) Ovim je rečima Mojsije osokoliko Jevreje, a zatim je pozvao na jed- no mesto kneževe i zapovednike svih plemena, najpre odvojeno a zatim sve zajedno. Mlade ljude je obavezao da se pokoravaju svojim starijima, a starije da slušaju svoje vođe. Tako se u ljudima podigoše volja i odluč- nost, te behu rešeni da okušaju sreću u borbi, nadajući se da će se tako napokon rešiti svih svojih jada. Štaviše, oni su tražili da ih Moj- sije odmah, bez i najmanjeg odlaganja, povede protiv njihovih neprijatelja, kako nikakva sporost ne bi bila smetnja njihovoj trenutnoj odlučnosti. Na to je Mojsije razvrstao sve one koji behu sposobni za ratovanje u raz- ličite trupe, i postavio Jošuu, Nunovog sina iz plemena Efraima, kao opšteg zapovednika. To beše čovek velike hrabrosti i kadar da podnese goleme napore; osim toga i velike sposobnosti razumevanja i kazivanja onoga što je ispravno, te povrh svega još i veoma predan u veličanju Bo- ga; sve u svemu, umnogome je bio sazdan poput Mojsija, svog učitelja u bo- goštovlju. A Mojsije još naloži i jednoj izabranoj skupini naoružanih ljudi da ostanu pored vode, i da se brinu o deci, ženama i o čitavom lo- goru. I tako se čitave noći pripremahu za bitku; svako ko je imao iole valjano sazdano oružje sada ga je uzeo, te je čvrsto pristao uz svoje zapo- vednike, spreman da jurne u borbu čim bi Mojsije izgovorio zapovednu reč. Mojsije je takođe ostao budan, poučavajući Jošuu u kakvom će poret- ku održavati vojni tabor. Ali kada svanu dan, Mojsije još jednom poz- va Jošuu i ponovo od njega zatraži da potvrdi svoj ugled takvim delima kakva je dotle ljude svikao da očekuju od njega, i da u očima svih kojima za- poveda zadobije slavu zahvaljujući podvizima u ovoj bici. Potom Mojsije pruži i dodatna obodrenja najviđenijim ljudima među Jevrejima, te no- vim obraćanjem okuraži i celu vojsku koja naoružana stajala pred njim. A kada je tako pokrenuo ljudstvo, jednako rečima i delima, i pripremio svaku stvar, on se povuče na planinu i prepusti vojsku Bogu i Jošui.

4) Tako vojske započese bitku u kojoj dođe do bliske borbe prsa o pr- sa, pri čemu su obe strane pokazale veliku revnost a borci se uzajamno ohrabrivahu. Zapravo, beše tako da su se sve dok je Mojsije uzdizao svoje ruke prema nebu²⁵, Jevreji pokazivali tvrdim orahom za neprijatelje; ali ¹⁰⁶JUDEJSKE STARINE kako on nije bio kadar da neprestano drži ruke dignute uvis (pa onoli- ko često koliko ih je morao obarati, toliko je i hebrejska vojska u odole- vanju popuštala), Mojsije naposljetku naredi svome bratu Aronu da sta- ne s jedne, i Huru, mužu svoje sestre Mirjam, s druge njegove strane, te da mu pridrže ruke i ne dozvole da ih umor obori, održavajući stalnom njihovu ispruženost. A kada ovo bi učinjeno, Jevreji pobeđiše i satre- še glavninu Amalekita, jer ovi uistinu svi postradaše, osim onih koji su

preživeli stoga što je dolazak noći Jevreje primorao da odustanu od daljeg ubijanja. Tako naši očevi zadobiše najznačajniju i krajnje blagovremenu pobjedu: jer njome ne samo da su nadvladali one sa kojima su se borili, već su i zgrozili sve okolne narode, a povrhu svega još i zadobili veliki i raskošan plen kojeg su po cenu ogromnih napora osvojili od svojih neprijatelja. Naime, kada su zaposeli neprijateljski logor, uvideše da su postali vlasnici golemog ratnog plena kako za celi narod, tako i svaki ponaosob za sebe lično i svoju porodicu, budući da sve dotle oni ne raspolagahu nikakvim ne samo obiljem, već čak ni neophodnom opskrbom u hrani. Upravo okončana bitka, kada jednom iz nje izađoše kao pobednici, postade tako početkom njihovog napredovanja ne samo u tom naštaju, već i u svim potonjim dobima. Jer oni ne samo da porobiše te svoje neprijatelja, nego takođe potčiniše i njihove umove, te nakon te bitke postadoše strah i trepet za sve koji naseljavahu okolne zemlje. Osim toga, oni zadobiše i nemala, raznovrsna i trajna blaga, budući da je velika količina zlata i srebra ostala u neprijateljskom logoru, kao i mesinganog posuđa koje otad postade uobičajenom upotrebom u njihovim domaćinstvima; nadalje, tu beše i mnogo ukrasnog pribora svake vrste, kako onog što beše izatkano, ili onog što je resilo njihove oklope, kao i onog što beše prikladno za odevnu i radnu upotrebu jednoj porodici, ili kao nameštaj njenome stanu. Na kraju, ali nipošto ne i najmanje važno, plen je činila i stoka i sve ono što prati jedan vojni logor dok se pomera s jednog mesta na drugo. I tako Jevreji sada počеше sebe više ceniti zbog ispoljene hrabrosti, i odlučnije u sebi polagahu pravo na zašlugu zbog posedovanja prikladnih vrlina. Očvrstnuše sebe za neprestano podnošenje teških napora, uvidevši da zahvaljujući takvom trpljenju mogu nadvladati svaku teškoću. Eto takve sve behu posledice ove bitke.

5) Sledećeg dana Mojsije je poskidao tela mrtvih vojnika i sakupio oklope onih koji su pobegli, te nagradio one koji su se istakli u borbi, a ponajvećom je hvalom uzdigao Jošuu, glavnog zapovednika, za čija hrabra dela posvedoči cela vojska, budući da su svi prisustvovali veličanstvenim podvizima što ih je u boju izveo. U borbi nijedan hebrejski borac nije postradao, ali je zato posećenih neprijatelja bilo toliko da se nisu mogli prebrojati. Zato Mojsije ponudi žrtve zahvalnice Bogu, i podigao je oltar kojeg nazva *Gospod Osvajač*. On takođe proroče da će Amalekiti u potpunosti biti uništeni i da ni jedan jedini među njima neće ostati, stoga što su napali Jevreje dok su se oni potucali po divljini i bili u nevolji. Naposljetku, Mojsije osveži vojsku velikom gozdom. I tako se okonča prva bitka koju su posle izlaska iz Egipta morali voditi pro-

tiv svih onih koji su im se suprotstavljali. A kada Mojsije tako proslavi praznik zbog ove pobjede, on dopusti odmor od nekoliko dana, a zatim vojsku odvede s poprišta borbe, opremljenu i u pravom bojnom poretku: jer su oni sada raspolagali sa mnogo lako oklopljenih vojnika. Postepeno napredujući, napokon stigoše do planine Sinaj, tri meseca nakon što su napustili Egipat. Na ovoj su se planini, kao što smo ranije kazivali, Mojsiju prikazali gorući žbun i druga prekrasna ukazanja.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE MOJSIJE LJUBAZNO PRIMIO SVOG TASTA JETRA, KADA JE OVAJ
DOŠAO K NJEMU NA SINAJSKU GORU

Kada je Ragul, otac Mojsijeve žene, uočio u kakvim se pobedonosnim okolnostima sada nalazi Mojsije, on svojevolljno dođe da ga poseti, a Moj- sije i njegova deca behu veoma zadovoljni njegovim dolaskom. A nakon prinošenja žrtve, on priredi gozbu za sve ljude skupa sa njihovim poro- dicama, i to u blizini žbuna iz kojeg mu se Bog prvi put obratio. Ragu- la, međutim, k sebi uze Aron, te zajedno s njim pevaše pesme u slavu Boga, Njega koji beše pokretač njihovog izbavljenja iz ropstva i obezbeditelj novostečene slobode. Takođe proslavljahu i predvodnika Mojsija, zah- valjujući čijoj se vrlini sve odvijalo sa uspehom. Ragul takođe, uz pri- česnu oraciju u čast Mojsija, izgovori i veliku pohvalnu besedu sveko- likom narodu jevrejskom. Jer, odista, Ragul i nije mogao drugo do da sil- no poštuje Mojsija zbog njegove nepokolebljive postojanosti, kao i zbog čovečnosti koju je pokazao u oslobađanju svojih sunarodnika.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE RAGUL POSAVETOVAO MOJSIJA DA RAZVRSTA SVOJ NA- ROD, KOJI RANIJE NE IMAŠE ČVRSTOG PORETKA, U SKUPINE OD HILJADU I STOTINU, KAO I DA NAD OVIMA POSTAVI UPRAVI- TELJE, I KAKO JE MOJSIJE USAGLASIO SVE STVARI UPRAVLJANJA UZ SAVETSSVOG TASTA

1) Sledećeg dana Ragul vide Mojsija uposlenog usred gomile naroda, jer on raspravljao različite pritužbe između ljudi koji mu se obraćahu, bu- dući da je svako nalazio za shodno da dođe do njega, verujući da će pravdu obezbediti samo onda ako Mojsije bude presuditelj; oni, pak, koji su nje- govom presudom izgubili spor, ne osećahu se oštećenim, misleći da su ga izgubili opravdano, a ne nečijom pristrasnošću. Ragul, međutim, tom prilikom ne reče ništa, ne želeći da bude smetnjom onima koji dođoše da se okoriste vrlinom svog predvodnika. Ali kasnije Ragul pozva Moj- sija, te ga, kad se nadoše nasamo, pouči u onome što bi trebalo da uči- ni; posavetova ga da prepusti rešavanje lakših slučajeva drugima, a da 108

JUDEJSKE STARINE

se sam pozabavi samo težima i onima koji se tiču bezbednosti ljudi, jer će se među Jevrejima zasigurno naći oni koji bi bili prikladni za reša- vanje mnogih laških sporova, ali da svakako ne postoji niko osim Moj- sija koji bi na sebe mogao primiti brigu za sigurnost toliko mnogih de- setina hiljada ljudi. „Budi stoga“, reče mu Ragul, „obazriv prema sopstve- noj jedinstvenoj vrlini, i prema onome što si služeći Bogu učinio u očuvanju naroda. Dopusti, dakle, da rešavanje običnih slučajeva obavljaju drugi, a sebe posveti samo Božijem sledstvu i traganju za načinima oču- vanja sveg ljudstva od njihovih tekućih nevolja. U pogledu ljudskih poslova prihvati postupak koji sam ti izložio; izvrši smotru vojske i naimenuj izabrane zapovednike, najpre nad desetinom hiljada, a zatim i nad hilja- du ljudi; potom podeli ove u petstotine, zatim u stotine i u pedesetice, i postavi upravitelje nad svakom skupinom, takve koji će ih dalje moći raz- lučiti u tridesetice i držati ih u čvrstom poretku. Poslednji broj koji tvori skupinu neka budu dvadesetice i desetine ljudi, nad kojima dopusti da uvek bude po jedan odgovorni zapovednik izabran od strane samih onih kojima zapoveda, ali i takav za koga celi narod nalazi, i biva potvrđeno, da je dobar i čestit čovek²⁶. A onda pusti da takvi upravitelji odlučuju u sporovima što ih ljudi imaju jedni protiv drugih. Ali ako se pojavi neki teži slučaj, učini da odlučivanje o njemu bude preneseno do upravitelja višeg dostojanstva, a ako iskrse takva velika teškoća u

rešavanju koja prevazilazi čak i njihovo prosuđivanje, neka naposljetku budu poslani k tebi. Na ovaj ćeš način postići dve prednosti: Jevreji će uživati valja- nu upravu, a ti ćeš se moći neprestano obraćati Bogu, i obezbeđivati da bude sve milostiviji prema tvom narodu."

2) Takav bejaše Raguelov savet, kojeg Mojsije dočeka veoma ljubazno, prihvativši da ubuduće ravna svoje ponašanje prema takvoj preporuci. Štaviše, on nikome ne sakri da je takvom postupanju posavetovan, niti se pretvaraše da je on njegov izumitelj, već obavesti narod ko je po tom pitanju njegov savetodavac; štaviše, on i u knjigama što ih je pisao ime- nova Ragula kao čoveka koji je osmislio pomenuti način upravljanja lju- dima, misleći da je pravo da pruža istinita svedočenja o vrednim osoba- ma, iako je mogao pribaviti još bolji glas pripisujući sebi vredne plo- dove razmišljanja drugih ljudi: odavde, dakle, već možemo saznati o ve- likoj ljudskoj vrlini kojom se odlikovao Mojsije. Ali ćemo o takvom dr- žanju punom vrline imati još bolje prilike da govorimo na drugim mes- tima u ovim knjigama.

POGLAVLJE PETO

KAKO SE MOJSIJE POPEO NA SINAJSKU GORU I TAMO OD BOGA PRIMIO ZAKONE KOJE JE POTOM PREDAO JEVREJIMA

1) Mojsije ponovo okupi narod oko sebe i saopšti mu da od njihna ne- ko vreme odlazi na goru Sinajsku kako bi razgovarao s Bogom, nameran da od Njega primi, i njima donese, živu reč Božiju; ali im istovremeno

KNJIGA TREĆA

109

naloži da podignu svoje šatore u blizini planine, i tako izaberu me- sto za život najbliže Bogu, pre nego neko udaljeno. Kada to izgovori, on se pope uz Sinaj, koji beše najviša planina u toj zemlji, na koju je veo- ma teško popeti se ne samo zbog visine njenih vrhova, već i zbog oštri- ne njenih litica; čak, pravo govoreći, u nju je teško i gledati bez bola u očima; površ toga, planina je delovala zastrašujuće i nedostupno i zbog glasina koje su o njoj kružile, da se, naime, Bog tamo nastanjuje. Jevreji tako pomeriše svoje šatore onde gde im je Mojsije naložio, i zaposeše najniže delove planine, bivajući u mislima veoma nestrpljivi, jer oče- kivali su da će se Mojsije vratiti sa Božijim obećanjem ispunjenja povolj- nih stvari ukoliko prihvate Njegove ponude. Tako oni svetkovahu i če- kahu povratak svog predvodnika, tri dana odbijajući prisustvo žena, ka- ko im je ranije i zapovedeno da učine, i održavajući sebe čistim i u sva- kom drugom pogledu. Takođe moljahu Boga da s milošću primi Mojsija na razgovor, i udeli im takve darove koji će im omogućiti da nadalje lagod- nije žive. I u pogledu ishrane oni tokom tog čekanja behu izdašniji, a svoje žene i decu obukoše u raskošnije i privlačnije haljine no što su ih ovi obično nosili.

2) Tako provedoše dva dana praznujući na ovaj način. Ali trećega dana, pre no što se Sunce podiže, jedan oblak zamrači celi logor, takav kak- vog nikada niko nije video, i opasa mesto gde su podigli šatore; pa dok posvuda drugde vazduh ostade čist, na njih naiđe snažan vetar, koji nanese velike kišne mlazeve, koji ubrzo prerastoše u silnu oluju. Uz to iđahu i bljeskovi munja, takvi da ih beše strašno videti, a grmljavina se sruči- vaše odozgo objavljujući Božije milosrdno prisustvo, kakvo je Mojsije i molio da prema njima bude. Na ovom mestu moram zastati i reći da, što se tiče ovih pojava, o njima svaki moj čitalac slobodno misli kako mu drago; ali ja sam obavezan da prenesem ovu pripovest onako kako je ona opisana u svetim knjigama.

Dakle, pogled na okolinu i zapanjujući zvuk koji je dospio do njihovog sluha, dovedoše Jevreje do krajnje potresenosti i uznemirenja, budući da na takvo što ne behu navikli; i upravo tada stara glasi- na da Bog posećuje tu planinu zaposede njihove misli, te se oni žalostivo skutriše u svojim šatorima, očekujući istovremeno da će Mojsije biti satrt besom Božijim, i da će isto razorenje stići i njih same.

3) Ali, dok oni još behu pod vlašću ovakvih predosećanja, pojavi se Mojsije, radostan i s izgledom silnog ozarenja na licu. Kada ga videše, ljudi se oslobodiše straha, i dopustiše sebi vedrije pomisli u pogledu onoga što je imalo doći. Pa i vazduh se, na pojavu Mojsijevu, takođe raščisti od prethodnih nepogoda. A Mojsije tada pozva ljude na svopšte okupljanje, kako bi čuli ono što im je Bog imao da kaže; pa kada se svi zajedno sabraše, Mojsije stade na uzvišicu na kojoj ga svi mogahu videti, i reče: „Bog me je, o Jevreji, primio jednako milosrdno kao što je i pre činio, i saopštio mi je način za očuvanje našeg blagoslovenog življenja, kao i ovekovečenja narodne uprave kakva je sada prisutna u logoru. Zato vas sada obavezujem, u ime Boga i svih Njegovih dela, i u ime svega onoga što dosad učinismo Njime poučavani i vođeni, da ne potceni- 110 JUDEJSKE STARINE

te ono što ću vam reći, da čuveno ne omalovažite zato što je meni zapovedeno da iste reči sada i vama prenesem, to jest zato što vam te zapovedi kazuje običan jezik ljudski. Već ako u sebi imate odgovornosti prema velikoj važnosti ovih stvari po vas same, razumećete veličinu Boga čija vam načela prenosim, i koji nije smatrao nedostojnim da ih meni preda za naše zajedničko dobro. Zato nipošto ne treba pretpostaviti da je tvorac ovih uputstava puki Mojsije, sin Amrama i Johebede, već On koji je zbog vas naterao Nil da poteče krvlju, i ukrotio oholost Egipćana najrazličitijim vrstama kazni. On, koji je za nas otvorio put preko mora, koji je pronašao način da nam pošalje hranu sa nebesa kada bejasmu izmučeni glađu; Onaj, koji je učinio da voda poteče iz stene onda kada mi sami jedva da je još imasmo; Onaj, čijim posredovanjem Adamu beše dato da uživa plodove zemlje i mora, uz čiju je pomoć Noje izbegao potopu, Onaj, čijom je potporom naš praotac Avram, okončavajući lutanja, postao naslednikom zemlje kanaanske, Onaj, čijom je voljom Isak rođen roditeljima koji bejahu veoma stari i zahvaljujući kojem je Jakov obdaren dvanaesticom vrlj sinova; On je, najzad, taj čijom je pomoći Josif postao moćni gospodar nad Egipćanima — eto, On je, dakle, taj koji je predao ova uputstva vama, pozvavši me da budem Njegov tumač. Učinite, dakle, da ih budete dostojni, i branite mnogo revnosnije svojim delima nego što bi to delima svojim činili vaša deca i žene vaše; jer, ukoliko ih budete sledili, vodićete srećan život i zemlju nalaziti u izobilju, more će za vas biti mirno a plod utrobe majčine rađaće se celostan, kako priroda nalaže; bićete takođe i strah i trepet za vaše neprijatelje, jer ja pristupih govoru Božijem i čuh Njegov nepropadljivi glas kako mi kazuje svoju veliku brigu za naš narod i njegovo večno trajanje."

4) Nakon što ovo izgovori, Mojsije povede ljude, zajedno sa ženama i decom, tako blizu planine da su mogli i sami čuti kako im Bog govori o propisima kojih su od sada pa nadalje imali da se drže u svakom svom činu; ovako vođa učini da smisao onoga što je trebalo da bude preneseno možda ne bi bio ugrožen iznošenjem jezikom običnog čoveka, makar taj čovek bio i Mojsije, jezikom koji se može pokazati kao nedovoljno savršen prenosilac za opšte razumevanje tog presudnog smisla. I tako svi okupljeni čuše glas koji se na sve njih izli sa visine, razgovetan toliko da im nijedna reč ne izmače, a sve reči Mojsije zapisivaše na dve ploče: to što je Mojsije

beležio, bilo bi, međutim, od nas nezakonito da ovde neposredno prepisujemo, ali ćemo značenje tih reči posredno objaviti.

4) Prva zapovest uči nas da nema drugog Boga osim Njega jedinog, i da samo Njega moramo obožavati. Druga nas poučava da ne pravimo slike nijednog živog stvorenja kako bismo je obožavali. Treća upozorava da se ne smemo krivo u Boga zaklinjati. Četvrta je da moramo sedmi dan sačuvati kao dan odmora od svake vrste posla. Peta nalaže da moramo poštovati svoje roditelje. Šesta upozorava da se moramo uzdržati od ubistva. Sedma nam zabranjuje da počinimo preljubu. Osmu upozorava da nikada ne smemo krasti. Deveta, da ne smemo lažno svedočiti. Deseta zabranjuje da se ikada predamo želji za posedovanjem stvari koja drugome pripada.

KNJIGA TREĆA

111

6) Kada narod ču da sam Bog daje uputstva o kojima im je Mojsije govorio, ljudi se silno poradovali onome što je rečeno, a potom se taj saborni skup razide. Ali sledećih dana oni dođoše do Mojsijevog šatora i zatražiše da im on, pored primljenih, poda još i druge Božije zakone. I Mojsije im, uslišivši ih, uistinu propisa takve zakone, te ih kasnije razgrana i obavesti ljude kako bi se morali ponašati u svim različitim slučajevima — a ove ču zakone ja pomenuti u delu knjige koji je za to najprimereniji, premda ču većinu ovih zakona sačuvati za drugo svoje delo²⁷, i tamo izložiti potanko objašnjenje svakog od njih.

7) Kada su stvari dovedene, Mojsije ponovo otide do planine Sinaj, o čemu je prethodno obavestio narod. Štaviše, on se pope naočigled njima, i za dugo vreme tokom kojeg je tamo boravio (jer on odsustvovala četrdeset dana), strah obuze Jevreje, strah da se Mojsiju ne bi dogodilo neko zlo: jer za njih nijedna stvar ne beše tako žalosna, i ne beše ničeg zbog čega bi toliko tugovali, kao ta mogućnost da Mojsije nekako može postradati. Različita nagađanja upravljahu njihovim osećanjima: jedni su govorili da je dopao divljih zveri, a oni koji su zastupali ovo mišljenje bili su uglavnom oni koji behu zlonamerni prema njemu; drugi su, pak, smatrali da se on konačno od njih odvojio i otišao k Bogu; oni mudriji, međutim, behu vođeni razumom, ne nalazeći da bi bilo koje od ova dva mišljenja trebalo usvojiti kao jedino zadovoljavajuće, i smatrajući da se, iako se ponekad dešava da ljudi zađu među divlje zveri i tako postradaju, sa dovoljno verovatnoće može misliti i da se Mojsije odvojio i zaslužio otišao k Bogu zbog njegove vrlin; ovi poslednji, otuda, ostadoše mirni i očekivali rasplet događaja; pa ipak, oni behu vanredno ožalošćeni mogućnošću da su lišeni predvodnika i zaštitnika, takvog da ga zaista nikada više neće moći da pronađu; a ova im sumnja, opet, ne ostavljala mogućnosti da očekuju bilo kakav povoljan ishod u pogledu sudbine ovog čoveka, niti su u sebi mogli suzbiti bol i setu zbog takvog raspleta. Bilo kako bilo, ljudi se za sve to vreme nisu usuđivali da pomere logor, budući da im je Mojsije ranije naredio da ostanu na tom mestu.

8) Ali kada četrdeset dana i isto toliko noći beše okončano, Mojsije siđe s planine a da sve to vreme nije okusio ništa što ljudi koriste za ishranu. Njegova pojava ispuni mnoštvo zadovoljstvom, a on im odmah kaza o brizi koju Bog nad njima pokazuje, i o načinu življenja koji bi trebalo da slede kako bi mogli srećno prebivati. Reče im i to da mu je Bog tokom odsustva takođe poverio i da bi trebalo da za Njega podignu tabernakul u koji bi mogao silaziti kada dođe k njima, i koji bi trebalo da nose sa sobom kada se budu s tog mesta dalje pokrenuli. Dodade i da za njega samog, Mojsija, više neće biti prilike da se penje na goru Sinajsku, ali da će Bog sam doći i podići tabernakul među njima, i biti prisutan u jevrejskim molitvama; a taj tabernakul mora biti tako tačno sazdan i takvih mera kakve mu je On pokazao, te

sada svi zajedno moraju prionu- ti na posao i marljivo ga izvršiti. Kada sve to izgovori, Mojsije poka- za ljudima dve ploče sa deset zapovesti urezanih u njima, po pet na svakoj ploči; a rukopis na njima pripadaše Bogu.

O TABERNAKULU KOJI JE MOJSIJE NAPRAVIO U PUSTINJI U ČAST BOŽIJU, A KOJI IZGLEDAŠE KAO HRAM

1) Izraelićani se obradovali onome što su videli i čuli od njihovog predvodnika, i, shodno svojim sposobnostima, dade se na posao, ne štedeći se u marljivosti. Jer, odmah donesoše zlato, srebro i mesing, kao i najbolje vrste drveta, takvog koje nikada ne bi moglo istruliti ni ti sagnjiti; takođe doneše i kamilje dlake i ovčije kože, neke od ovih obojene u plavu a neke u skerletnu boju. Jedni doneše cveća za dobijanje purpurne boje, drugi za dobijanje bele, treći pribaviše vunu koju će tim cvetnim tonovima bojiti. Zatim stiže i meki lan i drago kamenje, takvo koje se koristi za skupocene ornamente umetnute u zlatne ogrlice; na posletku doneše i velike količine začina. Od sveg ovog materijala Mojsije napravi tabernakul, koji se nije mnogo razlikovao od kakvog pokretnog i putem nošenog hrama. A kada sve ove stvari behu donesene sa velikom revnošću (jer je svaki čovek za sebe želeo da unapredi zajednički posao, predajući mu se i preko granica svojih sposobnosti), Mojsije uposli glavne neimare kao nadziratelje zidanja, i ovo, naravno, po zapovesti Božijoj. I zaista, veoma slično kao što su ljudi između sebe izabrali vođe, tako je i u pogledu ovih neimara izbor bio zajednički. Njihova su imena zabeležena u svetim knjigama, i oni behu sledeći: Bezalel, sin Urije, iz plemena Jude, unuk Mirjam, sestre Mojsijeve, i Aholiab, sin Ahisamaha, iz plemena Danovog. Ljudi sada nastaviše tako polno sa započetim prikupljanjem i zadatke izvršavahu sa tako velikom marljivošću, da ih Mojsije morade zadržavati, rekavši im da je ono što je dotad doneseno sasvim dovoljno, jer su ga zanatlije tako obavestile. Tako se ljudi sada okretoše dizanju tabernakula. Mojsije im onda prenese, i dalje samo sledeći Božija usmeravanja, kolike mere moraju biti i sa kakvom prostranošću koju pokrivaju, a takođe i koliko sasuda tabernakul mora sadržavati da bi zdanje moglo valjano služiti prinošenju žrtava. Žene takođe behu veoma uključene u poduhvat, budući da su pripremale odeću sveštenicima i poslovale u svemu onome što bi se od njih moglo tražiti, kao i u ukrašavanju i vršenju priprema za bogoslužjenje.

2) Kada je sabrano i pripremljeno sve što je potrebno — zlato, srebro, kao i mesing — i kada je izatkano sve što je od tkanina bilo neophodno, Mojsije odredi da će po svršetku pripremnih radova najpre svi praznovati, a da žrtvoprinošenje mora biti srazmerno mogućnostima svakog ponaosob; posle svetkovanja odredi da se valja predati konačnom dizanju tabernakula, a ono izgledaše ovako kako dalje sledi. Najpre je odmerio otvoreno dvorište, pet kubita široko i stotinu dugačko, a zatim je postavio mesingane stubove, pet kubita visoke, po dvadeset sa svake duže strane, i pozadi deset stubova po širini, pri čemu je svaki od stubova imao prsten. Njihovi kapiteli behu srebrni, ali osnova im beše mesingana. Ličili su na oštre vrhove kopalja i behu od mesinga, pričvršćeni

nog za tle. Kroz prstenove su bila provučena užad, koja su svojim daljim krajevima bila vezana za mesingane klinove, lakat dugačke, koji su, kod svakog stuba, bili zariveni u pod, sprečavajući tako da tabernakul bi- va potresan naletima vetra. Zavesa od finog platna vodila je okolo svih stubova, viseći slobodno i nabrano sa njihovih kapitela i zatvarajući čitav prostor, uopšte ne nalikujući ni na kakav zid. Ovakva je, dakle, bila građa tri strane ove ograde; ali sa četvrte strane, koja se protezala pedeset kubita u dužinu i bila isturena, dvadeset njenih kubita²⁸ pri- padalo je otvaranju dveri, gde stajahu dva stuba sa svake strane, po uzoru na raskriljene kapije. Ovi stubovi behu napravljeni od srebra, zatim ug- lačani, a potom u celosti, izuzev postolja, presvučeni mesingom. Sa sva- ke, pak, strane kapije nalazila su se, dalje, po tri manja stuba, koji su bi- li umetnuti u udubljena postolja stubova kapije, i behu ovima saobraz- ni; okolo njih je bila izvučena zavesa od finog platna, ali je zato na sa- mim dverima, koje su imale dvadeset kubita u širinu i pet u visinu, za- vesa bila napravljena od purpurne, skerletne i plave tkanine, i izvezena najrazličitijim vrstama figura, osim figurama životinja. Unutar ove kapije nalazio se bakarni umivaonik, koji je pod sobom imao bazen, gde su sveštenici mogli da operu ruke i poprskaju stopala. Ovakvo je, dakle, iz- gledala ornamentalna građa zatvorenog prostora koji je predstavljao dvo- rište tabernakula, koji je, međutim, stojao izložen na otvorenom.

3) Što se tiče samog tabernakula, Mojsije ga je smestio u središte tog dvorišta, sa prednjom stranom prema istoku, kako bi Sunce pri svom iz- lasku moglo prve zrake slati k njemu. Njegova dužina, nakon što beše po- stavljen, iznosila je trideset lakata, a širina deset. Jedan od njegovih zidova bio je okrenut jugu, a drugi izložen severu, dok mu je zadnja stra- na gledala na zapad. Bilo je neophodno da njegova visina bude jednaka ši- rini [deset kubita]. Tu su se takođe nalazili drveni stubovi, njih dva- deset sa svake strane; bili su istesani u četvorougaoj formi, lakat i po u širinu, a debljine od četiri prsta; imali su tanke pločice od zla- ta pričvršćene za njih sa obe strane, spolja i iznutra. Svaki od stubova imao je po dva pripadajuća klina, umetnuta u njihova postolja, i koji be- hu od srebra, a za njihovo prihvatanje svaki je stub u osnovi imao dva ča- šična držača. Na zapadnom zidu nalazilo se šest takvih stubova. Sva- ki od tih klinova i držača besprekorno su pristajali jedan drugom, i to toliko da su spojevi bili nevidljivi, a svi su zajedno izgledali kao je- dan celovit i neprekinut zid, jer je svaki sastavak takođe bio prekri- ven zlatom. Broj stubova je bio jednak na suprotnim stranama, što znači sa svake strane po dvadeset, i svaki od njih beše trećinu pedlja debeo. Na taj je način između njih bila pokrivena dužina od trideset kubita. Ali što se tiče zadnjeg zida, gde su šest stubova tvorili samo devet kubita, postavljena su još dva stuba, isečena u jednom celom kubit, i smeštena u uglove, a zatim obrađena da odgovaraju ostalima. Svaki od ovih stubo- va imao je zlatne prstenove pričvršćene sa njihove spoljne strane, tako kao da su puštali korenje u stub, i ovi su obrazovali dve isturene vr- ste jednu iznad druge, kroz koje behu provučene pozlaćene šipke, svaka 114 JUDEJSKE STARINE

po pet kubita dugačka, koje su, zapravo, na izvestan način držale stubo- ve vezanim, pri čemu je glava jedne šipke ulazila u drugu, na isti način kao što su i klinovi bili međusobno spojeni. Što se tiče zadnjeg zida, tamo je postojao samo jedan niz šipki koji je prolazio kroz stubove, a u te su šipke, jasno, ulazili završeci šipki koje su obrubljivale duže, bočne zidove. Muški i ženski deo bili su tako stegnuti u sastavnim zglobovima, da su celinu konstrukcije čvrsto držali na okupu. Razlog ovakve snažne

učvršćenosti zglobova počivao je u predupređivanju mogućnog potresanja, bilo silom vetra ili nekom drugom, obezbeđujući tako postojanost, čvrstinu i stabilnost celog zdanja.

4) Što se tiče unutrašnjosti, nju je Mojsije podelio na tri dela. Na udaljenosti od deset kubita od najtajnijeg mesta, postavio je četiri stuba čija je vrhunska zanatska ostvarenost bila sasvim istovetna kao i kod ostalih. Osim toga, sasvim nalik ostalima gore opisanim, i ovi su stajali na osnovi nalik postolju, i svaki beše na maloj udaljenosti od preostala tri. Prostor između ovih stubova bio je najsvetije mesto u tabernakulu. Ostatak unutrašnjosti, pak, bio je dostupan sveštenicima. Treba znati da je sa proporcijama svih mera u tabernakulu pokušano da se oponaša način ustrojstva sveta; jer je ta trećina koja se nalazi unutar četiri stuba, i u kojoj ni sveštenicima nije dozvoljen pristup, zamišljena kao nebo koje je podobno i svojstveno samo Bogu. S druge strane, okolni prostor od dvadeset kubita takoreći predstavlja zemlju i more, na kojima žive ljudi, te je stoga ovaj deo primeren samo sveštenicima. Sasvim napred, gde je napravljen ulaz, postavljeni su zlatni stubovi, kojih je bilo sedam i koji su stajali na mesinganim stopama. Preko celog tabernakula behu rašireni velovi od izvezenog finog platna u purpurnoj, skerletnoj i plavoj boji. Prvi veo je imao deset kubita u svakom pravcu, i beše rasprostrt preko stubova koji su delili hram i unutar sebe čuvali skriveno najsvetije mesto; i upravo je taj veo onemogućavao da bilo ko pogleda unutra. Inače je čitav hram nazvan *Svetim mestom*, ali je taj deo unutar među četiri stuba, u koji niko nije smeo ući, nazvan *Svetinjom nad svetinjama* [Svetost svetosti]. Ovaj je veo bio veoma ukrašen, izvezen svim mogućnim cvećem koje na zemlji uspeva; a unutar cveća beše još dodatno utkano sve što se može koristiti kao ukras, izuzev životinjskih oblika. Sledeći veo bio je onaj koji je pokrivao pet stubova koji su se nalazili na ulazu. Po veličini, teksturi i boji bio je nalik prethodnom; a u uglu svakog stuba po jedan prsten je zadržavao veo na visini od vrha do polovine stubova, dok je drugi prsten obezbeđivao ulaz za sveštenike, koji bi takoreći upuzavali ispod njega. Preko ovoga beše veo od lanenog platna, iste prostranosti kao prethodni; on se mogao povlačiti ovamo ili onamo pomoću užadi, čiji su prstenovi, pričvršćeni, s jedne strane, za teksturu vela, a, sa druge, za užad, služili povlačenju i navlačenju vela, i njegovom učvršćivanju za ugao, da odatle ne bi bilo smetnje pogledu na svetište, posebno u svečanim danima; ali tokom drugih dana, a posebno kada je mogao pasti sneg, ovaj se veo mogao raširiti i poslužiti kao prekrivač velu u različitim bojama.

KNJIGATREĆA

115

Odatle je izveden naš običaj da se po otvaranju hrama preko ulaza razvlače platnени veo. Ali tu beše i još deset drugih zavesa, po četiri kubita u širinu i dvadeset osam u dužinu; ove su zavese imale zlatne štipaljke koje su služile za njihovo međusobno povezivanje, što je učinjeno tako precizno da se činilo kako je reč o jednoj jedinstvenoj zavesi. Ove behu raširene preko čitavog hrama i pokrivale su sve vrhove i delove zidova, kako sa strana tako i pozadi, viseći do jednog kubita od tla. Behu tu i druge zavese iste veličine kao prethodne, sa jednom više po broju i duže od onih, budući da su imale trideset kubita u dužinu. Ove, međutim, behu izatkane od kose, i sa ne manjom tananošću od one kojom su bile tkane zavese od vune, i behu labavo raspuštene preko tla, izgledajući kao trougaono čelo i nadvratak na kapiji, jer jedanaesta zavesa beše upotrebljena samo u svrhu postizanja ovakvog izgleda. Ponad ovih nalazile su se i treće zavese, sačinjene od koža, koje su obezbeđivahu prekrivenost i zaštitu onima izatkanim, jednako od vrelih i kišnih dana. I uvek je bilo veliko iznenađenje onih koji bi ove zavese videli sa udaljenosti, jer se one skoro

uopšte i nisu razlikovale od boje neba. Ali one koje be- hu napravljene od kose i koža dopirale su do tla na isti način kao i veo na ulazu, štiteći unutrašnjost od onoga što bi mogla proizvesti kiša ili vreline sunca. Takav, dakle, beše način na koji je podignut hram.

5) Unutra se takođe nalazio i jedan kovčeg, posvećen Bogu, od najot- pornijeg drveta, takvog da se gotovo nikako nije mogao oštetiti. Na na- šem jeziku je nazvan *Eron*, anjegov sklop i sastav behu ovakvi: u dužinu je imao pet spanova, a u visinu i širinu po tri. Sav je bio prekriven zla- tom, jednako spolja i iznutra, tako da se drveni deo uopšte i nije video. Na sebi je takođe imao i poklopac, na prekrasan način spojen zlatnim šarkama; ovaj se poklopac besprekorno slagao sa kovčegom, nikakvom iz- razitom zasebnošću ne remeteći njihovu preciznu slivenost. Osim to- ga, tu su se nalazila i dva zlatna prstena na obema dužim pločama, pro- lazeći kroz celi kovčeg, i kroz njih su duž svake ploče bile provučene pozlaćene šipke, tako da se pomoću njih kovčeg mogao pomerati ili pre- nositi, u zavisnosti od prilika; jer on nije bio nošen u kolima koje bi vukle teretne životinje, nego su ga na ramenima nosili sveštenici. Na ovom su se poklopcu nalazile dve slike koje Jevreji zovu *Kerubinima*: a to su leteća stvorenja, čiji oblik, međutim, nije nalik nijednom stvorenju koje ljudi mogu videti, premda je Mojsije rekao da je takva bića video u blizini trona Božijeg. U ovaj je kovčeg Mojsije položio one dve ploče na kojima su zapisane reči deset Božijih zapovesti, po pet na svakoj tabli, i po dve i po na obema stranama svake od njih; i kovčeg je potom smestio na najsvetijem mestu.

6) Na istom svetom mestu postavio je i jedan sto, nalik onome u Delfi- ma. U dužinu je imao dva kubita, u širinu jedan, u visinu tri spana. Ovaj je takođe imao i nogare, čiji je donji deo bio u obliku potpunog stopala, nalik onima koje Dorani stavljaju kao krevetna postolja; ali je gornji deo bio obrađen u kvadratnom obliku. Sto je imao otvor prema svakoj stra- ni, sa pervazom od četiri prsta debljine, koji je obilazio celom dužinom 116 JUDEJSKE STARINE

stola, jednako na gornjem i donjem delu njegovog tela. U svakoj od osnova sto- nih nogu bio je umetnut po jedan prsten, nedaleko od poklopca, kroz koje su odozdo prolazile šipke od pozlaćenog drveta, koje su se po potrebi mogle izvaditi, budući da se na mestu gde su one bile spojene sa prstenom nala- zilo udubljenje; to, zapravo, ne behu potpuni prstenovi, već su se na mestu gde bi se zaokružili u pun krug završavali ostrim vrhovima, od kojih je svaki bio umetnut u istaknuti deo stola, a drugi u stopalo; na ovaj je na- čin i sto prenošen tokom putovanja. Na ovom stolu, koji je bio smešten na severnom delu hrama, nedaleko od najsvetijeg mesta, ležalo je tuce besk- vasnih hlebova, po šest na svakoj hrpi, jedan iznad drugog; oni behu napra- vljeni od dva decima najčistijeg brašna, od kojih je jedan decim hebrejska mera za težinu koja sadrži sedam atinskih *kotilona*. Iznad ovih hlebo- va bile su smeštene dve fiole pune tamjana. Nakon sedam dana hlebovi su menjani i drugi stavljeni na njihova mesta, na dan koji mi obično naziva- mo *Sabat*, jer je takav naš naziv za sedmi dan u nedelji, ali ćemo o prigo- dama tokom kojih se postavljaju ovi hlebovi govoriti na drugom mestu.

7) Iznad i naspram ovog stola, u blizini južnog zida, nalazio se svećnjak od livenog zlata, iznutra šupalj, težine od oko stotinu omera, koje Jevreji nazivaju *šinšar*, a što bi prevedeno na grčki značilo *ta- lant*. Ovaj svećnjak bio je sav sazdan od ukrasnih prepleta, ljljana i na- rova, kao i činija čiji je broj ornamenata iznosio tačno sedamdeset; na taj način se osovina svećnjaka izvijala visoko iznad postamenta, protežući se u onoliko grana koliko ima planeta, uključujući među ove i Sunce. Za- vršavao se sa sedam glava u jednom nizu, koje su sve međusobno paralelno stajale, a

ove su grane na sebi nosile jednu za drugom sedam lampi, opona- šajući sedam planeta. Ove su lampe gledale prema istoku i jugu, budući da je svećnjak bio ukoso postavljen.

8) Između ovog svećnjaka i stola, koji su se, kako rekosmo, nalazili u svetilištu, počivao je žrtveni (mirisni) oltar, napravljen od is- tog onog drveta od kojeg i gore pomenuti sasudi, takvog koje nije podlož- no truljenju. Oltar je odozgo bio u potpunosti obložen zlatnom pločom. Širina svake njegove strane iznosila je po kubit, ali je u visinu imao dvostruko više. Iznad njega se nalazila zlatna ograda, koja je na sebi ce- lim obuhvatnim krutom nosila zlatnu krunu, na kojoj su se nalazili pr- stenovi i šipke pomoću kojih su sveštenici nosili oltar prilikom pu- tovanja. Ispred celog tabernakula takođe se nalazio oltar, koji je, isti- na, bio napravljen od mesinga, ali je njegova unutrašnjost bila drvena, po pet kubita sa svake strane osim u visinu gde je imao tri kubita, i koji je na način sličan opisanom bio ukrašen bakarnim pločama koje su sijale poput zlata. Ovaj oltar je takođe imao i mesingano ognjište, od kojeg je prostor do zemlje ispod oltara dobijao toplotu, budući da ovaj oltar nije imao zidanu osnovu. Pored ovog oltara ležale su zdele, fiole i kadioni- ce, kao i kazani, svi od zlata; ali su ostali sasudi, upotrebljavani prili- kom žrtvovanja, bili od mesinga. Takav je, dakle, bio sadržaj tabernakula, sa nameštajem i posudama koji mu pripadahu.

O ODEĆI SVEŠTENSTVA I PRVOSVEŠTENIKA

1) Postojao je posebanzbir komada odeće koji je obuhvatao čitavu odež- du namenjenu svim sveštenicima jednako, a koji su nazivali *Koanoe* [sveš- tenička] odeća, a postojao je i zbir namenjen samo visokom sveštenstvu, koj su nazivali *Koanoe Raba*, i koji, naravno, označava odelo takvih viso- kih sveštenika. Takva je bila njihova osnovna odeća, ali kada bi svešte- nik prišao svetilištu, on bi se podvrgavao svojevrsnom očišćenju koje propisuje zakon; pre svega, na sebe bi stavljao ono što se naziva *Mašana- se*, što zapravo znači „Nešto što je čvrsto vezano". Reč je o pojasu, napra- vljenom od fino upletenih platnenih vlakana, i koji se stavlja preko in- timnih delova tela, pri čemu se u njega uvlače noge kao u čakšire, ali je na pola visine ovih pojas isečen te seže samo do bedara, gde je čvrsto vezan.

2) Preko ovoga sveštenik nosi halju, napravljenu od duplog lanenog platna, koja se naziva *Hiton*, što doslovno i znači platno, jer mi platno nazivamo hiton. Ova odeća seže do stopala i tesno prianja uz telo, a ima i rukave koji su čvrsto vezivani uz ruke; pripasana je oko grudi malo iz- nad lakata, a pojas ide ukrug, četiri prsta širok, ali je tako labavo is- pleten da bi se pomislilo kako je reč o zmijskoj koži. Izvezen je cvećem purpurne, skerletne i plave boje, od fino upletenih vlakana, sa osnovom isključivo od platna. Početak ovog vijuganja je na grudima, a kada završi krug, pojas je na tom mestu vezivan, i odatle labavo visi sve do članaka. Ovo stoga što se sveštenik ne nalazi uvek u zahtevnoj službi, te se tako u ovom položaju prikazuje na način najprijatniji posmatračima; ali ka- da je uposlen pripomaganjem u prinošenju žrtava i u njemu dodeljenom bo- goslužanju, u kojem postupci ne smeju biti skriveni njegovim pokretima, on zabacuje pojas ulevo, i nosi ga na ramenu. Mojsije je ovaj remen nazivao *Albanet*, ali smo mi od Vavilonaca naučili da ga nazivamo *Emija*, jer ga oni upravo tako nazivaju. Ovaj deo odeće nema nijedno labavo ili šuplje mesto na sebi, već samo prorez za vrat, i vezan je posebnim pantljikama koje vise nadole od kraja grudi i leđa, a pričvršćene su za svako rame. Ova pantljika se naziva *Masabazan*.

3) Na glavi sveštenik nosi kapu, koja se niti izvija u kupast oblik niti prekriva celu glavu, već pokriva samo pola nje, i naziva se *Mazna- emftes*; napravljena je tako da liči na krunu od debelih traka, sa platne- nom potkom; ona se poduplano ovija nekoliko puta i potom zašiva; pored ovoga, komad tankog platna prekriva kapu sa gornje strane sežući do čela gde pokriva spojeve traka, koji bi u protivnom ružno štrčali; ovaj ko- mad tesno prianja uz čeonu deo glave, i tu je tako snažno svezan da nipoš- to ne može spasti tokom službe prinošenja žrtvi. Ovim smo završili opis onoga što ušavnom [nezavisno od čina] od odeće nose sveštenici.

4) Visoki sveštenik je, zapravo, ukrašen istom odećom koju smo ma- lopre opisali, ne propuštajući nijedan komad, osim što preko svega ob- lači odeždu plave boje. Ovo je takođe duga haljina, koja seže do stopala 118 JUDEJSKE STARINE [na našem se jeziku ona zove *Meir*], i vezana je pojasom, izvezenim istim cvećem i bojama kao i gore opisani, s utkanim zlatnim nitima. Na donjem kraju ove haljine vise rese boje nara i sa zlatnim zvončićima²⁹, složenim u neobičnom i prelepo smišljenom poretku, tako da između dva nara visi zvonice, a između dva zvončića nar. Ova haljina, međutim, nije sastavljena iz dva dela, niti je, pak, zašivena na vratu ili stranama, već je to jedna je- dina duga haljina sa prorezom za vrat, i nije naborana već takva da ravno pada preko grudi i leđa. Jedna je pervazna traka na nju našivena, i

služi tome da ni prorez za vrat ne bi izgledao neprikladno; haljina je takođe bila razrezana i na mestima gde su izlazile ruke.

5) Pored ove, visoki sveštenik oblači i treću vrstu odeće, koju mi nazivamo *Efod*, koji liči na grčki *Epomis*. On je bio napravljen na sledeći način: bio je izatkan do dubine od kubita, u nekoliko boja protkanih zlatom, i imao je na sebi vez, pri čemu je mesto na sredini grudi ostajalo prazno. Takođe je imao i rukave, tako da se nije mnogo razlikovao od kratke tunike. Ali je na mestu gde ova odeća imala otvor — na grudima — bilo umetnuto parče veličine pedlja, vezeno zlatom i drugim bojama efoda, i taj je je komad nazivan *Esen* [to jest „grudna ploča“], što na grčkom jeziku znači *proročanstvo*. Ovaj komad, dakle, sa savršenom pomnošću pokriva ostavljeno prazno mesto na efodu. Sa ovim je, pak, bio u svakom uglu spojen zlatnim prstenovima, takvim da su izgledali kao dodaci efoda, a za njihovo spajanje bila je korišćena plava vrpca koja je prolazila kroz prstenove. Da prostor između prstenova ne bi izgledao prazan, tvorci su se dosetili da ga pokriju petljama plave vrpce. Na efodu su se takođe nalazila i dva zlatna sardoniksa, i to na ramenima gde su pričvršćivali efod služeći kao dugmad. Na ovima su bila ugravirana imena Jakovljević sinova u našem vlastitom pismu i jeziku, po šest na svakom kamenu sa svake njegove strane; pri tom su se imena starijih sinova nalazila na desnom ramenu. Dvanaest dodatnih kamenova nalazilo se na grudnoj ploči, vanredne veličine i lepote; i svi su oni predstavljali ukrase koje čovek nije mogao kupiti, budući da behu neprocenjive vrednosti. Ovi su dragi kamenovi stajali u tri vrste, po četiri u svakoj, i svaki je ponaosob umetnut u grudnu ploču preko malih zlatnih loža povezanih sa grudnom pločom i napravljenih tako da nisu mogle stati niže od poslednjeg niza kojeg su činili sardoniks, topaz i smaragd. Drugi niz tvorili su mrki granit, jaspis i safir. Prvi kamen u trećem nizu bila je legura, drugi beše ametist a treći ahaf. Prvi u četvrtom nizu bio je krizolit, sledeći oniks, a poslednji među svima beše beril. Imena svakog od sinova Jakovljević bila su jedno po jedno ugravirana u pripadni kamen, jer mi njih prihvatamo kao glave naših plemena, te je tako svaki kamen bio počastvovan jednim imenom, i to onim redosledom kako su se rađali sinovi Jakovljević. A tamo gde je pojedinačni prsten bio previše slab, napravljena su dva dodatna prstenova na kraju onog dela grudne ploče koji je sežao do vrata, a behu utisnuti u samu teksturu grudne ploče, da bi primili lančice veoma lepo obrađene, koji su povezivali ove prstenove sa zlatnim omčama na ramenima, čija je izvodna traka bila okrenuta unatrag i ulazila u prsten na istak-

nutom zadnjem delu efoda; a ovo je služilo sigurnosti efoda, da ne bi slučajno spao sa svog mesta. Postojala je još i traka zašivena za grudnu ploču, i koja takođe beše od gore opisanih boja protkanih zlatom, traka koja bi, nakon što je jednom opisala krug, bila vezana jednim porubom, pa puštena da visi unazad. Takođe su se tu nalazile i zlatne omče, koje su puštale svoje rese na svakom kraku te grudne trake, potpuno ih prekrivajući.

6) Mitra visokog sveštenika bila je istovetna onoj koju smo gore opisali, odnosno bila je izrađena kao i one zajedničke svim sveštenicima; ali se preko ove nalazila još jedna, sa plavo izvezenim zavojima, a okolo ove je dolazila zlatna uglačana kruna, u tri kružna niza jedan iznad drugog, izvan koje se izdizala zlatna kupa koja liči na biljku koju mi nazivamo *Sakarus*, ali koju Grci, upućeni u botaniku, nazivaju *Hioskamus*. Ja ću sada dati njen opis, upotpunjujući znanje onome ko je video ovu biljku a da pri tom nije znao njeno ime niti je upoznao njena svojstva, ili onom koji,

pak, zna njeno ime ali ne bi prepoznao biljku kada bi je video. Ova biljka je, dakle, najčešće visoka oko tri pedlja, ali je njen koren nalik re- pi (te stoga nije greška ukoliko bi ihuporedili), iako joj je lišće nalik lišću nane. Izvan granja ona pušta čašice koje su prilepljene uz grane, a oko tih čašica omotana je ovojnica koja biva odbacivana pod pritiskom rastućeg ploda. Ova čašica je veličine kosti malog prsta, ali je u krugu svog otvora nalik peharu. Ovo ću još podrobnije objasniti, kako bi ko- risti mogli imati oni koji ovu biljku nisu poznavali. Zamislimo loptu podeljenu na dva dela, gornji i donji, ali da pri tom ima još jedan segment koji izrasta sa površine donje polovine lopte; pretpostavimo zatim da taj segment postepeno postaje sve už, te da njegova šupljina postaje sve manja, pa se onda ponovo postepeno širi počev od ruba, tako kao što vidimo na pupku nara sa njegovim ušicama. I zaista, takav omotač raste preko ove biljke oblikujući je u poluloptu, takoreći kao da je precizno obrće na grnčarskom točku, izvlačeći njene ušice da stoje na toj hemis- feri baš kao kod nara, s tim što se ove ušice oštire i završavaju se sa- mo trnovima. Plod je u razvitku zaštićen ovim čašičnim omotom, a on sam nalik je semenu biljke po imenu *Sideritis*, koja izbacuje cvet nalik onom kod bulke. Dakle, po ugledu na ovu biljku napravljena je kruna koja se- že od zatiljačnog dela lobanje do svake od slepoočnica; ali ovaj *Efielis*, jer se tako može nazvati ova čašica, ne prekiva čelo neposredno, jer je sama pokrivena jednom zlatnom pločicom, koja na sebi ima svetim pisme- nima urezano ime Božije. Takvi, dakle, behuukrasi visokog sveštenika.

7) Ovde bi se neko mogao začuditi zbog zlonamernosti koju ljudi gaje prema nama, i za koju priznaju da se odnosi na naše preziranje onog Bo- ga kojeg se oni pretvaraju da poštuju. Jer, ako neko ne uvaži ništa drugo nego samo sastav tabernakula, te pogleda odeću visokog sveštenika i sa- sude koje mi upotrebljavamo prilikom obavljanja svete službe, neminov- no će pronaći daje naš zakonodavac bio božanska osoba, i da smo sasvim nepravedno predmet tuđih optužbi; jer, ako bilo ko procenjuje bez pred- rasuda, i razložno sudeći posmatra sve ove stvari, naći će da su one sve do jedne stvorene s idejom oponašanja i predstavljanja ustrojstva svemi- 120

JUDEJSKE STARINE

ra. Kada je Mojsije jasno podelio tabernakul na tri dela³⁰, i od njih dva do- delio sveštenicima kao mesta njima dostupna i zajednička, on je zapravo označio kopno i more koji su dostupni svima; ali je sasvim odvojio treći deo kao onaj namenjen isključivo Bogu, stoga što je nebo nedostupno lju- dima. Nadalje, kada je naredio da se postave dvanaest beskvasnih hlebova na sto, on je zapravo označio godinu, budući da je ona podeljena na toliko meseci. Razgranavši svećnjak u sedamdeset delova, on je potajno označio *Dekani*, ili sedamdeset odeljaka planeta; a što se tiče sedam lampi nad svećnjakom, one ukazuju na putanje planeta, kojih je sedam na broju. I velo- vi takođe, koji su napravljeni od četiri sloja, zapravo označavaju četiri elementa, pri čemu je ispravno da tanko platno označava zemlju, zato što lan izrasta iz zemlje; purpur označava more, stoga što je ta boja dobije- na iz krvi morske ostrige; plava je, naravno, prikladna da označi vazduh, baš kao što skerletna boja prirodno ukazuje na vatru. Sabravši sad sve ovo znanje, primetimo da je odežda sveštenika napravljena od platna, koje označava zemlju; plava na njemu označava nebo, sa munjama izvezenim bojom nara i sa zvucima zvončića koji ukazuju na grmljavinu. A što se tiče efo- da, on pokazuje da je Bog napravio svemir od četiri elementa, dok u pogledu utkanog zlata pretpostavljam da ono ukazuje na blistavost kojom su obasja- ne sve stvari. Mojsije je takođe smišljeno naložio da grudna ploča bude smeštena u središtu efoda, kako bi time ličila ne zemlju koja je smešte- na u središte svega stvorenog. Pojas koji punim

krugom opasuje svešte- nika ukazuje na okean koji takođe okružuje zemlju i uključuje svemir. Dva sardoniksa govore nam o postojanju Sunca i Meseca — bar ja mislim da je takva priroda dutmađi na ramenika visokog sveštenika. A što se tiče dvanaest dragih kamenova, bilo da ih razumemo kao mesece, ili ih shvata- mo kao broj znakova onog kruga kojeg Grci nazivaju Zodijakom, nećemo po- grešiti u njihovom značenju. Mitra, pak, sa svojom plavom bojom, čini mi se da predstavlja nebo: jer kako bi u suprotnom ime Božije moglo bi- ti upisano na njoj? Ovo je takođe potkrepljeno i krunom kao i zlatom, zbog blistanja koje mora biti prijatno Bogu. Neka ovo objašnjenje³¹ zasad bude dovoljno, budući da će mi se tok moga pripovedanja često, i u mnogim pri- likama, pružati mogućnost da uveličam vrlinu našeg zakonodavca.

POGLAVLJE OSMO

O ARONOVOJ SVEŠTENIČKOJ SLUŽBI

1) Kada je ono što je dosad opisivano [povodom podizanja tabernaku- la] napokon zaključeno, i samo još darovi nisu bili prineseni, Bog se ukaza Mojsiju i naloži mu da čin visokog sveštenika dodeli svom bra- tu Aronu, budući da on, kao najdostojniji od svih, zarad brojnih vrlina kojima raspolaže, najpre zaslužuje da dobije tu čast. Pa kad je tim povo- dom Mojsije okupio narod oko sebe, on ih podseti na Aronovu istaknu- tost u svakoj vrlini i njegovu dobronamernost prema svom narodu, kao i

KNJIGA TREĆA

121

na opasnosti što ih je zbog njih morao podneti. A nakon što narod uz- vrati odobravanjem svega što je čuo i pokazivanjem spremnosti da Aro- na prihvate, Mojsije im reče: „O Izraelićani, ovo delo je već dovede- no do svršetka, na način Bogu najugodniji i prema našim najprimere- nijim sposobnostima. I sada, kada vidite da je On primljen u ovaj taber- nakul, mi pre svega imamo potrebu za nekim ko će za nas vršiti obred, ko će prisluživati prinošenju žrtvi, i čije će molitve biti u naše ime upućene Bogu. Pa budući da je potraga za takvim čovekom ostavljena meni, moram pronaći razloga da sebe smatram osobom dovoljno vrednom ove čas- ti, jednako stoga što svi ljudi prirodno vole sebe, i zato što sam sves- tan da sam podneo velike muke za vaše izbavljenje; no je, evo, sada sam Bog odlučio da je Aron dostojan ove uzvišenosti traženog zvanja, i izabrao je njega za sveštenika, poznajući ga kao najispravnijeg čoveka među vama. Zato će, dakle, on poneti odeždu koja je posvećena Bogu; on će brinuti o oltarima i obezbeđivati potrepštine potrebne za žrtve. On je taj koji mora vaše molitve uputiti Bogu koji će ih spremno saslušati, i to ne samo stoga što je On sam zabrinut za naš narod, već i zato što će žrtve biti uredno prinošene od strane onoga koji je izabran za tu službu.³²“ Jevreji behu zadovoljni onim što je Mojsije izgovorio, te dadoše svoje odobrenje za izbor onoga koga je i Bog odredio; jer je Aron zaista od svih Jevreja najviše zasluživao tu čast, najpre zbog njegove obućenosti i da- ra za prorokovanje, ali i zbog vrline njegovoga brata. U to je vreme Aron imao četiri sina, po imenu Nadab, Abihu, Eleazar i Itamar.

2) Potom Mojsije naredi da se prikupe i upotrebe sva dodatna sred- stva koja behu neophodna za opremu tabernakula, kao što je spoljni pok- rivač samog

tabernakula, svećnjaka, žrtvenog oltara i sasuda, kako se ovi ni na koji način ne bi oštetili prilikom putovanja, bilo od kiše ili od dignute prašine. Pa kada ponovo okupi narod, Mojsije zapovedi da svako treba da priloži iznos od pola šekela kao dar Bogu; šekel je he- brejska novčana jedinica koja iznosi četiri atinske drahme³³. Narod je spremno poslušao i ovaj Mojsijev nalog, te je tako prikupljen iznos od šest stotina pet hiljada sto pedeset šekela. Ovaj novac je, dakle, dobijen od strane svih slobodnih ljudi koji su imali između dvadeset i pedeset godina, a sve što je prikupljeno namenjeno je za potrebe tabernakula.

3) Mojsije je zatim izvršio očišćenje tabernakula i sveštenika; a ovo očišćenje je izvedeno na sledeći način: zapovedio je da se uzme pet stotina šekela izabrane izmirne, zatim ista količina kasije, kao i po- la te težine cimeta i kalamusa (ovo poslednje je vrsta slatkog začina); zatim da se sve to zajedno isitni i potom navlaži količinom od jednog *hina* maslinovog ulja (jedan hin je merna jedinica naše zemlje, i sadr- ži dva atinska *koasa*, ili *kongiusesa*); čitava ta smesa se potom pome- ša i prokuva, i tako pripremi na način pripremanja leka u apotekar- skoj veštini, budući da je krajnji oblik ove smese onaj slatke pomade. U konačnoj upotrebi, ovom se pomašću mažu sveštenici, baš kao i taber- nakul i žrtve. Pored ovih beše tu mnogih i raznovrsnih slatkih zač- na koji pripadaju tabernakulu, pa i takvih koji su veoma na ceni a koji se

122 JUDEJSKE STARINE

koriste za zlatni žrtveni oltar; prirodu ovih ja sada neću opisivati, da ne bi bilo odviše naporno za praćenje mojim čitaodima; ali je žrt- va³⁴ morala biti prinošena dva puta dnevno, pre Sunčevog izlaska i za vreme zalaska. Takođe se još moralo obezbediti i već pročišćeno ulje za lampe, od kojih su tri morale davati svetlost čitavog dana³⁵ na svetom svećnjaku, dok su ostale bile paljene samo uveče.

4) Kada je konačno sve bilo završeno, Bešaleel i Aholijab pokazase se najveštijim među zanatlijama, jer su stvorili lepša dela od bilo ko- ga pre njih i posedovahu izuzetne sposobnosti da usvoje znanja o onome u šta se ranije nimalo nisu razumevali. Od njih dvojice, pak, Bešaleel je bio smatran boljim. Vreme tokom kojeg su oni bili zaokupljeni opisanim radom iznosilo je sedam meseci; nakon ovog perioda navršila se i pr- va godina od njihovog odlaska iz Egipta. I tako, početkom druge godine, u mesecu *Ksantikusu* — kako ga zovu Makedonci — ili mesecu *Nisanu*, ka- ga zovu Jevreji, za prve Mesečeve četvrti oni napokon posvetiše ta- bernakul i sve njegove svete sasude, na način koji sam gore opisao.

5) Bog se, pak, pokaza zadovoljnim radom Jevreja i ne dopusti da njihov trud bude uzaludan, niti je smatrao nedostojnim da upotrebi ono što je konačno napravljeno, već je došao i proboravio s njima te podigao svoj tabernakul u svetoj kući. A On je do njih došao na sledeći način. Nebo je bilo čisto, samo je iznad tabernakula počivala magla okružujući ga oblakom ali ne tako gustim i dubokim kakav se može videti tokom zime, ali ni tako prozirnim da bi se kroz nju mogla jasno razabrati bilo koja stvar, već je iz te magle kapala slatka rosa, takva koja pokazuje prisustvo Božije onima koji to prisustvo žele i u njega veruju.

6) U to je vreme velika nesreća zadesila Arona, poštovanog jednako kao oca i kao čoveka uopšte, ali ju je on podneo sa istinskom postoja- nošću, jer je zaista posedovao čvrstinu duše u ovakvim udesima, sma- trajući da je i takve nevolje dopao samo po volji Božijoj; jer, dogodilo se, jednom prilikom, da od njegovih gorepomenutih četvorice sinova dvoji- ca starijih među njima, Nadab i Abihu, nisu prinela one žrtve Bogu koje im je Mojsije naložio da prinesu, iako su dotle to uredno činili. Posle ovog propusta, zadesi se, na nevolju, da ih je obojicu iznenada zahvatila vatra, pa kada

nesrećnici počese goreti niko im nije mogao pomoći i vatru ugasiti, te oni postradaše na užasan način. Došavši do njih, već preminulih, Mojsije reče njihovom ocu i braći njihovoj da uzmu njiho- va tela i iznesu ih iz logora, te da ih dostojno sahrane. Narod ih opla- kivaše i beše duboko potresen njihovom smrću koja ih je tako iznenad- no zadesila. Ali je Mojsije preklinjao njihovog oca i braću njihovu da ne očajavaju zbog pokojnika, i da se radije predaju odavanju počasti Bogu ne- go tugovanju za nestalima; i Aron već beše za takvo činjenje obukao svoju svetu odeću prvosveštenika.

8) Mojsije je, inače, odbijao onu svekoliku počast koju je narod bio re- šen da lično njemu ukazuje, ne želeći da se bavi ničim drugim do služ- bom Bogu. Više nije išao do gore Sinajske, ali je odlazio u tabernakul i odatle donosio odgovore Božije na ono za šta je molio. Ali u ostalim

trenucima njegovo ponašanje u svim okolnostima beše sasvim kao i u ostalih ljudi, jer on sam nikada nije želeo da se ma po čemu razlikuje od drugih, i jedino što je dopuštao da na njemu bude upadljivo bila je stal- na briga za druge ljude. Takođe se posvetio i pisanju regula uprave nad jevrejskim narodom, sa takvim zakonima čije je poslušanje vodilo živo- te ljudi pravcem koji je bio ugodan Bogu i omogućavalo da oni među sobom ne bivaju zavađeni. Ti zakoni što ih je zapisivao behu, međutim, samo prenos onoga što mu je Bog savetovao; tako ću uskoro podrobnije govori- ti o tom obliku vladavine i zakonima na kojima je ovaj počivao.

9) Najpre, ipak moram izložiti nešto važno na šta sam prethod- no propustio da ukažem, razmatrajući izgled odeće visokog sveštenika. Mojsije, naime nije prihvatao nijedan vid nedovoljno čistog ili zlog up- ražnjavanja obraćanja Bogu, kojem su se inače priklanjali lažni proroci; ali ako bi kogod od njih pokušao da zloupotrebi Božiji autoritet, Moj- sije se nije mešao, ostavljajući Bogu da po Svojoj volji prisustvuje ili odsustvuje žrtvenoprinošenju koje takav čovek izvodi. I njegova je želja bila da ovo bude svima poznato, i to ne samo Jevrejima, nego i stranci- ma koji bi se kod njih zatekli. A povodom ovog prisustva Božijeg u činu pravovernog žrtvenoprinošenja kojeg su obavljali izabrani svešteni- ci, moram reći ponešto što se tiče onog dragog kamenja, za koje smo pre- thodno pripovedali da ih sveštenici nose na ramenima, i koji behu od sardoniksa (a mislim da je ovde izlišno razmatrati njihovu prirodu, budući da je ona svakome poznata), pri čemu je jedan od njih uvek isijavao u slučaju kada bi Bog prisustvovao prinošenju žrtava od strane svešteni- ka kojeg je taj kamen ukrašavao; mislim da je to bilo u prirodi dugmeta na njegovom desnom ramenu, kada se događalo da svetli zraci streljaju iz nje- ga, bivajući vidljivi čak i onima koji behu najudaljeniji; a ovo blistanje prethodno nipošto nije bivalo prirodno za ovaj kamen, sve dok nije na- šao svoje mesto na sveštencičkoj odeždi³⁶. Ovo svakako mora izgledati prekrasnom i sasvim prihvatljivom pojavom nekome ko se nije predaleko upuštao u filozofiju, budući da ova prezire pominjanje Božijeg otkri- venja. Ja ću, međutim, sada kazivati o nečemu što je još i čudesnije od ovog upravo iznesenog. Jer je Bog ranije objavio, povodom onih dvanaest kame- nova što ih visoki sveštenik nosi na svojim grudima a koji su umetnuti na njegovu grudnu ploču, da će oni donositi pobedu u borbi; ovo stoga što se iz njih redovno pojavljuje takvo veličanstveno blistanje pre no što će se vojska pokrenuti u marš, da svi okupljeni ljudi postaju nepobitno uve- reni u prisustvo Boga kao njihovog pomoćnika. Ova je pojava stigla i do znanja onih Grka koji imaju duboko poštovanje za naše zakone, te se otuda i dogodilo, budući da joj oni ni na koji način ne mogu protivrečiti, da su tu grudnu

ploču na prsima prvosveštenika prozvali *Proročanstvo*. Ovde, međutim, treba imati u vidu da su ta grudna ploča i ti sardoniksi još uvek sijali i dve stotine godina pre no što sam ja sastavio ovu knjigu, ali Bog [u međuvremenu] bejaše nezadovoljan kršenjem Njegovih zakona — što su stvari o kojima ću raspravljati kada naiđu njima pogodnije prilike. A sada ću nastaviti pripovedanje na mestu koje sam najavio.

124

JUDEJSKE STARINE

10) Tabernakul je sada bio posvećen, ustanovljen je i zakoniti red u pogledu svešteničkih činova i obaveza, i narod je prosuđivao da Bog i nadalje obitava s njima, te su se ljudi mogli predavati žrtvovanjima i hvaljenju Gospoda, kao da su sada slobodni od očekivanja ma kojeg zla i kao da otvoreno gaje nadu u iščekivanje boljih vremena u budućnosti. Izno- sili su Bogu poklone, kako one koji behu zajednički celom narodu, tako i one koji su bili osobeni za pojedinca, ili se pak razlikovahu od pleme- na do plemena. Inače su starešine plemena sarađivale u nošenju taber- nakula, shvatajući i to kao zajedničko posvećenje, svaki dovodeći kola s parom ujarmljenih volova. Tako su se prikupljali do zbira od šest kola, i pomoću njih prenosili tabernakul kada su morali putovati. Pored to- ga, svaki starešina plemena donosio je veliku činiju, pladanj i kaši- ku od deset darika, pune tamjana. Taj pladanj i činija bili su od srebra i zajedno su težili dve stotine šekela, ali je samo činija vredela ne manje od sedamdeset šekela. Činije behu pune finog brašna pomešanog s uljem, onog koji se na oltaru koristi prilikom žrtvovanja. Donosili su još i june, ovna, kao i jednogodišnje jagnje, za punu žrtvu-paljenicu, a takođe i jarca za oprostjenje grehova. Svaki od starešina plemena donosio je i druge žrtve, nazvane *mirotvornim ponudama*, svakoga dana po dva bika i pet ovnova, sa jednogodišnjim jagnjetom i jarićima. Ove starešine ple- mena provodili su dvanaest dana u žrtvoprinošenju, pri čemu je svakom pripadao po jedan dan. Kao što sam ranije rekao, Mojsije se više nije us- pinjao na goru Sinajsku, već je odlazio u tabernakul i od Boga saznavao šta da čine i kakve je zakone trebalo doneti, a to znači: kakve zakone tre- ba pre drugih izabrati po meri ljudskog razumevanja i takvom lakom i čvrstom zapažanju i upražnjavanju kako bi ostali nepromenjeni za sva bu- duća vremena, jer se za te zakone verovalo da su dar Božiji, i to toliko da Jevreji nisu povredili nijedan od njih, bez obzira da li ih je tekuće vre- me u kojem su živeli iskušavalo plodovima mira i raskoši, ili da su ih ugrožavali rat i svetski potresi. Ali ovde zasad neću više govoriti o njima, budući da sam rešio da priredim jedno zasebno delo koje bi se ba- vilo samo našim zakonima.

POGLAVLJE DEVETO

NAČIN PRINOŠENJA NAŠIH ŽRTVENIH PONUDA

1) Sada ću pomenuti nekoliko naših zakona koji se odnose na postu- pak sakralnog očišćenja kao i na samu svetu službu prinošenja žrtvi, budući da sam i nehotice u pripovedanju dospao do pitanja žrtvoprino- šenja. Dakle, sveto žrtvovanje se za nas pojavljuje u dva oblika: jedan je onaj kojim se moli za tačno određene pojedince, a drugi za ljude uopšte, pa se, shodno tome, ono i izvodi na različit način. U prvom slučaju, ono što je zaklano biva u celosti spaljeno, što i govori ime: žrtva paljeni- ca; drugo je žrtva zahvalnica, i namenjena je svetkovanju onih koji žr-

tvuju. Najpre ću govoriti o prvoj. Pretpostavimo da neko privatno li- ce prinosi žrtvu paljenicu; on najpre mora zaklati bika, jagnje ili jare, pri čemu ovo dvoje poslednjih moraju imati jednu godinu, dok je u slučaju bikova bila dozvoljena i starija dob; ono što je, pak, svima zajedničko jeste da životinja mora biti muškog pola. Nakon što su životinje za- klane, sveštenici poprskaju njihovu krv oko oltara, zatim očiste njihove trupove i iseku ih na delove koje zatim posole i najzad ih polože na oltar, to jest na hrpu drvenih cepki poslaganih jedna na drugu, koja tvori lomaču na kojoj trup gori. Zatim brižljivo očiste noge i iznutricu životinje, pa to pridruže ostatku tela da bude vatrom očišćeno za vreme dok sveštenici preuzimaju odrane kože. Takav je, dakle, način nuđenja žrtava-paljenica.

2) Oni koji, pak, prinose žrtve-zahvalnice, zapravo žrtvuju iste životinje, ali samo one koje su bez ijedne mrlje na koži i starije od jedne godine; oni, međutim, mogu koristiti životinje oba pola. Sveštenici takođe krvlju prskaju oltar, na vatru polažu bubrege i posteljicu, svu masnoću i jetru, kao i trticu jagnjeta; potom oni koji nude žrtvu daju grudi i desno rame sveštenicima, a zatim se i sami mogu gostiti ostatkom životinja još dva dana; ukoliko nešto potom ostane, i to spale.

3) Žrtve za oproštenje grehova izvode se na isti način kao i žrtve-zahvalnice. Oni koji sebi ne mogu da priušte cele tražene žrtve- ne životinje, prinose dva goluba ili grlice; od ove dve, jedna se pali kao žrtva-paljenica Bogu, a druga se daje sveštenicima za hranu. Ovde, međutim, moramo zastati i preciznije razmotriti darivanje ovih životinja u okviru ovog našeg kazivanja o žrtvovanju. Naime, ukoliko osoba počiní greh iz neznanja, ona mora prineti na žrtvu jagnje ženskog pola, ili jare ženskog pola i istog uzrasta. Sveštenici i u ovom slučaju prskaju krvlju oltar, ali ne ista mesta kao u gornjim primerima, nego uglove oltara. Prinosioci takođe donose do oltara bubrege i ostatke sala, kao i jetru, za vreme dok sveštenik uzima kožu i meso i upotrebljava ih na svetom mestu istog dana, budući da mu zakon ne dozvoljava da ih ostavi sve do jutra. Ali ako je neko svesno zgrešio iako nema nikoga ko bi to dokazao, on na žrtvu nudi ovna jer ga upravo na to primorava zakon, a meso žrtvovane životinje istog dana jedu sveštenici, kao i u prethodnom slučaju, na svetom mestu. A ako narodni upravitelji prinose žrtve za njihove grehe, oni donose iste žrtvene darove kao i privatna lica, osim što je izbor žrtve sasvim drugačiji, jer oni donose bika ili jare muškog pola.

4) Zakon nadalje zahteva da se u oba slučaja, i u privatnom i u javnom žrtvoprinošenju, donese još i najfinije brašno, i to uz jagnje teži- na od jednog dila, uz ovna se donose dva dila, i uz bika tri dila brašna koje se osvećuje na oltaru pomešano s uljem, a i ovo ulje takođe donose žrtvoprinosnici, i to u pratećoj količini od pola hina za bika, jednu trećinu hina za ovna, i jednu četvrtinu iste mere za jagnje. Hin je stara hebrejska mera za težinu, i vredi približno dva atinska hoasa (ili kongiusesa). Pored ovoga, u istoj količini sa uljem prinosnici donose 126 i vino koje izlivaju preko oltara. U slučaju da neko ne prinosi potpunu životinjsku žrtvu, već donosi samo fino brašno kao zalogu svog svečanog obećanja, on prosipa pregršt brašna preko oltara kao svoje prve darove, a ostatak za hranu uzimaju sveštenici, bilo kuvano ili pomešano s uljem, koje zatim peku u hlebove. Ali šta god da sam sveštenik prinosi kao žrtvu, to u celosti mora biti spaljeno. Osim svega rečenog, zakon nam još nalaže da ne smemo bilo koju žrtvenu životinju prinositi na žrtvu zajedno sa njegovom majkom, niti, pak, životinja sme biti mlađa od osam dana. Druge vrste povoda žrtvoprinošenja tiču se, na primer, ukaljanja od zaraze ili

sličnih neprijatnosti, u kojem se slučaju, upore- do s paljenjem, i jede meso žrtvovane životinje od koje se, prema zakonu, nijedan deo ne sme ostaviti do sledećeg dana, osim što ostatke mogu za sopstvene potrebe uzeti sveštenici.

POGLAVLJE DESETO

O PRAZNICIMA, I KAKO TREBA POSMATRATI SVAKI DAN DATOG PRAZNIKA

1) Zakon zahteva da se, na trošak zajednice, kolje po jedno jednogo- dišnje jagnje svakog dana, na početku i na kraju dana; ali sedmog dana, koji se naziva *Sabat*, kolju se dva jagnjeta i žrtvuju na isti način. Za pr- ve pojave Mesečeve četvrti sveštenici ujedno prinosе dnevne žrtve i još dodaju dva bika i sedam jednogodišnjih jaganjaca, kao i jedno jare, za okajanje grehova, to jest ukoliko se zgrešilo u neznanju.

2) Ali sedmog meseca, kojeg Makedonci nazivaju *Hiperberetaus*, sveš- tenici imaju i dodatak svemu nabrojanom, te tako, sve u svemu, tada žr- tvuju bika, ovna, sedam jaganjaca i jare kojim iskupljuju grehove.

3) Desetog dana, istog lunarnog meseca, oni poste sve do večeri, a tog dana žrtvuju jednog bika, dva ovna, sedam jaganjaca i jedno jare za is- kupljenje grehova. Pored ovoga, prinosi se još i dodatak u vidu dva jare- ta; jedno od ova dva se šalje živo u divljinu, izvan granica logora, koje otuda služi kao okajanje za celi narod³⁷; drugo se jare, pak, donosi na me- sto velike čistote unutar granica logora, i tamo spaljuje u celosti i bez ikakvog prethodnog čišćenja. Sa ovim se jaretom spaljuje i bik, ali njega ne prinosi narod nego visoki sveštenik o svom vlastitom trošku. Krv ovog bika nakon klanja sveštenik donosi, zajedno sa krvlju jaradi, do ol- tara, i prstom najpre škropi tavanicu i pod sedam puta, pa onda prska u pravcu najsvetijeg mesta i zlatnog oltara. Pored ovoga, sveštenik na ol- tar polaže i donesene udove, bubrege, salo i jetru. Na isti način visoki sveštenik naposljetku prinosi još i ovna kao žrtvu-paljenicu.

4) Petnaestog dana istog meseca, kada godišnje doba prelazi u zimu, zakon nas obavezuje da podignemo mali tabernakul u svakoj od naših kuća da bismo se zaštitili od zimske hladnoće, kao i zato da bismo mogli stići do naše vlastite zemlje i do grada kojeg ćemo jednom moći da zove-

mo svojom prestonicom; tamo ćemo sazidati naš trajni hram i svetko- vati osam dana, nuditi žrtve-paljenice i prinositi žrtve-zahvalni- ce, da bismo zatim mogli u rukama nositi izdanak mirte, vrbe i palmi- nu granu sa dodatkom limuna. Prva žrtva-paljenica u tim danima di- zanja privatnih tabernakula mora biti sastavljena od trinaest bikova i četrnaest jaganjaca, petnaest ovnova i jednog jareta za iskupljenje gre- hova; sledećeg dana žrtvuje se isti broj ovnova i jaganjaca, ali veći broj jarića; pri tom se svakog narednog dana žrtvuje još po jedan bik sve dok njihov broj ne dostigne sedam. Osmog će dana svaki rad biti obustavljen, a tada će, kao što smo ranije rekli, Bogu biti žrtvovani june, ovan i se- dam jaganjaca, sa jednim jaretom za okajanje grehova. To je, dakle, običajno praznovanje Jevreja, kada podižu svoje vlastite tabernakule.

5) U mesecu Ksantikusu, kojeg mi nazivamo *Nisan* i koji se nalazi na početku naše godine, četrnaestog dana lunarnog meseca, kada je Sunce u Ovnju (jer se u tom mesecu dogodilo naše izbavljenje iz egipatskog ropstva), zakon nam nalaže da svake godine prinesemo onu žrtvu o kojoj sam ranije govorio da je prinesena kada smo izašli iz Egipta, i koja je nazvana *Pashom*. Tako mi taj praznik slavimo u društvu, ne ostavljajući nije-dan ostatak žrtve do sutrašnjeg dana. Praznik beskrvasnih hlebova sledi pashalni, i pada u petnaesti dan istog meseca, trajajući sedam dana tokom kojih se jedu beskrvasni hlebovi, a svakog od tih dana žrtvuju se po dva bika, jedan ovan i sedam jaganjaca. Ova jagnjad se u celosti spaljuju, a pored njih i jedno jare koje je dodato zbog iskupljenja grehova, budući da je žrtvovanje namenjeno za gozbu svešteniku svakog od tih dana. Drugog dana praznika beskrvasnih hlebova, koji je šesnaesti dan u mesecu, sveštenici prvi put jedu plodove zemlje jer ih se sve do tog dana nisu doticali. Pa budući da smatraju da je to ispravno kao počast Bogu od kojeg su dobili izobilje namirnica, ljudi pre svega nude prvi prinose ječma, i to na sledeći način: uzimaju rukoveti klasova, osuše ih i nasitno izmrve i očiste od mekinja, a zatim podignu jednu desetinu dila do oltara, k Bogu; potom, stavljajući jednu pregršt u vatru, ostatak ostavljaju za upotrebu svešteniku. I tek nakon toga mogu sami ili zajedno ubirati svoju žetvu. Prilikom ovog prinošenja prvih plodova zemlje takođe se žrtvuje i jagnje, kao žrtva-paljenica Bogu.

6) Nakon što prođu nedelje posle ovog žrtvovanja (tačnije, četrdeset devet dana), petnaestog dana, koji označava Duhove, ali se kod Jevreja u doslovnom prevodu naziva *Asarta*, Jevreji donose veknu umešenu od pšeničnog brašna i sa dodatim kvascem, a za žrtvu dva jagnjeta; pa nakon što ih samo predstave Bogu, oni ih pripremaju za večeru sveštenicima, pri čemu, naravno, nije dozvoljeno ostaviti bilo šta za sutrašnji dan. Takođe, za žrtvu-paljenicu kolju tri juneta i dva ovna, kao i četrnaest jaganjaca uz dva jareta za iskupljenje grehova. I više nema nijednog praznika u kojem bi se nudile žrtve-paljenice. Treba dodati i da je u svakom od ovih praznika ljudima dozvoljeno da se predaju odmoru. Zakon, međutim, pri svakom od blagdana propisuje kako moraju izgledati te neophodne žrtve da bi se u potpunosti moglo uživati u njihovom blagovanju.

128

JUDEJSKE STARINE

7) Međutim, nezavisno od uobičajenih obaveza, pečeni hleb [se postavlja na posebni sto za beskrvasni hleb]; on je umešen bez kvasca, od dva-deset četiri desetine dila brašna, jer je upravo tačno toliko propisana količina potrošenog brašna. Dan pre Sabata napeku se dve gomile ovog hleba, ali se na sveto mesto donose u jutro Sabata, i po šest vekni se stavlja na sveti sto, pri čemu vekne leže jedna na drugoj; preko njih se stavljaju dva zlatna pehara puna tamjana, i sve to tako ostaje do sledećeg Sabata, a zatim se druge vekne donose na mesto starih koje se potom daju sveštenicima za hranu, a tamjan se baca u vatru gde sagoreva sa svim ostalim prinesenim žrtvama, pri čemu se, naravno, novi tamjan postavlja na mesto starog. Visoki sveštenik takođe, o svom trošku, prinosi žrtvu, i to dva puta u toku dana. To čini sa brašnom pomešanim sa uljem i potom blago ispečenim na vatri; količina utrošenog brašna iznosi jednu desetinu dila; polovinu spremljenog testa sveštenik peče ujutru, a drugu polovinu uveče. Izveštaj o ovim žrtvama izneću detaljnije nešto kasnije, a mislim da je zasad o njima dovoljno rečeno.

POGLAVLJE JEDANAESTO

O SVETIM OČIŠĆENJIMA

1) Mojsije je naimenovao pleme Levijevo za opštenje sa ostatkom naroda i izdvojio ga kao posvećeno pleme; očistio ga je vodom iz stalnih izvora i sa takvim žrtvama koje se obično prinose Bogu u sličnim okolnostima. Takođe je pripadnicima ovog plemena uručio tabernakul i svesude, kao i posebne zavese namenjene prekrivanju tabernakula, tako da se moglo uvek prisluživati pod upravom sveštenika koji je već bio posvećen za službu Bogu.

2) Mojsije je takođe odredio i sve što se ticalo upotrebe životinja: koje od njih mogu biti korišćene za hranu, a od kojih se mora uzdržavati; ovo ću pitanje šire objasniti kasnije, kada mi ovaj rad bude dao priliku, te ću tada govoriti i o razlozima zbog kojih je neke označio kao pogodne za ishranu a druge kao nejestive zabranio. On je, međutim, u svakom slučaju strogo zabranio korišćenje životinjske krvi u našoj ishrani, smatrajući da se u krvi nalaze duša i duh. Takođe nam je zabranio da jedemo meso životinja koje su uginule prirodnom smrću, baš kao i posteljinu i salo koza, ovaca i bikova.

3) Nadalje je Mojsije odredio da oni čija su tela zaražena gubom ili, pak, imaju sifilis, ne smeju ulaziti u grad³⁸; naložio je i sklanjanje ženama, u periodu njihovog prirodnog onečišćenja, sve do sedmog dana, nakon kojeg ih je ponovo smatrao čistima te im dozvoljavao povratak. Zakon je takođe dopuštao da se i oni koji su izbivali zbog učešća u pogrebi- ma mogu vratiti nakon istog broja dana; ali ako bi ma ko produžio opstajanje u ma kojem stanju nečisti i dalje no što je dopuštao dozvoljeni broj dana, morao je prineti dva jagnjeta na žrtvu, od kojih je jedno spalji-

KNJIGA TREĆA

129

vano, a drugo su sveštenici uzimali sebi. Na isti su način prinosi- li žrtve oni koji su imali sifilis. Onaj koji je ispuštao seme u snu, ukoliko bi se okupao u hladnoj vodi, dobijao je iste povlastice kao oni koji su zakonito opštili sa svojim ženama. Što se tiče gubavaca, njih ma uopšte nije dopuštao ulazak u grad, niti pak život sa drugima, budući da oni zapravo behu mrtvi ljudi; ali ako je ma koji od njih od Boga molitvama dobio izlecenje od te zaraze i povratio zdrav izgled, taj je uzvraćao zahvalnicama Bogu nekim vrstama žrtvovanja o kojima ću na- dalje govoriti.

4) Ovdje nije moguće ne nasmejati se onima koji kazuju da je i sam Mojsije bio zaražen gubom kada je pobjegao iz Egipta, te da je postao zapovednik onih koji su iz istog razloga napustili tu zemlju i poveo ih u Kanaan; jer, da je ovo istinito, Mojsije ne bi doneo takve zakone koji su po njih nepovoljni, već se na osnovu toga prečini da je istina potpuno suprotna a njegovo nastojanje upereno protiv onih koji su se trudili da i gubavce uvedu u zajednicu: ovo stoga što gubavaca ima mnogo u svim narodima i drugde su neretko nosioci uvažavanja, to jest ne samo da su slabodni od prebacivanja i izbegavanja, već su čak i na položajima visokih vojnih zapovednika, ili im se poveravaju značajna zaduženja i položaji u republikama, te naposljetku imaju i povlasticu ulaženja u sveta mesta i hramove. U tom smislu ništa nije stajalo na putu da bilo sam Mojsije, ili narod koji je bio s njim, budu nezazorno povezani sa ljudima koji behu unesrećeni takvim stanjem, u kojem bi slučaju doneo zakone u njihovu korist i s prednostima za njih na umu, te ne bi dopustio da im se za život postavljaju bilo kakve prepreke. Shodno tome, sasvim je očigledno da se takvi izveštaji u pogledu našeg porekla mogu donositi samo na osnovu zlonamernih predrasuda. Mojsije je,

dakle, bio lišen ma kakve slične zaraze, i živeo je sa zemljacima jednako čistim, te je upravo stoga i do- neo takve zakone koji su se odnosili na one koji behu zaraženi. On je i to učinio u čast Božiju. Ali, na kraju krajeva, neka o ovome svako razmišlja na način kakav nalazi da ga zadovoljava.

5) Što se tiče žena, odmah nakon što bi se porodile Mojsije im je zabranjivao da posećuju hram ili da dodiruju žrtve pre no što prođe četrdeset dana, i to u slučaju da je novorođeno dete muškog pola; u slu- čaju, pak, da je reč o devojčici, zakon nalaže da majci ne može biti do- pušten pristup pre no što prođe dvaput duži period. A kada ih nakon tog propisanog vremena ponovo pozove, one su dužne da ponude žrtve koje sveštenici dalje prenose Bogu.

6) Ukoliko neko sumnja da mu je žena kriva za preljubu, on donosi de- set dila ječmenog brašna; od toga se jedna pregršt daje Bogu a ostatak od- lazi kao hrana sveštenicima. Jedan od sveštenika postavlja ženu na ka- piju koja je okrenuta prema hramu i skida veo s njene glave, ispisuje ime Božije na pergamentu i zahteva od žene da da se zakune da ni na koji na- čin nije uvredila supruga, te da želi da, ukoliko je oskrnavila svoju čast, njeno desno bedro bude izglobljeno, da joj se trbuh nadeže u guku, te da zbog toga može umreti; ali ukoliko je njen suprug prenalagio vođen sili-

JUDEJSKE STARINE

nom svojih osećanja i pomračujućom ljubomorom, te se predao neopravda- noj sumnji, žena pod zakletvom izgovara želju da nakon deset meseci ro- di muško dete. Nakon što su ova zaklinjanja okončana, sveštenik bri- še ime Božije s pergamenta i sipa vodu u fiolu. Zatim uzima prašinu iz hrama, ukoliko se ova tamo zatekne, i malu količinu usipa u fiolu, te daje ženi da pije. Nadalje žena, ukoliko je nepravедno optužena, za- trudnjuje i uzgaja dete u utrobi; ali ukoliko je prekršila odanost braku sa svojim mužem, i krivo se zaklela pred Bogom, ona umire na sraman na- čin; njeno se bedro odvaja od nje, a trbuh joj otiče od vodene bolesti. Tak- ve su, dakle, ceremonije koje se tiču žrtvovanja i očišćenja koja pripa- daju žrtvovanju, a koje je Mojsije obezbedio svojim sunarodnicima. On im je takođe prepisao i sledeće zakone.

POGLAVLJE DVANAESTO

NEKOLIKOZAKONA

1) Brakolomstvo je Mojsije u potpunosti zabranio, procenjujući da je veoma srećna i bogougodna mogućnost da ljudi mogu biti mudri u brač- nim poslovima, te da je probitačno i za grad i za porodicu da deca mo- gu biti prepoznata kao zakonita. Takođe se gnušao leganja ljudi sa njiho- vim majkama, videći u tome jedan od najvećih zločina; tome je slično i leganje sa očevom ženom, sa tetkama, sestrama i ženama sinova, kao jed- nakim primerima užasne poročnosti. Takođe je zabranio da muž leže sa svojom ženom kada je ona zaprljana njenim prirodnim krvarenjem, a ta- kođe je najstrože zabranio i da se sa željom prilazi beslovesnim živo- tinjama. Muškarcu nije dozvoljeno ni leganje sa drugim muškarcem, kao traženje nezakonitih zadovoljstava pod izgovorom lepote. Za one koji su skrivili ovakvo nezazorno ponašanje, Mojsije je propisao kaznu smrti.

2) Što se tiče sveštenika, za njih je propisan dvostruki stepen očišćenja, budući da im je zabranjivao sve gore opisane poročnosti, a površ svega ih i zakonom sprečavao da se žene bludnicama, jednako kao i robinjama, zarobljenicama i takvima koje su za život zarađivale pre- varama ili držanjem krčmi, kao i ženom koja je iz ma kojeg

razloga na- pustila muža. Štaviše, Mojsije nije smatrao dovoljno ispravnim ni to da visoki sveštenik oženi udovicu, iako je ostalim sveštenicima ovo poslednje bilo dopušteno. Drugim rečima, visokom svešteniku bi- lo je dozvoljeno da oženi i uz sebe zadrži samo devicu. Nadalje, visoki sveštenik nije smeo dolaziti u blizinu mrtvaca, iako ostalim svešte- nicima nije branjeno da dolaze u blizinu svoje preminule braće, rodi- telja ili dece. I u svakom drugom pogledu sveštenici su morali ostati neukaljani. Ukoliko bi se, pak, neki od njih na bilo koji način uprljao grehom, takvom je bilo dozvoljeno da uzima udela u radnjama sa ostalim sveštenicima, ali se nije smeo penjati do oltara, niti ulaziti u svetu kuću. Takođe im je bilo naređeno da održavaju čistotu ne samo u svetim prisluženjima, nego i u svakodnevnim razgovorima, koji su morali osta-

ti besprekorni. Zbog svega ovoga se očekuje da onaj koji nosi sveštenu- ku odeždu bude bez ikakve ljage, i da se ističe po svojoj čistoti i trez- venosti; shodno tome, njima nije bilo dozvoljeno da piju vino dok su u sveštenoj odeći. Nadasve su morali voditi računa da njihova žrtvopri- nošenja budu potpuna, i da žrtve na sebi nemaju nikakvih nedostataka.

3) Sve im je ove odredbe uistinu propisao Mojsije, jer su ih se drža- li, na način na koji smo pomenuli, još za njegovog života; pa iako su oni tada boravili u pustinji, ipak je on unapred pripremio takve zakone na koje su se mogli osloniti i kada jednom budu preuzeli Kanaan. Nalo- žio je da se zemlja mora odmoriti od oranja i sejanja svake sedme godine, baš kao što je i ljudima propisao da se moraju odmarati od rada svakog sedmog dana. Takođe je zapovedio da sve ono što po Božijoj saglasnosti raste iz zemlje treba da kao zajedničko pripada svima koji se time mo- gu koristiti, ne praveći pri tom razlike između njegovih sunarodnika i stranaca. Naložio je da se obrađivanje i sejanje zemlje može ponavlja- ti sedam puta na svakih sedam godina, što ukupno čini pedeset godina, pri čemu se pedeseta godina kod Jevreja zove *Jubilej*, i u njoj dužnici bi- vaju oslobođeni svojih dugova, a robovi bivaju oslobođeni ropstva. Pri tom su robovi postali robljem tako što su, premda bivajući istog porek- la sa gospodarima, prekršili neke zakone čije kazne nisu bile od onih najstrožih, već su podrazumevale zapadanje u ropstvo. Te se jubilarne go- dine takođe i zemlja povraćala njenom prethodnom vlasniku, i to na sle- deći način: kada dođe Jubilej — a to je reč koja znači *slobodu* — onaj koji je zemlju prodao i onaj koji ju je kupio sastanu se i naprave, s jedne stra- ne, obračun prikupljenih prinosa, i, sa druge strane, iznosa uloženog u zemlju. Ukoliko vrednost prinosa premašuje vrednost zemlje, onaj koji je zemlju prodao ovu uzima nazad u vlasništvo; ali ako troškovi ula- ganja premašuju vrednost prinosa, sadašnji vlasnik prima od prethod- nog razliku koju potražuje, i ostavlja mu zemlju; a ako je vrednost dobije- nih prinosa i ona troškova ulaganja jednaka, sadašnji vlasnik ustupa zemljište prethodnom. Mojsije je isti zakon uveo u upotrebu i kada je reč o kućama koje su prodate u selima, ali je doneo drugačiji zakon za one koje su prodate u gradu; jer, ako je onaj koji je kuću prodao ponudio kupcu isti novac natrag u roku od jedne godine, kupac je bio obavezan da mu kuću vra- ti; ali ukoliko je prošla godina dana, kupac je mogao i dalje da slobodno raspolaže onim što je kupio. Tako je izgledao zbir zakona što ih je Moj- sije primio od Boga dok je logor bio dignut u podnožju planine Sinaj, a koji je on potom u pisanom obliku uručio Jevrejima.

4) I sada, kada se činilo da je ustanovljenje zakona bilo valjano oba- vljeno, Mojsije je smatrao da je umesno da u celosti izvrši smotru sveg ljudstva, našavši da je vreme da se pripremi za slučaj ratnih izazova. Stoga je naložio starešinama svih plemena, s izuzetkom plemena Le- vijeovog, da saznaju tačan broj onih koji su sposobni da idu u rat; što se tiče Levita, oni su bili posvećeni službi Božijoj, i kao takvi oslo- bođeni vojničkih obaveza. Kada je ova zapovest sprovedena, izbrojano je šest stotina hiljada ljudi sposobnih za rat, starosti od dvadeset do pe-

JUDEJSKE

STARINE

deset godina, pored tri hiljade šest stotina pedeset [koji nisu bili ka- dri za ratovanje]. Umesto Levija, Mojsije je uvrstio Manasiju, Josifovog sina, među ostale starešine plemena, kao i Efraima umesto Josifa. Ovo je bila najveća želja samog Jakova, svojevremeno izražena Josifu: da mu dopusti da sinovi Josifovi usvojenjem postanu njegovi [Jakovljevi] vla- stiti, kao što sam, uostalom, to ranije pripovedao.

5) Nakon što su podigli tabernakul, postavili su ga u središte lo- gora, pri čemu su tri plemena podigla šatore sa svake njegove strane, a put je bio prosečen kroz sredinu ovih šatora. Središte je izgledalo kao vrhunski uređena tržnica, na kojoj je svaka stvar bila spremna za prodaju u odgovarajućem poretku, baš kao što su se i sve vrste zanatlija mogle naći u radnjama; sve u svemu, logor je ponajviše bio nalik jednom gradu koji je povremeno ostajao utaboren, a povremeno se kretao. Sveš- tenici su zauzimali prva mesta oko tabernakula; zatim Leviti kojih je — zato što su se u njihov zbir ubrajali ljudi počev od trideset dana sta- rosti — bilo dvadeset tri hiljade osam stotina osamdeset muškaraca. Tokom vremena za kojeg je oblak stajao nad tabernakulom, oni su smatrali da je ispravno da ostaju na istom mestu, pretpostavljajući da se Bog tada naselio među njima; ali kada bi se oblak podigao, i oni su takođe po pot- rebi mogli krenuti na put.

6) Povrh svega, Mojsije je izumeo i posebnu vrstu hebrejske trube, na- pravljene od srebra, koja je u dužinu imala nešto manje od jednog kubi- ta i bila sklopljena od uske cevi, ponešto deblje od one kod flaute, ali opet i dovoljnog obima da primi dah iz čovekovih usta. Završetak je bio u obliku zvona, baš kao i kod obične trube. Njen zvuk je na hebrejskom je- ziku nazvan *Asosra*. Svega su dve ovakve trube bile napravljene, od kojih se jedna oglašavala prilikom sazivanja sveopšteg sveštenog sabora. Ka- da bi prva dala signal, to je bio znak da se starešine plemena sastanu i dogovore oko poslova u njihovoj nadležnosti; ali kada je signal dolazio iz obe trube, to je bio znak za okupljanje čitavog naroda. Kada je taberna- kul podizan u pokret zbog putovanja, to se izvodilo u sledećem svečanom redu: na prvi zov trube, oni koji su živeli u istočnoj četvrti prvi su se pripremali za pokret; na drugi signal isto su činili oni naseljeni u južnoj četvrti; potom je tabernakul bio rastavljan u delove i nošen u središtu između šest plemena koja su išla napred, i drugih šest koja su se kretala pozadi; na treći poziv trube pokretao se narod naseljen na za- padu, a na četvrti preostalo življe naseljeno u severnoj četvrti logora. Osim toga, trube su se upotrebljavale i u svetom prisluživanju pri ob- redu zajedničkog redovnog prinošenja žrtava u danima Sabata i u osta- lim [prazničnim] danima. Sam Mojsije je nudio žrtvu na dan koji je naz- van Prelaskom [Pashom] u pustinju, budući da je on bio prvi koji je pri- neo žrtvu po odlasku iz Egipta.

MOJSIJE NAPUŠTA GORU SINAJSKU I VODI NAROD DO GRANI- CA ZEMLJE KANAANSKE

Nedugo po završetku tabernakula Mojsije se podiže i povede narod sa Sinaja, pa, prošavši kroz nekoliko pokrajina, o kojima ćemo još go- voriti, dospeo je do mesta zvanog Hazerot u kojem se narod ponovo pobu- ni protiv njega zbog nedaća pretrpljenih tokom putovanja. Ali nadasve razlog beše to što je Mojsije naterao ljude da napuste plodnu zemlju na kojoj su dotle obitavali i da je smene tom divljinom u kojoj se obretoše, te da povoljne uslove življenja zamene ponovnim lutanjem u jadnom stanju, budući su da već osećali nestašicu vode i hrane, jer behu dotle dovede- ni da bi, u slučaju da mana ne padne na njih s neba, potpuno postradali. I tako, dok su govorili mnoge mučne i ostrašćene stvari o Mojsiju, među njima beše jedan koji ih nagovarase da budu bezobzirni prema svom vođi i svim onim patnjama što ih je on podneo za njihovu zajedničku bezbed- nost, kao i da se ne nadaju uzalud pomoći od Boga. Zbog toga narod posta- de još razuzdaniji i buntovniji protiv Mojsija, koji je, bez obzira što beše tako surovo nagrđen, ipak i dalje ohrabrivao svoj narod i obećavao mu da će obezbediti dovoljno prehrane za sve, i to ne samo za nekoliko već za mnogo dana unapred. Narod mu, međutim, nije verovao, i kada jedan među njima upita Mojsija kako bi mogao obezbediti toliku količinu hra- ne koju je obećao, ovaj odgovori: „Niti Bog niti ja još ne čusmo tako beš- časan govor kao ovaj vaš, ali zbog toga nećemo napustiti trud oko vas: a ono što sam obećao uskoro će se dogoditi.“ I zaista, čim on ovo izgovo- ri, celi se logor ispuni prepelicama, koje ljudi odmah okružiše i ta- ko ih prikupiše ogroman broj. Ipak, ne prođe dugo a Bog poče kažnjava- ti Jevreje za njihovu oholost i za sve pogrde koje su mu upućivali, te ne- mali broj njih ubrzo preminu; i sve do današnjeg dana to mesto čuva uspo- menu na to vreme uništenja, budući da nosi ime *Kibrotatavah*, što zna- či *Grobovi požude*.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE MOJSIJE POSLAO IZVIDNIKE DA ISTRAŽE ZEMLJU KA- NAANITA I VELIČINU NJIHOVIH GRADOVA; I KAKO JE NADALJE, KADA SE ONI ŠTO IH JE POSLAO VRATIŠE POSLE ČETRDESET DANA S OBAVEŠĆU DA SU KANAANITI, ČIJU SU MOĆ UZDIZA- LI, ODVIŠE JAKI ZA NJIH, NAROD PAO U OČAJANJE I LJUTNJU, TE SE LJUDI REŠIŠE DA KAMENUJU MOJSIJA I VRATE SE U EGIPAT DA BI OPET SLUŽILI FARAONU

1) Nakon što je Mojsije poveo narod dalje, do mesta zvanog *Paran*, koje se nalazilo u blizini kanaanske granice i odakle je bilo teško nastaviti- 134 JUDEJSKE STARINE ti dalje, on okupi narod u sabor i, stavši u njegovo središte, reče: „Od dve stvari što ih je Bog odredio da nam ih udeli, a to su sloboda i pose- dovanje Obećane zemlje, jednu smo već zadobili zahvaljujući milosti Bo- žijoj, a drugu ćete uskoro primiti; jer evo nas sada gde prebivamo pokraj granice sa Kanaanitima, i ništa nas više ne može sprečiti da njihovu zemlju ne zaposednemo sada kada smo napokon do nje dospeli: kažem, dakle, ne samo nijedan kralj niti grad, već ni čitava rasa ljudska, kada bi se na- spram nas okupila, ne bi nas mogla sprečiti da uzmemo što nam je obeća- no. Stoga se

pripremimo za delanje, jer nam Kanaaniti neće prepustiti svoju zemlju bez borbe, već je od njih moramo oteti kroz velike ratne bitke. Zato sada pošaljimo uhode koje će ispitati vrednost zemlje i snagu tamonišnjeg naroda; ipak, više od svega budimo jednodušni, i odajmo počast Bogu koji je iznad svega naš izbavitelj i podržavalac."

2) Kada Mojsije ovo izgovori, narod mu uzvratilodobravanjem, te izabraše dvanaestoricu uhoda, sve najistaknutije ljude, po jednog od svakog plemena koji, prešavši celu zemlju Kanaan od granice sa Egiptom, dođoše sve do grada Hamata na gori Libanskoj. Saznavši tako sve o proizvodil zemlje i o njenim stanovnicima, oni se vratiliše kući, potrošivši četrdeset dana na ispunjenje zadatka. Sa sobom su poneli i plodove kojima zemlja rađa; tako su po povratku svom narodu mogli pokazati odličnost tih plodova i potkrepiti izveštaj o velikim bogatstvima kojima ta zemlja raspolaze, što beše snažan podsticaj za narod da krene u rat. Ali ih uhode odmah prestrašiliše upoznavši ih i sa ogromnim poteškoćama koje stoje na putu zadobijanja zemlje; to jest, da su reke toliko duboke i široke da ih oni ne mogu pregaziti, kao i da su bregovi toliko visoki da ih oni ne mogu preći, te da su im gradovi opasani neprobojnim zidovima sa čvrstim utverdama okolo njih. Osim toga rekoše im i da su u Hebronu zatekli potomstvo divova. Tako su ove uhode, koje su videle zemlju Kanaan, shvatile da su prepreke i nedaće koje ih čekaju veće od svega što su dotle pretrpeli od kada su izašli iz Egipta, te su se silno uplašili i u opravdanost svoje prepasti nastojali da ubede i celi narod.

3) Čuvši ovo, ljudi pretpostaviše, na osnovu svih ovih saznanja, da je tu zemlju nemoguće zauzeti. Pa kada se razidoše sa saborovanja, muškarci, zajedno sa ženama i decom, produžiše jadikovanje, utvrđujući se u pomisli da im Bog zaista nije od pomoći, već da im samo daje prazna obećanja. Takođe ponovo počeoše proklinjati Mojsija i dizati glas protiv njega i njegovog brata Arona, visokog sveštenika. Zbog toga provedoše noć u veoma jadnom raspoloženju i prepuni pogrdnih reči protiv dvojice braće; a ujutro ponovo sami sazvaše sabor, nameravajući da kamentuju Mojsija i vrate se natrag u Egipat.

4) Ali između poslatih uhoda bili su i Jošua, sin Nanov iz plemena Efraimovog, i Kaleb iz plemena Judinog, i ovi se uplašili posledica nasilja te se postaviše usred okupljenog mnoštva i počeoše ga ujedno upozoravati i podsticati na veću hrabrost; rekoše im da ne proklinju Boga, bezumno tvrdeći da im On govori laži, niti da slušaju one koji ih zastrašuju govoreći im ono što nije istina o Kanaanitima, već da se s

poverenjem priklone onima koji ih hrabre verom u konačni uspeh; nadasve bi, rekoše, hrebalo prigrabiti hu sreću koja im je obećana, budući da nihi visina bregova nihi dubina reka ne može zašavilhi ljude ishinske hrabroshi da se sa ovima uhvate ukošlac, posebno kada znaju da će Bog biti uz njih sa svojom pomoći. „Pa podimo onda", rekoše oni, „protiv neprijatelja, i nemajmo nikakve sumnje u mogućnost lošeg ishoda, poverivši se Bogu da nas vodi i prateći one koje je On namenio da nam budu predvodnici." Tako su ova dvojica nagovarala mnoštvo, nastojeći da suzbiju gnev koji beše u ljudima. A Mojsije i Aron padoše na zemlju i počeoše preklinjati Boga ne za svoje sopstveno izbavljenje, već da zaustavi ljude u onome što su u krajnjoj nesmotrenosti naumili da učine, te da njihove umove dovede do smirenosti, budući da su se sada nalazili u rastrojstvu, pod vlašću uzavrelih strasti. I tada se nad svima njima ponovo ukaza oblak koji stade iznad tabernakula, tako im nepobitno objavivši prisustvo Božije na tome mestu.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKO SE MOJSIJE OSMELIO I PROREKAO DA ĆE BOG BITI RA- SRĐEN, ZBOG
ČEGA ĆE JEVIJEJI NASTAVITI JOŠ ČETRDESET GO- DINA DA LUTAJU
PUSTINJOM, ZA KOJE SE VREME NEĆE NITI VRATITI U EGIPAT NITI ĆE
ZAPOSESTI KANAAN

1) Mojsije tada smelo dođe usred okupljenog mnoštva i obavesti ih da je Bog potresen i rasrđen njihovim pogrdama, te da će im zbog toga nametnuti kaznu, ali ne takvu kakvu zaslužuju zbog svojih grehova, već onakvu kakvu roditelji zadaju deci svojoj kako bi se ova popravila. Jer, reče, za vreme dok se on nalazio u tabernakulu i oplakivao propast koja se nad njima sprema, Bog ga je podsetio na sve ono što je za njih dotle učinio i kakve su sve milosti od Njega primili, ukazavši time koliko su oni nezahvalni, jer su sada, pobuđeni prestrašenošću uhoda, poverovali pre njihovim rečima nego onome što im je Bog obećao; zbog toga će im On, izbegavši da zaista uništi ili zatre njihov narod kojeg je nagrađivao više nego ijedan drugi, ipak zabraniti da dođu u posed zemlje Kanaan i da tu stignu do uživanja u svojoj sreći; već će učiniti da lutaju u pustinji, i žive bez stalnog boravišta ili vlastitog grada tokom narednih četrdeset godina, kao kaznu za njihov prekršaj; ali je Bog uz to ponovo naveštio da će tu obećanu zemlju dati deci njihovoj i njih učiniti vlasnicima svih onih dobara što su ih njihovi očevi svojom nepromišljenošću sami sebi uskratili.

2) Nakon što im je Mojsije ovo izgovorio prema uputstvima dobijenim od Boga, narod počeo jadikovati, prenuvši se u svojoj nesreći, te počeo preklinjati Mojsija da im obezbedi pomirenje s Bogom i omogućiti im Njegovu dopuštenje da ipak ne lutaju dalje u pustinji, već da im udeli gradeve u kojima će stanovati. Ali im Mojsije odgovori da Bog ne bi dopustio nikakav sličan pokušaj, budući da se On ne može skloniti da promeni ¹³⁶ JUDEJSKE STARINE

svoju odluku ni zbog kakve ljudske lakoumnosti ili ljutnje, već je pravično sam odlučio da ih osudi na ispaštanje. Ovde ne smemo poverovati u to da bi sam Mojsije, koji ipak beše samo slabomoćni čovek, umirio toliko desetina hiljada razgnevljenih ljudi i priveo ih do umerenosti i trezvenosti; istina je, pak, ta da je Bog bio s njim, i pripremio način kojim će uspeti da ubedi toliko mnoštvo; osim toga, kako su oni i dotle u mnogim prilikama bivali neposlušni, već su naučili da ih takvo postupanje samo vodi do po njih same štetnih posledica, te da će tek usled toga zapasti u teške nedaće.

3) Pa ipak je Mojsije bio čovek veoma poštovan zbog svoje vrline, i moćan u pribavljanju poverenja onome što je govorio ljudima, i to ne samo za vreme trajanja njegovog ovozemaljskog života; jer čak i danas nema nijednog Jevreja koji bi se ponašao drugačije nego kao da je Mojsije i dalje prisutan, spreman da ga kazni za svako ponašanje koje je nedolično; šta više, nema nikoga ko ne bio bio poslušan onome što zakon zapoveda, čak i ako bi se prekršaji mogli sakriti. Pored ovoga, postoji i mnogo drugih pokazatelja da je Mojsijeva moć bila viša od uobičajene, jer još uvek ima onih koji zbog njega dolaze iz krajeva s one strane Eufrata, putujući četiri meseca i prolazeći kroz mnoge opasnosti i uz velike troškove, kako bi odali počast našem Hramu; pa ipak, i kada daju svoje darove, oni ne mogu uzeti učešća u žrtvovanjima, budući da je Mojsije to zabranio izvesnim stavkama u zakonu koje im to izrikom ne dopuštaju, ili, pak, stoga što im se nešto dogodilo a što se pokazuje nesaglasno sa našim drevnim običajima; neki od njih uopšte ne izvode žrtvovanja, a

drugi svoje žrtvo- vanje ostavljaju neprimerenim; mnogima isprva nije dopušteno ni da uđu u Hram, već moraju pronaći put unutra najpre time što će se povinova- ti Mojsijevim zakonima pre no što ispune svoje sopstvene sklonosti, a to sve ne zato što bi se morali bojati da će ih neko osuditi, već samo iz strahopoštovanja prema svojoj vlastitoj savesti koju je Mojsije probu- dio. Tako je ovo zakonodavstvo, koje se čini božanskog porekla, učinilo ovog čoveka cenjenim kao da u njemu biva sagledavan neko ko je nadmoćan sopstvenoj ljudskoj prirodi. Nadalje, malo pre ovog rata koji se sada vo- di, kada je Klaudije bio veliki imperator a Išmael naš prvosveštenik, i kada nas je skolila tako velika glad da je jedna desetina dila [pšenice] prodavana za četiri drahme, i kada je ne manje od sedamdeset tovara žit- nog brašna bilo doneseno u Hram za praznik beskvasnih hlebova (ovaj je- dan tovar vredi trideset i jednu sicilijansku, odnosno četrdeset i jednu atinsku medimnu), nijedan od sveštenika nije se osmelio da pojede ijednu mrvicu od toga za vreme dok se tako velika glad nadvijala nad zemljom³⁹, i to zbog straha od zakona i besa koji Bog ne štedi prema onima koji zlo postupaju, makar i ne bilo nikog ko bi optužio počinioc. Zbog svega to- ga ne smemo se čuditi svemu onome što je učinjeno, kada još i danas tek- stovi što ih je Mojsije napisao imaju toliku moć, da čak i oni koji nas mrze moraju priznati da je onaj koji je položio takve temelje morao biti sam Bog koji je iskoristio Mojsija i njegovu vrlinu; pa ipak, što se tiče ovog pitanja, prepustiću svakome da sudi onako kao smatra prikladnim.

KNJIGA ČETVRTA

pokriva period od trideset osam godina

OD BOŽIJEG ODBIJANJA TOG NARAŠTAJA DO MOJSIJEVE SMRTI POGLAVLJE PRVO

BORBA JEVREJA SA KANAANITIMA BEZ MOJSIJEVE SAGLAS- NOSTI I
NJIHOV PORAZ

1) Život u pustinji bio je Jevrejima tako tegoban i neprijatan, i oni ga primahu kao tako tešku muku, da se ne obazirahu na Božiju zabranu njihovog trenutnog mešanja u poslove Kanaanita, niti su se mogli nate- rati na poslušnost Mojsijevim rečima i mirovanje do Božije zapovesti da se počnu drugačije vladati; već, pretpostavljajući da su ipak dovoljno jaki da, i bez Mojsijevog odobrenja, potuku neprijatelje, oni svoga vođu optužiše klevetom da ih on namerno nastoji održati u mučnim okol- nostima, kako bi sav narod zauvek ostajao potrebit njegove pomoći. Zato se rešiše da na svoju ruku započnu borbu sa Kanaanitima, rekavši sebi da će im Bog svakako podariti svoju pomoć, ali ne više zbog uvažavanja Mojsijevog posredovanja, već stoga što On, u ime njihovih predaka, bri- ne nad celim jevrejskim narodom čije je poslove od samoga početka uzeo pod svoje okrilje. Ljudi takođe umisliše da im je i oslobođenje iz rop- stva Bog omogućio zbog njihove sopstvene vrlosti, te verovahu da će im Njegova pomoć pridoći i sada kada su spremni da za nju podnesu ratne na- pore. Osim toga, oni sami sebe uveravahu kako poseduju dovoljno sposob- nosti da poraze svoje neprijatelje, uprkos tome što su sumnjali da Moj- sije možda ima nameru da ih odalji od Božije pomoći; štaviše, držahu da su sada, bez Mojsija, čak i u prednosti, stoga što su sami sebi gospo-

darima, te govorahu kako nipošto ne može biti da su se toliko veselili oslobođenju od ponižavanja pod Egipćanima samo zato da bi podnosili Mojsijevu tiraniju i da bi bili zavaravani njegovim nastojanjem da žive kako njemu odgovara, kao da je Bog sva ona povoljna zbivanja prorekao sa- mo zbog Njegove ljubaznosti prema Mojsiju, odnosno kao da i svi oni nisu jednako potomci Avramovi. Odbijahu da poveruju da je Bog jedino Mojsija učinio posednikom svekolikog znanja kojim Jevreji raspolazu, toliko da se i dalje moraju stalno od njega učiti; podržavahu jedni druge u po- misli da je pitanje časti da se suprotstave Mojsijevoj odbojnoj umišljenosti, te da svoje poverenje poklone Bogu jedinom, i da se napokon odluče i preuzmu pod svoje tu zemlju koja im je obećana — a ne da više poklanjaju pažnju Mojsiju koji im po tom pitanju, a pod izgovorom tobožnjeg pola- ganja prava na Božiji autoritet, zabranjuje da tako učine. Razmotrivši, dakle, mučno stanje u kojem su se trenutno nalazili, te da na tim divljim mestima po kojima su se potucali mogu očekivati samo još gore okolnos- ti po sebe, odlučiše se da započnu rat protiv Kanaanita, potčinivši se jedino Bogu, njihovom vrhovnom Zapovedniku, i ne čekajući više nikakvu podršku od strane svoga zakonodavca.

2) Kada su tako došli do ove odluke kao po njih najbolje, oni pođoše na svoje neprijatelje; ali ti neprijatelji uopšte ne behu zatečeni ni sa- 140 JUDEJSKE STARINE mim napadom niti brojnošću vojske koja ga je izvela, već primiše bor- bu sa velikom srčanošću. Mnogi od Jevreja tada behu pobijeni, a ostatak vojske je u potpunom rasulu borbenih jedinica bio gonjen sve dok se nije, na sramotan način, samo jedan deo uspeo izvući i umaći do svog logora. Ova ih neočekivana nesreća sada dovede do potpune utučenosti, u kojoj više nisu videli ničega dobrog po sebe, budući da zaključiše kako je propast došla zbog besa Božijeg, jer su u brzopletoj naglosti pohitali u borbu bez Njegovog dopuštenja.

3) Ali, kada Mojsije vide kako su duboko pogođeni tim porazom, a ta- kođe se i pribojavši da će se njihovi neprijatelji zbog pobede uzoholi- ti i poželeti da zadobiju još veću slavu, zbog čega će ovog puta oni njih napasti, on odluči da je najispravnije da povuče vojsku još dublje u pus- tinju, kako bi se našli na što većoj udaljenosti od Kanaanita; sada mu se, međutim, narod ponovo predade, jer ljudi napokon shvatiše da bez Moj- sijeve staranja nad njima njihovo življenje ne može poći nabolje; te ta- ko Mojsije naredi poraženom ljudstvu da se pokrene za njim koji se uputi dublje u pustinju, nameravajući da im tamo dopusti oporavak i spreči ih da preduzimaju dalje borbe protiv Kanaanita pre no što im Bog obezbe- di povoljnije okolnosti.

POGLAVLJE DRUGO

POBUNA KORE PROTIV MOJSIJA I NJEGOVOG BRATA ARONA, A POVODOM SVEŠTENIČKE SLUŽBE

1) Pojava do koje često dolazi kod velike vojske, pogotovu u slučaju njenog teškog neuspeha — da ju je teško zadovoljiti i još teže njome up- ravljati — sada je zadesila Jevreje. Jer, njih beše šest stotina hiljada, te zbog svoje množine ne behu spremni da se lako pokore svojim zapovedni- cima ni u doba povoljnih udesa, a kamoli sada, kada bejahu više no ob- ično ljutiti, jednako jedni na druge i svi zajedno na svoga vođu, svakako zbog nesreće do koje su sami sebe doveli i zbog razornih pretrnji kojima su i dalje bili izloženi. Usled toga, među njima se rasplamta

takva pobu- na, da slične primere ne možemo naći ni među Grcima niti među varva- rima, a zbog koje bi zasigurno došli u opasnost da budu posve uništeni da ih, uprkos svemu, nije ponovo spasio Mojsije, koji je pustio da mu zabo- rav prekrije — i da im tako za zlo ne uzme — činjenicu da su oni smerali da ga na smrt kamenuju. A ni sam gnevni Bog ipak nije odbio da i ovog pu- ta spreči njihovo uništenje; jer, bez obzira na ponižavanja kojima pod- vrgoše svoga zakonodavca i njegove zakone, i bez obzira na nepokornost zapovestima što ih je Bog poslao preko Mojsija, Gospod ih je i ovog puta izbavio od nadvijanja tih užasnih propasti do kojih bi ih, da nije bi- lo Njegovog providenjskog staranja, dovela ova pobuna. Tako ću ja najpre objasniti povode zbog kojih je buna podignuta, a zatim i dati izveštaj o njoj samoj, kao i o tome do kakvih je ishoda po način upravljanja ona dove- la nakon njenog okončanja.

2) Kora, Jevrejin velikog ugleda u narodu jednako po poreklu i po svom bogatstvu, a takođe i neko ko je umeo govoriti veoma dobro i svojim go- vorima lako druge ubeđivati, gledao je kako Mojsije stiže do za sve dru- ge nedostižnog dostojanstva, i zbog toga ne samo da mu zavideše (a bio je iz njegovog plemena, pa čak i njegov rođak) već i ozbiljno od zavisti ža- lovaše, smatrajući da on sam pre Mojsija zaslužuje takav počasni polo- žaj, kako zbog svog imetka, tako i svojim poreklom, budući da ni po ovo- me ni najmanje nije ustupao zakonodavcu. Tako Kora počne dizati glas pro- tiv Mojsija među Levitima koji behu njegovo vlastito pleme, a takođe i među svojim najbližim rođacima, govoreći: „Veoma je žalosna stvar da vi previđate kako Mojsije brižljivo traga i krči put sopstvenoj sla- vi koju obezbeđuje izopačenim veštinama, pretvarajući se da je pod Bo- žijom zapovešću, premda je očigledno da je, protivno zakonima, dode- lio najviše svešteno zvanje Aronu, zaobišavši odluku naroda i sam ga na to zvanje izabravši, kao da ga je neko pozvao da udeljuje činove i dos- tojanstva onako kako se njemu svidi." To Kora reče, i još dodade da je taj prikriveni način nametanja zapravo mnogo grublji i bezobzirniji pre- ma narodu nego da je nametanje izvedeno otvoreno, jer ovako ne samo da im je oduzeo moć bez njihovog odlučujućeg dopuštenja, nego su još i ostali potpuno neobavešteni o njegovim domišljajima protiv njih. Jer, ko god o sebi misli da zaslužuje bilo kakvo dostojanstvo nastoji da ga zado- bije kakvim pažljivim i opreznim načinom, a ne putem otvorene prisi- le. Oni koji znaju da im je nemoguće da pravedno zadobiju počasti, pra- ve predstavu od tobožnje dobrote i libe se toga da uvode silu, te umesto toga podmuklim trikovima stižu do nezakonite moći. Zato je ispravno da ljudi kazne takve, čak i kada ovi o sebi misle da su uspešno prikriili svoje istinske namere; ispravno je i da im ne bude dopušteno da zadobiju toliku snagu da se napokon pred ljudima, bivajući bezbedni u nagomila- noj moći, mogu pokazati kao otvoreni neprijatelji. „S kakvim je pravom", dodade Kora, „Mojsije pozvan da daje, zašto je on taj koji udeljuje sveš- teničko prvenstvo Aronu i njegovim sinovima? Jer, ako je Bog odredio da ova počast bude ukazana plemenu Levijevom, ja sam je više zavredeo od njega; po svojoj sam porodici ravan Mojsiju, a iznad njega jednako po bo- gatsvu i po starosti; ali ako je Bog odredio da ova milost bude udelta najstarijemu, onda bi je najpravičnije Ruben morao poneti, a za njim Da- tan, Abiram i On [sin Peleta]. Jer ovo su najstariji ljudi tog plemena, a takođe i moćni zbog njihovog velikog imetka."

3) Govoreći ovako, Kora je želeo da sebe predstavi kao nekog ko se brine o opštem dobru, ali je uistinu nastojao da za sebe obezbedi ono dostojanstvo koje na pojedinca biva preneseno narodnom voljom. Tako je on, po svom zloćudnom planu, najpre govorio ljudima njegovog vlastitog plemena; ali kada se ove reči postepeno proširile do većeg broja lju- di, i kada slušaoci ovome dodaše ono što su želeli od kleveta, čitava vojska napokon beše ovima ispunjena. Onih koji su spletkarili zajedno sa Korom bilo je dve stotine pedeset, a među njima je bilo i uglednih lju- di, željnih da svešteničko prvenstvo bude oduzeto Mojsijevom bratu, a 142 JUDEJSKE STARINE

on sam da padne u nemilost; tako je i sama svetina bila razdraživana na pobunu, te je pokušala da kamenuje Mojsija, okupljajući se na nedoličan način, u jarnosnoj zbrkanosti i neredu. A onda su svi raspomamljeni iz- bili pred tabernakulom, da bi odagnali tiranina i oslobodili narod od robovanja pred njim koji je, pod izgovorom posredovanja božanskih uput- stava, na njih navlačio jaram nasilnih zabrana; jer, ako je zaista Bog taj koji bira pojedinca vlasnog da ponese prvosveštenučku službu, on bi takvoga unapred uzdigao do svima prihvatljivog dostojanstva, a ne bi do te počasti proizveo nekog ko po mnogo čemu zaostaje za drugima, i tak- vom udelio svetu službu; pa ako je čak Bog i prosudio tako da je umesno tu službu udeliti Aronu, onda bi On i omogućio narodu da stane iza tog izbora, a ne bi prepustio njegovom rođenom bratu pravo da udeljuje i ru- kopolaže.

4) Iako je Mojsije već dugo unazad predviđao ovu Korinu klevetu i uviđao razmere razdraženosti u narodu, ipak se nije uplašio, već je, znajući dobro koliko ih je ispravno savetovao u svim njihovim dotada- šnjim poslovima, i znajući da je njegov brat Aron postao nosilac prvos- veštenog zvanja po Božijoj zapovesti a ne zbog povlastice Mojsijeve li- čne blagonaklonosti, on sam bez straha došao do saborišta; a tamo, što se tiče svetine, on joj nije ni reč uputio, već se, što je glasnije mogao, obratio isključivo Kori; pa budući da je zahvaljujući prirodnom daru — jednom među mnogima koje je imao — bio vešt u držanju govora kojim je mogao duboko pokrenuti masu, on reče: „O, Kora, jednako ti i svi ovi s to- bom (pri čemu pokaza na dve stotine pedeset ljudi), izgleda da ste vredni ove počasti; uopšte se ne pretvaram kada izjavljujem da čitavo ovo tvoje društvo može zasluživati sličnu čast, iako možda i nisu svi tako bo- gati i tako ugledni kao što si ti sam. Ali čuj: niti sam ja preuzeo i do- delio ovu službu svom bratu zato što on nadmašuje druge bogatstvom, jer je sasvim istina da nas ti obojicu nadmašuješ veličinom svog imet- ka, niti zbog toga što ga ističe ugled njegove porodice, jer je Bog, dajući nam zajedničke pretke, učinio naše porodice ravnopravnim; ali, is- to tako, nisam ni iz bratskih osećanja podario njemu ono što bi i dru- gi mogao valjano obavljati, jer je izvesno da ja, iako sam udelio ovu po- čast po volji Božijoj i Njegovih zakona, nisam ovu namenio sebi samom već je preneo drugome, iako sam ja samom sebi svakako bliži od mog bra- ta, i prisnijim osećam sebe samog nego što ću ikada osećati njega; jer, sigurno ne bi bilo mudro od mene da se izlažem opasnostima prekršaja zakona, udeljujući srećnu zaštitu tumačenja ove službe nekome drugom. Ništa od toga, dakle, nije razlog, jer sam ja iznad takvih bednih činjenja, baš kao što ni Bog ne bi prevideo ovakva zbivanja i dopustio da bude ta- ko preziran, niti bi vam dopustio da budete u neznanju onoga što čini- te, kako bi sebi ugodio; već je On sam izabrao jednog koji će za Njega iz- voditi svetu službu, i tako nas ostale oslobodio te brige. Tako, dakle, nije reč o stvari na koju ja polažem pravo njenog

udeljivanja, već sam sve činio prema određenju Božijem. Zbog toga predlažem da se za tu službu i dalje bore oni koji u njoj nalaze zadovoljštinu, tražeći samo da ono-

KNJIGA ČETVRTA

143

me koji je već izabran, i koji je službu već dobio, može biti dopušteno da i sam ponudi sebe za kandidata. Jer on će pre izabrati vaš mir i va- še življenje bez pobunjenosti, nego ovo časno nameštenje, iako je isti- na da ga je on preuzeo sa vašim dopuštanjem; jer, iako Bog beše davalac, ipak Ga nismo uvredili kada smatrasmo da je umesno službu prihvatiti uz saglasnost vaše dobronamernosti; osim toga, bio bi to primer bez- božnosti kada bi se odbila takva uvažena služba kada je Bog nudi; šta- više, bilo bi previše nerazumno da, kada već sam Bog smatra umesnim da to zvanje neko zavazda primi na sebe, te ga još čini bezbednim i pouz- danim za primaoca, ovaj takvo što odbije. Ali neka sada ponovo Bog bu- de taj koji će presuditi kome će poveriti izvođenje žrtvovanja i koji će ravnati pitanjima religije; jer je besmisleno da Kora, koji gaji ambicije prema tom zvanju, može sprečiti Boga u Njegovoj moći da službu dodeli onome koga sam izabere. Hajdemo, dakle, da stavimo tačku na vašu pobu- nu i uznemirenost po ovom pitanju; i neka sutra ujutru svaki od vas koji želite da preuzmete službu prvosveštenika donese kadionicu od kuće i dođe ovamo s tamjanom i vatrom; a onda i ti, o, Kora, nemoj sebe praviti većim od Boga, već prepusti Njemu presudu, i pričekaj da vidiš za koju će se stranu On ovom prilikom odlučiti. Ali i ti neizostavno dođi, da bi nadmetanje oko ove cenjene službe moglo dobiti razrešenje. A pretpo- stavljam da i Aronu bez uvrede možemo dopustiti učešće, kako bi i on sebe podvrgao ispitivanju, budući da je i on istog soja sa tobom i tokom svog sveštenosluženja nije učinio ništa što bi ga učinilo podložnim izuzimanju. Dođite, onda, svi zajedno, i ponudite svoj tamjan javno pred narodom; a kada učinite tako, onaj čiju žrtvu Bog bude prihvatio biće postavljen na vrh sveštenog staleža, i biće čist od kleveta koje sada pa- daju na Arona — da je, naime, dobio ovu milost zahvaljujući tome što je moj brat."

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SU PO VOLJI BOŽIJOJ, UNIŠTENI ONI KOJI SU POKRE- NULI POBUNU; I
KAKO JE ARON, BRAT MOJSIJEV, SEBI I SVOME POTOMSTVU ZADRŽAO
VLAST NAD SVEŠTENSTVOM

1) Nakon što Mojsije ovo izgovori, mnoštvo napusti neobuzdano po- našanje kojem se do tada odavalo, kao i sumnje povodom Mojsija, te pozdra- vi ono što je rekao; jer su izneseni predlozi bili ispravni i u ljudima izazvali poštovanje. Zbog toga se, posle svega, okupljeni mirno razido- še. Ali sledećeg dana oni ponovo dođoše na sabor, kako bi prisustvo- vali žrtvovanju i izboru koji će biti napravljen između kandidata za najviše svešteno zvanje. No se i ovaj skup pokazao nemirnim, budući da okupljeno mnoštvo beše u velikoj napetosti, iščekujući ono što će dogoditi; jer bi neki od njih bili veoma zadovoljni kada bi Mojsije bio osuđen za zla činodejstva, dok su, tome nasuprot, oni mudriji među njima- 144 JUDEJSKE STARINE ma želeli da napokon budu oslobođeni tekućeg nereda i rastrojstva, jer su se bojali da će, ukoliko pobuna bude potrajala, odlični poredak nji- hove državne zasnovanosti biti razoren; ali je ipak najveći deo nara- da prirodno uživao u povici protiv njihovih upravitelja, i, menjajući svoje mišljenje prema huškanjima svakog

govornika, uznemiravao javni red. Mojsije je poslao glasnike Abiramu i Datanu i naložio im da se priključe skupu, i tamo sačekaju svete službe koje su imale da budu izvr- šene. Ali su oni glasnici odgovorili da ne samo da se neće odazvati Mojsijevim pozivima, već ni da, štaviše, neće prevideti njegovo pona- šanje koje za njih postade odviše pogorđeno zlim postupanjima. Kada je Mojsije čuo ovakve odgovore, on zatraži da ga narodne starešine prate, te ode do Datanove stranke, ne nalazeći ničega strašnog u odlasku do tih drskih ljudi — te se i drugi, videvši njegovo držanje, ne usprotiviše i pođoše s njim. Ali kada Datan i njegove pristaše shvatiše da Mojsije i narodni uglednici dolaze k njima, oni se i sami podigoše te, stavši pred svoje šatore zajedno sa ženama i decom, čekahu izgledajući šta će Mojsije uraditi. Uz sebe su imali i sluge spremne da ih brane, u slučaju da Mojsije protiv njih upotrebi silu.

2) Ali on priđe bliže, podiže ruke k nebu, pa povikavši najglasnije što je mogao kako bi ga čitavo mnoštvo čulo, reče: „O, Gospodaru bića koja su na nebu, zemlji i u moru; Ti si najverodostojniji svedok onoga što sam činio, svedok da sve to beše rađeno prema Tvome nalogu, baš kao što Ti beše taj koji nam je nudio pomoć u svemu što nastojasmo da pre- duzmemo, pokazujući milosrđe prema Jevrejima u svim njihovim nesreća- ma. Dođi, onda, i sada, i poslušaj sve što kazujem, i neka nijedna misao moja ili čin ne izmaknu Tvome znanju, i nemoj me prezreti uskrativši mi da, braneći mi, govorim ono što je istina ne obazirući se na nezah- valna podmetanja ovih ljudi. Što se tiče dela činjenih pre moga rođenja, Ti ih znaš najbolje, budući da si ih saznavao gledajući ih neposredno a ne iz priča, jer si im prisustvovao dok su se pred Tobom odvijala. Ali što se tiče potonjih i nedavnih delanja, u koja se ovi ljudi, iako im veo- ma dobro znaju tok i svojstva, pretvaraju da sumnjaju, Ti budi moj svedok! Usred provođenja života u mirnoj privatnosti ja napustih sve one dobre stvari koje, zahvaljujući svojoj radinosti i promišljanju, uživah zajed- no sa tastom Ragulom, i predadoh se svom narodu, zbog koga dopadoh mno- gih stradanja. Takođe sam na sebe preuzeo velika i trudna dela potreb- na da bi narod doveo do slobode, a kasnije da bih učinio da može opsta- ti, uvek se pokazujući spremnim da mu pomazem u svakoj njegovoj nevolji. Sada, međutim, budući da sam pod sumnjom ljudi koji svoje postojanje du- guju upravo mom trudu, dođi, o Bože, jer mi razum govori da se Tvom do- lasku smem nadati; dođi, kažem, Ti koji si mi se ukazao u vatri na gori Sinajskoj, i učinio mi čujnim glas koji mi se iz nje obraćaše, kao što i vid moj naseli nekolicinom čudesa što si mi ih na tom mestu prikazao, zapovedivši mi da pođem u Egipat i narodu objavim Tvoju volju; dođi, o Ti, koji si narušio samozadovoljstvo Egipćana njihovom vlašću i pose- dima, davši nam priliku da od njih odbegnemo, učinivši uticajnu moć

faraonovu slabijom od moje; dođi, Ti koji si za nas od mora učinio su- vo tle u času kada više ne znasmo kuda bi sa sobom, Ti koji potom spreči prolaz Egipćanima, povrativši razorne talase koji se za nas behu raz- dvojili; dođi, kao i onda kada si golotinju našu obezbedio naoružavši nas oružjem neprijatelja, ili kada si presahle izvore pokrenuo i za nas spasonosno pitkim učinio, ne uskrativši nam potom ni čudo istočenja vode iz stene kada bez nje žeđasmo na samrti; dođi, Ti koji si nam živo- te najpre sačuvao plodovima sa mora kada nam je zemlja svoje uskratila, a potom nam sa neba poslao utaženje kakvo nikada niko ranije nije vi- deo; dođi, o Ti, koji si nam ukazao na znanje o zakonima Tvojim i pripre- mio nas za prihvatanje

ispravne vladavine — dođi, kažem, o Ti, Gospo- daru vascelog sveta, dođi kao vrhovni Sudija i Svedok moj koga ništa ne može potkupiti, i pokaži kako ja nikada nisam prihvatio nijedan pro- tivzakonit dar od ma koga Jevrejina i nikada, za račun nekog bogataša, nisam optužio čoveka koga je trebalo opravdati, baš kao što nikada ni- sam ni pokušao da pozledim ovu našu zajednicu. Evo me sada ovde optu- ženog za stvari koje su beskrajno daleko od mojih namera, jer mi se pod- meće da sam Aronu udelio zvanje prvosveštenika ne po Tvojim zapovesti, već po ličnoj naklonosti. Zato sada Ti pokaži da je sve što sam činio bilo upravljano Tvojim providenjem, i da ništa od svega nije plod slu- čaja otrgnutog od čvrstog izvršenja volje Tvoje koja je sve vodila i dove- la do cilja. Takođe pokaži da Ti beše taj koji se staraše o izvršenju do- bra nad Jevrejima — pokaži, velim, sve to kažnjavajući Abirama i Da- tana koji te proglašavaju udaljenim i nepojamnim bićem, takvim koga ja nadvladavam svojim lukavstvima. Pokaži ispravnost mojih reči nano- seći takve razgovetne kazne ovim ljudima koji se tako bezumnim supro- tstavljanjem bacaju u lice Tvojim slavi, učini tako što ćeš ih ukloniti sa zemnog sveta, ali ne nikakvim posebnim načinom, već tako da se či- ni da umiru onako kako svet napuštaju i ostali ljudi: učini, dakle, da se zemlja kojom koračaju pod njima otvori i proguta ih skupa sa porodi- cama i svim dobrima njihovim. Neka to bude silno upriličenje dejstva Tvoje moći, a takav način patnje i skončavanja nauk svima onima koji bi hteli da se gorde osećanjima koja Tebe unižavaju. Na taj ću način i ja os- tati osvedočenim slugom Tvojim, u službi pouka koje si mi udelio. Ali ukoliko su klevete što ih protiv mene podigoše istinite, onda sačuvaj ove ljude od svakog zla, i sva ona pogibelj i satiranje što ih moljah da na njih budu sručene, učini da meni zapadnu. A kada budeš nametnuo te kaz- ne onima koji su nastojali da nepravdu čine svome narodu, završi delo tako što ćeš ljudima udeliti slogu i smirenje. Spasi ovo mnoštvo koje sledi Tvoje zapovesti, sačuvaj ga slobodnim od svake štete i ne dopusti da drugi ma kako otrpe zbog kažnjavanja onih koji zgrešiše; jer Ti naj- bolje znaš da nije pravično da zbog zlobe pojedinih ljudi čitav narod Izraelita podnosi teret odmazde."

3) Čim Mojsije ovo izgovori, dok mu iz očiju levahu suze, zemlja se iz- nenada pokrete, a potres kojeg to pomeranje tla proizvede bio je nalik onome koje vetar proizvodi sa talasima morskim. Ljudi se užasnuše, a 146 JUDEJSKE STARINE zemlja koja dotle mirno počivaše pod njihovim šatorima najednom po- tonu uz strahovit tresak, i u svoju urvinu povuče sve ono što beše dra- go pobunjenicima koji tako potpuno bez traga postradaše, da se na tome mestu potom nije mogao videti nikakav nagoveštaj da tu donedavno be- hu živi ljudi — jer se zemlja otvorila samo zbog njih, i potom se iznova zatvorila, i sve se povrati u stanje i izgled kakvi bejahu pre, do te mere bez ikakve promene da neko ko bi kasnije gledao u to mesto ne bi mogao ni naslutiti da se kakav strahotan udes tu odigrao. I tako ti ljudi po- stradaše, naposljetku postavši samo povodima za upriličenje nepojam- ne Božije moći. A nakon svega zaista ne beše nikog da ih je ožalio, i to ne zbog nesreće koja ih je zadesila — a koja bi inače zasluživala naše saosećanje — već stoga što se njihovi rođaci čak radovahu stradanjem buntovnika: jer, na pogled ove žalosne odmazde koja pokaza svu opravda- nost presude njihove krivice, ljudi posve zaboraviše na rodbinske veze koje su ih spajale, nalazeći da su ljudi poput Datana kužni po zajednicu, pa da su kao takvi s pravom i odstranjeni, i uopšte se za njima u žalos- ti ne okretoše.

4) A Mojsije tada pozva one koji se behu naumili nadmetati za prvosveštenu službu, spreman da otpočne postupak koji će odlučiti o onome koji je mogao biti prvosveštenikom, a koji beše jednostavan: onaj, naime, čijim žrtvovanjem Bog bude ponajviše zadovoljan, mogao je s nepobitnim pravom biti naimenovan na taj položaj. Do tog poprišta, dakle, dođoše dve stotine pedeset ljudi koje je svetina istinski uvažavala ne samo zbog moći njihovih predaka, već i zbog njihove vlastite vrednosti kojom su nadmašivali ostale — a među njima takođe i Aron i Kora. Te tako svi oni ponudiše paljeni tamjan u kadionicama što ih doneše sa sobom pred tabernakul. A ovde se iznenada razbukta takva vatra kakvu niko dotle ne vide, i za koju niko niti ču niti je mogao pretpostaviti ne samo da je ljudskom rukom zapaljena ili proizvedena poznatim trenjem drveta jedno o drugo, već ni erupcijama zemljinim što ih je poginulo podzemno pucanje užarenih stena: ova je vatra, naime, bila vanredno blještava i imala je strahovit plamen, takav koji je mogao biti užgan samo zapošću Božijom — a provalom ovog ognja celi skup, uključujući i Koru, beše trenutno uništen, i to tako potpuno da od njihovih spaljenih tela ne ostade ni jednog jedinog traga. Od svih je, dakle, samo Aron preostao, i on ni najmanje ne beše vatrom pozleđen, jer je Bog oganj poslao samo na one koji su morali biti spaljeni. A Mojsije, nakon što svi ti ljudi behu uništeni, požele da se sećanje na ovaj strašni sud prenese za potomstvo, te da i buduća doba budu upoznata s onim što se dogodilo; zbog toga on naloži Eleazaru, sinu Aronovom, da položi njihove kadionice kraj bakarnog oltara, kako bi ove bile uspomene za potomstvo na ono što su njihovi vlasnici morali pretrpeti zbog primisli da se moći Božijoj može umaći. Tako, nakon svega, na Arona više nije padala sumnja da je vlast nad sveštenstvom zadobio zbog naklonosti Mojsijeve, već po javnom sudu Božijem; stoga su on i potomstvo njegovo mogli u miru uživati u toj časnoj službi.

ŠTA SE DOGAĐALO S JEVREJIMA TOKOM TRIDESET OSMOGO- DIŠNJEG
LUTANJA U PUSTINJI

1) Pobuna, pak, o kojoj je bilo reči, daleko od toga da poslednjim stra- danjima buntovnika beše okončana, već je, naprotiv, postajala sve snaž- nija i nepodnošljivija. A uzrok koji je takvo pogoršavanje činio nemi- novnim ležao je u tome što su nedaće koje skoliše Jevreje izgledale kao da neće prestati, već da će trajati dugo vremena; jer su ljudi, već čvrsto verujući da sve što se događa ne biva bez nadzora Proviđenja Božijeg, zaključivali da u svim tim teškim zbivanjima zajednička mora biti i očiglednost Božije naklonosti prema Mojsiju — otuda je narod okri- vljavao svoga zakonodavca za to što je Bog na njih toliko gnevan, te da sve- mu što se događalo povodom uklanjanja buntovnika razlog nije toliko u zlobivosti onih koji su kažnjeni, već u tome što je Bog izašao u susret Mojsijevoj želji za kažnjavanjem; shodno tome, počeo se govoriti da ti lju- di i nisu uništeni zbog svojih grehova, već samo zbog toga što behu rev- nosni u obožavanju Boga, a da je onaj koji je zaista odgovoran za proroči- vanje Jevreja uništavanjem tolikih ljudi — i to, navodno, najboljih među njima — pored toga što je sam posve izbegao svakoj kazni, još uspeo i da sveštenoslužjenje dodeljeno njegovom bratu potvrdi tako čvrsto da ga vi- še niko nije mogao osporavati, budući da više nikog nije ni moglo bi- ti ko bi se usudio da na to zvanje polaže pravo, nakon što je video ka- ko su jedno postradali oni koji su se prvi oprobali da to pokušaju. Po- vrh svega, štaviše, i rođaci onih koji su uništeni preklinjahu narod da otupi odbojnost koju oseća prema Mojsiju, budući da je po njih najbez- bednije da tako učine.

2) Mojsije, pak, dobro uočivši da u ljudimo ponovo vri nezado- voljstvo, poboja se da će ovi pokušati sa nekim novim ispadima kojih će neka nova velika i žalosna nesreća biti neminovna posledica. Sto- ga on sazva narod u sabor, te strpljivo saslušao šta su imali reći u svoju odbranu, ničim ne protivrečeći kako u gomili ne bi još više potpi- rio žučnost; jedino što je zatražio beše da starešine plemena donesu sa sobom svoje štapove koji su na sebi imali upisana imenima plemena čiji oni behu vođi, ponudivši predlog da prvosveštenstvo dobije onaj na čijem štapu Bog pokaže znak prihvatanja. Ovo bi prihvaćeno, te ta- ko svi doneše štapove, a među njima i Aron, na čijem štapu beše upi- sano ime plemena Levita. Sakupivši ih, Mojsije položi ove štapove u tabernakul Božiji. Sutradan on iznese napolje štapove koje su jedan za drugim prepoznavali oni koji su ih doneli, budući da su ih lako razli- kovali kako oni sami, tako i okupljeno mnoštvo, te su mogli utvrditi da ih je Mojsije sve vraćao u istom onom obliku i stanju u kojem ih je i primio, osim štapa Aronovog, na kojem svi spaziše pupoljke i grane ka- ko izbijahu iz njega, skupa sa zrelim plodovima badema, budući da je štap bio izdeldjan od ovog drveta. Ljudi behu veoma zapanjeni ovim neobičnim ¹⁴⁸ JUDEJSKE STARINE

prizorom, pa ako su Mojsije i Aron dotle i bili donekle omraženi, lju- di sada tu omrazu potisnuše u sebi, i počeoše poštovati Božiju odlu- ku koja se ovim načinom u njihovu korist projavila; te tako uskoro po- češe pljeskanjem pozdravljati ono što je Bog ovime ozakonio, pa bez ot- pora dopustiše Aronu da dalje u miru upražnjava svoje svešteno stare- šinstvo. Jer je na ovaj način, dakle, Bog tri puta ukazima Aronu dodelji- vao službu, koju je ovaj nadalje zaista mogao uživati bez ikakvih

uzne- miravanja. Osim toga, ovim poslednjim znakom je i pobuna Jevreja, koja odista beše velika i burna i koja nemalo vremena trajala, napokon bi- la okončana.

3) Budući da je pleme Levita, posvećeno obožavanju Boga, Mojsije iz- dvojio od ostalih oslobodivši ga obaveze ratovanja i sličnih bezbed- nosnih zaduženja da ne bi, pašteći se oko traganja za zadovoljenjem os- novnih životnih potreba, zapostavili Hram, Mojsije zapovedi ostatku Jevreja da, prema Božijoj volji, zaposednu zemlju Kanaan, kako bi što pre prepisali četrdeset osam beričetnih gradova Levitima, omogućivši im da uživaju u njihovim predgrađima protezanim najviše dve hilja- de kubita od gradskih zidina. Pored toga, propisao je i da ljudi moraju plaćati desetak od svojih godišnjih prinosa, jednako Levitima i sveš- tenicima. Tako je unapred rešeno šta je ovo pleme imalo da prima od os- tatka naroda; ali mislim da je neophodno da iznesem šta je to što je od strane svih drugih plaćano sveštenicima zasebno.

4) Pre svega, Levitima je naloženo da od svojih četrdeset osam grado- va trinaest imaju prepustiti sveštenicima, te da za njih izdvajaju dese- ti deo onog desetka koji su od naroda sami dobijali svake godine. Osim toga, ljudi su morali Bogu prinositi prve plodove svega što su pri- kupljali od prinosa zemljinih, baš kao što su i tačno određeni pose- dnici bili u obavezi da prvorodne od svih četvoronožnih životinja — ukoliko ta prvorodenčad behu muškog pola — dovode za žrtvovanje, odnosno da ih donose sveštenicima koji će ih klati, kako bi oni i nji- hove porodice mogli imati mesa za obedovanje u svetom mestu; oni, pak, vlasnici prvorodne stoke koji prema zakonima naše zemlje nisu bi- li zaduženi da sveštenicima namiruju iznos životinja potreban za žrtvovanje, morali su davati jedan i po šekel u korist sveštenika, s tim što su za svako novorođeno muško dete morali davati pet šekela; ovi su takođe morali davati prvu striževinu ovčijeg runa, a kada bi pe- kli hlebno žito i od ovoga pravili vekne morali su deo davati svešte- nicima za ishranu. Osim toga, kada je ma ko polagao kakav sveti zavet — pri čemu mislim na one koje su nazivali Nazarenima, koji su puštali da im raste duga kosa i koji su se uzdržavali od pijenja vina — kada bi osveštavao svoju kosu⁴⁰ i ponudio je na žrtvu, bio je obavezan da poseče- ne vlasi dodeli sveštenicima [kako bi je ovi sagoreli u vatri]. Takođe i oni koji sebe posvećuju Bogu, kao korbani, koje Grci nazivaju darovani- ma, kada žele da budu oslobođeni od takvog zavetovanja moraju položi- ti novac sveštenicima, trideset šekela ako je reč o ženi, pedeset ako je muškarac; ali ako je neko od njih odviše siromašan da priloži to-

liku sumu, svešteniku je dopušteno da odredi iznos za koji smatra da je prikladan. Ukoliko ma ko kolje životinju za neko lično praznovanje koje nije religiozne prirode, obavezan je da donese želudac, bok [ili grudi] i desno rame žrtvovane životinje sveštenicima. Svime ovime Mojsije je osmislio način da sveštenici budu zadovoljavajuće izdržavani, če- mu još treba dodati i sve ono što ljudi prilazu žrtvujući za oproštaj grehova, a što sam ja potanko izneo u ovoj knjizi. Osim ovoga, Mojsije je naložio da mimo svega što je dodeljeno sveštenicima, i njihove sluge, [njihovi sinovi] njihove kćeri i njihove žene, mogu od priloga koristi- ti sve, baš kao i oni sami, s izuzetkom onoga što je dobijeno ponudama žrtava za oproštaj grehova; jer su od ovoga poslednjeg mogli jesti samo muškarci sveštenečkih porodica, i to takođe isključivo u Hramu i sa- mo istoga dana kada je žrtvovanje obavljeno.

5) Nakon što je doneo sve ove uredbe a pobuna bila okončana, Mojsije je pokrenuo celu vojsku i stigao do granica Idumeje. Potom je kralju ove zemlje poslao izaslanike, tražeći da im bude dopušten prolaz kroz nje- govu zemlju; pri tom bejaše spreman da ovome položi bilo koje traženo jemstvo, kako bi ga obezbedio od ma koje moguće štete. Osim ovoga, tra- žio je od kralja i slobodu da njegova vojska može kupovati namirnice, a, ukoliko ovaj tako bude zahtevao, Mojsije beše spreman da plati koliko je potrebno i za vodu koju bi usput potrošili. Ali kralj Idumeje ne be- še zadovoljan ovakvim Mojsijevim poslanicama, te stoga ne dopusti pre- laz jevrejskoj vojsci, već povede svoje naoružane ljude da ih presretnu i spreče ukoliko pokušaju da nasiljem obezbede prolaz. Zbog ovakvog se odgovora Mojsije morale posavetovati sa *proročanstvom* [ili *oraklom*, tj. Umimom i Turimom], koje mu, međutim, ne dozvoli da prvi započne rat; stoga za Mojsija i vojsku nije bilo drugog rešenja do da se povuku i putuju obilazeći Idumeju, kroz divlje i nenastanjene predele.

6) U to je vreme okončanju života stigla Mirjam, sestra Mojsijeva, na- vršivši četrdesetu godinu od kada je napustila Egipat, a njena smrt pa- de u prvi dan lunarnog meseca Ksantikusa. Narod je ovim povodom up- riličio veličanstven i raskošan pogreb, a njeno telo beše sahranjeno na planini koju nazivahu *Sin*. A kada prođe trideset dana tokom kojih je oplakivao, Mojsije očisti ljude na sledeći način: on povede junicu koja nikada nije služila oranju niti parenju, i koja beše posve zdrava i u celosti crvene boje, i doveđe je na izvesno mesto u blizini logora, savr- šeno čisto. Junicu je tu zaklao prvosveštenik, i njenu krv prstom popr- skao sedam puta pred tabernakulom Božijim; posle ovoga, čitavo je telo žrtve spaljeno, zajedno sa kožom i drobom, a u središte vatre behu baca- ni drvo kedra, mindrak⁴¹ i skerletna vuna; potom je jedan od očišćenih ljudi sakupio sav pepeo i položio ga na mesto takođe prethodno očišće- no; pa kada je ma koja osoba u procesiji potom prolazila pored tela po- kojnice, oni stavljahu malo toga pepela u izvorsku vodu zajedno sa mind- rakom, i, potapajući deo pepela u nju, oni su ovu vodu prskali po sebi, i to kako trećeg tako i sedmog dana, nakon čega se svako od onih koji je tako činio mogao smatrati čistim. A isti je postupak Mojsije naložio da bu- 150

JUDEJSKE STARINE

de učinjen i onda kada plemena budu kročila u njihovu vlastitu [Obeća- nu] zemlju.

7) Kada je dovršeno ovo očišćenje što ga je Mojsije, kako je opisa- no, izvršio u čast okončanja žalosti zbog smrti njegove sestre, on na- loži vojsci da ponovo krene u marš kroz pustinju i kroz Arabiju; a ka- da dođoše do mesta okruženog visokim planinama koje su Arabljeni sma- trali svojom prestonicom, i čije prethodno ime beše Arka a sada no- si ime *Petra*, Aron se, nakon što izjavi Mojsiju da je spreman za umi- ranje, naočigled cele vojske pope na jedan od vrhova koji su se izvijali naspram njih. Tu on skide svoju prvosveštenu odeždu i uruči je svo- me sinu Eleazaru, kojem je prvosveštenu čin imao pripasti stoga što je bio stariji od dvojice Aronovih sinova; i tada, tako izložen pogledi- ma mnoštva, Aron preminu. Umro je iste godine kada je izgubio i sestru, proživевši stotinu dvadeset i tri godine. Preminuo je prvog dana lu- narnog meseca kojeg Atinjani nazivaju *Hekatombeon*, Makedonci *Lous*, a Jevreji *Aba*.

POGLAVLJE PETO

KAKO JE MOJSIJE PORAZIO SIHONA I OGA, KRALJEVE AMORITA, I UNIŠTIO
ČITAVU NJIHOVU VOJSKU A POTOM PODELIO NJIHOVU ZEMLJU NA DVA
PLEMENA I JOŠ JEDNU POLOVINU TREĆEG
PLEMENA JEVIJE

1) Ljudi oplakivahu Arona trideset dana, a kada se navršši ovo vreme žalosti, Mojsije pokrete vojsku odatle i stiže do reke Arnon koja je, ističući iz Arabijskih planina, i protičući kroz besputne predele, uvišala u jezero Asfaltitis, postajući prirodnom granicom između zemlje Moabita i zemlje Amorita. Ova je zemlja veoma plodna i kadra da održi u životu veliki broj ljudi, zahvaljujući raznovrsnim dobrima kojima rađa. Mojsije otuda posla izaslanike Sihonu, vladaru te zemlje, sa jednom već ranije izraženom željom: da njegovoj vojsci dopusti prolaz, tražeći zauzvrat koju mu god drago zalogu bezbednosti; i obeća uz to Mojsije da nikakvu štetu neće prolaskom učiniti, ni zemlji kojom Sihon vlada, ni njenom stanovništvu, te da je spreman da namirnice plaća po ceni koju domaćin u svoju korist odredi, makar i tražio da im prodaje običnu vodu. Ali Sihon odbi ovu ponudu i postavi svoju vojsku u borbeni poredak, te preduze sve što beše potrebno da Mojsiju spreči prelaz preko Arnona.

2) Kada Mojsije vide da je amoritski kralj spreman da uđe u neprijateljstvo s njima, on nađe da ne bi smeo preći preko takve uvrede; pa, rešivši da odvrati Jevreje od njihovog malodušnog raspoloženja i spreči rastrojstvo koje odatle neminovno proističe, a koje i beše uzrokom njihove minule pobune (iako i sada behu daleko od toga da u sebi gaje pomisli), on upita Boga: da li bi ih trebalo pognati u bitku? A ka-

KNJIGA ČETVRTA

151

da mu Bog na ovo pitanje obeća pobedu, Mojsije se veoma okuraži, te beše spreman da nastavi sa pripremom za borbu. Shodno tome, on odmah stade hrabriti vojnike, želeći da u njima razbudi oduševljenje zbog predstojeće bitke, sada kada im je Bog za to dao dopuštenje. I zaista, vojska se sada, prihvativši Božiju ponudu, predade onome za čime je dugo čeznula, stavivši na sebe oklop i bez oklevanja izvršivši sve potrebne pripreme. Ali se amoritskom kralju nimalo ne dopade ova rešenost Jevreja da ga napadnu, te se veoma prepadoše kako on, tako i njegova vojska koja se nedavno pokazivala kao veoma hrabra, no se sada nađoše užasnutim; te tako oni ne mogahu odoleti ni prvom naletu, a još manje behu kadri da se dalje nose s Jevrejima, već ubrzo pobegoše smatrajući da će im to povlačenje doneti mnogo povoljniji ishod nego prihvatanje borbe, jer su time stupali u okrilje svojih gradova, koji behu veoma jaki. Ali od ovog se nimalo oni ne okoristiše, jer im gradovi nisu mogli doneti nikakvu prednost budući da se Jevreji, videvši da neprijatelji napuštaju bojište, odmah ustopice dadoše u poturu; pa kada probiše njihove linije, Jevreji ih silno prestrašiše, te se celina vojske raspade a jedan njen deo počeo bežati prema gradovima; ali su Jevreji i ove bodro gonili, uporno usvajajući u poslu koji su započeli; pa, bivajući veoma vešti streljanju iz prački i spretni u odapinjanju strele ili ma kojoj drugoj veštini iste vrste, a takođe i zahvaljujući tome što na sebi nisu imali ništa drugo do lagani oklop koji ih nije ometao u brzom kretanju, oni potpuno uništiše neprijatelje; a one koji među ovima behu u bekstvu ponajdalje odmakli, Jevreji dosegnuše pračkama i lukovima, te tako velika većina Amorita bi pogubljena. Oni, pak, koji izbeguše pogibiju, behu teško izranjavani te postradaše mnogo više od žedi nego od onih protiv kojih su se

borili, budući da je bilo letnje doba. Pa kada se ogromna većina ovih odbeglih domože reke željna vode, Jevreji ih opkoliše i pobiše sve do jednog, a među njima i kralja Sihona. Jevreji potom opljačkaše mrtva tela, a zatim se predadoše molitvi. Zemlja koju su zauzeli bila je kr- cata izobiljem plodova, i vojska se bez straha kretala posvuda, pri tom usput prikupljajući stoku. Osim toga, zarobili su i veliki broj življa poraženih Amorićana, budući da ih ni na koji način nisu mogli spre- čiti da se predaju, jer su svi njihovi ljudi pod oružjem već bili pobije- ni. Takvo, dakle, beše strahotno razorenje Amorićana, koji niti behu mudri u rasuđivanju, niti hrabri na delu. Jevreji posve zauzeše njihovu zemlju, koja se nalazi između tri reke i prirodno naliči kakvom ostr- vu: reka Arnon beše na jugu; Jabok je omeđavaše sa severa, a njegove vode, utičući u Jordan, gube svoje ime i preuzimaju drugo, ono Jordana, dok sam Jordan protiče na zapadnoj strani.

3) A kada su već stvari dotle dovedene, Og, kralj Galada i Gaulanitisa, napade Izraelićane. On je poveo vojsku žureći da pomogne svom prija- telju Sihonu; ali, bez obzira što ga je već našao pogubljenim, on ipak ne odustade od namere da dođe i upusti se u borbu s Jevrejima, verujući, s jedne strane, da može biti odviše tvrd orah za njih, a, s druge, željan da oproba njihovu vrednost. Ali, njegove nade behu uzaludne, jer u bici 152

JUDEJSKE STARINE

i sam pogibe, baš kao što i čitava njegova vojska beše uništena. Ta- ko je Mojsije prešao i Jabok, i pregazio kraljevstvo Oga. Zauzeo je nji- hove gradove i pogubio sve njihove stanovnike koji su u imućnosti pre- vazilazili sve ljude u tom području, zbog plodnosti zemljišta i najraz- novrsnijeg drugog bogatstva. Pa i sam kralj Og jedva da je za života imao nekoga sebi ravnog, bilo u veličini tela ili u ukupnoj privlačnosti pojave. Bio je takođe i čovek veoma žustrih pokreta, te tako njegove kre- tnje nisu zaostajale za veličinom njegovog stasa i privlačnosti tela. A Jevreji su lako mogli pogoditi kolika beše njegova snaga i veličina kada su oteli njegov krevet u Rabatu, kraljevskom gradu Amonita; bio je gvoz- dene konstrukcije, širine četiri kubita, a u dužinu imao kubit vi- še od dvostruke širine. Pad ovog silnog kralja ne samo da je poboljšao okolnosti u kojima su se trenutno nalazili Jevreji, već je njegova smrt bila povod i njihovim budućim uspesima; jer oni redom zauzeše šezde- set gradova koji dotle behu kraljevi i svi odreda opasani odličnim zi- dinama, a svojom unutrašnjošću, svi zajedno i svaki ponaosob, osvajači- ma doneše veliki plen.

POGLAVLJE ŠESTO

O PROROKU VALAMU I O TOME KAKAV ON BEŠE ČOVEK

1) Nakon što je preveo svoju vojsku preko reke Jerihona, Mojsije po- diže logor u velikoj ravnici naspram istoimenog grada, koji je zauzi- mao veoma dobar položaj i raspolagao odličnim uslovima za uzgajanje palminog drveća i balzama. Stanje u redovima Jevreja sada već beše puno ponosa zbog postignutih pobeda radi kojih su, shodno tome, pokazivali veliku glad za novim bitkama. Imajući to u vidu, Mojsije, nakon što je nekoliko dana odvojio za prinošenje žrtava zahvalnica Bogu i svetko- vanje naroda, poslao deo oklopljene vojske da opustoše zemlju Midijanaca i

zauzmu njihove gradove. Okolnosti pod kojima se Mojsije rešio da uđe u rat sa Midijancima, izgledahu ovako.

2) Kada je Balak, kralj Moabita, koji je još od predaka nasledio prijateljstvo i savezništvo sa Midijancima, video u kakvu veličinu izrastaju Izralićani, veoma se uplašio za svoju vlastitu i bezbednost svog kraljevstva; ovo stoga što on nije bio upoznat s time da se Jevreji neće više mešati u posede drugih zemalja, već se moraju zadovoljiti posedom Kanaana, zbog čega im je Bog zabranio da idu u dalja osvajanja⁴². Stoga on, sa više žurnosti nego mudrosti, odlučio da pokuša da napadne Jevreje rečima, budući da je smatrao kako bi bilo nesmotreno upuštati se u vojne okršaje s njima posle njihovih poslednjih ratnih uspeha iz kojih čak izdohle srećniji nego što behu pre onog negdašnjeg poraza; a način kojem se Balak domislio sastojao se u pokušaju da ih spreči u daljem snaženju tako što će poslati izaslanike i zatražiti pomoć Midijanaca. Sa svoje, pak, strane ovi su Midijanci poznavali izvesnog Valama,

KNJIGA ČETVRTA

153

koji je živio pokraj Eufrata i bio jedan od najvećih proroka tog vremena i u prijateljstvu s njima; k njemu su, dakle, Midijanci uputili jednog od svojih kneževa, zajedno sa Balakovim izaslanicima, kako bi izmolili od proroka saglasnost da pođe s njima i izgovori reči kletve za uništenje Jevreja. Valam je zaista rado primio izaslanike i ljubazno se sa njima općio; hodio, te, kada večeraše, on se osami da bi ispitao volju Božiju i saznao kako stoji s tim razlogom zbog kojeg su Midijanci došli k njemu. Ali kada saznade da se Bog odupire njegovom polasku, Valam iziđe pred izaslanike i reče im da je on sam, istina, veoma voljan i željan da iziđe u susret njihovom zahtevu, ali da je Bog protivan takvim njegovim namerama, onaj Bog koji ga je i doveo do tako velikog ugleda zbog istinitosti njegovih predviđanja; jer je ta vojska, zbog koje su oni došli kako bi ga umolili da na nju baci kletve, u milosti Božijoj, zbog čega ih on savetuje da se vrate kući i da više ne istrajavaju u neprijateljstvu prema Izraelcima; pa kada im dade takav odgovor, on otpusti izaslanike.

3) Balak se, međutim, nije mogao pomiriti sa ovakvim savetom, već ubedi Midijance da još jednom pošalju izaslanike k Valamu, što oni i učiniše popustivši pred žarkim Balakovim preklinjanjima i naganjima, a ovaj prorok, željan da udovolji gostima, ponovo ispita Boga koji, međutim, beše u sebi veoma nezadovoljan i ovim drugim ispitivanjem, te ovom prilikom, s namerom da kazni drznike, proroku naloži da više nipošto ne protivreči izaslanicima. Valam, međutim, nije shvatio da mu je Bog izdao takvu zapovest s namerom da ga obmane, te tako odista i pođe s izaslanicima; ali kada ga je božanski anđeo presreo na putu u času kada se Valam zateče u jednom uskom klancu i beše zagrađen zidom s obe svoje strane, mazga koju je prorok jahao prepoznala je da se pred njima obreo božanski duh, te pritišće Valama uz jedan od zidova ne obazirući se na udarce što ih je ovaj zadavao budući da je bio prignječen zidom; ali kada mazga zbog anđelovog neprestanog uznemiravanja i zbog zadavanih udaraca pade na tle, ona po volji Božijoj progovori ljudskim glasom i požali se na Valama koji ju je nepravilno povređivao; jer, bez obzira što nikada ranije nije mogao pronaći nijedan prekršaj u njenom služenju, on joj je ovom prilikom zadavao udarce, ne razumevajući da mu ona sada uskraćuje poslušnost zbog nečega što se upravo događa po nalogu Božijeg providenja. I nakon što se Valam najzad uznemiri čuvši

ljudski glas iz mazge, anđeo se otvoreno pojavi i pred njim, i izgrdi ga zbog udaraca što ih je zadao mazgi, obavestivši ga da živinče nije po- grešilo, već da se on sam pojavio kako bi osujetio to putovanje, budući da je ono protivno volji Božijoj. Od ovih se reči Valam uplaši, i pri- premi se za povratak; pa ipak ga Bog nagna da produži sa nameravanim putovanjem, ali sa ovom dodatnom zabranom, tako da Valam [usled ovih dvosmislenih poruka] nije mogao kao pouzdano utvrditi ništa više do onoga što bi preporučio samom sebi.

4) Nakon što mu je Bog uputio ovu zapovest, Valam stiže do Balaka, pa kada ga kralj ugosti na veličanstven način, on zatraži od pridošli- ce da pođu do jedne planine kako bi odatle sagledali stanje jevrejskog 154 JUDEJSKE STARINE logora. Tako i učiniše, te sam Balak, krenuvši na planinu, povede, uz kraljevsku pratnju, sa sobom i proroka. A ova se planina prostirala vi- soko nad glavama Jevreja, na udaljenosti od šezdeset furlonga od logo- ra. Nakon što je sve dobro sagledao, Valam zatraži od kralja da mu po- digne sedam oltara, te da mu dovede što je moguće više bikova i ovno- va — a toj želji kralj odmah i udovolji. Prorok potom zakla životinje i ponudi ih kao žrtve-paljenice, ne bi li možda preko njih opazio ka- kav nagoveštaj bekstva Jevreja. A zatim reče: „Srećan je ovaj narod kojem Bog udeljuje u posedovanje bezbroj dobrih stvari i obdaruje ga sopstvenim providenjem da mu bude pomoć i vodič; jer nema nijednog naroda u sveko- likom čovečanstvu koji bi bio uvažavan kao njima nadmoćan u vrlini, baš kao ni u revnosnom upražnjavanju najboljih životnih pravila, tak- vih da su čista od svakog zla i bivaju dalje zaveštavana njihovoj krepos- noj deci; a sve ovo zbog brige koju Bog čuva za taj narod, i obezbeđivanja takvih okolnosti koje ga mogu učiniti srećnijim od ma kojeg drugog na- roda pod Suncem. O, Jevreji, trebalo bi da zadržite tu zemlju prema kojoj vas je Bog poslao, i koja će doveka ostati pod vlašću dece vaše; i jedna- ko zemlja i more biće ispunjeni vašom slavom, a vi ćete brojnošću biti dovoljni da ispunite celi svet i svaku oblast posebno življenjem vašeg po- rekla. I zaista, zemlja Kanaan vas sada može primiti, jer vas zasad ima malo u odnosu na to koliko će vas biti; ali znajte da vam je celi svet po- nuđen da zauvek bude vaše mesto stanovanja. Veliki broj vaših potomaka- ka živeće jednako na ostrvima kao i na kontinentu i biće ih više nego zvezda na nebu. A i kada budete postali tako brojni Bog vas neće ostaviti bez svoga staranja, već će vas obezbediti izobiljem svih poželjnih stva- ri u doba mira, kao i pobedom i nadmoćnošću u doba rata. Mogu potomci vaših neprijatelja gajiti nameru da se bore protiv vas, mogu biti veoma srčani kada dođe do govora oružja, i mogu vas napasti u bici, ali se oni neće vratiti s pobedom, niti će njihov povratak biti prijatan njihovoj deci i ženama. Jer ćete do takvog stupnja nedodirljivosti biti uzdignu- ti providenjem Boga, Njega, koji je kadar da umanju bogatstvo jednih i is- puni sve želje drugih."

5) Tako je po nadahnuću govorio Valam, a izrečeno ne potičaše od nje- gove volje, već ga je na govor pokretao Duh Božiji. Ali Balak beše veoma nezadovoljan onim što, tako, morade čuti, i reče da je prorok razvr- gao ugovor koji su napravili, budući da je do njih došao na poziv njegov i njegovih saveznika, kako bi im navestio velike darove: a on, umesto da prokune njihove neprijatelje, o njima kazuje pohvalne besede i lično im se obraćajući proglašava ih najsrećnijim među svim ljudima. Na ovo je, međutim, Valam odgovorio: „O, Balače, ako razložno razmotriš celu ovu stvar nije li ispravno pretpostaviti da je u našoj moći jedino da osta- nemo nemi i nijednom se rečju ne umešamo, kada Duh Božiji posegne za

nama? Jer On stavlja reči koje sam hoće u naša usta i ispunjava ih govo- rom kojega mi nismo svesni. Veoma se dobro sećam sa kakvim ste me mol- bama ti i Midijanci radosno doveli ovamo, i sa kakvom sam pomišlju pristao na ovo putovanje. Svojom molitvom nisam želeo nikakvu uvredu

da vam uputim, već upravo da odgovorim na ono što ste od mene tražili; ali je Bog moćniji od cilja kojeg sam sebi, da bih vam služio, postavio, jer bi onima kojima je dato da proriču to bilo nemoguće kada bi počiva- lo na njihovim vlastitim snagama, baš kao što bi bilo nemoguće da samo po svojoj volji izgovore ono što im Bog savetuje, ili, pak, da se Njegovoj volji nasilno suprotstave: naprotiv, kada nas On pripremi i uđe u nas, sve što kažemo nije naše vlastito. Ja, dakle, nisam nameravao da hvalim ovu vojsku, niti da otkrivam nekolike izvanredne stvari što ih je Bog nameran da ispuni njihovom narodu; ali, budući da im je On toliko na- klonjen i toliko spreman da im udeli srećan život i večnu slavu, On mi je i poverio objavljivanje tih namera; ali sada, budući da mi je želja da učinim uslugu tebi samom i Midijancima, čije molbe nije pristojno da sa svoje strane odbijem, pođimo i podignimo druge oltare, te ponovimo žrtve koje smo na ovome prvom prineli, kako bih video da li mi je mo- guće da Boga nagovorim za dopuštenje da vežem ove ljude kletvama." Ovo, međutim, iako je Balak ponudu prihvatio, Bog ponovo nije dozvolio, jer i pri drugom žrtvovanju ne dopusti proklinjanje Izraelićana. A zatim se u lice obrati Valamu, proričući nesreće koje će zadesiti nekolicinu kraljeva ovih naroda, kao i najistaknutije gradove, od kojih neki najsta- riji i ne behu odviše nastanjeni; a ti će udesi pogoditi nekoliko raz- ličitih naroda, i to jednako u prethodnim dobima i u ovom našem, sve do mog vlastitog sećanja, jednako na moru i na kopnu. A iz dosadašnjeg obistinjenja svih ovih predviđanja što ih je Valam učinio, lako se može zaključiti o neminovnom ispunjenju i ostalih, u vremenu koje dolazi.

6) Ali Balak beše veoma besan što Izraeliti ostaše bez kletvi, te otera Valama ne smatrajući ga više vrednim nikakve časti. Pa ipak, ka- da je već odmakao u svom povratku, u času kada je trebalo da pređe Eufrat, prorok posla po Balaka i midijanske kneževe, pa kad ovi dođoše, on im reče: „O, Balače, i vi ovde prisutni Midijanci, budući da se i bez Bo- žije volje osećam dužnim da vam odgovorim, moram reći da je istina ka- ko nikakvo potpuno razorenje ne može stići narod Jevreja — dakle, ni ono poteklo od rata, niti pošasti, niti od nemaštine plodova zemlji- nih, niti bilo kakav neočekivani udes može biti uzrok njihovog sveu- kupnog stradanja; jer je po providenju Božijem odlučeno da budu sačuva- ni od takve nesreće, i nijednoj tako pogibeljnoj opasnosti nije dopušte- no da na njih naiđe i ugrozi njihov ukupni opstanak; ali nekakve manje i kratkotrajnije nedaće, preko kojih bi se oni mogli uniziti, još uvek ih mogu snaći; ali će posle ovih oni ponovo procvatiti, na užas onih koji im svojim postupanjem donesoše takve nedaće. I zato, ukoliko ste naumili da nad njima na kratki rok odnesete pobedu, ovu ćete zadobiti sledeći ova moja uputstva. Potrebno je, naime, da izvedete one među va- šim kćerima koje su najprivlačnije i najistaknutije po svojoj lepoti, podesne da se nametnu i osvoje skromnost i uzdržanost onih koji ih pos- matraju, bivajući iskičene i ukrašene u najvećoj mogućoj meri. Zatim ove devojke dovedite u blizinu jevrejskog logora, i stavite im u zadatak da u mladim Jevrejima potaknu želju za dopuštanjem da im priđu. Pa kada 156 JUDEJSKE STARINE

utvrde da su mladiće općinile, vi im sa svoje strane dajte tražena odo- brenja. A ukoliko ih oni budu molili da ostanu s njima, pustite devojke da daju svoj pristanak sve dotle dok mladiće ne nagovore da se otrgnu od poslušnosti njihovim vlastitim zakonima, te da se od obožavanja Boga koji ih je zasnovao preobrate u obožavaoce bogova Midijanaca, zbog čega će Bog na njih biti gnevan." Nakon što ih ovako posavetova, Valam ih napusti i ode svojim putem.

7) Tako, kada Midijanci poslaše svoje kćeri onako kako ih je Valam poučio, jevrejski muškarci behu zavedeni njihovom lepotom, te ih usrd- no moljahu da ih ne sputavaju u uživanju u takvoj telesnoj krasoti, ni- ti da odbijaju opštenje s njima. Ove kćeri Midijanaca sa zadovoljstvom primiše ove reči, te se sa njima složiše i usvojiše ih kao svoje. Ali kada muškarci priznaše da su u njih zaljubljeni, a njihove namere prema njima dozreše do opipljivih činova, žene tobože počеше razmišljati o tome da ih napuste. Ovakva namera, međutim, učini da muškarci pos- tadoše veoma neutešni zbog odlaska žena, te ih stadoše nagovarati da ih ne napuštaju, već da produže boravak s njima i postanu njihovim že- nama, uz to im obećavši da će kao gospodarice posedovati sve što oni imaju. Ovo, štaviše, izgovoriše u obliku zaveta, i pozvaše Boga kao sudiju nad položenim obećanjem. Suze behu u očima muškaraca i odava- hu sve znake duboke zabrinutosti, pokazujući otvoreno koliko se jadni- ma osećaju bez tih žena, ne bi li u ovima pobudili samilošće. I tako žene, čim uvideše da su uspele da od njih učine robove, te da su ih posve potčinile namerom da se od njih sačuvaju, počеше govoriti muškarci- ma na sledeći način:

8) „O, vi sjajni mladići! Znajte da mi i svoje mlađane muškarce kod svojih kuća imamo, baš kao i izobilje dobara zajedno sa rođenim rodi- teljima i odanim prijateljima. Nije, dakle, ni iz kakve naše želje za ma kojom od tih stvari potekao razlog našem dolasku da sa vama razgovara- mo. Niti smo vaš poziv prihvatili s namerom da prodamo lepotu našeg tela zarad kakve dobiti, već smo, prepoznajući da ste hrabri i vrlo lju- di, rešili da se sa vašim zahtevima složimo, te da se prema vama opho- dimo sa onakvim počastima kakve zahteva gostoprимljivost. A sada, vi- devši vas kako govorite da prema nama osećate veliku privlačnost, te da vas tišti mogućnost našeg odlaska, mi se nećemo odupirati vašim molbama. Pa ako od vas možemo dobiti takva jemstva vaše dobronamer- nost za koja smatramo da mogu sama po sebi biti dovoljna, biće nam drago da možemo voditi živote kao vaše supruge. Ali se bojimo da ćete s vre- menom postati umorni od našeg društva, te da ćete nas zloupotrebiti i najposle vratiti našim roditeljima na način koji se jedino sramot- nim može nazvati." I, shodno ovome, žene zatražiše da im bude oproš- teno što traže zaštitu od ove opasnosti. Ali na to mladi ljudi odmah prihvatiše da im pruže bilo koje uverenje koje žene zatraže, nijednom rečju ne protivrećeci njihovom zahtevu, jer tako silna beše strast koju su prema njima osećali. „Ako je, dakle", rekoše one, „to vaša odluka, bu- dući da vi sledite običaje i vodite živote posve različite od svih dru-

gih ljudi, te je čak i hrana koju u sebe unosite samo vama svojstvena, a isto je i sa pićem koje koristite, biće bezuslovno neophodno, ako nas želite imati za svoje žene, da umesto svega toga počnete poštovati naše bogove. Niti može biti bilo koje druge potvrde naklonosti za koju tvrdite da je prema nama gajite, kao ni potvrde obećanja što ste nam ga dali, od ovoga da obožavate iste bogove koje i mi. Jer, da li bi ma ko mogao imati razlog za žaljenje zbog toga što, sada kada stigoste u ovu zemlju, morate obožati istinske bogove te zemlje? Ovo naročito stoga što su naši bogovi

zajed- nički svim ljudima, a vaši ne pripadaju nikome drugom do samo vama." Tako, dakle, žene zapravo izjaviše da muškarci ili moraju pristati uz način bogoštovanja kakvog i drugi ljudi upražnjavaju, ili u suprotnom moraju tražiti druga staništa, gde mogu živeti sami sa sobom, isklju- čivo prema svojim sopstvenim zakonima.

9) Mladići, međutim, behu gonjeni privrženošću koju su oseća- li prema tim ženama, i primorani da smatraju kako su ove veoma do- bro govorile. Tako i sami potvrdiše ono na šta su ih one nagovarale, te prekršiše svoje sopstvene zakone i prihvatili da postoji mnoštvo bogova, a oni sami odlučili da prinose žrtve prema onome što im na- lažu zakoni te zemlje; ujedno behu i ushićeni tuđinskom hranom, i počeo se se ponašati u svakoj prilici onako kako su od njih žene tražile, ne mareći što time protivreče zakonima Jevreja. Toliko je odista ovo kr- šenje uzelo maha kroz čitavu vojsku mladih ljudi, da naposljetku oni po- digoše pobunu mnogo goru no što beše prethodna, uz opasnost potpunog ukidanja njihovih vlastitih propisa; jer, kada je mladež jednom proba- la ukus ovih stranih običaja, odmah je u sebi razvila nezasitu sklonost prema njima; pa ako je i bilo nekoliko uticajnih ljudi koji behu istak- nuti zbog vrline njihovih očeva, naposljetku i oni postadoše iskvare- ni zajedno sa ostalima.

10) Tako se onda dogodi da se čak i Zimri, starešina plemena Sime- onovog, spojio sa Kozbi, Midijanskom ženom, koja beše kćer Sura, veo- ma uglednog čoveka te zemlje; pa budući da je želja njegove žene bila da joj muž zanemari zakone Mojsijeve i sledi one koje je ona upražnjavala, on se udruži s njom u zajedničkom žrtvovanju na način različit od njegovog vlastitog, što za njega beše neumitna posledica uzimanja tuđinke za že- nu. Videvši kako se stvari odvijaju, Mojsije se uplašio da zlo ne posta- ne još i veće te sazva narod na saborovanje, ali tom prilikom nikog po- imence nije optužio, bivajući nesklon da dovede do očajanja one koji bi, zavaravajućim prećutkivanjem, možda ipak mogli doći do pokajanja; već reče samo to kako oni ne čine ono što je dostojno njih samih, ili njihovi- vih očeva, pri tom misleći na odstupanje od života ugodnog Bogu i vođe- nog prema Njegovoj volji; reče i to kako bi bilo umesno da promene tok kojeg uzeše novim ponašanjem sada, dok su njihovi poslovi još uvek u do- brom stanju, pri čemu moraju shvatiti da je istinska postojanost ona koja se njihovim zakonima ne obraća nasiljem i prekršajima, već ona koja za- uzdava ljudsku požudu. Pored toga, on reče kako ne može biti razložno da se, sada kada su već uspeli da trezveno prežive u pustinji, mahnito 158 JUDEJSKE STARINE

ponašaju u trenutku kada njihov narod napreduje, i kako ne bi smeli da dozvole da izgube, sada kada raspolažu izobiljem, ono što su zadobili dok su kao svoje imali veoma malo toga. Tako, dakle, govoreći, Mojsije je nastojao da popravi lenju mladež, te da ih dovede do kajanja zbog onoga u šta su se upustili.

11) Ali Zimri ustade posle njega, i reče: „Istina je, Mojsije, da si ti u slobodi nastojao da utanačiš takve zakone kojima si veoma privržen, te si hitao, navikavajući nas na njih, da ih učiniš postojanim; u protiv- nom, da stvari ne behu takve, već bi često ranije bivao opovrgnut, te bi spoznao da se Jevreji ne mogu lako njima privoleti; ali u meni više nećeš imati sledbenika svojih tiranskih zapovesti, jer ti dosad ništa drugo nisi činio do toga da si nas, oponašajući zakone i povinovanje Bogu, iz- opačeno gurao u ropstvo i zadobijao sopstvenu prevlast među Jevrejima, osujećujući nas u lepotama življenja, koje se sastoje u vladanju svakog pre- ma vlastitoj volji, što je pravo istinski slobodnih ljudi, takvih koji nad sobom nemaju

gospodara. Štaviše, ovaj je čovek", i tu pokaza na Moj- sija, „Jevrejima zapravo teži no što behu Egipćani, jer on uzima pravo da kažnjava, prema njegovim vlastitim zakonima, svaki onaj čin koji nekoga gradi najzadovoljnijim. Ali zapravo si ti sam, o, Mojsije, onaj koji najpre zasluži je kažnjavanje, ti koji si se usuđivao da svakome ukidaš pravo na znanje o tome šta je za njega najbolje, težeći tako da svoje vlastito isklju- čivo mišljenje učiniš takvim da ima veću snagu od mišljenja svih dru- gih zajedno. A ono što sada činim, pri tom misleći da je ispravno, jeste da više neću odbijati da se upravljam prema svojim vlastitim osećanjima. Oženio sam, kao što si istinito rekao, strankinju, i ti čuješ o to- me od mene lično kao od nekoga ko je slobodan, jer ja zaista nisam nameran da bilo šta skrivam. Takođe priznajem da sam prinosisio žrtve onim bo- govima za koje ti smatraš da im nipošto nije umesno nuditi darove, jer ja mislim da je ispravno dospeti do istine ispitujući veliki broj ljudi, a ne, poput onih koji žive pod tiranskom vlašću, podnositi da sva nada ličnog života sme zavisiti samo od jednog čoveka. Ja, dakle, nikada više neću dopustiti da mnome zapoveda onaj koji izjavljuje da raspolaže većom vlasti nad mojim činovima od mene samoga."

12) Nakon što Zimri izgovori ova priznanja o onome što su on i ne- ki drugi, prepustivši se poroku, uradili, ljudi sačuvaše mir, ali behu uplašeni onim što im se može dogoditi, stoga što videše da njihov za- konodavac nije voljan da dalje javno podnosi Zimrijevu drskost, ali niti da se otvoreno s njim sukobi: Mojsije je to izbegavao da ne bi kod mnoštva proizveo oponašanje Zimrijevog besramnog govora, te tako dalje uzbudio gomilu. Zbog toga se sabor mirno razide. Ali se zlonamerni pokušaj ne bi na tome zaustavio, da Zimri ne beše prvi posećen, što se dogodilo pod sledećim okolnostima: — Fines, čovek u mnogom pogledu bolji od ostatka mladih ljudi, a takođe i neko ko je prevazilazio ostale savremenike u dostojanstvu nasledenom od oca (jer on beše sin prvosveštenika Eleazara i unuk Mojsijevog brata Arona), i koji se veoma zabrinu onim što je Zimri učinio, u svojoj se revnosti odlučio da ovoga kazni pre nego što njegovo

KNJIGA ČETVRTA

159

beščasno ponašanje postane još uticajnije, a naravno i stoga da bi spre- čio da se ovo kršenje zakona dalje ne nastavi, što bi se neminovno dogo- dilo ukoliko kolovođe ne bi bile odmah osujećene. Ovaj Fines beše čovek veliki u svakom pogledu, jednako u snazi uma i tela, i takav da kada bi pre- duzeo neki, čak i veoma opasan pokušaj, on ga ne bi napustio sve do potpu- nog razrešenja i konačne pobede. Tako on neustrašivo uđe u Zimrijev ša- tor i poseče ovoga svojim džilitom, a sa njim poseče takođe i kanaanitsku ženu Kozbi. Videvši ovo, mnogi mladi ljudi koji su imali obzira pre- ma vrlini i stremili slavnim delima, ugledaše se na Finesovu srčanost te, oponašajući ovoga, posekoše one za koje utvrdiše da su krivi po istoj onoj krivici po kojoj i Zimri. Tako, dakle, veliki broj onih koji prekr- šiše zakone postradaše od velike smelosti ovih mladih ljudi, dok svi ostali prekršitelji skončaše od kuge koju na njih posla razljućeni Bog. Isto se dogodi i svojoj njihovoj rodbini koja — umesto da ih sprečavau tak- vim poročnim ponašanjima, što je neminovno trebalo da učini, ove još i podstrekavaše da u njima nastave — beše od strane Boga ocenjena kao sa- učesnik u izopačenosti, te jednako izgibe. Sve u svemu, u celoj vojsci tako postrada ne manje nego četrnaest hiljada ljudi u kratkom roku.

13) Ovo je bio razlog zbog kojeg Mojsije sada beše podstaknut da po- šalje vojsku protiv Midijanaca, o kojem ćemo pohodu govoriti kasnije, nakon što prvo

ispričamo ono što smo zasad propustili. Jer, ne bi trebalo izostaviti doličnu besedu o našem zakonodavcu povodom njegovog držanja u ovim osetljivim okolnostima — kada je, naime, video kako je Valam, pozvan od strane Midijanaca da prokune Jevreje, i uprkos tome što ga je u ovome sprečilo Proviđenje Božije, ipak uspeo da neprijatelje posavetuje tako da su bili na putu da gotovo celi jevrejski narod izopače svojim zavodnjama, učinivši nesumnjivo toliko da su nemali broj ljudi duboko zarazili svojim verovanjima, Mojsije je, međutim, i pored ovakvog Valamovog ponašanja, ovome učinio veliku čast, zabeleživši njegova proročanstva u svojim spisima. I premda je bio sasvim vlastan da sam polaže pravo na slavu ovog prorokovanja i da ostavi potomstvo u uverenju kako je ovde reč o njegovim vlastitim predskazanjima, budući da ne beše nikog ko bi mogao biti svedok protiv njega i optužiti ga za tak-vo delo, on je ipak potvrdio Valamov dar i učinio mu čast pomenuvši ga kao istinskog proroka. A mi ćemo svakome prepustiti da o ovakvom iz- boru razmišlja kako mu drago.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO SU SE JEVIJEI BORILI PROTIV MIDIJANACAI NADVLADALI IH

1) Iz gore opisanih razloga Mojsije je, kako već rekosmo, napokon odlučio da pošalje vojsku protiv Midijanaca, vojsku koja je sve u sve- mu brojala dvanaest hiljada boraca, pri čemu je uzeo podjednak broj iz 160 JUDEJSKE STARINE svakog plemena, a za njihovog zajedničkog zapovednika naimenovao je Finesa. Ovoga smo Finesa malopre pominjali kao istaknutog zaštit- nika jevrejskih zakona i onoga ko je nasmrtno kaznio Zimrija kada ih je ovaj prekršio. Midijanci su, međutim, unapred saznali da Jevreji do- laze, shvativši da će se ovi iznenadno naći pred njima. Stoga su sabra- li svu svoju vojsku i utvrdivši prilaze svojoj zemlji očekivali dolazak neprijatelja. A kada se ovi pojaviše, zametnu se bitka u kojoj pade ogroman broj Midijanaca — toliko beše mrtvih da se nisu mogli prebrojati, a među njima pogiboše i svi njihovi kraljevi, petorica na broju, to jest Evi, Zur, Reba, Hur i Rekem, od kojih ovaj poslednji nosi isto ime koje i glavni i prestonički grad Arabije, a koji se do danas od strane svih ara- bijskih naroda naziva Arekem po imenu tog kralja koji ga je podigao, ali je njegovo grčko ime — *Petra* — mnogo poznatije. Nakon što su neprija- telji razbijeni, Jevreji poharaše njihovu zemlju i oteše veliki plen, uz to pobivši sve stanovništvo, žene kao i muškarce; u životu su jedi- no sačuvali device, budući da takav beše Mojsijev nalog Finesu koji je vojsku sa pohoda vratio bez pretrpljene štete i sa ogromnim plenom: pe- deset dve hiljade grla rogatke, sedamdeset pet hiljada i šest stoti- na ovaca, šest stotina hiljada mazgi, sa bezmernom količinom zlatnog i srebrnog pokućstva što su ih Midijanci upotrebljavali u svojim do- maćinstvima; jer oni behu toliko imućni da su se olako mogli predava- ti raskoši. Sa sobom je Fines doveo i trideset dve hiljade zarobljenih devica⁴³. Potom je Mojsije razdelio plen i jedan pedeseti deo dao Fine- su i dvojici sveštenika a drugi isti toliki deo udelio Levitima, a za- tim ostatak razdelio narodu. Nakon toga počеше srećno živeti zbog za- dobijanja obilja vrednih stvari, a nedaće ih nisu posećivale niti spre- čavale da uživaju u svom blagostanju.

2) Ali je tada došlo vreme u kojem Mojsije stiže do duboke starosti, i on naimenova Jošuu za svoga naslednika, jednako u dobijanju zapovesti od strane Boga, i kao vrhovnog vojnog zapovednika ukoliko Jevreji ikada ponovo budu morali da za takvim osećaju potrebu; a ovo je nasledno poveravanje brige za javno dobro učinjeno po naredbi Božijoj. Nadalje je Mojsije poučio Jošuu o svim znanjima koja se tiču kako zakona, tako i samog Boga.

3) U ovo vreme dva su plemena – Gadovo i Rubenovo – kao i polovina plemena Manasijinog, kiptela od obilja stoke, kao i od svih drugih posebda koji ukazuju na blagostanje; oni se stoga sastadoše i njihovi poglavari podoše do Mojsija, te ovoga preklinjahu da im dodeli, kao njihov poseban udeo, zemlju Amorićana zadobijenu pravom rata, a koja beše plodna i pogodna za napasanje stoke. Ali Mojsije, pretpostavljajući da se oni boje borbe sa Kanaanitima, i da su se domislili razloga obezbeđivanja stočne ispaše kao zgodnog izgovora za izbegavanje rata, prozva ove ljude *opakim kukavicama*, rekavši im da su iza svog dolaska zapravo smislili tobože pristojan izgovor za svoj kukavičluk, budući da im je jedino stvarno na umu da žive u raskoši i lagodnosti, dok su svi ostali Jevreji morali i dalje da mukotrpno delaju kako bi zadobili zemlju sličnu onoj koju su oni sada žudni da prisvoje. Reče im Mojsije još i to kako zna da

KNJIGA ČETVRTA

161

su nevoljni da dalje nastupaju i podvrgnu se daljim teškim služanjima sada kada bi trebalo, po Božijem obećanju, da pređu Jordan i napokon pobeđe one neprijatelje na koje im je Bog ukazao i da osvoje njihovu zemlju. Ali se ova plemena, kada videše da je Mojsije kivan na njih, i kada ne moguše poreći da je on opravdano nezadovoljan njihovim zahtevom, počeli braniti, rekavši da nisu zbog straha od opasnosti, niti zbog svoje lenjosti učinili ovaj zahtev, već da bi plen koji su osvojili mogli ostati na bezbednom mestu, te se tako brže kretati, spremnije podnositi teškoće i napokon se okretnije boriti. Ovome dodadoše i to da će, ukoliko im on dopusti da podignu gradove u kojima će moći da pohrane i sačuvaju svoju decu, žene i sav imetak, oni bezuslovno poći dalje sa ostatkom vojske. Mojsije beše zadovoljan ovim poslednjim što ču od tih plemena, te pozva prvosveštenika Eleazara, Jošuu i starešine svih plemena, i ovim moliocima dopusti da zaposednu zemlju Amorićana, ali samo pod uslovom da se odmah pridruže svojim sunarodnicima u ratu, to jest čim budu dovršili sve što im je za naseljavanje potrebno. Pod tim uslovom, dakle, oni preuzeše zemlju Amorićana, podigoše u njoj čvrste gradove i u ove uvedoše svoje žene i decu, te dovršiše sve ostalo što beše smetnja uključenju u napore budućih ratnih pohoda.

4) Mojsije takođe podiže deset gradova od onih četrdeset i osam [namenjenih Levitima], od kojih tri dodeli onima koji su nehotice posekli neku osobu i zbog toga odbegli, određivši ih kao mesta progonstva, koje je moralo trajati tokom čitavog života prvosveštenika za čije se vlasti ubistvo i odbegnuće dogodilo; a nakon smrti tog prvosveštenika Mojsije je dopuštao kažnjeniku da se vrati domu. A za vreme njegovog izgnanstva rođaci ubijenog smeli su, po zakonu, pronaći i pogubiti ubicu, ali samo ukoliko bi ga uhvatili izvan granica grada u koji je odbegao, a ovo dopuštenje osвете za ubistvo nije bilo dato nijednoj drugoj osobi. Gradovi koji su izdvojeni za ove begunce bili su: Bezer, na granici sa Arabijom, Ramot, u zemlji Galad, i Golan, u zemlji Bašan. Takođe su, po Mojsijevoj zapovesti, od gradova namenjenih Levitima imala biti dodeljena još tri grada za život ovakvim beguncima, ali ne pre no što Jevreji uđu u posed Kanaana.

5) U to vreme do Mojsija dođoše uglednici plemena Manasijinog, i obavestiše ga da je preminuo jedan istaknuti čovek njihovog plemena, po imenu Zelofehad, koji iza sebe nije ostavio sinove već samo kćeri, te ga upitaše da li ove kćeri mogu naslediti očevu zemlju ili ne. Mojsije odgovori da, ukoliko se one budu udale unutar njihovog plemena, mogu sa sobom poneti očinski posed, ali ukoliko se odluče da pođu za muža iz drugog plemena, moraće svoje nasledstvo ostaviti očevom plemenu. Tako je otada ostalo od Mojsija zapovedeno da svačije nasledstvo mora ostati unutar plemena u kojem je nasleđeno.

O DRŽAVNOJ ZAJEDNICI KOJU JE MOJSIJE USTANOVIO, I KAKO JE POTOM
NAPUSTIO SVET

1) Kada se navršši četrdeset godina lutanja, u roku od trideset dana Mojsije okupi sabor pored reke Jordan, na mestu na kojem danas stoji grad Abila, bogat palminim stablima; pa kada se celi narod sabra, on im ova- ko progovori:

2) „O, vi Izraeliti i moji ratni drugovi, koji mi bejaste sadruzi na ovom dugom i nelagodnom putu! Budući da volja Božija, i teret poznih godina kojih brojim stotinu i dvadeset, zahtevaju da napustim ovaj ži- vot; i budući da mi je Bog zabranio da vam budem pokrovitelj i predvod- nik u onome što je preostalo da bude urađeno s one strane Jordana, sma- tram da je umesno da ni sada ne napustim svoja nastojanja u pogledu vaše dobrobiti, već da učinim najviše što mogu da vam osiguram večno uži- vanje valjanih stvari, kao i spomen na mene kada budete okruženi veli- kim obiljem i blagostanjem. Dopustite mi, dakle, da vas posavetujem na koji ćete način postići i sačuvati sreću, te je ostaviti kao zauvek bla- gosloven posed deci svojoj posle vas — dopustite mi da to kažem, a onda dopustite da napustim svet. I mislim da ne zaslužujem ma šta manje od vašeg punog poverenja u ove moje poslednje reči, jednako zbog svega onoga nemalog što sam već za vas učinio, ali i stoga što, kada se duše spremaju da napuste telo, one govore s najistinitijom razrešenošću. Čujte, dakle, o deco Izraela! Postoji samo jedan izvor sreće za čitavo čovečanstvo, a to je milost Božija, jer je On jedini kadar da podari dobra onima koji ih zaslužuju, ali i da ih uskrati onima koji protive Njega greše; i upravo prema tom jedinom izvoru, ukoliko se ponašate prema Njegovoj volji i prema onome što vas ja, koji dovoljno dobro razumevam Njegove namisli, bodrim da činite, bićete jednako počastvovani blagoslovom i uvažava- ni od strane svih ljudi, i nikada nećete dopasti nedaća niti će vaša sreća prestati; samo tako ćete održati u svom posedu sve ono dobro što već imate, i brzo stići do posedovanja onoga što trenutno priželjkuje- te — ali to samo ukoliko budete poslušni onima koje vam Bog daje da ih sledite. Uz to ne smete birati nijedan način vladavine drugačiji od za- kona koje ste dobili, baš kao što ne smete zanemariti način obožavanja Gospoda kojeg sada upražnjavate, niti ga zameniti pretpostavivši nje- mu ma koji drugi oblik bogoštovanja. A ako budete ovako činili, bićete najhrabriji među ljudima u podnošenju tereta ratovanja, i nijedan vas ne- prijatelj neće moći lako pokoriti: jer, sve dok je Bog sa vama kao pomoć u delima možete očekivati da ćete biti kadri da prezrete omrazu ostat- ka čovečanstva, zbog čega su upravo vama obećane velike nagrade u čas- ti ljudskoj — no i to samo ukoliko budete kadri da takvu časnost prone- sete i sačuvate celim svojim životom. Ovo kažem jer je čast ljudskosti uistinu glavna i prva među svim nagradama, i samo po njoj biva udelje- no obilje drugih; a to znači da će samo neprestano upražnjavanje vrli-

ne časnostn prema drugim ljudima učiniti vaš vlastiti život srećnim a vaše ime slavnijim no što ijedno strano može biti, osiguravši vam i neporeciv ugled među potomstvom. Ove ćete blagoslove moći da zado- bijete samo ukoliko budete slušali i držali se zakona koje sam vam, po Božijem otkrivenju, preneo, a to znači da pre svega i povrhu svega nepres- tano razmišljate o mudrosti koja se u njima nahodi. Ja sam, pak, odlazim od vas, naređujući vam da zadovoljstvo nalazite u valjanim delima, i pre- poručujući vas mudrom vođenju vašeg zakona, baš kao i tako prikladnom poretku vaše državne vladavine i vrlinama vaših vođa koji će brinuti o onome što je u korist sviju vas. A taj Bog, koji je sve dosad bio vaš is- tinski Predvodnik, i po čijoj sam vam volji i ja bio upravljani, neće sa- da staviti tačku na bdenje svojeg providenja nad vama, već ćete, sve dotle dok budete želeli da Njega imate za zaštitnika u vašoj potrazi za vrlo- šću, uživati i Njegovo staranje za vas. Vaš prvosveštenik Eleazar, kao i Jošua sa senatom i starešinama vaših plemena, ići će pred vama i sa- vetovati vam ono što je po vas najbolje, a što će, ukoliko to budete slu- šali, učiniti da vaša sreća traje; njima treba, dakle, da svoj sluh okre- nete bez ustezanja, osetljivi na to da će samo oni koji dobro nauče da bu- du upravljani moći dobro i drugima da upravljaju, što znači: ukoliko se i sami budu uzdigli do uzora u poslušanju. A vi nemojte smatrati da se sloboda sastoji u protivljenju onim uputstvima za koje vaši upravi- telji smatraju da su po vaš zajednički opstanak i življenje najumesnija — kao što sada svoju slobodu ne smestate ni u šta drugo do u opadanje vaših dobrotvora, što je pogreška čije bi izbegavanje moglo učiniti da u vremenima koje dolaze vaši poslovi dospevaju do srećnijih okolnosti no što dosad beše slučaj. Uz to, ne bi se trebalo predavati tolikoj koli- čini strasti u tim pitanjima, kao što ste često činili bivajući veoma gnevni na mene; jer vi znate da sam ja mnogo češće bio u smrtnoj opasnos- ti od vas nego od neprijatelja naših. Ali ovo što sada želim da reči- ma u vama postignem ne činim iz prebacivanja, jer nipošto ne smatram ispravnim da sada, kada napuštam ovaj svet, sebe takvog privedem u va- še sećanje, ostavivši vas u ljutnji prema meni — uostalom, zašto bih to sada činio, kada se ni u doba kada sam od vas doživljavao samo tego- be, ipak na vas nisam srdio; već vam ovo govorim kako biste nadalje bi- li mudriji, i da vas poučim onome što je dobro za vašu vlastitu bezbed- nost. Da nikada, dakle, više ne budete nepravedni prema onima koji vas vode, čak i onda kada budete imućni, kao što ćete u velikoj meri biti kada pređete Jordan i zaposednete zemlju Kanaansku. Ali kada jednom bu- dete tako daleko dospeli u bogatstvu, u slučaju da prezrete i zanemarite vrlinu jednako ćete lako biti lišeni i naklonosti Božije; a ako od nje- ga napravite svog neprijatelja, tada ćete biti poražavani u svakom ra- tu, a zemlja koju ste jednom zaposeli biće ponovo osvojena od strane va- ših protivnika, a sve uz velike ukore vašem ponašanju. Bićete rasuti diljem sveta i kao robovi ćete ispuniti zemlju i more; a kada jednom bu- dete iskusili ono što vam sada kazujem, tada ćete se pokajati i ponovo setiti zakona koje ste pogazili, ali tada će biti prekasno. Zato vas sada 164JUDEJSKE STARINE savetujem da, ukoliko ste namerni da sačuvate svoje zakone, ne ostavljate u životu nijednog neprijatelja svoga kada ga pobedite, već da kao na svoju povlasticu gledate na mogućnost da ih sve uništite, da ne biste, ukoli- ko im dopustite da žive, docnije probali njihove običaje i njima razje- li svoje vlastite navike. Nadalje vas takođe preklinjem da razorite nji- hove oltare i svete gajeve, i kakva god [obredna mesta] i hramove da među njima nađete, te da naposljetku sve na isti način spalite,

celi njihov na- rod pa i svako sećanje na njih; jer će vam samo na taj način biti osigura- no postojanje vašeg blagoslovenog poretka. A kako bih predupredio vaš pad u nepoznavanje vrline, i izopačavanje vaše prirode u greh, ustano- vio sam vam, po savetu Božijem, zakone i oblik upravljanja, koji su to- liko valjani da ćete, ukoliko ih se držite, biti od svih cenjeni kao naj- srećniji među ljudima."

3) Nakon što ovo izgovori Mojsije im uruči zakone i ustrojstvo vla- sti, zapisane u knjizi. Na sve ovo ljudi stadoše plakati i pokazase se silno dirnuti osećanjem neiskazive potrebe za svojim predvodnikom, stoga što se prisetiše kroz koliko je opasnosti prošao i sa kakvom se predanošću starao o njihovom opstanku; ljudi klonuše duhom na pomi- sao šta će se s njima dogoditi kada njega jednom ne bude, te najzad pomi- sliše kako više nikada neće imati takvog vođu kakav je on bio. Povrh svega strahovahu da se Bog više neće jednako o njima starati kada više među njima ne bude Mojsija, koji se tako mnogo za njih zauzimao. Takođe zažališe zbog svega onoga što su mu u ljutnji izgovorili u pustinji, te se zbog svega toga nađoše u dubokoj žalosti, toliko da celi narod kao je- dan poče plakati tako gorko, da je prevazilazilo moć bilo kojih reči da im olakšaju njihov jad. Pa ipak, sam Mojsije im podari kakvu-takvu ute- hu, pozvavši ih da razmisle kakve vrednosti za njega može sada imati to što za njim plaću, te ih još jednom zamoli da sačuvaju oblik vlasti kak- vog im iza sebe ostavlja; i sa tim rečima se toga puta sabor rasturi.

4) Shodno svemu rečenom, sada ću najpre opisati oblik vladavine koji beše toliko primeren dostojanstvu i vrlini Mojsijevoj; tako ću one koji čitaju ove Starine obavestiti kakvo beše naše izvorno držav- no uređenje, a potom ću produžiti sa pripovedanjem daljih povesti. Na- čela ovog ustrojstva još uvek postoje zapisana onako kako ih je Mojsije ostavio; i mi opisu nećemo dodati ništa od ukrasa, niti, pak, ijedan stav koji nam sam Mojsije nije zaveštao; jedina promena koju ćemo uves- ti biće učinjena da bi se nekoliko vrsta zakona sabralo u jedan verodos- tojan sistem; jer su oni u njegovom rukopisu ostavljeni tako kao da su slu- čajno rasuti onako kako su njemu iznošeni, odnosno onako kako ih je re- dom saznavao ispitujući Boga. Ovu sam napomenu smatrao da je neophod- no unapred izneti, da me ne bi kogod od mojih zemljaka prekorevao dr- žeći kako sam zbog predstojećih reči kriv radi bogohuljenja. Toliko o tome. Odmah ću reći da jedan deo našeg opšteg poretka uključuje zakone koji pripadaju političkom ustrojstvu naše države. Što se tiče onih za- kona što ih je Mojsije ostavio kao način regulisanja našeg zajedničkog opštenja i međusobnog ophođenja, njih sam sačuvao za deo razmatranja koji

će se ticati našeg načina života, odnosno takvih prilika koje ti zako- ni uređuju; a to sam nameran da napišem, uz Božiju pomoć, nakon što bu- dem završio delo na kojem upravo sada radim.

5) [Ovako je govorio Mojsije:] „Kada jednom budete zaposeli zemlju Ka- naan, i budete dospeli do dokolice u kojoj ćete moći uživati u svim do- brima što se u njoj nalaze, i kada se kasnije budete rešili da podiže- te gradove, budete li činili ono što je milo Bogu, zadobićete trajno dr- žavno blagostanje. Neka bude onda jedan grad u zemlji Kanaanskoj, i ne- ka njegov položaj bude takav da bude najpogodniji za sva njegova valjana svojstva i po izgledu dostojan njegovog značaja, i neka onda taj grad sam Bog izabere preko proročkog otkrivenja. Neka se u njemu potom nađe jedan hram, i u njemu oltar, ali takav da nije dignut od tesanog kamenja, već od stenja što ćete ga vi svi zajedno bez reda sakupiti; a ovo stenje, kada ga budete

izbelili krečom, dobiće veliku privlačnost i biće na oko pre- krasno. Neka pristup hramu ne bude preko stepenika⁴⁴, nego kosinom uz- dižućeg tla. I neka osim toga ne bude više nijednog oltara i nijednog hrama ni u jednom drugom gradu; jer je Bog jedan i narod je jevrejski je- Dan."

6) „Onaj koji bogohuli neka bude kamenovan. I neka potom obešen visi na drvetu celog dana, i neka zatim bude neprimetno i bedno sahranjen."

7) „Neka oni koji žive tamo dokle će dosezati granice zemlje u posedu Jevreja, tri puta godišnje dolaze do grada u kojem će se nalaziti hram, ka- ko bi zahvalili Bogu za sve prethodne dobrobiti i kako bi ga mogli mo- liti za sve što ubuduće od Njega žele da dobiju; i neka oni na ovakav na- čin održavaju međusobno prijateljsko opštenje preko susretanja i zajed- ničkih svetkovanja, jer je veoma poželjno da oni koji pripadaju istoj lo- zi, i koji žive prema istim zakonskim uzusima, ne ostaju jedni drugima daleki. A ova poznanstva održavaće se opštenjima, kroz viđenja i raz- govore, tokom kojih će obnavljati uspomene na ovo jedinstvo; jer ako oni međusobno ne budu stalno opštili, jedni drugima više neće biti ništa drugo do puki stranci."

8) „Neka se od vaših plodova izdvoji desetina, pored onog što je određeno da morate davati sveštenicima i Levitima. Ove plodove mo- žete izdavati i u unutrašnjosti, ali oni moraju biti upotrebljeni o praznicima i žrtvovanjima koja se proslavljaju u svetom gradu; jer je po- šteno da možete uživati u plodovima zemlje koju vam je Bog dao u posed, te da preko njih nosite čast darodavaca."

9) „Nećete nuditi žrtve od najamnine žene koja je prostitutka⁴⁵, jer Bog nije zadovoljan ničim što potiče iz takve zloupotrebe priro- de, a nijedna ne može biti gora od zloupotrebe sopstvenog tela. Na sli- čan način, niko ne može utvrđivati cenu onoga što pokriva takvu že- nu, ili onoga što se koristi u lovu ili pri čuvanju ovaca, i potom od to- ga žrtvovati Bogu."

10) „Neka niko ne huli na one bogove koje drugi gradovi uvažavaju; niti bilo ko sme ukrasti ono što pripada tuđim hramovima, a ni uzima- ti darove koji su namenjeni ma kojem božanstvu."

166

JUDEJSKE STARINE

11) „Neka niko od vas ne nosi odeću napravljenu od vune ili lana, jer su ovi namenjeni samo za odeću sveštenika."

12) „Kada se narod sastane zajedno svake sedme godine u svetom gra- du da bi prineo žrtve tokom praznika tabernakula, neka se prvosvešte- nik popne na visoki sto odakle se može čuti, i neka čita zakone narodu; i neka nijedna žena niti dete ne budu sprečeni u čuvenju ovog čitanja, pa čak niti ijedan sluga. Jer je dobro da ovi zakoni budu urezani u njihovim dušama i sačuvani u njihovom pamćenju, te da se tamo više ne mogu one- čistiti; jer će na ovaj način oni biti krivi i zbog onog greha za koji se više ne budu mogli braniti neznanjem onoga što im zakon nalaže da či- ne. Osim toga, zakoni će nad njima imati veći uticaj ukoliko im jasno proriču šta će ih snaći ukoliko ih prekrše. Utiskujući u njihove du- še ono što im je zapovedeno da čine, može im uvek biti na umu koje su namere zakona prezreli i pogazili, te tako sami bili vinovnicima sop- stvenih nesreća. Neka i deca uče zakone kao prvo čemu bivaju poučavani, a što će biti i ono najbolje što imaju saznati, jer će biti uzrokom nji- hove buduće sreće."

13) „Neka se svako pred Bogom spominje povlastica što nam ih je On udelio prilikom izbavljenja iz Egipta, i to neka se čini dva puta dnev- no, kada počinje dan i kada nailaze sati namenjeni počinju; jer je zahval- nost već po svojoj prirodi

ispravna, i služi ne samo kao način okretanja prošlosti, već i kao način prizivanja budućih milosti. Neka ljudi takođe urežu glavne blagoslove koje primiše od Boga na svoja vrata, i ista podsećanja na njih neka pokažu i na svojim rukama; i neka takođe nose na svojim čelima i rukama ona čuda koja objavljuju moć Božiju i Njegovu dobronamernost prema nama, kako bi se Božija spremnost na blagosiljanje mogla posvuda upadljivo pokazati."

14) „Nekau svakome gradu bude po sedam sudija, i to takvih koji su prethodno bili najrevnosniji u upražnjavanju čestitosti i pravičnosti. Neka svaki sudija ima po dvojicu službenika dodeljenih mu iz plemena Levija. Neka oni koji su izabrani da sude u više gradova budu veoma počastvovani, i neka u njihovom prisustvu nikome ne bude dopušteno da ruži koga drugog čoveka, niti da se drsko ponese prema njima; ovo sve, jer je prirodno da strahopoštovanje prema onima koji nose visoke položaje među ljudima u njima proizvede i strahopoštovanje prema Bogu. Neka onima koji sude bude dopušteno da donose odluke prema onome što smatraju da je ispravno, osim ako neko može dokazati da su primali mita, izopačavali pravdu, ili ako može navesti bilo koji dokaz optužbe protiv njih, a zbog kojeg se može očigledno pokazati da su doneli kakvu nepravdičnu presudu; jer nije primereno da parnice budu javno rešavane s obzirom na moguću dobit, ili na dostojanstvo parničara, već onaj koji sudi treba da pre svega drugog procenjuje šta je to što je ispravno, inače bi pri suprotnom postupanju Božija volja bila prezrena i kao podređena onom uticajnom čoveku koji strašeci sudiju svojom moći prouzrokuje nepravdičnu presudu; jer je upravo u pravdi moć Božija. Takav sudija nagrađuje one sa velikim dostojanstvom, čime pretpostavlja da su oni moć-

niji od samog Boga. Ali ukoliko te sudije nisu kadre da daju ispravnu presudu u slučaju koji se pojavi pred njima (a ovaj slučaj nije redak u ljudskim poslovima), neka taj slučaj bude kao nerešen poslan u sveti grad, i neka tamo prvosveštenik, prorok i veće sinhedriona odluče onako kako se njima čini da je ispravno."

15) „Ali neka se nikada ne veruje jednom svedoku već trojici, ili najmanje dvojici, i to samo takvima čije svedočenje može biti potvrđeno njihovim ispravnim dotadašnjim življenjem. I neka ženama ne bude dopušteno svedočenje, zbog lakomislenosti i drskosti njihovog pola⁴⁶, baš kao ni slugama, zbog niskosti njihove duše, budući da je verovatno kako neće govoriti istinu bilo zbog nade u kakvu dobit ili zbog straha od kakve kazne. Ali ako iko poveruje da može lažno svedočiti, treba ga osuditi kada mu krivica bude dokazana, da podnese iste one kazne što ih je dobio ili trebalo da dobije onaj protiv koga je lažno svedočio."

16) „Ako na bilo kojem mestu bude počinjeno ubistvo a počinilac ne bude pronađen, niti ima bilo kakve sumnje na nekoga da je mrzeo ubijenog te da ga je zbog toga ubio, neka bude sprovedena veoma marljiva potraga za ubicom, i nagrade obećane onome ko ga bude otkrio; ali ako se i dalje nikakva obaveštenja ne pronađu, neka se visoke sudije i senati onih gradova koji leže blizu mesta na kojem je izvršeno ubistvo sastanu zajedno i izmere razdaljinu od mesta gde leži mrtvo telo. Neka zatim visoki sudija najbližeg grada odatle pribavi junicu i dovede je u dolinu, do mesta gde zemlja nikada nije zaorana niti drvo zasađeno, i neka iseče tetive junici. Neka onda sveštenici, Leviti, kao i senat tog grada, uzmu vode i operu ruke iznad glave junice, te neka otvoreno izjave da su njihove ruke čiste u tom ubistvu, te da ga nisu sami počinili, niti na bilo koji način pomogli ma

kome ko ga je počinio. Neka takođe zamole Boga da bude milostiv prema njima, te da više nijedan tako užasan zločin ne bude učinjen na toj zemlji."

17) „Aristokratija, i način života pod njom, najbolji je od svih društvenih poredaka, i nikada ne bi trebalo da imate sklonosti prema ma kojem drugom obliku vladavine, kao što je i dobro da uvek volite taj oblik u kojem ćete imati zakone za svoje jedine upravitelje, a sami upravljati svoje ponašanje prema njima: ovo, jer vama nije potreban savršeni niti upravitelj od Boga. Ali ako budete želeli kralja, neka to onda bude neko iz vašeg vlastitog naroda, i neka se uvek i neprestano brižno stara oko pravičnosti i drugih vrлина. Neka se potčini zakonima i neka procenjuje Božije zapovesti kao najvišu mudrost; ali mu ne dopusti da ma šta učini bez prvosveštenika i glasova senatora; ne dopusti da mu da ima veliki broj žena, niti da juri za izobiljem bogatstva niti množinom konja, jer bi se mogao odviše uzoholiti da bi više bio kakav potčiniti se zakonima. A ako bude zaražen ma kojom od tih štetnih strasti, neka bude zauzdan, da ne bi postao toliko moćan da njegova vlast postane nespojiva s vašim blagostanjem."

18) „Neka ne bude cenjeno kao zakonito pomeranje granica, niti nanih vlastitih, niti onih naroda sa kojima živimo u miru. Starajte se 168 JUDEJSKE STARINE o tome da ne uklanjate međaše kojih su takoreći božanski i nepomerljiva oivičenja prava što ih je sam Bog postavio da traju zauvek; ovo stoga što je prelaženje preko granica, i otimanje zemlje drugima, povod za rat i pobune, a oni koji pomeraju granice nisu daleko od pokušaja da potkopaju zakone."

19) „Onaj koji zasadi komad zemlje stablima koja donose ploda pre četvrte godine, neće donositi nikakve prvorodne plodove Bogu, niti će ih on sam koristiti, budući da nisu proizvedeni u ispravno doba; jer kada se prirodi silom nameće da rađa u doba koje nije sama odredila, plodovi nisu ispravni ni za Boga niti za vlastitu upotrebu; ali neka vlastnik sakupi sve što je uzraslo u četvrtoj godini, jer je tada pravo doba za rađanje. I neka taj što je sabrao plodove ove donese u sveti grad i potroši ih, zajedno sa desetakom njegovih ostalih plodova, na gozbe sa svojim prijateljima, sa siročićima i udovicama. Pete godine, pak, plodovi pripadaju samo njemu, i može ih koristiti kako mu drago."

20) „Ne treba semenom sejati komad zemlje koji je zasađen vinovom lozom, jer je dovoljno da zemlja prehrani tu biljku, te da ne bude dodatno kinjena oranjem. Zemlju bi trebalo da orete volovima, i da ne terate druge životinje pod isti jaram s njima, već obrađujte svoju zemlju životinja koje su istog soja. Semenje takođe mora biti čisto, bez dodatnih mešavina, i ne treba da bude složeno od dve ili tri sorte budući da se priroda ne rađa jedinstvu stvari koje nisu slične po svojoj prirodi; niti bi trebalo dozvoliti da se ukrštaju životinje različitih vrsta, jer postoji razlog za strah da će se ovakva neprirodna zloupotreba sa životinja različitih vrsta proširiti na ljude, iako svoje prvo javljanje razvija iz rđavih upražnjavanja povodom takvih neznatnijih stvari. Niti treba dozvoliti ijednu pojavu čijim se oponašanjem ma koji stupanj podrivačkog dejstva može uvući u državni poredak. Ni zakoni takođe ne smeju prenebregavati važnost ni najneznatnijih pitanja, već i takva treba obezbediti mogućnošću lakog ophođenja s njima na jedan primeren način."

21) „Neka oni koji žanju i sakupljaju požnjeveno žito ovo uplaste u stogove, ali neka ostave nekoliko rukoveti za one koji u oskudici nemaju dovoljno da prežive, kako bi im pomogli i opskrbili ih dovoljno za goli opstanak. Na isti način, kada ubiru grožđe, neka ostave malo grozdova za siromašne, i neka takođe za njih

izdvoje malo maslina kada njih budu sakupljali, dopustivši da u razdeobi učestvuju i oni koji nemaju ničeg svoga: sve ovo stoga što korist koja ishodi iz uzimanja svekolikog pri- nosa sigurno nije tako značajna kao korist koja se dobija od zahvalnosti sirotih. A Bog će obezbediti da zemlja još voljnije rađa onime što je po- trebno za ishranu ljudi u slučaju da ne brinete samo o sopstvenom dobit- ku, već imate obzira i prema pomaganju drugih. Nemojte zabrnjivati usta volova dok gaze žitne klasove na podu za vršenje, jer nije pravično za- državati životinje koje su naši sadruzi u radu, kao i sve druge koji sa- učestvuju u poslu, da sa svoje strane i svojom merom uživaju plodove svo- ga rada. Takođe nemojte braniti onim namernicima koji prolaze pokraj

rodne zemlje u vreme kada plodovi dozrevaju da ove dodirnu, već ih sami pozovite da se nasite onime što ste od zemlje dobili. I neka se ovo jed- nako odnosi na vaše zemljake i na tuđince — jer treba biti zahvalan na prilici da uделите svoje dozrele plodove, pri čemu, opet, nije zakonito dozvoliti im da ove sa sobom i ponesu. Takođe neka berači grožđa, nakon što ubrane grozdove ponesu do muljača, ne odbiju usputne namernike da grožđe probaju; jer je nepravilno iz zlobe sprečavati one koji su grožđa željni da uzmu udela u uživanju dobara koja su nam dospela zahvaljujući Božijoj volji, i to dok je sezona berbe u jeku a zrenje napreduje kako je Bo- gu ugodno. Štaviše, ukoliko neko iz bojažljivosti zazire od toga da se dotakne ovih plodova, neka bude ohrabren da se njime koristi (pri čemu mislim na Izraelite) kao da su takvi i sami vlasnici i gospodari, sto- ga što među svim Izraelitima postoji rodbinska veza. Neka čak i žud- ni ljudi iz drugih zemalja uzmu učešća u ovim znacima prijateljstva što ih je Bog dodelio u njima određenom godišnjem dobu; jer ne treba sma- trati za uzaludno potrošeno ono što rođaci međusobno jedni drugima od darova prosleđuju, budući da je Bog udelio veliki broj dobrih stvari ljudima, ne samo da bi sami uživali koristi, već takođe da bi ih i dru- gima prepuštali u ime velikodušnosti; pored toga, Bog je željan da na ovaj način i drugima stavi do znanja svoju posebnu milost koju ukazuje ljudima Izraela, i koliko im bezgraničnu On prinosi blagodat, kada i oni izobilno udeležuju svoje viškove prinosa čak i potpunim stranci- ma. U slučaju da neko ne postupa po ovom zakonu, neka se izbičuje sa četir- deset manje jedan udaraca⁴⁷ od strane javnog dželata. Neka podnese ovu kaz- nu, koja je jedna od najsramotnijih za slobodnog čoveka, a ovo stoga što je postupio poput roba i zbog dobiti ukaljao svoje ljudsko dostojanstvo; jer je ispravno da vi koji imate iskustvo stradanja pod nedaćama u Egiptu, kao i pod onima u pustinji, budete potpora onima koji se nađu u slič- nim okolnostima; i sada kada ste, zahvaljujući milosrđu i Proviđenju Božijem, zadobili izobilje za sebe, pravično je da deo tog izobilja raz- delite, sa istom naklonošću koju je Bog vama ukazao, onima kojima je to u nemaštini potrebno."

22) „Pored ona dva desetka za koje vam rekoh da ih morate plaćati sva- ke godine — jedan za Levite a drugi za praznike — obavezni ste i da svake treće godine razdelite i treći desetak onima koji su toga potrebiti⁴⁸, takođe i ženama koje su udovice, i deci koja su siročad. A što se tiče zrelih plodova, neka se oni najpre pohrane u Hramu; a kada Bog bude bla- goslovljen za ono što je zemlja ljudima ponela i što je On ljudima dao na posedovanje, i kada vlasnici takođe ponude sve one žrtve koje im zakon propisuje da prinesu, neka se onda prvi prinos da sveštenicima. Ali kada neko uradi ovako, i kada donese desetak od svega što ima, zajedno sa onim prvorodnim prinosima za Levite i za praznike, pa kada se potom

vрати domu, neka taj onda stane pred svetu kuću i uzvрати zahvalnice Bo- gu za to što je Jevreje izbavio iz satirućeg ophođenja prema njima u Egi- ptu, i za to što im je dao dobru i prostranu zemlju čije su plodove nadalje slobodni uživati. Pa kada zatim otvoreno posvedoči da je u potpunosti 170

JUDEJSKE STARINE

isplatio dužie desetke [i druga zaduženja] prema Mojsijevim zakonima, neka onda umoli Boga da doveka bude milosrdan i blag prema njemu, i da takav isti produži da bude svima Jevrejima, jednako time što će sačuva- ti sva ona dobra što im ih je već dao, i ovome još pridodati sve ono što je u Njegovoj moći da im ubuduće udeli."

23) „Neka se Jevreji žene, kada dospeju do godina za to primerenih, devicama koje su slobodne i rođene od dobrih roditelja. A onaj koji ne oženi devicu neka ne sablažnjava ženu drugog čoveka, i nju ženi pa ta- ko ojađuje njenog bivšeg muža. Neka slobodni ljudi ne žene robinje, ma- kar i da prema njima osećaju snažnu privlačnost; jer je pristojno, i pi- tanje dostojanstva samih tih ljudi da upravljaju svojim osećanjima. Na- dalje, niko ne sme ženiti prostitutku čije bračne žrtvene ponude, koje potiču od prodaje tela, Bog neće primiti. Jer će samo na ovaj način nara- vi dece biti slobodoljubive i sklone vrlinama — mislim, onda kada ni- su rođena od iskvarenih roditelja i od požudnog združivanja sa takvom ženom koja nije slobodna. Ako neko venča ženu za koju misli da je devi- ca a kasnije pronađe da ona to nije, neka slobodno radi tako da je optuži i pozove se na utvrđene pokazatelje⁴⁹ kako bi dovoljno snabdeven dokazi- ma podržao svoju optužbu. I neka otac ili brat ove žene, ili neko ko je posle njih njen najbliži rođak, ovu odbrani ukoliko ona obezbedi pre- sudu u svoju korist, prema kojoj ona nije kriva, te neka je ostavi da živi sa svojim mužem koji ju je optužio, pri čemu muž nadalje više neće ima- ti nikakvo pravo da je otera, osim ukoliko mu da veoma veliki povod za sumnju, takav da mu se ni na koji način ne može protivrećiti. Ali onaj koji optužbu i klevetu protiv svoje žene iznese na sramotan i prena- gljen način, neka bude kažnjen sa četrdeset manje jednim udarcem bića, i uz to plaćanjem pedeset šekela ženinom ocu. Ukoliko se, pak, dokaže da je žena oskrnavljena, i uz to potiče od profanog sveta, neka bude kame- novana stoga što nije sačuvala svoje devičanstvo sve dok nije zakonito venčana; u slučaju, pak, da je kćer sveštenika, neka bude živa spaljena. Ukoliko neko ima dve žene, a pri tom veoma poštuje i ljubazan je samo prema jednoj od njih, bilo zbog svojih osećanja bilo zbog njene lepote ili kakvog trećeg razloga, a drugu pri tom ne uvažava, i ukoliko je sin volje- ne žene mlađi od sina rođenog od strane druge žene, ali nastoji da pra- vo prvorodenosti prisvoji zahvaljujući očevoj ljubaznosti prema svojoj majci, te na taj način dobije dvostruki deo očeve imovine jer sam mu taj dvostruki iznos ja dodelio zakonima — neka ovo ne bude dozvoljeno, jer nije pravično da onaj koji je stariji po rođenju bude uskraćen za ono što mu pripada, samo na osnovu očevoг raspolaganja sopstvenom imovinom, a zbog toga što se prema njegovoj majci otac ne ophodi jednakomerno. Onaj koji oskrnavi ženu udatu za drugog muškarca, a u slučaju da je za to imao njen pristanak, neka i on i ona budu osuđeni na smrt, jer su oboje jedna- ko krivi; muškarac zato što je nagovorio ženu da se svojevoljno potči- ni najnečistijem činu, pretpostavivši ga bračnoj zajednici, a žena za- to što je nagovorena da dopusti da bude oskrnavljena, bilo zbog zado- voljstva ili zbog dobiti. Ako, međutim, muškarac priđe ženi kada je

KNJIGA ČETVRTA

171

ona sama, i prisili je na blud tamo gde nikoga nema ko bi joj pritekao u pomoć, neka samo on bude ubijen. Neka onaj koji je oskrnavio još neven- čanu devicu bude

primoran da je oženi, ali ukoliko ga devičin otac ne želi za njenog muža, neka plati pedeset šekela kao cenu za njeno skrnovljenje. Neka onaj koji se iz bilo kojeg razloga želi razvesti od svoje žene (a mnogo takvih slučajeva se dešava među muškarcima), neka, dakle, taj pruži pismeno uveravanje da je više nikada neće koristiti kao svoju ženu, jer na taj način ona postaje slobodna da se uda za drugog muškarca, budući da joj, pre no što je dat ovaj dokaz razvoda, to nije dozvoljeno. Ali ukoliko se isto ponovi i sa drugim mužem, ili ako, u slučaju da drugi muž premine, onaj prvi zatraži da se ponovo za njega uda, nije zakonito da mu se ona vrati. Ako ženin muž umre i ostavi je bez dece, neka je oženi njegov brat, i neka sina kojeg dobije s njom nazove po bratovljevom imenu, i odgaja ga kao naslednika njegovog imetka, jer će ovakvo postupanje služiti opštoj dobrobiti budući da se na taj način porodice neće gasiti, a posed će ostati među rodbinom. Ovo će takođe biti i na utehu ženama u nesreći, da se udaju za sledećeg srodnika njihovih pokojnih muževa. Ali ukoliko je brat ne želi uzeti za ženu, neka žena dođe pred senat i otvoreno prosveduje zbog toga što je ovaj ne prihvata za ženu, već vređa uspomenu na svog pokojnog brata dok je ona, pak, voljna da ostane u porodicu i ponese njegovu decu. A kada senat ispita razloge tog čoveka zbog kojih se protivi ovom braku, bilo da su ti razlozi valjani ili neopravdani, spor mora doći do sledećeg ishoda: žena će razvezati sandale tog brata i pljunuće mu u lice, i reći da on zaslužuje takvo njeno prekorno postupanje budući da je uvredio uspomenu na pokojnika. I neka on onda napusti senat i doveka na sebi nosi ovaj ukor, a neka se njoj dopusti da se uda za koga joj drago, takvog koji brak sa njom traži. Nadalje, ukoliko ma ko uzme zarobljenicu, bilo da je devica ili takva da je već bila udata, i nameran je da je oženi, neka mu ne bude dozvoljeno da je dovede u svoju postelju ili da s njome živi kao sa ženom pre no što ona obrije svoju glavu i na sebe obuče odeću ožalošćene, te oplače svoje rođake i prijatelje koji su posećeni u borbi, jer na taj način ona može dati odušku svojoj tužnici za njima, a posle toga se može posvetiti praznovanju i udaji; jer je dobro za njega da uzme ženu, kako bi imao dece sa njom, te da bude predusretljiv prema njenim sklonostima, a ne da se isključivo povodi za svojim zadovoljstvom ne vodeći računa šta je njoj ugodno. Ali nakon što prođu trideset dana kao vreme za oplakivanje, jer je toliko dovoljno za smotrenje ljude da ožale svoje najbliže, neka onda njih dvoje produže do ostvarenja braka; ali u slučaju da je muškarac zadovoljio svoju požudu a nadalje je odviše gord da bi ženu uzeo za suprugu, neka više ne bude u njegovoj moći da je ima kao robinju, već neka je pusti da ide kuda joj drago, do bivši povlastice slobodne žene."

24) „Što se tiče onih mladića koji preziru svoje roditelje i ne ukažu im dužne počasti, već ih vređaju bilo stoga što ih se stide ili zato što nalaze da su sami mudriji od njih — neka ih roditelji najpre rečima ukore (jer su oni po prirodi uzora podobni da postanu njihove sudije), i 172

JUDEJSKE STARINE

neka im kažu ovako: da oni stanuju zajedno ne zbog zadovoljstva, niti zbog uvećanja njihovog bogatstva udruživanjem prihoda, već da su oni odgajali decu kako bi ova o njima brinula u starosti, te da preko njih mogu takođe dobijati ono što im je potrebno. I neka im dalje kažu: 'Kada ti bejaše rođen, mi smo te sa radošću odgajali i većma zahvaljivamo Bogu za tvoj dolazak, i vreme ti poklanjamo s velikom brigom, i ne štediti ni u čemu što je moglo biti korisno za tvoj opstanak i tvoje poučavanje u onome što je najbolje. A sada, budući da je razumno oprostiti grehove onima koji su tako mladi, neka ti bude dovoljno onoliko znakova tvog preziranja što si nam ih već pokazao; promeni se, i vladaj se mudrije u

vremenu koje dolazi; seti se da je Bog nezadovoljan onima koji su drski prema svojim roditeljima, budući da je i On sam Otac čitave ljudske rase, te se čini da i On mora poneti deo tog sramoćenja koje pada na one koji nose isto ime onda kada nemaju dostojnog uzvrata od strane svoje dece. A takvoj deci za- kon dosuđuje neumoljive kazne, takve kakve ti nikada nisi iskusio.' Uko- liko je drskost mladih ljudi ovime izlečena, neka oni prođu bez ukora koji je njihovo prethodno ponašanje zasluživalo; jer će se na ovaj način pokazati dobrota zakonodavčeva a roditelji će biti zadovoljni, budući da ne gledaju rado na to da bilo njihova kćer ili sin budu kažnjeni. Ali ukoliko se dogodi da se ove reči i pouke, saopštene kako bi se čovek po- pravio, pokažu beskorisnim, tada uvreda nalazi u zakonima neumoljive neprijatelje tih drskosti kojima je pozledio roditelje. Neka on zato bude odveden izvan grada⁵⁰ od strane svojih roditelja, sa mnoštvom ljudi koja ih sledi, i neka bude kamenovan; i kada tamo mrtav ostane da leži čita- vog dana, tako da ga svi ljudi mogu videti, neka bude sahranjen po noći. Na ovakav način mi sahranjujemo sve one koje zakon osudi na smrt, ma koji da je razlog presude. Neka i naši neprijatelji koji su pali u borbi takođe budu sahranjeni, i neka nijedno mrtvo telo ne počiva na zemlji, ili pod- nosi kaznu izvan granica onoga što pravda zahteva."

25) „Neka niko ne posuđuje nijednom Jevreju sa zelenaškom dobiti, niti neka ne zelenaši na onom što je pojedeno ili popijeno, jer nije pravično izvlačiti korist iz nesreće ma kojeg od tvojih sunarodnika; već treba da se pokažeš samilosnim u njegovim potrebama, misleći ka- ko si već dovoljno dobio ukoliko si od njega primio zahvalnost; a uz to ne zanemari nagradu koja će ti stići od Boga, zbog ljudskosti koju si pre- ma drugome pokazao."

26) „Oni koji su posudili bilo srebro ili ma koju vrstu plodova, su- vih ili vlažnih (pod ovim mislim na vreme kada će, po blagoslovu Bo- žijem, poslovi Jevreja zavisiti samo od njih samih), neka ih posudioci vrate u celosti i na zadovoljstvo onih koji su im posudili, polažući ih takoreći u njihove riznice i opravdano očekujući da mogu posuditi po- novo, ukoliko se za time ponovo javi potreba. Ali ukoliko su posudio- ci besramni, i ne povrate što su posudili, neka posuditelj ne odlazi do kuće posudioca ili sam zadržava ono što je kod njega založeno, pre nego što bude donesen sud povodom toga; već neka on pred sudom zatraži za- loženo i neka dužnik vrati dug bez i najmanjeg suprotstavljanja, budući

KNJIGA ČETVRTA

173

da se posuditelj ialazi pod zaštitom zakona. Ukoliko je onaj koji je za- ložio bogat, neka zajmodavac zadrži zalogu sve dok mu dug ne vrati onaj ko je posudio; ali ukoliko je založnik siromašan, neka mu se založeno vrati pre zalaska sunca, posebno ukoliko je založena odeća, kako bi duž- nik to mogao zadržati kao pokrivač u snu, budući da i sam Bog prirodno pokazuje milosrđe prema siromašnima. Takođe nije zakonito dati u za- logu vodenički kamen, niti ono što od pribora uz njega ide, da založni- ci ne bi bili uskraćeni za oruđe kojim proizvode hranu, te da ne bi po- stradali od nemaštine."

27) „Neka smrt bude kazna za onog ko pokrade čoveka; ali neka onaj koji je ukrao zlato ili srebro plati duplo. Ako neko ubije čoveka koji krade nešto iz njegove kuće, neka se smatra bez krivice, čak i ako je kradlji- vac samo prešao preko zida. Neka onaj koji je ukrao stoku plati četvo- rostruko više no što je drugome oteto, osim u slučaju vola, za kojeg lo- pov treba da plati petostruko. Neka onaj koji je toliko siromašan da ne može platiti bude oglobljen, te neka bude sluga onome kome je bilo do- suđeno da plati."

28) „Ako je ma ko prodat nekom iz njegovog sopstvenog naroda, neka služi šest godina, i neka sedme bude pušten na slobodu. Ali ukoliko ima sina sa sluškinjom u kući njegovog gospodara, i ako je, zbog svoje do- bronamernosti prema gospodaru i prirodnih osećanja prema ženi i de- ci, voljan da i dalje ostane slugom, neka onda bude oslobođen samo po do- lasku godine Jubileja, koja je svaka pedeseta godina, i neka tada sa sobom povede svoju ženu i decu koji se tada imaju takođe smatrati slobodnim."

29) „Ako bilo ko pronade zlato ili srebro na putu neka potraži ono- ga ko ga je izgubio i neka objavi mesto gde je blago našao, te neka nađeno vrati onome ko je izgubio, ne misleći da je pravično da sam zaradi na ne- čijem gubitku. Istog se zakona mora držati i u slučaju stoke koja se nađe kako luta na usamljenom mestu. Ako se vlasnik ne nađe, neka onaj koji je pronašao zadrži nađeno za sebe, i neka se obrati Bogu rekavši da nije pokrao ono što pripada drugome."

30) „Nije zakonito proći pored ijedne životinje koja je u nevolji, ka- da je oluja ili se zaglibila u močvari, već treba nastojati da se ona saču- va, imajući saosećanja prema njenom bolu."

31) „Takođe je dužnost pokazati put onima koji ga ne znaju, i nipo- što ne treba gledati kao na igru kada druge sprečavamo u napredovanju šaljući ih na pogrešan put."

32) „Na sličan način, neka niko ne ruži osobu koja je slepa ili gluva."

33) „Ukoliko se ljudi bore jedan protiv drugog, i nemaju gvozdеног oružja, neka onaj koji je nadvladan bude odmah osvećen, kažnjavajući is- tom kaznom onoga koji ga je savladao. Ali ukoliko oboreni, nakon što je odveden kući, leži bolestan mnogo dana i potom umre, neka onaj koji ga je oborio nipošto ne izbegne kaznu; a ukoliko onaj oboreni izbegne smrt, ali njegov oporavak zahteva veliki trošak, onaj koji ga je povredio pla- tiće sve što je potrošeno tokom vremena bolesti povređenog, kao i sve ono što je ovaj morao platiti lekaru. Neka onaj koji udara ženu s dete- 174 JUDEJSKE STARINE

tom, tako da ona pobaci, plati novčanu kaznu u visini koju sudije budu odredile, budući da je umanjio brojnost naroda uništenjem onoga što je bilo u majčinoj utrobi; i neka novac bude dat ženinom mužu od strane onoga ko ju je udario; ali ukoliko ona od udarca umre, neka i on bude po- gubljen, jer zakon presuđuje da je pravično da život ide za život."

34) „Neka niko od Izraelita ne čuva nijedan otrov koji može pro- uzrokovati smrt, ili ma kakvu štetu drugome; ali ako ma ko bude uhvaćen s otrovom, neka bude kažnjen smrću, i tako pretrpi potpuno istu nesreću koju bi on naneo onome za koga je otrov bio pripravljen."

35) „Onaj ko bilo koga osakati neka isto i sam podnese, i neka bude li- šen istog onoguda kojeg je on lišio drugog, osim ukoliko onaj koji je osa- kaćen umesto toga ne primi novac, jer zakon dopušta da onaj koji je patio sam prosudi vrednost onoga što je izgubio, osim ako se osakaćeni ne po- kaže previše strogim."

36) „Neka onaj ko je vlasnik vola koji nasrće svojim rogom, ovoga ubije; ali ukoliko vo gura i probada nekoga na stazi za vršenje, neka bu- de ubijen kamenovanjem i neka se ne smatra prikladnim za jelo. Ukoliko se dokaže da je njegov vlasnik znao kakva je narav tog vola, a ipak ga nije zadržao, neka i on takođe bude kažnjen smrću, budući da je bio uzrokom zbog kojeg je vo ubio čoveka. Ali ukoliko je vo ubio slugu ili sluškinju, neka bude kamenovan, a neka njegov vlasnik plati trideset šekela gospo- daru onoga ko je ubijen. Ali ukoliko je

žrtva drugi vo koji je oboren i ubijen, neka oba vola, i onaj koji je ubijen i onaj koji je ubio, budu proda- ti, i neka dobijeni novac vlasnici podele između sebe."

37) „Neka onaj koji kopa bunar ili jamu položi daščanu ogradu preko njih, te ih tako čuva zatvorenim, i to ne zato da bi sprečio drugu osobu da crpe vodu, već da ne bi bilo opasnosti od upadanja u ponor. Ali ukoliko bilo čija životinja propadne u tako iskopanu jamu ili bunar koji nisu zatvoreni i postrada, neka vlasnik jame ili rupe plati cenu životinje njenom vlasniku. Neka se okolo krovova vaših kuća podigne grudobran umesto zida, kako bi se sprečilo da se neko skotrlja dole i postrada."

38) „Neka onaj ko od nekoga primi neku stvar na poverenje, o ovoj bri- ne kao o svetoj i božanskoj stvari; i neka se niko ne dovija da smisli ne- kakvo lukavstvo kojim bi od poverioca oduzeo ono što mu je povereno, bilo da je reč o muškarcu ili ženi; neka se tako ne čini i ako on ili ona dobiju ogromnu sumu zlata, a ovo se ne može dokazati od strane nijednog [zakonskog] tela; jer je umesno da čovekova vlastita savest, koja najbolje zna kakvi jesmo, u svakom slučaju čoveka obavezuje da čini najbolje što može. Neka ova savest bude njegov svedok koji u njemu čini tako da uvek dela na taj način da ga drugi mogu preporučiti; ali neka on prvenstveno vodi računa o Bogu, od kojeg nijedan poročni čovek ne može sakriti svoje laži; ali ukoliko onaj kome je nešto povereno, bez ikakvog svog udela iz- gubi ono što mu je povereno, neka se on pojavi pred sedam sudija i zakune pred Bogom da ništa nije izgubio svojevoljno ili sa rđavom namerom, te da se nije okoristio nijednim delom toga, pa neka bude pušten bez ikakve osude; ali ako se pokaže da se okoristio ma i najmanjim delom onoga što

KNJIGA ČETVRTA

175

mu je povereno a zatim izgubljeno, neka bude osuđen da plati sve što je izgubio. Neka se na način isti kao u ovim prilikama postupi i ukoliko neko prevari onoga koji se podvrgao telesnom radu za njega. I neka zauvek bude zapamćeno da ne smemo zakidati siromašnog čoveka za njegove nad- nice, razumevajući da ih je Bog ovome dodelio umesto zemlje i drugih po- seda; štaviše, plaćanje ovih nipošto se ne sme ni odlagati, već se mora izvršiti tog istog dana kada je rad okončan, budući da Bog nije voljan da uskrati radnika za trenutno uživanje onoga za šta je radio."

39) „Nemojte kažnjavati decu za greške njihovih roditelja, jer zbog svojih vlastitih vrlina ona pre zaslužuju sažaljenje, stoga što su najpre rođena od poročnih roditelja, a potom omražena što su naslednici lo- ših ljudi. Takođe ne smemo pripisivati grehove dece njihovim rodi- teljima, budući da se mladi ljudi upuštaju u mnoge čini različite od onih kojima su poučavani, i to puni oholosti što takve pouke odbijaju."

40) „Neka se nad onima koji su sebe učinili evnusima ljudi zgraža- vaju; i izbegavajte svaki razgovor sa onima koji su sebe lišili svoje muškosti i onog ploda stvaranja kojeg je Bog dao ljudima kako bi uvećali svoju vrstu: neka takvi budu oterani kao da su ubili svoju decu, budući da su unapred izgubili ono što čoveka obezbeđuje decom; jer je očigled- no da su, dok je najpre njihova duša postala mekušna, oni pored toga to mekuštvo prelili takođe i u telo. Na sličan način ophodite se i prema onim koji na prvi pogled odaju čudovišnu prirodu. Takođe nije zakoni- to uškopljivati ljude ili bilo koju životinju.⁵¹"

41) „Neka ovo bude ustrojstvo vaših zakona u doba mira, a i Bog će bi- ti tako milosrdan da sačuva ovo odlično utemeljenje slobodnim od uzne- miravanja: i možda nikada i neće doći vreme koje može bilo koju napi- sanu stvar smeniti

novom, ili je promeniti u njenu suprotnost. Ali budući da se mora računati da će čovečanstvo zapasti u nevolje i opasnosti, bilo nehotice ili s namerom, uglavimo nekoliko propisa koji se tiču i takvih okolnosti, da bi se unapred mogli upoznati s onim što je potrebno činiti, te da možete imati spasonosne savete spremne u času kada vam budu neophodni, i da ne morate tragati za onim što je potrebno uraditi bivajući neobezbeđeni i time još podložniji zapadanju u bezizlazne okolnosti. Možete vi postati sasvim radini ljudi, i navikavati svoje duše časnim ponašanjima, i tako posedovati i naslediti zemlju bez rata; tako da nikakav tuđin neće povesti rat za nju i tako vas napasti, niti će se iko nekakvom unutrašnjom pobunom za njom mašiti, pri čemu možete činiti stvari koje su suprotne onome što su preduzimali vaši očevi, i tako zanemariti zakone koje su oni ustanovili. A možete i nastaviti da se pridržavate tih zakona što ih je Bog potvrdio i vama uručio. Shodno tome, neka sve vrste ratnih dejstava, bilo da vas zadese sada u vaše vlastito doba, ili kasnije u doba vaših potomaka, budu izvođene izvan vaših granica: ali kada budete rešeni da pođete u rat, pošaljite izaslanike i glasnike onima koji su vaši svojevoljni neprijatelji, jer je pravično da prema njima najpre upotrebite reči pre nego što dođe do upotrebe oružja; i uverite takve da iako imate brojnu vojsku, opskrbljivu 176 JUDEJSKE STARINE

konjima i oružjem i, iovrh svega, Boga, milosrdnog prema vama i spremnog da vam pomogne, vi ipak ne želite da budete prisiljeni da se protiv njih borite, niti da od njih uzimate ono što poseduju, a što će u slučaju borbe zaista i biti naša dobit, ali što oni nemaju nikakvog razloga da žele da mi prisvojimo za sebe. Pa ako vas oni poslušaju, biće ispravno da sa njima sačuvate mir; ali ako se oni uzdaju u sopstvenu snagu kao nadmoćniju od vaše i neće da učine pravednu stvar, povedite vojsku na njih, učinivši od Boga vašeg vrhovnog Zapovednika, ali zaduživši kao Njegovog namesnika onoga među vama koji je najhrabriji; jer je postojanje višestrukih zapovednika, osim toga što je prepreka dejstvima koja moraju biti iznenadno izvedena, samo smetnja onima koji pod njima vojuju. Vodite vojsku koja je čista i sazdana od izabranih ljudi, takvih koji raspolažu vanrednom snagom tela i čvrstinom duše; ali uklonite iz nje plašljive da ne bi odbegli za vreme borbenog dejstva i tako doneli prednost neprijateljima. Takođe dopustite da odu oni koji su u poslednji čas sebi podigli kuće, te tako nisu u njima živeli tokom godine; kao i one koji su posadili vinograde i još nisu probali svoje plodove — svi takvi neka produže do svoje zemlje, a takođe i oni koji su zaručeni ili su nedavno venčani, da ne bi takvi u kojima su snažna osećanja prema račenim stvarima bili odviše obzirni prema svojim životima i, štedeći sebe za ovakva uživanja, zbog svojih žena postali dobrovoljne kukavice."

42) „Kada podignete vaš logor, vodite računa o tome da ne činite ništa što je okrutno. I kada ste zauzeti opsadom, i kada tražite brvna za pravljenje ratnih naprava, ne ogoljujte zemlju tako što ćete seći stabla koja nose plod, već ih poštedite uviđajući da su ona stvorena za dobrobit ljudi, i kada bi mogla govoriti s pravom bi vas ukorila stoga što, iako ni na koji način nisu uzroci rata, od njega pate jer se nepravično prema njima ophodite, te bi se, da su za to kadra, pokrenula i odsečila u drugu zemlju. Kada porazite svoje neprijatelje u bici, pobijte one koji su se protiv vas borili, ali ostavite ostale u životu, da vam mogu plaćati danak, s izuzetkom naroda Kanaanita: jer njih morate u potpunosti uništiti."

43) „Vodite računa, pogotovu u bitkama, da nijedna žena ne nosi odeću muškarca, niti muškarac odeću žene."

44) Ovo je oblik državne uprave kojeg nam je ostavio Mojsije. Štavi-še, on je već predao zakone u pisanom obliku četrdesete godine [nakon izlaska iz Egipta], a o njima ćemo govoriti u našoj sledećoj knjizi. Što se tiče narednih dana (jer je Mojsije u nizu dana neprestano okupljao na-rod) on tokom njih prenese blagoslove svima, a kletve onima koji ne bu-đu živeli u skladu sa zakonima već budu kršili dužnosti kojih im be-še naloženo da se drže. Nakon ovoga, on pročitao narodu jednu pesmu na- pisanu u šestostopnom stihu i zavešta im je u svetoj knjizi; ona je sadr-žavala predviđanje onoga što će se kasnije dogoditi, i zaista su nam se u skladu sa njom sve stvari do danas i događale, a i događaju se još uvek, i u njoj se Mojsije nijednom i ni najmanje nije udaljio od istine. Shodno ovo- me, on predaše sve ove spise prvosvešteniku, zajedno sa kovčegom u koji

KNJIGA ČETVRTA

177

je takođe položio i oih deset zapovesti urezanih u pločama. Zatim ih je preneo u tabernakul i zamolio ljude da, kada budu osvojili zemlju i u njoj se naselili, ne zaborave uvrede Amalekićana, već da povedu rat protiv njih i kazne ih za nesreću koju im ovi naneše dok Jevreji behu u pustinji; i da kada budu posedovali zemlju Kanaanita, i kada, kao što moraju uči- niti, budu zatrli sve življe koje ovu nastanjivaše, podignu oltar koji će stajati naspram izlazećeg sunca, nedaleko od grada Sihema i između dve planine — gore Garizin, smeštene s desne strane, i one zvane Ebal, sa leve. I našu bi vojsku trebalo tako podeliti da po šest plemena sta- nu na svaku planinu, a sa njima Leviti i sveštenici. A onda neka najpre oni koji počivaju na gori Garizin počnu moliti za najblagodatnije bla- goslove onima koji behu revnosni u obožavanju Boga i u držanju zakona, i koji nisu odbijali ono što im je Mojsije govorio; za njima i drugi tre- ba da takođe molitvama zažele svaku vrstu sreće; a kada ovi poslednji do- vrše slične molitve, neka ih oni prvi hvale. Posle toga neka se kletva- ma proklinju oni koji su prekršili zakone, pri čemu dve skupine jedna drugoj neka naizmenično odgovaraju na način potvrđivanja onoga što je rečeno. Mojsije je takođe napisao i ove blagoslove i kletve, da bi ih oni mogli u celosti unapred naučiti i da nikada ne budu zaboravljeni u vre- menima koja dolaze. A kada beše spreman da umre, on zapisa ove blagoslo- ve i kletve na oltar, sa svake njegove strane; potom reče narodu da usta- ne i prinese žrtve i ponudi žrtve-paljenice, jer posle toga dana oni na tom oltaru više nikada neće ponovo žrtvovati, jer će to biti nezako- nito. Ovo, dakle, behu propisi Mojsijevi, a narod jevrejski još uvek ži- vi prema njima.

45) Sledećeg dana Mojsije ponovo okupi narod u sabor, zajedno sa že- nama i decom, s tim da čak i robovi behu prisutni kako bi se i oni sa- mi preko zaveta mogli obavezati na ispunjavanje ovih zakona, te da, pra- vilno razumevajući značenje Boga u njima, ne mogu, čak ni u korist svojih rođaka ili iz straha za ma koga, ili iz ma kojeg drugog poriva, pomisli- ti da ijednu drugu stvar pretpostave ovim zakonima i tako ih prekrše. U slučaju da ma ko njihove krvi, ili iz nekog posebnog grada, pokuša da preinači ili poništi ustrojstvo njihove vlasti, trebalo bi se odmah takvima osvetiti, jednako svi zajedno i svako ponaosob; a kada takve ne- poslušnike poraze, trebalo bi razoriti njihove gradove do temelja, i, ukoliko je moguće, ne ostaviti ni najmanji trag te mahnitosti; ali uko- liko nisu kadri da preduzmu takvu osvetu, trebalo bi da prosveduju go- voreći da im je to što je učinjeno nametnuto protiv njihove volje. Moj- sije ovo naloži, a narod se zavetom obaveza da će tako i činiti.

46) Mojsije ih takođe poučavaše na koji će način njihove žrtve bi- ti najprihvatljivije Bogu; i kakvi moraju polaziti u rat, koristeći sve- to kamenje (na sakralnom prsniku njihovog prvosveštenika) kao puto- kaz⁵², kao što sam ranije objašnjavao. I Jošua takođe proricaše u pri- sustvu Mojsijevom. Pa nakon što Mojsije podseti na sve ono što je uči- nio za očuvanje naroda jevrejskog, jednako u ratovima i u miru, i kako im je sastavio osnove zakona i opskrbio ih odličnim oblikom upravljanja, 178 JUDEJSKE STARINE

on predskaza, po onome što mu je Bog objavio, da će, ukoliko budu prekr- šili takvo ustanovljeno bogoštovlje, iskusiti sledeće patnje: njihova zemlja biće ispunjena ratnim oruđima njihovih neprijatelja, njihovi će gradovi biti razoreni a hramovi njihovi spaljeni kako bi mogli biti prodani kao roblje, jer se za takve ljude neće imati sažaljenja u njihovim stradanjima; i oni će se tada pokajati, ali im tada to pokajanje neće do- neti nikakvo olakšanje u njihovim patnjama. „Pa ipak će", reče Mojsije, „Bog koji je osnovao vaš narod, obnoviti gradove vašem stanovništvu, sve zajedno sa hramom; ali vi ćete gubiti sve ove prednosti Božije do- brodati ne samo jednom, nego često."

47) Nakon što Mojsije ponovo ohrabri Jošuu da povede vojsku protiv Kanaanita, govoreći da će mu Bog pomagati u svim njegovim ratnim predu- zećima, i nakon što blagoslovi celi narod, on najposle reče: „Budući da odlazim svojim precima, a Bog je odredio da ovaj dan bude dan mog polaska k njima, ja mu uzvraćam zahvalnošću dok sam još živ i ovde okružen vama, blagodareći mu za darove providenja što ih je nad vama izlivao, a koji ne samo da nas izbavljahu iz patnji pod kojima stradavismo, nego i udeljiva- hu što je potrebno za naše blagostanje i napredak; takođe zahvaljujem i za to što On stojaše kao pomoć uz mene u svim nevoljama koja moradoh pod- nositi, i u svim domišljanjima do kojih sam se morao dovinuti u svojoj brizi za vas, kako bih poboljšao uslove vašeg življenja; hvala mu, dakle, za sve one prilike u kojima se pokazivaše nama tako neizmerno naklonje- nim. Jer biće najpre istina da On beše taj koji je upravljao svim našim poduhvatima i dovodio ih do srećnog razrešenja, učinivši od mene tek svog opunomoćenog zapovednika i posrednika u svim onim zbivanjima u kojima On beše voljan da vam donese dobra. Zbog toga smatram ispravnim da blagoslovim tu božansku silu koja će se o vama starati i u vremenima koja dolaze, kako bih bar tim blagoslovom mogao uzvratiti za sve što sam Njemu dužan, te da za sobom ostavim pamćenje prema kojem smo obavezni da Ga uz sve počasti obožavamo, čuvajući ove zakone koji su najodličniji dar od svega onoga što nam je udelio ili što će nam, ako produži sa istom naklonošću, udeliti u potonjim vremenima. Izvesno je da je ljudski zako- nodavac grozan neprijatelj kada su njegovi zakoni povređeni i učinjeni bezvrednim. A neka nikada ne iskusite ono nezadovoljstvo Božije koje bi bilo posledica vašeg odbijanja Njegovih zakona što ih je On, koji je vaš Tvorac, vama jednom dao."

48) Nakon što Mojsije izgovori ovo na kraju svog života, i nakon što, uz poslednje blagoslove, proreče šta će se dogoditi svakom od jevrejskih plemena, narod počeo naricati toliko da čak i žene udaranjem u grudi da- doše oduška dubokoj strepnji pred onim što ih čekaše kada on bude pre- minuo. Deca još i više plakahu, budući nemoćna da uzdrže svoju žalost, pokazujući tako da su čak i u svom ranom uzrastu bila svesna Mojsijeve vrline i njegovih veličanstvenih dela; i zaista, tada izgledaše kao da se odvija takmičenje između mladih i starih u tome ko

će najviše žalovati za vođom. Stari tugovahu jer su znali kakvog brižnog čuvara bivaju li- šeni, te tako oplakivahu naredna vremena u kojima će morati da budu bez

njega; ali mladi tugovahu ne samo zbog toga, već i zato što se tako zadesi da budu ostavljeni bez njega pre nego što su u punoj meri mogli pojmiti i iskusiti njegovu vrlinu. I ne beše nikog ko bi pravio pitanje od neu- merenosti ove tuge i jadikovanja celoga naroda zbog onoga što će se do- goditi samom zakonodavcu; jer, iako on beše od Boga upućen da neće sme- ti da bude svladan u času nailaska smrti, budući da je njegov odlazak bio ugodan volji Božijoj i u skladu sa prirodnim zakonom, ipak ga ono što se događalo s narodom namah obuze, te i on sam poče plakati. Pa kada na- pokon pođe do mesta gde je trebalo da iščezne iz pogleda ljudstva, oni ga slediše naričući; ali Mojsije mahnu rukom onima koji od njega behu da- leko, i zamoli ih da u miru ostanu pozadi, dok one koji behu blizu pre- klinjaše da ne čine njegov odlazak još tužnijim. Čuvši to, oni nađo- še da su dužni da mu učine tu uslugu, i da ga puste da ode na način koji je sam izabrao; te se tako uzdržaše od dalje pratnje, ipak se još svedjeda- ko jedan k drugom povijajući pod teretom plača. Jedini koji preostaše u pratnji behu članovi senata, Eleazar, prvosveštenik, i Jošua, nasledni zapovednik. Pa čim stigoše do planine zvane *Abarim* (koja je vrlo viso- ka, i smeštena naspram Jerihona, a koja onima koji se na njoj nađu pruža pogled na najveći deo zemlje kanaanske), Mojsije raspusti senat. Pa kako pođe da još jednom zagrlji Eleazara i Jošuu, i dok je još razmenjivao reči s njima, iznenada se nad njim zaustavi jedan oblak i on iščeze u izvesnom procepu, onako kako je sam u svetim knjigama navestio, da i on kao smr- tnik bez straha umire, da se ljudi ne bi usudili da kažu kako je zbog svoje uzvišene vrlosti jednostavno [bez smrti] otišao Gospodu.

49) Mojsije je živeo stotinu i dvadeset godina, a trećinu ovog vre- mena manje jedan mesec on je bio narodni vladar. Preminuo je poslednjeg meseca u godini, koji Makedonci nazivaju *Distrus*, a mi *Adar*, i to prvog dana u mesecu. Bio je čovek koji je sve što od ljudi ikada življaše pre- vazilazio u pronicljivosti, kao i u nalaženju najboljeg načina primene onoga što mu je ta pronicljivost savetovala da učini. Imao je veoma blag i umilan način govora i obraćanja mnoštvu, a u pogledu drugih svojsta- va mora se istaći njegov potpuni nadzor nad svojim strastima — to jest, ukoliko je on uopšte imao takvih nagona u svojoj duši, ili ih je pre po- znao samo po imenu, prepoznajući ih u drugima ali ne i u sebi samom. Bio je i takav vojni zapovednik kakav se retko viđa, baš kao i prorok kakvog svet nikada pre nije upoznao i u tolikoj meri pouzdan da se za sve ono što je objavljivao nije moglo drugačije nego verovati da biva izgo- varano glasom samog Boga. Tako ga narod oplakivaše trideset dana; i ni- kada nijedna tuga nije tako duboko ožalostila Jevreje kao što je učini- la smrt Mojsijeva; i ne samo da oni koji su iskusili njegovo upravljanje istovremeno behu i ljudi koji ga doveka ostaše željni, već su i oni koji su kasnije proučavali zakone što ih je za sobom ostavio imali snažnu želju za njegovom prisutnošću — jer preko tih zakona pribirahu u celi- nu veličanstvenu vrlinu kojom je raspolagao ovaj veliki čovek. I neka ovo bude dovoljno kazivanja o načinu smrti Mojsijeve.

KNJIGA PETA

obuhvata period od četiri stotine sedamdeset i šest godina

OD SMRTI MOJSIJEVE DO SMRTI ILIJINE
PRVO POGLAVLJE

KAKO JE JOŠUA, ZAPOVEDNIK JEVREJA, POVEO RAT PROTIV KA- NAANITA,
POBEDIO IH I ZATRO, I POTOM PODELIO Njihovu ZEMLJU PLEMENIMA
IZRAELA

1) Kada je Mojsije odveden od ljudi na već opisan način, i kada su okončane sve svečanosti koje su pratile njegovo oplakivanje a tugovanje za njim bilo svršeno, Jošua zapovedi narodu da se spremi za ratni pohod. Takođe je odmah poslao uhode preko Jerihona kako bi otkrio kakvim snagama raspolaže protivnik i kakve su njegove namere. Pri tom je podigao logor u strogom poretku, nameravajući da što skorije pređe Jordan kada za prelazak bude pogodno godišnje doba. Zatim pozva k sebi vođe plemene Rubenovog, kao i starešine plemena Gadovog [i polovine plemena Manasijinog], budući da je drugoj polovini ovog poslednjeg plemena na dopušteno da se, zajedno sa Rubenitima i Gaditima, naseli u zemlji Amorićana, koja je po veličini bila sedmi deo zemlje Kanaan, a zatim sve okupljene podseti na ono što je obećao Mojsiju, te ih nagovaraše da se — u ime staranja što ga je Mojsije pokazivao za njih, ne mareći pri tom za sve one patnje što ih je zbog njih podneo — sada, upravo sada kada je on mrtav, i u ime opšte dobrobiti, svi zajedno pripreme i ispune ono što su obećali. Tako on povede pedeset hiljada ljudi koji su ga pratili u brodom nastupanju od Abile do Jordana, dakle putem u dužini od šezdeset furlonga.

2) Čim je podigao logor poslane uhode se iznenada vratiše, tokom svog odsustva dobro se upoznavši sa ukupnim stanjem Kanaanita; ono što su pre svega otkrili beše ishod potankog osmatranja položaja grada Jerihona, kojem su se mogli odati bez uznemiravanja, zahvaljujući čemu su mogli razabrati koji delovi gradskih zidina bahu jaki a koji za odbranu nepouzdati, kao i koje su među kapijama toliko slabe da mogu obezbediti pouzdan ulaz njihovoj vojsci. Oni ljudi koje su usput sreli, nisu na njih obratili posebnu pažnju, budući da su ih smatrali samo za strance koji su veoma radoznali da zapaze sve na gradu, te ih ne držahu za neprijatelje. Ali, kada su se odmorili u izvesnoj gostionici koja se nalazila blizu zidina, a u koju su došli spremivši se da večeraju, te kada zakuska beše gotova a oni pomišljali kako će ponovo izići, saznaše da se povodom njih gradom raširio glas koji je stigao i do kralja — da se, naime, u zemlji nalaze izvesni ljudi koji su došli iz jevrejskog logora da kao uho- de osmotre grad, te da se oni nalaze u krčmi čija je vlasnica izvesna Rehab — te uhode postade veoma zabrinute zbog velike mogućnosti da budu otkriveni. Kralj je, pak, sa svoje strane odmah poslao ljude po njih, na- loživši im da ih uhvate i dovedu do njega, kako bi ih mogao staviti na muke i takvim ispitivanjem saznati sa kakvim su poslom dotle dospeli. Čim je Rehab shvatila da dolaze ovi kraljevi ljudi, ona sakri uhode 184

JUDEJSKE STARINE

iza lanenih koprena, koje su se sušile na vrhu njene kuće. A kada kraljevi glasnici dođoše ona, pak, reče da su kod nje zaista malo pre zalaska Sunca večerali neki nepoznati stranci, ali da su otišli, pri čemu za- sigurno mogu još uvek biti lako uhvaćeni ukoliko predstavljaju kakvu pretnju za grad, ili sličnu opasnost za samog kralja. Tako ovi glasnici behu obmanuti od strane ove žene, te, ne posumnjavši ni na kakvu udešnost priče, pođoše svojim putem ne upuštajući se odviše u pretresanje gostionice, već se odmah dadoše u gonjenje onim putevima za koje smatra- hu da su najverovatniji pravci odlaska traženih ljudi, a posebno onim koji je vodio do reke — ali o gonjenima ne čuše više nikakvog glasa, te tako odustaše od daljih napora. A nakon što se pometnja smirila, Rehab pozva Jevreje da siđu, pozelevši da njihov narod što je moguće pre dođe u posed Kanaana, kada će biti u mogućnosti da je nagrade odgovarajućom nadoknadom za to što ih je sačuvala, pamećući u kakvu je opasnost ona se- be zbog njih dovela. Jer, u slučaju da je bila uhvaćena u njihovom skrivanju, ona i njena porodica ne bi mogli izbeći jezivom

mučenju; zbog svega toga, dakle, ona umoli uhode da što pre pođu natrag k svojim. Uz to zatraži od njih da joj se zakunu da će nju i njenu porodicu poštediti kada jednom budu osvojili grad i pri tom pobili sve njegove stanovnike, kao što su se zavetovali da će učiniti, a o čemu ona nije imala nikakve sumnje, budući da je već bila uverena u pobedu Jevreja preko svih onih božanskih predskazanja o kojima je bila obavještena. Tako joj uhode potvrdiše da joj zaista duguju zahvalnost za sve ono što je već za njih učinila i pri tom se zakleše da će joj uzvratiti ljubaznost, i to ne samo rečima već i delima. Ali joj uz to dadoše i sledeći savet: da kada primeti da će grad biti zauzet, zbog sopstvene bezbednosti spusti sva svoja dobra, i celu porodicu, u krčmu, pa da ovesi skerletne konope ispred svojih vrata [ili prozora], da bi zapovednik Jevreja mogao prepoznati njenu kuću i pobrinuti se da joj ne bude nanesena bilo kakva šteta. „Jer“, rekoše glasnici, „mi ćemo zapovednika obavestiti o svemu što se dogodilo, a nadasve o tvojem staranju da nas sačuvaš. Ali, ukoliko bilo ko od tvoje porodice strada u borbi, nemoj za to nas kriviti; mi, pak, usrdno molimo Boga u kojeg se zaklinjemo da te ne učini nezadovoljnom nama, te da o nama pomisliš kao o ljudima koji su pogazili svoju zavetnu reč.“ Potom ovi ljudi, kada se na opisan način dogovoriše sa ženom, pođoše, i to tako što im za bekstvo posluži uže kojim se spustiše niza zid, pa uskoro dođoše do jevrejskog logora i ispričaše narodu sve što im se dogodilo pri njihovom obilasku grada. A Jošua takođe prenese prvosvešteniku Eleazaru, kao i senatu, ono na šta su se uhode zarekle ženi po imenu Rehab, a svi oni obećano primiše na sebe kao sopstveni zavet.

3) Ipak Jošua, glavni zapovednik, beše u strahu zbog prelaska Jordana, budući da je reka brzo proticala zbog jake struje, a nije se mogla preći ni mostovima jer na tom mestu preko nje ovi nikada dotle i ne behu postavljeni; pa dok on tako zaključivaše da bi, ukoliko bi i pokušao da podigne most, neprijatelji sprečili njegovo dovršavanje, a od splavova Jevreji takođe nemahu nijednoga — njemu se obrati Bog s obećanjem da

će On urediti reku tako da preko nje prelazak bude moguć, i to tako što će povući najveći deo njenih voda. I tako Jošua, posle dva dana, zapovedi vojsci i celom narodu da pređe preko na sledeći način: — Pre svih pođoše sveštenici, noseći sa sobom kovčeg zaveta; za njima su išli Leviti noseći tabernakul sa svim onim svetim sasudima koji su pripadali obredu žrtvoprinošenja; potom je sledilo celokupno narodno mnoštvo, sređeno po plemenima, sa ženama i decom u sredini, zbog toga što se bojahu da će ovi biti povučeni i odneseni maticom. Ali čim su sveštenici prvi zakoračili u reku ona se iznenada pokaza pregazivom, budući da se vođena matica uzdrža u dubini a nagomilani se pesak pokaza na dnu, zbog čega struja ne beše niti toliko jaka niti previše brza da bi mogla odnositi svojom sopstvenom silom; tako svi pređoše reku bez ikakve bojazni, budući da prepoznaše da se ona nalazi upravo u onakvom stanju u kakvom je Bog obećao da će je za njih dovesti; no sveštenici i dalje stajahu u sredini reke, čekajući da celi narod prođe i bezbedno se domogne obale; a kada svi srećno pređoše, sveštenici i sami kretoše izvan korita, dopustivši struji da poteče slobodno kako je navikla. Shodno tome, reka se, čim Jevreji iz nje iziđoše, namah ponovo podiže, dostižući svoju prethodnu veličinu.

4) Jevreji potom napredovahu pedeset furlonga, te podigoše logor na udaljenosti deset furlonga od Jerihona. Tu Jošua podiže oltar od kame-nova što su

ih starešine svih plemena, na zapovest proroka, izvadili iz rečnih dubina, kako bi kasnije bili podsetnici na razdvajanje vodene maticе te reke, i služili za ponudu žrtava Bogu. Na tom mestu oni, dakle, proslaviše prelazak, a u okolini nađoše veliki broj stvari koje su do tle priželjkivali: jer poźnješe zatečeno žito Kanaanita, koje tada beše upravo dozrelo, i uzeše druga ostavljena dobra kao ratni plen; to beše u pravi čas, jer im se tada dogodi da njihova dotadašnja hrana, koju su nazivali *mana*, i kojom su se hranili četrdeset godina, prvi put zakaza.

5) Budući da ih za vreme dok su Izraeliti sve ovo činili Kanaaniti ne napadoše, već ostadoše mirni unutar zidina svog grada, Jošua se odluči da započne opsadu. Te tako prvog dana praznovanja [prelaska] sveštenici pronesoše kovčeg zaveta, sa izvesnim brojem naoružanih ljudi kao čuvarima. Ovi sveštenici pođoše napred, duvajući u svojih sedam truba i zaklinjući vojsku da se pokaže hrabrom, pa zatim kretoše uokolo grada, praćeni senatom; i nakon što sveštenici dunuše u trube, zadržavši se zasad isključivo na tome, oni se vratiše u logor. A kada ovo isto ponoviše još šest narednih dana, sedmoga dana Jošua okupi svu vojsku i ostatak naroda, te im izgovori sledeće dobre obavesti: da će grad toga dana biti zauzet stoga što će se sam Bog postarati da im ga upravo tog dana dodeli, zahvaljujući rušenju zidova do kojeg će doći bez ikakvog njihovog truda. On im, međutim, naloži da usmrte svakoga koga se domognu, te da se nipošto ne uzdržavaju od ubijanja njihovih neprijatelja, bilo zbog umora ili iz sažaljenja, ali i da se ne odaju grabeži, jer će time biti odvrćeni od gonjenja neprijatelja dok ovi budu bežali; reče im i da pri tom takođe ubijaju i životinje, ali svejednako ne uzimajući ništa za 186 JUDEJSKE STARINE svoju ličnu korist. On im takođe zapovedi da svi zajedno donesu sve ono što bude osvojeno od srebra i zlata, kako bi ovo moglo biti izdvojeno kao prinos prvorodnih plodova Bogu radi Njegovog veličanstvenog podviga, budući da će ta blaga biti ponesena iz grada kojeg su prvog preuzeli. Od svih ljudi, međutim, u životu treba da ostave samo Rehab i njene rođake, zbog zaveta kojim su se toj ženi zaklele uhode.

6) Nakon što ovo izgovori, Jošua postavi vojsku u borbeni poredak, dovevši je naspram grada; te tako oni opet obidoše okolo njegovih zidina, sa kovčegom zaveta koji iđāše ispred njih, dok sveštenici podstrekivahu ljude da budu revnosni u borbi; pa kada ukруг prođoše oko grada sedam puta, i još na kratko zastadoše, zid gradski sam od sebe počeo dati, a da pri tom nikakvo ratno oruđe, niti ijedna druga sila, ne beše protiv njega primenjena od strane Jevreja.

7) Tako oni uđoše u Jerihon i posekoše sve ljude koje su tamo zatekli, dok ovi bejahu prepadnuti iznenađujućim urušavanjem zidina, zbog čega njihova hrabrost namah postade beskorisna a oni sami ne behu više kadri da se brane; tako su pobijeni, ostavši zaklanih grla, neki na ulicama a drugi zatečeni u njihovim kućama; i niko im ne ponudi pomoć, te tako postradaše svi, čak i žene i deca; a grad beše ispunjen mrtvim telima, i niko ne uspe pobeći. Jevreji potom takođe spališe celi grad i zemlju oko njega, a u životu ostaviše samo Rehab i njenu porodicu, koji su uspeli umaći u krčmu. A kada ovu ženu dovedoše do njega, Jošua joj potvrdi da njoj duguju zahvalnost za očuvanje života uhoda, i uz to reče kako on neće dopustiti sebi da iza nje zaostane u dobrotvorstvu, posle čega je odmah dariva komadom zemlje, a i nadalje je prema njoj gajio veliko uvažavanje.

8) Ukoliko je ijedan deo grada dotle izbegao vatri, sada ga Jošua razori do temelja. Zatim javno oglasi kletvu⁵³ protiv njegovih stanovnika, i protiv svakog ko ikada bude želeo da ga ponovo izgradi; a učinak kletve trebalo je da bude taj da

onaj koji pokuša zidanje odmah po utemeljenju nje- govih zidova bude lišen najstarijeg sina, i da, nakon što ga dovrši, ta- kođe ostane i bez najmlađeg muškog naslednika. Ali o onome što se po- tom ovde dogodilo govorićemo kasnije.

9) Nakon razaranja u gradu nađoše ogromne količine srebra i zlata, a pored ovih i bakra, i sve to sakupiše izvan grada nakon što ovaj be- še razoren, i niko od vojnika ne prekrši zavetnu reč, niti išta pok- ra za svoju ličnu korist. I tako sve što beše oteto Jošua predade sveš- tenicima, da bude položeno u njihove riznice. I tako postrada Jerihon.

10) Ali među njima beše izvesni Ahar, sin [Harmije, sina] Zebedije, iz plemena Judinog, koji pronađe kraljevsku odeždu u celosti izatkanu od zlata, kao i komad zlata koji je težio dve stotine šekela; i — po- mišljajući da je veoma nepravedno da te trofeje što ih je našao rizi- kujući život sada mora vratiti i ponuditi Bogu koji za njima nema pot- rebe, dok on, pak, koji ih odista želi mora poći bez njih — on i iskopa duboki jarak u svome šatoru, i položi blago unutra, pretpostavljajući da ga neće sakriti samo od svojih saboraca, već takođe i od Boga.

KNJIGA PETA

187

11) Mesto gde je Jošua podigao logor nazivalo se Galgal, što označa- va slobodu, jer sve otkad pređoše Jordan, oni sebe gledahu kao oslobođe- ne od stradanja koja podneše pod Egipćanima i u pustinji.

12) Nekoliko dana nakon propasti koja je zadesila Jerihon, Jošua posla tri hiljade naoružanih ljudi da zauzmu Ai, grad smešten na gori iznad Jerihona. Ali, bivajući na nišanu ljudima iz Aija, oni behu od- bijeni i izgubiše trideset šest svojih ljudi. Kada je vest o ovome stigla Izraelićanima, učini ih veoma tužnim i krajnje neutešnim, ne toliko zbog odnosa u kojima su bili sa izginulim ljudima — iako su ti koji be- hu pobijeni svi bili valjani, i ljudi koji su nadasve zasluživali uvaž- vanje — koliko zbog očajanja do koje ih ovaj događaj dovede. Jer, oni su, na- ime, poverovali da su zapravo već zaposeli zemlju, te da uvek mogu vraća- ti vojsku iz borbi bez gubitka, kao što im je Bog prethodno obećao, a sa- da neočekivano videše kako se njihovi neprijatelji osmeliše uspehom. Tako oni navukoše sargiju preko odeće, i nastaviše sa oplakivanjem i jadikovanjem čitavog dana, ni najmanje ne osećajući potrebu za hranom, odista teško primivši k srcu ono što se dogodilo.

13) Kada Jošua vide vojsku tako silno pogođenu, uz to i obuzetu zlim slutnjama u pogledu celog pohoda, on se okoristi prisnošću s Bogom, ko- me reče: „Nismo došli ovako daleko ni zbog kakve naše vlastite naglo- sti, iako smatrasmo sebe kadrim da pokorimo ovu zemlju našim vlasti- tim oružjem, već podstaknuti Mojsijem, Tvojim slugom u ovome cilju, zbog toga što nam Ti preko mnogih znakova obeća da ćeš nam ovu zemlju dati u posed, i da ćeš našu vojsku uvek učiniti nadmoćnom nad našim neprijateljima, te da će nas, shodno tome, uspeh uvek pratiti jer je u skla- du s Tvojim obećanjima; ali stoga što smo sada neočekivano osujećeni, i zato što izgubismo izvestan broj naših vojnika, mi smo time ožalo- šćeni, te se nađosmo u strahu da ono što si nam Ti obećao, a Mojsije pro- rekao, ne zavisi od nas. I još nas više muče očekivanja od budućnosti, stoga što se sretosmo sa takvom propašću pri našem prvom pokušaju. Ali nas Ti, o Gospode, oslobodi ovih sumnji, jer si Ti kadar da nađeš lek za ovu pometenost, darujući nam pobedu koja će ujedno odagnati žalost u kojoj se trenutno obresmo, i sprečiti naše nepoverenje u ono što u bu- dućnosti ima doći.”

14) Ovakva zauzimanja Jošua uputi Bogu, govoreći tako dok, kao bespo- moćan, ležao ničice, na šta mu Bog odgovori da bi trebalo da se najpre uspravi i

očisti svoj duh od primisli koje su u njega ušle; jer su, reče, „neke stvari koje su mi posvećene bezočno od mene ukradene“, te da je to razlog zbog kojeg im se dogodio poraz. Pa ga uputi da će se, kada potraže i kazne uvreditelja, On postarati da zadobiju pobjedu nad njihovim neprijateljima. Ovo Jošua odmah prenese narodu; i pozvavši prvosveštenika Eleazara i ljude od uticaja, on baci kocke za svako pleme posebno. A kada kocka pokazala da je ovo zločelo počinio jedan iz plemena Judinog, Jošua ponovo ponudi kocku nekolicini porodica koje tom plemenu pripadahu, čime se razotkri istina da to zločelo pripada porodici Zaharovoj; a kada ispitivanje beše sprovedeno od čoveka do čoveka, oni u-

188 JUDEJSKE STARINE

vatiše Ahara koji, nakon što ga Bog dovede do užasne nevolje, nije mogao da porekne činjenicu. Tako on priznade krađu i donese ono što je uzео u središte okupljenih, posle čega odmah beše pogubljen, te tako ne postizalo ništa drugo do da bude sahranjen po noći i na sraman način, a takvo što i beše primereno osuđenom zločincu.

15) Nakon što je tako sprao greh s ljudstva, Jošua ih povede protiv Aija; pa zalegavši tokom noći u busiju oko grada, on napade neprijatelje čim svanu; ali, budući da su se ovi zbog svoje pređašnje pobjede nakupili srčanosti protiv Izraelita, Jošua učini tako da poveruju kako se Jevreji povlače, te ih na taj način izvuče daleko izvan grada, budući da su Kanaaniti s prezrenjem verovali da se sve događa kao u prethodnoj borbi i da oni odista gona svoje neprijatelje; ali Jošua iznenada zapovedi svojoj vojsci da se okrene i postavi se naspram protivnika. Zatim dade znak onima koji su dotle ležali u zasedi, pozvavši tako i njih u borbu, te na taj način oni iznenadno provališe u grad u kojem ostatak stanovništva beše posve zbunjen, jer se zatekoše na zidinama dok osmatraše šta će se dogoditi sa onima koji su napustili grad. Tako taj deo Jošuinе vojske zauze utvrdu i poseče sve koje su zatekli, a sam Jošua natera one koji su ga gonili na blisku borbu u kojoj ih razbi, te ovi počеше bežati prema gradu; ali kada već behu dognani do grada, verujući da ih tu neće moći dosegnuti, čim shvatiše da je ovaj zauzet i spaljen zajedno sa njihovim ženama i decom, počеше raspršeno lutati po polju, ne bivajući više kadri da se odbrane, jer nisu imali nikoga ko bi ih u tome podržao. Pošto ova propast ljudi Aija beše dovršena iza njih ostade veliki broj dece, žena i služinčadi, kao i ogromna količina pokućstva. Jevreji prisvojiše još i mnoga stada razne stoke, kao i veliku sumu novca, jer to beše bogat kraj. A kada se Jošua vrati u Galgal, on sve što je oteto razdeli među vojnicima.

16) Ali kada Gibeoniti, koji su živeli u blizini Jerusalima, videše kakva je beda snašla stanovnike Jerihona i one iz Aija, pa, uvidevši da i njih u najskorije vreme čeka isto užasno stradanje, nađoše da je beskorisno da traže milosrđe od onoga koji je poveo rat čiji je ishod morao biti potpuno uništenje naroda Kanaana; već oni pozvaše ljude Cefirah i Kirjatjerima, koji behu njihovi susedi, da sa njima naprave savez, rekavši im da niko od njih neće moći da izbegne opasnosti u kojoj se svi zajedno nalaze ukoliko ih Izraeliti preduhitre i pođu na njih. Pa kada ih tako nagovoriše, i ovi se rešiše da uznastoje da izbegnu snage Izraelita. Shodno tome, oni zajedno i prema dogovoru poslaše izaslanike Jošui kako bi s njim uspostavili prijateljski savez, a ovi izaslanici behu oni među građanima koji za takvu misiju behu najdokazaniji i najposobniji da učine ono što je najbolje za sve. Ovi izaslanici, međutim, nađoše da je odviše opasno da priznaju da su Kanaaniti, uvereni kako će samo uz pomoć izvesnog lukavstva uspeti da izbegnu opasnost – govoreći, naime, kako nemaju nikakve veze sa Kanaanitima, već da prebivaju na

velikoj udaljenosti od njih; i još dodajući kako su prešli dug put i došli izdaleka zbog ugleda kojeg je Jošua stekao svojom vrlinom. Pa kada

se tako i dogodi, oni kao znak istinitosti izgovorenog pokazaše odeću u kojoj behu, jer ova, rekoše, beše nova kada su pošli, ali od dužine puta postade veoma pohabana — dok je istina bila da su oni poneli pocepanu odeću za takav slučaj pri kojem bi Jošuu morali uveravati u svoje reči. Tako oni stadoše usred jevrejskog mnoštva i izjaviše da su poslani od strane naroda Gibeona i okolnih gradova, koji svi behu veoma udaljeni od zemlje u kojoj se sada nađoše, kako bi napravili prijateljski savez sa n>i- ma, i to pod uslovima koji behu uobičajeni među njihovim precima; jer kada shvatiše da je, po milosti Božijoj i Njegovom daru Jevrejima, ovima udeljeno posedovanje zemlje Kanaanita, izaslanici rekoše da im je zbog toga veoma drago, te da žele da budu priznati u broj njihovih građana. Tako su govorili izaslanici, te, pokazujući znake svoga dugog putovanja, zamoliše Jevreje da pristanu na sklapanje prijateljskog saveza s njima. Shodno tome, Jošua, koji poverova u to što rekoše — da ne pripadaju narodu Kanaanita — stupi u ponuđeni savez, a prvosveštenik Eleazar se, zajedno sa senatom, zakle da će ih uvažavati kao prijatelje i saveznike, te da neće pokušati ništa što bi bilo nepravično prema njima; povrhu svega, i ostalo ljudstvo se saglasi sa zavetima koje dadoše došljacima. Tako ovi ljudi, dobivši prevarom ono što su želeli, pođoše kući; ali kada Jošua povede vojsku do zemlje u podnožju planina tog dela Kanaanita, on najzad uvide da Gibeoniti prebivaju nedaleko od Jerusalima, i da pripadaju lozi Kanaanita; te on posla po njihove vladare i prekori ih zbog prevaru kojoj su ga izložili; ali se ovi u prilog svom ponašanju pozvaše na to kako nisu imali drugog načina da se spasu do tog, te da su stoga bili prisiljeni da pribegnu varci. Čuvši to, Jošua pozva Eleazara i senat, koji su smatrali da je pravično da od ovih ljudi naprave zajedničke slugu, ali da ne krše zavet kojeg su im dali; pa zatim vladarima naložiše da se po tome ravnaju. I takav, dakle, beše način što ga ovi ljudi smisliše kako bi našli bezbednost i sigurnost ispred propasti koja već beše spremna da se na njih obori.

17) Kralj Jerusalima, međutim, primi k srcu to što su Gibeoniti prebegli Jošui; stoga on, naprotiv, sad pozva kraljeve susednih naroda da se udruže i pođu u rat protiv Jevreja. Kada Gibeoniti videše ove kraljeve, kojih beše četiri, pored jerusalimskog kralja, i shvatiše da su ovi podigli logor pokraj jednog izvora nedaleko od njihovog grada, pri tom, po svemu sudeći, rešeni da ga opsade, oni pozvaše Jošuu u pomoć; jer takav beše njihov položaj: budući da su očekivali da će biti uništeni od strane ovih Kanaanita, oni pretpostaviše da — zbog sklopljenog prijateljskog saveza sa Jevrejima — mogu biti spaseni od strane onih koji su došli da unište Kanaanite. I zaista, Jošua pohita sa svojom vojskom u pomoć, te se, marširajući noć i dan, najednom pojavi pred neprijateljima upravo u času kada su oni zatvarali opsadu; pa kada ih u borbi porazi, on ih počeo juriti, goneći ih niz obronke planina. To mesto beše zvano Vet-Oron, a Jošua tu takođe prepozna da je Bog uz njega, jer se ovaj oglasi munjama i grmljavinom, kao i pljuskom koji beše obilniji nego obično. Povrh toga, dogodi se da dan beše produžen kako noć 190

ne bi odviše brzo došla, te da bude smetnja revnosti sa kojom su Jevreji gonili svoje neprijatelje; a ovo trajaše toliko da Jošua uhvati kraljeve, koji se behu sakrili u

jednoj pećini u Makedahu, i potom ih pogubi. Da je ovaj dan tako bio produžen, te da je trajao duže no obično, kazano je u knjigama položenim u Hramu.

18) Nakon što su tako uništeni kraljevi sa kojima je zaratio a koji su želeli da kazne Gibeonite, Jošua se ponovo vrati u planinske delove Kanaana; a kada načini veliki pokolj među tamošnjim življem i zadobi veliki plen, povuče se u logor u Galgalu. Zbog svega učinjenog krete veliki glas među susednim narodima o hrabrosti Jevreja, a oni koji čuše koliki je broj ljudi već uništen silno se uplašiše. Te se tako kraljevi koji su prebivali na gori Libanu, a koji behu Kanaaniti, i oni Kanaaniti naseljeni u ravnici, skupa sa saveznicima iz zemlje Filistina- ca, udružiše i podigoše logor u Berotu, gradu u gornjoj Galileji, neda- leko od Kadeša, koji se i sam nalazi u Galileji. Broj ove vojske iznosio je tri stotine hiljada oklopljenih pešaka i deset hiljada konjanika, kao i dvadeset hiljada bojnih kola. Ovoliko mnoštvo neprijatelja zastraši jednako Jošuu i sve Izraelite, te oni, umesto da budu ispunjeni nadama u novi uspeh, behu praznoverno uplašeni, zatečeni pod pritiskom iznenadnog užasa. Ali ih Bog prekore zbog tog straha u kojem se nadoše, te ih upita da li im je potrebna veća pomoć od one koju im On može pružiti, istovremeno im obećavši da će savladati neprijatelje; pri tom im iz- da i neposrednu zapovest da onesposobe konje neprijatelja i zapale njihova bojna kola. Od ovih se obećanja Jošua ispuni hrabrošću i reši se da iznenada pođe na neprijatelje, pa se nakon pet dana marširanja poja- vi pred njima i stupi u tako strahovitu bitku da oni koji su o njoj čuli nisu mogli poverovati u broj pobijenih ljudi. Jošua je ponovo preduzeo i gonjenje poraženog protivnika, i tako uništio čitavu neprijateljsku vojsku s izuzetkom nekoliko preživelih, a svi su njihovi kraljevi pali u borbi. Pokolj beše takav da dok su uzalud tragali za novim ljudima koje bi ubijali, a Jošua pokla i njihove konje i spalio njihova kola, te prođe celom zemljom bez ikakvog daljeg otpora, jer se više niko nije usuđivao da stupi protiv njega u borbu. A on je produžio dalje sa osvajanjima, op- sađujući gradove i ubijajući svakog na koga bi naišao.

19) Tako je prošla i peta godina, i ne beše više nijednog Kanaani- ta da je preostao, osim onih koji su se povukli u utvrđena mesta najsnaž- nijeg otpora. Zato je Jošua pomerio logor do planinskog dela zemlje i smestio tabernakul u gradu Silohu, jer se ovaj činio za to prikladnim zbog lepote svog položaja, sve dok im njihovi poslovi ne budu dopusti- li da izgrade hram. Odatle je Jošua pošao do Sihema, zajedno sa svekoli- kim narodom, i podigao oltar na mestu na koje je Mojsije prethodno upu- tio. Zatim je podelio vojsku i jednu njenu polovinu smestio na planini Garizin, a drugu na planini Ebal na kojoj se i nalazio oltar, a tu je ta- kođe zadržao i Levite, kao i sveštenike. A nakon što su prineli žrtve i oglasili [blagoslove i] kletve, te ih ostavili urezane na oltaru, oni se vratiše u Siloh.

KNJIGAPETA

191

20) Ali sada Jošua već beše star, i uočavaše kako najtvrdi gradovi Kanaanita neće biti lako zaposednuti, ne samo stoga što su ovi zauzima- li neosvojive položaje, već i zbog snage samih zidina koji behu podignu- ti svuda okolo gradova; ukratko, prirodni položaj terena bio je takav da je onemogućavao opsadu i morao neprijatelje dovesti do beznađa u pogle- du njihovog osvajanja. Jer, kako su Kanaaniti blagovremeno saznali da su Izraeliti pošli iz Egipta kako bi njih uništili, oni su sve to vreme proveli u ojačavanju svojih gradova. Zbog toga Jošua sazva narod u sabor na planini Siloh; a kada ljudi dođoše sa velikom žurbom i revnošću, on im ukaza na to kakve su sve velike uspehe zadobili i kakva su slavna dela već

učinjena, takva da su odista dostojna Boga koji im je sve to omogućio, kao što su i vredna vrline zakona koje su oni sledili. Takođe im skrete pažnju na to da su savladali trideset jednog kralja koji se usudio da protiv njih stupi u borbu, te da je svaka vojska, ma koliko velika bila i ma koliko se uzdala u svoju snagu, koja je ušla u borbu protiv njih, bila potpuno uništena, tako da, sve u svemu, nije više preostalo mnogo od naslednika tih poraženih neprijatelja. A što se tiče gradova, iako su neki od njih zauzeti, ipak će morati osvojiti i druge, ali će za to biti potrebni duže vreme i iscrpljujuće opsade, jednako zbog snage njihovih zidina i zbog poverenja što ga zbog te snage branio imaju u sebe. Uzevši sve u obzir, Jošua beše mišljenja da je razumno da ona plemena koja su sa njima krenula došavši s one strane Jordana, i koja su uzela učešća u svim dotad podnesenim opasnostima, jer svi međusobno behu rođacima, sada mogu biti raspuštena i ljudi poslani domovima, primivši zahvalnost za sav trud što su ga podneli skupa sa ostatkom jevrejskog naroda. Osim toga, Jošua je smatrao da je uputno poslati po jednog čoveka od svakog plemena — i to takvog koji bi raspolagao osvedočenjem svoje vanredne vrline — koji će verno premeriti zemlju, i bez ikakvih zloupotreba ili varanja obavestiti ostale o njenoj stvarnoj veličini.

21) Nakon što je ovako govorio, Jošua nađe da okupljeno mnoštvo uvažava i potvrđuje njegove predloge. Tako on posla ljude da premere njihovu zemlju, a sa njima posla i nekolicinu geometara, koji se nisu mogli lako prevariti u pogledu istine o njenoj veličini, zahvaljujući njihovoj velikoj veštini u tom znanju. Jošua im takođe dade u zadatak i da procene koji je to deo zemlje koji je najplodniji, a koji nije toliko dobar — jer je takva priroda zemlje Kanaan, gde se mogu videti velike ravnice, takve koje su vanredno pogodne za obdelavanje, i koje se, upoređene s ostalim delovima zemlje, mogu držati prekomerno plodnim; ali, ukoliko bi bile upoređene sa poljima oko Jerihona, kao i sa onima koja pripadaju Jerusalemu, izgledale bi kao posve bezvredne. Pa iako se ispostavljalo da ovi ljudi imaju veoma malo ovakve vrste zemlje, a da je ostatak uglavnom platinastog sastava, ipak ovi poslednji ne zaostajahu mnogo za ostalima zbog njihove velike krepkosti i lepote. Zbog ovih razloga Jošua smatraše da bi zemlja trebalo da plemenima bude razdeljena prema proceni vrednosti njenih svojstava, a ne po veličini, budući da se često dešava da jedna akra određene vrste zemljišta vredi koliko hiljadu akri neke druge 192 JUDEJSKE STARINE

vrste. Tako ljudi koji behu poslani s ovim zadatkom, a kojih beše deseterica, proputovaše celom zemljom, i napraviše procenu njenih delova, i posle sedam meseci dođoše do Jošue u Siloh, gde su Jevreji podigli tabernakul.

22) Tako Jošua uze kraj sebe Eleazara i senat, a sa njima i starešine plemena, pa raspodeli zemlju na devet plemena i još polovinu plemena Manasijinog, vodeći računa da prostranost delova bude u skladu sa veličinom svakog plemena. I tako, kada baciše kocke, Judi pripade gornji deo Judeje, dosežući sve do Jerusalima, a širinom do jezera Sodom. Osim toga, u kocki ovog plemena behu i gradovi Akaron i Gaza. Kocka Simeonova, koji beše drugi, uključivala je deo Idumeje koja se graniči sa Egipitom i Arabijom. Što se tiče Venijamita, njihova kocka pade tako da im pripade zemlja koja je dužinom sezala od reke Jordana do mora, ali širinom beše ograničena Jerusalimom i Betelom; tako je ova kocka dodeljivala najužu zemlju, a zbog njene vrednosti, jer je uključivala u sebe Jerihon i Jerusalim. Pleme Efraimovo kockom dobi zemlju koja je u dužinu sezala od reke Jordana do Gezera, ali u širinu sve od Betela pa do Velike ravnice. Polovina plemena Manasijinog dobi

zemlju od Jordana do grada Dora, ali u širinu doseže do grada Behema, koji se danas zove Skito- polis. Posle ovih na red je došlo pleme Isaharovo, čijoj zemlji granica u dužinu beše gora Karmel i reka, a u širinu gora Tavor. Zemlja plemena Zavulonovog uključivala je prostor koji se protezao sve do Genisa- retskog jezera, i kojem pripadahu Karmel i more. Pleme Aserovo dobilo je deo koji se nazivao Dolinom, jer on dolinski i beše, kao i sav onaj deo zemlje koji leži naspram Sidona; grad Ark, koji se još naziva i Aktipus, takođe je pripao Aseru. Neftaliti dobiše najistočniji deo, sve do grada Damaska i Gornje Galileje, prema gori Liban i izvorima Jordana koji ističu iz te planine; to jest, sve do onog dela čije granice pripadaju gradu Arku. Zemlja koja je pripala Danitima uključivala je onaj deo Doline koji je gledao prema strani Sunčevog zalaska, i beše omeđena Azotusom i Dorom; takođe su dobili i celu Jamniju i Gat, počevši od Ekrona pa do one planine gde počinje posed plemena Judinog.

23) Na ovaj je način Jošua podelio šest naroda koji nose imena sinova Kanaana, zajedno sa njihovom [negdašnjom] zemljom, da budu zaposednute od strane devet i po jevrejskih plemena; Mojsije je, pak, već raspodelio zemlju Amorićana, koji su i sami takođe nazvani po imenu jednog od sinova Kanaanovih, na dva i po plemena, kao što smo ranije pokazali. Ali delovi oko Sidona, kao i oni koji su pripadali Arkitima, Amatitima i Aradijanima, još ne behu u njihovom punom raspolaganju.

24) Ali je sada Jošua bio sprečen svojim godinama da dovrši ono što je nameravao (a oni koji su ga nasledili u upravljanju malo su brinuli o onome što je opšte dobro); tako on zapovedi svakom plemenu da ne ostave u životu nijednog od rase Kanaanita u zemlji koju su deobom dobili u posed, jer ih je Mojsije unapred uverio da je to uslov da mogu mirno počivati u blagostanju, kao i da njihova vlastita sigurnost i držanje zakonima na u potpunosti zavise od tog uslova — nestanka Kanaanita. Pored svega,

Jošua im naloži da daju trideset osam gradova Levitima, budući da su ovi već dobili deset gradova u zemlji Amorićana; a tri od ovih on propisao za one koji beže od osвете, kako bi se u njima mogli bezbedno nastaniti; jer Jošua beše veoma obziran da ne bude ništa neispunjeno od onoga što im je Mojsije zapovedio. Ovi gradovi, dakle, behu: od plemena Judinog, Hebron; od plemena Efraimovog, Sihem; i od plemena Neftalija, Kadeš, koji se nalazi u gornjoj Galileji. Takođe je i razdelio ono što je od plena još uvek ostalo neraspodeljeno, a toga beše veoma mnogo; zbog toga oni imaju prilive velikih bogatstava, kako sva plemena zajedno, tako i svako ponaosob, a koja se sastojahu od zlata, odeće i pokućstva, pored mnoštva grla stoke, čiji se broj ne može ni utvrditi.

25) Kada je sve ovo okončano, Jošua sazva čitavu vojsku, te ovako prozbori vojnicima onih plemena koja behu naseljena s druge strane Jordana — jer je od ovih bilo pedeset hiljada svojeručno naoružanih ljudi koji su pošli u rat zajedno sa ostalima: „Budući da nam je Bog, koji je Otac i Gospodar jevrejskog naroda, sada dao ovu zemlju u posed i obećao nam da ćemo je zauvek uživati kao svoju vlastitu, i budući da ste vi po Njegovoj zapovesti sa gotovošću ponudili svoju pomoć kada god nam je ona bila potrebna — smatram da je pravično da sada, kada su sve teškoće okončane, vama bude dopušteno da uživate u dokolici, te da bismo se mi ogrešili o vašu predanu pomoć kada bismo je dalje produžavali; dakle, ukoliko mi ikada budemo ponovo imali potrebe za njome, možemo je spremno dobiti

u svakoj budućoj nuždi, te vas sada više nećemo opterećiva- ti daljim ispogaganjem u sadašnjim okolnostima. Zato vam mi, dakle, uz- vraćamo zahvalnošću za učešće u svim opasnosti koje ste prošli s na- ma, i tu zahvalnost ne čuvamo samo za ovu priliku, već ćemo uvek prema vama biti tako raspoloženi. Jer je svakako dobro pamtiti svoje prija- telje, i čuvati u sećanju kakve smo koristi od njih imali; pamtićemo ka- ko ste zbog nas odložili uživanje u svojoj vlastitoj sreći, i starali se za ono što smo sada, po volji Božijoj, zadobili, dok vi bejaste rešeni da ne uživate u vašem vlastitom napredovanju sve dok nam ponuda vaše po- moći bude bila potrebna. Ipak, i vi ste, udružujući svoje napore s na- šima, zadobili velika bogatstva, i kući odnosite mnogo plena, zlata i srebra, ali i, što je mnogo važnije od svega, našu dobronamernost pre- ma vama, i misli spremne da vam uzvrate i nadoknade za vašu ljubaznost prema nama, u ma kojem slučaju da vam ustrebamo; jer vi niste propusti- li nijednu stvar koju je Mojsije ranije od vas zatražio, niti ste njegove želje prenebregli stoga što je on preminuo i od vas otišao, tako da uis- tinu nema ničega što bi umanjilo tu zahvalnost koju vam po svemu du- gujemo. Stoga vas sada otpuštamo da radosno uživate u svome vlastitom nasleđu, i molimo vas da smatrate da nema postavljenih granica koje mogu suziti prisnost odnosa koji postoje između nas, te da nikada ne pomis- lite, zato što je jedna reka umetnuta između nas, da ste vi neka druga rasa od nas, i da niste Jevreji. Jer mi smo svi potomci Avramovi, jednako mi koji živimo ovde, i vi koji ste se tamo nastanili. I isti je Bog koji je u svet doveo vaše i naše očeve, isti je Bog o čijem se ispravnom načinu

obožavanja i obliku upravljanja staramo, a koje nam je on zapovedio a mi ih se brižljivo držimo. Stoga, ukoliko vi budete produžili štovanje ovih zakona, Bog će se takođe pokazati milosrdnim i vašim pomagačem; ali ukoliko počnete oponašati druge narode, i odreknete se ovih zakona, Bog će izopštiti vašu plemena." Nakon što Jošua ovo izgovori, te ih sve pozdravi, kako jednog po jednog starešinu tako i čitavo ljudstvo, on sam ostade tu gde bejaše i pre, ali njegovi ljudi počеше pratiti ova ple- mena na njihovom putovanju, i to ne bez suza u očima, jer oni zaista jedva da se mogahu odvojiti jedni od drugih.

26) Kada pleme Rubenovo i ono Gadovo, zajedno sa mnogim Menaši- tima koji su ih sledili, predoše reku, oni podigoše oltar na obala- ma Jordana, kao spomenik potomstvu i znak njihove veze sa onima koji su nastanjeni s druge strane. Ali kada oni koji ostaše da žive s ove stra- ne čuše da su oni koje su sa zahvalnošću otpustili podigli oltar, a pri tom ne čuše sa kakvom su namerom oni to učinili, već pretpostaviše da je reč o nekoj novotariji kojom se uvode tuđi bogovi, ovi koji su ostali ne behu skloni da u to posumnjaju; već, smatrajući da je takav klevetnič- ki izveštaj — prema kojem je oltar podignut radi obožavanja tuđih bo- gova — verodostojan, oni se namah naoružaše, rešeni da se osvete oni- ma koji su oltar podigli; i već behu spremnu da pređu reku i odmah kaz- ne otpadnička plemena zbog podrivanja zakona njihove zemlje, jer više ne pomišljahu da je umesno posmatrati ove s obzirom na njihovu ljubaz- nost ili postojanost o kojima su dali dokaza, već isključivo s obzirom na volju Božiju i način na koji On želi da bude obožavan; te se tako ovi ljudi opremiše za rat. Ali ih Jošua, prvosveštenik Eleazar i senat za- držaše i nagovoriše da najpre ispitaju reči koje govore o nameri pre- korečnih plemena, te da tek pošto utvrde da su te namere možda odista zle, produže sa pripremama i stupe u rat protiv njih. Shodno tome, oni kao izaslanike poslaše Finesa, Eleazarovog sina, i još desetoricu lju- di koji behu cenjeni među

Jevrejima, da od ovih plemena saznaju šta su to imali na umu kada, prešavši reku, podigoše oltar na njenoj obali. I za- ista, čim izaslanici predoše reku i dođoše do plemena u kretu, okupi se sabor, u kojem Fines ustade i reče da je uvreda za koju su ovi optuženi odviše gnusna da bi bila kažnjena samo rečima, ili njihovim obećanjem da će se u budućnosti popraviti; pa ipak, on reče da devet i po plemena s one strane Jordana ipak nisu na odvratnost prekršaja gledali kao na razlog pribegavanju oružju i mašanju za bitkom kao načinom njihovog trenutnog kažnjavanja, već da su, zbog minule ljubaznosti njihovih rođa- ka s ove strane, i verovatnoće da se oni mogu popraviti, izabrali ovaj način slanja izaslanika „... kako bismo, saznajući istinite razloge koji vas pokrenuše da podignete ovaj oltar, mogli sprečiti da prenaglimo sa oružanim napadom ukoliko se pokaže da ste oltar napravili iz pra- vičnih pobuda, ili da bismo vas s punim opravdanjem kaznili ukoliko se optužba pokaže istinitom. Jer mi teško da možemo pretpostaviti da biste vi — koji ste upoznati sa voljom Božijom i koji bejaste posluš- nici ovih zakona što ih je On sam nama svima dao — da biste sada, kada

se odvojiste od nas i pođoste do sopstvene tekovine koju ste, kroz milost Božiju i providenje što ga je uputio k vama, zadobili kockom, mogli Njega zaboraviti i ostaviti onaj oltar i kovčeg zaveta koji su samo nama svojstveni, pa uvesti strane bogove i oponašati poročne obrede Kanaa- nita. Ovo bi ipak mogao biti oprostiv zločin ukoliko se sada pokajete i ne produžite u svojoj mahnitosti, već odate dužno poštovanje zakonima vaše zemlje i uvek ih držite na umu; ali ukoliko istrajete u vašim gre- hovima mi nećemo biti nevoljni da učinimo potrebne napore da zašti- timo naše zakone, već ćemo preći Jordan i odbraniti ih, a sa njima i Bo- ga, smatrajući vas za ljude koji se ni u čemu ne razlikuju od Kanaanita i koje ćemo uništiti kao što smo i njih uništili. Jer, nemojte zamišlja- ti da ste, otišavši preko reke, u isti mah otišli i izvan dosega sile Božije. Svuda ste i uvek na mestu koje Njemu pripada i nije moguće preći preko Njegove moći i kazne kojom će dostići ljude. Ali ako mislite da će vaše naseljavanje ovde predstavljati ma kakvu smetnju vašem odnošaju sa onim što je dobro, ništa nas ne može sprečiti da ponovo sa vama pode- limo zemlju i ostavimo ovu staru da služi samo napasanju ovaca. Dakle, dobro ćete učiniti ukoliko se vratite svojim obavezama i ostavite se novih prekršaja, a mi vas preklinjemo vašom decom i ženama — nemojte nas prisiljavati da vas kaznimo. Ravnajte se, dakle po ovim rečima raz- mišljajući o povodu ovog našeg okupljanja, shvatajući da je ovde u pitanju vaša vlastita bezbednost, kao i bezbednost onih koji su vam najdraži, te poverujte kako je za vas bolje da budete pokoreni rečima nego da produži- te u vašoj nameri i zato iskusite dela i rat."

27) Kada Fines ovo izgovori, okupljene starešine, kao i celi narod, počеше se braniti zbog onoga za šta su nepravilno optuženi. Te tako rekoše da niti bi ikada napustili odnos koji imaju sa ostalim Jevreji- ma, niti bi podigli oltar tuđim bogovima; rekoše da oni sve što imaju duguju jednom i istom Bogu sa svima Jevrejima, i da imaju samo onaj bron- zani oltar koji počiva pred Božijim tabernakulom svih Jevreja, na kojem će i oni nuditi svoje žrtve; a što se tiče oltara kojeg su podigli, a zbog kojeg su tako osumnjičeni, on uopšte i nije podignut u svrhu obožavanja, „već da bi zauvek mogao biti znak i spomenik naših veza s vama, kao i neophodno upozorenje nama samima da se vladamo mudro, produživši sa poštovanjem zakona naše zemlje, nipošto ih, dakle, ne nameravajući da prekršimo, kao što vi sumnjate. Pa neka Bog bude našim verodostojnim

svedokom da je samo to što rekosmo razlog našem dizanju oltara. Zbog toga vas molimo da imate bolje mišljenje o nama, te da nam ne pripisuje te takvu stvar zbog koje bi svaki od potomstva Avramovog zavredeo samo propast, to jest pokušaj da se uvedu novi obreda, takvi koji se razlikuju od naših ustanovljenih svetih službi."

28) Nakon što oni tako odgovoriše, a Fines ih zbog toga pohvali, ovaj se vrati Jošui i pred ljudima objasni kakav je odgovor dobio. Jošua beše veoma zadovoljan time što ne imade razloga da ljude postavlja u borbeni poredak, niti da ih vodi da prolivaju krv vodeći rat protiv ljudi njihovog vlastitog soja; te, shodno tome, on ponudi žrtve zahval- 196 JUDEJSKE STARINE

nice Bogu zbog takvog ishoda. Odmah potom Jošua raspusti taj veliki skup i ljude razasla prema njihovim vlastitim odskorašnjim staništima, dok on sam ostade da živi u Sihemu. Ali dvadeset godina nakon ovih poslednjih događaja, kada već beše veoma star, on pozva na okupljanje najveće dostojanstvenike, takve koji su raspolagali velikim ugledom i uticajem, iz nekoliko gradova, kao i senat i uz njih što je veći broj običnih ljudi. A kada svi oni dodoše, on ih podseti svega onoga što im je Bog udelio, a što se ne može drugačije nazvati do bezmernim, budući da iz krajnje ponižavajućeg položaja behu unapređeni do tako visokog stupnja slave i izobilja kojeg sada uživaju; zatim ih zamoli da neprestano motre na namere Boga koji beše tako blag prema njima, rekavši uz to i da će Gospod svoju naklonost produžiti samo u slučaju njihove pobožnosti, a da je za njega, Jošuu, ispravno da im sada, kada se sprema da napusti život, ostavi takav savet. Pa naposljetku zatraži da u sećanju čuvaju ovu njegovu molbu.

29) Tako Jošua preminu nakon što ovo izgovori, proživевši sto i deset godina, od kojih je četrdeset živeo s Mojsijem, učeći zakonodavca ono što će kasnije biti od koristi kako svima tako i njemu samome. On bejaše zapovednikom Jevreja tokom dvadeset pet godina koje nastupiše posle Mojsijeve smrti. Bio je čovek koji nije morao tražiti ni mudrosti ni govorničke veštine da bi preneo svoje namere ljudima, budući veoma istaknut u obema ovim ljudskim moćima. Raspolagao je velikom plemenitošću u svim postupcima, kao i hrabrošću u opasnostima, i beše veoma brižan u obezbeđivanju mira među ljudima, pokazujući veliku vrlinu u svim vremenima. Sahranjen je u gradu Timnabu, u plemenu Efraimovom⁵⁴. Negde u isto vreme preminuo je i prvosveštenik Eleazar, ostavljajući to sveto zvanje svome sinu Finesu. Njegov spomenik, kao i grobnica, nalaze se u gradu Gabati.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU, NAKON SMRTI NJIHOBOG ZAPOVEDNIKA JOŠUE, JEVREJI PREKRŠILI ZAKONE SVOJE ZEMLJE I ISKUSILI VELIKE NESREĆE; A KADA SE PODIGLA POBUNA, PLEME VENIJAMI NOVO BEŠE UNIŠTENO, IZUZEV SAMO ŠEST STOTINA LJUDI

1) Posle smrti Jošue i Eleazara Fines proreče da prema Božijoj volji treba da povere upravljanje plemenu Judinom, i da to pleme treba da uništi rasu Kanaanita; ovo Fines proreče jer narod beše zabrinut da sazna Božiju volju. Pleme Judino u ovom svom poslanju uze kao pomoć plemena Simeonovo, ali pod tim uslovom da

kada budu istrebljeni oni koji su kao davaoci danka potčinjeni plemenu Judinom, takođe isto bude urađeno i sa onima potčinjenim plemenu Simenovom.

2) Poslovi Kanaanita, međutim, behu tada u procvatu, i oni sa velikom vojskom očekivahu Izraelite u gradu Bezeku, predavši vlast u ruke

KNJIGAPETA

197

Adonibezeku, čije ime označava Gospodara Bezeka, budući da Adoni na hebrejskom jeziku znači *gospodar*. Oni su se uzdali da su odviše jaki za Izraelce, sada kada je Jošua bio mrtav; ali kada se Izraeliti upustiše u bitku s njima – pri čemu mislim na dva gore pomenuta plemena – oni se slavno boriše, i posekoše oko deset hiljada Kanaanita, a ostale nateraše u bekstvo, a u poteri uhvatiše Adonibezeka koji, kada mu odsekoše prste na rukama i nogama, reče: „Nisam, zaista, uvek ležao skriven od Boga, kakav sam sada pod ovim što podnosim, dok ne bejah osramoćen, jer sam ovo isto činio sedamdeset dvojici potčinjenih kraljeva.“⁵⁵ Tako ga oni povedoše živog sve do Jerusalima; a kada on preminu, sahraniše ga u zemlji i produžiše da osvajaju gradove. A nakon što ih u najvećem broju zauzeše, oni počеше i sa opsadom Jerusalima; a kada zauzeše donji grad, za šta im ne beše potrebno značajnije vreme, oni pobiše sve stanovništvo. Ali se gornji grad nije mogao zauzeti bez velikih teškoća zbog snage njegovih zidina i prirode svog položaja.

3) Iz tog razloga oni pomeriše logor do Hebrona, a kada osvojiše i njega, posekoše sve žitelje. Tamo se sve dotle nalazio ostatak rase divova, koji su imali tela tako velika i likove toliko različite od drugih ljudi, da behu zapanjujući na pogled i užasavajućeg glasa. Kostii ovih ljudi pokazuju se do današnjih dana, kao lišene ma kakve prirodne veze sa drugim ljudima. Osvojivši Hebron, plemena Juda i Simeon dadoše ovaj grad Levitima kao izvanredan poklon, sa predgrađima od oko dve stotine naselja. Ali zemlju koja je ovome pripadala dadoše kao raspoloživi poklon Kalebu, a po zapovesti Mojsijevoj. Ovaj Kaleb bio je jedan od uroda što ih je Mojsije bio poslao u Kanaan. Takođe dodeliše i zemlju za nastanjanje potomaka Jetra, Midijanaca, koji beše tast Mojsijev; jer su ovi ljudi napustili svoju vlastitu zemlju i pratili Jevreje, pridruživši im se i u pustinji.

4) Potom plemena Jude i Simeona zauzeše gradove koji behu u planinskom delu Kanaana, a takođe Akaron i Azot od onih koji se nalaze u blizini mora. Ali Gaza i Ekron izbegloše osvajanje, jer su ovi gradovi, počevajući na otvorenoj ravnici, i raspoložujući velikim brojem bojnih kola, žestokim udarcima uzvraćali onima koji su ih napadali. Tako se ova plemena, kada postaše veoma bogata od dobijenog plena, povukoše u svoje vlastite gradove, odložiše oružje i obustaviše ratovanja.

5) Venijamiti, pak, sa svoje strane, kojima je pripao Jerusalim, dopustiše starosedeočima da plaćaju danak. Tako se oni svega dotadašnjeg okaniše, jer jedni prestaše da ubijaju Kanaanite, ostali, pak, da se izlažu ma kakvim opasnostima, te su sada imali vremena da obrađuju zemlju. I ostala plemena počеше oponašati Venijamite, čineći isto, pa, bivajući zadovoljni dankom koji im je plaćan, dopustiše Kanaanitima da žive u miru.

6) Borci plemena Efraimovog, međutim, nakon što su opseli grad Betel, dalje od te opsade ne uspeše da napreduju, te tako ni da ostvare ishod vredan tolikog utrošenog vremena i napora uložениh u tu opsadu. Pa ipak oni istrajavaše u tome, svejednako boraveći pred gradom, iako su 198 JUDEJSKE STARINE

trpeli velike nedaće na tom položaju. Ali, nakon nekog vremena, oni uhvatiše jednog žitelja grada koji morade doći k njima skoljen nemoći da zadovolji osnovne životne potrebe, te mu dade dovoljno uveravanja da će, ukoliko im bude pomogao u predaji grada, on i njegova porodica biti pošteđeni, na šta ih on zauzvrat ubedi da će im, pod tim uslovima, pomoći i predati grad u ruke. Pa tako i bi, a taj koji izdade svoj grad beše sa svojom porodicom jedini pošteđen, budući da Izraeliti pobiše sve stanovništvo a grad sebi zadržase.

7) Ali posle ovoga Izraelićani postaše odviše mekušni da bi se dalje mogli boriti protiv neprijatelja, već se posvetiše obrađivanju zemlje koja im počea radati ogromnim količinom prinosa i donositi veliko bogatstvo, usled čega se vremenom odalečiše od održavanja propisanog načina življenja unutar svojih naseobina, odajući se raskoši i zadovoljstvima, uz to više ne bivajući ni obzirni da slušaju zakone koji pripadahu njihovoj državnoj upravi. Ovime Bog beše najvećma rasrđen, te ih podseti kako su, suprotno Njegovim uputstvima, pošteđeli Kanaanite, i potom kako su ti isti Kanaaniti, jer su im okolnosti išle na ruku, njih zauzvrat uveli u svoje varvarske običaje. Ali Izraeliti, iako se nađoše u neprilici zbog ovih Božijih upozorenja, još uvek ne behu voljni da pođu u rat, a kako su dobijali veliki danak od Kanaanita i nipošto ne behu skloni da odustanu od stečene raskoši, oni dopustiše da i njihova aristokratija postane iskvarena; više, takode, nisu obrazovali ni senat niti ijedan drugi sudski organ kojeg su zahtevali njihovi zakoni, već se još više predadoše obrađivanju svojih polja, kako bi stekli još veći imetak. Ovakva nemarnost, međutim, dovede do strahovitog međeža među njima, koji se produži sve dotle dok se međusobno ne sukobiše, u sledećim okolnostima.

8) Beše jedan Levit⁵⁶, čovek prostog porekla, koji je pripadao plemenu Efraimovom i među njima živeo. Ovaj je čovek oženio ženu iz Vitleje- ma, grada koji pripadaše plemenu Judinom. On beše veoma zaljubljen u tu ženu i obuzet njenom lepotom, ali ga to nije činilo srećnim, budući da mu ona nije uzvraćala jednakim osećanjima već, naprotiv, beše prema njemu odbojna, što je, međutim, samo dodatno u njemu raspaljivalo strast prema njoj, usled čega su se neprestano svađali. Naposljetku ženi ove perke postadoše toliko mrske, da napusti muža i vrati se svojim roditeljima četvrtog meseca nakon venčanja. Muž beše veoma nesrećan zbog njenog odlaska, a sve zbog duboke privrženosti, pa pohita i dođe do svoje tazbine gde prekide svađe sa ženom, te se njih dvoje pomiriše a on ostade tamo četiri dana, za koje se vreme njeni roditelji ljubazno ophodiše prema njemu. Petog se dana on odluči da krene svome domu, ali uspe poći tek s večeri, jer roditelji njegove žene behu neskloni da se od nje odvoje, te odlagahu odlazak sve dok se dan ne okonča. Jedva jednom pošavši, oni sa sobom povedoše jednog slugu i jednu mazgu na kojoj je žena jahala; a kada se nađoše u blizini Jerusalima, već prešavši gotovo trideset furlonga, sluga ih posavetova da negde potraže smeštaj, da ih kakva nesreća ne bi zadesila zbog putovanja po noći, posebno s obzirom na to da ne be-

hu daleko od neprijatelja, jer je to doba davalo razloga za sumnju u opasnosti koje su kao pretnja dolazile čak i od strane onih koji su se inače smatrali prijateljima. Ali muž ne beše zadovoljan ovim savetom, niti voljan da traži smeštaj među strancima, jer je grad pripadao Kanaanitima, već radije izabra da pođe još dvadeset furlonga dalje kako bi utočište našli u nekom izraelitskom naselju. Shodno tome, on i

sprovede svoju nameru, te stiže do Gavaja, grada koji je pripadao plemenu Venijaminovom, u vreme kada je već bio mrkli mrak. No kako ga niko ko je stajao na tržnici ne pozva da prenoći kod njega, pred njih, došavši iz polja, izađe jedan starac koji je pripadao plemenu Efraimovom, ali beše nastanjen u Gavaju, te presrete došljaka i upita ga ko je on i zbog čega je prispeo tako daleko, te zašto traži namirnice za večeru kada je već pala noć. Na ovo čovek odgovori da je Levit i da vodi svoju ženu od njih roditelja, te da je na putu kući, dodavši i to da njegovo naselje pripada plemenu Efraimovom. Čuvši ovo, onaj starac, jednako stoga što se ispostavi da su rođaci, kao i zato što su živeli u istom plemenu, a i zbog toga što se tako slučajno sretoše, pozva došljaka na prenoćište kod njega. Dogodi se, međutim, da neki mladići, žitelji Gavaje, videvši ženu na gradskoj tržnici i ostavši zadivljeni njenom lepotom, kada čuše da je ona odsela kod starca, dođoše na njegova vrata, u bahatosti se ne osvrćući na slabost i malobrojnost starčeve porodice; a kada starac zatraži od mladića da se uklone s vrata, te da se ne ponašaju tako nasilno i uvredljivo, oni mu odgovoriše da je dovoljno da im dopusti da izvedu tuđinku, te da mu onda nikakve štete neće učiniti. A kada starac izjavi da mu je Levit rođak, te da će mladići biti krivi za užasan zločin ukoliko dopuste da budu nadvladani sopstvenom požudom i žestoko povrede jevrejske zakone, oni prezeře njegova opravdana upozorenja te mu se uz smeh narugaše, pri tom zapretivši da će ga ubiti ukoliko bude smetnjom njihovim namerama. Tako se starac nađe u velikoj nevolji, pa ipak ne beše voljan da prepusti svoje goste i vidi ih strašno nagrđeni, već ponudi mladićima svoju sopstvenu kćer, rekavši im da će biti manje kršenje zakona ukoliko svoju požudu zadovolje njome nego da oskrave njegove goste, nadajući se da će bar na ovaj način sprečiti da ikakva povreda bude nanescena ovim nedužnim pridošlicama. Ali kako mladići nimalo ne odustajеше od svoje žudnje za tuđinkom, starac ih ponovo počeo preklinjati da ne zgreše nikakvim nepravičnim činom, no sve beše uzalud. Oni ženu silom oteše, odajući se, samo dodatno raspaljeni otporom, još žešće svojim nasilnim sklonostima, te odvedoše ženu na svoju kući; pa kada čitavu noć provedoše zadovoljavajući požudu nad njom, oni je tek u svitanje pustiše da ode. Tako se ona vrati do mesta gde je imala biti ugošćena, duboko potištena i slomljena nesrećom koja joj se dogodila, toliko da se od sramote nije usuđivala da pogleda muža u lice, jer je zaključivala da joj on nikada neće oprostiti ono što se dogodilo; te, tako, na tom mestu pade i ispusti dušu. Njen muž, međutim, pomisli da mu je žena samo prispala, pa je, i ne pomišljajući da se dogodilo nešto mnogo žalosnije, pokuša da pridigne, rešen da umirujuće govori s

200

JUDEJSKE STARINE

njom, budući da se ona nije dobrovoljno izložila požudi onih mladića, već je na silu odvedena njihovoj kući. Ali čim primeti da je žena mrtva, on se ponese onoliko smotreno koliko mu dopusti velika nesreća, te položi svoju mrtvu ženu na životinju i ponese je kući. Zatim je iseče, komad po komad, na dvanaest delova, koje posla za uručenje svoj dvanaestini jevrejskih plemena, naloživši onima koji poneše ove delove rasparčanog tela da obaveste plemena o onome što je bilo uzrokom ženine smrti, i o nasilju koje je nad njom izvršeno.

9) Ljudi koji primiše poruku ostaše silno uzbuđeni, kako onim što videše, tako i svime čuvenim, jer nikada ranije nisu takav udes doživeli. Tako se, obuzeti golemim i pravednim gnevom, okupiše u gradu Silohu i održaše veliki sabor pred tabernakulom, rešeni da odmah uzmu oružje i, videvši u žiteljima Gibeoha neprijatelje, pođu na ove i odmah izvrše odmazdu. Ali ih senat zadržao od takvog

postupka, uverivši ih da ne smeju tako pre nagljeno poći u rat protiv ljudi koji pripadaju is- tom narodu, pre nego što rečima rasprave sve što se tiče optužbe koja na ovima počiva; jer beše delom njihovih zakona da čak ni protiv stra- naca ne dižu vojsku, ukoliko se ovi vladaju uvredljivo, a da im prethodno ne pošalju glasnika koji će proveriti da li su voljni ili ne da se pokaju. Shodno tome, senat nagovori ljude da učine ono što moraju povinujući se zakonu, što znači da pošalju [poruku] stanovnicima Gibeoha kojom će saznati da li su voljni da im izruče zločince, te ako ih predaju, da bu- du zadovoljeni kažnjavanjem samo tih zločinaca; ali ukoliko ovi s pre- zrenjem odbiju poruku, da ih sve kazne digavši se na oružje protiv njih. Tako, prema tom dogovoru, oni poslaše poruku žiteljima Gibeoha, i ot- pužiše one mladiće za zločine počinjene u slučaju Levitove žene, pa od njih zatražiše te ljude koji su postupili suprotno zakonu, kako bi mog- li biti kažnjeni, s pravom zaslužujući da umru zbog onoga što su poči- nili. Ali žitelji Gibeoha odbiše da izruče mladiće smatrajući da je za njih odviše sramno da se, zbog straha od rata, povinuju tuđim zahtevima, hvališući se pri tom kako oni ni za kim ne mogu zaostajati u slučaju su- koba, niti u brojnosti, niti u hrabrosti. Ostatak njihovog plemena ta- kođe se počeo pripremati za rat, jer behu koliko nezazorno mahnuti, toli- ko i rešeni da silu suzbiju silom.

10) Kada Izraelitima bi preneseno šta su odlučili stanovnici Gi- beoha, oni najpre dadoše zavet da niko od njih neće dati svoju kćer u brak sa Venijamitima, već da će ući u rat sa većom besomučnošću no što smo naučili da su naši očevi ratovali protiv Kanaanita. Te tako od- mah poslaše vojsku od četiri stotine hiljada, dok njima nasuprot staja- še dvadeset pet hiljada i šest stotina Venijamita, od kojih pet stoti- na behu izvrsni u bacanju kamenja levom rukom, i to toliko da kada ot- poče bitka kod Gavaje Venijamiti potukoše Izraelite, od kojih pade dve hiljade ljudi. Pa bi verovatno i više njih bilo pobijeno da ne pade noć i spreči pokolj, prekinuvši bitku; tako se Venijamiti radosni vrat- iše u grad, a Izraeliti u svoj logor veoma onespokojeni onim što se do- godilo. I sledećeg dana, kada se ponovo sukobiše, Venijamiti ih pora-

ziše, a osamnaest hiljada Izraelita beše posečeno, dok ostatak napusti logor plašeći se još većeg pokolja. Tako stigoše do Betela, grada koji se nalazio u blizini njihovog logora, i sledećeg se dana odadoše postu; a preko prvosveštenika Finesa moljahu Boga da obuzda svoje gnev protiv njih, te da bude zadovoljan sa ova dva poraza, i napokon im poda pobedu i premoć nad njihovim neprijateljima. A Bog im, preko Finesovog proro- čanstva, odista to i obeća.

11) Kada tako osokoljeni podeliše vojsku u dva dela, oni tokom noći postavise jednu njenu polovinu u zasedu oko grada Gavaja, dok drugom po- lovinom napadoše Venijamite koji najpre ustuknuše a zatim ih, uzvra- tivši napadom, počеше goniti, pri čemu su se Jevreji veoma sporo pov- lačili, namerni da Venijamite sasvim izvuku iz grada. Ovih ih, pak, us- topice goniše, sve dok čak i starci i sasvim mladi muškarci, koji su dotle ostajali u gradu kao odviše slabi za borbu, ne istrčase napolje jureći zajedno sa ostalima, željni da u potpunosti potuku neprijatelje. Ali, kada se nađoše veoma daleko od grada, Jevreji prestaše bežati, pa se iznenada okrenuše da bi prihvatili borbu, ujedno poslavši ugovore- ni znak onima koji su dotle ležali u busiji, a koji sada ustaše i sa veli- kom se bukom obrušiše na neprijatelja. A ovi, kada namah primetiše da su obmanuti, više nisu znali šta bi uradili; jer, kako behu saterani na izvesno užljebljeno mesto koje se nalazilo u

udolini, behu streljani od strane onih koji su ih tu opkolili, sve dok nisu bili svi pobijeni, osim njih šest stotina, koji su od sebe obrazovali jedno jedinstveno zbijeno telo od mnoštva ljudi i probili prolaz posred neprijatelja, razbegavši se potom prema obližnjim planinama u kojima su se, jedva ih se dokopavši, napokon i zadržali. Ali svi ostali, njih oko dvadeset pet hiljada, behu pobijeni. Izraeliti potom spališe Gavaju, te poklaše žene i malodobnu decu, a potom isto učiniše i sa drugim gradovima Venijamita; i zaista, oni behu toliko razbešnjeni, da poslaše dvanaest hiljada ljudi izdvojenih iz vojske da unište i [inače nevenijamitski] grad Jabeš Galad, samo zato što im se ovaj nije pridružio u borbi protiv Venijamita. I tako ta poslana vojska zaista poseče, pored muškaraca spremnih za rat, još i žene i decu njihovu, poštedevši samo četiri stotine devica. Do takve su razjarenosti bili dovedeni ne samo stoga što su morali da osвете ubistvo Levitove žene, već i pogibiju svojih vlastitih vojnika.

12) Ipak, ovim Izraelitima kasnije beše žao zbog propasti koju donese Venijamitima, te zbog toga sebi odrediše post iako su smatrali da su ti ljudi pravično postradali zbog njihovog ogrešenja o zakone; potom preko izaslanika pozvaše nazad onih šest stotina koji su uspeali pobeći. A ovi prebivahu na jednoj steni po imenu Rimon, koja se nalazila u planinskoj divljini. Našavši ih, izaslanici s njima oplakivahu propast koja je zadesila ne samo pobijene Venijamite, već i ove odbegle, zbog uništenja njihove rodbine; i nagovarahu ih da s krotkošću prihvate bol, rekavši im da su došli da bi se s njima opet sjedinili a ne da bi preko njih dali svoj doprinos konačnom uništenju plemena Venijaminovog; pa još dodaše: „Dajemo vam slobodu da preuzmete čitavu zemlju Venijaminovu“ 202

JUDEJSKE STARINE

vu za sebe, i onoliko plena koliko možete poneti sa sobom." Tako ovi ljudi s tutom priznaše da se sve što se dogodilo ipak zbilo u skladu s odlukom Božijom, a zbog njihove vlastite poročnosti; pa se saglasiše sa svime što rekoše oni koji su ih natrag pozvali, i siđoše k svome vlastitom narodu. Izraeliti im takođe dadoše četiri stotine devica iz Jabeš Galada za žene; a što se tiče preostalih dve stotine koje su nedostajale [jer preživelih Venijamita beše šest stotina], oni se premišljahu kako bi mogli prikupiti dovoljan broj žena za njih, te da svi mogu dobiti dece; pa budući da su, pre no što je rat započeo, dali zavet da niko od njih neće dati kćeri za ženu Venijamitu, neki među njima savetovahu ostale da se ne obaziru na to što su obećali, stoga što zavet ne beše dat promišljeno i razborito, već u strasti, obrazlažući savet time da se ne može učiniti ništa protivno Bogu ukoliko se time spasava pleme koje je u opasnosti od zatiranja; drugima rečima, da je krivokletstvo jednako žalosna i opasna stvar samo onda kada je učinjeno sa zlom namerom, a ne i kada je iznuđeno zbog potrebe opstanka. Ali kako senat ipak beše užasnut na sam pomen krivokletstva, neki čovek reče kako im može pokazati način pomoću kojeg bi mogli preostalim Venijamitima obezbediti dovoljno žena, a ujedno i održati svoj zavet. Na to ga oni odmah upitaše koji je njegov predlog. On reče da tri puta godišnje, „prilikom naših susreta u Silohu, naše žene i kćeri dolaze prateći nas na putu; neka tada bude dopušteno Venijamitima da se prikradu i otmu kćeri, te da ožene onoliko žena koliko mogu uhvatiti, pri čemu ih mi nećemo ni podsticati niti ih sprečavati; a kada njihovi roditelji to uzmu za zlo, i požele da ih stigne kazna, mi ćemo im reći da su sami uzročnici onoga što se dogodi, jer su zanemarili čuvanje svojih kćeri, te da ne smeju biti odviše ljudi na Venijamite, budući da je gnev među nama već isuviše dopušteno da uzraste." Tako Izraeliti behu

nagovoreni da slede ovaj savet, te se zarekoše da će Venijamitima biti dopušteno da ukradu sebi žene. Pa kada prvi praznik dođe, ovih dve stotine Venijamita zalegoše u zasedu pred gradom, po dvojica i trojica zajedno, i čekahu nailazak devica po vinogradima i drugim mestima gde su mogli da leže sakriveni. Device odista i naiđoše, zauzete igrom, ni najmanje ne sumnjajući na ono što će im se dogoditi, te šetahu posve nezaštićene, sve dok se oni koji su ležali rasuti uz put ne uspraviše i počeh ih hvatati. Na ovaj način, dakle, Venijamiti dođoše do žena, pa se ubuduće posvetiše poljodeljstvu, svom snagom se starajući da povrate svoje ranije srećno stanje. Tako, prema tome, stoje stvari sa ovim plemenom Venijamita, nakon što behu u opasnosti od potpunog istrebljenja, i kada ipak behu spaseni na gore pomenuti način, zahvaljujući mudrosti Izraelita; i zaista, oni odmah počeh napredovati i uskoro se umnožiše do novog velikog mnoštva, uz to povrativši sve moguće izgleda i stupnjeve sreće i blagostanja. I takav beše zaključak ovoga rata.

KAKO SU IZRAELITI POSLE OVE NESREĆE POSTALI SLABI I POČELI SLUŽITI ASIRCIMA; I KAKO IH JE BOG OSLOBODIO PREKO OTNIJELA, KOJI JE POTOM VLADA O ČETRDESET GODINA

1) Dogodi se iotom da je pleme Danovo postradalo na način sličan ple- menu Venijaminovom, a do ovoga je došlo sledećim povodom: — Nakon što su Izraeliti već napustili svaki obuku u ratnoj veštini i sasvim se pos- vetili ratarstvu, Kanaaniti ih prezreše i zajedno sakupiše jednu vojsku, i to ne zato što su očekivali da će pod Jevrejima patiti, već stoga što su oduvek gajili nepokolebljivu nadu da će se jednom moći zlo poneti prema Jevrejima kada im to bude odgovaralo, te se tako u svojim vlastitim grado- vima moći nastanjivati sa većom sigurnošću. Tako oni pripremiše svoja bojna kola, i sabraše zajedno sve svoje vojnike, pri čemu su njihovi gra- dovi međusobno sarađivali, povukavši sa sobom i Akaron i Ekron, koji su se nalazili u okviru plemena Judinog, kao i mnoge druge koji su poči- vali u ravnici. Tako oni naterashe Danite da pobegnu u planinske delove zemlje, ne ostavivši im ni toliko slobodnog dela ravnice da na njega mo- gu stati nogom. Budući da se ovi Daniti nisu mogli u borbi nositi sa Ka- naanitima, oni poslaše petoricu svojih ljudi u središnje predele Kana- ana, kako bi potražili zemlju u koju bi mogli preseliti svoje stanište. Tako ova petorica stigoše sve do susedstva gore Liban i do izvora donjeg Jordana, u veliku ravnici Sidon, na dan putovanja od istoimenog grada. A kada obuhvatiše zemlju pogledom, našavši da je dobra i vanredno plodna, oni upoznaše celo pleme s njom, nakon čega odmah pođoše tamo, šticeći vojskom, i podigoše grad Dan, dajući mu, dakle, isto ime koje je imao sin Ja- kovljevi, i naravno, ime po kojem se razlikovalo njihovo sopstveno pleme.

2) Izraeliti postadoše tako nemarni i nesprenni na podnošenje na- pora, da sve teže nesreće počese na njih nailaziti, što je takođe deli- mično poticalo i od njihovog zanemarivanja službe Gospodu; jer kada su jednom ispali iz održavanja redovnosti svoje političke uprave, oni se nadalje odadoše stihijnom življenju prema vlastitim užicima i pro- izvoljnostima ličnog nahođenja, sve dok se ne ispuniše zlim činjenjima koja behu uobičajena među Kanaanitima. Zbog toga Bog beše gnevan na njih, te oni izgubiše svu onu sreću koju su nekada zaslužili bezbrojnim trud- nim delanjima, zamenivši ih žeđu za životom u raskoši. Tako, kada Hu- šan, kralj Asirije, protiv njih povede rat, oni izgubiše mnogo boraca u nametnutoj bici, a ubrzo pošto ih opsede, asirska ih vojska i posve nadja- ča. Štaviše, beše među njima i onih koji se bez straha odmah dobrovolj- no potčiniše Hušanu, pa premda danak kojeg im ovaj nametnu beše takav da su ga jedva mogli snositi, oni ga ipak plaćahu, podnoseći sve moguće vrste pritisaka tokom osam godina, nakon kojih ipak behu oslobođeni od Asiraca, i to na sledeći način: —

3) Beše među njima čovek po imenu Otnijel, sin Kenazov, iz plemena Judinog, preduzimljiv čovek velike hrabrosti. Njemu se ukaza Bog i opo- 204JUDEJSKE STARINE menu ga da ne prelazi preko takve nesreće u kojoj su se Izraeliti tada na- lazili, već da se srčano posveti naporima kako bi im doneo oslobođenje. Te tako, kada Otnijel obezbedi nekolicinu pratilaca koji bi mu pomo- gli u opasnom preduzeću (a to behu oni u kojima je, bilo usled sramote zbog okolnosti u kojima su živeli, bilo zbog želje da ove promene, mogla prevladati odluka da mu pomognu), on najpre uništi tamošnju nadzornu posadu Asiraca koju je Hušan nad njima postavio; a kada

narod primeti da Otnijel nije propao u tom svom prvom pokušaju, sve više ljudi mu se pridruži i ponudi pomoć. Tako naposljetku oni zametnuše odsudnu bitku protiv Asiraca, i sve ih poteraše pred sobom, nateravši ih da pređu Eufrat. Time je Otnijel, koji je dao takve nepobitne dokaze svoje vrednosti, zaslužio da od naroda primi vlast i uticaj, te da sudi ljudima; pa nakon što je nad njima vladao četrdeset godina, on preminu.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE NAŠ NAROD SLUŽIO MOABITE OSAMNAEST GODINA I POTOM
BIO IZBABLJEN IZ ROPSTVA ZAHVALJUJUĆI IZVESNOM EHUDU KOJI JE
ZADRŽAO VLAST TOKOM OSAMDESET GODINA

1) Kada je Otnijel umro, poslovi se Izraelita, međutim, nanovo urušiše do potpunog rasula; pa dok oni niti ukazivahu Bogu počast koju mu dugovahu, niti behu poslušni zakonima, njihove nevolje postojano narastale, sve dok Eglon, kralj Moabita, ne dođe do tako velikog prezrenja prema Jevrejima zbog nebrige u njihovom upravljanju državom, da povede protiv njih rat i nadvlada ih u nekoliko bitaka, nateravši i najhrabrije da mu se potčine, naposljetku i u potpunosti pokorivši njihovu vojsku, i nametnuvši narodu plaćanje danka. A kada on sebi podiže kraljevsku palatu u Jerihonu⁵⁷, ne propusti nijedan način kojim bi ih mogao mučiti; i zaista, on ih tokom osamnaest godina unizi do potpunog siromaštva. Ali kada se potom Bog jednom ponovo sažali na Izraelita, ne zbog njihovih stradanja, podstaknut samilošću zazvanom molitvama koje su mu upućivali, On ih oslobodi od teških uslova koje trpjhahu pod Moabitima. A ovo im je izbavljenje doneo na sledeći način; —

2) Postojao je u to vreme jedan mladi čovek iz plemena Venijaminovog, po imenu Ehud, sin Gera, čovek veoma velike hrabrosti u poduhvatima u kojima se tražila srčanost, i veoma snažnog tela kadrog da se poduhvati najtežih poslova, ali je njegova najveća moć ležala u levoj ruci kojom je, uz veliku snagu, još i baratao veoma umešno. Ovaj čovek, dakle, obitavaše u Jerihonu, i tokom vremena postade prisan sa Eglonom zbog darova kojima je nagrađivao kraljeve usluge, čineći da ovaj o njemu postepeno stiče sve povoljnije mišljenje, pored toga bivajući takođe voljen i od strane onih koji su okruživali kralja. Kada jednom priliku Ehud donese poklone kralju, vodeći sa sobom dvojicu slugu, on pričvrsti i kradom skloni kamu na svom desnom boku, pa uđe unutra. Beše to usred jednog letnjeg dana, ka-

KNJIGA PETA

205

da straža nije odviše strogo pazila, jednako zbog vrućine i zbog toga što je Ehud došao u vreme obeda. Tako mladi čovek, nakon što ponudi poklon kralju koji je tada stanovao u maloj gostinskoj sobi podesnoj za izbegavanje vrućine, počeo s vladarom razgovarati, jer sada behu sami, budući da je kralj naložio slugama da se postaraju oko svojih poslova zbog toga što je želeo da nasamo razgovara s Ehudom. Kako je sedeo na svom tronu, Ehuda, dok ga gledaše, strah obuze zbog mogućnosti da će njegov ubod promašiti, ne usmrтивši žrtvu; zbog toga se uspravi i reče kralju kako ima da mu po Božijoj zapovesti saopšti jedan san, na šta kralj poskoči s trona kako bi većma uživao u jasnijem slušanju sadržaja pomenutog sna; tako ga je Ehud mogao snažno udariti pravo u srce, pa, ostavivši kamu u kraljevom telu,

izađe napolje i zatvori vrata za sobom. A kraljeve sluge ostaše veoma mirne, pretpostavljajući da se kralj pripremio za počinak.

3) Nakon toga Ehud tajno obavesti žitelje Jerihona o onome što je uradio, nagovarajući ih da povrate svoju slobodu; a oni ga sa zadovoljstvom slušahu, te podoše po oružje i razaslaše glasnike po zemlji kako bi i drugi mogli čuti zvuk truba od ovnujskih rogova; jer takav beše naš običaj, da preko njih sazivamo okupljanja. Za to vreme, poslužioc Eglo- novi bejahu i dalje u neznanju onoga što ih je zadesilo, ali, negde oko večeri, plašeći se da se nije dogodio neki neuobičajen udes, oni udoše u kraljevu odaju, pa kada ga nadoše mrtvog posve se pometoše, jer nisu znali šta bi uradili. I pre no što straža stiže da se okupi, do njih provali mnoštvo Izraelita, tako da neki od njih behu odmah posečeni, a neki se dadoše u bekstvo, te zajedno sa svojim narodom pohitaše prema zemlji Moaba kako bi se tamo pokušali spasti. Ovakvih brojem beše preko deset hiljada. Izraelitski gonitelji ih se, međutim, domogloše u plicacima Jordana, te ih tu sve do jednog posekoše, ne dopustivši da im nijedan pobjegne iz ruku. Na taj se, dakle, način Jevreji oslobodiše ropstva pod Moabitima. Zbog svoje presudne zasluge Ehud beše uzdignut do položaja upravitelja nad celim narodom, a preminu nakon što je ovu vlast držao osamdeset godina⁵⁸. On beše čovek vredan svake hvale, čak i ako se ne računa gore pomenuti odsudni podvig. Posle njega je na upravni položaj izabran Šamgat, sin Anatov, ali ovaj preminu već prve godine svoje vladavine.

POGLAVLJE PETO

KAKO SU KANAANITI POROBILI IZRAELITE I DRŽALI IH U SUŽANJSTVU
TOKOM DVADESET GODINA, NAKON KOJIH SU OVI OSLOBOĐENI OD
STRANE BARAKA I DEBORE, ČIJA JE VLAST POTOM TRAJALA ČETRDESET
GODINA

1) Sloboda je kratko potrajala, budući da Izraeliti iz predašnjih nedaća ne izvukoše nikakve pouke u pogledu ispravljanja načina na koji su vodili život — jer, niti se vratili ispravnom obožanju Gospoda, ²⁰⁶ JUDEJSKE STARINE
niti se potčinili zakonima — te ne prođe dugo a porobi ih Jabin, kralj Kanaanita, zbog čega jedva da su imali vremena dovoljnog da iskuse slobodno disanje posle robovanja pod Moabitima. Ovaj Jabin beše iz Hazora, grada smeštenog iznad Semehonitisa, i imao je tri stotine hiljada plaćenih pešaka i deset hiljada konjanika, a uz njih i nešto manje od tri hiljade bojnih kola. Zapovednik sve ove vojske zvao se Sisera, koji je ujedno bio i glavni miljenik kralja Jabina. On u bici tako žestoko porazi Izraeličane, da im namah nametnu plaćanje danka.

2) Tako Izraeliti produžiše sa mučnim življenjem i narednih dva- deset godina, budući da ne behu dovoljno mudri da se uče na sopstvenim nesrećama. A i Bog beše nameran da obuzda njihovu svojeglavost i nezahvalnost prema Njemu; te kada se oni naposljetku pokajaše, i napokon uvide da njihovo propadanje potiče od dugotrajnog preziranja vlastitih zakona, oni skoliše preklinjanjima Deboru, izvesnu proročicu koja je prebivala među njima (a čije ime među Jevrejima označava *pčelu*) da umoli Boga da se na njih sažali, te da ih više ne zanemaruje, sada kada su poniženi od strane Kanaanita. I zaista, Bog se smilova i udeli im novo iz-

bavljenje, te im izabra novog vojnog zapovednika po imenu Barak, iz ple- mena Neftalijevog. A Barak na hebrejskom jeziku znači *munja*.

3) Tako Debora posla po Baraka i naredi mu da odabere deset hiljada mladih ljudi koji će poći na neprijatelja, zato što je sam Bog ovaj broj naveo kao dovoljan i obećao im pobedu. Ali kada Barak reče kako on vojs- ku neće predvoditi ukoliko i Debora kao zapovednik ne bude pošla s njim, ona iz ozlojeđenosti njegovim rečima uzvрати: „O, Barače, tako je bedno da moć odlučivanja koju ti Bog dađe stavljáš u ruke jedne žene, a da je ja ne mogu odbiti!" Te tako oni sakupiše deset hiljada ljudi i podigo- še logor na gori Tavor; do gore takođe stiže i Sisera po zapovesti ka- naanskog kralja, pa i sam podiže logor nedaleko od neprijatelja; videv- ši to, Barak i Izraeliti behu toliko uplašeni brojnošću neprijatelja da bi svakako odstupili da ih Debora nije zadržala i zapovedila da is- tog tog dana uđu u borbu s protivnikom, jer ga mogu pobediti, a Bog će bi- ti njihov pomagač.

4) I tako bitka započe; a kada borci dođoše do bliske borbe, sa ne- ba se spusti grdna oluja sa silnim pljuskom i zrnima grada, i vetar zadu- va u lice Kanaanitima te im toliko pomrači vid da im njihove strele i pračke ne behu od koristi, baš kao što bitka hladnoća vazduha ne do- zvoli vojnicima da upotrebe mačeve — dok, njima nasuprot, ova oluja ne omete Izraelite, stoga što su im njeni naleti dolazili s leđa. Osim to- ga, oni se veoma ohrabriše prepoznavši da im to Bog pomaže, te nasr- nuše u samo srce neprijateljske vojske i pobiše veliki broj ljudi, usled čega među ovima nastade rasulo, te neke posekoše Izraeliti, neke izga- ziše vlastiti konji, a nemali broj postrada i od gaženja sopstvenim boj- nim kolima. Naposletku Sisera, kada uvide da je poražen, pobeže s po- prišta i stiže do jedne kenitske žene po imenu Jael, koja ga primi kada joj on zatraži da ga sakrije; a kada je još zamoli i da mu da nešto da pije, ona mu ponudi ukišljeno mleko, od koga je pio toliko neumereno da od-

mah zaspao. Ali dok on spavaše, Jael uze jedan gvozdeni ekser i čekićem ga ukuca kroz Siserine slepoočnice, zakucavši ga tako za pod. A kada Barak malo kasnije naiđe, ona mu pokaza prikucanog Siseru: i tako je ovu pobedu naposletku zadobila žena, upravo kako je Debora predskaza- la. Barak se potom s Jabinom borio i u Hazoru, te ga pri tom sudaru i ubi, nakon čega, posle zapovednikove pogibije, Barak razori grad do temelja i ostade da upravlja nad Jevrejima narednih četrdeset godina.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO SU SE MIDIJANCI I DRUGI NARODI BORILI PROTIV IZRAELITA I PORAZILI IH, A POTOM PUSTOŠILI NJIHOVU ZEMLJU TOKOM SEDAM GODINA, I KAKO IH JE POTOM OSLOBO-

DIO GEDEON KOJI OSTADE DA VLADA ČETRDESET GODINA

1) Nakon što u isto vreme preminuše Barak i Debora, Midijanci pozvaše Amalekite i Arabijce da im pomognu, te svi zajedno povedoše rat protiv Izraelita, pri čemu behu odviše jaki da bi im iko mogao odo- leti. Tako provališe u zemlju Jevreja, te popališe sve plodove zemljine, a ono što ostade poneše kao plen. Ovako

su činili tri godine, a narod se Izraelićana povuče u planine, napustivši sve što je dotle naseljavao od ravnice. Takođe napraviše jame i pećine pod zemljom, te su tamo pohranjivali ono što su mogli skloniti ispred neprijatelja; jer su se Midijanci dizali u pohode u doba žetve, ali su Jevrejima dopuštali da oru zemlju zimi, kako bi, kada ovi završe sa svojim naporima, oni mogli sa sobom bez truda odneti prinose. Iza ovakvog postupanja morali su, naravno, uslediti oskudica hrane i velika glad, zbog čega Jevrejima ne preostade drugo do da se predaju molitvama Bogu, preklinjući ga da ih spasi.

2) Među drugim ljudima je i Gedeon, sin Joašov, jedan od glavnih osoba u plemenu Manasijinom, kradom donosio svoje žitno snoplje, i vršao ga u vinskoj presi, budući da se odviše plašio neprijatelja da bi vršanje izvodio na gumnu. Negde u to vreme pred njim se pojavi obličje jednog mladića koji mu reče kako je on, Gedeon, srećan čovek, i od Boga veoma voljen. Na šta Gedeon odmah uzvрати: „O, kakav je to veličanstven znak Božije naklonosti, da sam prisiljen da žito vršim u vinskoj presi umesto na gumnu pod nogama volova!" Ali ga mladićeva pojava uveravaše da bude hrabar, i da začne pokušaj kojim bi Jevreji povratili slobodu. Na ovo Gedeon odgovori kako mu je nemoguće da slobodu povрати, stoga što pleme kojem on pripada nipošto nije brojno, ali i stoga što je on odviše mlad i nesmotren da bi mogao razmišljati o tako velikom poduhvatu. Ali mu mladićeva pojava obećava da će ga Bog opskrbiti onime u čemu oskudeva, te da će Izraelitima obezbediti pobedu pod Gedeonovom zapoveshću.

3) Kada je Gedeon sve ovo ispričao nekolicini mladića oni mu poveriše, i uskoro se stvori vojska od deset hiljada ljudi spremnih za borbu. Ali Bog stade pred Gedeona dok ovaj beše u snu, i reče mu da su ljudi odviše sebi privrženi i neprijatelji onima koji se uzdižu u vrlini, te da sada Jevreji nipošto ne smeju zaobići Boga već Njemu pripisati pobedu, ne zamišljajući budalasto da su je zadobili sopstvenom snagom, stoga što, ma koliko da su brojni i kadri da se nadmoćno bore sa neprijateljima, moraju priznati da pobedu duguju Njegovoj pomoći. S tim upozorenjem Bog posavetova Gedeona da povede svoju vojsku u podne, u vreme najžešće žege, do reke, te da one koji se spuste na kolena kako bi pili proceni kao hrabre ljude; ali da u onima koji bučno lapću treba da prepozna ponašanje iz straha i užasnutost pred njihovim neprijateljima. Pa kada Gedeon učini kako ga je Bog posavetovao, nađe se tri stotine ljudi koji bučno grabiše vodu rukama; tako mu Bog naloži da uzme baš ove ljude i napadne neprijatelja. Shodno ovome, oni podigoše logor kraj reke Jordana, spremni da je sledećeg dana pređu.

4) Ali se sada sam Gedeon nađe u velikom strahu, jer mu je Bog prethodno rekao da bi na neprijatelje trebalo da navali tokom noći; ali Gospod, voljan da ga oslobodi ovog straha, naloži mu da uzme jednog od svojih vojnika, i pođe u blizinu midijanskih šatora, jer će na tom mestu njegova hrabrost uzrasti i srce postati smelije. Gedeon i ovo poslušao, te pođe i sa sobom povede svog slugu Furaha; pa kada se nađe u blizini jednog od šatora, on otkri da su oni koji u njemu borave još uvek budni, te da je jedan od njih pripoveda saborcima jedan svoj san, i to tako razgovetno da ga je Gedeon mogao čuti. A san beše ovaj: — Snevač snatriše da je video jedan ogroman ječmeni kolač, takav da ga gomila ljudi ne može izjesti, a taj kolač beše gadan, i odjednom se počeo kotrljati kroz logor te pregažiti kraljevski šator, a sa njime i šatore svih vojnika. Čuvši ovo, drugi jedan vojnik rastumači da ovo snoviđenje znači uništenje vojske, a potom i objasni razlog koji ga je naveo da tako nagađa. Reče, naime, da je zrna ječma od svih jestivih najgadnije, a da su

Izraeliti poznati kao naj- gadniji među svim narodima Azije, sasvim srodni zrnima ječma, i da je ono što izgledaše veliko među Midijancima bio ovaj Gedeon i vojska koja je s njim; „pa budući da ti reče kako je kolač prevrnuo naše šatore, bojim se da će Bog Gedeona nagraditi pobeđom nad nama."

5) Kada Gedeon ču ovaj san, u njega pritekoše hrabrost i dobra nada; te on zapovedi svojoj vojsci da se naoruža, i pri tom im ispriča o sno- viđenju njihovih neprijatelja. Od čuvenog se takođe i vojnici okuraži- še, te behu spremni da izvrše ono što im Gedeon zapovedi. Tako Gede- on podeli svoju vojsku na tri dela, i povede je negde oko četvrtog noć- nog sata, pri čemu je svaki deo brojao stotinu ljudi. Svi su oni nosili prazne krčage i upaljene lampe u njima, da njihov juriš ne bi mogao bi- ti otkriven od strane neprijatelja. Sa sobom su takođe imali i ovčiji rog u desnoj ruci, koji je Gedeon namerio da upotrebi kao trubu. Neprija- teljski logor se prostirao preko zemljišta velike površine, jer se do- godilo da su oni imali veliki broj kamila; a kako su bili podeljeni u različite narode, to je svakom taboru pripadao po deo zajedničkog kru- ga. Pa kada Jevreji učiniše onako kako im je prethodno zapovedeno u na-

činu prilaska neprijatelju, i kada se, na dati znak, oglasiše svojim ro- govima, te kada polomiše svoje krčage i lampama navališe na neprija- telje uz silnu poviku i pokliče „Pobeda Gedeonu, uz Božiju pomoć", po- metnja i strah obužeše ljude koji behu u polusnu jer je bilo pozno doba noći. Ishod beše taj da nekolicina njih bi posečena od strane Jevreja, ali najveći broj postrada od strane njihovih vlastitih vojnika, a zbog različitosti njihovih jezika; jer kada jednom behu dovedeni u stanje ra- sula, svi oni ubijahu sve što su zaticali pred sobom, smatrajući da su to njihovi neprijatelji. I tako se napravi veliki pokolj. A kada izveštaj o Gedeonovoj pobeđi dođe do Izraelita, oni uzeše oružje i stadoše goniti neprijatelje, te ih potukoše u jednoj dolini okruženoj planinskim buji- cama, na mestu preko kojeg se nije moglo preći; tako ih tu Jevreji opkoli- še i pobiše sve do jednog, zajedno sa njihovim kraljevima, Orebom i Zeb- om. Ali izbegli zapovednici kanaanitske vojske povedoše svoje preos- tale vojnike, kojih beše oko osamnaest hiljada, i podigoše logor na ve- likoj udaljenosti od Izraelita. Gedeon, međutim, ne požali truda, već ih poče goniti sa svom svojom vojskom, pa najposle zapodenu bitku protiv njih i poseče celokupnu neprijateljsku vojsku, i zarobi njihove preos- tale vođe, Zeba i Zalmuna. Sve u svemu, u ovoj bici pogibe oko sto i dva- deset hiljada Midijanaca i njihovih saveznika Arabijaca, a Jevreji za- dobiše veliki plen u zlatu, srebru i odeći, kao i veliki broj kamila i mazgi. A kada Gedeon stiže u svoju sopstvenu zemlju Ofru, on tamo pogu- bi midijanske kraljeve.

6) Pleme Efraimovo, međutim, beše tako nezadovoljno ovakvim Gede- onovim uspesima, da se reši da povede rat protiv njega, optuživši ga da njima nije rekao o svom smeranom pohodu protiv zajedničkih neprija- telja. Ali Gedeon, koji beše blag i umeren čovek, i takav koji se isticaoše u svakoj vrlini, uzvрати da nije bilo ishodom njegovog vlastitog uticaja i rasuđivanja ono što ga je navelo da neprijatelje napadne bez Efraimi- ta, već to beše zapovest Božija, a pobeda pripada svima jednako, Efra- imitima kao i onima koji su je u vojsci izvojevali. Ohladivši ova- ko njihove usplamtele strasti, Gedeon zadobi više nadmoći među svim Jevrejima no što je stekao uspehom postignutim protiv neprijatelja, jer ih je tako oslobodio pobune koja se među njima već podizala; pa ipak ovo pleme docnije morade

podneti kaznu zbog ovakvog uvredljivog ophođenja prema Gedeonu, o čemu ćemo dati izveštaj kada tome dođe pravo vreme.

7) Nakon svega, Gedeon bi najradije odustao od vladanja, ali beše nad- vladan ubeđivanjima da vlast prihvati, te je tako on uživao četrdeset godina i za to je vreme svima ravnom merom udeleživao pravdu, jer su mu ljudi dolazili sa svim svojim razmiricama, a samo ono što bi on odlučio bejaše uvažavano od strane svih. A kada preminu, on beše sahranjen u svom vlastitom gradu Ofri.

**KAKO SU SUDIJE KOJE NASLEDIŠE GEDEONA POVELE DUG RAT PROTIV
POGRANIČNIH NARODA**

1) Gedeon je nmao sedamdeset pravovaljanih sinova sa velikim brojem zakonitih žena. Ali je imao i jednog vanbračnog sina sa milosnicom po imenu Druma, a ime ovog sina beše Avimeleh, koji se posle očeve smrti povuče u Sihem rodbini svoje majke, jer su oni prebivali u tom mestu. Pa kada Avimeleh dobi novac od onih među njima koji su se isticali po mnogim primerima pravičnosti, on se s njima vrati očevoj kući, i pobi svu svoju braću, izuzev Jotama kome se osmehnula sreća te je uspeo da po- begne i preživi. Tako Avimelehuspostavi tiransku vlast u kojoj progla- si sebe za gospodara koji može raditi što mu je volja, umesto da se potči- ni zakonima; a najokrutnije se ponašao prema onima koji behu zaštit- nici pravde.

2) Dogodi se potom da se, posle izvesnog vremena, prilikom narod- nog praznika u Sihemu na kojem se okupilo veliko mnoštvo ljudi, Jo- tam, Avimelehov brat čije smo bekstvo maločas pomenuli, popeo na goru Garizin, koja se nadvija nad Sihemom, i povikao tako da ga je moglo ču- ti mnoštvo koje prema njemu beše predusretljivo. On najpre zatraži da pažljivo razmotre ono što će im reći, pa kada nastade tišina, on na- stavi s govorom, rekavši da kada je drveće jednom raspolagalo ljudskim glasom, i okupilo se u zajednički skup, ono izabra smokvu da njima up- ravlja; ali kada je potom to drvo odbilo da se ovoga poduhvati, zbog toga što je zadovoljno samo time da uživa u onoj časti koju mu pružaju plodo- vi što ih nosi, a ne i onoj časti koja bi mu spolja mogla pridoci, te ka- da ostalo drveće ipak ne odustade od namere da dobiju vladara, oni nađo- še da je ispravno da istu ponudu učine vinovoj lozi; ali kada tako loza beše izabrana, ona upotrebi iste one reči što ih je smokva već izgovo- rila, i izvini se zbog odbijanja da se prihvati vlasti; pa kada još i mas- lina učini isto, preostade šipak, od koga drveće najposle zatraži da preuzme kraljevstvo (a ovo je drvo dobro za potpalu), te šipak obeća da će se primiti vlasti i biti marljiv u njenom upražnjavanju, ali da os- tala stabla moraju stati pod njegovu senku, i ukoliko bi skovali zaveru protiv njega kojom bi ga uništili, načelo vatre koje se nalazi u njemu uništiće njih same. Jotam im reče da to što je upravo izgovorio ne tre- ba da shvate kao povod za smeh; jer, iako su iskusili mnoge blagoslove od Gedeona, ipak su prevideli Avimeleha koji je nad svima zagospodario, te su mu se pridružili u pokolju njegove braće, pa da prema tome on, Avime- leh, nije ništa bolji od same vatre. Te kada i ovo izgovori, on se ukloni, i tri godine življaše skriven u planinama, zbog straha od Avimeleha.

3) Malo posle ovog praznika, Sihemiti, koji su se sada pokajali zbog pokolja Gedeonovih sinova, proteraše Avimeleha jednako iz njihovog grada i iz plemena njihovog, zbog čega se on počeo domišljati kako bi za- uzvrat mogao ojaditi njihov grad. Bilo je tada doba berbe, i ljudi stra-

hovahu da izađu i uberu svoje plodove, bojeći se da bi im Avimeleh mogao učiniti kakvu nesreću. Dogodi se, međutim, da do njih tada dođe jedan ugledan čovek po imenu Gal, koji proboravi s njima, vodeći sa sobom naoružane ljude i svoje rođake. Tako Sihemiti od njega zatražiše da im on obezbedi zaštitu tokom berbe, što on i prihvati, te tako ljudi izađoše, a sa njima i Gal na čelu svojih vojnika. Zahvaljujući tome, oni bezbedno sakupiše svoje grozdove, pa kada pođoše obedovati u nekoliko skupina, usudiše se da otvoreno proklinju Avimeleha, a usto postaviše i zasede na izvesnim mestima oko grada, i uhvatiše mnoge Avimelehove sledbe- nike, koje odmah pobiše.

4) Ali beše među Sihemitskim sudijama i čovek po imenu Zebul, koji je prihvatao Avimeleha. On, dakle, posla glasnike i obavesti ovoga koliko je Gal razjario ljude protiv njega, te savetom podstače Avimeleha da postavi zasede ispred grada, jer će on, Zebul, nagovoriti Gala da pođe protiv Avimeleha, čime će ga dovesti na dohvat osвете; a kada se to bude dogodilo, Zebul obeća da će isposlovati Avimelehovo pomirenje s gradom. Tako Avimeleh zaista i postavi zasede, a u jednu od njih i sam zaleže. Gal, pak, prebivaše u predgrađu, gotovo i ne brinući za svoju bezbednost, a Zebul beše s njime. Kada Gal opazi da k njemu kradom dolaze naoružani ljudi, on to prenese i Zebulu, na šta ovaj, međutim, odgovori da to behu samo senke velikog kamenja; ali kada ljudi priđoše bliže, Gal konačno uvide šta se zbilja događa, te reče: „To nisu senke, već ljudi koji leže u busiji." A Zebul uzvрати: „Nisi li ti prebacio Avimelehu kukavičluk? Zašto onda ti ne pokažeš koliko si sam hrabar, i ne pođeš i sa njim se boriš?" Tako Gal, zbunjen i izazvan, prihvati borbu protiv Avimeleha, i neki od njegovih ljudi padoše, ali se on okrete i pobeže u grad, vodeći ostatak svojih ljudi sa sobom. Ali je Zebul u međuvremenu tako uredio stanje u gradu, da je od ljudi dobio saglasnost da Gala proteraju, optuživši ga za kukavičluk u toj borbi protiv Avimelehevih pristalica. A Avimeleh, kada je saznao da su Sihemiti ponovo krenuli da skupljaju grozdove, iznova postavi zasede ispred grada, pa kada ljudi izađoše, trećina njegove vojske zaposedla gradske kapije kako bi sprečili građane da se vrate natrag, dok je ostatak vojske poslao da gone one koji se rasturiše, zbog čega posvuda dođe do pokolja. A zatim razori do temelja grad koji nije mogao podneti opsadu, i njegove ruševine posu solju, dok se on sa svojom vojskom nastavi jarosno svetiti, sve dok svi Sihemiti ne behu poklani. Što se tiče onih koji se rasturiše po zemlji izmakavši tako opasnosti, oni se svi zajedno okupili kod jedne snažne stene, na kojoj se i naseliše, spremni da oko nje podignu i zid. Ali Avimeleh saznade za njihove namere, te ih preduhitri i stiže do njih sa svojom vojskom, pa položi svežnjeve suvog drveta okolo tog mesta, lično donevši neke među snopljem, ohrabrivši tako sopstvenim primerom vojnike da učine isto. Kada stena beše posve opkoljena ovim svežnjevima, oni zapališe vatru, te u nju bacahu sve ono što prirodno najlakše sagoreva; usled toga se podiže ogroman plamen, i niko ne mogaše umaći sa stene, već svi ljudi grozno postradaše, skupa sa ženama i decom, sve u svemu oko petnaest stotina muškaraca, i ostalih takođe 212 JUDEJSKE STARINE veliki broj. Takva beše propast koja zadesi Sihemite; i čovečna žalost radi njih bila bi mnogo veća da i sami nisu doneli toliko mnogo nesreće čoveku koji je od njih zaslužio svako dobro, i da i sami nisu procenili da je sve što se im dogodilo kazna za to njihovo nedelo.

6) Vlast sada preuze Jair Galadit⁵⁹ iz plemena Manasijinog. On beše čovek blagosloven u mnogo čemu, ali posebno u deci, koja sva behu dobre naravi. Bilo ih je ukupno trideset, i behu veoma vešti u jahanju konja, i povereno im je upravljanje gradovima Galada. Jair je zadržao vlast tokom dvadeset dve godine, i preminuo u dubokoj starosti; sahranjen je u Kamo- nu, gradu Galada.

7) U to se vreme svi poslovi Jevreja odvijahu s neizvesnim ishodom, bivajući redovno skloni neredu i preziranju Boga i zakona. Zbog toga su ih Amoniti i Filistinci s pravom omalovažavali, pustošeći im zemlju velikom vojskom. Pa kada zauzeše celu Pereju, oni se uzoholi- še i pokušashe da zauzmu i sve drugo što je Jevrejima preostalo. Ali se Jevreji, napokon se ispravivši zbog nesreća koje su ih redom sustizle, posvetiše molitvama Bogu, prinoseći mu žrtve, preklinjući ga da ne bude odviše strog prema njima, već da dopusti da ga dirnu njihove molit- ve i učine da odustane od svoga besa. I zaista, Bog postade milosrdniji prema njima, i spreman da im bude od pomoći.

8) Kada Amoniti povedoše jedan pohod u zemlju Galad, njeni stanovni- ci ih čekahu na jednoj planini, ali behu bez zapovednika. Ipak, među nji- ma beše čovek po imenu Jefta, koji je, jednako zbog vrline njegovog oca i zbog vojske koju je održavao o sopstvenom trošku, bio moćan čovek. Iz- raeliti zato poslaše po njega s molbom da im dođe u pomoć, i obećashe mu vlast nad njima tokom čitavog njegovog života. Ali on ne popusti ovim saletanjima; naprotiv, optuži ih da ni oni njemu nisu pružali pomoć kada su se prema njemu sa sasvim očiglednom nepravičnošću ophodila njegova braća; jer su ga braća odbacila stoga što nije imao istu majku sa njima, već ga je rodila majka koja je u porodicu došla zahvaljujući očevoj ljubavi; a ovo su braća uradila iz gađenja prema njegovoj nemoći [da se na bilo koji način odbrani]. Tako se on naselio u zemlji Galadu, gde je i pri- mio u vojsku sve one koji dođoše k njemu ma otkuda dolazili, i plaćao im najamnine. Ipak, kada glasnici ustrajashe u nastojanju da prihvati vlast nad Jevrejima, i zakleše se da će mu predati upravljanje za celi njegov životni vek, on ih napokon povede u rat.

9) Čim Jefta preuze staranje nad njihovim trenutnim poslovima, on postavi svoju vojsku u gradu Mipeku, i posla poruku amonitskom kralju, žaleći se na njegovo nepravično otimanje jevrejske zemlje. Ali mu kralj odgovori poslavši poruku suprotnog sadržaja, požalivši se na izlazak Jevreja iz Egipta, i tražeći od njega da napusti zemlju Amorita, prepus- tivši je njemu, jer je to pre svega njegovo roditeljsko nasleđe. Ali Jefta opet uzvрати sledećim odgovorom: da kralj nema pravo kada se žali na Je- ftine pretke povodom zemlje Amorita, već da bi pre morao da im se zah- vali što su zemlju Amonita ovima ostavili u posedu, iako je Mojsije i nju mogao zauzeti; i još dodade da nipošto neće uzmaknuti sa te zemlje koja je

njihova vlastita jer im je ovu Bog dodelio, a oni je sada nastanjuju [više od] tri stotine godina, već da će se protiv Amonita za nju boriti.

10) I kada dade takav odgovor, on posla izaslanike nazad. Pa nakon što se pomoli za pobedu, i zavetova se da će ispuniti sve svete službe, a ukoliko se bezbedno vrati kući da će žrtvovati koje god živo biće da prvo sretne na putu⁶⁰ — on uđe u bitku s neprijateljem, i izvojeva veli- ku pobedu, a u poteri koja usledi za poraženim Amonitima satiraše ih sve do grada Minita. On zatim pređe i u njihovu zemlju, i razori mnoge od amonitskih gradova, odnoseći veliki plen i oslobađajući

svoj vlastiti narod koji je tamo robovao tokom minulih osamnaest godina. Ali, za vreme povratka, on dopade stradanja koje ni na koji način nije imalo veze sa velikim poduhvatima što ih je upravo izveo. Naime, dogodi se da mu u susret prva izađe kćer, koja beše njegovo jedino dete i pri tom devica [a njegov je zavet bio da će žrtvovati prvo stvorenje koje sretne na povratku]. Zbog toga Jefta počeo gorko jadikovati nad veličinom svoje nesreće, i okrivljavaše svoju kćer što beše tako revnosna da ga vidi, jer on sada beše zavetom obavezan da je žrtvuje Bogu. Ipak, ovaj čin koji nad njom morade biti izvršen njoj samoj ne izgledaše nemilosrdan, budući da će umreti u okolnostima velike očeve pobede i oslobođenja njenih sunarodnika. Jedino što je oca molila bilo je dajoj dopusti da na dva meseca ode i oplače svoju mladost sa najbližim sugrađanima; a sa ovim se on složi, s tim da mu do gorepomenutog vremena omogući da dela u skladu s datim zavetom. Shodno tome, kada to vreme bi okončano, on žrtvova svoju kćer kao žrtvu-paljenicu, nudeći time dar koji niti beše primeren zakonu niti prihvatljiv Bogu, niti on, Jefta, sam vagao kakvo će mišljenje ljudi imati o ovakvom činu.

11) Sada se, međutim, pleme Efraimovo podiže na njega, s obrazloženjem da ih nije poveo sa sobom u pohod protiv Amonita, i to zato što je želeo da čitav plen zadrži za sebe, i da svu slavu za ono što je učinio pripíše sebi. Na ovo im on najpre odgovori da Efraimiti nisu bili neobavešteni kako su se njegovi rođaci protiv njega borili, a onda kada ih je on pozvao u pomoć oni se nisu odazvali, dok bi u stvari pravično bilo da su tada hitro pristigli, čak i pre no što ih je on pozvao. A nadalje im reče da su i sada postupili nepravedno: jer premda ranije nimalo nisu dovoljno hrabrosti da se sami bore sa svojim istinskim neprijateljima, sada se žurno dižu protiv vlastite rodbine; ali će ih on dočekati tako da će, uz Božiju pomoć, za svoju drskost biti kažnjeni, osim ako ne postanu mudriji. Ali kada ih ne uspe ubediti da se promene, on uđe u borbu s njima sa onim snagama što ih je poslao na Galad, i napravi veliki pokolj među njima; a kada ih potuče, nastavi ih goniti i dokopa ih se na obali Jordana onim delom vojske što ga je ranije za takav slučaj tamo poslao, i sveukupno ih pobi oko četrdeset dve hiljade.

12) Nakon što je vladao šest godina, Jefta preminu, i bi sahranjen u svojoj vlastitoj zemlji, u Sebi, mestu u zemlji Galada.

13) Posle Jeftine smrti upravljanje na sebe preuze Ibzan, iz plemena Judinog i grada Vitlejema. Imao je šezdesetoro dece, od čega tridesetoro 214 JUDEJSKE STARINE ricu sinova. Svi su ga oni nadživeli, i svima kćerima je našao muževe, a svim sinovima žene. Za sedam godina svog upravljanja narodom nije učinio ništa vredno beleženja, ili takvo da zaslužuje pamćenje. Umro je kao starac, i bio sahranjen u domovini.

14) Nakon što je Ibzan ovako preminuo, ni Helon, koji ga je za narednih deset godina nasledio u vlasti, takođe nije učinio ništa značajno; on sam pripadao je plemenu Zavulonovom.

15) Posle Helona, na mesto vrhovnog upravitelja postavljen je Abdon, sin Hilelov, iz plemena Efraimovog, rođen u gradu Piratonu. O njemu je zabeleženo jedino to da je bio blagoslovljen zbog svoje dece; što se tiče javnih poslova bio je odviše miroljubiv, i odviše obazriv, tako da ni on nije mogao izvesti ni kakav slavan poduhvat. Imao je četrdesetoricu sinova, i preko njih tridesetoricu unuka. Vodio je državu sa ovom sedamdesetoricom, koji svi behu vešti u jahanju, i koji svi ostaše živi posle njegove smrti. I on je preminuo u poznoj dobi, i bio u veličanstvenom pogrebu sahranjen u Piratonu.

POGLAVLJE OSMO

O ISTRAJNOSTI SAMSONOVOJ, I O TOME KAKVE JE NESREĆE DONEO FILISTINCIMA

1) Nakon što preminu Abdon, Filistinci savladaše Izraelite i nametnuše im danak tokom narednih trideset godina, a iz ove se nesreće izbaviše na sledeći način:

2) Beše među Jevrejima čovek po imenu Mano, tako velike vrline da mu je malo bilo ravnih, i koji bez ikakve sumnje beše najvažnija ličnost svoje zemlje. Imao je ženu slavu po svojoj lepoti, po kojoj je nadmašivala sve svoje savremenice. Mano, međutim, nije imao dece, te bivajući zabrinut zbog neudovoljene želje za potomstvom, on moljaše Boga da mu dopusti da njega i ženu njegovu nasledi seme njihovih tela; i s tom namerom on je neprestano odlazio u predgrađa⁶¹, zajedno sa svojom ženom; a ova se predgrađa nalaze u Velikoj ravnici. Ali, Mano beše do dila zaljubljen u svoju ženu, i zbog toga bezmerno na nju ljubomoran. Jednom prilikom, kada ona beše sama, njoj se privide jedna utvara; bio je to anđeo Božiji i ličio je na visokog i lepog mladića, koji joj donese blagovesti da će imati sina, rođenog voljom providenja Božijeg, i koji će biti valjan dečak, velike snage, preko kojeg će, kada bude odrastao do odevog nasleđa, Filistinci biti unesrećeni. On ju je takođe molio da ne dopusti da detetu bude podrezivana kosa, kao i da mora brinuti da ono izbegava sve druge vrste pića (jer je tako Bog zapovedio) i bude zadovoljno samo vodom. I potom anđeo, nakon što uruči ovu poruku, pođe svojim putem, a njegov dolazak beše učinjen po volji Božijoj.

3) Kada je njen muž došao kući, žena ga obavesti o onome što joj je navedio anđeo, koji se, reče žena, pokazao tako prekrasan u mladičkoj le-

KNJIGA PETA

215

poti i visini, da muž, čuvši to, ostade zaprepašćen i van sebe od ljubomore, te ženu napade sumnjama koje behu podstaknute njegovom strašću. Ona, međutim, beše iskreno željna da nerazumna tuga njenog muža bude odagnata, te, shodno tome, zamoli Boga da joj anđela pošalje nanovo, no ovog puta tako da ga i njen muž može videti. Tako anđeo, po milosti Božijoj, dođe ponovo, i to dok su boravili u predgrađu, ali i ovom prilikom dok ona beše sama. No ona zatraži od anđela da ostane dovoljno dugo da ona stigne da dovede muža, a tom zahtevu i bi udovoljeno, te ona pohita da pozove Mana. Ali čak i kada je video anđela, Mano se ne oslobodi sasvim sumnje, već sada zatraži od anđela da ga obavesti o svemu onome što je rekao i njegovoj ženi; ali kada anđeo uzvрати da je dovoljno da žena bude upoznata sa onim što je izgovorio, muž zatraži od njega da mu kaže ko je, da bi, kada se dete bude rodilo, mogao uzvratiti zahvalnošću, i dati mu poklon. Ali anđeo odgovori da ne želi nikakav poklon, jer mu i nije doneo blagovesti o rođenju sina zbog želje da ma šta zauzvrati dobije. A kada ga Mano zamoli da bar ostane i uživa njegovo gostoprinstvo, anđeo ni na ovo ne dade svoj pristanak. Pa ipak, beše nagovoren revnosnim Manovim molbama da ostane bar toliko dugo dok mu ovaj ne donese neki znak svoje gostoljubivosti; tako Mano zakla jedno jare, i umoli ženu da ga skuva. Kada sve beše gotovo, anđeo mu naloži da postavi hleb i meso, ali bez posuđa, na stenu; a kada priđe, anđeo dotače meso štapom što ga je držao u ruci, i to meso, na koje tako suknu plamen, beše progutano, zajedno sa

veknama; a anđeo se, naočigled njihovim pogledima, pope put neba, u vidu dima. Sada se, međutim, Mano uplaši da će mu se štogod opasno dogoditi zbog ovog viđenja Boga; ali ga žena zamoli da bude hrabar, jer se Bog pojavio za njihovo dobro.

4) Tako žena zatrudne, i bejaše brižljiva u ispunjavanju onih zabrana koje su joj date; a kada se dete rodi, oni ga nazvaše Samson, što je ime koje označava onoga ko je snažan. A dete je naglo raslo, i bejaše očigledno da će postati prorok⁶², jednako zbog umerenosti njegove ishrane, i zbog puštanja njegove kose da raste bez skraćivanja.

5) Jednom kada je sa svojim roditeljima došao u Tamnat, grad Filistinaca, u vreme kada se tamo održavala velika svetkovina, Samson se zaljubio u devojkicu iz te zemlje, i zatraži od roditelja da mu omoguće da ta devojka postane njegovom ženom: ali ga oni odbiše, zbog toga što ona ne beše jevrejskog roda. Api, pošto je ovaj brak bio po zamisli Boga, koji je smatrao da ga preobrati u korist Jevreja, On ipak natera Samsonove roditelje da omoguće devojci udaju za njihovog sina. A nakon što Samson počeo redovno da odlazi do devojčinih roditelja, dogodi se da jednom prilikom sreće lava pa, iako beše neoboružan, on prihvati napad životinje, i zadržava lava golim rukama, nakon čega baci zver u pošumljeni komad zemlje koji je ležao uz put.

6) A kada sledeći put pođe do deve, on vide roj pčela kako prave saće na grudima lavlje crkotine. Pa, izdvojivši odatle tri medena saća, on ih dade, zajedno sa ostatkom poklona, svojoj devi. Ali ljudi Tamnata, užasnuti spoznanjem mladićeve snage, dodeliše ovome tokom njegove svadbe- 216 JUDEJSKE STARINE ne gozbe (jer ih je tom prilikom on sve ugostio) trideset najsnažnijih među njihovim mladićima, pod izgovorom da mu prave društvo, a zapravo da stražare nad njim, kako ih on ni na koji način ne bi mogao uznemiriti. Dok su oni veselo pili i igrali, Samson reče, što beše i običaj u takvoj prilici: „Hajde sad, ukoliko vam zadam zagonetku, i vi je rešite u roku od sedam dana, svakome ću dati lanenu košulju i svečane haljine, kao nagradu za vašu mudrost." Pa kako oni behu veoma voljni da zadobiju slavu mudrih ljudi zajedno sa nagradama, svatovi zatražiše da im postavi zagonetku. A on reče: „Od onoga koji proždire iziđe slatko jelo, iako on sam beše neukusan." Pa kada mladići ne behu kadri da u toku naredna tri dana otkriju značenje zagonetke, oni zatražiše od deve da odgonetku sazna od njenoga muža, i njima ih prenese, pri čemu joj zapretiše da će je spaliti ukoliko ih ne posluša. Kada žena zamoli Samsona da joj otkrije značenje zagonetke, on je isprva odbi, ali kada ona kleče pred njim i počeo plakati, rekavši kako ovo odbijanje smatra znakom njegove neljubaznosti prema njoj, on je obavesti o tome kako je pogubio lava, i kako je pronašao pčele na grudima mrtve zveri, i potom odatle poneo tri medena saća što ih je njoj doneo na poklon. Tako je, dakle, ni najmanje ne posumnjavši na prevaru, o svemu obavesti, a ona otkriće prenese onima koji su ga od nje tražili. I onda, sedmog dana, kada beše urečeno njihovo odgonetanje postavljene im zagonetke, mladići iz svatova se svi nađoše pre sunčevog zalaska, i rekoše: „Ništa nije neprijatnije od izgleda lava onome ko ga pogleda, i ništa slađe od meda onome ko ga upotrebi." A na ovo Samson uzvрати: „Ništa nije prevrtljivije od žene, jer takva beše osoba koja vam je otkrila moje tumačenje." Shodno obećanju, on im ipak dade njihove poklone, ali način na koji je došao do tih darova bio je sledeći: on te haljine skide kao plen sa tela Akaronita, koji behu filistinskog roda, a koje je on pobio nakon što ih je kivan sreo na putu. Ali se od svoje žene razvede, a ona posve

prezre njegov gnev, i preudade se za njegovog druga koji je ranije ugovorio brak između nje i Samsona.

7) Ovakvim uvredljivim ophođenjem prema njemu Samson beše toliko razdražen, da se reši da kazni sve Filistince, baš kao i bivšu ženu; to beše u letnje doba, a plodovi zemljini behu gotovo dozreli za berbu, i Samson uhvati tri stotine lisica, pa svezavši upaljene buktinje za njihove repove, posla ih u filistinska polja, zbog čega svo žito sagore. A kada Filistinci saznaše da je Samson vinovnik paljevine, znajući pri tom i šta je povod tome, oni poslaše svoje starešine u Tamnat, i spališe njegovu bivšu ženu, i sve njene rođake, koji bejahu uzrok njihovim nesrećama.

8) Nakon što potom Samson poseče mnoge Filistince u ravnici, on se naseli u pećini Itama, jedne velike stene u posedu plemena Jude. Zbog toga Filistinci pokretoše pohod protiv ovog plemena, ali im ovi negodujući rekoše kako se Filistinci time ne poneše pravično prema njima, kažnjavajući ih uprkos tome što oni uredno plaćaju danak, i to samo zbog uvreda jednog čoveka, Samsona. Filistinci, pak, uzvratiliše da im, ukoliko ne žele da budu okrivljeni, Jevreji moraju izručiti Samsona, i ostaviti ga njima na raspolaganje. A ovi, budući željni da izbegnu kri-

vicu, dođoše do stene u skupini od tri hiljade naoružanih ljudi, i požališe se Samsonu povodom drskih uvreda što ih je naneo Filistincima, koji behu ljudi kadri da zbog toga donesu nesreću celom jevrejskom narodu; pa mu rekoše da su došli da gauhvate i izruče Filistincima, prepuštivši ga njima na raspolaganje; stoga zatražiše da im se on svojevolejno preda. A kada Samson od njih pod zakletvom primi uveravanja da mu po predaji neće naneti druge štete osim što će ga izručiti u ruke njegovih neprijatelja, on siđe sa stene i predade se pod vlast svojih sunarodnika. Oni ga zatim svezashe sa dva užeta, i povedoše u nameri da ga izruče Filistincima; pa kada dođoše do mesta koje se danas zove *Čeljusna kost*, u čast velikog poduhvata što ga je tu izveo Samson (iako od davnina ovo mesto nije nosilo nikakvo posebno ime), Filistinci, koji podigoše svoj logor nedaleko odatle, dođoše, s radošću i vikom, da se s Jevrejima sretnu, kao da su učinili veliku stvar dobivši ono što su tražili. Ali Samson tada iskida užad u paramparčad, pa uzevši jednu čeljust od lešine magareta koja je ležala pred njegovim nogama, napade svoje neprijatelje, te ih silovito udaraše ovom kosti, pobivši tako hiljadu ljudi, a ostatak poteraвши u bekstvo u potpunom rasulu.

9) Zbog ovoga pokolja Samson beše veoma ponosan, i reče da do toga nije došlo uz pomoć Božiju, već je taj uspeh pripisivao isključivo svojoj sopstvenoj hrabrosti, hvališući se kako se zbog straha od njega dogodilo da neki od njegovih neprijatelja padoše a ostali se razbežashe pred čeljusnom kosti kojom ih je saletao. Ali se u to vreme dogodi da Samsona počne mučiti velika žeđ, i on tako poznađe da ljudska hrabrost po sebi nije ništa, i dade svoje posvedočenje da sve što se dogodilo mora biti pripisano Bogu, kojeg je on sada usrdno molio da se više ne gneviti na jednu stvar koju je iz oholosti izrekao, te da ga nipošto ne preda u ruke neprijatelja njegovih već mu bude od pomoći u njegovoj nesreći i izbavi ga od nedaće od koje je tada stradao. Čuvši to, Bog beše dirnut njegovim preklinjanjima, te pred njim podiže izvor obilne vode u steni na tom mestu što ga Samson prozva *Čeljusnom kosti*, imenom koje ovome ostade i do dan-danas.

10) Posle ove borbe Samson poče s prezirom prkositi Filistinci- ma, te dođe do Gaze, gde uze smeštaj u jednoj krčmi. Kada vladari Gaze behu obavješteni o njegovom dolasku, oni zamandalise gradsku kapiju, i po- staviše ljude u zasedi oko nje, kako Samson ne bi mogao pobeći a da ne bu- de opažen; ali on, bivajući upoznat s njihovom zaverom, ustade oko po- noći i silom se probi preko kapije, raznevi njenu stražarsku posadu i grede i svu ostalu drvenu opremu, koju ponese na ramenima, te je odnese do planine iznad Hebrona, i tek je tamo odloži.

11) Ipak, Samson naposljetku prekrši zakone svoje zemlje, prome- ni svoj redovni način života, i poče oponašati običaje stranaca, što beše početak njegovog srozavanja i propasti; jer, između ostalog, on se zaljubi u ženu koja je bila prostitutka među Filistincima; njeno ime beše Dalila, i on poče živeti s njom. Zbog toga oni koji su upravljali javnim poslovima Filistine dođoše k njoj i, potkupivši je obećanjima, 218 JUDEJSKE STARINE

nagovoriše je da od Samsona izvuče priznanje o tome šta je uzrok njegove snage pomoću koje je postao tako nepobediv svojim neprijateljima. Shod- no tome, kada se njih dvoje podnapíše i započne razgovor, Dalila poče hiniti divljenje prema poduhvatima što ih je Samson izveo, nastojeći da podmuklim lukavstvom iz njega izvuče istinu o onome zahvaljujući če- mu on tako neizmerno sve druge prevazilazi u snazi. Samson, međutim, u nameri da obmane Dalilu, budući da još nije bio izgubio vlast nad ču- lima, odgovori da kada bi on bio svezan sa sedam jedrih žila vinove lo- ze koje se još mogu saviti, on bi postao slabiji od bilo kog drugog čove- ka. Žena nije više ništa rekla, ali je ovo prenela vladarima Filisti- naca, i sakrila izvestan broj vojnika u zasedi unutar kuće. Pa kada Sam- son beše već rastrojen od pića i kada napokon usnu, Dalila ga što je mo- gla brže veza žilama, a zatim ga probudi, rekavši mu da ga traže neki ljudi; ali on pokida žile i uspe da se odbrani, iako su ga držali. Ali na ovome se ne završi, Jer se Dalila, sa kojom je Samson i dalje neprestano opštio, drugom prilikom napravi da je veoma razočarana time što je on imao toliko malo poverenja u njena osećanja prema njemu, zbog čega joj nije rekao istinu o onom što je od njega tražila, kao da ona ne bi sakrila ono što zna ukoliko je njegov interes da to ostane skriveno. Samson je, među- tim, ponovo obmanu, rekavši joj da kada bi bio vezan sa sedam užadi, si- gurno bi izgubio snagu. Ali kada ona ni ovoga puta, uprkos postupanju prema njegovim rečima, ništa ne postiže, on joj treći put reče da bi nje- gova kosa morala biti upletena u mrežu; no kada ni ovoga puta, uprkos njenom naporu da ponovo izvede što joj je rekao, istina ne beše otkrive- na, naposljetku Samson, popustivši Dalilinin molbama (jer njemu beše suđeno da dopadne nesreće), pristade da joj udovolji, pa joj reče da se Bog o njemu stara, i da je on rođen voljom providenja, pa dodade da „ja puštam kosu da mi raste, jer mi je Bog naložio da je nikada ne podrezujem, te otu- da moja snaga zavisi od neprekidnosti rasta moje kose". Kada Dalila ovo saznade, i potom ga liši kose, ona ga izruči neprijateljima, budući da Samson više nije imao snage da se odbrani od napada kojim ga ovi najzad skoliše; tako mu oni najpre iskopaše oči, potom ga svezaše i kao roba odvedoše k sebi.

12) Ali tokom vremena Samsonova kosa ponovo poče rasti. Pa kada dođe do javne svetkovine među Filistincima, i vladari i najistaknu- tiji ljudi se gostiše zajedno (a soba u kojoj su se nalazili imala je krov podržan sa Dva stuba), oni poslaše po Samsona, i on beše doveden na njihovu gozbu, da bi ga mogli u svom pijanstvu vređati. No Samson nađe da ga veća nesreća ne može snaći od toga da se ne može

osvetiti kada je tako naruživan, te on uveri dečaka koji ga je vodio za ruku da je umoran i da se želi malo odmoriti, zbog čega zamoli da ga dovede u blizinu stubova; pa čim se to dogodi, i on pride stubovima, Samson svom snagom nasrnu na njih, i razori zdanje urušivši njegove potporne, sa tri hiljade ljudi zatečenih unutra, koji tako svi behu pobijeni, zajedno sa Samsonom. Takav, dakle, beše kraj ovog čoveka, koji je vladao Izraelitima dva- deset godina. I zaista, ovaj čovek zasluži da bude poštovan zbog svoje

KNJIGA PETA

219

hrabrosti i snage, kao i veličine pokazane u času smrti, kada je njegov bes protiv neprijatelja otišao tako daleko da je sa njima pogubio i sebe. A to što je bio zaveden od strane žene, to se mora pripisati ljudskoj prirodi, koja je odviše slaba da odoli iskušenjima toga greha; ali smo dužni da budemo svedoci istine da je u svim drugim svojstvima on bio čovek vanredne vrline. Nakon smrti, Samsonovi rođaci odnesoše njegovo telo i sahraniše ga u Sarasatu, u njegovoj domovini, zajedno s ostatkom njegove porodice.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE POD ILIJINOM VLADAVINOM IZRAELITIMA VOZ OŽENIO RUTU,
KOJA RODI OBEDA, DEDU DAVIDOVOG

Posle Samsonove smrti Izraelitima je upravljao prvosveštenik Ilija. Za vreme njegove vlasti, kada zemlja beše ophrvana glađu, Elimeleh iz Vitlejema — grada koji je pripadao plemenu Judinom — ne bivajući kadar da održi svoju porodicu pod tako žestokom oskudicom, uze svoju ženu Nojeminu, i decu koju sa njom imaše, Hilona i Malona, i preseli se u zemlju Moab; pa nakon srećnog razvoja i napredovanja u novoj sredini, on uze za svoje sinove žene Moabićanke, Orpu za Hilona i Rutu za Malona. Ali, u roku od deset godina umreše jedan za drugim najpre Elimeleh, a malo posle njega i njegovi sinovi. Nojemini beše veoma teško zbog ovakvih udesa, i ona ne beše kadra da podnosi takav usamljenički život sada kada oni koji joj behu najdraži počivahu mrtvi, oni zbog kojih je nekada otišla iz svoje zemlje, u koju se sada pozele vratiti, jer do nje stiže obaveštenja da je tamo sada ponovo blagostanje. Njene snahe, međutim, i ne pomišljahu da se od nje odvoje, pa kada rešiše da i same s njom napuste zemlju, ona ih nije mogla od toga odvratiti, uprkos tome što im, kada one istrajaše u tome, ona pozele srećnije brakove no što su ih imale sa njenim sinovima, kao i bolje uslove i napredak u svakom pogledu. Pa videvši kako njeni sopstveni poslovi stoje veoma nisko, Nojemina ih ubeđivaše da ostanu tu gde jesu, i da ne pomišljaju na napuštanje svoje zemlje, sudelujući u toj neizvesnosti pod kojom se ona mora vratiti. Ove reči učiniše da Orpa zaista ostane; ali Rutu povede sa sobom, budući da se ova ne dade nagovoriti, već usrdno gajiše želju da sreću potraži sa svekrvom, pa kakvima se god okolnosti pokazale.

Kada je Ruta sa svojom svekrvom došla u Vitlejem, dogodi se da je Voz, koji beše blizak rođak Elimelehov, ugosti; pa kako je Nojemina tim imenom zvana od strane svojih bližnjih sugrađana, ona, govoreći o svom pravom imenu, reče: „Istinitije bi bilo kada biste me zvali Mara“. Naime, *Nojemina* na hebrejskom jeziku označava sreću, a *Mara* — tugu. U Vitlejemu, pak, beše vreme žetve; i Ruta, sa

dopuštanjem svoje svekr- ve, pođe da se priključi pabirkinjama, kako bi ukućani mogli sabrati dovoljne zalihe žita za ishranu. Dogodi se, tako, da ona dođe do Vozovog 220 JUDEJSKE STARINE

polja, a posle nekog vremena tu naiđe i sam Voz, pa kada vide devojkicu, on se o njoj raspita kod sluga koji beše postavljen za nadzornika žeteoci- ma. Sluga se malo ranije već bio obavestio o svim njenim okolnostima, pa ih sada prenese gospodaru, koji odmah ljubazno zagrlji devojkicu, jedna- ko zbog njegovih osećanja prema nenoj svekrvi, i zbog sećanja na tog Noje- mininog sina za koga je bila udata, pa joj poželee da uskoro doživi bolje i za napredak povoljnije uslove života; uz to od nje zatraži da ne pabir- či već poźnjeveno žito u snopove, već da sama požanje onoliko koliko je u stanju, pa joj to poźnjeveno dopusti da ponese kući. On takođe i za- povedi sluzi da je ne sprečava kada bude pošla kući, te mu još naloži i da joj da obed, kao i da joj dopusti da pije kada želi, kao i ostali žeteo- ci. Ono, pak, žita što je Ruta dobila od Voza ona sačuva za svoju svekr- vu, kojoj se vrati s večeri, donevši joj sa sobom na poklon žitno klasje; a Nojemina tako zadrža za sebe deo one hrane koju su joj njeni susedi ta- ko obilno udelili. Ruta takođe obavesti svekrvu i o onome što joj je Voz rekao; a kada je ova druga zauzvrat obavesti da je on njihov bliski rođak, i verovatno pobožan čovek kada ih je tako opskrbio namirnicama, Ruta se odluči da i sledećeg dana pođe kako bi pabirčila klasje zajedno sa Vo- zovim sluškinjama.

Ne prođe mnogo dana nakon što Voz, pošto ječam beše rasplevljen, zaspao na svome gumnu. Kada se Nojemina obavesti o ovome, ona se domis- li tome da Ruta legne kraj njega, jer je smatrala da bi moglo ispasti u nji- hovu korist kada bi on razgovarao s devojkicom. Shodno tome, ona je poslala da spava kraj njegovih nogu, a ova poslušala što joj je naloženo, budući da je mislila da nije u saglasju s njenom obavezom da protivreči ma kojoj za- povesti njene svekrve. Tako ona najpre leže skrivena od Voza, budući da je on brzo zaspao; ali kada se on probudi oko ponoći, i opazi ženu koja leži kraj njega, on je upita ko je; a kada ona reče svoje ime, i zatraži da joj oprostí on koga je ona držala svojim gospodarem, on tada više ništa ne reče. Ali ujutru, pre no što sluga počee da se pripremaju za posao, on probudi devojkicu, i naloži joj da uzme onoliko ječma koliko sa sobom može poneti, i odnese to svekrvi pre no što iko može primetiti da je spavala kraj njega, jer beše smotreno izbeći ma kakav prigovor koji bi odatle mogao proizići, posebno kada se između njih nije dogodilo ništa što bi bilo neprilično. Ali što se tiče glavne stvari kojoj je Ruta te- žila, Voz joj reče ovako: „Dogodiće se tako da će se onaj koji je tvoj bli- ži rođak no što sam ja, upitati da li te želi uzeti za ženu: ako kaže da želi, ti ćeš ga slediti; ali ukoliko on odbije, ja ću te oženiti, jer za- kon tako nalaže."

Kada je o svemu obavestila svekrvu, one behu veoma zadovoljne učinje- nim, jer su se nadale da će ih Voz opskrbiti potrebnom hranom. Negde oko podneva, međutim, Voz siđe do grada, i okupi sabor, a zatim pozva Rutu, a sa njom i njenog najbližeg rođaka; a kada ovaj dođe, Voz ga upita: „Da li si ti zadržao nasleđe Elimeleha i njegovih sinova?" Ovaj prizna da je tako učinio, i to stoga što je bilo zakonom dopušteno, budući da je on njihov najbliži rođak. Ali Voz tada reče: „Ne smeš se zakona sećati samo na-

polja, već svake stvari koja ih se tiče; jer je žena Malonova ovde došla, i ti si je prema zakonu morao oženiti, u slučaju da želiš zadržati nji- hova polja." Posle ovoga ovaj čovek prepusti i polja i ženu Vozu — koji i sam beše rođak onih koji su preminuli —

braneći se time da on već ima ženu i decu; tako Voz pozva sabor da bude svedokom rečenog, i naredi ženi da izuje obuću, i prema zakonu njome udari najbližeg rođaka u li- ce; a kada se i ovo učini, Voz uze Rutu za ženu, i naredne godine oni do- biše sina. Nojemina sama beše dadilja detetu, i prema savetu žena dade mu ime Obed, jer on beše rođen kako bi majci služio kao potpora u nje- noj starosti, a Obed na hebrejskom znači *sluga*. Sin Obedov bio je Jes, a sin Jesov beše David, koji postade kralj i ostavi krunu svojim nasled- nicima za narednih dvadeset jedan naraštaj. Ovu priču o Ruti bio sam obavezan da ispričam jer sam želeo da na njoj pokažem moć volje Božije koji, bez ikakve teškoće, može uzdići do najvišeg dostojanstva i blis- tavosti one čiji su roditelji skromnog porekla; upravo tako je podigao i Davida, iako on beše rođen od poreklom neznatnih roditelja.

POGLAVLJE DESETO

O ROĐENJU SAMUILA; I KAKO JE ON PROREKAO PROPAST KOJA JE ZADESILA SINOVE ILIJINE

1) Nedugo potom, stanje među Jevrejima i njihov položaj postadoše toliko rđavi, da su morali ući u rat protiv Filistinaca; a povod beše sledeći: Ilija, prvosveštenik, imao je dvojicu sinova, Hofnija i Fi- nesa. Ovi sinovi Ilijini behu krivi za nepravde koje su nanosili lju- dima kao i zbog svoje otvorene bezbožnosti, te se ne uzdržavahu ni od kakve vrste poročnosti. Neke od prinošenih darova zadržavali su kao pripadne svom časnom uposlenju; ostale bi, pak, nasilno prisvajali. Ta- kođe su bili krivi i za sramno ponašanje prema ženama koje bi došle da obožavaju Gospoda u tabernakulu, silom terajući neke da se potčine nji- hovoj požudi, a druge namamljujući mitom. Sve u svemu, celi tok njiho- vog života nije bio ništa drugo doli tiransko ugnjetavanje. Njihov otac beše veoma kivan zbog njihove poročnosti, i očekivao da ih Bog nena- dano kazni zbog svega što su već počinili. Pa i narod ih je gledao s gnu- šanjem. I tek kada Bog proreče kakva će propast zadesiti Ilijine sino- ve, što je učinio jednako preko samog Ilije i proroka Samuila koji ta- da beše još uvek dete, Ilija otvoreno pokaza svoju tugu zbog uništenja svojih sinova.

2) Najpre ću, pak, izneti ono što imam da kažem o proroku Samui- lu, a potom produžiti kazivanje o Ilijinim sinovima i jadima što su ih oni doneli celom jevrejskom narodu. U to je vreme živeo izvesni El- kana, Levit, jedan od dobrostojećih ljudi među obližnjim građanima, sa stanom u Ramatajimu, gradu plemena Efraimovog. On je oženio dve žene, Hanu i Feninu. Sa ovom drugom je imao dece, ali je prvu više voleo, iako 222

JUDEJSKE STARINE

ona beše nerotkinja. Dogodi se da je Elkana došao sa ženama u grad Si- loh na žrtvoprinošenje, jer to beše grad u kojem je bio postavljen taber- nakul Božiji, kao što smo već rekli ranije. Kada je, nakon što je prineo žrtve, razdelio porcije svečarskog mesa svojim ženama i deci, i kada je Hana videla kako druga žena sedi okružena svojom decom, ona briznu u plač oplakujući sebe zbog svoje jalovosti i samotnosti. Žalost koju je podnosila nadjača muževljevo tešenje, te ona pođe u tabernakul kako bi molila Boga da joj udeli plodnost i učini je majkom; obaveza se i zave- tom da će svog prvog sina posvetiti službi Bogu, i tako da njegov način života neće biti kao onaj kod običnih ljudi. Pa kako je ona produžava- la s molitvama, prvosveštenih Ilija, koji je sedeo ispred nje u taberna- kulu, naredi joj da ode,

misleći da je pometena pijanstvom; ali kada ona uzvratu da je pila samo vodu, ali da tuguje u žudnji za decom za koju pre- klinje Boga, Ilija joj naloži da se prepusti radosti i reče da će joj Bog poslati decu.

3) Tako se ona vrati svome mužu ispunjena nadom, i obedova dodeljeno meso s velikim zadovoljstvom. Pa kada se vratiše svome domu, ona nađe da je trudna, te im se potom rodi i sin kome dadoše ime Samuilo, što bi se moglo prevesti kao „*onaj kojije pitao za Boga*". Roditelji otuda pođo- še do tabernakula i ponesoše svoje desetke sa sobom kako bi ponudili žrtve za rođenje deteta; žena je, međutim, pamtila zavete što ih je uči- nila Bogu povodom njenog sina, te prepusti ovoga Iliji kako bi Samuila posvetila Bogu čiji bi prorok on mogao postati. Shodno tome, oni pus- tiše da dečakova kosa izraste, a od pića je pio samo vodu. Tako je Samui- lo bio nastanjen i odrastao u hramu. A Elkana je sa Hanom dobio još si- nova, kao i tri kćeri.

4) Kada je Samuilo imao dvanaest godina, on započe sa proricanjem: i jednom prilikom, kada beše usnuo, Bog ga pozva po imenu, a on, misleći da ga je to zazvao prvosveštenik, pođe k ovome; ali kada prvosveštenik izjavi da nije on taj koji ga je pozvao, Bog ponovi isto još tri puta. Ilija ovime beše toliko ozaren da reče: „Zaista, Samuilo, ja sam i sada oćutao kao i ranije, da taj što te poziva nije drugi nego Bog; pokaži mu se, onda, rekavši: ovde sam, i za Tebe spreman." I tako, kada dečak ču da mu se Bog ponovo obraća, on pozele da mu bude omogućeno da izgovori proročan- stva koja su Bogu ugodna, jer on neće propustiti nijednu službu za koju bi On našao da je shodno uposliti ga; a na ovo Bog odgovori: „Budući da re- će kako si spreman, slušaj sada i poznaj kakvi će jati naići na Izraeli- te — zaista takvi da ih reći ne mogu opisati, niti um u njih poverovati; jer će sinovi Ilijini umreti u jednome danu, a dostojanstvo svešteni- ko biće preneseno potomstvu Eleazarovom; jer Ilija više voli svoje si- nove nego čistotu moga obožavanja, i to u tolikoj meri da im ona ne mo- že doneti koristi." Ilija obaveza proroka zavetom da i njemu prenese ovu poruku, jer u suprotnom Samuilo ne beše sklon da rečenim ovoga za- sigurno veoma rastuži. Čuvši tako i sam poruku Božiju, Ilija sada be- še posve uveren u neumitnost očekivanja propasti svojih sinova; a sla- va Samuilova sve više poče rasti, jer se sve ono što bi prorokovao po-

POGLAVLJE JEDANAESTO

OVDE SE IZNOSI ONO ŠTO JE ZADESILO SINOVE ILIJINE, KAO I O KOVČEGU
I LJUDSTVU, I O TOME KAKO JE SAM ILIJA BE-
DNO SKONČAO

1) Negde u to vreme Filistinci povedoše rat protiv Izraelita, i podigoše logor u blizini grada Afeka. Budući da ih nešto kasnije Izraeliti očekivahu spremni za borbu, već sledećeg dana otpoče bitka iz koje Filistinci izađoše kao pobednici, pobivši oko četiri hiljade Jevreja, a ostatak ljudstva goneći sve do njihovog logora.

2) Tako se Jevreji počеше plašiti najgoreg i poslaše po senat i prvosveštenika, zatraživši da iznesu kovčeg Božiji kako bi, postavivši se u borbeni poredak u njegovom prisustvu, mogli postati nepobedivi za neprijatelje. Ovo, međutim, mišljahu uopšte se ne dosećajući da je Onaj koji ih je osudio na podnošenje ovih nesreća bio veći od kovčega, jer je tek u Njegovo ime taj kovčeg i bio poštovan. Tako kovčeg beše donesen, u pratnji sinova prvosveštenikovih, koji su od oca primili zavet da se, ukoliko sebi budu dopustili pravo da nadžive otmicu kovčega, pred njim više ne pojavljuju, jer je Fines već bio rukopoložen za prvosveštenika [pa tako i odgovoran za kovčeg] budući da mu je zbog poznih godina Ilija već prepustio službu. Tako Jevreji behu ispunjeni hrabrošću, verujući da će dolaskom kovčega postati odviše jaki za neprijatelje; pa čak i Filistinci behu veoma zabrinuti i uplašeni time što je kovčeg iznesen među izraelitsku vojsku. Ipak, zaključak svega ne potvrdi očekivanja obeju strana, jer, kada bitka otpoče, pobeda koju su Jevreji očekivali pripade Filistincima, a onaj poraz kojeg se Filistinci pribojavahu pogodi veliki broj Izraelita, zbog čega ovi nađoše da su uzalud položali svoje nade u kovčeg, jer behu potučeni čim stupiše u blisku borbu s neprijateljem, kojom prilikom izgubiše oko trideset hiljada ljudi, među kojima behu i sinovi prvosveštenika; a naposljetku Filistinci oteše i kovčeg.

3) Kada vesti o porazu dođoše do Siloha, zajedno sa onom o zarobljavanju kovčega (jer jedan mladić, Venijamit, koji je učestvovao u borbi, dođe kao glasnik), celi se grad ispuni jadikovanjima. A prvosveštenik Ilija, koji je sedeo na visokom tronu na jednoj od kapija, slušaše njihove ožalošćene krike, te pretpostavi da je neki nesrećni udes zadesio njegovu porodicu. Zato on posla po mladog glasnika, pa kada shvati šta se dogodilo u bici, ne beše toliko sneveseljen onime što se dogodilo njegovim sinovima, pa čak niti onim što je uz to snašlo vojsku — jer je već preko Božijeg otkrivenja i sopstvenog glasa bio upoznat sa svime što će se dogoditi, a što behu vesti koje kao neočekivane uglavnom potresoše druge ljude — nego, čim saznade da su kovčeg sa sobom kao plen odneli neprijatelji, on od toga pade u gorku žalost, jer taj udes beše posve suprotan od

onoga što je očekivao; tada on pade s trona i na mestu preminu, živeći ukupno devedeset osam godina, od kojih je punih četrdeset delio pravdu.

4) Istoga dana preminu i njegova snaha, žena njegovog sina Finesa, ne bivajući kadra da preživi nesreću svoga muža i svestra: jer joj je o njiho- voj smrti bilo rečeno dok beše noseća. Ipak, ona umirući rodi sina od sedam meseci, koji prežive, i kome dadoše ime Ihavod, što označava *ne- milost* — jer vojska u to vreme beše u nemilosti poražena.

5) Ilija je bio prvi iz porodice Itamara, drugog Aronovog sina, koji je raspolagao vlašću; jer je najpre Eleazarova porodica obavljala duž- nost prvosveštenika, pri čemu je svaki sin preuzimao tu počast od svo- ga oca otkad je Eleazar ovo zaveštao svome sinu Finesu. Posle ovoga je zvanje primio Abiezer, zatim ga predao svom sinu čije ime beše Buki, a od ovoga je zvanje nasledio sin Ozi. Posle njega je prvosveštenik postao Ilija [potomak Itamarov], o kojem smo ovde govorili, a potom je njegovo potomstvo zadržalo zvanje sve do vremena Solomonovog kraljevstva, ka- da ga je ponovo preuzelo potomstvo Eleazarovo.

KNJIGA ŠESTA

obuhvata period od trideset dve godine OD

ILIJINE DO SAULOVE SMRTI

POGLAVLJE PRVO

UNIŠTENJE KOJE JE SNAŠLO FILISTINCE I NJIHOVU ZEMLJU, A KOME UZROK BEŠE BES BOŽIJI ZBOG NJIHOVOG OTIMANJA I ZAROBLJAVANJA KOVČEGA; I NA KOJI SU NAČIN ONI VRATILI KOVČEG JEVIJEJIMA

1) Nakon što su Filistinci zarobili i kao plen odneli kovčeg, a što sam maločas opisao, oni ga odnesoše u grad Azot i staviše pored njihovog vlastitog božanstva po imenu Dagon⁶³, kao jedan od opljačkanih trofeja; ali kada sledećeg jutra građani Azota dođoše u hram kako bi se posvetili obožavanju, oni svog idola nađoše kako isto obožavanje pos- većuje kovčegu, jer je on ležao uproštac, kao da je oboren s trona na kojem je stajao; oni ga stoga podigoše i ponovo postaviše na postolje, ali se veoma zabrinuše zbog onoga što se dogodilo. Pa kako oni počеше učest- ano dolaziti do Dagona uvek ga nalazeći kako leži ničice na podu, u po- ložaju obožavanja kovčega, oni se nađoše u još većoj pometnji i briž- nosti. Naposljetku Bog posla strahovito razornu zarazu na grad i zemlju Azota, jer življe počе umirati od srdobolje ili krvarenja, kao i od žes- toke pseće kuge koja je donosila iznenadnu smrt obolelima: jer pre ne- go što bi se duša mogla, kako je uobičajeno u prirodnoj smrti, poste- peno osloboditi tela, njima bi se dizala utroba i bljuvali bi sve što su pojeli, a što beše potpuno zaraženo pošasću. A što se tiče plodo- va zemljinih, ogromno mnoštvo miševa podiže se iz zemlje i izjede ih, ne poštedevši niti biljke niti plodove. I tek pošto neko vreme ljudi Azota stradavahu od ovih nedaća, ne bivajući kadri da na ma koji način sebi pomognu pod ovim sravnjujućim udarcima, oni napokon uvideše da uzrok tolikom stradanju leži u kovčegu i u pobedi kojom su ga zadobi- li, kao i u njegovom prisvajanju koje očigledno ne beše na njihovo dobro. Zbog toga oni poslaše po ljude iz Akarona, i zatražiše da oni kod sebe prime

osvojeni kovčeg. Ova želja ljudi Azota ne bi neprijatna Akaronci- ma, te im tako oni zahvališe na ovoj usluzi. Ali čim ovi dobiše kovčeg, iste nesreće i njih zadesiše, budući da je kovčeg sa sobom nosio pošasti od kojih su patili Azoćani, prenoseći ih onima koji su kovčeg primi- li. Tako i stanovništvo Akarona prosledi kovčeg dalje, ali se on ne za- državaše mnogo ni kod drugih: jer, idući redom od grada do grada, sta- novništvo beše prisiljeno da ga predaje susedima, te kovčeg tako redom obiđe pet gradova Filistine, kao da iznuđuje ove pošasti kao danak koji su morali da plate svi koji bi ga kod sebe primili.

2) Kada se oni koji su doživeli ovakve jade napokon od njih posve iz- nuriše, i kada oni koji čuše o kovčegu napokon uvideše da ne bi treba- lo da ga kod sebe primaju zbog skupog danka kojeg mu moraju plaćati, Fi- listinci naposljetku počese smišljati način na koji bi ga se mogli os- loboditi. Tako se upravitelji ovih pet gradova, Gata, Ekrona i Akarona, 228 JUDEJSKE STARINE kao i Gaze i Azota, nađoše zajedno i razmatrahu šta bi bilo umesno da učine; isprva pomisliše da je najbolje da kovčeg vrate njegovom vlasti- tom narodu, dopuštajući da je Bog osvetio njegovu krađu, i da su nesreće koje su podneli došle s njime, odnosno da su na njihove gradove poslane zbog njegovog prisustva. Ipak, među njima beše i onih koji rekoše da ne bi trebalo da to učine, te da ne dopuste da budu zavarani pripisujući uz- rok nesreća kovčegu, stoga što kovčeg ne može raspolagati takvom moći i silom nad njima, jer, da je Bog imao takvu namisao s njime, ne bi ga ni predavao u njihove ruke. Tako ovi nagovarahu ostale da ostanu mirni i da strpljivo podnose ono što ih je snašlo, te da pretpostave da tome nema drugog uzroka do onog dejstva prirode koja, u određenim vremenskim raz- macima, proizvodi takve promene u ljudskim telima, kao i u tlu i biljka- ma, i u svemu što izrasta iz zemlje. Ali savet koji prevlada nad svima ovde opisanim poteče od izvesnih ljudi za koje se verovalo da su se u mi- nulom vremenu istakli po svojoj razboritosti i smotrenosti, i koji iz- gledahu kao da u datim okolnostima govore ispravnije od svih drugih. Oni, naime, rekoše da nije dobro niti da vraćaju kovčeg, niti da ga za- drže, već da posvete pet zlatnih slika, po jednu za svaki grad, kao žr- tvu zahvalnicu Bogu zbog toga što je brinuo o njihovom opstanku i odr- žao ih kada je izgledalo da će im životi biti ugroženi takvim zaraza- ma sa kojima se oni nisu mogli nositi. Takođe bi trebalo da naprave pet zlatnih miševa nalik onima koji su proždimali i uništili njihovu zemlju⁶⁴, te da ih stave u torbu i polože u kovčeg; a zatim i da naprave no- ve taljige za kovčeg u koje će ujarmiti mlečne krave⁶⁵, ali da zatvore nji- hovu telad i odvoje ih od majki, da ih ne bi ometala u kretanju, i da bi se ove mogle brže vratiti zbog čežnje za svojom teladi; pa da tako pognaju ove krave koje vuku kovčeg, i ostave ih na mestu gde se sustiču tri puta, te da se krave same odluče kojim im je putem drago da pođu; pa u slučaju da se upute pravcem Jevreja, i poču se uspinjati ka njihovoj zemlji, Filisti- nci treba da poveruju kako je kovčeg uzrok njihovih nesreća; ali ako kra- ve krenu drugim putem, oni će reći: „Mi ćemo ga pratiti, i zaključiti da takva sila u njemu ne prebiva."

3) Tako se svi složiše da su ovi ljudi dobro govorili, a to svoje mišljenje odmah potvrdiše time što postupiše prema njihovim saveti- ma. Pa kada beše izvedeno sve što smo već opisali, oni dovedoše taljige do mesta gde se sreću tri puta, pa ih tamo ostaviše i pođoše svojim pu- tem; ali krave kretoše desnim putem, i upravo kao da ih neko goni, dok su ih, u stvari, vladari Filistine sledili idući na odstojanju za njima, znatiželjni da saznaju gde će krave zastati, i prema kome će dalje poći.

Pokaza se da one kretose prema izvesnom selu Judinog plemena, po imenu Vet-Semes, pa iako se pred njima protezala prostrana ravnica kojom su mogle nastaviti, one zaustaviše taljige na tom mestu i ne htedose poći dalje. Bio je to prizor za ljude iz sela, kojim behu veoma zadovoljni; jer to beše u vreme leta, i svi su seljani bili u polju skupljajući žito, pa su tako sada mogli prekinuti naporni rad, i poradovati se, čim videše kovčeg i potrčase prema taljigama. Prišavši, oni odmah spustiše kov-

čeg i sasud u kojem su se nalazile slike, kao i zlatni miševi, pa ih sve staviše na jednu stenu koja se nalazila u polju. Pa nakon što ponudiše veličanstvenu žrtvu Bogu, i napraviše gozbu, oni taljige i krave pri- neše kao žrtvu-paljenicu; a kada gospodari Filistine videše ovo, ok- retoše se i vratiše natrag.

4) Ali se potom dogodi da bes Božiji zahvati Jevreje ovoga sela, i nje- govi udarci pogodiše sedamdesetoricu ljudi Vet-Semesa koji, iako ni- su bili sveštenici, te su tako bili nedostojni da se mašaju kovčega, ovaj ipak doticali. Seljani oplakivahu one koji su tako postradali, i žalo- vahu kao što je i prirodno zbog tako velike nesreće poslane od Boga; i svako jadikovaše za svojim srodnikom. Pa budući da su znali kako nisu dostojni da kovčeg prebiva kod njih, oni poslaše poruku zajedničkom se- natu Jevreja, obavestivši ga da su Filistinci njima povratili kovčeg – na šta ovi, čim saznaše za vest, dođoše i prenesoše kovčeg do Kirjatje- rima, grada u blizini Vet-Semesa. U tom je gradu živeo izvesni Abina- dab, po rođenju Levit, koji beše veoma uvažan zbog svoje pravičnosti i pobožnog načina života; tako kovčeg donesoše njegovoj kući, kao mestu prikladnom za boravak Božiji, budući da je u njemu stanovao pravedan čo- vek. Njegovi sinovi takođe prisluživahu kovčegu, i behu njegovi glavni staratelji tokom dvadeset godina; jer je toliko godina kovčeg ostao u Ki- rjatjerimu, nakon što je četiri meseca bio u rukama Filistinaca.

POGLAVLJE DRUGO

POHOD FILISTINACA PROTIV JEVREJA, I POBEDA IZRAELITA POD ZAPOVEŠĆU PROROKA SAMUILA, KOJI BEŠE NJIHOV GLAV- NOKOMANDUJUĆI

1) Sada kada je grad Kirjatjerim kod sebe imao kovčeg, čitavo se sta- novništvo odavaše dugim molitvama i žrtvoprinošenjima, te izgle- daše veoma posvećeno i revnosno u obožavanju. Zbog toga prorok Samu- ilo, videvši ih tako spremne da obavljaju svoju dužnost, smatraše da je povoljan trenutak da im se obrati sada dok se nalaze u dobrom raspolo- ženju, a povodom nastojanja za ponovnim zadobijanjem slobode Jevreja, i blagoslova koji prate takav poduhvat. Shodno tome on je birao takve re- či za koje je smatrao da su najprimerenije za pobuđivanje takve namere i nagovor da se upuste u njeno ostvarenje. „O, vi Izraeliti“, reče on, „kji- ma su Filistinci još uvek najmučniji neprijatelji, ali prema kojima će Bog biti velikodušan, ni od kakve koristi nije samo želiti da zadobije- te slobodu, već je potrebno pronaći načine pomoću kojih ćete je i steći. I ne možete biti zadovoljni samo sklonošću da se oslobodite vaših vladara i gospodara, dok još uvek činite ono što će produžiti vašu potčinjenost. Budite zato pravedni, i izbacite poročnost iz

svojih duša, i s obožavanjem uputite molitve veličanstvu Božijem svim svojim srcem, i istrajte u počasti koju mu ukazujete. Jer, budete li se tako pona-

JUDEJSKE STARINE

šali, uživaćete u napredovanju, bićete oslobođeni ropstva i zadobićete pobjedu nad neprijateljima, što su sve blagoslovi koje ne možete dobiti bilo oružjem, bilo snagom svojih tela ili množinom vaših pomaga; jer Bog i nije obećao da podari ove blagoslove nijednom od ovih načina, već samo onima koji su dobri i pravedni ljudi. Pa ako vi budete takvi, ja ću vas voditi u želji da budete oni koji ostvaruju Božija obećanja." Nakon što Samuilo izgovori ovo, okupljeno mnoštvo počelo pljeskati njegovom govoru, zadovoljno onim na šta ih je nagovarao, te dade pristanak da se posvete onome što je ugodno Bogu. Tako ih Samuilo ponovo okupi u gradu po imenu Misphek, što na hebrejskom jeziku znači *kula osma- tračnica*; tamo oni zahvatiše vodu i prolivši je za Boga svetkovahu celodan i odavahu se molitvama.

2) Ovo njihovo okupljanje nije izmaklo Filistinacima; te kada ovi saznahu da se okupilo tako veliko mnoštvo, oni ih napadoše brojnom vojskom i moćnim naoružanjem, uzdajući se u neodoljivost juriša kada ga Jevreji ne očekivahu niti za njega behu pripremljeni. Ovakav tok događaja uplašio Jevreje, i doveo ih do pometnje i užasnutosti; stoga oni dotrčaše do Samuila, i rekoše da su im duše obuzete strahom i slikom minulog poraza, „pa zbog toga ležimo nepomično, da ne bismo podstakli moć naših neprijatelja protiv nas. Pa dok si nas ti ovde doveo dauzdignemo k Bogu naše molitve i žrtve, i da dajemo zavete [naše poslušnost], naši neprijatelji kreću se u pohod protiv nas golih i nenaoružanih; otuda nemamo druge nade u izbavljenje do onog načina kojeg si nam ti preporučio, da će nam stići pomoć Božija zbog naših molitvi i da ćemo preko nje zadobiti oslobođenje od Filistinaca." Na ovo Samuilo uzvрати nalogom da ustraju u nadi i još jednom im obeća da će im Bog pomoći; pa uzevši jedno jagnje koje još beše dojenče, on ga žrtvovao za narod, i usrdno zamoli Boga da drži svoju zaštitničku ruku nad njima dok se budu borili protiv neprijatelja, te da ih ne zapostavi i ne dopusti da i po drugi put dođu pod udar nove nesreće. Bog poslušao ove molitve, i prihvatio žrtvu sa milostivom namerom da im bude od pomoći, te im na posletku udeli pobjedu i premoć nad neprijateljima. Pa dok je na oltaru još uvek ležalo telo žrtve, jer ova još ne beše posve progutana svetom vatrom, neprijateljska vojska kreće iz svog logora i postavi se u borbeni položaj u nadi da će se pokazati pobednikom, budući da Jevreji behu zatečeni u nepovoljnim okolnostima, jer niti su imali oružja, niti tu uopšte behu okupljeni kako bi se borili. Ali se stvari počele odvijati tako da bi se teško moglo poverovati da ih je neko takvima predskazao. Jer, pre svega, Bog posve uznemiri neprijatelje iznenadnim zemljotresom, pomerivši tle pod njima toliko da počelo podrhtavati, zbog čega se filistinska vojska u trešnji toliko zaljuljalo da se mnogi ne uspeše održati na nogama te popadaše na zemlju koja se, opet, na drugim mestima otvorila urvinama u koje se sruči ostatak vojske. Posle toga Bog poslao tako jarnosno bučnu grmljavinu nad njima, i učini da užarene munje blještahu tako stravično oko njih, kao da su namerne da im opale lica; naposletku im istrže i oružje iz ruku, pa se ono što ostade od njih razbežalo i goto-

KNJIGA ŠESTA

231

vo obnaženo vrati kući. Samuilo sa svojim ljudima počeo goniti sve do mesta po imenu Vet-Sar, gde podiže golemi kamen kao spomen-medalje pobjede Jevreja i

bekstva neprijatelja, i nazva ga *Kamenom moći*, kao zna- men snage koju im je Bog udelio protiv njihovih neprijatelja.

3) Tako Filistinci, posle ovog udarca, više ne preduzimahu poho- de protiv Izraelita, već počivahu mirni zarad straha i prisećanja na ono što ih je zadesilo; a ona hrabrost koju su dotle Filistinci poka- zivali prema Jevrejima, sad se prenese Izraelićanima. Jer sada Samui- lo pokrete pohod protiv Filistinaca, i mnoge od njih pobi, te sasvim ponizi njihova gorda srca, i ote im zemlju koju su oni, pobedivši neka- da Jevreje, otrgli od poseda Izraelita, a ta se zemlja proteže od granica Gata do grada Ekrona. Ostatak Kanaanita, pak, tada bejaše u prijateljstvu sa Jevrejima.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE SAMUILO, NAKON ŠTO JE TOLIKO ORONUO POD TERE- TOM GODINA DA VIŠE NIJE MOGAO BRINUTI O JAVNIM PO- SLOVIMA, OVE PREPUSTIO SINOVIMA; I KAKO JE POTOM ZBOG NJIHOVOG RĐAVOG UPRAVLJANJA NAROD BIO TOLIKO GNEVAN DA JE TRAŽIO KRALJA KOJI BI NJIME VLADAIO, IAKO JE SAMUI- LO TIME BIO VEOMA NEZADOVOLJAN

1) Nakon što je upravljao poslovima ljudi na prikladan način, i na- imenovao upravni grad svakoj oblasti, zapovedivši ljudima da odlaze u te gradove kako bi njihove međusobne nesuglasice bile tamo rešavane, prorok Samuilo je, pak, i sam u te gradove odlazio dvaput godišnje i ta- mo delio pravdu; i na taj ih je način držao u valjanom redu tokom dugog vremena.

2) Ali je kasnije osetio pritisak godina, i više nije bio u stanju da vlada kako je dotle navikao, te je prepustio upravljanje i staranje o naro- du svojim sinovima, od kojih se stariji zvao Joil, dok je ime mlađem bi- lo Avija. Takođe im je zapovedio da stalno prebivaju i sude ljudima, je- dan u gradu Betelu, a drugi u Birsebi, a narod je podelio u oblasti koje će biti pod sudskim nadzorom svakog od njih. Ovi su nam Samuilo i sino- vi, međutim, obezbedili očigledan primer i pokazali kako neka deca ne raspolazu istim svojstvima kao njihovi roditelji; već ponekad deca bi- vaju dobra i umerena, iako su potekla od poročnih roditelja; ali katkad se pokažu rđavima iako im roditelji behu valjani; tako se sinovi Samu- ilovi okretahu od dobrih dela svojih otaca, živeći na način suprotan njihovom, izopačujući pravdu za nečist novac darova i mita, i donoseći presude ne prema istini već prema količini primljenog potkupa, te se okretahu raskoši i rastrošnom načinu življenja. Tako su, sve u svemu, pre svega radili na način suprotan volji Božijoj a zatim i suprotno od onoga što beše volja njihovog oca, koji se silno starao o pravdi, čineći

232

JUDEJSKE STARINE

brižljive korake kako bi i narod mogao postati pravičan.

3) Ali ljudi behu veoma nezadovoljni postupanjem Samuiloovih sino- va zbog uvreda i prekršaja nanošenih zakonitom ustroju i načinu vla- davine, te naposljetku pohitaše do proroka, koji je tada živeo u gradu Rami, kako bi ga obavestili o prekršajima što ih čine njegovi sino- vi. Pa mu rekoše da, budući da je on odviše star i preveć od godina slab da bi mogao prikladno nadgledati ono što njegovi sinovi čine, od njega traže i mole ga da odabranog čoveka naimenuje za njihovog kralja, takvog koji bi mogao vladati narodom i osvetiti se Filistincima, koji moraju biti kažnjeni za njihovo ranije nasilje. Ove reči veoma ojadiše Samu- ila zbog

njegove duboke privrženosti pravdi, ali i zbog mržnje koju je osećao prema kraljevini kao obliku vladavine, budući da je sam bio veoma odan aristokratiji, jer je ova stvorena od strane ljudi kadrih da je koriste za božanske i plemenite sklonosti; tako on zbog brige i ophrvanosti onime što mu je narod rekao više nije mogao ni jesti ni spavati, te je celu noć probdio premećući po glavi takva njihova snatrenja.

4) Dok on još beše u ovakvom raspoloženju, Bog mu se ukaza i uteši ga rekavši mu da ne sme biti nezadovoljan onime što želi narod, zato što nije on, Samuilo, tako drsko prezren, već Bog, i da neće biti samo jedan kralj Jevreja, kao i da su Izraeliti o tome razmišljali od prvoga dana izlaska iz Egipta. Osim toga, Jevreji će se ubrzo žestoko pokojati zbog onoga što su učinili, ali da to pokajanje neće moći da poništi ono što je već urađeno i što će ostati kao posledica za budućnost; povrhom toga, biće dovoljno ukoreni zbog njihovog prezira i nezahvalnog ponašanja prema Bogu i Samuiloovom proročkom savetu. „Stoga ti zapovedam da nad njima naimenuješ za kralja onoga koga ću ti ja prethodno odrediti, ali tek pošto im ti najpre predložiš kakve će im nesreće doneti vladavina kraljeva, i otvoreno posvedočiš u kakvu veliku promenu svoga položaja oni time srljaju.”

5) Nakon što je ovo saslušao, Samuilo pozva narod rano izjutra i prizna ljudima da mu je naloženo da im odredi kralja; ali im reče da će im najpre opisati šta iza toga dalje sledi, kakvo će ophođenje njihovi kraljevi imati prema njima, i sa kakvim će se sve nedaćama ljudi morati da bore. „Pre svega”, reče on, „oni će od vas odvojiti vaše sinove, pa će jednim zapovediti da budu vozači njihovih kočija, drugima da im budu konjušari ili telohranitelji, a zatim i da budu njihova prethodnica i zapovednici vojnih stotina ili hiljada; takođe će od vaših sinova napraviti svoje zanatlije, tvorce oklopa, kočija i raznih oruđa; učiniće od njih svoje ratare i staratelje nad njihovim vlastitim poljima, kao i kopače njihovih vinograda. I neće biti nijedne stvari koju vaši sinovi neće izvesti na njihovu zapovest, kao da su robovi kupljeni novcem. Takođe će i vaše kćeri uposliti kao svoje krojačice, kuvarice ili pekarice, te će i one biti obavezne da obavljaju sve one poslove koji pripadaju robinjama, a kojima se moraju povinovati iz straha od bičevanja i mučenja. Pored toga, od vas će uzimati vaše posede i dodeljivati ih svojim evnusima i stražarima, a vaša će stada deliti svojim slugama. Pa ću

reći to i ukratko: bićete sluge svome kralju, i ja na koji se način nećete izdizati iznad njegovih robova; pa kada budete sve ovo podnosili, setite se svega ovoga što sam vam sada rekao. A kada se zbog učinjenog pokajete, preklinjaćete Boga da se na vas sažali i podari vam brzo oslobođenje od vaših kraljeva; ali Bog neće prihvatiti vaše molitve, već će vas odbiti, i pustiće da podnosite patnje koje vaše zlo ponašanje zaslužuje.”

6) Ali svetina i dalje ostade mahnita, kao da je gluva za sva ova predskazanja onoga što će je zadesiti, previše osorna i zlovoljna da dopusti da ona odluka koju su već jednom nepromišljeno doneli iščili iz njihovih misli; jer se oni više ne mogahu okrenuti od svoje namere, niti se obazreše na reči Samuiloove, već odlučno istrajavahu na svojoj odluci, zahtevajući da im odmah odredi kralja, ne opterećujući sebe strahovima zbog onoga što će se kasnije dogoditi — jer im je, rekoše, neophodno da nad sobom imaju nekoga koji će voditi njihove bitke i osvetiti ih kod njihovih neprijatelja, pa i da to ni na koji način ne može biti besmisleno, budući da

svi njihovi susedi imaju kraljeve za vladare, to što i oni žele da prihvate takav način upravljanja. I tako, kada Samuilo uvide da sve što je izgovorio ne može ljude skrenuti od njihove namere, već da i dalje ostaju odlučni u njoj, on im reče: „Zasad se razidite kućama; kada to bude primereno poslaću po vas, čim budem od Boga saznao ko je taj koga će vam On dati za kralja.“

POGLAVLJE ČETVRTO

POSTAVLJENJE KRALJA, ČIJE IME BEŠE SAUL, NAD IZRAELITI- MA PO ZAPOVESTI BOŽIJOJ

1) U plemenu Venijaminovom nalazio se čovek iz dobre porodice i karaktera punog vrlina; njegovo ime bilo je Kiš. On je imao sina prijat- nog lika, visokog stasa, ali su njegovo razumevanje i njegov um bili okre- nuti onome što je video u sebi: ljudi su ga zvali Saul. Ovaj je Kiš imao nekoliko magarica koje su odlutale sa pašnjaka na kojem su bile napasa- ne, a on se zabrinu jer beše zadovoljniji ovima nego bilo kojom drugom stokom koju je imao; te tako Kiš posla svoga sina, zajedno sa jednim slu- gom, da potraži životinje; ali kada ovaj uzaman prođe celim svojim ple- menom tragajući za magaricama, on se okrete i drugim plemenima, pa kada ni tamo ne nađe traženo, on se odluču da pođe nazad kući, da ne bi svome ocu pružio nikakvog razloga brižnosti za sina. Ali kada mu sluga, koji ga je pratio, reče da se nalaze u blizini grada Rame, i da se jedan istin- ski prorok nalazi u tome gradu do kojega bi mogao poći kako bi saznao svršetak te potrage za magaricama, Saul odgovori da ukoliko bi otišli do proroka, nemaju čime ovoga da nagrade za njegovo proročanstvo, jer su potrošili novac ponesen za izdržavanje. Sluga na ovo uzvрати da on još uvek ima četvrtinu šekela, te da će proroka time darovati; jer su oni grešili iz neznanja, ne znajući da pravi prorok ne prima takve nagrade.

234

JUDEJSKE STARINE

I tako oni podoše do proroka, pa kada se nađoše pred njegovom kapijom, spaziše neke devojke koje su pošle da donesu vodu, te ih upitaše koja je prorokova kuća. Devojke im pokazaše kuću, ali im rekoše da požure pre no što prorok sedne da večera, jer je pozvao mnogo gostiju na gozbu, a da je prorokov običaj bio da sedi pred onima koji su pozvani. Ali je Samu- ilo toga dana okupio toliko mnogo ljudi na gozbu upravo zbog onoga što se imalo dogoditi sa Saulom; jer pošto je svakoga dana molio Boga da mu ukaže koga će učiniti kraljem, Bog ga je prethodnog dana obavestio o prispeću toga čoveka, rekavši da će mu poslati mladića iz plemena Venijaminovog koji će doći upravo u taj čas toga dana — pa je Samuilo pri- seo na krovnoj ploči svoje kuće u očekivanju toga časa. A kada je došlo vreme, on siđe dole i pođe da večera, te tako srete Saula, i Bog mu otkri da je upravo on čovek koji će nad njima vladati. Tako se Saul pope do Sa- muila i pozdravi ga, želeći da ga ovaj obavesti koja je prorokova kuća, jer reče da je stranac i da već dugo vremena luta. Nakon što mu Samuilo odgovori da je on ta osoba koju traži, povede ga na večeru i usput ga uve- ri da će magarice koje traži biti nađene, ali da je njemu, Saulu, zajamče- no najveće od svih dobara. Na ovo Saul odgovori: „Ja sam previše bezna- čajan da bih se tome mogao nadati, i potičem iz plemena odviše malog da bi kralj iz njega mogao proizići, uz to još i iz porodice neznatnije od većine drugih; ali ti mi to kazuješ u šali, i od mene praviš predmet podsmeha kada sa mnom razgovaraš o

pitanjima od većeg značaja no što za njima imam potrebe." Prorok ga, međutim, uvede na gozbu, i postavi za sto njega i slugu koji ga je sledio, i to iznad svih drugih gostiju koje je pozvao, njih sedamdeset na broju⁶⁶, a slugama reče da kraljevsku porciju posluže pred Saulom. A kada dođe vreme odlaska u krevet, ostali ustadoše, i svaki od njih pođe kući; ali Saul ostade kod proroka, kao i sluga njegov, i spavahu kod domaćina.

2) Čim svanu, Samuilo podiže Saula i povede ga put njegovog doma; a kada se nađoše izvan grada, on zatraži da služi bude naloženo da pođe napred, stoga što mu ima reći nešto čemu niko drugi ne sme biti svedokom. Poslušavši, Saul odasla slugu koji je dotle išao za njima, a prorok uze sasud sa uljem i proli ga po mladićevoj glavi, pa mu, poljubivši ga, reče: „Budi kralj, po zapovesti Božijoj, protiv Filistinaca i za osvetu Jevreja za sve ono što su pod njima pretrpeli; o ovome ćeš imati znamen, koji ću učiniti da ti bude primetan: — Čim se budeš odavde udaljio, na putu ćeš naići na tri čoveka koji idu na bogoslužjenje u Betelu. Prvog koga budeš video nosiće tri vekne hleba, drugi će nositi jar, a treći će ih slediti noseći bocu vina. Ova tri čoveka će te pozdraviti, i ljubazno sa tobom govoriti, te će ti dati dve svoje vekne, koje ćeš ti primiti. Odatle ćeš stići do mesta koje se zove Rahelin spomenik, gde ćeš sresti one koji će ti reći da su tvoje magarice pronađene. Nakon ovoga, kada stigneš u blizinu Gabate, pridružićeš se skupini proroka, i bićete zahvaćeni Božanskim Duhom⁶⁷ i proroštvom koje uz njega ide, sve dotle dok svako ko te bude video ne ostane zaprepašćen i upitan, rekavši, 'Kako to da je sin Kišov dospao do takvog stupnja sreće?' A kada

ti se ova znamenja dogode, znaj da je Bog s tobom. Zatim pozdravi svoga oca i svoju decu. Takođe ćeš, kada pošaljem po tebe, doći u Galgal, da bismo mogli ponuditi žrtve zahvalnice za ove blagoslove." Nakon što Samuilo ovo izgovori, i predskaza stvari koje će se dogoditi, on posla mladića njegovim putem. A sve što se potom dogodi Szulu beše istovetno onome što je Samuilo prorokovao.

3) Ali čim Saul dođe do kuće svoga rođaka Avenira, koga je zaista voleo više od ostatka rodbine, ovaj ga upita o njegovom putovanju i o udelsima koji su ga u izbivanju zadesili. A Saul mu ništa od sporednog ne saopšti, niti njegov dolazak do proroka Samuila, niti kako mu je ovaj rekao da će magarice biti pronađene; ali mu ne reče ništa o kraljevanju, niti o svemu onome što ovome pripadaše, za šta je smatrao da će izazvati zavist, a i nepoverenje, budući da je, kada se takve stvari čuju, u njih teško poverovati. Štaviše, nije smatrao ni da je smotreno reći o tim stvarima ovom rođaku, bez obzira što je ovaj izgledao prijateljski raspoložen i što ga je voleo više od ostalih, znajući — bar tako pretpostavljam — kakva je zaista ljudska priroda, da niko nije pouzdan prijatelj, niti među prisnim poznanicima, niti našim rođacima: jer oni ne mogu sačuvati takvo držanje i ljubazan stav kada Bog uzdigne čoveka do velikog blagostanja, već postaju jednako zlonamerni i zavidni prema onima koji se nađu na istaknutim položajima.

4) Potom Samuilo pozva ljude na okupljanje u gradu Mispeku, pa im govoraše sledećim rečima za koje ustvrdi da ih izriče po zapovesti Božijoj. Reče im, naime, da kada ih je nekada doveo do slobode, a njihove neprijatelje gurnuo u zavistan položaj, oni postade slepi na ove milosti, i odbiše Boga misleći da on ne može biti njihov Kralj, ne razmišljajući o tome da za njihovo vlastito dobro ne može biti bolje nego da njima vladaju najbolje od svih bića — jer Bog jeste najbolje od svega što postoji — a oni, pak, umesto Njega izabraše da dobiju čoveka za kralja; a

kralje- vi će koristiti svoje podanike kao beslovesne životiinj, prema sili svoje vlastite volje, sklonosti ili strasti, u celosti gonjeni žudnjom za moći, ali se neće truditi da sačuvaju ljudsku rasu kao svoje sopstveno de- lo i tvorevinu, što je upravo razlog zbog kojeg se jedini Bog tako o lju- dima stara. „Ali budući da ste stigli do tako čvrste rešenosti, i takvo je uvredljivo ophođenje prema Bogu nad vama preovladalo, podelite se po vašim plemenima i znamenjima, i bacajte kocke."

5) Nakon što Jevreji učiniše tako kocka pade na pleme Venijamino- vo; a kada kocka beše bacana za porodicu ovog plemena, ona koje se nazi- vala Matri beše izvučena; a kada kocka beše bacana za posebnu osobu iz te porodice, Saul, sin Kišov, postade ovim izborom njihov kralj. Kako je mladić ovo već znao, on preduhitri [njihovo slanje po njega], te se is- tog trena udalji i sakri. Mislim da to beše stoga što on nije mislio da svojevoljno prihvati upravljanje; štaviše, on pokaza takav stupanj sa- mosavlađivanja i skromnosti, jer tamo gde najveći broj ljudi ne bi bio kadar da uzdrži svoju radost, čak i u zadobijanju malih koristi, već bi je odmah javno pokazivao svim ljudima, ovaj čovek ne samo da nije otkrio 236

JUDEJSKE STARINE

ništa od takve prirode, nakon što beše postavljen za gospodara toliko mnogih i tako velikih plemena, već se iskrao i utekao pogledima onih nad kojima je trebalo da kraljuje, te ih naterao da ga traže, i to uz mno- go muke. Pa tako kada se ljudi nađoše zbunjeni i zabrinuti zbog Saulo- vog iščeznuća, prorok zamoli Boga da mu kaže gde se nalazi mladi čo- vek, te da ga izvede pred narod. Te čim saznadoše od Boga mesto gde se Sa- ul sakrio, oni poslaše ljude da ga dovedu; a kada on napokon stiže, oni ga uvedoše u središte mnoštva. Tu se pokaza da je on viši od svih drugih, i njegov stas izgledaše odista veličanstveno.

6) A zatim prorok reče: „Bog vam je dao ovog čoveka za kralja, i pog- ledajte kako je on viši od svakog od vas, i vredan svoje prevlasti." Te tako čim ljudi učiniše glasno odobravanje uzviknuvši „Da Bog spasi kralja!" prorok zapisa u knjigu sve što će se potom dogoditi, te proči- ta to na uho kralju, a knjigu položi u kovčeg Božiji, da bude svedok po- tonjim generacijama onoga što je on pretekao. Pa kada tako Samuilo do- vrši ovaj poduhvat, on raspusti narod, a sam pođe u grad Rajnu, koji beše u njegovoj vlastitoj zemlji. Saul takođe otide u Gavaju, gde beše rođen, i tamo se nađe mnogo dobrih ljudi koji mu odmah odavahu počast dužnu nje- govom položaju. Ali najveći broj činjahu zluradi ljudi koji se podsme- vahu ostalima, i koji niti mu doneše poklone, niti mu bilo pokazanim osećanjem, ili kakvom rečju, na bilo koji način udovoljiše.

POGLAVLJE PETO

SAULOV POHOD PROTIV NARODA AMONITA I POBEDA NAD NJI- MA,
KOJA JEJREJIMA DONESE TROFEJE ŠTO IH PONESOŠE SA
SOBOM

1) Nakon jednog meseca, rat koji Saul povede protiv Nasa, kralja Amo- nita, donese mu poštovanje od strane naroda; jer je ovaj Nas nanosio ve- like patnje Jevrejima koji su živeli s druge strane Jordana, u pohodi- ma u koje je protiv njih polazio na čelu velike i za rat vrlo opremljene vojske. Takođe je njihove gradove

sveo na poslušničke, i to ne samo time što bi ih trenutno potčinio silom i okrutnošću, već i time što ih je stalno slabio podmuklostima i lukavstvima, tako da se ni kasnije ni- su mogli očistiti od tragova ropstva koje su podnosili pod njim. Jer je on imao običaj da iskopa desno oko svima onima koji bi mu se prepustili bilo ugovorima, ili što ih je pokorio ratovima; a ovo je činio zato da bi, kada njihovo levo oko bilo u borbi zakriveno njihovim isturenim štitom, oni mogli ostati potpuno neupotrebljivi u ratnom sudaru⁶⁸. Ka- da je kralj Amonita na ovaj način porobio one preko Jordana, on povede svoju vojsku protiv onih koji behu zvani Galaditima, pa podigavši svoj logor pred prestonicom njegovih neprijatelja, koja beše grad Javisa, on im posla izaslanike, zapovedivši bilo da mu se predaju, pod uslovom da dopuste da im desno oko bude iskopano, ili da budu podvrgnuti opsadi,

posle čega će njihovi gradovi biti razoreni. On im, dakle, ponudi izbor da li će žrtvovati mali deo svoga tela, ili će potpuno postradati. Ga- laditi, međutim, behu toliko prestrašeni ponudom ovakvog izbora, da ne imadoše hrabrosti da kažu ma šta bilo o jednom ili drugom, niti da će se dobrovoljno predati, niti, pak, da će se boriti. Oni ipak zatraži- še da im se dopusti sedam dana predaha, tokom kojih će poslati glasni- ke svojim zemljacima i zamoliti za njihovu pomoć: pa ako im ovi dođu u pomoć, ući će u borbu; ali ukoliko bude nemoguće dobiti pomoć od njih, oni rekoše da će se predati i podneti bilo koju kaznu za koju on nađe da će ga zadovoljiti.

2) Tako Nas, omalovaživši Galadite i odgovor koji su dali, dopus- ti ovima predah i omogućiti im da slobodno pošalju po koga god im dra- go u pomoć. A ovi odmah poslaše po Izraeličane, i to idući od jednog do drugog grada, obaveštavajući sve o onome što je Nas zapretio da će im učiniti, i u kakvoj su nevolji zbog toga. Ljudi odmah padoše u plač i ža- lovanje čuvši ono što su im preneli izaslanici iz Javise, ali im užas u kojem se nađoše ne dopusti da učine bilo šta više. A kada glasnici dođoše do grada kralja Saula, i objaviše pogibelj u kojoj se nalazi ži- valj Javise, ljudi se pokazaše jednako bolno uzbuđeni kao i njihovi su- narodnici u drugim gradovima, te oplakivahu propast onih koji im be- hu srodnici; tako, kada se Saul vrati sa poljskih radova u grad, on nađe svoje sugrađane uplakane; pa kada, ispitavši ih, utvrdi uzrok pometnje i guge u kojoj su se našli, obuze ga pomamni bes, te posla natrag izasla- nike Javise s obećanjem da će im doći u pomoć trećeg dana, i da će potući neprijatelje pre Sunčevog rođenja, kako bi Sunce po izlasku moglo vide- ti da su Jevreji već pobedili i oslobodili se strahota u kojima su žive- li; uz to Saul naredi nekima od glasnika da ostanu kako bi mu pokazali pravi put do Javise.

3) Želeći da pokrene ljude u ovaj rat protiv Amoničana strahom zbog zaprečenih gubitaka koje će u suprotnom morati da podnesu, a i da bi se što brže mogli okupiti zajedno, on prereza tetive svojim volovima, i zapreti da će uraditi isto svakome koji sutra pod oklopom ne dođe do Jordana, prateći njega i proroka Samuila kuda god ih oni povedu. I tako ljudi zaista dođoše u naloženo vreme, plašeći se naveštenih gubitaka. Takvo se mnoštvo u ogromnom broju sasta u gradu Veseku, a Saul nađe da broj okupljenih, pored onih plemena Jude, iznosi sedam stotina hiljada, dok broj onih iz Judinog plemena beše sedamdeset hiljada. Saul ih odmah nagna u pokret, i oni nastupahu cele noći prešavši rastojanje od tride- set furlonga, te dođoše do Javise pre svitanja. On odmah podeli vojsku u tri skupine, i

iznenadno napade neprijatelja sa svih strana, kada oni ne očekivahu nikakav udar, primoravši ih da prihvate bitku u kojoj pogi- be najveći deo Amonita, zajedno sa kraljem Nasom. Ovaj veličanstven po- duhvat predvodio je Saul, i on je sa velikim hvalama prepričavan među svim Jevrejima, zbog čega i Saul i vrednost njegovog dela postigoše ve- liki ugled. Pa iako dotle beše onih koji ga osuđivahu, sada i oni pro- meniše mišljenje i ukazivahu mu čast, uvažavajući ga kao najboljeg među 238

JUDEJSKE STARINE

ljudima. Jer on ne beše zadovoljan oslobođenjem samo stanovnika Javi- se, već pokrete pohod u zemlju Amonita koju potpuno opustoši i odatle donese ogroman plen, tek tada se u punoj slavi vrativši u svoju zemlju. Narod tako beše veoma zadovoljan tim odličnim načinom kojim im se predstavi Saul, te se veseliše što su njega izabrali za kralja, ali se uz to počese i podbunjivati protiv onih koji su navodili da on neće biti od koristi njihovim poslovima, pa se stoga naglas pitahu — „Gde su sa- da ti ljudi? Dovedimo ih da budu kažnjeni" — sa svim sličnim stvarima koje svetina obično kazuje kada je ponesena uspehom, a protiv onih koji su prethodno sumnjali u tvorca tog uspeha. Ali Saul, iako je veoma ljuba- zno primio dobronamernost i naklona osećanja ljudi, ipak se uzdrža od toga da vidi ijednog od svojih zemljaka posećenog tog dana, zbog očigled- ne besmislenosti mešanja te pobeđe koju im je Bog dao sa krvlju i odmazd- nim pogubljenjem onih koji behu istog roda s njima samima, te da je stoga mnogo prirodnije da svi zajedno ostanu ljudi prijateljskog nastrojenja i da se svi skupa predaju zasluženom praznovanju.

4) Kada Saul reče ljudima da će morati da potvrdi kraljevstvo svojim drugim rukopoloženjem, oni svi dođoše u grad Galgal jer im je upravo ta- mo Samuilo zapovedio da dođu. Tako Samuilo pomaza Saula svetim uljem na očigled mnoštva, i po drugi put ga proglasi za kralja, čime je način uprave Jevreja promenjen u kraljevski, jer su u danima Mojsija, kao i oni- ma njegovog učenika Jošue, oni živeli u aristokratskom uređenju, ali nakon Jošuiine smrti, i tokom narednih osamdeset godina, narod više nije imao ustanovljen način vladavine, već su živeli u bezvlašću; po- sle toga se vratiše prethodnom obliku upravljanja, dopustivši sebi da im bude suđeno od strane onih koji su se pokazali kao najbolji ratnici i najodvažniji među njima, zbog čega su taj period upravljanja nazivali vremenom *Sudija*.

5) Tada prorok Samuilo pozva na još jedno okupljanje, te reče ljudima: „Svečano vas zaklinjem Svevišnjim Bogom koji nam je u svet doneo onu odličnu braću, a ovim mislim na Mojsija i Arona, i koji je izveo naše očeve iz Egipta i izbavio ih iz ropstva. Ali zar su zato izdržali u rop- stvu, da vi nikad ne biste govorili ono čime biste me nagradili, niti se odrekli ijedne stvari zbog straha od mene, niti u sebi nadjačali ijednu žudnju? Recite: šta sam ja to ikada uradio što beše surovo ili nepra- vično? Ili šta sam ja to uradio zbog dobiti i gramzivosti, ili da bih druge nagradio? Budite svedoci protiv mene, ukoliko sam prisvojio kak- vog vola ili ovcu, ili ma šta slično, a čije je uzimanje za dobrobit ljudi bilo ikada ocenjeno kao sramotno; i da li sam ikada uzeo kakvog magarca za sopstvenu upotrebu a na nečiju tuđu žalost? Neka me neko, dakle, op- tuži za takav zločin, sada kada smo u prisustvu vašega kralja." Ali ljudi povikaše da nijednu takvu stvar on nije počinio, već da je stolovao nad narodom na način uzvišen i pravičan.

6) Nadalje Samuilo, kada mu svi dadoše takvo svedočanstvo, reče: „Bu- dući da prihvatate da niste kadri optužiti me ni za jednu rđavu stvar, dođite onda amo i poslušajte što vam govorim s potpunom razrešeno-

šću. Tražeći za sebe kralja, krivi ste za veliko nepoštovanje Boga. Potrebno je da se setite da je naš praotac Jakov pošao u Egipat zbog gladi, sa svega sedamdeset duša koje su tada činile našu porodicu, a da se kasnije njegovo potomstvo tamo umnožilo do mnogo desetina hiljada, a sve njih su Egipćani podvrgli ropstvu i teškom iskušenju; tada je Bog uslišio molitve vaših očeva i poslao Mojsija i Arona, koji behu braća, i dao im moć da izbave narod iz nesreće, a sve ovo bez kralja. Ta su nas braća dovela do ove zemlje koju vi sada posedujete: i premda sva preimućstva što ih nad drugima imate uživite zahvaljujući Gospodu, vi ipak zanemarujete Njegovo obožavanje i slavu; štaviše, i kada ste dospevali pod ruke vaših neprijatelja, On vas je izbavljao, najpre vas učinivši nadmoćnijim od Asiraca i njihovih snaga, a potom vas dovevši do pobede nad Amonitima i Moabitima, te naposljetku i Filistincima, što beše postignuto pod upravom Jefte i Gedeona. Kakva vas je onda mahnitost obuzela da se od Boga odmetnete i poželite nad sobom kralja? Pa ipak, ja sam vam postavio onoga kralja što ga je On izabrao. Ali, da bih vam učinio jasnim da je Bog nezadovoljan i gnevan vašim izborom kraljevskog upravljanja, ja ću sa vama urediti tako da vam razgovetno sve ovo potvrdi veoma upečatljivim znacima, takvima koje niko od vas ranije nije video, pri čemu mislim na zimsku oluju usred letnje žetve, za koju ću umoliti Boga, a on će je učiniti vama vidljivom." I zaista, čim on ovo izgovori, Bog pokaza takva velika znamenja u vidu grmljavine, sevanja munja i stropostavanja grada, kao potvrdu svega onoga što je prorok izrekao, a to beše tako ubedljivo da su ljudi bili ujedno očarani i užasnuti, i priznaše da su zgrešili, i u taj greh pali iz neznanja. A potom počeo preklinjati proroka, kao onog koji prema njima beše poput neznog i blagog oca, da učini Boga tako milosrdnim da zaboravi njihov greh, koji oni dodadoše onim uvredama kojima su ga već od ranije napadali i kršili zakone protiv Njega. Tako im prorok obeća da će moliti Boga i nagovarati ga da im oprostí grehove. U međuvremenu ih posavetova da budu pravični i dobri, i da se uvek sećaju nesreća koje su ih zadesile zbog njihovog otpađenja od vrline, kao i da se sećaju čudesnih znakova što im ih je Bog pokazao, i zbira zakona koje ime je Mojsije predao, ukoliko imaju želju da budu sačuvani i žive srećno sa svojim kraljem. Ali im reče i to da će, ukoliko budu širili nebrizljivost u odnosu na rečene stvari, velike osude od Boga doteći protiv njih i njihovog kralja. I nakon što Samuilo ovako prorokova Jevrejima, on ih raspusti kućama, potvrdivši kraljevstvo Saulovo po drugi put.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO SU FILISTINCI POKRENULI NOBI POHOD PROTIV JEVREJA I BILI PORAŽENI

1) Potom Saul izabra iz naroda tri hiljade ljudi, pa od ovih uze dve hiljade da budu njegovi telohranitelji i naseli ih u mestu Vetilju, a ostale 240 JUDEJSKE STARINE tak dade svome sinu Jonatanu, da budu njegovi čuvari. A zatim ih posla u Gavaju gde opsele i zauze tamošnju filistinsku vojnu posadu nedaleko od Galgala; jer su Filistinci Gavaje potukli Jevreje i oteli im oružje, i zatim postavili naoružane posade na najutvrđenijim mestima u zemlji, uz to zabranivši Jevrejima da nose bilo

koje gvozdeno oružje, ili da uopšte koriste gvozdeno oruđe ma kojom prigodom. A posledicom ove zabrane bi- lo je i to da su ratari, ukoliko su imali potrebu da naoštire ma koje od njihovih oruđa, bilo ralo ili ašov, ili ma koju ratarsku alatku, morali da dođu do Filistinaca. No čim Filistinci čuše za pokolj njihove po- sade, oni pobesneše i, videvši u ovom napadu strašno i uvredljivo pot- cenjivanje, oni povedoše rat protiv Jevreja sa tri stotine hiljada peša- ka, trideset hiljada bojnih kola i šest hiljada konja, pri čemu podigoše logor u gradu Mihmasu. Kada Saul, kralj Jevreja, o ovome beše obavešten, on se spusti prema gradu Galgalu i učini proglas širom cele zemlje ka- ko bi trebalo da pokušaju da ponovo osvoje slobodu. Pa sve ljude pozva u rat protiv Filistinaca, umanjujući njihove snage i potcenjujući ih kao ne odviše značajne, u svakom slučaju ne toliko velike da se ne bi mogla okušati sreća u bici protiv njih. Ali kada su ljudi oko Saula primeti- li koliko su brojni Filistinci, behu silno preneraženi, pa se neki od njih skloniše u pećine i jazbine pod zemljom, a veći deo pobeže u krajeve s druge strane Jordana, koji su pripadali plemenu Gadovom i Rubenovom.

2) Ali Saul posla po proroka s pozivom da se zajedno posavetuju o ra- tu i državnim poslovima; prorok mu, pak, uzvрати nalogom da zastane i da pripremi sve za žrtvovanje, a da će on doći do njega u roku od nedelju da- na, tako da bi mogli ponuditi žrtve sedmog dana i potom ući u borbu pro- tiv neprijatelja. Tako je kralj čekao, onako kako mu je prorok i naložio da treba činiti. Pa ipak, on se nije do kraja držao zapovesti koja mu je da- ta, već kada vide da prorok ne stiže duže no što je on očekivao, i da su ga vojnici napustili, on sam uze žrtve i poče ih nuditi; a kada u taj čas ču da stiže Samuilo, on izađe da se s njim susretne. Ali mu prorok odmah reče kako nije postupio dobro time što se oglašio o zabrane koje mu je poslao, jer nije čekao na njegov dolazak koji je bio urečen po volji Božijoj, a, što je najvažnije, kralja zakon sprečava da nudi one žrtve i izgovara one molitve koje je samo svešteniku dopušteno da izgovara mnoštvu, te da je otuda izveo bogoslužjenja na potpuno rđav način, posežući za njima brzopleto i bespravno. Na ovaj se prekora Saul počeo braniti, rekavši da je čekao onoliko dana koliko mu je prorok naložio, a da je u nuđenju žrtva- va bio toliko brz zbog nužde u kojoj se našao i zbog toga što su ga vojni- ci napustili plašeći se neprijateljskog logora u Mihmasu, jer se širila vest da oni silaze k njemu u Galgal. Na ovo je Samuilo odgovorio: „Izvesno je, ukoliko si bio pravedan čovek, i ukoliko mi nisi bio neposlušan, ni- ti se oglašivao o zapovesti što mi ih je Bog savetovao povodom tekućeg stanja poslova, i ako se nisi ponašao plahovitije nego što zahtevaju tre- nutno okolnosti, biće ti dozvoljeno da vladaš dugo vremena, kao i tvoje potomstvo posle tebe." Tako se Samuilo, žaleći zbog onog što se dogodi- lo, vrati kući. Ali Saul, zajedno sa sinom Jonatanom, dođe do grada Gavaje,

vodeći sa sobom svega šest stotina ljudi, od kojih većina nije ni imala oružje zbog retkosti gvožđa u toj zemlji, baš kao i zbog nepostojanja onih koji bi oružje napravili — jer, kao što smo ranije ukazali, Filistinci im nisu dopuštali da poseduju gvožđe niti da imaju majstore kovače. Fi- listinci podeliše svoju vojsku na tri dela, pa zaposeše mnoge puteve i opustošiše zemlju Jevreja, dok su kralj Saul i njegov sin Jonatan morali gledati ta nedela ne bivajući kadri da zemlju zaštite, budući da su sa- bom imali samo šačicu vojnika. I tako, dok su kralj, njegov sin, i prvos- veštenik Avijam koji beše potomak prvosveštenika Ilije, sedeli na jed- nom veoma visokom brdu i gledali to pustošenje zemlje, osećali su snaž- nu potresenost viđenim

prizorom. Tada se Saulov sin dogovori sa svojim štitonošom da tajno pođu do neprijateljskog logora i tamo naprave ne- red i pometnju. Pa kada štitonoša obeća da će slediti gospodara gde god ga ovaj povede, makar i ako bi pri tom mogao poginuti u poduhvatu, Jonatan se uz pomoć ovog mladića spusti s brega pa pođe do njihovih neprijatelja. Ovaj se logor nalazio nad jednim ponorom koji je imao tri kamene glave koje su se završavale malim ali ostrim i dugim vrhovima, a takođe su ih okružavale i stene, čineći nešto poput prirodne linije kadre da sprečava napade neprijatelja. Tako se moglo dogoditi da predstraža nije bila postavljena zbog takvog zaštićenog položaja logora, ali i stoga što su Filistinci mislili da je, sve u svemu, nemoguće ne samo popeti se do logora s te strane, već niti mu se uopšte približiti. Otuda, čim stigoše do logora, Jonatan ohrabri svog štitonošu, rekavši mu: „Hajde, na- padnimo neprijatelje; pa ako nam, videvši nas, nalože da se popnemo do njih, uzmimo to kao znak pobe- de; ali ako ne kažu ništa, kao da nemaju na- meru da nas pozovu da se popnemo, onda ćemo se vratiti." I tako, kada se približiše neprijateljskom logoru odmah nakon sumraka, a Filistinci ih videše, ovi rekoše jedni drugima: „Jevreji su izašli iz njihovih jaz- bina i pećina", a Jonatanu i njegovom štitonoši doviknuše: „Hajdete, popnite se ovamo, kako bismo mogli pravično da kaznimo vaš brzopleti dolazak." I tako Jonatan prihvati poziv kao znamen koji predskazuje nje- govu pobedu, pa istog časa napusti mesto gde su ih neprijatelji dotle vi- deli; promenivši položaj, on se pope do stene na kojoj nije bilo straže zbog njene — mislili su Filistinci — prirodne otpornosti i neosvoji- vosti. Odatle se uspuzaše naviše uz velike napore i poteškoće, nadvla- davani divljinom predela, sve dok ne behu u položaju da se bore s neprija- teljima. Jer, njih dvojica banuše među njih kada ovi behu pozaspali, te po- biše dvadesetinu njih čime ostale ispuniše preneraženošću i pome- tnjom, toliko da neki od neprijatelja odbaciše svoje oklope i pobegoše, ali najveći broj njih, budući da se nisu međusobno poznavali stoga što su poticali iz različitih naroda, videše jedni u drugima neprijatelje (jer nisu mogli ni zamisliti da su se svega dva Jevreja do njih popela), te se po- češe između sebe boriti, pa neki od njih pogiboše u toj borbi, a drugi se strmoglaviše niza stenu u pokušaju da pobjegnu.

3) Utom Saulov osmatrač reče kralju da je Filistinski logor u potpu- noj pometnji, zbog čega ovaj odmah ispita da li iz njegove vojske ma ko ne- 242

JUDEJSKE STARINE

dostaje; pa kada ču da su odsutni njegov sin Jonatan i njegov štitonoša, on naloži prvosvešteniku da obuče odeždu svog zvanja, te da mu proro- čanstvom kaže kakav su uspeh ova dvojica postigli; a ovaj to i učini, i odgovori da su odneli pobedu i nadvladali neprijatelje. Čuvši to, Saul podiže vojsku i pođe na Filistince, koje zateče u međusobnom ubijanju. Ove vesti brzo dospeše i do Jevreja koji behu pobjegli u pećine i jazbi- ne, te koji sada, čuvši o Saulovoj pobedi, izađoše i dotrčaše do njega. Pa kada se broj Jevreja pristiglih do Saula podiže do deset hiljada, on počeo goniti neprijatelje koji behu rasuti po zemlji. Ali ovom prilikom on izvede pokušaj koji se pokaza veoma nesrećan i zasluživaše veliku osudu. Jer, bilo zbog neznanja ili zbog radosti što je pobjeda izvojeva- na na tako neobičan način (jer se često događa da tako srećne osobe nisu kadre da potom shodno iskoriste svoj razum), kao da je željan da se osveti i izvrši dostojno kažnjavanje Filistinaca, on javno oglasi kletvu⁶⁹ nad Jevrejima: da ako se bilo ko zaustavi u ubijanju neprijatelja kako bi pre- dahnuo ili jeo, i odustane od gonjenja i ubijanja pre nego što padne noć, mora biti proklet. Pa nakon što je Saul objavio ovu kletvu, a budući da su se tada nalazili

u šumi koja je pripadala plemenu Efraimovom i koja beše gusta i puna pčela, Saulov sin, koji nije čuo obznanu kletve, niti je čuo potvrdu koju je ovoj dao narod, razbi komad jednog saća i od njega pojede jedan deo. Ali u međuvremenu on ipak saznade sa kakvom je kletvom njegov otac zabranio ma kome da proba ma koje jestivo pre smiraja: te sto- ga on presta jesti, i reče kako njegov otac nije učinio dobro ovom zabra- nom, budući da bi, kada bi se usput mogli založiti, ljudi mogli i goniti neprijatelja sa većim poletom i revnošću, pa jednako i dostići i pobi- ti mnogo više svojih protivnika.

4) Kada tako oni posekoše mnogo desetina hiljada Filistinaca, po- češe napokon pljačkati neprijateljski logor, ali ne pre kasno u noći. Tako oteše veliku količinu plena i stoke koju pobiše, te njeno meso je- doše zajedno s krvlju. Ovo je, međutim, bilo preneseno kralju od strane pisara — da je mnoštvo zgrešilo protiv Boga u pogledu žrtvovanja, jer su meso jeli pre nego što je krv dobro isprana a meso učinjeno čistim. Stoga Saul zapovedi da jedna velika stena bude dokotrljana u njihovo sre- dište, pa objavi da na njoj moraju ubijati svoje žrtvene životinje, i ne hraniti se mesom s krvlju, jer to za Boga nije prihvatljivo. A kada sav na- rod učini kako mu je Saul naložio, kralj na tom mestu podiže oltar, i ponudi žrtve paljenice Bogu⁷⁰. To, dakle, beše prvi oltar kojeg je Saul podigao.

6) Tako se Saul, nakon što pogubi oko šezdeset hiljada neprijatelja, vrati kući u svom vlastitom gradu, i upravljaše srećno. Takođe se borio protiv susednih naroda, te je tako najposle potčinio Amonite, Moabite, Filistinice, Edomite i Amalekite, baš kao i kralja Zove. Imao je troji- cu sinova, Jonatana, Isaja i Melhisua, a uz njih i kćeri po imenu Mera- va i Mihala. Imao je takođe i Avenira, sina svoga strica, za zapovedni- ka sveg oružanog ljudstva. Ime tog strica bilo je Nir, i on beše brat Sa- ulovog oca Kiša. Saul je posedovao ogroman broj bojnih kola i konjanika,

KNJIGA ŠESTA

243

i vraćao se kao pobedilac ma protiv koga da je ratovao, te je unapredio Jevreje do visokog stupnja uspeha i blagostanja, učinivši ih nadmoćnim nad svim drugim narodima. Pored toga, stvorio je i ličnu gardu od mla- dića visokog stasa i velike privlačnosti.

POGLAVLJE SEDMO

SAULOVA BORBA PROTIV AMALEKITA I OSVAJANJE NjihOVE ZEMLJE

1) Potom Samuilo dođe do Saula i reče mu kako ga je Bog poslao da ovoga podseti na to da ga je On sam izabrao ispred ostalih, i postavio ga za kralja, te da je otuda dužan da bude poslušan i potčini se Njegovom autoritetu, uviđajući da je, iako raspolaže vlašću nad plemenima, ipak Bog taj koji vlada nad njime, kao i nad svim drugim bićima i stvarima. Shodno tome, Bog mu poručuje „da stoga što su Amalekiti doneli mnogo nesreća Jevrejima dok su ovi lutali pustinjom, a sada su Jevreji po iz- lasku iz Egipta našli put do te zemlje koja je sada njihova vlastita, na- ređujem ti da kazniš Amalekite povevši rat protiv njih; pa kada ih bu- deš pokorio, da ne ostaviš nijednog od njih u životu, već da ih goniš bez obzira na dob i pobiješ sve, počev od žena i dece, a njihovu smrt da zahtevaš kao kaznu za sve nesreće koje

su doneli vašim precima; ne po- štediti nikoga, ni magarce niti druge životinje, niti sačuvaj bilo ko- ga od njih za svoju ličnu korist i posedovanje, već ih sve zajedno posveti Bogu i, poslušavši zapovesti Mojsijeve, ukloni ime Amaleka zauvek sa lica zemljinog."⁷¹

2) Tako Saul obeća da će učiniti što mu je zapovedeno; pa smatrajući da će njegova poslušnost Bogu biti pokazana ne samo u spremnosti da po- vede rat protiv Amalekita, već i mnogo potpunije u odlučnosti i žurnosti njegovih sledećih koraka, on ne dopusti nikakvo odlaganje, već is- tog trena okupi sve svoje snage; pa kada ih je sve zbrojio u Galgalu, nađe da ima četiri stotine hiljada Izraelita, pored plemena Judinog, jer je to pleme samo za sebe dovelo trideset hiljada boraca. Ne oklevajući, dakle, Saul učini provalu u zemlju Amalekita, i postavi mnogo ljudi, podelje- nih u nekoliko skupina, u zasede kraj reke, tako da Amalekićima ne done- se propast samo otvorenom borbom, već i mogućnošću neočekivanih na- pada sa raznih strana, čime bi naposljetku uspeo da ih sve opkoli i po- bije. I zaista, u bici koja započne on potuče protivnike, a zatim ih pro- goniše, sve dok ih potpuno ne uništi. A kada se taj poduhvat završi us- pehom i u skladu sa onime što je Bog prorokao, Saul krete na amalekitske gradove. Opsađivao ih je jednog po jednog i silom preuzimao, delimično zahvaljujući ratnim napravama, delimično potkopavajući njihove bede- me, a delimično i podižući zidove sa spoljne strane. Neki su ginuli od izgladnelosti, a neke usmrtiše drugim načinima; najposle se Saul po- duhvati ubijanja i žena i dece, pri tom ne misleći da na taj način čini 244

JUDEJSKE STARINE

nešto varvarsko i neljudsko. Ovo najpre zato što su ti prema kojima je tako činio pripadali najgorčenijem neprijatelju, a zatim i što to be- še učinjeno po zapovesti Božijoj, koju je bilo opasno ne poslušati. Ta- kođe je uspeo i da zarobi Agaga, neprijateljskog kralja, čijoj se lepoti i visini stasa toliko divio da je smatrao vrednim da ga sačuva u životu. Pa ipak, ovo poslednje nije bilo učinjeno prema volji Božijoj, već dajući oduška ljudskoj strasti, u kojoj je Saul dopustio sebi da bude ponesen ne- umesnom samilošću, i to u tački u kojoj ne beše za njega bezbedno da joj se prepusti: jer je Bog mrzeo narod Amalekita uolikoj meri da je zapo- vedio Saulu da nema sažaljenja čak ni prema deci koja su po svojoj pri- rodi vredna samilosti; a Saul je poštdeo njihovog kralja od one nesreće koju su Jevreji već doneli svim drugim Amalekitima, čime kao da je pre- tpostavio neprijateljevu privlačnu pojavu sećanju na ono po šta ga je Bog poslao. Osim toga, beše kriv i narod jevrejski, jednako kao i Saul, jer su ovi poštediti stada i krda, uzevši ih kao plen, iako je Bog zapovedio da ni oni ne budu pošteđeni. Sa sobom su takođe poneli i ostatak blaga i svakovrsnog imetka; ali ukoliko beše i jedne stvari koja nije bila vred- na, oni su je uništili.

3) Nakon što je porazio sve Amalekite koji su nastanjivali zemlju koja se protezala od Peluzijuma u Egiptu do Crvenog mora, potpuno je opustošio i ostatak njihove zemlje. Ali što se tiče naroda Šehemita, njih nije ni dimuo, iako oni behu naseljeni u središtu zemlje Midija- na; no im je Saul pre bitke poslao poruku i naložio im da pođu odatle, da ne bi i oni postali sudeonici u propasti Amalekita; jer je imao op- ravdan razlog za njihovo izbavljenje, budući da oni behu rođaci Ragula, Mojsijevog tasta.

4) Odatle se Saul radosno povratio kući, jer slavni poduhvati behu iz- vedeni tim osvajanjem i uništenjem neprijatelja, ali i zato što je sma- traao kako nije odbio nijednu stvar koju mu je prorok naložio da učini kada je polazio u rat protiv

Amalekita, i kako se u potpunosti držao sve- ga što je moralo biti izvršeno. Ali je Bog negodovao što je kralj Amale- kita ostavljen u životu i što je vojska prigrabila stoku kao plen, sto- ga što je ovo bilo učinjeno bez Njegove dozvole. Jer je smatrao nedopusti- vim da oni savladaju i osvoje neprijatelje i njihovu zemlju zahvaljujući moći koju im je On dao, a da potom pokažu toliko mnogo prezira i nepo- slušnosti prema Njemu, da ih čak ni običan zemni kralj ne bi mogao pod- neti. Bog stoga objavi proroku Samuilo kako se kaje što je od Saula uči- nio kralja, jer ovaj nije ispunio ono što mu je naložio, već se odao svojim vlastitim sklonostima. Samuilo ostade pometen nakon što ču ove reči, i počeo preklinjati Boga da bude pomirljiv prema Saulu i da stiša gnev; ali Bog ne udeli onaj oproštaj za koji je prorok molio, ne smatrajući za primereno da podari oproštaj [takvim] gresima, budući da uvrede ne bi toliko ni uzrastale da nije nehajnog raspoloženja onih koji su uvređeni; jer su ljudi često vođeni željom da budu smatrani za blage i dobrodušne, dockan postajući svesni da time proizvode sve veće grehe. Čim je Bog od- bio prorokovo zauzimanje, i čim je postalo jasno da On neće promeniti

mišljenje, Samuilo u sumrak dođe do Saula u Galgal. Kada ga kralj vide, on potrča k proroku, zagrli ga, i reče: „Uzвраćam zahvalnost Bogu, koji mi je podario pobedu, jer sam izveo svaku stvar koju mi je zapovedio." Na ovo Samuilo odgovori: „Kako to da sam čuo blejanje ovaca i mukanje krup- nije stoke u logoru?" Saul odgovori da ih je narod odredio za žrtvovanje, a da je, što se tiče naroda Amalekita, ovaj u potpunosti uništen, upravo kao što je i glasila zapovest Božija, te da nijedan čovek nije preostao, osim što je poštedeo život njihovog kralja, te da ga je doveo do Samui- la kako bi se o njemu, reče Saul, mogli zajedno posavetovati šta bi uči- nili s njim. Ali Samuilo odgovori: „Bog nije zadovoljan žrtvovanjima, već dobrim i pravičnim ljudima, takvima koji slede Njegovu volju i Nje- gove zakone, i nikada ne pomišljaju da je ijedna stvar dobro urađena s nji- hove strane osim kada je izvedena onako kako im je Bog zapovedio. Ali da, s druge strane, od onih koji ga ne poštuju, niti ispunjavaju onu dužnost koja je jedino istinito i prihvatljivo obožavanje, On neće ljubazno pri- miti njihove darove, makar i to što nude bilo veoma jedno i mnogobroj- no, i makar pokloni koje za Njega prilažu bili ukrašeni, pa čak, šta- više, i da su napravljeni od zlata i srebra — On će ih odbiti, i u njima gledati primere poročnosti a ne pobožnosti. A nasuprot ovime, On je zadovoljan ljudima koji postojano drže na umu jednu jedinu stvar, naime kako da čine ono, ma šta to bilo, što je Bog objavio ili im zapovedio da učine, te da radije izabiraju smrt nego da prekrše ijednu od ovih zapo- vesti, zbog čega, On, dakle, od ovih i ne traži toliko mnogo žrtvoprino- šenja. Jer kada ovakvi ljudi prinose žrtve on ih radije prihvata, makar one bile siromašne ponudama, od takvih skupocenih darivanja koja do- laze od najbogatijih ali samovoljnih ljudi. Zbog toga primi k znanju da se ponašaš izazivajući bes Božiji kada omalovažavaš i odbijaš ono što ti je On zapovedio. Kako onda možeš pretpostaviti da će On uvažavati žrtvovanje takvih stvari koje je osudio na uništenje — osim ako možda ne zamišljaš da je gotovo svojedno ponuditi je na žrtvu i uništiti je? Očekuj onda da će ti kraljevstvo biti oduzeto voljom Onoga kojeg si zlo- upotrebio takvim oholim ponašanjem, prenebregavši ono što ti je Bog udelio." Tada je Saul priznao da se poneo nepravilno, i ne poričući dalje da je zgrešio stoga što je prekršio prorokove zabrane; ali reče da je to bilo zbog straha od vojnika, kako ih ne bi zadržao i postavio im zabranu u času kada su posegnuli da prigrabe plen. „Ali mi oprosti", reče Samu-

ilu, „i budi milosrdan prema meni, jer ću biti obazriv da se o tebe ne ogrešim u vremenu koje sledi." On takođe zamoli proroka da se vrati s njim, kako bi mogao prineti žrtve zahvalnice Bogu; ali se Samuilo odluči da pođe kući, stoga što vide da se Bog neće sa Saulom pomiriti.

5) Ali se Saul na to pokaza toliko željan da zadrži Samuila, da ga uhvati za ogrtač, a pošto plahovitost Samuilovog odlaska učini da pokret ispadne nasilan, ogrtač se podera. Na to prorok reče da će na isti način i kraljevstvo biti otrgnuto Saulu, kako bi ga dobar i pravedan čovek mogao preuzeti; da će Bog ustrajati na onome što je odlučio povodom njega; da je biti promenljiv i nepostojan u onome što je odlučeno, prime- 246

JUDEJSKE STARINE

reno samo ljudskim strastima, ali nije prihvatljivo božanskoj moći. Na ovo Saul reče da je rđavo postupio, ali da se ono što je učinjeno više ne može poništiti: otuda zamoli Samuila da mu ukaže bar toliko poštovanja da narod može videti kako zajedno učestvuju u obredu. Tako mu Samuilo učini tu uslugu, i pođe s njim da izvedu bogoslužjenje. Takođe mu beše doveden i Agag, kralj Amalekita. A kada ga kralj upita: koliko goraka da mu bude smrt? Samuilo reče Agagu: „Kao što si učinio da mnoge jevrejske majke oplakuju i nariču nad gubitkom svoje dece, tako ćeš i ti svojom smrću učiniti da tvoja majka takođe nariče." Shodno tome, kralj dade naređenje da Agag bude odmah posečen u Galgalu, a zatim ode prema gradu Rami.

POGLAVLJE OSMO

KAKO JE, POSLE SAULOVOG KRŠENJA PROROKOVIH ZAPOVESTI, SAMUILO KRADOM ZAPOVEDIO DA DRUGA OSOBA BUDE KRALJ, A NJEGOVO IME BEŠE DAVID, KAKO MU JE BOG I NALOŽIO

1) Saul, pak, beše svestan u kakve je očajne okolnosti sebe doveo, te da je od Boga načinio svog neprijatelja, pa se uputi do svoje kraljevske palate u Gavaji — što je ime koje označava brdo — i posle jednog dana stiže tamo, ali ne više u prisustvu proroka. A kada se Samuilo pred Bogom ražali nad Sulom, Bog mu naloži da odustane od staranja nad njime, te da uzme sveto ulje i pođe u Vitlejem do Jeseja, sina Obedovog, i da pomaže onog od njegovih sinova na kojeg mu bude ukazao kao na budućeg kralja. Ali Samuilo primeti da se plaši neće li Saul ovoga, kada to bude saznao, ubiti, bilo na neki potajan način ili čak otvoreno. Ipak, poslušavši Božiji savet da bezbrižno i neoklevajući pođe tamo, on stiže do gorepomenutog grada; a kada ga svi pozdraviše i upitaše kojim je povodom došao, on im reče da je stigao da bi prineo žrtvu Bogu. Kada, otuda, sve beše spremno za žrtvovanje, on pozva Jeseja i njegove sinove da uzmu učešća u obredima; a kada vide da je njegov najstariji sin visok i privlačan čovek, on po njegovoj ljupkosti pomisli da će on biti njihov budući kralj. Ali je ovog puta pogrešio sudeći o predmetu Božijeg providenja: jer, kada Samuilo upita Boga da li će pomazati toga mladića pred kojim se toliko zadivio i procenio ga vrednim kraljevstva, Bog reče: „Ljudi ne vide isto što i Bog. Ti zaista poštuješ plemenitu pojavu ovog mladića, i zato ga procenjuješ vrednim kraljevstva, dok ja nudim kraljevstvo kao nagradu ne lepoti tela, već vrlini duša, i tragam za onime ko je savršeno pristao u tom pogledu. Pri tom mislim na onoga ko je istrajan u pobožnosti,

uz to i pravičan i postojan, i koji je naposljetku i poslušan, jer se od ovih sastoji valjanost duše." Nakon što Bog ovo izgovori, Samuilo naloži Jeseju da mu pokaže sve svoje sinove, na šta ovaj dovede i petoricu preostalih, od kojih je Eliav bio najstariji, Aminadav drugi, Šamal treći, Natanijel četvrti, Rael peti i Asam šesti. A kada

prorok vide da ovi po liku ni u čemu ne zaostaju za najstarijim, on upita Boga kojeg je od njih izabrao za kralja. Ali kada Bog reče da nije nijednog od njih, prorok upita Jeseja nema li on i neke druge sinove osim ovih. Ovaj mu odgovori da ima još jednoga, po imenu David, ali da je on pastir i da se stara o stadima, na šta mu Samuilo naredi da ga odmah dovede, jer sve dok i on ne dođe neće biti moguće da sednu za gozbu. I tako, čim otac posla po Davida i on ubrzo stiže, ispostavi se da je to mladić svetlog tena, bistroumnog izgleda i osoba pristala i u svakom drugom pogledu. Ovo je onaj, reče kradom Samuilo samom sebi, kojim je Bog zadovoljan da bude naš kralj. Pa tako on sede za trpezu, i postavi mladića podno sebe, baš kao i Jeseja, sa ostalim njegovim sinovima; nakon čega uze ulje u Davidovom prisustvu pa ga pomaza, i prošapta mu na uho upoznajući ga sa Božijim izborom njega za kralja; zatim ga zamoli da bude pravičan i poslušan Njegovim zapovestima, jer će na taj način njegovo kraljevstvo trajati dugo vremena, a njegova će kuća biti veoma raskošna i slavljena u celom svetu. Takođe mu reče i da će srušiti Filistinca, i da će protiv kojeg god naroda bude vodio rat ostati kao pobednik i preživeti borbu; i da će za sve vreme života uživati slavno ime, a takvo ime takođe i za veštati svome potomstvu.

2) Potom Samuilo otide, nakon što mu je preneo ova predskazanja. A božanska sila napusti Saula, i preseli se u Davida koji, nakon ovog useljenja Božijeg Duha u njegovo biće, počeo proricati. Ali što se tiče Saula, neki čudni i demonski nered ude u njega, i donese mu takva gušenja kao da ga želi zadaviti. Ovome lekari nisu mogli naći nijedan drugi lek do toga da se pronađe osoba koja može opčiniti ova zaposedanja pevanjem i sviranjem na harfi. Stoga lekari posavetovali da bude potražen takav veštak, i da se pažljivo motri na čas kada ovi demoni ulaze u Saula i počnu ga mučiti, te da se kralj pobrine da takva osoba tada može stajati nad njim i svirati na harfi, i uz to mu recitovati svečane pesme⁷². Čuvši ovo Saul nije oklevao, već izdade zapovest da se traži takva osoba. A kada jedan prisutni čovek reče kako je u gradu Vitlejemu video Jesejevog sina, koji jedva da je prerastao detinje doba, ali koji beše ljubak i lep, i u svakom pogledu neko ko zaslužuje veliko poštovanje, te da je taj mladić vešt u sviranju harfe i pevanju svečanih pesama [i odličan vojnik u ratu], Saul posla po Jeseja i zatraži mu da odvoji Davida od stada i pošalje ga k njemu, jer je radoznao da ga vidi budući da je čuo povoljne stvari o njegovoj pristalosti i značaju naravi. Tako Jesej posla sina, i dade mu poklone koje će predati Saulu. A kada mladić dođe, Saul beše zadovoljan njime i postavi ga za svog štitonošu, gajeći prema njemu veliko uvažavanje; jer on je uspeo da začara Saulovu posednutost, i beše jedini kadar da se suprotstavi mukama koje poticahu od demona, ma kada da su ovi u njega ulazili, i to recitovanjem svečanih pesama i sviranjem na harfi, čime je vraćao Saulu stanje prisebnog uma. Zbog toga Saul posla poruku Jeseju, ocu detetovom, u kojem zatraži za dopuštenje da David ostane s njim, jer je kralj ushićen njegovim izgledom i društvom; a ovaj ositanak Jesej, ne mogudi da protivreči Saulu, dopusti.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO SU FILISTINCI POVELI I DRUGI POHOD PROTIV JEVIJE ZA VREME SAULOVOG KRALJEVANJA; I KAKO BEHU NAD- VLADANI ZAHVALJUJUĆI DAVIDOVOM USMRĆENJU GOLIJATA U JEDNOM JEDINOM OKRŠAJU

1) Filistinci se, međutim, nedugo potom ponovo okupiše, i sastaviše veliku vojsku, te povedoše rat protiv Izraelita; i dokopavši se po- ložaja između Sokota i Azike, tu podigoše svoj logor. Saul je takođe do- veo svoju vojsku nasuprot njima; pa podigavši logor na jednom brdu, on prisili Filistince da napuste njihov prethodni logor, te da se presele na sličan drugi breg, poviše i naspram onog na kojem je počivala Saulova vojska, tako da je dolina, koja se nalazila između dva brda sa vojskama, kao umetnuta delila njihove logore. Iznenada se dogodi da iz logora Filistinaca siđe jedan čovek, čije ime beše Golijat, iz grada Gata, orijaš velike mase, jer je imao četiri kubita i jedan span u visinu, a sa sobom je nosio oružje primereno veličini njegovog tela, jer je imao grudni oklop težine pet hiljada šekela; takođe je imao bronzanu kacigu i pancir, to- liko veliki da bi se prirodno očekivalo da pokriva udove tako glomaznog tela. Njegovo koplje je bilo takvo da nije nošeno poput lakog predmeta u njegovoj desnoj ruci, već ga je držao položenog na ramenima. Takođe je imao i džilit od šest stotina šekela, a mnogi su išli za njim noseći njegov oklop. Tako je ovaj Golijat stao između dve vojske, kao da su u bojnom poretku, i povikao snažnim glasom, obrativši se Saulu i Jevrejima: „Oslobodiću vas borbe i opasnosti; jer zašto je neophodno da vaša vojska padne i bude ojađena? Dajte mi vašeg čoveka koji će se boriti protiv mene, i onaj koji pobedi dobiće nagradu pobjednika i odlučiće rat: jer će oni od kojih dolazi poraženi služiti one kojima pripada pobjednik. I svakako je mnogo bolje i smotrenije da dobijete ono što želite stavljanjem na kocku jednog čoveka nego svih." Kada ovo reče, on se povuče u svoj logor; ali sledećeg dana on dođe ponovo i upotrebi iste reči, sve dok Saul i njegova vojska ne behu time prepadnuti, postavivši sebe u borbeni poredak kao da će se sukobiti, ali do bliske borbe ipak ne dođe.

2) Dok se odvijao ovaj rat između Jevreja i Filistinaca, Saul je poslao Davida mladićevom ocu Jeseju, zadovoljivši se onom trojicom sinova što ih je Jesej poslao Davidu kao pomoć, i kao njegovim sadruzima u opasnostima rata. Isprva se David vratio napasanju svojih ovaca i stočnih stada; ali se nedugo potom vrati u jevrejski logor po naredbi svog oca, da bi, naime, doneo namirnice za braću i da bi saznao šta oni rade. I tako, kada Golijat dođe ponovo i izazva ih i uz to počevredati, rekavši kako oni među sobom nemaju vrednog čoveka koji bi se usudio da se sa njim bori, David je upravo u isto vreme razgovarao sa svojom braćom o poslovima zbog kojih ga je otac poslao, te mladić ču kako Filistinac grdi i ruži vojsku, i odmah braći pokaza ozlojeđenost tim uvredama, i uz to nenadano reče: „Ja sam spreman da se sukobim u dvoboju sa ovim protivni-

kom." Na ovo ga Elijav, njegov najstariji brat, prekore rekavši da govori odviše brzopletu i neprimislu za nekoga njegovih godina, te mu naređuje da se vrati svojim stadi i ocu. Tako David beše postidjen bratovljevim rečima, pa se udalji, ali i dalje govoreći nekim vojnicima da je voljan da se bori sa tim čovekom koji ih izaziva. A kada obavestiše Saula o odlučnosti tog mladog čoveka, kralj posla po njega; a kada kralj upita šta ovaj ima da mu kaže, David odgovori: „O kralju, ne budi snuđen niti uplašen, jer ću ja poniziti oholost ovog protivnika, i sići ću dole i boriti se protiv njega, te ću ga imati pod sobom u svojoj njegovoj golemosti, sve dok ne bude dovoljno ismejan, a tvoja vojska bude zadobila veliku slavu, budući da će Filistinac biti pogubljen od strane nekog ko još nije u muševnom dobu, niti dorastao za borbu, niti kadar da mu bude povereno nastupanje s vojskom ili stupanje u bitku, već izgleda poput deteta, i zaista i nije po godina stariji od kakvog dečaka."

3) Sada se Saul začudi Davidovoj drskosti i gotovosti za borbu, ali se zbog mladicevih godina ne usudi da prihvati za činjenicu njegovu sposobnost, već reče kako on mora biti odviše slab da bi se borio protiv nekog ko je obučen u veštini ratovanja. „Ja ću se poduhvatiti ovog zadatka", reče David, „uzdajući se da će Bog biti uz mene, jer sam ja već iskusiio Njegovu pomoć, budući da sam jednom prilikom gonio i sustigao lavu koji je napao moja stada, i od njega oteo jedno jagnje; otrgao sam plen iz čeljusti zvera, i kada je on razjareno skočio na mene, uhvatio sam ga za rep i tresnuo o zemlju. Na isti sam se način osvetio i medvedu. Pa neka ovaj naš protivnik bude procenjen kao neka od ovih divljih zveri, jer već je dugo kako on ruži našu vojsku, i vređa našeg Boga, koji će ga stoga uništiti pod mojom moći."

4) Saul se, međutim, počeo moliti da kraj ne bude, uz Božiju pomoć, nepovoljan po drskost i gotovost tog deteta, a zatim reče: „Pođi svojim putem i bori se." I tako stavi na njega svoj prsni, pripasa mu svoj mač i pričvrsti svoju kacigu na njegovu glavu, pa ga otpusti. Ali David beše opterećen težinom Saulovog oklopa, jer nije na njega bio naviknut, niti je učio da s njime hoda; i zato reče: „Neka ovaj oklop ostane tvoj, o kralju, jer si kadar da ga nosiš; a mene pusti da se borim kao tvoj sluga, i onako kako ja želim." Shodno tome on odloži oklop, uze svoj štap i spusti pet kamenova iz potoka u pastirsku torbu, pa, ponevši pračku u desnoj ruci, pođe prema Golijatu. Ali ga protivnik, videvši kako na takav način dolazi, pogleda s visine i podsmehnu mu se što sa sobom ne nosi oružje koje je uobičajeno kada se bore dva čoveka, već takvo koje se koristi u teranju i izbegavanju pasa; pa reče: „Zar me ti ne smatraš za čoveka, već za psa?" Na šta David odgovori: „Ne, ne za psa, već za spodobu goru od psa." Ovo do besa dovede Golijata, koji mu opsova ime Božije, i zapreti da će dati njegovo meso zemaljskim beštijama i pticama nebeskim, da ih na komade rastrgnu. Na ovo David odgovori: „Ti dolaziš k meni s mačem i košuljom, i grudnim oklopom; ali ja imam Boga za svoj oklop dok na tebe polazim, i On će uništiti tebe i svu tvoju vojsku mojim rukama, jer ću ti ovog dana odseći glavu i baciti ostale delove tvog tela psima, i svi će 250 JUDEJSKE STARINE ljudi saznati da je Bog zaštitnik Jevreja, a da su naš oklop i naša snaga u Njegovom providenju, kao i da su bez Božije pomoći sve druge ratne pripreme i moći potpuno beskorisne." Filistinac je, međutim, bio ometan težinom svog oklopa u pokušaju da žurno presretne Davida, pa stoga pođe sporo, kao da ga prezire,

uzdajući se u to da će bez ikakvih teš- koća poseći tog protivnika koji, osim što je bio nenaoružan, takođe beše i dete.

5) Ali mladić iziđe pred protivnika, imajući u pratnji jednog ne- vidljivog pomagača, koji ne beše niko drugi do sam Bog. Pa uzevši jedan od kamenova što ih je pokupio iz potoka i položio u pastirsku torbu, on ga učvrsti u svoju pračku, i najspole ga hitnu na Filistinca. Ovaj kamen pade na njegovo čelo i zarinu mu se do mozga, tolikom snagom da Golijat pade kao pokošen, ničice na tle. Tada David pritrča, pa stade nad protivnikom dok je ovaj ležao pod njim, i odseče mu glavu njegovim vlasti- tim mačem, jer on svoga nije imao. Zbog pada Golijata Filistinci su bili preneraženi, te pobegoše; jer, čim videše da se njihov prvak prostro po zemlji, oni se uplašiše za sveukupni ishod njihovih poslova, pa se re- šiše da ne ostaju više ni trenutka, već se odadoše sramnom i nedolič- nom bekstvu, nastojeći da se na taj način izbave iz opasnosti u kojoj su se našli. Ali Saul i čitava jevrejska vojska podviknuše i srnuše pre- ma njima i posekoše veliki broj Filistinaca, goneći ostatak do grani- ca Garba i do kapija Ekrona; tako je sve u svemu pobijeno trideset hilja- da Filistinaca, i dvaput toliko ranjeno. A Saul se napokon vrati u svoj logor, pa rastavi svoje utvrđenje u delove koje potom zapali; David, pak, uze Golijatovu glavu u svoj šator a mač posveti Bogu [u tabernakulu].

POGLAVLJE DESETO

SAUL ZABIDI DAVIDU NA NJEGOVOM VELIČANSTVENOM PODVI- gu I KORISTI PRILIKU DA GA UHVATI U KLOPKU UZ POMOĆ OBEĆANJA DA ĆE MU DATI SVOJU KĆER ZA ŽENU ALI POD USLO- VOM DA MU OVAJ DONESE ŠEST STOTINA GLAVA FILISTINACA

1) Žene su, pak, bile povod Saulovoj zavisti i mržnji prema Davidu, jer one iziđoše da dočekaju pobedničku vojsku sa cimbalima i bubnje- vima i svim drugim znacima radosti, te pevahu ovako: „Pobi Saul svoju hiljadu Filistinaca“, ali device odgovarahu „David pobi svoju deseti- nu hiljada“. Kada je kralj čuo da ovako pevaju, te da je njemu pripao manji udeo u njihovim hvalospevima, u kojima je veći broj, deset hiljada usmrće- nih neprijatelja, bio pripisan mladiću, pa kada uvide da se od Davida nije moglo tražiti, posle takve bujice oduševljenja, drugo do da preuzme kraljevstvo, on postade uplašen i sumnjičav prema mladiću. Shodno to- me, on ga ukloni sa položaja na kojem se prethodno nalazio — jer on beše kraljev štitonoša, što se ovome, bojaznom i onespokojenom, sada čini- lo položajem u odviše velikoj blizini; zato on sada postavi Davida za

KNJIGA ŠESTA

251

zapovednika jedinice od hiljadu vojnika, i tako mu udeli službu koja je po sebi zaista bila vrednija, ali na koju je ciljao više zbog svoje sops- tvene bezbednosti. Jer je kralj imao na umu da pošalje Davida protiv ne- prijatelja u teške bitke, nadajući se da će biti ubijen u takvim smrto- nosnim okršajima.

2) Ali je David imao Boga u pratnji ma kuda pošao, te je zahvaljujući tome veoma napredovao, pri čemu je bilo očigledno da je postigao veli- čanstven uspeh, toliki da se Saulova kćer, koja još uvek beše devica, zaljubi u njega. A njena osećanja je toliko obuzeše da se nisu mogla sakri- ti, te ih je tako i njen otac morao prepoznati. Time je Saul, međutim, bio zadovoljan, jer je smislio način da svoju kćer

iskoristi kako bi postavio zamku Davidu, nadajući se da će se ona potvrditi kao izvor opasnosti i uništenja za mladića. Tako on obavesti Davida o osećanjima svoje kćeri, izjavivši da je voljan da Davidu da njenu ruku, rekavši još: „Obavezujem se da ću venčati svoju kćer za njega ukoliko mi donese šest stotina neprijateljskih glava⁷³, pretpostavljajući da će ponuda tako velike nagrade, praćena i Davidovom željom da postigne još veću slavu preduzimanjem stvari tako neverovatnih i opasnih, učiniti da se ovaj odmah poduhvati zadatka, i tako postrada od ruke Filistinaca. A ovakav moj plan povodom njega dobro će mi pristajati, jer ću ga se osloboditi, pri čemu će ga ubiti neko drugi, a ne ja." Tako Saul naredi svojim slugama da ispitaju koliko Davidu odgovara ponuda za brak sa devojkom. Poslušavši, sluge stadoše da govore Davidu kako ga Saul voli, baš kao i sav narod, te da želi da sazna mišljenje o braku sa devojkom. Na ovo David odgovori: „Da li se vama čini malom stvari biti kraljev zet? Meni se ne čini tako, posebno što pripadam porodici niskog položaja, i bez ikakve slave ili počasti." A kada sluge obavestiše Saula o Davidovom odgovoru, on reče: „Recite mu da od njega ne tražim nikakav novac niti miraz, jer bi onda bilo bolje kćer prodati nego je oženiti; već želim isključivo takvog zeta u kome prebivaju postojanost i sve ostale vrste vrline", koje vidi da David poseduje, a da je njegova želja da od njega ne primi, kao uslov venčanja sa njegovom kćeri, niti zlato niti srebro, pa ni da mu donese kakvo bogatstvo iz očeve kuće, već isključivo prilog osveti nad Filistincima, tačnije šest stotina njihovih glava, od kojih mu poželjniji ili slavniji poklon ne može biti donesen, jer će ovaj mnogo radije primiti nego ma koji uobičajeni miraz za njegovu kćer — to jest, to da će ona biti udata za čoveka takvog karaktera koji raspolaže svedočanstvom da je potukao svoje neprijatelje.

3) Kada su ove Saulove reči prenesene Davidu, ovaj je bio zadovoljan njima, verujući da je Saul zaista iskren u naklonosti prema njemu; i tako, bez daljeg oklevanja ili opterećivanja time da li je ono što je ponuđeno uopšte moguće, da li je teško ostvarljivo ili nije, on sa svojim sadržajem odmah pođe na neprijatelje, rešen da ispuni ono što beše uslov braka. Shodno tome, zahvaljujući činjenici što je Bog činio sve stvari lakim i ostvarljivim Davidu, on je pobio mnoge [među Filistincima], i odsekao glave šest stotina njih, i potom došao do kralja pa, pokazav-

252 JUDEJSKE STARINE

ši mu glave Filistinaca, zatražio njegovu kćer kako bi je mogao oženiti. Saul više nije mogao povući svoje obećanje o zarukama, misleći da je ista stvar ispasti lažovom kada je već Davidu obećao ovaj brak, ili se ponašati verolomno, postavljajući novi nemoguć zadatak kako bi David bio ubijen, te mu dade kćer za ženu: njeno ime bilo je Mihala.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE SAUL POSTAVLJAO ZAMKE DAVIDU, KOJI JE IPAK IZ- BEGAO OPASNOSTIMA U KOJIMA SE OBREO ZAHVALJUJUĆI BRI- ZI JONATANOVOJ I LUKAVSTVIMA NJEGOVE ŽENE MIHALE; I KAKO JE DOŠAO DO PROROKA SAMUILA

1) Saul, međutim, nije bio raspoložen da dugo održi stanje u kojem se našao, jer kada je video da David postaje sve cenjeniji, jednako od strane Boga i naroda, on se uplaši. I ne umejući da prikriva strah u pogledu tako značajnih stvari kakve su njegov život i kraljevstvo, čije je ugrožavanje predstavljalo veliku opasnost za njega, on se odlučio da pogubi Davida, te zapovedi Jonatanu i njegovim najodanijim slugama da ga ubiju. Ali se Jonatan čudio očevoj promeni u odnosu sa Davidom, i tome kako je mogla biti dovedena do takvog stupnja, od pokazivanja nemale dobronamernosti do smišljanja načina kojim bi ga ubio. Pa zbog toga što je voleo mladića i poštovao ga zbog njegove vrline, on ga obavesti o očevoj tajnoj naredbi i otkri mu kakve behu Saulove stvarne namere u pogledu Davida. Stoga ga posavetova da se pobrine da bude odsutan sledećeg dana, jer će on, Jonatan, pozdraviti svog oca i, ukoliko se ukaže povoljna prilika, zatražiti razgovor o Davidu kako bi saznao razlog Saulove neprijateljivosti i pokazao koliko malo ima osnova za takvo nešto, te da zbog toga ne mora ubijati čoveka koji je učinio toliko mnogo dobrih dela za narod, pa čak i njemu samom bio dobročinitelj, što je razlog zbog kojeg bi mogao dobiti oprost čak i da je bio kriv za najveće zločine; i na kraju dodade: „Zatim ću te obavestiti o odluci svog oca." David se složi sa takvim korisnim savetom, i odmah se skloni iz kraljevog vidokruga.

2) Sledećeg dana Jonatan dođe do Saula čim vide da se ovaj nalazi u veselom i radosnom raspoloženju, i započne razgovor o Davidu: „Kakav si nepravičan čin, o oče, bilo mali ili veliki, našao tako prekornim kod Davida, koji te je podstakao da nam narediš pogubljenje čoveka koji je bio od velike koristi tvom vlastitom opstanku, i još većeg značaja imao u kažnjavanju Filistinaca? Čoveka koji je oslobodio Jevreje rožanja i ismevanja koji su trajali četrdeset dana, kada je samo on imao dovoljno hrabrosti da izdrži izazov protivnika, a potom i da donese onoliko glava naših neprijatelja koliko mu je i bilo naloženo, i dobio, kao nagradu za isti podvig, svoju sestru za ženu. Njegova bi nas smrt veoma ožalostila, ne samo zbog njegove vrline, već i zbog bliskosti naših odnosa; jer i tvoja kćer bi morala biti povređena njegovom smrću, i mo-

rala bi iskusiti udovištvo, i to pre no što je i stigla da uživa u prednosti njihovog uzajamnog opštenja. Razmotri i uvaži ove stvari i doveđi um u milosrdnije raspoloženje, i nemoj unesrećiti čoveka koji nam je, pre svega, učinio najveću ljubaznost sačuvavši tvoj život; jer, kada su te obuzeli zli duhovi i demoni, on ih je isterao i izlečio ostatak tvoje duše od njihovih nasrtaja; a zatim nas je osvetio kod naših neprijatelja, zbog čega je zaista niska stvar zaboraviti takva njegova korisna dela." Tako Saul beše umiren ovim rečima, te se zakle svom sinu da neće na nikakve štete Davidu, jer se ovaj pravični govor pokazao odviše ubedljivim za kraljev srdžbu i bojazan. Tako Jonatan poslao po Davida, i prenese mu dobre vesti od svog oca, prema kojima je imao biti pošteđen. Takođe je potom Davida doveo do svog oca, te tako ovaj nastavi da živi s kraljem kao i ranije.

3) U ovo se vreme dogodilo i to da je zbog novog pohoda Filistinaca protiv Jevreja kralj poslao Davida na čelu vojske kako bi se s njima sukobio; pa kako je i ta bitka završena porazom i pogubljenjem mnogih Filistinaca, David se posle pobeđe vratio kralju. Ali prijem na koji je naišao kod Saula nije bio onakav kakav je očekivao zbog postignutog uspeha, jer je Saul bio ožalošćen zbog njegovog napredovanja, te je smatrao da će za njega biti opasnije ukoliko se bude ponašao sa blagonaklonom uzvišenošću: pa kada je demonski duh ponovo ušao u njega,

namučivši ga i dovevši ga do rastrojstva, on pozva Davida u spavaću sobu u kojoj je le- žao, i, držeći koplje u ruci, zapovedi ovome da ga omađija sviranjem na harfi i pevanjem svečanih pesama; a kada se David po naredbi ovoga od- mah prihvati, kralj velikom snagom zavitla koplje na njega, ali je David na vreme predosetio ovaj napad i izbegao pogibelji, te umače svojoj kući gde proboravi celog tog dana.

4) Ali s večeri kralj posla vojne starešine, i zapovedi da David mo- ra biti čuvan sve do jutra da ne bi pobe- gao pre no što bude doveden do sudske dvorane i tamo izručen, pa potom osuđen i pogubljen. Ali kada Mihala, Davidova žena i kraljeva kći, shvati šta je kralj naumio, ona dođe do svog muža imajući male nade u njegovo izbavljenje i bivajući ve- o- ma zabrinuta i za svoj vlastiti život, jer ona ne bi mogla živeti u slu- čaju kada bi bila njega lišena; i stoga ona reče: „Neka te Sunce ne zatekne ovde kada sutra izađe, jer ako se to dogodi, biće to poslednji put da ga mo- žeš videti. Stoga pobegni dok ti noć pruža tu mogućnost a Bog je možda zbog tebe produži; jer, znaj ovo, ukoliko te moj otac ovde zatekne, bićeš mrtav čovek." Tako ga ona uz pomoć užeta spusti kroz prozor i izbavi ga: a nakon što to uradi, ona se pope u njegov krevet čineći se kao da je ona bolesni David, i ispod noćne odeće stavi kozju jetru, a kada njen otac čim svanu posla ljude da se dokopaju Davida, ona reče onima koji dođoše da se njen muž nije osećao dobro te noći i pokaza im prekriveni krevet, učinivši da poveruju, zbog poskakivanja jetre kojaje činila da se pomera i noćna haljina, kako David diše poput nekoga ko ima astmu. Pa kada oni koji su poslani rekoše Saulu da se David te noći nije osećao dobro, on im naredi da ga dovedu i u takvom stanju, jer je on nameran da ga ubije. Ali 254 JUDEJSKE STARINE kada se stražari vratili i, razotkrivši krevet, shvatiše ženino lu- kavstvo, oni je odadoše kralju; a kada joj se otac požali da je spasla nje- tovog neprijatelja a njega samog izneverila, ona se doseti pristale odbra- ne, i reče da je David zapretio da će je ubiti, te da je ona samo iz straha za sebe obezbedila tu pomoć kojom ga je spasila; zbog toga joj, dakle, njen postupak mora biti oprostjen, stoga što nije učinjen po slobodnoj volji, već iz nužde: „Jer", reče ona, „ne verujem da ti je toliko stalo da ubiješ svog neprijatelja, koliko da ja budem spasena." I tako je Saul morao op- rostiti devojci. Ali David, nakon što je umakao ovoj opasnosti, dođe do proroka Samuila u Ramu i reče mu kakve mu je klopke kralj postavio, i koliko je bio blizu smrti kada je Saul hitnuo koplje na njega, iako ni zbog čega nije bio kriv u odnosu prema njemu, niti je bio kukavica u bor- bama s neprijateljima, već je uz Božiju pomoć po- žnjeo uspeh u svim bit- kama, što je zapravo i bio uzrok Saulove mržnje prema Davidu.

5) Nakon što se prorok upoznao s kraljevim nepravičnim postupci- ma, on povede sa sobom Davida do izvesnog mesta po imenu Najot gde os- tade s njim. Ali kada kralju beše rečeno da je David zajedno s prorokom, on posla vojnike po njega sa zapovešću da ga zarobe i dovedu; no kada ovi dođoše do Samuila, i na tom mestu zatekoše sabor proroka, i oni sa- mi postadoše sudeonici u Božijem Duhu, te i oni počеше proricati. Čim Saul ču šta se tamo dogodilo, on posla druge ljude po Davida, ali i ovi počеше proricati na isti način kao i prethodni, te on ponovo posla i treću skupinu; pa kada i ovi treći jednako postaše obuzeti pro- roštvom, on se naposljetku razljuti i u velikoj žurbi i sam pođe tamo. Ali čim se nađe u blizini čudesnog mesta, Samuilo, i pre no što ga vi- de, i njega učini prorokom. Tako, kada se Saul pojavi pred njim, već be- še potpuno rastrojenog uma i vatreno uznemirenog duha; pa, skinuvši odeću sa sebe, on leže na tle i ostade tako ležeći celi taj dan i noć, u prisustvu Samuila i Davida.

6) David potom pođe i stiže do Jonatana, Saulovog sina, i požali mu se na zamke što ih je postavljao njegov otac; i reče da, iako on ni za kak-vo zlo nije kriv, niti je kralju naneo kakvu uvredu, ovaj žarko želi da ga ubije. Na to ga Jonatan zamoli da ne veruje takvim svojim sumnjama, ni- ti spletkama onih koji šire takve obavesti, ukoliko takvih ima, već da se osloni na njega i ostane hrabar; jer, da je njegov otac zaista imao tak-ve namere, on bi sa njima upoznao svog sina i prihvatio njegov savet, kao što je imao običaj da se s njim savetuje u svim drugim poslovima. Ali mu se David zakle da je tako kao što je rekao; i zatraži od Jonatana da mu pre poveruje i postara se za njegovu bezbednost nego da omalovaži ono što mu on, s velikom odanošću, govori; da će mu poverovati onda kada ga bu- de i sam video već ubijenog, ili kada bude o tome saznao od drugih ljudi; a da je razlog zbog kojeg mu njegov otac nije rekao ništa o tim zbivanji- ma taj što je znao za prijateljstvo i naklonost što ih Jonatan gaji pre- ma Davidu.

7) Kada Jonatan ipak napokon uvide da je takva Saulova namera dovolj- no ubedljivo potvrđena, on upita Davida šta bi želeo da za njega uči-

KNJIGA ŠESTA

255

ni. Na ovo David odgovori: „Svestan sam da si voljan da me nagradiš u svakoj stvari i obezbediš me onim što poželim. Sutra je mladina, i postalo je običajem da sedim sa kraljem za večerom; dakle, ukoliko i te- bi to izgleda prikladno, ja ću izići iz grada i kradom se sakriti na do- govorenom mestu. A ako Saul bude pitao zašto sam odsutan, reci mu da sam pošao u svoj rodni grad Vitlejem, kako bih prisustvovao prazniku sa svojim vlastitim plemenom; a takođe dodaj i to da si mi ti dopustio da tako uradim. Pa ako on kaže — kao što obično kaže za prijatelje koji su otišli podalje — da je dobro što je taj otišao, tako ćeš se uveri- ti da se nikakve prikrivene nesreće ili neprijateljstva ne treba boja- ti kao da prebivaju u njegovoj ruci; ali ako odgovori nekako drugačije, to jest da je u mom odlasku pouzdan znak da imam neke planove protiv njega — biće jasne njegove namere, i shodno tome ti ćeš me o njima obavestiti; a sve to zbog saosećanja prema mom slučaju i zbog tvog prijateljstva pre- ma meni — a upravo kao primere tog prijateljstva udostojiceš se da pri- miš moja uveravanja o ljubavi koju prema tebi nosim — uz ono sažaljenje koje gospodar može imati prema svome nezaštićenom sluzi. Ali ako ti sam otkriješ ma šta zlonamerno u meni, preduhitri svog oca, i ubij me svojom rukom.”

8) Jonatan, međutim, sasluša ove poslednje reči s ozlojeđenošću, te obeća Davidu da će učiniti kako je ovaj tražio, i da će ga obavestiti ukoliko očev odgovor podrazumeva ma kakav prizvuk ogorčenosti, i ma kakvog neprijateljstva prema njemu. Pa da bi se David mogao čvršće po- uzdati u njega, Jonatan ga odvede na otvoreno polje, na čist vazduh, i tamo se zakle da neće odbiti ništa što bi moglo služiti očuvanju Davidovog života; i još reče: „Pozivam se na onog Boga koji je, kao što vidiš, pos- vuda prisutan, i koji zato poznaje moju nameru i pre no što je ja objasnim rečima, kao svedoka ovog mog zaveta s tobom, da neću odustati od provere ciljeva moga oca sve dok ne saznam da li postoji ma kakvo vrebajuće ne- zadovoljstvo u najskrivenijim delovima njegove duše; a kada to saznam, neću sakriti od tebe, već ću ti odmah preneti, pa bio on plemenito ili zlovoljno nastrojen. Jer ovo sam Bog zna, da ga molim da uvek bude s to- bom, jer je on s tobom sada, i neće te napustiti, i učiniće te nadmoćnim nad tvojim neprijateljima, makar to bio i moj otac, ili, čak, bio takav i ja sam. Ti se samo sećaj ovoga šta sada činimo. Pa ukoliko se dogodi da ja umrem, sačuvaj moju decu u životu, i uzvрати njima onu ljubaznost koju sa- da ti sam primaš.” Pa nakon što dade ovakav zavet, on otpusti

Davida, naloživši mu da pođe do izvesnog mesta u onoj ravnici gde je navikao da izvodi svoja vežbanja; jer će tamo, čim bude saznao misli svog oca, on, Jonatan, doći k njemu, u pratnji samo jednog sluga. „A ako“, reče on, „hitnem tri strele u metu, i potom naložim svom sluzi da donese te tri strele, pri tom mu rekavši da se one nalaze iza njega, ti znaj da ne postoji ne- sreća koje se moraš bojati od kralja. Ali ako me čuješ gde kažem suprotno [to jest da su strele pred njim], očekuj suprotno i od kralja. Bilo kako bilo, preko mene ćeš steći sigurnost, i ni na koji način ti neće biti nanesena ma kakva šteta. Ali se potruđi da ne zaboraviš šta sam od te- 256

JUDEJSKE STARINE

be zatražio u vremenu tvoga napredovanja, i budi na usluzi mojoj deci.“ I tako David, primivši ova uveravanja od Jonatana, pođe putem prema zakazanom mestu.

9) A sledećeg dana, koji pade u Mesečevu mladinu, kralj pođe na večeru nakon uobičajenog očišćenja. I kad je tamo kraj njega zaseo njegov sin Jonatan s desne strane, i Avenir, zapovednik njegove straže s druge strane, kralj vide da je Davidovo mesto prazno, ali ne reče ništa pretpostavivši da se nije očistio budući da je bio u društvu svoje žene, te da stoga nije mogao biti prisutan; ali kada vide da Davida nema ni drugoga dana u mesecu, on upita Jonatana zašto Jesejev sin nije došao na večeru niti na gozbu, ni toga niti prethodnog dana. Na to Jonatan odgovori da je David otišao, prema njihovom dogovoru, do svog rodnog grada, gde je pleme održavalo svetkovinu, i da je za to dobio njegovu dozvolu, kao i da je i njega pozvao da dođe na njihovo žrtvovanje; „i“, reče Jonatan, „ako mi dopustiš da odem, ja ću tamo otići, jer znaš moju dobronamernost prema Davidu.“ I tada je Jonatan napokon uvideo očevu mržnju prema Davidu, i razgovetno prepoznao čitavu njegovu tajnu sklonost; jer Saul nije mogao suzdržati bes, već počeo prebacivati Jonatanu nazivajući ga sinom-otpadnikom i neprijateljem; i još reče da je on saučesnik Davidov i njegov pomoćnik, i da je takvim ponašanjem pokazao da nema obzira prema sebi ili prema svojoj majci, jer inače ne bi bio nagovoren na to – jer dokle god je David živ, njihovo kraljevstvo im nije osigurano; stoga je on, Saul, odmah naložio da pošalju po mladića, kako bi mogao biti kažnjen. A kada Jonatan u odgovor upita: „Šta je on to uradio da ga želiš kazniti?“ Saul se više ne zadovolji time da svoj bes izrazi pukim rečima, već zgrabi svoj mač i skoči prema Jonatanu, željan da ovoga ubije. Ipak, u ovome nije uspeo jer su ga sprečili prijatelji; ali ovi me je njegovom sinu postalo nepobitno jasno da kralj mrzi Davida, i da je silno željan da ga pogubi, toliko da je zbog toga umalo vlastitim rukama ubio rođenog sina.

10) Odmah potom kraljev sin žurno odstupi od večere; i bivajući nemoćan da zbog žalosti ma šta stavi u usta, on plakaše celu noć, jednako stoga što je i sam bio blizu uništenja, i zato što je Davidova smrt bila odlučena. Ali čim svanu sutrašnji dan, on izađe u ravnicu pred gradom, pretvarajući se da ide da vežba, ali stvarno zato da bi obavestio svog prijatelja kakve namere njegov otac ima prema njemu, kao što je to s Davidom i utanačio. A kada Jonatan ispuni ono što je bilo dogovoreno, on pusti slugu koji ga je pratio da se vrati u grad, a sam pođe u pustinju, i dođe u blizinu Davida koji se pojavi i pade pred Jonatanove noge, poklonivši se i nazvavši ga čuvarom njegove duše; ali ga Jonatan podiže sa zemlje, te se uzajmno zagrlеше uz duge pozdrave, i to ne bez suza. Tada kade oplakivahu i svoju mladu dob, i tu prisnost koje će ih kraljeva zavist lišiti, kao i razdvojenost koju sada moraju očekivati, a koja njima ne izgledaše ništa bolja od smrti. Jedva se,

napokon, pribavši od ža- lovanja, i umolivši jedan drugog da imaju na umu zavete kojima su se jedan drugom zakleli, oni se razidoše.

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO JE DAVID IZBEGAO DO AHIMELEHA I KASNIJE DO KRALJE- VA
FILISTINACA I MOABITA, I KAKO JE SAUL POGUBIO AHI- MELEHA I
NJEVOU PORODICU

1) Tako David pobeže od kralja i od smrtno opasnosti, te dođe do gra- da Noba kod sveštenika Ahimeleha koji se začudi kada vide da on dolazi sam, bez sluge ili prijatelja, i pozele da sazna uzrok tome što nikog nije bilo sa njime. Na ovo David odgovori da mu je kralj zapovedio izvesne stvari koje su morale ostati tajne, a zbog kojih, držeći na umu koliko mnogo toga zna, nije imao razloga da ga bilo ko prati: „Ipak, naredio sam svojim slugama da me sačekaju na izvesnom mestu." Tako David zatra- ži od sveštenika da mu poda štogod za jelo, jer će, u slučaju da ga sveš- tenik obezbedi hranom, to biti valjan čin od strane jednog prijatelja i od pomoći poslu kojim je sada zadužen. Pa kada dobi ono što je tražio, David takođe upita sveštenika da li ima neko oružje kod sebe, bilo mač ili koplje. Dogodi se, međutim, da se u Nobu zadesio jedan sluga Saulov, po rođenju Sirijac, čije ime beše Deg, jedan od onih koji je čuvao kraljeve mule. Prvosveštenik reče kako on nema takvo oružje, ali, dodade, „Ovde je mač Golijatov kojeg si, kada si ubio Filistinca, posvetio Bogu."

2) Kada David ponovo primi taj mač, on pobeže iz zemlje Jevreja u onu Filistinaca, kojima je tada vladao kralj Ahis. Ali budući da ga je kraljev sluga Deg prepoznao, ovaj pohita da o tome obavesti i samog kralja Ahisa, pa kada kraljeve sluge izvestiše ovoga da je reč o čoveku koji je pobio mnogo desetina hiljada Filistinaca, David se uplaši da će ga kralj osuditi na smrt, te da će tako ipak iskusiti onu opasnost zbog koje je pbegao od Saula; tako se on počeo pretvarati da je vas sebe i mahnit, to- liko da mu je pljuvačka izbijala iz usta, a činio je i druge slične ispade pred kraljem Gata, kako bi ovoga ostavio u uverenju da svi oni proishode iz takve bolesti. Shodno tome, kralj beše veoma ljut na svoje sluge zbog toga što su mu doveli sumanutog čoveka, te izdade zapovest da moraju od- mah izbaciti Davida [iz grada].

3) Kada je na ovaj način David pbegao iz grada Gata, on stiže do ple- mena Judinog, i nastani se u pećini pored grada Adulama. Najzad se negde primirivši, on posla po svoju braću, obavestivši ih gde se nalazi, na šta ovi odmah dođoše sa svim njihovim rođacima i sa još mnogo drugih ljudi koji su ili bili proganjani od strane Saula, ili ga se bojali, a koji dođoše i stopiše se u jedno telo, čiji mu glasnik saopšti da su spremni da se povinuju njegovim naredbama: sve u svemu, bilo ih je četiri stotine. Zbog toga se David ohrabri, jer je sada iznenada uz njega stala takva sila i neočekivana pomoć. Stoga se on ponovo pokrete i dođe do kralja Moabi- ta, i zatraži od njega da ugosti Davidove roditelje u svojoj zemlji, tokom vremena u kojem se stanje njegovih poslova nalazi u tako zloslutnoj neiz- vesnosti. Kralj mu dodeli ovu milost, i pokloni veliku pažnju Davido- vim roditeljima sve vreme dok oni behu s njim.

4) Što se tiče Davida, on posluša prorokovu zapovest da napusti pustinju i ode u zemlju plemena Judinog i tamo se nastani; pa, došavši u grad Haret, koji je pripadao tom plemenu, on tamo i ostade. Kada, Saul, međutim, ču da je David viđen okružen mnoštvom, on se ne malo uznemi-ri i zabrinu; pa kako je znao da je David drzak i smeo čovek, kralj povera da će ovaj sasvim neočekivano, ali takođe i na otvoren način, doći do njega, a što će ga dovesti do jada i unesrećiti. Zbog toga on pozva k sebi svoje prijatelje i vojne zapovednike, kao i pleme iz kojeg je sam potekao, na brdo gde se nalazila njegova palata; pa, sedeći na mestu koje se zvalo Arara, okružen svojim dvoranima i telesnom stražom, ovako im je govorio: „Vi, koji ste ljudi moga plemena, verujem da se sećate pomoći koju ste od mene dobijali, kao i da sam neke od vas učinio zemljoposjednicima ili, pak, zapovednicima, i udelio vam počasne službe a neke među vama uzdigao iznad običnog sveta a druge iznad prostih vojnika; stoga vas pitam, da li očekujete više i većih poklona od sina Jesejevog? Jer znam da ste mu svi naklonjeni, a čak je i moj sin Jonatan tog mišljenja i nadojao vas da isto s njime podelite. Jer nisu mi nepoznati zaveti i ugovori između njega i Davida, kao i da je Jonatan savetnik i pomoćnik onima koji kuju zaveru protiv mene, a niko od vas se ne brine, već ostajete ne mi i posmatrate, da biste videli kakav će biti ishod ovih stvari." Na kon što kralj završi s govorom, niko od onih koji behu prisutni ništa ne odgovori. Ali Sirijac Deg, koji je napasao njegove mule, reče da je video Davida kada je došao do grada Noba kod prvosveštenika Ahimeleha, te da je tamo saznao budućnost iz Ahimelehovih proročanstava; takođe je David od prvosveštenika primio i hranu i Golijatov mač, i bio bezbedan od njega ispraćen kuda je želeo da pođe.

5) Zbog ovoga Saul posla po prvosveštenika i svu njegovu rodbinu, pa im reče: „Kakvu ste to strašno i nemilosrdno iskušenje zbog mene pretrpeli, da ste morali primiti sina Jesejevog, i opskrbiti ga hranom i oružjem, sad kada on spletkari da bi osvojio kraljevstvo? I nadalje, zašto ste mu izrekli proročanstva koja se tiču budućnosti? Jer vama ne može biti nepoznato da je on pobegao od mene, i da mrzi moju porodicu." Prvosveštenik ne pribeže poricanju onoga što je uradio, već odvažno prizna da je opskrbio Davida tim stvarima, ali ne da bi nagradio Davida, nego samog Saula; i još reče: „Nisam znao da je on tvoj protivnik, već tvoj sluga koji ti je bio odan, kao i zapovednik jedne hiljade tvoje vojske i, što je od svega važnije, tvoj zet i rođak. Ljudi ne biraju da poveravaju takve počasti svojim protivnicima, već onima za koje procenjuju da mogu poneti najviše naklonosti i poštovanje. Niti je ovo bilo prvi put da za njega proričem, jer sam to često činio, u drugim vremenima upravo kao i sada. I kako mi je on rekao da si ga upravo ti poslao sa velikom žurnošću da nešto učini, u slučaju da ga nisam ničim opskrbio od onoga što je tražio morao bih misliti da je to pre upravljeno protiv tebe nego protiv njega. Zbog svega toga nemoj gajiti nikakvo loše mišljenje o meni, niti imaj sumnje povodom onoga što sam tada smatrao činom ljudskosti, jer nisam znao ništa od onoga što si sada rekao o Davidu."

vidovim postupcima protiv tebe, već sam se prema njemu ponašao kao prema tvom prijatelju i zetu, i zapovedniku hiljade, a ne kao prema tvom protivniku."

6) Ali čak iako je ovako govorio, prvosveštenik nije uspeo da uveri Saula u kojem je toliko prevladavao strah da nije mogao pokloniti poverenje odbrani koja je bila veoma opravdana. Stoga on izdade zapovest svojim naoružanim ljudima da

ustanu i ubiju Ahimeleha i svu njegovu rodbinu; ali kako se ovi nisu usuđivali da dodirnu prvosveštenika, vi- še se plašeći da odbiju poslušnost Bogu nego kralju, kralj naredbu pre- nese na Dega Sirijca. Ovaj, pak, poslušna, i, uz pomoć ljudi jednako zlih kakav je bio i sam, on pobi Ahimeleha i svu njegovu porodicu, kojih sve u svemu beše tri stotine osamdeset pet. Saul takođe posla vojsku u Nob⁷⁴, grad sveštenika, i pobi sve koji se tamo zatekoše, ne štedeći ni žene ni decu niti starce, i potom ih sve spali. Uspeo je da pobegne samo je- dan Ahimelehov sin, po imenu Avijatar. Ipak, sve ovo dogodilo se upra- vo onako kako je Bog predskazao prvosvešteniku Iliji, kada je rekao da će njegovo potomstvo biti uništeno zbog prekršaja njegove dvojice sinova.

7) Tako⁷⁵ kralj Saul — počinivši takav varvarski zločin, i pobi- vši celokupnu porodicu prvosvešteničkog zvanja, nemajući milosti ni prema deci, niti poštovanja prema starcima, uz to razorivši grad što ga je Bog izabrao za vlasništvo i podršku sveštenicima i proro- cima koji su se tamo nalazili, kao i s namenom da bude jedini grad do- deljen obrazovanju takvih ljudi — dade svima primer za razumevanje i uviđanje naravi ljudi, koji, dok su anonimne osobe, i nalaze se na ni- žim položajima, stoga što nisu u moći da se odaju svojoj pravoj priro- di, niti da se usude da dobiju ono što žele, bivaju nepristrasni i ume- reni, ne sledeći ništa što nije pravično, i posvećuju sve svoje misli i dela u tom pravcu; tada takođe imaju i takvu veru u Boga, da je On prisu- tan u svim postupcima njihovih života, i da On ne samo da vidi izvr- šena dela, već da takođe zna i njihove misli, iz kojih postupci tek pro- ishode. Ali kada jednom budu uzdignuti do moći i vlasti, oni tada od- lažu sva slična shvatanja, i, kao da nisu ništa drugo do glumci u pozo- rištu, najzad skidaju svoje maske i navike, i posežu za drskošću, oholo- šću i preziranjem jednako ljudskih i Božijih zakona, i to upravo u vre- me kada su im posebno potrebni pobožnost i pravičnost, stoga što su oni tada najviše izloženi zavisti, i sve što misle ili govore praćeno je pogledom svih ljudi; tada, dakle, oni postaju tako nezazorni u svojim postupcima, te misle da ih Bog više ne vidi, ili ih se možda priboja- va zbog njihove nove moći; šta god bilo, istina je da se oni počinju bi- lo plašiti glasina koje čuju, ili mrzeti prema sudu mračnih sklonosti, ili voleti bez razloga, premda sve to njima izgleda verodostojno, čvr- sto i istinito, ugodno i Bogu i ljudima; ali u pogledu onoga što će doći oni nemaju ni najmanjeg obzira. Oni zaista uzdižu do počasti one koji su zbog njih podnosili patnju, a posle takvog uzdizanja počinju ih mrzeti; a kada ih dovedu do visokog dostojanstva, oni ne samo da ih lišavaju onoga što su im dodelili, već takođe, iz istog razloga, i njihovih života, i to 260

JUDEJSKE STARINE

na osnovu zlih optuživanja, takvih koja su, ako se ima u vidu izvanredna priroda optuženih, neverovatna. Oni takođe kažnjavaju ljude zbog nji- hovih postupaka koji nipošto ne zaslužuju osudu, samo na osnovu kleve- ta i okrivljavanja bez provere; a ovakvo se postupanje proteže ne samo na one koji navodno zaslužuju da budu kažnjeni, nego i na sve one koje su ka- dri da ubiju. Ovakvo razmišljanje otvoreno nam potvrđuje primer Saula, sina Kiša, koji je bio prvi kralj koji je nama vladao nakon što su okon- čane aristokratska i vladavina sudija; to je primer pokolja tri stotine sveštenika i proroka, samo zbog njegove sumnje u Ahimeleha, i uz dodat- ni zločin razaranja njihovog grada, a ovim kao da je nastojao da osiroma- ši hram jednako u sveštenicima i prorocima, a koje je nastojanje poka- zao ubijajući toliko mnogo njih, ne dopustivši da im ostane ni sam grad koji im je pripadao, kako bi ih bar neko drugi mogao naslediti.

8) Ali Avijatar, Ahimelehov sin, koji je jedini uspeo da se spase od čitave porodice sveštenika što ih je pobio Saul, pobeže k Davidu i obavesti ga o propasti koja je zadesila njegovu porodicu, a pre svega o pogibiji njegovog oca, na šta David odgovori da nije neočekivano to što se dogodilo sa njima kada je kod njih video Dega; jer je već tada imao sumnje da će ovaj lažno optužiti prvosveštenika; no David sebe okrivljava- še što je bio uzrok ove nesreće. Potom zatraži od Aviatara da ostane s njim, budući da je to mesto na kojem je mogao biti sakriven bolje nego bilo gde drugde.

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE DAVID, IAKO JE DVA PUTA IMAO PRILIKU DA UBIJE SAUL, IZBEGAO DA TO UČINI, KAO I O SMRTI SAMUILA I NAVALA

1) Negde u ovo vreme David je čuo kako su Filistinci učinili upad u zemlju Keila, i opljačkali je; tako se on ponudi za borbu protiv njih, ukoliko mu Bog, nakon što se bude savetovao s prorokom, bude navestio pobedu. A kada prorok reče da je Bog dao znak da će pobeda pripasti Davidu, ovaj učini iznenađujući čin na Filistinca sa svojom pratnjom, te tako proli mnogo njihove krvi i odnese plen, ostavši potom sa žiteljima Keila sve dok se ovi bezbedno ne okupiše u žetvi i berbi plodova. Vest o ovom događaju je, međutim, prenesena kralju Saulu, budući da se velika pobeda kod Keila nije mogla zadržati među učesnicima kada su stvarno već učinjene, već se njena slava počela posvuda širiti došavši tako i do sluha drugih, pa su, dakle, kako činjenice, tako i ime njihovog vojnika, stigle i do Saulovog uha. Ali je Saul bio zadovoljan čuvši da je David u Keilu, te reče: „Bog ga je sada stavio u moje ruke, budući da ga je naterao da dođe u grad koji ima zidine, kapije i rešetke." Tako on iznenada zapovedi svom ljudstvu da krene u opsadu i ubije Davida. Ali kada David uvide taj pokret, i od Boga saznade da će ga ljudi Keila izručiti Saulu ukoliko tu ostane, on povede svojih četiri stotine ljudi i povuče se u pustinju naspram grada po imenu Engedi. Pa kada kralj ču da je David

KNJIGA ŠESTA

261

pobegao od ljudi Keila, i on obustavi pohod protiv njega.

2) Potom se David ponovo pokrete i stiže do mesta zvanog Novo mesto, koje je pripadalo gradu Zifu; a tu do njega dođe Jonatan, sin Saulov, i pozdravi ga, zamolivši ga da ostane bodar i da nadalje očekuje boljitak u pogledu razvoja događaja, i da ne bude obeshrabren zbog tekućih okolnosti, jer će postati kralj i pod sobom imati sve snage jevrejskog naroda. Još mu Jonatan reče da takva sreća obično dolazi uz veliki rad i napore; pa potom obojica dadoše zavet da će, tokom celog svog života, nastaviti sa dobronamernošću i vernošću jednog prema drugom. A Jonatan pozva Boga za svedoka, i da kakvo god prokletstvo baci na njega ukoliko ikada prekrši ugovor s Davidom i preobradi svoje držanje u suprotnost. Tako ga Jonatan ostavi na tom mestu, donekle umirivši svoju brigu i strahovanje, pa se vrati kući. Ali se potom dogodi da ljudi Zifa, da bi nagradili Saula, obavestiše ovoga da David stanuje kod njih, i [uveriše ga] da će mu, ukoliko dođe do njih, izručiti Davida, jer, ukoliko se Saul dozne o mogne tesnaci Zifa ovaj više neće moći da prebegne drugim ljudima. Za ovo ih kralj pohvali, priznajući da ima razloga da im zahvali, jer su mu dostavili obaveštenje o njegovom neprijatelju, te im obeća da

neće proći mnogo a da će im uzvratiti njihovu ljubaznost. On takođe posla ljude da pronađu Davida, pomno pretražujući divljinu u koju je odbegao, obećavši ovim tragačima da će i on uskoro poći za njima. Shodno tome, ovi ljudi podoše ispred kralja da gone i ulove Davida, i behu veoma revnosni, ne samo kako bi pokazali dobru volju prema Saulu i obavestili ga gde se nalazi njegov neprijatelj, već i da se još očiglednije dokažu time što će gonjenog izručiti na raspolaganje kraljevoj moći. Ali ovi ljudi omanuše u takvim svojim nepravičnim i zlim željama, jer su oni, iako se ne bi izložili nikakvoj opasnosti ukoliko i ne bi Saulu odali da su razotkrili Davidovo skrovište, ipak lažno optužili i obećali da će izručiti čoveka dragog Bogu, takvog čija je smrt nepravično zahtevana, i koji bi u suprotnom mogao ostati skriven, a sve ovo samo zbog ulagivanja i očekivanja dobiti od kralja. Jer, kada je David bio obavešten o zločudnim namerama ljudi Zifa, i o Saulovom približavanju, on je napustio tesnace kojima je obilovala ta zemlja, i odbegao na veliku gorsku hrid koja se nalazila u divljini Maona.

3) Sada i Saul pohita da ga tamo sustigne, jer je još u nastupanju saznao da je David napustio tesnac Zifa, te se i on uputi drugoj strani gorske hridi. Ali izveštaj da su Filistinci ponovo učinili upad u zemlju Hebreja, odvrati Saula od gonjenja Davida u času kada je sve već bilo spremno za njegovo hvatanje; tako se Saul ponovo vrati kako bi se suprotstavio ovim Filistincima, koji behu njihovi prirodni neprijatelji, sudeći da je potrebnije da se osveti njima nego da preduzima velike napore kako bi uhvatio svog vlastitog neprijatelja, previđajući haranje kojem je bila podvrgnuta njegova zemlja.

4) Na ovaj je način David neočekivano izmakao opasnosti u kojoj se nalazio, te je tako dospao do klanca Engedija; a kada je Saul isterao Filistince iz zemlje, do njega dođoše glasnici koji mu rekoše da se David nalazi u Engediju. Čuvši ovo, on podiže tri hiljade izabranih naoružanih ljudi i pohita prema Davidu; a kada se našao nedaleko od tog mesta, on ugleda duboku i u litice izdubljenu pećinu; bila je otvorena velikom dužinom i širinom, i upravo tu se skrivao David sa svojih četiri stotine ljudi. Kako je Saul netom pozeleo da se odmor, priliku je video u ulasku u pećinu, i to posve sam; učinivši tako, odmah po ulasku bio je primećen od strane jednog od Davidovih pratilaca, te je ovaj odmah pohitao da o viđenom obavesti Davida, rekavši kako on, voljom providenja, ima priliku da se osveti svom protivniku, posavetovavši ga da Saulu odseče glavu i tako se napokon oslobodi mukotrpnog lutalačkog života, i sveukupne nesreće u kojoj se nalazio. I David to uistinu pokuša, ali je samo isekao rub gornje odeće koju je Saul imao na sebi, no se uskoro pokajao čak i za toliko što je uradio, rekavši da nije ispravno da ubije svog gospodara, pri tom još i onoga koga je sam Bog smatrao vrednim kraljevstva, jer, reče, „iako se on grozno ponašao prema nama, ipak nije potrebno da se i ja isto tako držim prema njemu“. Ali kada je Saul napustio pećinu, David priđe bliže i povika, želeći da ga Saul čuje; a kada zbog toga kralj okrete lice unazad, David po dvorskom običaju pade ničice pred kraljem, u znak najdubljeg poštovanja, i reče: „O, kralju, nemoj slušati zlog čoveka, niti takvog koji izmišlja klevete, i nemoj ih nagrađivati time što ćeš verovati onome što kažu, niti gajiti sumnje prema onima koji su tvoji najbolji prijatelji, već su ti o naravi ljudi po njihovim postupcima; jer klevete obmanjuju ljude, ali su čovekovi postupci jasan pokazatelj njihove vrednosti. Reči zaishta, po svojoj prirodi, mogu biti istinite ili lažne, ali ljudski postupci izlažu namere ogoljene našim pogledu. Upravo zbog ovih će za tebe biti dobro da mi veruješ u pogledu

obzira prema tebi i tvojoj kući, i ne poklanjaš poverenje onima koji izmišljaju takve optužbe protiv me- ne čiji mi sadržaj nikada nije bio na umu, niti ga je moguće izvesti, pa me zbog takvih sveudilj goniš tražeći moj život ne mareći da li je dan ili noć, već samo o tome hoćeš li me skoliti i ubiti me, što je delo koje držim da ga je nepravilno izvesti; jer kako je došlo do toga da si prigrlio ovo lažno mišljenje o meni, po kojem te ja tobože želim da ubijem? Ili kako si mogao pribeci takvom grehu nepoštovanja Boga, kada si po- želeo da možeš ubiti i držati za svog protivnika čoveka koji je ovog dana imao mogućnost da se osveti i da te kazni, ali nije to učinio, ni- ti je iskoristio priliku koju, ukoliko bi se tebi ukazala, ti ne bi propustio, jer kada sam odsekao rub tvoje odeće mogao sam isto učiniti i sa tvojom glavom?" Tada mu pokaza komad njegove odeće i time potvrdi da je ono što govori istina; pa dodade: „Izvesno je, dakle, da sam se uzdržao od osвете, a tebe nije sramota da me progoniš svojom nepravednom mr- žnjom⁷⁶. Pustimo neka Bog prosudi, i On odluči o svakoj od naših na- mera." Ali je Saul bio zapanjen čudnovatim spasenjem koje mu je podare- no, pa, bivajući veoma dirnut umerenošću i držanjem mladog čoveka, on zajeca; a kada i David učini isto, kralj odgovori da je on ipak imao osno- vaniji povod za plač, „jer ti beše zatočnik mojega dobra, a ja tvoje pro-

pasti; i ti si danas pokazao da poseduješ pravičnost predaka koja sveto- vaše da ljudi treba da poštede svoje neprijatelje ukoliko ih zatekne na pustom mestu. Sada sam uveren da je Bog tebi namenio kraljevstvo, i da će tebi pripasti vlast nad svim Jevrejima. Zato mi sada pod zakletvom pruži uveravanja da nećeš iskoreniti moju porodicu, niti ćeš, zbog sećanja na zlo koje sam ti učinio, zatreti moje potomstvo, već ćeš spasti i sačuvati moju kuću." Na to se David zakle kako mu je traženo, i poslao Saula natrag njegovom kraljevstvu; a on se, i oni koji behu s njim, pope na vrh klanca Masterot.

5) Negde u to vreme preminu prorok Samuilo. Bio je to čovek koga su Jevreji neizmerno poštovali; a oplakivanje kojem se ljudi predadoše, i koje potraja dugo vremena, najbolje je pokazalo njegovu vrlinu i osećanja kojaje narod gajio prema njemu, kao i svečanost i brižnost koji su prati- li njegov pogreb i potpuno pridržavanje svih posmrtnih obreda. Sahra- nili su ga u njegovom vlastitom gradu Rami, i plakahu za njim veliki broj dana, ne videvši u tome samo smrt bilo kojeg čoveka, već takvu kojom je svako ponaosob bio pogođen. Bio je vanredno pravičan čovek, blag i ple- menit po prirodi, i zbog toga veoma drag Bogu. Sam je, posle prvosvešte- nika Ilije, upravljao i sudio nad ljudima dvanaest godina, a osamnaest godina sa kraljem Saulom. I ovime smo završili priču o Samuilu.

6) Postojao je jedan čovek, poreklom Zifit, u gradu Maonu, koji je bio bogat i posedovao ogroman broj stoke, budući da je napasao jedno stado od tri hiljade ovaca, i drugo od hiljadu koza. David je sada naložio svojim pratiocima da čuvaju ova stada od ma kakve pozlede ili štete, ali i da im sami pri tom ne donesu kakvu nevolju niti zbog svoje gramzivosti, niti zbog gladi, a ni zbog toga što se nalaze u divljini te ne mogu lako da budu otkriveni, već da otklon od nepravilnosti cene kao najvažnije postig- nuće, i da se čuvaju mašanja za ono što pripada drugom čoveku kao straš- nog zločina, i suprotnog volji Boga. Takva su bila uputstva što ih je dao, misleći da su usluge koje čini ovome čoveku dodeljene jednom dobrici, takvom koji zaslužuje da se na taj način brine o njegovim poslovima. Ovaj se čovek zvao Naval, i bio je, međutim, veoma grube prirode i poročnoг života, pri svem tom se

ponašajući zajedljivo prema drugima, ali je bez obzira na mane dobio ženu dobrog karaktera, mudru i privlačnu. Ovome je Navalu, dakle, David poslao desetoricu od svojih pratilaca u vreme kada je ovaj strigao svoje ovce i ovi ga glasnici pozdraviše, prenevši Davidovu želju da ono što sada radi može raditi takođe još mnogo godina, te i da želi da mu se učini poklon od onoga što je ovaj kadar da daruje, budući da je već svakako saznao od svojih pastira da mu Davidovi ljudi nisu počinili nikakve štete, već su bili njegovi čuvari sve ono dugo vreme koje su nastavili da žive u divljini; i još ga David preko glasnika uveravaše da nikada neće zažaliti zbog bilo koje stvari koju bi dao Davidu. Kada glasnici doneše ovu poruku Navalu, on im zauzvrat priđe na nečovečan i grub način, budući da ih upita: ko je taj David? a kada ču da je to sin Jesejev, on reče: „Vreme je, dakle, da se izbeglice uzohole, i naprave od sebe važne ličnosti pa da napuste svoje gospodare." Kada glasnici 264

JUDEJSKE STARINE

preneše ovo Davidu, ovaj se razjari i zapovedi svojim četiri stotine naoružanih ljudi da ga slede, a dve stotine ostavi da čuvaju njihov zajednički imetak (jer je on već vodio šest stotina ljudi), pa pođe protiv Navala. Takođe se i zakle da će te večeri uništiti celu kuću i posede Navalove. Ovo stoga što je bio razočaran ne samo time što se ovaj pokazao nezahvalnim prema njemu, ne uzvrativši ničim dobrim na njihovu ljudskost, već i takođe stoga što ih je ukorio zlim jezikom, iako od Davida nije dobio nikakav povod zbog kojeg bi se klonio njega i njegovih ljudi.

7) Dogodi se, međutim, da je jedan od onih koji su čuvali Navalova stada rekao svojoj gospodarici, Navalovoj ženi, da, kada je David poslao glasnike njenom mužu, odgovor kojim mu je ovaj uzvratio nipošto nije bio uljudan, već je, štaviše, njen muž govorio veoma pogrdnim jezikom, ne mareći što je David preduzimao izvanredno brižljive mere kako bi Navalova stada sačuvao od štete, te da se ono kroz šta je morao radi toga proči često pokazivalo opasnim po njega samog. Nakon što je sluga ovo izgovorio, Avigeja, jer to beše ženino ime, osedla svoje mazge i natovari ih svim mogućnim vrstama poklona; i, ne rekavši o tome ništa svo- me mužu (jer on zbog pijanstva nije bio pri svesti), pođe do Davida. Sre- la ga je u času kada se ovaj spuštao s brega, na čelu svojih četiri stotine ljudi što ih je podigao na Navalu. Kada žena vide Davida, ona skoči sa sedla, kleče i pokloni se do zemlje; zatim zamoli Davida da se ne drži Navalovih reči, budući da mora znati kako njen muž naliči svom imenu — naime, Naval na hebrejskom jeziku označava *ludost*. Tako se ona u svoje ime odbrani rekavši da nije videla glasnike što ih je David poslao. „Oprosti mi, zato", reče, „i zahvali Bogu koji te je sprečio da prolivaš krv ljudsku; jer sve dotle dok čuvaš svoju nevinost, On će te osvetiti od zlih ljudi⁷⁷, a one nesreće koje čehaju Navalu neka padnu na glave tvojih neprijatelja. Budi zato milostiv prema meni i smatraj me dovoljno vrednom da primiš ove poklone od mene; i, imajući obzira prema meni, umiri svoj bes i kivnost koju imaš protiv mog muža i njegove kuće, jer ti blagost i čovečnost priliče, posebno stoga što ćeš biti naš kralj." Saslušavši ovo, David prihvati poklone i reče: „Zaista, o ženo, ništa drugo ne beše do Božije milosrđe ono koje te nam je danas dovelo, jer, u protivnom, ti nikada ne bi videla sutrašnji dan, jer sam se zakleo⁷⁸ da ću uništiti Navalovu kuću ove noći, ne ostavljajući u životu nikoga od vas koji pripadate čoveku koji se pokazao zloban i nezahvalan prema meni i mojim pratiocima; ali sada si me preduhitрила i blagovremeno utišala moj bes, baš kao da si ti sama pod Božijim staranjem; ali što se tiče Navala, iako je sada zahvaljujući tebi izbegao kaznu, neće uvek izmaći pravdi; jer će njegovo rđavo ponašanje nekom drugom prilikom biti i njegova propast."

8) Nakon što David reče ovo, on otpusti ženu. A kada ona dođe kući i pronađe svog muža u gozbi sa velikim društvom i razuma pomućenog vinom, ona mu ne reče ništa od onoga što se dogodilo. Ali sledećeg dana, kada se otreznio, ona mu prenese sve pojedinosti, i učini da mu telo od njenih reči zaliči na leš, ukočeno ozlojeđenošću koja se raširi od

njih; tako Naval požive još deset dana, i potom preminu. A kada David ču o njegovoj smrti, reče da ga je Bog pravično osvetio, jer je taj čovek umro zbog vlastite poročnosti i zbog toga pretrpeo kaznu, dok su njemu, Davidu, ruke ostale čiste. U to je vreme, dakle, shvatio da su zli ljudi od Boga osuđeni; da On ne previđa nijednog čoveka, već udeljuje dobrima ono što im je primereno, a nanosi zaslužene kazne zlima. Tako on posla po Navalovu ženu s pozivom da dođe do njega, da živi s njim i bude njegova žena. Ali ona uzvratila onima koji dođoše da nije vredna da dodirne Davidova stopala; pa ipak, ona dođe, sa svim svojim slugama, i postade njegova žena, primivši tu čast zbog svoje mudrosti i čestitog načina života. Dakako, ovu je počast dobila delimično i zbog svoje lepote. David je, međutim, od ranije već imao ženu, koju je oženio u gradu Abesaru; a što se tiče Mihaela, kćeri kralja Saula, koja je bila Davidova žena, njen ju je otac ponovo udao, ovog puta za Faltila, sina Laisovog, koji beše iz grada Galima.

9) Nakon ovoga dođoše izvesni Zifićani i rekoše Saulu da David ponovo dolazi u njihovu zemlju, pa ukoliko bi im on obezbedio pomoć mogli bi ga uhvatiti. Tako kralj dođe do njih sa tri hiljade naoružanih ljudi, i po spuštanju noći podiže logor na izvesnom mestu po imenu Hasila. Ali kada David ču da je Saul doveo vojsku i da kreće na njega, on posla uhode s nalogom da saznaju do kojeg je mesta u toj zemlji Saul već dospao; a kada mu ovi dojavili da se Saul nalazi u Hasili, David sakrio svoj odlazak od pratilaca, i stiže u Saulov logor, povevši sa sobom Avisaju, sina njegove sestre Seruje, i Hitita Ahimeleha. Saula za tekoše usnulog, a naoružani ljudi sa zapovednikom Avenirom ležahu u krugu oko njega. David tako uđe u Saulov šator, ali niti sam ubi Saula, iako je znao gde ovaj leži, mačem koji beše poboden kraj njega, niti dopusti Avisaju da to učini, iako je ovaj žarko želeo da to uradi; jer, reče, užasan je zločin ubiti onoga koga je Bog postavio za kralja, čak iako je rđav čovek, jer će mu onaj koji mu je dao vlast u pravi čas naneti i kaznu. Tako se on suzdrža, ali da bi docnije bilo očigledno kako je bilo u njegovoj moći da ga ubije ali da se od toga obuzdao, on uze njegov mač i posudu za vodu koja počivaše pored Saula dok je usnut ležao, ne bivajući pri tom opažen ni od koga u logoru jer svi behu pozaspali, pa se bezbedno udalji, usput počinivši među kraljevim pratiocima šta god mu je ova prilika dopuštala, a njegova ga smelost ohrabivala. Tako, kada pregazi potok i domože se vrha brda, odakle se mogao dovoljno dobro čuti, on povika glasno Saulovim vojnicima i njihovom zapovedniku Aveniru, te ih probudi iz sna, zazvavši jednako njega i narod. Tako ga, dakle, zapovednik ču, pa upita ko ga to zove. Na ovo David odgovori: „To sam ja, sin Ješejev, od koga ste napravili skitnicu. Ali u čemu je stvar? Da li ti, koji si čovek tako visokog dostojanstva, i najvišeg ranga na kraljevom dvoru, tako slabo brineš o telu svoga gospodara? Ovakva tvoja nemarnost zaslužuje smrt kao dostojnu kaznu za tebe, koji uopšte nisi primetio kako je maločas nekolicina nas prodrila u vaš logor, pa čak štaviše i do samog kralja kao i do svih vas ostalih usnulih. Ukoliko potražiš kraljev mač i posudu za vodu, saznaćeš kakva ti se velika nesreća mogla dogoditi-

ti u samom tvom logoru a da ti to nisi ni znao." Kada sad i Saul prepo- zna Davidov glas, i shvati da je ovaj imao njegov život u ruci dok njegova straža nije pazila, a da ga ipak nije ubio već ga je ponovo poštdeo, ia- ko ga je opravdano mogao poseći, on glasno izreče da njemu duguje zahval- nost za svoj opstanak. Zatim zamoli Davida da sačuva hrabrost, i da se ne plaši da će više ikada pretrpeti ma kakvu štetu od njega, te da se vrati kući, jer je on, Saul, sada uveren da ni on samog sebe ne voli tako kako ga voli David; da je oterao od sebe onoga koji ga je mogao čuvati, i koji mu je dao toliko mnogo dokaza svoje dobronamernosti, uprkos čemu ga je Saul naterao da toliko dugo živi u izgnanstvu i u velikom strahu za svoj ži- vot, lišen prijatelja i rođaka, dok ga je zauzvrat David često spasavao, i često je od njega primao svoj život kada je očevidno bio u opasnosti od pogibelji. A David im na to naloži da pošalju po kraljev mač i posudu s vodom, i uzmu ih nazad; dodajući pri tom da će Bog biti sudija obojici za njihovo držanje i postupke koji iz ovih proishode, Bog „koji zna da je da- nas bilo u mojoj moći da te ubijem, ali sam se uzdržao."

10) Tako je Saul i drugi put izmakao iz Davidovih ruku, pa se vrati u kraljevsku palatu u svom gradu; ali se David uplaši da bi, ukoliko bu- de ostao na istom mestu, mogao biti uhvaćen. Stoga pomisli da je bolje da pođe do zemlje Filistinaca, i tamo se nastani. Shodno tome, on dođe sa svojih šest stotina ljudi do Ahisa, kralja Gata, koji beše jedan od pet njihovih gradova. Kralj prihvati jednako Davida i njegove ljude, i dade im mesto za stanovanje. David je sa sobom imao i dve žene, Ahinoamu i Avi- geju, i naselio se u Gatu. Kada Saul ovo ču, više se nije trudio da šalje po njega, niti da ga goni, jer je već dva puta na isti način on bio taj koji je uhvaćen usred nastojanja da se i sam dočepa Davida. Ipak, David nije po- mišljao da se duže zadržava u Gatu, već je želeo da mu kralj Ahis, koji ga je primio sa takvom čovečnošću, učini još jednu uslugu i dodeli mu neko mesto u unutrašnjosti zemlje gde bi se mogao naseliti, jer se David stideo da, živeći u gradu, bude na teretu svome domaćinu. Tako mu Ahis dade jedno selo po imenu Siklag, a tom će mestu David i njegovi sinovi ostati privrženi i kada on jednom postane kralj, gledajući u njemu nji- hovo posebno nasleđe. Ali ćemo o ovim stvarima čitaocu dati dalja oba- veštenja na drugom mestu. Vreme koje je David proveo živeći u Siklagu, u zemlji Filistinaca, iznosilo je četiri meseca i dvadeset dana. Ali on uskoro kradom napade one Gesureje i Amalekite koji behu susedi Fi- listinaca, i pohara njihovu zemlju, odnevi mnogo plena u vidu njiho- ve stoke i kamila, pa se potom vrati kući; ali se David klonio susreta s ljudima, plašeći se da će ga ovi otkriti kralju Ahisu, zbog čega je poslao deo plena ovome kao poklon. A kada kralj upita koga su to oni napali pre no što su oteli plen, David reče da to behu oni koji su nastanjeni južno od Jevreja, i naseljeni u ravnici; time je nagovorio Ahisa da odobri ono što je učinjeno, jer je ovaj priželjkivao da se David bori protiv vlasti- tog naroda, tako da bi ga mogao zadržati kao svog slugu celog života, a ovaj zauzvrat mogao ostati u njegovoj zemlji.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE SAUL, NAKON ŠTO MU BOG NIJE ODGOVORIO O ISHODU BORBE SA FILISTINCIMA, ZATRAŽIO OD JEDNE NEKROMANT- KINJE DA ZA NJEGA VASKRSNE DUŠU SAMUILOVU; I KAKO JE PO- GINUO, ZAJEDNO SA SVOJIM SINOVIMA, U PORAZU JEJREJA U

TOJ BICI

1) Negde u isto vreme Filistinci se odlučiše da pođu u rat protiv Jevreja, i poslaše poziv svim svojim saveznicima da sa njima krenu u po- hod do Regana [blizu grada Sunema], gde bi se mogli okupiti svi zajedno i iznenada napasti Jevreje. Zbog toga Ahis, kralj Gata, zatraži od Davida da mu pomogne sa svojim naoružanim ljudima protiv Jevreja. To ovaj sprem- no obeća, rekavši da je sada došlo vreme kada može uzvratiti kraljevu ljubaznost i gostoprимljivost. Tako kralj obeća da će ga posle pobeđe na- imenovati za ličnog telohranitelja, verujući da će se bitka protiv ne- prijatelja završiti njihovim uspehom; a ovim obećanjem počasti i pove- renja imao je za cilj da uveća Davidovu predanost u njegovoj službi.

2) Tokom svoje vladavine Saul, kralj Jevreja, proterao je iz zemlje ga- tare i nekromante, i sve one koji su praktikovali slične veštine, izu- zev proroka. Ali kada je čuo da su Filistinci već pristigli i podigli logor u blizini grada Sunema, smeštenog u ravnici, on pohita da im se suprotstavi sa svojim snagama; pa kada pristize do izvesne planine po imenu Gilboa, on podiže logor naspram neprijatelja; ali kada vide su- protstavljenju mu vojsku on se veoma uznemiri, jer mu se učini da je broj- na i nadmoćna njegovoj; stoga on preko proroka upita Boga o ishodu bit- ke, kako bi mogao unapred znati za tok zbivanja. A kada Bog ne odgovori, Saul se još više prestraši i obeshrabri, predviđajući, kao što je i bi- lo razumno pretpostaviti, da će ga zadesiti nesreća, sada kada nije bilo Boga da mu pomogne; ipak, on naredi slugama da se raspitaju za kakvu ženu nekromantkinju koja je kadra da priziva duše umrlih, kako bi preko njih mogao saznati da li će njegovo učešće u ratu okončati onako kako je že- leo; jer ova vrsta nekromantkinja doziva duše mrtvih i preko njih pro- riče buduće događaje onima koji to žele. I zaista, jedan od njegovih slu- gu reče mu da postoji takva žena u gradu Endoru, ali o njoj u logoru niko ništa nije znao. Stoga Saul skide svoje kraljevske ukrase i uze dvojicu svojih slugu sa sobom za koje je znao da su mu najodaniji, i pođe u Endor k ženi, pa je zamoli da za njega učini proricanje, i prizove dušu onog čo- veka čije joj ime označi. Ali se žena odupre njegovom predlogu, i reče da ona ne omalovažava kralja koji je prognao ovu vrstu gatara, te da time njen gost ne čini dobro sebi — kada mu ona nije nanela nikakvu štetu — na- stojeći da je uhvati u zamku i na taj način otkrije da li ona upražnjava zabranjenu veštinu, čime bi omogućio da ona bude kažnjena. Čuvši ovo, Saul se zakle da niko neće saznati šta ona radi, kao i da nikome drugom neće reći ono što je prorekla, te se tako ona neće izložiti nikakvoj opasnosti. Pa čim ju je ovim zavetom podstakao da ne oseća nikakav strah, ²⁶⁸ JUDEJSKE STARINE

on joj naloži da mu privede dušu Samuilovu. Tako ona, i ne znajući ko je Samuilo, pozva njegovu dušu iz Hada. A kada se on pojavi, i žena vide da je reč o prečasnjoj osobi i uz to božanskog podobija, ona se pomete, pa, bi- vajući zapanjena onim što vide, upita gosta: „Nisi li ti kralj Saul?“ jer ju je Samuilo prethodno obavestio o sebi. Kada on prizna da je to isti- na i potom je upita odakle je proizišla njena pometnja, ona reče da je vi- dela kako se uspinje jedna osoba čiji oblik beše nalik božanskom.

A ka- da je Saul upita na šta je on ličio, i u kakvoj se odeći pojavio, kao i koje je dobio bio, ona mu reče da to beše jedan već star čovek uzvišenog lika i u svećeničkoj odeždi. Tako Saul po ovim znacima prepozna da je reč o Samuilu, i istog časa pade na zemlju, pozdravi ga i odade se najdubljem poštovanju. Pa kada duša Samuilova upita zašto ga uznemirava silom ga dovodeći, Saul se požali na nuždu u kojoj se nalazi; jer reče da su ga ne- prijatelji teško pritisli i da je u muci šta da uradi u tekućim okolnos- tima; da ga se Bog odrekao te tako nije mogao dobiti nikakvo predviđanje onoga što će se dogoditi, niti preko proroka niti uz pomoć snova; i to su „razlozi zbog kojih sam pribegao onome, koji se uvek veoma brinuo o meni." Ali Samuilo, videći da dolazi svršetak Saulovog života, reče: „Uzalud je za tebe da želiš od mene saznati ma šta o budućnosti, kada te se Bog odrekao: ipak, slušaj šta ti kažem, da će David biti kralj i okon- čaće ovaj rat uspešnim ishodom; a ti ćeš izgubiti i vlast i život, zato što nisi poslušao Boga u ratu sa Amalekitima, i nisi se držao Njegovih zapovesti, kao što sam ti pretekao dok sam bio živ. Znaj, dakle, da će na- rod sutra biti izložen njihovim neprijateljima, i da ćeš ti, zajedno sa svojim sinovima, sutra pasti u bici, i bićeš sa mnom [u Hadu]."

3) Kada Saul ču ovo, on ne mogaše govoriti od žalosti, pa se sru- ši na pod, bilo zbog tuge koja se podiže od onoga što je rekao Samui- lo, ili zbog iznurenosti jer nije uzimao hranu ni prethodnog dana niti noći. Pa kada se s naporom povрати, žena ga natera da što god pojede, mo- leći ovo od njega kao uslugu zbog njene brige u ovom opasnom slučaju pro- ricanja, koje za nju nije bilo zakonito, zato što ga se, zbog straha koji je osećala od kralja dok još nije znala ko je on, ona ipak poduhvatila i sa njim kroz proricanje prošla; s obzirom na sve ona ga umoli za pristanak da sto i hrana mogu biti postavljeni pred njega, kako bi mogao povрати- ti snagu i tako se bezbedno vratiti u svoj logor. A kada se on suprotsta- vi njenom zahtevu i u potpunosti ga odbi zbog svoje preplašenosti, ona ga stade nagovarati, pa ga naposljetku i ubedi da je poslušati. Ona je, na- ime, imala tele koje je veoma volela, i o kojem se veoma starala, i sama ga hranila; jer to beše žena koja je živela od sopstvenog rada, i nije ima- la ništa od poseda osim tog jednog živinčeta; i upravo ovo ona zakla, i pripremi njegovo meso, pa postavi pred kraljem i njegovim slugama. I ta- ko Saul stiže do logora kada već beše noć.

4) Pravično je pohvaliti velikodušnost ove žene, zbog toga što, premda joj je kralj zabranio da koristi svoju veštinu kojom su njene ži- votne okolnosti mogle biti unapređene i olakšane, i premda nikada ra- nije nije videla kralja, ona njemu nije uzela za zlo to što je osudio njeno

zvanje, i nije ga odbila kao stranca, odnosno kao takvog koga nikada pre nije upoznala; već je imala saosećanja za njega, te ga je tešila i molila ga da učini ono čemu se veoma protivio, ponudivši mu pri tom jedino stvo- renje koje je, kao siromašna žena, imala da ponudi, pa još tako revnosno i sa velikom čovečnošću, iako on nije imao čime da uzvrati za njenu ljuba- znost, niti je mogla posegnuti ni za kakvom budućom njegovom uslugom, jer je znala da će on umreti; ovo je tako različito od uobičajenog, jer su ljudi po prirodi skloni da udovolje bilo onima koji im udeljuju blagodati, ili su veoma spremni da služe onima od kojih mogu dobiti neku korist. Bi- lo bi otuda dobro oponašati ovaj primer, i postupati jednako dobro pre- ma svima koji za tim imaju potrebe, te misliti kako ništa nije bolje, ni- ti je išta pristalije ljudskoj rasi, od takve opšte dobronamernosti, kao što se i ničim pre ne može zadobiti Božija naklonost i spremnost da nam udeli dobre stvari. I ovoliko je

dovoljno reći o ovoj ženi. Ali ću ja dalje govoriti o drugoj temi, koja će mi pružiti svaku mogućnost da razmotrim šta je to što uistinu vodi napredovanju gradova, ljudi i naroda, i što, primereno ukusu valjanih ljudi, ove ohrabruje u izvršavanju dela vrline; to isto je i kadro da im pokaže način zadobijanja slave i večnog pomena, a katkad biva i utisnuto u kraljeve i narode, i vladare gradova, a pokazuje se kao velika sklonost i marljivost u činjenju dobra. Tome je saslušano i ohrabrivanje ljudi da se podvrgnu opasnostima, i da polože život za svoju otadžbinu, poučavajući ih kako da prezru sve, pa i najstrašnije protivnike. Ja, dakle, imam ponuđenu pravu priliku da započnem takvu raspravu povodom slučaja Saula, kralja Jevreja; jer, iako je on znao šta će se dogoditi s njim, to jest da će, prema proročanstvu Samuilo- vom, poginuti u predstojećoj bici, on se nije rešio da pobjegne od smrti, niti je zbog ljubavi prema životu izdao svoj vlastiti narod neprijatelju, ili osramotio svoje kraljevsko dostojanstvo. Naprotiv, on je izložio kako sebe, tako i sopstvenu porodicu i decu, opasnostima, misleći da je pitanje časti to da pogine zajedno s njima, budući da se bori za pravi cilj, pa i da je bolje da njegovi sinovi takođe poginu pokazujući svoju hrabrost, nego da ih prepusti njihovom neizvesnom vladanju u potonjem životu — time će, dakle, umesto potomstva i naslednika, oni zadobiti hvala i večno trajuću ime. Jedan takav pojedinac izgleda mi pravedan, odvažan i smotren čovek; i kada je ma ko stigao do ovakvih svojstava, ili će do njih tek stići, on postaje čovek koji mora od strane svih drugih biti počastvovan svedočanstvom vrlog i neustrašivog čoveka. Jer, što se tiče onih koji polaze u rat s nadama u uspeh i srećan i bezbedan povratak, verujući uz to da će izvesti kakav slavan poduhvat, mislim da ne čini dobro onaj ko ove naziva valjanima i kuražnim ljudima, kao što su to čini li mnogi istoričari i drugi pisci koji se, razmatrajući ove, ponašaju na uobičajen način, iako i ja priznajem da takvi takođe opravdano zaslužuju izvesne pohvale; ali samo onaj može biti okarakterisan kao smeo i odvažan u velikim poduhvatima i preziranju prepreka, koji oponaša primer Saula. Jer što se tiče onih koji ne znaju kakvi će po njih ispasti ratni događaji, i premda se oni ne dvoume, već se predaju neizvesnoj budućnosti 270 JUDEJSKE STARINE

te bivaju bacani na sve strane — ovo nije tako upadljiv primer plemenitog duha, iako se može dogoditi da i ovakvi ljudi izvedu mnogo velikih podviga; ali kada ljudi ne očekuju nikakav dobar udes, već unapred znaju da moraju umreti, i da tu smrt moraju podneti u narečenoj bici, pa uprkos tome niti su uplašeni niti zatečeni užasnom sudbinom koja nastupa, već idu pravce na nju iako je unapred poznaju — to je ono što ja uvažavam kao karakter čoveka istinske hrabrosti. Upravo je tako Saul uradio i tako pokazao da se svi ljudi koji žele slavu nakon smrti moraju ponašati tako kao da tu istu smrt moraju neminovno i podneti: ovo se posebno odnosi na kraljeve, koji ne smeju misliti da je za njihove visoke položaje dovoljno da ne budu zli u upravljanju svojim potčinjenima, ili da ne budu više nego umereno dobri prema njima. Mogao bih reći i više od ovoga o Saulu i njegovoj hrabrosti, jer predmet nam za to daje dovoljno prava; ali da ne bi izgledalo da neumesno otežem ovu pohvalu, vraćam se ponovo pri povesti u kojoj sam napravio ovu malu digresiju.

5) Kada Filistinci, kao što sam ranije rekao, podigoše svoj logor i napraviše smotru svojih snaga prema učestvujućim narodima, kraljevstvima i upravnim oblastima, kralj Ahis stiže poslednji sa svojom vlastitom vojskom, a posle njega dođe i David sa svojih šest stotina naoružanih ljudi. A kada ovog videše zapovednici Filistinaca, oni upitali kralja odakle su došli ti Jevreji, i na čiji poziv.

On odgovori da je to David, koji je pobjegao od svog gospodara Saula, i da ga je on ugostio ka- da je ovaj došao do njega, a da je sada David voljan da uzvрати za primlje- ne usluge i da se osveti Saulu, te je tako postao njegov saveznik. Zapovednici se na ovo požališe, a neki i rekoše da je za saveznika uzeo čove- ka koji je zakleti neprijatelj, pa dadoše Ahisu savet da ga udalji, da ne bi neoprezno doneo nesreću svojim prijateljima prihvativši ga, jer mu tako pruža priliku da se pomiri sa svojim gospodarom pričinivši ne- sreću filistinskoj vojsci. Ova opomena učini da sada svi zatraže od Ahisa, zarad smotrenosti takvog predviđanja, da vrati Davida, zajedno sa šest stotina naoružanih ljudi, do mesta koje mu je dao za stanovanje; jer to beše onaj David koga su device slavile u svojim pesmama stoga što je uništio mnoge desetine hiljada Filistinaca. Kada kralj Gata ču ovo, on pomisli da su dobro govorili; stoga on pozva Davida i reče mu: „Što se mene tiče, mogu posvedočiti da si pokazao veliku marljivost i lju- baznost prema meni, i upravo zbog toga sam te uzeo za svog saveznika; pa ipak, to što sam učinio neprihvatljivo je za druge zapovednike Fi- listinaca, te stoga ti otidi za videla do mesta koje sam ti poklonio, ne sumnjajući ni u kakvu štetu po sebe, i tamo čuvaj svoju zemlju, da ne bi ko- god od naših neprijatelja mogao izvesti provalu u nju, pa će tako i to bi- ti deo one pomoći koju očekujem od tebe." Tako David dođe u Siklag, kao što mu je i naredio kralj Gata; ali se u međuvremenu dogodilo da su, dok je on već bio odsutan zbog odlaska u pomoć Filistincima, Amalekiti iz- veli prepad i zauzeli ovo mesto, te ga spalili; pa kada opljačkaše veli- ku količinu plena posebno sa tog područja, nezavisno od drugih delova filistinske zemlje, razbojnici se udaljše.

6) Kada David vide da je Siklag opustošen i da je potpuno pohara- no sve što beše u njemu, pa su tako i njegove dve žene, kao i žene njego- vih pratilaca, zajedno sa decom, zarobljeni, on umah pokida svoju odeću, plačući i lelečući, a u istom su ga sledili i njegovi prijatelji; i zais- ta, on beše toliko skrhan ovom nesrećom, da ga naposljetku i same suze izdadoše. Štaviše, bio je u velikoj opasnosti od kamenovanja do smrti od strane svojih drugova, koji behu silno ojađeni zbog zarobljavanja nji- hovih žena i dece, a krivicu za to što se dogodilo pripisivahu Davi- du. Ali kada se on napokon oporavi od žalosti, i podiže um k Bogu, prvo što zažele bilo je da prvosveštenik Avijatar obuče svoju sveštenu odeću, te da upita Boga, i potom prorokuje, da li će Gospod dopustiti da, ukoliko bude gonio Amalekite, ovi budu sustignuti, te da njihove žene i deca ostanu spaseni, a on sam se osveti neprijateljima. Pa kada mu pr- vosveštenik naloži da ih zaista krene goniti, on odmah pođe, zajedno sa svojih četiri stotine ljudi, za neprijateljima; a kada stiže do izvesnog potoka zvanog Besor, i kada spazi jednog čoveka kako luta okolo, Egipća- nina po rođenju, a koji beše već gotovo mrtav od gladi i žeđi (jer je on neprestano lutao bez hrane tom divljinom tri dana), on mu pre svega da- de najosnovnije, to jest hranu i piće, i tako ga osveži. A zatim ga upi- ta kome pripada i kuda ide. Na ovo čovek reče da je Egipćanin rodom, i da je ostavljen od svog gospodara, stoga što je bio tako bolestan i slab da ovoga više nije mogao pratiti. Takođe obavesti Davida da je on jedan od onih koji su spalili i opljačkali ne samo druge delove Judeje, nego i Si- klag. Tako je David mogao upotrebiti tog čoveka kao vodiča pomoću kojeg će pronaći Amalekite. A kada ih sustiže, zatekavši ih kako leže ra- suti po zemlji, neki od njih večerajući, drugi u rastrojstvu od potpunog pijanstva, uživajući u onom što su napljačkali, on iznenada nasrnu na njih, i napravi veliki pokolj među njima. Jer oni behu goloruki, i ne oče- kivahu

takvo što, već su se sasvim odali bančenju i svetkovanju, te ih je zbog toga bilo lako pobiti. Tako su oni među njima koji su zatečeni ka- ko leže za stolom bili posečeni u tom položaju, a njihova je krv kulja- la mešajući se sa hranom i pićem. Druge su posekli dok su pili nazdra- vlajući jedan drugom peharima, a treće dok su njihovi zasićeni trbusi učinili da usnu; što se tiče onih koji su stigli da na sebe stave oklop, i oni behu posečeni u ne manjem broju od onih koji behu razotkriveni. Da- vidovi ljudi nastaviše sa ubijanjem od prvog sata dana pa do večeri, tako da u životu ne ostade više od četiri stotine Amalekita, a ovi su uspeli pobeći zahvaljujući tome što su se domogli svojih kamila. Tako je David ne samo povratio sve što su neprijatelji od njega opljačkali i odneli, već takođe i svoje žene, kao i žene njegovih pratilaca. Ali kada dođe- še do mesta gde su ostavili dve stotine ljudi koji ih nisu mogli pratiti već su ostavljeni da se brinu o zajedničkom imetku, onih četiri stoti- ne koji su se borili nisu smatrali da je potrebno da sa ovima podele ma šta što su zadobili kao plen, budući da im se ovi nisu pridružili ne- go su se pretvarali kako su zanemicali te ih nisu pratili u gonjenju ne- prijatelja, rekavši da će biti zadovoljni izbavljenjem i povraćajem nji- 272 JUDEJSKE STARINE

hovah žena. Ipak, David objavi da je ovakvo mišljenje rđavo i nepraved- no, jer kada im je Bog udelio takvu milost da su se mogli osvetiti svojim neprijateljima, pri tom povrativši sve što im je pripadalo, pravično je da naprave ravnopravnu deobu svega zadobijenog, zato što su ostali če- kali kao čuvari njihove opreme; i od tog vremena ovakav se zakon zadr- ža među njima, da oni koji kao čuvari zajedničkog dobra ostaju u pozadi- ni mogu dobiti jednak deo sa onima koji se bore u bici. Tako, kada David stiže u Siklag, on posla deo plena svima sa kojima je bio prisan, kao i svojim prijateljima u plemenu Jude. Time su se završili udesi započeti haranjem Siklaga i nastavljeni uzvratnim pokoljem Amalekita.

7) Za to vreme Filistinci su započeli bitku u kojoj su, nakon što su usledili žestoki sudari, oni izašli kao pobednici, pobivši veliki broj svojih neprijatelja; ali su se Saul, kralj Izraela, i njegovi sinovi borili hrabro i sa krajnjom srčanošću, znajući da sva njihova slava sa- da počiva isključivo u časnoj pogibiji, zbog čega su se izlagali najvećim opasnostima u okršaju s neprijateljem (jer nije bilo više ničega čemu bi se mogli nadati), tako da na sebe navukoše celokupnu silu neprija- telja, sve dok ne behu opkoljeni i napokon pogubljeni, ali ne pre no što pobiše veliki broj Filistinaca. Sinovi Saulovi bili su Jonatan, Avi- nadab i Malhisuv, a kada oni behu ubijeni ostatak Jevreja dade se u bek- stvo u potpunom rastrojstvu i neredu, trpeći strašne gubitke dok su ih Filistinci proganjali. Sam Saul je, međutim, uzmakao, imajući sa sobom snažnu skupinu vojnika, ali Filistinci poslaše za njima one koji veš- to bacahu džilite i kratke strele, sve dok od Saulove pratnje ne ostade sve- ga njih nekolicina. On sam se borio s ogromnom hrabrošću, a kada je za- dobio toliko rana da se više nije mogao uspravno držati niti se supro- tstavljati, a uz to i ne beše kadar da samog sebe ubije, on naredi svom šti- tonoši da potegne njegov mač i probode ga, pre no što bi ga neprijatelji mogli uhvatiti živog. Ali se štitonoša ne usudi da ubije svog gospoda- ra, pa Saul trgnu svoj vlastiti mač i upravivši njegov vrhu svoje telo, sa- mog sebe probode; ali kako ga više nije mogao gurati kroz svoje telo, niti se na njega snažnije naslanjati kako bi ga sečivo skroz probilo, on se ok- rete te upita nekog mladića, koji stajaše kraj njega, ko je on; a kada shvati da to beše jedan Amalekit, Saul zatraži od njega da ga do kraja proburazi mačem, stoga što on sam to više nije mogao učiniti vlastitim rukama, i tako mu omogućiti smrt koju je želeo. Ovaj mladi čovek tako i uradi, pa za- tim uze zlatne narukvice sa Saulovih

ruku, kao i kraljevsku krunu koju je ovaj držao na glavi, i pobeže. A kada Saulov štitonoša vide da je kralj mrtav, on se i sam ubi; tako od celokupne Saulove telesne straže niko ne preostade, i svi izgiboše na planini zvanoj Gelvuja. A kada Jevreji koji su živeli s druge strane Jordana čuše da su pali Saul i njegovi sinovi, te da je vojska oko njega uništena, oni napustiše vlastite gradove i uteko- še onima koji behu najbolje utvrđeni i branjeni; a Filistinci, našavši njihove stare gradove napuštene, tu ostaše i u njima se naseliše.

8) Sledećeg dana, kada Filistinci dođoše da orobe neprijatelje koji behu ubijeni, oni nađoše tela Saula i njegovih sinova, te ih obnažiše

KNJIGA ŠESTA

273

i odsekoše im glave, a zatim poslaše glasnike širom zemlje da razglase kako su njihovi neprijatelji ubijeni; njihove oklope posvetiše u hramu boginje Astarte, a njina tela razapeše na krstove kraj zidova grada Vetsa- na, koji se sada zove Skitopolis. Ali kada žitelji Javisa Galadovog čuše da su Filistinci rastrgli mrtva tela Saula i njegovih sinova, oni nađo- še da bi bila užasna stvar preći preko ovog varvarstva, i ostaviti ih bez posmrtnih obreda; stoga najhrabriji i najizdržljiviji među njima (a zaista je taj grad imao ljude koji behu stameni jednako umom i telom) pu- tovacu celu noć i dođoše do Vetsana, gde priđoše neprijateljskom zidu, pa skidoše tela Saula i njegovih sinova, odakle ih odnese sa sobom u Ja- vis, pri čemu se neprijatelji ne usudiše da ih u tome spreče zbog velike hrabrosti što su je tom prilikom pokazali. Tako ljudi Javisa svi odreda žalovahu nad telima kralja i njegovih sinova, koje najzad sahraniše na najboljem mestu u njihovoj zemlji, koje se zove Arorn. I nad njima su odr- žali sedmodnevnu žalost, zajedno sa ženama i decom, udarajući se u gru- di, oplakujući nestalog vladara i njegove sinove, i ne kušajući jela ni- ti pića [sve do večeri].

9) Do ovakvog svog skončanja Saul je došao, prema Samuilovom pro- ročanstvu, zato što nije poslušao zapovesti Božije povodom Amaleki- ta, kao i zbog uništenja prvosveštenika Ahimeleha i njegove porodice u gradu visokog sveštenstva. Tako je Saul, nakon što je vladao osamnaest godina za vreme Samuilovog života, a posle njegove smrti još [dvadeset] dve, završio život na opisan način.

KNJIGA SEDMA obuhvata period od četrdeset godina OD

SAULOVE SMRTI DO SMRTI DAVIDOVE

POGLAVLJE PRVO

KAKO JE DAVID VLADAU JEDNIM PLEMENOM U HEVRONU DOK JE SAULOV SIN VLADAU OSTATKOM NARODA; I KAKO SU U GRAĐAN- SKOM RATU KOJI JE POTOM IZBIO POGINULI ASAHIEL I AVENIR

1) Ova bitka odvijala se istog onog dana kada se David vratio u Si- klag nakon što je potukao Amalekićane. A nakon što se David već nala- zio dva dana u Siklagu, do njega dođe čovek koji je usmrtio Saula, a to be- še trećeg dana posle bitke. On je izbegao borbu Filistinaca i Izrae- lita, a potom je iskidao svoju odeću i posuo glavu pepelom. I nakon što se poklonio Davidu, ovaj ga upita odakle dolazi. On odgovori da dola- zi posle bitke protiv Izraelita, i da je njen ishod nesrećan jer je mnogo desetina hiljada Izraelita posećeno, a ubijen je i Saul zajedno sa njego- vim sinovima.

Čovek takođe reče kako mu ovo obaveštenje može dati sasvim pouzdano, zato što je prisustvovao pobedi nad Jevrejima, i bio je sa kraljem kada je ovaj uzmakao. Takođe nije porekao da je on sam dokrajčio kralja kada je već sve bilo spremno da bude uhvaćen od strane neprijatelja, a ovaj ga je sam za to zamolio, stoga što je, kada se već beše probio sopstvenim mačem, veliki broj zadobijenih rana učinio kralja toliko slabim da više nije bio u stanju da dovrši samoubistvo. Čovek takođe pruži i dokaze da je kralj poginuo, pokazavši zlatne narukvice sa kraljevih ruku i njegovu krunu, što ih je uzeo sa Saulovog mrtvog tela, i doneo ih Davidu. Ovime je David bio uveren, nemajući mesta više nikakvoj sumnji sada kada je video najočiglednije znake Saulove smrti, te tako izdera svoju odeću, i čitav taj dan produži sa žalovanjem i naricanjem u društvu svojih pratilaca. Ova žalost bila je pojačana zbog pogibije Jonatana, Saulovog sina, koji beše njegov najodaniji prijatelj, i njegovog vlastiti spasilac. David je takođe pokazao kakvom velikom vrlinom raspolaže, i koliko veliku ljubaznost gaji prema Saulu, ne samo stoga što je tako potresno primio k srcu njegovu smrt, iako je tako često bio u opasnosti da zbog Saula izgubi život, već i time što je kaznio onoga ko ga je usmrtio; jer kada mu David reče da je postao svojim sopstvenim optužiteljem kao čovek koji je ubio kralja, i kada još saznade da je ovaj sin jednog Amalekita, David zapovedi da Saulov ubicu bude pogubljen. On takođe dade uputstva da se zapišu izvesne tužbalice i posmrtna pohvale Saulu i Jonatanu, koje su opstale i do moga doba.

2) Nakon što je ovako odao počasti kralju, on prekide oplakivanje, te preko proroka upita Boga koje će mu od gradova plemena Judinog udeliti kako bi se u njima nastanio; a Bog odgovori da će njemu pripasti Hevron. Tako on napusti Siklag i dođe do Hevrona, vodeći sa sobom svoje dve žene i svoje naoružane ljude; na to sav narod pomenutog plemena dođe k njemu i proglasi ga za svog kralja. Ali kada on ču da su žitelji Javisa Galadovog [uz počasti] sahranili Saula i njegove sinove, on posla po njih i 278 JUDEJSKE STARINE

pohvali ih, primivši sa zadovoljstvom ono što su učinili, i obeća da će im nadoknaditi sve ono što su uložili brinući za mrtvog kralja i njegove sinove, te ih u isto vreme i obavesti da ga je pleme Jude izabralo za svog kralja.

3) Ali čim Avenir, sin Nerov, koji beše zapovednik Saulove vojske, i jedan veoma odlučan i dobroćudan čovek, saznade da su Saul i Jonatan, kao i druga dva Saulova sina, pali u borbi, on pohita u logor; pa povevši sa sobom jedinog preostalog Saulovog sina, čije ime beše Isvostej, on pređe preko u zemlju s druge strane Jordana, i ovog sina proglasi za kralja svih Jevreja osim plemena Judinog. Za njegovo kraljevsko sedište izabra mesto koje se na našem jeziku zove *Mahanajim*, a na grčkom *Logo-ri*. Odatle Avenir pohita sa izabranom skupinom vojnika, kako bi se borio sa onima iz plemena Jude koji su za to raspoloženi, jer je bio ljut što je ovo pleme postavilo Davida za svoga kralja. Ali Joav, čiji otac beše Suri a majka Seruja, Davidova sestra, i koji beše zapovednik Davidove vojske, presrete Avenira po Davidovoj zapovesti. Sa sobom je vodio svoju braću Avisaja i Asaila, kao i sve Davidove naoružane ljude. Nakon što srete Avenira na jednoj planini iznad Gavaona, on se pripremi za bitku. A kada mu Avenir reče da bi želeo da sazna koji od njih dvojice ima hrabriju vojsku, obe strane ugovoriše da izaberu po dvanaestoricu boraca koji će se boriti jedni protiv drugih kao predstavnici dveju vojski. I tako oni koji behu izabrani od strane zapovednika iziđoše na prostor između dve vojske pa, najpre bacivši koplja, potegoše mačeve i, mašajući se jedni drugim za vratove, čvrsto se uhvatiše u koštac, i zarivahu jedni drugima mačeve u

bedra i slabine, sve dok naposljetku, kao da to beše uzajamni dogovor, svi zajedni ne izgiboše. Kada ovi pa- doše mrtvi, ostatak vojski uđe u žestoku bitku, i Avenirovi ljudi be- hu potučeni; a nakon što ih porazi, Joav ne odustade od njihovog gonjenja, već ih pritište i podstičaše svoje vojnike da ih ustopice slede, i da ne odustaju od ubijanja. I njegova su braća učestvovala u gonjenju sa veli- kom revnošću, posebno mlađi, Asailo, koji beše u gonjenju najistaknu- tiji. Ovaj Asailo je divlje gonio samog Avenira, ni najmanje ne skrećući s pravog puta, bilo na jednu ili na drugu stranu. Zato se Avenir okretao, svom veštinom pokušavajući da izbegne Asailove nasrtaje, ponekad ga pozivajući da odustane od gonjenja i uzme oklop jednog od njegovih vojni- ka, a ponekad, kada ga nije mogao nagovoriti da tako postupi, on ga molja- še da se uzdrži i više ga ne goni, da ga ne bi prisilio da ga ubije, zbog čega više ne bi mogao da pogleda njegovog brata u lice: ali kada Asailo ne popusti ni pred kakvim nagovorima, već i dalje nastavi s gonjenjem, Avenir ga, okrenuvši se, udari svojim mačem kojeg je svejednako držao u bekstvu, čime ga na smrt rani te tako Asailo preminu istog trena. Oni, pak, koji su sa njim gonili Avenira, kada stigoše do mesta na kojem je le- žao Asailo, stadoše i okružiše mrtvo telo, i odustaše od dalje potere za neprijateljom. Ipak, jednako Joav i njegov brat Avisaj pretrčaše pre- ko mrtvog tela i besnu ogorčenost zbog bratovljeve pogibije pretvoriše u povod još revnosnije potere za Avenirom, koga su gonili sa čudesnom

bodrošću i žustrinom, sve dok ne stigoše do izvesnog mesta po imenu Ama; a to beše u sumrak. Tu se Joav pope na jedan breg odakle se moglo vi- deti pleme Venijaminovo i Avenir među njima. Tada Avenir glasno po- vika i reče kako nije umesno da razdražuju ljude istog naroda da se tako gorko bore jedni protiv drugih; a što se tiče Asaila, on sam je pogrešio, jer ga je on više puta savetovao da ga dalje ne progoni, zbog čega je napo- kon na smrt ranjen. Tako se Joav zadovolji onim što je rečeno, i prihvati ove reči kao izvinjenje [za Asaila], te pozva vojnike natrag zvukom trube kao signalom za povlačenje, i na taj način obustavi svako dalje gonjenje. Posle toga Joav podiže te noći logor na mestu gde se zatekao; ali Ave- nir nastavi sa napredovanjem tokom noći, pa pređe Jordan i stiže do Is- vosteja, Saulovog sina, u Mahanajim. Sledećeg dana Joav prebroja mrtve ljude, i pobrinu se za njihovu sahranu. Avenirovih vojnika beše pobije- no tri stotine šezdeset, a Davidovih devetnaest pored Asaila, čije telo Joav i Avisaj poneše u Vitlejem; pa kada ga sahraniše u grobnicu svojih očeva, oni dođoše do Davida u Hevron. Od tog vremena pa nadalje započe istrebljujući rat, koji potraja veoma dugo, ali u kojem Davidovi sledbe- nici postajahu sve snažniji u opasnostima kroz koje su prolazili, a slu- ge i podanici Saulovog sina svakim su danom bivali sve slabiji.

4) Negde u to vreme David postade otac šestorice sinova, rođenih od isto toliko majki. Najstarijem majka beše Ahinoama, a njegovo ime be- še Amnon; drugi je bio Danijel, od Avigeje; trećem je ime bilo Avesalom, sin Mahe, kćeri Talmaja, kralja Gesurije; četvrti se zvao Adonija, sin Agitin; peti beše Sefatija, od majke Avitale; i šesti beše Itram, od majke Egle. Dok je međusobni rat trajao, a podanici dva kralja često po- lazili u poduhvate i okršaje, Avenir, koji beše zapovednik vojnih od- reda Saulovog sina, svojom je smotrenošću i velikim uvažavanjem koje je imao u narodu, učinio da narod sledi Isvosteja; i zaista, veoma dugo vre- mena narod je pratio ovu stranku; ali je kasnije Avenir bio osuđen, a op- tužba koja je iznesena protiv njega bila je da je pohodio Saulovu inoću; njeno je ime bilo Resfa, kćer Ajina. Kada mu se zbog ovoga požalio sam Isvostej, Aveniru je bilo veoma nelagodno i veoma se razljutio,

zato što se Isvostej nije prema njemu poneo pravično, iako je on prema Saulovom sinu oduvek pokazivao najveću naklonost; stoga on zapreti da će se pre- seliti u kraljevstvo Davidovo, i time pokazati da Isvostej ne vlada lju- dima s druge strane Jordana zahvaljujući sopstvenim sposobnostima i mudrosti, već pomoću Avenirove ratničke prilježnosti i odanosti u vođenju njegove vojske. Tako Avenir posla izaslanike Davidu u Hevron, i od njega zatraži bezbednost i reč da će ga prihvatiti kao prijatelja i saradnika, za šta će zauzvrat Avenir ubediti ljude da napuste Saulovog sina i Davida izaberu za sveopšteg kralja; pa kada David napravi sa- vez s Avenirom, jer beše zadovoljan porukom koju je od ovoga dobio, on zatraži da odmah može dobiti prvi znak uspostavljenog saveza, a to zna- či da mu bude povraćena njegova žena Mihala, budući da ju je David dobio po cenu velikih opasnosti, za onih šest stotina filistinskih glava što ih je doneo njenom ocu Saulu. Tako Avenir uze Mihalu od njenog ta- 280

JUDEJSKE STARINE

dašnjeg muža Faltila, i posla je Davidu, pri čemu je i sam Isvostej po- nudio svoju pomoć, jer mu je David pisao da mu po pravu ova njegova že- na mora biti vraćena. Avenir takođe okupi zajedno narodne starešine, zapovednike vojski i hiljada, i reče im da ih je on prethodno odvrćao od njihove vlastite odluke, kada su oni bili spremni da se odreknu Is- vosteja i pridruže se Davidu; a sada im, međutim, on dopušta da odu ako još uvek na to pomišljaju, znajući da je Bog preko proroka Samuila nai- menovao Davida za kralja svih Jevreja; uz to je Samuilo prorekao i to da će on kazniti Filistince, savladati ih i potčiniti. Kada starešine i vođe čuše ovo, shvativši da je Avenir sada stigao do onih osećanja i mnenja o javnim prilikama što su ih oni prethodno imali, oni prome- niše svoje dotadašnje vladanje, i dođoše do Davida. A nakon što su se ovi ljudi saglasili sa Avenirovim predlogom, on je sazvao na okup i ce- lo pleme Venijaminovo, budući da je Isvostejeva telesna straža sva po- ticala iz tog plemena, pa je i njima govorio sa istim ciljem. Pa kada je video da se oni ni najmanje ne suprotstavljaju njegovim rečima, već se u potpunosti priklanjaju njegovom mišljenju, on uze dvadesetinu svojih prijatelja i pođe k Davidu, kako bi od ovoga lično pod zavetom isposlo- vao bezbednost; ovo od njega beše hrabro, a mi moramo pravično kao po- uzdanije ceniti takve stvari što ih svaki od nas sam uradi, nego one što ih uradimo preko drugoga. Avenir takođe dade Davidu i izveštaj o ono- me što je preneo vođama i celom plemenu Venijaminovom; a kada ga je Da- vid primio na gospodstven način, i prema njemu se nekoliko dana opho- dio sa velikom gostoljubivošću, Avenir, nakon što je otpušten, zatra- ži da mu sledeći put može dovesti i narod sa sobom, kako bi mu ovaj mo- gao uručiti vlast, u času kada je sam David prisutan i svedok onoga što je učinjeno.

5) Nakon što je David poslao natrag Avenira, k njemu u Hevron odmah dođe Joav na čelu vojske; on je razumeo da je Avenir boravio kod Davida i nedavno se razišao dobivši uverenja o savezu i ugovorima kojima je određeno da će vlast nad svim Jevrejima biti prepuštena Davidu. Joav se uplaši da će David sada Avenira, zbog pomoći u zadobijanju kraljevstva, podići do ranga najvišeg dostojanstva, posebno stoga što je ovaj u sva- kom pogledu bio vispren čovek, a naročito u pronicanju zbivanja i nji- hovom veštom upravljanju u zavisnosti od prilika, a da će on, Joav, bi- ti postavljen ispod Avenira, i biti lišen zapovedništva vojskom; i zbog toga Joav poseže za podmuklošću i zlomislenim postupanjem. Pre svega, on pokuša da okleveta Avenira kod kralja, moleći ovoga da se ču- va svog novog saveznika, te da ne obraća pažnju na ono što je s njim ugo- vorio, stoga što je sve što je Avenir činio navodno imalo za skrivi- ni cilj potvrđivanje vlasti Saulovog sina. Zatim reče da je

Avenir do- šao sa spremnom prevarom i lukavstvom, te da je otpušten s nadom da je ostvario svoju nameru takvom prepredenošću; ali kada Joav ne uspe ovime nagovoriti Davida, niti ga videti i najmanje ozlojeđenim, on se poduhvati sprovođenja plana drskijeg od prethodnog: odluči se da ubije Avenira, i u skladu s tim on ovome posla glasnike kojima dade u zadatak

KNJIGA SEDMA

281

da, kada ga budu stigli, kažu da ga David poziva natrag kako bi mu rekao nešto povodom njihovih poslova, a čega se nije setio dok ovaj još beše kod njega. Kada Avenir ču šta su glasnici rekli (jer ga ovi sustigoše na mestu zvanom Vesira, koje se nalazi na dvadeset furlonga udaljenosti od Hevrona) on uopšte ne posumnja na nesreću koja mu je spremljena, i pođe natrag. Joav ga presrete na kapiji i primi ga na najljubazniji način, kao da mu je Avenir najdobronamerniji poznanik ili prijatelj; jer da bi se preduzele najpodlije zamisli, a kako bi se predupredila sumnja na ma kakvu ličnu opakost, često se pribegava najvernijem oponašanju onoga što bi učinili istinski dobri ljudi. Tako Joav izdvoji Avenira od nje- govih pratilaca, kao da bi hteo da mu nešto nasamo saopšti, pa ga dove- de na pusto mesto kod kapije, nemajući pored sebe nikog osim svog brata Avisaja; tada Joav potegnu mač i udari Avenira u slabinu; tako je Avenir poginuo od verolomstva Joavovog, koji je, kako je sam rekao, ovime osve- tio ubistvo svog brata Asaila, koga je Avenir ubio dok ga je ovaj gonio nakon bitke kod Hevrona, dok je, međutim, istina bila ta da je Joav ubio Avenira zbog straha od gubitka mesta vojskovođe koje je imao kod Davida, kako ne bi bio lišen ove i drugih prednosti položaja, a Avenir umesto njega zadobio najviši rang na Davidovom dvoru. Na osnovu ovih primera svako može saznati na koliko mnogo i koliko velikih vidova izopačeno- sti će se ljudi usuditi zarad zadobijanja novca i vlasti, ili, pak, da ne bi izgubili štogod od ovih povlastica. Jer, kada su ovakvi ljudi željni da ih zadobiju, posežu za hiljadu zlih postupaka; a kada su uplašeni da će ih izgubiti, postupaju na način još gori, kao da ih ne može snaći ne- sreća tako strašna kao neuspeh u postizanju visoke vlasti. A kada je jed- nom zadobiju i dugom navikom oseće njenu slast, ponovo je gube: a budući da je ovo poslednje najteža od svih nesreća, oni se ne ustežu od najpod- lijih poduhvata zbog straha od gubitka. Ali neka ovoliko bude dovoljno glede mog kratkog razmišljanja o ovom predmetu.

6) Kada David ču da je Avenir ubijen, ovo ga ražalosti; i on pozva sve ljude za svedoke, šireći ruke k Bogu, i uzvikujući da on ni na koji način nije bio saučesnik u Avenirovom ubistvu, i da njegova smrt nije ishod Davidove zapovesti ili odobrenja. On takođe poželee da najteže kletve padnu na onog koji ga je ubio i na čitav njegov dom, a takođe da iste kaz- ne snađu sve one koji su pomagali u ovom ubistvu; jer se pobrinuo da se ni na koji način ne pokaže umešanost njegovih ruku u ovaj zločin, koji beše protivan uveravanjima koja je dao i zavetima što ih je položio pred Avenirom. Tako David zapovedi svim ljudima da oplakuju i ožale ovog čove- ka, i odaju počasti mrtvom telu sa dužnim ophođenjem; a to znači kidajući odeću i navlačeći sargiju, što je odeća koja beše obavezna za one koji do- laze pred odar; a u procesiji je za odrom išao i sam David zajedno sa sta- rešinama i vođama, oplakujući Avenira i tim suzama pokazujući svoju dobronamernost prema njemu dok je ovaj bio živ, i tugu zbog njegovog nes- tanka, kao i to da mu život nije oduzet s njegovim pristankom. Tako je Da- vid sahranio Avenira u Hevronu na veličanstven način, i za ovoga napi- sao posmrtnu tužbalice; on je takođe i prvi sa suzama stao iznad spome-

nika, pozvavši i druge da učine isto; štaviše, tako ga je duboko pomela Avenirova smrt, da ga njegovi drugovi ni na koji način nisu uspeli pri- voleti da uzme ma kakvu hranu, već je on zavetom potvrdio da neće ništa okusiti sve do zalaska Sunca. Ovakvo postupanje donelo mu je odobravanje ljudi, jer su oni koji su bili naklonjeni Aveniru bili veoma zadovoljeni dubokim poštovanjem što ga je David pokazao prema umrlom, kao i odr- žanjem one date reči kojom mu se zavetovao, što je bilo pokazano davanjem ličnog odobrenja za sve uobičajene ceremonije, kao da je ovaj bio njegov rođak i prijatelj, odnosno ne dopustivši da bude zanemaren i uvređen nedostojnim pogrebom, kakav bi bio upriličen neprijatelju. Ova čovečnost bila je tolika da se celi narod radovao kraljevoj uzvišenosti i blagosti držanja, jer je na osnovu viđenog svako bio spreman da pretpostavi kako bi kralj u istim okolnostima bilo kome posvetio onu istu brigu koja je bila pokazana prilikom sahrane mrtvog Avenirovog tela. I zaista je David pre svega nameravao da ovim zadobije dobar ugled, pa je otuda pažljivo brinuo o tome da učini sve što je ispravno u ovom slučaju, kako niko ne bi imao sumnje da je on vinovnik Avenirove smrti. Upravo to je i rekao narodu, izjavljujući da je veoma unesrećen smrću tako dobrog čoveka, a da su poslovi Jevreja pretrpeli veliki gubitak lišavanjem takvog zapovednika koji je raspolagao toliko velikim sposobnostima da ljude sačuva svojim odličnim savetom, ali i snagom svojih ruku u ratu. Ali uz to dodade da „Bog, koji ima uvid u postupke svih ljudi, neće dopustiti da ovaj čovek [Joav] prođe bez osvete; ali znajte da ja nisam kadar da učinim ništa protiv Serujinih sinova Joava i Avisaja, koji imaju više moći no što je imam ja; ali će im Bog ravnom merom uzvratiti za ovaj njihov bezočni čin." Eto takav je, dakle, bio koban svršetak Avenirovog života.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO JE POSLE UBISTVA ISVOSTEJA NAKON IZDAJE NJEGOVIH PRIJATELJA DAVID ZADOBIO CELO KRALJEVSTVO

1) Kada je Isvostej, Saulov sin, čuo o Avenirovoj smrti, bio je duboko kosnut lišavanjem čoveka koji je bio njegov rođak i koji mu je uistinu i podario kraljevstvo, a bio je veoma ožalošćen i stoga što mu je Avenirova smrt donosila velike nesreće; jer, pokazalo se da ga ni sam nije zadugo nadživeo, budući da je izdajstvom ubijen od strane Rimonovih sinova (njihova imena bila su Vana i Reav). Ova dvojica pripadala su venijamitskoj porodici najvišeg dostojanstva, a ubistvo je izvršeno s pomišlju da će njime zadobiti velike darove od strane Davida, i biti postavljeni za vojne zapovednike, ili će im, pak, biti poveren kakav drugi odgovoran položaj. I, tako, kada su jednom prilikom zatekli Isvosteja samog kako oko podneva spava u gornjoj odaji oko koje nije bilo stražara, i kada žena koja je čuvala vrata nije motrila već je i sama usnula umorena ponešto radnim naporima a donekle i dnevnom žegom, ovi su ljudi ušli u so-

bu u kojoj je Isvostej, Saulov sin, usnut ležao, i ubili ga. Potom su mu odsekli glavu i pošli na celonoćni put s namerom da sledećeg dana, pobegavši od onih koje su ubistvom unesrećili, stignu do onog koji bi, kako su mislili, mogao primiti ovo delo kao uslugu i stoga im obezbediti sigurnost. Tako su dospeli do Hevrona i pokazali

Davidu Isvostejevu glavu, predstavljajući mu se kao oni koji delaju njemu u korist, takvi koji su ubili onoga koji je bio njegov neprijatelj i protivnik. Pa ipak, David se nije poneo kako su oni očekivali, već im je rekao: „Vi podli zlikovci, odmah ćete dobiti kaznu koju zaslužujete. Zna li kakvu sam kaznu izveo nad onim koji je usmrtio Saula i doneo mi njegovu zlatnu krunu, a on je pri tom ubistvo izvršio samo kao uslugu ubijenome, kako ovaj ne bi bio uhvaćen od strane neprijatelja? Ili zamišljate da sam ja promenio stav, i pretpostavljate da više nisam isti čovek koji sam bio, već nalažim zadovoljstva u ljudima koji su beščasni, te da vaše podle postupke procenjujem, sad kada ste postali ubice svoga gospodara, kao meni ugodne, a vi ste zaklali pravednog čoveka u njegovom krevetu, takvog koji nikada nije naneo zla nikome, a i prema vama samima se ophodio s velikom dobronamernošću i poštovanjem? Vi ćete stoga biti kažnjeni zbog toga što ste učinili, i na vas će pasti osveta koju moram izvesti najpre ubog ubistva Isvosteja, ali i zbog vaše pomisli da ću ja sa dobrohotnošću primiti ovu smrt iz vaših ruku: jer niste mogli baciti veću ljagu na moju čast, nego učinivši mi takvu ponudu." Nakon što ovo izgovori, David ih stavi na najteže moguće muke, a zatim ih usmrti. A potom izvede sve uobičajene pogrebne obrede nad Isvostejevom glavom, koju položi u Avenirov grob.

2) Kada su opisani događaji stigli do ovakvog svršetka, svi glavni ljudi jevrejskog naroda dođoše Davidu u Hevron, zajedno sa starešinama hiljada i drugim upraviteljima, pa mu se prepustiše, podsetivši ga dobronamernosti koju su prema njemu pokazali za Saulovog života, i poštovanja koje nisu prestali da mu ukazuju dok je bio zapovednik hiljade, a takođe i kada je bio od Boga izabran sa svojim sinovima, posredstvom proroka Samuila; pored toga, oni izjaviše kako je Bog njemu dao moć da izbavi zemlju Jevreja, i da savlada Filistince. Kralj je ljubazno primio njihovu prilježnost po ovom pitanju, i zamoli ih da tako i produže, jer neće imati nikakvog razloga da se pokaju zbog takvog držanja prema njemu. Te tako, nakon što za njih upriliči gozbu i ugosti ih sa svom mogućnom pažnjom, on ih posla s naredbom da mu dovedu sav narod. Tim povodom do njega dođe oko šest hiljada i osam stotina naoružanih ljudi plemena Judinog, koji su od oružja nosili štitove i koplja, jer su ovi [sve dotad] produžili vernost Saulovom sinu, dok je ostatak plemena Jude postavio Davida za svog kralja. Za njima je došlo sedam hiljada stotinu boraca plemena Simeonovog. Od plemena Levijog došlo je četiri hiljade sedam stotina, sa Jehojadom kao vođom. Posle ovih došao je prvosveštenik Sadok, sa dvadeset dvojicom starešina njegove plemena. Od plemena Venijaminovog bilo je četiri hiljade naoružanih ljudi, dok je, međutim, ostatak plemena ostao uzdržan, i dalje očekujući da će nad njima

284 JUDEJSKE STARINE

ma vladati neko iz Saulovog doma. Onih iz plemena Efraimovog bilo je dvadeset hiljada osam stotina, i ovo behu ljudi vrlo srčani i istaknuti po svojoj snazi. Od polovine plemena Manasijinog došlo je osamnaest hiljada najvrednijih ljudi. Od plemena Isaharovog došlo je dve stotine ljudi koji su unapred znali šta će se ubuduće događati⁷⁹, ali od naoružanog ljudstva njih dvadeset hiljada. Od plemena Zavulonovog došlo je pedeset hiljada izabranih ljudi, i ovo je bilo jedino pleme od kojeg su svi muzevi došli k Davidu, i koji su imali istovetno oružje sa plemenom Gadovim. Od plemena Naftalijeovog bilo je istaknutih ljudi i upravitelja jedna hiljada, koji su od oružja imali štitove i koplja, a za njima je išlo i samo pleme, naizgled neizbrojno [trideset sedam hiljada]. Od plemena Danovog pristiglo je dvadeset sedam hiljada i šest stotina, a od plemena Aherovog četrdeset hiljada. Od

plemena koja su živela s druge strane Jordana, kao i od ostatka plemena Manasijinog, takvih koji su koristili štitove, koplja, kacige i mačeve, bilo je stotinu dvadeset hiljada. Osta- tak plemena takođe je koristio mačeve. Sve ovo mnoštvo stiglo je zajed- no u Hevron Davidu s velikom količinom žita i vina i svakom drugom vrstom namirnica, i ustanovilo Davida kao kralja sveopštom saglasno- šću. A nakon što se ljudi odadoše trodnevnoj radosti u Hevronu, David i sav narod pokretoše se i stigoše u Jerusalem.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE DAVID POSTAVIO OPSADU JERUSALIMA, I KAKO JE, KADA JE GRAD
ZAUZEO, IZ NJEGA ISTERAO KANAANITE I DOVEO JEVREJE DA U NJEMU
ŽIVE

1) Ali su Jevusiti, koji behu žitelji Jerusalama i poreklom Kanaani- ti zatvorili kapije i postavili slepce, hrome i sve sakate ljude na zid kako bi se narugali kralju, poručujući tako da će i najnesposobniji lju- di biti dovoljni da spreče njegov ulazak. Ovo su uradili iz prezira pre- ma jevrejskoj moći, ali i iz pouzdanja u snagu svojih zidova. David je ovi- me bio razjaren, te počeo opsedati Jerusalem, unevši svu svoju revnost i marljivost u ovaj poduhvat, nameravajući da upravo zauzimanjem ovog grada pokaže kakvom snagom zaista raspolaže, ali i da bi zastrašio sve druge koji bi mogli gajiti slične namere prema njemu. Tako on silom zau- ze donji grad, ali se tvrđava čvrsto držala⁸⁰. Kralj je, međutim, znao da će ponude nagrada i odličja vojnicima ove ohrabriti za smelije poduhvate, te je obećao da će onome koji bude prvi prešao jarkove koji su se nalazi- li podno tvrđave, i popeo se na samu utvrdu i zauzeo je, biti dodeljeno za- povedništvo nad celim narodom. Tako su svi borci bili podstaknuti na žrtvu, smatrajući da nijedan trud nije odviše veliki da bi se tamo uzve- rali, bilo po svojoj vlastitoj želji ili po naredbi zapovednika. Ipak, Joav, sin Serujin, preduhitrio je ostale; i čim se popeo na tvrđavu, do- viknuo je kralju i zatražio pravo na vrhovno zapovedništvo.

KNJIGA SEDMA

285

2) Kada je David izbacio Jevusite iz tvrđave, nanovo je izgradio Je- rusalam i nazvao ga Davidovim gradom, u kojem se nastanio celim to- kom svoje vladavine; vreme, pak, koje je proveo zapovedajući samo pleme- nom Judinim u Hevronu, iznosi sedam godina i šest meseci. U času ka- da je izabrao da Jerusalem bude njegov kraljevski grad, njegovi poslovi postajali su sve napredniji, svakako voljom Božijom, koji se starao o tome da se oni poboljšavaju i umnožavaju. Tada mu je, takođe, izaslanike poslao Hiram, kralj Tira, te su napravili savez uzajamnog prijateljstva i pomoći. Ovaj mu je isto tako poslao i poklone, kedrova stabla, zanat- lije i ljude umešne u zidanju i arhitekturi, kako bi mu ovi mogli podići kraljevsku palatu u Jerusalmu. A David je saziđao građevine oko donjeg grada, i ovaj spojio sa tvrđavom u jedno telo; a kada je sve opkolio zidom, postavio je Joava da brine o gradu. Dakle, David je bio taj koji je isterao Jevusite iz grada kojeg je potom nazvao svojim imenom; jer je, naime, pod našim praocem Avramom ovaj grad bio nazvan (Salem ili) Solima⁸¹; a dugo nakon ovog vremena, neki kažu da ga i Homer pominje pod tim ime- nom, Solima [jer on hram naziva Solima, što, prema hebrejskom jeziku,

označava *sigurnost*]. Čitavo ovo vreme, počev od vojevanja našeg zapovednika Jošue protiv Kanaanaca, odnosno od tog rata u kojem ih je nadvladao i razdelio zemlju među Jevrejima (jer Izraeliti nikada nisu uspeli da izbace Kanaanite iz Jerusalima sve do vremena kada ga je David zauzeo opsadom), iznosi pet stotina pedeset godina.

3) Sada ću pomenuti Ornu, koji je bio imućan čovek među Jevusitima, ali nije bio ubijen prilikom Davidove opsade Jerusalima zahvaljujući dobronamernosti koju je gajio prema Jevrejima, kao i posebnoj dobroćudnosti i naklonosti koju je pokazivao prema samom kralju, o čemu ću imati pogodniju priliku da govorim malo kasnije. U gradu je David oženio i druge žene povrh onih koje je imao ranije, a osim njih je imao i milosnice. Sinova kojih je dobio bilo je ukupno jedanaest, a njihova imena behu Amnon, Emnos, Evan, Natan, Solomon, Jevan, Elijen, Falna, Enafen, Jenej, Elifala, kao i jednu kćer, Tamaru. Devetorica od ovih rođeni su kao sinovi zakonitih žena, a dvojica poslednje pomenutih poticali su od inoča; Tamara je imala istu majku kao Avesalom.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE DAVID, NAKON ŠTO JE POBEDIO FILISTINCE KOJI Povedoše RAT PROTIV Njega, PRENEO KOVČEG SAVEZA U Jeru- salim I NAMERIO DA IZGRADI HRAM

1) Kada su Filistinci shvatili da je David u Jerusalimu učinjen kraljem Jevreja, oni povedoše rat protiv njega; i kada se tom prilikom dočepaše doline koja se zove *Dolinom divova*, a što je mesto nedaleko od grada, oni tamo podigoše logor; ali kralj Jevreja, koji nikada nije dovoljao sebi da učini bilo šta bez proročanstva i zapovesti Božije, od- 286 JUDEJSKE STARINE
nosno bez pouzdanja u Njega kao jedinog obezbeđenja u vremenu koje dolazi, naloži prvosvešteniku da mu prorokne šta je volja Božija i kakav ih udes čeka u bici. Pa kada mu ovaj prorече da će zadobiti pobedu i vlast, David povede vojsku protiv Filistinaca; a kada se bitka zametnu, on se sam provuče u pozadinu neprijatelja koga odatle iznenada napade, te neke pobi a ostale nagna u bekstvo. I neka niko ne pomisli da mala beše ta vojska Filistinaca koja je pošla na Jevreje, sudeći samo na osnovu naglosti njihovog poraza i po tome što nije uspela da izvede nikakav značajan poduhvat ili ma šta vredno pomena, ili, pak, sudeći na osnovu sporosti njihovog nastupanja ili nedostatka hrabrosti; već treba znati da su u ratu učestvovali čitava Sirija i Fenikija, sa još mnogo drugih naroda pored njihovih, pa i sa onim ratobornim narodima koji im takođe dođoše u pomoć uzevši učešća u vojevanju, u čemu treba tražiti uzrok tome što su, uprkos brojnim porazima i gubitku tako mnogo desetina hiljada ljudi, još uvek mogli napadati Jevreje sa sve većim vojskama; štaviše, nakon što su tako često trpeli neuspeh u ovim bitkama, oni pođoše na Davida sa vojskom tripud brojnijom nego pre, i podigoše svoj logor na istom mestu kao i ranije. Zbog toga kralj Izraela ponovo upita Boga o predstojećem toku bitke, a prvosveštenik mu odgovori da mora držati svoju vojsku u šumarcima, zvanim *Gajevi plača*, koji ne behu daleko od neprijateljskog logora, i da se odatle ne sme pomerati, niti započinjati bitku, sve dok se drveće u šumarku ne pokrene bez vetra koji bi preko njih zaduvarao; ali čim se ovo drveće pokrene, i dođe vreme koje

mu je od Boga prorečeno, on mora bez oklevanja istupiti kako bi zadobio ono što je već navešteno kao ubedljiva pobjeda; jer mu ni nekoliko redova neprijateljske vojske neće moći odoljeti, već će se povući pri prvom sumraku, a on će ih slediti i ubijati pravcem njihovog bekstva, goneći ih tako do Gaze (koja je bila granica njihove zemlje); posle toga će poharati njihov logor, u kojem će pronaći mnoga blaga; a onda napokon mora uništiti njihove bogove.

2) Nakon što je potvrđen ovakav tok bitke, David pomisli da je ispravno, posle savetovanja sa starešinama, upraviteljima i zapovednicima hiljada, da pošalju po one koji su bili u cvetu svog života među svim svojim zemljacima i iz cele zemlje, a s njima i po sveštenike i Levite, kako bi otišli u Kirjat-Jerim, i preuzeli Kovčeg saveza Božijeg iz tog grada, te ga doneli u Jerusalim i tamo nadalje čuvali, nudeći pred njim one žrtve i ostale počasti koje će Bogu biti ugodne; jer da su tako učinili za vladavine Saula, ne bi podneli nikakve velike nesreće. I tako, kada se sav narod sakupi kako je bilo rešeno da se učini, kralj dođe do kovčega koji je prvosveštenik izneo iz kuće Aminadavove, te ga položi na nove taljige, i dopusti Aminadavovoj braći i njihovoj deci da ga povuku, zajedno sa volovima. Pozadi je išao kralj, i celokupno narodno mnoštvo s njim, pevajući himne Bogu i one pesme koje su među njima uobičajene, sa raznolikošću zvukova muzičkih instrumenata, ujedno i plešući i pevajući psalme uz zvuke truba i cimbala, te tako ponesoše Kovčeg do Jerusalima. Ali čim pristigoše do mesta zvanog Hidonsko gumno,

KNJIGA SEDMA

287

Uza [sin Aminadavov] beše usmrćen gnevom Božijim: jer, kako su volodrmusali Kovčeg, on je raširio ruke kako bi ga pridržao; ali stoga što nije bio sveštenik⁸², a ipak je dotakao Kovčeg, Bog ga na smrt ošinu. Videvši to, i kralj i narod jednako behu rastuženi smrću Uzovom, a mesto na kojem je izdahnuo i danas se zove *Prekršaj Uzina*. David je ovim bio veoma uplašen, pa pretpostavljajući da ukoliko on sam primi Kovčeg u gradu može postradati na isti način kao Uza — koji, iako je samo položio ruke na Kovčeg, ipak morade umreti na gore opisani način — on se ne usudi da Kovčeg primi kod sebe u gradu, već ga unese na mesto koje je pripadalo jednom pravedniku, čije ime beše Ovid-Edom i koji je poticao iz porodice Levita, te položi kovčeg kod njega, gde je ostao tri puta na meseca. Ovaj je boravak umnožio dom Ovid-Edomov i darovao ga mnogim blagoslovima. A kada je kralj čuo šta je zadesilo Ovid-Edoma, i kako je od siromašnog čoveka neuglednog imetka postao vanredno srećan i predmet zavisti svih koji su tome bili svedoci ili se samo raspitivali o njegovom domu, on se ohrabri i, nadajući se da se ipak zbog toga neće suočiti s nesrećom, David prenese kovčeg svojoj vlastitoj kući. Ovaj su ga put nosili sveštenici, dok su sedmorica pratećih pevača, koji su poslati po kraljevom nalogu, išli za njime, pri čemu je i sam kralj svirao na harfi, predajući se muzici toliko da se Mihala, kćer Saulova, koji beše naš prvi kralj, kada ga vide da se tako ponaša, počne smeјati. A kada unesoše Kovčeg, oni ga smestiše pod tabernakulom kojeg je David podigao za njega, pa potom on ponudi dragocene žrtve i darove mironosne, počastivši uz to i celo mnoštvo, jednako žene i muškarce, kao i decu, veknom hleba i kolačem, kao i drugim poslasticama pečenim u tepsiji i žrtvenom porcijom. Nakon što je tako pogostio ljude, on ih potom raspusti, a i sam se vrati svojoj sopstvenoj kući.

3) Ali kada Mihala, njegova žena i kćer Saulova, dođe i stade kraj njega, ona mu požele svu sreću, i zamoli Boga da mu, ma šta god njen muž bude nadalje želeo, to do krajnjih mogućnosti bude i dato od Boga, te da tako On uvek bude prema Davidu milostiv; pa ipak, ona ga i pokudi zbog toga što je, iako kralj, plesao na nedoličan

način, i što je u tom svom plesu razotkrio sebe u društvu slugu i sluškinja. Ali David odgovori da se ne stidi onoga što je prijatno Bogu koji je njega izabrao ispred njenog oca i svih drugih, te da će on često svirati i igrati ne obazirući se na to što o tome misle sluškinje ili ona sama. Ova Mihala, Davidova žena, sa njim nije imala dece; kada se, međutim, kasnije udala za onoga kome ju je dao njen otac Saul (a od koga ju je David preoteo), ona je donela na svet petoro dece. Ali ču o ovim stvarima raspravljati na prikladnom mestu.

4) Kada je kralj video da njegovi poslovi voljom Božijom svakim danom postaju sve napredniji, on pomisli kako bi Boga možda uvredio kada bi, dok on svejednako prebiva u kući napravljenoj od kedra koji beše velike visine, i posedujući najređe i najlepše izrađevine u njoj, i dalje previđao da Kovčeg leži u tabernakulu, pa je stoga bio željan da napravi hram Bogu, kao što je Mojsije i predvideo da će jednom biti učinjeno⁸³. A nakon što je razgovarao sa prorokom Natanom o ovim stvarima, i s nje-

288 JUDEJSKE STARINE

gove strane bio ohrabren da izvede šta god da je naumio budući da je Bog uvek uz njega kao pomagač, on se nađe još odlučnijim da podigne to zdanje. Ali se Bog te iste noći ukaza Natanu i naloži mu da kaže Davidu⁸⁴ kako On ljubazno prihvata njegovu nameru i želje, budući da se nikome nika- da ranije nije takva pomisao rodila u glavi, ali da, iako David ima takvu zamisao, Bog ovome ne dopušta da podigne hram, zato što je on vodio mnoge ratove i bio uprljan ubistvima svojih neprijatelja; ali da će, na- kon što bude proživeo mnogo godina i posle njegove smrti, hram biti dignut kao delo njegovog sina koji će naslediti kraljevstvo posle njega, a zvaće se Solomon, za kojeg Bog obeća da će se postarati kao što se otac stara za svog sina, čuvajući kraljevstvo za njegovo potomstvo i redom ga njima uručujući; ali da će i ovoga svejedno kazniti, ukoliko bude zgrešio, zarazama i pustošenjem zemlje. Kada David ču ovo od proroka, i beše presrećan sponanjem pouzdanosti produženja vlasti njegovog potomstva tokom kojeg će njegov dom postajati sve raskošniji i veoma znamenit, on dođe do Kovčega i leže ničice, te stade obožavati Gospoda i zahvaljivati mu za sve milosti, jednako za one što ih je već udelio, dižući ga iz negdašnje skromnosti i pastirskog zanimanja do tako visokog dostojanstva vlasti i slave, ali i za one časti što ih je obećao njegovom potomstvu, a pored toga i za providenje kojim je Jevrejima obezbedio slobodu koju sada uživaju. A kada sve to izgovori, i otpeva pesmu u slavu Boga, on pođe svojim putem.

POGLAVLJE PETO

KAKO JE DAVID UŠAO U RAT PROTIV FILISTINACA, MOABITA I KRALJEVA
SOFENE I DAMASKA, KAO I PROTIV SIRIJACA I IDUMEJACA; I KAKO JE
NAPRAVIO SAVEZ SA KRALJEM HAMATA, I SETIO SE PRIJATELJSTVA KOJEG
JE JONATAN, SIN SAULOV, PREMA NJEMU GAJIO

1) Malo posle ovoga David uvide da je primoran da povede rat protiv Filistinaca, kako mu ne bi bilo zamereno ma kakvo dangubljenje i lenjost u upravljanju, i kako bi se moglo potvrditi ono što mu je Bog predkazao, da će, kada bude savladao svoje neprijatelje, moći da svome potomstvu zavešta kasniju vladavinu u miru. Tako on ponovo sazva svoju vojsku, pa kada im naloži da se pripreme za rat, i kada se uveri da su sve potrebne stvari u vojnim jedinicama u

dobrom stanju, on se pokrete iz Jerusalema i pođe na Filistin. Nakon što ih je savladao u bici i pri- pojio veliki deo njihovih teritorija zemlji Jevreja, on prenese rat dalje, protiv Moabita, pa nakon što je potukao oba krila njihove vojske, on os- tatak zarobi i nametnu im plaćanje godišnjeg danka. Zatim povede rat i protiv Adad-Ezera, sina Reovova, kralja Sofene, pa u bici do koje iz- među njih dođe na reci Eufratu on uništi dvadeset hiljada njegovih pe- šaka i oko sedam hiljada konjanika. Takođe je zaplenio hiljadu njegovih

bojnih zaprega od kojih je najveći deo uništio, zapovedivši da od ovih ne ostane sačuvano više od stotinu⁸⁵.

2) Kada je Adad, kralj Damaska i Sirije čuo da se David bori protiv Adad-Ezera koji je bio njegov prijatelj, on ovome dođe u pomoć na čelu ve- like vojske, s nadom da će uspeti da ga izbavi. Ali kada zametnu bitku s Davidom kraj Eufrata, ostade neispunjenog cilja, jer i on sam beše pora- žen, izgubivši veliki broj vojnika; jer od Adadove vojske pade dvadeset hiljada ljudi, a svi ostali pobegoše. Nikola [iz Damaska] takođe pominje ovog kralja u četvrtoj knjizi svojih povesti, gde kaže ovako: „Dugo nakon što su se ovi događaji odigrali, postojao je u toj zemlji čovek po imenu Adad, koji vremenom postade veoma moćan, a vladao je Damaskom i drugim delovima Sirije, osim Fenikije. Vodio je rat protiv Davida, kralja Ju- deje, i kušao sudbinu u mnogim bitkama, a posebno u poslednjoj bici kod Eufrata, gde je poražen. Izgleda da je on bio najodličniji od njihovih kraljeva po snazi i srčanosti." Štaviše, pored ovoga, on kaže i o njiho- vom potomstvu da su „nasleđivali jedan drugog u njegovom kraljevstvu, i noseći njegovo ime", kao i da je, „nakon što je Adad preminuo, njegovo po- tomstvo vladalo deset narednih naraštaja, pri čemu je svaki od nasled- nika primao od oca istu ovu vlast kao i ime rodonačelnika, a tako je is- to činio i Ptolomej u Egiptu. Ali je treći bio najmoćniji od svih, i bio je voljan da osveti poraz koji su pretrpeli njegovi preci; zbog toga je po- veo pohod protiv Jevreja i opustošio grad koji se danas zove Samarija." I on se nije ogrešio o istinu; jer ovo je onaj Adad koji je krenuo u pohod protiv Samarije tokom vlasti Ahava, kralja Izraela, o čemu ćemo kasnije govoriti na odgovarajućem mestu.

3) Nakon što je David poveo pohod protiv Damaska i drugih delova Sirije, i potom celu ovu zemlju potčinio postavivši posade po njoj i naredivši plaćanje danka, on se vratio kući. Takođe je u Jerusalimu pos- vetio Bogu zlatne toboke, kao i celokupan oklop što ga je Adadova stra- ža nosila u borbi, a koji je kasnije Sihak, kralj Egipta, oteo kada se bo- rio sa Davidovim unukom Reovom, zajedno s velikom količinom drugog blaga što ga je odneo iz Jerusalema. Ovi će događaji, međutim, biti obja- šnjeni kasnije, na njima odgovarajućem mestu. Što se tiče kralja Jevreja, pomoć mu je dolazila od Boga koji mu je dodelio velike uspehe u ratovi- ma, te je ovaj vodio pobedničke pohode protiv većih gradova Adad-Ezera, Betaha i Mahena, koje je silom zauzeo i sasvim opustošio. Tamo je prona- šao veliku količinu zlata i srebra pored svih vrsta bakra za koje je re- čeno da su vredniji od zlata; od ovih je Solomon napravio veliki sasud koje bio nazvan [Mesinganim] Morem, i one najneobičnije umivaonike, kada je zidao hram Božiji.

4) Ali kada je kralj Emata bio obavešten o neuspehu Adad-Ezera, i primio vesti o raspadu njegove vojske, on se počeo bojati za sebe, te se re- ši da napravi savez prijateljstva i odanosti s Davidom pre no što ovaj pođe i protiv njega; tako mu posla svoga sina Jorama, preko kojeg izjavi da Davidu duuguje zahvalnost zbog borbe

protiv Adad-Ezera koji je bio i nje- gov neprijatelj, te da nudi savez uzajamnog pripomaganja i prijateljstva.

290

JUDEJSKE STARINE

Takođe mu je poslao i darove, sasude drevnog zanatstva, jednako od zlata, srebra i bakra. Te tako kada David pristade i sklopi savez međusobne po- moći sa Tojem (jer ovo je bilo ime kralja Emata) primivši poklone koje mu je ovaj poslao, on otpusti njegovog sina s poštovanjem koje beše dužno ukazati obema stranama. A potom donese u Jerusolim ove poklone, a sa nji- ma i ostatak zlata i srebra koje je uzeo iz osvojenih gradova, te ih posve- ti Bogu. A Božija se pomoć nije završavala samo na Davidu kada bi on sam vodio vojsku, nego je omogućavao pobedu i Avisaju, bratu Joavovom, zapo- vedniku njegovih oružanih snaga, nad Idumejcima⁸⁶, a preko njega Davidu kada ga je ovaj sa vojskom poslao u Idumeju, jer je Avisaj pobio osamnaest hiljada Idumejaca u jednoj bici. Tako je kralj [Izraela] razmestio posade širom cele Idumeje, i primao danak od čitave zemlje i od svake glave po- naosob. David je po prirodi bio pravičan, i svoje je odluke uvek donosio obazirući se na ono što je istina. Za zapovednika cele svoje vojske imao je Joava, a za letopisca je postavio Jehosafata, sina Ahiludovog. Na mesto prvosveštenika naimenovao je Sadoka iz Finejeve porodice, zajedno sa Avijatarom, koji je bio Davidov prijatelj. Za pisara je postavio Sejsara, a za zapovednika svoje telesne straže Venaju, sina Jehojada. Njegovi stariji sinovi uvek su bili uz njega, te su i oni bili pod istom zaštitom.

5) On se takođe dobro sećao ugovora i zaveta što ih je napravio s Jo- natanom, Saulovim sinom, kao i Jonatanovog prijateljstva i naklonosti; jer je pored ostalih svojih odličnih svojstava kojima je bio obdaren, ta- kođe bio i vanredno pažljiv prema onima koji su mu u neko drugo vre- me podarili kakvu milost. Otuda je naložio da bude sprovedena potra- ga s ciljem da se utvrdi da li još živi neko od Jonatanovog roda, a kome bi mogao uzvratiti za ono prisno poznanstvo kojim je njega svojevreme- no udostojio Jonatan, i za koje je još uvek bio dužnik. Pa kada muje dove- den jedan od Saulovih oslobođenih ljudi, koji je poznavao one koji su od te porodice bili još uvek živi, David ga upita da li mu može šta reći o bilo kome ko pripada Jonatanovom potomstvu a da je još uvek živ i ka- dar da primi uzvraćaj za sve one usluge što ih je David dobijao od Jona- tana. A ovaj čovek odgovori da je još živ Jonatanov sin, po imenu Mefi- vosteja, ali da je on hrom, jer kada je njegova dadilja čula da su otac i deda detetovi pali u bici, ona ga je zgrabila i pobegla, pri čemu je dečak pao s njenih ramena, zbog čega su mu obe noge ostale hrome. Pa kada David saz- nade gde je on sada i ko ga je podigao, on posla glasnike Mahiru, u gradu Lodevaru, jer je kod njega odrastao taj sin Jonatanov kome sada naredi da dođe kod njega. Kada Mefivosteja stiže kralju, baci se ničice u izrazu du- bokog štovanja; ali ga ovaj ohrabri, naloživši mu da sačuva bodrost i da se nada boljim vremenima. Tada mu predade kuću njegovog oca kao i sav Saulov posed, pa ga pozva da dolazi i obeduje za njegovim stolom, i to ta- ko da u tome ne propusti nijednog dana. A kada ga mladić zablagosilja naj- dubljim poštovanjem za sve dobre reči i poklone kojima ga je David dari- vao, ovaj pozva Sivu, slugu Saulovog, kome reče da je mladiću predao kuću njegovog oca i svekoliko nasleđe onoga što je Saul posedovao. Takođe je Sivi naredio da obrađuje mladićevu zemlju i preuzme svako staranje nad

KNJIGA SEDMA

291

njom, a da dobiti donosi u Jerusolim. Shodno tome, David ga je kod sebe dovodio svakog dana, i darivao je kako mladića, tako i Sivu i njegove si- nove, kojih je bilo

petnaestorica, kao i njegove sluge, kojih je bilo dvadesetoro. Kada je kralj učinio ova naimenovanja, i Siva mu najdublje zahvalio obećavši da će učiniti sve što mu je naloženo, on pođe dalje svojim putem. I tako se Jonatanov sin naselio u Jerusalamu, gde je obedovao za kraljevim stolom, i dobijao isto ono staranje koje bi dobio i kraljev sin. A i on je sam imao sina, po imenu Miha.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE VOTJEN I SREĆNO OKONČAN RAT PROTIV AMONITA

1) Takve su, dakle, bile počasti što su ih od Davida primili preostali članovi Saulovog i Jonatanovog roda. Negde u to vreme preminuo je Nas, kralj Amonita, koji je bio Davidov prijatelj; pa kada je njegov sin nasledio od oca kraljevstvo, David mu posla izaslanike da ga uteše, za-molivši ga da krotko primi očevu smrt, i da s mirom očekuje da će David produžiti sa istom onom ljubaznošću prema njemu koju je pokazivao i prema njegovom ocu. Ali amonitski kneževi primiše ovu poruku kao zloradu, ne onako kako su Davidove ljubazne naklonosti davale razloga, pa podsticahu novog kralja da se zbog nje uvredi. Rekoše da je David poslao ljude kako bi uhodili njihovu zemlju, proveravajući, ispod oponašanja čovečnosti i ljubaznosti, kakve su njihove snage. Dalje su ga savetovali da bude na oprezu, i da ne obraća pažnju na Davidove reči, da ne bi bio obmanut i tako pao u nepopravljivu nesreću. Tako upućivan, Nasov sin, kralj Amonita, pomisli kako je to što kneževi govore verovatnije od onoga čemu je istina jedinom davala povoda, te tako naruži Davidove izaslanike na veoma uvredljiv način: jer on, naime, obrija polovinu brade svakom od njih, i odseče do bedara polovinu njihovih svećanih haljina, i tako posla svoj odgovor ne u rečima, nego takvim činovima. Kada kralj Izraelita vide ovo nađe se veoma ozlojeđenim, i jasno pokazao da neće preći preko takvog uvredljivog i besramnog ophođenja, već da će povesti rat protiv Amonita i osvetiti zlo ponašanje kojim su kod njihovog kralja bili izloženi jevrejski izaslanici. Takođe i najbliži prijatelji i zapovednici kralja amonitskog, shvativši da su obešćastili savez s Jevrejima, i izazvali ove da ih za to kazne, izvršiše sve pripreme za rat. Shodno tome, poslaše i hiljadu talanata sirijskom kralju Mesopotamije, nastojeći da ga nagovore da im za tu cenu pomogne u vojovanju, a istu sumu poslaše i Sirijcima iz Sove. Sakupivši svu tu silu, ovi su kraljevi imali sa sobom dvadeset hiljada pešaka. Takođe unajmiše i kralja zemlje zvane Maha, kao i četvrtog kralja, po imenu Tov, koji je sa sobom imao dvanaest hiljada naoružanih vojnika.

2) Ali David nije bio preneražen ovim savezom država, niti silom Amonita, već, položivši veru u Boga zato što je polazio u rat zbog pravičnog razloga, to jest zbog uvredljivog ophođenja s kojim je nezasluženo suočen, on istog trena posla Joava, zapovednika svog ljudstva, i predade mu cvet boraca svoje vojske, koji podigoše logor pored Rave, prestonice Amonita; tu takođe naiđe i neprijatelj, postavivši se u borbeni poradak, ali ne izjedna, već u dva krila: jer su savezničke vojske bile zasebno svrstane u ravnicu, a vojska Amonita na kapijama naspram Jevreja. Kada Joav vide ovo, on suprotstavi svoj ratni potez onom neprijatelja, tako što izabra najčvršće među svojim ljudima i postavi ih nasuprot kralja Sirije i drugim kraljevima koji behu s njim, a drugi deo vojske prepustio svo-

bratu Avisaju, kome naloži da svoj deo ljudstva postavi naspram Amonita; zatim Joav reče da u slučaju da vidi kako njega samog Sirijci iznuruju i da su za njega odviše snažni, Avisaj može narediti svojim trupama da se okrenu i pomognu Joavu, baš kao što će i on sam uraditi isto ukoliko uoči da Avisaj dopada nevolje u sukobu s Amonitima. Ta- ko on posla brata napred, hrabreći ga da sve što bude činio izvede sme- lo i sa žarom, čime će naučiti ljude da se plaše nemilosti i da se bo- re srčano. Zatim ga otpusti da se bori protiv Amonita, dok on sam na- srnu na Sirijce. Pa iako ovi poslednji neko vreme uspeše da pruže sna- žan otpor, Joav ipak pobi mnoge među njima, nateravši ostale da se pre- daju bekstvu, što na Amonite proizvede porazan učinak, budući da su se uz to prepali i Avisajevе vojske, te ni sami ne ostadoše na položaju, već počеше oponašati saveznike bežeći u grad. I tako se Joav, nakon što je nadvladao neprijatelje, slavljenički vrati kralju u Jerusalem.

3) Ovaj poraz, međutim, nije naterao Amonite da se smire, niti su tako postupili oni od saveznika koji behu još i moćniji od njih, već poslaše ponudu Elamu, kralju Sirijaca s druge strane Eufрата, te ga unaj- miše za saveznika. Zapovednik njegovog ljudstva zvao se Sovak, i vodio je osamdeset hiljada pešaka i deset hiljada konjanika. Kada je kralj Jevreja shvatio da su Amoniti ponovo okupili veliku vojsku, on odlučī da više ne vodi rat protiv njih preko svojih vojnih zapovednika, već sam pređe Jordan sa svim svojim ljudstvom. Pa kada ove dve vojske povedoše bitku, David izađe kao pobednik, posekavši četrdeset hiljada neprijateljskih pešaka i sedam hiljada njihovih konjanika. Takođe je na smrt ranio Sova- ka, Elamovog vojskovođu. Nakon ovakvog okončanja bitke sav se narod Me- sopotamije potčini Davidu, poslavši mu podaničke poklone, a kralj se potom u zimsko doba vrati u Jerusalem. Ali početkom proleća on posla Joava, glavnog zapovednika svog ljudstva, da dokrajči borbu protiv Amo- nita, i ovaj konačno pregazi svu njihovu zemlju i posve je opustoši, a sav preostatak ljudstva zatvori u njihovoj prestonici Ravi, koju potom po- će opsađivati.

KAKO SE DAVID ZALJUBIO U VITSAVEJU I UBIO NJENOG MUŽA URIJU, ZBOG
ČEGA GA JE NATAN PREKOREO

1) Ali je David pao u veoma težak greh, iako je po prirodi bio pravi- čan i pobožan čovek, i među onima koji su se čvrsto držali zakona na- ših očeva. Jer, kada se jedne kasne večeri osvrtao oko sebe s krova svoje kraljevske palate gde je imao običaj da u taj čas šeta, video je jednu že- nu kako se kupa u njenom vlastitom vrtu: bila je vanredne lepote u kojoj je prevazilazila sve žene; a ime joj je bilo Vitsaveja. David je bio os- vojen njenim izgledom, i nije bio kadar da uzdrži svoju želju, već posla po nju, i sa njom leže. Posle ovoga ona zatrudne i posla po kralja kako bi on smislio neki način kojim bi sakrila svoj greh (jer je, prema zakonima njihovih očeva, ona koja je bila kriva za preljubu morala biti kažnjena smrću). Zbog toga kralj posla po Joavovog štitonošu koji je tada učest- vovao u opsadi, i koji beše ženin muž, a njegovo ime bilo je Urija. A ka- da je ovaj došao, kralj ga upita o stanju u vojsci, i o toku opsade; i nakon što on odgovori da se svi njihovi poslovi odvijaju u skladu sa željama, kralj uze ponešto hrane od njihove večere i dade je Uriji, naloživši mu da pođe do svoje žene i odmori se s njom. Urija ipak ne učini tako, već je spavao u blizini kralja zajedno sa ostatkom njegovih štitonoša. Kada je kralj o ovome obavešten, on upita Uriju zašto nije pošao svojoj kući i svojoj ženi, posle toliko dugog odsustva, a što je prirodan običaj svih ljudi kada pristignu sa dugog putovanja. Urija odgovori da nije isprav- no da dok njegovi saborci, i zapovednik vojske, spavaju na zemlji u logo- ru, i u neprijateljskoj zemlji, on pođe te odmor i utehu pronade sa svojom ženom. Kada Urija tako odgovori, kralj mu zapovedi da ostane tamo te noći, kako bi ga sledećeg dana mogao otpustiti za povratak zapovedniku. Tako kralj pozva Uriju na večeru, gde mu je na podmukao i spretan način neprestano dosipao piće, sve dok se ovaj nije posve od pijanstva pomeo; pa ipak, on je uprkos tome spavao kraj kraljevih kapija, bez ikakve sklo- nosti da pođe do svoje žene. Zbog ovoga je kralj bio veoma ljut na njega, te napisao Joavu zapovest da Uriju kazni, jer mu reče da ga je ovaj uvredio; štaviše, on ga posavetova i o načinu na koji bi Urija trebalo da bude kažnjen, ali tako da se nije moglo otkriti da je sam David vinovnik ovog kažnjavanja: David, naime, zatraži da Urija bude poslat protiv onog de- la neprijateljske vojske gde je napad morao biti najopasniji po život, i gde je mogao biti izložen najvećoj pogibelji, jer je naložio da se njegovi saborci povuku iz borbe i ostave ga samog. Nakon što je ovako napisao Joavu, i zapečatio pismo svojim vlastitim pečatnjakom, on ga dade Uriji koji ga je imao poneti svom vojskovođi. Kada ga je Joav primio, i proči- tavši ga shvatio kraljevu nameru, on posla Uriju na mesto za koje je znao da će neprijatelj po njih biti najopasniji, pri čemu mu kao saborce dade neke od najboljih vojnika u čitavoj vojsci, rekavši da će im on sam doći u pomoć sa celom vojskom ukoliko oni uspeju da sruše jedan deo zida i 294 JUDEJSKE STARINE

provale u grad. I Joav zažele Uriji da bude počastvovan prilikom da se- be izloži tako velikim naporima, a ne da time bude nezadovoljan, budući da je on valjan borac, i ima veliki ugled zbog svoje vrednosti, jednako kod kralja i kod svojih sunarodnika. A kada Urija revnosno preuze zadatak na koji je postavljen, Joav dade tajnu naredbu onima koji behu njegovi drugo- vi u poduhvatu, nalog prema kojem je trebalo da napuste Uriju čim prime- te da će neprijatelj napraviti ispad. I tako, kada Jevreji

izvedoše na- pad na utvrdu, Amoniti se uplašise da ih neprijatelj može preduhit- riti i upasti u grad, i to upravo na onom mestu na kojem je Urija bio po- stavljen; zbog toga oni izložiše svoje najbolje borce da budu u prvom re- du, pa iznenada otvoriše kapije i napadoše neprijatelja sa velikom ja- rošću, žestoko navalivši na njih. Kada oni koji behu sa Urijom videše ovo, svi se povukoše, onako kako ih je prethodno uputio Joav; ali Urija, stideći se da pobjegne i napusti svoj položaj [na čelu onih koji nisu bi- li upućenu u zaveru] istraja pred neprijateljem, pa, primivši na sebe silinu njihovog napada, pobi mnoge od njih; ali, budući da beše sasvim opkoljen i priklešten u njihovom središtu, ovi ga posekoše, pri čemu su sa njim postradali i neki od njegovih drugova.

2) Kada ovo bi učinjeno, Joav posla glasnike kralju, i zapovedi im da ovome prenesu da on čini sve što može kako bi uskoro zauzeo grad, ali da su, nakon što su izveli jedan napad na zid, bili prisiljeni da se po- vuku uz velike gubitke; i naredi im da, ukoliko vide da je kralj veoma ra- srđen tom veću, dodaju i to da se među ubijenima takođe nalazi i Urija. Kada kralj ovo ču od glasnika, on vesti primi s ljutnjom, rekavši da su učinili loše što su nasrnuli na zid, jer je umesto toga trebalo da uzna- stoje da grad osvoje pribegavši podzemnom kopanju i drugim ratnim lu- kavstvima, posebno imajući pred očima primer Avimeleha, sina Gedeo- novog, koji je pokušao da silom zauzme kulu u Tebi i bio ubijen velikim kamenom kojeg je na njega bacila jedna starica, pa iako je bio čovek veli- kog junaštva on je sramno poginuo zbog odviše izloženog napada; treba- lo je, dakle, rekao je David, da se sete tog udesa, i da se ne približuju ne- prijateljskom zidu, jer je najbolji način postizanja ratnog uspeha prizi- vanje poučnihudesu minulih ratova, i razabiranje kakav je dobar ili loš uspeh postignut u sličnim slučajevima, kako bi mogli oponašati jedan, a izbeći drugi. Ali kada glasnici videše da je kralj u takvom raspolo- ženju, jedan od njih mu reče da je i Urija takođe ubijen, posle čega se kralj umiri. Tako on naloži glasniku da se vrati Joavu i da mu kaže kako je op- isana nesreća uobičajena među ljudima, te da je takva priroda i takvi ude- si rata, i da je neminovno da će katkad neprijatelj imati uspeha, a katkad naša strana; ali da mu on naređuje da se nadalje bolje stara o opsadi, kako se više nijedan nemio slučaj ne bi ponovio, te da bi trebalo da podignu grudobrane i upotrebe naprave u opsedanju grada; a kada ga zauzmu, da ga do temelja razore i unište sve koje u njemu zateknu. Shodno tome, glasnik po- nese ovu kraljevu poruku, i pohita Joavu. Ali kada Vitsaveja, žena Uriji- na, bi obavještena o smrti svoga muža, stade ga oplakivati tokom mnogih dana; a kada se njena žalost okonča, a suze koje je prolila za Urijom behu

KNJIGA SEDMA

295

usahle, kralj je odmah uze za ženu, nakon čega mu ona rodi sina.

3) Ovim brakom Bog ne samo da nije bio zadovoljan, već beše gnevan na Davida; stoga se On pojavi usnulom proroku Natanu, i požali se na kralja. Natan je bio čestit i obazriv čovek, pa, uviđajući da kraljevi, budu li zahvaćeni strašću, bivaju vođeni više njom nego pravdom, on se reši da sakrije pretnje koje proizdoše iz Božijeg besa, te da pove- de sa kraljem jedan dobronameran razgovor, i to na način koji sledi. Na- tan, naime, zatraži od kralja da mu da svoje mišljenje o sledećem slučaju: „Bejahu jednom", reče on, „dvojica ljudi nastanjenih u istom gradu, ali je- dan od njih beše bogat a [drugi siromašan]. Bogati čovek imao je veliki broj stada stoke, ovaca i krava; ali siromašni imao samo jedno jedi- no šilježe. Ovo je odgajao zajedno sa svojom decom, i davao mu da njegovu hranu jede obedujući s njima, i prema njemu gajio istu onu prirodnu než- nost koju bi ma ko drugi imao prema

vlastitoj kćeri. Jednom, pak, pri- likom dođe nekakav stranac k bogatom čoveku, ali ovaj ne dopusti da se ubije ijedno grlo iz njegovih stada i time pogosti novodošlica; već on posla po ovčicu siromašnog čoveka, i odvoji je od njega, pa je prigotovi za hranu i njome pogosti stranca." Ovaj govor vanredno uznemiri kralja, koji izjavi Natanu da je „ovaj čovek bio zlikovac čim se mogao usuditi da učini takvo zlodelo; i da je jedino ispravno da bude primoran da čet- vorostruko nadoknadi jagnje, a potom takođe i da bude kažnjen smrću." Na ovo Natan odmah kaza da je sam David čovek koji bi morao podneti takve kazne, i to po svojim vlastitim rečima, jer je upravo on taj koji je zgre- šio takav veliki i užasan zločin. On mu tada takođe otkri i jasno pre- doči gnev Božiji protiv njega, onog Boga koji ga je učinio kraljem nad vojskom Jevreja, i gospodarom svih plemena, kao i mnogih i velikih nara- da koji ga okružuju; onog Boga koji ga je nekada izbavio iz ruku Saulovih i dao mu toliko žena koje je pravično i zakonito oženio; a sada je tog Bo- ga prezreo i uvredio svojom bezbožnošću, kada je oženio, i ovčas za se- be ima ženu drugog čoveka, kojeg je, izlažući ga neprijatelju, zapravo sam ubio. Zbog tih će mu primera poročnosti, reče Natan, taj Bog naneti do- lične kazne: najpre tu da će njegove vlastite žene silovati jedan od nje- govih sinova, i da će on sam izdajstvom biti potisnut od tog istog sina; a da će, premda je on počinio te zločine tajno, kazne kojima će biti pod- vrgnut postati svima vidljive i javne. „A povrh svega", reče Natan, „dete koje ti je ona rodila uskoro će umreti." Kada se kralj isprva dovoljno iz- muči ovim porukama, i sagleda bezdan svoje osramoćenosti, te kada sa su- zama i tugom reče da je zgrešio (jer on bez sumnje beše pobožan čovek, i bez ikakvog greha celog svog života, izuzev tog u slučaju Urije), Bog se na njega sažali i pomiri se s njim, obećavši da će mu sačuvati jednako ži- vot i kraljevstvo, jer, budući da vide kako se iskreno kaje za zlodela što ih je počinio, on više nije njime nezadovoljan. Potom se Natan, izgovorivši ovo proročanstvo kralju, vrati kući.

4) Ipak, Bog posla opaku bolest detetu što ga je Davidu rodila žena Urijina, zbog koje se kralj zabrinu toliko da ne htjede uzimati hranu se- dam dana, iako ga njegove sluge na to gotovo prisiljavahu; on još i obuče ²⁹⁶ JUDEJSKE STARINE crne pogrebne haljine i pade ničice, i ležашe na zemlji u sargiji, mo- leći Boga za oporavak deteta, jer je tako žarko voleo njegovu majku; ali kada, posle sedam dana, dete preminu, kraljeve sluge se ne usudiše da mu to kažu, verujući da će kada za to bude saznao još manje biti voljan da prihvati hranu ili ma koju drugu brigu o sebi, imajući razlog u žalos- ti zbog smrti svoga sina, budući da je čak i dok dete beše samo bolesno David tako silno iznurivao sebe žaleći za njime; ali kada kralj prime- ti da su mu sluge posve pometene i da izgledaju poput nekog ko se pret- vara želeći da nešto sakrije, on shvati da je dete mrtvo. Pa kada pozva jednog od slugu k sebi, i otkri da je odista tako, on se podiže i opru, te obuče bele haljine, i dođe do Kovčega Božijeg. Takođe zapovedi slugama da postave večeru pred njim, čime veoma iznenadi i rodbinu i sluge, jer ništa od toga nije radio dok dete beše bolesno, a sve ovo učini sada ka- da ono beše mrtvo. Zbog toga, kada prvi put dopusti da mu se postavi pitanje, ovi ga umoliše da im kaže razlog takvog njegovog ponašanja; a on ih tada nazva neveštima ljudima, te ih uputi kako je imao nade u oporavak deteta dok je ono bilo živo i prema tome ispravno činio sve što je za njega mogao, misleći da će takvim sredstvima učiniti Boga milostivim prema njemu; ali da sada, kada je dete ipak mrtvo, više nema nikakvog po- voda za žalost, budući da je ona nadalje besciljna. A kada ovo izgovori, okupljeni pohvališe kraljevu mudrost i razboritost. On potom

ponovo leže sa svojom ženom Vitsavejom, a ona zatrudne i rodi sina, a po zapo- vesti proroka Natana detetu dade ime Solomon.

5) Za to je vreme Joav žestoko mučio opsadene Amonite, odseka- vši ih od vode i lišavajući ih i drugih sredstava neophodnih za opstanak, sve dok oni ne padoše u očajnu žudnju za hranom i pićem, budući da su za- visili samo od jednog malenog bunara, a ni iz ovog se nisu usuđivali da piju odviše slobodno, da ne bi sasvim presahnuo. Tako Joav o svemu iz- vesti kralja, te ga nagovori da lično dođe i zauzme grad, kako bi mogao poneti čast pobede. Ovo Joavovo pismo kralj prihvati kao znak dobronamernosti i odanosti, te pokrete sa sobom svoju sopstvenu vojsku i pođe da razori Ravu; a kada je napokon silom zauze, on je predade vojnicima da je opljačkaju; on sam uze krunu kralja Amonita, koja je težila jedan talant zlata⁸⁷ a u središtu imala dragi kamen sardoniks; i ovu je krunu David kasnije uvek nosio. Takođe je pronašao i mnogo drugih sasuda u gradu, takvih da im jednaka beše raskoš izgleda i vrednost cene; a što se tiče ljudi, najpre ih je mučio⁸⁸, a potom pobio; a kada je silom zauzimao i osta- le gradove Amonita, prema njima se ophodio na način istovetan ovome.

KAKO JE AVESALOM UBIO AMNONA, KOJI JE SILOVAO SVOJU VLASTITU
SESTRU; I KAKO JE BIO PROTERAN I POTOM PONO- VO POZVAN OD STRANE
DAVIDA

1) Kada se kralj vratio u Jerusalem, tugaljiva nesreća zadesila je nje- gov dom, i to u sledećim okolnostima: on je, naime, imao kćer koja beše još nevina, i veoma privlačna, toliko da je u lepoti prevazilazila sve žene; njeno je ime bilo Tamara, i imala je istu majku s Avesalomom. Do- godilo se, međutim, da se Amnon, Davidov najstariji sin, u nju zaljubio, i ne bivajući u stanju da ostvari svoju požudu zbog njene nevinosti i nad- zora pod kojim se nalazila, on se nađe potpuno van sebe od želje, štavi- še, njegova mu žudnja poče tako izjedati telo da stade mršaviti, a i koža mu poče menjati boju. On je, međutim, imao jednog prijatelja i rođaka, po imenu Jenadav, koji je u Amnonu prepoznao tu skrivanu strast, budući da je bio vanredno uman čovek, velike visprenosti. Kada je, dakle, Jenadav video da Amnonovo telo svakoga jutra nije onakvo kakvo bi moralo bi- ti, on dođe do njega i zatraži da mu mladić kaže koji je tome uzrok, uz to mu odmah rekavši kako nagađa da to stanje proishodi iz ljubavne stras- ti. Tako je Amnon priznao naklonost koju je osećao prema svojoj sestra sa kojom je imao istog oca. Čuvši to, Jenadav ga posavetova kojim bi do- mišljatim načinom mogao udovoljiti svojim željama; ubedi ga, naime, da se tobože načini bolesnim, te mu reče da potom, kada njegov otac bude došao da ga poseti, ovoga umoli za dozvolu da sestra može doći i pripo- magati mu u ozdravljenju, jer da će, ukoliko tako bude urađeno, njemu biti bolje i moći će se brže oporaviti od svoje bolesti. I tako Amnon leže u krevet pretvarajući se da je bolestan, onako kako ga je Jenadav savetovao. A kada mu dođe otac, raspitujući se kako mu je, mladić ga zamoli da mu po- šalje sestru, na šta David odmah izda naređenje Tamari da dođe do brata; a kada se ona pojavi, Amnon je zamoli da mu napravi kolače i ispeče ih u pećnici, te da to sve učini svojim rukama zato što će mu oni bolje či- niti ukoliko ih primi iz njenih ruku. Devojka, tako, pokleče pred pogle- dom svog brata, i napravi mu kolače koje ispeče u peći, te mu ih donese; ali ih on u taj čas ne htede probati, već dade nalog slugama da se svi koji tu behu udalje iz njegove sobe, stoga što je nameran da se odmori od vreve i uznemiravanja. Pa čim zapovedeno beše izvršeno, on zatraži od svoje sestre da mu donese večeru u unutrašnju odaju; a kada ona dođe, on je zadr- ža uz sebe te je poče nagovarati da legne s njim, na šta devojka uzviknu, rekavši: „Ne, brate, nemoj me siliti, i nemoj biti toliko zao da prekr- šiš zakone i dovedeš sebe do najveće pometenosti. Obuzdaj svoju nepru- vičnu i nečistu požudu, od koje naš dom neće snaći ništa drugo do os- ramoćenja i nemilosti." Takođe ga posavetova da govori s ocem o onome što oseća, jer će mu on svakako dozvoliti [da je oženi]. Ona je ovako go- vorila, želeći da trenutno izbegne bratovljevu nasilnu strast. Ali joj on ne dopusti da uzmakne, već, goreći od žudnje i zaslepljen žestinom 298 JUDEJSKE STARINE svoje strasti, on je silom oblubi. Ali čim je Amnon zadovoljio svoju po- žudu, on istog časa omrze sestru i stade joj upućivati reči prekora, na- loživši joj da se podigne i udalji. A kada ona reče da je to još uvredlji- vije ponašanje od prethodnog ukoliko joj, sad kada ju je silovao, ne dopus- ti da ostane s njim do večeri, već joj nalaže da ide za videla kada se mo- že sresti s ljudima koji će postati svedoci njene sramote — on zapovedi svom sluzi da je izbací iz kuće. Tamara je bila duboko ogorčena povredom

i nasiljem koji su joj naneseni, te iskida svoju labavu gornju haljinu (jer su device u staro doba nosile takve haljine privezane oko ruku i pušte- ne do nožnih zgjavaka, kako se ne bi videle donje haljine) i posu se pepe- lom po glavi, pa iziđe usred grada, plačući i naričući zbog nasilja kojem je bila izložena. Tu je, međutim, sreće njen brat Avesalom, koji je upita kakva ju je žalosna stvar zadesila te je u takvom stanju; a kada mu ona reče kakva joj je uvreda nanesena, on je uteši, i zatraži od nje da ostane mirna i sve primi strpljivo, te da to što ju je brat izložio razvratu ne pro- cenjuje kao uvredu. Tako ona popusti pred njegovim savetom, te prestade plakati i otkrivati mnoštvu minulo silovanje; pa zadugo nastavi žive- ti kao udovica sa svojim bratom Avesalomom.

2) Kada je David saznao šta se dogodilo, nađe se ozlojeđenim Amnono- vim postupcima; ali budući da je prema njemu gajio naročitu naklonost stoga što ovaj beše njegov najstariji sin, on se prisili da ga ne kazni; ali je zato Avesalom motrio na pogodnu priliku da se osveti za ovaj zlo- čin, radi koga je brata neumoljivo zamrzeo. I onda, kada je minula i druga godina nakon što je okončano nasilje nad njegovom sestrom, a Avesalom trebalo da pođe da striže vlastite ovce u Valazoru, koji je grad u posedu plemena Efraimovog, on zamoli oca i braću da dođu na gozbu kod njega; a kada se David izvini, ne želeći da sinu bude na teretu, Avesalom svejed- no zatraži da mu ipak pošalje braću, što ovaj i učini. Tada Avesalom naloži svojim slugama da kada budu videli Amnona pometenog i pospa- nog od vina, a on, Avesalom, im bude dao znak, priđu i ne strepeći ni od koga ubiju Amnona.

3) Ovo se i dogodi jer sluge učiniše što im je zapovedeno, a ostala braća behu zaprepašćena i uzrujana jer se uplašiše za sebe, te se istog trenu nađoše na konjima i odjahaše pravo svome ocu; ali ih je neko pre- duhitrio, već stigavši da dojavu Davidu kako su mu, navodno, svi sinovi pobijeni Avesalomovom rukom; zbog toga David posrnu pod neizmernom tugom: jer izgledaše da je najednom usmrćeno toliko njegovih sinova i to od strane njihovog rođenog brata; i upravo to saznanje, da ih je pobio ne- ko najrođeniji, još silnije uveća njegovu žalost za njima. Tako se on i ne upita koji je razlog tog pokolja, niti se strpi da čuje ma šta više, što je ipak bilo razumno da učini kada mu je već tako velika, i upravo zbog tak- ve veličine neverovatna, nesreća pripala: jer on iskida odeću sa sebe i baci se na pod, te na taj način poče oplakivati gubitak svih svojih sino- va, i to jednako onih koji su, kako je obavešten, ubijeni, i onog koji ih je ubio. Ali Jonadav, sin njegovog brata Sema, uveri ga da se ne odaje tolikoj tuzi, jer što se tiče ostatka njegovih sinova on ne veruje da su ubijeni,

budući da ne vidi razloga za takvu sumnju, ali da drugačije stoje stvari sa Amnonom jer nije nemoguće da se Avesalom odvažio da ga ubije zbog uv- rede koju je naneo Tamari. U međuvremenu, velika buka od nailaska konja, i metež od nekolicine ljudi koji nahrupiše, odvratu Davidovu pažnju k njima: to behu kraljevi sinovi koji su pobjegli sa gozbe. Tako ih njihov otac sreće dok još behu potreseni i ožalošćeni, pa i sam podeli ža- lost s njima; ali je uistinu bilo više nego što je očekivao to što je po- novo video te svoje sinove, budući da je malo pre toga čuo da su postrada- li. Ipak, suze se levahu na obe strane: braća su oplakivala ubijenog bra- ta, a otac sina. A Avesalom odbeže u Gesur k svome dedi sa majčine strane, koji je bio kralj te zemlje, te je kod njega ostao pune tri godine.

4) Ali je David imao plan da pošalje po Avesaloma i to ne zato da bi ovaj bio kažnjen, već da bi mogli živeti zajedno, jer je silina Davidovog gneva jenjala s

prolaskom vremena. Zapravo je Joav, zapovednik njegove vojske, bio taj koji ga je uglavnom nagovorio da uradi tako – Joav je, naime, potkupio jednu običnu ženu ophrvanu starošću da ode do kralja u žalobnoj odeći, koja mu je rekla da su dvojica njenih sinova imala međusobne grube nesuglasice, te da je u nastavku tih trvenja došlo do otvorenog sukoba, u kojem je jedan bio posećen rukom drugoga, i preminuo; sada je žena tražila od Davida da posreduje u tom slučaju, i da joj učini uslugu kojom bi njen preostali sin bio spašen od nasilja rođaka koji bihu veoma revnosni u odluci da ga ubiju, a ona sama više ne bi bila lišena nade da će joj u njenim poznim godinama sin biti potpora i uteha; jer ako kralj spreči ovo ubistvo njenog sina od strane onih koji žarko žele da ga počine, biće to usluga koju samo David može da udeli, budući da se rođaci neće drugačije uzdržati od svoje namere osim zbog straha od kralja. A kada je on dao pristanak na to što ga je žena molila, ona mu ovako odgovori: „Dugujem ti zahvalnost za dobroćudnost kojom sažaljevaš moju starost, i sprečavaš gubitak mog jedinog preostalog deteta; ali da bi me uverio u ovu svoju ljubaznost, budi ti prvi koji će se pomiriti sa svojim vlastitim sinom, i prekini se srditi na njega; jer kako ću se ja zaista uveriti da ćeš mi uistinu udeliti ovu milost, dok ti i sam ustrajavaš na sličan se način odajući gnev prema svom vlastitu sinu? Jer je budalasta stvar tvrdoglavo dodavati drugoga svome već mrtvom sinu, dok za usmrćenje nečijeg tuđeg sina ti ne daješ svoj pristanak.“ I sada kralj uvide da je ova izmišljena priča zapravo nagovor potekao od Joava, i da je posve njegovo lukavstvo; a kada, ispitavši staricu, nepobitno stiže do uverenja da je zaista tako, on pozva Joava i reče mu da je zadobio ono što je tražio stoga što je i on sam slično rasuđivao; te mu tako naloži da dovede Avesaloma natrag, jer da sada više na njega nije ogorčen, već je prekinuo s ljutnjom. Čuvši to, Joav se pokloni pred kraljem i bodro primi njegove reči, te istog časa pođe u Gesuru, odakle povede Avesaloma sa sobom, te se obojica vratiše u Jerusalem.

5) Ipak, kralj je prethodno poslao umirujuću poruku svom sinu kome poručiti da se po dolasku odmori u svojoj vlastitoj kući, jer kralj još uvek nije smatrao da je u stanju prikladnom njihovom susretu. Shodno ovome, 300 JUDEJSKE STARINE poslušavši očevu zapovest, Avesalom izbegnu da se pojavi u njegovom prisustvu, i zadovolji se znacima poštovanja ukazanim mu preko njegove vlastite porodice. Njegova lepota, pak, uopšte nije bila umanjena bilo teretom nesreća pod kojim se nalazio, bilo izostajanjem one nege koja je primerena kraljevom sinu, jer je Avesalom još uvek prevazilazio sve ljude visinom svog tela, i izgledao privlačnije [u lepoti lika i pojava] od onih koji su najraskošnije živeli. I zaista, takva beše debljina vlasi njegove kose, da se samo s velikom teškoćom mogla šišati svakih osam dana, a ova je kosa sveukupno težila dve stotine šekela⁸⁹. Avesalom je živio u Jerusalemu dve godine, i postao otac trojice sinova i jedne kćeri, koja je bila vanredno lepa i koju je kasnije za ženu uzeo Rovoam, sin Solomonov, te je sa njom dobio sina po imenu Avijam. U međuvremenu je Avesalom poslao poruku Joavu, i od njega zatražio da oca posve umiri glede odnosa prema njemu, kao i da ga umoli za pristanak da dođe do njega i sa njim razgovara. Ali kada Joav odbi da tako učini, Avesalom poslao neke od svojih vlastitih slugu da zapale vatru na polju koje je pripadalo Joavu, što ovaj shvati te odmah dođe do Avesaloma i izvini mu se za prethodno odbijanje da mu udovolji, ali ga i upita zašto je tako postupio. Na ovo Avesalom odgovori: „Ja sam izmislio ovo lukavstvo da bih te doveo do nas jer ti nisi mario da izvršiš nalog koji sam ti postavio, a koji beše taj da me pomiriš s ocem; i ja te zaista molim, sada kada si ovde, da posve umiriš oca u odnosu prema meni, budući da ovaj svoj dolazak ovde

procenjujem kao mučniji nego pređašnje progonstvo sve dok se produža- va gnev moga oca." Ovime je Joav bio nagovoren, te se sažali na nesreću u kojoj se nalazio Avesalom, i postade njegov posrednik kod kralja. A na- kon što je potom Joav razgovarao s Davidom, on uskoro donese Avesalomu izraze takvog prijateljskog držanja Davidovog, da je ovaj odmah poslao po sina da ga poseti; a kada se Avesalom pred kraljem stropošta ničice na tle, i zamoli za oprostaj njegovih uvreda, kralj ga podiže, i obeća mu da će zaboraviti ono što je prethodno učinjeno.

POGLAVLJE DEVETO

O AVESALOMOVOJ POBUNI PROTIV DAVIDA I O AHITOFELU I HUSAJU; KAO I O SIVI I SIMEJU, I O TOME KAKO SE AHITOFEL OBESIO

1) Zahvaljujući uspehu kod kralja Avesalom se snabdeo velikim brojem konja i bojnih kola, i to u veoma kratkom roku. Povrh toga imao je uvek pe- deset štitonoša sa sobom, i dolazio je rano svakoga dana u kraljevu pa- latu i govorio ono što beše milo onima koji su tražili pravdu i iz- gubili svoje parnice, kao da se to događalo usled potrebe za dobrim sa- vetnicima oko kralja, ili možda stoga što su sudije pogrešile dono- seći nepravične presude, zbog čega je Avesalom postepeno stekao nepo- deljenu naklonost ljudi. Govorio im je da kada bi njemu bila poverena tak-

KNJIGA SEDMA

301

va vlast, on bi svakako delio pravdu na najnepristrasniji način. Kada je sebe učinio tako omiljenim među narodom, pomislio je da je već stekao i naklonost vojske koja je narod obezbeđivala; pa kada je prošlo četiri godine od očevog pomirenja s njime, on dođe do Davida, i zamoli ga da ode u Hevron i prinese žrtvu Bogu, jer mu se na to zavetovao kada je pobjegao iz zemlje. Pa kada David usliši ovaj njegov zahtev, on smesta pođe tamo, i veliko mnoštvo se pokrete zajedno s njim, jer je on i poslao po veliki broj ljudi da tako učini.

2) Među njima pođe i Ahitofel Gilonit, Davidov savetnik, kao i dve stotine ljudi iz Jerusalima koji nisu znali za Avesalomove stvarne na- mere, već su poslani da prisustvuju prinošenju žrtve. Tako Avesalom od strane svih ovih bi [izvan Jerusalima] proglašen za kralja, a to upravo beše ono što je želeo postići ovim lukavstvom. Čim su ove vesti stig- le do Davida, i on bio u potpunosti obavešten o onome što uopšte nije očekivao od svog sina, on se uplaši pred ovim bezbožnim i drskim po- duhvatom, čudeći se kako je Avesalom odmakao tako daleko od sećanja na oproštenu uvredu, da se mogao poduhvatiti još goreg i gnusnijeg predu- zeća: da, prvo, liši Davida kraljevstva koje mu je Bog dao; i, drugo, da uz- me život svog vlastitog oca. On se otuda reši da pobjegne u delove zemlje s druge strane Jordana, te tako pozva svoje najprisnije prijatelje i pre- nese im sve što je čuo o mahnitosti svoga sina. On sam se poveri Bogu, prepustivši mu da On presudi između svih njihovih postupaka, pa os- tavi brigu o svojoj kraljevskoj palati svojim inočama kojih beše deset, pa potom napusti Jerusalim, bivajući svojevolsno praćen ostatkom oru- žanog ljudstva, koji žurno pođoše s njim, a posebno onih šest stotina ljudi koji behu uz njega još od njegovog prvog bekstva u danima Saula. Ali on nagovori Avijatara i Sadoka, prvosveštenike, koji su već rešili da pođu s njim, kao i sve Levite kojima je

bio poveren Kovčeg saveza, da ipak ostanu, nadajući se da će ga Bog osloboditi i bez njihove seobe, ali im na- loži da ga tajno obaveštavaju kako se odvijaju stvari, pri čemu je njihove sinove, Ahimasa, sina Sadokovog, i Jonatana, sina Avijatarovog, naime- novao za verne i savesne izvršioce u svim poslovima izveštavanja; ali je Itaj Gitrit pošao s njim ne mareći da li mu David to dopušta ili ne budući da ga je ovaj nagovarao da ostane, zbog čega se kralj najposle pokaza još prijateljskiji prema njemu. Ali kada se on bosonog pope na Maslino- vu goru, i svi koji su ga pratili behu u suzama, rekoše mu da je Ahitofel sa Avesalomom, i na njegovoj strani. To što sada ču dodatno pojača njego- vu žalost, i on žarko zamoli Boga da rastavi um Avesalomov od Ahito- fela, jer se bojao da će ga ovaj ubediti da posluša njegov opaki savet, jer je Ahitofel bio izuzetno razlošan čovek, i veoma oštroid u sagleda- vanju onoga što je trebalo činiti u svoju korist. Kada se David domože vrha planine, on obuhvati pogledom grad i pomoli se Bogu s obiljem su- za, kao da je već izgubio svoje kraljevstvo, a upravo u tom času i na tom mestu sreće ga jedan njegov odani prijatelj, po imenu Husaj. Kada ga David vide kako hoda u pocepanoj odeći i glave posute pepelom, obuzetog jadi- kovanjem zbog promene stanja u državi, kralj ga uteši i obodri da preki- 302 JUDEJSKE STARINE

ne sa žalošću; štaviše, naposletku ga zamoli da pođe natrag Avesalo- mu i da se učini kao da je njegov pristaša, te da pohvata njegove najtajnije namere, i da protivreči savetima Ahitofelovim — a sve to jer on, Husaj, ne može učiniti kralju toliko dobra bivajući s njim, koliko može bora- veći kod Avesaloma. Tako ove Davidove reči nadvladaše Husajevu žalost i želju da ostane uz kralja, te ga ovaj napusti i stiže u Jerusalim gde se i sam Avesalom nešto kasnije pojavi.

3) Kada je David malo poodmakao, on sreće Sivu, slugu Mefivostaje- vog (kojeg je bio poslao da se stara o posedima što ih je dao ovom sinu Jo- natanovom i unuku Saulovom), sa parom magaraca, opterećenih namir- nicama, i Siva požele da kralj od ovih uzme onoliko koliko je potreb- no njemu i njegovim pratiocima. A kada ga David upita gde je ostavio Mefivostaja, Siva reče da ga je ostavio u Jerusalimu u očekivanju da bu- de izabran za kralja u tekućoj pometnji, sećajući se dobrobiti koje je na- rodu jerusalimskom poklanjao Saul. Ovu vest David primi sa velikom ozlojeđenošću, i odmah dade Sivi sve što je prethodno udelio Mefi- vostaju, jer odluči da je mnogo primerenije da Siva ovim raspolaže nego drugi; i ovome se Siva silno uzradova.

4) Kada David stiže do mesta zvanog Vaurim, tu sreće jednog Saulo- vog rođaka, čije ime beše Simej, i koji se počeo bacati na njega kamenjem, uzvikujući pogrdne reči; pa kako kraljevi prijatelji okružiše Davi- da da bi ga zaštitili, Simej još više ustraja u pogrđama, i nazva kralja krvnikom i vinovnikom svih mogućih nesreća. Takođe ga pozva da na- pusti zemlju kao nečist i proklet; pa još i zahvali Bogu što ga je li- šio kraljevstva, kažnjavajući ga za uvrede koje je počinio svom gospoda- ru [Saulu], i to koristeći njegovog vlastitog sina. Ali kada već svi behu razdraženi protiv tog čoveka, a posebno Avisaj koji naumi da ubije Si- meja, David zadrža njegov bes. „Ne pridružujmo", reče on, „još jednu sve- žu nesreću onima koje već trpimo, jer se ja zaista ni najmanje ne obazi- rem na ovog psa koji laje na mene: ja sam se potčinio Bogu, po čijem se do- puštenju ovaj čovek ovako divlje ophodi prema meni; i nema ničeg čudnog u tome da sam obavezan da pretrpim ove pogrde od njega, kada sam doži- veo slične od svog vlastitog bezbožnog sina; ali će možda Bog imati sa- žaljenja nad nama, i ako to bude Njegova volja, mi ćemo neprijatelje nad- vladati." Tako on ode svojim putem ne zamajavajući se Simejom, koji pođe

drugom stranom planine, dobacujući obilje pogrdnih reči. A nakon što David stiže do Jordana, on dopusti onima koji behu s njim da se osveže, jer behu iscrpljeni.

5) Kada Avesalom i njegov savetnik Ahitofel stigoše u Jerusalem zajedno sa svim narodom, Davidov prijatelj Husaj dođe k njima; i ovaj ukaza najdublje poštovanje Avesalomu, pri tom mu pozelevši da njego- vo kraljevstvo potraje dugo vremena i produži se kroz sva potonja doba. Ali kada ga Avesalom upita: „Kako je došlo do ovoga da ti, koji si bio toliko prisan prijatelj mog oca, i pokazivao mu se odan u svim stvarima, nisi sada s njime, već si ga napustio i došao k meni?" Husajev odgovor beše veoma umesan i obazriv, jer on reče: „Dužni smo da pratimo Boga i

KNJIGA SEDMA

303

narodno mnoštvo; pa *dok* su *ovi*, moj gospodaru, s tobom, umesno je da ih i ja u tome sledim, jer si ti primio kraljevstvo od Boga. Ja ću otuda, ako me udostojiš poverenjem, biti i tvoj prijatelj, i pokazati istu odanost i predusretljivost prema tebi, za koje znaš da sam ih pokazivao prema tvom ocu. Osim toga, nema ni najmanjeg razloga za nezadovoljstvo tekućim prilikama, jer kraljevstvo nije preneseno drugome, već je još uvek osta- lo u istoj porodici, nakon što ga je sin preuzeo od svog oca." Ovaj govor ubedi Avesaloma, koji je prethodno sumnjaou Husaja. On zatim pozva Ahi- tofela i s njim se posavetova šta mu je nadalje činiti, a ovaj ga nagovori da pođe do kraljevih milosnica i legne s njima; jer, reče, „ovim će postu- pkom narod poverovati da je tvoj odnos prema ocu nepomirljiv, te će se otuda sa većom revnošću boriti protiv Davida, jer su se ranije bojali pokazivanja otvorenog neprijateljstva prema njemu zbog očekivanja da će- te se vi pomiriti." Avesalom ostade ubeđen ovim savetom, pa zapovedi svojim slugama da podignu šator na vrhu kraljevske palate, na očigled narodu, pa zatim pođe tamo i leže sa očevim inočama. Ovo se, dakle, do- godilo prema proročanstvu Natanovom, jer je on Davidu prerekao i uka- zao da će njegov sin podići pobunu protiv njega.

6) Kada je ovako izvršio ono što ga je savetovao Ahitofel, Avesalom i drugi put zatraži njegov savet, ovog puta povodom vođenja rata protiv Davida. Ali mu na ovo Ahitofel samo zatraži da mu dodeli deset hilja- da izabranih ljudi, i obeća da će mu ubiti oca i potom bezbedno vratiti vojnike; i još reče da će mu kraljevanje biti osigurano samo ako David bude usmrćen. Avesalom je bio zadovoljan ovim savetom, ali pozva još i Husaja, Davidovog prijatelja (jer ga je zaista tako i nazivao); pa, obaves- tivši ga o Ahitofelovom planu, on dalje upita koje je njegovo mišljenje o tom pitanju. Husaj, pak, beše svestan da će, ukoliko Ahitofelov savet bude ostvaren, David biti u opasnosti od zarobljavanja ili ubistva; sto- ga on pokuša da nametne suprotno mišljenje, i reče: „Ti nisi neupoznat, o kralju, sa vrednošću tvog oca i onih koji su sada s njim; znaš da su oni vodili mnoge ratove i uvek se vraćali s pobedom — tako on i sada ve- rovatno boravi u logoru — jer je veoma umešan u ratnim lukavstvima i predviđanju obmanljivih trikova svojih neprijatelja; stoga će on s večeri napustiti svoje vojnike, pa će se ili sakriti u kakvoj dolini, ili će postaviti zasedu na kakvoj steni; pa kada naša vojska bude povela bitku, njegovi će se vojnici malo povući, ali će nas potom ponovo napasti, oh- rabreni kraljevom blizinom; a u međuvremenu će se tvoj otac sam poka- zati iznenadno u jeku bitke, unoseći novu smelost u svoje vlastito ljud- stvo kada se ono nađe u opasnosti, a do preneraženosti dovodeći tvoje pristalice. Razmotri, dakle, moj savet, i razmisli o njemu, pa ako ne mo- žeš drugačije do da ga prepoznaš kao najboljeg, tada odbaci mišljenje Ahitofelovo. Pošalji poruku širom čitave zemlje Jevreja, i naredi im da dođu u borbu protiv tvog oca; a ti sam preuzmi vojsku, i sam budi za- povednik u ovom ratu, i

nemoj poveravati njegovo vođenje drugome; ta- da očekuj da ćeš ga s lakoćom poraziti, kada se otvoreno suočiš s neko- licinom njegovih pristaša, a ti sam budeš imao mnogo desetina hilja- 304

JUDEJSKE STARINE

da boraca, koji će biti željni da ti pokažu svoju revnost i gotovost. A ako se tvoj otac bude zatvorio u nekom gradu i spremio da podnosi opsa- du, mi ćemo razoriti taj grad ratnim napravama i potkopavanjem zidi- na." Kada Husaj ovo izgovori, on zadobi prednost nad Ahitofelom, jer njegovo mišljenje prevlada kod Avesaloma; pa ipak, ne beše niko drugi do Bog onaj koji je učinio da se Husajev savet učini najboljim u Avesalo- movom umu.

7) Tako Husaj pohita do prvosveštenika Sadoka i Avijatara, i prene- se im mišljenje Ahitofelovo i svoje vlastito, kao i odluku koja je done- sena o postupanju u skladu sa ovim potonjim. On ih zato pozva da pošalju poruku Davidu, i obaveste ga o savetima koji su prihvaćeni; i da, nadalje, zatraže od njega da brzo pređe preko Jordana da ne bi njegov sin promenio mišljenje, i pohitao da ga goni i tako ga spreči da umakne pre nego što se domogne bezbednosti. Prvosveštenici, pak, ponajpre behu sakrili svoje sinove na odgovarajućem mestu izvan grada, kako bi ovi mogli odne- ti Davidu vesti o onome što je utanačeno. Shodno tome, oni sada k njima poslaše jednu sluškinju od poverenja, kako bi im odnela vesti o Avesa- lomovom savetovanju i zapovedila da isto dostave Davidu najvećom mo- gućom brzinom. Primivši obavesti, sinovi prvosveštenika nisu okle- vali, već odmah kretoše noseći naloge svojih očeva stoga što behu pos- većeni i odani izvršioci, pa sudeći da su brzina i odlučnost najbolji znaci verne službe, oni pohitaše da se sretnu s Davidom. Ali ih jedan konjanik vide kada behu dva furlonga od grada i o njima obavesti Avesa- loma, koji smesta posla ljude da ih zarobe; ali kada sinovi sveštenika spaziše ovo, oni skretoše s puta i uputiše se ka jednom selu po imenu Vaurim; tamo oni zatražiše od neke žene da ih sakrije i omogući im iz- bavljenje. Ona ih posluša, te uz pomoć užeta spusti mladiće u bunar, pa postavi vunene gužve preko njih; a kada oni koji su ih gonili dođoše do nje i upitaše je da li ih je videla, ona ne odreče da ih je susrela, jer da su oni čak i ostali kod nje neko vreme, ali da su, kako reče, potom otišli svojim putem; pa im još i proreče da će ih, ukoliko ih budu neposredno sledili, sigurno uhvatiti; ali kada ih ni posle dugog gonjenja ipak ni- su uspeli da sustignu, oni se vratiše nazad u grad. Videvši da su se lju- di iz potere vratili odakle su i pošli, i da više nema mesta strahu da će mladići biti uhvaćeni, žena ih izvучe užetom, i zatraži da nasta- ve putovanje, što oni i učiniše, pri čemu upotrebiše svu svoju revnost da bi put priveli kraju, te stigli do Davida i precizno ga obavestili o svim savetima datim Avesalomu. Saslušavši sve, David zapovedi onima koji behu s njim da tokom noći pregaze Jordan, i to smesta, prekinuvši svako oklevanje.

8) Ali Ahitofel, posle odbacivanja njegovog saveta, usede na magarca i odjaha do svoje vlastite zemlje Gilon, pa, pozvavši svu svoju porodicu na skup, on im tačno prenese kakav je savet dao Avesalomu, ali budući da ovaj njime nije bio ubeđen, Ahitofel reče da će Avesalom očigledno po- stradati, i to u ne tako dugom vremenu, te da će ga David savladati i po- vratiti svoje kraljevstvo. Zbog takvog raspleta Ahitofel reče da je bolje

KNJIGA SEDMA

305

da on samom sebi oduzme život slobodnom voljom i dostojanstveno, nego da bude izložen Davidovoj kazni stoga što je radio protiv njega i sas- vim na strani Avesaloma. Nakon što im je ovo izgovorio, on pođe do najskrivenije sobe u svojoj

kući, i tamo se obesi. Takav je, dakle, bio kraj Ahitofela koji je samom sebi presudio. A kada ga njegovi rođaci skino- še s konopca, pobrinuše se za njegovu sahranu. Što se tiče Davida, on je, kao što smo rekli, prešao Jordan i stigao do Mahanajima, u svakom pogledu krasnog i snažnog grada; a svi ga ugledni ljudi zemlje primiše s velikim zadovoljstvom, jednako zbog stida što je bio prisiljen da po- begne [iz Jerusalima], i zbog poštovanja što su ga prema njemu gajili dok je još živio u blagostanju. Ovi prvaci Mahanajima behu Varzelaj Galaća- nin, i Sifar, vladar među Amonitima, kao i Mahir, glavni upravitelj Galada. Svi ga oni opremiše obiljem potrepština i za njega i njegove pratioc, toliko da ovima više nije trebalo ni postelja ni prekrivača za njih, niti vekni hleba a ni vina; štaviše, oni im dopremiše i mnogo stoke za klanje, kao i svega potrebnog za okrepljenje kada su bivali iscr- pljeni, zajedno sa obiljem drugih stvari neophodnih za život.

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE AVESALOM, NAKON ŠTO JE PORAŽEN, BIO UHVAĆEN NA DRVETU
U KOJEM MU SE UPLELA KOSA, I POTOM UBIJEN

1) Takvo je bilo stanje Davida i njegovih sledbenika; ali je Avesalom sabrao veliku vojsku Jevreja kako bi se suprotstavio svom ocu, te je na- pokon i sam prešao reku Jordan, i ulogorio se nedaleko od Mahanajima, u zemlji Galaćana, naimenovavši Amasu za glavnog zapovednika sveg ljud- stva, umesto svog rođaka Joava. Otac ovog Amasa bio je Itra a majka Avi- geja: ona i Seruja, majka Joavova, bile su Davidove sestre. Ali kada David prebroja svoje sledbenike, i nađe da ih ima oko četiri hiljade, on se re- ši da ne okleva čekajući da ga Avesalom napadne, već postavi nad ljud- stvom starešine hiljada i stotina, a celu vojsku podeli na tri dela, od kojih je jedan poverio Joavu, drugi Avisaju, Joavovom bratu, a treći Itaju, svom prijatelju i saradniku koji je došao iz grada Gata; a kada se pokaza željan da se i sam bori među njima, njegovi mu prijatelji to ne dopusti- še, a ovo njihovo odbijanje bilo je zasnovano na veoma mudrim razlozima: „Jer“, rekoše, „ukoliko budemo pobeđeni dok je David s nama, izgubiće- mo sve dobre nade da se možemo povratiti; ali ukoliko bude poražen sa- mo jedan deo naše vojske, preostali mu se delovi mogu vratiti, i tako se pripremiti veća sila, dok će neprijatelj prirodno pretpostaviti da on ima i drugu vojsku sa sobom.“ David je bio zadovoljan ovim njihovim sa- vetom, te reši da sam ostane u Mahanajimu. I tako, šaljući svoje prija- telje i zapovednike u bitku, on zatraži od njih da pokažu svu moguću rev- nost i odanost, i da imaju na umu kakve su sve dobrobiti primili od nje- ga, koje, ako i nisu bile odviše velike, ipak nisu bile ni sasvim bezna- 306

JUDEJSKE STARINE

čajne. I još ih zamoli da poštede mladog Avesaloma, da ne bi neka ne- sreća zadesila i njega, Davida, kada bi ovaj bio ubijen; i s tim rečima on posla svoju vojsku u bitku, i pozele im pobeđu.

2) Tada Joav postavi svoju vojsku u borbeni poredak naspram neprija- telja u Velikoj ravnici, na mestu gde je imao šumu iza sebe, a Avesalom je takođe doveo vojsku u polje nasuprot njemu. Po započinjanju bitke obe strane izvedoše velika dela snage i smelosti; jedna se strana izlagala najvećim opasnostima, i uz svu raspoloživu revnost, kako bi David mo- gao povratiti svoje kraljevstvo; ali ni druga strana ni u čemu nije zao- stajala, bilo u činjenju ili u podnošenju, kako Avesalom ne bi bio lišen

tog istog kraljevstva i bio kažnjen od strane oca za svoj bezočan poku- šaj prevrata. Osim toga, oni koji behu brojniji vodili su računa da ne budu poraženi od one nekolicine koja je bila sa Joavom i drugim zapo- vednicima, jer bi to bila još i veća sramota po njih, dok su se, tome na- suprot, Davidovi vojnici srčano borili da nadvladaju tako mnogo dese- tina hiljada što ih je neprijatelj imao sa sobom. Naposljetku, Davidovi ljudi ipak izađoše kao pobjednici, budući nadmoćniji u ličnoj snazi i vštini ratovanja, te se tako upustiše i u gonjenje preostalih neprija- telja koji bežahu kroz šume i doline. Neke od ovih uzeše kao zaroblje- nike, druge ubiše, te se dogodi da ih je tog dana palo oko dvadeset hilja- da, i to manje u borbi a više u bekstvu. Ali su Davidovi ljudi s posebnom žestinom jurili Avesaloma, jer je on bio lako prepoznatljiv po svojoj visini i lepoti. I on sam je bio veoma uplašen da ga se neprijatelji ne domognu, te je stoga uzjahao kraljevu mulu i pobjegao; ali kako je bio no- šen s velikom silinom i u brzom pokretu kao da mu je telo sasvim laga- no, on uplete kosu u velike grane kvrgavog drveća koje se širilo na sve strane, i tamo se obesi na potpuno iznenađujuć način; a što se tiče nje- gove životinje ona nastavi dalje veoma okretno, kao da joj gospodar još uvek sedi na leđima; ali on, viseći u vazduhu među granjem, beše uhvaćen od strane neprijatelja. Kada je jedan od Davidovih vojnika video Avesa- lomov udes, on o tome obavesti Joava, a kada mu zapovednik reče da će mu dati pedeset šekela ukoliko nacilja i ustreli Avesaloma, ovaj mu odgo- vori: „Ne bih ubio sina svog gospodara i kad biste mi dali hiljadu še- kela, posebno zato što smo svi mogli čuti da je on zatražio da taj mladi čovek bude pošteđen.“ Ali mu Joav naloži da mu pokaže mesto na kojem je video da visi Avesalom, pa kada ga ovaj pokaza, Joav ga pogodi u srce i na mestu ubi, a njegove štitonoše stadoše oko drveta, pa skidoše mrt- vo telo koje potom baciše u veliki jaz izvan vidokruga i nabacaše go- milu kamenja na njega sve dok jama nije bila sasvim ispunjena, dostižući jednako izgled i veličinu kakve grobnice. Tada Joav oglasi povlačenje i opozva vojnike od daljeg gonjenja neprijateljske vojske, kako bi poštedeo svoje sunarodnike.

3) Avesalom je za sebe bio podigao mermerni stub u Kraljevom dolu, dva furlonga udaljen od Jerusalima, koji je nazvao Avesalomovom glavom, rekavši da će, ukoliko mu i deca budu ubijena, bar njegovo ime ostati na tom stubu; on je imao tri sina i kćer koja se, kao što smo rekli, zvala

Tamara, i koja je, nakon što se udala za Davidovog unuka Rovoama, rodi- la sina po imenu Avijam, koji je nasledio kraljevstvo svog oca; ali ćemo o ovome govoriti u delu ovih naših pripovesti koji će tome biti pri- mereniji. Posle, pak, smrti Avesalomove, narod se razide i svaki je po- šao svojoj kući.

4) Ali se dogodilo da je Ahimas, sin prvosveštenika Sadoka, došao do Joava i zatražio dopuštenje da može otići do Davida i javiti mu o pobjedi, te mu doneti dobre vesti da mu je Bog podario svoju pomoć i na- klonost providenja. Ipak, Joav nije udovoljio njegovom zahtevu, već mu reče: „Zar ćeš ti, koji si uvek bio glasnik dobrih vesti, sada poći i upoznati kralja sa sinovljevom smrću?“ Te tako zatraži da Ahimas od na- mere odustane. Zatim pozva Kusija, i njemu poveri isti zadatak, da prene- se kralju ono što je video. Ali kada posle odlaska ovoga Ahimas ponovo zatraži da i on bude taj koji će otići kao glasnik, uverivši Joava da će preneti samo ono što se odnosi na pobjedu a ne i na Avesalomovu pogi- biju, Joav mu dozvoli da pođe do Davida. On krete putem prečim od onog kojim se drugi glasnik uputio, a kojeg niko drugi nije znao, te stiže do Davida pre Kusija. I kako je David sedeo između kapija⁹⁰,

izgledajući na- ilazak nekoga ko će doći iz bitke i saopštiti mu kako je ona tekla, jedan od osmatrača vide Ahimasa kako trči, i pre no što je mogao razabra- ti ko je taj, dojavu Davidu da je video nekog ko mu dolazi, a koji pokazuje da je blagovesnik. Malo potom, međutim, osmatrač ga obavesti da dolazi i drugi glasnik, na šta kralj odgovori da i ovaj mora biti glasnik dobra; no utom je osmatrač prepoznao Ahimasa koji beše veoma blizu, te prenese kralju da je to sin prvosveštenika Sadoka koji trkom dolazi. Ovime Da- vid beše veoma zadovoljan, jer reče da je on glasnik dobrih vesti, i dono- si mu takve novosti iz bitke kakve on i priželjkuje da čuje.

5) Još dok je kralj ovo izgovarao, pojavi se Ahimas i duboko se poklo- ni, a kada ga kralj upita o bici, on reče da mu donosi dobre vesti o pobe- di i ponovo zadobijenoj vlasti. A kada kralj dalje upita šta mu ima reći o njegovom sinu, on reče da je naglo pošao čim je neprijatelj poražen, ali da je čuo veliku graju od onih koji su gonili Avesaloma, i da više nije stigao saznati, zbog žurbe kojom je pohitao kada ga je Joav poslao da oba- vesti kralja o pobedi. Ali kada i Kusi potom pristiže i ukaza duboko poštovanje kralju, ovaj i njega upita o sinu, i dobi odgovor: „Ista sudbi- na koja je zadesila tvoje neprijatelje pripala je i Avesalomu." Ove reči nisu dopustile bilo kralju bilo njegovim vojnicima da se vesele pobedi, iako je ona bila odista velika; već se David pope do najvišeg dela gra- da, i stade naricati za svojim sinom, udarajući se u grudi i čupajući ko- se, mučeći se na svaki način, i vičući: „O, sine moj! Voleo bih da sam i sam umro, i s tobom dovršio svoje dane!" jer je po prirodi bio nežnih osećanja, a posebno je nosio duboko saosećanje za ovog svog sina. Ali ka- da vojska i Joav čuše da kralj tuguje za Avesalomom, osećali su se odviše posramljenim da uđu u grad poput pobednika, već se pojavise pogruženi, u suzama, kao da su potučeni. Pa dok se kralj pokrivao i žalobno oplaki- vao sina, Joav dođe do njega i uteši ga, rekavši: „O, moj kraljevski gos- 308 JUDEJSKE STARINE

podaru, ti nisi svestan kakvu ljagu na sebe bacaš ovime što činiš, jer izgledaš kao da mrziš one koji te vole i koji su zbog tebe prošli kroz opasnosti, da mrziš i sebe i svoju porodicu, a da voliš one koji behu tvoji najljući neprijatelji, i da želiš da se pridružiš onima kojih vi- še nema i koji su pravično usmrćeni; jer da je Avesalom zadobio pobedu, i čvrsto se ustoličio u kraljevskoj vlasti, nijedan od nas ne bi ostao u životu, već bismo svi, počevši od tebe i tvoje dece, bedno postradali, a neprijatelji naši ni suzu ne bi pustili već bi se veselili, kaznivši čak i one koji bi se sažalili nad našim nesrećama. A ti se, evo, ne sti- diš da činiš ovako u slučaju svog najgoreg neprijatelja koji se, uprkos tome što ti je sin, pokazao tako na smrt zlobiv prema tebi. Ostavi se, onda, svog nerazumnog žalovanja, pa iziđi da te vide tvoji vojnici, i uz- vrati im hvalom na revnost koju su pokazali boreći se za tebe; jer ću ja lično koliko danas ubediti narod da te napusti i kraljevstvo poda dru- gome, ukoliko nastaviš da se ovako ponašaš; i tako ću učiniti da za- ista imaš rašta gorko žaliti i tugovati." Ove Joavove reči učiniše da kralj prestane naricati, jer ga dovedoše do uviđanja svoga položaja. Te tako David promeni odeću i pokaza se izgledom pristalim da bude viđen od strane mnoštva, pa sede kraj kapija, što se razglasi među ljudi- ma, te svi zajedno dotrčaše do njega i pozdraviše ga. I tako je, dakle, bi- lo okončano trenutno stanje Davidovih poslova.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO SE DAVID, NAKON ŠTO JE POVRATIO SVOJE KRALJEVSTVO, POMIRIO
SA SIMEJOM I SIVOM, I POKAZAO VELIKU NAKLO- NOST PREMA
VARZILAJU; I KAKO JE, POVODOM DIZANJA POBU- NE, UČINIO AMASU
ZAPOVEDNIKOM NJEGOVOG LJUDSTVA, KAKO BI GONIO SEVU; ALI JE
AMASU UBIO JOAV

1) Oni Jevreji koji su bili s Avesalomom, i koji su se povukli iz bit- ke, po svom povratku kući poslaše glasnike u svaki grad s obaveštenjem o milostima što im ih je udelio David, i o slobodi koju im je omogućio, izbavivši ih iz mnogih i velikih pogibelji. Ali su žalili što — na- kon njihovog odbijanja njegovog prava na kraljevstvo, i poveravanja vla- sti drugom upravitelju kojeg su sami postavili i koji je već mrtav — ni- su sada zamolili Davida da odustane od gneva prema njima i ostane im prijatelj kakav je i pre bio, te da nastavi sa staranjem o njihovim poslo- vima i ponovo preuzme kraljevstvo. Ovo je bilo tako često nagoveštava- no Davidu, da, pri takvom stanju stvari, on posla po prvosveštenike Sa- doka i Avijatara, kako bi govorili sa vladarima plemena Jude, upozora- vajući ih da bi bilo sramota kada bi druga plemena izabrala Davida za kralja pre njih, „a ovo tim pre", reče on, „što ste istoga roda sa mnom, i delimo zajedničku krv." On glasnicima takođe naloži da im prenesu da zapovednik protivničkih snaga, Amasa, koji, iako je bio sin njegove ses-

KNJIGA SEDMA

309

tre, ipak iije nagovarao narod da povrati kraljevstvo Davidu, može od ovoga očekivati ne samo pomirenje, jer je ono već odobreno, već i vrhov- no zapovedništvo nad vojskom koje mu je i Avesalom bio dodelio. Shod- no ovim uputstvima, nakon što su razgovarali sa starešinama pleme- na, i preneli ono što im je kralj zapovedio, Sadok i Avijatar nagovori- še Amasa da se poduhvati brige o Davidovim poslovima. Tako naposlet- ku Amasa nagovori ovo pleme da smesta pošalje izaslanike Davidu, te da ga preko njih zamoli da se vrate u njegovo kraljevstvo. Isto uradiše svi Izraeliti, pod sličnim Amasinim nagovorom.

2) Nakon što je primio izaslanike, David je pošao u Jerusalem, a ple- me Judino bilo je prvo koje je došlo da sretne kralja kraj reke Jordana. Do- šao je i Simej, sin Gerov, sa hiljadu ljudi koje je doveo iz plemena Venija- minovog, i Siva, oslobođeni rob Saulov, sa svojom petnaesticom sino- va i svojih dvadesetoro slugu. Svi ovi, baš kao i pleme Judino, napravi- li su most [od čamaca] preko reke, kako bi je kralj i oni koji behu s njim mogli lako preći. Pa čim je on stigao do Jordana, pleme ga Judino pozdra- vi. Simej se takođe pope na most, te se dohvati Davidovih nogu i zamoli ga da mu oprosti zato što ga je uvredio, i da ne bude odviše ljut prema nje- mu niti da njega uzme za primer strogosti pod svojom novom vlašću; već da uvaži njegovo pokajanje zbog zanemarivanja svojih obaveza kao i to da se pobrinuo da među svima bude prvi koji mu je došao. Dok je on ovako pre- klinjao kralja terajući ga na sažaljenje, Avisaj, Joavov brat, reče: „Neće li ovaj čovek umreti zbog toga što je ružio kralja kojeg je Bog postavio da vlada nad nama?" Ali se David okrete k njemu i odgovori: „Zar nika- da nećete odustati, vi sinovi Serujini? Ne dižite, molim vas, nove ne- sreće i pobune među nama, sad kada je prethodna okončana; jer ne želim da zaboravite da danas počinje moja vladavina, te se zato zaklinjem da ću op- rostiti svim uvrediocima zaslužene kazne, ne zamerajući nikome za ono što je zgrešio. „Budi zato", reče, „o, Simeju, spokojan, i uopšte se ne boj da ćeš biti ubijen." I tako mu se ovaj najdublje pokloni, i pođe dalje.

3) I Mefivostaj, Saulov unuk, srete Davida, odeven u prosjačku odeću i sa zapuštenom kosom; jer nakon što je David pobjegao on je bio u takvoj žalosti da više nije skraćivao kosu, niti je prao odeću, osuđujući sebe na podvrgavanje takvim ispaštanjima zbog promene u kraljevim prilika. Ispostavilo se da je bio nepravедno oklevetan kod kralja od strane Sive, njegovog posilnog. Kada je pozdravio kralja i poklonio se u znak strahopoštovanja, David ga upita zašto nije s njim napustio Jerusaleim i pridružio mu se za vreme bekstva. Mefivostaj odgovori da za ovaj nepri- lični postupak duguje Sivi, zato što se, nakon što mu je naređeno da pri- premi stvari za polazak s kraljem, ovaj za to uopšte nije pobrinuo, već ga je gledao kao da nije ništa više od običnog roba; „i zaista“, reče, „da sam imao noge zdrave i jake, nikada te ne bih napustio, jer bi ih mogao upo- trebiti za bekstvo; ali ni to nije sve od uvreda što mi ih je naneo Siva, sprečivši me u dužnosti prema tebi, moj gospodar, već me je pored to- ga i klevetao, i o meni govorio laži što ih je sam izmislio; ali znam da tvoj um neće uvažiti ove lažne optužbe, već da je pravično

nastroyen i 310 JUDEJSKE STARINE

naklonjen istinn, zbog čega je takođe u tvoju korist prevladala volja Bo- žija. Jer kada si život traćio u najvećoj opasnosti od mog dede i kada je potom, zbog toga, čitava naša porodica mogla pravedno biti uništena, ti si se pokazao blagim i milosrdnim, i zaboravio si sve te uvrede kada si s pravom, da si ih držao u sećanju, mogao pokazati svoju moć u našem kažnjavanju; ali ti si mi dosudio da budem tvoj prijatelj i svakog me dana gostio za svojim stolom, i ničeg mi nije nedostajalo od onog što bi kakav tvoj rođak koga najviše poštuješ mogao očekivati.“ Nakon što je ovo iz- govoreno, David se reši da niti kazni Mefivostaja, niti da osudi Sivu zato što je lagao svog gospodara; već mu reče da budući da je [prethodno] dodelio čitavo njegovo imanje Sivi, stoga što on nije pošao s njime, tako će mu [sada] obećati oproštaj i narediti da mu bude povraćena jedna po- lovina ovog nasleđa. Ali na ovo Mefivostaj odgovori: „Neka ipak Siva zadrži sve; meni je dovoljno da si ti povratio svoje kraljevstvo.“

4) David nadalje zatraži da mu se Varzilaj Galaćanin, taj veliki i valjani čovek, i onaj koji mu je sabrao tako obilnu ispomoc u Mahanaji- mu i štitio ga sve do Jordana, pridruži u Jerusaleimu, jer mu je obećao da će se u starosti ophoditi prema njemu sa svim mogućim poštovanjem, a sada je želeo da se za njega postara i pruži mu svaku brigu. Ali je Varzi- laj bio toliko željan da živi u svojoj kući, da zamoli kralja za izvinjenje i dozvolu da ga ne mora posećivati, rekavši uz to da su njegove godine odviše brojne da bi uživao u zadovoljstvima [dvora], budući da je on ta- da imao osamdeset godina te je otuda već sve pripremio za svoju sahranu i smrt; te tako on zatraži da samo time bude nagrađen, i odbi kralja, jer zbog svojih godina nije imao sklonosti prema hrani ili piću, a i njegove uši behu odviše ogłuvele da bi čule zvuk svirala, ili melodije drugih instrumenata, takve u kojima oni što žive s kraljem mogu uživati. Kada on ovo zatraži tako vatreno, kralj mu reče: „Otpustiću te, ali mi moraš dati svoga sina Simhama, kome ću, umesto tebi, moći da udelim svaku do- brobit.“ Tako Varzilaj ostavi sina sa kraljem i, odavši mu poštovanje, požele mu takav završetak svih njegovih poslova kakav je u saglasnosti s njegovim vlastitim htenjima, pa se vrati kući. A David dođe do Galgala, vodeći sa sobom polovinu ljudstva [Izraela], i [čitavo] pleme Judino.

5) Najugledniji ljudi zemlje dođoše, pak, k njemu u Galgal vodeći sta- novništvo, i požališe se na pleme Judino da je tajno došlo do Davida i tako učinilo prekršaj, s obzirom da su svi morali biti združeni i ravnoprwni i sa jednom i istom namerom, da se sa njim susretnu. Ali sta- rešine plemena Judinog zamoliše ostale da ne budu

nezadovoljni time što su preduhitreni; jer, rekoše, „mi smo Davidovi rođaci i samo zbog toga mi pre svih brinemo za njega i volimo ga, te smo otuda prvi do nje- ga i došli“, dodavši da oni ipak nisu zbog svog ranog dolaska primi- li nikakve poklone od kralja, takve koji bi u njima koji dolaze poslednji mogli stvoriti ma kakvu nelagodu i uznemirenje. Ipak, i pošto ovo iz- govoriše starešine plemena Jude, prvaci ostalih plemena se ne umiri- še, već rekoše dalje: „O, braćo, mi ne možemo drugo do čuditi vam se ka- da ste kralja nazvali samo vašim rođakom, s obzirom na to da je on od Bo-

ga primio moć nad svima nama zajedno zato da bi nas sve morao uvažava- ti kao rođake; jer celi narod ima jedanaest delova u sebi, i vaš je stoga samo jedan deo, dok je naš, povrh toga, i stariji od vašeg; otuda se niste poneli pravično kada ste došli do kralja na ovaj kradomičan i od dru- gih utajen način.“

6) Za vreme dok su se starešine ovako raspravljale, jedan opaki čo- vek koji je nalazio zadovoljstvo u svakovrsnim podbunjivanjima (njegovo ime bilo je Seva, sin Vihrijev, iz plemena Venijaminovog), ustade usred mnoštva, pa povika, ovako im govoreći: „Mi nemamo udela u Davidu, ni- ti nasleđa u sinu Jesejevom.“ A kada uputi ove reči, on zaduva u trubu i objavi rat protiv kralja; a svi okupljeni napustiše Davida i pođoše za Sevom; jedino pleme Judino ostade s kraljem i smesti ga u njegovu kraljev- sku palatu u Jerusalimu. A što se tiče inoča sa kojima je njegov sin Ave- salom ležao, David ih preseli u drugu kuću, i naredi onima koji su se o njima starali da im obezbede obilje potrepština, ali da mu više nikada ne prilaze. Takođe je naimenovao Amasa za zapovednika svojih oružanih snaga, i dade mu isti onaj visoki položaj što ga je ranije zauzimao Joav; pa mu odmah zapovedi da od plemena Jude sakupi što je brojnije ljudstvo, i da dođe k njemu u roku od tri dana, kako bi mu mogao uručiti svu svoju vojsku i poslati ga da se bori protiv [Seve] sina Vihrijevog. Ali kada je Amasa izišao, i ponešto oklevao u sakupljanju vojske te se još nije vraćao, trećega dana kralj reče Joavu: „Nije umesno da pravimo ma kakvo odlaganje ovog pohoda protiv Seve, da ne bi on sam stigao da okupi broj- nu vojsku i postao uzrokom velike nesreće, pogodivši naše prilike te- že od samog Avesaloma. Zbog toga ti bar nemoj više čekati, već uzmi ono- liku vojnu silu koliko je trenutno imaš pri ruci, to jest onih [starih] šest stotina vojnika i svog brata Avisaja, pa pođi u poteru za našim neprijateljem, i nastoj da se sukobiš s njim gde god da ga sustigneš. Po- žuri da ga preduhitriš, da se ne bi domogao kakvih branjenih gradova i prouzrokovao nam mnogo truda i patnje pre no što ga uspemo uhvatiti.“

7) Tako se Joav bez odlaganja i velikom brzinom pokrete iz Jerusa- lima u poteru za Sevom, uzevši sa sobom svog brata i onih šest stoti- na ljudi, te izdavši naređenje ostatku vojske koja je ostala u Jerusalimu da ga prati; pa kada stiže u Gavaon, selo koje se nalazi na četrdeset fur- longa udaljenosti od Jerusalima, Amasa dovede veliku vojsku sa sobom, i presrete Joava. Joav je imao pripasan mač, i svoj prsni- k preko grudi, pa kada Amasa dođe blizu da ga pozdravi, Joav se veoma potru- di da mu mač ispadne takoreći slučajno; tako ga on podiže sa tla, i dok se približa- vao Amasi koji je tada bio blizu njega, kao da će ga poljubiti, on ga ščepa za bradu jednom rukom, a drugom, u kojoj je držao mač, ovoga snažno ubo- de u trbuh, i na mestu ga ubi. Ovaj bezbožni i nadasve gnusni zločin Jo- av je počinio nad valjanim mladićem i svojim rođakom, i takvim koji mu nikakvu uvredu nije skrivio, i to samo zbog ljubomore što će ovaj do- biti zapovedništvo nad vojskom, i biti jednakog dostojanstva s njime kod

kralja; a zbog istog je razloga nekada ubio i Avenira. Ali što se ti- će tog 269
 zločina, njemu je smrt brata Asaila davala privid osvete i 312 JUDEJSKE STARINE
 omogućila mu podesan izgovor, učinivši taj zločin oprostivim; ali u ovom
 Amasinom ubistvu nije bilo takvog zaklanjanja. Nakon što je tako ubio ovog
 zapovednika, Joav nastavi da goni Sevu, ostavivši sa mrtvim telom jednog čoveka
 kome je bilo naloženo da naglas objavi vojsci kako je Amasa pravično ubijen i
 zaslužen kažnjen. „Ali“, reče on, „ukoliko ste uz kralja, sledite Joava kao svog
 zapovednika i Avisaja, Joavovog brata.“ Ipak, budući da je telo ležalo na putu i da je
 celokupno ljudstvo dotr- čalo do njega, gde je, kao što je obično slučaj s mnoštvom,
 stajalo čudeći se, onaj koji je čuvao telo pomeri ga odatle i odnese do jednog mesta
 vrlo udaljenog od puta, gde ga položi na zemlju i pokri svojom odećom. Nakon što je
 to učinjeno, cela vojska nastavi da sledi Joava. Kako je on gonio Sevu kroz čitavu
 zemlju Izraela, najzad mu neko dojavio da se ovaj nalazi u jednom snažnom gradu
 zvanom Avel-Vet-Maha. Joav se zato uputi tamo, i postavi vojsku oko njega,
 ukopavši je svuda uokolo, te naredi ljudima da potkopaju zidine i razruše ih; a
 budući da mu narod u gradu to ne dopus- ti, on beše veoma nezadovoljan njima.

8) Tu se, međutim, nađe jedna poreklom neznatna žena, pa ipak veoma umna i
 promućurna, koja se, videvši svoj rodni grad izložen krajnjoj nevolji, pope na zid i,
 ponad sukobljenih ljudi, pozva Joava; a kada on dođe do nje, ona mu počne govoriti
 da „Bog postavlja kraljeve i zapoved- nike vojski kako bi mogli smicati neprijatelje
 Jevreja i zavoditi sve- opšti mir među njima; ali ti, Joave, nastojiš da razoriš i istrebiš
 jednu od prestonica Izraelita, koja ti ni za kakvu uvredu nije kriva.“ Ali on odgovori:
 „Bog nastavlja da bude milosrdan prema meni: raspo- ložen sam da izbegnem
 ubijanje ma kog od ljudi, i još manje da razorim grad; a ako mi ljudi izruče Sevu, sina
 Vihrijevog, koji se pobunio pro- tiv kralja, ja ću prekinuti opsadu i povući vojsku s
 ovog mesta.“ Čim je žena čula Joavove reči, ona zatraži od njega da na neko vreme
 prekine s opsadom, jer će nastojati da on dobije glavu svog neprijatelja izbačenu iz
 grada. Tako ona siđe do sugrađana, i reče im: „Hoćete li biti toliko ne- razumni da
 bedno postradate zajedno sa decom i ženama vašim, zbog jed- nog podlaca o kome
 niko od vas ništa ne zna? I hoćete li da njega imate za kralja umesto Davida koji je
 prema vama bio tako veliki dobrotvor, te ćete jedini suprotstaviti svoj grad ovakvoj
 moćnoj i snažnoj vojsci?“ Tako ženino mišljenje prevlada, i oni odsekoše glavu Sevi i
 izbacili je Joavovoj vojsci. Kada ovo bi urađeno, kraljev zapovednik zatrubi pov-
 lačenje i prekide opsadu. A kada se vratio u Jerusalem, kralj ga ponovo na- imenova za
 vojskovođu celog naroda. Kralj takođe postavi Venaju za zapo- vednika stražara i
 onih šest stotina ljudi, kao i Adorama za nadzorni- ka ubiranja poreza, a Savatija i
 Ahilaja za letopisce. Seju je postavio za pisara, a Avijatar i Sadok ostadoše
 prvosveštenici.

KNJIGA SEDMA

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO SU JEVREJI IZVAVLJENI OD GLADI KADA SU IM GAVAONJA- NI
 PRIZVALI KAZNE ZA ONE ME^U NjIMA KOJI NEKADA BEHU UBIJENI; A
 TAKOĐE I KAKVE SU VELIKE PODUHVALE PROTIV FILISTINACA IZVELI
 DAVID I DRUGI VALJANI LJUDI OKO

NjEGA

1) Nakon ovoga, a u vreme kada je zemlja bila veoma izmučena velikom glađu,
 David usrdno moljaše Boga da bude milosrdan prema svom narodu, i da njemu,

kralju, otkrije uzrok ove pošasti kao i to i kakav se lek može naći za takvo stradanje. A kada proroci odgovoriše da Bog ovim daruje osvetu Gavaonjanima prema kojima se kralj Saul poneo zlo jer je izdajom neke među njima pobio, ne držeći se zaveta kojim su im se Jošua i senat jednom zakleli na prijateljstvo. Ako će, otuda, reče Bog, kralj dozvoliti da budu osvećeni pobijeni Gavaonjani na način na koji oni to žele, On obeća da će se pomiriti s Jevrejima i osloboditi ljude od bede u kojoj su se našli. Čim, dakle, kralj uvide da je upravo to ono što Bog od njega za- hteva, on posla po Gavaonjane i upita ih za njihove prohteve; a kada oni zatražiše da im se izruče sedmorica potomaka Saulovih kako bi bili kažnjeni, David ih posluša i izruči tražene, osim što poštedi Mefi- vostaja, sina Jonatanovog. Tako, kada Gavaonjani dobiše ove ljude, oni ih kazniše kako su našli za shodno; posle čega Bog počeo slati kišu, i obnovi zemlju, učinivši da kao i obično donosi plodove oslobodivši je suše, tako da zemlja Jevreja ponovo procveta. Nešto kasnije kralj ponovo povede rat protiv Filistinaca, kojom prilikom se zbio sledeći događaj: nakon što se bitka okonča pobedom Jevreja, ovi počeli goniti protiv- nika, pri čemu David ostade sam u poteri; a kada se posve umorio, njega opazi jedan od neprijateljskih vojnika po imenu Amon, sin Arafov, koji beše jedan od sinova divova. Ovaj je uz sebe imao koplje čija je drška te- žila tri stotine šekela, i pancirni prsni od okova, kao i mač. On se okrete i silovito jurnu kako bi posekao Davida, neprijateljskog kralja, jer ovaj beše posve iscrpljen naporima. Ali se iznenada pojavi Avisaj, Joavov brat, i zakloni kralja svojim štitom, dok David leže na tle i oda- tle poseče neprijatelja. Njegova, pak, pratnja, videvši ovaj prizor nađe se u nelagodi zbog opasnosti u kojoj se obreo kralj, jer je ovaj bio izlo- žen najvećoj mogućoj pogibelji. Stoga mu se svi zapovednici zakleše da više nikada neće bez njih ići u bitku, da ne bi došlo do kakve veli- ke nesreće zbog njegove hrabrosti i srčanosti, te bi tako narod ostao li- šen onih koristi što ih sada uživaju njegovim posredstvom, ali i sve- ga onoga što bi kasnije mogli na uživanje zadobiti njegovim dugim pre- bivanjem među njima.

2) Kada je kralj čuo da su se Filistinci sakupili u gradu po ime- nu Gazara, on posla vojsku protiv njih, kojom prilikom se Sivehaj Hi- tit, jedan od Davidovih najodvažnijih ljudi, ponašao tako da zaslužuje najveću hvalu, jer je posekao veliki broj onih koji su se dičili da su ³¹⁴ JUDEJSKE STARINE potomstvo divova, i zbot toga se visoko gordili, te se otuda ovaj čovek može smatrati zaslužnim za pobedu Jevreja. Ali, i nakon ovog poraza Filistinci smogoše snage da opet povedu rat; a kada je David ponovo spremno poslao vojsku, dogodilo se da se njegov rođak Nefan u dvoboju borio protiv najvećeg među svim Filistincima i ubio ga, posle čega je ostatak nagnao u bekstvo. I mnogi su drugi takođe pobijeni u ovoj veli- koj bici. Međutim, malo posle ovoga, Filistinci podigoše logor u gra- du koji se nalazio nedaleko granice zemlje Jevreja. Sa sobom su imali čo- veka šest kubita visokog, koji je na svakoj šaci i stopalu imao po jedan prst više nego što ih ljudi prirodno imaju. Čovek koji je bio poslan protiv njega iz Davidove vojske bio je Jonatan, sin Simejov; on se s ovim divom borio u dvoboju i ubio ga; pa kako je time postao čovek koji je pre- okrenuo tok bitke, zadobio je najveći ugled zbog svoje smelosti. Što se tiče ubijenog Filistinca, on se takođe razmetao da pripada sinovima divova. Ali posle ove borbe Filistinci više nikada nisu vodili rat protiv Izraelita.

3) Tako je napokon David bio slobodan od ratova i opasnosti, te je ubuduće uživao u trajnom miru⁹¹, i sastavljao pesme i himne Bogu u ne- koliko vrsta metra; neke od ovih je, naime, napisao u trimetru, a neke u pentametru. Takođe je i pravio muzičke instrumente, i poučavao Levi- te da pevaju himne Bogu, jednako one na dan

sabata, i druge o danima raz- ličitih praznika. Sklop ovih instrumenata je bio s¹⁷leđi: viola je bi- la instrument od deset žica, i svirana je uz pomoć gudala; psalterion je imao dvanaest žica okidanih prstima; cimbala su bili široki i ma- sivni instrumenti, napravljeni od bakra. I ovoliko će biti dovoljno reći o ovim instrumentima, kako čitaoci ne bi bili posve neupoznati sa njihovom prirodom.

4) Svi ljudi koji su okruživali Davida bili su priznati po smelo- sti. Onih koji su bili najslavniji i najčuveniji po svojim delima bilo je trideset osmorica; a ja ću pripovedati o delima samo petorice njih, jer će toliko biti dovoljno da pokaže i vrline ostalih, budući da su svi bili jednako moćni da u datim okolnostima potčine zemlje i osvoje ve- like narode. Prvi od njih bio je Jesej, sin Ahimasov, koji je često iskakao pred neprijateljske odrede u nastupanju, i nije napuštao borbu sve dok ne bi posekao njih devet stotina. Sledeći je Eleazar, sin Dodov, koji se sa kraljem borio kod Arasama. Ovaj je čovek jednom prilikom, kada su Izra- eliti bili preneraženi brojnošću Filistinaca i potom se razbežali, ostao sasvim sam i napao neprijatelja, posekavši pri tom veliki broj njih sve dok mu se mač nije zalepio za pojas od krvi koju je prolio, i dok Izraeliti, videvši da Filistinci pred njim ustupaju, nisu sišli s ob- ližnjih brda i počeli ih goniti, zadobivši tada iznenađujuću i slavnu pobedu, dok je Eleazar sekao ljude a mnoštvo sledilo za njim i pljačkalo mrtva tela. Treći je bio Seva, sin Ilusov. Ovaj je čovek, koji kao da sam sobom čini čitavu vojsku, takođe jednom ostao sasvim sam u ratu protiv Filistinaca, kada su ovi podigli logor na mestu zvanom Lehi, i kada su se ostali Jevreji ponovo uplašili njihove vojske i pobegli; Seva je, pak,

nasrnuo n pobio mnoge Filistinice, a neke među onima koji nisu uspjeli da odole njegovoj snazi i silini udara pognao je pred sobom. Ovo su, dakle, bila dela ruku i hrabrosti što su ih izvela ova trojica. Nadalje, u vreme kada se David zatekao u Jerusalimu, a vojska Filistinaca iznena- da nasrnula na njega, on se pope na vrh tvrđave, koju smo već opisivali, kako bi ispitao Boga o ishodu bitke, dok je neprijateljski logor počio u dolini koja se proteže do grada Vitlejema, koji je dvadeset furlon- gaudaljen od Jerusalima. Tada je David rekao pratiocima: „Znamo mi je da imamo izvrsnu vodu u mom rodnom gradu [Vitlejemu], posebnu onu koja se nalazi u bunaru blizu kapije“, pitajući se da li među njima ima nekoga ko bi je doneo te da mogu piti, jer reče da bi u tom času radije imao nju nego kakvo veoma veliko blago. Kada su pomenuta trojica muževa čuli šta je kralj rekao, smesta su otrčali i probili se kroz samo srce neprijateljskog logora, te stigli do Vitlejema; a nakon što su zahvatili vodu, vratili su se ponovo kroz neprijateljski tabor svome kralju, toliko sme- lo da su Filistinci bili tako zapanjeni njihovom drskošću i odlučnošću, te su ostali mirni, ne pokušavši ništa protiv njih, praveći se kao da preziru njihovu malobrojnost. Ali kada je voda donesena kralju, on je ne htede piti, rekavši da je prispela zahvaljujući izlaganju i krvi od- važnih ljudi, te da je otuda nije ispravno piti. Već je on proli za Boga, kome uputi zahvalnost za izbavljenje ljudi. Posle ovih dolazi Avisaj, Jo- avov brat, jer je onujednom danu pobio šest stotinaljudi. Peti je Venaja, po rodu sveštenik; bivajući jednom prilikom izazvan od strane [dvojice] slavni ljudi u zemlji moavskoj, on ih je savladao svojom srčanošću. Pored ovih, izazvao ga je i jedan iz naroda Egipćana, koji je bio ogromne mase, a Venaja ga je ubio uprkos tome što nije bio naoružan, učinivši to neprijateljevim vlastitim kopljem kojeg je bacio na njega; jer ga je silom uspeo uhvatiti ukoštac, i oteti mu oružje dok je ovaj još bio živ i borio se, pa ga je tako probo ote- tim kopljem. I još nešto bi trebalo dodati već pomenutim poduhvatima ovog čoveka, bilo da je bio odista glavni među tim junacima, ili samo naličan ostalima. Naime, kada je Bog jednom prilikom poslao sneg, dogodilo se da se jedan lav uvukao i upao u neku jamu, pa budući da je njen otvor bio uzak bilo je očigledno da će postradati tako opkoljen snegom; pa tako, kada vide da nema načina da izađe i spa- se se, lav je zarikao. Kada je Venaja čuo divlju zver, on pođe prema njoj, pa, našavši je po buci koju je pravila, on siđe dole u jamu i, dok je zver nasr- tala, udari lava kocem koji se tu zatekao i na mestu ga ubi. I ostala tri- deset trojica behu slični ovima po svojoj srčanosti.

JUDEJSKE STARINE

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE DAVID PREBROJAO NAROD, ZBOG ČEGA SVI BEHU KAZNJE- NI; I KAKO JE BOŽIJE SAŽALJENJE UKINULO OVO KAZNJAVANJE

1) Kralj David je bio željan da sazna sa koliko mnogo desetina hiljada ljudi raspolaže, ali je pri tom zaboravio na Mojsijeve zapovesti što ih je ovaj nekada izdao⁹², da će ukoliko narod bude prebrojan, svi morati da plate Bogu pola šekela po svakoj glavi. Udovoljavajući želji, kralj nalo- ži Joavu, zapovedniku svog ljudstva, da pođe i prebroji sav narod; ali kad ovaj reče da nema potrebe za takvim prebrojavanjem, kralj se nije upustio u ubeđivanje, već mu naredi da ne okleva, i da istog trena pođe da prebroji Jevreje. Tako Joav uze sa sobom starešine plemena i pisare, i pođe širom zemlje Izraelita, te počeo beležiti koliko brojano beše narod, pa se posle devet meseci i dvadeset dana vrati u Jerusalim kralju, kome uruči ukupan broj

Jevreja bez plemena Venijaminovog jer još nije stigao prebrojati i to pleme, kao ni pleme Levita, jer se kralj u međuvremenu već pokajao što je zgrešio protiv Boga. Broj preostalih Izraelita bio je devet stotina hiljada ljudi koji su bili kadri da nose oružje i pođu u rat; ali samo ple- me Judino brojalo je četiri stotine hiljada ljudi.

2) Kada su proroci ukazali Davidu na to da je Bog ljut na njega, ovaj ga počeo moliti, tražeći da Bog bude milosrdan prema njemu i oprost mu greh. Ali mu Bog poslao proroka Natana da mu predloži izbor između tri stvari, od kojih može odabrati onu koja mu se najviše sviđa. Da li će- li da glad naiđe na zemlju i traje sedam godina, ili želi da ga snađe rat nakon kojeg će tri meseca biti podjarmljeni od strane njihovih neprija- telja, ili će, pak, Bog tokom tri dana poslati zaraznu bolest na Jevreje? Posrnuvši pod prinudom kobnog izbora velikih nesreća, David se nađe u muci, i užasno pometen; a kada mu prorok reče da nužno mora napravi- ti izbor, i još mu pri tom naloži da to mora učiniti brzo kako bi ono što je izabrano bilo preneseno Bogu, kralj se počeo sa sobom ovako pre- ispitivati: ukoliko bude zatražio glad, izgledaće kao da on ovu nesreću čini prebacujući je drugima, bez opasnosti po sebe — budući da on ima nagomilanu veliku zalihu žita — ali sa velikom štetom po sve ostale; u slučaju da izabere da bude nadvladan [od strane svojih neprijatelja] to- kom tri meseca, izgledaće da je rat izabrao stoga što oko sebe ima valja- ne ljude i snažna uporišta, te da se otuda s te strane ne mora ničega boja- ti; zato naposljetku izabra nesreću koja je zajednička kraljevima i njiho- vim potčinjenima, i u kojoj je strah ravnopravno prisutan na svim stra- nama; i još pre svega reče da je mnogo bolje pasti u ruke Božije, nego nje- govih neprijatelja.

3) Čim prorok sasluša ovo, on isto prenese Bogu, koji stoga poslao za- razu i pomor na Jevreje; i niti oni umirahu na jedan i isti način, niti je bilo moguće saznati o kojoj je bolesti reč. Ali je uistinu nesumnjivo harala jedna jedina užasna zaraza, iako ih je odnosila u deset hiljada vi- dova uzroka i okolnosti, koje oni koji behu pogađani nisu mogli razume-

ti; umirali su jedan za drugim, užasna pošast šćepala bi ih pre no što bi toga bili svesni i dovodila ih do iznenadnog kraja, pri čemu su neki ispuštali dušu trenutno, uz ogromne bolove i gorku jadikovku, a neki su bivali iznurivani svojom bolešću, sve dok naposljetku od njih ne bi ostalo gotovo ništa za sahranu, budući da su odmah po umiranju bivali potpuno sasušeni; neki behu gušeni uz grcaje žaljenja zbog onog što ih je snašlo, a ovi takođe bivahu i pogođeni iznenadnim pomračenjem vida; bilo je i onih koji bi, tek što su sahranili svoje rođaka, padali mrtvi, ne dovršivši posmrtnu obred. Sveu svemu, od ove je pošasti, koja je po- čela s jutrom i trajala do večernjeg časa, pomrlo sedamdeset hiljada lju- di. A kada je kralj pogledao u nebo, i video anđela kako preleće nad Jeru- salimom sa isukanim mačem, on reče Bogu da je opravdano da bude kažnjen onaj koji je pastir, ali da bi ovce morale biti pošteđene jer uopšte ni- su zgrešile; i on preklinjaše Boga da usmeri svoj bes prema njemu i nje- govoj porodici, ali da poštedi narod.

4) Kada Bog ču ovu molbu, on zaustavi zarazu, i poslao mu proroka Gada, i preko njega zapovedi Davidu da smesta pođe do gumna Orna Jevusejina, i tamo podigne oltar i prinese žrtve. Čuvši ovo, David ne odbi duž- nost već pohita do mesta na koje mu je ukazano. Orna je upravo bio zauzet vršidbom žita, pa kada vide kako mu dolazi kralj sa slugama, on istrča pred njih i stiže do kralja duboko se klanjajući: ovaj je čovek rodom bio Jevusit, ali i prisni prijatelj Davidov; upravo je to bilo razlogom što, nakon što je razorio grad, kralj ovome nije naneo nikakve štete, kao što smo već

274
malo ranije izneli. Orna sada upita: „Zbog čega je moj gospodar došao sluzi svoga kralja?“ na šta David odgovori da želi da od njega kupi gumno, no kako bi tu mogao podići oltar i prinositi žrtve. Na ovo Orna uzvraća da mu slobodno ustupa gumno, ali i plugove i volove za žrtvenu ponudu, i smerno zamoli Boga da primi njegovu žrtvu. Ali kralj odgovori da jasno shvata njegovu plemenitost i velikodušnost, te da prihvata njegovu dobronamernost, ali da želi da Orna zauzvrat prihvati novac za sve ponuđeno, jer nije pravedno nuditi žrtvu koja ništa ne košta. A kada Orna uzvraća da će onda biti učinjeno kako je kralju drago, ovaj od njega za pedeset šekela otkupi gumno, na kojem je, pošto podiže oltar, izveo bogoslužjenje i prineo žrtve-paljenice a takođe i žrtve pomirnice. Ovima je Bog ponovo bio umilostivljen, te postade opet blag prema Jevrejima. Ovde treba znati da je ovo bilo isto ono mesto na koje je Avram došao i ponudio svog sina Isaka kao žrtvu paljenicu, a kada je mladić bio spreman da bude zaklan, iznenada se, stojeći na oltaru, pojavio ovan kojeg je Avram žrtvovao umesto sina, kao što smo ranije priopovedali. Kada kralj vide da je Bog čuo njegovu molitvu i milosrdno primio njegovu žrtvu, on se odlučio da to mesto nazove *Oltarom naroda*, i da na tom mestu izgradi Bogu žrtvenik, a ove reči jasno su obznanile ono što će se kasnije dogoditi; jer mu Bog posla proroka, i reče mu da će njegov sin biti taj koji će tu podići oltar, onaj sin koji će posle njega preuzeti kraljevstvo.

JUDEJSKE STARINE

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE DAVID UČINIO VELIKE PRIPREME ZA PODIZANJE BOŽIJE KUĆE; I
KAKO JE, POSLE ADONIJEVOG POKUŠAJA DA OS-
VOJI KRALJEVSTVO, PROGLASIO SOLOMONA ZA VLADARA

1) Posle izricanja ovog proročanstva, kralj zapovedi da i stranci moraju biti prebrojani, što i bi učinjeno, te se pokaza da ih ima sto osamdeset hiljada. Od ovih je kralj osamdeset hiljada uposlio kao kamenoresce, a ostatku namenio da nosi građu, a nad radnicima je postavio tri hiljade pet stotina nadzornika. Takođe je za rad pripremio i veliku količinu gvožđa i bakra, kao i mnogo (i to vanredno velikih) kedrovih stabala koja su mu poslali Tirci i Sidonci, budući da je zatražio da ga snabdeju ovim drvetom. Zatim je svojim prijateljima rekao da su sve potrebne stvari sada pripremljene kako bi građu za zidanje hrama mogao ostaviti svome sinu koji će vladati posle njega, i kako je ovaj kasnije, budući da je veoma mlad i nevešt u takvim preduzećima, ne bi morao prikupljati, te bi otuda sa većom lakoćom mogao da dovrši delo.

2) Tako David pozva sina Solomona i naloži mu da, kada bude preuzeo kraljevstvo, izgradi hram Božiji, izgovorivši pri tom i ovo: „Želja mi je bila da sam izgradim hram, ali mi je On to zabranio zato što sam onečišćen krvlju i ratovima; ali je prerekao da će moj najmlađi sin Solomon biti taj koji će mu podići hram, i koji će biti nazvan po njegovom imenu. I još je obećao da će se o Solomonu starati onako kako se otac stara nad svojim sinom i da će zemlju Jevreja učiniti pod njim srećnom i to upravo u onome što je najveći od svih blagoslova, darujući joj mir i oslobodivši je od ratova i unutrašnjih pobuna. Budući, dakle“, reče David, „da te je Bog postavio za kralja i prenošio ti rođenje, nastoj da se pokazješ dostojnim ovog Njegovog providjenja u svakom pogledu, a posebno u verskom maru, u pravičnosti i hrabrosti. Takođe se drži Njegovih zapovedi i Njegovih zakona koje nam je doneo Mojsije, i ne dozvoli drugima da ih prekrše. Budi revnistan u posvećivanju Bogu Njegovog

hrama, za koji je izabrano vreme tvoje vladavine tokom kojeg će biti podignut. Nemoj se uplašiti obimnosti posla i nemoj mu prići bojažljivo, jer ću ti sve pripremiti pre no što umrem, i vodi računa da je već prikupljeno de- set hiljada talanata zlata i sto hiljada talanata srebra. Takođe se ne mo- že izmeriti količina spremljenog gvožđa i bakra, kao i neizmeran broj balvana i kamenih blokova. Povrh svega, raspolagaćeš sa mnogo desetina hiljada klesara i stolara; a ako ti još štogod bude nedostajalo, slobodno svemu dodaj i ono što sam nađeš. Stoga, ukoliko izvedeš ovo delo, Bog će te prihvatiti i imaćeš ga za svog zaštitnika." David je nadalje opo- menuo narodne starešine da pomognu njegovom sinu u ovom preduzeću, i da prisustvuju bogoslužanju da bi bili slobodni od svih nesreća, jer će upravo na taj način umesto pometnjom biti okruženi mirnim i srećnim uređenjem, kojim će Bog kao nagradom blagosloviti ljude koji su verni i pravedni. Takođe je izdao i naređenja, da kada hram jednom bude podignut u

njega mora biti donesen Kovčeg saveza, sa svim svetim sasudima; i još ih je uveravao da su mogli imati hram još davno pre, da njihovi oci nisu za- nemarivali zapovesti Boga koji ih je obavezao da kada jednom budu pose- dovali zemlju, u njoj moraju podići i hram. Ovako je, dakle, David govorio upraviteljima plemena i svome sinu.

3) David je tada već bio star, i njegovo je telo od vremena postalo hlad- no i umrtvljeno, toliko da se nije mogao zagrejati pokrivajući se ni sa mnogo odeće; i kada su se okupili lekari, složili su se u savetu da bi jed- na prelepa devica, izabrana iz cele zemlje, trebalo da spava uz kralja, jer bi mu takva devojka uspela preneti toplotu i bila lek protiv njegove ut- rnulosti. I tako je u gradu pronađena jedna žena, lepote nadmoćne svim drugim ženama (njeno ime je bilo Avisag) koja je spavala s kraljem, ne či- neći pri tom ništa više do prenoseći mu svoju toplotu, jer je on bio previše star da bi je mogao poznati kao što muž poznaje svoju ženu. Ali ćemo o ovoj ženi uskoro više govoriti.

4) Četvrti, pak, Davidov sin bio je prelep i visok mladić, rođen od nje- gove zakonite žene Hagite. Njegovo je ime bilo Adonija, i po svojim je sklo- nostima bio nalik Avesalomu; uznosio se nadom da će biti kralj, i govo- rio je svojim prijateljima da bi morao za sebe da preuzme kraljevsku vlast. Takođe je pripremio mnoga bojna kola i konje, i pedesetoricu ljudi koji su uvek išli ispred njega. Kada je njegov otac ovo video, nije ga prekoreo, ni- ti ga zadržao od ovog nauma, i nije išao tako daleko da ga upita zbog čega se tako ponaša. Ali je Adonija imao za pomagače Joava, zapovednika vojske, i prvosveštenika Avijatara; ljudi koji su mu se suprotstavljali bili su prvosveštenik Sadok i prorok Natan, zatim Venaja koji je bio zapovednik straže, kao i Simej, Davidov prijatelj, sa svim ostalim najmoćnijim lju- dima. Dogodilo se, međutim, da je Adonija pripremio večeru izvan grada, blizu izvora koji se nalazio u kraljevom vrtu, i pozvao je svu svoju braću osim Solomona, a sa sobom je poveo Joava i Avijatara, kao i starešine ple- mena Jude, ali na gozbu nije pozvao prvosveštenika Sadoka, niti proro- ka Natana ili Venaju, niti bilo koga drugog iz suprotne stranke. O ovo- me je Vitsaveju, Solomonovu majku, obavestio prorok Natan, rekavši joj da se Adonije proglašava za kralja, a da David o tome ništa ne zna. Zatim ju je posavetovao da bez oklevanja učini nešto za spas svoga sina Solomona i sebe, te da sama ode k Davidu i saopšti mu da se on, istina, jeste zakleo da će Solomon vladati posle njega, ali da je u međuvremenu Adonija već pre- uzeo kraljevstvo. I reče joj da će on, prorok Natan, doći posle nje i kada već bude govorila s kraljem, te da će potvrditi što ona bude rekla. Shodno tome, Vitsaveja je poslušala Natana, te je pošla kod kralja kome je, uz zna- ke najdubljeg poštovanja i nakon njegovov dopuštenja da govori, saopštila sve na način kojem ju je poučio Natan; ispričala je o večeri koju je uprili- čio Adonija, kao i ko behu oni koje je pozvao: Avijatar i Joav, kao i Davi- dovi sinovi s izuzetkom Solomona i njegovih prisnih prijatelja. Takođe je rekla da celi narod drži oči uprte u Davida, kako bi saznao koga će on izabrati za kralja. I još ga pozva da uvidi kako će, posle njegovog odlaska, Adonija, ukoliko on bude bio kralj, ubiti i nju i njenog sina Solomona.

5) Kako je Vitsaveja govorila, čuvar kraljevih odaja obavesti ovoga da Natan želi da ga vidi. A kada kralj zapovedi da mu se dozvoli ulazak, prorok uđe i upita ga da li je on naimenovao Adonija za kralja i uručio mu vlast, ili nije; jer je ovaj, naime, priredio raskošnu večeru, na koju je pozvao sve njegove sinove osim Solomona; te da je takođe pozvao i Jo- ava, zapovednika sveg oružanog ljudstva [i prvosveštenika

Avijataru], koji su se gostili uz pljeskanja i užitek zvukova mnogih instrumenata, uz zdravice želeći da njegovo kraljevstvo traje doveka; ali Natan reče kako on sam nije pozvan, niti prvosveštenik Sadok, ni zapovednik straže Venaja, te da je otuda sasvim nužno da svi mogu znati da li je ovo učinjeno s kraljevom saglasnošću ili ne. Kada Natan ovo izgovori, kralj zapovedi da mu se dovede Vitsaveja, jer je ona otišla iz sobe kada je došao prorok. A kada je ona došla, David reče: „Kunem se svemoćnim Bogom da će tvoj sin Solomon biti kralj, kao što sam se i ranije zakleo; i da će on sedeti na mom tronu još ovoga dana." Na to se Vitsaveja najdublje pokloni i požele mu dug život; a kralj posla po prvosveštenika Sadoka i zapovednika straže Venaju, pa kada ovi stigoše on im naredi da povedu sa sobom proroka Natana i sve naoružane ljude iz palate, te da usedu njegovog sina Solomona na kraljevsku mulu i odvedu ga van grada, do izvora zvanog Gion, te da ga tamo pomažu svetim uljem i učine kraljem. Za ovo on zaduži prvosveštenika Sadoka i proroka Natana, te im zapovedi da uz zvuke truba prate Solomona kroz središte grada, svim glasom izvikujući želju da kralj Solomon doveka sedi na kraljevskom tronu, kako bi tako svi ljudi mogli znati da ga je za kralja postavio njegov vlastiti otac. On takođe dade Solomonu naredbu povodom njegove vladavine, da upravlja svim jevrejskim narodom, a posebno plemenom Judinim, pravedno i sa predanom revnošću. A kada Venaja zamoli Boga da bude naklonjen novom kralju, oni bez oklevanja postaviše Solomona na mulu i izvedoše ga izvan grada do izvora, pomazaše ga uljem i ponovo vratiše u grad, s klicanjem i željama da se njegovo kraljevstvo može produžiti za dugo vremena: a kada ga uvedoše u kraljevsku kuću, oni ga najzad usedoše na tron. Zbog svega se ovoga ljudi u gradu odadoše veselju, te stadoše svetkovati, igrajući i ushićujući se zvucima svirala, sve dok se jednako zemlja i vazduh ne razlegahu od zvukova mnoštva muzičkih instrumenata.

6) Kada su Adonija i njegovi gosti primetili buku, posve se pometoše; Joav reče kako nije zadovoljan tim odjecima glasova i zvucima truba. Pa iako je večera bila pred njih postavljena, niko od nje ništa ne okusi, već svi behu veoma zamišljeni nad uzrokom onoga što su čuli. Tada Joatan, sin prvosveštenika Avijatara, dotrča k njima; a kada Adonija sa zadovoljstvom ugleda mladića, te se ponada rekavši kako je on blagovestnik, ovaj im otkri sve što se zbilo oko Solomona i odluke kralja Davida; čuvši to, Adonija i svi gosti žurno ustadoše sa gozbe i svako pobeže svom sopstvenom domu. Takođe i Adonija, uplašivši se od kralja zbog onog što je učinio, postade usrdni molilac Bogu, te se dohvati rogova oltara, što beše veoma upadljivo. I ovaj je postupak takođe prenesen Solomonu, uz obavest da je Adonija željan da od njega primi uveravanja

da neće zlopamtiti uvredu koja mu je nanesena, i da mu neće dosuditi nikakvu strogu kaznu. Solomon odgovori blago i obzirno, da mu je već oprostio tu uvredu; ali pri tom reče da ako bude prepoznao još i jedan novi sličan pokušaj, on će lično biti taj koji će ga kazniti. Tako Solomon posla po Adonija, i podiže ga s mesta njegove molitve. A kada ovaj stiže do kralja i pozdravi ga s najvećim poštovanjem, on mu naloži da pođe svojoj kući, slobodan od sumnje da će mu biti nanesena šteta. Sa svoje mu, pak, strane još požele da se pokaže valjanim čovekom, što će mu svakako izići na korist.

7) Ali David, želeći da svog sina proglasi kraljem nad celim narodom, okupi u Jerusalimu sve upravitelje plemena, sa sveštenicima i Levitima; pa najpre prebrojavši Levite, nađe da ih ima trideset osam hiljada, starosti od tridesete do pedesete godine;

od ovih on izabra dva- deset tri hiljade da se staraju o izgradnji hrama, a od ovih, opet, šest hiljada da budu zapisničari i sudije, četiri hiljade vratari kuće Bo- žije, i isto toliko da budu pevači uz instrumente što ih je David sači- nio, a koje smo već opisali. Takođe je sve ljude podelio u klase, pa kada je odvojio sveštenike od ostalih, ove je dalje podelio u dvadeset četiri bogoslužbene jedinice, šesnaest iz kuće Eleazarove i šest iz Itamaro- ve; zatim je naložio da jedna jedinica prisluškuje bogoslužnju osam da- na, od sabata do sabata. Ove su jedinice raspodeljene pomoću kocke, u prisustvu Davida i prvosveštenika Sadoka i Avijatara i upravitelja svih plemena; i ona skupina koja je prva izabrana tako je kao prva i bila upi- sana, posle nje na isti način druga, i tako redom do dvadeset četiri, i ova je podela ostala do današnjeg dana. David je takođe podelio i pleme Levijevo na dvadeset četiri dela, a kada su oni bacali kocke, za podelu je uvedeno isto merilo osmodnevnog ciklusa. Takođe je odao počast Moj- sijevom potomstvu, i ove ljude učinio čuvarima Božije riznice i svih posvećenih darova što su ih donosili kraljevi. Osim toga, još je i za- povedio da pleme Levijevo, baš kao i sveštenici, dan i noć služe Bogu, kako im je još i Mojsije naredio.

8) Nakon ovoga je podelio čitavu vojsku na dvanaest delova, dodeliv- ši im vođe i zapovednike. Svaki ovaj deo imao je dvadeset četiri hilja- de, kojima je naloženo da neprestano spremni čekaju na Solomona od pr- vog do poslednjeg dana, zajedno sa zapovednicima stotina i hiljada. Nad svim ovim delovima David je postavio takve upravitelje koje je pozna- vao kao dobre i pravedne ljude. Druge je postavio da brinu o blagu, o seli- ma i poljima, kao i stoci, a njihova imena smatram da nije neophodno po- minjati. A nakon što je David postavio sve ove starešine na prethodno opisani način, pozvao je najuglednije Jevreje, kao i predvodnike pleme- na i zapovednike velikih oružanih celina, kao i sve druge koji su nosi- li odgovorna zaduženja ma u kojem poslu ili zvanju; i onda, izdigavši se na visokom podnožju, on izgovori čitavom tom mnoštvu sledeće: „Braćo moja i narode moj, želim da znate da mi je bila namera da sazidam kuću Božiju i pripremim veliku količinu zlata i stotinu hiljada talana- ta srebra; ali me je prorok Natan sprečio u ovome, zbog ratova koje sam u 322

JUDEJSKE STARINE

vaše ime vodio i zato što mi je desna ruka onečišćena ubijanjem naših neprijatelja; ali je zato zapovedio mome sinu, koji će od mene naslediti kraljevstvo, da za Njega izgradi hram. I zbog toga sada, budući da znate da je od dvanaestorice sinova praoca Jakova Juda bio naimenovan za kralja, a da sam ja izabran, i od Boga primio vlast, ispred svoje šestorice braće kojima nijednom ipak nije zbog toga bilo nelagodno, tako i ja takođe že- lim da moji sinovi ne budu buntovni jedan prema drugom sada kada je So- lomon primio kraljevstvo, već da ga radosno osećaju kao svog gospodara, znajući da ga je Bog izabrao; jer nije žalosna stvar čak ni strancu se kao vladaru povinovati ukoliko je to Božija volja, te je onda sasvim umes- no radovati se kada je bratu dodeljeno to dostojanstvo, budući da će ta- ko i svi njegovi najbliži u istome učestvovati. A ja se molim da Božija obećanja budu ispunjena; i da se ova sreća koju je navestio da će udeliti kralju Solomonu i celoj zemlji, može nastaviti u svim potonjim vreme- nima. A ova će obećanja, o sine moj, biti postojana i stići do srećnog svršetka, ukoliko se ti pokažeš kao veran i pravedan čovek, kao onaj koji se drži zakona svoje zemlje; ali ukoliko ne budeš takav, očekuj pa- tnju zbog svoje neposlušnosti."

9) Nakon što ovo izgovori, kralj odstupi, ali ne pre no što je na- očigled svima Solomonu dao opis i uzorak građevine hrama: izgled te- melja i prostorija,

unutrašnjih i spoljnih, kao i to koliko će ih biti i koliko velikih u visinu i širinu; takođe je odredio i množinu zlatnih i srebrnih sasuda; štaviše, žarko je podstakao ljude da daju svoju reč da će se poslu predati sa najvišom mogućnom revnošću; pozvao je vladare plemena, a posebno pleme Levijevo, da pomognu Solomonu jednako zbog njegove mladosti i zbog toga što ga je Bog izabrao da se stara o izgradnji hrama, kao i o upravljanju kraljevstvom. Takođe je objavio da će im rad biti olažkan i ne odviše mukotrpan stoga što im je on sam pripremio mnogo talanata zlata i još više srebra i balvana, i stoga što je već do- veo veliki broj stolara i kamenorezaca, a i zato što je obezbedio veliki broj smaragda i drugog dragog kamenja. A zatim reče da će čak i sada od do- bara svog vlastitog poseda dati dve stotine talanata, kao i tri stotine talanata čistog zlata, za izgradnju najsvetijeg mesta, kao i za Božije ko- čije i heruvima koji će stajati iznad i pokrivati Kovčeg saveza. Nakon što je David dovršio govor, među svim upraviteljima, i sveštenicima i Levitima, uzraste zajednički polet i revnost da doprinesu poduhva- tu, te svi dadoše velika obećanja u pogledu svoga doprinosa; jer se odmah primiše da prikupe i donesu pet hiljada talanata zlata i deset hiljada zlata u dramima, kao i od srebra deset hiljada talanata i mnogo desetina hiljada talanata gvožđa; a ako je iko posedovao dragi kamen, sada ga je do- neo i zaveštao ga da bude položen u riznicu za koju je Jahiel, jedan od po- tomaka Mojsijevih, bio zadužen da se stara kao glavni nadzornik.

10) Ovim se povodom sav narod radovao, a kralj David je mogao videti gorljiv i usrdan poriv za izgradnjom hrama u svim ljudima od značaja, ali i u svima ostalima; stoga on poče glasno blagosiljati Boga, nazivajući ga Ocem i Roditeljem svemira, Tvorcem božanskih i ljudskih stvari, koji-

KNJIGA SEDMA

323

ma je ukrasio Solomona, zaštitnika i čuvara jevrejskog naroda i sveko- like njegove sreće, kao i kraljevstva što ga je on, David, ustupio svom sinu. Pored ovoga, molio je i za sreću svih ljudi; a za Solomona je molio posed zdravog i pravednog uma, i osnaženje svih vrsti vrlina. Zatim za- povedi i mnoštvu da blagoslovi Boga, nakon čega celi narod istom pa- de na zemlju i najdubljim poklonom odade slavu Gospodu. Potom se hvala- ma obratiše Davidu, zbog svih onih dobrodati što su ih primili od ka- da je on preuzeo kraljevstvo. Sledećeg dana i on sam ponudi žrtve Bogu, hiljadu junadi i isto toliko jagnjadi, koji behu pripremljeni za žrtvu paljenicu. Takođe je ponudio i žrtve zahvalnice, zaklavši deset hilja- da žrtvovanih životinja; a onda je kralj svetkovao celoga dana zajedno sa celim narodom; tada i po drugi put pomazaše Solomona svetim uljem, i pred svima ga proglasiše za kralja, a Sadok postade prvosveštenik či- tavog naroda. A kada dovedoše Solomona do kraljevske palate i postavi- še ga na očev tron, oni od toga dana postadoše samo njemu poslušni.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKBU JE ZAPOVEST DAVID DAO SOLOMONU U ČASU PRIBLI- ŽAVANJA
SMRTI, I KAKVE MU JE SVE MNOGE STVARI OSTAVIO ZA IZGRADNJU
HRAMA

1) Malo potom David se razbole usled nedaća starosti, i opažajući da je blizu smrti, on pozva Solomona te mu ovako prozbori: „Sine moj, ja sada idem u grob i svojim ocima, što je put kojim svi ljudi, koji sada je- su ili će biti, moraju poći; to je put sa kojega se nije moguće vratiti i saznati ma koju stvar koja je potom urađena u ovom svetu. Upravo zbog toga te molim, dok sam još živ, iako veoma blizu smrti, isto onako kako sam ti ranije izgovorio svoj savet, da budeš pravedan prema svojim podani- cima i veran svome Bogu koji ti je dodelio ovo kraljevstvo; da se držiš Njegovih zapovesti i Njegovih zakona što nam ih je poslao preko Moj- sija; i neka nikakva usluga niti laskanje ne dopuste žudnji ili drugoj strasti da te obuzme tako da Njega zanemariš; jer ako prekršiš Njego- ve zakone, izgubićeš milost Božiju, i on će od tebe udaljiti svoje mило- srdno providenje u svim stvarima; ali ako se budeš ponašao onako kako je odista tebi u prilog, i kako te ja molim, sačuvaćeš naše kraljevstvo i našu porodicu, i nijedna druga kuća neće vladati Jevrejima do nas samih u svim vremenima. Ali budi isto tako i oprezan povodom grešnih prekršaja Joava, zapovednika vojske, koji je ubio dvojicu vojskovođa zbog zavisti, iako su obojica bili pravedni i dobri ljudi, Avenira, sina Ne- rovog, i Amasu, sina Jetrovog, čiju ćeš smrt ti osvetiti kako ti bude iz- gledalo pogodno, jer je Joav bio odviše silan, i moćniji od mene samog, te je otuda svojevremeno izbegao kaznu. Takođe ti poveravam Varzilaja od Galada, kome ćeš, da bi meni udovoljio, ukazati veliku počast i o njemu veoma brinuti; jer mi mu isprva nismo učinili ništa dobro, već smo

324 JUDEJSKE STARINE

samo uzvratili dug koji nosim prema njegovom ocu za sve ono što je za me- ne učinio prilikom mog bekstva. Tu je takođe i Simej, sin Gerov, iz ple- mena Venijaminovog, koji je, nakon što je na mene izvikivao mnoge pogr- de u času dok sam bežeći pošao u Manahajim, ipak posle moje pobede do- šao na Jordan i primio uverenja da mu se tada ništa neće loše dogodi- ti. A ti više nemoj tražiti nikakvu sličnu priliku za opravdanje, ne- go ga kazni."

2) Nakon što je David izgovorio sinu ovakva upozorenja povodom jav- nih prilika i ljudi koji behu prijatelji ili koji su zasluživali kaz- nu, on preminu, poživевši sedamdeset godina, vladajući sedam godina i šest meseci u Hevronu nad plemenom Judinim, i trideset tri godine u Jerusalimu nad celom zemljom. Ovaj je čovek imao odličan karakter, i bio obdaren svim onim vrlinama koje su poželjne za kralja, odnosno za onoga kome je povereno očuvanje toliko mnogo plemena; raspolagao je sr- čanošću do veoma izvanrednog stupnja, polazeći spremno i pre svih u opasnosti kada se borio za svoje podanike, podstičući vojnike na podvi- ge svojim ličnim primerom i boreći se uz njih, a ne zapovedajući im na despotski način. Takođe je raspolagao velikom sposobnošću pronicanja i razumevanja sadašnjih i budućih događaja kada je rukovodio ma kojim poslovima. Bio je razlozan i umeren, ostajući takav u ma kojim opasnos- tima; bio je pravedan i voleo ljude, a to su veoma važna svojstva, poseb- no za kralja. Nije skrivio nijednu uvredu prilikom dugog upražnjavanja tako velike vlasti kakvu je imao, osim u slučaju Urijine žene. Takođe je iza sebe ostavio bogatstvo mnogo veće no što je učinio bilo koji drugi kralj, kako Jevreja, tako i ma kojeg drugog naroda.

3) Sahranio ga je u Jerusalimu, na veličanstven način, njegov sin So- lomon, sa svom onom pogrebnom raskoši sa kojom se sahranjuju kraljevi; povrh svega, sa njim je pohranjeno i veoma veliko blago, o čijoj se veliči- ni i brojnosti može lako nagađati po onome što ću sada reći; naime, ka- da je hiljadu tri stotine godina kasnije

prvosveštenik Hirkan, koji je tada bio pod opsadom u Antiohiji, bio pozvan od strane Pija, sina Deme- trijevog, sa zahtevom da mu novcem plati dizanje opsade i povlačenje vojs- ke, a da pri tom ovaj nije imao nijedan drugi način da se domogne novca, Hirkan je otvorio jednu odaju Davidove grobnice i uzeo odatle tri hilja- de talanata, i deo te sume dao za Antiohiju; tako je uspeo da opsada bude obustavljena, kao što smo na drugom mestu obavestili čitaoca. Štavi- še, i posle njega, nakon još mnogo godina, kralj Irod je otvorio drugu odaju, te i sam odneo veliki deo novca, pa ipak još nije stigao do sarko- faga samih kraljeva, budući da su njihova tela bila pokopana tako umeš- no, da se nisu otkrivala čak ni onima koji bi ušli u njihova grobna mes- ta. Ovoliko će biti dovoljno rečeno o ovim pitanjima.

KNJIGA OSMA

obuhvata period od stotinu šezdeset tri godine OD

SMRTI DAVIDOVE DO SMRTI AHAVOVE

POGLAVLJE PRVO

KAKO JE SOLOMON, NAKON ŠTO JE PRIMIO KRALJEVSTVO, OD- STRANIO
SVOJE NEPRIJATELJE

1) Već smo u prethodnoj knjizi razmatrali Davidove vrline i dobrobi- ti, po njegove zemljake, kojih je bio tvorac; govorili smo takođe i o njego- vim ratovima i bitkama koje je vodio s uspehom i potom umro u poznom do- bu života. Tada smo govorili i o tome kako je njegov sin Solomon, koji je u to doba bio tek mladić, preuzeo kraljevstvo, i na koji ga je način David, za svoga života, po Božijoj volji proglasio za gospodara jevrejskog naro- da; govorili smo i kako je seo na tron i čitav ga narod pozdravio radosnim odobravanjem, kao što je i običaj na početku vladavine, poželevši mu da svi njegovi poslovi mogu doći do blagoslovenog svršetka, a on sam stići do duboke starosti, i do najsrećnijeg mogućnog stanja životnih prilika.

2) Ali je Adonija, koji je, dok je njegov otac još bio živ, pokušao da silom zadobije vlast, došao do kraljeve majke Vitsaveje i pozdravio je s velikom učtivošću; a kada ga je ova upitala da li je k njoj došao tražeći pomoć u ma čemu, pri tom ga pozvavši da joj odmah kaže razlog ako je o to- me reč, jer će mu je ona radosno pružiti, on joj počeo govoriti kako ona i sama zna da je kraljevstvo bilo njegovo, jednako zbog njegovog starijeg uz- rasta i zbog naklonosti naroda prema njemu, a da je ono ipak preneseno njenom sinu Solomonu po volji Božijoj. On takođe reče i da je zadovoljan da bude sluga pod njim i da je srećan sa svojim sadašnjim prilikama. Ali da je on došao da je zamoli da bude posrednik u zadobijanju milosti za njega od strane Solomona, te da ga nagovori da mu bude dato da oženi Avi- sagu koja je, istina, spavala sa njegovim ocem, ali je, stoga što ovaj beše odviše star, ona bila i dalje devica. Saslušavši ga, Vitsaveja mu veo- ma revnosno obeća svoju pomoć, rekavši da će lako isposlovati taj brak stoga što će kralj i sam biti voljan da ga nagradi u takvoj stvari, ali i zato što će ga ona veoma predano nagovarati. Shodno tome, Adonija ode od nje u nadi da će uspeti u ovom bračnom ugovaranju. A Solomonova majka smesta ode kod svog sina kako bi sa njime govorila o onome što je obeća- la u odgovor na Adonijinu molbu. Pa kada

ovaj iziđe pred nju i zagrli je, uvodeći je potom u kraljevsku odaju u kojoj je bio postavljen tron, on sede i zatraži od posluge da postave još jedan tron s desne strane za njegovu majku. Kada i Vitsaveja sede, ovako mu poče govoriti: „O sine moj, ispuni mi jednu želju koju od tebe ištem, i nemoj mi učiniti ništa nezahvalno i nelagodno, što će se dogoditi ukoliko me odbiješ." A kada Solomon zatraži da mu izloži svoje zapovesti, jer je u skladu sa njegovom dužnošću da joj ispuni šta god da zatraži — i požalivši se pri tom što ona nije počela razgovor u čvrstom očekivanju da će dobiti ono što zatraži, već ima sumnje u mogućno odbijanje — ona ga zamoli da dopusti da njegov brat Adonija može oženiti Avisagu.

328

JUDEJSKE STARINE

3) Ali se kralj namah nađe veoma uvređen ovim rečima, i udalji svoju majku, rekavši da Adonija traži previše, a da se on, Solomon, čudi što mu majka nije zatražila da Adoniji kao starijem bratu prepusti kraljevstvo, budući da želi da ovaj oženi Avisagu; opomenu je i toga da Adonija ima i moćne prijatelje, vojskovođu Joava i sveštenika Avijatara. Zato on odmah pozva zapovednika straže Venaju i naloži mu da pogubi njegovog brata Adoniju. Takođe posla po sveštenika Avijatara, kome reče: „Neću te kazniti smrću zbog mnogih nevolja koje si podneo zajedno sa mojim ocem, i zbog Kovčega kojeg si nosio zajedno s njime; ali ti presuđujem kaznu stoga što pripadaš Adonijevim sledbenicima i njegovoj stranci. Nemoj se više zadržavati ovde, niti mi se više ikada pojavljuj pred očima, već odlazi u svoj grad i živi na svojim sopstvenim poljima, i tamo provedi sav svoj život; jer si me uvredio tako mnogo da nije pravedno da možeš i časa duže zadržati svoje dostojanstvo." Zbog ovog je razloga, dakle, proisteklo to da je porodica Itamarova bila lišena svog sveštenečkog dostojanstva, baš kao što je Bog i prorekao Iliji, Avijatarovom dedi. Tako je ovo zvanje preneseno Finejevoj porodici, odnosno Sadoku. Oni koji su pripadali porodici Fineja, ali su živeli kradomice tokom vremena u kojem je sveštenečko zvanje pripadalo Itamarovoj kući (a Ilija je bio prvi od ove porodice koji ga je primio), bili su sledeći: Vuki, sin prvosveštenika Avisue, čiji je sin bio Joatam; Joatamov sin bio je Merajot, a njegov Arofsej; Arofsejev sin bio je Ahituv, a Ahituvov Sadok, koji je prvi dobio prvosveštenečko zvanje tokom Davidove vlasti.

4) Kada je Joav, zapovednik oružanih snaga, čuo za Adonijevo pogubljenje, veoma se uplašio, jer je bio mnogo veći prijatelj ovome nego Solomonu; stoga je posumnjao, ne bez razloga, da se nalazi u opasnosti zbog svoje naklonosti prema Adoniju, te se skloni kod oltara, verujući da će zbog kraljeve velike pobožnosti tu biti bezbedan. Ali kada neki ljudi preneše kralju čega se Joav domislio, on posla Venaju s naredbom da ovoga otrgne od oltara i dovede ga na optuženičku stolicu, kako bi mogao reći što ima u svoju odbranu. Ali Joav reče da neće napustiti oltar, već da želi da radije umre tu nego na nekom drugom mestu. A kada Venaja prenese ovaj odgovor kralju, Solomon mu zapovedi da tamo odseče Joavu glavu⁹³, kao kaznu za onu dvojicu vojnih zapovednika što ih je podložio ubio, a zatim da sahrani njegovo telo, da njegovi grehovi nikada ne bi mogli napustiti njegovu porodicu, i da on, Solomon, i njegov otac, mogu nadalje biti bez krivice [što nisu osvetili Avenira i Amasu]. A kada Venaja učini ono što mu je naređeno, on sam beše postavljen za zapovednika cele vojske. Kralj je takođe postavio Sadoka kao izabranog na mesto prvosveštenika, umesto Avijatara, kojeg je uklonio.

5) Što se tiče Simeja, Solomon mu je zapovedio da ostane u Jerusali- mu, da sazida sebi kuću i posećuje ga, te da nema dozvolu da odlazi preko Kedronskog potoka; i reče da će, ukoliko ne posluša ovu zapovest, smrt biti kazna za njega. Ovim mu je tako strašno zapretio da ga je prinudio da pod zavetom prihvati sve čemu se morao povinovati. Shodno tome, Si-

KNJIGA OSMA

329

mej je izjavio da ima razloga da zahvali Solomonu što mu je izrekao tak- vu zabranu; pa se i zavetovao da će učiniti sve kako mu je naloženo, te za- to, napustivši svoju vlastitu zemlju, on u Jerusalmu učini mesto svog daljeg boravišta. Ali tri godine kasnije, kada je čuo da su trojica njego- vih slugu odbegla od njega i sklonila se u Gatu, on u žurbi pohita za nji- ma; a kada se s ovima vratio nazad, kralj je to primetio, i beše veoma ne- zadovoljan što je ovaj prezreo njegove zapovesti i, povrh toga, što nije imao obzira prema zavetima kojima se zakleo Bogu; stoga ga on pozva i reče mu: „Nisi li se ti zakleo da me nikada nećeš napustiti, niti poći iz ovoga grada u neki drugi? Zbog toga nećeš izbeći naplatu za svoje kri- vokletstvo, već ću te kazniti, tebe zli podlače, kako za ovaj zločin, a ta- kođe i za onaj kojim si ružio mog oca kada je bio u bekstvu, kako bi sada saznao da opaki ljudi naposljetku ništa ne postižu, iako možda i ne bi- vaju odmah kažnjeni za svoje nepravčnosti i nedela. Ali baš zbog sveg tog vremena tokom kojeg misle da su bezbedni, i zato što još uvek ničim nisu ispaštali za grehe, njihova kazna samo raste i nad njima biva sve težom, i stiže do većeg stupnja no što bi bila da su kažnjeni odmah na- kon izvršenja svojih zločina." I tako Venaja, na kraljevu zapovest, pogu- bi i Simeja.

POGLAVLJE DRUGO

O SOLOMONOVOJ ŽENI I NjEGOVOJ MUDROSTI I BOGATSTVI- MA; I O TOME ŠTA JE DOBIO OD HIRAMA ZA IZGRADNjU HRAMA

1) Solomon je tako već čvrsto zaseo u svojem kraljevstvu, a svoje ne- prijatelje doveo do kazne. Uz to je oženio kćer egipatskog faraona i po- digao zidove Jerusalmu, mnogo veće i jače no što behu ikada ranije⁹⁴, i od tada upravljao državnim poslovima veoma razložno. Njegova se mla- dost nije pokazala nikakvom smetnjom u upražnjavanju pravičnosti, ili u pridržavanju zakona, ili u sprovođenju onoga što mu je otac stavio u zadatak u času smrti; svaku je dužnost izvršavao s velikom marljivo- šću, takvom kakva bi se mogla očekivati samo od nekoga u zrelih godina- ma, a pri tom i sa velikom smotrenošću. Tada je doneo i odluku da pođe u Hevron, i prinese žrtvu Bogu na bronzanom oltaru što ga je podigao Mojsije. Te je tako prineo žrtve paljenice, hiljadu njih; a kada je ovo ura- dio, pomislio je da je ukazao dovoljnu počast Bogu: s pravom, jer, kada je te noći usnuo, Bog mu se ukazao i naložio mu da od Njega zatraži darove koje je On spreman da udeli kao nagradu za Solomonovu pobožnost. Tako ovaj zatraži od Boga ono što je najodličnije i po sebi najveće vrednos- ti, i što bi Bog ujedno udelio s najvećom radošću a primaocu bilo od najveće koristi; jer, Solomon ne zatraži da mu se udeli ni zlato ni sre- bro, ili bilo koje drugo bogatstvo, kao što bi prirodno učinio muška- rac i mladić, budući da su ove stvari cenjene od strane većine ljudi kao

najvredniji i najbolji pokloni od Boga. Već, reče on, „daj mi, Gospode, 330

JUDEJSKE STARINE

zdrav um i ispravno razumevanje, kako bih mogao govoriti i suditi lju- dima po istini i pravdi." Ovim je molbama Bog bio veoma zadovoljan, te obeća Solomonu da će mu dati i sve one stvari koje ovaj nije pomenuo u svom izboru — bogatstvo, slavu, pobedu nad neprijateljima, ali, na prvom mestu, razboritost i mudrost, i to u takvoj meri kakvu nijedan smrtnik, bilo kralj ili običan čovek, nikada nije posedovao. Takođe mu je obećao da će zadugo sačuvati kraljevstvo njegovom potomstvu ukoliko produži da bude pravedan i poslušan Njemu, oponašajući svog oca u onim stvari- ma u kojima se ovaj tako isticao. Kad Solomon ču ovo od Boga, on smesta poskoči iz kreveta, i nakon što se pokloni u znak obožavanja, on se vra- ti u Jerusaleim; pa nakon što ponudi velike žrtve pred Tabernakulom, on ovo viđenje Boga proslavi zajedno sa celom svojom porodicom.

2) U to vreme do potrebe za njegovim suđenjem došao je jedan veoma te- žak slučaj, kojem je bilo veoma teško pronaći ma kakvo razrešenje; mi- slim da je neophodno objasniti predmet oko koje se vodio spor, kako bi oni koji prate ovu moju povest mogli znati kakav je zamršen slučaj So- lomon razrešio, a takođe i da bi oni kojih se tiču ovakve stvari mogli uzeti kraljevu visprenost kao uzor, te i sami mogli lakše donositi od- luke u sličnim pitanjima. Do njega, dakle, dođoše dve žene koje su ži- vot vodile kao bludnice, a od kojih ona koja izgledaše oštećena stra- na prva počeo govoriti, i reče: „O kralju, ja i ova žena zajedno živimo u jednoj sobi. Dogodilo se da smo obe rodile sina u isti čas istoga dana, a trećeg je dana ova žena pokrila svog sinove i ubila ga, a zatim mi sa ne- dara otrgla mog sina i uzela ga k sebi, a kada sam ja zaspala ona je polo- žila svog mrtvog sina u moje naručje. I onda, kada sam izjutra želela da dam sisu detetu, nisam pronašla svoje dete, već videh kako mrtvo dete ove žene leži na meni, što sam veoma pažljivo proverila, i utvrdila da je tako. Tada sam, dakle, zatražila svog sina, a kada ga nisam mogla do- biti, pribegla sam, gospodaru, tvojoj pomoći; jer, budući da smo nas dve bile same, i tamo nije bilo nikoga ko bi je mogao optužiti, ona nizaš- ta ne mari, već istrajava u upornom poricanju istine." Kada je tako ova žena dovršila svoju priču, kralj upita drugu ženu šta ona ima da ka- že, a što bi protivrečilo čuvenom. Ali kada ona poreče da je učinila ono za šta je optužena, rekavši da je njeno dete ono koje je ostalo u ži- votu a da je mrtvo dete pripadalo njenoj suparnici u sporu, i kada se po- tom niko ne domišljaše kakav bi sud mogao biti dat, a celi dvor beše u nedoumici ne znajući kako da razreši ovu zagonetku, sam se kralj dose- ti sledećeg načina kojim će je razrešiti. On naloži da se donesu jedna- ko živo i mrtvo dete, pa posla jednog od svojih slugu sa zapovešću da do- nese mač, te da iseče oba deteta na dva dela, tako da svaka žena može ima- ti pola živog i pola mrtvog deteta. Zbog ovoga se svi okupljeni kradom nasmejaše kralju, pomišljajući na njegovu nezrelost. Ali, u međuvreme- nu, ona koja je bila stvarna majka živog deteta uzviknu da on tako ne sme uraditi, već da je ona spremna da uruči to dete drugoj ženi kao da je nje- no vlastito, jer će ona sama biti zadovoljna već i time da je dete živo, i makar samo pogledom na njega, iako je ono priznato kao dete druge žene;

KNJIGAOSMA

331

ali je druga žena bila spremna da vidi decu raspolućenu, i bila je, šta- više, željna da prva žena bude stavljena na muke. Kada je kralj razumeo da kod obe žene izgovorene reči proishode iz istine o njihovim strasti- ma, on dodeli dete onoj koja je uzviknula kako bi ga spasla, jer je ona zais- ta bila njegova majka; a onu drugu

osudi kao izopačenu ženu, koja ne samo da je ubila svoje vlastito dete, već je i nastojala da vidi uništeno i dete njene prijateljice. Okupljeno mnoštvo sada sagleda ovu odluku kao veli- čanstven znak i dokaz kraljevog bistroumlja i mudrosti, i nakon tog dana ljudi su k njemu dolazili kao onome ko ima božanski um.

3) Sada ćemo nabrojati zapovednike njegovih vojski i vojne stareši- ne postavljene širom cele zemlje, koji behu sledeći: iznad Efraimovog dela bio je Ur; iznad oblasti Vitlejema bio je Diokler; Avinadab, koji je oženio Solomonovu kćer, nadzirao je oblast Dore i morsku obalu; Veli- ka ravnica pripala je staranju Venaje, Ahilovog sina; on je takođe upra- vljao čitavom zemljom do Jordana; Gever je upravljao Galadom i Golanitom i pod sobom imao šezdeset velikih i ograđenih gradova [Oga]; Ahinadav je upravljao poslovima celokupne Galileje sve do Sidona, a on je takođe i oženio drugu Solomonovu kćer čije je ime bilo Vasima. Vanakat je držao morsku obalu oko Akre, Safat je nadgledao planinu Tavor i Karmel, kao i [donju] Galileju sve do reke Jordana. Simeju je bila poverena oblast naseljena Venijamitima, a Gavar je držao zemlju s druge strane Jordana. Jevrejski narod, a posebno pleme Judino, doživeli su prekrasno umno- ženje sada kada su se mogli posvetiti poljodjelstvu i obrađivanju svojih polja; jer kako su uživali u miru, i nisu bili ugrožavani ratovima i ne- daćama, a uz to su u izobilju raspolagali prednostima najpoželjnije slo- bode, svaki je bio zauzet povećavanjem prinosa svojih vlastitih njiva, i činjenjem ovih izdašnjim no što su bile ikada ranije.

4) Kralj je takođe imao i druge upravitelje koji su se starali o zemlja- ma Sirije i Filistine, koje su dosezale od reke Eufrata do Egipta, a ovi su prikupljali danak svakog od tu nastanjenih naroda. Od ovih su danaka kraljevom stolu donošeni svakog dana⁹⁵ za večeru trideset merica mekog brašna, i šezdeset prekrupce; takođe i gojni volovi, i dvadeset volova s pašnjaka, kao i stotinu utovljenih jagnjadi; a sve ovo pored ulovljenih je- lena i bivola, ptica i riba, koji su donošeni kralju od strane tuđinaca iz dana u dan. Solomon je takođe imao veliki broj kola, a konjušnica za ova kola bilo je četrdeset hiljada; pored ovih on je imao dvanaest hilja- da konjanika, od kojih je jedna polovina bila na usluzi kralju u Jerusali- mu a ostatak je bio rasut u unutrašnjosti, živeći u kraljevskim selima; onaj isti nadzornik koji se starao o kraljevim izdacima, obezbeđivao je takođe i krmivo za konje, i uvek ih dovodio do mesta u kojem se trenutno kralj nalazio.

5) Oštroumnost i mudrost što ih je Bogudelio Solomonu bili su ta- ko veliki, da je on prevazilazio sve pretke, toliko da ni po čemu nije za- ostajao za Egipćanima, za koje je rečeno da su bili iznad svih ljudi u po- imanju stvari i pojava; štaviše, očigledno je da je njihova visprenost u mnogome bila ispod one kojom je raspolagao kralj. Takođe je nadmašivao ³³² JUDEJSKE STARINE

i jasno sebe izdvajao čak i od onih koji su to vreme bili najistaknutiji među Jevrejima po bistroumlju; pri ovome mislim na Etana, Hemana, Hal- kola i Darda, sinove Maholove. On je takođe sastavio knjige sa hiljadu i pet oda i pesama, kao i tri hiljade parabola i poredbenih priča; jer je on umeo da govori parabole o svakoj vrsti drveća, od blagovnja do kedra, a na sličan način i o životinjama, i o svim vrstama živih stvorenja, bilo na zemlji, u morima ili u vazduhu; jer on nije bio neupoznat sa prirodom nijednog od ovih bića, niti je propuštao da se o njima raspita, već ih je sve opisivao kao filosof, i pokazivao svoje izvrsno znanje o njihovim svekolikim svojstavima. Bog mu je takođe omogućio i znanje one veštine kojom se isteruju demoni⁹⁶, što je nauka korisna i lekovita za ljude. Ta- kođe je sastavljao i takva čarajuća prizivanja uz pomoć kojih su ublaža- vane bolesti. Za

sobom je ostavio način isterivanja duhova, pomoću kojeg su demoni izgonjeni tako da se više nikada ne vrate; a ovaj način lečenja ima veliku snagu i do danas, jer ja sam video jednog čoveka moje vlasti- te zemlje, čije ime je bilo Eleazar, kako u prisustvu Vespazijana, njegove- viih sinova, zapovednika i velikog mnoštva vojnika oslobađa ljude koji su bili obuzeti demonom. Postupak ove tehnike je sledeći: stavljaio je prsten, sa pečatnjakom od one vrste koje Solomon pominje, na nosnice de- monijakalnog čoveka, nakon čega je isterivao demona kroz njegove nozdr- ve; i kada bi čovek istog trena padao, on je demonu poricao pravo da se ikada više vrati, a sve uz pominjanje Solomona i izgovaranje inkanta- cija koje je ovaj sastavio. A kada bi Eleazar ubeđivao i dokazivao posma- tračima da poseduje takvu moć, on bi na maloj udaljenosti postavljao pe- har ili krčag ispunjen vodom, i zapovedao demonu, nakon što je ovaj izi- šao iz čoveka, da ove prevrne, i tako posmatračima omogućući da saznaju da je napustio čoveka; ovime bi veština i mudrost Solomonova bili ve- ma nepobitno pokazani — na osnovu čega svi ljudi mogu spoznati raspon Solomonovih sposobnosti, i kako je on bio voljen od strane Boga, i kako bi vanredne vrline svake vrste kojima je ovaj kralj bio obdaren postale poznate ma kojem narodu pod Suncem, a što je ujedno i razlog, kažem, što smo produžili da govorimo tako opširno o ovim stvarima.

6) Povrh svega, Hiram, kralj Tira, kada je čuo da je Solomon nasledio očevo kraljevstvo, bio je zbog ovoga veoma zadovoljan, budući da je bio Da- vidov prijatelj. Tako on posla izaslanike Solomonu preko kojih ga poz- dravi čestitajući mu na tekućem srećnom stanju njegovih državnih po- slova. Ovim mu povodom Solomon posla narednu poslanicu, čiji je sadr- žaj ovaj koji sledi:

SOLOMON KRALJU HIRAMU

„Znano ti je⁹⁷ da je moj otac želeo da sagradi hram Bogu ali je bio sprečen ratovima i neprestanim pohodima; jer on nije odustao od toga da pobeđuje svoje neprijatelje sve dok ih nije učinio podanicima i davao- cima danku. Ali zato ja zahvaljujem Bogu za mir u kojem sada uživam, zbog kojeg sam u dokolici i rešen da saizidam kuću Božiju, jer je i sam Bog pro- rekao mome ocu da upravo ja moram izgraditi takav Božiji dom. Otuda

KNJIGA OSM

333

od tebe želim da pošalješ neke od svojih podanika zajedno sa mojima do planine Liban da iseku debla, budući da su Sidonci veštiji nego naši ljudi u ovome poslu. Što se tiče najamnine za ove drvoseče, platiću koju god cenu da ti odrediš."

7) Kada je Hiram pročitao navedenu poslanicu, bio je njome zado- voljan, te je na ovu uzvratio odgovorom Solomonu.

HIRAM KRALJU SOLOMONU

„Umesno je blagosloviti Boga da je poverio vlast tvoga oca tebi, koji postupaš kao mudar čovek i obdaren si svim vrlinama. Što se mene ti- će, radujem se uslovima u kojima se nalaziš, i biću ti poslušan u sve- mu onome za šta po mene pošalješ; jer kada budem sa svojim podanicima posekao mnoga i velika stabla kedra i kiparisa, otpremiću ih do mora i zapovediti mojim ljudima da od njih naprave splavove i sa njima otplove do kojeg god mesta tvoje zemlje ti poželiš, te će ih tamo ostaviti, posle čega ih tvoji ljudi mogu preuzeti i preneti do Jerusalima. A ti sa svoje strane gledaj da nas obezbediš žitom za ova debla, budući da nam je ono neophodno jer živimo na jednom ostrvu.⁹⁸"

8) Primerci ovih poslanica preostali su do dana današnjeg, i saču-
vani su ne samo u našim knjigama, već takođe i među Tircima, te ukoli-
ko bi neko želeo da se uveri u njihovu pouzdanost, mogao bi zatražiti od čuvara javnih zapisa Tira da mu
ih pokaže, jer će tada pronaći da je ono što tamo stoji u saglasnosti sa onim što smo
mi ovde već rekli. Ja sam, pak, dovoljno kazivao zbog želje da moji čitaoci mogu
proveriti da ne go-
vorimo ništa do istine, te da ne sastavljamo povest od nekih tek
naiz-
gled prihvatljivih pripovedanja, koja istovremeno zavaravaju ljude i či-
ne ih zadovoljnim, niti da bismo pokušali da izbegnemo ispitivanje, ili tražili da nam
ljudi odmah poveruju. Mi nismo ni slobodni da se udaljimo od kazivanja istine, što
je ispravna preporuka za jednog isto-
ričara koji želi da ostane neukaljan; mi, dakle,
ne insistiramo ni na kakvom priznavanju onoga što govorimo, osim ukoliko nismo
u stanju da pokažemo ovu istinu pomoću dokaza i najsnažnijih jemstava.

9) Odmah nakon što mu je donesena poslanica kralja Tira, kralj Solo-
mon pohvali njegovu gotovost i dobronamernost koje su u njoj izrečene, te je kralju
tirkom platio onim što je ovaj zatražio, šaljući mu godišnje dvadeset hiljada merica
brašna i isto toliko *bata*⁹⁹ ceđenog ulja, pri čemu jedno korito u sebi sadrži
sedamdeset dva sekstarija. Takođe mu je poslao i istu meru vina. Tako je
prijateljstvo između Hirama i Solomo-
na sve više raslo, i oni se zakleše da će trajati
zauvek. A kralj je nalo-
žio da od celog naroda bude uziman kuluk u vidu trideset
hiljada radni-
ka čiji je rad brižljivo olakšao, smotreno ga podelivši tako da jednak
teret padne na svakog među njima. Tako je posekao deset hiljada stabala na gori
Libanu za jedan mesec; a zatim su uposleni ljudi dolazili kući i odmarali se dva
meseca, sve do vremena kada bi sledećih dvadeset hilja-
da završilo njihov zadatak u zakazano vreme; a zatim bi se kasnije onih prvih deset hiljada vraćalo na posao
svakih četiri meseca, a nad ovim je ³³⁴JUDEJSKE STARINE

ljudskim daikom za nadzornika bio postavljen Adoram. Među radnicima je takođe
bilo i sedamdeset hiljada stranaca što ih je poslao Hiram, koji su nosili kamen i
drugu građu, a onih koji su tesali kamen bilo je osam-
deset hiljada. Od ovih je tri
hiljade tri stotine bilo postavljeno za nad-
zornike ostalima. Takođe im je naređeno
da isecaju velike blokove za te-
melje hrama, kao i da ove moraju isklesati i spojiti
ujedno još u planini, i takve ih dopreмати do grada. Ovo je izvedeno ne samo od
strane naših zemljaka, već i od onih radnika što ih je poslao Hiram.

POGLAVLJE TREĆE

O PODIZANJU OVOG HRAMA

1) Solomon je počeo sa izgradnjom Hrama četvrte godine svoje vla-
davine, drugog meseca kojeg Makedonci nazivaju Artemisijus a Jevreji Jur, pet stotina
devedeset dve godine nakon Izlaska iz Egipta, i hilja-
du dve stotine godina nakon
Avramovog dolaska iz Mesopotamije u Ka-
naan; od Potopa je prošlo hiljadu četiri
stotine četrdeset godina, a od stvaranja prvog čoveka pa do Solomonove izgradnje
hrama, prošlo je tri hiljade stotinu dve godine. Godina u kojoj je započeto zidanje
bila je je-
danaesta godina Hiramove vladavine, a od podizanja Tira prošlo je dve
stotine četrdeset godina.

2) Kralj je ukopao temelje Hrama veoma duboko u zemlju, a za građu je uzeto
veoma otporno kamenje, takvo koje će odoljeti sili vremena; ovi su međusobno

sastavljani glinom, postavši osnovom i pouzdanim temeljom za onu nadgradnju koja će biti podignuta nad njim. Ovo je kamenje moralo biti tako snažno kako bi s lakoćom izdržalo one obimne nadzidane de- love i skupocene ukrase, čija sopstvena težina nije bila manja od teži- ne onih visokih i teških zidanica što ih je kralj zamislio kao veoma ukrašene i velelepne. Čitavo dignuto telo zdanja, sve do krova, bilo je od belog kamena: u visinu je imalo šezdeset kubita, dužina mu je izno- sila isto toliko, a širina beše dvadeset kubita. Iznad ove se nalazila još jedna dignuta zidanica, u svim merama jednaka prvoj, tako da je sveu- kupna visina Hrama iznosila sto dvadeset kubita. Njegova prednja stra- na bila je okrenuta istoku. Što se tiče trema, bio je podignut pred Hra- mom; u dužinu je imao dvadeset kubita, i bio je tako izveden da se ukla- pa sa širinom zdanja; imao je dvadeset kubita širine, a njegova visina je dostizala stotinu dvadeset kubita. Solomon je takođe oko Hrama sazio trideset malih odaja¹⁰⁰, koje su okružavale celu građevinu svojom tes- nom priljubljenosti jedna uz drugu, ali i svojim brojem i spoljnim polo- žajem okolo tela zdanja. Takođe je napravio i hodnike kroz njih, tako da se moglo prolaziti iz jedne u drugu. Svaka od ovih odaja imala je pet ku- bita u širinu i isto toliko u dužinu, ali im je visina iznosila dvade- set kubita. Iznad ovih su se nalazile druge odaje, a ponad ovih opet neke druge, sve jednake, kako u merama tako i u broju, tako da su dostizale vi-

sinu jednaku donjem delu tela zdanja, budući da gornji deo nije imao zida- nice oko sebe. Krov iznad celog zdanja bio je od kedra, a zapravo je i sva- ka od ovih odaja imala svoj zaseban krov koji nije bio povezan sa drugim prostorijama; ali što se tiče drugih delova, postojao je samo jedan zajed- nički prepo-krivajući krov, izgrađen od veoma dugih greda koje su pro- lazile kroz ostale i presecale čitavo zdanje, tako da su središnji zido- vi, bivajući ojačavani istim gredama, otuda mogli biti napravljeni još čvršćim; onaj deo krova, pak, koji se nalazio ispod greda, bio je napra- vljen od iste građe ali je čitav bio uglačan, i imao ornamente primere- ne tavanici, kao i zlatne pločice ukucane na njih. I kako je Solomon ob- ložio zidove kedrovim daskama, tako je na njih učvrstio zlatne pločice koje su na sebi imale ukrase. Zbog toga je celi Hram sijao i zaslepljivao oči onih koji bi ulazili, blistanjem zlata koje se nalazilo na svim stra- nama. Čitava građa Hrama bila je sa velikom veštinom izvedena od ugla- čanog kamena, koji su bili spojeni veoma skladno i glatko, tako da se pos- matraču činilo da na njima nema nikakvog znaka udarca čekića ili bilo kojeg drugog građevinskog alata; i zaista je bez ikakve upotrebe ovih či- tava građa bila međusobno tako prirodno sastavljena, da se činilo da je spoj jednog dela sa drugim pre bio potpuno prirodan no što je pretrpeo bilo kakvo posredovanje oruđa. Kralj je takođe dobro zamislio prilaz do gornjih odaja Hrama, i to preko stepenika širine njegovih zidova; jer Hram nije imao velika vrata na svom istočnom kraju kao što ih je imala donja zgrada, već su ulazi bili sa strana, kroz veoma mala vrata. Solomon je takođe i prepokrio Hram, jednako spolja i iznutra, kedrovim pločama, koje su međusobno tesno priljubljene pomoću debelih lanaca, tako da je ovaj izum po prirodi služio daljem održanju i osnaživanju građevine.

3) Nakon što je kralj podelio Hram u dva dela¹⁰¹, uredio je unutrašnji prostor od dvadeset kubita [u svakom pravcu] da bude najtajnija odaja, ali je dodelio da samo svetilište ima četrdeset kubita; a kada je od zi- da odsekao mesto za vrata, tamo je postavio dveri od kedrovine i oblo- žio ih velikom količinom zlata koje je na sebi imalo ukrase. Takođe je postavio plave, purpurne i skerletne velove, kao i

najsvetlija i najmek-ša platna – sa najneobičnijim cvetovima utkanim u njima – koja su kao zavese visila pred ovim dverima. Takođe je za najsvetije mesto, čije su širina i dužina iznosile po dvadeset kubita, dodelio dva heruvima od čistog zlata; visina svakog iznosila je pet kubita¹⁰², a svaki od njih je imao krila raširena do dužine od pet kubita; Solomon ih je postavio nedaleko jednog od drugog, tako da je krilo jednoga moglo dotaći južni zid svetog mesta, a drugog severni; druga dva njihova krila bila su međusobno spojena i prekrivala su Kovčeg saveza koji je bio postavljen između njih; ali niko ne može reći, pa čak ni naslućivati, kakav je bio oblik ovih heruvima. Takođe je i pod Hrama obložio zlatnim pločama, a dodao je i vrata kapiji Hrama primerena visini zida, sa širinom od dvadeset kubita, pa je i njih obložio zlatnim pločama. Jednom rečju, nije ostavio nijedan deo Hrama, bilo unutrašnji ili spoljni, koji nije bio pokriven zlatom. Takođe je imao zavese ovesene preko ovih spoljnih vrata na is- 336 JUDEJSKE STARINE ti način kako su bila ovesene preko onih unutrašnjih na najsvetijem mestu; ali trem Hrama nije imao ništa slično.

4) Potom je Solomon poslao po jednog umetnika iz Tira, čije ime je bilo Hiram. Po rođenju je, sa majčine strane, pripadao plemenu Nefta- lijevom, ali je njegov otac bio Ur, poreklom Izraelit. Ovaj je čovek bio veoma vešt u svakoj vrsti posla, ali je njegova glavna sposobnost ležala u obradi zlata, srebra i bakra; on je bio taj koji je izveo sve zanatske radove oko Hrama, ispunjavajući Solomonovu volju. Povrh toga, Hiram je napravio dva [šuplja] stuba, čija je spoljna strana bila od bakra debljine četiri širine prsta; visina, pak, ovih stubova bila je osamnaest kubita a njihov obim dvanaest kubita; takođe su postojala i dva izlivena kapi- tela u formi ljljana koja su stajala po jedan na svakom stubu, po pet kubita visine. Oko ovih je počivala utkana mreža sa motivom sitnog pal- minog lišća, koja je pokrivala krinoliki kapitel. Oko njih su takođe vodile i dve stotine narova ugraviranih u dva reda. Jedan od ovih stubova postavio je na ulaznom tremu s desne strane, i nazvao ga Jahin, a drugi s leve strane, i nazvao ga Voaz.

5) Hiram je takođe izlio i „bakarno more“ u obliku polukruga. Ovaj bakarni sud bio je nazvan *morem* zbog svoje veličine, jer je imao deset kubita u prečniku, a debljina liva iznosila je jedan dlan. Njegov srednji deo počivao je na kratkom stubu [kao na osovini] koji je oko sebe imao deset spirala, a i taj je stub imao deset kubita u prečniku. *More* je bilo postavljeno na dvanaest volova koji su gledali u pravcu četiri strane sveta, po tri prema svakoj strani, a zadnja strana svih bila je okrenuta unutra tako da je ovaj veliki polukružni sud mogao ležati na njima, budući da je i sam takođe bio ugnut unutra. Ovo je *more* u sebi sadržavalo tri hiljade bata¹⁰³.

6) Hiram je takođe napravio i deset bakarnih podnožja za isto toli- ko četvorouglih zdela ili umivaonika za obredno pranje; dužina svakog od ovih podnožja bila je pet kubita, širina četiri kubita, a visina šest kubita. Svaki ovaj umivaonik je obodom bio delimično uvrnut [prema nosećim stubovima], a to je ovako izvedeno. Postojala su četiri mala četvorougla stuba koji su stajali po jedan na svakom uglu umivaonika; ovi su imali strane osnove primerene svakoj od četiri strane umivaonika koje su, opet, bile podeljeni u tri dela: naime, svaki kraj stuba je imao pervaz prilagođen da podržava [umivaonik] koji je bio ugraviran na jednom mestu likom lava, na drugom bika, a na trećem orla. Ti mali stubovi su, dakle, imali ugravirane iste one životinje koje su bile ugravirane i na stranama umivaonika. Čitav ovaj sklop bio je uzdignut i počivao je na četiri točka, koji takođe

behu izliveni, i koji su imali obruč i glavčine, sa prečnikom od stopu i po. Svako ko je video pao- ke ovih točkova, kako su tačno uklopljeni i spojeni u stranama osnova, kao i u kakvom su skladu složeni sa glavčinama, morao bi se začuditi. Njihova struktura bila je ovakva: sa svakog točka protezali su se ispus- ti nalik remenju držeći skupa gornji sastav, na kojem je počivao kratak spiralni stub koji se upirao ispod šupljeg dela umivaonika, imajući na

prednjem delu orla i lava koji su bili uklopljeni u umivaonik do te me- re da je svako ko bi ih video morao pomisliti da su iz jednog komada; a između ovih su se nalazili još i ugravirani ukrasi u vidu palminog dr- veća. Ovakva je, dakle, bila konstrukcija tih deset podnožja. Uokolo mo- ra Hiram je napravio i još deset bakarnih sasuda, koji su i sami imali ulogu umivaonika, od kojih je svaki sadržavao četrdeset bata¹⁰⁴, jer je svaki imao četiri kubita u visinu, sa krajevima jednako udaljenim jed- ni od drugih. Ove je umivaonike takođe postavio na deset podnožja koja su bila nazvana Mehonotima; pet umivaonika postavio je s leve strane Hrama¹⁰⁵, odnosno one koja je okrenuta severu, i isto toliko s desne stra- ne, okrenutoj prema jugu; *more* je, pak, bilo postavljeno na istočnoj stra- ni. Namena bakarnog mora bila je pranje ruku i nogu sveštenika prili- kom njihovog ulaska u Hram i penjanja do oltara, a umivaonici su služi- li za čišćenje iznutrice životinja pripremljenih za žrtve paljenice, kao i njihovih nogu.

7) Pored pomenutih predmeta bio je napravljen i bakarni oltar, du- žine dvadeset kubita i isto tolike širine, i deset kubita visine, a služio je za žrtve paljenice. Svi sasudi bili su od bakra, ćupovi, lo- patice, pepeljarnici, a takođe i usekači i mašice, a ovaj je bakar imao sjaj i lepotu zlata. Tu je bilo i osvećenih stolova, među kojima i jedan najveći, od čistog zlata, na kojem su stajali Božiji hlebovi; stolova na- lik ovome sveukupno je bilo deset hiljada, ali su bili izrađeni na dru- gačiji način, i na njima su počivali staklene fiole i pehari od kojih je zlatnih bilo dvadeset hiljada, a srebrnih četrdeset. Takođe je napravlje- no i deset hiljada svećnjaka, shodno zapovesti Mojsijevoj, od kojih je je- dan glavni bio namenjen Hramu, kako bi, prema zakonu, mogao goreti to- kom dana. Jedan je sto počivao na severnoj strani — i on, naravno, noseći na sebi hlebove — naspram ovog svećnjaka koji beše smešten na jugu, dok je zlatni oltar stajao između njih. Svi ovi sasudi nalazili su se onom de- lu svete kuće koji je bio dugačak četrdeset kubita, i koji je zastorom bio odvojen od najsvetijeg mesta u kojem se nalazio Kovčeg saveza.

8) Hiram je takođe dao da se napravi osamdeset hiljada sasuda za le- vanje tečnosti, kao i sto hiljada zlatnih i dvaput toliko srebrnih boči- ca; bilo je i osamdeset hiljada zlatnih, i dvaput toliko srebrnih zdela u kojima se na oltaru nudilo fino umešeno brašno. Bilo je takođe i šez- deset hiljada zlatnih i dvaput toliko srebrnih velikih kotlova u koji- ma se mešalo fino brašno sa uljem, a od onih čija mera odgovara oni- ma što ih je Mojsije nazivao *hin i asaron* (jedan deseti deo dila) bilo je dvadeset hiljada zlatnih i dvaput toliko srebrnih. Zlatnih kadionica, u kojima se do oltara nosio tamjan, bilo je dvadeset hiljada; drugih ka- dionica, u kojima je prenošen plamen sa velikog do malog oltara unutar Hrama, bilo je pedeset hiljada. Sveštениčkih odeždi koje su pripadale prvosvešteniku, sa dugim haljinama, proročanskim prsnikom i dragim kamenjem, bilo je hiljadu. Ali je kruna na kojoj je Mojsije napisao [ime Bo- žije] bila samo jedna, i tako je ostalo do dana današnjeg. Bilo je takođe i deset hiljada odeždi od finog platna sa purpurnim pojasima za svakog ³³⁸

sveštenika; zatim i dve stotine hiljada truba, prema zapovesti Mojsije- voj, a takođe i dve stotine hiljada platnenih odeždi za pevače, koji be- hu Leviti. Hiram je takođe napravio i muzičke instrumente, takve koji su izumljeni za pratnju pevanju himni, zvanih *navlej i sindrej* [psalteri- oni i harfe] koji behu napravljeni od najplemenitijeg bakra zvanog *elek- trum*, a ovih beše četrdeset hiljada.

9) Hiram je sve ove stvari napravio u čast Boga, sa veličanstvenom i raznovrsnom izradom, ni na čemu ne štedeći, već pokazujući najveću moguću izdašnost u ukrašavanju Hrama, a sve opisano je bilo posvećeno kao Božije blago. Takođe je po Solomonovoj zamisli smestio i ogradni zid oko Hrama, koji se na našem jeziku naziva *gison*, ali ga Grci nazivaju *trikos*, koji se uzdizao do visine od tri kubita, a služio je razdvajanju mnoštva koje je dolazilo u Hram, pokazujući da je to mesto otvoreno i slobodno samo za sveštenike. Takođe je i iza ovoga napravio drugi hram, četvorougao- nog oblika, podignut kao veliki i prostrani hodnik na svodovima, u koji se ulazilo kroz veoma visoke dveri, od kojih su svake bile izložene jednoj [od četiri] strane sveta, a koje su se zatvarale zlatnim vratima. U ovaj su hram ulazili oni ljudi koji su se od drugih razliko- vali time što su čisti i strogi u pridržavanju zakona. Ali je Solomon iza ovoga podigao i još jedan, odista prekrasan hram, takav da prevazi- lazi moć bilo kakvog opisa; štaviše, ako mogu tako reći, teško je bilo poverovati i pogledu da takvo nešto postoji. Jer kada je ispunio veli- ke udoline zemljom, u koje se, zbog njihove ogromne dubine, nije moglo ni gledati bez nelagode kada bi se nad njima nadvili, i kada je podigao tle na visinu od četiri stotine kubita, sazidao je ovaj treći hram [namenjen nejevrejima] u nivou vrha stene na kojoj je bio podignut, te je ovaj krajnji hram, koji je bio izložen vazduhu, bio u istoj ravni sa samim velikim Hramom [sveštenika]¹⁰⁶. Ovog je takođe okružio dvostrukim redom hod- nika na svodovima, koji su stajali na visokom stubovima prirodne stene, dok im krovovi behu od kedra, obrađeni na način prikladan ovako viso- kim krovovima; ali je sva vrata ovog hrama napravio od srebra.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE KRALJ SOLOMON PREMESTIO KOVČEG SAVEZA U HRAM UZ MOLITVU BOGU I NUDEĆI MU JAVNE ŽRTVE

1) Nakon što je kralj Solomon u roku od sedam godina tako dovršio izgradnju ovih velikih i prekrasnih zdanja, i potom priložio svoje da- rove Hramu, pokazujući time bogatstvo i revnost kojima raspolaže (jer ko god bi video ova dela morao bi pomisliti da je bilo potrebno ogro- mno vreme da bi bila okončana, ostajući potom iznenađen da je toliko mnogo i tako veličanstvenih stvari moglo biti urađeno za tako kratko vreme) – nakon dizanja Hrama je, dakle, pozvao upravitelje i starešine Jevreja da okupe sav narod u Jerusalimu, kako da bi videli Hram što ga je

podigao, tako i da bi u njihovom prisustvu preselio Kovčeg Božijeg save- za u njega. I nakon što je svuda raznesen ovaj poziv na okupljanje celokup- nog naroda u Jerusalimu, ovo se nije dogodilo pre sedmog meseca u godi- ni, što je mesec kojeg naši zemljaci nazivaju *Tisri*, a Makedonci *Hiper- beretet*. Tako se dogodilo da je u isto vreme pao i praznik tabernakula, kojeg Jevreji slave kao najsvetiji i najvažniji

praznik. Oni, dakle, uze- še Kovčeg i tabernakul što ih je podigao Mojsije, kao i sve sasude po- trebne za prisluživanje prilikom žrtvenoprinošenja, i preseliše ih u Hram¹⁰⁷. Sam kralj, kao i Leviti i sav narod, išao je ispred, učinivši zemlju vlažnom od darova i ponuda pića, natopivši je krvlju velikog broja žrtava i paleći ogromnu količinu tamjana, sve dok čitav okolni vazduh nije bio ispunjen mirisom koji je izdaleka presretao ljude i bio pokazatelj Božijeg prisustva; i upravo zato što su verovali da On pre- biva s njima u tom novosagrađenom i posvećenom mestu, ljudi nisu posus- tajali bilo od pevanja himni ili od plesanja, sve dok ne dođoše do Hrama; a u istom su raspoloženju nosili i Kovčeg. Ali kada je trebalo da ga prenesu na najsvetije mesto, ostatak mnoštva se udalji, i samo su ga oni sveštenici koji su ga i dotle nosili sada postavili između dva heruvi- ma, koji ga obgrliše svojim krilima (jer ih je tako uklopio njihov stvo- ritelj), i tako natkriše kao da se nalazi pod šatorom ili kupolom. Ovaj Kovčeg nije u sebi sadržavao ništa osim dve kamene ploče koje su na se- bi čuvale deset Božijih zapovesti što ih je Bog izgovorio Mojsiju na Sinajskoj gori, a koje su na njima bila urezane; u Hram su takođe uneli i svećnjak i sto, kao i zlatni oltar, i postavili ih ispred najsvetijeg mes- ta, na ista ona mesta na kojima su i dotle stajali u tabernakulu. Tamo su, dakle, mogli prinositi dnevne žrtve; ali što se tiče bakarnog oltara, Solomon ga je postavio ispred Hrama, naspram vrata, tako da bi mogao biti izložen pogledu kada se vrata otvore, baš kao i sveta i svečana op- rema i bogatstvo žrtava; naposljetku su sakupili i sve ostale sasude, te ih položili u Hram.

2) Čim su sveštenici postavili sve stvari oko Kovčega u ispravan poredak, i potom izašli napolje, s visina siđe jedan golemi oblak, i sta- de nad Hramom, te se meko razastra njegovom unutrašnjošću; ovaj oblak bio je raspršen i blag, nipošto ne onako opor kakav se, ispunjen vlagom, može videti u zimsko doba. Ali je ovaj oblak tako zatamnio prostor, da sveštenici nisu mogli razabrati jedan drugog, zbog čega su u svesti pri- zivali sve moguće slike i veličanstvena ukazanja Boga kako silazi u vla- stiti Hram, i kako u njemu sa zadovoljstvom podiže svoj tabernakul. Tak- voj su se misli, dakle, priklanjali ovi ljudi. Ali Solomon ustade (jer je on još uvek sedeo ispred), te izgovori one reči Gospodu za koje je mislio da će ih Božija priroda primiti kao prijatne i s njegove strane prime- rene da ih izrekne; jer on kaza: „Ti si večna kuća, o Gospode, takva koju si za sebe stvorio od svojih vlastitih dela; znamo da se na nebu, u vazduhu, na zemlji i vodi Ti rasprostireš, a da ipak nisi sadržan u njihovim gra- nicama. Nameran sam bio da podignem ovaj Hram za Tebe, za Tvoje ime, da od sada, kada prinosimo žrtve i izvodimo svete činove, možemo u etar 340 JUDEJSKE STARINE

poslati naše molitve i neprestano verovati da si prisutan, i da nisi udaljen od onoga što je Tvoje vlastito; jer ni dok sagledavaš sveukupnost stvari, i osluškuješ sve što postoji, pa ni sada kada Ti je ugodno da se nastaniš ovde, Ti ne napuštaš staranje o ljudima, već si im svima veo- ma blizak, a posebno si nazočan onima koji ti se obraćaju, bilo noću ili danju." Nakon što se ovako svečano obratio Bogu, Solomon preusmeri dalje kazivanje prema okupljenim ljudima, i snažno zasvedoči moć i pro- viđenje Božije nad njima: kako je, naime, On predskazao sve stvari koje će se dogoditi njegovom ocu Davidu, kao i mnoge od stvari koje su se već do- godile a ostatak će se izvesno ostvariti kasnije; i kako je On njemu, So- lomonu, nadenuo ime, i Davidu rekao kako će mu sin biti zvan i pre no što se ovaj rodio; i kako je potom prorekao da će, kada bude bio kralj na- kon očeve smrti, on za Njega

izgraditi Hram kojeg oni sada vide dovrše- nim prema Njegovom predviđanju; stoga je Solomon od mnoštva zatražio da blagoslovi Boga, i da, verujući u njega zbog pogleda na ovo zdanje koje vide dovršenim, nikada, radi svoje vlastite sreće, ne očajavaju ma zbog čega što je On navestio u budućnosti, sumnjajući da se to neće zbiti.

3) Nakon što je kralj tako govorio mnoštvu, on ponovo pogleda pre- ma Hramu i podiže desnu ruku prema narodu, rekavši: „Nije moguće da ljudi mogu dovoljno uzvratiti Bogu za dobrobiti koje im On udeljuje, jer Bogu ništa nije potrebno i iznad je ma kakvog uzdarja. Ali sve dotle dok se gradimo nadmoćnijim nad Tvojim stvorenjima, priliči nam da blago- slovimo Tvoje veličanstvo, i neophodno nam je da ti odgovorimo zahval- nošću za ono što si udelio našem domu i jevrejskom narodu; jer kojim ćemo Te sredstvom bolje utažiti kada si na nas ljut, ili prikladnije sa- čuvati Tvoju naklonost, nego našim glasom, za koji, budući da ga dobija- mo od vazduha, možemo znati da se istim putem penje k Tebi. Otuda moram kao najpreče da ti uzvratim zahvalnošću zbog svog oca, kojeg si Ti uzdi- gao iz neznatnosti do tako velike blagodati; a zatim, kao sledeće, da Ti zahvalim za sebe samog, budući da si izveo sve što si o meni obećao do današnjeg dana. A ja te preklinjem da nas i u vremenu koje dolazi obezbe- diš svim onim za šta imaš moć da udeliš smatrajući ga dostojnim, i da umnožiš naš dom u svim vremenima, kao što si obećao mom ocu Davidu da ćeš učiniti, kako za njegovog života tako i posle njegove smrti, da se naše kraljevstvo može nastaviti i da ga naše potomstvo može uspešno preuzimati tokom deset hiljada naraštaja. Zato nemoj propustiti da nam daš ove blagoslove i da mojoj deci udeliš onu vrlinu koja ti je najdraža. A povrh svega ovoga, ponizno Te molim da dopustiš da delić Tvog duha siđe i naseli ovaj Hram, kako bi se moglo potvrditi da si sa nama na ovoj zemlji. Ovo učini iako znam da su, što se Tebe tiče, sva nebesa i bezbroj stvari koje su u njima samo maleni deo Tvoga staništa, a koliko je tek prema njima neznatniji ovaj siroti Hram; ali ja Te ipak molim da ga pri- miš kao svoj vlastiti dom, kojeg nikada neće uništiti naši neprija- telji jer ćeš Ti o njemu brinuti kao o svome posedu. Ali ukoliko nađeš da su ovi ljudi postali grešni, i ako ih zbog tih grehova kazniš kakvom pošasću, kao oskudevanjem ili zarazama ili ma kojom drugom nesrećom

KNJIGAOSMA

341

kojom ti kažnjavaš one koji krše ma koji od tvojih svetih zakona, pa ako svi oni pribegnu u ovaj Hram, ja te najusrdnije molim da im pokloniš vreme da bi mogao čuti njihove molitve kao da se čuju u Tvojem vlastitom domu, i onda budi milosrdan prema njima, i izbavi ih iz njihovih nedaća. Štaviše, ova je pomoć ono za šta Te preklinjem, i ne samo za Jevreje ka- da se nađu napaćeni, već i kada bude došao ma ko drugi iz ma kojeg dela sveta, odbivši se od svog greha i moleći Te za oproštaj: preklinjem te da im uistinu i oprostiš i saslušas njihovu molitvu. Učini tako, jer ću onda znati da si zadovoljan ovim Tvojim domom, i da mi sami po prirodi nismo nedruževni, niti se odnosimo kao neprijatelji prema onima koji ne pripadaju našem narodu; već želimo da Tvoja pomoć od Tebe bude po- sredovana svim ljudima sveta, i da svi mogu uživati u onim dobrima što ih Ti nad ljudima udeljuješ."

4) Nakon što je Solomon ovo izgovorio on se baci na tle i tako le- žeci ostade dugo predan izrazima obožavanja, a potom se podiže i donese darove do oltara; i pošto ga je ispunio očišćenim žrtvama, pred njim se ukaza najočigledniji dokaz da je Bog sa zadovoljstvom prihvatio sve što mu je žrtvovano, jer se iznenada ukaza

vatra koja buknu iz samog vazduha, pa se velikom silinom sjuri do oltara, na očigled svih ljudi, te ščepa i namah proguta ponuđene darove. A kada ljudi videše ovako upadljivo uka- zanje Božije, oni odmah pretpostaviše da je to potvrda Božije nastanje- nosti u Hramu, zbog čega behu zadovoljni i potreseni, te sada i oni pa- doše na tle i odadoše se molitvenim obredima. Videvši to, kralj po- će blagosiljati Boga i zaklinjati narod da učini isto, jer su sada ima- li dovoljno znakova Božijeg blagonaklonog držanja prema njima. Moli- li su se da im od Njega uvek dotiču takvi znaci, te da u njima sačuva um čist od svakog izopačenja, održavajući ga u pravičnom i pobožnom za- nosu bogoštovanja, kao i da se mogu i dalje pridržavati onih uputstava što im ih je Bog dao preko Mojsija — sve to jer će na taj način jevrejski narod biti srećan i zaista najblagosloveniji među svim narodima. So- lomon ih je takođe bodrio da budu obazrivi i da prepoznaju kako istim onim postupcima pomoću kojih su ostvarili sadašnja valjana postignuća i nadalje moraju osigurati posedovanje tih dobara, pa ih i pride učiniti još većim i brojnijim no što su sada; jer nipošto nije dovoljno baviti se razmišljanjem da su ih dobili zahvaljujući svojoj pobožnosti i pra- vednosti, već je neophodno razumevanje da nema drugog načina da ih za se- be i sačuvaju u vremenu koje dolazi; jer i nije odviše velika stvar za lju- de da dobiju nešto što žele, koliko je dično i teško da sačuvaju to što su stekli, i da ne postanu krivi za ma koji greh koji bi to stečeno mogao ugroziti.

5) Kada kralj izgovori sve ovo okupljenima, on raspusti sabor, ali ne pre no što je upotpunio bogoslužbeno darovanje, kako za sebe tako i za Jevreje, toliko da je žrtvovao dvadeset dve hiljade volova, i sto dvadeset hiljada ovaca; jer to, uostalom, beše prvi put da je Hram primio žrtve; za kraljem su potom i svi Jevreji, zajedno sa ženama i decom, pristupi- li žrtvi i svečanoj gozbi. Štaviše, pored ovoga, kralj je nezavisno up- 342 JUDEJSKE STARINE

riličio veličanstveno i raskošno svetkovanje praznika koji je poznat kao Praznik tabernakula, a ovo svetkovanje se održavalo pred Hramom, dva puta po sedam dana, pri čemu je i on sam učestvovao u gozbama zajedno sa čitavim narodom.

6) Nakon što su sve ove svečanosti u izobilju sprovedene, i ništa nije propušteno što se ticalo obožavanja Gospoda, kralj je pozvao ljude da se razidu, posle čega svako pođe svom domu, prethodno se zahvalivši kralju za svu brigu koju im je posvetio i sva dela što ih je za njih učinio, a Boga moleći da im sačuva Solomona za kralja za dugo vremena. Zbog to- ga je narodu i povratak kući bio radostan, čineći ih tako srećnima da neprestano pevahu himne Bogu. I zaista je zadovoljstvo kojem su se pre- davali uklonilo osećaj naprezanja kojeg su svi morali podneti na puto- vanju kućama. Tako se, dakle, nakon što su naposletku uneli Kovčeg saveza u Hram, i videli njegovu veličinu i lepotu izrade, i kada su postali sau- česnici u mnogim žrtvovanjima koja su bila nuđena, kao i u praznicima koji behu proslavljeni, oni ispunjeni vratiše gradovima iz kojih su do- šli. A Solomonu se kroz jedan san objavi poruka da je Bog čuo njegove mo- litve, i da On ne samo da će sačuvati Hram, već će ga uvek i nastanjivati — naravno, u slučaju da njegovo potomstvo i celi narodu budu ustrajali u pravičnosti. A što se tiče samog Solomona, njemu je rečeno da će, uko- liko nastavi da se vlada prema savetima svoga oca, ovoga prevazići u ne- izmernosti dostojanstva i blaženosti, a da će njegovo potomstvo zauvek nastaviti da kraljuje tom zemljom, kao i posebno plemenom Judinim. Ali isto tako, ukoliko se on bude pokazao nevernim u pogledu pridržavanja zakona, i na njih zaboravi, i okrene se obožavanju tuđih bogova, Bog će mu ime saseći do korena, i više se nijedan ostatak pomena na njegovu poro- dicu

neće održati, pa niti će Bog dalje bdeti nad narodom Izrailja niti ga dalje čuvati od nesreća, već će ga sasvim uništiti šaljući mu deset hiljada ratova i muka; isteraće Jevreje iz zemlje koju je poklonio njihovim očevima i učiniti ih nezvancima u tuđim zemljama; a ovaj će Hram prepustiti plamenu i haranju od strane njihovih neprijatelja, a i čitav taj grad biće u potpunosti razoren neprijateljskim rukama. Budu li, dakle, zgrešili, njihovi će jadi zaslužiti da postanu poslovični, takvi da je u njih teško poverovati s obzirom na njihovu zapanjujuću mnoštvost, sve dok se njihovi susedi, čuvši za to, ne počnu čuditi zbog njihovih stradanja, i stanu se vrlo revnosno raspitivati za uzrok, pitajući se kako su Jevreji, koje je Bog tako izdigao u slavi i bogatstvu, mogli tako postati predmetom Njegove omraze? A odgovor koji će moći da pruži preostatak naroda upućivaće na priznanje njihovih grehova i kršenje zakonitostima sopstvene zemlje. Tako smo mi, u skladu sa porukom, preneli u ovo štivo ono što je Bog govorio Solomonu dok ovaj beše usnuo.

KAKO JE SOLOMON SEBI PODIGAO KRALJEVSKU PALATU VEO-MA
RASKOŠNU I SKUPOCENU; I KAKO JE RAZREŠIO ZAGONETKE ŠTO MU IH JE
POSLOAO HIRAM.

1) Nakon zidanja Hrama koji je, kao što smo rekli, bio završen za sedam godina, kralj je postavio temelje svoje palate, koju ipak neće završiti za manje od trinaest godina, budući da nije bio jednako revnostan u podizanju ovog zdanja kao što je ranije bio u slučaju Hrama; jer, što se tiče ovog posljednjeg, iako je to bilo veliko delo i zahtevalo zanesenu i iznenađujuće revnosnu predanost, ipak je Bog, za koga je i pravljeno, u tolikoj meri sarađivao u njegovom nastajanju, da je upravo zato moglo biti dovršeno u gorepomenutom broju godina; ali je zidanje palate potrajalo, iako je kao građevina po dostojanstvenosti mnogo zaostajala za Hramom, jedna-ko stoga što građa za nju nije bila tako dugo unapred prikupljana, a i zato što nije bila tako marljivo pripremana, pa naposljetku i zato što je ona bila samo stanište kraljevo, a ne i Božije. Pa ipak, i ovo je zdanje podignuto tako pristalo i primereno srećnim prilikama u kojima su tada živeli svi Jevreji, pa otuda i njihov kralj. Ali je neophodno da opišem celokupno ustrojstvo i raspored delova, da bi oni koji čitaju ovu knjigu mogli bar naslućivanjem steći sliku veličine ove palate.

2) Ovaj dom je bio velika i neobična građevina, podržana sa mnogo stubova, koje je Solomon podigao da bi zdanje moglo u sebi primiti mnoštvo čije je sporove on saslušavao i prosuđivao u parnicama. Tu je, dakle, mogao stati veliki broj ljudi i zajedno čekati na rešavanje njihovih slučajeva. Zdanje je bilo sto kubita dugačko, pedeset široko i trideset visoko, podržano sa četvorougaoim stubovima koji su svi bili od kedrovine; krov palate je, pak, bio u korinćanskom stilu¹⁰⁸, sa uklopajućim otvorima i njima pripadajućim stubovima jednake veličine, sva-ki izljebljen sa tri udubljenja, što je, sve u svemu, zdanje činilo ujedno veoma čvrstim i ukrašenim. Postojala je još jedna zgrada u istom stilu, u sredini dvorišta, četvorougaoanog oblika širine trideset kubita, sa zasebnim hramom naspram sebe koji se izdizao na masivnim stubovima; u ovom se hramu nalazila velika i veoma svečana odaja, u kojoj je kralj sedeo prilikom suđenja. Ovom je zdanju bila pridružena i druga zgrada sa- zidana za kraljicu. Postojala su takođe i posebna manja zdanja za obedovanje i za spavanje u koja se povlačilo nakon što su bivali okončani javni poslovi, a sva su imala pod popločan kedrovinom. Neka od ovih Solomon je saziđao od blokova promera stranice deset kubita, i imala su opatlatu od manjeg rezanog kamenja velike vrednosti, onog istog koji behu iskopani da bi ukrasili Hram i da bi ulepšali izgled kraljevske palate, proslavivši tako majdane iz kojih su izvađeni. Zbir ovih neobično obrađenih kamenova bio je podeljen u tri reda, dok je četvrti na sebi nosio mozaike vredne divljenja, jer je na njima bilo predstavljeno drveće i raznovrsno bilje, sa senkama bacanim sa njihovih grana, i visećim lišćem.

Ovo drveće i biljke prekrivali su kamen ispod sebe, a njihovo lišće bilo je izvedeno tako zapanjujuće tanano i verodostojno, da se moralo pomisliti kako se kreće; drugi, pak, deo blokova, onaj koji se dizao do krova, bio je okrečen i takoreći izvezen bojama i slikama. Pored ovih, Solomon je podigao i posebna zdanja za odmor i uživanje, a takođe i veoma dugačke hodnike sa svodovima, smeštene na veoma priyatnim mestima palače; među ovima je najdivnija bila trpezarija za gozbe i zakuske, puna zlatne i nameštaja tako lepog kakvog je i morala posedovati prostorija koja udovoljava udobnosti gostiju, i u kojoj je sve posuđe bilo od zlata. Veoma je teško dočarati veličinu i raznovrsnost kraljevskih odaja: teško je preneti koliko je bilo soba najprostranije vrste, koliko onih sa veličinom jedva manjom od prethodnih, i koliko je bilo onih ispod zemlje i nedostupnih; kakva je neobičnost onih koje su bile otvorene svežem vazduhu, i kakvi behu šumarci posađeni da bi dali ushićujući izgled celini i da bi štitili od vrućine sklanjajući u svoj hlad ove odaje. Jednom rečju, Solomon je čitavo zdanje u celosti napravio od belog kamena, kedrovine, zlata i srebra. Takođe je ukrasio tavanice i zidove draguljima ulaganim u zlato, ulepšavši ih na isti način na koji je ukrasio i Hram Božiji. Takođe je za sebe od slonovače napravio jedan tron zapanjujuće veličine, koji je služio kao sedište pravde, sa šest stepenika koji su vodili do njegovog podnožja; na oba kraja svakog od ovih stepenika stajala su dva lava; sedište trona prihvatilo je kralja tako da kada bi se on naslonio počivao bi na polovini izvajanog juneta koje muje gledalo u leđa; a sve ovo je bilo učvršćeno i držano na okupu zlatnim spojevima.

4) Dok je Solomon dovršavao ove zidanice tokom dvadeset godina, neprestano je bogatim darovima uzvraćao kralju Hiramu iz Tira, koji mu je slao velike količine zlata i još veće srebra, kao i kedrovinu i borovinu za sve ove građevine; Solomon je, pak, ovome iz godine u godinu slao pšenicu, vino i ulje, odnosno glavne proizvode koji su Hiramu nedostajali stoga što je, kao što smo već rekli, naseljavao ostrvo. Pored ovoga, Solomon mu je poklonio i dvadeset manjih gradova u Galileji koji su se nalazili nedaleko od Tira; ali ih je Hiram obišao i nakon pregleda, ostavši nezadovoljan njihovim izgledom, poklon odbio, otpisavši Solomonu da ne želi gradove takve kakvi izgledaju. Od tog se vremena ovi gradovi nazivaju zemljom Kabul, što je ime koje, protumačeno prema jeziku Feničana, označava *ono što nije prijatno*. Povrh ovoga, kralj Tira je imao običaj da sa Solomonom razmenjuje sofizme i zagonetne izreke, na lagavši međusobno da ih onaj drugi odgonetne, i tako oslobodi nedoumica što ih je sam pošiljalac imao u pogledu njihovog značenja. Solomon je bio tako vispren i pronicljiv da mu nijedan od ovih zadataka nije bio odviše težak, te ih je sve savladavao rasuđivanjem, otkrivajući njihovo skriveno značenje i učinivši ih prepoznatljivim. Takođe je i Menander, čovek koji je prevodio tirske arhive sa feničanskog na grčki jezik, pomenio ova dva kralja na mestu gde ovako kazuje: „Kada je preminuo Avibal... njegov sin Hiram preuzeo je od njega kraljevstvo, vladajući narednih trideset četiri godine, to jest do svoje pedeset treće godine života.

Podigao je veliki nasip i posvetio zlatne stubove u Jupiterovom hramu. Takođe je odlazio i sekao drvenu građu u planini zvanoj Liban, potrebnu za tavanice hramova. Nakon što je porušio drevne hramove, podigao je druge, posvećene Herkulu i Astarti, od kojih je najpre izgradio hram Herkulu na planini Pericijus.

Osim ovoga, vodio je i pohod protiv Eu- hija, ili Titija, koji je odbijao da plati danak, pa ga je pokorio i potom se vratio domu. Jedan od podanika ovog kralja bio je Abdemon, po godina- ma veoma mlad, koji je uvek rešavao teške [misaone] zadatke što mu ih je Solomon, kralj Jerusalima, zapovedao da ih objasni." Ovoga takođe po- minje i Dios, kada govori ovako: „Nakon što je umro Avibal, vladao je njegov sin Hiram. On je podigao na viši nivo istočni deo grada kojeg je takođe i u celini proširio. Takođe je gradu pridružio Jupiterov hram koji je dotle stajao zasebno, podigavši obalski nasip između njih, a po- tom je hram ukrasio zlatnim darovima. Pored ovoga, penjao se u goru Li- ban i sekao drvenu gradu koja je služila podizanju hramova." Ovaj pisac takođe kazuje da je „Solomon, koji je tada bio kralj Jerusalima, slao zago- netke Hiramu sa molbom da i sam od njega prima slične, te da onaj koji ne bi uspeo razrešiti zagonetke drugoga, ovome isplati izvesnu novčanu nadoknadu, a da je Hiram prihvatio ove uslove. Pa kada nije bio u stanju da reši zagonetke što mu ih je postavio Solomon, platio je veliku sumu novca kao globu; ali je kasnije rešio ove zagonetke uz pomoć Abdemona, čoveka iz Tira, a zatim je i sam postavio uzvratne zagonetke Solomonu, koji takođe nije uspeo da ih reši pa je morao da vrati Hiramu naplaćeni novac." Ovako je, dakle, pisao Dios.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE SOLOMON UTVRDIO JERUSALIM I PODIGAO DRUGE VE- LIKE GRADOVE; KAKO JE UČINIO PODANIKE OD NEKIH KANAA- NACA, I UGOSTIO KRALJICU EGIPTA I ETIOPIJE.

1) Kada je kralj video da je zidinama Jerusalima potrebno ojačanje i prikladnije obezbeđenje (jer je smatrao da bi zidovi koji okružuju Jeru- salim morali da odgovaraju dostojanstvu grada), on ih je jednako obnovio i učinio višim, sa velikim kulama nad njima; takođe je i sazidao grado- ve koji se mogu ubrojati u najsnažnije, po imenu Hazor i Megido, kao i Gezer, koji je zapravo pripadao Filistincima, ali je faraon, kralj Egip- ta, poveo pohod protiv njega i posle uspešne opsade ga silom zauzeo; po- bivši potom sve stanovništvo, on ga je potpuno razorio i dao ga kao po- klon svojoj kćeri koja se udala za Solomona; to je, dakle, bio razlog zbog kojeg ga je kralj ponovo izgradio kao grad koji je po sebi snažan i upo- trebljiv u ratovima i preokretima političkih prilika do kojih pone- kad dolazi. Osim ovoga, Solomon je podigao i dva druga grada nedaleko od ovoga, po imenu Vet-Oron i Valat. Takođe je podigao i manje naseobi- ne podređene ovima, kako bi se u njima moglo uživati u zadovoljstvima i 346

JUDEJSKE STARINE

slastima života, budući da su imale ugodnu svežinu vazduha i raspola- gale prijetnim voćem koje je dozrevalo u prikladno doba godine, jer behu obilno snabdevene izvorima. Štaviše, Solomon je išao sve do pustinje povrh Sirije koju je zaposeo, te i tamo sagradio veoma velik grad koji je bio udaljen dva dana putovanja od gornje Sirije i jedan dan od Eufrata, kao i šest dugih dana putovanja od velikog Vavilona. Razlog zbog kojeg je ovaj grad ležao tako daleko od naseljenih delova Sirije jeste taj što svu- da oko njega nije nigde bilo vode, a on sam se nalazio na jedinom mestu koje je posedovalo izvorišta i bunare. Nakon što je, dakle, sazidao ovaj grad, i opkolio ga veoma snažnim zidinama, Solomon mu je dao ime Tad- mor, što je ime koje se i danas koristi među Sirijcima, ali ga Grci na- zivaju Palmira.

2) Tako je Solomon u ovo vreme bio zauzet podizanjem gradova. Ali ukoliko ma ko ispita zašto su se svi kraljevi Egipta počev od Menesa, koji je podigao Memfis i koji je živio mnogo godina pre našeg praoca Avrama, pa do Solomona – što je vremenski period koji obuhvata više od hiljadu tri stotine godina – nazivali faraonima, zaključno sa faraonom koji je živio posle kraljeva tog perioda, mislim da je neophodno da sve obavestim o odgovoru, kako bih uklonio postojeće neznanje i učinio očiglednim poreklo ovog imena. Naime, *faraon* na egipatskom jeziku znači *kralj*, pa stoga mislim da su u svom detinjstvu svi potomci kraljeva koristili druga imena, ali da su u času postajanja kraljevima menjali imena u onaj naziv koji na njihovom vlastitom jeziku označava rang njihove vlasti; slično je takođe i sa kraljevima Aleksandrije koji su ranije bili nazivani po ličnim imenima, ali kada su preuzimali kraljevstvo nazivani su Ptolemejevićima, po njihovom prvom kralju. Rimski imperatori su takođe od svog rođenja bili nazivani drugim imenima, ali su potom prozivani Cezarom, jer im njihovo carstvo i njihovo dostojanstvo nameće to ime, ne dopuštajući im da produže sa nošenjem onih imena koja su im dali njihovi očevi. Takođe mislim da Herodot iz Halikarnasa, koji kaže da je bilo tri stotine trideset kraljeva Egipta posle Menesa koji je izgradio Memfis, upravo stoga ne kazuje njihova imena što su oni uopšteno nazivani faraonima; ali kada je nakon smrti jednoga od njih vlast preuzela kraljica, on je naziva ličnim imenom Nikol, pravedajući se time što su kraljevi muškog roda, i otuda podobni da im se prizna ista priroda, dok se ženi ne može pripisati istovetno svojstvo, te stoga on uvek zapisuje njeno vlastito ime, koje je ona prirodno imala i zadržala. Što se mene tiče, ja sam iz naših sopstvenih knjiga otkrio da posle faraona, Solomonovog tasta, nijedan kralj Egipta više nije nosio to ime¹⁰⁹; i da se upravo posle tog vremena dogodilo da je kraljica Egipta i Etiopije došla do Solomona, a o ovoj ćemo ubrzo govoriti. Ovde sam, međutim, pominjao ove stvari kako bih mogao pokazati da se naše i egipatske knjige slažu u ovome, kao i u mnogo čemu drugom.

3) Sledeće što je Solomon učinio bilo je potčinjavanje ostatka Kanaanaca, koji sve dotle nisu bili pod njegovom vlašću; ovde mislim na one naseljene na Libanskoj gori, kao i one koji su prebivali u gradu Eme-

tu; pokorivši ih, nametnuo im je danak. Takođe je od ovih izabirao sva-ke godine one koji će mu služiti u najnižim službama i baviti se njegovim domaćinskim poslovima kao i ratarstvom. Ovo stoga što niko od Jevreja nije bio sluga [u takvim niskim zanimanjima], pa i nije bilo razložno da, kada je Bog doveo toliko mnogo naroda pod njihovu moć, ma ko iz njihovog vlastitog naroda bude ponižavan do tako bednih uposlenja pre no pripadnik tuđeg naroda; umesto toga, svi su Izraelićani podlegali vojnoj obavezi i održavali vojnu spremu, i pre su podizani na konje i u bojna kola no što su vodili živote robova. Solomon je takođe naimenovao i pet stotina pedeset nadzornika nad ovim Kanaanacima koji su bili podvrgnuti ovom svojevrsnom ropstvu održavanja domaćinstva, a ti su nadzornici bili pod kraljevim staranjem i služili su poučavanju robova onim radovima i delatnostima u kojima je bilo traženo njihovo učešće.

4) Kralj je još i napravio veliki broj brodova u Egipatskom zalivu Crvenog mora, na mestu zvanom Esion-Gaver, koje se još naziva i Berenice, smeštenom nedaleko od grada Elota. Ova je zemlja prethodno pripadala Jevrejima, i postala je upotrebljiva za brodogradnju zahvaljujući poklonima kralja Hiram Tirske; jer je

on tamo poslao dovoljan broj ljudi kao zapovednike brodova, i one koji behu veoma umešni u navigaciji, a kojima je Solomon izdao sledeću zapovest: da mogu ići sa svojom vlasti- tom posadom do zemlje koju su stari nazivali Ofirom, ali se sada zove Au- rea Hersonesus, a koja pripada Indiji, kako bi mu doneli zlato. A kada su ovi moreplovci sakupili četiri stotine talanata, vratili su se kralju.

5) U to se vreme na prestolu Egipta i Etopije nalazila žena¹¹⁰; bila je upućena u filozofiju toliko da je makar samo zbog toga bila veoma po- štovana. Kada je ova kraljica čula o vrlini i razboritosti Solomonovoj u njoj se probudi želja da ga upozna, čemu su doprineli i izveštaji koji su svakoga dana stizali do nje, zbog čega ona posta odlučna da se zadovolji samo ličnim iskustvom, umesto dotadašnjih pukih glasina (jer ovakvi izveštaji mogu proisteći i vrhuniti u pogrešnom mišljenju, budući da u celosti zavise od poverljivosti onog koji ih prenosi); tako se ona reši da pođe k njemu, s posebnom namerom da proveri njegovu mudrost, i to tako što će mu postavljati veoma teška pitanja i moliti ga da razot- krije njihovo skriveno značenje. Shodno tome, ona stiže u Jerusalem, ok- ružena velikom raskoši i bogatom opremom, dovodeći kamilе natova- rene zlatom i nekolikim vrstama slatkih začina, kao i dragim kamenjem. Primivši je veoma ljubazno, Solomon ujedno pokaza veliku želju da je ugosti, ali i da iziđe u susret njenoj želji, uspevajući da mislima la- ko pronikne značenje neobičnih pitanja koja mu je postavljala — jer, za- ista, on ih je razrešavao brže no što je to ma ko mogao očekivati. Tako ona ostade zadivljena Solomonovom mudrošću, otkrivši da je ono što je sama saznala ovom proverom bilo još vrednije od onoga što je pret- hodno načula. Nadasve je bila iznenađena tananošću i veličinom njego- ve kraljevske palate, a ne manje i uređenošću njenih odaja, budući da je i u tome kralj pokazao veliku visprenost. Ali je uistinu preko svake me-

JUDEJSKE STARINE

re bila zapanjena zdanjem koje je bilo nazvano Libanskom šumom, kao i veličanstvenošću kraljeve dnevne trpeze, kao i okolnostima njene pri- preme i prisluživanja, skupa sa odećom slugu koji su pozorno bdeli, kao i umešnošću i uljudnošću njihovog usluživanja. Bila je ne manje potre- sena i svakodnevnim žrtama prinošenim Bogu, kao i brižljivim upra- vljanjem ovima od strane sveštenika i Levita. Kada je uvidela da se sve to obavlja svakoga dana, bila je zadivljena kako se samo može zamisliti, to- liko da nije uspevala da u sebi zadržati ushićenje, već je otvoreno pri- znala koliko je duboko i očaravajuće dirnuta — jer je u svim tim prili- kama i dalje nastavljala da razgovara s kraljem, izjavljujući da je osvoje- na divljenjem prema maločas opisanim stvarima; tako je rekla: „Zaista su sve one stvari, koje su do našeg znanja došle tuđim izveštajima, dos- pele sa nepouzdanošću koja je tražila da im bez ličnog uvida veruje- mo; ali sada, što se tiče svih ovih dobara koje ti pripadaju, i to jednako onih koje poseduješ u svojoj ličnosti — pri čemu mislim na mudrost i pronicljivost — i onih drugih koje potiču iz blagostanja tvoga kraljev- stva, izvesnost njihovog postojanja koja je došla do nas nije bila lažna; te ne samo da su izveštaji istiniti, već se u njima o tvojoj sreći govori kao o mnogo manjoj od one koju ja sada vidim pred vlastitim očima. Ovo svakako i stoga što tuđi izveštaji ubeđuju samo naš sluh, ali ne čine predočivom dostojnost samih stvari kakve se ukazuju pogledom na njih ili prebivanjem među njima. I ja sama, dakle, koja nisam verovala o ono- me što su me obavestavali, zbog sve ove množine i veličine stvari koje sam ovde upoznala, uočavam da je sve u svom izobilju još veće no što mi je pripovedano. Shodno tome, ja procenjujem da je narod Jevreja, baš kao i tvoje sluge i prijatelji, veoma srećan, jer uživaju tvoju prisutnost i

slušaju tvoju mudrost svakodnevno. Zbog toga se mora blagosloviti Bog koji tako voli ovu zemlju kao i one koji je naseljavaju, i koji je od tebe učinio njihovog kralja."

6) Nakon što je tako rečima pokazala koliko ju je duboko kralj dirnuo, njena se naklonost iskaza i poklonima, jer ga ona darova sa dvadeset tala- nata zlata i neizmernom količinom začina i dragog kamenja. (Priča se ta- kođe da koren balsama kojim naša zemlja još uvek rađa potiče iz poklona ove žene.) Solomon joj je uzvratio velikim brojem poklona, ali najvaž- nije beše da joj je udeljivao ono što je ona sama izabrala po svojoj sklo- nosti, jer ne beše ničega što je zatražila a da je kralj odbio da joj poda- ri; pa kako je on po naravi bio veoma širokogrudan i susretljiv, tako je i kraljici Egipta pokazao veličinu svoje duše u darivanju svega onoga što je ona sama od njega zatražila. Tako se, dakle, nakon što je kraljica Etiopije primila sve ono o čemu smo govorili, i uručila kralju ono što je sama za njega sa sobom donela, ona vrati u vlastito kraljevstvo.

KAKO JE SOLOMON POSTAO BOGAT I BEZNADEŽNO SE ZALJUBIO U JEDNU
ŽENU I KAKO JE BOG, BIVAJUĆI OVIME RAZJAREN, PO- DIGAO ADERA I
JEROVOAMA PROTIV NJEGA. TAKOĐE I O SMRTI
SOLOMONOVOJ

1) Negde u isto vreme kralju su iz zemlje zvane Zlatni Hersones done- seni drago kamenje, borovina i ono drveće koje je korišćeno za podizanje Hrama i palate, ali takođe i kao građa za muzičke instrumente, harfe i psalterione, da bi ih Leviti mogli koristiti kao pratnju njihovih him- ni Bogu. Drvo koje mu je tada doneseno bilo je veće i plemenitije od bi- lo kojeg drugog ranije isporučenog; ali ne treba zamišljati da su ovi bo- rovi bili nalik onima koje sada tako nazivamo, a koji su ime dobili od strane trgovaca koji ih tako imenuju da bi obezbedili poštovanje onih koji ih kupuju; jer ovi borovi o kojima ovde govorimo naizgled su nali- čili drvetu smokve, ali su bili svetliji i sjajniji. Ovoliko smo govori- li kako niko ne bi ostao u neznanju o razlici između ovih vrsta drveća, niti neupoznat sa izvornom prirodom bora; pominjući ovo, mislili smo pre svega da objasnimo razliku koja je omogućila tako raznovrsnu kralje- vu upotrebu ovog plemenitog, a danas nestalog, roda drveta.

2) Težina zlata koja mu je donesena iznosila je šest stotina šezdeset šest talanata, ne uključujući u tu količinu ono što su mu doneli trgo- vci, niti ono što su mu kao poklon uručili kraljevi Arabije. Takođe je izlio dve stotine malih štitova od zlata, od kojih je svaki težio šest stotina šekela. Istom je sačinio i tri stotine velikih grbnih štit- va, svaki težine tri zlatne funte, a sve njih je preneo i odložio u ono zdanje koje je nazvano Libanskom šumom. Takođe je napravio i pehare od zlata i dragog kamenja kojima je služio svoje goste, ukrasivši ih sa vr- hunskom umešnošću; takođe je brinuo i da svekoliko njegovo posuđe bude zlatno; jer je kralj imao mnogo brodova koji su ležali u Tarskuskom mo- ru, a kojima je zapovedao da nose svakovrsnu trgovačku robu do najudalje- njih naroda, čijom su prodajom dobijani zlato i srebro za kraljeve pot- rebe, kao i velika količina slonovače, Etiopljana i majmuna; a ovi su brodovi okončavali svoje putovanje, dakle odlazak, izbivanje i povratak, u roku od tri godine.

3) Zbog svega ovoga, slava Solomonove vrline i mudrosti proširi- la se posvuda po obližnjim zemljama, i to toliko da su svi kraljevi že- leli da ga vide zbog neverice u ono u šta su obaveštavani, jer je to bi- lo odista bajoslovno; uvažavanje koje su prema njemu potom nosili izra- žavali su u poklonima, budući da su mu slali zlatne i srebrne sasude, purpurnu odeću, kao i mnoge vrste začina, ali i konje i kola, i takve mu- le za zapregu kojima se kralj morao diviti zbog snage i lepote. Ovaj do- datak već darivanim kolima i konjima povećao je broj njegovih kočija na preko četiri stotine, a on sam ih je od ranije imao preko hiljadu, dok se broj poklonjenih konja popeo na dve hiljade, što treba dodati na njegovih 350

JUDEJSKE STARINE

vlastitih dvadeset hiljada. Ovi su konji bili tako dobro uvežbani ka- ko bi ostavili što bolji utisak, te su trčali tako spretno da se sa njima nijedni drugi nisu mogli porediti bili po skladnosti ili okretnos- ti, pa se odista moglo reći da im nema ravna ni po lepoti niti po umeš- nosti. Njihovi jahači predstavljali su uistinu samo dodatan ukras, bu- dući da su, pre svega, bili ljudi u najlepšem cvetu mladosti,

visinom i veličinom stasa daleko nadmašujući druge ljude. Takođe su imali veoma duge kose, i behu odeveni u haljine boje tirkoskog purpura. Takođe su svako- ga dana po kosi posipali zlatnu prašinu, tako da su im se glave presija- vale od odsjaja Sunčevih zraka što ih je stvaralo zlato. Sam kralj je jahao na svojim kočijama u središtu ovih ljudi koji su uvek bili u oklopu i sa sobom nosili lukove. Solomon je nosio belu odeću, i imao je običaj da jutrom izjahuje iz grada. Postojalo je jedno mesto na oko pedeset furlon- ga udaljeno od Jerusalima, koje se zvalo Etam, veoma prijatno zbog svojih prelepih vrtova sa izobiljem potočića; tamo je, dakle, voleo da izjutra odlazi, sedeći na vrhu svojih kočija.

4) Solomon je pokazivao božansku oštroumnost u svim pitanjima, i ispoljavao veliku revnost i pomnost da sve čega se poduhvati reši na najizvrsniji način; tako nije zapostavio ni brigu o putevima, već je po- ložio uzdignute pločnike od crnog kamena duž drumova koji vode u Je- rusalim, koji je bio kraljevski grad, jednako stoga da bi ih učinio pro- hodnijim za putnike, i da bi pokazao veličinu svoga bogatstva i vla- davine. Takođe je razvrstao svoje kočije, i postavio ih u jednom redov- no održavanom poretku, kako bi se izvestan broj njih stalno nalazio u svakom gradu, zadržavši uz sebe svega nekoliko zaprega; a ove je gradove nazvao gradovima svojih kočija. Prikupio je i toliko obilje srebra u Je- rusalimu koliko je bilo kamenja na ulicama; i toliko je umnožio kedro- va stabla u ravninama Judeje u kojima prethodno nisu rasla, da su u broj- nosti dostigla obična stabla sikomora. Takođe je zapovedio egipatskim trgovcima koji su mu donosili svoju robu da mu pribavljaju kočije sa pa- rom plemenitih konja za šest stotina srebrnih drahmi, a zatim ih je slao kao poklon kraljevima Sirije, kao i onim kraljevima koji su žive- li s druge strane Eufrata.

5) Ali iako je Solomon postao najslavniji među kraljevima, a ujed- no i od Boga najvoljeniji, i iako je prevazilazio u mudrosti i bogat- stvu sve one koji behu vladari Jevreja pre njega, on ipak nije održao ovo svoje srećno stanje do same smrti. Štaviše, odstupio je od držanja zako- na svojih predaka i stigao do kraja života koji nije primeren onome što smo prethodno govorili o njemu. Postao je mahnit u svojoj strasti pre- ma ženama i nije se uzdržavao u svojim požudama; pri tom se nije mogao zadovoljiti samo ženama svoje zemlje, već je oženio i mnoge žene drugih naroda: Sidonke, Tiranke, Amoničanke i Edomljanke; time je prekršio Mojsijeve zakone koji su zabranjivali da se za žene uzimaju one koje ni- su jevrejskog roda. Takođe je počeo da obožava tuđe bogove, što je činio kako bi udovoljio svojim ženama, i iz bezumne naklonosti prema njima. Upravo je u ovu pojavu sumnjao naš zakonodavac, te nas je unapred upo- z-

rio da ne bi trebalo da svoje žene uzimamo u stranim zemljama, da ne bis- mo postali upleteni u tuđe običaje, i tako se otpadili od naših vlasti- tih, kao i da ne bismo napustili ukazivanje časti našem Bogu i preš- li na obožavanje božanstava žena-tuđinki. Ali se Solomon strmoglavio bacao u preterana i nerazumna zadovoljstva, ne obazirući se na sva ova uputstva; jer nakon što je venčao sedam stotina žena¹¹¹, kćeri kneževa i istaknutih ljudi, i uz to imao tri stotine milosnica, a sve njih pored kćeri egipatskog kralja, ubrzo je potpao pod njihovu vlast, sve dok nije počeo oponašati njihove navike i običaje. Bio je prisiljen da im pruža dokaze svoje ljubaznosti i naklonosti, i da vodi život prema zakonima njihovih zemalja. A kako je vremenom stario i njegovo rasuđivanje zbog go- dina postajalo sve slabije, više nije imao moći da sebi prizove propi- se svog vlastitog naroda, te je tako sve

više i više omalovažavao svog Boga, i nastavljao da uvažava božanstava što ih je uvelo njegovo mnogo- ženstvo, sve dok se naposljetku nije dogodilo da je posve zabrazdio i pao u najtežu grešku nepridržavanja Mojsijevog nasleđa, da je napravio figure zlatnih volova koje su podupirale bakarno more¹¹², baš kao i figure lavova na njegovom vlastitom prestolu. Jer je Solomon ove napravio uprkos tome što nije priličilo pobožnosti da tako učini, a i uprkos tome da je imao svog oca za najodličniji i najprisniji uzor vrline, i kao i da je znao kakav je uzvišeni trag ovaj ostavio za sobom, isključivo zahvaljujući pobožnosti ukazivanoj Gospodu. Solomon se nije ugledao na Davida iako mu se Bog dva puta ukazao u snu, i izričito ga zamolio da opo- naša svog oca. Tako je, naposljetku, neslavno završio. Do njega je došao prorok od Boga poslan, i rekao mu da njegovi zli postupci nisu skriveni od Boga, uz to mu zapretivši da neće još dugo uživati u onome što je počinio, premda mu, istina, kraljevstvo neće biti za života oduzeto, ali i to samo stoga što je Bog obećao Davidu da će od Solomona načiniti njegovog nasljednika, ali će se zato Bog postarati da ovo oduzimanje kraljevstva zadesi njegovog sina kada on, Solomon, već bude mrtav. Ipak – rekao je prorok – neće čitav narod biti odvrćen, već će drugom vladaru biti dato deset plemena za sluge, a samo će dva plemena biti ostavljena Davidovom unuku, zato što je David voleo Boga, ali i zato da bi opstao Jerusaleim, gde je Bog morao imati hram.

6) Solomon se ražalostio nakon što je saslušao ove reči, silno se pomevši zbog gotovo potpunog prevrata sreće koja ga je učinila toliko poštovanim, i njenim konačnim preokretom u tako rđavo stanje. I nije prošlo mnogo vremena kako je prorok predskazao ono što će se dogoditi, a Bog podiže neprijatelja protiv Solomona, čije ime beše Ader [Adad], i čije ćemo okolnosti za razvijanje ovog neprijateljstva odmah opisati. On je, naime, bio dete edomitskog roda i kraljevske krvi; a kada je Joav, zapovednik Davidove vojske, opustošio zemlju Edom i satrio sve što je тамо bilo od odraslih muževa i kadro da nosi oružje za sledećih šest meseci, ovaj je Adad odbegao i stigao do faraona, egipatskog kralja, koji ga je ljubazno primio i dodelio mu kuću za stanovanje, kao i deo zemlje koji će ga obezbediti hranom; pa i kada je Adad odrastao, faraon ga je vanredno voleo, toliko da mu je za ženu dao sestru same kraljice čije je ime bilo Tahpenesa. Sa sestrom Tahpenesinom je dobio sina koji je i odrastao sa faraonovom decom. Kada je do Adada u Egiptu stigla vest da su umrli i David i Joav, on je došao do faraona i zatražio dopuštenje da pođe u svoju rodnu zemlju, na šta ga faraon upita zašto to želi, i sa kojim se teškim preduzećima na umu pokreće, kada je tako željan da ga napusti. I isprva ga faraon ne htede pustiti uprkos svim molbama; ali u doba kada Solomonovi poslovi pođoše na zlo, a zbog gore pomenutih kršenja zakon¹¹³, i gnev je Božiji protiv ovoga sve više rastao, Adad je napokon, sa faraonovim dopuštanjem, pošao u Edom. A kada nije uspeo da ljude dobije da se odreknu Solomona, zato što je poredak čuvan uz pomoć mnogih vojnih posada, te se promena ne bi mogla bezbedno izvesti, on se odatle pokrenu i stiže u Siriju; тамо se pridružio Rezonu, koji je odbegao od Adad-Ezera, kralja Sove i njegovog gospodara, i postao razbojnik u toj zemlji, te se sa ovim prijateljem, tim pre što je Rezon već imao hajdučku družinu oko sebe. Tako se Adad dočepao tog dela Sirije i učinio se njegovim kraljem, odakle je činio upade u zemlju Izraela, pljačkajući i do- noseći ne male nesreće, a sve to u vreme Solomonove vlasti. Takve su, dakle, nedaće koje su Jevreji podnosili od strane Adada.

7) Bio je takođe i jedan čovek iz Solomonovog vlastitog naroda koji je izveo pokušaj njegovog odstranjivanja s vlasti, po imenu Jerovoam, sin Navatov, koji je gajio velika očekivanja o sopstvenom uzdizanju, te- meljeći ih na proročanstvu koje mu je davno dato. Njega je otac ostavio, te ga je podizala majka, a kada je Solomon primetio da je uzrastao u čove- ka smelog i srčanog držanja, učinio ga je nadzornikom zidina što ih je podigao oko Jerusalima; i zaista, Jerovoam se toliko marljivo oko njih trudio, da ga je kralj zbog toga pohvalio, i dao mu, kao nagradu za tako do- bro služenje, vlast nad plemenom Josifovim. Pa kada je negde u to vreme Jerovoam jednom prilikom izašao iz Jerusalima, prorok iz grada Silo- ma, po imenu Ahija, presreo ga je i pozdravio. A kada ga je potom odveo na mesto malo podalje od puta, na kojem više nikoga ne beše, prorok je is- kidao svoju haljinu na dvanaest delova i rekao Jerovoamu da za sebe uzme deset, kazavši mu pri tom „da je to volja Božija, jer će On podeliti vlast Solomonovu, i predati još jedno pleme, pored onoga kome pripadaju, nje- govom sinu zbog obećanja što ga je dao Davidu za njegovog naslednika, a preostalih deset će pripasti tebi, zato što je Solomon zgrešio protiv Boga i predao se ženama i njihovim bogovima. Videvši, tako, razlog zbog kojeg je Bog promenio svoju odluku i otpadio se od Solomona, shvatićeš zašto se priklonio tebi."

8) Jerovoam je bio ushićen ovim prorokovim rečima; pa kako je pri tom bio mlad čovek žestoke naravi i sa vlastohlepljem i žudnjom za postizanjem veličine, on nije mogao ostati miran; pa kada je tako najzad dospao do veoma velike upravne vlasti, on se priseti onoga što mu je ot- krio Ahija, te se odade nastojanju da na svaki način ljude ubedi u opravda- nost odmetanja od Solomona, kako bi doveo do pometnje u zemlji i potom sebi samom pribavio vlast. Ali kada je Solomon prepoznao njegovu pre-

KNJIGA OSMO

353

varu i stvarnu nameru, on pokuša da ga uhvati i ubije, o čemu je, međutim, Jerovoam prethodno bio obavešten, te je pobegao Sisaku, kralju Egipta, gde je živeo sve do Solomonove smrti; na ovaj je način stigao do dvostru- ke koristi: najpre što nije postradao pod Solomonom, a zatim i što je ostao sačuvan za vlast nad kraljevstvom. A Solomon je preminuo kada je već gotovo bio starac, vladajući osamdeset godina, i imajući u času smr- ti devedeset četiri. Bio je sahranjen u Jerusalimu, ostavši iznad svih kraljeva u sreći, bogatstvu i mudrosti, izuzevši to što je stareći bivao sve više zaveden ženama, zbog čega je kršio zakone; a o ovim prestupi- ma, i jadima koji su zbog njih snašli Jevreje, mislim da je ispravnije go- voriti drugom prilikom.

POGLAVLJE OSMO

KAKO SE POSLE SOLOMONOVE SMRTI NAROD ODREKAO NJEGO- VOG
SINA ROVOAMA, I PROGLASIO JEROVOAMA KRALJEM NAD
DESET PLEMENA

1) Nakon što je Solomon preminuo a njegov sin Rovoam (kojeg mu je ro- dila Amoničanka po imenu Nama) nasledio kraljevstvo, narodne stare- šine smesta poslaše poruku u Egipat i pozvaše Jerovoama natrag; a ka- da on do njih stiže u grad Setem, tu se takođe pojavi i Rovoam, jer beše rešen da proglasi sebe kraljem

Izraelita upravo tom prilikom dok su oni okupljeni u tako velikom broju. Tako se dogodilo da narodni prvaci zajedno sa Jerovoamom dođoše do njega i počеше ga preklinjati, rekavši da mu je potreban predah, ali i da mora biti blaži od svog oca u obaveza- ma koje im je nametnuo, jer oni sada već nose težak jaram, te da je neohodno da prema njemu gaje srdačnija osećanja i pronađu veće zadovoljstvo u slu- ženju njegovoj umerenijoj vladavini, zbog toga što je služenje priljež- nije ako se ispunjava pre zbog ljubavi prema vladaru nego iz straha. Ali im Rovoam reče da dođu do njega ponovo kroz tri dana, kada će im, posle savetovanja, dati odgovor na njihov zahtev. Ovo odlaganje, međutim, dade povoda trenutnoj sumnji, budući da on nije istog časa izišao u susret njihovoj molbi, a oni su očekivali da će im bez oklevanja dati čovečan odgovor, posebno stoga što je bio mlad. Pa ipak, oni ostaše u uverenju da im urečeno savetovanje, pa i to što ih kralj nije odmah odbio, ipak ostavlja nadu u uspeh.

2) A Rovoam u međuvremenu pozva očeve prijatelje, te se s njima posa- vetova o odgovoru koji bi trebalo dati mnoštvu, na šta mu oni dadoše savet koji je bio prijateljski, i takav da je smotreno uvažavao raspolo- ženje okupljenog naroda. Jer, oni ga uputiše da govori na način pre do- padljiv nego primeren njegovoj kraljevskoj veličini, stoga što će ih ta- ko obavezati da mu se potčine s dobrom voljom, jer je najprihvatljivije za podanike kada se njihov kralj prema njima ophodi gotovo ravnopravno, odnosno na njihovom vlastitom nivou. Ali Rovoam odbi ovaj tako dobar, ³⁵⁴ JUDEJSKE STARINE

i, uopšteno govoreći, tako koristan savet (a takav je svakako bio bar u času kada je trebalo da postane kraljem), pri čemu je, ipak, kako ja sma- tram, Bog bio taj koji je prouzrokovao ono što je bilo najuputnije da bi Rovoama osudio. Potom on pozva mladiće što ih je poveo sa sobom, i re- će im kakav su mu savet dali stariji, te ih pozva da i oni kažu šta mi- sle da bi trebalo uraditi. A oni ga posavetovaše da da sledeći odgovor narodu (jer niti je ova mladež po sebi mogla, niti joj je Bog dozvolio, da razabere ono što je najbolje): da njegov mali prst mora biti deblji od bu- tine njegovog oca; i da će, ukoliko su bili podvrgnuti teškom služenju od strane njegovog oca, od njega doživeti još grublje ophođenje; i ako ih je njegov otac kažnjavao bičevima, moraju očekivati da će on ovo čini- ti skorpijama¹¹⁴. Kralj je bio zadovoljan ovim savetom, smatrajući da je primereno dostojanstvu njegove vlasti da uzvрати takvim grubim odgo- vorom. I tako, kada se narod ponovo okupio i trećega dana došao do nje- ga kako bi čuo odgovor, svi ljudi behu u velikom očekivanju i veoma po- zorni da saslušaju šta im kralj ima reći, pretpostavljajući da će čuti nešto predusretljivo i obzirno; ali kralj prominu pored očevih prija- telja, i odgovori onako kako su ga posavetovali oni mladi ljudi. A ovo beše učinjeno po Božijoj volji, da bi se obistinilo ono što je prore- kao Ahija.

3) Ovim rečima ljudi behu pogođeni kao gvozdenim maljem, i behu to- liko ojađeni čuvenim kao da već osećaju preteće posledice tih grubih reči; te tako u velikoj ozlojeđenosti na kralja počеше vikati, govoreći: „Posle ovoga dana više ne želimo da imamo nikakve veze sa Davidom i njegovim potomstvom." I još: „Rovoamu ćemo ostaviti samo Hram kojeg je podigao njegov otac", i tako zapretiše da će ga se odreći. Štaviše, bili su toliko ogorčeni i bes se u njima tako dugo održavao, da kada je kralj kasnije poslao Adorama, koji je bio nadzornik plaćanja danka, kako bi ih umirio i učinio mekšim, te pokušao da ih nagovori da Rovoamu oprostite ukoliko je u svojoj nezrelosti izgovorio ma šta prenagljeno i njima neu- godno, oni nisu hteli ni da ga saslušaju, već se baciše kamenjem na njega i ubiše ga.

Kada je Rovoam to video, shvatio je da je to kamenje što je ubi- lo slugu zapravo bilo njemu namenjeno, te se uplaši da neće biti, sa ve- likom revnošću, podvrgnut istoj kazni; tako on smesta usede u svoju ko- čiju i pobeže u Jerusalem, gde ga plemena Jude i Venijamina proglasiše za kralja, dok se ostatak jevrejskog naroda od tog dana odreče sinova Da- vidovih i naimenova Jerovoama za upravitelja njihovih državnih poslo- va. Ali je ovaj Rovoam, Solomonov sin, sakupio veliki broj ljudi od dva plemena koja su mu se potčinila, i bio je spreman da povede stotinu osamdeset hiljada vojnika u pohod protiv Jerovoama i naroda koji je bio uz njega, kako bi ih ratom naterao da ostanu njegovi podanici; ovo je pokre- tanje rata, međutim, zabranio Bog preko proroka [Semaje], budući da nije pravično da se braća koja nastanjuju istu zemlju bore jedni protiv dru- gih. Prorok je takođe preneo i poruku da je to otepljenje dela naroda u skladu sa voljom Božijom. Tako Rovoam naposljetku odustade od ovog po- hoda. A ja ću sada najpre pripovedati o postupcima Jerovoama kao kralja

Izraela, a potom o onome što je s ovima povezano, odnosno o delima Ro- voama, kralja dva plemena; na ovaj ćemo način sačuvati dobar sled u izla- ganju čitave istorije.

4) Kada je, dakle, Jerovoam podigao sebi palatu u gradu Sehemu, on se tamo i nastani. Drugu palatu je podigao u gradu po imenu Penuel. I ka- ko se praznik tabernakula blizio, Jerovoam uvide da će, ukoliko bude dozvolio da narod pođe u Jerusalem na izražavanje bogopoštovanja i ta- mo bude proslavio praznik, verovatno doći do toga da se ljudi pokaju za ono što su učinili, i biće zavedeni Hramom i velelepnošću obreda koji se u njemu bude izvodio, te će ga napustiti i vratiti se svojim pr- vim kraljevima; a ako se to bude dogodilo, Jerovoamov će život biti do- veden u opasnost. Otuda se on doseti sledećeg lukavstva: dade da se napra- ve dve zlatne junice, i da se za njih podignu dva mala hrama, jedan u gradu Vetilju a drugi u Danu koji se nalazio na izvorima Donjeg Jordana, te po- stavi ove junice u hramove u ova dva grada. A kada je pozvao na sabor onih deset plemena kojima je vladao, on im održa sledeći govor: „Pretposta- vljam, zemljaci moji, da vam je poznato kako svako mesto ima Boga u sebi; otuda sledi da niko ne može odrediti mesto na kojem se On nalazi, jer On posvuda čuje i vidi one koji ga obožavaju; upravo zbog toga ne mislim da je ispravno da polazite na tako dalek put do Jerusalima, koji je neprija- teljski grad, kako biste mu ukazali poštovanje. Čovek je bio taj koji mu je podigao hram: i ja sam takođe napravio dva zlatna teleta, posvećena is- tom Bogu: jedno sam posvetio u gradu Vetilju, a drugo u Danu, da biste vi koji se živite najbliže ovim mestima mogli poći do njih i tamo se po- kloniti Bogu; a ja ću odrediti sveštenike i Levite među vama samima, kako vam ne bi bilo potrebno pleme Levijevo i sinovi Aronovi: nego ne- ka onaj koji od vas želi da bude sveštenik ponese Bogu june ili ovna, za koje se kaže da ih je i prvi sveštenik Aron takođe doneo." Time što je ovako izgovorio Jerovoam je uspeo da obmane narod i učini da se odmetne od obožavanja na način svojih predaka, te da tako i prekrši svoje zakone. Ovo je bio početak stradanja Jevreja, i uzrok zašto su nadvladani u rato- vima od strane tuđinaca, zapavši najposle u ropstvo. Ali ćemo o ovim stvarima pripovedati kasnije, na njima primerenom mestu.

5) Nakon što je došao praznik tabernakula, Jerovoam je pozeleo da ga i on sam proslavi u Vetilju, isto onako kako su dva plemena to čini- la u Jerusalimu. Shodno tome, on podiže jedan oltar pred zlatnim tele- tom, i poduhvati se da sam bude u

ulozi prvosveštenika. Tako se i pope na oltar sa sveštenicima oko sebe; ali kada naočigled celog naroda po- segnu za prinošenjem žrtava paljenica, jedan prorok, po imenu Jadon, kojeg je Bog poslao da tu dođe iz Jerusalima, uspravi se usred okuplje- nog mnoštva i privukavši pažnju kraljevu uputi svoj govor prema olta- ru, rekavši ovo: „Bog proriče da će se pojaviti jedan čovek iz porodice Davidove, po imenu Josija, koji će pobiti sve one lažne proroke što će živeti u to vreme, te varalice i podle nitkove, i koji će potom spaliti kosti tih koji obmanjuju narod. Ipak, da bi ovaj živalj mogao poverovati da će se ove stvari obistiniti, ja proričem njihov znamen koji će se ta- 356 JUDEJSKE STARINE

kođe dogoditi. Ovaj će oltar, naime, ovoga časa biti razbijen, i sva ona masnoća od žrtava koja na njemu nalazi biće izlivena na zemlju." Nakon što je prorok ovo izgovorio, Jerovoam se ražesti i ispruži ruku, zapo- vedivši narodu da legne pred njim; ali ta ruka koju je opružio naprasno potpuno zanemoća, i on je više ne mogaše privući, jer ona svenu i pade, kao da je sasvim mrtva. Uz to se i oltar raspršte u paramparčad, i pro- li se sve što se na njemu nalazilo, upravo kao što je prorok i predska- zao da će se dogoditi. Tako kralj shvati da je ovaj čovek bio verodostojni glasnik Božiji, i da je raspolagao Božijim naveštenjem, zbog čega ga od- mah stade preklinjati da se pomoli Bogu kako bi mu se povratila desna ruka. Poslušavši ga, prorok se obrati Bogu s molbom da udovolji kralje- vom zahtevu, što se i dogodi, te se kraljeva ruka vrati u prirodno stanje a on se sam tome silno obradova, i odmah pozva proroka da s njime obeduje; ali Jadon reče kako ne bi podneo da dođe i boravi u njegovoj kući, niti da okusi vode i hleba u tom gradu, jer mu je to Bog zabranio, te da čak i ne želi da se vrati putem kojim je i došao, već da bi radije natrag pošao drugim putem. Čuvši to, kralj se začudi uzdržanosti tog čoveka, pri tom i sam bivajući uplašen, sumnjajući da bi mu se životne prilike mogle pogoršati od svega onoga što je prorok izrekao.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE PROROK JADON BIO UBEĐIVAN OD STRANE LAŽNOG PROROKA I KAKO SE VRATIO U VETILJ, TE GA JE KASNIJE UBIO LAV. TAKOĐE I O REČIMA ŠTO IH JE LAŽNI PROROK UPOTRE- BIO DA BI UBEDIO KRALJA I TIME NJEGOV UM OTUĐIO OD BOGA

1) U tom se gradu, međutim, nalazio jedan nesumnjivo izopačeni čo- vek koji se lažno predstavljao kao prorok, a kojeg je Jerovoam veoma ce- nio, premda ga je ovaj obmanjivao svojim laskavim rečima. Ovaj je čovek bio vezan za postelju svojom staračkom slabošću. Njega su, međutim, nje- govi sinovi obavestili o proroku koji je došao iz Jerusalima, kao i o znacima što ih je ovaj izveo, a nadasve kako je naprasno svenula Jerovoa- mova ruka, i potom je, na prorokovu molitvu, oživela i vratila se u pri- rodno stanje. Zbog toga se ovaj čovek uplaši da će sada taj stranac i pro- rok naići kod kralja na veće uvažavanje no što ga je sam imao, te da će i zadobiti veće počasti od onih što ih je on sam, kao lažni prorok, dotle uživao. Stoga on zapovedi sinovima da smesta osedlaju magarca i pri- preme sve kako bi mogao poći. Sinovi ga poslušашe, te se on ubrzo nađe na magarcu, hitajući za prorokom Jadonom koji je napustio kralja. A ka- da ga stiže, zatekavši ga kako se odmara u senci jednog velikog hrasto- vog drveta, on ga najpre pozdravi, ali se odmah potom počе žaliti

što mu prorok nije došao u kuću i dopustio da pokaže svoju gostoprimljivost. A kada prorok Jadon odgovori da mu je Bog zabranio da kuša ma koju hranu u tome gradu, starac mu uzvraća da „Bog sigurno nije zabranio da

KNJIGA OSMA

357

iznesem hranu pred tebe, jer sam i ja prorok kao i ti, i obožavam Boga na isti način na koji i ti; a ja sam sada došao budući od Njega poslan, kako bih te doveo u svoju kuću i učinio svojim gostom." Tako Jadon poverio je ovome lažnom proroku, i vratio se s njim. Ali za vreme večere, dok su zajedno pili, Bog se ukaza Jadonu i reče mu da će morati da podnese kaznu stoga što je prekršio Njegove zapovesti — pa mu još i otkriva koja će to kazna biti: na njegovom će putu iskrsnuti lav koji će ga rastrgnuti na komade, zbog čega će biti lišen sahrane u grobnici njegovih predaka; a ovo se moralo dogoditi, bar kako ja mislim, prema volji Božijoj, da Jerovoam ne bi poklonio pažnju Jadonovim rečima kao nekome ko je uhvaćen u laganju. Tako je, dakle, prilikom Jadonovog povratka u Jerusalem lav odista napao proroka, zbacio ga sa životinje na kojoj je jahao, i zaklao ga; pa ipak, lav ni najmanje nije povredio magarca, već je priseo kraj njega čuvajući ga, baš kao i prorokovo telo. I lav je tako čekao sve dok se nisu pojavili neki putnici i o viđenom obavestili lažnog proroka, koji je odmah poslao svoje sinove i preneo telo do grada, priredivši mu potom skupocen pogreb. Takođe je obavezao sinove da kada dođe vreme i njegova sahrane uz Jadona, rekavši da će se sve ono što je ovaj prorokovao protiv tog grada, sveštenika i lažnih proroka, pokazati istinitim; a da će, ukoliko on bude sahranjen pored njega, on izbeći kazne posle smrti, te mu kosti neće biti raznesene u komade. Ali nakon što je izveo pogrebne obrede nad Jadonovim telom, i nakon što je tako obavezao sinove, budući da je po prirodi bio zao i bezbožan čovek, on ipak pođe do Jerovoama i reče mu: „Reci sada, zbog čega si se toliko uznemirio zbog reči ovog budalastog čoveka?" A kada mu kralj ispriča šta se dogodilo sa oltarom i njegovom vlastitom rukom, i izgovori mu ime tog božanskog čoveka i verodostojnog navestitelja, lažni prorok se potrudi da uz pomoć glume i prevare podrije ovakvo kraljevo mišljenje, te da, koristeći pažljivo birane reči o onome što se dogodilo, izvrne istinu koja se nalazila u tim događajima: jer, on pokuša da ubedi kralja kako mu je ruka klonula zbog podnesenog napora dok je pridržavao žrtve, te da se nakon odmora ona prirodno vratila u prvobitno stanje; a što se tiče oltara, on je bio sasvim nov, i na sebi je nosio prevelik teret žrtava, pa i onih sasvim velikih, te je usled toga polomljen u parčad i pao pod teretom onoga što je na njega bilo postavljeno. Takođe je obavestio kralja i o pogibiji onoga koji je takve stvari prorokovao, a koji je sada postradao. Zbog svega toga on je zaključio da u njemu nije bilo ničega proročkog, niti je on ikakvo istinito nagoveštenje izgovorio. Takvim je rečima ovaj lažni prorok sasvim ubedio kralja, i naposljetku njegov um nepovratno otuđio od Boga, a samim tim i od činjenja onoga što je pravično i sveto, ohrabrivši ga da nastavi sa svojim bezbožnim postupcima. Shodno tome, Jerovoam se do te mere odao vređanju Boga, i postao tako veliki prekršitelj Njegovih zakona, da svakoga dana i nije činio ništa drugo do što je tražio čime bi mogao sebi obezbediti nove primere poročnosti, takve koji bi bili još gnusniji od svih onih zbog kojih je dotle postao takav bezbožni drznik. I zasad će dovoljno biti dovoljno reći o Jerovoamu.

O ROVOAMU, I KAKO GA JE BOG UZ POMOĆ SISAKA (KRALJA EGIP- TA)
KAZNIO ZBOG NJEGOVE BEZBOŽNOSTI

1) Rovoam, sin Solomonov, koji je, kao što smo rekli, bio kralj dvaju plemena, sa svoje je strane učvrstio i podigao velike i snažne gradove od kojih su plemenu Judinom pripadali Vitlejem, Etar, Teko, Vesur, So- ko, Adulam, Ipan, Maresa, Cif, Adorlam, Lahis, Aseka, Zora, Ajalon i Hevron. Takođe je podigao i gradove pod plemenom Venijaminovim, uč- vrstio ih zidinama i u sve njih postavio posade sa naimenovanim za- povednicima, veliku količinu žita, vina i ulja, te opskrbio svaki od njih obiljem namirnica neophodnih za održanje; povrh svega, u svakom je ostavio štitova i kopalja za mnogo desetina hiljada ljudi. Takođe su se oko njega okupili i svi sveštenici celoga Izraela, kao i Leviti, pa i sve ono što je bilo valjano i pravično u narodu došlo je k njemu, napus- tivši sopstvene gradove, kako bi mogli obožavati Gospoda u Jerusali- mu, jer ne behu voljni da silom kade zlatnim teladima što ih je napra- vio Jerovoam; svojim su dolaskom, međutim, u toku tri godine osnažili kraljevstvo Rovoamovo. Tako je on oženio ženu svoga roda, i sa njom do- bio troje dece, pa potom takođe i drugu Jevrejku koja beše kćer Avesa- loma i Tamare, čije ime beše Maša, te je i sa njom dobio sina, po ime- nu Avija. Osim ovih, imao je mnogo dece sa drugim ženama, ali je iznad svih voleo Mašu. Sve u svemu imao je osamnaest zakonitih žena i tri- deset inoča, a sve one rodile su mu dvadeset osmoricu sinova i triput toliko kćeri; ali je od svih za nasljednika kraljevstva proglasio Aviju, sina Mašinog, i pre svoje smrti mu poverivši riznice i najutvrđenije gradove.

2) Posle svega, ja ne mogu a da ne pomislim da veličina kraljevstva, i njegovo uzdizanje do blagostanja, često postaju uzrok nesreći i ljudskim prestupima. Jer, kada je Rovoam video da se njegovo kraljevstvo tako moć- no umnožava, i on je odstupio sa ispravnog puta u nezakonite i bezbož- ne postupke, prezrevši obožavanje Gospoda, sve dok i sam narod nije po- čeo oponašati njegove izopačene činove: jer se često događa da se vladanje podanika iskvari na način istovetan onom koji razjeda njihove vladare, usled čega oni odbacuju svoj vlastiti trezveni način života, te kao da i sami potvrđuju neumerenosti u ponašanju svojih vođa, pa počinju da sle- de njihove poroke kao da su vrline; jer svakako nije moguće lako pokaza- ti primer da narod ispravlja postupke svojih kraljeva, ali je zato čes- to iskustvo da počinje postupati isto kao i oni. Ovakvo nešto se, da- kle, dogodilo sa podanicima Rovoamovim; jer, nakon što je on kao kralj postao bezbožan i prestupnik Božijih zakona, ni oni kao podanici ni- su nastojali da ga opomenu sopstvenim opstajanjem u pravičnosti. Stoga je Bog poslao Sisaka, kralja Egipta, da ih kazni zbog njihovog nepravde- nog ponašanja prema Njemu, a povodom čega je Herodot pogrešio, budući da je ovaj pohod pripisao Sesostrisu; jer je upravo ovaj Sisak, pete go-

dine vladavine Rovoamove, izveo pohod protiv Judeje, sa vojskom od mno- go desetina hiljada ljudi. Tačnije, on je poveo hiljadu dve stotine bojnih kola, i triput toliko konjanika, zajedno sa četiri stotine hiljada pe- šaka. Najveći deo ovog ljudstva činili su Libijci i Etiopljani. I ta- ko, čim je upao u zemlju Jevreja, zauzeo je najsnažnije Rovoamove gradove bez ikakve borbe; a kada je u njima ostavio svoje posade, naposljetku je po- šao na Jerusalim.

3) Iako su Rovoam, i sav narod koji je bio s njim i ostao zatvoren u Je- rusalimu pod Sisakovom opsadom, uputili najusrdnije molitve Bogu da im podari pobedu i oslobođenje, oni ipak nisu uspjeli ubediti Boga da bude na njihovoj strani. Umesto toga, prorok Semaja im je otkrio da ih se Bog odrekao stoga što su se najpre oni odrekli obožavanja Njega kao je- dinog istinitog Boga. Čuvši ovo, ljudi su ostali u stanju potpunog uža- sa i preneraženosti; pa, ne videći nikakvog načina izbjavljenja, oni se svi žarko odaše pokajničkom priznavanju da ih Bog opravdano zaposta- vlja, budući da su bili krivi za bezbožnost i potpuno zapuštanje Nje- govih zakona. A kada ih Bog vide u takvom stanju priznavanja sopstvenih grehova, On preko proroka poruči da ih neće uništiti, ali da će od njih učiniti egipatsko roblje, kako bi tako mogli naučiti da li je lakše slu- žiti Bogu ili ljudima. I tako, kada Sisak bez borbe zauze i Jerusalim, stoga što se Rovoam uplašio i, ne odupirući se, pustio ga unutra, on se nije držao datog zaveta, već je opljačkao Hram i celokupno blago — ka- ko kraljevo tako i ono posvećeno Bogu — ponevši sa sobom bezbrojne de- setine hiljada komada zlata i srebra, ne ostavivši ništa za sobom. Ta- kođe je poneo i velike i male štitove od zlata što ih je izlio kralj So- lomon. Štaviše, nije ostavio ni zlatne tobolce što ih je David nekada oteo kralju Sove i posvetio ih Bogu. A kada je završio s ovim haranjem, Sisak se vratio u svoje kraljevstvo. Herodot iz Halikarnasa pominje ovaj pohod i pri tom greši samo u pogledu kraljevog imena, kao i u tvrđenju da je ovaj vodio rat i protiv drugih naroda, te da je potčinio i Siriju i Pa- lestinu, odvevši bez borbe u ropstvo ljude što ih je tamo zatekao. Očig- ledno je da je Herodotova namera da kaže kako je naš narod bio pokoren od strane Sisaka, jer navodi da je ovaj ostavio za sobom stubove u zemlji onih koji su mu se predali bez borbe, te da je na njima urezao stidne de- love ženinog tela. Izvesno je da je naš kralj Rovoam predao grad bez bor- be. Herodot, međutim, nadalje kaže¹¹⁵ da su Etiopljani od Egipćana nau- čili da obrezuju svoje stidne delove, sa tim dodatkom da su Feničani i Sirijci koji žive u Palestini priznali da su isto naučili od Egipća- na. Pa ipak je očigledno da se, osim nas, niko više ne obrezuje do Sirija- ca koji žive u Palestini. Ali, što se toga tiče, neka svako priča kako mu drago.

4) Kada je Sisak otišao, kralj Rovoam je naredio da se naprave veliki i mali štitove od bakra umesto od zlata, i predao isti njihov broj kakav je i pre bio čuvarima kraljeve palate. I tako, umesto vojnih pohoda, i one slave koja ishodi iz takvih opštih preduzeća, on je vladao u trajnom mi- ru, iako ne bez straha, budući da je bio stalni neprijatelj Jerovoamu, te je 360 JUDEJSKE STARINE preminuo kada je nmao pedeset sedam godina, a vladao sedamnaest. Bio je to gord i lakomislen čovek, koji je, kao što smo rekli, deo svoje vlasti izgubio stoga što nije poslušao očeve prijatelje. Sahrnjen je u Jerusa- limu, u grobnidi kraljeva; na prestolu ga je nasledio njegov sin Avija, a ovo se dogodilo u osamnaestoj godini Jerovoamove vladavine nad deset plemena, i to bi bilo sve što se ima reći o Rovoamovom kraljevanju. Sa- da se moramo vratiti pripovedanju o Jerovoamu, i kako je on okončao svoj život; jer on ne samo da do kraja nije prestao da vređa

Boga, već je svakog dana dizao nove oltare na visokim planinama, unapređujući u čin sveš-tenika ma koga iz naroda ko se toga zvanja želeo prihvatiti.

POGLAVLJE JEDANAESTO

O SMRTI JEROVOAMOVOG SINA I KAKO JE JEROVOAM BIO PORA-ŽEN OD STRANE AVIJAMA, KOJI JE UBRZO POTOM PREMINUO TE JE NJEGOVO KRALJEVSTVO NASLEDIO ASA. TAKOĐE I O TOME KA-KO JE POSLE JEROVOAMOVE SMRTI VASA UNIŠTIO NJEGOVOG SINA NADAVA I SAV ROD JEROVOAMOV

1) Ipak, Bog zadugo nije bio spreman da odgovori na Jerovoamove zle postupke, ne posežući za kaznom koju su zasluživali kako on sam, tako i svi u njegovoj porodici. Kako se u to vreme dogodi da se razboleo nje-gov sin po imenu Avija, Jerovoam naredi svojoj ženi da odloži haljine i obuče odeću pomoću koje će se prurušiti, te da pođe do proroka Ahije, budući da ovaj beše čovek izuzetno vešt u proricanju budućnosti, koji se pokazao i time što je Jerovoamu prerekao da će postati kralj. Ženi je naloženo da kada dođe do ovoga upita za zdravlje deteta, ali kao da je kakva tuđinka, te da utvrdi da li će dete ozdraviti od bolesti koja ga je skolila. Žena je učinila što joj je muž naložio, pa, promenivši odeću, dođe do grada Siloha u kojem je živeo Avija. I kako je ona ušla u kuću, njemu se, iako su mu oči bile mutne od godina, Bog ukaza i obavesti ga o dve stvari: najpre da je k njemu došla Jerovoamova žena, a zatim i koji je to odgovor koji joj mora dati. Shodno tome, čim je video ženu koja je k nje- mu prispela kradom i kao tuđinka, on povika „Dođi, o ženo Jerovoamo- va! Zašto se skrivaš! Ne možeš se sakriti od Boga koji mi se prikazao i uputio me u ono što će doći, zapovedivši mi pri tom šta ću ti reći." Tako joj on reče da pođe natrag k svom mužu, te da mu ovako progovori: „Budući da sam te učinio velikim čovekom kada si vredeo tako malo, ili pre nimalo, i oduzeo kraljevstvo doma Davidovog i predao ga tebi, a ti beše tako bezobziran prema ovim darovima da si odustao od odavanja po- časti svom Bogu, napravivši pri tom livene bogove i terajući ljude da se njima klanjaju, ja ću te ovog puta oboriti i uništiti sve tvoje najbli- že, i od njih učiniti hranu psima i kokošima; jer se već sada neumolji- vo uzdiže jedan drugi kralj nad svim ovim narodom, koji neće ostaviti u životu nikoga od porodice Jerovoamove. I narod će sa svoje strane sa- učestvovati u ovom kažnjavanju, i biće izbačen sa svoje ziratne zemlje, i

KNJIGA OSMA

361

biće rasut po mestima s one strane Eufrata, stoga što su sledili izo- pačene obrede svoga kralja i obožavali božanstva što ih je on sam saz- dao, odustavši od prinošenja žrtava Meni. Ali ti, o ženo, sada pohi- taj k svome mužu, i prenesi mu ovu poruku; a pri tom ćeš zateći svoga sina već mrtvog, jer će on napustiti život u času kada ti budeš stupi- la u grad; no će on ipak biti sahranjen i ožaljen od strane svekolikog naroda, i počastvovan sveopštim oplakivanjem, jer on beše jedino do- bro biće u čitavoj Jerovoamovoj porodici." Nakon što je Ahija proro- kao ove događaje, žena, posve pometena, pohita natrag, silno ožalošćena zbog gubitka pomenutog deteta. Tako je naricala tokom čitavog puta, op- lakujući sinovljevu propast koju ovaj nije zaslužio. Bila je zaista u jad- nom stanju zbog neizbežnosti njegove smrti, te je žurila što je brže mo- gla, ali bivajući zbog te žurbe i veoma nesrećna, usled osobenih okol- nosti proročenog ishoda: jer, što je više hitala, znala je da će pre vide- ti sina mrtvog,

a opet je bila prinuđena na žurbu zbog obaveze da o svemu obavesti muža. Shodno tome, kada se vratila, ona nađe da je njen sin izdahnuo upravo kako je prorok najavio; i ne preostade joj ništa drugo do da sve ispriča kralju.

2) Jerovoam, pak, ništa od rečenog nije primio k srcu, već je okupio brojnu vojsku, i krenuo u ratni pohod protiv Avijama, sina Rovoamovog, koji je nasledio oca u kraljevanju Nad dva plemena, pri čemu je Jerovoam njegovu mladičku snagu sasvim omalovažao. Pa tako, kada je Avijam čuo o Jerovoamovom pokretu, on se uopšte nije uplašio, već je namah poka- zao prisebnost uma koja je nadilazila kako njegovu dob, tako i očekivanja neprijatelja. Shodno tome on izabra ljude za vojsku između svoja dva plemena, i presrete Jerovoama na mestu zvanom Gora Semaraimska, pa podi- že logor u blizini neprijateljevog i pripremi sve što je potrebno za bitku. Njegova vojska brojala je četiri stotine hiljada, ali je Jerovoamova bila dvaput brojnija. Međutim, u času kada dve vojske stajahu u bojnom poretku jedna naspram druge, spremne da jurnu u bitku, Avijam se uspravi na jednom uzdignutom mestu, pa mahnuvši rukom zatraži da, pre okršaja, svi ljudi, kao i Jerovoam, u tišini saslušaju što im je imao reći. Pa ka- da se sve utiša, on progovori ovako: „Bog je dopustio da David i njegovo potomstvo vladaju nad Jevrejima u vremenima koja dolaze, i vama to nije nepoznato; ali ja ne mogu drugo do da se čudim kako ste se mogli odreći mog oca, i pridružiti se njegovom sluzi Jerovoamu, stigavši dotle da ćete se sada zajedno s njim boriti protiv onih koji su po odluci Božijoj pozvani da vladaju, željni da ih lišite te vlasti koju oni još uvek de- lom drže, iako je Jerovoam njen najveći deo nezakonito prisvojio. Ipak, ne mislim da će je on više uživati, već, kada bude pretrpeo onu kaznu koju mu je Bog namenio zbog svega što je u prošlosti činio, on će napo- kon odustati od prekršaja za koje je kriv i od uvreda što ih je naneo Bogu i koje sve dosad nastavlja da nanosi, pri tom i vas nagovarajući da čini- te isto. Jer, kada se prema vama više nije pravedno postupalo od strane mog oca, kao onda kada nije govorio ono što vam je bilo prihvatljivo, a i to je učinio samo iz popustljivosti prema savetima zlih ljudi, vi ste 362 JUDEJSKE STARINE ga se, kako mislite, odrekli, a uistinu ste se zapravo odmetnuli od Boga i njegovih zakona, iako je bilo pravo s vaše strane da oprostite čoveku tako mladom po godinama i nevičnom da upravlja ljudima, da mu oprosti- te ne samo neprijatne reči, već i to što su ga njegova mladost i nenavik- lost vođenju odveli u neke nesrećne postupke, a sve to ste mogli učini- ti u ime njegovog oca Solomona i milosti koje ste od njega primali; jer bi ljudi morali opraštati grehe potomaka zbog dobrotvorstva njihovih roditelja. Ali vi ni najmanje o svemu ovome niste tada razmišljali, pa to ne činite ni sada, već ste sa tako velikom vojskom pošli protiv nas. I na šta se oslanjate kao na jemstvo za svoju pobedu? Da li na onu zlatnu telad i na oltare dignute po vrletima, koji su pokazatelji vaše bezbož- nosti a ne istinske verske smernosti? Ili je to nadmoćna brojnost va- še vojske ono što vam uliva nadu? Pa ipak nema nikakve snage u vojsci od mnogo desetina hiljada ljudi, ukoliko je rat nepravedan; jer mi svoje najčvršće nade u borbi protiv neprijatelja moramo zasnivati isključi- vo na pravednosti i u poštovanju Boga; a takvu nadu mi s pravom uz sebe imamo, jer smo se od početka držali zakona, i obožavali našeg vlasti- tog Boga, koji nije satvoren rukama ljudskim od propadljive tvari, niti ga je oblikovao izopačeni kralj, s jedinom namerom da obmane ljude. Već je naš Bog svoje vlastito delo, i početak svih stvari. Zbog svega ovoga dajem vam savet da se sada pokajete i odustanete od ratovanja; da se prizovete za- kona vaše zemlje i da

razmislite o tome šta je odista bilo to što vas je unapredilo do takvog srećnog položaja u kojem se sada nalazite."

3) Ovakav je, dakle, bio govor što ga je Avijam održao ljudstvu obeju vojski. Ali još dok je govorio, Jerovoam je kradom poslao neke od svojih vojnika da opkole Avijama, prokravši se kroz delove logora na koje ni- ko nije motrio; pa kada se naprasno pokaza da je Avijam okružen ne- prijateljima, njegova se vojska prestraši, i smelost im se izgubi; ali ih Avijam ponovo obodri, rekavši da svu nadu polože u Boga, jer Njega neprijatelj sigurno ne može opkoliti. Tako se svi oni namah predado- še molbi za Božiju pomoć, dok se sveštenici ogласиše zvucima truba, i svi zajedno sjediniše poklič te tako nasrnuše na neprijatelje kojima Bog namah oduze svaku hrabrost i skrši im snagu, učinivši Avijamovu vojsku nadmoćnom; tako se Bog smilovao da im dodeli prekrasnu i veoma slavnu pobeđu, kojom se takav pokolj učini po Jerovoamovoj vojsci- ka- kav nikada nije zabeležen da se dogodio ni u jednom ratu, bilo da je reč o Grcima ili varvarima, jer Avijamovi borci savladaše i posekoše pet stotina hiljada svojih neprijatelja, čije gradove potom silom zauzeše i opljačkаše ih; pored ovoga, isto učiniše i sa Vetiljom i okolnim na- seljima, kao i sa gradom Jesanom i njegovom okolinom. A posle ovog po- raza Jerovoam se više nikada nije oporavio za života Avijamovog, koji, međutim, nije dugo poživео, budući da je vladao još samo tri godine, i bio sahranjen u Jerusalimu u grobnici svojih predaka. Iza sebe je osta- vео dvadeset dvojicu sinova i šesnaest kćeri, iz brakova sa četrnaest žena. Od njega je kraljevstvo nasledio sin Asa, čija je majka bila Mihaja. Pod njegovom je vlašću zemlja Izraelita uživala u miru deset godina.

KNJIGA OSMA

363

4) Toliko o Avijamu, siuu Roovoamovom, sinu Solomonovom, i njegovoj povesti kakva je dospela do nas. A Jerovoam, kralj deset plemena, preminuo je nakon što je njima vladao dvadeset dve godine. Nasledio ga je sin Nadav, druge godine kraljevanja Asinog. Ovaj je Jerovoamov sin vladao dve godine, nalikujući svom ocu u bezbožnosti i poročnosti. Tokom ovde dve godine poveo je pohod protiv Givetona, filistinskog grada, kojeg je potom držao pod opsadom; ali je u međuvremenu pao kao žrtva zavere koju je predvodio njegov prijatelj po imenu Vasa, sin Ahijin; a taj je Vasa posle Nadavovog ubistva preuzeo kraljevstvo i odmah zatro celu porodicu Jerovoamovu. Takođe se dogodilo i to da su, upravo kako je Bog i prorekao, neke od Jero- voamovih rođaka koji su preminuli u gradu potom rastrgli i proždrali psi, a da su ostale koje je smrt sustigla u polju isključivale i izjele kokoši. Tako je kuću Jerovoamovu sustigla pravična kazna za bezbožnost i poroke u kojima su njeni članovi ogrezli.

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO JE ASA PORAZIO SERU, KRALJA ETIOPLJANA; I KAKO JE ASA, NAKON ŠTO JE VASA POŠAO U RAT PROTIV NJEGA, POZVAO KRALJA DAMASKA U POMOĆ; I KAKO JE POSLE UNIŠTENJA DO- MA VASINOG KRALJEVSTVO PREUZEO OMRIJA, A POSLE NJEGA NJEGOV SIN AHAV.

1) Asa, kralj Jerusalima, bio je čovek odličnog karaktera i čvrstog štovanja Boga, i niti je činio niti smerao da učini ijednu stvar do onih koje su se držale zakona. Izveo je narodni preporod unutar svog kraljevstva, uklonivši sve što god je u njemu bilo zlo i bezbožno, očistivši ga od svake poročne nečisti. Uz sebe je imao vojsku izabраниh ljudi naoružanih kopljima i lakim štitovima; od plemena Jude bilo ih je tri stotine hiljada, a od plemena Venijaminovog, koji su nosili teške štitove i zatezali lukove, dve stotine pedeset hiljada. U času kada je vladao već deset godina, Zera, kralj Etiopije¹⁷, povede u pohod protiv njega vojsku od devet stotina hiljada pešaka i stotinu hiljada konjanika sa tri stotine bojnih kola, pa stiže do Marese, grada koji je pripadao plemenu Judinom. Budući da je Zera prodro tako daleko sa svojom vojskom, Asa mu iziđe u susret i svrsta svoju vojsku naspram njegove u dolini zvanoj Se-fata, nedaleko od grada; a kada vide ogroman broj Etiopljana, on zavapi i zamoli Boga da mu dodeli pobedu i moć da može pobiti mnogo desetine hiljada neprijatelja. „Jer“, reče on, „ja ne zavisim ni od čega drugog do Tvoje pomoći koju od Tebe i očekujem, takve koja čini da nekolicina bude nadmoćna nad brojnijima, a slabiji nad jačim; i samo usled toga ja se usuđujem da stanem pred Zeru, i s njim se borim.“

2) Dok je Asa ovako govorio, Bog mu posla znamen pobeđe, te on uđe u bitku radosno, zbog toga što mu je Bog prerekao povoljan ishod, i poseće veliki broj Etiopljana koje je, nakon što oni počеше bežati, gonio ³⁶⁴ JUDEJSKE STARINE sve do zemlje Gerare; a kada tu obustaviše dalje ubijanje neprijatelja, pobednici se odadoše pljački (jer je takođe zauzet i grad Gerar) u kojoj poharaše i neprijateljski logor, odakle poneše mnogo zlata i srebra, kao i veliku količinu drugog plena, uz to i kamilе, krupnu stoku i stada ovaca. Pa kada Asa i njegova vojska zadobiše takvu pobedu i takvo bogatstvo od Boga, oni se vratiše u Jerusallim. A kako su se približavali, jedan prorok, po imenu Azarija, iziđe pred njih na drum i zamoli ih da nakratko zaustave napredovanje, kako bi im rekao sledeće: da je razlog zbog kojeg su zadobili ovu pobedu od Boga bio taj što su se pokazali kao pravični i pobožni ljudi, pri tom čineći sve što je u saglasju sa voljom Božijom; pa ukoliko, reče prorok, oni i dalje nastave s takvim vladanjem, Bog će ih nagraditi time da će uvek savladivati svoje neprijatelje, i živeti srećno. Ali ukoliko napuste pobožno življenje i obožavanje Gospoda, sve će se sa njima zbiti suprotno, i doći će vreme kada nijedan istinski prorok neće ostati u celome narodu, niti će biti sveštenika kadrog da prenese istinit odgovor iz proročanskog kamenja; i gradovi će biti razoreni a narod rasut po celoj zemlji i kao lutalice živeti životom tuđinaca. Tako ih prorok posavetova, dok još imaju vremena, da budu verni, i ne lišavaju se milosti Božije. Kada kralj i ljudstvo čuše ovo, veoma se obradovalaše, pa se svi zajedno, i svako ponaosob, postaraše da se i ubuduće vladaju pravično. Kralj takođe poslao izabrane ljude da se pobrinu i za narod u unutrašnjosti, kako bi i oni vodili živote držeći se zakona.

3) Takvo je, dakle, bilo stanje Asa, kralja dva plemena. Sada ću se vratiti Vasi, kralju većine Izraelita, koji je ubio Nadava, sina Jerovoamovog, i za sebe zadržao vlast. On je živeo u gradu Tirsu, odakle je vladao dvadeset četiri godine, postajući tokom vremena još poročniji i bezbožniji nego što behu Jerovoam i njegov sin. Naneo je mnogo jada narodu i neprestano vređao Boga, koji je napokon poslao proroka Juja i preko njega najavio Vasi da će mu cela porodica biti uništena, i da će Bog doneti istu onu propast njegovom domu što ga je Vasa satirućim pokoljem doneo Jerovoamovoj. Ovo stoga što kada je zahvaljujući Bogu postao kralj, on nije

uzvratio na ovu naklonost upravljajući narodom pravično i po- božno što bi, pre svega, njih same dovelo do sreće, a zatim i Bogu bilo ugodno. Umesto toga, on je oponašao svog veoma zlog prethodnika Jerovo- ama, pa iako je duša tog čoveka postradala, ipak je i on svoj život is- punio izopaćenim delima. Stoga Bog preko proroka navesti da će Vasa po pravdi doživeti jednak udes kao i prethodni kraljevi, budući da je kriv zbog istih zlikovačkih postupaka. Ali Vasa se, i pored toga što je na ovaj način saznao kakve će nesreće snaći njega i čitavu njegovu poro- dicu zbog takvog oholog vladanja, nije okanio poročnih činova ni u vre- menu koje je sledilo, niti je mario da se pokaže drugačijim do sve gorim i gorim, do same svoje smrti. Nije se pokajao za minule postupke, niti je uopšte nastojao da obezbedi oproštaj od Boga, već se ponašao kao oni kojima su ponuđene nagrade, pa kad su jednom prionuli na posao, od nje- ga ne mogu odustati; jer se upravo tako ponašao Vasa kada mu je prorok preneo šta će se dogoditi, postajući sve gori, kao da su ono čime mu je

zaprećeno — propast njegove porodice i zatiranje njegovog doma (što su zaista najveće moguće nesreće) — bile stvari vredne priželjkivanja. Izgledalo je kao da je i on sam postao ratnik za stvar zla, i svakog je da- na ulagao sve veće napore u ostvarenja izopačenih nauma. Naposljetku je pokrenuo vojsku i napao izvesni ugledni grad po imenu Rama, koji se na- lazio na četrdeset furlonga od Jerusalima; pa kada ga je osvojio, odmah ga je utvrdio, unapred rešivši da će u njemu ostaviti vojnu posadu, kako bi odatle mogao izvoditi upade i donositi nedaće kraljevstvu Asinom.

4) Asa se otuda morao pribojavati mogućnih neprijateljskih pokušaja protiv njega; pa razmotrivši koliko nesreće može zemlji nad kojom je vladao doneti ta vojska što je ostavljena u Rami, on posla izaslanike kralju Damaska, opremivši ih srebrom i zlatom, sa zadatkom da od nje- ga zatraže pomoć, i podsete ga na prijateljstvo koje ih vezuje od vremena njihovih predaka. I zaista, kralj Damaska sa zadovoljstvom primi posla- nu mu sumu novca, te napravi savez sa Asom, i pogazi prijateljstvo koje je imao s Vasom, pa posla zapovednike svojih snaga na gradove koji behu pod Vasinom vlašću, naredivši im da počine što više štete. Tako oni pođoše i popališe neke od njih, a druge poharaše: među ostalima i Ijon, Dan, Avelmajim i mnoge druge. Kada je kralj Izraela čuo ovo, obustavio je dalje dizanje i utvrđivanje Rame, i odmah se vratio kako bi pomogao svom vlastitom narodu u nevolji u kojoj se našao; ali, Asa je iskoristio svu onu građu koju je Vasa prikupio kako bi na istom mestu sagradio dva snažna grada, od kojih je jedan nazvan Geva a drugi Misp. U međuvremenu se dogodilo da Vasa nije imao vremena da obnovi pohod protiv Ase, jer ga je u tome sprečila smrt, te je sahranjen u gradu Tirsu; kraljevstvo je pre- uzeo njegov sin Ila, koji je, međutim, posle dve godine vladanja i sam po- ginuo, budući da ga je na prevaru posekao Zimrija, zapovednik polovine njegove vojske: naime, dok se on nalazio u kući svog posilnog, nagovorio je neke konjanike koji su mu služili da napadnu Ilu, i tako ga pogube ka- da ovaj bude bez svojih naoružanih ljudi i zapovednika, jer su svi oni bi- li zauzeti opsadom Givetona, grada Filistinaca.

5) Kada je Zimrije, zapovednik vojske, ubio Ilu, preuzeo je kraljevstvo i, prema Jujovom proročanstvu, iskorenio čitav dom Vasin; tako se do- godilo da je sve što je nosilo Vasino ime do kraja postradalo, a sve zbog njegove bezbožnosti, i to na isti onaj način koji smo opisali govoreći o uništenju doma Jerovoamovog. A kada je

vojska, koja je tada opsađivala Gi- veton, čula šta se dogodilo s kraljem, i da ga je ubio Zimrije koji je ti- me zadobio kraljevstvo, oni proglasiše svog vojskovođu Omriju za novog kralja, koji povuče svoju vojsku od Givetona, i dođe do Tirsu gde se nalazi- la kraljevska palata, i napade taj grad, pa ga i silom zauze. Ali kada Zim- rije vide da više nikoga nema ko bi branio grad, on pobeže u najskrive- niji deo palate i potpali ga, zapalivši tako i sebe samog, vladajući tako svega sedam dana. Zbog ovoga narod Izraela ostade raskoljen, jedan deo že- leći da Tivnija bude kralj, a drugi Omrija; ali kada oni koji behu za Om- rijinu vlast pobeđiše Tivnijine pristalice, Omrija je ostao da vlada nad celim narodom deset plemena. Vladao je dvanaest godina, a poslednja ³⁶⁶

JUDEJSKE STARINE

godina je padala u tridesetu godinu Asine vladavine; šest od ovih godi- na vladao je u gradu Tirsu, a ostatak u gradu zvanom Semareon, kojeg Grci nazivaju Samarija; on sam nazivao je grad Semareon, od imena Semer, jer se tako zvao čovek koji je ustupio vrlet na kojoj je grad podignut. Omrija se, međutim, nije razlikovao od onih kraljeva koji su vladali pre njega, već je, štaviše, postao i gori od njih, jer su svi oni tražili način kako bi ljude odvratili od Boga svojim svakodnevnim zlim postupanjima; up- ravo zbog toga je Bog učinio tako da jedan satire drugoga, i da od njihovih porodica niko ne preostane. Ovaj je Omrija umro u Samariji, a nasledio ga je njegov sin Ahav.

6) Iz ovih događaja možemo saznati koliko se Bog stara o udesima čovečanstva, i na koji način voli dobre i mrzi zle ljude, uništavajući im i koren i grane. Jer su mnogi od ovih kraljeva Izraela zajedno sa njiho- vim porodicama bedno skončali i jedni od drugih odvojeni za kratko vreme, a sve zbog njihovih prestupa i izopačenosti; ali je Asa, koji je bio kralj Jerusalima i dvaju plemena, opstao, uz Božiji blagoslov, na vla- sti dugo, i bio nagrađen dubokom starošću zbog svoje pobožnosti i pra- vičnosti, te je u blagostanju i preminuo nakon što je vladao četrdeset i jednu godinu; a kada je umro, na vlasti ga je nasledio njegov sin Josafat, rođen od majke Asuve. Sav narod je pristao uz to da on produži dela svog pretka Davida, jednako u hrabrosti i pobožnosti; ali zasad nismo oba- vezni da govorimo ma šta više o poslovima ovog kralja.

TRINAESTO POGLAVLJE

KAKO JE AHAV, NAKON ŠTO JE UZEO ZA ŽENU JEZAVELJU, POSTAO GORI OD SVIH KRALJEVA KOJI BEJAHU PRE NjEGA; TAKOĐE I O DE- LIMA PROROKA ILIJE, I O ONOME ŠTO JE SNAŠLO NAVOTA

1) Ahav, kralj Izraela, bio je nastanjen u Samariji i držao je vlast dvadeset dve godine, tokom kojih nije bilo nikakve promene u načinu kraljevog postupanja u odnosu na njegove prethodnike, osim u onim stva- rima u kojima je njegova domišljatost ove činila još rđavijim, a zbog njegove ogromne poročnosti. Sve što je bilo bezbožno i prema Bogu uvredljivo kod prethodnika on je oponašao, a nadasve su mu uzor bili prekršaji Jerovoamovi; jer je i on obožavao zlatnu telad što ih je ovaj sazdao, a i sam je takođe smišljao nove i još nesuvislije predmete koji bi služili idolopoklonstvu zajedno sa ovim životinjama; takođe je i za ženu uzeo tuđinku, kćer Etvalovu, kralja Tira i Sidona, čije je ime bilo Jezavelja, od koje je naučio da obožava njene bogove. Ova žena je bila veo- ma odlučna i drska, i dospela je do tako izrazite nečistote duše i mah- nitosti uma, da je podigla hram božanstvu

Tiraca, kojeg su oni zvali Velus, i posadila uokolo idolatrijski gaj prepun svakojakog drveća, a tamo je i naimenovala sveštenike i lažne proroke svome božanstvu. I sam kralj se umnogome starao oko ovog božanstva, te je u bezumlju i poročnosti prevazišao sve kraljeve koji su vladali pre njega.

2) U to je vreme jedan veliki prorok Boga svemogućeg, iz Tezvita u zemlji Galaćanskoj, došao do Ahava, i prorokao mu da Bog neće slati kiše niti rose na tu zemlju, osim kada se On sam bude pojavio. I nakon što je ovo potvrdio zavetom, on se iselio u južne krajeve, i nastanio kraj jednog potoka iz kojeg je dobijao vodu za piće; a što se tiče hrane, nju su mu svakoga dana donosili gavrani; ali kada je i taj potok presušio zbog izostanka kiše, ovaj prorok se preselio u Sareptu, grad nedaleko od Sidona i Tira između kojih se i nalazi, a to je učinio na zapovest Božiju, jer mu je Bog kazao da će tamo naći ženu koja je udovica i koja će ga izdržavati. I tako, u času kada beše nedaleko od grada, prorok zaista vide jednu ženu kako vlastitim rukama skuplja žitno klasje, a Bog ga istog časa obavesti da je to žena koja će se o njemu starati. Tako on priđe i pozdravi je, te zatraži da mu donese vode za piće; ali kad ona krene da ga posluša, on je opet zazva, te je zamoli da mu uz vodu donese i veknu hleba, na šta se ona zakle da u kući nema ničega do jednu šaku kaše i malo ulja, te da je upravo zato i skupljala žito kako bi ga mogla umesiti i napraviti hleb za sebe i svog sina; ali će nakon toga, reče žena, oni zasigurno postradati od gladi, jer uz sebe više ničeg nemaju. Ali na ovo prorok uzvрати: „Ostanite bodri i nadajte se boljemu; a pre svega umesi mi malu pogaču i donesi mi je jer ti ja proričem da se taj tanjir kaše i taj lonac ulja neće potrošiti sve dok Bog ne pošalje kišu.“ Nakon što je prorok ovo izgovorio, ona mu napravi traženi hlečić, od kojeg deo uze za sebe i svog sina, a ostatak dade proroku; i zaista, ništa od ovoga se ne potroši sve dok suša nije prekinuta. Menander takođe pominje ovu sušu u svom izveštaju o Etvalu, kralju Tiraca, kada kaže ovako: „Za njegove vlasti kiša je izostala od meseca Hiperveretmusa jedne, do istog meseca druge godine. Ali kada je on učinio moleban, dođe do velike grmljavine. Ovaj je Etval podigao grad Votris u Fenikiji, i grad Ausu u Libiji.“ Ovim se rečima ukazuje na izostanak kiša u danima Ahava, jer je upravo u to vreme Etval vladao nad Tirom, kako nas Menander obaveštava.

3) Dogodilo se potom da se sin one žene, o kojoj smo nedavno govorili da je održala proroka, teško razboleo sve dok gotovo nije ispustio dušu a izgledom se pokazivao mrtvim, te je žena, plačući i udarajući se u grudi, došla proroku, pa mu se, uz izraze što ih je nametala patnja, požalila kako je on došao do nje kao ukor za njene grehove, i da je upravo zbog toga njen sin preminuo. Ali je prorok pozva da sačuva nadu i nje mu prepusti sina, jer će joj ga on vratiti živog. I tako, kada ga ona poslušala i donese sina, on ga uze k sebi u gornju odaju gde je stanovao, i položi ga na krevet, pa zazva Boga kome reče da nije dobro postupio time što je tu ženu, koja je Njegovog proroka ugostila i održala ga, nagradio uzimajući joj sina; i prorok se pomoli da Bog vrati natrag dušu detinju u njegovo telo, i ponovo ga oživi. Čuvši ovo, Bog se sažali na majku, i beše voljan da udovolji proroku kako ne bi izgledalo da je ovaj do dečakove majke došao kako bi joj doneo nesreću — i tako dete, mimo svih očekivanja, odista ožive. Sada majka počeo zahvaljivati proroku, rekavši uz to da je i sama zadovoljena time što je Bog govorio s njime.

4) Nedugo potom ovaj prorok, kome ime beše Ilija, po Božijoj volji stiže do kralja Ahava, kako bi ga obavestio da dolazi kiša. Ali umesto toga, glad je još teže ophrvala celu zemlju i posvuda vladaše velika nestašica onoga što beše neophodno za opstanak, toliko da je posle oporavka udovičinog sina u Sarepti, Bog u stanje nemaštine doveo ne samo ljude, već i samu zemlju, koja zbog suše nije radala dovoljno onoga što je potrebno konjima i drugim životinjama da bi preživele. Zato je kralj pozvao Avdiju, nadzornika njegove stoke, rekavši mu da ga šalje do izvora i potoka kako bi, u slučaju da pronađe ma koje bilje kraj njih, ovo mogao pokositi i sačuvati za životinje. A nakon što je uz to poslao ljude diljem cele naseljene zemlje da pronađu proroka Iliju [zbog lažnog proročanstva], a ovi ga nisu mogli pronaći, kralj naloži Avdiji da mu se pridruži u potrazi za Ilijom, i to tako da rešiše da zbog boljeg napredovanja krenu suprotnim putevima, te Avdija pođe jednim, a kralj drugim drugom. Ali, ne mnogo pre tog vremena dogodilo se da je Jezavelja pobila sve proroke, ali da je Avdija uspeo da kradom sakrije stotinu njih, i bez dozvole ih sam hranio, iako samo hlebom i vodom. I tako, kada Avdija ostade sam bez kralja, pred njega iziđe prorok Ilija, a kada Avdija na pitanje: ko je on? dobi odgovor, on kleče pred prorokom i počeo mu se klanjati. Ilija mu potom naloži da pođe do kralja i prenese mu da se on nalazi spreman na tom mestu, i da ga očekuje. Ali mu Avdija uzvрати: „Kakvo sam ti zlo ja učinio da me šalješ onome koji nastoji da te ubije, prevrćući celu zemlju ne bi li te pronašao? Ili ti zaista ne znaš da kralj nije ostavio nijedno mesto nepokriveno nekim glasnikom poslanim da te dovedu natrag, kako bi te po privođenju mogao kazniti smrću?" Osim toga, Avdija reče kako se boji da se Iliji Bog neće ponovo ukazati i skloniti ga na kakvom drugom mestu, te tako, kada kralj bude poslao Avdiju po Iliju a ovaj ga više ne bude mogao pronaći, neizbežno je da sam Avdija bude kažnjen smrću. Stoga on zatraži od Ilije da se pobrine za njegov opstanak, i otkri mu sa kolikom je revnošću on dotle obezbeđivao ljude proročkog dara, kojih je spasao ne manje od stotinu u vreme kada je Jezavelja sve ostale pobila, a on je ove skrivio, zahvaljujući čemu su uspevali da prežive. Ali ga Ilija pozva da se ničega ne plaši, već da pođe do kralja, i pod zavetom ga uveri da će se sasvim sigurno tog istog dana pokazati pred Ahavom.

5) I tako, kada Avdija obavesti kralja da je pronašao Iliju, Ahav se podiže te stiže do ukazanog mesta i besno upita Iliju da li je on čovek koji je doneo nesreću Jevrejima, i da li je on vinovnik te suše koja se na njih oborila. Ali Ilija bez ikakve poniznosti i laskanja uzvрати da je upravo Ahav, sa svom njegovom porodicom, krivac za patnje koje su snašle celi narod, i da je to učinio uvođenjem tuđih božanstava u svoju zemlju, i njihovim obožavanjem uz napuštanje svog vlastitog Gospoda koji je jedini istinski Bog prema kome on, Ahav, eto, nije imao nikakvog obzira. Ipak, prorok naloži kralju da pođe svojim putem i sakupi sav narod i dovede ga k njemu na goru Karmel, sa svim kraljevim prorocima i onima njegove žene, odmah mu rekavši i njihov tačan broj — sve u sve-

mu, bilo ih je, zajedno sa prorocima iz osvećenih gajeva, oko četiri stotine. Pa kada svi ljudi što ih je Ahav poslao stigoše do gorepomenute planine, prorok Ilija stade usred njih i reče im: „Koliko ćete dugo još živeti u toj nepostojanosti uma i lažljivog mnenja?" Na šta ih zamoli da u slučaju da još uvek cene svoju zemlju moraju slediti zapovesti Boga koji je jedan i jedini istinski Bog; ali da u slučaju da smatraju kako taj Bog nije ništa, već se drže mišljenja tuđih bogova, i da stoga njih moraju

obožavati, Ilijin savet beše da bi onda trebalo njih da slede. A ka- da okupljeno mnoštvo ne dade nikakav odgovor na ono što je rekao, Ilija predloži da stave na probu moć tuđih bogova nasuprot onoj njihovog vla- stitog Boga, i to na sledeći način: on, koji je jedini Njegov prorok, dok je njih četiri stotine, zaklaće junicu i prineti je na žrtvu, a ispod će sakupiti drva koja, međutim, ničim neće potpaliti, a to isto neka urade i drugi proroci, pa neka onda zazovu svoja božanstva, baš kao i on jedi- nog Boga Izraela, da se njihovom pomoći drva upale. Ovaj se predlog do- pade okupljenom narodu. Tako Ilija pozva proroke da izaberu tele i za- kolju ga, te da se za vatru obrate njihovim bogovima. Ali kada ne beše ni- kakvog učinka ovih molitvi i prizivanja nad njihovom žrtvom, Ilija im se počeo rugati, pa ih pozva da se glasnije obrate svojim božanstvima, jer su ovi u tom trenu mogli spavati, ili biti na putu. Proroci su či- nili tako od jutra do podneva, te se počeli, po običajima svoje zemlje, i seći mačevima i džilitima, ali sve beše uzalud. Tada Ilija priđe da pri- nese žrtvu, i zatraži od ostalih proroka da se udalje, ali zato pozva na- rod da priđe bliže i posmatra šta on čini, da ne bi pomislili kako je kradom sakrio žeravicu među drvima. I tako, nakon što narod priđe, on uze dvanaest kamenova, po jedan za svako pleme jevrejskog naroda, i od njih podiže oltar, iskopavši jednovremeno ispod njega veoma dubok jarak; pa kada iseče drvene oblice na oltaru a na ove odozgo postavi komade zakla- ne žrtve, on naloži ljudima da napune četiri bureta vode sa izvora, i proliju je preko oltara, sve dok voda ne poteče preko, i sve dok se jama ne ispuni prolivenom vodom. A kada se sve tako izvrši, on se počeo moliti Bogu, pozivajući ga da učini znak svoje moći ljudima koji su već toliko dugo bili u zabludi; na te se reči iznenada i na očigled mnoštva pojavi vatra s neba, i pade na oltar i sagore žrtvu, sve dok svaka kap vode ne is- pari u ognju, a čitavo mesto ne postade suvo.

6) Kada Izraeliti videše ovo, istom padoše na tle, te se duboko tro- nuti počeli klanjati svemogućem Bogu, nazivajući ga velikim i jednim istinitim Bogom; ostala božanstva, pak, nazivahu pukim imenima uob- ličenim od zlih i podlih domišljanja ljudi. A odmah potom uhvatiše proroke tuđih bogova, i na Ilijinu ih zapovest sve pobiše. Ilija takođe reče kralju da može poći na večeru bez dalje brige, jer će za kratko vreme videti kako im Bog šalje kišu. Poslušavši, Ahav pođe svojim putem. A Ilija se pope na najviši vrh gore Karmel, te se spusti na tle, i pognu gla- vu na kolena, te zatraži od svog sluga da pođe do jednog uzdignutog mesta sa kojeg se vidi more, pa kada ugleda da se ma otkuda podiže oblak, smesta da Iliji na njega ukaže, jer će sve do tog časa vazduh biti čist. Kada se sluga 370 JUDEJSKE STARINE pope do traženog mesta, i nakon što mnogo puta poručivao da ne vidi ništa novo, pri sedmom se njegovom oglašavanju čuše reči da vidi malu crnu mrlju na nebu, ne veću od ljudskog stopala. Kada Ilija to ču, on odmah posla po Ahava, i zatraži od njega da pođe u grad pre no što počne da pada kiša. Tako ovaj pođe do grada Jezraela, a za kratko vreme celi se vazduh za- mračio i nebo ispuni oblacima, a silovit se olujni vetar sjuri na zemlju, noseći ogromnu količinu kiše; i prorok se zateče pod ovim besom Bo- žijim, hitajući kraljevom kočijom u Jezrael, grad Izarov.

7) Kada je Jezavelja, žena Ahavova, shvatila kakvo je znamenje od Boga izmamio Ilija, i kako je pobio njene proroke, ona se razbesni i posla mu glasnike s pretnjom da će ga ubiti isto onako kao što je on uništio nje- ne proroke. Od ove se pretnje Ilija uplašio, pa pobeže u grad Virsaveju, koji se nalazi na krajnjim granicama zemlje koja pripada plemenu Judi- nom, prema zemlji Edom; i tu napusti i svog slugu, pa se uputi u pustinju. Tamo se počeo moliti da umre, jer nije ništa bolji od

svojih otaca, niti u njemu više ima posebne želje da živi kada su i oni mrtvi; pomolivši se tako, on najposle leže i zaspao pod jednim drvetom; a kada ga neko probudi, i on se pridiže, oko sebe nađe postavljenu vodu i hranu; pa kada pri- onu na jelo i njime obnovi snagu, on pođe do planine po imenu Sinaj za koju se pripoveda da je na njoj Mojsije primio zakone od Boga; pa našavši tamo jednu šuplju pećinu, on uđe u nju, i tu nastavi da prebiva. Ali se po nekom vremenu dogodi da ga spolja zazva jedan glas, iako on nije mogao tačno odrediti odakle dolazi, i upita ga zašto je tu došao i napustio grad. A Ilija reče da je to stoga što je pobio proroke tuđih bogova, i ube- dio ljude da postoji samo jedan Bog koga su Jevreji od početka obožavali, te je zauzvrat kraljeva žena tražila priliku da ga smrću kazni za to što je učinio. Ali kada ubrzo on ču i drugi glas koji mu reče da bi sledećeg dana trebalo da izađe na otvoren vazduh gde će saznati šta mu je dalje činiti, on posluša taj poziv, i sutradan izađe iz pećine, kada mu se dogodi sledeće čudo: on istovremeno ču tutanj zemljotresa i vide blistanje ve- like vatre, i nakon što načas zavlada tišina, jedan božanski glas dopre do njega bodreći ga da se ne uznemirava dalje okolnostima u kojima se nalazi, jer nijedan njegov neprijatelj nad njim nema nikakve moći. Isti mu glas zapovedi da se vrati kući, i da učini pomazanje Juja, sina Nimsiji- nog, kojim će ovaj postati kralj nad jevrejskim narodom, a isto će učini- ti sa Azailom Damaskijcem, koji će postati kralj Sirijaca; takođe će Jelisej iz Avela postati prorok umesto njega, Ilije; a što se tiče bezbožnog naroda, neke će pobiti Azailo, a druge Juj. I tako se Ilija, saslušavši ove zapovesti, vrati u zemlju Jevreja. Pa kada nađe Jeliseja, sina Safa- tovog, kako ore sa još nekolicinom drugova, vodeći dvanaest ujarmljenih volova, on mu priđe i odenu ga svojom vlastitom odećom; usled toga Jelisej istog časa počeo proricati, pa, napustivši volove, pođe s Ilijom, ali ne pre no što od njega zatraži da se oprostí s roditeljima, što mu ovaj dozvoli; pa kada i to ispuni, on se predade proroku Iliju i postade njegovim učenikom i slugom svih dana svog života. I tako sam okončao sa prikazom prilika u koje je bio presudno umešan ovaj prorok.

8) U to je vreme živio izvesni Navutej iz Jezraela koji je posedovao polje koje se dodirivalo s kraljevim: a kralj ga nagovaraše da mu to polje proda stoga što je ležalo tako blizu njegove vlastite zemlje, i to po bilo koju mu drago cenu, kako bi se polja mogla pripojiti i od njih načiniti jedno zajedničko dobro. A ukoliko Navutej ne bi pristao ni na koju cenu, kralj mu ostavi da izabere koje god drugo polje poželi umesto toga o kojem je reč. Ali Navutej sve ovo odbi, želeći jedino da zadrži to svoje polje što ga je nasledio od svog oca. Zbog ovakvog se odgovora kralj ražalosti, kao da je kakva uvreda bila sadržana u tome što nije uspeo da prisvoji tuđu posed, te se zbog jada prestade prati, a takođe ne htede više ni uzi- mati hranu. Kada ga Jezavelja najzad upita šta je to što ga toliko muči, i zašto odbija da se kupa i založi bilo ručkom ili večerom, on joj ispri- ča o istrajnosti Navutejevoj, i kako je taj čovek, nakon što su mu upućene blage reči kakve priliče kraljevskoj vlasti, sve odbio, a kralj ostao omlažan, ne dobivši ono što je pozeleo. Čuvši ovo, Jezavelja ga ubedi da ne klone duhom zbog tog događaja, već da se okane žalosti i vrati uobičajenoj brizi za telo, jer će se ona pobrinuti da Navutej bude kažnjen. I zaista, ona smesta posla pisma starešinama Izraelićana u Ahavovo ime, i zapovedi im da pohitaju i sastave narodni sabor, te da Navuteja stave pred ljude, stoga što je on pripadao jednoj čuvenoj porodici, nakon čega će ona podmetnuti trojicu drskih ljudi spremnih da posvedoče da je on ružio i rečima kaljao Boga i kralja, te da stoga

narod treba da ga ka- menuje sve do smrti. Shodno tome, kada Navutej beše tako izveden da sve- doči protiv svega onoga što je kraljica napisala — da je bogohulio i na Boga i na kralja — i kada tako postrada, Jezavelja zatraži od kralja da slobodno prisvoji Navutejev vinograd. Tako Ahav beše veoma zadovoljan onim što je učinjeno, te istog trena ustade iz kreveta u kojem je ležao ka- ko bi pohitao i video Navutejev vinograd; ali Bog ovime beše silno oz- lojeđen, i posla proroka Iliju u Navutejevo polje da govori s Ahavom, te da mu kaže da je počinio zločin ubivši nepravedno istinskog vlasnika tog polja. I čim se prorok sastade s kraljem u polju, a ovaj mu reče da može činiti s njim što mu je volja (jer je shvatio da je uhvaćen u grehu), Ilija mu uzvрати da će na istom onom mestu na kojem su mrtvo telo Navutejevo izjeli psi, biti prolivena krv Ahavova i njegove žene, i da će sva njegova porodica postradati, jer on beše toliko bezočno zao, a povrh svega je na pravdi Boga i protivno zakonima svoje zemlje ubio nedužnog čoveka. Čuvši ovo Ahav počeo žaliti zbog svih nedela koje je počinio, i predade se kajanju; na sebe stavi kostret i hodaše bosonog i ne doticaše se ni- kakve hrane; takođe je priznavao i sve druge svoje grehe, nastojeći tako da umiri Boga. Videvši ovo, Bog reče Iliji da će zbog ovog kajanja Ahavo- vog nad počinjenim zločinima odložiti kaznu dosuđenu njegovoj poro- dici, ali da će kazano izvršiti nad njegovim sinom, a tu poruku prorok prenese kralju.

KAKO JE ADAD, KRALJ DAMASKA I SIRIJE, POVEO DVA POHODA PROTIV AHAVA I BIO PORAŽEN

1) U vreme dok su se odvijali opisani udesi Ahavovi, dogodilo se da je sin Adadov, Ven-Adad, koji je bio kralj Sirije i Damaska, sakupio vojsku od ljudstva iz cele zemlje, i obezbedio savezništvo trideset dvojice kraljeva zemalja s one strane Eufrata, te je s takvom brojnom vojskom pošao u pohod protiv Ahava. Ali budući da Ahavova vojska brojem nije bila dorasla Ven-Adadovoj, ovaj nije ni pokušavao da joj se otvoreno suprotstavi, već je sve što beše živo u zemlji Izraelita sklonio u najsigurnije gradove što ih je imao, a on sam se utaborio u Samariji, jer su zidine oko nje bile veoma snažne, a uz to se činilo da grad ne može biti lako zauzet ni zbog drugih preimućstava kojima je raspolagao zbog svog položaja. Tako kralj Sirije doveđe svoju vojsku pravo pred Samariju, i razvrsta je oko grada u opsadnom poretku. Takođe je poslao glasnika Ahavu zatraživši da dopusti ulaz izaslanicima koje će mu poslati, preko kojih će saznati šta je to što bi zadovoljilo Ven-Adada. I tako, po dopuštenju kralja Izraelita njemu dođoše izaslanici, i po nalogu njihovog kralja preneše mu da sve Ahavovo bogatstvo, njegova deca i žene imaju pripasti Ven-Adadu, te da će, ukoliko učine dogovor prema kojem će osvojivačima biti dopušteno da uzmu onoliko koliko i čega hoće što bi ih zadovoljilo, kralj Sirije potom povući svoju vojsku i obustaviti dalju opsadu. Na ovo Ahav pozva izaslanike da se vrate svome kralju sa porukom da njega samog i sve što poseduje može nadalje smatrati svojim vlasništvom. A kada izaslanici preneše ovo Ven-Adadu, on ponovo posla poruku Ahavu od koga zatraži da — budući da je priznao da je sve što poseduje prešlo u vlasništvo Ven-Adadovo — primi njegove slugu koje će mu poslati sledećeg dana; a ovim će slugama Ahav imati da preda što god oni nađu za shodno da uzmu, a što nađu da je odlično u svojoj vrsti, na kon pretraživanja njegove palate, ali i kuća njegovih prijatelja i rodbine, te da sve ono što ove slugu nađu da ih ne može zadovoljiti kralj Ahav i Jevreji mogu zadržati. Ovom drugom porukom kralja Sirije Ahav ostade zatečen, i, okupivši sav narod na sabor, reče im da je spreman, što se njega tiče i zbog njihove bezbednosti i mira, da prepusti svoju vlastitu decu i žene neprijatelju i preda mu sve što poseduje, jer je to ono što je sirijski kralj zatražio u svojoj prvoj poruci; ali da sada on traži da pošalje slugu koje će pretražiti i sve druge kuće, te da u njima ne ostave ništa što je odlično u svojoj vrsti, čime zapravo traži povod da uđe u borbu protiv njega, jer „znajući da ja zbog vas neću štedeti ono što je moje vlastito, on sad koristi ove neprihvatljive uslove koji se i vas tiču da bi nas uveo u rat; bilo kako bilo, ja ću svakako učiniti ono što vi smatrate da je primereno da bude urađeno." Ali ga narod posavetova da se ne obazire ni na jedan od ovih predloga, već da ih s prezrenjem odbaci i spremi se za borbu. Shodno tome, Ahav dade ovakav odgovor izasla-

nicima, rekavši da je on i dalje spreman da se povinuje uslovima koji su mu prvobitno zatraženi, a u ime bezbednosti građana, ali da što se ti- će tiče zahteva iz druge poruke on nije spreman da na njih pristane; tako reče, pa glasnike otpusti.

2) Kada je Ven-Adad čuo ovaj odgovor, bio je veoma ozlojeđen, pa i po treći put posla izaslanike Ahavu, i zapreti mu da će njegova vojska po- dići nasip viši od gradskih zidina u čiju je snagu uzaludno se uzdati, jer je svako slično poverenje dostojno prezrenja, te da će prodreti u grad od čije će zemlje svaki njegov vojnik moći da uzme samo po šaku: tako je, naime, pokazao koliko je brojna njegova vojska, u nameri da zastraši Aha- va. Ali je Ahav odgovorio da se Ven-Adad ne bi smeo toliko hvalisati sa- mo time što je na sebe stavio oklop, već tek onda kada bude savladao ne- prijatelja u bici. Tako se izaslanici vratiše natrag i nađoše kralja u večeri sa savezničkim vladarima, i obavestiše ga o Ahavovom odgovoru. Na ovo Ven-Adad smesta izda naređenje da se izvrši sledeće: uspostavi- ti liniju oko grada i podići visoki grudobran, i na taj način dovršiti opsadu. Dok se ovo naređenje izvršavalo dizanjem nasipa, Ahav beše u ve- likom očajanju, i sav narod s njime; ali se on povrati hrabrosti i odagna svaki strah kada mu dođe jedan prorok i reče mu da je Bog obećao kako će učiniti da on savlada mnogo desetina hiljada neprijatelja. A kada Ahav upita na koji se način takva pobeda može zadobiti, prorok reče: „Uz po- moć sinova kneževa; ali pod tvojim nadzorom kao njihovog vođe, zbog nji- hove neveštine u ratovanju." Čuvši ovo, Ahav pozva kneževiče, i nađe da ovih ima dve stotine trideset dvojica. Pa čim sazna da se kralj Sirije odao svetkovanju i odmoru, on otvori gradske kapije i posla napolje kne- ževske sinove. Kada straža obavesti Ven-Adada o ovome, on odmah posle ljude da ih presretnu, zapovedivši im da ukoliko dođe do borbe ne po- biju neprijatelje, već da ih zarobe i dovedu k njemu; a ukoliko su njiho- ve namere miroljubive, da i u tom slučaju urade isto. Za to je vreme Ahav imao spremnu drugu vojsku unutar zidina, ali kneževski sinovi izrši- še prepad nad stražom, pobiše mnoge od njih a ostatak pognaše natrag u logor. Pa kada Ahav primeti da su kneževiči neočekivano zadobili prevlast, on posla napolje sav ostatak vojske koja, nalećući neočekivano na Sirijce, ove poče strahovito tući, budući da nisu ni pomišljali da bi se to moglo dogoditi; tako se zbilo da je napad učinjen u času kada su mnogi neprijatelji bili nagi¹¹⁸ i pijani, toliko da su ostavili sav svoj oklop pre no što su počeli bežati van logora, paje i sam kralj jedva uma- kao, jašući na neosedlanom konju. Ali Ahav učini veliki podvig goneći Sirijce; a kada je opljačkao njihov logor koji je sadržavao veliku koli- činu raznovrsnog blaga, uključujući zlato i srebro, on zapleni Ven-Ada- dove konje i bojna kola, pa se vrati u grad; ali kako mu je prorok rekao da mora održati svoju vojsku spremnom stoga što će sirijski kralj povesti još jedan pohod protiv njega sledeće godine, Ahav ostade veoma zauzet da bi se obezbedio za tu sledeću najezdu.

3) Ven-Adad se sa svoje strane, nakon što je spasao sebe i onoliko svoje vojske koliko je mogao, poče savetovati s prijateljima kako bi mogao 374 JUDEGSKE

STARINE

upriličiti sledeći pohod protiv Izraelita. Ovi ga prijatelji posave- tovaše da ne prihvata borbu s njima u brdima, zato što je njihov Bog veo- ma moćan na takvim mestima, te se tako i dogodilo da su nedavno poraže- ni, ali da će, ukoliko se bitka zametne u polju, Sirijci biti u prednosti i pobediti ih. Takođe mu dadeše i savet da pošalje kućama one kralje- ve koji su mu bili saveznici, ali da zadrži njihovo

ljudstvo i da posta- vi svoje zapovednike umesto tih otpuštenih kraljeva, te da podigne novu vojsku iz njihove zemlje namesto stare koja je postradala u bici, zajedno sa konjima i bojnim kolima. Kralj, pak, prosudi da je njihov savet dobar, te se počeo po njemu ravnati u pripremanju vojne.

4) Početkom proleća Ven-Adad povede svoju novu vojsku protiv Jevreja; i kada stigoše do grada po imenu Afek, on podiže logor u velikoj ravni- ci. Ahav takođe izađe da ga sretne sa svojom vojskom, te podiže logor na- spram neprijateljevog, iako je njegova vojska bila veoma mala u poređenju sa protivničkom; ali je prorok ponovo došao do njega i objavio mu da će mu Bog iznova udeliti pobedu kako bi mogao pokazati da se Njegova moć ne proteže samo nad planinama, već takođe i u ravnicama, što je, naravno, bilo suprotno mišljenju Sirijaca. Tako su oni mirovali u svom logoru sedam dana, ali poslednjeg od tih dana, kada su neprijatelji izišli iz svog logora i svrstali se u borbeni poredak, Ahav takođe izvede svoje ljude; a kada otpočne bitka u kojoj su se i jedni i drugi srčano borili, on ponovo natera neprijatelje u beg i počeo ih žestoko goniti ubijajući ih nemili- ce, ali je najveći broj ovih ipak postradao od svojih vlastitih bojnih ko- la i u uzajamnom paničnom ubijanju, tako da ih je naposljetku ne više od nekolicine prispelo u njihov grad Afek, gde su, povrh svega, takođe mno- gi ostali smrskani zidinama koje se iznenada počele rušiti na njih; ta- ko ih i samo tu postrada ne manje od dvadeset sedam hiljada, dok ih je u bi- ci ubijeno još stotinu hiljada. Ali je Ven-Adad, sirijski kralj, uspeo da pobegne zajedno sa nekoliko najodanijih slugu, te se sakrio u jednom pod- rumu; tada, mu, međutim, beše rečeno da je kralj Izraela čovečan i sami- lostan, te da bi begunci mogli upotrebiti uobičajeni način molbe za po- štedu, i tako dobiti oslobođenje od Ahava, jer će u slučaju da uzmognu da stignu do njega on pristati da ih pomiluje. Tako oni priđuše Ahavu ode- veni u kostret i sa omčama oko glava (jer je ovo bio drevni način molbe za milost među Sirijcima), i rekoše da Ven-Adad želi da bude spasen, i da će za tu uslugu kralju doveka biti sluga. Ahav na ovo odgovori da mu je drago da je kralj živ, te da nije povređen u bici, a da mu on sa svoje stra- ne obećava istu onu čast i ljubaznost što bi ih čovek pokazao prema svo- me bratu. Tako oni od njega primiše uveravanja pod zakletvom, da kada si- rijski kralj bude došao neće doživeti nikakvu štetu od Ahava, te oni odoše i izvedoše ga iz podruma u kojem je bio skriven, i dovedoše ga Aha- vu dok je ovaj sedeo u svojim dvokolicama. Tako mu se Ven-Adad pokloni s poniznim poštovanjem, a Ahav mu pruži ruku i pope ga k sebi u kočije, te ga poljubi i zatraži da bude radostan, i oslobodi se lošeg predosećanja da će dopasti bilo kakve nevolje. Na to mu Ven-Adad uzvрати zahvalji- vanjem, izjavivši da će tu ljubaznost pamtiti čitavog svog života; uz to

KNJIGA OSMA

375

obeća da će povratiti one gradove Izraelita što su ih njegovi prethod- nici od njih oteli, i dopustiti da Ahav uvek može ući u Damask, kao što su njegovi preci ulazili u Samariju. Nakon toga oni potvrdiše svoj do- govor zavetom, a Ahav mu učini mnogo poklona, i posla ga natrag u njegovo vlastito kraljevstvo. I ovo je zaključak ratova što ih je Ven-Adad vodio protiv Ahava i Izraelita.

5) U to vreme jedan prorok, po imenu Mihej¹¹⁹, dođe k jednome od Izra- elita, i zatraži od ovoga da ga udari u glavu jer će učinivši tako zado- voljiti Boga; ali kada ovaj ne pristade da tako uradi, prorok predskaza tom čoveku da će, budući da njegovo odbijanje znači neposlušnost Bogu, on na putu sresti lava koji će ga rastrgnuti. Kada ta žalosna kob odista i zadesi čoveka, prorok dođe do drugoga i

dade mu isto uputstvo; ovaj bi poslušan, i udari ga i pozledi mu lobanju, na šta prorok uveza glavu i takav dođe do kralja, rekavši mu da on beše njegov vojnik, koji je imao zadatak da nadzire jednog zatvorenika kojeg mu je poverio starešina, ali da je taj zatvorenik pobjegao a on sam je tako dopao opasnosti da izgubi život stoga što mu je zapovednik zapretio da će ga ubiti ukoliko zatvorenik bude umakao. A kada Ahav reče da će u tom slučaju njegova smrt biti pravedna, prorok odmota glavu i tako se kralju otkri da je on prorok Mihej, koji je iskoristio ovo lukavstvo kao uvod u sledeće reči: jer on navesti da će Bog kazniti Ahava koji je dopustio da Ven-Adad, koji je hudio na Boga, izbegne kazni, te da će On urediti tako da sirijski kralj pogrubi na drugi način¹²⁰, a njegov narod od strane druge vojske. Zbog ovih se reči, međutim, Ahav veoma razgnevi na proroka, i izda naredbu da ovaj bude stavljen u zatvor, i brižljivo čuvan; ali, što se tiče njega samog, on beše pometen rečima Mihejevima, i vrati se svojoj kući.

POGLAVLJE PETNAESTO

O JOSAFATU, KRALJU JERUSALIMA, I KAKO JE AHAV POKRENUO POHOD PROTIV SIRIJACA U KOJEM MU JE POMAGAO JOSAFAT, ALI JE U BICI PORAŽEN I SAM IZGUBIO ŽIVOT

1) Takve su, dakle, bile okolnosti u kojima se nalazio Ahav. Ali, sada ću se vratiti Josafatu, kralju Jerusalema, koji je, nakon što je uvećao svoje kraljevstvo, postavio posade po gradovima koji su pripadali njegovim podanicima, ali takođe i u onim gradovima što ih je plemenu Efraimovom oduzeo njegov deda Avijam za vreme Jeroboamove vladavine nad deset plemena. Bog je prema Josafatu bio naklonjen i pomagao mu, stoga što je ovaj bio jednako pobožan i pravičan, svakoga dana tražeći nešto što bi bilo ugodno i prihvatljivo Bogu. Kraljevi okolnih zemalja takođe su mu ukazivali počast šaljući mu poklone sve dok bogatstvo što ga je stekao nije postalo vanredno veliko, a slava koja ga je pratila bila odista veličanstvena.

2) Treće godine svoje vladavine on je sazvaio upravitelje svih oblasti svoje zemlje, kao i sveštenike, i naložio im da pođu u sve krajeve ³⁷⁶ JUDEJSKE STARINE pod njegovom vlašću, i da jedan za drugim obiđu sve gradove, poučavajući ljude Mojsijevim zakonima i starajući se da ih se pridržavaju, uporedo sa revnosnim obožavanjem jedinog Gospoda. Ovime je narod bio tako zadovoljan, da ne beše nijedne druge stvari za kojom su se tako žarko mitali ili njome bivali obuzeti kao življenjem po zakonima. Susjedni narodi takođe su i dalje predano voleli Josafata i živeli u miru s njime. Filistinci su plaćali naloženi danak, a Arabljeni su ga svake godine opskrbljivali sa tri stotine šezdeset jaganjaca, i isto toliko jaradi. On sam, pak, utvrđivao je velike gradove kojih beše mnogo i od velikog značaja. Takođe je blagovremeno pripremao veliku vojsku i prikladno oružje protiv mogućnih neprijatelja. Tako naoružano ljudstvo brojalo je tri stotine hiljada vojnika plemena Jude pod oklopom, a njihov glavni zapovednik bio je Adna, dok je sledeći po rang bio Jovan, sa još dve stotine hiljada lakše naoružanih vojnika. Ovaj isti čovek bio je i starešina plemena Venijaminovog, i pod sobom je imao još i dve stotine hiljada strelaca. Postojao je i još jedan visoki vojni zapovednik, po imenu Jozavad, sa stotinu četrdeset hiljada naoružanih ljudi. Čitava ovo ljudstvo bilo je brižljivo

raspodeljeno da bude uvek spremno za kraljevu vojnu službu, pored onih koji su bili poslani kao posade u naj- bolje utvrđene gradove.

3) Josafat je svome sinu Joramu za ženu uzeo kćer Ahavovu, kralja de- set plemena, čije je ime bilo Atalija. I kada je, posle nekog vremena, on došao u Samariju, Ahav ga je primio sa svom mogućnom uljudnošću, opho- deći se prema vojski koja ga je sa pratila najvećim uvažavanjem, darujući joj ogromnu količinu žita, vina i mesa ubijenih životinja. Ahav je tom prilikom zatražio od Josafata da mu se pridruži u ratnom pohodu pro- tiv kralja Sirije, od koga je želeo da povрати grad Ramot u Galadu, jer ia- ko je ovaj pripadao njegovom ocu, ipak ga je kralj Sirije silom od ovoga oteo. Pa nakon što je Josafat obećao da će mu pružiti svoju pomoć (jer njegova vojska zaista nije ni u čemu bila podređena drugima), te je po- tom poslao ljudstvo iz Jerusalima u Samariju, dvojica kraljeva napokon zajedno iziđoše iz grada, i dok je svaki sedeo na svom tronu izdavalu su naređenja njihovim sjedinjenim vojskama. No Josafat tada zatraži da mu se pozovu proroci, ukoliko je takvih bilo u blizini, te da budu pitani povodom predstojećeg pohoda protiv kralja Sirije, jer je želeo da sazna njihov savet da li da u to vreme pokrene pohod, jer je u tom času mir iz- među Ahava i kralja Sirije trajao već tri godine, tačnije od onog časa ka- da je Ahav ovoga zarobio i potom ga velikodušno pustio na slobodu.

4) Tako je Ahav sazvao svoje vlastite proroke kojih je bilo oko četiri stotine, i pozvao ih da ispituju Boga da li je voljan da im udeli pobeđu ukoliko bude poveo pohod protiv Ven-Adada, i omogućiti im da sruše taj grad koji je bio povod polaska u pohod. Ovi proroci na to odgovoriše sa- vetom da se u pohod može poći stoga što će Ahav poraziti kralja Sirije i kao i pre ga podvrgnuti pod svoju moć. Ali Josafat, razumevši iz nji- hovih reči da su ovi lažni proroci, upita Ahava ima li u blizini još nekog drugog proroka koji pripada istinitom Bogu, a koji bi imao pouz-

danija obaveštenja koja se tiču budućnosti. Na to Ahav odvrati da zaista postoji jedan takav, ali da ga on mrzi stoga što mu uvek proriče zlo, te mu je i sada rekao da će biti nadvladan i ubijen od strane kralja Sirije, pa ga zbog toga drži u zatvoru, a njegovo je ime Mihej, sin Jemlin. Ali na Josafatovo ustrajno traženje da se i ovaj prorok pita, Ahav posla evnuha koji mu dovede Miheja. Evnuh je usput ovome preneo da su svi ostali pro- roci prorekli kralju da će izvojevati pobeđu, ali je Mihej odgovorio da za njega nije zakonito da laže protiv Boga, već da on mora govoriti ono što je nužno o kralju, pa ma kako to izgledalo. Tako, kada stiže do Aha- va, i ovaj ga pod zavetom pozva da govori istinu, Mihej reče da mu je Bog pokazao Izraelite u bekstvu i kako bivaju gonjeni od strane Sirijaca, te kako ih ovi razgone po vrleti, kao što se stado ovaca raspršuje nakon što im je pastir ubijen. No dalje reče i to da mu je Bog pokazao kako će se Izraeliti vratiti u miru svojim domovima, i da će od svih kralj jedini pasti u bici. Kada Mihej ovo izgovori, Ahav reče Josafatu: „Rekoh ti ma- ločas o držanju što ga ovaj čovek ima prema meni, te da koristi proro- štva da bi o meni govorio zlo." Na to Mihej odgovori da je kralj obavezan da sasluša sve, pa ma šta to bilo, što Bog naveštava; a da se posebno sa- da oko njega nalaze proroci koji ga lažnom nadom u pobeđu ohrabruju da pođe u rat u kojem će se on boriti i biti ubijen. Zbog ovih reči kralj be- še veoma pometen, ali mu priđe Sedekija, jedan od onih lažnih proroka, i zamoli ga da se ne rbazire na Miheja, jer on uopšte i ne govori istinu, a kao dokaz on dade primer onoga što je govorio Ilija, koji u proricanju budućnosti beše bolji od Miheja, jer mu je on prerekao da će psi lizati njegovu krv u gradu Jezraelu i polju Navutejevom, koji je tamo bio do smr- ti

kamenovan; te je otuda jasno da je Mihej lažov budući da protivreči većem proroku no što je sam jer tvrdi da će kralj biti posečen na udalje- nosti od tri dana hoda; „a ti ćeš“, reče Sedekija, „uskoro saznati da li je on istiniti prorok koji poseduje moć Božijeg Duha; jer ću ga ja udari- ti, i pustiti ga da pozledi moju ruku kao što je prorok Jadon učinio sa rukom kralja Jerovoama nakon što ju je ovaj na njega digao, jer pretposta- vjam da ste čuli za taj događaj“. I tako, kada se nakon što Sedekija uda- ri Miheja ništa zauzvrat s njim ne dogodi, Ahav prikupi hrabrost i bo- dro povede svoju vojsku protiv kralja Sirije; ovo je učinio, kako mislim, stoga što mu je sudbina bila odviše nenaklona, te je učinila da poveruje kako lažni proroci govore istinitije od istinskog, te da se tako ne bi ispustila prilika da on bude doveden do [predodređenog] svršetka ži- vota. Povrh svega, lažni prorok Sedekija je takođe napravio i gvozdene rogove, rekavši Ahavu da je Bog učinio od zvukova ovih rogova znake po- moću kojih će razoriti celu Siriju. Ali na to Mihej uzvрати da će Se- dekija u roku od nekoliko dana ići od jednog do drugog utočišta kako bi se sakrio i izbegao kaznu zbog svog laganja. Naposljetku kralj izdade na- ređenja da se Mihej odvede i preda na čuvanje Amonu, upravitelju grada, te da mu se ne daje ništa izuzev hleba i vode.

5) Tako su Ahav i Josafat podigli svoje snage i nastupali do Ramo- ta Galadskog; a kada je kralj Sirije čuo za ovaj pohod, poveo je svoju vojsku 378

JUDEJSKE STARINE

kako bi im se suprotstavio, te je i sam podigao logor nedaleko od Ramo- ta. Utom se Ahav i Josafat složiše da Ahav skine sa sebe svoju kraljev- sku odeću, a da potom kralj jerusalimski na sebe obuče tu istu odoru i stane na čelo vojske, kako bi ovim lukavstvom onemogućili da se potvr- di ono što je prerekao Mihej. Ali je Ahavova sudbina ovoga našla i bez kraljevske odeće; jer je Ven-Adad, kralj Sirije, preko zapovednika na- ložio svojoj vojsci da ne ubija nikoga do kralja Izraela. Te su tako Si- rijci po ulasku u bitku videli Josafata kako stoji na čelu neprijateljske vojske, i, pomislivši da je on Ahav, silovito jurnuli na njega i opkoli- li ga; ali nakon što su mu prišli sasvim blizu oni videše da pred nji- ma nije Ahav, te se svi vratili natrag; pa kada se bitka zametnu trajući od jutra sve do kasne večeri, Sirijci ostadoše kao pobednici, a da pri tom ipak nisu ubili nikoga, poslušavši zapovest svog kralja. A kako su uzalud tražili da ubiju jedino Ahava, nađe se jedan mladi plemić koji je pripadao kralju Ven-Adadu, čije ime beše Naman, koji odape strelu u pravcu neprijatelja i pogodi upravo kralja u pluća, prostrelivši ga kroz prsni oklopa. Ahav se, međutim, reši da ovu svoju nesreću sakrije vojsci, kako se ljudi ne bi razbežali, te naredi voza- ru svojih bojnih ko- la da ova okrene i izvede ga iz bitke stoga što je na smrt ranjen. I tako on ostade u svojim kolima podnoseći bolove sve do sumraka, a tada klo- nu i preminu.

6) Sirijska se vojska, pak, po dolasku večeri povuče u svoj logor; a ka- da glasnik koji je pripadao jevrejskom logoru primeti da je Ahav pogi- nuo, Izraeliti se vratili kući, ponevši mrtvo Ahavovo telo u Sama- riju, gde ga i sahraniše; no kada opraš njegova kola u izvoru Jezraela, koji beše sav zamućen krvlju od tela Ahavovog, oni prepoznaše i to da je Ilijino proročanstvo bilo istinito, jer su psi zaista lizali njego- vu krv, a bludnice i dalje nastavile da se kupaju u tome izvoru; pa ipak je istovremeno on umro u Ramotu, kako je prerekao Mihej. I kako su se ude- si što su ih Ahavu prerekla dvojica proroka odista dogodili, mi otuda moramo usvojiti visoko uvažavanje Boga, i posvuda mu se uz čast klanjati i obožavati ga, te nikada ne smemo pretpostaviti da je ono što je ugod- no i nama prihvatljivo vrednije

poverenja od istine, pa zbog toga nijedan drugi dar ne smemo ceniti više od proročkog, iz kojeg je izvedeno poznavanje budućih događaja, stoga što preko njih Bog pokazuje ljudima ono što bi morali izbegavati. Iz onoga što se dogodilo kralju Ahavu takođe možemo naslutiti i pružiti razlog uvažavanju moći sudbine; da, naime, nema načina na koji se ona može izbeći, čak i kada je unapred poznajemo. Ona ovladava ljudskim dušama, i zavarava ih omamljivim nadama, sve dok ih ne dovede do tačke kada za njih postaje odviše teška. Shodno tome se čini kako je Ahav morao biti prevaren toliko da je odbio da ukaže poverenje onome ko je pretekao njegov poraz, da bi, voljom sudbine poverovao u onome ko je pretekao njemu ugodnu stvar, bio ubijen. Po njegovoj smrti nasledio ga je njegov sin Ohozija.

KNJIGA DEVETA

obuhvata period od sto pedeset sedam godina

OD AHAVOVE SMRTI DO ZAROBLJENIŠTVA DESET PLEMENA POGLAVLJE PRVO

PONOVO O JOSAFATU; KAKO JE USPOSTAVIO SUDOVE I, UZ BOŽIJU
POMOĆ, NADVLADA O NEPRIJATELJE

1) Kada se kralj Josafat vratio u Jerusalim sa pohoda u kojem je pružio pomoć Ahavu, kralju Izraela, u borbi protiv sirijskog kralja Venadada, pred njega izađe prorok Jui i ukori ga zbog toga što je pomagao Ahavu, čoveku jednako bezbožnom koliko i poročnoj; i reče mu da je Bog nezadovoljan onim što je učinio ali da ga je izbavio od neprijatelja uprkos tome što je zgrešio, a zbog njegovog ispravnog držanja koje je oduvek bilo uzorno. Na to se kralj odmah odade zahvaljivanjima i prinošenju žrtava Bogu, nakon čega pođe širom zemlje, i ponovo poče ljude podsećati kako zakona što ih je Bog poslao preko Mojsija, tako i službi koje kao najveći dug moraju ispunjavati prema Bogu. Takođe je uspostavio sudove u svakom gradu svog kraljevstva, i naložio im da se prilikom suđenja ne obaziru ni na šta drugo doli na pravdu, te da ostanu nepodložni pokušajima potkupljivanja ili pritisku dostojanstva ljudi istaknutih po imetku ili poreklu, i da dele pravdu svima jednako, znajući da je Bog svestan svakog njihovog skrivenog postupka. Nakon što ih je tako poučio, i prošao svim gradovima dvaju plemena, kralj se vratio u Jerusalim. Tamo je takođe ustanovio sudove od sveštenika, Levita i uglednih ljudi među narodom, upozorivši ih da izriču sve svoje presude brižljivo i po pravdi¹²¹. A ukoliko su ma koji ljudi njegove zemlje dospeli do sporova sa krupnijim posledicama, bili su slani iz drugih gradova ovim jerusalimskim sudijama, koji su bili obavezni da daju pravičnu i poslednju presudu u ovakvim sporovima; a ovo je činjeno sa još većom brižljivošću, stoga što je ispravno da presude koje se donose u gradu gde se nalazi hram Božiji i gde prebiva kralj, bivaju donesene sa najvećom pažljivošću i vrhunskom pravičnošću. Josafat je nad svim sudijama postavio prvosveštenika Amariju, kao i najuglednijeg prvaka Zavdiju, obojicu iz plemena Jude; na takav je način, dakle, kralj uredio ove poslove.

2) Negde u to vreme se Moavićani i Amonićani podigoše protiv Josafata, i povedoše sa sobom veliki broj Arabljana, te podigoše logor u En-Gadu, gradu

smeštenom kraj jezera Asfaltitisa, udaljenog tri stotine furlonga od Jerusalima. Na tom je mestu rasla najbolja vrsta palmi, kao i balsam. Josafat je čuo da su neprijatelji prešli preko jezera i napravili upad u okolnu zemlju koja je pripadala njegovom kraljevstvu. Uplašeni ovim vestima, sazvaio je narod Jerusalima na sabor, te je, staviši ispred samog Hrama, zazvao Boga da mu pruži moć i snagu kako bi dobio kaznu onima koji su povelili taj pohod protiv njegovog naroda (a molio je i u ime onih koji su gradili taj Njegov hram, kako bi se grad i osvetio onima koji behu toliko drski da pođu protiv njega), „jer“, reče, „oni dođoše da nam oduzmu tu zemlju što si nam je Ti dao na posjedovanje“. Na- 382

JUDEJSKE STARINE

kon što se ovako pomolio, Josafat briznu u plač, a celokupno okupljeno mnoštvo, sa ženama i decom, predade se istoj molitvi; a tada se dogodi da jedan prorok, po imenu Jazilo, stupi u središte okupljenog zбора, te povika, obraćajući se jednako kralju i narodu, da je Bog čuo njihove molitve i obećao da će se boriti protiv njihovih neprijatelja. On je takođe zapovedio da kralj izvede svoje snage sledećeg dana kako bi se mogle zateći između Jerusalima i strmeni En-Gada, na mestu zvanom Vis; Jazilo, međutim, reče da ne treba oni da se bore sa neprijateljem, već da samo mirno stoje na zadanom mestu, posmatrajući kako se Bog bori u njihovom ime. Kada prorok ovo izgovori, kralj i narod odmah padoše ničice na tle, i stadoše zahvaljivati Bogu uz bezbrojne izraze poštovanja, a Levi- ti nastaviše da neprestanim pevanjem uz instrumente himnama slave jednog Tvorca.

3) Čim se razdani, i kralj stiže u pustinju koja se nalazi podno grada Tekuja, on reče svome ljudstvu da bi trebalo da poveruju onome što je kazivao prorok, te da se ne svrstavaju u borbeni poredak; već treba da puste sveštenike sa njihovim trubama i Levite sa pevačima himni da uznose zahvalnost Bogu, kao da je On već izbavio zemlju od njihovih neprijatelja. Ovakvo mišljenje kraljevo svide se ljudima, i oni učiniše kako ih je savetovao. I tako Bog izazva užas i teški metež među Amonićanima, koji jedni od drugih pomisliše da su neprijatelji, te se počеше međusobno ubijati, i to tako žestoko da nijedan čovek od tako brojne vojske nije uspeo pobeći; a kada Josafat pogleda u dolinu u kojoj su logorovali njihovi neprijatelji, i vide da je ispunjena leševima, on se silno obradova tako neočekivanom zbivanju, znajući da je promisao Božija, odnosno On sam svojom vlastitom moći i trudom bio taj koji im je udelio pobedu. Tada Josafat dopusti svojoj vojsci da opleni neprijateljski logor i da opljačka njihova mrtva tela, na šta se ovi prepustiše tom zanimanju čitava tri dana, sve dok se nisu sasvim umorili, jer je toliko bio broj pobijenih; a četvrtog dana sav se narod sakupi na jednom pustom mestu u dolini i kao jedan blagoslovi Boga za Njegovu potporu i pokazanu moć, od čega je to mesto i dobilo svoje ime, dolina Veraka, odnosno Blagoslova.

4) Nakon što je kralj vratio svoju vojsku u Jerusalem, on se odade svećanom praznovanju i ponudama brojnih žrtava Bogu, što je potrajalo mnogo dana. I zaista, kada je vest o ovakvoj propasti njihovih neprijatelja stigla do ušiju drugih naroda, ovi se svi veoma uplašiše, pretpostavljajući da će se Bog i nadalje tako razgovetno zalagati za Jevreje. Zbog toga je Josafat od tog vremena živio u velikoj slavi i sjaju, a sve zbog njegove pravičnosti i duboke pobožnosti. Takođe je održavao prijateljstvo sa Ahavovim sinom, kraljem Izraela, kome se pridružio u građenju brodova koji su trebali da plovo do Ponta i u trgovačkih gradova Trakije, ali je u ovom nastojanju propao, budući da su se brodovi nasukali zbog svoje veličine [i nezgrapnosti], zbog čega se on više nije zanimao za moreplovstvo. Ovo je, dakle, bila povest o Josafatu, kralju Jerusalima.

O OHOZIJI, KRALJU IZRAELA; I PONOVO O PROROKU ILIJI

1) U to je vreme kralj Izraela postao Ohozija, sin Ahavov, a njegovo se- dište bilo je u Samariji. Bio je to zao čovek, i u svakom pogledu nalik svojim roditeljima i Jerovoamu koji je prvi u nizu pogazio vernost Bo- gu i počeo obmanjivati narod. U drugoj godini svoje vladavine kralj Mo- ava se odmetnuo i prestao sa isplatom danka što ga je prethodno plaćao Ahavu. Tada se dogodilo da je Ohozija, silazeći sa terase svoje kuće teško pao i pozledio se, pa je u takvom stanju uputio upitnu poruku za Muvu¹²², koja beše božanstvo Ekrona, kako bi saznao da li će se oporaviti, ali se Bog Jevreja ukazao proroku Iliji i zapovedio mu da pođe i presretne po- slane glasnike, te da ih upita nije li se narod Izraela odrekao svog vla- stitog Boga, kada kralj šalje pitanje tuđem božanstvu želeći da sazna o svome oporavku; Ilija dobi i reč da naloži glasnici da se okrenu i vrate kralju sa porukom da neće preživeti bolesno stanje u kojem se na- lazi. I kada Ilija učini što mu je Bog zapovedio a glasnici saslušale šta im je imao kazati, oni se istog trena vratiše kralju; a kada se ovaj začudi kako su se mogli vratiti tako brzo te ih upita za razlog tome, oni mu rekoše da ih je jedan čovek presreo i zabranio im da pođu dalje, nalo- živši im da se vrate i prenesu kralju poruku od Boga Izraela, koja gla- si da će bolest kraljeva okončati njegovom smrću. A kada kralj zatraži da mu opišu tog čoveka što ih je sa takvom porukom otposlao, oni odgo- voriše da to beše čovek obrastao u kosu i opasan kožnim pojasom. Tako kralj shvati da je opisani čovek niko drugi do prorok Ilija, na šta od- mah posla pedeset vojnika i starešinu sa zapovešću da dovedu Iliju k njemu; a kada starešina odreda pronađe Iliju kako sedi na vrhu brda, on mu naredi da siđe dole i pođe s njima do kralja, stoga što je ovaj tako za- povedio, te da će, u slučaju da Ilija to odbije, biti primorani da ga odve- du silom. Ilija im na to odgovori: „Kako biste imali dokaz da sam ja is- tinski prorok, molim se da se oganj spusti s neba, i sažeže jednako tebe i tvoje vojnike.¹²³“ Tako se on pomoli, a vatreni se vihor obruši s neba i satra starešinu i sve koji behu s njime. A kada je kralj bio obavešten o usmrćenju ovih ljudi, on se veoma razgnevi, pa posla i drugog zapoved- nika sa jednakim ljudstvom kao i pre. No kada i ovaj starešina zapreti proroku da će, ukoliko ovaj svojevoljno ne siđe, primeniti silu i odves- ti ga, prorok ponovi svoju molitvu i iznova se s neba spusti oganj i sa- žeže i starešinu i vojnike. Pa kada kralj i o ovome saznade, on se ne uz- drža već posla i trećeg starešinu. Ali kada ovaj, inače čovek blage na- ravi, stiže do mesta gde se nalazio Ilija, on uljudno porazgovara s njime, i reče mu kako on, prorok, mora znati da njegov dolazak nije po sopstve- noj saglasnosti, nego isključivo zbog povinovanja kraljevoj zapovesti; a da i oni koji su ranije dolazili nisu to činili svojevoljno, već iz istog razloga — pa on otuda zatraži od proroka da se sažali na ove naoruža- ne ljude koji su s njime, te da siđe i prati ih do kralja. Ovog puta Ilija 384

JUDEJSKE STARINE

prihvati ove odmerene reči i učtivo ponašanje, te siđe dole i pristade da ih sledi. A kada stiže do kralja, on mu odmah prorokova, rekavši mu da je Bog kazao sledeće: „Budući da si omalovažao Boga kao da On nije je- dini naš Tvorac, te si ga tako onemogućio da ti prenese istinu o tvojoj bolesti, već si poslao glasnika božanstvu Ekrona kako bi ovoga ispitao kakav će biti kraj ove tvoje bolesti, evo ti ja kažem, da možeš znati, ka- ko ćeš zasigurno umreti.“

2) Shodno ovom proročanstvu kralj ubrzo potom preminu, te ga na- sledi njegov brat Joram, budući da iza njegovog prethodnika nije ostalo dece. Ali i ovaj Joram beše sasvim nalik svom ocu Ahavu u izopačeno- sti, a vladao je dvanaest godina, posvećujući se svim mogućim prime- rima bezbožništva i poročnosti, jer je, odustavši od poštovanja Bo- ga Izraela, svoje obožavanje poklonio tuđim božanstvima. U ostalim je, pak, stvarima on bio preduzimljiv čovek. Negde u to vreme dogodilo se i da je Ilija iščezao iz sveta ljudi, i niko ništa ne zna o njegovoj smrti do dana današnjeg; ali je iza sebe ostavio svog učenika Jeliseja, kao što smo prethodno govorili. I zaista, što se tiče Ilije, baš kao i u slu- čaju Enoha koji je živio pre potopa, u svetim je knjigama napisano da su obojica iščezli, ali tako da niko nikada nije saznao da su umrli.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SU JORAM I JOSAFAT POVELI POHOD PROTIV MOAVIĆA- NA;
TAKOĐE I O ČUDIMA JELISEJEVIM I O SMRTI JOSAFATOVOJ

1) Nakon što je Joram preuzeo kraljevstvo doneo je odluku da pove- de pohod protiv kralja Moava, koji se zvao Mesa, jer je, kao što smo ra- nije govorili, odbio poslušnost Joramovom bratu Ohoziji, te prestao sa plaćanjem danka koji je u vreme Ahava iznosio dve stotine hiljada ova- ca zajedno sa runima. Sakupivši tim povodom vlastitu vojsku, Joram ta- kođe posla glasnike Josafatu, moleći ga da mu — budući da je od počet- ka bio prijatelj njegovom ocu — pomogne u ratu u koji ulazi protiv Mo- avićana koji su otkazali poslušnost. Josafat ne samo da je uz zavet pri- hvatio ovaj poziv za pružanje pomoći, već se takođe obavezao da će im u pohodu pomoći i kralj Edoma, koji je potpadao pod njegovu vlast. Čim je Joram primio ova uveravanja, on povede vojsku i stiže do Jerusalima, i nakon što je bio raskošno ugošćen od strane Josafata, oni rešise da se prema neprijatelju ubrzano kreću kroz Edomsku pustinju. I nakon što provedoše sedam sledećih dana u ovakvom nastupanju, nađoše se u nevolji zbog nestašice vode kako za vojsku tako i za stoku, a sve zbog toga što su vodiči koje su imali promašili put; tako su dospeli u beznadežan po- ložaj, a posebno Joram, kome ne preostade drugo do da se iz očajanja obra- ti Bogu, upitavši ga kakvo su zlo počinili te su ga nagnali da trojicu kraljeva bez borbe izruči kralju Moava. Ali ovde ga Josafat, koji beše pravedan čovek, okuraži, te zatraži da pošalje ljude u logor kako bi saz-

nao da li je koji prorok Božiji pošao s njima, uz pomoć koga bi od Boga mogli saznati šta im je dalje činiti. A kada jedan sluga Joramov reče da je među ljudstvom video Jeliseja, sina Safatovog i učenika Ilijinog, sva trojica kraljeva odmah podoše do njega, druga dvojica tek udovoljivši Josafatovoj molbi. I tako, kada dođoše do prorokovog šatora koji beše dignut izvan logora, upitaše ga šta će se dogoditi s vojskom, a poseb- no ga Joram salete pitanjem. Ali prorok uzvрати da nije trebalo njega da uznemirava, već da ode do proroka svojih roditelja jer je u njih siguran da su pravi proroci; no Joram istraja u želji da Jelisej proriče, i da ih izbavi. Na to se ovaj u Božije ime zakle mu nikada ne bi odgovorio, ali da će to učiniti zbog Josafata koji je svet i pravičan čovek; pa potom zatraži da mu dovedu nekog vičnog sviranju

na psalterionu, te uz muzi- ku na Jeliseja siđe Božiji Duh, i on zapovedi Joramu da iskopa mnogo ja- ma u dolini; jer, reče on, „iako se niotkuda ne pojavljuje ni oblak, ni ve- tar niti olujna kiša, ti ćeš ipak videti reku punu vode, sve dok vojska i stoka ne budu spaseni pijući iz nje. I neće ovo biti jedina milost koju ćeš primiti od Boga, već ćeš takođe i nadvladati svoje neprijatelje i zauzeti najbolje i najjače gradove moavske, i poseći ćeš njihove voćnja- ke¹²⁴, opustošiti im zemlju i ustaviti njihove reke i izvore."

2) Nakon ovih prorokovih reči, sledećeg dana pre svitanja iznena- da snažno poteče velika bujica, jer je Bog učinio da obilna kiša pad- ne tri dana putovanja odatle dalje u Edomu, te su tako vojska i stoka mog- li pronaći vode za piće u izobilju. U međuvremenu su Moavićani čuli da na njih nadiru trojica kraljeva prilazeći kroz pustinju, te je moavski kralj brzo sakupio vojsku i podigao logor na planinama, tako da njihovi neprijatelji, ulazeći u Moav, ne bi mogli ostati neprimećeni. Ali ka- da po dizanju sunca videše kuljanje bujice, jer to se nije događalo daleko od moavske zemlje, i da je voda boje krvi — jer je u tom času ona izgleda- la posebno crvena od presijavanja Sunčevih zraka — oni stekoše pogre- šan utisak o stanju svojih neprijatelja, i pomisliše da su se oni među- sobno poubijali zbog žeđi, te da je rekom otuda tekla njihova krv. Bi- vajući ubeđeni da je to slučaj, vojnici zatražiše od kralja da ih pošalje da opljačkaju protivnike, pa nakon dopuštenja svi pohitaše kako bi se što pre domogli plena, sve dok ne nabasaše na neprijateljski logor za koga su pretpostavljali da je već uništen. Ali se u toj nadi grdno preva- riše, jer se ubrzo nađoše opkoljenima od strane Jevreja koji mnoge među njima pobiše, a ostatak se rasu i odbeže u svoju zemlju. A kada posle toga kraljevi upadoše u Moav, počеше razarati tamošnje gradove i pljačka- ti polja te ih kvariti naplavinom iz potoka, uz to sekući najbolja među njihovim stablima, zatrpavajući izvore i do temelja rušeći zidove na- selja. Sam kralj Moava, nakon što beše gonjen, nađe se pod opsadom u jed- nom gradu. Pa kako je uviđao da će ovaj biti razoren, odluču se da pokuša ispad, te izađe sa sedam stotina ljudi, kako bi se na čelu konjanika pro- bio kroz neprijateljski logor s one strane gde se činilo daje straža naj- nemarnija. Pa kada, pokušavši to, ne uspe da prođe, jer je naleteo upra- vo na mesto koje je brižljivo čuvano, on se vrati u grad, i pribeže neće- 386

JUDEJSKE STARINE

mu što je pokazivalo u kakvom se teškom oćajanju i mukama nalazio: jer on uze svot najstarijeg sina, onog koji je trebalo da vlada posle njega, i podiže ga na gradski zid kako bi mogao biti vidljiv svim neprijatelji- ma, a zatim ga prinese kao žrtvu paljenicu Bogu; a kada kraljevi ovo vi- deše, počеше sažaljevati to užasno oćajanje moavskog kralja koje beše povod žrtvovanja, i behu toliko potreseni i ganuti tim saosećanjem i žaljenjem, da odmah podigoše opsadu i svaki se vrati svome domu. Tako Josafat stiže u Jerusalim i tamo nastavi da živi u miru, nedugo nadži- vevši ovaj pohod jer je uskoro preminuo, proživевši šezdeset godina, od kojih je vladao dvadeset pet. Sahranjen je na veličanstven način u Je- rusalimu, jer je u svemu pa i u pogrebu sledio Davidov primer.

POGLAVLJE ČETVRTO

JORAM NASLEĐUJE JOSAFATA; KAKO SE JORAM, NJEGOVO IMENJAK, BORIO
PROTIV SIRIJACA; I KAKVA JE ČUDA IZVEO PROROK JE-
LISEJ

1) Josafat je imao veliki broj dece, ali je za svog naslednika imenovao najstarijeg sina Jorama, koji je imao isto ime sa bratom njegove majke, a koji je bio kralj Izraela i Ahavov sin. Kada se ovaj kralj Izraela vratio iz zemlje moavske u Samariju, sa sobom je poveo proroka Jeliseja, čija ću dela proći u pojedinostima, jer ona behu slavna i vredna pripovedanja, onakva kakva ih nalazimo opisana u svetim knjigama.

2) Rečeno je, tako, da je udovica Ovadije, Ahavovog starešine, došla do njega i rekla mu kako njemu svakako nije nepoznato da je njen pokojni muž sačuvao živote proroka što ih je htela pobiti Jezavelja, žena Ahavova; podseti ga da je njen muž sakrio stotinu njih i posuđivao novac za njihovo izdržavanje, a da su sada, posle muževljeve smrti, ona i njena deca odvedena kako bi postala robovi njihovih poverilaca. Stoga ona zatraži od proroka da nađe milosti za nju zbog onoga što je njen muž učinio, te da joj na svaki način pomogne. A kada je na to prorok upita šta trenutno ima u kući, ona odgovori: „Ništa osim veoma malo ulja u posudi." Tada joj prorok reče da pođe od njega i pozajmi što je više moguće praznih posuda od svojih suseda, pa kada bude zatvorila vrata svoje sobe dau svaku od njih uspe ulja, jer će ih sve Bog napuniti. A kada je ženaura dila što joj je naloženo i zatražila od dece da donesu sudove, i oni svi do jednog ostadoše napunjeni, ona se vrati proroku i kaza mu da su svi sasudi sada puni ulja, na šta joj on uzvрати da sada pođe i proda to ulje i od dobijenog novca isplati poveriocima što im duguje, ali da će ostati i višak dobijen od cene ulja, od kojeg će ubuduće moći da izdržava svoju decu. I tako je Jelisej isplatio ženine dugove i oslobodio je daljeg uzne- miravanja od strane poverilaca.

3) Jelisej je takođe poslao hitnu poruku Joramu i zatražio od njega da se pobrine za izvesno mesto, jer da se tamo nalazi nekolicina Sirijaca

KNJIGA DEVETA

387

koji leže u zasedi s iamerom da ga ubiju. Tako je kralj učinio ono što mu je prorok naložio, i izbegao je sigurnu smrt. A kada je Ven-Adad ovako omanuo sa pripremljenom zasedom, razjario se na svoje sopstvene slugе, kao da su oni odali postojanje zasede Joramu; pa je poslao po njih, i rekao im da su izdajnici njegovih tajnih naloga, te im zapreti da će ih kazniti smrću budući da je takav njihov postupak očigledan stoga što se nikome nije o zasedi poverio do njima, a ipak je ona postala poznata i neprijatelju. Ali mu jedan od prisutnih odgovori kako ne bi trebalo da prena- gljuje sa neosnovanom optužbom, niti da sumnja da su oni neprijatelji- ma otkrili kako je poslao ljude da ubiju kralja, već da mora znati da je to bio prorok Jelisej koji je otkrio njegovu nameru i učinio poznatim sve njegove zasnove. Čuvši to, Ven-Adad dade naređenje da se pošalju ljudi koji će saznati u kojem gradu živi Jelisej. Shodno tome, poslane uhode mu dojaviše da Jelisej prebiva u gradu Dotanu, na šta Ven-Adad odmah na taj grad posla veliku vojsku s konjima i bojnim kolima, kako bi uhvatio Jeliseja; tako oni po noći opkoliše grad, i u njemu zatočiše proroka; ali kada Jelisejev sluga ujutru opazi šta se dogodilo, i da neprijatelji tra- gaju za Jelisejem, on vičući dotrča do gospodara i sav pometen ovome pre- nese šta je saznao; ali ga Jelisej ohrabri i zatraži da se ne plaši, te da prezre te neprijatelje i veruje u pomoć Božiju, baš kao što i on sam ne oseća nikakav

strah; pa zatim zamoli Boga da njegovom sluzi učini očig- lednom svoju moć i prisutnost, i to što je izrazitije moguće, kako bi ga nadahnuo nadom i smelošću. Bog zaista ču molitvu svog proroka, pa učini da sluga vidi kako mnoštvo bojnih kola i konja okružuju Jeliseja, sve dok ovoga sasvim ne prođe strah, a njegova srčanost ožive na pogled onoga što je mogao verovati da će im doći u pomoć. Posle ovoga Jelisej i dalje moljaše Boga, ovog puta da pomuti oči neprijatelja i spusti pred njih maglu, kako ga ovi ne bi mogli razabrati. A kada i ovo bi učinjeno, on otide usred redova svojih neprijatelja, te upita ko je taj koga su do- šli da pronađu; a kada ovi odgovoriše da je to prorok Jelisej, on obeća da će im ovoga izručiti ukoliko ga budu sledili u grad u kojem se pro- rok nalazi. Ovim ljudima je, međutim, Bog toliko pomračio vid i um, da ga oni počеше veoma revnosno pratiti, a kada ih Jelisej dovede u Sama- riju, on zapovedi kralju da zatvori kapije i postavi vlastitu vojsku oko dovedenih neprijatelja, te naposletku umoli Boga da napokon razbist- ri vid ovih ljudi i podigne maglu ispred njihovih očiju. I tako, čim se ovi oslobodiše pomračenosti u kojoj su se nalazili, namah uvideše da se nalaze u središtu svojih neprijatelja; pa kako Sirijci behu potpuno zaprepašćeni i zbunjeni, što je i bilo opravdano, tim delom Jeliseje- vim tako božanskim i iznenađujućim, i kako kralj Joram upita proroka hoće li mu dopustiti da ih na mestu ustreli, Jelisej mu to zabrani i re- će „da je opravdano ubiti one koji su uhvaćeni u bici, ali da ovi ljudi nisu učinili nikakve štete zemlji, već su, i ne znajući to, ovamo dove- deni silom Božijom" — te je tako njegov savet bio da ih s punim gostop- rimstvom posluži za svojim stolom, i zatim ih pošalje natrag bez ikak- ve povrede. Joram je poslušao svog proroka, i nakon što je proveo goz- 388 JUDEJSKE STARINE

bu sa Sirijcima na raskošan i velelepna način, on ih pusti da se vrate svome kralju Ven-Adadu.

4) Nakon što se ovi ljudi vratiše Ven-Adadu i kazaše mu kakav ih je čudan udes zadesio, i kakvo su ukazanje i milost doživeli od strane Bo- ta Izraela, ovaj se veoma začudi, baš kao i tom proroku uz kojeg je Bog ta- ko očigledno prisutan. Zbog toga on odluči da zbog straha od Jeliseja ne preduzima više nikakve tajne pokušaje protiv kralja Izraela, već da stupi u otvoren rat, misleći da je u takvom slučaju nadmoćan zbog broj- nosti svoje vojske i raspoložive sile. Tako on povede veliki pohod, sa ogromnom vojskom, protiv Jorama, koji se, uopšte i ne pomišljajući da mu se može suprotstaviti, zatvori unutar zidina Samarije, uzdajući se u odbrambenu snagu grada. Ven-Adad je, pak, sa svoje strane verovao da mo- že zauzeti utvrdu, ako ne ratnim napravama, a ono strpljivošću kojom će izgladnjivati Samarićane i mučiti ih postepenom oskudicom. Tako on dovede svoju vojsku i počе opsađivati grad. Tokom vremena počеше se trošiti zalihe i krajnja nestašica namirnica dovede dotle da se jedna magareća glava u Samariji prodavala za osamdeset srebrnjaka, a Jevreji su kupovali šestinu golubijeg izmeta, koje je služilo umesto soli, za pet srebrnjaka. Joram je bio veoma uplašen da neko neće zbog gladi izdati grad neprijatelju, te je svakog dana sa stražom obilazio sve zidine tra- žeći da se kogod takav nije sakrio, te je motreći na taj način i vodeći takvu brigu lišavao ljude mogućnosti da tako nešto i pokušaju; pa ako su i pomišljali na izdaju, on ih je na ovaj način sprečavao. Ali se dogodi da je jedna žena povikala: „Sažali se na mene, gospodaru", a kralj pomi- sli da ona to od njega traži štogod za jelo, te je prokle Božijom kletvom, i izjavi kako on nema niti gumno niti vinsku presu odakle bi joj mogao udeliti bilo šta po njenom zahtevu. Ali ona na to odgovori kako od nje-

ga ne traži nikakvu sličnu pomoć, niti ga uznemirava zbog hrane, već da želi da joj omogući pravdu u sporu protiv druge žene. A kada je on poz- va da se izjasni i upozna ga sa svojom željom, ona reče kako je napravila sporazum sa ženom koja je njen sused i prijatelj da će, u času kada glad i nestašica postanu nepodnošljivi, moći da ubiju svoju decu, pri čemu je svaka imala vlastitog sina, te će od njih moći da prežive još dva dana, jedan dan od jednog sina, i drugi dan od drugoga. I tako, reče žena, „ja sam ubila svog sina prvoga dana, i mi smo od njega preživeli jučerašnji dan; ali ova druga žena nije učinila isto, već je prekršila dogovor, i sakri- la svog sina." Ova priča silno ožalosti Jorama, na šta on iskida svoju odeću i počeo naglas naricati, izražavajući veliki gnev protiv proroka Jeliseja, te žarko zažele da ga ubije, jer se ovaj nije molio Bogu kako bi im omogućio nekakav izlaz i izbavljenje od nedaća kojima su bili okruženi; tako on smesta posla čoveka koji će proroku odseći glavu, a ovaj odista i pohita da ispuni nalog. Ali Jeliseju nije bio nepoznat gnev kraljev pro- tiv njega; jer, za vreme dok je sedeo u kući u kojoj ne beše nikoga do nje- govih učenika oko njega, on im reče da je Joram, koji i sam beše sin ubi- ce, poslao čoveka da mu odseče glavu. „Ali", reče on, „kada taj kome je ta- ko zapovedeno pristigne, vi se pobrinite da on ne može ući, već zama-

KNJIGA DEVETA

389

dalite vrata s ove strane, i čvrsto ih pridržavajte, jer će za njim doći i sam kralj, žureći k meni, jer će se predomisлити." Učenici i učiniše kako im je naloženo, kada stiže čovek poslan Da ubije Jeliseja. Ali se u međuvremenu Joram pokajao za svoj gnev protiv proroka, namah se upla- šivši da će taj kome je zapovedio da ubije proroka tako odista i učini- ti pre no što bi ga mogao zaustaviti, te on pohita da spreči ovo ubistvo i spase proroka; a kada, pak, uspe stići do Jeliseja na vreme, kralj mu po- će prebacivati, rekavši kako se nije molio Bogu za izbavljenje od nedaća pod kojima se sada nalaze, već nemo posmatra kako žalosno bivaju njima uništavani. Na ovo Jelisej obeća da će koliko sledećeg dana, u isti taj čas u kojem je kralj sada došao k njemu, raspolagati obiljem hrane, te da će dve merice ječma na tržnici biti prodavane za jedan šekel, baš kao i merica belog brašna za istu cenu. Ovo predviđanje učini Jorama i sve koji behu s njime veoma radosnim, jer uopšte više nisu zazirali od toga da veruju onome što prorok izgovara, a zbog svih onih dotle obistinje- nih reči što su ih već od njega doživeli. Ova radost i očekivanje obeća- nog izobilja učiniše da im toga dana svekolika oskudica i nelagoda koja ju je pratila izgledahu lakima; i jedini koji pokaza nevericu bio je zapo- vednik treće odbrambenog prstena, koji beše kraljev prijatelj, i na ko- ga se kralj veoma oslanjao, a koji reče: „Ti kazuješ neverovatne stvari, o, proroče! Jer onako kako je nemoguće da Bog spusti s nebesa bujicu ječme- nu, ili beloga brašna, tako je i nemoguće da se dogodi to što govoriš." A na ovo prorok odgovori: „Videćeš da će se sve dogoditi kao što rekoh, ali ti ni najmanje nećeš u tome učestvovati."

5) A to što je Jelisej prorekao dogodilo se na sledeći način. U Sama- riji¹²⁵ je, naime, postojao zakon da oni koji imaju gubu, i čija se tela od nje nisu očistila, moraju prebivati izvan grada, te su zbog toga četvo- rica ljudi tada živela pred gradskim kapijama, a niko im u tim danima nije davao hrane zbog krajnje gladi koja je vladala. Pa kako im je zakonom bilo zabranjeno da ulaze u grad, a oni uviđahu da će, čak i da im bude do- pušteno da uđu, ipak bedno skončati od gladi — jednako kao i u slučaju da i dalje ne uzmognu ući — oni se rešise da se predaju neprijateljima, jer će, u slučaju da budu pošteđeni, bar moći dalje da žive, a u slučaju da budu ubijeni makar će pronaći lakšu smrt. I tako, kada svaki od nji

potvrdi ovu odluku, oni po noći stigoše u neprijateljski logor. U tom, pak, času Bog poče plašiti i uznemiravati Sirijce, dovodeći im do sluha buku bojnih kola i oklopa, kao da se kakva vojska kreće prema njima, te ih ostavi u uverenju da im se ova sve više približava. Ukratko, njih obuze takav užas od ove utvarne vojske, da oni napustiše svoje šatore i svi zajedno potrčaše k Ven-Adadu, rekavši da je Joram, kralj Izraela, unajmio kao saveznike jednako kralja Egipta i kralja Ostrva, te ihje doveo do njih, jer su oni jasno čuli buku njihovog pristizanja. A Ven-Adad poverovao u to što mu rekoše (jer je i do njegovih ušiju doprla ista takva buka), te među njima zavlada silna pometnja i vreva, i oni se uplašiše toliko da u žurbi ostaviše konje i ostale životinje u logoru, zajedno sa ogromnim raznovrsnim blagom, i predadoše se bekstvu. Tako se dogodilo da 390 JUDEJSKE STARINE

su oni gubavci koji su napustili Samariju i pošli do sirijskog konjarništva, a o kojima smo maločas govorili, ovaj logor zatekli u potpunom miru i tišini; pa oni odmah uđoše u njega i pohitaše do jednog od ostavljenih šatora; pa kada videše da tamo nikoga nema, oni slobodno počеше jesti i piti, te potom ponesoše odeću i veliku količinu zlata koje sakriše izvan logora; zatim pođoše do sledećeg šatora, pa odnesoše i ono što su u njemu zatekli, te su tako činili nekoliko puta, ne bivajući ni od koga ometani. Tako oni sakupiše sve ono što su neprijatelji ostavili u tim šatorima, nakon čega sebi prebaciše što o svemu nisu obavestili Jorama i ostale građane. Stoga se uputiše do zidina Samarije i glasno zazvaše stražare, te im preneše u kakvom su stanju zatekli neprijateljski logor, a ovi odmah o tome obavestiše kraljeve čuvare, te tako naposljetku i Joram saznade šta se dogodilo. On na to odmah posla po svoje prijatelje i zapovednike ljudstva, te im reče kako sumnja da je taj odlazak kralja Sirije neka vrsta zasede i prevare, kako bi oni, tako očajni i izbezumljeni od gladi, zamišljajući da su neprijatelji zaista pobegli, olako izišli iz grada da opljačkaju njihov logor, na šta bi Sirijci iznenada iskrslili i napali ih, čime bi istovremeno pobili vojsku i zauzeli grad bez borbe. „Stoga vas molim“, reče kralj, „da brižljivo zaštitite grad, i nipošto ne izlazite iz njega, ne predajući se olakom prenebregavanju neprijatelja, misleći da su oni zaista otišli.“ A kada neki čovek izjavi da je kralj u pravu što mudro dopušta takvu sumnju, ali da on sa svoje strane ipak savetuje da pošalju par konjanika da pretraže čitavu zemlju sve do Jordana, pa „ukoliko budu naišli na neprijateljsku zasedu, mogu sačuvati bezbednost vašoj vojsci koja će tada znati da ne sme naivno istupiti, ni u šta ne sumnjajući, te tako neće dopasti iste nesreće; a“, reče dalje ovaj čovek, „ovi konjanici mogu biti probrani od onih koji i tako umiru od gladi, a ovako će do daljnjeg još živeti, makar možda bili uhvaćeni i uništeni od strane neprijatelja“. Kralj beše zadovoljan ovim mišljenjem, te posla konjanike kako bi mogao utvrditi istinu, a oni prođoše drumom koji beše pust i bez neprijatelja, ali ga zato nađoše punog namirnica i oružja kojeg su Sirijci odbacili i ostavili za sobom kako bi bili lakši i brži u svom bekstvu. Kada je kralj čuo ove vesti, on napokon pusti narod napolje da opljačka logor, a ono što tamo nađoše uopšte ne behu stvari od malene vrednosti, već sabraše veliku količinu zlata, srebra, kao i stada svake vrste stoke. Oni takođe prisvojiše toliku količinu brašna i ječma — mnogo desetina hiljada merica — o kakvoj nikada nisu ni sanjali da je mogu odjednom videti; i tako ne samo da se oslobodiše od nedavne smrtonosne oskudice, već sada raspolagahu takvim izobiljem, da se dve merice ječma prodavahu za šekel, a za istu cenu i merica belog brašna — dakle sve kako je prorokao Jelisej. Zapovednik trećeg prstena beše, pak, jedini čovek koji nije ništa dobio od ovolikog izobilja; jer kako ga je kralj

naimenovao da nadgleda ka- piju, kako bi sprečio odviše veliku gomilu ljudi da jedni druge ne dove- du u opasnost i postradaju gurajući se uzajamno u žurbi, on sam nastrada upravo na taj način i pogibe od onoga što je trebalo da spreči, upravo

kao što je Jelisej i prorokao nedavno, kada on beše jedini koji nije po- verovao u ono što je prorok rekao povodom obilja namirnica što će ih narod u najskorije vreme zadobiti.

6) Nakon što je Ven-Adad, kralj Sirije, pobegao u Damask i shvatio da je sam Bog bio taj koji je bacio čitavu njegovu vojsku u strah i pome- tenost za koje nije bila odgovorna nikakva najezda neprijatelja, ostao je silno potišten što ima tako moćnog Boga za neprijatelja, te se od toga razbole. U to se vreme, međutim, dogodilo da je prorok Jelisej otišao iz svoje zemlje i stigao u Damask, o čemu je Ven-Adad bio obavešten; sto- ga je poslao Azaila, najodanijeg od svih njegovih slugu, da ga poseti i po- nese mu poklone, i pozove ga da upita Boga o kraljevoj bolesti, to jest da li ovaj može izbeći opasnosti koja mu pretila. Tako Azailo stiže do Je- liseja sa četrdeset kamila koje su nosile najbolje i najskupocenije plo- dove što ih je radala zemlja Damaska, kao i one kojima je bila opskrblje- na kraljeva palata. Azailo je ljubazno pozdravio proroka i rekao mu da je poslan od strane kralja Ven-Adada od koga mu donosi poklone, kako bi ga zamolio da ispita ishod bolesti u kojoj se nalazi, odnosno da li će se od nje oporaviti ili ne. Na ovo mu prorok naloži da kralju prenese ka- ko povodom bolesti ne mora čuti žalosne vesti, ali mu ipak reče da će kralj svejedno uskoro umreti. Zbog ovoga što je čuo kraljev se sluga nađe potresenim; pa i Jelisej takođe plakaše, a njegove su suze tekle u izobilju stoga što je predviđao kakve će jade njegov narod podnositi nakon smr- ti Ven-Adadove. A kada ga Azailo upita koji je razlog te rastuženosti u kojoj se prorok našao, ovaj reče da plače zbog sažaljenja prema naro- du Izraelita i strašnih stradanja koje će podneti upravo od tog slu- ge: „Jer ćeš ti pobiti najsnažnije među njima i spaliti njihove najjače gradove, uništićeš decu njihovu i smrskavati ih o stene i rasporićeš njihove žene sa detetom u utrobi." A kada Azailo upita: „Kako može bi- ti da ja imam moć dovoljnu da činim takve stvari?" prorok odgovori da ga je Bog obavestio da će on postati kralj Sirije. I tako, kada Azailo dođe do Ven-Adada, on mu prenese dobre vesti o njegovoj bolesti¹²⁶, ali sledećeg dana on raširi vlažnu odeću nalik mreži preko njega, i zada- vi ga, te potom od njega preuze vlast. Tako je, dakle, završio život Ven- Adad. Bio je to preduzimljiv čovek, i imao je uz sebe u velikoj meri na- klonost Sirijaca i ljudi Damaska: jer je kako Ven-Adadu, tako i Azailu koji ga je nasledio, narod ukazivao počast kao da su bogovi, a razlog to- me behu njihova dobročinstva i to što su dizali hramove kojima su uk- rasili grad Damaskijaca. Oni i dan-danas sa velikom uznositošću iz- ražavaju obožavanje prema ovim kraljevima i cene sebe zbog svoje drev- nosti, ne znajući da su ovi kraljevi živeli mnogo kasnije no što oni za- mišljaju, te da oni nisu stari ni jedanaest stotina godina. Bilo kako bi- lo, kada je Joram, kralj Izraela, čuo da je Ven-Adad mrtav, on se oporavio od užasa i zebnje u kojoj se zbog njega nalazio, te beše zadovoljan što mo- že živeti u miru.

O IZOPAČENOSTI JORAMA, KRALJA JERUSALIMA; NJEGOVOG PORAZA
I SMRTI

1) Što se tiče Jorama, kralja Jerusalema, za koga smo ranije rekli da je imao isto ime kao kralj Izraela, čim je preuzeo vlast odao se zatiranju svoje braće i prijatelja svoga oca koji su za vreme njegove vladavine bili upravitelji oblasti, čime je započeo otvoreno pokazivanje svoje izopačenosti; po ovome on nije bio ništa bolji od najranijih kraljeva Izraela koji su prvi zgrešili protiv zakona svoje zemlje i Jevreja, kao i protiv svoga Boga. On je oženio Gotoliju, kćer Ahavovu, i ona ga je dalje poučavala zlu u svim mogućnim ispoljenjima, kao i obožavanju tuđih bogova. Razlog zašto Bog nije sasvim iskorenio ovu porodicu ležao je u obećanju koje je nekada dao Davidu. Ipak, Joram nije odustajao od uvođenja novih običaja kojima je sve dalje rasprostirao bezbožnost, i, shodno tome, od razaranja običaja svoje zemlje. Pa kada su se u to vreme Edomčani odmetnuli od njega, i ubili svog dotadašnjeg kralja koji je bio podanik Joramovog oca, te postavili drugog kojeg su sami izabrali, Joram je po noći napao zemlju Edomsku konjanicima i bojnim kolima, i uništio sve one koji su se nalazili u blizini njegovog vlastitog kraljevstva, ali nije dalje nastupao. Ovaj mu pohod, međutim, nije doneo dobra, jer su se tek sada svi odmetnuli od njega, uključujući i one koji su naseljavali zemlju Livnu. On je odista bio toliko mahnit, da je prisiljavao ljude da se penju do visokih mesta po planinama, i tamo obožavaju tuđa božanstva.

2) Dok se on ovako ponašao, u potpunosti zanemarujući zakone svoje vlastite zemlje, uručena mu je poslanica proroka Ilije¹²⁷ u kojoj je ovaj izjavljivao da će Bog izvršiti nemile presude nad njime, stoga što nije sledio primer svojih otaca, već se odao izopačenim navikama kraljeva Izraela. Osim toga, primoravao je pleme Judino, i građane Jerusalema, da napuste zakonito obožavanje svog vlastitog Boga i da se klanjaju idoli, ma, upravo kao što je Ahav na isto prisiljavao Izraeličane; povrhu svega, grešan je i što je pobio svoju braću, ljude koji su bili dobri i pravičnici. Štaviše, prorok mu je u svojoj poslanici ukazao i na tačno određenu kaznu kojoj će biti podvrgnut zbog ovih zločina, a to će biti satiranje njegovog naroda i uništenje njegovih vlastitih žena i dece, pri čemu će sam Joram umreti od kidajućih bolova u utrobi, uz duga mučenja, jer će mu drob ispadati iz usta zbog siline truljenja, toliko da neće biti kadar da sebi pomogne iako će gledati svoje vlastito raspadanje, i ostaće bespomoćni svedok groznog skončavanja. To je bilo sve što je Ilija razotkrio kralju u ovoj poslanici.

3) Nije mnogo prošlo nakon ovoga, kada je vojska onih Arabljana koji su živeli blizu Etiopije, zajedno sa Filistincima, napala Joramovo kraljevstvo, i opljačkala zemlju i kraljevu kuću. Štaviše, oni su pobili kraljeve sinove i žene, i samo je jedan njegov sin, koji je umakao neprijatelju, preživeo, a njegovo ime je bilo Ohozija. Posle ovakve propa-

sti, sam Joram je dopao upravo one bolesti koju mu je predskazao prorok, i koja je trajala veoma dugo (jer je Bog ovu kaznu poslao u trbuh kraljev, budući da beše strahovito gnevan na ovoga), te je tako bedno skončao, gle- dajući kako bljuje sopstvenu utrobu. Narod je takođe nagrdio njegovo mrt- vo telo, a pretpostavljam da su tako postupili stoga što su mislili da je takva smrt morala doći zbog besa Božijeg, te da stoga on i nije zaslužan da dobije onakav pogreb kakav dolikuje kralju. Shodno tome, niti su ga sa- hranili u grobnicama njegovih očeva, niti su ga udostojili bilo kakve počasti, već su ga pokopali kao običnog čoveka, a sve to se dogodilo na- kon što je živio četrdeset godina, a vladao osam. A narod Jerusalama je vlast predao njegovom sinu Ohoziju.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE JUJ POMAZAN ZA KRALJA, TE JE UBIO I JORAMA I OHO- ZIJU; A TAKOTJE I ŠTA JE UČINIO RADI KAŽNjAVANjA ZLIH

1) Joram, kralj Izraela, mislio je da posle smrti Ven-Adadove mo- že preoteti Ramot, grad Galada, od Sirijaca, te je pokrenuo veliku vojs- ku protiv ovog grada; ali kako je započeo opsadu, pogodi ga jedna strela sa sirijske strane, pa iako rana ne beše smrtonosna, ipak ga natera da se sam vrati do Jezraela kako bi tamo zaležio pozleđu. Vojska je, pak, osta- la kod Ramota, a za njenog glavnog zapovednika kralj je odredio Juja, sina Nimsijinog, jer je ovaj već imao iskustva u zauzimanju gradova silom, a pokazivao je i preduzimljivost, budući da je predložio kralju, kada ovaj bude zalečen, da povedu rat protiv Sirijaca. U međuvremenu se, međutim, dogodilo da je prorok Jelisej poslao jednog od svojih učenika u Ramot i dao mu da ponese sveto ulje kako bi tamo pomazao Juja, i preneo mu da ga je Bog izabrao da bude njihov kralj. Takođe ga je poslao i sa drugim oba- veštenjima za Juja, i naložio mu da na put pođe tako brzo kao da beži, a da se na isti način, čim bude preneo to što ima reći, odmah od Juja udalji i tako izbegne da obaveštava druge ljude. I tako, kada učenik stiže do grada, on pronađe Juja gde sedi između svojih podređenih vojnih stare- šina, baš kao što mu je Jelisej i prerekao da će ga zateći. Ne oklevajući ni trenutak, glasnik priđe Juju i reče mu da želi da sa njim razgovara o izvesnim pitanjima, a kada se Juj podiže i doprati momka do unutrašnje sobe, mladić uze ulje i proli ga na Jujevu glavu, govoreći mu da ga je Bog odredio za kralja, kako bi uništio kuću Ahavovu i osvetio krv proro- ka što ih je nepravedno pobila Jezavelja: tako je, reče glasonoša, njihov dom morao potpuno nestati, kao što su i Jerovoam, sin Nevata, i Vasa, postradali zbog njihove izopačenosti, i nijedno seme ne sme ostati od Ahavove porodice. Pa kad mladić ovo izgovori, on žurno istrča iz so- be, nastojeći da ne bude viđen ni od koga od vojske.

2) Ali Juj iziđe napolje i pođe na mesto gde je nedavno sedeo sa zapo- vednicima; a kada ga ovi upitaše odakle je taj junoša došao do njega, do- 394

JUDEJSKE STARINE

davši pri tom da je zasigurno morao biti lud, Juj odgovori: „Dobro po- gađate, jer su reči koje je govorio reči mahnitog čoveka“; a kada ovi poka- zahu radoznalost za pojedinostima tražeći da im sve ispriča, on odgovori da je navodno Bog rekao kako je on izabran da bude kralj nad na- rodom. Na ove, pak, njegove reči prisutni

skidoše svoje gornje haljine¹²⁸ te ih prostreše pred njim, i naložiše da se zaduva u trube pokazujući tako celoj vojsci da je Juj izabran za novog kralja. I tako, nakon što je sabrao i okupio vojsku, Juj nije oklevao, već sve pripremi za trenutani pohod protiv Jorama koji se nalazio u gradu Jezraelu, u kojem je, kao što smo rekli ranije, lečio ranu zadobijenu prilikom opsade Ramota. Takođe se dogodilo i da je Ohozija, kralj Jerusalima, u to vreme došao kod Jorama — jer je ovaj, kao što je već bilo reči, bio sin njegove sestre — da vidi kako se oporavlja od ranjavanja, održavajući tako rođачke odnose. Juj je, pak, želeo da iznenada napadne Jorama i one koji su se nalazili s njim, te mu je bilo neophodno da niko od vojnika ne odbegne i dojavu Joramu šta se dogodilo, jer bi na taj način to značilo otvoreno pokazivanje naklonosti vojske prema Juju, i istovremeno njihov izbor njega za kralja, čime bi Joram bio upozoren.

3) Tako je vojska bila zadovoljna onim što je uradio, te su postavili stražu na svim putevima, da ne bi kogod kradom saopštio o Jujevima na- merama onima u Jezraelu. A Juj je izabrao najbolje konjanike i seo u svoja bojna kola, te je pošao prema Jezraelu; a kada se sasvim približio gra- du, Joramov osmatrač, koji beše postavljen da uhodi svako približavanje nepoznatih ljudi, vide Juja kako nastupa, te odmah obavesti Jorama da se skupina konjanika kreće prema gradu. Na ovo kralj smesta izda naređenje da se jedan konjanik iz grada pošalje da presretne došljake, i sazna ko su ti koji dolaze. Tako, kada ovaj izvidnik stiže do Juja, on ga odmah prepo- zna i upita u kakvom se stanju nalazi vojska, jer je to ono što kralj želi da zna; ali mu Juj zatraži da se uopšte ne meša u ono što se događa, već da ga bez reči sledi. Kada je gradski osmatrač ovo video, on prenese Jora- mu da se konjanik pomešao sa prilazećim odredom, te da dolazi zajedno s njima. A kada je Joram potom poslao i drugog glasnika, Juj i ovome zapo- vedi isto što i prethodnom; a kada osmatrač i ovo prenese Joramu, kralj naposletku i sam usede u kola, i izađe u susret Jujevoj skupini zajedno sa Ohozijom, kraljem Jerusalima — koji je, kako rekosmo, kao njegov rođak bio prisutan da bi se obavestio o stanju kraljeve povrede. I tako oni po- hitaše prema Juju koji je polako napredovao, i u uređenom poretku; pa kada ga najzad Joram sreće u Navutejevom polju, on ga upita o svemu što se događa u logoru; ali ga na to Juj gorko nagrdi, i čak se usudi da njegovu majku nazove vešticom i bludnicom. Na to se kralj, strahujući od Juje- vih stvarnih namera, i uviđajući da one ne nose dobar predznak, okrete sa svojim kolima i reče Ohoziju: „Borićemo se protiv izdaje i prevare." Ali Juj nategnu svoj luk i prostreli Jorama kroz srce, te ovaj istog časa pade na kolena i ispusti dušu. Juj takođe dade naredbu Vadekaru, stare- šini trećine njegove vojske, da baci mrtvo Joramovo telo u Navutejevo polje, podsetivši ga na proročanstvo što ga je Ilija izrekao Joramovom

KNJIGA DEVETA

395

ocu Ahavu kada je ovaj pogubio Navuteja, to jest da će i on i njegova poro- dica postradati na tom istom mestu (te su tako i oni koji su nekada se- deli iza Ahavovih kola mogli čuti da je prorok tako izgovorio, i potvr- diti da je ovo što se sada dogodilo bilo u skladu sa Ilijinim proročan- stvom). Videvši pogibiju Joramovu, Ohozija se uplaši za svoj vlastiti život, pa okrete svoja kola na drugi put, misleći da ga Juj neće primeti- ti; ali ga je ovaj sledio, te ga sustiže na izvesnoj uzbrdici, pa i na nje- ga pusti strelu i rani ga; ali Ohozija napusti kola i baci se na jednog konja, i uspe uteći od Juja u Megido; ali iako tamo beše lečen, rana se ipak pokazala smrtonosnom, i on tamo preminu, nakon čega ga prenesoše u Jerusalim i tamo sahraniše; vladao je svega jednu godinu, i pokazao se kao zao čovek, još gori no što mu beše otac.

4) Nakon što je Juj ušao u Jezrael, Jezavelja se nakiti i izađe na ku- lu, pa s gnevnom podsmehom reče kako je Juj baš dobar sluga kada je ubio svog gospodara! A kada je on ugleda, najpre je upita ko je ona, a onda zapo- vedi da siđe dole k njemu. Kada ona to odbi, Juj naredi evnusima da je ba- ce s kule, što ovi i učiniše, pri čemu njena krv poprska zidove, a konji joj izgaziše telo, te ona preminu. Kada se i ovo svrši, Juj uđe u palatu sa svojim prijateljima kako bi se nakon svega osvežio i obedovao. Takođe naredi slugama da pokupe Jezaveljino telo i pristojno je sahrane zbog po- rekla njene krvi, jer ona beše potomak kraljeva; ali oni kojima ovo be- še naloženo ne nađoše ništa do njenih udova, budući da su sve već bi- li izjeli psi. Kada Juj ovo ču, on se još više zadivi proročanskom da- ru Ilijinom, jer je ovaj prerekao da će Jezavelja upravo na takav način i skončati u Jezraelu.

5) Ahav je imao sedamdesetoro dece podignutih Samariji. Stoga je Juj poslao dve poslanice, jednu onima koji su odgajali decu, a drugu upravi- teljima Samarije, u kojima je ovima poručio da mogu naimenovati najsr- čanijeg među Ahavovim sinovima za kralja, budući da raspolažu obiljem bojnih kola, konja, oklopa, kao i velikom vojskom i utvrđenim gradovi- ma, te da će tako urađivši moći da osvete ubistvo Ahavovo. Ovako je, međutim, napisao kako bi iskušao namere ljudi Samarije. Kada su upra- vitelji, i oni koji su podizali decu, pročitali poslanicu, veoma se up- lašiše; pa zaključivši da se ne mogu suprotstaviti Juju, koji je već po- korio dva velika kralja, uzvратиše odgovorom u kojem rekoše kako njega prihvataju za svog gospodara, te da će činiti ono što im on naloži. Na ovo im on posla odgovor u kojem naloži da se povinuju njegovoj naredbi, te da poseku glave Ahavovim sinovima, i pošalju ih k njemu. Shodno tome, upravitelji grada poslaše po one koji su podizali sinove Ah:avove, i za- povediše im da ih pobiju, te da im potom odseku glave i pošalju ih Juju. Ovi zaista i učiniše sve što im je naređeno, te položili glave u kota- rice od pruca i poslaše ih u Jezrael. A kada Juj, koji je upravo večerao sa prijateljima, beše obavešten da su donesene glave Ahavovih sinova, on naloži da se od njih naprave dve hrpe, po jedna pred svakom od kapija; a ujutru izađe da ih pogleda, pa kada ih vide počeo govoriti prisutnim lju- dima kako je on sam, istina, poveo pohod protiv njegovog gospodara [Jora- 396 JUDEJSKE STARINE ma], i ubio ga, ali da nije bio taj koji je pobio vlasnike tih glava na go- mili. Istovremeno zatraži od ljudi da primete kako se, što se tiče Aha- vove porodice, sve dogodilo prema Božijem proročanstvu, te da je čita- va njegova kuća postradala upravo onako kako je Ilija predskazao. Pa na- kon što je potom pobio sve one od preostalih rođaka Ahavovih koji su se zatekli u Jezraelu, Juj pođe u Samariju; a kada se našao na putu, on srete srodnike Ohozija, kralja Jerusalima, te ih upita kuda idu, a oni odgovo- riše da idu da pozdrave Jorama, i njihovog vlastitog kralja Ohozija, jer nisu znali da su obojica ubijeni. A Juj naredi da se svi ti ljudi — ukup- no četrdeset dve osobe — uhvate i pobiju.

6) Posle ovih, na putu ga srete jedan dobar i pravedan čovek, po ime- nu Jonadav, koji beše Jujev stari prijatelj. On pozdravi Juja, i počeo ga hvaliti stoga što je sve učinio prema volji Božijoj, iskorenivši dom Ahavov. Na ovo Juj zatraži da se čovek popne kod njega u kola, te da zajed- no uđu u Samariju, i reče mu da neće poštediti nijednog zlog čoveka, te da će kazniti lažne proroke i sveštenike, kao i one koji su varali na- rod nagovarajući ih da napuste obožavanje Svemoćnog Gospoda i klanjaju se tuđim božanstvima — a sve to svakako mora biti najodličniji i naju- godniji prizor za dobrog i pravednog čoveka: da vidi kako zli i izopa- čeni bivaju kažnjeni. Tako Jonadav ostade ubeđen ovim razlozima, te se pope u Jujeva

kola i zajedno pođoše u Samariju. Tamo je Juj pronašao svu preostalu Ahavovu rodbinu, i u potpunosti je iskorenio. Pa želeći da nijedan od lažnih proroka i istih takvih sveštenika ne izbegne kazni, on ih na prevaru pohvata ovim mamcem: jer najpre sazva na zbor sav na- rod, rekavši da će se klanjati dvaput onoliko broju božanstava koji- kom se klanjao Ahav, te zatraži da njegovi sveštenici, proroci i njiho- ve sluge budu prisutni, jer želi prineti skupocene i obilne žrtve Aha- vovim božanstvima, pa ako ijedan od njegovih sveštenika bude izostao, da će svi biti kažnjeni smrću. Ahavovo božanstvo zvalo se Vaal; pa kada je Juj označio dan u kojem će ponuditi ove žrtve, on posla glasnike ši- rom cele zemlje Izraelićana, kako bi doveli sveštenike Vaalove k njemu. Potom je, kad se ovi okupiše, naredio da se svim sveštenicima daju ol- tarski čaršavi, a kada ih ovi primiše, on uđe u kuću [Vaalovu] sa svojim prijateljem Jonadavom, i izdade naredbu da se pretraži nije li se koji tuđinac našao među njima, jer on ne želi da se iko druge religije meša sa ovim svetim sluzenjima. A kada mu izvršioci rekoše da među nji- ma nema stranaca, te kada sveštenici počеше sa žrtvovanjima, on uvede osamdesetoricu ljudi koji zapravo behu njegovi vojnici za koje je znao da su mu najodaniji, i zapovedi im da pobiju proroke i tako potvrde zako- ne njihove zemlje, koji su tako dugo bili prezirani. Takođe odmah zapre- ti ovim ljudima da će svojim životom platiti ukoliko ijedan od sveš- tenika i proroka pobegne. Tako ih oni sve pobiše mačem, a zatim zapali- še kuću Vaalovu, i na taj način očistiše Samariju od tuđinskih običaja i idolatrijskog obožavanja. Ovaj Vaal bio je, naime, božanstvo Tira, a Ahav je, s namerom da nagradi svog tasta Etvala, koji je bio kralj Tira i Sidona, za njega sagradio hram u Samariji, i postavio njegove proroke i

KNJIGA DEVETA

397

oko njega revnovao svim vrstama bogoslužjenja; ipak, i nakon što je ova- ko iskorenio svaki trag ovog božanstva, Juj je dopustio Izraelitima da obožavaju zlatnu telad. Ali zbog svega dobrog što je učinio, i nadasve stoga što se pobrinuo za kažnjavanje zlih, Bog je preko proroka poručio Juju da će njegovi sinovi vladati Izraelom tokom četiri sledeća naraš- taja. Eto u takvim se uslovima tada nalazio Juj.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE GOTOLIJA VLADALA JERUSALIMOM TOKOM PET GO- DINA, KADA JU JE UBIO PRVOSVEŠTENIK JODAJ I PROGLASIO OHOZIJEVOG SINA JOASA ZA KRALJA

1) Kada je Gotolija, kćer Ahavova, čula za smrt svog brata Jorama i nje- nog sina Ohozija, kao i čitave kraljevske porodice, ona se počе truditi da nijedan od loze Davidove ne ostane živ, te da čitava ta porodica bu- de istrebljena, kako nikada više nijedan kralj iz nje ne bi mogao proiz- ići — pa kako je namislila, tako je i uradila, ali je jedan od Ohozijevih sinova preživeo, umakavši smrti na sledeći način. Ohozije je, naime, imao sestru po ocu, čije je ime bilo Joševa, i ona je bila udata za prvos- veštenika Jodaja. Ona je, tako, nakon pokolja Davidovih naslednika ušla u kraljevu palatu i među ubijenima pronašla Joasa, što je bilo ime ma- lenog deteta koje nije imalo više od godinu dana, i ono beše živo stoga što ga je njegova dadilja uspela da sakrije. Joševa ga uze sa sobom i uvede u tajnu spavaću sobu, gde ga

zatvori, te su ga ona i njen muž Jodaj tajno do- vodili u Hram tokom šest godina, tokom kojih je Gotolija vladala Jerusa- limom i dvama plemenima.

2) Ali je sedme godine Jodaj otkrio svoju tajnu nekim zapovednicima vojnih stotina – njih petorici – i nagovorio ih da mu pomognu u poku- šaju koji će izvesti protiv Gotolije, te da mu se pridruže u pribavljanju kraljevstva detetu. Zauzvrat je od ovih zapovednika primio zavete koji su nužni kako bi se od straha od izdaje obezbedili oni koji pomažu jedni drugima, zbog čega je Jodaj imao dovoljno nade da će uspeti da svrgnu Go- toliju. Nadalje, ti ljudi što ih je Jodaj prihvatio kao saradnike pođoše širom cele zemlje, te počеше okupljati probrane sveštenike i Levite, kao i starešine plemena, te kada ovo odabiranje uspešno izvedoše oni sve njih dovedoše u Jerusalim k prvosvešteniku. Ovaj im najpre pod za- kletvom zatraži da sačuvaju kao tajnu sve što će im otkriti, a što će od njih zahtevati jednako ćutljivost i saradnju. I tako, kada svi dadoše tra- ženi zavet, i učiniše bezbednim njegov predstojeći govor, on im pred- stavi dete koje je kao jedino uspeo spasti od celog roda Davidovog, pa im reče: „Ovo je vaš kralj, iz one porodice za koju znate da je Bog predskazao da će nad vama vladati u svim vremenima koja dolaze. Stoga vas molim da ga jedna trećina vas čuva u Hramu, a da četvrtina motri na kapiju koja se otvara i vodi u kraljevu palatu, te da ostatak mnoštva ostane nenaoru- 398

JUDEJSKE STARINE

žan u Hramu i ne dopusti da iko pod oružjem uđe unutra, osim svešteni- ka." Pored ovoga, on im takođe izdade i sledeće naređenje: da se deo sveš- tenika i Levita nađu oko samog malodobnog kralja, i budu njegovim ču- varima sa isukanim mačevima, i da smesta ubiju svakog čoveka, ma ko taj bio, koji bi se pokazao tako drzak da naoružan uđe u Hram. A od ovih ču- vara kraljevih Jodaj zatraži da se ničega ne plaše, već da ustraju u svom zadatku kraljevih zaštitnika. Ovi se ljudi povinovaše onome što im je prvosveštenik posavetovao, i odmah činovima potvrdiše svoju reše- nost. Jodaj takođe otvori onu oružnicu što ju je David sagradio u hramu, i razdeli sva koplja i štitove zapovednicima stotina, kao i svešteni- cima i Levitima, kao i svaku drugu vrstu oružja koja se tamo zatekla, te postavi tako naoružane ljude u krug oko Hrama, tako da su jedni drugima dodirivali ruke, na taj način isključujući mogućnost da u Hram uđe bi- lo ko kome to ne beše dopušteno. Tada dovedoše dete u svoje središte, i staviše mu na glavu kraljevsku krunu, a Jodaj ga pomaza uljem i tako učini kraljem; a okupljeno mnoštvo se obradova, i počē klicati, a sva se vrevla stapala u jedan povik: „Bog spasava kralja!"

3) Kada je Gotolija čula tu neočekivanu galamu i povike odobravanja, ona se veoma uznemiri, i iznenadno izjuri iz kraljevske palate zajedno sa svojom vlastitom vojskom; a kada pristize do Hrama, sveštenici je pri- miše, ali oni kojima beše nalaženo da u krugu čuvaju pristup Hramu ne dopustiše da uđe i vojska koja je Gotoliju pratila. No kada Gotolija vide dete kako stoji na tronu, sa kraljevskom krunom na glavi, ona podera svoju odeću i počē divlje vikati, naređujući svojoj straži da ubije onog koji joj je postavio tu zamku, nastojeći da je liši vlasti. Ali Jodaj pozva za- povednike stotina i zapovedi im da odvedu Gotoliju u dolinu Kedronsku i tamo je pogube, jer ne želi da Hram zaprlja kažnjavanjem ove zloćudne žene. Pa još izda naređenje da bude pogubljen i svako ko bi joj prišao u želji da pomogne; tako je oni zaduženi za njeno smaknuće odvedoše sa so- bom, te je sprovedoše do kapije za kraljevske mule, i tamo je posekoše.

4) Čim je izvršeno sve što se ovim lukavstvom želelo postići po- vodom Gotolijinog svrgnuća, Jodaj pozva zajedno narod i naoružane ljude da uđu u Hram, te da polože zavet da će biti poslušni kralju, i brinu- ti o bezbednosti njegovoj i njegove vlasti; nakon toga se prvosveštenik i sam zavetom obaveza da će obezbediti kraljevu sigurnost, kako bi mogao obožavati istinskog Boga i izbegavati kršenje zakona Mojsijevih. Po- tom svi podoše do kuće Vaalove što su je podigli Gotolija i njen muž Jo- ram kao čin obeščašćenja Boga njihovih predaka a u čast Ahavovu, te je razoriše i ubiše Vaalovog sveštenika Matana. Jodaj nadalje, prema za- veštanju Davidovom, poveri staranje i nadzor nad Hramom sveštenici- ma i Levitima, i naredi im da izvode svoje redovne ponude žrtava palje- nica dvaput dnevno, i da kade tamjanom onako kako nalaže zakon. Takođe i naimenova neke među Levitima da budu čuvari Hrama, kako niko ko je nečist ne bi mogao ući unutra.

5) Nakon što je Jodaj sve ove stvari doveo u red, on, zajedno sa vojnim zapovednicima, izabranim gradskim upraviteljima i celim narodom,

KNJIGA DEVETA

399

izvede Joasa iz Hrama i doveđe ga u kraljevsku palatu; a kada ga usednu na kraljevski presto, narod uskliknu od radosti, te se predade svetkovanju, praznujući mnogo dana; tome nasuprot, grad, međutim, ostade sasvim nem na smrt Gotolijinu. Joas je imao sedam godina kada je preuzeo kraljevstvo. Ime njegove majke bilo je Sivija, i poticala je iz Virsaveje. I za sve vre- me života Jodaj se starao da se Joas drži zakona i da bude revnistan u obožavanju Gospoda; a kada je kralj dospao do zrelosti, oženio je dve že- ne koje mu je dodelio prvosveštenik, a koje su mu rodile jednako sinove i kćeri. Ovim je dovoljno rečeno o kralju Joasu, kako je uspeo izbeći Goto- lijinu zaveru, i kako je primio kraljevstvo.

POGLAVLJE OSMO

AZAILO POKREĆE POHOD PROTIV NARODA IZRAELA I ŽITELJA JERUSALIMA; MET)U IZRAELITIMA UMIRE KRALJ JIJ, I U VLASTI GA NASLEĐUJE SIN JOAHAZ. JOAS, KRALJ JERUSALIMA, ISPRVA JE VRIŽLJIV U OBOŽAVANJU BOGA JEVIJE, ALI KASNIJE POSTAJE BEZBOŽAN I ZAPOVEDA KAMENOVANJE ZAHARIJINO. NAKON SMRTI JOASOVE KRALJEVSTVO NASLETZUJE AMASIIJA

1) U to se vreme protiv Izraelićana i njihovog kralja Juja počeo bo- riti Azailo, kralj Sirije, koji je uspeo da pohara istočne krajeve zemlje iza Jordana, one koji su pripadali Rubenitima i Gaditima, kao i polovi- ni plemena Manasijinog; a takođe i Galad i Vasan, paleći i pljačkajući sve pred sobom, vršeći nasilje nad svime čega bi se dokopao, i sve to bez ometanja od strane Juja, koji nije žurio da brani zemlju koja se našla pod takvom nesrećom; štaviše, Juj je počeo potcenjivati veru svog naroda, i prezirati sve što je sveto i zakonito, te je preminuo nakon što je dvade- set sedam godina vladao nad Izraelitima. Sahranjen je u Samariji, a kao naslednika svoje vlasti ostavio je sina Joahaza.

2) Za to je vreme Joas, kralj Jerusalima, pokazao sklonost da obnovi hram Božiji; stoga je pozvao Jodaja, i naložio mu da pošalje zahtev sveš- tenicima i

Levitima iz cele zemlje da zatraže po šekel srebra od svakog stanovnika, čime će se prikupiti novac za ponovnu gradnju i popravku Hrama koji je pod Joramom, kao i Gotolijom i njenim sinovima, počeo propadati. Ali ga u ovome prvosveštenik nije poslušao, zaključivši da niko neće dobrovoljno dati novac; ali kada u dvadeset trećoj godini Joasove vladavine kralj posla po njega i Levite kako bi im se požalio što nisu poslušali ono što im je zapovedio (a i još uvek naređuje isto, kako bi se postarali o obnovi Hrama), Jodaj pribeže sledećem lukavstvu – kojim narod beše zadovoljan – kako bi pribavio novac. On, naime, zatraži da se napravi drveni sanduk kojeg čvrsto zatvori sa svih strana, ali u njemu potom načini jedan otvor; zatim ga postavi u Hram pored oltara, i naloži da svako u njega, kroz taj otvor, ubaci onoliko koliko mu drago za obnovu Hrama. Ovakav izum se pokazao prihvatljiv za narod, te 400 JUDEJSKE STARINE

se ljudi počeli takmičiti međusobno, sve dok ne ostaviše u kovčegu veliku količinu srebra i zlata; a kada su pisar i sveštenik koji behu zaduženi za riznicu otvorili sanduk, i pred kraljem prebrojali novac, oni ispraznjeni sanduk vratiše na staro mesto, te su tako nadalje činili svakog dana. A kada je narod ispunio sanduk sa onoliko novca koliko je bilo potrebno, prvosveštenik Jodaj i kralj Joas poslaše po najmljane zidare i drvodelje, i pribaviše velike balvane najređe vrste; pa kada su obnovili Hram, oni preostatak novca, koji ne beše mali, iskoristiše za kupovinu činja, čaša, pehara i svih drugih sasuda, i potruđiše se da oltar svakoga dana opskrbe žrtvama velike vrednosti. A nad svim ovim stvarima se primereno brinulo za sve vreme Jodajevog života.

3) Ali čim je on preminuo (a bilo je to u dobi od sto trideset godina života kojeg je proveo kao čovek pravičan i veoma valjan u svakom pogledu, i bio je sahranjen u kraljevskoj grobnici u Jerusalimu, stoga što je on bio zaslužan za vraćanje kraljevstva porodici Davidovoj), kralj Joas izdade tu od Jodaja zaveštanu brigu o ispravnom bogoštovanju. A sa njim se iskvariše i najviđeniji ljudi u narodu, te se otpadiše od svojih verničkih dužnosti i od onoga što su im propisi određivali kao najvrednije za njihovo dobro. Bog, pak, beše veoma nezadovoljan promenom koja se dogodila s kraljem i ostatkom naroda, te je poslao proroke kako bi utvrdili za kakve su postupke kadri, i kako bi kralja i narod izveli iz započetog izopačavanja. Ali se pokaza da su i kralj i narod dopali tako snažne vezanosti i tako silovitih sklonosti prema bezbožnom ponašanju, da niti primeri strogog kažnjavanja celih porodica onih koji su povredili zakone, niti strah od onoga što su proroci naveštavali, ne uspeše narod dovesti do pokajanja, i okrenuti ih natrag s pravca kršenja njihovih dotadašnjih dužnosti. Štaviše, kralj naredi da Zaharija, sin preminulog prvosveštenika Jodaja, bude do smrti kamenovan u Hramu, čime je zaboravio na svu onu dobrodat što ju je primio od oca osuđenog; a razlog osude Zaharijine bio je u tome što je, primivši proročku poruku od Boga, stao usred naroda i izgovorio sledeći savet kralju i svima okupljenima: da se moraju vratiti ispravnom ponašanju, te da će, ukoliko se budu oglušili o ovo upozorenje, biti kažnjeni teškom odmazdom. Ali čim je Zaharija bio spreman da umre, on zazva Boga kao svedoka da strada zbog valjanog saveta kojeg je dao ljudima, i da kao nagradu za sva ona dobra dela što ih je njegov otac učinio Joasu on dobija to da biva mučen na najsiroviji i najnasilniji mogući način.

4) Ipak, nije prošlo mnogo a kralj je bio kažnjen za ovaj zločin; jer kada je Azailo, kralj Sirije, učinio upad u njegovu zemlju, i kada je razorio i opljačkao Gat, on usmeri silu svog pohoda na Jerusalim. Od toga se Joas uplaši i isprazni riznice

Božije i svih prethodnih kraljeva, te uze i sve poklone koji behu posvećeni Hramu, pa sve to posla kralju Si-rije i time se obezbedi da grad ne bude opsađen a kraljevstvo dovedeno u opasnost, budući da Azailo tom velikom sumom novca beše privoljen da ne povede svoju vojsku protiv Jerusolima. Ali Joas tada pade u tešku bo-lest, a na njega u isto vreme nasrnuše i njegovi donedavni prijatelji, na-

merni da osvete ubistvo Zaharije, sina Jodajovog. Ovi ljudi tako posta- više klopku kralju, i ubiše ga. On, istina, beše sahranjen u Jerusolimu, ali ne u kraljevskoj grobnici svojih očeva, stoga što se pokazao bezbož- nim. Živeo je pedeset sedam godina, a kraljevstvo je od njega nasledio nje- gov sin Amasija.

5) Jedne od dvadeset godina vlasti Joasove, Jehoaz, sin Jujev, preuzeo je vlast nad Izraelitima u Samariji, i držao je sedamnaest godina. On nije oponašao ispravne postupke svog oca, već je ubrzo postao vinov- nik mnogih poročnih i bezbožnih nedela, od kojih je prvo, svakako, pre- ziranje Boga; ali ga je kralj Sirije oborio, i jednim pohodom protiv nje- ga do te mere desetkovao njegove snage, da od nekada tako velike izrae- lićanske vojske nije ostalo više od deset hiljada naoružanih pešaka i pedeset konjanika. Kralj Sirije je Jehoazu takođe oteo sve velike grado- ve uz satiranje zatečenog ljudstva i uništenje vojske. I sve ovo se dogodi- lo onako kako je prorokovao Jelisej, kada je Azailu prerekao da će ubiti svog gospodara i sam zavladatai Sirijcima i Damaskijcima. I tek u času kada se našao u ovakvim neizbežnim nesrećama, Jehoaz je pribegao mo- litvi i zazivanju Boga za izbavljenje iz ruku Azailovih, tražeći da ga Bog više ne zapostavlja i ne kažnjava, i nudeći se predaji u Božije ruke. A Bog je ovog puta prihvatio ovo pokajanje umesto stvarne vrlin; pa že- leći da radije podstakne one koji bi se mogli pokajati, i nesklon odlu- ci da Izraelićani budu do kraja uništeni, on udeli Jehoazu izbavljenje od rata i pogibelji. Tako zemlja zadobi mir, te se polako povrati u ranije stanje i počne napredovati kao pre.

6) Posle smrti Jehoazove na vlast dođe njegov sin Joas, u času kada je drugi Joas, kralj Judeje, imao trideset sedam godina. Ova dvojica su, da- kle, nosila isto ime, a Joas, koji je vladao kraljevstvom Izraela u Sama- riji, držao je vlast narednih šesnaest godina. Bio je to valjan čovek, koji po naravi i sklonostima uopšte nije bio nalik svome ocu¹²⁹. Ne- gde u to vreme dogodilo se da je posetio veoma ostarelog proroka Jeliseja koji je se razboleo; i kada ga je kralj Izraela našao sasvim blizu smrti, on naočigled proroku počeo plakati i naricati, nazivajući ga svojim ocem i svojim istinskim oružjem, jer samo zahvaljujući pomoći Jeliseje- voj on nikada nije koristio oružje protiv neprijatelja, jer je uvek sa- vladavao protivnike uz pomoć njegovih proročanstava i bez ikakve bor- be; i kralj jadikovaše stoga što prorok sada napušta ovaj život i os- tavlja kralja nezaštićenog pred ratobornim Sirijcima i svim drugim neprijateljima kojima ovi vladaju; naposljetku reče kako ni za njega vi- še ne može biti bezbedno da živi, već da bi i za njega bilo dobro da po- hita k svome skončanju, te da napusti ovaj svet zajedno sa voljenim pro- rokom. Nakon što je kralj tako ožalio sebe samog, Jelisej ga počeo teši- ti, i reče kralju da napne luk koji mu je donesen; a kada kralj pripremi luk za streljanje, Jelisej ga uhvati za ruke i naredi mu da odapne; pa tako kralj odape tri strele, a onda prestade. A Jelisej reče: „Da si odapeo vi- še strele, posekao bi Sirijce do korena; ali budući da si bio zadovoljan sa samo tri strele, borićeš se i potući Sirijce ne više nego tri puta, 402 JUDEJSKE STARINE kako bi mogao povratiti onu zemlju koju su oni otrgli od tvog kraljev- stva u doba vlasti tvoga oca." I tako, kada kralj ču ovo naveštenje, napus- ti proroka, koji malo

potom preminu. Bio je to čovek slavan zbog svoje pravednosti i velike naklonosti koju mu je Bog ukazivao. Izvodio je za- panjujuća i prekrasna proricanja, takva koja su ostala kao uzvišena u večnom pamćenju Jevreja. Bio je sahranjen veličanstvenim pogrebom, tak- vim koji je odista i primeren osobi Bogu toliko dragoj. U to se vreme ta- kođe dogodilo i to da su neki razbojnici bacili čoveka koga su ubili u Jelisejev grob, pa kad je tako mrtvo truplo tog čoveka dospelo u blizinu Jelisejevog tela, ono ponovo ožive. A mi smo dovde s razlogom opširno govorili o delima proroka Jeliseja, kako onima što ih je izvodio dok je bio živ, ali i o ovom poslednjem koje dokazuje kako je posedovao božan- sku moć i nakon svoje smrti.

7) Posle smrti Azaila, kralja Sirije, to kraljevstvo pređe u ruke nje- govog sina Adada, protiv kojeg je Joas, kralj Izraela, poveo rat; pa nakon što ga je porazio u tri bitke, Joas osvoji čitavu onu zemlju, sa svim gra- dovima i selima, što ih je Azailo oteo od kraljevstva Izraela, a što se dogodilo upravo prema Jelisejevom proročanstvu. A kada je Joas premi- nuo, bio je sahranjen u Samariji, a upravljanje zemljom palo je na njegovog sina Jerovoama.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE AMASIJA POŠAO U POHOD PROTIV EDOMIĆANA I AMALEKIĆANA I PORAZIO IH; ALI KADA JE KASNIJE POVEO RAT PROTIV JOASA, BIO JE PORAŽEN I NEDUGO POTOM UBIJEN, A VLAST JE OD NJEGA NASLEDIO OZIJA

1) Druge godine Joasove vladavine nad Izraelom, vlast je nad Judejom u Jerusalimu preuzeo Amasija. Ime njegove majke bilo je Joadana, i bila je rođena u Jerusalimu. On je sve nadmašivao u brižljivom činjenju onoga što je ispravno, ali to beše tako samo u njegovom sasvim mladom uzrastu; kada je, međutim, dospelo do dobi upravljanja poslovima i vladavine, on donese odluku da pre svega mora osvetiti smrt svog oca Joasa, i kazniti one njegove prijatelje koji su s groznim nasiljem digli ruku na njega: sto- ga ih on sve pohvata i odmah usmrti; pa ipak nije izveo ništa slično nad njihovom decom, i tu se ravnaajući prema zakonima Mojsijevim, koji nije smatrao da je pravično kažnjavati decu zbog grehova njihovih roditelja. Posle ovoga on izabra vojsku od plemena Jude i Venijamina, takvu koju su činili ljudi u cvetu mladosti, oko dvadesete godine života; pa kada ih je sakupio oko tri stotine hiljada, on ih podeli i postavi zapovedni- ke stotina nad njima. Takođe je poslao ponudu kralju Izraela, i unajmio stotinu hiljada njegovih vojnika za sumu od stotinu talanata srebra, jer je rešio da povede pohod protiv naroda Amalekićana, Edomićana i Geva- lićana; ali za vreme dok se pripremao za ovaj pohod, jedan mu prorok da-

KNJIGA DEVETA

403

de savet da raspusti vojsku Izraelićana, zato što su je činili rdavi lju- di, i stoga što je Bog prorekao da će biti poražen ukoliko bude njih ko- ristio kao saveznike, ali da će sigurno savladati neprijatelje ukoliko bude imao i manje vojnika, jer je tako bilo Bogu ugodno. A kada kralj pro- gundža zbog toga što već beše platio najamninu Izraelićanima, prorok ga umoli da ipak učini ono što mu je Bog poručio, stoga što će docnije zadobiti mnogo više bogatstva od samoga Boga. Kralj se povinovao, pa ta- ko on otpusti Izraelićane, uz reči da im ostavlja ono što je platio, te da će dalje poći

samo sa svojom vojskom u rat protiv gore pomenutih naroda. I zaista, i bez pomoći otpuštene vojske uspeo je da neprijatelje porazi u bici, pobivši ih deset hiljada i povevši potom jednako toliko živih zarobljenika, koje je doveo do jedne velike stene u Arabiji, i odatle ih strmoglavio u ponor. Takođe je odneo i veliku količinu plena i raznovrsna bogatstva ovih naroda. Ali za vreme dok je Amasija bio zauzet ovim pohodom, oni Izralićani što ih je najpre unajmio a potom otpustio bili su veoma nezadovoljni time, te su raspuštanje shvatili kao uvredu (smatrajući da je to učinjeno iz prezira prema njima); stoga oni napadoše njegovo kraljevstvo i počеше redom pljačkati zemlju sve do Vetrone, odvevši sa sobom stoku i pobivši tri hiljade ljudi.

2) Nakon što je Amasija zadobio veliku pobedu i izvršio ova slavna dela, on se počeo uzноситi i zapostavljati Boga koji mu je tu pobedu i udelio, i nastavi obožavati božanstva što ih je doneo iz zemlje Amalekićana. Zbog toga do njega stiže jedan prorok i reče mu da se čudi kako može smatrati bogovima te idole koji nisu bili od koristi ni njihovom vlastitom narodu koji im je ukazivao počasti, niti su taj narod uspeli spasti od Amasijinih ruku, već su prešli preko uništenja tlokih svojih vernika, pa i dopustili da i sami budu zarobljeni, budući da su doneseni do Jerusalima na isti način na koji bi bili dovedeni živi neprijatelji. Ovaj prigovor dovede kralja do besa, i on zapovedi proroku da gleda svoja posla i ostane uzdržan, zapretivši mu da će ga kazniti ukoliko se bude mešao u njegovo postupanje. Na to ovaj odgovori da on zaista može oćutati, ali pri tom proreče kralju da Bog neće preći preko njegovih pokušaja uvođenja promena. Ali Amasija nije bio kadar da se zadovolji tim blagostanjem što mu ga je udelio Bog, makar i po cenu uvrede Njegove milosti; već u napadu oholosti on posla poruku Joasu, kralju Izraela, i naredi da mu se ovaj, zajedno sa njegovim narodom, mora pokoriti, kao što su nekada bili pokorni njegovim precima, Davidu i Solomonu; te ga upozori da će, ukoliko ne bude dovoljno mudar da se povinuje onome što mu je zapovedio, morati da se bori za svoju vlast. Na ovu poruku, pak, Joas uzvрати ovakvim odgovorom: „Kralj Joas kralju Amasiji. Ima mnogo visokih stabala čempresa u gori Libanskoj, a takođe i draće; ova draća posla poruku čempresu da poda svoju kćer za ženu dračinom sinu; ali kako je draća ovako govorila, dođe zver divlja i izgazi draću. I ovo bi trebalo da ti je nauk, da ne budeš toliko razmetljiv, i da se pobrineš da te veliki uspeh protiv Amalekićana ne bi učinio toliko oholim da doveđeš u opasnost i sebe i svoje kraljevstvo."

3) Nakon što Amasija pročita ovu poruku, on još žarkije pristade uz nameru da povede pohod, što je, kako mislim, bio podsticaj od strane Bota koji je želeo da ga kazni za uvredu Njegove milosti. Ali čim povede vojsku protiv Joasa i oni zametnuše boj, silan se strah i preneraženost uvukoše u ljudstvo Amasijino, jer ih u takvo stanje dovede rasrđeni Bog kako bi ih pomeo, čak i pre no što dođe do bliske borbe. Tako se dogodilo da se Amasijina vojska rasu zbog užasa koji je obuze, a Amasija ostade sam, te ga neprijatelji zarobiše; tada mu Joas zapreti da će ga pogubiti ukoliko ne bude nagovorio narod Jerusalima da mu otvori kapije i primi njega i njegovu vojsku u grad. A Amasija beše toliko ojađen i uplašen za svoj život, te omogućiti neprijatelju da uđe u grad, a Joas razori deo zidina u dužini od četiri stotine kubita, i potera svoja kola kroz tu brešu u Jerusalem, vodeći sa sobom zarobljenog Amasiju. Na taj način on postade gospodar Jerusalima, i ponese blago

iz riznica Božijih, kao i sve zlato i srebro iz kraljeve palate, a zatim oslobodi kralja iz zaroblje- ništva i vrati se u Samariju. Ovi su se udesi dogodili življu Jerusali- ma četrnaeste godine vladavine Amasijine, protiv kojeg njegovi prija- telji uskoro napraviše zaveru, te on pokuša pobeći u Lahis, ali i tamo ga stigoše zaverenici: naposljetku beše ubijen od strane čoveka kojeg su ovi poslali. Ipak, po ubistvu oni odnesoše njegovo telu u Jerusolim i sahraniše ga uz kraljevske počasti. Ovo je bio kraj života Amasijinog koji je kažnjen smrću zbog svojih izopačenosti i preziranja Boga; imao je pedeset četiri godine u času smrti, i vladao je dvadeset devet. Nasledio ga je njegov sin po imenu Ozija.

POGLAVLJE DESETO

O JEROVOAMU, KRALJU IZRAELA, I PROROKU JONI; I KAKO JE PO- SLE SMRTI JEROVOAMOVE VLAST PREUZE O NJEGOV SIN ZAHA- RIJA. KAKO JE OZIJA, KRALJ JERUSALIMA, POKORIO NARODE KOJI SU ŽIVELI OKO NJEGOVOG, I ŠTA GA JE ZADESILO KADA JE POKUŠAO DA PONUDI TAMJAN BOGU

1) Petnaeste godina vladavine Amasijine preminu Joas, kralj Izra- ela, i vlast preuze njegov sin Jerovoam, koji je vladao narednih četrde- set godina. Ovaj kralj je hulio na Boga, i stigao do velike izopačenosti u obožavanju idola, kao i u mnogim preduzećima koja behu kako besmisle- na, tako i tuđa Jevrejima. Bio je takođe uzrokom bezbrojnih nesreća koje zadesiše narod Izraela. Jednom prilikom mu je prorok Jona pretekao da će povesti rat protiv Sirijaca u kojem će savladati njihovu vojsku i proširiti granice svoje zemlje na severu do grada Hamata, a na jugu do je- zera Asfaltis; jer su, naime, nekadašnje granice Kanaana zaista i bi- le ove, kako ih je i odredio veliki vojskovođa Jošua. Tako je Jerovoam po- šao u pohod protiv Sirijaca i zaposeo njihovu teritoriju upravo onako kako je predskazao Jona.

KNJIGA DEVETA

405

2) Ovde ne mogu drugačije nego da mislim kako je neophodno, budući da sam obećao brižljiv izveštaj o našim prilikama, opisati dela ovoga proroka, onakva kakva sam ih našao zapisanau jevrejskim knjigama. Joni je Bog zapovedio da pođe u kraljevstvo Ninive, a kada se tamo nađe da ob- znani celom gradu kako će izgubiti vlast nad narodima. Ali Jona, upla- šivši se, nije otišao; štaviše, pobegao je od Boga u grad Jopu, te je ta- mo našao brod u koji se sklonio i zaplovio prema Tarsusu u Kilikiji; na putu se, međutim, podigla najstrašnija moguća oluja, toliko silovita da je brod bio u opasnosti od potonuća, te mornarima, zapovedniku i samom kormilaru ne preostade ništa drugo do da se odaju molitvama i zaveto- vanjima u slučaju da izbegnu užasu mora; ali je Jona za to vreme još uvek nepomično ležao prikriven u utrobi broda, ne oponašajući ono što su drugi činili; ali kako su talasi postajali sve veći, a more se dizalo sve silovitije zbog udara vetra, posada posumnja, kao što je i uobičajeno u takvim slučajevima, da je neko među njima uzrok takve oluje, te se složi- še da kockom otkriju o kome je reč. Pa kada baciše kocke¹³⁰ one ukazaše na proroka; a kada ga upitaše odakle dolazi i šta je to učinio, on odgo- vori da je jevrejskog roda i prorok Svevišnjeg Boga; a zatim ih nagovori da ga bace u more ukoliko žele da umaknu opasnosti u kojoj se nalaze, jer

je on vinovnik te oluje koja nad njima besni. Oni se, međutim, isprva ne usudiše da tako učine, procenjujući da je zločin gurnuti čoveka, koji je tuđin i koji im je poverio svoj život, u tako očiglednu propast. Ali na- posletku, kada se nesreća više nije mogla podnositi i lađa samo što ne beše potonula, i kada ih je na taj čin, uz njihov strah za sopstveni život, još podsticao i sam prorok, oni ga baciše u more, koje se namah smiri. Takođe se kazuje da je Jonu progutao kit, te da je nakon što je u njegovoj ut- robi boravio tri dana i isto toliko noći, bio izbljuvan na asirsku oba- lu, te je tako preživeo bez ijedne telesne povrede; a tamo je, u odgovor na molitvu Bogu, dobio oprostaj grehova, te je otišao u grad Ninivu, gde se usred mnoštva uspravio i propovedao da će u najskorije vreme oni iz- gubiti vlast nad Azijom. A kada je ovo obznanio, Jona se vratio domu. O svemu ovome, dakle, dao sam onakav izveštaj kakav sam našao zapisan [u našim knjigama].

3) Nakon što je kralj Jerovoam proživeo svoj vek u velikoj sreći, vladajući četrdeset godina, on preminu i beše sahranjen u Samariji, a kraljevstvo od njega preuze njegov sin Zaharija. Na isti je način i kralj Ozija, sin Amasijin, započeo vladavinu nad dva plemena u Jerusalimu, četrnaeste godine Jerovoamovog kraljevanja. Majka Ozijina zvala se Je- holija i bila je rođena u Jerusalimu. On je bio dobar čovek, po priro- di pravičan i velikodušan, i veoma marljiv u staranju za poslove svoga kraljevstva. Takođe je zaratio protiv Filistinaca, i nakon što ih je po- razio zauzeo je gradove Gat i Javnu i oborio njihove zidove; posle ovoga je napao i Arabljane koji su pripadali Egiptu. Pored ovih ratova, podi- gao je i grad na Crvenom moru i u njemu postavio posadu. Potom je prega- zio Amoničane i nametnuo im danak, a za njima je učinio isto i sa svim zemljama do granica s Egiptom, a zatim je prekinuo pohode i posvetio se ⁴⁰⁶ JUDEJSKE STARINE staranju o Jerusalimu do kraja svog života. Popravio je i obnovio, na- ime, one delove zidina koji su pali bilo zbog starosti ili nebrige nje- govih prethodnika, kao i čitav onaj deo kojeg je razrušio kralj Izraela kada je zarobio njegovog oca Amasiju i sa njim ušao u grad. Pored ovoga izgradio je i mnogo novih kula visokih sto pedeset kubita, te je podigao utvrđene gradove u pustinji i u njima držao vojnu posadu, prokopavši mnogobrojne kanale za snabdevanje vodom. U radu je koristio snagu mno- gih teglećih životinja, a takođe je raspolagao i ogromnim brojem sto- ke, budući da je njegova zemlja bila pogodna za napasanje. Ne manje je bio posvećen i ratarstvu, te je brinuo o obrađivanju zemlje i sađenju velikog broja sadnica, kao i sejanju najraznovrsnijeg semenja. Uz sebe je uvek imao na raspolaganju vojsku probranu od najboljih ljudi, brojnosti od tri sto- tine sedamdeset hiljada vojnika, kojima su upravljale najviše vojskovođe i zapovednici hiljada, koji svi behu srčani ljudi i zaista nenadmašne snage, a takvih je ukupno bilo dve hiljade. Vojsku je podelio u odrede koje je brižljivo naoružao, svakome dajući mač sa velikim bronzanim šti- tom i prsnikom, kao i lukove i pračke; pored ovoga, dao je da se napra- vi veliki broj ratnih i opsadnih naprava, takvih koje su izbacivale ka- menje i strele, kao i čaklje i drugi izumi iste vrste.

4) Dok se Ozija još nalazio u takvom stanju, i vršio pripreme za bu- dućnost, gordost je počela kvariti njegove misli, te je postao ohol, a sve zbog izobilja stvari koje je posedovao a koje će uskoro nestati, prezi- rući, pak, onu moć koja je večna (a koja se sastoji od pobožnosti i držanja zakona); tako je on propao upravo zbog veličine postignutog uspeha, te je strmoglavio srljao u iste grehove koje je činio i njegov otac, a u koje su ga vodili upravo raskoš tog blagostanja u kojem je uživao i

slavni poduh- vati koje je izveo — jer zbog njih nije bio kadar da na ispravan način up- ravlja sobom. Tako je, dakle, kada je došao jedan značajan dan i kada se pro- slavljaio sveopšti praznik, on na sebe stavio svetu odeću i pošao u Hram da ponudi žrtvu tamjana Bogu na zlatnom oltaru, a što mu je zabranio da učini prvosveštenik Azarija, koji je uz sebe imao osamdeset svešteni- ka, rekavši mu da je nezakonito da kralj nudi žrtve, te da nikom do po- tomstvu Aronovom nije dopušteno da to čini. Pa kada sveštenici po- vikaše da kralj mora napustiti Hram saklonivši se od kršenja Božijeg zakona, kralj se na njih razjari i zapreti im da će ih posmicati ukoli- ko ne budu učitali. Ali se u međuvremenu dogodi zemljotres koji silno potrese tle¹³¹, te se u Hramu pojavise pukotine kroz koje prodeše jas- ni Sunčevi zraci, te padoše na kraljevo lice tako da se na njemu odmah ukazaše znaci gubavosti. A pred gradom, na mestu zvanom Erog, skrši se polovina planine sa zapadne strane, te se skotrlja četiri furlonga i zaustavi se na istočnoj strani, pavši na puteve i kraljeve vrtove, koje, zakrčivši ih svojom masom, sasvim uneredi. Za to vreme, čim svešteni- ci videše da je kraljevo lice zaraženo gubom, oni mu rekoše u kakvoj se opasnosti nalazi, te mu zapovediše da mora napustiti grad kao nečis- ta osoba. A kralj beše toliko pometen pojavom ove žalostive bolesti, da osećao kako nema prava da protivreči, pa učini kako mu je zapovedeno,

KNJIGA DEVETA

407

te se podrže ovoj nemiloi i jednoj kazni zbog svoje sklonosti da dose- gne ono što nije primereno čoveku, kao i zbog odsustva predanog pošto- vanja prema Bogu, odsustva koje ovakva oholost sa sobom nosi. Tako se on na neko vreme naselio izvan grada i živeo skrovitim životom, za vreme dok je njegov sin Jotam preuzeo vlast; nakon toga Ozija je preminuo, u ča- su kada je imao šezdeset osam godina od kojih je vladao pedeset dve, ophr- van žalošću i strahom zbog onoga što mu se dogodilo, i bio je sahranjen u vlastitim vrtovima.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO SU ZAHARIJA, SELUM, MENAJIM, FAKIJA I FEKAJ PREUZE- LI VLAST NAD IZRAELIČANIMA; I KAKO SU PUL I TEGLAT-FE- LASAR POŠLI U POHOD PROTIV IZRAELIČANA. ZATIM I KAKO JE JOTAM, SIN OZIJIN, VLADAIO PLEMEMOM JUDINIM, I ŠTA JE PROROK NAUM PROROKOVAO PROTIV SIRIJACA

1) Nakon što je Zaharija, Jerovoamov sin, vladao šest meseci nad Iz- raelom, njega je izdajom i zaverom ubio jedan od njegovih prijatelja, po imenu Selum, sin Javasov, koji je posle njega i preuzeo kraljevstvo, ali ga nije zadržao duže od trideset dana. Potom se dogodilo da je Menajim, glavni zapovednik Zaharijeve vojske, koji je u to vreme bio u gradu Tir- su, čuvši šta se dogodilo Zahariji krenuo sa svom vojskom prema Sama- riji i započeo bitku protiv Seluma, u kojoj ga jeubio; a kada je posle toga sebe učinio kraljem, on je pošao odatle u grad Tirsu, čiji su stanovni- ci, međutim, pred njim zatvorili i poduprli kapije, ne dopustivši mu ulaz; ali je Menajim, kako bi im se osvetio, popalio svu zemlju oko grada, te je naposletku i sam grad nakon opsade silom zauzeo, u kojem je za odmaz- du pobio sav živalj, ne poštediti ni decu u majčinim utrobama i ne propustivši da izvede nijedan čin najgnusnije surovosti i varvarstva, upotrebivši takvu okrutnost protiv vlastitih

sunarodnika kakva ne bi mogla biti oproštena ni da ju je nakon savladavanja primenio protiv tuđinaca. Ali je posle ovoga Menajim nastavio da vlada narednih deset godina na sličan okrutan i nemilosrdan način. No kada je Ful, kralj Asirije, poveo pohod protiv njega, Menajim je izbegao da se s ovim sukobi u otvorenoj bici, nego je Fula ubedio da primi deset hiljada talana – ta srebra i potom napusti zemlju, okončavajući time rat. Ovu je, pak, sumu Menajim sakupio od naroda, naplaćujući pedeset drahmi kao otkupninu za svakog čoveka¹³²; nakon toga je umro i bio sahranjen u Samariji, ostavivši kao naslednika kraljevstva svog sina Fakiju, koji je produžio varvarsko postupanje svog oca i tako vladao svega dve godine, nakon kojih su ga prilikom jedne gozbe pogubili njegovi prijatelji, oslonivši se na izdaju izvesnog Fekaja, inače zapovednika Fakijine konjice i sinu Ramalijinog, koja je za njega i pripremila Fakiji zamku. Ovaj je Fekaj potom vladao dvadeset godina, neprestano se dokazujući kao zlikovac i prekršitelj zakona. U to je vreme veliki pohod protiv Izraelićana po- 408 JUDEJSKE STARINE

veo asirski kralj po imenu Teglat-Felasar, te je tom prilikom pregazio zemlju galadsku i čitavu oblast s druge strane Jordana, pripojivši sebi zemlju koja se naziva Galilejom, zajedno sa Kadesom i Asorom, učinivši od stanovništva zarobljenike i preselivši ih u sopstvenu zemlju. I ovoliko će biti dovoljno pripovedanja o kralju Asirije.

2) Za to je vreme plemenom Judinim u Jerusalimu – čiji je građanin bio preko svoje majke koja se zvala Jerusa – vladao Ozija. Ovome kralju nije nedostajalo nijedne vrline, i bio je pobožnošću duboko posvećen Gospodu a pravičnošću ljudima, i brižljivo se starao o dobrobiti građana (te je sve ono što je trebalo na ovome popraviti i ukrasiti on učinio na veličanstven način). Takođe se pobrinuo za održavanje temelja nadsvođenih hodnika u Hramu, kao i za podizanje urušenih delova zidina, te je i podigao velike kule, takve koje su gotovo neosvojive; pa ako je u njegovom kraljevstvu ijedna vredna stvar dotle bila zanemarena, on se sada o njoj postarao. Takođe je poveo rat protiv Amonićana, te im je posle pobeде nametnuo plaćanje danka od po sto talanata i deset hiljada korija brašna i isto toliko ječma svake godine, i toliko je ojačao svoje kraljevstvo da ga neprijatelji nipošto nisu mogli potceniti, a njegov je narod u njemu srećno prebivao.

3) U to je vreme živio jedan prorok, po imenu Naum, koji je na sledeći način govorio o padu Asiraca i Ninive: „Niniva će biti lokva [nekad] žive vode¹³³, i svi će njeni ljudi biti mučeni i rastrzani i bežaće na sve strane, dok će oni drugi govoriti jedan drugom: zastani, pritaji se, grabi njihovo zlato i srebro, jer neće biti nikog da im želi dobro, jer će radije spasavati živote svoje nego novac; i strašni će ih sukobi obužeti jedne protiv drugih, i tužbalice i gubitak bližnjih, i sve će njihove svađe biti savršeno grozovite. O, šta se to dogodi sa tom jazbinom lavljom i majkom lavicom mladih lavića! Bog ti kaže, Ninivo, da će te nagrditi, i lav više od tebe neće polaziti da poda zakone svetu." I ovaj je prorok pored ovih naveštavao i mnoge druge stvari o Ninivi, koje mislim da nije neophodno da prenosim, te ću ih izostaviti kako njima ne bih zamarao svoje čitaoce; a sve proročeno dogodilo se Ninivi stotinu pedeset godina kasnije. Toliko mislim da će biti dovoljno o ovome.

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO JE POSLE JOTAMOVE SMRTI AHAZ VLADA U MESTO NJEGA, A PROTIV OVOGA SU RAT POVELI RESIN, KRALJ SIRIJE, I FEKAJ, KRALJ IZRAELA; I KAKO JE TEGLAT-FELASAR, KRALJ ASIRIJE, DO- ŠAO U POMOĆ AHAZU I OPUSTOŠIO SIRIJU I PRESELIO DA- MASKIJCE U MEDIJU A DRUGE NARODE DOVEO NA NJIHOVO MESTO

1) Jotam je umro u četrdeset prvoj godini života, od kojih je vladao šesnaest, i sahranjen je u grobnici kraljeva. Nasledio ga je sin Ahaz, koji se pokazao kao među svim kraljevima najlišeniji strahopoštovanja pre-

KNJIGA DEVETA

409

ma Bogu, i kao bezobzirni prekršitelj zakona svoje zemlje. Oponašao je kraljeve Izraela i podizao je oltare po Jerusalimu i na njima nudio žrt- ve idolima, kojima je čak i vlastitog sina prineo kao žrtvu paljenicu, prema običaju Kanaanaca. I drugi njegovi postupci bili su iste vrste. I kako je on nastavljao da vlada u ovakvoj mahnitosti, Resin, kralj Sirije i Damaska, i Fekaj, kralj Izraela, koji su tada bili u prijateljstvu, po- vedoše rat protiv njega; pa kada su ga saterali u Jerusalim, oni stadoše dugo vremena opsađivati grad, ali u tome nisu mnogo napredovali zbog snage njegovih zidina; a kada je kralj Sirije zauzeo grad Elat na Crvenom moru, i pobio njegove stanovnike, on ga je naselio Sirijcima; pa kada je postavio ljudstvo i u drugim utvrđenjima, i savladao Jevreje u njihovom susedstvu, vratio je vojsku u Damask. Ali kada je za ovaj povratak Sirija- ca kući saznao kralj Jerusalima, on pomisli da je dostojan protivnik sa- mom kralju Izraela, te izvede svoju vojsku izvan grada i uđe u bitku pro- tiv Fekajevog ljudstva, u kojoj beše poražen. Ovo se dogodilo stoga što Bog beše gnevan na njega zbog njegovih brojnih i bezgraničnih podlosti. Tako su Izraeliti pobili sto dvadeset hiljada ljudi Jerusalima u jed- nom danu, a njihov vojskovođa, po imenu Amasija, posekao je tom prili- kom kraljevog sina Zahariju, kao i glavnog upravitelja kraljevstva, koji se zvao Asrikam. Takođe je i zarobio Elkana, zapovednika snaga plemena Jude, kao i veliki broj žena i dece plemena Venijaminovog. Pa kada ote- še veliku količinu plena, Izraelićani se vratiše u Samariju.

2) U to vreme u Samariji je živio jedan prorok po imenu Odid. On je presreo vojsku ispred gradskih zidina i glasno se obratio borcima rekavši da nisu zadobili pobedu sopstvenom snagom, već zbog besa Bo- žijeg naspram kralja Ahaza. A potom se požalio što se nisu zadovolji- li uspehom u boju protiv njega, već su bili toliko bezobzirni da zaro- be svoje sopstvene sunarodnike iz plemena Jude i Venijamina, zbog čega ih prekore i posavetova da ove odmah puste kući ne nanoseći im nikak- ve štete jer će u protivnom, ukoliko se ne povinuju takvoj Božijoj želji, biti kažnjeni. Tako se zbog ovog pitanja oko proroka okupi narod Izraela, i dogodi se da jedan čovek, po imenu Verahija, koji beše jedan od najuglednijih u vlasti, ustade, a za njim i drugi, pa reče: „Nećemo dopus- titi da građanima dovedete to roblje u grad, da nas Bog ne bi sve istre- bio; dovoljno smo sami zgrešili protiv Njega, kako nas proroci uvera- vaju, i zbog toga ne smemo sebi dozvoliti vršenje novih zločina." Kada su vojnici čuli ovo, oni dozvoliše građanima da učine kako nalaze da je najbolje. I tako gorepomenuti ljudi preuzeše zarobljenike pa ih pusti- še da odu, ali ne pre no što su se pobrinuli za njih i obezbedili ih namirnicama, te ih uputili prema njihovoj vlastitoj zemlji, ne nanevši im nikakve

štete. Štaviše, četvero ljudi je poslao s njima i vodilo ih sve do Jerihona, koji nije daleko od Jerusalima, nakon čega se ovi vodiči vratili u Samariju.

3) Za to vreme je kralj Ahaz, budući tako potpuno potučen od strane Izraelićana, poslao poruku Teglat-Felasaru, kralju Asirije, i zamolio za njegovu pomoć u ratu protiv Izraelićana, Sirijaca i Damaskijaca, s 410 JUDEJSKE STARINE obećanjem da će mu poslati mnogo novca, a i s porukom je već bio odaslao velike poklone. Tako je ovaj kralj najpre primio Ahazove izaslanike, a potom je i došao ovome u pomoć, te je najpre zaratio protiv Sirijaca i posve opustošio njihovu zemlju, zatim je silom zauzeo i Damask i pogubio njegovog kralja Resina, pa preselio žitelje Damaska u gornju Mediju a na njihovo mesto doveo koloniju Asiraca. Takođe je napao i zemlju Izraelićana i iz nje poveo veliki broj zarobljenika. Dok je on ovako radio, kralj Ahaz je uzeo sve što je od zlata i srebra bilo u kraljevskim riznicama, a zatim i sve što se od skupocenih poklona nalazilo u hramu Božijem, te je sve to poneo sa sobom i došao u Damask, i predao kralju Asirije u skladu sa njihovim dogovorom. Još je priznao da mu duguje zahvalnost za sve što je ovaj učinio za njega, pa se vratio u Jerusalem. Ovaj je kralj, dakle, bio toliko zaslepljen i bezuman u pogledu onoga što je za njega dobro, da čak nije napustio obožavanje sirijskih božanstava ni kada su ga Sirijci potukli, već je produžio sa klanjanjem njihovim idola, kao da će mu oni sledeći put obezbediti pobedu; a kada je ponovo poražen, počeo je obožavati božanstva Asiraca, tako da se činilo da je željan da ukaže počast svakom drugom božanstvu osim svom roditeljskom i jedinom istinitom Bogu, čiji je bes bio jedini uzrok njegovih poraza; štaviše, on je u tolikoj meri produžio sa preziranjem i omlažavanjem Boga Jevreja, da je u potpunosti zatvorio Hram, i zabranio ljudima da tamo nose namenjene žrtve, te je i odneo sve darove koji su bili poklanjani Hramu. I nakon što je izveo sva ova sknavljenja Boga, umro je sa trideset šest godina, od kojih je vladao šesnaest, a za naslednika je ostavio svog sina Jezeekija.

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE, POSLE IZDAJE OSIJE, PREMINUO FEKAJ, I KAKO JE, MALO KASNIJE, JOSEJA POTČINIO SALMANASER; I KAKO JE JEZEKIJAH VLADAU UMESTO AHAZA I KAKVE JE SVE POSTUPKE NADAHNUTE POBOŽNOSTU I PRAVDOM ON ČINIO

1) Negde u isto vreme ubijen je Fekaj, kralj Izraela, nakon izdaje koju je vodio jedan njegov prijatelj, po imenu Osija, koji je potom vladao narednih devet godina kao zao i bezbožan čovek koji se s prezirom odnosio prema bogoštovlju. Tada protiv njega pokrene pohod Salmanasar, kralj asirski, i savlada ga (što je moralo biti zato što kralj Izraela uz sebe nije imao naklonost Božiju), te je porobio Izraelićane i naterao ih da Asircima plaćaju danak. Tokom četvrte godine vladavine Osijine vlast u Jerusalimu je preuzeo Jezeekija, sin Ahazov, čija majka beše Avija, rođena u Jerusalimu. Jezeekija je po prirodi bio dobar, pravičan i pobožan čovek; pa kada je stigao do vlasti smatrao je da ništa ne može biti prečije, neophodnije ili korisnije za njega samog i za njegove podanike, nego da se svi povrate istinskom obožavanju jedinog Boga. Shodno tome, on je na

veliki sabor sazvaio narod, sveštenike i Levite, te im je održao ovakav govor: „Nije vam nepoznato kako ste, zbog grehova mog oca koji je kršio dužnost odavanja verskih počasti Bogu, doživeli velike nesreće, dok vam je njegov primer pomračivao um, terajući vas da obožavate one idole za koje je on pretpostavljao da su božanstva; stoga molim upravo vas koji ste putem žalosnog iskustva saznali koliko je opasno ostajati bezbožno udaljen od Gospoda, da smesta iz sećanja izbacite sve čemu ste se grešno klanjali, i otvorite Hram ovde okupljenim sveštenicima i Levitima, te da ga očistite uobičajenim žrtvama, obnavljajući sve one počasti što su ih od davnina naši preci ukazivali Bogu. Jer ćemo Ga na taj način umi- lostiviti i u Njemu stišati gnev koji prema nama oseća."

2) Nakon što je kralj ovako govorio, sveštenici otvoriše Hram; pa kada dovedoše u red sasude Božije, i osveštaše sve što je bilo nečisto, oni položise uobičajene žrtve na oltar. Kralj takođe posla poruku ši- rom zemlje u kojoj pozva ljude u Jerusalim da proslave praznik beskvas- nog hleba, koji je dugo vremena bio zaboravljen zbog izopačenosti gore- pominjanih kraljeva. On takođe posla poruku i Izraelićanima, i zamo- li ih da odustanu od njihovog tekućeg načina života, te da se vrate dre- vnim obredima i obožavanju Boga Jevreja, jer će im on dopustiti da dođu u Jerusalim da svi zajedno, kao jedno telo, proslave praznik beskvasnog hleba; a to što je poručio bilo je samo u obliku poziva ostavljenog na is- punjenje njihovoj dobroj volji i u njihovu korist, a ne iz poslušnosti nje- mu, već samo ukoliko ih može učiniti srećnim. Ali su Izraelićani na- kon dolaska izaslanika, i nakon što su ovi izložili što su imali od poziva njihovog kralja, bili tako daleko od udovoljenja Osijinoj želji, da ih izvrgoše ruglu i ismejaše kao budalaste; istovremeno izvređaše i proroke koji su im preneli iste molbe, i navestili šta će im se dogodi- ti ukoliko se ne vrate obožavanju Gospoda — jer će ih, naime, naposletku On sve saleteti i satreti. Pa čak im ni onoliko prekršaja ne beše do- voljno, već izmisliše još i veće opakosti od onih koje smo opisali; a ne odustaaše od izopačenosti ni kada ih Bog za kaznu dovede do ropstva pod neprijateljem, već od toga postadoše samo još gori. Pa ipak, beše mno- go i onih iz plemena Manasijinog, Zavulonovog i Isaharovog, koji se po- vinovaše onome što su ih proroci molili, te se vratiše drevnom bogo- štovlju. I svi takvi pohitaše u Jerusalim, k Jezequiju, kako bi tamo mog- li neometano ponovo obožavati Boga Jevreja.

3) A kada su ovi ljudi došli, kralj Jezequija se pope u Hram, zajedno sa svim narodnim starešinama, i za njih prinese na žrtvu sedam bikova i isto toliko ovnova, kao i sedam jaganjaca i jarića. Sam kralj i stare- šine položise ruke preko glava žrtava, i dopustiše sveštenicima da oko njih dovrše čin prinošenja. Tako ovi zaklaše žrtve i sagoreše ih kao žrtve paljenice, dok Leviti stajahu uokolo s muzičkim instrumen- tima pevajući himne Bogu i svirajući na psalterionima, onako kako ih je David naučio; za to vreme se ostatak sveštenika takođe okrenuo muzi- ci, svirajući u trube. A kada se sve ovo dovrši, kralj i okupljeno mno- štvo baciše se ničice na pod, i stadoše se klanjati Bogu. Nakon ovoga je 412 JUDEJSKE STARINE kralj žrtvovao još sedamdeset bikova, stotinu ovnova i dve stotine ja- gnjadi. Takođe je dopustio i da narod prinese žrtve i potom se prepus- ti svetkovanju, sve u svemu šest stotina volova i tri hiljade grla druge stoke; a sveštenici su sve žrtve izveli prema zakonu. Kralj je bio toli- ko zadovoljan učinjenim, da se pridružio narodu u gozbi i zahvaljivanju Bogu. Pa kako je došao i praznik beskvasnog hleba, nakon što prinese one žrtve koje se zovu žrtvama Izlaska, oni produžiše sa

žrtvovanji- ma i sedam narednih dana. Sam kralj je udelio narodu, pored onoga što je svako ponaosob za sebe žrtvovao, još dve hiljade bikova i sedam hiljada grla druge stoke, a isto su učinile i narodne starešine, jer ovi dadoše svojih hiljadu bikova i hiljadu četrdeset grla druge stoke. Nikada od da- na Solomona ovaj praznik nije bio tako valjano i pomno sproveden, te be- še kao da se prvi put održava sa takvom raskoši i veličanstvenošću. A kada se praznik završi, ljudi pođoše u unutrašnjost zemlje i stadoše je očišćavati, zajedno sa Jerusolimom, od svake pogani zaostale iza idola. Kralj takođe izda naređenje da se o njegovom trošku i prema zakonu mo- raju nuditi svakodnevna žrtvovanja Bogu; te naloži da se deseci i prvi plodovi prinosa celog naroda moraju davati sveštenicima i Levitima, kako bi ovi mogli neprestano obavljati bogoslužjenja, i nikada više ne bi bili otpađeni od obožavanja Gospoda. Shodno tome, narod je donosio sve vrste plodova sveštenicima i Levitima, a kralj je napravio posebne ambare i spremnice za ove plodove, iz kojih ih je raspodeljivao svakom svešteniku i Levitu, i njihovim ženama i deci – i tako su se vratili starom obliku bogoštovlja. Nakon što je kralj na opisani način uredio ove stvari, poveo je rat protiv Filistinaca i porazio ih, zaposevši sve njihove gradove, od Gaze do Gata. Ali mu je kralj Asirije poslao poruku u kojoj je zapretio da će pregaziti sve oblasti nad kojima je Jezeekija vla- dao, ukoliko ne bude plaćao danak koji je dotle uredno isplaćivao njegov otac. Jezeekije se, međutim, nije obazirao na ove pretnje, već se oslonio na svoju pobožnu predanost Gospodu, kao i na proroka Isaiju preko kojeg je ispitivao i podrobno saznavao sve buduće događaje. I ovoliko će zasad biti dovoljno o kralju Jezeekiju.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE SALMANASAR SILOM ZAUZEO SAMARIJU I PRESELIO DESET PLEMENA U MEDIJU A NA NJIHOVO MESTO I ZEMLJU DO- VEO NAROD HUĆANA

1) Kada je Salmanasaru, kralju Asirije, rečeno da je Osija, kralj Izra- ela, tajno poslao poruku Sou, kralju Egipta, u kojoj je od ovoga tražio po- moć u borbi protiv Asiraca, bio je veoma besan, i poveo je vojsku u pohod protiv Samarije, u sedmoj godini vladavine Osijine; ali budući da mu kralj nije dopustio ulazak u grad¹³⁴, on je oko Samarije postavio opsadu koja je trajala tri godine, sve dok je naposljetku silom nije osvojio deve-

KNJIGA DEVETA

413

te godine vlasti Osijine, i sedme godine vladavine Jezeekijine, kralja Je- rusalima, te je tako u potpunosti zatro svako samovlašće Izraelićana, a zatim čitav njihov narod preselio u Mediju i Persiju, uhvativši pri tom živog Osiju. A nakon što je prognao i raselio ovaj narod izvan nji- hove vlastite zemlje, u Samariju i u nekadašnju zemlju Izraelićana doveo je narode iz mesta zvanog Huta (a još uvek postoji reka pod tim imenom u Persiji). Tako su deset plemena Izraelićana raseljeni iz Judeje devet stotina četrdeset sedme godine nakon izlaska njihovih predaka iz Egip- ta i zaposedanja te zemlje, odnosno nakon osam stotina godina pošto je Jošua bio njihov vođa, i, kao što sam ranije rekao, dve stotine četrde- set godina, sedam meseci i sedam dana nakon što su se pobunili protiv Rofoama, unuka Davidovog i predali kraljevstvo Jerovoamu. I tako je, da- kle, zaključena sudbina Izraelićana koji

su neprestano kršili zakone, i nisu se osvrtni na reči proroka, koji su naveštavali kakva će ih pro- past zadesiti ukoliko ne budu odustali od svojih izopačenih dela. Ono što je na početku udahnuo život ovim zločinima protiv Boga bila je pobuna dignuta protiv Rofoama, unuka Davidovog, kada su oni postavili njegovog slugu Jeroboama za svog kralja, ta kada su, grešeći protiv Boga i odajući se oponašanju rđavih uzora, od Njega učinili svog neprijatelja, dok je Jeroboam podvrgnut kazni koju je opravdano zaslužio.

2) Potom je kralj Asirije izveo silovitu najezdu na čitavu Siriju i Fenikiju. Ime ovog kralja takođe je zapisano i u arhivama Tira, jer je on izveo pohod i protiv tog grada dok je njime vladao Elulej; ovo potvrđuje i Menandar, koji nam je, dok je pisao svoju *Hronologiju*, i prevodio arhi- ve Tira na grčki jezik, ostavio sledeću priповest: „Onaj kome je ime bi- lo Elulej vladao je trideset šest godina; ovaj je kralj zbog pobune Sićana morao ploviti do njih i ponovo ih naterati na poslušnost. Protiv nje- ga je kralj Asirije poslao vojsku i divlje pregazio čitavu Fenikiju, ali je uskoro sa svima utanačio mir, i vratio se nazad; ali su se Sidon, As i Palsetirus pobunili, kao i mnogi drugi gradovi koji su se oslobodili vlasti kralja Asirije. Pa kada mu se i Tirci nisu hteli potčiniti, kralj se vratio i ponovo ih napao, imajući sa sobom i šezdeset brodova i osam stotina veslača, kojima su ga snabdeli Feničani; a nakon što su im se Tirci suprotstavili sa dvanaest brodova kojima su rasturili neprija- teljsku flotu, uhvatili su pet stotina zarobljenika, zbog čega je porastao ugled svih stanovnika Tira; ali se kralj Asirije ponovo vratio i posta- vio stražu nad njihovim rekama i akvaduktima, čime je Tir odsekao od snabdevanja vodom. Ovakvo stanje produžilo se pet godina, i Tirci još uvek izdržavaju opsadu i piju vodu iz bunara koje kopaju." Ovo je, dakle, ostalo zapisano u arhivama Tira povodom Salmanasara, kralja Asirije.

3) U to su vreme Hućani koji su doseljeni u Samariju (jer je to ime kojim su nazivani u to vreme, stoga što su dovedeni iz zemlje zvane Hut, koja se nalazi u Persiji, u kojoj postoji i reka sa istim imenom), svaki ponaosob, već prema pripadnosti narodima kojih je bilo pet na broju, do- neli svoje vlastite bogove u Samariju, te su njihovim obožavanjem, na na- čin koji je bio uobičajen u njihovim vlastitim zemljama, izazvali Sve- 414 JUDEJSKE STARINE mogućeg Boga na bes i veliko nezadovoljstvo, zbog čega je na njih poslao zarazu kojom su nemilice uništavani. Pa kako nisu mogli pronaći leka svojim jadima, oni su uz pomoć proročanstva poučeni da moraju obožava- ti Svemogućeg Gospoda, jer je to bio jedini put do njihovog izbavljenja. Ta- ko su poslali izaslanike kralju Asirije, zatraživši od njega da im po- šalje neke od sveštenika Izraelićana koje je držao zarobljene. A kada ih je ovaj poslao, i nakon što su sveštenici poučili doseljeni narod zako- nima i verskom bogoštovlju, oni počеше služiti Bogu na način pun po- štovanja, usled čega se zaraza odmah prekide. A oni zaista i produžiše sa upražnjavanjem istih običaja do dana današnjeg, te ih Jevreji na svom jeziku prozvaše Hućanima, ali ih Grci zovu Samarićanima. A kada bi ovi videli da Jevreji napreduju, oni bi se pravili kao da su se i sami prome- nili, te su sve činili da se zbliže s Jevrejima i počeli bi ih nazivati rođacima, tvrdeći kako su oni proishodili od Josifa, te da na taj način imaju izvorno jedinstvo s Jevrejima; ali kada bi videli kako Jevreji bi- vaju uniženi i padaju u sve gore okolnosti, ovi doseljenici govorili bi kako im oni ni na koji način nisu srodnici, te da Jevreji nemaju prava da očekuju nikakvu ljubaznost niti znake srodstva od njih, već bi izjavljiva- li kako su oni, Hućani, samo

gosti koji su došli iz drugih zemalja. Ali ćemo o ovome imati pogodniju priliku da kasnije govorimo.

KNJIGA DESETA

obuhvata period od sto osamdeset dve i po todine

OD ZAROBLJAVANJA DESET PLEMENA DO PRVE GODINE SIRUSA POGLAVLJE PRVO

KAKO JE SENAHIRIM POVEO POHOD PROTIV JEZEKIJE; KAKO JE RAVSAK ZAPRETIO JEZEKIJU KADA JE SENAHIRIM POŠAO U RAT PROTIV EGIPĆANA I KAKO GA JE PROROK ISAIJA HRABRIO; KA- KO JE SENAHIRIM PRETRPEO NEUSPEH U EGIPTU I VRATIO SE U JERUSALIM TE SE, NAŠAVŠI SVOJU VOJSKU UNIŠTENU, VRA- TIO KUĆI, I ŠTA GA JE MALO KASNIJE ZADESILO

1) Četrnaeste godine vladavine Jezequije, kralja dvaju plemena, dogo- dilo se da je Senahirim, kralj Asirije, sa velikom vojskom pošao u po- hod protiv njega, i silom zauzeo sve gradove Jude i Venijamina; a kada je bio spreman da povede vojsku na Jerusalem, Jezequija ga je preduhitrio i poslao mu izaslanike, obećavši da će mu se pokoriti i plaćati koji god danak da mu ovaj odredi. Čuvši tu ponudu, Senahirim je rešio da ne pro- duži sa daljim ratovanjem, već da prihvati Jezequijin predlog, te ukoli- ko bude mogao da dobija tri stotine talanata srebra i trideset talanata zlata, on obeća da će otići na prijateljski način, obećavši izaslanici- ma da neće načiniti više nikakve štete Jezequiji, i da će otići kao što je i došao. Tako se Jezequija potčini, i isprazni svoje riznice, te posla novac, pretpostavljajući da će nadalje biti oslobođen neprijatelja i ne- daća koje od ovoga doticahu kraljevstvu. Ali asirski kralj uze novac i ne obazre se na ono što je obećao, već, otišavši sam u rat protiv Egipćana, ostavi svog najvišeg zapovednika Ravsa i još dvojicu uglednih za- povednika sa velikim snagama da pođu i razore Jerusalem. Imena preos- tale dvojice zapovednika bila su Tartan i Ravsaris.

2) Čim su ovi pristigli pod zidine Jerusalema, oni podigoše logor i poslaše glasnike Jezequiji, zatraživši da govore s njim; ali on sam se ne usudi da izađe k njima, već posla trojicu svojih najprisnijih prijatelja; njihova imena behu Eljakim, koji beše nadzornik poslova kraljevstva, zatim Somna, Jezequijev pisar, i Joah letpisac. Tako ovi ljudi iziđoše i stadoše pred zapovednike asirske vojske; a kada ih Ravsak vide, on im naloži da pođu i poruče Jezequiji sledeće: da Senahirim¹³⁵, veliki kralj, želi da zna na koga se on to oslanja i u koga pouzdava, otpadajući se od svog gospodara, ne slušajući ga niti dopuštajući njegovoj vojsci da uđe u grad? Da li u Egipćane, i u nadu da će oni potući asirsku vojsku? U tom slučaju treba da zna da se on, ukoliko je to ono što očekuje, pokazuje kao budalast čovek i nalik onome koji se oslanja na slomljenu trsku, jer ta- kav ne samo da će pasti, već će još i probosti svoju ruku i pozlediti se. On mora, međutim, znati da je asirski kralj poveo ovaj pohod protiv njega po volji Boga koji mu je darovao svoju naklonost, kako bi mogao pregaziti kraljevstvo Izraela, te će na isti način uništiti sve one koji odbijaju da budu njegovi podanici. Kada Ravsak dovrši ovaj govor na hebrejskom jeziku, kojem beše vičan, Eljakim se uplaši da jevrejski narod koji ga 418 JUDEJSKE STARINE

je slušao ne ostane odviše uznemiren; te zato zatraži da može govori- ti na sirijskom jeziku. Ali zapovednik, shvativši zbog čega je upućen taj zahtev, i primećujući strah u kojem se njegov sagovornik nalazi, od- govori još glasnijim i zvonkijim glasom, ali ponovo na hebrejskom je- ziku, te reče da „budući da su svi čuli kraljeve zapovesti, oni se mogu i posavetovati o onom što je za njihovo dobro te nam se slobodno predati; jer je jasno da i ti i tvoj kralj s uzaludnim nadama odvrćate ljude od po- koravanja, podstičući ih tako da se odupiru; ali ukoliko ste vi zaista hrabri, i mislite da oterate našu vojsku, ja sam spreman da vam predam dve hiljade od ovih konja koje vodim sa sobom, ukoliko vi možete posla- ti jednako toliko jahača za njih, i pokazati vašu snagu; ali, naravno, ono što nemate vi i ne možete obezbediti. Zašto onda oklevate da se predate nadmoćnoj sili, koja vas može osvojiti i bez vašeg odobrenja? Jer će bi- ti bezbednije za vas da se dobrovoljno predate, stoga što će nasilno po- robljavanje, nakon što budete poraženi, biti mnogo opasnije i samo vam doneti dalje nesreće."

3) Kada su narod i glasnici čuli šta je rekao asirski zapovednik, oni preneše to Jezeckiji, koji odmah skide svoji kraljevsku odeću, te se odenu u kostret i odade žalosti, polegavši na tle ničice, prema obi- čajima svoje zemlje, i poče preklinjati Boga za pomoć, sada kada više ni- su imali druge nade niti olakšanja. Takođe posla neke svoje prijatelje i sveštenike proroku Isaiji, zatraživši od njega da se moli Bogu i ponu- di žrtve za njihovo zajedničko izbavljenje, te da preklinje Boga da osuje- ti očekivanja njihovih neprijatelja i sažali se na Njegov narod. Pa ka- da prorok učini sve kako mu je traženo, do njega stiže proročanstvo Bo- žije, kojim se ohrabrivao i kralj i ljudstvo oko njega; jer Isaija prore- će da će njihovi neprijatelji biti poraženi bez borbe, te da će otići na sramotan način, nipošto s takvom ohološću kakvu sada pokazuju, jer će se Bog pobrinuti da budu uništeni. On takođe navesti da će Senahirim, kralj Asirije, propasti u svom pokušaju protiv Egipta, te da će po po- vratku svome domu postradati od mača.

4) Otprilike u isto vreme takođe je i kralj Asirije napisao pismo Je- zekiju u kojem je naveo da je ovaj budalast čovek jer misli da će moći da iz- begne da bude njegov sluga, budući da je on već sebi potčinio tolike mno- ge i velike narode; još mu je zatim zapretio da će ga po zauzeću sasvim satreti ukoliko odmah ne bude otvorio kapije i svojevoljno primio nje- govu vojsku u Jerusalim. Ali kada je Jezeckije pročitao poruku, on je, uz- dajući se u Boga, prezrivo odbaci, pa je savi i položi u Hram. Pa kako se i dalje obraćao Bogu za opstanak grada i očuvanje naroda, prorok Isa- ija reče da je Bog čuo molitvu, te kaza da ga ovog puta kralj Asirije¹³⁶ neće opsaditi i da isto tako može biti siguran da ga ni u budućnosti ovaj više neće uznemiravati, i da ljudi mogu da u miru i bez straha nastave sa ratarstvom i drugim poslovima. Shodno tome, posle nedugog vremena kralj Asirije se, nakon neuspeha u verolomnim nakanama protiv Egipća- na, vratio kući ne ostvarivši svoje namere, a što se dogodilo pod sle- dećim okolnostima. On je, naime, proveo mnogo vremena u opsadi Pelu-

zijuma; a kada su nasipi što ih je podigao iznad zidova grada dostig- li veliku visinu, i kada je već bio spreman da učini trenutni napad na njih, čuo je da Tirhak, kralj Egipta, dolazi i dovodi velike snage u pomoć Egipćanima, rešen da nastupa pravo kroz pustinju i tako neposredno udari na Asirce; od ovih se vesti Senahirim veoma uznemirio, te je, ka- ko sam ranije rekao, napustio Peluzijum, i vratio se bez

ikakvog uspeha. A povodom Senahirima Herodot takođe kaže, u drugoj knjizi svoje *Isto-rije*, kako je „kralj pošao protiv egipatskog kralja, koji je bio sveštenik Vulkana; pa je opседаo Peluzijum, ali je obustavio opsadu pod sledećim okolnostima: ovaj se egipatski sveštenik molio Bogu, i Bog je čuo njego- vu molitvu, i poslao osudu na kralja Arabije." Ali ovde je Herodot pogre- šio, kada ovog kralja nije nazvao kraljem Asirije, već Arabije; jer je re- kao da „je mnoštvo miševa jedne noći izgrizlo u komade lukove i osta- tak oklopa Asiraca, pa je to bilo razlog zašto je kralj, kada mu više nije ostalo lukova, povukao svoju vojsku od Peluzijuma." Herodot nam zaista iznosi ovakvu pripovest; štaviše, i Verosus, koji je pisao o poslovima Haldeje, takođe pominje kralja Senahirima, kao i to da je on vladao nad Asircima, i vodio pohode protiv čitave Azije i Egipta, te kaže ovako:

5) „Kada se Senahirim vratio iz egipatskog rata u Jerusalim, zatekao je svoju vojsku pod zapovednikom Ravsakom ugroženu zarazom, jer je Bog poslao kužnu bolest na njegovo ljudstvo; i već prve noći opsade umrlo je stotinu osamdeset pet hiljada vojnika, zajedno sa starešinama i viso- kim zapovednicima. Kralj je bio užasnut stravičnom propašću koju je uzrokovala ovakva pošast; i budući u velikoj brizi za čitavu svoju vojs- ku, on pobeže sa ostatkom svojih snaga u vlastito kraljevstvo, u grad Ni- nivu. A kada je kratko vreme tamo proboravio, izdadoše ga njegovi sta- riji sinovi¹³⁷ Adrameleh i Seraser, te ga svojeručno ubiše u njegovom sopstvenom hramu koji se nazivao Araske. Građani Ninive su, međutim, ovu dvojicu ocebica proterali iz grada, te su otišli u Jermeniju, dok je vlast od Senahirima preuzeo Esaradon." I ovo je zaključak asirskog po- hoda protiv naroda Jerusalima.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SE JEZEKIJAH RAZBOLEO I BIO SPREMAN DA UMRE; I KAKO MU JE
BOG OBEĆAO PETNAEST GODINA DUŽI ŽIVOT [I ISPU- NIO TO OBEĆANJE],
VRATIVŠI KAO ZNAMEN SENKU STVORENU SUNCEM ZA DESET
STUPNJEVA

1) Tako je kralj Jezekija na čudesan način izbaavljen iz užasnih okol- nosti u kojima se nalazio, te je Bogu ponudio žrtve zahvalnice, jer za- ista ništa drugo do božanska promisao nije bilo to što je uništi- lo većinu njegovih neprijatelja a ostatak učinilo tako prestrašenim da će doživeti istu sudbinu da su morali napustiti Jerusalim. Ipak, dok on beše tako revnistan i željan da oda dužno poštovanje Bogu, dogo- 420 JUDEJSKE STARINE
di se da padne u ozbiljnu bolest, toliko da svi lekari očajavahu nad njim i izgubiše veru u ozdravljenje, baš kao i njegovi prijatelji; pored same ove bolesti, postojale su i veoma žalosne okolnosti koje su rastrojavale kralja, a to beše razmišljanje kako iza sebe nije ostavio dece a bio je na pragu smrti, ostavljajući svoj dom i vlast bez naslednika od njegovog vla- stitog tela; tako je bivao uznemiren ovakvim pomislima, te je žalio se- be i molio Boga da mu još neko vreme produži bitisanje, i da ne dozvoli da napusti ovaj život pre no što postane otac. Bog se pokazao milosrd- nim prema njemu, te je prihvatio njegovu molitvu, stoga što očaj u koji ga je dovodila pomisao na smrt nije poticao od toga što će uskoro napusti- ti pogodnosti što ih je uživao u svom kraljevstvu, niti je Jezekija mo- lio da mu se

omogućiti duži život zbog njega samog, već kako bi mogao imati sinove koji bi posle njega mogli primiti vlast. I tako je Bog poslao proroka Isaiju i zapovedio mu da obavesti Jezequiju da će u roku od tri dana ozdraviti, te da će poživeti još petnaest godina, tokom kojih će takođe i dobiti decu. Međutim, u to što je prorok rekao a Bog mu zapovedio da prenese, Jezequija je teško mogao poverovati, jednako zbog bolesti pod kojom se nalazio, a koja je bila veoma teška, ali i zbog zapanjujuće prirode onoga što mu je rečeno; stoga je on pozeleo da mu Isaija pokaže nekakav znamen ili čudo, kako bi mogao poverovati u to što mu je kazao, i bio svestan da to potiče od Boga; jer u stvari koje se nalaze izvan očekivanja, i koje su veće od naših nadanja, može se verovati samo preko dela slične prirode. A kada ga Isaija upita kakav bi to znak želeo da mu bude pokazan, kralj zatraži da učini da Sunčeva senka, koja je već sišla deset stepenika [ili stupnjeva] u njegovu kuću, bude ponovo vraćena na isto mesto¹³⁸, i učini se kakva je i pre bila. A kada se prorok pomolio Bogu da ukaže ovaj znamen kralju, ovaj zaista i vide ono što je želeo, i potom bese oslobođen bolesti, pa se odmah, potresen, pope u Hram, i tamo se počeo s najdubljim poštovanjem klanjati Bogu i zavetovati mu se.

2) U ovo se vreme dogodilo da je vlast Asiraca bila oborena od strane Medijaca, ali ću ove stvari obraditi kasnije. U međuvremenu je kralj Vavilona, po imenu Valadan, poslao izaslanike s poklonima Jezequiji, zatraživši da bude njegov saveznik i prijatelj. Tako je Jezequije primio ove izaslanike ljubazno i napravio gozbu u njihovu čast, te im je pokazao svoje riznice i oružje, kao i drugo bogatstvo koje je posedovao, ponajviše u zlatu i dragom kamenju, i dao im da ponesu poklone Valadanu, poslavši ih natrag u Vavilon. Na ovo je prorok Isaija došao k njemu i upitao ga odakle su dospeli ovi izaslanici, na šta je Jezequija odgovorio da su poslani od vavilonskog kralja, a da im je on pokazao sve što poseduje, da bi pogledom na bogatstva i spremu oni mogli naslutiti o izobilju u kojem se nalazi kralj Jerusalima, i o tome mogli obavestiti svog kralja. Ali mu prorok prigovori, rekavši: „Dakle, treba da znaš, da će posle nedugog vremena sve tvoje blago biti odneseno u Vavilon a tvoje će potomstvo tamo biti učinjeno evnusima, izgubivši svoju muškost i služeći vavilonskom kralju; jer je Bog prerekao da će se te stvari dogoditi.“ Na ove se reči Jezequija rastuži, i odgovori da u njemu samom nema

volje da takva propast zadesi njegov narod; pa iako nije moguće izmeniti ono što je Bog odredio, on se počeo moliti da potraje mir, bar dotle dok on bude živeo. Verosus takođe pominje ovog Valadana, kralja Vavilona. A što se tiče ovog proroka Isaije, on je po priznanju svih ljudi bio božanski i prekrasan čovek u kazivanju istine; a zbog uverenosti da nika- da nije preneo ništa što je bilo pogrešno, on je zapisao sva svoja proročanstva i ostavio ih iza sebe sabrane u knjizi, kako bi se njihovo ispunjenje moglo prosuditi iz budućih događaja; a takođe nije ovaj prorok to činio sam, već su i drugi, njih dvanaestorica na broju, učinili isto. I šta god se dogodio s nama, bilo to dobro ili loše, dogodilo se prema njihovim proročanstvima; ali o svakom od njih govorićemo kasnije.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE MANASIJA VLADA O POSLE JEZEKIJA; I KAKO SE ZA VRE- ME
BORAVKA U ZAROBLJENIŠTVU ON VRATIO BOGU I POVRATIO SVOJE
KRALJEVSTVO I OSTAVIO GA SVOM SINU AMONU

1) Nakon što je kralj Jezeckija proživio i gorepomenuto poklonjeno vreme, provevši ga pri tom u potpunom miru, on preminu, navršivši pedeset četiri godine života, od kojih je vladao dvadeset devet. Ali kada je njegov sin Manasija, čija se majka zvala Esviva, i bila iz samog Jerusa- lima, preuzeo kraljevstvo, on se otpadio od vladanja svog oca i predao se potpuno suprotnom načinu života, te se u svojim postupcima pokazao u svakom pogledu krajnje izopačen, ne propuštajući nijednu mogućnost da otkrije svoju bezbožnost, spremno oponašajući prekršaje Izraelićana, zbog čijeg su življenja protivnog volji Božijoj ovi bili uništeni; on je, naime, bio tako drzak da oskrnavi hram Božiji, kao i grad i celu zemlju, budući da je, polazeći od preziranja Boga, varvarski pobio sve pravične ljude koji su postojali među Jevrejima; nije štedeo ni proroke, budući da bi svakog danaubijao neke od njih, sve dok Jerusalem nije bio preplavljen njihovom krvlju. Bog se razbesneo nad ovakvim postupanjem, te je poslao proroke kralju i narodu, preko kojih je zapretio da će ih snaći ista ona propast koja je već zadesila njihovu braću Izraelićane zbog sličnog vređanja Boga. Ali ljudi nisu verovali rečima proroka, čijim su uvažavanjem mogli pobrati korist i izbeći takva stradanja; pa ipak će oni uskoro zbilja saznati koliko su reči proroka bile istinite.

2) Kako su oni ostajali pri istom načinu življenja, Bog podignu u rat protiv njih kralja Vavilona i Haldeje, koji posla vojsku na Judeju, i čitava je opustoši, a uz pomoć izdajnika njegovi ljudi uhvatiše i Manasiju, te kralj naredi da ovoga dovedu kako bi mu mogao dosuditi kaznu kakva mu se svidi. Ali kada je Manasija uvideo u kakvim se bednim okolnosti- ma našao, procenjujući da je upravo on uzrok svekoličke nesreće, on stade preklinjati Boga da učini njegove neprijatelje čovečnim i milosrdnim. A Bog je zaista čuo ovu molitvu, te ga i udostojio onoga za šta je mo-

422 JUDEJSKE STARINE

lio. Tako je kralj Vavilona pustio Manasiju na slobodu, i ovaj je izbegao opasnosti u kojoj se našao; a kada se vratio u Jerusalem, on se počeo truditi, koliko je to bilo moguće, da izbaci iz sećanja svoje prethodne grehe protiv Boga, za koje se sada pokajao, te da se preda veoma pobožnom životu. On ponovo osveti Hram, i očisti grad, te se celi ostatak svojih dana nije posvećivao ničem drugom do traganju za načinima na koje bi uzvratio Bogu za svoje oslobođenje, i sačuvao Njegovu naklonost tokom čitavog preostalog života. Takođe je upućivao i narod da čini isto, jer je u veoma skorom iskustvu imao propast do koje je dospao vladajući se suprotno. Pored toga, ponovo je izgradio oltar i počeo nuditi zakonite žrtve, onakve kakve je Mojsije zapovedio. Pa kada je tako na pravi način vaspostavio sve što se ticalo istinskog bogoštovanja, pobrinuo se za bezbednost Jerusalima; ne samo da je sa velikom marljivošću popravio stare gradske zidine, već je i dodao novi zid starome. Takođe je i podigao veoma visoke kule, i ojačao u svakom pogledu, pa i u opskrbi namirnicama koje su im nedostajale, mesta ispred grada u kojima se nalazila vojna posada. I zaista, nakon što je promenio svoj negdašnji način življenja, on je ubuduće tako vodio život da je od časa povratka iskreno pobožnosti bio od svih smatran kao srećan čovek, i kao uzor za oponašanje. Kada je tako proživio šezdeset sedam godina, napusti je ovaj svet u kojem je vladao pedeset pet

godina, i bio sahranjen u sopstvenom vrtu; a kraljevstvo je prešlo njegovom sinu Amonu, čija se majka zvala Mesule- meta, iz grada Joteve.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE AMON VLADAU UMESTO MANASIJE, A POSLE NJEGA JO- SIJA, KOJI JE BIO JEDNAKO PRAVIČAN I POBOŽAN; TAKOĐE I O PROROČICI OLDI

1) Amon je, međutim, oponašao ona dela svog oca što ih je ovaj oho- lo izvodio u svojoj mladosti; zbog toga je protiv njega stvorena zavera od strane njegovih vlastitih slugu, te ga ovi i ubiše u njegovoj kući, ka- da je imao dvadeset pet godina, od kojih je vladao dve. Ali je narod ipak kaznio te ljude koji su ubili Amona, sahranivši ga potom uz njegovog oca i predavši kraljevstvo njegovom sinu Josiji, koji je imao svega osam go- dina. Njegova majka je poticala iz grada Voskata, a ime joj je bila Jedida. Josija je bio čovek najodličnije naravi i prirodno obdaren vrlinama, i sledio je postupke kralja Davida kao uzor i zakon po kojem je upravljao svoje ponašanje tokom čitavog života. Već sa dvanaest godina je dao do- kaz svog istinskog verskog i pravedničkog ponašanja; jer je priveo lju- de trezvenom načinu življenja, moleći ih da napuste predstave koje su imali o svojim idolima, stoga što ovi i nisu nikakvi bogovi, te da se predaju obožavanju jedinog istinitog Gospoda. I ponavljajući bogougod- ne postupke svojih predaka, on je smotreno ispravio sve ono što su ovi

KNJIGA DESETA

423

loše učinili, kao da je mnogo stariji no što jeste, i kao neko ko je u iz- obilju kadar da razumeva ono što je dolično uraditi; a ono što je nala- zio da su preci dobro učinili, on je zdušno primenjivao, i to širom cele zemlje, i trudio se da isto oponaša. Ovako je postupao sledeći mud- rost i visprenost svoje sopstvene prirode, i usaglašavajući se sa save- tom i uputstvima starijih; jer je upravo zahvaljujući čvrstom držanju onoga što je zakonito, kao i verničkom odnosu prema obožavanju Gospo- da, njegova vladavina bila tako uspešna. A ovaj se uspeh i događao stoga što se prekršaji prethodnih kraljeva više nisu mogli uočiti, jer su s njime kao kraljem sasvim iščezli; jer je Josija prolazio celim gradom, a zatim i celom zemljom, i sekao gajeve koji behu posvećeni tuđim božan- stvima, i rušio njihove oltare. Pa ako je postojao i jedan dar što su ga ovima posvetili njegovi preci, on ih je proglašavao sramotnim i oba- rao ih. Na ovaj je način vraćao ljude ispravnom sagledavanju, i veličanju Boga. Takođe je uredno obavljao uobičajena žrtvovanja i na oltaru pri- nosio žrtve paljenice. Štaviše, naimenovao je sudove i nadglednike, koji su mogli pratiti sve ono što svakom posebno pripada, te su se tako uvek i iznad svega morali ravnati prema pravdi, koju su sprovodili na isti onaj način na koji su brinuli o vlastitoj duši. Osim toga, poslao je glasnike širom zemlje, i od onih koji bi bili voljni tražio da done- su zlato i srebro za obnovu Hrama, i to svakom prema njegovim vlastitim sklonostima i mogućnostima. A kada je novac donet, on je postavio Ma- saju za upravnika grada, Safana za pisara i Joava za letopisca, dok je pr- vosveštenik postao Helkija, koji je ujedno bio staratelj nad poslovima Hrama i nad svim onim porezima koji su ovome pripadali. A ovaj nije ni najmanje oklevao, niti je dopustio da posao i najmanje trpi, već je pri- premio arhitekta i sve ono što je

neophodno za takve popravke, i pri-
nuo na rad. Tako je Hram obnovljen na
najbolji način, i postao javnim do-
kazom kraljeve pobožnosti.

2) Osamnaeste godine svoje vladavine on je prvosvešteniku Helkiji naredio da od viška novca kupi pehare, tanjire i bočice za prisluživanje u Hramu, te da pored toga bude uzeto svekoliko zlato i srebro koje se nalazi u riznici i od njega takođe naprave pehari i slični sasudi. Ali dok je prvosveštenik iznosio zlato, naišao je na svete knjige Mojsijeve koje su bile položene u Hramu, pa nakon što ih je izneo on ih pre-
dade pisaru Safanu koji, pročitavši ih, otide do kralja i obavesti ga da je dovršeno sve što je naredio da bude učinjeno. Istom je prilikom, međutim, i ponovo pročitao knjige, no ovog puta pred kraljem koji, slušajući ih s rastućom potresenošću, naposljetku počeo derati svoje haljine, pa pozva prvosveštenika Helkiju, uz pisara Safana još i neke druge svoje najznačajnije prijatelje, te ih sve poslao proročici Oldi, ženi Salumovoj (koji je, inače, bio čovek velikog dostojanstva i poticao iz ugledne porodice) sa željom da joj prenesu molbu da umilostivi Boga i uz-
nastoji da ga učini naklonjenim prema njima; naime, kralj je prepoznao opravdani razlog za strah da će, zbog kršenja Mojsijevih zakona od strane njihovih predaka, njegov naraštaj biti u opasnosti od opšteg robo- 424

JUDEJSKE STARINE

vanja i proterivanja iz sopstvene zemlje, pri čemu će im nedostajati baš svega što im je za život neophodno, te da će na taj način bedno okončati svoje dane. Kada je proročica čula ovakve reči od glasnika što ih je k njoj poslao Josija, ona im naloži da se vrate kralju i kažu mu da je Bog već doneo odluku o njima, prema kojoj će uništiti narod i isterati ga iz njegove zemlje, i na taj ih način lišiti sve sreće koju trenutno uživaju; a to je odluka koju više niko od njih i nikakvim molitvama ne može izmeniti, budući da je ustanovljena njihovim kršenjem zakona i odbijanjem pokajanja tako dugo vremena tokom kojeg su ih proroci preklinjali da se poprave, naveštavajući im kakva će kazna proisteci iz njihovih bezbožnih postupaka. Tu će pretnju Bog sada neumoljivo izvršiti nad njima, kako bi se mogli uveriti da je On istinski Bog, i da ih nije izneverio ni u čemu od onoga što je objavio preko svojih proroka; pa ipak, budući da je Josija pravedan čovek, Bog će trenutno odložiti ovu propast, ali će nakon njegove smrti poslati na narod sve one patnje koje im je namenio.

3) Tako se ovi glasnici vratiše i preneše kralju ono što je Olda prorokovala; na to on posvuda razasla ljude sa naredbom da se svi sveštenici i Leviti okupe u Jerusalimu, bez obzira na starost. A kada se ovi sakupiše, on ime pre svega pročita svete knjige, nakon čega se uspravi usred naroda, i pod zakletvom ih obaveza da s njim kao vladarom naprave sporazum prema kojem će se držati zakona Mojsijevih i revnosno poslušati Boga. Svi okupljeni odmah dadoše svoj pristanak, i prihvatiše sve ono što im je kralj preporučio. Tako odmah prinese žrtve na najispravniji način, moleći Boga da bude blag i milostiv prema njima. Kralj je nadalje zapovedio prvosvešteniku da odmah bude izbačen bilo koji sud posvećen idolima ili tuđim božanstvima, ukoliko je takav u Hramu ostao. Pa kada se nakupi veliki broj takvih sasuda, on ih sažegne i rasu pepeo, te pobi sve one sveštenike tih idola koji nisu pripadali potomstvu Aronovom.

4) Nakon što je tako uradio u Jerusalimu, on pođe po zemlji i do kraja razori sve one građevine što ih je podizao kralj Jerovoam u čast tuđim božanstvima, a takođe i spalio kosti lažnih proroka na onom oltaru što ga je Jerovoam prvog

podigao, u vreme kada je prorok Jadon došao k Jero- voamu, dok je ovaj prinosio žrtve, i pred celim narodom prorokovao šta će se dogoditi, to jest da će jedan čovek iz porodice Davidove, po imenu Josija, uraditi upravo ono što smo ovde pomenuli. I tako se dogodilo da su se ta predviđanja obistinila posle tri stotine šezdeset jedne godine.

5) Nakon svega ovoga Josija takođe pođe i do onih Izralićana koji su izbegli zarobljavanje i ropstvo pod Asircima, i nagovori ih da odusta- nu od svojih bezbožnih postupaka, te da napuste odavanje počasti tuđim božanstvima i posvete se ispravnom obožavanju njihovog vlastitog Sve- mogućeg Boga, čvrsto se predavši Njegovoj milosti. Takođe je pretražio kuće, sela i gradove, sumnjajući da je neko potajno zadržao kakvog idola; povrh svega, uklonio je sunčana kola koja behu postavljena u kraljevskoj palati¹³⁹, a koja su napravili njegovi preci, kao i ma koji drugi pred- met što su ga oni obožavali kao božanstvo. I kada je tako očistio ce-

KNJIGA DESETA

425

lu zemlju, pozvao je narod u Jerusalem i tamo proslavio praznik beskvas- nog hleba, kao i onaj koji je nazvan Pashom. Takođe je narodu za Pashal- ne žrtve dao trideset hiljada jarića i jaganjaca, kao i tri hiljade volova za žrtve paljenice. Glavni među sveštenicima takođe su za Pashu među sveštenicima podelili dve hiljade šest stotina jaganjaca, a najugled- niji Leviti su među saplemenicima podelili pet hiljada jaganjaca i pet stotina volova, pomoću kojih se stiglo do velikog obilja prinesenih žr- tava; a sva ova žrtvovanja izvedena su prema Mojsijevim zakonima, dok je svaki sveštenik objašnjavao o čemu je reč i prisluživao žrtvovanjima koja su nudili za ljude iz naroda. I zaista, još od vremena proroka Samu- ila nije bilo praznika proslavljenog na sličan način, a obilatost žrta- va bila je dodatno iskušenje da sve stvari budu izvedene prema zakonima, i u skladu sa običajima njihovih predaka. Pa pošto je nakon ovoga Josija poživio ne samo u miru, već i sa velikim ugledom i bogatstvom među lju- dima, završio je život na način koji ćemo opisati.

POGLAVLJE PETO

KAKO SE JOSIJA BORIO PROTIV NEHAONA, TE BIO RANJEN I NE- DUGO POTOM PREMINUO; I KAKO JE NEHAON UHVATIO JOAHAZA, KOJI JE BIO PROGLAŠEN KRALJEM U EGIPTU, I URUČIO KRALJEV- STVO JOAKIMU; TE [NAPOSLETKU] O JEREMIJI I JEZEKILJU

1) Nehaon, kralj Egipta, podigao je vojsku i pregazio reku Eufkrat ka- ko bi se borio protiv Međana i Vavilonaca koji su srušili asirsku vlast¹⁴⁰, jer je želeo da proširi kraljevstvo nad Azijom. Kada je stigao u grad Mendes, koji je pripadao kraljevstvu Josijinom, ovaj je sa sobom doveo vojsku kako bi Egipćane sprečio da prolaze njegovom vlastitom zemljom u pohodu protiv Međana. Nehaon je, međutim, poslao glasnika Jo- siji, s umirujućom porukom da on ne vodi ratni pohod protiv njega, već da samo žuri preko Eufrata, te je od kralja Jerusalima tražio da ga ne izaziva na borbu time što sprečava njegovo nastupanje do mesta do kojeg je odlučio da stigne. Ali Josija nije uvažio ovaj Nehaonov savet, već je postavio svoju vojsku u položaj koji Egipćanima nije dopuštao namera- vano nastupanje. Pretpostavljam da je sudbina ta koja ga je nagnala na ova- kav postupak, kako bi mogla iskoristiti priliku protiv njega; jer, čim je on postavio vojsku u borbeni

položaj¹⁴¹, i izjahao u svojim kolima ka- ko bi prošao od jednog do drugog krila postrojene vojske, jedan Egipćanin odape strelu na njega, i time okonča njegovu revnost da se bori; jer, bivajući ozbiljno ranjen, Josija naredi da se oglasi povlačenje njegove vojske, te se vrati u Jerusalim, gde ubrzo i preminu od zadobijene rane. Bio je dostojno sahranjen u grobnici svojih predaka, u dobi od trideset devet godina, od kojih je vladao trideset jednu. Čitav ga je narod duboko ožalio, provevši mnogo dana u naricanju i oplakivanju; prorok Jere- mija je sastavio jednu tužbalicu u kojoj ga je ožalio, a koja je ostala sve 426 JUDEJSKE STARINE

do danas. Štaviše, ovaj je prorok unapred objavio propast koja će snaći ovaj grad. Takođe je iza sebe u spisima ostavio opis uništenja našeg naroda koje se dogodilo kasnije, u našim danima, kao i zauzeće Vavilona. Ali on nije bio jedini prorok koji je narodu unapred izneo ova predskazanja, jer je to isto učinio i Jezekilj, koji je bio prva osoba koja je zapisala, i ostavila iza sebe, dve knjige koje se bave ovim događajima. Ova dvojica proroka su po rođenju bili sveštenici, ali je od njih samo Jere- mija prebivao u Jerusalimu počev od trinaeste godine vlasti Josijine, sve dok grad i Hram nisu potpuno uništeni. Ali, ono što se tiče ovog proroka pripovedaćemo na prikladnom mestu.

2) Posle Josijine smrti, koju smo već pomenuli, kraljevstvo je preuzeo njegov sin Joahaz, koji je tada imao dvadeset tri godine. Vladao je u Jerusalimu, a njegova se majka zvala Amutala, i poticala je iz Livne. On je bio bezbožan čovek i vodio je nečist život; ali kada se kralj Egipta vratio iz bitke, poslao je po Joahaza u grad Emat koji pripada Siriji; a kada je ovaj došao, Nehaon ga je bacio u okove a kraljevstvo predao njemu- vom bratu po ocu, čije je ime bilo Elijakim, ali ga je Nehaon promenio u Joakim, te je oglobio zemlju sa stotinu talanata srebra i jednim talantom zlata, plaćanim kao godišnji danak; Jehoaza je Nehaon, pak, poveo u Egipat gde je i umro, nakon što je vladao tri meseca i deset dana. Joakimova majka zvala se Zavuda, iz poticala je iz grada Rume. Bio je čovek zle naravi, uvek spreman da drugima nanosi nesreće; niti je bio pobožnog držanja prema Gospodu, niti je imao dobronamernosti prema ljudima.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE NAVUKODONOSOR, NAKON ŠTO JE POBEDIO KRALJA EGIPTA,
POVEO POHOD PROTIV JEVREJA, I UBIO JOAKIMA I NA MESTO KRALJA
DOVEO NJEGOVOG SINA JOAHINA.

1) Četvrte godine vladavine Joakimove, čovek po imenu Navukodonosor preuzeo je vlast u Vavilonu, i odmah sa velikom vojskom pošao u grad Karkemiš, koji se nalazi na Eufratu, rešen da se bori protiv Nehaona, kralja Egipta, pod kojim se tada nalazila Sirija. A kada je Nehaon shvatio nameru vavilonskog kralja, i da je ovaj pohod pokrenut protiv njega, on nije potcenio ovaj pokušaj, već je sa brojnim ljudstvom pohitao do Eufrata kako bi se odbranio od Navukodonosora; tako su zametnuli bitku u kojoj je Nehaon poražen, i izgubio je mnogo desetina hiljada vojnika. To je kralju Vavilona omogućilo da pređe Eufrat i zauzme celu Siriju, sve do Peluzijuma, izuzev Judeje. Ali u vreme kada je Navukodonosor već navršio četvrtu godinu vladavine, koja je bila osma godina Joakimovog vladanja nad

Jevrejima, on je od ovoga zatražio plaćanje danka, zapretivši mu da će u slučaju odbijanja protiv njega povesti rat. Joakim se uplašio ove pretnje, te je mir kupio novcem, i potom plaćao zatraženi danak naredne tri godine.

2) Međutim, treće godine, čuvši da je kralj Vavilona pokrenuo pohod protiv Egipćana, Joakim odbi da plati danak, ali je u svojoj nadi u održivost takve odluke ostao razočaran, budući da se Egipćani nisu usudili da tada uđu u bitku. A prorok Jeremija je doslovno svakoga dana proricao koliko uzaludno oni polažu nade u Egipat, i kako će grad biti razrušen Navukodonosorovom silom, a kralj Joakim će mu se pokoriti. Ali sve što je on govorio nije bilo ni od kakve koristi, budući da ne beše nikoga ko bi ovome izbegao: jer se i narod i upravitelji nisu obazirali na ono što su od njega čuli. Baš naprotiv, bivajući nezadovoljni onim što je govorio, kao da je ovaj prorok bio kraljev zloslutnik, oni Jeremiju optužiše, i dovedoše ga pred sud tražeći protiv njega presudu da je kriv, kao i odgovarajući kaznu. Čitav narod dade svoj pristanak za ovakvu osudu, ali starešine ovo ipak odbiše, već proroka poslaše iz suda u zatvor nagovorivši i ostale da Jeremiji ne nanose drugu štetu; jer rekoše da on nije jedina osoba koja je prorekla šta će zadesiti grad, već da je i Misa ukazivao na isti ishod, a takođe i mnogi drugi, pri čemu nijedan od njih nije trpeo nikakvu kaznu pod njihovim kraljevima, već im je ukazivano poštovanje kao prorocima Božijim. Tako su oni ublažili narod ovim rečima i oslobodili Jeremiju kazne na koju je bio osuđen. No budući da je ovaj prorok zapisao sva svoja proročanstva, on je, u vreme kada je narod postio i okupio se u Hramu devetog meseca pete godine vladavine Joakimove, pročitao knjigu koju je sastavio od predviđanja onoga što će zadesiti kako grad, tako i Hram i sam narod. A kada su upravitelji grada čuli ovo, oni mu oduzeše knjigu i naložiše da se on i njegov pisar Varuh udalje, da ne bi bili otkriveni, ali knjige zadržase i odneše ih do kralja, koji naredi svom pisaru da ih, u prisustvu prijatelja, uzme i naglas pročita. No kada je kralj čuo šta knjiga sadrži, on je iskičnuo i baci u vatru gde ova izgore, a takođe i naredi da se pronađu i k njemu dovedu Jeremija i Varuh, kako bi mogli biti kažnjeni. Ipak, ovi su uspešno izmaći opasnosti.

3) Nedugo potom, međutim, kralj Vavilona je poveo pohod protiv Joakima, koji ga je primio u grad zbog straha od prorokovih predviđanja, nadajući se da mu se tako neće dogoditi ništa rđavo, budući da niti je zatvorio gradske kapije, niti se borio protiv Vavilonaca; pa ipak, kada je Navukodonosor ušao u grad nije se držao dogovorenog sporazuma, već je pobio sve koji behu u cvetu mladosti, kao i sve velikodostojnike, uključujući i kralja Joakima, koga je bacio sa zidina, ne dozvolivši nikakvu sahranu. Za novog kralja zemlje i grada postavio je njegovog sina Joahina, a takođe je preostale viđenije ljude, njih oko tri hiljade, poveo u progonstvo u Vavilon; među ovima se nalazio i prorok Jezekilj, koji je tada bio sasvim mlad. Ovakav je bio kraj kralja Joakima, kada je imao tri-deset šest godina, od kojih je vladao jedanaest. Kraljevstvo je nasledio Joahin, čija se majka zvala Nehušta, rođena u Jerusalimu. On je vladao tri meseca i deset dana.

KAKO JE KRALJ VAVILONA ZAŽALIO ŠTO JE POSTAVIO JOAHIN A NA ZA KRALJA, TE GA JE PROGNAO U VAVILON I KRALJEVSTVO PREDAO SEDEKIJU, KOJI NIJE POSLUŠAO ONO ŠTO SU PRED- VIĐALI JEREMIJA I JEZEKILJ, VEĆ SE PRIDRUŽIO EGIPĆA- NIMA, KOJI SU PO DOLASKU U JUDEJU PORAŽENI OD STRANE KRALJA VAVILONA; TAKOTJE I O TOME ŠTO SE DOGODILO SA JE-

REMIJOM

1) Uskoro je, međutim, strepnja obuzela kralja Vavilona, koji je predao kraljevstvo Joahinu, da se u ovom neće razviti zlopamćenje zbog ubistva oca, te da će stoga podići zemlju u pobunu. Stoga je kralj Vavilona pono- vo poslao vojsku i opkolio Joahina u Jerusalamu; ali budući da ovaj be- še blage i pravične naravi, i nije želeo da zbog njega bude ugrožen grad, on sabra sve svoje rođake, uključujući i majku, te se predade zapovednici- ma poslatim od strane kralja Vavilona, i prihvati njihovu zakletvu da se nikakva šteta neće dogoditi ni tim taocima, a ni gradu; ali se ovaj dogovor nije održao ni jednu godinu, budući da ga kralj Vavilona nije dalje poštovao već je naložio svojim vojnim zapovednicima da zarobe sve koji su živeli u gradu, a najpre mladež i zanatlije, i dovedu ih spu- tane k njemu. Njihov broj iznosio je deset hiljada osam stotina trideset dvoje, zajedno sa Joahinom i njegovim prijateljima. A kada su mu ovi do- vedeni, on ih je zadržao u zatočeništvu, a na mesto vladara postavio Joahinovog ujaka Sedekiju, koji se zavetovao da će bezuslovno bdeti nad kraljevstvom u ime Vavilona, te da neće unositi nikakve novine, niti će sklapati bilo kakav prijateljski savez sa Egipćanima.

2) Sedekija je imao dvadeset jednu godinu kada je preuzeo vlast, a neka- dašnji kralj Joakim bio mu je brat po majci. Bio je to mlad čovek koji je prezirao pravdu i svoje dužnosti, i bio okružen izopačenim mladići- ma njegovih godina, a njihovim porocima pridružio se i narod koji je činio svakojake nepravde i ohole stvari, samo ukoliko su donosile ug- odnosti. Zbog ovoga je prorok Jeremija često dolazio do njega i protesto- vao, nastojeći da ga ubedi u napuštanje takvih bezbožnih i nezakonitih postupaka, te da povede računa o onome što je ispravno, ne poklanjajući pažnju rečima poverenika (među kojima beše zlih ljudi), niti veru laž- nim prorocima koji su ga obmanjivali govoreći da kralj Vavilona vi- še neće ratovati protiv njih, kao i da će Egipćani povesti rat protiv Vavilona u kojem će pobediti – jer sve to nije bilo istina, i događaji se neće pokazati takvim kakve su očekivali ovi tobožnji proroci. Što se tiče samog Sedekije, on je verovao u istinitost svake Jeremijine re- či, verujući, takođe, i da je to što ovaj govori za njegovo dobro; ali ta- da su ga na nepoverenje skolili prijatelji, i odvratili od onog što je Je- remija savetovao, te ga obavezali da učini ono što je njima odgovaralo. Takođe je i Jezekilj u Vavilonu predskazao kakva će propast zadesiti na- rod, a kralj je poslao po izveštaje o ovim proročanstvima, te su tako oni

stigli i do Jerusalima. Ali Sedekija nije poverovao proročanstvima Jeremije i Jezekilja, i to iz sledećeg razloga: ispostavilo se, naime, da su obojica proroka bila saglasna u pogledu onoga što će se dogoditi, to jest da će grad biti zauzet a Sedekija zarobljen; ali je Jezekilj tvrdio da Sedekija neće videti Vavilon, dok je Jeremija proricao da će ga kralj Vavilona povesti tamo u okovima.

3) Sedekija je bio obavezan da održava ugovor o osmogodišnjoj uzajamnoj pomoći s Vaviloncima, ali je on ovaj ugovor prekršio i okrenuo se Egipćanima, u nadi da će uz njihovu pomoć savladati Vavilonce. Kada je vavilonski kralj saznao za ovo, poveo je rat protiv Sedekije, te opustošio njegovu zemlju i zauzeo sve utvrđene gradove, na posledku postavivši opsadu i oko Jerusalima. Ali kada je kralj Egipta čuo u kakvim se okolnostima nalazi njegov saveznik Sedekija, on sakupi veliku vojsku i stiže do Judeje, u nameri da prekine opsadu Jerusalima; zbog toga je kralj Vavilona morao napustiti Jerusalim i presresti Egipćane, te se između njih zametnu bitka u kojoj Egipćani behu poraženi i nagnani u bekstvo, a Vavilonci su ih gonili sve dok ih sasvim ne isteraše iz Sirije. Za to vreme, čim je kralj Vavilona napustio Jerusalim, lažni proroci obmanuše Sedekiju rekavši mu da kralj Vavilona više neće voditi rat protiv njegovog naroda, niti će ih iseliti iz njihove zemlje u Vavilon; takođe rekoše i da će se oni koji već behu u zarobljeništvu vratiti, sa svim onim sasudima iz Hrama što ih je kralj Vavilona oteo. Ali se u času njihovog nagovaranja pred kraljem pojavi i Jeremija, naveštavajući ono što je protivrečilo njihovim predviđanjima i što će se pokazati istinitim, to jest da oni zlo čine time što varaju kralja; tvrdio je da im Egipćani neće biti ni od kakve koristi, već da će kralj Vavilona obnoviti rat protiv Jerusalima, i ponovo ga opkoliti, satevši ljudima gladu, a one koji preostanu poterati u ropstvo, odneavši sve što imaju kao plen, uključujući i sve što se od vrednosti nalazi u Hramu; štaviše, Jeremija reče da će kralj Vavilona potom zapaliti hram i razoriti grad, te da će prognanici služiti njega i njegovo potomstvo sedamdeset godina; pa dodade i to da će tek Persijanci i Medijci napokon okončati jevrejsko sužanjstvo, i srušiti Vavilon; „a tada ćemo mi biti otpušteni, i vratiti se u ovu zemlju, ponovo izgraditi Hram i obnoviti Jerusalim." Nakon što je Jeremija ovo izgovorio, veći deo ljudi mu je poverovao; ali su upravitelji grada, i oni koji po naravi behu izopačeni, omalovažili njegove reči, kao govor nekoga ko se nalazi u umnom rastojstvu. Stoga se Jeremija odlučio da pođe do svog zavičajnog mesta, po imenu Anatot, a koje se nalazilo dvadeset furlonga udaljeno od Jerusalima; pa kada se već nađe na putu, presrete ga jedan od upravitelja koji ga saleti i bez osnove optuži da odlazi kao begunac i prebeglica k Vaviloncima; na to Jeremija odvrati kako ga lažno optužuje, budući da on samo odlazi svojoj vlastitoj zemlji. Njegovim se rečima, međutim, nije povećalo, i on ponovo bi uhvaćen i predat upraviteljima koji ga ovog puta osudiše, zbog čega je morao podneti svakovrsna mučenja i nasilja, kao neko ko zaslužuje da bude najsirovije kažnjen. U takvim se uslovima nalazio

JUDEJSKE STARINE

neko vreme, podnoseći opisanu patnju na koju je nepravilno osuđen zlonamernošću neprijatelja.

4) Devete godine vladavine Sedekijine, desetog dana desetog meseca, kralj Vavilona pođe u drugi pohod protiv Jerusalima, pred kojim ostade osamnaest meseci, držeći ga pod opsadom sa krajnjom predanošću. Na opsađeni živalj Jerusalima tako padoše dve najveće nesreće, glad i kužna zaraza, učinivši

strahovito pustošenje među njima. A prorok Jeremija, iako se nalazio u zatvoru, nije mirovao, već je vapijao i na sav glas opominjao, moleći narod da otvori kapije i pusti unutra kralja Vavilona, jer će biti pošteđeni, zajedno sa celim svojim porodicama, ukoliko ta-ko učine; ali ukoliko ga ne poslušaju, biće uništeni, dodajući i da ukoliko i neko ostane u gradu zasigurno će postradati na bilo koji način: ili će ga dokrajčiti glad, ili će poginuti od neprijateljskog mača; ali da će oni koji odbegnu neprijatelju izbeći smrt. Ali ne beše upravitelja koji bi mu poverovao, čak iako su se nalazili usred najbolnijih nedaća; već oni besno dođoše do Sedekije i razgnevljeni obavestili kralja šta je Jeremija savetovao, te ga optužiše nazvavši proroka ludom koja ih obeshrabruje, a podsećanjem na jade slabi revnost naroda koji bi u suprotnom bio spreman da se izloži opasnostima za kralja i za zemlju – dok ih Jeremija, naprotiv, poziva da prebegavaju neprijatelju, govoreći im da će grad zasigurno biti zauzet i do temelja srušen.

5) Ali sam kralj nije uopšte bio razdražen Jeremijinim rečima, budući da mu je narav bila blaga i pravična; ipak, da se ne bi upuštao u sporenje sa upraviteljima u takvo vreme, suprotstavljajući im se u onome što su naumili, on im prepusti da učine s prorokom što im je volja; na šta oni, dobivši takvu dozvolu, smesta pođoše u zatvor i izvukoše Jeremiju, te ga uz pomoć užeta spustiše u jamu punu gliba, ostavljajući ga da se u njoj udavi. Ali se tamo nađe jedan od kraljevih slugu, poreklom Etiopljanin, koji je uvažavao proroka, i koji prenese kralju u kakvom se stanju nalazi prorok, rekavši da su njegovi prijatelji i poroenici učinili zločin bacivši proroka u blato, naumivši tako da ga snađe smrt strašnija no što beše umiranje u okovima. Kada kralj ču ovo, on zažali što je prepustio proroka upraviteljima, i naloži Etiopljaninu da uzme tridesetoricu ljudi iz kraljeve straže, te da ponesu užad i sve drugo što je potrebno za prorokovo izbavljenje, te da ga smesta izvedu iz jame. Etiopljanin tako i učini, te s odabranim ljudima izbavi proroka iz jame, i vrati ga pređašnjim uslovima u zatvoru.

6) Ali kada je kralj tajno poslao po proroka, ispitujući ga šta mu ovaj ima od Boga reći a što može biti primereno trenutnim okolnostima, Jeremija je odgovorio da ima ponešto da kaže, ali pri tom dodade da mu se neće verovati, niti će, ukoliko bude nešto posavetovao, biti poslušan. „Jer“, reče on kralju, „tvoji su prijatelji rešili da me unište, kao da sam ja kriv za kakvu zlonamernost; a gde su sada oni ljudi koji su nas obmanuli rekavši da kralj Vavilona više neće doći i boriti se protiv nas? A ja se sada bojim da govorim istinu, da me oni ne bi osudili na smrt.“ No kada se kralj zakle da niti će ga on sam osuditi, niti će

ga izručiti upraviteljima da to učine, Jeremija se ohrabrio od tog uverenja, i dade kralju sledeći, najvažniji savet: da izruči grad Vavilonima. I reče da mu je Bog naložio da tako prorokuje, jer kralj tako mora učiniti ukoliko želi da bude spasen i izbegne opasnosti u kojoj se nalazi, te da u tom slučaju niti će Hram biti spaljen, niti će zidovi biti do temelja srušeni; ali ukoliko kralj ovo ne posluša, postaće uzrokom svih onih jada koji će se sručiti na stanovništvo, ali i one propasti koja će zadesiti njegovu vlastitu porodicu. Kada kralj ču ovo, on odgovori da će rado učiniti to na šta ga prorok nagovara i što tvrdi da je u njegovu korist, ali da se plaši onih njegovih zemljaka koji su već pali u ruke Vavilonaca, da ga neće oni optužiti kod vavilonskog kralja, koji će ga zbog toga kazniti. Ali ga prorok ohrabrio, rekavši da nema razloga za takav strah od kažnjavanja, jer neće doživeti nikakvu nesreću

ukoli- ko ih sve zajedno preda Vaviloncima, već će tako i on sam, i njegove že- ne i deca, pa i Hram opstati i dalje u životu. I tako, kada Jeremija ovo izgovori, kralj ga otpusti, naloživši mu da nikome od građana ne odaje to na šta su se odlučili, niti da išta od toga prenese ijednom od upra- vitelja ukoliko oni saznaju da je kralj poslao po njega, i ukoliko ga budu ispitivali šta je bio razlog tog poziva i šta je tom prilikom rečeno, već da se pretvara da ga je tokom razgovora prorok jedino molio da ga vi- še ne drži u okovima i zatvoru. I Jeremija im zaista tako reče, jer oni dođoše do proroka i zatražiše da i njima prenese savet koji je od njega kralj tražio. I time sam završio sa prikazom ovih zbivanja sa proro- kom Jeremijom.

POGLAVLJE OSMO

KAKO JE KRALJ VAVILONA ZAUZEO JERUSALIM, ZAPALIO HRAM I PRESELIO NAROD I SEDEKIJU U VAVILON. TAKOTJE I O TOME KO BEHU ONI KOJI SU NASLEĐIVALI ZVANJE PRVOSVEŠTENI- KA POD KRALJEVIMA

1) Kralj Vavilona bio je veoma odlučan i revnostan u opsadi Jeru- salima, te je podigao kule na velikim zemljanim nasipima, i odatle streljanjem terao one koji su stajali na zidinama; takođe je napravio ve- liki broj sličnih nasipa oko čitavog grada, čija je visina bila jednaka onoj zidova. Ipak, oni koji su bili pod opsadom nosili su se sa njom sr- čano i marljivo, jer nisu bili obeshrabreni niti glađu niti zarazom, već behu bodrog uma u rešenosti da produže rat, pa iako su jadi i njih pritiskali, ipak nisu dozvoljavali sebi da budu prepadnuti bilo do- mišljanjima neprijatelja, ili njihovim ratnim spravama, već su i sami smišljali potpuno suprotne naprave, sve dok nije izgledalo da se čita- va borba između Vavilonaca i naroda Jerusalima odvija u tome ko će bi- ti oštroomniji i veštiji; ona prva strana je mislila da će biti odvi- še čvrsta za drugu u svojoj rešenosti da razori grad; potonja je, pak, svoje 432

JUDEJSKE STARINE

nade u izbavljenje polagala ni u šta drugo do u istrajavanje u takvim izu- mima kojima se uspešno suprotstavljala protivniku, kako bi time doka- zali neprijatelju da su mu njegove naprave beskorisne. Tako je ova opsada trajala osamnaest meseci, sve dok branioci nisu satrveni glađu i stre- lama što su ih neprijatelji bacali sa svojih kula.

2) Grad je zauzet devetog dana četvrtog meseca, jedanaeste godine vla- davine Sedekijine. Oni koji su održavali opsadu bili su zapravo najvi- ši vojni zapovednici Vavilonaca kojima je Navukodonosor poverio taj zadatak, budući da je on sam boravio u gradu Rivli. Imena ovih zapoved- nika koji su potčinili i opustošili Jerusalem, ukoliko ma ko želi da ih zna, bila su: Nergal Sahezer, Samgar Nevo, Ravsaris, Sorsehim i Rav- mag. I kada je negde oko ponoći zauzet grad, i neprijateljski zapovednici ušli u Hram a Sedekija shvatio šta se dogodilo, on je uzeo svoje žene i decu, kao i svoje starešine i prijatelje, i sa njima pobegao iz grada kroz utvrđeni rov, pa kroz pustinju; a kada su neki među prebeglicama oba- vestili u zoru Vavilonce o ovome bekstvu, ovi pohitaše da gone Sede- kiju, te ga stigoše nedaleko od Jerihona, i opkoliše ga. Ali oni povere- nici i starešine koji su sa Sedekijom napustili grad, kada videše ne- prijatelje u blizini, ovoga ostaviše, i rasuše se, neko jednim, neko dru- gim putem, ali svi rešeni da samo sebe spasavaju; tako neprijatelj živog uhvati Sedekiju u času kada su ga osim nekolicine svi

napustili, zajed- no sa ženama i decom, pa ga dovedoše kralju. A kada se pojavi pred Navu- kodonosorom, ovaj ga počeo nazivati zlim vešcem, kršiocem sporazuma i onim ko je zaboravio svoje reči kojima je vavilonskom kralju obećao da će u njegovu ime čuvati zemlju. Takođe mu prigovori nezahvalnost, jer premda je od njega primio kraljevstvo umesto Joahina kome je ono oteto, on je iskoristio dobijenu moć protiv onoga koji mu je ovu udelio; „ali“, reče on, „veliki Bog mrzi takvo tvoje ponašanje, i On te je nama potči- nio“. Pa kada je izgovorio ove reči, kralj zapovedi da Sedekijini sino- vi i prijatelji budu ubijeni, a da se na njega i ostatak zapovednika budno motri; posle toga on iskopa oči Sedekiji, okova ga i povede u Vavilon. A ove se stvari dogodiše onako kako su mu prerekli Jeremija i Jezekilj, jer oni rekoše da će biti uhvaćen i doveden pred kralja Vavilona, i da će s njim govoriti licem u lice, i videti se oči u oči; i dotle je Jeremija prorokovao. Ali je Sedekija takođe i oslepljen, i doveden u Vavilon, ali ga nije mogao videti, upravo prema predviđanju Jezekiljevom.

3) Ovoliko smo govorili kako bi dovoljno ubedljivo mogli pokazati prirodu Božiju onima koji je ne poznaju, jer je ona raznolika i postupa na mnogo različitih načina, a da se pri tom sva zbivanja odvijaju na propi- san način i u njima odgovarajuće doba, te da se ono što je proročeno zais- ta i mora dogoditi. Takođe je bilo dovoljno pokazati neznanje i bezverje ljudi, u času kada njima samima nije dozvoljeno da predvide ma šta u bu- dućnosti, te su tako ostavljeni bez zaštite i izloženi nedaćama, te im je stoga i nemoguće da izbegnu iskustvo takvih predstojećih stradanja.

4) Na takav su način, dakle, kraljevi Davidovog roda dovršavali svoje živote, njih tačno dvadeset jedan, sve do poslednjeg, a sve u svemu vladali

KNJIGA DESETA

433

su pet stotina četrdeset godina, šest meseci i deset dana; od kojih je Sa- ul, koji beše prvi kralj Jevreja, zadržao vlast dvadeset godina, iako nije pripadao istom plemenu kao ostali.

5) Posle opisanih događaja kralj Vavilona je poslao Nevuzaradana, gla- vnog zapovednika svoje vojske, u Jerusalim, kako bi opljačkao Hram, a ta- kođe je imao i naređenje da zapali kako ovo zdanje, tako i kraljevsku palatu, ali i da celi grad doslovno sravni sa zemljom, i da potom celokupno sta- novništvo povede u Vavilon. Shodno tome, on je došao u Jerusalim jeda- naeste godine vladavine Sedekijine, i poharao je Hram, odneviši sve sasu- de Božije, jednako zlatne i srebrne, a pogotovu one velike umivaonike što ih je Solomon posvetio, kao i bakarne stubove sa kapitelima, sa zlatnim pločama i svećnjacima. A kada je odneo sve iz Hrama, Nevuzaradan je zapa- lio vatru u toj svetoj kući i ostavio je požaru prvog dana petog meseca je- danaeste godine vladavine Sedekijine, a osamnaeste godine vlasti Navu- kodonosorove; takođe je po naređenju zapalio kraljevsku palatu i porušio grad. Hram je, dakle, spaljen tačno četiri stotine sedamdeset godina, šest meseci i deset dana nakon što je podignut. Bilo je to hiljadu šezdeset dve godine, šest meseci i deset dana nakon izlaska iz Egipta, a nakon veli- kog potopa je prošlo hiljadu devet stotina pedeset sedam godina šest me- seci i deset dana. Od naraštaja Adamovog, pak, pa do ove propasti Hrama, prošlo je tri hiljade pet stotina trinaest godina, šest meseci i deset da- na — eto koliki je veliki broj godina dotle prominuo; a šta se sve tokom svih tih godina događalo, mi smo delimično pripovedali. Dakle, vojsko- vođa vavilonskog kralja je do temelja razorio grad, i pokrenuo sve stano- vništvo, zarobivši i prvosveštenika Seraju i njegovog prvopodređenog sveštenika

Sefaniju, kao i trojicu upravitelja koji su čuvali Hram, zatim i evnuha postavljenog nad naoružanim ljudstvom, i sedmoricu Sedekijinih prijatelja, zatim i njegovog pisara i šezdeset drugih starešina; sve njih je, zajedno sa sasudima opljačkanim iz Hrama, Nevuzaradan vodio kralju u Rivlu, grad u Siriji. Tamo je kralj Vavilona naredio da se odseku glave prvosveštenika i upravitelja, dok je sve ostale zarobljenike, kao i Sedekiju, sa sobom poveo u Vavilon. Takođe je u okovima poveo i sveštenika Josedeka, čijeg je oca Seraju, kao što smo upravo rekli, ubio u Rivli.

6) A sada, budući da smo pobrojali sled kraljeva, to jest ko oni behu i koliko su vladali, mislim da je neophodno zapisati i imena prvosveštenika, i ko oni behu dok su jedan drugog nasleđivali u prvosvešteničkom zvanju za vreme kraljeva. Prvi prvosveštenik u Solomonovom Hramu bio je Sadok; posle njega je čast primio njegov sin Ahimas, a posle njega Azarija; njegov sin bio je Joram, a Joramov Isus; posle njega došao je Akisioram, čiji je sin bio Fidej, a Fidejev Sudej; Sudejev sin zvao se Juel, a njegov sin zvao se Jotam, a njegov Urija; Urijin sin bio je Nerija a Nerijin Odej, čiji se sin zvao Salum, a Salumov sin bio je Elkija, čiji je sin bio Azarija, a njegov Seraja, čiji je sin bio onaj Josedek koji je odveden u zarobljeništvo u Vavilon. Svi oni dobijali su prvosvešteničko zvanje uzastopnim nasleđem prenošenim sa oca na sina.

7) Kada je kralj stigao u Vavilon, zadržao je Sedekiju u zatočeništvu 434
JUDEJSKE STARINE
sve do smrti ovoga, nakon čega ga je sahranio uz veličanstven pogreb. Sve sasude pokradene iz jerusalimskog hrama posvetio je svojim vlastitim bogovima, a narod je preselio u Vavilon, ali je sveštenike oslobodio okova.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE NAVUKODONOSOR POSTAVIO GODOLIJU NAD ONIM JEJREJIMA KOJI SU OSTALI U JUDEJI, ALI JE OVOG GODOLIJU NEDUGO POTOM U BIO IŠMAEL; I KAKO JE JOANAN, NAKON ŠTO JE IŠMAEL OTERAN, SIŠAO DO EGIPTA NA ČELU NARODA KOJEG JE NAVUKODONOSOR, POSLE USPEŠNOG POHODA PROTIV EGIPĆANA, ZAROBIO I ODVEO U VAVILON

1) Vojskovođa vavilonski, Nevuzaradan, nakon što je odveo jevrejski narod u zarobljeništvo, ostavio je u zemlji samo siromašne i one koji su uspeli odbeći, i postavio čoveka po imenu Godoliju, sina Ahikamovog, osobu iz ugledne porodice, za njegovog namesnika nad tim preostalim Jevrejima; a ovaj Godolija bio je čovek blage i pravične naravi. Nevuzaradan je takođe zapovedio ljudima da mogu obrađivati zemlju i plaćati dodeljeni danak kralju. Osim toga, izveo je iz zatvora proroka Jeremiju, i pokušao je da ga nagovori da pođe s njim u Vavilon, jer će tamo po kraljevom naredbi biti opskrbljen čime god poželi; a ukoliko ipak odluči da ostane, od njega je traženo da obavesti Nevuzaradana gde namerava da prebiva, kako bi isto mogao preneti kralju. Ali prorok nije želeo da pođe s njim, pa ni da se nastani ma gde drugde, već reče da će biti zadovoljan da ostane u svojoj opustošenoj zemlji, i među jednim ostacima njenog naroda. Kada je vojskovođa shvatio Jeremijinu nameru, naložio je Godoliji da se o Jeremiji stara na svaki mogući način, i da ga obezbedi svime što ovaj bude pozeleo. Pa nakon što proroku dade skupocene poklone, on ga otpusti. Kao što je i rekao, Jeremija se naselio u

jednom od gradova te zemlje, koji se zvao Mispā; a od Nevuzaradana je samo zatražio da oslobodi njegovog učenika Varuha, sina Nerijinog, čoveka iz veoma ugledne porodice, i vanredno umešnog u služenju jezikom ove zemlje.

2) Nakon što je Nevuzaradan sve ovo učinio, on pohita natrag u Vavilon. Ali, tada se oni koji su odbegli za vreme opsade Jerusalima, i koji su dotle ostali rasuti širom zemlje, počeli odasvud upućivati k Godoliji u Mispu, pognani vešću da su Vavilonci otišli i preostale Jevreje ostavili da na miru obrađuju napuštenu zemlju. Upravitelji koji behu među njima zvali su se Joanan, sin Karijajev, kao i Jazanja i Seraja, i drugi pored njih. Od kraljevske porodice ostao je Išmael, jedan po prirodi zao i prepreden čovek, koji je za vreme opsade Jerusalima pobegao k Valisu, kralju Amoničana i tamo boravio sve vreme borbi; Godolija je uverio sve njih da, budući da su se tu zatekli, ostanu s njim i ne plaše se Vavilonaca, jer neće trpeti nikakve štete dokle god budu mirno obrađivali

zemlju. Za ove reči im dade i zavet, rekavši da će imati njega za svog zaštitnika, te da će u njemu naći onog koji će ih odbraniti ukoliko ih snađe ma kakva nevolja. Takođe ih je posavetovao da se nastane u kojem god da im je drago gradu, a da pošalju svoje ljude koji će, zajedno sa njegovim vlastitim slugama, podići njihove kuće na starim temeljima i potom se u njima naseliti. Osim toga, unapred ih je upozorio da pripreme zalihe, dok još traje sezona, žita, vina i ulja, da bi se imali čime hraniti tokom zime. Nakon što su ovako s njime razgovarali, Godolija ih otpusti, kako bi se svaki od njih mogao naseliti u onom delu zemlje koji mu se sviđa.

3) Kada se glas o ovakvom Godolijinom gostoprimljivom stavu prema svima onima koji su odbegli raširio po svim okolnim zemljama, ljudi se počeli okupljati pod jedinim uslovom da plaćaju danak Vaviloncima, te se zemlja počela ponovo naseljavati. A kada Joanan i oni koji behu s njim primetiše bogatstvo zemlje i ljudskost Godolijinu, oni ga vanredno zavoleše, zbog čega mu otkriše da je Valis, kralj Amoničana, poslao Išmaela da ga uz pomoć izdajnika tajno ubije, kako bi on sam mogao preuzeti vlast nad Izraelćanima, budući da pripada kraljevskoj porodici. Ali uz to dodaše i da se Godolija može izbaciti iz ove izdajničke urote ukoliko im dopusti da ubiju Išmaela tako da niko za to ne sazna, jer su se bojali da će, ukoliko se pročuje da se oni međusobno ubijaju, i onaj preostatak snaga Izraelćana biti iscrpen. Ali im Godolijauzvratio da ne veruje u to što mu govore, te da ne misli da postoji ikakva izdajnička urota od strane čoveka prema kome se on tako dobrostivo ophodio; ovo stoga što nije verovatno da onaj koji se nalazi pod takvom osudom može biti toliko zlobiv i nezahvalan prema svom dobrotvoru; ipak, Godolija dodade i to da kada bi pronašao neki primer zla u Išmaelu on ovoga ne bi spasao, te da kada bi zaista bio izdajnički napadnut sa ma čije strane on ne bi oklevao, već bi nastojao, i to revnosno, da vlastitim rukama takve izdajnike ukloni; no sve su svemu, reče, ukoliko zaista mora pretpostavljati da je njihovo obaveštenje istinito, za njega samo je bolje da bude ubijen, nego da povredi čoveka koji je k njemu došao po utočište nakon bekstva, i koji mu je poverio sopstvenu bezbednost, stavivši se njemu na raspolaganje.

4) I tako Joanan i upravitelji koji behu s njim, ne uspevši da ubede Godoliju, moradoše otići. Ali posle trideset dana dogodi se da Išmael ponovo dođe Godoliji u grad Mispu, i sa njim desetorica njegovih ljudi; i dok je Godolija za svojim stolom raskošno ugošćavao Išmaela i njegove pratioce, darujući im pri tom i poklone, on

ostade pomućenog razbora od pijanstva, budući da se sve vreme trudio da bude ljubazan prema gosti- ma; a kada ga Išmael vide u tom stanju, to jest da se do besvesti utopio u svom peharu s pićem, te da je zaspao, on se iznenada podiže sa svojih deset saučesnika, i ubi Godoliju i sve one koji behu s njime na gozbi. A nakon što je uklonio njih, on krete po noći i pobi sve ostale Jevreje koji su se nalazili u gradu, kao i one vojnike što su ih tamo ostavili Vavilonci. Ali kad sledećeg dana osamdesetorica ljudi dođoše iz unutrašnjosti sa poklonima za Godoliju, ne znajući, naravno, šta se dogodilo, Išmael ih 436JUDEJSKE STARINE

opazi te ih pozva do Godolijine kuće, te kada oni dođoše on zatvori vra- ta dvorišta pa i njih pobi, bacivši njihova tela u izvesnu duboku jamu, kako ih kasniji namernici ne bi mogli videti; a od ove osamdesetorice Išmael je poštedeo one koji su ga molili da ih ne ubije sve dok mu ne iz- ruče svako blago koje su imali skriveno u poljima, a koje se sastojalo od njihovog nameštaja, odeće i žita. Sa sličnim je dogovorom zarobio i ne- ke od ljudi koji su se nalazili u Mispi, zajedno sa njihovim ženama i de- com. A među njima su se nalazile i kćeri kralja Sedekije, što ih je Ne- vuzaradan ostavio Godoliji. A kada je počinio sve ove zločine, Išmael pođe kralju Amoničana.

5) Ali kada su Joanan i upravitelji koji behu s njim čuli da je u Mi- spi Išmael ubio Godoliju, nađoše se veoma ozlojeđeni, te svako od njih povede svoje naoružane ljude, i smesta pođoše da se bore s Išmaelom, koga nađoše na izvoru u Hevronu. Oni što ih je Išmael zarobio silno se obradovaše videvši Joanana i upravitelje, prepoznavši u njima po- moć, te tako odmah napustiše one koji su ih nadzirali kao zarobljeni- ke, i pređoše Joananu; no Išmael uspe pobeći, zajedno sa još osmori- com ljudi, do kralja Amoničana, a Joanan povede one što ih je oslobodio iz Išmaelovih ruku, zajedno sa ženama i decom i evnusima, te dođoše do jednog mesta po imenu Mandra, gde se zadržao celog dana. Namera im je bila da odatle produže do Egipta, jer su se bojali da ih ne pobiju Vavi- lonci ukoliko bi se vratili u zemlju, i to zbog gneva što je pogubljen Go- dolija, čovek koga su oni postavili za namesnika.

6) Budući da su se ovako predomišljali o onom što je po njih najbolje, Joanan, sin Karijajev, pođe zajedno sa upraviteljima do proroka Jeremije, i zatražiše da se pomoli Bogu stoga što oni behu sasvim u nedoumici i pometenosti oko onog što moraju učiniti, i jer žele da im otkrije šta da čine, pri čemu se zakleše da će ga poslušati šta god da im naloži. A kada prorok pristade da bude njihov posrednik kod Gospoda, dogodi se da mu se nakon deset dana Bog i ukaza, rekavši kako bi trebalo da obaves- ti Joanana i ostale upravitelje, kao i sav narod, da će On biti s njima na putu u unutrašnjost njihove zemlje, te da će se starati o njima i neće do- zvoliti da im naude bilo Vavilonci, bilo ko drugi koga se boje; ali da će ih napustiti ukoliko se upute u Egipat, te da će ih zbog gneva u tom slučaju kazniti istim onim kaznama koje su njihova braća već podnela. Ali, kada je prorok obavestio Joanana i narod o onome što je Bog pro- rekao, ovi ne htedoše poverovati u reči kojima im Bog nalaže da osta- nu u zemlji, već izmisliše da je Jeremija tako rekao da bi nagradio Varu- ha, svog vlastitog učenika, i tako svoju želju lažno predstavio kao Bo- žiju, nagovarajući ih da ostanu tu gde jesu kako bi ih Vavilonci mogli uništiti. I tako Joanan i sav narod ne poslušao savet Božiji što ga je On dao preko proroka, te se preseliše u Egipat, vodeći sa sobom i Je- remiju i Varuha.

7) A kada se najzad tamo nađoše, Bog ukaza proroku da se kralj Vavilo- na sprema u pohod protiv Egipta, te mu zapovedi da predskaže ljudima da će Egipat biti zauzet, i da će Navukodonosor neke od njih pobiti a druge

KNJIGA DESETA

437

kao zarobljenike povesti u Vavilon. I sve se ovo dogodi kako je bilo pro- rečeno: jer, pete godine nakon uništenja Jerusalima, i dvadeset treće go- dine vladavine Navukodonosora, vavilonski kralj povede pohod protiv Kelesirije; a kada nju zauze, on uđe u rat protiv Amonićana i Moavića- na; pa kada i ove narode pokori i učini svojim podanicima, naposlet- ku napade i Egipat, s namerom da ga razori. Tako se i dogodi, pri čemu je Navukodonosor ubio tadašnjeg kralja Egipta¹⁴² i na njegovo mesto posta- vio drugog, a one Jevreje što ih je tamo našao zarobljene poveo sa sobom u Vavilon. Takav je, dakle, bio kraj naroda Jevreja, kako je u zapisima stig- lo do nas, nakon što je dva puta prešao preko Eufrata; jer su narod de- set plemena Asirci odveli iz Samarije u danima kralja Josija; a nakon toga je narod dva plemena, koji je ostao do zauzeća Jerusalima od strane Vavilonaca, bio odveden od strane Navukodonosora, kralja Vavilona i Haldeje. Što se tiče Salmanasera, on je iselio Izraelićane iz njihove zemlje i smestio ih tamo gde je živio narod Hućana, koji su ranije pri- padali unutrašnjem delu Persije i Medije, ali su kasnije uzeli ime Sa- marićana, prihvativši ime zemlje u koju su dovedeni. Ali kralj Vavilo- na, koji je odveo dva plemena¹⁴³, nijedan drugi narod nije naselio u njih- vu zemlju, zbog čega su čitava Judeja i Jerusalim, baš kao i Hram, ostali napušteni narednih sedamdeset godina. Čitav vremenski period koji je prošao od zarobljavanja Izraelićana pa do odvođenja dva plemena, izno- si sto trideset godina, šest meseci i deset dana.

POGLAVLJE DESETO

O DANIJELU I ŠTA MU SE DOGODILO U VAVILONU

1) Kralj Navukodonosor je uzeo k sebi neku od dece najplemenitijeg ro- da, kao i rođake kralja Sedekije istog uzrasta, takve koji su se isticali po lepoti tela i privlačnosti lika, i predao ihu ruke staratelja kako bi ih ovi vaspitavali i odnegovali. Takođe je neke od njih učinio evnusima. Isto je postupao i sa drugim pokorenim narodima, od onih koje je među njima odabrao u cvetu njihove mladosti, omogućivši im da obeduju za nje- govim stolom i da budu poučavani znanjima Haldejaca u ustanovama nje- gove zemlje; i tako su se ovi obučavali sve dok ne bi stigli do zadovolja- vajuće mudrosti u onoj oblasti znanja za koju su unapred bili namenje- ni. Među ovakvima se nalazilo i četvoro dečaka iz Sedekijine porodi- ce, najodličnijih svojstava i naravi, od kojih se jedan zvao Danilo, drugi Ananija, treći Misailo, a četvrti Azarija, ali je kralj Vavilona prome- nio njihova imena, naredivši im da nadalje moraju koristiti druta. Tako je Danilo nazvan Valtazarom, Ananija je postao Sedrah, Misailo je naz- van Misahom, a Azarija Avdenagom. Ovu četvoricu je kralj veoma cenio i postojano voleo, zbog plemenitosti njihove naravi i sklonosti ka učenju, kao i predanosti koju su pokazivali u pitanjima mudrosti.

2) Dogodilo se, međutim, da su Danilo i njegovi rođaci odlučili da 438
JUDEJSKE STARINE

se podvrgnu strogom načnu ishrane, te da se uzdrže od one hrane koja je dolazila sa kraljevog stola, u potpunosti zabranivši sebi da jedu hranu dobijenu ubijanjem živih stvorenja. Tako je Danilo došao do Asfenaza, evnuha kome je bilo povereno staranje o njima, i zatražio da on sam uzme i potroši sve što im je poslato sa kraljevog stola, a da njima za hranu da varivo i datule, ili ma šta drugo mu drago osim mesa živih bića, jer oni imaju isključivu sklonost prema hrani koju su mu poručili, i gaje prezir prema onoj drugoj. Evnuh je odgovorio da je spreman da im služi u svemu što zatraže, ali da se boji da će ih kralj otkriti po njihovim mršavim telima, i promeni njihovih lica, jer se ne može izbeći da im se telo i boja tena ne promene sa takvom ishranom, naročito kada budu jasno otkriveni poređenjem sa lepšom pojavom druge dece koja će se bolje hraniti. Tako će, međutim, i njega dovesti u opasnost i do povoda da bude kažnjen; ipak, oni naposljetku uspeše ubediti Asfenaza da im i porred bojazni donosi takvu hranu tokom deset dana, bar kao probu; pa u slučaju da se izgled njihovog tela ne promeni, da produže na isti način, s opravdanim očekivanjem da ni kasnije neće poružniti; ali ako on vidi da postaju omršavili i izgledom gori od drugih, oni pristaju da ih vratiti na njihovu prethodnu ishranu. Ali uskoro postade jasno da oni ne samo da nisu pogoršali izgled takvog hranom, već da su postali puniji i obliji od drugih, i to toliko da je bilo upadljivo da oni koji se hrane sa kraljevog stola zaostaju u telesnoj potpunosti, dok oni koji behu s Danilo, naprotiv, izgledahu kao oni koji žive u izobilju i raskoši. Stoga je od tada Asfenaz bezbedno uzimao sebi sve ono što je kralj po običaju slao deci za večeru, a zauzvrat im je davao gorepomenutu hranu, čime su i njihove duše postajale čistije, manje opterećene, i tako prikladnije za učenje, a njihova tela bila bolje prilagođena za teže napore; jer više nisu bivali otromljivani i otežavani različitim mesištem, niti su zbog istog razloga postajali mekušni. Tako su spremno razumevali sve ono znanje koje je postojalo kako među Jevrejima tako i među Haldejcima, a posebno se isticao Danilo, koji je već bio zrele mudrosti i veoma zauzet u tumačenju snova; takvom mu se, napokon, i Bog ukazao.

3) Dve godine nakon uništenja Egipta, kralj Navukodonosor je usnio prekrasan san, čiji mu je dovršetak Bog rastumačio tokom tog istog sna; ali kada je ustao iz kreveta, on je zaboravio taj svršetak. Stoga je poslao po Haldejce, mage i proroke, rekavši im da je usnio san ali da je zaboravio kako se taj san završio, te im je naredio da mu kažu jednako kakav je san bio, i kakvo je bilo njegovo značenje. Ali mu svi pozvani rekoše da je takvo nešto ljudima nemoguće otkriti, ali mu obećaše da će, ukoliko im on bude objasnio šta je u snu video, oni moći da mu otkriju njegovo značenje. Kralj im zapreti da će ih kazniti smrću ukoliko mu ne kažu šta je usnio, te zaista i izdade takvu zapovest, budući da su ostali bespomoćni u priznanju da ne mogu učiniti ono što im je naložio. Ali kada Danilo ču da je izdato takvo naređenje prema kojem su svi mudri ljudi trebalo da budu kažnjeni smrću, te da su među ovima i tri njegova rođaka u opasnosti, on otide do Arioha, koji je bio zapovednik kraljeve straže, i zatra-

ži od njega da mu kaže razlog zbog kojeg je kralj rešio da pobije sve mudre ljude, kao i Haldejce i mage. Pa kada u odgovor saznade da je kralj usnio san ali da ga je zaboravio, a da mudraci, kada im je kralj naložio da ga o snu obaveste, za to nisu bili kadri, te su ga tako razljutili, Danilo zatraži od Arioha da mu omogući da on priđe kralju, i da zatraži preddah za mage od jednog dana na koliko će se i odložiti njihovo smaknuće, budući da se on nada da će uspeti da za to vreme, uz Božiju

pomoć, obezbe- di znanje o snu. Shodno ovoj molbi, Arioh obavesti kralja o onome što je Danilo tražio, na šta kralj pristade da odloži pogubljenje maga sve dok ne sazna da li se obistinilo ono što je Danilo obećao; a mladi se čovek povuče svojoj kući, i sa svojim rođacima cele se noći stade moliti da ot- krije san, i na taj način oslobodi mage i Haldejce, sa kojima su i njegovi rođaci imali da stradaju zbog kraljevog gneva što ne umeju da mu prene- su njegovo snoviđenje i učine razgovetnim šta je to što je kralj u snu vi- deo prethodne noći, ali što je zaboravio. I tako Bog, iz sažaljenja prema onima koji behu u opasnosti, ali i iz obzira prema Danilovoj mudrosti, učini da ovaj sazna kakav izgledaše san i koje je njegovo značenje, tako da i kralj može razumeti šta je njegov san imao da znači. A kada Danilo do- bi od Boga ovo znanje, on sav razdragan ustade, i reče o ovome svojoj braći koja ostadoše zadovoljna i u nadi da će sada sačuvati živote, nad koji- ma su već očajavali, ne razmišljajući više ni o čemu doli o smrti. I ta- ko, nakon što svi zajedno zahvališe Bogu koji se sažalio na njihovu mla- dost, kada dan osvanu Danilo pođe k Ariohu i zatraži da ga povede kralju, stoga što će mu otkriti san kojeg je usnio prethodne noći.

4) Kada Danilo uđe u odaju gde je sedeo kralj, on se najpre izvini re- kavši da i ne pomišlja da se pravi mudrijim od Haldejaca i maga, zato što je, uprkos njihovoj nemoći da otkriju kraljev san, on, eto, u stanju da kralja o snu pouči; jer, reče, nije za to zaslužna njegova vlastita vešti- na, niti to što je njegovo razumevanje odgojenije od njihovog; već se, re- će, „Bog smilovao na nas zato što bejasmo u opasnosti od pogibije, i za- to što sam se molio za život svoj i ljudi moga naroda, te mi je on učinio očiglednim kako san, tako i njegovo značenje; jer mene ne brine manje tvoja slava od žalosti što si nas osudio na smrt, iako si ti tako nepravedno naredio da ljudi koji su po sebi valjani i odlični u svakom pogledu bu- du pogubljeni, samo zato što si im naložio da učine ono što je u potpu- nosti izvan dosega ljudske mudrosti, tražeći od njih ono što može bi- ti samo delo Božije. Dakle, budući da si u svom snu bio zabrinut za one koji će te naslediti u vladavini nad vaskolikim svetom, Bog je pozeleo da ti pokaže sve one koji će vladati posle tebe, i sa tim ti je ciljalo iz- ložio sledeći san. Izgledalo ti je, dakle, da vidiš veliki kip pred so- bom, takav čija je glava bila od zlata, a ramena i ruke behu mu od srebra, trbuh mu i bedra od bakra, ali noge i stopala od gvožđa. Potom si vi- deo stenu odlomljenu od planine, koja pada na kip, obara ga i krši u ko- mađe, ne dozvolivši nijednom delu da ostane ceo. A zlato, srebro, bakar i gvožđe postadoše sitniji od zrnca brašna koje se, po naletu silovi- tog vetra, razveja i rasu svuda uokolo, ali stena naraste do takvih razme- 440 JUDEJSKE STARINE

ra da čitava zemlja izgledaše njome ispunjena. Ovo je, dakle, san kojeg si video, a sada ću ti reći njegovo tumačenje. Zlatna glava na kipu označava tebe i kraljeve Vavilona koji vladahu pre tebe; no dve ruke i šake označa- vaju da će tvoju vlast razgrabiti dva kralja, ali će još jedan kralj doći sa zapada, sa tučanim oružjem, i uništiti i njihovu vlast. Naposljetku će doći i nova vlast, koja će biti nalik gvožđu a koja će okončati vladavi- nu prethodnog kralja, i zavladaće nad celom zemljom, zbog svoje gvozdene prirode koja je jača od zlata, srebra i tuča." Danijel je takođe izneo kralju i značenje stene¹⁴⁴, ali nalazim da ovde nije potrebno i o tome pripoveda- ti, budući da sam se ovde poduhvatio da opišem samo stvari prošle i sa- dašnje, a ne i buduće. Pa ipak, ukoliko bi neko bio znatiželjan da sazna istinu i, premišljajući se od radoznalosti, ne može uzdržati sklonost da upozna neizvesna

zbivanja budućnosti, to jest da li će se ona dogoditi ili ne, neka takav revnosno pročita knjigu Danilovu, koju će pronaći među svetim spisima.

5) Kada je Navukodonosor čuo ovo, i prisetio se svog sna, ostao je zaprepašćen Danilovom prirodom, te je pao na kolena, pozdravljajući Danila kao što čovek pozdravlja Boga, izdajući potom i zapovest da ovaj bude posvećen kao da je božanstvo. I ovo nije bilo sve, jer mu je on takođe nadenuo ime svog vlastitog boga [Valtazara], učinivši pri tom njega i njegove bližnje upraviteljima celog kraljevstva, zbog čega su ovi ubrzo dopali velike opasnosti zbog zavisti i zlonamernosti [njihovih neprijatelja]. Naime, dogodilo se da su oni uvredili kralja u okolnostima koje ću odmah opisti. Kralj je, naime, napravio kip od zlata, visine šezdeset i širine šest kubita, i postavio ga u velikoj vavilonskoj ravni; a kada je pošao da posveti kip, pozvao je najviđenije ljude iz svih zemalja koje behu pod njegovom vlašću i zapovedio im da, pre svega, kada budu čuli zvuk trube, moraju pasti na tle i klanjati se kipu, pri tom zapretivši da će oni koji tako ne učine biti bačeni u užarenu peć. Nakon toga, međutim, zlobnici dođoše kralju i rekoše mu da kada su se na zvuk trube svi počeli klanjati u znak obožavanja kipa, Danilovi rođaci to nisu učinili kako ne bi prekršili zakone svoje zemlje. Tako su ovi ljudi odmah osuđeni i bačeni u vatru, ali su ostali spaseni Božijim providenjem, i na iznenađujući način izbegli smrt, jer ih vatra nije doticala; a ja pretpostavljam da ih nije mogla dotaći stoga što su u vatru bačeni bez ikakve svoje krivice, te je ona otuda bila odviše slaba da bi ugušila takve junake. Ovo je izvedeno silom Božijom, koji je njihova tela učinio toliko nadmoćnijim nad vatrom, da ih ona nije mogla sagoreti. Ovo ih je odmah preporučilo kralju kao pravične i ljude od Boga voljene, zbog čega su nadalje oni stekli još veće kraljevo uvažavanje.

6) Malo kasnije kralj je usnio novo snoviđenje: kako će pasti sa vlasti i hraniti se sa divljim zverima, i posle takvog života tokom sedam godina, ponovo uspostaviti svoju vlast. Nakon ovog sna ponovo je sabrao magove i, ispitujući ih o snu, zatražio da mu kažu njegovo značenje; ali kada nijedan od njih nije mogao pronaći značenje sna niti ga otkriti kralju, Danilo ponovo preostade jedini koji ga je rastumačio, a kako je

KNJIGA DESETA

441

on prerekao, tako se ne dogodilo; naime, kralj će provesti gorepomenuti period života u divljini, tokom kojeg se niko neće usuditi da posegne za kraljevstvom, a on će se moliti da ga Bog njemu vrati, i On će tako i učiniti. Ali neka me niko ne krivi što zapisujem stvari ovakve prirode, onako kako sam ih našao u drevnim knjigama; jer što se njih tiče, otvoreno uveravam one kojima se činim nedostatnim po bilo kojoj tački pripovedanja, ili se, pak, žale na moj način izlaganja, da sam im još na početku ovih povesti rekao kako moja namera nije druga do da prevedem hebrejske knjige na grčki jezik, obećavši im da ću objasniti ove činjenice tako da niti im šta svoje dodajem, niti bilo šta od njih oduzimam.

POGLAVLJE JEDANAESTO

O NAVUKODONOSORU I NJEGOVIH NASLEDNICIMA, I KAKO SE NJIHOVA
VLAST RASPALA POD PERSIJANCIMA; I O TOME ŠTA SE DOGODILO S
DANILOM U MEDIJI I KAKVA JE PROROČANSTVA ON TAMO IZGOVORIO.

1) Kralj Navukodonosor preminuo je nakon što je vladao četrdeset tri godine¹⁴⁵. Bio je to preduzimljiv čovek, i srećniji od kraljeva pre njega. Verosus pominje njegove poduhvate u trećoj knjizi Haldejske isto- rije, gde kazuje ovako: „Kada je njegov otac Navopolasar čuo da se pobunio namesnik koga je postavio nad Egiptom i mestima oko Kelesirije i Fe- nikije, a u trenutku kada on sam više nije mogao da se poduhvati napora ratovanja, on je poverio svom sinu Navukodonosoru, koji je još uvek bio golobrad, neke delove vojske, i poslao ga protiv pobunjenika. I tako, na- kon što je Navukodonosor ušao u bitku i iz nje izašao kao pobednik, on je čitav narod pobunjene zemlje sveo na svoje podanike i učinio ogrankom svog kraljevstva; ali se u to vreme dogodilo da se njegov otac Navopola- sar najpre razboleo, a potom i preminuo u gradu Vavilonu, gde je vladao dvadeset dve godine; a kada je njegov sin nakon kratkog vremena doznao da mu je otac umro, on je najpre uredio sveukupne prilike u Egiptu i drugim zemljama, kao i one koje su se ticale zarobljavanja Jevreja, Feničana, Si- rijaca i egipatskog naroda; pa je, poverivši njihovo dovođenje do Vavi- lona nekim svojim saborcima, zajedno sa većinom svoje vojske i ostatkom njihovog naoružanja i namirnica, sam pohitao preko pustinje sa svega ne- kolicinom ljudi u pratnji, i došao u Vavilon. Tako je preuzeo upravljanje državnim poslovima, kao i kraljevstvo što ga je do njegovog dolaska ču- vao jedan od najvažnijih ljudi među Haldejcima, te je na sebe primio ce- lokupnu očevu vlast i naložio, kada su zarobljenici stigli, da ovi budu razmešteni kao kolonije na najprikladnijim mestima Vavilona; a zatim je ukrasio hram Velusa, kao i sve druge hramove, na veličanstven način, onime što je opljačkao tokom ratovanja. Takođe je dodao još jedan grad onome koji je postojao od davnina, i ponovo sve izgradio tako da onaj koji bi ga kasnije opseo više ne bi mogao skrenuti tok reke, i tako napasti 442 JUDEJSKE STARINE sam grad. Stoga je izgradio tri zida oko unutrašnjeg grada, i još tri nova koji su se prostirali oko nekadašnjeg spoljnog zida, a sve ove radove iz- veo je upotrebivši kao građu pečenu ciglu. A nakon što je na veoma pri- vlačan način obzidao grad, i veličanstveno ukrasio njegove kapije, sazi- dao je još jednu palatu ispred očeve, tako da ih je međusobno spojio. Opi- sati ogromnu visinu i raskoš ove palate za mene bi možda bilo odviše i pokušati; pa ipak, ma koliko da su visoke i velike ove palate bile, ipak su dovršene za petnaest dana.¹⁴⁶ Takođe je od kamena podigao uzdignuta mesta za šetnju, i učinio ih nalik brdašcima, vodivši računa da budu sazidana tako da se po njima moglo saditi raznovrsno bilje. Takođe je po- digao i ono što je nazvano „visećim rajem“, stoga što je njegova žena že- lela da ima takvo nešto nalik onome u njenom zavičaju, jer je takav vrt uz- gajala u palatama Medije." Ove stvari pominje i Megasten, u svojoj četvr- toj knjizi izveštaja o Indiji, i tamo nastoji da pokaže da je kralj Navu- kodonosor nadmašivao Herkula u snazi i veličini svojih poduhvata, na- vodeći da je osvojio i veliki deo Libije i Iberije. Osim toga i Dioklo, u svojoj drugoj knjizi izveštaja o Persiji, pominje ovog kralja; isto čini i Filostrat u izveštajima o Indiji i Fenikiji, gde kaže da je ovaj kralj opsedao Tir trinaest godina za vreme dok je Etval vladao tim gradom. Ovo su svi istorijski zapisi u kojima sam našao pominjanje ovog kralja.

2) Posle Navukodonosorove smrti nasledio ga je njegov sin Evil- Merodah, koji je odmah oslobodio Jekoniju, uvažavajući ga kao jednog od svojih najprisnijih prijatelja. Takođe ga je obdario mnogim pokloni- ma, i ukazivao mu čast iznad svih drugih kraljeva u Vavilonu; jer njegov otac nije održao reč datu Jekoniji u prilici kada mu se ovaj dobrovoljno predao zajedno sa ženama i decom i svom rodbinom,

kako bi spasio svoju zemlju i sprečio da bude opsadena i posve uništena, kako smo ranije opisivali. Nakon smrti Evil-Merodaha, posle vladavine duge osamnaest godina, vlast je preuzeo njegov sin Niglisar, koji je potom vladao narednih četrdeset godina, do svoje smrti; nakon njega na vlast je došao njegov sin Lavosordakus, ali ju je ovaj zadržao svega devet meseci, a posle njegove smrti istu je preuzeo Valtazar kojeg su Vavilonci nazivali Navoandelus. On je bio kralj protiv kojeg su Kir, kralj Persije, i Darije, kralj Medije, povelili rat. A kada su ga ova dvojica opseli u Vavilonu, dogodila mu se prekrasna i zapanjujuća vizija. On je, naime, sedeo za večerom u gornjoj sobi, i pred njim se nalazio veliki broj srebrnog posuđa, takvog koje se pravi za kraljevsku gozbu, a kraj sebe je imao svoje milosnice i prijatelje; u tom je času doneo odluku i zapovedio da se oni sasudi što ih je Navukodonosor oteo iz Jerusalima — a da ih potom nije upotrebio već ih je položio u svom vlastitom hramu — da se ti sasudi, dakle, iznesu iz hrama. Kralj je, štaviše, postao tako ohol da je nastavio da te sasude koristi umesto svojih pehara, pijući iz njih i huleći na Boga. Ali je u međuvremenu iznenada video kako jedna ruka izbija iz zida i po njemu počinje ispisivati izvesne slogove; videvši to, i bivajući krajnje uznemiren, Valtazar je smesta pozvao mage i Haldejce i sve one sličnog zvanja među varvarima koji se razumeju u tumačenje znamenja i snova, kako bi mu objasnili

zapis sa zida. Ali kada su magi odgovorili da ne mogu ništa ni shvatiti niti odgonetnuti, kralj dopade velikog rastrojstva i unesrećenosti tim iznenađujućim događajem; stoga on naloži da se širom zemlje razglasi obećanje da će onaj koji mu bude objasnio zapis i odgonetnuo njegovo skriveno značenje, dobiti zlatan okovratni lanac, i da će mu se dopustiti da nosi purpurnu odeću kao što čine kraljevi Haldeje, te da će mu kralj udeliti trećinu svoje vlasti. Kada se ovaj proglas raščuo, magi odsvud pohitao i sa još većom revnošću i žudnjom prionuše da odgonetnu važnost zapisa, ali su se i dalje jednako uzalud upinjali. Ali kada je kraljeva baba videla ovoga potpuno utučenog onim što se dogodilo¹⁴⁷, ona ga počela hrabriti, rekavši mu da postoji jedan zarobljenik poreklom iz Judeje, Jevrej po rođenju, koji je odande doveden kada je Navukodonosor razorio Jerusalim, a čije je ime Danilo, i koji je mudar čovek i jedan od najvisprenijih umova u otkrivanju onoga što je drugima nemoguće da odgonetnu, a što je poznato samo Bogu, i koji je učinio razgovetnim i odgovorio na pitanja Navukodonosorova na koja niko drugi sa kim se tadašnji kralj savetovao nije mogao da odgovori. Ona je otuda zatražila da kralj pošalje po tog čoveka, i njega ispita o tajanstvenom zapisu, te da osudi nevičnost onih koji nisu mogli pronaći njegovo značenje, dodajući i to da ono što je Bog tako pokazao mora biti žalosno po prirodu.

3) Kada je Valtazar čuo ovo, on smesta posla po Danila; a kada je po njegovom dolasku razgovarao s njime o onome što je saznao o njegovoj mudrosti i Božijem Duhu koji prebiva s njime, te izjavio da on jedini može pronaći ono što drugi nikada ne bi ni pomislili, kralj napokon iznese želju da mu Danilo saopšti šta znači zapis na zidu; pa ako tako učini, on će mu dopustiti da nosi purpurnu odeću i zlatni lanac oko vrata, i udeliće mu trećinu svoje vlasti, kao i nagradu za njegovu mudrost, zbog čega će postati slavan pred svima koji ga budu gledali i koji će se pitati kakvim je povodom zadobio tolike počasti. Ali Danilo zatraži da kralj svoje darove zadrži za sebe, jer ono što je učinak mudrosti i Božijeg otkrovenja ne može prihvatiti niti dopušta darove, udeljujući svoja otkrića potražiocima bez

nadoknade, ali da to ne znači da mu on neće objasniti šta znači zapis. A ovaj, naime, kazuje da će kralj uskoro umreti, i to stoga što nije naučio da ukazuje čast Bogu, i da ne sme do- puštati činjenje stvari koje su iznad ljudske prirode, jer su to uvrede bića Božijeg zbog kojih je i kraljev slavni predak bio podvrgnut teš- kim kaznama. Jer je kralj sasvim zaboravio da je Navukodonosor bio ba- čen da se hrani među divljim zverima zbog svojih bezbožnosti, i da ni- kada ne bi povratio svoj prethodni život među ljudima i u svom vlasti- tom kraljevstvu, da se Bog na njega nije bio sažalio posle mnogih pre- klinjanja i molitvi, budući da je taj kralj otuda hvalio Boga sve preos- tale dane svog života, kao Onog koji raspolaže svevišnjom moći i bri- ne o čovečanstvu. Danilo je takođe podsetio kralja koliko je silno hulio na Boga kada je sasude Njemu posvećene koristio među milosnicama, te je otuda proishodilo da je Bog videvši to ostao razgnevljen, i tim je zapi- som na zidu unapred predskazao kakav će tužan završetak imati kraljev 444

JUDEJSKE STARINE

život. A objašnjenje tih reči je sledeće: „MANEH. Ovo, ukoliko se ras- tumači na grčkom jeziku, može značiti Broj, jer je Bog odbrojao još toli- ko dugo vreme tvog života i tvoje vlasti, od kojih je ostao samo mali deo. TEKEL. Ovo označava težinu, i znači da je Bog odvagao tvoje kraljevstvo, i našao da je ono već oboreno. FARES. Ovo takođe, na grčkom jeziku, oz- načava deo. Bog će otuda razbiti tvoje kraljevstvo u komade, i podeliti ga između Medijaca i Persijanaca.”

4) Nakon što je Danilo kralju objasnio da zapis na zidu označava ove događaje, Valtazar ostade u velikoj tuzi i jadu, kao što se i moglo očekiva- ti kada je tumačenje po njega bilo tako mučno. Ipak, on nije uskratio ono što je obećao Danilu, iako je ovaj postao prorok njegovih nesreća, već mu jeudelio sve obrećeno, rasuđujući tako da je ono što muje prorećeno neš- to neminovno i sudbinsko, te da ne pripada proroku, a i da priliči do- brom i pravićnom ćoveku da poda ono što je obećao, iako su predskazana zbivanja tako žalosne prirode. Prema tome, kralj je tako i ućinio. Ali ubrzo potom i on i grad bili su osvojeni od strane Kira, kralja Persije, protiv kojeg se borio; Valtazar je, dakle, bio kralj pod kojim je zauzet Va- vilon, u ćasu kada je on vladao sedamnaest godina. I bio je to kraj potoma- ka kralja Navukodonosora, kako nas obaveštava istorija. A kada je, zajedno sa svojim roćakom Kirom, zauzeo Vavilon, i tako okonćao prevlast Vavi- lonaca, Darije je imao šezdeset dve godine. On je bio sin Asvira, koga su Grci nazivali drugaćije. Štaviše, on je poveo Danila sa sobom u Mediju, gde mu je ukazivao velike poćasti, držeći ga kraj sebe, jer je Danilo postao jedan od trojice upravnika što ih je Darije postavio nad svojih tri sto- tine šezdeset pokrajina, budući da je na toliko delova podelio zemlju.

5) Ipak, ovako visoko dostojanstvo Danilovog položaja moralo je izazvati zavist kod onih koji nisu mogli podneti da kralj ispred njih u ćasti drži nekog drugog: jer je Danilo bio u milosti Darijevoj, i njemu je poveravana svaka stvar od znaćaja, budući da je u sebi imao nećeg bo- žanskog. Pa kada su ti koji su žalili zbog naklonosti ukazivane Dani- lu traćili kakav povod protiv njega, on im takav uopšte nije davao, bu- dući da je bio iznad svakog kušanja novcem i prezirao podmićivanje, a kao veoma nisko drćanje cenio je uzimanje bilo koje stvari kao nagrade, ćak i kada bi mu ona opravdano bila data: ukratko, on nije prućao mo- gućnost ni za kakvu optužbu onima koji su mu zavideli. I tako, kada ovi nisu mogli pronaći ništa zbog ćega bi ga oklevetali kod kralja, ništa što bi bilo postiđujuće ili dostojno prigovora, i tako ga lišili po- ćasti kojom ga je kralj obdarivao, oni poćeše traćiti kakav drugi naćin kojim bi ga mogli uniziti. Pa kada tako primetiše da se

Danilo moli Bogu tri puta dnevno, oni pomisliše da su tim saznanjem pribavili povod pomoću kojeg ga mogu ukloniti; tako dođoše do Darija i rekoše mu da kneževi i namesnici smatraju da bi bilo dobro dopustiti narodu odmor od trideset dana, tokom kojih niko ne bi mogao upućivati molbu ili molitvu bilo za sebe ili za bogove, a da onaj koji bude prekršio ovu zapovest ima biti bačen u lavlju jazbinu tamo postradati.

6) Na ovo je kralj — budući da nije prozreo njihovu zloćudnu zamisao,

KNJIGA DESETA

445

нити је посумњао да је то подмукло lukavstvo upereno protiv Danila — odgovorio да је zadovoljan takvom zapovешću narodu, te је obećao да ће potvrditi ono što су tražili; tako је objavio ukaz kojim је narodu razglašeno rešenje koje су sastavili kneževi. Shodno ovome, čitav се narod pobrinuo да не prekrši dobijena uputstva, te се odmarao u miru; ali се Danilo na njih nije obazirao, već је stajao i molio се Bogu na očigled svi- ma. Tako су kneževi dobili priliku protiv Danila за којом су тако žar- ko tragali, te smesta dođoše kralju i ovog optužiše, rekavši да је Danilo jedina osoba koja је prekršila zapovest, budući да се niko drugi nije usudio moliti svojim bogovima. Do ovog су otkrića, naravno, došli не zbog Danilovog nepoštovanja kralja, već stoga što су на njega motrili i nadzirali ga из zavisti. Osim toga, pretpostavljali су да će се Darije po- neti prema Danilu sa većom ljubaznošću no što су oni očekivali, i да će бити спреман да му dodeli oproštaj за takvo omalovažavanje njegovih za- brana; zbog takvog očekivanog kraljevog saosećanja takođe су zavideli Danilo, pa се nisu ni nadali да će се svojom dostavom dodvoriti kralju, već су samo zahtevali да prema zakonu Danilo bude bačen u lavlju jazbinu. I tako је Darije, nadajući се да će Bog ipak izbaviti Danila, i да mu се neće dogoditi ništa zlo od strane divljih zveri, pozvao Danila да s radošću podnese taj udes. I kada ovaj беše zaista i bačen u lavlju jazbinu, kralj uze svoj pečat i njime zapečati kamen koji је леžao на otvoru jazine, i pođe svojim putem, ali је proveo celu noć без hrane i sna, bivajući u velikoj brizi zbog Danila. A kada osvanu, on izide i stiže do jame, gde pronađe nedirnut i ceo pečat kojim је zapečatio kamen nad jazbinom; on sad raz- lomi pečat i povika zazvavši Danila, pitajući ga да li је još uvek živ. A ovaj, čim чу kraljev glas, odgovori да mu се nikakva šteta nije dogodila, na šta kralj naredi да Danilo bude izvučen из jame. No kada njegovi ne- prijatelji videše да се Danilu ništa strašno nije dogodilo, oni не uvi- deše да ga је sam Bog sačuvao svojim providenjem, već rekoše да су lavovi bili zasićeni hranom, i да је то bio razlog što nisu ni dotakli Danila, niti mu prišli; pa се sa takvim tobožnjim razlogom obratiše i kralju. Ali na to kralj, zgađen nad tolikom njihovom zlobom, naredi да oni sami bace veliku količinu mesa u jamu, a kada се lavovi nasitiše, on izdade i sledeću, njima neočekivanu naredbu, да се i Danilovi neprijatelji bace u jamu, kako bi, naime, mogao saznati да li će i njih lavovi, sada kada су si- ti, dotaći ili neće. I tako се Dariju razjasni, nakon što су kneževi bi- li bačeni divljim зверима, да је Bog bio taj koji је sačuvao Danila, jer la- vovi не pošteдеše nijednog od njih, već ih sve rastrgaše на komade, baš kao да су veoma gladni i željni hrane. Otuda ја pretpostavljam да nije bi- la glad, koju су netom pre bacanja kneževa zadovoljili izobiljem mesa, bi- lo ono što ih је razdražilo, nego zloba bačenih, zbog koje су ove i rastr- gli; jer, ukoliko је tako Bogu ugodno, takva izopačenost može i kod nerazumnih stvorenja izazvati poriv за njenim kažnjavanjem.

7) Nakon što su tako usmrćeni oni koji su mučkom izdajom želeli da uklone Danila, kralj Darije uputi razglas širom zemlje, u kojem je slavio Boga kome se Danilo klanjao, rekavši da je On jedini istinski Bog 446 JUDEJSKE STARINE i posednik svekolike moći. Takođe je i Danila još više počeo uvažavati, učinivši ga najuglednijim među svojim prijateljima. I kada je Danilo postao tako slavan i posvuda čuven, a zbog mišljenja ljudi da je voljen od strane Boga, on podiže kulu u Ekbatanu u Mediji: bila je to građevina izvanrednog sklada i prekrasne izrade, koja još uvek postoji, očuvana do dana današnjeg; i takva kakva se sada može videti ona izgleda kao upravo podignuta, kao da nije starija od dana u kojem je neko posmatra, toliko deluje sveža i rascvetana u svojoj lepoti, kao da nikoliko nije pretrpela od toliko dugog vremena; jer građevine pate kao i ljudi, i one stare kao i oni, i sa prolaskom godina i njihova snaga se rastvara a njihova lepota vene. U toj se kuli do danas sahranjuju kraljevi Medije, Persije i Partije, a onaj kome je povereno staranje o njoj je jevrejski sveštenik, što je običaj kojeg se drže do danas. Ovde je, dakle, bilo sasvim umesno dati izveštaj o tome šta je ovaj čovek učinio, a što je najdostojnije čuti, jer je on bio toliko srećan da je doživeo takva čudesna otkrovenja, ravna onima kod najvećih proroka, toliko da je za svog života bio cenjen i slavljen jednako od strane kraljeva i naroda. A sada kada je mrtav, on ostaje u sećanju koje nikada neće ugasnuti, jer nekoliko knjiga što ih je on napisao i ostavio za sobom još uvek postoje i bivaju čitane. Iz njih mi verujemo da je Danilo opštio s Bogom; jer on nije samo naveštavao buduće događaje, kao ostali proroci, već je i navodio tačno vreme njihovog izvršenja. I dok su drugi proroci navikli da proriču nesreće, te su otuda bivali neprijatni i kraljevima i narodu, Danilo je bio prorok dobrih stvari, i to u tolikoj meri da je zahvaljujući ugodnoj prirodi svojih predviđanja obezbeđivao dobronamernost svih ljudi. A po njihovom izvršenju osiguravao je među narodom poverenje u njihovu istinitost, kao i rašireno mišljenje o vlastitom posedovanju svojevrstne božanstvenosti. Takođe je napisao i ostavio iza sebe ono što je učinilo očiglednom pomnost i neporecivu verodostojnost njegovih predviđanja; jer je rekao kako je jednom prilikom kada se našao u Susi, prestonici Persije, izašao u polje sa svojim prijateljima, došlo do iznenadnog pokreta i potresa zemlje, te da je ostao sasvim sam budući da su mu se prijatelji razbežali, te da je bio uznemiren i pao ničice držeći lice među rukama, kada ga je dodirnula neka osoba i u isto mu vreme naložila da ustane i vidi šta će se dogoditi njegovim zemljacima nakon mnogo naraštaja. Uspravivši se – pripoveda dalje na istom mestu – ukazao mu se veliki ovan, sa mnoštvom rogova koji izrastahu iz njegove glave, pri čemu je poslednji bio veći od ostalih; te da je posle toga pogledao na zapad i video jarca kako prilazi kroz vazduh sa te strane, koji je potom silovito navalio na ovna, udarivši ga dvaput svojim rogom, tresnuvši ga o zemlju i zatim ga izgazivši; pripoveda i da je kasnije video kako veoma veliki rog izrasta iz glave jarčeve, ali da se onda slomio, a da su na njegovo mesto izrasla četiri druga roga svaki isukan prema jednom od četiri vetra, a zatim je zapisao i da je iz jednog od ova četiri izrastao još jedan manji rog, koji se, međutim, potom silno uvećao. Time mu je Bog pokazao da će se boriti protiv njegovog naroda, i silom zauzeti njihov grad kao i da će do pometnje dovesti bogo-

službe u Hramu i zabraniti žrtvene ponude za hiljadu dve stotine devetdeset šest dana. Danilo je napisao da je ove vizije imao u ravnici Suse; a potom nas je obavestio da je Bog tumačio pojave u ovoj viziji na sledeći način. Rekao je da ovan

označava kraljevstvo Medijaca i Persijanaca, a rogovi one kraljeve koji su njima vladali, te da poslednji rog označava poslednjeg kralja, koji će prevazići sve prethodne u slavi i bogatstvu; da, zatim, jarac predstavlja jednog čoveka koji će doći i vladati od strane Grka, koji će se dvaput boriti protiv Persijanaca i poraziti ih u bitkama, i u potpunosti osvojiti prevlast; da veliki rog koji izrasta iz čela jarca znači prvog kralja, a da izrastanje četiri roga nakon pada onog prvog, i njihovo usmeravanje na četiri strane sveta, označava naslednike koji će se podići nakon smrti prvog kralja, kao i deobu kraljevstva između njih, pri čemu oni neće biti ni njegova deca, niti rođaci, i da će vladati naseljenom zemljom mnogo godina; zatim će se između njih podići jedan kralj koji će srušiti naš narod i njegove zakone i oduzeti mu upravljanje državom, kao što će i opljačkati Hram i zabraniti žrtvovanja koja se nude u trogodišnjem periodu. I zaista, sve ovo se i dogodilo, jer je naš narod sve ovo preživeo pod Antiohom Epifanom a prema Danilovoj viziji, te se ono što je ovaj mnogo godina ranije zapisao doslovno i obistinilo. Na isti je način Danijel takođe pisao i povodom vlasti Rimljana, i da će oni našu zemlju opustošiti. Sve ove najave Danilo je ostavio u spisima, onako kako mu ih je Bog naznačio, toliko da se onaj koji čita njegova proročanstva, i sagledava kako su se ona ispunila, mora čuditi časti koju je Bog ukazivao Danilu; tako može otkriti i koliko su Epi-kurejci grešili kada izbacuju Proviđenje iz ljudskog života, i ne veruju da se Bog stara o poslovima sveta, niti da je svemir upravlján i održavan u bivanju putem te blagoslovene i večne prirode, već govore da se svet pokreće po svom vlastitom nahođenju, bez ikakvog upravitelja i statelja; a taj, tako lišen vodiča koji bi njime upravljao, bar kako oni zamišljaju, nalik je brodu bez kormilara, kojeg vidimo potapanog vetrom, ili kolima bez vozara, koja se prevrću; tako bi svet bio razbijen u komade kada bi bio nošen u pokretu bez Proviđenja, i postradao bi stigavši do ništavila. Tako mi, u odnosu na gorepomenuta predviđanja Danilova, ovi ljudi izgledaju veoma dalekim od istine, budući da uče kako Bog ne uvodi nikakvo proviđenje nad ljudskim poslovima; jer kada bi to bio slučaj, da se, naime, svet pokreće mehaničkom nužnošću, mi ne bismo mogli videti da se sve stvari događaju prema Njegovom naveštenju. Što se mene tiče, ja sam opisao ove predmete onako kako sam ih drugde pronašao i pročitao; ali ukoliko ma ko naginje kakvom drugačijem mišljenju o njima, neka uživa svoja drugačija shvatanja ne kriveći mene za moja.

KNJIGA JEDANAESTA

obuhvata period od dve stotine pedeset tri godine i pet meseci

OD KIRA PRVOG DO SMRTI ALEKSANDRA MAKEDONSKOG POGLAVLJE PRVO

KAKO JE KIR, KRALJ EGIPTA, OSLOBODIO JEVREJE IZ VAVILONA I DOPUSTIO IM DA SE VRATE U NJIHOVU VLASTITU ZEMlju I PO-NOVO IZGRADE SVOJ HRAM, ZA ČIJU IM JE IZGRADNJU DAO NOVAC

1) Prve godine Kirove vladavine¹⁴⁸, koja je bila sedamdeseta od dana kada je naš narod iseljen iz svoje zemlje u Vavilon, Bog se sažalio na zatočeništvo i stradanje

ovih sirotih ljudi, te je ispunio ono što im je predskazao preko proroka Jeremije, a pre razorenja grada: da će ih, nakon što budu služili pod Navukodonosorom i njegovim potomstvom, i nakon što budu podneli služenje tokom sedamdeset godina, vratiti i obnoviti im pravo na posedovanje svoje zemlje, te da će ponovo izgraditi Hram i ponovo uživati njihovo drevno blagostanje. I sve ovo im je Bog učinio: jer je On podstakao um Kirov i učinio da ovaj razglasi širom cele Azije: „Ovako govori kralj Kir: budući da me je Svemoći Bog postavio da budem kralj cele naseljene zemlje, ja verujem da je to upravo onaj Bog koga obožava narod Izraelićana; jer je On zaista prorokao moje ime preko proroka, kao i to da ću mu podići dom u Jerusalemu, u zemlji Judeji.”

2) Ovo je postalo poznato Kiru preko čitanja knjige koju je o svojim proročanstvima ostavio Isaija; jer je ovaj prorok rekao da mu je Bog u tajnoj viziji ovako govorio: „Moja je volja da Kir, koga sam naimenovao da bude kralj nad mnogim i velikim narodima, pošalje natrag moj narod u njihovu vlastitu zemlju, i podigne moj hram.” Ovo je Isaija predskazao sto pedeset godina pre no što je Hram bio razoren. Prema tome, nakon što je Kir ovo pročitao, i zadivio se Božijoj moći, bio je ponesen žar- kom željom i žudnjom da ispuni ono što je ovako zapisano; tako je sazvaio najistaknutije među Jevrejima u Vavilonu i saopštio im da im dopušta da se vrate u njihovu vlastitu zemlju, kao i da ponovo izgrade grad Jerusalema i hram Božiji, u čemu će im on biti na pomoći, te da će naložiti upraviteljima i namesnicima koji su vladali u susedstvu zemlje Judeje da im moraju priložiti zlato i srebro za izgradnju hrama, a pored toga da- ti i životinje za njihove žrtve.

3) Nakon što je Kir rekao ovo Izraelićanima, upravitelji dva plemena, Jude i Venijamina, zajedno sa Levitima i sveštenicima, pohitaše u Jerusalema; pa ipak, mnogi od njih su i ostali u Vavilonu ne želeći da napuste svoje posede; a kada oni prvi tamo stigoše, svi su im se kraljevi poverenici našli u pomoći, donevši, za izgradnju Hrama, neki zlato a neki srebro, a neki, opet, veliki broj grla stoke i konja. Tako oni izvedoše sva potrebna zavetovanja, i ponudiše žrtve kakve behu nekada uobičajene, pri čemu mislim na početak ponovne izgradnje njihovog grada i oživljavanje drevnih obrednih postupaka. Kir im je takođe vratio sve- te sasude što ih je Navukodonosor opljačkao iz Hrama i doneo u Vavilon. Njih je poverio rizničaru Mitridatu sa zapoveshću da ih da Savanasaru, 452 JUDEJSKE STARINE

da bi ih ovaj mogao čuvati dok Hram ne bude podignut, a kada ovaj bude dovršen morao ih je uručiti sveštenicima i narodnim upraviteljima kako bi ih ovi položili u Hram. Kir je takođe poslao jednu poslanicu namesnicima koji su se nalazili u Siriji, a čiji sadržaj ovde iznosimo:

„Kralj Kir šalje pozdrave Sisinu i Satravuzanu. Dopustio sam odlazak svim Jevrejima koji naseljavaju svoju zemlju, zadovoljan što će se oni vratiti svom vlastitom zavičaju i izgraditi svoj grad i hram Božiji u Jerusalemu, na istom mestu na kojem se i pre nalazio. Takođe sam poslao svog rizničara Mitridata, kao i Zorovavelja, namesnika Jevreja, kako bi mogli položiti temelje Hrama dovoljne za njegovih šezdeset kubita visine i širine, te napraviti tri građevine od glačanog kamena i jednu od drveta, a ista se naredba odnosi i na oltar gde oni prinose žrtve Bogu. Takođe zahtevam da se troškovi za ovu gradnju mogu izdvojiti iz mojih prihoda. Štaviše, takođe sam poslao i sasude što ih je kralj Navukodonosor zaplenio iz Hrama, i dao ih Mitridatu rizničaru i Zorovavelju namesniku, kako bi ih poneli u Jerusalema i vratili u Hram, a broj tih sasuda je sledeći: pedeset velikih plitkih pladnjeva od zlata i pet stotina takvih od srebra; pedeset zlatnih bačava i pet stotina srebrnih; trideset

[zlatnih] posuda za izlivanje žrtve live nice i tri stotina srebrnih; trideset zlatnih bočica i dve hiljade četiri stotine srebrnih; zajedno sa hiljadu ostalih velikih sasuda. Dozvolio sam im da ponovo raspolazu istom onom čašću slobode koju su posedovali njihovi preci; a takođe sam za njihovu sitnu stoku, kao i vino i ulje, izdvojio dve stotine pet hilja- da i pet stotina drahmi, a za belo brašno dve stotina pet hiljada i pet stotina artabesa. Izdao sam naređenje da im se ovaj novac dodeli iz danku koji dobijam iz Samarije. Sveštenici će ove žrtve ponuditi prema Moj- sijevim zakonima u Jerusalamu; a kada ih budu prineli, moliće se Bogu za očuvanje kralja i njegove porodice, kako bi kraljevstvo Persije nastavilo da traje. Ali je moja volja i ta da svako ko se ne bude povinovao ovim uput- stvima, i ostavi ih neispunjenim, bude razapet na krst, a sav njegov posed pripadne kraljevskoj riznici." Takvo je, dakle, bilo značenje ove posla- nice. Broj onih koji su se vratili iz zarobljeništva u Jerusalam bio je četrdeset dve hiljade četiri stotine šezdeset dvoje.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU POSLE SMRTI KRALJA KIRA JEVIJEI SPREČENI U IZ- GRADNJI HRAMA OD STRANE HUĆANA I SUSEDNIH NAMESNIKA; I KAKO JE KAMBIS SASVIM ZABRANIO JEVIJEIMA DA SE DALJE
TIME BAVE

1) Kada je položen temelj Hrama i Jevreji potom revnosno prionuli na njegovo zidanje, susedni narodi, a posebno Hućani koje je Salmanaser, kralj Asirije, doveo iz Persije i Medije i naselio ih u Samariju nakon što je odveo u zarobljeništvo narod Izraela, umoliše namesnike i one koji su brinuli o tim poslovima, da zaustave Jevreje kako u izgradnji nji-

KNJIGA JEDANAESTA

453

hovog grada, tako i u dizanju Hrama. Pa nakon što su ovi ljudi potplaće- ni novcem, oni udovoljiše Hućanima u njihovoj nameri da ovo zidanje svedu na spor i nebrizljiv rad, budući da Kir, koji je tada bio zauzet ra- tovima, o ovome ništa nije znao; tako se dogodilo da je u jednom pohodu koji je vodio protiv Masagita on i okončao život¹⁴⁹. Ali kada je Kambis, Kirov sin, preuzeo kraljevstvo, namesnici Sirije i Fenikije, i zemalja Amona, Moava i Samarije, ovome poslaše poslanicu, čije je sadržaj sle- deci: „Našem gospodaru Kambisu. Mi, tvoje slugе, Ratmus istoričar, i Semelis pisar, i svi ostali koji su tvoje sudije u Siriji i Fenikiji, šalјemo ti pozdrave. Potrebno je da znaš, o kralju, da su oni Jevreji koji behu odvedeni u Vavilon sada došli u našu zemlju, te da zidaju buntov- ni i izopačeni grad, izgrađuju mu tržnice i zidove i podižu Hram; znaj, otuda, da kada ovi radovi budu završeni, oni više neće hteti da plaćaju danak, niti će se pokoravati tvojim zapovestima, već će se usprotivi- ti kraljevima i radije izabrati da drugima upravljaju nego da se nad nji- ma upravlja. Zato smatramo da je ispravno da ti pišemo, o kralju, dok se ti radovi oko izgradnje Hrama užurbano odvijaju, da ne previdiš ove okolnosti, kako bi mogao da potražiš u knjigama svojih otaca, i u njima nađeš da su Jevreji oduvek bili bundžije i neprijatelji kraljevima, a ta- kav je takođe bio i njihov grad koji je, upravo iz tog razloga, sve do sada počivao razoren. Nalazimo da je umesno da te o ovome obavestimo stoga što bi u suprotnom mogao ostati neupoznat da će ti, ukoliko ovaj grad jednom bude naseljen i sasvim opasan zidovima, biti odsečen prolaz u Ke- lesiriju i Fenikiju."

2) Nakon što je Kambis pročitao ovu poslanicu, a bivajući po prirodi zao, ostao je veoma razdražen onim što mu je rečeno, te je piscima poslanice otpisao ovako: „Kralj Kambis Ratumusu istoričaru i Veltetmu- su i Semelisu pisarima, i svima ostalima koji ste ovlašćeni i prebivati u Samariji i Fenikiji, odgovara ovako: pročitao sam vašu poslanicu i izdao naređenje da se pretraže knjige mojih otaca, i zaista je u njima nađeno da je taj grad oduvek bio neprijatelj kraljevima, a njegovi su žitelji neprestano podizali bune i ratove. Takođe smo postali svesni da su njihovi kraljevi bili moćni i vladali tiranski, te da su izvlačili danak iz Kelesirije i Fenikije. Otuda sam izdao naređenje da se Jevreji- ma ne dozvoli izgradnja tog grada, da ne bi time nesreća koju su navikli da donose kraljevima bila još veoma uveličana." Kada je bio pročitan ovaj odgovor, Ratumus i Semelis i svi njima pridruženi odmah usedoše na konje i pohitaše u Jerusalem; sa sobom su takođe povelili i veliku pratnju, te zabraniše Jevrejima da dalje podižu grad i Hram. Zbog toga su ovi radovi zaustavljeni u napredovanju sve do druge godine vladavine Darija, dakle devet narednih godina; jer je Kambis vladao šest godina i tokom tog vremena osvojio Egipat, a kada se vratio umro je u Damasku.

KAKO SE POSLE SMRTI KAMBISOVE I ISTRAGE MAGA POD VLA- DAVINOM
DARIJA, ZOROVAVELJ POKAZAO NADMOĆNIM NAD OSTALIMA U
REŠAVANJU MISAONOG ZADATKA I ZBOG TOGA DO- BIO TU MILOST OD
KRALJA DA HRAM MOŽE BITI IZGRAĐEN

1) Posle uništenja maga koji su, nakon smrti Kambisove, jednu godinu upravljali Persijom, one porodice koje se nazivaju Sedam persijskih po- rodica izabraše Darija, Histaspovog sina, za svog kralja. Ovaj čovek je, dok još beše nepoznat javnosti, dao zavet Bogu da će, ukoliko bude postao kralj, poslati sve Božije sasude koji su se nalazili u Vavilonu nazad u jerusalimski Hram. Tako se u to vreme desilo da je Zorovavelj, koji je bio namesnik Jevrejau zarobljeništvu, došao iz Jerusalima k Dariju, budući da je među njima dvojicom postojalo staro prijateljstvo. Tom ga je prili- kom kralj izvestio da ga smatra vrednim da, zajedno sa dvojicom drugih ljudi, bude nimenovan za kraljevog pratioca, što beše počast kojoj se ovaj i nadao.

2) Prvu godinu svog kraljevanja Darije je proslavio gozboom sa najbli- žim ljudima i onima rođenim u njegovoj porodici, kao i sa upravitelji- ma Medije, kneževima Persije, visokodostojnicima Indije i Etiopije, te i zapovednicima vojski svojih sto dvadeset sedam pokrajina. Kada su se do zasićenja u izobilju najeli i napili, razdvojiše se i svaki pođe na počinak svojoj kući, pa tako i kralj Darije; ali nakon što se odmorio jednim delom noći, on se probudi, pa ne mogući više da zaspi on se upus- ti u razgovor sa svojom trojicom pratilaca, i tom prilikom obeća da će onom koji bude sačinio govor o temama koje on bude postavio, i to takav da je najbliži istini i mudro sročén, on kao nagradu za pobeđu dodeliti pravo da nosi purpurnu odeću, da pije iz zlatnih pehara, da spava na zla- tu, kao i da ima kola sa zlatnim uzdama i zlatni lanac oko vrata, a osim toga moći će da sedi odmah do kralja, a sve zbog pokazane mudrosti; „a po- vrh svega", reče on, „biće nazivan mojih rođakom". Pa nakon što je obećao da će im i udeliti takve poklone, on upita prvog od njih: „Nije li vino najsnažnije?"; a drugog: „Nisu li možda kraljevi takvi?"; i trećeg: „Ni- su li ipak žene takve, ili je pak istina od svega najsnažnija?" A kada im je zadao da se udube u ispitivanja o ovim zadacima, on pođe na počinak; ali ujutru on posla po svoje velikaše, kneževe, visokodostojnike Per- sije i Medije, pa sede na mesto na kojem je obično primao posete, te pozva svakog svog pratioca da se izjasni o onom što misli da je ispravno povo- dom postavljenih pitanja, tako da ga svi mogu čuti.

3) Shodno pozivu, prvi od njih počeo govoriti o snazi vina, i pokaza je ovako: „Kada", reče on, „treba da dam svoje mišljenje o vinu, o ljudi, na- lazim da ono prevazilazi svaku stvar po sledećim pokazateljima: ono va- ra um onoga koji ga pije, i jednog kralja svodi do stanja kakvog siročeta i onoga kome je potreban staratelj, a onog ko je rob podiže do smelosti onog ko je slobodan; takođe, onaj ko je svega potrebit postaje nalik boga-

tome, jer vino menja i obnavlja duše ljudi kada u njih uđe; uz to suzbija tu- gu onih koji podnose nedaće i čini da ljudi zaborave ono što duguju dru- gima, misleći da su od svih ljudi oni najimućniji; ono čini da ne govore o bezvrednim tricama, već o talantima ili o kakvim drugim vrednosti- ma koje priliče samo bogatim ljudima; štaviše, ono ljude čini nesves- nim njihovih nadređenih, pa čak i kraljeva, i odnosi sećanje na prija- telje i družbenike, jer ono naoružava ljude čak i protiv onih koji su im najdraži i od ovih čini najveće tuđince; a kada dođe otrežnjenje, i vino ostane prospavano u minuloj noći, ljudi se podižu ne znajući ništa od onog što su učinili sa svojim peharima. Sve ovo prepoznajem kao znako- ve moći, i pomoću njih otkrivam da je vino najjače i nadmoćno nad svim drugim stvarima."

4) I čim je ovaj prvi izneo gorepomenute dokaze o jačini vina, on od- stupi; a sledeći počeo govoriti o snazi kralja, dokazujući da je on najjači od svega, i moćniji od ma čega drugog što se čini da raspolaže bilo kak- vom silom ili oštroomnošću. A ovo dokazivanje on izvede na sledeći način: „Ljudi su ti koji upravljaju svim stvarima; oni nagone zemlju i more da im donose korist u onome što žele, a takvim ljudima, opet, up- ravljaju kraljevi i nad njima imaju vlast. Tako, dakle, oni koji upravljaju životinjom koja je nad svima najjača i najmoćnija, zaista zaslužuju da bu- du smatrani nenadmašno snažnima i moćnima, kada na primer, kralje- vi zapovede svojim podanicima da pođu u rat i podvrgnu se opasnostima, ovi ih poslušaju; i kada ih kraljevi šalju protiv njihovih neprijatelja, njihova moć je tolika da joj se pokoravaju. Oni naređuju ljudima da srav- njuju planine i obaraju zidove i kule; štaviše, kada oni zapovede da se bude ubijen i da se ubija, podanici se i tome potčine kako ne bi izgle- dalo da krše kraljeve zapovesti; a kada pobeđe i osvoje, ljudi donose ono što su zadobili kralju. Pa i oni koji nisu vojnici, nego obrađuju i oru zemlju, nakon što su izdržali rad i sve neprijatnosti takvog ratarskog truda, beru i sakupljaju svoje plodove i donose danak kralju; i šta god da je to što kralj kaže ili zapovedi, biva urađeno kao nužno i bez ikak- vog odlaganja, dok se on u međuvremenu može siliti svakom vrstom hra- ne i užitaka, i spavati u miru. Kralj biva čuvan takvima koji budno mot- re i takvima koji su, takoreći, strahom vezani za mesto njegovog prebi- vanja: jer se niko ne usuđuje da ga napusti, čak ni kada spava, niti iko ide svojim putem i stara se o svojim poslovima; jer ljudi jednu jedinu stvar procenjuju kao neophodnu, a to je da kralj bude zaštićen, i takvom se cilju sasvim predaju. Kako onda može biti drugačije, kada mora biti da kralj nadmašuje sve u snazi jer se svekoliko mnoštvo ljudi povinuje njegovim nalogima?"

5) Pa kada se i ovaj čovek utišao, treći od njih, a to beše Zorovavelj, počeo poučavati okupljene o ženama i istini, te govorao ovako: „Vino je jako, baš kao što je i kralj, jer im se svi ljudi pokoravaju, ali ih žene u moći nadmašuju; jer je žena ta koja donosi kralja na svet, a što se ti- će onih koji sade lozu i prave vino, takođe su žene one koje ih nose i od- gajaju, i zaista nema nijedne stvari koju od njih ne primamo; jer su žene 456

JUDEJSKE STARINE

te koje tkaju odeću za nas, i naša su domaćinstva samo pomoću njih zbri- nuta i ostaju bezbedna; a takođe mi ne možemo živeti odvojeno od žena. Pa i kada imamo veliku količinu zlata i srebra, ili ma koju drugu stvar velike vrednosti i koja zaslužuje pažnju, a potom vidimo lepu ženu, mi ostavljamo sve te stvari i otvorenih usta zurimo u njen lik, i spremni smo da se odrekemo svega što imamo kako bismo mogli uživati u njenoj lepoti i zadržati je za sebe. Takođe zbog žena napuštamo oca i majku i zemlju koja nas hrani, i često zaboravljamo najdraže prijatelje; štaviše, biva nam

toliko teško da i živote polažemo za njih. Ali ono što će pre svega učiniti da prepoznate snagu žena, jeste sledeće: nismo li sprem- ni na patnje, i podnošenje velikih nedaća jednako na kopnu i moru, pa ka- da pribavimo štogod kao plodove našeg rada, ne donosimo li ih ženama, kao našim gospodaricama, i njima sve udeljujemo? Štaviše, video sam jednom kralja, koji je gospodar mnogih naroda, kako ga u lice udara Apama, kćer Ravsasa Temasija, njegova milosnica, i kako mu uzima njegovu dija- demu i stavlja je na svoju vlastitu glavu, dok on sve to strpljivo podnosi; a kada se ona smejala, smeja se i on, i kada ona beše setna i on je bio tu- žan; i već prema promenama njenih strasti, on se ulagivao svojoj ženi, i dozivao je pomirenju svojom velikom poniznošću pred njom, ukoliko bi u ma koje doba video da je ona njime nezadovoljna."

6) A kada se upravitelji i kneževi počеше zgledati, on stade govori- ti o istini, pa reče: „Već sam vam pokazao koliko su snažne žene; ali su i žene i kralj ipak slabiji od istine; jer iako je zemlja prostrana, a ne- bo visoko, i kretanje sunca neumoljivo, ipak je sve ovo pokretano prema volji Boga, koji je istinit i pravičan, zbog čega moramo istinu uvaž- vati kao nešto od svega snažnije, zbog čega ono što je nepravilno pred njom nema moći. Štaviše, sve druge stvari koje raspolažu silom smrt- ne su i kratkoveke, ali je istina nešto što je besmrtno i večno. Ona nas zaista ne opskrbljuje lepotom koja vremenom može uvenuti, niti bo- gatstvima koja se obrtom sudbine mogu izgubiti, već pravičnim regula- ma i zakonima. Ona ih razlikuje od nepravde, i onom što je nepravilno upućuje prekor.¹⁵⁰"

7) Kada je Zorovavelj dovršio svoj govor o istini, a okupljeno mno- štvo uzviknulo da je on govorio najmudrije, i da je istina jedina nepro- menljiva sila i takva koja nikada ne stari, kralj ovome naredi da zatra- ži nešto preko i više od onoga što mu je obećano, jer će mu on i to poda- riti zbog njegove mudrosti i razboritosti u kojoj je nadmašio ostale. „I ti ćeš sedeti kraj mene", reče kralj, „i bićeš nazivan mojim rođakom." Kada kralj ovo izgovori, Zorovavelj ga podseti zaveta što ga je dao u slu- čaju da ikada zadobije kraljevstvo. A taj zavet beše, „da se ponovo izgra- di Jerusalim, i u njemu podigne hram Božiji; a takođe i da se vrate sasudi što ih je opljačkao Navukodonosor i doneo u Vavilon. Ovo je, dakle", re- će Zorovavelj, „moj zahtev koji si mi dopustio da izložim stoga što sam se u sudu pokazao mudar i razgovetan."

8) Kralj beše zadovoljan i ovim što je rekao Zorovavelj, te se podi- že i poljubi ga; pa obznani visokodostojnicima i namesnicima, nalo-

živši im da prate Zorovavelja i one koji s njim budu gradili Hram. Ta- kođe je poslao pisma upraviteljima Sirije i Fenikije da poseku i do- preme kedrova stabla od Libana do Jerusalima, i pomognu Zorovavelju u podizanju grada. Osim toga, napisao im je i da oslobode sve zarobljenike koji budu pošli u Judeju, pri tom zabranivši svim svojim zastupnici- ma i namesnicima da naplaćuju kraljevsku taksu Jevrejima, kojima je po istoj zapovesti takođe dopuštao da bez danka uživaju svu onu zemlju koju budu mogli da zaposednu. Nadalje je naložio Idumejcima i Samarićani- ma da povrate Jevrejima sva ona sela što su ih od njih oteli, te da im, po- red svega, bude izdato još pedeset talanata za izgradnju Hrama. Zatim je Jevrejima dozvolio da prinose žrtve po njihovom zakonu, i da čine sve ono što njihov prvosveštenik i sveštenstvo zatraže, a da će one sa- kralne odežde koje su navikli da nose u bogoslužjenju biti napravljene o njegovom, kraljevom, trošku, baš kao što će im biti dati i oni muzički instrumenti koje su Leviti koristili u pevanju himni Bogu. Pored ovo- ga, zapovedio je i da se određeni delovi zemlje imaju dati onima koji ču- vaju grad i Hram, a takođe i određena suma

novca svake godine za njihovo održavanje. Potom je poslao i sasude, te je tako sve ono što je Kir pre njega nameravao da uradi povodom obnove Jerusalima, Darije sada naredio da bude izvršeno.

9) Nakon što je Zorovavelj dobio sve ove dozvole od kralja, napustio je palatu i, upirući pogled u nebesa, počeo zahvaljivati Bogu za mudrost koju mu je udelio, zahvaljujući kojoj je odneo pobjedu, i to u prisustvu samog Darija; jer, rekao je, „Ne bih bio smatran vrednim takvih milosti, o Gospode, da nije bilo Tvoje naklonosti.“ Pa kada je tako zahvalio Bogu za okolnosti u kojima se trenutno nalazio, i pomolio se da mu slična milost bude udeljena i u vremenu koje dolazi, on dođe u Vavilon donoseći dobre vesti svojim zemljacima o darovima što ih je za sve njih obezbedio od kralja; a svi oni, čim su to čuli, i sami zahvališe Bogu što im je vratio onu zemlju koju su im očevi zaveštali. Zatim su narednih sedam dana praznovali, predavši se jelu i piću, i te dane posvetiše kao praznik ponovne izgradnje i posedovanja njihove zemlje. Nakon toga izabraše između sebe, i iz plemena svojih predaka, upravitelje koji su trebali da pođu zajedno sa ženama, decom i stokom, i koji su putovali do Jerusalima s radošću i oduševljenjem, praćeni onima što ih je Darije poslao na put s njima, dižući buku pesmama, frulama i cimblima. A ovima se potom razdragano pridružio ostatak jevrejskog naroda.

10) I tako su otišli ovi prvi naseljenici, izvestan tačno određen broj od svake porodice, ali ne mislim da je ovde potrebno posebno izneti imena ovih porodica, kako ne bih skrenuo pažnju svojih čitalaca sa povezanosti povesnih zbivanja i otežao im sustavno praćenje mojih pripovedanja; ali je broj onih koji su otišli, iznad dobi od dvanaest godina, od plemena Jude i Venijamina, bio četiri stotine šezdeset dve desetine hiljada i osam hiljada¹⁵¹, a Levita je bilo sedamdeset četvoro; broj žena i dece uzetih zajedno iznosio je četrdeset hiljada sedam stotina četrdeset dvoje; a pored ovih bilo je i pevača Levita stotinu dvadeset osam, kao i vratara sto deset, a od svetih prislužitelja tri stotine devedeset dvojica; osim ovih bilo je i drugih koji su tvrdili da su Izraelićani, ali nisu bili kadri da dokažu svoje rodoslovlje, i to šest stotina šezdeset dvoje; bilo je i onih koji su bili izuzeti iz počasti i zvanja sveštenika, budući da su oženili žene čije poreklo nisu mogli utvrditi, niti se mogu naći u rodoslovima Levita i sveštenika — ovakvih je bilo oko pet stotina dvadeset petoro; veliko je bilo i mnoštvo onih koji su kao sluge pratile ove prve povratnike u Jerusalem, tačnije sedam hiljada tri stotine pedeset sedam; pevača i pevačica bilo je dve stotine četrdeset petoro; kamila je bilo četiri stotine trideset pet; životinja upregnutih u jaram bilo je pet hiljada pet stotina dvadeset pet; a upravitelj čitavog ovde pobrojanog mnoštva bio je Zorovavelj, sin Salatijelov, potomak Davidov, iz plemena Jude, kao i Jošua, sin prvosveštenika Josedeka; pored ovih na čelu naroda bili su još i Mordehaj i Serevus, koji su postavljeni za upravitelje nad mnoštvom, i koji su pridodali stotinu funti zlata i pet hiljada srebra. Tako su, sve u svemu, sveštenici i Leviti, i izvestan deo celokupnog broja Jevreja što su prebivali u Vavilonu, došli i naselili se u Jerusalmu; a ostatak se naroda vratio svaki svojoj zemlji.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE PODIGNUT HRAM ZA VREME DOK SU HUČANI UZALUD NASTOJALI DA OMETU RAD

1) Sedam meseci nakon što su napustili Vavilon, prvosveštenik Jošua i namesnik Zorovavelj odaslaše posvuda glasnike, i okupiše, na opšte zadovoljstvo, sve koji behu razasuti po zemlji u Jerusalem. Zorovavelj potom najpre podiže oltar na istom mestu na kojem je i ranije stajao, kako bi se na njemu nadalje mogle prinositi žrtve Bogu u skladu sa Mojsijevim zakonima. Ali ovakav rad nije bio ugodan okolnim narodima koji su svi do jednog bili zlonamerni prema Jevrejima. U to je vreme takođe proslavljen i praznik tabernakula, i to na način tačno određen od strane zakonodavca. Zatim su redom prinete sve propisane žrtve, kako one svakodnevne, tako i one primerene Sabatu i drugim svetim praznicima. Prvog dana sedmog meseca žrtve su takođe prineli i oni koji su se na njih prethodno zavetovali. Nakon oltara, na red je došao i sam Hram, i starešine su izdvojile veliku sumu novca zidarima i drvodeljama, kao i za obezbeđenje svega što je potrebno radnicima. Sidonci su se pokazali veoma naklonjeni i spremni da dobave kedrova stabla iz Libana, uvezujući ih u splavove i tako ih dopremajući do luke Jope, jer je upravo tako zapovedio Kir, a sada je i učinjeno po naredbi Darijevoj.

2) Druge godine po njihovom dolasku u Jerusalem, počev od drugog meseca, zidanje Hrama počeo brzo napredovati; i nakon što su prvog dana drugog meseca te druge godine postavljeni temelji, starešine postaviše

KNJIGA JEDANAESTA

459

za nadglednike radova Levite koji su napunili dvadeset godina, zatim i Jošuu i njegove sinove i braću, takođe i Kodmijela, Judinog brata, sina Aminadavovog, zajedno sa njegovim sinovima; pa je tako osnovni sklop Hrama, zahvaljujući velikoj revnosti ovih koji su bili zaduženi za stvaranje o radovima, bio završen pre nego što je to iko mogao očekivati. A po okončanju radova, sveštenici ustadoše, ukrašeni svojom uobičajenom odećom, i zasviraše u svoje trube, dok su Leviti i sinovi Asafovi počeli pevati himne Bogu, one što ih je David pre svih drugih nameenio blagosiljanju Tvorca. No se tada sveštenici i Leviti, zajedno sa starijim članovima porodica, počeli sećati koliko je veći i raskošniji bio stari Hram, gledajući u ovaj sadašnji podignut iz njihovog siromaštva, i tako ujedno prepoznajući koliko je ovovremeno stanje Jevreja bilo daleko ispod sreće u kojoj su prebivali njihovi preci, a što se ogledalo u neuglednosti novoga Hrama u odnosu prema negdašnjem. Zbog toga behu neutešni, i ne mogoše suzdržati žalost, toliko da zbog toga počeli naricati i prolivati suze; pa ipak, narod je uglavnom bio zadovoljan svojim tekućim prilikama, ne tražeći više od dozvole da podigne sebi Hram, niti se obazirući niti moreći sebe sećanjem i upoređivanjem između ovog i predašnjeg Hrama, kao da je ovaj sadašnji ispod njihovih očekivanja; ali je žalovanje starih ljudi i sveštenika zbog manjkavosti novog Hrama u poređenju s onim uništenim, ipak nadjačalo zvuk truba i radost ostatka naroda.

3) Ali kada su Samarićani, koji još uvek behu neprijatelji plemena Jude i Venijamina, čuli zvuke truba, oni se okupiše i dotrčaše, želeći da saznaju koji je uzrok te vreve; a kada shvatiše da su to Jevreji koji do nedavno behu zarobljeni u Vavilonu, a koji su sada podizali svoj Hram, oni dođoše do Zorovavelja i Jošue i starešina porodica, i zatražiše da i njima bude dopušteno da sudeluju u dovršenju Hrama i da budu saradnici u daljim radovima; jer, oni rekoše, „Mi obožavamo istog Boga, i samo se njemu molimo, i želimo da budemo deo vašeg verskog ustrojenja, i to počev od vremena kada nas je Salmanasar, kralj Asirije, preselio iz Huta i Medije na ovo mesto." Ipak, kada su ovo čuli Zorovavelj, prvosveštenik Jošua i starešine porodica

Izraelićana, oni odgovoriše da im je nemoguće da dopuste sudelovanje Samarićana kao saradnika, stoga što je jedino Jevrejima dozvoljeno da podižu Hram, ukazom najpre Kiro- vim, a sada i Darijevim, iako nemaju ništa protiv, jer je sasvim zakoni- to, da i oni dođu i, ukoliko im je ugodno, pridruže se obredima, a što je dozvola zajednička njima kao i svim drugim ljudima, naime da slobodno uđu u Hram i posvete se obožavanju jedinog Gospoda.

4) Kada su Hućani (jer je ovo bilo pravo ime Samarićana) čuli ovakav odgovor, oni se veoma ozlojediše i zauzvrat nagovoriše narode Sirije da od svojih namesnika zatraže — na isti onaj način kako su učinili ra- nije u danima vladavine Kira, i kasnije u danima Kambisa — da zaustave zidanje Hrama, te da uznastoje da odgode i otegnu revnost Jevreja u njio- vom graditeljskom maru. U to su vreme Sisín, namesnik Sirije i Feni- kije, i Satravan, zajedno sa drugim velikašima, došli u Jerusalim i 460

JUDEJSKE STARINE

upitali upravitelje Jevreja s čijim dopuštenjem oni podižu Hram na ta- kav način, budući da je on više nalik utvrdi nego Hramu? Kao i iz kojih razloga oni podižu nadstvođene hodnike i zidove, čak i takve koji su veo- ma jaki, oko svog grada? Na ovo su Zorovavelj i prvosveštenik Jošua od- govorili da su oni sluge Svevišnjeg Boga; da je taj Hram podignut za Nje- ga a po volji njihovog kralja, koji živi u velikom blagostanju i koji sve ljude nadmašuje u vrlini; a da se zidanje odužilo stoga što je usled bez- božnosti njihovih otaca Navukodonosor, kralj Vavilonaca i Haldejaca, silom zauzeo njihov grad i razorio ga, te opljačkao i spalio Hram, a za- robljeni narod preselio u Vavilon; ali da je Kir, koji je posle njega vla- dao Vavilonom i Persijom, izdao ukaz kojim im naređuje ponovno dizanje Hrama, i koji im je dodelio natrag, za povraćaj u Hram kada ovaj bude bio podignut, darove i svete sasude što ih je sa svime ostalim Navukodono- sor doneo u Vavilon; jer je Kir tražio da Hram bude sazidan brzo, i zapo- vedio je Savanasaru da pođe u Jerusalim i lično se pobrine za uspeh ra- dova; a ovaj je, primivši takvu poslanicu od Kira, smesta postavio te- melje, „pa iako je sve od tada u gradnji, Hram još uvek nije okončan zbog zloćudnosti naših neprijatelja. Paukoliko se otuda dvoumíte, i misli- te da je tako ispravno, pišíte o ovome Dariju, te neka se on posavetuje sa zapisima o kraljevima, u kojem će slučaju naći da nema ničeg netačnog u ovome što smo vam po vašem pitanju odgovorili."

5) Nakon što su Zorovavelj i prvosveštenik ovako odgovorili, Si- sín i oni koji behu sa njim doneše odluku da ne sprečavaju zidanje pre no što o svemu ne obaveste kralja Darija, kome istog trena napisaše sve što su saznali o ovim poslovima. Ali da se Jevreji ne bi našli ustra- šeni mogućnošću da kralj promeni svoje odluke povodom izgradnje Jeru- salima i Hrama, u to se vreme među njima nađoše dvojica proroka, Hagaj i Zaharija, koji ih počеше hrabriti, naloživši im da u veselju nasta- ve napore, i ne očekuju nikakva obeshrabrivanja od strane Persijanaca, jer im je Bog tako navestio. I tako, oslanjajući se na ove proroke, narod se sa još većom revnošću predade zidanju, ne prekinuvši ga ni jednog je- dinog dana.

6) Ali su i Samarićani napisali Dariju poslanicu u kojoj su optu- žili Jevreje da utvrđuju grad i podižu Hram koji više naliči utvr- di nego svetilištu, izrazivši uverenje da radovi Jevreja nisu u korist kraljevu; pored toga, oni su ukazali na Kambisovu poslanicu, u kojoj ovaj zabranjuje Jevrejima da podižu Hram. Kada je iz svega ovoga Darije shva- tio da obnova Jerusalima za njega nije probitačna, pri tom se upoznavajući sa svime što je stajalo u poslanici ljudi okupljenih oko Sisina, on iz- dade naređenje da se među kraljevskim zapisima potraži sve što se od- nosi na ovo pitanje. Tako je u Ekbatani, u utvrdi koja se nalazi u Mediji, nađena knjiga u kojoj je napisano

ovo što sledi: „Kralj Kir, u prvoj godi- ni svoje vladavine, zapovedio je da bude podignut Hram u Jerusalimu, sa oltarom od šezdeset kubita u visinu i širinu, sa tri zdanja od uglača- nog kamena, i jednim od kamena iz njihove vlastite zemlje. Takođe je nalo- žio da se troškovi građenja imaju pokriti iz kraljevih prihoda. Osim

toga, naredio je da svi oni sasudi što ih je Navukodonosor opljačkao iz Hrama i doneo u Vavilon, budu vraćeni narodu Jerusalima, a da se o svemu ovome ima brinuti Sanavasara, namesnik i nadzornik Sirije i Fenikije, zajedno sa svojim saradnicima, pri čemu se niko ne sme mešati u stvari Jevreja, već se mora dopustiti slugama Božijim, Jevrejima i njihovim upraviteljima, da izgrade svoj Hram. Takođe je naložio da pomenuti po- verenici kraljevi moraju pomagati Jevrejima u poslu, te da će im ispla- titi, od danka zemalja kojima upravljaju, sve što je potrebno za žrtve, odnosno bikove, ovnove, jagnjad i jariće, kao i belo brašno, ulje, vino i ma šta drugo što im sveštenici budu zatražili. A obaveza poslednjih je da se mole za očuvanje kralja i Persijanaca. Oni, pak, koji prekrše ma koje od ovih poslatih naređenja, imaju po kraljevoj zapovesti biti uh- vaćeni i razapeti na krst, a sav njihov posed biće zaplenjen u kraljevu korist. On se takođe moli Bogu protiv takvih, da ukoliko bilo ko bude sprečio izgradnju Hrama, Bog takvog odmah pogodi smrću i tako suzbije njegovu zlobivost."

7) Nakon što je Darije pronašao knjigu sa ovim sadržajem među Kiro- vim zapisima, on napisao odgovor Sisinu i njegovim saradnicima, čiji je sadržaj sledeći: „Kralj Darije šalje pozdrave namesniku Sisinu i Sa- travanu. Pronašavši prepis ove poslanice među Kirovim zapisima, ja vam ga šaljem, a moja je volja da sve stvari budu učinjene kako u njoj piše. Ostajte s Bogom." Tako su Sisin i oni koji behu s njim razumeli kraljevu nameru, te se rešili da i sami ubuduće u potpunosti slede nje- gova uputstva. Stoga i lično počeli doprinositi ubrzanju svetih rado- va Jevreja, pomažući njihovim starešinama i kneževima Sinhedriona; tako je sklop Hrama s velikom revnošću dovršen, upravo prema proro- čanstvima Hageja i Zaharije, u skladu sa zapovestima Božijim i uput- stvima kraljeva Kira i Darija. Sve u svemu, Hram je dovršen u roku od se- dam godina; a devete godine vladavine Darija, dvadeset trećeg dana dva- naestog meseca koji mi zovemo *Adar*, a Makedonci *Distrus*, sveštenici, Leviti, kao i ostatak naroda Izraelićana, ponudili su žrtve — u čast ob- nove njihovog negdašnjeg blagostanja pre zarobljeništva, ali i stoga što su sada imali Hram ponovo izgrađen — i to stotinu bikova, dve stoti- ne ovnova, četiri stotine jaganjaca, i dvanaest jarića u skladu sa brojem njihovih plemena (jer je, kao što je poznato, toliki broj plemena Izrae- lićana), pri čemu su jarići prineti za oproštaj grehova svakog od ple- mena. Sveštenici i Leviti takođe postavili vratara na svakoj od ka- pija, a u skladu sa Mojsijevim zakonima. Takođe su izgrađeni i nadzem- ni hodnici unutrašnjeg Hrama, koji su vodili oko središnje hramske građevine.

8) Pa kako nadomak beše i praznik beskvasnih hlebova, to jest pr- vog meseca kojeg mi nazivamo *Nisan* a Makedonci *Ksantikus*, sav narod iziđe iz svojih sela i dođe u grad, praznujući ovaj praznik i vršeći sa- moočišćenja zajedno sa ženama i decom, kako već stoji u zakonima nji- hove zemlje; ponudili su i žrtve koje se zovu Pashalne, četrnaestog dana istog meseca, te su svetkovali sedam dana ne štedeći ni u čemu, nudeći 462

žrtve paljenice i žrtve zahvalnice, stoga što ih je Bog ponovo priveo zemlji njihovih otaca i zakonima koji ovoj pripadaju, i učinio da kralj Persije bude njima naklonjen. I tako ovi ljudi prinese veličanstvene žrtve ovim povodom, u duhu najpredanijeg obožavanja Gospoda, te se nase- liše u Jerusalimu, izabравši oblik vladavine koji

ponajpre beše ari- stokratski, ali sa izvesnim primesama oligarhije, budući da se visoko sveštenstvo nalazilo na čelu njihovih poslova, sve dok potomstvo Asa- monejevića nije ponovo zasnovalo kraljevsku vlast; jer su pre zaroblja- vanja, i rastakanja njihove državne zajednice, oni najpre imali kraljev- sku vladavinu, počev od Saula i Davida, tokom pet stotina trideset dve godine, šest meseci i deset dana; ali su još pre ovih kraljeva narod vo- dili takvi upravitelji koji su nazivani sudijama i monarsima. S tim su oblikom vladavine oni produžili više od četiri stotine godine posle smrti Mojsija i njegovog vojskovođe Jošue. I ovo je, dakle, izveštaj koji sam morao dati o Jevrejima koji su bili odvedeni u zarobljeništvo, ali su odatle oslobođeni u vremenima Kira i Darija.

9) Ali su Samarićani¹⁵², budući zlonamerno i zavidno raspoloženi prema Jevrejima, ovima nanosili mnoge nedaće zbog njihovog povratka, a pouzdajući se u svoje bogatstvo i uverenost da su saveznici Persijanaca; stoga su izbegavali sve što im je po kraljevom naređenju bilo naloženo da Jevrejima plaćaju od svog danka, te tako nisu izdvajali ni priloge za njihove žrtve. Takođe su na svojoj strani imali njima naklonjene names- nike, koji su im pomagali u takvom ponašanju prema Jevrejima; najzad, nisu se ustručavali da došljake povrede, bilo sami ili preko drugih, kad god i dokle god bi im se pružila prilika. Zbog toga su Jevreji odlu- čili da pošalju izaslanstvo kralju Dariju, kako bi ovaj odbranio stvar Jevreja i osudio Samarićane. Ovo su izaslanstvo činili Zorovavelj i još četvorica upravitelja, i čim je kralj saslušao njihove optužbe i žalbe koje su izneli protiv Samarićana, on im dade poslanicu namenje- nu namesnicima i savetu Samarije, čiji je sadržaj sledeći: „Kralj Darije Tanganu i Samvavu, namesnicima Samarićana, kao i Sadrasu i Vovelu, i ostalim njihovim saradnicima a mojim slugama u Samariji: Zorovavelj, Mordehaj i Ananija, izaslanici Jevreja, požalili su se na vas, rekavši da ih onemogućavate u izradnji Hrama i ne opskrbljujete onime što sam vam naložio da prilažete za izvođenje njihovih žrtava. Otuda je moja volja sledeća: da odmah po prijemu ove poslanice Jevreje snabdete svime što im je potrebno za žrtve, i to iz kraljevske riznice i danka Sama- rije, te da date sve što sveštenici zatraže kako ne bi morali da obusta- ve svakodnevne žrtve, niti prestati da se mole Bogu za mene i Persijan- ce." Takav je, dakle, bio sadržaj Darijeve poslanice.

KAKO JE KSERKS, DARIJEV SIN, BIO BLAGONAKLON PREMA JEVREJIMA;
TAKOĐE I O JEZDRI I NEMIJI

1) Nakon Darijeve smrti kraljevstvo je preuzeo njegov sin Kserks, koji je zajedno sa vlašću nasledio i očevu pobožnost i ukazivanje počasti Bogu; jer je sve činio primereno očevim delima u pogledu bogoštovlja, i bio je naročito prijateljski nastrojen prema Jevrejima. Negde u to vreme je Jošuin sin, po imenu Joahim, postao prvosveštenik. U isto vreme je, međutim, u Vavilonu živio jedan čovek slavan po svojoj pravičnosti i velikom ugledu kojeg je imao u očima naroda. On je bio glavni sveštenik prostog naroda, a njegovo ime je bilo Jezdra. Bio je veoma upućen u Mojsijeve zakone, i prisan prijatelj sa kraljem Kserksom. Nakon takvog ži- vota doneo je odluku da i sam pođe u Jerusalim i sa sobom povede neke od Jevreja koji su još živeli u Vavilonu; od kralja je zatražio da za njega napiše pismo namesnicima Sirije, pomoću kojeg će im biti jasno s kim saobraćaju. Odgovorivši ovoj želji, kralj je napisao sledeću poslanicu ovim namesnicima: „Kserks, kralj kraljeva, u pozdrav Jezdri svešteni- ku i tumaču Božijih zakona. Mislim da je primereno ljubavi koju osećam za čovečanstvo da dopustim onim ljudima jevrejskog naroda koji su to- me skloni, kao i onim sveštenicima i Levitima koji se nalaze u našem kraljevstvu, da pođu zajedno u Jerusalim. Shodno tome, ja sam izdao zapo- vest s tom svrhom; i pustite svakog ko na umu ima tu želju da ode, budući da se to čini ispravnim i meni i mojima sedam savetnika, a ovo pišem razmatrajući njihovu upitanost o stanju u Judeji, kako bi mogli videti da li je njihov odlazak tamo u skladu sa zakonom Božijim. Neka, dakle, ovi ljudi ponesu one poklone na koje smo se ja i moji prijatelji obavezali da ćemo im dati, zajedno sa svim njihovim srebrom i zlatom koje je pronađe- no u Vavilonu a posvećeno je Bogu, i neka ovo bude poneseno u Jerusalim Bogu za žrtvovanje. Neka takođe bude dozvoljeno tebi i tvojoj braći da načinite onoliko srebrnih sasuda koliko vam je drago. Takođe ćeš moći da posvetiš onoliko svetih sasuda koliko želiš, i još više onih koje si nameran da napraviš, a svi troškovi u vezi toga biće pokriveni iz kraljeve riznice. Ja sam, štaviše, pisao rizničarima Sirije i Feni- kije, da se pobrinu za sve potrebe Jezdre, sveštenika i tumača zakona Bo- žijih zbog kojih je i poslat. A da se Bog ni najmanje na mene ili na moju decu ne bi srdio, ja darujem sve što je neophodno za žrtvovanje Bogu po zakonu, kao i stotinu korija brašna. Takođe vam nalažem da ne postavlja- te nikakve potajne namete ili danke na njihove sveštenike ili Levite, niti, pak, na svete pevače, vratare ili slugu i pisare u Hramu. A ti, o Je- zdra, postavi sudije prema mudrosti dato ti od Boga, takve koji razume- vaju zakone, kako bi mogli suditi po celoj Siriji i Fenikiji; a takođe i pouči one koji su u neznanju da ukoliko bilo koji od tvojih sunarodnika prekrši zakon Božiji, ili pak onaj kraljev, može biti kažnjen, budući da ga nije prekršio iz neupućenosti već kao onaj koji zaista zna šta u 464

JUDEJSKE STARINE

odnosu prema zakonu čini, te ga drsko potcenjuje i prezire; a takav može biti kažnjen smrću ili plaćanjem novčane globe. Ostaj mi s Bogom."

2) Nakon što je primio ovu poslanicu Jezdra se veoma obradova, te po- će zahvaljivati Bogu govoreći kako je On bio uzrok tako velike kraljeve naklonjenosti, te da želi da iz istih razloga svu svoju zahvalnost uputi samo Njemu. Potom dobijenu poslanicu pročita Jevrejima, koji su se na- lazili u Vavilonu, ali je za sebe zadržao, a

zatim njen prepis posla svim onim sunarodnicima koji su živeli u Mediji. A kada i ovi Jevreji shva- tiše kakvu pobožnost u sebi gaji kralj, i uz to kakvu ljubaznost pokazuje prema Jezdri, svi behu veoma razdragani; štaviše, mnogi među njima uze- še sve što imahu od pokretnog dobra i dođoše u Vavilon, bivajući veo- ma željni da pođu u Jerusalem; ali je tada celi narod Izraela ostao u ovoj zemlji, zbog čega su danas dva plemena u Aziji i Evropi podanici Rimlja- na, dok se deset plemena do dana današnjeg nalazi s one strane Eufrata, u tolikom mnoštvu da se njihov broj ne može proceniti. I tako k Jezdri dođe veliki broj sveštenika, Levita, te hramskih vratara, svetih pevača i poslužitelja. Tako on okupi one koji su se nalazili u zarobljeništvu preko Eufrata, i ostade tamo tri dana, i zapovedi im da poste, kako bi mogli uputiti molitve Bogu za njihovo očuvanje, kako ih ne bi snašla ni- kakva nesreća bilo od strane neprijatelja ili kakvog drugog lošeg ude- sa. Jer je Jezdra unapred rekao kralju kako zna da će ih Bog sačuvati, sma- trajući da nije umesno zahtevati da ovaj s njima pošalje konjanike koji će ih voditi. Pa kada oni završe s molitvama, pokretoše se s Eufrata dvanaestog dana prvog meseca sedme godine vladavine Kserksove, i stig- oše u Jerusalem petog meseca iste godine. Jezdra je odmah predao osvećeni novac rizničarima koji behu iz roda sveštenika, sve u svemu šest sto- tina pedeset talanata, srebrnih sasuda stotinu talanata, zlatnih sasuda dvadeset talanata, dok je bakarnih sasuda koji behu skupoceniji od zlat- nih¹⁵³ bilo dvanaest talanata; ovi su darovi poticali od kralja i njegovih savetnika, kao i od onih Izraelićana koji su ostali u Vavilonu. Pa kada je Jezdra uručio ove stvari sveštenicima, on predade i Bogu, preko pro- pisanih žrtava paljenica, dvadeset bikova za zajednički opstanak naroda, i devedeset ovnova, sedamdeset dva jagnjeta i dvanaest jarića za oproštaj grehova. Takođe je predao i kraljevu poslanicu njegovim službenicima i namesnicima Kelesirije i Fenikije; pa kako svi ovi behu pod obavezom da postupe kako im je naloženo, oni ukazaše počast našem narodu i osta- doše mu susretljivi u svim njegovim potrebama.

3) Sve ove stvari behu iscrpno izvršene pod Jezdrinim nadzorom; a on je u njima uspeo stoga što je Bog smatrao vrednim da ga nagradi uspe- hom u vođstvu, zbog njegove dobrote i pravednosti. Ali posle nekog vre- mena njemu pristupiše izvesni ljudi, iznoseći optužbe na račun nekih drugih ljudi iz naroda, kao i sveštenika i Levita, a koji su svi prekrši- li ustrojstvo njihove zajednice i prenebregli zakone zemlje, time što su se venčali s tuđinkama, dovodeći na taj način do pometnje sveštencički rod. Ti su ljudi zatražili od Jezdre da podrži zakone, kako Bog ne bi do- pao gneva protiv svih njih zajedno, i ponovo ih prisilio na prebivanje

u teškim okolnostima. Čuvši ovo, Jezdra namah razdera svoju haljinu, te iz velike žalosti poseče vlasi kose i brade, pa se baci na zemlju, budući da je greh o kojem je obavešten zahvatio glavne ljude u narodu; i tako on i ostade ležeći na tlu, uviđajući da će se, ukoliko kršiteljima zakona bu- de samo savetovao da oteraju svoje žene tuđinke, kao i decu koju su sa nji- ma dobili, ovi o njegovu želju oglušiti. Pa ipak, svi oni koji pripadahu viđenijima u narodu dotrčaše k njemu, i sami plačući, te uzeše učešća u žalosti kojoj se Jezdra odao zbog onoga što je učinjeno. I tek gađa on us- tade pa, dižući ruke k nebu, reče kako se stidi očinjeg vida zbog zločina što su ga ti ljudi počinili, izbacujući iz sećanja sve ono što su njiho- vi očevi propatili zbog njihove poročnosti; pa poče preklinjati Boga

— koji je spasio seme i ostatke Jevreja iz nedaća zarobljeništva u kojima su se nalazili, i vratio ih u Jerusalim i njihovoj vlastitoj zemlji, pri- moravajući kraljeve Persije da sa njima saosećaju — da im ovog puta op- rosti grehove što su ih sada počinili, iako ovi zaslužuju odmazdu, jer je ipak u skladu sa velikim milosrđem Božijim da udeli oprostaj čak i onima koji zbog greha jedino kaznu zaslužuju.

4) Nakon što je ovo izgovorio, Jezdra se prestade moliti; pa dok se svi oni koji k njemu dođoše zajedno sa ženama i decom još odavahu na- ricanju, priđe mu jedan od Jevreja, po imenu Sehanija, koji beše najugled- niji u Jerusalimu, i koji i sam izjavi da su mnogi pogrešili ženeći tuđinke, ali da on sa svoje strane želi da uveri Jezdra da je spreman da pozove sve da takve žene i decu njihovu oteraju, i da budu kažnjeni oni koji su tako prekršili zakon. Jezdra posluša ovaj predlog, i zatraži od svih starešina — sveštenika, Levita i Izraelićana — da se zakunu da će ukloniti takve žene i njihovu decu, upravo onako kako je preporučio Sehanija. A kada se ovi na to zakleše, on pohita iz Hrama u sobu Joanano- vu, sina Eljasivovog, gde ostade čitavog tog dana ne okusivši hrane zbog žalosti u kojoj se našao. I nakon što beše objavljen ukaz — da se svi oni koji dođoše iz zarobljeništva imaju okupiti u Jerusalimu, te da će oni koji se za dva ili tri dana ne nađu tamo biti izopšteni iz naroda, pri čemu će sav njihov imetak pripasti Hramu prema preporuci starih

— svi koji pripadahu plemenima Jude i Venijamina okupiše se u roku od tri dana, to jest dvadesetog dana devetog meseca kojeg Jevreji zovu *Tevet* a Makedonci *Apelejus*. Pa dok su tako svi sedeli u gornjoj odaji Hrama, zajedno sa prisutnim starešinama, ali se zbog hladnoće osećajući nela- godno, Jezdra ustade i optuži ih, rekavši im da su zgrehili venčavši žene koje ne pripadaju njihovom narodu; ali da sada mogu učiniti delo jednako ugodno Bogu i njima samima na korist, ukoliko budu te žene ote- rali. Čuvši ove reči, svi okupljeni povikaše da će tako i učiniti, ali da je broj takvih veoma velik, i da je zimsko doba, te da izvršenje takvog dela traži više od jednog ili dva dana. „Zato pustimo njihove upravi- telje“, rekoše ljudi, „kao i one koji su oženili tuđinke, da dolaze ovde u određeno vreme, zajedno sa poglavarima svakog mesta, koji će procenjiva- ti broj takvih brakova.“ Shodno tome se i dogovoriše, te prvog dana de- setog meseca poče istraživanje onih koji su bili oženjeni tuđinkama, te 466

JUDEJSKE STARINE

se pronađe da je veliki deo potomstva prvosveštenika Jošue, kao i dru- gih sveštenika i Levita, kao i svih Izraelićana, pripadao grešnici- ma, ali da je potom pokazao više obzira prema pridržavanju zakona nego prema prirodnim osećanjima¹⁵⁴, te je odmah oterao svoje žene i decu koju je sa ovima imao. A kako bi umilostivili Boga, oni ponudiše žrtve, te poklaše ovnove kao dar Gospodu. Meni ipak ne izgleda neohodno da ovde prenosim imena tih ljudi. Bitno je da je Jezdra odagnao ovaj gorepomenu- ti greh, te da je priveo takvo ponašanje jasnom ishodu, koji se u takvom stanju zadržao i ubuduće.

5) Nakon što su održali praznik tabernakula sedmog meseca, na kojem se okupio gotovo celi narod, ljudi se popeše do otvorenog dela Hrama, do kapije koja je gledala prema istoku, i zatražiše od Jezdre da im budu pročitani zakoni Mojsijevi. Poslušavši, on stade usred mnoštva i po- će čitati, a tako je činio od jutra do podneva. Čuvši tako zakone, ljudi behu poučeni kako da budu pravični u vremenu tadašnjem i budućem; ali jednako tako behu i nezadovoljni povodom svojih minulih povreda zako- na, te produžiše da liju suze zbog svakog počinjenog greha, uviđajući kako nijednu od nesreća koje su ih zadesile ne bi morali podneti da su se držali zakona. Ali kada ih Jezdra vide u takvom raspoloženju, nalo- ži im da pođu kućama i prestanu ridati, jer

se nalaze u vremenu praz- nika kada se ne sme plakati, budući da to nije ono što zakon preporu- čuje¹⁵⁵. On ih pozva da se radije odmah predaju blagovanju i čine ono što je primereno prazniku i ugodno danu posvećenom radosti; a da puste da im kajanje i žalost zbog minulih grehova budu opomena i brana, kako ni- kada više ne bi upali u slične prekršaje. I tako na Jezdrin poziv oni počеше sa svetkovanjem; pa kada u njemu provedoše osam dana po prazni- ku tabernakula, oni se razidoše pošavši kućama, pevajući himne Bogu i zahvaljujući Jezdri za preporod kojeg je izveo prekinuvši kvarenje koje su oni uveli u njihovu zajednicu. Tako se naposljetku dogodilo da je, na- kon što je zaslužio veliki ugled među narodom, Jezdra umro kao već star čovek, i bio sahranjen na veličanstven način u Jerusalimu. Negde u isto vreme se dogodilo i da je preminuo prvosveštenik Joahim, koga je u tom zvanju nasledio njegov sin Eljasiv.

6) Među onim Jevrejima koji su došli iz zarobljeništva bio je i pe- harnik kralja Kserksa, po imenu Nemija. Naime, dok je ovaj čovek jednom prilikom šetao pred Susom, prestonicom Persijanaca, čuo je kako ne- ki stranci ulaze u grad posle dugog putovanja, govoreći između sebe he- brejskim jezikom. On im je odmah prišao i upitao ih odakle dolaze. A kada mu ovi odgovoriše da su pristigli iz Judeje, on ih počе ispitivati o tome u kakvom se stanju nalazi tamošnji narod, i u kakvim je prilikama Jerusalim; a putnici uzvратиše da je narod u lošem stanju¹⁵⁶ stoga što su se zidine grada urušile, te da susedni narodi nanose mnogo nedaća Jevrejima, budući da tokom dana haraju zemljom a noću vrebaju priliku da ih unesreće, toliko da je svega nekolicina od negdašnjih zarobljeni- ka uspela da izađe iz zemlje i Jerusalima, a putevi se obdan mogu videti puni mrtvih ljudi. Na ove reči Nemija proli suze, saosećajući sa propa-

danjem svojih sunarodnika; pa, gledajući put neba, on reče: „Koliko ćeš još dugo, o Gospode, previđati naš narod, dok on podnosi tako velike pa- tnje, a naši ljudi bivaju predani na plen i poharu svima drugima?" I dok on tako stajaše i naricaše na kapiji, neko mu priđe i reče da je kralj seo za večeru; tako Nemija morade pohitati takav kakav se zatekao, kako bi prisluživao kralju u svojoj službi peharnika. Ali kako se kralj osećao veoma prijatno po večeri, i beše raspoloženiji nego obično, on baci pogled na Nemiju, pa, videvši ga neveselog, upita zbog čega je tako žalo- stan. Na to se Nemija pomoli Bogu da mu udeli milost, i njegove reči uči- ni ubedljivim, te odgovori: „Kako mogu, o kralju, i izgledati drugačije nego ovako, i kako ne bih bio utučen, kada sam čuo da su se urušili zido- vi Jerusalima, grada u kojem se nalaze grobnice mojih otaca, a da su nje- gove kapije ostale spaljene? Ali tebe molim, ukoliko mi hoćeš učiniti milost, pusti me da pođem i podignem njegove zidine i dovršim gradnju Hrama." Čuvši ove reči, kralj dade znak da mu dragovoljno udeljuje to što je tražio, te reče da će mu predati poslanicu upućenu namesnicima kako bi ovi Nemiji ukazali dužnu počast i pružili mu svaku pomoć koju bude zatražio, onako kako on nađe da će ga zadovoljiti. „Zato sada odagnaj tu- gu", reče kralj, „i budi radostan u vršenju svoje dužnosti." Na to se Ne- mija s predanošću obrati Gospodu, i najdublje zahvali kralju na dobije- nom obećanju, te razvedri svoj tužni i natmureni lik, zbog zadovoljstva koje mu dođe od kraljeve susretljivosti. A kralj ga pozva sledećeg dana, i dade mu pismo za Adusa, namesnika Sirije, Fenikije i Samarije, u kojem je ovome bilo naloženo da ukaže čast Nemiji i opskrbi ga čime god ovaj zaželi za njegov poduhvat zidanja grada.

7) I tako, kada je Nemija došao u Vavilon i oko sebe okupio mnoštvo svojih sunarodnika koji se dobrovoljno rešise da ga prate, on se uputi u Jerusalem gde stiže dvadeset pete godine vladavine Kserksove. Pa nakon što izloži kraljeve poslanice najpre Bogu¹⁵⁷, on ih predade Adusu i ostalim upraviteljima. Nemija takođe sazva na sabor i sve ljude Jerusalema, te kada ovi dođoše on stade u središte Hrama, i ovakvim se govorom obrati okupljenima: „Vi znate, o Jevreji, da je Bog uvek u mislima imao vaše pretke Avrama, Isaka i Jakova, i zbog njihove pravičnosti nikada ni vas nije ostavio bez svoje brige. On je odista bio taj koji je učinio da zadobijem od kralja pravo da podignem zidine oko grada i dovršim što je potrebno oko Hrama. Ono što od vas tražim jeste da — budući da dobro znate zlonamernost susednih naroda, te da će nas napasti čim budu saznali da smo revnosno prionuli na gradnju, i da će smišljati mnoge načine da nas u delima ometu — svu svoju veru predate Bogu kao Onome koji će nam pomoći protiv njihove omraze, i zatim da ne prekidate zidanje ni danju ni noću, već da upotrebite svu mogućnu marljivost i pohitate na rad sada kada smo dobili ovako posebnu priliku za njega." Pa nakon što je ovako govorio, Nemija izdade naredbu da upravitelji izmere zid, i podele radne zadatke među narodom prema njihovim gradovima i selima, onako kako se može zahtevati prema sposobnosti svakog ponaosob. A kada još dade obećanje da će im i on sam, zajedno sa svojim slugama, pomagati —

JUDEJSKE STARINE

ti, on raspusti sabor. I hako se Judejci pripremiše za rad: a ovo ime — *Judejci* — beše ime koje su dobili od dana kada su shigli iz Vavilona, a koje je izvedeno od shrane ljudi iz plemena Judinog, koje je prvo došlo do ovih krajeva, he su tako jednako oni i zemlja dobili hakav naziv.

8) Ali kada su Amonićani, Moavićani i Samarićani, kao i svi oni koji su naseljavali Kelesiriju, čuli da je zidanje žurno pokrenuto, oni vesh primiše s odbojnošću, i počеше da prave zamke Jevrejima, kako bi ih sprečili u njihovim namerama. Ubili su mnoštvo njih, a hakođe i hrazili priliku da uklone samog Nemiju, unajmivši neke shrance da ga usmrhe. Nepreshano su zastrašivali i uznemiravali Jevreje, te posvuda širili glasine kako su mnogi narodi spremni da povedu pohod protiv njih, zbog čega su ovi bili isprepadani i gotovo odustali od daljeg zidanja. Ali nijedna od ovih prepreka nije mogla odvratiti Nemiju od održavanja revnosti u poslu; on je jedino izvestan broj ljudi postavio oko sebe kao pratiocе, i tako je neumorno nastavio s radom, ostajući nepopustljiv pred ma kojom nedaćom, nesustalo želeći da dovrši započeto delo. I tako je postupao veoma pažljivo i s velikom pomnošću brinuo o svojoj bezbednosti, ali ne stoga što se plašio smrti, već iz uverenosti da ukoliko on bude poginuo zidovi što ih je podizao za građane Jerusalema nikada neće biti dovršeni. Takođe je izdao naređenja da se graditelji drže poretka i na sebi nose oklop tokom zidanja, te je tako svaki zidar uz sebe imao svoj mač, baš kao i onaj koji je donosio građu za zidanje. S istim je oprezom Nemija naložio i da štitovi leže u blizini graditelja, a postavio je i trubače na svakih pet stotina stopa i naložio im da ukoliko se pojave neprijatelji obaveste narod, kako bi se mogli boriti pod oklopom, a njihovi ih neprijatelji ne bi uspeli napasti neoboružane. Takođe je svake noći polazio u obilazak grada, nikada se ne obeshrabrivši bilo zbog samog rada, niti zbog svoje vlastite ishrane i sna, jer on ove nije upražnjavao iz vlastitog zadovoljstva, već uvek samo iz nužnosti. I tako je pod ovakvim pritiskom proveo dve godine i četiri meseca: jer je u tom roku podignut zid, devetog meseca dvadeset osme godine vladavine Kserksove. I kada su zidine napokon dovršene, Nemija i svekoliko mnoštvo ponudilo je žrtve Bogu za uspešno dovršenje radova, nakon čega su

produžili sa praznovanjem osam dana. Naravno, vest o okončanju gradnje utvrda veoma je ozlojedila susedne narode koji naselja- vahu Siriju. Ali kada je Nemija primetio da grad oskudeva u narodu, on zamoli sveštenike i Levite da napuste unutrašnjost i presele se u grad i tamo produže sa življenjem, a on im je o svom trošku podigao kuće. Ta- kođe je zapovedio da deo ljudi koji su obrađivali zemlju donosi plodove u Jerusalim, kako bi sveštenici i Leviti od toga mogli živeti ne na- puštajući bogoslužjenja. I narod je spremno poslušao Nemijina uput- stva, zahvaljujući čemu grad postade ispunjeniji ljudima no što beše ra- nije. A Nemija je, nakon što je učinio i mnogo drugih izvrsnih stvari, takvih koje su vredne svake hvale, i to na dostojan način, stigao do dubo- ke starosti i preminuo. Bio je to čovek vanredno dobre i pravične nara- vi, posve predan želji da svoj narod učini srećnim; a zidine Jerusalima

KNJIGA JEDANAESTA

469

što ih je ostavio za sobom, na izvestan su način večni spomenik i njemu samom. A sve to beše izvedeno u danima Kserksovim.

POGLAVLJE ŠESTO

O JESTIRI, MORDEHAJU I AMANU; I KAKO JE U DOBA VLASTI AR-
TAKSERKSOVE CELI JEVREJSKI NAROD BIO U OPASNOSTI OD
STRADANJA

1) Nakon smrti Kserksove kraljevstvo je prešlo u ruke njegovog sina Kira, koga su Grci nazvali Artakserksom. U doba kada je ovaj čovek dobio vlast nad Persijom, celi se narod Jevreja, uključujući žene i decu, našao u opasnosti od istrebljenja, pod okolnostima koje ćemo uskoro objasni- ti. Naime, neophodno je najpre razjasniti nešto vezano za samog kralja, i kako je došlo do toga da je oženio Jevrejku koja je i sama bila iz kraljevs- ke porodice, i o kojoj se pripoveda da je spasla naš narod. Dakle, na- kon što je Artakserks preuzeo kraljevstvo i postavio namesnike nad sto dvadeset sedam pokrajina od Indije do Etiopije, on je treće godine svoje vlasti priredio raskošnu gozbu za svoje prijatelje i za namesnike Per- sije, takvu kakvu je i umesno da napravi kralj kada ima na umu javno po- kazivanje svog bogatstva, i koja je trajala stotinu osamdeset dana, nakon čega je priredio i drugu gozbu, ovog puta za sve preostale narode i nji- hova izaslanstva, ali sada u Susanu i u trajanju od sedam dana. Ova je go- zba bila izvedena na sledeći način: kralj je naredio da se podigne šator koji je bio poduprt zlatnim i srebrnim stubovima, sa zavesama od lana i purpura raširenim preko njih, čime je obezbeđen prostor za mnogo de- setina hiljada zvanica koje su sedele ispod njih. Pehari koje su prinosi- li poslužitelji bili su od zlata i ukrašeni dragim kamenjem koje beše užitak oku. Kralj je takođe izdao i naređenje posluži da ne prisiljavaju goste da piju neprestano im donoseći vino — kakav je običaj kod Per- sijanaca — već da svakom gostu dozvole da uživa prema svojoj sklonosti. Povrh svega, poslao je glasnike širom zemlje s naredbom da narod pre- dahne od poslova, i preda se praznovanju mnogo dana zbog Artakserkso- vog kraljevanja. Na sličan je način i kraljica Astira okupila svoje goste i priredila im gozbu u palati. A kralj je poželeo da nju, koja je u lepo- ti nadmašivala sve druge žene, pokaže onima koji su svetkovali s njim, te je po ženu poslao glasnika, s naredbom da je dovede. Ali je ona radije poslušala persijske zakone koji zabranjuju ženama da se pokazuju pred tuđincima, te nije otišla kralju¹⁵⁸, pa iako je on više puta slao evnuhe po nju ona je

ipak ostala po strani odbijajući da dođe, sve dok kralj nije bio do te mere razdražen da je prekinuo zabavu i naglo ustao, te je pozvao sedmoricu ljudi kojima je poverio tumačenje zakona, pred njima optuživši svoju ženu za uvredu, stoga što mu se nijednom nije povinovala i pored toga što ju je toliko puta zvao k njemu na gozbu. Zbog toga je od njih zatražio da ga obaveste o tome šta se protiv nje po zakonu može učini-

470 JUDEJSKE STARINE

ti. Tako mu jedan od prozvanih, po imenu Memukan, reče da takva uvreda nije nanescena tek kralju samom, već i svim Persijancima, koji su u opasnosti da počnu voditi veoma neprilične živote sa svojim ženama ukoliko ih ove budu na sličan način prezirale, jer nijedna među njihovim ženama neće imati nikakvog poštovanja prema svojim muževima „ako budu pred sobom imale primer takve osionosti koju kraljica pokazuje prema tebi koji vladaš nad svima". Shodno tome, ovaj čovek zatraži od kralja da je strogo kazni zbog tako velike uvrede koju mu je nanela; a kada tako bude učinio, da obznani narodu ono što je odlučeno i izvršeno nad kraljicom. Tako je odlučeno da se Astira odstrani, a njeno dostojanstvo podari drugoj ženi.

2) Ali je kralj bio veoma privržen ovoj ženi, i teško je podnosio razdvojenost, pa ipak mu zakon nije dopuštao pomirenje; tako se on našao na mukama, budući da nije u njegovoj moći ležalo da učini ono što je želeo. Ali kada ga njegovi prijatelji videše u takvoj teskobi, oni ga posavetovaše da izbac iz sećanja tu ženu, kao i svoju ljubav prema njoj, te da pošalje glasnike širom naseljenog sveta tražeći za sebe pristale device, i da sebi za ženu uzme onu koja mu se najviše sviđa, stoga što će njegova strast prema bivšoj ženi biti obuzdana prisustvom druge, a nežnost koju gaji prema Astiri biće obraćena sa nje i upućena onoj koja bude s njime. Ne znajući za bolje, kralj beše nagovoren da prihvati ovaj savet, te izvesnim ljudima stavi u zadatak da među devicama koje su živjele u njegovom kraljevstvu izaberu one za koje procene da su najprivlačnije. I tako, kada se veliki broj ovakvih devica okupio, nađe se u Vavilonu i jedna devojka čiji roditelji behu umrli, a koju je odgajao njen ujak po imenu Mordehaj. Ovaj je ujak pripadao plemenu Venijaminovom, i bio je jedan od najviđenijih ljudi među Jevrejima. Tako se pokazalo da je ova devojka, čije ime beše Jestira, bila lepša od svih drugih, te da je ljupkost njenog lika vezivala oči svakog posmatrača. Stoga odmah beše povereno jednom evnuhu da se za nju pobrine, usled čega su joj u izobilju obezbeđeni ugodni mirisi i skupocene pomasti kojima je njeno telo tržilo da bude tetošeno; a ovakvu su brigu tokom šest meseci dobile sve device, kojih je bilo četiri stotine. A kada je evnuh posle pomenutog vremena našao da su device dovoljno odnegovane, te da su pripravne da pođu u kraljevu postelju, on svakoga dana posla po jednu da provede vreme s kraljem. I tako je, nakon što bi devica provela neko vreme u njegovoj pratnji, kralj svaku vraćao natrag evnuhu; ali kada je Jestira došla k njemu, on pronađe najveće zadovoljstvo u njoj, te se u nju zaljubi i naposletku je oženio, učinivši je svojom zakonitom ženom i proslavivši venčanje dvanaestog meseca sedme godine svoje vladavine, koji se zove *Adar*. Takođe je poslao glasnike svim narodima svog kraljevstva, s nalogom da i oni kao praznik proslave njegovo venčanje, dok je on sam gostio Persijance i Medijce, kao i glavne ljude drugih naroda, čitavih mesec dana. I tako je Jestira došla u kraljevsku palatu, a kralj joj je položio dijamant na glavu, pri čemu ona sve dotle nije kralju odala iz kojeg je naroda potekla. Njen ujak se takođe preselio iz Vavilona u Susan, i u njemu se naselio, te

se svakog dana vrzmao oko palate, zapitkujući kako je devojka, jer ju je voleo kao da je bila njegova vlastita kćer.

3) Za ovog je kralja vezano i to daje doneo zakon po kojem mu niko iz njegovog naroda nije smeo prići ukoliko nije bio pozvan¹⁵⁹, pa i to samo za vreme dok je kralj sedeo na tronu okružen ljudima sa sekirama u rukama, kako bi kaznili svakog ko bi pristupio bez poziva. Kralj je, pak, sedeo sa zlatnim skiptrom u ruci kojeg je ispružao kad je želeo da poštedi nekog od onih koji su mu nepozvani prišli, te je onaj koga bi njime dodirnuo bio van opasnosti. Ovoliko će biti dovoljno govora o ovoj stvari.

4) Izvesno vreme nakon opisanih događaja dvojica evnuha, po imenu Vihtan i Teres, napravila su zaveru protiv kralja, pri čemu je Varnava, sluga jednog od ove dvojice evnuha, po rođenju Jevrej, bio upoznat sa njihovom urotom, što je otkrio kraljičinomujaku; a Mordehaj, uz pomoć Jester, upozna i kralja s onim što mu evnusi spremaju. Ovo je kralja uznemirilo, ali, otkrivši istinu, on odmah razape dvojicu zaverenika na krst, pri čemu u to vreme nikakvu nagradu nije dodelio Mordehaju, iako je ovaj bio uzročnik očuvanja kraljevog života. Jedino je naloženo pisarima da zabeleže njegovo ime u letopisima, a Mordehaj je pozvan da ostane u palati kao prisni kraljev prijatelj.

5) U to se vreme u kraljevoj blizini nalazio izvesni Aman, sin Amadov, po rođenju Amalekićanin, koji je imao običaj da dolazi do kralja, a Persijanci i stranci ukazivali su mu najdublje poštovanje budući da je sam Artakserks zapovedio da se ovome mora ukazivati takva počast; ali je Mordehaj bio odviše mudar i odviše se čvrsto držao zakona svoje vlastite zemlje, da bi znake takvog obožavanja mogao upućivati ma kojem čoveku. Kada je Aman ovo opazio, on upita Mordehaja odakle ovaj potiče, a kada je saznao da je reč o Jevreju, on se veoma ozlojedi, govoreći u sebi besno da iako ga i Persijanci, koji su slobodni ljudi, obožavaju, ovaj čovek, koji nije ništa bolji od roba, ne želi da se udostoji da tako čini. Tako u Amadu uzraste želja da kazni Mordehaja, pri čemu mu se činilo odviše malim zahtevom kralju da kazni samo ovog pojedinca, te je pozeleo da ovaj ukoloni i čitav njegov narod, budući da je Aman, kao pripadnik naroda Amalekićana, bio prirodni neprijatelj Jevreja. Shodno tome, on dođe do kralja, i optuži Mordehaja, rekavši: „Postoji jedan izopačen narod koji je rasut diljem naseljene zemlje pod tvojom vlašću; to je narod odvojen od svih drugih i sasvim nedruževan, koji čak i ne dozvoljava onaj način ukazivanja poštovanja Bogu kojeg druzi upražnjavaju, kao što se i ne potčinjava istim zakonima, ostajući u neprijateljstvu s tvojim narodom i sa svim drugim ljudima, jednako u njihovim postupcima i običajima. I zato, ukoliko želiš da budeš dobročinitelj svojim podanicima, izdaćeš naređenje da se ovaj narod sasvim istrebi, te da ne ostane nijedan od njegovog roda, ne poštedevši nikoga njihovog, ni kao roba ili suznja." Ali kada se kralj pokaza nesklon ovome zbog štete od gubitka danka što su ga Jevreji plaćali, Aman mu obeća da će izdvojiti iz svog vlastitog poseda četrdeset hiljada talanata kad god kralj bude želeo, dodavši da će taj novac plaćati veoma rado, kako bi se kraljevstvo moglo osloboditi takve nesreće.

6) Nakon što je Aman uputio ovakvu molbu, kralj mu istovremeno odobri ponuđeni novac i dodeli ljude pomoću kojih je mogao uraditi šta mu je volja. I tako Aman, dobivši ono što je želeo, smesta odasla javni ukaz od kralja, upućen svim narodima, čiji je sadržaj bio sledeći: „Artakserks, veliki kralj, upraviteljima sto dvadeset sedam pokrajina, od Indije do Etiopije, šalje ovaj napis: S obzirom da upravljam mnogim narodima, te da sam zadobio vlast nad svom naseljenom

zemljom, moja je želja da se, ne bivajući primoran da svojom moći činim ma šta bezobzirno ili okrutno svojim podanicima, pokažem blag i odmeren u čuvanju njihovog mira i ispravnog poretka, te da tražim način kako da i u vremenima koja dolaze oni i dalje uživaju ovakve blagoslove. Ali s obzirom da sam ljubazno obavješten od strane Amana — koga zbog njegove smotrenosti i pravičnosti uvažavam više od svih ljudi, držeći ga zbog njegove odanosti i postojane dobronamernosti prema meni u dostojanstvu odmah iza sebe — da ovde postoji jedan zloćudni narod koji je pomešan sa svekolikim čovečanstvom, a koji je protivan našim zakonima, i ne podvrgava se kraljevima, i koji vodi način života različit od svih ostalih, pri tom mrzeći monarhiju i gajeći držanje koje je štetno za naše poslove, ja izdajem naredbu da svi ljudi ovog naroda, o kojima nas je obavestio naš drugi otac Aman, budu uništeni, zajedno sa njihovim ženama i decom, te da niko od njih ne bude pošteđen, i da niko u odnosu prema njima ne pribegne pre sažaljenju nego povinovanju ovom ukazu. A ja želim da ovo bude izvršeno četrnaestog dana dvanaestog meseca tekuće godine, kako bismo na kon što svi naši neprijatelji budu uništeni u jednom danu, nadalje mogli spokojno voditi živote u miru." I tako, kada je ovaj ukaz raznesen po gradovima i čitavoj zemlji, svi behu spremni da unište i u potpunosti istrebe Jevreje, i to gorepomenutog dana; a ovo su s nestrpljivom žurnošću očekivali posebno u Susanu. Kralj, pak, i Aman, provodili su vreme zajedno u veselju i vinu, ali je u gradu zavladala pometnja.

7) Nakon što je Mordehaj bio obavješten o onome što je učinjeno, on podera svoju haljinu i navuče na sebe kostret, te posu glavu pepelom i pođe gradom vičući da će biti uništen narod koji nikome nije naneo štete ni uvrede. S takvim je rečima on produžio sve do kraljeve palate, gde se napokon zaustavio, budući da zakon nije dozvoljavao da unutra uđe tako odeven. Isto su učinili svi Jevreji koji su se nalazili u nekoliko drugih gradova u kojima je objavljen ukaz, odajući se oplakivanju i naricanju zbog svirepe propasti koja im je tako najavljena. Ali čim su neki ljudi rekli kraljici da Mordehaj stoji pred dvorištem u odeći pri merenoj naricanju, ona se uzruja i posla napolje ljude koji će njenom ujakom zameniti odeću; ali kada ovaj ne dozvoli da bude prisiljen na odlaganje kostreti, stoga što žalostan povod koji ovome beše uzrok nije ukinut, kraljica pozva evnuha Akrateja, jer je ovaj u tom času bio prisutan, i posla ga do Mordehaja, kako bi saznao kakav ga je to udes snašao zbog kojeg tako tuži, i zbog kojeg ne želi da je poslušna i skine žalobnu odeću. Tada Mordehaj obavesti evnuha o uzroku svog žalovanja, kao i o ukazu što ga je kralj razaslao celoj zemlji, i o obećanom novcu pomoću kojeg je Aman do-

bio odluku o uništenju njihovog naroda. Takođe je evnuhu predao i prepis onoga što je objavljeno u Susanu, kako bi ga mogao odneti kraljici. Isto vreme Mordehaj naloži Jestiri da zamoli kralja za dobro Jevreja, ne smatrajući nečasnim da se preda poniznosti za spas svog naroda, ako bi na ma koji način mogla kralja odvratiti od uništenja Izraelićana, koji ma preta takva propast; jer je taj Aman, čiji je dostojanstvo podređeno jedino kraljevom, oklevetao Jevreje i kralja razjario protiv njih. Kada je Jestira sve ovo čula, ona ponovo posla poruku Mordehaju, rekavši mu da je kralj nije pozvao, a da će svako ko mu bude prišao bez poziva biti poštećen, osim ukoliko on nije voljan da nekoga poštedi, pružajući k njemu svoj zlatni skiptar; pa ma ko god da je taj prema kome tako postupi, iako je ušao bez poziva, taj će dobiti oproštaj i proći će nekažnjen i sačuvati život. A kada evnuh prenese ovu poruku Mordehaju, ovaj mu naloži da takođe prenese Jestiri i to da ona ne sme čuvati samo svoj vlastiti život, već

mora misliti na spasenje čitavog njenog naroda, jer ukoliko ona pro- pusti ovu priliku, svakako će im se od Boga ukazati pomoć na neki drugi način, ali će ona i dom njenog oca biti uništeni od strane onih koje bi sada u strahu zapostavila. Ali Jestira istog evnuha posla natrag k Mor- dehaju, zatraživši od ovoga da pođe u Susan i okupi sve Jevreje na sabor, naloživši im da se zbog nje predaju postu, uzdržavajući se od ma koje vr- ste hrane, stavivši im do znanja da će i ona, zajedno sa svojim pratiljama, učiniti isto; a zatim obeća da će poći do kralja, iako je to protiv zakona, pa i ako zbog toga bude morala umreti, ona od toga neće ustuknuti.

8) Mordehaj je učinio sve što mu je Jestira naložila, i ljudi na nji- hov zahtev počеше postiti; a svi zajedno stadoše moliti Boga da ne pređe preko patnji njihovog naroda, posebno u to vreme u kojem nad njim počiva pretnja uništenja; već da im, kao što je često činio, opraštajući im ono što su zgrešili, i ovog puta udeli izbavljenje od tog istrebljenja koje im je već objavljeno; a Mordehaj govoraše kako, iako nije celi narod onaj koji je nabeđen za uvredu, ipak svi oni moraju sramotno biti pobijeni, a da je jedini on povod gneva Amanovog, „zato što ga", reče on, „nisam hteo obožavati, niti sam mogao podneti da njemu upućujem onu počast koju sam navikao ukazivati samo Tebi, o Gospode; i samo je zbog tog svog besa on proizveo ovu nesreću protiv onih koji ničim nisu prekršili Tvoje zakone." Slične je molitve upućivao i vasceli narod, preklinjući Boga da im omogući spasenje i oslobodi sve Izraelićane koji behu na zemlji te propasti koja im se približavala, jer su je oni već videli pred oči- ma i očekivali njen skori dolazak. I Jestira je, takođe, učinila moleban Bogu na način njene zemlje, bacivši se ničice na tle i odevajući se u ža- lobničku odeću, odbijajući jelo i piće i sve poslastice čitava tri dana; i molila je Boga da se na nju sažali, i njene reči učini ubedljivim pred kraljem, te da joj lik učini lepšim no što je ikada pre bio, kako bi njene reči i lepota mogli zajedno uspeti u odvrćanju kraljevog gneva u slučaju da se na nju razjari, te da donese umirenje onima iz njene vlastite zemlje sada kada se nalaze u krajnjoj opasnosti od nepovratnog stradanja; takođe je molila i da Bog u kralju pobudi mržnju prema onima koji su neprija- 474 JUDEJSKE STARINE

telji Jevreja i onima koji smišljaju njihovo uništenje, ukoliko se poka- že da takvi zaslužuju njegovu osudu.

9) Nakon što je Jestira održala ove molitve tri dana, skinula je ža- lobničke haljine i promenila odeću, te se ukasila onako kako priliči kraljici, i pavela sa sobom dve svoje pratilje, od kojih ju je jedna pridr- žavala dok se ona na nju blago oslanjala, a druga pratila podižući njen dugi skut vrhovima prstiju. I tako ona stiže do kralja, pokazujući stid- nu rumen na licu, sa ugodnom zazornošću u svom držanju; pa ipak je k nje- mu ušla veoma uplašena, i čim mu je prišla — dok je on sedeo na tronu u svojoj kraljevskoj odeždi protkanoj zlatom i dragim kamenjem, što ga je pred Jestinom činilo još strašnijim naročito stoga što je u nju gledao sa upadljivom strogošću i licem usplamtelim od gneva, od čega joj kolena odmah zaklecaše od užasa — ona se sruši obeznanjena; ali na to se kralje- ve misli namah promeniše — što se dogodilo, kako mislim, voljom Bo- žijom — i on se zabrinu za svoju ženu, misleći da će je strah dovesti do nečega po nju pogubnog, te on poskoči sa trona, uze je u naručje i zagrljajem je povra- ti iz nesvesti, obraćajući joj se nežno i pozivajući je da bude ra- dosna, ne očekujući da će joj se ma šta loše dogoditi stoga što mu je došla nepozvana, zato što je zakon donesen za podanike, ali da ona, koja je kralji- ca, baš kao i kralj mogu biti sasvim sigurni; i kako ovo reče, on joj po- loži skiptar u ruku i njegovim joj vrhom dodirnu vrat čime je, po zakonu, oslobodi svakog straha. I nakon što se povratila zahvaljujući ovim po- budama, ona progovori ovako: „Gospodaru moj, nije

mi lako ovako iznenada reći šta mi se dogodilo, jer čim sam te videla tako velikog, muževnog i namrgođenog, moj me je duh napustio i u meni nije ostalo duše." I sve dok je ona sa vidnom teškoćom i tihim glasom mogla jedva i toliko izgovoriti, kralj beše u velikoj muci i pometenosti, te još jednom ohrabri Jesti-ru da bude vesela i očekuje bolju sreću, budući da je on spreman, ukoliko bi ona to zaželela, da joj podari polovinu njegovog carstva. Čuvši ovo, Jesti-ru zatraži da on i njegov prijatelj Aman dođu k njoj na gozbu, jer reče da je za njega pripremila večeru. I kralj na to pristade; a kada se nađoše za večerom, dok su još pili, on zatraži od Jestire da mu kaže svoju želju, jer neće biti razočarana čak i da zatraži polovinu njegovog kraljevstva. Ali ona odloži otkriće njene molbe za sledeći dan, ukoliko joj kralj još jednom bude došao, zajedno sa Amanom, na gozbu koju će ponovo pripremiti.

10) Nakon što je kralj obećao da će učiniti tako, Aman se udalji veoma zadovoljan, zato što je on jedini imao tu čast da večera s kraljem na Jestirinoj gozbi, i stoga što nikome drugome nije bilo dozvoljeno da sa kraljem deli takav poziv; ipak, kada je odmah potom video Mordehaja u dvorištu, osetio se veoma nelagodno, jer mu ovaj prilikom tog viđenja nije pokazao nikakvo poštovanje. U takvom stanju Aman dođe kući i poziva svoju ženu, koja se zvala Seresa, kao i prijatelje, te kad ovi stigoše on im ukaza na to kakvu je čast doživeo ne samo od kralja, već takođe i od kraljice, budući da je tog dana on jedini večerao s njom i sa kraljem, a da je takođe pozvan i sledećeg dana. „Pa ipak“, dodade, „nisam zadovoljan time što sam video Jevreja Mordehaja u dvorištu.“ Na ovo mu njegova žena

Serasa dade sledeći savet: da izda naređenje da se podignu vešala visoka pedeset kubita, te da ujutro upita kralja za dozvolu da na njima obesi Mordehaja. Aman je zaista poslušao dobijeni savet, i izdao naredbu slugama da pripreme vešala i da ih smeste u dvorište, jer će na njima biti kažnjen Mordehaj. Ali se Bog silno narugao ovim zlim očekivanjima Amanovim; pa kako je znao na koji će se način događaji odvijati, Bog se veoma radovao. Te je noći, dakle, On najpre odagnao kraljev san; no kako kralj nije bio voljan da gubi vreme ležeći budan, već je tražio nešto bi mogao uraditi u korist svog kraljevstva, on naredi pisaru da mu donese letopise prethodnih kraljeva, kao i zapise njegovih vlastitih poduhvata; a kada mu ih je ovaj doneo i počeo ih čitati, nađe se jedan u kojem je nekom čoveku dodeljena zemlja zbog njegovog izvrsnog držanja u izvesnim okolnostima, a ime zemlje je bilo zapisano; a pronađen je i drugi zapis u kojem je nekome učinjen poklon zbog njegove odanosti; a zatim pisar stiže do Vihtana i Teresa, evnuha koji su skovali zaveru protiv kralja, a koju je Mordehaj razotkrio; a kada pisar ne reče više ništa o tom slučaju, već pređe na drugu priču, kralj ga zaustavi i upita: „Nije li dodato da je Mordehaju data nagrada?“ A kada pisar reče da takvog dodatka nema, kralj mu naloži da se udalji, a sam upita one kojima to beše zadatak da ga obaveste koje je doba noći; a kada ga ovi obavestiše da je skoro dan, on im izdade naređenje da mu prenesu ukoliko vide da je ma ko od njegovih prijatelja već stigao, i da stoji u dvorištu. Dogodilo se da je tamo već bio Aman, stoga što je došao ranije nego obično da bi zamolio kralja da Mordehaja kazni smrću; pa kada sluga rekoše da je Aman u dvorištu, kralj ovoga pozva k sebi, te kada Aman stiže on mu reče: „Stoga što znam da si ti moj jedini postojan prijatelj, tražim od tebe da mi daš savet kakvu bih počast mogao ukazati nekome ko mi je veoma drag, a da to bude primereno mojoj veličini.“ Čuvši ovo, Aman zaključi u sebi da će se mišljenje koje bude dao odnositi na njega samog, budući da je on bio jedini koga je kralj voleo: pa stoga dade savet za koji je mislio da je najbolji od svih; tako reče:

„Ako ćeš zaista ukazati čast čoveku za koga ka- žeš da ga voliš, izdaj naređenje da on može jahati na konju odeven u istu onu odeću koju ti nosiš, sa zlatnim lancem oko vrata, i učini da jedan od tvojih bliskih prijatelja ide pred njim i oglašava celom gradu da se tako čini kada kralj želi da nekome ukaže počast." Takav je, dakle, predlog dao Aman jer je pretpostavljao da će takva nagrada njemu pripasti. Kralj je, pak, bio zadovoljan savetom, te reče: „Pođi onda, pa kada budeš pribavio konja, odeću i lanac, potraži Mordehaja Jevreja, i podaj mu te stvari, a ti sam kreni ispred njega i oglašavaj ono što si rekao. Jer ti si", reče kralj, „moj najprisniji prijatelj, i dao si mi dobar savet; pa onda ti budi i pri- služitelj onoga što si me savetovao. A ovo će biti nagrada od nas Mor- dehaju, zato što mi je sačuvao život." Kada je Aman čuo ovo naređenje koje je bilo potpuno neočekivano, on ostade sasvim zbunjen, ne znajući šta bi učinio. Ipak, izišao je napolje i doveo konja, uzeo purpurnu odeću i zlatni okovratni lanac, i pronašao Mordehaja pred dvorištem, odeve- nog u kostret, te mu naložio da skine tu odeću i na sebe obuče purpurnu 476 JUDEJSKE STARINE

koju mu je doneo. Ali Mordehaj, ne znajući istinu o onom što se dogodilo, već smatrajući da je reč o ismevanju, reče: „O, ti nitkovu, najpodliji među svim ljudima, tako li ćeš se podsmevati našim nedaćama?" Ali kada na- pokon saznade da mu je kralj udelio čast zbog izbavljenja koje mu je omo- gućio razobličivši evnuhe koji su kovali zaveru protiv njega, on pri- mi na sebe purpurnu odeću koju je nosio i kralj, i stavi zlatni lanac oko vrata, te uzjaha konja i krete gradom, dok je Aman išao pred njim vičući: „Ovo će biti nagrada koju kralj udeljuje svakom onome koga zavoli, i koga smatra vrednim takve časti." A kada tako prodoše gradom, Mordehaj pođe kralju, a Aman se vrati kući veoma osramoćen, gde obavesti ženu i prija- telje o onome što se dogodilo, ostajući u suzama, rekavši najposle da ni- kada neće biti kadar da se osveti Mordehaju stoga što je Bog uz njega.

11) I dok su ovi ljudi tako razgovarali, Jestirini evnusi pohitaše Amanu s pozivom na večeru; ali jedan od evnuha, po imenu Savuhaj, vide vešala koja behu pričvršćena u Amanovoj kući, i upita jednog od slugu sa kakvom su namerom ona pripremljena. Tako saznade da su bila namenje- na kraljičinom ujaku, stoga što je Aman smerao da kralja zamoli da na taj način ovoga kazni, ali je zbog poznatog raspleta o svemu prećutao. I tako, kada se kralj i Aman nađoše na gozbi, kralj zatraži od kraljice da mu na- pokon kaže kakav poklon želi da dobije, uveravajući je da će joj dati šta god ona poželi. Tada se ona počeo žaliti na opasnost u kojoj se našao njen narod; i reče da je njoj i njenim sunarodnicima presuđeno da budu uniš- teni, te da se njena molba zbog toga odnosi na njihovo izbavljenje; jer, reče, ona ga ne bi uznemiravala da je on izdao naredbu da Jevreji budu samo pre- dati težem služenju, jer takva nesreća još uvek ne bi bila nepodnošljivi- va; ali sada je ona primorana da moli za spasenje od njihovog nameravanog istrebljenja. A kada je kralj upita koga smatra vinovnikom takvog jada u kojem se nađoše Jevreji, ona otvoreno optuži Amana, i okrivi ga da je zlo oruđe takve namere, te da je sam smislio čitavu zaveru protiv njih. Na ove reči kralj ostade sasvim pometen, te žurno odstupi od gozbe i otide u vrtove kraj palate, a Aman se počeo zalagati kod Jestire, moleći je da mu oprostí zbog onoga čime ju je uvredio, a sve to jer je dobro opažao u kak- vim se bednim okolnostima sada našao. Pa kako se u moljenju spustio na kraljičinu postelju, utom se vrati kralj te, bivajući još žešće razdra- žen onim što je video, reče Amanu: „O, ti podlače, najgnusniji među lju- dima, želiš li ti to da siluješ ženu?" A kada Aman ostade preneražen ovim rečima, te ne mogaše da ma šta izusti, tada uđe i evnuh Savuhaj, te i on optuži Amana, rekavši da je video vešala u Amanovoj kući, koja behu spremna za Mordehaja, a to je saznao iz usta

Amanovog slugu kojeg je upitao za svrhu tih vešala prilikom uručenja poziva Amanu za večeru. I još re- će da su vešala pedeset kubita visoka, na šta kralj odluči da Aman bude kažnjen upravo na onaj način kojem se sam domislio protiv Mordehaja; i tako on izdade naređenje da Aman smesta bude obešen na tim vešalima, te da ga tako snađe ona smrt koju je namenio Mordehaju. I ovde se ja ne mogu uzdržati da se ne udivim Bogu, i da iz ovog slučaja spoznam Njegovu mud- rost i pravičnost, ne samo u kažnjavanju zlog Amana, već i u takvom raz-

rešenju zapleta pri kojem je ovome pripala ona kazna koju je on smislio drugome; svim ovim nas Bog takođe poučava lekciji da one nesreće koje ne- ko protiv drugoga priprema, najpre njemu samom dopadaju.

12) Na takav je način, dakle, usmrćen Aman, koji je tako neskromno zloupotrebio poverenje koje je imao kod kralja, koji je potom celi njegov posed predao kraljici. Takođe je pozvao Mordehaja (jer ga je Jestira oba- vestila da je ovaj njen rođak), i predao mu prsten kojeg je ranije dao sa- mom Amanu. Kraljica je, pak, sa svoje strane, dobijeni posed Amanov pre- pustila Mordehaju, a zatim je zamolila kralja da oslobodi jevrejski na- rod straha od pogibelji, pokazavši mu šta je bilo napisano i razaslato širom zemlje od strane Amana; uz to je dodala da ukoliko bi njena zemlja bila opustošena a njeni sunarodnici bili pobijeni, ni ona sama ne bi duže mogla podneti život. Tako joj kralj obeća da neće učiniti ništa što bi njoj bilo neprijatno, niti u suprotnosti sa onim što ona želi; uz to joj naloži da sama napiše u kraljevo ime što joj je drago o Jevreji- ma, te da to zapečati njegovim pečatom, i potom pošalje posvuda po njego- vom kraljevstvu, tako da oni koji budu čitali poslanicu, čija je verodos- tojnost osvedočena posedovanjem kraljevog pečata, ni na koji način neće smeti da protivreče onome što je tu napisano. I tako on zapovedi da mu se dovedu kraljevski pisari koji će svim narodima uputiti reči u ko- rist Jevreja, a koje će izvršiti njegovi namesnici u svih sto dvadeset se- dam pokrajina, od Indije do Etiopije. Sadržaj ove poslanice bio je sle- deći: „Veliki kralj Artakserks šalje pozdrave našim upraviteljima, i onima koji su naši odani podanici¹⁶⁰. Postoji mnogo ljudi koji zbog ve- lične dobrobiti koja im je udeljena, i zbog časti što su je dobili van- rednom dobrohotnošću onih koji milost udjeljuju, ne samo da bivaju ne- pravični prema onima sebi podređenim, već se ne ustručavaju da čine zlo i onima koji su njihovi dobrotvori, kao da žele da zatru zahvalnost među ljudima, te svojom drskom zloupotrebom takvih dobrobiti koje ni- su ni očekivali preokreću izobilje koje imaju protiv onih od kojih im je to obilje doteklo, pretpostavljajući da će njihova laž ostati skrivena Bogu, i da će izbeći onu osvetu koja od Njega potiče. Neki od ovih ljudi, raspolagažući pravom da upravljaju poslovima kao poverenici svojih prijatelja, iskoristili su tu povlasticu za ispoljavanje njihove lične mržnje protiv nekih drugih ljudi, varajući tako one koji su istinski posednici moći, nagovorivši ih da budu gnevni na one koji im nikak- vu štetu nisu naneli, sve dok te svoje žrtve nisu doveli do ivice po- gibelji, dižući protiv njih optužbe i klevete. Ovo, međutim, nije tek stanje stvari koje otkrivamo iz drevnih primera, ili takvo o kojem smo saznali iz izveštaja o drugima, već je reč o primerima takvih bestidnih pokušaja što su se odvijali pred našim očima; tako da više ne može bi- ti mesta slušanju kleveta i lažnih optužbi, niti nagovaranju drugih, već valja odlučiti o onome što je svako za sebe zaista uradio, te kazni- ti one koji kaznu opravdano zaslužuju, a milošću nagraditi one koji su nevini. Ovakav je, dakle, slučaj bio sa Amanom, sinom Amedatovim, po rođenju Amalekićaninom, po krvi tuđincem Persijancima, koji se — na- 478

kon što je sa svom gostoljubivošću kod nas ugošćen i postao sudeoni- kom one ljubaznosti što je u tako velikom stupnju gajimo prema svim lju- dima, do te mere da je nazivan mojim ocem i od strane svih bio dugo obo- žavan, a počast njemu ukazivana bila odmah posle one što se duguje samom kralju — pokazao nemoćan da nosi svoju dobru sudbinu, niti da upravlja veličinom svog blagostanja sa zdravim razumom; štaviše, on je poveo za- veru protiv mene i mog života, mene koji sam mu omogućio sav njegov po- ložaj i uticaj, nastojeći da ukloni Mordehaja, mog dobrotvora i spasio- ca, i da podlo i izdajnički preuzme Jestiru, pratilju mog života, a moju vlast dovede do uništenja; on je na ovaj način pokušao da me liši mojih odanih prijatelja, i prenese vlast drugima¹⁶¹; ali budući da sam ja opazio da Jevreji, koje su ovi ubilački sadruzi namenili uništenju, nipošto nisu zli ljudi, već da vode svoje živote na najprimereniji mogući način, te da su ljudi posvećeni obožavanju onog Boga koji je sačuvao kraljevstvo meni i mojim naslednicima, ja ne samo da ih oslobađam one kazne koju je prethodna poslanica, izaslana od strane Amana, zapovedila da nad njima bude izvršena, a kojoj ukoliko otkazete poslušnost učinićete do- bro, već želim da njima nadalje bude ukazivano svako poštovanje. Shod- no tome, ja sam obesio čoveka koji je smišljao takve zle stvari protiv njih, zajedno sa njegovom porodicom, pred kapijom Susana, a ta mu je kazna poslana od strane Boga, koji vidi sve stvari. A ja vam stavljam u zadatak da javno pronesete prepis ove poslanice kroz celo moje kraljevstvo, ka- ko bi se Jevrejima moglo dozvoliti da u miru provode svoje vlastite za- kone, i da biste im mogli pomoći kako bi se u ovo doba u kojem se nalaze u tako jadnom stanju mogli odbraniti od nepravičnog nasilja smeranog prema njima trinaestog dana dvanaestog meseca kojeg nazivaju Adar: jer je Bog odlučio da taj dan bude dan njihovog izbavljenja umesto uništenja; a taj bi dan mogao biti beričetan i za sve one koji nam žele dobro, i spo- men na kaznu koja je stigla zaverenike protiv nas. I želim da primite k znanju da će svaki grad, i svaki narod koji ne bude poslušao ma koju stvar iz ove poslanice, biti uništeni ognjem i mačem. Zbog toga učinite da ova poslanica bude objavljena svuda gde se dopire naša moć, i učinite da Jevreji na svaki način budu pripremljeni za ono što ih čeka pomenutog dana, kako bi se mogli osvetiti svojim neprijateljima."

13) Shodno ovim rečima, konjanici koji su nosili poslanicu pro- dužiše velikom brzinom putevima do svojih odredišta. A što se ti- će Mordehaja, čim je preuzeo kraljevsku odeću i zlatnu krunu, te oko vra- ta stavio zlatan lanac, on krete na čelu javne povorke; a kada ga Jevreji, koji su živeli u Susanu, videše u tako velikoj počasti pored kralja, oni pomisliše da njegova velika sreća i njima pripada, te radost i sjaj spa- senja okružiše sve Jevreje, jednako one koji behu u gradovima kao i one u unutrašnjosti, jer su čuli objavu kraljevog pisma, čiji je odjek bio ta- kav da se mnogi iz tuđinskih naroda obrezaše u strahu od Jevreja, ne bi li tako osigurali svoju bezbednost; jer trinaestog dana dvanaestog me- seca, koji se na hebrejskom jeziku zove Adar, dok ga Makedonci nazi- vaju *Distrus*, oni koji su nosili kraljevu poslanicu staviše Jevreji-

ma do znanja da je taj dan u kojem su onn imali biti u smrtnoj opasnos- ti postao onaj u kojem će moći da unište svoje neprijatelje. I tako sada upravitelji pokrajina i svi tirani, kraljevi i pisari, počеше uvažavati Jevreje, budući da je strah koji su imali od Mordehaja učinio da se počnu smerno ponašati. Pa kada je kraljevski ukaz stigao do svih zemalja koje behu pod njegovim gospodstvom, dogodilo se da su Jevreji iz

Susana pobili pet stotina svojih neprijatelja; a kada je kralj saopštio Jestiri broj onih koji su pogubljeni u tom gradu, ne znajući pri tom šta se dogo- dilo u pokrajinama po unutrašnjosti, on je upita da li bi ona želela da još nešto bude preduzeto protiv njih, jer će biti učinjeno prema njenoj želji; na to je Jestira odgovorila da želi da Jevrejima bude dozvoljeno da se na isti način obračunaju sa svojim dušmanima i sledećeg dana, i da takođe mogu obesiti desetoricu sinova Amanovih. Tako je kralj ispunio i ovu želju Jestiri, ne htevi da joj protivreči. Stoga se Jevreji pono- vo okupiše četrnaestog dana meseca Distrusa i pobiše još oko tri sto- tine njihovih oponenta, ne dirajući pri tom ništa od njihovih pose- da. Osim toga, i od strane Jevreja koji su živeli u gradovima i u unutra- šnjosti bilo je sve u svemu pobijeno sedamdeset pet hiljada njihovih ne- prijatelja, a sve to trinaestog dana tog meseca, dok su sledeći dan proslavili kao praznik. Na isti su način četrnaestog dana i dana posle njega slavili i Jevreji u Susanu, te je otada ostalo da čak i danas Jevreji ši- rom naseljenog sveta u te dane praznuju i šalju poklone jedni drugima. I Mordehaj je sa svoje strane naložio svim Jevrejima koji su živeli u Ar- takserksovom kraljevstvu da ove dane drže kao praznične, te da uspome- nu na njih predaju potomstvu kako bi se taj praznik mogao zauvek održa- vati a sećanje na taj događaj nikada ne prepustiti zaboravu. Jer, budući da je tih dana trebalo da budu uništeni od strane Amana, oni bi učini- li ispravno delo — stoga što su u tim danima izbegli pogibiju, i zauz- vrat kaznili svoje neprijatelje — kada bi se tih dana držali kao onih u kojima zahvaljuju Bogu; to je, dakle, razlog što Jevreji još uvek praznuju u te dane, nazivajući ih danima Purima. A Mordehaj je postao velik i sla- van čovek pored kralja, kome je pomagao u upravljanju narodom. Takođe je živio i u kraljičinoj blizini, te su životne prilike Jevreja tada bile bolje no što su se ikada mogli nadati. Sve u svemu, tako je nadalje izgle- dalo stanje Jevreja pod Artakserksom.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE JOVAN UBIO SVOG BRATA ISUSA U HRAMU; I KAKO JE VA- GOSEJ NA MNOGO NAČINA UVREDIO JEVREJE, I ŠTA JE UČINIO SANVALAT

1) Nakon što je umro prvosveštenik Elijasiv, nasledio ga je njegov sin Juda; a kada je i ovaj preminuo, to je zvanje preuzeo njegov sin Jovan, što je bilo povod da Vagosej, glavni zapovednik vojske Artakserksa Dru- gog, oskrnavi Hram i zada namete Jevrejima da iz zajedničkih zaliha, pre 480 JUDEJSKE STARINE no što prinesu dnevne žrtve, moraju za svako jagnje platiti pedeset še- kela. Naime, Jovan je imao brata po imenu Isus, koji je sa Vagosejem bio prijatelj, te mu je ovaj obećao da će mu obezbediti dostojanstvo prvos- veštenika. Imajući poverenja u ovu podršku, Isus se posvađao s Jova- nom u Hramu, i tako razdražio svog brata da ga je ovaj ubio u samoj sve- tinji. Ovo je ubistvo predstavljalo užasno nepočinstvo za Jovana koji je bio prvosveštenik, a njegova je strahota bila tim veća što se nikada nije čulo za nešto takvo okrutno i bezbožno, bilo kod Grka ili varva- ra. Bog, naravno, nije zanemario njegovo kažnjavanje, ali je pri tom i ce- li narod bio porobljen a Hram oskrnavljen od strane Persijanaca. Na- ime, kada je Vagosej, najviši zapovednik Artakserksove vojske, saznao da je Jovan, jevrejski prvosveštenik, ubio svog vlastitog brata Isusa u Hra- mu, on smesta napade Jevreje i počeo im u besu govoriti, „Zar ste toliko bezočni da ste mogli počiniti zločin u Hramu?“ I kako je on nameravao da uđe

u svetinju, a oni mu to nisu dozvoljavali, on im reče: „Nisam li ja čistiji od onoga ko je posećen u Hramu?“ te, nakon što izgovori ovako, pođe u Hram. Shodno tome, Vagosej je iskoristio ovaj razlog i sedam godi- na kažnjavao Jevreje za ubistvo Isusovo.

2) Nakon što je Jovan napustio ovaj svet, zvanje prvosveštenika pri- palo je njegovom sinu Jadu. Ovaj je, pak, imao brata po imenu Manasija. U to je vreme Darije, poslednji kralj Persije, poslao čoveka po imenu San- valat u Samariju [kao upravitelja], budući da je ovaj po rođenju pripadao Hutima, od čijeg su roda takođe bili i Samarićani. Ovaj je čovek znao koliko je Jerusalim slavan grad, i da su njegovi kraljevi zadavali mnogo muka Asircima i narodu Kelesirije; stoga je on rado dao svoju kćer, po imenu Nikasa, za ženu Manasiji, misleći da će ovo savezništvo preko braka značiti jemstvo i obezbediti dalju dobronamernost jevrejskog na- roda prema njemu.

POGLAVLJE OSMO

O SANVALATU I MANASIJI I O HRAMU KOJI SU PODIGLI NA PLANINI GERISIMU; TAKOĐE I O TOME KAKO JE ALEKSANDAR UŠAO U JERUSALIM, I KAKVE JE DOBROBITI UDELIO JEVREJIMA

1) Negde u to vreme dogodilo se da je u Egeju na prevaru — a od strane Pausanije, sina Serastovog, koji je poticao iz Orestove porodice — na- padnut i ubijen Filip, makedonski kralj, te ga je na prestolu nasledio njegov sin Aleksandar; on je, pak, prešavši preko Helesponta, porazio zapovednike Darijeve vojske u bici kod Granika. Tako je otvorio put pre- ko Lidije, pokorio Joniju i pregazio Kariju, i počeo napadati mesta u Pamfiliji, kao što je već pripovedano na drugom mestu.

2) Starešine Jerusalima bile su veoma zabrinute time što je brat pr- vosveštenika Jada, iako je oženio tuđinku, sa ovim delio najviše sveš- teničko zvanje, te se počese sporiti s njime, jer su procenjivali da je ven- čanje tog čoveka bilo korak učinjen iz želje za kršenjem zakona protiv

ulaženja u brak sa tuđinkama, te da će to označiti početak jednog uzajam- nog ortačenja sa strancima. Sećali su se, naime, da je uvreda koju su Bogu naneli Jevreji venčani sa ženama iz drugih zemalja bilo povodom njiho- vog negdašnjeg podjarmljivanja i svih onih nesreća koje su zbog toga pod- neli; stoga su oni naredili Manasiji da se razvede ili da više ne pril- zi oltaru, pri čemu se i sam prvosveštenik pridružio narodu u ozlojeđe- nosti protiv njegovog brata, te ga je i svojom odlukom oterao od oltara. Na ovo je Manasija došao do svog tasta Sanvalata i rekao mu da, iako on is- kreno voli njegovu kćer Nikasu, ipak nije voljan da zbog nje bude lišen svog sveštenečkog dostojanstva, koje je najviše zvanje u njegovom narodu i biva nasledno prenošeno u okviru jedne iste porodice. Sanvalat mu, međutim, obeća da ne samo da će sačuvati čast njegovog sveštenečkog polo- žaja, već i da će mu osigurati moć i dostojanstvo jedinog prvosveštenika i učiniti ga namesnikom svih mesta kojima on sam sada upravlja, ukoli- ko bude zadržao njegovu kćer uz sebe kao ženu. Nadalje mu reče da će za nje- ga podići hram nalik onome u Jerusalimu, smešten na gori Gerisimskoj, koja je najviša od svih planina u Samariji, uz to još i obećavši da će sve to učiniti sa dopuštenjem kralja Darija. Čuvši ova obećanja, Manasija se uzoholi, te ostade uz Sanvalata nadajući se da će zadobiti prvosvešte- ničko zvanje koje će mu

udeliti Darije, tim pre što je Sanvalat tada bio u poznim godinama. Ovakva njegova odluka, međutim, dovela je do velike uz- nemirenosti narod Jerusalima, stoga što su mnogi sveštenici i Leviti bili upleteni u slične odnose sa ženama-tuđinkama; i zato se svi takvi odmetnuše k Manasiji, a Sanvalat im uz to ponudi novac, i razdeli među njima naseljivu i obradivu zemlju, a sve to kako bi nagradio svog zeta.

3) Negde u to vreme Darije je čuo kako je Aleksandar prešao preko He- lespona i potukao njegove vojskovođe u bici kod Granika, produživši potom dalje s osvajanjem; stoga je sabrao veliku vojsku od konjanika i pe- šaka, odlučivši se da presretne Makedonce pre no što ovi napadnu i osvoje čitavu Aziju. Tako je on pregazio Eufkrat i prešao preko Tauru- sa, planine u Kilikiji, te se kod mesta Ise u Kilikiji zaustavio oče- kujući neprijatelja, spreman da se s njim upusti u bitku. Sanvalat je bio zadovoljan da je Darije sišao sa gorja, te je rekao Manasiji da se iznenada ukazala prilika da ispuni dato obećanje, što će se dogoditi čim se Da- rije vrati nakon što bude porazio neprijatelje — jer, naime, ne samo on, već takođe i svi narodi Azije, bili su uvereni da se Makedonci neće ni upustiti u bitku protiv Persijanaca, zbog ogromne brojnosti Darijeve vojske. Ali su događaji uzeli drugi tok od očekivanog, jer je kralj ušao u bitku u kojoj je poražen, izgubivši veliki deo svoje vojske. Pri tom su zarobljeni njegova majka i žena, a on sam je pobjegao u Persiju. Tako je Aleksandar ušao u Siriju i zauzeo Damask; a nakon što je osvojio i Si- don, počeo je sa opsadom Tira, poslavši u tom času poslanicu jevrejskom prvosvešteniku, sa pozivom da mu njegov narod priđe kao saveznik, te uz to i opskrbi njegovu vojsku namirnicama. To je značilo da poklone što ih je ranije slao Dariju sada pošalje njemu, izabравši prijateljstvo Ma- kedonaca, zbog čega nikada neće zažaliti. Ali je prvosveštenik odgo- 482 JUDEJSKE STARINE

vorio da je dao zavet Dariju da protiv njega neće opasivati oružje, te da taj zavet neće prekršiti sve dok je Darije među živima. Čuvši ovakav odgovor, Aleksandar beše veoma ljut; pa iako je odlučio da ne napušta Tir koji je u svakom času mogao biti zauzet, ipak je zapretio da će čim ovaj grad pred njim bude pao povesti pohod protiv jevrejskog prvosveš- tenika, i na njegovom primeru pokazati svim ljudima ko je taj prema ko- me se moraju držati svojih zaveta. I tako, nakon što je uz velike napore podnesene tokom opsade, napokon zauzeo Tir i tako okončao tamošnje os- vajanje, on stiže do grada Gaze, i počeo u njemu opsađivati zapovednika voj- ne posade čije ime beše Vavemes.

4) U isto je vreme Sanvalat pomislio da mu se sada pružila prava prilika za ispunjenje njegovih namera, te se odreče Darija i, povevši sa sobom sedam hiljada vlastitih podanika, stiže do Aleksandra. Zatekav- ši ovoga na početku opsade Tira, on mu izjavi kako mu se predaje sa svim dovedenim ljudima, koji su podignuti iz mesta pod njegovom vlašću, i koji sa zadovoljstvom prihvataju za gospodara Aleksandra umesto Darija. Pa kada ga je Aleksandar ljubazno primio, Sanvalat prikupi hrabrosti i počeo mu govoriti o svojim trenutnim prilikama. Reče mu da ima ze- ta po imenu Manasija, koji je brat jevrejskog prvosveštenika Jada, te da veliki broj ljudi ovog naroda, koji su sada uz Manasiju, žele da podignu hram na mestu koje je pod Sanvalatovom upravom. Ovome je dodao da kralju ide u prilog da snaga Jevreja bude rascepljena na dva dela, jer bi se u su- protnom taj narod koji bi ostao jedinstven i ujedinjen protiv pokušaja uvođenja novina u njihove običaje, pokazao u stanju da zada nevolje kralje- vima, kao što je ranije bio slučaj sa kraljem Asirije. Uvaživši ove re- či, Aleksandar je dopustio Sanvalatu da čini kako je namislio, a ovaj je sa krajnjom revnošću podigao novi hram, i proizveo Manasiju u prvos- veštenika, smatrajući

velikom nagradom da deca njegove kćeri mogu su- delovati u takvom dostojanstvu; ali, nakon što je minula sedmomeseč- na opsada Tira, i još dva meseca opsade Gaze, Sanvalat preminu, a Alek- sandar, zauzevši Gazu, pohita prema Jerusalemu; a Jad, prvosveštenik, čuvši za ovaj Aleksandrov pokret, nađe se užasnut i na velikim mukama, ne znajući kako bi sačekao Makedonce, budući da je njihov kralj bio nezadovoljan njegovom ranijom neposlušnošću. On otuda zapovedi da se na- rod preda molitvama i pridruži mu se u prinošenju žrtava Bogu, koga sam počeo preklinjati da zaštiti taj narod i izbavi ih stradanja koje im se približava. A Bog, poslušavši ove molitve, poseti Jada u snu kojem se prepustio nakon prinesenih žrtava, i podstaknu ga da pronađe hrabrosti, ukrasi grad i otvori kapije, a da se narod ode u belu odeću, te da sveštenici sačekaju kralja u haljinama prikladnim njihovom zvanju, ne plašeći se nikakvih rđavih posledica, jer će takve sprečiti Božije providenje. I tako, nakon što se podiže iz sna, Jad se veoma obradova, i objavi svima pouku što ju je primio od Boga. I potom je sve uradio posve u skladu sa snom, i tako pripravan ostade čekajući dolazak kralja.

5) Čim je shvatio da se ovaj nalazi nedaleko od grada, on iziđe na čelu svečane povorke, zajedno sa sveštenicima i mnoštvom građana. Pro-

cesija je izgledala uzvišeno, držeći se na način različit od svih drugih naroda. U takvom je redu stigla do mesta zvanog *Safa*, a koje ime, prevedeno na grčki, znači *pogled*, jer se odatle ukazuje vidik jednako na Jerusalema i na Hram. Pa kada Feničani i Haldejci koji su pratili Jevreje pomisle da im se sada ostavlja sloboda da opljačkaju grad i ubiju prvosveštenika — budući da im je takvo što obećavalo ranije kraljevo nezadovoljstvo — dogodi se nešto sasvim suprotno. Jer, Aleksandar — videvši iz daljine mnoštvo ljudi odevenih u belu odeću, sa sveštenicima koji su na sebi nosili lanenu odeždu među kojima se isticao prvosveštenik u purpurnoj i skerletoj nošnji, noseći mitru na glavi sa zlatnom pločicom na kojoj je bilo urezano ime Božije — lično priđe povorci, i ukaza poštovanje tome imenu, i prvi pozdravi prvosveštenika. Jevreji takođe u jedan glas pozdraviše Aleksandra i opkoliše ga, a na sve to se kraljevi Sirije i svi ostali jevreji iznenadiše, pomislivši da je Aleksandar pomeću. Ipak, Parmenije mu jedini priđe i upita ga kako je došlo do toga da dok se celi svet pred njim klanja on ukazuje najdublje poštovanje prvosvešteniku Jevreja? Na ovo je dobio odgovor: „Ja ne poštujem toliko njega, koliko Boga koji ga je obdario zvanjem prvosveštenika; jer sam upravo ovu osobu video u snu, i upravo u ovoj odeći, dok sam se nalazio u Dijusu u Makedoniji, te sam se pred njom bavio mislju kako bih mogao zavladati Azijom, na šta me je ona pozvala da ne oklevam, već da smelo pređem preko mora, jer će ona voditi moju vojsku i podariti mi vlast nad Persijancima; pa otuda, ne videvši nikog drugog u toj odeći, a gledajući sada ovog čoveka u njoj i sećajući se snoviđenja i bodrenja kojeg sam dobio u snu, verujem da vodim svoju vojsku pod Božijim upravljanjem, te da ću otuda pobediti Darija i skršiti moć Persijanaca, a da će se sve stvari obistiniti prema onome što se nalazi u mom vlastitom umu." Pa nakon što je ovo izgovorio Parmeniju i pružio desnu ruku prvosvešteniku, svi sveštenici pođoše sa njim te tako on uđe u grad. A kada se popeo do hrama, on prinese žrtve Bogu sledeći prvosveštenikova uputstva, i sve vreme se na dostojanstven način ophodeći prema svim sveštenicima. A kada mu je pokazana Knjiga Danilova, u kojoj je ovaj objavio da će jedan od Grka uništiti carstvo Persijanaca, Aleksandar pomisli da je upravo on osoba na koju je ovaj ukazivao. Pa kako se ovime nađe veoma zadovoljan, Aleksandar do daljnjeg raspusti narod, ali ih

sledećeg dana ponovo pozva upitavši ih pri tom kakva bi ih usluga s njegove strane mogla zadovolji- ti; na to prvosveštenik zatraži pravo da se mogu pridržavati zakona svojih predaka, i da tokom sedam narednih godina ne moraju plaćati da- nak, a Aleksandar im rado usliši obe ove molbe. A kada ga oni takođe po- češe moliti da dopusti Jevrejima u Vavilonu i Mediji da se i sami pri- druže upražnjavanju njihovih vlastitih zakona, on rado obeća da će kas- nije udovoljiti i toj njihovoj želji. A zatim se obrati mnoštvu, i reče da je, ukoliko kogod od njih želi da se svojevolljno upiše u njegovu vojsku — pri čemu će takvi biti slobodni da se pokoravaju i žive prema zakonima svojih predaka — on voljan da ih povede sa sobom, na koji se poziv mnogi odazvaše bivajući spremni da mu se pridruže u njegovim ratovima.

484

JUDEJSKE STARINE

6) I tako, nakon što je Aleksandar doveo u red stvari u Jerusalimu on povede svoju vojsku do susednih gradova; a kada ga svi narodi do kojih je stizao primiše sa velikom ljubaznošću, Samarićani, koji su tada za svoju prestonicu imali Sehem (grad smešten na gori Gerisimskoj, tada naseljen otpadnicima od jevrejskog naroda), videvši daje Aleksandar ta- ko štedro obdario Jevreje, odlučise da i sami sebe proglase Jevrejima; jer je takvo bilo držanje Samarićana, kao što smo već na drugom mestu izneli, da, kada su Jevreji bivali u nedaćama, ovi odricahu da su sa nji- ma u bilo kakvom srodstvu, pri čemu su tada govorili istinu; ali kada bi приметili da se kakva sreća osmehuje Jevrejima, oni bi se odmah pret- varali da su s njima u srodstvu, govoreći da im pripadaju, te da svoje po- reklo izvode iz potomaka Josifovih, Efraima i Manasije. Shodno to- me, oni se blistavim rećima preporučise kralju, pokazavši veliku rev- nost da se sa njime sretnu nedaleko od Jerusalima. A kada im Aleksandar zapovedi, Sehemićani mu priđoše, vodeći sa sobom vojne odrede što ih je kralju poslao Sanvalat, pa i sami zatražiše da on dođe u njihov grad, i da i njihovom hramu takođe ukaže počast; na šta on obeća da će u po- vratku doći i k njima. A kada ga oni zamoliše da i njima na sedam godina odgodi plaćanje danka, stoga što oni dotad neće ništa drugo raditi do sejati, on ih upita ko su oni kada mu se obraćaju takvom molbom; a ovi od- govoriše da su i oni Hebreji, ali da nose ime Sidonjana, te da žive u Se- hemu; no kada ih on ponovo upita da li su i oni Jevreji, na šta dobi od- govor da nisu, kralj uzvрати rećima: „Jevreji su ti kojima sam udelio tak- vu povlasticu; ipak, kada se budem vratio, i budem od vas u potpunosti obavešten o ovom pitanju, učiniću ono što budem smatrao za ispravno." Na takav je način, dakle, otpustio Sehemićane, naredivši pri tom da ga Sanvalatovi odredi prate u Egipat, stoga što je naumio da im tamo dode- li zemlju, a što je kasnije i učinio u Tevaidi, kada im je naredio da št- te tu zemlju.

7) Nakon Aleksandrove smrti upravljanje carstvom je podeljeno među njegovim naslednicima, ali je hram na gori Gerisimskoj ostao. Pa ako je ma ko bio optužen od strane žitelja Jerusalima da se hranio prostom hranom¹⁶², ili da je prekršio sabat, ili da je počinio ma koji sličan prekršaj takve prirode, on bi prebegao Sehemićanima govoreći da je nepravедno optužen. Negde u to vreme je preminuo i prvosveštenik Jad, a nasledio ga je njegov sin Onija. Takvo je, dakle, bilo stanje među Jevreji- ma u to vreme.

KNJIGA DVANAESTA

obuhvata period od sto sedamdeset todina

OD SMRTI ALEKSANDRA VELIKOG DO SMRTI JUDE MAKABEJSKOG POGLAVLJE PRVO

KAKO JE PTOLOMEJ, SIN LAGUSA, PREVAROM I LUKAVSTVOM ZAUZE
JERUSALIM I JUDEJU, I ODATLE POVEO MNOGE LJUDE, NA-SELIVŠI IH
POTOM U EGIPTU

Aleksandar, kralj Makedonije, preminuo je nakon što je uspeo da okonča prevlast Persijanaca i uredi stvari u Judeji na gore opisani način. Pa kako je njegova vlast podeljena između više naslednika, Antigona je pripala Azija, a Seleuku Vavilon, a od ostalih naroda koji su živeli u njegovom carstvu Lisimah je dobio na upravljanje Helespont, Kasander je preuzeo Makedoniju, a Ptolemej, sin Lagusov, preuzeo je Egipat. I dok su se ovi kneževi slavloljubivo borili jedni protiv drugih ne bi li svaki prigrabio za sebe što više vlasti, neminovno je moralo doći do bezbrojnih sukoba, pa i onih dugo trajućih; gradovi su veoma stradavali, izgubivši pri tom veliki broj svog življa u tim nesrećnim vremenima, do te mere da je Sirija u rukama Ptolemeja Sotera zapravo podnosa nešto potpuno suprotno imenu Spasitelja¹⁶³ što gaje ovaj tadašnji Ptolemej nosio. On je takođe smerao da preuzme i Jerusalim, bivajući u tom cilju spreman da se posluži prevarom i lukavstvom; došavši, naime, u grad u dan sabata, pretvarajući se da je nameran da prinese žrtvu, on je bez ikakve muke zauzeo grad, budući da mu se Jevreji nisu suprotstavili, ne sluteći da im on može biti neprijatelj; tako je on zadobio Jerusalim najpre zbog toga što narod u njega nije sumnjao, a zatim i stoga što se u taj dan odmarao, počivajući u miru; ali nakon što je zauzeo grad, Ptolemej je nastavio da u njemu vlada na okrutan način. Štaviše, Agatarhid iz Knida, koji je pisao o delima Aleksandrovih naslednika, pri govora Jevrejima sujeverje, kao da smo mi zbog njega izgubili svoju slobodu; jer, on kaže ovako: „Postoji narod nazvan Jevrejima, koji naseljava snažan i veliki grad, po imenu Jerusalim. Ovi ljudi su bili nebrizljivi, te su dopustili da padnu u ruke Ptolemeja, ne želeći da se prihvate oružja, te su stoga bili potčinjeni veoma osionom gospodaru usled svog nerazumnog sujeverja." Ovo, dakle, Agatarhid pripoveda o našem narodu. A kada je Ptolemej zarobio veliki broj ljudi, jednako iz planinskih delova Judeje i iz mesta u okolini Jerusalima, Samarije i gore Gerisimske, on ih je sve poveo u Egipat¹⁶⁴, i tamo naselio. Pa kako je znao da je narod Jerusalima najodaniji u držanju datih zaveta i ugovora — a ovo iz odgovora koji je dat na Aleksandrov poziv nakon što im je, posle pobede nad Darijem, poslao izaslanike — on je mnoge od njih raspodelio u vojne posade, a u Aleksandriji im je dao građanske povlastice jednake onima koje su posedovali i sami Makedonci. Pri tom je zahtevao od njih da se drže svoje zakletve prema kojoj će čuvati poslušnost potomcima onih koji su im ta mesta poverili na čuvanje. Štaviše, bilo je nemalo Jevreja koji su po svojoj volji pošli u Egipat, primamljeni ziratnošću zemlje i Ptolemejevom susretljivošću. Ipak, među njihovim potomstvom je došlo do pometnje zbog veza sa Samarićanima, stoga što su odlučili da sačuvaju onaj način upravljanja životom koji im je prenošen od predaka, te su se stoga međusobno sukobili, jer su oni iz Jerusalima tvrdili da se svetim može smatrati jedino njihov Hram, ostajući rešeni da svoje žrtve šalju tamo, dok su Samarićani jednako bivali rešeni da žrtve upućuju na goru Gerisimsku.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO JE PTOLEMEJ FILADELFUS OBEZBEDIO DA SE JEVREJSKI ZAKONI PREVEDU NA GRČKI JEZIK I UZ TO OSLOBODIO MNOGE ZAROBLJENIKE, PRI TOM POSVETIVŠI BROJNE DAROVE BOGU

1) Nakon što je najpre Aleksandar vladao dvanaest godina, a za njim Ptolemej Soter četrdeset, egipatsko kraljevstvo preuzeo je Ptolemej Filadelfus, i držao ga četrdeset godina. On je omogućio da se rastumači zakon i oslobode oni koji su iz Jerusalima kao robovi dovedeni u Egipat, a kojih je bilo sto dvadeset hiljada. Povod za ovakvo postupanje bio je sledeći: Demetrije Falerijski, koji je bio kraljev čuvar biblioteke, nastojao je da, koliko je to bilo moguće, sakupi na jednom mestu sve knjige koje su postojale na vascelom svetu, kupujući sve što se od vrednih spisa moglo naći, ili što je bilo u skladu sa kraljevom sklonošću (koji je bio veoma revnosno posvećen sakupljanju knjiga), kojim je Demetrije sa oduševljenjem služio. A kada ga je jednom Ptolemej upitao koliko je desetina hiljada knjiga već sakupio, on je odgovorio da već poseduje dvadeset puta po deset hiljada, ali da će, uskorom imati pedeset puta po toliko. Pri tom je, međutim, rekao i to da je obavešten kako kod Jevreja postoji veliki broj knjiga zakona vrednih proučavanja, a takođe i vrednih kraljeve biblioteke, ali koje će, budući napisane njihovim vlastitim pismom i dijalektom, prouzrokovati nemale teškoće, osim ukoliko bi se dale prevesti na grčki jezik¹⁶⁵. Naime, ta pismena kojima su pisane, rekao je Demetrije, izgledaju nalik slovima Sirijaca, pa je čak i njihovo zvučanje, kada se izgovaraju, nalik njihovom; pa ipak, to zvučanje je opet svojstveno samo tom jeziku. S obzirom na to, dodao je Demetrije, njih ništa ne sprečava da daju da se i te knjige takođe prevedu, pa budući da ne nedostaje ništa što je neophodno za taj cilj, i te bi se knjige takođe mogle naći u kraljevoj biblioteci. Čuvši ovo, kralj se utvrdi u uverenju da je Demetrije veoma revnostan u nastojanju da mu obezbedi obilje knjiga, te da ga savetuje da učini nešto što je nadasve ispravno; stoga on uputi dopis jevrejskom prvosvešteniku, kako bi ovaj mogao postupiti prema Demetrijevoj preporuci.

2) U kraljevoj blizini nalazio se izvesni Aristej, koji je bio jedan od najprisnijih kraljevih prijatelja, prema kojem je ovaj gajio naklonost zbog njegove skromnosti. Ovaj Aristej se često i od ranije rešavao da

umoli kralja da pusti na slobodu sve Jevreje koji kao zarobljenici prebivahu u njegovom kraljevstvu, pa je, čuvši o odluci o prevođenju, pomislio kako je sada pogodna prilika da uputi pomenutu molbu. O tome je najpre razgovarao sa zapovednicima kraljeve straže, od kojih se jedan zvao Sosivije iz Tarentuma, a drugi Andreja, i nagovorio ih da mu pomognu u onome što je naumio, time što će za njega posredovati kod kralja. Shodno tome, Aristej je čvrsto prigrlio zamisao utvrđenu sa gorepomenutim zapovednicima, te je otišao kod kralja, i obratio mu se sledećim govorom: „Ne priliči nam, o kralju, da olako i brzopleto prelazimo preko stvari, ili da sebe obmanjujemo, već da se držimo otvorene istine. Jer, budući da smo odlučili da ne samo prevedemo jevrejske zakone, već i da ih takođe rastumačimo kako bi ti bio zadovoljan, na koji bismo način ovo uradili kada je toliko mnogo Jevreja koji su još uvek robovi u tvome kraljevstvu? Učini zato ono što će biti primereno tvojoj velikodušnosti i tvojoj dobrostivoj prirodi: oslobodi ih iz bednihuslovau koji- ma se nalaze, zato što je Bog, koji podržava tvoje kraljevstvo,

istovremeno- no bio i tvorac njihovih zakona, kao što sam mogao saznati iz njihovog delimičnog proučavanja; jer i mi sami, jednako kao i taj narod, obožavamo istog Boga, Tvorca svih stvari. Mi ga, istina je, nazivamo grčkim imenom¹⁶⁶ stoga što On udahnuje život u sve ljude. S obzirom na tu isto- vetnost našeg i njihovog Boga, vrati ove ljude u njihovu vlastitu zemlju, a to učini u slavu Božiju, jer ovi ljudi pokazuju naročitu predanost u obo- žavanju Njega, našeg Tvorca. A znaj, nadalje, i to, da ja iako nisam njihov srodnik po rođenju, niti potičem iz iste zemlje kao oni, ipak želim da im ova milost bude učinjena, budući da su svi ljudi jednako dela Božija, a ja sam svestan toga da je On naklonjen onima koji čine dobro. Eto zato ti ja upućujem ovu molbu, kako bi im ti učinio milost."

3) Nakon što je Aristej ovo izgovorio, kralj ga pogleda s dobrotom- vim i veselim izrazom lica, pa upita: „Koliko mnogo desetina hiljada takvih pretpostavljaš da ima koji žele da budu oslobođeni?" Na ovo je odgovorio Andreja, jer i on stajaše pored, rekavši: „Nešto manje od de- set puta po deset hiljada." A kralj, opet, upita: „A nije li to malen po- klon što ga ti tražiš, Aristēju?" Na ovo, pak, odgovori Sosivije, kao i ostali koji stajahu u blizini, rekavši da bi kralj morao ponuditi tak- vu zahvalnicu onom Bogu koji mu je udelio njegovo kraljevstvo, kakva je dostojna veličini njegove duše. Kralj beše veoma zadovoljan ovim od- govorom, pa izdade naređenje da kada budu isplatili vojnicima njihovu najamninu, takođe polože i sumu od [stotinu] dvadeset drahmi¹⁶⁷ za sva- kog od robova. I tako on obeća da će objaviti odgovarajući ukaz o ono- me što su svi oni zatražili, kojim će se potvrditi ono što je Aristej predložio, a posebno ono što je Božija volja da bude učinjeno, pri če- mu kralj dodade da neće osloboditi samo one što ih je zarobila vojska njegovog oca, već i one koji su se od ranije nalazili u kraljevstvu, kao i one, ukoliko takvih ima, koji su bili dovedeni od tada. A kada prisutni rekoše da će novac za njihovo otkupljenje iznositi preko četiri stoti- ne talanata, kralj to odobri. Odlučio sam da ovde pridodam prepis ovog 490 JUDEJSKE STARINE

ukaza, kako bi postala poznata velikodušnost ovog kralja. Njegov je sadr- žaj bio sledeći: „Neka oni Jevreji koje su vojnici pod našim ocem zaro- bili nakon što su pregazili Siriju i Fenikiju i opustošili Judeju, te od njih učinili robove dovevši ih u naše gradove i u ovu zemlju, i po- tom ih prodali; a takođe i oni koji su se nalazili u mome kraljevstvu pre njih, kao i svi oni koji su kasnije ovde dovedeni — budu sada oslobođe- ni od strane onih koji ih poseduju, a koji neka prihvate sumu od [stoti- nu] dvadeset drahmi za svakog roba. I neka vojnici prime ovu otkupninu zajedno sa njihovom platom, a ostali iz kraljeve riznice; jer ja pretpo- stavljam da su ovi bili zarobljeni bez saglasnosti našeg oca, i nauštrb pravičnosti; i da je njihova zemlja bila izmučena ohološću pobedioca, te da su, preselivši ih u Egipat, vojnici od njih ostvarili veliku do- bit. Otuda, uvažavajući pravdu, i iz sažaljenja prema onima koji su ovde suprotno pravičnosti bili tlačeni, ja naređujem onima koji imaju tak- ve Jevreje u svojoj službi da ove puste na slobodu, na račun gorepomenute sume; i neka se niko ne upusti ni u kakvu prevaru povodom njih, nego neka poslušao ono što je ovde zapovedeno. I ja zahtevam da vlasnici daju nji- hova imena u roku od tri dana nakon objavljivanja ovog ukaza onima koji su naimenovani da ovu naredbu sprovedu, i da pred ove izvršioce takođe i izvedu svoje robove, zato što mislim da će to biti u korist mojih po- slova. I još neka svako bude upoznat s time da će svima onima koji se ne budu povinivali ovom naređenju njihovi posedi biti oduzeti i predati u kraljevu riznicu." Nakon što je ovaj ukaz pročitao kralju, on isprva nije

sadržavao ostatak koji je ovde unesen, ispuštajući one Jevreje koji su ra- nije bili dovedeni i one koji su dovedeni kasnije, a koji nisu bili izri- čito pomenuti; stoga je kralj lično dodao ove članove zbog svoje ljudsko- sti, i sa istinskom plemenitošću. On je takođe izdao i naređenje da sam čin isplate, koja je verovatno morala biti izvedena u žurbi, bude raspo- deljen među kraljevim službenicima i nadzornicima njegove riznice. A kada je sve ovo učinjeno, kraljev je ukaz brzo doveden do izvršenja; i ta- ko je za ne više od sedam dana prikupljen broj talanata isplaćenih za za- robljenike koji je iznosio sumu od preko četiri stotine šezdeset, a ovo stoga što su vlasnici robova zahtevali iznos od [stotinu] dvadeset dra- hmi takođe i za decu, za koji je kralj zapovedio da takođe bude isplaćen, stoga što je u ukazu rekao da gospodari imaju primiti gorepomenuti iz- nos za *svakog* roba.

3) Nakon što je sve ovo izvršeno na izvanredan način i prema kralje- vim namerama, on izdade Demetriju naređenje da mu napismeno izloži svoje zamisli glede prevođenja jevrejskih knjiga; ovaj zahtev govori o to- me da kod ovih kraljeva nijedna odluka nije izvršavana naglo, već se svim stvarima upravljalo sa velikom promišljenošću. Zbog toga sam ov- de pripojio prepis ovih poslanica, i zapisao broj sasuda poslatih kao poklon [u Jerusalim], kao i izgled svakog od njih, kako bi preciznost umetničke izrade, onakva kakva se ukazivala onima koji bi ih videli, a sa kojom je svaki zanatlija pravio svaki sasud, time bila neposredno predložena, a sve ovo zbog izvrsnosti samih sasuda. Evo prepisa poslani-

KNJIGA DVANAESTA

491

ce koja se na to odnosi: „Demetrije velikom kralju. Kada si mi, o kralju, dao zadatak povodom sakupljanja knjiga koje nedostaju našoj biblioteci, i povodom brige koja se mora sprovesti nad onima čije je stanje neodgova- rajuće, ja sam se izvršenju tog zadatka posvetio s najvećom marljivošću. I želim da znaš da smo mi zatražili knjige o jevrejskom zakonodavstvu, zajedno sa još nekima; jer su one napisane hebrejskim pismenima, i na je- ziku tog naroda, koji su nama nepoznati. Takođe sam se potrudio da ove knjige budu prevedene sa većom brižljivošću no što su morale biti, stoga što im prethodno nije bila ukazana kraljeva briga, a sasvim je ne- ophodno da ti poseduješ njihove potanke prepise. I zaista, ovo zakono- davstvo je puno skrivene mudrosti, i u potpunosti neukaljano, budući da predstavlja zakonodavstvo Božije; a to je i razlog, kao što kaže Hekatej Abderičanin, što to zakonodavstvo ne pominju pesnici i letopisci, pa ni oni ljudi koji vode svoje živote prema njegovim propisima, budući da je to sveti zakon i ne sme biti objavljivan prostim ustima. Stoga, ukoli- ko ti je tako ugodno, o kralju, ti možeš pisati prvosvešteniku Jevreja da ti pošalje po šestoricu starosta iz svakog plemena, i takve koji su najupućeniji u zakone, kako bismo pomoću njih mogli saznati čisto i sa- glasno značenje ovih knjiga i mogli dobiti pouzdano tumačenje njihovih sadržaja, te tako mogli naposljetku posedovati takvu njihovu zbirku koja bi bila primerena tvojoj želji.”

5) Nakon što je ova poslanica predata kralju, on zapovedi da po ovom pitanju bude odaslana jedna druga poslanica za Eleazara, jevrejskog pr- vosveštenika, te da ovaj ujedno bude obavešten o oslobođenju Jevreja koji su se nalazili među njima. Takođe je poslao pedeset talanata zlata za pra- vljenje velikih sasuda i pehara, kao i ogroman broj dragog kamenja. Takođe je izdao nalog onima koji su se starali o kovčegu sa ovim kamenjem da daju zanatlijama na volju da izaberu koje god im drago vrste. Pri tom je name- nio stotinu talanata u novcu da bude poslato Hramu za žrtve i za dru- ge namene. Sada ću opisati ove sasude i način njihovog pravljenja,

ali ne pre no što zapišem prepis one poslanice koju je kralj otposlao prvosvešteniku Eleazaru, koji je to svoje zvanje zadobio u sledećim okolnostima. Nakon što je preminuo prvosveštenik Onija, nasledio ga je njegov sin Simon. On je bio prozvan Simon Pravedni¹⁶⁸ jednako zbog svoje duboke pobožnosti i zbog blagog držanja prema ljudima svog naroda. A kada je i on umro, ostavivši iza sebe nedoraslog sina po imenu Onija, zvanje prvosveštenika preuzeo je Simonov brat Eleazar, o kome sada govori- mo. Njemu je, dakle, pisao Ptolemej na sledeći način: „Kralj Ptolemej prvosvešteniku Eleazaru šalje pozdrave. Mnogo se Jevreja nalazi naseljeno u mojoj zemlji a koje su Persijanci, bivajući tada moćni, doveli kao zarobljenike. Ove je moj otac držao u časti: neke je uključio u vojsku i dao im platu veću od uobičajene; drugima je, nakon što su sa njim došli u Egipat, poverio na čuvanje svoja utvrđenja, kako bi uterivali strah Egipćanima. A kada sam ja preuzeo vlast, prema svim ovim ljudima sam se ophodio s čovečnošću, a posebno sa onima koji su bili tvoji sugrađani, i od kojih sam oslobodio ropstva preko sto hiljada, plativši cenu ot- 492

JUDEJSKE STARINE

kupa od njihovih gospodara iz svojih vlastitih prihoda. Onima koji su navršili dovoljan broj godina dopustio sam da se uključe u moju vojsku, a onima za koje sam našao da mi mogu biti odani, i pri tom primereni za rad u mome dvoru, primio sam u odgovarajuće službe, misleći da će ovakva moja ljubaznost prema njima biti veliki i prihvatljiv poklon kojeg posvećujem Bogu za providenje kojim me je vodio. Pa pošto sam i dalje željan da činim ono što je ugodno ovima, ali i svima drugim Jevrejima na vasceloj zemlji, odlučio sam da obezbedim jedno tumačenje vašeg zakona, te da ga prevedem sa hebrejskog na grčki jezik i položim u svoju biblioteku. Otuda ćeš ti učiniti dobro ukoliko izabereš i pošalješ mi ljude dobre naravi, koji svojim godinama jemče iskustvo, i to po šest iz svakog plemena. Ovi zbog svojih godina moraju biti upućeni u zakone i sposobni da ih na ispravan način rastumače; a kada ovo bude učinjeno, smatraću da sam za sebe samog učinio slavnu stvar. A sada k tebi šaljem Andreju, zapovednika moje straže, kao i Aristeja, ljude koje veoma mnogo uvažavam, i po kojima ti šaljem prve plodove onoga što posvećujem vašem Hramu i žrtvama, a u vrednosti od stotinu talanata. A ukoliko nam budeš poslao obaveštenje o tome šta bi još želeo od mene, učinićeš nešto što će mi biti zadovoljstvo da ispunim."

6) Nakon što je ova kraljeva poslanica donesena Eleazaru, on je na nju napisao odgovor sa svim mogućim poštovanjem: „Eleazar prvosveštenik šalje pozdrav kralju Ptolemeju. Ukoliko ste ti i tvoja kraljica Arsinoja¹⁶⁹, kao i vaša deca, dobro, mi smo sasvim zadovoljni. Kada smo primili tvoju poslanicu, veoma smo se obradovali namerama izloženim u njoj; a nakon što smo okupili narod, pročitali smo je pred svima, i tako ih upoznali sa pobožnošću koju gajiš prema Svemogućem. Takođe smo narodu pokazali dvadeset zlatnih i trideset srebrnih zdela, i pet velikih sasuda, kao i sto za beskvasni hleb; takođe i stotinu talanata za žrtve i pribavljanje onoga što je potrebno za Hram, a što su nam sve doneli Andreja i Aristej, tvoji najdostojniji prijatelji; i zaista, ovo su ljudi odličnog karaktera, velikog znanja i vredni tvoje vrline. Budi, dakle, upoznat s time da te želimo nagraditi onime što će ti biti na korist, iako to nikada ranije nismo činili, no smo sada primorani da ti uzvratimo za brojne izraze ljubaznosti koje si učinio prema našim sunarodnicima. Tako smo odmah ponudili žrtve za tebe i tvoju sestru, za tvoju decu i prijatelje; a narod se molio da ti se poslovi odvijaju onako kako si zamislio, i onako kako će tvoje kraljevstvo ostati sačuvano u miru, te da

tako i prevođenje našeg zakona može stići do ishoda kojeg želiš i done- se ti koristi. Takođe smo izabrali po šestoricu starosta iz svakog ple- mena, koje smo ti poslali zajedno sa zakonom. A tebi ostavljamo, i tvojoj pravičnosti i pobožnosti, da nam vratiš natrag zakon nakon što bude preveden, kao i te ljude koje smo ti poslali. Ostaj s Bogom."

7) Ovo je bio odgovor kojeg je sačinio prvosveštenik. Meni se ipak ne čini neophodnim da beležim imena sedamdeset dvojice učenih sta- rosta koji su bili poslani od strane Eleazara noseći sa sobom zakon, a koja su, pak, bila pridružena poslanici. A kada je prvosveštenik Ele-

azar posvetio poklone Bogu, i ukazao dostojne počasti onima koji su ih doneli te im predao uzvratne poklone koje su imali da ponesu kralju, on ih je otpustio. Pa nakon što su izaslanici stigli u Aleksandriju i Pto- lemej čuo za njihovo prispeće, te da je sa njima došlo i sedamdeset učenih starosta, on odmah posla po svoje izaslanike Andreju i Aristena kako bi mu predali poslanicu od prvosveštenika, a oni sami živim rečima od- govorili na sva pitanja koja im je želeo da postavi. Potom je pohitao da se susretne sa starostama koje su došle iz Jerusalima kako bi rastumači- li zakone; pri tom je izdao naređenje da bilo ko da u to vreme dođe drugim povodom, bude odbijen i vraćen, što je za ovog kralja bilo iznenađujuće, budući da nešto takvo nije imao običaj da čini, jer je one koji bi mu sličnim povodom dovođeni primao petog dana, a izaslanike na kraju me- seca. Ali kada su tako otpušteni svi oni koji su došli iz drugih raz- loga, on odmah primi staroste poslate od prvosveštenika Eleazara, koji mu dođoše s poklonima i sa tananim kožnim pergamentima na kojima su zlatnim slovima¹⁷⁰ bili napisani njihovi zakoni; kralj ih odmah upita za knjige, a kada oni u odgovor razmotaše ovojnice u kojima su bile umo- tane kožne stranice, ove se ukazaše pred zapanjenim kraljem — jer se on namah počeo diviti tankoći listova i tako salivenoj tačnosti spojeva, da se ovi nisu ni mogli primetiti (budući da su tako precizno listovi bili povezani jedan s drugim), i u ovom je divljenju proveo mnogo vreme- na. Zatim iskaza starostama koliko im je zahvalan što su došli, i još više onome ko ih je k njemu poslao, a povrh svega da je zahvalna onom Bogu čiji ti zakoni očigledno jesu. Na ove reči sve staroste i svi koji behu od pratilaca predstavljeni zajedno s njima uskliknuše jednoglasno želju za svakom mogućnom kraljevom srećom. A kralju na sve to pođoše suze, zbog siline zadovoljstva, što je i razumljivo, jer je prirodno da čovek istim znacima pokazuje veliku radost kao i veliku tugu. A kada kralj najzad pozva goste da prepuste knjige onima koji su zaduženi za njihov prijem, on ih još jednom pozdravi, i reče da je valjda ipak bilo prikladno da sa njima najpre porazgovara o onome zbog čega su poslani, a zatim im se pre- poruči za svaku uslugu. Štaviše, on obeća da će taj dan u kojem su pris- tigli učiniti istaknutim i obeležavati svake godine čitavim tokom njegovog života; jer se podudarilo da su se njihov dolazak, i pobeda koju je na moru zadobio protiv Antigona, dogodili na isti dan. Takođe izda- de naređenje da se pripremi večera za sve njih zajedno s njime, i naloži da im se za prebivanje udese izvrsna konačišta u gornjem delu grada.

8) Onaj koji je bio zadužen da brine o prijemu ovih stranaca — čovek po imenu Nikanor — odmah je pozvao Doroteja, čiji je zadatak bio da im pribavi sve potrepštine, te mu naloži da za svakog od njih pripremi sve što je potrebno za njihovu ishranu i način življenja; a ove su stva- ri uređene od strane kralja na sledeći način: on se pobrinuo da oni koji su pripadali različitim gradovima, i nisu

imali iste životne prilike, budu obezbeđeni svime onim što su navikli da poseduju prema običajima sredine iz koje su došli, kako bi, tako ugošćeni prema njihovom uobičajenom življenju, bili zadovoljniji, i ne bi ni u jednom trenu bi- 494

JUDEJSKE STARINE

li suočeni sa ma čime prema čemu su osećali njima prirodnu odbojnost. Za svo ovo staranje povodom gostiju brinuo se Dorotej, koji je na takvu službu postavljen zbog njegove velike umešnosti u takvim stvarima koje pripadaju svakodnevnom životu; tako je, brinući o prijemu, i slušajući kraljevu naredbu, obezbedio dvostruka sedišta na kojima će oni sedeti za obedom, budući da je kralj želeo da se polovina sedišta nalazi s njegove desne strane, a druga polovina malo iza njegovog stola; tako je bilo i sa svim drugim ponudama u kojima nije smeo biti propušten nijedan znak poštovanja koji im se mogao ukazati. A kada su te večeri gosti tako pristigli, na Doroteju je bila obaveza da prisluškuje svima onima koji su došli iz Judeje na način na koji su oni navikli da budu služeni; iz tog je razloga kralj udaljio svoje svete telale i one koji su klali životinje za žrtve, kao i ostale koji su izgovarali reči kratke molitve; već je pozvao jednog od onih koji su stigli iz Judeje, a čije ime je bilo Eleazar, i koji je bio sveštenik, zatraživši od njega da izgovori kratku molitvu¹¹; a ovaj je stao u sredinu okupljenih i pomolio se da svako blagostanje pripadne kralju i svim njegovim podanicima. Na ove je reči usledilo jednoglasno odobravanje od strane svih okupljenih, bučno i s radošću; a kada je i to učinjeno, svi se prepustiše obedovanju večere i uživanju u onome što je pred njih postavljeno. A malo kasnije, nakon što je kralj procenio da je prošlo dovoljno vremena, on počeo s gostima mudroslovno razgovarati, postavivši svakom ponaosob filozofsko pitanje¹² kakvo bi moglo nešto osvetliti u njegovim upitanostima; i nakon što su oni razmotrili sve te nedoumice po mnogim stvarima, kralj je ostao veoma zadovoljan njihovim odgovorima. Tako se prema njima ophodilo dvanaest dana, a zatim ih kralj zamoli da mu razjasne posebna pitanja iz Aristejeve knjige, koju je ovaj napisao upravo tim povodom.

9) I nakon što se gostima ne samo kralj, već i filozof Menedem, počeo diviti, rekavši da su sve pojave upravljane providenjem, i da se verovatno stoga dogodilo da su takvu silu ili lepotu mogli otkriti u rečima ovih ljudi, oni napokon odustaju od postavljanja daljih sličnih pitanja. Ali kralj reče da je već dobio mnogo korisnog od njihovog dolaska, budući je među drugim znanjima od njih naučio i kako mora upravljati svojim podanicima; pa izdade naređenje da se svakom od starosta da po tri talanta, koja će im izdati oni koji ih budu odveli do njima namenjenih prebivališta. Shodno tome, nakon tri dana Demetrije ih preuze i pođe uzdignutim putem sedam furlonga daleko: a to beše nasip koji je pred morem vodio do ostrva. A kada predoše preko mosta, on produži do severnih delova i pokaza Jevrejima gde će se sastajati, a što beše kuća podignuta pored obale, čineći tiho mesto prikladno za zajednički razgovor povodom predstojećeg rada. A kada ih je dotle doveo, on ih zamoli (sada kada su sa sobom imali sve stvari potrebne za tumačenje njihovih zakona) da ne trpe ništa što bi ih ometalo i prekidalo u poslu. I tako oni vremenom uz velike napore i marljivost, napraviše podrobno tumačenje, produžavajući s radom sve do devetog sata dana; nakon toga bi se odmarali i brinuli o svom telu, dok bi im u izobilju bila služila-

na hrana; pored ove, Demetrije im je na kraljevu zapovest donosio veliki deo onoga što je pripremano za samog kralja. Ujutro su dolazili do dvora i pozdravljali

Ptolemeja i potom se vraćali na njihovo ranije mesto, gde su se, nakon što bi oprali ruke i očistili se, posvećivali prevođenju zakona. A kada je zakon napokon preveden i okončan trud oko njegovog tumačenja, što se dovršilo sedamdeset drugog dana, Demetrije je okupio sve jevrejsko življe na mestu gde su zakoni prevođeni i tumačeni, i sve ih pred njima pročitao. Tako je i okupljeno mnoštvo potvrdilo ispravnost reči starosta koji su rastumačili zakon. Pri tom je narod pohvalio Demetrija za ovaj razlog okupljanja, budući da im je pribavio veliku sreću; a potom zatražiše od njega da omogući da i njihovi upravitelji mogu pročitati zakon. Štaviše, svi oni, jednako sveštenik i najstariji među starostama, kao i glavni ljudi jevrejske zajednice, iznese zahtev da budući da je tumačenje srećno dovršeno, zakon može nastaviti da se nadalje prema njemu primenjuje, uz zabranu svake dalje promene. I kada svi zajedno pohvališe ovu odluku, takođe narediše da, ukoliko bilo ko nađe da je ijedna stvar suvišna, ili da je štogod propušteno, ta osoba ponovo obrati pažnju, i postavi tumačenje preda se, i ispravi što je nedovoljno; a ovo je bilo veoma mudar postupak, budući da samo ona stvar koja je temeljno prosuđena kao valjana, može trajati zauvek.

10) Tako se i kralj obradovao kada je video kako je njegova zamisao dovedena do savršenstva i do velike koristi; a ponajviše beše ushićen dok je slušao kako se pred njim čitaju zakoni, pri tom bivajući zaprešćen dubokim značenjem i mudrošću zakonodavca. O tome je počeo razgovarati sa Demetrijem, upitavši: „Kako se moglo dogoditi da kada je zakonodavac bio tako divan, niko, niti pesnici ni letopisci, njega ne pominju?“ A Demetrije odgovori „da se niko ne usuđuje da bude toliko drzak da se dotakne opisa ovih zakona, zato što su oni božanski i visokodostojni, i zato što su neki koji su to pokušali bili kažnjeni od strane Boga.“ On takođe reče i da je „Teopompus želeo da napiše nešto o njima, ali da je zbog toga poremetio pameću više od trideset dana; a tokom izvesnog povlačenja njegove bolesti, on se obratio Bogu molitvom, sumnjajući da je njegovo ludilo izazvano tim uzrokom. Štaviše, on je kasnije video u snu da ga je bolest snašla za vreme dok se odavao tako velikoj radoznalosti za pitanja Božije prirode, želeći pri tom da ih objavi među običnim ljudima; ali nakon što je od ovoga odustao, povratio se svojoj ranijoj razboritosti.“ I još je Demetrije obavestio kralja o Teodektu, pesniku tragičaru, o kojem se kazuje da je jednom prilikom, kada je u izvesnoj dramskoj predstavi želeo da pomene stvari koje su sadržane u svetim knjigama, doživeo napad slepila; a kada se potom, bivajući svestan povoda ove bolesti, obratio Bogu molitvom, bio je oslobođen daljeg pomračenja vida.

11) Nakon što je kralj dobio ove knjige od Demetrija, on se prema njima stade odnositi sa strahopoštovanjem, naredivši da se o njima povede najveća briga, kako bi ostale neoštećene. Takođe je zatražio da k njemu često dolaze tumači iz Judeje, i to jednako zbog poštovanja koje je prema ⁴⁹⁶ JUDEJSKE STARINE njima osećao i zbog poklona koje im je želeo da učini; jer reče da je sada pravedno da ih pošalje natrag, iako bi, sa njihovom saglasnošću, ako bi oni k njemu ponovo došli, mogli dobiti sve ono što njihova mudrost s pravom može zahtevati a što im njegova plemenitost može podariti. I tako on otpusti tumače, poklonivši svakom od njih po tri gornje haljine najbolje vrste, kao i dva talanta zlata i pehar vredan jednog talanta, kao i nameštaj odaje u kojoj su se gostili — takve behu stvari kojima ih je on darivao. Ali je po njima poslao i prvosvešteniku Eleazaru deset krevena sa srebrnim nogama, kao i sav nameštaj koji ide uz njih, uz to i pehar u vrednosti od trideset talanata; pored ovoga, Eleazar je dobio i deset purpurnih haljina, kao i

veoma lepu krunu, i stotinu komada najfi- nije izatkanog lana; a takođe i boce i plitice i sasude za žrtve levani- ce, i još dva zlatna kotla koji su svi imali biti posvećeni Bogu. Takođe je jednom poslanicom Eleazaru od ovoga zatražio da dopusti ovim tuma- čima odlazak ukoliko ma koji od njih bude želeo da dođe k njemu u Egi- pat, budući da on visoko ceni razgovor s ljudima takve učenosti, i uvek je voljan da ponudi svoje bogatstvo takvim osobama. I ovoliko je sve što smo imali reći o tome šta se dogodilo s Jevrejima, a sasvim na njihovu čast i slavu, od strane Ptolemeja Filadelfa.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SU KRALJEVI AZIJE POČASTVOVALI NAROD JEVREJA I OD NJIH UČINILI GRAĐANE ONIH GRADOVA ŠTO SU IH PODIGLI

1) Jevrejima je takođe ukazivana počast i od kraljeva Azije kada su ovi postali njihovi saveznici; jer je Seleuk Nikator od njih učinio građane onih gradova što ih je podigao po Aziji i u donjoj Siriji, kao i u sa- moj prestonici, Antiohiji; i dao im je iste one povlastice koje su imali Makedonci i Grci koji su bili tu naseljeni, toliko čvrsto zajemčene da te povlastice traju i do danas; jedan od dokaza za ovo je da s obzirom da Jevreji ne koriste ulje koje su pripremili tuđinci¹⁷³, oni primaju iz- vesnu sumu novca od posebnih službenika, kao nadoknadu za to njihovo vlastito ulje; a kada je u poslednjem ratu narod Antiohije želeo da liši Jevreje tog novca, Mukijan, tadašnji vladar Sirije, to nije dozvolio i zadržao ga je. Pa i kada je narod Aleksandrije i Antiohije postupio ta- ko — u ono vreme kada su Vespazijan i njegov sin Tit upravljali svom na- seljenom zemljom — da je molio da takvo građansko pravo bude Jevrejima oduzeto, ovi im vladari to nisu dopustili. U ovakvom ponašanju svako može razabrati pravičnost i plemenitost Rimljana, a posebno Vespa- zijana i Tita, koji, iako su imali mnogo muka ratujući protiv Jevreja, i bili ogorčeni na njih stoga što im ovi nisu predali svoje oružje već su do poslednjeg časa vodili rat, ipak nisu oduzeli nijednu od gorepo- menutih povlastica koje su im kao građanima pripadale, već su obuzda- li svoj bes i nadjačali molitve Aleksandrinaca i Antiohijaca, koji su

bili veoma moćni ljudi, toliko da ovima nisu popustili ni zbog naklo- nosti koju su prema ovim gradovima gajili, niti zbog stare kivnosti prema onima čije su suprotstavljanje pokorili u ratu; niti su izmeni- li ijednu drevnu povlasticu dodeljenu Jevrejima, već su izjavili da će oni koji budu podigli oružje protiv njih i napali ih, sigurno biti i kažnjeni, jer nije pravično lišavati one koji ih ničim nisu uvredili dobara koja su uživali.

2) Znamo da je takođe i Marko Agripa imao slično držanje prema Jevrejima; jer kada je narod Jonije bio veoma gnevan na njih, i preklinjao Agripu da samo oni mogu imati građanske povlastice što ih je Antioh, unuk Seleuka (koji je od strane Grka nazivan bogom) njima udelio, i zatra- žili da, ukoliko Jevreji žele da u tome sa njima budu saučesnici, moraju biti obavezani da će obožavati ista božanstva koja i Jonjani obožavaju — došlo je do procesa u kojem su Jevreji nadvladali, i zadržali su pra- vo da mogu nastaviti sa vlastitim običajima pod staranjem Nikole Da-

maskina, zato što je Agripa presudio da on sam ne može uvoditi novine. A ako iko želi da o ovom pitanju potanko sazna, neka prouči sto dvadeset treću i četvrtu knjigu istorije koju je napisao ovaj Nikola. A što se tiče takve Agripine odluke, njoj se i ne može previše diviti, jer u to vreme naš narod nije ratovao protiv Rimljana. Ali svako mora ostati zapanjen plemenitošću Vespazijana i Tita, da su se nakon toliko ratova i suko- ba koje su vodili protiv nas, mogli poneti tako obzirno. Ali ću se na taj deo naše istorije vratiti nakon što dovršim sledeću digresiju.

3) Dogodilo se, naime, da je za vladavine Antioha Velikog, koji je vladao nad celom Azijom, jevrejski narod, baš kao i stanovništvo Kelesirije, mnogo patio, a njihova zemlja bila žestoko kinjena; jer dok je ovaj kralj vodio rat protiv Ptolemeja Filopatra i njegovog sina koji je nazivan Epifanom, događalo se da su ovi narodi potpuno jednako stradavali bilo da je Antioh poražavan, ili da je on poražavao druge; te su tako umnogome naličili brodu u oluji kojeg talasi bacaju sa svih strana, jer je upravo takav bio njihov položaj u sredini između Antiohovog napredovanja i njegovog zapadanja u suprotno stanje. Ali kada je na kraju Antioh porazio Ptolemeja, on se dokopao Judeje; a nakon što je Filopatar umro, njegov je sin poslao veliku vojsku pod vođstvom Skopasa, njegovog glavnog zapovednika, protiv naroda Kelesirije, koji je zauzeo mnoge njihove gradove, a posebno našeg naroda, koji bi, kada bi ih ovaj napao, prelazili na njegovu stranu. Ipak, nije prošlo dugo a Antioh je savladao i Skopasa, u bici vođenoj na izvorima Jordana, i uništio veliki deo njegove vojske. Ali kada je kasnije Antioh potčinio one gradove Kelesirije što ih je Skopas prethodno zaposeo, a među njima i Samariju, Jevreji su svojevoljno prešli na njegovu stranu i primili ga u gradu Jerusalimu, dajući obilje namirnica za celu njegovu vojsku, uključujući i slonove, i spremno mu pružili pomoć kada je počeo opsađivati posadu koja se nalazila u jerusalimskoj tvrđavi. S obzirom na to Antioh je smatrao da je pravičnno da Jevrejima uzvratu za marljivost i revnost sa kojom su mu tada služili, te je pisao zapovednicima svojih vojski, kao i svojim prijateljima- 498

JUDEJSKE STARINE

ma, posvedočivši im o dobrom ponašanju Jevreja prema njemu, i obavezivši ih kakve je nagrade rešio da im udeli za takvo njihovo ponašanje. A jaću uskoro i navesti same te poslanice što ih je povodom Jevrejauputio najvišim zapovednicima, ali ću najpre izneti svedočanstvo Polibija Megalopolitskog, koji ovako govori u šesnaestoj knjizi svoje istorije: „U tom je času Skopas, Ptolemejev vojskovođa, u žurbi pošao prema gornjim delovima zemlje, i u zimu pregazio narod Jevreja." On takođe kaže, u istoj knjizi, da je, kada je Skopas bio poražen od strane Antioha, ovaj preuzeo Vitiniju, Samariju, Avilu i Gadaru, a zatim su k njemu nešto kasnije došli oni Jevreji koji žive u blizini Hrama zvanog Jerusalim, povodom čega, iako bih imao više da kažem, a posebno o prisutnosti Boga u tom Hramu, ipak ću tu pripovest odložiti za neku drugu priliku." Ovako, dakle, pripoveda Polibije. Ali mi ćemo se vratiti istorijskom sledu čim najpre navedemo poslanice kralja Antioha.

„Kralj Antioh šalje pozdrave Ptolemeju.

Budući da su se Jevreji, odmah po našem ulasku u njihovu zemlju pokazali prijateljski prema nama, a kada smo ušli u njihov grad [Jerusalim] primili nas na raskošan način i izašli nam u susret sa svojim senatima, uz to nam dajući obilje namirnica za naše vojnike i slonove, a potom nam se i pridruživši u izbacivanju vojne posade Egipćana koja se nalazila u tvrđavi, smatrali smo da je umereno da ih

nagradimo i obnovi- mo stanje njihovog grada — koji je bio veoma ispražnjen zbog udesa koji su pogađali njegovo stanovništvo — dovodeći one koji su se rasuli po zemlji nazad u grad. Zato smo pre svega odlučili da im zbog njihove veli- ke pobožnosti, kao redovni prilog za njihove žrtvene životinje, kao i za vino, ulje i tamjan, udelimo dvadeset hiljada srebrnjaka, i šest pos- većenih artabri belog brašna, zajedno sa hiljadu četiri stotine šez- deset medimni žita i tri stotine sedamdeset pet medimni soli. A ove iznose ću im u potpunosti isplatiti, kao što sam vam već poslao na- ređenja. Takođe bih želeo da bude dovršen posao oko izgradnje Hrama, kao i oko klaustara, ili bilo čega što bi još trebalo zidanjem obnoviti. Što se tiče drvene građe, neka im bude donesena iz same Judeje i iz dru- gih zemalja, kao i iz nameta Libanu; istog ću se držati i povodom dru- ge građe koja će biti neophodna, kako bih Hram učinio veleleprijim. Uz to želim da dopustite da svi ljudi tog naroda žive prema zakonima svoje zemlje, i neka senat, sveštenici, kao i hramski pisari i posvećeni pe- vači budu oslobođeni od svih nameta i plaćanja. A kako bi grad skorije mogao povratiti svoje stanovništvo, oslobodio sam od plaćanja poreza u naredne tri godine njegovo trenutno stanovništvo, kao i one koji će u grad doći sve do meseca *Hiperetusa*. Takođe smo ih i za ubuduće oslo- bodili jedne trećine njihovih kasnijih plaćanja, kako bi se gubici koje su podneli mogli ispraviti. A svim onim građanima koji su odvedeni i postali roblje, njima i njihovoj deci vraćamo slobodu, i izdajemo na- ređenje da im se vrati njihova imovina."

4) Takav je bio sadržaj ove poslanice. Antioh je takođe širom svog kraljevstva obznanio i ukaz u čast Hrama, koji glasi ovako: „Uzakonjeno je

KNJIIGA DVANAESTA

499

da nijedan tuđinac ne uđe unutar granica Hrama, što je takođe zabranjeno i Jevrejima, osim onima koji, po njihovom vlastitom običaju, sebe pret- hodno očiste. I neka niko u grad ne donese meso konja, mule ili magarca, bili oni divlji ili pripitomljeni; a takođe ni ono od leoparda, lisi- ce ili zeca, odnosno, bilo koje životinje koju Jevreji sebi zabranjuju da jedu. Neka takođe ni koža ovakvih životinja ne bude unesena u grad, a ta- kođe u njemu ni uzgajana. Neka im bude dopušteno da koriste samo one žrtve koje su nasledili od predaka, kojima su obavezni da čine priklađ- na umilostivljenja Boga. A onaj koji prekrši bilo koje od ovih naređenja neka plati sveštenicima tri hiljade drahmi srebra." Povrh svega, ovaj je Antioh ostavio i svedočanstvo o našoj pobožnosti i odanosti, u jed- noj svojoj drugoj poslanici, napisanoj kada je obavešten o pobuni u Fri- giji i Lidiji, u vreme kada se on nalazio u gornjim pokrajinama, a u kojoj je poslanici zapovedio Zeuksisu, najvišem zapovedniku njegovih snaga i njegovom najprisnijem prijatelju, da pošalje po ljude našeg naroda iz Va- vilona u Frigiju. Ova poslanica glasi ovako: „Kralj Antioh šalje pozdrave svom ocu Zeuksisu.

Ako si zdrav, to je dobro. Ja sam takođe zdrav. Budući da sam obaveš- ten o pobuni podignutoj u Lidiji i Frigiji, pomislio sam da ne zaslu- žuje veliku brigu; i nakon što sam se posavetovao sa prijateljima o to- me što bi bilo primereno učiniti, našao sam da bi bilo ispravno pre- seliti dve hiljade jevrejskih porodica, zajedno sa njihovim imetkom, iz Mesopotamije u Vavilon, u utvrde i druga mesta koja su najprikkladnija. Ovo stoga što sam ubeđen da će biti pouzdani čuvari naših poseda zbog njihove pobožnosti i zbog toga što znam da su moji preci svedočili za njih da su verni i da s marljivošću izvršavaju ono što su naumili da učine. Stoga želim, iako znam da će to biti zamašan posao, da prese- lite ove Jevreje pod obešnjem da ćete im dozvoliti da se drže njiho- vih vlastitih zakona. A kada ih budete doveli do

gorepomenutih krajeva, svakoj od njihovih porodica daćete mesto za podizanje kuće, kao i komad zemlje za obrađivanje i sađenje loze; takođe ćete ih osloboditi plaćanja nameta u vidu plodova za narednih deset godina, i uz to im dati dovoljnu količinu pšenice za održavanje njihovih slugu, sve dok im ne bude rađa- lo njihovo vlastito hlebno žito. Uz sve ovo, neka budu i dovoljno opskr- bljeni u svim životnim potrebama, kako bi se, uživajući u učincima naše čovečnosti, pokazali voljnijim i spremnijim da sudeluju u našim poslovima. Na ovaj način se starajte o ovom narodu sve dok je to u vašoj moći, kako ih niko ne bi mogao uznemiravati." Ova svedočanstva što sam ih naveo dovoljna su da pokažu prijateljstvo što ga je Antioh Veli- ki gajio prema Jevrejima.

KAKO JE ANTIOH SKLOPIO SAVEZ SA PTOLEMEJOM I KAKO JE ONIJA DOVEO ERGETA DO VESA; TAKOĐE I KAKO JE JOSIF PO- NOVO DOVEO SVE STVARI U RED I SA NJIME OSTVARIO PRIJATELJSTVO; I KAKVA SU JOŠ DELA UČINILI JOSIF I NJEGOVI

SIN HIRKAN

1) Nakon ovoga je Antioh sklopio prijateljstvo i savez sa Ptolemejom, dajući mu svoju kćer Kleopatru za ženu i prepustivši mu kao miraz Kelesiriju, Samariju, Judeju i Fenikiju. I pošto su dvojica kraljeva podelili namete, svaki je glavari odredio poreze za njihovih nekoliko zemalja, tako da je, kada je sabrana dodeljena suma, obojici kraljeva bio isplaćivan isti iznos. U to su vreme Samarijanci živeli u blagostanju i veoma kinjili Jevreje, odsecajući im delove njihove zemlje i otimajući im robove. Ovo se događalo u doba dok je prvosveštenik bio Onija; jer je nakon Eleazarove smrti zvanje preuzeo njegov ujak Manasija, a posle njegova je ovo dostojanstvo primio Onija, koji je bio sin Simona zvanog Pravedni, koji je, opet, kao što sam ranije rekao, bio Eleazarov brat. Ovaj je Onija, međutim, bio čovek sitne duše i veliki ljubitelj novca; zbog toga je, budući da nije plaćao danak od dvadeset talanata srebra, koje su njegovi preci isplaćivali iz sopstvenih poseda, razdražio i do besa doveo kralja Ptolemeja Ergeta, koji je bio Filopatrov otac. Erget je zbog toga poslao izaslanike u Jerusalim i požalio se na Onijevo neplaćanje danaka, te je zapretio da će, ukoliko ne bude primio traženo, zauzeti njihovu zemlju i poslati vojnike da na njoj žive. Kada su Jevreji čuli ovakvu kraljevu poruku, bili su veoma pometeni; ali je Onija bio tako požudno gramziv, da ga ništa po prirodi nije moglo posramiti.

2) U to je vreme, međutim, živio i izvesni Josif, po godinama mlad ali velikog ugleda među Jevrejima zbog svoje ozbiljnosti, smotrenosti i pravičnosti. Njegov se otac zvao Tovija, a njegova je majka bila sestra prvosveštenika Onije, te ga je ona i obavestila o dolasku izaslanika, budući da je tada prebivao u selu po imenu Fikol, gde je bio i rođen. Stoga je on došao u Jerusalim i ukorio Oniju što ne brine o bezbednosti njegovih sunarodnika, već dovodi narod u opasnost izbegavajući isplatu ovog novca. I reče mu da je upravo zbog očuvanja naroda i primio vlast nad njima i bio učinjen prvosveštenikom; ali sada, kada se Onija pokazao tako velikim srebroljupcem, a on, Josif, mora podnositi da zbog toga gleda svoju zemlju u opasnosti a ljude pod pretnjom najvećeg stradanja, Josif dade Oniji savet da pođe do kralja i umoli ga da odgodi plaćanje bilo celog iznosa ili dela tražene sume. Onijin odgovor bio je ovakav: da on sam uopšte ne mari za svoju vlast, i da je spreman, ukoliko se to pokaže probitačnim, da se odrekne svog prvosvešteničkog zvanja; te da on neće ići kod kralja stoga što uopšte ne želi da se uznemirava zbog takvih stvari. Josif ga na to upita da li mu dopušta da on sam pođe kao izaslanik u ime naroda, na šta mu Onija dade takvu dozvolu. Na to se Josif pope

u Hram, sazva ljude na sabor, i ohrabri ih da se ne uznemiravaju i ne plaše zbog nemarnosti njegovog ujaka Onije, već zatraži od njih da ostanu uzdržani i mirni, i ne predaju se nikakvom strašenju; jer im obeća da će on biti njihov izaslanik kod kralja i ubediti ga da mu ništa loše nisu učinili. A kada prisutni čuše ove reči, oni na njihuzvratiliše zahvaljivanjem Josifu. Tako on siđe iz Hrama, i sa krajnjim prijateljstvom ugosti Ptolemejevog izaslanika. Takođe ga obdari skupocenim poklonima, gostujući se sa njim mnogo dana, a zatim ga posla kralju kao svog prethodnika, rekavši mu da će ga i sam uskoro slediti; jer je sada bio još voljniji da pođe do kralja, zbog ohrabrenja od strane izaslanika koji ga je žarko nagovarao da dođe u Egipat, obećavši da će se postarati da od Ptolemeja dobije sve što traži; jer je ovaj čovek bio veoma zadovoljan Josifovom iskrenom i slobodnom naravi, kao i ozbiljnošću njegovog držanja.

3) Kada je Ptolemejev izaslanik stigao u Egipat, on ispriča kralju o nepromišljenoj čudi Onijinoj i o vrlini koju je našao kod Josifa, koji dolazi k njemu kako bi se izvinio u ime naroda, budući da ovaj nije naneo nikakve štete kralju kao svome zaštitniku. Ukratko, izaslanik je bio veoma štedar u svojim pohvalama na račun mladog čoveka, i tako je unapred pobudio gostoljubivost jednako kralja i njegove žene Kleopatre i pre nego što je Josif došao. A ovaj je poslao poruku svojim prijateljima u Samariji, i od njih posudio novac, te pripremio sve što mu je neophodno za putovanje — odeću i pehare i teretne životinje, što je sve vreme delo oko dvadeset hiljada drahmi, i onda krenuo u Aleksandriju. U to se vreme dogodilo da su svi važniji ljudi napustili gradove Sirije i Fenikije kako bi ubirali svoje poreze, budući da je svake godine kralj prodao ove namete najmoćnijim ljudima u svakom gradu. Tako su ovi ljudi videli Josifa kako putuje prema svome cilju, te ga ismejaše zbog njegovog siromaštva i beznačajnosti. Ali kada je stigao u Aleksandriju, i čuo da se kralj Ptolemej nalazi u Memfisu, on pođe tamo da se sretne s njime, a ovaj se susret dogodio dok je kralj sedeo u svojim kolima zajedno sa ženom i prijateljem Atenionom, upravo onim koji je bio izaslanik u Jerusalemu, i koga je Josif ugostio. I tako, čim Atenion vide Josifa, on odmah podseti kralja na to kako je dobar i plemenit bio taj mladić prema njemu. Zbog toga Ptolemej prvi pozdravi Josifa, i pozva ga da im se pridruži u kolima; pa kako je Josif priseo, kralj se počeo žaliti na Onijino upravljanje, na šta Josif odgovori: „Oprosti mu zbog njegovih godina; jer tebi svakako nije nepoznato da starci i deca imaju sasvim sličan um; ali ćeš ti od nas mladih ljudi dobiti sve što tražiš, i nećeš imati razloga za žaljenje." Kralj je bio ushićen ovakvim nesputanim i prijatnim nastupom mladićevim, te ga još više zavole, kao da je sa njime mnogo toga iskusio, toliko da ga pozva da obeduje u kraljevoj palati i da svakog dana bude gost za njegovim stolom. Ali kada se kralj vratio u Aleksandriju, oni važni ljudi sirijskih gradova videše Josifa kako sedi za kraljevim stolom, i zbog toga se veoma uvrediše.

4) I kada je došao dan u kojem je kralj izdavao gradske poreze u najam, a oni koji su bili ljudi od najvećeg dostojanstva u raznoraznim zemalja

JUDEJSKE STARINE

došli da ih zakupe, suma svih poreza zajedno, iz Kelesirije, Fenikije i Judeje sa Samarijom, za koju su se ovi ljudi ponudom nadmetali, iznosila je osam hiljada talanata. Ali je Josif zbog ovoga optužio zakupnike da su se međusobno dogovorili da vrednost poreza procene na odviše malu vrednost, pri tom obećavši da će on sam dati dvaput više od njih, a da će pri tom za one koji ne budu platili poslati

kraljevoj kući celokup- nu njihovu imovinu — jer je ovo pravo bilo prodavano zajedno sa samim taksama. Kralj je bio zadovoljan tom ponudom; pa zbog toga što je njome uvećavao svoje prihode, on reče da se slaže da porezi budu prepušteni Josifu. Ali kada ga upita da li ima ma kakvo jemstvo koje će kralja osigurati u isplati novca, Josif odgovori veoma uljudno: „Daću ti takva obezbeđenja, u vidu ljudi dobrih i odgovornih i u koje nikada nećeš imati razloga da posumnjaš." A kada mu kralj naloži da saopšti imena tih ljudi, Josif uzvrat: „Ne dajem ti nikog drugog, o kralju, za svoje jemce, do tebe samog i tvoju ženu; jer ćete vi biti sigurnost za obe stranke." Ptolemej se nasmeja na ovakav predlog, i dodeli Josifu zakup poreza bez ikakvog jemstva. Ali je ovakav ishod žestoko rastužio one koji su iz razno- raznih gradova došli u Egipt, jer su bili krajnje razočarani; i tako se oni posramljeni vratili svaki svojoj zemlji.

5) Josif potom uze sa sobom dve hiljade vojnika-pešaka od kralja, jer je želeo da uz sebe ima pomoć kako bi prisilio na plaćanje one gradove koji bi se pokazali neposlušnim. Pozajmivši uz to još i pet stotina talanata od kraljevih prijatelja u Aleksandriji, on pohita natrag u Siriju. A kada se našao u Askalonu, i od tamošnjeg živilja zatražio plaćanje poreza, ovi odbiše da mu bilo šta plate, i još ga pri tom uvrediše, na šta on dogradi oko dvadeset najviđenijih ljudi i sve ih pobi, te potom odmah sakupi sve što je narod trebalo da plati i to posla kralju, obaveštivši ga šta je uradio. Ptolemej se zadivi razboritom ponašanjem ovog čoveka, i pohvali ga za ono što je učinio, i dade mu dozvolu da nadalje postupa onako kako mu bude drago. Čuvši za ovo, Sirijci ostaše prestraženi, pa imajući pred sobom primer ljudi iz Askalona koji behu pobijeni, ovi otvoriše svoje kapije i svojevoljno pustiše Josifa, spremno plativši svoj deo poreza. A kada su stanovnici Skitopolja pokušali da mu se na uvredljiv način suprotstave, ne želeći da plate danak koji su ranije plaćali, on bez ikakve dalje rasprave pobi viđenije ljude tog grada, a njihovu imovinu posla kralju. Ovakvim postupanjem prikupio je veliko bogatstvo, i sebi pribavio znatnu dobit od zakupa ovih poreza; posed koji je na taj način stekao upotrebio je kako bi osigurao svoju vlast, smatrajući delom razboritosti da očuva ono što je bilo povoljnom okolnošću i osnovom njegove trenutne dobre sudbine; a ovo je učinio uz pomoć onoga što je već posedovao, budući da je tajno slao mnoge poklone kralju, Kleopatri i njihovim prijateljima, kao i svima drugima koji behu na dvoru, zadobijajući na taj način njihovu trajnu blagonaklonost.

6) Ovu darežljivost sudbine uživao je dvadeset dve godine, tokom kojih je postao otac sedmorice sinova od jedne žene; takođe je imao i još jednog sina, po imenu Hirkan, sa kćerkom svog brata Solimija, koju je ože-

nio pod sledećim okolnostima. Jednom je, naime, došao u Aleksandriju sa svojim bratom, koji je sa sobom poveo svoju kćer stasalu za udaju, kako bi je venčao sa nekim od tamošnjih Jevreja najvišeg dostojanstva. Zatim je večerao sa kraljem i zaljubio se u jednu glumicu velike lepote, pa je, došavši u sobu gde je obedovao s bratom, ovome sve ispričao, zamolivši ga da čuva u tajnosti njegovo uvredljivo ponašanje, zbog toga što je Jevrejinu po zakonu zabranjeno da se približava tuđinki; i još ga zamoli da mu bude na usluzi, pruživši mu priliku da ispuni svoje želje. Na ovo Josifov brat spremno prihvati ponudu da mu pomogne, ali ono što je stvarno učinio bilo je da ukrasi svoju vlastitu kćer i dovede je tokom noći u Josifovu postelju; a ovaj, budući rastrojen od pića, nije razaznao ko je ona, te je tako legao sa kćerkom svoga brata; a ovo je učinio mnogo puta i vanredno je zavoleo, te reče

svom bratu da je tako zaljubljen u tu glumicu da će do- vesti u opasnost svoj život, budući da mu kralj verovatno neće dopusti- ti da je povede sa sobom. Ali ga brat pozva da se uopšte ne brine zbog toga, rekavši mu da u onoj koju toliko voli može uživati bez ikakve opasnos- ti, te da je može uzeti sebi za ženu; i zatim mu iznese istinu o svemu što se dogodilo, te ga uveri da je radije izabrao da njegova kćer bude zloup- trebljena nego da Josifa liši svoje brige, i vidi kako ovaj pada u opštu nemilost. Na ovo ga Josif pohvali za njegovu bratsku ljubav, i oženi nje- govu kćer, sa kojom dobi sina po imenu Hirkan, kao što sam već ranije re- kao. A kada je ovaj njegov najmlađi sin već sa trinaest godina pokazao um koji je istovremeno bio neustrašiv i pronicljiv, i kada ovome zbog to- ga počese zamerati ostala braća, budući da je po duhu, kojem se lako moglo pozavideti, bio visoko iznad njih, Josifu pade na pamet da sazna koji je od njegovih sinova najskloniji vrlini; pa kada stoga posla sedmoricu sta- rijih onima koji su imali najveći ugled u poučavanju mladeži, svi se oni, zbog njihove lenjosti i nesklonosti trudu, vratili ostavši budalasti i neuki. Nakon njih on pozva najmlađeg, Hirkana, i dade mu tri stotine ujar- mljenih volova, te mu naloži da pođe na dvodnevno putovanje u pustinju, i tamo zaseje utrinu, pa da vrati jarmove kojima su volovi bili upregnuti u parovima. A kada Hirkan stiže do naznačenog mesta, i ne nađe uz sebe ja- rmove, on za to optuži goniče volova, koji ga, međutim, posavetovaše da pošalje nekog do oca, i donese mu nešto jarmova; ali on pomisli kako ne sme izgubiti vreme za koje je trebalo da mu budu poslani jarmovi, te se do- seti izvesnog lukavstva koje je bilo primerenije nekome po godinama sta- rijem od njega; jer on zakla deset uparenih volova, i razdeli njihovo meso radnicima, pa iseče njihovu kožu na nekoliko komada i od njih napravi jarmove pomoću kojih upreže preostale volove; na ovaj je način uspeo za- sejati onoliko zemlje koliko mu je otac naložio, pa se potom vrati kući. A kada se vratio, Josif beše silno zadovoljan dokazom sinovljeve visp- renosti, te pohvali oštrinu njegovog rasuđivanja i smelost u onome što jeuradio. Pa gazbog svega zavole još više, kao da je ovaj njegov jedini vla- stiti sin, zbog čega se, međutim, njegova braća još više ojadiše.

7) Ali se dogodi da neko reče Josifu kako se Ptolemeju upravo rodio sin, i da su svi ugledniji ljudi Sirije i svih drugih podaničkih zemalja 504 JUDEJSKE STARINE održali svetkovanje u čast detetovog rođenja, te sa velikim pratnjama pohitali u Aleksandriju; sam Josif je, međutim, bio sprečen da pođe zbog poznih godina; umesto toga, on ispita svoje sinove da li bi neko od njih bio voljan da pođe do kralja. A kada se stariji sinovi izgovoriše i ne pozeleše da pođu, rekavši da nisu dovoljno učtivi za razgovor koji se tamo od njih očekuje, i u isti mah mu pri tom preporučivši da pošalje njihovog brata Hirkana, Josif rado posluša taj savet, te pozva Hirkana i upita ga da li želi da pođe do kralja, i da li bi mu to pričinilo za- dovoljstvo ili ne. A kada ovaj odgovori obećanjem da će poći, rekavši da mu pri tom neće biti potrebno mnogo novaca za putovanje stoga što je naučio da živi umereno, Josif beše zadovoljan obzirnošću svog si- na. Ubrzo potom Hirkan posavetova oca da ne šalje odatle poklone kralju, već da njemu da pismo za njegovog podvornika u Aleksandriji, kako bi ga ovaj mogao opskrbiti novcem kojim će kupiti ono što je najizvrsnije i najskupocenije. Tako Josif nađe da će iznos od deset talanata biti do- voljan za poklone kralju, pa, pohvalivši sina na dobrom savetu, naloži svom podvorniku Arionu da prikupi sva njegova novčana potraživanja u Aleksandriji, što sve u svemu iznese sumu ne manju od tri hiljade tala- nata, jer je Josif novac koji je dobijao iz Sirije slao u Aleksandriju. A kada je

došao dan dogovoren za plaćanje poreza kralju, on napisa Arionu da izvrši isplatu. I tako, kada Hirkan zatraži i dobi od oca pismo za podvornika, on požuri u Aleksandriju. No čim on ode, njegova braća upu- tiše zahtev kraljevim prijateljima da Hirkana ubiju.

8) Hirkan, međutim, nakon što je stigao u Aleksandriju, predade pis- mo Arionu, koji ga upita koliko mu je talanata potrebno (nadajući se da ovaj neće zatražiti više od deset, ili samo nešto više); no Hir- kan reče da želi hiljadu talanata. Na ovo se podvornik veoma naljuti i ukori ga, kao nekog ko je naumio da živi rasipno, te ga podseti kako je njegov otac mukotrpno zbirao svoj posed i uzdržavao se u svojim sklo- nostima, te Hirkanu izrazi želju da sledi očev primer; pri tom ga uve- ri da mu neće dati više od deset talanata, i to uključujući novac za po- klon kralju. Hirkana ovo razgnevi, i on baci Ariona u zatvor. Ali kada je Arionova žena obavestila Kleopatru o ovome, pri tom je zamolivši da ukori mladca zbog onoga što je učinio (jer je Kleopatra veoma cenila Ariona), kraljica o svemu obavesti kralja. Na to Ptolemej posla po Hir- kana, sa porukom da se čudi da, iako ga je otac poslao k njemu, on se ipak još nije pokazao u njegovom prisustvu, ali je stigao da baci podvornika u tamnicu. Zbog toga kralj izdade naređe da Hirkan dođe k njemu i objas- ni mu razlog onome što je učinio. I priča se da je odgovor što ga je Hir- kan dao kraljevom poklisaru glasio ovako: da postoji njihov vlastiti za- kon koji zabranjuje mladiću da okusi od žrtve pre no što dođe do Hra- ma i prinese žrtvu Bogu. Razmišljajući tako, Hirkan nije došao kralju, još uvek očekujući poklon koji će mu podariti, kao nekome ko je bio do- brotvor njegovog oca; a roba je kaznio zbog neposlušnosti njegovim zapo- vestima, jer se u takvom slučaju ne gleda da li je gospodar mlad ili odras- tao: „jer ukoliko takve ne bismo kaznili, i ti sam bi takođe mogao oče-

kivati da budeš prezren od strane svojih podanika". Na ovaj se odgovor kralj poče smeјati, čudeći se visprenosti duha u ovome mladiću.

9) Kada je Arion upoznat sa takvim kraljevim držanjem, te da sebi vi- še ni na koji način ne može pomoći, on mladiću dade hiljadu talana- ta, i time obezbedi da bude pušten iz tamnice. I tako, nakon tri dana, Hirkan dođe i pozdravi kralja i kraljicu. A ovi ga susretoše sa zado- voljstvom i pogostiše na dostojan način zbog poštovanja koje su gajili prema njegovom ocu. A Hirkan je kradom pošao do trgovaca i kupio sto- tinu dečaka koji behu učeni i u cvetu njihove dobi, svakog plativši po jedan talant; takođe je po istoj ceni kupio i stotinu devojaka. A kada je bio pozvan na gozbu sa kraljem i glavnim ljudima zemlje, on dobi mesto kao najniži među svima, stoga što se na njega malo obaziralo budući da je po godinama bio još dete, a do mesta ga dovedoše oni koji su svakog od zvanica smeštali po njegovom dostojanstvu. No kada svi koji su sedeli s njim položiše posle obeda kosti na hrpu pred Hirkanom (jer su već bi- li uzeli meso koje im je pripadalo), sve dok sto na mestu na kojem je on sedeo nije bio njima ispunjen, čovek po imenu Trifo, koji beše kraljev lakrdijaš i kao takav zadužen za šale i smeh tokom svetkovina, beše pozvan od strane gostiju koji seđahu za stolom da ih nasmeје. Tako on us- tade naspram kralja, i reče: „Zar ne vidiš, moj gospodaru, kosti koje le- že pred Hirkanom? Ako sudiš po sličnosti, možeš pretpostaviti da je njegov otac celu Siriju tako ogolio kako je Hirkan učinio sa ovim kos- tima." Kralj se nasmeја na to što je Trifo rekao, a potom upita Hirkana kako je došlo do toga da pred sobom ima tako mnogo kostiju, na šta mla- dić uzvрати: „Veoma razumlјivo, moj gospodaru; jer su

psi ti koji jedu me- so i kosti zajedno, baš kao što su učinili ovi gosti (pri tome je gledao u njihovom pravcu), jer nisu ništa bolji od ovih; ali ljudi su ti koji je- du meso a kosti bacaju, upravo tako kao što sam ja, koji sam takođe čovek, učinio." Kralj se zadivi ovom odgovoru koji je tako mudro smišljen; te pozva sve da zapljeskaju u znak pohvale Hirkanovoj dosetki, koja je odista bila veoma šaljiva. Sledećeg dana Hirkan pođe do svakog od kraljevih prijatelja, kao i do drugih ljudi moćnih na dvoru, te ih pozdravi, pri tom svejednako ispitujući njihove slugе kakav će poklon ovi dati za rođen- dan njegovog sina; a kada neki rekoše da će dati dvanaest talanata, i da će ostali od većeg dostojanstva dati svaki prema količini njihovog bogatstva, on se pred svakim predstavi kao žalostan što nije kadar da i sam donese tako veliki poklon, budući da on nema više od pet talana- ta. A kada su slugе čule šta je on rekao, oni to preneše svojim gospoda- rima, koji se poradovali izgledu da će Josif biti odbačen, jer će kralja razljutiti neuglednošću svog poklona. A kada dođe dan, svi drugi, čak i oni koji doneše najviše, ne ponudiše kralju poklon vredan preko dva- deset talanata; ali Hirkan dade svakom od stotinu dečaka i stotinu devojaka da ponesu po jedan talant, a zatim ih predstavi, dečake kralju, a de- vojke Kleopatri; i svi se začudiše neočekivanom bogatstvu poklona, čak i sami kralj i kraljica. Hirkan takođe dade poklone u vrednosti od mno- go talanata i onima koji su pratili kralja, kako bi mogao umaći opasnos- 506

JUDEJSKE STARINE

ti koja mu je od njih iretila: jer upravo su ovima Hirkanova braća pisala sa željom da ga unište. A Ptolemej se ponovo zadivi, ovog puta veliko- dušnosti mladog čoveka, i naloži mu da zatraži kakav god hoće poklon koji će ga zadovoljiti. Ali ovaj ne zatraži ništa drugo do da kralj na- piše njegovom ocu i braći o njegovom držanju pred kraljem. I tako, kada mu kralj ukaza veliko poštovanje, i obdari ga veoma velikim poklonima, napisavši pri tom njegovom ocu i braći, kao i svim svojim zapovedni- cima i službenicima o njemu, on ga posla natrag. Ali kada su Hirkanova braća čula da je ovaj primio tolike milosti od kralja, te da se kući vraća u velikoj časti, oni iziđoše da ga presretnu i ubiju ga, i to, sa znanjem njihovog oca: jer je ovaj bio ljut na Hirkana zbog velike sume novca koju je potrošio na poklone, pokazavši tako nebrigu za očuvanje njegove vla- stite porodice. Ipak, Josif je prikrio ovaj bes prema sinu, zbog straha od kralja. A kada Hirkanova braća dođoše da se s njim obračunaju, on po- bi mnoge koji behu s njima, a takođe i dvojicu braće, dok ostatak pobeže u Jerusalim k njihovom ocu. Pa kada Hirkan stiže do grada, nikog ne be- še ko bi ga primio, i on se uplaši za sebe i povuče se preko reke Jordan, te se tamo i naseli, pri tom obavezavši domoroce da mu plaćaju propi- sani danak.

10) U to je vreme Azijom vladao Seleuk, zvani Soter, koji je bio sin Antioha Velikog, a negde u isto doba preminuo je i Hirkanov otac Jo- sif. Bio je to valjan čovek, velike darežljivosti, koji je izveo Jevreje iz stanja siromaštva i beznačajnosti, te ih doveo do velikog uvaža- vanja. Naplaćivao je poreze Sirije, Fenikije i Samarije tokom dvadeset dve godine. U to je vreme umro i njegov ujak Onija, ostavivši zvanje pr- vosveštenika svom sinu Simeonu. A kada je i ovaj preminuo, njegov sin, Onija Mlađi, nasledio ga je u tom dostojanstvu. On je bio taj kome je Arej, kralj Spartanaca uputio jedno poslanstvo, zajedno sa poslanicom čiji prepis ovde iznosimo:

„Arej, kralj Lakedemonaca, šalje pozdrave Oniji.

Našli smo se oko izvesnog spisa, u kojem smo obojica otkrili da Jevreji i Lakedemonci pripadaju istom rodu, jer su izvedeni iz potom- stva Avramovog¹⁷⁴.

Otuda je sasvim pravično da vi, koji ste naša braća, zatražite od nas pomoć u svakoj od briga ukoliko bi vam to bilo drago. Mi ćemo takođe isto učiniti, i vaše brige smatramo kao naše vlastite, a u našima ćemo gledati kao da su vama zajedničke. Demotel, koji vam do- nosi ovo pismo, takođe će nam doneti vaš odgovor. Ovo pismo je četvo- rougaono, a pečat mu je u obliku orla, sa zmajem u kandžama."

11) Ovakav je, dakle, bio sadržaj poslanica što ih je uputio kralj Lakedemonaca. Ali se posle smrti Josifove jevrejski narod pobuni zbog njegovih sinova. Jer, budući da stariji povedoše rat protiv najmlađeg, Hirkana, narod se podelio, pri čemu se u ovom ratu ipak veći deo pri- klonio starijima, upravo kao i prvosveštenik Simon, iz razloga što je bio njihov rođak. Hirkan, pak, odlučio da se više ne vraća u Jerusalim, već se naselio preko Jordana, vodeći neprekidni rat protiv Arabljana, u kojem je mnoge pobio a mnoge od njih zarobio. Takođe je podigao snažnu

KNJIGA DVANAESTA

507

utvrdu, sazidavši je od temelja do krova od belog kamena, sa životinjama gorostasne veličine urezanim na njima. Takođe je oko prokopao velik i dubok kanal ispunjen vodom, kao i pećine u dužinu od mnogo furlonga, dubeci stenu koja se nalazila nad njima; zatim je u tim pećinama napra- vio velike sobe, od kojih su neke služile za gozbe, druge za spavanje ili za dnevni život. Takođe je i sproveo ogromnu količinu vode koja je tuda proticala, koja je predstavljala ushićujući ukras u dvoru. Ali je ulaske u ove pećine izveo tako uskima, da u njih nije moglo odjednom ući više od jedne osobe. A razlog zbog kojeg ih je takvima napravio bio je nesumnjivo ispravan: učinio je to zbog sopstvenog opstanka, da ne bi bio opsađen od strane svoje braće i dopao opasnosti da ga ovi uhvate. Povrh svega, sazi- dao je dvorišta veličine veće od uobičajene, koje je ukrasio prostranim vrtovima. A kada je to mesto doveo do takvog stanja, nazvao ga je Tir. Ovo mesto se nalazi između Arabije i Judeje, s druge strane Jordana, nedaleko od zemlje Hezvona. Tim je delom zemlje vladao sedam godina, čak i čitavo vreme tokom kojeg je Seleuk bio kralj Sirije. A kada je ovaj umro, kraljev- stvo je preuzeo njegov brat Antioh, nazvan Epifanom. U to je vreme pre- minuo i kralj Ptolemej, koji je takođe nazivan Epifanom, ostavivši iza sebe dvojicu sinova, obojicu u najmlađoj dobi, od kojih je stariji nazvan Filometrom, a mlađi Fiskonom. A što se tiče Hirkana, kada je video da Antioh raspolaže velikom vojskom, uplašio se da će ga ovaj zarobiti i kazniti za ono što je učinio Arabljanima, te je okončao svoj život, ubi- vši se sopstvenim rukama, nakon čega se Antioh domogao celokupnog nje- govog imetka.

POGLAVLJE PETO

KAKO JE, POVODOM SPORENJA JEVIJE OKO ZVANJA PRVOSVEŠ- TENIKA, ANTIOH POVEO POHOD PROTIV JERUSALIMA, ZAUZEAO GRAD, OPLJAČKAO HRAMOVE I TLAČIO JEVIJE. TAKOĐE I O TOME KAKO SU MNOGI JEVIJE ODBACILI ZAKONE SVOJE ZEMLJE, I KA- KO SU SAMARIĆANI SLEDILI OBIČAJE GRKA I SVOJ HRAM NA GORI GERISIMSKOJ NAZVALI HRAMOM HELENSKOG JUPITERA

1) Negde u to vreme, po smrti prvosveštenika Onije, Jevreji predado- še ovo zvanje njegovom bratu Isusu, budući da je sin kojeg je Onija iza se- be ostavio [Onija IV] bio tek dete, a mi ćemo na tome primerenom mestu obavestiti čitaoc e o udesima koji su ga snašli. Ali se dogodilo da je po- menutog Isusa, Onijinog brata, prvosvešteničkog dostojanstva lišio kralj koji je na njega bio besan, i predao ga njegovom mlađem bratu, čije je ime takođe bilo Onija [III]; jer je Simon imao trojicu sinova, od kojih je, dakle, svakome redom pripadalo ovo zvanje. Isus je, međutim, promenio ime i nazvao se Jasonom, a Onija III bio je nazvan Menelajom. I tako, ka- ko je prethodni prvosveštenik Isus (Jason) podigao pobunu protiv Me- nelaja koji je naimenovan umesto njega, narod beše podeljen između ove 508 JUDEJSKE STARINE dvojice. Sinovi Tovijini držali su stranu Menelaju, ali je veći deo na- roda pomagao Jasonu, zbog čega su Menelaj i Tovijini sinovi veoma stra- davali, te pribegoše Antiohu, koga obavestiše da su voljni da napuste zakone svoje zemlje i životne običaje shodne njima, te da počnu slediti kraljeve zakone i živeti poput Grka. Stoga oni zatražiše od kralja do- zvolu da podignu gimnazijum¹⁷⁵ u Jerusalimu. A kada im ovaj to dopusti, oni se takođe prestaše obrezivati, kako bi čak i nagi mogli izgledati kao Grci. Shodno tome, oni napustiše sve običaje koji su pripadali nji- hovoj zemlji, te počеше oponašati postupke ljudi drugih naroda.

2) Budući da je bio zadovoljan prilikama u vlastitom kraljevstvu, An- tih je tada rešio da povede pohod protiv Egipta, jednako zato što je želeo da ga ima za sebe, i stoga što je prezirao Ptolemejevog sina kao odviše slabog i nesposobnog da upravlja poslovima takvog značaja; ta- ko on pristize sa velikim snagama do Peluzijuma, te uz pomoć prevare nadmudri Ptolemeja Filometra i domože se tog dela Egipta. Zatim sti- že do mesta oko Memfisa, te i njih zauze, nakon čega pohita do Aleksan- drije, nadajući se da će i nju osvojiti opsadom i pokoriti Ptolemeja koji je iz tog grada vladao. Ali je bio oteran ne samo od Aleksandrije, već i iz celog Egipta, zbog protesta Rimljana koji mu zapovediše da tu zemlju ostavi na miru, o čemu sam već na drugom mestu govorio. Zato ću nadalje dati poseban izveštaj o onome što se tiče ovog kralja, odnosno kako je on potčinio sebi Judeju i Hram; jer sam u svom ranijem delu ove stvari pomenuo veoma kratko, te otuda mislim da je sada neophodno da ponovo pređem tim delom naše istorije, ovog puta sa većom podrobnošću.

3) Vrativši se, dakle, zbog straha od Rimljana iz Egipta¹⁷⁶, kralj An- tih je poveo pohod protiv Jerusalima; a kada se našao pred njime — bilo je to sto četrdeset treće godine kraljevstva Seleukida — zauzeo je grad bez borbe, budući da su mu kapije otvorili oni koji behu na njego- voj strani. Nakon što je ušao u grad, pobio je veliki broj pripadnika suprotne stranke, pa pošto je napljačkao veliku količinu novca, vratio se u Antiohiju.

4) Posle dve godine, međutim, ili tačnije sto četrdeset pete godine kraljevstva, dvadeset petog dana meseca kojeg mi nazivamo *Šaslev*, a Ma- kedonci *Apelej*, u godini sto četrdeset treće olimpijade, kralj je došao u Jerusalim i, pretvarajući se da dolazi s mirom, ponovo je na prevaru zaposeo grad, pri čemu ovog puta nije poštdeo nikog do onih koji su ga pustili unutra — sve zbog bogatstva koje je počivalo u Hramu — već je, gonjen svojom požudnom gramzivošću (jer je video da se u njemu nalazi velika količina zlata, kao i mnogo ukrasa od veoma velike vrednosti), i kako bi poharao hramsko blago, prekršio i savez sa onima koji su ga ra- nije podržavali. Tako je u potpunosti opustošio Hram, odnevši zlatne svećnjake i zlatni oltar [za kađenje], kao i sto [za beskvasni hleb] i oltar za žrtve paljenice, a

nije se uzdržao čak ni pred zastorima, koji behu na- pravljeni od mekog lana i skerleta. Takođe je ispraznio i tajne riznice, ne ostavivši ništa u njima; tako je bacio Jevreje u tešku žalost, jer im je uz sve još i zabranio da nude svakodnevne žrtve koje su prema zakonu

navikli da prinose Bogu. A kada je opljačkao i sav grad, neke od njegovih žitelja je pobio, a druge je poterao kao zarobljenike zajedno sa ženama i decom, tako da je broj ovih koji su bili ostali u životu kao roblje iznosio oko deset hiljada. Takođe je i spalio najlepše građevine, a nakon što je porušio gradske zidine, podigao je tvrđavu u donjem delu grada¹⁷⁷, jer je mesto bilo visoko, i nadziralo je i Hram, zbog čega ga je utvrdio visokim zidovima i kulama i u njemu postavio posadu sastavljenu od Makedonaca. Štaviše, u tu se utvrdu naselio bezbožni i izopačeni deo jevrejskog naroda, od kojeg je ostatak građana podnosio mnoge i žestoke nedaće. A kada je kralj podigao idolatrijski oltar na mestu nekadašnjeg Božijeg, zaklao je na njemu svinju, i tako ponudio žrtvu koja niti je bila u skladu sa zakonom, niti u skladu sa načinom jevrejskog bogoštovanja u toj zemlji. Ta- kođe ih je naterao da se odreknu obožavanja koje su ukazivali njihovom vlastitom Bogu, i da se klanjaju onima za koje je on držao da su božanstva; za ove je gradio hramove, i podizao idolopokloničke oltare u svakom gradu i selu, nudeći na njima svinje svakog dana. Takođe je Jevrejima zapovedio da ne obrezuju svoje sinove, zapretivši da će kazniti svakog ko bude prekršio njegovu zabranu. Povrh svega je postavio i nadglednike koji su imali zadatak da neprestano prisiljavaju narod da sprovodi ono što je kralj zapovedio. I zaista je bilo mnogo Jevreja koji su se povinovali kraljevim naredbama, bilo svojevolejno ili iz straha od objavljene kazne. Ali se najbolji ljudi, i oni najdostojnijeg duha, na ovo nisu obazirali, već su više pažnje poklanjali poštovanju običaja svoje zemlje nego brizi o zaprećenoj kazni za neposlušnost; zbog toga su svakog dana pod- nosili grdne nesreće i gorka stradanja, jer behu batinani a njihova su tela trgana u komade, i bili su razapinjani dok su još disali i bili u životu. Takođe su davljene one žene i njihovi sinovi koje su ove obrezivale, onako kako je kralj odredio, vešajući im decu za njihove vratove dok su ove žene izdisale na krstovima. A ukoliko bi bila pronađena ijedna sveta knjiga zakona, bila je uništavana, a oni kod kojih bi se pronašle takođe su strahovito stradavali.

5) Kada su Samarićani videli Jevreje u ovakvim patnjama, oni pres- taše da se prikazuju kao njihovi rođaci, i porekoše da hram na gori Gerisimskoj pripada njihovom Svemogućem Bogu. Ovo je bilo u skladu sa njihovom prirodom, kao što smo već pokazali. Sada su, pak, govorili da predstavljaju naseobinu Medijaca i Persijanaca, što je zaista i bilo tačno. Tako su poslali izaslanike Antiohu, kao i jednu poslanicu, čiji je sadržaj bio sledeći: „Kralju Antiohu, božanskom Epifanu, molbeni podnesak od Sidonaca, koji žive u Sehemu. Naši su preci, zbog izvesnih čestih zaraza, i sledeći izvesna drevna sujeverja, imali običaj da održavaju dan koji se od strane Jevreja naziva Sabatom¹⁷⁸. Pa kada su podigli hram na planini koju su nazivali Gerisim, iako on beše bez imena, na njemu su nudili prikladne žrtve. A sada, povodom pravičnog postupanja protiv tih izopačenih Jevreja, oni koji upravljaju njihovim poslovima, pretpostavljajući da smo mi njihovi srodnici, te da činimo isto što i Jevreji čine, obavezali su nas istim optužbama, iako smo mi izvorno

Sidonci, kao što je očitedno iz javnih zapisa. Zbog toga mi molimo te- be, našeg dobrotvora i spasitelja, da izdaš naredbu Apolonu, namesniku ovog dela zemlje, i Nikanoru, zastupniku tvojih poslova, da nas dalje ne uznemirava, niti da na naš račun stavlja ono za šta su Jevreji optuženi, budući da smo mi tuđinci u odnosu na njihov narod n njihove običaje; i takođe dopusti da naš hram, koji zasad još nema imena, bude nazvan hra- mom Jupitera Helenskog. Ukoliko to bude urađeno, mi nadalje nećemo bi- ti uznemiravani, već ćemo se moći s mirom odati našim vlastitim za- nimanjima, pa tako i tebi donositi više prihoda." I nakon što su Sa- marićani ovako zamolili, kralj je takođe u poslanici ovako odgovorio: „Kralj Antioh Nikanoru. Sidonci, koji žive u Sehemu, poslali su mi poslanicu sa pridruženim podneskom. Kada smo se povodom ovoga posa- vetovali sa našim prijateljima, glasnici koje su nam ovi poslali pred- stavili su nam da oni ni na koji način nisu povezani sa optužbama koje se odnose na Jevreje, već biraju da žive po običajima Grka. Shodno tome, mi izjavljujemo da ih oslobađamo ovakvih optužbi, i naređujemo da, sa- glasno molbi, njihov hram bude nazvan hramom Jupitera Helenskog." On je sličnu poslanicu poslao i Apolonu, namesniku tog dela zemlje, sto četir- deset šeste godine, osamnaestog dana meseca *Hekatorabeuma*.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE, ZBOG ANTIOHOVE ZABRANE JEVREJIMA DA ŽIVE PO ZAKONIMA SVOJE ZEMLJE, MATATIJA, SIN ASAMONESOV, PRE- ZREO KRALJEVU ZABRANU I SAVLADAO ZAPOVEDNIKE ANTIOHO- VE VOJSKE; TAKOTJE I O SMRTI MATATIJINOJ I NJEGOVOM NA- SLEDNIKU JUDI

1) U to je vreme u Modinu živeo čovek po imenu Matatija, sin Jova- nov, koji je bio sin Simeonov, a ovaj Asamonesov, sveštenika reda Jari- va i građanina Jerusalima. On je imao petoricu sinova: Jovana, koga su zvali Gad, Simona, zvanog Matej, Judu, zvanog Makabejac¹⁷⁹, Eleazara, zva- nog Oran, i Jonatana, koga su zvali Afus. Matatija se žalio sinovima na stanje njihovog življenja, i na pustošenja učinjena u gradu, kao i na pljač- kanje Hrama i nesreće pod kojima je stradavao narod; te im je rekao da je za njih bolje da umru po zakonima svoje zemlje, nego da žive tako sramno.

2) Ali kada oni od kralja zaduženi za nadzor dođoše u Modin, kako bi prisilili Jevreje da čine ono što im je zapovedeno, i da primoraju one koji su se tamo nalazili da prinose žrtve na način na koji je nalo- žio kralj, oni zatražiše da Matatija, osoba od najvećeg uticaja među njima, kako zbog ostalih vrlina tako i posebno zbog tako brojne i pošto- vanja dostojne porodice, započne sa žrtvovanjem, zato što će njegov pri- mer potom slediti i sugrađani, a i zato što će mu takvo postupanje pri- baviti čast kod kralja. Ali Matatija reče da neće ispuniti traženo, te da i ukoliko se svi drugi narodi budu povinivali zapovestima Antio-

hovim, bilo iz straha ili da bi mu udovoljili, on i njegovi sinovi ipak neće napustiti način bogoslužbenog obožavanja koji je u skladu sa zako- nima njihove zemlje. Ali čim je on završio sa govorom, pojavi se jedan od Jevreja i prinese žrtvu onako kako

je naložio Antioh. Na ovo se Mata- tija veoma ozlojedi, pa nasrnu zajedno sa svojim sinovima koji su pri se- bi imali mačeve, te tako posekoše kako čoveka koji je prineo žrtvu, ta- ko i kraljevog zapovednika Apela koji ih je prisiljavao da žrtvuju, zajed- no sa nekolicinom njegovih vojnika. Matatija je takođe i porušio ido- lopoklonički oltar, pa je povikao, „Ukoliko je iko revnistan u čuvanju običaja svoje zemlje i u obožavanju Boga Jevreja, neka me prati." I kako ovo izreče, on pohita sa decom i ženama u pustinju, te se naseli u pećina- ma. Ali kada kraljevi zapovednici čuše o ovome, oni podigoše sve sna- ge koje su imali u jerusalimskoj tvrđavi, te se upustiše u gonjenje Jevreja. A kada su ih sustigli, najpre su nastojali da ih prisile na pokajanje, i da izaberu ono što im je najkorisnije, te da se ne izlažu nepotrebno od- mazdi po zakonima rata. Ali kada se ovi ne složiše sa njihovim ubeđi- vanjima, već produžiše sa drugačijim nastojanjem, vojnici ih napadoše na dan sabata, te bez otpora savladaše Jevreja i zapališe ih u pećinama u kojima čak nisu branili ni ulaz — oni su, naime, izbegli da se brane tog dana, stoga što nisu bili voljni da ukinu onu počast koju duguju sabatu, čak i u takvim jadima, jer naš zakon zahteva da se toga dana odmaramo. Bi- lo je, dakle, hiljadu onih, zajedno sa ženama i decom, koji su se ugušili i preminuli u pećinama; ali mnogi od onih koji su uspeali umaći pridru- žiše se Matatiji, koga izglasaše za svog upravitelja, i koji ih pouči da se moraju boriti, čak i na dan sabata; jer im on reče da će postati vlasti- ti neprijatelji ukoliko tako ne učine, držeći se kruto zakona, za vreme dok će ih njihovi neprijatelji jednako napadati i tog dana, te da, ukoli- ko se ne budu branili, ništa neće sprečiti njihovu sigurnu pogibiju bez borbe. Ovaj govor ubedi narod, i ovo se pravilo i do danas održalo, da se, ukoliko je neophodno, možemo boriti i u danima sabata. Tako je Matatija oko sebe okupio veliku vojsku, i porušio idolatrijske oltare, i pobio sve koji su prekršili zakone, to jest sve one koje je mogao dosegnuti pod svojom upravom; jer su se mnogi od njih rasuli među obližnjim narodima iz straha od Matatije. Takođe je zapovedio da se sada obrežu oni dečaci koji još nisu obrezani, a one koji su bili naimenovani da spreče takvo vladanje odmah je oterao.

3) Ali nakon što je vladao jednu godinu on se razbole, te pozva svoje sinove, okupi ih oko sebe, i reče: „O, sinovi moji, ja idem putem kojim i sve što je zemno, i zaveštavam vam svoju oporuku moleći vas da ne bu- dete nemarni u njenom sprovođenju, već da budete obzirni prema želji molioca i obrazujte se tako da sačuvate običaje svoje zemlje i povrati- te drevni oblik upravljanja, koji je u opasnosti od razvrgnuća, budući da biva odbačen od onih koji ga, bilo po vlastitoj sklonosti ili zbog nuž- de, izdaju. Budite, dakle, sinovi dostojni mene, iznad svake sile i ne- minovnosti, i tako raspolažite svojim dušama da budete uvek sprem- ni, ukoliko tako bude neophodno, da umrete za svoje zakone, bivajući već 512

JUDEJSKE STARINE

i prostim rasuđivanjem svesni toga da vas Bog sa takvim držanjem neće zanemariti, već će vas vrednovati po vašoj vrlini i povratice vam ono što ste izgubili, i vratiće vam onu slobodu u kojoj ćete mirno žive- ti, uživajući u sopstvenim običajima. Vaša su tela smrtna, i u vlasti sudbine; ali ona dobijaju jednu vrstu besmrtnosti sećanjem na poduhva- te koje ste izvršili. A ja želim da budete u ljubavi sa takvom besmr- nošću, i da ne odstupate od slave, i da se, nakon što podnesete najveće teškoće, više ne dvoumite da za takve stvari izgubite živote. Posebno vas molim da se međusobno slažete, i da dopustite svakom od vas da onaj drugi dostiže najviše dokle može u nekoj odlici u kojoj nadmašuje os- tale, kako bi

na taj način do najveće koristi dozrela i vrlina svih ostalih. Pa onda uvažavajte Simona kao svog oca, zato što je on čovek vanredne smotrenosti, i upravljajte se prema savetima koje vam on bude dao. Uzmite Makabejca za vašeg vojskovođu zbog njegove hrabrosti i snage, jer će on osvetiti naš narod, i uzvratiti našim neprijateljima za zlo koje su nam naneli. Poštujte među sobom najviše pravičnost i pobožnost, i uveličajte njihovu moć."

4) Nakon što je Matatija ovako govorio sinovima, i pomolio se Bogu da im bude od pomoći i da vrati narodu njegovo negdašnje ustrojstvo, on nedugo potom preminu, i beše sahranjen u Modinu, a sav je narod za njim veoma tugovao. Nakon njega je, sto četrdeset šeste godine [Seleukida] njegov sin Jason preuzeo upravljanje poslovima naroda, te je tako, uz svesrdnu pomoć njegove braće i svih ostalih, Juda izbacio neprijatelje iz zemlje Jevreja, i pogubio one svoje sunarodnike koji su prekršili zakone, pri tom očistivši zemlju od zagađenosti u kojoj je pod tuđinima počivala.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE JUDA POTUKAO SNAGE APOLONA I SERONA I POUBIJAO
ZAPOVEDNIKE NJIHOVIH VOJSKI; I KAKO JE, NAKON ŠTO SU MALO
KASNIJE PORAŽENI LISIJA I GORGIJA, POŠAO U JERUSALIM I OČISTIO
HRAM

1) Kada je Apolon, zapovednik samarijske vojske, čuo za ove događaje, on podiže ljudstvo i pohita prema Judi, koji ga presretnu i s njim povede bitku u kojoj ga porazi, nanevši neprijatelju velike gubitke, između ostalih ubivši i samog Apolona, čijeg se mača dokopao i potom zadržao za sebe. Još je veći bio broj ranjenih, a uz to je i zadobijen veliki plen iz neprijateljskog logora. Ali kada je Seron, zapovednik snaga Kelesirije, čuo da je sve veći broj onih koji se pridružuju Judi, te da ovaj oko sebe već ima vojsku dovoljnu za ratovanje i velike bitke, on se reši da povede pohod protiv njega, smatrajući da mu priliči da se postara da kazni one koji krše kraljeve zapovesti. Tako on sastavi što je mogao brojniju vojsku kojoj pridruži i one otpadnike i izopačenike među Jevrejima, te

KNJIGA DVANAESTA

513

pođe protiv Jude. Stigao je do Vet-Orona, sela u Judeji, i tamo podigao logor, gde ga je i zatekao Juda. Ali kada je ovaj nameravao da povede bitku sa Seronom, primetio je da njegovi borci zaziru od borbe, stoga što behu malobrojni i što su zbog posta bili izgladneli, ali ih on ohrabri i reče im da pobeda i pokoravanje neprijatelja ne potiču iz brojnosti vojske već od istinske pobožnosti, za šta oni sami imaju najjasnije primere u svojim precima koji su, zbog svoje pravičnosti, vaspitavajući sebe u držanju njihovih vlastitih zakona, često nadvladavali mnoge desetine hiljada neprijatelja — jer je bezgrešnost najjača vojska. Ovim je govorom podstakao svoje ljude da zanemare brojnost neprijatelja, i napadnu Serona. I zaista, u bici koja otpoče oni poraziše Sirijce, a kada zapovednici ovih padoše s ostalima, preživeli svom brzinom počеше bežati, misleći da će na takav način najbolje umaći. Ali ih je Juda gonio do ravnice, i uspeo da pobije njih oko osam stotina, dok je ostatak izbegao u oblast koja leži pored mora.

2) Nakon što je kralj Antioh saznao za sva ova zbivanja, bio je veoma gnevan, te je i sam okupio vojsku sa mnogo najamnika koje je pokupio sa ostrva i doveo sa sobom, pripremivši se da provali u Judeju početkom proleća. Ali kada je, izvršivši smotru svoje vojske, primetio da mu ne- dostaje novca stoga što porezi nisu naplaćeni zbog pobune među narodi- ma koji behu veoma veliki i slobodoljubivi, te da on za njih nije bio do- voljno jak budući da su najamnici zahtevali isplatu, on se reši da prvo pođe u Persiju i sabere poreze iz te zemlje. Zbog toga je ostavio čoveka po imenu Lisija, koji je uživao veliki ugled kao namesnik kraljevstva sve do granica sa Egiptom s jedne, i Donjom Azijom i Eufratom, s druge stra- ne, te ovome poverio izvestan deo svojih snaga, uključujući i slonove, i zadužio ga da odgaja njegovog sina Antioha sa svom mogućnom brigom dok se on sam ne vrati, ali i da osvoji Judeju a njeno stanovništvo povede kao roblje, i zatim do temelja sruvni Jerusolim i iskoreni celi narod. Pa nakon što je naložio ove stvari Lisiji, Antioh krete u Persiju, te sto- tinu četrdeset sedme godine pređe Eufrat i pođe u gornje pokrajine.

3) Povodom dobijenih zadataka Lisija izabra Ptolemeja, sina Dorime- novog, kao i Nikanora i Gorgiju, veoma moćne ljude među kraljevim prija- teljima, i prepusti im četrdeset hiljada naoružanih pešaka, uz sedam hiljada konjanika, te ih posla protiv Jude, koji je stigao do grada Ema- usa i podigao logor u ravnici. Sa njima su pošli i saveznici iz Sirije i okolnih zemalja, a takođe i mnoštvo prebeglih Jevreja. Pored vojnika, sa vojskom su pošli i trgovci spremni da kupe one koji budu zarobljeni (noseći sa sobom i negve kojima će sužnji biti okovani), imajući uz sebe srebro i zlato kojim će isplatiti traženu cenu. A kada je Juda video nji- hov logor i koliko su brojni njegovi neprijatelji, on ubedi svoje vojnike da sačuvaju hrabrost i podstaknu ih da svu svoju nadu polože u Boga kome će, prema običajima svoje zemlje, uputiti molitve odeveni u kostret, ka- ko bi pokazali kakav je bio njihov uobičajen način molitve u najvećim opasnostima, i time kod Boga prevagnuli kako bi im udelio pobeđu nad neprijateljima. Zatim ih postavi u njihov drevni borbeni poredak, isti 514 JUDEJSKE STARINE

onaj u kojem su se borili i njihovi preci, pod zapovedništvom stareši- na hiljada, otpuštajući one koji su tek venčani kao i one koji su skoro stigli do poseda, kako se ovi ne bi borili kukavički zbog odviše veli- ke ljubavi prema životu u kojem je trebalo tek da uživaju pomenute bla- goslove. Nakon što je tako rasporedio vojnike, on ih ohrabri za borbu sledećim govorom: „O, moji saborci, nijedno drugo vreme do sadašnjeg neće nam pružiti toliko povoljnosti za hrabrost i preziranje opasnos- ti; jer, ukoliko se sada budete srčano borili, povrat ćete svoju slobodu koja se, budući da je nešto najpriličnije svim ljudima, nama pokazuje kao još poželjnija, jer nam omogućuje da slobodno obožavamo jedinog Boga. Pa budući da se sada nalazite u takvim okolnostima, vi ćete ili povra- titi tu slobodu i sa njome srećan i blagosloven način življenja vođen prema našim zakonima i običajima naše zemlje, ili ćete se potčiniti najbešćasnijim patnjama. Znajte i to da nijedno seme vašeg naroda neće preostati ukoliko budete poraženi u ovoj bici. Stoga se borite srčano, misleći o tome kako ćete svakako umreti i ako se ne budete borili; i ve- rujte da ćete, pored tako uzvišene nagrade kakva je sloboda vaše zemlje, vaših zakona i vere, zadobiti i večnu slavu. Zato se pripremite, i zauz- mite povoljan položaj, kako biste bili spremni na borbu s neprijateljem čim bude osvanuo sutrašnji dan."

4) Takav je, dakle, bio govor kojim je Juda ohrabrio svoje ljude. Ali ka- da je neprijatelj poslao Gorgiju, sa pet hiljada pešaka i hiljadu konjani- ka, kako bi po

noći napali Judu, koristeći pri tom izvesne jevrejske otpadnike kao vodiče, Matatijin sin ih je, međutim, primetio, te se rešio da napadne one neprijatelje koji su se nalazili u logoru; zato je, ostavivši zapaljene mnoge lomače u svom konačistu, nastupao čitave noći prema onim neprijateljima koji su se nalazili u Emausu. I tako, kada Gorgija nije pronašao Jevreje u njihovom vlastitom logoru, posumnjao je da su se povukli i sakrili među planinama, te se odluči da ih potraži ma gde se nalazili. Ali se u osvit dana Juda pojavio pred neprijateljem u Emausu, zajedno sa svega tri hiljade svojih ljudi veoma loše naoružanih zbog oskudice; a kada je video neprijatelje veoma dobro i vešto utvrđene u njihovom logoru, on ponovo počeo hrabriti Jevreje, rekavši im da se moraju boriti, makar i goloruki, jer je ponekad Bog od davnina takvim ljudima davao snagu protiv onih koji su bili brojniji i naoružaniji, a zbog veće hrabrosti onih prvih. I tako on naredi trubaču da oglasi ulazak u bitku; i zahvaljujući tome što su napali neprijatelje kada ih ovi nisu očekivali, tako ih posve prenerazivši i pomevši u rasuđivanju, on pobi mnoge među onima koji su pružali otpor, a ostale potera sve do Gadare u ravnicama Idumeje, kao i do Asdada i Jamnije; a ovih begunaca pobio je oko tri hiljade. Ipak, Juda opomenu svoje ljude da ne budu odviše žudni pljačke, jer ih još uvek čeka sukob i borba sa snagama koje vodi Gorgija; a kada jednom budu savladali i njih, moći će bezbedno poharati logor stoga što više neće biti preostalih neprijatelja sa kojima bi trebalo očekivati novu borbu. I upravo u času dok je on ovako govorio svojim vojnicima, Gorgijini ljudi obratiše pažnju na vojsku koju su

ostavili u svom logoru, pa zapanjeni videše da je ona uništena, a logor zapaljen, jer im je dim koji se odatle dizao jasno ukazao, čak i na velikoj udaljenosti, šta se dogodilo. Kada su otuda oni koji su bili sa Gorgijom shvatili kako stoje stvari, i uz to primetili da su Judini ljudi spremni da se bore s njima, oni se takođe uplašise i počеше bežati; na ovo se Juda, budući da je na ovaj način već i bez borbe porazio Gorgijine ljude, okrenu i posveti zbiranju ratnog plena. Oteo je veliku količinu zlata, srebra, purpurnih i plavih tkanina, a zatim se radosno vratio kući, pevajući himne Bogu u hvalu zbog postignutog uspeha, jer je ova pobeda umnogome doprinela obnavljanju njihove slobode.

5) Lisija se, međutim, našao veoma pometen porazom vojske koju je poslao, pa je sledeće godine sakupio šezdeset hiljada probranih ljudi, zajedno sa pet hiljada konjanika, i ponovo napao Judeju. Popeo se sve do brdovite zemlje u okolini Vet-Sura, sela u Judeji, te je tamo podigao logor, dok gaje Juda čekao sa deset hiljada boraca. I ponovo videvši mnogobrojnost neprijatelja, Juda se iznova pomoli Bogu tražeći da mu još jednom bude na pomoći, te uđe u bitku već sa prvim neprijateljem koga je video, pobivši u borbi koja se razvila njih pet hiljada, i ispunivši tako užasom sav ostatak Lisijine vojske. I zaista, i sam Lisija morade opaziti veličajan duh u Jevreja, njihovu potpunu spremnost da pre poginu nego izgube slobodu, te se uplaši njihovog očajničkog načina borbe koji je u sebi nosio odista zastrašujuću snagu, i povuče ostatak svog ljudstva, vrativši se u Antiohiju, gde počeo uvrštavati strance u službu, pripremajući se na novi napad, ovog puta sa još većom vojskom, na Judeju.

6) Nakon što se tako dogodilo da su porazi Antiohovih zapovednika postali česti, Juda okupi sav narod, i reče im da bi posle ovih mnogih pobeda što im ih je Bog dao morali da pođu do Jerusalema, da očiste Hram i prinesu sve propisane žrtve. Ali čim je sa čitavim narodom došao u Jerusalem, i zatekao Hram napušten,

njegove kapije spaljene i bilje koje je zbog nenastanjenosti u njemu slobodno počelo rasti, on i svi oni koji behu s njim počele naricati, ostavši potpuno zbunjeni pogledom na Hram. No potom on izabra neke među svojim vojnicima, i naredi im da se bore protiv stražara koji su čuvali tvrđavu, sve dok ostali ne budu očistili Hram. Pa kada ga tako napokon brižljivo očistiše, donevši nove sasude, svećnjak i sto [za beskvasni hleb], kao i oltar [za kađenje tamjanom], a sve to od zlata, naposljetku ovesiše i zastore na kapijama, te najzad postaviše i vrata. Juda je takođe uklonio stari oltar za žrtve paljenice, i sazidao novi od kamenja koje su prikupili, a od kojih nije dan ne beše takav da je bio tesan gvozdenim alatkama. I tako petog i dva- naestog dana meseca *Sasleva*, kojeg Makedonci nazivaju Apelen, oni už- gaše svetiljke u svećnjacima, i zapališe tamjan na kadioničkom oltaru, položiše hlebove na sto, te ponudiše žrtve paljenice na novom oltaru. I tako se dogodilo da su ove stvari urađene na isti onaj dan kada je tri godine ranije obustavljeno bogoslužjenje, bivajući svedeno na profanu i nisku upotrebu, nakon čega je Hram opustošen od strane Antioha. Ovo razorenje Hrama dogodilo se sto četrdeset pete godine, dvadeset 516

JUDEJSKE STARINE

petog dana meseca Apelena, godine sto pedeset treće olimpijade; ali je novi Hram osvećen na isti dan, dvadeset petog dana meseca Apelena, stotinu četrdeset osme godine, u godini sto pedeset četvrte olimpijade. A ovo se opustošenje dogodilo prema proročanstvu Danilovom, koje je bilo izgovoreno četiri stotine osam godina ranije; jer je Danilo izjavio da će Makedonci na neko vreme razgraditi svetost jevrejskog obožavanja jedinog Boga.

7) Potom je Juda proslavio praznik obnove žrtvovanja u Hramu na rednih osam dana, ne propustivši tim povodom nijedno zadovoljstvo, budući da je svih tih dana svetkovao prinoseći veoma bogate i raskošne žrtve, a Bogu je počast odavao još i himnama i psalmima. Štaviše, ljudi su bili tako zadovoljni oživljavanjem svojih običaja i time što su, nakon dugog vremena, neočekivano ponovo zadobili slobodu svoga veroispovijedanja i bogoštovanja, da su svome potomstvu kao zakon ostavili obavezu da u te dane – i u trajanju od osam dana – održavaju praznik u čast obnove obožavanja u Hramu. I tako počev od tog vremena mi proslavljamo ovaj praznik i nazivamo ga *Svetlostima*. Pretpostavljam da je razlog tome što nam se sloboda ukazala mimo naših očekivanja, te da je otuda takvo ime dato prazniku. Juda je takođe ponovo podigao zidove oko grada, baš kao i kule velike visine protiv upada neprijatelja, te je u njima postavio stražu. Osim ovog, utvrdio je i grad Vet-Sur, kako bi mogao služiti kao zaštita protiv mogućih uznemiravanja koja bi mogla poteći od naših neprijatelja.

POGLAVLJE OSMO

KAKO JE JUDA POTČINIO OKOLNE NARODE I KAKO JE SIMON PORAZIO NAROD TIRA I PTOLEMAIDE; ZATIM I KAKO JE JUDA SAVLADA TIMOTEJA I NATERAO GA U BEKSTVO, I UČINIO JOŠ MNOGO TOGA NAKON ŠTO SU POBEĐENI JOSIF I AZARIJA

1) Nakon što su tako okončana opisana zbivanja, narodima koji su okruživali Jevreje beše veoma mučno zbog obnove njihove moći, te se svi zajedno podigoše, i pobiše mnogo Jevreja, dolazeći u prednost time što su postavljali zasjede i protiv

njih pripremali tajne zavere. Juda je iz- vodio neprestane pohode protiv ovih ljudi nastojeći da ih zadrži od takvih upada, predupređujući nedaće koje su donosili Jevrejima. Tako je u Akrabatanu napao Idumejce, potomke Esavove, i mnoge od njih pobio i odneo mnogo plena. Takođe je i zatočio žitelje Bina, koji su iz zaseda na- padali Jevreje; navalio je na njih i opseo ih u njihovom gradu kojem je po- tom zapalio kule i pobio ljude koji su se u njima nalazili. Odatle je po- šao protiv Amoničana, koji su posedovali brojnu vojsku i čiji je zapo- vednik bio Timotej. A kada je i njih savladao, domogao se grada Jazera, za- robivši tamošnje žene i decu, i ostavivši za sobom spaljen grad, posle čega se vratio u Judeju. Ali kada su susedni narodi shvatili da se on vra-

tio, oni su se svi zajedno sakupili u zemlji Galadu, i pošli protiv onih Jevreja koji su se nalazili na njihovim granicama, a koji su odatle izbe- gli u utvrđenje u Datemu, odakle su Judi poslali poruku obavestivši ga da Timotej nastoji da zauzme mesto u kojem su se oni sklonili. I upravo u času kada je čitana ova poslanica, stigli su drugi glasnici iz Galileje, koji su ga obavestili da se protiv njih okupilo stanovništvo Ptolema- ide, Tira i Sidona, kao i tuđinci koji su živeli u Galileji.

2) Shodno ovome Juda je, nakon što je razmotrio šta mu je najbolje da učini u vezi sa hitnošću i nuždom delovanja koje su zahtevala oba slu- čaja, izdao naređenje da njegov brat Simon uzme tri hiljade probranih ljudi i pođe u pomoć Jevrejima iz Galileje, dok će on i njegov drugi brat Jonatan pohitati u zemlju Galad sa osam hiljada vojnika. Iza sebe je kao zapovednike ostatka njegovih snaga ostavio Josifa, sina Zaharijinog, i Azarijasa, naloživši im da veoma brižljivo čuvaju Judeju, i da ni sa kim ne ulaze u borbe, ma ko to bio, dok se on ne vrati. Tako Simon otide u Galileju gde je porazio neprijatelje i poterao ih u bekstvo, goneći ih do samih granica Ptolemaide, pobivši ih oko tri hiljade i skinuvši plen sa njih, kao i sa onih što ih je zarobio, zajedno sa njihovim prtlja- gom, te se vratio kući.

3) Za to su vreme Juda Makabejac i njegov brat Jonatan prešli reku Jor- dan, te su nakon trodnevnog putovanja naleteli na Nabatejce, koji su ih dočekali u miru, pri tom im prenevi kako stoje stvari u zemlji galad- skoj, i koliko su i oni sami unesrećeni, tako saterani u utvrde i u gra- dove Galileje. Uz to ovi ljudi zamoliše Judu da pohita sa svojom vojskom protiv tuđinaca i učini sve da izbavi svoje sunarodnike iz njihovih ru- ku. Ovu je molbu Juda poslušao, i vratio se u pustinju, te je najpre napao stanovnike grada Vosora kojeg je zauzeo, pobivši pri tom sve muškar- ce i one koji su bili sposobni za borbu, i ostavivši za sobom spaljeni grad. U napredovanju ga nije zaustavila ni noć, već je produžio putovanje do utvrđenja u kojem su bili zatvoreni Jevreji, i gde je Timotej opkolio čitavo mesto sa svojom vojskom. Juda je stigao pred grad ujutru, i kada je primetio da neprijatelji upravo izvode napad preko zidina, te da neki od njih sa sobom nose lestve pomoću kojih su mislili da se prebace pre- ko grudobrana, a da drugi dovlače sprave za njihovo razbijanje, on smesta zapovedi trubaču da se oglasi, a on sam poče bodro hrabriti svoje vojni- ke da se upuste u opasnost za izbavljenje njihove braće i rođaka; takođe je podelio vojsku u tri dela, te je nasrnuo u leđa neprijatelju. Ali kada su Timotejevi ljudi spazili da naspram njih stoji Makabejac, o čijem su jed- nako uspehu i hrabrosti u ratovanju od ranije imali dovoljno iskustva, oni nagnaše u bekstvo; ali ih je Juda u stopu pratio sa svojom vojskom, i pobio njih oko osam hiljada. Potom se okrenuo daljem pohodu i napao grad kojeg stranci nazivaju Mal, i zauzeo ga, pobiši

sve muškarce u nje- mu, a potom ga i zapalivši. Zatim se odatle udaljio i u naletu razrušio Kasfom i Vosor i mnoge druge gradove u zemlji Galadu.

4) Ali je nedugo posle ovoga Timotej pripremio veliku vojsku, zajed- no sa mnogim saveznicima, nagnavši pri tom i neke od Arabljana — 518 JUDEJSKE STARINE obećanjem nagrada — da krenu s njim u pohod, i pređu sa njegovom vojskom preko omanje reke naspram grada Rafona. Pri tom je podsticao svoje lju- de da se hrabro bore ukoliko dođe do sukoba sa Jevrejima, te da ih spreče u prelasku reke, jasno im unapred rekavši „da ukoliko je oni uspeju preći, bićemo poraženi". Za to je vreme Juda, na vest o tome da je Timotej spre- man za novu borbu, podigao svoju vlastitu vojsku, i požurio ovome u su- sret; pa nakon što je pregazio reku, on napade neprijatelje, te je neke od onih koji pred njega iziđoše pobio, a druge je toliko preplašio da ih je primorao da pobacaju oružje i počnu bežati; neki od njih su zaista i us- peli pobeći, dok su drugi našli utočište u gradu zvanom Hram Hamaji- ma, nadajući se da će u njemu sačuvati živote; ali je Juda zauzeo grad i sve u njemu pobio, spalivši pri tom i Hram, provevši tako nekoliko dana u uništavanju neprijatelja.

5) Nakon što je okončao sukobe, on okupi sve zatečene Jevreje, zajed- no sa ženama i decom i svim imetkom koji su posedovali, i sa njima pođe natrag u Judeju; ali čim je pristigao do grada po imenu Efron, koji je ležao na putu (te tako Judi nije bilo moguće da ide bilo kojim drugim pravcem, a natrag se nije želeo vraćati), on posla poruku stanovnici- ma zatraživši da mu otvore kapije i dopuste mu da prođe svojim putem kroz grad, budući da su ovi kamenjem poduprli kapije i tako onemoguć- li prolaz. A kada se žitelji Efrona ne saglasiše sa predlogom, on oh- rabri one koji behu s njim, te ovi opkoliše grad, i posle opsade zauzeše Efron, smaknuvši sve muškarce i do temelja ga spalivši, i tako obezbe- divši prolaz, pri čemu je broj pobijenih bio toliko veliki da su mora- li gaziti preko tela mrtvih. Tako oni predoše i Jordan, i stigoše u ve- liku ravnici naspram koje je smešten grad Vet-Sah, kojeg Grci nazivaju Skitopolji¹⁸⁰. Pa pošavši odatle žurno dalje, napokon stigoše u Judeju, pevajući putem psalme i himne, odajući se takvim znacima veselja kakvi su uobičajeni u proslavljanju pobede. Takođe su prineli i žrtve zahval- nice, jednako za postignuti uspeh i za očuvanje vojske, jer nijedan Jevrej nije poginuo u ovim bitkama.

6) Što se tiče Josifa, sina Zaharijinog, i Azarije, koje je Juda osta- vio kao zapovednike ostatka jevrejskih snaga u isto vreme dok se Simon borio u Galileji protiv naroda Ptolemaide, a sam Juda i njegov brat Jo- natan vojevali u Galadu — ovi su ljudi i sami hteli da iskuse slavu neus- trašivih zapovednika u ratu, te su vojsku koja je bila pod njihovom zapo- veću povelili u Jamniju. Tamo ih je, međutim, presreo Gorgija, zapovednik tamošnjih snaga, te su dvojica jevrejskih zapovednika u bici protiv ovo- ga izgubili dve hiljade ljudi, i potom pobešli, bivajući gonjeni sve do granica Judeje. A ova nesreća snašla ih je zbog neposlušnosti onim na- ređenjima što ih je izdao Juda, a kojima je od njih traženo da se ni sa kim ne sukobljavaju do njegovog povratka. Jer, pored ostalih visprenih Judi- nih saveta, neko bi se mogao veoma začuditi povodom ove nesreće koja je zadesila snage pod zapovešću Josifa i Azarije, koja se, međutim, pokazuje razumljivom ukoliko su oni prekršili ijednu od obaveza što im ih je on zaveštao. Ali Juda i njegova braća nisu odustali od ratovanja protiv

Idumejaca, već su ih pritisli sa svih strana, i od njih oteli grad Hevron i razrušili sve njegove utvrde a kule ostavili u plamenu, naposljetku za- palivši zemlju tuđinaca i grad Marisu. Došli su takođe i do Asdada, pa i njega zauzeli i opustošili, ponevši sa sobom mnogo trofeja i veliki plen koji su u njemu zatekli, da bi se tek potom vratili u Judeju.

POGLAVLJE DEVETO

O SMRTI ANTIOHA EPIFANA. KAKO SE ANTIOH EUPATOR BO- RIO PROTIV JUDE I OPSEO GA U HRAMU, DA BI KASNIJE S NJIM SKLOPIO MIR I ODSUPIO; TAKOĐE I O ALKIMUSU I ONIJI

1) Negde u to vreme je Antioh na svom putovanju kroz gornje zemlje čuo za postojanje jednog veoma bogatog grada u Persiji, zvanog Elimes, u kojem se, opet, nalazio veoma bogat hram posvećen boginji Dijani, pun svako- vrsnih posvećenih darova, kao i oružja i prsnika za koje je, nakon ispi- tivanja, našao da su tamo ostavljeni od strane Aleksandra, Filipovog sina, kralja Makedonije. Pa bivajući podstaknut ovim razlozima, on po- hita u Elimes, te ga napade i izloži opsadi. Ali budući da se oni koji su se u njemu našli nisu prestrašili niti od ovog napada niti od opsade, već su mu se veoma hrabro suprotstavili, on ostade izneveren u svojim nadama; jer branioци ne samo da ga odbiše od grada, već ga počеше i go- niti tako žestoko da je bežao sve do Vavilona, izgubivši pri tom veli- ki deo svoje vojske. I dok je tako tugovao nad svojim neuspehom, neki mu ljudi rekoše o porazima njegovih zapovednika što ih je ostavio da se bo- re protiv Jude, istovremeno mu prenevi i obaveštenje o snagama kojima Jevreji već raspolažu. I nakon što su ove nove brige povodom njegovih poslova pridodate starima, on se posve rastroji i iz straha pade u bo- lest koja potraja neko vreme tokom kojeg su njegovi bolovi sve više ras- li, tako da on napokon uvide da će ubrzo umreti; stoga je pozvao prija- telje k sebi, i rekao im da je bolest koja ga je snašla veoma ozbiljna, pri tom priznajući da ga je ta nesreća zadesila zbog nedaća što ih je zadao jevrejskom narodu kome je opljačkao Hram i prezreo njihovog Boga; pa na- kon što je ovo izgovorio, on ispusti dušu. I svako se zaista može čudi- ti Polibiju iz Megalopolisa koji, iako inače u svemu valjan čovek, ipak kaže da je „Antioh preminuo zato što je imao nameru da opljačka Dija- nin hram u Persiji", budući da samo nameravati nešto¹⁸¹, ali ne zaista to i učiniti, još uvek ne zavređuje kaznu. Ali ako je Polibije već morao misliti da je Antioh zbog toga mogao izgubiti život, onda je mnogo ve- rovatnije da je kralj umro zbog svetogrdnog pljačkanja Hrama u Jerusali- mu. Ali mi se nećemo sporiti po ovom pitanju sa onima koji mogu misli- ti da je slučaj iza kojeg stoji Polibije Megapoliski bliži istini od na- šeg tumačenja.

2) Bilo kako bilo, Antioh je pre smrti pozvao Filipa, koji je bio jedan od njegovih prijatelja, i proglasio ga čuwarem kraljevstva; nje- 520 JUDEJSKE STARINE mu je predao dijademu, i svoju kraljevsku odoru i prsten, i zadužio ga da se o njima stara i kasnije ih preda njegovom sinu Antiohu; od Fili- pa je zatražio i da se postara o dečakovom obrazovanju i za njega sačuva kraljevstvo¹⁸². Tako je ovaj Antioh preminuo stotinu četrdeset devete go- dine, a Lisija je bio taj koji je njegovu smrt objavio mnoštvu, i njegovog sina Antioha proglasio za kralja (o kome je trenutno imao da se stara), nazvavši ga Eupatorom.

3) U to se vreme u jerusalimskoj tvrđavi nalazila posada sa jevrejskim otpadnicima, koja je Jevrejima nanosila mnogo štete; jer bi vojnici koji su se tamo nalazili iznenadno navalili i ubijali one koji su se uspinjali prema Hramu kako bi ponudili svoje žrtve, budući da je utvrda bila pripojena Hramu kojeg je zbog svog položaja lako nadzirala. Pa budući da se ovakvo stradavanje često ponavljalo, Juda je rešio da razori tvrđavu, zbog čega je najpre okupio narod i silovito opseo one koji su se u njoj nalazili. Ovo se dogodilo sto pedesete godine vlasti Seleukida. Zatim je napravio ratne naprave i podigao grudobrane, i veoma marljivo prionuo na zauzimanje utvrde. Ali nije bio mali broj otpadnika koji su se nalazili na tom mestu a koji su preko noći izašli i iskrali se u unutrašnjost zemlje te sabrali druge izopačene ljude nalik sebi i otišli do kralja Antioha, zatraživši od njega da ne dopusti da oni budu osuđeni na cedilu, zbog teških muka kojima im prete ljudi njihovog naroda; a sve to, rekoše, podnose zbog njegovog oca, stoga što su napustili način bogoslužja svojih predaka, i radije su izabrali da slede ono što im je pokojni Antioh naredio; dakle, tvrđava i vojna posada u njoj nalazili su se u opasnosti da budu sasvim izvesno osvojeni od strane Jude i njegovih ljudi, osim ukoliko im kralj ne pošalje pomoć. Kada je Antioh, koji je bio tek dete, čuo ovo, razljutio se i poslao po svoje zapovednike i prijatelje, i naložio im da sakupe vojsku najamnika kao i od ljudi njegovog kraljevstva stasalih do dobi dovoljne za rat. I tako je po ovoj zapovedi skupljena vojska od oko sto hiljada pešaka, dvadeset hiljada konjanika i trideset dva slona.

4) Tako je kralj podigao svu ovu vojsku i žurno napustio Antiohiju, te je zajedno sa Lisijom, koji je bio glavni zapovednik, stigao do Idumeje, a odatle u grad Vet-Sur, koji je bio snažan i nije se mogao osvojiti bez mnogo teškoća. Kralj je, međutim, postavio opsadu oko njega. I dok mu se stanovništvo Vet-Sura hrabro suprotstavljalo, praveći ispad i paleći ratne sprave, mnogo je vremena potrošeno u opsadi. Ali čim je Juda čuo o kraljevom dolasku, odustao je od opsade tvrđave i krenuo da presretne kralja, te je podigao logor u izvesnom klancu, na mestu zvanom Vet-Sahrija, na udaljenosti od sedamdeset furlonga od neprijatelja. A kralj je uskoro povukao vojsku iz opsade Vet-Sura, i poveo ih kroz taj klanac. Pa čim je svanulo on je postavio ljude u borbeni položaj, i poterao slonove jednog za drugim kroz uzane prolaze, stoga što ovi nisu mogli proći jedan pored drugog. Oko svakog slona nalazilo se hiljadu pešaka i pet stotina konjanika. Pored toga, slonovi su na sebi nosili i kule sa strelcima. Ostatak vojske kralj je poslao na uspon uz planinu, a svoje

prijatelje je isturio ispred ostalih. Zatim je izdao naređenje da čitava vojska počne klicati, i tako je napao neprijatelja, uz sve to još i izloživši pogledu svoje zlatne i bakarne štitove sa kojih se tako odražavalo veličanstveno blistanje, a od poklika mnogoljudne vojske strašno su odjekivale planine. Ipak, sve to nije bilo dovoljno da uplaši Judu, koji je neprijatelje dočekao s bezmernom hrabrošću, pobivši njih oko šest stotina iz prvih redova. A kada je njegov brat Eleazar, kojeg su nazivali Oran, video najvišeg od slonova prekrivenog vladarskim znamenjima, pomislio je da se kralj nalazi na njemu, te ga je napao s velikom hitrinom i smelošću. Takođe je posekao mnoge od onih koji su se nalazili oko slona a ostale razjurio, te se podvukao pod slonov trbuh i tu ga zasekao, ubivši ga silinom udarca, ali je pri tom ovaj pao na Eleazara i svojom ga težinom smrskao. Tako je, dakle, ovaj neustrašivi čovek poginuo, pošto je najpre srčano pobio mnoge od neprijatelja.

5) Juda se, pak, videvši snagu protivnika, povukao u Jerusolim i pri- premio za izdržavanje opsade. A što se tiče Antioha, on je deo svoje vojs- ke poslao u Vet-Sur kako bi ga opseo, a sa ostatkom snaga krenuo je na Je- rusolim. Ali stanovnici Vet-Sura, videvši da im namirnice pones- taju, a još i budući užasnuti snagom neprijatelja, pristadoše na predaju pod zavetom da neće podneti nikakvo svirepo ophođenje od strane kralja. Pa kada je Antioh zauzeo grad, on im zaista i ne naudi drugačije do što ih je razoružao i izгнаo, nakon čega je smestio vlastitu posadu u gradu. Što se tiče Jerusolima i Hrama, njih je opsedao dugo vremena, dok su ih oni unutra junački branili, i kakve god da je naprave postavljao protiv njih, oni su isturali vlastite sprave kojima su im se uspešno supro- tstavljali. Ali tada im počese ponestajati namirnice, budući da su bi- le potrošene sve zalihe a njihova zemlja te godine nije bila ni poorana te je ostala nezasejana, stoga što je to bila sedma godina u kojoj smo, po zakonima, dužni da zemlju ostavimo neobrađenu. Pri tom je sve veći broj opsađenih počeo bežati zbog oskudice, te je svega nekolicina ljudi os- tala u Hramu.

6) Takve su, dakle, bile okolnosti u kojima su se zadesili opsađeni u Hramu. Ali tada, budući da su Lisija, zapovednik vojske, i kralj Antioh obavešteni da je na njih iz Persije krenuo Filip, te da ovaj nastoji da upravljanje državnim poslovima preuzme za sebe, oni se povedoše za tim porivom da napuste opsadu i da pohitaju u borbu protiv Filipa; pa ipak, oni se i rešiše da sa ovim ne upoznaju vojnike i starešine, već je kralj naložio Lisiji da može otvoreno govoriti vojnicima i zapovednici- ma ali bez ikakvog pominjanja Filipa, te da nagoveste vojsci da bi opsa- da bila veoma duga, da je mesto veoma snažno, da već oskudevaju u namir- nicama, da mnogi poslovi u kraljevstvu zahtevaju uređivanje, te da je otu- da mnogo bolje napraviti savez sa opsednutima i postati prijateljem sa celim njihovim narodom, dopustivši im da se drže zakona svojih preda- ka, budući da su ovi i pošli u rat samo zbog toga što su osujećeni u to- me, te su bili prisiljeni da napuste domove. Pa kada je Lisija ovako go- vorio ljudstvu, jednako vojnici i zapovednici behu zadovoljni ovakvom

522

JUDEJSKE STARINE

odlukom.

7) Shodno tome, kralj je poslao po Judu i one koji s njim behu opsađe- ni, pa im obeća da će im obezbediti mir uz dozvolu da se koriste i žive po zakonima svojih predaka; a ovi sa zadovoljstvom prihvatiše ove pred- lote, pa kada su zakletvom obezbedili izvršenje dogovorenog, oni napus- tiše Hram. Ali kada je Antioh ušao unutra, i primetio koliko je bilo snažno to mesto, on prekrši zavete i naredi vojsci koja je bila s njim da sruši zidove sa zemljom, pa kada je tako uradio on se vrati u Antiohiju. Sa sobom je takođe poveo prvosveštenika Oniju, koji je takođe bio nazi- van Menelajem, jer je Lisija savetovao kralju da ovoga pogubi ukoliko že- li da Jevreji nadalje budu mirni i ne predstavljaju uzrok daljeg uznemi- ravanja, budući da je u tom čoveku ležalo poreklo svih nedaća što su im dotle naneli Jevreji, jer je on bio taj koji je nagovorio Antiohovog oca da prisili Jevreje na napuštenje vere svojih predaka. Tako kralj posla Me- nelaju u Vereju, grad u Siriji, i tamo ga pogubi, u času kada je zvanje pr- vosveštenika nosio deset godina. Bio je to bezbožan i izopačen čovek koji se radi sticanja vlasti nije libio da svoj narod navodi na kršenje vlastitih zakona. Posle smrti Menelajeve, prvosveštenik je postao Al- kimus, koji je takođe bio nazivan i Jakim. U međuvremenu, kada je kralj shvatio da je Filip za sebe već prisvojio upravnu vlast na određenom području, on protiv njega povede rat u

kojem ga je savladao i pokorio, a potom i ubio. Što se tiče Onije, prvosveštenikovog sina koji je, kako smo već rekli, bio dete u času kada mu je umro otac, kada je video da je kralj pogubio njegovog ujaka Menelaja i predao zvanje Alkimusu — koji uopšte nije pripadao rodu prvosveštenika, već ga je Lisija prisilio da prene- se to dostojanstvo na drugu porodicu — on je pobjegao Ptolemeju, kralju Egipta. Pa kadajevideo da ga ovaj veoma uvažava, kao i njegovažena Kle- opatra, zatražio je i dobio mesto u Nomusu Heliopoliskom, gde je podi- gao hram nalik onom u Jerusalamu, o čemu ćemo kasnije dati izveštaj na za to prikladnijem mestu.

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE VAHID, GLAVNI ZAPOVEDNIK DEMETRIJEVE VOJSKE, POVEO
POHOD PROTIV JUDEJE I VRATIO SE BEZ USPEHA; I KAKO JE MALO
KASNIJE NIKANOR BIO POSLAN PROTIV JUDE I PO- STRADAO ZAJEDNO SA
SVOJOM VOJSKOM; TAKOĐE I O ALKIMU- SOVOJ SMRTI I O JUDINOM
NASLEDNIKU

1) Negde u to vreme je iz Rima pobjegao Demetrije, Seleukov sin, te je zauzeo Tripoli, grad u Siriji, i okrunio se kraljevskom dijamantom. Ta- kođe je okupio izvestan broj najamnika, i ušao u svoje kraljevstvo gde su ga svi oduševljeno primili, rado mu se predavši. Pa kada su zarobili kralja Antioha i Lisiju, oni mu ih dovedoše žive, ali su obojica smesta na Demetrijevu zapovest pogubljeni, kao što smo već kazivali. Ali sada

KNJIGA DVANAESTA

523

je nemali broj jevrejskih otpadnika koji dođoše k njemu, zajedno sa prvosveštenikom Alkimusom, otpužio celi jevrejski narod, a posebno Judu i njegovu braću; a Alkimus reče da su ovi pobili sve njegove prijatelje, kao i sve one u kraljevstvu koji su pripadali njegovoj stranci i čekali De- metrijev povratak. I dodade da su ih ti ljudi isterali iz njihove vlasti- te zemlje učinivši da postanu potukači u tuđoj zemlji; pa zatražiše od Demetrija da pošalje nekog od vlastitih prijatelja i od njega sazna kakve je nesreće počinila Judina stranka.

2) Na ovo se Demetrije veoma razljutio, te je poslao Vahida¹⁸³, prija- telja Antioha Epifana — veoma valjanog čoveka i jednog od onih kojima je predana na čuvanje cela Mesopotamija — te mu je prepustio vojsku i po- verio njegovoj brizi prvosveštenika Alkimusa; takođe mu je stavio u za- datak da pogubi Judu i sve one koji behu s njim. I tako Vahid pohita i na- pusti Antiohiju sa svojom vojskom; a kada je stigao u Judeju, on pozva Judu i njegovu braću, kako bi sa njima razgovarao o savezu prijateljstva i mi- roljubivosti, budući daje zamislio da Judu uhvati prevarom. Ali mu Juda nije poverovao, jer je video da je ovaj došao sa tako velikom vojskom kak- vu ljudi ne dovode kada žele da postignu mir, već kada na umu imaju rat. Neki su se ljudi, međutim, povinivali onome što je Vahid naveo kao raz- log, pa misleći da neće pretrpeti značajnije štete od Alkimusa koji je ipak bio njihov sunarodnik, oni otidoše k njemu; pa kada primiše zave- te od obojice da niti njima samima, niti ostalim njihovim istomišlje- nicima, neće biti nanesena nikakva šteta, oni se predadoše. Ali se Va- hid nije uznemiravao datim zavetima, već je odmah pogubio šezdesetori- cu takvih prebeglica, iako je time, ne držeći datu reč u odnosu

na pr- ve koji su prešli k njemu, zastrašio sve ostale koji su imali nameru da učine isto. Ali kako se on udaljio od Jerusalima, smestivši se u selu po imenu Vet-Set, on posla ljude u okolinu i oni pohvataše mnoge od pre- beglica, kao i deo naroda, te ih sve pobiše, naredivši svima koji ži- ve u zemlji da se potčine Alkimusu. A tada ovoga ostavi na tom mestu sa delom vojske kako bi mogao odatle držati zemlju u poslušnosti, a sam se vrati u Antiohiju kralju Demetriju.

3) Ali je Alkimus želeo da poseduje čvršću i sigurniju vlast pa je, do- kućujući da će, u slučaju da zadobije naklonost naroda, vladati sa većom pouzdanošću, počeo sa svima ljubazno opštiti, razgovarajući sa mnogim na učtiv i prijatan način; time je uz sebe ubrzo okupio veliku vojsku, iako su njen veći deo činili ljudi izopačeni i prebeglice. Sa ovima je — koristeći ih kao sluga i vojnike — prošao širom zemlje, i ubio sva- kog koga bi pronašao od Judine stranke. Ali kada je Juda primetio da je Alkimus već ojačao, te da je poubijao mnoge dobre i svete ljude, on takođe krene širom zemlje, i sam ubijajući pripadnike suprotne stranke. Tako je Alkimus shvatio da nije kadar da se suprotstavi Judi, niti da je jedna- ke snage s njime, te se odluči da zamoli Demetrija za pomoć; tako on stiže do kralja, i razdraži ga protiv Jude optužbom da je i sam kralj već mnogo jada pretrpeo od tog čoveka, te da će mu još više nesreće biti naneseno ukoliko ovaj ne bude sprečen i kažnjen, do čega može doći samo ukoliko

524

JUDEJSKE STARINE

protiv njega pošalje moćnu silu.

4) I tako je Demetrije, već i sam pomišljajući da bi za njegove poslo- ve bilo pogubno ukoliko bi dalje previđao Judu koji je sada postao ta- ko moćan, poslao na ovoga Nikanora, najprisnijeg i najodanijeg od svih svojih prijatelja, jer je on s njim i pobegao iz zatočeništva u Rimu. Pri tom mu je dao onoliko snaga koliko je mislio da će biti dovoljno da se savlada Juda, naloživši mu pri tom da ne poštedi nikog iz tog naroda. Kada je Nikanor stigao do Jerusalima, rešio se da ne napada odmah Judu, prosuđujući da je bolje da ga se domogne prevarom; tako mu posla poruku mira, rekavši da nema nužde zbog koje bi se oni borili i doveli u opas- nost jedan drugog, te da se on može Judi zavetovati da mu nikakve štete neće naneti, jer je došao sa svega nekoliko prijatelja, kako bi ga upoznao s time kakve su namere kralja Demetrija, i kakvo mišljenje on ima o nji- hovom narodu. Pa kada je Nikanor predao ovu poruku, Juda i njegova braća se složiše s njime, pa, ne sumnjajući ni u kakvu prevaru, zauzvrat ponu- diše uveravanja o prijateljstvu, te primiše Nikanora i njegovu vojsku. Ali dok je ovaj pozdravljao Judu i započinjao s njime razgovor, on dade je- dan dogovoreni znak svojim vojnicima, na koji se oni pokretoše kako bi se dočepali Jude. Ali ovaj primeti prevaru, te se uspe probiti do svojih vojnika i s njima zajedno pobeći. I tako, posle ovakvog razotkrivanja njegovih pravih namera, Nikanor se odluči da uđe u otvoren rat protiv Jude, te sakupi vojsku i pripremi se za borbu; pa u bici koja se zametnu kraj sela po imenu Kafarsalam, on nadvlada Judu¹⁸⁴ i natera ga da pobjegne u tvrđavu koja se nalazila u Jerusalimu.

5) A kada je Nikanor sišao iz tvrđave u grad, neki od sveštenika i starešina ga sretoše i pozdraviše, te mu pokazaše žrtve koje su pri- neli Bogu za kralja. Ali on na ovo počeo bogohuliti, i zapreti tim ljudi- ma da će im, ukoliko mu narod ne bude izručio Judu, po povratku sruši- ti njihov Hram. I nakon što im je tako zapretio, on napusti Jerusalim. Ali sveštenici počеше ridati od žalosti zbog onoga što im je rečeno, te stadoše moliti Boga da im podari izbavljenje od neprijatelja. Za to se

vreme Nikanor po odlasku iz Jerusalima našao u izvesnom selu po ime- nu Vet-Ron, gde je podigao logor i gde mu se pridružila još jedna vojska iz Sirije. Juda je, pak, svoj logor podigao u Adasu, selu na trideset fur- longa udaljenosti od Vet-Rona, imajući uz sebe svega hiljadu boraca. Ali ih on ohrabri da ne budu prestravljeni brojnošću neprijatelja, te da se ne obaziru na to koliko ima onih protiv kojih se bore, već da razmotre ko su oni sami i za kakvu veliku nagradu dovode u opasnost svoje živote, te da zbog svega toga mogu neustrašivo napasti neprijatelja. Tako ih je on poveo u bitku u koju je ušao protiv Nikanora, i koja se pokazala žestokom, ali iz koje je izašao kao pobednik, pobivši mnoge od neprijatelja; naposljetku je i sam Nikanor, boreći se neustrašivo, pao, a tada je i nje- gova vojska, dotle se držeći u mestu, odbacivši oružje počela bežati, jer je izgubila svog glavnog zapovednika. Juda ih je gonio, a zvukom trube obavestio je i obližnja sela da je porazio neprijatelja, na šta su tamo- šnji ljudi žurno navukli oklope i licem sačekali bežeće neprijatelje,

salećući ih tako sa obe strane, te na kraju od čitave njihove vojske niko nije preživio, a bilo ih je devet hiljada. Pobjeda je zadobijena na trinae- sti dan meseca koji Jevreji nazivaju Adar a Makedonci Distrus, a Jevreji od tada ovu pobjedu slave svake godine, smatrajući taj dan praznikom. Na- kon ovoga se jevrejski narod na neko vreme oslobodio ratova, i uživao u miru; ali se kasnije vratio u prethodno stanje sukoba i neizvesnosti.

6) Tada se, međutim, prvosveštenik Alkimus rešio da sruši zid svetilišta, koji se tu nalazio od davnina, podignut od strane svetih proroka; ali je Alkimusa iznenada oborio Bog¹⁸⁵, i on je pao da se više nikada ne podigne. Jer, ovaj ga je udarac bez glasa bacio na tle, te je na- kon podnošenja jezivih muka mnogo dana, on naposljetku preminuo, u ča- su kada je zvanje prvosveštenika nosio četiri godine. A nakon što je on preminuo, narod udeli to dostojanstvo Judi, koji je — nakon što je čuo o moći Rimljana, to jest da su oni u ratu osvojili Galateju, Iberiju, Karta- ginu i Libiju, te da su, pored toga, pokorili i Grčku, kao i njihove kralje- ve Perseja, Filipa a takođe i Antioha Velikog — odlučio da sa Rimlja- nima uđe u prijateljski savez. Zbog toga je u Rim poslao neke od svojih naj- boljih prijatelja, Eupolema sina Jovanovog, i Jasona sina Eleazarovog, i preko njih zatražio od Rimljana da im kao saveznici budu od pomoći, te da napišu Demetriju da se dalje ne bori protiv Jevreja. Tako je senat pri- mio Judine izaslanike, i sa njima se razgovaralo o poruci zbog koje su do- šli, te im je naposljetku bio udeljen prijateljski savez. O tome su senato- ri takođe sačinili i ukaz, čiji su prepis poslali u Judeju, a bio je takođe i položen u kapitolu i urezan u bakru. Sam ukaz je glasio ovako: „Ukaz senata o savezu pomoći i prijateljstva sa narodom Jevreja. Neće biti za- konito da niko ko je podanik Rimljana ratuje protiv jevrejskog naroda, niti da pomaže onima koji to čine, bilo šaljući im žito, ili brodove ili novac; a ukoliko ma kakav napad bude izveden protiv Jevreja, Rimlja- ni će ovima pomoći koliko god budu bili u mogućnosti; i obrnuto, uko- liko ma kakav napad bude izvršen protiv Rimljana, Jevreji će pomoći. A ukoliko Jevreji pomisle da štogod dodaju ili oduzmu ovom savezu uza- jamne pomoći, to će biti učinjeno uz saglasnost Rimljana. I kakav god da dodatak tako bude učinjen, on će biti na snazi." Ovaj je ukaz napisan od strane Eupolema sina Jovanovog i Jasona sina Eleazarovog, u vreme kada je Juda bio prvosveštenik a

njegov brat Simon glavni zapovednik vojske. I ovo je bio prvi savez koji su Rimljani učinili sa Jevrejima, i bio je izveden na opisan način.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE VAHID PONOVO POSLAT PROTIV JUDE; I KAKO JE JUDA POGINUO NAKON SRČANE BORBE

1) Ali kada je Demetrije obavešten o Nikanorovoj pogibiji i uništenju vojske koja je bila s njim, on ponovo posla Vahida sa novom 526 JUDEJSKE STARINE vojskom u Judeju, a ovaj je odlučno nastupao i po ulasku u Judeju najpre podigao logor u Arvelu, gradu u Galileji; pa nakon što je opseo i pohvatao one koji su se sklonili po pećinama (jer je veliki broj ljudi pobjegao na takva mesta), on se pokrenuo i što je moguće žurnije pošao u Jerusalem. A kada je saznao da je Juda podigao logor u selu po imenu Vet-Set, poveo je na njega vojsku od dvadeset hiljada pešaka i dve hiljade konjanika, dok Juda, s druge strane, nije imao više od hiljadu vojnika¹⁸⁶. Kada su ovi videli brojnost Vahidove vojske, mnogi od njih se uplašili i napustiše logor, te se posvuda razbežali, a sa Judom ostade sam njih par stotina. Pa kada je Juda tako bio suočen sa otpadništvom svojih vlastitih vojnika, i kada je neprijatelj silovito nadro ne dajući mu vremena da ponovo sakupi vojsku, on beše prisiljen da prihvati borbu sa Vahidovom vojskom, iako je uz sebe imao svega osam stotina ljudi; pa tako on podstaknu ovaj ostatak da smelo uđe u borbu, čak ih ohrabrivši da prvi napadnu neprijatelja. A kada mu ovi uzvратиše da ih nema dovoljno da bi se mogli nositi sa takvom vojskom, i posavetovaše ga da se povuče, te da se spasu i on potom ponovo sakupi svoje ljude kako bi kasnije mogli iznova napasti neprijatelja, njegov je odgovor bio ovaj: „Neka Sunce nikada ne vidi takvu stvar da ću ja pokazati leđa neprijatelju. Pa i ako je ovo trenutak u kojem ću stići do svog kraja, i ako moram poginuti u ovoj bici, ja ću radije u njoj hrabro ostati i podneti šta god da me zadesi, nego da sadašnjim bekstvom pribavim prebacivanje mojim prethodnim velikim poduhvatima i potamnim njihovu slavu." Ovakvu je, dakle, besedu izgovorio pred onima koji su ostali s njim, ohrabrivši njome i njih da napadnu neprijatelja.

2) Za to je vreme Vahid izveo svoju vojsku iz logora i postavio je u borbeni položaj. Konjanici su raspoređeni na oba krila a strelci i lako naoružani vojnici ispred cele vojske, a on sam našao se na desnom krilu. A kada je tako sve pripremio u bojni poredak, i bio spreman za napad, on naredi trubaču da oglasi početak bitke, i da vojska usklikne i zatim nasrne. Pa nakon što je Juda učinio isto, borba je otpočela, i kako su se obe strane srčano borile, a bitka se produžila do u smiraj dana, Juda je primetio da se Vahid i najjači deo njegove vojske nalaze na desnom krilu, te je stoga poveo najhrabrije ljude sa sobom i navalio na taj deo neprijateljske vojske, probivši im redove i priteravši ih u sredinu, a zatim ih nateravši u bekstvo u kojem ih je gonio sve do planine zvane Asa. Ali kada su oni sa levog krila primetili da je desno krilo nagnuto u bekstvo, oni opkoliše Judu te mu tako priđoše i s leđa, dovodeći ga time u središte njihove vojske; i tako on, kao i oni koji su se uz njega borili, ne bivajući u mogućnosti da odstupe, već stojeći sasvim opkoljeni neprijateljima, ostadoše u mestu; pa kada je pobio veliki broj onih koji su ga napadali, on naposletku i sam beše ranjen, te pade i ispusti dušu, poginuvši na

način dostojan slave njegovih prethodnih poduhvata. A ka- da je Juda poginuo, oni od njegovih ljudi koji behu preostali više nisu imali na koga da se ugledaju kao zapovednika, već sve što osećahu beše lišenost takvog uzora, te se probiše iz obruča i pobegoše. Ali su Si-

KNJIGA DVANAESTA

527

mon i Jonatan, njegova braća, uspeli, iako izloženi neprijatelju, da pre- uzmu Judino telo, i odnesu ga u selo Modin gde je bio sahranjen i njihov otac, i gde sada sahraniše i njega, dok ga je narod potom mnogo dana op- lakivao, izvodeći uobičajene posmrtno obrede. Takav je, dakle, bio Judin kraj. Bio je čovek velike srčanosti i ratničke veštine, odan zapovesti- ma svog oca Matatije; prošao je i propatio sve moguće teškoće, jednako u činjenju i stradanju, za slobodu svojih zemljaka. I nakon što je za živo- ta njegov karakter bio tako izvrstan, i po smrti je ostavio iza sebe sla- van ugled i uspomenu, kao onaj koji je zadobio slobodu svog naroda, izba- vivši ga iz ropstva pod Makedoncima. Preminuo je nakon što je gri- go- dine držao zvanje prvosveštenika.

KNJIGA TRINAESTA

obuhvata period od osamdeset dve godine

OD SMRTI JUDE MAKABEJCA DO SMRTI

KRALJICE ALEKSANDRE

POŠAVLJE PRVO

KAKO JE JONATAN PREUZE OPRAVLJANJE NAKON SMRTI SVOG 5RATA
JUDE; I KAKO JE ON, ZAJEDNO SA BRATOM SIMONOM, VO- DIO RATPROTIV
VAHIDA

1) Na koji je način narod Jevreja povratio slobodu nakon što su bili u ropstvu pod Makedoncima, i kroz kakve je okršaje, koliko velike bit- ke, prošao njihov vojskovođa Juda sve dok nije poginuo boreći se za svoj narod, ispričano je u prethodnoj knjizi; ali se posle njegovo smrti sve ono što je bilo od izopačenih i onih koji su kršili zakone predaka, po- diglo ponovo u Judeji, i počelo bujati i odasvud mučiti narod. Glad je ta- kođe pomagala njihovoj zlobi, i unesrećivala celu zemlju, sve dok izves- tan broj ljudi, iz razloga nemaštine čak i onog vajosnovnijeg za žizot, i stoga što se više nisu mogli nositi protiv jada što su ih jednako nano- sili glad i njihovi neprijatelji, nije napustio svoju zemlju, i prebegao Makedoncima. Tako je Vahid sakupio oke Jevreje koji su otpali od uobi- čajenog života njihovih predaka, i izabrali da žive kao njihovi susedi, prepustivši staranje o zemlji tuđinima; a svi su takođe hvatali prija- telje i sledbenike Judine, te ih predavali Vahidu, koji ih je ubijao, ali tek nakon što bi ih najpre za svoje vlastito zadovoljstvo podvrgao mu- čenjima. I kada je ovakva zaprećena propast postala tako velika da je Jevreji sličnu nisu iskusili sve od povratka iz Vavilona, oni koji su preostali od poklonika judinih, videvši da je narod na ivici da bude uništen na najbedniji način, dođoše do Judinog brata Jonatana i od nje- ga zatražiše da sledi primer szog brata u onoj brizi koju je on pokazi- vao za svoj narod, i za čiju je slobodu zapravo i poginuo. Ukratko, traži- li su da ne dozvoli da narod i dalje bude bez upravitelja, naročito u tak- vim pogibelnim okolnostima u kojima se trenutno nalazio. A kada je Jo- natan rekao da

je spreman da umre za njih, u tome bar sebe ne procenjujući manje vrednim od svog brata, on beše postavljen za zapovednika jevrejske vojske.

2) Kada je Vahid za ovo čuo, i uplašivši se da bi Jonatan mogao doneći velike nedaće kralju i Makedoncima, baš kao što je Juda učinio pre njega, on počeo tražiti način kako bi ga na prevaru ubio. Ali ozakva njegova namera nije ostala nepoznata Jonatanu niti njegovom bratu Simonu, već, nakon što je ovi opaziše, oni podigoše sve svoje sledbenike i smesta pobegoše u divljinu koja je bila najbliža gradu; a kada pristigoše do jezera zvanog Asfar, tamo se i nastaniše. Ali budući da je Vahid bio svestan da se oni nalaze u veoma rđavom stanju, i da su smešteni upravo na tom mestu, on pohita da ih napadne sa svim svojim snagama, te, podigavši logor s druge strane Jordana, počeo popunjavati svojom vojsku. No kako je Jonatan saznao da Vahid ide na njega, poslao je svog brata Jovana, koga su još zvali i Gadis, do nabatejskih Arabljana, kako bi ovi preuzeli na 532 JUDEJSKE STARINE čuvanje njegove zalihe sve dok bitka protiv Vahida ne bude okončana, jer su ovi bili prijatelji Jevreja. Ali su sinovi Ambrijevi postavili zasedu Jovanu u gradu Medabi, te su ga uhvatili zajedno sa celom pratnjom i opljačkali sve što su ovi imali sa sobom, a potom ih poubijali. Ipak, za taj su zločin bili dovoljno kažnjeni od strane Jovanove braće, kao što ćemo uskoro pripovedati.

3) Ali kada je Vahid saznao da je Jonatan podigao logor među jezerima Jordana, primetio je da je dan sabata, i stoga ga je odmah napao [pretpostavljajući da se ovaj neće boriti zbog zakona o odmaranju na taj dan]: ali je Jonatan pozvao svoje sadrugove da se bore, rekavši im da su im životi u pitanju, budući da su opkoljeni rekom i progoniteljima i da nemaju načina da pobegnu, jer ih neprijatelji pritiskaju s prednjeg a reka im se nalazi iza. Pa nakon što se pomolio Bogu za pobedu, on se upusti u bitku u kojoj je mnoge oborio, a kada je video gde na njega smelo nailazi Vahid, on zamahnu kako bi i ovoga pogubio, ali su njegovi pratioci ovo predviđali te udarac zaklonili; Jonatan, pak, i njegovi saborci tada skočiše u reku i preplivaše je, te su na taj način umakli, budući da ih neprijatelji nisu dalje gonili, jer se Vahid odmah vratio u tvrđavu u Jerusalimu, izgubivši oko dve hiljade vojnika. Takođe je potom utvrdio mnoge gradove po Judeji, čiji su zidovi bili razrušeni: Jerihon, Vet-Voron, Vetilj, Tinmu, kao i Farato, Tekoju i Gazaru, te je podigao kule u svakom od ovih gradova i okružio ih snažnim i veoma širokim zidinama, i u svakome postavio posadu, kako bi odatle mogli hitro izlaziti i nanositi nesreće Jevrejima. Takođe je i tvrđavu u Jerusalimu utvrdio jače od svih ostalih, a zatim je kao taoce uzeo sinove najuticajnijih Jevreja i zatvorio ih u tu utvrdu, gde ih je čuvao kao sužnje.

4) Negde u to vreme Jonatanu i njegovom bratu Simonu došao je čovek koji ih je izvestio da sinovi Ambrijevi proslavljaju svadbu i dovode mladu iz grada Gabate, koja je bila kćer jednog od znamenitih ljudi među Arabljanima, te da je devojka vođena u velelepnoj i raskošnoj povorci, noseći veliko bogatstvo; tako se Jonatan i Simon domisliše da je to najprikladnija prilika da se osvete za ubistvo svog brata, te da imaju dovoljno snaga da od neprijatelja dobiju zadovoljenje za bratovljevu poginuću. Tako pohitaše do Medabe, i zalegoše u zasedu u planinama, čekajući na nailazak neprijatelja; pa čim videše da ovi pristižu vodeći mladu sa mladoženjom, i sa brojnom pratnjom od njihovih prijatelja kako se i moglo očekivati od takvih svatova, oni poiskakaše iz zasede i sve ih pobiše, pokupivši sve njihove ukrase i zaplenivši sve što su nosili, pa se potom vratiše, tako se žestoko osvetivši sinovima Ambrijevim za ubistvo svog brata Jovana, budući da su u ovom

prepadu postradali ka- ko ti sinovi, tako i njihovi prijatelji, i žene i deca koji su ih pratili, brojem oko njih četiri stotine.

5) Jonatan i Simon vratili su se na rečna jezera i tamo se nastani- li, a Vahid se, nakon što je osigurao celu Judeju svojim posadama, vra- tio kralju, te su se tako stvari u Judeji smirile na dve godine. Ali ka- da su otpadnici i izopačeni Jevreji videli da Jonatan i oni koji behu s

njim žive spokojno u unutrašnjosti, oni, kako bi održali njima preko potreban mir, poslaše poruku kralju i podstakloše ga da pošalje Vahida da se domogne Jonatana, što će se po njihovim rečima moći učiniti bez ikakve muke tokom noći; jer, ukoliko ih budu napali pre no što se ovi rasane, moći će da ih sve pobiju. Tako je kralj poslao Vahida koji je po do- lasku u Judeju pisao svim svojim prijateljima, jednako Jevrejima i savez- nicima, da bi trebalo da se dočepaju Jonatana i dovedu ga k njemu; ali ka- da, uprkos svim njihovim nastojanjima, nisu bili u stanju da zarobe Jona- tana, budući da je ovaj prepoznavao zamke koje su mu postavljali i veoma se brižljivo od njih čuvao, Vahid je bio veoma gnevan na ove otpadnike koji su se drsko nametali njemu i kralju, te poseče oko pedeset njihovih vođa, zbog čega se Jonatan i njegov brat, plašeći se Vahida, sa prijatelji- ma povukoše u Vetalju, selo koje se nalazilo u divljini. On je u tom selu podigao kulu i okružio je zidovima, pobrinuvši se da bude brižljivo čuvana. Čuvši za ovo, Vahid je protiv Jonatana poveo vojsku sastavljenu od njegovih vlastitih vojnika i saveznika u vidu jevrejskih otpadnika, i napao je njegovo utvrđenje, držeći ga u opsadi mnogo dana; ali Jonata- nova srčanost nije poklekla pred revnošću kojom ga je Vahid opsađivao, već mu se hrabro suprotstavio. I dok je ostavio brata u gradu kako bi se borio protiv Vahida, sam je kradom otišao u unutrašnjost i uspeo da okupi veliki broj njemu naklonjenih ljudi. Tako je sa ovima po noći na- pao Vahidov logor, pobivši pri tom mnoštvo njegovih boraca. A Jona- tanov je brat saznao za ovaj prepad, budući da je mogao videti pometnju i pogibiju u logoru protivnika, te je i sam izjurio i zapalio ratne sprave koje su koristili Makedonci, napravivši i sam veliki pokolj među neprijateljima. Pa kada je Vahid video da se iznenada našao opkoljen Ju- dejcima koji su ga napadali sa svih strana, on pade u očaj i sasvim se po- mete pred prizorom neočekivanog rđavog svršetka opsade. Ali je bes i odušku svom nezadovoljstvu zbog nesreće našao u otpadnicima koji su poslali poruku kralju, nabedivši ih da su ga obmanuli. Stoga je naumio da okonča opsadu na neki po njega pristali način, ukoliko mu to bude iz- vodljivo, i da se potom vrati kući.

6) Kada je Jonatan prepoznao ovakve njegove namere, poslao mu je izaslanike sa ponudom saveza prijateljstva i uzajamne pomoći, kako bi na taj način mogli povratiti zarobljenike s obe strane. Tako je Vahid po- mislio da je to sasvim prikladan način da se neosramoćen vrati kući, te pristade na savez s Jonatanom, pri čemu se uzajamno zakleše da jedan pro- tiv drugog više neće ratovati. Shodno tome, oni razmeniše zarobljeni- ke, i Vahid se vratio kralju u Antiohiju; i zaista, posle ovog odlaska vi- še se nikad nije vratio u Judeju. A Jonatan je iskoristio ovu priliku mirnog stanja stvari, te je otišao da živi u gradu Mimasu, odakle je up- ravljao mnoštvom, i kažnjavao izopačene i bezbožne, na taj način očis- tivši narod od otpadnika.

JUDEJSKE STARINE POŠAVLJE DRUGO

KAKO JE ALEKSANDAR VALA U RAT'U PROTIV DEMETRIJA DONEO
JONATANU MNOGO KORISTI POSTAVIVŠI GA ZA PRVOSVEŠ- TENIKA, I
NAGOVORIŠI GA DA MU POMOGNE IAKO MU JE DE- METRIJE, S DRUGE
STRANE, OBEĆAO VEĆU KORIST. TAKOT)E I O SMRTI DEMETRIJEVOJ

1) Sto šezdesete godine vladavine Seleukida dogodilo se da je Alek- sandar, sin Antioha Epifana¹⁸⁷, došao u Siriju i zauzeo Ptolemaidu uz pomoć tamošnjih vojnika

koji su prešli na njegovu stranu, jer su ovi bili u neprijateljstvu s Demetrijem zbog njegove oholosti i nepristupačnosti; on se, naime, zatvorio u vlastitu palatu sa četiri kule što ih je svojeručno podigao, nedaleko od Antiohije, i unutra nikoga nije primao. Osim toga, bio je lenj i zapostavljao je državne poslove, zbog čega je mržnja njegovih podanika bila još veća, kao što smo već ranije preneli. Kada je otuda Demetrije čuo da se Aleksandar nalazi u Ptolemaidi, podigao je svu svoju vojsku i poveo je protiv njega. Takođe je poslao i izaslanike Jonatanu, sa ponudom saveza uzajamnog prijateljstva i pomoći, čime je mislio da preduhitri Aleksandra, da mu se ovaj ne bi prvi obratio i od Jonatana zadobio potporu; a ovako je učinio i da Aleksandar ne bi podsetio Jonatana na to kako se ružno Demetrije ranije ophodio prema Jonatanu, te se na osnovu toga s njime udružio u ratu protiv kralja. Zbog toga je Demetrije izdao naređenje da se Jonatanu dopusti da podigne vojsku, i da za nju može napraviti oklope, kao i da mu se vrate oni taoci što ih je Vahid zatvorio u jerusalimskoj tvrđavi. I kada je ovakva povoljna sudbina zadesila Jonatana preko Demetrijevih ustupaka, on je došao u Jerusalem i pročitao kraljevo pismo pred okupljenim narodom, kao i pred onima koji su držali utvrdu. A nakon što je ovo pročitano, oni izopačeni i otpadnici među Jevrejima, koji su boravili u tvrđavi, veoma se uplašili zbog kraljeve dozvole Jonatanu da podigne sopstvenu vojsku i primi natrag taoce. I tako oni predadoše svakog od talaca njegovim roditeljima. A Jonatan se naselio u Jerusalem, obnovivši grad do boljeg stanja i preuredivši građevine po vlastitom ukusu, jer je naredio da gradske zidine budu sazdane od četvrtastog kamenja, kako bi mogli biti bezbedniji od napada neprijatelja. Pa kada su oni koji su popunjavali posade po južnim gradovima videli ove radove, oni ih sve napustiše i pobegoše u Antiohiju, osim onih koji su se nalazili u gradu Vet-Suru i u jerusalimskoj tvrđavi, budući da su najveći deo ovih činili jevrejski otpadnici i koji samo zbog toga nisu prepustili svoja utvrđena utočišta.

2) Kada je Aleksandar saznao kakva je obećanja Demetrije ponudio Jonatanu, a pri tom poznajući hrabrost jevrejskog upravitelja i znajući kakve je velike podvige izveo u borbi protiv Makedonaca, a uz sve to podnoseći velike muke od strane Demetrija i Vahida, on reče svojim prijateljima da u tom času ne može pronaći nikoga ko bi mu pružio bolju pomoć od Jonatana, koji je bio jednako hrabar u borbi protiv neprijatelja, i

još gajio posebnu mržnju prema Demetriju, od koga je pretrpeo mnogo patnji, i kome je isto tako mnogo patnji i zadao. Pa ukoliko bi i ti prijatelji bili mišljenja da bi od Jonatana trebalo učiniti saveznika protiv Demetrija, onda bi za njih bilo bolje da ga odmah pozovu u pomoć nego kasnije. Tako su Aleksandar i njegovi prijatelji odlučili da pošalju poslanicu Jonatanu, u kojoj je pisalo: „Kralj Aleksandar šalje pozdrave svom bratu Jonatanu. Mi smo odavno čuli za tvoju hrabrost i odanost, i iz tog ti razloga šaljemo ponudu da sa tobom napravimo savez prijateljstva i uzajamne pomoći. Otuda te istog ovog dana postavljamo za prvosveštenika Jevreja, a ja te sa svoje strane nazivam svojim prijateljem. Takođe ti kao poklone šaljem purpurnu haljinu i zlatnu krunu, i želimo da, sada kada smo ti ukazali počast, i ti nas zauzvrat jednako poštuješ.”

3) Nakon što je Jonatan primio ovo pismo, on obuče svešteničku haljinu u vreme praznika tabernakula¹⁸⁸, četiri godine nakon smrti svog brata Jude, jer za sve to vreme niko nije bio proizveden u prvosveštenika. I tako on podiže velike snage, i držaše spremnim obilje oklopa. Ovo je Demetrija jako ožalostilo, te je počeo sebe

okrivljavati zbog sopstvene sporosti kao uzroka što nije preduhitrio Aleksandra, i za- dobio dobronamernost Jonatanovu, ostavljajući protivniku vremena da sam to postigne. Ipak, i on sam je takođe napisao pismo Jonatanu i njego- vom narodu, čiji sadržaj glasi ovako: „Kralj Demetrije Jonatanu i naro- du Jevreja šalje pozdrave. Budući da si sačuvao prijateljstvo prema nama, i kada si bio iskušavan od strane neprijatelja nisi im se pridružio, ja te istovremeno pohvaljujem zbog tvoje odanosti i molim da produžiš sa istim držanjem, za koje će ti biti valjano nadoknađeno, jer ćeš od nas dobiti nagradu. Jer ću te ja osloboditi najvećeg dela danaka i poreza što si ih ranije plaćao mojim kraljevskim precima i meni samom. A sada te odmah oslobađam svih danaka što si ih dosad meni plaćao, a pored toga te oslobađam poreza na so i vrednosti onih kruna¹⁸⁹ koje si mi dosad is- plaćivao, i od ovog se dana odričem trećine poljskih gšodova i polovi- ne plodova sa drveća; a što se tiče poreza po svakoj glavi stanovnika Ju- deje, i iz tri kneževstva koja su pridružena Judeji, to jest Samarije, Ga- lileje i Peresa, odsad se i zauvek toga odričem u tvoju korist. Takođe že- lim da grad Jerusalem postane svet i neprikosnoveno nepovrediv, i slo- bodan od desetka i drugih poreza do njegovih krajnjih granica prosti- ranja. Takođe odustajem od držanja tvrđave, dopuštajući prvosvešteni- ku Jonatanu da je zaposedne, kako bi mogao postaviti takvu posadu u njoj koja će se pokazati odana i dobronamerna prema njemu samom, čime će je sačuvati i za nas. Osim toga, oslobađam sve Jevreje koji su bili utamni- čeni ili robovi u mom kraljevstvu, i još izdajem naređenje da se živo- tinje potrebne Jevrejima za žrtvovanje ne uzimaju za našu službu; i neka njihovi sabati, i svi njihovi praznici, i to tri dana pre svakog od njih, budu slobodni od bilo kojih nameta. Na isti način oslobađam sve Jevreje koji su stanovnici mog kraljevstva kako im nikakva povreda ne bi bila nanesena. Takođe dopuštam da se svi oni među njima koji to pože- le mogu uvrstiti u moju vojsku, sve do broja od trideset hiljada; a ovi će jevrejski 536

JUDEJSKE STARINE

vojnici, ma kuda da idu, imati jednaku platu sa ostatkom moje vojske, pri čemu ću neke od njih postaviti u utvrđenja, a neke kao moje vlastite pra- tioce, kao i upravitelje onima koji su na mom vlastitom dvoru. Takođe im dopuštam da žive po zakonima svojih predaka. Nadalje im udeljujem i da imaju vlast nad one tri kneževine koje sam pridodao Judeji, a u moći prvosveštenika će biti da se brine o tome da nijedan Jevrej nema dru- tog hrama za bogoslužjenje osim onog u Jerusalmu. Takođe zaveštavam, iz svojih vlastitih prihoda, godišnji izdatak za žrtve, u iznosu od sto pedeset hiljada drahmi, a na šta će taj novac biti potrošen, ostavljam vašem nahođenju. Takođe vam prepuštam onih deset hiljada drahmi koje su kraljevi primali iz Hrama, stoga što oni pripadaju sveštenicima koji prislužuju u tom Hramu. A ko god da bude odbegao u Jerusalem, ili na mesta koja ovome pripadaju, ili ko duguje kraljev novac, ili se tamo nalazi iz ma kojeg drugog razloga, neka bude oslobođen, i neka njegova do- bra budu bezbedna. Pored ovoga dopuštam vam i da popravite i obnovi- te svoj Hram, i da sve to bude učinjeno o mom trošku. Takođe će vam biti dopušteno da podignete i zidine vašeg grada zajedno sa visokim kulama, pa i to neka ide na moj račun. Pa ako je za jevrejsku zemlju probitačno da ijedan utvrđeni grad treba da postane još snažniji, neka dogranja budu izvedena o mom trošku."

4) Sve to je Demetrije obećao i udelio Jevrejima ovim pismom. Ali je kralj Aleksandar podigao veliku vojsku plaćenika i onih koji su prebe- gli k njemu iz Sirije, te je poveo pohod protiv Demetrija. A kada je do- šlo do bitke, levo krilo

Demetrijeve vojske nagnalo je u bekstvo one koji su im stajali nasuprot, i daleko ih gonilo ubijajući mnoge od njih, i poravši njihov logor; ali je desno krilo, u kojem se zadesio i Demetrije, bilo poraženo; a što se tiče svih ostalih, oni su pobjegli. Sam Demetrije se, međutim, borio veoma hrabro, posekavši veliki broj neprijatelja; no kada je počeo goniti ostale konj mu se zaglibio u duboku kaljugu iz koje je bilo teško izići, te se tako dogodilo da zbog pada konja nije uspeo izmaći pogibiji; jer, kada su neprijatelji videli šta ga je zadesilo, okrenuli su se i opkolili Demetrija, pa su svi odapeli strele na njega, pri čemu se on, makar je sada i stajao budući lišen konja, i dalje hrabro borio. Naposljetku je ipak bio izranavljen od mnogih uboda, te se više nije mogao održati na nogama. Takav je, dakle, bio Demetrijev kraj, nakon što je vladao jedanaest godina, kao što smo već pripovedali.

KNJIGA TRINAESTA

POGLAVLJE TREĆE

O PRIJATELJSTVU IZMEĐU ONIJE I PTOLEMEJA FILOMETRA; I KAKO JE ONIJA U EGIPTU SAZIDAO HRAM NALIK ONOME U JERUSALIMU

1) Za to je vreme, kao što smo već ukratko ukazali, sin prvosveštenika Onije, kojim je nosio isto ime sa svojim ocem, a koji je pobegao kralju Ptolemeju zvanom Filometor, živeo u Aleksandriji. Kada je ovaj Onija video da je Judeja pritisnuta Makedoncima i njihovim kraljevima, on je, iz želje da obezbedi sebi uspomenu i večnu slavu, odlučio da pošalje poruku kralju Ptolemeju i kraljici Kleopatri, u kojoj je od njih tražio dopuštenje da može u Egiptu podići hram nalik onome u Jerusalimu, i u njemu rukopoložiti sveštenike i Levite njegovog vlastitog roda. Glavni razlog zbog kojeg je tako učinio bila je želja da se obistine reči proroka Isaije koji je živeo šest stotina godina ranije, i koji je prorokovao da će u Egiptu sasvim izvesno biti podignut hram Svevišnjem Bogu, od strane čoveka koji će biti Jevrej. Onija je bio ushićen ovim predviđanjem, te je napisao sledeću poslanicu Ptolemeju i Kleopatri: „Uradivši, uz Božiju pomoć, mnogo i značajnih stvari za vas u ratnim poslovima, naposljetku sam sa Jevrejima došao u Leontopolis i do drugih mesta vašeg naroda, gde sam našao da najveći deo Egipćana posećuje hramove na nepropisan način i da su zbog toga zlonamerni jedni prema drugima, a što se Egipćanima događa zbog mnogobrojnosti njihovih hramova i različitih shvatanja o načinu bogoštovanja. Pronašao sam, međutim, i jedno prikladno mesto u hramu koji nosi ime prema pokrajini Bubastis. Ono je puno raznovrsne građe i snabdeveno svetim životinjama. Zato želim da mi dopustite da očistim ovo sveto mesto koje nema gospodara i ruševno je, i da tamo podignem hram Svevišnjem Bogu po uzoru na onaj u Jerusalimu, i istih dimenzija, a što bi moglo biti i tebi na korist, kao i tvojoj ženi i deci, da Jevreji imaju jedno mesto u Egiptu gde bi se mogli sastajati u uzajamnom skladu, a i Bog će ti se, ceneći ovo, odužiti; jer je prorok Isaija prerekao 'da će biti jedan oltar u Egiptu za Gospoda Boga', a još je i mnogo drugih stvari prerekao u vezi sa tim mestom."

2) Ovo je, dakle, sadržaj onoga što je Onija pisao kralju Ptolemeju. A odgovor kojim mu je ovaj uzvratilo takav je da po njemu svako može primećivati pobožnost njegovu i njegove sestre Kleopatre; jer su oni sramotu i kršenje zakona prebacili upravo na glavu Onijinu. Taj je odgovor glasio ovako: „Kralj Ptolemej i kraljica Kleopatra šalju pozdrave Oniji. Pročitavši smo tvoju molbu, u kojoj si zatražio dozvolu da ti bude dopušteno očišćenje tog hrama koji je urušen u Leontopolisu,

u Nomusu Heli- opolijskom, i koji je imenovan po oblasti Bubastis; ali mi se upravo zbog toga ne možemo ne začuditi da Bogu može biti ugodno da mu se hram podigne na mestu tako nečistom, i tako ispunjenom svetim životinja- ma. Ali budući da ti kažeš da je prorok Isaija to predskazao davno pre, mi ti dajemo dopuštenje da to učiniš, ukoliko to može biti sprovede- 538 JUDEJSKE STARINE
no prema vašem zakonu, i tako da nipošto ne može izgledati da smo ti- me uvredili Boga."

3) Tako je Onija uzeo to mesto i sazio hram i oltar Božiji, upravo onakav kakav je bio u Jerusalmu, ali manji i siromašniji. Ne mislim da je ovde potrebno da opisujem njegove dimenzije ili sasude, koje sam već opisao u svojoj sedmoj knjizi o jevrejskim ratovima. Onija je pronašao i druge Jevreje nalik sebi, zajedno sa sveštenicima i Levitima koji su bi- li zaduženi za izvođenje Božije službe. Ali smo već dovoljno govori- li o ovom hramu.

4) Tako se dogodilo da su se aleksandrijski Jevreji, i oni Samarića- ni koji su izvodili bogoslužje u hramu podignutom u danima Alek- sandra Velikog na gori Gerisimskoj, sada pobunili jedni protiv drugih, i raspravljali o svojim hramovima pred samim Ptolemejom. Jevreji su izjavili da, prema zakonima Mojsijevim, žrtve moraju biti prinošene u Hramu koji je podignut u Jerusalmu; a Samarićani su govorili da je pravi hram za žrtvenoprinošenja onaj u Gerisimu. Najposle je spor do- šao dotle da su zatražili da kralj sa svojim prijateljima prisustvuje i sasluša raspravu o ovom pitanju, te da kazni smrću one za koje nađe da greše i u laž zavode ljude. Sava i Teodosije su izvodili dokaze za Sa- marićane, a Andronik, sin Mesalamusov, za narod Jerusalmu; i svi su pred kraljem i Bogom dali zavet da će njihovo dokazivanje biti po zako- nu, i tražili su od Ptolemeja da za koga god bude pronašao da je prekr- šio dati zavet, tome dosudi smrtnu kaznu. Shodno tome, kralj je pozvao nekolicinu svojih prijatelja kao savetnike, te su zajedno zaseli kako bi saslušali šta su parničari govorili. Aleksandrijski Jevreji su bili veoma zabrinuti za one ljude čiji je život bio na kocki u borbi za Hram u Jerusalmu; jer su smatrali nečuvanim da bilo ko može preuzeti ugled tog Hrama, koji je bio tako drevan i tako slavan širom naseljenog sveta. Pa kada su Sava i Teodosije pustili Andronika da prvi govori, on je po- čeo da dokazuje prema zakonu, i prema nasleđivanju prvosveštenika, ka- ko je svaki od njih primao to dostojanstvo nasleđujući ga od svog oca, i tako upravljao Hramom; a zatim je govorio kako su svi kraljevi Azije uka- zali čast Hramu svojim darivanjima, i najraskošnijim poklonima koje su ovome posvećivali. Ali što se tiče hrama u Gerisimu, on ga nije ni pomenuo, posmatrajući ga kao da nikada nije ni postojao. Ovakvim je go- vorom, i upotrebljenim dokazima, Andronik nagovorio kralja da presu- di kako je Hram u Jerusalmu bio jedini izgrađen prema zakonima Moj- sijevim¹⁹⁰, te je ovaj Savu i Teodosija kaznio smrću. Takvi su, dakle, bi- li udesi koji su zadesili Jevreje u Aleksandriji u danima Ptolemeja Fi- lometra.

KNJIGA TRINAESTA

ČETVRTO POGLAVLJE

KAKO JE ALEKSANDAR NA VELIČANSTVEN NAČIN NAGRADIO JONATANA; I KAKO JE DEMETRIJE MLAT>I, SIN DEMETRIJEV, SA- VLADAO ALEKSANDRA I NAPRAVIO SAVEZ PRIJATELJSTVA SA JONATANOM

401 Kao što smo gore već rekli, nakon što je Demetrije ubijen u bi- ci Aleksandar je preuzeo kraljevstvo Sirije, te je pisao Ptolemeju Fi- lopatoru i zatražio njegovu kćer za ženu, rekavši kako je pravično da egipatski kralj naklonošću bude združen sa onim koji je sada primio kneževstvo svojih predaka, i na tu vlast postavljen voljom Božijeg pro- viđenja zato što je pobedio Demetrija; uz to je ovom razlogu Aleksandar dodao i to da ni po jednom drugom pokazatelju on nije nedostojan da bude srodstvom povezan sa egipatskim kraljem. Ptolemej je sa zadovoljstvom primio ovaj predlog o braku, te je napisao odgovor u kojem je pozdravio Aleksandrovo preuzimanje kneževstva njegovih predaka, obećavši da će mu dati svoju kćer za ženu, i uveravajući ga da će doći da se sa njim su- sretne u Ptolemaidu, istovremeno zatraživši da i Aleksandar tamo dođe, zato što će Ptolemej lično pratiti kćer i tamo sprovesti ven- čanje. Nakon što je ovo napisao, Ptolemej iznenada stiže u Ptolemaidu, dovodeći sa sobom i svoju kćer Kleopatru; pa kako je video da je Aleksan- dar već pre njega tamo stigao, upravo onako kako je i zatražio, bio je ti- me veoma zadovoljan te ovome dade svoju kćer za ženu, a u miraz prinese onoliko zlata i srebra koliko i priliči takvom kralju.

2) Nakon što je venčanje završeno, Aleksandar je pisao prvosveš- teniku Jonatanu i zatražio da ovaj dođe u Ptolemaidu. Pa kada je ovaj prispeo do obojice kraljeva, i doneo im veličanstene poklone, oni ga od- likovaše dubokim poštovanjem. Aleksandar ga je naterao da skine svoju vlastitu haljinu i obuče purpurnu, te ga je pozvao da pored njega sedi na tronu; a svojim je zapovednicima naložio da pođu sa njim u središte gra- da i oglase da nikome nije dozvoljeno da govori protiv Jonatana niti ga na bilo koji način uznemirava. A kada su ovi zapovednici izvršili na- ređenje, svi oni koji su bili spremni da optuže Jonatana, i koji su prema njemu bili zlonamerni, kada videše čast koja mu je učinjena tim javnim proglasom po kraljevom naređenju, razbežaše se iz straha da njih same ne bi zadesila kakva nesreća. Štaviše, kralj Aleksandar je bio tako ljuba- zan prema Jonatanu, da ga je oslovio kao svog najbližeg prijatelja.

3) Ali je tada, sto šezdeset pete godine Seleukida, sa Krita stigao Demetrije mlađi, sin pokojnog Demetrija, vodeći sa sobom veliki broj plaćeničke vojske, koju mu je unajmio Krićanin Listen, te je doplovio do Kilikije. Ova je vest bacila Aleksandra u veliku zabrinutost i une- la u njega veliku pometnju; stoga je on žurno otišao iz Fenikije i stigao u Antiohiju, kako bi tamošnje prilike doveo do bezbednog stanja pre no što Demetrije bude pristigao. Takođe je preko Apolona Deusa, namesnika Kelesirije, koji je stigao iz Jamnije sa velikom vojskom, poslao poruku 540

JUDEJSKE STARINE

prvosvešteniku Jonatanu, opomenušvi ga da nije pravično da on sam ži- vi u miru, držeći vlast, pri tom dakle ne bivajući kraljev podanik, te da njemu, Aleksandru, ljudi zbog toga prigovaraju, jer još nije Jonatana uvr- stio među svoje vazale. „Stoga se nemoj zavaravati“, pisao je Apolon pod- staknut od strane Aleksandra, „stolujući mirno među planinama, uobra- žavajući da uz sebe imaš dovoljne snage; već ukoliko se osećaš neza- visnim zbog svoje vlastite moći, siđi u ravnici, i neka se naše vojske ogledaju, a ishod bitke će pokazati ko je od nas hrabriji. Ali imaj na umu da se najsrčaniji ljudi svih gradova nalaze u mojoj vojsci, i da su to lju- di koji su uvek poražavali tvoje pretke. I neka se bitka dogodi na tak- vom mestu ove zemlje gde se može boriti oružjem a ne kamenjem, i gde nema mesta ka kome bi poraženi mogao pobeći.“

4) Ovakvom je porukom Jonatan bio vrlo razdražen. Stoga on, izabravši hiljadu boraca od svojih vojnika, žurno napusti Jerusalem zajedno sa svojim bratom Simonom, i stiže do Jope, pa podiže logor izvan grada, radi toga što je narod Jope pred njim zatvorio kapije, jer se u njemu nalazila posada koju je tu postavio Apolon. Ali kada se Jonatan spremio za opsadu grada, ovi se uplašili da će ih silom zauzeti, te mu otvoriše kapije. A kada je Apolon čuo da je Jonatan zauzeo Jopu, on uze tri hiljade konjanika i osam hiljada pešaka i stiže u Asdad. Pa kad je već dotle stigao, on produži obazrivo i neprimetno do Jope, praveći se da se povlači sa tog mesta, te je tako izvukao Jonatana u ravnicu, visoko vrednujući sopstvene snage zbog prisustva konjanika, i zasnivajući nadu u pobedu prevashodno na njima. Tako je Jonatan napravio ispad i počeo goniti Apolona do Asdoda; ali se ovaj, čim je primetio da se njegov neprijatelj nalazi u ravnici, okrete i povede bitku. Pri tom je prethodno ostavio hiljadu konjanika u zasedi u jednoj udolini, kako bi ovi mogli napasti neprijatelje s leđa; a kada je Jonatan ove spazio, on ipak ne beše zatečen, već je naredio svojoj vojsci da zauzme četvorougao ni borbeni položaj, te im izdao nalog da napadnu neprijatelja sa obe strane, postavivši ih licem prema onima koji su im se nalazili jednako spreda i pozadi. Pa kako je bitka trajala sve do večeri, on predade deo snaga Simonu, zapovedivši da svom snagom napadne neprijatelje; a što se tiče samog Jonatana, on naloži onima koji behu s njim da stave na sebe oklope i podignu štitove i tako dočekaju strele konjanika, a ovi i učiniše što im je zapovedeno; i tako im neprijateljski konjanici, koji su izbacivali strele sve dok im ovih više nije preostalo, nisu naneli nikakve štete budući da odapeti hici nisu nalazili put do njihovih tela, bivajući odbijeni od štitova koji behu spojeni u jednoj vrsti, tako da je njihova bliska pribijenost lako nadvladavala silinu strele, koje su tako proletale bez ikakvog učinka. A kada neprijatelji postadoše umorni od izbacivanja strela od jutra do večeri, Simon primeti njihov zamor, i napade skupinu ljudi pred sobom; pa kako i njegovi saborci pokazahu jednako veliku revnost, on potera neprijatelja u bekstvo. A nakon što konjanici videše da pešaci beže, ni oni ne ostadoše mirni, već — budući da su bili vrlo iscrpljeni zbog trajanja bitke koja se odužila do večeri, i budući da je tako išči-

lila njihova nada u učinak pešadije — počehše sramno i u velikoj pometnji bežati, sve dok se ne razdvojiše jedne od drugih, i rasuše po ravnicima. Jonatan ih je, pak, gonio do Asdoda, i mnoge poubijao a ostatak u očajničkom bekstvu prisilio da se skloni u hram boga Dagona koji se nalazio u Asdodu. Ali je Jonatan već prvim naletom zauzeo grad, zapalivši ga potom, kao i okolna sela; nije se zaustavio ni pred Dagonovim hramom, već je i njega užgao i tako spalio one koji su se u njemu sklonili. Sve u svemu, broj neprijatelja koji je pao u bici i izgoreo u hramu iznosio je osam hiljada. I nakon što je Jonatan savladao tako veliku vojsku, on se pokrete iz Asdoda i stiže u Askalon; a kada je podigao logor izvan grada, žitelji Askalona dođoše k njemu donoseći mu gostoprимljive poklonе i ukazujući duboko poštovanje; te tako on prihvati njihove miroljubive namere i vrati se u Jerusalem sa velikom količinom plena oduzetog od neprijatelja. Ali kada je Aleksandar čuo da je njegov vojni zapovednik Apolon poražen, on se načini kao da mu je zbog toga drago, navodno stoga što se ovaj borio s njegovim prijateljem i saveznikom Jonatanom protivno dobijenim uputstvima. Shodno tome, on posla po Jonatana, i odatim priznanjem njegove vrednosti, te mu dade počasne nagrade, poput zlatne

kopče¹⁹¹, koja se uobičajeno daje kraljevim rođacima, a dodeli mu i Ekron i njegovo vojvodstvo kao nasledni posed.

5) Negde u to vreme dogodilo se da je kralj Ptolemej, nazvan Filometor, poveo vojsku, delom preko mora, a delom kopnom, i došao u Siriju, kako bi pomogao Aleksandru, koji je bio njegov zet, te su ga stoga svi građani rado primili, kao što im je Aleksandar i naložio da učine, pa je kralja vodio sve do Asdoda. Tamo su svi glasno ožalili spaljeni hram Dagonov, optužujući Jonatana što ga je opustošio, a takođe i zemlju pri druženju hramu popalio, pobivši pri tom veliki broj tamošnjih ljudi. Ptolemej je saslušao sve ove optužbe, ali ništa nije rekao. Jonatan je takođe izašao u susret Ptolemeju sve do Jope, te je od njega dobio gostoljubive poklone, pri čemu je svaki od njih bio veličanstven u svojoj vrsti, sa svim znacima dubokog poštovanja; a kada je gosta otpratio sve do reke zvane Eloterus, on se vratio u Jerusalim.

6) Ali dok je Ptolemej boravio u Ptolemaidi, našao se u blizini neočekivanije pogibije; jer je njegovog života na prevaru želeo da se dočigne Aleksandar, uz pomoć svog prijatelja Amonija, koji je u zločinu trebalo da bude njegova produžena ruka. Kada je, međutim, ta namera postala sasvim očigledna, Ptolemej je pisao Aleksandru i zatražio da Amonija kazni podesnom kaznom, obavestivši ga kakvu mu je zamku ovaj postavio. Ali nakon što Aleksandar nije izvršio ove zahteve, Ptolemej je shvatio da je upravo on bio taj koji je smislio zaveru, te se zbog toga veoma razljutio. Aleksandar je takođe bio u veoma lošim odnosima i sa žiteljima Antiohije, koji su pod njim vrlo mnogo propatili. Pa ipak je Amonije naposljetku bio kažnjen kako su njegova bezočnost i zločinstvo i zaslužili, budući da je bio ubijen na sraman način, priličan ženi, dok je pokušavao da se prikrije preodeven u žensku odeću, kao što smo već na drugom mestu ispričali.

542

JUDEJSKE STARINE

7) Zbog svega je ovoga Ptolemej okrivljavao sebe što je dao kćer za ženu Aleksandru, kao i zbog saveza kojeg je s njim napravio protiv Demetrija; i tako on poništi svoje srodstvo s njime, uze kćer natrag, i odmah posla poruku Demetriju, ponudivši i njemu savez uzajamne pomoći i prijateljstva, i dogovorivši se da mu da svoju kćer za ženu i povratiti kneževsku vlast njegovih predaka. Demetrije je bio veoma zadovoljan ovim izaslanstvom, i prihvatio je kraljevu potporu, kao i brak sa Ptolemejevom kćeri. Ali je pred Ptolemejom stajao još jedan mučan zadatak, jer je trebalo ubediti narod Antiohije da primi Demetrija, stoga što su oni bili njime veoma nezadovoljni zbog uvreda koje im je naneo njegov otac Demetrije stariji. Pa ipak je i ovo uspešno izvedeno, jer kako je narod Antiohije mrzeo Aleksandra zbog Amonija, kao što smo već pokazali, nije im bilo teško da se odluče i izbace ovoga iz svog grada, odakle je on, prognan iz Antiohije, došao u Kilikiju. Tako je Ptolemej stigao u Antiohiju, gde su ga stanovništvo i vojska proglasili za kralja, te je tako bio prisiljen da stavi dve dijademe, jednu za Aziju i drugu za Egipat. Ali kako je po prirodi bio dobar i pravičan čovek, i nije želeo ono što je pripadalo drugima, a pored toga i čovek trezvenog rasuđivanja po pitanjima budućih zbivanja, on je odlučio da izbegne zavist Rimljana, te je tako sabrao narod Antiohije i nagovorio ga da prime Demetrija, uverivši ih da se neće obazirati na ono što su učinili njegovom ocu u slučaju da se sada obavežu njegovom sinu; a sam Ptolemej je preuzeo odgovornost da će biti dobar nadglednik i upravitelj nad Demetrijem i obećao je da ovome neće dopustiti nikakav rđav postupak, a da je on sam, sa svojom

stra- ne, zadovoljan vladavinom Egiptom. I takvim je govorom ubedio narod Antiohije da prihvati Demetrija.

8) Ali je sada Aleksandar pohitao sa brojnom i moćnom vojskom, i iz Kilikije došao u Siriju, te poharao i zapalio zemlju oko Antiohije, na šta su Ptolemej i njegov zet Demetrije (jer je ovaj već bio oženio Ptolemejevu kćer) povelili svoju vojsku protiv njegove, i u bici porazili Aleksandra, nateravši njega samog na bekstvo u Arabiju. Dogodilo se, međutim, da se tokom bitke Ptolemejev konj, čuvši slonovsku riku, bacio na leđa i udario jahačem o zemlju; a na pogled ovakvog udesa napali su ga neprijatelji i zadali mu mnogo rana po glavi, dovevši ga u smrtnu opasnost; tako je njegovo stanje bilo veoma nezavidno u času kada su ga njegovi čuvari iz- bavili, i tokom četiri dana nije bio u stanju bilo da nešto razume, bilo da govori. Ali se dogodilo i to da je Zavdijel, jedan od arabljanskih knezova, odsekao Aleksandru glavu i poslao je Ptolemeju, koji se u međuvremenu, petog dana od ranjavanja, oporavio i povratio svesti, čuvši nenadano najprijetnije vesti i videvši najugodniji prizor, što svakako u tom času behu vest o Aleksandrovoj smrti i pogled na njegovu odrubljenu glavu; ali je ipak nedugo posle ove radosti zbog smrti Aleksandrove, kojom je bio tako zadovoljan, i on sam napustio život. Tako je Aleksandar, prozvan Valom, vladao nad Azijom tokom pet godina, kako smo dosad pripovedali.

9) Ali kada je Demetrije, koga su zvali Nikator, preuzeo kraljevstvo, postupao je veoma surovo prema Ptolomejevim vojnicima, ophodeći se

grubo, zaboravivši i i savez uzajamne nemoći sa negdašnjim kraljem, a i na to da je zet pokojnikov preko braka sa njegovom kćeri Kleopatrom; i tako su vojnici pobegli od njegovog rđavog ophođenja u Aleksandriju, ali je Demetrije zadržao njihove slonove. U to je vreme prvosveštenik Jonatan, sakupivši vojsku iz cele Judeje, napao tvrđavu u Jerusalimu i počeo je držati u opsadi. Nju je, pak, branila posada Makedonaca i neki od jevrejskih otpadnika. Ovi su ljudi isprva s prezrenjem gledali na Jonatanov pokušaj osvajanja, uzdajući se u svoju snagu; ali su neki od prebeglica izašli po noći i došli do Demetrija, obavestivši ga da je tvrđava opkoljena; ovaj se na tu vest razljuti, pa podiže vojsku i krete iz Antiohije protiv Jonatana. A dok se još nalazio u Antiohiji, napisao je ovome pismo zapovedivši mu da brzo dođe u Ptolemaidu, na šta, međutim, Jonatan nije prekinuo opsadu utvrde, već je sa sobom poveo narodne starešine i sveštenike, i poneo zlato, srebro i odeću, kao i veliki broj drugih skupocenih poklona, te je došao do Demetrija i predao mu ih, čime je umirio njegov gnev. Tako je Jonatanu zauzvrat bilo ukazano poštovanje i potvrđeno prvosvešteničko dostojanstvo koje je primio od kraljevih prethodnika. A kada ga jevrejske prebeglice optužiše, Demetrije je bio tako daleko da im pokloni poverenje, da se, kada je Jonatan zamolio da se od njega ne traži više od tri stotine talanata kao danak za celu Judeju i tri vojvodstva Samarije, Pireje i Galileje, kralj složio sa njegovim predlogom i predao mu pismo sa potvrdom svih ovih rešenja, čiji je sadržaj bio sledeći: „Kralj Demetrije šalje pozdrave svom bratu Jonatanu i narodu Jevreja. Poslali smo ti prepis poslanice koju smo napisali našem rođaku Listenu, kako bi bio upoznat sa njenim sadržajem. Kralj Demetrije šalje pozdrave svom ocu Listenu. Odlučio sam da uzvratim zahvalnošću i pokažem milost prema narodu Jevreja, koji su se žalili zakona pravednosti u pitanjima koja nas se tiču. Shodno tome, prepuštio sam im tri upravne oblasti, Aferimu, Lidu i Ramatu, koje su pridodate

Judeji od Samarije, sa svim njihovim prinadležnostima; a takođe i ono što su kraljevi, moji prethodnici, dobijali od žrtava u Jerusa- limu i što je danak od plodova zemlje i drveća, a što nam takođe pripa- da, zajedno sa rudnicima soli i krunama koje su imali običaj da nam po- klanjaju. Takođe ih ne treba prisiljavati da ni u buduće plaćaju nijedan od ovih poreza. Povedi računa da jedan prepis ove poslanice bude dat Jo- natanu i postavljen na istaknutom mestu u njihovom svetom Hramu." Tak- vi su, dakle, bili sadržaji ovih poslanica. A kada je Demetrije video da je posvuda zavladao mir, i da više nema opasnosti niti bojazni od ra- ta, on je raspustio najveći deo svoje vojske i umanjio njihova primanja, i čak odustao od plaćanja bilo kome osim onim tuđincima koji su došli sa Krita i drugih ostrva. Ovo je, međutim, prema njemu podiglo zlovolju među vojnicima, kojima od tog vremena ništa nije udeljivao, dok su pre- thodni kraljevi imali običaj da im plaćaju i u doba mira, kako ne bi izazvali njihov gnev i zlonamernost, te da bi tako bili spremni da se podvrgnu tegobama ratovanja ukoliko bi to od njih zahtevale okolnosti.

KAKO JE TRIFON, NAKON ŠTO JE PORAZIO DEMETRIJA, PREDAO
KRALJEVSTVO ANTIOHIJE ALEKSANDROVOM SINU I PRIDOBIO JONATANA
KAO SVOG SAVEZNIKA; TAKOĐE I O PODVIZIMA I IZASLANSTVU
JONATANOVOM

1) Postojao je, međutim, jedan od zapovednika Aleksandrovih snaga, Apameničanin poreklom, čije je ime bilo Diodot, a nazivan je Trifon, koji je primetio zlovolju što su je vojnici pokazivali prema Demetriju, te je otišao do Arabljanina Malkija, koji u međuvremenu odgajao Antioha, sina Aleksandrovog, i preneo mu zloćudna osećanja vojnika prema Demetriju; time je nastojao da ovoga nagovori da mu preda Antioha, jer je on, Trifon, spreman da ga učini kraljem i povрати mu kraljevstvo njegovog oca. Malkije se isprva, ne verujući Trifonovim rečima, suprotstavio ovakvoj nameri, ali kako ovaj nije odustajao uspeo je da savlada Malkijevo nepoverenje i da ga ubedi da se složi sa Trifonovim nastojanjima i molbama.

2) U to je vreme prvosveštenik Jonatan, bivajući željan da se napokon reši onih koji su se nalazili u jerusalimskoj tvrđavi, kao i jevrejskih prebeglica i izopačenih otpadnika, ali i svih drugih koji su se nalazili po tuđinskim utvrđenjima širom zemlje, poslao poklone i izaslanike Demetriju, zamolivši ga da otkloni svoje vojnike od čvrstog držanja Judeje. Demetrije je odgovorio da nakon što je rat, u koji je bio tako duboko uvučen, okončan, on ne samo da će Jonatanu ispuniti zahtev, već i nešto mnogo više, jer je zatražio da mu pošalje pomoć, budući da ga je njegova vlastita vojska napustila. I tako je Jonatan izabrao tri hiljade svojih ljudi, i poslao ih Demetriju.

3) Ali je narod Antiohijske ipak omrznuo Demetrija, kako zbog nevolja koje im je on sam donosio, tako i zbog toga što su u njemu osećali neprijatelja zbog njegovog oca Demetrija starijeg, koji ih je veoma zlostavljao, te su stoga vrebali kakvu priliku zbog koje bi ga mogli napasti. A kada su saznali za pomoć koja mu dolazi od strane Jonatana i pri tom shvatili da će on podići brojnu vojsku ukoliko ga u tome ne budu sprečili i pre toga ga se dokopali, žitelji Antiohijske smesta uzeše oružje i opkoliše kraljevu palatu, te zatvoriše sve prolaze kroz koje se moglo izići, tražeći načina da pogube svog kralja. A kada je ovaj video da je narod Antiohijske postao njegov ljuti neprijatelj i da gomila nosi oružje, on uze one plaćenike što ih je imao sa sobom, kao i one Jevreje što ih je poslao Jonatan, te napade Antiohijske, ali ga ovi nadvladaše, budući da ih je bilo mnogo desetina hiljada, te kralj osta poražen. Ali kada su Jonatanovi ljudi videli da Antiohijske pobeđuju, oni se popeše na vrh palate i odatle ih počеше streljati; pa stoga što su na tom mestu bili odviše visoko da bi im se moglo nauditi, dok su sami žestoko satirali protivnike gađajući ih sa tog uzvišenja, oni uspeše da rasteraju sve sa obližnjih kuća i smesta ih zapale, odakle se vatra raširi po celom gradu, koji po-

če nezaustavljivo goreti. Ovo se moglo dogoditi zbog međusobne blizine kuća, i stoga što su sve one bile izgrađene od drveta. I tako su Antiohijci, videvši da sebi ničim ne mogu pomoći, niti da su kadri da zaustave požar, bili primorani na bekstvo. A kako su Jevreji počeli skakati s jednog na drugi krov i na takav način goniti protivnike, dogodilo se da je ovo gonjenje bilo začuđujuće uspešno. Ali nakon što je kralj video da su građani zauzeti spasavanjem svojih žena i dece, te se tako višje nisu borili, on ih sa preostalim ljudstvom napade u uzanim prolazima, i pobi ih veliki broj, sve dok naposljetku nisu bili prisiljeni da odbace oružje i predaju mu se. Demetrije im je, pak, oprostio njihovo drsko ponašanje, i tako okončao pobunu; a nakon što je Jevrejima dao velike nagrade iz bogatog plena što ga je pobedom zadobio, i duboko im zahvalio kao onima kojima duguje tekući uspeh, on ih posla natrag Jonatanu u Jerusalem sa opširnim svedočanstvom o pomoći koju su mu obezbedili. Pa ipak se on kasnije pokazao kao rđav čovek prema Jonatanu, i prekršio je obećanja što ih je dao u pomenutoj prilici. Štaviše, zapretio mu je da će protiv njega povesti rat, ukoliko Jevreji ne budu plaćali sve one namete što ih je jevrejski narod dugovao prvim kraljevima [Sirije]. A ovo bi on i sproveo, da ga u tome nije sprečio Trifon, te je zbog toga morao odustati od priprema za rat protiv Jonatana kako bi se pobrinuo za svoj vlastiti opstanak. Jer se Trifon vratio iz Arabije u Siriju, vodeći sa sobom Antioha koji je po godinama još bio dečak; pa kako je sva ona vojska koja je napustila Demetrija zbog njegovog neplaćanja najamnine sada pristala uz Trifona, on je poveo rat protiv kralja, i u bici koja se dogodila ostao je kao pobednik, pretevši mu kako grad Antiohiju, tako i moćne slonove što ih je Demetrije imao u svojoj vojsci.

4) Demetrije se, pak, posle poraza povukao u Kilikiju. Mladi Antioh je, opet, odmah uputio poslanstvo i poslanicu Jonatanu, učinivši od ovoga prijatelja i saveznika, potvrdivši mu zvanje prvosveštenika i predavši mu one četiri dodatne upravne oblasti koje su bile pridodate Judeji. Povrh svega, poslao mu je zlatne sasude i pehare, kao i purpurnu odeću, ostavivši mu na slobodu da se njima služi. Takođe mu je poklonio zlatnu kopču, i oslovljavao ga kao jednog od svojih najbližih prijatelja, a Jonatanovog brata Simona naimenovao za glavnog zapovednika svih njegovih snaga, od Ladera Tirskog do Egipta. Jonatan je bio toliko zadovoljan ovim darovima Antiohovim, da je poslao izaslanike njemu i Trifonu, obećavši da će im biti prijatelj i saveznik, uz to rekavši i da će im se pridružiti u ratu protiv Demetrija, ne prećutavši kako mu je ovaj nedostojno uzvratio za sve one ljubaznosti kojima ga je Jonatan darivao, jer je nakon što je primio sve moguće znake naklonosti u času kada su mu one bile potrebne, on odgovorio samo uvredama.

5) Tako je Antioh prepustio Jonatanu da sam podigne brojnu vojsku iz Sirije i Fenikije i povede rat protiv Demetrijevih zapovednika; zbog toga je Jonatan pohitao u nekoliko gradova koji su ga uistinu raskošno dočekali, ali su odbili da mu predaju svoje snage. A kada je stigao do Askalona, tamošnje ga je življe dočekalo poklonima, presrevši ga na veličanstven način. On je, pak, zamolio njih, kao i živalj svih gradova Kelesirije, da se odreknu Demetrija i pridruže Antiohu, te da, pomažući Jonatanu, ustanove da kazne Demetrija za sve one uvrede protiv njih samih, za šta je krivicu snosio isključivo Demetrije; pri tom Jonatan reče da će oni svakako naći da postoji mnogo razloga da učine kako ih je on molio, samo ukoliko dobro razmisle. I nakon što je ubedio ove

gradove da obećaju svoju pomoć Antiohu, stigao je potom do Gaze, kako bi i tamošnji narod naveo da bude prijatelj Antiohu; ali je našao da su stanovnici Gaze mnogo odbojniji nego što je očekivao, jer su pred njim zatvorili kapije, pa iako su napustili Demetrija, nisu bili spremni da se priklone Antiohu. Ovo je izazvalo Jonatana da počne sa opsadom grada i satiranjem njegove okoline, jer je deo svoje vojske ostavio da drži u obruču samu Gazu, a sa ostatkom je pustošio njihovu zemlju, pljačkajući je i paleći sve što je u njoj zatekao. Kada su žitelji Gaze videli u kakvoj su nesreći, te da im nikakva pomoć ne dolazi od Demetrija, odnosno da se ono što ih muči nalazi pred njima, a da je ono što bi trebalo da im donese korist na velikoj udaljenosti i bilo je neizvesno da li će uopšte pristići ili ne, oni shvatiše da bi bilo smotreno odustati od ma koje dalje saradnje sa Demetrijevom stranom, i poraditi na prijateljstvu sa suprotnom; tako oni poslaše poruku Jonatanu, i obećaše da će mu biti prijatelji i pružiti mu pomoć — jer je takva čud ljudi, da sve dok ne iskuse velike nesreće, ne razumeju ono što im je zaista korisno; ali kada se nađu u takvim nedaćama, oni menjaju mišljenje, i ono što im je bilo bolje da su učinili pre nego što im je ma kakva šteta nanescena, oni napokon čine, ali ne pre nego što su pretrpeli goleme nevolje. Bilo kako bilo, Jonatan je sklopio savez prijateljstva s njima, i od njih uzeo taoce kao jemstvo da će se ponašati po dogovoru, te ih je poslao u Jerusalim, dok se on sam uputio širom zemlje, sve do Damaska.

6) Ali nakon što je čuo da su zapovednici Demetrijeve vojske stigli li sve do grada Kadeša sa veoma brojnim ljudstvom (a ovaj grad se nalazi između zemlje Tiraca i Galileje), jer su mislili da će ga tako isterati iz Sirije, Jonatan im se uputi u susret kako bi sačuvao Galileju, i kako ne bi ispalo da je zapostavio njene stanovnike, koji su bili njegov vlastiti narod, u času kada je trebalo da započne rat; u Judeji je ostavio svog brata Simona, koji je podigao onoliko vojsku koliko je mogao iz te zemlje, te se smestio pred Vet-Surom i počeo sa opsadom tog grada koji je bio najutvrđenije mesto u čitavoj Judeji, a držalo ga je ljudstvo Demetrijeve stranke, kao što smo već govorili. Ali čim je Simon počeo dizati nasipe i dovoditi svoje ratne naprave pred grad, ispoljavajući veliku prilježnost u opsadi, branioci se uplašili da će grad biti zauzet a oni posećeni, te stoga poslaše poruku Simonu i zatražiše da im zavetom zajamči bezbednost i to da im nikakva šteta neće biti nanescena, te da im bude dopušteno da pođu u miru i odu k Demetriju. Simon se zareče da će ispuniti traženo, te ih je tako prognao iz grada u kojem je odmah postavio vlastitu naoružanu posadu.

7) Za to se vreme Jonatan udaljio iz Galileje i od jezera koje se zove Genisaretsko gde je prethodno bio ulogoren, te je stigao do ravnice po ime-

nu Asor, i ne znajući da se tamo nalazi neprijatelj. Naime, kada su Demetrijevi ljudi prethodnog dana saznali da stiže Jonatan, postavili su zasedu u planini, koja je trebalo da ga na prepad saleti dok je najveći deo vojske ostao da ga dočeka u ravnici. Videvši tu vojsku spremnu za borbu, Jonatan odmah, onoliko koliko je mogao, pripremi svoje ljude za bitku; ali kada im se iza leđa otkriše oni koje su u zasedi postavili Demetrijevi zapovednici, Jevreji se uplašili da će biti uhvaćeni između dve vojske i tako postradati; i tako svi žurno počеше bežati, doslovno ostavivši Jonatana samog, osim malog broja — njih oko pedeset — koji ostadoše uz njega i Matatiju, sina Avesalomovog, i Judu, sina Hapsusovog, koji su bili izvršni zapovednici cele vojske. Ovi počeshu drsko nastupati, kao što čine očajnici, i tako nasrnuše na neprijatelje da su ih zaplašili, i sa oružjem u rukama poterali u bekstvo.

A kada su oni Jonatanovi vojnici koji su se povukli videli da neprijatelj odustaje od borbe, oki se u po bekstva sabraše, i počеше goniti protivnike sa velikom žestinom, čineći tako sve do Kadeša, gde se nalazio neprijateljski logor.

8) Jonatan je tako zadobio veličanstvenu pobjedu i pobio dve hiljade svojih neprijatelja, te se vratio u Jerusolim. Pa kad je video da szi njegovi poslovi napreduju prema njegovim željama i po Božijem providenju, on posla izaslanike Rimljanima, želeći da s tim narodom obnozi prijateljstvo, koje su Jevreji prethodno već utanačili. Takođe je istim izaslanicima naložio da na povratku odu u Spartu, i podsete tamošnji narod na međusobno prijateljstvo i srodstvo. I tako, kada poslanstvo stiže u Rim, oni se uputiše u senat i rekoše što im je prvosveštenik Jonatan zapovedio, odnosno kako ih je poslao da poszedeče njihovo prijateljstvo. I senat na to potvrdi sve što je govorio raniji ukaz o njihovom sazezanjstvu s Jevrejima, i dade im pismo da ga raznesu svim kraljevima Azije i Evrope, kao i namesnicima svih gradova, a prema kome je Jevrejima oskudazljeno da sami upravljaju svojom vlastitom zemljom. A kada su se potom izaslanici vraćali iz Rima, dođoše i u Spartu, i tamo uručšpe poslancu koju su primili od Jonatana, a čiji prepis ovde navodimo: „Jonatan, prvosveštenik jevrejskog naroda, kao i senat i čitav jevrejski narod, šalje pozdrave eforiju, senatu i narodu lakedemonskom. Ako ste dobro, i ako su jednako javni i privatni poslovi onakvi kakvima ih vi želite, to je u skladu sa našim željama. I mi smo takođe dobro. Kada je nekada bila doneta poslanica Oniji, koji je tada bio prvosveštenik, od Areja, koji je u to vreme bio vaš kralj, a posredstvom Demotela, poslancica koja se ticala srodstva koje postoji između nas i vas i čiji je prepis ovde priložen, mi smo s radošću primili te reči i bili veoma zadovoljni Arejom i Demotelom, iako nam i nije bio potreban takav kaz privrženosti, stoga što smo mi o tome saznali iz svetih spisa¹⁹², pa ipak nismo smatrali da je umesno da mi prvi započnemo sa iznošenjem takve veze s vama, da ne bi izgledalo da vam odviše rano oduzimamo slavu koja nam je sada predata s vaše strane. Prošlo je mnogo vremena od kada je ovakva naša povezanost obnovljena; a kada, na svete i praznične dane, prinosimo žrtve Bogu, mi se molimo i za vaše očuvanje i pobjedu. A što 548 JUDEJSKE STARINE

se nas tiče, iako su nas sa svih strana obuzimali ratovi zbog pohlepnosti naših suseda, ipak nismo bili skloni da zbog toga uznemirujemo bilo vas, bilo koga drugog koji je s nama u srodstvu; ali budući da smo sada savladali svoje neprijatelje, i imamo priliku da Rimljanima pošaljemo Numenija, sina Antiohovog i Antipatra, sina Jasonovog, koji su obojica ugledni ljudi našeg senata, ovoj smo dvojici takođe dali i ovu poslanicu za vas, kako bi mogli obnoviti prijateljstvo koje postoji između naša dva naroda. Otuda ćete i sami učiniti dobro ukoliko nam budete pisali, i pošaljete nam izveštaj o tome da li vam je od nas nešto potrebno, budući da smo u svim stvarima skloni da postupimo prema vašim željama." A sami su Lakedemonci ljubazno primili izaslanike, i izdali proglas o prijateljstvu i uzajamnoj pomoći, te ga poslali Jevrejima.

9) U to su vreme postojale tri sekte među Jevrejima, koje su imale različita mišljenja povodom ljudskih postupanja; jedna je nazivana sektom fariseja, druga sektom sadukeja, a treća je bila sekta esena. Što se tiče fariseja¹⁹³, oni kazuju da su neki postupci, ali ne svi, delo sudbine, a da se drugi nalaze u našoj moći, i da su povezani sa sudbinom ali ne i njome prouzrokovani. Sekta esena, pak, tvrdi da sudbina upravlja svim stvarima, i da ljude ništa ne snalazi što nije njome predodređeno. A što se tiče sadukeja, oni odbacuju sudbinu, i kažu da takvo nešto

ne postoji, i da udesi u ljudskim zbivanjima ne zavise od nje, već smatraju da svi na- ši postupci počivaju u našoj moći odlučivanja, te da smo mi sami uzro- ci onoga što je dobro, a ono što je zlo trpimo iz naše vlastite glupos- ti. Ali ja sam dao iscrpniji izveštaj o ovim shvatanjima u drugoj knji- zi o Judejskom ratu.

10) Sada su, međutim, zapovednici Demetrijeve vojske želeli da uz- vrate za minuli poraz, te su sakupili vojsku veću no ikada ranije, i poš- li protiv Jonatana; ali čim je ovaj saznao za njihov dolazak, pošao je da ih presretne u zemlji Amot, jer je rešio da im ne dopusti priliku da uđu u Judeju; tako je podigao sopstveni logor na pedeset furlonga udalje- nosti od neprijatelja i poslao uhode da osmotre položaj protivničkog logorišta i način na koji su se utaborili. A kada su mu uhode dale sva obaveštenja, pri čemu su se tokom noći domogli nekih neprijatelja koji su mu odali da će ga protivnik uskoro napasti, Jonatan se, tako unapred upozoren, postarao za svoju sigurnost, smestivši osmatrače ispred lo- gora, i držeći celu svoju vojsku naoružanu čitave noći, te stavivši svima u zadatak da ostanu bodri i da se pripreme za borbu po noći uko- liko na to budu primorani, učinivši ih tako u potpunosti svesnim ne- prijateljeve zamisli. Ali kada su Demetrijevi zapovednici obavešteni da je Jonatan upoznat sa njihovom namerom, njihov se ratni savet pomete, te su sada oni morali upozoriti svoje ljude da je neprijatelj razotkrio njihove planove; tako se odjednom — sada kada su doživeli neuspeh u po- stavljanju zamke — ispostavilo da oni nisu ni očekivali da na drugi na- čin mogu pobediti Jevreje: jer, ukoliko bi se morali upustiti u neizves- nost otvorene bitke, smatrali su da ne bi bili ravnopravni Jonatano- voj vojsci; ukratko, zbog ovakvog mišljenja oni se rešiše da pobegnu. I

KNJIGA TRINAESTA

549

tako, popalivši mnoge vatre po logoru, kako bi neprijatelj, videvši ih, pomislio da su naumili da ostanu tu gde jesu, oni se povukoše. A kada je Jonatan ujutro došao spreman da stupi u bitku, nađe napušten logor, pa kada je shvatio da su neprijatelji pobešli, pohita da ih goni; ali ih ipak nije mogao sustići, jer su oni već prešli preko reke Eleuteros i bili izvan opasnosti. Nakon što se Jonatan odatle vratio, pošao je u Ara- biju i borio se protiv Nabatejaca kojima je oteo veliku količinu ple- na i trofeja, a poveo je i mnogo zarobljenika, te je stigao u Damask, gde je prodao sve što je opljačkao. Negde u isto vreme njegov je brat Simon pro- šao celom Judejom i Palestinom, sve do Askalona, i utvrdio snažna upo- rišta; i kada ih je tako učinio veoma jakim, jednako u podignutim građe- vinama, i u posadama u njima smeštenim, on stiže do Jope. A kada je ovu zauzeo, doveo je i u nju veliku vojnu posadu, jer je čuo da je narod Jope bio sklon da preda grad Demetrijevim zapovednicima.

11) Nakon što su Simon i Jonatan završili sa ovim poslovima, vra- tili su se u Jerusalim, gde je Jonatan okupio sav narod i svima predočio svoj savet da se prihvate obnove gradskih zidina, kao i ponovne izgradnje zidova koji su nekada opkoljavali Hram a koji su tada bili urušeni, pri čemu bi se spojna mesta ojačala veoma velikim kulama. Takođe je naumio da podigne i još jedan zid usred grada kako bi izdvojio tržnicu od posa- de koja se nalazila u tvrđavi i na taj način tamošnje ljudstvo lišio do- toka namirnica. Štaviše, nameravao je i da tvrđave po unutrašnjosti zemlje učini jačima i pogodnijim za odbranu no što su bile ikada ra- nije. Pa kada su svi ovi predlozi prihvaćeni i potvrđeni od strane na- roda, Jonatan se lično pobrinuo za izgradnju građevina koje su pripada- le gradu, a Simona je poslao da nadgleda radove oko osiguravanja utvr- da u unutrašnjosti. Ali je u to vreme Demetrije prešao Eufrat i stigao u Mesopotamiju, želeći da tu zemlju, kao i

Vavilon, drži u miru, smetajući tako da — nakon što bi uspostavio vlast nad gornjim pokrajina- ma — postavi temelje vaspostavljanju svekolikog kraljevstva. Ovo je nau- mio stoga što su mu Grci i Makedonci koji su tamo obitavali, često slali izaslanike, obećavajući da će mu, u slučaju njegovog dolaska, pružiti svaku pomoć i predati mu se u ruke, podržavši ga u borbi protiv Arsa- sa, kralja Parćana. Ovakvim je nadama Demetrije bio silno podstaknut, te je žurno pošao ka tim oblastima, smatrajući da će, ukoliko jednom bude potukao Parćane, i stekao svoju vlastitu i snažnu vojsku, biti u stanju da pokrene rat protiv Trifona i izbac ga iz Sirije; i tako, kada je stigao u Mesopotamiju ljudi su ga primili sa velikom predusretljivo- šću. Ali nakon što je podigao vojsku i upustio se u bitku protiv Arsa- sa, bio je potučen i izgubio je sve svoje ljudstvo, a on sam je živ uhvaćen, kao što smo već pripovedali na drugom mestu.

KAKO JE JONATAN NA PREVARU UBIJEN; I KAKO SU ZBOG TOGA JEVIJE IMENOVALI SIMONA SVOJIM ZAPOVEDNIKOM I PR- VOSVEŠTENIKOM, TE KAKVE JE HRABRE PODUHVALE OVAJ IZVEO, POSEBNO PROTIV TRIFONA

1) Kada je Trifon saznao šta se dogodilo sa Demetrijem, više nije bio postojano privržen Antiohu, već je smišljao način kako bi ga ispotiha ubio, i potom sam od njega preuzeo kraljevstvo; ali je strah kojeg je osećao od Jonatana bio smetnja takvoj njegovoj zamisli, jer je ovaj bio prijatelj Antiohov; zbog toga se Trifon rešio da najpre ukloni Jonatana, a zatim da sprovede u delo i zamisao u pogledu Antioha. Procenjujući da je naj- bolji način uklanjanja jonatana ležao u lukavstvu i izdaji, on je, s uzdr- žanošću došao iz Antiohije u Vet-San, kojeg Grci nazivaju Skitopolj, gde ga je Jonatan susreo sa četrdeset hiljada izabranih ljudi, ubeđen kako Trifon dolazi da se protiv njega bori. Ali je umesto toga Trifon, prime- tivši Jonatanovu spremnost za okršaj, pokušao da ovoga pridobije pok- lonima i prijaznim ophođenjem, ne oklevajući ni da izda zapovest svojim starešinama da se potčine Jonatanu, želeći da na ovaj način pruži doka- ze o svojoj dobronamernosti i ukloni sve sumnje iz Jonatanovog uma; ovim je, ukratko, želeo da postigne da Jonatan postane bezbrižan i otuda neo- bazriv, što bi Trifonu pružilo mogućnost da ga ukloni u času kada ovaj ne bude bio čuvan. Takođe je posavetovao Jonatana da raspusti svoju vojs- ku, stoga što nije bilo povoda da je pokreće u to doba kada se nije rato- valo, već je posvuda vladao mir. Ipak, ujedno je zatražio od Jonatana i da ovaj zadrži uz sebe nekolicinu vojnika, te da zajedno pođu u Ptolemaidu, jer će mu taj grad Trifon predati, baš kao što će mu prepustiti i vlast nad svim tvrđavama po unutrašnjosti zemlje. Takve je, dakle, zamisli kao svoje i iskrene Jonatanu predstavio Trifon.

2) Jonatan, pak, nije uopšte posumnjao u Trifonov predlog deobe vla- sti, već je verovao da mu je ponuda data iz naklonosti i sasvim iskreno. Shodno tome, raspustio je svoju vojsku, i zadržao ne više od tri hiljade ljudi uz sebe, od kojih je dve hiljade ostavio u Galileji; on sam je sa preos- talih hiljadu pošao, zajedno sa Trifonom, u Ptolemaidu. Ali kada je na- rod ovog grada zatvorio kapije, budući da je tako naložio Trifon, ovaj se okrete protiv Jonatana i zarobi ga živog, pobivši sve koji su bili s njim. Trifon je takođe poslao vojnike i protiv one dve hiljade ostavljene u Ga- lileji, sa zadatkom da i njih sve pobiju; ali su ti ljudi, čuvši šta se do- godilo s Jonatanom, sprečili izvršenje i tog Trifonovog naloga; pa pre no što su pristigli oni koje je poslao Trifon, Jonatanovi ljudi navuko- še oklope i iziđoše u susret poslanoj vojsci. A kada ti što ih je Trifon poslao videše da su Jevreji spremni da se žestoko bore za svoje živote, oni se ne usudiše da ih napadnu, već se okretoše i vратиše natrag.

3) Nakon što je stanovništvo Jerusalima čulo da je Jonatan zarobljen a vojnici koji behu s njim pobijeni, oni počеше gorko sažaljevati njego-

vu nemilu sudbinu; i povodom toga se svako počeo žarko pitati, obuzet velikim i opravdanim strahom koji ih ispunjavaše tugom, neće li se sada, kada su lišeni hrabrosti i mudre uprave Jonatanove, okolni narodi pre- ma njima početi da zloćudno ophode; te upravo kako su sve dotle ti narodi bili mirni zahvaljujući Jonatanovom prisustvu, neće li se sada isto tako podići protiv njih i, povevši rat, dovesti ih do krajnje propasti. I zais- ta, to u šta su sumnjali ubrzo se i dogodilo: jer kada su susedni narodi ču- li za Jonatanovu pogibiju, oni odmah povedoše rat protiv Jevreja — sada lišenih upravitelja — pa je i sam Trifon okupio vojsku s namerom da po- vede pohod u Judeju i zarati protiv njenih stanovnika. Ali kada je Simon video da je narod Jerusalima užasnut takvim okolnostima u kojima se našao, poželeo je da im se obrati, i tako ih učini odlučnijim da se supro- tstave Trifonu u času kada ih ovaj bude napao. Tako je Simon okupio na- rod u Hramu i počeo da bodri ljude sledećim rečima: „O moji sunarodni- ci, vama nije nepoznato da su moj otac, moja braća, kao i ja sam, dobrovolj- no dovodili u opasnost sopstvene živote za obnovu vaše slobode; stoga ja iza sebe imam veliki broj takvih primera, a poznato je i da su svi članovi moje porodice čvrsto rešeni na žrtvu za svoje zakone i pravo da obožava- mo svog Boga, i to toliko da nema tog užasa zbog kojeg bi ovakva odlučnost nestala iz naših duša, niti dopustila da je smeni ljubav prema životu i potcenjivane posmrtno slave. Hoćete li me onda sa svom revnošću slediti ma kuda da vas povedem, jer vi niste lišeni zapovednika spremnog i volj- nog da strada i za vas učini najveće podvige? Jer, niti sam ja bolji od svoje braće pa da štedim svoj život, niti sam toliko gori od njih da bih odbio ono što su oni smatrali najčasnijom od svih stvari — pri tom mislim na to da podnesem i smrt zbog naših zakona, kao i zbog bogoštovanja koje nam je tako svojstveno. Stoga ću se ja pozabaviti takvim delima preko kojih će se prepoznati da sam brat svoje braće; i biću toliko smeo da kažem da oče- kujem uspeh u osvešćavanju njihove krvi nad našim neprijateljima, kao i to da ću uspeti da vas i vaše žene i decu izbavim od uvreda koje neprijatelji smeraju da vam nanesu; takođe se i uzdam u Božiju pomoć kojom ću uspeti da sačuvam Njegov Hram od uništenja. Ovo govorim stoga što vidim da vas drugi narodi smatraju vrednim preziranja, misleći da ste lišeni predvodnika, zbog čega su našli u sebi hrabrosti da protiv vas povedu rat."

4) Ovim je govorom Simon udahnuo hrabrost u narod: pa isto onako ka- ko su donedavno bili plašnjom obeshrabreni, sada se u njima podiže na- da u poboljšanje prilika, toliko da čitavo okupljeno mnoštvo u jedan glas uskliknu odluku da Simon bude njihov vođa, te da umesto njegove po- kojne braće Jude i Jonatana on preuzme upravljanje nad narodom. Sa svoje, pak, strane ljudi se obavezaše da će se povinovati svemu onome što im za- povedi. I tako Simon smesta okupi sve koji behu dorusli za rat, i pohi- ta da obnovi gradske zidine, ojačavši ih veoma visokim i snažnim kula- ma. Potom je poslao jednog od svojih prijatelja, Jonatana, sina Avesalomo- vog, sa naredbom da iz Jope istera tamošnje stanovništvo, jer se bojao da će oni predati grad Trifonu; a on sam ostade da nadzire radove oko obezbeđivanja Jerusalima.

5) Za to vreme Trifon se sa velikom vojskom pokrenuo iz Ptolemaide i došao u Judeju, vodeći sa sobom okovanog Jonatana. Simon ga je sa svojom vojskom čekao u gradu Adidi, koji se nalazi na brežuljku pod kojim se prostiru ravnice Judeje. A kada je Trifon saznao da je Simon izabran za upravitelja Jevreja, i s namerom da se i

njemu nametne lukavstvom i iz- dajom, on tobože zatraži od njega stotinu talanata srebra i dvojicu Jo- natanovih sinova kao taoce u zamenu za oslobađanje samog Jonatana, koji bi se zbog zatočene dece obavezao da neće podizati Judeju na pobunu pro- tiv kralja; ovu je ponudu, pak, Trifon pravdao činjenicom da je Jonatan bio navodno zarobljen stoga što je pozajmio novac od kralja, a da ga do urećenog dana nije ovome vratio. Ali je Simon prozreo Trifonovo lu- kavstvo, pa iako je znao da će zasigurno izgubiti novac ukoliko ga ovome bude dao, a da pri tom Jonatan neće biti oslobođen već će mu se, po usli- šenju Trifonove ponude, u zarobljeništvu pridružiti i sinovi – ipak je Simon okupio svoju vojsku i obavestio je o ponudi koju je poslao Tri- fon, učinivši tako jer se bojao mogućih kleveta među narodom koje bi ga nabeđivale da je odgovoran za bratovljevu smrt stoga što nije želeo da da novac; naravno, ovome je dodao da se iza ponuda kriju navođenje u zam- ku i verolomstvo, no da je ipak prihvatljivije da pošalje novac i Jona- tanove sinove, nego da bude povezivan sa prebacivanjem da nije ispunio Trifonove ponude i time odbio da izbavi svog brata. Shodno tome, Si- mon je poslao i novac i Jonatanove sinove, ali se po njihovom primitku Trifon nije držao obećanja i nije oslobodio Jonatana, već je pokrenuo vojsku, rešen da preko Idumeje stigne do Jerusalima. Simon je, pak, sa vojskom izašao pred njega, postavljajući logor nasuprot Trifonovog.

6) A kada su oni koji su se nalazili u tvrđavi poslali poruku Trifo- nu, moleći ga da pohita do njih i pošalje im namirnice, on je pripremio svoju konjicu tako kao da bi ova mogla stići u Jerusalem te iste noći; ali se dogodilo da je iznenada pala tolika količina snega da je zamela sve puteve, a nanosi behu toliko duboki da kroz njih nije bilo prolaza, posebno ne konjici, i ovo je sprečilo Trifona da stigne do Jerusalima. Stoga se on pomerio odatle i došao u Kelesiriju, i nakon što je silovi- to napao zemlju galadsku, tamo je pogubio Jonatana; a nakon što je izdao naređenje povodom njegove sahrane, on sam se vratio u Antiohiju. Simon je, međutim, poslao ljude u grad Vasku kako bi odatle preneli Jonatano- ve mošti, i sahranili ih u njegovom rodnom gradu Modinu, pri čemu je ovim povodom sav narod bio u bezmernoj žalosti. Simon je takođe podi- gao vrlo veliki spomenik svome ocu i braći, sazdan od belog i uglačanog kamena, ogromne visine, tako da je nadaleko mogao biti vidljiv, a oko nje- ga je postavio stubove od jednog komada kamena i povezao ih nadzemnim hodnicima, tako da je to delo bilo veoma lepo na pogled. Povrh svega, po- digao je sedam piramida za svoje roditelje i svu svoju braću, po jednu za svakog, a koje behu napravljene tako da zapanjuju lepotom i veličinom, i koje su očuvane i do danas, pri čemu je ostalo poznato da je Simon bio taj koji se toliko marljivo trudio oko sahrane svog brata i podizanja spo- menika članovima svoje porodice. Tako je Jonatan poginuo u času kada je

kao prvosveštenik navršio četiri godine¹⁹⁴ službovanja, tokom kojih je takođe bio i upravitelj svog naroda. A okolnosti njegove smrti ovde smo podrobno opisali.

7) Simon, koga je narod odmah postavio za novog prvosveštenika, već prve godine nošenja ovog zvanja oslobodio je Jevreje robovanja pod Make- doncima i omogućio da ovima više ne plaćaju danak – a ovo izbavljenje i oslobađanje od nameta zadobijeno je posle sto sedamdeset godina¹⁹⁵ kraljevstva Asiraca koji su preko Seleuka, nazvanog Nikator, zadobili prevlast nad Sirijom. Osećanje privrženosti koje je narod gajio prema Simonu bilo je toliko veliko, da su u

ugovorima koje su Jevreji sklapali jedni s drugima, kao i u javnim zapisima, pisali: „U prvoj godini Simo- na dobrotvora i vladara Jevreja", jer su pod njegovom upravom bili veoma srećni i savladavali su sve neprijatelje oko sebe. Tako je Simon razorio gradove Gazaru, Jopu i Jamhis. Takođe je posle opsade zauzeo jerusalimsku tvrđavu i potom je savnio sa zemljom, kako ona više nikada ne bi bila mesto utočišta za njihove neprijatelje, odakle su im nanošene nesreće. A kada je razrušio tu utvrdu, smatrao je da je za Jevreje najbolje da savne i samo uzvišenje na kojem je tvrđava stajala, kako bi se onda Hram nala- zio iznad njega. I zaista, nakon što je pozvao narod na sabor, nagovorio je ljude da učine onako kako je zamislio, podsetivši ih kakve su nesreće pretrpeli od tamošnjeg ljudstva i jevrejskih prebeglica, i kakve bi još nesreće doživeli u slučaju da bilo koji tuđin osvoji kraljevstvo i po- novo postavi posadu na mestu stare tvrđave. Ove su reči primorale mno- štvo da se saglasi, budući da ih je Simon molio da ne čine ništa drugo do ono što nađu da je za njihovo vlastito dobro; i tako svi zajedno pri- onuše na rad i savniše uzvišenje, a u tom su zanimanju provodili dan i noć bez prekida, za šta im je trebalo cele tri godine, nakon koje je go- ra na kojoj je stajala negdašnja tvrđava dovedena u istu ravan sa ostatkom grada. Posle toga je Hram ostao kao najviša od svih građevina. Ovi su po- duhvati, dakle, izvedeni za vreme upravljanja Simonovog.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO SE SIMON UDRUŽIO SA ANTIOHOM PIJEM I POVEO RAT PROTIV TRIFONA, A MALO KASNIJE I PROTIV SENDEVA, VOJSKOVOĐE ANTIOHOVIH SNAGA; TAKOĐE I KAKO JE SIMON NA PREVARU UBIJEN OD STRANE SVOG ZETA PTOLEMEJA

1) Nedugo¹⁹⁶ pošto je Demetrije bio odveden u zarobljeništvo, njegov je namesnik Trifon ubio Antioha¹⁹⁷, sina Aleksandrovog, koga su takođe nazivali Božanskim¹⁹⁸, i to nakon što je ovaj vladao četiri godine, ia- ko je Trifon objavio da je Antioh preminuo pod rukama hirurga. Zatim je poslao vojnicima svoje prijatelje i sve one koji su s njime bili najpris- niji, obećavši da će im dati veliku sumu novca ukoliko ga budu progla- sili kraljem. Takođe im je nagovestio da je Demetrije zarobljen od stra- 554

JUDEJSKE STARINE

ne Parćana, a da će, ukoliko se dogodi da kralj postane Demetrijev brat Antioh, ovaj vojski doneti mnogo nesreća, kako bi im se osvetio za to što su se pobunili protiv njegovog brata. I tako su vojnici, u očeki- vanju bogatstva koje će im biti udeljeno prepuštanjem kraljevstva Tri- fonu, ovoga učinili svojim vladarem. Ali nakon što je Trifon zado- bio kraljevski položaj i upravljanje poslovima, odmah je pokazao svoju zlikovačku narav: jer, dok je još bio osoba prostog položaja, održavao je prisne odnose sa mnoštvom oko sebe i predstavljao se kao veoma ume- ren, na taj način vešto nagoneći ljude da čine ono što je želeo; ali ka- da je jednom prigrabio kraljevstvo, odbacio je svako dalje pretvaranje, i pokazao se onakav kakav jeste. Ali ga je takvo ponašanje učinilo izlože- nim njegovim neprijateljima, stoga što su ga vojnici omrzli i pobuni- li se protiv njega u korist Kleopatre, žene Demetrijeve, koja je tada bila zaslužnena, zajedno sa svojom decom, u Seleukiji. A kako Antiohu,

bratu Demetrijevom, nije bio dozvoljen pristup nijednom gradu stoga što su se svi oni povinovali Trifonu, Kleopatra mu je poslala poruku sa predlo- gom da je oženi, i tako dobije kraljevstvo. A ovu ponudu onaučinila iz sledećih razloga: najpre zato što su je nagovorili njeni prijatelji, a za- tim i stoga što se plašila za svoj život, jer je postojala mogućnost da narod Seleukije preda grad Trifonu.

2) Kako je Antioh na taj način došao u Seleukiju a njegove snage počele rasti svakog dana, on se pokrenuo i sa vojskom pošao protiv Trifona, pa nakon što ga je u bici porazio isterao ga je iz gornje Sirije u Fenikiju, gde ga je, međutim, i dalje gonio, naposljetku ga sateravši u tvrđavu Doru koja beše gotovo neosvojiva, i odakle je Trifon uspeo da pobege. Antioh je potom poslao poruku jevrejskom prvosvešteniku Simonu, sa ponudom saveza prijateljstva i uzajamne pomoći, što je ovaj spremno prihvatio i poslao Antiohu veliku sumu novca i namirnica za one koji su držali Doru pod opsadom, pokazavši se tako voljnim da izruči znatna sredstva za opskrbu, zbog čega je uskoro postao jedan od najprisnijih Antiohovih prijatelja. Za to je vreme Trifon pobeo iz Dore u Apamiju, gde je držan tokom opsade, te naposljetku i ubijen, nakon što je vladao tri godine.

3) Antioh je, međutim, tokom vremena zaboravio na ljubaznu pomoć koju mu je Simon ukazao kada mu je to bilo neophodno, i to zbog njegove gramzive i zlobne naravi, te je sakupio vojsku i poverio je svome prijatelju Sendevu, sa zadatkom da iznenadno napadne i opustoši Judeju, te da se dočepa Simona. Ali nakon što je Simon čuo da je Antioh prekršio savez, on se, iako je već bio u poodmaklim godinama, osetio veoma uvređenim tim nepravničnim ophođenjem, te je doneo odluku žustriju no što su mu godine mogle obećavati, i stavio se poput mladića na čelu vojske kao njen vrhovni zapovednik. Svoje je sinove poslao napred sa najspretnijim među svojim vojnicima, a on je sam sa glavninom vojske nastupao drugim putem, postavljajući mnoge od ljudi u zasede u uskim dolinama između planina. Tako se ispostavilo da nije pretrpeo neuspeh ni u jednom od svojih ratnih preduzeća, pokazavši se odviše jakim za bilo kojeg od

KNJIGA TRINAESTA

555

neprijatelja u svim okršajima što ih je za života imao. Posle ovoga je ostatak svojih dana proživio u miru, stigavši pri tom da i sam sklopi savez sa Rimljanima.

4) Bio je upravitelj Jevreja celih osam godina, a život je okončao tokom jednog praznika. Ovo se dogodilo zbog izdaje njegovog zeta Ptolemeja, koji je takođe i zarobio Simonovu ženu i njihovo dvoje dece, te ih držao kao sužnje. Ptolemej je osim toga naredio i da se ubije treći Simonov sin, Jovan, zvani Hirkan; ali je mladić primetio dolazak ubica, i uspeo da izbegne opasnosti¹⁹⁹ pohađajući u Jerusolim, uzdajući se u dobronamernost tamošnjeg naroda zbog svega dobrog što su doživeli od njegovog oca, ali i zbog mržnje koju su žitelji Jerusalima gajili protiv Ptolemeja; i zaista, kada je Ptolemej pokušao da uđe u grad kroz drugu kapiju, narod ga je oterao, budući da su već bili prihvatili Hirkana.

POGLAVLJE OSMO

HIRKAN PREUZIMA ZVANJE PRVOSVEŠTENIKA I IZBACUJE PTOLEMEJA IZ ZEMLJE. ANTIOH NAJPRE VODI RAT PROTIV HIRKANA A KASNIJE S NJIM SKLAPA SAVEZ

1) Tako se Ptolemej povukao u jednu od tvrđava iznad Jerihona, po imenu Dagon. U isto vreme je Hirkan preuzeo zvanje prvosveštenika od svog oca, i pre svega je uznastojao da umilostivi Boga žrtvama, a zatim je poveo pohod protiv Ptolemeja; a kada je izvršio napad na njegovo uporište, pokazao se svakom pogledu nadmoćnim, ali je krajnji učinak izostao zbog saosećanja prema svojoj majci i braći: jer je ova, naime, Ptolemej dovodio na zidine i mučio ih naočigled svima, preteći da će ih strmo- glaviti ukoliko Hirkan ne prekine opsadu. Pa kako je Hirkan mislio da će raspuštanjem opsade i odustajanjem od osvajanja pokazati više naklonosti prema svojim najdražima – predupređujući tako njihove patnje – njegova se revnost protiv Ptolemeja hladila. Ali se tada dogodilo da je njegova majka, prilikom jednog od izlaganja, sa zidina pružila ruke prema nedostupnom sinu, moleći ga da se zbog nje ne prepušta nemaru, već da se zbog njenih osvedočenih muka upravo još više razgnevi, te da pruži sve od sebe da to mesto brzo zauzme kako bi sebi potčinio neprijatelja i potom mu se osvetio za sve ono što je ovaj uradio onima koji Hirkanu behu najmiliji; uz to je majka rekla i da će joj smrt biti slatka čak i ako do nje bude stigla na mukama, ukoliko posle toga njihov neprijatelj bude priveden kazni za sve njegove zločine. I tako, nakon što je čuo majku gde ovako govori, Hirkan se rešio da smesta osvoji tvrđavu; ali kada je potom ponovo ugledao kako mu majka iznova biva prebijana a zatim kidana na komade, hrabrost ga je napustila, i on nije mogao drugo do da saoseća sa onim što je ona podnosila, ostajući sasvim nadvladan tim bolom. I kako se zbog svega toga ta opsada razvukla, pristigla je i ona godina u kojoj običaj nalaže Jevrejima da se odmaraju; pa znajući da će zbog toga biti 556 JUDJEJSKE STARINE oslobođen daljeg ratovanja²⁰⁰, Ptolemej je pogubio zarobljenu braću i majku Hirkanovu i zatim pobeo k Zenu, takođe zvanom i Kotila, koji je u to vreme bio tiranin grada Filadelfije.

2) Ali je Antiohu bilo veoma mučno zbog patnji što mu ih je naneo Simon, te je izveo najezdu na Judeju četvrte godine svog kraljevanja, i preve godine vlasti Hirkanove, u godini sto šezdeset druge olimpijade²⁰¹. Pa nakon što je popalio zemlju, zatvorio je Hirkana u grad, kojeg je opkolio sa sedam logorskih prstenova; ali isprva ništa nije mogao uraditi, zbog snage zidina i radi srčanosti branilaca, iako je ovima ponestajalo vode, koja im je ipak pridošla zahvaljujući obilnom pljusk, koji se sručio pri zalasku Plejada²⁰². Ipak, negde na severnom delu zidina, gde je grad bio u istoj ravni sa spoljnim tlom, kralj je podigao stotinu kula sa tri sprata, na koje je smestio vojnike; pa kako je napadao svakog dana, prosekao je dvostruki rov, dubok i širok, i njime okružio stanovnike kao zidovima; ali su se opsađeni dosetili da izvode česte prepade, pa ukoliko neprijatelji negde nisu bili zaštićeni, oni bi ih napadali i nanosili im velike štete; a ukoliko bi ih protivnik blagovremeno primetio, lako su se mogli vratiti u grad. Ali budući da je Hirkan dobro razabirao poteškoću održavanja toliko velikog broja ljudi u gradu, zbog čega su namirnice brzo trošene, pri čemu je, pak, kao što je i bilo prirodno pretpostaviti, glavnina ljudi bila beskorisna, on je izdvojio taj neupotrebljivi deo ljudstva, i odstranio ga iz grada, zadržavši samo onaj deo koji je bio u cvetu zrelosti i kadar da ratuje. Antioh, međutim, nije dopuštao da ti koji su odbačeni napuste Jerusalim, te su oni otuda lutali između zidina, bivajući desetkovani glađu od koje su umirali u mukama; ali kada je praznik tabernakula bio nadohvat, oni koji su ostali u gradu sažališe se na te prognanike, i ponovo ih primiše natrag. A nakon što

je Hirkan poslao poruku Antiohu zatraživši zbog praznika primirje od sedam dana, ovaj se odazvao ovom poštovanju prema Bogu, i na traženi je rok pristao da sklopi primirje. Pored toga, poslao je veličanstvenu žrtvu, bikove sa pozlaćenim rogovima, sa svakovrsnim slatkim začini- ma, i sa zlatnim i srebrnim peharima. Tako su oni koji su branili ka- pije primili žrtve od onih koji su ih doneli, i odveli ih do Hrama, dok je Antioh u međuvremenu praznovao sa vojskom, što je bilo sasvim drugačije ponašanje od onog Antioha Epifana koji je po zauzeću grada ponu- dio svinje na oltaru, poprskavši ga njihovom krvlju, kako bi nasilno po- gazio zakone Jevreja i veru koju su nasledili od svojih predaka; a to je i bio razlog zbog kojeg je naš narod poveo rat protiv njega, i nikada se po- tom nije s njim pomirio; ali što se tiče ovog sadašnjeg Antioha, svi su ga ljudi nazivali Antioh Pobožni, zbog velike revnosti koju je pokazi- vao u pitanjima veroispovedanja.

3) Hirkan je ljubazno primio ovu Antiohovu smernost; pa kada je shva- tio koliko je ovaj pobožan, uputio mu je poslanstvo preko kojeg je od nje- ga zatražio dozvolu da obnovi ono ustrojenje uprave koje su primili od njihovih predaka. Tako je Antioh odbio savet onih koji su od njega tra- žili da u potpunosti istrebi jevrejski narod²⁰³ — takvi su se pozivali

KNJIGA TRINAESTA

557

na način življenja Jevreja, koji je prema svima drugima bio nedruževan — i nije se obazirao na ono šgo su takvi govorili. Naprotiv, bivajući uveren da je sve što su Jevreji činili imalo osnovu u pobožnosti, on je odgovorio poslanstvu da će, ukoliko opsađeni predaju oružje i plate da- nak za Jopu i druge gradove koji omeđuju Judeju, a u koje će on postaviti svoje ljudstvo, pod takvim uslovima on okončati dalje ratovanje protiv njih. Ali se Jevreji, iako saglasni sa svim drugim uslovima, nisu mogli složiti sa prisustvom stranih posada, stoga što se oni nisu mogli udruživati sa tuđincima, niti s njima opštiti; pa ipak su bili voljni da, umesto davanja dozvole za uspostavljanje uporišta, Antiohu daju tao- ce, kao i pet stotina talanata srebra, od kojih će smesta isplatiti tri stotine, a takođe i odmah poslati taoce, što je kralj Antioh prihvatio. Jedan od ovih talaca bio je i Hirkanov brat. Pod ovim je uslovima Anti- oh porušio utvrđene grudobrane koji su opkoljavali grad, prekinuo op- sadu i potom otišao.

4) Za to je vreme Hirkan otvorio grobnicu kralja Davida, koji je u bo- gatstvu prevazilazio sve druge kraljeve, i iz nje izneo tri hiljade tala- nata. On je takođe bio i prvi od Jevreja koji je, oslanjajuš se na svoj ime- tak, držao odrede stranih plaćenika. Nakon ovoga je Hirkan sklopio i savez prijateljstva i uzajamne pomoći s Antiohom, zbog čega je ovome doz- volio ulazak u grad, opskrбивši ga u izobilju onime što je njegovoj vojs- ci nedostajalo, pa je kasnije i nastupao s njim kada je Antioh pošao u po- hod protiv Parćana, o čemu za svedoka imamo Nikolu Damaskijca, koji u svojoj istoriji piše ovako: „Kada je Antioh podigao znamen pobe- de na reci Likusu, a povodom njegovog trijumfa nad Indatom, vojskovođom Parćana, zadržao se na tom mestu dva dana. Bilo je to po želji Hirkana Jevrejina, stoga što je u to vreme padao praznik kojeg su Jevreji nasledi- li od predaka, budući da im u te dane njihov vlastiti zakon nije dozvolja- vao da putuju." I zaista, ovako kazujući on ne govori ništa pogrešno; jer je tada taj praznik, koji mi nazivamo Pentekost, padao u dan posle sabata, a nama nije po zakonu dozvoljeno da putujemo niti na sabat, niti u praz- nične dane²⁰⁴. Ali kada je Antioh stupio u bitku protiv Arsasa, parćan- skog kralja, izgubio je veliki deo vojske, a i on sam je poginuo; tako je vlast nad Sirijom nasledio njegov brat Demetrije, sa dozvolom

Arsasa, koji ga je oslobodio iz zarobljeništva u isto vreme kada je Antioh napao Partiju, kao što smo već ranije pripovedali na drugom mestu.

POGDAVLJE DEVETO

KAKO JE, POSLE SMRTI ANTIOHOVE, HIRKAN POVEO POHOD PROTIV SIRIJE I SKLOPIO SAVEZ SA RIMLJANIMA. TAKOĐE I O SMRTI KRALJA DEMETRIJA I ALEKSANDRA

1) Čim je Hirkan čuo za pogibiju Antiohovu, odmah je poveo pohod protiv gradova Sirije, nadajući se da će ih naći lišene ljudi kadrih za 558 JUDEJSKE STARINE borbu i spremnih da ih brane. Ipak, bilo je potrebno ne manje od šest meseci da zauzme Medavu, pa i to ne bez velikih napora po njegovu vojsku. Nakon ovoga je pokorio i Samegu i okolna mesta, a pored ovih još i Sehem i Gerisim, kao i narod Hućana, koji je opsluživao hram što je nalikovao jerusalimskom, a koji je Aleksandar Veliki dopustio Sanvalatu da podigne u korist Manasije, zeta prvosveštenika Jada, kao što smo već ranije pripovedali; ovaj je hram, naime, u tom trenutku bio napušten, dve stotine godina nakon što je izgrađen. Hirkan je takođe osvojio Doru i Marisu, gradove Idumeje, i potčinio sve Idumejce, dozvolivši im da ostanu u zemlji ukoliko pristanu da se obrežu i počnu da žive po jevrejskim zakonima; a ovi su bili toliko željni da ostanu na mestima svojih predaka, da su se potčinili zahtevu za obrezivanjem²⁰⁵, kao i ostalim jevrejskim običajima; u to im se, vreme, dakle, dogodilo da su usvojili jevrejski način življenja, te su kasnije i sami postali Jevrejima.

2) Potom je Hirkan pozeleo da obnovi savez prijateljstva sa Rimljanima, te je stoga ovima poslao izaslanike, na šta je senat, primivši Hirkanovu poslanicu, odgovorio potvrđujući savez sledećim rečima: „Farnije pretor, sin Markov, sazvaov je senat osmog dana pre februarskih idu, u domu senata, u prisustvu Lucija Manlija iz Mentinovog plemena, i Gaja Sempronija, sina Gajevog, iz plemena Falernijanovog. Povod je bio dolazak izaslanika poslatih od strane jevrejskog naroda²⁰⁶, u sastavu koji su činili Simon, sin Dositejev, Apolon, sin Aleksandrov, i Diodor, sin Jasonov, koji su dobri i čestiti ljudi, i koji su imali nešto da predložepovodom saveza prijateljstva i uzajamne pomoći koji postoji između njih i Rimljana, kao i povodom drugih državnih poslova, budući da su ovi zatražili povratak Jope, Gazare i izvora Jordana, kao i još nekoliko drugih gradova njihove zemlje, a koje im je suprotno odluci senata oduzeo Antioh. Oni su takođe zatražili da ne bude dozvoljen prelaz kraljevima i slobodnim ljudima, kojima im se miran povratak kući. Iz svega ovoga odlučeno je da se obnovi sporazum prijateljstva i uzajamne pomoći sa ovim valjanim ljudima, koji su nam poslani od strane čestitog i prijateljskog naroda.“ Ali što se tiče traženih pisama, odgovor je bio da će se senat sastati i razmotriti to pitanje kada mu njegovi vlastiti poslovi to dopuste, a da

će oni ubuduće nastojati da se nikakva slična povreda ne dogodi na račun Jevreja; uz to će im pretor Fanije dati novac iz državne riznice za potrebe njihovog povratka kući. Tako je, najposle, Fanije, davši im obećani novac iz trezora otpustio jevrejske izaslanike; onima, pak, koji su upravljali Jevrejima poslao je ukaz, pobrinuvši se za to da oni koji su ga nosili bezbedno stižu kući.

3) Tako su, dakle, u to vreme izgledale prilike Jovana Hirkana. Ali što se tiče kralja Demetrija, on je bio naumio da povede rat protiv Hir-

KNJIGA TRINAESTA

559

kana, za šta, međutim, niti je bilo prilike niti je on za takvo nešto bio kadar, budući da su njime bili ozlojeđeni kako vojska tako i narod Sirije, i to naprosto stoga što je bio rđav čovek. Ali kada su Sirijci poslali izaslanike Ptolemeju zvanom Fison, zatraživši da im pošalje nekog iz porodice Seleukida kako bi preuzeo kraljevstvo, on im je poslao Aleksandra, zvanog Zevin, zajedno sa vojskom, te je između njega i Demetrija došlo do bitke u kojoj je ovaj poslednji poražen i nateran u bekstvo; bežeći, pribežište je pokušao da nađe u Ptolemaidu, kod njegove žene Kleopatre, ali ga ona nije želela da primi. Odatle je potom pošao u Tir, gde je naposljetku i uhvaćen; pa nakon što su ga njegovi protivnici žestoko mučili, naposljetku je usmrćen. Tako je Aleksandar preuzeo kraljevstvo i sklopio savez sa Hirkanom, ali je kasnije i sam, kada se borio protiv Demetrijevog sina Antioha zvanog Gripa, takođe bio poražen i ubijen.

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE ZAHVALJUJUĆI SVAĐI IZMEĐU DEMETRIJA GRIPE I ANTIOHA
SIZISENA OKO KRALJEVSTVA HIRKAN ZAUZEAO SAMARU I SASVIM JE
RAZORIO; I KAKO SE SAM HIRKAN PRIDRUŽIO SEKTI SADUKEJA,
NAPUSTIVŠI FARISEJE

1) Nakon što je Antioh [Gripa] preuzeo kraljevstvo, skolio ga je strah da uđe u rat protiv Judeje, stoga što je čuo da je njegov brat po majci, koji se takođe zvao Antioh, protiv njega već dizao vojsku iz oblasti Sizikuma; tako je on ostao na svom vlastitom posedu, rešivši da se pripremi za napad što ga je očekivao od strane svog brata, koga su nazivali Sizisen, stoga što je bio odgajen u istoimenom gradu. Ovaj je bio sin Antioha Sotera, koji je umro u Partiji a koji je bio brat Demetrija, oca Gripinog, jer se dogodilo da je Kleopatra bila venčana za dvojicu braće, kao što smo već pripovedali. Tako je Antioh Sizisen došao u Siriju, započevši dugogodišnji rat protiv svog brata. Hirkan je, pak, sve to vreme živio u miru; jer se nakon smrti Antiohove odmetnuo od Makedonaca²⁰⁷, odbivši da dalje plaća i najmanji namet, bilo kao njihov podanik ili kao prijatelj; njegove su se sopstvene prilike, pak, nalazile u stanju napredovanja i poboljšanja u vreme Aleksandra Zevina, a posebno u vreme gorepomenute dvojice braće, jer je rat koji su oni međusobno vodili prouzročio Hirkanu priliku da uživa u miru u Judeji, toliko da je sakupio ogromnu sumu novca. A kada je Antioh Sizisen napao njegovu zemlju, Hirkan je otvoreno pokazao šta misli: videvši, naime, da je Antioh lišen egipatskih saveznika, te da se i on i njegov brat nalaze u veoma nepovoljnim okolnostima međusobnog iznurujućeg ratovanja, on ih je obojicu prezreo i lako uzvratio.

2) Tako je Hirkan poveo pohod protiv Samarije, koja je bila veoma sna- žan grad, o čijem ćemo trenutnom imenu — Sevasta — i njenom ponov- 560

JUDEJSKE STARINE

nom dizanju od strane Iroda, govoriti kada za to dođe vreme. Ali je Hir- kan ipak napao grad i držao ga u opsadi uz veliki trud; bio je veoma ne- zadovoljan Samarićanima zbog nesreća što su ih naneli narodu Merise, jevrejske kolonije, kojeg su potom naterali na savezništvo, povlađujući kraljevima Sirije. Nakon što je prokopao jarak i podigao oko grada dvostruki zid dug osamdeset furlonga, postavio je svoje sinove Antigo- na i Aristobula za zapovednike opsade; ovime je postepeno doveo Sama- rićane do tako velike gladi da su morali jesti i ono što se ne jede, pozi- vajući u pomoć Antioha Sizisena, koji se, istina, spremno odazvao, ali ga je Aristobul potukao, pa nakon što je bio gonjen sve do Skitopolja od strane dvojice braće, naposljetku se i sasvim povukao. Tako su se braća vratila u Samariju i ponovo saterala narod unutar zidina, sve dok ovi nisu bili prisiljeni da istog Antioha ponovo pozovu u pomoć; ovaj je, pak, ovog puta obezbedio šest hiljada ljudi od Ptolemeja Latira, koji ih je poslao bez odobrenja njegove majke, zbog čega ga je ova isključila iz up- ravne vlasti. Sa ovim je Egipćanima Antioh učinio prvi upad i opus- tošio Hirkanovu zemlju na način pravog razbojnika, jer se nije usudio da se suoči i bori licem u lice, budući da nije ni imao vojsku dovoljnu za takav okršaj, već je takvim haranjem po Hirkanovoj zemlji nastojao da ovoga prisili na odustajanje od opsade Samarije; ali je jednom prilikom ipak upao u zamku, gde je izgubio veliki broj ljudi, te je morao pobeći u Tripoli, poverivši vođenje rata protiv Jevreja zapovednicima Kali- manderu i Epikratu.

3) Što se tiče pomenutog Kalimandera, on je svoje neprijatelje napao odviše brzopleto, te je nateran u bekstvo i odmah uništen; a Epikrat je bio tako veliki srebroljubac, da je otvoreno izdao Skitopolj i okol- na mesta Jevrejima, te ih stoga, svakako, nije mogao odvratiti od dizanja opsade Samarije. A kada je Hirkan napokon zauzeo grad, što se dogodi- lo odmah po godišnjici opsađivanja, nije se zadovoljio samo osvojenjem, već je grad potpuno razorio, skrenuvši okolne rečice da bi ga poto- pio, i prokopavši takve kanale da je voda mogla proticati ispod temelja i podlokati ih; štaviše, uklonio je i najmanji znak da je na tom mestu ikada postojao grad. Ovde, međutim, moramo preneti jednu iznenađujuću stvar koja se pripoveda o prvosvešteniku Hirkanu — kako je, naime, Bog opštio s njime; priča se da se istog onog dana kada se njegov sin borio protiv Antioha Sizisena, Hirkan zatekao sam u Hramu, paleći tamjan, kada je čuo glas koji muje objavio da je njegov sin upravo savladao Antio- ha. Ovo je Hirkan otvoreno izjavio pred narodom čim je izašao iz Hra- ma, i te su se reči pokazale tačnim. Tako su, dakle, u tom trenutku staja- le stvari sa Hirkanom.

4) U to vreme nisu u uslovima blagostanja živeli samo Jevreji u Je- rusalimu i Judeji, već takođe i oni koji su se nalazili u Aleksandriji, Egiptu i na Kipru; jer je Kleopatra bila u zavadi sa svojim sinom Pto- lemejom zvanim Latir, te je sa svoje strane za najviše vojne zapovedni- ke postavila Jevreje Helkiju i Ananiju, sinove onog Onije koji je podi- gao hram u upravnoj oblasti Heliopolja, nalik onome u Jerusalimu, ka-

ko smo već pripovedali. Kleopatra je ovim ljudima poverila vojsku, i ništa nije činila bez njihovog saveta, kako potvrđuje i Strabon Kapa- dokijac, kada ovako kazuje: „Veći deo vojske, jednako oni koji su došli s Kipra sa nama, i oni koji su

kasnije tamo poslati, odmah su se odmetnuli k Ptolemeju; i samo oni koji su bili nazvani Onijinom strankom, budući Jevreji, ostali su odani, zato što su njihovi zemljaci Helkija i Ananija bili kraljici miljenici." Ovo su, dakle, Strabonove reči.

5) Ali je ovakvo povoljno stanje stvari nagnalo Jevreje da pozavide Hirkanu; oni koji su u takvom držanju bili najgori, bili su fariseji²⁰⁸, koji su predstavljali jednuevrejsku sektu, kao što smo već kazivali. Fariseji su, naime, imali tako veliku moć nad narodom, da kada bi izgovorili bilo šta protiv kralja ili prvosveštenika, istog bi im se časa poverovalo. I sam Hirkan je bio njihov učenik, i veoma su ga voleli. Ali kada ih je jednom pozvao na gozbu, i veoma ih ljubazno ugostio, videvši ih u dobrom raspoloženju on im počeo govoriti kako oni svakako znaju koliko je željan da bude pravičan čovek i da učini svaku stvar koja bi mogla biti ugodna Bogu, a što je takođe i zanimanje fariseja. Stoga je zatražio da ga, ukoliko primete kako čini kakav prekršaj i skreće s ispravnog puta, pozovu natrag i opomenu ga. Tom su prilikom, međutim, oni potvrdili da je on u potpunosti častan, što beše pohvala iza koje je ostao veoma zadovoljan. Ali se tamo među gostima nalazio i čovek po imenu Eleazar, zle čudi i uvek spreman na podbunjivanje. Ovaj je čovek tom prilikom rekao: „Budući da si znatiželjan da saznaš istinu, i ukoliko zaista žarko žudiš za ispravnošću, onda se odreci zvanja prvosveštenika, i budi zadovoljan svetovnim upravljanjem nad narodom." A kada je Hirkan želeo da sazna koji je razlog zbog kojeg bi trebalo da se odrekne prvosveštenog dostojanstva, ovaj mu čovek uzvрати: „Tuli smo od jednog starog čoveka da je tvoja majka bila zarobljenica pod vlašću Antioha Epifana."²⁰⁹ Ova aluzija je bila teška kleveta, i Hirkan beše veoma razdražen rečima tog čoveka, a njegovoj su se ozlojeđenosti pridružili i fariseji.

6) U to je vreme živeli izvesni Jonatan, veoma veliki prijatelj Hirkanov, ali koji je pripadao sekti sadukeja, čija su shvatanja bila potpuno suprotna onima fariseja. On je Hirkanu otkrio da ga je Eleazar oklevetao izražavajući zapravo zajednička osećanja svih fariseja, te da će se to pokazati očiglednim ukoliko im bude otvoreno postavio sledeće pitanje: kakvu kaznu oni misle da taj klevetnik zaslužuje? Jer ukoliko izneseni prekor nije učinjen s njihovom dozvolom, tada će ga oni kazniti onako kako takav zločin i zaslužuje. Poslušavši Jonatana, Hirkan od fariseja dobi odgovor da klevetnik zaslužuje šibanje i okove, ali da se ne čini ispravnim takvo pogrdno klevetanje kazniti smrću. I zaista, fariseji čak ni u drugim okolnostima nisu bili skloni strogom kažnjavanju. Ova je blaga presuda, međutim, veoma razljutila Hirkana, i on je poverovao da gaje klevetnik uvredio imajući za to njihovu saglasnost. Jonatan je, međutim, bio taj koji ga je ponajviše uspeo raspaliti i na njega uticati toliko da je Hirkan napustio stranku fariseja, i ukinuo ukaze 562

JUDEJSKE STARINE

koje su oni nametnuli narodu, te počeo kažnjavati one koji su ih se pridržavali. No to beše izvor iz kojeg je uzrasla omraza koju je prema njemu i njegovim sinovima počeo osećati narod: ali ćemo o ovim stvarima govoriti kasnije. Ono što ću sada objasniti jeste sledeće: da su fariseji preneli narodu veliki broj običaja nasleđenih od predaka, a koji nisu zapisani u Mojsijevim zakonima; to je, opet, bio razlog zbog kojeg su ih odbacivali sadukeji, govoreći da smo dužni da uvažavamo i da se držimo samo onih obaveza koje postoje u pisanim rečima, ali ne i onih koji su izvedeni iz tradicije naših predaka. I povodom ovih stvari došlo je do velikih rasprava i podela među narodom, pri čemu sadukeji nisu mogli ubediti nikoga do bogate ljude, jer im se prost svet nije povinovao, dok su fariseji, s druge strane, imali

većinu naroda na svojoj strani. Ali ovim dvema sektama, kao i onom esena, ja sam se podrobno bavio u drugoj knjizi o jevrejskim prilikama.

7) Nakon što je Hirkan okončao ovu pobunu, ostatak veka je srećno proživio rukovodeći zadacima upravljanja narodom na najbolji način tokom trideset godina; potom je umro²¹⁰, ostavivši iza sebe petoricu sinova. Bog ga je smatrao vrednim tri najveće povlastice: upravljanja narodom, dostojanstva prvosveštenika i proročkog dara; jer je Bog bio s njim i dopuštao mu je da sazna budućnost; tako je posebno prerekao to da dvojica njegovih najstarijih sinova neće dugo upravljati državnim poslovima. A ova će propast naslednika biti vredna našeg opisa, kako bi smo odatle saznali koliko su oni bili daleko ispod sreće koja je pripadala njihovom ocu.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE ARISTOBUL, NAKON ŠTO JE PREUZEIO VLAST, NAJPRE STAVIO DIJADEMU NA ŠAVU PONEVŠI SE SA NAJVARVAR-SKIJOM OKRUTNOŠĆU PREMA SVOJOJ MAJCI I BRAĆI; I KAKO JE, NAKON ŠTO JE UBIO ANTIGONA, I SAM PREMINUO

1) Nakon što je preminuo njihov otac Hirkan, najstariji sin Aristobul, smerajući da preobrati oblik upravljanja u kraljevstvo i čvrsto se rešivši da ostvari tu zamisao, prvo što je uradio bilo je da stavi dijademu na glavu, što se dogodilo četiri stotine osamdeset jednu godinu nakon što je narod izbačen iz vavilonskog ropstva i povratio se svojoj zemlji. Aristobul je voleo prvog brata do sebe po uzrastu, Antigona, i ophodio se prema njemu kao sebi ravnom, ali je ostale držao u okovima. Takođe je i svoju majku bacio u zatvor, stoga što se s njim borila za prevlast — jer je Hirkanova volja bila da ona bude gospodarica svima. On je i nastavio sa istim varvarskim ponašanjem, jer je majku u zatvoru umorio glađu; štaviše, zbog kleveta se udaljio i od brata Antigona, i njega pridodavši ostalima koje je pogubio; ali pre nego što je ubio Antigona, imao je naklonosti prema ovome i uzdigao ga je do položaja savladara

KNJIGA TRINAESTA

563

u kraljevstvu. Pomenutim klevetama isprva nije poklanjao pažnju, delimično zato što je brata voleo, a delimično stoga što je mislio da prebacivanja potiču iz zavisti rođaka. Ali kada se jednom prilikom Antigona vratio iz vojne, u vreme kada se sasvim približio praznik u kojem se podižu tabernakuli u čast Bogu, dogodilo se da se Aristobul razboleo, a da se Antigona popeo, ukrašen na najraskošniji način i okružen svojim vojnicima u oklopu, do Hrama kako bi proslavio praznik i izgovorio pregršt molitvi za ozdravljenje svog brata; ali su neki zli ljudi, koji su žarko želeli da zametnu sukob među braćom, iskoristili ovu priliku razmetljivog Antigonovog pojavljivanja praćenog veću o velikim poduhvatima što ih je izvršio, i pošli kralju pred kojim su zlorado uveličali Antigonovo gizdavo pokazivanje prilikom praznika, predstavljajući stvari kralju tako kao da te okolnosti nisu bile nalik onima kakve dolikuju osobi koja nije vladar, odnosno da su ti postupci bili pokazatelji oponašanja kraljevske vlasti; štaviše, ovi su klevetnici dodali da je prisustvo snažne skupine naoružanih ljudi uz Antigona svakako imalo za cilj da bude ubijen Aristobul; povrhu svega su naposljetku kralju

nagoveštavali da je Antigonovo razmišljanje moralo biti sle- deće: da je od njega svakako budalasgo da, budući da raspolaže moći da vla- da sam, smatra velikom milošću to što je počastvovan nižim dostojan- stvom od strane svog brata.

2) Aristobul je popustio pred ovim podmetanjima, ali se takođe i pobrinuo da njegov brat ništa ne posumnja, te da on sam nečim ne ugro- zi sopstvenu bezbednost; tako je naredio svojim stražarima da zalegnu na izvesno mesto pod podom i ostanu skriveni u mraku (on sam je tada le- žao bolestan u kuli zvanoj Antonija), pri tom im zapovedivši da u slu- čaju da Antigon uđe k njemu nenaoružan oni ovoga ne diraju, ali ukoli- ko uđe naoružan, da ga smesta ubiju. A on je, pak, poslao po Antigona i zatražio da mu dođe nenaoružan; ali je kraljica, i oni koji su s njom bi- li povezani u zaveri protiv Antigona, nagovorila glasnika da ovome ka- že upravo suprotno: kako mu je brat čuo da je napravio za sebe sjajan ok- lop za ratne potrebe, te traži da se pred njim pojavi upravo u tom oklo- pu kako bi mogao videti koliko je dobro urađen. I tako je Antigon, ne po- sumnjavši u prevaru, već se oslonivši na bratovu dotadašnju dobronamernost, došao Aristobulu naoružan, kako je i inače navikao da bude, i u punom oklopu, da bi se pokazao pred bratom; ali kada je došao na mesto zvano Stratonova Kula, gde je prolaz bio vanredno mračan, stražari ga ubiše; i ova smrt pokazuje da ništa nije snažnije od zavisti i klevete, i da ništa nije tako pouzdano u potkopavanju dobronamernosti i priro- dne ljudske naklonosti od ovih strasti. Ali ovde bi se mogla iskoristi- ti prilika za čuđenje nad prozorljivošću izvesnog Jude, koji je pripa- dao sekti esena²¹¹, a koji nikada nije promašio u svojim predviđanjima; jer je ovaj čovek, kada je video Antigona gde prolazi pored Hrama, povi- kao svojim drugovima i prijateljima koji su stanovali s njime kao njego- vi učenici, nastojeći da od njega nauče umešnost predviđanja budućih događaja — uzviknuo je, dakle, da bi za njega bilo dobro da umre u tom ča- 564 JUDEJSKE STARINE

su, budući da je prorekao iešto lažno o Antigonu, koji je, eto, još uvek živ jer ga je upravo video gde prolazi, iako je on prorekao da će tog is- tog dana umreti na mestu zvanom Stratonova Kula, dok je, međutim, to me- sto gde je prorekao da će se ubistvo dogoditi ipak šest stotina furlon- ga udaljeno, a od tog je dana veći deo već prošao, te je tako on u opasnosti da se pokaže kao lažni prorok. I kako je on ovo izgovorio, i to u setnom raspoloženju, stigoše vesti da je Antigon ubijen na skrovitom mestu [u palati] koje se takođe zove Stratonova Kula, i koje, tako, ima isto ime sa primorskim mestom u Cezareji. Ovaj je događaj, naravno, proroka doveo do velike pometnje.

3) Ali se Aristobul odmah pokajao zbog ubistva svog brata, usled če- ga se njegova bolest netom pogoršala, te je on pomutio umom usled kri- vice zbog počinjenog zločina, a utroba mu se počela razdirati nepodno- šljivim bolom, i on je bljuvao krv; upravo tada se dogodilo da se jedan od slugu koji su ga posećivali kako bi odneli sud sa rečenom krvlju, okli- znuo pretpostavljam voljom providenja Božijeg — i prolio deo Aristo- bulove krvi upravo na ono mesto gde su se posle ubistva još uvek nala- zile mrlje Antigonove krvi; i kada su zbog toga prisutni povikali, op- tuživši slugu da je smišljeno prolio krv upravo na tom mestu, Aristobul je čuo vrevu i raspitao se za njen uzrok; i kako mu niko nije odgovo- rio, njegova radoznalost postala je još revnosnija, budući da je za ljude prirodno da sumnjaju da je ono što se pred njima skriva nešto po njih nepovoljno; i tako, nakon njegove pretnje i prisiljavanja da govore, slu- ge mu naposletku rekoše istinu.

Nakon toga on proli mnoge suze koje potekose iz uma poremećenog nakon dolaska do svesti onoga što je uradio, te naposljetku, ispustivši dubok jecaj, on reče: „Uviđam da nisam od Boga sakrio one bezbožne i užasne zločine za koje sam kriv, već me je sustigla iznenadna kazna za prolivanje krvi mojih najbližih. A sada, o ti moje najbezobraznije telo, koliko ćeš dugo zadržavati dušu koja mora umreti kako bi uslišila duhove mog brata i moje majke? Zašto se odmah ne predaš? I zašto da kap po kap ispuštam svoju krv onima koje sam tako zlikovački ubio?" Izgovorivši poslednje reči on preminu, nakon što je vladao godinu dana. Bio je nazvan ljubiteljem Grka, kojima je udeljivao mnoge prinose iz svoje vlastite zemlje; vodio je rat protiv Itureje i veliki njen deo pridodao Judeji, uz to prisilivši njeno stanovništvo da im cena ostanka u njihovoj zemlji bude prihvatanje obrezivanja i žiljenje po jevrejskim zakonima. Po prirodi je bio čovek otvoren, iskren i velike skromnosti, kako navodi i Strabon preko svedoka po imenu Timagen, a koji kaže ovako: „Ovaj je čovek bio iskrena osoba, i veoma posvećen služanju Jevrejima; on im je dodao novu zemlju, i obezbedio ih prilikom jednog dela naroda Iturejaca, vezavši ih uz Jevreje obavezom obrezivanja njihovih genitalija."

KNJIGA TRINAESTA

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO JE ALEKSANDAR PO PREUZIMANJU VLASTI POVEO POHOD PROTIV PTOLEMAIDE, A ZATIM ODUSTAO OD OPSADE ZBOG STRAHA OD PTOLEMEJA LATIRA; I KAKO JE POTOM OVAJ PTOLEMEJ POVEO RAT PROTIV NJEGA, ZATO ŠTO JE ALEKSANDAR NAGOVARAO KLEOPATRU DA STUPI U RAT PROTIV PTOLEMEJA, PRI TOM SE PRETVARAJUĆI DA JE U PRIJATELJSTVU S NJIM, NAKON ČEGA JE PTOLEMEJ PORAZIO JEVIJE U BICI

1) Nakon što je preminuo Aristobul, njegova žena Saloma, koju su Grci zvali Aleksandra, oslobodila je njegovu braću iz zatvora (jer ih je Aristobul držao u okovima, kao što smo već govorili), i proglasila Aleksandra Janusa za kralja, koji je bio najstariji po godinama ali i po umerenosti svoje naravi. On je kao dete bio omražen od strane njegovog oca odmah nakon što je rođen, i nije mu bilo dozvoljeno da ga vidi sve dok ovaj nije umro. O povodu za ovu mržnju govori se ovako: u vreme kada je Hirkan uglavnom voleo svoja dva najstarija sina, Antigona i Aristobula, Bog mu se ukazao u snu, i Hirkan ga je upitao koji će od sinova biti njegov naslednik. Na ovo mu je Bog predložio lik Aleksandrov, a Hirkan se rastužio što će ovaj biti baštinik svih njegovih dobara, te mu je nametnuo obavezu da bude odgajan u Galileji. Ali Bog nije obmanuo Hirkana, jer je nakon smrti Aristobulove Aleksandar zaista preuzeo kraljevstvo, ubivši jednog od braće koji je posegnuo za vlašću, dok je ostale, koji su izabrali miran i povučen život, iskreno uvažavao.

2) Nakon što je Aleksandar Janus uredio onakvu upravu kakvu je prosuđivao za najbolju, poveo je vojsku u pohod protiv Ptolemaide; pa nadvladavši neprijatelje u bici, zatvorio ih je u gradu, i postavio snage oko njega; naime, od svih primorskih gradova još su jedino Ptolemaida i Gaza bile neosvojene, pored Stratonove Kule i Dore, koje je držao tiranin Zoil. Budući da su Antioh Filometor i Antioh zvani Sizisen ratovali jedan protiv drugog u neprestanom uzajamnom uništavanju, namirod Ptolemaide nije mogao očekivati pomoć od njih; ali kada je započela opsada od strane Jevreja, Zoil, koji je posedovao Stratonovu Kulu i Doru, i držao značajnu vojnu silu, i u takvim se okolnostima zaračunosti kraljeva

domogao sopstvene tiranske vlasti, došao je i doveo iz- vesnu malu pomoć žiteljima Ptolemaide, u času kada nijedan od kraljeva nije gajio prijateljski odnos prema Ptolemaićanima, pa se od njih više i nije mogla očekivati nekakva korist. U stvari, obojica kraljeva nala- zila su se u položaju rvača koji nema u sebi dovoljno snage za pobjedu, pa ipak se srami da popusti, zbog lenjosti otežući borbu, i mirujući sve dotle dok se to bez sramote moglo. Jedini u koga su u Ptolemaidi polaga- li nadu bili su kraljevi Egipta i Ptolemej Latir, koji je trenutno dr- žao Kipar i koji je tamo stigao nakon što ga je sa vlasti u Egiptu otera- la njegova majka Kleopatra. Tako je narod Ptolemaide poslao poruku Pto- lemeju Latiru, pozvavši ga u pomoć kao saveznika, kako bi ih izbavio, 566 JUDEJSKE STARINE

sada kad su bili u opasnosti, iz ruku Aleksandrovih; pri tom su izasla- nici pružili uveravanja Ptolemeju da će, ukoliko bude prešao Siriju, takođe na svojoj strani imati i narod Gaze, pri čemu čemu mu se kao sa- veznici pridružiti još i Zoil, kao i Sidonci i mnogi drugi; ovim je obećanjima Ptolemej bio dovoljno podstaknut, te je pripremio svoju flotu što je pre mogao.

3) Ali je u međuvremenu jedan čovek iz Ptolemaide, po imenu Demenet, jedan od onih koji su kadri da ljude ubede u ono što žele a koji je ujedno bio vođa naroda, naveo ljude u Ptolemaidi da promene mišljenje, rekav- ši im da je bolje rizikovati i postati podanicima Jevreja, nego dopus- titi očigledno robovanje predajući se tuđinskom gospodaru, a pored to- ga nemati samo trenutni rat na leđima, već i očekivati mnogo veći rat od strane Egipta; jer sigurno je da Kleopatra neće prevideti vojsku koju u susedstvu podiže Ptolemej, već će doći i suprotstaviti mu se sopstve- nom velikom silom, i to stoga što se ona i inače trudila da ovoga iste- ra takođe i sa Kipra. A što se tiče Ptolemeja, ukoliko mu se nade izja- love on će i dalje moći da zadrži Kipar, dok će oni, Ptolemaidani, bi- ti izloženi najvećoj mogućoj opasnosti. Bez obzira što je čuo za ovakvu promenu raspoloženja do koje je došlo kod naroda Ptolemaide, Ptolemej je ipak produžio putovanje i stigao do zemlje zvane Sikamina, na čiju je obalu iskrcao svoju vojsku koja je, sve u svemu, dakle pešadija i konja- nici zajedno, brojala trideset hiljada ljudi. Sa njom je odmah krenuo put Ptolemaide, gde je ubrzo stigao i pred gradom podigao logor. Ali budući da narod Ptolemaide nije želeo niti da primi njegove izaslanike, niti da čuje bilo šta od onoga što su ovi imali da kažu, Ptolemej se našao u velikoj brizi.

4) No kada su, međutim, k njemu došli Zoil i predstavnici naroda Ga- ze, zatraživši pomoć zbog toga što su im zemlju opustošili Jevreji na čelu sa Aleksandrom, ovaj poslednji je iz straha od Ptolemeja odustao od dalje opsade Ptolemaide; a nakon što je povukao vojsku u svoju sopstve- nu zemlju, Aleksandar je posegao za jednim lukavstvom, jer je tajno poz- vao Kleopatru da dođe i sukobi se sa Ptolemejom, dok se, međutim, jav- no pretvarao da želi da sa ovime ostvari savez prijateljstva i uzajam- ne pomoći; osim toga, obećavši da će Ptolemeju dati četiri stotine ta- lanata srebra, zauzvrat je zatražio da ovaj zbaci tiranina Zoila i nje- govu zemlju prepusti Jevrejima. I tako se dogodilo da je Ptolemej sa is- tinskim zadovoljstvom pristao na ovakav sporazum, sklopivši savez sa Aleksandrom i pokorivši Zoila; ali kada je kasnije čuo da je Aleksan- dar bio u dosluhu i sa njegovom majkom, Ptolemej je pogazio savez, iako ga je prethodno potvrdio zavetom, te je napao kako Aleksandra tako i Pto- lemaidu stoga što ga ljudi ovog grada nisu želeli da prime. Tako je, os- tavivši zapovednike da sa delom snaga vode opsadu Ptolemaide, on sme- sta pošao sa ostatkom vojske da pustoši Judeju; a kada je Aleksandar pre- poznao Ptolemejeve namere, takođe je sabrao vojsku od

pedeset hiljada lju- di — štaviše, neki autori govore i o celih osamdeset hiljada²¹² 48
tom je vojskom krenuo u susret Ptolemeju, ali je ovaj najpre napao Asohu, grad

u Galileji, te je zauzeo na dan sabata, povevši potom iz tog grada deset hiljada ljudi kao roblje, kao i veliku količinu drugog plena.

5) Zatim je pokušao da osvoji Seforiju, grad koji se nalazio nedaleko od onoga koga je već razorio, ali je u tom pokušaju izgubio mnogo ljudi; pa ipak, sa ostatkom je pošao napred kako bi se sudario s Aleksandrom, koji ga je čekao kraj reke Jordana, na mestu zvanom Safot, te je, pristigavši, u njegovoj blizini podigao logor. Za Aleksandrovu vojsku bilo je svojstveno da je u prvom borbenom redu imala osam hiljada ljudi sa bakarnim štitovima, i njih je nazivao *Hekatontomahima*. Ptolemej je takođe napred isturio vojnike naoružane bakarnim štitovima, ali su njegovi vojnici u svemu ostalom bili slabiji od Aleksandrovih, te otuda i ispunjeni strahom od preduzimanja rizičnih koraka; ali se među njima nalazio izvesni Filostefan, zapovednik logora, koji ih je veoma ohrabrio i naredio im da pregaze reku koja se nalazila između dva logora, budući da Aleksandar uopšte nije ni pomišljao da sprečava njihov prelaz, smatrajući da će, kada se neprijatelji jednom nađu na njegovoj strani reke, ovima biti onemogućeno bekstvo, te će ih utoliko lakše moći da zarobi. Tako se rasplamsala bitka, na čijem su početku obe strane bile ravnop ravne u snazi i revnosti, te je na obema došlo do velikog pokolja; ali je Aleksandar bio nadmoćniji, sve dok Filostefan u dobar čas nije doveo saveznike kako bi pomogao onima koji su već počeli popuštati; pa kako nije bilo takvih saveznika koji bi pomogli onom delu Jevreja koji su nadvladavani, dogodilo se da su ovi počeli bežati, a oni pokraj njih im nisu pomogli, već se i oni zajedno dadoše u bekstvo. Ptolemejevi vojnici, pak, postupili su upravo suprotno: jer počеше slediti Jevreje, usput ih ubijajući, sve dok ih naposljetku goniči nisu na sve strane pristizali u bežanju, sekuci ih toliko da im je gvozdeno oružje otupelo, a ruke počele malaksavati od pokolja; izveštaj kaže da je tom prilikom pobijeno trideset hiljada Jevreja, dok Timogen tvrdi da ih je bilo i pedeset hiljada. Što se tiče ostalih, deo njih je zarobljen, a drugi deo je uspeo da pobjegne u njihovu vlastitu zemlju.

6) Nakon ove pobjede Ptolemej je pregazio čitavu Judeju, a kada je pala noć zadržao se u nekim tamošnjim selima, u kojima je zatekao žene i decu, smesta naredivši vojsci da ih zadave i potom iseku na komade, a zatim delove tela bace u kazane sa ključalom vodom, i tako skuvane njihove udove izjedu kao prinosne žrtve. Ovakvo naređenje je bilo dato kako bi oni koji su pobjegli iz bitke mogli pretpostaviti da su im neprijatelji ljudožderi, te da bi se na takvo saznanje još više užasnuli. I jednako Strabon i Nikola Damaskijac potvrđuju da su ovi zaista postupali sa ljudima na opisan način. Ptolemej je takođe silom zauzeo i Ptolemaidu, kao što sam već pisao na drugom mestu.

JUDEJSKE STARINE

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE ALEKSANDAR, POSREDSTVOM SAVEZA UZAJAMNE ODBRANE KOJI JE KLEOPATRA SKLOPILA S NJIM, POVEO POHOD PROTIV KELESIRIJE I SASVIM RAZORIO GRAD GAZU; I KAKO JE POBIO MNOGO DESETINA HILJADA JEVREJA KOJI SU SE POBUNILI PROTIV NJEGA. TAKOĐE I O ANTIOHU GRIPI, SELEUKU ANTIOHU SIZISENU, ANTIOHU POBOŽNOM, I DRUGIMA

1) Kada je Kleopatra videla da je njen sin postao moćan i da je bez mukih poharao Judeju i sebi potčinio grad Gazu, rešila je da više ne zane-maruje to što je

ovaj činio, sada kada je bio gotovo pred njenim kapija- ma; jer je najzad zaključila da će on sada, kada je bio jači nego ikada ra- nije, prirodno poželeti da zadobije vlasti i nad Egiptom; stoga je is- tog trena pošla na njega morem i kopnom, proglasivši Jevreje Helkiju i Ananiju vrhovnim vojskovođama, dok je ona sama, pak, poslala najveći deo svog bogatstva, kao i unuke i svoje vlastito zaveštanje, narodu Ko- sa²¹³. Kleopatra je takođe zapovedila svom sinu Aleksandru da sa velikom flotom otplovi do Fenikije; a kada se ta zemlja odmetnula, ona je došla u Ptolemaidu, pa budući da je žitelji grada nisu želeli da prime, ona ga je opsela. Ali je za to vreme Ptolemej izašao iz Sirije i pohitao u Egi- pat, pretpostavljajući da će zemlju zateći lišenu vojske i brzo je zauzeti — ali su mu se nade izjalovile. U to se vreme dogodilo da je u Kelesiriji preminuo Helkija, jedan od Kleopatrinih vojskovođa; smrt ga je zatekla dok je gonio Ptolemeja.

2) Kada je Kleopatra čula za pokušaj njenog sina, i da pohod na Egipat nije uspeo prema njegovim očekivanjima, ona je tamo poslala svoju vojsku i izbacila ga iz zemlje; te tako, vrativši se iz Egipta, on je zimu probo- ravio u Gazi, dok je Kleopatra za to vreme zauzela najpre utvrdu u Ptole- maidi, a zatim i grad. Tada je k njoj došao Aleksandar, i predao joj poklo- ne i takve znake poštovanja koji su bili sasvim opravdani budući da od patnji što ih je pretrpeo od Ptolemeja on svakako nije imao drugog pri- bežišta do kod Kleopatre. Ali su tom prilikom neki prijatelji nago- varali egipatsku kraljicu da zatoči Aleksandra, te da pregazi i zapose- dne njegovu zemlju, umesto da sedi mirno i gleda kako mnoštvo hrabrih Jevreja biva podanicima jednog čoveka. Ali je savet Ananijin bio supro- tan od njihovog, jer je rekao da bi to bio nepravedan postupak ukoliko bi ona lišila čoveka koji je bio njen saveznik one vlasti koja mu pripada, i koji je, osim toga, njegov sunarodnik: „Jer“, rekao je, „neću te ostavi- ti u nedoumici nećeš li, učinivši nepravdu prema njemu, od svih nas Jevreja napraviti svoje neprijatelje.“ Sa ovakvim se stavom Ananijinim Kleopatra složila, i nije nautila Aleksandru, već je s njim sklopila sa- vez uzajamne pomoći u Skitopolju, gradu u Kelesiriji.

3) I tako, nakon što se Aleksandar oslobodio straha od Ptolemeja, odmah je poveo pohod protiv Kelesirije. Zauzeo je Gadaru posle opsade du- ge deset meseci, a zatim i Areat, veoma snažnu tvrđavu koja je pripada-

la stanovništvu iznad Jordana, gde je Teodor, sin Zenonov, držao glavnu riznicu, onu koju je smatrao najskupocenijom. Ali je ovaj Zenon neoče- kivano napao Jevreje, i pobio njih deset hiljada, domogavši se Aleksan- drovih zaliha. Pa ipak, ova nesreća nije pomela Aleksandra, koji je tada poveo pohod protiv primorskih delova zemlje, Rafije i Antedona (ime koje je kasnije kralj Irod promenio u Agripiju), osvojivši ih silom. A kada je video da se Ptolemej vraća iz Gaze na Kipar, i da se njegova majka već vratila u Egipat, Aleksandar se okomio na žitelje Gaze stoga što su ranije u pomoć bili pozvali Ptolemeja, te je postavio opsadu oko grada i opustošio okolnu zemlju. No kako je Apolodot, zapovednik vojske Gaze, tokom noći napao jevrejski logor sa dve hiljade stranih i deset hilja- da sopstvenih vojnika, u borbi koja se produžila cele noći nadvladale su snage Gaze, i to stoga što su Jevreji poverovali da je Ptolemej taj koji ih je napao; ali kada je svanulo, i ova zabuna razrešena a Jevreji sazna- li istinu o napadaču, oni su se vratili i ponovo napali vojsku Gaze, po- bivši tom prilikom oko hiljadu njenih vojnika. No kako su se branioci Gaze uporno odupirali, ne popuštajući ni pred svakovrsnom nestašicom ni pred velikim mnoštvom svojih žrtava (jer su bili rešeni da ra- dije podnesu

ma kakvo stradanje nego da budu podvrgnuti neprijateljima), dogodilo se da ~~490~~⁴⁹⁰ Areta, kralj Arabljana, čovek tada veoma slavan, oh- rabrio da produže sa istom revnošću, obećavši da će im doći u pomoć; međutim, pre no što je on stigao dogodilo se da je Apolodot ubijen, i to rukom njegovog brata Lizimaha koji je pozavideo na velikom uvažavanju što ga je ovaj zadobio od strane građana; a ovaj je Lizimah povukao vojsku i predao grad Aleksandru koji je, nakon što je u njega ušao, najpre miro- vao, a potom pustio svoje vojnike da nasrnu ha žitelje Gaze, ostavivši im odrešene ruke da ih kažnjavaju, te su se tako ovi posvuda rasuli po gra- du i pobili celokupno stanovništvo; pri tom ovi stradalnici ni ta- da nisu bili kukavice, već su se suprotstavljali onima koji su nasrtali na njihove živote, pobivši i sami u odbrani veliki broj Jevreja; a mno- gi od njih, kada su videli da su prepušteni, zapalili su svoje vlastite kuće kako se neprijatelj ne bi domogao ničega od njihovih poseda; štavi- še, neki su sopstvenim rukama ubijali svoje žene i decu, nemajući dru- gog načina da spreče njihovo porobljavanje. Što se tiče gradskih senato- ra, kojih je bilo pet stotina, oni su pobjegli u Apolonov hram (jer se ovaj napad dogodio zatekavši ih dok su zasedali), gde ih je Aleksandar našao i pobio; pa nakon što je do temelja razrušio njihov grad, vratio se u Je- rusalim, provevši celu godinu u toj opsadi.

4) Negde u to vreme je preminuo Antioh, zvani Gripa. Ubijen je kao žrtva Herakleonove zavere, u dobi od pedeset četiri godine, od kojih je vladao dvadeset devede²¹⁴. Kraljevstvo je nasledio njegov sin Seleuk, koji je odmah zaratio protiv Antioha, očevog brata, koji je nazivan Antio- hom Sizisenom, te ga je porazio i zarobio, a potom pogubio. Ali je nedu- go potom Antioh Pius, sin Sizisenov, došao u Arad i samog sebe kruni- sao, te je poveo rat protiv Seleuka iz kojeg je izašao kao pobjednik, is- teravši protivnika iz Sirije. Ali i pošto je pobjegao iz Sirije, ovaj 570

JUDEJSKE STARINE

je ponovo došao do Mopsuesta [mesto u kojem je živeo] i ubrao novac od naroda; ali su ljudi Mopsuesta bili krajnje ozlojeđeni onim što je uči- nio, te su njetovu palatu spalili, a njega samog ubili zajedno sa njegovim prijateljima. A za vreme dok je Sizisenov sina Antioh bio kralj Sirije, protiv njega je poveo rat Seleukov brat, takođe po imenu Antioh²¹⁵, ali je i on bio pobeđen, te je postradao zajedno sa celokupnom vojskom. Posle njega, krunu je poneo njegov brat Filip, koji je vladao jednim delom Si- rije; ali je Ptolemej Latir poslao po svog četvrtog brata Demetrija, zva- nog Oser, iz grada Knida, i proglasio ga kraljem Damaska. Oba ova brata žestoko su se suprotstavila Antiohu, ali su ubrzo umrla; jer kada je ovaj došao kao saveznik do Laodikeje, kraljice Galada²¹⁶, za vreme dok je ona vodila rat protiv Parćana, on se hrabro borio i poginuo, dok su Deme- trije i Filip upravljali Sirijom, kao što smo već pripovedali na dru- gom mestu.

5) Što se tiče Aleksandra, protiv njega se pobunio vlastiti narod, jer se dogodilo da se prilikom jednog praznika, kada se on popeo na ol- tar kako bi prineo žrtvu, narod podigao protiv njega i počeo ga gađati limunovima [koje su ljudi tada imali u rukama budući da je] zakon Jevreja zahtevao da tokom praznika tabernakula svako uz sebe ima palminu i li- munovu granu, što su stvari koje smo iznosili na drugom mestu. Oni su ga takođe i ružili govoreći da je potekao od majke ropkinje, te da je zbog toga nedostojan svog dostojanstva i prinošenja žrtvi. Na ovo je on po- besneo, i pobio oko šest hiljada ljudi. Takođe je podigao unutrašnji dr- veni zid oko oltara i Hrama, te je ozakonio da u tako napravljen ograđe- ni deo bude dopušten ulazak samo sveštenicima; na taj je način onemo- gućio narodu da stupa i unutra boravi.

Pored ovoga, okupljao je kraj se- be strance iz Pisidije i Kilikije; a što se tiče Sirij⁴⁰¹, sa njima je bio u ratu, te ih nije upošljavao. U ratu je savladao Arabljane, one koji su poticali iz Moava i Galada, i naterao ih da donose danak. Povrh svega je razorio Amatu, dok se Teodor²¹⁷ napokon nije usudio da stupi u bitku protiv njega; ali nakon što je ušao u rat protiv Oveda, kralja Arabije, i upao u zamku u kraju gde je kretanje bilo mučno i otežano, te je u mestu zvanom Gadurn, koje beše jedno selo u Galadu, bio potisnut u duboku doli- nu, jedva je uspeo da bekstvom spase život. Odatle je pobegao u Jerusalem, gde ga je, pored ostalih zlosrećnih udesa, narod ponovo izvređao, zbog čega je on i protiv njih zaratio i u borbama koje su trajale šest godina pobio ne manje od pedeset hiljada svojih sunarodnika. I što je više on želeo da narod odustane od zlobnog ophođenja prema njemu, oni su ga tim više mrzeli zbog onoga što se već dogodilo; a kada ih je upitao šta je to što bi on morao da uradi, oni su svi uzviknuli da bi morao da se ubije. Narod je takođe poslao i poruku Demetriju Oseru, zatraživši da sa njim sklope savez uzajamne saradnje protiv Aleksandra.

KNJIGA TRINAESTA

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE DEMETRIJE OSER SAVLADA O ALEKSANDRA PA IPAK SE MALO
KASNIJE UPLAŠIO I POVUKAO IZ ZEMLJE; TAKOĐE I KA- KO JE
ALEKSANDAR POBIO MNOŠTVO JEVREJA I TAKO SE OSLO- BODIO
NEVOLJA. JOŠ I O SMRTI DEMETRIJEVOJ

1) Tako je Demetrije došao sa vojskom kojoj je pridružio i one koji su ga pozvali, te je podigao logor u blizini grada Šehema; na to je Aleksan- dar, sa svojih šest hiljada dve stotine plaćenika, i oko dvadeset hilja- da Jevreja koji su pripadali njegovoj stranci, pošao protiv Demetrija, koji je uz sebe imao tri hiljade konjanika i četrdeset hiljada pešaka. I čak i pre no što je došlo do bitke obe su se strane žestoko trudile — Demetrije pokušavajući da odstrani Aleksandrove plaćenike, zato što su oni bili Grci, a Aleksandar je nastojao da ukloni Jevreje koji su bili uz Demetrija. Pa nakon što nijedan nije uspeo da nagovori ciljane sku- pine da odustanu, došlo je do bitke u kojoj je Demetrije pobedio, i u kojoj su svi Aleksandrovi plaćenici pobijeni, ali tek nakon što su dali do- kaza svoje odanosti i hrabrosti, zbog čega je takođe pobijen i veliki broj Demetrijevih vojnika.

2) Nakon što je Aleksandar pobegao u planine, do njega su neočekiva- no stigli onih šest hiljada Demetrijevih Jevreja, sažaljevajući Alek- sandra zbog promene njegove sudbine; ovo je bio dovoljan razlog da se De- metrije pokoleba i povuče iz zemlje. Posle ovoga se jevrejski narod borio protiv Aleksandra u nekoliko bitaka i bio poražen, a veliki broj njih je bio pobijen; zbog toga je došlo do povlačenja i zatvaranja najuglednijih Jevreja u grad Vet-Om, gde ih je Aleksandar opseo. A nakon što je uspeo da zauzme grad i zarobi neprijatelje, on ih je doveo u Jerusalem i nad njima izveo jedan od najvarvarskih zločina poznatih u istoriji; jer je za vre- me dok se gostio sa svojim milosnicama, naočigled celog grada, zapove- dio da osam stotina zarobljenika bude razapeto na krst; a dok su oni još bili živi, naložio je da se pred njihovim očima prerežu grla njihovim ženama i deci. Ovo je bila osveta za uvrede koje su mu oni naneli, što je ipak odmazda jedne neljudske prirode, čak i ako pretpostavimo koliko je mnogo bio izmučen neprestanim ratovanjem s njima, u kojem je stalno sta- vljao na kocku jednako svoj život i posed kraljevstva. Oni se, pak, u isto vreme nisu samo zadovoljavali sopstvenom borbom protiv njega, već su

i sa strane dovodili tuđince, primoravši ga naposljetku da vrati kralju Arabije zemlju Moava i Galada koju je već bio pokorio, kao i sva mesta u njima, kako se i ona ne bi pridružila ratu protiv njega, dodavši tako i to poniženje onim nebrojenim drugim pakostima koje su imale za cilj da gauvrede i naruže. Pa ipak, ovo njegovo varvarstvo čini se da je bilo bez stvarne nužde, a zbog njega je među Jevrejima dobio nadimak Tračanin²¹⁸. Taj zločin bio je razlog da su oni koji su se borili protiv njega, njih oko osam hiljada na broju, po noći pobjegli i potom produžili sa izbegličkim životom za sve vreme Aleksandrovog života. A on se time napokon 572

JUDEJSKE STARINE

oslobodio daljih uznemiravanja s njihove strane, do kraja života vladajući sa krajnjim spokojstvom i blagošću.

3) Nakon što je Demetrije napustio Judeju otišao je u grad Ver, gde je sa vojskom od deset hiljada pešaka i hiljadu konjanika opseo svog brata Filipa. Na ovo je Straton, tiranin Vera i saveznik Filipov, u pomoć pozvao Sisona, vođu arabljanskih plemena, i Mitridata Sinaksa, vladara Parčana, koji su došli sa velikim snagama i opkolili Demetrijev logor u koji su ga saterali strelama, te su ga tako dovedenog u škripac primorali na predaju. Na ovaj su način udružene snage Demetrijevih neprijatelja preotele od ovoga veliki plen, a takođe i zarobile samog Demetrija a sve što su zaplenili i zasužnjili poslali su kralju Mitridatu, osim onih među zarobljenicima koji su bili žitelji Antiohije [a koje je prethodno zarobio Demetrije], koje su predali Antiohu bez ikakve naknade. Mitridat je, međutim, zarobljenog Demetrija držao u velikom uvažavanju, sve dok ovaj nije preminuo usled neke bolesti. A što se tiče Filipa, on je odmah po svršetku borbe protiv Demetrija došao do Antiohije i osvojio je, nakon čega je sam vladao celom Sirijom.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKO SU ANTIOH, ZVANI DIONISIJE, I NAKON NJEGA ARETA VODILI
POHOD PROTIV JUDEJE; A TAKOĐE I KAKO JE ALEKSANDAR ZAUZEO
MNOGE GRADOVE I ZATIM SE VRATIO U JERUSALIM, DA BI NAKON
TROGODIŠNJE BOLESTI UMRO; JOŠ I O TOME KAKAV JE SAVET DAO
ALEKSANDRI

1) Nakon ovih događaja je i Antioh, koga su nazivali Dionisijem i koji je bio Filipov brat, sa svoje strane posegnuo za vlašću, te je uspeo da zavlada najpre Damaskom i njegovom okolinom. No kako je vest o tome da je poveo rat protiv Arabljana stigla do Filipa, ovaj je došao do Damaska, gde su mu se Milesije, zapovednik tvrđave, kao i sami Damaskijci, predali i prepustili mu vlast nad gradom. Pa ipak se Filip prema Milesiju nije pokazao nimalo zahvalnim, ne uzvrativši mu dostojno za izručenje grada, naprosto zato što je držao da je do ovog prepuštanja došlo pre zbog straha nego naklonosti Milesijeve. No ovu je nezahvalnost morao platiti: jer je Milesije u njega posumnjao i naterao Filipa da napusti Damask, ali je bio uhvaćen na Hipodromu, gde ga je Milesije potom i zatočio; grad je, pak, Milesija sada sačuvao za Antioha Osera, koji je u međuvremenu čuo za Filipov postupak te se vratio iz Arabije. Po povratku je iznenada poveo pohod protiv Judeje sa osam hiljada pešaka i osam stotina konjanika, tako da je Aleksandar, uplašivši se njegovog dolaska, prokopao dubok jarak, koji je

započinjao kod Havarsave, koja se danas naziva Antipatrija, pa sve do mora kod Joje. Takođe je podigao i zid, i u okviru njega drvene kule, kao i međušančeve, sve u dužini od sto pedeset furlonga, i na toj je liniji očekivao Antiohov dolazak; ali je Antioh

uspeo da se probije, zapalivši ovu utvrđenu prepreku, i kroz taj prolaz nastavio do Arabije. Arabijski kralj Areta se najpre povukao, ali se kasnije iznenada pojavio na čelu deset hiljada konjanika. Antioh pred ovi- ma nije ustuknuo, već se očajnički borio, ali je upravo u času kada je od- nosio pobedu, uspevši pri tom da dovede pojačanja onom delu svoje vojske koji je bio na najtežim mukama, bio ubijen. A čim je Antioh tako pogi- nuo, njegova se vojska rasula i pobegla u selo Kanu, gde je njen najveći deo postradao od gladi.

2) Posle njega je nad Kelesirijom vladao Areta²¹⁹, i to na poziv onih koji su držali zarobljenog Demetrija, budući da su ovi gajili mržnju prema Ptolemeju Menesu. I Areta je takođe odatle predvodio pohod protiv Judeje, te je u bici blizu mesta Adide porazio Aleksandra; pa ipak se potom, nakon postignutog dogovora s poraženim, povukao iz Judeje.

3) Aleksandar je, pak, obnovio nastupanje protiv grada Dios, i na- pokon ga osvojio; a zatim je produžio pohod i protiv Ese, gde se nalazio najveći deo Zenonovog blaga, usled čega je ovaj i okružio to mesto trostrukim zidom; Aleksandar je uspeo da zauzme i ovu utvrdu, te je odatle pohod nastavio prema Golanu i Seleukiji. Njegov se pohod, međutim, nije zaustavio ni na zauzimanju ovih gradova, jer je pored njih zaposeo i dolinu koja je nazivana Dolinom Antiohovom, a takođe i tvrđavu Gamalu. Pored ovoga je i za mnoge prestupe optužio Demetrija, namesnika ovih mesta, te ga je zbacio, i tek onda se napokon, posle tri godine provedene u osvajачkom ratovanju, vratio svojoj zemlji, gde su ga Jevreji radosno do- čekali, slaveći ove konačno postignute uspehe.

4) Sve u svemu, Jevreji su u tom trenutku posedovali sledeće gradove koji su položajem pripadali Sirijcima, Idumejcima i Feničanima: na primorskoj strani držali su Stratonovu Kulu, Apoloniju, Jopu, Jamis, Asdad, Gazu, Antedon, Rafiju i Rinokoluru; u središtu zemlje, blizu Idumeje, držali su Adorn i Marisu; u okolini Samarije njihovi su bili planina Karmel i Tavorska gora, Skitopolj i Gadara; u zemlji Golonitis držali su Seleukiju i Gavalu; u zemlji Moav posedovali su Hesvon i Medavu, Lemvu, Oron, Geliton, Zorn, Kilikijsku dolinu i Polon. Ove poslednje su potpuno uništili, stoga što njihovo stanovništvo nije želelo da zameni svoje religiozne obrede onima svojstvenim Jevrejima²²⁰. Osim ovih, Jevreji su posedovali i druge glavne sirijske gradove koji su, međutim, tada bili razoreni.

5) Nakon ovih osvajanja kralj Aleksandar, iako je od teškog pijanstva dopao bolesti koja se ispoljavala kao groznica koja ga je tokom tri godine potresala u stalnim četvorodnevničkim ciklusima, ipak nije odustao od vojnih poduhvata, sve dok se posve nije istrošio u preduzetim naporima, te je preminuo unutar granica Ragave, tvrđave koju je napadao s druge strane Jordana. Ali kada je njegova kraljica shvatila da on umire, te da više nikakve nade nema da će preživeti, došla je k njemu uplakana i naričući, oplakujući sebe i svoje sinove zbog žalosnih uslova u kojima će biti ostavljeni; zatim mu je rekla: „Kome to ostavljaš mene i decu, ovako lišene svake druge potpore, i to znajući kakvu zlonamernost tvoj narod 574

prema tebi gaji?" Ali je oi ženi dao sledeći savet: da sve što joj je potrebno jeste da sledi ono što on naloži, kako bi osigurala kraljevstvo svojoj deci; dakle, trebalo je da sakrije njegovu smrt od vojnika sve dok oni ne bude zauzeli to mesto koje su upravo napadali; nakon toga treba- lo je da zbog postignute pobede trijumfalno uđe u Jerusalim i deo svoje vlasti stavi u ruke fariseja, jer će je oni pohvaliti za tu čast koju im je ukazala, i pomiriće je s jevrejskim narodom zahvaljujući velikom uticaju što ga imaju među Jevrejima, zbog čega su jednako kadri da ugroze one koje mrze, ali i donesu koristi onima prema kojima su prijateljski nastrojeni; jer se njima ponajviše veruje kada iznose kakvu optužbu protiv drugih ljudi, makar to činili i samo iz zavisti prema ovima. Aleksandar još reče ženi da je upravo zbog njih on na sebe navukao nezadovoljstvo naroda, koji ga je istinski zamrzio. „Ali zato ti“, pouči je, „kada budeš došla u Jerusalim, pošalji po njihove vođe, i pokaži im moje telo, pa im sa izgledom velike odanosti prepusti da njime raspolažu kako im drago, bilo da ga obeščaste uskraćujući mu pogreb, jer su ozbiljno trpeli štetu od mene, ili da čak u svom besu posegnu za kakvim oskvrnućem tog tela. Takođe im obećaj da bez njih nećeš ništa preduzimati povodom poslova kraljevstva. Ukoliko to bude sve što ćeš im reći, ja ću od njih dobiti veličanstveniji pogreb no što bi mi ga ti mogla prirediti; a kada jednom bude u njihovoj moći da nagrde moje mrtvo telo, oni ga uopšte neće pozlediti, i ti ćeš bezbedno vladati.“²²¹ I tako, nakon što je svojoj ženi dao ovakav savet, Aleksandar preminu, nakon što je vladao dvadeset sedam godina a živeo pedeset manje jednu.

POGLAVLJE ŠESNAESTO

KAKO JE ALEKSANDRA, ZADOBIVŠI NAKLONOST FARISEJA, ZADRŽALA
KRALJEVSTVO DEVET GODINA, I POTOM, IZVRŠIVŠI MNOGE
VELIČANSTVENE PODUHVA TE, UMRLA

1) Tako je Aleksandra, nakon što je zauzela tvrđavu, postupila ona- ko kako ju je muž savetovao, obrativši se farisejima i sve stvari prepuštivši njihovoj volji, jednako povodom mrtvog tela, kao i poslova kraljevstva, umirivši time njihov bes protiv Aleksandra, i učinivši da se prema njoj ophode prijateljski i s naklonošću. A fariseji su potom pošli među ljude, govoreći im i podsećajući na poduhvate Aleksandra, zaključujući da su izgubili jednog pravičnog kralja; pa nakon pohvale koju mu je mnoštvo napokon odalo, fariseji urediše javno raspoloženje tako da se počeo osećati žalost za kraljem, te je ovome najposle priređen pogreb tako raskošan da ga nijedan kralj pre njega nije imao sličnog. Aleksandar je iza sebe ostavio dva sina, Hirkana i Aristobula, ali je kraljevstvo poverio Aleksandri. Što se tiče ove dvojice sinova, Hirkan je zaista bio nesposoban da upravlja državnim poslovima, radije uživajući u mirnom i povučenom životu; ali je mlađi, Aristobul, bio preduzimljiv i smeo čovek; a što se tiče njihove majke Aleksandre,

KNJIGA TRINAESTA

575

bila je omiljena u narodu, stoga što se činila nezadovoljnom svim onim počinjenim gresima za koje je njen muž bio odgovoran.

2) Tako je ona Hirkana postavila za prvosveštenika, zato što je bio stariji, ali mnogo više stoga što nije želeo da se mešau državne poslove, te je dopustila farisejima da upravljaju svim stvarima, a ona sama je naredila narodu da ovima

bude poslušan. Takođe je obnovila sve one običaje koje su prema baštini njihovih predaka uveli fariseji, a koje je njen tast, Hirkan, bio poništio. Tako je ona doduše nosila titulu prestolonasled- nog namesnika, ali su fariseji bili ti koji su vladali; jer oni behu ti koji su obnovili ono što je bilo prognano, i vratili na slobodu kažnj- nike, i, jednom rečju, ni u čemu se nisu razlikovali od istinskih gospo- dara. Ipak, i kraljica se starala o poslovima kraljevstva, unajmivši ve- liki broj plaćeničkih vojnika, i povećavši vlastitu vojsku do takvog stupnja da je postala strah i trepet susednim tiranima, te je od njih uzi- mala taoce; a njenom je zemljom u potpunosti vladao mir, osim komešanja koja su stvarali fariseji: jer su oni pritiskali kraljicu, ubeđujući je da pobije one koji su nagovorili Aleksandra da nekada varvarski razapne i pobije onih osam stotina ljudi, nakon čega su sami presekli grlo jed- nom od njih, po imenu Diogen. Za ovim je sledilo i smaknuće drugih lju- di, jednog za drugim, sve dok najugledniji ljudi nisu došli u palatu, a sa njima i Aristobul, jer se i on gradio nezadovoljnim onim što se događa- lo, te se činilo očiglednim da, ukoliko bi raspolagao pravom prilikom, majci više ne bi dozvolio da nastavi putem koji su nametali fariseji. Ovi ljudi podsetiše kraljicu svih onih velikih opasnosti kroz koje su prošli, kao i velikih dela koje su izveli, kada su dokazivali postojanost svoje odanosti svome gospodaru, toliko da su od njega primali najveće zna- ke milosti; u ime toga su zamolili kraljicu da ne razori sasvim njihove nade, te da sada, kada su izmakli opasnostima koje su im pretile od njiho- vih otvorenih neprijatelja, bivaju klani u vlastitim domovima od stra- ne tajnih neprijatelja, kao da su beslovesne životinje, niotkuda nemajući zaštite ni pomoći. Takođe rekoše da će, ukoliko se njihovi protivnici zadovolje onima koji su već ubijeni, oni sve što je učinjeno primiti str- pljivo, zbog njihove prirodne ljubavi prema upraviteljima; ali ukoliko moraju i ubuduće očekivati isto, oni je preklinju za otpuštanje iz služ- be; jer se oni ne mogu domisliti ni pokušati nikakav načini izbavljenja bez nje, te će radije svojevolsno umreti pred kapijama palate, u slučaju da im ona ne oprost. A bilo bi velika sramota, jednako za njih i za kralji- cu, da ukoliko ih ona bude odbila, oni moraju sklonište potražiti pod bičem neprijatelja njenog muža; jer je, naime, onaj Areta, arabijski kralj, davao svaku nagradu da bi pridobio takve ljude za svoje saveznike čija su i sama imena, i pre no što bi im se čuo glas, mogla izgledati zastrašujuće. Pa ukoliko se ni na ovaj njihov zahtev ne bude odgovorilo, i ukoliko se kraljica ispred njih opredeli za fariseje, oni još uvek traže bar to da ih ona sve smesti u njene tvrđave; jer ukoliko neki smrtonosni demon no- si neprestanu opakost prema Aleksandrovoj kući, oni žele da se oslone na sebe same, i tamo pronađu svoje tajno utočište.

576

JUDEJSKE STARINE

3) I tako, kada ovi ljudi izgovoriše takve reči, prizivajući Alek- saidrov duh na saosećanje prema onima već usmrćenima i onima koji su u opasnosti od ubistva, svi prisutni briznuše u plač. A posebno je Ari- stobul jasno pokazao kakva su mu osećanja, iznevši mnoga prebacivanja svojoj majci, govoreći: „Zaista izgleda da je slučaj takav kao da su oni sa- mi vinovnici sopstvenih nesreća, jer su protivno razumu dopustili da žena luda od vlastohleplja nad njima vlada, iako postoje sinovi u cve- tu života kadri da to čine umesto nje." I tako je Aleksandra, dvoumeći se šta bi učinila da to bude dovoljno prikladno i pristojno, poverila sve tvrđave ovim ljudima, osim Hirkanije, Aleksandrijuma i Mahera, gde su se nalazile njene glavne riznice. Malo kasnije ona je poslala Aristo- bula sa vojskom na Damask i

protiv Ptolemeja zvanog Menes, koji je bio rđav sused tom gradu; ali Aristobul tamo nije postigao ništa značajno, te se vratio kući.

4) Negde u to vreme stigle su vesti o tome da je Tigran, kralj Jermenije, izveo upad u Siriju sa pet stotina hiljada vojnika²²², te da brzo nastu- pajući nadire i u Judeju. Ove su vesti, kao što se može i pretpostaviti, užasnule kako kraljicu tako i narod. Zbog toga su Tigranu poslani raz- novrsni i veoma vredni pokloni, kao i izaslanici, i to upravo u vreme dok je on opsedao Ptolemaidu; u to je vreme Sirijom upravljala kraljica Selena, takođe zvana i Kleopatra, koja je nagovarala stanovništvo da od- baci Tigrana. Zbog toga su se jevrejski izaslanici morali zauzimati kod Tigrana, moleći ga da se ne odlučuje ni na kakvo strogo istupanje protiv njihove kraljice i naroda. On ih je, pak, pohvalio za poštovanje koje mu ukazuju sa tako velike udaljenosti, te ih ostavi u dobroj nadi u pogledu njegove naklonosti. Ali čim je Ptolemaida zauzeta, do Tigrana stigoše vesti da Lukul, koji je gonio Mitridata, ovoga nije mogao pronaći jer je odbegao u Iberiju, te je zato opustošio Jermeniju i opseo njene gradove. Saznavši ovo, Tigran se vratio kući.

5) Nakon ovoga, u času kada se kraljica opasno razbolela, Aristobul je rešio da pokuša da se domogne vlasti; tako se on krišom po noći is- krao, sa samo jednim slugom, i pošao do tvrđava u kojima su bili naselje- ni oni prijatelji još iz dana njegovog oca; pa koliko god da je bio neza- dovoljan vladanjem svoje majke, ne manje se bojao mogućnosti da će nakon njene smrti čitava njihova porodica dospeti pod vlast fariseja; naime, dobro je razaznavao nesposobnost svog brata, koji je trebalo da nasledi upravu; i u tom je strahu on postupao tajno, a jedina koja je znala za nje- gove namere bila je njegova žena, koju je sa decom ostavio u Jerusalemu. Najpre je otišao u Agavu, gde se nalazio jedan od gorepomenutih ugled- nih ljudi, po imenu Galesta. Kada je svanulo, kraljica je primetila da je Aristobul pobegao, pa iako je neko vreme mislila da njegov odlazak nehma za cilj nikakav prevrat, uskoro do nje počеше pristizati glasnici koji su dojavljivali da je on svojim snagama osigurao sva utvrđena mesta, bu- dući da su mu nakon prvoobraćenog i svi drugi prijatelji odmah stavi- li na raspolaganje. Zbog svega ovoga se narod i kraljica sasvim pometoše, postajući svesni da neće proći dugo a Aristobul će biti kadar da čvrsto

za sebe preuzme vlast. Ono čega su se nadasve plašili bilo je to što će on početi sa kažnjavanjem ljudi zbog mahnitog terora kojem je bila s nji- hove strane podvrgnuta njegova porodica. Tako se oni rešišu da u prit- vor stave Aristobulovu ženu i decu, i čuvaju ih u tvrđavi koja se nala- zila iznad Hrama²²³. Tada se već k Aristobulu sa svih strana slio veli- ki broj ljudi, toliko da je oko sebe već imao pravu kraljevsku pratnju; jer je za nešto više od petnaest dana on stekao dvadeset dva utvrđena mes- ta, što mu je pružilo priliku da podigne vojsku iz Libana i Trahoni- tije, kao i one okolnih vladara: jer se ljudi lako povode za pretežnijim mnoštvom, i rado mu se potčinjavaju. I naravno, pored ovoga, nudeći mu svoju pomoć onda kada je on nije mogao očekivati, oni su, baš kao i on sam, mogli steći korist u času kada bude postao kraljem, jer se pred njim zaista ukazivala velika prilika da zadobije kraljevstvo. Pa ipak su sta- riji među Jevrejima, baš kao i Hirkan, pošli do kraljice, zatraživši da im da svoje mišljenje o tekucem stanju stvari, jer je Aristobul prido- bio moćne ljude gotovo iz celog kraljevstva, zaposevši pri tom toliko snažnih uporišta, te je bilo besmisleno da oni sami sebe savetuju, jer dokle god je ona živa nju moraju pitati ma koliko da je bolesna, budući da neće proći mnogo a nad njima

će se nadviti velika opasnost. Ali ih kraljica umoli da čine ono što smatraju da je ispravno; da još uvek vladaju nad mnogim okolnostima koje idu njima u prilog, a to su pre svega ljudi dobrog srca, i vojska, kao i novac iz nekoliko riznica, te da se pobrinu sami za sebe, jer se ona sada, kada je snaga već napustila njeno telo, slabo može baviti poslovima u zemlji.

6) I zaista, ubrzo nakon što im je to izgovorila, Aleksandra je preminula, nakon što je vladala devet godina, i živela sedamdeset tri. Bila je to žena koja nije pokazivala ništa od slabosti svojega pola, jer je bila u najvećoj meri visprema u svojoj žudnji za vlašću. Svojom je odlučnošću pokazivala da je njen um kadar za hitro delovanje, ali i da ponekad sami ljudi pokazuju koliko malo razumevanja imaju, sudeći po čestim greškama koje prave u pitanjima upravljanja; jer je, naime, ona uvek radije birala sadašnju korist od buduće, i cenila moć zapovedne vlasti iznad svega ostalog, radi čega nije imala obzira prema onome što je bilo po sebi dobro ili ispravno. Time je ona dovela prilike u svojoj porodici do tako nesrećnog stanja, da je najposle postala uzrokom toga da joj je oduzeta vlast, i to ne zadugo po njenoj smrti, a što je upravo ona sama izazvala mnoštvom pogrešnih postupaka, a sve zbog žudnje za onim što ne priличи ženi, kao i zbog neotpornosti prema onima koji su bili zlonamerni prema njenoj porodici i takvog vođenja izvršne vlasti u kojoj je bila lišena ispravne podrške značajnih ljudi. I zaista, njeno upravljanje za života bilo je takvo da se po njenoj smrti kraljevska palata namah ispunila nesrećama i patnjama. Pa ipak, iako je tako rđav bio njen način upravljanja, ona je uspela da očuva narod u miru. Ovo je, dakle, zaključak o životu i delima Aleksandrinim.

KNJIGA ČETRNAESTA

obuhvata period od trideset dve godine

OD SMRTI KRALJICE ALEKSANDRE DO SMRTI ANTIGONOVE POGLAVLJE PRVO

RAT ZA KRALJEVSTVO IZMEĐU ARISTOBULA I HIRKANA, I KAKO SU NJIH
DVOJICA POSTIGLI SPORAZUM DA ARISTOBUL POSTANE KRALJ A DA
HIRKAN VODI POVUČEN ŽIVOT; TAKOTJE I O TOME KAKO JE MALO
KASNIJE ANTIPATAR UBEDIO HIRKANA DA PREBEGNE ARETU

1) U prethodnoj smo knjizi pripovedali o zbivanjima u životu kraljice Aleksandre, kao i o prilikama u času njene smrti, a sada ćemo govoriti o onom što je potom usledilo, izjavljujući, pre nego što nastavimo, da nam ni do čega nije toliko stalo kao do toga da ne ispuštamo činjenice, bilo zbog neznanja ili nemarnosti; no mi se ovde bavimo istorijom i objašnjenjem takvih stvari koje su pri tom najvećim delom nepoznate zbog njihove udaljenosti od našeg vremena; a naša je namera da pripovedanje izvedemo prikladnom lepotom stila, sve dotle dok je to izvodljivo primerenim rečima izloženim u skladnom poretku, kao i sa takvim ukrašavanjem govora koje može doprineti uživanju naših čitalaca, kako bi mogli da poznavanje onoga o čemu pišemo prime istovremeno sa izvesnom ugodnošću i užitkom. Ali glavni zadatak onoga čemu pisci moraju težiti svakako jesu precizan govor i

kazivanje istine, te da tako služe zadovoljenju čitalaca koji bi u suprotnom bili prinuđeni da ostanu ne- upoznati sa pogodbama na račun istine, budući da su obavezni da veruju onome o čemu ih autori obaveštavaju.

2) Hirkan je započeo sa obavljanjem zvanja prvosveštenika treće go- dine sto sedamdeset sedme olimpijade, kada su Kvint Hortenzije i Kvint Metel, zvani Metel Krićanin, bili konzuli u Rimu; u to je vreme Ari- stobul ušao u rat protiv Hirkana, pa kada je došlo do bitke između njih dvojice kraj Jerihona, mnogi Hirkanovi vojnici su prebegli njegovom bratu, zbog čega se Hirkan povukao u onu istu tvrđavu u kojoj je njegova (i Aristobulova) majka zatočila Aristobulovu ženu i decu, te je napao i sa- vladao one njegove protivnike koji su ranije tu odbegli i našli pribe- žište unutar zidova Hrama. I tako, kada je Hirkan poslao poruku svom bratu sa ponudom utanačenja dogovora između njih dvojice, on je odustao od neprijateljstva pod uslovom da Aristobul postane kralj, a da Hirkan može živeti bez mešanja u državne poslove, i mirno uživati u posedu koji je stekao. Nakon što su se njih dvojica u Hramu dogovorili oko ovak- vih uslova, i potvrdili sporazum davanjem zaveta i pružanjem desnice, kao i zagrljajem na očigled celog naroda, oni su se razišli: Aristobul je pošao u palatu, a Hirkan, kao ličnost spremna da odustane od javnog ži- vota, u prethodnu Aristobulovu kuću.

3) U to je vreme, međutim, živio jedan Hirkanov prijatelj, rodom Idu- mejac, po imenu Antipatar, koji je bio veoma bogat, a po prirodi predu- zimljiv i buntovan čovek; on je gajio neslaganje i neprijateljstvo prema 582 JUDEJSKE STARINE Aristobulu, i obrnuto, nasuprot osećanjima prema ovome, bio je dobro- nameran i privržen Hirkanu. Istina je da je Nikola Damaskijac rekao kako je Antipatar pripadao lozi najuglednijih Jevreja koji su iz Vavi- lona došli u Judeju: ali je ova njegova tvrdnja učinjena kako bi se zado- voljio Irod, koji je bio Antipatrov sin, i koji je, zahvaljujući preokre- tu sudbine, kasnije postao kralj Jevreja, čiju ćemo istoriju na priklad- nom mestu kasnije izložiti. Ovaj Antipatar je isprva nazivan Antipa, što je takođe bilo ime njegovog oca, o kome se, opet, priča sledeće: da su ga kralj Aleksandar i njegova žena proizveli u vojnog zapovednika cele Idumeje, a da je on sklopio prijateljski savez sa onim Arabljanima, Ga- začanima i Askalocima koji su pripadali njegovoj stranci, a koje je, po- moću mnogih i velikih poklona, učinio svojim postojanim prijateljima. Ovaj mlađi Antipatar je, pak, bio podozriv prema Aristobulovoj moći, i plašio se da mu ovaj može doneti kakvu nesreću zbog mržnje koju je pre- ma njemu osećao; stoga je huškao najmoćnije među Jevrejima, govoreći po- tajno protiv Aristobula, rekavši da je nepravilno previdati vladanje Aristobulovo, koji je nezakonito zadobio vlast zbacivši svog brata sa tog položaja, iako je ovaj bio stariji i otuda morao zadržati ono što mu pripada po pravu rođenja. Iste je govore neprestano ponavljao i Hirka- nu, rekavši mu pored toga i da će njegov život biti u opasnosti ne bude li se sam zaštitio i prvi uklonio Aristobula; jer — govorio je Antipa- tar — Aristobulovi prijatelji ne propuštaju priliku da ovoga posave- tuju da ubije starijeg brata, jer će samo tada, i nipošto pre, napokon bi- ti siguran u svoju kraljevsku vlast. Hirkan, međutim, nije poklanjao po- verenje ovim rečima, budući da je po prirodi bio blage naravi i takav da nije lako dopuštao klevete protiv drugog čoveka. Upravo ga je ovakva ćud i sprećavala da se meša u državne poslove, a njegova žudnja za duhovno- šću davala je povoda da se posmatračima čini nastran i nemuževan, dok je, tome nasuprot, Aristobul imao

sasvim različitu narav, budući energičan i preduzumljiv čovek, sa velikom i plemenitom dušom.

4) Budući da je Antipatar video da Hirkan ne obraća pažnju na njegove reči, on nije prestajao da, dan za danom, osuđuje kraljevske prestupe Aristobulove i da ovoga kleveće pred Hirkanom, ubeđujući ga da je Aristobul pouzdano naumio da ga ubije; i tako, neprestano ga salećući, napokon je ubedio Hirkana da pobjegne Aretu, kralju Arabije, obećavši da će mu, ukoliko se bude povinovao njegovom savetu, i on, Antipatar, pomoći i početi s njime. Pa kada je Hirkan ovo čuo, složio se, izjavivši da je odista za njegovo dobro da odbegne k Aretu, a treba podsetiti da je Arabija zemlja koja se graniči s Judejom. Bilo kako bilo, Hirkan je najpre poslao Antipatra kralju Arabije, kako bi od ovoga primio uveravanja da će, kada on bude došao s molbom za pomoć, biti dočekan prijateljski, te da ga Aret neće izručiti neprijateljima. Pa kada je Antipatar dobio tražena uveravanja, vratio se u Jerusolim. Nedugo potom poveo je Hirkana i noću se iskrao iz grada, te su pošli na dugo putovanje, na čijem je izmaku Antipatar doveo svog prijatelja u grad nazvan Petra, gde se nalazi Aretova palata. Budući da je Antipatar bio veoma prisnan prijatelj s

KNJIGA ČETRNAESTA

583

kraljem, nagovorio ga je da podrži Hirkanov povratak u Judeju kao kralja, i ovo je ubeđivanje neumorno ponavljao svakog dana. Takođe je Aretu predložio da u ime takve odluke Hirkanu udeli i poklone. Naposljetku je uspeo u svom navaljivanju, i ubedio je Areta da mu učini po volji. Štaviše, Hirkan je sa svoje strane obećao da će, kada se bude vratio i preuzeo kraljevstvo, obnoviti tu zemlju [Arabiju] i onih dvanaest gradova što ih je njegov otac oteo Arabljanima, a koji behu sledeći: Medava, Navalon, Livija, Taravasa, Agala, Aton, Zoar, Oron, Marisa, Ruda, Lusa i Oruva.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU ARET I HIRKAN POVELI POHOD PROTIV ARISTOBULA I OPSELI GRAD; KAKO JE ZATIM SKAUR, RIMSKI ZAPOVEDNIK, UKINUO OPSADU TAKOTJE I O SMRTI ONIJINOJ

1) Nakon što je dao ovakva obećanja Aretu, Hirkan je poveo pohod protiv Aristobula sa vojskom od pedeset hiljada konjanika i pešaka, i porazio ga u bici. A kada su posle te pobede mnogi Aristobulovi ljudi prešli na stranu Hirkana, onaj prvi je ostao usamljen i pobjegao u Jerusolim; na to je kralj Arabije poveo svu svoju vojsku i nasrnuo na Hram u kojem je opseo Aristobula, pri čemu je narod i dalje podržavao Hirkana i pomagao Aretu u opsadi, dok naposljetku uz Aristobula nije ostao više ni ko osim sveštenika. Tako je Aret ujedinio arabljanske i jevrejske snage i svom silinom prionuo na opsadu. Kako se ovo događalo u vreme kada je slavljem praznik beskvasnog hleba, kojeg mi nazivamo Pasha, najugledniji među Jevrejima napustili su zemlju i pobjegli u Egipat. Postojao je, međutim, jedan čovek po imenu Onija, pravičan i od Boga voljen, koji je povodom jedne suše molio Boga da okonča dugotrajnu vrelinu, a čije je molitve Bog čuo te je narodu poslao kišu. Ovaj se čovek, dakle, skrivao, budući da je video da će pobuna potrajati. Ipak,

otkrili su ga i doveli u jevrejski logor, i zatražili da kao što je jednom molitvom okončao su- šu, na sličan način prokune Aristobula i ljude njegove stranke. A kada ga je i posle njegovog odbijanja mnoštvo i dalje prisiljavalo da govori, on se uspravio usred njih, i rekao: „O Bože, kralju svekolikog sveta! Bu- dući da su ovi koji uz mene stoje Tvoj narod, a da su oni koji su opsađe- ni takođe Tvoji sveštenici, ja Te preklinjem da niti uslišiš molit- ve onih koji su protiv ovih ovde, niti da ispuniš ono što te ovi ovde protiv onih tamo mole.“ I čim je ovo izgovorio, zli ljudi među Jevrejima koji stajahu oko njega počеше ga kamenovati, te ga tako i ubiše.

2) Ali ih je Bog odmah kaznio za njihovo varvarstvo, i osvetio im se za ubistvo Onijino na sledeći način. Kao što smo rekli, za vreme opsa- de Aristobula i sveštenika došao je praznik Pashe, tokom kojeg je obi- čaj da se nudi veliki broj žrtava Bogu; ali je onima koji su bili s Ari- stobulom nedostajalo žrtava, te su tražili da ih njihovi sunarodnici obezbede, uveravajući ih da će im dati onoliko novaca koliko budu od 584 JUDEJSKE STARINE

njih zatražili; a kada su ovi zahtevali po hiljadu drahmi za svako gr- lo stoke, Aristobul i sveštepici su rado isplatili tu sumu, te su poba- cali novac preko zida i tako ga izručili tražiocima. Ali kada su ovi novac primili, nisu ispunili svoj deo dogovora i nisu predali stoku, već su stigli do vrhunca izopačenosti i pogazili su jemstva koja su da- li, te su tako zgrešili na krajnje bezbožan način, ostavivši one u Hra- mu bez traženih žrtava. A kada su sveštenici shvatili da su prevareni i da je druga strana prekršila sporazum, pomolili su se Bogu da ih osve- ti. A On zaista nije oklevao s kažnjavanjem, već je poslao jaku i silovitu olujnu kišu, koja je uništila plodove vascle zemlje, sve dok se modijus brašna nije prodavao za jedanaest drahmi.

3) U međuvremenu je Pompej poslao svog zapovednika Skaura u Siriju, dok je on sam boravio u Jermeniji vodeći rat protiv Tigrana; ali kada je Skaur stigao u Damask i video da su Lolin i Metel ponovo zauzeli grad, on je žurno pošao u Judeju. Pa čim je tamo stigao, do njega dođoše izasla- nici, jednako od Aristobula i od Hirkana, i jednovremeno zatražiše da im pomogne. Pa kako su obe strane takođe i obećale da će mu dati novac — Aristobul četiri stotine talanata, a Hirkan ništa manje — on je pri- hvatio Aristobulovo obećanje, jer je ovaj bio bogat i velikodušan, i nije želeo ništa preko onog što je primereno; dok je onaj drugi bio siroma- šan i ustrajan, te je davao neverovatna obećanja nadajući se većim koris- tima; jer nije bila ista stvar zauzeti grad koji je bio nenadmašno sna- žan i moćan, i isterati iz zemlje skupinu izbeglica sa velikim brojem Mabatejaca, koji nisu bili odviše ratnički narod. Tako je on zbog gore navedenih razloga napravio dogovor sa Aristobulom i uzeo od ovoga no- vac, nakon čega je raskinuo Hirkanovu i Aretovu opsadu i naredio ovom poslednjem da se udalji ili će u suprotnom biti proglašen neprijateljem Rimljana. Obavivši sve to, Skaur se vratio u Damask; a Aristobul je oku- pio veliku vojsku i poveo rat protiv Areta i Hirkana, sa kojima se suko- bio na mestu zvanom Papiron, gde ih je porazio, pobivši oko šest hilja- da njihovih vojnika, među kojima je poginuo i Felion, Antipatrov brat.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SU ARISTOBUL I HIRKAN DOŠLI DO POMPEJA KAKO BI RASPRAVILI
KOME BI TREBALO DA PRIPADNE KRALJEVSTVO; I KAKO JE POVODOM
ARISTOBULOVOG BEKSTVA U TVRĐAVU ALEK- SANDRIJUM POMPEJ
POVEO VOJSKU PROTIV NJEGA I NALOŽIO MU DA PRED A TVRĐAVU
ONOME OD KOGA JU JE OTEO

1) Malo kasnije Pompej je došao u Damask, nastupajući preko Kele- sirije; u to vreme su k njemu počeli stizati izaslanici iz cele Sirije, Egipta, a takođe i iz Judeje, jer mu je Aristobul poslao veliki poklon, u vidu zlatne loze²²⁴ u vrednosti od pet stotina talanata. Strabon Ka- padokijac pominje ovaj poklon sledećim rečima: „Takođe je došlo i jed-

KNJIGA ČETRNAESTA

585

no izaslanstvo iz Egipta, sa krunom u vrednosti od četiri hiljade zlat- nika; iz Judeje je došlo drugo, sa poklonom koji možete zvati lozom ili vrtom — oni sami su taj predmet nazivali *Terpol* ili Zadovoljstvo. Mi sami smo, međutim, videli taj poklon smešten u Rimu, u hramu Jupitera Kapitolijskog, sa ovim natpisom: 'Poklon od Aleksandra, kralja Jevreja'. Vredeo je pet stotina talanata; a izveštaj kaže da ga je poslao Aristo- bul, namesnik Jevreja."

2) Malo kasnije do Pompeja su ponovo stigli izaslanici, Antipatar koga je poslao Hirkan, i Nikodem od strane Aristobula, pri čemu je ovaj poslednji optuživao ljude da su uzeli mito, i to najpre Gavin, a zatim i Skaur — prvi tri stotine talanata, a drugi četiri stotine; ovim je na- činom od ove dvojice sebi napravio neprijatelje, pridodavši ih oni- ma koje je imao od ranije. I nakon što je Pompej zapovedio da oni koji su se međusobno sporili dođu k njemu početkom proleća, on je odveo svoju vojsku do zimskog konačišta, krećući se kroz zemlju čije je upravno sre- dište bilo Damask; usput je razrušio tvrđavu koja se nalazila u Apa- meji, a koju je saziđao Antioh Sizisen, i presudio zemlji Ptolemeja Me- nesa, tog zlog čoveka, a ne manje i onoj Dionisija iz Tripolija, kome je odrubio glavu, iako je ovaj bio njegov rođak po ženi; pa ipak je Antioh otkupio kaznu za svoje zločine za hiljadu talanata, kojim je novcem Pom- pej isplatio najamnine vojnicima. Takođe je osvojio i mesto zvano Li- sija, čiji je tiranin bio Sulas Jevrejin. Pa nakon što je prešao kroz gradove Heliopolj i Halkis, i preko planine koja je granica Kelesirije, stigao je iz Pele do Damaska; i upravo tamo se dogodilo da je s proleća saslušao parnicu među Jevrejima, od strane njihovih namesnika Hirka- na i Aristobula koji su bili u sporu, a takođe i od strane predstavi- ka naroda koji je bio protiv obojice, jer više nije želeo da se nalazi pod kraljevskom upravom, budući da je onaj pravi oblik upravljanja što su ga nasledili od predaka bilo podaništvo sveštenicima Boga koga su kao jedinog obožavali; narod se žalio da iako su ova dvojica potomci sveštenika, ipak nastoje da promene oblik upravljanja jevrejskim naro- dom, nastojeći da ga porobe. Hirkan se žalio da je, iako je bio stariji brat, ostao lišen prava svog prvorođenja, te da mu je u posedu ostao samo mali deo zemlje, jer mu je Aristobul ostatak silom preoteo. Takođe je ovo- ga optužio da su upadi što ih je izvodio u susedne zemlje, i razbojnički napadi koje je izvodio na moru, njegova dela; te da se narod ne bi odmet- nuo da Aristobul nije bio čovek sklon nasilju i neredu, što će moći da potvrdi ne manje od hiljadu Jevreja koje je narod najviše uvažavao, a koju je potvrdio pribavio Antipatar. Ali je Aristobul tvrdio suprotno, da je Hirkanova vlastita lenja i zbog toga ništavna narav bila uzrok njegovog lišavanja uprave; a što

se tiče njega, Aristobula, on je bio primoran da je preuzme od Hirkana, iz straha da ona ne bi prešla u ruke nekome drugom. Što se, pak, tiče kraljevske titule, njihov otac je bio prvi koji ju je prisvojio. Aristobul je za svoje svedoke pozvao neke ljude koji su bili mladi i oholi, i čije su se purpurne odeće, brižljivo sredene frizure, kao i ukrasa, gnušali na ovom sudu, jer su se pred Pompejom pojavili tak-

586
JUDEJSKE STARINE

vi kao da im nije namera da brane jednu stranu na sudu pravde, već kao da upravo nastupaju u kakvoj razmetljivoj procesiji.

3) Nakon što je saslušao spor ove dvojice i osudio Aristobula za njegovo nasilničko postupanje, Pompej je uljudno razgovarao s obojicom, i otposlao ih natrag, rekavši im da će, kada sledeći put bude došao u njihovu zemlju, razrešiti sve njihove poslove, ali tek nakon što se najpre bude pozabavio prilikama Nabatejaca. U međuvremenu im je naredio da se smire; pri tom se ophodio prema Aristobulu učtivo, da ovaj ne bi pobunio narod i sprečio Pompejev povratak — što je, međutim, Aristobul upravo i uradio, jer je, ne očekujući ništa od one odluke koju im je Pompej obećao, otišao u grad Delij i odatle sa vojskom krenuo u Judeju.

4) Ovakvo ponašanje razljutilo je Pompeja, pa je, uzevši onu vojsku koju je vodio protiv Nabatejaca, i još ovoj priključivši saveznike iz Damaska i drugih delova Sirije, te uključivši i one rimske legione koje je uvek imao uz sebe, poveo pohod protiv Aristobula; i nakon što je prešao pored Pele i Skitopolja, došao je u Korem, koji je prvo mesto na ulazu u Judeju kada se dolazi iz središnjih zemalja kontinenta, gde je našao na jednu odista prekrasnu tvrđavu, podignutu na vrhu planine zvanu Aleksandrijum, a u koju je Aristobul odbegao i u koju mu je Pompej poslao zapovest da dođe do njega. Shodno ovome, i pod nagovaranjima mnogih koji nisu bili skloni ratovanju protiv Rimljana, ovaj je to i učinio; i nakon što je ponovo raspravljao s bratom o pravu na upravljanje, ponovo se popeo u tvrđavu, budući da mu je Pompej dozvolio da ode; ovakvo je postupanje Aristobul ponavljao dva ili tri puta, uljuljkujući sebe nadama da će mu biti dodeljeno kraljevstvo; tako se on svejednako pretvarao u prividnoj poslušnosti Pompeju i onome što je ovaj zapovedao, iako se u isto vreme povlačio nazad u tvrđavu da ne bi izgledao odviše ponizan, te se na taj način pripremao za rat ukoliko bi se dogodilo ono čega se pribojavao: da će, naime, Pompej preneti vlast Hirkanu. Ali kada je napokon Pompej zapovedio Aristobulu da mu preda tvrđavu koju je držao, i da istim povodom pošalje naloge onim jevrejskim namesnicima koji su bili pod njegovim nadzorom, budući da ovima nije bilo dozvoljeno da prepuštaju poverena mesta bez Aristobulovog naređenja, ovaj je zaista i pristao da učini traženo; no se ipak nakon toga nezadovoljan vratio u Jerusolim, i sproveo pripreme za rat. Malo potom neki su ljudi došli Pompeju sa Ponta i obavestili ga — dok je ovaj već bio na putu vodeći vojsku protiv Aristobula — da je Mitridat poginuo, ubijen rukom njegovog vlastitog sina Farmasa.

KNJIGA ČETRNAESTA

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE POMPEJ, NAKON ŠTO SU GRAĐANI JERUSALIMA PRED NJIM ZATVORILI KAPIJE, OPSEO GRAD I SILOM GA ZAUZEAO; TAD KOĐE I OSTALIM STVARIMA ŠTO IH JE IZVRŠIO U JUDEJI

1) Nakon što je Pompej podigao logor kraj Jerihona (na mestu gde je raslo palmino drveće, kao i onaj balsam od kojeg se pravi najskupocenija pomast, i iz

čijeg se stabla ispod svakog useka napravljenog oštrim kamenom cedi balzam (poput soka)²²⁵, on je ujutro krenuo na Jerusolim. Sada se, međutim, Aristobul pokajao zbog onoga što je uradio, te je došao do Pompeja i obećao da će mu dati novac, te ga primiti u Jerusolim, zatraživši da odustane od ratovanja i da mirnim putem učini što mu je draž. Tako mu je Pompej na ovu molbu sve oprostio, te je poslao Gabinija sa vojnicima da prime novac i preuzmu grad; pa ipak se ništa od ovoga nije dogodilo, već se Gabinije vratio, budući da je bio isteran iz grada ne primivši ništa od obećanog novca, stoga što Aristobulovi vojnici, pobunivši se, nisu dopustili da dogovor bude sproveden. Ovo je silom razljutilo Pompeja, te je Aristobula bacio u zatvor, i sam je pošao na grad, koji je bio snažno obezbeđen sa svake strane, izuzev severne, koja nije bila tako dobro utvrđena; naime, ispred zidina se nalazio širok i dubok jarak koji je okruživao grad²²⁶, uključujući i Hram, koji je, opet, i sam bio opkoljen veoma snažnim kamenim zidom.

2) U gradu se, međutim, za to vreme odigravala pobuna, jer se mnogi nisu slagali u pogledu onog što bi trebalo uraditi u tekućim okolnostima, budući da su neki smatrali da bi grad trebalo predati Pompeju; ali je Aristobulova stranka podsticala ostale da zatvore kapije, stoga što je sam Aristobul bio u zatočeništvu. Tako su ovi uspeli da preduhitre druge i da se domognu Hrama, te da poruše most koji seže od njega do grada i pripreme sve za izdržavanje opsade; njihovi protivnici su, pak, pustili unutra Pompejovu vojsku, te ovome izručili i grad i kraljevu palatu. Tako je Pompej poslao svog zapovednika Pizona na čelu vojske koja je smestila posadu u gradu i palati kako bi ih do daljnjeg obezbedila, a potom je utvrdio zgrade koje su bile pridružene Hramu, kao i sve one udaljenije koje su bile bez ikakve zaštite. Pizon je najpre ponudio uslove smeštaja vojske onima koji su živeli u gradu, ali kada se ovi nisu složili sa onim što je od njih traženo, on je sva mesta u blizini opasao zidom – u čemu mu je Hirkan rado pomagao u svim prilikama. Pompej je potom podigao logor unutar zidova, sa severne strane Hrama, gde je po njega i bilo najuputnije; ali su se čak i sa te strane nalazile velike kule, i bio je prokopan jarak poput obuhvatajuće duboke udoline, a na mestima prema gradu bile su prave provalije, dok je most koji je Pompej zaposeo bio porušen. Ali je onda, dan za danom, usledilo dizanje nasipa, uz ogroman napor, jer su Rimljani morali seći građu u okolini Jerusolima. Pa nakon što je ovaj grudobran dovoljno uzdignut a jarak bio ispunjen – iako oskudno zbog njegove ogromne dubine – Pompej je dopremio svoje

JUDEJSKE STARINE

ratne sprave i katapulte iz Tira, te ih je smestio na nasip i počeo zasipati Hram kamenjem koje je iz ovih naprava bacano na njega. Ipak, da nije postalo našim običajem od predaka da se odmaramo sedmog dana, ovaj nasip ne bi nikada bio dovršen, usled umešnog suprotstavljanja Jevreja: jer, iako nam naš zakon dopušta da se branimo protiv onih koji u taj dan započinju borbu protiv nas i napadaju nas, ipak nam nije dozvoljeno da se hvatamo ukoštac s neprijateljem dok on sam ne pokrene borbu.

3) Kada su ovo poslednje Rimljani shvatili, oni su u danima koje zovemo sabatom obustavljali bacanje kamenja na opkoljene Jevreje, i nisu pokretali nikakav boj protiv njih; ali su zato podizali svoje zemljane nasipe i dogonili napred ratne mašine u položaj sa kojeg bi povoljnije mogli gađati sledećeg dana. Iz ovog primera svako može saznati koliko je velika i koliko revnosno upražnjavana bila naša pobožnost, kao i koliko se pridržavamo svojih zakona, budući da sveštenici uopšte nisu bili uplašeni niti iz straha obustavljali sveta prisluživanja tokom opsade, već

su ih izvodili dvaput dnevno, ujutru i oko devetog ča- sa, nudeći žrtve na oltaru; nisu propuštali bogoslužjenje ni ako bi se dogodio kakav žalostan udes kada bi kamen upao među njih; jer, iako je grad zauzet trećeg meseca — na dan posta²²⁷, u godini sto sedamdeset de- vete olimpijade, u doba kada su Gaj Antonije i Marko Tulije Ciceron bi- li konzuli — a neprijatelj ih svom snagom napao i prerezao grla onima koji su bili u Hramu, ipak se oni koji su nudili žrtve nisu mogli nate- rati u bekstvo ni iz straha za svoje živote, niti zbog broja već pobije- nih, jer su smatrali da je bolje da podnesu šta god da ih snađe na njihovim oltarima, nego da propuste ijednu stvar koju od njih zahtevaju njihovi za- koni. I da ovo nije puko hvalisanje, ili kakva pohvalna beseda koja laž- no predstavlja meru naše pobožnosti, već živa istina, ja se pozivam na one koji su pisali o delima Pompejovim; a među ovima su Strabon i Ni- kola Damaskin, a pored ovih i Tit Livije, pisac rimske istorije, koji će posvedočiti o ovoj stvari²²⁸.

4) Nakon što su katapulti pomereni još bliže, najveće od kula po- češe se tresti, te se napokon i srušiše, obrušivši sa sobom i deo ut- vđene linije, te tu neprijatelji naglo pokuljaše; a pre svih se na zid po- peo Kornelije Faust, sin Sile, zajedno sa svojim vojnicima, a zatim cen- turion Furije sa onima koji su prodirali s druge strane, dok se Fabije, koji je takođe bio centurion, popeo po sredini, sa velikom skupinom ljudi koji su ga sledili. A nadalje je svuda počelo vrveti od pokolja; ne- ke su Jevreje ubijali Rimljani, a ostale drugi Jevreji; štaviše, bilo je i onih koji su se bacali u provaliju, ili koji su zapalili vlastite kuće i u njima izgoreli, ne mogavši da podnesu stradanja pod kojima su se našli. Jevreja je poginulo dvanaest hiljada, ali Rimljana svega nekoliko. Avesa- lom, koji je ujedno bio ujak i tast Aristobulov, živ je uhvaćen. Upadom u Hram počinjen je neizmerno gnusan čin nad samim svetilištem, jer je ono u svim minulim dobima bilo nepristupačno i nijedan ga uljez nije video; ali je Pompej ušao u njega, a takođe i nemali broj onih koji su bi- li s njime, i video je sve ono što je bilo nezakonito da vidi bilo koji

čovjek osim prvosveštenika. U samom Hramu se nalazio zlatni sto, sveti svećnjak i sasudi za žrtve livenice, kao i velika količina začina; po- red ovoga se u riznicama našlo i dve hiljade talanata osvećenog novca; pa ipak Pompej ništa od ovoga nije ni dodirnuo²²⁹, zbog svog velikog ob- zira prema svetinji, te se u tom pogledu ponašao na način koji je bio dos- tojan njegove časti. Sledećeg dana izdao je naređenje da oni koji su bili za to zaduženi očiste Hram, i da donesu sve što zakon zahteva za žrtvo- vanje Bogu; pa je povratio zvanje prvosveštenika Hirkanu, postupivši tako zato što mu je ovaj u mnogo čemu bio koristan, ali najpre zato što je sprečavao Jevreje u unutrašnjosti zemlje da pruže Aristobulu bilo kak- vu pomoć u Pompejevom ratu protiv ovoga. Takođe je pogubio one koji su bili vinovnici tog rata, a dolične je poklone udelio Faustu i drugi- ma koji su se popeli na zid sa onakvom revnošću; od Jerusalima je nači- nio obveznika Rimljana, a preuzeo je i one gradove Kelesirije što su ih Jevreji ranije sebi potčinili, te ih stavio pod vlast rimskog namesni- ka, a celi narod, koji se donedavno tako silno gordio, ograničio unutar njegovih vlastitih međa. Štaviše, Pompej je ponovo podigao Gadaru, koja je nešto ranije bila uništena, kako bi nagradio Demetrija iz Gadare, koji je bio njegov slobodnjak²³⁰, a takođe je i druge gradove — Hip i Skito- polj, Pelu, Dios, Samariju, baš kao i Marisu, Asdad i Jamniu, kao i Are- tuzu — povratio njihovom stanovništvu, a treba reći da su se svi ovi gradovi nalazili u unutrašnjosti tadašnje Judeje. Pored nabrojanih, i onih koji su bili uništeni, takođe je povratio i primorske gradove, Ga- zu i Jopu, Doru i Stratonovu Kulu — kasnije će ovaj poslednji grad Irod ponovo podići na veličanstven način, i ukasiti ga lukama i hramovi- ma, promenivši mu ime u Cezareju. Sve ove gradove Pompej je ostavio u statusu slobodnih mesta, i pridružio ih pokrajini Siriji.

5) Uzroci svekolike ove bede koja je snašla Jevreje bili su Aristobul i Hirkan, i njihovo naizmenično dizanje pobune jednog protiv drugog. Jer smo tako naposljetku izgubili slobodu i postali podanici Rimlja- na, i bili smo lišeni naše zemlje koju smo prethodno oružjem osvoji- li od Sirijaca, a sada bili prisiljeni da im je ponovo vratimo. Štavi- še, Rimljani su u kratkom vremenu od nas iznudili više od deset hiljada talanata; a kraljevska vlast, koja je ranije bila dostojanstvo udeljivano prvosveštenicima po njihovom porodičnom pravu, sada je postala vlas- ništvo običnih ljudi. Ali svim ovim stvarima bavićemo se na njima od- govarajućim mestima. Nastavljajući s istorijom, recimo da je Pompej po- verio Kelesiriju, sve do reke Eufrata i Egipta, Skauru i dvema rimskim legijama, a on sam je zatim otišao u Kilikiju, pa odatle potom pohitao u Rim. Takođe je sa sobom kao zarobljenike poveo Aristobula i njegovu de- cu — a ovaj je imao dve kćeri i isto toliko sinova, od kojih je stariji us- peo da umakne zarobljavanju, ali je mlađi, Antigon, odveden u Rim zajed- no sa sestrama.

JUDEJSKE STARINE POGLAVLJE PETO

KAKO JE SKAUR SKLOPIO SAVEZ UZAJAMNE POMOĆI S ARETOM; I ŠTA JE GAVINIJE RADIO U JUDEJI NAKON ŠTO JE SAVLADA O ALEKSANDRA, ARISTOBULOVOG SINA

1) Skaur je potom poveo pohod protiv Petre u Arabiji, i popalio sva mesta oko ovot grada zbog velikih teškoća oko njegovog osvajanja. I kako je njegova vojska počela patiti od gladi, Antipatar ga je opskrbio žitom iz Judeje, kao i svim ostalim

što je ovome trebalo, a ovo na Hirkanovu zapovest. A nakon što je Antipatar⁵⁰⁶ Skaurov izaslanik bio poslan k Aretu — zato što se odranije s ovime poznavao — on je ubedio Areta da da Skauru izvesnu sumu novca, kako bi ga time sprečio da dalje razara njegovu zemlju, i tako za iznos od tri stotine talanata obezbedio sebi sigurnost. Tako je Skaur pod ovim uslovima pristao da obustavi dalje ratovanje, što je bilo učinjeno na ništa manju želju Skaurovu nego Aretovu.

2) Neko vreme nakon ovoga, kada je Aleksandar, Aristobulov sin, izveo upad u Judeju, iz Rima je u Siriju došao Gavinije, kao tamošnji zapovednik. On je izveo mnogo značajnih poduhvata, a pre svega je zaratio protiv Aleksandra, budući da Hirkan nije bio kadar da se suprotstavi snazi ovoga ali je zato već pokušavao da obnovi zidine Jerusalima koje je Pompej razrušio, iako su Rimljani, koji su se tamo nalazili, pokušavali da ga spreče u takvoj zamisli. Aleksandar je, pak, prošao širom zemlje i naoružao veliki broj Jevreja, te je tako u jednom mahu sakupio deset hiljada pešaka i petnaest stotina konjanika, i potom utvrdio Aleksandrijum, tvrđavu blizu Horema, kao i Maher, blizu arabijskog gorja. Tamo ga je Gavinije i napao, poslavši ispred sebe najpre Marka Antonija zajedno sa drugim zapovednicima. Ovi su naoružali sve Rimljane koji su ih pratili, a zajedno sa njima i one Jevreje koji su bili njihovi podanici, a čije su vođe bile Fitolaj i Malik, koji su sa sobom povelili i one svoje prijatelje koji su bili pod Antipatrovim uticajem, i pošli na Aleksandra, dok ih je Gavinije pratio sa svojom legijom. Na ovaj se pokret Aleksandar povukao na položaj u blizini Jerusalima, gde su se napokon vojske sukobile, i u toj su bici Rimljani pobili oko tri hiljade svojih neprijatelja i približno isto toliko njih zarobili.

3) U to je vreme Gavinije²³¹ došao u Aleksandrijum, i pozvao one koji su tamo živeli da se predaju pod određenim uslovima, obećavši im da će im njihove prethodne uvrede biti oproštene. A kako je veliki broj njegovih neprijatelja podigao logor pred tvrđavom, Rimljani su ove napali, pri čemu se na njihovom čelu hrabro borio Marko Antonije, te je pobio veliki broj protivnika, i zbog takvih ratnih zasluga stigao do najveće časti. Potom je Gavinije ostavio deo snaga na tom mestu, a on sam pošao do drugih mesta u Judeji, izdajući naređenje da se ponovo izgrade svi oni gradovi na koje je naišao a koji su bili porušeni. I tako su u to vreme obnovljeni Samarija, Asdad, Skitopolj, Antedon, Rafija i Dora, a takođe i Marisa i Gaza i još nekoliko drugih. A što se tiče ljudi koji su se ra-

vni prema Gavinijevim naređenjima, dogodilo se da su uz njihovu pomoć ovi gradovi bezbedno naseljeni, iako su prethodno dugo vremena bili napušteni.

4) Nakon što je Gavinije ovako poradio po zemlji, vratio se u Aleksandrijum, pa kada je prionuo na opsadu te tvrđave, Aleksandar mu je poslao izaslanstvo, zatraživši da mu budu oprošteni njegovi prethodni prestupi; takođe je predao tvrđave Hirkaniju i Maheru, a naposletku i Aleksandrijum, koju je Gavinije odmah razorio. Ali kada je Aleksandrova majka, koja je bila na strani Rimljana jer su joj se muž i ostala deca nalazili u Rimu, došla do Gavinija, on joj je ispunio što god je zatražila, i kada je tako uredio stvari s njom, doveo je Hirkanu u Jerusalem i poverio mu staranje nad Hramom. A nakon što je osnovao pet savetodavnih tela, razdelio je narod u isto toliko delova, i tako su ovi saveti nadalje upravljali narodom; prvi se nalazio u Jerusalimu, drugi u Gadari, treći u Amatu, četvrti u

Jerihonu, a peti u Seforiju u Galileji. Tako su nadalje Jevreji bili oslobođeni kraljevske vlasti, i njima je upravljala aristokratija.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE GAVINIJE UHVATIO ARISTOBULA NAKON ŠTO JE OVAJ POBEGAO IZ RIMA, TE GA POSLAO NATRAG U RIM; I KAKO JE GAVINIJE PO POVRAATKU IZ EGIPTA POBEDIO U BICI ALEKSANDRIJE I NABATEJCE

1) Nešto kasnije, pak, dogodilo se da je Aristobul pobjegao iz Rima i prispeo u Judeju, te je prionuo na obnovu tvrđave Aleksandrijuma koja je iza Gavinijuma ostala razorena. Čuvši za ovo Gavinije je poslao vojsku na čelu sa zapovednicima Sisenom, Antonijem i Servijem, kako bi Aristobula sprečio u ma kakvom osvajanju zemlje, ali i da bi ga ponovo zarobio. I zaista, već su mnogi Jevreji prešli k Aristobulu zbog njegove nedgašnje slave, kao i stoga što su bili željni prevrata. Među njima je bio i izvesni Pitolaj, zapovednik Jerusalima, koji je k njemu prebegao na čelu hiljadu vojnika, što je bilo značajno ojačanje u odnosu na sve one mnogobrojne koji su k Aristobulu došli nenaoružani; pa kada je Aristobul rešio da pođe u Maheru, on je raspustio ovakve goloruke ljude, jer mu nisu mogli biti od pomoći u poduhvatima koje je preduzimao, te je sa sobom poveo samo osam hiljada naoružanih vojnika i počeo srčano nastupati. Kako su ih potom Rimljani žestoko napali, Jevreji su se dolično borili ali su u bici poraženi, te suuprkos svoj borbenoj revnosti nadjačani i naterani u bekstvo, pri čemu je pet hiljada njih pobijeno dok su se ostali raspršili, pokušavajući da se spasu kako je ko najbolje umeo. Ipak, Aristobul je i pored poraza još uvek sa sobom imao hiljadu ljudi, i uspeo je da odbegne u Maheru, gde se utvrdio, te je uprkos svemu još uvek gajio nade u dobar ishod; ipak, izdržavši dvodnevnu opsadu, u kojoj je i sam zado- 592 JUDEJSKE STARINE bio miogo rana, bio je uhvaćen i tako zarobljen doveden Gaviniju, zajedno sa sinom Antigonom koji je takođe s njim pobjegao iz Rima. Takva je bila Aristobulova sudbina, jer je bio vraćen nazad u Rim, gde je do kraja života držan u okovima, bivajući kraljem i prvosveštenikom tri godine i šest meseci, pri čemu je zaista bio istaknuta ličnost i čovek velikog duha. Ipak, senat je dopustio njegovoj deci da slobodno odu, jer ga je Gavinije izvestio kako je to obećao njihovoj majci u času kada mu je ova predala tvrđavu; shodno tome, oni su se vratili u Judeju.

2) Nakon što je Gavinije potom poveo pohod protiv Parčana, i tom prilikom već prešao Eufrat, iznenada je promenio odluku i rešio da se okrene Egiptu, kako bi Ptolemeju povratio njegovo kraljevstvo. O ovome je takođe pripovedano i na drugom mestu. Antipatar je opskrbio njegovu vojsku, koju je poslao protiv Arhelaja, žitom, oružjem i novcem. Takođe je od Jevreja koji su živeli iznad Peluzijuma načinio prijatelje i saveznike, ali i čuvare prelaza koji su vodili u Egipat. Ali kada se Gavinije vratio iz Egipta našao je Siriju u neredu zbog pobuna i nedaća, jer je Aleksandar, Aristobulov sin, iz drugog se pokušaja silom domogavši vlasti i postigavši i to da se na njegovu stranu odmetnu mnogi Jevreji, započeo borbene pokrete širom zemlje i ubijao sve Rimljane koje je mogao pronaći, a zatim produžio s opsadom planine zvane Gerisim, na koju su se ovi povukli.

3) Nakon što je Gavinije zatekao Siriju u ovakvom stanju, poslao je Antipatra⁵⁰⁸, koji je bio smotren čovek, onima koji su se pobunili, kako bi ovaj pokušao da ih odvрати od njihove mahnitosti i nagovori ih da se pokaju i vrate ispravnom rasuđivanju. I zaista, po dolasku Antipatro- vom, ovaj je mnoge pobunjenike uspeo da preobradi, podstakavši ih da či- ne ono što im je bila obaveza; ali nije uspeo da zadrži Aleksandra, jer je ovaj već raspolagao vojskom od trideset hiljada Jevreja, od toga da se su- kobi s Gavinijem. Tako je došlo do bitke u kojoj je Aleksandar poražen, izgubivši deset hiljada ljudi na gori Tavor.

4) Potom je Gavinije uredio prilike oko Jerusalima onako kako je od- govaralo Antipatrovim sklonostima, te je pošao protiv Nabatejaca i savladao ih u bici. Takođe je poslao prijateljske poruke Mitridatu i Orsanu, koji su bili parčanske prebeglice, i oni su došli k njemu, iako su kružile glasine da su od njega odbegli. Pa nakon što je Gavinije izveo sve ove velike i izvanredne ratne poduhvate, vratio se u Rim, prepus- tivši upravljanje Krasu. Pored nas, još i Nikola Damaskijac i Strabon Kapadokijac opisuju pohode Pompeja i Gavinija protiv Jevreja, i pri tom ne kazuju ništa drugo ili različito od ovoga.

KNJIGA ČETRNAESTA POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE KRAS DOŠAO U JUDEJU I OPLJAČKAO HRAM, A ZATIM NASTUPAO PROTIV PARČANA I POSTRADAU ZAJEDNO SA SVOJOM VOJSKOM. TAKOĐE I O TOME KAKO JE KASIJE ZADOBIO SIRIJU I ZAUSTAVIO PARČANE, A ZATIM DOSPEO U JUDEJU

1) Za razliku od Pompeja koji nije dirao Hram u Jerusalimu, njegov naslednik Kras je, prilikom pohoda protiv Parčana, došao u Judeju i odneo novac iz jerusalimskog Hrama, sve u svemu dve hiljade talanata, a takođe je i opljačkao sve što je unutra bilo od zlata, i što je vredelo oko osam hiljada talanata. Takođe je odneo i grede, za čiju je građu upotreblje- no tri stotine mina čvrsto kovanog zlata, od kojih je svaka težila dve i po funte. Čovek koji mu je dao ove grede bio je sveštenik — čuvar hrams- ke riznice, po imenu Eleazar, iako to ovaj nije učinio s rđavom name- rom, budući da je bio dobar i pravičan čovek; već se on — budući da mu je bilo povereno staranje nad zavesama koje su pripadale Hramu, a koje su bile zadivljujuće lepote i veoma skupocene izrade, a koje su visile sa ovih greda — kada je video da je Kras zauzet pljenjenjem Hrama, uplašio za svekoliike ukrase, te mu je dao te zlatne grede kao otkupninu za ostatak, ali i to ne pre no što je Kras dao zavet da neće ništa drugo uzeti iz Hra- ma, već da će se zadovoljiti s dobijenim gredama, a koje su vredele mno- go desetina hiljada šekela. Ove su zlatne grede bile skrivene u šuplji- ni spoljne drvene oplata, i to niko drugi nije znao izuzev Eleazara. Ali je Kras ipak prekršio dati zavet da će im ostaviti nedirnutim ostatak ukrasa u Hramu na račun tih zlatnih greda, te je sa sobom odneo, kao što smo rekli, sve što je u Hramu bilo od vrednosti.

2) I neka se niko ne čudi tolikom bogatstvu u našem Hramu, budući da su svi Jevreji iz svekolikih naseljenih zemalja, kao i svi drugi koji su obožavali jedinog Boga — uključujući jednako one iz Azije i Evrope — slali svoje doprinose i darove Hramu, i to još od drevnih vremena. Niti je navedena suma lišena valjanih svedočenja, niti je ona dug našoj taštini, kao da bi bez stvarnih osnova rasla do takvih pomnijanih vi- sina: već postoje mnogi svedoci ovog bogatstva, a posebno Strabon Ka- padokijac, koji kaže ovako: „Mitridat je poslao glasnike u Kos i odande

uzeo novac što ga je tamo položila kraljica Kleopatra, a takođe i osam stotina talanata koji su pripadali Jevrejima." Mi u stvari i nemamo dr- žavnog novca koji ne bi pripadao Bogu, pa je očigledno da su u pomenutom Strabonovom izveštaju azijski Jevreji bili ti koji su preneli u Kos ovaj novac iz straha od Mitridata, budući da nije verovatno da bi ži- telji Judeje, koji imaju snažan grad i Hram, slali svoj novac u Kos, baš kao što nije verovatno da bi tako činili ni Jevreji koji nastanjuju Alek- sandriju, budući da se oni nisu morali bojati Mitridata. Pa i sam Stra- bon svedoči o istoj stvari i na drugom mestu, da je, naime, u vreme kada je Sula prešao u Grčku kako bi se borio protiv Mitridata, poslao Lukula da okonča pobunu koju je naš narod, kojeg je vascela zemlja posvuda puna, 594

JUDEJSKE STARINE

podigao u Kireni; i Strabon o tome govori ovako: „Bilo je četiri kla- se ljudi melju žiteljima Kirene: klasa građana, klasa poljodelaca, klasa stranaca, i ona Jevreja. Ovi su Jevreji bili prisutni u svim gradovima; i teško je naći mesto na naseljenoj zemlji koje nije u sebi već dozvolilo boravak ovog plemena, i koje od njih delimično nije zaposednuto; i tako se dogodilo da su Ešpat i Kirena, imajući iste namesnike, i veliki broj drugih naroda, počeli oponašati njihov način življenja i gajiti veli- ke zajednice Jevreja s posebnom pažnjom, te su uz njih veoma napredovali, koristeći se pri tom njihovim zakonima. Shodno tome, Jevreji su ima- li svoja samo njima namenjena mesta u Egiptu koja su naseljavali, pored onoga što je posebno njima bilo dodeljeno u samoj Aleksandriji, a što je zapravo predstavljalo veliki deo ovog grada. Takođe im je bilo dopušte- no da imaju svog *etnarha*, koji je upravljao celim narodom i delio prav- du nad njime, vodeći računa o njihovim ugovorima kao i zakonima na koje su se ovi odnosili, tako da je po mnogo čemu ličio na upravitelja slobo- dne republike. U Egiptu je, otuda, ovaj narod moćan, stoga što Jevreji po- reklo- m i jesu Egipćani, ali i zato što se njihova vlastita zemlja, koju naseljavaju od kada su tamo došli, nalazi u blizini Egipta. Oni su se ta- kođe iselili i u Kirenu, zato što je ova zemlja prisajedinjena egipatskoj upravi, baš kao i Judeja, ili je, bolje rečeno, nekada pripadala istoj vla- sti." Ovo je, dakle, tačno ono što kazuje Strabon.

3) Nakon što je Kras uredio stvari kako je našao za shodno, pošao je s vojskom u Partiju, gde su svi zajedno postradali, o čemu smo pripoveda- li na drugom mestu. Ali je umesto njega iz Rima u Siriju žurno prispeo Kasije, i zaposeo ovu provinciju, postavivši se kao prepreka Parćani- ma koji su, osokoljeni pobedom nad Krasom, izvršili upad u Siriju. I kako se potom Kasije vraćao u Tir, takođe je prošao kroz Judeju, gde je na- pao grad Tarih odakle je, zauzevši ga, poveo trideset hiljada zaroblje- nih Jevreja, pri tom ubivši Pitolaja — koji je u pobunjeničkim istupi- ma nasledio Aristobula — i to na nagovor Antipatra koji je pokazao ve- liko zanimanje za Kasija i koji je u to vreme uživao veliki ugled i među Idumejcima, iz kojeg je naroda i doveo ženu, kćer jednog od njihovih is- taknutih ljudi, koja se zvala Kipro, sa kojom je potom dobio četiri sina: Fasaila, Iroda (potonjeg kralja), Josifa i Ferora, a takođe i jednu kćer, po imenu Saloma. Ovaj je Antipatar takođe održavao prijateljstvo i raz- menjivao ljubaznosti i sa drugim vlastodržcima, a posebno sa kraljem Arabije, kome je poverio svoju decu za vreme dok se borio protiv Aristo- bula. Tako je Kasije pomerio svoj logor i krenuo k Eufratu kako bi susreo one koji su dolazili da ga napadnu (t.j. Parćane), o čemu je već pripoveda- no od strane drugih pisaca.

4) Neko vreme potom dogodilo se da je Cezar, nakon što je zauzeo Rim, i nakon što su Pompej i senat pobešli preko Jonskog mora, oslobodio Aristobula

okova i rešio da ga pošalje u Siriju, s namerom da mu pove- ri dve legije kako bi na primeren način razrešio tamošnje prilike, bu- dući da je uživao veliki ugled u toj zemlji. Ali Aristobul nije stigao da uživa u nadanjima otvorenim ovom iznenadnom moći koju mu je predao

KNJIGA ČETRNAESTA

595

Cezar; jer su ga, otrovavši ga, u tome sprečili pripadnici Pompejove stranke, te je Cezarevim pristašama ostalo samo da ga sahrane. Njegovo je telo tako neko vreme ležalo, balsamovano medom, sve dok ga Antonije nije kasnije poslao u Judeju, gde je bilo sahranjeno u kraljevskoj grobnici. Što se tiče Aleksandra, njega je ubio i odsekao mu glavu Scipion, kome je to u zadatak stavio Pompej, stoga što je ovaj Aristobulov sin bio osuđen za mnoge presteupe koje je od početka svog političkog delovanja počinio protiv Rimljana: tako je ovaj pogubljen u Antiohiji. Ptolemej, pak, sin Antioha Menesa, koji je upravljao Halkisom pod Libanskom gorom, uzeo je Aleksandrovu braću kod sebe i poslao svog sina Filipiona u Askalon k Aristobulovoj ženi, zatraživši da mu sa Aleksandrovom decom pošalje i njenog sina Antigona, kao i njene kćeri, od kojih se u onu po ime- nu Aleksandra Filipion zaljubio i oženio je, no ga je kasnije ubio nje- gov otac Ptolemej i sam oženio istu ženu, nastavivši da se brine o nje- noj braći.

POGLAVLJE OSMO

JEVREJI POSTAJU CEZAREVI SAVEZNICI U NJEGOVOJ RATU PROTIV EGIPĆANA. O VELIČANSTVENIM PODVIZIMA ANTIPATROVIM I NJEGOVOJ PRIJATELJSTVU S CEZAROM. O POČASTIMA ŠTO SU IH JEVREJI DOBILI OD RIMLJANA I ATINJANA

1) Nakon Cezareve pobede nad Pompejem i njegove smrti, Antipatar se, koji je u to vreme upravljao poslovima jevrejskog naroda, pokazao od velike koristi Cezaru u ratu što ga je ovaj poveo protiv Egipta, i to po naređenju Hirkanovom; jer u času kada je Mitridat iz Perga doveo sa sobom saveznike Rimljana, ali više nije bio kadar da produži pohod kroz Peluzijum već je bio primoran da ostane u Askalonu, Antipatar je došao k Cezaru vodeći tri hiljade naoružanih Jevreja. Takođe se pobrinuo da Cezaru u pomoć dođu i glavne vođe među Arabljanima, a bio je za- služan i za to što su Cezaru pomogli i svi Sirijci, ne želeći da zao- stanju u revnosti za Cezarevu stvar, a to behu upravitelj Jamblih, njegov sin Ptolemej, Tolomaj sin Sohemov, koji je živio na Libanskoj gori, kao i predstavnici svih gradova. Tako je, dakle, Mitridat prošao kroz Siriju i stigao do Peluzijuma; a kada ga njegovi žitelji nisu hteli da pro- puste, on je grad opseo. I upravo se tamo Antipatar veoma istakao, jer je bio prvi koji je oborio deo zida i time otvorio put ostalima, te su tako uspeli ući unutra i zauzeti ovaj grad. Ali se potom dogodilo da egipatski Jevreji, koji su nastanjivali oblast zvanu Onion, nisu želeli da Antipatru i Mitridatu sa njihovim vojskama dozvole prolaz do Cezara; ali ih je Antipatar ubedio da promene mišljenje i priklone se njima oboj strani stoga što on pripada istom narodu, a to je uglavnom postigao time što im je pokazao poslanice prvosveštenika Hirkana u koji- ma ih ovaj moli da gaje prijateljstvo s Cezarom, a njegovu vojsku opskrbe 596 JUDEJSKE STARINE

novcem n svim vrstama namirnica koje ovi zatraže; te prema tome, ka- da su ovi Jevreji uvideli da je Antipatrovo mišljenje istovetno prvos- veštenikovom, učinili su to što se od njih tražilo. A kada su Jevreji iz Memfisa čuli da su ovi Jevreji prešli na stranu Cezara, i oni ta- kođe pozvaše Mitridata k sebi; i tako on pođe i do njih, primivši i ove u svoju vojsku.

2) Nakon što je Mitridat prošao celom takozvanom Deltom, stigao je do neprijatelja i podigao logor u blizini mesta zvanog Jevrejski bivač. Mitridat je držao desno krilo vojske, a Antipatar levo; i kada je došlo do bitke, Mitridatovo krilo je počelo popuštati, i činilo se da pod- nosi ogromne gubitke, sve dok Antipatar nije, krećući se obalom, žur- no došao k njemu sa svojim vojnicima, nakon što je već porazio neprija- telje koji su mu se neposredno suprotstavljali; tako je izbio Mitridata i poterao u bekstvo one Egipćane koji su se već bili pokazali nad- moćnim nad njegovim krilom. Zatim je isto tako zauzeo njihov logor, i nastavio da ih goni. Takođe je pozvao natrag Mitridata, koji je, budući poražen, u velikoj meri već odstupio, jer je od njegovih vojnika poginu- lo osam stotina, a od Antipatrovih pedeset. Tako je Mitridat poslao iz- veštaj o ovoj bici Cezaru, i otvoreno izjavio da je za nju, ali i za njegovo vlastito održanje, zaslužan Antipatar, i te su reči bile tako ubedljive da je Cezar ovoga pohvalio te nastavio da ga u tom ratu koristi za najopasnije poduhvate, pri čemu se takođe dogodilo da je ovaj bio i ranjen u jednom od takvih preduzeća.

3) No kada je Cezar nakon izvesnog vremena okončao taj rat i otplo- vio iz Sirije, ukazao je veliku počast Antipatru a Hirkanu potvrdio zvanje prvosveštenika; Antipatru je, pak, udelio povlasticu građanina Rima i oslobodio ga plaćanja bilo kakvog poreza ma gde da se nađe. Mno- gi, pak, izveštavaju da je i Hirkan zajedno sa Antipatrom učestvovao u ovom pohodu, i da je i sam bio u Egiptu. Strabon Kapadokijac svedoči da je ovo istina, kada kazuje, govoreći o Asiniju, ovako: [Bilo je to] „nakon što je Migridag navalio na Egipat, a sa *njim* i Hirkan, prvosveštenik Jevreja." Štaviše, isti Strabon, na drugom mestu, ovog puta govoreći o Hipsikratu, kaže da je „Mitridat isprva pošao sam, ali da je Antipa- tar, koji je brinuo o državnim poslovima Jevreja, bio od strane ovoga pozvan u Askalon, a ovaj je sa sobom spremno doveo tri hiljade naoruža- nih vojnika, ohrabrivši time i ostale starešine u zemlji da takođe i oni pođu s njime; a sa njim je u ovom pohodu bio prisutan i prvosvešte- nik Hirkan." Tako, dakle, kazuje Strabon.

4) Ali je u to vreme k Cezaru došao Antigon, Aristobulov sin, i po- žalio se na očevu sudbinu, ustvrdivši da je iza Aristobulovog trova- nja stajao Antipatar, upravo kao i iza odsecanja glave njegovom bratu od strane Scipiona, zatraživši pri tom od Cezara da se sažali na njega kome je oteta ona vlast koja bi mu s pravom trebalo da pripada. Takođe je optužio Antipatra i Hirkana da uz pomoć nasilja upravljaju narodom, pri tom i njega samog neprestano ugrožavajući. Tom prilikom je, među- tim, bio prisutan i Antipatar, te se mogao braniti od tih iznesenih op-

tužbi. Dokazao je da Antigon i njegova stranka teže promeni vlasti i da su oni ljudi koji ne prezaju od dizanja ustanka. Takođe je i podsetio Ce- zara na sva ona iskušenja koja je morao podneti pomažući mu u njegovim ratovima, govoreći pri tom o svemu onome čemu je i sam bio svedokom. Naposljetku je dodao da je Aristobul pravedno odveden u Rim kao jedan od mrzitelja Rimljana koji im nikada nije mogao postati prijateljem, a da je njegov brat dobio što je zaslužio od Scipiona, budući da se nije libio da poćini razbojništva, te da, dakle, nije on, Antipatar, bio taj

koji je nad njim izveo takvu kaznu koja, uostalom, po onome što je ovaj činio, i nije bila izvršena kao puko nasilje i nepravičan čin.

5) Nakon što je Antipatar ovako govorio, Cezar je naimenovao Hir- kana za prvosveštenika, a Antipatru ponudio da sam izabere koju mu god drago ovlast, potpuno mu prepuštajući odluku o tome; i tako je Antipa- tar postao njegov punomoćnik u upravljanju Judejom. Osim toga, Cezar je dopustio Hirkanu da produži sa podizanjem zidina vlastitog grada, jer mu je ovaj zatražio takvu dozvolu, budući da je ranije zidove razrušio Pompej. A ovu je dozvolu Cezar takođe razaslao rimskim konzulima, baš kao što je izdao i nalog da bude ugravirana na Kapitolu. Ukaz senata gla- sio je ovako²³²: „Lucije Valerije, sin Lucija pretora, predočava ovo senatu na dan decembarskih ida, u hramu Sloge. Prilikom pisanja ovog ukaza bi- li su prisutni Lucije Koponije, sin Lucija od roda Koline, i Papirijus od roda Kvirina, a koji se tiče poslova predloženih od strane Aleksan- dra, sina Jasonovog, i Numenija, sina Antiohovog, kao i Aleksandra, sina Dositejovog, izaslanika Jevreja, dobrih i valjanih ljudi, a koji su predlo- žili obnavljanje saveza dobronamernosti i prijateljstva s Rimljanima, koji je od ranije bio na snazi. Oni su sa sobom kao znak savezništva do- neli zlatni štit u vrednosti od pedeset hiljada zlatnika. Zatražili su da im bude izdata povelja, upućena jednako slobodnim gradovima i kralje- vima, da njihova zemlja i luke moraju biti u miru, i da nijednome njiho- vom mestu ne sme biti nanesena nikakva šteta. Utoliko je po volji senatu da učini savez dobronamernosti i prijateljstva s njima, i udeli im šta god bilo za čime osećaju potrebu, kao i da primi štit koji su oni done- li sa sobom. Ovo je učinjeno devete godine vlasti prvosveštenika i et- narha Hirkana, u mesecu Panemu." Hirkan je takođe primio počasti i od žitelja Atine, budući da im se pokazao od koristi u mnogim prilikama. Oni su takođe napisali svoj ukaz i potom mu ga poslali, a on glasi ova- ko: „Pisan pod pritanejskom²³³ i sveštenom vlašću Dionisija, sina Es- kulapovog, petog dana poslednjeg dela meseca Panema, ovaj su ukaz Atinja- ni izdali svojim zapovednicima, u času kada je Agatokle bio arhon, a Eu- kle, sin Menandra iz Alimusije, pisar. U mesecu Munihionu, jedanaestog dana pritaneje, savet upravitelja održan je u teatru. Prvosveštenik Do-rotej, i njegovi sa-upravitelji, dali su ovo narodu na glasanje. Dionisije, sin Dionisijev, dao je sledeće rešenje. Hirkan, sin Aleksandrov, prvos- veštenik i etnarh Jevreja, nastavlja da pokazuje i postupa u skladu sa do- bronamernošću prema našem narodu uopšte, kao i prema svakom našem građaninu posebno, ophodeći se prema njima sa svakovrsnom ljubaznošću;

598

JUDEJSKE STARINE

a kada ma koji Atinjanin dođe k njemu, bilo kao izaslanik, ili ma kojim svojim vlastitim povodom, on ga prima na plemenit način, brinući da se svaki od gostiju bezbedno vrati nazad, o čemu imamo brojna svedočansta- va. Budući da tako stoje stvari, ovde je rešeno — a po izveštaju Teodo- sija, sina Teodorovog, i njegovog podsećanja našeg naroda o vrlini čove- ka o kome govorimo, kome je uvek namera da nam učini svako dobro koje je u njegovoj moći — rešeno je, dakle, da mu se udeli zlatna kruna, uobičajena nagrada po našem zakonu, i da se njegova bronzana statua podiše u Hramu Dema i Gracija; i da ovaj poklon krune bude javno objavljen u teatru, o dio- nizijskim predstavama, za vreme igranja novih tragedija; a takođe i u pa- natejskim, eleuzijskim i gimničkim predstavama. Takođe je rešeno da se zapovednici pobrinu, sve dok on produžava sa ovakvim prijateljstvom i čuva

dobronamernost prema nama, da se ovome čoveku uzvрати svakom mogućnom čašću i uslugom za njegovu naklonost i velikodušnost. Ovakvim se ponašanjem želi pokazati s kakvom ljubaznošću naš narod prima dobro koje mu se čini, i kako na isto uzvraća prikladnom nagradom. Ovim će on ujedno i on biti podstaknut da nastavi sa istom naklonošću prema nama, pamteći počast koje smo mu jednom ukazali. Takođe će među svim Atinjanima biti izabrani izaslanici koje će mu odneti ovaj ukaz i od njega zatražiti da primi počasti koje mu udeljujemo, nastojeći da uvek čini jednako dobro našem gradu." Ovoliko će biti dovoljno govora o počastima koje su Rimljani i Atinjani ukazali Hirkanu.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE ANTIPATAR POVERIO STARANJE NAD GALILEJOM IRODU, A NAD JERUSALIMOM FASAILU; TAKO I O TOME KAKO JE ZBOG ZAVISTI JEVREJA PREMA ANTIPATRU PRED HIRKANOM OPTUŽEN IROD

1) Nakon što je uredio prilike u Sirije, Cezar je otplovio, a čim je ovoga ispratio Antipatar se iz Sirije vrati u Judeju. Tamo je smesta podigao zid što ga je razrušio Pompej, istovremeno umirivši metež koji je potresao zemlju, i to ujedno pretnjom i savetima narodu da ostane miran, dokazujući da će ukoliko ostanu na Hirkanovoj strani proživeti život srećno i bez uznemirenja, uživajući u sopstvenim posedima; ali ukoliko bi postali zavisni od nadanja u ono što mogu doneti prevrat, težeći da na taj način zadobiju bogatstvo, imaće u njemu strogo podara umesto blagog namesnika, a u Hirkanu tiranina umesto kralja, pa će im i Rimljani, zajedno sa Cezarom, postati gorki neprijatelji umesto obzirni upravitelji, jer oni nikada neće dozvoliti da bude odstranjen onaj koga su oni postavili da rukovodi. Govoreći ovako ljudima, Antipatar je uspeo da uredi prilike u zemlji.

2) Uviđajući da je Hirkan čovek spore i lenje naravi, Antipatar je postavio Fasaila, svog najstarijeg sina, za namesnika Jerusalima i njegove

KNJIGA ČETRNAESTA

599

okoline, dok je Galileju poverio Irodu, svom sledećem sinu, koji je tada bio veoma mlad čovek, imajući samo petnaest godina²³⁴. Ali ovome mladost nije bila smetnja; jer kako je već i tako mlad raspolagao velikom umnošću, on se odmah suočio sa mogućnošću da ukaže na svoju hrabrost. Jer, našavši tamo izvesnog Jezekiju, starešinu razbojničke bande²³⁵, koja je, budući mnogobrojna, harala susednim delovima Sirije, Irod ga se dočepao i ubio ga, kao i veliki broj odmetnika koji su bili s njime, što je bio poduhvat zbog kojeg su ga Sirijci veoma zavoleli, budući da je ovim čišćenjem udovoljio njihovoj želji da vide svoju zemlju slobodnu od razbojničkog gnezda. Tako su čak spevali pesme njemu u hvalu u svojim selima i gradovima, budući da im je obezbedio mir i sigurno uživanje u ličnim posedima; zbog ovoga je postao poznat Sekstu Cezaru, koji je bio rođak velikog Cezara i trenutni upravitelj Sirije. Ovim je podvigom, međutim, bio podstaknut na takmaštvo Irodov brat Fasail koji ovome počeo zavideti na zadobijenoj slavi, pokazujući žudnju da ne zaostane iza brata u hvalevrednim zaslugama. Time je vremenom stekao najveće moguće uvažavanje i blagonaklonost stanovnika

Jerusalima, a da pri tom ni u kom pogledu nije na neprimeren način upravljao poslovima grada, niti je ijednom zloupotrebio svoju vlast. Ovakvo vladanje obezbedilo je An- tipatru poštovanje naroda kakvo se ukazuje kraljevima, i takve počasti kakve je mogao imati uz sebe da je bio bezuslovni gospodar čitave zemlje. Pa ipak, svekoliko ovo dostojanstvo i sjaj nije, kako se inače često de- šava, ni najmanje u njemu umanjilo onu ljubaznosti i odanost koju je du- govao Hirkanu.

3) Ali se zato dogodilo da su najugledniji ljudi među Jevrejima — vi- devši kako Antipatar i njegovi sinovi preuzimaju svekoliku naklo- nost koju je narod mogao poneti prema svojim nadređenima, kao i sagle- davajuće prihode koji su ovima pritali iz Judeje i od Hirkanovog vla- stitog bogatstva — postali zločudno raspoloženi prema njemu. Jer je, uistinu, Antipatar sam utvrđivao prijateljstva i sa samim rimskim im- peratorima; pa kada je nagovorio Hirkana da ovima pošalje novac, on ga je najpre uzeo sebi, i uz pomoć tog novca sastavio nameravani poklon, te ga poslao kao da je njegov vlastiti, a ne Hirkanov poklon Rimljanima. Hirkan je, pak, čuo za ovaj postupak, ali o tome nije mario; štaviše, bi- lo mu je veoma drago što se sve tako odigralo. Ali su se zbog ovoga uzne- mirili najviđeniji ljudi među Jevrejima, stoga što su uočili da je, po- nad svih, Irod nasilan i drzak čovek, veoma sklon da postupa tiranski; i tako su došli do Hirkana, i ovog puta otvoreno optužili Antipatra, rekavši mu: „Dokle ćeš ćutati dok se izvode ovakvi postupci? Ili zar zaista ne vidiš da su se Antipatar i njegovi sinovi već domogli sveko- like vlasti, a da je tebi ostalo samo ime od kralja? Zato nemoj dalje do- puštati da ovakve stvari budu skrivene od tebe, i nemoj misliti da ćeš umaći opasnosti bivajući toliko nebržljiv prema samom sebi u svom vlastitom kraljevstvu. Jer Antipatar i njegovi sinovi sada više nisu izvršitelji tvojih poslova, i ti se nemoj zavaravati takvim shvatanjem. Naprotiv, oni su, sasvim očigledno, bezuslovni gospodari; jer je Irod,

600 JUDEJSKE STARINE

Antipatrov sin, ubio Jezekiju i one koji su bili s ovim, i tako je prekr- šio naš zakon koji zabranjuje ubistvo ma kog čoveka, makar i da je reč o zlikovcu, ukoliko takav nije najpre osuđen na smrt od strane Sinhedri- ona²³⁶. Pa ipak, on je bio toliko nezazoran da ovako postupi, i to bez do- zvole s tvoje strane."

4) Čuvši ovo, Hirkan se s njima morao složiti. Osim toga, majke onih ljudi što ih je pobio Irod podigle su svoj glas pun ozlojeđenosti: jer su ove žene svakog dana boravile u Hramu, ubeđujući narod i kralja da Irod mora biti podvrgnut suđenju pred Sinhedrionom zbog onog što je uči- nio. Hirkan je bio toliko dirnut ovim žalbama da je i lično pozvao Iroda da se odazove suđenju za ono za šta je bio optužen. Ovaj se pozi- vu zaista odazvao, ali ga je njegov otac nagovorio da ne dođe kao nevažna osoba, već praćen stražom, zbog vlastite bezbednosti, a i da se na suđenju pojavi tek nakon što poslove u Galileji uredi na najbolji mogući način u svoju korist, i to u pratnji skupine ljudi dovoljne da mu pruže sigur- nost tokom putovanja, ali i da njihov broj ipak ne bude toliki da se mo- že učiniti kako želi da uplaši Hirkana, već samo dovoljan da se ne iz- loži nezaštićen svojim neprijateljima. Ali se dogodilo da je Sekst Ce- zar, upravitelj Sirije, pisao Hirkanu, i zatražio od ovoga da oslobodi Iroda tužbe i raspusti smerano suđenje, zapretivši mu unapred ukoli- ko ga ne bude poslušao. Ova je poslanica bila razlog što je Hirkan zaš- titio Iroda od ma kakve štete koju bi mu naneo Sinhedrion, budući da je ovoga voleo kao sopstvenog sina. A kada je Irod ipak stao pred Sinhe- drion, okružen odredom svojih ljudi, ustravio je sve prisutne, i nijedan od njegovih prethodnih optužitelja

nije se usudio da iznese bilo kakvu zamerku protiv njega, već je vladala duboka tišina, i niko nije znao šta bi trebalo učiniti. Pri ovakvom stanju stvari ustao je čovek po imenu Samej, pravičan po prirodi i zbog toga iznad svakog straha, i ovako prozborio: „O vi koji ste sa mnom procenitelji krivice, i ti koji si naš kralj, kažem vam da niti sam ikada upoznao ovakav slučaj, niti verujem da bi se iko od vas mogao prizvati nekog uporedivog, da onaj koji je pozvan s naše strane da mu bude suđeno, na ovakav način stoji pred nama; jer se svako, ma ko on bio, koji dolazi da mu sudi ovaj Sinhedrion, predstavlja na način ponizan, i kao neko ko se boji za sebe i koji nastoji da u nama pokrene saosećanje, bilo raspuštenom kosom, bilo u crnoj žalobnoj odeći. Ali ovaj poštovanja dostojni Irod, koji je osumnjičen za ubistvo i pozvan da odgovori na tako tešku optužbu, stoji ovde odeven u purpur, i sa kosom brižljivo uređenom, okružen svojim naoružanim ljudima, tako da ukoliko bismo ga po našem zakonu osudili, on bi nas istog časa mogao pobiti, i, tako, nadvladavši pravdu, izbeći smrt. Ipak, ja se ovim ne žalim na samog Iroda; on se svakako više brine za sebe nego za zakone; već se žalim na vas same, i vašeg kralja, koji ste mu omogućili da se tako ponaša. Ali bez obzira na sve, setite se da je Bog velik, i da će upravo ovaj čovek, koga ćete vi zbog Hirkana razrešiti obaveze i otpustiti, jednog istog dana kazniti kako vas tako i samog kralja." I odmah recimo da nijednim delom ovog predviđanja Samej nije pogrešio; jer kada

KNJIGA ČETRNAESTA

601

je Irod preuzeo kraljevstvo, pobio je sve članove ovog Sinhedriona, baš kao i samog Hirkana, izuzevši jedino Sameja, jer ga je duboko poštovao zbog njegove pravičnosti, ali i zato što je, nakon što je kasnije grad bio opsednut od strane Iroda i Sosija, on nagovorio narod da puste Iroda unutra, rekavši im da zbog svojih grehova neće biti kadri da pobjegnu iz njegovih ruku — a o čemu ćemo pripovedati na primerenom mestu.

5) Ali kada je Hirkan video da su članovi Sinhedriona spremni da proglase smrtnu presudu Irodu, on je odložio suđenje do sledećeg dana, i tajno poslao poruku ovome, savetujući ga da pobjegne iz grada, jer će samo na taj način uspeti da izbegne pogubljenje. Tako se ovaj povukao u Damask, pri čemu je izgledalo da je pobjegao od kralja; a kada se našao kod Seksta Cezara, i time svoje prilike doveo do donekle bezbednog položaja, rekao se da deluje ovako: da se, u slučaju da ponovo bude pozvan pred Sinhedrion na suđenje, više ne odazove. Na ovo su članovi Sinhedriona bili veoma ozlojeđeni, nastojeći pri tom da ubede Hirkana da su sva ova zbivanja uperena protiv njega lično, čega on, doduše, uopšte nije bio nesvestan; ali je njegova narav bila tako troma, i tako budalasta, da on nije znao šta bi sa svim time uradio. Ali kada je Sekst postavio Iroda za zapovednika vojske Kelesirije, budući da mu je ovu službu prodao za novac, Hirkan se uplašio da će Irod protiv njega povesti rat — i zainteresovao se da nije dugo trebalo čekati na obistinjenje onoga čega se bojao. Jer je Irod doveo vojsku kako bi se borio protiv Hirkana, bivajući razgnevan zbog suđenja koje je morao podneti pred Sinhedrionom; ali su ga u daljem napredovanju sprečili njegov otac Antipatar, kao i brat Fasail, presrećući ga i odgovorivši od napada na Jerusalim. Takođe su umirili njegovu vatrenu narav, i nagovorili ga da ne preduzima otvorene poteze, već da se zadovolji zastrašivanjem, te da ne produžava sukob sa onim koji mu je udelio dostojanstvo što ga poseduje; takođe su od njega zatražili da ne bude kivan zbog poziva na suđenje i obaveze da se na njega odazove, već da pamti kako je pri tom bio otpušten bez presude, i kako upravo Hirkanu dužuje zahvalnost za takav ishod. Tako su ga poučili da se ne

osvrće samo na ono što ga čini nezadovoljnim, ostajući nezahvalan za dobijeno iz-
bavljenje. Uz to su zatražili da i sam promisli o tome da, budući da Bog često
preokreće terazije rata, uvek postoji velika neizvesnost u pogle- du ishoda bitaka, te
da otuda on ne sme očekivati pobjedu u borbi protiv svog kralja koji ga je uz to
podržavao i udelio mnogo toga njemu ispred svih drugih, pri tom ne učinivši ništa
odviše strogo prema njemu; jer je onakva kraljeva optužba, koja je plod zlih
savetnika a ne njegova vla- stita, pre bila varka, nego nešto zaista po sebi ozbiljno.
Irod je, ta- ko, naposljetku bio ubeđen ovim argumentima, i poverovao da je za
njego- ve buduće nade dovoljno da samo pokaže svoju snagu pred narodom, ne
uči- nivši ništa preko toga — i na takvom su se stanju u to vreme zadržale prilike u
Judeji.

POČASTI KOJE SU UKAZANE JEVREJIMA, I O SAVEZIMA KOJE SU SA NJIMA
SKLOPILI RIMLJANI I DRUGI NARODI

1) Upravo u času kada je Cezar prispeo u Rim i bio spreman da odmah otplovi u Afriku kako bi se borio protiv Scipiona i Katona, Hirkan je poslao izaslanike i preko njih zatražio da Cezar ponovo overi sa- vez prijateljstva i uzajamnog savezništva koji je postojao između njih. Meni se ovde čini neophodnim da pružim izveštaj o svim počastima koje su Rimljani i njihov imperator ukazali našem narodu, kao i o sa- vezima uzajamne pomoći što su ih sa nama sklapali, kako bi ostatak čo- većanstva mogao znati kakvo su uvažavanje prema nama gajili kraljevi Azije i Evrope, bivajući veoma zadovoljni našom hrabrošću i odano- šću; jer dok mnogi još uvek ne veruju o onome što je o nama bilo napisa- no od strane Persijanaca i Makedonaca — stoga što se ovi zapisi ne mo- gu posvuda pronaći, niti počivaju na javnim mestima, već isključivo kod nas samih i pojedinih varvarskih naroda — dotle se ničim ne može pro- tivrečiti ukazima Rimljana, jer se oni nalaze dostupni na javnim mes- tima u gradovima, i još uvek postoje na Kapitolu, urezani na bronzanim stubovima; štaviše, Julije Cezar je dao da se napravi poseban bronzani stub za Jevreje iz Aleksandrije, i javno objavi da su oni njeni građani. Iz ovih ću dokaza, dakle, ja potvrditi ono što kazujem, te ću sada zapisati ukaze sastavljene jednako od strane senata i Julija Cezara, a koji se odno- se na Hirkana i naš narod.

2) „Gaj Julije Cezar, imperator i prvosveštenik, uz to i drugi put diktator, šalje pozdrave magistratima²³⁷, senatu, i narodu Sidona. Ako ste dobrog zdravlja, zadovoljan sam. Moja vojska i ja takođe smo dobro. Poslao sam vam prepis ovog ukaza, zabeležen na pločama, a koji se tiče Hirkana, sina Aleksandrovog, prvosveštenika i etnarha Jevreja, kako bi mogao biti položen među javne zapise; i želim da on bude otvoreno pre- nesen na bakarnoj ploči, jednako na grčkom i latinskom jeziku. On glasi ovako: ja, Julije Cezar, drugi put imperator, prvosveštenik, doneo sam ovaj ukaz, uz saglasnost senata. S obzirom na to da je Hirkan, sin Alek- sandra, dokazao svoju odanost i marljivost povodom naših poslova, i to kako sada tako i ranije, i jednako u ratu i u miru, kao što svedoče mnogi naši vojni zapovednici, te je pohitao kao pomoć u poslednjem aleksan- drijskom ratu²³⁸, sa pedeset stotina vojnika a kada sam ga poslao Mitri- datu, pokazao se nadmoćnim u srčanosti nad čitavim ostatkom te vojske — iz tih, dakle, razloga, moja je volja da ovaj Hirkan, sin Aleksandrov, i njegova deca, budu etnarsi Jevreja, i za sebe zauvek zadrže zvanje prvos- veštenika, u skladu sa običajima njihovih predaka, a takođe da on i nje- gova deca budu naši saveznici, te da, pored svega, svako od njih bude ub- rojan u naše posebne prijatelje. Takođe naređujem da on i njegova deca zadrže sve one povlastice koje pripadaju službi prvosveštenika, ili koje god im milosti budu ubuduće dodeljene; i ako se u bilo koje vreme

kasnije postavi ma koje pitanje povodom jevrejskih običaja, želim da on bude taj koji će o tome odlučiti. Takođe mislim da nije ispravno da oni budu obavezni da obezbeđuju zimska boravišta našoj vojsci, niti da se od njih traži bilo kakav novac."

3) „Ukazi Gaja Julija Cezara, konzula, koji sadrže ono što je dodelje- no i odlučeno, a koji glase ovako: da Hirkan i njegova deca upravljaju na- rodom Jevreja, i dobijaju prinose sa mesta koja su im nasledno zavešta- na; i da on, koji je ujedno etnarh i prvosveštenik Jevreja, brani one koji su povređeni; i da izaslanici budu poslani Hirkanu, sinu Aleksandro- vom, prvosvešteniku Jevreja, a koji bi razgovarali s njim o savezu prija- teljstva i uzajamne pomoći; a da bakarna ploča, koja sadrži ove uslove, bude javno predstavljena na Kapitolu, kao i u Sidonu, Tiru i Askalonu, a takođe i u hramu, i to na latinskom i grčkom jeziku: tako da ovaj ukaz može biti prenesen kvestorima²³⁹ i pretorima²⁴⁰ mnogobrojnih grado- va, kao i prijateljima Jevreja; uz to ovim izaslanicima treba obezbediti poklone za Jevreje, te da sva ova rešenja budu posvuda razaslata."

4) „Gaj Cezar, imperator, diktator, konzul, ovo udeljuje: da s obzirom na čast, vrlinu i ljubaznost čoveka, i zbog koristi senata i naroda Rima, Hirkan, sin Aleksandrov, zajedno sa svojom decom, bude prvosveštenik Jerusalima i jevrejskog naroda, po istom onom pravu, i prema istim zako- nima, po kojima su i njihovi preci držali ovo dostojanstvo."

5) „Gaj Cezar, konzul peti put, ovim rešava: da će Jevreji posedovati Jerusalim, i da mogu grad okružiti zidovima; a takođe i da ga Hirkan, sin Aleksandrov, prvosveštenik i etnarh Jevreja, drži pod svojom vla- šću na način koji mu odgovara; i da Jevrejima bude dozvoljeno izuzimanje njihovog danku, do druge godine u vreme sabatnog perioda; i da porez koji plaćaju ne bude izdavan pod zakup, kao i da ne plaćaju uvek isti iznos."

6) „Gaj Cezar, imperator drugi put, ovim naređuje: da čitava zemlja Jevreja, izuzev Jope, plaća godišnji danak gradu Jerusalimu, izuzev sedme godine, koju nazivaju sabatnom godinom, stoga što tada oni niti dobiju plodove s drveća, niti seju zemlju; a da plaćaju danak u Sidonu druge go- dine [tog sabatnog perioda], i to četvrtinu onoga što je zasejano. Pored ovoga, moraju plaćati iste one desetke Hirkanu i njegovim sinovima koje su plaćali njihovim precima. Ovim takođe zabranjujem da iko, bilo upra- vitelj oblasti, vojni zapovednik, ili izaslanik, stvara saveznike unu- tar granica Judeje; niti vojnici od njih smeju tražiti novac za zimski smeštaj ili pod bilo kojim drugim izgovorom; već oni moraju biti slo- bodni od bilo koje vrste ogrešenja; takođe i da sve ono što ubuduće budu imali, ili čega su već posednici ili će, pak, steći, i nadalje mogu zadr- žati. Takođe nam je volja da grad Jopa, koji je izvorno jevrejski, nakon što budu sklopili savez s Rimljanima, pripadne Jevrejima, kao što je bilo i ranije; a da Hirkan, sin Aleksandrov, i njegovi sinovi, imaju danak iz tog grada od onih koji su zauzeli okolnu zemlju a što ovi svake godine izvoze u Sidon, to jest dvadeset hiljada šest stotina sedamdeset pet *modija* svake godine, izuzev sedme godine koju nazivaju sabatičkom, u kojoj oni niti oru niti dobijaju plodove sa svojih stabala. Takođe je velika želja senata da, 604

JUDEJSKE STARINE

što se tiče sela koja se nalaze u velikoj ravnici, a koja su Hirkan i njego- vi preci ranije posedovali, Hirkan i Jevreji ponovo iste dobiju, i to sa istim onim povlasticama kojima su i ranije raspolagali; isti je slučaj i sa prvobitnim pravilom o odnosu Jevreja prema prvosveštenicima: neka ovi uživaju iste dobrobiti koje su i

ranije imali na osnovu povlastica u odnosu na narod, ali i u odnosu na odluku senata; a takođe iste povlasti- ce neka uživaju i u Lidiji. Po volji je senatu i da ovaj etnarh Hirkan, kao i Jevreji, zadrže ona mesta, zemlje i sela koja su pripadala kraljevima Si- rije i Fenikije, saveznika Rimljana, a koje su Rimljani udelili ovima kao slobodne poklone. Takođe je dozvoljeno Hirkanu i njegovim sinovima, kao i izaslanicima što nam ih ovi šalju, da prilikom međusobnih borbi gla- dijatora, kao i njihovih borbi sa zverima, mogu sedeti među senatorima ka- ko bi posmatrali ove predstave; a kada budu zatražili prijem, biće uvede- ni u senat od strane diktatora, ili od strane zapovednika konjice; a kada budu uvedeni, odgovori na njihova potraživanja biće im poslani najdalje za deset dana, nakon što senat donese ukaz o njihovim poslovima."

7) „Gaj Cezar, imperator, diktator četvrti put i konzul peti put, proglašen za stalnog diktatora, sastavio je ovaj govor povodom prava i povlastica Hirkana, Aleksandrovog sina, prvosveštenika i etnarha Jevreja. Budući da su oni imperatori koji su bili u provincijama pre mene svedočili o Hirkanu, prvosvešteniku Jevreja, i o samim Jevreji- ma, i to pred senatom i narodom Rima, kojom prilikom su i narod i senat ovima uzvratili zahvalnošću, dobro je da se i mi sada setimo istoga, i obezbedimo takav uzvrat Hirkanu i narodu Jevreja, kao i sinovima Hir- kanovim, od strane senata i naroda, koji bi bio primeren onoj dobron- mernosti koju su ovi pokazali prema nama, i svim onim dobrobitima kojima su nas zadužili."

8) „Julije Gaj, pretor Rima, šalje pozdrave magistratima, senatu, na- rodu Partije. Jevreji Delosa, i neki drugi Jevreji koji tamo prebivaju, ukazali su nam, u prisustvu naših izaslanika, da, prema vašem ukazu, vi ovima zabranjujete upotrebu običaja njihovih predaka, kao i njihov način svetog obožavanja. Mene, međutim, čini nezadovoljnim da takvi ukazi bu- du donošeni protiv naših prijatelja i saveznika, pomoću kojih im biva zabranjeno da žive prema sopstvenim običajima, ili da daju doprinose za njihova zajednička večernja i svete praznike, dok im to isto nije zabranje- no čak ni u samom Rimu. Jer je čak i Gaj Cezar, naš imperator i konzul, u onom dekretu u kojem zabranjuje da se u gradu viđaju bahanaljske razuzda- nosti, ipak dozvoljava ovim Jevrejima, i isključivo njima, jednako da do- nose priloge i upriličuju zajednička večernja. Shodno tome, u isto vre- me dok zabranjujem bahanaljske bukače, ja dozvoljavam ovim Jevrejima da se okupljaju u skladu sa običajima i zakonima njihovih predaka, kao i da u njima istrajavaju. Zbog toga će biti dobro po vas da ukoliko ste doneli ijedan ukaz protiv ovih naših prijatelja i saveznika, taj isti opozovete, a iz razloga njihove časnosti i ljubaznog držanja prema nama."

9) Nakon što je Gaj ubijen, a u vreme kada su Marko Antonije i Pub- lije Dolabela bili konzuli, ova su dvojica okupila senat i predstavi-

KNJIGA ČETRNAESTA

605

la mu Hirkanove izaslanike, te raspravljali o tome što su ovi želeli, i utanačili savez prijateljstva s njima. Senat je takođe doneo ukaz o dode- li svega što su zatražili. Ja ovde dodajem sam taj ukaz, kako bi oni koji čitaju ovo moje delo mogli u isti mah dobiti potvrdu istinitosti onoga što govorimo. Ukaz je glasio ovako:

10) „Ukaz senata, prepisan iz riznice, sa državnih ploča koje pripa- daju kvestoru, u vreme kada su kvestori bili Kvint Rutilije i Gaj Korne- lije, preuzet s druge ploče prve klase, trećeg dana pre aprilskih ida, u hramu Sloge. Prilikom pisanja ovog ukaza bili su prisutni Lucije Kal- purnije Pizon iz roda Menejana, Servije Papinjin Polit od roda Le- monija, Gaj Kaninije Revil od roda Terentina,

Publije Tidecije, Lucije Apulin, sin Lucijev, od roda Sergija, Flavije, sin Lucijev, od roda Le- monija, Publije Platin, sin Publijev, od roda Papirija, Marko Asilije, sin Markov, od roda Mesijana, Lucije Erusije, sin Lucijev, od roda Ste- latina, Mare Kvint Plansil, sin Markov, od plemena Polijana, a Pub- lije Serije, Publije Dolabela i Marko Antonije, konzuli, podneli su ovaj kratak pregled senatu povodom onih stvari što ih je, preko ukaza se- nata, Gaj Cezar dosudio u pogledu Jevreja, a ipak odonda ovaj ukaz nije une- sen u riznicu, te je naša želja, a takođe i želja Publija Dolabela i Mar- ka Antonija, naših konzula, da ovi ukazi budu upisani u državne ploče, i odneseni gradskim kvestorima, kako bi se ovi mogli pobrinuti da bu- du zapisane na dvostrukim pločama. Ovo je učinjeno pre petih februar- skih ida, u hramu Sloge. Prisutni izaslanici prvosveštenika Hirkana bili su sledeći: Lisimah, sin Pausanije, Aleksandar, sin Teodorov, Pa- troklo, sin Kerejev, i Jonatan, sin Onijin."

11) Hirkan je jednog od ovih izaslanika poslao takođe i Dolabeli, koji je u to vreme bio prefekt Azije, i od njega zatražio da oslobodi Jevreje voj- ne službe i dopusti im da sačuvaju običaje svojih predaka, kao i da po nji- ma mogu živeti. A kada je Dolabela primio Hirkanovo pismo, bez ikakvog promišljanja poslao je poslanicu svim Azijatima, a posebno gradu Efesu, prestonici Azije, a povodom Jevreja; prepis te poslanice glasi ovako:

12) „U času kada Artemon vrši službu pritanijsku²⁴¹, prvog dana mese- ca Leneona, Dolabela, imperator, šalje pozdrave senatu, magistratima i narodu Efesa. Aleksandar, sin Teodora, izaslanik Hirkana, sina Alek- sandrovog, prvosveštenika i etnarha Jevreja, pojavio se preda mnom ka- ko bi me upoznao s time da njegovi sunarodnici ne mogu ići u vojsku, bu- dući da im nije dozvoljeno da nose oružje i putuju u dane sabata, niti im je moguće da se tamo hrane onim vrstama jestiva koje su naučili da jedu još od njihovih predaka. Stoga im ja dodeljujem slobodu od popunjavanja vojske, a što je prethodni prefekt naložio, i dopuštam im da upražnja- vaju običaje svojih predaka, okupljajući se zajedno za svete i bogougodne svrhe, onako kako njihovi zakon zahteva, kao i da prikupljaju darove ne- ophodne za žrtvovanja; moja je volja da ovo napišete i prenesete do onih gradova koji se nalaze pod vašom sudskom nadležnošću."

13) Ovo su, dakle, bile povlastice što ih je Dolabela učinio našem narodu nakon što mu je Hirkan poslao izaslanstvo. Ali ukaz konzula Lu- 606 JUDEJSKE STARINE cija glasi ovako: „U svom sam sudskom veću postavio ove Jevreje, koji su građani Rima, i koji se drže jevrejskih svetih obreda, a ipak žive u Efe- su, oslobođeni obaveze popunjavanja vojske, a zbog sujeverja kojem se povi- nuju. Ovo je učinjeno pre dvanaestih oktobarskih kalendi, u prisustvu Ti- ta Apija Valga, sina Titovog, zastupnika roda Horacija, kao i Tita Ton- gina, sina Titovog, od roda Krustumina, a uz njih i Kvinta Resija, sina Kvintovog, Tita Pompeja Longina, sina Titovog, Kata Servilija, sina Gaje- vog, od roda Terentina, Braha, vojnog tribuna, Publija Lucija Gala, sina Publijevog, od roda Veturija, Gaja Sentina, sina Gajevog, od roda Sabatina, Tita Atila Bulba, sina Titovog, zastupnika i vice-pretora magistrata. Šaljem pozdrave senatu i narodu Efesa. Konzul Lucije Lentul oslobo- dio je, na moje zauzimanje, azijske Jevreje obaveza služenja u vojsci. A kada sam nešto kasnije podneo istu molbu imperatoru Faniji i vice-kvestoru Luciju Antoniju, takođe sam za njih obezbedio istu povlasticu; i moja je volja da se pobrinete da niko od njih ne doživi nikakvo uznemirenje."

14) Ukaz Delijanaca. „Odgovor pretorima kada je Beotije bio arhont²⁴², dvadesetog dana meseca Targeleona. Dok je kao zastupnik živio u našem gradu

Marko Pizon, čije je zaduženje takođe bilo i odabir vojnika, on nas je pozvao, kao i mnoge druge građane, i izdao naređenje da ukoliko postoji ijedan Jevrejin koji je rimski građanin, takvoga niko ne sme uznemirava- ti povodom odlaska u vojsku, stoga što je konzul²⁴³ Kornelije Lentul os- lobodio Jevreje vojne obaveze zbog sujeverja kojeg se oni drže na osnovu svojih običaja — u ovome ste, dakle, obavezni da se povinujete pretoru." Sličan je ukaz o nama izdat i od strane Sardijanaca.

15) „Gaj Fanije, sin Gaja, imperator i konzul, šalje pozdrave ma- gistratima Kosa. Želim da znate da su kod mene bili izaslanici Jevreja, i zatražili da dobiju one ukaze što ih je povodom njihovih pitanja iz- dao senat, a koji su ovde pridruženi. Moja je volja da uzmete u obzir bri- gu o ovim ljudima, a u skladu sa ukazom senata, kako bi se oni mogli kroz vašu zemlju bezbedno vratiti kući."

16) Izjava konzula Lucija Lentula: „Oslobodio sam one Jevreje koji su rimski građani, i koji se pokazuju doslednim u pridržavanju religioz- nih obreda i zakona u Efesu, zbog sujeverja kojem se povinuju. Ovaj ukaz je donesen pred trinaeste kalende oktobra."

17) „Lucije Antonije, sin Markov, vice-kvestor i vice-pretor, šalje pozdrave magistratima, senatu i narodu Sardijanaca. K meni su došli oni Jevreji koji su ravnopravni građani Rima, i pokazali mi da su se okupili u jednom svom zboru, a prema zakonima njihovih predaka, na ta- kođe jednom svom vlastitom mestu, na kome razrešavaju njihove molbe i sporove. Povodom njihove molbe da im se ovakvo delovanje potvrdi kao zakonito, ja izdajem naređenje da ova njihova povlastica bude očuvana, te da im se dozvoli da prema njoj i postupaju."

18) Izjava Marka Publija, sina Spurijevog, i Marka, sina Marka, kao i Lucija, sina Publijevog: „Otišli smo do prokonzula i obavestili ga šta je zatražio Dositej, sin Kleopatrida iz Aleksandrije, to jest da, ukoliko on smatra da je to dobro, oslobodi [vojne obaveze] one Jevreje

koji su rimski građani i žele da se pridržavaju obreda jevrejske reli- gije, a zbog sujeverja kojem se povinuju. Shodno tome, on im je dao voljno, a ovo je učinjeno pred trinaeste kalende oktobra."

19) „Meseca Kuntija, kada su Lucije Lentul i Gaj Marselije bili kon- zuli; i kada su bili prisutni Tit Apije Balb, sin Titov, zastupnik ro- da Horacija, Tit Tongije od roda Krustumina, Kvint Resije, sin Kvintov, Tit Pompej, sin Titov, Kornelije Longin, Gaj Servije Brah, sin Gajev, voj- ni tribun²⁴⁴ od roda Terentina, Publije Klusije Gal, sin Publijev, od ro- da Veturijana, Gaj Tetije, sin Gajev, vojni tribun, od roda Emilijana, Sekst Atilije Seran, sin Sekstov, od roda Eskvilina, Gaj Pompej, sin Gajev, od plemena Sabatina, Tit Apije Menandar, sin Titov, Publije Servilije Strabon, sin Publijev, Lucije Pacije Kapit, sin Lucijev, od roda Koli- na, Aulije Furije Tercije, sin Aulijev, kao i Apije Men. U prisustvu ovih je Lucije Lentul objavio sledeći ukaz: Pred tribunalom razrešavam [voj- ne obaveze] one Jevreje koji su rimski građani, i navikli su da se pridr- žavaju svetih obreda u Efesu, a zbog sujeverja koje ih obavezuje."

20) „Magistrati Laodikejaca šalju pozdrave konzulu Gaju Rubiliju, sinu Gajevom. Sopater, izaslanik prvosveštenika Hirkana, uručio nam je poslanicu od tebe, u kojoj nas upoznaješ s time da su izvesni izaslani- ci došli k tebi od Hirkana, prvosveštenika Jevreja, i sa sobom doneli poslanicu koja se tiče njihovog naroda, u kojoj se traži da se Jevrejima omogući pridržavanje njihovog Sabata i drugih svetih obreda, a u skladu sa zakonima njihovih predaka, kao i da se ne nalaze ni pod

kakvom višom zapovešću, budući da su oni naši prijatelji i saveznici, te da ih niko ne sme povređivati u okviru naših provincija. Pa iako su se tada prisutni Tralijanci ovome usprotivili, i nisu bili zadovoljni ovim ukazom, ti ipak izdaj naređenje da se ovih svi moraju pridržavati, i obavezati nas kada budeš želeo da nam pišeš o ovim odlukama. Mi smo, otuda, slušajući naloge koje smo dobili od tebe, primili k znanju poslancu koju si nam poslao, i nju samu položili među naše državne zapise. A što se tiče ostalih stvari koje si nam poslao, postaraćemo se da nikakve primedbe ne budu učinjene protiv nas."

21) „Prokonzul Publije Servilije, sin Publijev, od roda Galba, šalje pozdrave magistratima, senatu i narodu Milesianaca. Pritan, sin Hermeasov, vaš sugrađanin, došao je do mene dok sam se nalazio u Tralu i tamo održavao suđenje, i obavestio me je da ste se poneli prema Jevrejima na način suprotan mom mišljenju, time što ste im zabranili da slave svoj sabbat i da izvode svete obrede koje su primili od svojih predaka, te da plodovima zemlje raspolažu na način koji je u skladu sa njihovim drevnim običajem; takođe je rekao da je on sam bio zadužen da obnaroduje vaš ukaz, onako kako zahteva vaš zakon; stoga ovim želim da znate, da sam, saslušavši obrazloženja obeju strana, izdao presudu da se Jevrejima ne sme zabranjivati upražnjavanje njihovih vlastitih običaja."

22) Ukaz onih iz Pergama: „U vreme kada je Kratip bio namesnik, prethodno dana meseca Desija, donesen je konzulski ukaz sledećeg sadržaja: Budući da se Rimljani, sledeći primer vladanja njihovih predaka, podvrgavaju opasnostima kako bi služili zajedničkoj bezbednosti čitavog čovečanstva, i budući da su željni da sa drugim narodima uspostave odnos savezništva i prijateljstva u trajnoj sreći i postojanom miru, a budući da im je narod Jevreja i njihov prvosveštenik Hirkan poslao izaslanike, Stratonu, sina Teodatovog, i Apoloniju, sina Aleksandrovog, kao i Eneju, sina Antipatrovog i Aristobula, sina Amintovog, i Sosipatera, sina Filipovog, a koji su svi dobri i poštovanja vredni ljudi koji su nam dali poseban izveštaj o prilikama njihovog živovanja, senat je otuda doneo ukaz povodom onoga što su ovi ljudi od njega zatražili, a to je da kralj Antioh, sin Antiohov, više ne sme uznemiravati Jevreje, saveznike Rimljana; takođe i da tvrdave, luke i zemlja, i bilo šta drugo što je on od njih oteo, budu ovima vraćeni, kao i da im bude zakonom dopušteno da mogu izvoziti svoja dobra iz njihovih vlastitih luka, ali i da im niti kralj niti narod ne mogu izvoziti nikakva dobra, bilo iz zemlje Judeje, ili iz njihovih luka, bez plaćanja carine, već samo Ptolemej, kralj Aleksandrije, stoga što je on naš saveznik i prijatelj; najzad, ovim se nalaže da se, po njihovoj želji, istera posada koja se nalazi u Jopi. Tako je Lucije Petije, jedan od naših senatora, inače častan i dobar čovek, izdao naređenje da se moramo pobrinuti da ove stvari budu izvršene prema ukazu senata, i da se takođe moramo postarati da se izaslanici Jevreja mogu bezbedno vratiti kući. Shodno tome, dopuštamo Teodotu da uđe u naš senat i veče, i iz naših ruku uzme poslanicu, baš kao i ukaz senata. A kako je on sa velikom revnošću govorio o Jevrejima, i opisivao Hirkanovu častnost i velikodušnost, i kako je on dobrotvor svim ljudima uopšte a posebno svakom onom ko ga lično pohodi, mi polažemo poslanicu među naše državne zapise; uz to takođe i sami donosimo ukaz, da budući da smo takođe i mi u savezu s Rimljanima, to ćemo i sami učiniti sve što možemo za Jevreje, u skladu sa ukazom senata. I još je Teodor, koji je doneo poslanicu, takođe zatražio od naših pretora da pošalju Hirkanu prepis ukaza, baš kao i svoje izaslanike koji će Hirkanu ukazati na osećanja našeg naroda prema njemu, te da jevrejski narod

podstaknu da očuva i još više ojača prijateljstvo prema nama, ostajući spremni da nam i dalje udeležuju dobrobiti, pri tom s pravom očekujući dostojan uzvrat s naše strane; najposle želimo od njih da se sete kako su i naši preci²⁴⁵ bili prijatelji Jevreja još u danima Avrama, koji je otac svih Jevreja, kao što smo i mi [takođe] pronašli napisano u našim dr- žavnim zapisima."

23) Ukaz onih iz Halikarnasa: „Kada je Memnon, sin Orestida po po- tomstvu, ali Eunimov po usvojenju, bio sveštenik, *** dana meseca Ariste- riona, ukaz naroda povodom predstavki Marka Aleksandra, bio je ovakav: Budući da uvek nosimo veliko uvažavanje prema pobožnosti i svetosti; i budući da nam je cilj da sledimo narod Rimljana, koji je dobrotvor svim ljudima, i u onome što su nam pisali o savezu prijateljstva i uzajamne pomoći između Jevreja i našeg grada, odnosno da im se dopušta pridrža- vanje njihovih svetih službi, uobičajenih praznika i drugih okupljanja — mi donosimo ukaz da svi oni muškarci i žene Jevreji koji su voljni

KNJIGA ČETRNAESTA

609

da čine tako, mogu praznovati svoje sabate i izvoditi svete obrede po jevrejskim zakonima; i da mogu izvoditi svoje molebni na morskoj obali, prema običajima svojih predaka; i ako ih iko, bio on magistrat ili pri- vatno lice, spreči u slobodnom ispunjavanju ovoga, biće oglobljen, a no- vac će se upotrebiti za potrebe grada."

24) Dekret Sardijanaca: „Ovaj ukaz sastavljen je od strane senata i na- roda, a na predstavku pretora: S obzirom da su oni Jevreji, koji su naši sugrađani i žive s nama u ovom gradu, uvek dobijali mnoge i velike do- brobiti, te da su sada došli u senat i zatražili — na osnovu povraćaja njihovih zakona i njihove slobode od strane senata i naroda Rima — da se mogu okupljati prema njihovom drevnom zakonitom običaju, i da se mi pri tom mi na koji način tome ne protivimo; takođe su zatražili da im bude dodeljeno mesto gde će moći sazivati svoje sabore, zajedno sa žena- ma i decom, i moći da prinosе molitve i žrtvene ponude Bogu, onako ka- ko su to činili njihovi preci. U skladu s tim senat i narod ukazom doz- voljavaju okupljanje Jevreja u danima unapred naznačenim, te da se vladaju prema njihovim sopstvenim zakonima; osim toga i da im pretori izdvoje traženo mesto za gradnju i naseljavanje koje će biti prikladno svojoj na- meni; takođe se ovim određuje da oni koji se brinu za snabdevanje grada namirnicama, moraju takođe brinuti da u grad budu uvezene i one vrste hrane koje Jevreji smatraju prikladnim za njihovu ishranu."

25) Dekret Efežana: „Kada je Menofil bio zastupnik, prvoga dana meseca Artemisijusa, ovaj je ukaz donesen od strane naroda, a objavio ga je Nikanor, sin Eufemov, na predstavku pretora. Budući da su Jevreji koji žive u ovom gradu uputili molbu prokonzulu Marku Juliju Pompeju, si- nu Brutovom, da im bude dopušteno da se pridržavaju svog sabata, te da se u svim postupcima bez bilo čijeg ometanja ponašaju prema običajima svojih predaka, pretor je udovoljio njihovoj molbi. Shodno tome, narod i senat su odlučili da po ovom pitanju koje se tiče Rimljana niko ne bude sprečavan da se drži dana sabata, niti da za takvo nešto bude oglobljen, već da se Jevrejima dopusti da sve čine prema zakonima svojih očeva."

26) Postojalo je mnogo ovakvih ukaza senata i rimskih imperatora, takvih koji su se razlikovali od onih pre nas, a koji su činjeni u korist Hirkanu i našem narodu; takođe je bilo mnogo ukaza gradova i rešenja pretora, u vidu takvih poslanica koje se tiču naših prava i povlastica; i izvesno je da oni koji nisu zlonamerni prema onome što pišemo mogu verovati da svi ovi iskazi imaju isti cilj sa onima čije smo uzorke ovde preneli; jer smo ovima priložili one očigledne dokaze, koji se još uvek

mogu videti, o prijateljstvu koje smo imali s Rimljanima, te pokazali da su ovi dokazi urezani na stubove i bakarne ploče na Kapitolu, te da oni postoje i danas, iako smo mi propustili da ih sve zapišemo, budući da je takvo što izlišno i zamorno. Jer ja, zapravo, ne mogu ni pretpostavi- ti da postoji neko tako zadržat da ne veruje u prijateljstvo koje je postojalo između nas i Rimljana, kada je jasno da su ovi poslednji to prijateljstvo pokazali tako velikim brojem ukaza koji se tiču naše koristi; niti je moguće sumnjati u našu odanost koja se ističe u ovde neiznesenim preos- 610 JUDEJSKE STARINE

talim ukazima, budući da je ona očigledna i u onima koje smo ovde prikazali. I ovime smo svakako dovoljno objasnili uzajamno prijateljstvo koje smo u to vreme gajili s Rimljanima.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE MARKION NASLEDIO SEKSTA NAKON ŠTO JE OVAJ UBIJEN BASIJEVOM IZDAJOM; I KAKO JE, NAKON SMRTI CEZARA, KASIJE DOŠAO U SIRIJU I UGNJETAVAO JUDEJU; TAKOĐE I O TOME KAKO JE MALIK UBIO ANTIPATRA A POTOM I SAM BIO UBIJEN OD STRANE IRODA

1) Dogodilo se, međutim, da su u to vreme političke prilike u Siriji bile u potpunom neredu, a zbog okolnosti koje ćemo odmah opisati. Cezar, jedan od pristalica Pompejeve stranke, skovao je izdajničku zaveru protiv Seksta Cezara, te ga je ubio i zatim preuzeo njegovu vojsku, a sa njom i upravljanje državnim poslovima. Zbog ovoga je došlo do velikog rata u okolini Apameje, budući da su Cezarevi zapovednici pošli na njega na čelu vojske konjanika i pešaka; ovima je takođe i Antipatar poslao podršku, a sa njima i svoje sinove, prisećajući se svih onih dobročinstava koja im je ukazana od strane Cezara, ali i stoga što je mislio kako je pravično zatražiti kaznu za ubijenog, i osvetiti se čoveku koji ga je ubio. I kako se ovaj rat odužio, iz Rima je došao Markion²⁴⁶, kako bi preuzeo Sekstovu vlast. Ali je [Julije] Cezar ubijen od strane Kasija i Bruta u zgradi senata, nakon što je držao vlast tri godine i šest meseci. O ovoj je stvari, međutim, pripovedano na drugom mestu.

2) Čim je započeo rat koji je pokrenut nakon Cezarevog ubistva, svi su njegovi učesnici pošli jedni na jednu, drugi na drugu stranu da podignu vojsku, a Kasije je došao iz Rima u Siriju, kako bi preuzeo vojsku koja se nalazila u logoru u Apameji; tako je, podigavši opsadu, pridobio na svoju stranu jednako Basija i Markiona. Zatim je pošao do drugih gradova, i, sakupivši oružje i vojnike, nametnuo velike poreze ovim mestima, pri čemu je posebno pritisnuo Judeju, zahtevajući od nje sedam stotina talanata. Ali je Antipatar, kada je uvideo da je stanje u narodu dovedeno do velike ustravljenosti ljudi i međusobnih nereda, podelio sakupljanje te sume i naimenovao dvojicu svojih sinova za njene ubiratelje, i to tako da je jedan deo ove sume tražen od Malika, koji je prema Antipatru gajio zlonamernost, a drugi je trebalo sakupiti od ostalih. A zato što je Irod pre drugih uradio ono što je od njega traženo, sakupivši novac iz Galileje, veoma se omilio Kasiju; jer je Irod smatrao delom smotrenosti ne- govanje prijateljstva s Rimljanima i zadobijanje njihove naklonosti na račun drugih, pogotovu s obzirom na to da su upravitelji drugih

grado- va, zajedno sa njihovim stanovnicima, prodani u roblje; pri tom je Ka- sije četiri grada sveo na status zavisnih, od kojih su dva najmoćnija bi- li Gofna i Emaus, a pored ovih još i Lidiju i Tamnu. Štaviše, Kasije je

KNJIGA ČETRNAESTA

611

bio toliko kivan na Malika, da bi ga ubio (jer ga je ovaj uvredio) da nije Hirkan, uz pomoć Antipatra, ovome poslao stotinu talanata i time sti- šao Kasijev gnev.

3) Ali nakon što je Kasije otišao iz Judeje, Malik je postavio zase- de Antipatra, misleći da će smrt ovoga obezbediti očuvanje Hirkano- ve vlasti; ova zamisao, međutim, nije ostala nepoznata Antipatru koji se, kada je primetio Malikove namere, povukao na drugu stranu Jordana i tamo okupio vojsku, sastavljenu delimično od Arabljana a delimično od svojih zemljaka. Ali je Malik, budući veoma prepreden, poricao da je postavljao klopke Antipatru, potvrdivši, čak, svoje reči zavetovanjem jednako u sebe i u svoje sinove; i rekavši je da sve dotle dok Fasail drži posadu u Jerusalmu, a Irod raspolaže nagomilanim oružjem pod svojim nadzorom, on nikada na takvo nešto ne bi ni pomislio. Tako se Anti- patar, primetivši muku u kojoj se našao Malik, s ovim pomirio, sklo- pivši pri tom s njim i izvestan sporazum; ovo se dogodilo dok je Malik bio namesnik Kasijev u Siriji; a kada je Kasije primetio da Malik uzne- mirava Judeju, ražestio se od gneva dotle da je ovog gotovo ubio; ali mu je ponovo, na zauzimanje Antipatrovo, oprostio.

4) Antipatar, međutim, nije znao da je spasavajući Malika zapravo izbio sopstvenog ubicu; jer su sada Kasije i Markion okupili vojs- ku i celokupno staranje nad njom poverili Irodu, naimenovavši ga za zapovednika snaga Kelesirije i predavši mu tako pored flote brodova, i konjanike i pešake; uz to su obećali da će mu, površ szega, nakon što bude okončan rat koji je već počeo — između Antonija i mlađeg Cezara — biti omogućeno da postane kralj Judeje. Malik se, pak, sa svoje strane najviše bojao Antipatra, te ga je stoga uklonio s puta: naime, uz pomoć novca, kojim je potkupio Hirkanovog glavnog slugu, otrovao ga je dok su obojica bili na gozbi. Tim je ubistvom, i imajući uz sebe naoružane lju- de, Malik do daljnjeg uredio prilike u gradu. Ali kada su Antipatrovi sinovi, Irod i Fasail, saznali za zaveru protiv svog oca i razbesneli se, Malik je ponovo sve poricao, i do kraja odbijao svaku obaveštenost o ubistvu. Tako je, dakle, završio Antipatar, čovek koji se toliko ista- kao po pobožnosti i pravičnosti, kao i po ljubavi prema svojoj zemlji. A s obzirom da je jedan od njegovih sinova, Irod, smesta rešio da osve- ti očevu smrt, te je s tim ciljem na čelu vojske pošao na Malika, stariji sin Antipatrov, Fasail, mislio je da je ipak bolje da se ovog čoveka doče- paju uz pomoć lukavstva, da ne bi izgledalo kako izazivaju građanski rat u zemlji. Stoga je on prihvatio Malikovu odbranu, pretvarajući se da mu veruje da nije umešan u nasilnu smrt Antipatrovu, već se posvetio po- dizanju spomenika pokojniku. Irod je takođe otišao u Samariju, pa kada je tamošnje ljude zatekao u velikoj pometnji, on ih je osokolio i izgledio njihove sporove.

5) Ali, nedugo potom, Irod je, povodom nailazećeg praznika, pošao sa svojim vojnicima u grad; na to se Malik uplašio, te je nagovorio Hirka- na da ovome ne dozvoli ulazak. Hirkan se složio, te je, s namerom da od- strani Iroda, izjavio da gomili stranaca ne sme biti dozvoljen pristup ⁶¹²

JUDEJSKE STARINE

dok se narod u Jerusalmu odaje očišćenju. Ali se Irod nije obazirao na poslane glasnike, te je po noći ušao u grad, prepavši Malika; pa ipak ovaj i dalje nije odustajao od svoje pretvornosti, te je i nadalje tobože oplakivao Antipatra i na sav

glas naricao nad njim kao svojim prijateljem; a Irod i njegovi pratoci takođe su smatrali da nije umesno da se otvoreno suprotstave Malikovom licemerju, već da je bolje da mu za- sad uzvrate znacima obostranog prijateljstva kako bi ga sprečili da u njih posumnja.

6) U međuvremenu je Irod poslao poruku Kasiju u kojoj ga je obavestio o ubistvu svog oca; a ovaj, znajući kakvoj vrsti ljudi u moralnom pogledu pripada Malik, odgovorio je dozvolom da Irod može osvetiti očevu smrt, pri čemu je takođe i tajno poslao poruku zapovednicima svoje vojske u Tiru, sa naređenjem da pomognu Irodu u izvođenju njegove veoma oporavdane zamisli. Pa kada je Kasije zauzeo Laodikeju, svi su Jevreji pošli zajedno s njime, noseći mu vence i novac, a Irod je smatrao da je došlo vreme da Malik bude kažnjen dok se tamo nalazi; ali je ovaj bio donekle zabrinut razvojem događaja, te je naumio da i sam izvede jedan zamašan pokušaj: naime, budući da mu je sin bio talac u Tiru, Malik je pošao do tog grada rešen da sina tajno otme, te da odatle krene na Judeju; a kako je Kasije hitao da se sukobi s Antonijem, Malik je pomišljao da izazove Iroda na odmetanje i sebi obezbedi vlast. Ali se providenje suprotstavilo ovakvim zamislima; Irod je, naime, budući vispren čovek, i pronicući Malikove namere, pre njega u Tir poslao svog slugu, s izgovorom kako želi da tamo bude spremna večera jer je unapred najavio da želi da se svi zajedno pogoste – dok je, zapravo, sluga stigao do zapovednika vojske kojeg je nagovorio da na čelu svojih ljudi izide pred Malika sa spremnim kamama. Tako su oni i postupili, sačekavši Malika pred gradom, na morskoj obali, i tamo ga zaklali. Hirkan je, međutim, ovim ubistvom bio toliko preneražen, da je na neko vreme izgubio moć govora; pa kada je, uz velike teškoće, uspeo da se oporavi upitao je Iroda o čemu je reč i ko su ti ljudi koji su ubili Malika; a kada je ovaj uzvratilo da je ubistvo izvršeno po Kasijevoj zapovesti, Hirkan je to delo pohvalio, budući da je Malik bio zlikovac koji je kovao zaveru protiv vlastite zemlje, a smrt ga je snašla kao kazna za zločin što ga je počinio ubijajući Antipatra.

7) Ali čim je Kasije napustio Siriju, po Judeji se razbuktaše nedaće; jer je Feliks, Malikov brat, koji je ostavljen u Jerusalimu s vojskom, iznenada napao Fasaila, pri čemu je i sam narod pribegao oružju; a Irod je došao do Fabija, prefekta Damaska, i zatražio od ovoga da pohita njegovom bratu u pomoć, ali je tamo bio oboren iznenadnom bolešću; za to se vreme, pak, i sam Fasail pokazao odviše jak za Feliksa, uspevši da ga nadvlada i zatvori u kulu, i tamo ga, pod izvesnim dogovorenim uslovima, ipak oslobodi opsade. Fasail se takođe žalio i na Hirkana koji je, i pored toga što je od njih imao toliko koristi, ipak podržao njihove neprijatelje; jer je Malikov brat zaposeo mnoga mesta u kojima je pribirao odmetnike i u njima postavljao posade, a posebno Masadu, koja je od svih tih mesta imala najsnažniju tvrđavu. U međuvremenu se Irod oporavio

KNJIGA ČETRANAESTA

613

od bolesti, te je pohitao u Judeju i od Feliksa preoteo sva mesta u kojima se ovaj utvrdio, ali ga je i sam, nakon postignutog dogovora, poštediti i pustio na slobodu.

POGLAVLJE DVANAESTO

IROD IZBACUJE IZ JUDEJE ANTIGONA, ARISTOBULOVOG SINA, I ZADOBIJA PRIJATELJSTVO ANTONIJEVO, KOJI JE TADA DOŠAO U SIRIJU, ŠALJUĆI MU

VELIKE KOLIČINE NOVCA, ZBOG ČEGA JE OVAJ ODBIO ONE KOJI SU
OPTUŽIVALI IRODA; I ŠTA JE TO ŠTO JE ANTONIJE NAPISAO U KORIST
TIRACA

1) U to je vreme Ptolemej, sin Antioha Menesa, doveo natrag u Judeju Antigona, Aristobulovog sina, koji je već uspeo da okupi vojsku i uz pomoć novca²⁴⁷ od Fabija načini prijatelja, koji je, uostalom, bio i njegov rođak. Pomoć im je takođe pružio i Marije, koga je Kasije ostavio da kao ugnje- tač vlada nad Tirom, budući da se i Kasije domogao Sirije i držao je pod sobom uz veliko nasilje. Marije je takođe pošao u pohod protiv Galileje, koja se nalazila u njegovom susedstvu, te je zauzeo tri tamošnje tvrđave i popunio ih svojim ljudstvom kako bi ih i nadalje sačuvao. Ali kada je do- šao Irod, on ih je sve preuzeo, dok je samu posadu u Tiru raspustio na veo- ma uljudan način; štaviše, nekim je vojnicima učinio i poklone, poka- zujući dobronamernost koju je gajio prema tom gradu. Pa kada je tako okon- čao tamošnje prilike, pošao je u susret Antigonu, i pobedio ga u bici na- kon koje je ovaj do daljnjeg odagnan od Judeje, i to u času kada je bio stigao do njene granice. Pa kada je Irod stigao u Jerusalem, Hirkan i narod su mu stavili pobednički venac na glavu, budući da je ovaj već bio bračnim veza- ma spojen sa Hirkanovom porodicom, jer je venčao jednu od Hirkanovih na- slednica, zbog čega se Irod više starao oko njega: on je, naime, bio oženjen kćerkom Aleksandra, sina Aristobulovog, koja je otuda bila unuka Hirka- nova, i sa njom je dobio troje muške i dvoje ženske dece. Pre ove je takođe venčao i drugu ženu, poreklom iz porodice nižeg sloja svog naroda, po imenu Doris, sa kojom je imao najstarijeg sina, Antipatra.

2) U to su vreme Antonije i Cezar porazili Kasija u blizini Fili- pija, o čemu su drugi već pripovedali; ali je posle toga Cezar pošao u Italiju a Antonije je produžio u Aziju, gde su ga, nakon što je stigao u Bitiniju, dočekali odasvud poslani izaslanici. Tamo su došli i glav- ni ljudi među Jevrejima, kako bi optužili Fasaila i Iroda, rekavši da se odista prividno čini kako je Hirkan kralj, ali da zapravo ova dvojica ljudi imaju svu vlast; Antonije je, međutim, poklonio veliko poštovanje Irodu, koji je došao k njemu da se odbrani od optužitelja, zbog čega njego- vi protivnici i nisu mogli postići više od toga da budu saslušani — a ovakvu je milost Irod od Antonija zadobio novcem. Ali kada je Antonije stigao u Efes, prvosveštenik Hirkan mu je u ime našeg naroda poslao izaslanstvo koje mu je donelo zlatnu krunu i zatražilo da napiše po- 614 JUDEJSKE STARINE
slanicu namesnicima svih provincija, kojom će se narediti oslobađanje svih Jevreja što ih je Kasije zarobio i pored toga što se oni nisu pro- tiv njega borili, kao i da ovima bude povraćena zemlja koja im je u danima Kasijeve vlasti bila oduzeta. Antonije je našao da su zahtevi Jevreja op- ravdani, te je odmah napisao Hirkanu i Jevrejima. Takođe je, u isto vreme, poslao ukaz i Tircima, sa sadržajem koji je imao istu namenu.

3) „Marko Antonije, imperator, šalje pozdrave Hirkanu, prvosveš- teniku i etnarhu Jevreja. Dobro je ako si zdrav. Moja vojska i ja takođe smo dobro. Lisimah, sin Pausanijev, i Josif, sin Menejev, i Aleksandar, sin Teodorov, tvoji izaslanici, sreli su se sa mno- gu u Efesu i obnovi- li savezništvo koje smo ranije utvrdili u Rimu, i marljivo su ispuni- li tekuće poslanstvo koje ste im ti i tvoj narod poverili, uz to u potpu- nosti iskazavši dobronamernost koju gajiš prema nama. Otuda sam zado- voljan, jednako preko tvojih postupaka i reči, da si nam tako naklonjen, i dobro uviđam da vodiš život uravnotežen i pobožan: i zato te smatram kao jednog od

naših. Ali oni koji su protivnici najpre tvoji, a onda i rimskog naroda, nisu se uzdržavali ni od gradova niti od hramova, i ni- su se držali onih dogovora koje su potvrdili zavetom, te samim tim vi- še nije reč samo o sporu s nama, već je pitanje časti vascelog čovečanstva naša obaveza da se osvetimo onima koji su vinovnici velikih nepravdi protiv ljudi i velikih izopačenosti prema bogovima, zbog kojih je, sma- tramo, i Sunce okrenulo svoje zrake od nas²⁴⁸, ne želeći da gleda užasni zločin za koji su krivi u slučaju Cezara. Mi smo takođe skršili njiho- ve saučesnike koji su pretili i samim bogovima, a koje je primila Make- donija, kao sredina posebno pogodna za sve bezočne i bezbožne pokušaje. Savladali smo onu pometenu gomilu ljudi, napola mahnutu zbog pakosti koju nose prema nama, a koji su se sakupili u Filipima u Makedoniji, na- kon što su se dokopali mesta prikladnih za njihove namere, bivajući, ta- koreći, obzidani planinama do samog mora, gde je prolaz moguć samo pre- ko jedne uske prevlake. Ovu smo pobedu zadobili zato što su bogovi osu- dili ove ljude zbog njihovih zlih preduzeća. Bruta, koji je pobegao sve do Filipija, takođe smo tamo i skolili, te je postao saučesnik iste propa- sti sa Kasijem; jer su sada ovi dobili zasluženu kaznu, i stoga pretpo- stavljamo da možemo uživati u miru u vremenu koje je pred nama, te da se Azija može odmoriti od rata. Zbog svega smo ovoga sklopili mir koji je Bog učinio zajedničkim i našim saveznicima, toliko da se tlo Azije sa- da oporavlja od zaraze zahvaljujući našoj pobedi. Ja ću se stoga, imajući na umu tebe i tvoj narod, starati o onome što tebi može biti na korist. Takođe sam poslao pisane poslanice u nekoliko gradova, da ukoliko je ijedna osoba, bilo slobodan čovek ili sužanj, bila prodana pod vlašću Gaja Kasija ili njemu podređenih starešina, sada mora biti smesta oslo- bođena. A moja je i volja da se ti sa svom slobodom koristiš milostima koje smo ti udelili ja i Dolabela. Takođe sam zabranio žiteljima Tira da se na ma koji način ophode nasilno prema tebi, kao i da sva ona mesta koja su u posedu Jevreja, ovima budu sačuvana ili vraćena. Pri tome, oba- veštavam te i da sam prihvatio krunu koju si mi poslao."

4) „Marko Antonije, imperator, šalje pozdrave magistratima, senatu i narodu Tira. Izaslanici Hirhana, prvosveštenika i etnarha Jevreja, pojavili su se preda mnom u Efesu, i izvestili me da vi posedujete deo njihove zemlje, kojeg ste se domogli za vreme vlasti naših protivnika. Budući da smo, međutim, mi povelili rat za zadobijanje vlasti, i postara- li se oko onog što je ugodno pravdi i pobožnosti, i kaznili one koji se nisu niti sećali dobijenih povlastica, niti su se držali svojih zaveta, ja želim da budete u miru sa onima koji su naši saveznici; a takođe že- lim da ono što ste zaposeli uz pomoć naših protivnika ne bude prizna- to za vaše vlastito, već da bude vraćeno onima od kojih ste to uzeli. Jer, niko od njih nije dobio svoje provincije ili vojske kao dar od senata, već su ih se domogli silom, i potom ih iza tog nasilja udelili onima koji su im bili od koristi u njihovim nepravičnim poduhvatima. Budući da su, dakle, ti ljudi sada dobili zasluženu kaznu, želimo da naši saveznici mogu bez uznemiravanja povratiti sve ono što su ranije posedovali, te da tako i vi vratite sva mesta koja su pripadala Hirkanu, etnarhu Jevreja, a koja ste dobili tek dan pre no što je Gaj Kasije započeo svoj neopravdani rat protiv nas, stupivši u naše provincije; a pri tom vi niste upotre- bili nikakvu silu protiv njega kako biste ga oslabili, i kako on ne bi bio kadar da raspolaže onim što je njegovo vlastito; no ukoliko ste i vi imali ma kakav sukob s njim oko vama pripadajućih prava, biće vam zako- nom omogućeno da branite vaše stanovište kada budemo

dospeli do do- tičnih mesta, jer ćemo na uvek isti način saslušati i uvažiti sve primedbe naših saveznika."

5) „Marko Antonije, imperator, šalje pozdrave magistratima, senatu i narodu Tira. Poslao sam vam svoj ukaz, za koji želim da se pobrinete da bude ugraviran na državnim pločama, na grčkom i rimskom jeziku, i da ostane tako urezan na najistaknutijim mestima, kako bi ga svi mogli pročitati. Marko Antonije, imperator, jedan od trijumvira državnih poslova Rima, dao je sledeću objavu: Budući da je Gaj Kasije, u odmetništvu kojem se odao, opljačkao provincije koje mu nisu pripadale, a koje su držane tamo ulogorenim posadama dok su ovi bili naši saveznici, na- kon čega je poharao narod Jevreja koji je u prijateljstvu sa rimskim narodom, ophodeći se prema njima kao u ratu; i budući da smo mi oružjem sa- vladali njegovu mahovitost, sada pomoću ukaza i pravnih rešenja ispravljamo ono što je opustošeno, kako bi se ove stvari mogle vratiti našim saveznicima. A što se tiče onoga što je od jevrejskih poseda prodano, bilo da je reč o ljudima ili imovini, neka sve bude oslobođeno; teta u stanje slobode u kojem su se ranije nalazila, a posedi njihovim prethodnim vlasnicima. Takođe želim da oni koji ne budu ispunjavali ovaj moj ukaz budu kažnjeni za svoju neposlušnost; i ako neko takav bude uhvaćen, pobrinuće se da uvredioca snađe podesna kazna."

6) O istim je stvarima Antonije pisao i Sidoncima, Antiohijcima i Arađanima. Ove smo ukaze prikazali kao potvrdu istinitosti budućim čitaocima onoga što smo rekli, da su se Rimljani veoma brinuli o našem narodu.

KAKO JE ANTONIJE UČINIO IRODA I FASAILA TETRARSI- MA, NAKON ŠTO SU BEZ OSNOVA BILI OPTUŽENI; I KAKO SU PARČANI, NAKON ŠTO SU DOVELI ANTIGONA U JUDEJU, ZARO- BILI HIRKANA I FASAILA. TAKOĐE I O IRODOVOM BEKSTVU I O MUČENJIMA KOJA SU PODNELI HIRKAN I FASAIL

1) Kada je nakon ovoga Antonije došao u Siriju, susreo se u Kili- kiji sa Kleopatrom i u nju se zaljubio. Tamo su tada pristigli i stotinu najuglednijih Jevreja kako bi optužili Iroda i one koji su bili uz nje- ga, pustivši najubedljivije govornike da iznesu njihove tužbe. Ali im je, u prilog mladih ljudi, protivrečio Mesala, a sve to u prisustvu Hir- kanovom, koji je tada već bio Irodov tast²⁴⁹. A nakon što je u gradu Daf- ni Antonije saslušao obe strane, upitao je Hirkana ko su oni koji naj- bolje upravljaju narodom. Ovaj je odgovorio da su to Irod i njegovi prija- telji. Na ovo je Antonije, sećajući se starog gostoljublja i prijateljstva kojeg je imao sa Irodovim ocem Antipatrom u vreme kada je u Judeji bora- vio sa Gavinijem, učinio jednako Iroda i Fasaila tetrarsima²⁵⁰, i pove- rio im državne poslove, izdajući o tome i odgovarajuće ukaze. Takođe je i utamničio petnaesticu njihovih protivnika, i bio bi ih i pogubio da Irod za njih nije isposlovao oproštaj.

2) Pa ipak se ovi ljudi nisu smirili nakon povratka, već je hiljadu Jevreja došlo u Tir da se ponovo susretne s njime, jer je stigla vest da će on tamo pristići. Ali je Antonije već bio potplaćen novcem kojeg su mu dali Irod i njegov brat, te je tako izdao naređenje namesniku tog mesta da budu kažnjeni ovi jevrejski izaslanici, pod optužbom da traže prome- nu vlasti, i da preuzmu vlast od Iroda. Ovaj je, međutim, žurno pošao k njima, zajedno s Hirkanom (jer su ovi stajali na obali pred gradom), i na- redio im da se uklone i pođu svojim putem, jer će ih zadesiti velika ne- sreća ukoliko budu produžili sa svojim optuživanjem. Ali se ovi nisu povinovali; na to su Rimljani nasrnuli na njih s kamama u rukama, te ne- ke posekli a mnoge od njih ranili, dok su se ostali razbežali i pošli svojim kućama, ostajući tamo u velikom preneraženju onim što se dogo- dilo. I kada se zbog svega narod počeo buniti protiv Iroda, Antonije je bio toliko razdražen, da je pobio zatvorenike.

3) Druge godine nakon ovoga, Pakor, sin parćanskog kralja, i Varza- farn, vojskovođa Parćana, osvojili su Siriju. Ptolemej, sin Menesov, tada je već bio mrtav, i od njega je vlast preuzeo njegov sin Lisanija, te je napravio savez prijateljstva s Antigonom, Aristobulovim sinom. U ve- likoj želji da zadobiju Judeju, stupili su u pregovore sa Varzafarnom, koji je pokazao zanimanje za Antigonov uspon. Tako je Antigon obećao da će Parćanima dati hiljadu talanata i pet stotina žena, pod uslovom da oduzmu Hirkanu vlast i predaju je njemu, te da pri tom još i ubiju Iroda. Pa iako im nije dao ono što je obećao, ipak su Parćani preduzeli pohod u Judeju, i povelili sa sobom Antigona. Pakor je pošao s primorske stra-

ne, a vojskovođa Varzafarn kopnenim putem. Tirci su, međutim, odbili Pakora, ali su ga zatim primili Sidonci i žitelji Ptolemaide. Za to je vreme Pakor poslao odred konjanika u Judeju, kako bi izvideli stanje u zemlji i pomogli Antigonu, poslavši takođe i glavnog kraljevog slugu, koji je nosio isto ime kao i ovaj. I tako, kada su Jevreji koji su nastanjeni u goru Karmel došli k Antigonu, spremni da sa njim nastupaju dublje u Judeju, Antigon se ponadao da će deo zemlje zadobiti uz njihovu pomoć. Mesto na kojem su se okupili zvalo se Dram, pa kada ih se pribrao dovoljan broj, oni su iznenadno napali Jerusalem; a kako im je još ljudi prilazilo, vojska je dostigla veliku brojnost, te su dospeli naspram kraljeve palate i opseli je. Ali kako su Fasailove i Irodove pristaše prispele u pomoć opkoljenima, došlo je do bitke, u kojoj su mlađani pobunjenici porazili svoje neprijatelje i saterali ih u Hram, poslavši izvestan broj naoružanih ljudi i u okolne kuće kako bi im onemogućili izlazak; no kako su begunci bili lišeni nekog ko bi ih podržao, došlo je do toga da su kuće zapaljene i oni u njima bili spaljeni od strane naroda koji se podigao protiv njih. Ali se Irod nešto kasnije osvetio ovim pobunjenicima za tu uvredu koju su mu naneli, jer se otvoreno sukobio s njima i pri tom pobio veliki broj njih.

4) Za vreme dok su se tamo svakodnevno vodile čarke, neprijatelj je čeka- dolazak glavnine snaga iz unutrašnjosti u dan praznika zvanog Pen- tekost [Pedesetica]. I kada je došao taj dan, mnogo desetina hiljada ljudi iz naroda okupilo se ispred Hrama, neki u oklopu, a neki bez njega. Oni koji su pristigli čuvali su jednako Hram i grad, osim onih koji su čuvali palatu, koju je Irod branio sa nekolicinom svojih vojnika; Fasail je bio zadužen za zidine, dok je Irod, na čelu skupine svojih ljudi, istrčavao i vršio prepad na neprijatelje koji su zaposeli predgrađa, i hrabro se borio, terajući u bekstvo desetine protivničkih ljudi, od kojih su neki bežali u grad, a neki u Hram, a treći do spoljne utvrđene linije, jer se na nekim mestima nalazio i takav odbramben pojas. Fasail je takođe do- lazio u pomoć Irodu; pa ipak je Pakor, vojskovođa Parćana, po želji Antigonoj pušten u grad sa nekoliko konjanika, pod izgovorom kao da će utišati pobunu, ali zapravo da bi pomogao Antigonu u zadobijanju vlasti. A kada se Fasail sreo s njime, ljubazno ga primivši, Pakor ga je nagovorio da on sam pođe kao izaslanik do Varzafarna, što je, naravno, bila prevara. Shodno tome, Fasail se, ne sumnjajući da će mu biti nanesena ikakva šteta, složio s predlogom, iako Irod nije dao saglasnost na takvu odluku sumnjajući u podmuklost tih varvara, već je pre želeo da se Fasail bori s tim ljudima koji su ušli u grad.

5) Tako su Fasail i Hirkan zajedno pošli kao izaslanici, a Pakor je ostavio sa Irodom dve stotine konjanika i desetoricu ljudi koji su nazivani slobodnjacima, dok je ostale poveo sa sobom; a kada su se našli u Galileji, namesnici gradova dočekali su ih s oružjem. Varzafarn ih je, međutim, isprva primio radosno, i uručio im poklone, iako je kasnije smislio zaveru protiv izaslanika, prilikom koje je Fasail sa svojim konjanicima bio odveden do morske obale. Ali kada su ovi čuli da je An-

618 JUDEJSKE STARINE

tigon obećao Parćanima hiljadu talanata i pet stotina žena kako bi mu ovi pomogli protiv njih, najzad se i u njima javila sumnja u te varvare. Štaviše, do njih je tajno došao stražar koji ih je obavestio da su im za noć pripremljene zasede; i oni bi svakako bili uhvaćeni da tamošnje parćanske snage nisu čekale da oni koji su se nalazili oko Jerusolima uhvate Iroda koji bi, u slučaju da budu ubijeni Hirkan i

Fasail, naslu- tio klopku i pobjegao iz njihovih ruku. Takve su, dakle, bile okolnosti u kojima su se trenutno nalazili, kada su napokon prepoznali ko su ti koji su ih čuvali. Neki su ljudi zaista nagovarali Fasaila da odmah po- begne na svom konju, ne zadržavajući se ni trenutka duže; a među ovima se nalazio i izvesni Ofelije koji je više od svih žarko želeo da ovaj uči- ni tako; jer je čuo o ovoj prevari od Saramale, u to vreme najbogatijeg od svih Sirijaca, koji je takođe obećao da će obezbediti svoje brodove ka- ko bi izbavio Fasaila, jer je bar more prema njima bilo pravedno. Ali Fasail nije ni pomišljao da ostavi Hirkana, niti da dovede svog bra- ta u opasnost; već je pošao do Varzarfarna, i rekao mu da nije postupio pravično kada je smislio takvo lukavstvo protiv njih; jer ukoliko je no- vac ono što želi, on će mu dati više nego Antigona; a pored toga, užas- na je stvar ubiti one koji su mu došli pod zakletvom, a da ga pri tom ni na koji način nisu povredili. Varzafan mu se, međutim, iznova zakle da nema nikakve istine u njegovim sumnjama, i da se uzalud uznemiruje ne- čim što nisu ništa drugo do neosnovane pretpostavke, a zatim se upu- ti k Pakoru.

6) Ali čim je on otišao, za njim su došli ljudi koji su vezali Hir- kana i Fasaila, što je bilo čin zbog kojeg je ovaj poslednji žestoko pre- bacio Parćanima njihovo krivokletstvo. Onaj, pak, sluga koji je bio po- slan protiv Iroda imao je naređenje da izmami ovoga iz grada, izvan zaš- tite zidina, i tako ga uhvati; ali su u međuvremenu pristigli glasnici od Fasaila kako bi obavestili Iroda o verolomstvu Parćana. I kada je Irod tako saznao da neprijatelj smera da ga se domogne, on je pošao k Pa- koru i najmoćnijim među Parćanima, kao gospodarima nad svima osta- lima, koji su se, mada su bili upoznati sa čitavom zamišlju, pretvarali pred Irodom kako bi ga obmanuli; oni mu, stoga, rekoše da mora izići s njima pred zidine i sresti se sa onima koji mu donose vesti, jer ovi sve- doče da Fasaila njegovi protivnici nisu uhvatili, već dolaze da mu pre- daju izveštaj o dobrom uspehu koji je postigao Irodov brat. Irod nije poverovao tome što su rekli, budući da je već od drugih čuo da je Fasail uhvaćen; a kćer Hirkanova, za koju je Irod bio veren, takođe ga je upozo- rila da im ne veruje, što ga je učinilo još sumnjičavijim prema Parća- nima, jer, iako drugi ljudi nisu ovoj ženi poklanjali pažnju, on joj je ipak verovao kao osobi velike mudrosti.

7) Za to vreme Parćani su se još uvek savetovali šta im je najumes- nije da urade, jer nisu smatrali da je ispravno da otvoreno ubiju ličnost njegovog značaja; pa dok su oni odložili odluku za sledeći dan, Irod je postao veoma zabrinut, bivajući pre sklon da poveruje izveštaju koji je čuo o svom bratu i Parćanima, nego da pokloni pažnju onome što je čuo

s druge strane, te je stoga odlučio da će čim padne veče pokušati da is- koristi noć za pokušaj bekstva, odnosno da više ne okleva, već da pođe dok opasnosti od neprijatelja još uvek ipak nisu tako izvesne. Stoga se on udaljio sa naoružanim ljudima, te podigao i svoje žene na sedla, kao i majku i sestru, a takođe i onu sa kojom je trebalo da se oženi, kćer Alek- sandra, sina Aristobulovog, zajedno sa njenom majkom koja je bila kćer Hirkanova, te naposletku i svog najmlađeg brata, sa svim njihovim slu- gama i ostatkom ljudi koji su bili s njim, pa je bez znanja protivnika po- hitao putem prema Idumeji. A ni sam neprijatelj koji bi ga video u tak- vom položaju ne bi mogao ostati bezdušan, već bi se sažalio na njego- vu sudbinu, gledajući ih tako dok su žene vukle sa sobom malu decu i na- puštale

svoju vlastitu zemlju i svoje prijatelje u zatočeništvu, sa suza- ma u očima i gorkim naricanjima, ne očekujući ništa drugo do udesa sli- čne žalosne prirode.

8) Ali što se tiče Iroda, on se uzdigao iznad jadnog stanja u kojem se nalazio, i ostao je hrabar usred svojih nesreća; pa kako su dalje odmicali, molio je sve da ostanu bodri i da se ne prepuštaju očaju, stoga što će ih to ometati u bekstvu koje je sada jedina nada u bezbednost koja im je preos- tala. Shodno tome, oni su pokušali da strpljivo podnose nesreću u kojoj su se našli, baš kako ih je Irod i podsticao; pa ipak se on sam jednom umalo nije ubio zbog prevrtanja kola i smrtno opasnosti u kojoj se zbog toga našla njegova majka — a ovo zbog dva razloga: najpre zbog velike bri- ge za majku, ali i zbog straha da ga ne bi zbog ovog zastajkivanja neprija- telji sustigli u svom gonjenju; ali čim je isukao mač da bi se njime ubio, oni koji su bili prisutni pohitali su da ga u tome spreče, pa budući da ih je bilo mnogo pokazali su se odviše jakim za njega samog; uz to mu re- koše da ne bi smeo da ih napušta i ostavi ih kao plen njihovim neprija- teljima, a i da nije odlika hrabrog čoveka da se na taj način rastosiljava nesreće u kojoj se nalazi i zanemaruje prijatelje koji tu istu nesreću dele zajedno s njime. Tako je on bio prisiljen da odustane od tog očajničkog po- kušaja samoubistva, delimično zbog stida usled onoga što su mu rekli, a delimično i zbog prisustva odviše velikog broja onih koji mu ne bi do- zvolili da izvede to što je naumio. Stoga se sabrao i ohrabrio svoju maj- ku, brinući se potom o njoj onoliko koliko mu je vreme dozvoljavalo, pro- duživši sa najvećom žurnošću izabranim putem, a to je značilo prema tvrđavi Masadi. I mađaje imao mnogo sukoba sa onim Parćanima koji su ga goneći napadali, on je iz svih izlazio kao pobednik.

9) Irod, međutim, nije tokom bekstva prošao ni bez sukoba s Jevreji- ma; u času okršaja s njima već je bio prešao šezdeset furlonga od gra- da, i oni su ga napali dok se nalazio na drumu, te je došlo do borbe pr- sa o prsa u kojoj ih je naterao u bekstvo, savladavši ih ne kao neko ko se nalazi u nuždi i nedaći, već kao neko ko je izvrsno pripremljen za rat i pri tom mu u izobilju pritiče sve ono što mu je neophodno. I upravo na tom mestu gde je pobedio odmetnute Jevreje, Irod je nešto kasnije sa- zidaov najizvrsniju palatu, a zatim i grad oko nje, i nazvao ga Irodijum. A kada je došao u Idumeju, na mesto zvano Tresa, susreo ga je njegov brat Jo-

JUDEJSKE STARINE

sif, i Irod je sazvao savet kako bi se razabrao u svim njegovim trenut- nim prilikama i doneo odluku o tome šta je u takvim okolnostima bilo najuputnije učiniti, budući da ga je sledila velika množina naroda, po- red njegovih najamničkih vojnika, a grad Masada, gde je smerao da pobe- ne, bio odviše mali da bi prihvatio toliko mnoštvo ljudi; tako je on odvojio veći deo svoje pratnje, kojih je bilo više od devet hiljada, i na- ložio im da idu jedni na jednu, drugi na drugu stranu, i tako nađu spas u Idumeji, dajući im pri tom ono što je mogao skupiti od namirnica za njihovo putešestvije. Sa sobom je zadržao one koji su bili najmanje op- terećeni i sa kojima je bio najprisniji, te je došao do tvrđave i smes- tio u njoj svoje žene i sledbenike, sve u svemu njih osam stotina; na tom se mestu nalazila dovoljna količina žita i vode i ostalih potrepšti- na, a on sam je otišao pravo za Petru Arabijsku. Za to vreme, istog da- na, Parćani su opljačkali celi Jerusalim i palatu, ne zatekavši, pak, ništa osim Hirkanovog novca, čija je suma iznosila tri stotine tala- nata. Veliki deo Irodovog novca je, međutim, nestao, jer su njegovi ljudi uglavnom bili tako predostrožni da su ga unapred poslali u Idumeju; Parćanima tako ono što su zatekli zapravo nije

bilo dovoljno, pa su stoga pohrlili u unutrašnjost, te i tamo sve poharali, pri tom sasvim razorivši grad Marisu.

10) Tako je kralj Parćana vratio Antigona u Judeju, i ovaj je primio Hirkana i Fasaila kao zarobljenike; ali je bio veoma utučen zato što su žene pobile, a bio je obećao Parćanima da će ih ovi dobiti od pobeđene neprijatelja, zajedno sa novcem, kao nagradu za savezništvo; a bojeći se da Hirkan, koji se sada nalazio pod parćanskom stražom, ne povra- ti kraljevstvo voljom naroda, Antigon je naredio da mu se odseku uši, i time se pobrinuo da mu više nikada ne pripadne zvanje prvosveštenika zato što je bio osakaćen, a zakon je zahtevao da ovo dostojanstvo može pripasti samo onome kome su svi delovi tela netaknuti²⁵¹. S druge strane, nemoguće je ne diviti se postojanosti Fasailovoj koji, uviđajući da će biti ubijen, nije uopšte u smrti gledao odviše užasan udes, ali je zato smatrao da je biti tako pogubljen od strane neprijatelja nešto najžalosnije i najnečasnije; i zato je, budući da mu ruke nisu bile slobodne a okovi ga sprečavali da se ubije, razbio glavu o veliku stenu i tako sebi oduzeo život, smatrajući da je to najbolje što je mogao učiniti u nesreći u kojoj se našao, time ujedno oduzevši neprijateljima preimućstvo da ga mogu ubiti na način koji bi im godio. Tako je zabeleženo da je, nakon što je na taj način Fasail napravio sebi veliku ranu na glavi, Antigon poslao po lekara kako bi je zacelio, te da je onda ubio Fasaila naredivši ovome da u ranu ulije otrov. Ipak, Fasail je, pre nego što je umro, od jedne žene čuo da je njegov brat Irod izmakao neprijateljima, te je bodro podneo svoje stradanje, budući da je znao da iza sebe ostavlja onog koji će osvetiti njegovu smrt i koji će biti kadar da kazni njegove neprijatelje.

POGLAVLJE ČETRNAESTO

KAKO JE IROD NAPUSTIO KRALJA ARABIJE TE POHITAO U EGIPT A
ODATLE TAKOĐE I DO RIMA; I KAKO JE, OBEĆAVŠI VELIKU SUMU NOVCA
ANTONIJU, OBEZBEDIO ODLUKU SENATA I CENZURA DA POSTANE KRALJ
JEVREJA

1) Što se tiče Iroda, veliki jadi u kojima se našao nisu ga obeshrabrili, već su ga učinili pronicljivim u izmišljanju neočekivanih poduhvata; jer je on otišao k Malku, kralju Arabije, prema kome je ranije bio veoma izdašan, kako bi od ovog dobio nešto nalik uzvratnoj usluzi, sada kada se nalazio u više nego uobičajenoj potrebi za njome, te je od kralja zatražio izvesnu sumu novca, bilo kao zajam ili kao neoba- vezujući poklon, a zbog velikih koristi što ih je ovaj nekada imao zahvaljujući njemu. Jer, još uvek ne znajući šta se dogodilo sa njegovim bratom, on je žurio da ga otkupom izbavi iz ruku neprijatelja, bivajući spreman da isplati tri stotine talanata kao cenu otkupnine. Sa sobom je takođe poveo Fasailovog sina, koji je bio dete od sedam godina, kako bi ga mogao ostaviti kao taoca za osiguranje izmirenja duga. Ali su tada k njemu došli glasnici Malka, kome je, dakle, i sam želeo da pođe, stoga što su ovome Parćani naložili da ne ugosti Iroda. No ovo je bilo samo Malkovo izgovaranje, kako ne bi morao da uzvрати Irodu za ono što mu je dugovao; a na ovo je nadalje i bio podstican od strane arabljanskih glavešina, kako bi ga mogli zakinuti za onu sumu koju su primili od njegovog oca Antipatra, a koju im je ovaj poverio na njihovu čast. Irod je odgovorio da mu nije bila namera da im stvara neprilike upućujući se k njima, već da je samo želeo da zajedno prozbore o izvesnim poslovima koji su za njega od najveće važnosti.

2) Zbog svega je ovoga rešio da se udalji, te je veoma obazrivo krenuo putem za Egipat, i tako se dogodilo da je dan proveo u jednom hramu, u kojem je ostavio veliki broj svojih sledbenika. Sledećeg dana došao je do Rinokolure, i tek tu je saznao kako je završio njegov brat. Malk je, međutim, ubrzo zažalio zbog onog što je uradio, te je pohitao u poteru za Irodom ali bezuspešno, s obzirom da je ovaj već podmakao i žurio drugom mom za Peluzijum; a budući da su ga tamo ukotvljeni brodovi sprečavali da otplovi za Aleksandriju, on je pošao do njihovih kapetana, uz čiju je pomoć, i to s velikom obzirnošću i predusretljivošću s njihove strane, bio prevezen do Aleksandrije, gde ga je zadržala Kleopatra; pa ipak, ona ga nije mogla nagovoriti da ostane kod nje, budući da je Irod žurio u Rim, premda je vreme bilo olujno, a on sam bio obavešten da su prilike u Italiji veoma uzburkane, i opšte okolnosti u zemlji u stanju potpuno nereda.

3) Tako je on odatle otplovio za Pamfiliju, i upao u silovitu oluju, iz koje je uz velike napore uspeo da izbegne, dočepavši se Rodosa, uz gubitak broskog tereta, a tamo se dogodilo da se susreo sa dvojicom svojih prijatelja, Sapinom i Ptolemejom. Pa kako je našao da je grad veoma oštećen u 622 JUDEJSKE STARINE

ratu protiv Kasija, Irod nije odbio da ljubazno pomogne koliko je mogao, premda i sam bivajući u velikoj nuždi, te je učinio što je bilo u njegovoj moći da grad donekle povрати ranije stanje. Tamo je takođe sagradio tro-palubni brod, te je njime odatle, i zajedno s prijateljima, otplovio za Italiju, došavši napokon do luke Brindizija. I kada je najzad odatle stigao do Rima, najpre je preneo Antoniju šta mu se dogodilo u Judeji, i kako su njegovog brata Fasaila uhvatili i usmrtili Parćani, i

kako su Hirkana zadržali u zarobljeništvu, pri tom proglasivši Antigona za kralja, stoga što im je ovaj obećao izvesnu sumu novca, i to ne manje od hiljadu talanata, zajedno sa pet stotina žena koje su trebalo da budu od vodećih porodica jevrejskog roda. Rekao je i kako je uspeo da po noći odvede žene, te da je, uz mnoge nedaće, uspeo da izbegne iz ruku neprijatelja, ali da su njegovi vlastiti rođaci ostali u opasnosti da budu opsednuti i zarobljeni, a da je on sam morao ploviti kroz oluju i prevazići sve one opasnosti koje ova sobom nosi, kako bi što je pre moguće došao do Antona, koji je sada njegova jedina preostala nada i pribežište.

4) Nakon ovakvog izveštaja Antonije se sažalio na ovo pogoršanje Irodovih prilika, pa uviđajući da je tako nešto uobičajeno među onima koji raspolažu tako velikim dostojanstvom, i koji su otuda podložni promenama sudbine, Antonije je bio spreman da Irodu pruži pomoć koju je ovaj tražio, tim pre što se prisećao prijateljstva koje je imao sa Antipatrom, a zatim i stoga što mu je Irod ponudio novac kao protivu- slugu za njegovo proglašenje kraljem, baš kao što mu je i ranije platio za titulu tetrarha, ali i ponajviše zbog mržnje koju je osećao prema Antigonu, koga je smatrao pobunjenikom i neprijateljem Rimljana. Pored Antonija, unapređenje Irodovog dostojanstva i izlaženje u susret njegovim željama podržao je i mladi Cezar, a to radi sećanja na ratna naprezanja što ih je on sam prošao sa Antipatrom, Irodovim ocem, u Ešptu, i gos- toljublja sa kojim se tom prilikom ovaj prema njemu ophodio, kao i ljubav- nosti koju je uvek prema njemu pokazivao, ali i kako bi nagradio Antona, jer se ovaj veoma marljivo zalagao za Irodovu stranu. Tako je sazvan senat, i najpre su Mesala i Atratin bili ti koji su predstavili Iroda, pri tom veličavajući koristi koje su oni imali od njegovog oca, podsećajući sve na dobronamernost koju je ovaj uvek pokazivao prema Rimljanima. U isto su vreme optužili Antigona i nazvali ga neprijateljem, ne samo zbog njegovog ranijeg suprotstavljanja Cezaru, već i što je sada u odlučivanju zaobišao Rimljane i preuzeo vlast preko Parčana. Ovim poslednjim je senat bio najvećma razdražen; a Antonije ih je dalje opomenuo da je u njihovom interesu, s obzirom na tekući rat protiv Parčana, da Irod postane kralj. Ovo se senatorima učinilo ubedljivim razlozima, te su u skladu s time i doneli ukaz.

5) I upravo se u tome vidi glavni pokazatelj Antonijevih osećanja prema Irodu – to jest da on ne samo da mu je pribavio kraljevstvo kada ovaj to nije ni očekivao (jer Irod i nije došao s namerom da zatraži kraljevstvo za sebe, jer nije mogao ni pretpostaviti da će mu ga Rimljani udeliti budući da su navikli da to čine nekome iz kraljevske porodice,

ce, već je nameravao da kraljevstvo traži za brata svoje žene, koji je bio unuk po ocu Aristobulov, a unuk Hirkanov po majci), nego mu je kraljev- sku titulu omogućio tako iznenada i i mimo očekivanja, da je već posle sedam dana novi kralj Irod napuštao Italiju. Pomenutog mladog čoveka (unuka prethodnih kraljeva), pak, Irod se kasnije pobrinuo da ubije, kao što ćemo pokazati na primerenom mestu. A nakon što se senat raz- išao, Antonije i Cezar napustili su dom senata sa Irodom između sebe i konzulima i drugim službenicima pred sobom, kako bi ponudili žrtve i položili ukaze u Kapitol. Antonije je takođe priredio gozbu u čast prvog dana Irodovog kraljevanja. I tako je, dakle, ovaj čovek primio kraljevstvo, u godini sto osamdeset četvrte olimpijade, kada je Gaj Domitije Calvin bio konzul drugi put, a Gaj Asinije Polon prvi put.

6) Za sve to vreme Antigon je, pak, opsedao one koji su se nalazili u Masadi i koji su imali obilje namirnica ali su oskudevali u vodi, i to toliko da se Josif, Irodov brat, premišljao da napusti tvrđavu, zajedno sa dve stotine svojih ljudi, i odbegne Arabljanima; ovo stoga što je, na- ime, čuo da se Malk pokajao zbog uvreda za koje se osećao kriv i u odnosu prema Irodu; ali je Bog, poslavši kišu tokom noći, preduhitrio ovaj izlazak, jer su se nakapnice na taj način napunile vodom, te zbog toga vi- še nije bilo potrebe za smeranim ispadom i bekstvom; ali su se sada svi ohrabрили, tim više što im je ovo pristizanje vode u izobilju, u času ka- da su bez nje očajavali, izgledalo kao znak Božijeg providenja; i tako oni sada učiniše ispad s namerom otvorenog sukobljavanja, te su se sudari- li prsa u prsa s Antigonovim vojnicima, i pobili veliki broj njih. A u isto je vreme Ventidije, zapovednih rimskih snaga, bio poslan iz Si- rije sa zadatkom da odatle istera Parćane, te je tako nastupao prema Ju- deji, izgovarajući se time da dolazi samo kao podrška Josifu; međutim, čitav zahvat je zapravo predstavljao puko lukavstvo kako bi se domogao Antigonovog blaga; tako su Rimljani podigli logor veoma blizu Jerusa- lima i oduzeli Antigonu velike sume novca, a potom se sam Ventidije po- vukao sa većim delom vojske; a kako bi se zataškala podlost koju je poči- nio, on je na čelu jednog dela svoje vojske ostavio zapovednika po imenu Silon, sa kojim je Antigon takođe sklopio poznanstvo obezbedivši se da ga ovaj ne uznemiruje, i dalje se nadajući da će Parćani ponovo doći i odbraniti ga.

POGLAVLJE PETNAESTO

KAKO JE IROD OTPLOVIO IZ ITALIJE U JUDEJU I TAMO SE BO- RIO PROTIV ANTIGONA; I KOJI SU SE JOŠ DOGAĐAJI ODIGRA- LI U JUDEJI U TO VREME

1) U to vreme je Irod otplovio iz Italije u Ptolemaidu i tamo saku- pio nemalu vojsku, jednako od stranaca i svojih sunarodnika, te je nastu- pao kroz Galileju u susret Antigonu. K njemu su takođe došli Silon i 624 JUDEJSKE STARINE Ventidije, jer ih je na to nagovorio Delije, koga je poslao Antonije kao pomoćnika u povratku Iroda na vlast. Što se tiče Ventidija, on je bio zauzet nemirima do kojih je dolazilo u gradovima zbog pojave Parćana; a što se tiče Silona, on je zaista boravio u Judeji, ali potplaćen od stra- ne Antigona. Ipak, kako je Irod napredovao, njegova se vojska uvećava- la iz dana u dan, i čitava je Galileja, s malim izuzetkom, pristala uz nje- ga; ali što se tiče njegove rešenosti da pomogne onima u Masadi (jer je bio u obavezi da da sve od sebe da izbavi zatočene ljude iz te opsednute tvrđave, budući da ovi behu njegova rodbina), na tom putu mu je smetnja bila grad Jopa, tako da je bilo nužno da najpre zauzme to mesto budući da je taj grad bio u sukobu s njime, a on nije smeo ostavljati nijedno snažno neprijateljsko uporište iza leđa za vreme dok je sam trebalo da nastupa prema Jerusalimu. I nakon što je Silon ovo iskoristio kao izgovor da odstupi od Jerusalima, te su ga zbog toga počeli goniti neprijateljski nastrojeni Jevreji, Irod je ove napao sa manjim brojem vojnika, pa je is- tovremeno i njih naterao u bekstvo i spasao Silona u času kada je ovaj bio u odviše jadnom stanju da bi se mogao odbraniti; i tako, nakon što je po- tom zauzeo i Jopu, Irod je pohitao da oslobodi one njegove srodnike koji su se nalazili u Masadi. Što se tiče naroda u Judeji, neki su mu se pri- družili zbog naklonosti koju su gajili prema njegovom ocu, drugi zbog njegove privlačne pojave, a preostali zbog potrebe da

uzvrate za koristi što su ih imali od obojice. Ipak, najveći broj mu je prišao nadajući se da će kasnije zauzvrat dobiti nešto od njega, ukoliko se Irod jednom bude čvrsto ustoličio u svom kraljevanju.

2) Irod je, dakle, sada raspolagao snažnom vojskom, i kako je s njom dalje napredovao Antigon mu je postavljao zasede i klopke na prolazima i drugim za to pogodnim mestima; ali je sve u svemu time nanosio veoma malo štete svom neprijatelju. Tako je Irod uspešno izvukao rođake iz Masade, kao i iz tvrđave Rese, te je odatle pošao na Jerusalem. U pohodu mu se pridružila i ona skupina rimskih vojnika koju je vodio Silon, baš kao i mnogo građana Jerusalema koji su se bojali njegove moći; pa čim je Irod podigao logor na zapadnoj strani grada, vojnici koji su bili postavljeni da čuvaju taj deo utvrda počeli su ga gađati strelama i džilitima, ali kada je skupina njih izjurila iz grada, sukobivši se prsa o prsa sa prvim redom Irodove vojske, on je izdao naredjenja da se pre svega ispred zidina naglas obznani kako on dolazi za dobro naroda i zbog očuvanja grada, a ne da bi raspalio staru mržnju makar i prema njegovim najotvorenijim neprijateljima, jer je spreman da oprosti uvrede što su mu ih naneli i njegovi najveći protivnici. Ali je Antigon, odgovarajući na ono što je Irod objavio – i to jednako pred Silonom i Rimljanima – rekao da narod neće postupiti pravedno ukoliko preda kraljevstvo Irodu koji nije ništa više od osobe bez korena, a uz to je i Idumejac, što znači tek napola Jevrejin,²⁵² a Jevreji bi morali voditi računa da kraljevstvo pripadne nekom iz kraljevske porodice, jer je takav njihov običaj; a u slučaju da su u trenutnim okolnostima prema njemu samom loše nastrojeni, i rešeni da ga liše kraljevstva budući da ga

KNJIGA ČETRNAESTA

625

je on primio od Parćana, još uvek postoje mnogi drugi iz njegove porodice koji bi mogli da po zakonu preuzmu kraljevstvo a koji takođe ni na koji način nisu uvredili Rimljane; pa kako takvi još i potiču iz svešteničke porodice, bilo bi nedostojno da budu zaobiđeni. Dok su Irod i Antigon tako odgovarali jedan drugom u uzajamnom prebacivanju, Antigon je svojim ljudima koji su se nalazili na zidinama dopustio da se brane a ovi su upotreбили svoje lukove i pokazali veliku revnost protiv neprijatelja, lako ih zbacujući s kula.

3) Tada se, međutim, razotkrilo da je Silon primao mito; naime, on je postavio veliki broj svojih ljudi da se naglas žali na nestašicu namirnica i da zahtevaju novac kako bi pribavili hranu; to mu je bio izgovor da ih pusti da idu na određena mesta prikladna za zimska staništa, budući da su mesta oko grada bila pusta stoga što su Antigonom ljudi sve razneli; tako je Silon svoju vojsku pripremio za pokret, i nastojao da se udalji; ali je Irod prisilio Silona da ga ne napušta, i zamolio njegove zapovednike i vojsku da se ne udaljuju, budući da su ih Cezar i Antonije, kao i senat, s tom namenom poslali, a osim toga ih je on mogao opskrbiti obiljem stvari koje im nedostaju i pribaviti im veliku količinu onoga što zahtevaju. Iznevši ovu molbu on je smesta napustio zemlju u potrazi za hranom, ne ostavivši Silonu ni najmanji izgovor za smerani odlazak; naime, i sam pribavivši neočekivanu količinu namirnica, onjeuz to i poslao molbu onim svojim prijateljima koji su živeli u Samariji da dopreme žito, vino, ulje, kao i stoku i ostale potrepštine do Jerihona, da ovih ne bi ubuduće nedostajalo vojnicima. Antigon je bio svestan ovih Irodovih poteza, i smesta je širom zemlje razaslao ljude koji su postavljali zasede onima koji su prolazili natovareni živežom. Tako su ovi ljudi poslušali Antigona naredjenja, i sakupili veliki broj vojnika oko Jerihona a takođe i zaposeli planine, vrebajući one koji su nosili namirnice. Ipak, ni Irod nije u međuvremenu dokoličio, već je sakupio

deset odreda vojnika, od kojih su pet činili Rimljani a pet Jevreji, sa još izvesnim brojem plaćenika, među njima i sa manjim brojem konjani- ka, te je i sam pošao u Jerihon; i kako je grad našao napuštenim izuzev nekih pet stotina ljudi koji su se naselili na vrhovima bregova zajedno sa ženama i decom, on je i sve njih sakupio i odatle odaslao. Ali su nje- govi saveznici Rimljani napali grad i opljačkali ga, našavši kuće pu- ne svakovrsnih dobara. Potom je kralj ostavio postadu u Jerihonu i vra- tio se natrag, poslavši rimske vojsku da zauzme svoja zimska konačišta u zemljama koje su mu prišle, to jest Judeji, Galileji i Samariji. I samo toliko je, dakle, Antigona dobio od Silona za mito kojim ga je potkupio: da deo njegov vojske može biti smešten u Lidiji, kako bi zadovoljio An- tonija. I tako su Rimljani odložili oružje i uživali u svakovrsnom izobilju.

4) Ali se Irod nije mogao zadovoljiti mirovanjem, već je poslao svog brata Josifa protiv Idumeje, na čelu dve hiljade naoružanih pešaka i četiri stotine konjanika, dok je on sam pošao u Samariju gde je ostavio majku i ostalu rodbinu, jer su oni ranije već bili napustili Masadu, pa ⁶²⁶

JUDEJSKE STARINE

je pošao u Galileju kako bi zauzeo izvesna mesta što su ih držale Antigo- nove posade; tako je napredovao prema Seforiju u času kada je Bog poslao sneg, a u to su se mesto Antigoni vojnici i sami povukli sa velikom ko- ličinom namirnica. Irod je takođe otišao tamo, rešivši da iskoreni razbojнике koji su živeli po tamošnjim pećinama i odatle ispadima za- davali mnogo jada zemlji; poslao je protiv njih odred konjanika i tri pra- teća odreda naoružanih pešaka. Ovi su se nalazili u blizini sela zva- nog Arbela, a posle četvrtog dana pristigao je i sam Irod sa svom svojom vojskom; i kako su neprijatelji drsko nasrnuli na njih, levo krilo njegove vojske se predalo, ali se tada pojavio Irod na čelu skupine ljudi i veli- kom srčanošću naterao u bekstvo one koji su već trijumfovali, te priz- vao svoje ljude koji su pred ovima dotle odstupali. Tako su sada svi nava- lili na neprijatelje u povlačenju, te su ih uspešno gonili sve do Jordana, iako su se ovi razbežali različitim drumovima. Tako je Irod doveo pod svoju vlast čitavu Galileju, osim onih ljudi koji su živeli po pećinama, a za nagradu je razdelio novac svojim vojnicima, dajući sto pedeset dra- hmi svakome, i mnogo više njihovim zapovednicima, pa je i njih poslao u zimska boravišta. U to je vreme k njemu došao Silon sa svojim zapove- dnicima, stoga što im Antigona više nije davao namirnice, budući da ih je opksrbljivao svega jedan mesec; štaviše, Antigona je širom zemlje raz- aslao ljude zapovedivši im da sklanjaju potrepštine koje bi zatekli, te da se povuku u planine, kako Rimljanima ne bi ostalo hrane od koje bi mog- li preživeti, te da bi tako pomrli od gladi. Ali je Irod poverio rešenje ove stvari svom najmlađem bratu Feroru, naloživši mu pri tom da isto- vreme takođe i podigne ruševine Aleksandrijuma. Ovaj ga je u potpu- nosti poslušao, te je ubrzo snabdeo vojnike obiljem namirnica i obno- vio Aleksandrijum koji je prethodno bio napušten.

5) U ovo se vreme dogodilo da je Antonije proveo neko vreme u Atini, a da je Ventidije, koji se nalazio u Siriji, poslao po Silona naredivši mu da najpre pomogne Irodu da okonča tekući rat, a zatim da pošalje za- htev njihovim saveznicima da im se pridruže u ratu u koji su sami Ri- mljani bili uključeni; što se tiče Iroda, on je pohitao da se obračuna sa razbojnicima nastanjenim po pećinama, i dok je Silona poslao k Ven- tidiju, sam se, pak, bez saveznika okrenuo prema odmetnicima. Pećine u kojima su ovi živeli nalazile su se u krajnje strmim planinama koje su u svom središtu imale provalije, sa prikrivenim ulazima u spilje koji su bili okruženi oštrim stenama, i upravo u ovima su razbojnici bo- ravili bezbedno sakriveni,

zajedno sa svim njihovim porodicama. Ali je kralj naredio da se naprave posebni sanduci i da se, pomoću odgova- rajuće sprave, s vrha planine ovi viseći spuste omotani gvozdanim lan- cima, jer nije bilo načina da se zbog oštrog planinskog nagiba popne do pećina, niti da se dopuže do njih odozgo. Ovi su sanduci bili ispunjeni naoružanim ljudima koji su u rukama držali dugačke kuke pomoću kojih su mogli izvlačiti napolje one koji su se odupirali, a potom ih surva- vati u ambis i tako ubijati; ali je, s druge strane, spuštanje sanduka bi- lo veoma opasno zbog ogromne dubine niz koju su ponirani, bez obzira

KNJIGA ČETRNAESTA

627

što su vojnici u sanducima nosili i hranu. Ali nakon što se počelo sa takvom upotrebom ovih sanduka, a da se pri tom niko od onih u grotlu pećina nije usuđivao da im priđe, već su prestrašeni ležali u njihovoj unutrašnjosti, neki od naoružanih ljudi iz sanduka pripasali su svoje oklope i, obema se rukama hvatajući za lanac kojim su sanduci spušta- ni, ušli u pećinske otvore, onespokojeni takvom suzdržanošću razboj- nika koji se nisu usuđivali da izađu iz pećina; i tako, kada su se napada- či napokon našli u ma kojem od otvora, najpre su odmetnike ubijali ka- mama, a zatim one koji su se odupirali hvatali i sunovraćali u prova- lije, pa zatim ulazili i dublje u pećine i ubijali mnogo više neprija- telja, da bi se na kraju vraćali u sanduke i tamo se do daljnjeg primiriva- li; ali je od svega toga užas počeo hvatati preostale razbojнике koji su neprestano oko sebe slušali jadikovanje i očajavanje zbog nemogućnosti bekstva. Međutim, kada je pala noć, Irodovi ljudi su nastavili sa is- tim postupkom; uz to je i kralj proglasio oprostaj za one koji mu se budu predali, i mnogi su prihvatili ponudu. Isti je način napada primenjen i sledećeg dana; napadači su tako ulazili sve dublje, izlazeći iz svojih visećih sanduka, boreći se pred vratima razbojničkih staništa, takođe ih i paleći budući da su pećine lako počinjale goreti zbog velike koli- čine nagomilane građe u njima. Tako je u jednoj od spilja zatečen i neki starac sa sedmoro dece i ženom; ovi su ga molili da im dopusti da iziđu i predaju se neprijatelju, ali je starac stajao na ulazu u pećinu i ubijao svako novo dete koje se usudilo da priđe, sve dok ih naposljetku nije sve pobio, a nakon toga i svoju ženu, izbacivši potom mrtva tela niz prova- liju, i pošavši potom i sam za njima, prepustivši se tako radije smrti nego ropstvu; ali pre no što je to učinio, silno je naružio Iroda zbog beznačajnosti njegove porodice, iako je ovaj tada već bio kralj. Irod je, međutim, video šta je ovaj uradio, te je uzalud ispružio ruke i ponudio mu svaku vrstu jemstva za njegov život ukoliko se starac preda. Na ovaj su način, dakle, naposljetku sve pećine osvojene.

6) Nakon što je kralj postavio Ptolemeja kao svog vojnog zapovednika nad ovim delovima zemlje, on sam je otišao u Samariju na čelu šest sto- tina konjanika i tri hiljade pešaka, u nameri da se sukobi s Antigonom. Ipak, ovo prenošenje zapovedništva nad vojskom nije izašlo na dobro s Ptolemejom, jer su ga oni koji su i ranije tlačili Galileju napali i ubi- li ga, a nakon što su to učinili razbežali su se među jezerima i mesti- ma gotovo nedostupnim, pustošeći i pljačkajući sve na šta su mogli na- ići u tim predelima. Ali se Irod uskoro vratio i kaznio Ptolemejove ubice za ono što su počinili; jer je neke od ovih odmetnika pobio, a dru- ge, koji su odbegli do snažnih uporišta, opseo, te ubrzo i njih pogubio a njihova pribežišta razorio. I nakon što je tako okončao njihovo od- metništvo, oglobio je gradove sa po stotinu talanata.

7) U međuvremenu je Pakor poginuo u bici a Parćani bili poraže- ni, nakon što je Ventidije poslao Mahera u pomoć Irodu, sa dve legije i hiljadu konjanika, dok ga

je u isto vreme Antonije podsticao da pohita sa tom pomoći. Ali se Maher, opet, na Antigonov zahtev a bez saglasnosti 628

JUDEJSKE STARINE

Iroda, i bivajući iotilaćen, pripremio da nadgleda njegove poslove; Antigon je ipak posumnjao u ovakve namere njegovog dolaska, te mu nije dopustio da uđe u grad, već ga je držao na udaljenosti, bacajući kamenje na njega, i time otvoreno pokazujući kakvo je njegovo mišljenje o tom rimskom zapovedniku. Ali kada je Maher postao svestan da mu je Irod dao dobar savet, a da je on sam pogrešio što ga nije poslušao, on se povukao u grad Emaus i pri tom je pobio koga god je od Jevreja usput susreo, bilo da su bili neprijatelji ili prijatelji, van sebe od besa zbog svih muka kroz koje je prošao. Kralj Irod je, međutim, bio razdražen ovakvim njegovim vladanjem, te je lično pošao u Samariju, odlučivši da zbog ovakvog stanja stvari stigne do Antonija, te da ga obavesti da mu nisu potrebni takvi pomagači koji donose više nesreća od neprijatelja, kao i da je on sam dovoljan da porazi Antigona. Ali ga je Maher sledio i zahtevao od njega da ili ne ide Antoniju, ili da, ako je, pak, rešen da pođe, onda ostavi svog brata Josifa s vojskom, i pusti njih da se bore protiv Antigona. Tako se Irod pomirio s Maherom, popustivši pred njegovim žarkim molbama. Shodno tome, on je ostavio Josifa s vojskom, ali mu je naložio da se ne upušta u opasnosti niti u bilo kakvo sporenje s Maherom.

8) Sa svoje, pak, strane, Irodjepohitao Antoniju (koji jetadaboravio u opsadi Samosate, mesta iznad Eufrata) sa svojim trupama, jednako pešadijom i konjanicama, kako bi mu se pridružio kao saveznik. I nakon što je tako stigao do Antiohije, i tamo zatekao veliki broj okupljenih ljudi koji su bili veoma željni da pođu do Antonija ali se nisu usuđivali da sami krenu, uplašeni napadima i ubistvima koja su starosedeoци izvodili nad ljudima na drumu, Irod ih je ohrabrio i postao njihov vodič na putu. Pa kada su se našli na dva dana nastupanja od Samosate, razbojnici su postavili zasedu kako bi napali one koji su pošli k Antoniju, na mestu gde je drveće učinilo prolaz uzanim; i dok je Antonijeva vojska išla prema ravnici, napadači su napred ostavili neveliki broj svojih konjanika, koji su se bili pritajili sve dok oni koji su prolazili nisu izašli na otvoreni prostor. Ali čim su prošli prvi redovi (a Irod je išao na začelju), oni drugi među razbojnicima koji su za to vreme ležali u zasedi, a kojih je bilo oko pet stotina, iznenada su ih napali, pa kada su većinu naterali u bekstvo, kralj je naišao u galopu sa snagama koje je imao oko sebe, i smesta odbacio neprijatelje; na taj je način ohrabrio i ostatak svojih ljudi i osmelio ih da i sami pođu napred, toliko da su se oni koji su isprva pobešli sada vratili natrag, te su tako počeli ubijati protivnike sa svih strana. Kralj je takođe i sam nastavio da ih ubija, povrativši i sav oteti tovar među kojim se nalazio veliki broj teglećih životinja kao i robova, posle čega je produžio sa nastupanjem; i s obzirom da se u šumi nalazio veliki broj onih koji su ih napali, a da su se ostali nalazili blizu prolaza koji je vodio u ravnicu, on je takođe i na ove izvršio prepad, na čelu snažne skupine vojnika, poterao ih u bekstvo i pobivši veliki broj njih, i tako učinivši prolaz sasvim bezbednim i za one koji su docnije pristizali: a ovi su s pravom nazvali Iroda svojim spasiocem i zaštitnikom.

KNJIGA ČETRNAESTA

629

9) Kada se Irod napokon našao u blizini Samosate, Antonije mu je u susret poslao svoju vojsku odevenu u odgovarajuću odeću, kako bi ukazao poštovanje i zahvalnost zbog pružane pomoći, jer je već čuo za napade koje su na Irodovu vojsku izveli razbojnici u Judeji. Takođe je i lično Antonije bio ne manje zadovoljan što vidi samog Iroda, tim više jer je bio upoznat sa brojnim podvizima što ih je ovaj

izveo na svom putu. Tako ga je veoma ljubazno ugostio, izražavajući divljenje njegovoj hrabrosti. Antonije ga je zagrlio pri prvom susretu i pozdravio na najsrdačniji način, prepuštajući mu prvenstvo, budući da ga je sam nedavno proglašio kraljem. Tako je nedugo potom Antioh [Antigon] predao tvrđavu, i time je rat bio okončan. Gušenje preostalih žarišta nemira Antonije je poverio Sosiju, izdajući mu naređenje da pomogne Irodu, a sam je otišao u Egipat. Sosije je, pak, poslao ispred sebe dve legije u Judeju kao podršku Irodu, a sam je ih pratio sa preostalom glavninom vojske.

10) Ali je u to vreme Josif već bio ubijen u Judeji, a do toga je došlo na sledeći način. On je, naime, zaboravio šta mu je naložio Irod odlazeći k Antoniju; i nakon što je podigao logor među planinama, jer mu je Maher ostavio pet regimenti, on je pohitao u Jerihon kako bi požnjeo žito koje je pripadalo tom kraju. No kako su rimske regimente bile na brzinu sakupljene i nevične ratovanju, budući da su najvećim delom sabrane u Siriji, neprijatelj je napao Josifa, zatekavši ga na mestima nepogodnim za borbu, ubivši pri tom i samog Josifa, koji se hrabro borio, a sa njime pobivši i celu vojsku od šest regimenti. Pa kad je Antigon došao u posed mrtvih tela, on je odsekao glavu Josifu, iako je njegov brat Feror bio spreman da otkupi telo za pedeset talanata. Posle ovog poraza Galilejci su se odmetnuli od svojih zapovednika i pohvatali Irodove pristase, te ih pobacali u jezero; tako je najveći deo Judeje plamteo u pobuni, a Maher se utvrdio u mestu Giti [u Samariji].

11) U to su vreme Irodu stigli glasnici i obavestili ga o onom što se dogodilo; i kada je on stigao u grad Dafne u blizini Antiohije, reče: no mu je o zloj sudbini koja je zadesila njegovog brata, a koju je Irod ipak očekivao, zbog izvesnih snoviđenja koja su mu se usnulom pojavila, a koja su jasno predskazala bratovljevu pogibiju. Tako je on ubrzao nastupanje, pa kada je stigao do libanskog gorja prihvatio je osam stotina ljudi za tečenih u toj oblasti, pripojivši ih jednoj rimskoj legiji koju je vodio sa sobom, kao i onim ljudima što ih je doveo do Ptolemaide. Odatle je i noću nastupao dalje, produživši put Galilejom, sve dok nije naišao na neprijatelje i porazio ih u bici, nakon čega su se ovi povukli i zatvorili na istom mestu odakle su dan ranije izvršili napad na Irodovu vojsku. Već sledećeg jutra Irod je napao to mesto, ali usled silovite oluje nije mogao postići uspeh, već je morao povući svoju vojsku u obližnja sela; no čim je stigla i druga legija koju mu je u pomoć poslao Antonije, oni koji su se nalazili u utvrđenju uplašili su se i tokom noći ga napustili. Odatle je kralj žurno krenuo prema Jerihonu, nameran da osveti ubistvo svog brata; pa nakon što je podigao šatore, priredio je gozbu za glavne zapovednike; a kada je ovo gošćenje okončano, on je raspustio zvanice.

630 JUDEJSKE STARINE
nice i sam se povukao u svoju vlastitu prostoriju; i ovom se prilikom moglo videti kakvu je pažnju Bog ukazivao ovom kralju, jer se dogodilo da se gornji deo te kuće srušio u času kada se niko nije u njoj nalazio, te tako niko nije ni nastradao, a ovo je bilo toliko upadljivo da je narod poverovao da je Irodu Bog odista veoma sklon, budući da ga je tako izbavio iz te velike i neočekivane opasnosti.

12) Sledećeg je dana šest stotina pobunjenika sišlo sa planinskih vrhova i napalo Rimljane, što je ove veoma užasnulo; a oni među ustanicima koji su bili u lakim oklopima prišli su sasvim blizu i zasuli strelama i kamenjem kraljevu stražu koja je izašla napolje, te je jedna strela pogodila i kralja u bok. Antigon je takođe poslao i izvestan deo svojih snaga, na čijem se čelu nalazio zapovednik čije je ime bilo Papije, protiv Samarije, u želji da pokaže neprijatelju koliko je moćan, te da

raspolaze viškom ljudi u tom ratu. Papije se tako postavio čekajući Mahera, a za to je vreme Irod, nakon što je zauzeo pet gradova, pohvatao one koji su ostali u njima, njih oko dve hiljade, i sve ih pobio, a potom i gradove spalio, vra- tivši se potom kako bi se sudario sa Papijem koji se ulogorio u selu zva- nom Isan; ovome su prišli mnogi iz Jerihona i Judeje u blizini čijih se boravišta zatekao, te su tako napali Iroda, bivajući tog puta veoma od- lučni i uporni, i zametnuvši bitku u kojoj je, međutim, Irod i ovog puta uspeo da pobedi; pa kako je bio rešen da se osveti za bratovljevo ubistvo, on je poražene neprijatelje žestoko gonio, pobivši ih sve u bekstvu; a ka- ko je u selu zatekao kuće pune naoružanih ljudi Irodovi su se ljudi spolja popeli na krovove tih kuća, nakon čega su ih počeli rušiti na one zateče- ne unutra, a koji su zbog urušavanja sada gomilice ležali; videvši ih ka- ko su bespomoćno popadali, napadači su odozgo bacali na te hrpe tela ka- menje, i tako ih na grozan način pobili; i zaista, u čitavom tom ratu nije bilo užasnijeg prizora od tog, gde su iza zidova mrtva tela u ogromnom broju ležala nagomilana jedna preko drugih. Ovaj je događaj, međutim, ug- lavnom slomio duh u neprijatelju koji je počeo sa stravom očekivati sle- deći udes; a kada se iz daleka pojavio ogroman broj novopristiglih Irodo- vih boraca koji su se kretali prema selu, neprijatelji su se na njihovu poja- vu odmah razbežali. I tako, kako još uvek nije bila poznata zima koja bi je zadržala, kraljeva vojska, ohrabrena postignutim uspehom, smesta je kre- nula prema Jerusalimu, rešena da što pre dovrši započeto, tim pre što je Antigona već tražio način kako bi mogao pobeći i prepustiti grad.

13) Međutim, u danu kada je osvojena ta pobeda, dogodilo se da je kralj izdao naređenje da vojnici mogu poći na večeru, jer već beše poznata noć, dok je on sam ušao u kuću kako bi se okupao, budući da je bio veoma umo- ran; i upravo tu se našao u najvećoj opasnosti, koju je ipak, Božijim pro- viđenjem, izbegao. Jer, dok je bio nag, i ne imajući uz sebe nikog osim jednog slugu u pratnji, koji se nalazio kraj njega dok se kupao u unutrašnjoj sobi, neki od neprijatelja, koji su u bekstvu našli utočište upravo u toj kući, izišli su jedan za drugim naoružani isukanim mačevima pred kralja dok se ovaj kupao, ali su bili toliko preneraženi da ovoga ničim nisu povre- dili, smatrajući, štaviše, da su prošli veoma dobro time što sami nisu

KNJIGA ČETRNAESTA

631

postradali izlazeći iz kuće. Sledećeg dana, pak, Irodje odsekao glavu Pa- piju, budući da je ovaj već bio ubijen, i tu glavu poslao svom bratu Feroru, kao dokaz da je kazna stigla onoga ko je svojom rukom ubio njihovog brata.

14) Kada je minula surova zimska studen, Irod je pokrenuo svoju vojs- ku, i prišao bliže Jerusalimu, podigavši logor sasvim blizu grada. Treba reći da je tada bila već treća godina od kada je u Rimu bio progla- šen kraljem. I kako je pomerio logor i prišao bliže onom delu zidi- na koji se najlakše mogao napasti, privukao se i do Hrama i tu postavio deo vojske, nameran da izvede istu onu vrstu napada kojoj je jednom pri- begao i Pompej. Tako je okružio to mesto sa tri grudobrana i podigao ku- le, uposlivši veliki broj ruku na tom poslu, i posekavši pri tom dr- veće koje je raslo uokolo grada; i nakon što je naimenovao prikladne lju- de da nadgledaju radove, dok je glavnina vojske počivala pred gradom, on sam je otišao u Samariju kako bi obavio svoje venčanje i uzeo za ženu kćer Aleksandra, sina Aristobulovog, jer je sa ovom već bio veren, kako sam ranije pripovedao.

POGLAVLJE ŠESNAESTO

KAKO JE IROD, NAKON ŠTO JE UZEO MIRJAM ZA ŽENU, UZ POMOĆ SOSIJA SILOM ZAUZEO JERUSALIM; I KAKO JE TIME OKONČA- NA VLAST DINASTIJE ASAMONEJEVIĆA

1) Nakon što je svadba okončana, putem kroz Fenikiju je pristi- gao Sosije, poslavši pred sobom vojsku da prođe središnjim oblasti- ma zemlje. On sam je za njom išao kao glavni vojskovođa, na čelu velikog broja konjanika i pešaka. I kralj Irod je došao iz Samarije, vodeći sa sobom nemalu vojsku pored onih koji su se već nalazili pred gradom, te ih je sve u svemu bilo oko trideset hiljada. Tako su se svi zajedno našli pred zidinama Jerusalima i ulogorili se pokraj severnog dela zida, čineći sada vojsku od jedanaest legija naoružanih pešaka i šest hiljada konjanika, zajedno sa drugim saveznicima iz Sirije. Ove snage su pred- vodile dvojica vojskovođa: Sosije, kojeg je kao pomoć Irodu poslao An- tonije, i sam Irod, sa zadatkom da preuzme vlast od Antigona — koji je proglašen neprijateljem Rima — i tako sam postane kralj u skladu sa ukazom rimskog senata.

2) Jevreji koji su se nalazili iza zidina grada borili su se protiv Iroda s velikom revnošću i žarom (jer je tu bio sakupljen gotovo celi narod); branioi su takođe obznaniili mnoga proročanstva povodom Hra- ma, kao i mnoge stvari ugodne narodu, govoreći nadasve kako će ih Bog za- sigurno izbaviti od opasnosti u kojoj su se našli; takođe su odneli sve što se nalazilo oko grada, kako napadačima ne bi ostavili ništa što bi obezbedilo opstanak bilo njima ili životinjama, a uz pomoć potajnih pljačkanja nestašice su činili još većima. Nakon što je Irod ovo shva- tio, protiv ovih je pljačkaša postavio zasede na za to najpogodnijim mes- tima, i poslao uz to čitave legije naoružanih ljudi da dopreme namirni- 632 JUDEJSKE STARINE ce makar i iz najudaljenijih mesta, tako da su nakon nedugog vremena njego- vi ljudi inak raspolagali obiljem jestiva. Osim toga, tri su nasipa lako podignuta zahvaljujući neprestanoj uposlenosti tolikog broja ruku; jer je bilo letnje doba, i nije bilo ničeg što bi ih sprečavalo u radu, niti iz vazduha, niti od samih radnika; tako su naposljetku dovoljno blizu pri- vukli svoje ratne naprave i njima počeli da urušavaju gradske zidine, po- kušavajući na svaki način da prodru u grad; pa ipak se oni unutra nisu predavali strahu, već su i sami smišljali nemali broj naprava kojima su se suprotstavljali onima napadača. Takođe su i činili ispade, i palili ne samo one sprave koje još nisu bile dovršene, već i one u upotrebi; a ka- da je dolazilo do bliske borbe, njihovi istupi nisu bili manje smeli od onih Rimljana, iako su za ovima zaostajali u veštini. Takođe su podizali nove delove zidina na mestima gde su stari bili srušeni i oštećeni, te su i sami prokopavali hodnike i pod zemljom se sukobljavali sa napadači- ma; i tako, koristeći pre sirovu hrabrost nego obazrivu srčanost, oni su istrajavali u ovom ratu do poslednjeg trena; a u ovome su uspevali i pored toga što je tako silna vojska počivala oko njih i što ih je žestoko mučila glad i nemaština osnovnih potrepiština, jer se opsada odvijala u sabatnoj godini. Prvi koji su se popeli na zidine bila su dvadesetorica po veš- tini pažljivo izabranih ljudi, a za njima Sosijevi centurioni; jer je pr- vi zid zauzet za četrdeset dana, a drugi za petnaest više, pri čemu su neki od nadzemnih hodnika oko Hrama bili popaljeni, a za koje je Irod objavio da ih je zapalio Antigon kako bi izazvao mržnju kod naroda. Nakon što su zauzeti spoljne dvorište Hrama i donji grad, Jevreji su odbegli u unutra- šnje dvorište i u gornji grad; ali su tada, plašeći se da će ih Rimljani sprečiti

u svakodnevnom prinošenju žrtava Bogu, poslali izaslanstvo i zatražili da im bude dopušteno da unutra dovode samo životinje za žrtvovanja, što je Irod dopustio, nadajući se da će to i njemu doneti na- klonost; ali kada je video da se oni nisu poneli kako je očekivao, već da su mu se i dalje ljuto suprotstavljali kako bi sačuvali kraljevstvo Anti- gonu, on je izveo sveopšti napad na grad, i osvojio ga poput oluje; tako su iza toga svi delovi grada ostali puni pobijenih ljudi, i to kako zbog ostrvljenosti Rimljana usled dužine opsade, tako i zbog predanosti Jevreja na Irodovoj strani, koji nisu želeli da ostave u životu nijednog od svojih protivnika. Stoga su ih neprekidno gomilice ubijali po uskim ulicama i prepunim kućama, ili, pak, dok su bežali prema Hramu tražeći pribe- žište, i nije bilo nikakve milosti ni prema deci i starcima, niti su štedeli žrtve slabijeg pola; štaviše, iako je kralj posvuda naredio da narod bude pošteđen, ipak nije bilo nikoga ko se uzdržao od pokolja, već, kao da su predstavljali hordu mahnitih bića, napadali su osobe svih go- dina bez ikakve razlike; i tako je naposljetku Antigona, ne obazirući se na svoje niti prošle niti tekuće okolnosti, sišao iz tvrđave i bacio se pred noge Sosiju, koji se, međutim, na ovoga nije sažalio zbog preokreta u njegovoj sudbini, već ga je bezobzirno naružio, nazvavši ga ženom a ne muškarcem; ali se ipak prema njemu nije ophodio kao prema ženi, jer ga nije oslobodio, već ga je okovao i ostavio pod čvrstom prismotrom.

3) U času kada je nadvladao svoje neprijatelje Irodova prva briga bi- la je da zauzda svoje saveznike, strance koji su u gomilama nagrnuli da vide Hram i njegove svetnje; ali se kralj, pomišljajući da bi pobjeda mo- gla postati ozbiljnijom nesrećom od poraza ukoliko bi ma koja od stvari koja nije smela biti viđena bila izložena pogledu tuđinaca, sada predao preklinjanjima i pretnjama, pa čak pokatkad i sili, kako bi ove zadržao u njihovom bezobzirnomo nastojanju. Takođe je zabranio pustošenje koje se izvodilo nad gradom, i mnogo puta upitao Sosija da li će Rimljani isprazniti grad jednako od ljudi i novca, i ostaviti kralja u pustinji; govorio mu je kako smatra da prevlast nad celim nastanjenim svetom ni- pošto ne može biti opravdanje za takvo ubijanje građana; a kada je ovaj uzvratio da tu pljačku smatra opravdanom te je vojnicima dopušta zbog napora opsade koje su podneli, Irod je uzvratio da će on svakom dati na- gradu koja mu pripada od njegovog sopstvenog novca, te je na taj način ot- kupio od uništenja ono što je preostalo od grada. I zaista je učinio ono što je obećao, budući da je dao skupoceni poklon svakome vojniku, i tome srazmeran dar njihovim zapovednicima, a zaista kraljevsko uzdarje sa- mom Sosiju, sve dok svi oni nisu otišli prepuni dobijenog novca.

4) Ovo je razaranje zadesilo Jerusalem u vreme kada su Marko Agri- pa i Gaj Kanin bili konzuli Rima,²⁵³ u godini sto osamdeset pete olim- pijade, trećeg meseca, tokom svečanosti posta, kao da se periodični krug nesreća vratio nakon onoga što je zadesilo Jevreje pod Pompejem; jer su Jevreji u Jerusalemu bili pobeđeni na isti dan i s njegove strane, i to pre dvadeset sedam minulih godina. I tako, nakon što je stavio zlat- nu krunu na Irodovu glavu, Sosije je otišao iz Jerusalima, i poveo oko- vanog Antigona sa sobom k Antoniju; ali je Irod strahovao da Antigona neće biti tek ostavljen u zatočeništvu po Antonijevom naređenju, te da će ga ovaj odvesti u Rim gde će se i njegov glas moći da čuje u senatu, kojim će dokazivati da je on sam kraljevske krvi a Irod običan čovek iz naroda, zbog čega njegovim sinovima zauvek pripada pravo da raspolaze kraljev- stvom a zbog dinastičkog rodoslova njihove

porodice — a sve to u slučaju da mu se omogući da optuži Rimljane za ono što su učinili. Zbog ovak- vog se Irodovog straha dogodilo da je, dajući Antoniju veliku sumu nov- ca, uspeo da ovoga nagovori da pogubi Antigona, kako bi, kada to jednom bude učinjeno, on napokon ostao bez bojazni po kraljevstvo. Na ovaj je na- čin okončana vlast dinastije Asamonejevića, sto dvadeset šest godina nakon što je uspostavljena. Ova je porodica bila u svakom pogledu blis- tavog ugleda i veoma slavna, jednako zbog otmenosti njihovog roda i pri- padajućeg prvosveštenečkog dostojanstva, kao i zbog veličanstvenih po- duhvata koje su njihovi rodonačelnici izveli za naš narod; ali su ovi ljudi izgubili vlast zbog njihovog međusobnog razdora, te je ona prešla u ruke Irodu, sinu Antipatrovom, koji je poticao iz jedne proste porodi- ce, bez ikakvog istaknutog porekla, zapravo podanika drugih kraljeva. I ovo je, dakle, ono što nam istorija kazuje o kraju loze Asamonejevića.

KNJIGA PETNAESTA

obuhvata period od osamnaest godina

OD SMRTI ANTIGONOVE DO DOVRŠETKA IZGRADNJE HRAMA OD STRANE IRODA POGLAVLJE PRVO

O POLONU I SAMEJI. IROD UBIJA GLAVNE ANTIGONOVE PRIJA- TELJE I
PLJAČKA GRADSKO BOGATSTVO. ANTONIJE ODRUBLJUJE
GLAVU ANTIGONU

1) Kako su Sosije i Irod silom zauzeli Jerusalem, i kako su, uz to, za- robili Antigona, ispričali smo u prethodnoj knjizi, a sada ćemo nasta- viti dalje pripovedanje. Budući da je Irod sada držao u rukama vlast nad celom Judejom, on je unapredio neke dotle nepoznate ljude iz njegove oko- line, ali nijedan dan nije propustio da ne kazni i ne osveti se nekim izabranim ljudima iz suprotne stranke. Više od svih bili su nagrađe- ni farisej Polon i njegov učenik Samej; jer su oni, za vreme dok je Jerusa- lim bio pod opsadom, savetovali građane da prihvate Iroda, i sada im je za takav postupak bilo uzvraćeno. Ali je ovaj isti Polon, u vreme kada je Irod jednom prilikom bio doveden na suđenje na kojem se odlučivao o nje- govom životu ili smrti, prorekao, na način gorkog prebacivanja Hir- kanu i ostalim sudijama, da će taj isti Irod, koga su tom prilikom pus- tili da pobegne, sve njih kazniti; a ovo se vremenom i obistinilo, jer je Bog ispunio ono što je tim rečima nagovešteno.

2) U to je vreme Irod, sada kada je Jerusalem bio pod njegovom vlašću, odneo svo kraljevsko blago i opljačkao sve što su imućni ljudi posedo- vali; i kada je, na ovaj način, zgomilao veliku količinu srebra i zlata, on je sve to dao Antoniju i njegovim bliskim prijateljima. Takođe je po- gubio četrdeset pet glavnih ljudi Antigonove stranke, i postavio stra- žare na gradskim kapijama, kako se ništa ne bi moglo izneti zajedno sa njihovim mrtvim telima. Njegovi su ljudi takođe pretraživali mrtve, i sve što bi kod njih našli, bilo srebro ili zlato ili kakvo drugo bla- go, donosili kralju; i zapravo nije bilo kraja nesrećama koje je kralj na- nosio poraženim braniocima Jerusalem; a ovo je, pak, zlopaćenje deli- mično bilo uzrokovano pohlepnošću kneza-namesnika, koji je nepres- tano tražio nove dobiti, a delimično i zbog sabatne godine koja je još uvek trajala i prisiljavala ljude da

zemlju ostavljaju neobrađenom, bu- dući da nam je zabranjeno da sejemo te godine. Nakon što je Antonije pri- mio Antigona kao zarobljenika, on je odlučio da ga sačuva kao dokaz svog trijumfa; ali kada je čuo da se narod počinje buniti, i da su, zbog mr- žnje ljudi prema Irodu, oni još uvek naklonjeni Antigonu, Antonije je rešio da ovome odrubi glavu u Antiohiji, jer se u suprotnom Jevreji ne bi mogli umiriti. A Strabon Kapadokijac potvrđuje rečeno, kada ovako govori: „Antonije je naredio da Antigon Jevrejin bude doveden u Antio- hiju i tamo obezglavljen. Zato mi se čini da je ovaj Antonije bio prvi čo- vek koji je odrubio glavu jednom našem kralju, pretpostavljajući da ne- ma drugog načina da primora Jevreje da prihvate Iroda, koga je na mestu ubijenog postavio za vladara; jer nikakvim mučenjima nije mogao privo- 638 JUDEJSKE STARINE

leti ljude da Iroda nazivaju kraljem, takva je bila privrženost koju su gajili prema prethodnom vladaru; stoga je Antonije mislio da će ovak- va beščasna smrt umanjiti vrednost koju su oni pridavali uspomeni na Antigona, i u isto vreme umanjiti mržnju koju su nosili prema Irodu." Tako, dakle, piše Strabon.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU PARČANI OSLOBODILI HIRKANA I VRATILI GA IRO- DU; I ŠTA JE ALEKSANDRA UČINILA KADA JE ČULA DA JE ZA PR- VOSVEŠTENIKA PROGLAŠEN ANANEL

1) Nakon što je kraljevstvo već preuzeo Irod, prvosveštenik Hir- kan, koji je dotle bio zarobljenik Parčana, ponovo je došao do njega, bu- dući da je oslobođen zatočeništva, i to na sledeći način. Varzafarn i Pakor, zapovednici vojske Parčana, bili su zarobili Hirkana, koji je najpre bio prvosveštenik a potom i kralj, kao i Irodovog brata Fasai- la, i odveli ih u Partiju. Fasail, međutim, nije mogao podneti prebaci- vanja što ih je zbog ponižavajuće sputanosti upućivao sebi samom, te je, misleći da je slavna smrt bolja nego ma kakav život, presudio samom se- bi i ubio se, kao što sam ranije pripovedao.

2) Ali nakon što je Hirkan doveden u Partiju, kralj Fratej se pre- ma njemu ophodio na veoma uljudan način, jer je već saznao iz kakve slav- ne porodice ovaj potiče; zbog toga ga je oslobodio okova i dopustio mu da se nastani u Vavilonu,²⁵⁴ gde se već nalazio veliki broj Jevreja. Ovi su Jevreji ukazali čast Hirkanu kao svom prvosvešteniku i kralju, kao što je učinio i sav ostali jevrejski narod s te strane Eufrata, što je bilo poštovanje koje ga je veoma zadovoljilo. Ali nakon što je obavешten da je Irod preuzeo kraljevstvo, nove su ga nade obuzele, budući da je on sam još uvek prema Irodu gajio dobrotiva osećanja i da je očekivao da se i ovaj seća onih usluga koje je nekada od njega primio; jer, kada je došlo do Iro- dovog suđenja, odnosno kada se ovaj našao u opasnosti da nad njim bude izrečena smrtna presuda, Hirkan ga je izbavio kako iz te opasnosti ta- ko i od bilo kakve kazne. Shodno tome, on je često i sa izraženom osećaj- nošću razgovarao o mogućnosti povratka sa Jevrejima koji su dolazili k njemu; ali su ga oni od toga odgovarali i tražili da ostane među njima, podsećajući ga na ljubaznosti i počasti koje su mu pružali, kao i na to da ti znaci pažnje što ih je od njih primao nipošto nisu manji od onih koje bi ukazivali svojim prvosveštenicima ili kraljevima; a ono što bi trebalo da bude glavni razlog koji će ga za njih opredeliti, jeste da on takva dostojanstva ne bi

mogao imati u Judeji, zbog osakaćivanja njegovog tela koje je nad njim izvršio Antigon; osim toga, podsetili su ga i na to da kraljevi – misleći na Iroda – nemaju običaj da uzvraćaju ljudima za one ljubaznosti koje su dobijali dok su još bili obični ljudi, budući da visine njihove sreće obično u njima stvaraju nemale promene naravi.

3) Ali, iako su razlozi što su ih iavodili bili za njegovo dobro, Hirkan je ipak i dalje želeo da ode. Irod mu je takođe pisao i ubeđivao ga da zatraži od parćanskog kralja, kao i od tamošnjih Jevreja, da ne budu kivni na njegovu kraljevsku vlast koju ovaj trenutno poseduje, jer je upravo sada došao red na samog Iroda da nadoknadi Hirkanu sve usluge koje je od njega primio, a za Hirkana da tu nadoknadu primi, budući da je on bio taj koji je Iroda odgajao i jednom ga već iz najveće opasnosti spasao. I kako je Irod napisao ovo Hirkanu, takođe je poslao svog izaslanika Samarala parćanskom kralju, a s njim i mnoštvo poklona, zatraživši na najučtiviji način da ne bude smetnja njegovoj zahvalnosti prema svome dobrotvoru. Ali ovakva Irodova revnost uopšte nije poticala iz navedenih pobuda, već stoga što je bio postavljen za namesnika Judeje bez ikakvog prava na to, pa je bio uplašen, i to iz veoma osnovanih razloga, da ne dođe do pogoršanja njegovih prilika: stoga je što je brže mogao učinio sve da dovede Hirkana pod svoje okrilje, ili, tačnije, da ga sasvim ukloni s puta, a ovu je poslednju stvar kasnije i ispunio.

4) Shodno tome, kada je Hirkan pun samouverenosti stigao, zahvaljajući dopuštenju kralja Partije i o trošku Jevreja koji su ga opskrblili novcem, Irod ga je primio sa svim mogućim uvažavanjem, davši mu najistaknutije mesto na javnim okupljanjima i postavivši ga iznad svih drugih na gozbama, i tako ga zavarao. Nazivao ga je svojim ocem i nastojao da na svaki mogući način u ovome otkloni svaku sumnju u izdaju. Irod je takođe preduzeo i druge stvari kako bi osigurao svoju vlast, koja je već prouzrokovala pobunu u njegovoj vlastitoj porodici; jer bivajući oprezan da ne postavi nijednu uglednu osobu za prvosveštenika Božijeg,²⁵⁵ on je poslao po jednog nepoznatog sveštenika iz Vavilona, čije je ime bilo Ananel, i njemu udelio zvanje prvosveštenika.

5) Ali Aleksandra, Hirkanova kćer, i žena Aleksandra, sina kralja Aristobula, koja je ovome podarila dvoje dece, nije mogla podneti ovakvo omalovažavanje. Njen je sin bio mladić najdoličnije valjanosti, i bio je nazvan Aristobulom, a njena kćer Mirjam bila je udata za Iroda, i takođe bila slavna zbog svoje lepote. Pomenuta Aleksandra bila je veoma povređena i vrlo je rđavo podnela takvo ponižavanje njenog sina, zato što joj je se činilo nemogućim da dokle god je on živ nekome drugom bude dodeljeno zvanje prvosveštenika. Shodno tome, ona je pisala Kleopatri (a jedan joj je muzičar pomagao u bezbednom prenošenju pisama) zatraživši od nje posredovanje kod Antonija, kako bi zadobila zvanje prvosveštenika za svoga sina.

6) Ali kako je Antonije odugovlačio sa ispunjenjem ovog zahteva, njegov prijatelj Delije je nekim poslom stigao u Judeju, pa kad je video Aristobula ostao je zadivljen visinom i privlačnošću tog deteta, ali i ne manje pogledom na Mirjam, kraljevu ženu, te je otvoreno hvalio Aleksandru kao majku najlepše dece. A kada je ona započela razgovor s njim, on ju je ubedio da napravi slike obadva deteta i pošalje ih Antoniju, jer kada ih ovaj bude video neće odbiti ništa što ona od njega

zatraži. Alek- sandra je bila veoma podstaknuta takvim njegovim rečima, te je i posla- 640JUDEJSKE STARINE

la slike Antoniju. Delije je, pak, nastavio da govori s preterivanjem, re- kavši da ta deca kao da nisu nastala od čoveka, već od kakvog boga. Ovak- vim je nastupom on imao nameru da namami na razbludna uživanja Anto- nija koji se [videvši slike] stideo da otvoreno pošalje po mladu ženu budući da je bila Irodova supruga, i koji je, osim toga, izbegavao da ta- ko učini i zbog prigovora koje bi mu zbog toga uputila Kleopatra. Ali je zato poslao, na najučtiviji mogući način, po mladića, pri tom dodavši da to želi samo ukoliko Irodu taj poziv ne pričinjava teškoće. Kada je pismo ove sadržine doneseno Irodu, on je smatrao da nije po njega bez- bedno da šalje nekoga tako privlačnog kao što je Aristobul, i to u cvetu života, jer je ovaj imao šesnaest godina, i iz tako plemenite porodice, a posebno ne Antoniju, najvažnijoj osobi među Rimljanima, i takvog koji bi ga zloupotrebio u svojoj strasti, pa pored toga i takvog koji bi se ot- voreno prepustio takvim užicima budući da ga je njegova moć ostavlja- la bez ikakvog nadzora. Stoga mu je Irod otpisao da bi ukoliko bi ovaj dečak mogao izići iz zemlje, prilike u njoj buknule u stanje rata i nere- da, stoga što se Jevreji nadaju promeni vlasti i priželjkuju postavljanje drugog kralja nad njima.

7) Nakon što se Irod tako izvinio Antoniju, rešio je da više ni- pošto neće dozvoliti da se prema Aleksandrinoj deci odnosi poni- žavajuće, tim više što ga je njegova žena Mirjam plahovito zaokupi- la željom da zvanje prvosveštenika dodeli njenom bratu. Naposletku je Irod procenio da i njemu samom to ide u prilog, jer kad jednom Aristo- bul bude dobio to zvanje, više neće moći da napušta zemlju. Tako je on sazvao svoje prijatelje i rekao im da je Aleksandra tajno vodila zave- ru protiv njegove kraljevske vlasti, te je nastojala da uz pomoć Kleopa- tre dovede do toga da on bude lišen kraljevstva, a da preko Antonija ovaj mladić umesto njega preuzme upravljanje državnim poslovima; rekao je da je takvo njeno postupanje nepravično, budući da bi na taj način iste vla- sti lišila i svoju kćer, te bi tako dovela do nereda u kraljevstvu koje je on zadobio uz toliko mnogo napora i sa toliko mnogo nesravnjivih opas- nosti po svoj život; pa ipak, iako pamteći njeno zločudno postupanje, on sam neće propustiti da uradi ono što je ispravno, već će lično udeliti mladiću zvanje prvosveštenika, na koje je prethodno postavio Anane- la samo zato što je Aristobul još uvek bio dete. I nakon što je to izgo- vorio — ali ne nasumice, već sa najvećom obazrivošću kojom je raspo- lagao, kako bi zavarao ženu i one prijatelje sa kojima se pri tom saveto- vao — Aleksandra je, van sebe od radosti zbog tog neočekivanog obećanja, ali i iz straha od sumnji u ono što je počivalo ispod toga, briznula u plač, pokušavajući da sebe odbrani na sledeći način: rekla je da je, što se tiče prvosveštenstva, bila veoma zabrinuta zbog velike nemilosti u kojoj se našao njen sin, te je tako dala sve od sebe nastojeći da zvanje pri- padne njemu; ali što se tiče kraljevstva, ona ništa nije preduzimala, a i kada bi ono bilo ponuđeno njenom sinu, ona ga ne bi prihvatila; takođe je rekla da je sada zadovoljna dostojanstvom dodeljenom njenom sinu i za- državanjem Irodove vlasti nad narodom, jer ona na taj način raspola-

že sigurnošću koja nroističe iz Irodove naročite sposobnosti u upra- vljanju i koja se proteže na sve članove njene porodice. Dodala je da je sa- da savladana njegovom milošću, te da sa zahvalnošću prihvata čast koju je ukazao njenom sinu, a zbog koje će mu ubuduće biti potpuno poslušna. Zatražila je od Iroda da mu oprostí ukoliko

su je plemenitost porekla njene porodice i sloboda postupanja za koju je mislila da joj je dopušte- na, naveli da u ovom slučaju postupi prenapljeno i nesmotreno. I tako su, nakon što su ovako prozborili, stigli do dogovora, i sve one sumnje koje su se pojavile do daljnjeg su iščezle.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SE IROD, NAKON ŠTO JE POSTAVIO ARISTOBULA ZA PR-
VOSVEŠTENIKA, POBRINUO DA OVAJ UBRZO BUDE UBIJEN, I KAKO SE
ZBOG UBISTVA ARISTOBULA ODBRANIO PRED ANTO- NIJEM. TAKOTJE I O
JOSIFU I MIRJAM

1) Tako je kralj Irod smesta oduzeo zvanje prvosveštenika Ananelu koji, kako smo već rekli, i nije bio Jevrejin iz ove zemlje, već jedan od onih koji su bili odvedeni u roblje s oke strane Eufрата, jer se tamo na- lazilo više desetina hiljada Jevreja koji su nastanjivali oblast oko Va- vilonije, odakle je i Ananel došao. On je, međutim, bio iz roda prvos- veštenika i uz to vazdašnji Irodov prijatelj. Isprva, kada je bio prog- lašen kraljem, Irod je ovo dostojanstvo preneo njemu, ali mu ga je sada nenadano oduzeo, kako bi umirio potrese u svojoj vlastitoj porodici, iako je to što je učinio bilo potpuno nezakonito, jer se u vreme starih nikada nije moglo dogoditi da onaj koji je jednom primio to zvanje potom njega i bude lišen. Antioh Epifan bio je prvi koji je prekršio zakon i lišio Isusa u korist svog brata Onije. Aristobul je kao drugi učinio isto, i oduzeo to dostojanstvo svom bratu Hirkanu, a Irod je bio treći, jer je od Ananela uzeo ovu najvišu sveštenu službu i umesto njega je pre- dao mladom Aristobulu.

2) Tako se učinilo da je Irod zalečio razdor u svojoj porodici; pa ipak, on nije ostao bez izvesnih sumnji, kao što je već čest slučaj kada se samo čini da su se ljudi međusobno pomirili, budući da je verovao da će Aleksandra, koja je jednom već smerala da promeni vlast, sa takvim napo- rima i produžiti ukoliko joj okolnosti omoguće da učini takvo nešto; zbog toga je on izdao naređenje da ona mora stanovati u palati i ne meša- ti se u državne poslove. Njeni su čuvari takođe bili veoma pažljivi u tome da ništa što je ona činila u svakodnevnom životu ne ostane skri- veno. Sve ove nevolje nju su napokon i malo po malo učinile netrpelji- vom, te je počela da mrzi Iroda. Jer, osim što je u najvećoj meri raspola- gala ponosom jedne žene, bila je i veoma ozlojeđena zbog sumnjičenja nje- nih stražara, te je radije želela da je snađe bilo šta drugo nego da bude lišena slobode govora, te da, pod maskom počasne straže, zapravo živi 642

JUDEJSKE STARINE

u stanju strepnje i tamnovanja. Stoga je poslala poruku Kleopatri, koja je sadržavala dugu žalopojku zbog okolnosti u kojima se nalazila, mo- leći je pri tom da učini sve što je u njenoj moći kako bi joj pomogla. Na to ju je Kleopatra posavetovala da uzme sina sa sobom i odmah pođe do nje u Egipat. Ovaj je savet zadovoljio Aleksandru koja je smislila sledeće lu- kavstvo kako bi ga ostvarila. Napravila je dva sanduka, kao da će u njima odneti dva mrtva tela, te se u jednom smestila sama, a u drugi je stavila svog sina, i izdala naređenje onim slugama koje su znale za njene namere da ih tokom noći iznesu napolje. Njihov put trebalo je da ih vodi do mors- ke obale, gde ih je čekao brod spreman da ih dalje prenese do Egipta. Ali se dogodilo da je jedan od njenih slugu, po imenu Ezop, razgovarao o ovo- me sa Savionom, jednim

od Aleksandrinih prijatelja, misleći da je i ovaj upoznat sa ovom zamišlju. Ali nakon što je Savion saznao šta je Aleksandra naumila (a ovaj je nekada bio neprijatelj Irodov, i za njega se verovalo da je postavljao klopke i dao otrov Irodovom ocu Antipatru), u ovome se javilo očekivanje da bi otkriće o smeranom bekstvu moglo pre- obratiti Irodovu mržnju u naklonost. Tako je otkrio Irodu sve o tajnom Aleksandrinom lukavstvu: a ovaj je dopustio nesrećnoj ženi da produži sa izvođenjem namere, i tako je uhvatio na delu, ali je ipak prešao pre- ko njene uvrede. Jer, iako je imao žarku želju da je kazni, ipak se nije usu- dio da bilo šta učini, jer je znao da Kleopatra ne bi otpela da je on op- tuži, zbog mržnje koju je i sama pokazivala prema njemu. Stoga se radije predstavio kao čovek velikodušne prirode i izuzetne skromnosti, te je Aleksandri oprostio zaveru. Ipak, on je čvrsto sebi obećao da će mla- dića ukloniti s puta, na ovaj ili onaj način. Ali je pri tom mislio da više verovatnoće u uspeh nosi skrivanje i odlaganje tog čina, to jest da za izvršenjem ne posegne ni tog istog časa, a ni odmah nakon onoga što se potom dogodilo.

3) Tako je Irod, suočen s dolaskom praznika tabernakula — praznika do kojeg mnogo držimo — dopustio da prođu ti praznični dani, te da ih i on i ostatak naroda provedu u veselju; pa ipak ga je zavist koja se tada u njemu rasplamtela nagnala da požuri u izvođenju onoga što je smerao, te da poradi na potrebnim okolnostima. Naime, kada se mladi Aristobul, koji je sada imao sedamnaest godina, tih dana popeo do oltara kako bi prema zakonu ponudio žrtve, i to u odeći i sa ukrasima prvosvešteni- ka, i kada je tom prilikom izvodio bogoslužjenje, izgledao je tako nenad- mašno privlačno svojom visinom u kojoj nadilazio vršnjake, osim stasa pokazujući još i svojim likom iz kakve je plemenite porodice potekao — usled svega toga topla revnost i privrženost prema njemu pobudila se među narodom, a i uspomene na podvige njegovog dede Aristobula još uvek su bile sveže u njihovoj svesti; pri tom su ovakva osećanja do te mere ovladala ljudima, da se oni nisu mogli suzdržati da ih ne pokažu. Odjed- nom su se istovremeno obradovali i zapanjili, i dobrim željama posu- li radosne usklrike odobravanja, sve dok velika dobronamernost mnoštva nije postala odviše očigledna; utoliko su se svi strasnije izjasnili u prilog prisećanja na svu onu blagodat koju su primali od Aristobulove

porodice, iaravno u okvirima onoga što je uopšte moglo biti učinjeno unutar vladavine jedne monarhije. Zbog svega ovoga, dakle, Irod se, pun straha i zavisti, rešio da izvrši ono što je nameravao protiv mladog čoveka. I tako, nakon što je praznik okončan, a Irod bio na gozbi u Jerihonu s Aleksandrom, koja ih je tamo ugostila, kralj je bio veoma lju- bazan prema mladiću, te ga je poveo na jedno usamljeno mesto gde se s nji- me počeo igrati na tobože mladalački i duhovit način. Vreme je inače bilo toplije nego obično; pa kako su njih dvojica naglo izašli u razd- raganom raspoloženju, i kako su stajali pokraj jednog od veoma prostra- nih ribnjaka koji su se nalazili u blizini kuće, to su posle kratkog od- laganja ušli u vodu da se okupaju i rashlade, jer ih je pekla podnevna že- ga. Isprva su bili samo posmatrači Irodovih slugu i poznanika koji su plivali; ali malo potom mladi čovek je, na Irodov podsticaj, ušao u vo- du među plivače, a za to vreme je jedan Irodov poznanik, kome je ovaj dode- lio smrtonosni zadatak, mladića potopio dok je ovaj plivao, i zagnjurio ga pod vodu; to se dogodilo kada je već padalo veče, i sve je počelo kao da je reč o igri, ali ubica u davljenju nije prestajao sve dok se mladić nije ugušio. I tako je ubijen Aristobul, nakon što je živio svega osamnaest godina, i

nosio zvanje prvosveštenika samo jednu; a ovo je zvanje potom ponovo preuzeo Ananel.

4) Kada je ženama javljeno o ovom žalosnom udesu, njihova se radost preobrati u bolno naricanje, tim mučnije kada im je pogledu izloženo mrtvo telo koje je sada ležalo pred njima, čineći njihovu tugu neizmer- nom. Zajedno s njima i celi je Jerusolim, kojim se brzo pronela vest, bio u dubokoj žalosti, i svaka je porodica osećala kao da nije postradao neko stran, već da je ubijen neko najbliži. Sama Aleksandra, pak, tim je više bila ojačana, jer je znala da je njen sin bio zapravo nemilosrdno i s na- merom usmrćen, a njena je tuga bila bezmerna još i zbog toga što je znala kako je ubistvo izvršeno. Ali je morala sve čutke podneti zbog ugrože- nosti u kojoj se i ona sama našla, suočena sa izgledima još veće nesreće koja bi mogla uslediti ukoliko se ne bude savladala; i tako je često dola- zila dotle da podigne ruku na sebe i sama okonča svoj život, ali se ipak uzdržala, u nadi da će živeti dovoljno dugo da može osvetiti ovo mučko ubistvo izvedeno na tako podao način; štaviše, sve je čvršća bila u re- šenosti da učini sve da još poživlji, i da ničim ne da povoda mišljenju kako sumnja da joj je sin s predumišljajem ubijen, nadajući se da će tako dospeti do moći da pri povoljnim okolnostima osveti njegovu smrt. Ta- ko se ona zauzdavala, kako ne bi ma čime odala da u sebi gaji takvu sumnju. Irod je, pak, nastojao da niko sa strane ne poveruje kako je mladićeva smrt izazvana njegovom namerom; i u takvu svrhu on ne samo da je pokazi- vao uobičajene znake tuge, već je takođe gorko plakao i ispoljavao stvar- nu pometnju duše; i možda su ga čak osećanja zaista i nadvladala u ovak- vim okolnostima — kada je video mladićev lik, tako mladalački lep i neodoljiv — iako je smrt koju je izazvao trebalo da posluži njegovoj vla- stitoj sigurnosti. Na taj je način Irodova proračunata tuga trebalo da zapravo doprinese njegovoj odbrani; a što se tiče sahrane, potrudio se 644

JUDEJSKE STARINE

da bude veoma veličanstvena, sprovevši zamašne pripreme oko grobni- ce u koju je trebalo da bude položeno telo, istovremeno i obezbedivši veliku količinu začina i ukrasa što ih je sahranio sa mladićevim te- lom, sve dok i same žene, koje su bile u najdubljij žalosti, nisu bile ti- me opčinjene, i u tome pronašle kakvu-takvu utehu.

5) Ipak, ništa od svega toga nije moglo nadjačati Aleksandrinu ža- lost, jer je stalno suočavanje sa sopstvenim očajnim stanjem činilo njenu tugu nepromenljivo dubokom i upornom. Ona je, shodno tome, Kleopatri uputila izveštaj o čitavom toku izdajstva, opisavši podrobno kako je njen sin ubijen; a Kleopatra je, budući da je i ranije želela da koliko je u njenoj moći obezbedi Aleksandri zadovoljenje, i ujedno sažaljevajući Aleksandrine nedaće, prihvatila ovaj slučaj kao svoj vlastiti, i nije dopustila Antoniju da ostane po strani, već ga je podsticala da kazni mladićevo ubistvo; jer je bilo nedostojnom stvari da Irod, koga je An- tonije učinio vladarem kraljevstva koje mu ni na koji način ne pripada, može činiti takve užasne zločine protiv onih koji u sebi zaista imaju kraljevsku krv. Antonije je popustio pred ovim uplivima, i kada je sti- gao u Laodikeju poslao je po Iroda naredivši mu da pripremi svoju od- branu povodom onoga što je učinio Aristobulu, jer da ova izdajnička za- misao neće proći bez kazne ukoliko je on u nju umešan. Irod se, narav- no, uplašio, kako zbog optužbe tako i zbog usmerenosti Kleopatrine zlovolje protiv njega, koja je i inače oduvek bila takva da je neprestan- ce pobuđivala nastojanja da ga Antonije zamrzi. Stoga je Irod rešio da se spremno odazove pozivima, budući da, uostalom, i nije imao načina da ih izbegne. Ostavio je svog ujaka Josifa kao zastupnika njegove vlasti nad državnim poslovima, ali mu pri tom i dao tajni

zadatak: da u slu- čaju da njega samog Antonije ubije, on takođe smesta ubije Mirjam; ovo, na- ime, stoga što je Irod gajio najnežnija osećanja prema ovoj svojoj ženi, i bojao se da će se, ukoliko njemu bude nanescena kakva povreda, ona, zbog svoje lepote, brzo udati za nekog drugog čoveka: ipak, ovakva slutnja bila je samo predostrožnost za stvarno verovanje kako se Antonije već zalju- bio u nju, i to još od onda kada je prvi put načuo ponešto o njenoj pri- vlačnosti. I tako, nakon što je Irod dao Josifu ovakav nalog, pri tom zaista ne imajući mnogo nade da će uspeti da sačuva svoj život, on je po- šao k Antoniju.

6) No kako je Josif počeo upravljati državnim poslovima kraljev- stva, zbog čega je često morao bivati s Mirjam — jednako stoga što su po- slovi tako zahtevali, a i iz poštovanja koje je morao ukazivati kralji- ci — on se često upuštao u razgovore o Irodovoj naklonjenosti i jakoj privrženosti prema njoj; i kada su žene, a naročito Aleksandra, uspele da preokrenu razgovor u žensko zadirkivanje, Josif je bio uhvaćen u ta- ko silnoj želji da dokaže kraljeve sklonosti, da je otišao tako daleko da je pomenuo naređenje koje je primio, izvodeći odatle zaključak da Irod nije u stanju da živi bez nje, budući da, ukoliko bi sam dopao nekog rđa- vog ishoda, on nipošto ne bi mogao podneti razdvojenost od nje, makar i ono što ih razdvaja bila i njegova, Irodova, smrt. Tako je govorio Josif.

KNJIGA PETNAESTA

645

Ali žene, kao što je bilo i prirodno, nisu ovo prihvatile kao primer Irodove snažne privrženosti, već kao njegovu surovu zloupotrebu si- le, kojom ih je osuđivao da ni one same, iako sasvim nevine, ne mogu iz- beći nasilnu smrt, čak i ako je on sam već bio mrtav. I tako je i ovo Jo- sifovo odavanje bilo osnovom za kasnije ljute i ozbiljne sumnje Mirjam i drugih žena u kralja.

7) U to je vreme gradom krenuo sledeći glas među Irodovim neprija- teljima: daje Antonije stavio namuke Iroda, inakraju gaubio. Ovakav je izveštaj, naravno, uznemirio i sve one koji su živeli u palati, ali po- najviše žene; zbog toga je Aleksandra nastojala da ubedi Josifa da pođe izvan dvora i sa njima pobjegne k zastavnicima rimske legije, koji su ta- da logorovali u blizini grada kao čuvari kraljevstva pod zapovešću Ju- lija; jer bi se na ovaj način — verovala su — ukoliko bi se ma kakva po- metnja dogodila u palati, one same našle u većoj sigurnosti, budući da bi imale Rimljane na svojoj strani; a pored toga, ove žene su se nadale da će se domoći najveće vlasti, ukoliko Antonije bude samo jednom vi- deo Mirjam; verovala su, dakle, da je to način na koji će moći da za sebe povrate kraljevstvo, ne nadajući se pri tom ničemu što nije razborito priželjkivati, budući utemeljeno na njihovom kraljevskom poretku.

8) Ali dok su se one još nalazili usred ovih razmišljanja, do njih su stigla Irodova pisma koja su pokazala nešto sasvim suprotno od dotada- šnjih izveštaja, kao i od onoga što se očekivalo kao neminovno; naime, dogodilo se tako da je, čim je Irod stigao do Antonija, ovaj obnovio svoje zanimanje za njega zbog poklona koje mu je Irod učinio, a koje mu je doneo iz Jerusalima; time ga je Irod podstakao da veoma brzo — već prilikom prvog razgovora s njime — zanemari svoju ozlojeđenost prema njemu, tako da su se naposljetku Kleopatrina ubeđivanja pokazala manje snažnim od dokaza i poklona što ih je Irod doneo da bi ponovo zadobio Antonijevo prijateljstvo; naime, Antonije je ubrzo izjavio da nije uputno zahtevati izveštaj od jednog kralja povodom poslova unutar njegove nadležnosti, jer u tom slučaju on zacemento i ne bi mogao biti kralj, već bi mu oni koji su mu dodelili tu vlast morali stalno iznova dozvoljavati da je uopšte vr- ši. On je takođe izgovorio

slične opaske i Kleopatri, rekavši da bi za nju bilo najbolje da se tako ljubopitljivo ne meša u postupke koji pripa- daju domenu kraljevskog vladanja. Shodno tome, Irod je napisao izveštaj o ovim stvarima u kojem je veličao počasti što ih je primio od Anto- nija; pisao je kako je sedeo pored njega pri sudskim saslušavanjima i obe- dovaio s njim svakog dana, kako je uživao u ovakvim milostima bez obzi- ra na Kleopatrina tako stroga prebacivanja upućivana protiv njega — a ovo stoga što je sama pokazivala tako veliku želju za njegovom zemljom i žarko navaljivala na Antonija da njoj preda kraljevstvo, uz to se mukotr- pno i svom svojom marljivošću trudeći da njega, Iroda, ukloni s puta; pa ipak je on — pisao je Irod — zatekao Antonija pravično raspoloženog prema njemu, zbog čega više nema nikakvih slutnji da postoji opasnost ma kakvog grubog ophođenja Antonijevog prema njemu. Irod je naposlet- ku poručivao da će se ubrzo vratiti sa čvrstim dodatnim uveravanjima ⁶⁴⁶ JUDEJSKE STARINE

o Antonijevoj naklonosti prema njemu, kao i dokazima poverenja u njego- vo kraljevanje i sposobnost upravljanja državnim poslovima; tako više neće biti nikakve nade za Kleopatrinu požudnu čud, budući da joj je An- tonije već dao Kelesiriju umesto onoga što je ona priželjkivala, čime ju je najzad i zasvagdaumirio, oslobodivši se moljakanja kojima ga je zaoku- pila kako bi joj udelio Judeju.

9) Nakon što su pristigla ova pisma, žene su odustale od svog nauma da prebegnu Rimljanima — takvu su, naime, odluku donele misleći da je Irod već mrtav — a tu nameru, uostalom, i nisu ni nastojale da prikriju; ali kada je kralj otpratio Antonija na njegovom putu protiv Parćana, te se napokon vratio u Judeju, sačekale su ga istovremeno njegova majka i ses- tra Saloma, i sa osvetoljubivom ga revnošću obavestile o Aleksandri- nim namerama. Saloma je pri tom dodala i još nešto protiv Josifa, ia- ko to nije bilo ništa više od klevete: da je on, naime, često sramotno opštio s Mirjam. Razlog zbog kojeg je Saloma tako klevetnički govorila ležao je u tome što je ona već duže vreme gajila snažno neprijateljstvo prema Mirjam; naime, u prilikama u kojima su jedna prema drugoj stizale do žestokog neslaganja, Mirjam je sebi uzimala veliku slobodu i Salo- mi, baš kao i drugima, prebacivala beznačajnost njihovog porekla. Ovi- me je Irod, čija su osećanja prema Mirjam uvek bila veoma topla, bio veoma ozlojeđen, i nije mogao podneti muke ljute ljubomore, još uvek se, međutim, uzdržavajući da prenaplo ne učini ma šta nažao svojoj ženi, i to uistinu zbog ljubavi koju je prema njoj osećao; pa ipak su ga ova pla- hovita osećanja i ljubomora zajedno napokon naterale da upita samu Mi- rjam o prirodi njenih opštenja s Josifom; ona je, međutim, zaklinjući se, sve porekla, izgovorivši sve ono što bi jedna nevina žena mogla naves- ti u svoju odbranu; tako je malo po malo u kralju prevladalo osećanje zbog kojeg je odbacio sumnje i odustao od ljutnje prema njoj. Otuda se potom, bi- vajući najzad nadvladan strašću koju je osećao, počeo pred njom braniti zbog toga što je izgledalo da je poverovao u ono što je o njoj od drugih čuo, istovremeno je i sam podsećajući na mnoge primere njenog smernog pona- šanja i priznajući svoju krajnju privrženost i naklonost koju je oduvek prema njoj nosio, sve dok naposletku, kao što se obično događa među lju- bavnicima, oboje nisu briznuli u plač i zagrlili se savladani najnež- nijim osećanjima. Ali zahvaljujući tome što je kralj sve usrdnije pružao uveravanja o svom pouzdanju u njenu vernost, i trudio se da i nju dovede do sličnog poverenja u njega, Mirjam se naposletku osmelila i upitala: nije li on ipak izdao naređenje da, ukoliko bi ma kakva šteta bila njemu na- nesena od strane Antonija, ona, koja ničim

nije takvo što izazvala, trebala da postrada od njegove ruke, pitajući naposljetku: „Pa da li je i to znak te ljubavi prema meni o kojoj govoriš?“ Čim je, međutim, ona izgovorila ove reči, kralj je ostao preneražen, i odmahju je ispustio iz zagrljaja, a zatim povikao, čupajući je za kosu, kako sada ima očigledan dokaz da je Josif sramno opštio sa njegovom ženom; jer ovaj nikada ne bi izgovorio ono što mu je Irod nasamo saopštio, osim ako njih dvoje nisu postigli veliku prisnost i čvrsto uzajamno poverenje. Prizor je bio takav: dok se

KNJIGA PETNAESTA

647

još sasvim nalazio u ovakvoj provali strasti, činilo se da će Irod izvesno ubiti svoju ženu; pa ipak, bivajući još uvek obuzet ljubavlju prema njoj, uspeo je da se nekako uzdrži, iako ne bez dugotrajnog kajanja i grozničavosti uma. Ali je zato izdao naređenje da se pogubi Josif, ne dopustivši čak ni da mu se pojavi pred očima; a što se tiče Aleksandre, nju je okovao i tako stavio pod prisмотрu — nju kao stvarni uzrok svekoličnog njegove nesreće.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE KLEOPATRA, NAKON ŠTO JE DOBILA OD ANTONIJA IZVESNE DELOVE JUDEJE I ARABIJE, DOŠLA U JUDEJU; I KAKO JOJ JE IROD PREDAO MNOŠTVO POKLONA I ISPRATIO JE PRILIKOM NJENOG POVRATKA U EGIPAT

1) U to su vreme prilike u Siriji bile u velikom neredu, a sve zbog neprestanog Kleopatrinog primoravanja Antonija da se meša u svačija ovlašćenja; jer ga je ona uvek iznova nagovarala da oduzme vlast nekolicini tamošnjih kneževa i preda je njoj; ovde treba reći da je ona nad njim imala moćan uticaj, koristeći se time što je on bio doslovni rob onoga što je osećao prema njoj. Kleopatra je takođe i po samoj svojoj prirodi bila veoma požudna i lakomo je posezala za tuđim dobrima, ne prezajući pri tome ni od kakvih izopačenosti. Tako je, na primer, već bila otrovala svog brata stoga što je znala da je on trebalo da jednom postane kralj Egipta, i to kada je ovome bilo svega petnaest godina. Takođe je uz pomoć Antonija uredila i ubistvo svoje sestre, dok se ova molila u Dijaninom hramu u Efesu; povrhu svega, ukoliko je igde bilo imalo nade u pribavljanje koristi, ona se nije zaustavljala ni pred sknavljenjem hramova i grobnica. I nije bilo nijednog od svetih mesta koja su smatrana za nepovrediva a da ona nije odnosila ukrase koji su se nalazili u njima; niti je ijedno mesto bilo toliko nisko a da nije moglo podneti najsramnije nasrtaje s njene strane, samo ukoliko je moglo nečim doprineti nezasitoj čudi ovog izopačenog stvorenja; pa ipak, čak ni sve ovo još nije bilo dovoljno ovoj nastrojenoj ženi kojaje bila bezostatni rob svojih požuda, već je smatrala da ima prava na sve što joj nedostaje kao i na sve što je uopšte i mogla zamliti — te je, shodno takvom bezumlju, i davala sve od sebe da to i zadobije; i upravo je to bio razlog zbog kojeg je požurivala Antonija da neprestano lišava druge vladare njihove vlasti, i predaje ih njoj samoj. Tako se, nakon što je s njime proputovala Sirijom, ona domislila da i ovu zemlju pripoji svojim posedima; zbog toga je ubila Lisaniju, sina Ptolemejevog, optuživši ga za dovođenje Parćana u te zemlje. Takođe je molila Antonija da joj da Judeju i Arabiju, i, kako bi u tome uspela, tražila je da oduzme te zemlje od njihovih trenutnih namesnika. Što se, pak, tiče Antonija, on je bio do te mere obuzet ovom

ženom, da nije bilo nikog ko je verovao kako je ona to mogla učiniti samo običnim opštenjem s njime, i posvuda se uvre- 648
žilo mišljenje da je oi na ovaj iln onaj način bio začaran, i pod tom ča- rolijom teran da učini šta god bi ona od njega zatražila; pa ipak, isti- na je da su ga zapravo najizrazitija dela njene beskrupuloznosti itekako postidičivala, te je on ipak ne bi uvek poslušao u svim nepodnošljivim gnusobama na koje ga je ona nagovarala. To je bio razlog što je on — da se, s jedne strane, pred njom ne bi pokazao takvim da je potpuno odbija, ali i da se, s druge strane, ne bi pokazalo kako izvršavajući svaku stvar koju bi mu ona naložila on postupa poput obuzetog čoveka — uzimao samo delo- ve svake od ovih zemalja od njihovih prethodnih namesnika, i predavao ih njoj. Tako joj je, između ostalih, predao gradove koji su se nalazili u sli- vu reke Eleuteros, sve do Egipta, izuzev Tira i Sidona, za koje je znao da su bili od pamtiveka slobodni gradovi, odolevši Kleopatrinim čestim pritiscima da joj takođe i njih udeli.

2) Nakon što je Kleopatra dobila toliko toga i pratila Antonija u njegovom pohodu do Jermenije sve do Eufrata, ona se vratila natrag i stigla do Apameje i Damaska, a zatim prešla u Judeju, gde ju je susreo Irod i darivao je delovima Arabije, kao i onim prihodima koji su doticali iz oblasti oko Jerihona. Treba znati da ova zemlja rađa onim balsamom koji je najskupoceniji među svim lekarijama, i koji samo tu i raste. Na tom mestu takođe uspevaju i palmina stabla, koliko mnogobrojna toli- ko i izvrsna u svojoj vrsti. Kada se, dakle, Kleopatra našla tamo provo- decí mnogo vremena s Irodom, nastojala je da ovoga skloni na nedolično opštenje, uz to se ni najmanje ne skrivajući u odavanju takvoj vrsti zado- voljstava; pri tom se možda do izvesne mere i zaljubila u kralja, ili mu je, pak, što je verovatnije, postavljala podmuklu zamku, nastojeći da ga uvede u takvo preljubničko opštenje s njom. Irod je, pak, sa svoje strane dugo vremena u sebi gajio zlovolju prema Kleopatri, znajući da je ona kao žena veliki teret svima sa kojima je u dodiru; štaviše, u to je vreme čak smatrao da je naročito vredna njegove mržnje ukoliko takvi njeni poku- šaji budu prešli granice požude; takođe je pomišljao da spreči njene smrtonosne spletke time što će je ubiti, ukoliko se pokaže da su njena nastojanja zaista takve prirode. Bilo kako bilo, on je odbio da udovolji njenoj ponudi, i sazvao je savet svojih prijatelja kako bi s njima razmo- trio da li da je ubije, sada kada ju je držao u svojoj vlasti; jer bi na takav način mnoge oslobodio mnoštva zala zbog kojih je već postala nesnos- na, a moglo se očekivati da će takva biti još i više u budućem vremenu; osim toga, to bi ubistvo umnogome bilo na korist i samom Antoniju, bu- dući da mu ona izvesno ne bi bilo bila verna ukoliko bi došlo do takvog obrta sudbine u kojem bi on imao potrebe i zavisio od njene odanosti. Ali kada je Irod već bio odlučio da ovu zamisao sprovede u delo, njegovi su ga prijatelji odvratili, rekavši mu da, najpre, nije razložno pokuša- vati tako neizvesno i veliko delo, i tako dovesti sebe u krajnju opasnost; štaviše, ti su ga prijatelji skolili molbama da ne preduzima ništa pre nagljeno, tvrdeći da to Antonije zasigurno ne bi otrpeo, niti bi mu iko mogao predočiti da je to učinjeno za njegovo dobro; naposletku, bilo je verovatno da će lišavanje Antonija opštenja s Kleopatrom na tako na-

silan i nodmukao način, samo dodatno rasplamtati njegova osećanja, uči- nivši ih još jačim nego pre. Takođe nije izgledalo da bi Irod mogao po- nuditi ništa iole

uverljivo u svoju odbranu, budući da bi takvo ubistvo bilo učinjeno nad ženom koja je raspolagala najvišim dostojanstvom među svim osobama njenog pola u to vreme u svetu; pa i ako bi se uopšte i mogla očekivati nekakva dobit od takvog poduhvata — ukoliko bi se njoj i smelo nadati u ovom slučaju — čini se da bi on i tada zasluživao osudu, zbog hladnokrvne bezočnosti koju je morao u sebi imati da bi takvo nešto izvršio. Ovakva su razmatranja, dakle, učinila veoma jasnim da bi takvim postupkom Irod doveo svoju vlast u mnoge nedaće, jednako velike koliko i dugotrajne, kako za njega samog, tako i za potomstvo, dok je, s druge strane, ipak još uvek bilo u njegovoj moći da odbije tu izopačenost na koju ga je Kleopatra nagovarala, a da se u isto vreme pokaže častim. I tako su, zastrašivši Iroda, i predstavivši mu opasnosti u koje se najverovatnije upušta s takvim poduhvatom, prijatelji uspeli da ga odvrate. Tako je on nastavio da se prema Kleopatri ophodi ljubazno, dajući joj poklone i naposljetku je isprativši njenim putem za Egipat.

3) Za to je vreme Antonije pokorio Jermeniju i bacio Artavaza, Tigranovog sina, u okove, zajedno sa njegovom decom i zastupnicima, te ih poveo u Egipat, i od njih, zajedno sa svim kraljevskim ukrasima što ih je odneo iz te zemlje, napravio poklon Kleopatri. Kraljevstvo Jermenije je za to vreme preuzeo Artaks, najmlađi Artavazov sin, koji je uspeo da pobegne; ali je potom ipak bio zbačen od strane Arhiklaja i Cezara, koji su na vlast doveli Tigrana, njegovog mlađeg brata; ali se ovo dogodilo znatno kasnije.

4) Što se, pak, tiče poreza što ih je Irod imao da plati Kleopatri za one zemlje koje je ovoj dodelio Antonije, on je prosudio da nije dobro za njega da pruži Kleopatri ijedan razlog za novu mržnju. Takav je slučaj bio sa kraljem Arabije, čiji je danak Irod preuzeo da isplati Kleopatri, a kojeg je ovaj zaista u izvesnom roku i vratio, u iznosu dve stotine talanata; ali je kasnije Arabljanin postao veoma tvrdičav i spor u plaćanjima, i bilo ga je teško navesti da plati makar delove duga, budući da nije pokazivao volju da udovolji potraživanjima osim pod uslovima dobijanja izvesnih olakšica na zahtevanu sumu.

POGLAVLJE PETO

KAKO JE IROD POVEO RAT PROTIV KRALJA ARABIJE I NAKON ŠTO SU
VOJEVALI MNOGO BITAKA NAPOSLETKU GA POBEDIO, A NAROD
ARABLJANA GA IZABRAO ZA NAMESNIKA TE ZEMLJE; TA- KOTJE I O
VELIKOM ZEMLJOTRESU

1) Zbog ovakvog njegovog ponašanja sam Irod je naposljetku rešio da pođe protiv kralja Arabije, i to ne samo zbog njegove nezahvalnosti, već nadasve stoga što se ovaj nijednom nije prema njemu poneo pravično; pa ⁶⁵⁰ JUDEJSKE STARINE ipak je Irod tada bio spreman i da odloži ovaj svoj pohod zbog jednog tekućeg rata kojeg su vodili Rimljani: naime, očekivala se bitka kod Akacijuma, koja je pala u godinu sto osamdeset sedme olimpijade, a u kojoj su se Cezar i Antonije borili za najvišu vlast nad svetom; Irod je u to vreme prebivao u zemlji koja je tada već dugi niz godina bila beričetna, ubirajući pri tom i velike poreze, te je otuda mogao podići veliku vojsku i sakupiti ogroman broj ljudi opremljenih svime što je potrebno za rat, pripremivši ih kao saveznike Antoniju. Ali je Antonije rekao da nema potrebe za njegovom pomoći, već mu je naredio da kazni kralja Arabije, jer je i od

Iroda i od Kleopatre čuo koliko je ovaj podmukao; ovo je, zapravo, bila Kleopatrina želja, budući da je smatrala kako će za nju biti korisno da ova dva kralja nanesu jedan drugom što je veću moguću štetu. Na ovakvu Antonijevu poruku Irod se okrenuo i pošao natrag, zadržavši vojsku sa sobom, kako bi odmah izvršio najezdu na Arabije. Dovevši tako u poredak svoje konjanike i pešadiju, pošao je do Dimsopolja, gde su takođe i Arabljani pristigli spremni na sudar, jer nisu bili neupoznati sa Irodovim približavanjem; i nakon velike bitke, Jevreji su izašli kao pobednici. Kasnije su, međutim, Arabljani sakupili još jednu brojnu vojsku i došli do mesta Kane, koje se nalazi u Kelesiriji. Irod je o ovome bio unapred obavešten, te je ubrzo i sam pristigao sa najvećim delom svojih snaga, te je u času kada je dospao u blizinu Kane rešio da se ulogori, naloživši pri tom da se podigne grubo bran kako bi sačekao povoljnu priliku da napadne neprijatelja; ali, dok je izdavao ova naređenja, mnoštvo Jevreja je povikalo da ne želi odlaganje boja, zatraživši da ih odmah povede na Arabljane. Tako su posli s velikim žarom, verujući da se nalaze u dobrom poretku, a među njima su se takvim poletom posebno isticali oni koji su učestvovali u prethodnoj bici iz koje su izašli kao pobednici, ne dozvolivši neprijatelju da mnogo toga učine kada je došlo do borbe prsa u prsa. Pa budući da su bili tako poneseni, i pokazivali toliku revnost, kralj je rešio da iskoristi tu ornost; te nakon što ih je uverio da ni on sam ne zaostaje za njima u hrabrosti, poveo ih je napred, stavivši im se na čelo u punom oklopu, a sve regimente sledile su ga u nekoliko redova. Na prizor takve sile u pokretu preneraženje je zahvatilo Arabljane, od kojih je — kada su shvatili da Jevreje neće moći da savladaju i da su ovi puni vatrene želje za pobedom — najveći deo njih počeo bežati, izbegavši borbu, te bi bili potpuno uništeni da se u tom času nije umešao izvesni Antonije, napavši Jevreje i zbunivši ih; ovaj je čovek, naime, bio Kleopatrin zapovednik nad delom njene vojske u okviru Irodove, i veoma je mrzeo Iroda, te je stoga pažljivo posmatrao kakav će biti mogući ishod bitke. On je, naime, rešio da ukoliko Arabljani učine ma šta hrabro i uspešno, on ostane uzdržan; ali u slučaju da budu poraženi, kao što se zaista i dogodilo, bio je spreman da napadne Jevreje svojim vlastitim snagama, kao i onima koje je prikupio iz Kleopatrinih poseda. Tako je, dakle, neočekivano nasrnuo na Jevreje u času kada su ovi već bili iznureni i pri tom mislili da su već savladali neprijatelje, i načinio je veliki pokolj

među njima; jer, s obzirom da su Jevreji potrošili snagu na otvorene neprijatelje, spremivši se već da uživaju u spokoju nakon pobeđe, bili su lako poraženi od strane onih koji su ih odmorom krišom napali, pri tom trpeći najveće gubitke na mestima na kojima im konji nisu bili od koristi budući da su bila veoma kamenita, jer su napadači bili mnogo bolje upoznati s tim terenom od njih samih. Videvši da su Jevreji pretrpeli ovakve gubitke, i Arabljanima se podigao duh nakon poraza, te su se počeli vraćati ubijajući one Jevreje koji su već bili nagnani u bekstvo; i zaista, sada se više nije znalo ko pre ubija Jevreje, i od onih koji su se upustili u bekstvo samo se mali broj vratio u logor. Stoga je kralj Irod, očajavajući nad ovakvim tokom bitke, i sam izjahao kako bi pružio pomoć; pa ipak nije stigao dovoljno brzo da bi im ma u čemu pomogao, iako se žestoko u tome trudio; tako je naposljetku zauzet i jevrejski logor, a Arabljani su neočekivano stigli do najslavnijeg uspeha, zadobivši pobeđu koju bi oni sami malo verovatno mogli da dobiju, pobivši najveći deo neprijateljske vojske; stoga je kasnije Irod mogao ratovati samo na način razbojničkih ispada, izvodeći upade u mnoge delove Arabije, uznemirujući ih

brzim i iznenadnim nasrtajima, dok je sam lo- gorovao među planinama, na svaki način izbegavajući da dođe do odsudne bitke. Pa ipak je veoma mučio neprijatelje ovakvim revnosnim ispadi- ma i upornim istrajavanjem na ovakvom izboru. Takođe se i veoma brinuo o svojim vlastitim snagama, nastojeći na svaki način da povrati svoje prilike do njihovog pređašnjeg povoljnog stanja.

2) U to je vreme — sedme godine Irodovog kraljevanja²⁵⁶ — došlo do bitke kod Akcijuma između Oktavijana Cezara i Antonija, a takođe i do zemljotresa u Judeji, takvog kakav se dotle nikada nije dogodio, a koji je doveo do velikog pomora stoke u toj zemlji. Takođe je postradalo i oko de- set hiljada ljudi usled pada njihovih kuća, ali je bar vojska, koja je bora- vila u polju, ostala neoštećena ovim žalosnim udesom. Kada su Arablja- ni o ovome obavešteni od strane onih koji su mrzeli Jevreje i koji su pri tom još dodatno začinili vesti predstavljajući stanje gorim nego što je zaista bilo, njima se podigao borbeni duh na osnovu uverenja da je zemlja njihovih neprijatelja potpuno razorena a ljudi u najvećoj meri unište- ni, pomislivši da tamo nema više nikog ko bi im se mogao suprotsta- viti. Shodno tome, oni su nasrnuli na jevrejske izaslanike koji su, nakon što se sve to dogodilo, došli kako bi sklopili mir s njima, i pobili ih, pošavši potom s velikim žarom protiv jevrejske vojske; ali se Jevreji nisu usudili da im pruže otpor, budući toliko silno utučeni nesrećom koja ih je pogodila da se više nisu brinuli o svojim prilikama, potpuno se prepustivši očajavanju — naime, više nisu imali vere da mogu doras- ti Arabljanima u bitkama, niti ma otkuda očekivati pomoć, dok im je i stanje u zemlji bilo tako porazno. Budući da su stvari tako stajale, kralj je lično počeo ubeđivati zapovednike, nastojeći da ih obodri i uzdig- ne iz potpune obeznađenosti; najpre se trudio da prene i osokoli neke od ljudi boljeg kova, a zatim se usudio da se obrati i vasceloj vojsci, što je prethodno izbegavao da ih u tom naporu ne bi zatekao u nezadovoljstvu 652 JUDEJSKE STARINE

i otioru zbog pretrpljenih nedaća; tako je on naposljetku sastavio jedan utešan govor mnoštvu, obrativši im se sledećim rečima:

3) „Vi niste neupoznati, o saborci moji, da smo ne tako davno doži- veli mnoge udese koji su nam oduzeli sve ono što smo doživljavali kao svoje, pa je verovatno da čak i ljudi najodličniji po hrabrosti među nama teško da su održali duh u takvim okolnostima; ali budući da ne možemo da izbegnemo borbu, i ništa što se dogodilo nije po prirodi drugačije do takvo da ga isključivo mi sami moramo vratiti u prethodno stanje, a ovo, opet, isključivo pomoću smelih poduhvata, ja sam sebi stavio u za- datak da vas donekle ohrabrim, i u isto vam vreme pružim izvesno oba- veštenje, pri čemu obe ove moje namere ishode u ovoj tački: da je na vama da istrajete u svojoj ispravnoj postojanosti. Ja ću vam zato najpre doka- zati da je rat koji vodite s vaše strane pravedan, i da je stoga to rat po nužnosti, izazvan nepravličnošću naših protivnika; a ako ovo jednom usvojite, to će biti osnov za vašu istinsku revnost; nakon ovoga ću vam dokazati da nesreće u kojima se nalazimo nemaju velike posledice, i da imamo najveći mogući razlog da se nadamo pobedi. Počecu s prvim, i vas same pozvati za svedoke onoga što ću reći. Vama svakako nije nepoznata izopačenost Arabljana, koja seže dotle da izgleda neverovatna svim dru- gim ljudima, i koja uključuje ponešto što pokazuje najsiroviji varvari- zam i potpuno nepoznavanje Boga. Glavne stvari kojima nas oni vređaju potekle su iz njihove požudnosti i zavisti, a način na koji su nas napa- li podmukao je i nenajavljen. A koji je razlog zbog kojeg pominjem mnoge primere ovakvog njihovog postupanja? Kada su bili u opasnosti od gubit- ka svoje sopstvene

upravne vlasti, i od postajanja robovima Kleopatri- nim, šta je od strane drugih bilo ono što ih je oslobodilo takvog strahovanja? Bilo je to prijateljstvo koje sam imao s Antonijem i njegova naklonjenost prema nama, koja je bila razlogom da čak ni Arabljeni ne budu do kraja uništeni, jer Antonije nije bio voljan da preduzme bilo koju stvar za koju bismo mi posumnjali da je po prirodi neblagonaklona prema nama; zatim, kada je pomišljao da deo svake od oblasti pod našom vlašću udeli Kleopatri, ja sam se umešao u to pitanje, dajući mu svoje vlastite poklone, kako bih obezbedio sigurnost za oba naroda, dok sam na sebe preuzeo zahtev za novcem i dao mu dve stotine talanata, pri tom bivajući i jamac za još dve stotine koje su nametnute zemlji kao obvezniku plaćanja danka; i ovaj su novac izvukli od nas, iako nema nijednog razloga zašto bi Jevreji morali plaćati danak za ma kojeg čoveka, ili dopustiti da ma koji deo njihove zemlje bude oporezovan; pa ako je to tako, mi nismo morali platiti danak za ove Arabljane, koje smo na taj način sačuvali; i ne može biti umesno da oni, koji su priznali (i to u potpunosti i sa svešću o našoj ljubaznosti) da su samo preko nas uspeli da očuvaju svoju nezavisnost, budu sada oni koji nas vređaju i lišavaju onoga što nam pripada, i to uprkos tome što mi ni na koji način nismo njihovi neprijatelji, već uvek postupamo kao prijatelji. Pa iako se pridržavanje zaveta podrazumeva i događa i među najljucim neprijateljima, a među prijateljima je bezuslovno nužno, ovoga se nisu držali i ti ljudi koji

smatraju da mogu uzimati najbolje među stvarima, i to na svaki mogući način, a da takva nepravičnost nije nezakonita ukoliko oni njome stiču dobit: da li onda uopšte među vama može biti pitanja da li je ispravno da budu kažnjeni ili ne, kada sam Bog objavljuje da tako mora biti, zapovedivši nam da moramo uvek mrzeti osionost i nepravičnost, što ne samo da je opravdano, već je i neophodno u ratovima do kojih dolazi između naroda; jer su ovi Arabljeni učinili ono što jednako Grci i varvari smataju najgrubljom izopačenošću prema našim izaslanicima, jer su ove obezglavili, iako još i Grci izjavljuju da su ovakvi izaslanici sveti i nedodirljivi²⁵⁷. A što se nas tiče, mi smo od samog Boga saznali najbolje od naših učenja, kao i najsvetiji deo našeg zakona, posredstvom anđela ili izaslanika Božijih koji su priveli Boga znanju čovečanstva, i otuda potiče svetost izaslanika čije je poslanje da međusobno pomiri neprijatelje. Koje zločinstvo onda može biti veće od ubistva izaslani- ka koji su došli kako bi se postarali za ono što je ispravno? I kada su već takvi bili postupci Arabljana, kako je onda moguće da oni bilo da mogu živeti bezbedno u svakodnevnom životu, ili biti uspešni u ratu? Po mom mišljenju, to je nemoguće. Ali možda će neki reći da je ono što je sveto i pravično zaista na našoj strani, ali da su Arabljeni bili hrabriji ili brojniji od nas. Najpre, što se tiče ovoga, nije umesno od nas da tako govorimo, jer je sa onima uz koje je pravda takođe i sam Bog; a tamo gde je Bog, tamo su i ljudska sila i hrabrost. Ali ako iole razmotrimo naše vlastite okolnosti, shvatićemo da smo mi bili pobednici u prvoj bici; a kada smo se ponovo borili, oni nisu bili kadri da nam se suprotstave, već su bežali, i nisu mogli odoliti našem napadu niti našoj hrabrosti; ali se dogodilo tako da je, kada smo ih već savladali, našao Atenion i nasrnuo na nas bez prethodne objave; pa da li je to znak njihove muževnosti? ili je to pre novi primer njihove izopačenosti i verolomstva? Zašto smo onda mi manje hrabri zbog onoga što bi upravo trebalo da nas nadahne snažnijim nadama? I zašto da se mi užasavamo ovima, koji su, kada su se sami borili sa nama, bivali uzastopce poražavani, a kada

se činilo da su pobjednici, oni su pobjedu zadobili svojom pokvarenošću? Zatim, čak i ako pretpostavimo da bi ih iko mogao smatrati ljudima stvarne hrabrosti, ne bi li upravo takvo saznanje trebalo da ga podstakne da pruži najviše od sebe upravo protiv njih? Jer istinska srčanost se ne pokazuje borenjem protiv slabijih od sebe, već spremnošću da se nadvladaju i najsilniji protivnici. Nadalje, ukoliko su nedaće u kojima se nalazimo i nesreće do kojih je došlo zbog zemljotresa uplašile makoga, neka taj razmotri, pre svega, da će upravo ta stvar za-varati Arabljanu, jer oni pretpostavljaju da je ono što nas je zadesilo ozbiljnije nego što zaista jeste. Povrh svega, nije ispravno da ona ista stvar koja njih osokoljuje nas treba da obeshrabri; jer ovi ljudi, kao što vidite, ne izvođe svoju revnost ni iz kakvog preimućstva vlastite vrline, već iz njihove nade u pogledu našeg stanja, smatrajući da smo utučeni našim vlastitim nesrećama; ali nakon što mi budemo smelo nastupali protiv njih, brzo ćemo razvrgnuti tu njihovu uobraženost, a ovo će- 654

JUDEJSKE STARINE

mo postići napavši ih tako da oni više neće biti tako oholi kada vide kakva im bitka predstoji; jer naše nedaće nisu tako velike, niti je sve u onome što se dogodilo pokazatelj Božijeg besa prema nama, kako neki zamišljaju; jer su takve stvari slučajne, i predstavljaju nezgode koje su uobičajene u prirodnom toku događaja; a ako i dopustimo da je to učinjeno po nameri Božijoj, moramo takođe dopustiti da je tome došao kraj po Njegovoj volji, i da se On zadovoljio onim što se već dogodilo; jer, da je Bog bio voljan da nas i dalje iskušava na isti način, On ne bi tako brzo promenio mišljenje. A što se tiče rata u koji smo uvučeni, On sam je dokazao da je voljan da se rat nastavi i da zna da je to pravedan rat; jer dok su neki ljudi u zemlji postradali, svi vi koji ste naoružani niste pretrpeli nikakve štete, već ste svi ostali netaknuti; time nam je Bog otvoreno pokazao kako bi, u slučaju da ste svi zajedno bili u vojsci, zajedno sa ženama i decom, sve što se dogodilo prošlo bez onih posledica po vas koje vas najviše bole. Razmotrite ove stvari, ali najpre ono što je važnije od svega ostalog, a to je da ste oduvek imali Boga kao svog zaštitnika; i stoga progonite ove ljude s pravednom smelošću, njih, koji su se u pogledu prijateljstva pokazali kao nepravični, u bitkama podmukli i prema izaslanicima bezbožni, a uvek ispod vas u muževnoj srčanosti."

4) Nakon što su Jevreji čuli ovaj govor, veoma se obodriše, i više no pre behu spremni da uđu u borbu. I tako je Irod, nakon što je puno dio zakonom propisane žrtve,^{21,8} pohitao i poveo vojsku protiv Arabljana, žureći da što pre pređe Jordan i podigne logor što bliže neprijatelju. Osim toga, smatrao je poželjnim da se domogne izvesnog utvrđenja koje je ležalo između dve vojske, nadajući se da će od toga imati koristi, i time ubrzati početak bitke; a u slučaju da se pokaže bilo koji razlog za oklevanje, on bi se tako mogao utaboriti u svom logoru; pa kako su i Arabljanu imali iste namere povodom tog mesta, oko njega je došlo do sukoba; isprva to behu samo čarkanja, posle čega je pristizalo sve više vojnika, zbog čega se sukob izmetnuo u neku vrstu bitke u kojoj je bilo poginulih na obe strane, sve dok Arabljana nisu bili poraženi i povukli se. Ovo je bilo nemalo ohrabrenje za Jevreje; a kada je Irod primetio da je neprijateljska vojska raspoložena za sve drugo pre nego za ulazak u bitku, on se smelo usudio da napadne sam grudobran i razbije ga u komade, i tako se još više približi njihovom logoru kako bi ih time naterao na borbu; jer kada su Arabljanu, isterani iz njihovih šanaca, istrčavali u neredu, u njima više nije bilo ni najmanje ornosti niti nade u pobjedu; pa ipak su se borili prsa o prsa stoga što su bili brojniji od Jevreja, ali i zato što su bili u takvom nevoljnom

raspoloženju za ratovanje da im je bilo neophodno da se trgnu i smelo nastupe; tako je došlo do strahovite bit-ke u kojoj je pao nemali broj ljudi s obe strane. Ipak, naposljetku su Arabljani poklekli, nakon čega je, tokom njihovog odstupanja, došlo do velikog pokolja, jer ih u smrt nisu slali samo njihovi neprijatelji, već su se i međusobno ubijali budući da su mnogi bili pregaženi sopstvenim mnoštvom koje je bežalo poput bujice, kao i ugušivanjem pod sopstvenim oklopom; tako je, sve u svemu, pet hiljada ljudi ostalo da leži na ma-

KNJIGA PETNAESTA

655

lom prostoru, dok je ostatak potražio utočište unutar grudobrana, ali ni tu nije mogao naći mnogo nade u izbavljenje, zbog nestašice namirnica i naročito vode. Jevreji su ih gonili, ali kako bedem nisu mogli pro-valiti, postavili su se oko grudobrana, i motrili da ovima ne stigne nikakva pomoć, istovremeno sprečavajući ma koga kome bi palo na pamet da pokuša bekstvo.

5) Nakon što su se Arabljani našli u ovakvim okolnostima, poslali su izaslanike Irodu, pre svega da bi ponudili uslove poravnjanja, a zatim i da mu obećaju — jer ih je toliko mučila žeđ — da će pristati na što god zatraži, ukoliko ih bude oslobodio trenutnih muka; ali on nije dopustio pristup izaslanicima, niti ma kakvu cenu iskupljenja, niti bilo kakav umeren zahtev, jer je bio veoma željan da se osveti za sve one ne-pravične postupke koje su ovi skrivili prema njegovom narodu. Tako su oni nadasve žeđu bili prinuđeni da izađu iz skloništa i sami se pre-daju, kako bi bili odvedeni kao sužnji; i tako je u roku od pet dana uhvaćeno pet hiljada zarobljenika, dok se ostatak rešio da izvrši ispad na neprijatelja i da prihvati borbu, radije izabравši, ako je već tako moralo biti, da tu izginu nego da postradaju postepeno i neslavno. Nakon što su doneli takvu odluku, izašli su iz svojih šančeva, ali nisu mogli istrajati u borbi, bivajući odviše iscrpljeni, jednako u mislima i telu, nemajući više mesta za dodatno naprezanje, smatrajući prednošću da budu ubijeni a nesrećom da prežive; tako je u prvom naletu izgubilo njih oko sedam hiljada, nakon kojeg ih je udarca napustila i ona hrabrost koju su prikupili pre pogibelji, te su stajali zadivljeni Irodivim ratobornim duhom uprkos njegovim vlastitim nesrećama. Tako su se Arabljani ubuduće prepustili njemu i od njega učinili upravitelja njihovog vlastitog naroda. A Irod je zbog svega toga bio obodren ovim pravovremenim uspehom, te se u takvom stanju vratio kući, zadobivši veliki ugled zbog toliko smelog i veličanstvenog pohoda što ga je izveo.

110 GLAVLJE ŠESTO

KAKO JE IROD UBIO HIRKANA I ZATIM POHITAO K CEZARU, ZADOBIVŠI I
OD NJEGA KRALJEVSTVO; I KAKO JE NEDUGO POTOM UGOSTIO CEZARA
NA NAJDOSTOJNIJI NAČIN

1) I Irodovi ostali poslovi krenuli su sada veoma povoljnim pravcem, i nije ga bilo lakougroziti sa bilo koje strane. Paipak ga je zadesila opasnost koja je stavila na kocku sva njegova postignuća u vladavini, i to nakon što je Antonije poražen u bici kod Akcijuma od strane Cezara [Oktavijana]. Usled toga su u to vreme Irodovi i prijatelji i neprijatelji očajavali nad njegovim prilikama, jer se nije činilo verovatnim da će proći bez kazne, on koji je pokazao tako mnogo naklonosti za

Anto- nija: naime, prijatelji su očajavali jer nije bilo nade za njegovo bekstvo, a što se tiče neprijatelja, svi oni su spolja izgledali zabrinuti zbog 656 JUDEJSKE STARINE njegovog slučaja, ali su potajno ovakvim raspletom bili veoma zadovolj- ni, nadajući se da će se njihove prilike promeniti na bolje. Što se tiče samog Iroda, on je uvideo da oko sebe osim Hirkana nema više nikog ko- me je poreklom moglo pripadati kraljevsko dostojanstvo, te je otuda sma- traio da mu ide u prilog da više ne dopusti da ovaj i dalje bude smetnja na njegovom putu; jer — tako je razmišljao — u slučaju da on sam preživi i nekako umakne opasnosti u kojoj se našao, za njegovu je bezbednost na- dalje bilo najpotrebnije da oduzme svaku moć takvom čoveku koji je mogao pokušati nešto ozbiljnije protiv njega pri odgovarajućem spletu okol- nosti, pozivajući se na svoje pravo kao vrednije posedovanja kraljevstva no što ga je imao Irod; a u slučaju da Iroda ubije Cezar, njegova vlasti- ta zavist podsticala ga je na želju da on sam prethodno ukloni onoga koji bi u tom slučaju postao kralj nakon njega.

2) Dok je Irod još premišljao o ovim stvarima, izvesne okolnosti sklopile su se njemu u prilog: jer je Hirkan bio tako blage čudi, jedna- ko tada kao i u drugim vremenima, zbog koje on zapravo i nije želeo da se meša u državne poslove, niti se sam zanimao za promenu vlasti, već je sve prepuštao sudbini, i zadovoljavao se onim što je tako dobijao; ali je Aleksandra, njegova kćer, bila sklona kavzi, i više od svega je bila želj- na promene vlasti, te je govorila ocu da ne treba daveka da podnosi Iro- dovo nepravilno ophođenje prema njihovoj porodici, već da pripomoge njihovim nadama u budućnost dok još to bezbedno može učiniti. Naime, zatražila je od njega da o svim ovim pitanjima piše Malku, koji je u to vreme bio namesnik Arabljana, sa željom da ih primi i zaštiti od Iro- da, jer ukoliko bi oni umakli, a Irodove se prilike u raspletu pokaza- le onakvim kakvim je bilo verovatno da će postati zbog Cezareve mržnje prema njemu, oni bi tada trebalo da budu jedine osobe koje bi mogle pre- uzeti vlast — a ovo jednako zbog kraljevskog porekla njihove porodice, kao i zbog dobrohotnog raspoloženja naroda prema njima. Dok ga je ona ovako nagovarala, Hirkan je odbijao njena nastojanja; ali kako je ona po- kazala da je prava žena, i pri tom takođe borbena žena, i nije odustaja- la ni noć ni dan, već je svaku priliku koristila da s njim razgovara o ovim stvarima i o Irodovim izdajničkim zamislima, ona ga je naposlet- ku privolela da se poveri Dositeju, jednom od njegovih prijatelja, i to u pismu u kojem je njegova odluka već bila izražena — on je, naime, zatra- žio da mu arablanski namesnik pošalje konjanike koji će ga prihvatiti i otpratiti do jezera Asfaltitis, koje se od granica Jerusalima nalazi- lo na tri stotine furlonga udaljenosti; a ovo je pismo poverio Dositeju stoga što se on dotle pokazao kao brižljiv poslužilac njemu i Alek- sandri, i uz to je i sam raspolagao ne malim povodima za zlovolju pre- ma Irodu: jer je bio rođak izvesnog Josifa kojeg je ovaj ubio, i brat onih koji su još ranije bili ubijeni u Tiru od strane Antonija. Pa ipak, svi ovi razlozi nisu podstakli Dositeja da posluži Hirkanu u ovom poslu; jer je on, radije birajući nade koje je gajio u tekućeg kralja od onih koje je polagao u Hirkana, predao Irodu pismo. A ovaj je ovu ljubaznost srdač- no primio, i zamolio Dositeja da, pored onoga što je već učinio, pro-

duži i dalje da mu služi, i to tako što će ponovo saviti svitak posla- nice i zapečatiti je, a zatim je predati Malku, te potom doneti natrag njegovo pismo kao odgovor na poslano; ovo je Irod smislio jer je za njega bilo još bolje ukoliko bude saznao kakve su takođe i Malkove namere. A kada se Dositej pokazao spremnim da mu posluži i

u ovom cilju, names- nik Arabije je poslao odgovor da je spreman da prihvati Hirkana i sve one koji budu došli s njime, pa čak i sve one Tevreje koji pripadaju njego- voj stranci, te da će, štaviše, poslati i snage dovoljne da ih osiguraju tokom putovanja, uveravajući Hirkana da mu neće biti uskraćeno ništa od onoga što bude zatražio. I tako, čim je Irod primio ovo pismo, on je odmah poslao po Hirkana i upitao ga o savezu kojeg je sklopio s Mal- kom; a kada je ovaj sve porekao, Irod je pokazao pismo Sinhedrionu, i is- tog časa ga osudio na smrt.

3) Ovaj smo izveštaj preneli čitaocu onako kako je sadržan u komen- tarima o kralju Irodu; ali se drugi istoričari s ovima ne slažu, sma- trajući da Irod nije zatekao, već pre sam uredio okolnosti na osnovu kojih će ubiti Hirkana, i to verolomno ovome postavivši zamku; takvi, naime, pišu sledeće: da su se Irod i Hirkan jednom zatekli na gozbi, i da Irod nije davao povoda za sumnju [da je zlonamerno raspoložen prema Hirkanu], pa je tada postavio sledeće pitanje Hirkanu: da li je primio neko pismo od Malka? A kada je ovaj odgovorio da je primio pisma, ali samo pozdravna, Irod ga je dalje upitao nije li primio i neki poklon od Malka. A na osnovu toga što je Hirkan odgovorio da je primio samo četiri jahača konja, pomenuti su istoričari predstavili stvari tako da je Irod iskoristio ovaj odgovor i optužio Hirkana za primanje mita i iz- daju, te pozivajući se na to izdao naređenje o njegovom uklanjanju i smak- nuću. A kako bi dokazali da je on ispao kriv bez ikakve krivice u času ka- da je tako doveden do skončanja, oni su se pozivali na njegovu blagu narav, kao i na to da on čak ni u mladosti nije pokazao nijedan primer drskos- ti i naglosti, a da je isti takav ostao i kada je bio kralj, jer je čak i tada najveći deo upravljanja državnim poslovima poverio Antipatru; povrhu svega, on je u času o kojem pišemo imao više od osamdeset godina, i pri tom znao da je Irodova vlast u bezbednom stanju. On je, osim toga, došao s one strane Eufrata, i ostavio one koji su ga veoma uvažavali u zemlji s druge strane reke, iako je znao da će u potpunosti biti pod Irodovom vlašću; otuda je — tvrde ovi istoričari — zaista neverovatno da bi on bilo šta preduzimao s namerom promene vlasti, što se uopšte ne slaže s njegovom naravi, već je sve bilo plod Irodove zavere.

4) Bilo kako bilo, takva je, dakle, bila Hirkanova sudbina, i tako je završio život nakon što je izdržao mnoge i raznovrsne obrte sudbine tokom života. Jer je on postavljen za prvosveštenika jevrejskog naroda još za vreme vlasti njegove majke Aleksandre, koja je upravljala devet go- dina; a kada je, nakon majčine smrti, on sam preuzeo kraljevstvo, i držao ga tri meseca, ubrzo ga je izgubio u korist njegovog brata Aristobula. Po- tom ga je povratio od Pompeja, od koga je primio mnoge počasti, i zatim u njemu uživao narednih četrdeset godina; ali kada ga je bio ponovo lišen 658 JUDEJSKE STARINE

od strane Antigona, i nakon što mu je telo osakaćeno, bio je zarobljenik Parćana, i odatle se posle izvesnog vremena opet vratio kući, verujući nadama koje je probudio Irod; ali se ništa od toga nije događalo prema njegovim očekivanjima, već se celog života nosio sa teškoćama; a ono što se od svega ispostavilo najmučnijom nesrećom, kao što smo već pri- povedali, bilo je to da je stigao do takvog okončanja života kakvog nije zaslužio. Njegova narav otkrivala se kao blaga i umerena, i dopuštao je da upravljanje poslovima kraljevstva od njega preuzimaju njemu potčinje- ni ljudi. I može se reći da su i Antipatar i Irod stigli do svoje veli- čine samo zahvaljujući Hirkanovoj blagosti, a naposljetku je od njih do- živeo takvo dokračenje kakvo nije u skladu ni sa pravičnošću niti sa pobožnošću.

5) Što se tiče Iroda, čim je uklonio Hirkana s puta pohitao je Ceza- ru; i zbog toga što nije gajio nikakve nade u naklonost ovoga prema sebi, a zbog svog prethodnog prijateljstva s Antonijem, on je sumnjao i u Alek- sandru, strahujući da ona ne iskoristi priliku i navede narod da se od- metne, i tako uvede pobunu u državne poslove; zato se potrudio da sve po- veri svome bratu Feroru, i naložio svojoj majci Kipri i sestri Salo- mi, kao i celoj porodici Masada, da ukoliko budu čuli ma kakve žalosne vesto o njemu, podrže njegovog brata u preuzimanju vlasti. A što se ti- će njegove žene Mirjam — a zbog nerazumevanja između nje i Irodove ses- tre, kao i majke njegove sestre, koje ih je onemogućavalo da žive zajedno — nju je smestio u Aleksandrijum sa njenom majkom Aleksandrom, i ostavio svog rizničara Josifa, kao i Sohema iz Itureje da se staraju o toj tvrđa- vi. Ova dvojica su mu bili od početka veoma odani, te su sada ostavljeni kao čuvari žena. Irod im je takođe stavio u zadatak da ukoliko budu ču- li da ga je zadesila ma kakva nesreća, smesta ubiju obe žene, i da onoli- ko koliko je u njihovoj moći sačuvaju kraljevstvo njegovim sinovima, kao i njegovom bratu Feroru.

6) Nakon što je ovima izdao takva naređenja, pohitao je do Rodosa ka- ko bi se susreo sa Cezarom; a kada je doplovio do tog grada, skinuo je svoju krunu, ali ne odloživši ništa drugo od uobičajenih obeležja svog dos- tojanstva. A prilikom susreta s Cezarom, Irod je zatražio da slobod- no govori, i tada ispoljio mnoge odlike koje su svedočile o otmenoj du- ši: jer on se, naime, nije predao moljakanjima, kako ljudi obično čine u takvim prilikama, niti je uručio nekakav određenu molbu za oprost, kao da bi priznavao da je bilo šta zgrešio; već je, na jedan neustrašiv na- čin, ponudio izveštaj o onome što je uradio, ovako govoreći Cezaru: da je on gajio najveće prijateljstvo prema Antoniju i činio sve što je u nje- govoj moći kako bi ovaj zadržao vlast; da on lično nije bio u Antonije- voj vojsci samo zato što su ga Arabljeni odvojili od njega; ali da mu je slao novac i žito, što je bilo odviše malo u poređenju s onim što bi za njega učinio da je mogao: „Jer", rekao je, „ukoliko je čovek nečiji prija- telj, i ovoga poznaje kao svog dobrotvora, on je obavezan da stavi na ko- cku sve što ima, da ponudi svaku sposobnost svoje duše i svaki ud svoga tela, kao i sve bogatstvo koje ima, za tog prijatelja, za šta priznajem da

sam bio odviše nedostatan. Ipak, ja sam svestan da sam bar toliko uči- nio ispravno, da ga nisam napustio zbog njegovog poraza kod Akcijuma; niti sam zbog očigledne promene njegove sudbine preneo svoje nade s nje- ga na drugoga, već sam ostao dosledan sebi u odnosu prema Antoniju, ia- ko ne kao saborac u boju, pa ipak kao odani savetnik, kada sam mu dokazi- vao da je jedini način da sebe izbavi a da ne izgubi svu svoju vlast, u to- me da ubije Kleopatru; jer kada bi ona jednom bila mrtva, za njega bi osta- lo mesta da zadrži svoj ugled, čime bi pre sa tobom stigao do dogovora i poravnanja, nego da i dalje produžava s neprijateljstvom. Nijedan od tih saveta on nije prihvatio, već im je pretpostavio svoju prenaplenu odlu- ku, koja se pokazala tako kobna za njega, ali utoliko korisnijom za tebe. A sada, u slučaju da se ti povodom mene odlučuješ prema mojoj revnosti u služenju Antoniju, a s obzirom na tvoj gnev prema njemu, ja priznajem da u meni nema mesta poricanju onoga što sam uradio, niti ću sebi dopus- titi da se stidim, i to javno, toga da sam prema njemu gajio veliku naklo- nost. Ali ukoliko budeš njega isključio iz svog suda o meni, i budeš sa- mo ispitivao kako sam se uopšte ponašao prema svojim dobrotvorima, i kakva sam ja po tome vrsta prijatelja, onda ćeš po vlastitom

iskustvu pronaći da ćemo mi raditi isto i biti isti i prema tebi, jer za nas je to ipak samo promena imena, a postojanosti prijateljstva koje ćemo gajiti prema tebi sigurno nećeš imati šta da zameriš."

7) Ovakvim je govorom, kao i svojim ponašanjem, kojima je Cezaru pokazao iskrenost svog uma, Irod veoma zadobio njegovu naklonost, jer je Cezar imao velikodušnu i uzvišenu narav, toliko da su upravo postupci o kojima je Irod govorio, a koji su trebali da budu osnova za njegovu osudu, u Cezaru obezbedili dobronamernost. Shodno tome, on je potvrdio Irodovu krunu i ohrabrio ga da se nadalje pokazuje kao njegov isto toliki veliki prijatelj kakav je bio i Antonijev, zbog čega će biti takođe i od njega veoma uvažavan. Štaviše, dodao je i to da mu je Kvint Didije pisao kako mu je Irod veoma spremno pomagao u poslovima s gladijatorima. I tako, nakon što je zadobio tako ljubazan prijem, i, preko svih nadanja, obezbedio svojoj kruni potpunu i čvršću zasnovanost no ikada pre ovom Cezarevom milošću, baš kao i ukazom Rimljana za koji se Cezar potrudio da mu obezbedi radi veće Irodove sigurnosti, on je otpratio Cezara na njegovom putu u Egipat, i učinio poklone, čak preko svojih mogućnosti, njemu i njegovim prijateljima, i uopšte se pokazivao veoma velikodušnim. Takođe je zatražio da Cezar ne osudi na smrt izvesnog Aleksandra koji je bio Antonijev saborac; ali se Cezar već bio zakleo da će ovoga pogubiti, te tako nije mogao udovoljiti ovoj molbi. Tako se sada Irod vratio u Judeju sa još većom počašću i ustoličenošću no što ih je ikada ranije imao, prestrašivši time one koji su očekivali nešto sasvim suprotno, jer je on upravo iz najvećih opasnosti ponovo izašao sa još blistavijim sjajem, zahvaljujući milosti Božijoj prema njemu. Stoga se mirno pripremio za doček Cezara, budući da je ovaj trenutno pošao u Siriju kako bi izveo zamašan napad na Egipat; a kada je ovaj došao, Irod ga je sa kraljevskom veličanstvenošću ugostio u Ptolemaidi. Takođe je ⁶⁶⁰ JUDEJSKE STARINE

obezbedio i poklone njegovoj vojsci, uz to je u izobilju opskrblivši namirnicama. Uza sve to je i potvrdio da je jedan od Cezarevih najsrdačnijih prijatelja, pri tom u pozdrav postavivši vojsku u borbeni poradak, te je jahao zajedno s Cezarom na čelu sto pedeset ljudi, u svakom pogledu dobro opremljenih i u svem mogućnom bogatstvu i raskoši, a u čast velelepniijeg prijema njega i njegovih prijatelja. Takođe je pribavio sve što je Cezarevoj vojsci bilo potrebno, pa iako su prešli preko sušne pustinje, nije im nedostajalo ni vina niti vode, u kojima su prethodno vojnici veoma oskudevali; pored ovoga, poklonio je Cezaru osam stotina talanata, i obezbedio dobronamernost od svih uticajnih ljudi, stoga što im je pomagao na mnogo veći i blistaviji način no što je kraljevstvo koje je zadobio zaista moglo obezbediti. Na ovaj je način on Cezaru sve više dokazivao postojanost svog prijateljstva i svoju spremnost da mu bude od pomoći; a ono što mu je pri svemu najviše išlo u prilog, bilo je to da je njegova darežljivost bila pravovremena. I tako, kada se Cezar sa vojskom vratio u Egipat, Irodove usluge ni na koji način nisu ostajale za onima što ih je ranije za Rimljane već učinio.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE IROD POGUBIO SOHEMA I MIRJAM, A KASNIJE I ALEK-SANDRU I KOSTOBARA, KAO I SVOJE NAJPRISNIJE PRIJATELJE, TE NAPOSLETKU I VAVINE SINOVE

1) Ali kada se nakon ovoga ponovo vratio kući, zatekao je svoj dom u pometnji, a svoju ženu Mirjam i njenu majku Aleksandru u velikoj nelagodnosti; jer kako su one pretpostavljale (što je zaista i bilo lako pomisliti) da u tu tvrđavu [Aleksandrijum] nisu bile stavljene zbog njihove bezbednosti, već kao u tamnicu u kojoj su bile zatočene, te da nisu imale moć ni nad čime što se ticalo bilo njihovih vlastitih ili tuđih prilika, one su bile krajnje ogorčene; Mirjam je pri tom smatrala da je kraljeva ljubav prema njoj zapravo licemerna i hinjena (jer je njemu samom koristila) pre nego stvarna, te je u njoj videla samo obmanu i laž. Ona je takođe bila očajna što joj Irod nije ostavljao nikakve nade da će ga nadživeti, ukoliko bi se njemu samom dogodila ma kakva šteta. Takođe se prisetila naređenja što ih je on nekada dao Josifu, toliko da je činila sve kako bi umilostivila svoje čuvaru, a naročito Sohemu, veoma dobro uviđajući kako je sada sve bilo u moći ovog čoveka. I isprva je Sohem bio odan Irodu, ne odbijajući nijedan od onih naloga što mu ih je ovaj ostavio u zadatak; ali kada su žene, ljubaznim rečima i izdašnim poklonima, zadobile njegovu naklonost, on je postepeno bivao savladavan, te im je naposljetku otkrio sve kraljeve naloge, i to uglavnom s obzirom na to što on, Sohem, nije polagao mnogo nade u to da će se ovaj vratiti s istim ovlašćenjem kakvim je raspolagao ranije; tako je smatrao da će ovim odavanjem ujedno i izbeći ma kakvu opasnost od Iroda, istovremeno nala-

zeći da će time veoma nagraditi žene koje verovatno neće biti zaobiđene u ustanovljavanju nove vlasti; štaviše, nadao se da će mu one u izobilju nadoknaditi ovu uslugu, budući da će ili same vladati, ili se nalaziti veoma blizu onoga koji bude vladao. Dalji osnov za svoju nadu imao je u tome da i ako Irod bude pribavio svaki uspeh koji je priželjkivao, i bude se vratio nepromenjenog položaja, on ipak neće moći da protivreči svojoj ženi u onome što bude zatražila, jer je bilo poznato da je kraljeva privrženost Mirjam bila neizreciva. Ovo su, dakle, bili razlozi koji su nagnali Sohemu da otkrije naređenja koja su mu data. Ali je i Mirjam ovima ostala veoma pogođena, čuvši da nije bilo kraja opasnostima koje su joj pretile od Iroda, te je zbog toga bila vrlo nesrećna, i priželjkivala je da joj muž ne dobije nikakve milosti od Cezara, nalazeći gotovo nemogućim da sa njime i dalje živi; i ovo je kasnije otvoreno izjavila, ne skrivajući svoju ogorčenost.

2) Irod je, pak, osokoljen doplovio kući, zbog neočekivanih uspeha koje je doživeo; i prvo je, kao što je i red, pošao k svojoj ženi, i saopštio joj dobre vesti, izabравši je pre svih drugih zbog svoje privrženosti i zbog prisnosti koja je postojala među njima; ali se potom dogodilo to da je ona, nakon što joj Irod preneo vesti o svojim uspesima, bila toliko daleko od radosti zbog čuvenog, da se pre činila njima ožalošćena; nije bila kadra da sakrije svoju ozlojeđenost, već je, prisećajući se svoga dostojanstva i plemenitosti svog porekla, na njegov pozdrav uzvratila jecajem, time očevidno pokazavši da zbog njegovih uspeha pre tuguje nego što im se raduje, čime je postigla da je Irod postao uznemiren, gnevavan jer su ga uvredili ne samo znaci njene sumnje, već i očigledni pokazatelji njenog nezadovoljstva. Još ga je više mučilo to što ta iznenađujuća ženina mržnja prema njemu nije bila skrivena, već sasvim otvorena; i ovo je smatrao do te mere nepriličnim, i pri tom nepodnošljivim zbog siline njegove privrženosti, da nije mogao ustrajati na jednom raspoloženju, već je naizmenično pokazivao bes i pomirljivost; ali kako je neprestano prelazio iz jedne strasti u drugu, ostajao je u potpunoj nedoumici šta bi

učinio, bivajući tako raspet između ljubavi i mržnje: najpre bi u njemu buknuła sklonost da je kazni zbog njene oholosti prema njemu, ali potom, budući duboko u duši zaljubljen u nju, nije bio u stanju da se odvoji od ove žene. Ukratko, iako bi je najradije i sa zadovoljstvom kaznio, ipak se još više plašio da time neće, ukoliko bi je poslao u smrt, sebi samom u isto vreme naneti još težu kaznu.

3) Kada su Irodova sestra i majka primetile ovakvo njegovo raspolo- ženje prema Mirjam, pomislile su da im se pružila odlična prilika da svoju mržnju prema njoj dovedu do ostvarenja, te su razdražile Iroda do još većeg besa govoreći mu takve izmišljotine i klevete o njoj, kako bi mogle raspiriti jednako njegovu mržnju i ljubomoru. Ali Irod, iako se na taj način svojevóljno naslušao njihovih reči, ipak nije imao dovoljno hrabrosti da učini išta protiv Mirjam samo na osnovu toga što bi njima verovao; ali je ipak njegovo neraspoloženje prema njoj postajalo sve veće i veće, i ove su se zle strasti razbuktavale na obe strane, jer ni ona ⁶⁶² JUDEJSKE STARINE nije skrivala svoja osećanja prema njemu, a on sam je sve jasnije svoju lju- bav preokretao u mržnju. Ali upravo u času kada je Irod posegnuo da sve to okonča uklanjajući uzrok svoje patnje, čuo je vesti da je Cezar pobedio u ratu, i da su Antonije i Kleopatra mrtvi, te da je Cezar osvojio Egipat; na to je Irod pohitao kako bi se sreo s Cezarom, ostavivši tako prili- ke u svojoj porodici u njihovom trenutnom stanju. Ali se pri tom dogodi- lo to da je Mirjam pohvalila Sohema upravo dok se Irod spremao za put, priznajući da mu duguje zahvalnost za brigu koju joj je pružio, te je od kralja zatražila mesto za ovoga u njegovoj upravi, na šta je zaista jedno uvaženo uposlenje udeljeno Sohemu. Nakon što je Irod stigao u Egipat, sa velikim se samopouzdanjem predstavio Cezaru, kao njegov već provere- ni prijatelj, kojom prilikom je od njega primio darove kao znake velike milosti: jer mu je Cezar učinio poklon u vidu četiri stotine Galatejaca koji su nekada činili Kleopatrinu stražu, i uz to je vratio Irodu one zemlje koje su mu po Kleopatrinom nahodaњу bile oduzete. Uz to je Cezar Irodovom kraljevstvu dodao i Gadaru, Hipos i Samariju, apored ovihjoš i primorske gradove Gazu, Antedon, Jopu i Stratonovu Kulu.

4) Zbog svih ovih dobitaka Irod je postao još ushićeniji, te je ot- pratio Cezara sve do Antiohije; ali je odmah po svom povratku uvideo da onoliko koliko je njegovo blagostanje bilo uveličano dodavanjima ze- malja koje su mu udeljene, utoliko su bile veće nedaće koje su ga saletele u njegovoj vlastitoj porodici, a nadasve zaplet sa sopstvenom ženom, da- kle upravo tamo gde se ranije činilo da do njega dotiče najveća sreća; jer njegova osećanja prema Mirjam ni na koji način nisu zaostajala za oni- ma koji su po istim takvima postali slavni u istoriji, i to veoma op- ravdano. A što se nje tiče, ona je u svemu drugome bila čedna i nevina žena, i njemu odana; pa ipak je imala ponešto od žene po prirodi gru- be i bahate, i prema svom se mužu ponašala oholo i zapovednički stoga što je videla da joj je privržen toliko kao da joj je bio rob. Ona takođe nije blagovremeno uvidela da živi u stegama monarhije, što je značilo da njen život pripada drugome, te se shodno tom predvidu ponašala prema njemu drsko, na šta je on ipak odvrćao šalom, i sve podnosio smerno i dobroćudno. Ona je takođe otvoreno prebacivala njegovoj majci i sestri zbog beznačajnosti njihovog porekla, te je neljubazno s njima razgovarala, toliko da je i pre ovog bračnog spora već vladala nesloga i neoprosti- va mržnja među ženama, a što je sada samo dovedeno do još većeg uzajam- nog prebacivanja, te su sumnje neprestano narastale i trajale čitavu go- dinu nakon Irodovog povratka od Cezara. Ipak, ove nedaće, koje su neko vreme držane u granicama

uljudnosti, provalile su iznova jednim iznenadnim povodom; jer kako je kralj jednog dana oko podneva prilegao u postelju da se odmori, pozvao je Mirjam, ponesen velikom naklonošću koju je uvek osećao prema njoj. Ona se odazvala, ali nije želela da legne kraj njega; a kada je on pokazao žarku želju za njenim društvom, ona mu je pokazala svoj prezir, dodavši pri tom, tonom prebacivanja, da je on naredio ubistvo njenog oca i brata.²⁵⁹ I nakon što je on ovu uvredu primio veoma neljubazno, i bio spreman da uzvрати naglošću i nasiljem, kraljeva

KNJIGA PETNAESTA

663

je sestra Saloma, primetivši da je on više no obično razljućen, poslala po kraljevog peharnika, koji je već dugo unapred bio pripremljen za izvršenje njene zamisli, i zamolila ga da kaže kralju kako ga je Mirjam ubeđivala da joj pomogne u pripremanju ljubavnog napitka za njega; pa ako se pokaže da je kralj veoma zabrinut zbog tog otkrića, i upita kakav je to ljubavni napitak bio, da mu kaže da on ima taj napitak, i da on, peharnik, želi da ga da samo njemu; ali u slučaju da kralj ne pokaže mnogo zanimanja za taj napitak, da odustane od daljeg bavljenja tom stvari; pa ako tako učini, ništa mu se štetno neće dogoditi. I nakon što mu je dala takva uputstva, poslala ga je kralju kako bi izgovorio zadane reči. Tako je peharnik ušao unutra, sasvim uzdržano kako bi ulio poverenje u ono što će reći, pa ipak ponešto žurno, i rekao da mu je Mirjam dala poklone i nagovarala ga da kralju da ljubavni napitak. A kada je ovo potreslo kralja, peharnik je rekao da je to smesa koju mu je ona posebno dala, a čije učinke on ne zna, što je upravo i bio razlog da kralju da ovo obaveštenje, kao najbezbedniji izbor jednako za njega i za kralja. Nakon što je Irod i ovo čuo, a budući od ranije već lošeg raspoloženja, njegova je ozlojeđenost postala još nasilnija; i naredio je da Mirjamin evnuh, koji joj je bio najodaniji, bude stavljen na muke zbog tog napitka, znajući da nije moguće da bi ijedna Mirjamina odluka, mala ili velika, mogla proći bez njega. A kada je ovaj čovek na mukama dospao do najveće agonije, on nije mogao ništa reći povodom stvari zbog koje je mučen, osim što je znao toliko da je Mirjamina mržnja prema Irodu izazvana nečim što joj je kazao Sohem. I čim je ovaj to izgovorio, Irod je urliknuo, rekavši da Sohem, koji je u svim vremenima bio najodaniji njemu i njegovoj vlasti, ne bi izdao one naloge koje mu je kralj poverio, osim ako nije bezočno opštio s Mirjam. Tako je on odmah izdao naređenje da Sohem bude uhvaćen i smesta pogubljen, ali je svojoj ženi dopustio da joj bude suđeno. Tako je sazvao one koji su mu bili najodaniji i izneo razložnu optužnicu protiv nje zbog njenog ljubavnog napitka i recepta, za šta je ona, naravno, bila okrivljena samo na osnovu klevete. On se, međutim, više nije mogao uzdržati u onome što je govorio, i bio je odviše ostrašćen da bi o tome mogao pravično prosuđivati. Shodno tome, budući da je za sud bilo dovoljno to što je on bio toliko rešen da kazni ženu, osudio je Mirjam na smrt. Ali u času kada je presuda izrečena, sam Irod je, kao i neki od ljudi u sudu, predložio ublaženje kazne, te da žena ne bude tako žurno pogubljena, već da bude bačena u tamnicu u jednoj od tvrđava koje su pripadale kraljevstvu; ali su se Saloma i njene pristaše žestoko trudili da Mirjam bude ubijena, te su sa tom željom uspele da prevagnu kod kralja, savetujući pogubljenje kao meru opreza, da se narod ne bi uskomešao ukoliko bi ona bila ostavljena u životu; i tako je Mirjam odvedena na pogubljenje.

5) Nakon što je Aleksandra videla kako se stvari odvijaju, te da su male nade da će i ona sama izbeći isti postupak, promenila je ponašanje do potpune

suprotnosti u odnosu na ono što se moglo očekivati od njene prethodne smelosti, i to na veoma neukusan način; jer je, iz želje da po- 664 JUDEJSKE STARINE kaže u kolikoj je meri bila neupoznata sa prestupima za koje je Mirjam okrivljena, Aleksandra poskočila sa svog sedišta i počela grditi svoju kćer tako da su je svi mogli čuti; a zatim je povikala da je ona bila jedna rđava žena, nezahvalna prema svome mužu, i da je kazna koja ju je snašla pravična za njeno drsko ponašanje, jer nije znala da na priličan način uzvratiti onome ko je bio njihov zajednički dobrotvor. Pa nakon što se ne- ko vreme ponašala na ovaj licemeran način, i bila toliko besramna da je kćer čak vukla za kosu, ovo neuljudno i pritvorno ponašanje je, kao što se moglo i očekivati, bilo veoma osuđeno od strane svih prisutnih, a na- dasve od strane sirote žene koja je bila žrtva; jer, Mirjam isprva nije odgovorila ni rečju, niti je bila zbunjena njenom osornošću, i samo ju je gledala, pa ipak je iz veličine svoje duše otkrivala zabrinutost zbog majčinih uvreda, a pogotovu zbog njenog ponašanja na način koji joj nije priličio; a što se tiče njenog vlastitog držanja, Mirjam je pošla u smrt nepoljuljane čvrstine uma, ne promenivši ni boju svog lica, na taj način očigledno otkrivajući posmatračima da u njoj prebiva plemenitost dos- tojna njenih predaka, čak i u poslednjim trenucima svog života.

6) Tako je preminula Mirjam, žena izvrsnog karaktera, jednako po neporočnosti i veličini svoje duše, ali i žena kojoj je nedostajala uzdr- žanost i koja je nosila odviše svadljivosti u svojoj prirodi; pri tom je, pak, imala sve što se može izreći o telesnoj lepoti i u razgovoru je odavala veličanstven utisak; i upravo odatle potiče najveći deo povoda zbog kojih se ona nije pokazala tako ugodna kralju, niti je sa njim živela prijatnim životom, kako bi u protivnom moglo biti; jer iako se kralj, zbog svoje duboke privrženosti, prema njoj ophodio s najvećom posveće- nošću, i nije mogla očekivati da bi joj on učinio ikakvu grubost, ona je posegnula za odviše neograničenom slobodom. Štaviše, ono što je nju najviše pogodilo bili su zločini što ih je on učinio njenim (najbli- žim) rođacima, te se ona usudila da govori o svemu što su oni pretrpe- li od njega, i time naposljetku silno razdražila kraljevu majku i sestru, sve dok ove nisu postale njeni najljući neprijatelji, a ovima se najzad priključio i sam kralj, onaj od koga su jedinog zavisila njena očekivanja u pogledu izbegavanja poslednje i najteže od kazni.

7) Ali nakon što je Mirjam već bila mrtva, kraljeva osećanja raz- gorela su se još neobuzdanije nego pre, a njegovu staru strast prema njoj već smo opisali; jer njegova ljubav nije bila mirne prirode, niti onakva kakvu obično srećemo među drugim supružnicima; od samog početka bi- la je poneta zanosom, i bez obzira na njihovo dugo zajedništvo i prisne međusobne razgovore on nikada nije uspeo da stigne do moći upravljanja njihovim odnosom; ali se u ovo vreme činilo da ga je ljubav prema Mi- rjam obuzela na poseban način, izgledajući kao Božija osveta zbog toga što joj je oduzeo život; jer bi je on često zazivao, i mnogo puta naricao na najnedostojniji način. Štaviše, on se odavao svakoj mogućnoj stvari koja bi mu mogla pomoći da odvrati misli od nje, te je priređivao gozbe i okupljanja s tom namenom, ali sve to ništa nije vredelo; otuda je on od- ložio upravljanje državnim poslovima, i bio do te mere obuzet svojom

strašću, da se događalo da naredi svojim slugama da zovu Mirjam kao da je ona još uvek živa, i kao da ih i dalje može čuti. I kad je on sam već pood- makao na ovakvom putu, u narodu je buknuła kužna zaraza i odnela najveći deo ljudi, kao i njegove najbolje i najcenjenije prijatelje, učinivši da svi posumnjaju da im se to

dogada usled gneva Božijeg zbog nepravde koja je bi- la učinjena Mirjam. Ovakve okolnosti samo su još doprinele kraljevim mukama, sve dok naposljetku nije prisilio sebe da odlazi na pusta mes- ta, i tamo, pod izgovorom da ide u lov, gorko samog sebe kinji; takva se žalost nije mogla nositi dugo pre no dovede do najopasnije bolesti: za- paljenje je zahvatilo njegovo telo, s bolom u stražnjem delu glave, oboje udruženi s mahnitošću; i ma kakvi da su lekovi upotrebljeni, nisu mu uopšte doneli dobra, već su se pokazali upravo suprotni i neprimere- ni njegovom slučaju, naposljetku ga dovodeći do potpunog očajanja. A svi lekari koji su se nalazili oko njega — delimično stoga što lekarije koje su donosili za njegovo ozdravljenje ni najmanje nisu uspevali da suzbiju bolest, a delimično i stoga što njegova ishrana nije mogla biti druga- čija do onakve kakvoj ga je gonila bolest sama — zatražili su od njega da jede sve što god poželi, ostavivši tako još male nade u njegov oporavak uz pomoć takve slobodne ishrane, i potom ga prepustivši sudbini. Ta- ko je njegova bolest trajala sve vreme dok se on nalazio u Samariji, koja se sada naziva Sevastijom.

8) Aleksandra je, pak, tada živela u Jerusalimu, i bivajući obaveš- tena u kakvom se stanju nalazi Irod nastojala je da dođe u posed dvaju utvrđenih mesta koja su se nalazila u blizini grada, pri čemu je jedno pripadalo samom gradu a drugo Hramu; a oni koji bi ih uspeli uzeti u svoje ruke imali bi celi narod pod svojom vlašću, jer bi bez njihove za- povesti bilo ljudima nemoguće da nude svoje žrtve; a pomišljati da bi se moglo odreći ovih žrtvovanja svakom je Jevreju sasvim nemoguće, jer su tada bili spremniji da izgube život nego da napuste ono obožavanje kojim su želeli da ukazuju poštovanje jedinom Bogu. Aleksandra je otu- da razgovarala sa onima koji su držali ova snažna uporišta, govoreći im kako je ispravno da ih prepuste njoj i Irodovim sinovima, da ne bi, usled njegove moguće smrti, nijedna druga osoba mogla posegnuti za vla- šću, uztvrdivši da ih čak i u slučaju njegovog oporavka niko ne bi mo- gao bezbednije sačuvati za njega od njegove sopstvene porodice. Ove reči, međutim, uopšte nisu bile dobro primljene s njihove strane; i kako su i u prethodnim vremenima bili odani Irodu, oni su rešili da tim više sada nastave na isti način, jednako zbog toga što su mrzeli Aleksandru, ali i zato što su smatrali jednom vrstom bezbožnosti smatrati bezna- dežnim Irodov oporavak dok je on još uvek živ, jer su oni bili njegovi stari prijatelji, a jedan od njih, po imenu Ahav, bio je i njegov rođak. Sto- ga su oni poslali glasnike kako bi Iroda upoznali sa Aleksandrinim naumom; čuvši to, on više nije želeo da okleva, već je izdao naređenje da je pogube; on sam, pak, tek nakon izdržanih dugih patnji i velikih teš- koća uspeo je da se izbavi iz bolesti. I dalje je, međutim, ostao žestoko pogođen, jednako u umu i telu, i u stanju trajnog nezadovoljstva, bivajući 666

JUDEJSKE STARINE

spremniji no ikada da na svaki povod kažnjava one koji bi mu dopali ša- ka. Takođe je pobio i svoje najprisnije prijatelje, Kostobara, Lisimaha i Kadija, koji je nazivan i Antipatrom, a takođe s njima i Dositeja, a sve njih pod okolnostima koje ćemo opisati.

9) Kostobar je po rođenju bio Idumejac i jedan od glavnih ljudi među njima, a njegovi preci bili su sveštenici Kosu, koga su Idumejci neka- da poštovali kao božanstvo; ali nakon što je Hirkan uveo promenu u njihovo društveno uređenje i učinio da prihvate jevrejske običaje i za- kon, Irod je Kostobara postavio za namesnika Idumeje i Gaze, i dao mu za ženu svoju sestru Salomu, a ovo nakon smaknuća njegovog ujaka Josi- fa koji je tamo prethodno upravljao, kao što smo već

pripovedali. Na- kon što je Kostobar stigao dotle da bude tako visoko unapređen, on je za- dovoljio Iroda i više no što se ovaj nadao, te se sve više gordio zbog svojih postizanih uspeha, pa je u toj gordosti uskoro prešao sve grani- ce i više nije smatrao umesnim da se njegovi podanici povinuju ono- me što im Irod, kao njihov upravitelj, zapoveda, ili da se Idumejci i dalje moraju vladati po jevrejskim običajima, ili biti njima poslušni. Zbog toga je poslao poruku Kleopatri i obavestio je da su Idumejci odu- vek bili pod njegovim precima i da je iz tog razloga sasvim pravično da ona zatraži tu zemlju za njega od Antonija, jer je on spreman da joj poklo- ni podaničko savezništvo; a ovako je postupio ne stoga što je bio zado- voljniji da bude pod Kleopatrinom vlašću, već zato što je verovao da bi umanjivanjem Irodove moći njemu bilo lakše da za sebe potom zadobije celokupnu vlast nad Idumejcima, pa i još ponešto preko toga; jer je on u svojim nadama smerao i dalje, postavljajući sebi ne male želje i cilje- ve, zasnivajući ih jednako na svom poreklu kao i na bogatstvima što ih je gomilao zahvaljujući neprestanom obraćanju pažnje na nezakonito ste- čene koristi, pa je shodno tome i razumljivo da nisu mogla biti mala po- stignuća kojima je težio. Tako je Kleopatra zatražila tu zemlju od An- tonija, ali joj želja nije uslišena. Izveštaj o svemu ovome donesen je i Irodu, koji je zbog toga bio spreman da ubije Kostobara; ipak, na molbe svoje sestre i majke, on muje oprostio, iudostojio se da ga ostavi bez kaz- ne, ali je nadalje uvek gajio sumnje u njega zbog tog pokušaja.

10) Nešto kasnije dogodilo se da je Saloma, nakon što se posvađala sa Kostobarom, ovome poslala rešenje o razvodu i razvrgla svoj brak s nji- me, iako ovo nije bilo u skladu sa jevrejskim zakonom: jer je kod nas zako- nito samo da muž postupi ovako, ali se žena, ukoliko se odvoji od muža, ne može sama udati za drugoga, osim ukoliko je ne otera njen prethodni muž. Ipak, Saloma je odlučila da ne sledi zakon svoje zemlje, već zakon svoje moći, i tako je odustala od ovog braka, i rekla svome bratu Irodu da je napustila svog muža upravo zbog svoje dobronamernosti prema njemu, Irodu, zato što je primetila da Kostobar, zajedno sa Antipatrom, Lisi- mahom i Dositejem podiže pobunu protiv njega; kao dokaz toga ona se poz- vala na slučaj izvesnih sinova Vave koje je Kostobar, uprkos drugačijem Irodovom naređenju, ostavio u životu već dvanaest godina — što se po- kazalo istinitim. Ali nakon što je Irod tako neočekivano čuo o ovoj

optužbi, bio je time veoma iznenađen, i to tim više što mu se ovakvo dovođenje u vezu činilo neverovatnim. A što se tiče pomenute činjeni- ce povodom Vavinih sinova, Iroda je ranije stajalo velikih muka da ih dovede do kazne, budući da su bili opasni neprijatelji njegove vladavine; ali ih je on u međuvremenu zaboravio zbog dužine proteklog vremena [od kada je izdao naređenje da budu pogubljeni]. Uzrok njegove zlonamernosti i mržnje prema njima poticao je još iz vremena kada je Antigon bio kralj a Irod sa svojom vojskom opseo Jerusalem, u kojem su muke i beda koje su podnosili opsednuti bili tako teški, da je najveći deo žitelja pozvao Iroda u grad i već polagao svoje nade u njega. Ali su sinovi Vavini bi- li veoma uvaženi, i raspolagali moći nad ljudima i pri tom bili odani Antigonu, bivajući uvek spremni da šire klevete protiv Iroda, ohrab- rujući narod da čuva vlast one kraljevske porodice koja ju je držala po pravu svog nasleđa. Tako su se ovi ljudi ponašali sa smelim mešanjem u državna pitanja, i, kako su oni mislili, u korist naroda; ali nakon što je grad zauzet i Irod preuzeo vlast u svoje ruke a Kostobar dobio zadu- ženje da spreči ljude da izlaze kroz kapije i štiti grad, kako oni građa-

ni koji su bili krivi, kao i pristaše stranke suprotstavljene kraljevoj, ne bi mogli izići napolje, Kostobar je, budući svestan da sinovi Vavi- ni uz sebe imaju poštovanje i uvažavanje čitavog naroda, i pretposta- vljajući da bi mu njihovo ostavljanje u životu moglo doneti korist u kas- nijim promenama vlasti, uzeo ove pod svoje i sakrio na svojim vlastitim imanjima; a kada se na ovo posumnjalo, on je pod zakletvom uverio Iroda da zaista ništa nije znao o tome, i tako otklonio sumnje koje su ukazi- vale na njega; štaviše, nakon toga, kada je kralj javno objavio nagradu za njihovo otkrivanje, i posvetio se svim mogućnim načinima kako bi is- tražio ovaj tajanstven nestanak, Kostobar i dalje nije ništa priznavao; naprotiv, budući sada pritešnjen time da bi, nakon njegovog prvog pori- canja, pronalaženje ovih ljudi značilo i njegovo neizbežno kažnjavanje, on je bio prisiljen da ih čuva u tajnosti, i to ne samo iz dobronamernos- ti prema njima, već i iz nužde prema svom sopstvenom opstanku. Ali sa- da kada je kralj obavešten o svemu zahvaljujući sestri- nom izvešću, on je poslao ljude na ona mesta gde je imao nagoveštaje da su ovi skriveni, i izdao naređenje da se pobiju i Vavini sinovi, ali i svi oni koji su ok- rivljeni zajedno s njima, tako da sada više nije bilo nikoga ko je preži- veo od rođaka Hirkanovih, te je kraljevstvo u potpunosti ostalo na ras- polaganju Irodu, jer više nije preostao niko od zakonitih nosilaca na- slednog dostojanstva koji bi mogao zaustaviti ono što je on radio pro- tiv jevrejskih običaja.

KAKO SU DESETORICA LJUDI [IZ JERUSALIMA] SKLOPILI ZA- VERU PROTIV IRODA, A ZBOG TUĐINSKIH BOGOSLUŽBENIH POSTUPAKA KOJE JE OVAJ UVEO, ŠTO JE PREDSTAVLJALO KR- ŠENJE ZAKONA NJIHOVE ZEMLJE. TAKOĐE I O PODIZANJU SEVAS- TIJE I CEZAREJE I OSTALIM IRODOVIM ZDANJIMA

1) Irod se sa godinama počeo odmetati od zakona svoje zemlje i time kvariti njihovo drevno uređenje, jer je sve više uvodio tuđinske običaje, ne obazirući se na to što je ustrojstvo zakona moralo ostati nedodirljivo; na ovaj smo način svi mi postali krivi zbog velike izopačenosti u potonjim vremenima, stoga što su one religiozne obaveze koje su narod vodile pravcem pobožnosti sada bile zanemarene; jer, pre svega, Irod je proglasio obavezu proslavljanja svečanih igara svake pete godine, u čast Cezara; potom je i sagradio pozorište u Jerusalmu, a takođe i veliki amfiteatar u ravnici. Obe građevine su bile zaista veoma skupa dela, pri tom i suprotna jevrejskim običajima; jer mi nikada nismo imali slične predstave koje bi nam bile prenesene kao nešto što je prikladno za naše vlastito korišćenje i pokazivanje; pa ipak je Irod proslavljao ove igre svake pete godine, i to na najsvečaniji i najraskošniji način. Takođe ih je oglašavao i u susednim zemljama, sazivajući na okupljane ljude svih naroda. Iz svake su zemlje pozivani rvači, kao i drugi koji su se borili za nagrade u ovakvim igrama, i mnogi su se odazivali jednako zbog nade u dobijanje udeljivanih nagrada i zarad slave zbog zadobijene pobeđe. Tako su se oni koji su se najviše isticali u ovim vrstama delatnosti okupljali stoga što ih je čekala velika obećana nagrada, i to ne samo za one koji su tako vežbali nagi, već i za one koji su nastupali kao muzičari, a koji su bili zvani *Timelici*; i Irod nije štedeo truda da privuče sve one koji su bili najpoznatiji u takvim veštinama kako bi došli k njemu i borili se za pobeđu. Takođe je ponudio nemale nagrade za one koji pobeđe u trčanju, koje je vuklo dva, tri ili četiri para konja. Isto tako je opoznašao svaku stvar — iako nikada tako raskošno ili veličanstveno — i među drugim narodima, pokazujući time žudnju da ostvari najjavniji dobitak svoje veličine. Teatar su okruživali zapisi o velikim Cezarevim poduhvatima, kao i trofeji svih onih naroda što ih je savladao u ratovima, a sve je to bilo načinjeno od najčistijeg zlata i srebra; i nije bilo nijedne stvari koja bi mogla poslužiti Irodovoj zamisli, bilo da je to bila skupocena odeća, ili uređeni niz dragog kamenja, koji nisu bili slobodno izloženi pogledu prilikom ovih igara. Takođe je unapred pripremao veliki broj divljih zveri — nadasve lavova — a takođe i drugih takvih stvorenja koja su bila ili neuobičajene snage, ili takve vrste koja se veoma retko viđala. Ove su bile pripremljene da se bore međusobno ili, pak, protiv onih ljudi koji su bili osuđeni na smrt. I zaista, stranci su bili veoma iznenađeni i ushićeni ogromnošću ovde utrošenih sredstava, kao i strahovitošću prizora koji su se ovde mogli videti; ali što se tiče

rođenih Jevreja, njima sve to nije značilo ništa drugo do razaranje onih običaja prema kojima su oni gajili tako duboko poštovanje. Ovo se takođe nije pokazivalo ničim boljim do primerom bezočne bezbožnosti — ba- cati ljude divljim zverima, kako bi se priuštilo ushićenje posmatrači- ma; a takođe ništa manjim primerom bezbožništva nije izgledalo ni to smenjivanje sopstvenih zakona takvim tuđinskim upražnjavanjima izopa- čenosti; ipak, najodvratnije su od svega Jevrejima bile trofejne figure pobednika; jer, kako su ovi predstavljeni kao statue, uključujući i oklop koji je visio okolo njih, Jevreji su bili žestoko ovima zgađeni, jer nije bilo običajem njihove zemlje da se ukazuje poštovanje takvim figurama.

2) Irod svakako nije bio neupoznat sa negodovanjem među narodom; i budući da je smatrao kako nije pravo vreme da primeni nasilje, on je na- stojao da sa nekima razgovara u pokušaju da ih umiri, te da ih oslobo- di tih praznovernih strahova kojima su se predavali; pa ipak ih time nije mogao zadovoljiti, već su oni u jedan glas vapili iz nezadovoljstva zbog uvreda za koje su ga smatrali krivim, govoreći kako bi mogli i po- mišljati da podnesu sve ostalo ali da ipak nikada neće podneti ljudske statue u svom gradu, pri čemu su mislili na trofejne figure, stoga što je to bilo nespojivo sa zakonima njihove zemlje. Pa kada ih je Irod vi- deo u takvoj pometnji, i shvatio da oni neće lako promeniti svoju odlu- ku osim ukoliko ne bi dobili zadovoljenje bar u tom pogledu, on je poz- vao k sebi najistaknutije ljude iz naroda i doveo ihu pozorište, i, poka- završi im figure pobednika, upitao ih za kakve to stvari oni uzimaju te statue; a kada su oni povikali da su to statue ljudi, on je izdao naređenje da se sa ovih poskidaju oni spoljni ukrasi koji su se nalazili oko njih, te im tako pokazao gole komade drveta koji su — sada lišeni svakog ukra- sa, postali predmetom velike zabave i smeha, zato što su ih se oni ranije zapravo gnušali a sada izvirgavali ruglu te pričine navodnih statua.

3) Nakon što se Irod ovako opravdao pred mnoštvom i stišao žes- tinu strasti koja ih je obuzela, najveći deo naroda bio je raspoložen da promeni svoje držanje, te da njime više ne bude nezadovoljan; ali je još uvek izvestan broj njih produžio sa negodovanjem protiv Iroda zbog nje- govog uvođenja novih običaja, procenjajući da će to nasilje nad zakoni- ma njihove zemlje verovatno postati izvorom budućih velikih nesreća, tako da su smatrali primerenim svojoj pobožnosti da radije stave svoj život na kocku protiveći se Irodu, nego da se prave kako ne primećuju njegove postupke — jer je on, zahvaljujući promeni koju je uveo u obliku vladavine, zaveo takve običaje, i to na nasilan način, na koji oni nika- da ranije nisu pristajali niti bili navikli, pri čemu se on uz sve osta- lo još i predstavljao njihovim kraljem, a zapravo se u stvarnosti poka- zivao kao neprijatelj čitavog naroda. Zbog svega toga su desetorica ljudi, stanovnika Jerusalima, sklopili zaveru protiv njega, zaklevši se jedan drugom da će u svom pokušaju podneti sve opasnosti, te da će u pogodnoj prilici poneti kame skrivene pod odećom [i pokušati da ubiju Iroda]. Među ovim zakletim zaverenicima bio je i jedan slep čovek koji je svoje učešće zasnivao na ozlojeđenosti onim što je čuo od drugih; on zaista ⁶⁷⁰ JUDEJSKE STARINE nije bio kadar da pruži ikakvu pomoć drugima u poduhvatu, ali je bio spreman da podnese svaku patnju ukoliko bi se dogodilo da dođe do štete po njih, i to do te mere da je postao onaj ko je najviše ohrabrivao ostale da ne odustanu od smeranog preduzeća.

4) Nakon što su doneli ovakvu odluku, i to zajedničkom saglasnošću, pošli su u pozorište, nadajući se, pre svega, da im sam Irod neće umaći, ukoliko ga oni budu

dovoljno neočekivano napali, ali i smatrajući da ukoliko bi njega promašili, još uvek mogu pobiti veliki broj onih ljudi koji su se nalazili oko njega; a ovakvu su odluku doneli bez obzira što bi za nju mogli poginuti, budući da bi time makar jasno pokazali kralju kakve je uvrede već naneo svome narodu. Tako su se zavere-nici unapred pripremili, sprovodeći svoju zamisao sa velikom revnošću; ali je postojao jedan od Irodovih uhoda, čija su nadležnost bili upravo takvi slučajevi – to jest da uhodi i obavesti kralja o bilo kakvoj uroti koja bi mogla biti povedena protiv njega – a koji je uspeo da otkrije čitavu stvar i prenese je kralju upravo kada se ovaj spremao da pođe u pozorište. I tako, kada je ovaj promislio o mržnji za koju je znao da je najveći deo naroda gadi prema njemu, i o komešanju do kojeg je dolazilo svakim sličnim povodom, on je našao da ovakva zavera protiv njega uopšte nije neverovatna. Shodno tome, Irod se povukao u svoju palatu i pozvao poimenično one koji su bili optuženi za zaveru da dođu pred njega; i kako su, nakon što ih je napala straža, uhvaćeni na delu, shvativši da ne mogu pobeći, oni su se pripremili za smrt sa svom srčanošću za koju su bili kadri, i to tako da uopšte nisu uzmakli od svog odlučnog ponašanja, ne pokazavši nikakvog stida zbog onog što su naumili, niti to porekavši; već su u času hvatanja pokazali svoje bodeže i izjavili da je zavera na koju su se zakleli bio svet i pobožan poduhvat; da to što su nameravali nije imalo za cilj nikakvu dobit, niti je bilo prepuštanje njihovim ličnim strastima, već nadasve odbrana onih zajedničkih običaja njihove zemlje kojih su svi Jevreji obavezni da se pridržavaju ili da za njih umru. Ovo su, dakle, rekli ovi ljudi nepokolebljive hrabrosti, o svojoj zaveri. Tako ih je kraljeva straža odvela na pogubljenje, i oni su strpljivo podneli sva mučenja sve dok nisu izdahnuli. Ali nije prošlo dugo a uhodu koji ih je otkrio uhvatili su neki ljudi zbog mržnje koju je u njima izazivao, i ovi ne samo da su ga ubili, nego su ga rastrgli na komade, ud po ud, i bacili psima. Ovakvo usmrćivanje videli su mnogi građani, pa ipak niko nije želeo da oda njegove počinioce, sve dok ih Irod nije strogo propitao uz pomoć žestokih i neumoljivih mučenja, kada su izvesne žene koje su takođe bile mučene priznale ono što su videle da je učinjeno; i tako su vinovnici ubistva uhode bili tako jezivo kažnjeni od strane kralja, da su čitave njihove porodice pobijene zbog njihovog prenatrzanog izliva; pa ipak, sva ta upornost naroda, i ona neustrašiva predanost koju su pokazivali u odbrani njihovih zakona, nisu učinili Iroda popustljivijim, već se on neprestano ojačavao radeći na svojoj bezbednosti, rešen da na svaki način obuhvati sav narod nadzorom, kako promene koje je uvodio ne bi dovele do otvorenog ustanka.

5) Budući da je tako sada imao grad utvrđen palatom u kojoj je živio, kao i Hramom koji je u svom sklopu imao snažnu kulu, zvanu Antonija, koju je sam Irod podigao, on se nadalje domislio da i od Samarije načini utvrdu za sebe samog protiv svekolikog naroda, a koju je nazvao Sevas-tija, pretpostavljajući da će to mesto biti snažno uporište protiv čitave zemlje, ne zaostajući za negdašnjom Samarijom. Tako je on utvrdio to mesto, koje se nalazilo na dan putovanja od Jerusalima, a koje je trebalo da mu posluži kako bi i zemlju i glavni grad držao u strahopoštovanju. Takođe je podigao i proširio druge tvrđave; jedna je od starina bila poznata pod imenom Stratonova Kula, ali ju je on sada nazvao Cezarejom. Povrh ovoga, on je izabrao neke od probranih konjanika, i smestio ih kao stalnu vojnu posadu u veliku ravnici, podigavši za njih mesto u Galileji, zvano Gava sa Hesevunitisom, u oblasti Pereje. Ovo su, dakle, bila mesta koja je on pod ličnim

nadzorom sazidao, premda je uz to neprestano smišljao nešto novo za svoje obezbeđenje, takoreći opkoljavajući celili narod stražom, kako ovaj ni na koji način ne bi mogao izmaći njegovoj stezi, niti se prepustiti komešanju, što su Jevreji inače neprestano činili na najmanji potres; a da su oni sami izazivali kakve meteže, on bi to lako mogao saznati, budući da su neki od njegovih uhoda uvek vrebali u susedstvu, kako bi se uvek moglo znati šta narod smera, i to blagovremeno biti sprečeno. I kada je započeo podizanje zidova Samarije, on je smislio da tamo dovede mnoge od onih koji su mu pomagali u njegovim ratovima, i mnoge od ljudi iz susedstva, koje je učinio ravnopravnim sugrađanima sa ostalima. Ovo je radio vođen smelom željom da napravi hram, kako bi ovaj grad učinio istaknutijim no što je bio ranije; ali nadasve zato što je verovao da bi ovaj jednom mogao biti njegovo bezbednosno utočište, i spomenik njegovoj slavi. Takođe je promenio i njegovo ime, kao što smo rekli, i nazvao ga Sevastija. Povrh ovoga, još je i razdelio okolnu zemlju, koja je po svojstvima bila izvrsna, među stanovnicima Samarije, kako bi ovi mogli živeti u izobilju u početku njihovog naseljavanja. Pored svega ovoga opasao je grad zidinama velike čvrstine i iskoristio nagnuti položaj mesta kako bi sva utvrđenja učinio još jačim. Opseg tako obnovljenog mesta više nije bio tako mali kao nekada, već takav da nije zaostajao ni za najslavnijim gradovima, jer je sada grad imao dvadeset furlonga u obimu. Unutar njega, i negde u sredini, podigao je sveto mesto, obima jednog i po furlonga, ukrašeno svim mogućnim vrstama ukrasa, i tu je podigao hram koji je bio slavan jednako po svojoj veličini i lepoti. A što se tiče ostalih delova grada, ni njih nije ostavio neukrašenima, posvetivši ipak najviše pažnje onome što je bilo neophodno za njegovu vlastitu sigurnost, te je pored moćnih zidova podigao i tvrđavu kao najsnažnije zdanje; takođe je vodio računa i o otmenosti građevina, kako bi iza sebe ostavio spomenike istančanosti svog ukusa, kao i svog zadužbinskog staranja za ono što će ostati budućim vremenima.

O GLADI KOJA JE ZADESILA JUDEJU I SIRIJU; I KAKO JE IROD, NAKON ŠTO SE VENČAO SA DRUGOM ŽENOM, OBNOVIO CEZA- REJU I DRUGE GRČKE GRADOVE

1) Iste te todine, koja je bila trinaesta godina Irodovog kraljevanja, velike su nesreće zadesile zemlju; bilo da su one ishodile iz besa Bo- žijeg, ili da se takva nedaća prirodnim putem vraćala u izvesnim vre- menskim periodima,²⁶⁰ jer su se, najpre, neprestano vraćale suše, zbog če- ga je zemlje ostala nerodna, i više nije rađala istom količinom plodo- va kao obično; a nakon ove jalovosti zemljišta, ona promena u ishrani, do koje je dovela nestašica žita, ishodila je u telesnim oboljenjima kod ljudi, te je došlo do zarazne bolesti, i tako je jedna nesreća sledila dru- gu; i ovakve okolnosti, u kojima su ljudi bili jednako lišeni uspešnog načina lečenja i potrebne hrane, učinila je ovu zarazu, koja je buknuła na silovit način, još trajnijom. Ovakvo satiranje življa dovelo je i one preživele do obeshrabenosti, jer nisu videli načina na koji bi obez- bedili lek za muke u kojima su se našli. I kada je otuda sav rod te godi- ne.pobacio, a ono što su prethodno sabrali bilo potrošeno, više nije bilo nikakvog osnova za nadu u olakšanje, već je pošast, suprotno onome što su očekivali, još i ojačala; a ovo se nije dogodilo samo te godine, u kojoj im [na njenom izmaku] više ništa nije preostalo, već je i ono se- menje što su ga zasejali takođe postradalo, stoga što zemlja nije davala roda ni druge godine.²⁶¹ Ova nesreća ih je takođe navela da iz nužde jedu mnoge stvari koje nisu za jelo; pa ni sam kralj nije bio izuzetiji od ove nesreće od drugih ljudi, budući da je bio lišen onog danka kojeg je imao od plodova zemlje, a pri tom je već bio potrošio sav novac kojim je ras- polagao u svojoj darežljivosti prema onima čije je gradove podigao; osim toga, za njega takođe nije ni postojao narod koji je bio vredan njegove po- moći, budući da je očajno stanje na njega navuklo mržnju podanika: jer je za njih ovde bilo reč o jednom uvek potvrđivanom pravilu, da nesreće uvek stižu zbog onih koji vladaju.

2) U ovakvim je okolnostima on razmatrao način na koji bi obezbedio kakvu blagovremenu pomoć; ali je ovo bilo teško izvesti, budući da ni susedi nisu imali hrane koju bi im prodali; osim toga, njegov je novac takođe bio potrošen, čak i da je bilo moguće obezbediti malo hrane po visokoj ceni. Ipak, on je shvatio da je najbolji put taj da na svaki način nastoji da ne odustane od pomaganja svom narodu; stoga je raskrčmio ras- košni nameštaj što ga je posedovao u svojoj palati, zajedno sa srebrom i zlatom, toliko da nije poštedeo ni najskupocenije sasude ili one koji su bili načinjeni vrhunskom veštinom zanatlija, i poslao novac Petro- niju, koga je Cezar postavio za zastupnika rimske vlasti u Egiptu. Pa ka- ko nije bio mali broj onih koji su iz nužde već pobjegli k Petroniju, i kako je on posebno bio prijatelj Irodov, te je i sam želeo da ovaj saču- va svoje podanike, on je najpre dozvolio da im bude izvezeno žito, a ta-

kođe im i pomagao na svaki način, jednako u kupovini i prijemu izveze- nog žita; tako se može reći da je on bio glavni, ako ne i jedini, čovek koji im je pružio svu potrebnu pomoć. A Irod se pobrinuo da narod raz- ume kako ova pomoć potiče od njega samoga, čime je ne samo uklonio rđa- vo mišljenje o sebi kod onih koji su ga prethodno mrzeli, već im je dao i najveći mogući dokaz o svojoj dobronamernosti i brizi za njih; jer on je najpre, što se tiče onih koji su bili kadri da pripreme svoju vlastitu hranu, raspodelio najtačnije određenu količinu žita; ali za one mnoge koji nisu za to bili sposobni, bilo zbog poodmaklih godina ili slabo- sti, on sam im je obezbedio gotove namirnice, naloživši pekarima da za ove pripreme dovoljnu količinu hleba. Takođe se pobrinuo da narod ne bude izložen opasnostima zimskog doba, budući da je zbog krajnjeg pomo- ra među njihovim ovcima i kozama takođe vladala i nestašica odeće, to- liko da više uopšte nisu imali vune koju bi upotreбили za njenu izra- du, niti bilo šta drugo čime bi obezbedili sebi nešto za pokrivanje. I nakon što je Irod obezbedio i ove stvari svojim podanicima, išao je i dalje, potrudivši se da pribavi ono što je neophodno za opstanak i nji- hovim susedima, te je tako i Sirijcima dao seme za setvu, što je bio potez koji se takođe pokazao takvim da mu je doneo korist, pri čemu je ova sami- losna pomoć bila u najvećoj meri pravovremena jer je njihovo zemljište ponovo učinila plodnim, tako da je nadalje svako imao namirnicu u iz- obilju. Sve u svemu, kada se približilo doba žetve, Irod je poslao ne manje nego pedeset hiljada ljudi, koje je on potpomogao, u unutrašnjost zemlje; na ovaj je način on istovremeno obnovio, sa velikom revnošću i velikodušnošću, stanje svog vlastitog teško pogođenog kraljevstva, a takođe i olakšao muke njihovih suseda koji su se nalazili u sasvim is- tim nesrećama; tako nije bilo nikoga ko je stradavao u nemaštini a da je ostao lišen njegove primerene pomoći; štaviše, nije bilo niti ijed- nog naroda, niti grada, pa ni pojedinaca, koji su imali da obezbede na- mirnice za mnoštvo ljudi, te im je zbog toga silno trebala podrška, a da, obrativši se Irodu za pomoć, nisu primili sve što im je bilo po- trebno, i to do te mere da se nakon proračunavanja činilo da je količina žitnog brašna od deset atičkih medimni po glavi, koja je davana stran- cima, dostigla do iznosa od deset hiljada, dok je iznos koji je dat u njego- vom vlastitom kraljevstvu bio oko osamdeset hiljada. Najposle se dogo- dilo da je takvo Irodovo staranje, i ovo pravovremeno dobrotvorno da- rivanje, imalo takav uticaj na Jevreje, i tako je odjeknulo među drugim narodima, da je izbrisalo onu iskonsku mržnju koju je njegovo nasilje nad nekim od njihovih običaja tokom njegove vladavine bilo proizvelo u či- tavom narodu, i da je ovakva njegova darežljivost u njihovoj najvećoj ne- daći bila puno zadovoljenje za sve ono što je prethodno činio, takođe mu obezbedivši veliku slavu među tuđincima; tako je naposljetku izgleda- lo da su sve te nesreće koje su pogodile njegovu zemlju do gotovo neverova- tnog stupnja, zapravo došle kako bi uzdigle njegovu slavu, i njemu samom donele najveću korist; jer je veličina njegove darežljivosti u ovim mu- kama, koju je on ispoljio mimo svih očekivanja, tako promenila držanje

JUDEJSKE STARINE

674
naroda prema njemu, da su oni bili spremni da veruju kako on od početka nije bio onakav kakvim su ga upoznali po vlastitom iskustvu, već da je oduvek takav kakvim ga je pokazalo njegovo poslednje staranje da im obez- bedi uslove potrebne za njihovo preživljavanje.

3) Negde u to vreme poslao je pet stotina ljudi izabranih od njegove vlastite straže kao saveznike Cezaru, koje je Elije Gal odveo do Crvenog mora, i koji su mu

tamo bili od velike pomoći. Kada su zbog toga Irodove prilike još više unapređene, i on ponovo stigao do blagostanja, sledeće što je učinio bilo je da podigne sebi palatu u gornjem gradu, uzdigavši sobe do veoma velike visine i ukrasivši ih najskupocenijim nameštajem od zlata, mermernih sedišta i kreveta, pri čemu su ove bile toliko prostrane da su mogle u sebe primiti mnogobrojne skupine ljudi. Ove odaje su se razlikovale po svom obimu i posedovale su posebna imena; tako je jedna nazivana Cezareva, druga Agripina. Irod se takođe i ponovo zaljubio i oženio drugu ženu, ne dopustivši nikakvom premišljanju da ga sprečava da živi kako mu je godilo. Okolnosti ovog venčanja su sledeće. U to je vreme živio izvesni Simon, građanin Jerusalima, sin izvesnog Vetija, građanina Aleksandrije, koji je tamo bio sveštenik velikog značaja; ovaj je čovek imao kćer koja je smatrana najlepšom ženom tog vremena; i kada su jednom prilikom žitelji Jerusalima počeli govoriti mnogo toga pohvalnog o njoj, dogodilo se da je Irod bio veoma ponesen onim što je čuo; pa kada je i sam video devojkicu, ostao je potresen njenom lepotom, ali je ipak u potpunosti odbacivao pomisli da upotrebi svoju vlast kako bi je zaveo, verujući, što je i bilo istina, da bi tako postupivši ostao obeležen kao nasilnik i tiranin; stoga je smatrao da je najbolje da devojkicu uzme za ženu. I buduću da je Simon bio odviše neuglednog dostojanstva da bi bio u srodstvu s kraljem, ali opet i odviše ugledan da bi ostao omalovažen, Irod je vodio svoje sklonosti na najsmotreniji način, uveličavši dostojanstvo ove porodice, i udostojivši njene članove veće časti; tako je on smesta oduzeo zvanje prvosveštenika Isusu, sinu Fabetovom, i preneo to dostojanstvo Simonu, i tako omogućio njihovo orođenje.

4) Nakon što je okončano ovo venčanje, Irod je podigao drugu tvrđavu na onom mestu gde je savladao kolonu Jevreja kada je bio zbačen sa vlasti koja je tada pripala Antigonu. Ova utvrda je udaljena od Jerusalima oko šezdeset furlonga. Ona je snažno sazdana i prikladna za zdanje takve namene. Podignuta je na brdu umerene veličine, i ljudskom rukom uzdignuta na još veću visinu, sve dok nije poprimila oblik ženske dojke. Okoljena je kružnim kulama i do nje vodi usko stepenište, koje čine dve stotine stepenika od uglačenog kamenja. U utvrđenju se nalaze kraljevski i veoma raskošni stanovi, uobličeni tako da obezbeđuju koliko sigurnost toliko i užitek u lepoti. Negde pri dnu nalaze se odaje takvog oblika da ih je zadovoljstvo videti, kako iz drugih razloga, tako i nadasve zbog vode koja je do njih dovedena iz daleka i uz velike troškove, budući da to mesto po sebi oskudeva u vodi. Ravnica koja se nalazi oko tvrđave puna je i drugih zdanja, koja ne zaostaju ni za jednim gradom po svojoj veličini, imajući nad sobom breg koji je po svojoj prirodi nalik utvrđi.

5) I sada, kada su sve Irodove zamisli izvedene u skladu sa njegovim nadama, on više nije imao ni najmanje sumnje da bi se ma kakva nevolja mogla podići u njegovom kraljevstvu, zato što je on držao narod u poslušnosti, jednako zbog straha koji im je ulivao, jer je bio neumoljiv u izvršenju dosuđenih kazni, ali i zbog onakve brige nalik providenju koju je pokazao prema njima na najvelikodušniji način, u vreme kada su ljudi stradavali pod najtežom nesrećom. Ali se on i dalje trudio da osigura i spoljnu bezbednost svojoj vlasti kao tvrđavi protiv svojih podanika, te su govori što ih je držao po gradovima bili veoma istančani i puni ljubaznosti; takođe je radio i na održavanju pravovremenog razumevanja sa njihovim namesnicima, udeljujući poklone svakom od njih i tako ih nagoneći na veće prijateljstvo prema njemu, koristeći svoje velikodušno držanje kako bi za

sebe bolje osigurao kraljevstvo, usled čega su njegove i inače povoljne prilike bivale sve učvršćenije i stabilnije. Ali su, s druge strane, njegova potreba za veličinom, i ono krajnje podređeno ponašanje i darežljivost koje je pokazivao prema Cezaru i najmoćnijim ljudima Rima, Iroda obavezivali da krši zakone svog naroda i da uklanja mnoge njihove zakone, dižući, na primer, gradove strane po izgledu, kao i podižući hramove — doduše ne u Judeji, jer tamo ne bi mogli opstati, budući da nam je zabranjeno ukazivanje počasti ma kakvim likovima ili predstavama životinja — u grčkom stilu. Ipak je ovo činio u zemljama izvan naših strogih granica, i u tamošnjim gradovima. A odbrana koju je pred Jevrejima iznosio za ovakvo vladanje bila je sledeća: da je sve to rađeno ne iz njegovih vlastitih sklonosti, već po naređenjima i nalogima drugih, kako bi se zadovoljili Cezar i Rimljani, te se tako čini kako on nema u vidu toliko mnogo jevrejske običaje koliko ukazivanje počasti ovim Rimljanima, dok on, naprotiv, samo nastoji da sagleda opšti interes, i uistinu je željan da potomstvu ostavi veličanstvene spomenike svoje vlasti; samo zbog toga je — govorio je — on tako marljiv u podizanju tako otmenih gradova i na njih troši tako velike sume novca.

6) Što se tiče onog mesta koje se nalazilo blizu mora, i koje je bilo veoma prikladno da na sebi ponese pravi grad, a koje je zvano Stratonomom Kulom, on je preduzeo sve potrebne pripreme i počeo zidanje veličanstvenog grada, podigavši mnoga zdanja sa ogromnom revnošću, pri čemu su sva ona bila od belog kamena. Takođe je sve ukrasio najskupocenijim palatama i velelepnim zdanjima u kojima se imao okupljati narod; a ono što je od svega ovoga predstavljalo najveći i najmukotrpniji rad, bilo je opremanje grada takvom lukom koja bi uvek bila bezbedna od morskih talasa. Njena veličina nije manja od one Pirmijuma [u Atinij, i prema gradu ima dvostruka pristaništa za brodove. Ova luka predstavlja izvanredan primer graditeljske veštine, i još je veličanstvenija zbog toga što je podignuta na mestu koje po sebi nije prikladno za takvo plemenito uoblič enje, ali je dovedena do savršenstva zahvaljujući dopremanju građe sa drugih mesta i uz velike troškove. Ovaj grad je smešten u Fenikiji, na morskom prolazu u Egipat, između Jope i Dore, koji su manje primor- 676 JUDEJSKE STARINE

ski gradovi i nisu prikladni za posedovanje luka zbog upornog južnog vetra koji ih neprestano bije, vijući i nasipajući pesak na obale, ne dopuštajući tako brodovima da mirno počivaju u svojim stajalištima, zbog čega su tamošnji trgovci primorani da se ustave na samom moru i ljuljaju na svojim sidrištima. Tako je Irod nastojao da ispravi ovu nepogodnost, i da rasprostire takav pojas zemlje prema kopnu koji će biti dovoljan za luku u kojoj će i veliki brodovi moći bezbedno da počivaju; ovo je, pak, postigao obarajući ogromno kamenje — veličine od preko petnaest metara dužine i ne manje od pet i po u širinu i dva i po u visinu — u more do dvadeset hvatova²⁶² u dubinu, pri čemu je bilo manjih ali i većih od ovih dimenzija. Ovako napravljeni molo pored obale bio je dve stotine stopa širok, od čega je polovina bila naspram morskoj struji kako bi štiti- tio od talasa koji su se o molo razbijali, i koji se stoga nazivao *Proki- matija*, ili prvi lomitelj talasa; druga polovina je na sebi imala zid sa nekoliko kula, od kojih je najveća nazvana Drusova, i bila je delo izvrsne izrade, a ime je dobila po Cezarevom zetu Drusu koji je umro mlad. Tamo se takođe nalazio i veliki broj galerija koje su nastanjivali mornari. Pred ovima se nalazio i kej, koji je vodio duž cele luke, i omogućavao najugodniju šetnju onima koji su takvo nešto upražnjavali. Ulaz, ili usta, ove luke nalazio se na severnom delu, na kojoj su strani vetrovi najslabije duvali od svih drugih mesta; jedna osnova u obliku punog

kruga sa leve strane, gledano iz ulaza u luku, podržavala je kružnu odbrambenu kulu koja je bila veoma čvrsto sazdana, kako bi mogla odoleti najsnažnijim talasima, dok su sa desne strane po ulasku stajale dve ogromne stene, od kojih je svaka bila veća od pomenute kule, koja se nalazila naspram njih; a ove su stajale uspravno i bile su povezane. Duž cele luke nalazila su se i druga zdanja, napravljena od najgladeg kamena, i sa jednim uzdignućem na kojem je bio podignut hram, koji se mogao videti izdaleka od strane onih koji su plovili prema luci, imajući u sebi dve statue, jednu koja je predstavljala Rim, a druga Cezara. Čitav grad oko luke bio je nazvan Cezareja, i bio je sazdan od najbolje građe i sadržavao u sebi najotmenija zdanja; štaviše, i same njegove podzemne prostorije i podrumi nisu bili izgrađeni sa manje pomnosti od nadzemnih građevina. Neke od ovih podzemnih odaja čuvale su stvari na jednakoj udaljenosti od luke i od mora; ali je jedna bila prostrta ukoso, i omeđavala sve ostale, kako bi se ujedno kiša i otpaci đubreta mogli lako odvoditi, budući da je samo more, zahvaljujući plimnoj bujici koja je spolja dolazila, prodirala u grad i celog ga oplaknjivala. Irod je tamo isto tako podigao i kameno pozorište; a na južnom delu, iza luke, takođe i jedan amfiteatar, koji je mogao da primi ogroman broj ljudi, pogodno smešten sa pogledom na more. Tako je ovaj grad bio dovršen za dvanaest godina, tokom kojeg vremena kralj nijednom nije obustavljao kako radove, tako ni plaćanje svih potrebnih računa.

KAKO JE IROD POSLAO SVOJE SINOVE U RIM; TAKOTJE KAKO JE BIO OPTUŽEN OD STRANE ZENODORA I GADARENACA, ALI JE USPEO DA SE OPRAVDA I PRI TOM ZA SEBE ZADOBIJE NAKLONOST CEZAREVU TAKOĐE I O FARISEJIMA, ESENIMA I MENAHEMU

1) U vreme dok je bio zauzet ovakvim poduhvatima, i nakon što je već ponovo izgradio Sevastiju [Samariju], rešio je da pošalje svoje sinove Aleksandra i Aristobula u Rim, kako bi tamo boraveći uživali povlastice Cezarevog društva; ovi su se, pak, stigavši tamo, nastanili u kući Polonovoj, kojeg je sa Irodom vezivalo veoma odano prijateljstvo; njima je bilo dopušteno i da se nasele u Cezarevoj vlastitoj palati, jer je on Irodo sine primio s velikom uljudnošću, pri čemu je ovome dozvolio da ostavi kraljevstvo onom sinu kome bude želeo; pored ovoga, udelio mu je i gradove Trahon, Vataneju i Auranitis, i to zahvaljujući sledećim okolnostima. Izvesni Zenodor unajmio je onu oblast koja je bila poznata pod imenom „Kuća Lisanije“ i, budući nezadovoljan svojim prihodima, postao je saradnik razbojnika koji su naseljavali Trahonitiju, čime je sebi obezbedio velike prihode, jer su žitelji ovih mesta živeli mahnitim životom, pljačkajući zemlju Damaskijaca, a Zenodor ih u tome nije sprečavao već je uzimao udela u onome što bi opljačkali. Budući da je susedni narod veoma patio zbog ovih napada, ljudi su se požalili Varu, koji je bio namesnik Sirije, i zamolili ga da piše Cezaru povodom nedoličnog Zenodorovog postupanja. Nakon što je vest o ovim zbivanjima stigla do Cezara, on je otpisao Varu s nalogom da uništi razbojnička gnezda i da zemlju preda Irodu, kako uz njegovo staranje susedne zemlje više ne bi bile uznemiravane ovakvim upadima Trahonićana; ovo, međutim, nije uopšte bilo lako izvesti, budući da je razbojništvo bilo uobičajeni način življenja ovih ljudi, i oni nisu znali drugi pomoću kojeg bi opstali, naprosto stoga što niti su imali sopstveni grad, niti zemlje u svom posedu, već samo neka skloništa i jazbine, u kojima su oni i njihova stoka zajedno živeli. Ipak, oni su se dosetili da naprave nekakve bazene s vodom, i u ambare sprema za sebe žito, bivajući tako kadri da pruže veliki otpor, istovremeno iznenadno nasrćući na one koji bi ih napali; ovo stoga što su ulazi u njihove pećine bili uzani, tako da je kroz njih mogao prolaziti samo po jedan čovek, a unutrašnji prostor je, opet, bio neverovatno veliki i širok, premda nad tim staništima nije bilo odviše visoko, već pre ravničarsko; ipak, okolni kamenjar je pristup činio veoma teškim, i putevima je tada bilo teško prolaziti bez vodiča, budući da drumovi nisu bili pravi već u mnogome krivudavi i zaobilazni. A kada bi ove ljude susedi sprečili u njihovim zlikovačkim otimačinama, imali su običaj da pljačkaju jedni druge, toliko da ih nijedna vrsta zloćudnih postupaka nije mogla smotići. Ali nakon što je Irod primio ovaj poklon od Cezara i došao u ovu zemlju, on je pre svega obezbedio vešte vodiče, a potom zaustavio napade ovih razbojnika, konačno donevši mir i spokoj obližnjem narodu.

2) Zbog svega ovoga Zenodor je bio ogorčen, pre svega zato što mu je bila oduzeta vlast nad tom oblašću, ali još i više što je zavideo Iro- du koji ju je umesto njega dobio. Stoga je i on pošao u Rim kako bi ovoga optužio, ali se vratio bez uspeha. U to vreme je Cezar poslao Agripu da preuzme upravljanje zemljama iza Jonskog mora, i sa njime se Irod srdačno susreo dok je ovaj zimovao u blizini Mitilene, stoga što mu je ovaj bio posebno drag prijatelj i saveznik, a posle ovog susreta vratio se u Judeju. Nakon toga, međutim, dogodilo se da su neki od Gadarenaca došli do Ag- ripe i optužili Iroda, ali ih je ovaj vezane poslao kralju a da nije že- leo ni da ih sasluša. Arabljani, koji su od ranije bili zlovoljni prema Irodovoj vlasti, takođe su bili razdraženi, i u to su vreme pokušali da povedu pobunu protiv njegove uprave, i to, kako su smatrali, zbog daleko opravdanijeg povoda. Zenodor je, naime, već prežalivši Irodov uspeh, preduhitrio neprijatelje prodavši ovim Arabljanima deo svojih poseda u oblasti zvanoj Auranitis, za vrednost od pedeset talanata; ali kako je i ovaj posed bio uključen u Cezarev poklon Irodu, sada su Arabljani otpo- čeli da se sukobljavaju sa Irodom koji ih je, kako su tvrdili, nepravično lišio onoga što su oni već kupili. Ponekad je do borbi dolazilo preko njihovih nasumičnih upada u njegovu zemlju, ponekad su dovodili veću si- lu protiv njega, a ponekad su se parničili. Štaviše, nagovorili su si- romašnije vojnike da im pomognu i da sa svoje strane uznemiravaju Iro- da, a sve iz neprestano održavane nade da mogu nagnati celi narod da se digne u masovnu pobunu, što je svakako bila zamisao kojoj su težili oni koji su život vodili u najbednijim uslovima; pa iako je Irod bio veo- ma dobro upoznat s ovim pokušajima, ipak im on nije poklanjao ozbiljnu pažnju, već je na razborite načine nastojao da stiša stvari, ne želeći da pruži ikakvog povoda velikom komešanju.

3) U času kada je Irod vladao već sedamnaest godina, Cezar je došao u Siriju, kojom prilikom je najveći deo žitelja Gadare podigao poviku protiv Iroda kao čoveka koji je nesmiljen u svojim zapovestima i sklon tiranskom vladanju. Na ove su se prigovore usudili uglavnom na Zenodo- rov podstrek, koji im je dao zavet da nikada neće ostaviti na miru Iro- da sve dok im ne obezbedi da budu izuzeti iz njegovog kraljevstva i pri- druženi Cezarevim provincijama. Gadarenci su time bili ohrabreni, i njihovo oglašavanje protiv Iroda nije bilo nezametno, štaviše, bi- lo je tim smelije stoga što su oni koje je Agripa izručio Irodu prošli bez ikakve kazne s njegove strane, jer ih je ovaj pustio da odu ne nanev- ši im nikakve štete. Jer je Irod zaista bio u čitavom svetu nenadma- šan u gotovo neumoljivom kažnjavanju prekršaja u svojoj vlastitoj poro- dici, ali veoma velikodušan u opraštanju uvreda koje su sa druge stra- ne bile počinjene. I dok su ovi ljudi optuživali Iroda za uvrede, pljač- kanja i razaranja hramova, on je ostajao spokojan, spreman da mirno izlo- ži svoju odbranu. Ipak, Cezar mu je pružio desnu ruku, ni najmanje ne popustivši u svojoj ljubaznosti prema njemu zbog ovog uznemiravanja za- tečenog naroda; i zaista, ove su se stvari stišale već prvog dana, i isti se glasovi dalje nisu čuli. Do ovakvog je raspleta, pak, došlo stoga što

su neki Gadarenci, uočivši istinsku sklonost Cezara i njegovih pomoć- nika, te očekujući — kao što su i imali razloga — da bi mogli biti jed- nostavno izručeni kralju, užasnuti mogućnošću da bi mogli biti pod- vrgnuti mučenjima, tokom noći prerezali sebi grla, a neki su se survali u provalije, dok su se preostali bacili u reku i tako svi sami sebi pre- sudili; a ovakvi udesi izgledali su dovoljna presuda za

brzopletost i zločin za koji su bili krivi. Stoga Cezar nimalo nije oklevao, već je opravdao Iroda od svih zločina za koje je bio optužen. No tada se dogodio i još jedan po Iroda srećan događaj koji mu je doneo koristi: jer se iznenada provalila Zenodorova utroba, i iz njega je istekla velika količina krvi, od čega je on ubrzo i preminuo u Antiohiji. Tako je Cezar i njegovu zemlju, koja nije bila mala, dodelio Irodu; a ova je ležala između Trahona i Galileje, i sadržavala gradove Ulatu i Paneju, kao i zemlju oko njih. Takođe je Iroda naimenovao za jednog od njegovih zastupnika u Siriji, i zapovedio da svi u njegovoj zemlji moraju postupati isključivo u skladu sa onim čemu Irod daje saglasnost. Ukratko, Irod je stigao do takvog vrhunca sreće s obzirom da su u tom trenutku svega dva čoveka upravljala prostranim rimskim carstvom, od kojih je prvi bio Cezar a drugi Agripa, koji je bio njegov glavni miljenik, a pored Agripe Cezar nikoga više nije izdvajao osim Iroda, dok Agripa izuzev Cezara niko nije bio veći prijatelj od Iroda. I nakon što je stekao takvu slobodu u opštenju, Irod je zamolio od Cezara titulu tetrarha²⁶³ za svog brata Ferora, dok je ovo- me on sam udelio prihod od stotinu talanata od svog vlastitog kraljevstva, kako bi u slučaju da se njemu dogodi ma kakvo zlo njegov brat mogao biti bezbedan, a Irodovi sinovi ne bi mogli nad njim imati vlasti. I tako, nakon što je otpratio Cezara do mora i potom se vratio kući, Irod je ovome podigao najlepši mogući hram, sav od belog kamena, u Zenodorovoj zemlji, u blizini mesta zvanog Panlura. Ovo je veoma lepa pećina u planini, pod kojom se u zemlji nalazi veoma veliko udubljenje, pri čemu je ova spilja veoma strma i zapanjujuće duboka, i nabrana od stajaće vode. Nad njom se diže prostrana planina, a ispod nje izvire reka Jordan. Irod je još više ukrasio ovo mesto, koje je i inače izgledom čudesno, podizanjem ovog hrama, kojeg je posvetio Cezaru.

4) U to je vreme Irod oslobodio svoje podanike trećine njihovih poreza, pod izgovorom da ih rasterećuje zbog mnogih gubitaka koje su imali; ali je glavni razlog bio taj da bi ovakvim postupkom povratio njihovu naklonost koja mu je sada nedostajala; naime, ovi su postali nezadovoljni njime zbog brojnih novina što ih je uveo u njihov način vođenja života, kao i zbog rastakanja njihove religije i izbacivanja iz upotrebe njihovih vlastitih običaja. Ljudi su tako posvuda govorili protiv njega, kao da su još i više razdraženi i razlučeni njegovim postupanjem. Protiv ovih se negodovanja on veoma pažljivo branio, izbegavajući okolnosti u kojima bi ga mogli uznemiriti, naređujući im da neprestano budu nečim uposleni; takođe nije dozvoljavao građanima da se okupljaju, pa čak ni da obeduju ili šetaju zajedno, već je budno motrio na svaki njihov pokret, i kad god bi neko bio uhvaćen u nepridržavanju ovih naređenja, bivao ⁶⁸⁰

JUDEJSKE STARINE

bi strogo kažnjeni; tako je naposljetku bilo veoma mnogo onih koji su bili dovedeni u tvrđavu Hirkaniju, bilo javno ili tajno, i tamo kažnjeni smrću. Kraljevih uhoda je bilo na sve strane, jednako u gradovima i na drumovima, i oni su motrili na one koji su se sastajali; štaviše, priča se da on ni samog sebe nije oslobodio ovog nadziranja i opreznosti, već da je najčešće i sam vodio život povučene i nezvanične osobe, izlazeći i mešajući se tokom noći s mnoštvom, proveravajući njihovo mišljenje o njegovoj vlasti. A što se tiče onih koji se ni na koji način nisu mogli naterati da se povinuju ovakvoj vladavini, on ih je progonio na sva mogući način; ali što se tiče ostatka naroda, zahtevao je od njih da mu se zakletvom obavežu na vernost, u isto vreme prisiljavajući da mu se zakunu da će prema njemu gajiti blagonaklonost, i s izvesnošću produžiti da tako čine u odnosu na način njegovog upravljanja; i zaista je veliki deo naroda popuštao u tome što se tražilo od njega, bilo da bi udo-

voljili kralju, ili zato što su ga se plašili; ali što se tiče onih čije je držanje bilo otvorenije i plemenitije, a koji su bili ozlojeđeni tak- vim prisiljavanjem, on ih je na jedan ili drugi način odstranjivao. Ta- kođe je nastojao da na zavet nagovori i Polona fariseja, kao i Satneja, i najveći deo njihovih učenika; ali ove niti je mogao naterati da to učine, niti ih je zbog toga mogao kazniti zajedno s ostalima, zbog strahopoš- tovanja koje je gajio prema Polonu. Pored ovih su još i eseni, kako nazi- vamo jednu našu sektu, bili izuzeti od ovog prisiljavanja. Ovi su ljudi živeli načinom života istovetnim onima koje Grci nazivaju Pitago- rejcima, a o kojima ću razmatrati opširnije na drugom mestu. Ipak, ov- de je umesno bar navesti razloge zbog kojih je Irod ove esene držao u ta- ko velikoj časti, i o njima brinuo više no što ga je obavezivala njih- va smrtna priroda; osim toga, ovaj izveštaj neće biti nepodesan u odno- su na karakter ove istorije, budući da će pokazati uobičajeno mišljenje koje su ljudi imali o ovim esenima.

5) Postojao je, naime, jedan pripadnik esena, po imenu Menahem, koji je tvrdio da ne samo da vodi život na prikladan način, već i da takođe raspolaže poznavanjem budućih događaja, što mu ga je dao Bog. Ovaj je čo- vek jednom prilikom video Iroda kada je ovaj bio dete i još uvek po- hađao školu, i pozdravio ga je kao kralja Jevreja; ali ga je ovaj, misleći da ga čovek ili ne poznaje ili se sa njim šali, podsetio da je on neznatna ličnost; na to se Menahem nasmejao, i rukom potapšao Iroda po leđima, rekavši: „Bilo kako bilo, ti ćeš biti kralj, i započeš svoje kralje- vanje srećno, jer te Bog smatra vrednim toga. A ti zapamti ove ćuške koje ti je Menahem zadao, kao znak promene tvoje sudbine. I zaista će za te- be najrasudnije biti da uvek gajiš pravednost prema ljudima i pobož- nost spram Boga, kao i milosrđe prema svojim građanima; pa ipak ja znam kakvo će biti tvoje vladanje, i da nećeš biti takav, iako ćeš prevazići sve ljude u sreći, i zadobiti večni pomen, ali ćeš vremenom zaboravi- ti pobožnost i pravičnost; a ovi zločini neće ostati skriveni Bogu na kraju tvog života, kada ćeš saznati koliko ih je On svestan i da je došlo vreme za kaznu." U to vreme Irod uopšte nije obratio pažnju na

KNJIGA PETNAESTA

681

ono što je Menahem rekao, nemajući nikakve nade u takvo svoje napredo- vanje; ali malo kasnije, kada je već bio toliko srećan da je bio uzdignut do kraljevskog dostojanstva, i kada se tako našao na vrhuncu svoje moći, on je poslao po Menahema i upitao ga koliko će dugo još vladati. Mena- hem mu, međutim, nije otkrio punu dužinu njegove vladavine; otuda ga je, na ovo njegovo ćutanje, kralj upitao da li će on vladati ili ne još deset godina? Na ovo je Menahem odgovorio: „Da, dvadeset, štaviše, trideset godina", ali nije označio tačno određenu granicu okončanja njegove vla- sti. Irod je bio zadovoljan ovim odgovorima, te je pružio Menahemu ru- ku i otpustio ga, a od tog je vremena nastavio da ukazuje poštovanje svim esenima. Mislili smo da je ispravno da saopštimo ove činjenice čita- ocima, ma koliko čudne one bile, te da tako iznesemo ono što se događa među nama, stoga što su mnogi eseni, zbog njihove izvrsne prirode, bili smatrani vrednim ovog poznavanja Božijih otkrivenja.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE IROD OBNOVIO HRAM, TE GA PODIGAO VIŠIM I UČI- NIO
VELIČANSTVENIJIM NEGO ŠTO JE BIO RANIJE; TAKOĐE I O ONOJ KULI KOJA
JE NAZVANA ANTONIJA

1) Nakon već pomenutih poduhvata Irod se, osamnaeste godine svoje vladavine, poduhvatio jednog velikog dela, naime da sam ponovo izgradi hram Božiji i čineći ga obimnijim podigne do najveličanstvenije visine, težeći da to bude najslavniji od svih njegovih podviga kojeg je, kao takvog, trebalo dovesti do savršenstva i dovoljnog i da samo on ostavi večnu uspomenu na njega. Ali kako je znao da narod nije niti spreman niti voljan da mu pomogne u tako golemoj zamisli, smislio je da ih najpre pripremi jednim govorom, a zatim i da s njima započne sam posao. Tako je sazvao veliki broj ljudi i obratio im se sledećim rečima: „Mislim da nije potrebno da vam govorim, o moji sunarodnici, o svim onim radovima što sam ih izveo od kada sam došao na vlast, iako mogu reći da su oni izvedeni na takav način da više pružaju sigurnost vama nego što doprinose mojoj slavi; jer ja niti sam u najtežim vremenima zanemarivao ono što vam je moglo doneti olakšanje u vašim potrebama, niti su građevine što sam ih podizao takve da mene čuvaju toliko koliko vas od mogućih stradanja. I ja smatram da sam, uz Božiju pomoć, uzdigao narod Jevreja do stupnja sreće kojim nikada ranije nije raspolagao. A što se tiče onih posebnih zdanja koja pripadaju vašoj vlastitoj zemlji, kao i vašim gradovima, a takođe i onim gradovima što smo ih kasnije stekli a koje smo ponovo podigli i veoma ukrasili, uzvisivši time dostojanstvo našeg naroda, čini mi se nepotrebnim zadatkom da ih vama nabrajam, budući da ih vi i sami dobro poznajete; ali ću vam se zato sada obratiti povodom onog poduhvata kojeg upravo mislim da započnem, i koji će biti delo najveće pobožnosti i vrline do koje nam naše mogućnosti dopuštaju da se uz- 682 JUDEJSKE STARINE

dignemo. Naši očevi su, zaista, nakon što su se vratili iz Vavilona, podigli ovaj hram Svevišnjem Bogu, pa ipak njemu nedostaje šezdeset kubita u visinu da bi dostigao svoju punu veličinu. Jer je toliko, naime, onaj prvi Hram što ga je podigao Solomon prevazilazio ovaj sadašnji; i pri tom neka niko zbog toga ne osuđuje naše očeve za njihovu nemarnost ili odsustvo pobožnosti, jer nije bilo njihovom greškom to što Hram nije napravljen višim. Jer su to bili Kir i Darije, sin Histapov, koji su odredili mere za ovu ponovnu gradnju. I bilo je to zbog podređenosti ovih naših očeva tim vladarima i njihovom potomstvu, a nakon njih i Makedoncima, da nisu imali priliku da slede prvobitni uzor ovog pobožnog zdanja, niti su ga mogli podići do njegove drevne visine. Ali budući da sam sada ja, voljom Božijom, vaš namesnik, i da je iza mene već zadugo vreme mira, i budući da sam zadobio velika bogatstva i goleme prihode, i, što je najvažnije, da sam u prijateljstvu i u dobrohotnom uvažavanju od strane Rimljana koji su, ako tamo mogu reći, vladari celog sveta, ja ću nastojati da ispravim ovu nedostatnost koja je proistekla iz nepovoljnosti naših prilika i robovanja u kojem smo ranije živeli, te da uzvratim zahvalnošću, i to na najprimereniji način, Bogu, za sve blagoslove što sam ih od Njega primio time što mi je udelio kraljevstvo, učinivši Njegov hram onoliko dovršenim koliko to bude bilo u mojoj moći."

2) Ovakav je, dakle, bio obodravajući govor što ga je Irod održao narodu; ali je ipak taj isti govor užasnio mnoge, bivajući potpuno neočekivan; osim toga, zato što je rečeno izgledalo sasvim neverovatno, ono ih i nije ohrabrilo, već ih je, naprotiv, onespokojilo, jer su se plašili da će Irod porušiti čitavo zdanje a da potom,

prilikom nove gradnje, neće biti kadar da svoje namere dovede do ispunjenja. Ova se opasnost, dakle, ljudima učinila silno velikom, a ogromnost poduhvata takvom da je on teško mogao biti dovršen. Ali dok su se oni još nalazili u takvom raspoloženju, kralj ih je iznova ohrabrio, rekavši da neće porušiti njihov Hram dok sve ne bude spremno za njegovo ponovno dizanje. I kako im je ovo unapred obećao, on tu datu reč nije prekršio, već je pripremio hiljade teretnih kola koje su donosile kamenje za izgradnju, i izabrao deset hiljada najveštijih zanatlija, uz to donevši i hiljadu sveštenih odeždi za isto toliko sveštenika, pri čemu je neke od njih poučavao veštini kamenorezaca, druge znanju drvodelja, a zatim otpočeo sa gradnjom — ali ovo ne pre no što je svaka stvar bila unapred pripremljena.

3) Tako je Irod najpre uklonio stare temelje i položio nove, a zatim na ovima podigao Hram, koji je imao stotinu kubita u dužinu, a u visinu još dvadeset kubita više, koji su, zbog potonuća njihovih temelja, kasnije oboreni; i ovo je onaj deo kojeg smo mi rešili da ponovo podignemo u danima Nerona. Hram je bio izgrađen od belog i otpornog kamena, kojima je svakom dužina iznosila dvadeset pet kubita, s visinom od osam i širinom od oko dvanaest kubita; a čitava građa, kao i građa kraljevskih nadzemnih hodnika, bila je sa svake strane mnogo niža, ali zato u sredini mnogo uzdignutija u visinu, sve dok ovi hodnici nisu bili vidljiviji onima koji su naseljavali zemlju veoma mnogo furlonga u daljinu, ali

najpre onima koji su živeli naspram Hrama i onima koji bi mu već neposredno prilazili. Hram je takođe imao vrata na ulazu i nad njima grede iste visine kao i sam Hram. Vrata su bila ukrašena izvezenim zavesama, sa purpurnim cvećem i utkanim stubovima; a iznad ovih, ali ispod kruništa, širila se zlatna loza, sa granama koje su visile sa velike visine, i čija je veličina i tananost izrade bila iznenađujući prizor za posmatrača kada bi uočili koliko je obilje materijala upotrebljeno i sa kakvom velikom veštinom je sve izrađeno. Irod je takođe opasao čitav Hram veoma prostranim nadzemnim hodnicima, nastojeći da ovi budu u dostojnim razmerama; i na njih je potrošio veću sumu novca no što je iko pre njega, sve dok se nije činilo da niko drugi i nije tako ukrasio Hram kao što je on to uradio. Oba ova hodnika imala su veliki zid, koji je sam po sebi bio najčudesnije delo ikada izvedeno ljudskom rukom. Brdo je imalo stenovitu strminu, koja se postepeno spuštala prema istočnim delovima grada, sve dok nije dostizala do jednog uzdignutog nivoa. Ovo je bilo ono brdo što ga je Solomon, koji je bio prvi među našim kraljevima po Božijem otkrivenju, opasao zidom; u svom gornjem delu ovaj je zid bio delo majstorske izrade, kao i deo koji je opasivao sam vrh. Irod je takođe podigao i donji zid, koji je obuhvatao samu osnovu, i koji je bio okružen dubokom dolinom; a na južnoj je strani položio skupinu stena povezanih olovom, kojima je ponegde priključio i unutrašnje delove zdanja, sve dok se zid nije uzdigao do velike visine, i sve dok jednako veličina ovog četvrtastog zdanja i njegova visina nisu bile uistinu ogromne a masivnost čeonog kamenja nije bila spolja jasno vidljiva, ali ipak i tako da su njihovi unutrašnji delovi bili međusobno utegnuti gvožđem, sačuvavši time spojeve postojanim za sva buduća vremena. Nakon što je ovakvo delo bilo izvedeno na ovaj način, i spojeno zajedno kao da pripada bregu do samog njegovog vrha, Irod je sve to obradio u jednu glatku spoljnu površinu i ispunio šuplja mesta koja su se nalazila duž zida, naposljetku načinivši glatku zaravan na spoljašnjoj gornjoj površi. Breg je na taj način bio sasvim opasan zidom, sa obimom od četiri furlonga, pri čemu je udaljenost između svakog ugla iznosila

jedan furlong; ali unutar ovog zida, i sasvim odozgo, polazio je drugi i takođe kameni zid, imajući, na istočnoj strani, dvostruki hodnik, iste dužine sa zidom, u čijem se središtu nalazio sam Hram. Ovaj je hodnik gledao na kapije Hrama i bio je ukrašen od strane mnogih kraljeva u prethodnim vremenima; ukrug celoga Hrama bili su učvršćeni predmeti oduzeti u ratovima sa varvarskim narodima; sve ovo bilo je posvećeno Hramu od strane Iroda, sa dodatkom onih trofeja koje je zaplenio od Arabljana.

4) Sa severne strane Hrama bila je sagrađena tvrđava čiji su zidovi bili kvadratnog oblika i veoma snažni, od kamena vanredne čvrstine. Ovu su utvrdu podigli kraljevi roda Asamonejevića, koji su takođe bili i prvosveštenici pre Iroda, a koji su je još tada nazvali jednostavno Kulom; u njoj su pohranjivane haljine prvosveštenika, koje je ovaj oblačio samo kada je nudio žrtve. Ove je gornje haljine i kralj Irod zadržao na tom mestu, a posle njegove smrti ostale su u rukama Rimljana, sve 684

JUDEJSKE STARINE

do vremena Tiberija Cezara; pod njegovom je vlašću Vitelije, tadašnji namesnik Sirije, kada je jednom prilikom došao u Jerusalem i bio na najraskošniji način dočekan od strane naroda, poželeo da nečim uzvratiti za ljubaznost koju su prema njemu pokazali: i tako je, na njihovu molbu da ponovo u svojoj vlasti imaju te svete haljine, pisao o njima Tiberiju Cezaru, koji je udovoljio njegovom zahtevu; zahvaljujući tome, ovo posjedovanje sveštenih haljina od strane Jevreja produžilo se sve do smrti kralja Agripe; ali su nakon toga Kasije Longin, koji je tada bio namesnik Sirije, i Kuspije Fad, koji je bio upravitelj Judeje, naredili Jevrejima da smeste ove haljine u kulu [tada već sa imenom Antonija], jer su zahtevali da ih imaju u svom posedu i vlasti, kao što je nekada bio slučaj. Jevreji su, međutim, poslali izaslanike Klaudiju Cezaru kako bi ih ovi zastupali kod njega; a na dolazak ovih kralj Agripa mlađi, koji se tada našao u Rimu, zatražio je i dobio vlast nad njima od strane cara, koji je izdao naređenje Viteliju, tada još uvek vojnom zapovedniku u Siriji, da ih prepusti Jevrejima. Pre tog vremena bile su čuvane pod pečatom prvosveštenika, kao i rizničara Hrama; a ovi su rizničari dan pre praznika odlazili do rimskog zapovednika hramske straže i ovome pokazivali svoj sopstveni pečat, nakon čega su primali haljine; i onda opet, nakon što je praznik okončan, donosili su ih na isto mesto i pokazivali zapovedniku straže svoj pečat koji je odgovarao njegovom pečatu, pa haljine vraćali na isto mesto. A da su stvari tako stajale, nedaće koje su nas kasnije povodom njih snašle dovoljan su dokaz. Što se tiče same kule, nakon što ju je Irod još čvršće utvrdio no što je bila ranije, i kako bi obezbedio i zaštitio Hram, on je nagradio Antonija, koji je bio njegov prijatelj i tadašnji rimski upravitelj, te po njemu nadenuo ime kuli koja se od tada zove Antonijevom kulom.

5) U zapadnim četvrtima ograde Hrama nalaze se četiri kapije; prva vodi do kraljeve palate i ide do prolaza preko jedne udoline; dve druge vode do gradskih predgrađa; a poslednja vodi do ostatka grada, gde se drum spuštao naniže u dolinu pomoću velikog broja stepenika, a zatim opet vodio naviše preko strmine do dela grada koji se nalazi naspram Hrama na način jednog teatra i koji je bio opkoljen dubokom dolinom duž čitavog južnog dela grada; četvrto čelo Hrama, pak, koje se nalazilo južno, imalo je u samom svom središtu kapije kakve su takođe imali i kraljevski hodnici, sa tri aleje koje su u dužinu dostizale od istočne doline sve do one na zapadu, jer je bilo i nemoguće da sežu dalje; a ovaj hodnik zaslužuje da bude pomenut pre bilo kojeg drugog pod kapom nebeskom, jer, dok je dolina bila

veoma duboka, i njeno se dno nije moglo videti ukoliko biste gledali odozgo u dubinu, ovo je prostrano i još više uzdignuće hodnika počivalo iznad sve te provalije, toliko da ukoliko bi ma ko pogledao sa vrha grudobrana, ili naniže sa tih visina, zavrtilo bi mu se u glavi, a njegov pogled ne bi mogao dosegnuti do dna tako ogromne dubine. Ovaj je hodnik imao stubove koji su stajali u četiri reda celom dužinom jedan naspram drugog, a četvrti je red bio umetnut u zid; debljina sva- kog ovog stuba bila je takva da su tek trojica ljudi mogla, dodirujući se

KNJIGA PETNAESTA

685

ispruženim rukama, da ga obuhvate, dok je njihova visina iznosila dva- deset sedam stopa, sa dvostrukom spiralom u osnovi; broj svih stubova [u tom hodniku] iznosio je, pak, sto šezdeset dva. Njihovi kapiteli bili su urađeni sa skulpturama u korintskom stilu, izazivajući zapanjenje posmatrača svojom celokupnom veličinom. Ova četiri reda stubova u sebi su uključivala tri prazna prostora za šetnju u središtu hodnika; dva od ovih šetališta napravljena su paralelnim jedan drugom, i bili su zamišljeni na isti način; širina svakog iznosila je trideset stopa, dužina im je bila jedan furlong, a visina pedeset stopa; ali je širina srednjeg dela hodnika bila jednu i po širinu ostalih, a visina mu je bila dvostruka, jer je on i sa obe svoje strane bio mnogo viši od ovih; krovovi su bili ukrašeni dubokim reljefima u drvetu, predstavljajući raznovrsne figure. Središte je takođe bilo mnogo više od ostatka, a zid je sa čela bio ukrašen gredama koje su počivale na stubovima koji su bili umetnuti u zid, a to je čelo bilo čitavo urađeno od uglčanog kamena, toliko da je njegova finoća, za one koji ga nisu videli, bila neverovatna, a za one koji su ga već upoznali uvek jednako zapanjujuća. Takav je bio prvi ograđeni deo. Negde po sredini i nedaleko od ovog nalazio se drugi, do kojeg se pelo preko nekoliko stepenika; kako bi bio izdvojen, ovaj je bio opkoljen kamenim zidom sa zapisom koji je zabranjivao svakom strancu da ulazi unutra po cenu smrti. Ovaj unutrašnji ograđeni deo imao je na svojim severnim i južnim četvrtima tri kapije [jednako] udaljene jedna od druge; ali na istočnoj četvrti, prema Sunčevom izlasku, nalazila se jedna velika kapija kroz koju su ulazili oni očišćeni, zajedno sa njihovim ženama; ali delu Hrama dublje unutra, nakon prolaska kroz tu kapiju, nije bio dopušten pristup ženama; a još dalje unutra nalazila se treća dvorana Hrama, u koju nije bio dozvoljen ulaz nikome do sveštenicima. Hram u najužem smislu nalazio se unutar ovoga; a pred Hramom je stajao oltar, na kojem nudimo naše žrtve i prinosimo žrtve paljenice Bogu. Ni u jedan od ova tri dela kralj Irod nije kročio, zato što mu je to bilo zabranjeno, kao i bilo kome drugom ko nije bio sveštenik. Ipak, on se starao o hodnicima i spoljašnjim zdanjima, koje je gradio osam godina.

6) Sam Hram je, pak, bio podizan rukama sveštenika tokom godinu i šest meseci, povodom čega je celi narod bio ispunjen radošću. Stoga su odmah uzvratili zahvalnošću najpre Bogu, a zatim revnosti koju je pokazao kralj. Oni su praznovali i gostili se zbog ponovne gradnje Hrama, a što se tiče kralja, on je žrtvovao tri stotine volova Bogu, kao što je učinio i svako drugi prema svojim mogućnostima; broj svih ovih žrtava nije moguće zapisati, jer nam je nemoguće da o njemu zaista pripovestimo, jer je u isto vreme sa ovim praznovanjem povodom rada na Hramu pao takođe i dan kraljeve inauguracije, kojeg je on po starom običaju proslavio kao praznik, te su se ova dva praznika podudarila, što je sve učinilo još veličanstvenijim.

7) Postojao je takođe i jedan tajni prolaz sagrađen za kralja; ovaj je vo- dio od Antonije do unutrašnjosti Hrama, na njegovoj istočnoj kapiji, iz- 686
JUDEJSKE STARINE

nad koje je Irod takođe za sebe podigao kulu, kako bi imao mogućnost pod- zemnog uzlaska do Hrama i kako bi se mogao zaštititi od bilo koje pobu- ne koju bi narod mogao podići protiv kraljeva. Takođe se priča da za vre- me tokom kojeg je podizan Hram nikad za dnevnog videla nije padala kiša, već da su pljuskovi padali isključivo po noći, tako da radovi nisu bili ovime sprečavani. To su nam, dakle, izjavili naši očevi, a to i nije ne- verovatno, ukoliko se ima obzira prema ispoljenjima Božije volje. Tako je, sve u svemu, izveden rad ponovnog dizanja Hrama.

KNJIGA ŠESNAESTA

obuhvata period od dvanaest godina

OD IRODOVOG DOVRŠETKA HRAMA DO SMRTI ALEKSANDRA I ARISTOBULA POGLAVLJE PRVO

IRODOV ZAKON O KRADLJIVCIMA. SADOMA I FEROR KLEVEĆU
ALEKSANDRA I ARISTOBULA PO NJIHOVOM POVRATKU IZ RIMA ZBOG
TOGA ŠTO IM JE IROD OBEZBEDIO PRILIKE ZA ŽENIDBU

1) Kako je kralj bio veoma marljiv u upravljanju celokupnim kraljev- stvom i želeo da zaustavi pojedinačne nepravde što su ih izvršavali prestupnici oko grada i po ostatku zemlje, on je doneo zakon, ni po če- mu sličan našim izvornim zakonima, a kojeg je on sam propisao, da pro- valnici u tuđe domove budu prognani iz njegovog kraljevstva; ova kazna, međutim, nije bila žalosna samo za prekršioce, već je u sebi sadržava- la i rastakanje običaja naših predaka; jer ovo služenje tuđincima i oni- ma koji nisu živeli na način Jevreja, kao i odatle ishodeća neminovnost da kažnjenik mora slušati šta god da takvi ljudi zapovede, bila je uvreda protiv našeg religioznog ustrojstva, pre nego kazna onima koji su uhvaćeni u prekršaju, budući da je takva vrsta odmazde izbegnuta u na- šim izvornim zakonima. Ovi zakoni, naime, naređuju da kradljivac mo- ra povratiti četvorostruki iznog onoga pokradenog, a u slučaju da nije u stanju da to učini on sam će biti prodan, ali ne tuđincima, i ne tako da bude zauvek robom, jer mora biti oslobođen nakon šest godina. Ali ovaj novi zakon, tako samovoljno propisan kako bi uveo strogu i nezakonitu kaznu, izgledao je kao još jedna oholost Irodova, u kojoj se on nije poneo kao kralj već kao tiranin, te je tako s prezirom i bezobzirnošću pre- ma svojim podanicima uveo takvu vrstu dotle nepoznate kazne. Ova vrs- ta odmazde, koja je odmah dovedena do upražnjavanja, bila je nalik drugim Irodovim poduhvatima, te je postala deo pritužbi dizanim protiv nje- ga, i novi povod za njegovu omraženost.

2) U to se vreme dogodilo da je on otplovio do Italije u žarkoj želji da se sretne s Cezarom, kao i da vidi svoje sinove koji su živeli u Ri- mu; a Cezar, koji mu je odista bio dužnik u drugim stvarima, rado je ocu predao sinove kako bi ih Irod mogao povesti kući sa sobom, budući da su ovi već bili okončali sve potrebne studije. I čim su ovi mladići pristigli iz Italije, narod je bio znatiželjan da ih vidi, te su se tako ovi pokazali i predstavili kao veoma upadljivi među mnoštvom, ukra-

šeni brojnim znacima blagoslovene sreće, i imajući odista izgled ličnosti kraljevskog dostojanstva. Tako su oni ubrzo postali predmet zavisti kraljeve sestre Salome, kao i onih koji su svojevremeno podizali klevete protiv Mirjam; jer su ovi bili podozrivi da će u času kada ovim mladićima bude pripala vlast oni sami biti kažnjeni za zločin koji su skrivili protiv njihove majke; tako su ovi od tog straha za sebe učinili razlog da i protiv dvojice mladića počnu da šire klevete. Pre svega su objavili da oni nisu zadovoljni prebivanjem u očevom društvu zbog toga što je on pogubio njihovu majku, te tako, navodno, za njih nipošto nije 690 JUDEJSKE STARINE bilo u skladu s pobožnošću razgovarati sa ubicom vlastite majke. I tako, šireći ovakve priče, koje su zaista i imale nekakvog istinskog osnova, ali su u suštini vredele samo kao olake pretpostavke za potrebe optuživanja, ovi su klevetnici bili kadri da donesu nesreću mladićima, navodeći Iroda da im uskrati onu ljubaznost što ju je ranije prema njima gajio; jer, oni nisu takvo nešto Irodu saopštili otvoreno, već su razasuli takve reči i ogovaranja među ostatkom naroda, zbog čega je, kada su napokon dospele i do Iroda, ovaj bio nagnan da prema sinovima u sebi probudi mržnju koju ni prirodna očinska osećanja, čak ni s protokom vremena, nisu bila kadra da nadvladaju; pa ipak je kralj u to vreme bio raspoložen da svoja prirodna osećanja pretpostavi svim sumnjama i klevetama kojima su bili izloženi njegovi sinovi. Tako ih je on poštovao onako kako je i bio dužan, i oženio ih je izabranim devicama, sada kada su već bili u dobu za to primerenom. Aristobulu je za ženu dao Bereniku, Salominu kćer; a Aleksandru Glifiru, kćer Arhelaja, kralja Kapadokije.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO JE IROD DVAPUT PLOVIO DO AGRIPE; I KAKO JE POVOJOM PRIGOVORA JEVREJA U JONIJI PROTIV GRKA AGRIPI OVI-MA ODOBRILO ZAKONE

1) Nakon što je Irod tako obavio pomenute poslove, i potom saznao da Marko Agripa ponovo plovi iz Italije u Aziju, on je pohitao k njemu i zamolio ga da ovaj dođe u posetu njemu i njegovom kraljevstvu, i uzme učešća u onome što je s pravom mogao očekivati onaj koji je bio njegov lični gost i pri tom prijatelj. Iza ovog je zahteva uporno stajao, te se Agripa napokon složio i došao u Judeju, a tom prilikom Irod nije propustio ništa što bi ovoga moglo zadovoljiti. Ugostio ga je u svojim novosagrađenim gradovima, pokazao mu zdanja koja je podigao, i obezbedio sve vrste najboljih i najskupocenijih đakonija za njega i njegove prijatelje, i to u Sevastiji i Cezareji, ali i u onoj luci koju je nedavno podigao, kao i u tvrđavama što ih je sazidao uz velike troškove — Aleksandrijumu, Irodijumu i Hirkaniji. Takođe je Agripu doveo i do Jerusalima, gde ga je celi narod dočekao u prazničnoj nošnji, primivši ga sa opštim odobravanjem. Agripa je takođe ponudio hekatombu²⁶⁴ Bogu, i svetkovao je s narodom, ne propustivši nijednu od najprobranijih poslastica koje su se mogle pribaviti. U Jerusalimu je zaista našao toliko zadovoljstva da je proveo mnogo dana s narodom, pa bi čak ostao i duže, ali ga je doba godine primoralo da požuri sa odlaskom; jer, kako se bližila zima, mislio je da nije bezbedno okasnuti sa izlaskom na more, a još ga je čekala obaveza da se ponovo vrati u Joniju.

2) Tako je Agripa otišao nakon što je Irod udelio mnoge poklone nje- mu i najvažnijim osobama iz njegove pratnje. Ali je i kralj Irod, nakon što je proveo zimu u sopstvenom kraljevstvu, ponovo požurio k Agri-

pi u proleće, nakon što je saznao za rešenost ovota da povede ratni po- hod na Bosfor. I tako je, nakon što je oplovio Rodos i Kos, dospao nado- mak Lezbosa, misleći da će tamo sustići Agripu; ali je na tom mestu bio skoljen severnim vetrom, koji je sprečio njegov brod da pristane, zbog če- ga je produžio još mnogo dana plovidbe do Hiosa, i tamo se ljubazno op- hodio prema mnogima koji su mu došli u posetu, obavezavši ih udelji- vanjem kraljevskih poklona. A kada je primetio da je veliki gradski trem urušen usled razaranja u Mitridatovim ratovima, a pri tom je to bila veoma velika i otmena građevina, Irod je, budući da nipošto nije bilo lako ponovo sve izgraditi na sačuvanim ostacima, ostavio veliku sumu novca koja ne samo da je bila dovoljna za tu namenu, već je dostajala i za dovršenje onoga što je od zdanja i ranije bilo nedovršeno, pri tom nare- divši tamošnjim nadležnima da nipošto ne zanemare taj veliki por- tik, već da ga što brže ponovo izgrade, kako bi grad mogao na pravi na- čin povratiti svoju pređašnju gizdavost. I nakon što su se spustili do- tle visoki vetrovi on je otplovio u Mitilenu, a odatle u Vizantijum; a kada je čuo da je Agripa otplovio iza Sijanskih stena, on je sa svom mo- gućnom žurbom pohitao da ga sustigne i sa njim prispe u Sinopu, u Pon- tu. Tako su ga napokon i potpuno neočekivano ugledali rimski morna- ri, kojima se, međutim, ukazao na njihovu veliku radost; i mnogo je prija- teljskih pozdrava palo između Agripe i Iroda, toliko da je onaj prvi smatrao da je primio najveće moguće znake kraljeve naklonosti i uljud- nosti, budući da je ovaj došao uz napor tako dugog putovanja i odista bla- govremeno njemu u pomoć, zanemarivši upravljanje svojim vlastitim po- sedima, smatrajući vrednijim da dođe k njemu. Shodno tome, Irod je bio u potpunosti uz Agripu u vođenju rata, kao i od velike pomoći u građan- skim poslovima, a takođe i u davanju saveta u mnogim pojedinačnim pi- tanjima. Osim toga, bio mu je ugodan pratilac u vremenu odmora i pris- tao saučesnik u svim udesima: u onima nelagodnim zbog Irodove ljuba- znosti, a u povoljnim zbog poštovanja što ga je Agripa gajio prema nje- mu. I tako, čim su obavljene ti poslovi na Pontu zbog kojih je Agripa i bio tamo poslan, njih dvojica nisu smatrali primerenim da se vraćaju morem, već su prošli kroz Paflagoniju i Kapadokiju, zatim su odande putovali preko velike Frigije i stigli do Efesa, a potom otplovili od Efesa do Samosa. A kralj je zaista udeljivao mnoge dobrobiti svakom gradu do kojeg bi došao, ravnajući se prema onome što bi ovima bilo po- trebno: jer, što se tiče onih kojima je bio neophodan novac ili ljubazno ophođenje, on ih ovima nije uskraćivao, već je davao iz svojih vlastitih prihoda; takođe je kod Agrips postao posrednik svima koji su od ovoga tražili kakvu milost, te je dovodio stvari dotle da molioci nijednom nisu ostali bez uslišenja onoga što su tražili, pri čemu je i sam Agri- pa bio dobrohotno i velikodušno nastrojen, spreman da ispuni sve za- hteve koji su odista mogli biti od koristi moliocima, obezbeđujući ih tako da niko nije ostajao na šteti u odnosu na ostale. I kraljeva sklo- nost je takođe imala veliki uticaj, i podsticala je Agripu koji je i sam uvek bio spreman na dobro; tako se Agripa pomirio s narodom Ilijuma 692

na koga je prethodno bio kivan, i platio ono što je stanovništvo Hio- sa dugovalo Cezarevim zastupnicima, oslobodivši ga plaćanja njihovih poreza; a takođe je pomagao i ostalima u onome što su njihove pojedina- čne potrebe zahtevale.

3) Ali kada su se Agripa i Irod našli u Joniji k njima je došao veli- ki broj Jevreja koji su živeli u tamošnjim gradovima, iskoristivši pri- liku i slobodu koja im se sada ukazala da pred njih iznesu uvrede koje su trpeli, budući da im nije bilo dozvoljeno da upražnjavaju svoje vlastite običaje, već su bili prinuđeni da zbog zlopupotrebe sudova primenjuju tuđinske zakonske odredbe, i to u svete jevrejske dane, i bili su lišeni novca kojeg su sabirali za Jerusalim; nadalje su bili prisiljavani da su- deluju u vojsci i u takvim službama koje su ih obavezivale da na njih tro- še svoj osvećeni novac; a od svih tih tereta oni su uvek pribegavali Ri- mljanima kao spasenju, jer su im ovi uvek dopuštali da žive prema njiho- vim vlastitim zakonima. Nakon što je čitava ova ojađena povika iznese- na pred njih, kralj je zatražio od Agripe da pažljivo sasluša njihov slu- čaj, i odredio Nikolu, jednog od svojih prijatelja, da se založi za povlas- tice Jevrejima. Shodno tome, nakon što je Agripa kao svoje savetnike pozvao glavnog među tamošnjim Rimljanima i one kraljeve i upravitelje koji su vladali tom oblašću, Nikola je ustao, i založio se za Jevreje sle- dećim rečima: „Neminovna je potreba onima koji su u nevolji da potraže olakšanje kod onih kojima je u moći da ih oslobode od onih tegoba od kojih ovi pate; a što se tiče onih koji vam se sada žale, oni vam prilaze s velikim samopouzdanjem; jer kako su ranije često od vas primali mi- lost, i to svaki put kada bi je zatražili, oni sada mole samo za to, vas, koji ste bili takvi darodavci, da one milosti što ste ih već udelili njima kao moliocima nadalje ne budu oduzete. Mi smo već primili te mi- losti od vas koji jedini imate moć da ih udeljujete, ali su nam one oduze- te od strane onih koji ni po čemu nisu iznad nas, i koji su, koliko mi znamo, isti takvi podanici kao što smo i mi; i zaista, ukolimo smo mi udostojeni tim milostima, to može samo biti pohvalom za nas koji smo ih zadobili, zato što smo smatrani kao da zaslužujemo to što nam je udeljeno; i ako bi ove milosti makar bile i sasvim male, bilo bi varvar- ski od strane darodavaca da nam ih ne potvrdi. A što se tiče onih koji su u ovome smetnja Jevrejima, onih koji Jevreje koriste na način dostojan prigovora, očigledno je da time vređaju jednako primaocce — jer ne doz- voljavaju slobodu onima koji su ljudi toliko vredni da im njihovi iz- vrsni upravitelji o tome daju svoja svedočanstva — kao i darodavce, jer žele da njihove, jednom udeljene milosti mogu biti opozvane. A ako bi sa- da neko upitao same ove nejevreje, od koje bi od sledeće dve stvari izabra- li da se odvoje — od svojih života ili od običaja svojih predaka, svojih svečanosti, svojih žrtvovanja, svojih praznika koje proslavljaju u čast onih koje smatraju bogovima — ja znam veoma dobro da bi oni izabrali da podnesu bilo šta drugo pre nego razaranje ijednog od običaja njihovih predaka; jer je veliki broj njih radije izabrao da pođe zbog toga u rat, bu- dući da su veoma brižni da sami ne učine prekršaj u tim stvarima. I za-

ista, mi uvažavamo onu sreću koju svekoliko čovečanstvo zahvaljujući vama sada uživa upravo u ovoj stvari, da nam je svima dozvoljeno da se dr- žimo onog ustrojstva koje biće našeg naroda zahteva, a da pri tom ipak svi živimo u miru. A ovi ljudi, iako ne bi dopustili da se prema njima drugačije ophodi, ipak nastoje da prisile ostale da im se povinuju, kao da nije veliki primer bezbožnosti tako prostački razarati verske obi- čaje drugog naroda, ne manji od nemarnosti u pridržavanju svojih vlasti- tih običaja, u pogledu sopstvenih bogova. I neka nam

bude dopušteno da razmotrimo jedan od ovih primera. Ima li igde naroda, ili grada, ili zajednice ljudi, kojima vaša vlast i rimska moć ne izgledaju kao najveći blagoslov? Ima li ikoga ko bi pozeleo da poništi milosti koje su Rimljani doneli drugima? Izvesno je da niko nije toliko lud; jer zapravo i nema drugih ljudi do sudeonika u milostima Rimljana, jednako u javnosti i nasamo; stoga oni koji uklanjaju ono što ste vi već udelili zaista više ne mogu imati nikakve sigurnosti da im i njihove vlastite povlastice koje ste im vi udelili neće takođe biti oduzete. A ja govorim o onim vašim milostima koje se i ne mogu dovoljno vrednovati; jer ukoliko bi ovi ljudi razmotrili kakva je bila stara vlast pod kraljevima upoređena sa vašom sadašnjom vlašću, pored velikog broja koristi koje već duguju vašem upravljanju kako bi im se omogućio srećan život, postoji i nešto što može stajati umesto svega drugog, a to je da oni više ne izgledaju kao robovi, već kao slobodni ljudi. I najposle, povlastice koje mi želimo, čak i kada se nalazimo u najpovoljnijim okolnostima, nisu takve da zaslužuju bilo čiju zavist, jer smo mi zaista kadri da sami sebe dovedemo do blagostanja, već je to samo ono što je zajedničko svima drugima; a to što želimo nije ništa više do da upražnjavamo našu religiju bez ikakve zabrane; a to zaista nije po sebi nikakva povlastica na kojoj nam treba zavideti, budući da je to čak i korisno onima koji bi nam takvo nešto omogućili; jer, ukoliko je Bog ponesen time da mu bude ukazivana počast, to isto mora ushićivati i one koji omogućuju Bogu da od ljudi bude slavljen. A nema nijednog od naših običaja koji bi bio nečovečan, već svi streme k pobožnosti, i posvećeni su očuvanju pravde; i mi nipošto ne skrivamo one naše zapovesti po kojima vodimo svoje živote, jer su one doista podsećanja na pobožnost i prijateljsko opštenje među ljudima. A mi se sedmog dana odmaramo od posla; ovaj je dan posvećen poučavanju našim običajima i zakonima,²⁶⁵ jer smatramo da je ispravno da o njima razmišljamo, baš kao i o bilo kojoj drugoj dobroj stvari, kako bismo na svaki način izbegli greh. Ako bi *iko* proučio naše običaje kojih se pridržavamo, našao bi da su ovi po sebi dobri onoliko koliko su i drevni, toliko da se oni koji ih jednom prihvate ne mogu lako od njih odvojiti, zbog one počasti koja im je ukazana tokom onog vremena u kojem su kao vernici uživali u njima i u pridržavanju njihovih uputstava. Naši su nam protivnici, međutim, ove privilegije nepravilno oduzeli; nasilno su se domogli onog našeg novca koji je namenjen Bogu i kojeg nam živimo svetim novcem, i to su učinili otvoreno, na svetogrđan način. Takođe su nam nametnuli poreze i doveli nas pred sudove na naše svesne⁶⁹⁴

JUDEJSKE STARINE

te dane, i tamo od nas zahtevali i druge daće, ali ne stoga što smo na njih obavezani kakvim ugovorima u njihovu korist, već samo zato što su oni uvredljivo nasrnuli na našu religiju, čega su oni svesni koliko i mi, kao i stoga što su se odali nepravednoj, i ničim izazvanoj mržnji; jer je vaša vlast nad svima jedna jedina, težeći k tome da uspostavi dobroćudnost i da izbriše zlovolju u onima koji su joj podvrgnuti. Ovo je, dakle, to što te preklinjemo, najizvrsniji Agripo: da se prema nama ne ophode sa zlonamernošću; da ne budemo ruženi; da ne budemo sprečavani u upražnjavanju naših vlastitih običaja niti lišavani naših dobara, niti da od strane ovih ljudi budemo prisiljavani na ono na šta mi sami nikoga ne prisiljavamo da čini; jer ove povlastice ne samo da su u skladu sa pravdom, već su nam, kao što sam rekao, prethodno već dodeljene. Mogli bismo vam navesti mnoge ukaze senata, kao i ploče koje ih sadrže, koje još uvek postoje na Kapitolu, a koje se tiču ovoga što govorimo, a iz kojih je očigledno da ste nam povlastice dodelili nakon što ste iskusi- li takvu našu odanost prema vama koja se mora vrednovati, jer

joj slične nije bilo. Vi ste sve dosad uvek čuvali ono što su narodi posedovali, ne samo kada je reč o nama, već gotovo o svim ljudima, i svima ste donosili veće koristi no što su im se mogli nadati, te je stoga vaša vlast svima postala donosilac dobra. I ako bi iko mogao pobrojati sve ono što čini blagostanje koje ste preneli svakom narodu, a što poseduju vama zahvaljujući, takav ne bi nikada okončao svoj govor. A da bismo mi mogli dokazati kako nismo nedostojni svih onih koristi koje smo preko vas dobili, biće nam dovoljno da pomenemo ništa drugo do ovog kralja koji nama upravlja, i koji je sada jedan od tvojih poverenika. Jer, zaista, koji je primer dobronamernosti prema tvome domu on uskratio? Kojeg se znaka odanosti on nije dosetio? Na koji se povod stavljanja tebi u pomoć on odmah nije odazvao? Šta bi te otuda sprečavalo da tvoje ljubaznosti budu jedna-ko brojne kao što su velike koristi koje od njega imaš? Možda je ovde umesno i ne prećutati srčanost njegovog oca Antipatra, koji je, kada je Cezar vodio pohod u Egipat, ovome pomogao sa dve hiljade naoružanih ljudi, i pokazao se takvim da nikome ne ustupa, niti u bici na kopnu, niti u upravljanju mornaricom; i da li je potrebno da išta kažem o tome koliki su značaj ovi vojnici imali tom prilikom? Ili koliko su mnogih i koliko velikih darova oni udostojeni od strane Cezara? I zaista ovde pre svega moram da pomenem poslanice što ih je Cezar pisao senatu i kakve je Antipatar zaslužio počasti i kakva mu je od strane Rima udeljena sloboda. Jer sve su ovo dokazi jednako toga da smo sve ove milosti primali zbog sopstvenih zasluga, i da je zbog toga naša molba upućena tebi samo za overu onoga što nam je već pripadalo, tebi od koga imamo razloga da se nadamo potvrdi onih milosti, čak i da nam one već nisu računate, i to kako s obzirom na kraljevo držanje prema tebi, tako i na tvoje prema njemu. I nadalje, obavešteni smo od ovih Jevreja sa kakvom si ljubaznošću ti došao u našu zemlju, i kako si ponudio najsavršenije žrtve Bogu, ukazavši mu počast najznačajnijim zavetima, a onda i kako si pogostio narod i prihvatio izraze njegovog gostoljublja prema tebi.

KNJIGA ŠESNAESTA

695

Mi smo dužni da uvažimo sva ta ljubazna ugošćenja učinjena jednako od strane našeg naroda i od našega grada čoveku koji je upravitelj i rukovodilac tolikih mnogih državnih poslova, kao pokazatelje onog prijateljstva kojim si ti uzvratio jevrejskom narodu, a koje je ovome obezbeđeno od strane Irodove porodice. Tako te mi podsećamo ovih stvari u prisustvu kraljevom, koji sada sedi uz tebe, i iznosimo naš zahtev kojim ne tražimo ništa više do da ono što si nam ti sam već dao ne bude oduzeto od strane drugih."

4) Nakon što je Nikola okončao ovaj govor, njegovim rečima nije bilo protivljenja od strane Grka, jer tom prilikom i nije činjeno nikakvo ispitivanje kao na kakvom sudu pravde, već posredovanje kako bi se predupredilo dalje nasilje prema Jevrejima; takođe se Grci uopšte nisu branili, niti su poricali ono što je pomenuto da su činili. Njihov izgovor nije ni bio drugi do taj da sve dok su Jevreji nastanjeni u njihovoj zemlji ovi postupaju sasvim nepravilno prema Grcima [ne pridružujući im se u njihovom načinu obožavanja], dok oni, pak, dokazuju svoju velikodušnost time da iako Jevreji vrše bogoslužjenje po sopstvenim pravilima, Grci ne čine ništa što bi ih moglo ojaditi. Nakon što je Agripa uvideo da se Jevreji nalaze pod prisilom, ovako je odgovorio: da je zbog Irodove dobronamernosti i prijateljstva on spreman da dozvoli Jevrejima sve što od njega budu tražili, a da mu njihovi zahtevi po sebi izgledaju pravedni; pa i da ukoliko budu zatražili i nešto više, on se neće ustručavati da im to omogući, brinući se da nipošto ne budu na

šteti zbog rimske uprave; ali sve dok njihovi zahtevi ne budu veći od toga da one povlastice koje su im već dodeljene ne budu ukinute, on im ove odmah potvrđuje, što znači da se, naime, i dalje mogu pridržavati svojih sopstvenih običaja, bivajući pri tom zaštićeni i najmanje povrede sa ma čije strane. I nakon što je ovo izgovorio, Agripa je raspustio skup, na šta je Irod ustao i pozdravio ga, zahvalivši mu zbog ljubaznog držanja koje je pokazao prema Jevrejima. Agripa je takođe ovo prihvatio na obavezujući način, te je ponovo pozdravio Iroda i zagrlio ga. Nakon svega ovoga on je otišao za Lezbos, dok je kralj odlučio da otplovi do Samosa i odatle se vrati u svoju zemlju. Pa nakon što se oprostio od Agripe, Irod je produžio putovanje i ukotvio se u Cezareji nakon nekoliko dana, imajući usput povoljne vetrove; odatle je otišao u Jerusalem, gde je sazvao mnoštvo ljudi iz grada i unutrašnjosti na sabor. Tako im se on obratio sa detaljnim izveštajem o čitavom toku svog putovanja, kao i o prilikama Jevreja u Aziji, odnosno kako će zahvaljujući njemu oni moći da ubuduće žive bez uvredljivog ophođenja od strane domaćeg življa. Takođe ih je obavestio o sveukupnoj dobroj sreći sa kojom se sreo, kao i o načinu na koji je rukovodio poslovima upravljanja, i nije zanemario ništa što je njegovom narodu moglo doneti korist; i kako je bio u veoma radosnom raspoloženju, oprostio im je četvrti deo njihovih poreza za poslednju godinu. Shodno tome, ljudi su bili veoma zadovoljni ovom uslugom i njegovim govorom, te su pošli svojim putem veoma radosni i poželeli kralju svaku sreću.

KAKO JE DOŠLO DO VELIKOG UZNEMIRENJA U IRODOVOJ PORODICI
ZBOG NJEGOVOG IZBORA ANTIPATRA, NAJSTARIJEG SINA, ISPRED
OSTALIH, SVE DOK ALEKSANDAR NIJE KAO VEOMA GNUSNU PRIMIO TU
UVREDU

1) Za to su vreme, međutim, prilike u Irodovoj porodici postajale sve nesređenije i po samog Iroda neprijatnije, a sve zbog Salomine mržnje prema njegovim mlađanim sinovima [Aristobulu i Aleksandru] koji su bili njegovi prvi naslednici [od njihove majke Mirjam]; i kako je Saloma u potpunosti uspela u zlodelima protiv njihove majke, tako je i sada nastavila dospevši do takvog stupnja ludila i bezočnosti, nastojeći da niko od Mirjaminog potomstva ne ostane u životu, jer bi u tom slučaju imao moć da osveti njenu smrt. Ovi su mladići zaista pokazivali donekle drsko i odbojno držanje prema svom ocu, izazvano sećanjem na način na koji je njihova majka nepravedno postradala, kao i zbog njihove sops- tvene vlastoljubivosti. Staro zlopamćenje je takođe obnovljeno, i oni su prigovarali Salomi i Feroru, koji su mladićima uzvraćali zločudnim zamislima i oko njih postavljali izdajničke zasede. Što se tiče ove mržnje, ona je bila ravnomerna na obe strane, ali je način ispoljavanja te mržnje bio različit; jer što se tiče dvojice mladića, oni su bili nagli, otvoreno prebacujući i vređajući druge, i bili su dovoljno neiskusni da smatraju kako je najotmenije izražavati svoje misli na tako nesputan način; ali drugi nisu posezali za takvim pristupom, već su se koristili klevetama na tanan i pakostan način, neprestano razdražujući mladiće, nadajući se da će se tokom vremena njihova drskost preokrenuti u otvoreno nasilje prema njihovom ocu. Jer onoliko koliko se ovi nisu stideli izmišljenih zločina njihove majke, niti smatrali da je ona oporavdano stradala, njihovi klevetnici su pretpostavljali da će mladići naposljetku preći sve granice, i biti podstaknuti da pomisle kako je na njima da se osvete svom ocu, pogubivši ga vlastitim rukama. Naposljetku je došlo do toga da je celi grad bio pun njihovih rasprava, i, kako je i uobičajeno u takvim sukobima, sažaljevana je neveštost ovih mladih ljudi. Ali je Salomina zavera bila odviše snažna za njih, i u ona nabeđivanja što ih je ona širila naposljetku se poverovalo, i to najpre zahvaljujući njihovom vlastitom ponašanju. Jer su oni, koji su bili duboko potreseni smrću svoje majke, tvrdili kako su ona, a sa njom i oni kao njeni sinovi, dovedeni do jasnog stanja, plahovito se žaleći zbog njenog sažaljenja dostojnog skončanja — a koje je zaista i bilo takvo — govoreći da se i oni nalaze u istim uslovima dostojnim sažaljenja, zato što su prisiljeni da žive s onima koji su bili njene ubice, i na taj način da sa njima budu saučesnici.

2) Ovakve su se nesuglasice vremenom pojačale, a kraljevo odsustvo pružilo je dodatnu priliku za njihovo snaženje; ali čim se Irod vratio i obratio se gorepomenutim govorom narodu, Feror i Saloma su ga od-

mah skolili rečima da je on u velikoj opasnosti, kao da tobože mladići otvoreno prete da ga više neće štedeti, već će na njemu osvetiti svoju majku. Ovome su takođe dodali i drugu klevetu, da su navodno nade mla- dića vezane za Arhilaja, kralja Kapadokije, uz čiju bi pomoć mogli stići do Cezara i optužiti svog oca. Čuvši ove reči, Irod je namah bio veoma pometen, i tim je više bio preneražen što su mu iste stvari preneli i neki drugi ljudi. On se onda prisetio svoje prethodne nesreće, i shvatio da će ga rasulo u njegovoj porodici sprečiti da uživa u bilo kakvoj ute- si od strane onih koji su mu bili najdraži, ili od njegove [druge] žene koju je toliko voleo; i verujući da će njegove buduće nevolje uskoro biti veće i teže od onih koje su prošle, on se našao u velikoj pometnji, jer je Proviđenje Božije zaista na njega prenelo veliki broj spoljnih pre- imućstava u pogledu njegove sreće, čak i preko njegovih nadanja, ali su nedaće što ih je imao u svome domu bile takve da nikada nije očekivao da će se sa njima susresti, i činili su ga nespokojnim; štaviše, obe ove vrste udesa stizale su do njega u takvoj meri kakvu niko nije mogao zami- sliti, i postavljale nesumnjivo pitanje: da li je, nakon poređenja ovih dveju kobi, on trebalo da razmeni tako velike uspehe u povoljnim spolj- nim zbivanjima za tako velike nesreće u kući, ili, pre, njegov izbor ni- pošto nije smeo da bude izbegavanje nesreća povezanih s njegovom poro- dicom, iako kao nadoknadu nikada nije posedovao tako veliko i toliko poštovano kraljevstvo.

3) Budući da je bio tako uznemiren i izmučen, Irod je, kako bi obeshrabrio ove mladiće, doveo na dvor još jednog svog sina, koji se ro- dio u vreme kada je Irod bio nepoznat čovek, a ime ovog sina bilo je An- tipatar. Ipak, u ovo vreme Irod još uvek nije bio tako posvećen ovom si- nu kao što je to bilo kasnije, kada je bio potpuno obuzet njime, i puštao mu da čini što god je želeo, već je trenutno pre imao nameru da njime po- tisne oholost Mirjaminsih sinova, rukovodeći ovim Antipatrovim uz- dizanjem tako da bi im ono predstavljalo jasno upozorenje. Jer ovo nji- hovo drsko ponašanje [smatrao je] ne bi bilo tako izrazito, ukoliko bi bili uvereni da nasleđivanje kraljevstva ne pripada samo njima, ili da ono nužno mora dospeti do njih. Tako je on predstavio Antipatra kao njihovog suparnika, pretpostavljajući da je učinio dobru stvar u pogle- du obeshrabrivanja njihove gordosti, i da je, nakon što je takvo nešto učinjeno, mladićima ostavljeno vreme u kojem se moglo očekivati da će njihovo držanje postati prikladnije. Ali su se događaji pokazali druga- čijim od onoga što je on priželjkivao, jer su mladići smatrali da im je naneo veliku uvredu; i kako je Antipatar bio vispren čovek, jednom kada je dobio ovakav stupanj slobode i počeo da očekuje veće stvari no što im se ranije mogao nadati, on je imao samo jednu zamisao u glavi, a to je bi- lo kako da unizi svoju braću, i da im nipošto ne dopusti prednost u dos- tojanstvu, kao ni da se približe svom ocu, koji se od njih već otuđio na osnovu kleveta koje je čuo o njima, bivajući spreman da protiv njih pora- di na svaki onaj način koji bi mu njegova revnost savetovala da sledi, ka- ko bi vremenom mogao postajati sve stroži u svojim postupcima prema 698

JUDEJSKE STARINE

njima. Shodno tome, svi izveštaji koji su šireni unaokolo dolazila su od Antipatra, dok je on sam izbegavao sumnju da su te glasine poticale od njega; jer je on birao za svoje pomoćnike one ljude na koje se nije sumnja- lo, i takve za koje se moglo verovati da govore istinu zbog dobronamer- nosti koju su gajili prema kralju; i zaista, već nije bio mali broj onih koji su negovali prijateljstvo prema Antipatru, nadajući se da će neš- to od njega dobiti; ovo su, dakle, bili ljudi koji su više od svih

saleta- li Iroda, zbog toga što se činilo da tako govore isključivo iz blagona- klonosti prema njemu: i tako, skupa sa ovim udruženim optužbama, koje su iz različitih pobuda jedna drugu podržavale u verodostojnosti, mla- dići su i sami takođe pružili dalje povode Antipatru; jer su bili čes- to primećeni kako liju suze zbog uvrede koja im je nanesena, i imali ime svoje majke na usnama, a među svojim su se prijateljima usuđivali da pre- bacuju svom ocu kako se ne ponaša pravično prema njima. Sve ove stvari bile su sa jednom zlom nakanom pohranjene u Antipatrovom pamćenju če- kajući pogodnu priliku; a nakon što su sa dodatnim ocrnjivanjima pre- nesene Irodu, toliko su pojačale razdor da je došlo do velike uzburka- nosti u porodici. Jer dok je kralj bio veoma ljut zbog nabeđivanja koja su širili Mirjamini sinovi, i bio željan da ih ponizi, on je i dalje umno- žavao počasti što ih je udeljivao Antipatru, čijim je nastojanjima na- posletku bio toliko savladan da je na dvor takođe doveo i njegovu majku. Isto je tako njemu u prilog često pisao Cezaru, i sve žarkije posebno nje- ga preporučivao njegovom staranju. A kada se Agripa vratio u Rim, nakon što je okončao svoje desetogodišnje upravljanje Azijom, Irod je otplo- vio iz Judeje; a kada se susreo s njime, uz sebe nije vodio nikog osim An- tipatra, kojeg je predao Agripi, kako bi ga ovaj mogao povesti sa sobom, zajedno sa mnogim poklonima, i kako bi mogao postati Cezarev prijatelj; i sve je izgledalo tako kao da je Antipatar za sebe imao svu očevu naklo- nost, i da su dvojica mladih ljudi već bili otklonjeni od bilo kakvih na- da u nasleđivanje kraljevstva.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE TOKOM ANTIPATROVOG VORAVKA U RIMU IROD DO- VEO ALEKSANDRA I ARISTOBULA PRED CEZARA I OPTUŽIO IH. ALEKSANDROVA ODBRANA PRED CEZAROM I POMIRENJE SA NJE- GOVIM OCEM

1) Ono što se dogodilo tokom Antipatrovog odsustva uvećalo je onu čast do koje je bio unapređen, odnosno njegovu prividnu izdignutost iz- nad svoje braće: jer on je od sebe napravio značajnu pojavu u Rimu, sto- ga što je Irod poslao pohvale na njegov račun svim svojim tamošnjim prijateljima; jedino za čim je Antipatar žalio bila je činjenica da se ne nalazi kod kuće te stoga više nije u neprestanoj prilici da kleveće svoju braću; njegova glavna bojazan bila je da njegov otac sada ne promeni mišljenje i u sebi odgaji povoljniji sud o Mirjanimim sinovima; i na-

KNJIGA ŠESNAESTA

699

kon što se ovoga dosetio, Antipatar se više nije mogao uzdržati od ra- da na svom cilju, već je počeo redovno slati iz Rima takve glasine za koje se nadao da mogu ožalostiti i razdražiti njegovog oca protiv ostale braće, a sve pod izgovorom duboke zabrinutosti za Irodov život, dok je, zapravo, takva govorkanja diktirao njegov zloćudni um kako bi obezbedio veću nadu u uspeh, koji je već i tada, i sam po sebi bio, veliki. Ovo je An- tipatar činio sve dok nije raspalio takav gnev u Irodu da je ovaj postao veoma zlonameran prema mladićima; pa ipak je još uvek oklevao da uči- ni neko neprimereno nasilje nad njima, i zato je rešio — kako u svojim očima ne bi izgledao ni odviše nemaran niti nagao i uvredljiv — da je najbolje da otplovi sa sinovima u Rim i tamo ih optuži pred Cezarom, te da se tako sam ne upusti u nekakav zločin koji bi svojom odvratnošću mo- gao biti smatran najdrskijom

bezbožnošću. I tako, nakon što je pošao u Rim, dogodilo se da je toliko žurio da se sa Cezarom sreo već u mestu Akvileji, pa kad je došao do prilike za govor, on je od cara zatražio da obrati pažnju na svu ozbiljnost slučaja stoga što je smatrao da se nala- zi u veoma jadnom stanju, nakon čega je predstavio svoje sinove, te ih optužio za njihove mahnite postupke i pokušaje njegovog ubistva, tvrdeći sledeće: da su mu oni neprijatelji i da na svaki način nastoje da pokažu mržnju prema vlastitom ocu, kome bi rado oduzeli život i tako zadobi- li kraljevstvo na najvarvarskiji način; ali da on od Cezara ima dozvolu da raspolaže tim kraljevstvom i preda ga ne po prisili već po izboru, onome koji će upražnjavati najdublje poštovanje prema njemu. Tvrdio je kako su njegovi sinovi toliko željni vladanja da bi u slučaju razočaranja bili spremni da izlože opasnosti i svoje vlastite živote samo ukoliko bi na taj način mogli lišiti života svog vlastitog oca; toliko je podi- vljao i zagađen postao njihov um tokom vremena, a sve zbog mržnje prema njemu. Pa kako on već dugo vremena podnosi ovu nesreću — rekao je Irod — sada je primoran da je iznese pred Cezara, te da i njegov sluh zaprlja ču- venim, dok on sam, pak, želi da sazna kakvu su strogost sinovi ikada do- živeli od njega, ili kakve im je to tegobe ikada nametnuo da bi se oni na njega mogli žaliti; takođe želi da sazna na osnovu čega oni smatraju op- ravdanim da on nadalje ne bude gospodarem te zemlje koju je upravo on sam, uz velike opasnosti, i zadobio, te mu ne dopuštaju da je sačuva i potom je prepusti onome za koga smatra da to najviše zavređuje. A ovo gospodar- stvo, sa svim drugim prednostima, on daje kao nagradu za duboko pošto- vanje samo onome ko će ubuduće moći da nastavi i oponaša ono staranje za svoju zemlju koje je on, Irod, pokazivao — jer će samo takav moći da za- dobije tako vredan uzvračaj kao što je vlast nad zemljom: i stoga je sas- vim bezbožno s njihove strane da se pod ma kojim izgovorom unapred me- šaju u pitanje vlasti. Jer onaj kome je uvek u mislima zadobijanje kraljev- stva, neminovno u isto vreme razmišlja i o usmrćivanju svog oca, zato što drugačije ne bi ni mogao stići do vlasti; a što se njega, Iroda, tiče, on je sinovima i dosad dao sve što je mogao i što je pristalo onima koji su podanici kraljevske vlasti i uz to kraljevi sinovi — koja god da su obeležja i ukrase moći želeli, sa slugama i probranom hranom, i bili 700JUDEJSKE STARINE

su venčani ženama iz najuglednijih porodica, jedan [Aristobul] za kćer Irodove sestre, a drugi za kćer kralja Arhelaja. A ono što je veća od svih ovih milosti jeste to da bez obzira što su njihovi zločini tako veliki, a on sam, pak, ima sasvim dovoljno ovlašćenja da ih kazni, on ga ipak nije upotrebio protiv njih, već ih je doveo pred Cezara, njihovog zajedničkog dobrotvora, i nije posegnuo za onom surovošću koju je mogao upotrebi- ti jednako kao otac koji je bezbožno nagrđen, ili kao kralj koji je izdaj- nički napadnut, već je izabrao da sa njim ravnopravno stoje pred sudom. Ipak, on smatra da sve to ne bi smelo proći bez kazne, niti on sme dalje živeti u najvećem strahu; štaviše, smatra da za njih nije uputno da dalje gledaju svetlost Sunca posle onog što su uradili, čak iako bi se i mogli izvući ovoga puta, budući da su učinili nešto najpodlije, te će zasigur- no dopasti najvećih kazni što ih je ljudski rod upoznao.

2) Ovo su bile optužbe što ih je Irod sa velikom žestinom pred Ce- zarom izložio protiv svojih sinova. A mladići su, jednako dok je on go- vorio, a ponajviše po njegovom zaključku, plakali, i našli se u velikoj pometenosti. Što se tiče njih samih, oni su po svojoj savesti znali da su nevini; ali stoga što je otac bio taj koji ih je optužio, bili su i sves- ni da će im u pogledu istine biti teško da se odbrane, budući

da iako su imali slobodu da izgovore svoje misli onako kako su okolnosti zahtevale, i mogli sa svom snagom i marom osporiti optužbu, ipak to sada nije bilo podesno učiniti. Pred njima je otuda iskrsla nedoumica na koji bi način uopšte trebalo da govore; i zato su sledile suze, a naposljetku i duboki jecaji, stoga što su se bojali da će se, ukoliko ne kažu ništa, naći pred teškoćom da naizgled kao da priznaju krivicu — a i nisu imali spremnu ma kakvu odbranu, što zbog svoje mladosti a što zbog zbunjenosti u kojoj su se nalazili: pa ipak, ni Cezar nije bio nesvestan, nakon što ih je zatekao u takvoj pometenosti, da njihovo oklevanje sa odbranom ne potiče od ma kakvog priznavanja velikih gnusoba, već zbog njihove ne-veštosti i skromnosti. Takođe su ih sažaljevali i svi oni koji su se tada- mo s povodom okupili; pa su čak i očeva osećanja pokrenuli do ganutosti, toliko da se morao veoma mnogo potruditi da ih sakrije.

3) Ali nakon što su sinovi primetili da postoji blagonaklono raspoloženje jednako u njemu i u Cezaru, i da svako od prisutnih bilo da lije suze ili ih barem iskreno sažaljeva, jedan od njih, čije je ime bilo Aleksandar, obratio se svom ocu, i pokušao da odgovori na njegovu optužbu sledećim rečima: „O, oče, dobronamernost koju si pokazao prema nama očigledna je, čak i u samom ovom sudskom postupku, jer da si imao ma kakvu pogibeljnu nameru prema nama, ti nas ne bi predstavio pred našim zajedničkim spasiteljem, jer je bilo u tvojoj moći, jednako kao kralja i kao oca, da nas kao krive kazniš; ali time što si nas doveo u Rim, i učinio Cezara svedokom onoga što je učinjeno, ti si nagovestio da name- ravaš da nas ipak poštetiš: jer niko kome je namera da pogubi čoveka ne dovodi ovoga u hramove niti pred oltare; pa ipak su time naše okolnosti još nepovoljnije, jer ni mi sami ne bismo mogli podneti da duže živimo, kada bi se verovalo da smo uvredili takvog oca; štaviše, mož-

da bi za nas bilo nepodnošljivije da živimo sa takvom sumnjom na sebi da smo ga tobože uvredili, nego da umremo bez takve krivice. I ako naša otvorena odbrana može biti shvaćena kao istinita, mi ćemo biti srećni jednako time što ćemo tebe umiriti i što ćemo izmaći opasnosti u kojoj se nalazimo; ali ukoliko ove klevete prevladaju, nama je više nego dovoljno što smo videli Sunce ovog dana, koje zašto bismo uopšte na- dalje i gledali, ukoliko na nama ostane takva sumnja? Dakle, lako je reći za mladiće da žele da vladaju, i reći dalje da ovakvo zlo proishodi iz slučaja naše nesreće majke. Ovo je već u izobilju dovoljno da našu sadašnju nesreću proizvede iz onoga što je prethodilo; ali razmislite do- bro, ni priliči li ovakva optužba zapravo svim mladim ljudima naše dobi, i ne može li se ona izreći o svima bez razlike; jer ništa ne može sprečiti onoga koji vlada, a njihova je majka mrtva, da kao otac gaji sumnje prema svojim sinovima, smatrajući da su oni namerni da ga izdaju; ali sama sumnja nije dovoljna da dokaže takvu bezbožnu zamisao. I ne- ka bilo koji čovek kaže da li smo mi zaista s kakvom bezočnošću pokušali nešto slično, pomoću čega bi postupci inače neverovatni postali mogućim? Da li iko može dokazati da je pripremljen kakav otrov? ili dokazati kakvu našu zaveru, ili potkupljivanje slugu, ili pisma napisana protiv tebe? jer zaista nema ničega od ovih stvari, već su sve one kadikad izmišljane u vidu klevete onda kada se ništa slično odista nije moglo naći; jer je kraljevska porodica, koja je unutar sebe sukobljena, bez sumnje sama po sebi strašna stvar; a da to što ti nazivaš nagradom za poštovanje često postaje, među veoma izopačenim ljudima, takav osnov za nadu da ih čini takvima da ne propuštaju da pokušaju sa nanošenjem ijedne od

mogućnih nesreća. Istina je da nam niko ne može staviti na te- ret nikakvo zlo postupanje; a što se tiče kleveta koje smo ovde čuli, kako ih može okončati onaj koji neće ni da čuje ono što mi imamo da kažemo? Da li smo govorili sa odviše velikom slobodom? Da, jesmo, ali ne pred tobom, jer bi to bilo nepravedno, već pred onima koji nikada ne skrivaju nijednu stvar koja im je izgovorena. Da li je ijedan od nas oplakivao svoju majku? Jeste, ali ne zato što je ona mrtva, već zato što se o njoj zlo govori od strane onih koji nemaju prava da tako čine. Da li želimo tu vlast za koju znamo da je poseduje naš otac? Zbog čega bismo mi to uopšte želeli? Ukoliko već posedujemo kraljevske počasti, kao što zaista jeste, ne bi- mo li se onda uzalud trudili? A ukoliko ih nemamo, nije li ipak tako da im se s pravom nadamo? Ili ako pretpostavimo da smo te mi ubili, mo- žemo li očekivati da ćemo dobiti tvoje kraljevstvo, kada je jasno da nam niko ne bi dopustio da po zemlji gazimo, niti bi nas more na sebe primi- lo, posle izvedenog takvog postupka; štaviše, vera svih naših podani- ka, i pobožnost čitavog naroda, zabranila bi oceubicama preuzimanje upravljanja, kao i ulaženje u onaj najsvetiji Hram kojeg si ti podigao. Ali pretpostavimo da su obesnažene sve druge opasnosti, da li bi ijedan tvoj ubica mogao proći nekažnjen dok je Cezar živ? Mi smo tvoji sinovi, i nismo ni toliko bezbožni niti toliko bezumni kao što pretpostavlja optužba, iako smo možda nesrećniji no što tebi odgovara. Ali u slučaju 702 JUDEJSKE STARINE

da ti ie pronalaziš nikakvog razloga za žaljenje, niti ikakvo izdajnič- ko preduzeće, koji ti dovoljan dokaz imaš da bi takvu našu izopačenost učinio verovatnom? Naša je majka istina mrtva, ali upravo ono što je nju zadesilo može nam samo biti razlog za oprez, a ne podsticaj za zlo- bivost. Mi smo voljni da učinimo našu odbranu i obrazloženijom; ali eto, postupci koji nikada nisu učinjeni ne dopuštaju stvarni razgovor; štaviše, mi ćemo sklopiti s tobom ovakav dogovor, i to pred Cezarom, gospodarom svih, koji je sada posrednik između nas, da ukoliko ti, oče, možeš pomoću istinitih dokaza stići dotle da nam, oslobođen sumnje, dopustiš da živimo, ti nas pusti, iako ćemo čak i tada mi živeti na nevoljan način, jer je već i samo to što smo, iako lažno, optuženi za ve- lika dela izopačenosti, strašna stvar; ali ukoliko je, pak, u tebi ostao i dalje kakav strah od nas, ti produži sa svojim pobožnim životom, a mi ćemo dati opravdanje za naše vlastito ponašanje time što ne želimo dalje živeti; jer naš nam život nije toliko drag da ga po svaku cenu že- limo, ukoliko on nanosi štetu našem ocu koji nam ga je darivao."

4) Nakon što je Aleksandar ovako govorio, Cezar, koji ni prethodno nije verovao u tako grubu klevetu, sada je bio još više ganut, i upro je pogled u Iroda, primetivši da je i ovaj pomalo zbunjen; pored toga, svi prisutni bili su u strahu za mladiće, osećajući sve veću omrazu prema kralju zbog velike neverovatnosti klevete; povrh svega, saosećanje pre- ma mladosti njegovih sinova i njihovoj telesnoj lepoti budilo je u lju- dima želju da im pomognu, tim više što je Aleksandar njihovu odbra- nu vodio veoma vešto i smotreno; štaviše, ni izgled njihovih lica vi- še nije bio isti, jer su pre bila orošena suzama koje su kapale na zemlju, ali sada se u njima probudila nada u najbolji ishod; najzad, činilo se da i sam kralj nema dovoljno osnova za podizanje takve optužbe, budući da nije imao stvarnih dokaza pomoću kojih bi ih ukorio. Zapravo, on je sa- da bio taj kome je bilo potrebno da se odbrani za optužbu; a Cezar je, na- kon izvesnog oklevanja, rekao da iako su mladići potpuno nevini za ono za šta su oklevetani, ipak na njima ostaje odgovornost za to što se ni- su ponašali prema ocu tako da spreče onu sumnju koja se raširila po- vodom njih. Takođe je zamolio Iroda da odloži sve iznesene pritužbe

i da se pomiri sa svojim sinovima, zato što nije pravično verovati takvim glasinama koje se tiču njegove vlastite dece, kao i da ovo pokajanje sa obe strane još uvek može zalečiti pukotine neslaganja i dovesti do uzajamne dobronamernosti, pomoću čega bi se obe strane, opraštajući prethodnu sumnju, mogle rešiti da iz svega ponesu više naklonosti jedni prema drugima nego što su je imali ranije. Nakon što im je Cezar da ova- kavi savet, on je mahnuo mladićima, pozvavši ih k sebi. Pa kada su oni otuda bili raspoloženi da se založe za pomirenje s ocem, ovaj ih je podržao i zagrljio ih, dok su oni plakali, i svakog posebno uzeo za ruku, sve dok niko od prisutnih, bilo slobodan čovek ili rob, nije bio duboko ganut onim što se moglo videti.

5) I tako, nakon što su uzvratili zahvalnošću Cezaru, svi su zajedno otišli; a sa njima je pošao i Antipatar, licemerno izjavljujući da se ra-

duje ovom pomirenju. Poslednjih dana koje su proveli kod Cezara, Irod je ovome poklonio tri stotine talanata, kao da time pokazuje svoju veličinu narodu Rima. Cezar je njemu zauzvrat učinio poklon u vidu polovine dobiti kiparskih rudnika bakra, a takođe mu i poverio nadzor nad drugom polovinom, uz to ga počastivši i drugim poklonima i prihodima; a što se tiče njegovog vlastitog kraljevstva, ostavio je njemu na volju da izabere koga god hoće od svojih sinova za svog naslednika, ili da ga izdeli na delove za svakoga, kako bi to dostojanstvo na taj način moglo pripasti svima. I nakon što je Irod bio sklon da takvo uređenje smesta izvrši, Cezar mu je, međutim, rekao da on ne bi dozvolio da Irod sebe liši, još za života, vlasti nad sopstvenim kraljevstvom, niti nad svojim sinovima.

6) Posle svega ovoga Irod se vratio u Judeju. Tokom njegovog odsustva nemali deo ljudi sa njegovih poseda oko Trahona odmetnuo se, ali su ih njegovi zapovednici što ih je tamo ostavio ipak savladali, i ponovo prisilili na pokornost. Dok je Irod plovio sa svojim sinovima i stigao naspram Kilikije, do ostrva Eleuse, koja je sada promenila ime u Sevastiju, sreo se sa Arhelajem, kraljem Kapadokije, koji ga je ljubazno primio, radujući se njegovom pomirenju sa sinovima i tome što je optužba protiv Aleksandra, koji je oženio Arhelajevu kćer, sada bila stvar prošlosti. Oni su takođe razmenili poklone kakvi dolikuju kraljevima. Odatle je Irod stigao u Judeju i do Hrama, gde se govorom obratio narodu obavestivši ga o onome što je bilo učinjeno na minulom putovanju. Takođe im je govorio o Cezarevoj ljubaznosti prema njemu, kao i o onim stvarima što ih je uradio a za koje je mislio da je od koristi da narod sa njima bude upoznat. Naposletku je okrenuo svoj govor na obaveštenje o svojim sinovima, i zamolio one koji žive na dvoru, kao i celo okupljeno mnoštvo, da se slože, iznevši volju da će njegovi sinovi vladati posle njega; Antipatar prvi, a zatim Aleksandar i Aristobul, sinovi Mirjamini; ali je zatražio da svi oni i dalje imaju obzira prema njemu, i u njemu vide kralja i gospodara svih, budući da on još uvek nije ometen godinama, već se upravo u nalazi u onom životnom dobu kada mora biti najveštiji u upravljanju, te da on ni po čemu nije lišen onih veština rukovođenja koje ga osposobljuju za dobro upravljanje kraljevstvom, kao i kadrošću da još uvek zapoveda svojoj deci. Nadalje je podređenim staršinama, kao i čitavoj vojsci, rekao da će samo u slučaju da se jedino na njega oslanjaju njihovi životi moći da budu vođeni u miru, čime će jedni druge uzajamno učiniti srećnima. Pa nakon što je i ovo izgovorio, Irod je raspustio skup. Ovaj govor, pak, bio je prihvaćen od najvećeg dela slušalaca, ali ne sasvim

od svih; jer su sukob između njegovih sinova, kao i nade koje im je ulio, učinili da se njihove pomisli i žudnje okre- nu prevratu vlasti.

KAKO JE IROD PROSLAVIO IGRE KOJE SU SE ODRŽAVALE SVAKIH PET GODINA POVODOM IZGRADNJE CEZAREJE; I KAKO JE PODIGAO I UKRASIO JOŠ MNOGO DRUGIH MESTA NA VELIČANSTVEN NAČIN, I IZVEO BEZBROJ OSTALIH SLAVNIH PODUHVATA

1) Negde u to vreme dogodilo se okončanje gradnje Cezareje. Sva zdanja bila su dovršena nakon deset godina, a proslava svršetka radova pala je u dvadeset osmu godinu Irodove vladavine, i u stotinu devedeset drugu olimpijadu. Shodno tome priređen je veliki praznik za koji su učinjene najraskošnije pripreme u svrhu njegovog dostojnog provođenja. Irod je naložio održavanje muzičkog nadmetanja, a učesnici u predstavama morali su biti nagi. Takođe je pribavio veliki broj onih koji su imali da se bore u pojedinačnim borbama, kao i životinje za istu svrhu. Upriličio je i konjske trke, kao i druge među najznačajnijim od zabava i predstava kakve su se obično izvodile u Rimu, kao i na drugim istaknutim mestima. Ova je nadmetanja posvetio Cezaru, i naložio da budu održavana i proslavljana svakih pet godina. Takođe je za ovu namenu poslao svakovrsne ukrase iz svog vlastitog domaćinstva, kako ne bi nedostajalo ničega što bi ih učinilo dostojnim; štaviše, Julija, Cezareva žena, poslala je takođe najveći deo od svog najskupocenijeg nameštaja iz Rima, toliko da Irodu zaista ničega nije nedostajalo. Vrednost svega toga procenjivana je na pet stotina talanata. I tako, nakon što je veliki broj ljudi stigao u taj grad da vidi predstave, baš kao i izaslanici drugih naroda, a zbog dobrobiti koje su dobijali od Iroda, on ih je sve ugostio u javnim konačištima, kao i na javnim trpezama, neprestanim gozbama; ova svečanost sadržavala je tokom dana različite borbe, a tokom noći takva vesela okupljanja koja su koštala veliku sumu novca, i time javno pokazivala darežljivost Irodove duše: jer je u svim svojim poduhvatima on imao za želju da se ma u čemu ostvari dostignuće koje je prevazilazilo sve što je ikada bilo urađeno u istoj vrsti. I priča se da su Cezar i Agripa često govorili da su Irodovi posedi odviše mali za veličinu njegove duše, jer on zaslužuje da ujedno poseduje i čitavo kraljevstvo Sirije, kao i Egipat.

2) Nakon što su okončani ovi praznici i prateće svečanosti, Irod je podigao još jedan grad u ravnici zvanoj Kafarsava, gde je izabrao mesto pogodno jednako po izobilju vode i plodnosti zemljišta, pa stoga i pogodno za rast svega što je bilo zasađeno; na tom je mestu reka opkoljava sam grad, kao i gaj drveća najboljeg po rodности i veličini. Ovaj je grad Irod nazvao Antipatris, po svom ocu Antipatru. Osim ovoga podigao je jedno manje mesto iznad Jerihona, dajući mu ime svoje majke, Kipros, veoma zaštićeno i vrlo prijatno za stanovanje. Takođe je u čast svoga brata Fasaila posvetio otmene spomenike, a zbog velike uzajamne naklonosti koja je između njih postojala: pre svega je podigao kulu u samom gradu, ne manju od [aleksandrijske] kule Faros, koju je nazvao Fasailija, koja je ujedno bila sastavni deo snažne odbrambene linije grada, i uspome-

na na preminulog brata. Takođe je podigao i istoimeni grad u jerihon- skoj dolini, kada se dolazi sa severne strane, pomoću čega je i obližnju zemlju učinio plodnijom zahvaljujući obdelavanju koje su započeli sta- novnici ovog grada.

3) Što se tiče svih drugih Irodovih dela za dobrobit zemlje, nemo- guće je prebrojati one što ih je izveo po gradovima, jednako u Siriji i Grčkoj, kao i na svim drugim mestima do kojih je stizao u svojim puto- vanjima; jer se čini da je on darivao, i to na najizdašniji način, sve što bi moglo pripomoći najraznovrsnijim potrebama, kao što je i pomagao u izvođenju svih javnih radova dajući potreban novac i podržavajući ih kada bi izostajali drugi prihodi. Ali ono što je bilo najveće i najslav- nije od njegovih dela, svakako je Apolonov hram kojeg je podigao na ostrvu Rodosu, i to sam pokrivajući sve troškove, istovremeno dajući i ve- liki broj talanata srebra žiteljima za obnovu njihove flote. Takođe je podigao i najveći broj javnih zdanja stanovnicima Nikopolja, Akcijuma, kao i Antiohijcima, žiteljima glavnog grada Sirije, jer je tamo gde su celom dužinom prosečene široke ulice on sa obe strane podigao nad- svođene hodnike a otvoreni drum popločao uglačanim kamenom, što je bilo od velike koristi stanovništvu. A što se tiče olimpijskih iga- ra, koje su se tada nalazile u jednom stanju zbog izostanka prihoda, on im je povratio ugled, dodelivši redovne sume novca za njihovo održavanje, učinivši ta svečana okupljanja još dostojanstvenijim u pogledu ukra- šenosti i prinošenih žrtava. A zahvaljujući njegovoj obimnoj veliko- dušnosti, on je na olimpijskim natpisima nazivan jednim od stalnih rukovodilaca ovih igara.

4) Bilo je onih koji su ostajali zapanjeni raznostranošću Irodove prirode i njegovih ciljeva; jer kada uvažimo njegovu veličinu, kao i sve one dobrobiti što ih je udelio čitavom čovečanstvu, čak ni za one koji nemaju ni najmanje poštovanja prema njemu nije moguće da poreknu, ili da ne priznaju otvoreno, da je raspolagao prirodom sklonoj bezgraničnoj darežljivosti; ali ukoliko neko posmatra kazne koje je naneo i neprav- de što ih je počinio, ne samo svojim podanicima već i svojim najbli- žim rođacima, i obrati pažnju na njegovo surovo i neumoljivo držanje prema ovima, biće prisiljen da potvrdi da je bio brutalan i tuđ svakoj čovečnosti; toliko je ova razlika očigledna da ljudi većinom pretpo- stavljaju da je njegova priroda bila rascepljena, i često protivrečna sa- moj sebi; ali ja sam sam drugog mišljenja, i pretpostavljam da je povod za obe ove vrste postupanja bio uvek jedan isti: jer, bivajući čovekom ne- zasite žudnje za počastima, i potpuno obuzet tom strašću, bio je pri- siljen da biva uzvišen gde god mu se ukazivala prilika za nadu u buduće pominjanje, ili za trenutno uvećanje ugleda; a kako su mu troškovi bili iznad njegovih mogućnosti, bilo je neophodno da bude grub prema svojim podanicima; ljudi na koje je on trošio svoj novac bili su toliko broj- ni, da su ga činili veoma rđavim štedišom; a budući da je bio svestan koliko je omražen od strane onih pod sobom zbog svih uvreda koje im je naneo, smatrao je nimalo lakom stvari da im nadoknadi svoje uvredli- 706

JUDEJSKE STARINE

vo postupanje, stota što to nije moglo pogodovati njegovim prihodima; i zbog toga se on na drugoj strani borio kako bi njihovu zlovolju učinio povodom za svoju dobit. Što se tiče njegovog vlastitog dvora, ukoliko bilo ko nije bio veoma ponizan pred njim u svojim istupima, i nije se- be priznavao za njegovog roba, ili ako se makar činilo da razmišlja o ma kakvoj promeni vlasti, Irod nije bio kadar da se uzdrži, i progonio je jednako svoje rođake i prijatelje, te ih kažnjavao kao da su mu neprija- telji, a ovu je tešku izopačenost upražnjavao zbog pomamne želje da bude

jedini kome se ukazuje čast. U pogledu ovoga, ja tvrdim da je o ovoj njegovoj strasti najveći dokaz ono što je činio u slavu Cezara i Agripe i ostalih nadmoćnih prijatelja; jer one iste počasti što ih je ukazivao oni- ma višima od sebe, takve iste je zahtevao da budu ukazivane i njemu sa- mom; a u pogledu onoga što je smatrao najboljim mogućnim poklonom što ga je mogao učiniti drugome, otkrivao je sklonost da isti takav bude da- rivan i njemu. Ali je jevrejskom narodu po njegovom zakonu sve to veoma strano, jer su Jevreji naučili da pretpostavljaju pravičnost slavi; i to je bio razlog zbog kojeg se ovaj narod nije slagao s Irodom, stoga što je bilo izvan njegove moći da podilazi kraljevoj žudnji za statuama i hramovima, ili ma kojim sličnim delima. Meni se to čini uzrokom jednako Irodovih zločina prema svojim dvoranima i savetnicima, ali i onih njegovih dobročinstava tuđincima i onima sa kojima nije bio ni u kak- vom srodstvu.

POGLAVLJE ŠESTO

POSLANSTVO UPUĆENO CEZARU IZ KIRENE I AZIJE, POVODOM ŽALBI KOJE SU OVI UPUTILI NA RAČUN GRKA, SA PREPISIMA POSLANICA ŠTO SU IH TIM POVODOM CEZAR I AGRIPA OT- POSLALI GRADOVIMA

1) Gradovi su se loše ophodili prema Jevrejima u Aziji, kao i prema svim pripadnicima ovog naroda koji su živeli u Libiji, u tome se pri- druživši gradu Kireni, čiji je prethodni kralj dodelio Jevrejima iste povlastice koje i drugim građanima, ali su tadašnji Grci ovog puta ot- voreno napali Jevreje i u tome otišli tako daleko da su im oduzeli no- vac namenjen svetim svrhama, uz to im donoseći nedaće i u drugim poseb- nim prilikama. Nakon što su se našli izloženi tako čestim napadima, i izgubivši nadu u okončanje takvog varvarskog ponašanja Grka, Jevreji su ovim povodom poslali izaslanike Cezaru, a ovaj im je dodelio iste po- vlastice što su ih ranije imali, i pri tom poslao pisma iste namene na- mesnicima provincija, čije sam prepise ja ovde priključio, kao drevna svedočanstva blagonaklonog držanja rimskih imperatora prema nama.

2) „Cezar Avgust, prvosveštenik i narodni tribun, naređuje sledeće. Budući da se narod Jevreja pokazao zahvalan rimskom narodu, ne samo u današnje vreme nego i ranije, a među njima posebno prvosveštenik Hir-

KNJIGA ŠESNAESTA

707

kan pod mojim ocem²⁶⁶ imperatorom Cezarom, meni i mojim savetnici- ma izgleda primereno da, prema naredbi i zavetu naroda Rima, Jevreji dobiju slobodu u upotrebi svojih vlastitih običaja a prema zakonu njihovih predaka, isto onako kako su ih se držali u vreme Hirkana, prvos- veštenika Svevišnjeg Boga. Takođe odlučujemo da njihov sveti novac ne sme biti diran, već isključivo poslan u Jerusalim, i da mora biti pove- ren staranju onih koji ga primaju u tom gradu. Takođe je rešeno da Jevreji ne mogu biti primoravani da idu pred sud na dan sabata, niti u dan pri- preme za njega, posle devetog časa.²⁶⁷ I ukoliko bi bilo ko bio uhvaćen u krađi njihovih svetih knjiga, ili njihovog svetog novca, bilo da se to dogodi u sinagogi ili u javnoj školi, biće smatran za svetogrdnu oso- bu, i njegova će dobra biti oduzeta i predana u javnu riznicu Rimljana. Osim toga, takođe naređujem da se ono svedočanstvo koje su mi oni dali, a povodom moje obzirnosti

u poštovanju koje ukazujem celom čovečanstvu, kao i ono Gaja Marija Cenзорина, zajedno sa ovim sadašnjim ukazom, budu objavljeni na najistaknutijim mestima koja su mi posvećena od strane zajednica ljudi Azije u Ankari. A ako iko prekrši ijedan deo gornjeg ukaza, biće strogo kažnjen." Ovo je urezano na stubu u Cezarevom hramu.

3) „Cezar šalje pozdrave Norvanu Flaku. Neka oni Jevreji, ma koji-ko da ih ima, koji su uobičajili, prema njihovom drevnom postupanju, da šalju svoj sveti novac u Jerusolim, to i nadalje čine slobodno." Ovo je bio Cezarev ukaz.

4) Agripa je i sam pisao na sledeći način, a u korist Jevreja: „Agripa šalje pozdrave magistratima, senatu i narodu Efesa. Želim da se briga i zaštita svetog novca prenošenog u Hram u Jerusolimu ostave u nadležnosti Jevreja Azije, kako bi se ponašali prema njihovom drevnom običaju; i da onaj koji krade ovaj sveti novac Jevreja, i upada u svetilište, bude odatle izveden i predan Jevrejima, po istom zakonu koji odatle odvodi svetogrдне osobe. Takođe sam napisao i pretoru Silvanu da nikome ne dopusti da prisiljava Jevreje na izlazak pred sud u dan sabata."

5) „Marko Agripa šalje pozdrave službenicima, senatu i narodu Kirenima. Jevreji iz Kirene prosvedovali su kod mene za izvršavanje onih naređenja što ih je Avgust poslao Flaviju, tadašnjem pretoru Libije, i drugim zastupnicima te provincije, naređujući da sveti novac Jevreja bude slobodno slat u Jerusolim, kao što je i bio njihov običaj od predaka, a zbog toga što su se oni požalili kako su zlorabljivi od strane izvesnih službenika koji su ih, pod izgovorom poreza koji inače nisu obavezni da plaćaju, sprečili u slanju ovog novca, a koji ovom prilikom zapovedam da bude vraćen bez ikakvog smanjivanja iznosa ili ma kakvog uznemiravanja Jevreja. A ukoliko ma koji deo tog svetog novca bude otet njihovim pravim adresatima, ja nadalje zapovedam da isti bude u tačnom iznosu vraćen Jevrejima, i to na istom mestu na kojem je oduzet."

6) „Gaj Norvan Flak, prokonzul, šalje pozdrave službenicima Sardinijaca. Cezar mi je pisao i zapovedio mi da Jevrejima ne bude zabranjeno, i to ma koliko da ih ima, zajedničko okupljanje prema običajima njihovih predaka, niti slanje njihovog novca u Jerusolim. Otuda vam ja pišem ⁷⁰⁸ JUDEJSKE STARINE

šem kako biste znali da jednako Cezar i ja želimo da se vi ponašate u skladu s time."

7) Ni Julije Antonije, prokonzul, nije pisao drugačije. „Šaljem pozdrave službenicima, Senatu i narodu Efesa. Dok sam na dan februarskih idu delio pravdu u Efesu, Jevreji koji su nastanjeni u Aziji pokazali su mi ukaze kojima su im Avgust i Agripa dopustili da se upravljaju prema sopstvenim zakonima i običajima, te da sakupljaju svoje prve prinose, koje svaki od njih slobodno i iz pobožnosti nudi na žrtvu Bogu, i da ih potom sabrane zajedno nose u Jerusolim bez ikakvog uznemiravanja. Tom su me prilikom zamolili da takođe i ja svojim sopstvenim odobrenjem potvrdim ono što su im dopustili Avgust i Agripa. Skrenuo bih vam za to pažnju da, prema volji Avgusta i Agripe, ja Jevrejima dozvoljavam da se bez uznemiravanja služe i ponašaju prema običajima svojih predaka."

8) Imao sam obavezu da zapišem ove ukaze budući da će se naša tekuća istorija umnogome odvijati među Grcima; i tako im ovime dokazujem da smo ranije bili veoma uvažavani, te da nam oni namesnici pod kojima smo bili nisu zabranjivali da se pridržavamo ma kojeg zakona naših predaka; štaviše, s njihove smo strane u tome bili i podržavani, sve dotle dok smo sledili našu vlastitu religiju i

ukazivali najdublje poštovanje Bogu; a ja često pominjem ove ukaze kako bih druge narode pomirio s nama, i uklonio razloge za mržnju koju nerazumni ljudi gaje prema Jevrejima. A što se tiče naših običaja,²⁶⁸ nigde nema ni dva naroda koji se koriste istima, i u svakom se gradu srećemo sa činjenicom da se oni međusobno razlikuju; ali je prirodno pravo nešto najviše u skladu sa korišću svih ljudi, jednako Grka i varvara, a prema kojem naši zakoni gaje najveću obzirnost, i tako nas čine, ukoliko im se povinujemo na pravi način, dobronamernim i prijateljskim prema svim ljudima; iz tog razloga imamo osnova za očekivanje sličnog uzvrata od strane drugih, obaveštavajući ih pri tom da oni ne smeju procenjivati razlike u donešenim propisima dovoljnim uzrokom za odvajanje i otuđenost, već ih pozivamo da nam se pridruže u pridržavanju časnosti i poštenja, jer oni pripadaju svim narodima jednako, i sami su po sebi dovoljni za očuvanje ljudskog opstanka. A sada ću se vratiti toku svoje istorije.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO SE, POVODOM IRODOVOG SILASKA U DAVIDOVU GROBNICU POJAČALA POBUNA U NJEGOVOJ PORODICI

1) Što se tiče Iroda, on je potrošio ogromnu sumu novca na gradove koji su se nalazili kako u njegovom, ali i izvan njegovog kraljevstva. Pa kako je on ranije čuo da je Hirkan, koji je bio kralj pre njega, otvorio Davidovu grobnicu i odatle uzeo tri hiljade talanata srebra, a da je dole ostala da leži mnogo veća količina — takva koja je zaista bila dovoljna za sva Irodova potraživanja — on je odavno imao nameru da izvede is-

KNJIGA ŠESNAESTA

709

ti pokušaj. Tako je jedinom prilikom zaista, tokom noći, otvorio grobnicu, i ušao u nju, uz svako moguće nastojanje da se to ne raščuže po gradu, zbog čega je sa sobom poveo samo svoje najodanije prijatelje. Što se, pak, tiče novca, nije, za razliku od Hirkana, našao ništa, ali su tamo ležali zlatni nameštaj i mnoga druga skupocena dobra; i sve je to on odneo. Ipak, u njemu je ostala želja da izvede marljiviju pretragu i da uđe dublje unutra, čak dotle gde su se nalazila tela Davida i Solomona; pripoveda se da su pri tom pokušaju, međutim, dvojica njegovih čuvara poginuli od plamena koji je iznenada suknuo na one koji su ušli. Stoga se Irod strašno uplašio i izašao, te iz tog straha odmah i uz velike troškove podigao umilostivljujući spomenik, koji je sav bio od belog kamena, i nalazio se na ulazu u grobnicu. Čak i Nikola, njegov istoriograf, pominje ovaj spomenik kojeg je podigao Irod, iako ne navodi njegov silazak u grobnicu, znajući da bi taj postupak ovome doneo loš glas; i mnoge druge stvari on obrađuje na isti način u svojoj knjizi, jer je on pisao za Irodovog života, i pod njegovom vlašću, i tako da bi ovome ugodio, kako i priliči njegovom sluzi, ne dirajući ni u šta što ne ide u prilogu kraljevoj slavi, i otvoreno opraštajući mnoge njegove opštepoznate zločine ili ih veoma marljivo skrivajući. I kako je želeo da u prikladnim bojama prikaže smrt Mirjam i njenih sinova, koji su bili plod varvarskih kraljevih postupaka, on kazuje lagarije o Mirjaminjoj pohotnosti i izdajničkim zasnovima kraljevih sinova protiv njega; i Nikola tako produžava kroz čitavo svoje delo, gradeći visokoparnu

pohvalnu besedu o onim primerenim delima što ih je učinio Irod, ali i revnos- no opravdavajući one nedostojne. Ipak, kao što sam rekao, zaista se mno- go toga može reći kako bi se Nikola izvinio; jer on ovo i nije u strogom smislu pisao kao istoriju za druge, već kao nešto što bi moglo poslu- žiti kralju. A što se tiče nas samih, koji potičemo iz porodice blisko povezane sa asamonejskim kraljevima, i zbog toga zauzimamo jedno počas- no zvanje — mislim na čin sveštenika — mi smatramo da je nepristojno reći bilo šta što je pogrešno o njima, te smo prema tome opisali nji- hove postupke na neukaljan i pošten način. Pa iako osećamo strahopoš- tovanje prema mnogim od Irodovih potomaka, koji još uvek vladaju, ipak poklanjamo više pažnje istini nego njima, a ovo činimo iako se ponekad događa da tako postupajući na sebe navlačimo njihovo nezadovoljstvo.

2) Zaista se činilo da su nevolje u Irodovoj porodici uzrasle zbog tog pokušaja provale u Davidovu grobnicu; činilo se da je Božija osveta pojačala nesreće pod kojima se on nalazio kako bi ih učinila neizleči- vim, ili je sudbina izvršila napad na njega u onim slučajevima u kojima je uvremenjenost uzroka učinila da se mora snažno poverovati kako su ga nesreće skolile zbog njegove bezbožnosti; jer je u njegovoj palati stanje bilo nalik građanskom ratu, a uzajamna mržnja sukobljenih strana bila je nalik onoj u kojoj svako nastoji da drugoga nadjača u klevetama. Anti- patar je i inače neprestano koristio lukavstva protiv svoje braće, i to veoma vešto; dok ih je javnosti opterećivao optužbama, s druge je stra- ne često uzimao na sebe da ih brani, kako bi takva hinjena dobronamer- 710

JUDEJSKE STARINE

nost prema njima učinila da mu se veruje i unapredila njegove stvarne zločinačke pokušaje protiv njih; ovakvim je držanjem on, uz pomoć mno- gih načina, uspeo da obmane oca, koji mu je poverovao da sve što čini ima za cilj njegovo, Irodovo, očuvanje. Irod je takođe Antipatru preporučio Ptolemeja, koji je bio glavni nadzornik poslova u njegovom kraljevstvu, a takođe se savetovao i sa njegovom majkom o državnoj vlasti. I zaista su, sve u svemu, ovo troje pomenutih radili šta su hteli, i tako učini- li kralja besnim prema svim drugim osobama, misleći da time rade sebi u korist. Za to vreme je položaj Mirjaminsih sinova bio sve gori i gori; i sada kada su bili istisnuti i postavljeni u niži nasledni rang, iako su po rođenju morali biti posednici najvišeg dostojanstva, oni više nisu mogli da podnesu takvo omalovažavanje. A što se tiče žena, Glafi- ra, Aleksandrova žena i kćer Arhelajeva, mrzela je Salomu, jednako zbog ljubavi prema sopstvenom mužu i stoga što se ponašala ponešto oholo prema Salominoj kćeri, koja je bila Aristobulova žena, čiju je tako po- stignutu ravnopravnost sa sobom Glafira primala netrpeljivo.

3) Pored ovog drugog sukoba koji se dogodio među njima, ni kraljev se brat Feror nije sačuvao izvan nevolje, već je i on poneo naročitu osno- vu za sumnju i mržnju; jer je on bio obuzet čarima svoje žene do takvog stupnja ludila da je prezreo kraljevu kćer sa kojom je bio zaručen, i sve svoje misli poklonio drugoj, koja nije bila više od sluškinje. Irod je bio žalostan zbog ovakvog omalovažavanja koje mu je pokazano, stoga što je Feroru udelio mnoge milosti i uzdigao ga do takve moći da se bezma- lo mogao smatrati savladarem kraljevstva, a sada je gledao kako mu ovaj ne uzvraća dužnim poštovanjem za njegov trud, te se zbog toga osećao izne- verenim. Tako je na Ferorovo nedostojno odbijanje on devojku dao Fasa- ilovom sinu, ali je nakon nekog vremena, kada je poverovao da je žar bratovljevih osećanja splasnula, ovoga okrivio zbog njegovog predašnjeg po- našanja, i zatražio od Fasaila da uzme njegovu drugu kćer za ženu, čije je ime bilo Kipra.

Ptolemej je takođe posavetovao Ferora da odustane od povređivanja svog brata, i da se odrekne one koju je voleo, jer je odviše nedostojna stvar biti tako zaljubljen u služavku i time se lišiti kraljeve blagonaklonosti, ujedno postajući i povodom kraljeve nesreće pa otuda i mržnje prema bratu. Feror je znao da mu je takav savet dat za njegovo vlastito dobro, posebno stoga što mu je već ranije bilo oprošteno posle slične optužbe; tako je on najzad udaljio svoju ženu, iako je sa njom već imao sina, i obavezao se kralju da će uzeti njegovu drugu kćer, složivši se da trideseti dan posle ove obaveze bude dan venčanja. Osim toga, zakleo se da više neće opštiti sa onom koju je udaljio. Ali kada je prošlo trideset dana, Feror je i dalje bio takav rob svojih osećanja, da nije ispunio nijednu stvar koju je obećao, već je i dalje ostao u vezi sa prethodnom ženom. Ovo je dovelo Iroda do besa, i on je neprestano sipao jednu reč za drugom protiv Ferora, pri čemu su odmah neki drugi ljudi iskoristili kraljev gnev kao povod da Ferora dalje okleveću. Tako kralj više nije imao nijednog mirnog sata ili dana, već je neprestano dolazilo do jedne ili druge sveže svađe između njegovih rođaka, i to onih koji

su mu bili najdraži. Jer je Saloma imala sirovu i uvredljivu ćud, i no- sila zlobu prema Mirjaminim sinovima; takođe nije dopustila svojoj vlastitoj kćeri, koja je bila žena Aristobulova, da gaji dobronamernost prema svome mužu, već ju je neprestano nagovarala da joj prenosi ukoliko je on štogod potajno rekao, i kada bi se, kako je i uobičajeno, dogodilo ma kakvo nerazumevanje, ona je iz toga podizala mnoge sumnje; tako je Saloma saznavala sve što se ticalo samo njihov dvoje, i u devojci razvijala zlovolju prema mladom čoveku. A kako bi nagradila majku, Salomina kćer je često govorila kako mlada braća imaju običaj da pominju Mirjam kada su zajedno, kao i da oni mrze svog oca i neprestano iznose pretnju da će, ukoliko oni jednom budu dobili kraljevstvo, ostale Irodove sinove od drugih majki učiniti seoskim učiteljima, jer ih obrazovanje koje im je dato, i njihova marljivost u učenju, čine podobnim za takvo uposlenje. A što se tiče žena, kad god bi ih braća videla ukrašene odećom njihovih majki, pretili su da će ih umesto njihovog tadašnjeg nakindurenog izgleda odenuti u kostret i tako strogo zaslužiti da više neće videti svetlost Sunca. Ovakve priče bile su odmah prenesene kralju od strane Salome, i Irod se, čuvši ih, veoma uznemirio, te je nastojao da izgadi stvari; ali su ga ove sumnje sve dublje pogađale i on je postajao sve zabrinutiji, te je naposljetku poverovao da se u njegovoj porodici svako bori protiv svakog. Ipak, nakon što je prekoreo svoje sinove i saslušao ono što su imali da kažu u svoju odbranu, njemu je za neko vreme laknulo, iako su ga malo kasnije snašli još gori udesi.

4) Feror je, naime, došao do Aleksandra, muža Glafire, Arhelajeve kćerke, kao što smo već rekli, i rekao kako je od Salome čuo da je Irod zaljubljen u Glafiru, i da je ta strast prema njoj neizlečiva. Nakon što je Aleksandar ovo čuo, buknuo je od gneva kojeg je dugovao svojoj mladosti i ljubomori; i on je kao nedostojne rastumačio primere Irodovog blagog i obavezujućeg ponašanja prema njoj – primere koji su zaista bili veoma česti – a takvo rđavo tumačenje neposredno je dolazilo od sumnji koje su u njemu podigle reči što ih je čuo od Ferora. I tako on nije mogao sa- kriti svoju žalost, već je oca obavestio o tim rečima što ih je izgovorio Feror. Čuvši ovo, Irod se sada našao u rastrojstvu većem no ikada; i nemogućnost da podnese takvu lažnu klevetu koja ga je veoma sramotila, veoma ga je izmučila; stoga je često jadikovao zbog izopačenosti svojih ukućana, govoreći o razlici

između dobrete koju je prema njima pokazivao i onih zlih postupaka kojima su mu oni uzvraćali. Tako je ovim povodom poslao po Ferora i prebacio mu sledećim rečima: „Ti najpodliji od svih ljudi! Kako si mogao stići do tako bezmerne i nakazne nezahvalnosti da si mogao makar samo i posumnjati u takve stvari o meni, a kamo li još o njima i drugima govoriti? Sada zaista shvatam koje su tvoje namere. Nije tvoj jedini cilj da mene nagradiš kada tako govoriš mom sinu, već time želiš da ga ubediš da povede zaveru protiv mene i usmrti me otrovom. A ko bi bio taj – osim ukoliko nema dobrog genija na ramenu kao moj sin – koji ne bi poneo takvu sumnju prema svome ocu, i koji mu se ne bi odmah osvetio? Zar si i pomislio da si samo posuo reči za nje- 712

JUDEJSKE STARINE

govo razmišljanje, ili je pre tačnije da si mu stavio mač u ruku kako bi ubio svog oca? I šta zaista ti misliš sa tom podmuklom mržnjom prema njemu i njegovom bratu, pri kojoj samo izigravaš ljubaznost prema njima, ali tek zato da bi podigao u njima pogrde protiv mene, govoreći takve stvari koje niko drugi do takav bezbožni podlac kakav si ti ne bi mogao smisliti u mračnom umu, ili izraziti gnusnim rečima? Gubi se, ti koji si okužio svog dobrotvora i brata, i neka tvoja zla svest nestane zajedno s tobom; gubi se, dok ću ja i dalje nastojati da svoju užasnu rodbinu odobrovoljim ljubaznošću, i još uvek sam daleko da im se osvetim i privedem onome što zaslužuju, udeljujući im veće dobrobiti no što ih oni zavređuju.”

5) Tako je govorio kralj. Na to je Feror, koji je bio uhvaćen na delu u svom nitkovluku, rekao da je Saloma bila ta koja je smislila čitavu spletku, i da su te reči od nje potekle. Ali čim je Saloma čula šta je Feror izgovorio, jer se i ona nalazila u blizini, povikala je – i to kao neko kome se može verovati – da nikada takve reči nisu sišle sa njenih usana; da se svi oni žarko upinju da je kralj zamrzi i otera, a sve zbog dobro namernosti koju nosi prema Irodu, i zato što ona uvek predviđa opasnosti koje nailaze na njega, a da sada protiv njega ima još i više zavera nego obično; jer budući da je ona jedina osoba koja nagovara svog brata da otera ženu sa kojom je sada, i umesto nje uzme kraljevu kćer, onda nije čudo da je on mrzi. I kako je ovo govorila, i pri tom se često čupala za kosu i udarala se u grudi, njen je izgled učinio da se veruje ovim poričućim rečima: ali je neprimerenost njenog ponašanja istovremeno i otkrivala svu njenu dvoličnost; ipak, Feror je bio zatečen među njima, i nije imao ničeg prihvatljivog što bi ponudio u svoju odbranu, budući da je već priznao da je izgovorio ono za šta je bio optužen, a nije mu se poverovalo kada je rekao da je to izgovoreno čuo od Salome; tako je zbrka među njima postala još većom, kao i njihove uzajamne svađalačke reči. Naposletku je kralj bio van sebe od mržnje jednako prema bratu i sestri, te ih je oboje oterao; a kada je zatim pohvalio umerenost svog sina i to što mu je on sam preneo ovu spletku, otišao je uveče da se osveži. Nakon ovakvog sukoba koji se dogodio među njima veoma se srozao Salomin ugled, budući da je na njoj ostala sumnja da je prva podigla klevetu; pa i kraljeve žene su bile ojađene njenim ponašanjem, budući da su znale kako je ona žena loše naravi, naizmenično bivajući katra za toplu naklonost i najljuće neprijateljstvo, u različitim dobima. Tako su one neprestano izgovarale ove ili one reči protiv nje, a ono što se sada dogodilo učinilo ih je smelijim u takvom govorenju.

6) U to je vreme živio izvesni Ovoda, kralj Arabije, čovek po prirodi trom i lenj, za koga je poslove, opet, uglavnom obavljao izvesni Silej. Ovaj je, pak, bio

vispren čovek, iako još uvek mlad i pri tom veoma pri- vlačan. Ovaj je Silej nekim povodom došao do Iroda, te je, večerajući s njim, video Salomu, i prema njoj osetio naklonost; pa je, razumevši da je ona udovica, počeo opštiti s njom. Kako je Saloma u to vreme bila u manjoj milosti kod svog brata, gledala je u Sileja sa izvesnom strašću,

naposljetku pokazavši veliku revnost da se za njega uda; tako se u danima koji su usledili otkrilo mnoštvo, i to veoma uočljivih, pokazatelja nji- hovog zajedničkog dogovora. Druge su žene prenele ove vesti kralju, pri tom se podsmevajući njihovoj nepristojnosti; na ovo je kralj ispitao Fe- rora i zatražio od njega da ovo dvoje posmatra pri večeri, te da utvrdi kakvo je njihovo ponašanje jedno prema drugom; a ovaj mu je rekao da su su- deći po znacima koje odaju njihova lica i oči njih dvoje očigledno u lju- bavi. Nakon ovoga, Silej Arabljanin je ostao pod sumnjom, te je otišao, ali je ponovo došao dva ili tri meseca kasnije, kao da je veoma rešen, te je u tom duhu i razgovarao s Irodom, zatraživši da mu Saloma bude data za ženu; tome je dodao da njihovo orođenje ne mora biti smetnja po- slovima, budući da će sjedinjavanjem s Arabijom, koja je zemlja čije se up- ravljanje i inače nalazi u Irodovoj moći, ova ubuduće još očiglednije postati njegovom. Shodno tome, nakon što je Irod o ovome razgovarao sa sestrom, i upitao je da li je i ona raspoložena za ovaj brak, ona se odmah složila. Ali kada je od Sileja zatraženo da pređe u jevrejsku religiju, kako bi se tek onda mogao venčati, te da je nemoguće da se to obavi pod bi- lo kojim drugim uslovima, on nije mogao podneti taj predlog, i otišao je svojim putem; jer je rekao da bi, kada bi takvo nešto učinio, bio ka- menovan od strane Arabljana. Na sve ovo je Feror prigovorio Salomi na njenoj pohotnosti, a druge žene još i više; pri tom su svi rekli da ju je Silej razvratio. A što se tiče one devojke što ju je kralj zaručio za svog brata Ferora — ali je ovaj, kao što sam ranije pripovedao, nije uzeo sto- ga što je bio zaljubljen u svoju prvu ženu — Saloma je zatražila od Iro- da da je da njenom sinu Kostobaru; ovaj je ugovor kralj bio veoma rad da iz- vede, ali ga je od toga odvratio Feror, koji je tvrdio da ovaj mladi čovek neće biti ljubazan prema njoj, budući da je njegovog oca Irod ubio, te da je mnogo pravednije da njegov, Ferorov sin, koji će biti naslednik tetra- hije, bude izbor za devojku. Tako je on zatražio oprostaj od Iroda, i na- govorio ovoga da postupi prema ovim rečima. Shodno tome, devojka je, povodom ove promene njenih verenika, bila predana tom mladiću, sinu Ferorovom, a kralj joj je u miraz dao stotinu talanata.

POGLAVLJE OSMO

KAKO JE IROD ZAROBIO ALEKSANDRA I OKOVAO GA, ALI IH JE ARHELAJ,
KRALJ KAPADOKIJE, PONOVO POMIRIO

1) Prilike u Irodovoj porodici ovime se, međutim, nisu poboljša- le, već naprotiv, neprestano su se pogoršavale. Uskoro se dogodio in- cident prouzrokovan nimalo pristojnim povodom, koji se potom razvio u velike nevolje po Iroda. Naime, na dvoru su živeli izvesni evnusi u kraljevom posedu, zbog čije im je lepote on bio veoma privržen, te je ta- ko brigu o služenju pića poverio

jednom od njih, služenju večere drugom, a o pripremanju za počinak trećem, koji je takođe rukovodio i mno- 714 JUDEJSKE STARINE
gim glavnim poslovima vladavine. Neko je, međutim, rekao Irodu da je ove evnuhe Aleksandar potkupio velikom sumom novca. A kada su evnu- si upitani da li su tajno opštili s Aleksandrom, ovi su to priznali, ali pri tom i rekli da im nije poznato nikakvo dalje postupanje ovoga u cilju unesrećivanja njegovog oca; ali nakon što su stavljeni na surovije muke, i našli se na vrhuncu patnji, i mučitelji, da bi udovoljili Anti- patru, upotrebili istežač do krajnje granice, oni su rekli da je Aleksan- dar zlonameran prema svome ocu koga duboko u sebi mrzi, i da im je re- kao kako Irod ne zaslužuje da dalje živi, te da je kralj, kako bi sakrio svoje godine, obojio kosu u crno i upinjao da učini sve kako se ne bi mog- lo otkriti koliko je zaista star. Takođe je Aleksandar navodno rekao da ukoliko bi taj evnuh prešao na njegovu stranu, jednom kada bude zadobio kraljevstvo — što će se, uprkos njegovom ocu, dogoditi njemu i nikome drugom — on će ovome odmah obezbediti prvo mesto u kraljevstvu, od- mah ispod sebe samog, jer je on sada spreman da preuzme kraljevanje, ne sa- mo po pravu rođenja, već i zahvaljujući pripremama što ih je sproveo za tako nešto, a i zato što je veoma mnogo podređenih upravitelja i mnogo prijatelja na njegovoj strani, a pri tom niko od njih nije zao čovek, dok su svi spremni jednako da učine i podnesu sve što je potrebno da bi do- šlo do promene vlasti.

2) Nakon što je Irod čuo ovo priznanje, bio je preplavljen besom i strahom, iako se istinitosti nekih delova priznanja moralo prigovo- riti. Ipak, kako su i drugi u njemu probudili sumnju u opasnosti koje mu prete, ostao je razdražen obavestima s obeju strana i žestoko pre- strašen zbog mogućnosti da se neka opakija zavera sprema protiv nje- ga, od koje on ne bi mogao umaći. Zbog toga je odmah sproveo otvoreno is- traživanje, poslavši uhode onima u koje je sumnjao, budući da je sada bio potpuno obuzet nepoverenjem i mržnjom prema svima koji su ga okruži- vali; i tako se bezmerno predajući ovim slutnjama, gonjen borbom za op- stanak, on je istrajavao u sumnji u one koji su mogli biti krivi. Pri tom se više uopšte nije uzdržavao, smatrajući da oni koji su mu najbli- ži raspolažu i najvećom moći da ga povrede, zbog čega su ga odista po- čeli užasavati; a što se tiče onih koji mu obično nisu prilazili, či- nilo mu se dovoljnim da pomene njihovo ime i tako i njih osumnjiči, po- thranjujući sve više u sebi pomisao da je za njega bezbednije da ih sve uništi. Naposletku su svi njegovi ukućani došli dotle da su, budući da nije bilo načina na koji bi mogli pobeći, počeli mahnito optuživati jedni druge, zamišljajući da će onaj koji prvi optuži drugog imati naj- više mogućnosti za lično spasavanje, pravdajući se da su time samo pre- dupredili njihovo sopstveno optuživanje; tako su oni sada na ovaj način počeli ostvarivati zamršena uzajamna neprijateljstva, a kada bi bili uhvaćeni, bili bi svi na isti način kažnjeni. Tako su ti ljudi nastojali da iskoriste svaku moguću priliku za postavljenje zaseda svojim neprija- teljima; ali kada bi sa tim pokušali, bili bi i sami takođe uhvaćeni u iste one klopke što su ih postavljali drugima. A kralj bi uskoro zaža- lio zbog onoga što je učinio, jer više nije imao jasnih dokaza o krivi-

ci oih koje je pobio; ali kako je zbog toga postajao još okrutniji, ni- kakve koristi nije bilo od ovog kajanja — kako bi barem tada odustao od sličnog postupanja — već je sada iste kazne izvršavao nad optužitelji- ma onih koje je već odstranio.

3) U takvom su potpunom rasulu bile prilike u palati, a kralj je već otvoreno rekao mnogim svojim prijateljima da se ne smeju pojavljivati pred njim, niti dolaziti u palatu; razlog ovoj naredbi bio je taj da bi, ka- da bi se oni našli u blizini, on imao manju slobodu postupanja, ili bi se morao uzdržavati zbog njihovog prisustva; jer se u to vreme dogodilo da je prognao Andromaha i Gamela, ljude koji su bili njegovi davnašnji prijatelji, a osim toga i od velike koristi u poslovima njegovog kraljevstva, kao i celoj njegovoj porodici, svojom odanošću i savetima. Povrh svega su bili i staratelji njegovim sinovima, a u opštenju s njime imali su punu slobodu ophođenja. Andromaha je prognao zato što je njegov sin Deme- trije bio prijatelj Aleksandrov; a Gamela samo zato što je znao da Aleksandru želi dobro, što je poticalo od toga što je bio sa njime od njegove rane mladosti, u doba školovanja, i odsutnosti u Rimu. Njih je, dakle, iz- bacio iz palate, i bio je voljan da im učini i štogod gore; ali kako mu se nije činilo uputnim da dopusti sebi toliku slobodu protiv ljudi tako velikog ugleda, zadovoljio se time da ih liši njihovog dostojanstva, kao i njihove moći da spreče njegove dalje izopačene postupke.

4) Pokretač sveg ovog ludila bio je Antipatar; jer on je, videvši u kakvom se mahnitom i bezobzirnom stanju nalazi njegov otac i namet- nuvši se najvećim delom za njegovog glavnog savetnika, ovoga požuri- vao, smatrajući da ga može dovesti do izvršenja onoga čemu je neumorno težio, a to znači da svako ko mu se mogao suprotstaviti bude odstranjen. Nakon što su otuda Andromah i njegov prijatelj bili oterani, i bili li- šeni razgovora i slobode pristupa kralju, Irod je najpre na mukama is- pitao sve one koje je smatrao odanim Aleksandru, nastojeći da sazna da li je ovima poznat ma kakav smerani pokušaj njegovog ubistva; ali su ovi nesrećnici i umrli a da nisu imali ništa reći o tome, što je, među- tim, kraljaučinilo samo još ostrašćenijim da nešto otkrije, bez obzi- ra što nije mogao naći nikakve zle namere na koje je sumnjao. Što se ti- će Antipatra, on je bio veoma razborit da podiže klevete protiv onih koji su bili zaista nevini, kao da je njihovo poricanje poticalo samo od postojanosti i odanosti Aleksandru, čime je razdraživao Iroda da mno- gobrojnim mučenjima traga za onim tobožnjim pokušajima koji su bi- li skriveni. Tako se pokazalo da se među tim mnogim osobama koje su bi- le mučene našao i jedan čovek koji je znao da je Aleksandar često govo- rio kako je bio pohvaljivan kao rastom visok čovek i vešt strelac, i ka- ko je i u drugim pohvalnim veštinama prevazilazio sve ljude, ali da su ova svojstva, iako dobra po sebi, i bez obzira što ih je posedovao od pri- rode, njemu bila beskorisna, zbog toga što mu je na njima zavideo njegov otac; nadalje, isti je čovek na mukama tvrdio i kako je Aleksandar govo- rio kako prilikom šetnji sa svojim ocem nastoji da se poguri i snizi, kako ne bi izgledao odviše visok; a takođe i da kada bi gađao kakvu metu 716

JUDEJSKE STARINE

prilikom lova, a ukoliko je otac bio u blizini, on bi namerno promašio cilj, zato što je znao koliko je željan bio njegov otac da u ovim vežbanji- ma bude nadmoćan. I tako, kada je ovaj nesrećni čovek i dalje bio mučen — sada upravo zbog onog što je već priznao — dodao je da je Aleksandar svog brata Aristobula imao za pomoćnika, te da su smislili da ovaj leži u zasedi čekajući tokom lova njihovog oca, koga bi potom ubili; a kada bi tako uradili pobešli bi u Rim i zatražili da im se preda kraljevstvo. Takođe su kod Aleksandra pronađena i pisma što ih je pisao svom bratu, u kojima se žali da se njegov otac ne ponaša pravično dodeljujući Anti- patru zemlju čiji godišnji prihodi iznose dve stotine talanata. Nakon ovih priznanja Irod je odmah pomislio da napokon ima nešto na šta se može osloniti, kao na

dovoljan osnov za sumnju u svoje sinove. Tako je on uhvatio Aleksandra i okovao ga; pa ipak je i dalje u njemu ostajala nelago- da, i nije bio sasvim zadovoljan istinom koju je čuo; a kada se počeo pri- sećati, shvatio je da je sve što su mu sinovi učinili zapravo bilo puko mladalačko takmaštvo, i da je u stvari bilo krajnje neverovatnom stva- ri da kada bi ga njegov sin ubio ovaj mogao otvoreno otići u Rim i tamo moliti za kraljevstvo. Stoga je Irod bio željan da poseduje neki izves- niji dokaz sinovljeve izopačenosti, i veoma je nastojao da ga pronađe, ka- ko ne bi izgledalo da je ovoga preneglo osudio na bacanje u tamnicu. Zato je sad stavio na muke glavne Aleksandrove prijatelje, i nemali broj njih na mukama i umorio, a da pri tom nije došao ni do jedne od onih stvari na koje je sumnjao. I dok je Irod bio ovime veoma zauzet, a palata potpu- no ispunjena stravom i nesrećom, jedan od mlađih među žrtvama ovih mu- čenja, u času kada je stigao do nepodnošljive patnje, priznao je da je Alek- sandar poslao poruku svojim prijateljima u Rim i zatražio da tamo bu- de hitno primljen od strane Cezara, kojom prilikom bi rekao kako može razotkriti zaveru protiv Cezara: da se, naime, Mitridat, kralj Partije, udružio u prijateljstvu s njegovim ocem protiv Rimljana, i da ovaj već ima spremljen otrovni napitak u Askalonu.

5) Ovim je optužbama Irod poverovao, i u svom bednom stanju u nji- ma pronašao neku vrstu utehe i opravdanja za pokazanu prenegljenost, zavaravajući sebe da je najzad našao one žalosne stvari koje je tražio; ali što se tiče otrovnog napitka, iako se upinjao da ga pronađe, nije ga mogao otkriti. Što se, pak, tiče Aleksandra, on je bio željan da još vi- še pogorša ogromnu nesreću u kojoj se našao, tako da se pretvarao da ne poriče optužbe, već da kažnjava brzopletost svog oca svojim vlastitim većim zločinom; i možda je takvim postupanjem bio nameran da posti- di svog oca zbog njegovog olakog verovanja takvim klevetama: a posebno je smerao da ukoliko bi mogao zadobiti očevo poverenje svojoj priči, zara- zi ludilom i njega i čitavo kraljevstvo; tako je napisao četiri pisma i poslao ih ocu, rekavši mu da ne mora više nikoga mučiti, zato što on priznaje da je kovao zaveru protiv njega a da je za svoje saradnike imao Ferora i njegove najodanije prijatelje, kao i da je Saloma po noći došla kod njega i nasilno legla kraj njega ne pitajući da li on to želi ili ne, a da su svi ljudi u blizini stigli dotle da dele jednu misao, da odstra-

ne kralja što pre mogu i tako se oslobode neprestanog straha u kojem su se nalazili od njegovog ludila. Među ovima je optužio i Ptolemeja i Sa- pina, koji su bili najverniji kraljevi prijatelji. I šta se drugo može reći do da su oni koji su ranije bili najprisniji prijatelji sada posta- li divlje zveri jedni prema drugima, kao da ih je obuzelo potpuno bez- umlje, u času kada više nije bilo mesta za odbranu niti za pobijanje kako bi se otkrila prava istina, već su naposljetku svi bili nasumice osuđi- vani na smrt; tako su neki naricali nad onima koji su bili tamnici, neki žalili one koji su već pogubljeni, a treći one koji su očekivali istu kob; beznadežna osamljenost potpuno je izobličila kraljevstvo, i potpuno preokrenula nekadašnje srećno stanje. Irodov vlastiti život bio je krajnje izmučen, a stoga što više nije bilo nikoga kome bi vero- vao bio je žestoko kažnjen očekivanjem daljnje patnje; tako je često u maš- ti zamišljao kako ga njegov sin napada, ili stoji kraj njega s mačem u ru- ci; njegov je um noć i dan bio uperen u jednu istu stvar, i neprestano iz- nova isto promišljao, naravno bez drugog učinka osim ostajanja u pome- tnji. Takve su, dakle, bile žalosne okolnosti u kojima se trenutno nala- zio Irod.

6) Kada je Arhelaj, kralj Kapadokije, čuo u kakvom se stanju nalazio Irod, i bivajući veoma zabrinut za svoju kćer i njenog mladog muža, pri tom i sažaljevajući Iroda jednako kao čoveka i kao prijatelja zbog ta- ko velike poremećenosti u kojoj je prebivao, on je došao u Jerusolim sa ciljem da izravna njihove nesuglasice. I nakon što je našao Iroda u takvom raspoloženju, smatrao je da je sasvim nepogodno vreme da ga pre- koreva ili predstavlja tako da je ovaj ma šta učinio prenačljeno, jer bi ga time prirodno doveo dotle da o tome raspravljaju pri čemu bi Irod iz potrebe za daljnjom odbranom svojih postupaka postajao sve razdraže- niji; stoga je Arhelaj izabrao drugi način delovanja kako bi ublažio ra- nije nesreće: napravio se kao da je veoma ljut na mladiće, rekavši da je Irod tako mek čovek da svakako uopšte nije postupio brzopletu. Takođe je rekao da bi raskinuo brak njegove kćerke s Aleksandrom, ali ne bi po pravdi mogao poštediti svoju vlastitu kćer, ukoliko je ona ma čega bila svesna, a o tome nije obavestila Iroda. Nakon što se Arhelaj prikazao u ovakvom raspoloženju sasvim suprotnom od onog kakvo je Irod očeki- vao ili zamišljao, i, u najvažnijem, stao na Irodovu stranu pokazavši se pri tom krajnje razlučenim – kralj je utolio svoju grubost, i Arhelaj je iskoristio tu priliku podržavanja kraljevog osećanja da se dotle po- našao pravično, te je postepeno počeo da ga navodi na očinska osećanja, te da zajedno sažaljevaju obe strane: jer nakon što su neke osobe opovr- gle klevete koje su bile bačene na mladiće, kralj je bio doveden do vrhun- ca izmučenosti; ali sada kada se Arhelaj priključio u optuživanju, Irod se počeo rastapati u suzama i tuzi na krajnje osećajan način. Shodno to- me, on je zatražio da ne bude raskinut brak njegovog sina, i uopšte se sa- da pokazivao manje ljutim nego pre zbog njegovih uvreda. Pa kada ga je Ar- helaj doveo do još umerenijeg raspoloženja, i preneo klevete na njegove prijatelje, rekao je da se svakako ovima mora pripisati to da tako mlad 718 JUDEJSKE STARINE čovek, kome zlo dotle nije bilo poznato, bude iskvaren, te da on, Arhelaj, smatra da ima više razloga da kralj sumnja na brata nego na sina. Na ovo se Irod pokazao veoma nezadovoljan Ferorom, koji sada zaista nije imao nikoga ko bi ga mogao dovesti do pomirenja s bratom. Pa kada je ovaj vi- deo da Arhelaj ima najveći uticaj na njegovog brata, prišao je ovome u odeći ožalošćene osobe, sasvim nalik onome koji na sebi ima sve znake izgubljenog čoveka. Videvši ovo, Arhelaj, naravno, nije prevideo kakav je posredujući uticaj imao na kralja, pa ipak se nije poduhvatio da od- mah promeni kraljevo držanje prema bratu, te je rekao da bi Feroru bi- lo bolje da je sam prišao kralju i razotkrio sveukupne okolnosti; sma- traio je da bi ovo učinilo da kraljev bes prema njemu ne bude tako prete- ran, a da će i on, Arhelaj, tada biti prisutan da mu pomogne. Nakon što ga je nagovorio da tako učini, postigao je ono što je želeo sa obojicom braće, a klevete podignute protiv kraljevih sinova bile su, mimo svih očekivanja, zaboravljene. Arhelaj se, pak, čim je stvari doveo do ovakvog okončanja, vratio u Kapadokiju, pokazavši da je u tom trenutku za Iro- da najprihvatljivija osoba na svetu; zbog toga mu je ovaj udelio najras- košnije poklone, kao znamenje njegovog poštovanja; i bivajući i u drugim okolnostima velikodušan, on ga je počeo uvažavati kao svog najdražeg prijatelja. Takođe je sa njim napravio i dogovor da će zajedno poći do Ri- ma, stoga što je pisao Cezaru o ovim poslovima; tako su oni otišli sku- pa sve do Antiohije, gde je Irod doveo do pomirenja Arhelaja i Tita, na- mesnika Sirije, jer su ova dvojica bila u velikom sukobu, a zatim se Irod vratio u Judeju.

POGLAVLJE DEVETO

O ODMETNIŠTVU TRAHONIĆANA; KAKO JE SILEJ OPTUŽIO IRODA PRED
CEZAROM, I KAKO SE IROD, NAKON ŠTO SE CEZAR
RAZGNEVIO NA NJEGA, REŠIO DA POŠALJE NIKOLU U RIM

1) Nakon što je Irod boravio u Rimu i potom se vratio natrag, izbio je rat između njega i Arabljana, pod sledećim okolnostima. Stanovnici Trahonitisa, nakon što je Cezar oduzeo zemlju Zenodoru i predao je Irodu, sada više nisu imali snage za razbojništvo, već su bili prinuđeni da oru zemlju i žive mirno, što je bila stvar koju nipošto nisu voleli; a kada bi i uložili takav napor, zemlja im nije donosila odviše prinos. Kralj im isprva nije dozvolio da pljačkaju, te su se tako uzdržavali od tog besčasnog načina življenja na račun njihovih suseda, što je Irodu donelo veliki ugled zbog takvog njegovog staranja. Ali u vreme kada je bio otplovio do Rima — a bilo je to onda kada je pošao da optuži svog sina Aleksandra i poveri Antipatra Cezarevoj zaštiti — Trahonićani su raširili glas da je on umro, te su se odmetnuli i ponovo posvetili uobičajenom životu ispunjenom pljačkanjem njihovih suseda; tada su ih, međutim, kraljevi zapovednici pokorili tokom njegovog odsustva. Ipak,

KNJIGA ŠESNAESTA

719

oko četrdesetorica tlavnih razbojnika, bivajući prestrašeni onima koji su ih porazili, napustili su zemlju i povukli se u Arabiju. Tamo ih je ugostio Silej, nakon što je propustio da oženi Salomu, i dao im na raspolaganje snažno uporište u kojem su se naselili. Odatle su oni upadali ne samo u Judeju, već takođe i u Kelesiriju, i odnosili plen, dok im je Silej obezbeđivao zaštitu i sklonište tokom njihovih zlih ispada. Ali kada se Irod vratio iz Rima, primetio je da su njegovi posedi veoma postradali od njih, pa budući da nije mogao dohvatiti same pljačkanje, zbog bezbednog utočišta koje su imali u drugoj zemlji, i koje im je obezbedila vlast Arabljana, a ipak pri tom bivajući veoma nezadovoljan zbog uvreda koje su mu naneli, on je pošao na celu Trahonitiju, i pobio njihove rođake. Zbog toga su ovi razbojnici pobesnili još više nego ranije, budući da su među sobom imali obavezu da na svaki mogući način osвете ubice svojih rođaka. Tako su oni nastavili da nekažnjeno razbojništvo i otimaju sve što su mogli od Irodovih poseda. Povodom ovih razbojništava Irod je razgovarao sa Saturninom i Volumnijem, i zahtevao da krivci budu kažnjeni; ali su se zbog ovoga razbojnici samo još više odali pljački, i postali još brojniji, postajući vinovnici velikih pljačkanja, pustošeći zemlje i sela koja su pripadala Irodovom kraljevstvu, i ubijajući pri tom ljude koje bi uhvatili, sve dok ovakvo njihovo zločestvo postupanje nije postalo nalik pravom ratu, jer je razbojnika sada već bilo oko hiljadu. Zbog svega je ovoga Irod bio veoma nezadovoljan, i zatražio je od Sileja kako razbojnike, tako i novac koji je svojevremeno posudio Ovodi, što je iznosilo šezdeset talanata, a budući da je vreme za povraćaj već prošlo, Irod je zahtevao da mu se sada isplati; ali je Silej, koji je uklonio Ovodu, i svime sam rukovodio, porekao da se razbojnici nalaze u Arabiji i odložio povraćaj novca, o čemu je vest došla i do Saturnina i Volumnija, koji su bili namesnici Sirije. Naposljetku se Silej, uz njihovo posredovanje, složio da u okviru trideset dana Irodu bude isplaćen njegov novac, i da svaki od njih dvojice — Irod i Silej — onome drugom izruči njegove podanike koji su boravili u tuđoj zemlji. Što se, međutim, tiče Iroda, nije bilo nijednog tuđeg podanika u njego-

voj zemlji, bilo da je počinio kakav zločin ili kojim drugim povodom, ali se pokazalo da Arabljani među sobom čuvaju razbojнике.

2) Nakon što je prošao dan namenjen za isplatu, a da Silej sa svoje strane nije izvršio nijedan deo dogovora već je otišao u Rim, Irod je zahtevao kako plaćanje dugovanog novca, tako i da budu izručeni razboj- nici odbegli u Arabiju, a od Saturnina i Volumnija je dobio dozvolu da sam izvrši pravdu nad onima koji budu neposlušni. Tako je on podi- gao vojsku kojom je raspolagao i pošao u Arabiju, gde je u roku od tri da- na prešao sedam oblasti; a kada je stigao do uporišta u kojem su se na- lazili razbojници, on ih je napao i sve zarobio, a mesto, koje se zvalo Repta, razorio, pri tom ne nanevši nikakve štete ma kome drugom. Ali kako su Arabljani ovima došli u pomoć pod zapovedništvom Nakeba, us- ledila je bitka u kojoj su poginula nekolicina Irodovih vojnika, kao i sam Nakeb i njegovih dvadeset vojnika, dok su se ostali Arabljani dali u 720

JUDEJSKE STARINE

bekstvo. Pa nakon što je Irod kaznio razbojнике, naselio je tri hiljade Idumejaca u Trahonitiju, i na taj način onemogućio razbojнике koji su se još uvek tamo nalazili. Takođe je izveštaj o kažnjavanju neposlušnih Arabljana poslao zapovednicima koji su se nalazili u Fenikiji, doka- zujući da ovim kažnjavanjem nije učinio ništa više od onoga na šta je bio primoran, a ovi su, nakon pažljivog ispitivanja, našli da je sve što je Irod napisao bilo istinito.

3) U isto su vreme, međutim, glasnici hitali Sileju u Rim, i obaves- tili ga o onome što se dogodilo, pri tom, po običaju, uveličavajući sva- ku stvar. Silej se u međuvremenu već bio prokrao u Cezarevu svest, i tada se nalazio u palati; pa čim je čuo ovakve vesti, on se preobukao u crninu, i ušao kod Cezara kome je rekao da je Arabija pogođena ratom i da se čita- vo njegovo kraljevstvo nalazi u velikoj pometnji zato što ga je Irod op- ustošio svojom vojskom; ovome je dodao, sa suzama u očima, da su dve i po hiljade najvažnijih ljudi Arabije pobijeni, i da je njegov zapovednik Na- keb, inače Silejev prisan prijatelj i rođak, takođe pao u bici, pri čemu je odneseno sve blago koje se nalazilo u Repti. U napadu je omalovažen ug- led Ovide, koga je slabost tela lišila sposobnosti za napore ratovanja, zbog čega niti on, niti glavniva arabijske vojske, nisu bili prisutni. Nakon što je Silej ovo izgovorio, i pakosno dodao da on sam neće izaći iz zemlje ukoliko ne bude poneo uverenje da će Cezar obezbediti da svi žive u miru jedni s drugima, a da će se, ukoliko se tamo nađe, pobrinuti da rat ne bude rešen u Irodovu korist. Cezar je bio izazvan ovim reči- ma, i nije pitao ništa drugo do ovog jednog pitanja, i to jednako Irodove prijatelje koji su se tamo zatekli, i svoje vlastite prijatelje koji su do- šli iz Sirije: Da li je Irod tamo poveo svoju vojsku? A kada su ovi bi- li prisiljeni da to potvrde, Cezar se, ne sačekavši da čuje razlog za ta- kav Irodov postupak i kako je on izvršen, veoma razljutio i oštro od- govorio Irodu. Suština te poslanice bila je u tome da dok se on od ra- nije prema Irodu ophodio kao prema prijatelju, sada se prema njemu mo- ra poneti kao prema podaniku. Silej je takođe o ovoj poslanici pisao Arabljanima, koji su njenim sadržajem bili toliko poneseni, da niti su predali razbojнике koji su pobegli k njima, niti platili dugovani no- vac; takođe su zadržali one pašnjake koje su zakupili, a da pri tom ni- su platili novac za njihov zakup, a sve zbog toga što se kralj Jevreja sa- da nalazio u nepovoljnim okolnostima zbog Cezarevog gneva prema nje- mu. Preostali Trahonićani su takođe iskoristili priliku i podigli se protiv idumejske posade, te se priključili istom razbojničkom ži- vljenju

kao Arabljani koji su pljačkali njihovu zemlju, postavši u to do- ba još suroviji u svojim bezočnim poduhvatima, jer ih je sada osim ple- na zanimala i osveta.

4) Irod je, pak, sada bio prinuđen da sve to podnosi, budući da je ona samouverenost koju je imao iščezla zajedno sa Cezarevom naklonošću koja ga je nadahnjivala, jer Cezar nije dozvolio ništa više do jednog izaslanstva s Irodove strane koje je trebalo da ga odbrani; pa kada su ovi ponovo došli do Cezara, on ih je poslao natrag bez ikakvog uspeha.

KNJIGA ŠESNAESTA

721

Tako je Irod dopao tuge i straha, a Silejeve prilike su ga više od sve- ga kidale, jer je Cezar sada ovome verovao, i pri tom se nalazio u Rimu i, štaviše, tamo nastojao da se uzdigne do višeg položaja. U međuvreme- nu se dogodilo da je Ovod preminuo, a upravljanje je preuzeo Eneja, čije je ime kasnije promenjeno u Aretej;²⁶⁹ ali je Silej nastojao da pomoću kleve- ta ovoga zbaci s vlasti, kako bi je sam mogao preuzeti; s tom je pomišlju dao mnogo novca dvoranima, a takođe i obećao mnogo novca Cezaru, koji je uistinu bio veoma ljut na Areteja što nije najpre zatražio njegovo mišljenje pre nego što je preuzeo kraljevstvo; no ipak je u međuvreme- nu Aretej poslao jednu poslanicu i poklone Cezaru, kao i zlatnu krunu tešku mnogo talanata. U toj je poslanici Silej bio optužen kao zloču- dan sluga koji je uklonio Ovoda pomoću otrova; a taj je Ovod — staja- lo je u poslanici — za vreme života vladao kako je hteo, razvraćujući žene Arabljana, pri čemu je posuđivao novac kako bi za sebe prigrabio vlast. Cezar se, međutim, nije obazirao na ove optužbe, već je izaslani- ke poslao natrag, ne primivši nijedan od Aretejevih poklona. Za to su vreme prilike u Judeji i Arabiji postajale sve gore, delimično zbog ne- odoljivog stanja bezvlašća, a delimično stoga što i nije bilo nikog ko bi imao snage da ovima upravlja; jer, od dvojice kraljeva, jednome presto još nije bio potvrđen, i tako nije imao dovoljno vlasti da zadrži zli- kovce; a što se tiče Iroda, Cezar je namah pobesneo zbog njegove odluke da se sam osveti, te je tako ovaj bio prinuđen da podnosi sve uvrede koje su mu nanošene. Naposljetku, kada više nije video kraja nesreći koja ga je okruživala, on je rešio da ponovo pošalje izaslanike u Rim, kako bi video da li su njegovi prijatelji uspeali da prevladaju i ublaže Cezara, i ponovo se ovome obrate; a izaslanik koga je tamo ovog puta poslao bio je Nikola Damaskijac.

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE ERIKLEJ LAŽNO OPTUŽIO IRODOVE SINOVE; I KAKO IH JE NJIHOV OTAC OKOVAO I PISAO CEZARU O NJIMA. TAKOTJE I O SILEJU, I KAKO GA JE OPTUŽIO NIKOLA

1) Rasulo u Irodovoj porodici i među decom u to je vreme takođe postajalo sve veće; jer je sada postajalo izvesno — što i nije bilo nemo- guće unapred predvideti — da sudbina preti najvećim mogućim i najne- podnošljivijim nesrećama Irodovom kraljevstvu. Do njihovog je napre- dovanja i uvećanja u to vreme došlo pod sledećim okolnostima. Izvesni Eriklej, Lakedemonac (čovek od značajau tom narodu, ali i nastranog uma, i tako podmukao u svojoj sladostrasti i ulagivanju kojima je bio potpu- no posvećen, iako je sve činio da ne izgleda da se njima odaje), došao je u svom skitalaštvu do Iroda, i doneo mu poklone, ali pri tom i pri- mivši

još više uzvratnih darova od kralja. Ovaj je takođe iskoristio povoljan trenutak da se nametne za Irodovog prijatelja, te je postao jedan 722 JUDEJSKE STARINE od kralju najprisnijih ljudi. Potom se nastanio u Antipatrovoj kući, ali je takođe imao ne samo pristup, već i priliku za slobodan razgovor, sa Aleksandrom, pretvarajući se pred ovim da je u velikoj milosti kod Arhelaja, kralja Kapadokije; otuda se pokazivao i kao pun poštovanja prema Glafiri, te je na potajan način uspeo da sa svima njima odneguje prijateljstvo, ali uvek s težnjom da ono što govori i čini može biti opremljeno klevetama koje bi sve zadovoljile. Ukratko, on se u razgovoru sa svakim ponašao tako da je izgledalo kako je njegov naročit prijatelj, i uspeo je da učini da svako veruje kako se Eriklej svuda nalazi kako bi doneo korist toj osobi. Tako je on sasvim osvojio Aleksandra, koji je bio veoma mlad i naivan, i uspeo da ga ubedi da samo njemu i nikom drugom može saopštiti svoja nezadovoljstva. Tako se Aleksandar požalio kako se njegov otac otuđio od njega; takođe mu je pripovedao o onome što se dogodilo s njegovom majkom i Antipatrom; da je ovaj oduzeo dostojanstvo koje je pripadalo dvojici braće i sam prigrabio moć nad svima; da se ništa od toga nije moglo podnositi, budući da ih je njihov otac već zamrzio, toliko da im više ne dozvoljava da obeduju za njegovim stolom, niti im dopušta razgovor. Takve su, dakle, bile njegove pritužbe — što je, uostalom, bilo i prirodno — o onome što ga je mučilo. Ali je ove razgovore Eriklej preneo Antipatru, rekavši pri tom da to ne čini zbog svoje vlastite koristi, već stoga što ga, savladanog njegovom ljubavnošću, važnost stvari obavezuje da tako učini; tako ga je upozorio da se pričuva Aleksandra, jer je to što je ovaj rekao bilo izgovoreno s velikom žestinom, te bi ga, shodno rečenom, da može ovaj svakako ubio vlastitim rukama. Otuda je Antipatar, smatrajući zbog ovog saveta Erikleja prijateljem, ovoga nagradio poklonima, i na kraju ga ubedio da obavesti Iroda o onome što je čuo. I tako, kada je Eriklej ispričao o Aleksandrovom rđavom raspoloženju koje je otkrio iz reči što ih je ovaj izgovorio, Irod mu je lako poverovao; time je Eriklej doveo kralja dotle da je, ubedivši ga svojim rečima i krajnje ga razdraživši, ovaj stigao do takvog stupnja mržnje da ga je učinila neumoljivim, što je smesta pokazao, jer je odmah kao poklon dao Erikleju pedeset talanata; a ovaj je, nakon što je dobio novac, otišao do Arhelaja, kralja Kapadokije, i pohvalio Aleksandra pred njim, rekavši da mu je on sam, Eriklej, na mnogo načina bio od koristi u pomirenju s ocem. Tako je napokon i od Arhelaja dobio novac, a zatim otišao pre no što bi se otkrili njegovi pogubni postupci. Ali čak i nakon što se vratio u Lakedemoniju, on nije odustao od zametanja nesreća, sve dok naposljetku, zbog svojih mnogobrojnih zlodela, nije izbačen iz sopstvene zemlje.

2) Što se tiče kralja Jevreja, on više nije bio u raspoloženju u kojem je prethodno bio prema Aleksandru i Aristobulu, bivajući sada zadovoljan što je najzad čuo o njihovim vlastitim klevetama koje su mu upravo preneli drugi ljudi; štaviše, stigao je dotle da ih je otvoreno počeo mrzeti, nagoneći ljude da govore protiv njih, iako ovi to sami nisu želeli. Takođe se čvrsto držao svega što je o njima čuo, pa je postavljao pitanja i poklanjao poverenje svakom onom ko bi rekao ma šta protiv njih,

sve dok naposljetku nije čuo da je Euratije sa Kosa u zavereništvu s Aleksandrom, što je za Iroda bila najprijetnija i najsladja novost koju je mogao čuti.

3) Ali uskoro je još veća nesreća zadesila tu dvojicu njegovih i inače zlosrećnih sinova u vreme dok su klevetanja protiv njih neprestano gomilana, pa bi se moglo

reći da je svaki čovek nastojao da im natovari kakvu novu žalosnu stvar na dušu, stoga što se to činilo kao nešto što ide u prilog kraljevom održanju. Naime, u to su vreme na dvoru boravila dvojica Irodovih ličnih čuvara koje su ljudi veoma cenili zbog telesne snage i visine, a čija su imena bila Jukund i Tiran; ove je ljude, međutim, Irod oterao, jer je njima bio nezadovoljan, a oni su sada imali običaj da jašu s Aleksandrom, te ih je on veoma uvažavao zbog njihove veštine u svakakvim telesnim vežbanjima, zbog čega ih je nagradio izvesnom količinom zlata i drugih darova. U kralju se stoga odmah probudila sumnja prema ovim ljudima, pa ih je uhvatio i stavio na muke koje su hrabro izdržavali dugo vremena, ali su naposljetku priznali da ih je Aleksandar nagovarao da ubiju Iroda u vreme kada ovaj bude u poteri za zverima, i to tako da je moglo ispasti kako je pao s konja i nabo se na sopstveni mač, budući da je nekada ranije zaista i imao takvu nezgodu. Takođe su mu pokazali i mesto gde je pod zemljom u konjušnici bio sakriven novac; povrhu svega su optužili i kraljevog glavnog lovca da je on preko Aleksandrovih potčinjenih dao mladima kraljevske lovačke mačeve i drugo oružje, a na Aleksandrovu zapovest.

4) Nakon ovoga je uhvaćen i stavljen na muke zapovednik posade u Aleksandrijumu, pod optužbom da je obećao da će primiti mladiće u svoju tvrđavu i obezbediti ih onim kraljevim novcem koji je bio položen u toj utvrdi, iako on sam ništa od toga nije priznao. Drugačije je, međutim, postupio njegov sin, potvrdivši optužbu, i predavši izvestan pisani tekst koji je, koliko se moglo naslutiti, bio pisan Aleksandrovom rukom. Njegov sadržaj je bio sledeći: „Kada uz Božiju pomoć budemo završili sve što smo naumili da uradimo, doći ćemo k tebi; a ti se potruditi i učini kako si rekao, pa nas primi u svoju tvrđavu." Nakon što je objavljen ovaj tekst, Irod više nije imao sumnje o izdajničkoj zaveri njegovih sinova protiv njega. Ali je Aleksandar rekao da je pisar Diofant oponašao njegov rukopis, a da je pismo izlobe diktirao Antipatar, jer je Diofant bio veoma sposoban u ovoj veštini; kasnije je, međutim, ovaj čovek osuđen za krivotvorenje i drugih hartija, i kažnjen je smrću.

5) Kralj je u međuvremenu izložio one koje je mučio [Tirana i Jukunda] pred narodom u Jerihonu, kako bi tako javno optužili mladiće, na šta je ove optuženike većina ljudi kamenovala do smrti; ali kada su pošli da na sličan način pogube i Aleksandra i Aristobula, kralj im to nije dozvolio, već je zadržao gomilu uz pomoć Ptolemeja i Ferora. Ipak, kralj je sinove stavio pod stražu i čvrstu prislednju, kako niko ne bi mogao doći do njih; i sve što su oni učinili ili rekli bilo je nadgledano, a nagrđenost i strah u kojima su se našli malo su se ili nimalo razlikovali od onih u kojima su bili osuđeni zločinci; pri tom je jedan od njih 724

JUDEJSKE STARINE

dvojice, Aristobul, bio toliko duboko pogođen, da je pozvao Salomu, koja je bila njegova tetka i sestra, da sa njim oplakuje njegovo stradanje i zamrzne onoga ko je doveo stvari do takvog ishoda, rekavši joj sledeće: „Ni si li i ti u opasnosti od uništenja, budući da o tebi kruže priče da si obelodanila sve naše prilike Sileju, u vreme kada si gajila nade da ćeš se za njega udati?" Ali je ona smesta prenela ove reči svom bratu, zbog čega je on potpuno izgubio strpljenje i izdao naređenje da vežu Aristobula, zapovedivši pri tom obojici da, sada kada su držani odvojeno, nezavisno jedan od drugog pišu sve ono zlo što su učinili protiv svog oca i to napisano donesu njemu. I tako, nakon što im je ovo naloženo, oni su napisali da nisu sprovodili nikakvu izdajničku zamisao, niti obavljali ma kakve pripreme

protiv svog oca, ali da su imali nameru da po-
begnu, i da im je zbog nesreće u kojoj
su se našli život postao neizves-
tan i tegoban.

6) Negde u to vreme je na dvor došao Arhelajev izaslanik iz Kapa-
dokije, po imenu Mel, koji je bio jedan od njegovih glavnih upravitelja. Tom prilikom je Irod,
bivajući željan da pokaže Arhelajevu zlonamer-
nost prema njemu, poslao po Aleksandra dok je ovaj bio okovan, i ponovo ga upitao o okolnostima njegovog
smeranog bekstva, to jest da li su i kako oni bili rešili da se povuku. Aleksandar je
odgovorio da su mislili da odu k Arhelaju, koji je sa svoje strane obećao da će ih
poslati do Rima; ali da pri tom oni nisu imali nikakvu zlu ili unesrećujuću zamisao
pro-
tiv oca, i da ništa od onoga što su im njihovi protivnici pripisiva-
li nije istina, a da je njihova želja bila da on strože ispita Tirana i Ju-
kunda, ali da su ova dvojica iznenada bila ubijena po nalogu Antipatra, koji je u tu svrhu doveo svoje vlastite
prijatelje među narod.

7) Nakon što je ovo izgovoreno Irod je naredio da i Aleksandar i Mel budu
odvedeni do Glafire, Arhelajevе kćerke, te i da ona bude upi-
tana da li su joj poznate neke Aleksandrova izdajničke zamisli protiv Iroda. I čim su ova dvojica
dovedena pred nju, Glafira se, videvši Alek-
sandra okovanog, stala udarati po
glavi, i u dubokom preneraženju is-
pustila je dubok i potresan jecaj. Mladi se čovek
takođe zaplakao. Ovo je bio prizor toliko prepun jada za sve prisutne, da za neko
vreme nisu mogli da kažu ili učine bilo šta; ali je naposletku Ptolemej, kome je
naloženo da dovede Aleksandra, pozvao ovoga da kaže da li je njegova že-
na znala za njegove postupke. On je, pak, odgovorio: „Kako je moguće da ona, koju volim
više od vlastite duše, i sa kojom imam decu, ne zna šta ja činim?" Na ovo je ona
uzviknula da joj nisu poznate nikakve njegove zle zamisli, ali da će ipak, ukoliko će
njeno samoopuživanje voditi k nje-
govom preživljavanju, priznati sve što je
potrebno. Aleksandar je odgo-
vorio: „Nema takvih zločina što ih ovi (koji bi to
smeli manje od svih drugih) pretpostavljaju, a koje sam ja bilo zamislio ili ih ti
upoznala, osim tog jednog, da smo rešili da se sklonimo kod Arhelaja, a odatle u
Rim." Ovo je ona potvrdila, na šta je, međutim, Irod, pretpostavljajući da je
Arhelajeva zlonamernost prema njemu potpuno dokazana, poslao pis-
mo Olimpi i Volumniju i zamolio ih da, kada budu plovili, zastanu kod

KNJIGA ŠESNAESTA

725

Eleuse u Kilikiji, i daju Arhelaju pismo. A kada mu budu dokazali da je umešao
prste u izdajničko postupanje Irodovog sina protiv svog oca, da odatle otplove u
Rim; a tamo, ukoliko pronađu da je Nikola zadobio ma kakvu pažnju i da Cezar
više nije nezadovoljan Irodom, ovome predaju njegova pisma, kao i dokaze koje je
on spreman da iznese protiv dvojice sinova. Što se tiče Arhelaja, on se branio
rekavši da je zaista obećao da će primiti mladiće, stoga što je jednako za njih i za
njihovog oca bi-
lo od koristi da tako učini, kako ne bi došlo do nekog odviše
surovog postupka usled te razgnevljenosti i pometnje u kojoj su se nalazili povo-
dom neprestanih sumnjičenja, ali da im pri tom nije obećao da će ih pos-
lati Cezaru, kao i da nije mladićima obećao ništa drugo što bi moglo pokazati ma kakvu
zlonamernost prema Irodu.

8) Nakon što su ovi izaslanici stigli u Rim, imali su pogodnu pri-
liku da predaju ova pisma Cezaru, stoga što su ga našli pomirenog sa Irodom, jer su
okolnosti Nikolinog izaslaničkog rada imale povoljan ishod, i protekle kako sledi.
Nikola, naime, čim se našao u Rimu i po-
tom na dvoru, nije najpre izložio ono zbog
čega je došao, već je smatrao najispravnijim da prvo optuži Sileja. Arabljeni su se,

međutim, čak i pre no što je Nikola došao da razgovara s njima, međusobno sporili, kojom prilikom su neki napustili Silejevu stranku i pridružili se Nikoli, obavestivši ga o svim zločinima što ih je Silej dotle počinio, povrhom svega mu pruživši očigledne dokaze ubistva velikog broja Ovodinih prijatelja od strane Sileja — ovo su mogli stoga što su po napuštanju Sileja odneli sa sobom ona pisma pomoću kojih su ga mogli osuditi. Kada je Nikola video kakva mu se prilika pruža, on ju je spremno i iskoristio, kako bi kasnije mogao stići i do svog krajnjeg cilja, te je odmah počeo najpre raditi na pomirenju između Cezara i Iroda, jer je u potpunosti bio svestan da mu, ukoliko bi pozeleo da odmah i izravno počne da brani Iroda, takva sloboda ne bi bila dopuštena; ali ako bi, naprotiv, pozeleo da optuži Sileja, stigao bi i do okolnosti koja bi po sebi i posredno govorila u Irodovu korist. I tako, kada je spor bio spreman za saslušanje, a dan za to već bio određen, Nikola je, u prisustvu Aretovih izaslanika, optužio Sileja, rekavši da mu je ovaj podmetnuo ubistvo kralja Ovoda, kao i mnogih drugih Arabljana; da je takođe posudio novac sa zlom mišlju, kao i da je kriv za preljubništvo, ne samo sa Arabljankama, već i sa Rimljankama. Povrh svega — dodao je Nikola — Silej je kriv zato što je otuđio Cezara od Iroda, pri čemu je sve ono što je rekao o Irodovim poduhvatima potpuno krivotvoreno. Kada je Nikola stigao do ovog predmeta, Cezar ga je zaustavio u daljem govoru, i zatražio od njega da isključivo kazuje o tom slučaju s Irodom, i da dokaže da ovaj nije poveo vojsku u Arabiju, niti tamo pobio dve i po hiljade ljudi, kao i da nije poveo zarobljenike niti opljačkao zemlju. Na ovo je Nikola dao sledeći odgovor: „Ja ću uglavnom dokazati da ništa od tih podmetanja o kojima si obavешten nije tačno, ili je to možda u veoma neznatnoj meri; jer da su zaista bila istinita, ti bi s pravom mogao biti još mnogo ljući na Iroda." Na ovo neobično uveravanje Cezar je postao ve-

726 JUDEJSKE STARINE

ma usredsređen; a Nikola je dalje rekao da je postojao dug Arabljana prema Irodu u iznosu od pet stotina talanata, kao i obaveza u ugovoru da će, ukoliko vreme za isplatu bude propušteno, oštećenoj strani biti dozvoljeno da se domogne bilo kojeg dela zemlje suprotne strane. „A što se tiče takozvane vojske", rekao je, „to i nije bila vojska, već odred upućen da zahteva pravednu isplatu novca; pa i taj odred nije odmah poslan, i svakako ne toliko brzo koliko je mogao biti s pravom se pozivajući na uslove ugovora, već je Silej često dolazio pred Saturnina i Volumnija, namesnike Sirije, sve dok se naposljetku nije u Bejrutu zakleo — i to u tvoju sreću²⁷⁰ — da će izvesno isplatiti novac u roku od trideset dana, kao i da će izručiti izbeglice koji su se nalazili pod njegovom vlašću. A kada Silej nije učinio ništa od toga, Irod je ponovo došao pred upravitelje Sirije; i na njihovo dopuštenje da se sam postara da nadoknadi novac, on je s tom namerom i uz poteškoće pošao iz svoje zemlje sa odredom vojnika. I ovo je sve od rata kojeg su ti ljudi opisali tako tragičnim, a što je zapravo osnova pohoda u Arabiju. I kako se to može zvati ratom kada su ga tvoji upravitelji dopustili, sporazumi ga dozvolili, i koji nije izveden sve dok se o tvoje ime, o Cezare, kao i o ono drugih bogova, nije ogrešilo? A sada moram govoriti o zarobljenicima. Postojali su, naime, razbojnici koji su živeli u Trahonitiji; isprva njihov broj nije iznosio više od četrdeset, ali su kasnije postali brojniji, i izbegli su kaznu koju im je namenio Irod, zahvaljujući tome što su prebegli u Arabiju. Silej ih je primio i opskrbio hranom kako bi mogli nanositi nesreću vascelom svetu, a takođe im je dao i zemlju koju će nastanjivati, dobijajući i sam zauzvrat deo onoga što bi opljačkali; pa ipak je on obećao da će predati te

ljude, i to prilikom istih onih zaveta i u isto vreme kada je dao reč da će isplatiti svoj dug; a on nikada i ničim nije mogao pokazati da su bilo koje osobe odvedene iz Arabije osim tih raz- bojnika, pa čak zaista ni svi oni, već samo onoliko njih koliko ih se nije uspelo sakriti. I tako se navodna istina o zarobljenicima, koja je tako odbojno predstavljena, naposljetku pokazuje kao ne više od izmišljotine i laži, smišljene da bi se izazvala tvoja ozlojeđenost; jer se ja usuđujem da ustvrdim da su se u prilici kada su nas napale snage Arabljana, i u toj bici poginuo jedan ili dvojica iz Irodovog odreda, ovi ljudi samo bra- nili, a da su sa suprotne strane poginuli zapovednik Nasev zajedno sa dvadeset petoricom drugih, i niko više; ali je Silej, umnožavajući sva- kog pojedinačnog vojnika sa stotinu, sabrao da je ubijeno dve i po hilja- de vojnika."

9) Ovo je više nego ikad razjarilo Cezara. On se pun besa okrenuo ka Sileju i upitao ga koliko je Arabljana zaista bilo ubijeno. Na ovo je Si- lej oklevao, i rekao da je bio obmanut. Zatim su takođe pročitani i ugo- vori o novcu kojeg je posudio, kao i pisma upravitelja Sirije, kao i žal- be od strane nekoliko gradova koji su bili pogođeni napadima razboj- nika. Zaključak je bio taj da je Silej osuđen na smrt a da se Cezar pomi- rio s Irodom i izrazio žaljenje zbog onih strogih stvari što mu ih je napisao nagovoren klevetama, toliko da je Sileju rekao kako ga osuđuje

KNJIGA ŠESNAESTA

727

stoga što je, lažući povodom tih stvari, bio kriv za nezahvalnost pre- ma čoveku koji je Cezarev prijatelj. Naposljetku se sve razrešilo time da je Silej poslan da ispuni Irodov zahtev u sporu i da isplati posuđeni novac, te da nakon toga bude kažnjen smrću. Ali je Cezar i dalje ostao uv- ređen Aretovim ponašanjem, time što je ovaj na svoju ruku preuzeo vlast pre no što je za to dobio Cezarevu saglasnost, te je stoga odlučio da celu Arabiju udeli Irodu; ipak, u tome su ga sprečila pisma što ih je Irod poslao Cezaru: naime, Olimpije i Volumnije su, primetivši da je Cezar sada postao naklonjen Irodu, smatrali da je umesno da mu smesta predaju ona pisma što ih je ovaj dao za Cezara, a koja su se ticala njegovih sino- va. Nakon što ih je Cezar pročitao, pomislio je da ne bi bilo ispravno dodati Irodu vlast nad još jednom zemljom sada kada je on bio već star i u tako lošim odnosima sa svojim sinovima, tako da je primio Aretove izaslanike; pa nakon što je opravdano ukorio ovoga zbog njegove naglo- sti, odnosno što nije sačekao da mu Cezar preda kraljevstvo, on je pri- hvatio njegove poklone i potvrdio ga u njegovoj osvojenoj vlasti.

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE IROD, SA DOPUŠTENJEM CEZARA, OPTUŽIO SVOJE SI- NOVE PRED SUDSKIM VEĆEM U BEJRUTU; I ŠTA JE TERON PRETR- PEO ZBOG NEOGRANIČENE I NASILNE UPOTREBE PRAVA DA GO- VORI. TAKOĐE I O SMRTI DVOJICE MLADIĆA I Njihovoj SA- HRANI U ALEKSANDRIJUMU

1) Tako se Cezar sada pomirio s Irodom i ovako mu poručio: da ga ža- li zbog takvog stanja sa sinovima i da je, u slučaju da su ovi krivi za ma kakvo ogrešenje i bezočno zločinstvo protiv njega, u njegovom intere- su da budu kažnjeni kao oceubice, za šta mu on, Cezar, daje ovlašćenje; ali ukoliko su oni samo smerali da pobjegnu, njegov je savet Irodu da ne nastavlja sa takvim njihovim krajnje strogim

kažnjavanjem. Takođe ga je posavetovao da sazove jedno veće i naimenuje izvesno mesto u blizini Bejruta, koji je grad u posedu Rimljana, te da dovede upravitelje Sirije, kao i Arhelaja kralja Kapadokije, kao i onoliko drugih koje smatra uglednim zbog prijateljstva s njime i dostojanstva koje poseduju, te da na osnovu njihovog odobrenja odluči šta će učiniti. Ovo su, dakle, bila uputstva što mu ih je dao Cezar. Shodno ovome Irod je, dobivši pisma, odmah pronašao zadovoljenje zbog pomirenja s Cezarom. Ali je, začudo, odatle proizišlo to da dok je on ranije, u svom neprijateljstvu prema sinovima, iako se pokazivao strogim, ipak izbegavao pre nagljenost i žurbu u donošenju smrtno kazne, sada, tome nasuprot, i pri povoljnijim izgledima svoje budućnosti, iskoristio ovu promenu na bolje i slobodu koju je zadobio, kako bi ostvario svoju mržnju na nečuven način; otuda je poslao poruku i sazvao onoliko ljudi koliko je smatrao pogodnim za jedno veće, ali s izuzetkom Arhelaja: jer, što se tiče ovoga, i njega je zamrzio, te ga

JUDEJSKE STARINE

zbog toga nije pozvao, uz to možda i smatrajući da bi on bio smetnja njegovim zamislima.

2) Za vreme dok su upravitelji Sirije, kao i ostali koji su dolazili iz drugih gradova, stizali u Bejrut, Irod je držao svoje sinove u izvesnom selu, po imenu Platana, koje je pripadalo Sidonu ali se nalazilo u blizini Bejruta, tako da bi ih, ukoliko bi bili pozvani, on lako mogao premestiti, pri tom smatrajući da ne bi za njega bilo pogodno da ih pre poziva izvodi pred sud. Pa kada se tamo napokon okupilo oko sto pedeset većnika, Irod je i sam došao i optužio svoje sinove, i to na takav način da to nije izgledalo poput optužbe trenutno dignute iz duboke ozlojeđenosti, nego kao da je učinjena iz nužde i zbog nesreća do kojih je doveden: i zaista je ostavio utisak veoma neprimeren za jednog oca koji optužuje vlastite sinove, jer je bio veoma nasilan i pomaman kada je došlo do dokazivanja zločina za koji su optuženi, te je tada pokazao najveće znake svoje ostrašćenosti i varvarske svireposti; niti je dopustio većnicima da razmotre težinu dokaza, već ih je ubeđivao u njihovu istinitost snagom svog vlastitog uticaja, na način krajnje neuljudan i nepriličan jednom ocu, pri tom i sam pročitavši ono što su optuženi napisali u svoju odbranu, bez obzira što nije bilo nijednog priznanja nikakve zaveru ili umišljaja protiv njega, a zbog njihove navodne zlonamernosti. A kada je stigao do ovih prebacivanja, počeo je još glasnije vikati, preterujući u onom što je govorio, kao da su oni sami potvrdili svoje zle zamisli protiv njega, te je dao zavet da će radije izgubiti život nego slušati slične prigovore. Naposljetku je rekao da on raspolaže sa dovoljno moći, i to jednako po prirodnom pravu i po onome koje mu je dao Cezar [da sam učini ono što smatra primerenim]. Takođe je priložio i jedan navod iz zakona svoje zemlje, koji zapoveda sledeće: da ukoliko roditelji polože ruke na glavu onog koji je optužen, okupljeni su ljudi dužni da ovoga kamenuju do smrti: za šta se on smatrao spremnim da učini u svojoj zemlji i kraljevstvu, sačekavši ipak pri tom i odluku većnika. Sve u svemu, ispostavilo se da ovi i nisu tamo stigli toliko kao sudije koje bi trebalo da ih osude zbog tako očiglednih zlo misli protiv Iroda od kojih je on gotovo postradao, već kao osobe koje su trebale da pokažu zgražavanje nad takvih njihovim postupcima, te da izjave kako bi bilo najbezobzornijom stvari ukoliko bi ma ko, čak i najizokolniji krivac, mogao sa tako izdajničkim zamislima proći bez zaslužene kazne.

3) Nakon što je kralj izgovorio svoje, a mladići nisu ni bili predstavljeni kako bi se na ma koji način pokušali da odbrane, većnici su shvatili da nema mesta

nikakvoj pravdi niti pomirenju, te su tako sa- mo potvrdili Irodovu vlasnost da učini što hoće. Pre svih je Saturnin, čovek koji je bio rimski konzul i nosilac najvećeg dostojanstva, objavio ovu presudu, ali sa velikom uzdržanošću i nelagodom, rekavši da on osuđuje Irodove sinove ali da smatra da oni ne bi trebalo da budu pogubljeni. Jer, i on sam je imao sinove, a kazniti sina smrću je nesreća veća od svih koja bi ga mogla zadesiti s njihove strane. Nakon njega su i njegovi sinovi — jer je Saturnin sa sobom doveo i trojicu svojih sinova

KNJIGA ŠESNAESTA

729

kao prateće poslanike — objavili istu presudu. Njima nasuprot, međutim, Volumnova je presuda bila odlučno kažnjavanje smrću onih koji su bili tako bezbožni u kršenju obaveze poštovanja svog oca; a nešto slično ovome je rekao i ostatak okupljenih, te se tako nametnuo zaključak da su mladići bili jednoglasno osuđeni na smrt. Irod je stoga smesta pošao odatle i odveo svoje sinove do Tira, gde ih je susreo i Nikola na svom povratku iz Rima, kojom prilikom ga je Irod upitao, nakon što ga je najpre obavestio o onome što se dogodilo u Bejrutu, kakva su njegova osećanja prema Irodovim sinovima, kao i šta njegovi prijatelji u Rimu misle o tome. A Nikolin je odgovor bio taj da je ono što su sinovi odlučili da učine protiv Iroda bilo bezbožno, i da ih je ovaj morao zadržati u tamnicama. „A ukoliko ti smatraš da je ma šta više od toga neophodno, onda ih zaista možeš onako kazniti kako ti se ne može prebaciti da se vi- še prepuštaš svom besu nego upravljanju po pravičnom sudu; ali ukoliko si skloniji blagosti, možeš ih se odreći, kako tvoje nesreće možda ne bi ostale neizlečive. A to je takođe i mišljenje najvećeg dela tvojih prijatelja u Rimu.“ Na ovo je Irod oćutao, i ostao veoma zamišljen, te je zamolio Nikolu da otplovi s njime.

4) U času kada su stigli u Cezareju, tamo je svako govorio o Irodovim sinovima, i kraljevstvo se nalazilo u uznemirenosti a narod u velikom iščekivanju šta će se sa ovima dogoditi; jer se grozan strah uselio u ljude da će se te stare trzavice u kraljevskoj porodici okončati žalosnim svršetkom, a još su se u većoj muci nalazili zbog patnji dvojice sinova. Ali nije uopšte bilo bezopasno reći ma šta prenačljeno o ovoj stvari, pa čak ni čuti da kogod drugi govori bilo šta o tome, već su ljudi bili prinuđeni da sažaljenje skrivaju duboko u sebi, što je ispade njihove tuge činilo sumornim, ali i veoma tihim; pa ipak, našao se jedan stari Irodov vojnik, po imenu Teron, koji je imao sina istih godina kao Aleksandar, i koji je uz to bio Irodov prijatelj, no koji je, međutim, bio toliko slobodan da otvoreno govori o onome što su ostali prećutno mislili o ovoj stvari; tako je bio svikao da često, i ne vodeći računa o svojoj bezbednosti, uzvikne među okupljenim mnoštvom kako je istina postradala a pravda oduzeta ljudima, jer su laži i zloćudnost prevladale i tako zamaglile stvari u državi, da sknavitelji nisu ni kadri da sagledaju najveće nesreće koje mogu zadesiti ljude. I budući da je on bio tako smeo, te se činilo da se uopšte ne čuva od opasnosti govoreći tako slobodno, razboritost onoga što je govorio pokrenula je ljude da u njemu vide nekoga ko se ponaša s velikom čovečnošću, pa i to u pravo vreme, zbog čega je svako ko ga je čuo u njegovim rečima nalazio zadovoljstvo. Pa iako su se ostali nadasve starali o sopstvenoj bezbednosti ostajući u muklom ćutanju, ipak su s velikom naklonošću primali tu slobodu koju je on prisvojio; a očekivanje velike nesreće u kojoj su se nalazili i drugima je ulilo snage da bar o Teronu govore onako kako im je bilo drago.

5) Ovaj se čovek sa najvećom slobodom poneo i u kraljevom prisustvu, i zatražio je od ovoga da nasamo s njim govori, što mu je Irod i omogućio. Tada je Teron rekao: „Budući da nisam kadar, o kralju, da podno- 730 JUDEJSKE STARINE sim tako veliku brigu u kojoj se nalazim, radije sam izabrao da upotrebim ovakvu drsku slobodu obraćanja — a koje i tebi može doneti koristi ukoliko se dogodi da iz nje ma šta dobro izvučeš — ispred brige o mojoj vlastitoj bezbednosti. Da li te je, dakle, tvoja razboritost napustila, i ostavila dušu praznom? Da li je nestala ona nenadmašna snost zahvaljujući kojoj si izveo toliko mnogo i tako veličanstvenih poduhvata? Odakle potiče takva tvoja usamljenost i napuštenost od prijatelja i rođaka? Jer o onima ja ne mogu reći da su ti niti prijatelji niti rođaci koji prelaze preko takvih stravičnih izopačenosti u tvom nekad tako srećnom kraljevstvu. Zar ne primećuješ šta se događa? Zar ćeš ubiti ovu dvojicu mladića, rođenih od tvoje kraljice, koji raspolažu svakom vrlinom do najvišeg stupnja, i lišiti ih se u svom poznom dobu, prepuštajući se samo onom jednom sinu koji je veoma loše upravljao nadama što si ih položio u njega, kao i onim rođacima na čije si se pogubljenje tako često odlučivao? Zar ne možeš primetiti da upravo čutanje naroda najednom svemu daje izgled zločina, kao i njihova užasnost pred činjenicom nepravde? Čitava vojska i svi zapovednici imaju saosećanja prema sirotim i nesrećnim mladićima, i mrze one koji su zli glumci u ovoj predstavi." Ove je reči kralj saslušao, i čak neko vreme u dobrom raspoloženju. Ali, šta bi se ovde moglo reći? Kada se Teron otvoreno dotakao lošeg ponašanja i izopačenosti u kraljevskoj porodici, Irod je bio potresen; ali je Teron otišao i dalje, i postepeno koristio neograničeno napadnu slobodu govora, ne bivajući dovoljno obziran da se prilagodi trenutku u kojem se Irod nalazio. Tako se Irod veoma uznemirio, te mu se učinilo da se pre njemu prigovara ovim govorom nego što sluša nešto što je za njegovo dobro, te je stoga, izvukavši iz svega samo to da su vojnici zgnušani nad ovom stvari a zapovednici njome ozlojeđeni, izdao naređenje da se svi oni koje je Teron imenovao, kao i sam Teron, okuju i drže u tamnici.

6) Nakon što je ovo tako okončano, izvesni Trifon, kraljev berberin, iskoristio je priliku i rekao kralju da ga je Teron često nagovarao da dok kralja brije ovome prereže grlo, jer bi na taj način mogao postati jedan od najboljih Aleksandrovih prijatelja i od njega biti obilno nagrađen. Nakon što je ovo čuo, kralj je izdao naređenje da Teron i njegov sin, kao i berberin, budu stavljeni na muke, što je i izvedeno; ali dok je Teron uspevao da odoleva, njegov je sin — videvši da mu se otac već nalaži u žalosnom stanju i bez nade u izbavljenje, a uz to i primećujući kakve bi bile posledice ovih jezivih patnji — rekao da će, ukoliko kralj bude oslobodio njega i njegovog oca tih muka, ovome kazati istinu. A nakon što je kralj dao reč da će učiniti tako, rekao je da je postignut dogovor da Teron digne ruku na kralja stoga što mu je bilo jednostavno da pride kralju dok je ovaj bio sam; a da bi, u slučaju da on tako izvede zadatak, i zbog toga morao da i sam umre — što nije bilo neverovatno — on to smatrao činom velikodušnosti učinjenim u korist Aleksandra. Ovo je, dakle, Teronov sin izjavio kako bi oslobodio svog oca muka; ali ostaje neizvesno da li je on zaista bio prisiljen da kaže ono što je bilo istina,

ili je on to sam smislio kako bi omogućio oslobođenje sebe i svoga oca od daljih patnji.

7) Što se tiče Iroda, ukoliko je prethodno i bilo u njemu ikakve sumnje u opravdanost pogubljenja njegovih sinova, sada tome više nikakvog mesta nije bilo

u njegovoj duši; iz sebe je potpuno uklonio ma šta što bi ga i najmanje moglo navesti da razložnije rasuđuje o ovoj stvari, te je odmah pohitao da svoju nameru dovede do zaključenja. Takođe je pred narod izveo i tri stotine zapovednika koji su bili pod optužbom, zajedno sa Teronom, njegovim sinom i berberinom koji je ove nabedio, i onda ih sve zajedno osudio; tada ih je narod kamenovao svime što im je dopalo ruku, i tako ih pobio. Aleksandar i Aristobul su po očevoj zapovesti dovedeni u Sevastiju i tamo zadavljani, ali su njihova mrtva tela tokom noći odnesena u Aleksandrijum, gde su bili sahranjeni njihov ujak s majčinu strane, kao i najveći deo njihovih predaka.

8) Možda nekima neće izgledati shvatljivo da je tako zagrižena mržnja mogla tako silno uzrasti na obe strane, da je mogla dopreti tako daleko da nadvlada prirodna osećanja; ali takođe može s pravom zaslužiti razmatranje i pitanje da li se, s jedne strane, mladim ljudima može staviti na teret da su dali povoda takvom očevom besu i tako ga doveli do onoga što je učinio, odnosno da su istrajavajući na istom postupanju učinili stvari nepopravljivim i izazvali oca da se ponese tako nemilosrdno — ili, pak, s druge strane, Irodu treba staviti na dušu da je bio tako bezosećajan, a pri tom i tako osetljiv u svojoj žudnji za vlašću i za svime onime što mu je moglo obezbediti slavu, da nije mogao podneti ni koga ravnopravnog sebi, i da je ma šta god loše on sam uradio mogao ostati spokojan; ili je, možda, na kraju krajeva, sudbina imala veću moć od ma kojeg smotrenog rasuđivanja, odakle smo prinuđeni da verujemo kako su ljudski postupci unapred odlučeni po jednoj nepojamnoj nužnosti, a nju, eto, zovemo Sudbinom, stoga što se ništa ne događa mimo nje. Iz svega ovoga smatram da će biti dovoljno ovo shvatanje uporediti sa jednim drugim, koje ipak ponešto od uticaja pripisuje i nama samima, i tvrdi da ljudi nisu neodgovorni za različite načine vođenja svojih života, a koje shvatanje zapravo nije drugo do filozofsko određenje našeg drevnog zakona. Shodno tome, od dva različita uzroka ovog žalosnog udesa, svako bi najpre mogao okriviti mladiće koji su se ponašali vođeni mladalačkom taštinom i gordošću njihovog kraljevskog porekla, i koji nisu mogli podneti da čuju klevete dizane od strane svog oca, budući da svakako oni sami nisu bili pravične sudije njegovih postupaka, već zlonamerni u sumnjičenju i neuzdržljivi u govoru, i zbog oba ta razloga lak plen oni — ma koji su na njih motrili, čime su im omogućili da dođu do koristi; pa ipak se ni njihov otac ne može smatrati vrednim oprostaja zbog užasne bezbožnosti sa kojom je skrivio zločin protiv njih, jer se usudio, i to bez ikakvog dokaza da su oni zaista vršili pripreme za pokušaj njegovog smaknuća, da ubije vlastite sinove, tako privlačne pojavom i volje — ne od strane drugih ljudi, i koji ni na koji način nisu zaostajali u veštini svojih postupaka, bilo da je reč o lovu ili ratničkim vežbama,

732 JUDEJSKE STARINE

ili o prigodnim temama razgovora; jer su u svemu ovome oni bili vešti, a posebno Aleksandar, koji je bio stariji; jer je svakako bilo dovoljno, čak iako ih je Irod osudio, da ih ostavi okovane ali u životu, ili da im dopusti da žive u izgnanstvu daleko od njegove vlasti, budući da je sam bio okružen rimskim snagama koje su za njega predstavljale snažno obezbeđenje i čija bi ga podrška zaštitila od ma kakvog iznenadnog prepada ili otvorene pretnje silom; zbog toga je to naglo ubistvo sinova, kako bi olakšao strast koja ga je obuzela, svakako dokaz nepodnošljive bezbožnosti. Takođe je bio kriv zbog tako velikog prestupa počinjenog u starosti, pri čemu ga ne mogu izviniti ni odlaganja koja je vršio pre no što je naposljetku zločin ipak izvršen; jer kada je čovek nenadano prepadnut, i uzburkanog uma, i

tada izvrši kakvo zlo, makar to bio i te- žak zločin, ipak je to stvar koja se često događa; ali učiniti tako na- kon dugog razmišljanja i čestih pokušaja i jednako brojnih odgađanja, da bi se najposle to u potpunosti hladnokrvno izvelo, bio je postupak ubi- lačkog uma, i takav koji se ne može lako odvojiti od onog što je sušto zlo. A ovakvu je čud on pokazao i u onome što je kasnije uradio, kada nije poštedeo one koji su izgledali kao najvoljeniji među njegovim preosta- lim prijateljima, pri čemu je, iako je prividna pravednost izvedene kaz- ne učinila da oni koji su postradali budu manje sažaljevani, ovo ipak takođe bila varvarska svirepost jednog okrutnog čoveka, sadržana u to- me što se nije mogao uzdržati čak ni od njihovog pogubljenja. Ali ćemo o ovim osobama imati prilike da govorimo kasnije.

KNJIGA SEDAMNAESTA

obuhvata period od četrnaest godina

OD SMRTI ALEKSANDRA I ARISTOBULA DO PROGONSTVA ARHELAJA POGLAVLJE PRVO

KAKO JE ANTIPATRA OMRZNUO CELI JEVREJSKI NAROD ZBOG UBISTVA NJEGOVE BRAĆE, I KAKO JE UPRAVO ZBOG TOGA ON DO- PAO POSEBNE MILOSTI OD STRANE NJEGOVIH PRIJATELJA U RIMU DAJUĆI IM MNOGE POKLONE, ŠTO JE TAKOĐE UČINIO I SA SATURNINOM, NAMESNIKOM SIRIJE I NJEMU PODREĐENIM UPRAVITELJIMA; TAKOĐE I O IRODOVIM ŽENAMA I DECI

1) Nakon što je Antipatar tako uklonio svoju braću a svog oca doveo do najvišeg stupnja bezbožnosti — sve dok ovoga potpuno nisu obuzele pomamne misli zbog onoga što je učinio — tokom ostatka života njego- ve nade ipak nisu ispratile zamisli uma; jer, iako se oslobodio straha od takmaštva braće u zadobijanju vlasti, ipak je ubrzo uvideo da je ve- ma teška, i gotovo neostvarljiva, stvar stizanje do kraljevske moći, sto- ga što je mržnja naroda protiv njega, zbog svega što je učinio, postala bezmerna; a pored ovih veoma neprijatnih okolnosti, stanje u vojsci ga je još više brinulo, jer su vojnici bili potpuno otuđeni od njega, a up- ravo su od njih svi dotadašnji kraljevi izvodili svu bezbednost koju su imali, kad god bi ostatak naroda pozeleo smenu vlasti; a sve te opasnos- ti su se navukle na njega zbog uništenja njegove braće. On je, međutim, up- ravljao narodom udružen s ocem, pa čak štaviše već i bivajući istin- skim kraljem; i upravo je zbog tog razloga bio poveren, i još čvršće za- visan od onoga od koga je on sam trebalo da bude kažnjen smrću: jer se on predstavljao tako kao da je svoju braću izdao zbog brige za Iroda, a ne zbog svoje vlastite zlonamernosti prema njima, a pre njih i prema sa- mom svom ocu; a upravo je to bilo od svih proklinjuće stanje u kojem se nalazio. Sada su, pak, sva Antipatrova nastojanja imala za cilj da uklo- ne i Iroda, kako ga više niko ne bi mogao optužiti za zlodela čijim je bio vinovnikom; i tako Irod nije mogao imati nikakvog pribežišta, i niko mu nije smeo pružiti pomoć, budući da bi time Antipatar tak- vima postao otvoreni neprijatelj. Toliko je, naime, postalo jasno da su sve zavere što ih je pravio protiv svoje braće bile u krajnjoj liniji uz- rokovane mržnjom koju je gajio prema svome ocu. A u to je vreme on više no ikad radio na izvršenju svojih ništiteljskih pokušaja protiv Iro- da, stoga što bi tek kad ovaj bude

mrtav, vlast konačno mogla biti Anti- patru čvrsto osigurana; ali ukoliko bi dopustio da Irod i dalje živi, Antipatar bi se našao u opasnosti zbog mogućnog otkrivanja onih zlo- dela što ih je proizveo, zbog čega bi mu otac neminovno postao neprija- teljem. To je bio razlog zbog kojeg je postao veoma darežljiv prema Irodovim prijateljima, od kojih je nekolicini udelio velike sume novca, kako bi ove ljude odobrovoljio svojom izdašnošću i iz njih uklonio mržnju koju su prema njemu nosili. Naročito je obratio pažnju da poklone po- šalje svojim prijateljima u Rimu, kako bi zadobio njihovu blagonaklo- 736

JUDEJSKE STARINE

nost, a pre svih Saturninu, namesniku Sirije. Takođe se nadao da će sku- pocenim poklonima zadobiti i naklonost Saturninovog brata, a istom je načinu pribegao i u pogledu kraljeve sestre Salome, koja je bila udata za jednog od najvećih Irodovih prijatelja. Pa nakon što je tako krivo- tvorio prijateljstvo sa onima sa kojima se družio, produžio je sa veoma tananim osvajanjem njihovog poverenja, pri tom vrlo vešto prikri- vajući mržnju prema ma kome koga je zaista mrzeo. Ali ovakvim pretva- ranjem nije mogao zavarati svoju tetku, koja ga je odavno prozrela i bila žena koju nije bilo lako obmanuti, naročito stoga što je ona već upo- trebila sav mogućni oprez da bi predupredila njegove pogubne zamisli. Iako je Antipatrov ujak sa majčine strane bio oženjen za Salominu kćer — i to po Antipatrovom ličnom pristanku i nastojanju — a ova je kćer prethodno bila udata za Aristobula, dok je druga Salomina kćer sa istim mužem bila udata za Kalejevog sina, ipak ovaj brak nije predstavljao smetnju za Salomu, koja je znala koliko je Antipatar zao, da razotkrije sve što je naumio, upravo kao što je ni njena ranija ljubaznost prema njemu nije mogla sprečiti da ga sada mrzi. Irod je, pak, svojevremeno pri- silio Salomu, dok je ona još bila zaljubljena u Arabljanina Sileja i po- klanjala mu svu svoju privrženost, da se uda za Aleksasa; ovome se braku Saloma podvrgla na molbu Julije, Cezareve žene, jer ju je ova nagovori- la da ga ne odbije, da se tako ne bi pokazala njihovim otvorenim neprija- teljem, budući da se Irod zakleo da nikada više neće biti prijatelj sa Salomom ukoliko ne bude prihvatila Aleksasa za muža; tako se ona po- vinovala Juliji kao Cezarevoj ženi, uvažavajući da joj ova nije saveto- vala ništa što većma nije bilo u njenu korist. U to je vreme Irod vra- tio Arhelajevu kćer, koja je bila Aleksandrova žena, njenom ocu, povra- tivši iz svojih poseda i miraz koji je donela sa sobom, kako se oko toga ne bi sporio sa Arhelajem.

2) Irod je, međutim, odgajao decu svojih sinova s velikom brigom; Aleksandar je, naime, imao dva sina sa Glafirom, a Aristobul trojicu sinova i dve kćeri sa Berenikom, Salominom kćeri; pa kada su se jed- nom prilikom prijatelji našli kod njega, Irod im je predstavio ovu de- cu; i, oplakujući tešku sudbinu njegovih vlastitih sinova, pomolio se da takva zla sudbina ne zadesi i ove koji su bili njihova deca, već da se ona uspeju oplemeniti u vrlini i zadobiti ono što s pravom zaslužuju, a njemu samom omogućiti da sebe učini boljom brigom za njihovo obrazo- vanje. Takođe im je utanačio i veridbu za one sa kojima će se venčati ka- da dospeju do tome prikladnog uzrasta: stariji Aleksandrov sin za Fe- rorovu kćer, a Antipatrova kćer za najstarijeg Aristobulovog sina; jed- na Aristobulova kćer bila je dodeljena Antipatrovom sinu, a Aristobu- lova druga kćer Irodu [mlađem], njegovom vlastitom sinu, kojeg je dobio od prvosveštenikove kćeri, budući da kod nas od davnina postoji obi- čaj da se ima više žena u isto vreme. Kralj je takva vereništva ugovor- io za ovu deca iz saosećanja prema siročadi koja su ostala bez

očeva, ali i nastojeći da učini Antipatra ljubaznim prema njima zbog ovih predoj- stojećih unutarporodičnih venčavanja. Ali Antipatar nije propustio

KNJIGA SEDAMNAESTA

737

da u sebi razvije isto osećanje prema deci svoje braće kakvo je nosio i prema njima samima; a briga njegovog oca za njih samo je dalje izazvala njegovu ozlojeđenost, i to na osnovu pretpostavke da će ova deca postati moćnija no što su njegova braća to ikada bila, pri čemu bi kralj Arhelaj podržavao sinove svoje kćeri, a Feror, tetrarh, prihvatio bi jednu od kćeri kao ženu za svog sina. Ono što je Antipatra dodatno razdražilo bilo je i to da će čitav narod takvim razvojem sažaljevati tu decu bez očeva, i obrnuto, jednako mrzeti njega koji ih je učinio takvima, te da će otuda sve izaći na videlo, budući da ovima nije bilo nepoznato njegovo podlo držanje prema njegovoj braći. On je zbog svega toga zamislio da poništi ovakvo očovo uređenje [budućih odnosa], smatrajući groznom stvar da ta deca jednom budu u takvom srodstvu s njime, i pri tom tako moćna. Tako je Irod popustio pred njim i na Antipatrove molbe promenio svoju odluku, pri čemu je novo rešenje bilo sledeće: da sam Antipatar oženi Aristobulovu kćer, a Antipatrov sin da oženi Ferorovu kćer. Tako su se verenički dogovori promenili sa takvim ishodom, čak i bez stvarne kraljeve saglasnosti.

3) Sam kralj Irod je u to vreme imao devet žena; jedna od njih bila je Antipatrova majka, a druga prvosveštenikova kćer, sa kojom je imao sina kome je dao svoje vlastito ime. Takođe je za ženu imao i jednu bratovu kćer, i drugu koja je bila kćer njegove sestre, a sa ove dve nije imao dece. Jedna od njegovih žena bila je poreklom Samarićanka, a njeni su sinovi bili Antipa i Arhelaj, kao i kćer Olimpija, koja se kasnije udala za Josifa, sina kraljevog brata; Antipa i Arhelaj su, pak, bili odgajeni od strane jednog običnog čoveka iz Rima. Irod je za ženu imao i Kleopatru iz Jerusalima, i sa njom je imao sinove Iroda i Filipa, od kojih je ovaj drugi takođe odgajen u Rimu. Sledeća žena se zvala Palada, koja mu je podarila sina Fasaila. Pored ovih, za žene je još imao Fedru i Elpiju, sa kojom je dobio kćerke Roksanu i Salomu. Što se tiče njegovih starijih kćeri sa Mirjam, majkom Aleksandra i Aristobula, a sa kojima je Feror odbio da se oženi, jednu od njih je udao za Antipatra [mlađeg], Salominog sina, a drugu za Fasaila [mlađeg], sina svog brata. To je, dakle, bilo potomstvo Irodovo.

POŠAVLJE DRUGO

O ZAMARIJI, VAVILONSKOM JEVREJINU; O ZAVERAMA ŠTO IH JE ANTIPATAR PRAVIO PROTIV SVOG OCA; TAKOĐE I PONEŠTO O

FARISEJIMA

1) U to je vreme Irod, želeći da se osigura od Trahonićana, rešio da za Jevreje podigne selo veličine jednake kakvom gradu, koje bi se nalazilo u središtu te zemlje i koju bi svojim postojanjem učinilo nepovoljnom za napad, posluživši ujedno i kao pogodno mesto odakle bi se mogli izvoditi prepadi na nepokorno stanovništvo i nanositi im nedaće.

738

JUDEJSKE STARINE

I tako, kada je saznao da se u blizini Trahonitije nalazi jedan Jevrejin iz Vavilona sa pet stotina konjanika, od kojih su svi jašući mogli odapinjati strele, i koji je zajedno

sa stotinu svojih rođaka prešao Eufkrat i nastanio se u blizini Antiohije, u Dafni Sirijskoj, gde mu je Saturnin, koji je tada bio namesnik, dodelio mesto za naseljavanje zvano Valanta, on je poslao po ovog čoveka zajedno sa svima onima koji su ga sledili, i obećao da će mu dati zemljište u oblasti Vataneji, koja se graniči sa Trahonitijom, želeći da ta naseobina ujedno bude i njegov bedem prema Trahonićanima. Takođe se potrudio da zemlja ovih naseljenika bude oslobođena čak i onih plaćanja koja su uobičajena za stanovnike njegovog kraljevstva, a podario im je i izuzimanje od plaćanja carine.

2) Vavilonac je ovim ponudama bio naveden da pođe do dodeljene im zemlje; tako je on zaposeo tu oblast, i tamo podigao tvrđavu i selo, nazvavši ga Vatira. Time je ovaj čovek postao zaštitnik stanovništva od Trahonićana, i čuvao je one Jevreje koji su polazili iz Vavilona kako bi ponudili žrtve u Jerusalimu da ne budu pljačkani od strane trahonićanskih razbojnika; tako se dogodilo da je vremenom k njemu došao veliki broj ljudi iz svih onih krajeva gde se pridržavalo drevnih jevrejskih zakona, a njegova zemlja je postala punaljudi i zbog toga što jeu potpunosti bila oslobođena poreza. Ovakve prilike su se produžile tokom ostatka Irodovog života; ali kada je Filip, koji je bio tretrah posle njega, preuzeo vlast, on je ipak razrezao neke neznatne poreze i ovim ljudima, pa ipak i to samo na neko vreme; a Agripa Veliki, i njegov sin sa istim imenom, iako su ih veoma kinjili, ipak im nisu oduzeli nekadašnju slobodu. A kada su Rimljani od ovih preuzeli upravljanje u svoje ruke, oni su ovoj zemlji ostavili povlasticu slobode, ali je i u potpunosti opteretili nametanjem poreskih obaveza. O ovoj ću temi, međutim, govoriti podrobnije u daljem toku ove istorije.²⁷¹

3) Kada je naposljetku, nakon časnog života, preminuo Zamarija Vavilonac, čovek kome je Irod dao ovu zemlju u posed, on je iza sebe ostavio decu veoma dobrog karaktera; jedan od njih bio je Jakim, slavan po svojoj srčanosti, koji je svoje Vavilonce učio kako da vešto jašu konje, a njihov odred bio je čuvar gorepomenutih kraljeva. A kada je Jakim preminuo u dubokoj starosti, iza sebe je ostavio sina, čije je ime bilo Filip, čoveka veoma velike telesne snage i takođe istaknutijeg po srčanosti od ma kojeg savremenika, zbog čega je postojalo uzajamno poverenje i čvrsto prijateljstvo između njega i kralja Agripe. Filip je takođe raspolagao i zavidnom vojskom čiju je brojnost održavao jednako velikom kao da je kraljevska, i koju je obučavao i vodio gde god su to okolnosti nalagale.

4) U času kada su Irodove prilike postale takvima kakve sam ih opisao, svi državni poslovi počeli su zavisiti od Antipatra, čija je moć bila takva da je mogao učiniti dobra dela onolikom broju ljudi koliko bi pozeleo, i to sa dopuštanjem svog oca koji se nadao da time sina vezuje za sebe dobronamernošću i odanošću; i ovakvo je stanje potrajalo sve dok se on nije usudio da još više zloupotrebi svoju moć, stoga što su njegove pogubne zamisli bile brižljivo sakrivene od Iroda, a on us-

pevao da oca navede da veruje svemu što je govorio. On je takođe i svima drugima izgledao silan, i to ne toliko zbog moći i uticaja koje je posedovao, koliko zbog oštroumnosti njegovih prethodnih nitkovskih poduhvata. Ipak, onaj ko je pre svih s njime odnegovao prijateljstvo bio je Feror, koji je zauzvrat primao slične znake prijateljstva s Antipatrove strane — ali je ovaj, međutim, veoma vešto okružio Ferora društvom žena, koje je postavio kao čuvaru oko njega; jer je Feror, naime, bio umnogome robom svoje žene, njene majke i njene sestre, i to uprkos tome što ih je

istovremeno i mrzeo zbog ponižavanja kojima su izlagale njegove još devičanske kćeri. Pa ipak ih je on podnosio, i ništa nije činio bez sa- šasnosti ovih žena koje su ga međusobno podržavale i istrajavale na uzajamnom pomaganju u svemu, toliko da je naposljetku i Antipatar postao potpuno zavisao od njih, i to jednako on sam, kao i njegova majka. Jer su ove četiri žene²⁷² u svemu uvek zastupale jedno i isto mišljenje, a ukoliko bi se Ferorovo i Antipatrovo mišljenje u nečemu i razlikovalo, to nije imalo značajne posledice. Njima je, međutim, bila suprotstavljena Saloma, koja je dugo vremena bila na oprezu povodom svih njihovih poteza, i koja je uviđala da je to njihovo prijateljstvo bilo sklopljeno kako bi se Irodu nanela nesreća, te je naposljetku bila i sklona da o tome obavesti kralja. A budući da su ove žene znale da je njihovo prijateljstvo neugodno Irodu stoga što je smeralo da ovoga unesreći, one su se trudile da njihova okupljanja ne budu otkrivena; tako su se čak pretvarale i da mrze jednu na drugu, i jedna drugu okrivljavale kada su im okolnosti to omogućavale, a posebno u Irodovom prisustvu ili kada bi se u blizini našao bilo ko kadar da o tome obavesti kralja: pa ipak je njihova prisnost bivala čvršća no ikad, iako pokazivana samo kada bi se nalazile nasamo. Takvo je, dakle, bilo ponašanje koje su izabrale. Ali od Salome, međutim, nisu mogle sakriti čak ni sam početak svog zajedničkog nastojanja, pa ni njegovo napredovanje, već je ona dokućivala sve što se događalo i jačala veze sa bratom kome je naposljetku ispričala sve o tajnim sastancima i spletkama njenih protivnika, pa i to kako su se njihova savetovanja odvijala u potaji, a koja bi se, da im cilj nije bilo uklanjanje kralja, mogla sasvim dobro voditi otvoreno i javno. Njihovo vidljivo ponašanje jeste govorilo o međusobnoj sukobljenosti, a reči su im kazivale o namerama da jedna drugoj napakoste, ali su se uzajamno veoma dobro slagale kada su bile izvan pogleda javnosti, jer kada bi ove žene ostajale same delovale su jednodušno, tvrdeći da nikada neće raskinuti uzajamno prijateljstvo, već da će se boriti protiv onih od kojih su skrivali svoje zamisli. Sve je ove stvari Saloma uviđala čestekla o njima potpuno znanje, a zatim ih prenela bratu koji je i sam uočavao veliki deo onog što je govorila, ali se i dalje nije usuđivao da se osloni na nju, zbog sumnji što ih je gajio prema sestrinim klevetama. Pored toga, postojala je izvesna moćna sekta među Jevrejima, koja je sebe visoko vrednovala zbog tačnog poznavanja zakonakona njihovih predaka, a koja je u narodu razvila uverenje da su miljenici Božiji, te su k sebi uspeli da primame ovaj skup žena. O ovoj smo sekti već govorili, jer su to bili fariseji, koji su imali dovoljno uticaja da

740 JUDEJSKE STARINE

se mogu suprotstaviti kraljevima. Budući da su bili veoma sposobni, uskoro su dospeli do vrhunca otvorene borbe i nanošenja nevolja. Pa kada je sav jevrejski narod dao uverenja o svojoj dobronamernosti prema Cezaru i kraljevom upravljanju, upravo ovi se ljudi, njih oko šest hiljada, nisu zakleli. A kada im je kralj zbog toga nametnuo globu, Ferorova žena je platila za njih. Kako bi joj uzvratili za tu ljubaznost, a budući da su verovali kako raspolažu proročkim znanjem o stvarima do kojih se dolazi Božijim nadahnućem, oni su ovoj ženi predskazali kako je Bog odlučio da se Irodova vlast mora okončati, a i njegovo potomstvo takođe nje bitilišeno, ali da će kraljevstvo pripasti njoj i Feroru, kao i njihovoj deci. Ova predviđanja nisu ostala skrivena Salomi, već su prenesena i kralju, kao i to da su fariseji već izopačili na sodomiju izvesne osobe u samoj palati. Tako je kralj odmah pogubio one među farisejima koji su bili osuđeni kao glavni, kao i evhuna Vagosa i izvesnog Karusa koji je u to vreme sve ljude nadmašivao u lepoti, a uz njih i jednog od dečaka sa kojim su se zadovoljavali. Osim ovih, pobio je

i sve članove svoje poro- dice koji su se slagali sa onim što su predskazali fariseji; a što se ti- će Vagosa, ovi su ga dizali u zvezde zato što je trebalo da bude prepoznat kao dobročinitelj onog ko je, prema predskazanju, trebalo da bude naime- novani kralj; nadalje se tvrdilo da bi taj budući kralj trebalo da bude svemoćan i da će omogućiti Vagosu da se oženi, i čak da ima decu rođe- nu od vlastitog semena.

POGLAVLJE TREĆE

O NEPRIJATELJSTVU IZMEĐU IRODA I FERORA; KAKO JE IROD POSLAO ANTIPATRA CEZARU I O SMRTI FEROROVOJ

1) Nakon što je Irod kaznio te fariseje koji su bili okrivljeni za opisane zločine, okupio je svoje prijatelje i optužio Ferorovu ženu; pripisao je zloupotrebu devica bezočnosti te žene i digao optužni- cu protiv nje zbog unošenja beščasnog ponašanja među njih: rekao je da je ona marljivo radila na zavađivanju njega i njegovog brata, te da ih je, svojom zlom ćudi, dovela do stanja zaraćenosti, i to jednako svojim re- čima i postupcima; takođe i da globe što ih je naložio nisu isplaće- ne, a da su uvrediaci zahvaljujući njoj izbegli kažnjavanje, te da se, na- posletku, ništa od poslednjih zbivanja ne bi odigralo bez nje. „Iz tog razloga bi ti Ferore, učinio dobro ukoliko bi svojevoljno, i po vla- stitom nahođenju a ne zbog moje molbe ili sledeći moje mišljenje, ote- rao od sebe ovu ženu, kao onu koja će i dalje biti povod sukobu između te- be i mene. A sada, Ferore, ukoliko ti je stalo do odnosa sa mnom, skloni ovu ženu od sebe, jer ćeš na taj način ostati moj brat i pokazaćeš lju- bav prema meni." Na ovo je Feror odgovorio (iako je bio teško pogođen prethodnim rečima) da on nikada ne bi učinio takvu nepravednu stvar da porekne svoju bratsku vezu s Irodom, ali isto tako se ne bi ni odre-

KNJIGA SEDAMNAESTA

741

kao svojih osećanja prema vlastitoj ženi, te da bi radije izabrao da um- re nego da živi lišen žene koja mu je toliko draga. Na ovo je Irod sti- šao svoj gnev protiv Ferora ovim povodom, iako je on sam time podneo veoma neugodnu kaznu. Ipak, on je zabranio Antipatru i njegovoj majci da vode bilo kakav razgovor s Ferorom, i pozvao ih da nastoje da izbegavaju društvo žena — što su ovi obećali da će učiniti, ali su se, međutim, i dalje sastajali u pogodnim prilikama, a Feror i Antipatar su i dalje održavali veoma srdačne susrete. Takođe je procurela i vest da je Anti- patar bludno opštio s Ferorovom ženom, a da su se njih dvoje zbližili uz pomoć Antipatrove majke.

2) Sada je, međutim, Antipatar posumnjao u svog oca, uplašivši se da će učinci ove mržnje prema njemu postati sve većim; stoga je pisao prijateljima u Rimu i zamolio ih da pošalju poruku Irodu u kojoj će stajati kako ovaj mora odmah poslati Antipatra k Cezaru; a kada su ovi tako učinili, Irod je zaista tamo poslao Antipatra, zajedno sa najotme- nijim poklonima, a takođe i sa svojim testamentom, u kojem je ovaj bio naimenovan za njegovog naslednika, a ukoliko bi Antipatar prvi premi- nuo, naslednik bi trebalo da bude Irodov drugi sin [Irod Filip], iz braka sa prvosveštenikovom kćeri. Zajedno s Antipatom odveden je i zarobljeni Silej Arabljanin, koji nije učinio ništa od onoga što mu je Cezar zapovedio, a Antipatar ga je optuživao za iste one zločine za koje je prethodno bio optužen od strane Iroda.

Isto je učinio i Areta, okrivljujući ga da je bez njegove saglasnosti ubio mnoge među najvažnijim Arabljanima u Petri, a posebno Semiju, čoveka koji je zasluživao poštovanje svih ljudi; povrh svega, Silej je ubio i Fabata, Cezarevog slugu. Ovo su, dakle, bile novi zločini za koje je Silej bio optužen, a do kojih se došlo pod sledećim okolnostima. U to je vreme kod Iroda bio izvesni Korintije, koji je služio među kraljevim čuvarima, i u koga je Irod imao veliko poverenje. Silej je nagovarao ovog čoveka da za veliku sumu novca ubije Iroda, i ovaj je obećao da će to uraditi. Kada je, međutim, za smeđano ubistvo saznao Fabat — jer mu je sam Silej o tome govorio — on je smesta obavestio kralja, a ovaj je uhvatio Korintija i stavio ga na muke, i time iz njega izvukao sve o zaveri. Takođe je uhvatio i dvojicu drugih Arabljana, koje je Korintije odao; jedan je bio starešina plemena, a drugi Silejev prijatelj, i obojicu je kralj takođe stavio na muke, nakon čega su priznali da su ohrabivali Korintija da ne odustane od onoga čega se poduhvatio da će izvesti, kao i da će mu svojeručno pomoći u ubistvu, ukoliko dođe do toga da mu ustreba njihova pomoć. Tako ih je Saturnin, nakon što mu je Irod sve poverio, poslao u Rim.

3) U isto je vreme Irod zapovedio Feroru da se, budući da je tako tvrdoglav u privrženosti svojoj ženi, mora povući u svoju vlastitu tetra-hiju, što je ovaj veoma rado učinio, mnogo se puta zaklevši da se neće ponovo vraćati sve dok ne čuje da je Irod mrtav. I zaista, kada je zbog bolesti koje je Irod dopao kralj zatražio da Feror dođe k njemu pre nego što umre kako bi mu mogao izgovoriti neka uputstva, Feror je imao toliko obzira prema svome zavetu da se pozivu nije odazvao; pa ipak, sam Irod 742

JUDEJSKE STARINE

nije ustrajao u svojoj mržnji prema Feroru, već je popustio u svojoj go-repomenutoj odluci da ga više ne vidi, i to zbog istog onog uzroka kojeg smo već pomenuli u njegovom slučaju: jer, čim je Feror počeo poboljevati, Irod je došao k njemu a da nije ni bio pozvan; a kada je Feror preminuo, pobrinuo se za njegov pogreb i preneo je njegovo telo u Jerusalem, gde ga je sahranio proglašivši svećanu žalost za njime. Pokazalo se, međutim, da je ovaj događaj postao izvor Antipatrovih nesreća. Jer, iako je on već plovio prema Rimu, Bog je sada rešio da ga kazni zbog ubistva njegove braće. Ovu ću pripovest objasniti veoma potanko, kako bi mogla poslužiti kao upozorenje svim ljudima da je za njih najbolje da se staraju o vođenju života po zakonima vrline.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE FEROROVA ŽENA OPTUŽENA OD STRANE SVOG OSLOBOTJENOG ROBA DA GA JE OTROVALA; I KAKO JE IROD, PRILIKOM ISPITIVANJA UZ POMOĆ MUČENJA, PRONAŠAO OTROV, ALI SE ISPOSTAVILO DA JE OVAJ BIO PRIPREMLJEN ZA NJEGA SAMOG OD STRANE NJEGOVOG SINA ANTIPATRA; I KAKO JE NAKON MUČENJA OKRIVLJENIH OTKRIO OPASNE ANTIPATROVE ZAMISLI

1) Čim je Feror preminuo i okončana njegova sahrana, dvojica Ferorovih oslobođenih robova, koje je on veoma cenio, došli su do Iroda i zamolili ga da ubistvo njegovog brata ne prođe bez osвете, već da ispitata tako nerazumljivu i nesrećnu smrt. Nakon što su ga ove reči potresle, jer su mu se činile istinite, ovi su

mu ljudi rekli da je Feror veče- rao sa svojom ženom dan pre nego što se razboleo, i da mu je dat izvestan napitak u takvoj vrsti hrane koju on nije imao običaj da jede, te da je, ka- da ju je tom prilikom obedovao, od nje i umro; rekli su i da je taj napitak iz Arabije donela jedna žena, pod izgovorom da je to ljubavni napi- tak, jer je takvo bilo njegovo ime, ali zapravo da bi se njime ubio Feror, budući da je ta Arabljanka bila vešta u spravljajući takvih otrova; ta že- na kojoj su pripisali ovaj zločin bila je po opštem priznanju najpris- nija prijateljica jedne od Silejevih ljubavnica, a otkrilo se da su jedna- ko i majka i sestra Ferorove žene dolazile na mesta gde je ona živela, i nagovarale je da im proda taj napitak, te da su se vratile i ponele ga sa sobom dan pre kobne Ferorove večere. Ovime je kralj bio razljućen, te je pomenute robinje stavio na muke, a sa njima i neke slobodne žene; ali ka- ko se činjenica ipak nije pokazala jasnom, zato što nijedna od njih nije ništa priznala, preostalo je samo to da je jedna od njih, pod najvećim mu- kama, rekla ništa više od toga da je molila Boga da pošalje slične muke Antipatrovoj majci, koja je bila uzrok svih tih nesreća koje su ih zajed- no snašle. Ovakva molitva nagnala je Iroda da pojača mučenja, sve dok se time sve ne razotkrije: njihova srdačna okupljanja, tajni skupovi i obe- lodanjivanje onoga što je nasamo rekao svom sinu povodom Ferorovih

žena²³. (Ono što je, naime, Irod naložio Antipatru da sakrije, bio je poklon od stotinu talanata o kojem nije trebalo da vodi nikakav razgo- vor sa Ferorom.) Tako je saznao i za mržnju koju je Antipatar nosio pre- ma svom ocu, kao i to da se žalio svojoj majci na očevu dugovečnost, te da je i on sam gotovo star čovek, toliko da ukoliko kraljevstvu njemu i pri- padne, neće moći da mu donese nikakvo zadovoljstvo. Uz to se žalio na postojanje velikog broja svoje braće, pa i njihovih sinova, koji bivaju us- pešno podizani i koji mogu gajiti nade u dobijanje kraljevstva kao i on, što je sve njegove izgleda učinilo neizvesnim; jer čak i sada, ukoliko Irod ne bi više bio živ, naloženo je da vlast bude prenesena ne na nje- govog sina, nego na brata. Antipatar je takođe optužio oca za varvarsku okrutnost i ubistvo svojih sinova, i da je samo zbog straha da se i njemu ne dogodi slično on smislio to putovanje do Rima, a Feror povlačenje do svoje vlastite tetrarhije.

2) Ova su se priznanja slagala sa onim što je Irodu kazala njegova sestra, i umnogome su navodila na potkrepljenje njenog svedočenja, a sa- mim tim i oslobođenja nje same od sumnje u nevernost prema njemu. Tako je kralj dobio zadovoljenje otkrivanjem zlobe koju su Doris, Antipatrova majka, baš kao i sam Antipatar, nosili prema njemu, te joj je oduzeo sve njene plemenite ukrase koji su vredeli mnogo talanata, a zatim je oterao, i potom stupio u prijateljstvo s Ferorovim ženama. Ali onaj koji je vi- še od svih razdražio kralja protiv svog sina bio je izvesni Antipatar, namesnik kraljevog sina, koji je, nakon što je mučen, između ostalog re- kao da je Antipatar [Irodov sin] pripremio smrtonosni napitak i dao ga Feroru, poželevši da isto može dati i svom ocu tokom svog odsustva, odnosno u vreme kada se on bude nalazio odviše daleko da bi i najmanja sumnja pala na njega tim povodom. Izvesni Antifil, jedan od Antipatro- vih prijatelja, doneo je taj napitak iz Egipta, i bio je poslan Feroru od strane Tendiona, brata Antipatrove majke, i tim je putem stigao do Fe- rorove žene, budući da joj je njen muž dao na čuvanje. A nakon što je kralj ovu ženu upitao o tome, ona je sve priznala; ali kako je nakon priznanja potrčala da donese napitak, bacila se sa vrha kuće: pa ipak se nije ubi- la, stoga što

je pala na noge; nakon toga ju je kralj umirio obećavši njoj i njenim ukućanima oproštaj, pod uslovom da ništa od istine ne sakriju od njega, uz to joj i zapretivši najgorim nesrećama ukoliko se pokaže nezahvalnom [i bilo šta sakrije]. Tako je ona obećala i zaklela se da će govoriti o svemu, te da će izneti i na koji je način sve izvedeno. Potom je ispričala ono što su mnogi smatrali u potpunosti istinitim, da je napitak iz Egipta doneo Antifil, a da ga je obezbedio njegov brat, koji je bio lekar, a kada ga je Tendion doneo do Ferorovih, ovaj ga je poverio njoj na čuvanje; i tako ga je Antipatar pripremio za Iroda. „Kada se, otu- da, Feror razboleo, a ti došao do njega i poveo brigu, i nakon što je vi- deo ljubaznost koju si pokazao prema njemu, njegov je um time bio savla- dan. Tako me je on pozvao k sebi i rekao mi: 'O ženo! Antipatar me je ob- manuo u ovoj zaveri protiv njegovog oca i mog brata, nagovorivši me na ubilačke namere prema njemu i obezbedivši napitak koji je tome

treba- 744 JUDEJSKE STARINE

lo da posluži; stoga ti sada pođi i donesi taj napitak (budući da se či- ni kako moj brat i dalje gaji prema meni isto časno držanje koje je imao i ranije, a ja sam više ne očekujem da dugo poživim, i otuda ne mogu da ukaljam svoje pretke ubistvom brata), i spali ga preda mnom". Shodno to- me žena je odmah donela napitak i učinila kako joj je muž naložio, sa- gorevši najveći deo napitka; ali je mali deo njegov ipak ostao, u slučaju da se kralj, nakon Ferorove smrti, prema njoj loše ophodi, te da se uzmog- ne sama otrovati i tako izbaviti od moguće nesreće. Nakon što je žena ovo izgovorila, ona je pred sve okupljene iznela napitak u kutiji u kojoj se nalazio. Štaviše, na mukama su se našli i Antifilov brat, kao i nje- gova majka, koji su pod užasnim patnjama i bolovima priznali iste stva- ri, kao i da je kutija upravo ona u kojoj je napitak donesen iz Egipta. Ta- kođe je i prvosveštenikova kćer, koja je bila kraljeva žena, optužena da je znala za sve ovo, a ipak je rešila da istinu sakrije od kralja; zbog to- ga se Irod od nje razveo i izbrisao njenog sina iz testamenta, u kojem je ovaj bio pomenut kao onaj koji će vladati umesto njega; takođe je i oduzeo zvanje prvosveštenika od njenog oca, Simeona sina Vetovog, a na njegovo mesto postavio Matiju sina Teofilovog, rođenog u Jerusalimu.

3) Dok se ovo odigravalo iz Rima je takođe stigao i Vatilije, Anti- patrov oslobođeni rob, koji je pod mukama otkrio da je doneo i drugi na- pitak, koji je trebalo da preda u ruke Antipatrove majke i Ferora, kako bi, u slučaju da prethodni napitak nije delovao na kralja, bar ovaj to mo- gao učiniti. Takođe su stigla i pisma Irodovih prijatelja iz Rima, uz odobrenje i preporuku Antipatrovu, kojima su optuženi Arhelaj i Fi- lip, kao krivi za klevetanje svog oca povodom ubistva Aleksandra i Ari- stobula, kao da su oni tobože sažaljevali njihovu smrt, i kao da su, stoga što su bili poslani kući (jer ih je njihov otac već opozvao), oni zaklju- čili da će i sami takođe biti ubijeni. Ova su pisma bila obezbeđena uz veliku nagradu od strane Antipatrovih prijatelja; ali je i sam Antipa- tar pisao ocu o njima [Arhelaju i Filipu], pri tom im stavivši najte- že optužbe na dušu; pa ipak ih je u potpunosti opravdao od svake kri- vice, rekavši da su oni ipak samo nezreli dečaci, i na taj način pri- pisavši njihova zlodela mladalačkoj nesmotrenosti. Uz to je dodao da je on sam veoma zauzet nastojanjima koja se tiču Sileja, i zadobijanja naklo- nosti među istaknutim ljudima, zbog čega je kupio raskošne ukrase kako bi ih ovima poklonio, što ga je koštalo dve stotine talanata. Ovde se neko može upitati kako je došlo do toga da iako je toliko mnogo optuž- bi upućivano protiv Antipatra tokom sedam meseci njegovog odsustva, on ni sa jednom od njih nije bio u Rimu upoznat.

Odgovor i uzrok tome je da su drumovi bili čvrsto nadgledani, i da su ljudi mrzeli Antipatra, te tako nije bilo nikoga ko bi ma i najmanje stavio na kocku svoju bezbednost kako bi njemu pribavio ma kakvu korist.

ANTIPATROVA PLOVIDBA IZ RIMA OCU; I KAKO GA JE OPTU- ŽIO NIKOLA
DAMASKIJAC A NA SMRT GA OSUDILI NJEGOV OTAC I KVINTILIJE VAR,
KOJI JE TADA BIO NAMESNIK SIRIJE; I KAKO JE TADA ON BIO OKOVAN,
SVE DOK CEZAR NIJE BIO OBA- VEŠTEN O OVOM SLUČAJU

1) Sadaje Irod, povodom Antipatrovog pismau kojem je ovaj saopštio da je uradio što je trebalo i to na način na koji je kralj to želeo, te da bi naprečac došao k njemu, prikrrio gnev koji je nosio prema sinu, i ot- pisao mu zamolivši ga da ne odgađa putovanje, kako se Irodu samom ne bi dogodilo kakvo zlo u sinovljevom odsustvu. U isto se vreme pomalo po- žalio na Antipatrovu majku, ali je obećao da će ove pritužbe odložiti za vreme kada se Antipatar bude vratio. Pri tom je izrazio dubinu svoje privrženosti prema sinu, kao i strah da zbog izvesnih sumnji u kralja Antipatar ne odloži putovanje, a takođe i da, tokom boravka u Rimu, ne smišlja kakve zavere u pogledu kraljevstva, i, štaviše, ne učini što- god protiv sebe samog. Ovo je pismo Antipatar zatekao u Kilikiji, ali je izveštaj o Ferorovoj smrti primio pred Tarentumom. Ove poslednje vesti duboko su ga se kosnule, ali ne zbog kakvog saosećanja prema Fero- ru, već stoga što je ovaj preminuo a da nije ubio Iroda, iako mu je obećao da će to učiniti. A kada se zatekao u Selenderisu u Kilikiji, počeo je da razmišlja o plovidbi kući, budući veoma zabrinut zbog odstranjivanja svoje majke. Jedni su ga prijatelji savetovali da bi trebalo da neko vreme negde sačeka u očekivanju daljih obaveštenja; ali su drugi savetovali da otplovi kući bez odlaganja jer kada jednom bude tamo došao moći će us- koro da okonča sve klevete, budući da njegovim optužiteljima trenutno ništa ne daje težinu osim njegovog odsustva. Antipatar je dopustio da ga nagovore ovi poslednji, te je otplovio i potom pristao u luci Sevastiji, koju je Irod, kao što smo pisali, uz ogromne troškove podigao u čast Ce- zara. Antipatar je očigledno bio u nezavidnim okolnostima, budući da niko nije došao k njemu niti ga pozdravio onako kako su to učinili pri njegovom polasku, sa dobrim željama, radosnim klicanjima i ponudom da ga ugoste; naprotiv, sačekan je s gorkim kletvama, budući da su smatrali da je došao kako bi napokon bio kažnjen za ubistvo svoje braće.

2) U to se vreme u Jerusalimu zatekao Kvint Var, budući poslan da na- sledi Saturnina na položaju namesnika Sirije, te je došao kao oslo- nac Irodu koji je od njega zatražio savet u tekućim prilikama; i upra- vo u času dok su njih dvojica sedeli zajedno, Antipatar je stigao do njih, ne znajući ništa o tamošnjim zbivanjima, i ušavši u palatu obučen u purpur. Vratari su ga, istina, primili, ali su odstranili njegove prija- telje. I tek sada se on našao u velikoj pometnji, najzad shvativši okol- nosti u kojima se nalazi u času kada je, pozdravivši oca, u odgovor dobio prezrivo odbijanje s rečima u kojima je nazvan ubicom svoje braće i za- verenikom protiv samog kralja; i još je Irod dodao da će Var biti njegov 746 JUDEJSKE STARINE islednik i sudija na suđenju koje će se obaviti istog dana. Tako je Anti- patar uvideo da se nevolje o kojima je upravo čuo već nad njim nadvijaju, te se udaljio u strahovitoj pometnji, u kakvom su ga stanju srele njegova majka i žena (a ova je žena bila kćer Antigona, koji je bio kralj Jevreja pre Iroda), od kojih je saznao sve okolnosti koje su se njega ticale, nakon čega mu nije preostalo drugo do da se pripremi za suđenje.

3) Sledećeg su dana kralj i Var zajedno sedeli na suđenju, a njihovi su prijatelji takođe pozvani, upravo kao i kraljevi rođaci sa sestrom Sa- lomom i sa onoliko ljudi koji su mogli otkriti ma koju činjenicu, uklju- čujući i one koji su bili mučeni. Pored ovih, došli su i izvesni robo- vi Antipatrove majke, koji su bili uhvaćeni malo pre njegovog dolaska, a koji su nosili sa sobom njeno pismo Antipatru, čiji je sadržaj bio sle- deći: da on ne bi trebalo da se vraća, zato što je njegov otac sve saznao, te da mu je Cezar jedino pribežište koje mu je preostalo za sprečavanje toga da jednako on i ona budu predani u ruke njegovog oca. Na ovo je Anti- patar pao pred očeve noge i počeo ga preklinjati da ne presuđuje unapred o njegovom slučaju, već da ga najpre sasluša i sačuva se od toga da ne pod- legne predrasudama. Tako je Irod —naričući nad sobom zbog svoje dece od koje je podnosio toliko mnogo nesreća, kao i zbog toga što ga je An- tipatar napao u njegovoj starosti — naredio da ovaj bude doveden u sre- dište skupa. Irod se takođe počeo prisećati kakvo je izdržavanje i kak- vo obrazovanje pružio svojoj deci, i kako ih je blagovremeno obezbeđi- vao imetkom u skladu sa njihovim željama; ali ih nijedna od tih milo- sti nije sprečila da kuju zavere protiv njega, ugrožavajući i sam njegov život kako bi zadobili kraljevstvo na bezbožan način, oduzimajući mu život pre prirodnog kraja, zanemarujući očeve želje i pravdu koja bi morala biti zadovoljena da bi kraljevstvo moglo njima pripasti. Pitao se i kakve su to nade mogle toliko uzneti Antipatra da postane toli- ko okrutan da bi se osmelio na takve ubilačke postupke, kada ga je Irod sam učinio naslednikom kraljevstva, a za svog života nije mu ukazivano manje poštovanje do samom kralju, bilo u uzvišenosti dostojanstva, ili u moći i uticaju, niti u primanjima, budući da je ovaj dobijao ne manje od pedeset talanata godišnjih prihoda, a da je samo za putovanje u Rim dobio trideset talanata. Takođe mu je prigovorio i slučaj njegove optu- žene i pogubljene braće; pa ukoliko su oni bili krivi, sada je Antipa- tar oponašao njihov primer; a ukoliko nisu, on je kralju podmetnuo ne- osnovane optužbe protiv najbližih srodnika. Jer je Irod bio upoznat s tim stvarima isključivo preko Antipatra i nikoga drugog, i učinio je što je učinio zbog Antipatrove potvrde, pa je sada dovoljno zanemariti sva ostala njegova nedela osim tog jednog, jer je u odnosu na pokojnu braću postao naslednik krivice smeranog oceubistva.

4) Nakon što je Irod ovo izgovorio, briznuo je u plač i više ništa nije mogao kazati; ali je na njegovu želju Nikola Damaskijac, kao kraljev prijatelj i stalni sagovornik koji je bio upoznat jednako sa svime što je ovaj činio i sa neposrednim okolnostima ovog udesa, produžio sa onim što je preostalo od objašnjenja, iznevši sve što se ticalo ukazivanja i

dokaza činjenica. Na ovo se Antipatar, kako bi izveo svoju zakonitu od- branu, okrenuo prema ocu i počeo uveličavati mnoge pokazatelje kojima je pružio uvid u svoju dobronamernost prema njemu; istakao je prime- re počasti što ih je od oca primio, a kojih ne bi bilo da ih on nije za- služio brigom punom vrline za svog oca; naveo je da je on obezbeđivao sve što je bilo potrebno da bi se stvari unapred sagledale, dajući ocu najmudrije savete; a kad god bi se ukazala prilika za njegovo vlastito de- lovanje, on nije negodovao ni zbog kakvog trpljenja ako je ono služilo ko- risti njegovog oca. Povrh svega, zaključio je, bilo je gotovo nemoguće da on, koji je izbavio oca od toliko mnogo izdajničkih zamki koje su posta- vljane pred njega, može sam učestvovati u kakvoj zaveri, i tako sav onaj ugled koji je zadobio zbog svoje vrline izgubiti zbog izopačenosti koja bi ovu nasledovala; a sve to dok on nije

bio suočen ni sa čim što bi mu branilo — jer je već bio imenovan za kraljevog nasljednika — da već sa- da uživa kraljevske počasti skupa sa svojim ocem; osim toga, rekao je, nije bilo nikakve verovatnoće da bi osoba koja je raspolagala polovinom takve vlasti bez ikakve strepnje, i pri tom dobre naravi, mogla uz sramoćenje i izlišnu opasnost posezati za njenom celinom, pa i to u času kada je bilo veoma sumnjivo da li bi je mogao dobiti ili ne — a sve to još nakon što je pred sobom video žalosne primere njegove braće, pri čemu je bio ujedno izvestilac i njihov optužitelj, i kada oni drugačije ne bi ni mogli da budu otkriveni. Štaviše, on je bio vinovnik kazne koja je nad njima izvršena, kada je postalo jasno da su bili krivi za zlikovač- ki pokušaj protiv svog oca, pri čemu su čak i sukobi koji su postojali u kraljevoj porodici bili pokazatelji da je on, Antipatar, uvek upravljao poslovima iz najodanije privrženosti svome ocu. A što se tiče onoga što je učinio u Rimu, Cezar je tamo bio svedok, Cezar kome se bilo šta može nametnuti taman koliko i samom Bogu, a o čijem su mišljenju pisma što ih je ovamo poslao dovoljan dokaz. Stoga nije razborito pretposta- vljati ovim pismima klevete namenjene izazivanju uznemirenja; od kojih je kleveta njihov najveći deo pokrenut tokom njegovog odsustva, što je omogućilo prostor njegovim neprijateljima da ih skuju, a što ne bi bi- li u stanju da učine da je on bio prisutan. Osim toga, ukazao je na slabost dokaza dobijenih mučenjem, koji su obično lažni, stoga što su ljudi pod takvim pritiskom prinuđeni da kažu mnoge stvari kako bi zadovoljili one koji njima tada raspolazu. Štaviše, Antipatar je i samog sebe ponu- dio stavljanju na muke.

5) Nakon ovakvih se reči mogla primetiti promena među okupljeni- ma, budući da su veoma sažaljevali Antipatra, koji ih je plaćom i li- kom primerenim njegovom žalosnom stanju naveo da saosećaju s njime, i to toliko da su čak i njegovi istinski neprijatelji bili nagnani na sa- učešće; štaviše, jasno se pokazivalo da je i sam Irod bio dirnut, ia- ko nije želeo da to bude primećeno. Ali je tada Nikola počeo da razvija ono što je kralj započeo, i to sa velikom gorčinom; sabrao je sve dokaze koji su dobijeni na mukama, ili iz dobrovoljnih svedočenja. On je nadas- ve i opširno uznosio kraljeve vrline što ih je ovaj pokazao u podršci i 748 JUDEJSKE STARINE obrazovanju svojih sinova, iako iz toga nikada nije zauzvrat mogao naći kakve koristi po sebe, već je neprestano upadao iz jedne nesreće u drugu. Iako je priznao da nije bio odviše iznenađen nesmotrenim ponašanjem Irodovih pokojnih sinova koji su ipak bili mladi, i osim toga iskvare- ni takvim zlim savetnicima koji su bili povod da iz svojih svesti iz- brišu pravična uputstva prirode, a sve iz želje da dođu do vlasti pre nego što je trebalo — on ipak ne može drugačije do da ostane zaprepas- šćen užasnom izopačenošću Antipatrovom, koji je, iako je raspolagao velikim milostima što mu ih je već udelio njegov otac — u svakom slu- čaju dovoljnim da obuzda svoj razum — ipak nije bio ukroćen više od naj- bešnjih i najotrovnijih zmija, budući da čak i ove životinje dopuštaju izvesnu suzdržanost i neće udarati na svoje dobročinitelje, dok Anti- patar, pak, nije dopustio da nesreće njegove braće budu za njega bilo kak- va smetanja, već se uprkos tome predao oponašanju njihove varvarske svi- reposti. „Ipak si ti, Antipatru, bio taj (kao što si sam priznao), koji je izvestio o tome kakve su zle postupke oni učinili, i bio si tragalac za dokazom protiv njih i tvorac kazne koja je nad njima izvršena zbog tvog doušništva. Ovo, međutim, ne kazujemo kao da te optužujemo za rev- nost u tvome gnevu protiv njih, već smo zapanjeni tvojim nastojanjem da oponašaš njihovo bezočno ponašanje. Time smo otkrili da se ti u nji- hovom slučaju nisi

ponašao onako kako jesi zbog bezbednosti svog oca, već zbog uništenja svoje braće, da bi se takvom spolja pokazanom mržnjom prema njihovoj bezbožnosti mogao predstaviti kao neko ko odista vo- li svog oca, i tako mogao sebi pribaviti dovoljno moći da izazivaš ne- sreće bez ikakve bojazni od kazne, što je zamisao koju zaista potvrđuju tvoji postupci. Istina je da si ti uklonio svoju braću zato što si razo- bličio u njihove zloćudne zamisli; ali nisi dopustio da se sudi i oni- ma koji su bili njihovi saradnici, čime si svim ljudima učinio očig- lednim da si napravio sporazum sa njima protiv svog oca onda kada si izabrao da budeš optužitelj svoje braće bivajući željan da isključivo za sebe zadobiješ onu korist koja nastaje zavereničkim ubistvom kralja, uživajući time dvostruko zadovoljstvo koje je doista vredno tvoje zle prirode kakvu si otvoreno pokazao protiv svoje braće. Tom si se prili- kom, naime, radovao kao da si izveo najslavniji podvig, ne nalazeći da je takvo ponašanje nedostojno. Ali pošto je tvoja namera bila drugačija, ti si postupio gore od njih: dok si se trudio da sakriješ svoju izdaju pro- tiv oca, ti si njih mrzeo, ali ne kao zaverenike protiv kralja, jer u tom slučaju ne bi i sam upao u sličan zločin, već kao naslednike njegove vla- sti i kao vrednije tog nasleđivanja od sebe samog. Ti bi ubio svog oca na- kon što si ubio braću, da ne bi bile otkrivene tvoje laži protiv njih; a da sam ne bi podneo kaznu koju si zaslužio, smislio si da izvršiš istu kaznu nad svojim nesrećnim ocem, i u tu svrhu si se dosetio takve neobi- čne vrste ocebistva kakvu svet još nije video. Jer ti, koji si njegov sin, ne samo da si razvijao izdajničke zamisli protiv svog roditelja, i to ia- ko te je on istinski voleo i bio tvoj dobrotvor, učinivši te ravnoprav- nim savladarem u vlasti nad kraljevstvom i otvoreno te proglasivši

svojim naslednikom, dok ti u isto vreme nije bilo zabranjeno da već ku- šaš slast najveće moći uticaja, zbog čega si ima postojanu nadu u svoju budućnost zahvaljujući očevoj odluci osiguranoj pisanim zaveštanjem; ali ti ove stvari nisi merio po očevom posebnom držanju prema tebi, već prema svojim sopstvenim mislima i sklonostima, i bio si požudan da otmeš i preostali deo svome odviše posvećenom ocu, i smerao si da ga svojim delima uništiš u isto vreme dok si se na rečima pretvarao da ga želiš sačuvati. I pri tome se nisi zadovoljio da ostaneš sam u svojoj izopačenosti, već si punio i glavu svoje majke takvim domišljanjima, kao što si i raspaljivao svoju braću i čak bio drzak da svog oca nazoveš divljom zveri; a to sve dok si ti sam bio okrutniji od ma koje zmije kada si bio u stanju da taj otrov raspeš među svoje najbliže rođake i najveće dobrotvore, pozvavši ih da ti pomognu i zaštite te, ogradivši time se- be sa svih strana lukavstvima jednako muškaraca i žena, a svih zajedno protiv jednog starca, kao da već taj tvoj um nije bio dovoljan da podrži toliko silnu mržnju koju si gajio prema njemu. A sada, pogledaj kakvim se pokazuješ — posle svih mučenja slobodnjaka, posluge, muškaraca i že- na, koji su tako bili ispitivani zbog tebe i po obaveštenjima tvojih sa- učesnika u zaveri — pogledaj kako žuriš da protivrečiš istini, i ti- me hitaš misleći ne samo kako da sa sveta ukloniš svog oca, već i kako da poništiš onaj pisani zakon koji je protiv tebe, a sa njime i čast Va- rovu i suštu prirodu same pravde. Štaviše, takva je tvoja bezočna oho- lost kojoj se predaješ, da čak tražiš da i sam budeš stavljen na muke, dok u isto vreme ustrvđuješ da su muke na koje su stavljeni već ispitani ljudi ove dovele samo do toga da kazuju laži, čime tvrdiš da onima koji su bili izbavitelji tvog oca nije dopušteno da su govorili istinu, već da bi samo tvoje mučenje bilo ono koje se može uvažiti kao put otkri- vanja istine. Nećeš li, o Varu, izbaviti kralja od uvreda

njegove rodbi- ne? Nećeš li uništiti ovu izopačenu beštiju od čoveka, koji glumi ljubaznost prema svom ocu kako bi uništio svoju braću, iako je on sam, pak, spreman da odmah potom preotme kraljevstvo, i pokazuje se kao najkrva- viji kasapin među svima njima? Jer ti si svakako svestan da je oceubistvo sveopšta povreda jednako prirode i običajnog života, i da namera oce- ubistva po težini uopšte ne zaostaje za njegovim izvršenjem, a onaj koji ovo ne kazni vređa prirodu po sebi."

6) Nikola je dodao i ono što je poticalo od Antipatrove majke, a što je ona kao žena izbrbljala, a takođe i o gorepomenutim predviđanjima i žrtvovanjima koja su se ticala kralja. Potom je govorio o svemu ono- me što je Antipatar razbludno činio među Ferorovim ženama; o ispi- tivanju pod mukama, i svemu što se ticalo iskaza svedoka, kojih je bilo mnogo i najrazličitije vrste; neki su bili unapred pripremljeni, a dru- gi su nadušak odgovarali, što je dalje govorilo u prilog i potvrdilo prethodno dokazivanje. Jer oni ljudi koji nisu bili neupoznati sa An- tipatrovim postupcima, ali su se iz straha skrivali, sada kada su vide- li da je on bio izložen optužbama prethodnih svedoka, i da ga je njego- va dobra sreća koja ga je dotle pratila sada očigledno izdala i predala u 750

JUDEJSKE STARINE

ruke neprijatelja neumoljivih u mržnji prema njemu — sada su i sami ka- zali sve što su o njemu znali. A ovo Antipatrovo rušenje namah se ubr- zavalu, ne toliko zbog mržnje onih koji su bili njegovi optužitelji, ko- liko zbog njegove prostote, oholosti, i svih zlobnih domišljanja, zbog njegove zloćudnosti u delima protiv oca i braće, zbog ispunjavanja či- tavog kraljevskog doma nespokojem i podsticanjem na ubijanje jedni dru- gih, kao i zbog toga što nije bilo granica u njegovoj mržnji, niti na- klonosti u prijateljstvu, već samo onoga što je služilo njegovoj vlasti- toj dobiti. Bio je veliki broj onih koji su već dugo unazad uviđali sve ovo, a posebno onih koji su po prirodi bili skloni da o udesima sude prema zakonima vrline, stoga što su naučili da o zbivanjima prosuđuju bez strasti, ali su se ranije uzdržavali da pokazuju bilo kakvo otvore- no žaljenje — ovakvi su ljudi sada, zahvaljujući slobodi koja im je data, sve što su znali javno izneli. Ovakvi neosporni dokazi o izopačenosti nikako se nisu mogli obesnažiti, zato što veliki broj svedoka niti je govorio u prilog Irodu, niti su bili obavezni da i dalje u sebi čuvaju ono što su imali da kažu zbog sumnje u opasnost u kojoj bi se mogli naći — već su o onome u šta su bili upućeni govorili naprosto stoga što su takve postupke smatrali veoma zlim, i zato što su smatrali da Antipa- tar zaslužuje najveću kaznu, i to ne toliko zbog Irodove bezbednosti, već zbog Antipatrove vlastite ljudske izopačenosti. Mnogo je osoba iz- govorilo bezbroj stvari na koje nisu bili primorani, toliko da Anti- patar, koji je obično bio veoma vispren u svojim lažima i bestidnosti, nije bio kadar da kaže ništa suprotno. Nakon što je Nikola završio s govorom priloživši dokaze, Var je pozvao Antipatra da se posveti pri- premi odbrane, ukoliko je raspolagao ma kojom stvari koja bi svedočila da nije kriv za zločine za koje je optužen, i to zato što je trebalo da zna da njegov otac nije ništa manje od njega samog željan ga vidi potpuno ne- vinog. Ali je Antipatar umesto svega pao ničice na tle, i obratio se Bogu i svim ljudima za svedočanstva o svojoj nevinosti, želeći da Bog obja- vi, nekim očiglednim znacima, da on nije smišljao nikakvu zaveru pro- tiv svog oca. Ovo je bio uobičajen način ponašanja ljudi lišenih časti koji — mada su pokretali zle poduhvate predajući se u činjenju isključi- vo vlastitim sklonostima, kao da veruju da se Boga ne tiču ljudski poslo- vi — kada jednom uvide da su u opasnosti od kažnjavanja zbog svojih zlo- čina, nastoje da pobiju sve dokaze protiv njih obraćanjem upravo Bogu: a to je u stvari bilo ono što je Antipatar sada učinio; jer,

pošto je pret- hodno sve radio tako kao da Boga nema u svetu, ipak se sada — u času kada je bio sa svih strana pritisnut pravdom, i kada više nije mogao očeki- vati nikakve koristi od ma kojih zakonitih dokaza kojima bi mogao os- poriti optužbe protiv sebe — bezočno drznuo da nasrne i na veličan- stvo Božije, i Njegovoj moći pripiše to što je on sam dotle opstao ne- kažnjen, iznevši pred okupljene sve one teškoće što ih je podneo u svom navodnom postupanju u korist oćevog opstanka.

7) I tako, kada je Var, upitavši Antipatra šta još ima da doda sebi u prilog, video da ovaj nema ništa da kaže izuzev obraćanja Bogu, i ka-

KNJIGA SEDAMNAESTA

751

da je shvatio da tome nema kraja, pozvao je ljude da donesu otrovni napi- tak pred sud kako bi se moglo utvrditi kakva je snaga još preostala u nje- mu; i kada je napitak donesen, i na Varovu ga zapovest jedan od osuđenih na smrt popio, ovaj je kušać smesta umro. Tada se Var podigao i napustio veće, i sledećeg dana otišao u Antiohiju gde se nalazilo njegovo uobi- čajeno sedište, stoga što je tu bio sirijski dvor; za to je vreme Irod okovao Antipatra. Ali je tada ostalo nepoznato o čemu je Var razgova- ravo s Irodom, i nakon kojih je reći otišao, iako se uopšteno smatra- lo da šta god je Irod kasnije uradio sa svojim sinom to svakako moralo biti učinjeno s Varovim dopuštenjem. A nakon što je okovao sina, Irod je o svom tom zbivanju poslao pismo Cezaru, kao i takve glasnike koji su mogli i živom reću obavestiti Cezara o Antipatrovoj izopačenosti. U to isto vreme je uhvaćeno i Antifilovo pismo iz Egipta (jer je ovaj ta- mo živio) upućeno Antipatru, a kada je otvoreno pred kraljem u njemu je nađen sledeći sadržaj: „Poslao sam ti Akmejino pismo, i time na kocku stavio vlastiti život; jer ti znaš da ću jednovremeno biti u opasnosti od dve porodice ukoliko budem otkriven. Želim ti dobar uspeh u tvojim poslovima." To su bile reći iz ovog pisma; ali je kralj upitao i za dru- go pomenuto pismo, jer se ono nije pojavilo, ali je Antifilov rob, koji je doneo pročitano pismo, odrekao da je primio i drugo. Ali dok se kralj još sumnjičavo dvoumio povodom toga, jedan od Irodovih prijatelja pri- metio je porub ispod donje tunike tog roba, i po udvostručenju odeće (jer je ovaj na sebi imao dve tunike), pogodio da bi pismo moglo biti između dva sloja tkanine, što se i pokazalo istinitim. Tako su oni izvadili drugo pismo, čiji je sadržaj bio sledeći: „Akme Antipatru. Napisala sam tvom ocu pismo kakvo si od mene tražio. Takođe sam napravila pre- pis i poslala ga tako kao da je došlo od Salome za moju gospodaricu [Li- viju]; pismo je takvo da ćeš, kada ga pročitaš, shvatiti da će zbog nje- ga Irod kazniti Salomu, kao da ona kuje zaveru protiv njega." Ovo lažno pismo od Salome za Akmejinu gospodaricu, u pogledu značenja sastavio je Antipatar u ime Salome, iako su reći bile Akmejine. Akmejino pismo Irodu glasililo je ovako: „Akme kralju Irodu. Učinila sam napor da ti ne ostane skriveno ništa od onog što je učinjeno protiv tebe. Tako, prona- šavši Salomino pismo napisano mojoj gospodarici, a sa sadržajem upe- renim protiv tebe, napravila sam prepis i poslala ti ga, po cenu opas- nosti po sebe, ali za tvoju dobrobit. Razlog zbog kojeg je ona pisala je taj što je imala na umu da se uda za Sileja. Stoga ti pocepaj pismo na koma- de, kako ja ne bih dopala opasnosti po život." Potom je Akme pisala i sa- mom Antipatru i obavestila ga da je, ispunivši njegovo naređenje, pi- sala jednako Irodu — o tome da je Saloma pripremila iznenadnu zaveru u celosti uperenu protiv njega — kao i da je sama poslala prepis jednog drugog pisma, koje je navodno stiglo od Salome za njenu gospodaricu. Ova je Amke, naime, bila po rođenju Jevrejka, i služavka Julije, Cezareve že- ne; a sve ovo je uradila zbog prijateljstva prema Antipatru, budući da je bila potplaćena

velikim novčanim poklonom kako bi pripomogla u ubilačkim zamislima protiv njegovog oca i tetke.

752

JUDEJSKE STARINE

8) Irod je ostao tako zapanjen silnom izopačenošću Antipatrovom, da je bio spreman da izda naređenje za trenutno pogubljenje tog čoveka koji se pokazao u toj meri neobuzdan u pitanjima ljudskih života, i koji je kovao zavere ne samo protiv samog Iroda, nego i protiv njegove sestre, uspevši čak da iskvari i Cezarevu vlastitu poslugu. Saloma ga je takođe nagonila na to, udarajući se u grudi i moleći ga da i nju pogubi ukoliko može navesti bilo kakav verodostojan dokaz da se ona ponašala na taj način. Irod je takođe poslao po svog sina i upitao ga o ovom slučaju, te ga pozvao da ga opovrgne ukoliko može, ne zanemarujući nijednu stvar koju bi mogao reći sebi u prilog; a kada ovaj nije izgovorio nijednu reč, kralj ga je pozvao da — budući da je sada na svaki način uhvaćen u svom nitko- vluku — više ne okleva, nego da otkrije svoje pomagače u ovim njegovim ubilačkim zamislima. Tako je Antipatar izneo sve o Antifilu, ali nije otkrio nikoga drugog. Zbog ovoga je Irod bio u tako velikoj žalosti, da je bio spreman da pošalje svog sina u Rim Cezaru, zajedno sa izveštajem o ovim njegovim smrtonosnim spletkama. Ali se ubrzo uplašio da Antipatar ne bi tamo, uz pomoć svojih prijatelja, izbegao opasnosti u kojoj se našao; tako ga je i dalje zadržao u okovima, i poslao nove izaslanike i pisma za Rim kako bi optužio svog sina, kao i izveštaj o tome kakvu mu je pomoć pružila Akme u njegovim smeranim postupcima, zajedno sa pre- pisima gorepomenutih pisama.

POGLAVLJE ŠESTO

O BOLESTI U KOJU JE IROD PAO I POBUNI KOJU SU NA TO PODIGLI JEVIJE, KAO I O KAZNJAVANJU POBUNJENIKA

1) Irodovi izaslanici su pöhitali u Rim, pri čemu su prethodno upućeni u to koje će odgovore dati na postavljena pitanja, a sa sobom su nosili i pomenuta pisma. Ali se dogodilo da se Irod tada razboleo, te je odlučio da kraljevstvo zavešta svom najmlađem sinu Antipas, a ovo zbog mržnje prema Arhelaju i Filipu koju su u njemu probudile Antipatrove klevete protiv njih. Takođe je zaveštao hiljadu talanata Cezaru i pet stotina Juliji, Cezarevoj ženi, njegovoj deci, prijateljima i oslobođenim robovima. Osim toga je među svojim sinovima i njihovom decom raspodelio svoj novac, svoje prihode i zemlje. Takođe je svoju sestru Salomu učinio veoma bogatom, stoga što mu je ostala odana u svim okolnostima, i nikada nije pokazala naglost kojom bi bratu nanela kakvu štetu; i budući da je uzalud iz bolesti očajavao za odocnelim oporavkom, jer je imao već sedamdeset godina, postajao je pomaman, odajući se najljućem gnevu na svaki povod; uzrok svega je, međutim, bio taj što se smatrao pre- zrelim, nalazeći da se narod radovao njegovim nesrećama; pored ovoga, bio je uvređen pobunom koju su izvesni ljudi iz nižih slojeva podigli protiv njega, a pod sledećim okolnostima.

2) U to su vreme živeli izvesni Juda, sin Sarifejev, i Matija, sin Margalotov, dvojica među najrečitim ljudima jevrejskog naroda i naj-

slavniji tumači jevrejskih zakona, koje su ljudi veoma voleli zbog njihove predanosti obrazovanju omladine, budući da su svi oni koji su odista marljivo proučavali put vrline pohađali njihove časove svakog dana. Ovi su ljudi, kada su shvatili da je kraljeva bolest neizlečiva, podstakli mladež da poruši sva ona zdanja što ih je kralj podigao protivno zakonu njihovih predaka, i na taj način zadobije nagrade koje zakon daruje za takve pobožne postupke; jer se zaista zbog Irodove prenatrpanosti u izvođenju takvih stvari što ih je zakon zabranjivao dogodilo da su ga zadesele uzastopne nesreće, a takođe i tekuća bolest — inače tako neobična među ljudima — kojima je sada bio pogođen; Irod je bio uzrok činjenja takvih stvari koje su bile protivne zakonu, a za koje su ga sada optužili Juda i Matija; tako, na primer, kralj je iznad velike kapije Hrama podigao veoma skupocenog i golemog zlatnog orla, i zatim ga posvetio Hramu. A dobro je poznato da zakon zabranjuje onima koji žive po njemu da podiznu figure ili predstave ma kojeg živog stvorenja. Tako su ovi mudri ljudi nagovorili svoje učenike da obore zlatnog orla, tvrdeći da im se — iako mogu na sebe navući opasnost koja ih može dovesti do smrti — časnost postupka kojeg su naumili da izvedu čini korisnija od zadovoljstva života, budući da će umreti za očuvanje i pridržavanje zakona njihovih otaca, čime će zadobiti večnu slavu i hvalu; ovime će, naime, biti pohvaljeni jednako od sadašnjeg naraštaja i ostaviti životni uzor kojeg potomstvo nikada neće zaboraviti. Rekli su i to da se sveopšta propast sadržana u umiranju svakako ne može izbeći životom vođenim tako da se uklanja ma kakvim sličnim opasnostima. Otuda je ispravna stvar za one koji vole časno življenje da sačekaju taj kobni čas sa takvim ponašanjem koji ih može odvesti iz sveta ispraćene hvalom i počašću, a to će ublažiti smrt njenim dovođenjem do takvog stupnja podnošljivosti do kojeg se stiže upravo nepokolebljivim izvođenjem onih hrabrih poduhvata koji su nas u opasnost od umiranja i doveli; pri svemu tom, u isto će vreme iza sebe ostaviti takav glas o sebi svojoj deci i svim svojim rođacima, bili oni muževi ili žene, koji će ovima kasnije biti od velike koristi.

3) Takvim su, dakle, govorima ovi ljudi podstakli mladiće na ovakav postupak; a glas koji je do mladeži stigao o navodnoj kraljevoj smrti bio je samo dodatak nagovorima ove dvojice mudrih ljudi. I tako su oni usred dana došli na označeno mesto i srušili zlatnog orla pa ga se kirama razbili u komade, i to u vreme dok se veliki broj ljudi nalazio u Hramu. Na to je zapovednik kraljeve vojske, čuvši o kakvom je poduhvatu reč i smatrajući ga zamašnjim delom no što je uistinu bio, došao sa odredom vojnika toliko brojnim da je bio sasvim dovoljan da zaustavi mnoštvo onih koji su srušili ono što je bilo posvećeno Bogu; tako su ih ovi neočekivano napali upravo u času zauzetosti tim smelim pokušajem — to jest u stanju pre budalaste uobraženosti nego ma kakve smotre opreznosti, kao što obično i jeste slučaj s mnoštvom — te dok su bili uzbuđeni i neobazrivi prema onome što bi im zaista moglo ići u prilog. Tako su vojnici lako uhvatili ne manje od četrdeset mladića koji ⁷⁵⁴ JUDEJSKE STARINE

su imali smelosti da ostanu zajedno sa tvorcima ovog smelog preduzeća, Judom i Matijom — dok su se svi drugi razbežali — a koji su smatrali sramotnim da se povuku na približavanje pomenutog zapovednika, koji ih je potom odveo Irodu. A nakon što su stigli do kralja, i on ih upitao da li su zaista bili toliko drski da sruše ono što je on posvetio Bogu, dvojica mudraca su odgovorila: „Ono što je smišljeno mi smo smislili, i što je učinjeno mi smo učinili, i to sa takvom časnom hrabrošću

koja priliči ljudima, jer smo pripomogli onim stvarima koje su posvećene veličanstvu Božijem, i pobrinuli smo se za ono što smo saznali slu- šajući zakon; i ne bi se smelo čuditi tome što one zakone koji su pre- poručeni Mojsiju i kojima ga je Bog poučio a ovaj ih zapisao i ostavio iza sebe, uvažavamo više od tvojih zapovesti. Shodno tome ćemo sa zado- voljstvom poći u smrt i sve vrste kazni koje nam možeš zadati, budući da smo svesni da ćemo umreti ne zbog kakvih nezakonitih postupaka, već zbog ljubavi prema našoj veri." I tako su oni ovo izgovorili, a njihova je hrabrost pri tom ostala ravna priznanju, i jednaka onome što su već spremno učinili tim poduhvatom. Pa nakon što je kralj naredio da budu okovani, poslao ih je u Jerihon i sazvao glavne ljude među Jevrejima; a ka- da su ovi došli, upriličio je skup u pozorišu, pa budući da on sam nije mogao stajati, legao je na krevet i pobrojao mnoge radove što ih je vreme- nom izvodio zbog njih, pomenuvši i gradnju Hrama i kakva je ogromna od- govornost to bila za njega; to je delo uporedio sa delima Asamonejevića koji tokom sto dvadeset pet godina svoje vladavine nisu bili u stanju da izvedu nijedan podvig u slavu Boga po veličini sličan tom Irodovom; podsetio je i da je ukrasio Hram vrednim poklonima, zbog čega se bar na- dao da je ostavio uspomenu na sebe i obezbedio glas nakon svoje smrti. A zatim je povikao kako se ovi ljudi nisu uzdržali od toga da ga uvrede, čak i za njegovog života, već da su ga usred belog dana, i naočigled svih, na- grdili do te mere da su se usudili da nasrnu na ono što je on posvetio, i potom to spravne sa zemljom. Oni pri tom zamišljaju — govorio je — da su to učinili kako bi uvredili njega, ali ukoliko ma ko istinski sve raz- motri, naći će da su zapravo krivi za svetogrđe protiv Boga.

4) Okupljeni je narod, plašeći se Irodove svirepe naravi i u stra- hu da će takvu okrutnost pokazati kažnjavajući i njih, rekao da je ono što je učinjeno izvedeno bez njihove saglasnosti, i da im se čini kako bi počinitelji morali biti ozbiljno kažnjeni za ono što su uradili. Što se tiče Iroda, on se blaže poneo prema ostatku skupa, ali je lišio Matiju zvanja prvosveštenika smatrajući ga delimično odgovornim zbog ovog ispada, i na njegovo mesto naimenovao Joasara, koji je bio brat Ma- tijine žene. A ovom se Matiji tokom njegovog prvosveštenskog mandata već dogodilo da je jednom prilikom druga osoba prisluživala na njego- vom položaju, i to upravo onog dana u kojem se Jevreji pridržavaju pos- ta. Okolnosti su bile sledeće. Ovom se prvosvešteniku Matiji tokom noći koja je prethodila danu slavljenja posta usnilo da je imao snošaj sa svojom ženom; pa zato što zbog takvog sna nije mogao sam prisluživati, u bogoslužjenju mu je pomagao Josif, sin Elemov i njegov rođak. Sve u sve-

mu, Irod je tako ovoga Matiju lišio dostojanstva, a onog drugog Matiju, koji je podigao pobunu, kao i njegove saradnike u toj stvari, žive spalio. Pamti se da se te noći dogodilo i pomračenje Meseca²⁷⁴.

5) Nakon ovoga se Irodova bolest najozbiljnije pogoršala, i to sva- kako kao Božija kazna zbog njegovih grehova; jer se u njemu postepeno raz- buktavala vatra, što se, međutim, nije činilo da ga toliko spolja doti- će koliko je pojačavalo njegove unutrašnje bolove; ona mu je, naime, done- la silovitu potrebu za jelom, koju nije mogao izbeći da zadovolji jednom ili drugom vrstom hrane. Njegova su creva bila zasuta čirevima, i glav- na silina bolova poticala je iz debelog creva; neka vodnjikava i prozir- na tečnost takođe je ispunila njegove noge, a slična ga je napast pogodi- la i u dnu trbuha. Nadalje, njegov se polni ud počeo raspadati i crvljati; a

kada je sedeo uspravno imao je teškoća s disanjem, što je izgledalo od- vratno zbog smrada njegovog zadaha i brzine udisaja; takođe je imao grčeve u svim delovima tela koje se naprezalo do nepodnošljive mere. Oni koji su navodno u dodiru s Bogom, i kojima je dodeljena mudrost predviđanja takvih stvari, kazuju da je Bog poslao ove kazne na kralja zbog njegove ve- like bezbožnosti; pa ipak se on i dalje nadao u oporavak, iako su njegove muke izgledale veće no što bi ih iko mogao podneti. Takođe je poslao po lekare i nije odbijao da sledi ono što su mu prepisali kao pomoć, a po- šao je i preko reke Jordana i kupao se u toplim kupalištima koja su se nalazila u Kaliroji, a čija je voda, pored drugih opštih vrednosti, bila i dobra za piće, i koja uvire u jezero zvano Asfaltitis. A nakon što su lekari jednom pokušali kao lek da ga okupaju u posudi punoj ulja, smatra- lo se da je Irod upravo umro; ali na ožalošćene povike njegove posluge on je ipak oživeo. I naposljetku, nemajući više ni najmanje nade u opo- ravak, izdao je naređenje da svakom vojniku bude isplaćeno pedeset dra- hmi, a takođe je dao i veliki iznos njihovim zapovednicima, kao i svojim prijateljima, te je ponovo došao u Jerihon, gde je postao toliko naprasit da mu se u svakom postupku ogledala mahnitost; pa iako se sasvim pri- bližio smrti, ipak se dosetio sledećih izopačenih zamisli. Najpre je izdao naređenje da svi najugledniji ljudi čitavog jevrejskog naroda, ma gde živeli, budu pozvani k njemu. Pa kada su shodno tome oni došli u ve- likom broju — stoga što je poziv prenesen celom narodu, i zaprečeno je smrću onome ko poziv bude omalovažio — kralj je prema svima pokazao neobuzdani bes, jednako prema nevinima i onima koji su pružali osnovu za optužbe, te je naredio da svi budu zatvoreni u hipodromu, nakon čega je poslao po svoju sestru Salomu i njenog muža Aleksasa, i kazao im sle- deće: „Moji su bolovi toliki da ću uskoro umreti, a ta će smrt biti s ra- došću podnesena i dobrodošla svim ljudima; ali je ono što me najviše muči to da ću umreti a da neću biti oplakan, i da ću ostati lišen one žalosti koju ljudi obično očekuju povodom smrti kralja." Ovo je rekao jer nije bio neupoznat sa naravi Jevreja prema kojoj je njegova smrt bila nešto veoma poželjno, i čak upravo iznad svega prihvatljivo, budući da su tokom čitave njegove vladavine bili spremni da se od njega odmetnu i nagrde one darove što ih je on posvetio Bogu, pa je otuda smatrao njio-

756 JUDEJSKE STARINE
vom obavezom da mu bar u ovakvim uslovima njegove ogromne patnje omo- guće nekakvo ublaženje muka; jer — poručio im je — ukoliko mu ne daju svoj pristanak na ono što traži, on sam će se potruditi da im uprili- či zaista veliku žalost na njegovom pogrebu, takvu koju nijedan kralj pre njega nije imao; jer će tada celi narod naricati iz dubine duše, što bi u suprotnom bilo učinjeno iz razonode i rugaranja. A ono što je tražio bi- lo je sledeće: da čim on bude ispustio dušu, oko hipodroma budu posta- vljeni vojnici, i to dok još niko ne bude saznao da je preminuo, te da se njegova smrt ne objavi narodu sve dok ovo ne bude učinjeno, već da se izda naređenje da oni koji su držani pod prismotrom u hipodromu budu pok- lani kamama; a ovim će se njihovim pokoljem njemu obezbediti dvostruka radost; najpre u tome što će se tako po smrti osigurati da njegova volja bude izvršena u onom zaduženju što ga je iza sebe ostavio, a zatim i za- to što će imati tu čast da njegov pogreb bude upamćen po istinskoj ža- losti. Tako je on u suzama sažaljevaao uslove u kojima se našao, te je sestru i zeta obavezao dužnom naklonošću koju kao rođaci moraju imati prema njemu, kao i verom koju duguju Bogu, umolivši ih da ga ne liše počasti ta- ko upriličene žalosti tokom njegovog pogreba. I tako su mu oni obećali da neće prekršiti njegove zapovesti.

6) Na osnovu ovoga svako može lako otkriti pravu prirodu uma ovog čoveka: ne više samo iz onog zadovoljstva što ga je u strasti prema ži- vljenju našao u prethodnim zločinima nad svojim rođacima, već i u ovim zapovestima, takoreći posmrtnim, u kojima nije bilo ni najmanjeg tračka čovečnosti; jer se on pobrinuo da u času kada je napuštao ži- vot čitav narod bude nagnan u žalost time što će svakoga lišiti ne- kog od najvoljenijih, izdajući naređenje da iz svake porodice bude poneko ubijen, iako te žrtve nisu učinile ništa nezakonito niti ma šta lič- no protiv kralja, niti su bili optuženi za kakav drugi zločin; time je, dakle, postupio sasvim suprotno onome što je uobičajeno za ljude koje imaju i najmanje obzira prema vrlini, a koji u tom času odlažu svaku mr- žnju, te nalaze razumevanja čak i prema onima koje opravdano procenjuju kao svoje neprijatelje.

POGLAVLJE SEDMO

IROD POMIŠLJA NA SAMOUBISTVO, A MALO KASNIJE NA- REĐUJE ANTIPATROVO POGUBLJENJE

1) Upravo dok je izdavao ove zapovesti svojim rođacima, stigla su pisma od njegovih izaslanika koji su bili poslani Cezaru u Rim, i nji- hov je smisao bio sledeći. Cezar je pogubio Akme, ozlojeđen onim što su ona i Antipatar smerali u svojoj izopačenosti; a što se tiče samog An- tipatra, Cezar je ostavljao Irodu da postupi kako dolikuje ocu i kralju, bilo da sina protera, ili da mu oduzme život, kako mu već bude drago. Nakon što je ovo saznao, Irodu je bilo ponešto bolje zbog zadovoljstva

KNJIGA SEDAMNAESTA

757

nađenog u sadržaju pisma, jer je bio ponesen smrću Akme kao i moći koja mu je data nad životom njegovog sina; ali kako su se njegovi bolovi po- većavali, gotovo je malaksao od potrebe da nešto pojede; tako je zatražio jabuku i nož, jer je uobičajavao da sam oljušti voćku i potom je iseče i pojede. No kada je dobio nož, obazro se oko sebe, pomišljajući da se nji- me probode; a to bi i učinio da ga u tome nije sprečio njegov prvi rođak Ahijav, koji mu je zadržao ruku i naglas povikao. Na to se palatom počeo razlegati ojađeno naricanje, te se napravila velika pometnja, kao da je kralj već mrtav. Na ovo se Antipatar, koji je zaista poverovao da mu se otac upokojio, osmelio na govor, u nadi da će smesta i u potpunosti bi- ti oslobođen okova, te da će bez daljih napora preuzeti kraljevstvo; tako je počeo razgovarati sa tamničarem o tome da ga ovaj odmah pusti, u kojem mu je slučaju mnogo toga obećao, jednako tada i kasnije, kao da je to posta- lo jedinom stvari vrednom razmatranja. Ali tamničar ne samo da je odbio ono što je Antipatar od njega tražio, nego je o istome obavestio Iro- da, prenevši koliko je mnogo upornog saletanja morao pretrpeti od za- tvorenika. Na ovo je Irod, koji ni ranije nije imao nikakvog saosećanja niti dobronamernosti koje bi ga zadržale u kažnjavanju sina, povikao i udario se u glavu, bez obzira što se nalazio na pragu smrti, i podigao se na lakat zazvavši neke od svojih stražara, te im naredio da smesta ubiju Antipatra, ne dopustivši ni najkraće odlaganje, i da ga potom na najprostiji način sahrane u Hirkaniji.

POGLAVLJE OSMO

O IRODOVOJ SMRTI, ZAVEŠTANJU I SAHRANI

1) Potom je Irod, promeniivši mišljenje, promenio i svoj testament; tako je sada Antipasu, kojem je prethodno ostavio kraljevstvo, dodelio da bude tetarh Galileje i Pere, a kraljevstvo udelio Arhelaju. Svom sinu Filipu, a Arhelajevom vlastitom bratu,²⁷⁵ dao je na ime zvanja tetarha Ga- Ionitiju, Trahonitiju i Paneju. Svojoj sestri Salomi je zaveštao Jarniju, Asdad i Fasailiju, zajedno sa pet stotina hiljada kovanih srebrnih dra- hmi. Takođe je obezbedio i sve svoje ostale rođake, ostavljajući im novac i godišnje prihode koji su svima osigurali imućne uslove življenja. Ce- zaru je zaveštao deset miliona drahmi u kovanom novcu, pored zlatnih i srebrnih sasuda i vanredno skupocene odeće što ih je namenio Juliji, Ce- zarevoj ženi; a što se tiče ostalih naslednika, njih je obezbedio deobom ukupno pet miliona drahmi. Nakon što je okončao sa oporukom on je pre- minuo, pet dana posle Antipatrovog pogubljenja, pri čemu je do časa An- tipatrove smrti proveo na vlasti trideset četiri godine, a računajući, pak, od časa kada su ga Rimljani proglasili kraljem, trideset sedam.²⁷⁶ Bio je to čovek neizmerne svireposti prema svim ljudima jednako, i rob svojih strasti; ali mimo razmatranja onoga što je ispravno, ipak je bio miljenik sudbine više no što je to ikada bilo koji čovek bio, jer je od ne- 758 JUDEJSKE STARINE uglednog čoveka bez porekla postao kralj, pa iako je bivao opkoljen dese- tinom hiljada opasnosti, on je svima odoleo i uspeo da proživi do dubo- ke starosti. Ali je, ipak, povodom zbivanja i odnosa u vlastitoj porodici i sa vlastitom decom — a u kojima je, po njegovom vlastitom mišljenju ta- kođe bio veoma srećan samo zato što je na koncu uspeo da savlada protiv- nike — po mom mišljenju morao biti veoma unesrećen.

2) Saloma i Aleksas su, pak, i pre no što je kraljeva smrt obznanje- na, raspustili one koji su bili zatvoreni u hipodromu, rekavši im da je kralj naredio da se razidu svojim sopstvenim prebivalištima, i nasta- ve sa brigom o sopstvenim poslovima, a što je od strane naroda bilo prihvaćeno kao najveća blagodät. A nakon što je vest o smrti učinjena javnom, Saloma i Aleksas su okupili vojsku u jerihonskom amfiteatru i pre svega pročitali Irodovo pismo upućeno vojsci, u kojem je zahvalji- vao na njenoj odanosti i dobronamernosti, i molio da iste prenesu sa- da i na njegovog sina Arhelaja kojeg je naimenovao za novog kralja. Nakon ovoga je Ptolemej, kome je kralj poverio pečat, pročitao Irodov testa- ment, koji će biti na snazi tek ukoliko ga i Cezar bude potvrdio; tako je odmah učinjeno odobravajuće klicanje Arhelaju kao kralju; a vojnici su mu prilazili u odredima sa njima pripadnim zapovednicima, i redom obećavali svoju dobronamernost i istu onu spremnost da mu služe koju su pokazivali i Irodu; naposljetku su molili Boga da mu bude u pomoći.

3) Nakon što je i ovo završeno, usledile su pripreme za Irodov po- greb, pri čemu je Arhelajeva briga bila da povorka do kraljeve grobni- ce bude što raskošnija. Shodno tome, on je izneo sva kraljevska znamenja kako bi dodatno uzveličao velepletnost sahrane. Telo je bilo nošeno na zlatnom odru, iskićenom veoma raznovrsnim dragim kamenjem i prekri- veno purpuruom, upravo kao i samo telo; na glavi je imao dijademu, i na njoj zlatnu krunu, a u desnoj ruci je držao skiptar. Oko odra su se nala- zili njegovi sinovi i mnogobrojna rodbina, pored ovih je išla vojska, svrstana po zemljama i posedima iz kojih su odredi poticali, i to u sle-

dećem poretku: pre svih je išla kraljeva straža, zatim odred Tračana, potom Germani; iza ovih je išao odred Galačana, a svako je nosio svoju po- sebnu ratnu opremu; iza ovih se kretala čitava ostala vojska u istom re- du kojim su nastupali u ratu, i u bojnom rasporedu u koji su ih postavili njihovi zapovednici zborova i centurioni; naposljetku su išle kraljeve sluge noseći sa sobom mirise i začine. Tako su svi zajedno koračali osam furlonga²⁷⁷ do Irodijuma, gde je, po njegovoj vlastitoj naredbi, kralj tre- balo da bude sahranjen. Tako je, dakle, Irod okončavao život.

4) Arhelaj mu je poklonio toliko poštovanja da je opštu žalost pro- dužio sve do sedmog dana, budući da je upravo toliko dana propisano zakonom naših predaka. I nakon što je pogostio narod, i sam obusta- vio dalje kretanje, popeo se u Hram; takođe je doživeo javno odobravanje i pohvale, koji su ga pratili ma kuda pošao, budući da se svako trudio da ostale nadjača u najglasnijim izrazima prihvatanja. Tako se on popeo do visokog podijuma napravljenog za njega, te se ljubazno obratio naro- du, otkrivši radost sa kojom je primio njihove reči odobravanja i poka-

zane znake dobronamernosti; potom im je zahvalio što nisu zapamtili sve one uvrede što im ih je naneo njegov otac, radeći time protiv sebe; još im je obećao da će nastojati da ne zaostane za njima u nagrađivanju na primeren način one revnosti kojom ga budu služili, ali je i rekao da će se do daljnjeg uzdržati od nošenja titule kralja, jer će čast takvog dos- tojanstva dobiti samo ukoliko Cezar potvrdi i ustanovi taj testament koji je sačinio njegov otac; to će biti razlog, rekao je da, kada vojska bu- de poželega da ga u Jerihonu udostoji krunom, on neće moći da prihvati tu čast, koja je obično tako poželjna, stoga što još nije izvesno da će mu je dodeliti onaj ko se prevashodno pita o njenom udeljivanju; ipak, njego- vim preuzimanjem vlasti njemu svakako ne bi trebalo da nedostaje moguć- nosti da nagradi njihovu ljubaznost, te obećava da Jte njegovim glavnim nastojanjem biti to da se u svim onim stvarima koje se tiču ljudstva po- kaže u svakom pogledu boljim od svog oca. Na ovo je mnoštvo, kao što je i obično slučaj sa njime, pretpostavilo da u prvim danima onih koji stu- paju na takvu vlast ovi pokazuju glavne namere onima koji ih prihvataju; i tako, što im se duže Arhelaj obraćao blago i uljudno, tim su ga više oni hvalili i umoljavali ga da im dodeli ono što su sami priželjkiva- li. Neki su bučali da bi trebalo da im olakša njihova godišnja plaćanja; drugi su nadasve tražili da budu oslobođeni oni što ih je Irod bacio u tamnice, kojih je bilo mnogo, i koji su tamo vraćani nekoliko puta; treći su, pak, zahtevali da ukine one poreze koji su strogo padali na sve ono što je javno prodato ili kupljeno. A Arhelaj im ni u čemu nije protivrečio, pretvarajući se da će ispuniti sve, samo da bi zadobio dobro- namernost naroda, smatrajući da će ta naklonost predstavljati veliki korak u pravcu očuvanja njegove vlasti. Nakon ovoga je otišao i ponudio žrtve Bogu, a zatim se posvetio obođovanju sa svojim prijateljima.

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE NAROD DIGAO POBUNU PROTIV ARHELAJA, A ON OTPU- TOVAO U RIM

1) U to se vreme dogodilo da su se neki među Jevrejima okupili sa željom da promene vlast. Oplakivali su Matiju i one što ih je zajedno s njime pogubio Irod koji ubijenima, pak, nije ukazao počast posmrtnom žalošću, niti su se ljudi usudili da je izraze zbog straha koji je narod imao od tog čoveka; te su žrtve, naime, bili ljudi osuđeni, kao što smo pripovedali, zbog rušenja zlatnog orla. Zbog toga je narod počeo veoma negodovati i glasno tužiti, izgovarajući takođe i prigovore protiv sadašnjeg kralja, smatrajući da namerava da umanjí nesreće pokojnih žrtava. Stoga se okupilo veliko mnoštvo i zatražilo od Arhelaja da, kao osvetu za poginule, budu kažnjeni oni što im je Irod ukazao počast, te da, pre svega i kao najvažnije, bude lišen zvanja prvosveštenika onaj koga je Irod tom prilikom naimenovao, i za tu službu bude izabran neko pri-

760 JUDEJSKE STARINE

hvatljiviji zakonu i u svemu ostalom čestitiji. Ovo je Arhelaj dopustio, iako je bio veoma uvređen njihovom nasrtljivošću, stoga što se sam spremao da smesta pođe u Rim da potraži Cezarevo odobrenje za svoju vladavinu. On je tako poslao zapovednika svojih snaga da umiri pobunjenike i kaže im da je smrt njihovim prijateljima dosuđena po zakonu, i da im predstavi kako su njihove molbe povodom tih stvari dostigle stupanj velike uvredljivosti prema njemu, kao i da sada nije vreme za takve molbe, već se traži njihova složnost do vremena kada će on najzad moći da uspostavi vlast sa Cezarevom saglasnošću i pogom se vrati k njima; tada će, naime, moći da se sa njima posavetuje o stvarnom smislu njihovih zahteva, ali bi oni sada morali da ostanu mirni da ih ne bi smatrao pobunjenicima.

2) I tako, nakon što je kralj preporučio ove stvari, i poučio svog zapovednika tome što je rekao, poslao je ovoga među narod; ali su okupljeni ljudi počeli vikati i nisu mu dozvolili da govori, te su mu uz to i ugrozili život tim više što se on odlučnije usuđivao da otvoreno kaže ma šta što bi ih moglo vratiti trezvenijem rasuđivanju i sprečiti ih da nastave u trenutno zauzetom pravcu, a sve zbog toga što su oni više bili nuli o tome da svi njihovi zahtevi budu sprovedeni nego da dopuste poslušnost svojim upraviteljima; smatrali su da je nepodnošljivo to da su za Irodovog života mogli izgubiti one koji su im najdraži, a da sada kada je Irod bio mrtav oni ne mogu postići da vinovnici budu kažnjeni. Tako su oni sada svoje zamisli nadovezali nasiljem, smatrajući da je zakonito i ispravno sve ono što bi ih zadovoljilo, uopšte ne predviđajući kakve nesreće time na sebe navlače; pa i kada bi do njih doprla takva sumnja, ipak je trenutno zadovoljstvo koje su nalazili u kažnjavanju onih koje su smatrali svojim neprijateljima nadjačavalo sva takva razmišljanja. Pa iako je Arhelaj poslao mnoge da razgovaraju sa njima, oni se prema ovima ipak nisu ponašali kao prema glasnicima poslanim s njegove strane, već kao prema osobama koje su došle po sopstvenom nahođenju da stižaju njihov bes, te nisu nikome od njih dopustili da govori. Oni koji su bili najstrašeniji prešli su u otvorenu pobunu, i bilo je očigledno da će produžiti sa takvim postupanjem, a narod je sve brže pristajao uz njih.

3) I tako, s približavanjem praznika beskvasnog hleba — što ga je u to vreme Jevrejima propisao zakon, a koji se naziva Pasha i predstavlja uspomenu na njihovo izbjavljenje iz Egipta, kada oni sa velikom revnošću prinose žrtve, a takođe i kada se od njih zahteva da brojem obrednih žrtava nadmaše bilo koji drugi praznik — kada je bezbrojno mnoštvo čak i preko granica došlo gim povodom iz unutrašnjosti kako bi obožavalo Gospoda, pobunjenici su oplakali učitelje zakona Judu i Matiju, i za držali se zajedno u Hramu okruženom obiljem hrane, stoga što se nisu stideli

da mole za nju. I kako se Arhelaj pobjeđivao da kakva strašna stvar ne proistekne iz ludila ovih ljudi, on je poslao celi puk naoružanog ljudstva na čelu sa zapovednikom hiljade, kako bi suzbio nasilničke po- kušaje pobunjenika pre nego što čitavo mnoštvo ne bude zaraženo slič-

nom mahnitošću; vojnicima je, pak, stavio u zadatak da ukoliko zateknu veći broj otvorenih pobunjenika, a da su pri tom ovi gorljivi u svojim ustaničkim istupima, takve dovedu k njemu. Tako se pokazalo da su ti koji su se pobunili zbog svojih učitelja zakona razdražili narod najgrla- tim govovima koje su koristili kako bi ohrabрили ljude za svoje zami- sli; naposljetku su čak izveli i napad na vojnike, prišavši im i kame- novavši ih, pri čemu su neki od njih ostali ranjeni ili pobjegli, a među njima i njihov zapovednik; a kada su to uradili, vratili su se žrtvenim životinjama. Sada je Arhelaj napokon shvatio da nema načina da sačuva vlast drugačije do da odstrani one koji su učinili nasrtaj protiv nje; stoga je poslao čitavu vojsku na njih, a zajedno s njima i konjanike kako bi sprečili one čiji su se šatori nalazili izvan Hrama da pomognu oni- ma unutar njega, te da ubiju one koji budu bežali od pešadije pomisliv- ši da su izvan opasnosti; ovi su konjanici tako pobili tri hiljade lju- di, dok se ostatak sklonio u obližnje planine. Tada je Arhelaj izdao pro- glas, namenjen svima, da se mogu vratiti svojim kućama a ljudi su se raz- išli i napustili svetkovinu iz straha od nečeg goreg što bi moglo us- lediti. Tako je Arhelaj sišao do mora zajedno s majkom, povevši sa sobom Nikolu i Ptolemeja, kao i mnoge druge od svojih prijatelja, a svog brata Filipa ostavio kao zastupajućeg namesnika u svim predmetima bilo da su se ticali porodice ili države. Sa njima je pošla i Saloma, Irodo- va sestra, zajedno sa decom i mnoštvom rođaka; ovi su se, međutim, samo pretvarali da polaze kako bi pomogli Arhelaju u zadobijanju kraljevstva, a zapravo sa željom da mu se suprotstave, i, nadasve, da se glasno poža- le na ono što je uradio u Hramu. Tako se Savin, Cezarev nadzornik po- slova u Siriji, budući da je i sam hitao u Judeju kako bi sačuvaao Irodo- vu imovinu, susreo sa Arhelajem u Cezareji, a gakođe je i Var (namesnik Sirije) stigao u isto vreme ali se uzdržao od mešanja u njihove prilike, jer je tamo bio poslan na poziv Arhelaja i uz pomoć Ptolemeja. Savin se, pak, iz obzira prema Varu, nije dočepao nijednog od jevrejskih utvrđenja, niti je zapečatio njihove riznice, već je dopustio Arhelaju da ih pose- duje sve dok se Cezar ne bude odlukom izjasnio o njima; tako je Arhelaj, dobivši ovakvo obećanje, ostao, i dalje oklevajući, u Cezareji. Pa ipak je, nakon nekog vremena, on otplovio u Rim, a Var se vratio u Antiohiju, dok je Savin pošao u Jerusalim gde je zauzeo kraljevsku palatu. Takođe je poslao po zapovednike posada, kao i po sve druge koji su bili zaduženi za Irodovu imovinu, i javno izjavio da će od njih zahtevati da mu pruže izveštaj o onome što poseduju, i da će raspolagati utvrdama kako to bu- de našao za shodno; ipak, oni koji su ih čuvali nisu zanemarili ni ono što im je naredio Arhelaj, već su produžili da sve stvari održavaju na način na koji im je naloženo, pri tom se izgovarajući da to čine kako bi ih sačuvali za Cezara.

4) U isto vreme je i Antipa, drugi Irodov sin, plovio prema Rimu, ka- ko bi on preuzeo vlast, bivajući namamljen Salominim obećanjima da se može domoći gospodstva, tvrdeći da je on mnogo časniji i prikladniji čovek od Arhelaja za upražnjavanje vlasti, budući da je i Irod u svom 762 JUDEJSKE STARINE prvom testamentu smatrao njega najvrednijem kraljevskog zvanja, a taj je testament morao biti uvažavan kao valjaniji od njegovog potonjeg za- veštanja.

Antipa je takođe sa sobom poveo i svoju majku, kao i Ptolemeja, Nikolinog brata, koji je bio jedan od Irodovih najuvaženijih prijatelja, a koji je sada revnosno radio na strani Antipe; pored ovih, međutim, tu je bio i govornik Irinej, čovek kome su — zahvaljujući ugledu koji je uživao zbog svoje visprenosti — bili povereni poslovi kraljevstva, i koji je Antipu više od svih ohrabrivao u pokušaju zadobijanja kraljevstva; upravo on je i bio taj koji, u času kada su Antipi neki savetovali da popusti pred Arhelajem kao svom starijem bratu i onom koji je po očevoj poslednjoj volji bio proglašen kraljem, svome štićeniku nije dopustio da tako učini. A u času kada je stigao u Rim, svi Arhelajevi rođaci su se odmetnuli k Antipi, ali ne toliko zbog dobronamernosti prema njemu koliko iz mržnje prema Arhelaju, iako su oni zapravo više od svega želeli da zadobiju slobodu i budu potčinjeni samo rimskom namesniku; ali ukoliko bi se ovome pokazalo odviše veliko suprotstavljanje, oni su Antipu smatrali poželjnijim od Arhelaja, te su se stoga udružili s njim kako bi mu obezbedili kraljevstvo. Savin je takođe putem pisama optužio Arhelaja pred Cezarom.

5) Arhelaj je, pak, poslao svoj dopis Cezaru u kojem je branio svoje pravo na kraljevstvo, kao i očev testament povodom izveštaja o Irodovom novcu, a sa svim time i Ptolemeja koji je doneo Irodov pečat, i tako je očekivao rasplet; ali nakon što je Cezar pročitao ove papire, kao i Varova i Savinova pisma, zajedno sa izveštajem o novcu i o tome koliki su godišnji prihodi kraljevstva, i shvatio da je Antipa takođe poslao pisma polažući pravo na kraljevstvo, on je sazvao svoje prijatelje kako bi saznao njihovo mišljenje, a sa njima i Gaja, sina Agripe i njegove kćerke Julije, kojeg je usvojio, te ga je pre svih pustio da prisedne i zatražio od onih koji to žele da iznesu mišljenja o poslovima koji su sada pred njima. Na taj se poziv prvi obratio Antipatar, Salomin sin, veoma istančan govornik i ljuti neprijatelj Arhelajev, a sadržaj njegovih reči je bio sledeći: da bi bilo veoma smešno da se Arhelaj zalaže da kraljevstvo bude njemu predano, budući da je on stvarno već preuzeo vlast nad njime i pre nego što je ovu Cezar njemu dodelio; zatim se pozvao na njegove surov ispad kojim je pobio toliko mnoštvo Jevreja tokom njihovog praznika; jer, ukoliko su se ovi ljudi i ponašali nezakonito, bilo je umešno da njihovo kažnjavanje bude rezervisano za one koji su se nalazili izvan zemlje i imali stvarnu moć da ih kazne, a ne da odmazda bude izvršena od strane čoveka koji je, smerajući da postane kralj, time uvredio Cezara, uzurpirajući vlast pre nego što mu je ona zaista i dodeljena. A ukoliko je on, kao neovlašćena osoba, postupao samovoljno, njegov je slučaj bio još gori, budući da onaj koji polaže pravo na kraljevstvo ni na koji način ne može očekivati da mu bude dodeljena ona moć koje je on već lišio Cezara [uzevši je sam za sebe]. On ga je takođe oštro napao i time što je prozvao njegovo smenjivanje vojnih zapovednika, kao i njegovo brzo zapoljevanje kraljevskog trona i presuđivanje u parnicama, što

je sve činio kao da nije niko drugi do kralj. Takođe je ukazao na one povlastice što ih je dodelio onima koji su mu se obraćali povodom javnih pitanja, te da je zaista činio takve stvari kojih veće ne bi mogao zasnovati ni da ga je Cezar već ustoličio za kralja. Nadalje mu je pripisao oslobađanje zatvorenika koji su se nalazili u hipodromu, kao i mnoge druge stvari koje su ili izvesno bile učinjene s njegove strane, ili se smatralo da su učinjene, a pri tom se lako moglo u to poverovati budući da su bile takve prirode kakve obično čine mladi ljudi, i od strane takvih koji iz žudnje za vladanjem odviše brzo posežu za vlašću. Takođe mu je stavio na

teret i zanemarivanje posmrtno žalosti za njegovim ocem, kao i to što je imao vesela okupljanja u onoj noći u kojoj je ovaj preminuo, te da je upravo odatle mnoštvo iskoristilo priliku da podigne svoja buntovna protivljenja: a ukoliko je Arhelaj mogao tako uzvratiti svom ocu koji mu je udelio toliko milosti i zaveštao mu tako velike stvari — pri čemu se on tokom dana kao glumac na pozornici pretvarao da lije suze, ali je za to svake noći priređivao veselja zarad zadobijanja kraljevstva — onda će se istim takvim Arhelaj pokazati i u slučaju Cezara ukoliko mu ovaj dodeli kraljevstvo koje je pripadalo njegovom ocu; budući da je on, kako se pokazalo, prilikom očeve smrti našao za shodno da pleše i peva kao da mu je preminuo neprijatelj, a ne da je sahranjivan čovek koji mu je bio najbliži srodnik i pri tom njegov tako veliki dobročinitelj. Još je rekao kao da je ipak najveći Arhelajev zločin u tome što je sada došao pred Cezara da njegovom odlukom dobije vlast, dok se prethodno u svim stvarima ponašao onako kao što bi se vladao da mu je sam Cezar, koji upravlja svime, već čvrsto osigurao vladavinu. Ali, ono što je najviše naglašavao u svom zalaganju bio je pokolj ljudi oko Hrama, i bezbožnost tog čina koji je izveden tokom praznika, i to kako su oni pobijeni tako da je izgledalo kao da su sami sebe prinosili na žrtvu — pri čemu su neki od njih bili i stranci a drugi iz njihove vlastite zemlje — sve dok Hram nije bio prepun leševa; a sve to nije učinio neki tuđinac, već neko ko je posezao za zakonitom titulom kralja, kako bi mogao upotpuniti izopačenu tiraniju na koju ga je nagonila njegova priroda, a koju su već svi ljudi omrzli. Upravo zbog toga njegov otac nikada nije previše naginjao tome da ga učini svojim naslednikom dok je još bio zdravog uma, budući da je poznavao njegovo držanje, te je u svom prethodnom i verodostojnijem testamentu proglasio Arhelajevog protivnika Antipu za naslednika; ali je Arhelaja njegov otac pozvao na preuzimanje kraljevskog dostojanstva u čemu su kada se nalazio u predsmrtnom rastrojstvu jednako uma i tela, dok je, tome nasuprot, Antipa bio izabran kada je njegovo rasuđivanje bilo pribrano, i pri takvoj telesnoj snazi koja ga je činila kadrim da sam rukovodi svojim poslovima: pa iako je njegov otac o njemu imao shvatanje slično onome koje je sada izneseno, ipak je i sam Arhelaj dao dovoljan primer onoga kakav bi izgledao kao kralj, kada je svojim postupanjem lišio Cezara prava raspolaganja kraljevstvom koje je ovaj opravdano posedovao, i nije se uzdržao od sgrašnog pokolja njegovih sugrađana u Hramu, iako je još uvek bio samo osoba bez javnog položaja.

6) Nakon što je Antipatar ovako govorio, i ono što je izložio potvrdio izvevši mnoge svedoke među Arhelajevim vlastitim rođacima, završio je svoje zalaganje. Na ovo se, međutim, podigao Nikola kako bi branio Arhelaja i rekao sledeće: da ono što se dogodilo u Hramu pre treba pripisati zamislima onih koji su ubijeni nego Arhelajevoj vlasti; jer oni koji su vinovnici tih događaja nisu zgrešili samo uvredama kojima su sebe unesrećili, već i time što su prisilili trezvene osobe da im se osvete. Očigledno je da je ono što su ovi učinili bilo samo prividno upereno protiv Arhelaja, a zapravo je smerano protiv samog Cezara, jer su oni, na krajnje uvredljiv način, napali i ubili one koje je Arhelaj poslao i koji su došli samo da zaustave njihovo rđavo postupanje. Pobunjenici nisu imali obzira ni prema Bogu niti prema prazniku, a ipak se Antipatar ne stidi da ih štiti, bilo to zbog predanosti neprijateljstvu prema Arhelaju ili iz njegove lične mržnje prema vrlini i pravičnosti. Jer, što se tiče onih koji su započeli sa takvim neredima, i koji su se prvi predali takvim nezakonitim postupcima, to su ljudi koji su prisilili one koji su

ih kaznili da pribegnu oružju i protiv svoje volje. Tako je Antipatar — govorio je Nikola — naposljetku u svom govoru pripisao posledice onoga što je učinjeno svima onima koji su savetovali optužioce; jer ništa što je ovde prozvano kao nezakonito nije proisteklo od drugog do od samih pobunjenika kao vinovnika; niti u tim stvarima ima čega lošeg, već su one tako predstavljene samo kako bi se nanela šteta Arhelaju. Otuda se pokazuje da je sklonost tih ljudi u tome da nanesu uvredu čoveku koji je njihov rođak, zatim i dobrotvor njihovog oca a i njihov prisan poznanik, i koji je uvek živio u prijateljstvu s njima; a što se tiče testamenta, on je bio sastavljen u času kada je kralj sasvim raspolagao zdravim razumom, te otuda mora u sebi imati i više autoriteta nego njegov prethodni testament, a to iz razloga što je Cezaru u kasnijoj oporuci ostavljeno da bude sudija i raspolagatelj svime što se tamo sadrži; a što se tiče Cezara, on neće uopšte — i u to ne treba sumnjati — slediti nedolično postupanje ovih ljudi koji su tokom čitavog Irodovog života bili saučesnici u njegovoj moći, pa ipak sada revnosno nastoje da obezvrede njegovu odluku, dok istovremeno nemaju isti obzir prema svojim rođacima [koji je, međutim, Arhelaj pokazao]. Cezar otuda neće poništiti testament čoveka koga je u potpunosti podržavao, njegovog prijatelja i saveznika, a koji mu je poveren s pouzdanjem da će biti potvrđen; niti će Cezarevo časno i pravično držanje, koje je poznato i neosporno širom celog naseljenog sveta, oponašati izopačenost ovih ljudi u osuđivanju kralja kao sumanutog čoveka koji je izgubio razum, dok je, međutim, zaveštao nasledstvo upravo svom najvaljanijem sinu, takvom koji je, uostalom, pribegao Cezarevoj pravičnom prosuđivanju kao utočištu. Osim toga, Irod ni u jednom trenu nije mogao pogrešiti u svom prosuđivanju o nasledniku, budući da je ujedno pokazao tako mnogo smotrenosti da sve prepusti Cezarevoj konačnoj odluci.

7) Nakon što je Nikola izložio sve ovo pred Cezarom, okončao je svoj odgovor na tužbu; na ovo se Cezar pokazao tako predusretljiv prema Ar-

KNJIGA SEDAMNAESTA

765

helaju, da ga je sam podigao nakon što se ovaj bacio pred njegove noge, i rekao da on sasvim zaslužuje kraljevstvo; te mu je uskoro stavio do znanja koliko je čvrsto naklonjen u njegovu korist, rekavši da on nipošto ne bi postupio drugačije nego što je uputio testament njegovog oca, a što je bilo u prilog Arhelaju. Ipak, iako je pružio ohrabrenje Arhelaju da se potpuno bezbedno može na njega osloniti, on još nije doneo punu odluku u njegovom slučaju; pa kada se skup razišao, on je ostao da nasamo razmotri da li će potvrditi kraljevstvo Arhelaju, ili će ga raspodeliti među celim Irodovim potomstvom, a ovo poslednje stoga što su svi pokazali veliku potrebu za pomoći.

POGLAVLJE DESETO

POBUNA PROTIV SAVINA, I KAKO JE VAR PRIVEO KAZNI POKRETAČE OVE POBUNE

1) Ali pre no što su ove stvari mogle biti dovedene do razrešenja, razbolela se i potom preminula Maltasa, Arhelejeva majka; takođe su stigla i pisma od Vara, namesnika Sirije, koji je Cezara obaveštavao o pobuni Jevreja; jer nakon što je

Arhelaj otplovio, celi je narod ostao u pometnji. Tada je Var, budući da se tamo i sam obreo, priveo kazni za četnike tih nereda, i nakon što je najvećim delom zadržao ljude od dalje pobune koja je pretila da postane opšta, preduzeo je put do Antiohije, ostavivši jednu legiju u Jerusalimu kako bi držao u miru Jevreje koji su sada bili veoma naklonjeni promeni vlasti. Pa ipak ovo uopšte nije pomoglo u okončavanju pobune, jer nakon što je Var otišao, Savin, Ceza- rev namesnik, ostao je iza njega i veoma namučio Jevreje, oslanjajući se na to da će ga oružane snage koje su tamo bile ostavljene svojom brojnošću zaštititi; jer ih je on upotrebio tako što ih je naoružao i postavio za svoju stražu, ugrozivši time Jevreje i dovodeći ih do tako velike uzne- mirenosti da su se naposljetku odmetnuli već i iz tog razloga što je on upotrebio silu kako bi se domogao tvrđava i revnosno prionuo na tra- ganje za kraljevim novcem, ne libeći se pri svemu tome okrutnih postu- paka, a sve zbog žudnje za dobitkom i svoje neviđene gramzivosti.

2) Tako se dogodilo da se sa približavanjem našeg praznika Pente- kosta, kojeg se držimo od svojih predaka, okupilo mnogo desetina hilja- da ljudi koji nisu došli samo da proslave praznik, već i zbog ozlojeđe- nosti Savinovim ludilom i uvredama koje im je naneo. Tom prilikom se tamo našao veliki broj Galilejaca, Idumejaca, kao i mnogo ljudi iz Jerihona, kao i onih koji su prešli preko Jordana i naseljavali tamo- šnje krajeve. Ovo se mnoštvo došljaka pridružilo svim ostalima i bi- lo revnosnije od drugih da izvrše napad na Savina kako bi mu se osveti- li; tako su se podelili u tri skupine i ulogorili se na sledećim mesti- ma: neki su se domogli hipodroma, a od druge dve skupine jedna je razape- la šatore od severnog do južnog dela Hrama, na istočnoj gradskoj četvr- 766 JUDEJSKE STARINE ti, a treća skupina je držala zapadni deo grada, gde se nalazila kraljeva palata. Imali su nameru da u potpunosti opsednu Rimljane, te da im sa svih strana zatvore izlaz. Savin se uplašio od brojnosti tih ljudi, ali i od njihove odlučnosti koja se nije mnogo obazirala na njihove živote, već je brinula samo o tome da ne budu savladani, smatrajući pitanjem čas- ti da pobede svoje neprijatelje. Zato je on odmah poslao pismo Varu, i, ka- ko je i inače imao običaj, bio veoma uporan u molbama da mu hitno dođe u pomoć, budući da se nad snagama što ih je tamo ostavio nadnela velika opasnost, te da će verovatno za nedugo vreme biti zarobljeni i masakri- rani. On sam se, pak, popeo do najviše kule tvrđave Fasailije, koja je bi- la podignuta u čast Fasaila, Irodovog brata, i nazvana tako nakon što su ovoga ubili Parćani.²⁷⁸ Potom je Savin odatle dao znak Rimljanima da napadnu Jevreje, iako se on sam nije usudio ni toliko da siđe do svojih saboraca, smatrajući u svojoj semoživosti da se najpre drugi moraju iz- ložiti smrti. Ipak, Rimljani su se usudili da izvrše ispad iz palate, i došlo je do stravične bitke u kojoj — iako su, istina, Rimljani pora- zili protivnike — Jevreji ipak nisu bili zastrašeni ni pokolebani u svojim odlukama, čak iako su pred sobom videli prizor strašnog po- kolja kojeg su bili žrtve. Naprotiv, oni su opkolili Hram i zauzeli one hodnike koji opasuju spoljašnju dvoranu Hrama, gde se nastavila velika borba prilikom koje su oni bacali kamenje na Rimljane, delimično ru- kama a delimično pračkama, budući da su u ovome bili veoma izvežba- ni. Takođe su i strelci u borbenom poretku zadali veliki jad Rimljani- ma time što su se umešno koristili mestom koje je bilo uzdignuto nad drugima, ali i stoga što je protivnička strana bila u krajnjoj pometnji šta da učini: jer kada su pokušavali da izbacuju strele naviše prema Jevrejima, ove ih nisu mogle dosegnuti, toliko da su Jevreji lako stekli nadmoć. Ovakva je vrsta borbe dugo nastavljena, sve dok Rimljani, koji su bili veoma izmučeni onim što su činili, nisu zapalili vatru u

hodni- cima tako tajnovito da oni koji su se nalazili naspram njih nisu to ni primetili. Ova se vatra, koja je bila hranjena izobiljem zapaljive građe, odmah dohvatila krova hodnika; tako je drvo, koje je bilo puno katrana i voska, i na koje je zlato bilo pričvršćeno upravo voskom, odmah popus- tilo pred plamenom, te su ona prekrasna dela od najveće vrednosti i uva- žavanja bila u potpunosti uništena, dok su oni koji su se nalazili na krovu istovremeno neočekivano postradali; jer kako je krov naglo pro- pao, neki od ljudi su se stropoštali s njime, a druge su pobili neprija- telji koji su ih opkolili. Još je veći bio broj onih koji su se — iz ne- moći da spasu život ili zbog preneraženosti propašću koja ih je okru- živala — ili bacili u vatru ili proboli sopstvenim mačem, i tako se oslobodili nesreće. A što se tiče onih koji su se povukli istim putem kojim su se i popeli, i tako najpre uspeali da umaknu, njih su Rimljani sve pobili, budući da su bili nenaoružani a i hrabrost ih je posve napus- tila; njihov divlji bes više im nije mogao pomoći zato što su bili li- šeni oklopa, toliko da se naposljetku niko od onih koji su se popeli na krov nije izbavio. Rimljani su takođe jurnuli kroz vatru tamo gde su za

to imali prostora, i domogli se onih riznica gde je bio položen sveti novac, čiji su veliki deo tako pokrali, a Savin je otvoreno prigrabio četiri stotine talanata.

3) Ova propast prijatelja koji su pali u bici ožalostila je Jevreje, baš kao i pljačkanje novca posvećenog Bogu u Hramu. Shodno tome, ona njihova skupina koja se održala na okupu i koja je bila najratobornija, opkolila je palatu i zapretila da će je zapaliti i tako pobiti sve koji su se u njoj nalazili. Pri tom su ipak zapovedili opkoljenima da od- mah izađu s obećanjem da ih neće povrediti ukoliko učine tako; tada je najveći deo kraljevih odreda prebegao k njima, dok su Ruf i Grat, koji su sa sobom imali tri hiljade najratobornijih među Irodovom vojskom, i koji su pripadali ratnim snagama, prešli Rimljanima. Takođe je postojao i odred konjanika pod zapovedništvom Rufa koji je i sam prešao na stra- nu Rimljana. Ipak, Jevreji su nastavili s opsadom prokopavši hodnike ispod zidova palate, i zamolivši one koji su prešli na stranu neprija- telja da im ne budu na smetnji sada kada imaju tako povoljnu priliku da obnove drevnu slobodu svoje zemlje; a što se tiče Savina, on je iskreno želeo da se odatle povuče sa svojim vojnicima, ali se nije usudio da ve- ruje neprijateljima zbog sve one nesreće koju im je učinio; tako je isko- ristio tu njihovu veliku i, kako je smatrao, pretvornu pitomost kao raz- log zbog kojeg se ne može složiti s njima, te je tako, zapravo očekujući Varov dolazak, i dalje podnosio opsadu.

4) U to je vreme izbilo i bezbroj drugih nereda u Judeji, koji su bili sasvim nalik pobunama, stoga što se veliki broj ljudi osećao podstak- nut na ratničko držanje, bilo iz nade da sami nešto dobiju, ili iz ne- prijateljstva prema Rimljanima. Pre svega se dve hiljade starih Irodo- vih vojnika, čije su se formacije već bile rasturile, okupilo u samoj Ju- deji, te su počeli da se bore protiv kraljevih trupa, iako im se Ahijav, Irodov prvi rođak, suprotstavio; ali iako je on bio odbačen iz ravni- ca u planinske delove, zahvaljujući borbenoj obučenosti ovih ljudi, on se i dalje čvrsto držao onih mesta na kojima se utvrdio, i spasavao ono što se moglo spasti.

5) U to vreme je živio i izvesni Juda, sin onog Jezekije koji je bio sta- rešina razbojnika, a koji je bio veoma snažan čovek koga je Irod svoje- vremeno uhvatio uz velike teškoće. Ovaj Juda je oko sebe okupio mno- štvo razuzdanih ljudi čije je stanište bilo u blizini Sefora u Gali- leji, gde je napao tamošnju palatu i domogao se sveg oružja koje je tamo bi- lo čuvano, a kojim je uspeo da naoruža sve svoje ljude,

baš kao što je odatle odneo i sav zatečeni novac. Tako je postao strašna napast za sve ljude, žareći i paleći sve što bi se pred njim zateklo; a sve to je činio kako bi sebe uzdigao, gajeći čak i žudnju za kraljevskim dostojanstvom; pri tom je nade polagao ne u nagradu za svoju časnu veštinu u ratovanju, već u preteranu svirepost u nanošenju povreda drugima.

6) Pored njega proćuo se i izvesni Simon, koji je ranije bio rob kralja Iroda, ali se u svemu ostalom isticao kao privlačna osoba visokog i masivnog tela; u vreme Iroda bio je daleko iznad drugih svoga soja, i Irod 768 JUDEJSKE STARINE mu je mnogo toga poveravao na brigu. Ovaj je ćovek bio ponesen stanjem opšteg rasula, i bio je toliko drzak da je stavio dijademu na glavu za vreme dok se oko njega nalazio izvestan broj ljudi koji su ga proglasili za kralja, pri ćemu je samog sebe smatrao vrednijim tog zvanja od mako- ga drugog. On je spalio kraljevsku palatu u Jerihonu i opljaćkao sve što je u njoj ostavljeno. Takoće je zapalio i potpuno unišćio i mnoge druge kraljeve kuće na nekoliko mesta u zemlji, dozvolivši svojim ljudima da kao plen ponesu sve što su u njima zatekli. A on bi poćinio i veća razaranja da nije povedena briga da se smesta potisne; jer je Grat, nakon što je uspeo da sebi prikljući izvestan broj rimskih vojnika, poveo tako okupljene snage i presreo Simona, te je nakon duge i teške borbe bio pobijen nemali broj onih koji su došli iz Pereje, a koji su predstavljali neurećenu skupinu koja se borila pre smelo nego obućeno; pa iako se sam Simon spasao bežeći kroz izvesnu dolinu, ipak ga je Grat stigao i odsećkao mu glavu. Takoće je i kraljevska palata u Amati, pored reke Jordana, bila spaljena od strane skupine odasvud sabranih ljudi, nalik onoj Simonovoj. I tako se, sve u svemu, divlja i silovita pobesnelost rasprostrala preko zemlje, stoga što nije bilo kralja koji ći narod drćao u ćvrstom poretku, i stoga što su oni tućinci koji su došli da privedu pobunjenike trezvenosti ove, naprotiv, samo dalje razjarili svojim uvredama i pohlepnim upravljanjem njihovim poslovima.

7) Meću svim pobunjenicima izdvojio se izvesni Atron — ćovek koji se, osim po visini stasa i snazi ruku, nije isticao ni dostojanstvom predaka niti bogatstvom imetka, već je u svakom pogledu bio obićni pasćir — i to toliko da se usudio da bude proglašen za kralja. Ovaj je ćovek smatrao toliko prijatnom stvari da nanosi više nego uobićajene nesreće drugima, da se, iako je lako mogao biti ubijen, nije mnogo brinuo za gubitak života po cenu izvođenja tako vredne zamisli. Imao je ćetvoricu braće, koji su i sami prevazilazili druge po visini i telesnoj snazi, i koji su, ohrabreni tim svojstvima, verovali da će ih ona podrćati u zadrćavanju kraljevstva. Svaki od njih vladao je sopstvenom skupinom ljudi, a broj onih koji su im prišli bio je veliki. Svi su oni bili nezavisni zapovednici, ali kada bi došlo do bitke potćinjavali su se svom bratu i borili se za njega, dok je on nosio dijademu i već okupio savet sa kojim je raspravljao o onome što je trebalo ćiniti — a sve što je radio ćinio je ravnajući se prema svom zadovoljstvu. Ovaj je ćovek prilićno dugo zadrćao moć, pa je zaista i bio nazivan kraljem, i nije bilo nićega što bi ga moglo sprećiti da ćini šta god je hteo. On i njegova braća su pobili veliki broj kako Rimljana tako i ljudi koji su pripadali kraljevima snagama, ponašajući se kao da ih ne razlikuju u svojoj mrćnji. Kraljeve su snage napali zbog raspusnog ponašanja koje im je bilo dozvoljeno pod Irodovom vlašću; a Rimljane su napadali zbog nedavnih uvreda koje su im ovi naneli. Ali su s proticanjem vremena oni postajali sve okrutniji prema svim ljudima bez razlike, i niko nije mogao izbeći jednoj ili

drugoј skupini ovih pobunjenika, budući da su neke ubijali nadajući se dobiti, a druge iz čiste navike. Jednom prilikom su napali skupinu Ri-

mljana u Emausu, koji su donosili žito i oružje vojsci, a takođe i Arija, centuriona koji je upravljao ovim ljudima, pri čemu su pobili četrdesetoricu njegovih najboljih pešadijskih vojnika; ostatak vojnika se, pak, uplašio ovog pokolja i ostavio svoje mrtve za sobom, izbavivši se uz pomoć Grata koji je stigao u pomoć na čelu kraljevih trupa. Ova su četvorica braće nastavili sa ratom u obliku ovakve vrste pohoda, i mnogo namučili Rimljane, ali su ne manje nesreća donosili i sopstvenom narodu. Naposljetku su ipak pokoreni: jedan od njih u borbi protiv Grata, drugi protiv Ptolemeja, a i Arhelaj je takođe zarobio najstarijeg od njih; posljednji je, pak, bio toliko utučen nesrećom ostale braće, jasno uvidevši da nije preostao nijedan način na koji bi se izbavio, a i njegova je vojska bila iznurena bolešću i neprestanim naporima, te se sam predao Arhelaju, koji mu je obećao pod zakletvom da će mu poštediti život. Ali ove su se stvari dogodile znatno kasnije.

8) Tako je Judeja sada bila ispunjena razbojnicima; i kako bi ona koja od nekoliko pobunjeničkih družina pronašla nekog ko bi njome upravljao, takav je smesta bivao proglašen kraljem kako bi javno mogao nanositi nesreću narodu. Svi su oni samo u izvesnoj maloj meri i tek u neznatnim zbivanjima bili štetni po Rimljane, ali su krvoprolića koja su sproveli nad svojim narodom dugo potrajala.

9) Čim je Var jednom bio obavešten o stanju u Judeji, nakon što mu je o tome pisao Savin, on se zabrinuo za legiju koju je tamo ostavio; tako se stavio na čelo dve preostale legije (jer se u Siriji sve u svemu nalazilo tri legije), kao i četiri puka konjanika, zajedno sa nekim saveznicima kim snagama koje su im pružili bilo kraljevi ili neki od tetarha, i pohitao što je brže mogao kako bi pomogao onima koji su bili opkoljeni u Judeji. Takođe je izdao naređenje da svi oni koji su bili upućeni u ovaj pohod požure i do Ptolemaide. Građani Bejruta takođe su mu dali petnaest stotina vojnika prilikom prolaska kroz njihov grad. I Aretej, kralj Petre Arabijske, zbog mržnje prema Irodu i sa željom da obezbedi sebi naklonost Rimljana, poslao je nemalu pomoć naoružanih pešaka i konjanika. Pa kada je Var tako sabrao zajedno sve ove snage, jedan njihov deo je poverio svom sinu i prijatelju, i poslao ih u galilejsku oblast koja se nalazila u blizini Ptolemaide; a ovi su napali neprijatelja i poterali ga u bekstvo, zauzeli Seforiju i porobili njeno stanovništvo, a grad zatim zapalili. Sam Var je nastavio sa glavninom vojske prema Samariji, pa ipak on nije ni ulazio u istoimeni grad, budući da se ovaj uopšte nije priključivao pobunjenicima, već je podigao logor u izvesnom selu koje je pripadalo Ptolemeju, a čije je ime bilo Arus, no koje su Arabljanima iz mržnje prema Irodu i neprijateljstvu prema njegovim saveznicima spalili. Odatle su nastupali do sledećeg sela, po imenu Samfo, koje su Arabljanima takođe opljačkali i spalili, iako je bilo utvrđeno i predstavljalo snažno uporište; takav se prizor nastavio tokom čitovog napredovanja, i sva su mesta bila puna vatre i tela pobijenih. I Emaus je bio spaljen, ali po Varovom naređenju, nakon što su ga napustili njegovi žitelji, kako bi time osvetio one koji su tamo bili uništeni. Oda-

770 JUDEJSKE STARINE
tako je napokon pošao za Jerusalim, na šta su oni Jevreji koji su tamo podigli logor opsađujući rimsku legiju, morali odustati od dalje opsade, bivajući odviše slabi za nailazak tolike vojske. A što se tiče jerusalimskih Jevreja, nakon što im je Var ljuto prebacio za ono što je učinjeno, oni su se pravdali od optužbe, ustvrdivši da je do

slivanja naroda došlo zbog praznika, te da do rata nije došlo uz njihovu saglasnost, već zbog prenaprjenosti tuđinaca, a da su se oni nalazili na strani Rimljana, i zajedno sa njima bili pod opsadom, pretpostavivši to mogućnosti da i sami učestvuju u njihovoj opsadi. Tu su prethodno već bili pristigli — da bi se sreli sa Varom — Josif, rođak Irodov, a takođe i Grat i Ruf, koji su sa sobom doveli svoju vojsku, priključivši se onim Rimljanima koji su bili pod opsadom; ali se Savin nije pojavio u Varovom prisustvu, već je sam potajno poharao grad, i pošao do primorja.

10) Nakon svega ovoga je Var poslao deo vojske u unutrašnjost kako bi pronašao pokretače ovog odmetanja; a kada su ovi otkriveni, one koji su snosili najveću krivicu kaznio je, a ostale pustio, pri čemu je broj onih koji su ovom prilikom razapeti iznosio dve hiljade. Posle svega je raspustio i svoju vojsku, nalazeći da mu neće biti od koristi u poslovima zbog kojih je došao; jer su se vojnici odavali neredu, odbijajući poslušnost naređenjima i onome što je Var od njih tražio da učine, a ovo zahvaljujući dobiti koju su ostvarivali počinjenim izgređima i nanošenjem nesreća narodu. Što se tiče samog Vara, nakon što je obavešten da se sakupilo deset hiljada Jevreja, on je pohitao da ih pohvata; ali ovi nisu išli tako daleko da se sa njime sukobe, već su, na savet Ahijava, svi zajedno došli i predali mu se; na to im je Var oprostio zločin pobunjivanja naroda, ali je nekolicinu njihovih zapovednika poslao Cezaru, od kojih je ovaj mnoge otpustio; ali što se tiče nekoliko Irodovih rođaka koji su se našli među ovim ljudima tokom rata, njih je jedine kaznio, budući da su se, ne obazirući se na pravdu, borili protiv vlasti tog rođaka.

POGLAVLJE JEDANAESTO

POSLANSTVO CEZARU, I KAKO JE CEZAR POTVRDIO IRODOV TESTAMENT

1) Nakon što je Var tako smirio ove neredе, i utaborio nadzorni legion u Jerusalemu, on se vratio nazad u Antiohiju; a što se tiče Arhelaja, sada su se pred njim iz Rima pojavili novi izvori nevolja, i to pod sledećim okolnostima. Naime, u Rim je stiglo jedno jevrejsko poslanstvo kojem je Var dopustio da ga narod pošalje kako bi ovi mogli moliti za slobodu življenja po njihovim vlastitim zakonima²⁷⁹. Broj ovih izaslanika koji su poslani od strane naroda bio je pedeset, kojima se pridružilo preko osam hiljada Jevreja koji su se već nalazili u Rimu. Zbog ovoga je Cezar okupio svoje prijatelje kao i najvažnije ljude među Rimljani-

KNJIGA SEDAMNAESTA

771

ma u Apolonovom hramu, kojeg je sam podigao uz velike troškove; tamo su stigli izaslanici, kao i mnoštvo onih Jevreja koji su ih pratili, a takođe i Arhelaj i njegovi prijatelji; ali što se tiče nekolicine Arhelajevih rođaka, oni mu se nisu pridružili zbog mržnje prema njemu; pa ipak su oni smatrali odviše velikom bezočnošću da pomažu izaslanicima protiv njega, smatrajući da bi bilo po njih nepovoljno da Cezar pomisli kako se nedobronamerno ponašaju prema čoveku koji je njihov rođak. Filipe²⁸⁰ je pod nagovorom Vara takođe stigao tamo iz Sirije, sa glavnom namerom da pomogne svom bratu Arhelaju, jer je Var bio njegov veliki prijatelj, ali takođe i zato da ukoliko bi došlo do promene u obliku vladavine (a do čega je Var

smatrao da može doći), i ako bude bilo podele vlasti izvršene s obzirom na veliki broj ljudi koji su želeli slobodu da žive po njihovim sopstvenim zakonima, Arhelaj ne bi bio razočaran, te da bi mogao u deobi i sam učestvovati.

2) Što se tiče slobode govora koja je data jevrejskim izaslanicima, oni koji su se nadali da će isposlovati rastakanje kraljevske vladavine posvetili su se tome da optuže Iroda za njegova nedela; tako su izjavili da je on zaista po imenu bio kralj, ali da je za sebe prigrabio onu ni od koga nadziranu vlast koju tirani upražnjavaju nad svojim podanicima, i upotrebio je tu vlast za uništenje Jevreja, ne ustežući se da među njih uvodi promene utemeljene samo na njegovim vlastitim sklonostima; s obzirom na to veliki je broj ljudi postradao pod njegovim nasiljem, štaviše toliki koliki istorija ne beleži, pri čemu su oni koji su preživeli čak mnogo veći paćenici od onih koji su pod njim postradali, i to ne samo zbog stalne bojazni od njegovog držanja prema njima, već i zbog neprestane opasnosti koja je njihovim posedima pretila od njegovog otimanja. Takođe su govorili da on nikada nije odustao od ukrašavanja onih gradova koji su se nalazili u njihovom susedstvu i bili naseljeni tuđincima, ali su zato gradovi koji su potpadali pod njegovu vlast ostajali ruševni, i s obzirom na sve propadali; u času njegovog preuzimanja kraljevstva ono je bilo u procvatu, a on je doveo narod do najvišeg stupnja siromaštva; a kada bi, uz nepravilne izgovore, pogubio bilo kojeg čoveka plemenitog porekla, on bi oduzeo njegove posede; a kada je nekog od njih i ostavio u životu, on je i takve osudio na gubitak imovine. Pored godišnjih nameta kojima je zadužio svakog od njih, oni su morali da čine i velike kudske poklone njemu samom, njegovoj posluži i prijateljima, kao i takvim među njegovim robovima kojima je odobrena milost da postanu njegovi ubiratelji poreza, budući da nije bilo drugog načina zadobijanja slobode od nezakonitog nasilja osim plaćanja bilo zlatom ili srebrom. Govorili su da ne vredi ni kazivati o kvareži čednosti njihovih devica, i prigovorima upućivanim njihovim ženama za njihovu razbludnost, kao i o svim stvarima te vrste koje su izvodili na bezočan i nečovečan način; zato što nije manji užitak stradalnicima da takve stvari budu sakrivene, nego što bi bilo da od njih nisu ni stradali. Irod ih je zloupotrebljavao tako kako ne bi ni divlja zver kada bi joj bila data moć da vlada nad ljudima; a pri svemu tom — i mada je njihov narod prošao kroz 772 JUDEJSKE STARINE

mnoge prevrate i kvarenja vlasti — istorija ne daje sličan primer propasti pod kojom su se našli a koja bi se mogla uporediti sa onom do koje Irod doveo njihov narod; zato je razlog što su smatrali da mogu opravdati i sa zadovoljstvom pozdraviti Arhelaja kao kralja sadržan u pretpostavci da će se, ko god da bude bio postavljen za vladara kraljevstva, prema narodu pokazati blaži nego što je Irod bio; a da su se oni pridružili Arhelaju u žalosti za njegovim ocem samo zato da bi ga nagradili, pri čemu su spremni da mu se obavežu i u svim drugim zahtevima, pod uslovom da mogu kod njega pronaći više umerenosti. Ali se sada njemu učinilo da neće biti smatran Irodovim vlastitim sinom, te je tako, bez ikakvog odlaganja, svima stavio do znanja svoj pravi značaj, i to pre nego što mu je vlast priznata, budući da raspolaganje njome pripada isključivo Cezaru koji mu je može a i ne mora dati, već kako mu bude drago. On je, dakle, dao uzorak svoje buduće vrline svojim podanicima, i sa kakvom vrstom uzdržanosti i dobrog rukovođenja će njima upravljati, tim svojim prvim postupkom koji se ticao njih, njegovih sugrađana, a takođe i Boga, kada je izdao naređenje da se pobije tri hiljade njegovih

sunarodnika u Hramu. Pa kako onda oni mogu izbeći da ga opravdano ne mrze, njega, koji je ostatku svojih svireposti dodao i tu, tvrdeći kao da je jedan od zloči- na naroda to što mu se suprotstavio i protivrećio u takvom upražnja- vanju njegove vlasti? Ukratko, glavna stvar koju su ovi ljudi tražili bi- la je sledeća: da budu oslobođeni kraljevske²⁸¹ i sličnog oblika vlasti, i da mogu biti pridodani Siriji, te tako podvrgnuti vlasti takvih names- nika koji bi bili poslani od strane Rima; jer će tako postati očigledno da li su oni stvarno buntovan narod, i skloni promenama vlasti, ili su pre skloni da žive na način pravičnog poretka, uz uslov da mogu nad so- bom imati takve upravitelje koji pokazuju iole umerenosti.

3) Nakon što su Jevreji ovo izgovorili, Nikola je počeo braniti kraljeve od izrečenih optužbi rekavši da, što se tiče Iroda, budući da on nikada nije bio tako optuživan tokom života, ne može biti pri- mereno da oni koji su ga mogli optužiti za manje zločine od pomenutih, i koji su ga mogli kazniti za njegovog života, istupaju sa takvim okri- vljenjima sada kada je mrtav. On je takode Arhelajeve postupke pripisao uvredljivom ponašanju Jevreja prema njemu, jer su oni, pod izgovorom da on vlada protivno zakonima, i ubijajući pri tom one koji su želeli da ih zaustave u nezakonitom postupanju, bili pravično kažnjeni za ono što su učinili, iako se sada na njega žale; time ih je Nikola uzvrat- no optužio za njihove pokušaje nasilne promene vlasti, kao i za zado- voljstvo *koje* su našli u pobuni stoga što nisu naučili da se povinuju pravdi i zakonima, već su i dalje želeli da budu svemu nadređeni. Ovo je, ukratko, bila suština onoga što je Nikola govorio.

4) Saslušavši sva izlaganja Cezar je napokon raspustio skup, ali je nakon nekoliko dana proglasio Arhelaja ne za kralja cele zemlje, već za etnarha jedne polovine onih koji su bili Irodovi podanici, obećavši da će mu kasnije udeliti i kraljevsko dostojanstvo, ukoliko časno bude upravljao tim svojim delom. A što se tiče druge polovine, on ju je pode-

lio na dva dela koja je dao drugoj dvojici Irodovih sinova, odnosno Fi- lipu i Antipi, to jest onom Antipi koji se sa Arhelajem sporio oko ce- log kraljevstva. Njemu su Pereja i Galileja imale da plaćaju danak, što je godišnje iznosilo dve stotine talanata, dok je Vataneja, zajedno sa Tra- honitijom, kao i Auranitija sa izvesnim delovima onoga što je bilo zva- no Zenodorovom Kućom, plaćala danak od stotinu talanata Filipu; Idu- meja, Judeja i zemlje Samarije, pak, plaćale su danak Arhelaju, ali je sada četvrti deo te sume bio ukinut po zapovesti Cezarevoj, koji im je ozako- nio ovo umanjeno zato što se nisu u ovoj pobuni priključili ostatku na- roda. Takođe su i neki među gradovima plaćali danak Arhelaju: Strato- nova Kula i Sevastija, Jopa i Jerusalim; jer su Gaza, Gadara i Hipos bili grčki gradovi koje je Cezar odvojio od Arhelajeve vlasti i dodao ih pro- vinciji Siriji. Tako je novac od danka koji je svake godine priticao Ar- helaju iz njegovih vlastitih poseda iznosio šest stotina talanata.

5) Toliko je, dakle, pripalo Irodovim sinovima od nasleđa njihovog oca. Ali je Salomi, pored onoga što joj je brat ostavio testamentom — a to su bili gradovi Jamnija, Asdod i Fasailija, kao i pet stotina tala- nata u kovanom srebru, Cezar učinio poklon u vidu kraljevskog stana u Askalonu; sve u svemu, njeni su prihodi iznosili šezdeset talanata go- dišnje, a mesto njenog prebivališta bilo je unutar Arhelajevе vlasti. Ostatak kraljevih rođaka takođe je dobio ono što im je dodeljivao testa- ment. Povrh svega, Cezar je učinio poklone svakoj od dve Irodove neuda- te kćeri — pored onoga što im je ostavio otac — u iznosu od dve stotine pedeset

hiljada srebrnih drahmi, a uz to ih je i udao za Ferorove sinove; takođe je kraljevim sinovima dodelio i sve ono što je njemu samom bilo zaveštano, a što je iznosilo hiljadu pet stotina talanata, s izuzetkom nekoliko sasuda koje je zadržao za sebe, budući da su mu se sviđali, ne to- liko zbog velike vrednosti koliko zbog uspomene na kralja.

POGLAVLJE DVANAESTO

O LAŽNOM SINU ALEKSANDRU

1) Nakon što je Cezar tako uredio ove stvari, izvesni mladi čovek, po rođenju Jevrejin ali odgajan od strane jednog Rimljanina, slobodnjaka u Sidonu, uvrteo je sebi u glavu da je Irodov rođak, i to po sličnosti iz- gleda za koji su oni koji bi ga videli potvrđivali da je nalik Aleksan- drom, to jest Irodovog sina koga je ovaj ubio; ova sličnost je, pak, bi- la za njega dovoljan podstrek za nastojanje da osvoji vlast. Tako je on kao pomoćnika poveo jednog od svojih zemljaka (a koji je bio dobro upoznat sa prilikama u palati, ali je, s druge strane, bio po prirodi zao čovek kadar da svima donese mnoge nevolje, i koji je otuda postao učitelj u dr- skim zamislima svome učeniku), i javno objavio za sebe da je on Aleksan- dar, Irodov sin, koji je sklonjen od strane onog koji je bio poslan da ga ubije, ali koji je umesto njega ubio druge ljude kako bi prevario svedo- 774

JUDEJSKE STARINE

ke dok je, međutim, spasao njeta i njegovog brata Aristobula. Ovom lažju ne samo da je ovaj čovek bio obuzet, već je uspevao da istu nametne i oni- ma sa kojima se susretao; tako je, kada je stigao na Krit, naveo sve Jevreje koji su s njime razgovarali da poveruju kako je on Aleksandar. Pa nakon što je sakupio dovoljno novca kojeg su mu tamo darivali, on je prešao u Melos, gde je dobio još i mnogo više novca zahvaljujući verovanju tamo- šnjih ljudi da pripada kraljevskoj porodici, zbog čega su se nadali da bi mogao obnoviti vlast svog oca i potom nagraditi svoje dobrotvore. Ta- ko je pohitao i u Rim, naveden od strane tih tuđinaca koji su ga ugosti- li. Bio je toliko srećan da je i po svom pristajanju u Diseranhiju uspeo da tamošnje Jevreje dovede u istu zabludu; i to ne samo neupućene ljude, već i one koji su bili u prijateljstvu s Irodom, ili koji su prema ovo- me gajili naklonost, a koji su se sada pridružili ovome čoveku kao svo- me kralju. Uzrok svemu je bio taj da su ljudi zapravo bili zadovoljni nje- govim pretvaranjem, koje je bilo podržano sličnošću lika, što je one koji su poznavali Aleksandra držalo u snažnom verovanju da je reč o is- toj osobi, i što su nadalje pod zakletvom potvrđivali i drugima; ovo je otišlo tako daleko da je u času kada se pročula vest da on dolazi u Rim čitava tamošnja jevrejska zajednica izašla da se sa njim sretne, pripi- sujući Božijem providenju to što je on tako neočekivano izmakao smrti, bivajući veoma radosni zbog porodice njegove majke. A kada je stigao, no- šen je ulicama na kraljevskoj nosiljci, pri čemu su svi ukrasi što ih je pri tom imao bili oni kojima se uresuju kraljevi, što je sve bilo izve- deno o trošku njegovih domaćina. Mnoštvo se oko njega okupljalo i iz- vikavalo snažne izraze odobravanja: sve u svemu, nije bilo propušteno ništa od onog što se smatralo primerenim za onoga ko je tako neočeki- vano ostao sačuvan od pogibelji.

2) Kada je vest o svemu ovome prenesena Cezaru, on u nju nije pove- rovaio, pre svega stoga što Irod ne bi bio tako lako obmanut u nečemu što ga se toliko presudno ticalo; ipak, zadržavajući i sumnju da bi sve moglo biti istinito, poslao je izvesnog Selada, jednog svog oslobođe- nog roba koji je nekada opštio sa ubijenim Irodovim sinovima, i od nje- ga zatražio da mu dovede Aleksandra; ovaj je to i učinio, pri tom ne bi- vajući sigurniji u svoj sud od ostatka ljudi. Pa ipak, Cezar nije bio pre- varen, jer, i pored toga što je postojala sličnost između ovog lažnog i pravog Aleksandra, ona ipak nije bila tako potpuna da bi mogla obma- nuti onoga ko je bio obazriv u razabiranjima; jer je ovaj tobožnji Aleksan- dar imao grube ruke zbog teških radova kojima se morao baviti, po če- mu se veoma razlikovao od odnegovanosti tela onog drugog, koja je poti- cala od njegove brižljivog i svestranog obrazovanja, i u odnosu na koju je ovaj čovek očevidno imao grubo i izborano telo. Kada je, otuda, Cezar vi- deo kako se predstavljeni učitelj i njegov učenik slažu u toj laži i dr- sko smelom načinu govora, on se raspitao o Aristobulu, želeći da sazna šta se dogodilo s njime koji je (navodno) bio isto tako spasen, upitavši i za razlog zbog kojeg i on nije došao i pokušao da povрати onu vlast na koju je takođe imao pravo prema svom poreklu. A kada mu je rečeno da je on

KNJIGA SEDAMNAESTA

775

ostao na ostrvu Kritu zbog straha od mora — odnosno da u slučaju bro- doloma Mirjamino potomstvo ne bi u potpunosti postradalo, te da bar Aristobul preživi i kazni one koji su ga izložili svojim podmuklim postupcima — i kada je ovaj lažov istražio u tom tvrđenju, a tvorac či- tave podvale ga podržao, Cezar je dozvao bliže sebi mladića i rekao mu: „Ukoliko me od sada više ne budeš obmanjivao, za nagradu ćeš dobiti to da ću ti poštediti život; reci mi, dakle, ko si ti zaista, i ko je bio taj čija je drskost bila tolika da je mogao smisliti takvu prevaru. Jer je ovakaj pokušaj odviše značajan nitkovluk da bi ga mogao preduzeti ne- ko tvojih godina." I tako, nemajući izbora, mladić je Cezaru rekao sve o podvali, kao i na koji način i po čijim je uputstvima sve izvedeno. Ce- zar je, pak, videvši da je ovaj lažni Aleksandar snažan i preduzimljiv čovek, kadar da se izdržava od svojih ruku, i ne želevši da prekrši dato obećanje, ovoga uvrstio u galiote, ali je ubio onoga ko ga je naveo na či- tav poduhvat; a što se tiče ljudi iz Melosa, smatrao je da su oni dovoljno kažnjeni time što su bacili toliko novca na tobožnjeg Aleksandra. Ta- kav je, dakle, bio besraman zaključak ovog drskog pokušaja.

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE ARHELAJ, IO DRUGI PUT OPTUŽEN, BIO PROGNAV U VIJENU

1) Nakon što je Arhelaj stupio u svoju etnarhiju i stigao u Judeju, op- tužio je Joasara, Boetijevog sina, za pomaganje u pobuni, te mu je oduzeo zvanje prvosveštenika, i na to mesto postavio njegovog brata Eleazara. Takođe je na veličanstven način ponovo podigao kraljevsku palatu u Je- rihonu, te je skrenuo polovinu vode kojom je bilo opskrbljeno selo Nera, i tu vodu odvuкао u ravnicu kako bi njome zalio palmina stabla što ih je tamo zasadio; takođe je podigao i selo kojeg je po svom imenu nazvao Arhe- leja. Štaviše, on je prekršio zakon naših predaka i oženio Glafiru²⁸², kćer kralja Arhelaja, koja je prethodno bila žena

njegovog brata Aleksandra sa kojim je imala troje dece, dok se, međutim, među Jevrejima smatra gnusnim oženiti bratovljevu ženu. Ali se ni Eleazar nije dugo zadržao u posedu zvanja prvosveštenika, budući da je Isus, sin Sija, bio postavljen na njegovo mesto dok je ovaj još uvek bio živ.

2) Nakon što je prošlo deset godina Arhelajevog vladavine, njegova braća, kao i najugledniji ljudi Judeje i Samarije više nisu mogli podneti njegovo varvarsko i tiransko ophođenje prema njima, te su ga optužili Cezaru, i to posebno stoga što su znali da je on prekršio Cezareve zapovesti koje su ga obavezivale da se među njima ponaša s umerenošću u prihvatanju vlasti. Nakon što je ovo čuo, Cezar se veoma razljutio te je pozvao Arhelajevog zastupnika koji je vodio njegove poslove u Rimu i čije je ime takođe bilo Arhelaj; pa je, smatrajući da je ispod njegove časti da lično piše Arhelaju, ovome naložio da što je pre moguće otplovi i dovede ga u 776

JUDEJSKE STARINE

Rim. Glasnik je pohitao, pa kada je stigao u Judeju našao je Arhelaja kako obedi je prijateljima; odmah mu je rekao povodom čega ga je Cezar poslao i požurio ga da što pre i sam pođe. Pa nakon što je Arhelaj stigao u Rim, Cezar je, pošto je saslušao šta su njegovi optužitelji imali da kažu, i kakav je odgovor Arhelaj imao da pruži, u isti mah ovoga prognao i naredio da Vijena, grad u Galiji, bude mesto njegovog prebivanja, a takođe mu je i oduzeo sav novac.

3) Ovom prilikom se, međutim, dogodilo nešto neobično. Naime, nekoliko dana pre nego što je Arhelaj primio ovaj poslednji Cezarev poziv i otišao u Rim odmah po dobijanju poruke, svojim je prijateljima ispričao sledeći san: video je, naime, deset žitnih klasova, savršeno zrelih, koje su, kako mu se činilo, proždimali volovi. I nakon što se probudio i ustao, zbog toga što mu se činilo da je snoviđenje od velike važnosti za njega, poslao je po vidovnjake čije je znanje bilo primenjivo u tumačenju snova. Pa dok su jedni bili jednog a drugi drugog mišljenja (jer se njihova tumačenja nisu slagala), izvesni Simon, čovek koji je pripadao sekci esena, zatražio je da može slobodno iskazati svoje misli, i rekao je da snoviđenje označava promenu u Arhelajevim životnim prilikama, i to ne na bolje; rekao je da volovi — a stoga što vo kao životinja podnosi neprijatnosti i patnje u svojim teškim radovima — označavaju nesreću, i zapravo nadalje ukazuju na obrt u tekućim poslovima, stoga što zemlja koja je porušena od strane volova više ne može ostati u svom prethodnom stanju; deset žitnih klasova, pak, označava isti toliko broj godina, stoga što klas raste tokom jedne godine, pa će toliki biti broj godina nakon kojih će se okončati Arhelajeva vladavina. Tako je, dakle, ovaj čovek objasnio taj san; a petog dana nakon ovog snoviđenja pristigao je glasnik preko koga je Cezar naložio Arhelaju da se pojavi u Rimu, što je ovaj i učinio.

4) Sličan udes zadesio je i njegovu ženu Glafiru, koja je bila kćer kralja Arhelaja i koja je, kao što sam već pomenuo, kao devica bila udana za Irodovog sina Aleksandra, Arhelajevog brata; ali kako se dogodilo da je Irod ubio Aleksandra, ona se udala za Juvu, kralja Libije; a kada je ovaj preminuo, a ona živela kao udovica u Kapadokiji sa svojim ocem, Arhelaj se razveo od svoje prethodne žene Mirjam, i oženio se njome, jer je toliko jaka bila strast koju je prema njoj osećao. A Glafira je docnije usnila sledeći san: mislila je da je videla Aleksandra kako stoji pored nje, na šta se ona veoma obradovala i strasno ga zagrlila; ali tada joj se on požalio, rekavši: „O, Glafira, ti mi pokazuješ da je istina ono što se tvrdi, naime, da se ženama ne može verovati. Nisi li ti meni obećala vernost? I nisi li se za mene udala dok si bila devica? I zar se između nas nisu rodila deca? Pa ipak si zbog

žudnje za drugim mužem zabo- ravila osećanja koja sam prema tebi gajio. A nisi bila zadovoljna ni tom uvredom koju si mi nanela, već si bila toliko drska da sebi pribaviš i trećeg muža koji će s tobom legati i koji je na nedoličan i nerazuman način stupio u moju kuću, te si se udala za Arhelaja, mog brata. Ja, međutim, neću zaboraviti tvoja ranija nežna osećanja prema meni, već ću te oslo- boditi svakog takvog prigovora i učiniti da ponovo budeš moja kao što

KNJIGA SEDAMNAESTA

777

si jednom bila." Nakon što je ovo izgovorio svojoj životnoj saputnici, nakon nekoliko dana ona je napustila ovaj svet.

5) Ne smatram da su ove pripovesti bile neprimerene tekućem izla- ganju, jednako stoga što se ono sada odnosi na kraljeve, a takođe i zbog druge koristi koja se odatle može izvući, kako za potvrdu besmrtnosti duše, tako i za providenje kojim se Bog stara o ljudskim poslovima, te sam zbog toga smatrao umesnim da ih zabeležim. Ali ako neko ne veruje u takve veze, neka slobodno uživa u svom sopstvenom mišljenju, ali i ne- ka ne sprečava drugog koji bi odatle mogao ohrabriti sebe u vrlini. Ta- ko je, dakle, Arhelajeva zemlja nadalje bila kao provincija pridružena Siriji; a Kirenija, koji je bio postavljen za konzula, Cezar je poslao da pripremi izveštaj o državnoj imovini u Siriji, kao i da proda Arhe- lajev posed.

KNJIGA OSAMNAESTA

obuhvata period od trideset dve godine

OD ARHELAJEVOG PROGONSTVA DO POLASKA IZ VAVILONA POGLAVLJE PRVO

KAKO JE CEZAR POSLAO KIRENIJA DA RAZREŽE POREZ SIRIJI I JUDEJI, I
KAKO JE KOPONIJE POSLAN ZA PROKURATORA JUDEJE; TAKOTJE I O JUDI
GALILEJSKOM I O SEKTAMA MEĐU JEVIJIMA

1) Kirenije je bio rimski konzul koji je tokom uspona prošao kroz sve stupnjeve službe pre no što je postao konzul, i koji je i zbog drugih vred- nosti bio veoma uvažavan u času kada je stigao u Siriju zajedno sa neko- licinom drutih ljudi što ih je Cezar poslao kako bi sudili tom narodu i podneli izveštaj o njegovom posedu. Sa njim je takođe bio poslan i Kopo- nije, koji je pripadao viteškom redu, i koji je trebalo da raspolaže najvi- šom moći među Jevrejima. Štaviše, Kirenije je i sam došao u Judeju, koja je sada bila pridodata provinciji Siriji, kako bi napravio izveštaj o tamošnjoj imovini i raspolagao Arhelajevim novcem; što se tiče Jevreja, iako su isprva zahtev za oporezivanjem imovine primili s gnušanjem, ipak su odustali od bilo kakvog suprotstavljanja, poslušavši nagova- ranje prvosveštenika Joasara, sina Vetovog; tako su oni, ostavši ubeđe- ni Joasarovim rečima, predali izveštaj o svojim posedima ne ulazeći ni u kakvu raspravu. Pa ipak se našao izvesni Juda, Galoničanin,²⁸³ iz grada po imenu Gamala, koji je, povevši sa sobom izvesnog Saduka,²⁸⁴ pripadnika fariseja, revnosno prionuo na njihovo podsticanje na odmetanje, budući da su obojica tvrdili da ovo oporezivanje nije ništa bolje od uvođenja ropstva, podstičući narod da brani svoju slobodu, tvrdeći da im oni sami mogu obezbediti sreću i sigurnost onoga što poseduju, pa i osigurati uživanje još većeg dobra, koje se sastojalo u onoj časti i slavi što će je tako steći zbog svoje

plemenitosti. Takođe su narodu govorili da im Bog u suprotnom neće pomagati, ukoliko se ne mogu udruživati u takva veća koja mogu dovesti do uspeha i koristi, do čega će naročito doći ukoliko se budu predali izvođenju podviga za svoju veru i ne umore se u njihovom izvršavanju; tako su ljudi te reči primali sa zadovoljstvom, i sa takvim drskim pokušajima produžili u najvećoj meri. Zbog toga se može reći da su svakovrsne nesreće potekle od ovih ljudi, a narod je bio do neverovat- nih razmera zaražen njihovim shvatanjem; kao ishod, usledio je jedan silo- vit rat za drugim, i mi smo izgubili one prijatelje na koje smo navikli da ublažuju naše patnje; s ovim je zajedno išlo ubijanje i pljačkanje naših najuglednijih ljudi, što se tobože činilo u ime državne dobrobiti, ali zapravo zbog puke želje za ličnom dobiti; odatle su se podigle pobune, a iz ovih ubijanja ljudi koji su ponekad ginuli od ruku iz vlastitog naroda (zbog pomahnitalosti ovih ljudi jednih protiv drugih, koja ih je gonila u žudnju da niko od suprotne stranke ne ostane živ), a katkad od neprija- telja. Takođe nas je skolila i glad, dovevši nas do najvišeg stupnja utuče- nosti, sa sobom razarajući i gradove; štaviše, pobuna se toliko rasplam- sala, da je čak i sam hram Božiji bio spaljen od strane neprijatelja. Takve 782 JUDEJSKE STARINE

su, dakle, bile posledice toga da su bili izmenjeni običaji naših otaca, a promene koje su uvedene bile su takve da su nas umnogome dovele do gotovo potpunog uništenja, a koje su pomenuti ljudi prouzrokovali svojim zajed- ničkim zavereništvom. Jer su Juda i Saduk, koji je podstakao nastajanje četvrtе filozofske sekte među nama, kojoj se priključio veliki broj sled- benika, namah ispunili našu građansku upravu nemirima, i tako udarili temelj svim potonjim jadima, i to svojim filozofskim sistemom sa kojim smo prethodno bili neupoznati, a o kojem ću ja uskoro raspravljati, i to ponajpre zbog zaraze koja se odatle proširila među mlađim ljudima koji su ovaj sistem žarko prigrlili, a koji je državu doveo do propasti.

2) Jevreji su, naime, dugo unazad imali tri filozofske sekte koje su bile samo njima svojstvene: sektu esena i sektu sadukeja, kao i treći na- čin filozofskog razmišljanja održavan od strane onih koji su naziva- ni farisejima; a svih ovih sekti, bez obzira što sam o njima već govorio u drugoj knjizi o judejskom ratu, dotaći ću se pomalo i ovom prilikom.

3) Što se tiče fariseja, oni žive neugledno i u svojoj ishrani pre- ziru probirljivost; u ponašanju slede upravljanje razumom i ono što im kao dobro ovaj propisuje da čine; dakle, oni smatraju da je njihova dužnost da se revnosno bore za pridržavanje diktata razuma u svojim postupcima. Oni takođe veoma poštuju ljude u godinama, pri čemu sma- traju drskošću protivrećenje ovima u ma kojoj stvari koju su ovi izne- li; pa i kada prosuđuju da se sva zbivanja odigravaju po određenju sudbi- ne, oni ipak ne oduzimaju slobodu ljudima da se mogu ponašati onako ka- ko smatraju prikladnim – budući da je njihovo shvatanje bilo da je Bog usadio temperament u čoveku pomoću kojeg se sprovodi Njegova volja, ali tako da i čovekova volja može postupati po vrlini ili poročnosti. Oni takođe veruju da duše imaju izvesnu besmrtnu neumoljivost u sebi, i da će posmrtno biti nagrađene ili kažnjene prema tome da li su živeli životom vrline ili poročnosti, pri čemu će oni poslednji biti drža- ni u večnoj sputanosti, dok će prvi imati moć da vaskrsnu i ponovo ži- ve na zemlji. Na osnovu ovih shvatanja oni su kadri da uvere najveći deo Jevreja, i šta god da ovi čine u pogledu bogoslužjenja, molitava i žrtvo- vanja, ravnaju se prema njihovim uputstvima, toliko da čitavi gradovi pružaju velike

potvrde njihovom potpuno časnom vladanju, kako u život- nim postupcima tako i u razgovorima.

4) S druge strane, pak, shvatanje sadukeja je da duše umiru s telima, a u pogledu načina življenja oni se ne drže ničega što nije naloženo u za- konima, pri čemu smatraju primerom vrline raspravljane sa učitelji- ma filozofije sa kojima opšte. Ovo učenje prihvaćeno je od samo malog broja ljudi, ali su takvi ljudi nosioci najvećeg uvažavanja. Oni, među- tim, nisu kadri da ma šta urade od sebe: jer nakon i što postanu služ- benici — kao što ponekad i mimo svoje volje ili pod prisilom bivaju obavezni da učine — oni se predaju shvatanjima fariseja, budući da ih mnoštvo u protivnom ne bi podnosilo.

5) Učenje esena sadrži se u tome da je najbolje sve stvari pripisati Bo- gu. Oni poučavaju da je duša besmrtna, i procenjuju da se treba revnosno

KNJIGA OSAMNAESTA

783

boriti za iagrade pravičnosti; a kada pošalju u Hram ono što su posve- tili Bogu, oni ne prinosе žrtve,²⁸⁵ zato što imaju mnogo čistija osvećenja što ih sami sprovode. Zbog toga su oni isključeni iz zajedničke dvora- ne u Hramu, pa svoje žrtve prinosе sami; ipak, njihov je način življenja bolji od onog kod drugih ljudi, i oni se u potpunosti posvećuju ratarstvu. Takođe zaslužuju naše poštovanje time što prevazilaze sve druge u pos- većivanju vrlini i pravičnosti, i to zaista do takvog stupnja koji se ni- kada ne pojavljuje kod drugih ljudi, bilo Grka ili varvara, čak ni za kratko, a među njima se takav održava dugo vremena. Ovo je očitovano onim njiho- vim propisom po kojem ne dopuštaju nijednoj stvari da ih udalji od pra- vila zajedničkog posedovanja imetka, što znači da bogati ljudi ne uživaju u svom bogatstvu više od onoga koji nema ničeg svoga. Postoji oko četiri hiljade ljudi koji žive na ovaj način, i oni se niti žene niti imaju želje za držanjem slugu, smatrajući da je ovo poslednje samo iskušenje ljudima da budu nepravični, a ono prvo daje povoda kućevnim svađama; već, kako ži- ve po svom načinu, oni se uzajmano potpomažu i prislužuju jedan drugom. Takođe naimenuju izvesne zastupnike da preuzimaju dobiti od njihovih prihoda kao i od plodova zemlje, takve koji su dobri ljudi i sveštenici, određeni da za njih spremaju žito i hranu. Nijedan od ovih se ne razlikuje od drugih esena po načinu življenja, već najviše nalikuju onim Dačanima koje zovu Polistejcima²⁸⁶, tj. „naseljenim u gradovima”.

6) Tvorac četvrte sekte među Jevrejima bio je Juda Galilejac. Ovi se ljudi u svemu slažu sa farisejskim shvatanjima, ali imaju neprikosno- venu privrženost slobodi, i kazuju da samo Bog može biti njihov Upa- vitelj i Gospodar. Takođe nisu strahovali ni od koje vrste smrti, niti su obraćali pažnju na smrt njihovih rođaka i prijatelja, niti ih je bilo kakav strah od smrti mogao naterati da ma kojeg čoveka nazovu gospoda- rom. I budući da je ovakva njihova nepokolebljiva odlučnost dobro po- znata mnogima, više o tome neću govoriti; takođe se ne bojim da bi ma koja stvar koju bih o njima rekao mogla ostati lišena poverenja, već se pre mogu bojati da bi sve što bih rekao bilo ispod one odlučnosti koju su pokazivali kada su bivali podvrgnuti patnji. I u vreme Gecija Flo- ra dogodilo se da je narod pomahnitao u ovakvoj bolesti, jer je ovaj čo- vek tada bio naš upravitelj koji je nametanjem svoje vlasti uzrokovao da su Jevreji potpuno podivljali i odmetnuli se od Rimljana. Ovo je, dakle, bio prikaz jevrejskih filozofskih sekti.

POGLAVLJE DRUGO

IROD I FILIP PODIŽU NEKOLIKO GRADOVA U ČAST CEZARA. O
NASLETJIVANJU SVEŠTENIKA I NAMESNIKA; TAKOĐE I O ONOM ŠTO JE
ZADESILO FRATIJA I PARČANE

1) Nakon što je Kirenije preuzeo raspolaganje Arhelajevim novcem, i nakon što je uređeno oporezovanje, a što se dogodilo trideset sedme godine posle Cezareve pobeđe nad Antonijem kod Akcijuma, on je oduzeo 784 JUDEJSKE STARINE zvanje prvosveštenika Joasaru — koga je na taj položaj doveo narod — i umesto njega naimenovao Ananiju, sina Setovog; u isto vreme su Irod i Filip svaki ponaosob dobili svoju vlastitu tetrarhiju i tamo uredili svoje prilike. Irod je takođe podigao zid oko grada Sefora (koji pruža sigurnost celoj Galileji), i učinio ovaj grad prestonicom zemlje. Osim ovoga, takođe je podigao i zid oko Vetaramfte koja je i sama jedan grad, i nazvao ga Julija, po imenu imperatorove žene. Filip je, pak, podigao Pa- neju, grad na izvorima Jordana, i nazvao ga Cezareja. Takođe je i unapre- dio selo Vetsaidu u grad, smešten na jezeru Genisaret, povećavši ga i naselivši većim brojem stanovništva, a potom ga nazvavši Julija, ovog puta po imenu Cezareve kćeri.

2) U vreme dok je Koponije, za koga smo već rekli da je poslan sa Ki- renijem, vršio službu kao namesnik i upravljao Judejom, dogodili su se sledeći udesi. Naime, za vreme dok Jevreji slave praznik beskvasnog hle- ba, kojeg zovemo Pasha, običaj je da sveštenici otvore dveri Hrama od- mah posle ponoći. Kada su, otuda, ove kapije bile prve otvorene, neki među Samarićanima su tajno došli u Jerusalim i razbacali tela mrt- vih ljudi u hodnicima, zbog čega su ih kasnije Jevreji izbacili iz Hra- ma, što inače nisu uobičajavali da rade prilikom takvih praznika; ta- kođe je bilo i drugih razloga zbog kojih su brižljivije motrili na Hram nego ranije. Posle ovog incidenta Koponije se vratio u Rim, odakle je za njegovog naslednika došao Marko Ambivije, za čije je vlasti umrla Sa- loma, sestra kralja Iroda, i ostavila Juliji [Cezarevoj ženi] sve svoje vlastelinstvo, kao i Fasailiju u ravnici, i Arheleju sa velikim zasadi- ma palminog drveća i njihovim voćem, izvrsnim u svojoj vrsti. Nakon Marka je došao Anije Ruf, za vreme čijeg je upravljanja umro Cezar, dru- gi rimski imperator, koji je vladao pedeset sedam godina manje šest me- seci i dva dana (od ovog je vremena četrnaest godina s njim zajedno vla- dao Marko Antonije; a umro je u dobi od sedamdeset sedam godina), i po- sle kojeg ga je nasledio pastorak Tiberije Klaudije, sin njegove žene Li- vije. Ovaj je, dakle, bio treći imperator, koji je poslao Valerija Grata za namesnika Judeje i naslednika Anija Rufa. Ovaj je čovek lišio Ananiju zvanja prvosveštenika, i na njegovo mesto postavio Išmaela, sina Fa- bijevog, kojeg je, međutim, takođe ubrzo potom odstranio i ovog puta po- stavio Eleazara, Ananijevog sina, koji je ranije već zauzimao taj položaj. No i on je to dostojanstvo držao samo godinu dana, posle čega je Grat za prvosveštenika postavio Simona, sina Kamitovog; nakon, opet, ne vi- še od jedne godine, za njegovog naslednika je postavljen Josif Kajafa. Pa nakon što je izvršio sve te mnogobrojne promene, Grat se posle jedana- est godina boravka u Judeji vratio u Rim, a za njegovog naslednika je do- šao Pontije Pilat.

3) Tetrah Irod, koji je bio u velikoj milosti kod Tiberija, podigao je grad i nazvao ga po imenu tog rimskog cara, Tiberijada. Podigao ga je u najboljem delu Galileje, kraj Genisaretskog jezera. Nedaleko od njega na- lazila su se topla kupatila, u selu po imenu Emaus. U grad su kao naselje- nici došli mnogi stranci, a takođe i veliki broj Galilejaca; od mnogih

je, pak, i sam Irod zahtevao da tamo pođu iz zemlje koja mu je pripadala, te su tako bili prisiljeni da postanu žitelji Tiberijade, od kojih su neki bili i imućni ljudi, ali je dopustio i siromašnima, koje je sabrao sa raznih strana, da se tu nastane. Štaviše, neki od njih čak još nisu bili ni oslobođenici, te se prema takvim Irod pokazao kao dobročinitelj, budući da ih je u velikom broju za tu priliku oslobodio, obavezivši ih pri tom da ne zanemare grad, i podigavši im uz to veoma dobre kuće o svom vlastitom trošku, a takođe im dajući i zemlju; sve ovo je radio jer je bio svestan da čineći ovo mesto naseobinom krši drevne zakone, budući da su mnoge grobnice odatle uklonjene kako bi se napravilo mesto za taj novi grad Tiberijadu, dok, međutim, naši zakoni objavljuju da su takvi naseljenici nečisti sedam dana.

4) Negde u to vreme je umro Fratijski kralj Parčana, a zbog izdaje svog sina Fratasija, i to pod sledećim okolnostima. Iako je Fratijski kralj imao svoje zakonite sinove, takođe je isprva kao milosnicu imao izvesnu italičansku služavku, po imenu Termusa, koju mu je ranije, zajedno sa drugim poklonima, poslao Cezar. Budući silno zaljubljen u njenu lepotu, a i kako je tokom godina s njom dobio sina kome je dao ime Fratasija, Fratijski kralj je ovu ženu učinio svojom zakonitom suprugom i držao je u velikom uvažavanju. Ona je bila kadra da ga nagovori da učini što god bi naumila, a želela je da obezbedi upravljanje Partijom njenom sinu. Pri tom je, međutim, videla da sva njena nastojanja neće dovesti do uspeha ukoliko ne uspe smisliti način da ukloni Fratijske zakonite sinove iz kraljevstva; stoga je ubedila Fratijski kralj da te svoje sinove pošalje u Rim kao jemske taoce njegove vernosti Rimu; shodno tome, oni su tamo i poslati, budući da on nije mogao lako protivrečiti njenim nalogima. I tako, budući da je Fratasije ostao sam i podizan da bi nasledio vlast, smatrao je da je odviše dugotrajno očekivati vlast kao očevo poklon nasledniku, te je zbog toga ostvario zamisao o izdaji protiv oca, a uz pomoć svoje majke sa kojom je, kako su potekle glasine, takođe i grešno opštio. Zbog ovog je razvrata bio je omražen, budući da su njegovi podanici tu izopćenu ljubav njegove majke smatrali ništa manje užasnom od njegovog oćubstva; naposljetku su ga oni, podigavši pobunu, i proterali iz zemlje pre no što se odviše osilio, te je tako i umro. Ali kako su se najbolji među Parčanima slagali da je za njih nemoguće ostvariti upravljanje bez kralja, pri čemu je, u isto vreme, njihova redovna praksa bila da izabiraju nekog iz porodice Arsasa [niti bi bilo kome drugom i dopustili da postane kralj; pri tom su i smatrali da je njihovo kraljevstvo već dovoljno poniženo venčanjem kralja sa italičanskom milosnicom i njenim potomkom], oni su poslali izaslanike i pozvali Oroda [da preuzme krunu] jer ih u suprotnom narod više ne bi podnosio: pa iako je ovaj bio optužen za veliku okrutnost i bio je nepopustljive ćudi i sklon besu, ipak je on još uvek bio neko ko je pripadao porodici Arsasa. Ali, posle nekog vremena, protiv njega je skovana zavera i on je ubijen, kako neki kažu, prilikom praznika, i među prinesenim žrtvama (jer je opšti obićaj Jevreja da tom prilikom nose maćeve sa sobom); ipak, zvanićni izveštaj 786 JUDEJSKE STARINE kaže da je ubijen za vreme lova. Nakon toga su zaverenici poslali izaslanike u Rim i zatražili da im jedan od onih koji su bili ostavljeni kao taoći bude vraćen i postavljen za njihovog kralja. U skladu s time, Vonon je dobio prednost nad ostalima, te je poslan za vladara (jer se on ćinio sposobnim za takvu dobru sreću koju su mu nudila dva najveća kraljevstva pod Suncem, jedno strano i njegovo vlastito). Ipak, varvari su uskoro promenili mišljenje, budući da su po prirodi bili promenljivog držanja, smatrajući sada da ovaj ćovek nije vredan da njima upravlja;

ni- su, zapravo, mislili da se treba povinovati zapovestima nekoga ko je bio rob (jer su oni tako nazivali taoce), niti su mogli podneti niskost tog imena; a ovo je tim više bilo nepodnošljivo stoga što su Parćani ta- da nad sobom morali trpeti kralja postavljenog ne po pravu rata, već u vreme mira. Tako su oni odmah pozvali Artavana, kralja Medije, budući da je i on pripadao rodu Arsasa. Artavan se složio sa ovom ponudom, te je došao u Partiju sa vojskom, gde se sukobio s Vononom na čiju su stra- nu isprva pristali Parćani, zahvaljujući čemu je ovaj uspeo da porazi i natera Artavanovu vojsku u bekstvo u planine. Ali je ipak ovaj malo kas- nije ponovo sakupio vojsku i u novoj bici do nogu porazio Vonona koji je umakao na konju, zajedno sa nekolicinom pomoćnika oko sebe, i stigao do Seleukije na Tigru. Nakon što je Artavan pobio veliki broj neprija- teljskih vojnika — a pobedu je izvojevao zahvaljujući ogromnoj prestra- vljenosti varvara — on se povukao u Ktesifon sa velikim brojem svojih ljudi; i tako je on nadalje vladao Parćanima. Što se tiče Vonona, on je pobeo u Jermeniju, i čim je dospeo tamo pokazao je nameru da mu bude predata tamošnja vlast, te je u tu svrhu poslao izaslanike u Rim. Ali stoga što ga je Tiberije odbio i što je njemu samom nedostajalo hrabrosti, a i zato što mu je pretio parćanski kralj koji mu je poslao izaslanike sa otvorenom objavom rata ukoliko bude produžio sa namerama, pa najzad i zato što nije bilo načina da zadobije bilo koje drugo kraljevstvo (jer su se ljudi od uticaja među Jermencima pridružili Artavanu), on se predao Sulanu, namesniku Sirije koji ga je, imajući obzira prema njegovom ob- razovanju u Rimu, zadržao u Siriji, dok je Artavan dao Jermeniju Orodu, jednom od njegovih vlastitih sinova.

5) U to je vreme preminuo Antioh, kralj Komagene, usled čega se na- rod počeo prepirati sa plemstvom, te su obe strane poslale izaslanike u Rim; pri tom su ljudi od moći želeli da njihov oblik vladavine bude promenjen u položaj rimske provincije, a narod je želeo da se potčini kraljevima, kako su činili njihovi preci. Tako je senat doneo ukaz da Ger- manik bude poslan da reši prilike na Istoku, gde je, međutim, sudbina iskoristila priliku da ga liši života; jer, u vreme dok je boravio tamo i uređivao tamošnje prilike, život mu je oduzet otrovom koji mu je dao izvesni Pizon, kao što je već bilo pripovedano na drugom mestu.

**POBUNA JEVREJA PROTIV PONTIJA PILATA. TAKOĐE I O HRISTU
I O ONOME ŠTO JE ZADESILO PAULINU I JEVREJE U RIMU**

1) U to je vreme Pilat, prokurator Judeje, pokrenuo vojsku iz Ceza- reje u Jerusalem kako bi ova tamo prezimila, i tom su prilikom bili po- vređeni jevrejski zakoni. Pilat je, naime, poneo Cezareve slike koje su se nalazile na zastavama, i doneo ih u grad, iako nam naš zakon zabranjuje ma kakvo pravljenje slika, zbog čega su, uostalom, prethodni namesnici imali običaj da ulaze u grad sa zastavama koje na sebi nisu imale takve ukrase. Pilat je, dakle, bio prvi koji je doneo takve slike u Jerusalem i postavio ih po gradu, što je bilo urađeno bez znanja naroda, budući da je sve učinjeno tokom noći. Ali čim je narod saznao šta se dogodilo, veli- ki broj ljudi je došao u Cezareju i mnogo se dana zauzimao kod Pilata ka- ko bi ovaj uklonio sporne slike; a kada on nije udovoljio njihovim zahte- vima, zato što bi to moglo izgledati kao uvreda Cezara, a ljudi su ipak istrajavali, on je šestog dana zapovedio svojim vojnicima da tajno pri- preme oružje za vreme dok je on stolovao na svom sudijskom sedištu koje je bilo tako postavljeno na otvorenom mestu u gradu da je sakrivalo voj- nike koji su ležali spremni da nasrnu na narod; pa kada su Jevreji pono- vo uputili molbu, Pilat je dao znak vojnicima da ih opkole, i zapretio da im kazna neće biti manja od trenutne smrti ukoliko ne budu prestali da ga uznemiravaju i ne pođu svojim putem kući. Ali su se ovi ljudi ba- cili na zemlju i ogolili vratove, i rekli da će radije dragovoljno pri- hvatiti smrt nego da bude prekršena neprikosnovenost njihovih zakona. Ovakvom odlučnošću u odbrani nedodirljivosti zakona Pilat je bio du- boko potresen, te je odmah zapovedio da slike budu vraćene iz Jerusali- ma u Cezareju.

2) Pilat se poduhvatio i posla dovođenja tekuće vode u Jerusalem, a to je naumio da izvede pomoću hramskog novca, pri čemu je vođeni tok iz- veo sa udaljenosti od dve stotine furlonga. Ipak, Jevreji nisu bili za- dovoljni time što je učinjeno sa dovođenjem vode; zato se okupilo mno- go desetina hiljada ljudi i počelo vikati protiv njega, zahtevajući da se on okane te zamisli. Neki od njih su mu počeli prigovarati i ružiti ga, kao što i obično čini gomila ljudi. Stoga je Pilat obukao veliki broj svojih vojnika u građansku odeću pod kojom su sakrili bodeže, i poslao ih na mesto gde su mogli opkoliti narod. Tada je najpre lično zatražio od Jevreja da se raziđu; ali kada su ovi nastavili da mu drsko upućuju prigovore, on je dao vojnicima unapred dogovoreni znak, a ovi su nasr- nuli i zadali mnogo veći broj udaraca no što im je Pilat zapovedio, i jednako kaznili one koji su bili raspaljeni i buntovni i one koji su za- tečeni, ni najmanje ne štedeći nikoga; a budući da je narod bio nenaoru- žan i spopadnut od strane onih koji su bili pripremljeni za takav ras- plet, tom je prilikom pobijeno mnogo ljudi, a ostatak onih koji su bili ranjeni razbežao se. Na takav je način okončana ova pobuna.

3) U to je vreme živeo Isus, koji je bio mudar čovek, ukoliko je uopšte umesno nazvati ga čovekom; jer je on počinio prekrasna dela, i bio učitelj takvih ljudi koji su sa zadovoljstvom primali istinu. K sebi je privukao jednako mnogo Jevreja i veliki broj pagana. On je bio Hristos, Mesija. A kada ga je Pilat, na nagovor glavnih ljudi među nama, osudio na razapinjanje, oni koji su ga voleli najpre ga se nisu odrekli, jer im se on ponovo pojavio živ nakon tri dana, kao što su proroci Božiji prerekli ove i bezbroj drugih predivnih stvari o njemu. A rod hrišćana, tako nazvanih po njemu, do danas nije izumro.

4) Negde u isto vreme još je jedna nesreća dovela Jevreje do rastrojstva, i izvesni sramotni događaji zbili su se oko hrama Izide koji se nalazio u Rimu. Ja ću najpre pomenuti te izopačene postupke oko Izidinog hrama, a zatim ću preneti izveštaj o prilikama Jevreja. U Rimu je, naime, živela izvesna žena, po imenu Paulina, koja je, po dostojanstvu svojih predaka i po redovnom vođenju života u vrlini, imala veliki ugled; ona je takođe bila i veoma bogata; pa iako je bila i prelepog lika, i u onom cvetu mladosti kada su žene najveselije, ona je ipak vodila život s velikom uzdržanošću. Bila je udata za Saturnina, čoveka koji je u svakom pogledu odgovarao njenom izvrsnom karakteru. Dogodilo se, međutim, da se Decije Mundus zaljubio u ovu ženu, a to je bio čovek veoma visokog položaja u rimskoj konjici; pa kako je ona bila odviše visokog dostojanstva da bi se mogla pridobiti poklonima, i već ih je sve odbijala iako su s njegove strani bili slani u izobilju, on je još više bivao zaslepljen žudnjom za njom, toliko da je obećao da će joj dati dve stotine hiljada atičkih drahmi za samo jednu noć sa njome. Ali kako je ni ovime nije mogao privoleti, a više nije bio kadar da podnosi neuzvraćenost u svojoj žudnji, smatrao je da je najbolje da sebe umori glađu zbog Paulininog nesrećnog odbijanja; pa nakon što je odlučio da na takav način umre, on se i predao ispunjavanju tog izbora. Mundus je, međutim, posedovao jednu oslobodnicu, koju je iz ropstva izbavio njegov otac, čije je ime bilo Ida, i koja je bila vešta olakšanju svakovrsnih nesreća. Ova je žena veoma mnogo patila zbog mladićeve rešenosti da se ubije (jer on nije od drugih krio svoje namere da sebi naudi), pa je napokon došla k njemu i ohrabrila ga svojim govorom, ulivši mu nadu izvesnim obećanjima koja mu je dala, da će ipak moći da stigne do jedne noći provedene s Paulinom. Pa kada se on radosno povinovao njenom preklinjanju, ona je rekla da joj treba ne više od pedeset hiljada drahmi kako bi uhvatila Paulinu u klopku. I tako, nakon što je ohrabrila mladića i dobila onoliko novca koliko je tražila, ona se nije poduhvatila istih postupaka koji su ranije isprobani, budući da je primetila da se ta žena ni na koji način nije mogla dovesti u iskušenje novcem; ali kako je saznala da se veoma usrdno odaje obožavanju boginje Izide, Ida se domislila sledećeg lukavstva. Otišla je do nekih Izidinih sveštenika i, uz najstroža uveravanja da će sve ostati skriveno, nagovorila ih je što rečima, ali uglavnom novcem od po dvadeset pet hiljada drahmi u ruku svakome, i još mnogo više nakon što stvar bude okončana; ispričala im je, naime, o mladićevoj strasti,

i navela ih da upotrebe sva moguća sredstva da zavedu ženu. Tako su oni obećali da će učiniti po njenoj želji, a zbog izgleda na dobitak velike sume zlata. Shodno tome, najstariji među njima odmah je otišao do Pauline i zatražio da nasamo razgovara s njom; kada mu je u tome udovoljeno, on je ženi rekao da ga šalje bog Anubis koji se zaljubio u nju i zapovedio da ona dođe k njemu. Čuvši ovo, žena je

veoma ljubazno primila poruku, i našla se počastvovanom zbog tog snishođenja Anubisovog, te je potom rekla mužu da joj je poslata poruka sa nalogom da večera i legne s Anubisom; on se na to složio da ponuda bude prihvaćena, kao da je sasvim uveren u čednost svoje žene. Tako je ona otišla u hram i nakon što je tamo večerala, i pošto je došao čas da pođe na počinak, sveštenik je zatvorio vrata hrama, takođe i ugasivši svetlost u njegovom osvećenom delu. Tada je Mundus iskočio (jer se on tamo nalazio skriven), i nije propustio da uživa sa ženom koja mu je bila na usluzi čitave noći, smatrajući da je on božanstvo; pa nakon što je on otišao, što se dogodilo pre dolaska onih sveštenika koji nisu ništa znali o lukavstvu, Paulina je takođe rano došla k svom mužu, i ispričala mu kako se bog Anubis pojavio pred njom. Takođe je i među svojim prijateljicama izjavila koliko visoko vrednuje milost koja joj je učinjena, premda ove delimično nisu poverovale — nakon što su razmislile o prirodi događaja — a delimično su bile zadivljene, nemajući osnova da u sve ne veruju nakon što su razmotrile skromnost i dostojanstvo osobe koja se poveravala. Ali je trećeg dana nakon što se sve ovo dogodilo Mundus sreo Paulinu i rekao joj: „Paulina, uštedela si mi dve stotine hiljada drahmi koje si mogla pridoneći svojoj porodici; pa ipak nisi izbegla da mi služiš na način na koji sam od tebe tražio. A što se tiče prigovora koje si imala na Mundusov račun, meni nije stalo do imena, jer se radujem zadovoljstvu koje sam požnjeo onim što sam učinio uzevši sebi ime Anubisa." I nakon što je ovo izgovorio, otišao je svojim putem. Ali je žena tek sada postala svesna niskosti onoga što je uradila, te je iskidala odeću i ispričala mužu o užasnoj prirodi ove izopačene zavere, moleći ga da joj ne uskrati pomoć u ovom slučaju. Tako je ona otkrila sve činjenici i samom caru; na to je Tiberije podrobno sve proverio, podvrgavši sveštenike ispitivanju i potom zapovedivši da ovi budu razapeti, baš kao i Ida, koja je bila uzrok njihove propasti i koja je smislila celu stvar toliko uvredljivu po ženinu čast. On je takođe razorio Izidin hram, i izdao naređenje da njena statua bude bačena u reku Tibar; Mundusa je, međutim, samo prognao, ne zadavši mu težu kaznu stoga što je smatrao da je zločin kojeg je počinio izvršen iz ljubavne strasti. Ovo su, dakle, okolnosti koje se tiču hrama boginje Izide i uvreda kojima su uzrok bili njeni sveštenici. Sada ću se, kao što sam ranije najavio, vratiti pripovedanju o onome što se u to vreme dogodilo Jevrejima u Rimu.

5) Tada je u Rimu živeo izvesni Jevrejin koji je bio proteran iz njegove vlastite zemlje zbog optužbe da je prekršio jevrejske zakone, a i sam je bio u strahu da će za istu optužbu biti kažnjen; sve u svemu, međutim, bio je to u svakom pogledu izopačen čovek. On se, dakle, živeći u to vreme 790

JUDEJSKE STARINE

me u Rimu predstavljao kao učitelj ljudi mudrostima Mojsijevih zakona. Takođe je oko sebe imao još trojicu ljudi kao saradnike, karaktere posve istot njegovom. Ovi su ljudi nagovorili Fulviju, ženu velikog dostojanstva koja je prihvatila jevrejsku religiju, da pošalje purpur i zlato u Hram u Jerusalimu, ali kada su te darove od nje dobili, upotrebili su ih za svoje potrebe, te ih sami potrošili, što je od početka i bilo njihova zamisao. Zbog ovoga je Tiberije, koji je o ovome bio obavešten od strane Saturnina, Fulvijinog muža koji je zahtevao sprovođenje istrage o ovom, naredio da se svi Jevreji prognaju iz Rima; stoga su konzuli uvrstili u spisak četiri hiljade Jevreja i poslali ih na ostrvo Sardiniju, ali su kaznili mnogo veći broj njih stoga što nisu želeli da postanu vojnici jer se tako ne bi mogli pridržavati zakona svojih predaka. Na ovaj su način, dakle, ovi Jevreji izbačeni iz grada zbog izopačenosti četvorice ljudi.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO SU SE POBUNILI SAMARIĆANI A PILAT POBIO MNOGE OD NJIH;
KAKO JE PILAT OPTUŽEN I ŠTA JE URADIO VITELIJE U POGLEDU JEVREJA I
PARĆANA

1) Narod Samarićana, međutim, nije prošao bez ustanka. Čovek koji ih je na to podbunio bio je neko ko je laganje smatrao kao stvar od neznat- nih posledica, i koji je sve smišljao kako bi se dodvorio narodu; tako je uspeo da navede ljude da se popnu na goru Gerisim na koju oni gledaju kao na najsvetiju među svim planinama, uverivši ih da će im, kada budu tamo stigli, pokazati one svete sasude što ih je tamo ostavio Mojsije.²⁸¹ Tako su oni tamo došli naoružani, smatrajući govor ovog čoveka verodostoj- nim; i kako su se smestili u jednom selu po imenu Tiratava, oni su i os- tatak ljudi doveli k sebi, želeći da se u ogromnom broju popnu na plani- nu; ali ih je Pilat u tome sprečio, dokopavši se drumova i ispunivši ih velikim odredima konjanika i pešaka, koji su napali one okupljene u selu, te su prilikom sudara neke pobili, ostatak naterali u bekstvo, a najveći broj pohvatali žive, među kojima je za glavne ljude, kao i one najvažnije među beguncima, Pilat naredio da budu pogubljeni.

2) Ali kada je ovaj ustanak ugušen, senat Samarićana poslao je izaslan- stvo Viteliju, čoveku koji je nekada bio konzul a sada namesnik Sirije, i optužio Pilata za ubistvo onih koji su pobijeni, rekavši da ti ljudi nisu otišli u Tiratavu kako bi se odmetnuli od Rimljana, već da bi po- begli od Pilatovog nasilja. Stoga je Vitelije poslao svog prijatelja Mar- sela da se pobrine za prilike u Judeji, i zapovedio Pilatu da pođe u Rim da pred imperatorom odgovori na optužbe Jevreja. I tako je Pilat, na- kon što se zadržao deset godina u Judeji, pohitao u Rim, povinovavši se Vitelijevim naredbama kojima se nije usudio da protivreči; ali pre ne- go što je uspeo da se domogne Rima, Tiberije je umro.

KNJIGA OSAMNAESTA

791

3) Potom je sam Vitelije došao u Judeju i popeo se u Jerusalim, u vre- me praznika Pashe. Vitelije je bio veličanstveno dočekan, i oslobodio je stanovnike Jerusalima svih poreza na prinose od kupovine i prodaje, i prepustio im da se staraju o odeći prvosveštenika zajedno sa svim nji- hovim ukrasima, kao i da ih čuvaju pod prismotrom sveštenika u Hra- mu, što je bilo pravo kojim su oni nekada raspolagali, iako su u to vre- me ta odeća i ukrasi bili položeni u kuli Antoniji, to jest u utvrdi tog imena, a pod sledećim okolnostima. Postojao je među prvosveštenici- ma jedan po imenu Hirkan (a kako je bilo više onih sa tim imenom, tre- ba reći da je on bio prvi među njima); ovaj je čovek podigao kulu pored Hrama, i nakon što je to uradio potpuno se u njoj naselio, držeći uz se- be i pomenutu odeću, zato što je jedino njemu bilo zakonom dozvoljeno da je oblači, a on ju je tamo odlagao kada je silazio u grad i oblačio sva- kodnevno ruho; istog su se načina držali njegovi sinovi, kao i sinovi ovih sinova posle njega. Ali kada je Irod postao kralj, on je ponovo, i na veličanstven način, sazidao ovu kulu, koja zauzima veoma povoljan polo- žaj, a budući da je on bio Antonijev prijatelj, nazvao ju je njegovim ime- nom. Pa kako je u njoj zatekao odeću prvosveštenika, on je ovu zadržao na istom mestu, verujući da ukoliko odeću i ukrase bude tako čuvao, narod neće tražiti promenu vlasti. Nalik tome što je uradio Irod učinio je i njegov sin Arhelaj, koji je postavljen za kralja posle njega, ali nakon ko- ga su Rimljani, kada su stupili

na vlast, preuzeli i sve te svete haljine prvosveštenika i položili ih u kamenu sobu pod pečatom sveštenika i čuvara Hrama, dok je zapovednik straže svakog dana obasjavao lampom tu odaju; a sedam dana pre praznika,²⁸⁸ ovaj je odeću i ukrase predavao prvosvešteniku, koji je vršio njihovo očišćenje i omogućavao njihovu upotrebu, te ih ponovo polagao u istu onu odaju odmah sledećeg dana nakon što je okončan post. Ovo je bio običaj tokom tri godišnja praznika, kao i u dan posta; ali je Vitelije predao ovu odeću i ukrase pod naš nadzor, kao što je bio slučaj u danima naših predaka, i naložio zapovedniku straže da se više ne zamajava ispitivanjem gde su ove stvari položene, niti time kada će biti upotrebljene; a ovo je učinio kao gest ljubaznosti, kako bi narod vezao za sebe. Pored ovoga je takođe lišio Josifa, kojeg su takođe zvali i Kajafa, zvanja prvosveštenika, i na to mesto postavio Jonatana, sina Ananijevog, ranijeg prvosveštenika. Nakon ovoga se vratio s putovanja u Antiohiju.

4) Povrh svega, Tiberije je poslao pismo Viteliju, i zapovedio mu da sklopi savez prijateljstva sa Artavanom, kraljom Partije. Naime, ovaj je sve dotle užasavao Vitelija, budući da mu je bio neprijatelj i da mu je oteo Jermeniju kako Vitelije ne bi mogao dalje napredovati; stoga je Vitelije otpisao da Artavanu drugačije ne bi mogao verovati osim ukoliko mu ne da taoce, a posebno njegovog sina Artavana [Mlađeg]. Na ovo je Tiberije odgovorio Viteliju da uz pomoć velikih novčanih poklona nagovori kraljeve Iberije i Albanije da bez oklevanja stupe u borbu protiv Artavana; pa iako ovi nisu hteli da tako postupe, ipak su dozvolili Skitima prolaz kroz njihovu zemlju i otvorili im Kaspiska vrata, te dove-

JUDEJSKE STARINE

li Rimljane do Artavana. Tako je Jermenija ponovo oduzeta Parćanima, a sama Partija je bila ispunjena ratom, u kojem su njihovi najvažniji ljudi pobijeni a prilike dovedene do potpunog rasula; kraljev je sin takođe pao u ovim ratovima, zajedno sa mnogo desetina hiljada vojnika. Vitelije je takođe poslao veliku količinu novca prijateljima i rođacima Artavanovog oca, kako bi uz pomoć tih brojnih podmićivala pospešio njegovo ubistvo. A kada je Artavan shvatio da se zavera protiv njega ne može izbeći stoga što su je vodili svi najugledniji ljudi, koji su pri tom bili i veoma brojni, zbog čega je ona morala uspeti — kada je, dakle, procenio koliko je broj onih koji su mu zaista bili verni, a koliko onih koji su već bili potplaćeni ali su ga obmanjivali izdajući se za njemu naklonjene, te bi prilikom sukoba verovatno prebegli na stranu neprijatelja, on je pobegao u gornje pokrajine, gde je kasnije podigao veliku vojsku iz oblasti Dahe i Sakre, te se ponovo borio protiv neprijatelja i uspeo da zadrži vlast za sebe.

5) Kada je Tiberije čuo o ovim zbivanjima, zatražio je da uspostavi prijateljski savez sa Artavanom; a kada je ovaj blagonaklono prihvatio ovu ponudu, Artavan i Vitelije su pošli na Eufrat, i svaki od njih je na most koji je vodio preko reke stupio sa stražom oko sebe, te su se sreli na njegovoj sredini. Pa nakon što su se usaglasili oko uslova mira, tetarh Irod je podigao raskošan šator nasred prolaza i tamo ih sve ugostio. Artavan je nedugo potom poslao svog sina Darija kao taoce, zajedno sa mnogim poklonima, među kojima se nalazio i čovek visok sedam kubita, Jevrejin po rođenju, čije je ime bilo Eleazar, a koga su, zbog njegove visine, zvali džinom. Nakon toga je Vitelije poslao u Antiohiju, a Artavan u Vavilon. Tetarh Irod je, međutim, želeo da bude taj koji će Cezaru dati prvo obaveštenje o tome da su dobili taoce, te je poslao glasnike s pismima u kojima je podrobno opisao sve

pojednosti, ne ostavivši ta- ko konzulu Viteliju ništa o čemu bi ovaj mogao obavestiti Cezara. Ali kada su poslana Vitelijeve pisma, a Cezar ovome okrio da je već upoznat sa zbivanjima budući da mu je Irod prethodno podneo izveštaj, Vitelije se veoma zabrinuo; i pretpostavljajući da je ovime pretrpeo veću štetu no što zaista jeste, u sebi je poneo potajni gnev zbog ovakvih događaja, os- tajujući željan da se osveti prvom pogodnom prilikom, što se i dogodilo nakon što je Gaj preuzeo vlast.

6) U to je vreme preminuo Filip, Irodov brat, a bilo je to dvadesete godine vladavine Tiberija,²⁸⁹ i nakon što je trideset sedam godina držao položaj tetrarha Trahonitije i Galonitije, kao i vlast nad nadom Vatanejaca. On se pokazao čovekom umerenim i tihim u vođenju svog života i upravljanju, i neprestano je živeo u toj zemlji koja mu je bila potčinjena; u svojim je prilikama neprestano napredovao zajedno sa nekolicinom izabranih prijatelja, a njegov sud, u kojem je on delio pravdu, sledio ga je u ovom napredovanju; i kada bi se pojavio ma ko ko je želeo njegovu pomoć, on nije oklevao, već je njegov sud smesta počinjao sa zasjedanjem, šta god da se događalo, a on sam je slušao žalbu; potom je osuđivao krivicu koja je kao dokazana imala biti kažnjena i oslobađao one

KNJIGA OSAMNAESTA

793

koji su nepravedno optuženi. Umro je u gradu Juliji; a kada je bio prenesen do spomenika što ga je sam unapred podigao, sahranjen je sa velikom raskoši. Oblast njegove vladavine Tiberije je potom uzeo (jer Filip iza sebe nije ostavio sinove) i pripojio je provinciji Siriji, ali je dao na- log da porezi koji su odatle prispevali budu sabrani i ostavljeni u njegovoj tetrarhiji.

POGLAVLJE PETO

TETRARH IROD IZAZIVA RAT PROTIV ARETA, KRALJA ARABIJE, KOJI GA PORAŽAVA; TAKOĐE I O SMRTI JOVANA KRSTITELJA. KAKO JE VITELIJE STIGAO U JERUSALIM, ZAJEDNO SA IZVEŠTAJEM O AGRIPI; TAKOĐE I O POTOMSTVU IRODA VELIKOG

1) U to je vreme došlo do spora između Areta (kralja Petre Arabijske) i Iroda, a zbog sledećeg povoda. Tetrarh Irod je oženio Aretovu kćer i sa njom dugo vremena živeo; ali nakon što je jednom bio u Rimu, on je stanovao sa Irodom²⁹⁰ koji je zapravo bio njegov brat, ali ne od iste majke, jer je ovaj Irod bio sin kćeri prvosveštenika Siraha. On se [Irod Antipa], međutim, zaljubio u Irodiju, ženu ovog poslednjeg Iroda, koja je bila kćer njihovog brata Aristobula i sestra Agripe Velikog. Ovaj se čovek usudio da sa njom govori o braku; ovo je udvaranje, kada ga je ona dopustila, dovelo do dogovora da ona promeni svoje boravište i dođe kod njega čim on bude mogao da se vrati iz Rima; jedan deo ovog bračnog ugovora bio je i taj da se on razvede od Aretove kćerke. Tako je Antipa, postigavši dogovor, otplovio u Rim, ali za vreme dok je on tamo obavio poslove zbog kojih je otišao i vratio se nazad, njegova je žena otkrila dogovor koji je postigao s Irodijadom, pa budući da je za to saznala mnogo pre nego što je on uvideo njenu obaveštenost o čitavoj zamisli, ona je zatražila da je pošalje do mesta Mahera, koje se nalazi na granici poseda Areta i Iro- da, ne obavestivši ga ni o jednoj od svojih namera. Shodno tome, Irod ju je tamo poslao, misleći da njegova žena ništa nije primetila. Maher je

pripadao njenom ocu, pa se tako za sve stvari potrebne za putovanje po- brinuo zapovednik Aretove vojske, te je na taj način ona ubrzo stigla u Arabiju pod vođstvom nekolicine zapovednika koji su je redom predava- li jedan drugom; naposljetku je došla i do svog oca, kome je prenela Iro- dove namere. Tako je Areta od ovoga učinio prvi povod za neprijateljstvo između njega i Iroda, premda je i ranije imao sporenja sa njim oko njiho- vih granica u zemlji Gamalitiji. Uskoro su oba vladara podigla vojsku i pripremili se za rat, u koji su poslali svoje vojskovođe da se bore umes- to njih samih. A kada je došlo do bitke, celokupna Irodova vojska bila je uništena zbog izdaje nekih prebeglica koji su se, iako su pripadali Filipovoj tetrahiji, ipak pridružili Aretovoj vojsci. Tako je Irod o svemu ovome obavestio Tiberija koji se veoma razljutio zbog Aretovog napada, i odmah napisao naredbu Viteliju da povede rat protiv ovoga, te 794

JUDEJSKE STARINE

da ga ili uhvati živog i dovede u okovima, ili ga ubije i imperatoru po- šalje njegovu glavu. Ovo je, dakle, bio zadatak koji je Tiberije dao names- niku Sirije.

2) Neki među Jevrejima smatrali su da je uništenje Irodove vojske poteklo od Boga, kao kazna za ono što je ovaj uradio protiv Jovana zva- nog Krstitelj; jer Irod je pogubio Jovana, iako je ovaj bio dobar čovek i pozivao je Jevreje da se posvete upražnjavanju vrline, vođeni pravično- šću u uzajamnom ophođenju i najdubljim poštovanjem prema Bogu, te da takvi budu kršteni; govorio je da će njihovo očišćenje vodom biti Bogu prihvatljivo ukoliko ga ljudi shvate i upotrebe ne samo kako bi ukloni- li ili okajali neke grehove, već i u istinskom očišćenju tela, pretpo- stavljajući da je prethodno duša bila pravičnošću potpuno oslobođe- na greha. Pa kada se veliko mnoštvo s povikom okupilo oko proroka, jer su bili veoma potreseni i duboko zadovoljeni slušajući ovakve Jovano- ve reči, Irod je — budući da se plašio da uticaj što ga je Jovan imao na ljude neće ovoga dovesti do moći i sklonosti da podigne pobunu (jer se činilo da je narod spreman da učini bilo šta što bi Jovan savetovao) — smatrao je najboljim da Jovana ubije i tako predupredi ma koju nesreću koju bi ovaj mogao izazvati, te da tako izbegne da sebe dovede u kakve teš- koće poštedevši čoveka koji bi ga mogao naterati da zažali kada bi za to već bilo kasno. Shodno tome, Jovan je zbog ovakve Irodove sumnjiča- vosti bio zarobljen i poslan u Maher, zamak koji sam ranije pomenuo, i tamo bio pogubljen. A Jevreji su, dakle, mislili da je do poraza vojske do- šlo kao odmazda protiv Iroda i znak Božijeg nezadovoljstva njime.

3) Tako se Vitelije pripremio za rat protiv Areta, okupivši dve teško naoružane legije, a takođe i sve one lako oklopljene pešake kao i konjanike koji su bili sastavni deo ovih vojnih jedinica, a koje su bile povučene iz drugih kraljevstava pod Rimljanima, te je sa njima pohitao prema Petri, i najpre stigao do Ptolemaide. Ali kako je napredovao veo- ma prilježno, i vodio vojsku kroz Judeju, glavni ljudi ove zemlje izašli su pred njega i zatražili da povede računa o svom kretanju, stoga što im zakoni njihove zemlje ne dozvoljavaju da previde slike figura što ih ova vojska nosi sa sobom, a koje se u velikom broju nalaze na njihovim zastava- ma. Ovim su rečima ubedili Vitelija da promeni svoje ranije mišljenje o ovom pitanju, te je naredio da vojska nastavi nastupanje velikom ravni- com, dok se on sam, zajedno sa tetrahom Irodom i njegovim prijatelji- ma, popeo do Jerusalima kako bi ponudio žrtve Bogu, budući da se upravo približavao jedan drevni jevrejski praznik; a kada je tamo stigao, i bio uz mnoge počasti ugošćen od strane jevrejskog naroda, odlučio je da ta- mo ostane tri dana, tokom kojih je lišio Jonatana zvanja prvosveštene- ka i ovo predao njegovom bratu Teofilu. A nakon što mu je četvrtog

dana stiglo pismo koje ga je obavještavalo o Tiberijevoj smrti, on je obavezao narod da položi zavet vernosti Gaju [Kaliguli]; takođe je opozvao svoju vojsku, i svakom vojniku dopustio da pođe kući, raspustivši njihova ta- mošnja zimska konačišta, budući da sada, nakon prenošenja carstva u Gajeve ruke, on više nije raspolagao onim prethodnim ovlašćenjem na

osnovu kojeg je mogao povesti rat. Takođe se prenosi da je Areta, čuvši da Vitelije dolazi vodeći vojsku protiv njega, izjavio, nakon savetovanja sa vidovnjacima, da je nemoguće da ova Vitelijeva vojska može ući u Pe- tru; jer će jedan od vladara umreti, bilo onaj koji je izdao naređenja za rat, ili onaj koji je u rat polazio po tuđoj želji kojoj se pokoravao, ili, pak, onaj vladar protiv koga je ova vojska bila pripremljena. Tako se Vi- telije povukao u Antiohiju; ali je Agripa, Aristobulov sin, došao u Rim godinu dana pre Tiberijeve smrti, kako bi razmotrio određene poslove sa imperatorom, ukoliko mu bude dopušteno da to učini. Ovde mi je sad namera da opišem Iroda Velikog i njegovu porodicu, to jest ono što se zbivalo s njima, delimično stoga što je primereno ovoj istoriji da go- vorim o tim stvarima, a delimično zato što se ovde nahodi primer uka- zujućeg mešanja Proviđenja, odnosno kako je čak i velika množina dece beskorisna, ne više od bilo koje druge stvari kojoj ljudi posvećuju svoja srca, osim onih činova pobožnosti što ih ulažu u slavu Božiju; naime, dogodilo se da je u okviru stotinu godina čitavo veoma brojno Irodo- vo potomstvo bilo uništeno, osim nekolicine. Ovo bi se svakako moglo primeniti kao pouka čovečanstvu, i nešto naučiti iz njihove nesreće; ovo će nam takođe pokazati i istorija Agripe, koji je, kao osoba najvred- nija divljenja, počeo kao sasvim nepoznat čovek i, mimo očekivanja onih koji su ga poznavali, napredovao do velike moći i uticaja. Iako sam već ponešto rekao o svima njima, sada ću govoriti podrobnije.

4) Irod Veliki je imao dve kćeri s Mirjam, Hirkanovom unukom; jed- na se zvala Salampseja, koja je bila udata za svog prvog rođaka Fasaila koji je, opet bio sin Irodovog rođenog brata, takođe Fasaila, pri čemu je upravo njen otac Irod ugovorio brak. Druga kćer bila je Kipra, koja se i sama udala za svog prvog rođaka Antipatra, sina Irodove sestre Salo- me. Fasail i Salampseja su imali petoro dece: sinove Antipatra, Iro- da i Aleksandra, i kćeri Aleksandru i Kipru, pri čemu je ovu poslednju oženio Agripa, Aristobulov sin, a Aleksandru izvesni Timije Kipra- nin, ugledan čovek, ali koji s njom nije imao dece. Agripa i Kipra su, pak, imali dva sina i tri kćeri koje su se zvale Berenika, Mirjam i Dru- sa, dok su imena dvojice sinova bila Agripa i Drus, od kojih je Drus um- ro pre no što je stigao do punoletstva; sam Agripa, njihov otac, bio je odgajan zajedno sa svojom braćom Irodom i Aristobulom, koji su takođe bili sinovi sina Iroda Velikog [Aristobula] sa Berenikom, koja je bi- la kćer Kostobara i Salome, Irodove sestre. Kao što smo ranije pri- povedali, ova su deca ostala nakon ubistva Aristobula i njegovog bra- ta Aleksandra, a kada su stasali do zrelosti jedan od Aristobulovih si- nova, Irod, brat Agripe, oženio je Mirjam, kćer Olimpije (koja je bi- la kćer Iroda Velikog) i Josifa, sina onog Josifa koji je bio brat Iro- da Velikog, a koja je [Mirjam] u ovom braku rodila sina Aristobula; što se tiče Aristobula, trećeg Agripinog brata, on je oženio Jotapu, kćer Sampsigerama, kralja Emese; oni su imali kćer koja je bila gluva, a čije je ime takođe bilo Jotapa. Sve ovo potomstvo bilo je, dakle, ono sa muške strane. Irodija, njihova sestra, bila je udata za Iroda [Filipa] — sina 796 JUDEJSKE STARINE

Iroda Velikog, koji je bio rođen iz braka Iroda Velikog i Mirjam, kćerke Simona prvosveštenika — sa kojim je dobila kćer Salomu; ali je nakon njenog rođenja Irodija osramotila zakone naše zemlje, te se razvela od svog muža dok je ovaj još bio živ, i udala se za Iroda [Antipu], brata po ocu svog muža, koji je bio tetararha Galileje; njena kćer Saloma, pak, udala se za Filipa, sina Iroda Velikog i tetararha Trahonitije; ali kako je ovaj umro bez dece, Salomu je potom oženio Aristobul, sin Iroda (Agripinog brata), te je sa njom dobio tri sina, Iroda, Agripu i Aristobula. Ovo je, dakle, potomstvo Fasaila i Salampsije. Što se tiče Antipatra, on je sa Kiprom dobio istoimenu kćer, kojom se oženio Aleksije [Aleksas] Selkije, sin Aleksijev o kome smo pripovedali; oni su imali kćer, takođe po imenu Kipra. Što se tiče dvojice sinova Antipatrovih o kojima smo ranije govorili, Irodu i Aleksandru, oni nisu imali dece. Što se tiče Aleksandra, sina Iroda Velikog koga je otac pogubio sa bratom Aristobulom, on je imao dvojicu sinova, Aleksandra i Tigrana, što ih je dobio sa kćerkom Arhelaja, kralja Kapadokije. Tigran, koji je bio kralj Jerermenije, bio je osuđen u Rimu, i umro je bez poroda; a njegov brat Aleksandar je imao sina koji je takođe dobio ime Tigran, i bio je poslan od strane Nerona da preuzme kraljevstvo Jerermenije; on je imao sina Aleksandra, koji je oženio Jotapu, kćer Antioha, kralja Komagene, a Vespazijan ga je učinio kraljem jednog ostrva u Kilikiji. Ali su ovi Aleksandrovi naslednici ubrzo po rođenju napustili jevrejsku veru, i prešli u onu Grka. A što se tiče preostalih kćeri kralja Iroda Velikog, dogodilo se tako da su one umrle bez poroda. U pogledu ovih Irodovih naslednika, pak, što sam ih upravo pobrojao, oni su bili u životu u ono vreme kada je Agripa Veliki preuzeo kraljevstvo, pa kako sam sada dao izveštaj o njima ostalo mi je da ispričam nekoliko rđavih udesa koji su zadesili Agripu, kao i o tome kako se iz njih izvukao i potom napredovao do najvećih visina dostojanstva i moći.

POGLAVLJE ŠESTO

O PLOVIDBI AGRIPE DO RIMA, K TIBERIJU CEZARU, I KAKO JE, NA OSNOVU
OPTUŽBE SVOG VLASTITOG OSLOBOTITELJENOG ROĐAKA, BIO OKOVAN;
TAKOĐE KAKO JE POTOM BIO OSLOBOĐEN OD STRANE GAJA [KALIGULE]
NAKON TIBERIJEVE SMRTI, I BIO POSTAVLJEN ZA KRALJA FILIPOVE
TETRARHIJE

1) Malo pre smrti kralja Iroda, Agripa je živio u Rimu i uglavnom je odgajan i družio se sa Drusom, sinom imperatora Tiberija, a takođe se sprijateljio i sa Antonijom, ženom Drusa Velikog koji je veoma cenio njegovu majku Bereniku i bio veoma željan da njen sin napreduje. Agripa je po prirodi bio plemenit i velikodušan u davanju poklona, ali za života svoje majke nije dopuštao da se opazi ovakva njegova sklonost kako bi mogao da izbegne njen gnev zbog takve njegove izdašnosti; ali nakon

što je Berenika preminula i njegovo ponašanje bilo prepušteno njemu samom, on je rasipno trošio velike sume novca u svom svakodnevnom načinu življenja, kao i u preterano skupocenim poklonima koje je činio, i to uglavnom među Cezarevim oslobođenim robovima kako bi zadobio njihovu odanost, što je sve išlo dotle da je

uskoro dospeo do siromaštva i više nije mogao živeti u Rimu. Takođe je i Tiberije zabranio deci nje- govog pokojnog sina da mu dolaze na oči, jer ga je pogled na njih podsećao na sina, zbog čega je u njemu iznova uskršavala žalost.

2) Zbog svega toga je Agripa napustio Rim i otplovio u Judeju, ali u nepovoljnim okolnostima, budući da je bio utučen zbog gubitka novca što ga je jednom imao, kao i zato što nije imao potrebna sredstva da isplati svoje poverioce koji su bili brojni, i to takvi da mu nisu ostavili na- du da bi im mogao umaći. Usled toga on nije znao šta bi učinio; tako se, postiđen svojim tekućim prilikama, povukao u izvesnu kulu u Malati, u Idumeji, pomišljajući da se ubije; ali je njegova žena Kipra prozrela šta je ovaj nameran da učini, i na svaki način pokušala da ga odvрати od takvog postupanja; tako je ona poslala pismo njegovoj sestri Irodiji koja je sada bila žena tetrarha Iroda, i upoznala je sa Agripinom pogub- nom zamisli, kao i o onoj nuždi koja ga je do tog dovela, te je naposlet- ku zamolila, kao njegovu rođaku, da mu pomogne, a takođe i da svog muža pokrene da učini isto, budući da je i ona sama videla kako je Kipra us- pela da ublaži one muke svoga muža koje su u njenoj moći, ali da ne ras- polaže imetkom kojim bi u tome potpuno uspela. Tako su Irodija i Irod tetrarh poslali po Agripu, i dodelili mu Tiberijadu kao boravište, te mu prepisali izvesne prihode za izdržavanje, uz to ga učinivši i upra- viteljem tog grada, ukazavši mu time zaista dovoljnu počast. Pa ipak, Irod nije dugo istrajavao u takvoj odluci o podršci Agripi, iako čak ni takva pripomoć ovome nije bila dovoljna; jer kada su jednom prilikom bili na gozbi u Tiru, u času kada su ispijali piće došlo je do uzajamnog prebacivanja, i Agripa je pomislio da ga ovaj više ne može trpeti, bu- dući da mu je Irod sasuo u lice prebacivanje zbog siromaštva i to što je čak i neophodnu hranu njemu dugovao. Tako je Agripa otišao Flaku, jed- nom od konzula koji mu je ranije bio veliki prijatelj u Rimu, a koji je sa- da bio namesnik Sirije.

3) I zaista, Flak ga je ljubazno primio i dopustio mu da živi s njim. Kod Flaka se takođe nalazio i Aristobul, koji je, istina, bio Agripin brat, ali je s njime bio u zavadi. Pa ipak, ovo njihovo uzajamno neprija- teljstvo nije sprečavalo Flaka da prema obojici pokazuje susretljivost, već se s jednakim poštovanjem ophodio prema obojici. Ipak, u Aristo- bulu nije jenjala zlovolja prema Agripi, sve dok ovoga naposletku nije doveo do lošeg odnosa i sa Flakom, pri čemu su okolnosti pod kojima je došlo do ovog otuđivanja bile sledeće. U to su vreme Damaskijci imali spor sa Sidoncima oko uzajamnih granica, i upravo kada je Flak treba- lo da sasluša njihov slučaj oni su shvatili da Agripa na njega ima veli- ki uticaj; stoga su zatražili da on bude na njihovoj strani i za tu mu us- lugu obećali veliku sumu novca, zbog čega je on pokazao veliku revnost 798 JUDEJSKE STARINE

da, koliko je mogao, pomogne Damaskijcima. Aristobul je, međutim, dobio obaveštenje o novcu koji je obećan Agripi, pa ga je tim povodom optužio pred Flakom; pa kada se, nakon detaljnog ispitivanja čitave stvari po- kazalo izvesnim da je optužba tačna, Flak je izbacio Agripu iz kruga svojih prijatelja. Ovim je činom Agripa doveden do krajnje nemaštine, te je otišao u Ptolemaidu; pa kako više nije znao gde bi drugde mogao zasno- vati život, pomišljao je da otplovi u Italiju; ali kako ga je u tome spre- čilo siromaštvo, on je zatražio od Marsija, koji je bio njegov oslobođe- ni rob, da pronađe neki način koji bi mu omogućio da dođe do onoliko novca koliko mu je nedostajalo za tu svrhu, to jest da pozajmi datu sumu od jedne ili druge osobe. Tako je Marsija zatražio od Petra, koji je bio os- lobođeni rob

Berenike, Agripine majke, i koji je voljom njenog testamen- ta bio zaveštan Antoniji, da mu posudi potrebnu količinu novca s Ag- ripinim vlastitim jemstvom i osiguranjem; ali je Petar optužio Agri- pu da ga je već prevario za izvesnu sumu novca, te je zato obavezao Marsiju, kada je napravio obveznicu na dvadeset hiljada atičkih drahmi, da pri- mi dvadeset pet stotina drahmi manje nego što je tražio [oduzetih zbog prethodnog duga], što je ovaj dopustio, budući nemoćan da bilo šta uči- ni. Nakon što je primio ovaj novac, Agripa je došao u Antedon i ukrcao se na brod, spreman da zaplovi; ali tada se dogodilo da je Herenije Kapi- to, koji je bio namesnik Jame, poslao odred vojnika da od njega zatraži tri stotine hiljada srebrnih drahmi, što ih je posudio iz Cezareve rizni- ce dok je bio u Rimu, te ga je tako prisilio da ostane. Agripa se napravio kao da će postupiti kako mu je naloženo, ali kada je pala noć on je prese- kao palamare i isplovio za Aleksandriju, gde je po dolasku zatražio od alabarha²⁹¹ Aleksandra da mu posudi dve stotine hiljada drahmi; ali je ovaj odgovorio da ih njemu, doduše, neće posuditi, ali da novac neće od- biti Kipri, jer je bio veoma zapanjen njenom privrženošću mužu, kao i drugim primerima njene vrline; tako se ona primila obaveze da će novac vratiti. Shodno tome, Aleksandar im je isplatio pet talanata u Alek- sandriji, obećavši da će im ostatak tražene sume platiti u Dikearhiji [Puteoli]; a ovako je postupio zbog straha da Agripa prebrzo ne potroši novac. Tako je Kipra pustila muža da pođe sam i nastavi sa plovidbom u Italiju, dok je ona sama zajedno sa decom pošla prema Judeji.

4) Čim je Agripa stigao u Puteoli napisao je pismo Tiberiju Cezaru koji je tada živeo na Kapriju, poručivši mu da je putovao toliko dale- ko kako bi ga zatekao i učinio mu posetu, i zatraživši da mu dopusti da dođe do Kaprija; ovom zahtevu Tiberije se nije protivio, već mu je otpi- sao sa svakom mogućnom predusretljivošću, pri tom rekavši da je zado- voljan zbog Agripinog srećnog povratka, izrazivši i ličnu želju da ovaj dođe na Kapri. Pa kada je Agripa zaista stigao, Tiberije nije propustio da se prema njemu ophodi onako ljubazno kako je u pismu i obećao. Ali je sledećeg dana stiglo pismo Cezaru od Herenija Kapita, koji ga je obaves- tio da je Agripa pozajmio tri stotine hiljada drahmi koje nije isplatio u dogovoreno vreme, a kada je novac zatražen od njega, on je umakao poput pravog begunca, i to na mesto izvan dometa njegove vlasti, i tako izmakao

prisili kojom bi od njega bio dobijen novac. Nakon što je Cezar proči- tao ovo pismo, veoma se zabrinuo, te je izdao naredbu da Agripa bude od- stranjen iz njegovog okruženja dok ne bude platio dug; no ovakva odluka uopšte nije uplašila Agripu zbog Tiberijevog gneva, već je on zamolio Antoniju [ženu Tiberijevog brata], majku Germanika i Klaudija (koji će i sam kasnije postati Cezar i naslediti Tiberija), da mu posudi tri sto- tine hiljada drahmi kako ne bi ostao lišen Tiberijevog prijateljstva; i tako, zbog uspomene na njegovu majku Bereniku (jer su te dve žene bile međusobno veoma prisne), i zbog uvažavanja zajedničkog obrazovanja Ag- ripe i Klaudija, ona mu je posudila novac; i onda, nakon isplate Agripi- nog duga, više nije bilo ničeg što bi sprečilo Tiberijevo prijateljstvo prema njemu. Nakon ovoga Tiberije je Agripi preporučio svog unuka,²⁹² i zapovedio da ga ovaj mora uvek pratiti kada Agripa bude putovao u ino- stranstvo. A što se tiče ljubaznog prijema na koji je Agripa naišao kod Antonije, Tiberije je uputio Agripu da se posveti odavanju poštovanja Gaju [Kaliguli], koji je bio njen unuk i nosilac velikog ugleda zbog do- bronamernosti koju su Tiberije i Antonija pokazivali

prema njegovom ocu. Agripa je potom od izvesnog Talija, Cezarevog slobodnjaka, pozajmio milion drahmi od kojih je vratio dug Antoniji, a ono što je preteklo posvetio je dodvoravanju Gaju, zbog čega je postao osoba od velikog uticaja na tog čoveka.

5) Kako je prijateljstvo između Agripe i Gaja veoma uzraslo, dogodilo se da su njih dvojica, prilikom jedne zajedničke vožnje u kolima, razmenili među sobom nekoliko reči o Tiberiju; Agripa se pomolio Bogu (jer su njih dvojica sedeli sami) da Tiberije uskoro ode sa zemaljske pozornice i prepusti upravljanje Gaju, koji to u svakom pogledu više zavređuje. Ali se dogodilo da je ove reči čuo Evtihije, koji je bio Agripin slobodnjak, i koji je upravljao kolima, iako u to vreme ništa nije rekao; ali kada ga je Agripa kasnije optužio da mu je ukrao neku odeću (što je svakako bila istina), on je od njega pobjegao; no kada je bio uhvaćen i doveden pred Pizona, koji je bio namesnik grada, i kada je upitan zašto je pobjegao, on je rekao da ima ponešto da kaže Cezaru, a što se tiče njegove bezbednosti i opstanka; tako ga je Pizon okovao i poslao na Kapri. Ali ga je Tiberije, u skladu sa svojim običajem, ostavio u okovima, budući da se kao čovek s pravom mogao smatrati istinskim odgađačem poslova, ako se takvo nešto može reći za ma kog kralja ili tiranina; jer, on niti je brzo sebi pripuštao izaslanike, niti je ikada slao naslednike upraviteljima ili namesnicima provincija što ih je prvobitno tamo postavio, osim ako ovi tamo ne bi umrli; odatle je, dakle, poticalo to što je on bio toliko nemaran da sasluša slučajeve zatvorenika; štaviše, to je bilo toliko izrazito da kada su ga prijatelji upitali koji je bio uzrok tog njegovog odlaganja u takvim prilikama, on je rekao da je odlagao da sasluša izaslanike da ne bi, zbog njihovog brzog otpuštanja, bili postavljani neki novi izaslanici i ponovo mu se vratili, te bi se on tako morao mučiti njihovim čestim javnim primanjem i otpuštanjem; što se tiče jednom poslatih namesnika provincija [koji su tamo zauvek ostajali - 800

JUDEJSKE STARINE

li], njih je zadržavao zbog obzira prema njihovim tamošnjim podanicima, budući da su svi namesnici po prirodi skloni da prigrabe što više mogu, te da oni koji se tamo nedovoljno zadržavaju, odnosno koji ostaju kratko vreme, a zbog izvesnosti da će biti opozvani, čine mnoge surovosti žureći da isisaju narod; ali ukoliko im vlast dugo pripada, oni se naposljetku zasite plenom, budući da su već mnogo stekli, te tako naposljetku postaju manje surovi u svom pljačkanju; ali ukoliko se naslednici brzo šalju, siroti podanici, koji su im izloženi poput bespomoćnog plena, ne bi mogli da podnesu te nove vladare, stoga što ovi nemaju na raspolaganju isto ono vreme tokom kojeg su se njihovi prethodnici mogli da okoriste, pa tako postaju bezobzirni u htenju da brzo zadbiju velike količine plena, a sve ovo stoga što su oni pre njih povučeni pre nego što su imali vremena za dovoljno otimanja. Tiberije im je dao i primer kojim je pokazao smisao rečenog, a priča glasi ovako: veliki broj muva spustio se na ozleđena mesta jednog čoveka koji je bio ranjen; zbog ovoga je jedan od prisutnih ljudi koji su sažaljevali nesreću tog čoveka, a smatrajući da ovaj nije kadar da sam otera ove muve, pošao da ih otera umesto njega, ali ga je ranjenik zamolio da ih ostavi gde jesu; drugi je postavio pitanje za razlog ovakvog naizgled naopakog postupanja kojim je sprečavao olakšanje od tekuće patnje; na ovo je ranjenik odgovorio: „Ukoliko ti oteraš ove muve, još ćeš me teže povrediti; jer kako su ove već pune moje krvi, one se više ne gomilaju oko mene, niti mi zadaju bolove kao ranije, već su donekle postale nemarnije, dok bi me one sveže, koje bi gotovo izgladnеле stigle na mene, i našle me već sasvim iznemoglog, dovelo do uništenja.“ „Iz tog razloga, dakle“, nastavio je

Tiberije, „ja vo- dim računa da ne šaljem neprestano nove namesnike svojim podanici- ma koji su već dovoljno poharani mnogim nasiljima, stoga što bi ih ovi, upravo kao pomenute muve, samo još više namučili, jer bi tako, pored njihove prirodne žudnje za zgrtanjem imetka, mogli imati i taj dodatni podsticaj u vidu očekivanja naglog lišavanja tog užitka kojeg su se tako srećno domogli." I kao dalju potvrdu onoga što govorim o odugovlačećoj Tiberijevoj prirodi, pozivam se upravo na njegovo postupanje u onome o čemu je dovde bilo reći: jer, iako je on bio imperator dvadeset dve go- dine, on je za sve to vreme poslao svega dvojicu namesnika da upravljaju jevrejskim narodom, najpre Grata, a potom njegovog naslednika u vladavi- ni, Pilata. I ne može se reći da se on na jedan način ponašao u pogledu Jevreja, a na drugi prema ostalim svojim podanicima. Ovom prilikom je on dalje preneo prisutnima da čak i kada sasluša slučajeve zatvorenika, on ipak i dalje okleva, stoga što će trenutna smrt onih koji moraju biti osuđeni na smaknuće predstavljati ublažavanje njihovih trenutnih mu- ka, dok, međutim, ti izopačeni nitkovi ne zaslužuju takvu uslugu. „A je tako činim da bi oni bili mrcvareni stalnom pretnjom, i tako podno- sili veće muke."

6) Ovo je bio razlog zbog kojeg Eutihije nije mogao obezbediti saslu- šanje, već je i dalje ostao u zatvoru. Ipak, nešto kasnije, Tiberije je sa Kaprija stigao u Tuskul, koji se nalazi na oko sto furlonga od Rima. Ag-

KNJIGA OSAMNAESTA

801

ripa je tada zatražio od Antonije da upriliči raspravu Eutihijevog slu- čaja, pa ma šta da proiziđe iz te stvari u kojoj ga je ovaj optuživao, bu- dući da je Tiberije iz mnošh razloga veoma uvažavao Antoniju, a najpre zbog dostojanstva njene rođačke veze s njim, jer je ona bila žena njegovog brata Drusa, kao i zbog poznate čednosti.²⁹³ Jer, iako je ona još uvek bila mlada, ipak je istrajavala u svom udovištvu, i odbijala sve dalje bračne ugovore, iako joj je sam Avgust naložio da se uda za nekog drugog; pa ipak je ona doveka sačuvala svoj ugled od ma kojih prigovora. Ona je takođe bi- la najveća dobrotvorka Tiberiju u vreme kada je protiv njega vođena veo- ma opasna zavera od strane Sejana, čoveka koji je bio prijatelj njenog mu- ža i posedovao veliki uticaj zato što je po položaju bio najviši vojni zapovednik, pogotovu što su mu se tada priključili mnogobrojni člano- vi senata i oslobođenih robova, a vojska je bila potplaćena, što je zave- ru dovelo do praga uspeha. I Sejan bi izvesno postigao ono što je želeo da Antonijina smelost nije bila mudrije vođena od njegove zloćudnosti; jer, nakon što je razotkrila njegove namere protiv Tiberija, ona je ovome napisala podroban izveštaj o svemu što se događalo, i dala pismo Pala- diju, najodanijem od svojih sluga, i poslala ga na Kapri Tiberiju koji je, kada je razumeo zbivanja, pogubio i Sejana i njegove saveznike; tako je Ti- berije, koji je Antoniju i ranije veoma uvažavao, sada na nju gledao sa još većim poštovanjem, i zavisio od nje u svim stvarima. I tako, kada je An- tonija od Tiberija zatražila da ispita Evtihija, on je odgovorio: „Ako je Evtihije zaista lažno optužio Agripu povodom onoga što mu je ovaj re- kao, on je dovoljno kažnjen onime što sam mu već uradio; ali ako se, po- sle ispitivanja, optužba pokaže tačnom, neka se Agripa pričuva da ne bi, iz želje da kazni svog slobodnjaka, kaznu prizvao sebi samom." Nakon što je Antonija prenela Agripi ove reči, on je još neodložnije tražio da se stvar ispita; tako je Antonija, na Agripino uporno zahtevanje da mu učini uslugu, iskoristila sledeću priliku: kada je Tiberije jednom potražio olakšanje legavši u svoju zatvorenu nosiljku u kojoj je bio iz- nesen napolje, a Gaj, Antonijin unuk, i Agripa se našli pred njim, ona je, šetajući pored nosiljke, zatražila od

Tiberija da pozovu Evtihija i ispituju ga; na ovo je car odgovorio: „O, Antonija! bogovi su mi svedo- ci da sam primoran da učinim ono što ću uraditi, ne po svojoj vlasti- toj sklonosti, već što sam na to prisiljen tvojim molbama." Nakon što je ovo izgovorio, zapovedio je Makriju, koji je nasledio Sejana, da dove- de Evtihija, pri čemu je, bez ikakvog odlaganja, ovaj i priveden. Tada ga je Tiberije upitao šta ima da kaže protiv čoveka koji mu je dao slobodu, na šta je ovaj odgovorio: „O, moj gospodaru! Ovaj Gaj, i Agripa sa njim, jed- nom su se prilikom vozili u kolima, dok sam ja sedeo kraj njihovih nogu, i između ostalih razgovora koje su vodili, Agripa je rekao Gaju: O, jed- nom će doći dan kada će umreti onaj stari prikan i tvoje će ime postati imenom vladara nad celom naseljenom zemljom! Jer tada ovaj Tiberije, njegov unuk, neće biti preprekom, već ćeš ga ti odstraniti, a ova će zemlja biti srećna, a sa njom i ja takođe." Čuvši ovo, Tiberije je uzeo za istinu ovakve Agripine reči, i pokazao se pri tom kivan na Agripu, stoga što 802

JUDEJSKE STARINE

ovaj, kada mu je Tiberije zapovedio da ukaže poštovanje njegovom unuku a Drusovom sinu Tiberiju, to nije učinio već je odrekao poslušnost datoj zapovesti, i preneo svoje poštovanje na Gaja [Kaligulu]; stoga je sada Ti- berije kratko naredio Makriju: „Veži ovog čoveka." Ali se Makrije, ne razabirajući tačno koga je od prisutnih trebalo da veže, i ne očekujući da bi Tiberije ma kakvu sličnu stvar uradio Agripi, uzdržao, i zatra- žio da mu se jasnije objasni šta je Tiberije naložio. Pa kada je Tiberije obišao krug oko hipodroma, zatekao je Agripu još uvek uspravnog: „Sma- traj izvesnim, Makrije", rekao je, „da je ovo čovek koga sam mislio da ve- žeš." A kada je ovaj i dalje upitao: „Koji od ovih treba da bude vezan?" imperator je odgovorio: „Agripa." Na ovo se sada Agripa predao molbama za sopstveno izbacivanje, podsetivši ga na njegovog sina sa kojim je bio odgajen, kao i na Tiberijevog unuka, koga je on obrazovao; ali sve to nije bilo svrsishodno, jer je bio odveden okovan čak i ako je nosio purpur- nu odeću. Istom je bilo veoma toplo vreme, i tokom obeda su pili samo malo vina, pa je Agripa bio veoma žedan; od svega se našao u nekoj vrsti očajanja, i smatrao je da se Tiberije prema njemu gnusno poneo; pa kako je u takvom stanju video jednog od Gajevih robova, čije je ime bilo Tumastije, gde nosi vodu u posudi, zatražio je da mu da da pije, što je sluga doneti mnogo dobra; jer ukoliko se jednom budem oslobodio ovih okova, ubrzo potom obezbediću ti slobodu od Gaja koji se nije udostojio da mi posluži sada kada sam u okovima, na isti onaj način kako je činio kada sam bio u predašnjem stanju i dostojanstvu." I zaista, Agripa ovog slu- gu nije izneverio u obećanju, već mu je priuštio nadoknadu za ono što je ovaj tom prilikom učinio; jer kada je kasnije Agripa preuzeo kraljev- stvo, posebno se pobrinuo za Tumastija, oslobodivši ga od Gaja i uči- nivši ga zastupnikom svojih vlastitih poseda; a kada je ovaj preminuo, ostavio je Agripi svog sina, a Bereniki svoju kćer, da im budu na služ- bi sa istom nadležnošću i revnošću. Ovaj je čovek, dakle, ostario u toj uvaženoj službi, i potom preminuo; ali se to dogodilo mnogo kasnije.

7) Agripa je sada, pak, stajao okovan pred kraljevskom palatom, i od žalosti se naslanjao na izvesno drvo, zajedno sa mnogim drugima koji su takođe bili zasužnjeni; pa kako je neka ptica sletela na to drvo na koje se Agripa naslanjao (Rimljani tu pticu zovu *bubo*²⁹⁴), jedan od onih koji su bili okovani, čovek germanskog roda, ugledao je Agripu i upitao voj- nika ko je taj čovek u purpuru; a kada je obavešten da je njegovo ime Agri- pa i da je po narodnosti Jevrejin, kao i da je jedan od glavnih ljudi tog na- roda, on je zatražio da bude otpušten vojnika za

koga je bio vezan²⁹⁵ kako bi mu prišao bliže da bi mogao govoriti s njim; ovaj je Germanin, naime, imao na umu da od Agripe sazna neke stvari o njegovoj zemlji; pa kada mu je udovoljeno, i on nakratko bio oslobođen, stao je pored Agripe i rekao mu, uz pomoć tumača, sledeće: „Ova iznenadna promena tvojih okolnos- ti, o mladi čoveče, mora ti biti bolna, jer ti donosi raznovrsnu i veo- ma veliku patnju; i ti mi nećeš verovati kada ti proričem kako ćeš se osloboditi ovog jada pod kojim se sada nalaziš, i kako će se Božije pro-

KNJIGA OSAMNAESTA

803

viđenje pobrinuti za tebe. Znaj, dakle (a ja se pozivam na bogove moje vla- stite zemlje, kao i na bogove ovoga mesta, koji su nam dosudili ove okove) da sve što ću reći povodom tebe neće biti izgovoreno niti zbog koristi niti zbog podmićivanja, niti da bih te učinio radosnim bez osnove; jer ovakva predviđanja, kada se dogodi da promaše, naposljetku žalost čine gorčom nego da se uopšte nisu ni čula. Ipak, iako ja sebe samog dovodim u opasnost, mislim da je umesno da ti prenesem predviđanja bogova. Neće se dogoditi da ćeš odviše dugo ostati u ovim okovima, već ćeš ih usko- ro biti oslobođen, i bićeš unapređen do najvišeg dostojanstva i moći, a svi oni koji sada sažaljevaju tvoju zlu sudbinu tada će ti zavideti; a ti ćeš biti srećan sve do smrti, i istu ćeš sreću ostaviti deci koju ćeš imati. Ali jedno zapamti: kada ponovo budeš video ovu pticu, od tog ćeš časa živeti još samo pet dana. Ovaj će naveštaj poslati Bog koji je i sa- da poslao ovu pticu kako bi bila znak nad tobom. I ne mogu drugo do da smatram da je nepravilno pred tobom sakriti ono što sam unapred sagle- dao povodom tebe, kako bi se, znajući onu sreću koja ti pridolazi, mogao manje obazirati na ove sadašnje nesreće. Ali kada te ovakva sreća zais- ta bude zadesila, nemoj zaboraviti na bedu u kojoj se ja nalazim, već uz- nastoj da me izbaviš." Pa nakon što je Germanin ovo izgovorio, doveo je Agripu do smeha, upravo onoliko koliko se kasnije pokazao vrednim di- vljenja. Nadalje se, međutim, dogodilo da je Antonija primila k srcu Ag- ripinu nesreću; ipak, smatrala je da bi razgovor s Tiberijom u njegovu korist bio veoma naporan, i zapravo beskoristan, budući da nije imao nikakve nade u uspeh; pa ipak je kod Makrija obezbedila da vojnici koji su ga čuvali budu blagi po prirodi, kao i da centurion koji ih je nadzi- rao, i koji je obođovao s Agripom, bude istog držanja; takođe je uredila da mu se dopusti svakodnevno kupanje, kao i to da njegovi oslobođenici i prijatelji mogu dolaziti k njemu, kao i da mu sleduju i druge stvari koje su mogle doneti olakšanje. Tako je do Agripe došao njegov prijatelj Su- la, kao i dvojica od njegovih bivših robova a sada slobodnjaka, Marsija i Stehije, donevši mu onu vrstu hrane koju je on voleo, i odista se na sva- ki način pobrinuvši za njega; oni su mu takođe doneli odeću, pod izgo- vorom da je prodaju; a kada je pala noć, položili su je pod njim, pri čemu su im i vojnici pomagali, jer im je Makrije unapred dao naređenje da ta- ko učine. Takvi su, dakle, bili uslovi Agripinog života tokom šest me- seci, i njegove su prilike tako izgledale.

8) Što se tiče Tiberija, on se po povratku na Kapri razboleo. U po- četku je njegova bolest bila blaga, ali kako se potom počela pogoršavati, on je imao male ili nikakve nade u oporavak. Zbog ovoga je naložio Eodu- su, koji je bio njegov oslobođeni rob koga je najviše poštovao, da mu do- vede decu,²⁹⁶ jer želi da sa njima govori pre nego što umre. U tom času on nije imao svojih živih sinova, jer je Drus, njegov jedini sin, bio mrtav; ali je Drusov sin Tiberije još uvek bio živ, i njegovo dodatno ime bi- lo je Gemel; takođe je živeo i Gaj, sin Germanikov, koji je bio sin njegovog brata [Drusa]. On je sada bio odrastao, i posedovao je široko

obrazovanje koje ga je veoma oplemenjivalo, te je tako bio uvažavan i omiljen među na- 804 JUDEJSKE STARINE

rodom, a zbog odličnog karaktera njegovog oca Germanika, koji je postigao najviše počasti među Rimljanima zbog svoje postojanosti i časnog ponašanja, zbog lakoće i predusretljivosti u opštenju s narodom, kao i zbog toga što ga njegovo visoko dostojanstvo nije sprečavalo u održavanju prisnosti sa svima njima, kao da su mu ravnopravni; zbog takvog ponašanja on ne samo da je bio veoma uvažavan od strane naroda i senata, već i od strane svih onih naroda koji su bili podanici Rimljana, od kojih su neki bili dirnuti onom milostivošću sa kojom bi ih primao kada bi [lično] došli do njega, dok su drugi bili poneseni izveštajima o njima koji su s njime boravili; i zaista, posle njegove smrti, svi su se ljudi odali žalosti, i to ne onakvoj kakva se čini iz laskanja njihovim upraviteljima dok je zapravo reč o krivtvojenosti i licemernosti, već o takvoj koja je bila stvarna i iskrena: jer je svako tugovao zbog njegove smrti kao da je izgubio nekoga ko mu je bio blizak. I zaista, takvo je lako bilo njegovo opštenje s ljudima, da se većma preokrenulo u preimućstvo njegovom sinu među svima drugima; a, iznad svih, posebno je vojska bila ponesena njime, toliko da su vojnici računali kao da sasvim prikladnom stvari da i sami umru ukoliko bi on time mogao stići do vlasti.

9) Ali nakon što je Tiberije dao naređenje Eudosu da sledećeg jutra dovede k njemu decu, on se pomolio bogovima svoje zemlje da mu pokažu očigledan znak toga koje bi od te dece trebalo da preuzme vlast; on sam je bio željan da upravljanje ostavi sinu svoga sina, ali se i dalje više oslanjao na ono što bi mu Bog predskazao povodom naslednika nego na svoje vlastito mišljenje i sklonost; i tako je on odlučio da znamen bude taj, da će vlast biti ostavljena onome koji k njemu prvi dođe sutrašnjeg dana. I nakon što je tako u sebi rešio, on je poslao po tutora svog unuka, i zapovedio mu da dovede dete sutradan rano izjutra, smatrajući da će Bog dozvoliti da on bude imperator. Ali se Bog pokazao protivnim Tiberijevom naumu; jer, budući da je Tiberije tako uredio stvari, on je, čim se razvidelo, naložio Eudosu da pozove unutra ono dete koje je spremno čekalo napolju. Tako je ovaj izašao napolje i našao Gaja pred vratima, jer mladi Tiberije još nije stigao, ostavši da čeka na svoj doručak; pa kako Eudosije nije znao ništa o nameri svog gospodara, rekao je Gaju: „Tvoj te otac zove“, i zatim ga uveo unutra. I tek kad je Tiberije video Gaja, i ukoliko ranije, počeo je razmišljati o sili Božijoj, i kako je njemu sasvim bila oduzeta moć da udeli vlast onome kome je on želeo, te tako nije mogao uspostaviti ono rešenje koje je nameravao. Otuda je on gorakko zažalio što mu je oduzeta povlašćena moć ostvarivanja onoga što je prethodno zamislio, i što njegov unuk ne samo da je izgubio carstvo zbog neizbežnosti sudbine, već takođe i svoju vlastitu bezbednost, zbog toga što je njegov opstanak sada zavisio od onoga ko će biti moćniji od njega samog, i koji će smatrati po njega korisnijim da se nije ni dogodilo da je njihov rođak živeo s njima, te ga tako njegovo srodstvo neće moći da zaštiti; jer će se mladi Tiberije morati da plaši i popušta onome koji će raspolažati vrhovnom vlašću, delimično stoga što će on biti sledeći po rang u carstvu, a delimično zbog njegovog neprestanog nastojanja da

se domogne vlasti, oboje zbog toga da bi sebe sačuvao, ali takođe i da bi se našao na čelu državnih poslova. Treba reći da je imperator Tiberije bio veoma predan astrologiji i proračunima rođenja, te da je proveo život u procenjivanju onih proročanstava koja su se obistinila, više i od onih kojima je to bilo životno

zanimanje. Tako je, na primer, kada je jednom video kako dolazi Galba, rekao svom najprisnijem prijatelju da upravo dolazi čovek kome će jednom pripasti dostojanstvo vlasti nad rimskim carstvom. Tiberije je, zapravo, bio zavisniji od takvih vrsta predskazanja od bilo kog drugog rimskog imperatora, naprosto stoga što je našao da mu ova govore istinu o njegovim vlastitim poslovima. A sada se zaista našao na velikoj muči zbog onoga što ga je zadesilo, i veoma je tužovao zbog narečenog stradanja njegovog unuka, te se žalio na samog sebe što je unapred iskoristio takve načine proricanja, dok je, međutim, samim bilo u njegovoj moći da umre neožalošćen spoznajom budućnosti, a s obzirom da je sada bio razdiran tim poznanjem predstojeće nesreće onog ko mu je bio najdraži, te je pod takvim patnjama on, Tiberije, morao i umreti. Pa iako je bio pometen tim neočekivanim prevratom vlasti u ruke onoga kome je on nije namenio, on je ovako govorio Gaju, iako nevoljno i protiv sopstvene sklonosti: „O dete! Iako mi je Tiberije bliži rod no što si ti, ja po svojoj odluci, i saučestvujućim pristankom bogova, tebi dajem i u ruke stavljam carstvo; i želim da nikada ne smetneš s uma, kada ti ono bude pripalo, bilo ljubaznost koju sam ti pokazao kao onaj koji te je uzvisio do takvog dostojanstva, bilo tvoje srodstvo s Tiberijem. Pa kako sada znaš da sam zajedno sa bogovima onaj koji ti je obezbedio tako veliku sreću, želim da mi uzvратиш na tu spremnost da te uzdignem ti me što ćeš se brinuti za Tiberija, kao svog bliskog rođaka. Pored toga, treba da znaš da će Tiberije, dokle god bude živ, značiti sigurnost za tebe, jednako kao vladara kraljevstva i tvog vlastitog opstanka; ali ukoliko on bude umro, to će biti uvod u tvoje vlastite nesreće; jer je veoma opasno ostati sam pod teretom tako ogromnih obaveza; a takođe ni bogovi neće trpeti da oni postupci koje nosi nepravdičnost — nasuprot zakonima koji upućuju ljude da se drugačije ponašaju — prođu nekažnjeno." Ovakav je bio govor što ga je učinio Tiberije, kojim, međutim, nije ubeđio Gaja da se prema njemu vlada, iako je ovaj obećao da će tako učiniti; jer, čim je uspostavio svoju vlast, on je uklonio mladog Tiberija, upravo kao što je i predvideo bivši imperator; a takođe je i on sam, nedugo potom, bio ubijen u tajnoj zaveri koja je povedena protiv njega.

10) I tako, nakon što je u tom času proglasio Gaja [Kaligulu] za svog naslednika, Tiberije je živio još svega nekoliko dana, i potom preminuo, nakon što je držao vlast dvadeset dve godine, pet meseci i tri dana. Gaj je, dakle, postao četvrti imperator. A kada su Rimljani čuli da je Tiberije umro, obradovali su se dobrim vestima, ali nisu imali hrabrosti da u njih poveruju, i to ne zato što bi bili nevoljni da zaista tako bude — jer bi dali veliku sumu novca da se čuveno pokaže istinitim — već stoga što su bili u strahu da bi, ukoliko bi pokazali svoju radost a vest se ispostavi netačnom, njihovo veselje postalo opšte po-

806 JUDEJSKE STARINE
znato a oni sami za to optuženi, i otuda izgubljeni. Jer je pokojni Tiberije doneo veliki broj nesreća najboljim rimskim, porodicama, budući da se u svim slučajevima njegova ostrašćenost lako budila, a čud mu je bila takva da je njegov bes činila neopozivim sve dok ga ne bi doveo do ispunjenja, iako je bez razloga upadao u mržnju prema ljudima. On je po prirodi bio vatren u svim zapovestima što ih je izdavao, i kažnjavao je smrću i najneznatnije uvrede, toliko da kada su Rimljani sa razdraganošću čuli glasine o njegovoj smrti, uzdržali su se od predavanja tom zadovoljstvu zbog onespokojavajućeg predviđanja mogućnih nesreća koje bi mogle uslediti, ukoliko se njihove nade pokažu neosnovanim. Nadalje je Marsija, Agripin oslobođeni rob, čim je čuo o Tiberijevoj smrti dotrčao do Agripe da prenese vesti; pa našavši ga kako izlazi na kupanje, klimnuo je

glavom i rekao na hebrejskom jeziku: „Lav²⁹⁷ je mrtav“, na šta je Agripa, smesta razumevši značenje, i bivajući ushićen vestima, rekao: „Neka te sve vrste zahvalnosti i sreće pohode zbog ove tvoje vesti; sve što želim je da se ono što si rekao pokaže istinitim.“ Centurion koji je bio postavljen da čuva Agripu čuo je ove reči, te je — prethodno videši žurnost sa kojom je došao Marsija i radost Agripinu zbog onoga što mu je ovaj kazao — posumnjao da te reči podrazumevaju neku veliku promenu, te ih je upitao o onome što je rečeno. Oni su isprva skrenuli razgovor, ali na njegovo uporno navaljivanje Agripa mu je bez daljeg uzdržavanja — jer mu je centurion već postao prijatelj — sve rekao; na to se ovaj pridružio u zadovoljstvu što ga je proizvela ova vest, stoga što je ona bila srećna po Agripu, te mu je priredio večeru. Ali u času dok su obedovali, i piće bilo služeno, došao je neko ko je izjavio da je Tiberije još uvek živ, i da će se vratiti u grad za nekoliko dana. Na ovu se vest centurion sada silno zabrinuo, stoga što je učinio nešto što ga je moglo koštati života, jer se tako nesputano ophodio prema zatvoreniku, i to povodom vesti o Cezarevoj smrti; tako je on gnevno odgurnuo Agripu sa ležaja na kojem se ovaj nalazio, i rekao: „Da li si mislio da ćeš me bez kazne prevariti tom laži o imperatorovoj smrti?“ Pa nakon što je to izgovorio zapovedio je da Agripa bude ponovo okovan (jer ga je prethodno oslobodio), i nad njim je postavio strožu stražu nego ranije, te se te noći Agripa našao u takvim rđavim uslovima; ali se sledećeg dana glas raširio gradom, potvrdivši vest da je Tiberije zasigurno preminuo, mada se ljudi i dalje nisu usuđivali da otvoreno i slobodno govore o tome, iako su neki zbog toga ponudili žrtve zahvalnice. Takođe je pristiglo i nekoliko pisama od Gaja: jedno za senat, u kojem je senatore obaveštavao o Tiberijevoj smrti i njegovom vlastitom stupanju na vlast, a drugo Pizonu, upravitelju grada, kome je poručio istu stvar. On je takođe izdao naređenje da Agripa bude pušten iz zatvoreničkog logora i odveden u kuću u kojoj je živio pre nego što je stavljen u zatvor; tada ko je Agripa sada bar bio lišen straha za svoje vlastite poslove, jer, iako je i dalje bio držan pod nadzorom, ipak je sada bio rasterećen najtežim brige, one, naime, brige za osnovne uslove života. I tako, čim je Gaj došao u Rim i sa sobom doneo Tiberijevo telo kojem je, po zakonima nje-

KNJIGA OSAMNAESTA

807

gove zemlje, upriličio raskošan pogreb, bio je veoma raspoložen da Agripu pusti na slobodu tog istog dana; ali ga je u tome sprečila Antonija, i to ne zbog ma kakve zlonamernosti prema zatvoreniku, već iz obzira prema Gajevoj uljudnosti, kako građani ne bi poverovali da je Tiberijeovu smrt primio sa zadovoljstvom zbog toga što je istog trena oslobodio onoga koga je pokojnik okovao. Ipak, nije prošlo mnogo dana do časa kada je poslao po Agripu u svoju kuću, obrijao ga i promenio mu odeću, nakon čega mu je na glavu spustio dijademu i naimenovao ga za kralja Filipove tetrahije. Takođe mu je predao i Lisanijevu²⁹⁸ tetrahiju, a njegov gvozdeni lanac zamenio zlatnim iste težine. Osim ovoga je i poslao Marula za namesnika Judeje.

11) Druge godine vladavine Gaja [Kaligule] Cezara, Agripa je zatražio da mu bude dopušteno da otplovi kući i preuzme poslove upravljanja; pri tom je obećao da će se vratiti nakon što sve dovede u red na način na koji se to moralo učiniti. I tako je po imperatorovoj dozvoli on napokon stigao u svoju vlastitu zemlju, gde se pred svima pojavio potpuno neočekivano, i time svim ljudima koji su ga videli pokazujući moć sudbine, budući da su ovi mogli lako uporediti njegovo negdašnje

siro- maštvo sa sadašnjim srećnim izobiljem. Stoga su ga neki nazvali sreć- nim čovekom, a drugi još nisu mogli poverovati da su se stvari u tolikoj meri promenile nabolje po njega.

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE PROTERAN IROD TETRARH

1) Pokazalo se, međutim, da je Irodija, Agripina sestra, koja je sa- da bila žena onog Iroda koji je bio tetrarh Galileje i Pereje, ovu no- vu nadležnost svog brata dočekala sa zavišću, naročito kada je videla da je Agripi udeljeno više dostojanstvo od onog kojim je raspolagao njen muž, tim pre što je u času kada je Agripa pobjegao razlog tog iznenadnog odlaska bila njegova nemogućnost da isplati svoje dugove; a sada se on vratio na dostojanstven način, kao sopstvenik zavidne i veoma naklone sudbine. Ona je otuda bila nezadovoljna i tužna zbog tako velike prome- ne u njegovim prilikama; i ponajviše onda kada ga je videla kako nastu- pa među narodom sa uobičajenim obeležjima kraljevske vlasti, ona nije bila kadra da sakrije u kakvom se ojađenom stanju nalazi — a sve zbog za- visti prema njemu, kojaju je silno obuzimala; zbog svegaje toga podstakla svog muža, zatraživši da i sam otplovi u Rim, i tamo izmami počasti ravne Agripinim; izjavila je, naime, da više ne može podneti da živi dok se Agripa — sin onog Aristobula koga je njegov otac osudio na smrt, i onaj isti koji je do njenog muža došao u takvom krajnjem siromaštvu da su mu osnovne životne potrepštine morale biti u potpunosti obezbeđivane njihovom milostinjom, i koji je povrh svega pobjegao od svojih poverilaca preko mora — sada vraća kao kralj, dok se u isto vreme sam 808 JUDEJSKE STARINE Irod zadovoljava da skrštenih ruku živi skromnim životom, iako je upravo on kraljevski sin, i kao srodniji kraljevima očigledno pozvan da za sebe zadobije isto dostojanstvo. „I zato, Irode, iako se ranije ni- si brinuo što živiš u nedostojnijim uslovima od svog oca od koga si potekao, ipak bi sada trebalo da zahtevaš ono dostojanstvo koje je tvoj rođak već zadobio; i nemoj otrpeti takvo omalovažavanje, da čovek koji se divio tvom bogatstvu sada može biti više uvažavan od tebe samog, ni- ti da se njegovo siromaštvo pokazuje kadrim da prigrabi vrednije stva- ri od našeg izobilja; i nemoj drugačije do kao sramotno procenjivati to da budeš podređen onome koji je, u drugo vreme, živeo od tvog milosrđa. Nego pođimo u Rim, i ne štedimo truda ni troškova, bilo u srebru ili zlatu, budući da se oni ne mogu čuvati za bolju upotrebu od zadobijanja kraljevstva."

2) Ipak, što se tiče Iroda, on se u to vreme suprotstavio njenom za- htevu zbog sklonosti prema lagodnosti i sumnje koju je imao u mogućnu nevolju koja ga čeka u Rimu; stoga je pokušao da je pouči nečemu boljem. Ali što ga je više ona videla kako se povlači, tim je više navaljivala, tražeći od njega da takoreći nijedan kamen ne ostavi neprevrnutim ka- ko bi postao kralj; naposljetku nije odustajala sve dok ga nije pridobila, hteo on to ili ne, za svoja nastojanja, zato što on drugačije nije mogao iz- beći njenu nasrtljivost. Tako je Irod pripremio sve što je potrebno, na onaj svoj rasipan način za koji je uvek bio pripravan, ne štedeći ni na čemu, i pošao u Rim vodeći i Irodiju sa sobom. Ali se i Agripa, shva- tivši njihove namere i pripreme, takođe rešio da tamo pođe; pa čim je čuo da su oni isplovili, poslao je Fortunata,

jednog od svojih slobodnja- ka, u Rim sa poklonima imperatoru, ali i sa pismima protiv Iroda, u kojima je posebno pružao izveštaj o ovim stvarima, a koja je glasnik tre- balo da uruči ukoliko za to bude imao prilike. Ovaj je čovek sledio Iro- da tako brzo i tako je dobro napredovao na putovanju, da je stigao ubrzo posle Iroda, te se dogodilo tako da je u času kada je Irod boravio sa Gajem došao i on sam, i predao svoja pisma; naime, obojica su plovila do Dike- arhije, i pronašli Gaja u Baji, malom mestu u Kampaniji, na udaljenosti od pet furlonga od Dikearhije. Na tom su se mestu nalazile kraljevske palate sa raskošnim stanovima, u kojima je svaki imperator nastojao da nadmaši veličanstvenost svog prethodnika; mesto je takođe nudilo to- ple kupke koje su same od sebe izvirale iz zemlje, a koje su bile lekovite i od koristi u ozdravljenju onima koji su ih upotrebljavali, a takođe su i služile sklonosti prema raskoši. Gaj je, dakle, pozdravio Iroda, jer se najpre susreo s njime, a zatim je pregledao pisma što ih je poslao Ag- ripa, a koja su bila napisana kako bi optužila Iroda; u njima je Agri- pa okrivio Iroda da je bio u savezništvu sa Sejanom protiv Tiberija, a da je sada saveznik Artavana, kralja Partije, u suprotstavljanju Gajevoj vlasti; a kao dokaz onoga što je ustvrdio naveo je da je Irod raspolagao brojem oklopa dovoljnim da njima naoruža sedamdeset hiljada vojnika. Gaj je bio potresen ovim obaveštenjem, te je upitao Iroda da li je isti- na ono što je rečeno o oklopima, a kada je ovaj priznao da se tamo zais-

ta nalazi tolika oprema — jer to nije mogao poreći budući da je istina bila odviše očigledna — Gaj je ovo priznanje uzeo kao dovoljnu potvrdu optužbe da se ovaj pripremao za odmetanje. Tako je Irodu oduzeta tetra- r- hija, i kao dodatak predata Agripinom kraljevstvu; imperator je takođe Agripi dodelio i Irodov novac, a ovoga je za kaznu osudio na trajno pro- gonstvo, i naložio da Lion, mesto u Galiji, bude njegovo boravište. Ali kada je Gaj čuo da je Irodija Agripina sestra, učinio joj je poklon u vi- du prepuštanja onog novca koji je bio njen vlastiti, te joj rekao da svom bratu ima da zahvali za to što je sprečeno da i ona bude podvrgnuta is- toj propasti kojoj i njen muž. Ali je ona ovako odgovorila: „Ti se zaista, o caru, ponašaš na najveličanstveniji način i onako kako tebi i pri- liči nudeći mi ovu uslugu; ali me naklonost prema mome mužu sprečava da sudelujem u milosti tvoga dara; jer nije pravično da ga se ja, koja sam bila saradnik u njegovom napredovanju, odreknem u njegovim nesrećama." Na ove se reči Gaj razljutio i na nju, te je poslao sa Irodom u progonstvo, a njen posed predao Agripi. Ovako je, dakle, Bog kaznio Irodiju za njenu zavist prema bratu, a takođe i Iroda što je poklanjao pažnju uzaludnim razgovorima sa ženom. Što se tiče Gaja, on je tokom prve i druge godine svoje vladavine upravljao državnim poslovima na veličanstven način, i sam se ponašao sa takvom umerenošću da je zadobio blagonaklonost ka- ko Rimljana, tako i svih drugih njegovih podanika. Ali je kasnije, kako je vreme odmicalo, prešao granice ljudske prirode u uobraženju da je zbog protežnosti njegove moći on sam nalik božanstvu, te se u svim stvarima odao takvom ponašanju koje je vređalo istinskog Boga.

POGLAVLJE OSMO

O POSLANSTVU JEJVEJJA GAJU; I KAKO JE GAJ POSLAO PETRONIJA U SIRIJU
KAKO BI POVEO RAT PROTIV JEJVEJJA UKOLIKO NE BU- DU HTELI DA
PRIME NjEGOVU STATUU

1) U to je vreme u Aleksandriji došlo do sukoba između jevrejskog i grčkog stanovništva, te su izabrana po trojica izaslanika od svake stranke u sporu, koji su stigli do Gaja. Jedan od ovih izaslanika sa grč- ke strane bio je Apion,²⁹⁹ koji je izrekao mnogo bogohulnih reči na ra- čun Jevreja, a među mnogim drugim stvarima koje je izgovorio on ih je op- tužio i za zanemarivanje počasti koje pripadaju Cezaru; jer, dok su svi koji su bili podanici rimskog carstva podizali oltare i hramove Gaju, pa su ga i u drugim stvarima posvuda prihvatili kao što su prihvatili bogove, jedino su ovi Jevreji smatrali da je za njih beščasno da podižu statue u njegovu slavu, kao i da se zaklinju u njegovo ime. Apion je izgovo- rio mnoge od ovih ozbiljnih stvari, pomoću kojih se nadao da će izazva- ti Gajev bes protiv Jevreja, što je i bilo verovatno. Ali je Filon, glav- ni čovek među jevrejskim poslanstvom, koji se isticao u svakom pogledu, a takođe i brat Aleksandra alabarha³⁰⁰ i osoba nimalo nevična u filo- 810 JUDEJSKE STARINE zofiji, bio spreman da se posveti odbrani protiv ovih optužbi. Među- tim, Gaj mu ovo nije dozvolio, već je zapovedio da mu nestane s očiju; pri tom je takođe izgledao tako besan, da se očigledno činilo da je spreman da Jevrejima nanese kakvu veliku nesreću. I tako je Filon, uvređen tak- vim postupkom, izašao, i rekao onim Jevrejima koji su bili s njim da bi morali ostati hrabri, budući da Gajeve reči istina pokazuju razgnevlje- nost protiv njih, ali su zapravo već uspostavile Boga kao protivnika njemu samom.

2) Na sve je to Gaj, prihvativši s gnušanjem da je mogao biti tako oma- lovažen od strane Jevreja, poslao Petronija za namesnika Sirije i Vi- telijeovog naslednika u upravljanju, izdajući mu pri tom naređenje da iz- vede najezdu na Judeju, sa velikim brojem vojnih jedinica, pa ukoliko oni dobrovoljno budu dopustili postavljanje njegove statue da je i podigne u hramu Božijem te da ih ostavi nekažnjenim, ali ukoliko budu tvrdogla- vi da ih onda pokori ratom, pa potom učini isto u pogledu dizanja sta- tue. Shodno tome, Petronije je preuzeo vlast u Siriji, i pohitao da pos- luša Cezarevu poslanicu. Okupio je što je više mogao saveznika i po- veo sa sobom dve rimske legije, pa je stigao u Ptolemaidu gde je prezi- mio, nameran da rat povede u proleće. Takođe je napisao Gaju šta je re- šio da učini, a ovaj ga je pohvalio zbog pokazane marljivosti i naredio mu da tako nastavi, te da povede rat protiv Jevreja u slučaju da se oni ne budu povinovali njegovim zapovestima. Ali se dogodilo da je mnogo de- setina hiljada Jevreja došlo k Petroniju u Ptolemaidu kako bi mu pre- dali svoje molbe da ih ne prisiljava da krše i nasilno gaze zakon njiho- vih predaka; „ Ali ako si", rekli su, „sasvim rešen da doneseš tu statuu i podigneš je, najpre ćeš morati da nas sve pobiješ, i potom uradiš što si naumio; jer sve dokle smo živi mi ne možemo dozvoliti one stvari koje nam je merodavnošću našeg zakonodavca zabranjeno da činimo, kao i odlukom naših predaka da su takve zabrane primeri vrline." Ali se Petronije zbog ovakvih reči naljutio, i rekao: „Da sam zaista ja impera- tor, i da sam slobodan da sledim vlastitu sklonost, i zatim odlučio da se tako ponašam, ove bi vaše reči bile opravdano meni upućene; ali mene je Cezar poslao, i ja sam pod obavezom da se povinujem njegovim ukazima, zato što bi mi neposlušnost njima donela neizbežnu propast." Na ovo su Jevreji odgovorili: „Budući da si, dakle, tako nastrojen, o Petronije, da nećeš odbiti

poslušnost Gajevim poslanicama, ali i da mi nećemo prekršiti zapovesti našeg zakona; i kako mi zavisimo od uzvišenosti naših običaja, i kako smo, trudem naših predaka produžili sve dosad bez dopuštanja da oni budu prekršeni, mi se nećemo drznuti da na bi- lo koji način budemo tako preplašeni da iz pukog straha od smrti poga- zimo ove zakone što nam ih je Bog odredio u našu korist; a ukoliko do- padnemo nesreća, mi ćemo ih podneti kako bismo sačuvali naše zakone, znajući da onaj ko se izlaže opasnostima ima dovoljno nade da će im iz- maći stoga što će Bog stajati na našoj strani onda kada iz obzira pre- ma Njemu sebe podvrgnemo mukama, i izdržimo neizvesne obrte sudbine. Ali ukoliko bismo ti se povinovali, bilo bismo veoma naruženi zbog

KNJIGA OSAMNAESTA

811

kukavičluka, jer bismo se tako pokazali spremnim da prekršimo naš zakon; osim toga bismo na sebe okrenuli i gnev Božiji koji je, budući i sam sudija, nadređen Gaju."

3) Kada je Petronije po njihovim rečima uvideo da se njihova odluka teško može promeniti, i da, bez rata, on neće biti kadar da posluša Gaja u posvećenju njegove statue, te da otuda mora doći do velikog prolivanja krvi, on je sabrao svoje prijatelje i sluge koje su bile s njima, i pohl- tao u Tiberijadu, želeći da sazna u kakvom su stanju prilike tamošnjih Jevreja; i tako su pred Petronija, istog časa kada se obreo u Tiberijadi, ponovo izašle mnoge desetine hiljada Jevreja. Ovi su znali da se izla- žu u velikoj opasnosti ako bi prihvatili rat protiv Rimljana, ali su sudili da bi kršenje vlastitih zakona imalo mnogo težih posledica, te su ga i oni zamolili da ih nipošto ne dovodi do takvih nedaća, niti da oskrnavljuje njihov grad posvećenjem statue. Tada im je Petronije rekao: „Hoćete li onda zaratiti protiv Cezara, ne razmišljajući o njegovim za- mašnim pripremama za rat i o vašoj vlastitoj slabosti?" A oni su odgo- vorili: „Mi nipošto nećemo povesti rat protiv njega, ali ćemo i dalje radije umreti nego da naše zakone vidimo pogažene." A zatim su se baci- li na tle licem prema zemlji, i istegli grla, rekavši da su spremni da poginu; a ovo su radili četrdeset narednih dana tokom kojih su napusti- li obrađivanje zemlje, i to iako je doba godine zahtevalo da zemlju poseju. Tako su ostali postojani u svojoj odluci, i ponudili se da radije svoje- voljno umru nego da vide posvećenje statue.

4) Nakon što su prilike stigle do ovog stanja, Aristobul, brat kralja Agripe, kao i Eleja Veliki, a s njima i drugi glavni ljudi te porodice, ušli su kod Petronija i stali ga moliti da, budući da je video odluč- nost mnoštva, ne uvodi nikakvu promenu i tako ih dovede do očajanja; već da izvesti Cezara da Jevreji gaje nesavladivu odbojnost prema pri- hvatanju statue, te da iznese kako su ustrajali kod njega i napustili ob- rađivanje svoje zemlje; takođe da mu prenese da oni nisu voljni da ratuju protiv njega zato što za to i nisu kadri, ali da su spremni da sa zado- voljstvom umru radije nego da dopuste da njihovi zakoni budu prekrše- ni; još i da mu saopšti kako će zbog nezasejanosti zemlje porasti razboj- ništvo zbog njihove nemoći da plate nametnute poreze. Nadali su se da će Gaj time možda biti doveden do sažaljenja, te da neće zapovediti nika- kav svirepi postupak protiv njih, niti dopustiti da bude uništen nji- hov narod. Najzad, tražili su da mu se prenese da će ukoliko produži da bude nesavitljiv u svojoj ranijoj spremnosti da povede rat protiv njih, tada morati da se sam lati tog zadatka. Tako su dakle Aristobul, kao i svi drugi s njime, preklinjali Petronija. Na to je ovaj,³⁰¹ delimično zbog navaljivanja koje su izvršili Aristobul i ljudi okupljeni oko njega, a ta- kođe i zbog mogućih posledica onoga što su sa tolikom revnošću traži- li molioći — a što,

drugim rečima, znači zbog osvedočene postojanosti jevrejskog protivljenja — dok je u isto vreme smatrao pogubnom stvari po sebe da bude takvim zatočnikom Gajeve mahnitosti te da pobije toli- ko desetina hiljada ljudi samo zbog njihovog verničkog žara prema Bogu, 812 JUDEJSKE STARINE

zbog čega bi ostatak života morao provesti u očekivanju kazne — Petro- nije je, kažem, smatrao da je mnogo bolje da pošalje poruku Gaju (nadajući se da će ga možda ipak ubediti) i obavesti ga koliko mu je nepodnošljivo da podnese mogućni carev gnev protiv sebe što ga odmah nije pos- lušao povinovavši se njegovoj poslanici, ali da ukoliko Gaj ipak is- traje u svojoj nepromišljenoj odluci, on i tada može započeti rat protiv Jevreja; štaviše, Petronije je smatrao da je i u slučaju da preokrene Gajevu mržnju protiv sebe samog, ipak primereno časnim osobama da čak i stradaju u ime tolikog mnoštva ljudi. Shodno tome, odlučio je da udo- volji moliocima po ovom pitanju.

5) Zatim je pozvao Jevreje na zajednički skup u Tiberijadu, i oni su do- šli u mnogim desetinama hiljada; takođe je naspram njih postavio vojs- ku kojom je raspolagao, ali pri tom nije otkrio vlastitu nameru, već za- povesti imperatora, rekavši im da će njegov bes biti bez odlaganja iz- vršen nad onima koji budu imali toliko hrabrosti da se odmah ne po- vinuju onome što je on zapovedio; a to mu se činilo i primerenim nje- mu — koji je dobio tolika dostojanstva zahvaljujući Gaju — da imperato- ru ne protivreči ni u jednoj stvari: — „Pa ipak“, rekao je, „ne mislim da je pravično da imam toliko obzira prema svojoj vlastitoj bezbednosti i časti da bih odbio da ih žrtvujem zbog ostanka u životu vas koji ste to- liko brojni i koji nastojite da sačuvate obzir prema onome što dugujete svome zakonu koji vam je predat od strane vaših predaka, tako da je vre- dan vašeg krajnjeg zalaganja da ga sačuvate; niti ću ja, uz vrhunsku podrš- ku i moć Božiju, biti tako surov da dopustim da vaš Hram bude srozan do prezrenja sredstvima carske vlasti. Ja ću, dakle, poslati poruku Gaju i upoznati ga sa vašim odlukama, i pomoći vašoj molbi onoliko koliko mogu, kako ne biste bili izloženi patnji zbog časne zamisli kojoj ste se posvetili; i neka vam Bog bude u pomoći, jer je Njegova vlast iznad svih domišljaja i moći ljudi; i neka vam On obezbedi očuvanje vaših drevnih zakona, i neka ne bude lišen, iako bez vašeg pristanka, Njegovih uobi- čajenih počasti. Ali ukoliko Gaj bude razdražen, i okrene silinu svog besa na mene, ja ću radije podneti svu tu opasnost i muke koje mogu snaći bilo moje telo ili moju dušu, nego što ću gledati da tako veliki broj vas stradava dok postupate na tako pohvalan način. Hoćete li, onda, sva- ki od vas, poći svojim poslom i za svojim vlastitim obavezama, i prio- nuti na obrađivanje vaše zemlje? A ja ću lično poslati poruku u Rim, i neću odbiti da vam poslužim u svim stvarima, kako ja sam tako i uz po- moć mojih prijatelja.“

6) Nakon što je Petronije ovo izgovorio i raspustio običajni skup Jevreja, zatražio je od najuglednijih ljudi među njima da se pobrinu o ob- radi svojih imanja i govore ljubazno s narodom, te da ih ohrabre nadom u povoljan ishod njihovih poslova. Tako postupivši, učinio je da narod ponovo postane radostan. A sam Bog je ukazao na svoje prisustvo Petro- niju i označio mu da će priložiti svoju pomoć čitavoj njegovoj zamisli; jer, ovaj još nije bio ni završio svoj govor Jevrejima, a Bog je, nasuprot svim ljudskim očekivanjima, poslao velike mlazeve kiše, jer je taj dan

bio sasvim vedar, i na nebu nije bilo nikakvog znaka koji bi ukazivao na ma kakve padavine; štaviše, tokom čitave godine vladala je velika suša koja je ljude učinila beznadežno željnim vode sa nebesa, jer nje nije bilo čak ni kada bi videli da je nebo

prekriveno oblacima; njihov je očaj išao dotle da su se, videvši tako ogromnu količinu kiše, i to na tako neobičan način i bez ikakvog očekivanja, namah ponadali da Petronijev pokušaj molbe za njih nipošto neće propasti. A što se tiče Petronija, on je bio silno iznenađen shvativši da se Bog tako očigledno stara o Jevrejima, i daje takve veoma jasne znake Njegovog prisustva i ukazanja, i to do takvog stupnja da čak i oni koji su u svojoj revnosti bili najprotivniji, više nisu imali moći da protivreče. Ova se pojava takođe našla među svim onim posebnostima o kojima je pisao Gaju, a koje su sve imale nameru da ga odvrte i na svaki ga način umole da ne dozvoli da tako mnogo desetina hiljada ljudi budu izgubljeni, zbog čega će, ukoliko budu pobijeni (jer bez rata oni nipošto neće dozvoliti da budu pogaženi zakoni njihovih predaka), on, Gaj, izgubiti prihode dobijene njihovim obavezivanjem, i biće javno proklet s njihove strane za sva buduća vremena. Povrh svega — pisao je Gaju — Bog, koji je njihov vrhovni upravitelj, pokazao je svoju moć očigledno na njihovoj strani, takvu moć koja ne ostavlja nikakvo mesto sumnji u nju. Takav je, dakle, bio zadatak kojem se sada posvetio Petronije.

7) Mimo svega ovoga, kralj Agripa, koji je tada živio u Rimu, bio je sve više u Gajevoj milosti. Tako se dogodilo da mu je jednom prilikom pridodao raskošnu večeru i pri tom vodio računa da nadmaši sve ostale poznanike, jednako u troškovima i u takvim pripremama koje bi mogle najviše pridodati carevom zadovoljstvu; štaviše, to je bilo toliko daleko od sposobnosti svih drugih, da ni sam Gaj nije mogao biti u tome ravnopravan Agripi, budući da je u istome mnogo manje od ovoga prevazilazio svoje prijatelje (takva je, dakle, drugima nedostižna briga bila unapred preduzeta u svemu, a posebno u tome da se sve učini prijatnim Cezaru); zbog toga se Gaj divio Agripinom razumevanju i veličanstvenom držanju, videvši da je ovaj davao sve od sebe kako bi ugodio imperatoru, čak i preko one granice troškova koju je mogao podneti, te je zauzvrat bio željan da ne zaostaje za Agripom u toj velikodušnosti u kojoj se ovaj naprezao kako bi ga zadovoljio. I tako je Gaj, nakon što je u izobilju popio vina, pa otuda i bio milosrdniji nego inače, rekao tokom gozbe, za vreme dok je Agripa pio s njime, sledeće: „Znao sam od ranije kakvo veliko poštovanje gajiš prema meni, i kakvu mi veliku naklonost uvek pokazuješ, iako po cenu velike opasnosti po sebe, koja te je zbog toga i ugrozila pod Tiberijem; i ti nisi propustio nijednu stvar kojom bi pokazao dobronamernost prema nama, i to preko svojih mogućnosti; otuda za mene mora biti najprirodnijom stvari da budem osvojen tvojom naklonošću. Zbog toga sam željan da ti nadoknadim sve ono čega mi je prethodno [bez tebe] nedostajalo, jer je sve ono što sam ti dosad udelio, a što se jedva može nazvati poklonima, odviše malo. Sve što može doprineti tvojoj sreći stoji ti na usluzi, i to na moje najveće zadovoljstvo, i sve dotle do-

814 JUDEJSKE STARINE

kle može dosegnuti moja moć." Ovo su dakle, bile reči koje je Gaj izgovorio Agripi, misleći da će ovaj od njega zatražiti kakvu veliku zemlju, ili prihode nekolicine gradova. Ali iako je Agripa unapred pripremio ono što će zatražiti, ipak nije otkrio svoje namere, već je odmah dao ovakav svoj odgovor Gaju: da ni iz kakvih očekivanja dobiti on nije ukazivao takva poštovanja svome vladaru, a suprotstavljajući se naredbama Tiberijevim, niti da sada čini ma šta što se tiče Cezara imajući na umu svoju vlastitu korist, i kako bi ma šta zauzvrat primio od njega; takođe je rekao da su darovi koje mu je ovaj već udelio veoma veliki, i preko nade čak i pohlepnoг čoveka. „Jer, iako su oni možda ispod tvoje moći, ipak su ti darovi veći od dostojanstva i sklonosti mene koji sam njihov primalac." Pa

kako je Gaj ostao zaprepašćen Agripinim stavovi- ma, te je još više navaljivao da ovaj iznese neki zahtev za nečim čime bi ga mogao nagraditi, Agripa je odgovorio: „ Budući da ti, moj gospodaru, izjavljuješ takvu spremnost da mi udovoljiš prema kojoj ispada da sam ja zaista vredan tvojih poklona, ja neću zatražiti ništa što se odnosi na moje vlastito blaženstvo, jer te je ono što si mi već udelio učinilo u tome nenadmašnim; već ja želim nešto što će tebe učiniti slavnim po pobožnosti, i učiniti Boga pomoćnikom u tvojim zamislima, a za mene biti čast da budem među onima koji se o tome pitaju, jer se pokazuje da mi nikada nije odbijeno ma šta što sam od tebe zatražio; jer je moja molba ova, da više ne razmišljaš o posvećenju one statue koju si naredio da bu- de postavljena u jevrejskom Hramu od strane Petronija."

8) Tako se Agripa usudio da ovim povodom izaziva smrt, znajući ipak da za takav postupak pred sobom ima opravdanje u dovoljno velikom ulo- gu, iako je svakako takođe dobro znao koliko je bila opasna stvar tako go- voriti — jer, u slučaju da je Gaj ne bi odobrio, to bi vodilo ne manjem od gubitka njegovog života. Ali je Gaj, koji je bio silno ponesen Agripi- nim predusretljivim ponašanjem, a i smatrajući zbog drugih stvari da bi bilo beščasno od njega da bude okrivljen za lažno obećanje pred to- likim svedocima upravo onda kada je sa tolikom revnošću prinudio Ag- ripu da bude molilac, te da bi izgledalo kao da se već pokajao za ono što je rekao, ali i takođe zbog toga što je veoma poštovao Agripinu vrli- nu koja se pokazala i u tome što uopšte nije zatražio da poveća svoju vlast, bilo većim primanjima ili većom nadležnošću, već se molbom brinuo za javni mir, za zakone i za samog Boga — on je udovoljio njegovom zahtevu. Takođe je o tome napisao i Petroniju, pohvalivši ovoga za nje- govo okupljanje vojske, a zatim ga savetujući o spornim poslovima. „Uko- liko si, prema tome", rekao je Cezar, „već podigao moju statuu, neka ona tamo i ostane; ali ukoliko je još nisi posvetio, više se nemoj zamara- ti oko toga, već raspusti svoju vojsku, vrati se i pobrini za one poslove zbog kojih sam te isprva poslao, jer ja više nemam razloga za podizanje te statue. Ovo sam učinio da bih udovoljio Agripi, čoveku koga tako mno- go poštujem da nisam kadar da se usprotivim onome što bi on pozeleo da učinim za njega." Ovo su, dakle, bile reči što ih je Gaj uputio Petro- niju, a što se dogodilo pre nego što je on sam primio Petronijevo pis-

mo u kojem ga je ovaj obaveštavao da su Jevreji veoma spremni da se po- bune zbog statue, te da se čine spremnim na ništa manje nego da zbog nje zaprete ratom Rimljanima. Pa kada je na ove vesti Gaj ostao veoma neza- dovoljan činjenicom da ma kakav pokušaj može biti učinjen protiv nje- gove vlasti, i budući da je on sam bio rob niskih i poročnih postupaka u svim prilikama, pri tom uopšte ne mareći za ono što je vrlina i čas- nost, kao i stoga što je na bilo koji povod i protiv svakoga, ko god bio u pitanju, uvek bio spreman da pokaže svoj bes, ne dopuštajući sebi da bude zadržan ma kakvim savetom, nalazeći da se u odavanju besu nalazi stvar- ni užitak — on je sada ovako otpisao Petroniju: „Videvši da ti poklo- ne Jevreja ceniš kao vrednije od mojih naređenja, i da si postao dovoljno bezočan da budeš poslušan njihovom zadovoljenju, osuđujem te da budeš svoj vlastiti sudija, i da razmotriš šta ćeš učiniti, sada kada postu- paš meni na nezadovoljstvo; jer ću od tebe napraviti primer za ovo i sva buduća doba, kako se nadalje niko ne bi drznuo da protivreči zapovesti- ma svog imperatora."

9) Ovo je, dakle, bila Gajeva poslanica Petroniju; ali Petronije ovu nije primio za Gajevog života, budući da je brod koji ju je nosio plovio tako sporo da su druga pisma stigla do Petronija pre ovog, a iz kojih je razumeo da je Gaj već mrtav; jer Bog nije zaboravio opasnost kojoj se pod- vrgao Petronije zbog Jevreja i u njihovu čast. Već, kada se Bog okrenuo protiv Gaja, zbog ozlojeđenosti onim što je ovaj tako oholo pokušavao smatrajući sebe dostojnim obožavanja, celi Rim i sve podređene oblasti zaverile su se sa Petronijem, a posebno oni koji su nosili zvanje senato- ra, da pruže Gaju dužnu odmazdu zato što je bio tako nemilosrdno strog prema njima; tako je on umro nedugo pošto je Petroniju napisao poslani- cu u kojoj mu je zapretio smaknućem. A što se tiče okolnosti ove smrti, kao i o prirodi zavere protiv njega, o njima ću govoriti u nastavku ove pripovesti. Tako je, dakle, ona poslanica koja je Petronija izvestila o Gajevoj smrti stigla prva, a malo kasnije ona u kojoj mu je ovaj naredio da se ubije vlastitim rukama. Na ovo se Petronije obradovao čitavom tom spletu okolnosti oko Gajeve smrti, i udivio Božijem providenju, Njemu koji mu je, bez ikakvog odlaganja i odmah pružio nagradu za obzirnost koju je pokazao prema Hramu, kao i za pomoć koju je obezbedio Jevrejima u izbegavanju opasnosti u kojoj su se našli. Na takav je način, koji nije mo- gao prevideti, Petronije umakao opasnosti od smrti.

POGLAVLJE DEVETO

ŠTA JE SNAŠLO JEVREJE KOJI SU SE NALAZILI U VAVILONU POVODOM DVOJICE BRAĆE, AZINEJA I ANILEJA

1) U to je vreme, međutim, veoma žalosna nesreća zadesila Jevreje koji su živeli u Mesopotamiji, a posebno one koji su nastanjivali Vavilo- niju. Ova nesreća nije ni po čemu zaostajala za onima koje su već minule, ⁸¹⁶ JUDEJSKE STARINE a koja je došla zajedno sa njihovim velikim pokoljem, čak većim no što je bio ijedan ikada zabeležen, a o kojem ću ja podrobno tovoriti i objas- niti okolnosti iz kojih su takva stradanja naišla na njih. U Vaviloniji je, dakle, postojao grad po imenu Nerda; nije on bio odviše naseljen, ali je oko sebe imao prostranu zemlju i, pored drugih prednosti, takođe je raspolagao i sa dovoljno ljudi. Zbog toga ga neprijatelji nisu mogli la- ko napasti, budući da ga reka Eufrat sasvim okružuje, a i zidine su bi- le podignute svuda uokolo njega. Pored ovog, postojao je i grad Nisibis, smešten na istom rečnom toku. To je bio razlog zbog kojeg su Jevreji, os- lanjajući se na prirodnu utvrđenost ovih mesta, u njih položili onih pola šekela koje svako, po običaju naše zemlje, prilaže kao ponudu Bogu isto onako kako ispunjavaju i druge stvari posvećene Njemu; oni su, da- kle, koristili ove gradove kao riznice sve dotle dok jednom, u pogodno vreme, novac ne bude otpremljen u Jerusalim; i mnogo se desetina hilja- da ljudi poduhvatilo dovoženja ovih poklona, zbog straha od pustošenja Parčana kojima su Vavilonci tada bili podanici. U to su vreme tamo živela dvojica braće, Azinej i Anilej, rođeni u gradu Nerdi; bili su lišeni oca i majka ih je poslala na učenje veštine tkanja zavesa, budući da se među njima nije smatralo sramotom da muškarci budu tkači odeće. Dogodilo se, međutim, da se jednom prilikom onaj kod koga su učili za- nat, i koji im je bio nadređen, požalio da su odviše kasno došli na po- sao, te ih je kaznio šibanjem; ali su oni ovu kaznu primili kao uvredu, te su poneli svo oružje koje su držali kod kuće, a koje nije bilo

malobroj- no, i pošli na izvesno mesto gde se reka račva i koje je prirodno veoma prikladno za napasanje stoke, kao i za čuvanje onih plodova koji se obič- no sakupljaju pred zimu. Najsiromašniji među mladim ljudima takođe su pribegli k njima, a ovi su ih opremili oružjem koje su sakupili, i po- stali njihovim zapovednicima; i tako ih više ništa nije sprečavalo da budu njihovi predvodnici u nesreći; jer čim su oni postali nepobe- divi, i podigli sebi tvrčavu, poslali su poruku onima koji su napasa- li stoku i naredili im da plaćaju onoliki danak koliki su smatrali da može biti dovoljan za njihovo održavanje, predloživši ovima takođe i da mogu postati njihovi sadruzi ukoliko im se potčine, za šta će ih oni zauzvrat braniti od neprijatelja sa bilo koje strane, ali i da će pobiti stoku onima koji odbiju da im se povinuju. Tako su ljudi pristali na nji- hove ponude (jer ništa drugo i nisu mogli) i poslali im onoliko ovaca koliko je od njih traženo. Zahvaljujući ovome snage odmetnika su postale još veće, te su postali gospodari svega što bi im se prohtelo, stoga što su nastupali iznenadno i nanosili nesreću ljudima, toliko da je svako ko je morao biti u dodiru s njima birao da im ukazuje poštovanje; a oni su postajali strašni prema onima koji bi ih napali, sve dok izveštaj o njima nije stigao do sluha samog kralja Partije.

2) Nakon što je namesnik Vavilonije shvatio šta se događa, i odlu- čio da ih zaustavi pre nego što postanu još moćniji i pre no što još veće nesreće ne poteknu od njih, on je sakupio što je mogao brojniju vojs- ku, jednako od Parčana i Vavilonaca, i krenuo na odmetnike, smerajući

da ih napadne i uništi pre no što bi bilo ko stigao da im prenese vest da je on sabrao vojsku protiv njih. Potom se ulogorio na jezeru, i tu mir- no počinio; ali sledećeg je dana (a to je bio sabat, koji je među Jevrejima dan odmora od svakog posla) on pretpostavio da se neprijatelj neće usu- diti da se bori, te da će ih tako i bez borbe uhvatiti i povesti kao za- robljenike. Otuda je oprezno nastavio dalje, misleći da neprijatelje iz- nenada napadne. Tog časa je Azinej sedeo s ostalima, i njihovo je oružje bilo pokraj njih, a on je progovorio sledećim rečima: „Prijatelji, čujem rzanje konja, i to ne takvih koji su na paši, već takve koji na sebi nose ljude; takođe čujem i zveckanje njihovih uzda, te se bojim da neki neprija- telji dolaze na nas s namerom da nas opkole. Zato neka neko ode da izvidi, i donese nam izveštaj o tome šta se stvarno događa; možda se pokaže da je ono što sam rekao samo lažna uzbuna." Pa nakon što je on ovo izgovorio, neki od njih pođoše da uhodeći pogledaju o čemu je reč; ali se smesta vra- tiše rekavši da „niti si ti pogrešio govoreći nam šta rade naše ne- prijatelji, niti će nam ovi dozvoliti da i dalje napadamo ljude. Uhvaćeni smo u njihovu klopku kao beslovesne zveri, jer je tamo veliki odred konji- ce koji ide protiv nas, dok smo mi lišeni moći da se svojim rukama iz- bavimo stoga što nam to zabranjuje naš zakon, koji nas obavezuje da se od- maramo [ovog dana]." Ali se Azinej nipošto nije složio sa mišljenjem ovog uhode u pogledu onoga što je trebalo učiniti, već je smatrao da je po zakonu primerenije da trgne i podigne duše svojih ljudi u toj nuždi koje su dopali, te da prekrši zakon sveteći se neprijateljima, pa makar i po- ginuli u tome, radije nego da ne čine ništa zadovoljivši neprijatelja time što će ih bez muke pobiti. Shodno rečenom, on se mašio za oružje i ulio hrabrost u one koji su bili s njim da postupe jednako neustraši- vo kao i on sam. I tako su oni napali neprijatelje i pobili veliki broj njih — stoga što su ih ovi potcenili računajući na sigurnu pobedu — a ostatak poterali u bekstvo.

3) Ali kada su vesti o ovoj borbi stigle do kralja Partije, on je ostao iznenađen smelošću ove braće, i pozeleo je da ih vidi i razgovara s njima. U tu je svrhu poslao najpoverljivijeg od svih svojih pratilaca da im prenese sledeće: „Kralj Artavan, iako ste se prema njemu nepravilno ponašali vi koji ste učinili ispad protiv njegove vlasti, ipak više uvažavajte vaše hrabro ponašanje od ljutnje koju osećate, te me je poslao da vam ponudim njegovu desnu ruku³⁰² i sigurnost; on vam dopušta da k njemu bezbedno dođete zaštićeni od ma kakvog usputnog nasilja, želeći da mu se obratite kao prijatelji i ne smišljajući nikakvo lukavstvo niti prevaru protiv vas. Takođe vam obećava poklone, a uz njih i ono poštovanje koje će učiniti dodatak njegove moći vašoj hrabrosti, te vam otuda bit će od koristi.“ Azinej je, međutim, odložio svoje putovanje za kasnije, ali je poslao svog brata Anileja sa svim onim poklonima što ih je mogao obezbediti. Tako je ovaj pošao, i bio pripušten kralju; a kada je Artavan video da je Anilej došao sam, upitao je za razlog zbog kojeg je Azinej izbegao da dođe s njim; pa kada je shvatio da se ovaj uplašio i ostao kraj jezera, dao je zavet bogovima svoje zemlje da im neće učiniti nikakve

JUDEJSKE STARINE

štete ukoliko mu dođu oslonivši se na njegovo uveravanje, te mu je pružio svoju desnicu. Ovo je najveća sila koja postoji kod ovih varvara, i obezbeđuje čvrstu sigurnost onima koji opšte sa njima; jer vas nijedan od njih neće prevariti kada vam je jednom dao svoju desnu ruku, niti će ico sumnjati u vernost kada se jednom to dogodilo, čak i ukoliko su prethodno slutili kakvu nepravdu. Pa nakon što je Artavan tako postupio, on je otposlao Anileja da ubedi i njegovog brata da dođe k njemu. Ovako je kralj postupio zato što je želeo da zauzda namesnike svojih provincija hrabrošću ove jevrejske braće, da ne bi napravili savez s njima; jer su oni bili spremni na pobunu i bili bi raspoloženi na odmetništvo kada bi protiv njih poslao kazneni odred. On se takođe plašio da bi, u slučaju njegovog ratovanja sa ciljem potčinjavanja onih namesnika provincija koji bi se odmetnuli, stranka Azineja, kao i oni u Vaviloniji, mogli ojačati, i potom ili povesti rat protiv njega kada bi čuli za tu pobunu, ili bi, ukoliko bi u tom slučaju bili razočarani, nastavili da mu nanose dalje nesreće.

4) Budući da je imao takve namere, poslao je natrag Anileja koji je uspeo da nagovori brata da pođe kralju nakon što mu je ispričao o njegovoj dobronamernosti i zavetu koji je dao. Shodno tome, oni su pohitali do Artavana koji ih je primio sa zadovoljstvom, izrazivši divljenje prema Azinejovoj hrabrosti u minulim poduhvatima, a to između ostalog i zato što je ovaj na prvi pogled bio malen čovek i izgledao dostojan prezrenja, pa i više, ličio je na neku sasvim bezvrednu osobu. Kralj je takođe rekao svojim prijateljima kako je, poredeći ih, Azinej pokazao kako je duša u svakom pogledu nadređena telu. A kada je, dok su zajedno pili, kralj u jednom času pokazao Azineja Avdagasu, jednom od zapovednika njegove vojske, i rekao mu njegovo ime, opisavši i hrabrost koju je pokazao u ratu, a Avdagas na to zatražio dopuštenje da Azineja ubije i tako ga kazni za one uvrede što ih je naneo parćanskoj vlasti, kralj je odgovorio: „Nikad ti ne bih dopustio da ubiješ čoveka koji zavisi od moje vere, a naročito ne nakon što sam mu pružio svoju desnicu i nastojao da njegovo poverenje osvojim zavetima pred bogovima. Ali ukoliko si ti zaista takav ratnik, tada ti nije potrebno moje krivokletstvo. Pođi onda sam, i osveti parćansku vlast. Napadni bez mog znanja ovog čoveka kada se bude vratio natrag, i savladaj ga snagama koje se nalaze pod tvojom zapoveshću.“ Potom je kralj pozvao Azineja i rekao mu: „Vreme je, o mladi čoveče, da se vratiš

kući, te da više ne izazivaš ozlojeđenost mojih zapovednika boraveći na ovom mestu, da ne bi pokušali da te ubiju i bez moje saglasnosti. Po- veravam ti na čuvanje zemlju Vaviloniju, kako bi pod tvojim staranjem bi- la sačuvana od razbojnika i drugih nesreća. Svoju reč prema tebi držim nepovredivom, i to ne u kakvim neznatnim poslovima, već u onima koje se tiču tvoje bezbednosti, i zbog toga zaslužujem da prema meni budeš lju- bazan." Pa nakon što je izgovorio ovo, i Azinusu predao neke poklone, smesta ga je otpustio; a ovaj je, kada se vratio kući, sazidao tvrđavu i za kratko vreme se veoma uzvisio, upravljajući stvarima sa takvom odluč- nošću i uspehom kakav niko drugi, koji je u početku bio iznad njega, do-

tle nije postigao. Takođe su mu i parćanski namesnici ukazivali veliko poštovanje, a počasti koje su mu pokazivali Vavilonci činile su im se odviše male i ispod njegovih zasluga, bez obzira što je on tamo raspola- gao nemalim dostojanstvom i moći; štaviše, istina je da su svi poslovi u Mesopotamiji zavisili od njega, a on je sve više napredovao u blagos- tanju i srećnim uslovima tokom petnaest narednih godina.

5) Ali dok su njihove prilike dospevale do stanja takvog napretka, nad njima se nadvila propast, i to zbog sledećeg povoda. Kada su jednom prilikom skrenuli sa onog puta vrline zahvaljujući kojem su stigli do tako velike moći, oni su uvredili i prekršili zakone svojih predaka, i potpali pod vlast svojih požuda i užitaka. Naime, izvesni Parćanin, koji je došao kao vojni zapovednik do tih delova zemlje, vodio je sa so- bom ženu koja je imala veliki ugled zbog mnogih prednosti, a naročito je nad svim drugim ženama izazivala divljenje zbog svoje lepote. Anilej, Azinejev brat, bilo da je o njoj lepoti čuo od drugih, ili je ovu ženu možda i sam video, tek postao je ujedno njen poklonik i neprijatelj; de- limično stoga što se nije mogao nadati da će u toj ženi uživati druga- čije do zadobivši moć nad njome kao zarobljenicom, a delimično i zato što je mislio da mu je nemoguće da u njoj pobudi naklonost prema sebi. I tako, čim se njen muž izjasnio kao njihov neprijatelj, pa kada je u bici do koje je došlo poginuo, udovica pokojnika ipak se udala za ovog svog obo- žavatelja. Ali ova žena nije ušla u njihov dom bez donošenja velikih ne- sreća, jednako samom Anileju, ali takođe i Azineju. A nesrećama do kojih je došlo uzrok je bio sledeći. Budući da je, naime, posle smrti muža ona bila odvedena kao zarobljenica, ova žena je prikrila figure onih bo- žanstava koji su bili bogovi njihove zemlje, zajednički njoj i njenom mu- žu, a običaj³⁰³ te zemlje bio je da svi oni u vlastitoj kući imaju idole koje obožavaju, te da ih sa sobom nose kada putuju u stranu zemlju; u skladu, da- kle, s tim običajem, ona je ponela ove idole sa sobom. Isprva je ona uka- zivanje poštovanja ovima izvodila tajno, ali nakon što je postala Ani- lejeva venčana žena ona je čin obožavanja vršila na njoj uobičajen na- čin, kao i sa svom tome namenjenom ceremonijom koju je koristila u da- nima njenog bivšeg muža; zbog ovoga su ih njihovi najuvaženiji prija- telji najpre okrivljavali, jer Anilej nije postupio na način propisan Jevrejima, niti je učinio ono što je u skladu sa njihovim zakonima kada je oženio tuđinku koja uz to krši podrobno propisan način žrtveno- prinošenja i verskih obreda; govorili su da on mora razmisliti ne či- ni li tako, dopuštajuć sebi mnoga telesna zadovoljstva, nešto zbog če- ga može izgubiti vlast kao i tu veliku nadležnost do koje je dospao zah- valjujući blagoslovu Božijem, a sve zbog lepote njegove žene. Ali nakon što ga nisu uspeli ubediti, on je ubio čoveka prema kome je prethodno gajio najdublje poštovanje, a zbog slobode koju je ovaj sebi dopustio u raz- govoru s njim; a taj se čovek, umirući tako zbog obzira

prema zakonima, pomolio za kažnjavanje svog ubice, ali takođe i Azineja, pa i da svi nji- hovi pratioci stignu do sličnog svršetka od strane njihovih neprija- telja: jer su ova dvojica bili glavni nosioci ove izopačenosti, a svi os- 820 JUDEJSKE STARINE tali zato što mu nisu pomogli kada se poduhvatio odbrane njihovih za- kona. Što se tiče ovih poslednjih, oni su žestoko žalovali, pa ipak su podnosili ovakva činjenja, stoga što su se prisećali da su do tadašnjeg srećnog stanja stigli zahvaljujući sposobnosti dvojice braće. Ali kada su i oni takođe čuli za veličanje onih bogova koje obožavaju i Parćani, smatrali su da se uvreda koju je Anilej naneo njihovim zakonima više ne može podneti; tako je veliki broj njih došao do Azineja i glasno se po- žalio na Anileja, rekavši mu da bi bilo dobro da je on sam uvideo šta je za njih bilo korisno; ali da je sada krajnje vreme da isprave ono što je bilo pogrešno urađeno, pre nego što zločin koji je izvršen ne dove- de do istrage njega samog i svih njih zajedno. I još su dodali da je venča- vanje te žene obavljeno bez njihovog pristanka i bez obaziranja na njiho- ve drevne zakone, kao i da poštovanje koje ta žena ukazuje svojim bogovi- ma znači sramoćenje Boga koga oni obožavaju. Azinej je bio svestan uvre- de koja je poticala od njegovog brata, te da je već bila uzrok velikih ne- sreća, a da će takva biti i u vremenu koje dolazi; pa ipak je ovo podno- sio zbog dobronamernosti koju je gajio prema tako bliskom rođaku, i op- raštao mu je stoga što je njegov brat bio potpuno obuzet svojim izopače- nim sklonostima. Ali kako mu je svakodnevno sve više ljudi dolazilo, i povika protiv brata bivala sve glasnija, on je naposljetku razgovarao sa Anilejem o tim glasinama, prekorevši ga za njegove prethodne postupke, i zatraživši od njega da od njih ubuduće odustane, te da ženu pošalje na- trag njenim rođacima. Ali ovakvim ukorima ništa nije postignuto; jer kako je žena primetila kakva je pometnja među narodom zbog nje nasta- la, i, uplašivši se za Anileja, da ne bi došlo do kakve štete po njegovu ljubav prema njoj, ona je usula otrov u Azinejovu hranu i tako ga ukloni- la, time nadalje ostajući bezbedna od nadvladavanja njegovog uticaja, kada njen voljeni bude sudio o onome šta bi povodom nje trebalo učiniti.

6) Tako je Anilej za sebe samog preuzeo vlast i poveo vojsku protiv sela koja su pripadala Mitridatu, koji je bio čovek od najvećeg uticaja u Partiji, i koji je bio oženjen za kćer kralja Artavana. Anilej je ta- ko opljačkao ova sela, i među dobijenim plenom se našlo mnogo novca i robova, kao i veliki broj ovaca i mnogih drugih stvari koje, jednom za- dobijene, čine ugodnim uslove života onoga ko ih poseduje. Ali kada je Mitridat, koji je bio u zemlji u to vreme, čuo da su zauzeta rečena mesta, ostao je veoma nezadovoljan time što je Anilej počeo najpre s vredanjem njega, sramoteći ga u njegovom dostojanstvu, iako ga on nikada ranije ni- kakvom uvredom nije izazvao; stoga je sakupio najveći broj konjanika za koji je bio kadar, i to onih koji su bili u dobu najsposobnijem za rato- vanje, te je pošao da se bori protiv Anileja; i nakon što je stigao u jed- no od svojih vlastitih sela, ostao je u njemu do sutradan, kada je namera- vao da stupi u borbu, stoga što je taj dan bio sabat, u kojem se Jevreji od- maraju. A kada je Anilej bio obavešten o ovome od strane jednog Sirijca iz susednog sela, koji ne samo da mu je dao tačan izveštaj o svim drugim okolnostima, već je i kazao gde će Mitridat obedovati, Anilej je veče- rao u propisano vreme i krenuo po noći, s namerom da napadne Parćane

dok su ovi još nesvesni šta bi trebalo uraditi. Tako ih je on napao oko četvrtog noćnog sata, pa je neke pobio u snu a ostale nagnao u bekstvo, dok je samog Mitridata uhvatio živog, pa ga je golog posadio na magarca,³⁰⁴ što se među

Parćanima smatra najvećom mogućom pogrdom. Pa kada je ovoga doveo u šumu sa takvom rešenošću, a njegovi prijatelji zatraži- li da Mitridata ubije, on im je ubrzo saopštio svoju drugačiju odluku, rekavši da nije ispravno ubiti čoveka koji pripada jednoj od najugled- njih porodica među Parćanima i koji uživa veliku počast zbog bra- čne veze sa kraljevskom porodicom, te da se sve dokle su dosad išli još uvek može podneti, jer iako su uvredili Mitridata ipak su pošteđeli njegov život, što je dobrobit koju bi on mogao zapamtiti u korist onih koji su mu je podarili; ali ukoliko bi ga oni pogubili, kralj se ne bi smirio dok ne bi napravio veliki pokolj Jevreja koji nastanjuju Vavi- lon, „u odnosu na čiju bezbednost moramo imati obzira, jednako zbog na- šeg srodstva s njima, a i stoga što ukoliko bi nas ma kakva nesreća zade- sila, mi ne bismo imali drugog mesta na koje bismo se mogli povući, bu- dući da kralj pod sobom drži cvet njihove mladosti." Uz pomoć ovakvog razmišljanja i ovakvog govora na savetovanju, Anilej je ubedio ostale da prema tome postupe, i tako je Mitridat pušten. Ali nakon što se vra- tio domu, njegova mu je žena prebacila to što je on, iako kraljev zet, ipak propustio da se osveti onima koji su ga uvredili, dok se on, međutim, na to ne osvrće, već se zadovoljava time što je umakao Jevrejima i pored toga što su ga ovi zarobili; potom je zatražila od njega ili da se vrati nat- rag kao hrabar čovek, ili se ona zaklinje bogovima svoje kraljevske poro- dice da će izvesno raskinuti njihov brak. Na ove je reči on — delimič- no stoga što više nije mogao podnositi njena svakodnevna podsmevanja, a delimično što se plašio njene oholosti zbog koje bi u žaru raščini- la njihov brak — nevoljno i protiv vlastitih sklonosti ponovo sakupio što je mogao veću vojsku, i krenuo sa njom, i sam smatrajući dalje nepod- nošljivim da on, Parćanin, treba da duguje svoj opstanak Jevrejima na- kon što su oni bili u ratu prejaki za njega.

7) Ali čim je Anilej shvatio da Mitridat nastupa sa velikom vojskom protiv njega, smatrao je da je odviše nisko da se on sam oklevajući pov- lači oko jezera, a da ne iskoristi prvu priliku da presretne neprija- telje, nadajući se istom uspehu, to jest da će protivnika poraziti kako je učinio i ranije, ukoliko se smelo usudi na slične pokušaje. Shodno to- me, on je izveo svoju vojsku kojoj se pridružio veliki broj novih ljudi sa namerom da se posvete pljačkanju naroda, i kako bi svojom brojnošću užasnuli neprijatelja. Ali kako su nastupali devedeset furlonga, a put je vodio kroz suve i peščane predele, negde oko sredine dana postali su veoma žedni; i upravo tada se pojavio Mitridat i napao ih u času kada ih je mučila žeđ, zbog čega su, kao i zbog doba dana, bili nemoćni da po- dignu oružje. Tako su Anilej i njegovi najbliži poterani u sramno bek- stvo, budući da su njegovi ljudi iz očaja napali protivnike koji su bi- li sveži i u povoljnom položaju; zbog toga je došlo do velikog pokolja Jevreja, u kojem ih je pobijeno mnogo desetina hiljada. Videvši to Ani- 822

JUDEJSKE STARINE

lej je, zajedno sa onima koji su nepokolebljivo stajali oko njega, pobegao što je brže mogao u obližnje šume, omogućivši Mitridatu užitak za- dobijanja velike pobede. A potom su k Anileju pritekli veoma rđavi lju- di koji su svoj život veoma malo cenili, samo ukoliko bi mogli trenut- no olakšati svoje tekuće stanje, bivajući toliko odlučni da su, došavši k njemu, nadoknadili mnoštvo onih koji su postradali u bici. Ali ti ljudi nisu bili ni nalik onima poginulim, budući da su bili prenamagali i nevični ratu; pa ipak, sa njima je on napao sela Vavilonaca, učinivši grdna pustošenja. Stoga su Vavilonci, kao i oni koji su već bili u ratu, poslali poruku u Nerd tamošnjim Jevrejima, i zatražili da im se izru- či Anilej. Pa iako se ovi nisu složili sa njihovim zahtevom (jer, čak i da su bili voljni da tako učine, nije bilo u njihovoj moći da to

izvedu), ipak su zatražili da sklope sa njima mir. Na ovo je druga strana odgovorila da takođe želi da utanači uslove mira s njima, te su poslali ljude zajedno sa Vaviloncima koji su s Anilejem razgovarali o dogovoru. Ali su Vavilonci, sagledavši njegov položaj, i saznajući gde se kriju Anilej i njegovi ljudi, ove tajno napali dok su bili pijani i usnuli, pobivši bez ikakvog zazora sve koje su zatekli, a sa njima i Anileja.

8) Tako su se Vavilonci sada oslobodili Anilejevih razornih upa- da koji su ih umnogome sputavali u onoj mržnji što su je gajili prema Jevrejima; jer su oni gotovo uvek bili u sporu zbog suprotstavljenosti njihovih zakona; i kako je koja strana ikada postajala smelija nad onom drugom, ona bi protivnike napadala; i tako se posebno u to vreme do- godilo — zbog uništenja Anilejeve stranke — da su Vavilonci napali Jevreje, što je neke od ovih nateralo da — nepomirljivo uzevši za zlo uv- rede koje su pretrpeli od Vavilonaca protiv kojih se nisu mogli boriti niti, pak, sa njima dalje živeti — odbegnu u Seleukiju, glavni grad tih oblasti, koji je podigao Seleuk Nikator. Ovaj su grad naseljavali mnogi Makedonci, ali još i više Grci, a takođe je i nemalo Sirijaca u njemu obitavalo; tamo su, dakle, odbegli Jevreji, i potom pet godina živeli bez ikakvih nedaća. Ali je šeste godine kuga skolila one u Vavilonu, što je izazvalo novu seobu tamošnjeg stanovništva, a budući da su i oni došli u Seleukiju, dogodilo se da ih je zadesila još veća propast zbog okolnos- ti o kojima ću odmah pripovedati.

9) Naime, način života naroda Seleukije, mahom Grka i Sirijaca, bio je uobičajeno svađalački, prepun nesuglasica, iako su tada Grci bi- li odviše jaki za Sirijce. Kada su, međutim, Jevreji pristigli tamo i naselili se među njima, došlo je do ustanka u kojem su se Sirijci, pot- pomognuti Jevrejima kao ljudima koji preziru opasnosti, pokazali nad- moćnijima, i bili spremni da se bore zbog svakog povoda. Pa kada su Grci izvukli najdeblji kraj u ovoj pobuni, i uvideli da imaju samo jedan način da povrate svoju pređašnju vlast, a taj je bio da spreče dogovor između Jevreja i Sirijaca, oni su svaki ponaosob razgovarali sa onima među Si- rijcima koje su od ranije poznavali, obećavši im da će ubuduće živeti u miru i prijateljstvu s njima, sa čim su se ovi zadovoljno saglasili. I na- kon što je ovo utanačeno između glavnih ljudi obaju naroda, ubrzo je do-

KNJIGA OSAMNAESTA

823

šlo do pomirenja; a nakoi što su se tako dogovorili, oba naroda su shva- tila da bi krajnji ishod takvog njihovog ortačenja trebalo da bude zajed- nička mržnja prema Jevrejima. Shodno tome, oni su ih zajedno i napali, i pobili njih oko pedeset hiljada; tačnije, Jevreji su bili gotovo sasvim uništeni, osim nekolicine koji su uspeali da pobegnu zahvaljujući sa- žaljenju njihovih prijatelja i suseda koji su im pomogli da umaknu smrti. Ovi su se begunci povukli u Ktesifon, grčki grad, i smestili se u bli- zini Seleukije, gde je kralj Partije svake godine provodio zimu, i gde je bio čuvan najveći deo njegovog bogatstva; ali Jevreji ni ovde nisu ima- li sigurnog boravišta, budući da je narod Seleukije imao malo obzira prema odavanju počasti kralju. Sada je, prema tome, došlo do toga da je či- tav jevrejski narod živeo u strahu jednako od Vavilonaca i Seleukijaca, stoga što su se svi Sirijci koji su živeli po tim mestima pridružili Seleukijcima u ratu protiv Jevreja; tako se najveći broj ovih sakupio i pošao u Nerdu i Nisib, obezbeđivši tamo sigurnost zahvaljujući snazi tih gradova, čemu je u prilog išlo i to da su njihovo stanovništvo, koje je bilo brojno, činili ratu veoma vični ljudi. Takvo je, dakle, u to vreme bilo stanje Jevreja u Vaviloniji.

KNJIGA DEVETNAESTA

obuhvata period od tri i po godine

**OD IZLASKA IZ VAVILONA DO FADA,
RIMSKOG NAMESNIKA**

POGLAVLJE PRVO

KAKO JE HEREJ UBIO GAJA

1) Što se tiče Gaja³⁰⁵, on svoje ludilo nije pokazivao nanoseći uvre- de samo Jevrejima u Jerusalmu ili onima koji su prebivali u susedstvu, već mu je dopustio da se proširi svom zemljom i morima, sve dotle dok je bilo rimskih podanika, ispunivši ih sa deset hiljada nesreća, zais- ta toliko brojnih da nijedna istorija o tolikima ne govori. Ali je sam Rim osećao najsumornije dejstvo onoga što je činio, budući da ga on ni na koji način nije smatrao poštovanijim od drugih gradova; naprotiv, privodio je i mučio sve njegove građane, ali naročito senatore, a pre svega plemstvo, kao i one koji su se isticali slavnim precima; takođe je smišljao bezbroj podlosti protiv pripadnika konjice koji su se iz- dvajali u vojsci i koje su građani uvažavali, držeći ihu dostojanstvu i imetku ravnopravnim sa senatorima, zato što su upravo iz njihovih re- dova senatori i bili birani; prema njima se Gaj naposletku ophodio na krajnje sramotan način, bezobzirno ih uklanjajući s puta, budući da su bivali iznenada ubijani a njihov imetak pljačkan, kao što je, uostalom, Gaj i inače ubijao ljude da bi se domogao njihovog bogatstva. On je takođe ukazivao na svoju vlastitu božanstvenost, i zahtevao da mu njegovi po- danici ukazuju veće počasti no što se može dugovati ma kom čoveku. Ta- kođe je često posećivao Jupiterov hram, kojeg nazivaju Kapitolijskim, a koji je među njima najsvetiji od svih hramova, i imao je dovoljno drskos- ti da sebe nazove Jupiterovim bratom. I druge je nepodopštine on činio poput bezumnika; kao kada je podigao most od grada Dikearhije, koji pri- pada Kampanji, do Mizenuma, drugog grada na morskoj obali, od jednog po- brđa do drugog, u dužini od trideset furlonga, mereno preko mora. A ovo je izvedeno zato što je on procenjivao da bi bilo odviše mukotrпно ves- lati preko mora u malom brodu, pri tom smatrajući da njemu i dolikuje da napravi takav most, budući da je on gospodar mora, te ga može natera- ti da pruži znake pokornosti upravo kao i kopno; tako je on premostio čitav zaliv tim mostom, i poterao svoja kola preko njega, nalazeći da mu sasvim priliči, budući da se smatrao Bogom, da putuje takvim putevima. On se, zatim, nije uzdržao ni od pljačkanja ma kojeg grčkog hrama, te je iz- dao naređenje da sve rezbarije i skulpture, kao i svi ostali ukrasi sta- tua i posveštenih darova, budu doneseni njemu, govoreći da najvrednije stvari ne smeju biti smeštene drugde nego na najdostojnijem mestu, a da je upravo grad Rim takvo mesto. Takođe je svoju vlastitu kuću i svoje vrtove ukrasio retkostima donesenim iz tih hramova, zajedno sa prebivališ- tima u kojima je počivao dok je putovao širom Italije; zbog toga se nije ustručavao čak ni da izda naređenje da statua Jupitera Olimpijskog, tako nazvana zato što je odlikovana na Olimpijskim igrama od strane Grka, a koja je bila rad Fidije Atinjanina, bude donesena u Rim. Pa ipak, bar u 828 JUDEJSKE STARINE

ovoj nameri nije ispunio cilj, zato što su arhitekti rekli Memiju Regu- lu, kome je bilo naređeno da dopremi tu Jupiterovu statuu, da je to delo u takvom stanju da će se oštetiti, i da neće podneti premeštanje. Takođe se priča da je taj Memije Retul, jednako zbog toga ali i zbog izvesnih veli- čanstvenih predskazanja nadzemaljske prirode, odustao od slanja statue, i pisao Gaju o ovim razlozima, braneći se što nije izvršio ono što je poslanica od njega zahtevala; i kada se otuda našao u opasnosti od pogi- belji, Gajeva vlastita smrt ga je izbavila pre no što ga je ovaj kaznio is- tovetnom sudbinom.

2) Gajevo ludilo je dostiglo vrhunac u času kada mu je rođena kćer, a on je odneo u hram i položio pod noge statue, rekavši da je to dete zajednič- ko njemu i

Jupiteru, naznačivši time da ona ima dva oca, i ostavivši pri tom neodlučenim koji je od njih dvojice pretežniji; pa ipak su ljudi podnosili takve njegove sulude ispade. Takođe je dopustio robovima da optužuju svoje gospodare za koje im god drago zločine; jer su sve takve optužbe bile grozne, stoga što su najvećim delom bile učinjene da bi njega zadovoljile i pod njegovom preporukom, toliko da je Poluks, Klaudijev rob, imao toliko drskosti da je optužio i samog Klaudija; a Gaja nije bilo sramota da prisustvuje istrazi koja je odlučivala o životu i smrti njegovog vlastitog ujaka, nadajući se da će biti kadar da ga ukloni, iako u toj zamisli nije uspeo. Ali nakon što je ispunio celi naseljeni svet kojim je upravljao lažnim optužbama i očajem, i podstakao najveće uvrede robova protiv svojih gospodara, koji su zaista u najvećoj meri valjani njima, najzad su se podigle mnoge tajne zavere i protiv njega samog; neke iz gneva i stoga što su ljudi želeli da mu se osvete zbog patnji koje su već pretrpeli od njega; drugi su, pak, pripremali smrtonosne pokušaje protiv njega kako bi ga uklonili pre nego što i sami dopadnu takve velike bede, te je tako njegova smrt srećom stigla u dobar čas za očuvanje opšteljudskih zakona, i imala je veliki uticaj na sveopšte dobro; a ovo se naročito srećnim zadesilo u pogledu našeg naroda, koji bi do poslednjeg postradao da Gaj nije iznenadno ubijen. I priznajem da imam na umu da pružim potpun izveštaj o ovoj stvari posebno zato što će pokazati veliku osvedočenost moći Božije i podariti neizmernu utehu onima koji se nalaze u trenutnim patnjama, kao i mudro upozorenje onima koji misle da se njihova sreća nikada neće okončati niti ih naposljetku dovesti do najtrajnijih stradanja, ukoliko ne vode svoje živote po principima vrline.

3) Postojale su tri različite zavere vođene kako bi se uklonio Gaj, i svaka od njih je bila predvođena odličnim osobama. Emilije Regul, rođen u Kordobi u Španiji, okupio je nekoliko ljudi željan da odstrani Gaja, bilo njihovim ili vlastitim rukama. Drugu je zaveru vodio Herej Kasije, tribun pretorijanaca. Takođe je i Minucijan Anin bio čovek od velikog značaja među onima koji su se pripremali da se suprotstave Gajevoj tiraniji. Različiti povodi za nekoliko zasebnih mržnji i zavereništava ovih ljudi protiv Gaja bili su sledeći. Regul je bio ozlojeđen i pun mržnje zbog svekoličke nepravde, budući da je imao um po prirodi gnevan,

hrabar i slobodoljubiv, što je činilo da nije sakrivao svoje savete, te ih je prenosio mnogim svojim prijateljima, kao i drugima koji su mu izgledali preduzimljivim i srčanim osobama; Minucijan je stupio u zaveru zbog nepravde koja je naneta njegovom posebno dragom prijatelju Lepidu, čoveku koji se odlikovao jednim od najboljih karaktera među svim građanima a koga je Gaj surovo pogubio, ali takođe i zato što se bojao i za sebe samog, budući da je Gajevo razularenost težila da pobije sve slične ljude; a što se tiče Hereja, on je u zaveru ušao stoga što je smatrao da je ubistvo Gaja delo vredno slobodnog i plemenitog čoveka, kao i zato što je bio postidjen pogrdama koje mu je ovaj upućivao, predstavljajući ga kao kukačicu, pa najzad i stoga što je i sam bio u svakodnevnoj opasnosti od prijateljstva s njime i pokornosti koju mu je ukazivao. Ovi su ljudi skovali ovaj pokušaj u ime svih drugih kojih se ticao, a koji su posmatrali nanošenje uvreda, i ponadali se da Gajevo ubistvo može uspeti zahvaljujući njihovom uzajamnom ispomaganju, zahvaljujući kojem bi, osim toga, i oni sami mogli potom izbeći odmazdu i sopstveno pogubljenje nakon što uklonimo Gaja; nadali su se da će tako možda postići željeno i da će to biti zahvalno delo ukoliko bude brižljivo izvedeno, a kojim bi se dokazali mnogim izvršnim osobama koje su i same žarko želele da sa njima

sude- luju u njihovoj zamisli oslobođenja grada i uprave, čak i po cenu vlasti- tih života. Ipak, Herej je bio najrevnosniji među njima, jednako iz želje da sebi pribavi najveće ime, a takođe i zbog toga što je kao tribun mogao pristupiti Gaju s najmanjom opasnošću i otuda ga najlakše ubiti.

4) U to je vreme došlo do konjskih trka [Kirkenzijanskih igara], koje su kao i sve druge predstave izmamljivale žarku žudnju Rimljana da ih vide, budući da su oni sa velikom strašću dolazili u to doba do hipo- droma, i u velikom mnoštvu tom prilikom molili svoje imperatore da im udovolje u različitim potrebama; a ovi obično nisu smatrali pri- kladnim da odbiju njihove zahteve, već su im spremno i predusretljivo izlazili u susret. Shodno tome, oni su sada najupornije tražili da im Gaj olakša njihove poreze, i donekle snizi strogost nameta koje su bi- li prisiljeni da plaćaju; ali Gaj nije čuo njihovu molbu, pa kada se nji- hova graja pojačala, on je poslao vojnike i naredio im da pohvataju one koji su uzvikivali, te da ih bez ikakvog daljeg obzira izvedu i smesta pogube. Ovakva su bila Gajeve naredjenja, i oni kojima su bila zapoveđe- na prilježno su ih izvršili, a broj onih koji su ovom prilikom ubijeni bio je vrlo veliki. Narod je ovo video i otrpeo, toliko da su odmah odus- tali od graje, uverivši se svojim očima da će im takva molba za raste- rećenjem danku doneti trenutnu smrt. Ovakve su stvari Hereja učinile još odlučnijim da nastavi sa zaverom, kako bi najzad stavio tačku na ovu varvarsku Gajevu svirepost protiv ljudi. Potom je on u nekoliko navrata pomišljao da napadne Gaja, čak i dok je ovaj bio na gozbi; pa ipak se nakon izvesnih premišljanja uzdržao, ali ne stoga što je imao ikakve sumnje u pogledu nužnosti ubistva, već tražeći pravovremenu priliku, kako po- kušaj ne bi bio osujećen i kako bi mogao zadati takav udarac koji bi si- gurno postigao svoj cilj.

830

JUDEJSKE STARINE

5) Herej je dugo vremena proveo u vojsci, pa ipak nije bio zadovoljan odviše dugim opštenjem s Gajom. Ali ga je ovaj ipak postavio za sakuplja- ča poreza kao i uterivača dugova od poverenika koji bi, ukoliko ih ni- su isplaćivali u dogovoreno vreme, bili kažnjavani oduzimanjem poseda u korist Gajeve riznice. Herej je, međutim, odlagao uručenje zahteva za is- platu, zato što su na ovaj način tereti bili udvostručivani, ali i zato što se radije predavao svom vlastitom blagom držanju no što je sprovo- dio Gajeve zapovesti; štaviše, on je izazivao Gajev gnev štedeći ove ljude i sažaljevajući tešku sudbinu onih od kojih je zahtevao poreze; a Gaj ga je prekorevao i zbog njegove tromosti i mekušta zbog kojih mu je bilo po- trebno toliko mnogo vremena da sabere namete. I zaista, Gaj ne samo da ga je u svakom pogledu vređao, već je, dajući mu dnevnu lozinku, kao onom ko se našao na mestu takvog zaduženja, ovome neprestano zadavao ženstve- ne reči, i to one koje su po prirodi bile sramotne; a ove je lozinke Gaj za- davao budući da je bivao upućen u tajne izvesnih misterija, kojih je i sam bio sudeonik. Najbezočnije je, ipak, bilo to što iako je on sam ponekad na sebe oblačio žensku odeću, i voleo da se pokazuje ogrnut u kakvu ki- tnjastu odeću koja je pre pripadala ženama, te činio mnoge druge stva- ri kako bi ga njegovo društvo zamenilo za ženu, ipak kao pogrdno pre- bacivao slično ženstveno ponašanje Hereju. Pa kada je Herej primao lo- zinku od Gaja, ostajao je ne tek sam za sebe ozlojeđen već još i više stoga što je ovu morao preneti drugima, budući neminovno ismejan od strane onih koji su je primali, toliko da su ga ostali tribuni učinili predme- tom svojih podsmešljivih dosetki; jer bi oni pogađali da će im on done- ti kakvu od njegovih uobičajenih skarednih reči kada je odlazio da dobije lozinku od Cezara, te su ga tako pravili predmetom

izrugivanja, zbog čega je on najzad prikupio hrabrost da za svoju zamisao povodom Gajevog ubistva prihvati izvesne saradnike, imajući na svojoj strani mnoge opravdane razloge za svoje negodovanje protiv Cezara. Kao takav saveznik poka- zao se, na primer, izvesni Pompedije, senator koji je prošao kroz gotovo sve službe u vladi, a koji je inače bio epikurejac i stoga voleo da vodi nepreduzimljiv život. Dogodilo se, međutim, da je izvesni Timid, njegov neprijatelj, obavestio Gaja da je ovaj u razgovoru koristio nepristojne pogrde protiv njega, pozivajući se na Kvintiliju kao svog svedoka, a ovo je bila žena koju su zbog njene velike lepote voleli mnogi posetioci pozorišta, a posebno Pompedije. Ali je ova žena smatrala neprimerenim da potvrdi optužbu koja se ticala života njenog ljubavnika, i koja je, osim toga, bila lažna. Timid je, međutim, tražio da ona bude stavljena na mučenicu, a Gaj je, razdražen veću o pogrđama protiv njega, zapovedio Hereju da bez ikakvog oklevanja počne da muči Kvintiliju, budući da je obično ovoga upošljavao u takvim svirepim stvarima nad onima za koje je tražio mučenja, smatrajući da će ih ovaj najokrutnije sprovesti kako bi izbegao prebacivanja zbog ženstvenosti kojima ga je Cezar izlagao. Ali je Kvintilija, kada je dovedena do sprave za mučenje, nagazila na stopalo jednog od njenih mučitelja i stavila mu do znanja da može ostati hrabar i ne plašiti se posledica njenog mučenja, jer će ih ona sve podneti sa uzvišenim

držanjem. Herej je zaista mučio ovu ženu na okrutan način, ali u stvari bezvoljno i stoga što joj zapravo nije mogao pomoći. Zatim ju je doveo, bivajući ne malo potresen onim što je propatila, u Gajevo prisustvo, i to u takvom stanju da ju je bilo tužno i gledati; a Gaj je, bivajući ponešto i sam dirnut pogledom na Kvintiliju, čije je telo bilo žalosno izobličeno patnjama kojima je podvrgnuta, oslobodio jednako nju i Pompediju od optužbe za prestup koji nisu počinili. Takođe joj je dao i novac za dostojnu nadoknadu i oporavak, i utešio je za to nagrđivanje njenog tela koje je podnela, kao i za njeno uzvišeno podnošenje tako neizdržljivih mučenja.

6) Ovaj je slučaj žestoko ožalostio Hereja, budući da se ispostavilo da je koliko god je mogao bio uzrok ili instrument nanošenja patnje ljudima koji su bili vredni sažaljenja čak i samog Gaja, te je tim povodom rekao Klimentu i Papiniju (od kojih je Kliment bio zapovednik vojske a Papinije tribun): „Budi siguran, o Klimente, da ni na koji način nismo promašili u našem čuvanju imperatora; jer što se tiče onih kojih su sklapali zavere protiv njegove vlasti, neki su ubijeni zahvaljujući našoj brizi i naporima, a neke smo izmučili, i to do takvog stupnja da se i on sam nad njima sažalio. Kako li je onda velika naša vrlina u poniznom upravljanju njegovim vojskama!“ Kliment je sačuvao mir, ali je poka- zao stid koji ga je obuzeo zbog povinovanja Gajevim naređenjima jednako očima i rumenilom lica, budući da je smatrao da nipošto nije ispravno optužiti imperatora izravnim rečima, da njihova vlastita bezbednost ne bi time bila ugrožena. Videvši ovo, Herej je skupio hrabrosti, i govorio s njim bez straha od opasnosti, te je opširno razmotrio neizmerna stradanja pod kojima su grad i vlast tada posrtali, rekavši još i sledeće: „Zaista se možemo na rečima pretvarati da je Gaj ona osoba kojoj se ovakve patnje moraju pripisati; ali, po mišljenju onih koji su kadri da ispravno prosuđuju, to sam upravo ja, o Klimente, i ovaj Papinije, a pored nas i ti sam, koji donosimo ovakva mučenja Rimljanima i celom čovečanstvu. To se ne čini iz naše pokornosti Gajevim zapovestima, već našim vlastitim pristankom; jer s obzirom da je u našoj moći da okončamo život ovog čoveka koji je tako stravično nagrдио građane i svoje po-

danike, mi postajemo njegova straža u nesreći i izvršioći umesto njegovih vojnika, i nismo drugo do sredstva njegove okrutnosti. Mi nosimo ovo oružje ne zbog naše slobode, niti zbog rimske vlasti, već isključivo zbog očuvanja tog čoveka koji je porobio jednako duše i umove ljudi; i mi smo svakog dana zagađivani krvlju koju prolivamo i mučenjima koje nanosimo drugima; a ovo jesmo sve dotle dok neko društvo ne postane Gajevo sredstvo u donošenju sličnih patnji i nama samima. Jer nas on ne upreže zbog ljubaznosti, već pre zato što gaji sumnju prema nama, a takođe i zato što kada još veći broj ljudi bude pobijen (jer Gaj neće postaviti granice svojoj mahovitosti, budući da teži da učini sve, i bez ikakvog obzira prema pravdi, što mu donosi zadovoljstvo), i mi ćemo sami doći na red i biti izloženi njegovoj okrutnosti; s obzirom na sve to, dakle, mi moramo postati sredstva obezbeđivanja sigurnosti i slobode svima drugima, i u isto vreme biti rešeni da izbacimo sebe od opasnosti."

832

JUDEJSKE STARINE

7) Na ovo je Kliment otvoreno pohvalio Herejeve namere, ali mu i naložio da zauzda svoj jezik; jer bi u slučaju da njegove reči izađu među mnoštvo, i pročitaju se one stvari koje bi trebalo da ostanu skrivene, zaista bila otkrivena pre nego što dođe do njenog izvršenja, a oni će biti dovedeni do kazne; umesto toga, rekao je, trebalo bi da sve ostave budućnosti i nadi koja se odande rađa, da će im neki srećan udes priteći u pomoć, kao i da, što se njega tiče, njemu godine koje nosi ne dopuštaju da izvede ma kakav pokušaj u takvom pravcu. „Ipak, iako ja možda mogu preporučiti nešto što može biti bezbednije od onoga što si ti, Hereju, smislio i rekao, kako je, dakle, moguće da bilo ko preporuči nešto što je priličnije tvome ugledu?" Tako je Kliment otišao kući duboko razmišljajući o onome što je čuo i što je sam izgovorio. Herej je takođe bio zabrinut, te je brzo otišao do Kornelija Savina, koji je i sam bio jedan od tribuna, i za koga je inače znao da je vredan čovek i ljubitelj slobode, i zbog toga veoma nezadovoljan trenutnim upravljanjem državnim poslovima; Herej je želeo da odmah dođe do izvršenja onoga što je odlučeno, smatrajući ispravnim da to predloži i drugima, strahujući i da ih Kliment neće odati, a osim toga videći u oklevanjima i odgađanjima poslednji korak pred odustajanje od poduhvata.

8) Sve je ovo, međutim, poodavno bilo prihvatljivo i Savinu, koji je i sam, i bez Hereja, gajio istu zamisao, ali je čutao zbog nepoznavanja čoveka kome bi preneo tu zamisao: no kako se sada susreo sa jednim takvim, koji ne samo da je obećao skrivanje onoga što je čuo, već je i sam prethodno razotkrio svoje misli pred njime, on je bio još osokoljeniji, te je zatražio od Hereja da više ni zbog čega ne okleva. Shodno tome, oni su otišli Minucijanu, koji je bio jednako častan čovek i jednako revnostan da izvede slavna dela kao i oni, a osim toga i pod Gajevom sumnjom zbog ubistva [njegovog prijatelja] Lepida, jer su njih dvojica bili veoma prisiljeni, i obojica u strahu od opasnosti koja im je pretila; jer je Gaj bio nemilosrdan prema svim velikim ljudima, pokazujući se spremnim da postupi mahovito prema svakom od njih ponaosob, kao i prema svima zajedno; štaviše, ovi su se ljudi plašili i jedan drugog, budući da su ipak bili nesigurni u pogledu stanja stvari, a pri tom izbegavajući da jedan drugom iskazuju svoje misli i mržnju prema Gaju iz straha zbog opasnosti u kojoj bi se našli, iako su već i posredno shvatali da im je mržnja zajednička, te se zbog toga nisu protivili rađanju uzajamne naklonosti.

9) Nakon što su se Herej i Minucijan sastali i pozdravili jedan drugog (kako su u prethodnim opštenjima ljudi već uobičajili da podignu ruku pred Minucijanom, jednako zbog njegovog istaknutog dostojanstva, jer je on bio najplemenitijeg

porekla od svih građana, i visoko hvaljen od svih ljudi, naročito kada bi im se obraćao govorima), Minucijan je pr- vi počeo, i upitao Hereja koja je bila lozinka koju je tog dana primio od Gaja — jer je stalna uvreda koja je nanošena Hereju, davanjem takvih lozin- ki, bila već poznata celom gradu. Ali Herej nije odviše oklevao da od- govori na to pitanje, radostan da Minucijan ima toliko poverenja u nje- ga da mogu razgovarati, a zatim je dodao: „Ali ti budi taj koji će mi dati

lozinku slobode, a ja ti uzvraćam zahvalnošću što si me tako silno oh- rabrio da se napregnem do krajnjih moći; jer mi sada ne nedostaju mnoge reči koje bi me ohrabrile, budući da smo i ti i ja jednakih misli, i su- deonici u istim odlukama, i to pre nego što smo se uopšte posavetovali. Ja zaista imam samo jedan opasan mač, ali taj će nam obojici poslu- žiti. Hajdemo, onda, da prionemo na posao. Nameravaš li da pođeš pr- vi, ukoliko tako želiš, naloži mi da te sledim; ili ću ja poći prvi, a ti ćeš mi pripomoći, i uzajamno ćemo se podržati i verovati jedan dru- gom. I čak ne mislim da je potreban ijedan poseban mač onima koji su mi- sli posvetili ovakvim delima, jer će od takvih misli svaki mač posta- ti uspešan. Željan sam ovog poduhvata i ne brinem za ono što bih morao podneti; jer ne mogu u dokolici razmišljati o opasnostima koje me mogu snaći, budući da sam previše duboko namučen ropstvom pod kojim se sa- da nalazi ova naša nekada slobodna zemlja, kao i zbog prezira bačenog na naše izvrsne zakone, a nadasve zbog uništenja koje visi nad glavama svih ljudi zbog Gaja. Želeo bih da mi ti sudiš, i da me možeš smatrati vred- nim poverenja u ovim delima, videvši da smo obojica istog mišljenja i da otuda između nas nema razlike."

10) Kada je Minucijan video žestinu sa kojom se sam Herej izražava, on ga je sa zadovoljstvom zagrlio i ohrabrio u njegovom smelom pokušaju, pohvalivši ga i potom isprativši s dobrim željama; i neki tvrde da je on na taj način utvrdio Minucijana u izvođenju onoga što je među njima dogovoreno; jer čim je Herej stupio u dvor, kaže izveštaj, iz okupljenog mnoštva je stigao glas koji ga je hrabrio i pozvao da dovrši ono što je naumio, te da iskoristi priliku koju mu pruža Providenja — kojom pri- likom je sam Herej isprva posumnjao da ga je to neki od zaverenika izdao i da je uhvaćen, ali je naposljetku shvatio da je reč o bodrenju. Neizvesno će ostati da li je neko od prisutnih bio svestan onoga što je Herej naumio, te je poslao znak podrške, ili je to bio sam Bog koji se stara o postupci- ma ljudi, i koji se oglasio kako bi ga podržao da nastavi smelo u svojoj zamisli. Zavera je sada bila prenesena mnogima, i svi su bili sprem- ni; neki od zaverenika bili su senatori, a neki su pripadali viteškom redu, i sa njima je bilo onoliko vojnika koliko ih je sa svim ovim bilo poznato; jer nije bilo nikog među njima koji nije uračunavao kao udeo u sreći ubistvo Gaja; i zbog svega ovoga svi su bili veoma revnosno uključe- ni u zaveru, i to koliko i kako god je ko mogao, niko ne želeći da zaosta- ne u tom časnom poduhvatu, već su svi bili spremni da sa svom svojom re- šenošću ili moći, jednako rečima i delima, dovrše ovo ubistvo tira- nina. Među ovima se takođe nalazio i izvesni Kalist, Gajev oslobođeni rob, koji je bio jedini čovek koji je pod njime stigao do najvećeg stupnja moći — tolike moći, zaista, da je po učinku bila jednaka moći samog ti- ranina, zbog užasa koje je ulivao svim ljudima i zbog ogromnog bogatstva koje je stekao; jer je on štedro primao mita i nanosio uvrede bez ikakvog ograničenja, i bio nesmiljeniji u upotrebi sile pri nepravičnim progonima od bilo koga drugog. On je takođe poznavao Gajevu sklonost ka nemuljivosti, i da nikada nije odustajao od onoga što bi jednom rešio.

Pri tom je imao i mnogo drugih razloga zbog kojih je smatrao da je u opasnosti, a ogromnost njegovog imetka nije bio najmanji među njima; zbog toga se on potajno ulizivao Klaudiju, i prema njemu usmerio svoje udvorstvo, sve iz nade da će u slučaju Gajevog uklanjanja vlast pripasti Klaudiju, a njegov je interes u takvoj promeni ležao u utemeljivanju opstanka njegovog dostojanstva i pod novim vladarom, budući da je on unapred pripremao čitavu zalihu zasluga i činio Klaudiju dobre usluge u njegovom napredovanju. Takođe je imao smelosti da se pretvara kako je bio nagovrhan da ukloni Klaudija tako što će ga otrovati, ali da je smišljao deset hiljada izgovora kako bi izbegao da to učini. Meni se, međutim, čini da je Kalist sve to izmislio kako bi zadobio Klaudijevo poverenje; jer da je Gaj zaista čvrsto rešio da ukloni Klaudija, on ne bi dopustio nikakva Kalistova izvinjenja; niti bi Kalist, da mu je bilo zapovedeno da izvrši takav jedan zločin po Gajevoj želji, sa time otezao; niti bi, najzad, da je otkazao poslušnost takvim gospodarovim nalogima, mogao izbeći trenutnoj smrti; istina je, međutim, ta da je Klaudije ostao sačuvan od Gajevog ludila pomoću Božijeg providenja, a Kalist je polagao pravo na takvu zaslugu kakve nije bio dostojan.

11) Pa ipak, izvršenje Herejovih zamisli odlagalo se iz dana u dan, i to nadasve zbog tromosti onih koji su u to bili uključeni; jer, što se tiče samog Hereja, on ne bi svojevolejno ni časa oklevao u izvršenju, smatrajući da je svako vreme za to prikladno, budući da su se često okolnosti same nudile: bilo onda kada se Gaj peo do Kapitola da prinese žrtvu svojoj kćeri, ili kada je stajao na terasi svoje kraljevske palate i bacao zlatne i srebrne novčiće okupljenom narodu, kojom prilikom je mogao biti strmoglavce gurnut dole, zato što je vrh palate, koji je gledao prema tržnici, bio veoma visok; a takođe i kada je proslavljao misterije što ih je zakazivao u određeno vreme; jer on tada ni na koji način nije bio izdvojen od naroda, već je nastojao da svaku stvar izvede brižljivo i dolično, bivajući slobodan od ma kakve sumnje da bi ga tada mogao bilo ko napasti; pa iako bogovi nisu pružili Hereju nikakvu posebnu pomoć nekim dodatnim osposobljavanjem da oduzme život tiraninu, ipak je on imao dovoljno snage da i sasvim sam ukloni Gaja, čak i bez bodeža. Zato je Herej bio ljut na svoje drugove zaverenike, plašeći se da će dopustiti da prođe pogodna prilika; pa i oni su sami bili svesni da on ima opravdan razlog da se na njih ljuti, a i da njegova žurba radi njima u korist; no ipak su od njega tražili još malo strpljenja, da ne bi, zbog nekog nepredviđenog događaja sa kojim bi se mogli sresti, doveli grad do rasula, nakon čega bi se mogla dogoditi žestoka potraga za zaverenicima koja bi obeshrabrila one koji su bili spremni da napadnu Gaja, dok bi se tiranin nadalje osigurao protiv napada brižljivije nego ikada; ukratko, smatrali su da bi stoga bilo najbolje prionuti na izvršenje onda kada u palati budu izvođene predstave. Ove su predstave, naime, bile igrane u čast onog Cezara³⁰⁶ koji je pre svih ukinuo narodnu vlast i preneo je sebi samom; galerije su bile napravljene ispred palate, gde su rimski patrikiji dolazili kao posmatrači, zajedno sa njihovom decom i ženama, kao

i sa samim Cezarom; i zaverenici su računali da će tada, između mnogih desetina hiljada koje će biti zgomilane na uskom prostoru, imati pogodnu priliku da pokušaju sa napadom na Gaja kada ovaj stupi unutra, zato što njegova straža koja ga štiti, čak i ako ma ko od njih bude imao volju za takvo nešto, neće biti kadra mu pružiti nikakvu pomoć.

12) Herej je pristao na ovo odlaganje; pa kada je došlo do pomenutih predstava, bilo je rešeno da delo izvrši prvog dana. Ali je sudbina, koja je dopustila dalje odlaganje ovog ubistva, uredila okolnosti odviše teškim za njihovu prethodnu odluku; i kako su već tri redovna dana na- menjena izvođenju ovih predstava bila okončana, oni su imali mnogo mu- ke da omoguće da delo bude izvedeno poslednjeg dana. Tada je Herej sazvaio sve zaverenike i ovako im se obratio: „Sramno je za nas da je toliko mno- go vremena prošlo bez našeg istupa, budući da odlažemo izvođenje tako plemenite zamisli kojoj smo se posvetili; ali će se još kobnijim poka- zati ovo odlaganje ukoliko budemo otkriveni i cela zamisao osujećena, jer će Gaj tada postati još okrutniji u svojim nečovečnim postupcima. Zar ne vidimo koliko dugo već lišavamo naše prijatelje slobode, i dalje dopuštajući da ih ugnjetava, dok je na nama da im obezbedimo sigurnost u budućnosti, uz to polajući osnov za sreću i svima drugima, te da ti- me sebi obezbedimo veliko poštovanje i počast u svim potonjim vreme- nima?" Pa budući da zaverenici nisu imali ništa primereno da kažu, čime bi protivrečili Herejovim rečima, jer još uvek nisu bili sklo- ni onome što je trebalo uraditi, već su stajali čuteći i zbunjeni, on je nastavio: „O, moji hrabri prijatelji! Zbog čega mi dalje oklevamo? Zar ne vidite da je ovo poslednji dan ovih predstava, i da se Gaj sprema da pođe na more? Jer je sve pripremljeno da otplovi u Aleksandriju kako bi video Egipat. Da li vam može služiti na čast da ispustite iz ruku čoveka koji je sramota ljudskom rodu, i da mu dozvolite da ode, i to na razmetljiv na- čin, trijumfujući jednako nad zemljom i morem? Nećemo li se opravdano stideti samih sebe, ukoliko dopustimo da ga ubije kakav Egipćanin ili kogod drugi, koji će smatrati da su njegove uvrede nepodnošljive slobod- nim ljudima? Što se mene tiče, više neću podnositi vaše razloge za od- laganje, već ću izložiti sebe opasnosti poduhvata još ovog dana, i ra- dosno podneti šta god da bude posledica ovog pokušaja; ali te opasnosti svakako neće biti toliko velike da bi zbog njih dalje oklevao: jer, šta za hlabrog i mudrog čoveka kakav želim da budem može biti jadrnije od toga da, dok još uvek živim, neko drugi ubije Gaja i liši me časti izvršenja tako čestitog poduhvata?"

13) Nakon što je ovako govorio, Herej je marljivo prionuo na posao, nadahnivši hlabrošču i ostale da nastave započeto, te su naposletku svi bili žudni da se upuste u izvršenje bez daljeg oklevanja. Tako se on ujutru obreo u palati sa svojim viteškim mačem opasanim oko bedara, jer je bio običaj da tribuni pitaju za lozinku naoružani mačevima, a to je upravo bio dan kada je na Hereja bio red da primi lozinku; a narod je već došao u palatu, žureći da stigne dovoljno rano da vidi predsta- ve, i ljudi su se tiskali u velikim gomilama, gurajući jedan drugog u vre-

836 JUDEJSKE STARINE

vi, dok je Gaj bio ushićen videvši takvu žudnu nestrpljivost mase; to je ujedno bio razlog što nije bilo reda kojeg bi se pridržavalo prili- kom sedenja, niti je bilo ijednog posebnog mesta namenjenog senatorima ili pripadnicima viteškog reda; već su svi sedali nasumice, muškar- ci i žene zajedno, kao i oslobođenici pomešani sa robovima. Tako je Gaj izašao na svečan način, i ponudio žrtvu Avgustu Cezaru, u čiju su čast zapravo ove predstave i proslavljane. Tada se dogodilo da je prilikom pada jednog od sveštenika odeća senatora Asprene ostala natopljena kr- vlju, što je nasmejalo Gaja, iako je to bio očigledan znamen Aspreni, jer je on docnije bio ubijen istovremeno s Gajom. Takođe se priča da je Gaj tog dana, suprotno svom običaju, bio veoma učtiv i dobroćudan u razgovoru, čime je svako od prisutnih bio zapanjen. Nakon što je okončano žrtvo- vanje, Gaj se predao posmatranju

predstava i sa tom je namerom seo, što su učinili i glavni među njegovim prijateljima, zasevši pored njega. Ovde treba primetiti da su delovi pozorišta bili spojeni — kao što je, uostalom, činjeno svake godine — na sledeći način: ono je imalo dvojna vrata, od kojih su jedna vodila na otvoren vazduh, a druga su uvodila ili izvodila iz hodnika, kako oni koji su se nalazili unutar teatra ne bi mogli biti uznemiravani; ali je sa jedne galerije polazio unutrašnji prolaz, takođe pregrađen u delove, a koji je vodio do druge galerije, ostarvljavajući mesto borcima ili muzičarima da izađu, zavisno od okolnosti. Nakon što je masa prisela, a sa njima takođe i Herej sa ostalim senatorima, pri čemu je desni ugao teatra bio dodeljen Cezaru, izvesni Vatinije, senator i zapovednik pretorijanske garde, upitao je Kluvija, čoveka koji je sedeo pored njega i koji je bio nosilac zvanja konzula, da li je čuo neke novosti ili ne, pri čemu se pobrinuo da niko ne čuje šta je rekao; a kada je Kluvije odgovorio da nije ništa čuo, Vatinije je uzvratio: „Znaj onda da će se ovog dana odigrati čin ubijanja tiranina.“ Ali je Kluvije odgovorio: „O, hrabri prijatelju, ostani miran da ne bi kogod od Ahajaca čuo tvoju priču.“ Kako je među posmatračima bilo razbacano obilje jesenjih plodova, kao i veliki broj ptica koje su zbog svoje retkosti bile od velike vrednosti za one koji bi ih posedovali, Gaj je bio zadovoljan prizorom borbe ptica za plodove, kao i nasilnošću sa kojom su se za njih otimali posmatrači; a zatim je primetio dva predskazanja koja su se tamo odigrala: jer se na pozornici pokazao jedan glumac koji je predstavljao razapetog vođu razbojnika, a sa njim je započela pantomima pozivanja izvesnog Kinireja, koji je u njoj trebalo da bude ubijen, baš kao i njegova kćer Mirra, i u kojoj je bila prolivena velika količina lažne krvi, jednako oko onoga koji je bio razapet, a takođe i oko Kinireja. Takođe se pripoveda da se to događalo na isti onaj dan [iako vekovima kasnije] u kojem je Pausanija, prijatelj Filipa, sina Aminte, koji je bio kralj Makedonije, ovoga ubio u času kada je stupao u teatar. A Gaj je za to vreme promišljao da li da ostane prisutan do kraja predstava, zato što je to bio poslednji dan, ili bi trebalo da se najpre uputi u kupatilo, pa na večeru, a zatim da se vrati i zasedne kao ranije. Na ovo je Minucijan, koji je sedeo iznad Gaja, i koji se uplašio da će prilika propasti, ustao, zato što je video da je He-

rej već izašao, te je i sam pohitao napolje, kako bi ovome potvrdio svoju odluku; ali ga je Gaj predusretljivo uhvatio za odeću i rekao mu: „O, vrli čoveče! Kuda si pošao?“ Na ovo je Minucijan, kako se činilo iz poštovanja prema Cezaru, ponovo seo; ali je strah u njemu prevladao, i uskoro se on ponovo podigao, a tada se Gaj nije usprotivio njegovom izlasku, misleći da je ovaj izašao kako bi obavio neke prirodne potrebe. A Asprena, koji je bio jedan od zaverenika, nagovorio je Gaja da pođe u kupatilo, a zatim na večeru, pa da se potom vrati, željan da ono što je bilo rešeno može biti odmah dovedeno do zaključenja.

14) Tako su se Herejovi pratilci postavili u planirani poredak, onoliko koliko im je dopustilo vreme, i bili su prinuđeni da ulože veliki napor kako mesto koje im je bilo dodeljeno u zaveri ne bi ostalo bez njih; ali su već svi bili ozlojeđeni zamornošću odlaganja, i mogućešću da se ono što su naumili i dalje ne sprovede, jer je već bio deveti³⁰⁷ čas dana; i Herej je, zbog tolikog Gajevo otezanja, već uveliko pomišljao da uđe unutra i napadne ga na njegovom sedištu, iako je uviđao da to ne bi moglo biti izvedeno bez prevelikog prolivanja krvi, jednako senatora i prisutnih pripadnika viteškog reda; pa iako je znao da je to neizbežno, ipak je pomišljao da tako postupi, smatrajući da je ispravno da obezbedi bezbednost i

slobodu svima, makar po cenu života nekolicine neduž- nih koji bi mogli postradati u isto vreme. I upravo kada su se zavereni- ci vratili ulazu u teatar, stigla je vest da je Gaj ustao, od čega se napra- vila gužva; na ovo su zaverenici izgurali gomilu ljudi pod izgovorom da je Gaj ljut na njih, ali zapravo da bi na raspolaganju imali mirno mesto na kojem se ne bi našao niko ko bi branio Cezara dok se oni budu bavili njegovim ubistvom. Pre Gaja izašli su njegov ujak Klaudije, kao i Marko Vinicije, muž njegove sestre, a takođe i Valelije iz Azije; jer, ako su za- verenici i imali takvu zamisao da isteraju ove ljude sa njihovih mesta, poštovanje prema njihovom dostojanstvu sprečilo ih je da tako postupe; zatim je sledio Gaj, zajedno sa Paulijem Aruntijem; pa budući da je Gaj sada bio takoreći uhvaćen unutar palate, on je izbegao glavni put, duž kojeg su stajali oni među slugama zaduženi da ga čekaju, i kojim je prethodno otišao Klaudije; stoga se Gaj okrenuo u stranu, u tajni uzani prolaz, ka- ko bi stigao do mesta za kupanje, a takođe i da bi bacio pogled na dečake koji su stigli iz Azije, a koji su bili poslati tamo delimično da bi pe- vali pesme u misterijama koje su se tada proslavljale, a delimično da bi plesali u Piričkoj³⁰⁸ igri u pozorištu. Tako ga je presreo Herej, i zatra- žio da mu da kakvu lozinku; na ovo mu je Gaj uputio jednu od njegovih pod- rugljivih reči, a Herej mu je smesta prigovorio i isukao mač, te njime za- dao strahovit udarac Gaju, koji ipak nije bio smrtonosan; pa iako je okolo bilo onih koji kažu da je tako bilo namerno smišljeno od strane Hereja — da Gaj ne bude ubijen jednim udarcem, već da bude surovije kažnjen mno- žinom rana — meni ova priča ipak izgleda neverovatna, a zbog toga što strah pod kojim se ljudi nalaze u takvim poduhvatima ovima ne dozvolja- va da se tako hladno koriste razumom. A ukoliko je Herej zaista to imao na umu, ja ga onda procenjujem kao najveću od svih budala, jer bi to značilo 838

JUDEJSKE STARINE

da se naslađivao udarcima u Gaja umesto da trenutno osigura bezbednost sebi i svojim saučesnicima od opasnosti u kojima su se nalazili, stoga što se još uvek moglo dogoditi mnoštvo stvari koje bi pomogle Gajevom bekstvu, ukoliko on ne bi odmah ispustio dušu; naime, čini mi se izves- nim da bi Herej pre svega imao obzira makar i ne toliko prema kažnja- vanju Gaja, koliko o nesreći u kojoj bi se obreli on i njegovi prijatelji, da je u njegovoj moći bilo da ostane pribran i umakne gnevu Gajevih brani- laca, te da je upravo najbolji proizvod staloženog rasuđivanja bilo to da ne prepusti neizvesnosti da li će postići ili ne cilj kojem je težio — a ne da postupi na tako nerazborit način kao da želi da sebi naudi i pro- pusti priliku koja je ležala pred njim. Ali svako može da o ovome sudi kako mu drago. Bilo kako bilo, Gaj je posrnuo od bola koji mu je naneo uda- rac mačem jer je ovaj pao u sredinu između ramena i vrata, i bio sprečen prvom grudnom kosti da produži dalje. On čak nije ni kriknuo (jer je bio toliko preneražen), niti je zazvao ma koga od svojih prijatelja, bilo sto- ga što u njih nije imao poverenja, ili što je njegov um bio rastrojen, već je samo zastenjao od bola koji je podnosio, i odmah je pošao napred ne bi li pobegao. Ali tada ga je Kornelije Savin, koji je već bio pripremljen da tako postupi, bacio na kolena, dok su mnogi od zaverenika stajali oko njega i udarali ga svojim mačevima; a zatim su povikali, hrabreći jedan drugog, da ga svi zajedno još jednom udare; ali svi se slažu da je Akvila bio taj koji je zadao poslednji udarac, koji ga je na mestu ubio. Ipak, neko bi s pravom ovaj čin mogao pripisati Hereju; jer iako su mnogi učestvo- vali u samom ubistvu, ipak je on bio prvi koji ga je smislio, i dugo pre ostalih se za njega pripremao, kao što je bio i prvi koji se usudio da sme- lo drugima govori o tome; i tek posle njihovog priznanja onome što je on prvi rekao o Gaju, uspeo je da okupi rasute zaverenike; pored toga, on ih je sve pripremio na

smotren način i preporučivanjem dobrih saveta poka- zao se daleko iznad ostalih, te im je održao takav govor koji je sve njih, koji inače nisu imali dovoljno hrabrosti za takvu nameru, obavezao i gotovo prisilio da nastave dalje; i najzad, kada je prilika poslužila da može upotrebiti mač u ruci, pokazao se pre svih spremnim da tako uči- ni, i naneo prvi udarac u ovom časnom ubistvu; on je time lako doveo Gaja pod nasrtaj ostalih, i gotovo da ga je sam ubio, učinivši toliko da je na- prosto pravično pripisati sve što su drugi uradili savetu, hrabrosti i delima ruku Hereja.

15) Tako je Gaj skončao, i ležao je mrtav od mnošh rana koje su mu na- nesene. A Herej i njegovi saveznici su po Gajevom ubistvu shvatili da im je nemoguće da se izbave ukoliko bi produžili istim putem, delimično i zbog preneraženosti pod kojom su se našli: jer nije bila mala opas- nost koju su navukli na sebe ubijajući imperatora koji je bio poštovan i voljen od strane onog mahnitijeg dela naroda, naročito kada je bilo ve- rovatno da će vojnici sprovesti okrutno ispitivanje o njegovim ubica- ma. Prolazi u kojima se ubistvo odigralo osim što su bili uski takođe su bili i zakrčeni velikim brojevima Gajevih pratilaca i onih vojnika koji su tog dana činili imperatorovu stražu; odatle je sledilo da su se

morali udaljiti drutim putevima, te su došli do kuće Germanika, oca istog tog Gaja koga su malo pre ubili (jer je ta kuća pridružena palati; naime, iako je zdanje bilo celovito, ono je takođe bilo i sazdano od neko- liko delova što su ih redom doživljavali prethodni imperatori, a ti su delovi nosili imena onih koji su ih podigli, ili, pak, ime onog ko je za- počeo sa zidanjem datog dela). Tako su se oni uklonili od gneva naroda i trenutno su bili van opasnosti, odnosno sve dotle dok nesreća koja je za- desila imperatora još nije bila poznata. Germani su bili prvi koji su primetili da je Gaj ubijen. Ovi su Germani činili Gajevu stražu, i nosi- li su ime zemlje iz koje su izabrani, te su obrazovali legiju Kelta. Ljudi te zemlje su po prirodi strasni, a takva je narav zajednička i nekim dru- gim među varvarskim narodima, budući da nisu navikli da odviše raz- mišljaju o onome što čine; ti ljudi imaju masivna tela i nasrću na ne- prijatelje čim su od ovih napadnuti, i gde god da pođu oni izvode velike podvige. Kada su, dakle, ovi germanski stražari shvatili da je Gaj ubijen, našli su se veoma ožalošćeni zbog toga, jer nisu koristili razum u prosuđivanju državnih poslova, već su sve merili koristima koje su sa- mi imali, te su tako i Gaja voleli zbog novca kojeg im je davao, a kojim je ovaj kupovao njihovu naklonost. Tako su oni sada isukali mačeve, a poveo ih je Savin. On je bio jedan od tribuna, ali ne zahvaljujući časnim deli- ma njegovih predaka, jer je on bio gladijator, već je svoj položaj u vojsci zadobio zahvaljujući snažnom telu. Tako su ovi Germani nastupali duž kuća u potrazi za Cezarevim ubicama, i usput su na komade sasekli As- prena, naprosto zato što je bio prvi čovek na koga su nabasali a na čijoj se odeći zadržala krv od prinesenih žrtava, i koja je, kao što sam već rekao, predskazala da ovaj njegov susret sa vojnicima neće izići na do- bro po njega. Zatim je na njih naišao Norvan, jedan od glavnih pripadni- ka plemstva, čovek koji je mogao ukazati na mnoge vrhovne zapovednike vojski među svojim precima, ali Germani nisu poklonili pažnju ni nje- govom dostojanstvu; pa ipak, on je raspolagao tako velikom snagom da je istrgnuo mač iz ruku onog ko je bio prvi među onima koji su ga napali, i jasno stavio do znanja da nije voljan da pogine bez borbe za svoj život, što i dogodilo sve dok nije bio okružen velikim brojem napadača i um- ro od mnoštva rana koje su mu ovi zadali. Treći čovek koji je ovako stra- dao bio je Antej, senator, a zatim i nekolicina drugih s njim. Ali Antej ove Germane nije susreo nenadano, kao

što je bio slučaj s ostalima, već je došao kako bi pokazao svoju mržnju prema Gaju, a i zato što je želeo da vlastitim očima vidi kako Gaj leži mrtav i tim prizorom pribavi se- bi zadovoljstvo; jer je Gaj prognao Antejevog oca, koji je nosio isto ime kao i on sam, da bi potom, ne zadovoljavajući se time, poslao za prognani- kom svoje vojnike i ubio ga; tako je sada Antej-sin došao da bi se radovao pogledu na ubijenog imperatora. Ali kako je njegova kuća trenutno bila poprište potpune pometnje, kada je želeo da se sakrije nije uspeo da iz- begne onoj podrobnoj pretrazi kojoj su se posvetili Germani koji su svi- repo ubijali one koji su bili krivi, ali, takođe, i ništa manje, one koji nikakvu krivicu nisu snosili. Tako su, dakle, ubijena ova gri čoveka.

840

JUDEJSKE STARINE

16) Ali nakon što su glasine o Gajevoj smrti stigle do pozorišta, svi su njima bili preneraženi i nisu mogli da poveruju; čak su se i oni koji su njegovo smaknuće iščekivali s velikim zadovoljstvom, i koji su bi- li željniji da se to dogodi više od gotovo bilo koje druge klike, nalazi- li u takvom strahu da u vest nisu verovali. Bilo je takođe i onih koji su odricali da je takvo što moguće, budući da nisu bili voljni da dopuste da se to moglo dogoditi Gaju, niti su verovali jer im se činilo da nije- dan čovek nije mogao raspolagati tolikom moći da ubije Gaja. Ovu su sku- pinu činile žene, deca, robovi, kao i neki od vojnika. Ovi poslednji su uzimali svoju platu, i sa Gajem sudelovali u tiranisanju, zloupotreblja- vajući najbolje među građanima, bivajući pokorni njegovim izopačenim zapovestima, kako bi zadobili počasti i koristili za sebe same; ali što se tiče žena i mladeži, oni su bili zavedeni predstavama i borbama gladijatora, kao i povremenim razdeljivanjem mesnih obroka među njima, a što su stvari koje se čine smišljenim da zadovolje masu, dok su zapravo služile da zasite varvarsku okrutnost i ludilo Gajevo. Robovi su takođe bili veoma ožalošćeni, zato što im je pod Gajem bilo dopušteno da op- tužuju i omalovažavaju svoje gospodare, i mogli su naći pribežište u njegovoj zaštiti kada bi ih nepravичno uvredili; jer im je on veoma la- ko verovao u sporu protiv njihovih gospodara, čak i kada su robovi po- sezali za lažnim optužbama, a kada bi otkrili kakvim novcem raspola- žu njihovi gospodari, mogli su ubrzo zadobiti kako slobodu tako i bogatstvo kao nagradu za svoje optužbe, budući da je nagrada za takve dosta- vljače bila osmi deo imovine optuženog. Što se tiče plemstva, iako se nekima od njih izveštaj činio verodostojnim, bilo stoga što su unapred znali za zaveru, ili naprosto zato što su želeli da bude istinit, ipak su skrivali ne samo radost koja je veću u njima izazvana, već čak i samu činjenicu da su ma šta uopšte i čuli. Ovi poslednji su tako postupali iz straha da ukoliko se izveštaj pokaže lažnim ne budu kažnjeni zato što su tako brzopleto dopustili ljudima da saznaju njihove misli. Ali oni koji su izvesno znali da je Gaj mrtav, stoga što su sarađivali sa zave- renicima, oni su još opreznije sve prikrili, ne znajući jedni drugima misli, plašeći se da bi o tome mogli govoriti nekome kome bi produže- tak tiranije donosio korist, pa ukoliko se pokaže da je Gaj ipak živ, oni bi mogli biti prijavljeni i potom kažnjeni. A zaista je i kružio dru- gi izveštaj, prema kojem je Gaj istina bio ranjen, ali ne i usmrćen, već je još uvek bio živ i zbrinut u rukama lekara. I nije bilo nikog ko bi u drugome gledao nekog kome bi se dovoljno moglo verovati, i kome bi se smelo otvoriti misli; jer je svaki čovek bio ili prijatelj Gajev, i otuda pod sumnjom da je navijao za njegovu tiraniju, ili je bio neko ko ga je mr- zeo, a koji je otuda mogao biti pod sumnjom da zaslužuje manje poverenja zbog svoje zlovolje prema imperatoru. Štaviše, neki su govorili (a up- ravo ovo je bilo razlog koji je lišavao pripadnike plemstva njihovih nadanja i činio ih očajnim) da je Gaj čak bio u stanju u kojem je prezreo opasnosti u

kojima se našao, te da se uopšte i nije brinuo za vidanje ra- na, već da je izišao na tržnicu i, krvav kakav je bio, održao tiradu na-

KNJIGA DEVETNAESTA

841

rodu. Takvi su, dakle, bili izveštaji puni nagađanja onih koji su bili toliko nerazboriti da razglase pretpostavke koje su se kretale razli- čitim pravcima, već prema mišljenjima nosilaca. Pa ipak ljudi u pozori- štu još uvek nisu napuštali svoja sedišta iz straha da ne budu op- tuženi ukoliko bi izašli pre drugih; jer u tom slučaju oni ne bi bili osuđeni po stvarnoj nameri sa kojom su izašli, već prema pretpostavka- ma tužitelja i sudija.

17) Ali je tada mnoštvo Germana sa isukanim mačevima okružilo te- atar; niko od publike nije očekivao ništa osim smrti, i svako je bio obuzet strahom kao da će istog časa biti isečeni na komade; tako su se našli u velikoj muci, nemajući dovoljno hrabrosti da iziđu iz pozori- šta, ali i ne verujući da su bezbedni od opasnosti ukoliko se dalje budu zadržavali unutra. A kada su ih Germani napali, njihova je vika bila ta- ko snažno, da je čitav teatar ponovo odzvanjao, ali sada od preklinjanja što ih je publika upućivala vojnicima i uveravanja da u potpunosti ne znaju ništa o ma kojoj stvari koja je u vezi sa takvom prevratničkom za- verom, te da ukoliko je podignuta ma kakva pobuna, oni u nju nisu upuće- ni; zato su molili da budu pošteđeni i da ne budu kažnjavani oni čije ruke ni najmanje nisu umešane u tako drske zločine koje su skrivili dru- gi ljudi, dok vojnici propuštaju da tragaju za onima koji su zaista izvr- šili ma šta da je to što je bilo učinjeno. Tako su se ovi ljudi obraćali Bogu, i oplakivali svoj nesrećni udes lijući suze, udarajući se po licu i izgovarajući sve ono što im je mogla diktirati najbliskija opasnost i krajnja briga za svoje živote. Ovo je uspelo da slomi pobesnelost vojni- ka i učini da zažale zbog onog što su naumili da urade publici, a što bi bilo najvećim primerom okrutnosti. Tako je to, dakle izgledalo čak i tim divljacima, kada su napokon primetili glave onih koji su sa As- prenom bili pobijeni na oltaru, na koji je prizor publika bila žesto- ko pogođena, jednako zbog svesti o dostojanstvu žrtava, kao i zbog sao- sećanja prema njihovim patnjama; oni su ovim, zapravo, bili gotovo jed- nako rastrojeni kao i pri pogledu na opasnosti u kojima su se sami na- lazili, uočavajući da je još uvek neizvesno da li su i sami u potpunosti umakli sličnoj propasti. Otuda je poticalo da čak i oni koji su u potpu- nosti i pravično mrzeli Gaja ipak ni na koji način nisu mogli osetiti zadovoljstvo zbog njegove smrti, zato što su i sami bili u pogibelji i sa velikim izgledima da postradaju zajedno s njim, i sve dotle nisu imali nikakvo čvrsto uverenje da će uspeti da prežive.

18) U to se vreme našao izvesni Juristije Arunt, javni telal na tr- žnici, i otuda čovek sa snažnim i zvučnim glasom, koji se takmičio u bogatstvu sa najimućnijim Rimljanima, i koji je činio što mu je volja u gradu, jednako tada i kasnije. Ovaj se čovek obukao u što je mogao žalob- niju odeću, iako je prema Gaju gajio mržnju veću od bilo čije druge; ali su ga njegov strah i njegovo mudro domišljanje načina da osigura bezbednost poučili da tako postupi, i prevladali nad trenutnim zadovoljstvom; ta- ko je on poneo žalobnu odeću kako bi uradio i da je izgubio najdraže prijatelje na svetu. Ovaj je čovek, dakle, došao u teatar i sve obavestio 842

JUDEJSKE STARINE

o Gajevoj smrti i na taj način okončao opštu nedoumicu. Arunt je takođe pošao oko stubova i pozvao Germane, kao što su to učinili i tribuni koji su bili s njim, naloživši im da odlože svoje mačeve, i obavešta- vajući ih da je Gaj mrtav. Ova je objava bila ono što je očigledno spasi- lo one koji su bili sabrani u teatru, kao i sve ostale koji su

se na bilo koji način našli na putu Germanima; jer dok su ovi imali nade da Gaj još uvek ima i najmanjeg daha u sebi, nisu se uzdržavali od nanošenja bilo kakve nesreće; takvu su izobilnu naklonost oni još uvek osećali prema Gaju, da bi svakako rado predupredili zaveru protiv njega i obezbedili mu bekstvo iz tako žalosne nesreće po cenu svojih sopstvenih života. Ali su sada odustali od žarke revnosti koju su dotle imali da kazne nje- gove neprijatelje, i odjednom su bili sasvim pomireni s time što je Gaj bio mrtav, zato što je nadalje za njih bilo uzaludno da pokazuju usrdnost i odanost kada je izvesno postradao onaj koji bi ih za to mogao nagradi- ti. Takođe su se i našli u strahu da će sami biti kažnjeni od strane se- nata ukoliko bi produžili da nanose povrede, to jest u slučaju da vlast vrhovnog upravitelja pripadne senatu. I tako je naposljetku zaustavljena — iako ne bez teškoća — ona ostrvljenost koja je obuzela Germane zbog Gajeve smrti.

19) Ali se Herej sada toliko uplašio za Minucijana, da ovaj ne na- leti na Germane u njihovoj raspomamljenosti, te je krenuo i podbo sva- kog od vojnika, moleći ih da se pobrinu za njegovo očuvanje, i sam lično sprovedši veliku potragu za njime, ispitujući nije li možda i on bio ubijen. A što se tiče Klimenta, on je pustio Minucijana da ode nedugo nakon što je doveden k njemu, i, zajedno sa mnogim drugim senatorima, po- tvrdio da je delo bilo ispravno i pohvalio časnost onih koji su ga zasno- vali i imali dovoljno hrabrosti da ga izvedu, rekavši da „tirani zaista sebi ugađaju i izgledaju velikima neko vreme, imajući moć da postupaju nezakonito; ali ipak nikada ne odlaze srećno sa sveta, stoga što ih svi vrli ljudi mrze; i da je Gaj, zajedno sa svim svojim nesrećama imao i tu da je postao zaverenik protiv samog sebe, te da je i pre tih drugih ljudi koji su ga napali on sam to isto učinio, postajući nepopustljiv u odbacivanju mudrih podrški koje čine zakoni, nagoneći svoje najdraže prijatelje da se prema njemu ophode kao prema neprijatelju; i to je u tolikoj meri isti- na da iako su u doslovnom smislu ovi zaverenici bili ti koji su ubili Gaja, ipak, zapravo, on sada leži mrtav postradavši od sebe samoga".

20) Za to su vreme ljudi u teatru poustajali sa svojih sedišta i na- pravili veliku pometnju, kojoj je razlog bio taj da je publika sada odviše žurno pohrlila ka izlazu. Među ovima se takođe našao i izvesni Alejon, lekar, koji je požurio zajedno s drugima kao da bi tobože da pomogne onima koji su bili ranjeni, i pod tim je izgovorom poslao one koji su bili s njim da donesu stvari koje su neophodne za lečenje ranjenika, ali zapravo da bi ih oslobodio od trenutnih opasnosti u kojima su se naš- li. U tom se času sastao i senat, a i narod se okupio na uobičajen način, te su i jedni i drugi sada bili zauzeti traganjem za Gajevim ubicama. Na- rod je ovo činio veoma revnosno, ali senat tek prividno; tada je bio pri-

sutan i Valerije iz Azije, jedan od konzula, koji je pošao do naroda, bu- dući da su ljudi bili pometeni i veoma nezadovoljni što još uvek nisu mogli da otkriju ko su bili ti koji su ubili imperatora; stoga su žudno upitali Valerija zna li on ko je ubistvo izvršio, na šta je ovaj odgovo- rio: „Voleo bih da sam ja bio taj." Konzuli su takođe objavili jedan ukaz, u kojem su optužili Gaja, i izdali naređenje okupljenom mnoštvu, kao i vojnicima, da pođu kući, pruživši narodu nadu u umanjenje nameta pod kojima su se nalazili, a vojnicima obećavši da će im, ukoliko po obi- čaju budu ostali mirni i ne budu pošli unaokolo da nanose nesreće, bi- ti udeljena nagrada — jer je postajala bojazan da bi grad mogao pretrpeti štetu od njihovog divljeg i

nenadziranog ponašanja, ukoliko bi se ovi posvetili pljačkanju građana ili pohari hramova. I sada se sveukupan broj senatora sastao, a posebno su žurili oni koji su učestvovali u zaveri Cezarevog ubistva, i koji su na sebe stavili izraz velike samouverenosti, pojavljujući se sa veličanstvenim držanjem, kao da je rukovođenje državnim poslovima već pripalo njima.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU SENATORI ODLUČILI DA PONOVO USPOSTAVE DEMOKRACIJU, ALI SU VOJNICI BILI ZA OČUVANJE MONARHIJE. TAKO SU O UBISTVU GAJEVE ŽENE I KĆERI I O PRIRODI GAJEVOG PONAŠANJA

1) Dok su se prilike u gradu nalazile u ovakvom stanju, Klaudije je iznenada izjurio iz svoje kuće; vojnici su se, naime, okupili, i nakon što su razmenili mišljenja o onome što bi trebalo uraditi, videli su da je demokratija nesposobna da upravlja tako ogromnim teretom državnih poslova; osim toga, ako bi se dogodilo da ona bude uspostavljena, to ne bi išlo u njihovu korist; jer kada bi u ma kojem slučaju neko od onih koji se već nalaze u vlasti mogao zadobiti vrhovnu moć, to bi u svakom pogledu bilo njima nažao ukoliko upravo oni kao vojska ne bi takvom čoveku pomogli u njegovom ustoličenju; otuda su zaključili bi za njih bilo dobro da — dok još nije uspostavljena nova državna uprava — oni za imperatora izaberu Klaudija, koji je bio ujak pokojnog Gaja, i po dostojanstvu i vrednosti nadmoćan bilo kome od onih koji su se sakupili u senatu, jednako po vrlinama njegovih predaka i po znanju koje je stekao tokom svog obrazovanja; ujedno je bio neko ko bi, jednom postavljen na vlast nad carstvom, vojnike nagradio prema njihovim zaslugama, udelivši im bogate poklone. Tako su se vojnici iznenada dokopali Klaudija. Ali je Gnej Sertorius Saturnin — iako je shvatio da je Klaudije u stupici i da je nameran da položi pravo na vlast, naizgled zaista nevoljno ali zapravo po svom vlastitom pristanku — ustao u senatu i, nimalo zastrašen, izgovorio jedan obodružujući govor okupljenima, takav koji odista priliči slobodnim i plemenitim ljudima, a koji je glasio ovako:

844

JUDEJSKE STARINE

2) „Iako je, o Rimljani, stvar zaista neverovatna, da se zbog dugog vremena tako neočekivan udes dogodio, ipak smo mi sada u posedu slobode. Koliko će dugo ovo stanje zaista potrajati neizvesno je i na raspolaganju bogovima, čija i jeste milost; pa ipak, i takva kakva je dovoljna je da nas obraduje i trenutno nas učini srećnima, iako ćemo je uskoro možda biti lišeni; jer je i jedan sat dovoljan onima koji su vični vrlini, sat u kojem možemo živeti s umom odgovornim jedino nama samima, u našoj zemlji, sada slobodnoj i upravljanoj takvim zakonima pod kojima je ona jednom i stigla do blagostanja. Što se mene tiče, ja se ne mogu sećati vremena naše pređašnje slobode, budući da sam rođen nakon što je ona već nestala; ali sam sada ispunjen bezmernom radošću na pomisli o našoj tekućoj slobodi. Takođe cenim da su oni koji su bili rođeni i disali u toj našoj negdašnjoj slobodi srećni ljudi, i da su takvi vredni ne manjeg uvažavanja od samih bogova koji su nam pružili ukus slobode u ovome dobu; a ja od srca želim da se ovo spokojno uživanje u njoj, koje sada imamo, može produžiti u svim dobima. Ipak, i ovaj samo jedan

dan može biti dovoljan našoj mladeži, baš kao i nama koji smo već u godinama. Taj dan će se činiti dugim vremenom našim starijim sugrađanima, ukoliko budu umrli tokom njegovog srećnog trajanja; a takođe može biti na pouku onima mlađima, kakvu su vrstu vrline oni ljudi iz čijih smo bedara potekli ne- kada upražnjavali. A što se nas tiče, naš je zadatak da tokom dodeljenog nam vremena živimo časno, znajući da nema ničega drugog što bi nam vi- še koristilo, jer je taj izbor vrline ono jedino što nam može sačuvati slobodu. Jer, što se tiče našeg drevnog stanja, ja sam o njemu čuo iz pri- povedanja drugih; ali što se tiče naših kasnijih udesa, odvijanih tokom mog života, njih poznajem po iskustvu, i otuda sam naučio kakve nesreće tirani mogu doneti svome narodu, obeshrabrujući svaku vrlinu i liša- vajući ljude uzvišenosti njihove slobode, ustoličujući učitelje laskanja i ropskog straha, zato što tiranija ostavlja upravljanje državom ne mud- rim zakonima, već čudi onih koji vladaju. Jer budući da je Julije Cezar preuzeo na sebe da razori našu demokratiju i, savlađujući redovni us- troj naših zakona, doveo do rasapa našu upravu a sam se uzdigne iznad prava i zakona, učinio je da postane rob svojih sopstvenih sklonosti, ne donevši ipak narodu drugu nesreću od one koja je smerala na rušenje ovog grada. Oni, pak, koji su ga nasledili borili su se uzajamno da razore drevne zakone njihove zemlje i ostave je lišenu takvih građana koji su se vladali po plemenitim principima, zato što su smatrali kako odgova- ra njihovoj ličnoj bezbednosti da oko sebe imaju poročne ljude s kojima će opštiti, čime ne samo da su slomili duh onih koji su bili najcenje- niji zbog njihove vrline, već su se odlučili za njihovo krajnje uništenje. A od svih tih imperatora, kojih je bilo mnogo i koji su nam nametnuli nepodnošljive tegobe tokom vremena svoje vladavine, ovaj nam je Gaj, koji je danas ubijen, doneo nesreće strašnije od svih drugih, iskaljujući svoj neobuzdani bes ne samo na svojim sugrađanima, već takođe i na svojim rođacima i prijateljima, kao i na svima drugima, nanoseći im još i veće nesreće u svojim kažnjavanjima, koje ovi ničim nisu zasluživali, bi-

vajući jednako pomaman protiv ljudi i protiv botova. Jer se tirani ne zadovoljavaju time da stignu do slasti užitka, i to postupajući nezako- nito i dovodeći u neprilike jednako posede ljudi i njihove žene, već na- laze da je njihova glavna korist u tome da do kraja razore čitave porodice svojih neprijatelja, zbog čega su svi ljubitelji slobode neprijatelji ti- ranije. Takođe je nemoguće da oni koji strpljivo podnose one nesreće koje im ovi nanose zadobiju njihovo prijateljstvo; jer, kako su tirani svesni obilja nedaća koje su doneli ovim ljudima, i koliko uzvišeno ovi nose svoje tegobne sudbine, oni ne mogu ne uvideti kakva su sve zla počinili, pa otuda nalaze da im bezbednost sasvim zavisi od toga da li je u njih- voj moći da one na koje sumnjaju sasvim uklone iz sveta. Budući, dakle, da smo se sada oslobodili takvih velikih nesreća, i da smo nadalje odgovor- ni samo jedni drugima (a koji nas oblik vladavine opskrbljuje najpouz- danijim uverenjem u našu trenutnu slogu i obećava nam najbolju zaštitu od zlih zamisli, ujedno bivajući na našu najveću slavu u dovođenju grada u dobar poredak), vi se sada morate, i to svaki ponaosob, postarati za se- be, ali i za javno dobro; ili će, u suprotnom, oni koji se ne slažu s nama objaviti svoje neslaganje sa takvim stvarima kakve su ovde predložene, i to bez ikakve opasnosti po sebe, zato što sada više nemaju nikakvog gos- podara nad sobom, i mogu lišeni straha od kazne doneti nesreću gradu, raspolažući nezauzdanom moći da uklone one koji slobodno izražavaju svoje mišljenje. Takođe ništa nije toliko doprinelo jačanju tiranije po- kojnika kao tromost i prestrašeno

obuzdavanje od protivrečenja imperatorovoj volji, budući da su ljudi imali preuveličanu sklonost ka slatkoći mira, naučivši da žive kao robovi; i kako su mnogi među nama bili čuli o nedopustivim patnjama koje se odigravaju podalje od nas, ili su videli nesreće u sopstvenoj blizini, zbog užasavanja od časnog umiranja podnosili smo smrt združenu sa vrhunskom sramotom. Stoga mi moramo, pre svega, ukazati najveće moguće počasti onima koji su uklonili tiranina, a posebno Kasiju Hereju; jer je ovaj jedan jedini čovek, uz pomoć bogova, svojom mudrošću i svojim postupcima bio donosilac naše slobode. Zato ga ne smemo zaboraviti sada kada smo povratili svoju slobodu, njega koji je pod minulom tiranijom unapred sebi stavio cilj i unapred stavio na kocku svoj život zarad naše slobode; moramo mu ukazati odgovarajuće počasti i time otvoreno obznaniti da je od početka on postupao sa našom saglasnošću. I svakako je izvršna stvar, koja nesumnjivo i priliči slobodnom čoveku, da uzvрати svojim dobrotvorima, budući da je ovaj čovek bio dobročinitelj svima nama, iako zacemento na način Kasija i Bruta koji su ubili Gaja Julija [Cezara], jer su ovi ljudi položili temelje pobuni i građanskom ratu u našem gradu, dok je ovaj čovek ubistvom tiranina upravo oslobodio grad od svih onih žalosnih nesreća koje potiču od samovlašća."

3) Ovo je bio smisao Sentinovog govora koji je primljen sa zadovoljstvom od strane senatora, kao i od strane svih prisutnih pripadnika viteškog reda. Tada se žurno podigao izvesni Trebelije Maksim, i skinuo sa Sentinove ruke prsten koji je imao kamen sa Gajevim likom 846

JUDEJSKE STARINE

ugraviranom na njemu, a kojeg je ovaj u žaru govora i revnosti da učini ono što je naumio, zaboravio da sam skine. Ova je gravura odmah slomljena. Ali kako noć nije bila daleko, Herej je zatražio od konzula lozinku, a ovi su mu je i dali, i ona je glasila: Sloboda. Ove su činjenice već po sebi bile dostojne poštovanja, i gotovo neverovatne; jer je prošlo već stotinu godina od kada je uklonjena demokratija, pa do tog časa kada je dužnost zadavanja lozinke straži vraćena konzulima i jer je prethodno grad bio pod podaništvom tirana koji su ujedno bili vrhovni zapovednici vojske. Ali nakon što je Herej primio lozinku, on je istu preneo onima koji su bili na strani senata, odnosno pripadnicima četiri regimena te koji su smatrali da je upravljanje bez samovlašća trebalo pretpostaviti tiraniji. Tako su ovi otišli za svojim tribunima. Narod se takođe udaljio veoma razdragan, pun bodrosti i nadanja, budući da je povratio negdašnju demokratiju i ne bivajući više potčinjen samodržavljui — a Herej je stekao veliki ugled.

4) Herej je, međutim, bio veoma nezadovoljan time što su Kaligulina kćer i žena još uvek živi i što čitava njegova porodica nije postradala s njim, budući da bi mako od njih da ostane pošteđen, to bilo na veliku štetu zakona i grada. Štaviše, nameran da okonča sa ovom stvari na najrevnosniji način, a takođe i želeći da zadovolji svoju mržnju prema Gaju, on je poslao Julija Lupa, jednog od tribuna, da ubije Gajevu ženu i kćer. Ovaj je zadatak prepušten Lupu kao Klimentovom rođaku, kako bi i on mogao uzeti učešća u ubistvu tirana, pri tom uživajući u častipomaganja svojim sugrađanima, čime bi izgledalo kao da je i sam sudeonik u zamislima onih koji su bili prvi u napadu na imperatora. Pa ipak se ovaj postupak nekima od zaverenika učinio odviše okrutan zbog prevelike strogosti prema jednoj ženi na koju se Gaj u svemu što je činio mnogo manje oslanjao nego na predavanje svojoj bolesnoj prirodi; a upravo iz te njegove bolesne naravi poticali su oni beznadežni uslovi, zajedno sa svim nesrećama, u koje je doveden grad, budući

da je sa slobodom unište- na i sama njegova suština. Ali su ostali zaverenici optužili ovu ženu da je davala svoj pristanak takvim zločinima: štaviše, ustvrdili su da je odnos s njom bio uzrok svega što je Gaj činio, govoreći da je ona daval- la otrov Gaju, koji ga je učinio sasvim podložnim njoj, vezujući ga za sebe ljubavlju izražavanom takvim zlim postupanjima; tvrdili su, čak, da je, nakon što ga je tako potpuno pomela, postala vinovnik svih nesreća koje su se sručile na Rimljane i onaj naseljeni svet koji im je bio potčinjen. Tako je naposljetku odlučeno da ona mora umreti, i niko ko je bio supro- tnog mišljenja nije ga uspeo nametnuti i spasti je; shodno tome je Lup bio poslan da delo izvrši, što je i učinio bez ikakvog odlaganja, isko- ristivši prvu priliku da se pokaže pokoran onima koji su ga odaslali, želeći da se ni na koji način ne nađe bilo šta što bi se moglo preba- citi onima koju su za svoju dužnost postavili dobrobit naroda. I ta- ko, nakon što je stigao u palatu, našao je Sesonu, Gajevu ženu, kako leži na zemlji pored tela svog mrtvog muža, lišenog svih onih stvari koje za- kon dopušta mrtvima, posvuda umazanu krvlju iz muževljevih rana, na-

ričući nad velikom nesrećom u kojoj se nalazila, i sa svojom kćerkom koja je ležala pokraj nje. Ništa se u takvim okolnostima nije čulo osim njenog tugovanja nad Gajem i nad time što se nije obazirao na ono što mu je ona često unapred govorila; i upravo su te njene reči bile uzete u raz- ličitom značenju čak i u to vreme, pa se i sada procenjuju jednako dvos- misleno od strane onih koji ih čuju — jer se još uvek tumače zavisno od sklonosti ljudi. Neki, naime, govore da te reči znače da je ona savetova- la Gaja da odustane od svog mahnitog ponašanja i varvarske okrutnosti prema građanima, i da upravlja državom sa umerenošću i vrlinom kao vodiljama, da ne bi postradao na isti način, doživевši isto ophođenje kakvo je i sam upražnjavao prema svojim podanicima. Ali drugi, opet, kažu da je ona, čim su izvesne reči pale povodom zaverenika, zatražila da Gaj ne okleva, već da ih smesta sve pogubi, i to bilo da su oni krivi ili ne, budući da će samo tako izbeći strahu od ma kakve opasnosti — i da je upravo to bio sadržaj njenog prebacivanja umrlome, budući da ga je save- tovala da tako predostrožno postupi, ali je on bio odviše spor i blag. Ovo je, dakle, bilo ono što je Sesonu rekla, kao i mišljenja koja su ljudi o njoj imali. Ali kada je videla kako joj prilazi Lup, pokazala mu je Gajevo mrtvo telo i svojim ga je naricanjem i suzama nagovorila da priđe bli- že; pa kada je primetila da je Lup pometen, te da joj prilazi da bi spro- veo neku zamisao koja je i njemu samom neprijatna, ona je tačno pogodila sa kakvim je ciljem došao, te je ka njemu ispružili, i to veoma željno, svoje obnaženo grlo, oplakujući pred njim svoj slučaj kao pred nekim ko beznadežno očajava nad njenim životom, i nalažući mu da se ne usteže da okonča tragediju koju su joj namenili. Tako je ona smelo primila smrt- nu ranu iz Lupove ruke, upravo kao i njena kćer posle nje. Potom je Lup pohitao da obavesti Hereja o onome što je učinio.

5) Takav je bio Gajev kraj, nakon što je vladao četiri godine manje četiri meseca. On je i pre no što je postao imperator pokazivao bo- lesnu prirodu čoveka koji je stigao do krajnjeg vrhunca izopačeno- sti; rob svojih užitaka, i ljubitelj klevetanja; silno ponesen svakom užasavajućom okolnošću, i zbog toga veoma ubilačkog držanja tamo gde je to mogao pokazati. Uživao je u svojoj neumerenoj moći sa samo jednom svrhom kojoj je težio sa neshvatljivom nezazornošću: da povređuje one koji su to najmanje zasluživali, i tako stiće bogatstvo zločinom i ne- pravdom. Trudio se da se pokaže iznad onoga što je božansko i u skladu sa zakonima, ali je

bio rob pohvala mase; i šta god da zakoni određuju da je sramotno i kažnjivo, on je uvažavao kao dostojnije poštovanja od onoga što je časno. Zaboravljao je na prijatelje, ma koliko bili prisni, pa i ako su ovi bili osobe najboljeg karaktera; a ukoliko je bio ljut na nekoga od njih, kažnjavao ih je i najmanjim povodom, procenjujući svakog čoveka koji vodi častan život kao svog neprijatelja. Šta god da je naredio, nije dopuštao nikakvo protivrečenje svojim sklonostima; odatle potiče i to da je bludno opštio sa svojom vlastitom sestrom, što je i bio glavni razlog zbog kojeg je, pre svega drugog, izbila ljuta mržnja protiv njega među građanima, budući da takva vrsta incesta već dugo vreme-

848 JUDEJSKE STARINE

na nije bila poznata; a to je izazvalo ljude da mu uskrate svako poverenje, i omrznu ga kao krivca. A što se tiče ma kakvih velikih dela što ih je ikada može biti izveo, a koja bi mogla stojati kao uzor za njegovo i buduća doba, niko ne može imenovati nijedno takvo, osim jedino luke koju je napravio u Regijumu na Siciliji, za prijem onih brodova koji su donosili žito iz Egipta, koje je kao delo zaista neosporno veoma značajno po sebi, i od velike koristi za moreplovstvo, ali ipak ni to delo nije doveo do odgovarajućeg savršenstva, budući da je većinom ostalo nedovršeno zbog nedostajanja marljivosti u samom Gaju, čemu je, opet, uzrok to što se posvećivao beznačajnim stvarima, kao i činjenica da je trošio novac na takva zadovoljstva koja su samo njemu služila, te otuda nije ni mogao pokazati ma kakvu velikodušnost u stvarima koje su neporecivo velike po svojim posledicama. Inače je bio odličan govornik i potpuno znalac grčkog jezika, upravo kao i jezika svoje zemlje. Takođe je bio kadar da smesta i spremno daje odgovore na pisane dojave koje su mu drugi upućivali, i to značajne dužine i podrobnosti. Bio je takođe veštiji od drugih u tome da nagovori ljude na veoma velike stvari, i to zbog izvesne urođene privlačnosti koja je bila još i uvećana sa mnogo vežbanja i truda; jer kako je on bio unuk³⁰⁹ Tiberijevog brata, a od Tiberija je nasledio carstvo, ovo je bio snažan podsticaj za njegovo sticanje znanja, budući da je Tiberije polagao pravo na najviše domete te vrste ugleda; a Gaj je težio sličnoj slavi za svoju rečitost, bivajući na to naveden podsticajima svojih rođaka i samog imperatora; u ovome je takođe bio najvišeg ranga među svojim sugrađanima. Ali koristi što ih je primio od svog učenja nisu nadoknadile nesreću koju je sebi doneo upražnjavanjem vlasti; jer tako je teško da steknu vrlinu, koja je neophodna mudrom čoveku, oni koji raspolažu apsolutnom moći da bez nadzora čine što god im je volja. Isprva je sebi pribavio takve prijatelje koji su u svakom pogledu bili među najvrednijima i oni su ga veoma voleli, dok je on oponašao njihovu marljivu predanost učenju kao i slavne poduhvate najboljih ljudi; ali kada je postao ohol prema njima oni su mu uskratili negdašnju naklonost i počeli da ga mrze; iz te je mržnje naposletku i proizišla zavera koju su protiv njega skovali, i u kojoj je postradao.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE KLAUDIJE BIO ZATEČEN VAN SVOJE KUĆE I DOVEDEN U LOGOR; I
KAKO JE SENAT K NJEMU POSLAO IZASLANSTVO

1) Klaudije je, kao što sam ranije već rekao, izašao istim onim putem kojim je pošao i Gaj; i kako je čitava porodica bila u velikoj pometnji zbog ubistva Gaja, i Klaudije je bio u muci kako da sebe spase, te je smislio da se sakrije u izvesnom

skućenom prostoru, iako nije imao drugog povoda za strah osim dostojanstva svog rođenja. Jer budući da nije učestvovao u vlasti, on se ponašao sasvim umereno i bio je zadovoljan svojom

trenutnom sudbinom, posvećujući se znanjima, a posebno onim Grka, i u potpunosti se čuvajući od svake stvari koja bi mogla doneti ma kakvo uznemirenje. Ali kako je u to vreme masa bila usplahirena, a čitava palata ispunjena mahnitanjem vojnika, te je izgledalo da čak i carska straža deli istu pometnju i strah sa običnim ljudima, garda, nazvana pretorijanskom, koja je činila najelitniji deo vojske, održala je savetovanje šta bi trebalo uraditi u takvom sticaju okolnosti. Svi oni koji su učestvovali u tom savetovanju imali su malo obzira prema smaknuću Gaja, budući da je on i po njima zaslužio takvu sudbinu, već su se bavili razmatranjem vlastitih prilika, odnosno kako bi se najbolje mogli pobrinuti za sebe, naročito dok su Germani bili zauzeti kažnjavanjem Gajevih ubica, što je pre bilo udovoljavanje njihovoj divljoj čudi nego za opšte dobro; sve ove stvari mučile su i Klaudija koji se plašio za svoju bezbednost, ponajviše stoga što je video kako se unaokolo nose glave Asprene i njegovih pratilaca. Njegovo skrovište nalazilo se na izvesnom uzdignutom mestu do kojeg je vodilo nekoliko stepenika, i u čiju se tamu on sam sklonio. Ali nakon što ga je video Grat, jedan od vojnika koji je pripadao palati, koji, međutim, nije po Klaudijevom licu zbog mraka mogao prepoznati o kome je reč — iako je mogao dobro prosuditi da je to čovek koji je tajno tamno dospao po nekoj naročitoj zamisli — on mu je prišao bliže; a kada je Klaudije zatražio da se ovaj povuče, istom je prilikom i otkrio ko je, izjavivši da je on Klaudije. Tako je Grat rekao svojim pratiocima: „Ovo je Germanik;³¹⁰ hajdemo, izaberimo njega za našeg imperatora." Ali kada je Klaudije video da se oni pripremaju da ga silom odvedu, plašeći se pri tom da bi ga mogli ubiti onako kako su ubili i Gaja, on ih je zamolio da ga poštede, podsetivši ih sa kakvom se mirnoćom on unizio, kao i da je sasvim neupoznat sa svime što se dogodilo. Na ovo se Grat nasmejavao i uhvatio ga za desnu ruku, rekavši: „Ostavite se, gospodine, tih niskih misli o sopstvenom spasavanju, sada kada biste morali imati krupnije namere, čak i one o zadobijanju carstva koje su bogovi, u svojoj brizi za naseljeni svet, oduzimajući ga Gaju poverili vašem časnom vođenju. Pođite onda, i primite tron svojih predaka." Tako su ga oni podigli i poneli, stoga što on sam nije bio kadar da korača, budući da su takvi istovremeno ni radost i užas bili u njemu nakon onoga što mu je rečeno.

2) Tada se već oko Grata sakupio veliki broj stražara; i kada su ovi videli kako nose Klaudija, na njima se mogao opaziti neveseo izraz jer su pretpostavljali da ga vode na pogubljenje zarad onih žalosnih stvari koje su bile učinjene u poslednje vreme, a oni su ga, pak, smatrali za čoveka koji se celog svog života nikada nije mešao u državne poslove i koji se nije susreo ni sa kakvom gnusnom opasnošću pod vladavinom Gaja; neki od njih su čak smatrali da bi konzule trebalo upoznati sa tim činjenicama. I što se više stražara okupljalo, gomila oko njega je uzmicala, a Klaudije je teško mogao produžiti jer mu je telo bilo odviše slabo; a oni od nosača koji su nosili njegovu zatvorenu nosiljku, suočeni sa ispitivanjem o razlogu Klaudijevog nošenja, požurili su, gonjeni stražom, kako bi bar sebe spasili, očajni zbog pomisli da neće sačuvati svog gos-

podara. Ali kada su stigli u veliku dvoranu palate (koja je, kako se priča, naseljena prva među svim drugim delovima grada Rima), i dospeli do državne riznice, još se više vojnika okupilo oko Klaudija, pokazujući zadovoljstvo što vide njegovo lice i smatrajući neosporno ispravnim da ga proglase kraljem, a sve zbog njihove naklonosti prema Germaniku koji je bio njegov brat i iza sebe ostavio ogroman ugled među svima koji su ga poznavali. Takođe su i razmišljali o gramzivoj naravi glavnih ljudi u senatu, i za kakve su velike pogreške oni bili krivi dok je donedavno senat upravljao zemljom; isto tako su razmotrili i čudovišnost takvog poduhvata, kao i opasnosti u kojoj bi se mogli naći, ukoliko bi vlast ponovo dospela u ruke jednog čoveka, i to takvog u čijem napredovanju oni ne bi imali udela, umesto Klaudija koji bi vlast primio kao dar zadobijen njihovom blagonaklonošću, i koji bi otuda pamtio uslugu koju su mu učinili, svakako znajući da im docnije učini dovoljnu nadoknadu za istu.

3) Takvi su se, dakle, razgovori vodili među vojnicima i oni su ih odmah prenosili svima koji su nadalje dolazili k njima. Oni koji su se došli po strani propitivali o ovoj stvari, rado su prigrlili mogućnost da se pridruže ostalima; tako su svi zajedno odneli Klaudija u logor, gornje ga okruživši poput njegove straže, pri čemu su se jedan za drugim smenjivali kao nosači, kako njihova revnost ničim ne bi bila ometena. A što se tiče naroda i senatora, oni se međusobno nisu slagali u odnosu prema namerama vojske. Senatori su žarko želeli da ponovo uspostave svoje predašnje dostojanstvo, bivajući revnosni da se oslobode onog stanja ropstva koje im je nametnuto nepravičnim postupanjem tirana, a što su im omogućavale trenutne prilike; što se, pak, tiče ljudi iz naroda — koji su bili veoma zavidni senatorima — znajući da je jedino imperator kadar da zauzda njihovu nezasićenu čud i da bude utočište građanima od njih, oni su bili veoma zadovoljni da se vojska domogla Klaudija i donela ga k njima, smatrajući da će on, ukoliko bude imperator, moći da spreči onakav građanski rat do kakvog je došlo u danima Pompeja. Ali nakon što su senatori saznali da su Klaudija vojnici odneli u logor, oni su poslali po njega one iz svog okruženja koji su zbog svojih vrlina imali najizvršniju narav, kako bi ga ovi obavestili da ne sme ništa nasilno učiniti kako bi zadobio vlast; da on, koji je samo jedan čovek i koji je već bio ili će biti član njihovog državnog tela, mora popustiti pred senatom koji se sastoji od tako velikog broja probраних ljudi; takođe su mu poručili da je obavezan da pusti da zakon preuzme mesto u raspolaganju svime što se tiče državnog reda, te da se seti koliko su silno prethodni tirani izmučili njihov grad, kao i kakvim su opasnostima, i on i oni podjednako, umakli pod Gajem, te da se on ne bi smeo pokazivati takav da mrzi teški teret tiranije dok se uvrede nanose od strane drugih, i dok se on sam sprema da se svojevolejno ophodi prema svojoj zemlji na nerazborit i ohol način; još su rekli i da će mu, ukoliko se bude složio s njima i pokaže da je njegova čvrsta odluka da živi mirno i časno, biti ukazana najveća počast koju slobodni ljudi mogu udeliti, te da će potčinjavajući se zakonu zadobiti pohvalu da se poneo kao čovek od vrline, jednako kao

vladar i kao podanik; ali ukoliko se bude ponašao budalasto, ne naučivši se mudrosti od Gajeve smrti, oni mu neće dozvoliti da nastavi dalje, budući da se veliki deo vojske, njima privržen, okupio sa ogromnom količinom oružja i mnoštvom robova koje bi mogli upotrebiti; naposljetku su poručili da je valjana

nada od velike pomoći u ovakvim prilika- ma, baš kao i naklonost sudbine, a da bogovi nikada neće pomoći nikome drugom do onima koji se poduhvataju dela s vrlinom i dobrotom, a takav ne može biti niko drugi do onaj koji se bori za slobodu svoje zemlje.

4) Takav su govor održali izaslanici Veranije i Broka, koji su oboji- ca bili narodni tribuni; potom su pali na kolena i zamolili Klaudija da ne gura grad u ratove i nesreće. Ali kada su videli koliko je mnoštvo vojnika okružilo i štitilo Klaudija, te da su snage koje su bile uz kon- zule u poređenju s ovima sasvim beznačajne, dodali su da bi, ukoliko on želi vlast, trebalo da prihvati da mu ova bude predana od strane senata, jer će i on bolje napredovati i biti srećniji ako do vlasti dođe ne ne- pravdom već dobronamernošću onih koji će mu je udeliti.

POGLAVLJE ČETVRTO

KOJE JE STVARI KRALJ AGRIPA URADIO ZA KLAUDIJA; I KAKO JE KLAUDIJE, IAKON ŠTO JE PREUZEO VLAST, NAREDIO DA BUDU POGUBLJENE UBICE GAJA

1) Razmotrivši sve, Klaudije je, iako svestan na kakav su ohol način senatori poslali po njega, ipak, po njihovom savetu, do daljnjeg sačuvao umereno ponašanje; ali nije prošlo dugo do časa kada se povratio iz straha, te se tako osmelio [da položi pravo na vlast] delimično zbog odlučnosti vojnika, a delimično zbog nagovora kralja Agripe koji ga je podsticao da ne dopusti da mu takva vlast isklizne iz ruku sada kad je već do njega dospela po sopstvenom nahođenju. Ovaj je Agripa, međutim, u vezi s Gajem učinio nešto što je i priličilo nekome ko je od strane po- kojnika bio toliko uvažavan: jer je on obgrlio Gajevo mrtvo telo i polo- žio ga na krevet, pokrivši ga najbolje što je mogao, te je pošao k stra- žarima i rekao im da je Gaj još uvek živ, te da bi oni trebalo da pozovu lekare budući da je ovaj u veoma lošem stanju zbog zadobijenih rana. Ali nakon što je saznao da je Klaudije nasilno odveden od strane vojnika, on se probio kroz gomilu i stigao do njega, te ga je, našavši ga pometenog i spremnog da prepusti upravljanje državom senatu, ohrabrio i zatra- žio od njega da sačuva za sebe vlast; pa nakon što je tako govorio Klau- diju, vratio se kući. A nakon što je senat poslao po njega, on je pomazao glavu pomašću, kao da se nedavno spojio sa svojom ženom i zatim je ot- pustio, a potom je otišao k njima; odmah je upitao senatore šta je Kla- udije uradio, a ovi su mu izložili trenutno stanje stvari i zatražili njegovo mišljenje o uređenju države. On im je doslovno rekao da je spre- man da izgubi život u čast senata, ali je zatražio od njih da razmotre 852

JUDEJSKE STARINE

šta je za njih najbolje, bez ikakvog obaziranja na to što bi im bilo naju- godnije; jer će onima koji se domognu vlasti nedostajati oružja i vojni- ka da bi je sačuvali, osim ukoliko se ne budu upustili u uspostavljanje vlasti bez ikakve pripreme, i tako dopali velike opasnosti. A kada su senatori odgovorili da će doneti oružja u izobilju, kao i novca i sve- ga što je potrebno za vojsku, i da je deo toga već za njih sakupljen te da će podići i brojnije ljudstvo time što će osloboditi robove, Agripa je od- govorio: „O senatori! Možda ćete i uspeti da izvedete ono što ste nau- mili, pa ipak ću vam odmah reći svoje misli, zato što one naginju vašem očuvanju. Obratite pažnju, dakle, da je vojska koja će se boriti za Klau- dija veoma dugo uvežbavana

za ratne prilike, dok će naše ljudstvo biti ništa bolje od neuređene mase neukih ljudi, kao i onih koji su neočekivano oslobođeni ropstva i stoga nevični. Otuda ćemo se morati boriti protiv onih koji su vešti u ratovanju, a sa ljudima koji ne znaju mnogo više od toga kako da podignu svoje mačeve. Zato je moje mišljenje da bi trebalo da pošaljemo neke ljude Klaudiju kako bi ga nagovorili da odustane od vlasti. A ja sam spreman da budem jedan od izaslanika."

2) Posle ovog Agripinog govora senat se složio s njim, i on je bio poslan zajedno sa drugima, ali je tajno obavestio Klaudiju o pometnji u kojoj se nalazi senat, dajući mu savet da im odgovori u donekle zapovednom tonu, kao neko ko je već zaodenuo dostojanstvom i vlašću. Shodno tome, Klaudije je izaslanicima rekao da se on uopšte ne čudi što senat i ne pomišlja da nad sobom prihvati imperatora, zato što su bili tako kinjeni varvarskom svirepošću onih koji su ranije bili na čelu njihovih poslova, ali da bi pod njim oni mogli iskusiti nepristrasnu vlast i razdoblje umerenosti, u kojem bi on mogao samo po imenu biti njihov upravitelj, ali bi vlast ravnopravno pripadala svima; pa budući da su oni bili svedoci mnogih i raznovrsnih životnih prilika kroz koje je on prošao, za njih bi bilo dobro da mu ne otkazuju poverenje. Potom su izaslanici, saslušavši njegov odgovor, bili otpušteni. Ali je Klaudije zatim razgovarao sa vojskom okupljenom oko njega, koja se zavetovala da će istrajati u vernosti njemu; na ovo je on svakom od stražara dao po pet hiljada drahmi, i srazmernu sumu njihovim starešinama, obećavši da će isto toliko dati ostatku vojske ma gde da se njeni ljudi nalazili.

3) Potom su već tokom noći konzuli sazvali senat u hram Jupitera Pobednika, ali su se neki od senatora sakrili u gradu, nesigurni u to bi šta bi trebalo da učine nakon što su čuli za ovaj poziv; neki su i napustili grad i otišli na svoje posede, predviđajući kojim će pravcem poći državni poslovi i tugujući nad slobodom: štaviše, ovi su smatrali da je za njih mnogo bolje da budu robovi bez opasnosti po sebe, i da žive lenjim i nepreduzimljivim životom, nego da polažu pravo na dostojanstvo svojih predaka i stave na kocku svoju vlastitu bezbednost. Ipak, njih stotinu se odazvalo pozivu i okupilo; pa dok su se oni savetovali oko tekućeg stanja stvari, do njih su iznenada, od strane vojnika koji su bili na njihovoj strani, doprle glasine da ovi traže od senata da im izabere imperatora, i da ne dovode vlast do rasula postavljajući

mnoštvo upravitelja. Tako su vojnici izjavili da daju prvenstvo predavanju vlasti ne svima, nego samo jednom čoveku, ali su prepuštali senatu da potraži osobu dovoljno vrednu da im bude nadređena, što je značilo da su izgledi senata sada bili mnogo gori nego ranije, zato što ne samo da su pretrpeli neuspeh u obnovi svoje slobode, čime su se razmetali, već su sada takođe bili i u prepasti od Klaudija. Pa ipak bilo je među njima i onih koji su čeznuli za vlašću, jednako zbog dostojanstva njihovih porodica i onoga što im je pripadalo preko njihovih brakova; jer je Marko Minucijan bio slavan jednako zbog plemenitosti svog porekla i zbog svog braka sa Julijom, Gajevom sestrom, koji je zbog toga bio spreman da istakne svoje pravo na vlast, iako su ga senatori u tome obeshrabrali i izvodili jedan za drugim razloge za odgađanje takvog predloga: da je Minucijan i sam, koji je inače bio jedan od Gajevih ubica, takođe zadržao Valerija iz Azije od takvih misli; ali je glavni razlog bio taj da bi došlo do ogromnog pokolja ukoliko bi bilo ostavljeno ovim ljudima da sami sebe ustanove kao vlast i suprotstave se Klaudiju. Pored toga se našao i značajan broj gladijatora i onih vojnika koji su održavali noć-

nu stražu u gradu, kao i galiota, koji su svi prebegli u logor; tako su na- posletku od onih koji su pomišljali na vlast jedni odustali od svojih težnji kako bi pošteđeli grad, a drugi iz straha po sebe same.

4) Međutim, čim je svanulo u senat je došao Herej i oni koji su bili s njime, želeći da pokušaju da se obrate vojnicima. Ali je masa vojnika, primetivši da ovi daju znake za uspostavljanje tišine, i da se spremaju da održe govor, počela vikati i uopšte im nije dozvolila da govore, zbog toga što su sada svi žarko želeli da se vaspostavi monarhija; tražili su od senatora jednog čoveka za svog vladara, ne želeći da dalje podno- se odlaganje; ali je senat oklevao, sumnjajući jednako u svoju vlastitu up- ravnu vlast i u to kako bi se njima moglo upravljati, budući da im vojni- ci ne bi dopustili da vladaju, a Gajeve ubice ne bi dopustile vojnicima da im nalažu šta da čine. Dok su se oni još nalazili u takvim okolnos- tima, Herej više nije mogao da uzdržava svoj bes, te je obećao da će im, ukoliko zaista žele imperatora, on dati jednog, pod uslovom da mu ma ko od njih donese lozinku od Evtihija. Ovaj je Evtihije, naime, bio jedan od vozača dvokolica stranke zelenih, i nazvan je Prasin, a bio je veliki Gajev prijatelj koji je imao običaj da kinji vojsku građenjem štala, i pro- vodeći vreme u besramnim delima, što je sada omogućilo Hereju da naru- ži vojsku njegovim pominjanjem kao i još skarednijim izrazima, rekav- ši i to da će im doneti Klaudijevu glavu, smatrajući zapanjujućom stva- ri da nakon svog prethodnog mahnitanja oni sada mogu ponovo poveriti vlast jednoj budali. Pa ipak, vojnici nisu bili pokolebani njegovim re- čima, već su isukali mačeve i mašili se za svoje zastave, te su prešli Klaudiju, pridruživši se zavetovanju njemu na vernost. Tako je senat na- posletku ostavljen bez ikog ko bi ga branio, i sada se konzuli više ni- su razlikovali od običnih ljudi. Nalazili su se u neverici i očaju, ne znajući šta će biti s njima stoga što je Klaudije bio na njih veoma ljut; tako su oni počeli prebacivati jedan drugom, kajuci se za ono što su 854 JUDEJSKE STARINE učinili. Na ovakvo je stanje stvari Savin, jedan od Gajevih ubica, zapre- tio da će pre stati usred njih i ubiti se nego dati pristanak da Klaudiju pripadne carstvo i vidi kako se ponovo vraćaju ropstvu; takođe je proz- vao Hereja da odviše voli svoj život, kada on koji je bio prvi u prezi- ranju Gaja može smatrati dobrom stvari da i dalje živi, i kada, čak i na- kon svega što su učinili za obnovu njihove slobode, oni smatraju nemo- gućim da sebi okončaju život. Ali je Herej uzvratio da ovaj nema razloga da u njega sumnja povodom kuraži da sebe ubije; ali da bi ipak radije saz- nao Klaudijeve namere pre no što to učini.

5) Takve su, dakle, bile rasprava u senatu; ali, za to vreme su se u lo- goru ljudi odasvud gomilali želeći da ukažu poštovanje Klaudiju; a jed- nom od konzula, Kvintu Pomponiju, koji se našao među njima, vojnici su prigovorili da je nagovarao senat da povрати svoju slobodu, na šta su tr- gli mačeve spremni da ga napadnu, pa bi to i učinili da ih Kladije nije u tome sprečio, otrgnuvši konzula iz opasnosti u kojoj se našao, i posta- vivši ga pored sebe. Ali onaj deo senata koji je bio sa Kvintom Klaudije nije primio na jednako učtiv način; štaviše, neki od njih su izbatina- ni, i bili su oterani kada su došli da pozdrave Klaudija; Aponije je čak otišao ranjen, a i svi drugi su se našli u istoj opasnosti. Ipak, kralj Agripa je pošao do Klaudija i zatražio od njega da se blaže ophodi pre- ma senatorima; jer ukoliko bi ma kakva nesreća snašla senat, on više ne bi imao nikoga nad kim bi vladao. Klaudije se složio s njim, pa je sazvaio sve senatore zajedno u palatu, a i sam je ponesen tamo kroz celi grad, ne- prestano vođen od strane vojske, iako je to veoma

zabrinulo narod; jer su Herej i Savin, dvojica od Gajevih ubica, stali ispred njih, krajnje otvoreno, iako im je Polon, koji je od strane Klaudija nešto pre toga učinjen zapovednikom njegove straže, poslao ukaz u vidu poslanice, zabranjujući im da se pokazuju u javnosti. Potom je Klaudije povodom svog dolaska u palatu okupio oko sebe prijatelje i od njih zatražio mišljenje o Hereju. Oni su rekli da je delo koje je izveo bilo uzvišeno, ali su ga optužili da ga je sproveo podmuklo, smatrajući da je pravično da zbog toga bude kažnjen smrću kako bi se ubuduće obeshrabrili takvi postupci. Tako je Herej bio odveden na pogubljenje, zajedno sa Lupom i mnogim drugim Rimljanima. Priča se da je Herej hrabro podneo svoju propast, i to ne samo po čvrstini svog ponašanja, već i po prekorima što ih je uputio Lupu koji je briznuo u plač; jer nakon što je Lup odložio svoju odeću i požalio se na hladnoću, Herej je rekao kako hladnoća³¹¹ nikada nije bila bolna za jednog istinskog vuka³¹². I budući da je veliki broj ljudi pošao kako bi video prizor pogubljenja, Herej je, nakon što je došao na dosuđeno mesto, upitao vojnika zaduženog za pogubljenje da li je ta njegova sadašnja služba bilo nešto na šta je navikao, ili je to prvi put da koristi svoj mač na taj način, pa je zatražio da mu se u tu svrhu da onaj isti mač kojim je on sam ubio Gaja. Tako je on srećno ubijen jednim udarcem. Lup, međutim, nije sa tako dobrom srećom ispraćen sa lica zemlje, budući da je bio preplašen i primio je mnogo udaraca po vratu, zato što ga nije hrabro ispružio [kao što je morao da učini radi brze smrti].

6) Nekoliko dana nakon ovoga, kada su svečanosti u čast praznika mrtvih bile nadomak, rimski narod je izveo svoja uobičajena žrtvovanja nekolicini umrlih, a delove žrtava zapalio je i u čast Hereja, umolivši njegov duh da bude milosrdan prema njima, i nadalje ne nosi gnev zbog njihove nezahvalnosti. Takav je, dakle, bio kraj Herejovog života. Ali što se tiče Savina, iako mu Klaudije nije oduzeo slobodu, već je dopustio da zadrži svoj nekadašnji zapovedni čin u vojsci, on je ipak mislio da je nepravедno da propusti ono što duguje svojim saučesnicima u Gajevom ubistvu: tako se sam ubio proburazivši se mačem, zadavši tako ranu koja je dosegla do samog balčaka.

POGLAVLJE PETO

KAKO JE KLAUDIJE POVRATIO AGRIPI KRALJEVSTVA NJEGOVOG DEDE I POVEĆAO OBLASTI NJEGOVE VLASTI; I KAKO JE U NJEGOVOJ KORISTI OBJAVIO UKAZ

1) Nakon što je Klaudije uklonio s puta sve one vojnike u koje je sumnjao, a što je smesta učinio, on je objavio ukaz u kojem je potvrdio Agripino kraljevstvo koje je ovome dodelio Gaj, i u istome visoko pohvalio samog kralja. Takođe je ovome učinio i dodatak u vidu svih onih zemalja nad kojima je vladao Irod [Veliki], njegov deda, a to znači Judeju i Samariju, čime je vratio dug njegovoj porodici. Što se tiče Avile³¹³ i Lisanije, kao i zemlje oko Libanske gore, on je i njih ovom prilikom udelio Agripi, odvojivši ih od svojih vlastitih poseda. Klaudije je takođe sklopio i savez sa Agripom, potvrđen zavetima datim u središtu foruma u Rimu; takođe je i oduzeo od Antioha ono kraljevstvo koje je ovaj posedovao, zauzvrat mu dajući

izvestan deo Kilikije i Komagene; zatim je i pustio na slobodu Aleksandra Lizimaha, alabarha, koji je bio njegov stari prijatelj i zastupnik njegove majke Antonije, a koga je prethodno utamničio Gaj; sin ovog Aleksandra, Marko, oženio je Bereniku, kćer Agripinu. Ali nakon što je ovaj Marko umro, Agripa je kćer dao svom bratu Irodu, i za njega molio od Klaudija kraljevstvo Halkije.

2) U to je vreme ponovo došlo do sukoba između Jevreja i Grka u Aleksandriji; jer nakon što je umro Gaj, jevrejski narod, koji je veoma mnogo propatio pod njegovom vlašću, a osim toga bio namučen i od strane naroda Aleksandrije, uspeo je da se sam oporavi, i istog su časa Jevreji uzeli oružje u ruke kako bi se izborili za svoje povlastice. Zbog toga je Klaudije poslao naređenje namesniku Egipta da umiri taj ustanak; tada je poslao i ukaz, a na zahtev kraljeva Agripe i Iroda, jednako u Aleksandriju i u Siriju, čiji je sadržaj bio sledeći: „Tiberije Klaudije Cezar Avgust Germanik, prvosveštenik i narodni tribun, naređuje ovako: Budući da sam uveren da su Jevreji iz Aleksandrije, nazvani Aleksandrijcima, bili u najranija vremena pridruženo stanovništvo zajedno sa aleksandrijskim Egipćanima, i da su od njihovih kraljeva dobili jed-

JUDEJSKE STARINE

nake povlastice s ovima, a što je očigledno iz javnih zapisa koje poseduju, kao ni iz samih ukaza; i da su, kada je, kasnije, Aleksandrija postala našim podanikom pod Avgustom, njihova prava i povlastice sačuvani od strane onih namesnika koji su u različita vremena bivali tamo poslani; i budući da nikakve rasprave nije bilo oko tih prava i povlastica, čak i kada je Akvila bio namesnik Aleksandrije, a da, kada je jevrejski etnarh preminuo Avgust nije stavio van zakona postavljanje takvih entarha, želeći jednako da svi ljudi mogu biti podanici Rimljana ali i da nastave sa pridržavanjem svojih vlastitih običaja i da ne budu prisiljavani na kršenje drevnih zakona religije njihove zemlje; ali budući i da su u vreme Gaja aleksandrijski Egipćani postali oholi prema Jevrejima koji su živeli među njima, a koje je Gaj, zbog svog ludila i nedostatka razumevanja doveo do velikog poniženja stoga što nisu želeli da prekrše način vlastitog verskog obožavanja i njega nazovu bogom — moja je volja, zbog svega toga, da narod Jevreja više ne bude lišen svojih prava i povlastica kao što je bio zbog mahnitosti Gajeve; već želim da ta prava i povlastice što su ih ranije uživali ostanu sačuvani, kao i da mogu nastaviti sa upražnjavanjem njihovih vlastitih običaja. I ja nalažem obe strankama da veoma povedu računa da ne dođe ni do kakvih nevolja nakon proglašenja ovog ukaza."

3) Takav je bio sadržaj ovog ukaza u korist Jevreja, koji je bio poslan u Aleksandriju. A ukaz koji je poslan u druge delove naseljenog sveta bio je sledeći: „Tiberije Klaudije Cezar Avgust Germanik, prvosveštenik, narodni tribut, drugi put izabrani konzul, zapoveda ovako: Na molbu kralja Agripe i kralja Iroda, koji su osobe meni veoma drage, da dopustim da ista ona prava i povlastice, koje sam udelio Jevrejima u Aleksandriji, budu potvrđene i Jevrejima u celom rimskom carstvu, ja se sa ovom njihovom molbom sasvim slažem; a ovaj dar činim ne samo u ime molilaca, već procenjujući da su oni Jevreji u ime kojih sam moljen vredni takve milosti zbog njihove odanosti i prijateljskog držanja prema Rimljanima. Takođe smatram veoma opravdanim da nijedan grčki grad ne bude lišen takvih prava i povlastica, budući da su im ovi bili sačuvani i pod velikim Avgustom. Otuda će biti primereno dozvoliti Jevrejima, koji se nalaze po celom svetu kao naši podanici, da sačuvaju svoje drevne običaje bez ikakvog sprečavanja da tako učine.

A ja ih takođe obavezujem da ovu moju ljubaznost koriste s umerenošću, i ne da bi pokazivali pre- zir prema sujevernim običajima drugih naroda, već samo i isključivo za- to da bi se držali svojih zakona. I ovaj će moj ukaz biti urezan na ploča- ma od strane magistrata po gradovima, kolonijama i opštinskim mesti- ma, kako onih po Italiji tako i onih izvan nje, jednako od strane kralje- va i namesnika, a posredstvom mojih izaslanika, i kao takvi biće javno izloženi punih trideset dana na takvom mestu odakle mogu biti jasno pročitani sa tla.¹³¹⁴

ŠTA JE AGRIPA UČINIO U JERUSALIMU NAKON ŠTO SE VRATIO U JUDEJU; I
ŠTA JE PETRONIJE, NJEMU U KORIST, NAPISAO STA-
NOVNICIMA DORE

1) Tako je Klaudije Cezar tim ukazima koje je poslao u Aleksandriju i celu naseljenu zemlju stavio do znanja kakvo mišljenje ima o Jevrejima. Uskoro je poslao Agripu da preuzme svoje kraljevstvo, sada kada je ovaj bio unapređen do uzvišenijeg dostojanstva no što ga je imao ranije, uz to poslavši i pisma namesnicima i zastupnicima provincija u koji- ma nalaže da se prema Agripi ophode sa svom ljubaznošću. Shodno to- me, Agripa se žurno uputio domovini, što se moglo i očekivati budući da se vraćao u većem blagostanju nego ikada pre. Takođe je došao u Jeru- salim gde je ponudio sve dužne žrtve, ne propustivši ništa od onoga što je zakon zahtevao, kojom prilikom je naložio mnogim Nazarećani- ma da ošišaju svoje sinove. A što se tiče zlatnog lanca kojeg mu je dao Gaj, jednake težine onom gvozdenom lancu kojim su bile okovane njegove kraljevske ruke, on ga je obesio u unutrašnjosti Hrama, iznad riznice, da bi ostao kao uspomena na tešku sudbinu u kojoj se nalazio i svedočan- stvo promene na bolje, odnosno da bi mogao poslužiti kao dokaz kako i najveće blagostanje može iščiliti, ali i kako Bog ponekad uzdiže ono što je palo — jer je taj lanac, tako posvećen, pružao svim ljudima sve- dočanstvo da je kralj Agripa jednom zbog neznatnog povoda bio okovan u lance, ali da je potom povratio svoje pređašnje dostojanstvo, kada je ma- lo kasnije izbačen iz okova i bio unapređen do uzvišenije slave no što je ijedan prethodni kralj bio. Odatle ljudi mogu razumeti da sve u če- mu sudeluje ljudska priroda, ma koliko velika ona bila, može pasti, ali i da oni koji su pali mogu ponovo zadobiti pređašnju slavu.

2) Nakon što je Agripa sasvim dovršio sve dužnosti bogoštovanja, uklonio je Teofila, sina Ananijevog, sa mesta prvosveštenika, i to zvanje udelio Simonu, sinu Boetijevom, čije je drugo ime bilo Kantera i koji je oženio kćer kralja Iroda, kao što sam gore pripovedao. Simon je, tako, nosio zvanje prvosveštenika zajedno sa svojom braćom i svojim ocem, na isti način na koji su sinovi Simona, sina Onijinog, kojih je bi- lo trojica, ovo nosili pod vlašću Makedonaca, kao što smo pripoveda- li u ranijoj knjizi.

3) Nakon što je kralj na ovaj način uredio zvanje prvosveštenika, uz- vratio je na ljubaznost koju su prema njemu pokazali žitelji Jerusali- ma; on ih je, naime, oslobodio poreza na kuće koje je dotle svaki od njih plaćao, smatrajući celishodnim da uzvрати na nežna osećanja onih koji su ga voleli. Takođe je Silu postavio za glavnog zapovednika svoje vojs- ke, kao čoveka koji je sa njim sudelovao u mnogim od njegovih udesa. Ali su posle veoma kratkog vremena mladići iz Dore, pretpostavljajući prena- gljene postupke pobožnosti, i bivajući po prirodi drski i oholi, uneli Cezarevu statuu u jevrejsku bogomolju, i tamo je podigli. Ovakav njihov 858

JUDEJSKE STARINE

postupak silno je razdražio Agripu, jer je otvoreno vodio rastakanju zakona njegove zemlje. Stoga je on bez odlaganja došao do Publija Petro- nija, koji je tada bio namesnik Sirije, i optužio narod Dore, a Petro- nije nije ništa manje od Agripe nije negodovao zbog onog što se dogodi- lo — smatrao je, naime, delom bezbožnosti kršenje zakona koji uređuju postupke ljudi. Tako je u ljutitom tonu

napisao sledeće pismo narodu Do- re: „Publije Petronije, namesnik pod Tiberijem Klaudijem Cezarom Av- gustom Germanikom, službenicima Dore naređuje sledeće: budući da su neki od vas imali drskosti, ili pre mahnitosti, i nakon što je obja- vljen ukaz Klaudija Cezara Avgusta Germanika kojim se dopušta Jevreji- ma pridržavanje zakona njihove zemlje, oni se nisu ovome povinovali, već su se ponašali sasvim suprotno naredbi, onemogućujući Jevrejima da se okupljaju u sinagogi time što su iz Hrama uklonili Cezarevu sta- tuu i postavili je u jevrejsku bogomolju, uvredivši time ne samo Jevreje već i samog imperatora čija je statua podesnije smeštena u njegovom vla- stitom nego u tuđem hramu gde je mesto zajedničkog okupljanja, i to ia- ko je do prirodnog zakona da svako može imati moć samo nad mestom na- menjenim za njega samog, i to po odluci Cezarevoj, a da i ne govorimo o mojoj vlastitoj odluci koju je suviše i pomenuti nakon imperatorovog ukaza koji je dopustio Jevrejima da se služe svojim vlastitim običaji- ma, takođe dajući i naređenje da uživaju ista ona prava koja imaju i sa- mi grčki građani — ja stoga nalažem da Prokulus Vitelije, centurion, dovede one ljude koji su, suprotno Avgustovom ukazu, bili toliko oholi da ovako postupe, zbog čega ti isti ljudi, koji, kako se čini, nose znatan ugled među njima, takođe pokazuju i ozlojeđenost, tvrdeći za sebe da je to učinjeno s njihovom saglasnošću ali uz pomoć nasilja mnoštva, i da mo- gu i sami dati izveštaj o onome što je učinjeno. Takođe opominjem glav- ne tamošnje službenike da, osim ukoliko ne pomišljaju da ovaj postupak procenjuju kao da je učinjen sa njihovim dopuštenjem, obaveste centuri- ona o onima koji su skrivali i pobrinu se da nikakav izgovor ne bude odatle pronađen za podizanje pobune ili sporenja među njim — a meni se, pak, čini da su se ovi službenici postavili kao neko ko ohrabruje takva činjenja — dok, međutim, jednako ja sam i kralj Agripa, prema kome gajim najviše poštovanje, nemamo ništa značajnije kao predmet staranja ne- go da narod Jevreja ne dobije povod za zajedničko okupljanje pod izgovor- om osvećivanja, te da tako postane buntovan. A da bi što široj javno- sti moglo postati poznato ono što je Avgust rešio o čitavoj ovoj stvari, ja sam pridružio one ukaze koji su nedavno objavljeni u Aleksandriji i koje je, iako su morali biti svima dobro poznati, ipak kralj Agripa, ko- me ukazujem najvišu čast, pročitao u to vreme pred mojim sudskim većem, i založio se da Jevreji ne smeju biti lišeni onih prava koja im je dode- lio Avgust. Otuda vam nalažem da nipošto u budućim vremenima ne daje- te ma kakav povod za uznemirenje, već da svakome bude dopušteno da sledi svoje vlastite verske običaje."

4) Tako se Petronije pobrinuo o ovoj stvari, omogućivši da takvo kr- šenje zakona bude ispravljeno i da se slična stvar ne može kasnije pono-

vo pokušati protiv Jevreja. Tada je, međutim, kralj Agripa oduzeo zvanje prvosveštenika i Simonu Kanteri, i predao ga ponovo Jonatanu, sinu Ananijevom, izjavivši da je ovaj vredniji tog dostojanstva od drugih. Ali ovo nije bilo prihvatljivo samom Jonatanu, pa je on ponudu odbio, rekavši: „O kralju! Radujem se časti koju si mi ukazao i zahvalno gledam na to što si me udostojio takvih svojih sklonosti, iako je Bog već prosu- dio da ja uopšte nisam vredan zvanja prvosveštenika. Zadovoljan sam ti- me što sam jednom oblačio svetu odeću, jer sam je tada primao na sebe sa većom svetošću no što bih je sada mogao ponovo primiti. Ali ukoliko ti želiš da osoba mnogo vrednija od mene dobije ovo počasno uposlenje, dopusti mi da ja imenujem takvog. Imam, naime, brata koji je čist od ma kojeg greha protiv

Boga, kao i od svih uvreda protiv tebe. Ja ti ga prepo- ručujem, kao nekog ko je primeren takvom dostojanstvu." Kralj je bio za- dovoljan ovim Jonatanovim rečima, te ga je mimoišao i prema njegovoj želji dodelio prvosveštenučku službu njegovom bratu Matiji. Takođe nije prošlo mnogo od ovog događaja kada se dogodilo i da je Marko nasle- dio Petronija na mestu namesnika Sirije.

POGLAVLJE SEDMO

O SILI I KAKO JE DOŠLO DO TOGA DA SE KRALJ AGRIPA NA NJEGA NALJUTI. KAKO JE AGRIPA POČEO DA OPASUJE JERUSALIM ZI- DOM, I KAKVE JE MILOSTI UDELIO STANOVNICIMA BEJRUTA

1) U to se vreme dogodilo da je Sila, glavnokomandujući kraljeve konjice, počeo da se oseća veoma samouvereno — zato što je bio veran kralju u svim njegovim nedaćama, i nikada nije odbio da sa njim sudeluje u bilo kojoj od opasnosti u kojima se ovaj našao, već je često sebe izla- gao najpogibelnijim okolnostima zbog njega — i da pamišlja kako može očekivati neku vrstu ravnopravnosti s kraljem zbog postojanosti prija- teljstva koju je pokazao prema njemu. Shodno tome, on nigde nije dopuštao kralju da se postavlja kao njemu nadređen, pa je i sebi dozvoljavao nepri- ličnu slobodu da sa njim govori u svim prilikama, sve dok nije postao smetnja kralju u časovima pripitosti kada je veličao sebe preko svake mere, podsećajući kralja na strogosti sudbine kroz koje je prošao kako bi mogao, razmećući se, pokazati kakvu je revnost on ispoljio u njegovoj službi; i tako je neprestano udarao u tu žicu, ponavljajući kakve je mu- ke prošao zbog njega, koje je u govoru još i uveličavao. Njihovo prečes- to isticanje izgledalo je kralju kao prebacivanje, do te mere da je Agri- pa počeo ovakvu razuzdanu slobodu govora posmatrati kao vrlo nelagod- no u Silinom slučaju. Naime, spominjanje vremena kada su ljudi bili u postidjućim okolnostima nipošto ovima ne može biti prijatno, i mo- ra biti veoma budalast čovek onaj koji nekome neprestano govori o us- lugama koje mu je učinio. Naposletku je zbog svega toga Sila izazvao ta- ko neizmernu kraljevu ozlojeđenost da je ovaj postupio pre iz strasti ne- 860

JUDEJSKE STARINE

go trezvenog razmatranja, i ne samo da je oterao Silu sa njegovog položaja zapovednika konjice, već ga je u okovima poslao u njegovu vlastitu zemlju. Ali je ipak oštrica Agripinog besa vremenom otupela i ostavila mesta pravednijem rasuđivanju o ovom čoveku, te je on uvideo koliko je mnogo zaista napornih dela ovaj podneo zbog njega. I tako, kada je Agripa pro- slavljao svoj rođendan i priredio prazničnu zabavu svim svojim poda- nicima, iznenada je poslao po Silu da bude njegov gost. Ali kako je ovaj bio veoma otvoren čovek, pomislio je da sada ima opravdan izgovor da bude ljut, što nije mogao sakriti od onih koji su došli k njemu, već im je rekao: „Kakva je to čast na koju me kralj poziva, za koju zaključujem da će najskorije ponovo biti ukinuta? Jer kralj mi nije dozvolio da sačuvam znake one prvotne dobronamernosti koju je jednom gajio prema meni, već me je nje lišio, i to neopravdano. Zar on misli da ja mogu odustati od te slobode govora koju ću, zbog svesti o mojim zaslugama, ja koristiti još glasnije nego pre, pripovedajući iz koliko sam ga nesreća izbavio; ko- liko sam mnogo dela izvršio za

njega zahvaljujući kojima sam mu obezbe- dio spasenje i poštovanje, a za koje sam nagrađen time da podnosim tego- bu okova i mračne tamnice? Nikada neću zaboraviti ovakvu zloupotrebu. Štaviše, možda ova moja duša, ni kada bude napustila telo, neće zabo- raviti slavná dela koja sam za njega učinio." Ovakav je, dakle, bio bučni govor kojeg je tom prilikom izneo, te je zapovedio glasnicima da ga do- slovno prenesu kralju. Tako je ovaj shvatio da je Sila u svojoj ludosti bio neizlečiv, te ga je i dalje ostavio da leži u tamnici.

2) Što se tiče zidina Jerusálima, one su bile pridružene novom gra- du [Vezetu] i Agripa ih je popravio na račun javnih troškova i učinio još širim i višim; štaviše, učinio bi ih tako odviše snažnim da ih ni sva ljudska moć ne bi mogla razoriti, da nije Marko, tadašnji names- nik Sirije, pismom obavestio Klaudija Cezara o onome što radi Agripa. A kada je Klaudije izrazio sumnje u ovaj pokušaj ojačanja utvrda, poslao je poruku Agripi da odmah napusti dalje nadziđivanje tih zidina. Tome se ovaj povinovao, smatrajući da nije ispravno da protivreči Klaudiju.

3) Ovaj je kralj [Agripa] po prirodi bio veoma dobronameran i veli- kodušan u svojim poklonima, i veoma željan da zaduži ljude takvim ve- likim darivanjima; tako je sebe učinio veoma slavnim po nekim značaj- nim poklonima koje je učinio. Nalazio je uživanje u davanju, i radovao se tome da živi noseći veliki ugled. Uopšte nije bio nalik Irodu koji je vladao pre njega; jer je Irod bio bolesne naravi i surov u svojim kažnja- vanjima, baš kao što nije imao ni milosti prema onima koje je mrzeo, pri čemu je svako primećivao da se sa više prijateljstva odnosio pre- ma Grcima nego prema Jevrejima, budući da je strane gradove ukrašavao trošeći velike količine darivanog novca, gradeći im uz sve drugo i ku- patila i pozorišta; štaviše, u nekim od tih mesta podizao je i hramo- ve, a u drugim portike; ali se zato nije udostojio da podigne ni najmanje zdanje ni u jednom jevrejskom gradu, ili da ovima učini ma kakvo uzdarje vredno pomena. A Agripina je narav, pak, bila meka i jednako velikoduš- na prema svim ljudima. Bio je čovečan prema strancima, i činio ih je

svesnim svoje velikodušnosti. Na sličan se način može govoriti o nje- govoj pre blagoj i saosećajnoj naravi. Shodno tome, voleo je da neprekid- no živi u Jerusálimu, i bio je najstrože pažljiv u pridržavanju zakona svoje zemlje. Zbog toga je sebe sačuvao potpuno čistim, i nijedan dan nije pregurao preko glave a da nije prineo njemu namenjenú žrtvu.

4) U to je vreme u Jerusálimu živeo jedan čovek iz jevrejskog naro- da koji je izgledao veoma upućen u poznavanje zakona. Njegovo je ime bilo Simon. Za vreme dok je kralj bio odsutan u Cezareji ovaj je čovek oko sebe okupio ljude i bio toliko ohol da optuži Agripu da vodi bezbožan ži- vot, te da bi s pravom mogao biti isključen iz Hrama, budući da on pri- pada samo izvornim Jevrejima. Ali je zapovednik Agripine vojske oba- vestio ovoga da je Simon na takav način govorio narodu. Tako je kralj poslao po njega, i kako je sam sedeo u pozorištu, pozvao je ovoga da sed- ne kraj njega, te mu se obratio tihim i blagim glasom: „Šta je to urađeno na ovom mestu što je protivno zakonu?" Ali ovaj nije imao ništa da ka- že, već je kralja zamolio za oprostaj. Tako se kralj s njime pomirio lak- še nego što bi se moglo pomisliti, ceneći blagost kao bolje svojstvo za jednog kralja od gneva, i znajući da uzdržanost bolje od strasti priliči velikim ljudima. Zbog toga je učinio još i mali poklon Simonu i potom ga otpustio.

5) Budući da je Agripa bio veliki graditelj u mnogim mestima, poklonio je posebnu pažnju narodu Bejruta, jer je tamo podigao pozorište, nadmoćno mnogim drugima iste vrste, jednako u raskoši i eleganciji, a takođe i amfiteatar, sazidan uz velike troškove; a pored ovih je podigao i kupatila i portike, ne štedeći ni na čemu kako bi ma koje od ovih zdanja učinio privlačnim i velikim. Takođe je potrošio mnogo i na njihovom posećivanju, prikazujući predstave u njima, dovodeći u njih muzičare svake vrste, takve koji su stvarali najdivniju i najraznovrsniju muziku. Svoju je darežljivost pokazao i u teatru, dovodeći veliki broj gladijatora, pri čemu je pokazivao i po nekoliko protivnika kako bi ugodio gledaocima; tačnije, i po ne manje od sedam stotina ljudi borilo bi se protiv drugih sedam stotina, namenjujući sve zločince kojima je raspolagao za ove borbe, kako bi ujedno ti zlikovci mogli biti kažnjeni, a ova ratna dejstva mogla biti izvođena u pozorištu, u uslovima mira u državi. Tako su ti zločinci u jedan mah ubijani.

POGLAVLJE OSMO

KAKVA JE JOŠ DELA IZVEO AGRIPA DO SVOJE SMRTI, I NA KOJI JE NAČIN PREMINUO

1) Nakon što je Agripa dovršio u Bejrutu ono što sam gore pripovedao, preselio se u Tiberijadu, grad u Galileji. U to je vreme bio veoma uvažavan od strane drugih kraljeva. Stoga su k njemu došli Antioh kralj Komagene, Sampsigerat kralj Emese, Kotije, koji je bio kralj Donje 862 JUDEJSKE STARINE Jermenije, Polemon kralj Ponta, a takođe i njegov brat Irod, koji je bio kralj Halkije. Sve njih je ugostio ugodnim zabavama i gozbama praćenim ljubaznošću, kako bi istakao veličinu svog uma i da bi se pokazao vrednim poštovanja koje su mu kraljevi ukazali došavši da ga vide. U vreme dok su oni boravili kod njega stigao je i Marko, namesnik Sirije, a kralj Agripa je, kako bi održao ono poštovanje koje se duguje Rimljani, a celih sedam furlonga izašao iz grada kako bi ga susreo. Ali se ovo pokazalo početkom spora između njega i Marka, budući da je prilikom tog dočeka sa sobom poveo i druge kraljeve kao svoje saveznike. Marko je, međutim, gajio sumnju u to koje bi moglo biti značenje tako velikog uzajamnog prijateljstva između ovih kraljeva, ne smatrajući da je takva složenost tako mnogih moćnika u interesu Rimljana. Zbog toga je poslao neke od svojih slugu svakom od njih i naredio im da se vrate kući bez daljeg oklepanja. Ovo je Agripa veoma rđavo primio, postavši zbog toga Markov neprijatelj. U to se vreme dogodilo i da je oduzeo zvanje prvosveštenika Matiji i umesto njega postavio Elioneja, sina Kanterovog.

2) U času kada je već tri godine vladao Judejom Agripa je došao u grad Cezareju, koji se nekada nazivao Stratonova kula, gde je priredio predstave u slavu Cezara nakon što je bio obavešten da se tamo održava neki praznik u čast polaganja zaveta za bezbednost meštana. Na taj su praznik najugledniji ljudi, kao i oni koji su do dostojanstva stigli zahvaljujući vršenju raznih službi, doveli veliki deo naroda. Drugog dana predstava Agripa je obukao odeću svu od srebra, čije je tkanje bilo prekrasno, te je tako odeven došao u teatar rano izjutra, u koje je vreme srebro sa njego-ve odeće bilo osvetljeno zracima upravo rođenog Sunca koje je

sijalo iz- nenađujuće snažno, kao da blista kako bi rasprostrlo strahopoštovanje preko onih koji su ga pozorno gledali; u istom su trenu Agripini las- kavci povikali, jedan s jednog kraja, a drugi s drugog (iako ne za njegovo dobro) da je on božanstvo, a zatim su dodali: „Budi milosrdan prema na- ma, jer iako ti se ovde klanjamo samo kao čoveku, ipak ćemo ubuduće u te- bi gledati biće iznad smrtne prirode." Zbog ovoga ih kralj nije ukorio, niti je odbio njihovo bezbožno laskanje. Ali kako je nešto kasnije pog- ledao naviše, video je jednu sovu kako je nasela na izvesnom užetu iznad njegove glave, i odmah je shvatio da je ova ptica glasnik promene na gore, upravo kao što je jednom bila vesnik njegovog napredovanja. Zbog toga je pao u najdublju tugu. Takođe je i u stomaku osetio ozbiljan bol, koji je za- počeo na najsilovitiji način. On je otuda potražio svoje prijatelje i re- kao im: „Ja, koga ste nazvali bogom, sada sam osuđen da napustim ovaj ži- vot, budući da Proviđenje ovako kažnjava lažne reči što ste mi ih up- ravo izgovorili, i onaj, koga ste zvali besmrtnim, ovog časa hita k smr- ti. Ali ja sam obavezan da prihvatim ono što Proviđenje dodeljuje, bu- dući da je to Bogu drago, jer mi nipošto nismo živeli rđavo, već istin- ski srećno i raskošno." Nakon što je ovo izgovorio, njegov je bol postao silovit. Zbog toga je odnesen u palatu, i glas je posvuda procureo da će za- sigurno umreti u kratkom roku. Narod se smesta preobukao u kostret, i to zajedno sa muževima i deca i žene, a po običajima njihove zemlje, i po-

KNJIGA DEVETNAESTA

863

čio se moliti Botu za kraljev oporavak, te su sva mesta bila ispunjena na- ricanjima i jadikovkama. A kako je kralj počivao u visokoj odaji, i video ljude kako dole leže prostrti po zemlji, ni on se nije mogao uzdržati od plača. I nakon što je bio sasvim izmučen petodnevnim trbušnim bolo- vima, napustio je ovaj život, imajući pedeset četiri godine starosti i sedam godina vladavine iza sebe; jer je bio kralj četiri godine pod Gajem Cezarom — od kojih tri samo nad Filipovom tetrarhijom a četvrte mu je dodata i ona Irodova — a pored ovih je vladao i još tri godine pod vla- šću Klaudija Cezara, u koje je vreme kraljevao nad gorepomenutim zemlja- ma, a takođe mu je bila pridodata i Judeja, kao i Samarija i Cezareja. Pri- hodi što ih je primao iz ovih poseda bili su veoma veliki, ne manji od dvadeset miliona drahmi. Pa ipak je on posuđivao znatan novac od dru- gih, jer je bio velikodušan toliko da su njegovi troškovi prevazilazili primanja, a njegova darežljivost je takoreći bila bezgranična.

3) Ali pre nego što je narod primetio da je Agripa umro, Irod, kralj Halkije i Agripin prijatelj, kao i njegov nadzornik konja Helkija, posla- li su Aristona, jednog od kraljevih najodanijih slugu, i ubili Silu, koji je bio njihov neprijatelj, kao da je to učinjeno po kraljevoj zapovesti.

POGLAVLJE DEVETO

ŠTA SE DOGATJALO PO AGRIPINOJ SMRTI; I KAKO JE KLAUDIJE ZBOG MLADOSTI I NEISKUSTVA AGRIPe MLADeG POSLao KU- SPIJA FADA DA BUDE NAMESNIK JUDEJE I ČITAVOG KRALJEVSTVA

1) Tako je, dakle, kralj Agripa preminuo, ali je iza sebe ostavio is- toimenog sina, mladića od sedamnaest godina, kao i tri kćeri, od kojih je jedna, Berenika, bila udata za Iroda, očevog brata, i imala je šesnaest godina; druge dve, Mirjam i Drusa, još uvek su bile device; prva je ima- la deset godina, a Drusa šest. Ove je kćeri,

međutim, otac verio na sle- deći način: Mirjam za Julija Arhelaja Epifana, sina Antioha, sina Hel- kije; a Drusu za kralja Komagene. Ali kada se saznalo da Agripa više nije među živima, stanovnici Cezareje i Sevastije zaboravili su naklonost koju im je on udelio i poneli se kao najljući neprijatelji; jer su uputi- li takve pogrde pokojniku kakve nije pristojno ni spomenuti; i onoliko njih koliko je u tom trenu bilo u vojsci, a takvih je bilo mnogo, otišli su njegovoj kući i žurno odneli statue³¹⁵ kraljevih kćeri i sve ih zajedno preneli u javne kuće, i nakon što su ih postavili na vrh ovih zdanja na- ružili su ih koliko su mogli i učinili im takve stvari o kojima je ne- pristojno govoriti. Oni su takođe polegali na javnim mestima i svetko- vali sveopštu gozbu sa vencima na glavama, sa pomastima i livenicama Haronu, nazdravljajući jedan drugom radost što je kralj umro. Štaviše, ovakvi nisu bili samo prema Agripi koji je u izobilju rasipao svoju da- režljivost prema njima, već takođe i prema njegovom dedi Irodu, koji je sam podigao njihove gradove, izgradivši uz ogromne troškove u njima luke i hramove.

864

JUDEJSKE STARINE

2) Mladi Agripa, sin preminulog, u tom se času nalazio u Rimu, gde ga je podizao Klaudije Cezar. A kada je Cezar obavešten da je Agripa pre- minuo i da su ga stanovnici Sevastije i Cezareje naružili, bio je ža- lostan zbog prve vesti a nezadovoljan nezahvalnošću tih gradova. Sto- ga je bio sklon da odmah pošalje natrag Agripu Mlađeg kako bi nasledio kraljevstvo svog oca, i bio je spreman da ga zavetom potvrdi za kralja. Ali su ga oni njegovi prijatelji i slobodnjaci koji su nad njim imali naj- više uticaja od toga odgovorili, rekavši da je opasan ogled dopustiti da tako veliko kraljevstvo dođe pod vlast tako mladog čoveka, takvog koji jedva da je stigao do razboritih godina, i koji neće biti kadar da se do- voljno brine o poslovima upravljanja, dok je, međutim, teret kraljevstva dovoljno težak i za odraslog čoveka. Tako je Cezar, razmislivši, našao da je ono što su rekli bilo smotreno. Zbog toga je poslao Kuspia Fada da bude namesnik Judeje i celog kraljevstva, i time zapravo još jednom odavši počast pokojniku, jer za njegovog naslednika nije postavio Mar- ka, koji je s njime bio u zavadi. Stoga je on pre svega odlučio da pošalje naređenje Fadu prema kojem će izbatinati stanovnike Cezareje i Sevas- tije zbog pogrda koje su uputili jednome pokojniku, kao i zbog njihovog bezumlja prema kćerima ovoga, koje su još bile žive; naredio je i da sklo- ni onaj deo vojske koji je poticao iz Cezareje i Sevastije, zajedno sa pet regimenti, u Pont, kako bi tamo mogli ispunjavati svoju vojnu dužnost, a da umesto njih može izabrati jednak broj vojnika iz rimskih legija koje su se nalazile u Siriji. Pa ipak, oni na koje su se odnosila ova naređenja zapravo i nisu pomereni jer su poslali izaslanike Klaudiju moleći ga da im dopusti da i dalje žive u Judeji; a upravo su to bili ljudi koji će postati izvor velikih nesreća Jevrejima u potonjim vremenima, i koji će zasejati seme onog rata koji je započeo pod Florom; odatle je proiste- klo da je Vespazijan, kada je pokorio zemlju, ove ljude sklonio iz njegove provincije, o čemu ćemo pripovedati kasnije.

KNJIGA DVADESETA obuhvata

period od dvadeset dve godine OD

NAMESNIKA FADA DO FLORA

POGLAVLJE PRVO

O POBUNI FILADELFIJACA PROTIV JEVREJA; TAKOĐE I O ODEĆI PRVOSVEŠTENIKA

1) Nakon smrti kralja Agripe, o kojoj smo govorili u prethodnoj knji- zi, Klaudije Cezar je poslao Kasija Longina kao nasljednika Marka, imajući tako obzira prema uspomeni na pokojnog Agripu koji ga je često u pismima molio da ne dopusti da Marko i dalje bude namesnik Sirije. Ali je Fad, čim je postao namesnik Judeje, zatekao spor i čarke oko granica između Jevreja koji su živeli u Pereji i onih iz Filadelfije, a prilike su bile najgore u selu po imenu Mija, koje je bilo prepuno ratobornih ljudi. Naime, lju- di iz Pereje mašili su se oružja uz pristanak njihovih glavešina i tako pobili veliki broj Filadelfijaca. Nakon što je Fad obavješten o ovom postupku, bio je veoma razljućen time što mu Parejci nisu ostavili pra- vo na odluku u slučaju da su im Filadelfijci učinili bilo šta nažao, već su se brže-bolje sami podigli na oružje. Zbog toga se on dočepao trojice najvažnijih ljudi koji su ujedno i bili pokretači ove pobune, te je najpre naredio da budu okovani a potom je jednog od njih, po imenu Hanibal, i po- gubio, a ostalu dvojicu, Arerama i Eleazara, proterao. Posle izvesnog vre- mena takođe je uhvatio i pogubio i prepredenog razbojnika Tolomeja, ali ne pre no što je ovaj naneo velike nesreće Idumeji i Arabljanima. I zais- ta, od tog je vremena Judeja, zahvaljujući Fadovoj brizi i predostrožnosti, bila očišćena od razbojnika. On je takođe u ovo vreme, a po naređenju im- peratora, poslao po visoke sveštenike i najvažnije građane Jerusalima, i savetovao ih da bi trebalo da sakralnu odeću, koju prema običaju ne može nositi niko osim prvosveštenika, polože u kulu Antoniju, kako bi se mo- gla naći pod staranjem, onako kako je to bilo i ranije. Jevreji se nisu usu- dili da protivreče onome što je naložio, ali su zatražili od Fada, kao i od Longina (jer je ovaj poslednji došao u Jerusalim i sa sobom doveo veliku vojsku, strahujući da bi krute Fadove zapovesti mogle naterati Jevreje na pobunu) da im se dozvoli da najpre pošalju izaslanike Cezaru, kako bi ga molili da pod njihovom nadležnošću ostavi svetu odeću, a zatim i da mogu zadržati pravo njenog čuvanja sve dok ne budu saznali kakav će biti Ceza- rev odgovor na taj njihov zahtev. Na to su im Fad i Longin odgovorili da će im dozvoliti da pošalju svoje izaslanike, ukoliko im Jevreji budu ostavi- li svoje sinove kao taoce. A kada su se ovi složili da tako postupe, i osta- vili tražene taoce, izaslanici su shodno dogovoru i poslani. Ali kada je, po njihovom dolasku u Rim, Agripa Mlađi, sin pokojnika, shvatio razlog zbog kojeg su došli (jer je on, kao što sam rekao ranije, stanovao sa Klau- dijom Cezarom), počeo je preklinjati Cezara da udovolji zahtevu Jevreja po- vodom svete odeće, i da u tom duhu pošalje poruku Fad.

2) Na ovo je Klaudije pozvao izaslanike i izjavio im da je udovoljio njihovom zahtevu, i pozvao ih da za tu uslugu zahvale Agripi, budući da 868 JUDEJSKE STARINE im je ovu udelio zahvaljujući njegovim molbama. Pored ovih odgovora, on je po njima poslao i sledeće pismo: „Klaudije Cezar Germanik, peti put narodni tribun i četvrti put naimenovani konzul, imperator dese- ti put i otac svoje zemlje, šalje pozdrave magistratima, senatu i čita- vom narodu Jevreja. Nakon predstavljanja vaših izaslanika od strane mog prijatelja Agripe koga sam ja odgojio i koji sada živi sa mnom kao oso- ba velike pobožnosti, a koji su došli k meni da bi mi zahvalili za do- sadašnje staranje nad vašim narodom i da bi me ljubazno i revnosno za- molili za dopuštenje da ostavim pod nadležnošću Jevreja njihovu svetu odeću i krunu —

ja sam, dakle, udovoljio njihovom zahtevu, upravo onako kao što je i meni vrlo dragi Vitelije učinio pre mene. Složio sam se sa vašom željom pre svega zbog pobožnosti koju osećam i zbog želje da svako može obožavati Boga prema zakonima svoje zemlje; ovo sam, nadalje, odlučio i zbog toga što time mogu nagraditi kraljeve Iroda i Agripu Mlađeg, sa čijom sam posvećenošću meni i dobronamernošću prema va- ma dobro upoznat, i sa kojima, visoko ih uvažavajući, stojim u najvećem prijateljstvu, smatrajući ih ljudima najizvrsnije naravi. O ovim sam po- slovima pisao i Kuspiju Fadū, momu zastupniku. Imena onih koji su mi doneli vaše pismo su Kornelije, sin Ceronov, Trifon, sin Teudijev, Do- rotej, sin Natanaelov, i Jovan, sin Jotrov. Ovo je pismo datirano pred četvrte kalende jula, kada su Rufin i Pompej Silvan bili konzuli."

3) Osim ovoga je i Irod, brat pokojnog Agripe, koji je tada posedo- vao kraljevsku vlast nad Halkisom, zamolio Klaudija Cezara za vlast nad Hramom i novcem iz svete riznice, kao i za izabiranje prvosveštēni- ka i dobijanje svega za šta bi ovaj zamolio. Tako je posle tog vremena ova vlast zadržana među svim naslednicima sve do okončanja rata.³¹⁶ Shodno tome, Irod je smenio poslednjeg prvosveštenika, po imenu Kimtera, i to zvanje udelio njegovom nasledniku Jovanu, sinu Kantonovom.

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SU JELENA, KRALJICA ADIJAVENE, I NJEN SIN IZAT PRI- MILI JEVEJSKU VERU; I KAKO JE JELENA OPSKRIBILA SIRO- TINJU ŽITOM U VREME KADA JE JERUSALIM POGODILA VELI- KAGLAD

1) Negde u to vreme dogodilo se da su Jelena, kraljica Adijavene, i njen sin Izat, promenili način življenja i prihvatili jevrejske obi- čaje, i to pod sledećim okolnostima. Monovas, kralj Adijavene, čije je drugo ime bilo Vazej, zaljubio se u svoju sestru Jelenu, te je uzeo za ženu i ona je zatrudnela. Ali kada se jedne noći s njom našao u krevetu, on je položio ruku na ženin stomak i potom zaspao, na šta mu se učinilo da čuje glas koji mu je naložio da povuče ruku sa ženinog stomaka da ne bi povredio dete koje se unutra nalazi, a koje će, zahvaljujući Božijem pro- viđenju, biti srećno rođeno i isto tako srećno stići do svršetka ži-

KNJIGA DVADESETA

869

vota. Ovaj je glas kralja potpuno pomeo, te se on smesta probudio i sve ispričao ženi; a kada je dečak rođen, on ga je nazvao Izat, a pored nje- ga je sa Jelenom već imao starijeg sina, Monovasa, kao i druge sinove sa drugim ženama. Pa ipak je on svu svoju naklonost predao ovom [najvolje- nijem] Izatu,³¹⁷ što je, opet, bilo uzrok zavisti koju su ostala braća od istog oca nosila prema njemu. Štaviše, u njima je sve više rasla mržnja, a sa njome i ojađenost što otac njima pretpostavlja Izata. Pa iako je nji- hov otac bio veoma svestan takve njihove ostrašćenosti, on im je ovu op- raštao, ne pripisujući je nikakvoj zlonamernosti, već prirodnoj želji svakog od njih da bude voljen od svog oca. Pa ipak je iz predostrožnosti poslao Izata, zajedno sa mnogo poklona, Avenerigu, kralju Haraks-Spa- sine, osećajući veliku brigu da mladića ne snađe kakva nesreća zbog mr- žnje ostale braće: i tako je Izatovu zaštitu poverio tome kralju. Ave- nerig je zaista sa zadovoljstvom primio mladog čoveka, i

vremenom pre- ma njemu razvio veliku naklonost, te ga je oženio za sopstvenu kćer, čije je ime bilo Samaha; takođe mu je i udelio zemlju od koje su mu pritali značajni prihodi.

2) Ali kadaje Monovas ostario, iuvideo da mu ne preostaje još mnogo života, pozeleo je da još jednom pre smrti vidi sina. Tako je poslao po njega, i nakon Izatovog dolaska ovoga zagrlio s najvećom ljubavlju, pre- davši mu tom prilikom u posed zemlju po imenu Kara; ovu čini plod- no zemljište koje rađa u izobilju, a u njoj se nalaze i ostaci one arke za koju se pripoveda da je u njoj Noje izbegao potop, a koje tamošnji ljudi još uvek pokazuju onima koji žele da ih vide. Shodno tome, Izat je i naselio dodeljenu zemlju. Ali, istog dana kada je Monovas preminuo, kraljica Je- lena je poslala po sve velikodostojnike i namesnike kraljevstva, kao i one koji su pod svojom zapovešću držali vojsku, kojom prilikom su se ovi i okupili, a ona im je održala sledeći govor: „Verujem da niste ne- upoznati da je moj muž želeo da ga Izat nasledi u vlasti, smatrajući ga vrednim toga. Pa ipak, ja čekam vašu odluku; jer, srećan je onaj koji pri- mi kraljevstvo, ali ne samo od jedne osobe, već od svojevoljnog izbora mnogih." Ona je ovo rekla kako bi iskušala one koje je pozvala i tako ot- krila njihove sklonosti. Nakon što su okupljeni čuli ove reči, najpre su, kao što je i bio njihov običaj, odali počast kraljici, a zatim kazali da potvrđuju kraljevu odluku i da će se njoj povinovati; pokazali su ra- dost što je kralj izabrao Izata ispred ostale braće, jer je to bilo u skla- du sa njihovim nadama; ali su potom pozeleli da pre svega pobiju njego- vu braću i rođake, kako bi Izatova vlast mogla zaista ostati osigura- na, jer bi samo u slučaju trenutnog uništenja suparnika nestao sav onaj strah koji mora poticati od mržnje i zavisti Izatove braće. Na ovo je Jelena odgovorila da im sa zahvalnošću uzvraća za naklonost pokazanu prema njoj samoj i Izatu, ali je zatražila da oni ipak odlože izvršenje tog pogubljenja Izatove braće sve dotle dok i on sam ne bude prisutan i sa time se saglasi. I tako, budući da je ovi ljudi nisu mogli ubediti ka- da su je savetovali da braća budu smesta pobijena, zamolili su se da ove onda bar zarobi i okuje do Izatovog dolaska, i to zbog njihove vlastite 870

JUDEJSKE STARINE

sigurnosti; takođe su joj preporučili da postavi nekoga u koga ima naj- više poverenja za namesnika kraljevstva u tom međuvremenu do Izato- vog dolaska. Sa ovim se savetom Jelena složila, te je pozvala Monovasa, najstarijeg sina, da [do daljnjeg] bude kralj, te mu je na glavu stavila dija- demu i dala mu prsten njegovog oca, zajedno sa njegovim pečatom. Takođe je ovome pripao i kraljevski ukras kojeg su zvali Sampser, te ga je sa tak- vom opremom zamolila da upravlja poslovima kraljevstva do dolaska nje- govog brata. A ovaj je, pak, zaista uskoro i žurno stigao, čuvši blagov- remeno o smrti oca, te je nasledio svog brata Monovasa koji mu je sprem- no ustupio vlast.

3) Tokom vremena dok je Izat još stanovao u Karaks-Spasinu, izves- ni jevrejski trgovac, po imenu Ananija, jednom se prilikom našao među ženama koje su pripadale kralju i poučio ih obožavanju Gospoda prema zakonima jevrejske vere. Štaviše, preko ovih je žena Ananija došao do poznanstva i sa Izatom, te je i njega na sličan način uspeo da nagovori da primi jevrejsku religiju. Takođe je, na žarka navaljivanja Izatova, pris- tao da ovoga prati na putu onda kada je otac poslao po Izata u Adijavenu; dogodilo se, međutim, da je i Jelena, negde u isto vreme, od strane nekih drugih Jevreja bila privučena njihovoj veri. Ali nakon što je Izat pre- uzeo kraljevstvo i stigao u Adijavenu, i tamo video svoju braću i osta- lu rodbinu u okovima, bio je time veoma nezadovoljan; pa kako je smatrao primerom

bezbožnosti bilo da ih ubije ili da ih dalje drži u tamnici, ali i svejednako nalazeći da bi bilo veoma opasno da im vrati slobodu — budući da se sećao svih uvreda koje su mu naneli — on je neke od njih zajedno sa decom poslao kao taoce u Rim, Klaudiju Cezaru, a ostale poslao Artavanu, kralju Partije, sa istom namenom.

4) Kada je, pak, video da je njegova majka veoma zadovoljna jevrejskim običajima, i on je pohitao da ove u potpunosti usvoji; pa kako je smatrao da ne može sasvim postati Jevrejinom dok se ne obreže, on je bio voljan da i to učini. Ali nakon što je majka uvidela na šta se on sprema, na- stojala je da ga od toga odgovori, rekavši mu da će ga takav čin dovesti u opasnost, jer će tada, budući da je bio kralj, navući na sebe veliku omra- zu od strane svojih podanika kada budu shvatili da je on toliko privr- žen obredima koji su njima samima bili tuđi i odbojni, zbog čega nika- da neće podneti da njima upravlja jedan Jevrejin. Ovo je, dakle, bio sadr- žaj njenih reči, kojima je zaista uspeła da postigne njegovo povinovanje. Pa nakon što je majčine reči preneo i Ananiji, ovaj je ustvrdio isto; štaviše, Ananija je Izatu zapretio da će ga napustiti ukoliko se ovaj ne složi sa njim, rekavši da se plaši da će takav postupak, ukoliko bi postao javan, i njega samog dovesti u opasnost jer je bio njegovim uzrokom, kao kraljev savetnik u stvarima koje su pretile rđavim ugledom; Ananija je rekao i da Izat može obožavati Gospoda i ako ne bude obrezan, ukoli- ko se reši da u potpunosti sledi jevrejski zakon, što je kao način obo- žavanja bilo po prirodi nadmoćnije nad obrezivanjem. Još je i dodao da će mu Bog oprostiti to neizvršavanje zahvata, budući da do propuštanja dolazi zbog nužde i straha od njegovih podanika. Tako se kralj u to vre-

me složio sa Ananijevim ubeđivanjem. Ali neško kasnije, i budući da ga nije sasvim napustila želja da izvede naumljeno, kada je do njega iz Ga- lileje dospeo jedan drugi Jevrejin, po imenu Eleazar, koji je bio veoma cenjen zbog upućenosti u znanja njegove zemlje, Izat je dopustio da ga ovaj nagovori na obrezivanje; jer, kako je ovaj kročio u palatu da ga pozdra- vi, i zatekao ga kako čita Mojsijev zakon, rekao mu je: „Ne smatraš li, o kralju, da bespravno kršiš najvažniji od ovih zakona, i ponašaš se uv- redljivo prema samom Bogu, propuštajući obrezivanje? Jer ti ne smeš za- kone samo čitati, već nadasve upražnjavati ono što u njima piše. Koli- ko ćeš dugo još ostati neobrezan? Ali ukoliko još uvek nisi pročitao zakon o obrezivanju, i još uvek nisi svestan za koliko veliku bezbož- nost bivaš kriv stoga što ga izbegavaš, pročitaj ga sada." Nakon što je kralj čuo šta je ovaj rekao, više ni časa nije oklevao, već se povukao u susednu sobu i poslao po ranarnika, te učinio ono što je zakon nalagao. Zatim je poslao po svoju majku i tutora Ananiju, i obavestio ih o onome što je učinio; na to su oni namah ostali pogođeni nevericom i strahom, i to u velikoj meri, bojeći se da ta stvar ne bude razotkrivena i osuđena, a kralj ne bude doveden u opasnost gubitka kraljevstva, budući da njegovi podanici neće podneti da njima upravlja čovek koji revnosno služi dru- goj veri. Naravno, bojali su se iste opasnosti i za sebe, stoga što će oni biti smatrani uzrokom koji je na njega uticao da tako postupi. Ali je sam Bog bio taj koji je sprečio da zaista dođe do onoga čega su se pribojavali; jer je On sačuvao i Izata i njegove sinove u mnogim opasnostima kojih su dopali, i obezbedio im izbavljenje kada je ono izgledalo nemoguće, poka- zavši tako da plod pobožnosti ne stradava u onima koji se prema njemu s obzirnošću odnose, i koji samo njemu posvećuju svu svoju veru. Ali će- mo o ovim zbivanjima kasnije pripovedati.

5) Što se tiče Jelene, Izatove majke, nakon što je videla da se poslo- vi kraljevstva odvijaju u miru, a da je njen sin srećan i od svih pa i stra- naca poštovan čovek, a sve zbog Božijeg staranja nad njime, ona je naumi- la da pođe u Jerusalem kako bi odala poštovanje Bogu u onom Hramu koji je bio slavan među svim ljudima, i kako bi tamo ponudila svoje žrtve zahvalnice. Tako je zatražila od sina da joj dopusti da pođe, na šta je on veoma rado dao svoj pristanak, učinivši sa svoje strane velike pripre- me za njen polazak, predavši joj uz sve drugo još i veliku količinu nov- ca. Pa kada je napokon pošla, on ju je pratio velikim delom puta. Šta- više, njen se dolazak pokazao kao velika dobrobit za žitelje Jerusali- ma, jer ih je u to vreme pritiskala velika glad i veliki je broj ljudi već bio preminuo od nestašice najneophodnijih namirnica; videvši tak- vo stanje, kraljica Jelena je poslala nekolicinu svojih slugu u Aleksan- driju, predavši im novac i nalog da njime kupe veliku količinu žita, a druge je poslala na Kipar sa zadatkom da doneseu tovar suvih smokava. Pa čim su se svi oni vratili i sa sobom doneli zadužene namirnice – a što se dogodilo veoma brzo – ona je razdelila hranu svima onima koji- ma je bila potrebna, ostavivši za sobom najizvrsniju uspomenu na svoju plemenitost čije je plodove velikodušno udelila celom našem narodu.

872

JUDEJSKE STARINE

A kada je i njen sin Izat bio obavešten o ovoj gladi,³¹⁸ on je poslao veli- ke sume novca najvažnijim ljudima u Jerusalemu. Zbog toga ću ja nadalje podrobno pripovedati o svim uslugama što su je kraljica i kralj učini- li našem gradu Jerusalemu.

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE ARTAVAN, KRALJ PARTIJE, ZBOG STRAHA OD TAJNE ZAVE- RE NjEGOVIH PODANIKA PROTIV NjEGA, DOŠAO DO IZATA I ZAH- VALJUJUĆI NjEMU PONOVO USPOSTAVIO SVOJU VLAST. TAKOĐE I O TOME KAKO JE NjEGOV SIN VARDAN OBJAVIO RAT IZATU

1) U to je vreme Artavan, kralj Partije, primetio da upravitelji nje- govih provincija pripremaju zaveru protiv njega, te je uvideo da po nje- ga više nije bezbedno da ostane među njima; stoga je rešio da pobegne k Izatu, u nadi da će uz njegovu pomoć pronaći neko rešenje za sopstveni opstanak, a potom i za povratak svoje vlasti. Tako je stigao do Izata i sa sobom doveo hiljadu svojih rođaka i slugu, a njihov se susret dogodio već na putu, pri čemu je Artavan veoma dobro poznao Izata, ali ne i ovaj njega. Pa nakon što je Artavan stao pred Izatom i po običaju mu uka- zao najdublje poštovanje, rekao mu je: „O kralju! Nemoj zanemariti mene, svoga slugu, niti iz gordosti odbiti molbu koju pred tebe iznosim. Jer, budući da sam obrtom sudbine doveden do bednih prilika, i od kralja postao čovek bez značaja, potrebna mi je tvoja pomoć. Imaj, otuda, obzi- ra prema neizvesnosti sudbine, i smatraj da će briga koju o meni budeš poveo biti i ista ona kojom ćeš se i o samom sebi najbolje starati; jer ukoliko ja budem odbijen, i moji podanici ostanu nekažnjeni, i mnogi će drugi podanici takođe postati oholi prema svojim kraljevima." Ovaj je govor Artavan održao sa suzama u očima i sa potištenim izrazom li- ca. No čim je Izat čuo Artavanovo ime, i video ovoga kako kao molilac stoji pred njim, odmah je skočio sa svog konja i rekao mu: „Ostani bodar, o kralju, i

ne predaji se brizi zbog svoje trenutne nesreće, smatrajući je neizlečivom; jer će do promene tvojih žalosnih okolnosti brzo doći, stoga što ćeš u meni naći većeg prijatelja i pomagača no što su ti na- de mogle obećati. Ja ću ti ili povratiti vlast nad kraljevstvom Partije, ili ću i sam svoje izgubiti."

2) Nakon što je ovo izgovorio, podigao je Artavana na svog konja, a sam je peške krenuo pored njega, u čast kralja koga je smatrao većim od sebe; Artavanu je, međutim, videvši ovo, bilo nelagodno, te se zakleo u svoju čast i trenutnu sudbinu da će sići sa Izatovog konja ukoliko ovaj pono- vo ne usedne na njega, i pođe ispred Artavana. A Izat je ovome udovoljio, te je ponovo uzjahao, pa kada je doveo gosta do svoje kraljevske palate stao mu je ukazivati svaku vrstu počasti, počev od prvog časa kada su skupa za- seli; kasnije mu je dodeljivao najistaknutija mesta prilikom praznika, ravnaajući se ne prema njegovoj sadašnjoj nesreći, već prema negdašnjem

KNJIGA DVADESETA

873

dostojanstvu, ali i po smotrenom uviđanju da su takve promene sudbine zajedničke svim ljudima. Izat je takođe pisao Parćanima, nagovarajući ih da ponovo prime Artavana, a ovome je dao svoju desnicu i reč da će za- boraviti sve što je već prošlo i učinjeno, te da će se on sam poduhvati- ti toga da bude posrednik između kralja i Parćana. Tako se pokazalo da Parćani sami po sebi nisu odbili da ponovo prihvate Artavana, ali su tvrdili da nije u njihovoj moći da tako učine zato što su već poverili vlast drugoj osobi, koja se upravljanja prihvatila i čije je ime bilo Si- nam — zbog čega su se plašili da bi tim povodom moglo doći do građan- skog rata. A kada je pomenuti Sinam razumeo namere suprotne strane, pi- sao je lično Artavanu, pri čemu se ispostavilo da je upravo Artavan bio taj koji je odgojio Sinama, koji se uz to pokazao kao dobar i blag čovek, te je zatražio od Artavana da ima poverenje u njega i da može slobodno doći i ponovo preuzeti vlast. Shodno tome, Artavan mu je poverovao i vratio se kući; a kada ga je Sinam sreo, ukazao je kralju najdublje poštovanje i pozdravio ga kao svog vladara, skinuvši dijademu sa svoje glave i posta- vivši je na Artavanovu.

3) Tako se dogodilo daje Artavan povratio svoje kraljevstvo uz pomoć Izata, iako mu je ono bilo oduzeto od strane njegovih vlastitih velmo- ža. A on se nije pokazao zaboravnim prema svim dobrim delima što ih je Izat u njegovu korist učinio, već mu je uzvratio takvim počastima kakve su među tim ljudima bili znaci najvećeg uvažavanja: dozvolio mu je, na- ime, da nosi uspravno svoju tijaru³¹⁹ i da spava u zlatnom krevetu, što su povlastice i znaci veličine dozvoljeni samo kraljevima Partije. Arta- van je takođe oduzeo veliki i plodan deo zemlje od kralja Jermenije i ude- lio ga Izatu. Ime ove zemlje bilo je Nisib, u kojoj su Makedonci podigli grad poznat pod imenom Antiohija Migodonijska. Takvim je poklonima, dakle, kralj Partije uzvratio Izatu.

4) Međutim, nedugo potom, Artavan je preminuo i ostavio kraljev- stvo svom sinu Vardanu, koji je došao do Izata i počeo ga nagovarati da mu se sa svojom vojskom pridruži u ratu koji je naumio da povede protiv Rimljana. Ipak, u tom ubeđivanju nije uspeo, budući da je Izat dobro po- znavao snagu i dobru sreću koja je pratila Rimljane, te je Vardanov poku- šaj smatrao neostvarljivim. Osim toga, Izat je u to vreme već bio poslao svoje sinove, njih petoricu, uključujući i one najmlađe, kako bi kod ovda- šnjih učitelja podrobno naučili jezik našeg naroda, upravo onako kao što je nekada poslao svoju majku na ukazivanje bogopoštovanja u našem Hramu, kao što sam ranije govorio, a što je sve dodatno činilo nemo- gućim savez s Vardanom; stoga je Izat pokušao da odgovori Vardana od rata, neprestano mu

govoreći o velikim vojskama i slavnim poduhvati- ma Rimljana, misleći da će tako ovoga zastrašiti, iskreno želeći da ga zadrži od upuštanja u takve opasne zamisli. Ali je parćanski kralj sa- mo ostao razdražen ovakvim Izatovim nastojanjem, te je istog časa obja- vio rat Izatu. Pa ipak, u tom ratu nije ništa postigao, budući da je Bog sasekao sve njegove nade; naime, Parćani su primetili Vardanove namere prema kojima je naumio da zarati protiv Rimljana, te su gaubili i preda- 874

JUDEJSKE STARINE

li kraljevstvo njegovom bratu Gotarzu. Ali je i ovaj takođe ubrzo postra- dao u zaveri koja je protiv njega sklopljena, a nasledio ga je njegov brat Vologas, koji je dve od svojih provincija poverio dvojici svoje braće od istog oca: Medeju starijem, Pakoru, a Jermeniju mlađem, Tiridatu.

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO SU IZATA IZDALI NjEGOVI PODANICI DOK SE BORIO PROTIV
ARABLJANA, I KAKO SE ON, UZ POMOĆ BOŽIJU, IZBA- VIO IZ NjIHOVIH
RUKU

1) Ali kada su kraljev brat, Monovas, kao i ostala Izatova rodbina videli da ovaj zbog svoje velike pobožnosti postaje veoma uvažavan od strane svih ljudi, oni su takođe pozeleli da napuste veru svoje zemlje i prime običaje Jevreja, ali je ovakav njihov postupak bio primećen od strane Izatovih podanika. Velmože su bile najnezadovoljnije i nisu se mogli uzdržati u svom gnevju protiv njih, već su odlučili da u času ka- da im se za to ukaže prilika kazne Izatove srodnike. Shodno tome, pi- sali su Abiju, kralju Arabljana, obećavši mu veliku sumu novca ukoli- ko povede pohod protiv njihovog kralja, pri čemu su takođe obećali da će oni sami već pri prvom sudaru napustiti svog kralja stoga što su željni da ga kazne zbog mržnje koju je nosio prema njihovim vlastitim verskim običajima. Potom su se velmože zavetom obavezale na vernost i zatraži- le od Abija da požuri sa izvođenjem ove zamisli. I zaista, kralj Arabije se složio sa njihovim željama, te je izveo veliku vojsku i s njome kre- nuo protiv Izata; a već na početku prvog sukoba, i pre no što je došlo do bliske borbe, sve velmože su, pretvarajući se da ih je zahvatio ogro- man strah, prema dogovoru napustili Izata i, okrenuvši leđa neprija- telju, pobjegli. Pa ipak ovo nije omelo Izata, već se on, čim je shvatio da su ga velmože izdale, i sam povukao u logor i sproveo ispitivanje o ono- me što se dogodilo; pa čim je saznao ko su bili oni koji su napravili za- veru sa kraljem Arabije, smesta je pogubio one za koje je našao da su kri- vi; a sledećeg je dana, obnovivši borbu, pobio najveći deo neprijateljske vojske, a sve ostale prisilio na bekstvo. Takođe je i gonio njihovog kralja i saterao ga u tvrđavu po imenu Arzam, potom energično produživši sa opsadom, sve do zauzeća pomenutog uporišta. A nakon što je opljačkao sve što je unutra zatekao, a što nije bio malen plen, vratio se u Adijave- nu; pa ipak kralja Abiju nije uhvatio živog, budući da se ovaj, uvidevši da je sa svih strana opkoljen, sam ubio.

2) Ali iako su velmože Adijavene propale u svom prvom pokušaju, budući da ih je Bog predao u kraljeve ruke, ipak oni čak ni tada nisu os- tali mirni, već su poslali novo pismo, ovog puta Vologasu, koji je ta- da bio kralj Partije, i zatražili od njega da ubije Izata i nad njima po- stavi nekog drugog moćnika koji će pripadati

parćanskoj porodici; pri tom su rekli da mrze svog kralja stoga što je ukinuo zakone svojih preda-

ka i prigrlio tuđinske običaje. Kada je kralj Partije čuo ovo, on se dr- sko pripremio za rat protiv Izata; pa iako nije imao pravedan izgovor za ovaj rat, on je poslao po Izata i zatražio da ovaj vrati one počasne po- vlastice koje mu je udelio Vologasov otac, zapretivši da će u slučaju od- bijanja povesti rat protiv njega. Čuvši ovo, Izat se našao u nemaloj ne- volji, smatrajući da bi mu bilo prigovoreno da zbog kukavičluka odus- taje od povlastica koje su mu bile udeljene; pa ipak, zato što je znao da iako bi kralj Partije mogao primiti nazad ove počasti on ipak nipošto neće ostati miran, odlučio je da se prepusti Bogu, svom zaštitniku, u toj trenutnoj opasnosti po svoj život; i tako, procenjujući da je Bog njegov glavni pomoćnik, on je poverio svoje žene i decu veoma snažnim tvrđa- vama i položio zalihe žita u svoje uporište, a seno i travu zapalio. I nakon što je tako uredio stvari što je bolje mogao, predao se išče- kivanju neprijatelja. Pa kada je kralj Partije stigao sa velikom vojskom pešadije i konjanika, što je učinio pre no što je Izat očekivao (jer je ovaj napredovao u velikoj žurbi), i nakon što je podigao nasip na re- ci koja je razdvajala Adijavenu od Medije, Izat je i sam podigao svoj lo- gor nedaleko od tog mesta, imajući sa sobom šest hiljada konjanika. Ali su utom Izatu pristigli izaslanici od kralja Partije, koji mu je nago- vestio koliko se daleko protežu oblasti pod njegovom vlašću, a koje se prostiru od reke Eufrata do Baktrije, te je pobrojao sve svoje podanike; takođe mu je zapretio da će biti kažnjen kao osoba koja je nezahvalna pre- ma svojim gospodarima, dodavši da onaj Bog koga obožava neće moći da ga izbavi iz Vologasovih ruku. Nakon što mu je izaslanik predao ovu po- ruku, Izat je odvratio da veoma dobro zna da je moć kraljeva Partije mno- go veća od njegove vlastite, ali i da takođe zna da je Bog mnogo moćniji od svih ljudi. Pa nakon što je na takav način odgovorio, odao se molitvi Bogu, bacivši se na tle i posipajući se pepelom, tim postupkom svedo- čeci o pometenosti u kojoj se nalazio, predavši se, zajedno sa ženama i decom, postu. Zatim je zazvao Gospoda i rekao: „O Gospode i Upravitelju, ukoliko se nisam uzalud poverio Tvojoj dobroti, i ukoliko sam isprav- no odlučio da si Ti jedini Gospodar i vladar svih bića, dođi meni sada u pomoć i odbrani me od mojih neprijatelja, ne samo zbog mene, već i zbog njihovog oholog ponašanja prema Tvojoj moći, jer se nisu libili da po- dignu svoj gordi i osioni jezik protiv Tebe." Tako je on jadikovao i ža- lio nad sobom sa suzama u očima, na šta je Bog čuo njegovu molitvu. I is- te te noći Vologas je primio pisma sa sledećim sadržajem: da je ogromna banda Dahejaca i Saksijanaca iskoristila njegovo dugo odsustvovanje od kuće i izvela pohod na Partiju, opustošivši je. Tako je on bio prinuđen da se vrati, ne postigavši ništa od željenog, a Izat je uz Božiju pomoć izbegao pretnjama Parćana.

3) Ipak, nije mnogo prošlo a Izat je preminuo napunivši pedeset pet godina života i dvadeset četiri godine vladavine kraljevstvom. Iza sebe je ostavio dvadeset četvoricu sinova i isto toliko kćeri. Izdao je, međutim, naređenje da ga nasledi njegov brat Monovas, na taj mu način uz- vrativši za to što je, u času kada je Izat bio odsutan iz očevog doma, ovaj 876

odano sačuvao vlast za njega. Ali kada je Jelena, Izatova majka, čula za si- novljevu smrt, pala je u duboki jad, kao što je uostalom i prirodno zbog gu- bitka tako požrtvovanog sina; pa ipak je pri tom za nju bilo utešno kada je čula da je vlast

prešla u ruke njenog najstarijeg sina. Shodno tome, ona je žurno došla k Monovasu, ali nedugo po prispeću u Adijavenu i ona je preminula, tako samo kratko nadživевši svog sina Izata. A Monovas je njene mošti, kao i one svoga brata Izata, poslao u Jerusolim, i izdao na- ređenje da budu sahranjene u piramidama³²⁰ što ih je podigla njegova majka. Ovih je bilo tri na broju, i nalazile su se na svega tri furlonga udalje- nosti od Jerusalisa. O postupcima, pak, kralja Monovasa, što ih je ovaj izveo tokom ostatka svog života, govorićemo u sledećem poglavlju.

POGLAVLJE PETO

O TEUDI I SINOVIMA JUDE GALILEJCA. TAKOĐE I O NESREĆI KOJA JE ZADESILA JEVIJE NA DAN PASHE

1) Za vreme dok je Fad bio prokurator Judeje dogodilo se da je izves- ni opsenar, po imenu Teuda, ubedio veliki deo naroda da uzme sa sobom svoja dobra i sledi ga do reke Jordana, budući da je on — kako im je rekao — prorok na čiju će se zapovest reka razdvojiti i omogućiti im lak pre- laz preko nje; i mnogi su bili zavedeni ovim njegovim rečima. Ipak, Fad im nije dozvolio da se ni na koji način upuste u takav svoj mahiniti po- kušaj, već je protiv njih poslao odred konjanika, koji su, iznenadno na- pavši narod, pobili veliki broj ljudi i mnoge žive pohvatali. Takođe su uhvatili i Teudu, te mu odsekli glavu i poneli je u Jerusolim. Ovo je, dakle, zadesilo Jevreje u doba upravljanja Kuspija Fada.

2) Potom je za Fadovog naslednika došao Tiberije Aleksandar, koji je bio sin Aleksandra, alabarha Aleksandrije, koji je, opet, bio najvažnija ličnost među svim svojim savremenikima, jednako po poreklu i imet- ku; takođe se i po pobožnosti više isticao od svog sina Aleksandra, jer ovaj potonji nije sledio veru svoje zemlje. Pod ovim se namesnicima dogo- dila velika glad u Judeji, tokom koje je kraljica Jelena uz velike troško- ve donela žito iz Egipta i razdelila ga svima kojima je bilo potrebno, kao što sam već pripovedao. Pored ovih zbivanja, u to se vreme dogodi- lo i ubistvo sinova Jude Galilejca, pri čemu mislim na onog Judu koji je podigao narod na ustanak kada je Kirenije došao da pripremi izveštaj o posedima Jevreja, kao što smo pokazali u prethodnoj knjizi. Imena ovih ubijenih sinova bila su Jakov i Simon, a Aleksandar je naredio da budu razapeti na krst. Tada je i Irod, kralj Halkisa, sa položaja prvosvešte- nika smenio Josifa, sina Kamidovog, i na njegovo mesto postavio Ana- niju, sina Nevedejevog. Potom je za naslednika Tiberija Aleksandra do- šao Kirenije, a takođe je i preminuo Irod, brat kralja Agripe Velikog, što se dogodilo osme godine vladavine Klaudija Cezara. Ovaj je iza sebe ostavio trojicu sinova: Aristobula, kojeg je dobio sa prvom ženom, kao

KNJIGA DVADESETA

877

i Vernicijana i Hirkana, koji su poticali iz Irodovog braka sa Bere- nikom, kćerkom njegovog brata. Klaudije Cezar je, međutim, Irodove po- sede udelio Agripi Mlađem.

3) Za vreme dok je upravljanje poslovima Jevreja vršio Kirenije, do- šlo je do velike pobune u Jerusalimu, u kojoj su postradali mnogi Jevreji, a ja ću najpre objasniti povod zbog kojeg je došlo do nereda. Naime, u vre- me kada je praznik Pashe bio nadomak, a što je vreme u kojem nam obi- čaj nalaže da koristimo beskvasni hleb, i veliko se mnoštvo naroda sa svih strana sabralo na praznik,

Kirenije se uplašio da ne dođe do kak- voga pokušaja prevrata, zbog čega je naredio jednoj regimenti da razoru- ža sve ljude, kao i da se zadrži u hodnicima Hrama kako bi predupredila bilo koji pokušaj nasilja, za slučaj da zapreti da do takvog nečega uisti- nu dođe; a ovo kao predostrožnost zaista nije bilo ništa više od onoga što su činili i prethodni namesnici Judeje pri takvim praznicima. Ali se četvrtog dana praznika dogodilo da je jedan od vojnika spustio svoje čakšire i pokazao genitalije narodu, što je one koji su ga videli dovelo do mahnitog besa, te su povikali kako takav bezbožni postupak nije učinjen kako bi bili uvređeni oni, već sam Bog. Štaviše, neki od ljudi su za ovo prebacili Kireniju, predstavivši stvari tako kao da je on poslao tog vojnika, a ova su prigovaranja, opet, nakon što su prenesena Kireniju, ovoga dovela ovoga do nemalog gneva; pa ipak se on uzdržao i pozvao Jevreje da odustanu od ma kakvih buntovničkih pokušaja, te da ne podižu bunu tokom praznika. Ali kada ih nije mogao naterati da os- tanu mirni, već su ovi produžili sa prebacivanjem i pogrdama, on je iz- dao naređenje da se cela vojska naoruža, te je otišao u kulu Antoniju, koja je, kao što smo rekli, bila tvrđava koje nadzirala Hram; a kada je narod video prisustvo vojske, veoma se uplašio, te je žurno počeo bežati, ali kako su prolazi koji vode napolje bili uzani a ljudi mislili da ih vojska goni, došlo je do gomilanja usled koga je veliki broj ljudi izdahnuo pritešnjen u tim prolazima, a broj onih koji su postradali prilikom te pa- nične pometnje nije bio manji od dvadeset hiljada. I tako su umesto praz- nika ljudi naposljetku imali dan žalosti, i svi su zaboravili na molit- ve i žrtvovanja, prepustivši se naricanju i jadikovanju; toliku im je, eto, nesreću donela drska bestidnost samo jednog vojnika.

4) Ali još i pre no što je ova prva žalost bila okončana, i druga je nesreća takođe snašla Jevreje. Jer su neki od onih koji su izazvali pre- thodne neredne, putujući državnim drumom, na udaljenosti od nekih sto- tinu furlonga od grada, napali Stefana, Cezarevog slugu, koji je bio na putovanju u Jerusalem, i zaplenili mu sve što je imao sa sobom; a nakon što je Kirenije za to čuo, smesta je poslao vojsku s naređenjem da opljač- ka susedna sela, i da njihove najuglednije ljude dovedu okovane k njemu. Pa kako je ovo pustošenje bilo i sprovedeno, jedan od vojnika dočepao se za- kona Mojsijevih koji su počivali u jednom od tih sela, i izneo ih nao- čigled svih prisutnih, pa ih iskidao u komade; a ovo je bilo proprace- no pogrdnim rečima i uz mnogo skarednosti. A kada su Jevreji sve to ču- li, pohrlili su u velikom broju i došli do Cezareje gde se nalazio Kire- 878

JUDEJSKE STARINE

nije, i stali ta preklinjati da osveti ne njih same, nego samog Boga, čiji su zakoni bili oskrnavljeni; jer oni više nisu mogli podneti da žive ukoliko će njihovi preci biti na takav način vređani. Zbog toga je Ki- renije bio prinuđen — plašeći se da ne dođe do ustanka, a takođe i posa- vetovan od strane svojih prijatelja — da izda nalog da se vojniku koji je uvredio zakone odrubi glava, i time okonča pobunu koja se po drugi put pripremala da bukne.

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE DOŠLO DO SUKOBIA IZMEĐU JEVIJEJA I SAMARIČANA, I KAKO JE KLAUDIJE OKONČAO NJIHOVE NESUGLASICE

1) U to je vreme došlo do sukoba između Jevreja i Samarićana zbog sledećeg povoda. Bilo je, naime, običajem Galilejaca, kada su dolazili na praznike u sveti grad, da putujući prolaze kroz zemlju Samarićana;³²¹ u to doba je na putu ležalo jedno selo koje su zvali Gineja, smešteno nagra- nicama Samarije prema velikoj ravnici, i jednom je prilikom došlo do sukoba između nekih meštana tog sela i Galilejaca, u kojoj je ubijen ve- liki broj ovih poslednjih. Ali kada su najugledniji Galilejci obaveš- teni o onome što se dogodilo, oni su došli do Kirenija i zatražili da osveti ubistvo onih koji su bili usmrćeni, ali je ovaj bio potkupljen od strane Samarićana da tim povodom ništa ne preduzima. Zbog ovoga su Galilejci bili veoma nezadovoljni, te su ubeđivali mnoge Jevreje da se maše oružja i ponovo osvoje svoju slobodu, rekavši da je ropstvo već po sebi gorka stvar, ali da je udružena sa otvorenim uvredama savršeno nepodnošljiva. A kada su ugledni Jevreji nastojali da ih umire, obećav- ši da će učiniti sve da nagovore Kirenija da osveti ubijene, ovi ih ni- su poslušali, već su uzeli oružje i zamolili za pomoć Eleazara, sina Dinejevog, inače razbojnika koji je mnogo godina prebivao u planinama, uz čiju su saradnju potom opljačkali mnoga samarićanska sela. No kada je Kirenije čuo za ovakvo njihovo postupanje, poveo je odred iz Sevastije sa četiri pešadijske regimente, i naoružao Samarićane, te je pošao na Jevreje, uspevši tako da ih sustigne i mnoge od njih pobije a veliki broj uhvati žive. Zbog toga su oni koji su uvažavani kao najuglednije osobe u Jerusalimu, jednako zbog porekla i ukazivanog im poštovanja, čim su shvatili do kakvog su teškog ishoda ove stvari dovedene, obukli kostret i stali se posipati pepelom po glavi, te su na svaki mogući način pre- klinjali pobunjenike, ubeđujući ih da će pred rođenim očima dovesti do krajnjeg uništenja sopstvenu zemlju, te da će Hram biti zapaljen a oni sa- mi dopasti najtežeg robovanja zajedno sa njihovim ženama i decom, jer će sve to biti neminovna posledica onoga što čine; tražili su zato da ovi promene mišljenje, odlože oružje i ubuduće ostanu mirni, te da se vra- te svojim domovima. Ova ubeđivanja prevladala su kod pobunjenika, te se narod razišao i razbojnici se vratili svojim uporištima, a nakon tog

vremena čitava je Judeja bila ispunjena nepočinstvima.

2) Za to su vreme, međutim, glavni među Samarićanima otišli do Umidija Kvadrata, namesnika Sirije koji se u to vreme nalazio u Tiru, i optužili Jevreje za paljenje i pljačkanje njihovih sela; pri tom su rekli da nisu toliko nezadovoljni onim što su propatili, već prezirom što su ga tom prilikom pokazali Rimljani; jer, ukoliko su Jevreji na bilo koji način bili povređeni, Rimljani su morali da se pokažu kao sudije nad onim što se dogodilo, a ne da Jevrejima bude ostavljeno da odmah naprave takvo pustošenje kao da nemaju Rimljane za svoje upravitelje; i up- ravo su zato oni došli do Umidija, kako bi od njega isposlovali traženu osvetu. Ali su, tome nasuprot, Jevreji sa svoje strane ustvrdili da su Sa- marićani bili vinovnici svekolikih nereda i sukoba, te da je pre sve- ga Kirenije bio sa njihove strane potkupljen poklonima i ćutke prešao preko ubistava Jevreja. Nakon ove tvrdnje Kvadrat je obustavio dalje pre- slušavanje slučaja i obećao da će doneti presudu kada lično bude došao u Judeju i bude imao istinitija saznanja povodom svega što se dogodilo. I tako su ovi ljudi otišli bez postignutog uspeha. Ipak, nije prošlo dugo do časa kada je Kvadrat stigao u Samariju kojom prilikom je, saslu- šavši sve, došao do zaključka da su Samarićani bili vinovnici sveko- like pometnje. Ali nakon što je čuo da se neki Jevreji spremaju za pre- vrat, izdao je naređenje da budu razapeti na

krst svi oni koje je Kirenije zarobio. Odatle je potom došao do izvesnog sela po imenu Lida, koje po veličini nije zaostajalo za gradom, te je tamo pred svojim sudskim većem ponovo saslušao slučaj Samarićana, kojom prilikom je od nekoga čuo da je jedan od vođa Jevreja, po imenu Dort, zajedno sa još četvoricom prevratnika nagovarao Jevreje da se dignu na ustanak. Zbog toga je Kvadrat izdao naređenje da ovi smesta budu pogubljeni, a takođe je i prvosveštenika Ananiju, kao i drugog Ananiju, starešinu Hrama, okovao i poslao u Rim, kako bi tamo Klaudiju Cezaru podneli izveštaj o onome što se dogodilo. Takođe je zapovedio da najugledniji ljudi jednako sa samarićanske i jevrejske strane, a takođe i namesnik Kirenije i tribun Cejer, pođu u Italiju k imperatoru, kako bi ih ovaj mogao saslušati i presuditi u njihovom međusobnom sporu. Sam Kvadrat je, pak, ponovo otišao u Jerusolim, bojeći se da Jevreji ne pokušaju sa nasilnim prevratom; ali je građane zatekao u mirnom raspoloženju, kako proslavljaju uobičajene praznike njihove zemlje u slavu Boga. Tako je poverovao da oni neće dalje pokušavati sa pobunama, te ih je ostavio u praznovanju, a sam se vratio u Antiohiju.

3) Što se tiče Kirenija i uglednih Samarićana koji su bili poslani u Rim, njima je imperator zakazao dan u kojem će obrazložiti i braniti svoje viđenje sukoba do kojih je došlo. Pa kako su Cezarevi slobodnjaci i prijatelji bili veoma revnosni u korist Kirenija i Samarićana, oni bi nadvladali jevrejsku stranu da Agripa Mlađi, koji se tada zatekao u Rimu, nije video u kakvoj se neprilici nalaze Jevreji, te je vatreno molio Agripinu, Klaudijevu ženu, da nagovori svog muža da sasluša i Jevreje o celom slučaju, te da u skladu sa njegovom pravednošću osudi na kaznu one 880 JUDEJSKE STARINE

koji su zaista bili vinovnici te pobune protiv rimske uprave. Time je Klaudije unapred bio tako dobro pripremljen na pravedno držanje, da je, kada je saslušao celi slučaj i pronašao da su Samarićani bili kolo vođe u svim tim nesrećnim zbivanjima, izdao naređenje da oni koji su došli k njemu budu pobijeni a Kirenije proteran. Takođe je izdao naređenje da tribun Cejer bude odveden natrag u Jerusolim, gde je trebalo da bude povlačen kroz grad naočigled narodu, a potom pogubljen.

POGLAVLJE SEDMO

POSTAVLJANJE FELIKSA ZA NAMESNIKA JUDEJE, A TAKOTJE I O AGRIPI MLAT>EM I NJEGOVIM SESTRAMA

1) Tako je Klaudije poslao Feliksa, Paladovog brata, da se nadalje stara o poslovima u Judeji; a kada je već istekla i dvanaesta godina njegove vladavine, on je udelio Agripi Filipovu tetrahiju i Vataniju, dodavši tome i Trahonitiju zajedno sa Avilom, od kojih je ova poslednja zapravo bila tetrahija Lisanija; ali je pri tom oduzeo od Agripe Halkis, nad kojim je on bio namesnik tokom četiri godine. Pa nakon što je Agripa primio ove zemlje kao darove od Klaudija, on je dao svoju sestru Dru- su za ženu Azizu, kralju Emese, nakon njegovog pristanka da bude obrezan, a zbog toga što je Epifan, sin kralja Antiohije, odbio da se njome oženi stoga što, iako je prethodno obećao njenom ocu da će preći u jevrejsku veru, to što je obećao ipak nije ispunio. Agripa je tako i drugu sestru, Mirjam, dao za ženu

Arhelaju, sinu Helkije, za koga je ona odranije bila za- ručena posredovanjem njenog oca Agripe; a iz ovog je braka potekla jedna kćer, po imenu Berenika.

2) Ali što se tiče braka Druse i Aziza, on je nedugo potom bio raski- nut pod sledećim okolnostima. Za vreme dok je bio namesnik Judeje, Fe- liks je jednom prilikom video Drusu i u nju se zaljubio, jer je ona zaista u lepoti nadmašivala sve druge žene, te je k njoj poslao izvesnog Simona,³²² jednog od svojih prijatelja; ovaj je čovek bio Jevrejin, a po rođenju Kipra- nin, i sebe je predstavljao kao čarobnjaka, te je nastojao da ženu uveri da se odrekne njenog tadašnjeg muža i uda za Feliksa, obećavši da će je ovaj, postupi li tako, učiniti srećnom. Shodno tome, Drusa se odlučila na taj neprimeren postupak, između ostalog i da bi izbegla zavist svoje ses- tre Berenike, jer se ova prema njoj veoma rđavo ophodila zbog njene lepo- te, te je pristala da prekrši zakone svojih predaka i uda se za Feliksa, sa kojim je dobila i sina, kome je otac dao ime Agripa. A o tome na koji je način taj mladi čovek zajedno sa svojom ženom postradao u erupciji pla- nine Vezuva u danima Tita Cezara, govorićemo kasnije.³²³

3) Što se tiče Berenike, ona je živela kao udovica dugo nakon smrti Iroda, kralja Halkisa, koji je istovremeno bio njen muž i ujak; ali kada je procurela glasina da je bludno opštila sa svojim bratom, ona je ube- dila Polema, kralja Kilikije, da se obreže i oženi je, smatrajući da će

KNJIGA DVADESETA

881

na taj način moći da dokaže kako su klevete bile lažne — a Polem je na predlot pristao, uglavnom zbog njenog bogatstva. Pa ipak ovaj brak nije dugo potrajao, jeg je Berenika napustila Polema, i to, kako se priča, iz nečistih pobuda. Tako se on istovremeno odrekao i braka i jevrejske ve- re. U isto vreme je i Mirjam oterala Arhelaja i udala se za Demetrija, najuglednijeg čoveka među aleksandrijskim Jevrejima jednako po porek- lu i bogatstvu, koji je zapravo u to vreme bio tamošnji jevrejski alabarh. Tako je ona sina koga je sa njime dobila nazvala Agripin. Ali o svemu ovome ponasob kasnije ćemo govoriti podrobnije.³²⁴

POGLAVLJE OSMO

NA KOJI JE NAČIN POSLE KLAUDIJEVE SMRTI NERON NASLE- DIO VLAST, KAO I KAKVA JE SVE VARVARSTVA POČINIO. TA- KOTJE I O RAZBOJNIŠTVIMA, UBISTVIMA I PREVARAHMA KOJE SU SE RAZBUKTALE DOK SU FELIKS I FEST BILI NAMESNICI

JUDEJE

1) Klaudije Cezar je umro nakon što je vladao trinaest godina, osam meseci i dvadeset dana, a glasine kruže da ga je otrovala njegova žena Agripina, čiji je otac bio Germanik, Cezarev brat. Njen muž je bio Do- micijan Enobarv, jedan od najuglednijih Rimljana tog doba, nakon čije je smrti, i Agripininog dugog udovištva, Klaudije ovu uzeo za ženu. Ona je u brak dovela svog prvog sina, koji je nosio očevo ime — Domicijan.³²⁵ Klaudije je prethodno iz ljubomore ubio svoju prethodnu ženu Mesalinu, sa kojom je imao dvoje dece, Britanika i Oktaviju; njihova najstarija ses- tra bila je Antonija, koju je Klaudije dobio iz braka sa prvom

ženom Pe- linom. Oktaviju je udao za Nerona, jer je to bilo ime koje je Klaudije dao Agripininom sinu Domicijanu nakon što ga je usvojio.

2) Agripina se, međutim, uplašila da bi Britanik, u času kada dospe do zrelosti, mogao naslediti svog oca na prestolu i poželeti da se domo- gne vlasti ispred njenog vlastitog sina, odakle su potekle glasine da je ona pripremila Klaudijevu smrt. I zato, čim je ovaj umro ona je poslala Vara, glavnog zapovednika vojske, a sa njim i tribune i najutlednije slo- bodnjake, da dovedu Nerona u logor i pozdrave ga kao imperatora. Pa ka- da je na taj način Neron zadobio vlast, izveo je tako podmuklo trovanje Britanika da narod to nije mogao приметiti; nedugo potom javno je ubio i svoju vlastitu majku, na taj joj način uzvrativši ne samo za to što ga je rodila, već i zato što je zahvaljujući njenim nastojanjima zadobio rim- sko carstvo. Takođe je ubio i svoju ženu Oktaviju, kao i mnoge druge ug- ledne ljude, pod izgovorom da su pripremali zaveru protiv njega.

3) Ali ću ja propustiti svako dalje pripovedanje o ovim zbivanjima, budući da je veliki broj pisaca sastavio Neronovu istoriju; neki od njih su odstupili od istinitih činjenica, verovatno iz koristi, jer su od njega samog za to dobili nadoknadu; drugi su ga, međutim, toliko mrze⁸⁸² JUDEJSKE STARINE i želeli mu zlo, da su svojim lažima toliko beščasno besneli protiv njega, da i oni sami zaslužuju osudu. Ja se, doduše, ne čudim onima koji su kazivali laži o Neronu, budući da u svojim spisima nisu sačuvali istinu ni o onim istorijskim činjenicama koje su prethodile njegovom vremenu, čak ni kada akteri ni na koji način nisu mogli zalečiti njiho- vu mržnju, budući da su ovi pisci živeli mnogo vremena posle njih. Ali što se tiče takvih koji nemaju obzira prema istini, oni mogu pisati ka- ko im se sviđa, jer u tome nalaze užitek; no što se tiče nas koji smo is- tinu postavili kao neposredni cilj, kratko ćemo se dotaći onoga što sa- mo poizdalje pripada ovom preduzeću, ali ćemo zato podrobno govoriti šta se dogodilo sa Jevrejima, i nećemo žaliti truda dajući izveštaj jed- nako o nesrećama koje smo pretrpeli i o zločinima koje smo skrivili. Tako ću se sada vratiti onome što se tiče naših vlastitih prilika.

4) Tokom prve godine Neronove vladavine, nakon smrti Aziza, kralja Emese, na prestolu ga je nasledio njegov brat Sem, a Aristobulu, sinu Iro- da, kralja Halkisa, Neron je poverio upravljanje Donjom Jermenijom. Cezar je takođe udelio Agripi izvestan deo Galileje, Tiberije i Tariheje, nare- divši stanovništvu ovih oblasti da se potčine njegovoj vlasti. Takođe mu je dao i Juliju, grad u Pereji, zajedno sa četrnaest obližnjih sela.

5) Što se tiče prilika Jevreja, one su vremenom postajale sve gore, jer je zemlja ponovo bila prepuna buntovnika i varalica koji su obmanjiva- li narod. Ipak je Feliks svakodnevno hvatao i pogubljivao mnoge od ovih smutljivaca, zajedno sa razbojnicima. Tako je uhvatio i Eleazara, sina Dineja koji je oko sebe okupio razbojničku bandu — a ovo hvatanje je iz- veo prevarom, jer je Eleazaru pružio uveravanja da mu neće naneti šte- te, čime ga je nagovorio da dođe k njemu, ali kada se ovaj pojavio bio je uh- vaćen, okovan i poslan u Rim. Feliks je takođe bio zlonameran i prema prvosvešteniku Jonatanu, zato što mu je ovaj redovno upućivao upozo- renja da je potrebno bolje upravljati poslovima Jevreja no što on to či- ni, ukoliko želi da izbegne pritužbe naroda, i budući da je on sam bio taj koji je želeo da ga Cezar pošalje za prokuratora Judeje. Zato je Feliks smislio način kako će ga se otarasiti, sada kada je Jonatan za njega postao stalni izvor uznemiravanja, budući da su takva upozorenja neprijatna onima koji su skloni da postupaju

nezakonito. Tako je Feliks ubedio jed- nog od najodanijih Jonatanovih prijatelja, čije je ime bilo Dora, da do- vede razbojнике k Jonatanu kako bi ga ovi ubili, za šta je Dora zauzvrat trebalo da primi veliku sumu novca. Dora se složio s predlogom, te je uredio stvari tako da su razbojници mogli daubiju Jonatana, i to na sle- deći način: nekolicina tih hajduka popeli su se u grad pretvarajući se da dolaze kako bi se posvetili izrazima bogoštovanja, a zapravo su no- sili bodeže skrivene u odeći, te su se tako pomešali s narodom i potom ubili Jonatana. Pa kako ovo ubistvo nikada nije osvećeno, isti su raz- bojници i kasnije u punoj sigurnosti dolazili na praznike, te su na isti način i docnije — noseći skriveno oružje i neprimećeno se pomešav- ši sa okupljenim mnoštvom — i dalje ubijali svoje neprijatelje i čini- li takve svirepe usluge drugima za novac, pri čemu su ubijanja izvodili

ne samo u udaljenim delovima grada, već i u samom Hramu, rasnolažući sa dovoljno drskosti da čine tako i ne pomišljajući na bezbožništvo za koje bi snosili krivicu. A ovo mi se čini razlogom zbog kojeg je Bog, mr- zeći izopačenost ovih ljudi, odbio od sebe naš grad; a što se tiče Hra- ma, On ga više nije smatrao dovoljno čistim da ga nastanjuje, već je na nas doveo Rimljane i spalio grad kako bi ga očistio, a nas, našu decu i žene bacio u ropstvo kako bi nas učinio mudrijim u našim nesrećama.

6) Ovakvi postupci razbojnika ispunili su grad svakovrsnim pri- merima bezbožnosti. Nadalje su ove varalice i opsenari ubedili narod da ih sledi u divljinu pod izgovorom da će im pokazati očigledna čuda i znamenja što će im biti omogućeno providenjem Božijim. I tako su mno- gi od onih koji su dopustili da budu zavedeni bili kažnjeni zbog svoje ludosti, jer ih je Feliks vratio u grad, i potom surovo kaznio. Povrh svega, u to je vreme iz Egipta³²⁶ u Jerusalem stigao čovek koji je tvrdio da je prorok, a koji je naveo mnoge ljude da ga prate do Maslinove gore, koja se nad gradom uzdiže na udaljenosti od pet furlonga. Nadalje je mnoštvu rekao da će im od tada pa nadalje pokazati kako se na njegovu zapovest ru- še zidovi Jerusalima, obećavši im pri tom da će im obezbediti ula- zak u grad kroz te tako urušene zidove. Nakon što je Feliks obavešten o ovome, poslao je veliki broj naoružanih konjanika i pešaka da napad- nu Egipćanina i ljude koji su bili s njim. Tom je prilikom pobijeno če- tiri stotine ljudi, dve stotine je zarobljeno, ali je Egipćanin pobjegao iz borbe i više se nije pojavljivao. I nadalje su razbojници podbunjiva- li narod da povede rat protiv Rimljana, govoreći da im se više ne smeju pokoravati, a kada se ma koja osoba ne bi s njima složila, oni su palili i pljačkali sela takvih ljudi.

7) U to vreme došlo je i do velikih sukoba između Jevreja koji su ži- veli u Cezareji i tamošnjih Sirijaca, a povodom zahteva za istim onim povlasticama koje su pripadale i drugim građanima; jer su Jevreji zastu- pali pravo svog prvenstva, zato što je jevrejski kralj Irod bio graditelj Cezareje. Sirijci nisu poricali ono što je tvrđeno o Irodu, ali su go- vorili da je Cezareja ranije nosila ime Stratonova kula i da tada u njoj nije bilo nijednog nastanjenog Jevrejina. Kada su namesnici ovih zemalja čuli za ove sukobe, uhvatili su kolovođe sa obe strane i potom ih iši- bali, na taj način za neko vreme okončavši nered. Ali su se jevrejski građani uzdali u svoju imućnost i iz istog razloga omalovažavali Si- rijce te ih počeli vredati, nadajući se da će ih tako izazvati. S druge strane, pak, iako su Sirijci zaostajali u bogatstvu, vrednovali su se- be visoko zbog toga što je nzjveći deo tamošnjih Rimljana poticao iz Sevastije i Cezareje, te iz tog razloga nisu ostajali dužni

Jevrejima, uzvraćajući im na pogrde; tako je to potrajalo sve dok naposljetku nije došlo do obostranog bacanja kamenjem na protivnu stranu, pri čemu je nekolicina ljudi poginula i još više njih bilo ranjeno na obe strane, premda su ipak Jevreji izašli kao pobjednici. Ali kada je Feliks shvatio da ovaj sukob već izrasta u neku vrstu rata, on je iznenada došao do njih i zahtevao od Jevreja da se povuku, što su ovi, međutim, odbili; na 884

JUDEJSKE STARINE

to je Feliks naoružao vojsku i poslao je na Jevreje, te je došlo do borbe u kojoj su mnogi Jevreji pobijeni, mnogi zarobljeni, a vojsci je dopušteno i da opljačka jevrejske kuće koje su bile prepune bogatstva. Ipak, oni među Jevrejima koji su bili umereniji i od najvećeg ugleda, uplašili su se Rimljana i zatražili od Feliksa da objavi povlačenje svoje vojske, te da poštedi Jevreje i pruži im priliku da se pokaju za ono što je učinjeno; i tako je Feliks bio nagovoren ovim molbama.

8) Negde u to vreme kralj Agripa je predao zvanje prvosveštenika Išmaelu, sinu Fabijevom, nakon čega je došlo do trvenja između visokosveštenstva i najuticajnijih među građanima Jerusalema; obe ove strane imale su uz sebe društvo ljudi najdrskijeg karaktera, kao i onih koji su voleli prevrate, te su se ovakvi i nametnuli za vođe; tako je došlo do borbi koje su se sastojale u uzajamnom upućivanju pogrdnih reči i obostranom kamenovanju. Budući da nije bilo nikoga ko bi ih zbog toga ukorio, ovi su se neredi razbuknuli na krajnje neobuzdan način, kao da ljudi nad sobom nisu imali nikoga ko bi njima upravljao. Bezobzirnost i bezočnost su se toliko razmahali i kod samih pripadnika visokog sveštenstva, da su ovi imali toliko drskosti da šalju svoje slugu na gumna da otimaju one desetke koji su bili namenjeni nižem sveštenstvu, što je dovelo do toga da su najsiriromašniji među njima umirali od nemaštine. Do takve je mere, dakle, nasilje prevladalo kod pobunjenika nad ma kakvim pravom i zakonom.

9) Kada je Neron poslao Porcija Festa kao Feliksovog naslednika, glavešina jevrejskih stanovnika Cezareje pošao je u Rim kako bi optužio Feliksa, i ovaj bi sigurno bio kažnjen da Neron nije popustio pred nametljivim saletanjem njegovog brata Palada, koga je ovaj u to vreme veoma uvažavao. Dvojica među najuglednijim Sirijcima nagovorili su, uz pomoć velike količine mita, Vara, koji je bio Neronov tutor i kao sekretar zadužen za njegove poslanice na grčkom, da poništi jednako u povlasticama koje su dotle uživali jevrejski građani. Tako je zahvaljujući Varovim navaljivanjima ovaj uspeo da isposluje da Neron sastavi poslanicu sa takvom svrhom. Ova poslanica, pak, postala je povod sledećim nesrećama koje su zadesile naš narod; jer kada su Jevreji iz Cezareje obavesteni o sadržaju ove poslanice Sirijcima, oni su se još više predali neredima, sve dok nije buknuo rat.

10) Fest je po dolasku u Judeju ovu zatekao unesrećenu napadima pobunjenika koji su palili i pljačkali sva sela. Tako je došlo do toga da su *sikarije*, kako su nazivani takvi razbojnici, postajale sve brojnije. Oni su koristili kratke mačeve koji se nisu mnogo razlikovali od rimskih, ali su bili ponešto zakrivljeni i nalikovali takozvanoj rimskoj *siki*, i upravo su tom oružju razbojnici dugovali svoj naziv, a istim su oružjem pobili toliko mnogo ljudi. Jer, oni su se mešali sa narodom tokom praznika, kada su se ljudi gomilice okupljali iz svih delova grada kako bi obožavali Gospoda, te su tom prilikom, kako smo već rekli, veoma lako ubijali one koje su odredili za svoje žrtve. Oni su takođe često napadali sela koja su pripadala njihovim neprijateljima, i ostavljali

ih opljačkane i u plamenu. Stoga je Fest poslao vojsku, zajedno konjicu i pešadiju, da napadne one koji su bili zavedeni od strane izvesnog buka- ča koji im je obećao izbjavljenje i slobodu od nesreća pod kojima su se na- lazili ukoliko bi ga pratili u divljinu. I tako je ta poslana vojska do poslednjeg satrla sve one koji su bili zavedeni, a takođe i tog smutljiv- ca koji ih je obmanuo.

11) Negde u to vreme kralj Agripa je sebi sazio veliku blagovao- nicu u kraljevskoj palati u Jerusalimu, u blizini portika. Ova je pala- ta bila podignuta još u davni od strane loze Asamonejevića, i bila je smeštena na uzvišici i obezbeđivala najprijetniji položaj onima koji su želeli da imaju pogled na grad, a koji je sam kralj zahtevao; tamo je, da- kle, on mogao ležati i jesti i odatle osmatrati šta se događalo u Hramu, što je, međutim, nakon što je bilo primećeno, izazvalo nezadovoljstvo kod najuglednijih ljudi Jerusalima: ovo stoga što nije u skladu sa propi- sima naše zemlje ili zakona da ono što se odvija u Hramu bude izloženo pogledu drugih, a pogotovu ne ono što pripada činu žrtvovanja. Stoga su ovi ljudi podigli zid na najvišem zdanju koje je pripadalo unutrašnjem dvorištu Hrama prema zapadu, a ovaj zid, nakon što je podignut, ne samo da je onemogućavao pogled sa blagovaonice u palati, već takođe i sa za- padnih hodnika koji su pripadali spoljnjem dvorištu Hrama, što je bi- lo mesto gde su Rimljani držali hramsku stražu prilikom svetkovanja praznika. Ovakvim su delima bili veoma nezadovoljni kako kralj Agri- pa, tako i još više prokurator Fest, zbog čega je ovaj poslednji naredio da taj novopodignuti zid bude srušen. Ipak, Jevreji su ga zamolili za do- puštenje da ovim povodom pošalju izaslanstvo Neronu, rekavši da ne bi mogli podneti da dalje žive ukoliko bi ijedan deo Hrama bio razoren; pa kada im je Fest dao dopuštenje da postupe tako, oni su poslali deseto- ricu uglednih ljudi Neronu, a takođe i prvosveštenika Išmaela i Hel- kiju, čuvara svete riznice. A kada je Neron saslušao ono što su imali da kažu, ne samo da im je oprostio ono što su već učinili, već im je takođe dao i dozvolu da i dalje ostave podignuti zid u netaknutom stanju. Ovi- ma je, međutim, udovoljio da bi nagradio Popeju, svoju ženu koja je bila veoma pobožna, i koja je sama zatražila ove usluge od Neronu i nakon to- ga naredila desetorici izaslanika da pođu kući, sa izuzetkom Išmaela i Helkije koje je kao svoje goste zadržala kod sebe. A čim je kralj Agripa čuo ove vesti, on je dodelio zvanje prvosveštenika Josifu, zvanom Kavi, sinu Simona, nekadašnjeg prvosveštenika.

POGLAVLJE DEVETO

O ALVINU TOKOM ČIJEG JE NAMESNIKOVANJA BIO UBIJEN JA- KOV; A TAKOT)E I O ZDANJIMA ŠTO IH JE PODIGAO AGRIPA

1) Nakon što je vest o Festovoj smrti stigla do Neronu, ovaj je u Ju- deju kao prokuratora poslao Alvina. Kralj je, pak, sa svoje strane odu- 886 JUDEJSKE STARINE zeo zvanje prvosveštenika Josifu i udelio ga sinu Ananijevom, koji se takođe zvao Ananija. Priča se da je ovaj najstariji Ananija bio najsreć- niji čovek, budući da je imao petoricu sinova koji su svi služili kao prvosveštenici Božiji, a i on sam je uživao isti položaj dugo vreme- na unazad, što se nikada nije dogodilo nijednom od naših prvosvešte- nika. Ali je zato onaj mlađi Ananija, za koga smo već rekli da je preu- zeo ovo dostojanstvo, bio po naravi drzak i veoma ohol čovek; takođe je i

pripadao sekti sadukeja, čiji su poklonici veoma strogi u suđenju uv- rediocima, i u tome nadmašuju sve druge Jevreje, kao što smo već pri- metili. Budući da je, dakle, Ananije imao ovakvo držanje, smatrao je da mu se sada ukazala povoljna prilika da pokaže svoju vlast — to jest sa- da kada je Fest bio mrtav a Alvin trenutno bio na putu. Tako je Ananije okupio sinhedrion sudija, i pred njih doveo brata onog Isusa koga su na- zivali Hristom, a čije je ime bilo Jakov, a zajedno sa njim i druge ljude; pa kada je uobličio tužbu u kojoj ih je prozvao kao prekršitelje zakona, predao ih je kazni kamenovanja; ali što se tiče onih koji su izgledali najpravičniji među građanima, i koji su ujedno osećali najveće nezado- voljstvo primerima kršenja zakona, takvima se uopšte nije svidelo ono što je učinjeno; stoga su ovi ljudi poslali poruku kralju, tražeći da ovaj pošalje naredbu Ananiji prema kojoj više neće moći da se tako ponaša, jer je i ono što je već učinio bilo nezakonito. Štaviše, neki od njih su takođe izašli pred Alvina koji se vraćao s puta u Aleksandriju, i oba- vestili ga da nije bilo zakonito to što je Ananija okupio sinhedrion bez njegove saglasnosti.³²⁷ Alvin se složio s onim što su ovi rekli, te je ljutito napisao Ananiji, zapretivši mu da će biti kažnjen za ono što je učinio; na ovo je kralj Agripa oduzeo Ananiji zvanje prvosveštenika u času kada ga je ovaj nosio svega tri meseca, i na njegovo mesto postavio Isusa, sina Damnejovog.

2) Čim je Alvin stigao u Jerusalim, dao je sve od sebe da uz najveću mo- guću brigu održi zemlju u miru, pobivši veliki broj sikarija. Ali što se tiče prvosveštenika Ananije, njegova je slava svakim danom sve više rasla, te je od strane građana dobijao upadljive znake naklonosti i uvažava- vanja, zahvaljujući čemu je zgrnuo veliku količinu novca. Otuda je mogao od početka negovati prijateljstvo sa Alvinom i prvosveštenikom Isu- som, dajući im vredne darove. Takođe je imao i sluge koji su bili veoma zli ljudi i koji su se udružili sa najdrskijima u narodu, te su odlazili na gumna i nasilno odnosili desetke koji su pripadali sveštenstvu, ne us- tručavajući se da pretuku one koji im se ne bi povinovali. Sasvim nalič- no ovim slugama ponašali su se i visoki sveštenici, i nije bilo nikog ko bi ih u tome sprečio; tako je došlo do toga da su neki od sveštenika koji više nisu mogli da računaju na te otete desetke, umirali od gladi.

3) U to se vreme dogodilo da su sikarije došle po noći u grad nepo- sredno pre praznika, i oteli pisara koji je pripadao upravitelju Hrama, čije je ime bilo Eleazar, a koji je bio sin prvosveštenika Ananije, te su ga okovali i odveli sa sobom; nakon toga su poslali poruku Ananiji, re- kavši da će mu izručiti pisara ukoliko bude nagovorio Alvina da oslo-

bodi desetoricu zatvorenika koji su pripadali njihovoj stranci; tako je Ananija bio prisiljen da pokuša da ubedi Alvina, te je u tom zahtevu za- ista i uspeo. Ovo je, međutim, bio samo početak većih nesreća, jer su raz- bojnici nadalje počeli da neprestano hvataju nekog od Ananijevih slugu, pa kada bi ih žive zarobili, ne bi ih puštali sve dok zauzvrat ne bi po- vratili nekog od svojih sikarija. Pa kako su sada ponovo postali broj- ni, i njihova je smelost srazmerno porasla, te su ponovo nanosili veli- ke nesreće celoj zemlji.

4) Negde u to vreme je kralj Agripa podigao Cezareju Filipovu veću no što je bila ikada pre, te ju je, u čast Neronu, nazvao Neronijom. A na- kon što je uz velike troškove podigao i pozorište u Bejrutu, počeo je tamo svake godine izvoditi predstave, potrošivši na njih mnogo dese- tina hiljada drahmi; takođe je narodu Bejruta udelio i poklone u žitu i ulju, uz to i ukrasivši grad drevno rađenim

statuama koje su predstavljalice likove iz starine; štaviše, u taj je grad preselio sve ono što je od najboljih ukrasa bilo u njegovom kraljevstvu. Ovo ga je, međutim, učinilo još omraženijim među njegovim podanicima, zato što je od njih uzeo ono što im je pripadalo kako bi ukrasio strani grad. U to je vreme došlo do smene na mestu prvosveštenika, jer je Isus, sin Gamaleja, nasledio Isusa, sina Damnejevog, i to na kraljev zahtev, zbog čega je došlo do sukoba među sveštenstvom koji su držali jednu ili drugu stranu, a u kojima su obe stranke okupile oko sebe najdrskije ljude i uz pogrdę se uzajamno gađali kamenjem. Ali je Ananija, zahvaljujući novcu kojim je zadobijao saveznice, bio odviše jak za bilo koje protivnike. Mnoštvu onih koji su se kao nitkovi isticali podlim zlodelima pridružili su se i Kostobar i Savelje iz kraljevske porodice, zadobivši njihovu naklonost zbog bliskosti s Agripom; ta je stranka potom činila nasilje nad narodom, bivajući spremna da opljačka bilo koga ko je bio slabiji od njih. I od tog vremena pre svega potiče veliko rasulo u našem gradu, kao i to što su prilike među nama postajale sve gore i gore.

5) Ali kada je Alvin čuo da za njegovog naslednika dolazi Gesije Flor, pozeleo je da učini nešto što bi izgledalo kao zahvalnost stanovništvu Jerusalema, te je izveo napolje sve one zatvorenike koji su najočiglednije zaslužili smrt, i naredio da se odmah pogube. Ali što se tiče onih koji su bili zatvoreni zbog nekih beznačajnih povoda, od njih je uzeo novac i raspustio ih; na ovaj su način tamnice zaista bile ispražnjene, ali je zemlja bila ispunjena razbojnicima.

6) Što se tiče množine Levita, plemena našeg roda, budući da su bili pevači u Hramu, nagovorili su kralja da okupi sinhedrion sa zahtevom da im se dopusti nošenje lanene odeće kakvu su nosili sveštenici, rekavši kralju da bi to bilo pomena vredna novina koja bi se pamtila kao uvedena tokom njegove vlasti. I zaista, njihova želja nije ostala neuslišana, jer je kralj, uz podršku onih koji su došli uz sinhedrion, dodelio pevačima sakralnih pesama ovu povlasticu, zahvaljujući kojoj su svoju staru odeću mogli zameniti željenom lanenom; pa kako je deo ovog plemena prisluživao u Hramu, kralj im je takođe dozvolio i da svetim pesmama

888 JUDEJSKE STARINE

poučavaju one koji ih za to budu zamolili. Sve je ovo, međutim, bilo suprotno zakonima naše zemlje, koji su, kad god bi bili prekršeni, uvek doveli dole da nismo moći izbeći kaznu za takve naše prestupe.

7) U to je vreme Hram bio završen, pa kada je narod video radnike koji su zbog toga ostali bez posla, a kojih je bilo oko osamnaest hiljada i koji više nisu primali nadnice budući da su svoj hleb zarađivali radeći na Hramu, smišljen je način kako da se od njih zaštiti — ovo, naime, zahvaljujući tome što je u narodu inače postojao strah da Rimljani ne odnesu dragocenosti iz hramskih riznica, te je postignut dogovor da je bolje da se taj novac potroši na upošljavanje ovih radnika u ponovnom podizanju istočnih hodnika. Tako su ovi radnici nagovoreni da prionu na posao, za koji im je svaki provedeni sat u radu bio odmah isplaćivan. Ovi prolazi pripadali su spoljnjem dvorištu i bili su smešteni u dubokoj dolini, i imali su zidove koji su bili sazidani od četvrtastih i veoma belih kamenova dužine do dvadeset kubita i visine šest kubita, tako da su zidovi ukupno dostizali četiri stotine kubita u dužinu. Ovi su hodnici bili delo još kralja Solomona koji je pre svega izgradio unutrašnji hram. Ali je Agripa — kome je brigu oko Hrama poverio Klaudije Cezar — smatrajući da je lako razoriti ma koju građevinu ali da je teško ponovo je podići, te da je to posebno teško učiniti sa tim hodnicima koji su zahtevali značajno vreme i velike sume novca, odbio zahtev molilaca u ovom

slučaju, ali ih zato nije sprečio kada su zatražili da grad bude popločan belim kamenom. Takođe je u to vreme oduzeo zvanje pr- vosveštenika Isusu, sinu Gamalejevom, i predao ga Matiji, sinu Teofil- ovom, pod kojim je započeo rat Jevreja protiv Rimljana.

POGLAVLJE DESETO

NABRAJANJE PRVOSVEŠTENIKA

1) Sada mislim da je ispravno i u skladu sa ovom istorijom da pru- žim izveštaj o našim prvosveštenicima; kako su oni započeli sa tom službom, koji su bili oni sposobni da je obavljaju, i koliko je njih pre- ostalo po završetku rata. Dakle, pre svih nas istorija obaveštava o Aronu, bratu Mojsijevom, koji je prvi služio Bogu kao prvosveštenik, a koga su posle njegove smrti odmah nasledili njegovi sinovi, nakon kojih je zatim ovo dostojanstvo od njih nastavljeno preko svih njihovih nasled- nika. Odatle potiče običaj naše zemlje da niko ne može poneti zvanje pr- vosveštenika koji nije Aronove krvi, odnosno da niko ko ne pripada nje- govom rodu, makar i bio kralj, nikada ne može preuzeti ovo dostojanstv- no. Shodno tome, broj svih prvosveštenika od Arona, o kojima smo već govorili, a počev od prvog među njima pa do Faneja koga su u ratu pobunje- nici postavili za prvosveštenika, bio je osamdeset tri; od ovih su tri- nasetorica obavljali bogoslužjenje u pustinji, počev od Mojsijevih dana dok je još stajao tabernakul, pa do dolaska naroda u Judeju, kada je kralj

KNJIGA DVADESETA

889

Solomon podigao hram Božiji; takođe su ovi isprva držali zvanje do kraja svog života, iako su kasnije dobijali naslednike dok su još bili živi. Ova trinaestorica, koji su bili potomci dvojice Aronovih sino- va, primali su zvanje jedan za drugim uzastopnim nasleđivanjem, budući da je njihov oblik vladavine bila aristokratija, a nakon toga monarhija, a na kraju tiranska kraljevina. Broj godina vladavine ove trinaestori- ce, od dana kada su naši preci izašli iz Egipta pod Mojsijem pa do iz- gradnje Hrama kojeg je kralj Solomon podigao u Jerusalimu, iznosi stoti- nu dvadeset. Posle ove trinaestorice prvosveštenika, osamnaestorica njih je preuzelo ovo zvanje u Jerusalimu, nasleđujući jedan drugog počev od dana kralja Solomona, sve dok Navukodonosor, kralj Vavilona, nije poveo pohod protiv tog grada, potom zapalio Hram i preselio naš na- rod u Vavilon, tom prilikom zarobivši prvosveštenika Josadeka; vre- me tokom kojeg su služili ova osamnaestorica iznosi četiri stotine šezdeset šest godina, šest meseci i deset dana, tokom kojih su Jevreji još uvek bili pod kraljevskom vlašću. Ali nakon perioda od sedamde- set godina zarobljeništva pod Vaviloncima, Kir, kralj Persije, pono- vo je poslao Jevreje iz Vavilona u njihovu vlastitu zemlju i dopustio im da ponovo izgrade svoj Hram. U to je vreme Isus, sin Josadekov preuzeo zvanje prvosveštenika nad onim zarobljenicima koji su se vratili kući. Nadalje su on i njegovi potomci, kojih je sve u svemu bilo petnaestori- ca, sve do kralja Antioha Eupatora, služili pod demokratskom vlašću tokom četiri stotine četrnaest godina; a tada su gorepomenuti Antioh, kao i zapovednik njegove vojske Lisija, lišili Oniju, takođe zvanog Me- nelaj, ovog dostojanstva i ubili ga u Vereju; zatim su oterali sina Onije

Trećeg i na njegovo su mesto postavili Jakima, koji je istina pripadao Aronovom rodu ali ne i Onijinoj porodici. Zbog toga je ovaj Onija, koji je bio nećak umrlog Onije, i koji je nosio isto ime sa svojim ocem, došao u Egipat i sprijateljio se sa Ptolemejom Filometrom i njegovom ženom Kleopatrom, i nagovorio ih da ga učine prvosveštenikom onog hrama kojeg je u slavu Božiju podigao u prefekturi Heliopolisa, a ovaj je opo- našao Hram u Jerusalamu; mi smo povodom ovog hrama dignutog u Egiptu već često govorili. Nadalje, nakon što je Jakim držao službu prvosveštenika tri godine, on je preminuo, i nije bilo nikoga ko bi ga nasledio, već je grad produžio sedam godina bez prvosveštenika. Ali je tada potomstvo sinova Asamonejevića, na koje je preneseno upravljanje narodom, nakon što je u ratu pobedilo Makedonce, naimenovalo Jonatana za prvosveštenika, i on je vladao sedam godina. A nakon što je potom ubijen u izdajničkoj zaveri od strane Trifona, kao što smo drugde već pripovedali, zvanje prvosveštenika je preuzeo njegov brat Simon; a kada je i ovaj ubijen na gozbi u zaveri koju je vodio njegov zet, nasledio ga je njegov vlastiti sin po imenu Hirkan, nakon što je Simon vlast držao godinu dana duže od svog brata. Hirkan je zatim uživao čin prvosveštenika narednih trideset godina, i umro je kao star čovek, ostavivši nasledstvo Judi koji je nazivan Aristobulom, a njegov je naslednik bio njegov brat Aleksandar; ovaj je Juda umro od teške bolesti nakon što je zvanje prvosveštenika

890 JUDEJSKE STARINE

tenika nosio zajedno sa kraljevskom vlašću, jer je on bio prvi koji je to obavljanje prvosvešteničkog zvanja na glavu stavio vladarsku dijamenu. A nakon što je Aleksandar bio istovremeno kralj i prvosveštenik narednih dvadeset sedam godina, on je preminuo, dopustivši njegovoj ženi Aleksandri da bude ona koja će naimenovati sledećeg prvosveštenika; tako je ona na to zvanje postavila Hirkana, ali je za sebe zadržala kraljevstvo tokom devet godina, nakon kojih je i sama preminula. Slično vreme je i njen sin Hirkan proveo na položaju prvosveštenika, jer se posle majčine smrti protiv njega borio njegov brat Aristobul i porazio ga, i nakon toga sam preuzeo kako položaj prvosveštenika tako i kraljevsku vlast. Ali nakon što je vladao tri godine i isto toliko meseci, napao ga je Pompej i ne samo da je silom zauzeo Jerusalam, već je takođe njega i njegovu decu okovao i poslao u Rim. Takođe je povratio zvanje prvosveštenika Hirkanu i od ovoga učinio upravitelja naroda, ali mu je zabranio da nosi vladarsku dijamenu. Hirkan je, pored prethodnih devet godina, vladao i narednih dvadeset četiri, kada su Varzafarn i Pakor, parćanske vojskovođe, prešle preko Eufrata i sukobili se sa Hirkanom i zarobili ga živog, te postavili Antigona, Aristobulovog sina, za kralja; pa nakon što je ovaj vladao tri godine i tri meseca, zarobili su ga Sosije i Irod i potom ga pogubili u Antiohiji, nakon što ga je tamo odveo Antonije. Tada su Rimljani za kralja postavili Iroda Velikog, ali ovaj više nije zvanje prvosveštenika dodeljivao pripadnicima porodice Asamonejevića. Umesto toga, na ovaj je položaj postavljao ljude koji su poticali iz porodica bez značaja, a takođe i koji jedva da su i bili sveštenici, osim što je to zvanje udelio Aristobulu. Jer, kada je na ovaj položaj postavio Aristobula, unuka onog Hirkana koga su zarobili Parćani, i kada je za ženu uzeo njegovu sestru Mirjam, on je ovim postavljenjem smerao da zadobije naklonost naroda koji je gajio lepu uspomenu na Aristobulovog dedu Hirkana. Pa ipak se Irod kasnije uplašio da narod svu svoju privrženost ne usmeri prema Aristobulu, te je ovoga pogubio, i to tako što je smislio način da ga udavi prilikom plivanja u bazenu u Jerihonu, kao što smo već pripovedali; tako posle ovoga više nikada nije zvanje prvosveštenika poverio potomcima loze Asamonejevića. Na isti

je način postupao i Irodov sin Arhelaj, a takođe i Rimljani koji su kasnije sasvim u svoje ruke preuzeli upravljanje Jevrejima. Shodno tome, broj prvosveštenika, od doba Iroda Velikog pa do dana kada je Tit zauzeo Hram i grad i potom ih zapalio, iznosi dvadeset osam osoba, a vreme koje su svi oni zajedno proveli iznosi stotinu sedam godina. Neki od njih bili su državni upravitelji pod vlašću Iroda i njegovog sina Arhelaja, iako je posle njihove smrti oblik upravljanja postao aristokratski, a prvosveštenicima je poveravana i vlast nad celim narodom. Ovom će biti dovoljno govora povodom naših prvosveštenika.

O PROKURATORU FLORU KOJI JE PRINUDIO JEVREJE DA SE PODI- GNU NA
ORUŽJE PROTIV RIMLJANA. ZAKLJUČAK

1) Stigavši po Neronovom nalogu na mesto prokuratora umesto Al- vina, Gesije Flor je ispunio Judeju obiljem nesreća. On se rodio u gra- du Klazomeni, i sa sobom je doveo svoju ženu Kleopatru (zahvaljujući čijem je prijateljstvu sa Popejom, Neronovom ženom, i dobio položaj na- mesnika) koja se ni po čemu nije u izopačenosti razlikovala od njega. Ovaj Flor je bio toliko zao i nasilan u upražnjavanju svoje vlasti, da su Jevreji smatrali kako je u poređenju s njim Alvin izgledao kao dobroči- nitelj; toliko su preterane bile nesreće što im ih je on doneo. Alvin je, naime, skrivao svoja zlodela, brižljivo pazeći da ih ljudi ne otkriju; ali je Gesije Flor, kao da je upravo poslan da bi svoje zločine svima poka- zivao, ove sa drskom razmetljivošću činio vidljivim našem narodu, ni- kada ne propuštajući priliku za nasilje niti za bilo koju nepravu vrstu kažnjavanja; nije ga moglo dirnuti sažaljenje, i nikada nije bio za- dovoljan nijednom dobiti koju bi usput postigao; takođe se uopšte nije obazirao na dostojnost svojih poznanstava, već je postajao saučesnik i samim razbojnicima. U to su se vreme, naime, mnogi priklanjali razboj- ništvu bez ikakvog straha zato što su u njemu imali zaštitnika, os- lanjajući se na to da će ih bez ikakve štete po njih izbaviti u slučaju ma kakovog zločina; tako, sve u svemu, nije bilo granice propadanju naro- da u uzastopnim nesrećama, već su ojađeni Jevreji, kada više nisu mog- li podnositi pustošenja od strane razbojnika, bili prinuđeni da svi zajedno napuste svoja staništa i izbegnu, nadajući se da će lakše podne- ti nastanjenost bilo gde na svetu među strancima [nego u svojoj vlasti- toj zemlji]. I šta bih više mogao reći o ovom čoveku? Jer je upravo Flor bio onaj koji nas je primorao da podignemo oružje protiv Rimljana, bu- dući da smo smatrali da je bolje da odjednom budemo uništeni, nego malo po malo. Ovaj je rat započeo druge godine Florove vladavine, i dvanae- ste godine Neronove vlasti. Ali na kakve smo poduhvate bili prisilje- ni, ili kakve smo nesreće morali da podnosimo, potanko će saznati oni koji pregledaju knjige koje sam napisao o ovom jevrejskom ratu.

2) Zato ću sada ovde dovršiti svoje Starine, nakon čijeg ću zaključ- vanja početi da pišem izveštaj o ratu; a ove se Starine sadrže od onoga što nam je sve dosad preneseno počev od prvobitnog stvaranja čoveka pa sve do dvadesete godine Neronove vladavine, a povodom onoga što je zade- silo Jevreje kako u Egiptu, tako i u Siriji i Palestini, i onoga što smo pretrpeli od Asiraca i Vavilonaca, kao i o nesrećama što su nam ih do- neli Persijanci i Makedonci, a posle njih i Rimljani — nakon čega mo- gu reći da sam sastavio ovu istoriju sa dovoljnom brižljivošću u svim stvarima. Pokušao sam da pobrojim one prvosveštenike koje smo imali tokom perioda od dve hiljade godina; takođe sam i popisao nasleđivanje naših kraljeva o čijim sam postupcima i upravljanju državom pripo- 892 JUDEJSKE STARINE vedao bez [značajnijih grešaka], kao i o moći naših monarha; sve sam to učinio na osnovu onoga što je napisano u našim svetim knjigama, jer je upravo to ono što sam i obećao da ću učiniti na početku ove istorije. A sada ću se osmeliti da kažem, sada kada sam do kraja obavio posao koji sam sebi namenio, da nijedna druga osoba, bilo Jevrejin ili stranac, čak i da je imala tako veliku sklonost da to uradi, ne bi mogla tako podrobno preneti ove izveštaje Grcima kao što je učinjeno u ovim

mojim knjiga- ma. Jer pripadnici mog vlastitog naroda svojevoljno priznaju da ih pre- vazilazim u znanjima koja pripadaju baštini Jevreja, a ja sam takođe ulo- žio mnogo truda da steknem i znanja Grka kao i da razumem osnove grčkog jezika, iako sam toliko dugo sebe navikao da govorim svojim vlastitim jezikom da ne mogu da izgovaram grčki jezik sa dovoljnom tačnošću; jer naš narod ne ohrabruje one koji uče jezike mnogih naroda i tako ukraša- vaju svoje govore uglađenošću po ukusu svog vremena, zato što se na ovu vrstu dostignuća gleda kao na zajedničku ne samo svim slobodnim ljudi- ma, već takođe i mnogim slugama kojima čini zadovoljstvo da ih uče. Ali zato naš narod daje svedočanstvo o mudrosti samo onom čoveku koji sas- vim poznaje naše zakone i koji je kadar da rastumači njihovo značenje; zbog takvog stava, iako ima bezbroj onih koji su sa mnogo strpljenja nastojali da steknu ovo znanje, ipak danas jedva da ima dvojica ili trojica koji su u tome i uspeli, a koji su odmah nagrađeni za njihove napore.

3) A sada možda neće biti neprimereno ukoliko ukratko iznesem ponešto o mojoj vlastitoj porodici i o poduhvatima mog vlastitog života,³²⁸ budući da još žive oni koji mogu prigovoriti ukoliko je neš- to od onoga što kažem laž, a sa tim ću izveštajem i okončati ove Sta- rine koje se sastoje od dvadeset knjiga i šezdeset hiljada redova. I ako mi Bog dozvoli, letimično ću još jednom preći preko ovog rata³²⁹ i do- dati ono što se događalo sa njegovim učesnicima sve do ovog dana u tri- naestoj godini vlasti Domicijana, a što nije, koliko sam ja upoznat, bi- lo dovoljno obrađeno ni od koga, baš kao ni ono što je nas ovde zadesilo zaključno sa današnjim danom koji pada kako u trinaestu godine vlada- vine Cezara Domicijana tako i u pedeset šestu godinu mog vlastitog ži- vota. Takođe imam nameru da napišem tri knjige o jevrejskim shvatanji- ma o Bogu i Njegovoj suštini, kao i o našim zakonima, odnosno zašto su nam, prema njima, neke stvari dopuštene da činimo, a druge zabranjene.

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

1) Porodica iz koje potičem nije neznatnog porekla, već celom li- nijom predaka pripada lozi sveštenika; a budući da se svojstvo othenos- ti porekla razlikuje među različitim narodima, kod nas je pokazatelj nasledne plemenitosti i uzvišenosti jedne porodice upravo pripa- danje sveštenučkom dostojanstvu. Štaviše, što se mene tiče, ja ne samo da načelno potičem iz sveštenučke porodice, već upravo od prvog među dvadeset četiri sveštenučka roda; i kako među nama postoji takođe i značajna razlika između porodica koje pripadaju svakom posebnom rodu, mogu reći da istovremeno pripadam i nauglednijoj porodici tog najdos- tojnijeg roda; štaviše, po svojoj majci nosim u sebi kraljevsku krv; jer su potomci Asamonejevića, iz koje potiče moja porodica, jednovremeno i zadugo držali zvanje prvosveštenika i dostojanstvo kralja. Stoga ću ov- de redom navesti svoje pretke. Otac moga dede zvao se Simon, i bio je još nazivan Psel; bio je savremenik sina onog Simona koji je prvi među svim prvosveštenicima bio nazvan Hirkanom. Simon Psel je imao devet si- nova, od kojih je jedan bio Matej, nazvan Eflija. Ovaj je oženio kćer pr- vosveštenika Jonatana, a ovaj je Jonatan bio prvi među potomcima Asa- monejevića koji je bio prvosveštenik, uz to što je takođe bio brat pome- nutog prvosveštenika

Simona. Ovaj je Matej dobio sina po imenu Matej Kurcije, i to u prvoj godini Hirkanove vladavine; sin ovog Mateja, opet, bio je Josif, rođen devete godine Aleksandrinog kraljevanja; najzad, sin ovog Mateja rođen je desete godine vlasti Arhelaja, dok sam se ja kao sin rodio ovome Mateju prve godine vlasti Gaja Cezara. Ja, pak, imam trojicu sinova: Hirkan, najstariji, rođen je četvrte godine vlasti Vespazijano- ve, dok je, drugi, Justin rođen sedme, a Agripa, treći moj sin, devete godine Vespazijanovog imperatorstva. Tako sam, dakle, ukratko izneo ro- doslov svoje porodice kakav sam našao opisan u javnim zapisima i tako opozvao one koji me kleveću kao čoveka niskog porekla.

2) Moj otac Matej nije se isticao samo otmenošću porekla, već je bio visoko uvažavan i hvaljen zbog svoje pravičnosti, te je uživao veliki ugled u Jerusalmu, našem najvećem gradu. Ja sam, pak, odgajan sam zajed- no sa svojim bratom — i po ocu i po majci — Matejom, te sam, nepres- tano unapređujući učenje, stigao do vrednih znanja, pokazujući pri tom da raspolazem jednako velikim pamćenjem i razumevanjem. Štaviše, dok sam još bio dete od oko četrnaest godina, svi su me hvalili zbog ljubavi koju sam pokazivao prema učenju, zbog čega su k meni često dolazili vi- soki sveštenici i najugledniji građani kako bi saznali moje mišljenje o tačnom značenju pojedinih slova zakona. A kada sam imao šesnaest go- dina, ponela me je misao da se uputim u učenja onih sekti koje su pošto- vane među nama, to jest u sledeće tri: pre svih su fariseji, zatim sadu- keji, a treću čine eseni, kao što sam vam, uostalom, već često govorio. Smatrao sam da ću samo na taj način moći da izaberem najbolje, ukoliko

⁸⁹⁶**ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA**
se upoznam sa svima njima; tako sam se snabdeo obimnom građom i podvr- gao velikim naporima, da bih napokon prošao kroz učenja sve tri sekte. Štaviše, nisam se zaokupio samo ovakvim istraživanjima, već sam, na- kon što sam obavešten da postoji jedan čovek po imenu Vanej koji živi u pustinji i koji na sebi od odeće ne nosi ništa više do onog što raste na drveću, kao i da se ne hrani ničim drugim do onim što zatiče da izra- sta samo od sebe, te da se još i neprestano, i to jednako danju i noću, kupa u hladnoj vodi kako bi sačuvao svoju neporočnost — ja sam, dakle, tog čo- veka sledio i oponašao u svim navedenim stvarima, i produžio da bo- ravim s njime tokom tri godine. I tek nakon što sam tako ispunio svoje želje, vratio sam se u grad, imajući tada devetnaest godina, i započeo da i sam podučavam pravilima sekte fariseja, koji su srodni onoj sekti koju Grci nazivaju stoicima.

3) U dvadeset šestoj godini mog života dogodilo se da sam preduzeo put do Rima, i to pod okolnostima koje ću sada opisati. U vreme kada je Feliks bio namesnik Judeje živeli su izvesni sveštenici koje sam po- znao i koji su bili izvrsni ljudi, a koje je on zbog neznatnih i beznačaj- nih povoda bacio u okove i poslao u Rim kako bi tamo branili svoj slu- čaj pred Cezarom. Za ove sam ljude pozeleo da isposlujem oslobođenje, i to naročito stoga što sam bio obavešten da oni nipošto nisu zaposta- vljali dužnosti pobožnog vladanja čak ni u nevoljama koje su ih zadesi- le, te da su se i usred nesreće hranili isključivo smokvama i orasima. Shodno tome, stigao sam do Rima, iako po cenu velikog broja opasnos- ti od burnog mora, jer kako je naš brod bio potopljen u Jadranskom mo- ru, nas oko šest stotina, koji smo se zatekli u njemu, morali smo se ce- le noći plivanjem boriti za život; jer smo tek sa prvim osvitom dana, i zahvaljujući tome što smo ugledali brod iz Kirene, nas oko osamdeseto- rica, voljom Providenja, uspeli da spasemo ostale i budemo primljeni na drugu lađu. Pa kada sam na taj način uspeo da se izbavim i stignem do Di- kearihije koju Italijani nazivaju Puteoli, upoznao sam se sa

Aliturijem, pozorišnim glumcem kojeg je Neron veoma voleo ali koji je po rođenju bio Jevrejin. Zahvaljujući njegovom zanimanju upoznao sam se sa Popejom, Cezarevom ženom, i pobrinuo se da je umolim za zauzimanje pomoću kojeg bi optuženi sveštenici mogli biti oslobođeni. Pa kada sam, pored ove usluge, primio još i mnogo poklona od Popeje, vratio sam se kući.

4) Tada sam opazio političke promene koje su već otpočele, kao i to da su u velikom broju ljudi uzrasle nade u uspeh odmetanja od vlasti Rimljana. Otuda sam uznastojao da zaustavim ove buntovne ljude i nagovorim ih da promene mišljenje, predočavajući im ko su oni protiv kojih su naumi- li da se bore, rekavši im da zaostaju za Rimljanima ne samo u ratnoj veštini, već takođe i u naklonosti sudbine; tražio sam od njih da ne prena- gljuju, i to na najbudalastiji način, sa takvim dovođenjem pretrnji od naju- žasnijih nesreća na svoju zemlju i na svoje porodice, pa i na sebe same. A sve ovo sam govorio žustro ih ubeđujući, stoga što sam predviđao da će svršetak tog rata biti najnesrećniji mogući po nas. Ali ih nisam mogao nagovoriti, jer je mahnitost očajnih ljudi bila odviše jaka za mene.

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

897

5) Tada sam se uplašio da neću, izlažući odviše često ove stvari, na sebe navući njihovu mržnju i sumnjičenja, kao da ja pripadam strani naših neprijatelja, zbog čega bih mogao biti u opasnosti da me zarobe i ubiju, budući da su pobunjenici već bili zaposeli tvrđavu Antoniju; zbog toga sam se povukao u unutrašnje krilo Hrama. Iz Hrama sam, međutim, ponovo izašao, nakon što su Menaše i vođe razbojničke bande bili po- gubljeni, te sam se nastanio među visokim sveštenstvom i starešinama farisejima. Ali sve nas je uhvatio nemali strah kada smo videli naoružane ljude, dok mi sami nismo znali šta bismo učinili, ne bivajući ka- dri da zadržimo pobunjenike. Ipak, kako se opasnost bliskije nadvija- la nad nama, pretvarali smo se da delimo mišljenje sa ostalima, zado- voljivši se time da ih posavetujemo da trenutno budu mirni i puste ne- prijatelje da se udalje, pri tom se i dalje nadajući da neće proći mnogo do dolaska Gesija Flora sa velikim snagama, koji će tako staviti tačku na produžetak ovih pobunjeničkih zbivanja.

6) Ali je Gesije, nakon što je stigao i upustio se u borbu, bio pora- žen, pri čemu je poginuo veliki broj onih koji su bili s njime. Upravo je, međutim, ova sramota koju je doživeo Gesije [zajedno sa Cestijemj, posta- la propašću za celi naš narod. Ovo, naime, stoga što su oni koji su bi- li skloni ratovanju bili toliko ushićeni ovim uspehom, da su u sebi po- neli nadu i u konačnu pobedu nad Rimljanima. A pored navedenog i sle- deći je povod pomogao razbuktavanju ovog rata: ljudi koji su nastanjivali obližnje gradove u Siriji pohvatali su Jevreje koji su živeli među nji- ma, zajedno sa ženama i decom, i sve ih posekli, iako nisu imali ni naj- manjeg razloga da se požale na njih — jer tamošnji Jevreji nisu učinili nikakav pokušaj niti prevrata niti odmetanja od Rimljana, niti su po- kazali od sebe ma kakav znak mržnje ili izdajničkih namera prema Si- rijcima. Ipak, ono što je ovom prilikom učinjeno sa žiteljima Skito- polja, po bezbožnosti i zlikovaštvu prevazilazi sve ostalo¹; jer kada su ih niotkuda napali neprijateljski nastrojeni Jevreji-tuđinci, Ski- topoljci su naterali svoje vlastite Jevreje da ponesu oružje protiv sop- stvenih sunarodnika, što je po našem zakonu nedopustivo²; i kada su, uz njihovu pomoć, ušli u borbu protiv napadača i porazili ih, zaboravi- li su na uveravanja koja su dali svojim jevrejskim sugrađanima i savez- nicima, i sve su ih pobili, a broj tako ubijenih iznosio je više dese- tina hiljada. Isto stradanje zadesilo je i Jevreje koji su bili stanovni- ci Damaska. Ali, mi smo već dali podrobniji izveštaj o ovim stvarima u knjigama o

jevrejskom ratu. Ovde ih pominjem samo zato da bih svojim čitaocima pokazao da rat Jevreja protiv Rimljana nije bio dobrovoljno izabran, već su oni uglavnom bili prisiljeni da u njega stupe.

7) I tako, kada je, kao što smo već rekli, Gesije bio poražen, glav- ni ljudi Jerusalima, videvši da razbojnici i prevratnici u izobilju raspolažu oružjem, i bojeći se da i oni sami, budući nenaoružani, ne postanu potčinjeni svojim neprijateljima – što se, uostalom, kasnije i dogodilo – a takođe i budući obavešteni da se sada čitava Galileja odmetnula od Rimljana, ali da je izvestan njen deo još uvek ostao u

mm~ 898 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

ru, oni su poslali mene i još dvojicu sveštenika, koji su bili ljudi iz- vrsnog karaktera, po imenu Joazar i Juda, kako bismo nagovorili tamo- šnje bundžije da polože oružje i poučili ih sledećoj preporuci: da bi bilo bolje da sačuvaju to oružje za najhrabrije borce kojima raspolaže naš narod, jer je bilo odlučeno da bi takvi naši najbolji ljudi trebalo da za ubuduće uvek imaju spremno oružje, ali i da bi trebalo najpre sače- kati i videti šta će Rimljani učiniti.

8) Nakon što sam, otuda, primio takva uputstva, stigao sam u Gali- leju i zatekao žitelje Seforisa u nemaloj muci zbog onog što se dešava- lo njihovoj zemlji, budući da su Galilejci rešili da je opljačkaju stoga što su Seforićani gajili prijateljstvo s Rimljanima, kao i stoga što su ovima pružili desnicu i sklopili savez sa Cestijem Gajom, namesnikom Sirije. Ja sam ih, međutim, oslobodio straha u kojem su se nalazili i na- govorio narod Galileje da se ljubazno ophodi prema Seforićanima i dopusti im da šalju glasnike onim sugrađanima koji su bili taoci kod Ge- sija u Dori, gradu u Fenikiji, onoliko često koliko sami nalaze za shod- no; pa ipak, našao sam žitelje Tiberijade još uvek spremne da podignu oružje, za šta je bio odgovoran sledeći povod:

9) U ovom su gradu, naime, postojale tri frakcije. Prvu su sačinjava- li ljudi vredni poštovanja i pouzdani, kojima se na čelu nalazio Julije Kapela. On je, dakle, baš kao i njegovi saradnici, Irod sin Mijarov i Irod sin Gamalov, kao i Kompsus sin Kompsusov (čiji se brat Krisp, uz- gred, koji je jednom bio upravitelj grada pod velikim kraljem Agripom, nalazio s druge strane Jordana na svojim vlastitim posedi- ma), dao ta- kav savet sugrađanima da grad treba da produži sa savezničkim odnosom prema Rimljanima i kralju. Ali se Pist, koga je upućivao njegov vlastiti sin Justin, nije saglasio sa takvom odlukom, iako je, inače, u svemu osta- lom bio čovek po prirodi dobre naravi i pun vrlina. Što se tiče druge frakcije, nju su činili najbeznačajniji ljudi, koji su bili čvrsto reše- ni da ratuju. Što se, pak, Justina tiče, Pistovog sina, koji se nalazio na čelu treće frakcije, iako se pretvarao da je sumnjičav u pogledu isprav- nosti ulaska u rat, zapravo je bio vatreno željan prevrata, smatrajući da bi on sam mogao, zahvaljujući promenama prilika, zadobiti vlast. Zato je on ušao usred okupljenog naroda nastojeći da ubedi ljude kako je grad Ti- berijada oduvek bila galilejski grad, i da je u vreme Iroda tetrarha, koji ju je podigao, ona dobila status glavnog mesta, i da je on odredio da grad Seforis treba da bude potčinjen gradu Tiberijadi; osim toga, tu nad- moćnost oni nisu izgubili ni pod vlašću Agripe oca, već su je zadržali sve do doba Feliksovog namesništva. Ali im je takođe rekao da su sa- da dopali te nesreće da ih je Neron poklonio kao dar Agripi mlađem te da je, zbog potčinjenosti samog Seforisa Rimljanima, ovaj postao pres- tonicom Galileje, zbog čega su kraljevska biblioteka i arhive sada odu- zeti njima i preseljeni tamo. Nakon što je izgovorio te i još mnoge dru- ge stvari protiv kralja Agripe, a sve kako bi izazvao narod na pobunu, dodao je da je došlo vreme

za njih da se maše oružja i pridruže se Gali- lejcima kao njihovi saveznici (koji mogu zapovedati i koji će im sada

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

899

dragovoljno pomagati zbog mržnje koju nose prema žiteljima Seforisa stoga što se ovi i dalje drže vernosti Rimljanima), sakupljajući velike snage kako bi ih kaznili. I kako je ovo izgovorio, on je pokrenuo masu da pođe u rat, zahvaljujući tome što je bio vičan huškanju gomile i što je u svojim govorima bio odviše nadmoćan onima koji bi mu se suprotstavili, makar ti i savetovali ljudima ono što je njima više bilo u korist, a sve zbog njegove prepredenosti i zabludivanja, budući da on nije bio nevičan ni znanjima Grka. I upravo zahvaljujući toj obučenosti on se docnije poduhvatio i toga da napiše istoriju ovih događaja, težeći, na svoj prevrtljivi način, da zabašuri ono što je istinito. A što se tiče ovog čoveka i toga kakvog je rđavog karaktera i načina življenja, i kako su on i njegov brat u najvećoj meri bili vinovnici našeg uništenja, ja ću svojim čitaocima pružiti uvid u daljem toku pripovedanja. Zasad ću reću toliko da nakon što je Justin uspeo da ovakvim ubeđivanjima odnese prevagu kod građana Tiberijade za odluku da se late oružja, uz to prisilivši i mnoge druge da učine isto i mimo svoje volje, on je pošao van grada i popalio sela koja su pripadala Gadari i Hiposu, što su, naime, sela koja su smeštena na granicama Tiberijade i pod upravnom vlašću Skitopolja.

10) Takvo je, dakle, bilo stanje u kojem se sada nalazila Tiberijada. Što se, pak, tiče Gishale, njene su prilike izgledale ovako: Kada je Jovan, sin Levijev, video da su neki od građana veoma poneseni prilikom odmetanja od Rimljana, on se upeo da ih od toga uzdrži, moleći ih da sačuvaju savezništvo s ovima. Ali u tome nije mogao uspeti, iako je svim silama nastojao da izbegne nepovoljan ishod — ovo, naime, stoga što su žitelji obližnjih gradova Gadare, Gabare i Sogane, zajedno sa Tircima, već okupili veliku vojsku i napali Gishalu, te je tako silom zauzeli i odmah spalili, da bi se, nakon što su je tako do temelja razorili, vratili svojim kućama. Na ovo se Jovan silno razjario, te je naoružao sve svoje ljude i ušao u bitku sa gorepomenutim ljudima; a Gishalu je nedugo potom podigao istu onakvu kakva je bila, osiguravši je za ubuduće snažnim bedemima.

11) Tada se tiče Gamale, ovaj je grad produžio savezništvo s Rimljanima, i to iz sledećeg razloga: Filip, sin Jakimov, koji je bio upravitelj ovog grada pod kraljem Agripom, mimo očekivanja je uspeo da preživeti kada je bila opsednuta palata u Jerusalimu; ipak, iako je u taj mah uspeo da umakne, upao je u drugu opasnost, jer mu je zapretilo ubistvo od strane Menašea i njegovih hajduka; ali su izvesni Vavilonci, koji behu njegovi rođaci i koji su se zatekli u Jerusalimu, sprečili razbojнике u izvršenju ove ubilačke namere. Tako je Filip ostao zarobljen četiri dana, a petog je uspeo da pobegne, prerusivši se uz pomoć lažne kose kako ga ne bi mogli prepoznati. Pa kada je stigao do jednog od sela koja su mu pripadala, a koje je bilo smešteno na granici sa tvrđavom Gamale, poslao je poruku nekima od onih koji su bili pod njegovom vlašću i zapovedio im da dođu k njemu. Ali je sam Bog sprečio Filipa u onome što je ovaj zamislio, i to upravo njemu u korist: jer, da se nije tako dogodilo, Filip bi zasigurno

900 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

postradao. Naime, Filipa je u tom času silovito spopala groznica, te je on napisao pisma Agripi i Bereniki, koja je poverio jednom od svojih oslobođenika, da ih odnesu Varu, koji je u to vreme bio namesnik kraljevstva, budući da su mu kralj i njegova sestra poverili upravu za vreme njihovog odsustva u Bejrutu, gde su pošli s namerom da se sretnu sa Gesijem. Nakon što je Var primio ova pisma i saznao da

je Filip ostao u životu, takvom je veću bio ozlojeđen, smatrajući da će njegov položaj biti izlišan, budući da se sada vratio Filip. Otuda se on domislio da donosi- oca ovih pisama izloži pred okupljenim narodom i optuži ga za krivotvorenje, rekavši da je govorio laž tvrdeći da je Filip bio u Jerusali- mu, boreći se s Jevrejima protiv Rimljana. Potom je ovog glasnika ubio. A kako se ovaj Filipov oslobođenik nije vraćao, Filip je bio u neizves- nosti zbog razloga njegovog ostanka kod Vara, te je poslao i drugog glasni- ka s pismima, kako bi ga bar ovaj po povratku mogao obavestiti šta se do- godilo s onim koji je prethodno bio poslan, i zašto se toliko dugo zadr- žao. Var je, međutim, i ovoga glasnika takođe optužio za prenošenje la- ži, te je i njega pogubio. Naime, Var je u tom času bio veoma podstaknut u ambiciji od strane Sirijaca koji su živeli u Cezareji, i gajio je velika očekivanja, budući da su mu ovi govorili kako će Agripa biti pogubljen od strane Rimljana zbog zločina koje su Jevreji već počinili, te da bi sam Var trebalo da preuzme vlast, budući da potiče od njihovih kralje- va — jer je, prema sveopštem priznanju, pripadao kraljevskoj porodici, budući potomak Sohemija koji je uživao tetrahiju Libana. To je, dakle, bio razlog zbog kojeg je Var bio toliko ponesen, i zbog kojeg je utajio pis- ma. Takođe je rešio da ne dopusti da se ni kralju Agripi predoči sadržaj ovih pisama, te je tako zatvorio sve prolaze kako niko ne bi mogao pobeći i obavestiti kralja o onome što je učinjeno. Povrh svega, pobio je mnoge Jevreje, kako bi nagradio Sirijce iz Cezareje. Takođe je imao nameru da se pridruži Trahonićanima u Vataneji, te da se lati oružja i izvrši napad na Jevreje koji su se nalazili u Ekbatani. Zbog toga je k sebi pozvao dvana- estoricu Jevreja iz Cezareje, ljude najizvršnijeg karaktera, i naredio im da pođu za Ekbatanu i obaveste njihove sunarodnike koji su tamo naselje- ni kako je Var „načuo da nameravaju da pođu protiv kralja, ali da, ne ve- rujući takvom izveštaju, on sada šalje nas da vas, kao naše sunarodnike, nagovorimo da položite oružje, a to će poslušanje njemu biti znak da ne treba da poklanja poverenje onima koji protiv vas iznose takve klevete." Takođe im je naredio da pošalju sedamdeseticu njihovih najuglednijih ljudi koji bi izneli njihovu odbranu od onoga za šta su optuženi. I tako, kada su dvanaestorica glasnika stigli do njihovih sunarodnika u Ekbat- ni, i uvideli da ovima nipošto ne pada na pamet nikakav pokušaj pre- vrata, oni su ih nagovorili da pošalju traženu sedamdeseticu ljudi — na šta su ovi, shodno naredbi, spremno pristali, uoppšte ne sumnjajući u ono što će se dogoditi. Pa kada je tih sedamdesetoro ljudi stiglo do Ce- zareje zajedno sa dvanaesticom izaslanika, tamo ih je presreo Var sa kraljevim snagama i sve ih zajedno smesta pobio, povevši potom pohod protiv Jevreja iz Ekbatane. Ipak, jedan od ove sedamdesetorice uspeo je da

izbegne smrti, te je požurio da obavesti Jevreje o dolasku neprijatelja; na ovu vest oni su se latili oružja, i zajedno sa ženama i decom povukli u tvrđavu u Gamali, ostavivši svoja vlastita sela puna svakovrsnih vred- nih stvari, zajedno sa mnogo desetina hiljada grla stoke. Kada je Filip obavešten o ovome, takođe je došao u gamalsku utvrdu, a na njegovu pojavu narod je počeo klicati, zatraživši od njega da se ponovo prihvati vlasti i povede pohod protiv Vara i Sirijaca iz Cezareje, jer je do njih stigla vest da su ovi navodno ubili kralja. Ali je Filip zauzdao njihovu gorljivost, podsetivši ih svih dobrobiti što im ih je kralj udelio; predočio im je koliko su moćni Rimljani i rekao da im nipošto ne ide u prilog da uđu u rat protiv njih — i tako je naposljetko njegovo mišljenje uspeo da prevlada. Ali sada, kada je kralj

postao upoznat sa Varovom namerom da pobije Jevreje iz Cezareje kojih je, sa ženama i decom, bilo više deseti- na hiljada, i to sve u jednom danu, on je pozvao k sebi Ekvikula Modija i poslao ga za Varovog naslednika, kao što smo već pripovedali na drugom mestu. Ali je Filip još uvek zadržao u posedu tvrđavu Gamale kao i zemlju oko nje, na taj način očuvavši savezništvo sa Rimljanima.

12) Što se mene tiče, čim sam stigao u Galileju i saznao o ovakvom stanju stvari iz obaveštenja onih koji su mi ih preneli, pisao sam o sve- mu Sinhedrionu u Jerusalimu, i zatražio uputstva prema kojima ću dalje postupati. A ono je glasilo da bi trebalo da produžim boravak i da se, ukoliko su i moji saradnici u izaslanstvu voljni, pridružim u brizi o Galileji. Ali se dogodilo da su se ti moji saradnici, veoma se oboga- tivši od onih poreza koji su im kao sveštenicima sledovali, rešili da se vrate natrag. A kada sam zatražio od njih da ostanu bar toliko dugo dok ne uredimo državne poslove, oni su se složili. Tako smo se zajedno preselili iz grada Seforisa i stigli do izvesnog sela po imenu Vetma- us, četiri furlonga udaljenog od Tiberijade; odatle sam poslao glasnike senatu Tiberijade i zatražio da glavni ljudi grada dođu k meni. A kada su ovi poslušali — a među njima se nalazio i sam Justin — rekao sam im da sam k njima, zajedno sa drugim sveštenicima, poslan kao izaslanik od strane naroda Jerusalima, kako bi ih nagovorio da razore onu kuću koju je Irod tetrah tamo podigao, a koja u sebi sadrži likove živih stvo- renja, iako nam naš zakon zabranjuje da pravimo ma kakve slične likove. Štaviše, od njih sam zatražio da nam dopuste da traženo smesta izve- demo. Ipak, prošlo je podosta vremena dok nam Kapel i ostali ugledni- ci grada nisu dali dopuštenje za traženo delo, ali su naposljetku ipak bili nadjačani našim razlozima i prinuđeni da se priklone našem mišljenju. Ali nas je Isus, sin Safija, jedan od onih koje smo već pome- nuli kao vođe pobunjeničkih nereda mornara i sirotinje, preduhitrio u nameri, uzevši sa sobom izvesne Galilejce i zapalivši celu palatu, ponadavši se da bi se tako mogao domoći velike sume novca — naime, ovo je pomislio nakon što je video nekoliko krovova obloženih zlatom. Ovi su ljudi takođe opljačkali veliki deo nameštaja, što je izvedeno bez našeg dopuštenja. A nakon što smo posle svega razgovarali sa Kapelom i gradskim dostojanstvenicima, napustili smo Vetmaus i pošli prema 902 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

Gornjoj Galileji. Što se tiče Isusa i iriadnika njegove stranke, oni su pobili sve Grke koji su bili nastanjeni u Tiberijadi, kao i sve one koji su bili njihovi neprijatelji i pre no što je započeo rat.

13) Kada sam sagledao kako stoje stvari, bio sam veoma razdražen i po- šao sam do Tiberijade i učinio sve što mi je bilo u moći da se pobrinem za kraljevski nameštaj, te da obnovim sve što se moglo povratiti od onih koji su ga opljačkali. On se, pak, sastojao od svećnjaka napravljenih od ko- rinćanskog mesinga, kao i od kraljevskih stolova i velike količine neko- vanog srebra; ukratko, bio sam rešen da za kralja sačuvam sve što mi dođe do ruku. Zbog toga sam poslao po desetoricu najuglednijih ljudi senata, kao i po Kapela, sina Antilovog, i njima poverio nameštaj, sa tim zaduženjem da ga nikome dalje ne izdaju do meni samom. Odatle smo ja i moji saradnici u poslanstvu otišli do Gihale k Jovanu, željni da saznamo njegove namere, te smo ubrzo uvideli da je on pobornik prevrata u vlasti i da ima na umu da za sebe uzme prvenstvo u vladanju; naime, on je od mene zatražio da mu predam punomoćje da zadrži ono žito koje je pripadalo Cezaru i potica- lo iz sela Gornje Galileje, pri čemu se pretvarao da će prihod od toga pot- rošiti u podizanje zidova svog vlastitog grada. Ali kada sam ja prozreo ono za šta se

stvarno zalagao i što je naumio, rekao sam da mu ne dozvolja- vam da tako učini, jer sam smatrao za potrebno bilo da žito sačuvam za Rimljane ili za sebe samog, sada kada su mi državni poslovi bili povere- ni od strane naroda Jerusalima. Ali, kada je Jovan video da me ne može ube- diti, on se posvetio mojim saradnicima, budući da oni nisu imali smo- trenosti u obezbeđivanju sigurne budućnosti, i bili su skloni da pri- maju mita. Tako ih je on novcem potkupio da mu ukazom udele rešenje pre- ma kojem je sve žito koje se nalazilo u njegovoj pokrajini trebalo da njemu bude isporučivano — a ja sam, pak, bio nadglasao glasovima dvojice mojih saradnika, i držao sam jezik za zubima. Potom nas je Jovan suočio sa još jednom svojom podmuklom zamišlju: rekao je, naime, da su mu oni Jevreji koji nastanjuju Cezareju-Filipi, i koji su zatvoreni po naređenju tamo- šnjeg kraljevskog predstavnika, poslali poruku u kojoj mu traže da im, budući da nemaju ulja koje je prikladno za njihovo korišćenje, on obezbe- di dovoljnu količinu takvog ulja, da ne bi bili prisiljeni da upotreblja- vaju ono ulje koje dolazi od Grka, i tako prekršili sopstvene zakone. Na- ravno, Jovan ovo nije rekao zbog navodnih verskih obzira, već zbog svoje gramzive obuzetosti; dobro je znao da se količina od dva sekstarija lju- dima iz Cezareje prodaje za jednu drahmu, ali da se u Gishali osamdeset sekstarija prodaje za vrednost od svega četiri. Stoga je on izdao naređenje da se sve ulje koje se tamo nalazi odnese, i to kao da je imao moje slobodno dopuštenje da tako učini, a što mu ja nisam dobrovoljno odobrio, već iz straha od mnoštva oko njega, budući da bih, ukoliko bih mu zabranio da ta- ko postupi, bio kamenovan. Nakon što sam tako dozvolio Jovanu da postu- pi kako je namerio, on je ovom podlošću zadobio veliku sumu novca.

14) Nakon što sam otpustio svoje saradnike u poslanstvu i uputio ih natrag u Jerusalim, pobrinuo sam se da ljudima bude obezbeđeno oružje a gradovi da budu utvrđeni. I nakon što sam poslao po najsmelije među po-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

903

bunjenicima, uvideo sam da mi nije u moći da im oduzmem oružje; ali sam ubedio narod da im svojevoljno dodeli izvestan novac, rekavši im da je za njih bolje da im dobrovoljno daju pomanje, nego da budu prisiljeni da na njih obrate pažnju onda kada im ovi opljačkaju vrednija dobra. Pa ka- da sam ih obavezao da mi se zavetuju da neće upadati u tu zemlju osim uko- liko ne budu pozvani, ili, pak, ukoliko im ne bi bio plaćan traženi da- nak, raspustio sam te pustahije i naložio im da se uzdrže od pokretanja pohoda bilo protiv Rimljana ili onih njihovih suseda koji se nalaze oko njih; jer je moja prva briga bilo da održim Galileju u miru. Stoga sam bio nameran da okupim najuglednije među Galilejcima, njih sedamdesetoricu na broju, i da ih držim kao taoce koji će jemčiti odanost naroda, ali ih pri tom i dalje prihvatajući kao prijatelje. Shodno tome, od njih sam na- činio svoje drugove i pratioce na putovanju, i postavio ih da budu sudije u slučajevima sporova; i tek sa njihovom saglasnošću donosio sam odlu- ke, nastojeći pri tom da ne grešim u onome što zahteva pravda, te da sa- čuvam ruke čiste od ma kakvih podmićivanja u ovim presudama.

15) U tom mi je času bilo oko trideset godina, što je doba života u kojem je ma kome teško da izbegne klevetama i zavisti, ma koliko se tru- dio da se uzdrži od utajivanja ma koje nezakonite želje — a sve to posebno ukoliko osoba raspolaze velikom vlašću. Što se mene tiče, sa svoje sam strane svaku ženu sačuvao od povrede, i ma kakvi da su mi pokloni nuđe- ni, ja sam ih odbacivao, jer mi nisu bili potrebni. Pa čak nisam uistinu primao ni one poreze što su mi ih ljudi donosili kao

dug svešteniku. Pa ipak, priznajem da sam uzeo deo zaplenjenih vrednosti onih Sirijaca što su naseljavali nama priključene gradove kada smo ih pobedili, te da sam taj plen poslao svojim rođacima u Jerusalem; s druge strane, kada sam dvaput silom zauzeo Seforis, a Tiberijadu četiri puta i Gadaru jednom, te kada sam pokorio i zarobio Jovana koji je tako često protiv mene kovao izdaj- ničke zavere, nisam kaznio smrću bilo njega bilo ma koga drugog od gorepo- menutih ljudi, kao što će pokazati dalji tok ovog pripovedanja. I upravo iz tog razloga, pretpostavljam, dogodilo se da me je Bog, koji nikada ne os- taje neupoznat sa delima onih koji čine što im je dužnost, uvek izbavljao iz ruku mojih neprijatelja, čuvajući me od tada pa ubuduće od propasti kada sam upadao u sve one mnoge opasnosti o kojima ću nadalje kazivati.

16) Veliki broj Galilejaca je prema meni pokazao tako veliku ljubaz- nost i odanost da kada su njihovi gradovi nasilno zauzeti a njihove žene i deca odvedeni u ropstvo, oni nisu toliko gorko žalovali nad svojim sopstvenim stradanjima koliko su bili zabrinuti za moj opstanak. Ali kada je Jovan video takav odnos, počeo mi je zavidet, te mi je napisao za- htev za dopuštenje da siđe do toplih kupatila u Tiberijadi kako bi u tim kupkama zalečio svoje telo. Ja ga u tome nisam sprečio, nemajući nikak- vih sumnji da on krije ma kakve zle namere protiv mene; stoga sam pisao onima kojima sam poverio upravljanje poslovima Tiberijade da obezbede smeštaj Jovanu i onima koji budu došli s njime, te da ih obezbede svime što im bude bilo potrebno. Ja sam, pak, u to vreme stanovao u galilejskom selu po imenu Kana.

904

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

17) Ali, kada je Jovan stigao u Tiberijadu, počeo je nagovarati narod da se odrekne vernosti meni, te da pristanu uz njega; i mnogi od njih su rado prihvatili takav njegov poziv, bivajući, kao i uvek, privrženi prevratima i po prirodi skloni promenama, a nadasve uživajući u bu- nama; među ovima su se isticali Justin i njegov otac Pist svojom žarkom željom za odmetanjem od mene i priklanjanjem Jovanovoj strani. Ali sam ja pohitao k njima i preduhitrio ih u pobuni. Naime, do mene je stigao glasnik onog Sile koga sam, kao što sam već rekao, naimenovao za upra- vitelja Tiberijade, i preneo mi stanje i namere žitelja tog grada, uz to me savetujući da ne oklevam vešt da pohitam tamo, jer će se, budem li ima- lo neodlučan, grad prikloniti tuđoj vlasti. Odmah po prijemu ovog Si- linog pisma poveo sam dve stotine ljudi i čitave noći putovao, pret- hodno poslavši glasnika koji je stanovništvu Tiberijade najavio moj dolazak. A kada sam stigao nadomak grada, što se dogodilo rano izjutra, narod je izišao da me dočeka; sa njima je bio i Jovan koji me je pozdravio sa velikim zazorom, jer se bojao da je razlog mog dolaska u tome da od nje- ga dobijem izveštaj o onome čega sam sada bio svestan da je počinio. Sto- ga je on u velikoj žurbi otišao do svog boravišta. Ja sam, pak, našavši se na otvorenom prostoru u gradu, i otpustivši sve lične čuvare što sam ih oko sebe imao osim jednog i deseterice drugih naoružanih ljudi s njime, pokušao da uputim jedan govor narodu Tiberijade; tako sam ih, stojeći na jednom uzdignutom mestu, molio da ne hitaju toliko sa svojom pobunom jer će takva promena njihovog ponašanja biti razlog za ukor, te da će zbog toga biti opravdano pod sumnjom svih onih koji će nadalje bi- ti njihovi upravitelji, da, naime, ni njima docnije na sličan način neće biti odani.

18) Ali pre no što sam izgovorio sve što sam zamislio, čuo sam jed- nog od svojih slugu kako me moli da siđem dole, budući da je smatrao da sa- da nije pravo

vreme da se obezbeđuje dobronamernost naroda Tiberijade, već da se pobrinem za sopstvenu bezbednost i pobegnem od tamošnjih ne- prijatelja; jer je Jovan, naime, izabrao najpouzdanije od onih hiljadu na- oružanih ljudi koje je imao na svojoj strani i uz sebe, a kojima je, poslav- ši ih k meni, izdao naređenje da me ubiju, saznajući da sam sam, izuzev ne- kolicine slugu. Tako su, dakle, oni koji su s tim zadatkom poslani zaista i došli kako im je naređeno, te bi i izvršili što su naumili da nisam skočio sa uzvišenja na kojem sam stajao, i sa jednim od mojih čuvara, po imenu Jakov, uspeo da se sklonim od gomile za leđima izvesnog Iroda iz Tiberijade, te da, vođen njime, stignem do jezera, gde sam se domogao bro- da i, ukrcavši se na njega, mimo očekivanja uspeo umaći neprijateljima, te potom doći u Tariheju.

19) Našavši se tamo, stanovništvo tog grada, čim je uvidelo pod- muklost žitelja Tiberijade, počelo je, budući razdraženo, negodovati. Zato su oni zgrabili oružje i zatražili od mene da ih povedem protiv ljudi Tiberijade, rekavši da je na njima da osвете taj slučaj uvrede na- nesene njihovom zapovedniku. Takođe su širom Galileje proneli glas o onome što je učinjeno nada mnom, žarko nastojeći da i sve druge razja-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

905

re gnevom protiv naroda Tiberijade, i zahtevajući da se Galilejci oku- pe u što većem broju i dođu do njih kako bi mogli postupiti u saglasju sa svojim starešinom i na onaj način na koji on odredi da bi bilo umesno činiti. I zaista, Galilejci su se odazvali i odasvud došli k meni u ve- likom broju i naoružani, moleći me da napadnem Tiberijadu i silom je zauzmem, a zatim je do temelja razorim i od njenih žitelja načinim robo- ve, uključujući i žene i decu. Pa i oni koji su bili Josifovi prijatelji i koji su i sami izbegli iz Tiberijade, dali su savet sličan ovome. Ali ja se sa ovim mišljenjem nisam složio, smatrajući da bi bilo užasnom stvari započinjati građanski rat među njima; smatrao sam, naime, da ovo sporenje ne bi smelo da se protegne dalje od reči; štaviše, rekao sam im da ni njima nipošto ne ide u prilog da učine ono što su od mene traži- li, jer Rimljani upravo i ne priželjkiju ništa drugo do da se mi među- sobno satremo u uzajamnim razmiricama. I izgovorivši te reči, zausta- vio sam gnev Galilejaca.

20) Sada se, međutim, Jovan počeo bojati za sebe, budući da se njego- vo izdajstvo pokazalo neuspešnim. Stoga je okupio one naoružane ljude oko sebe i preselio se iz Tiberijade u Gishalu, te mi pisao u nastojanju da se izvini za ono što je učinjeno, tvrdeći da je to izvedeno bez njegove saglasnosti i tražeći od mene da ne gajim sumnje protiv njega koje bi ga unesrećile. Ovome je takođe dodao i zavete i izvesne užasne kletve nad samim sobom, verujući da će mu se tako poverovati u tim spornim tačka- ma o kojima mi je pisao.

21) Nadalje je, međutim, i veliki broj drugih Galilejaca došao k me- ni, noseći sa sobom oružje i tvrdeći kako dobro poznaju Jovanovu izopa- čenost i krivokletstvo, zatraživši od mene da ih bezuslovno povedem protiv njega, obećavši da će izvesno i do kraja uništiti i njega i Gisha- lu. Na ovo sam priznao da sam zaista obavezan takvoj njihovoj spremnosti da mi služe, i da ću više nego uzvratiti za tu dobronamernost koju pre- ma meni pokazuju. Ipak, založio sam se za to da se uzdrže i zamolio da mi dopuste da učinim ono što sam naumio, a što je značilo: da okončam sve te nemire bez prolivanja krvi; pa kada sam uspeo da moje mišljenje prevlada kod Galilejaca, koji su mi naposljetku dopustili da tako postu- pim, pošao sam u Seforis.

22) Žitelji tog grada, budući da su odlučili da produže savezništvo s Rimljanima, plašili su se mog dolaska k njima, i pokušali su da me udalje navođenjem na neko drugo preduzeće kako bi se tako mogli osloboditi prepasti u kojoj su se nalazili. Sa tom su namerom poslali po Isusa, zapovednika onih razbojnika koji su se nalazili na granicama Ptolemaide, i obećali da će mu dati veliku sumu novca ukoliko dođe sa onim snagama što ih je imao sa sobom — a što je brojem iznosilo oko osam stotina ljudi — i stupi u borbu s nama. On se zaista i složio s njihovom željom, a na osnovu datog obećanja, i smerao je da nas napadne nepripremljene i lišene ma kakve prethodne slutnje da on nastupa protiv nas. Zato mi je Isus poslao poruku u kojoj je tražio dopuštenje da dođe i pozdravom mi ukaže poštovanje. Pa nakon što sam mu isto dopustio — što 906 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

sam učinio bez i najmanje sumnje u njegovu izdajničku zamisao — on je poveo svoju razbojničku bandu i pohitao k meni. Ali ovaj nitkovluk na posletku ipak nije uspeo: jer kada je on već pristigao sasvim blizu nas, jedan od onih koji su bili s njime iznenada ga je napustio i prešao k meni, otkrivši mi šta je Isus zaista preduzeo da učini. Čim sam o tome saznao, pošao sam do trga, pretvarajući se da ne znam ništa o izdajničkoj svrsi dolaska razbojnika. Poveo sam sa sobom veliki broj naoružanih Galilejaca, a sa njima i izvestan broj Tiberijaca; pa nakon što sam izdao naređenje da svi putevi budu pažljivo nadzirani, naložio sam čuvarima kapija da ne dopuste prolaz nikome drugom do Isusu, kada ovaj uskoro dođe, kao i glavnima među njegovim ljudima, a da ostale odstrane; a u slučaju da ovi poželeva silom prođu unutra, da se posluže bičevima kako bi ih odbili. I tako su oni kojima je ovo naloženo postupili shodno naređenju, i Isus je ušao praćen svega nekolicinom svojih ljudi; a kada sam mu ja naredio da smesta odbaci oružje, upozorivši ga da će ukoliko ne poslušati odmah biti ubijen, on se — videvši svuda oko sebe naoružane ljude — prepao i pristao na traženo. Što se tiče onih razbojnika koji su bili zadržani i nisu ušli s njime, čuvši da je on uhvaćen, razbežali su se. Zatim sam i lično pozvao Isusa k sebi i rekao mu kako mi uopšte nije ostalo nepoznato izdajstvo koje mi je pripremio, niti sam imalo u neznanju od čije je strane on zapravo poslan; ali sam i dodao da ću mu oprostiti ono što je već učinio ukoliko se zbog toga pokaje i nadalje mi bude veran. I onda, nakon njegovog obećanja da će učiniti sve ono što sam od njega tražio, pustio sam ga da ode i dozvolio mu da ponovo okupi one koji su i prethodno bili zajedno s njime. Ali sam zato žiteljima Seforisa zapretio da ću ih, ukoliko se ne budu odrekli takvog nezahvalnog odnošenja prema meni, primereno kazniti.

23) Negde u to vreme dogodilo se da su dva ugledna čoveka, koji su se živela pod upravnom vlašću kralja [Agripe], došla k meni iz oblasti Trahonitije, vodeći sa sobom konje i noseći oružje, a takođe i novac; a nakon što su Jevreji pokazali nameru da ih silom obrežu kao uslov da ovi ljudi ostanu među njima, ja nisam dozvolio da prema pomenutima bude primenjeno ma kakvo nasilje³, već sam im rekao: „Svako sme obožavati Gospoda prema svojim sopstvenim sklonostima i ne sme biti ograničavan silom; a prema ovim se ljudima, koji su odbegli pod našu zaštitu, nipošto ne sme postupati tako da zažale što su došli ovamo." I kada sam na taj način umirio gomilu, obezbedio sam te ljude koji su došli k nama svime što im je bilo potrebno prema njihovom uobičajenom načinu života, a takođe i u izobilju.

24) U to je vreme kralj Agripa poslao vojsku koja je trebalo da zagospodari tvrđavom u Gamali, a za njenog je zapovednika postavio Ekvileja Modija; ali tim

poslanim snagama nije bilo dozvoljeno da sasvim ukrug opkole utvrdu, već su se utaborili ispred nje na više otvorenih mesta, i tako započeli opsadu. Ali kada je dekurion Ebutije, kome je bilo povere- no upravljanje velikom ravnicom, čuo da se ja nalazim u Simonijadi, selu smeštenom na granici Galileje i koje se od njega nalazilo na udaljenosti

od oko šezdeset furlonga, on je preko noći podigao stotinu konjanika i oko dve stotine pešaka, te poveo i stanovništvo grada Gibeje kao savez- nike, pa su svi zajedno nastupali tokom noći da bi što pre stigli do se- la u kojem sam se nastanio. Ali sam ja po njegovom prispeću podigao logor naspram i iznad njegovog položaja, i u njemu okupio velike snage; Ebutije je, međutim, pokušao da nas izvuče u ravnicu, budući da se veoma oslanjao na svoje konjanike; ali se mi nismo dali namamiti, budući da sam uviđao prednosti koju bi mu u ravnici donela konjica protiv nas koji smo svi bili pešaci, te sam rešio da bitku primimo tamo gde smo se nalazili. Ebutije i njegove pristalice neko su se vreme kao protivnici hrabro dr- žali, ali kada je uvideo da su mu konji neupotrebljivi na tom mestu, on se povukao u grad Gibeju, izgubivši tokom bekstva trojicu svojih ljudi. Ja sam ga, pak, počeo ustopice slediti na čelu dve hiljade naoružanih bo- raca; a kada sam se našao u gradu Besari, koji se nalazi na granici Pto- lemaide i dvadeset furlonga od Gibeje, u kojoj je prebivao Ebutije, smes- tio sam svoje vojnike na obodu sela i izdao im naređenje da brižljivo mo- tre na sve prolaze, kako nas neprijatelj ne bi mogao uznemiravati sve dok ne budemo odneli žito koje je u velikim količinama tamo ležalo: ono je, naime, pripadalo kraljici Bereniki, i bilo je sakupljeno iz okolnih sela u Besari; tako sam njime natovario svoje kamile i magarce koje sam u velikom broju doveo sa sobom, i potom odatle poslao žito u Galileju. Nakon što sam to uradio, ponudio sam Ebutiju bitku, ali kada on nije prihvatio izazov — jer je bio prestrašen našom spremnošću i odvaž- nošću — ja sam promenio pravac svog kretanja i počeo nastupati pre- ma Neopolitaniju, budući da sam čuo kako je taj čovek opustošio zemlju oko Tiberijade. Ovaj Neopolitanije bio je zapovednik konjičkog puka, i njemu je bilo povereno staranje nad Skitopoljem. Pa kada sam potom ovog čoveka sprečio od nanošenja bilo kakve dalje štete Tiberijadi, okrenuo sam se pripremama za rešavanje zadataka koji su iskršavali u Galileji.

25) Ali, kada je Jovan, sin Levija, koji je, kao što sam vam prethodno govorio, stanovao u Gishali, bio obavešten kako su se sve stvari okon- čale u moju korist, te da nakon svega uživam još veću naklonost onih koji su mi podređeni, kao i da me se moji neprijatelji veoma boje, on ti- me nije bio zadovoljan, smatrajući da moje napredovanje vodi ka njegovoj propasti. Tako je dopao još ljuće zavisti i mržnje protiv mene; zbog to- ga je — nadajući se da bi ipak mogao raspaliti moje podređene da me i sa- mi omrznu i tako stati na put mome napredovanju — pokušao da nave- de žitelje Tiberijade i Seforisa (a što se tiče ljudi iz Gabare pretpo- stavljao je da će se prikloniti mišljenju ostalih), koji su bili najveći gradovi u Galileji, da se odmetnu od poslušnosti meni i stanu na njego- vu stranu, govoreći im da bi im on mogao bolje zapovedati od mene. Što se tiče naroda Seforisa, koji nije pripadao nijednom od nas stoga što su izabrali da budu podanici Rimljana, oni se nisu složili s njegovim predlogom; pa ni Tiberijanci, pak, nisu išli toliko daleko da se slo- že sa pobunom protiv mene, već su se zadovoljili time da ostanu i njego- vi prijatelji, dok su, njima nasuprot, žitelji Gadare sasvim prešli k Jo- 908

vanu — a zaista je Simon bio taj koji ih je na to nagovorio, čovek koji je ujedno bio najugledniji u gradu, a posebno još i prijatelj i saradnik Jo- vanov. Takođe je, međutim, istina, i da se oni nisu odlučili na otvorenu pobunu, najpre stoga što su bili u velikom strahu od Galilejaca koji su tako često pokazivali znake dobronamernosti prema meni; umesto toga, Seforijanci su tajno vrebali pogodnu priliku da mi postavljaju klop- ke, zbog čega sam zaista i dospao do najveće opasnosti, i to pod okolnos- tima koje ću odmah opisati.

26) U selu po imenu Dabarita živeli su izvesni smeli mladi ljudi koji su primetili da je žena Ptolemeja, kraljevog namesnika, krenula u pohod preko velike ravnice sa velikom pratnjom i izvesnim brojem konjanika, koji su ih sledili kao straža, i to izvan zemlje koja je bila pod vlašću kralja i kraljice, prestupajući u oblast pod nadležtvom Ri- mljana; ti su mladi ljudi, dakle, iznenada napali ovu skupinu i primorali Ptolemejevu ženu da pobegne a sav tovar u kolima opljačkali. Oni su istom došli k meni u Tariheju sa četiri mule natovarene odećom i dru- gim pokućstvom; pa ni težina donesenog srebra nije bila neznatna, a sa njime je stiglo i pet stotina zlatnih predmeta. Ja sam imao na umu da taj plen sačuvam za Ptolemeja, koji je bio moj sunarodnik, a osim toga je na- ma po zakonu zabranjeno da pljačkamo čak i neprijatelja. Tako sam ja oni- ma koji su doneli plen rekao da sav prihod dobijen od njegove prodaje mo- ra biti sačuvan za obnovu zidina Jerusalima. Ali su ovi mladi ljudi sa velikom zlovoljom primili to što nisu dobili svoj deo zaplenjenog do- bra, na šta su svakako s očekivanjem računali; zbog toga su se vratili među sela u susedstvu Tiberijade i preneli narodu da sam nameran da iz- dam njihovu zemlju Rimljanima, te da sam se koristio obmanljivim jezi- kom kada sam im rekao da ono što je stečeno otimačinom treba da bude sačuvano za obnovu zidova Jerusalima, iako sam zapravo nameran da po- vratim oteći plen njegovom prethodnom vlasniku. I zaista se oni nisu prevarili u mojim stvarnim namerama — jer, nakon što sam se oslobo- dio njihovog prisustva, poslao sam po dva ugledna čoveka, Dasiona i Ja- neja, sina Levijevog, koji behu među najbližim kraljevim prijateljima, i zapovedio im da uzmu opremu koja je bila opljačkana i pošalju je kralju, pri tom im zapretivši kaznom smrću ukoliko moje zapovesti otkriju bilo kojoj trećoj osobi.

27) Nadalje, nakon što je cela Galileja bilo ispunjena tom glasinom — da ću ja njihovu zemlju izdati Rimljanima — i kada su svi ljudi bili ozlojeđeni protiv mene i spremni da me kazne, tako su i žitelji Tari- heje poverovali da je ono što su gorepomenuti mladi ljudi rekli bilo istina, te su nagovorili moje čuvare i naoružane ljude da me napuste na spavanju i smesta dođu do hipodroma, kako bi primili preporuke pro- tiv mene, njihovog zapovednika. Pa kada su se moji vojnici zaista pri- klonili pozivu druge strane, i, okupivši se, pošli do urečenog mesta gde su zatekli već sabranu veliku družinu, svi su se predali jednom po- kliču: želji da bude priveden pravičnoj kazni čovek koji je bio toli- ko izopačen da ih izda — a među svima ovima posebno je u toj preporuci

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

909

glasao bio Isus, sin Safijev. Ovaj je tada bio upravitelj Tiberijade, po prirodi zao čovek i naravi sklone da podbunjuje nemire; sve u svemu, za- ista buntovna priroda i prevratnik ispred svih drugih. On je u jednom času uzeo u ruke Mojsijeve zakone i stupio u središte okupljene sveti- ne, govoreći: „O, moji sugrađani! Ukoliko niste po svojoj savesti sklo- ni da zamrzite Josifa, imajte onda bar obzira prema ovim zakonima va- še zemlje koje je vaš glavnopostavljeni starešina

prekršio; mrzite ga, onda, zbog obe ove stvari i privedite pravičnoj i zasluženju kazni čoveka koji se poneo tako bezočno."

28) Nakon što je on ovo izgovorio, a okupljeno mnoštvo zapljeskalo na čuvene reči, Isus je poveo nekolicinu naoružanih ljudi i pohitao ka kući u kojoj sam prebivao, nameran da me smesta ubije, koristeći se time što ja niukoliko nisam bio upoznat sa svim tim zbivanjima i što sam, zbog svih minulih napora, čvrsto spavao. Ali je Simon, kome je bila poverena moja zaštita i koji je bio jedina osoba koja se uvek nalazila u mojoj blizini, uočio nasilni pokret građana prema meni, te me je probudio i upozorio na opasnost koja mi preti, zatraživši od mene dopuštenje da me on ubije, kako bih na taj način mogao poginuti ona ko hrabro kako dolikuje visokom zapovedniku, pre no što moji neprijatelji pristignu i prisile me bilo da se sam ubijem ili me oni sami pogube. Tako mi je, dakle, on govorio, ali sam ja zaštitu svog života poverio Bogu i požurio napolje da sačekam dolazeću gomilu. Shodno tome, obukao sam crnu odeću i obesivši svoj mač oko vrata pošao drugim putem prema hipodromu, onim za koji sam držao da me nijedan od mojih poslanih ubica neće presresti; tako sam se iznenada pojavio među narodom i pao ničice na zemlju koju sam orosio suzama: na taj sam način pred svima izgledao kao osoba na svaki način dostojna saosećanja. A kada sam opazio promenu koju je moj čin izazvao među okupljenima, pokušao sam da pokolebam njihovo učvršćeno mišljenje pre no što se naoružani ljudi vratile od moje kuće; tako sam im najpre odobrio da sam zaista bio onako izopaćena osoba za kakvu su me držali, ali sam ih pri tom ipak umolio da ih najpre obavestim za kakvu sam namenu sačuvao novac dobijen od pljačke, rekavši da me potom mogu u svakom času slobodno ubiti kako im drago; pa nakon zahteva okupljene gomile da govorim što imam, vratili su se naoružani ljudi koji su, videvši me, odmah potrčali da me ubiju; ali kada im je mnoštvo naložilo da povuku ruke k sebi, ovi su se složili, očekujući da će, čim budem priznao da sam novac sačuvao za kralja, to biti viđeno kao otvoreno priznanje izdaje, te da će im odmah biti dopušteno da me pogube.

29) Kada je, dakle, napokon zavládala tišina među okupljenima, ovaj ko sam im progovorio: „O, zemljaci moji! Ja ne odbijam daumrem, ukoliko pravda tako zahteva. Ipak, željan sam da vam kažem istinu oko čitavog ovog slučaja pre no što izdahnem; jer, budući da znam da je vaš grad oduvek bio mesto velike gostoljubivosti i vazda ispunjen takvim ljudima koji su napustili svoje vlastite zavičaje i pristigli ovde da sa vama dele vašu sudbinu ma kakva ona bila, ja sam imao nameru da oko grada podignem

910 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

gnem zid, a za to bi poslužio ovaj novac zbog kojeg ste vi tako gnevni na mene, iako je, dakle, on u mojim namerama trebalo da bude potrošen vama u korist, na podizanje zidina." Na ove moje reči narod Tariheje i tuđinski došljaci povikali su da mi zahvaljuju i traže od mene da ostanem hrabar iako su prisutni Galilejci i žitelji Tiberijade i dalje nosili srčbu protiv mene, i to do te mere da je među okupljenima došlo do kolebanja, budući da su neki pretili da me ubiju a drugi od mene tražili da se na ove ne obazirem; ali nakon što sam i onima prvima obećao da ću i njima podići zid oko Tiberijade kao i oko drugih gradova koji to budu zatražili, ovi su poklonili poverenje onome što sam obećao, i svaki se vratio svome domu. Tako sam, dakle, umakao gore opisanoj opasnosti, i to mimo svih mojih nadanja, i vratio se vlastitoj kući, praćen prijateljima i dvadesetoricom naoružanih ljudi.

30) Ipak, oni razbojnici i drugi vinovnici svekoličke ove pometnje, koji su se sada pribojali da ću ih kazniti za ono što su počinili, podigli su šest stotina

naoružanih ljudi i pristigli do kuće u kojoj sam stanovao, s namerom da je zapale. Kada mi je prenesena vest o ovom njihovom zlikovačkom izgredu, smatrao sam da bi bilo besramno da pokušam da bežim, te sam rešio da se ponovo sam izložim opasnosti, i postupim kao nošen smelošću; tako sam izdao naređenje da se zasove vrata i popeo se do gornje odaje, pa zatražio od napadača da pošalju neke od svojih ljudi da prime novac [od pljačke], rekavši im da tada više neće imati razloga da budu gnevni na mene; pa nakon što su mi poslali jednog od najdrskijih među njima, ja sam ga žestoko izbičevao, a potom naredio da mu bude odsečena jedna ruka i obešena oko vrata; u takvom je stanju, dakle, bio vraćen napolje onima koji su ga poslali. Na ovakav moj postupak ostali su se silno uplašili, ostavši u nemaloj preneraženosti, pribojavši se da će i sami biti ispraćeni na isti način ukoliko i dalje ostanu gde jesu; naime, pretpostavljali su da u kući imam mnogo više naoružanih ljudi no što je njih bilo; stoga su smesta pobjegli, dok sam ja, zahvaljujući ovom lukavstvu, umakao i ovoj njihovoj drugoj zaveri protiv mene.

31) I pored svega, i dalje je još bilo onih koji su podbunjivali narod protiv mene, govoreći sada da one ugledne ljude koji su pripadali kralju ne bi trebalo ostaviti u životu ukoliko ovi ne bi promenili veroispovedanje u ono kojeg su se držali ljudi kojima su se obratili za pribežništvo; ti su bukači takođe uvredljivo govorili o istim ljudima, tvrdeći da su oni čarobnjaci koji na njih prizivaju Rimljane. Tako je narod uskoro bio zavarán takvim svrsishodnim izmišljotinama, prihvativši ih kao izraze sopstvenih sklonosti, te su ljudi uz njih naposljetku sasvim pristali. Ali nakon što sam i ja bio o ovome obavešten, ponovo sam se obratio narodu i ljude poučio tome da oni koji su k nama prebegli tražeći zaštitu ne mogu biti progonjeni; takođe sam ismejavao bilo kakvo povezivanje istih sa postupcima veštičarenja, rekavši da Rimljani ne bi odražavali toliko mnogo desetina hiljada vojnika ukoliko bi mogli savladavati svoje neprijatelje uz pomoć čarobnjaka. Na ove moje reči narod je za neko vreme popustio, ali se nešto kasnije ponovo vratio istom pri-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

911

tisku, podjaren od strane nekih zlonamernih ljudi protiv pomenutih uglednih izbeglica. Štaviše, ljudi su jednom prilikom izveli i napad na kuću u kojoj su oni stanovali u Tariheji, s namerom da ih ubiju; ja sam se, pak, budući obavešten o ovome, uplašio da takav užasan zločin ne dovede do takvog učinka da više niko u tome gradu ne zatraži utočište. Otuđeni sam lično s pratnjom došao do kuće u kojoj su ti ljudi živeli, i potom, zamandalivši najpre vrata, probio jarak koji je od njihove kuće vodio do jezera; zatim sam poslao po brod i ljude ukrcao u njega, pa potom sam njima otplovio do granica Hiposa. Takođe sam im isplatio novac za njihove konje koje, pri takvom bekstvu, nipošto nisam mogao povesti. Zatim sam ih otpustio, žarko ih podstakavši da sa svom hrabrošću podnesu tu nesreću koja ih je zadesila. A sam sam bio veoma ozlojeđen time što sam bio primoran da one koji su prebegli k meni ponovo izložim neprijateljskoj zemlji; pa ipak sam smatrao da je mnogo prikladnije da, ukoliko je neminovno, postradaju među Rimljanima, nego u zemlji koja se nalazi pod mojom nadležnošću. Ipak, oni su naposljetku uspeli umaći, a kralj Agripa im je oprostio njihove uvrede. Takav je, dakle, bio svršetak slučaja tih ljudi.

32) Što se tiče stanovništva grada Tiberijade, oni su pisali kralju i tražili da im ovaj pošalje snage dovoljne da štite njihovu zemlju, budući da su želeli da posve pređu na njegovu stranu. Ali nakon što sam ja stigao do njih, oni su mi se obratili i tražili da im podignem zidine oko grada, onako kako sam obećao, budući da su čuli kako su zidovi oko Tariheje već podignuti. Shodno obećanju, ja sam se saglasio sa

njihovim zahtevom, pa nakon što sam izvršio sve potrebne pripreme, dao sam nalog arhitektima da prionu na zadatak; ali trećeg dana posla, kada sam morao da pođem do Tariheje koja se nalazi na trideset furlonga udaljenosti od Tiberijade, dogodilo se tako da su izvesni rimski konjanici otkriveni u nastupanju nedaleko od grada, za koje se pretpostavljalo da su snage koje dolaze od kralja; na ovu su vest ljudi povikali, dižući glasove u slavu kralja i vređajući mene. Na ovakav je ishod jedan čovek dotrčao do mene i obavestio me o raspoloženju ljudi i njihovoj rešenosti da se odmetnu. Na ove sam se vesti veoma potresao, budući da sam svoje naoružane ljude već poslao iz Tariheje njihovim vlastitim domovima, budući da je sledeći dan bio sabat, i nisam želeo da narod Tariheje na taj dan uznemiravam prisustvom množine vojnika; i zaista, kad god sam boravio u tom gradu, nikada nisam vodio neku posebnu brigu o svojoj bezbednosti, budući da sam već iza sebe imao mnogo primera odanosti žitelja tog grada prema meni. Tako sam u tom času oko sebe imao ne više od sedmorice naoružanih ljudi, pored još nekoliko prijatelja, te sam oklevao u sumnji šta bi trebalo učiniti, jer sam smatrao da ne bi bilo ispravno uputiti poziv na ponovno okupljanje svojoj vojsci, budući da je dan već bio na izmaku; pa i da su te snage bile oko mene, ja nisam smeo podići oružje sledećeg dana [sabat] zato što nam naši zakoni zabranjuju da tako činimo, čak i ukoliko stojimo u velikoj potrebi za time; a ukoliko bih dozvolio narodu Tariheje i tuđincima među njima da zaštite grad, uvideo bih lako da oni nisu dovoljni za takvu namenu, te sam uviđao da sam zapravo prinuđen da na nju

912 ŽIVOT

JOSIFA FLAVIJA

hovu pomoć do daljnjeg ne računam — jer sam pred sobom morao priznati da bi me snage što ih je poslao kralj nadvladale i da bih bio izbačen iz grada. Otuda sam razmatrao kakvim bih se lukavstvom mogao osloboditi tih nailazećih snaga; tako sam odmah smestio na kapije one svoje prijatelje iz Tariheje u koje sam se najviše uzdao, naloživši im da sa krajnjom pomnošću motre na sve one koji izlaze kroz te kapije; takođe sam k sebi pozvao glave svih porodica i svakom od njih naložio da se domogne kakvog broda, te da povedu svog gospodara sa sobom i prate ga do Tiberijade. Takođe sam se i sam ukrcao na jedan od tih brodića, zajedno sa prijateljima i sedmoricom gorepomenutih naoružanih ljudi, i tako otplovio za Tiberijadu.

33) Sada su se, međutim, žitelji Tiberijade odjednom počeli bojati za svoj grad — jer su shvatili da nikakve snage ne dolaze od kralja, a istovremeno su videli da je jezero puno brodova; njihov strah je narastao do užasnutosti, budući da su palube brodova bile ispunjene ljudima; zato su sada posve promenili mišljenje i pobacali oružje, te pohnuli da me presretnu zajedno sa svojim ženama i decom, kličući mi u odobravanju i izgovarajući reči hvale — oni su, naime, verovali da su mi njihove prethodne namere ostale nepoznate, pa su me ubeđivali da poštedim grad. Ali kada sam im se dovoljno približio, izdao sam naređenje brodskim starešinama da se usidre na potrebnoj udaljenosti od kopna kako stanovištvu Tiberijade ne bi moglo videti da brodovi na provi nemaju naoružanih ljudi; ja sam, pak, prišao sam sasvim blizu na jednom od brodova i prekoreo okupljeni narod zbog njihove ludosti i takve prevrtljivosti zbog koje su se, bez ikakvog povoda, odmetnuli od odanosti meni. Ipak, uverio sam ih da ću im ubuduće sve oprostiti ukoliko mi budu poslali desetericu svojih vladajućih ljudi; a kada su se oni spremno složili s tim predlogom i poslali mi tražene ljude, ja sam ih smestio na brod i poslao za Tariheju, zapovedivši da budu držani u zarobljeništvu.

34) Ovim sam lukavstvom postepeno potčinio čitav senat Tiberija- de, koji sam potom poslao u gorepomenuti grad zajedno sa množinom ug- lednih ljudi iz naroda, kojih nije bilo brojem manje od onih prvih. A ka- da je narod video u kakvu je bedu sebe doveo, zatražio je da kaznim vinov- nika minule pobune: njegovo ime je bilo Klit, koji je bio mlad čovek, dr- zak i prenegao u svojim postupcima. Ipak, budući da sam smatrao kako ne priliči pobožnosti da kaznim smrću ma kojeg pripadnika svog naroda, a da je ipak bilo nužno da on bude kažnjen, zapovedio sam Leviju, jednom od mojih čuvara, da pođe do Klita i odseče mu jednu ruku; ali kako se Le- vi, uprkos naredbi, bojao da sam napusti brod i uđe među toliko brojno mnoštvo ljudi, ja nisam smeo da dozvolim da takav strah mog vojnika bude primetan narodu Tiberijade, te sam pozvao Klita i rekao mu: „Iako za- služuješ da izgubiš obe ruke zbog svoje nezahvalnosti, ti sam budi iz- vršitelj kazne nad sobom da ne bi, ukoliko odbiješ da učiniš tako, bio još strože kažnjen." A kada me je on žarko počeo moliti da mu ostavim jednu ruku, uslišio sam mu molbu naizgled teška srca. I tako je on, kako bi sprečio gubitak obeju ruku, svojevoljno isukao mač i odsekao svoju le- vu ruku; i time je bila okončana ta pobuna.

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

913

35) Ali su ljudi Tiberijade, nakon što sam ja otplovio za Tariheju, uvideli kakvim sam se lukavstvom poslužio protiv njih, te su se zadi- vili načinu na koji sam, bez prolivanja krvi, stavio tačku na tu buda- lastu pobunu. Ja sam, pak, nakon što sam izveo iz zatvora nekolicinu za- robljenih Tiberijanaca, među kojima su bili i Justin i njegov otac Pist, za te ljude priredio večeru tokom koje sam im rekao kako mi je poznato da je moć Rimljana iznad svih drugih, ali da to nisam govorio javno zbog razbojnika. Tako sam ih savetovao da čine kao i ja, i da čekaju povoljnu priliku, ne osećajući zazor stoga što nad njima ja zapovedam, budući da nipošto ne mogu očekivati nikog drugog koji bi se svojom vlašću ko- ristio sa umerenošću nalik mojoj. Takođe sam podsetio Justina kako su Galilejci odrekli ruku njegovom bratu i pre nego što sam ja stigao u Je- rusalim, i to na osnovu optužbe protiv njega koja ga je teretila da je va- ralica i da je krivotvorio neka pisma; takođe i kako je narod Gamale, to- kom pobune protiv Vavilonaca po Filipovom odlasku, pogubio Kareja koji je bio Filipov rođak, pri tom kažnjavajući smrću i Isusa, muža njegove sestre. Nakon što sam im tako kazivao tokom večere, ujutro sam naredio da Justin i svi koji su s njime bili u okovima budu oslobođeni i poslani svom domu.

36) Ali se pre ovoga dogodilo da je Filip, Jakimov sin, napustio tvrđavu Gamale pod sledećim okolnostima: kada je, naime, Filip saznao da je Var bio lišen dotadašnje vlasti po naređenju kralja Agripe, i da je Ekvilej Modije, čovek koji je bio njegov stari prijatelj i saradnik, do- šao na Varovo mesto, Filip je ovome pisao i preneo kakve je preokrete sudbine preživeo, zatraživši od Ekvileja da prosledi pisma koja je pi- sao kralju i kraljici. Modije je, nakon što je primio pisma, zaista bio veoma zadovoljan i odmah je ova poslao kralju i kraljici, koji su se tada nalazili u okolini Bejruta. Ali nakon što je Agripa tako saznao da je priča koja je kružila o Filipu bila lažna (jer se pričalo da su Jevreji započeli rat protiv Rimljana i da je Filip bio njihov zapovednik u tom ratu), poslao je nekolicinu konjanika da mu dovedu Filipa; a kada je ovaj stigao, kralj ga je pozdravio veoma predusretljivo i pokazao ga rimskim zapovednicima, rekavši im da je to čovek o kome je potekao glas da se od- metnuo od vlasti Rimljana. Takođe mu je naložio da odmah sa sobom po- vede nekoliko konjanika i brzo pođe do tvrđave u Gamali i odatle dovede svoje sluge i ponovo uspostavi vlast Vavilonaca u Vataneji. Takođe mu je stavio u zadatak da

preduzme svu mogućnu brigu kako nijedan od njegovih podanika ne bi bio kriv za ma kakav postupak u pravcu navođenja na pre- vrat. Shodno ovim zapovestima dobijenim od kralja, Filip je pohitao da ispuni ono što mu je naloženo.

37) U to je vreme živio izvesni Josif, sin ženskog lekara, koji je uspeo da podstakne veliki broj mladih ljudi da mu se pridruže. Takođe je sebe bezočno nametnuo najuglednijim ljudima Gamale i nagovorio ih da se odmetnu od kralja; pri tom je podigao oružje i ulio im nadu da bi mogli, preko njega, povratiti svoju slobodu. Tako su neki bili prisiljeni da mu služe, a one koji se ne bi poviňovali onome što je Josif odlučio, jed- 914 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

nostavno bi pobili. Tako su ubili Kareja, a zajedno s njim i Isusa, jednog od njegovih rođaka i brata pominjanog Justina iz Tiberijade, kao što sam već rekao. Ti su ljudi iz Gamale takođe i meni pisali, tražeći da im pošaljem vojnike, ali i radnike koji bi podigli zidove oko grada, a ja nisam odbio nijedan od njihovih zahteva. Oblast Galonitije takođe se odmetnula od kralja, sve do sela Solima. Sa svoje strane takođe podigao bedeme i oko Seleukije i Sogonija, što su mesta koja su i po svom položaju veoma snažna. Štaviše, na sličan sam način obzidaio nekolicinu sela Gornje Galileje, iako su ona i po sebi već bila stenovita. Njihova imena su: Jamnija, Merot i Ahabara. U Donjoj sam Galileji utvrdio gradove Tariheju, Tiberijadu i Seforis, kao i sela, Arbelu, Versobu, Sela-minu, Jotapatu, Kafareku, Sigu i Jafu, kao i Goru Tavor. Takođe sam u ova mesta pohranio i veliku količinu žita i oružja, kako bi im kasnije mogla poslužiti za opstajanje.

38) Ali je mržnja koju je Jovan, Levijev sin, nosio prema meni, sada uzrasla još silovitije, budući da moje napredovanje nije mogao strpljivo podneti. Tako je on sebe zaokupio time da me na svaki način odstrani; zato je podigao zidove oko Gishale, koja je bila mesto njegovog rođenja. Potom je poslao svog brata Simona, kao i Jonatana, sina Sisenovog, zajedno sa oko stotinu naoružanih ljudi, u Jerusalim, k Simonu, sinu Gamalije- lovom, kako bi ga nagovorio da podstakne jerusalimsku zajednicu da mi oduzme vlast nad Galilejcima i da daju svoje glasove za prenošenje te vlasti njemu, Jovanu. Ovaj je Simon poticao iz grada Jerusalima, i odveoma plemenite porodice koja je pripadala sekci fariseja, za koje se smatralo da prevazilaze druge u pouzdanosti poznavanja zakona svoje zemlje. On je bio čovek velike mudrosti i rasuđivanja, kadar da u dobro stanje vraća državne poslove svojom smotrenošću, kada bi ovi dospeli u nezaživdan položaj. Takođe je bio i dobar prijatelj i Jovanov saradnik, ali je u to vreme ujedno i bio u sporu sa mnom. Kada je, otuda, primio takve molbe, počeo je ubeđivati visoke sveštenike Ananiju i Isusa sina Gamalije- nog, kao i još neke od iste buntovne stranke, nagovarajući ih da me saseku sada kada sam odviše uzrastao u moći, te da dalje ne zanemaruju to moje uzdizanje do visina slave; tome je dodao da bi bilo na dobrobit Galilejaca ukoliko bi me lišili moje tamošnje vlasti. Ananije i njegovi prijatelji takođe su od njega tražili da nimalo ne okleva, da vest onome što su činili ne bi stigla do mene odviše brzo, te da ne bih došao i napao grad sa velikim snagama. Ovo je, dakle, bio savet Simonov, ali je Ananije pokazao ostalima da to što su naumili nije lako izvodljivo, zato što su mnogi drugi među visokosveštenstvom kao i mnogi predvodnici naroda svedočili o tome da sam se ponašao kao odličan zapovednik, te da je moglo biti delo zlih ljudi ukoliko bi optuživali nekoga protiv koga ti meni naklonjeni ljudi [iz naroda] nisu imali ništa loše reći.

39) Kada je Simon čuo da ovako govori, on je zatražio da glasnici prikriju čitavu stvar, te da ona ne procuri među narodom, a da će se on pobrinuti da Josifa veoma brzo udalji iz Galileje. Stoga je on pozvao Jovanovog brata i stavio mu u zadatak da pošalje poklone Ananiji i njego-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

915

vim prijateljima; jer bi, kako je rekao, oni na taj način mogli ubediti i druge da promene mišljenje. I zaista je Simon naposljetku postigao ono čemu je težio; jer su Ananije i oni koji su se nalazili oko njega bili uspešno potkupljeni mitom, te su se složili da ja budem isteran iz Galileje, i to ne upoznavši ostatak građana Jerusalima sa onim što su radiili. Shodno tome, oni su rešili da u Galileju pošalju ljude koji su se isticali kako poreklom tako i učenošću; dvojica od izabраниh pripadali su narodu, Jonatan i Ananija bili su iz sekte fariseja; dok je treći, Josar, poticao iz loze sveštenika, ali je takođe bio farisej; Simon, poslednji među ovima, bio je ujedno i najmlađi među visokosveštenstvom. Ovim ljudima, dakle, stavljeno u dužnost da kada dođu među mnoštvo Galilejaca ove upitaju za razlog zbog kojeg me oni vole. Pa ukoliko ovi odgovore da je to zato što sam rođen u Jerusalmu, da poslanici odgovore kako su i sva četvorica njih takođe rođeni na istom mestu; a ukoliko bi ljudi odgovorili da je razlog njihove naklonosti u tome što sam dobro upućen u zakone, odgovor ove četvorice je trebalo da bude da ni oni nisu neupoznati sa običajima njihove zemlje; ali ukoliko bi, pored ovoga, ljudi odgovorili da me vole i zato što sam sveštenik, odgovor je trebalo da glasi da su i dvojica među njima takođe sveštenici.

40) I tako, nakon što su Jonatana i njegove pratiocе tako poučili, dali su im četrdeset hiljada [drahmi] iz državnih zaliha; ali nakon što su čuli da se u to vreme u blizini nalazi izvesni Galilejac koji je boravio u Jerusalmu, a čije je ime bilo Isus, a koji je oko sebe imao odred od šest stotina naoružanih ljudi, oni su poslali po njega i isplatili mu najamninu za tri meseca, naloživši mu da sledi Jonatana i njegove pratiocе kojima je trebalo da stoje na usluzi. Takođe su platili još i tri stotine građana Jerusalima, sa istim zadatkom — da prate izaslanike; a kada su se i oni složili i pokazali spremnost da odmah pođu, Jonatan i njegovi pratioci su zajedno sa svim tim najamnicima napustili grad, vodeći sa sobom još i Jovanovog brata i njegovih stotinu naoružanih ljudi. Zadatak koji je ovima bio dat glasio je ovako: da ukoliko bih ja dobrovoljno položio oružje, budem zarobljen i poslan u Jerusalm; ali da, ukoliko bih im se suprotstavio, budem s njihove strane i bez ikakve bojazni od posledica ubijen, jer su oni ti koji snose odgovornost i koji su izdali naređenje za moje ubistvo. Takođe su pisali i Jovanu da pripremi sve za borbu protiv mene, a još su i poslali naređenje žiteljima Seforisa, Gabare i Tiberijade da pošalju saveznike Jovanu.

41) Ali, budući da mi je moj otac pisao o svemu ovome (jer mu je Isus, sin Gamale, koji je bio prisutan ovom savetovanju, a koji je bio moj prijatelj i davnašnji saradnik, o tome ispričao), ja sam se našao u velikoj muci, otkrivajući tako da su se moji vlastiti sugrađani pokazali tako nezahvalni prema meni, te da su mogli, iz čiste zavisti, izdati naređenje da budem ubijen; moj me je otac takođe u svom pismu usrdno nagovarao da dođem k njemu, jer čezne da vidi sina pre nego što umre. Ja sam, pak, obavestio svoje prijatelje o svemu što sam saznao, te da bih u naredna tri dana morao napustiti zemlju i poći kući. Na ovu su vest svi oni 716

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

bili veoma ožalošćeni, i tražili su od mene, suznih očiju, da ne dopustim da budu unšti; jer su oni to smatrali neminovnim ukoliko budem lišen zapovedništva nad njima. Ali kako ja nisam udovoljio njihovom zahtevu, već sam se morao pobrinuti za svoju sopstvenu bezbednost, Galilejci su, van sebe od užasa zbog posledica mog odlaska, zbog čega će nadalje biti prepušteni milosti razbojnika, poslali glasnike širom cele Galileje kako bi obavestili narod o mojoj odluci da ih napustim. I tako, čim su Galilejci čuli ovu vest, okupili su se odasvud u velikom broju, i to zajedno sa ženama i decom; a ovo su učinili, kako mi je izgledalo, ne više zbog naklonosti prema meni, koliko iz straha za njihove vlastite živote — jer su verovali da će sve do tle dok ja budem uz njih oni biti pošteđeni ma kakve štete. I tako su svi zajedno pristigli u veliku ravnicu, u kojoj sam ja živeo, i koja se zove Asohija.

42) Dogodilo mi se, međutim, da sam te iste noći usnio predivan san; jer kada sam se predao počinu, žalostan i izmučen vestima o kojima su mi pisali, učinilo mi se da neka osoba stoji pokraj mene, i govori: „O, Josife, oslobodi se muka svoje duše, i odagnaj svaki strah; jer ono što te sada žalosti docnije će te učiniti veoma uvažavanim, i u svakom pogledu veoma srećnim; jer ćeš ti prevladati ne samo ove teškoće, već i mnoge druge, s velikim uspehom. Zato, nemoj biti snuđen, već se seti da se moraš boriti protiv Rimljana." Nakon što sam imao ovakvo snoviđenje, ustao sam s namerom da siđem do ravnice. A onda, nakon što me je celi tada okupljeni narod Galilejaca, među kojima su bili i žene i deca, video kako dolazim, svi su se bacili ničice na zemlju i sa suzama u očima počeli me preklinjati da ih ne ostavljam izložene njihovim neprijateljima, pa niti da ih napustim i tako dozvolim da njihova zemlja bude opustošena. Ali nakon što se ja nisam složio sa njihovim molbama, oni su me prinudili da dam zavet da ću ostati s njima; naposljetku su počeli sipati pogrde protiv žitelja Jerusalima stoga što nisu mogli ostaviti njihovu zemlju na miru.

43) Kada sam saslušao sve ovo, i video dubinu tuge u kojoj su se ovi ljudi nalazili, bio sam pokrenut saosećanjem, i pomislio da je ipak potrebno da se podvrgnem najočiglednijem dovođenju svog života u opasnost zarad dobra toliko velikog broja ljudi; tako sam im naposljetku stavio do znanja da ću ostati s njima. Pa nakon što sam izdao naređenje da pet hiljada od njih dođu k meni naoružani i opskrbljeni svim onim što je bilo potrebno za njihovo održanje, poslao sam ostatak kućama; a nakon što je tih pet hiljada došlo, poveo sam ih, zajedno sa tri hiljade vojnika koji su se od ranije nalazili sa mnom, kao i još osamdesetoricu konjanika, te krenuo prema selu po imenu Habolo, smeštenom na granici Ptolemaide, i tamo sabrao u poredak sve svoje snage, predstavljajući se tako kao da sam spreman na borbu protiv Plasida koji je dolazio sa dve pešadijske kohorte i jednim konjičkim pukom, a koji je tamo bio poslan od strane Cestija Gala, kako bi popalio galilejska sela koja su se nalazila blizu Ptolemaide. Nakon što je ovaj podigao nasip pred Ptolemaidom, ja sam takođe podigao logor na udaljenosti od oko šezdeset furlonga. I na-

dalje smo često obojica izvodili svoje snate kao da ćemo povesti bitku, ali nikada nismo išli dalje od čarkanja na udaljenosti. Jer, kada je Plasid shvatio da sam veoma oran da uđem u borbu, on se uplašio i izbegao je. Pa ipak se nije udaljio sa položaja u susedstvu Ptolemaide.

44) Otprilike u to vreme su pristigli Jonatan i njegovi pratioci. Njih su, kao što smo već rekli, poslali Simon i visoki sveštenik Ana- nija. Jonatan je smišljao način kako bi me mogao uhvatiti na prevaru, budući da se nije usuđivao da protiv mene izvede ma kakav otvoreni pokušaj. Stoga mi je poslao sledeću poslanicu: „Jonatan i oni koji su uz nje- ga, a koji su poslani od strane naroda Jerusalima, šalju pozdrave Josi- fu. Mi smo došli po nalogu glavnih ljudi Jerusalima, koji su čuli da je Jovan iz Gishale postavio mnoge klopke za tebe, kako bismo ovog čoveka ukorili i naterali ga da ubuduće bude tvoj podanik. Takođe smo željni da se s tobom posavetujemo oko naših zajedničkih briga, kako bismo se saglasili oko onog što bi trebalo činiti. Otuda želimo da brzo dođeš do nas, i da sa sobom povedeš svega nekoliko ljudi, jer ovo selo ne može primiti veliki broj vojnika." Ovo je, dakle, bio sadržaj onoga što su napisali, očekujući kao odgovor jednu od dve stvari: ili da ću ja doći bez naoružanih pratilaca, zahvaljujući čemu će me sasvim imati pod svojom moći; ili da ću doći na čelu velikog broja ljudi, zbog čega bi me mogli osuditi kao državnog neprijatelja. Glasnik koji je doneo njihovu poruku bio je čovek koji je i u drugim prilikama dokazao smelost, i uz to je služio vojsku pod kraljem. Dolazio je drugi sat noći, u času kada sam ob- dovaio sa svojim prijateljima i uglednim ljudima među Galilejcima. Po- menuti je glasnik, nakon što me je sluga izvestio o prispeću izvesnog konjanika jevrejskog porekla, bio na moju zapovest pozvan da uđe, ali me nije čak ni pozdravio, već je izvadio pismo i rekao: „Ovo ti je pismo poslato od strane onih koji su došli iz Jereusalima; odgovori na njega brzo, jer sam obavezan da im se vratim što pre." Moji gosti nisu mogli drugo do da se začude drskosti ovog vojnika. Ali sam ja zatražio od nje- ga da sedne i obeduje s nama; a kada je on to odbio, uzeo sam pismo u ru- ku i tako ga primio, a zatim ušao u razgovor sa svojim gostima o drugim stvarima. Ali sam nekoliko sati kasnije ustao, i, nakon što sam ostale raspustio kako bi mogli poći na počinak, zamolilo sam svega četvori- cu mojih prisnih prijatelja da ostanu i zapovedio služi da pripremi vi- no. Takođe sam tada otvorio pismo tako da to niko nije mogao primetiti i smesta prozreo njegovu nameru; zatim sam ga ponovo zapečatio tako da je izgledalo kao da nije još pročitano, već je samo prošlo kroz moje ru- ke. Zapovedio sam da dvadeset drahmi bude dato vojniku za troškove nje- govog putovanja, a kada je on primio novac i na njemu zahvalio, prime- tio sam da je on srebroljubac, i da ga je uglavnom na taj način moguće pri- dobiti. Zato sam mu rekao: „Ako ti je volja da piješ s nama, dobićeš po drahmu za svaku čašu koju popiješ." On je rado prihvatio ponudu i po- pio veliku količinu vina kako bi mogao dobiti što više novca, te je naposletku bio toliko pijan da više nije mogao sakriti tajne koje su mu bile poverene a da mu čak ni pitanje nisam postavio — to jest, rekao je da 918 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

mi je smišljena zamka pomoću koje je trebalo da budem uhvaćen, i da sam bio osuđen na smrt od strane onih koji su ga poslali. Nakon što sam čuo ovo, otpisao sam sledeći odgovor: „Josif šalje pozdrave Jonatanu i oni- ma koji su došli s njime. Obradovao sam se na vest da ste stigli u veli- koj raskoši u Galileju, a posebno stoga što sada mogu prepustiti brigu o državnim poslovima pravo u vaše ruke i vratiti se u moju rodnu zemlju, što je želja za čijim ispunjenjem žudim svim srcem; i priznajem da ne sa- mo da ću doći do vas u Halotu, već i ma gde dalje, i to bez vaše zapovesti. Ali sada želim da me izvinite zato što trenutno nisam u mogućnosti da tako učinim, budući da motrim na Plasidove pokrete, jer ovaj zapo- vednik ima nameru da uđe u Galileju — što je razlog što se nalazim ovde u Habolu. Zato vas

molim da, po prispeću ove poslanice, vi sami dođete ovamo k meni. Ostajte zbogom."

45) Nakon što sam ovo napisao i dao da vojnik odnese pismo, poslao sam s njim kao pratnju trideset Galilejaca koji su se odlikovali vanrednim osobinama, i poučio ih da s poštovanjem pozdrave izaslanike ali da im ništa više ne kazuju. Takođe sam izdao naređenja i istom broju onih svojih naoružanih ljudi koje sam procenjivao kao meni najodanije — sva- ki je išao sa po jednim među onim vrlim ljudima koje su ovi vojnici morali da štite — a koji su, isto tako, trebali da paze da ne bi došlo do nekog razgovora između onih ljudi koje sam ja poslao i onih koji su bili s Jonatanom. Tako pripremljeni, oni su svi pošli [k Jonatanu]. Ali kada su Jonatan i njegovi saradnici tako omanuli u ovom svom prvom pokušaju, poslali su mi još jedno pismo, čiji je sadržaj bio sledeći: „Jonatan i oni s njime šalju pozdrave Josifu. Zahtevamo od tebe da dođeš k nama u selo Gabarot, trećeg dana [od prijema pisma], bez ijednog naoružanog čoveka, kako bismo od tebe mogli čuti šta imaš da kažeš na teret Jovanu [iz Gishale].” Nakon što su napisali ovo pismo, pozdravili su Galilejce koje sam poslao, i došli su u Jafu, koje je najveće selo u celoj Galileji, okruženo snažnim zidinama, sa velikim brojem stanovnika. Tamo je velikom mnoštvom ljudi izašlo zajedno sa ženama i decom i počelo glasno uzvikivati protiv Jonatana i njegovih ljudi; tražili su od njih da odu i da im ne zavide na koristi koju imaju od jednog tako izvrasnog zapovednika. Ovim su povcima Jonatan i njegovi saradnici bili veoma razdraženi, iako se nisu usuđivali da svoj bes otvoreno pokažu; tako oni ničim nisu odgovorili, već su pošli do drugih sela. Ali su ih isti povici dočekali od strane svih ljudi, koji su govorili da ih niko ne može nagovoriti da prime ma kog drugog zapovednika osim Josifa. Tako su Jonatan i njegova pratnja posvuda prolazili bez ikakvog uspeha, i naposljetku stig- li u Seforis, najveći grad u Galileji. Ljudi tog grada, koji su u svojim osećanjima naginjali k Rimljanima, zaista su izašli pred došljake, ali mene niti su hvalili niti kudili, a kada je Jonatanov skup pošao odatle do Asohisa, tamošnji narod ponovo je počeo galamiti protiv Jonatana, baš kao što su učinili i ljudi iz Jafe; na ovo se Jonatan više nije mogao uzdržati, već je izdao naređenje da njegovi naoružani ljudi izba- tinaju tojagama one koji su bučali protiv njih. A kada su napokon stig-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

919

li do Gabare, Jovan ih je sačekao sa tri hiljade naoružanih ljudi, ali sam se i ja — kako sam iz njihovog pisma shvatio da su rešeni da se upuste u bitku protiv mene — pokrenuo iz Habola na čelu takođe tri hiljade vojnika. Ipak, u svom sam logoru ostavio jednog od svojih najpouzdanijih prijatelja, i pristigao do Jotapate, želeći da budem blizu napadača, do čijeg položaja razdaljina tako nije iznosila više od četrdeset furlon- ga. Odatle sam im pisao: „Ukoliko ste veoma željni da dođem do vas, znajte da u Galileji ima dve stotine četrdeset gradova i sela; ja ću doći u koje vam drago od tih mesta izuzev Gavurna i Gishale, od kojih je jedno Jovanov rodni grad, a drugo je u savezništvu i prijateljstvu s njime.”

46) Kada su Jonatan i njegovi saradnici primili ovo pismo, više mi nisu uzvratili nikakvim odgovorom, već su sazvali veće svojih prijatelja i, pozvavši na savetovanje i Jovana, počeli se domišljati na koji bi me način najbolje mogli napasti. Jovanovo mišljenje je bilo da bi trebalo napisati pismo svim selima i gradovima u Galileji, jer bi se neminovno u svakom od tih mesta morale naći bar jedna ili dve osobe koje su u zavadi sa mnom, pa bi takve trebalo pozvati da dođu i suprotstave mi se kao zajedničkom neprijatelju. Takođe je smatrao da bi takvu njihovu odluku

trebalo poslati i gradu Jerusalmu, kako bi njegovi žitelji, na os- novu saznanja da sam ovde bio osuđen kao neprijatelj Galilejaca, mogli i sa svoje strane potvrditi takvo rešenje. Osim toga, rekao je Jovan, kada sve bude tako okončano, čak i oni Galilejci koji su mi bili veoma pri- vrženi, napustiće me zbog straha od ostalih. Nakon što je Jovan izneo ovakav predlog, ono što je rečeno bilo je veoma prihvatljivo i drugima. O ovim zbivanjima saznao sam negde oko trećeg noćnog sata, zahvaljujući izvesnom Saheju koji je pripadao njihovoj strani ali ih je tada napustio i prešao k meni, otkrivši mi na šta se oni spremaju; tako sam odmah uvideo da ni najmanje ne smem gubiti vremena. Shodno tome, izdao sam na- ređenje Jakovu, onom među svojim naoružanim stražarima koga sam pro- cenjivao kao najodanijeg, da podigne dve stotine ljudi i zapreči prelaze koji vode iz Gahare do Galileje, te da zarobljava prolaznike i šalje ih k meni, a posebno one koji su uhvaćeni s pismima; takođe sam poslao i sa- mog Jeremiju, jednog od mojih [najbližih] prijatelja, zajedno sa šest sto- tina naoružanih ljudi, na granice Galileje, da motre na puteve koji iz te zemlje vode ka Jerusalmu, i izdao mu zapovest da zaustavlja sve one putnike koji sa sobom nose pisma, te da takve na mestu okiva a meni da šalje zaplenjene poruke.

47) Kada sam izdao ova naređenja svojim ljudima, zapovedio sam ta- kođe i da pripreme oružje i ponesu sa sobom namirnice za tri dana, te da se sutradan spremni nađu kod mene. Ostatak svojih ljudi podelio sam u četiri skupine, zapovedivši onima koji su mi bili najodaniji da se staraju o mojoj ličnoj bezbednosti. Nad njima sam postavio centurio- ne kojima sam naredio da vode računa kako se nijedan vojnik koji im je nepoznat ne bi mogao pomešati s njima. I tako, pet dana nakon toga, ka- da sam se nalazio u Gabarotu, zatekao sam čitavu ravnicu pred selom pu- nu naoružanih ljudi koji su iz čitave Galileje došli kako bi mi pomo-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

gli; ovima je još prišlo i mnogo ljudi koji su iz sela došli kako bi mi se priključili. I čim sam zauzeo mesto ispred njih i počeo im govoriti, oni počehše klicati s odobravanjem, nazivajući me dobročiniteljom i spasiocem njihove zemlje. A kada sam im odao svoje priznanje i zahva- lio se za pokazanu privrženost, odmah sam ih savetovao da se ni sa kim ne upuštaju u borbu, niti da pljačkaju zemlju; umesto toga, rekao sam im da podignu šatore u ravnici i budu zadovoljni onim što su za izdržavanje poneli sa sobom, stoga što sam — kako sam im takođe naglasio — name- ran da razrešim ove nevolje bez prolivanja krvi. Tako je došlo do toga da su oni koje je Jovan poslao sa pismima dopali ruku one straže koju sam postavio da čuva puteve; i upravo po mom naređenju, ti su ljudi zadržali na mestu hvatanja, a ja sam se domogao pisama koja su bila puna uvreda i laži. Moja je namera, pak, bila da napadnem te svoje protivnike, niko- me, međutim, još ništa ne govoreći o tome.

48) No čim su Jonatan i njegovi saveznici čuli o mom dolasku, oni su sabrali sve svoje prijatelje, među kojima i Jovana, i povukli se u Isuso- vu kuću, koja je zapravo bila velika kula, ni na koji način se ne razli- kujući od kakve tvrđave. Potom su tajno unutra uveli veliki odred na- oružanih ljudi i zamandalili sve ulaze osim jednog kojeg su držali ot- vorenim, očekujući da ću ja tim putem naići prema njima kako bi ih poz- dravio. Svojim su ljudima izdali naređenje da ne propuste nikoga osim mene, odnosno da sve ostale odstrane — pretpostavljajući, naravno, da će me se na taj način sasvim lako domoći. Ali su se u takvim očekivanjima prevarili, budući da sam ja prozreo zamku koju su mi postavili, te sam, čim sam okončao putovanje k njima, podigao bivač naspram njihovog po- ložaja, potom se

pretvarajući da sam pošao na počinak; Jonatan, pak, i njegovi ljudi, poverovavši da sam zaista usnuo i predao se odmoru, pohlitali su napolje u ravnice, kako bi ubedili ljude oko mene da sam ja rđav upravitelj. Stvari su se, međutim, odvijale sasvim drugačije: jer, na samu njihovu pojavu Galilejci su smesta počeli vikati, iznoseći pri tom svoje dobro mišljenje o meni kao njihovom upravitelju; a protiv Jonatana i njegovih saradnika uzvikivali su pogrde zbog toga što su se podigli protiv njih iako im nikakve štete nisu naneli, smerajući da na zlo preokrenu dotadašnje srećno stanje opštih prilika. Ukratko, zahtevali su od Jonatana da se bezuslovno povuče, budući da oni, Galilejci, nikada neće biti nagovoreni da nad sobom imaju ma kog drugog upravitelja osim mene. Nakon što sam i ja ovo čuo, više nisam imao nikakvog straha da i sam izađem i stavim se usred okupljenih ljudi, te sam smesta pošao ka-ko bih čuo šta imaju da kažu Jonatan i njegovi pratioci. A čim sam se ja pojavio, narod je u jedan glas uskliknuo rečima odobravanja na počasti koju sam im ukazao, čime su priznali zahvalnost koju su mi dugovali zbog načina mog upravljanja nad njima.

49) A kada su Jonatan i njegova pratnja čuli ove reči, pribojali su se za svoje živote, shvativši da su u opasnosti da ih Galilejci napadnu zbog učinjenog pokušaja nagovaranja na zlo; tako su sada počeli smišljati način kako bi se odatle izvukli. No kako za bekstvo nije bilo prili-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

921

ke, tim pre što sam od njih zatražio da ostanu, oni su sa strahom iščekivali reči kojima ću im se obratiti. Ja sam najpre naredio narodu da se sasvim uzdrži od daljih poklika, i postavio najodanije među svojim ljudima da stražare na prilazima, kako nas Jovan ne bi neočekivano napao; a Galilejce sam ohrabrio da se late oružja kako ne bi bili mučno iznenađeni neočekivanim napadom njihovih neprijatelja. Onda sam, pre svega, podsetio Jonatana i one koji su došli s njime na njihovo prethodno pismo, kao i načina na koji je ono bilo napisano, u kojem su mi izjavili kako su poslani sa opštim pristankom naroda Jerusalima kako bi okončali spor koji imam sa Jovanom, te kako su naposljetku tražili da dođem k njima; i dok sam ovo govorio, otvoreno sam pokazao ono pismo koje su napisali, te tako više ni na koji način nisu mogli poricati ono što sam govorio, budući da ih je samo pismo optuživalo. Potom sam rekao: „O, Jonatane, i vi koji ste sa njime poslani kao njegovi saradnici, ukoliko bi trebalo suditi po mom ponašanju upoređenom sa onim Jovanovim, i kada bi trebalo dovesti ne više od dvojice ili trojice svedoka, a pri tom dobrih i istinoljubivih ljudi, bilo bi jasno da biste bili prisiljeni, prethodno proverivši njihove vrline, da odbacite sve optužbe; tada biste bili obavješteni koliko sam dobro upravljao poslovima Galileje, pri čemu mislim da je svega tri svedoka dovoljno da pokaže da li je jedan čovek radio onako kako je morao po savesti raditi; a ja vam, evo, sve ove ljude nudim kao svedoke. Ispitajte njih kako sam to ja živio i da li se nisam vladao sa svom mogućnom uljudnošću i na najčasniji način, boreći među njima. A ja vas dalje pozivam, o Galilejci, da ne sakrijete nijedan deo istine, već da pred ovim ljudima govorite kao pred sudijama da li sam se ma i u jednom slučaju ponašao drugačije nego ispravno.”

50) Dok sam ja govorio, svi glasovi okupljenog mnoštva slili su se u jedan kojim su me nazivali svojim dobrotvom i spasiteljem, svedočeci o ispravnosti mog minolog vladanja i moleći me da sa istim nastavim i ubuduće; zatim su pod zakletvom rekli kako su njihove žene bile sačuvane od ma kakve uvrede i da nijedna nije bila obeščašćena s moje strane. Nakon toga, pročitao sam Galilejcima

dva od onih pisama koja su bi- la poslana od strane Jonatana i njegovih saradnika, a koja su zaplenili oni moji ljudi što sam ih postavio da stražare nad putevima, i koja su mi dostavili. Ova su pisma bila prepuna pogrda i laži na moj račun, kao da sam se ja vladao više kao tiranin naspram naroda nego kao njegov namesnik, pored još mnogih drugih kleveta, a koje nisu bile ništa bolje od najbešćasnijih krivokletstava. Takođe sam obavestio narod kako sam došao do tih pisama, te da su ih oni koji su ih nosili predali dobro- voljno — ovo sam rekao jer nisam želeo da moji neprijatelji znaju ništa o straži koju sam postavio, kako se zbog toga ne bi uplašili i ubuduće odustali od pisanja sličnih pisama.

51) Nakon što su ljudi čuli o ovim stvarima, bili su veoma ozlojeđe- ni protiv Jonatana i onih saradnika koji su bili s njime, te su pošli da ih napadnu i ubiju ih; i ovo bi svakako i uradili da ja nisam zauzdao gnev Galilejaca, rekavši da ću oprostiti Jonatanu i njegovim saradnicima 922 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

ono što se dogodilo u prošlosti ukoliko se pokaju i pođu svojoj vlasti- toj zemlji da kažu pravu istinu o mom ponašanju onima koji su ih posla- li. Nakon što sam to rekao, pustio sam ih, iako sam znao da neće uraditi ništa od onoga što su obećali. Ali su Galilejci bili toliko silno raz- gnevljeni njihovim postupcima da su me molili za dozvolu da ih kaznim za njihovu bezočnost. Ja sam, pak, sa svoje strane, tražio svaki način da ih nagovorim da poštede ove ljude, naprosto zato što sam znao da je svaki slučaj pobune neminovno pogibeljan po državnu dobrobit. Ali je mno- štvo bilo odviše besno da bi se moglo odvratiti, te su svi zajedno odmah pošli prema kući u kojoj su se nastanili Jonatan i njegovi saradnici. Kada sam shvatio da se gnev gomile ne može obuzdati, uzjahao sam konja i zapovedio ljudima da me slede do sela po imenu Sogan, koje se nalazi dva- deset furlonga udaljeno od Gabare; koristeći se ovim lukavstvom, postu- pao sam s namerom da se ne učini kako s moje strane započinje otvaranje građanskog rata među Galilejcima.

52) Kada sam stigao u blizinu Sogana, naterao sam narod da se zausta- vi i počeo ih moliti da ne dopuste sebi da tako lako budu izazvani na gnev i nanesu drugima takve kazne čiji bi učinci bili nepovratni. Ta- kode sam izdao naređenje da bi stotinu ljudi koji su već bili u godina- ma i koji su sloveli za najuglednije među njima, trebalo da se pripreme i sami pođu do Jerusalima, gde bi potom trebalo da se pred narodom po- žale na one koji podižu pobune u zemlji. Još sam i rekao da u slučaju da slušaoci budu dirnuti onim što im govore, oni od jerusalimske zajed- nice zatraže da mi napišu pismo sa naređenjem da produžim sa upra- vljanjem Galilejom, a da Jonatan i njegovi saradnici budu opozvani i na- puste zemlju. Nakon što sam im izdao ovakva uputstva a oni se pripre- mili da što je moguće brže pođu, poslao sam ih na to putovanje tri dana posle onog zajedničkog okupljanja. Sa njima sam takođe poslao i pet sto- tina naoružanih ljudi [kao stražu]. Zatim sam pisao svojim prijatelji- ma u Samariji, sa molbom da na ove putnike paze prilikom prolaska kroz zemlju — jer je Samarija bila pod Rimljanima i bilo je neminovno da oni koji žurno putuju prema Jerusalimu prođu kroz tu zemlju; jer, putem koji tuda vodi moguće je za tri dana preći rastojanje između Galileje i Jerusa- lima. Sa ovim sam vremešnim ljudima pošao donekle i sam, otprativši ih do granica Galileje, te postavio stražu na putevima, kako niko ne bi mogao saznati da su ovi ljudi pošli. Posle svih ovih priprema, vratio sam se i nastanio u Jafi.

53) Međutim, Jonatan i njegovi saveznici, uvidevši da im je propa- lo izvršenje onoga što su zamislili protiv mene, poslali su Jovana na- trag u Gishalu, a oni su sami pošli u Tiberijadu, očekujući da će im se njeni žitelji ovog puta potčiniti — što

je, uostalom, bilo i u sadržaju pisma kojeg im je Isus, upravitelj Tiberijade, poslao, obećavši da će ih, ukoliko budu došli, narod prihvatiti i njih izabrati za svoje upravitelje. Tako su oni na taj put pošli s velikim očekivanjima. Ali me je Sila, koga sam, kao što sam već pisao, ostavio za tamošnjeg nadglednika, o svemu ovome obavestio i zatražio da i sam pohitam tamo. Ja sam se zais-

ta smesta složio sa ovim zahtevom i išao u Tiberijadu, gde sam ponovo dopao opasnosti po život, i to pod sledećim okolnostima. Jonatan je sa saveznicima tamo podbunio veliki broj ljudi koji su se osećali u sporu sa mnom, nagovorivši ih da se odmetnu od moje vlasti, ali su se ti ljudi na vest o mom dolasku uplašili i ipak izašli da me pozdrave, govoreći kako sam ja blagosloven čovek, budući da sam se tako dobro poneo prilikom upravljanja Galilejom, a oni su se čestitanjem pridruživali onim počastima koje sam već primio, rekavši da je moja slava ujedno i povećanje njima, budući da su oni bili moji učitelji i sugrađani. Osim ovog, rekli su kako je [povodom tekućih prilika] od svega jedino tačno to da oni moje prijateljstvo pretpostavljaju Jovanovom, te da bi smesta pošli kućama svojim poslom, ali da će ostati kako bi mogli izručiti Jovana u moje ruke — što su bile reči koje su potvrdili zavetovanjima, i to takvima koja su u mojem narodu najsnažnija i u koje se ne sme sumnjati. Ipak, oni su od mene zatražili da se nastanim negde drugde, zato što je sledećeg dana bio sabat, zbog čega nije bilo umereno da Tiberijada bude uzne-
miravana na taj sveti dan.

54) Tako sam ja, ništa ne sumnjajući, pošao do Tariheje; pa ipak sam za sobom ostavio neke ljude sa zadatkom da ispituju kako se odvijaju stvari u gradu, i da li se ma šta nadalje govori o meni; takođe sam i postavio mnoge ljude duž puta koji vodi od Tiberijade do Tariheje, kako bi mogli brzo opštiti jedni s drugima ukoliko bi saznali ma kakve vesti od onih koji su bili ostavljeni u gradu. Sledećeg su dana, dakle, svi ljudi došli u Prosuhu⁴, što je bilo veliko svetište, kadro da primi veoma veliki broj ljudi. Tamo je ušao i Jonatan, pa iako se nije usudio da otvoreno govori o pobuni, ipak je izjavio da njihov grad zaslužuje boljeg upravitelja nego što ga sada ima. Isus, međutim, nije imao obzira niti se ustručavao da iznese što je imao, te je otvoreno rekao: „O, sugrađani moji! Za vas je bolje da budete podanici četvorici ljudi nego jednome, i to takvoj četvorici koji su visokog porekla i ne bez ugleda zbog svoje mudrosti", pri čemu je pokazao na Jonatana i njegove saradnike. Čim je ovo izgovorio, unutra je ušao Justin i pohvalio njegove reči, namah nagovorivši neke ljude da se s njime slože. Ipak, većina okupljenog naroda nije bila zadovoljna onim što je čula, i svakako bi došlo do komešanja i nasilja da tada nije bio šesti sat dana koji je raspustio okupljene, budući da je to čas kada nam naši zakoni nalažu da pođemo na obedovanje u dan sabata. Tako su Jonatan i njegovi pratioci obustavili savetovanje do sledećeg dana, i otišli ne postigavši uspeh. Nakon što sam, pak, ja čuo o ovim vestima, odlučio sam da ujutru lično pođem u Tiberijadu. Shodno tome, sutradan sam, četvrtog sata dana, prispeo iz Tariheje, i našao da je mnoštvo već okupljeno u Prosuhi — pri čemu, međutim, ljudi koji su se sabrali ni sami nisu znali razlog okupljanja. Ali kada su me Jonatan i njegovi ljudi videli gde tako neočekivano dolazim, našli su se u pometnji, nakon čega su izneli izveštaj kojeg su se sami domislili, to jest da su rimski konjanici viđeni na mestu zvanom Union, na granici Galileje, na trideset furlonga udaljenosti od Tiberijade. Na osnovu ovog izveštaja Jona-

tan i njegovi ljudi su me usrdno pozvali da ne zanemarim tu vest, niti da dopustim da zemlja bude opljačkana od strane neprijatelja. Naravno, sve ovo su rekli s namerom da me udalje iz grada pod izgovorom potrebe za vanrednom ispomoći, dok bi, međutim, u međuvremenu mogli raspolagati gradom i učiniti ga mojim neprijateljem.

55) Što se mene tiče, iako sam prozreo njihovu zamisao, ipak sam se složio s onim što su predložili, i to iz razloga da žitelji Tiberija- de ne bi mogli posumnjati kako sam nebrizljiv prema njihovoj bezbed- nosti. Otuda sam pošao odatle, ali nakon što sam se našao na označenom mestu nisam našao ni traga od ma kakvog neprijatelja, te sam se vratio što sam brže mogao, i našao okupljen celi savet, takođe i sa sabranom glavinom naroda, dok su Jonatan i njegovi saradnici iznosili žestoke optužbe protiv mene, kao protiv nekoga ko ni najmanje ne nastoji da im olakša terete rata i koji pri tom sam živi u raskoši. Pa kako su ova- ko govorili, istovremeno su i pripremili četiri pisma, tobože sroč- na od strane nekih ljudi koji su živeli na granici Galileje, u kojima ih navodno ovi preklinju da im dođu u pomoć jer je tamo pristigla rimska vojska sastavljena jednako od konjice i pešadije, koja će već trećeg da- na ući i opustošiti čitavu zemlju — ukratko, ovim su pismima ti ljudi tražili da se ne okleva i da njihova molba ne bude zanemarena, već da im se pohita u pomoć. Kada su okupljeni Tiberijanci čuli ove reči, poklo- nili su im poverenje i primili ih za istinu, te su počeli vikati pro- tiv mene, govoreći kako ne bih smeo sedeti skrštenih ruku, već da bih morao poći u traženu pomoć njihovim zemljacima. Na to sam ja, među- tim, rekao (jer sam sasvim razumeo zamisao Jonatana i njegovih saradni- ka) da sam spreman da se složim sa onim što oni predlože i bez okle- vanja pođem s vojskom u ratni pohod o kojem su govorili, ali da ih ipak istovremeno savetujem da, budući da ta pisma svedoče kako su Rimljani izvršili napad na četiri različita mesta, i oni treba da razdele sna- ge na pet delova, te da Jonatana i njegove ljude postave za vojne starešine svakog od njih, jer je prikladno za tako hrabre ljude da ne samo daju savet, već i da zauzmu mesto predvodnika i pomognu svojim sunarodnicima ka- da okolnosti to od njih traže — ovo, naime, zbog toga što je meni samom nemoguće da vodim više od jednog dela vojske. Ovakav moj savet veoma je zadovoljio okupljeno mnoštvo, te su tako naterali Jonatana i njegove lju- de da i sami pođu u rat. A njih je ovakav rasplet doveo u potpunu pome- tnju, stoga što zahvaljujući mojem lukavstvu ni na koji način nisu izvr- šili ono što su naumili, već je došlo do nečeg sasvim suprotnog cilju njihovog naprezanja.

56) Među Jonatanovim pristalicama, kao što smo rekli, bio je i iz- vesni [farisej] Ananija (uticajan ali izopačen i veoma zločudan čovek), koji je predložio da za sutrašnji dan bude proglašen sveopšti verski post, te je poradio na naredbi da bi svi trebalo da se u isti čas pojave na istom mestu, i to bez ikakvog oružja, kako bi time pokazali očiglednim Bogu da je, dokle god su u milosti Njegove pomoći, svako drugo oružje sas- vim beskorisno. Ovo je, međutim, on izveo ne iz kakve pobožnosti, već

naprosto zato da bi mene i moje prijatelje mogli zateći nenaoružane. Ipak, bio sam prinuđen da se s ovim složim, da ne bi izgledalo da oma- lovažavam predlog koji navodi na pobožnost. I tako, čim smo moji ljudi i ja pošli kući, Jonatan i njegovi saradnici pisali su Jovanu da dođe k njima sledećeg jutra, pri tom tražeći od njega da dođe sa što je više mo- guće vojnika, jer će me u tom slučaju lako dobiti u svoje ruke i izvesti sve što su naumili. Kada je Jovan primio ovo pismo, rešio je da ispuni

ono što je u njemu stajalo. Što se mene, pak, tiče, naredio sam dvojici svojih čuvara, koje sam držao najhrabriji i najodaniji, da sakriju bodeže pod haljinama, te da pođu sa mnom kako bismo se mogli braniti ukoli- ko naši neprijatelji budu izveli ma kakav napad na nas. Ja sam takođe na sebe stavio grudni pancir i pripasao mač, pri tom ga sakrivši koliko god je to bilo moguće, te sam došao u Prosohu.

57) Isus, koji je bio zapovednik, naredio je, međutim, da budu zausta- vljeni i odstranjeni svi koji budu došli sa mnom, a on sam je stajao na vratima i nije dopuštao nikome do njegovim prijateljima da uđe unutra. Pa dok smo mi bili zauzeti dnevnim verničkim dužnostima i predava- li se molitvama, Isus je ušao i upitao me šta se dogodilo sa sasudima koji su bili uzeti iz kraljeve palate kada je ova bila zapaljena, a takođe i šta se dogodilo sa onim nekovanim srebrom, odnosno u čijem je sada sve to posedu? Ovo je on upitao kako bi ispunio vreme do Jovanovog dolas- ka. Ja sam odgovorio da Kapel i deseterica drugih najuglednih ljudi Ti- berijade imaju kod sebe sve što je nabrojao, te sam ga uputio da njih same upita i proveri da li sam izgovorio laž. A kada su ovi ljudi odgovori- li da je rečeno istina, on me je dalje upitao šta se dogodilo sa onih dva- deset zlatnika koje sam dobio nakon prodaje određene količine nekova- nog novca? Na ovo sam odgovorio da sam ih dao njihovim izaslanicima kao poputbinu, jer su zahvaljujući njima oni bili poslani u Jerusalim. Na ovo su, međutim, Jonatan i njegovi ljudi uzvratili da nisam postu- pio dobro time što sam izaslanike platio državnim novcem. A kada se okupljeno mnoštvo pokazalo veoma ljuto na njih zbog ovog ispitivanja, budući da su prozreli njihovu dvoličnost, ja sam shvatio da će ovo ko- mešanje prerasti u pobunu, pa sam, želeći da narod još više razdra- žim protiv ovih ljudi, rekao: „Ali ukoliko ja nisam ispravno postupio plaćajući izaslanike iz državne riznice, zadržite vaš gnev za mene, jer ću tih dvadeset zlatnika sam nadoknaditi.”

58) Nakon što su Jonatan i njegovi ljudi čuli ovo, sačuvali su mir, ali je narod bio još razdraženiji protiv njih, budući da su ovi tako očigledno pokazivali svoju nepravdičnu zlonamernost prema meni. Na- kon što je Isus uvideo ovu promenu u redovima ljudi, on im je naredio da se udalje, i zatražio da samo senat ostane prisutan, s izgovorom da ovi ne mogu ispitati stvari takve prirode u takvoj vrevi. Ali kako su ljudi povikali kako me tu neće ostaviti samog, pojavio se jedan čovek i kradom rekao Isusu i njegovim prijateljima da su Jovan i njegovi naoružani lju- di pristigli nadomak tog mesta, na šta su Jonatan i svi oko njega, ne mo- gući više da se uzdržavaju (a verovatno je ovde Proviđenje Božje obezbe- 926 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

dilo moje oslobođenje, jer da nije bilo takvog uticaja sigurno bi me Jovan usmrtio), rekli: „O, vi ljudi Tiberije! Okanite se ovog ispitivanja po- vodom dvadeset zlatnika, jer Josif ne zaslužuje da zbog njih umre; ali je zato smrt zaslužio zbog svoje žudnje da tiraniše i vara narod Galileje svojim govorima, kako bi pomoću njih zadobio vlast nad ljudima.” Nakon što je ovo izgovorio, on je smesta položio ruke na mene nastojeći da me ubije; ali čim su oni koji su bili uz mene videli šta je ovaj naumio, oni su trgli svoje mačeve i zamahnuli da ga izbodu ukoliko bi prema meni pokazao ma kakvo nasilje. Ljudi su se takođe mašili za kamenje, spremni da ga počnu bacati na Jonatana; i tako su me svi zajedno otrgnuli od pri- premljenog nasilja mojih neprijatelja.

59) No čim sam pošao malo dalje, naleteo sam na Jovana koji je nastu- pao na čelu svojih naoružanih ljudi. Na njihovu sam se pojavu uplašio i okrenuo na drugu stranu, pobećavši jednim uskim prolazom prema jeze- ru, gde sam se domogao

jednog broda i na njega se ukrcao, te otplovio preko prema Tariheji. Tako sam, mimo svih mojih očekivanja, uspeo umaći opasnosti. Nakon toga sam odmah poslao po vođe Galilejaca, i ispričao im na koji sam način, i uprkos datih zavetnih reči, bio veoma blizu pogibiji od strane Jonatana i njegovih ljudi, kao i od strane [dela] naroda Tiberijade. Ove su reči silno razljutile Galilejce koji su me ohrabрили da se više ne ustručavam da povedem rat protiv svojih neprijatelja, već da im dopustim da oni pođu protiv Jovana i najzad ga potpuno unište, baš kao i Jonatana i njegove saradnike. Ja sam ih, međutim, ipak zadržao uprkos tome što su bili toliko besni, zatraživši od njih da se donekle uzdrže, bar dotle dok ne saznamo kakva su naređenja dobili oni izaslanici što su ih poslali u Jerusalim — jer, ustvrdio sam, biće najbolje za njih ukoliko budemo postupili prema njihovim odlukama, što je bio razlog koji je naposljetku nadjačao ostale. U međuvremenu se Jovan, nakon što klopka koju mi je postavio nije dovela do željenog ishoda, takođe vratio u Gishalu.

60) Posle nekoliko dana, ovi izaslanici što ih je poslao narod Galileje vratili su se i obavestili nas da je [jerusalimski] narod veoma razjaren protiv Ananija i Simona, sina Gamalijelovog, kao i njihovih prijatelja, zato što su, bez ikakve javne odluke, poslali ljude u Galileju i činili sve što su mogli da budem lišen upravne vlasti. Izaslanici su dalje rekli da je razljućeni narod spreman da zapali kuće ove dvojice. Takođe su sa sobom doneli pisma u kojem su me najvažniji ljudi Jerusalema, uz usrdnu molbu čitavog naroda, potvrđivali kao namesnika Galileje i naređivali Jonatanu i njegovim saradnicima da se brzo vrate kući. Nakon što sam dobio ta pisma, stigao sam u selo Arbelu gde sam obezbedio skup Galilejaca i zatražio od pomenutih izaslanika da okupljenom mnoštvu objave gnev žitelja Jerusalema zbog onoga što su učinili Jonatan i njegovi saradnici, kao i na koliku su omraženost naišla njihova izopačena dela, te kako su me potvrdili kao namesnika njihove zemlje, pa najposle i ono što se odnosilo na zapovest Jonatanu i njegovim ljudima da se vrate kući. Tako sam im odmah poslao pismo i zatražio da ga uzmu u

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

927

razmatranje što razboritije mogu, te da odluče kako bi trebalo postupiti [u takvim okolnostima].

61) Nakon što su primili pismo zbog kojeg su, naravno, bili veoma uznemireni, poslali su po Jovana, i uz njega senatore Tiberijade i najvažnije ljude Gabarene, predloživši održavanje saveta na kojem bi od svih zatražili da razmotre ono što bi trebalo da učine. Ipak, upravitelji Tiberijade bili su veoma skloni da vlast zadrže za sebe; rekli su da nije ispravno da napuštaju svoj grad sada kada je on poveren njihovom staranju, te da u suprotnom ja ne bih oklevao da ih napadnem — jer su, naime, pogrešno zamišljali da sam ja pretio da to uradim. Jedino Jovan nije bio istog mišljenja, već ih je savetovao da među sobom izaberu dvojicu ljudi koji bi trebalo da pođu i optuže me pred narodom Jerusalema da nisam upravljao poslovima Galileje na način na koji je trebalo da to činim, tvrdeći da bi oni mogli lako ubediti tamošnji narod zbog svog dostojanstva i zbog toga što je ljudska gomila po prirodi veoma promenljive naravi. Kada im se, tako, učinilo da je Jovan dao najmudriji predlog, odlučili su da bi dvojica od njih, i to upravo Jonatan i Ananija, trebalo da pođu u Jerusalim, a da druga dvojica [Simon i Joasar] ostanu u Tiberijadi. Oni prvi su takođe sa sobom kao stražu povelili i stotinu vojnika.

62) Ipak su se uz sve ovo upravitelji Tiberijade pobrinuli i da svoj grad obezbede zidinama i zapovedili njegovim stanovnicima da se late oružja. Takođe su poslali po veliki broj Jovanovih vojnika kako bi im pomogli protiv mene ukoliko se

za to ukaže potreba. Jovan je, međutim, u to vreme živeo u Gishali, te su Jonatan i njegovi ljudi, nakon napuštanja Tiberijade, čim su stigli do Dabarite, sela koje leži na krajnjim rubo- vima Galileje u velikoj ravnici, negde oko ponoći nabasali na stražu koju sam postavio, i koja im je naredila da polože oružje a potom ih i ba- cili u okove, upravo onako kako sam i bio naložio. O ovim mi je vesti- ma pisao Levi, koji je zapovedao tom skupinom kojoj sam dodelio zadatak čuvanja straže. Na ovo nisam ništa odgovorio dva sledeća dana, i, pret- varajući se da ne znam ništa o tome, poslao sam pismo narodu Tiberija- de, savetujući u njemu da odlože svoje oružje i raspuste pridošlice ka- ko bi se ovi mogli mirno vratiti kućama. Ali su mi oni, verujući da su Jonatan i njegovi ljudi već stigli u Jerusalim, zauzvrat poslali odgovo- re pune uvreda; naravno, ovo me nije moglo uplašiti, već sam se domis- lio sledećeg lukavstva protiv njih, držeći da nije u skladu sa istinskom pobožnošću raspirivati požar rata među sugrađanima. Pa kako sam že- leo da odvučem ove ljude iz Tiberijade, izabrao sam deset hiljada od mojih najbolje naoružanih boraca i podelio ih u tri skupine, te im naredio da tajno pođu i zauzmu busije po selima. Takođe sam i u selu, koje leži u planini na svega četiri furlonga udaljenosti od Tiberijade, postavio drugih hiljadu ljudi; ovima sam izdao naređenje da po uočavanju mog znaka smesta siđu dole. Ja sam, pak, zajedno sa ljudima oko sebe izašao na očig- led svima. Na moju je pojavu narod Tiberijade počeo gomilice izlaziti iz grada, sa silnim pogrdama na usnama. Štaviše, njihovo je ludilo stig- 928

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

lo do takvih visina da su izneli prava mrtvačka nosila i, stojeći oko njih, počeli me oplakivati, time se zabavljajući i podsmevajući mi se; na ovaj prizor nisam mogao odoleti a da se ne osetim veselo raspoloženim pred takvim primerom njihovog mahnitanja.

63) Želeći da na prevaru uhvatim Simona i Joasara, poslao sam im poruku, zatraživši da izađu iz grada, zajedno sa množinom njihovih prijatelja koji bi ih štitili, poručivši im da sam spreman da siđem k njima i uglavim savezništvo, na osnovu kojeg bismo podelili upra- vljanje Galilejom. I zaista, Simon je bio zaveden zahvaljujući svojoj ne- promišljenosti i lakomoj nadi u dobitak, te nije oklevao da dođe; ali je Joasar, sumnjajući da mu je postavljena zamka, ostao pozadi. I tako, ka- da je Simon izašao zajedno sa prijateljima koji su ga čuvali, ja sam ta- kođe istupio pred njega i presreo ga sa velikom učtivošću, izjavljujući da sam mu dužnik stoga što je došao k meni; ali sam nedugo potom po- šao u šetnju s njime kao da bih mu želeo reći nešto lično i u poverenju, pa nakon što sam ga podosta odvuкао od prijatelja, iznenada sam ga okru- žio svojim ljudima, kojima sam ga predao da ga odvedu u selo; a zatim sam, izdavši naređenje svim svojim naoružanim snagama da mi se pridruže, izveo napad na Tiberijadu. Ali, kako se borba rasplamsala na obe strane, a vojnici Tiberijade bili na dobrom putu da me nadvladaju (jer su moji ljudi u tom času već počeli bežati), video sam da moram preuzeti odgo- vornost za ishod bitke, te sam osokolio svoje ljude i uspeli smo da pot- isnemo — iako smo već govoto bili nadjačani — Tiberijance u grad. Ta- kođe sam poslao drugi odred vojnika da izvrši napad sa strane jezera, izdavši im pri tom naređenje da prvu kuću koje se domognu smesta zapale. Kada je ovo zaisga i izvedeno, žitelji Tiberijade pomislili su da im je grad već zauzet, te su uplašeni pobacali oružje i stali svi zajedno pre- klinjati — oni, njihove žene i deca — da poštedim grad. Tako sam ja bio nagovoren njihovim molbama i stišao u svojim vojnicima silovitost sa kojom su ih počeli goniti; ja sam, pak, sa dolaskom večeri povukao sam se sa svojim ljudima,

te sam pošao da se odmorim od minulih napora. Takođe sam pozvao Simona da večera sa mnom, i obodrio ga uprkos svemu što se dogodilo, obećavši mu da ću ga zdravog i bezbednog poslati u Jerusalem, i uz to mu za putovanje dati potrebne namirnice.

64) Sledećeg dana sam poveo deset hiljada svojih boraca i ušao u Ti-berijadu. Zatim sam poslao po najuglednije ljude iz naroda da se okupe na javnom mestu, i naredio im da mi otkriju ko su bili vinovnici minu- le pobune; a nakon što su ovi to učinili, te sam ljude okovane poslao u grad Jotapatu. Što se tiče Jonatana i Ananija, njih sam oslobodio okova i opskrbio ih svime potrebnim za njihovo putovanje — zajedno sa Simo- nom i Joasarom — dodelivši im i pet stotina naoružanih ljudi koji su pošli kao zaštitna pratnja; i tako sam ih sve poslao u Jerusalem. Narod Tiberijade je ponovo došao k meni, tražeći još jednom da im oprostim za ono što su uradili. Rekli su da će ispraviti sve ono što su pogreš- no činili prema meni, uveravajući me u svoju odanost u vremenu koje do- lazi; još su me i preklinjali da sačuvam ono što je preostalo plena od

pljačkanja grada onima kojima je pripadalo. Shodno tome, zapovedio sam onima koji su ma šta prisvojili da to donesu pred nas; a nakon što ovi ljudi neko vreme nisu ispunili ono što sam im naložio, ja sam, videv- ši jednog od vojnika koji je bio uz mene kako nosi odeću koja je bila ras- košnija od uobičajene, upitao odakle mu ona; a kada je on odgovorio da ju je uzeo kao plen nakon pljačke grada, dao sam da se ovaj čovek izbičuje. Po- tom sam i svima ostalima zapretio još strožim kaznama ukoliko ne do- nesu pred nas ono što su opljačkali; pa kada je tako otkrivena i donesena velika količina plena, ja sam svakom građaninu Tiberijade vratio ono za šta je ustvrdio da mu je pripadalo.

65) Sada kada sam došao do ovog dela svog pripovedanja, imam nameru da kažem nekoliko stvari o Justinu, koji se i sam poduhvatio toga da na- piše istoriju ovih zbivanja, kao i o drugima koji se odaju pokušaju pi- sanja istorije, ali se pri tom malo obaziru na istinu, i ne plaše se da bilo iz zlonamernosti ili dobronamernosti prema nekim osobama pri- povedaju laži. Ovi ljudi postupaju kao oni koji stvaraju krivotvorena dokumenta i akte; i zato što ne bivaju kažnjeni zbog njih, oni nemaju ob- zira prema istini. Kada se, otuda, Justin latio toga da piše o ovim činjenicama kao i o Jevrejskom ratu, s namerom da se on sam pokaže uzvi- šenim čovekom, on je izobličio ono što se mene tiče, i nije mogao govo- riti istinu čak ni o svojoj sopstvenoj zemlji; od toga potiče to što sam, bivajući tako oklevetan s njegove strane, prinuđen da se branim — i zbog toga ću govoriti o onome što sam sve dosad skrivao. I neka se pri tom niko ne čudi što svetu još mnogo ranije nisam ništa o ovome govorio. Jer, iako je za istoričara neophodno da iznosi istinu, ipak on nije stro- go obavezan da kudi izopačenost izvesnih ljudi; i to ne ni iz kakve mi- losti prema njima, već iz svoje sopstvene spisateljske umerenosti. Kako je došlo do toga, o Justine, ti najsmotreniji od svih pisaca (evo obraćam mu se kao da je sada i ovde prisutan) da si toliko hvalisavo sebe samog uz- dizao, govoreći da smo ja i Galilejci bili vinovnici pobune u koju je bi- la uključena tvoja zemlja, jednako protiv Rimljana i protiv kralja [Agri- pe Mlađeg]? Jer i pre no što sam ja uopšte bio naimenovan za namesnika Galileje od strane jerusalimske zajednice, ti i sav tvoj narod Tiberijade ne samo da ste podigli oružje, već ste ušli i u rat protiv Dekapolisa u Siriji. Shodno tome, upravo ti si naredio da se popale njihova sela, a mnogi od tvojih vlastitih slugu pali su u borbi. I nisam ja jedini koji to kaže, već je to isto

napisano i u *Komentarima* imperatora Vespazija- na; tamo takođe stoji kako su žitelji Dekapolisa došli u Ptolemaidu kličući Vespazijanu u želji da ti, koji si bio pokretač tog rata, budeš doveden do kazne. I ti bi po Vespazijanovoj zapovesti sigurno i bio kažnjen, da nije kralj Agripa, kome je dato ovlašćenje da te pogubi, na revnosno preklinjanje njegove sestre Berenike, promenio kaznu smrću u onu dugog zatočeništva. Tvoje političko vladanje u kasnijim poslovima takođe jasno razotkriva tvoj način života kao i to da si se koristio okolnošću da se tvoja zemlja digla na ustanak protiv Rimljana — a jasne znake toga odmah ću izneti. Takođe imam nameru da kažem nekoliko stva- 930 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

ri na tvoj račun ostatku ljudi iz Tiberijade, te da dokažem onima koji listaju ovu istoriju kako ti nisi gajio dobronamernost ni prema Rimljanima, ni prema kralju. Budi siguran, o Justine! da su najveći gradovi Galileje bili Seforis i tvoja vlastita zemlja Tiberijada. Ali je Seforis, smešten u samoj sredini Galileje, i imajući oko sebe veliki broj sela, bio u stanju da se pokazuje drskim i uznemirujućim po Rimljane, ukoliko bi to njegovim žiteljima bilo ugodno, pa ipak su oni odlučili da produže sa vernošću svojim gospodarima i da u isto vreme mene isključe iz svog grada, kao i da zabrane svim svojim građanima da se pridruže Jevrejima u ratu; a kako bi mogli ostati obezbeđeni od mene, oni su, uz pomoć prevare, upravo od mene samog dobili dopuštenje da utvrde svoj grad zidinama; oni su takođe, po sopstvenom nahodanju, dopustili smeštaj posadi rimskih legija koje im je poslao Cestije Gal, koji je tada bio namesnik Sirije, te su na taj način pokazali prezir prema meni, iako sam tada bio vrlo moćan i svi su me se veoma plašili; a u isto je vreme najveći od naših gradova, Jerusolim, bio pod opsadom, i onaj njegov Hram koji pripada svima nama bio je u opasnosti da padne u ruke neprijateljima, a Tiberijanci nisu poslali nikakvu pomoć tamo, ne želeći da se pomisli kako oni dižu oružje protiv Rimljana. Ali što se tiče tvoje zemlje, o Justine: smeštena na obali Genisaretskog jezera, i udaljena od Hiposa trideset a od Gadare šezdeset, te od Skitopolja, koji je bio pod kraljevom upravom, stotinu dvadeset furlonga — kada u blizini nije bilo jevrejskog grada, ljudi su mogli lako sačuvati vernost Rimljanima da im je to činilo zadovoljstvo, budući da su i grad i njegov narod bili prepuni oružja. Ali, kao što si ti rekao, ja sam tada bio vinovnik njihovog ustanka. I zaklinjem te, o Justine!, reci ko je onda kasnije bio vinovnik? Jer ti znaš da sam bio u vlasti Rimljana i pre no što je Jerusolim bio opsednut, pa i pre nego što je otprilike u isto vreme Jotapata bila silom zauzeta, baš kao i mnoge druge tvrđave, pri čemu je veoma veliki broj Galilejaca nastradao u tom ratu. Otuda ti se učinilo da je pravo vreme kada si se zasigurno oslobodio ma kakvog straha od mene, da odbaciš oružje i tako pokažeš kralju i Rimljanima da nije bilo po tvom izboru, već pod silom nužnosti, da si poveo rat protiv njih; ali si ipak ostao isti sve dok Vespazijan nije došao sve do tvojih zidina sa svom svojom vojskom — a onda si zaista, i ovog puta iz straha, položio oružje, i tvoj bi grad zasigurno bio silom zauzet da se Vespazijan nije složio sa kraljevom molbom za tebe, i izvinio tvoju mahnitost. Otuda je jasno da nisam ja bio taj koji je pokrenuo tu nesreću, već tvoja vlastita sklonost prema sukobljavanju. Da li se sećaš koliko sam te mnogo puta držao u svojim rukama, pa ipak te nijednom nisam kaznio smrću? Štaviše, ti si jednom dopao sukoba protiv svojih vlastitih sledbenika, i pobio stotinu osamdeset pet sopstvenih građana, i to ne zbog dobronamernosti prema kralju i Rimljanima, već zbog svoje lične izopačenosti, i to u vreme kada sam ja bio opsednut od strane Rimljana u Jotapati.

Štaviše, nije li bilo izbrojano dve hiljade žitelja Tiberijade tokom opsade Jerusalima, od kojih su neki pobijeni a ostali uhvaćeni i odvedeni u roblje? Ali

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

931

ćeš se ti i dalje pretvarati kako nisi bio uključen u rat sve dok nisi prebegao kralju. Jer, da, zaista, ti si prebegao njemu, i kažem da je to bilo iz straha od mene. Ti kaza, odista, da sam ja bio taj koji je bio izopačen. Ali zašto te je onda, iz kojeg razloga, kralj Agripa, koji ti je sačuvao ži- vot onda kada te je Vespazijan osudio na smrt, i koji ti je udelio tolika bogatstva, kasnije dvaput badao u okove i često te obavezivao da se uk- lanjaš iz svoje sopstvene zemlje, pa je čak, kada je jednom uprkos svemu za- povedio i da budeš pogubljen, ipak pristao da ti ponovo oprosti samo na najrevnosnije zalaganje Berenikino? I kada te je (posle toliko mnogih tvojih podvala) učinio svojim sekretarom, zatekao je gde krivotvoriš njegove poslanice, i prognao te je u želji da mu se skloniš s očiju. Ali ja ovde neću podrobno ispitivati sve činjenice tvogeg sramoćenja. Pa ipak ne mogu a da se ne čudim tvojoj bezočnosti, kada nalaziš u sebi dovoljno sigurnosti da kažeš kako ćeš bolje govoriti o svim tim zbivanjima no što su to činili svi drugi koji su pisali o njima, kada ti čak nisi ni mogao znati šta se zaista događalo u Galileji, budući da si u to vreme bio u Bejrutu sa kraljem; takođe nisi mogao znati koliko su mnogo Ri- mljani postradali prilikom opsade Jotapate, niti kakve su nesreće oni nama naneli; takođe nipošto ne možeš raspitivanjem saznati šta sam Ja lično činio tokom opsade, naprosto zato što su svi oni koji bi ti mog- li pribaviti obaveštenja o tome izginuli tokom samog njenog trajanja. Ali možda ćeš ti reći kako možeš pouzdano pisati o onome što je učinjeno narodu Jerusalima. Ali kako to uopšte može biti? jer niti se tebe uopšte ticao taj rat, niti si čitao Cezareve *Komentare*, o čemu mi imamo nepobitne dokaze, budući da ti sasvim protivrečiš tim Cezare- vim izlaganjima u svojoj vlastitoj istoriji. Ali ukoliko ti zaista tako snažno stojiš iza toga da si istoriju bolje napisao od svih drugih, zaš- to je nisi objavio dok su još bili živi Vespazijan i Tit, najviši zapo- vednici u tom ratu, baš kao i kralj Agripa i njegova porodica, ljudi koji su bili veoma upućeni u znanja Grka? jer ti si je pisao tokom ovih dvade- set godina te si od njih mogao imati i potkrepljeno svedočanstvo svojoj pouzdanosti. Ali tek sada, kada ti ljudi više nisu s nama, te smatraš da ti se više ne može protivrečiti, ti se usuđuješ da objaviš svoju isto- riju. Ja se sa svoje strane uopšte nisam plašio ničega sličnog u pogledu svojih spisa, već sam ponudio svoje knjige samim imperatorima, i to on- da kada su činjenice još uvek bile naočigled ljudima; jer sam bio duboko svestan da sam obuhvatio istinu samih tih činjenica; pa kako sam i oče- kivao da ću u tim ljudima pronaći potvrdu, u takvim nadanjima zaista nisam bio prevaren. Štaviše, ja sam odmah predstavio svoju istoriju i mnogim drugim osobama, i to nekima od onih koji su bili uključeni u rat, baš kao što je reč o kralju Agripi i nekim od njegovih rođaka. Sam imperator Tit bio je toliko željan da saznanje o tim zbivanjima bude preuzeto isključivo iz tih [mojih] knjiga, da je stavio svoj vlastiti potpis na njih, naloživši da one treba da budu objavljene; a što se tiče kralja Agripe, on mi je napisao šezdeset dva pisma, potvrđujući istinu o onome što sam u knjigama izneo; dva od tih pisama ovde ću pripojiti, 932

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

te da tako i ti možeš znati njihov sadržaj. — „... Kralj Agripa Josifu: ipak, kada budeš došao k meni ja ću te obavestiti o mnogim stvarima koje nisi mogao znati." I tako, kada je ova istorija bila okončana, Agri- pa je, niti zbog laskavosti koja mu opšte nije bila prirođena, niti s ironijom, kao što ćeš ti reći (jer je njemu bila potpuno strana takva sklonost uma), pisao isključivo iz potrebe za potvrdom onoga što je bi-

lo istina, a što mogu učiniti i svi drugi koji čitaju ove istorije. Ovo- liko ću, dakle, reći povodom Justina⁵, a što sam bio obavezan da učinim u obliku jedne digresije.

66) Kada sam, dakle, uredio sve ove poslove u Tiberijadi, i sakupio svoje prijatelje kao Sinhedrion, posavetovali smo se šta bi trebalo uraditi sa Jovanom. Tom mi se prilikom učinilo da je mišljenje većine Galilejaca da bi sve njih trebalo naoružati i povesti ih u rat protiv Jovana, te ga tako kazniti kao vinovnika svih nereda koji su nas zadesi- li. Pa ipak, ja nisam bio zadovoljan njihovom odlučnošću, jer mi je na- mera bila da razrešim sve te nevolje bez prolivanja krvi. Zbog toga sam ih pre svega zamolio da sa najvećom pomnošću saznaju imena svih onih koji su se nalazili pod Jovanovim zapovedništvom; a kada je to učinjeno, i kada smo saznali ko su bili ti ljudi, ja sam objavio jedan ukaz u kojem sam ponudio bezbednost i svoju ruku desnicu svim onim ljudima Jovano- ve stranke koji su spremni da se pokaju; zatim sam dopustio rok od dva- deset dana takvima koji će prihvatiti taj po sebe najpovoljniji izbor. Takođe sam im zapretio da ću, ukoliko ne budu položili oružje, njih- ve kuće spaliti a sva njihova dobra izložiti javnoj prodaji. Kada su ljudi čuli ovo, našli su se u nemaloj pometnji, te su napustili Jovana; broj onih koji su, položivši oružje i došavši k meni, tako postupili, bio je četiri hiljade. Tako sa Jovanom više nije ostao niko osim njegovih sopstvenih sugrađana, kao i oko petnaest stotina stranaca koji su do- šli iz metropole Tira. A kada je Jovan video da je nadmudren mojim lu- kavstvom, on se nadalje sklonio u svoju vlastitu zemlju, živeći u veli- kom strahu od mene.

67) Ali su negde u to vreme žitelji Seforisa pokazali veliku oho- lost i podigli se na oružje, s poverenjem računajući na snagu svojih zi- dina, ali i u to što su me videli predanog nekim drugim poslovima. Tako su poslali poruku Sentiju Galu, koji je bio namesnik Sirije, i zatraži- li da ili on sam brzo dođe k njima i uzme njihov grad pod svoju zaštitu, ili da im pošalje snažnu vojnu jedinicu za posadu. Shodno tome, Gal im je obećao da će doći, ali nije ni reč rekao o tome kada će tačno pristići; a kada sam se ja o tome obavestio, podigao sam vojsku koja je bila sa mnom i izveo napad na žitelje Seforisa, pa tako silom zauzeo njihov grad. Ga- lilejci su iskoristili ovu priliku, misleći da je napokon kucnuo čas da pokažu svoju mržnju prema njima, budući da su osećali veliku zlo- volju prema tom gradu. Stoga su sebe raspirivali u žudnji da ih sasvim unište, namenivši smrt i svima drugima koji su u tom gradu boravili. Tako su ih silovito napali i popalili im kuće, zatekavši ih bez sta- nara, jer su se svi ljudi, prestrašeni, sklonili u tvrđavu. Potom su Ga-

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

933

lilejci sa sobom poneli sve što su od stvari zatekli, ne propustivši da učine nijedno pustošenje kojim su mogli naneti zlo tim svojim suna- rođnicima. Kada sam video ovo, bio sam vanredno ojađen, te sam im zapo- vedio da odustanu od takvog postupanja, podsetivši ih da nije u skladu sa pobožnošću da se na taj način odnose prema ljudima sopstvenog naro- da; ali budući da se oni nisu niti povinivali onome što sam ih molio, niti onome što sam im naredio (jer je mržnja koju su nosili bila odvi- še snažna u odnosu na moje molbe), ja sam pozvao one svoje prijatelje koji su mi bili najodaniji i koji su se nalazili oko mene, da pronesu glasine kako su Rimljani s velikom vojskom napali druge delove grada; ovo sam uradio kako bih, zahvaljujući širenju takvog izvešća, mogao suzbiti na- silnost Galilejaca, i sačuvati od razaranja grad Seforis. Naposletku je ovo lukavstvo urodilo plodom, jer su se, čuvši ovu vest, Galilejci sa- da našli u strahu za sopstvene živote, te su odustali od pljačkanja i da- li se u bekstvo; a ovo tim pre što su videli mene, svog zapovednika,

ka- ko sam isto učinio; jer, naime, da bih ovaj izveštaj učinio uverljivim, pretvarao sam se da me je kao i njih obuzeo strah. Na taj su način, dakle, žitelji Seforisa bili, zahvaljujući mome lukavstvu, neočekivano po- štedeni krajnjeg stradanja.

68) Tiberijanci su, međutim, takođe mogli biti opljačkani od strane Galilejaca i pod sledećim okolnostima: — Glavni ljudi senata pisali su kralju i zatražili da on dođe k njima i za sebe zauzme grad. Kralj je obećao da će doći i sa svoje strane napisao pismo u odgovor na njihovo, a zatim ga dao jednom od svojih posilnih, čije je ime bilo Krisp i koji je po rođenju bio Jevrejin, da ga odnese u Tiberijadu. Kada su Galilejci saznali da ovaj čovek nosi takvo pismo, oni su ga uhvatili i doveli k meni; ali čim je celi narod čuo za ovo, ponovo ih je obuzeo bes i ponovo su se mašili oružja. Tako se sledećeg dana veliki broj ljudi okupio iz svih delova zemlje, te su došli u grad Asohu, gde sam ja tada stanovao, i počeli žestoko vikati, nazivajući grad Tiberijadu izdajicom i prijateljem kralja, zbog čega su tražili da pođem tamo i razorim ga do temelja. Galilejci su, razumljivo, nosili ljutu ozlojeđenost prema narodu Tiberijade, baš kao i u slučaju grada Seforisa.

69) Nakon što sam čuo o ovom pokretu, kolebao sam se šta bi trebalo da učinim, i vagao sam način na koji bih mogao izbaviti Tiberijance od gneva Galilejaca; jer, nisam više mogao poreći da su neki od Tiberijanaca pisali kralju i pozvali ga da dođe k njima, budući da su njihova uhvaćena pisma, kao i odgovor na njih, u potpunosti ukazivali na istinitost tog postupka. Tako sam ja dugo sedeo razmišljajući nasamo, a zatim rekao okupljenom mnoštvu: „Veoma dobro znam da su vas žitelji Tiberijade uvredili, i neću vam zabranjivati da poharate njihov grad. Takve stvari, međutim, treba izvoditi prikriveno; jer nisu samo ti Tiberijanci izdajnici naše slobode, budući da je sličan slučaj i sa mnogim navodno istaknutim rodoljubima među Galilejcima koji se samo predstavljaju takvima. Zbog toga vas molim da se strpite sve dok ja u potpunosti ne utvrdim ko su vinovnici takve opasnosti po nas, a onda ćete ih ⁹³⁴ ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA sve skupa moći uhvatiti, zajedno sa svima onima koje ćete takođe i sami potčiniti.“ Ovakvim sam rečima do daljnjeg stišao mnoštvo, te su oni odustali od gneva i pošli svaki svojim putem, a ja sam najpre izdao naređenje da onaj koji je doneo kraljeva pisma bude okovan; ali sam, međutim, nekoliko dana kasnije izjavio da ću, pod izgovorom da moram obaviti neke privatne poslove, nakratko napustiti kraljevstvo. Za to sam vreme tajno pozvao Krispa i naredio mu da opije vojnike koji su ga čuvali, te da onda pobegne kralju. I tako, kada je Tiberijada i po drugi put bila pred opasnošću potpunog uništenja, izbegla je opasnosti zahvaljujući mom veštom postupanju i brizi koju sam pokazao za njen opstanak.

70) Negde u to vreme dogodilo se da je Justin, sin Pistov, bez mog znanja prebegao kralju, pod okolnostima o kojima ću ovde pripovedati. Na početku rata između Jevreja i Rimljana, narod Tiberijade odlučio je da se prikloni kralju i ne otpađuje se od rimske vlasti; Justin je, pak, pokušao da ljude ubedi da se late oružja, budući da je i lično težio prevratu zbog toga što je gajio nadu da bi on sam mogao preuzeti vlast nad Galilejom, baš kao i nad svojom sopstvenom zemljom [Tiberijadom]. Pa ipak nije uspeo u onome čemu se nadao, zato što su Galilejci bili ozlojeđeni prema Tiberijancima, a to zbog besa koji se u njima skupljao zbog svih onih nesreća koje su pre rata od ovih pretrpeli; otuda oni nipošto ne bi podneli kada bi Justin trebalo da bude njihov upravitelj. Sa svoje strane, pak, takođe i ja, kome je od strane jerusalimske zajednice bilo povereno upravljanje Galilejom, veoma često dolazio do takvog stupnja besa protiv Justina da sam se gotovo

rešavao da ga ubijem, ne mogući dalje da podnosim njegove zloćudne sklonosti. On me se zbog toga veoma bojao, strahujući da moja ostrašćenost naposljetku neće dovesti do pogibelj- nog vrhunca; tako je on otišao kralju, smatrajući da će kod njega živeti bolje i bezbednije.

71) Nakon što su žitelji Seforisa na tako iznenađujući način izbe- gli prvotnoj opasnosti, poslali su poruku Cestiju Galu, tražeći od nje- ga da odmah dođe k njima i preuzme grad u svoje ruke, ili da bar pošalje snage dovoljne da suzbiju sve prepade njihovih neprijatelja; najposle su tako i uspeli da ubede Gala da im pošalje vojsku značajne snage, sastavljenu jednako od konjice i pešadije, koja je došla po noći i koju su građani pustili u svoj grad. Ali nakon što je okolna zemlja potom bila pohara- na od strane ove rimske vojske, ja sam poveo vojnike koji su bili uz mene i stigao u Garizmu, gde sam podigao grudobran na dovoljnoj udaljenosti od Seforisa; a kada sam se našao na oko dvadeset furlonga od grada, privu- kao sam se po noći i sa svojim snagama izveo napad na zidine; pa kada sam naredio velikom broju svojih vojnika da se uspenju pomoću lestvi, zagos- podario sam najvećim delom Seforisa. Ipak, ubrzo potom, neupoznatost sa zaposednutim mestima prisilila nas je da se povučemo, nakon što smo ubili tuce rimskih pešaka i dva konjanika, kao i nekolicinu građana Seforisa, izgubivši pri tom samo jednog svog čoveka. A kada je kasnije u ravnicima došlo do otvorene bitke sa njihovom konjicom, i mi se dugo vre- mena hrabro nosili sa opasnošću, naposljetku smo poraženi, jer su

Rimljani uspeli da me opkole a moji su se vojnici uplašili i pobjegli nazad. U toj je bici poginuo jedan od onih kojima je bila poverena moja lična zaštita; njegovo ime je bilo Justii, koji je u drugo vreme imao istu službu i kod kralja. U to su vreme takođe prispele i nove snage konjice i pešadije što ih je poslao kralj, na čelu sa Silom, koji je bio zapovednik njegove straže; ovaj je Sila podigao logor na pet furlonga udaljenosti od Julije, i postavio stražu na putevima, kako onom koji je vodio prema Ka- ni, tako i onom prema Gamali, kako bi stanovništvu ovih gradova onemo- gućio dobijanje namirnica iz Galileje.

72) Čim sam dobio izveštaj o ovome, poslao sam dve hiljade naoruža- nih ljudi i zapovednika nad njima, čije je ime bilo Jeremija, koji je podi- gao šanac na udaljenosti od jednog furlonga od Julije, blizu reke Jorda- na, ne upuštajući se protiv neprijatelja ni u šta više od običnog čar- kanja, sve dok ja sam nisam stigao na čelu još tri hiljade vojnika. Ali sledećeg dana, kada sam postavio zasedu u jednoj dolini nedaleko od šan- ca, izazvao sam one koji su pripadali kralju da uđu u bitku, a svojim voj- nicima izdao naređenje da okrenu leđa neprijatelju sve dok ga ne izvuku iz njegovog logora i izvedu na otvoreno — što je uspešno i urađeno; jer je Sila, poverovavši da naša strana zaista beži, bio spreman da nas go- ni, ali su se njegovoj vojsci neočekivano iza leđa pojavili oni koji su dotle ležali u zasedi, te doveli do velike pometnje u redovima neprija- telja. Ja sam se takođe smesta okrenuo snagama koje sam vodio i sudario se sa kraljevom vojskom koju sam tako poterao u bekstvo. I izveo bih zaista velika dela tog dana, da me izvesni obrt sudbine nije u tome omeo: naime, konj na kojem sam jahao i sa čijih sam se leđa borio, upao je u kaljugu i zba- cio me na tle, od čega sam nagnječio zglob, te su me odneli u selo po imenu Kefarnom ili Kapernaum. Nakon što su moji vojnici čuli o ovom ude- su, uplašili su se da nisam ozbiljnije povređen no što sam zaista bio; zbog toga nisu dalje produžili sa gonjenjem neprijatelja, već su se vrati- li, puni

brige za mene. Zbog toga sam poslao po vidare, pa dok sam se na- lazio u njihovim rukama skolila me je groznica; zato sam, prema savetu tih istih vidara, iste noći prenesen do Tariheje.

73) Kada su Sila i njegovi ljudi bili obavešteni o onome što mi se dogodilo, ponovo su skupili hrabrost; pa shvativši da se zbog svega što se sa mnom zbivalo straža nemarno održava u našem logoru, oni su to- kom noći postavili odred konjanika u zasedi iza Jordana, te su, kada je svanulo, izazvali moje ljude na borbu; pa kako se moja vojska nije ukloni- la bici, već je izašla u ravnicu, sada su se njihovi konjanici iznenad- no pojavili iz zasede u kojoj su prebivali, i izazvali rasulo kod mojih ljudi, koji su se dali u bekstvo; tako je na našoj strani ubijeno šestoro ljudi. Pa ipak Sila nije neposredno stigao do pobede; jer, čim su njegovi ljudi čuli da neki naoružani ljudi plove iz Tariheje prema Juliji, oni su se uplašili i povukli.

74) Od tada nije prošlo mnogo pre no što je Vespazijan došao u Tir, a sa njim i kralj Agripa; ali su tada Tirci počeli da govore pogrdno o kralju, nazivajući ga neprijateljem Rimljana. Tvrdili su, naime, da je ⁹³⁶ ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

Filip, zapovednik njegove vojske, izdao kraljevsku palatu i rimske sna- ge koje su se nalazile u Jerusalimu, a da je to izvedeno po mom naređenju. Kada je Vespazijan saslušao ovakav izveštaj, on je prekorio Tirce što vređaju čoveka koji je ujedno kralj i prijatelj Rimljana; ali je uz to i za- molio kralja da pošalje Filipa u Rim, kako bi o onome što je uradio odgovarao pred Neronom. Ali kada je Filip zaista i poslan tamo, on uopšte i nije izlazio na oči Neronu, budući da je ovoga zatekao na pragu smrti, a zbog državnih potresa do kojih je tada došlo, kao i građanskog rata, te se tako vratio kralju. No kada je Vespazijan stigao u Ptolemai- du, glavni ljudi Dekapolisa u Siriji počeli su galamiti protiv Justi- na iz Tiberijade zato što je popalio njihova sela; tako ga je Vespazijan izručio kralju, kako bi ga kaznili smrću oni koji su bili pod kraljevom vlašću; ipak, kralj je Justina samo okovao i sakrio to što je učinio od Vespazijana, koga je pozdravio i poslao mu snage na čelu sa Plasi- dom kao zapovednikom. Kralj je takođe pošao s njima, a takođe sam i ja pratio nji- hovo kretanje, sve dok Vespazijan nije stigao u Galileju. O ovom njegovom dolasku, i kakva su naređenja tom prilikom izdavana, i kako je došlo do njegove prve bitke protiv mene u blizini sela Tariheje, i kako su oda- tle oni posli u Jotapatu, i još kako sam ja bio živ zarobljen i okovan da bih kasnije bio oslobođen, kao i o svemu onome što sam činio tokom jevrejskog rata i za vreme opsade Jerusalima, podrobno sam opisao u knji- gama koje se odnose na ovaj rat Jevreja. Ipak, biće, mislim, umesno da ov- de pridodam izveštaj o onim svojim postupcima tokom mog dosadašnjeg života o kojima nisam pripovedao u knjigama o jevrejskom ratu.

75) Naime, nakon što je okončana opsada Jotapate i ja se našao među Rimljanima, bio sam čuvan uz veliku brigu, zahvaljujući velikom pošto- vanju što ga je Vespazijan pokazao prema meni. Štaviše, po njegovom sam se naređenju venčao sa jednom devicom koja se nalazila među zarobljeni- cama te zemlje⁶, iako ona nije dugo živela sa mnom, već smo se razveli na- kon što sam bio oslobođen okova i potom otišao u Aleksandriju. Ipak, ja sam se potom u Aleksandriji venčao sa drugom ženom, i odatle bio po- slan, zajedno s Titom, u opsadu Jerusalima, gde sam često bio u opasnosti od pogibije, budući da su jednako Jevreji želeli da me se dočepaju kako bi me kaznili, a takođe su i Rimljani, prilikom svakog poraza, pretposta- vljali da je uzrok tome ležao u nekom mom izdajstvu, te su neprestano iz- nosili klevete imperatorima i zahtevali da me kazne kao izdajnika. Ali je Tit Cezar veoma dobro poznao neizvesnu sudbinu svakog rata, te nije nikakvim

odgovorom uzvraćao na takva žestoka saletanja usmerena protiv mene. Štaviše, nakon što je Jerusalem napokon silom zauzet, Tit Cezar me je često nagovarao da uzmem za sebe što god želim od ostataka moje razrušene domovine, dajući mi puno dopuštenje da tako učinim. Ali nakon što je moja zemlja bila uništena, smatrao sam da više ništa za mene nije imalo vrednosti što bih mogao uzeti i čuvati kao utehu u svojim nesrećama. Tako sam od svega Titu samo uputio zahtev da moja porodica bude slobodna, a uz to sam po Titovoj dozvoli uzeo u posed i svete knjige. Nedugo potom zatražio sam od njega i da bude pošteđen život

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

937

mog brata kao i životi pedesetorice njegovih prijatelja, što mi takođe nije bilo odbijeno. Kada sam jednom prilikom, po Titovom dopuštenju, ušao u Hram u kojem se nalazilo veliko mnoštvo zarobljenih žena i dece, uzeo sam sa sobom sve one kojih sam se mogao setiti među mojim prijateljima i poznanicima kako bi ih mogao osloboditi, što je brojem iznosilo oko sto devedeset ljudi; i tako sam ih uspeo izbaviti ne plaćajući nikakvu otkupninu, uz to im i povrativši njihov prethodni imetak. A kada sam od strane Tita bio poslan sa Kerealinom i hiljadu konjanika do izvesnog sela po imenu Tekoja, kako bih utvrdio da li se tamo nalazi mesto prikladno za logor, po povratku sam video da su mnogi zarobljenici bili razapeti na krst, i setio se trojice njih kao mojih negdašnjih poznanika. Od ovoga sam se veoma ožalostio, te sam pred Titom briznuo u plač, i potom mu govorio o njima. Tada je on smesta zapovedio da ovi ljudi budu skinuti s krsta, te da se o njima povede najveća briga kako bi se uspešno oporavili; pa ipak su dvojica od njih umrla u rukama lekara, dok je treći uspeo da se povrati.

76) Nakon što je Tit ovako razrešio nered u Judeji, i pretpostavivši da mi imanje koje sam posedovao u Judeji neće donositi nikakve koristi zato što je smerao da na istom mestu docnije smesti posadu koja će nadgledati zemlju, on mi je dodelio drugi posed u ravnici. A kada je pošao natrag u Rim, ponudio mi je izbor da otplovim zajedno s njim, ukazavši mi pri tom svaku mogućnu počast; pa kada smo potom stigli u Rim, o meni se veoma brižljivo starao Vespazijan, koji mi je dao stan u svojoj vlastitoj kući u kojoj je živio pre nego što je postao imperator. Takođe me je počastvovao titulom građanina Rima i dodelio mi godišnju penziju. Sa sličnim je poštovanjem nastavio tokom čitavog života, ni najmanje ne umanjujući takvu potpunu naklonost i ljubaznost prema meni. Ali me je upravo takvo njegovo ophođenje dovelo u opasnost od zavisti drugih, što je ishodilo time da sam se često nalazio u pretećim okolnostima. U to je vreme, recimo, živio neki Jevrejin, po imenu Jonatan, koji je podigao ustanak u Kireni nagovorivši dve hiljade ljudi te zemlje da mu se pridruže, postavši time samo uzročnikom njihove propasti. Ali nakon što ga je namesnik te zemlje bacio u okove i poslao imperatoru, zarobljenik je ovome ispričao da sam ja bio taj koji mu je slao oružje i novac. Ipak, Vespazijana nije uspeo sakriti da je lažljivac, te ga je ovaj osudio na smrt, a ova je presuda i izvršena. Tako je bilo i docnije: a nakon što su i nadalje oni koji su mi zavideli na sreći često iznosili optužbe na moj račun, ja sam, zahvaljujući Proviđenju Božjem, uspevao izbeći svim opasnostima. Takođe sam od Vespazijana primio nemalukoličinu zemlje u Judeji kao neobavezujući poklon; u to sam se vreme razveo od svoje žene, bivajući nezadovoljan njenim ponašanjem, mada ne pre no što smo zajedno dobili troje dece, od kojih je dvoje već umrlo, dok je jedan sin, po imenu Hirkan, još uvek živ. Nakon razvoda oženio sam ženu koja je živela na Kritu, ali je bila Jevrejka po rođenju; bila je to žena istaknutih roditelja,

koja je i sama bila među najpoštovanijima u svojoj zemlji, i čiji je karakter bio iznad mnogih drugih žena, kao što 938 ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA je njen potonji život zaista i pokazao. Sa njom sam dobio dva sina: sta- rijem je ime bilo Justin, a drugom Simonid, koji je takođe nazivan i Ag- ripom. Takve su, dakle, bile prilike mog porodičnog života. Što se ti- će naklonosti imperatora, ona je ostajala istom; jer, i kad je Vespazijan umro, Tit, koji ga je nasledio u vlasti, zadržao je isto poštovanje prema meni kakvo mi je ukazivao i njegov otac; pa iako su i dalje protiv mene često iznošene optužbe, on nijednoj nije poverovao. Domicijan, koji je nasledio Tita, samo je još pojačao znake naklonosti i poštovanja prema meni, jer je kažnjavao one Jevreje koji su me klevetali, baš kao što Je Jed- nom prilikom postupio i u slučaju mog slugu, evnuha, koji se usudio da me i sam optužuje. Domicijan je takođe oslobodio poreza onu zemlju koju sam imao u Judeji, što je svakako znak najdubljeg uvažavanja za onog kome je ukazano; pored njega, još je i Domicija, žena Cezareva, sa svoje strane prema meni pokazivala blagonaklonost. Ovo je, dakle, izveštaj o preo- stalim [bitnim] postupcima čitavog mog života, a neka drugi po njima sude o mom karakteru onako kako im bude drago. Ali što se tiče tebe, o Epafrodite, najboljeg među svim ljudima, celi ovaj spis posvećujem na- šim *Starinama*, i tako, zasad, ovim zaključujem celinu.

NAPOMENE

NAPOMENE

1. Svest o značaju i nadmoći grčke kulture i u Josifovo vreme je u toj meri prisutna, da on svoje *Starine* namenjuje prevashodno Grcima.
2. Josif je napisao sedam knjiga o Judejskom ratu mnogo pre nego što je počeo pisanje ove istorijske pripovesti. Naime, knjige o Judejskom ratu objavljene su 75. godine posle Hrista, a istorijski zapisi pred nama 93. godine, dakle osamna- est godina kasnije.
3. Epafroditusov identitet nije pouzdano utvrđen.
4. Ptolomej II Filadelf (285-246 p. n. e.) iz egipatske dinastije Ptolomeje- vića, makedonskog porekla.
5. Josif ovde aludira na slavnu grčku izreku, prema kojoj, ukoliko je Gospod s nama, svaka pa i nemoguća stvar postaje mogućnom.
6. U pitanju je delo koje se ticalo porekla mnogih jevrejskih zakona, kao i fi- lozofskog ili alegorijskog značenja koji su oni mogli nositi, a koje je danas iz- gubljeno.
7. Premda Josif u svom Uvodu, u četvrtom odeljku, kazuje da je Mojsije pisao izvesne stvari na zagonetan način, druge, pak, u alegorijama, a ostatak jasnim re- čima, on nam ipak u svom izveštaju o prvom poglavlju Knjige postanja, kao ni u prva tri odeljka drugog poglavlja, ne daje nikakav nagoveštaj ma kakve misterije; ali kada ovde dođe do četvrtog odeljka, i zatim sve dalje, on kaže da je Mojsije po okončanju opisa sedmog dana počeo da govori alegorično; nije sasvim neverovar- no da je Josif razumeo ostatak drugog i celo treće poglavlje u izvesnom enigmat- skom, alegorijskom, ili, pak, filozofskom smislu. Promena do koje je došlo u imenu Božijem — od Elohimu do Jahve Elohimu, od Boga u *Gospoda(ra)* Boga — u he- brejskoj i samarićanskoj tradiciji kao i u Sedmoknjžju, takođe čini ne malu us- lugu ovakvoj promeni u pripovedačkom stilu i konstrukciji kazivanja.
8. Ove možemo primetiti da Josif pretpostavlja čoveka kao sastavljenog od duše, duha i tela, slažući se u tome sa sv. Pavlom (*Prva poslanica Solunjanima*, 5.23) i ostatkom drevnih mislilaca; on na drugom mestu takođe kazuje da je ispr- va bilo zabranjeno jedenje životinjske

krvi, budući da se u njoj nahode duša i duh (*Judejske starine*, treća knjiga, jedanaesto poglavlje, drugi odeljak).

9. Odakle potiče ovo pominjanje — koje očigledno nije karakteristično samo za Josifa već je izvedeno iz starijih autora — četiri među najvećim rekama sveta, pri čemu dve od njih protiču na veoma velikoj udaljenosti od druge dve, na ovaj ili onaj način navodnjavajući Raj, teško je reći. Ali kako se čini da je Josif već alegorizovao ovu pripovest, i ustvrdio da da ova četiri imena nose posebno značenje — Fison za Gang, to jest mnoštvenost; Frat za Eufkrat, što znači rasejanje ili cvetni rascvat; Diglat za Tigar, što znači hitrinu povezanu sa uskošću; i Geon za Nil, to jest „ono što izvire na istoku“ — mi ga verovatno pogrešno tumačimo kada smatramo da on doslovno misli na ove četiri reke: pogotovu u slučaju Geona shvatanog kao Nil, dakle „ono što izvire na istoku“, premda on veoma dobro zna da geografski Nil zapravo izvire na jugu. Stoga je verovatno danas više nemoguće odrediti koji je on dalji alegorijski smisao imao na umu.

10. Od imena ovog Džabala verovatno potiče „Džobel“, truba korišćena za pro- 942
NAPOMENE

slave „jubileja“ [jiMleib=jiBe1; prim. prev.]: reč je o velikom i veoma glasnom muzičkom instrumentu, korišćenom da bi se oglasila sloboda u jubilejskoj godini.

11. Tačan broj Adamove dece, kako iznosi predanje, bio je trideset tri sina i dve stotine tri kćeri.

12. Josif ovde greši zamenivši Seta, Adamovog sina, sa Setom ili Sesom, egipatskim vladarem koji je podigao ovaj stub u Siriji.

13. Ovo shvatanje, prema kojem su pali anđeli na izvestan način očevi drevnih divova, neprestano je održavano mišljenje u starini.

14. Jedan kubit iznosi približno 53 santimetra.

15. Josif ovde navodi da su Jevreji nazvani Jevrejima po svom praocu Heberu — a ne po Avramu „Jevreju“, što znači „onaj koji je prešao preko Eufrata“, kako pretpostavljaju mnogi moderni tumači. Šem je takođe nazivan ocem sve dece Heberove, ili svih Jevreja, u istorijskim sećanjima mnogo pre no što je Avram prešao preko Eufrata (Knjiga postanja 10:21), iako se mora priznati da kada Knjiga postanja (14:13) govori o Avramu „Jevreju“ i Sedmokršćanji ovaj naziv iripisuje Prelazu (grčki) preko Eufrata: ali ovde se govori isključivo o samom Avramu, koji je tek kasnije prešao preko Eufrata, i zapravo je sporedno značenje hebrejske reči, uzete kao apelativ a ne kao zasebna imenica.

16. Ovde treba pomenuti da Bog nije ni za vreme vlasti Mojsijeve zahtevao nikakve druge žrtve do onih pet vrsta životinja koje je tražio i od Avrama, niti Jevreji gaje druge domaće životinje do ove tri ovde imenovane.

17. Ovde, kao i u Poslanici Jevrejima 11:17, Isak je nazvan jedinim Avramovim sinom, iako je on u isto vreme već imao i drugog sina, Išmaela. Sedmokršćanji izražava pravo značenje, određujući dotičnu reč u tekstu kao *voljeni*, a ne jedini, sin.

18. Za rođenje Jakovljevo i Esavovo ovde se kaže da se dogodilo nakon Avramove smrti; trebalo bi da stoji posle Sarine smrti. Izgleda da je redosled izlaganja u Knjizi postanja, koje ne sledi uvek hronološki redosled, naveo Josifa na ovu grešku.

19. Povodom pomenutog Seira, kod Josifa Flavija koherentnost izlaganja traži da čitamo Esav ili Seir, što označava istu stvar.

20. Večera od ukusnog mesa pribavljenog u lovu, kako čitamo u Knjizi postanja 27:4, bila je primerena za velike svetkovine ili za žrtvoprinošenje; a povodom molitava koje su bile česte prilikom žrtvovanja, Isak je očekivao, kao što je tada bilo uobičajeno u takvim uzvišenim prilikama, da na njega sude božanska iskra kojom bi blagoslovio njegovog prisutnog sina, i učinio predskazanje njegovog budućeg ponašanja i sudbine. Odatle verovatno potiče i to da kad je Isak nesvesno blagoslovio Jakova, i kasnije uvideo grešku koju je učinio, ipak nije preduzeo ništa da bi je ispravio bez obzira koliko ga žarko na to podsticala njegova osećanja u korist Esava, a to naprosto stoga što je dobro znao da sila blagoslova ne potiče iz njega samog, već od Boga, i da se ma kakva promena učinjenog nalazi izvan njegove moći. Tek potom je do

njega došlo drugo nadahnuće, koje ga je učinilo kadrim da predskaze i Esavovu buduću ponašanje i njegovu sudbinu.

21. Helenisti prvog stoleća, kako u Egiptu tako i drugde, nesumnjivo su reč „Izrailj“ tumačili kao „onaj koji traži Boga“.

22. Što se tiče ove Jakovljeve pohvalne besede o Josifu, kao pripreme za usvajanje Efraima i Manasije u Jakovljevu porodicu kao rodonačelnika dva ravnop-

NAPOMENE

943

ravna plemena, nju i svi poznati prepisi Knjige Postanja, to jest odnosna poglavlja (br. 48), ne pominju. Tako ostaje nepoznato odakle je taj podatak Josif Flavije preuzeo, odnosno da li ga je, pak, uneo samo kao svoj vlastiti ukras u pripovedanje.

23. Povodom ovog prelaska Aleksandra Velikog preko Pamfilijskog mora navešćemo ovde originalne odlomke četvorice autora čiji zapisi još uvek postoje: Kalistena, Strabona, Arijana i Apijana. Što se tiče Kalistena, koji je lično pratio Aleksandra Velikog u ovom pohodu, Eustacijus kaže (u svojim Beleskama na treću knjigu Homerove *Ilijade*) da „se Pamfilijsko more ne samo otvorilo u prolaz pred Aleksandrom, već je svojim podizanjem ukazalo počast njemu kao kralju.“ Strabon, pak, kaže ovako (Seoš. knj. XIV): „Taj uski prolaz, pored morske obale, kroz koji je prošla njegova vojska, naziva se Faselis. Tamo se nalazi planina zvana Klimaks, koja se graniči sa Pamfilijskim morem, ostavljajući uski prolaz na obali koji je, za mirnog vremena, suv, pa tako i prohodan za putnike, ali kada ga more preplavi umnogome je prekriven talasima. Silazak preko planina je vijugav i strmoglav, te se za mirnog vremena koristi put koji vodi duž obale. Ali je Aleksandar naišao u zimsko doba, i, poverivši se pre svega sudbini, on je forsirao prolaz pre nego što su se talasi povukli, te se tako dogodilo da su se celoga dana probijali kroz taj tesnac, često bivajući pod vodom sve do pupka.“ Arijanov izveštaj glasi ovako: „Aleksandar se udaljio od Faselisa, i deo svoje vojske poslao preko planina prema Pergu, putem koji su mu pokazali Tračani. To je bio težak, ali i kraći put. On sam poveo je one koji behu s njim duž morske obale. Ovaj put je neprelazan u bilo koje drugo doba osim kada duva severac, a ako preovlada južni vetar, prolazak obalom je nemoguć. U to vreme, nakon perioda duvanja južnog vetra, zaduvala je severac, i to svakako ne bez udela Božije promisli (budući da su se i Aleksandar i njegova vojska tamo našli s Njime na umu), omogućivši im lagan i brz prolaz.“ Najzad i Apijan, kada poredi Aleksandra i Cezara (O *gradanskomratu*, knj. II) kaže da su „oboje zavisili od svoje drskosti, odlučnosti i sudbine, jednako koliko i od svoje veštine ratovanja. Kao primer ovoga može se navesti Aleksandrovo putovanje jednom bezvodnom zemljom, usred letnje žege, prema svetilištu [Jupitera] Hamona, kojom pri likom je on mogao brzo proći kroz Pamfilijski zaliv, budući da se, zahvaljujući Božijem Proviđenju, more oseklo — jer je samo Proviđenje učinilo da se more zbog njega zadrži, baš kao što mu je, drugom prilikom, poslalo i kišu kada je putovao [preko pustinje].“

24. *Omer*, stara hebrejska mera za težinu rastresitog materijala, deseti deo *efaha*, otprilike 3,5 litara.

25. Ova upadljiva okolnost, da su za vreme dok su Mojsijeve ruke bile podignute prema nebu Jevreji pobeđivali, dok su, nasuprot tome, Amalekiti nadvladavali dok su njegov ruke bile oborene prema tlu, čini se da predstavlja najranije objavljivanje ispravnog položaja u svečanoj molitvi, a to znači protezanja ruku (i dizanja očiju) prema nebu, kao što nas obaveštavaju i drugi odlomci Starog i Novog zaveta. Štaviše, čini se nepobitnim da je ovaj stav produžen i u ranoj hrišćanskoj crkvi, bar sve dotle dok sveštenstvo nije, umesto da izgovorom svoje molitve napamet, ove počelo da iščitava iz knjiga, što je u velikoj meri nesaglasno sa ovakvim uzdignutim položajem tela, i što je, kako se čini, uvedeno tek mnogo poznije u upotrebu.

26. Ovaj postupak biranja sudija i vojnih zapovednika Izraelita preko svećenja i izglasavanja od strane naroda, dakle pre nego što bi oni bili nametnuti odlukom Boga ili Mojsija, zaslužuje da bude primećen, stoga što je to bio obra-

NAPOMENE

zac sličnog načina izbora i rukopoloženja biskupa, prezbitera i đakona u ra- noj hrišćanskoj crkvi.

27. Ovo drugo delo Josifa Flavija, na koje on ovde ukazuje, čini se da nika- da nije objavljeno.

28. Kubit ili lakat; judejski lakat je iznosio oko pola metra.

29. Razlog upotrebe zlatnih zvončica na dnu haljine visokog sveštenika ve- rovatno je u tome da bi ga, dok nije odeždom za vreme nuđenja tamjanom okađe- nih žrtava (u dan velikog pokajanja ili u kakav drugi redovni period njegovog sa- kralnog prisluživanja tokom velikih praznika), ljudi mogli primetiti pa, ni- me povedeni, i sami poći putem molitve u času žrtvovanja ili kojeg drugog bogo- službenog događaja; tako se čitav skup mogao istovremeno i zajedno predati mo- litvi Svevišnjem, pridružujući se svom visokom svešteniku. O ovome vidi u Jevandelju po Luki 1:10, ili u Otkrovenju Jovanovom 8:3,4. Drugačije se sin Sira- hov i ne bi mogao razumeti, kada kaže Aronu, prvom visokom svešteniku (Ese1ib. 45:9): „I Bog opkoli Arona narovima, i sa mnogo zlatnih zvončica okolo, zato da bi se od njegovog pokreta mogao dizati zvuk, kao i buka koja se mogla čuti u hramu, za uspomenu deci ovih ljudi.”

30. Kada Josif Flavije jednako ovde kao i u pogl. 6, odelj. 4, pretpostavlja da je tabernakul bio podeljen na tri dela, čini se da on procenjuje goli portalni pristup kao treći deo, različit od svetih i najsvetijih delova. Ovo postaje još verovatnije kada se zna da će se u Hramu kasnije zaista i pronaći različit treći deo, nazvan *Porš*. U protivnom bi Josif Flavije protivrečio svom vlastitom op- isu tabernakula, u kojem izričito daje posebne izveštaje o ne više od dva dela.

31. Ovo objašnjenje mističnog značenja tabernakula i njegovih sasuda, kao i odeće visokog sveštenika, preuzeto je od Filona, i prilagođeno nejevrejskim filozofskim shvatanjima. Ovo je verovatno moglo biti oprošteno kod Jevreja, veoma dobro upućenim u neznabožacka učenja i filozofiju, kao što je i sam Fi- lon uvek bio, i kao što je ne manje bio i Josif Flavije kada je pisao ove *Stari- ne*. U međuvremenu su — i u to ne treba sumnjati — obojica morali proći kroz upoznavanje sa više jevrejskih interpretacija, takvih kakve srećemo, recimo, u Poslanici Varnavinoj, u starim hebrejskim tekstovima i drugde kod starih Jevreja. Shodno tome, kada je Josif Flavije pisao knjige o Judejskom ratu za upo- trebu među Jevrejima, u to je vreme bio mlađi nego u doba pisanja *Starina*, i manje upućen u nejevrejsku literaturu, te tamo možemo naći primer jevrejskog načina tumačenja kao upoređan ovde iznesenom. Jer tamo (knj. VII, pogl. 5, odelj. 5) on, na primer, sedam grana hramskog svećnjaka, zajedno sa njegovih sedam lam- pi, tumači kao simbol sedam dana stvaranja i odmora, dok su, kao što smo vide- li, oni ovde simboli sedam planeta. Nije izvesno da je drevnujevrejsku simboli- ku uopšte i trebalo tumačiti na bilo koji drugi način nego prema shvatanjima starih Jevreja, a ne prema tumačenjima nejevrejskih autora. Vidi takođe *Judejski rat*, knj. I, pogl. 33, odelj. 2.

32. Treba zapaziti da je dve glavne kvalifikacije koje se u ovom odeljku zahte- vaju za postavljanje prvog visokog sveštenika (to jest, da mora imati odličan ka- rakter za plemenite i dobre čino- ve; a zatim i da mora imati odobrenje od stra- ne naroda), Josif Flavije ovde zabeležio kao ishod narodne procene, čak i ka- da nominacija pripada samom Bogu. Ovo su zapravo one iste kvalifikacije koje hrišćanska religija zahteva za izbor hrišćanskih biskupa, sveštenika i đako- na; o tome nas obaveštavaju i Apostolske konstitucije, knj. II, pogl. 3.

33. Ova težina i vrednost jevrejskog šekela, u danima Josifa Flavija bila

NAPOMENE

945

je, po učenim Jevrejima, za jednu petinu veća od njihovih starih šekela. Ovakvo određivanje savršeno se slaže sa do danas preosgalim šekelima koji imaju sama- rićanske zapise, a koji su mahom kovani od strane Simona Makabejda, nekih 230 godina pre nego što je Josif Flavije objavio ove *Judejske starine*.

34. Prema mišljenju Josifa Flavija žrtva je prinošena pre izlaska Sunca i prilikom smiraja. Ali u danima Pompeja, sudeći po obaveštenjima ovog istog Josifa Flavija, žrtve su prinošene ujutro, kao i devetog časa. *Judejske sptrine*, knj. XIV, pogl. 4, odelj. 3.

35. Ovde možemo ispraviti mišljenje modernih rabina, koji kažu da je samo jedna od sedam lampi gorela tokom dnevnog videla; dok, evo, Josif Flavije, nepo- bitni očevidac, saopštava da ih je bilo tri.

36. Ovakvi odgovori takozvanog proročanstva Urima i Tumima (što su reči koje označavaju *svetlost* i *savršenstvo* ili, kako ih Sedmokrnižje tumači, ot- krovenje i istinu i ništa drugo), povezani su sa ovim blistavim kamenjem utoli- ko što i ovi poslednji behu upotrebljavani kao otkrovenje volje Božije — na na- čin savršen i istinit — ljudima Izraela; dakle, ovi proročanski odgovori nisu nipošto davani na osnovu sijanja dragog kamenja na nekakav nespretan način samo na osnovu toga što počivaju na grudnoj ploči visokog sveštenika; naime, sijanje kamenja može prethoditi ili pratiti proročanstvo, a da pri tom samo ne daruje nikakvo proroštvo (o tome vidi *Judejske starine*, knj. VI, pogl. 6, odelj. 4), već da ono dospeva kao razgovetan glas sa mesta najvišeg milosrđa. Jedno ovakvo proro- čanstvo, kako nas ovde obaveštava Josif Flavija, bilo je nemo, a dogodilo se dve stotine godina pre no što je pisana ova knjiga, tačnije u doba poslednjeg valja- nog visokog sveštenika iz porodice Makabejaca, Jovana Hirkana. Ovde je zeoma umesno zapaziti da je proročanstvo koje se na ovom mestu pominje ono koje je Bog izabrao da se njime predstavi prisutnima, te da njime uputi u smernice daljeg ispravnog činjenja celi narod Izraela, obraćajući im se kao njihov Kralj koji ih štiti i poučava sve dotle dok mu se oni u takvom položaju potčinjavaju. Ovim je proročanstvom, dakle, Bog obećao da nad njima neće postavljati takve samovol- ne vladare koji će pre upravljati prema svojoj vlastitoj volji i političkim smer- nicama nego prema Božijim uputstvima. Znajući sad za ovakav sadržaj proro- šta, možemo reći da se sa sličnim proročanstvom (pored anđeoskih i upozo- renja preko proroka) srećemo bez prekida počev od dana Mojsija i Jošue pa sve do pomazanja Saulovog, tog prvog u uzastopnom nizu kraljeva (Brojevi 7:21, Jošua, 6:6 i dalje, Knjiga sudija 1:1, 18:4-6, 30, 31, 20:18, 23, 26-28, 21:1, itd.; Prva knjiga Samuilova 14:35). Ovakvo proricanje traje sve do Saulovog odbijanja Božijih za- povesti u ratu sa Amalekom, kada je ovaj kralj našao za shodno da se ponaša ona- ko kako mu je vlastita volja nalagala (Prva knjiga Samuilova, 14:3, 18, 19, 36, 37), i kada je, u odgovor na tu samovolju, ovo proročanstvo u potpunosti napustilo Saula (premda ga je, zapravo, on i ranije retko konsultovao, o čemu vidi u: Pr- va knjiga Samuilova 14:35, Prva knjiga o kraljevima 10:14, 13:3, *Judejske starine* knj. IV, pogl. 7, odelj. 2) i prešlo k Davidu koji je njime odmah upozoren da će sme- niti Saula; David se, pak, često putem ovog proročanstva savetovao sa Bogom, i u potpunosti se držao Njegovih uputstava (Prva knjiga Samuilova 14:37, 41; 15:26; 22:13, 15; 23:9, 10; 30:7, 8, 18; Druga knjiga Samuilova 2:1; 5:19, 23; 21:1; 23 :14; Pr- va knjiga o kraljevima 14:10, 14; kao *Judejske starine*, knj. IV, pogl. 12, odelj. 5). Sa- ul se, zapravo, još jednom prilikom — a to beše dugo nakon njegovog odbacivanja Boga, i nakon što mu je Gospod namenio uništenje kao kaznu za njegovu neposluš- nost — potrudio da konsultuje Boga onda kada je za to već bilo kasno; ali mu Bog tada nije odgovorio, niti snovima, niti Urimom, niti prorocima (Prva knjiga 946 NAPOMENE Samuilova, 28:6). Takođe nam nije poznato da je ijedan od Davidovih naslednika, kraljeva Judeje, konsultovao Boga putem ovog proročanstva, sve do sužanjsstva pod Vaviloncima, kada je loza ovih kraljeva bila okončana. Najverovatnije radi to- ga što su za sebe preuzeli odviše mnogo despotske vlasti i kraljevskog dostojan- stva, premalo osećajući dug prema Bogu za svoj položaj kralja Izraela, iako su ne- ki od njih povremeno konsultovali proroke i od njih dobijali odgovore. Po po- vratku dva plemena, ali bez ponovnog uspostavljanja kraljevske uprave, vasposta- va ovog proročanstva bila je očekivana (Knjiga Nehemijina 7:63; Prva knjiga Ez- drina 5:40; Prva knjiga Makabejska 4:46; 14:41). I zaista, ovo proročanstvo čini se da je uspostavljeno odmah nakon okončanja vavilonskog ropstva, ili bar u da- nima odličnog visokog sveštenika, Jovana Hirkana, koga je Josif Flavije uvažavao kao kralja, proroka i sveštenika, a koji je, kako kaže Josif Flavije, predska- zao nekoliko događaja koji su se sasvim u skladu s proročenim i dogodili. Prema tome, tek u času smrti Jovana Hirkana a ne pre, kako ovde podrazumeva Josif Fla- vije, ova proročanstva su sasvim prekinuta. Potonji visoki sveštenici su po- čeli stavljati dijademe na glave i suditi po svojoj volji i autoritetu, upravo kao kraljevi okolnih paganskih zemalja. Dakle, sve dotle dok Je Bogu Izraela bilo do- pušteno da ujedno bude i vrhovni kralj Izraela a Njegova uputstva bila Izrae- lićanima jedine verodostojne vodilje, Bog im ih je davao kao njihov vrhovni kralj i upravitelj i oni su u duhu izvorne

teokratije živeli upravo preko ovog pro- ročanskog oblika zvanog Urim, koji im je ukinut u vreme u koje smo opisali. Pa ipak, ne mogu a da se ne uvaži i potonje proročke vizije, kao što Je božanski san visokog sveštenika Jada (*Judejske starine* knj. XI, pogl. 8, odelj. 4), ili najistaknutije proročanstvo prvosveštenika Kajafe (Jevandjelje po Jovanu 11:47-52) kao dva preostatka ili specimena ovog drevnog proročanstva koje Je nekada legitim- no pripadalo jevrejskim visokim sveštenicima; niti bi trebalo u potpunosti zanemariti istaknuti proročki san i samog Josifa [Flavija] (kao nekog ko se po činu nalazio odmah iza visokog sveštenika, a iz porodice Asamonejevića ili Makabejaca) povodom nasleđivanja vlasti nad rimskom imperijom od strane Ti- ta i Vespazijana, u doba Nerona, iako se smatralo da će ovog naslediti bilo Gal- ba, Oto ili Vitelije (u *Judejskom ratu*, knj. III, pogl. 8, odelj. 9). Ovo se, verovat- no, može posmatrati kao poslednji slučaj nečega nalik profetskom Urimu među Jevrejskim narodom, a što neposredno prethodi njegovom kobnom pustošenju: ali kako je uopšte i moglo doći do toga da su izvesni proučavaoci mogli i zamisli- ti da je ovo proricanje Urima i Turima, zajedno sa drugim obredima jednako sta- rim ili starijim od Mojsijevih zakona, moglo biti uvedeno kao neka vrsta opona- šanja nečeg sličnog među Egipćanima, a o čemu se ništa nije čulo sve do dana Di- odora Sicilijskog, Elijana i Majmonida, ili malo pre vrhunca hrišćanske ere — gotovo je neobjašnjivo ako znamo da je glavni zadatak Mojsijevih zakona očig- ledno bio taj da sačuva Izraelite od idolatrije i sujevnih obreda okolnih pa- ganskih naroda; osim toga, budući da je tako neporecivo da svedočanstva velike drevnosti Mojsijevih zakona sežu iza dokaza za sličnu ili navodno još stariju drevnost takvih običaja među Egipćanima ili drugim narodima, koji, zapravo, uopšteno gledano, ni najmanje nisu stariji, gotovo Je apsurdno izvoditi ma koji Mojsijev zakon iz tih bezbožničkih obreda.

37. Otuda i izraz „žrtveno jare“.

38. Ovde treba primetiti da Josif Flavije često logor naziva gradom, a dvo- rište Mojsijevog tabernakula hramom, baš kao što i sam tabernakul naziva sve- tom kućom — ovo svakako iz razloga aludiranja na potonji grad, Hram i svetu kuću koje je tako dobro poznao u doba u kojem Je živio.

NAPOMENE

947

39. Vidi *Judejske starine*, knj. XX, pogl. 2, odelj. 6, i Dela apostolska 11:28.

40. I Grci su, baš kao i Jevreji, ponekad svoju odsečenu kosu nudili kao žr- tvu svojim bogovima.

41. Biljka koja se u našem jeziku naziva još i *miloduh* ili *blagovanj*.

42. Reč je o tome da se Izraelićani nikada ne bi borili sa Moabitima, ili Amonitima, niti sa bilo kojim drugim narodom do onih nacija u čijem se pose- du nalazio Kanaan, kao i zemlje kralja Sihona i Oga s one strane Jordana sve do pustinje i Eufrata, te da zbog toga niko drugi nije ni imao razloga da se priboja- va osvajanja od strane Izraelita; ali ovde se takođe podrazumeva da su ove zemlje njima dodeljene od strane Boga kao njihovi legitimni i osobeni posedi među na- cijama, te da su otuda svi koji su nastojali da njima raspolažu mogli uvek, po mišljenju Jevreja, biti pravično uništeni.

43. Pokolj svih midijanskih žena koje su se prostituisale kako bi zavele Jevreje, i pošteđivanje onih koji za takvo činjenje nisu bile krive, sugerise da je isključivo nemoralnost naroda Kanaana, i ništa drugo, bilo uzrokom njihovog uklanjanja. Vidi Postanje 15, 16, Prvu knjigu Samuiloovu 15:18, 33, Ustav apos- tolski knj. VIII, pogl. 12. U prvom od ovih svedočanstava kao razlog za odlaganje kažnjavanja Amorita navodi se da „njihovo nedelo još ne beše navršeno“. U dru- gom izvoru, Saulu je naloženo „da pođe i uništi [grešne] Amalekićane“, čime se razgovetno ukazuje na to da su oni bili osuđeni na uništenje samo zato što behu grešnici, i ni zbog kojeg drugog razloga. U trećem navedenom izvoru daje se raz- log zašto kralj Agag nije pošteđen, to jest zbog njegove ranije okrutnosti: „Zato što od tvog mača pogiboše deca (jevrejskih) majki, tako će i tvoja mater bezdet- na ostati od mačeva jevrejskih“. U poslednjem izvoru apostoli, ili njihov leto- pisac Kliment, navode ovaj razlog neophodnosti Hristovog dolaska: „da su ljudi prethodno izopačili kako od ljudi ustanovljen, tako i zakon prirode, te iz svog sećanja izbrisaše uspomene na Potop, na spaljivanje Sodoma, na pošasti

pale među Egićanima i pokolj stanovništva Palestine", kao znake najsablažnije oko- relosti i neosetljivosti pred kaznama zbog užasne poročnosti.

44. Ovaj zakon, jednako ovde i u Izlasku 20:25, 26, prema kojem se do Božijeg oltara ne penje stepenicima nego zemljinim nagibom, čini se da se ne odnosi na oltar tabernakula, koji je sve u svemu bio tri kubita visok (Izlazak, 27:4), ni- ti, takođe, na hram Jezekiljev, uz koji se izričito uspinjalo stepenicama (Jeze- kilj, 43:17). Biće da je reč o privremenim oltarima bilo koje značajnije visine i prostranosti; takođe je verovatno reč i o Solomonovom oltaru na koji ovde uka- zuje Josif Flavije, kao i na Zorovaveljev i Irodov Hram, koji su, kako se smatra, bili deset kubita visoki (vidi Druga knjiga letopisa 4:1, i *Judejske starine* knj. VIII, pogl. 3, odelj. 7). Razlog zbog kojeg su ovi i samo ovi hramovi imali prilaz preko zemljane strmine a ne preko stepenica, očigledno je taj da pre izumevanja takvih basamaka kakve mi koristimo nije mogla biti obezbeđena pristojnost u pogledu nošenja one odeće koju su sveštenici imali na sebi.

45. Nadnica za javne ili tajne bludnice davana je Veneri u Siriji, kao što nas obaveštava Lukijan. Čini se da je ovaj zakon uveden protiv ovakvih starih idolatrijskih obreda.

46. Nigde se drugde ne uočava da u jevrejskom zakonodavstvu ženama nije do- pušteno da budu leštimni svedocim u sudskim sporovima. Nijedna verzija Pe- toknjižja o tome ne govori ni reč. Vrlo je, međutim, moguće da je ovo bilo obja- šnjenje pisara i fariseja, te da se primenjivalo kod Jevreja u doba Josifa Flavija.

47. Ova kazna od „četrdeset manje jedan udaraca" bičem, pomenuta ovde i u 948 NAPOMENE odeljku 23, bila je pet puta primenjena na sv. Pavlu od strane Jevreja, Druga po- slanica Korinćanima, 11:24.

48. Josifovo jasno i hitro tumačenje ovog Mojsijevog zakona (Ponovljeni za- koni 14:28, 29; 26:12 itd.) da su Jevreji bili obavezni da svake tri godine plaćaju tri desetka, onaj Levitima, onaj žrtvovanjima u Jerusalimu, i treći za uboge, udovice i siročad, u potpunosti je potvrđen praksom dobrog starog Tobije, čak i onda kada Je bio zasuđen u Asiriji, TobiJa 1:6-8.

49. Ovi bezezi devičanstva, kako ih nazivaju Jevreji i Septuaginta (22:15, 17, 20) izgleda da su veoma različiti od onoga što naši kasniji tumači pretposta- vljaju. Čini se da Je postojalo takvo intimno laneno rublje koje, stavivši ga u izvesnom uzrastu, device nikada nisu skidale sve dok se ne bi udale; a to se sta- vljanje odvijalo pred svedocima, i to je rublje, ukoliko je bilo celo i nedirnuto, predstavljalo nepobitan znak devičanstva. O ovome vidi i *Judejske starine*, knj. VII, pogl. 8, odelj. 1; Drugu knjigu Samuilovu 13:18; i Isaiju 6:1. Josif Flavije ov- de ničim bližim ne određuje kakvi su to bili bezezi devičanstva ili ošteće- nosti: možda je smatrao da ih ne može lako opisati neznabošcima a da ne kaže nešto što bi oni smatrali prekršajem pristojnosti; premda se, naravno, ovi navodni prekršaji pristojnosti u pripovedanju ne mogu uvek zaobići.

50. Vidi kako je Irod Veliki insistirao na izvršenju ovog zakona u odnosu prema dvojici vlastitih sinova, pred sudijama u Beritusu, *Judejske starine* knj. XVI, pogl. 11, odelj. 2.

51. Za ovaj se zakon — protiv kastracije, čak i životinja — kaže da Je drugde bio tako rigorozan da je podrazumevao kažnjavanje smrću za one koji bi ga prekr- šili, što se ipak čini samo farisejskim tumačenjem ovog zakona u doba Josi- fa Flavija (Knjiga levitska 21:20 i 22:24). Ovde možemo samo primetiti da on- da Jevreji u Judeji uopšte ne bi mogli imati volove koji su uskopljeni, već sa- mo bikove i krave.

52. Koliko je odbijanje da se savetuje sa Urimom bilo kobno, pokazuJe i sudbi- na nesrećnog Jošue u slučaju Gibeonita, koji su ga prevarili i namamili u zamku, zajedno sa ostatkom jevrejskih prvaka, sa njihovim svečanim zavetom da neprija- telje sačuvaju, što beše protivno Mojsijevom nalogu da se sa korenom i svim ple- menskim granama istrebe svi Kanaaniti, što je zavet kojeg se Jošua i ostali pr- vaci nisu smeli drznuti da prekrše; a u ovu su klopku dovedeni zato što „nisu zatražili savet iz usta Gospoda", Isus Navin 9:14.

53. Povodom okolnosti predavanja Jerihona potpunom uništenju, i primera koji predstavlja kažnjavanje Ahara koji Je pogazio ovu bačenu kletvu ili anate- mu, kao i o kažnjavanju budućeg njenog prekršitelja po imenu Hiel, vidi Prvu knjigu o kraljevima 16:34, a takođe i o kažnjavanju Saula, Jer Je i on sam prekršio sličnu *keferu* ili anatemu, onu protiv Amalekićana (Prva knjiga Samuiloova 15) — možemo primetiti šta Je bilo pravo značenje ovog

zakona (Knjiga levitska 27:28): „Nijedan prokleti neće biti iskupljen, već će biti suđen na smrt“, dru- gim rečima, kad god Je neki od osvedočenih neprijatelja Jevreja bio, zbog njegove poročnosti, svečano proklet na uništenje a prema Božijoj zapovesti, kao što je bio slučaj sa sedam zlih kanaanskih naroda i amalekićanskim grešnicima (Pr- va knjiga Samuiloova 15:18), bilo je u krajnjoj meri nezakonito dopustiti da ti neprijatelji budu iskupljeni, već su svi oni morali biti potpuno satrvani. Vi- di takođe i Brojeve 22:2, 3.

54. Budući da ne samo Prokopije i Suida, već i jedan raniji autor, Mojsije Horehensis, beleže slavnj zapis u Tangiru povodom isterivanja starih Kanaa-

NAPOMENE

949

nita iz Palestine od strane Jošue, navedimo ovde autorove vlastite reči: „Mi smo one izbeglice koje behu gospodari Kanaanita, ali bejasm osterani od stra- ne razbojnika Jošue, te dođosmo da se ovde nastanimo.“ Nije bez značaja ni ono što je Mojsije Horehensis dodao povodom svog marljivog istraživanja, to jest da je „jedan od istaknutih ljudi među Kanaanitima došao u isto vreme u Jermeniju, i osnovao Gentunija porodicu ili pleme; a ovo se potvrđuje istim običajima ove porodice ili plemena, koji behu nalik onima kod Kanaanita.“

55. Ovaj broj od sedamdeset dva vladara, ili mala kralja, što ih je ugnjeta- vao Adonibezek, zbog čega je kažnjen prema *1eh Šlopk*, upravo kao i trideset je- dan kralj Kanaana pokorenih od strane Jošue (Isus Navin 12), i trideset dva kralja ili kraljevska saveznika Benhadada kralja Sirije (Prva knjiga o kraljevi- ma 20:1; *Judejske starine* knj. XIV, pogl. 8, odelj. 1), nagoveštava nam da je postojao jedan drevniji oblik upravljanja pre no što se započelo sa uvođenjem monarhije, a to znači da je svaki grad ili veća varoš, sa njegovim susednim selima, posedo- vao svoju vlastitu upravu; i ovo postaje još značajnije zato što je kao oblik vla- sti izvesno bio i oblik eklezijastičke uprave ustanovljene od strane apostola i očuvane kroz celu hrišćansku crkvu u periodu ranog hrišćanstva.

56. Josifovo rano datiranje ove pripovesti, pre početka Sudija, ili kada još nije bilo institucije kralja u Izraelu (Sudije 19:1), snažno je potvrđeno od strane velikog broja Venijamita, jednako u danima Aše i Jehošafata (Druga knji- ga letopisa 14:8 i 16:7), koji su bili svedeni do broja od šest stotina ljudi. Jer, ove se brojke ne bi mogle nipošto smatrati izvornim da se ovo desetkovanje do- godilo odviše kasno, u doba na kraju Sudija, kada drugi izvori uglavnom datiraju ovo pogibeljno svođenje u brojnosti.

57. Čini se, po sakralnoj istoriji (Sudije 1:16; 3:13), da se Eglonov paviljon ili palata nalazila u Gradu palminog drveća, kako je mesto na kojem je stajao Je- rihon bilo nazivano nakon njegovog uništenja od strane Jošue, što znači upra- vo na mestu, ili u blizini razorenog grada. Shodno tome, Josif Flavije kaže da se palata nalazila u Jerihonu, ili pre u blagom kraju palminog drveća, na mestu, ili u blizini, onog istog tla na kojem je prethodno stajao Jerihon, i na kojem je bio ponovno izgrađen od strane Hiel (Prva knjiga o kraljevima 16:31). Drugi iz- vori izbegavaju njegov tačan naziv — Jerihon — i nazivaju ga samo Gradom palmi- nog drveća, govoreći ovde preciznije nego Josif Flavije.

58. Ovih osamdeset godina Ehudovog upravljanja neophodne su Josifovom uobičajeno velikom broju godina koje po njemu ispunjavaju period između Izlas- ka i dizanja Hrama, jer se koleba između pet stotina devedest dve i šest stoti- na dvanaest godina, ali nikada manje od četiri stotine osamdeset godina (uzi- majuci u obzir Prvu knjigu o kraljevima 6:1), što je takođe brojka koju Josif Fla- vije ponekad uvažava. Budući da na početku sledećeg poglavlja Josif kaže da Iz- raelićani jedva da su imali vremena da odahnu pre no što je došao Jabin i pono- vo ih porobio, veoma je verovatno da neki od ondašnjih izvora povodom tih do- gađaja barataju periodom od samo osam, umesto ovde navedenih osamdeset godina, a tako navodi i Teofil Antiohijski, *AL aiŠue*. 1. š. i to najverovatnije iz njego- vog vlastitog primerka knjige Josifova Flavija.

59. Nama dostupni prepisi knjige Josifa Flavija propuštaju da pomenu Tolu među sudijama, iako ga drugi izvori redovno pominju kao sledećeg posle Avime- leha, i dodeljuju dvadeset tri godine njegovom upravljanju (Sudije 10:1, 2); pa ipak svi komentatori Josifa Flavija zaključuju da su u Josifovom zbiru godina vla- davine sudija, uključene i ove dvadeset

tri Toline godine; na osnovu toga moramo priznati da nam se čini kako je nešto izgubljeno u njegovim izvorima.

950

NAPOMENE

60. Josif Flavije opravdano optužuje Jeftu, baš kao što čine i Apostolski propisi knj. VII, pogl. 37, zbog ovog prenatrženog zaveta, da li zbog toga što Je po tom zavetu morao žrtvovati kćer, kao što misli Josif Flavije, ili stoga što je nju, svoje jedino dete, po istom zavetu posvetio doživotnom devičanstvu, u taber- nakulu ili negde drugde, što Je mnogo verovatnije. Ukoliko se on zavetovao da će žrtvovati kćer, ona je mogla i morala biti iskupljena (Knjiga Levitska, 27:1-8); mada stihovi 28-29 Knjige Levitske govore da se predmet zaveta Bogu ne može iskupiti, već se mora uništiti.

61. Ostaje nejasan razlog zbog kojeg su Mano i njegovaženaredovno odlazili u predgrađa da mole za porod, osim ukoliko se tamo nije nalazila sinagoga ili ne- ko drugo posvećeno mesto.

62. Pod prorokom Josif ovde izgleda podrazumeva onoga ko je rođen pod po- sebnim znakom providenja, i koji živi na način sličan nazarenskoj posveće- nosti Bogu, raspolažući pri tom vanredim ovlašćenjima i snagom koje mu je Bog udelio da sudi i osvećuje svoj narod, ali sasvim bez ikakvog striktnog proročkog otkrivenja.

63. Dagon, morsko božanstvo ili idol, za koga se verovalo da je od pupka na- više nalik čoveku, a ispod pupka sličan ribi.

64. Arheologija nas ovde obaveštava da je na zlatnicima Tenedosa i drugih gradova bio ugraviran poljski miš, zajedno sa Apolonom Sminteuom, ili iste- rivačem poljskih miševa, stoga što se za ovoga verovalo da je oslobodio izvesne krajeve zemlje od ovih glodara. Ovi zlatnici pokazuju koliko su presudnu moć ne- kada imali ovi miševi, i kako je oslobođenje od njih bilo cenjeno kao učinak bo- žanske sile — što su zapažanja veoma prikladna za ovu pripovest.

65. OvaJ filistinski izum, da ujarme krave koje će vući taljige u koje će sta- viti jevrejski kovčeg, sjajno konvergira sa legendom o Agrouerusu, ili Agrote- su, rataru koji Je imao mnogoobožavanu statuu u hramu, nošenu od strane jednog ili više ujarmljenih volova ili krava, u Fenikiji, dakle u blizini ovih Fi- listinaca.

66. Ne izgleda neverovatnim da su ovih sedamdesetoro gostiju, na čelu sa Sa- muilom, zapravo predstavljali jevrejski Sinhedrion, pa je time Samuilo nago- vestio Saulu da će oni biti njegovi stalni savetnici, te da on u svojim odlukama neće vladati kao samovoljan monarh, već po savetu i preporukama sedamdeset Jed- nog člana Sinhedriona u svim prilikama. Doduše, mi kasnije ovde nigde ne či- tamo da ih je zaista i konsultovao.

67. Primer ovakve božanske pomame imamo kasnije kod Saula, pogl. 5, odelj. 2, to jest u Prvoj knjizi SamuilovoJ 11:6. Vidi slično i u Sudijama 3:10; 6:34; 11:29; 13:25 i 14:6.

68. Cilj ovog varvarizma Je, naime, sledeći: onaj koji u borbi izlaže svoj štit prema neprijatelju levom rukom, na taj način sakriva levo oko, i u neprija- telja gleda desnim okom; otuda onaj koji ljudima iskopa to oko, ove čini neupo- trebljivim u ratu.

69. Ovaj prenatrženi zavet ili kletva Saulova, za koje Josif Flavije kaže da su potvrđeni od strane ljudi, a koji ipak nisu sprovedeni, verovatno uglavnom stoga što Jonatan nije znao ništa o njima — veoma je značajan podatak. Bilo je, naime, suštinom obaveze svih zakona da oni budu dovoljno poznati i obnarodovani, jer, u suprotnom, upravljanje Providenja, koje se nahodi u svetosti svećanih zaveta i zaklinjanja, dovodi do Božijeg odbijanja da odgovori preko Urima; tako

NAPOMENE

951

je i ovde bilo, sve dok ovaj prekršaj Saulovog zaveta ili kletve nije prepoznat i ispravljen, a Bog umilostivljen javnom molitvom. Ovaj princip je veoma zna- čajan, kao uostalom i bilo gde drugde u Starom zavetu.

70. Ovde imamo i dalje pokazatelje Saulovog oponašanja despotske moći i nje- govog utvrđivanja u svešteničkom zvanju, kao i u pravljenju i nastojanju da spro- vede jedno prenatrženo zavetovanje ili kletvu, bez savetovanja sa Samuilom ili Sinhedrionom. Takođe u

istom ovom smislu treba gledati i na Saulovo podizanje novog oltara, i njegovo samostalno prinošenje žrtava paljenica, a ne kao na ma kakav ispravan primer posvećenja ili religioznosti.

71. Razlog ovakvoj strogosti je sasvim izričito iznesen u Prvoj knjizi Samu- ilovoj 15:18: „Podi i do poslednjeg uništi grešnike Amalekite“, o kojima uis- tinu stičemo predstavu kao o veoma okrutnim i krvožednim ljudima, sa poseb- nom željom da povrede i potpuno unište narod Izraela. Vidi Izlazak 17:8-16; Brojeve 14:45; Ponovljene zakone 25:17-19; Sudije 6:3, 6; Prvu knjigu Samuilovu 15:33; Psalme 83:7. A iznad svih, najvarvaskiju svojim okrutnostima bio je Ha- mam Agagit, jedan od potomaka Agagovih, starog kralja Amalekita; vidi u Este- ri 3:1-15.

72. Grci su imali iste takve pevače himni uz harfu, koji su obično bili deca ili mladići. Oni su činili isto što i David ovde, to jest spajali u jedno svoj glas i instrumentalnu muziku.

73. Josif Flavije kaže tri puta u ovom poglavlju, i još dva puta kasnije, pogl. 11, odelj. 2, i knj. 7, pogl. 1, odelj. 4, to jest sve u svemu pet puta, da Saul nije za- htevaio da mu bude doneseno stotinu obrezaka polnog uda, već šest stotina gla- va. Septuaginta navodi 100 obrezaka, a sirijska i arabijska Biblija 200. Da ovde, prema našim izvorima, nije reč o obrescima, već o glavama, kao kod Josifa Fla- vija, izgleda prilično verovatno, sudeći po Prvoj knjizi Samuilovoj 29:4, gde se postojeće verzije kazuju da se glavama Filistinaca David mogao pomiriti sa svojim gospodarom Saulom.

74. Ovaj grad Nob nije bio jedan od onih koji su dodeljeni sveštenicima, a nije poznato da su proroci za sebe dobijali takve posebne gradove. Čini se ve- rovatnim da se u Nobu nalazio tabernakul, a sa njime verovatno i škola za pro- roke. Bio je udaljen dva dana hoda od Jerusalima (Prva knjiga Samuilova 21:5). Broj sveštenika koji su ovde pobijeni po Josifu Flaviju je tri stotine osamde- set pet, ali samo osamdeset pet u jevrejskim izvornicima kojima mi raspolaže- mo, dok se u Saptuaginti navodi broj od tri stotine pet. Josif navod je najpouz- daniji, jer su Jevreji najverovatnije ispustili stotine, a ostali desetine. Grad Nob izgleda da je bio glavno, ili možda jedino sedište porodice Itamara, čiji su članovi ovde postradali, prema ranijoj strašnoj Božijoj pretnji koju je On izrekao Iliji (Prva knjiga Samuilova 2:27-36; 3:11-18. Takođe vidi ovde pogl. 14, odelj. 4 i dalje.)

75. Ovaj odeljak sadrži značajno razmišljanje Josifa Flavija povodom opšte zloćudnosti ljudi koji raspolažu velikom vlašću, i opasnosti u kojoj se oni na- laze odbijajući da se ravnaju prema pravdi i ljudskosti, prema Božijem providenju i strahu od Boga, a koje su se pretvarali da imaju, ili su zaista imali, dok su se nalazili na nižim položajima. Vidi slična Josifova razmišljanja u *Judejskim starinama* knj. 7, pogl. 1, odelj. 5, na kraju, i knj. 8, pogl. 10, odelj. 2, na početku. Ona su sličnog značenja sa jednim ogrankom Agurove molitve: „Jedna je stvar koju tra- žim od Tebe da mi je ne odbiješ pre no što umrem: ne daj mi bogatstva, da ne bih bio gord, i odrekao se Tebe, rekavši: Ko je Gospod“ (Poslovice 30:7-9).

952

NAPOMENE

76. Fraza u Davidovom govoru Saulu, ovako kako je zapisana kod Josifa Fla- vija, da se on uzdržao od osvete, podseća na slične reči u Apostolskim propisi- ma knj. VII, pogl. 2: „Da osveta nije rđava, ali je strpljenje časnije.“

77. U ovom i dva sledeća odeljka vidimo kako Josif Flavije, ili, štaviše, kako sama Avigeja razumeva značenje „ne osvećujmo sebe, već zgrnimo ugljevlje va- tre na glavu uvredioca“ (Poslovice 25:22; Pavlova poslanica Rimljanima 12:20) ne kao mi danas, već kao prepuštanje osvete Bogu „čija je osveta“ (Ponovljeni za- koni 32:35; Psalmi 94:1; Poslanica Jevrejima 10:30) i koji će se osvetiti zlima. A budući da su svi Božiji sudovi pravedni, i svi vredni izvršenja, te naposlet- ku služe i za dobro kažnjenoga, verovatno da je to značenje ove fraze „zgrnuti užareno ugljevlje na njihove glave“.

78. Ovde možemo primetiti da ma koliko da su sveta zaklinjanja i zaveti bi- li uvažavani među Božijim ljudima drevnosti, oni ih ipak nisu smatrali oba- vezujućima kada je postupak bio očigledno nezakonit. Ovo vidimo sada u slučaju Davida koji, iako se zakleo da će pobiti Navala i njegovu porodicu, ipak ovde, kao i u Prvoj knjizi Samuilovoj 25:32-41, blagosilja Boga što ga je sprečio da iz- vrši zakletvu i prolije krv, na šta se, dakle, prethodno obavezao.

79. Ove reči Josifa Flavija povodom ljudi plemena Isaharovog „koji su unapred znali šta će se dogoditi“, najbolje su parafrazirani u uporednom tekstu u Prvoj knjizi letopisa 12:32, „Koji dobro razumeju vreme, da bi znali šta je imao činiti Izrael“ – to znači oni koji su imali dovoljno znanja iz astronomije da bi napravili kalendare Izraelitima, kako bi mogli održavati praznike, te orati i sejati, i uspešno obavljati žetvu i berbu grožđa u pravo doba.

80. Ono što drugi izvori kazuju o gori Sion, koja se jedina ispravno naziva Davidovim gradom (Druga knjiga Samuelova 5:6-9), i ovoj njenoj opsadi i osvajanju od strane Davida, Josif Flavije primenjuje na celi Jerusalim, koji takođe uključuje i tvrđavu; ne zna se na koji se autoritet Josif Flavije poziva procenjujući ih kao jedan grad, osim ako ih David možda nije ujedinio, ili pripojio tvrđavu donjem gradu, kao što se kazuje u drugom odeljku. Ipak, ovo shvatanje izgleda da je potvrđeno i onim što Josif Flavije kaže i povodom Davidove, kao i mnogih drugih grobnica kraljeva Judinog plemena, a za koje pisci knjiga Kraljeva i Letopisa kažu da su se nalazile u Davidovom gradu, dok Flavije i dalje kaže da su se nalazile u Jerusalimu. Ova Davidova grobnica izgleda da se takođe poznaje i u nekoliko opisa Hirkana, Iroda i sv. Petra (*Judejske starine* knj. XII, pogl. 8, odelj. 4; knj. 16, pogl. 8, odelj. 1; Dela apostolska 1:29). Isto tako, Josifovo navođenje hromih, slepih i sakatih, kao onih koji su postavljeni da čuvaju ovaj grad ili tvrđavu, izgleda da je verno, i baca najbolje svetlo na prikaz ove priče u Bibliji.

81. Neki Josifovi izvori pominju naziv Solima, ili Salem, a drugi Hijerosolima, ili Jerusalim. Ovo poslednje se najbolje slaže sa onim što Josif Flavije kaže na drugom mestu (*Judejski rat*, knj. 6, pogl. 10), daje ovaj grad bio nazvan Solima, ili Salem, pre dana Melhisedeka, ali da ga je on nazvao Hijerosolima, ili Jerusalim. Pre se, međutim, može pretpostaviti da je ovako bio nazvan nakon što je Avram primio proročanstvo Jehove Jireha, „Gospod će videti i postaraće se“, Postanje 22:14. Poslednja reč, Jire, sa malom alteracijom, predmetnuta starom imenu Salem (Mir) daje reč Jerusalim; a budući da je izraz „Gospod će videti“ ili, pre, „Gospod će se postarati za jagnje za žrtvu“, stihovi 8, 14, postao poslovičan sve do Mojsijevih dana, to se čini najverovatnijim izvođenjem ovog imena, koje u tom slučaju označava da će se Bog postarati za mir po-

NAPOMENE

953

moću „Jagnjeta Božijeg koje će odneti grehe sveta“. Ipak, za ono što je stavljeno u zgrade teško se može pretpostaviti da su izvorne Josifove reči.

82. Čini se da je Josif ovde delimično u pravu, kada primećuje da Uza nije bio sveštenik (iako je možda bio Levit), te da je otuda pogođen smrću zbog svoje profane brzopletosti i doticanja Kovčega suprotno zakonu (Brojevi 14:15, 20). Nije neverovatno da je postavljanje ovog Kovčega na tarnice – kada je on morao biti prevezen od strane sveštenika ili Levita – kojima je on ovde kod Josifa Flavija nošen do Ovid-Edemove kuće, moglo takođe biti uzrokom gneva Božijeg zbog prekršaja Njegovog zakona. Vidi Brojeve 4:15; Prva knjiga letopisa 15:13.

83. Josif nas ovde obaveštava da je, prema njegovom razumevanju značenja onog primerka Petoknjžja kojim je raspolagao, sam Mojsije predskazao izgradnju Hrama a što se ipak nigde ne nalazi, bar u nama raspoloživim tekstovima. A da ovo nije greška koju je nesvesno zabeležio, postaje očigledno s obzirom na njegov navod, u *Judejskim starinama* knj. 4, pogl. 8, odelj. 4, gde stoji kako je Mojsije proročio da će, zbog buduće neposlušnosti Jevreja, njihov Hram biti spaljen i ponovo dignut, i to ne samo jednom, već nekoliko puta u budućnosti. Vidi takođe i Josifovo pominjanje Božijih prethodnih zapovedi da se izgradi takav Hram u Davidovo vreme (pogl. 14, odelj. 2), što je u suprotnosti sa našim drugim izvorima, ili bar sa našim prevodom hebrejske Biblije (Druga knjiga Samuelova 7:6, 7; Prva knjiga letopisa 17:5, 6).

84. Čini se da Josif Flavije, zajedno sa ponekim modernim tumačima, na ovom mestu brka dva različita predviđanja što ih je Bog dao Davidu i Natanu, povodom podizanja Hrama od strane jednog od Davidovih potomaka; Jedno pripada Solomonu, a drugo Mesiji, a upravo razlikovanje između ova dva proročanstva ima najveće posledice po hrišćansku religiju.

85. Davidovo zadržavanje svega stotinu zaprega od hiljadu koje Je zaplenio od Adad-Ezera, verovatno Je u skladu sa Mojsijevim zakonom koji zabranjuje kralju Izraela „da umnožava konje za sebe“ (Ponovljeni zakoni 17:16). Jedna od glavnih upotreba konja u Judeji u to doba bila Je vuča bofnih kola. Vidi Isus Navin 12:6; i *Judejske starine* knj. V, pogl.1, odelj. 18.

86. O ovoj velikoj pobjedi nad Idumejcima ili Edomitima, potomstvu Esavovom, i o posledičnom danku kojeg Je ovaj narod morao plaćati Jevrejima, postojala su proročanstva izgovorena Rebeki pre no što su Jakov i Esav bili rođeni, kao i starom Isaku pre njegove smrti, da će stariji sin, Esav (ili Edomiti) služiti mlađem, Jakovu (ili Izraelitima) i da će Jakov (ili Izraeliti) biti gospodar Esavov (ili Edomita); ovom su pobjedom, dakle, ova proročanstva u potpunosti ispunjena. Vidi *Judejske starine* knj. VIII, pogl. 7, odelj. 6; Postanje 25:9, 3.

87. Da Je Jedan talant zlata imao naših 3,5 kg. težine, vidi u opisu Hrama (poglavlje 13). Josif Flavije otuda nije na ovom mestu dobro procenio krunu, budući da ovde kaže da Ju je David neprestano nosio na glavi.

88. Da li Je Josif Flavije uočio reči izvornika (Druga knjiga Samuilova 12:31 i Prva knjiga Letopisa 20:3) da je David stanovnike, ili bar posadu Rave i drugih amonitskih gradova što ih je opsedao i zauzeo, stavio pod, ili ih dao na sečenje testerama, gvozdenim drljačama i sekirama, a takođe i proveo kroz peći za pečenje cigala — ovde nije direktno izraženo. Ako ih Je video, kao što najverovatnije jeste, on ih je izvesno rastumačio kao mučenje Amonita do smrti, zbog toga što Je poročnost sedam naroda Kanaana svaki od njih učinila nesposobnim da u protivniku izazovu milosrđe.

89. Oko dva i po kilograma.

954

NAPOMENE

90. Davidovom tron se, ovde jednako kao i u Drugoj knjizi Samuilovoj 18:21, nalazio između dve kapije ili portala. Kapije su u gradovima bile, baš kao i hram, velika otvorena mesta sa jednim portalom na ulazu i drugim na izlazu, između kojih su se mogli saslušati sudski slučajevi i sprovesti javna savetovanja, što je poznato iz nekoliko mesta u Svetom pismu (Druga knjiga letopisa 31:2; Psalmi 9:14; 137:5; Poslovice 1:21; 8:3, 31; 31:23) a često i na drugim mestima.

91. Ovaj odeljak je veoma značajan zato što pokazuje da je, po mišljenju Josifa Flavija, David sastavio knjigu Psalama, ne u nekoliko navrata, kako se obično smatra, već odjednom, pri kraju svog života, ili bar nakon što su okončana njegova ratovanja.

92. „Kad budeš brojao sinove Izrailove, da ih popisuješ, svaki će od njih dati otkup za život svoj, da ne bi došlo na njih kakvo zlo kad ih popišeš.“ (Izlazak 30:12).

93. Ovo izvršenje pogubljenja nad Joavom kao ubicom, čak i kada je on iskoristio svetost Božijeg oltara kao sklonište, savršeno je u skladu sa Mojsijevim zakonom, koji nalaže da „Ako ko namerno ustane na bližnjega svoga, da ga na prevaru ubije, odvedite ga i od moga oltara da se pogubi.“ Izlazak 21:14.

94. Ovo podizanje zidova Jerusalima, ubrzo posle Davidove smrti, ilustruje zaključak Psalma 51, gde David moli „Podigni zidove Jerusalima“, koji su, kako se čini, bili nedovršeni ili pak nedovoljni u to vreme. Vidi i ovde pogl. b, odelj. 1; i pogl. 1, odelj. 7; a takođe i Prvu knjigu o kraljevima 9:15.

95. Bilo bi pogrešno porediti dnevno opremanje stola kralja Solomona, kako je zapisano ovde i u Prvoj knjizi o kraljevima 4:22,23, sa sličnim dnevnim opskrbljivanjem Nemijinog namesničkog stola nakon što su se Jevreji vratili iz Vavilona; pri tom se treba setiti da je Nemija podizao zidove Jerusalima i izdržavao o svom trošku, više nego obično, preko sto pedeset ljudi svakog dana, pa stoga što je narod tada bio veoma siromašan on mu nije nametao više nikakav dodatni teret. „Svaki mi se dan gotovljaše po jedno goveče, šest ovnova izabranih i ptica; i svakih deset dana davaše se svima izobilja vina. I uz sve to ne tražih ništa iz namesničkih prihoda, jer su radovi bili na teret ovog naroda.“ Nemija 5:18, a vidi i celi kontekst u stihovima 14-19. Takođe Nemija nije koristio namesnikov uobičajeni prihod koji je iznosio četrdeset šekela srebra dnevno (stih 15), odnosno 1800 šekela na godinu, niti se zaista čini da je pod sudijama, ili pod vlašću proroka Samuila, uopšte i bilo ma kojeg javnog prihoda

koji bi odgovarao ovima dodeljenim namesnicima. Ovakvi veliki javni troškovi za održavanje dvora došli su sa kraljevima, kao što je Bog i prerekao da će se dogoditi, Prva knjiga Samuilova 8:11-18.

96. Iako Josif Flavije pretpostavlja da su ove knjige i veštine Solomonove bili delovi one mudrosti koju mu je dodelio Bog u njegovim mladim danima, one pre moraju pripadati onim profanim i neobičnim veštinama koje nalazimo pomenute u Delima apostolskim 19:13-20, a koje su izvedene iz idolatrije i suje- verja njegovih mnogobožičkih žena i milosnica u njegovoj poznoj dobi, kada se odrekao Boga i Bog se odrekao njega, i prepustio ga njegovim demonijakalnim iluzijama. Što se tiče pripovesti koja sledi, ona potvrđuje ono što je rekao Hristos (Jevanđelje po Mateju 12:27): „Iako ja silom Velzevula izgonim zle duhove, čijom li ih silom sinovi vaši izgone?"

97. Ove poslanice između Solomona i Hirama jesu one iz Prve knjige o kraljevima 5:3-9, i, proširene, u Drugoj knjizi letopisa 2:3-16, ali ovde su nam date vlastitim rečima Josifa Flavija.

NAPOMENE

955

98. U pitanju je verovatno parafraza, jer nijedan drugi poznati izvor ne govori o feničanskom gradu Tiru kao o ostrvu.

99. Drevna hebrejska mera za težnost koja iznosi oko 40 litara.

100. Oko Hrama, u predvorjima, nalazile su se mnoge prostorije za spremanje svih potrebnih namirnica za žrtvovanje. U jugozapadnom uglu predvorja za žene bila je prostorija – skladišta ulja i vina, a jedna zasebna opet za so, dok je u svećeničkom predvorju na severnoj strani bila prostorija za brašno i gde su se spremali hlebovi, „lica", koji su se, njih dvanaest, stavljali svakih osam dana u svetište na pozlaćeni sto za hlebove, a stari su se iznosili. Na južnoj strani nalazio se bunar, po Talmudu, tako da im je sve bilo pri ruci.

101. Unutrašnjost samog Hrama bila je podeljena na dva dela – svetište i najsvetije svetište. U prvom delu Hrama, Svetinji – kodeš – „hekhal" – nalazio se zlatan sedmokraki svećnjak, čija su kandila stalno gorela, zatim pozlaćen sto za hlebove „predloženja" – pred lice Božije („lehem panim"), koji nije bio sav od zlata, kako veli Josif, nego od drveta sitima (divlji bagrem), ali je bio jako obložen zlatom. Svake subote stavljalno se na njega dvanaest svežih hlebova „lica" koji su stajali do iduće subote kada su zamenjivani drugima. Po judejskoj tradiciji hlebovi su simbolički označavali dvanaest plemena Izraelja, dok ih Josif tumači kao zodijske i kao godinu sa dvanaest meseci, što je protivno judejskoj tradiciji. Je li po Mojsijevim propisima bilo zabranjeno svako služenje zvezdama. Drugi deo Hrama, krajnja kvadratna prostorija, koja je bila zavesom odvojena od svetišta, zvala se „Najsvetije svetište" ili „Svetinja nad svetinjama"

– kodeš kodašim – „dephir". U Solomonovom Hramu tu je stajao Kovčeg zaveta

– „aron bertih", u kojem su bile dve kamene ploče sa deset zapovesti Božijih, a u Irodovom to je bila prazna prostorija jer je Kovčeg nestao pri razaranju Hrama 586. pre n. e. U njega je smeo ulaziti samo prvosveštenik, i to Jedanput godišnje, na veliki dan izmirenja – Jom kipur. Ulazak rimskog vojskovođe Pompeja – pagana – u te prostorije prilikom njegovog zauzeća Jerusalima 63. g. pre n. e. značio je za sve Judejce najveće svetogrđe. Tu je bio i zlatni žrtvenik na kojem se spaljivao kad – mešavina tamjana, izmirne i drugih mirišljavih smola.

102. Josif Flavije ovde kaže da su heruvimi bili od čistog zlata, i samo pet kubita visoki, dok Jedan naš Jevrejski izvor (Prva knjiga o kraljevima 6:23, 28) kaže da su oni bili od maslinovog drveta, a drugi da su bili od drveta kipari- sa, i da su samo bili obloženi zlatom, dok se svi slažu da su bili visoki deset kubita.

103. Oko 1200 hektolitara.

104. Četrdeset bata (oko 1000 litara) verovatno jeste istinska upotrebna količina sadržana u svakom umivaoniku, budući da su oni pokretani na točkovi- ma i bili povlačeni od strane Levita za upotrebu hramskih sveštenika prilikom obrednog pranja; jer, kada bi sadržavali mnogo više, bili bi odviše teški da budu tako vučeni.

105. Ovde nam Josif daje ključ za njegov sopstveni Jezik kada govori o levoj i desnoj strani tabernakula i Hrama; jer pod desnom stranom on misli na ono što je naspram naše leve strane ukoliko zamislimo da se krećemo od istočne kapije dvora prema Hramu ili tabernakulu,

i obrnuto. Odatle proizilazi da Je stub Ja- hin, sa desne strane Hrama, zapravo bio na Jugu, naspram naše leve strane: a Voaz na severu, naspram naše desne strane.

106. Kada Josif Flavije ovde kaže da Je pbd krajnjeg spoljnog hrama namenjenog nejevrejima uz veliki trud bio podignut da bude u ravni, ili Jednake visine, sa po- 956

NAPOMENE

dom unutrašnjeg, ili hrama za sveštenike, on ovde zasigurno misli samo na grubu procenu; jer se i on i svi drugi slažu u tome da je unutrašnji hram, onaj namenjen sveštenicima, bio pet kubita uzdignutiji od srednjeg hrama, ili hrama Izrae- la, te da je utoliko hram sveštenika bio uzdignut nekoliko kubita iznad spoljnog hrama, budući da je hram Izraela bio niži od jednog a viši od drugog. Septuagin- ta kaže da su „tri godine pripremali balvane i kamenje za izgradnju Hrama" (Pr- va knjiga o kraljevima 5:18), pa iako nam taj jevrejski izvor, baš kao ni Josif Fla- vije, ne navodi striktno broj godina, ipak oba kazuju da izgradnja nije počela pre četvrte godine Solomonove vladavine, i oba govore o prethodnom prikupljanju građe (Prva knjiga o kraljevima 5:18, i *Judejske starine* knj. VIII, pogl. 5, odelj. 1).

107. Ovo svečano prenošenje kovčega sa Sionske gore na goru Moriju, što znači naudaljenosti od gotovo jednog kilometra, opovrgava shvatanje prema kojem je ovde reč o jednoj istoj planini, za šta ima veoma malo osnova.

108. Flavijevo pozivanje na korintski, najkasnije pronađeni i najukraše- niji, stil grčke arhitekture, u potpunosti je nerazumljivo, kao, u najvećoj meri, i sam opis palate.

109. Jedna od nekoliko netačnih tvrdnji Josifa Flavijau ovom poglavlju.

110. Kraljica od Sabe je bila vladarka Sabeje u Južnoj Arabiji, a ne Egipta i Etiopije kako ovde tvrdi Josif Flavije. Sabeja je dobro poznata kao zemlja po- red mora na jugu Arabije, koja takođe leži južno i od Judeje. I Isus ovu ženu zove „kraljica juga", i kaže da „ona dođe s kraja zemlje da sluša mudrost Solomonovu" (Jevanđelje po Mateju 12:42; po Luki 11:31), što je opis koji se mnogo bolje slaže s Arabijom nego sa Egiptom i Etiopijom.

111. Ovih sedam stotina žena, ili kćeri uglednih ljudi, i tri stotine konku- bina, ili kćeri neplemića, sve zajedno čine upravo onu hiljadu žena na koju dru- gde aludira i sam Solomon, kada govori da nije našao nijednu [dobru] ženu među njihovim tako velikim brojem, Propovednik 7:28.

112. Josif Flavije je zasigurno ovde odviše strog prema Solomonu koji, pra- veći heruvime i dvanaest bakarnih volova, čini se da nije ništa drugo radio do što je oponašao uzorke koje mu je ostavio David, a koji su ovome predati po Bo- žijem nadahnuću. Pa iako Bog nije dao nikakvo uputstvo povodom lavova koji su ukrašavali Solomonov tron, ipak se čini da ovaj nije prekršio nijedan Moj- sijev zakon njihovim postavljanjem; jer, iako su fariseji i kasnije rabini pro- širivali značenje druge zapovesti, kao da se njome zabranjuje svako pravljenje likova, makar i ne postojala nikakva namera da se oni obožavaju, Solomon ve- rovatno nije tako shvatao ovu zapovest, niti se ona nužno mora ovako shvati- ti. Pravljenje ma kojeg drugog oltara za obožavanje osim tabernakula bilo je ta- kođe zabranjeno od strane Mojsija (*Judejske starine* knj. IV, pogl. 8, odelj. 5), ali se nije uzelo za uvredu kada su dva i po plemena napravila oltar isključivo u svr- hu podsećanja na zajedničko poreklo sa ostatkom Jevreja (Isus Navin 22; *Judejske starine* knj. V, pogl. 1, odelj. 26, 27).

113. Budući da je početak Solomonovog izopačenog života i nedaća padao u vreme kada ga je Adad ili Ader, koji je bio rođen najmanje dvadeset ili trideset godina pre Solomonovog krunisanja, dakle u danima Davida, počinjao uznemira- vati, ovo podrazumeva da je Solomon počeo živeti poročno veoma rano, i da je sa porocima produžio veoma dugo, a na šta takođe upućuje i množina njegovih že- na i milosnica; sve u svemu, čini se da on tada još nije imao pedeset godina.

114. Pod skorpijama se ovde najverovatnije ne podrazumevaju istoimene male- ne otrovne životinje, koje nikada nisu korišćene u kažnjavanjima, već bilo tr-

NAPOMENE

noviti bokori, bodljikava žutilovka, ili kakva druga zastrašujuća vrsta bića slične prirode.

115. Herodot, kako je ovde i naveden od strane Josifa Flavija, i kako ovaj od- lomak i dalje postoji u našim raspoloživim primercima *Istorije* (knj. II, pogl. 14) tvrdi da su „Feničani i Sirci u Palestini [za koje se uopšteno pretpo- stavlja da označavaju Jevreje] usvojili obred obrezivanja od Egipćana“, iz čega zaključujemo da su isto činili i egipatski sveštenici. Otuda nije neverovatno da Je Herodot, zbog toga što su Jevreji dugo živeli u Egiptu, i tamo se nesumnji- vo podvrgavali tom običaju, otuda pomislio da su ovaJ čin naučili u Egiptu, a da potom, po izlasku, sa njim nisu prekinuli. Maneto, slavni egipatski istori- čar, koji je poznavao istoriju svoje zemlje mnogo bolje od Herodota, često se ža- li na Herodotove greške povodom njihovim prilika, upravo kao i Josif Flavije više puta u ovom poglavlju. Takođe se nipošto ne čini da Je Herodot bio sasvim upoznat sa običajima Jevreja; jer kako ih on nikada ne imenuje, veoma se malo ili baš nimalo od onoga što on kaže o njima, njihovoj zemlji ili primorskim gradovima, od kojih pominje svega dva — Kadir i Jenis — može dokazati kao isti- nito; štaviše, čak izgleda da se ovakvi gradovi nikada i nisu nalazili na nji- hovoJ obali.

116. U ovom užasnom i nesavršenom pokolju pet stotina hiljada ljudi ido- latrizovanih i pobunjenih deset plemena, u potpunosti se pokazuje BožiJe veli- ko nezadovoljstvo i ozlojeđenost. Ostatak poražene vojske morao Je biti ozbiljno upozoren da dalje ne istrajava u bezbožnosti, a ovime Je za buduća doba usposta- vljena i neka vrsta ravnoteže između pomenutih deset i preostala dva verna ple- mena; u suprotnom bi neprestani idolatrizam i odmetništvo deset plemena bi- li po prirodi stvari odviše moćni za preostala dva plemena, koji su ipak naj- češće bili neskloni ovim grehovima. Nema mesta sumnji u ovaj zapanjujuće visok broj mrtvih: bio je to znak važnosti trenutka.

117. Podsećamo čitaoca da se Kuš ne nalazi u Etiopiji, već u Arabiji.

118. Reč „nagi“ ovde ne označava uvek doslovnu i potpunu nagost, već se po- nekad odnosi na ljude bez uobičajenog oklopa, i bez njihove redovne odeće ili gornjih haljina; tako Je i kada Josif Flavije kaže (*Judejske starine* knj. IV, pogl. 3, odelj. 2) da Je Bog dao Jevrejima mogućnost posedovanja oklopa kada su bili na- gi, i kada ovde navodi da Je Ahav saleteo Sircijce dok su ovi bili nagi i pijani; tako Je i kada (u knj. 11, pogl. 5, odelj. 8) kaže da Je NemiJa zapovedio onim Jevreji- ma koji su radili na dizanju zidova Jerusalima da za svaki slučaj na sebi imaju oklop kako ih neprijatelj ne bi prilikom napada zatekao nage. Isti se slučaj na- lazi i drugde u Svetom pismu, kada se kaže da Je Saul legao nag među prorocima (Prva knjiga Samuilova 19:24), ili kada se kaže da Je IsaiJa koračao nag i boso- nog (IsaiJa 20:2, 3), i kada se kaže da Je Petar, pre no što Je opasao svoJu ribar- ski tuniku, bio nag (Jevanđelje po Jovanu 21:7). Ono što je rečeno o Davidu ta- kođe baca svetlo na ovo o čemu je reč, kada mu Je Mihala prigovorila zato što se pred kovčegom „otkrivao pred sluškinjama sluga svojih kao što bi se nikakav čovek otkrivao“ (Druga knjiga Samuilova 6:20), iako Je prethodno izričito reče- no (stih 14) da David „beše ogrnut lanenim efodom“, to jest da Je odložio svoje kraljevske haljine i obukao svešteničku, levitsku ili sakralnu odeću, primere- nu takvoJ svečanosti.

119. Treba primetiti da se u Josifovom izvoru ovaj prorok, čija se stroga objava o ubistvu neposlušne osobe — napadom lava — docniJe obistinila, poka- zuje kao niko drugi do MiheJ, sin Imlahov, koji Je, objavljujući BožiJi sud pro- 958 NAPOMENE
tiv neposlušnog Ahava, po svemu sudeći onaj isti prorok na koga se Ahav žali (u Prvoj knjizi o kraljevima 22:8, 18) „kao na onog koga mrzi stoga što nije o nje- mu prorokovao dobre stvari, već samo loše“, i koji u tom poglavlju otvoreno po- navlja svoje objave protiv kralja, a koje su se sve ostvarile. Nema, dakle, nijednog razloga za sumnju da su ovaj ovde i prethodno pomenuti prorok jedna ista osoba.

120. Ono što je najvažnije u ovoj kao i u drugim pripovestima Starog zave- ta, jeste činjenica da se u jevrejskoj teokraciji Bog u potpunosti ponašao kao vr- hovni kralj Izraela i vrhovni zapovednik njihove vojske, te da Je uvek očekivao da prema Njemu Izraeliti budu u odnosu besprekornog podaništva, upravo onako kao što su podanici i vojnici poslušni svojim zemaljskim kraljevima i vojsko- vođama, i to obično uopšte i ne znajući za poseban razlog njihovih naredbi.

121. Ovi sudovi što ih je uspostavio Josafat bili su neka vrsta jerusalim- skog Sinhedriona, sastavljenog od sveštenika, Levita i istaknutih ljudi, kako se navodi jednako ovde i u Drugoj knjizi letopisa 19:8. Ovome je u mnogome slično starohrišćansko sudstvo biskupa, prezvitera, đakona i naroda.

122. Božanstvo muva izgleda da se upravo tako i zvalo, i bilo je nalik slič- nom božanstvu Grka, jer se mislilo da ono raspolaže moći nad movama pomoću koje rasteruje ove insekte sa mesa žrtava, a koji bi u suprotnom donosili mnogo nevolja prilikom obavljanja obreda.

123. Uobičajeno je da se ovo ocenjuje kao veoma okrutan Ilijin postupak, kada je prizvao oganj s neba i spalio ne manje nego dvojicu zapovednika i stotinu voj- nika, i to zbog jedine njihove krivice što su poslušali naređenja kralja i po- kušali da ga uhvate; ovo je i Hristos priznao kao primer veće strogosti no što je dopušta duh Novog zaveta (Jevanđelje po Luki 9:54). Ali se treba setiti i toga da kada je Saul zapovedio svojoj straži da ubije Ahimeleha i sveštenike u Nobu, ovi su znali da je reč o nezakonitoj naredbi, i zbog toga je nisu poslušali (Prva knjiga Samuilova 22:17). Iz ovih slučajeva jednako starešine i vojnici mogu na- učiti da ih zapovesti njihovih vođa ili kraljeva ne mogu opravdati niti izvi- niti za vršenje onoga što je zlo u očima Božijim, niti za borbu koja služi ne- pravičnim ciljevima, kada i oni sami znaju da je tako.

124. Ova praksa sečenja ili iskorenjivanja voćnjaka bila je zabranjena, čak i u običnim ratovima, Mojsijevim zakonima (Ponovljeni zakoni 20:19, 20) i bila je dopuštena od strane Boga samo u ovom posebnom slučaju, kada su Moavićani mo- rali biti kažnjeni i istrebljeni na vanredno strog način zbog njihove izopače- nosti. Ovde vidi Jeremiju 48:11-13 i mnoga slična proročanstava protiv njih. Ništa, dakle, nije moglo opravdati ovakvo postupanje osim posebne dozvole da- te od Boga preko proroka, kao u ovom slučaju, u kojem je postojalo dovoljno do- puštenje za kršenje ceremonijalnog ili obrednog zakona.

125. Ovaj jevrejski zakon o isključivanju gubavaca iz logora u pustinji, kao i iz gradova Judeje, dobro je poznat; vidi npr. u Levitskoj 13:46, i Brojevima 5:14.

126. Budući da Ilija nije poživio da sam miropomaže Azaila za kralja Si- rije, kao što je bio ovlašćen da učini (Prva knjiga o kraljevima 19:15), ovo je najverovatnije sada urađeno, u njegovo ime, od strane njegovog slugu i nasledni- ka Jeliseja.

127. O ovoj poslanici u nekim od prepisa Josifove knjige rečeno je da je Jora- mu došla od Ilije, ali sa dodatkom „jer je on još uvek bio na zemlji“, što onda ne može biti onaj Ilija, koji je, kako se slažu svi izvori, napustio zemlju oko četrdeset godina ranije, i može jedino biti Jelisej; čini se, u stvari, da ovde i nema nikakve druge misterije do činjenice da se ime Ilija prepisivačima veoma dav-

NAPOMENE

959

no prokralo u tekst umesto imena Jelisej, budući da ni u jednom prepisu ove po- slanice nema ničega posebno svojstvenog Iliji.

128. Skidanje haljina boraca i njihovo razastiranje pred kraljem, stari je is- točnjački običaj.

129. Ovakvo karakterisanje Joasa, Jehoazovog sina, da „po naravi i sklonos- tima uopšte nije bio nalik ocu“, čini se da direktno protivreči našem uobi- čajenom izvoru koji kaže (Druga knjiga o kraljevima 13:11) da „on učini ono što je zlo pred očima Gospodnjim; ne odstupi ni od Jednoga greha Jerovoama, sina Na- vatova, koji navede Izrailja na greh, nego im se poda isto kao i on“. Koji je iz- vor ovde istinitiji teško je odlučiti. Ukoliko je Josif Flaviје u pravu, onda je ovaj Joas Jedinstven primer dobrog kralja nad deset plemena. Izveštaj koji sle- di u svim izvorima — o proroku Jeliseju — međutim, veoma govori u prilog Jo- sifovog izvornika, Jer pretpostavlja da je kralj tada bio dobar čovek a ne idolo- poklonik, inače Božiji prorok s njime ne bi bio tako prislan. Gledano u celi- ni, budući da se pokazuje, čak i u Josifovom izveštaju, da je Amasiji, tada valja- nom kralju Jude, bilo zabranjeno da upotrebi stotinu hiljada savezničkih vojni- ka unajmljenih od Joasa, kralja Izraela, kao da su on i oni tada bili idolopok- lonici (Druga knjiga letopisa 25:6-9), najverovatnije je da se ove različite ka- rakterizacije Joasa odnos na različita doba njegove vladavine, te da je, prema na- šim uobičajenim izvorima, on najpre bio rđav kralj, ali se kasnije, prema Josi- fu Flaviju, popravio i vladao ispravno.

130. OvaJ prizor drevnog suJeverJa, prema kojem se pretpostavlja da se veli- ka nesreća javlja zbog velikog greha, te se bacanjem kocki otkrivaJu prestupnici, i koji ne zatičemo samo među Izraelićanima, već i među ovim neznabožskim mornarima, izgleda kao značajan zaostatak jedne prastare tradicije koja Je pre- ovladavala među svekolikim čovečanstvom.

131. OvaJ izveštaj od poJavi zemljotresa u Jerusalmu upravo u času kada je Ozija uzurpirao svešteničku službu i pošao u svetište kako bi zapalio ta- mjan, kao i posledice ovog zemljotresa, u potpunosti nedostaju u drugim izvori- ma, iako u naJvećoj meri naliči proročanstvu Jeremijinom, sada u Zahariji 14:4, 5, a u kojem se pominje: „bežaćete kao što ste ispred potresa bežali, u vreme Ozije, kralja judejskog”; otuda se čini da postoje značajne sličnosti između ovog istorijskog i proročanskog zemljotresa.

132. Ovo Je naJraniji slučaj prikupljanja novca za opšte potrebe od strane Jednog [izraelićanskog] kralja nametom narodu: Jer su kraljevi ranije uzimali novac od blaga iz kuće Gospodnje, ili iz vlastite riznice. Bog Je na Jednom dru- gom mestu, preko proroka Jezekilja (45:8; 46:18) zapovedio da se tako nešto po iz- bavljenju JevreJa iz ropstva ne sme događati, već da kralj mora davati svoj vlasti- ti novac.

133. OvaJ odlomak Je uzet iz proroka Nauma 2:8-13, i on Je glavni, ili pre Je- dini, koji nam Je dat gotovo doslovno prenesen, osim što Je donekle zbijen, među svim spisima Josifa Flavija; a na osnovu ovog navoda saznajemo ono što on uvek tvrdi, da Je koristio hebrejski original a ne grčku verziju, iz čega dalje zaklju- čujemo da se ovaJ značajno razlikovao od onog kojeg mi danas poznajemo.

134. Ova opsada Samarije, iako o njoJ nije ostavljen poseban izveštaj ni u he- brejskim ni u grčkim Biblijama, pa ni kod Josifa Flavija, bila Je veoma duga, te nipošto nije neverovatno da su roditelji, a posebno majke, bili prisiljeni da Jedu sopstvenu decu, kako im Je zakon Mojsijev i zapretio u slučaju njihove nepo- slušnosti (Levitska 26; 29; Ponovljeni zakoni 28:53-57) i kao što Je činjeno u 960 NAPOMENE drugim i kraćim opsadama oba glavna grada, Jerusalm i Samarije; o prethod- nom govori Jeremija 19:9, i *Judejske starine* kn>. IX, pogl. 4, odelj. 4 i kasnije, kao i Druga knjiga o kraljevima 6:26-29.

135. OvaJ naziv „veliki kralj”, identičan onom u Bibliji (Druge knjige o kraljevima 18:19; Isaija 36:4) i ovde kod Josifa Flavija, jeste titula kojom i He- rodod naziva Senahirima.

136. Ono što Josif Flavije ovde kazuje, mnogo je izrazitije rečeno u drugim izvorima, poput Knjige o kraljevima i Isaiji: „A tebi ovo neka bude znak: ješće se ove godine rod od otpalih zrna, a druge godine ono što samo od sebe rodi; ali ćete treće godine sejati i žeti i sadićete vinograde i ješćete plod njihov.” Druga knjiga o kraljevima 19:29, Isaija 37:30. Ovo se meni čini da jasno označava godinu Sabata i godinu Jubileja posle nje, kao i napredovanje uobičajenih poslo- va i prinos plodova treće i narednih godina.

137. Ova dvojica Senahirimovih sinova, koji su pobegli u Jermeniju, postali su rodonačelnici dve slavne tamošnje porodice, Arzerunija i Genunija, o kojima se posebne pripovesti mogu naći kod Mojsija Horenensisa.

138. OvaJ prelepi znamen čini se da nije bio ograničen samo na Judeju, već je takođe uočen, ili se bar za njega čulo, i u Vavilonu, kako se pojavljuje u Drugoj knjizi letopisa 32:31, gde saznajemo da su vavilonski izaslanici bili poslani Jezekiju, između ostalih stvari i zato da bi ispitali ovo čudo.

139. Teško je pomiriti izveštaj iz Druge knjige o kraljevima 23:11 sa ovim Josifa Flavija, i prevesti ovaj odlomak onako kako stoji ovde kod Josifa. Ipak, suštinsko značenje obe verzije čini se da je ovo: da su postojala izvesna kola, zajedno sa njihovim konjima, posvećena idolu Sunca, ili Molohu, a koja su se mog- li nositi u procesiji i biti obožavana od strane naroda; ta su kola sada „uk- lonjena”, kako kaže Josif, ili, pak „spaljena” od strane Josije, kako kaže Knjiga o kraljevima.

140. Ovo je po pitanju hronologije veoma značajan odlomak Josifa Flavija, koji govori da su u poslednjim danima vladavine Josijine Međani i Vavilonci srušili asirsko carstvo. Ili,

rečima Tovijinog nastavljača, „pre nego što je Tovija umro, čuo je o razorenju Ninive, koje su izveli Vavilonac Navukodonosor i Medijac Asureus", Tovija 14:15.

141. Ova bitka je na potpuno isti način ocenjena i od strane Herodota (knj. II, odelj. 156), gde ovaj kaže kako je „Nehaon ušao u bitku protiv Sirijaca [ili Jevreja] kod Magdoluma [Megida] i porazio ih."

142. Herodot, međutim, kaže da su ovog kralja Egipta [faraona Hofru ili Af-resa] ubili Egipćani, dok je Jeremija prorokovao njegovo ubistvo od strane ne- prijatelja (Jeremija 44:29, 30) kao znamen uništenja Egipta [od strane Navukodonosora].

143. Ovde vidimo da je Judeja bila ostavljena kao nenaseljena posle zarobljavanja dva plemena, dakle nije bila upotrebljena kao kolonija tuđinaca, možda upravo kao znak providenja da će je Jevreji ponovo naseliti.

144. Ovaj najzagonetniji odlomak kod Josifa Flavija koji se tiče „stene odlomljene od planine, koja je uništila kip", koji on nije rastumačio već je samo nagovestio da pripada proročanstvu budućnosti, verovatno upućuje na to da za njega nije bilo bezbedno da ga objasni, budući da nagoveštava uništenje rimskog carstva od strane Isusa Hrista.

145. Ovih četrdeset tri godine trajanja Navukodonosorove vlasti istovetne

NAPOMENE

961

su broju u Ptolomejevom kanonu. Mojsije Horenensis takođe potvrđuje ovoliko trajanje zarobljeništva Jevreja pod Navukodonosorom, i dodaje, što je veoma značajno, da je prodaja onih Jevreja koje je on odveo u ropstvo ove dovela u jermeniju, gde su se uzdigli u veliku i slavnu porodicu Vagratida.

146. Ovde najverovatnije treba da stoji „godina i petnaest dana".

147. Ova baba, ili pre majka Valtazarova, kraljica udova Vavilona (Jer se ona jasno razlikuje od kraljeve žene u Danilu 5:10, 13) izgleda da je bila slavna Nikotrisa, koja je utvrdila Vavilon protiv Persijanaca i Medijaca, i koja je po svojoj verovatnoći i vladala umesto Valtazara, koji se čini da je bio odviše slab i mekušan kraljević.

148. Ovog Kira Je Ksenofon nazvao Božjim pastir, upravo kao i Isaija: „On Je pastir moj, i on će izvršiti volju moju; i on će Jerusalimu reći: prezi- daćeš se! A Hramu: opet se osnuj" (Isaija 44:28); isti Je prorok za njega takođe rekao: „Sazdaću čoveka ređeg od žeženog zlata, ređeg i od zlata ofirskog" (Isaija 13:12), čiji karakter čini Ksenofonovu najbolju pripovest o njemu veoma veoma dostojnom.

149. Josif Flavije ovde sledi Herodota i one koji pripovedaju kako je Kir tražio protiv Skita i Masagita, u blizini Kaspijskog mora, kojom prilikom je stradao. Ali Ksenofontov izveštaj, za koji se čini da ga Josif nikada nije video, tvrdi da je Kir preminuo u miru u svojoj vlastitoj zemlji, Persiji, što je potvrđeno i od strane pisaca koji su se bavili Aleksandrom Velikom. a koji se slažu u tome da su pronašli Kirovu grobnicu u Pasargedi, blizu Persepolja. Ova Ksenofonov izveštaj je takođe potvrđen i okolnošću da je Kambis, pri kom nasleđivanja Kira, umesto da je pošao na Skite i Masagite kako bi osvetio očevu smrt i sprečio ove narode da prodru u njegove severne pokrajine — a što bi bila prirodna posledica neuspeha i pogibije njegovog oca — odmah pošao u rat protiv Egipćana kojeg je, prema Ksenofonu, mnogo ranije poveo Kir, te ih je i pokorio.

150. Iako su govori ili spisi ove trojice kraljevih telohranitelja u mnogo- me isti u Trećoj knjizi Jezdrinof, pogl. 3 i 4, kao ovde kod Josifa Flavija, ipak je uvod u njih potpuno različit, budući da se u našim knjigama Jezdrinim sve pripoveda kao domišljanje same trojice kraljevih pratilaca; čak su k veličanstvene nagrade iziete kao njihov vlastiti predlog, a za gozore se pripoveda da su kralju uručeni u obliku spisa, što je sasvim suprotno ovome kod Josifa Flavija. Sve ovo je, kako izgleda, verovatno bilo smišljeno od strane kralja Darija, kako bi učtivo i nenametljivo Zorovavelj podsetio na stari zavet ponovne izgradnje Jerusalima i Hrama, i vraćanje obožavanju „Jedinog istinitog" Boga. Takođe se ne čini da se puno značenje Zorovaveljovih reči kada on uzvikne (Treća knjiga Ezdrina 4:41) „Blagosloven bio Bog istine", ili ovde „Bog Je istina i pravda", mnogo razlikuje od ovog „Nema drugog Boga istinitog do Boga Izraela". Prema ovoj doktrini izgleda da vladari poput Kira ili Darija, kao veliki

jevrejski zaštitnici, nisu bili protivni jevrejskoj religiji, iako je opšti idolatrizam njihovih kraljevstava morao činiti da ona bude zatumljena.

151. Ovo neobično čitanje u raspoloživim prepisima knjige Josifova Fla- vija, u kojima stoji četiri miliona umesto četrdeset hiljada, Jedna Je od najvećih grešaka koje se u njima nalaze, i morala bi se ispraviti prema Ezri 2:61, Prvoj knjizi Jezdrinoj 5:40 i Nemiji 7:66, koji se svi slažu da Je broj [prvih povratni- ka] iznosio oko četrdeset dve hiljade tri stotina šezdeset. Takođe je veoma jasno da Je Josif Flavije mislio da kada je Jezdra kasnije izvodio sledeću skupinu ;<.: 962 NAPOMENE

Vavilona i Persije, u danima Kserksa, ovih jednako bilo iz oba plemena, i samo iz njih, a da ih je bilo ne više „od semena" i „ostatka", dok se „ogromni broj" de- set plemena nikada nije vratio, već je, kako je on verovao, ostao da živi s druge strane Eufrata (pogl. 5, odelj. 2 i 3); o ovom delujevrejskog naroda preko Eufrata on često govori na drugim mestima i nikada o njima ne misli kao idolopokloni- cima, već ih posmatra kao da se i dalje pridržavaju Mojsijevih zakona.

152. Pripovest sadržana u ovom odeljku u potpunosti nedostaje u svim dru- gim izvorima, uključujući Ezru i Jezdru.

153. Reč je o jednoj vrsti mesinga ili bakra, ili pre mešavini zlata i bakra ili mesinga, koji je nazivan *aurihalkum*, a koji je kod starih naroda bio cenjen kao najskupoceniji od svih metala.

154. Ovaj postupak kome su pribegli Jezdra i najbolji deo jevrejskog naroda po povratku iz zarobljeništva u Vavilonu, izvođeci svođenje jevrejskih brako- va, jednom za uvek, do strogih uslova Mojsijevog zakona, bez ikakvog obzira pre- ma broju onih koji su time pokidani, kao i bez osvrta na prirodna osećanja ili sažaljenje za njihove dotadašnje žene pa čak i decu dobijenu s njima umno- gome zaslužuje da bude primećen i oponašan u svim pokušajima preporoda među hrišćanima, budući da je suprotno ponašanje uvek bilo uzrok propasti istin- ske religije, jednako među Jevrejima i hrišćanima, za vreme dok se političkim gledištima, ili ljudskim strastima, ili, pak, navodno smotrenim motivima dopušta da zauzmu mesto Božijih zakona, zbog čega se gubi blagoslov Božiji, a crkva ostaje iskvarena iz jednog naraštaja u drugi.

155. Ovo Jezdrino pravilo, o izbegavanju posta na dan praznika, navedeno je i u Apostolskim propisima knj. V, i prihvaćeno takođe i među hrišćanima.

156. Do ovih bednih uslova u kojima su se nalazili Jevreji i njihova presto- nica moralo je doći posle smrti Jezdrine, njihovog prethodnog upravitelja, i pre no što je Nemija stigao sa dopuštenjem da podigne zidove oko Jerusalima. Ove činjenice uopšte nisu u neskladu sa pripovestima Josifa Flavija, budući da je Jezdra stigao sedme, a Nemija ne pre dvadeset pete godine vladavine Kserk- sove, te ih, prema tome, razdvaja period od osamnaest godina.

157. Ovo pokazivanje poslanica kralja Kserksa najpre Bogu, što znači njiho- vo izlaganje u Hramu, veoma je nalik izlaganju otvorenih pisama Senahirimovih pred Bogom od strane Jezekije (Druga knjiga o kraljevima 19:14; Isaija 37:14), ia- ko je u ovom poslednjem slučaju reč o podsećanju Boga na neprijatelje, kako bi se potaklo Božije sažaljenje, dok je ovo o kojem se ovde govori zapravo znak pošto- vanja za milost koja je već primljena.

158. Ukoliko je haldejsko prepričavanje ovog događaja zaista istinito, da je, naime, Artakserks imao nameru da gostima pokaže obnaženu Astiru, uopšte ne čudi da je ona odbila da se povinuje takvoj nedostojnosti; ali čak i da nije reč o tolikoj neukusnosti, ipak se pokazivanje nije moglo izvesti na tako neučtiv na- čin, budući da takvo nešto nisu dozvoljavali persijski zakoni, baš kao ni ob- ičajni zakon smernosti. Međutim, budući da je Proviđenje na ovaj način prokrči- lo put za uvođenje Jevrejke do kraljevih osećanja, kako bi bilo izvedeno jedno od najboljih izbavljenja što su ga Jevreji ili bilo koji drugi narod ikada imali, izlišno je baviti se motivima zbog kojih je kralj bio primoran da se razvede od Astire, i oženi Jestiru.

159. Herodot kaže da je ovaj zakon [protiv onih koji su nepozvani prilazili kralju Persije dok se ovaj nalazio na tronu] prvi put propisao Dejos [to jest onaj koji je prvi svrgao Medijce sa vlasti nad Asirijom i potom prvi vladao nad njima].

NAPOMENE

963

160. Pravi razlog zbog kojeg kralj Artakserks ovde nije opozvao svoj pre- thodni ukaz o sveopštem istrebljenju Jevreja, već je samo osnažio i ohrabrio jevrejska nastojanja za

održanjem, izgleda da je u tome što je još uvek važio stari zakon Međana i Persijanaca prema kojem svaki proglas koji je bio potpisan bilo od strane kralja ili njegovih vlastelina nije mogao biti ukinut (Danilo 6:7-9, 12, 15, 17; Jestira 1:19; 8:8). A činjenica da je Aman raspolagao tako velikom kraljevom naklonošću, učinila je da je možda njegov potpis na ovom ukazu o istrebljenju Jevreja vredeo kao onaj drevne vlastele, te ga je na taj način po njihovim starim zakonima učinio neopozivim.

161. Ove reči daju izvestan nagoveštaj da je Artakserks sumnjao na dublje namere Amanove no što je ovaj otvoreno pokazao, to jest, budući da je znao da će Jevreji biti odani kralju, i da ni u kom slučaju ne bi mogao preneti krunu svojoj sopstvenoj porodici koja je poticala od Agagita (Jestira 3:1, 10), odnosno potomstvu Agaga, starog kralja Amalekićana (Prva knjiga Samuilova 15:8, 32, 33), dok su oni bili živi i nad svima širili svoju prevlast, on je nastojao da ih uništi. Nije, stoga, neverovatno da su onih sedamdeset pet hiljada osam stotina jevrejskih neprijatelja što su ih uskoro Jevreji pobili sa dozvolom kralja (koje ne bi bilo bez velikog povoda) zapravo bili Amalekićani, njihovi stari i nasledni neprijatelji (Izlazak 17:14, 15), te da je tako ispunjeno Valamovo proročanstvo, „Amalek je bio prvi među narodima, ali će njegovo poslednje ishodište biti da će zauvek postradati“ (Brojevi 24:20).

162. Ovde Josif Flavije koristi reč *koinofagija* „jesti просту hranu“, umesto „jesti nečistu hranu“, kako stoji u Novom zavetu, Dela apostolska 10:14, 15, 28; 11:8, 9; Poslanica Rimljanima 14:14.

163. Grčki, Soter — Spasitelj.

164. Veliki broj ovih Jevreja i Samarićana što ih je prethodno u Egipat poveo Aleksandar, a sada i Ptolemej Lagus, kasnije se pojavljuje više puta i na različitim mestima: najpre u velikom mnoštvu koje je, kao što ćemo odmah videti, uskoro bilo otkupljeno od strane Ptolomeja Filadelfa, a potom od njega i oslobođeno, pre no što je on poslao po sedamdeset dvojicu tumača Mojsijevih zakona; zatim u mnogim posadama i drugim vojnim formacijama tog naroda u Egiptu; u slavnoj naseobini Jevreja, i velikom broju njihovih sinagoga, u Aleksandriji, mnogo kasnije; a i u žučnom sukobu između Jevreja i Samarićana pod Filometrom, oko mesta namenjenog javnom bogoslužjenju po Mojsijevom zakonu, to jest da li ga treba obavljati u Hramu u Jerusalimu ili u samarićanskom hramu u Gerisimu, čime će se sve Josif Flavije kasnije baviti.

165. O prevođenju drugih delova Starog zaveta od strane sedamdeset egipatskih Jevreja, u vreme Ptolemeja, sina Lagusovog, i Ptolomeja Filadelfa, kao i o prevodu Petoknjžja od strane sedamdeset dvojice Jevreja iz Jerusalima, sedme godine Filadelfove vladavine u Aleksandriji, do nas je stigao najpre Aristejev izveštaj, a potom i Filonov i ovaj Josifa Flavija, koji potvrđuju Aristejevu pripovest.

166. Grčki, Zeus — život.

167. Iako je ovaj iznos od sto dvadeset drahmi [aleksandrijskih, ili šezdeset jevrejskih šekela] ovde tri puta ponovljen, a takođe i u svim drugim prepisima Josifa Flavija, grčkim i latinskim, ipak svi prepisi Aristeja, na osnovu kojeg Josif Flavije izvodi svoje izlaganje, više puta govore o sumi koja nikada nije veća od dvadeset drahmi, ili deset jevrejskih šekela; nadalje, budući da suma talanata, kako je precizno zapisana, iznosi nešto više od četiri stotine

964 NAPOMENE

ne šezdeset za nešto više od sto hiljada robova, približno je ista kod Josifa i Aristeja, čime bolje potvrđuje sumu od dvadeset nego od sto dvadeset drahmi po čoveku (vidi i Izlazak 32:32); te budući da je u tekućim okolnostima Filadelf Jevrejske robove radije iskupio za manji nego za skuplji iznos — ima mnogo razloga da ovde pre prihvatimo iznos iz Aristejevog izvornika nego Josifovog.

168. Posедујемо veliku pohvalnu besedu u čast ovog Simona Pravednog, Onijinog sina, u pedesetom poglavlju *Eklezijastikusa*. Stoga nije neprimereno uputiti se u to pomenuto poglavlje povodom ove pripovesti.

169. Arsinoja je bila istovremeno Ptolemejeva žena i sestra, prema starom persijskom i u to vreme egipatskom običaju, kao i mnogo kasnijem asirskom. Vidi *Judejske starine* knj. XX,

pogl. 2, odelj. 1. S obzirom na to imamo, na Filadelfo- vim zlatnicima ugraviran ovaJ poznati natpis.: „Božanski brat i sestra."

170. Talmudisti kažu da nije zakonito pisati zakon zlatnim slovima, što Je suprotno ovom nepobitnom i veoma drevnom primeru.

171. Ovo je najdrevniji primer u kojem se srećemo sa ovim kratkim oblikom molitve, ili zahvalnice pre obedovanja; koju Je, umesto da bude izgovorena od stra- ne neznabožackog sveštenika, ovog puta izgovorio Eleazar, jevrejski sveštenik, koji Je bio Jedan od sedamdeset dvojice tumača. Sledeći primer sa kojim se sreće- mo jeste onaJ kod esena (*Judejski rat*, knj. II, pogl. 8, odelj. 5), pre i posle obeda; za- tim kod Hristaa pre obeda (Jevandjelje po Marku 8:6, po Jovanu 6:11, 23) i sv. Pavla u Delima apostolskim 27:35. Isti je oblik ove kratke molitve i kod hrišćana, u Apostolskim propisima, koja Je, čini se, izgovarana i pre i posle obeda.

172. Ovo su pre bila pitanja i odgovori političke prirode, baveći se do- brim i religiozno nadahnutim upravljanjem čovečanstva.

173. Upotreba ulja Je tada bila mnogo veća, i pokloni u ulju otuda mnogo vred- niji, u Judeji i susednim zemljama, nego danas. Takođe se i u danima Josifa Fla- vija smatralo nezakonitim za Jevreje da upotrebljavaju ma koje ulje pripremlje- no od strane neznabožaca, možda zbog kakvih sujeverica pomešanih sa nepove- renjem prema drugim narodima. Pa kada Je trebalo da im neznabošci učine dona- cije u ulju, oni su umesto toga plaćali novcem. O ovome vidi i *Judejski rat* knj. II, pogl. 21, odelj. 2, i *Život Josifov*, odelj. 13.

174. Kako Je došlo do toga da ovi Lakedemonci proglašavaju sebe za srodnike Jevreja, kao izvedene od istog pretka, Avrama, ostaje nejasno, osim ako nisu, kako neki pretpostavljaju, potekli od Doraca koji su, opet, poreklom Pelazgi koje He- rodod naziva varvarima, smatrajući da su možda poreklom Sirijci i Arabljeni, te otuda potomci Avramovi preko njegove druge žene Keture. O ovome vidi *Ju- dejske starine* knj. XIV, pogl. 10, odelj. 22; i *Judejski rat* knj. I, pogl. 26, odelj. 1. Ta- kođe dalje možemo primetiti iz *Poznanja Klimentovog*, da su Elijezera iz Dama- ska, slugu Avramovog (Postanje 15:2; 24) od davnina neki smatrali za njegovog si- na. Te tako, ukoliko su Lakedemonci potekli od njega, mogli su o sebi misliti kao o Avramovom potomstvu, baš kao i Jevreji, koji su potekli od Isaka. I možda je Elijezer iz Damaska upravo onaJ Damaskijac od kojeg Trogus Pompej, kako prenosi Justin, čini osnivača samog Jevrejskog naroda, iako se ovaJ kasnije gubi u greš- kama, i pravi od Azelusa, Adoresa, Avrama i Izraela kraljeve Judeje i nasledni- ke ovog Damaskijca. Ovde takođe dalje treba primetiti da Mojsije Horenenzis, u svojoj istoriji Jermena, navodi da i narod Parćana takođe potiče od Avrama pre- ko Keture i njene dece.

175. Reč „gimnazijum" označava mesto na kojem su učenici vežbali nagi, te Je otuda prirodno dolazilo do razlikovanja obreznih Jevreja od neobreznih

NAPOMENE

965

nejevreja, radi čega su ovi jevrejski otpadnici nastojali da se pokažu neobreza- nima pomoću izvesnog hirurškog zahvata, nagoveštenog od strane sv. Pavla u Pr- voj poslanici Korinćanima 7:18, i opisanog u Kelsovoj knjizi, knj. VII, pogl. 25.

176. Odavde Josif Flavije počinje da sledi Prvu knjigu Makabejsku, koja je za- ista najbolja i najverodostojnija istorijska knjiga, a koja je ovde s njegove strane sažeta sa velikom vernošću i tačnošću. Između ovih izvornika izgleda da ima manje razilaženja nego u pogledu ijedne druge svete knjige Starog zaveta (budući da je i ova knjiga izvorno napisana na hebrejskom jeziku), što je sasvim prirod- no, stoga što je napisana mnogo bliže Josifovom vremenu nego ostale.

177. Ova tvrđava, koja se u tekućoj pripovesti tako često pominje, jednako u Knjizi Makabejskoj i kod Josifa Flavija, čini se da je bila utvrda podignuta na bregu, nižem od Sionske gore, iako na njenim obroncima, ali višem od gore Mo- rije, i između ove dve; to su brdo, dakle, neprijatelji Jevreja zaposeli i na njemu podigli utvrdu, sve dok je prilično mnogo vremena kasnije Jevreji nisu osvojili i razorili, savivši i samo brdo do nivoa tla, kako je neprijatelji ne bi mogli obnoviti, i na taj način nadgledati sam Hram i nanositi mu nesreće kao što su to dugo činili. O tome vidi i *Judejske starine* knj. XIII, pogl. 6, odelj. 6.

178. Ova tvrdnja Samarićana je značajna, to jest da su oni, iako nisu Jevreji, ipak od drevnih vremena slavili Sabat, i, kao što su se na drugom mestu hvali- sali, takođe i sabatnu godinu (*Judejske starine* knj. XI, pogl. 8, odelj. 6).

179. Ovo ime nije najpre dato Judi Makabejcu, niti je izvedeno iz početnik slova hebrejskih reči na njegovom stegu, „Mi Kamoka Be Elire, Jehovah?“ (Ko ti je nalik među bogovima, o Jahve?), Izlazak 5:11, kao što se ponekad uzalud nastoji da dokaže. Izvorno je ime ovih Makabejaca, kao i njihovog potomstva, bilo Asa- monejevići, što je izvedeno od Asamoneja, pretka Matatijinog, kako nas i Josif Flavije ovde obaveštava.

180. Razlog zbog kojeg je Vet-Sah bio nazvan Skitopoljem dobro je poznat iz Herodota, a to je da su se Skiti, kada su pregazili celu Aziju u danima Josije, do- mogli ovog grada i zadržali ga sve dok su i sami ostali u Aziji, iz kojeg je vreme- na ostalo ime Skitopolj, ili grad Skita.

181. Budući da sv. Pavle izjavljuje farisejima da ne bi znao da je pohota, ili požuda, grešna, da Deseta zapovest ne kaže „Ne poželi“ (Poslanica Rimljanima 7:7), čini se da je isti slučaj i sa našim Josifom Flavijem, koji je pripadao is- toj sekti, i koji kao da nije imao dublji osećaj za veličinu ijednog greha koji nije proistekao u nešto više od namere. Ipak, budući da Josif ovde ispravno govo- ri o kažnjavanju smrću, koje nije propisano nijednim zakonom, bilo Božijim ili ljudskim, za puku nameru, njegove reči ne treba sužavati tako da znače da grehovi koji su nameravani ali ne i izvršeni uopšte i nisu grehovi.

182. Ne čudi što Josif Flavije opisuje Antioha Eupatora kao dečaka kome je potrebno staranje u času kada je trebalo da nasledi krunu, budući da nas Apijan obaveštava da je ovaj tada imao devet godina.

183. Nije verovatno da bi Josif Flavije nazvao Vahida, tog ogorčenog i za- kletog neprijatelja Jevreja, bar kako naši raspoloživi izvori navode, čovekom dobrim, ili ljubaznim i blagim. Ono što autor Prve knjige Makabejske, koga Jo- sif ovde sledi, kazuje o njemu, jeste da je to bio značajan čovek i da je bio odan kralju, na šta takođe verovatno smera i Josif Flavije.

184. Prepisi Josifove knjige mora da su ovde oštećeni kada dodeljuju pobedu Nikanoru, suprotno rečima koje slede, a koje podrazumevaju da je onaj koji je pora- 966

NAPOMENE

žen pobegao u tvrđavu, koja je sigurno pripadala Davidovom gradu, ili Sionskoj gori, i bila je u posedu Nikanorovog, a ne Judinog ljudstva. Ovo Je takođe u supro- tnosti sa izričitim rečima Josifovog izvora, Prve knjige Makabejske 7:32, koji kaže da Je Nikanor izgubio oko pet hiljada ljudi, i pobegao u Davidov grad.

185. OvaJ izveštaJ o bednoj smrti Alkimusa, ili Jakmusa, izopačenog prvos- veštenika (prvog koji uopšte nije pripadao lozi prvosveštenika, i kojeg Je na to zvanje proizveo neznabožac Lisija) pre Judine smrti, i Judinog nasleđivanja mesta prvosveštenika. Jednako ovde, kao i u zaključku ove knjige, direktno pro- tivreći Prvoj knjizi Makabejskoj (9:54-57) koja smešta ovu smrt posle Judine smrti i nijednom rečju ne pominje naimenovanje Jude za prvosveštenika.

186. Da u izvornom tekstu Josifa Flavija nije bilo hiljadu već tri hiljade njegovih boraca, veoma je jasno i u saglasnosti Je sa Prvom knjigom Makabejskoj 9:5, stoga što iako je glavni deo isprva pobegao, čak i kod Josifa, kao i u Pr. knj. Mak. 9:6, ipak se tamo kao i ovde kaže da Je njih osam stotina ostalo sa Judom, što bi bilo besmisleno ukoliko celi broj nije iznosio više od hiljadu.

187. Ovog Aleksandra Valu, koji se svakako izdavao za sina Antioha Epifana, pa je za takvog i prihvaćen od strane Jevreja, Rimljana i mnogih drugih, iako neki docniji istoričari smatraju da je reč o vanbračnom članu porodice, Josif Fla- vije smatra legitimnim sinom Antiohovim i o njemu uvek govori na taj način. Budući da ga verodostojni savremenici i izvorni autor Prve knjige Makabejske (10:1) nazivaJu po imenu njegovog oca, Epifan, i kažu da Je on bio sin Antiohov, verovatno da se kasniji autori, koji su pisali znatno docniJe, ne mogu smatrati merodavnim, iako Je možda Antioh Epifan dobio ovog sina od nezakonite žene. Kralj Egipta Filometor mu je ubrzo dao svoju kćer za ženu, što bi sigurno veoma teško učinio da Je

verovao kako Je ovaj čovek bio uzurpator i tako niskog porekla za kakvog ga izdaju potonji istoričari.

188. Budući da Jonatan sasvim izvesno nije obukao prvosveštenu odoru sedam ili osam godina posle Judine smrti, ili bar ne do praznika tabernakula, sto šezdesete godine Seleukida (Prva knjiga Makabejska 10:21), čini se da Je ovde neophodna ispravka teksta, „četiri godine od smrti njegovog brata Jude“, u „i zbog toga osam godina nakon smrti njegovog brata Jude“. Ovo se dovoljno dobro slaže sa datumom u Knjizi Makabejskoj, kao i sa Josifovom vlastitom tačnom hronologijom na kraju dvadesete knjige ovih *Starina*, a što mu navod u sadašnjem stanju ne bi dopustio da učini.

189. Jevreji su imali običaj da poklanjaju krune kraljevima [Sirijske]; kasnije Je zlato koje se plaćalo umesto ovih kruna, ili koje Je potrošeno da bi se one napravile, bilo nazivano krunskim zlatom ili krunskim porezom.

190. Za ovu raspravu se zaista teško može reći da Je bila pravična. Jevrejski Je parničar (znajući da ne može ispravno dokazati iz Petoknjžja da Je „mesto koje će Gospod njihov Bog izabrati za mesto svog imena“ — na koje se tako često ukazuje u Ponovljenim zakonima — bio nužno Jerusalem pre nego, i sa više razloga, Gerisim, a što nije bilo odlučeno sve do Davidovog vremena (*Judejske starine* knj. VII, pogl. 13, odelj. 4) zapravo dokazivao samo to — što Samarićani nisu ni poricali — da Je Hram u Jerusalimu mnogo drevniji i mnogo poznatiji i slavniiji nego onaj u Gerisimu, no to objektivno nije značilo ništa u tekućoj raspravi. Čitav dokaz, potvrđen zavetima obe strane, trebalo Je da bude, kao što vidimo, isključivo zasnovan na obavezi pridržavanja Mojsijevom zakonu, ili samom Petoknjžju. Ali su svetska politika i interes, kao i pristrasnost mnoštva prevladali, te je sud doneo presudu, kao što Je obično slučaj, snažnijoj

NAPOMENE

967

strani, a nesrećni Sava i Teodosije, samarićanski disputanti, postali su mučenici, i to, po svemu sudeći, da čak nisu uopšte neposredno ni saslušani, što je verovatno uobičajena praksa svih političkih sudova u pitanjima religije.

191. Feničani i Rimljani su imali običaj da one koji su od njih zasluživali dobro, nagrade poklonom u vidu zlatne kopče.

192. U danas dostupnim izvorima ne nalazimo potvrdu ovih veza spartanskog i jevrejskog naroda.

193. Josif Flavije protivreći samom sebi u tri različita izveštaja o shvatanjima fariseja, to jest upravo ovde, a potom na drugom mestu, koje je i najopširnije (*Judejski rat* knj. II, pogl. 8, odelj. 14), i kasnije u *Jevrejskim starinama* (knj. 18, pogl. 1, odelj. 3), tako da ponekad kaže da oni zagovaraju apsolutnu fatalnost i poriču svaku slobodu ljudskim postupcima, a što je u potpunosti neosnovano ukoliko on potom isto tako dokazuje da su fariseji između sadukeja i esena, čime sudbini ili Božijem providenju pripisuje onoliko koliko je u skladu sa slobodom ljudskih postupaka. Ipak, zbunjujući način govora fariseja o sudbini, ili providenju, kao onome što upravlja svim zbivanjima, dovelo je do uobičajenog mišljenja da su skloni da opravdaju svoje grehove pripisujući ih sudbini, kao u *Apostolskim propisima* knj. VI, pogl. 6. Ali što se tiče našeg Josifa Flavija, koji je u srcu bio veliki poštovalac pobožnosti esena, on je ipak u praksi bio farisej, kako nas i sam obaveštava u svom vlastitom *Životu*, odelj. 2. I njegov je izveštaj o ovom učenju fariseja svakako suskladan njegovom mišljenju koje je uvek u potpunosti dopuštalo slobodu ljudskim postupcima, pa ipak i snažno verovalo u moćno uplivisanje Božijeg providenja. Vidi o ovome značajnu izjavu u *Jevrejskim starinama* knj. 16, pogl. 11, odelj. 7.

194. Na ovom mestu postoje greške u prepisu teksta, budući da se svega četiri godine pripisuju trajanju Jonatanovog nošenja zvanja prvosveštenika. Mi, pak, znamo po Josifovoj poslednjoj jevrejskoj hronologiji (*Judejske starine* knj. XX, pogl. 10) da je postojao period od sedam godina između smrti Alkimusove, ili Jasimusove, poslednjeg prvosveštenika, i stvarnog preuzimanja ovog zvanja od strane Jonatana, kome su ipak pripisane i ovih sedam godina, čiji je deo prethodno pripadao Judi (*Judejske starine* knj. XII, pogl. 10, odelj. 6). Budući da nam je rečeno (knj. 20, pogl. 10) kako je, pored ovih sedam godina interregnuma u posedo-

vanju prvosvešteničkog zvanja, Jonatanovo nošenje ovog dostojanstva trajalo se- dam godina više, ovih dva puta po sedam godina čine četrnaest godina, što je ve- rovatno pravi broj koji bi trebalo da stoji na ovom mestu, umesto četiri, kako čitamo u nama raspoloživim prepisima.

195. Ovih sto sedamdeset godina Asiraca ne znači ništa više, kako sam Jo- sif Flavije ovde objašnjava, do period meren od početka vladavine Seleuka, koja, kao što je poznato, započinje 312. godine pre Hrista, odnosno od proleća te godine kako stoji u Prvoj knjizi Makabejskoj, ili od jeseni u Drugoj knjizi Ma- kabejskoj, te tako njegova vlast u Vavilonu ne počinje sve do sledećeg proleća, 311. godine pre Hrista. Treba takođe primetiti i da se Sirijci i Asirci pone- kad brkaju od strane drevnih autora – sudeći prema rečima Justinovim, koji u skraćenom izlaganju iz dela Trogusa Pompeja kaže „da su Asirci kasnije nazva- ni Sirijcima" (knj. I, pogl. 11). Vidi takođe i *Judejski rat* knj. V, pogl. 9, odelj. 4, gde se čak i sami Filistinci, koji žive na samom jugu Sirije shvaćene u njenim krajnjim granicama, nazivaju Asircima (kako zapaža i Josif Flavije).

196. Treba primetiti da se Josifovo praćenje Prve knjige Makabejske – koju je tako brižljivo sledio i verno sažeo, sve do pedesetog stiha trinaestog poglavlja 968

NAPOMENE

– po svemu sudeći na ovom mestu završava. Onih nekoliko stvari koje su kasnije zajedničke oboma, Josif je verovatno saznao iz nekih manje pouzdanih zapisa. Ovde je, međutim, možda potrebno preneti ono što nas obaveštava ostatak Knjige Ma- kabejske, a što Josif Flavije nikada ne bi ispustio da je njegov izvor time raspo- lagao: da je, naime, Simon Beliki Makabejac sklopio savez sa Antiohom Soterom, sinom Demetrija Sotera i bratom ostalih Demetrija, koji je tada bio zarobljen u Partiji; da je ovaJ nakon dolaska do kraljevske krune, negde oko 140. godine pre Hrista, podario velike povlastice Jevrejskom narodu i njihovom prvosveštenu- ku i etnarhu, a koje je, kako se čini, Simon već i bio po svom nahođenju preuzeo tri godine ranije. Konkretno, dobio je dopuštenje da kuje novac sa sopstvenim žigom; a što se tiče Jerusalima i svetilišta, oni su postali slobodni od pore- za, ili, kako navodi latinski prevod, „sveti i slobodni" (Prva knjiga Makabejska 15:6, 7), što je verovatno najispravnije čitanje, jer upravo to behu tačne reči po- vlastice koju je njegov otac ponudio Jonatanu nekoliko godina ranije (pogl. 10:31, kao i *Judejske starine* knj. XIII, pogl. 2, odelj. 3). Ono, pak, što čini ove datume i darove posebno značajnima, jeste status preostalih izvornih Jevrejskih šekela sa samarićanskim natpisima, koji su, kako se čini, svi (ili bar većina njih) ko- vani tokom prve četiri godine ovog Simona Asamonejca, a koji su na sebi s Jedne strane imali „Sveti Jerusalem", a na naličju „U godini oslobođenja" prvoj, dru- goj, trećoj ili četvrtoj – i koji su stoga izvorni spomenici tih vremena, i nepo- recivi znaci istinitosti prikaza istorije u ovim poglavljima, iako su u velikoj meri ispušteni kod Josifa Flavija. Razlog zbog kojeg se pre može pretpostaviti da su u njegovom prepisu Knjiga Makabejskih nedostajala ova poglavlja, nego da je prepis njegove vlastite knjige na ovom mestu oštećen, jeste taj da nisu svi njihovi sadržaji ovde ispušteni, iako jeste njihov najveći deo.

197. Kako je Trifon ubio Antioha obaveštava nas i LiviJev navod (pogl. 53), to jest da je ovaj potplatio Antiohove lekare ili ranarnike, koji su lažno pred- stavili narodu da je kralj nehotice postradao, dok su ga zapravo oni dokrajčili, što se sasvim slaže sa prikazom Josifa Flavija.

198. Da je ovaj Antioh, sin Aleksandra Vala, bio nazvan „Božanski", očigled- no je iz njegovog kovanog novca, koji nas na sebi nosi natpis „Kralj Antioh Bo- žanski, Epifan Pobednik".

199. Odavde Josif Flavije počinje da prati i sažima drugu svetu Jevrejsku knjigu, naslovljenu na kraju Prve knjige Makabejske kao „Hronika prvosveštenika Jovana Hiršana", ili, u nekim grčkim prepisima, „Netvrta knjiga Makabejska".

200. Odavde saznajemo da je u danima ovog sjaJnog prvosveštenika, JovanaHir- kana, pridržavanje sabatne godine, bar kako pretpostavlja Josif Flavije, zahte- valo prekid ratovanja, baš kao što je nedeljni sabat prekidao rad; ovime ne mi- slim na onaj izuzetak u slučaju nužde, kada su Jevreji bivali napadnuti od stra- ne neprijatelja, u kojem im je slučaju – i isključivo u

tom — bila kao zakonita dozvoljena borba u samoodbrani, čak i u dan sabata, kao što vidimo na nekoliko mesta u *Judejskim starinama* (knj. 12, pogl. 6, odelj. 2; knj. 13, pogl. 1, odelj. 2) kao i u *Judejskom ratu* knj. I, poš. 7, odelj. 3. Ovde se, međutim, takođe mora primeti- ti da se ovaj prekid ratovanja uopšte ne pojavljuje u Prvoj knjizi Makabejskoj, pogl. 16, već upravo suprotno, iako se Jevreji u doba Antioha Epifana zaista ni- su usuđivali da se bore na dan sabata, čak ni u odbranu vlastitog života, sve dok im Asamonejevići, to Jest Makabejci nisu to dopustili (Prva knjiga Makabejska 2:32-41; *Judejske starine* knj. XII, pogl. 6, odelj. 2).

201. Prepisi Josifove knjige, Jednako grčki i latinski, ovde imaju veliku

NAPOMENE

969

grešku, kada kažu da je prva godina vladavine Jovana Hirkana, za koju smo upra- vo videli da je sabatna, pala u vreme 162. olimpijade, iako ne može biti sumnje da je reč o drugoj godini 161. olimpijade. Vidi nešto slično ranije, knj. 12, pogl. 7, odelj. 6.

202. Ovo helijakalno zalaženje Plejada, ili sedam zvezda, dogodilo se, u dani- ma Hirkana i Josifa Flavija, u rano proleće, negde u februaru, što je bilo doba poznih kiša u Judeji; i ovo je, bar koliko znamo, jedina astronomska karakteri- zacija vremena, pored jednog pomračenja Meseca u doba Iroda, koju srećemo u ce- lokupnom delu Josifa Flavija; Jevreji su, naime, bili nezainteresovani za pos- matranje astronomskih pojava ukoliko je to prevazilazilo potrebe njihovog ka- lendara, i zapravo su u potpunosti zabranjivali ono korišćenje astrologije od koje su neznabošci načinili uobičajenu praksu.

203. Ovaj Josifov izveštaj, prema kojem je ovaj tekući Antioh bio ubeđivan, iako uzalud, da ne sklapa mir sa Jevrejima, već da ih potpuno iskoreni, u potpu- nosti je potvrđen od strane Diodora Sicilskog, u odlomcima iz njegove 34. knjige.

204. Jevrejima nije bilo dozvoljeno da putuju na dan sabata ili u dane takvog velikog praznika koji je ekvivalentan sabatu, nigde dalje od dopuštenog sabat- skog kretanja, odnosno do razdaljine od dve hiljade kubita.

205. Ovaj izveštaj o prihvatanju obrezivanja od strane Idumejaca, kao i ce- lokupnog korpusa jevrejskih zakona, počev od Hirkanovog doba, potvrđeno je ce- lim potonjim tokom istorije (vidi *Judejske starine* knj. XIV, pogl. 8, odelj. 1; knj. 15, pogl. 7, odelj. 9; *Judejskirat* knj. II, pogl. 3, odelj. 1; knj. IV, pogl. 4, odelj. 5). Ovo ih je, po mišljenju Josifa Flavija, učinilo prozelitima, ili potpunim Jevreji- ma, kako se navodi ovde i na drugom mestu (*Judejske starine* knj. XIV, pogl. 8, odelj. 1). Ipak, Antigona je odbio da Iroda prihvati kao potpunog Jevrejina, iako je ovaj imao rodoslov od nekoliko generacija takvih obraćenika. Ali ovde takođe možemo navesti reči Amija, gramatičara, iz godine 129, koje u potpunosti potvrđuju ovakav izveštaj Josifa Flavija o Idumejcima: „Jevreji su“, kaže on, „takvi po prirodi i od početka, dok Idumejci nisu Jevreji od početka, već Feničani i Si- rijci; ali bivajući kasnije pokoreni od strane Jevreja, i primorani da se obre- zuju i da se ujedine u jedan narod kao podanici istih zakona, oni su i sami naz- vani Jevrejima.“ Slično kazuje i Dios: „Ova je zemlja nazvana Judejom, a njen na- rod Jevrejima; ali je ovo ime dato takođe i mnogim drugim koji su prihvatili njihovu religiju, iako su poreklom pripadali drugim narodima.“ Ovde se, među- tim, postavlja pitanje sa kakvom je osnovom tako dobar vladar kakav je bio Hir- kan uopšte i dopustio sebi da prisiljava Idumejce bilo da postanu Jevreji, ili da napuste zemlju. To se, verovatno, dogodilo stoga što su oni davno ranije bili isterani iz zemlje Edom, te su nadvladali i zaposeli zemlju plemena Simeonovog, i sve južne delove plemena Judinog, koje je bilo posebno nasleđe obožavalaca is- tinskog Gospoda i zakletih protivnika bilo kakvog idolatrizma.

206. Po ovom ukazu senata čini se da su ovi izaslanici bili poslani isto to- liko od strane „jevrejskog naroda“, koliko i od strane njihovog kneza ili prvos- veštenika, Jovana Hirkana.

207. Justin, slažući se sa Josifom Flavijem, kazuje: „Moć Jevreja sada je to- liko uzrasla, da posle ovog Antioha oni više nisu priznavali nijednog make- donsog kralja; sami su postavljali vlastitu upravu, i pustošili Siriju u veli- kim ratovima.“

208. Poreklo sadukeja, kao značajne strankemeđu Jevrejima, sadržano jeu ovom i dva sledeća odeljka, čemu se može dodati to da kada Flavije kaže da je Hirkan 970

NAPOMENE

prešao stranci sadukeja, to verovatno znači da je usvojio ono njihovo učenje koje je govorilo protiv onih običajnih tradicionalizama starih, naknadno pridanih pisanom zakonu i po autoritetu učinjenih ravnopravnih s njime, ali ne i njihova shvatanja o vaskrsenju i budućem postojanju, jer se ovo poslednje ne može pretpostaviti da je našlo utočište u tako dobrom i pravičnom čoveku kakvim se predstavlja Jovan Hirkan. Najverovatnije je da u to vreme sekta sadukeja u svom učenju nije išla dalje od poricanja svekolike nepisane Jevrejske tradicije, kojoj su, pak, fariseji bili tako duboko privrženi — jer ni Josif Flavije ne pominje neku drugu razliku među njima; niti on govori da je Hirkan prešao sadukejima ni zbog čega drugog do zbog ukidanja svih tradicionalnih propisa fariseja, što ih je i Isus Hristos kasnije osudio upravo kao i oni.

209. Ova kleveta, koja je potekla od fariseja, sačuvana je preko njihovih naslednika, rabina, sve do danas.

210. Ovde se okončava prvosveštenečki staž i blistav životni put Jovana Hirkana, a sa njime i sveta teokratija, ili Božije upravljanje Jevrejskim narodom, i sa njim povezano proročanstvo Urima. Odatle dalje sledi profana i tiranska Jevrejska monarhija, najpre Asamonejevića ili Makabejaca, a zatim Iroda Velikog, Idumejca, sve do dolaska Mesije, o čemu svedoči i Strabon u knj. XVI: „Oni“, kaže on, „koji su produžili Mojsijevo nasleđe nastavili su neko vreme s revnošću. Jednako u ispravnom postupanju i u pobožnosti; ali posle nekog vremena pojavili su se drugi koji su preuzeli zvanje prvosveštenika, a koji behu najpre sujeverni, a zatim i tiranske osobe. Takav je tok koji je vodio od proroka Mojsija do onih koji su ga nasledili, počevši na način bezgrešan, a zatim se menjajući na gore. A kada se otvoreno pokazalo da je vlast postala tiranska, Aleksandar je bio prvi koji je sebe ustanovio kao kralja a ne kao prvosveštenika; njegovi sinovi bili su Hirkan i Aristobul.“ I zaista, ukoliko možemo suditi po veoma različitim karakteristikama koje su u naredna dva veka pokazivali egipatski Jevreji pod prvosveštenicima u odnosu na palestinske Jevreje pod kraljevima, možemo s pravom pretpostaviti da se božanska Šehina preselila u Egipat, te da su obožavatelji Gospoda u Onijinom hramu bili bolji ljudi od onih u jerusalimskom Hramu.

211. Odatle saznajemo da su eseni polagali pravo na upravljanje pomoću ljudi koji su mogli predviđati stvari koje će se dogoditi, i da je ovaj Juda esenac poučavao ovim veštinama svoje učenike; ali da li je njihova pretenzija počivala na astrološkim ili magijskim osnovama, što ipak nije verovatno kod ipak veoma religioznih Jevreja koji su krajnje odlučno zabranjivali takve veštine, ili na kakvom *Vat Kolu* — rečeno Jezikom poznih rabina — ne može se pouzdano utvrditi. O ovome vidi u *Judejskom ratu* knj. II, pogl. 8, odelj. 12.

212. Iz ovih i drugih uzgrednih izjava što ih povremeno beleži Josif Flavije, možemo saznati da tamo gde su svete knjige Jevreja manjkave, on konsultuje nekoliko drugih tada postojećih istorija (sada većinom izgubljenih) koje verno sledi u svojoj vlastitoj povesti; i mi zaista ne raspolazemo nijednim drugim takvim zapisima koji se tiču Judeje, a koji bi se mogli porediti sa ovim izveštajima Josifa Flavija, a i kad god se sretnemo sa verodostojnim ostacima tih izvornih zapisa oni gotovo uvek potvrđuju njegove reči.

213. Ovaj grad, ili ostrvo, Kos, nije ono udaljeno ostrvo u Egejskom moru slavno po rođenju velikog Hipokrata, već grad ili ostrvo istog imena pridruženo Egiptu, pominjano jednako od strane Stefana i Ptolemeja. O ovome Kosu, kao i o riznicama što su ih tamo položili Kleopatra i Jevreji, vidi u *Judejskim stvarima* knj. 14, pogl. 7, odelj. 2.

NAPOMENE

971

214. Porfirije kaže da je Aitonije Gropa vladao dvadeset šest godina. Josiovi izvori, jednako latinski i grčki, ovde su veoma neprecizni, brkajući Antonina i Antioha, ili Antonija Plusa i Antioha Pija (Pobožnog), te su kasniji priređivači bili prisiljeni da isprave tekst prema drugim istoričarima, koji se svi slažu da je ime poslednjeg kralja bilo Antioh Pije.

215. Ovu dvojicu braće, Antioha i Filipa, Porfirije naziva blizancima; četvrti brat bio je kralj Damaska.

216. Laodikeja je i grad u Galadi iza Jordana. Međutim, Porfirije kaže da ovaj Antioh Pije nije poginuo u ovoj bici, već da se, bežeći, utopio u reci Orontu. Apijan kaže da mu je

kraljevstvo nad Sirijom oduzeo Tigran, dok Porfirije Laodikejom naziva kraljicu Kalamanaca. U takvoj pometnji među kasnijim isto- ričarima, mi nemamo razloga da ikome verujemo pre nego Josifu Flaviju, koji je pred sobom imao veći broj izvornika. Što se tiče prebacivanja Aleksandru, da je on potekao iz zarobljeništva, ovo izgleda samo kao ponavljanje stare farisejske klevete povodom njegovog oca, pogl. 10, odelj. 5.

217. Ovaj Teodor bio je sin Zenonov, i u njegovom posedu se nalazio Areat, ka- ko saznajemo iz odeljka 3.

218. Ovaj nadimak „Tračanin“ Jevreji su nadenuli Aleksandru verovatno u smislu: biti varvarin kao Tračanin, ili u nekom sličnom značenju.

219. Ovaj Areta je bio prvi arabljanski kralj koji je zauzeo Damask i odatle vladao; njegovo ime je, pak, kasnije postalo zajedničko arabljanskim kraljevima, jednako u Petri i Damasku, kako saznajemo od Josifa Flavija na mnogim mestima, kao i od sv. Pavla u Drugoj poslanici Korinćanima 11:32.

220. Ovde kao i na drugim mestima možemo primetiti da koje god su zemlje i gradove Asamonejevići osvajali i preuzimali od susednih naroda, ili koje god su zemlje i gradove zadobijali a da im prethodno nikada nisu pripadali, oni su, posle doba Hirkana, prisiljavali stanovništvo da napusti svoje idolatrijske običaje, i u potpunosti prihvati Mojsijeve zakone, ili su u suprotnom biva- li proganjani u druge zemlje. Onaj izvršni knez, Jovan Hirkan, to je učinio Idu- mejcima koji su tada živeli u Obećanoj zemlji, i to je verovatno uradio iz op- ravedanih razloga, za razliku od drugih koji su činili isto, čak i onim zemljama i gradovima koji nisu bili deo jevrejske Obećane zemlje.

221. Prema ovom samrtničkom savetu što ga je Aleksandar dao svojoj ženi čini se da je i on sam sledio izbor svog oca Jovana Hirkana, te da je držao stra- nu sadukejima, koji su se čvrsto držali pisanih zakona, a protiv fariseja, koji su uvodili njihove sopstvene usmeno prenošene običaje (pogl. 16, odelj. 2); te da je on sada uvideo političku nužnost potčinjavanju farisejima i njihovim obi- čajima, ukoliko su njegova udovica i deca bili namerni da zadrže svoju monar- hijsku upravu ili tiraniju nad jevrejskim narodom; time se ova sekta, služeći ovakvoj podršci, naposletu pokazuje kao u velikoj meri rušilac religije, upra- vljanja, pa i jevrejskog naroda, dovodeći ih u tako izopačeno stanje, da ih je osve- ta Božija dovela u stanje potpunog istrebljenja. Upravo tako Kajafa politički savetuje jevrejski sinhedrion (Jevanđelje po Jovanu 11:50): „[Vi ništa ne razume- te], I ne razmišljate da je za vašu korist da jedan sam čovek umre za narod da ne bi propao sav narod“, a ovo je konsekvantno njihovim vlastitim političkim pre- tpostavaka (stih 48), „Ako ga ostavimo [Isusa] tako, svi će u njega verovati, pa će doći Rimljani i uzeće nam i zemlju i narod.“ Raspeće Isusa Nazarećanina donelo im je Božiju osvetu, dajući priliku upravo tim istim Rimljanima od kojih su to- liko strepeli — a koji su želeli da spreče Njegovo ubistvo — da zaista „dođu i 972 NAPOMENE uzmu i zemlju i narod“, trideset godina kasnije. I sam Josif Flavije je nekoliko puta činio slične digresije, vrlo savremene, o neophodnosti da vođe razmotre ova i slične primere, te da više ne žrtvuju svekolicu vrlinu i istinsku reli- gioznost njihovim pogibeljnim shemama upravljanja, obarajući i podvrgavajući zakone Božije njima samima, kao i one narode za koje im je povereno da se brinu.

222. Brojka od pet stotina hiljada, pa čak i ona od tri stotine hiljada Tigra- novih vojnika koji su iz Jerمنيje došli u Siriju i Judeju, kako stoji u Jednom grčkom prepisu i ostalim latinskim, izgleda odviše velika. Već smo se sretali sa nekoliko ovakvih preteranih brojki u tekućim Josifovim prepisima, koje se sve svakako ne mogu njemu pripisati. Shodno tome, ovde je verovatno reč o četr- deset hiljada vojnika.

223. Ova tvrđava, zamak, citadela ili kula, u koju su bili poslani Aristo- bulova žena i deca, i koja je nadgledala Hram, ne može biti ni jedna druga do ona koju je podigao Hirkan I (*Judejske starine* knj. XVIII, pogl. 4, odelj. 3), a koju je po- novo saziđao Irod Veliki, poznata pod imenom „Kula Antonija“ (isto, knj. 15, pogl. 11, odelj. 5).

224. Ova „zlatna loza“ ili „vrt“, koju je Strabon video u Rimu, na sebi je ima- la zapis koji je svedočio da je reč o poklonu od Aleksandra, oca Aristobulovog, a ne od samog Aristobula,

kome Je pripisuje Josif Flavije koji, kako bi dokazao istinu ovog dela svoje istorije, uvodi svedočenje Strabonovo; zbog ovoga se čini da se standardni prepisi na ovom mestu bilo pogrešni ili oštećeni. Što se tiče nagađanja da Je ovu lozu napravio Aleksandar i u hramu je posvetio Bogu, a da Ju Je odatle uzeo Aristobul i poslao Pompeju, obe činjenice su vrlo neverovatne i ni na koji način se ne slažu sa Josifom Flavijem, koji teško da bi propustio da pomene obe ove neobične činjenice u svojoj istoriji da Je ista o njima znao; niti je verovatno da bi Jevrejski narod, ili čak sam Pompej, našao zadovoljstvo u tako flagrantnom primeru svetogrđa.

225. Ovo izričito Josifovo svedočenje na ovom mestu, kao i u *Judejskim stvarima* knj. 8, pogl. 8, odelj. 6 i knj. 15, pogl. 4, odelj. 2, da su se Jedinj vrtovi bal- sama, i najbolja palmina stabla, nalazili, bar u njegovo vreme, u blizini Jerihona i Kugadija, severno od Mrtvog mora (gde Je takođe i Aleksandar Veliki video curenje balsama), pokazuje grešku onih koji razumevali Eusebija i Jeronima tako kao da se jedan od ovih vrtova balsama nalazi Južno od Mrtvog mora, u Zoaru ili Segoru, dok su ovi u stvari morali misliti na drugi Zoar ili Segor, koji se nalazi između Jerihona i Kugadija, dakle u saglasnosti sa Josifovom tvrdnjom; ili ovi autori nisu mislili na ovaj toponim, ili, pak, inače direktno protivreče Josifu Flaviju, pa otuda veoma greše: osim ako balsam, odnosno najbolja palmina stabla nisu uspevala mnogo Južnije u Judeji u danima Eusebija i Jeronima nego u danima Josifa Flavija.

226. Posebno navođenje dubine i širine ovog Jarka, odakle Je verovatno uzimanje kamenje za zid oko Hrama, nedostaje u našim prepisima Josifovog dela, ali Je izneseno od strane Strabona, od koga saznajemo da Je ovaj Jarak bio šezdeset stopa dubok i dve stotine pedeset širok. U sledećem odeljku, međutim, Josif Flavije za njegovu dubinu kaže da Je bila ogromna, što se tačno slaže sa Strabonovim opisom, i obrnuto – ove Strabonove brojke takođe snažno potvrđuju istinitost Josifovog opisa.

227. Ovo znači na dan 23. Sivana, godišnjeg posta zbog izopačenja i idolatrije Jeroboamove, „koji Je učinio Izrael grešnim“; ili Je možda neki drugi post padao u taj mesec, pre i u danima Josifa Flavija.

NAPOMENE

973

228. Ovde zasluhuje da bude primećeno da je ovo farisejsko, sujeverno shvaćanje, kako je napadačka borba nezakonita za Jevreje u dan sabata čak i pod krajnjom nuždom, a o čemu nismo ništa čuli pre dana Makabejaca, bilo zaista uzrok za- uzimanja Jerusalima od strane Pompeja, a što saznajemo i iz dela Sosija i Titusa; ovakvom obzirnom sujeverju, kao što je pridržavanje tako rigoroznog posta na dan Sabata, Isus se uvek suprotstavljao, dok su, nasuprot tome, farisejski Jevreji na njemu insistirali, kao što je očigledno iz mnogih mesta u Novom zavetu, iako Hristos i dalje nagoveštava kako se pogibeljnim takvo sujeverje može pokazati u njihovom suočenju sa Rimljanima, u Jevandelju po Mateju 23:20.

229. Ovo je u potpunosti potvrđeno i Ciceronovim svedočenjem, koji u svome govoru Flaku kaže da „Gnej Pompej, kada je osvojio Jerusalim, nije dotakao ništa što je pripadalo Hramu“.

230. Tj. oslobođeni rob.

231. Uprkos povikama protiv Gavinija u Rimu, Josif Flavije ovoga prikazuje kao čoveka sposobnog karaktera, kao da je ovaj opravdao čast koja mu je ukazana povraćanjem zadatka u Judeji.

232. Na ovom se mestu Josifu Flaviju verovatno potkrala greška; jer nakon što nam obećava ukaz o obnovi Jerusalima, on iznosi jedan mnogo stariji ukaz, i to onaj koji se tiče saveza prijateljstva i zajedništva. Moglo bi se pretpostaviti i da je kasniji prepisivač ispremeštao ukaze koji se tiču dvaju Hirkana, bivajući zavarani istovetnošću njihovih imena; jer je ono koje pripada prvom prvosvešteniku tog imena [Jovanu Hirkanu], Josif Flavije ovde pripisao onome koji je živio kasnije [Hirkanu, sinu Aleksandra Janusa]. Ipak, ukaz koji je obećao zapisan je nešto niže, u zbirci rimskih ukaza koji se tiču Jevreja, i koji datiraju iz vremena kada je Cezar peti put bio konzul. Vidi niže u knjizi, pogl.10, odelj. 5.

233. Pritanej (grč. rgu1ašb), državna zgrada u staroj Atini u kojoj je bilo se- dište državne vlade i u kojoj su se *pristani*, za vreme svoje službe, hranili o dr- žavnom trošku, a zaslužni ljudi doživotno.

234. Ako se pažljivo prati nekoliko povremeno iznesenih brojeva i hrono- loških pojava u životu i smrti ovog Iroda, kao i njegove dece koja će kasnije bi- ti pomenuta, videće se da na ovom mestu mora stajati dvadeset pet godina, a ne pet- naest, kao broj koji je izvesno i sam Josif Flavije ovde naveo kao Irodov uzrast u času kada je ovaj bio postavljen za namesnika Galileje. Vidi pogl 23, odelj. 5, i pogl. 24, odelj. 7; a posebno *Judejske starine* knj. XVII, pogl. 8, odelj. 1, gde se kaže da je oko četrdeset četiri godine kasnije Irod umro kao star čovek od oko sedamde- set godina.

235. Josif u svojim pohvalama Irodu, povodeći se svakako za ličnim Irodo- vim istoriografom Nikolom, nastoji da što više uzdigne Iroda a njegove pro- tivnike sve podvodi pod razbojnike i pljačkaše. Tako već ovde Jezekiju progla- šava za razbojničkog vođu, premda je jasno da je ovaj sa svojom četom vodio geril- ski rat protiv Rimljana. No za Josifa su svi borci za slobodu Judeje, a često i pristalice stare dinastije Asamonejevića, „razbojnici“, dok je lukavi Idumejac Antipatar — „nosilac mira i spasenja“, koga već svi poštuju kao cara.

236. Ovde vredi zapaziti da niko u Judeji nije mogao biti osuđen na smrt bez saglasnosti Sinhedriona, budući da je postojala odredba u Mojsijevom zakonu prema kojoj je čak i u slučaju kriminalnih dela, a posebno onih koja se tiču živo- ta, mogla da postoji žalba manjim savetima koji su brojali sedam članova u dru- gim gradovima, do najvišeg saveta od sedamdeset jednog člana u Jerusalmu; a što 974 NAPOMENE je sasvim u skladu sa rečima Isusa Hrista: „Jer prorok ne može poginuti izvan Jerusalmima“, Jevanđelje po Luki 13:33.

237. Magistrati su bili posebno naimenovani državni službenici zaduže- ni za administrativno sprovođenje senatskih i imperatovorihi odluka.

238. Da je i Hirkan u to vreme bio u Egiptu, zajedno s Antipatrom, i da su ovde njemu pripisani smeli i smotreni podvizi njegovog zastupnika, kao što se pre- tpostavlja u ovom ukazu Julija Cezara, takođe nas uvereva i Strabonovo svedočan- stvo, kojeg je Josif Flavije takođe priložio, u pogl. 8, odelj. 3.

239. Kvestor, državni službenik zadužen za pitanja zakona i finansija.

240. Pretor, službenik koji pomaže konzulima u sprovođenju zakona, upra- vljanju vojskom itd.

241. Glavni administrativni službenik u grčkoj državi.

242. Arhont, atinski državni službenik.

243. Konzul, rimski namesnik provincije.

244. „TgLjiš gšŠ:it“, vojni oficir, od kojih je bilo šestorica u svakoj le- giiji.

245. Ovde imamo najznačajnije i verodostojno svedočanstvo građana Pergama, da Je Avram bio otac svih Hebreja, a da su njihovi preci u drevna vremena bili prijatelji tih Hebreja, te da državni spisi njihovog grada, tada Još postojeći, to potvrđuju. OvaJ dokaz odviše Je snažan da bi ga bilo lako izbeći našim sa- vremenim nepoznavanjem posebnih okolnosti pod kojima Je došlo do ovog prija- teljstva i uzaJamnog saveza između ovih naroda. Takođe vidi i potpun dokaz blis- kosti Lakedemonaca i Jevreja, i kako Je došlo do toga da se verovalo kako su oba naroda potomci Avramovi, u državnoj poslanici ovog naroda Jevrejima, sačuva- noj u Prvoj knjizi Makabejskoj 12:19-23, i ovde kod Josifa Flavija knj. 12, pogl. 4, odelj. 10. Oba ova verodostojna zapisa veoma su dragocena. Takođe Je vredno zapa- žanja ono o čemu nas Mojsije Horenensis, glavni jermenski istoričar, obavešta- va, to Jest da su Arsasi, koji su podigli Parčansko carstvo, poticali od semena Avrama i Keture, te da Je tako ispunjeno proročanstvo u kojem se kaže: „Od tebe će i kraljevi naroda proizići“, Postanje 17:6.

246. Za ovog Marka, namesnika Sirije, koji Je poslan kao naslednik Seksta Cezara, istoričari insistiraju da njegovo ime bude čitano kao „Markion“ [ili „Markije“] u svim

Josifovim delima — dakle i *Judejskim starinama* i *Ju- dejskom ratu*, i sa ovim se većina naučnika slaže.

247. U ovom i sledećim poglavljima čitalac će lako primetiti da su prava i povlastice Jevreja obično od Rimljana dobijane uz pomoć novca. Mnogi primeri ove vrste, Jednako u slučaju Rimljana i drugih moćnika, sreću se kod Josifa Fla- vija, kako ovde tako i kasnije, i neće biti potrebno skretati pažnju na svaku od tih pojava u ovim napomenama. U skladu s time je i to što glavni zapovednik pri- znafe sv. Pavlu, „da je velikom sumom zadobio njegovu slobodu“, Dela apostolska 22:28; a i da su i naslednici sv. Pavla najverovatnije za svoje porodice zadobija- li slobodu na isti način.

248. Ova izjava otvoreno aludira na ono dobro poznato ali neobično i veoma dugo pomračenje Sunca koje se dogodilo na dan ubistva Cezara od strane Bruta i Kasijsa, na šta Je veoma obraćena pažnja kod Vergilija, Plinija i drugih rimskih autora. Vidi npr. Vergilijeve *Georgike* knj. I, pred kraj; i Plinijevu *Prirodnu is- toriju* knj. II, pogl. 33.

NAPOMENE

975

249. Ovde možemo primetiti da je već i samo vereništvo kod drevnih ljudi smatrano dovoljnom osnovom za orodnost, te je Hirkan ovde nazvan Irodovim tastom zbog zaruka između ovoga i Hirkanove unuke Mirjam, iako je do venčanja došlo tek četiri godine kasnije. Vidi Jevanđelje po Mateju 1:16.

250. Tetrarh, upravitelj nad jednom četvrtinom date zemlje.

251. Ovaj Mojsijev zakon, prema kojem sveštenici moraju biti „bez mana“ u pogledu delova njihovog tela, nalazi se u Levitskoj 21:17-24.

252. Ova Antigona tvrdnja, koja kao da je izgovorena u lice Irodu, da je ovaj bio Idumejac, što znači polu-Jevrejin, čini se od mnogo veće težine od one na- vodne priče njegovog omiljenog i laskavog istoričara Nikole Damaskijca, koji izvodi Irodovo poreklo unazad sve do vavilonskog ropstva. Shodno tome, Josif Flavije Iroda uvek procenjuje kao Idumejca, iako kaže da je njegov otac Antipa- tar bio istog roda kao i Jevreji (pogl. 8, odelj. 1) i Jevrejin po rođenju (*Judejske starine* knj. XX, pogl. 8, odelj. 7); i zaista su svi slični preobraćenici, kao što su bili Idumejci, tokom vremena prihvatani kao pripadnici istog naroda.

253. Josif Flavije iscrpno i često iznosi da je prošlo više od tri godi- ne između Irodovog prvog zadobijanja kraljevstva u Rimu, i njegovog drugog zado- bijanja povodom zauzimanja Jerusalima i smrti Antigone. Tekuća istorija ovog perioda dvaput pominje odlaženje vojske na zimska konačišta, koja verovatno pripadaju dvema različitim zimama, u pogl. 15, odelj. 3 i 4; pa iako Josif ne ka- zuje ništa o tome koliko su dugo vojske mirovale u tim prebivalištima, on opak daje izveštaj o dugim i promišljenim oklevanjima Ventidija, Silona i Mahera, koji su imali da izvedu ustanovljavanje Iroda u njegovom novom kraljevstvu, ali se čini da nisu imali dovoljno snaga za takvu namenu, i izvesno je i da ih je An- tigon potkupljivanjem navodio na najduže moguće odugovlačenje, kao što nam i daje detaljne izveštaje o mnogim Irodovim podvizima tokom istog perioda, sta- vljajući nam time otvoreno do znanja da je taj interval, pre nego što je Irod po- šao u Samosatu, bio veoma značajan. Ipak, ono što nedostaje kod Josifa Flavija, u potpunosti je obezbeđeno od strane Mojsija Horenensisa, jermenskog istoriča- ra, u njegovoj istoriji tog perioda (knj. II, pogl. 18), gde nas on izričito uverava da je Tigran, tada kralj Jermenije, i kolovođa ovog parćanskog rata, vladao dve go- dine nakon što je Irod bio proglašen kraljem u Rimu, a da je Antonije za njegovu smrt čuo, iako je bio u tako bliskom susedstvu, tek u Samosati, to jest kad je do- šao tamo radi opsade; nakon čega mu je Irod doveo još jednu vojsku, što je znači- lo šest stotina kilometara marša, i to kroz zemlju veoma tešku za napredovanje i punu neprijatelja, i pridružio mu se u opsadi ovog grada sve dok Samosata nije bila zauzeta; zatim su Irod i Sosinije marširali natrag na čelu velikih armija prešavši isti put, da bi zatim, u kratkom roku, otpočeli blokadu Jerusalima, pri čemu ga nisu mogli osvojiti bez opsade duge pet meseci. Kada se sve ovo sabe- re, u potpunosti biva nadoknađeno ono što nedostaje kod Josifa Flavija, i iz- van svakog spora utvrđuje ukupnu hronologiju ovih vremena.

254. Grad kojeg Josif Flavije ovde naziva „Vavilon“ izgleda da je bio jedan od onih koje su Seleukidi podigli na Tigru, a koji su dugo nakon potpunog zatiranja drevnog Vavilona bili uobičajeno nazivani tim imenom, pri čemu se ovaj verovatno nalazio nedaleko od Seleukije; baš kao što se i kasnije pridruženi grad Bagdad nazivao, a i do danas se često naziva, starim imenom Vavilona.

255. Ovde imamo jedan od najistaknutijih primera Irodove koristoljubive i bezobzirne politike, kada je pomoću zloupotrebe svoje nezakonite i uzurpatorske moći učinio koga je njemu bilo po volji prvosveštenikom, i to najpre u 976 NAPOMENE ličnosti Ananela, čime je izazvao takve potrese u kraljevstvu i u svojoj vlasti-toj porodici, zbog kojih je sebe doveo dotle da kasnije više nikada nije mogao ni na najkraće vreme uživati mir ili spokojstvo. I Stari zavet je pun primera nesreća koje su zadesile Jevreje zbog takve dvorske politike, a posebno u vreme i nakon vlasti Jerovoama, sina Nevatovog, „koji je Izrael učinio grešnim“, koji je dao najpogibelniji primer za takvo što, i koji je doveo do najvećeg kvarenja religioznosti, a kažnjavanje čije porodice je svakako bilo najupečatljivije.

256. Treba primetiti da je ova sedma godina Irodovog kraljevanja, kao i sve ostale godine njegove kraljevske vlasti, kod Josifa Flavija datirana počev od smrti Antigone, ili najskorije od zaključenja Antigone vlasti i zauzimanja Jerusalima nekoliko meseci ranije, a nikad od Irodovog prvog zadobijanja kraljevske titule u Rimu, više od tri godine pre ovih događaja.

257. Irod ovde kaže da su izaslanici bili sveti za vreme dok su nosili poruke drugima, pa su tako i zakoni Jevreja izvedeni iz sakralnog autoriteta, budući da su poslani od Boga posredstvom anđela [ili Božijih izaslanika], što je upravo izraz sv. Pavla o istim zakonima u Poslanici Galaćanima 3:19 i Hebrejima 2:2.

258. Ovaj religiozni čin, odobrovoljavanje Boga žrtvama od strane Iroda, pre no što je pošao u borbu protiv Arabljana, koga uočavamo takođe i u prvoj knjizi *Judejskog rata* pogl. 19, odelj. 5, vredan je pažnje, zato što je to jedini primer ove vrste da ga Josif Flavije ikada pominje u svekolikom svom opširnom i potankom izveštaju o Irodu; a ovo se dogodilo u času kada se ovaj našao u krajnjoj nevolji i bio obeshrabren strahovitim porazom svoje prethodne vojske, kao i vrlo snažnim zemljotresom u Judeji, a takva vremena nesreće većinu ljudi čini religioznim; i on u svojim nadama ovde zaista nije bio razočaran, jer je odmah potom zadobio svoju najznamenitiju pobjedu nad Arabljanima, dok su, nasuprot tome, oni koji su pre toga bili tako nesumnjivi pobjednici, i toliko uzoholjeni zbog zemljotresa da su se usudili da pobiju jevrejske izaslanike, sada bili zatečeni u grdnoj preneraženosti, i jedva da su bili u stanju da se uopšte i bore.

259. S obzirom da je ovde Mirjam predstavljena kako prebacuje Irodu za ubistvo njenog oca [Aleksandra], baš kao i njenog brata [Aristobula], iako je zapravo njen deda Hirkan, onaj koji je po Irodovom nalogu ubijen (kako nas sam Josif Flavije obaveštava u pogl. 6, odelj. 2), mi ovde moramo ili preuzeti ono tumačenje koje smatra da ovde ispravno treba da stoji deda, ili, pak, moramo, kao i ranije (pogl. 1, odelj. 1) dopustiti iskliznuće Josifovog pera ili sećanja na ovom mestu pred nama.

260. Ovde imamo izrazit primer jezika kojim se Josif Flavije služi obraćajući se nejevrejima, a koji se razlikuje od onoga kojim se obraćao Jevrejima, a u kojem će sve slična prosuđivanja izvoditi isključivo iz gneva Božijeg; ali zato što je znao da mnogi od nejevreja smatraju kako se ovakve pojave regularno vraćaju u izvesnim vremenskim ciklusima, on se u ovoj prilici složio sa njima.

261. Ova glad koja je tokom dve godine pogodila Judeju i Siriju, padajući u trinaestu i četrnaestu godinu Irodove vladavine, a koje su bile dvadeset treća i dvadeset četvrta godina pre Hrista, čini se da je bila strašnija od one koja je zemlju pogodila u danima Jakova (Postanje 41; 42). A ono što poređenje čini još izrazitijim jeste i to što je sada, upravo kao i onda, izbavljenje takođe došlo iz Egipta; onog puta reč je bilo o Josifu kao namesniku Egipta pod faraonom, a ovog puta o Petroniju, prefektu Egipta, pod rimskim imperatorom Avgustom. Vidi takođe sličan slučaj u *Judejskim starinama* knj. 20, pogl. 2, odelj. 6. Ov-

de je takođe vredno zapažanja da su ove dve godine bile sabatička godina i godi- na Jubileja, za koje Je Proviđenje, u vreme teokratskog poretka, obično prethodno obezbeđivalo trostruki prinos; ali su sada, kada su Jevreji zbog prestupa bili lišeni tog blagoslova, ovo postale godine najveće gladi Još od dana Ahava (Pr- va knjiga o kraljevima 17; 18).

262. Mera za dužinu ekvivalentna otprilike 1.8 metara, uglavnom upo- trebljavana, kao ovde, u merenju dubine vode.

263. Tetrarhija ispravno i izvorno označava četvrti deo Jednog čitavog kraljevstva ili zemlje, a tetrarh onoga ko upravlja takvom četvrtinom, što uvek podrazumeva ponešto manju protežnost vlasti i moći od one koja pripa- da kraljevstvu i kralju.

264. Hekatomba — kod Grka: velika i svečano prinesena žrtva od sto volova.

265. Ovde uočavamo da Je drevni običaj Jevreja u pogledu posvećivanja sabata bio sadržan ne u neradu, nego u učenju njihovih sakralnih obreda i religioznih običaja, kao i razmišljanju o Mojsijevom zakonu; nešto slično ovome srećemo i drugde u spisima Josifa Flavija, takođe u *Protiv Apiona*, knj. I, odelj. 22.

266. Avgust ovde naziva Julija Cezara svojim ocem, iako je po rođenju ovaj bio samo njegov ujak, zbog čega ga je ovaj usvojio. Vidi iste *Judejske starine* knj. XIV, pogl. 14, odelj. 4.

267. Ovo Je verodostojan dokaz da su Jevreji u danima Avgusta otpočinjali sa pripremom za praznovanje sabata devetog časa u petak, kako Je, čini se, od njh i zahtevala tradicija nasleđena od njihovih starih.

268. Preostali deo ovog poglavlja Je veoma značajan, budući da opravdano raz- likuje prirodno pravo, religiju i moralnost, od konkretnih propisa u svim zemljama, i očigledno pretpostavlja ono prvo drugome, kao što su uvek i činili istinski proroci Božiji u Starom zavetu, ili Hristos u Novome. Otuda se čini da je Josif Flavije u to vreme bio bliži hrišćanstvu od pisara i fariseja istog vremena, a koji su, štaviše, kako nam Je poznato iz Novog zaveta, imali potpuno različito mišljenje i praksu.

269. Ime Aretej Je postalo toliko odomaćeno kao naziv kraljeva Arabije [u Petri i Damasku], da kada Je kruna pripala ovome Eneji, on Je promenio ime u Aretej. Vidi takođe *Judejske starine* knj. XIII, pogl. 15, odelj. 2.

270. Ovakvo Je zaklinjanje, u Cezarevu sreću, položio i Polikarp, biskup Smirne, pred rimskim namesnikom, koji Je ispitivao da li Je ovaj hrišćanin, Jer su takvima tada procenjavani oni koji su odbijali da se zakunu na taj način. U *Mučeništvu Polikarpovom* odelj. 9.

271. OvaJ naJavljeni deo, međutim, sada nedostaje.

272. Ferorova žena, njena majka i sestra, kao i Doris, Antipatrova majka.

273. Njegova žena, majka i sestra.

274. Ovo pomračenje Meseca (koje Je Jedino pomračenje ili bilo kakva kosmič- ka pojava koju pominje Josif Flavije u ma kojem svom spisu) ima najveću važnost za određivanje vremena smrti Iroda i Antipatra, kao i za rođenje i ukupnu hro- nologiju Isusa Hrista. Ono se dogodilo 13. marta, u 4710. godini Julijanskog do- ba, i 4. godine pre Hrista.

275. Kada se ovde kaže da su Filip tetrarh i Arhelaj kralj, ili etnarh, bili „vlastita" ili braća po rođenju, ukoliko to znači da su rođeni od istog oca i maj- ke, onda se ovde nalazi izvesna greška; Jer su oni zaista imali istog oca, Iroda, 978 NAPOMENE ali različite majke: onome prvom majka je bila Kleopatra, a Arhelajeva Maltasa. Oni su, međutim, zaista odgajani zajedno u Rimu, kao kada je Irod odlazio u Rim da bi potvrdio prenos kraljevstva (pogl. 9, odelj. 5, kao i u *Judejskom ratu* knj. II, pogl. 2, odelj. 1); i verovatno je ovaj nagoveštaj sve što je Josif Flavije imao na- meru da kaže ovim rečima.

276. Ovi brojevi godina Irodove vladavine, 34 i 37, istovetni su onima iz *Judejskog rata* knj. I, pogl. 33, odelj. 8, i među glavnim su hronološkim brojkama koje pripadaju vladavini ili smrti Irodovoj.

277. Pri tempu od osam stadija ili furlonga dnevno, kao što stoji ovde, Iro- dova sahrana je — upravljena prema Irodijumu koji se od Jerihona, gde je premi- nuo, nalazi naudaljenosti

od 200 stadija ili furlonga (*Judejski rat* knj. I, pogl. 33, odelj. 9) — morala potrajati ne manje od dvadeset pet dana.

278. Vidi *Judejske starine* knj. XIV, pogl. 13, odelj. 10; takođe i *Judejski rat* knj. II, pogl. 12, odelj. 9.

279. Vidi *Judejskirat* knj. II, pogl. 2, odelj. 3.

280. On je kasnije postao tetrarh.

281. Ukoliko se prisetimo onog Božijeg predviđanja povodom tiranske vlasti što će je jevrejski kraljevi upražnjavati nad svojim narodom ukoliko ovaj bude toliko budalast da ga pretpostavi njihovoj drevnoj teokratiji ili aristokratiji (Prva knjiga Samuilova 8:1-22; *Judejske starine* knj. VI, pogl. 4, odelj. 4), lako ćemo pronaći da je ono preobilno ispunjeno u danima Iroda, i to do takvog stupnja da se činilo kako se narod napokon gorko pokajao zbog takvog svog izbora, suprotstavivši se po njih boljem Božijem izboru, te su čak radije birali da budu podanici paganskoj rimskoj vlasti i njenim zastupnicima, nego da i dalje budu pod stegom maha koga od Irodove porodice; ovom njihovom zahtevu Avgust tom prilikom nije udovoljio, ali jeste jednoj polovini tog naroda nekoliko godina kasnije, a povodom tada svežih prigovora protiv Arhelaja koji je, pod mnogo po- niznijim nazivom etnarha kojeg mu je Avgust jedino dozvolio, uskoro preuzeo za sebe onu istu oholost i tiraniju koje su odlikovale njegovog oca Iroda, kako će nas obavestiti preostali deo ove knjige, a posebno pogl. 13, odelj. 2.

282. Jevrejima je, naime, bilo zabranjeno da ožene ženu njihovog brata u slučaju da je ona imala decu sa njenim prvim mužem.

283. Činjenica je da apostol Luka jednom (Dela apostolska 5:37) i Josif Flavije još četiri puta (jednom ovde, odelj. 6, a zatim u knj. 20, pogl. 5, odelj. 2; *Judejski rat* knj. II, pogl. 8, odelj. 1, i pogl. 17, odelj. 8) nazivaju ovog Judu — koji je bio pogibeljni tvorac onog buntovnog shvatanja i raspoloženja koji su jevrejski narod doveli do ruba krajnjeg uništenja — Galilejcem; ali ovde ga (odelj. 1) Josif Flavije naziva Galonićaninom iz grada Gamale; nepoznato je gde je ovaj Juda rođen, da li u Galileji koja se nalazi na zapadu, ili u Galonitisu na istoku, kraj reke Jordana; pa kako na mestu upravo navedenom iz ovih *Judejskih starina* (knj. 20, pogl. 5, odelj. 2) on ne samo da je nazvan Galilejcem, već je u ovoj priči umetnut i iskaz: „kao što sam već naznačio u knjigama koje prethode ovim“, kao da ga je Flavije uvek nazivao Galilejcem u svim ovim knjigama kao i na jednom posebnom mestu u *Judejskom ratu* knj. II, pogl. 8, odelj. 1 — otuda se ne može shvatiti zašto ga on ovde zove Galonićaninom, kada ga nešto niže dole, u odelj. 6, kao i na dva mesta u *Judejskom ratu*, on jednako zove Galilejcem. A što se tiče imena grada Gamale, odakle potiče ovaj Juda, ono ništa bliže ne određuje, budući da su postojala dva grada takvog imena, jedan u Galonitiji a drugi u Galileji.

NAPOMENE

979

284. Ne izgleda odviše verovatno da je ovaj Saduk, farisej, bio isti onaj čovek o kome rabini govore kao o nesrećnom, ali i nezlonamernom povodu bezbožnosti ili nevernosti sadukeja; niti je izvesno da su ljudi nosili ovo ime sadukeja do tog vremena, iako je kao osobena sekta ova postojala davno pre (vidi belešku na knj. 13, pogl. 10, odelj. 5). Takođe se ne mogu, bar koliko znamo, pronaći ni najmanji tragovi takve bezbožnosti ili neverništva sadukeja pre ovog vremena, pri čemu nas drugi izvori uveravaju da su ovakva ponašanja počela negde u dani- ma Jovana Krstitelja (knj. 1, pogl. 54).

285. Po onome što ovde kaže Josif Flavije, kao i Filon na drugom mestu, is- pada da ovi eseni nisu imali običaj da posećuju jevrejske praznične svetkovine u Jerusalimu, ili da tamo prinose žrtve, što može biti glavni razlog zbog kojeg oni nikada nisu pomenuti u kanonskim knjigama Novog zaveta; iako su, među- tim, u Apostolskim propisima pomenuti kao oni koji se pridržavaju običaja svojih predaka, i to bez ijednog lošeg glasa o sebi kakvi se inače čuju među narodom o drugim sektama.

286. Ni je lako odrediti ko su ovi Polistejci kod Josifa Flavija ili kod Strabona, a koji se nalaze među pitagorejskim Daćanima. Postoji nagađanje, koje ne izgleda neverovatno, da su neki od ovih Daćana živeli sami, kao monasi, u šatorima ili pećinama; ali da su drugi među njima živeli zajedno u gradovima, i otuda bili nazvani imenima koja ovo podrazumevaju.

287. Budući da sam Mojsije nikada nije stigao preko obale Jordana, niti po- sebnom do gore Gerisim, i budući da su ovi Samarićani među sobom gaJili predanje da su u vreme prvosveštenika Usije ili Ozije (Prva knjiga letopisa 6:6) Kovčeg i drugi sveti sasudi bili, po BožiJoJ zapovesti, položeni ili sakriveni na go- ri Gerisimskoj, veomaJe verovatno daje to bila osnova ovde opisanom budalastom usponu, u okviru Josifovog pripovedanja o ustanku.

288. Pomenuta činjenica da Je prvosveštenik preuzimao svetu odeću sedam da- na pre praznika i izvodio njeno očišćenje u danima do prazničnog, svedoči da ona kao da Je bila zagađena tim čuvanjem od strane neznabožaca. Tri praznika, ov- de pomenuta, svakako su onaj Pashe, Pedesetice i praznik Tabernakula; a post koji se tada isticao (kao u Delima apostolskim 27:9), bio Je veliki dan pokajanja.

289. Ovo računanje, prisutno u svim grčkim prepisima Josifove knjige, sas- vim Je ispravno: Jer budući da Je Irod [Veliki] umro otprilike u septembru, četvrte godine pre hrišćanske ere, a Tiberije započeo vladavinu, kao što Je do- bro poznato, 19. avgusta 14. godine po Hristu, očigledno Je da Je trideset sedma godina Filipove vladavine, računato od smrti njegovog oca, bila dvadeseta Ti- berijeve, ili pri kraju 33. godine po Hristu [koJa Je upravo godina Hristove smr- ti], ili, pak, početkom sledeće godine, 34. po Hristu. Čini se da Je ovaJ tetrah Filip bio najbolji od sveg Irodovog potomstva po svojoj ljubavi prema miru i pravdi.

290. Izgleda da Je ovaJ Irod imao i dodatno ime Filip, kao što Je Antipa bio nazivan Irod-Antipa; i kao što su Antipa i Antipatar zapravo ista imena, pa ipak su ih nosila dvojica sinova Iroda Velikog, tako su možda Filip tetrah i ovaJ Irod-Filip bila dva sina istog oca. I upravo Je ovaJ Irod-Filip bio onaj sa čijom Je ženom bio venčan Irod tetrah, i to za života njenog prvog muža sa kojim je imala i dete; upravo zbog tog razbludnog i incestuoznog braka Jovan Kr- stitelj Je prebacivao Irodu tetrahu, a zbog kojeg Je prekora Saloma, IrodiJina kćer od njenog prvog muža Iroda-Filipa, koji Je Još uvek bio živ, izazvala nje- govo tragično ubistvo odrubljivanjem glave.

980

NAPOMENE

291. Tamošnji namesnik jevrejske zajednice.

292. Tiberije, Germanikov sin.

293. Ovo veličanje Antonije zbog toga što se samo jednom udavala, osim ovde, podržano je i drugde, vidi *Judejske starine* knj. XVII, pogl. 13, odelj. 4. A ova ver- nost uprkos najsnažnijim iskušenjima pokazuje koliko je neponovljivost jednog braka bila poštovana jednako među Jevrejima i Rimljanima u danima Josifa Fla- vija i apostolskih zakona u kojima nijedna udovica, osim one koja je bila žena samo jednog muža, ne može biti uvrštena u crkveni spisak; a takođe ni vladi- kama, sveštenicima ili đakonima nije dozvoljeno da se venčavaju više nego jed- nom, osim ukoliko prekinu sa svešteničkom službom. Vidi Jevanđelje po Luki 2:36; Prvu poslanicu Timotiju 5:11, 12; 3:2, 12; Poslanicu Titu 1:10, itd. Prime- timo i da Tertulijan priznaje ovaj zakon protiv drugog braka sveštenika, zakon koji je bar jednom prilikom bio primenjen za njegovog života; a na drugom mestu se teško žali što kršenje ovog zakona nije uvek kažnjavano, kao što bi mora- lo biti. Jeronim, govoreći o lošem glasu dvostrukog venčavanja, kaže da nijed- na takva osoba u njegovo vreme ne može biti izabrana za sveštenika, o čemu sve- doči i Avgustin.

294. Vrsta sove.

295. Na osnovu Senekinih *Pisma V*, saznajemo da je ovo bio Tiberijev običaj, kako bi upario zatvorenika i vojnika koji ga je čuvao zajedno na istom lancu.

296. Tiberijevog vlastitog unuka, kao i Gaja, unuka njegovog brata Drusa.

297. Ovaj nadimak je često davan tiranima, posebno od strane ovog Agripe, pa verovatno otuda i od njegovog oslobođenika Marsije (Jezekilj 19:1, 9; Estera 4:9; Druga poslanica Timotiju 4:17). Oni su i ranije takođe poređeni ili predsta- vljeni preko divljih zveri kao metafora, od kojih je glavna upravo — lav (Dani- lo 7:3, 8; Otkrovenje 13:1, 2).

298. Iako je Gaj ovom prilikom obećao Agripi da će mu dati Lisanijevu tetrahiju, ipak mu ona nije stvarno predata sve do Klaudijeve vladavine, kao što saznajemo iz *Judejskih starina* knj. 19, pogl. 5, odelj. 1.

299. Josif Flavije nas ovde uverava da izaslanika iz Aleksandrije Gaju sa sva- ke strane nije bilo više od trojice, dakle sve u svemu šestorica; a s obzirom da Filon, koji je bio glavni poslanik među Jevrejima, kao što ovde priznaje i Josif Flavije (i kao što je Apion bio među nejevrejima), kaže, pri kraju svog diplomatskog govora, da samih jevrejskih izaslanika ima ne manje od petorice, to se, ukoliko nema greške u prepisima, može smatrati istinom; u tom slučaju je izvesno da Josif ne bi protivrečio tako verodostojnom svedoku, da je mogao videti Filonov izveštaj — što se, po svemu sudeći, ne čini da se dogodilo.

300. Za ovog se Aleksandra „alabarha“ ili namesnika Jevreja u Aleksandriji, koji je bio Filonov brat, pretpostavlja da je isti onaj Aleksandar koga pominje sv. Luka kao jednog od rođaka prvosveštenika, Dela apostolska 4:6.

301. Ovaj Publije Petronije je i posle svega ovoga i pod Klaudijem ostao namesnik Sirije, i, na želju Agripinu, objavio je strog ukaz protiv stanovnika Dore koji su, u nekoj vrsti namere zbližavanja sa Gajom, postavili Klaudijevu staju u tamošnjoj jevrejskoj sinagogi. Ovaj ukaz i dalje postoji (knj. 19, pogl. 6, odelj. 3) i potvrđuje tekuće Josifove izveštaje, kao što čine i drugi Klaudijevi ukazi koji se odnose na slične jevrejske prilike (knj. 19, pogl. 5, odelj. 2, 3).

302. Rukovanje desnom rukom je među Peonjanima [i Parćanima] bilo cenjeno kao posebno i nedodirljivo obavezivanje na vernost. Često se srećemo sa sličnom

NAPOMENE

981

upotrebom ovog gesta kod Josifa Flavija.

303. Običaj žitelja Mesopotamije da svoje kućne bogove nose sa sobom ma gde putovali, datira bar iz doba Jakova, kada je njegova žena Rahela učinila isto (Postanje 31:19; 30-35); ovde takođe trebalo istaći kakvi su Jadi snašli Jevreje stoga što su dopustili da Jedan od njihovih vođa oženi idolatrijsku ženu, su- protno Mojsijevom zakonu.

304. Ova običaj u Siriji i Mesopotamiji — postavljanja ljudi na magarca kao način sramoćenja — Još uvek se održao u Damasku u Mesopotamiji, gde u pokazu prezrenja prema hrišćanima Turci ovima neće dozvoliti da unajmljuju konje, već samo magarce, kada polaze u razgledanje zemlje.

305. U ovom i tri naredna poglavlja imamo Jedan od najopširnijih i najpodrobnijih izveštaja o ubistvu Gaja i nasleđivanju Klaudija. Neki od razloga ovome verovatno leže u Josifovoj mržnji prema tiraniji, i zadovoljstvu koje nalazi u pružanju istorije ubistva tako svirepog tiranina kakav je bio Gaj Kaligula, kao i u izbavljenju njegovog vlastitog naroda do kojeg je došlo ovim ubistvom, o čemu on govori u odelj. 2, zajedno sa velikom prisnošću koju je imao sa Agripom [Mlađim], čiji je otac bio duboko zabrinut napredovanjem Klaudija po Gajevoj smrti; i upravo je od strane ovog Agripe Mlađeg Josif mogao biti tako potpuno obavešten o ovoj istoriji.

306. Ovde Josif Flavije smatra da je Avgust, a ne Julije Cezar, bio taj koji je prvi pretvorio rimsku republiku u monarhiju; jer su se ove predstave održavale u čast Avgusta, kao što saznajemo u sledećem odeljku.

307. Svetonije kaže da je Gaj ubijen oko sedmog časa dana, a ne devetog. Tok pripovedanja daje za pravo Josifu Flaviju.

308. Piričan (grč. rug, vatra) — vatreni, ognjeni.

309. Gaj je bio sin po svemu izvanrednog čoveka i državnika Germanika, koji je bio sin Drusa, brata imperatora Tiberija.

310. Da je Klaudije, drugi sin Drusa koji je bio Germanikov otac, mogao i sam biti nazivan Germanikom, obaveštava nas i Svetonije, kada tvrdi da je po ukažu senata prezime Germanik bilo dodeljeno Drusu i njegovom potomstvu. *Klaudije*, pogl. 1.

311. Ova oštra hladnoća, međutim, na koju se ovde žali Lup, dobro se slaže sa godišnjim dobom u kojem je Klaudije započeo svoju vladavinu; ovo je izvesno bilo negde u mesecima novembru, decembru ili januaru, a najverovatnije na kon dvadeset četvrtog januara, nekoliko dana pre rimskih Parentalija, praznika u čast mrtvih.

312. Lat. 1d1rib — vuk.

313. Ovo donekle potvrđuje i sv. Luka kada nas obaveštava da se Lisanijska ne- ko vreme ranije zvala tetrarhijska Avilena, čija je prestonica bila Avila; ovo je dalje potvrđeno i od strane Ptolemeja, velikog geografa, kada ovaj grad naziva Avila Lisanijska. Ovo kneževstvo izvorno je, verovatno, pripadalo Kanaanu, kako bi bilo pogrebno mesto Avelju, na koje se kao takvo ukazuje u Jevanđelju po Mateju 23:35 i po Luki 11:51.

314. Ova završna forma izraza je bila poznata i uobičajena među Rimljani- ma, i bila je predstavljena na dnu njihovih ukaza samo početnim slovima: II R. K. K R, Jjpbe Be R1apo Kes1e 1.eše RozbI, tj. „Odakle se Jasno može pročitati sa tla“.

982

NAPOMENE

315. Fotije, koji je načinio izvadak iz ovog odeljka, čak kaže da nije bilo reč o statuama ili slikama, već o samim devojkama koje su tako podlo zloupotrebile- ne od strane vojnika.

316. Ovde se nalazi izvesna greška bilo u prepisu ili kod samog Josifa Flavija; jer je pravo postavljanje prvosveštenika, nakon što je umro Irod, kralj Halkisa, a umesto njega bio nimenovan Agripa Mlađi, pripalo ovom poslednjem; i on je ovim raspolagao sve do razaranja Jerusalima, kako nas Josif Flavije dru- gde obaveštava (pogl. 8, odelj. 11; pogl. 9, odelj. 1, 4, 6, 7).

317. Josif Flavije ovde koristi reč *topo^oepe*, što bi značilo jedini stvore- ni sin, a što se zapravo odnosi na *najvoljenijeg*, kao što potvrđuju i Stari i No- vi zavet u slučajevima gde postoji još sinova (Postanje 22:2; Poslanica Jevreji- ma 11:17).

318. Ovaj dalji izveštaj o dobrim delima Izata i Jelene prema jerusalim- skim Jevrejima, koji nam Josif Flavije ovde obećava, nigde se ne iznosi u njego- vim delima. Kada malo kasnije Josif Flavije kaže (pogl. 5, odelj. 2) da je „Tibe- rije Aleksandar nasledio Kuspia Fada na mestu namesnika“, on odmah nastavlja „da se pod ovim namesnicima dogodila velika glad u Judeji“. Odatle je jasno da se ova glad produžila na mnogo godina, a na osnovu njenog trajanja pod ovom dvoji- com prokuratora. Naime, Fad nije bio poslan u Judeju sve do smrti kralja Agri- pe, to jest pri kraju četvrte godine Klaudijeve vlasti; odatle sledi da se ova glad koju je pretekao Agav odvijala 5, 6, i 7. godine Klaudijeve vlasti. O ovoj gladi, kao i o pomoći kraljice Jelene, a takođe i o njenom spomeniku, vidi u delu Moj- sija Horenensisa, gde je u belešci navedeno da takođe i Pausanija pominje taj njen spomenik.

319. Za ovu se povlasticu nošenja uspravne tijare, odnosno sa podignutim vr- hom kupe, iz Ksenofonovih i drugih izvora zna da je bila svojstvena drevnim kraljevima.

320. Ove tri piramide ili stubove, podignute od strane Jelene, kraljice Ad- ijavene u blizini Jerusalima, pominje i Euzebij u svojoj *Crkvenoj istoriji* knj. II, pogl. 12. Takođe ih pominje i Pausanija, kao što smo već приметili u pogl. 2, odelj. 2.

321. Ovaj stalni prolazak Galilejaca kroz zemlju Samarićana prilikom pu- tovanja u Judeju i Jerusalem, ilustruje nekoliko odlomaka iz Jevanđelja. Vidi Je- vandeđe po Luki 17:11; po Jovanu 4:4. Vidi takođe i *Život* Josifa Flavija, pogl. 52, gde se trajanje ovog putovanja procenjuje na tri dana.

322. Ovaj Simon, Feliksov prijatelj, Jevrejin sa Kipra, iako se predstavljao za čarobnjaka i čini se da je bio dovoljno izopačen, ipak teško da može biti onaj slavni Simon mag iz Dela apostolskih (8:9 itd.), kao što su neki spremni da pre- tpostave. Jer ovaj Simon pomenut u Delima zapravo nije bio čist Jevrejin, ne- go Samarićanin iz grada Gitaje u zemlji Samariji, kako nas obaveštavaju Apos- tolski propisi VI, 7, kao i Otkrovenja Klimentova II, 6, ali i Justin mučenik, Apologije I, 34, koji je i sam rođen u Samariji. Zbog svega toga najverovatnije je da je reč o različitim osobama — naravno, ovo jedino pod pretpostavkom da Jo- sif Flavije nije bio pogrešno obavešten da je pomenuti Simon bio kiparski Jevrejin, jer bi u suprotnom vreme, mesto, zanimanje, kao i izopačenost obojice, snažno upućivale na verovanje da je reč o istoj osobi. Što se tiče Druse, sestre Agripe Mlađeg, kako nas ovde obaveštava Josif Flavije a takođe i sv. Luka u De- lima apostolskim 24:24, a kojue pomenuti Simon nagovarao da napusti svog do- tadašnjeg muža Aziza, kralja Emese i prozelita, te da se oženi za Feliksa, nezna-

NAPOMENE

983

božačkog prokuratora Judeje, Tacit za nju pretpostavlja (Istorija V, 9) da Je ta- kođe bila paganka, te da Je zapravo bila unuka Antonija i Kleopatre, suprotno onome što smatraju Jednako Josif FlaviJe i sv. Luka. Ipak, Tacit Je živeo po- dosta kasnije i na većoj prostornoj udaljenosti, da bi se mogao porediti sa bilo kojim od ove dvojice Jevrejskih pisaca u pogledu prilika Jevreja u Judeji za nji- hovog vlastitog života, kao i povodom sestre Agripe Mlađeg, koga Je sam Josif FlaviJe veoma dobro poznavao. Verovatno Je da Tacit i govori istinu kada nas obaveštava da Je ovaJ Feliks (koJi Je sve u svemu imao tri žene, ili kraljice, ka- ko nas SvetoniJe uverava pišući o Klaudiju u odelj. 28 knjige o carevima) zais- ta Jednom oženio takvu unuku Antonija i Kleopatre, te Je, pronašavši da Je ime Jedne od njih bilo Drusa, zamenio ovu za drugu ženu čije ime nije poznavao.

323. Ovaj deo, međutim, u postojećim prepisima nedostaje.

324. I ovaJ deo takođe nedostaje.

325. Neronovo ime isprva Je bilo Domicijan Enobarv, a nakon što ga je Klau- diJe usvojio Neron Klaudije Cezar Drus Germanik.

326. O ovom varalici iz Egipta, kao i o broju njegovih sledbenika, vidi i u Delima apostolskim 21:38.

327. Sinhredrion je osudio i Isusa Hrista, ali ga nije mogao kazniti smrću bez saglasnosti rimskog namesnika; pa takođe ni Ananija i njegov sinhedrion nisu mogli učiniti više, budući da nisu imali Alvinovu dozvolu da kazne Ja- kova smrću.

328. Vidi njegov *Život* u produžetku ove knjige.

329. Pitanje je da li Je Josif FlaviJe zaista izveo ono što ovde iznosi kao svoJu nameru da učini ukoliko mu Bog dozvoli, to Jest da ponovo ponudi skraće- ni prikaz Jevrejskog rata. Neki od razloga ovog plana mogli bi ležati u njegovom sopstvenom uočavanju mnogih istoriografskih grešaka, za koje Je sam bio kriv, a koje se nalaze u prve dve od sedam knjiga o Ratu koje su bile pisane u vreme kada Je on bio srazmerno mlad i slabije upoznat sa Jevrejskom prošlošću no što je sa- da bio. Takođe ne izgleda da Je Josif FlaviJe ikada objavio neko drugo delo, osim njegovog vlastitog autobiografskog *Života* koji je napisao kao dodatak ovim Starinama, i to sedam godina nakon što su *Judejske starine* dovršene, a koje Je ovde pomenuto: pri ovome mislimo na nameravane tri ili četiri knjige koje se tiču Boga i njegove suštine, kao i jevrejskih zakona, odnosno — kako sam kaže — zašto su neke stvari Jevrejima dopuštene a druge zabranjene, a što se čini da Je isto ono delo koje Je Josif takođe obećao u zaključku i svojeg uvoda u ove *Stari- ne*. Smrt svih njegovih prijatelja na dvoru, Vespazijana, Tita i Domicijana, i do- lazak na presto onih koje on nije poznavao — pri čemu mislimo na Nervu i Traja- na — praćeno njegovim preseljenjem iz Rima u Judeju zajedno sa svim onim što Je to preseljenje pratilo, lako je moglo prekinuti ovakve njegove namere i sprečiti objavljivanje tih dela.

ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA

1. Vidi *Judejski rat*, knj. II, pogl. 18, odelj. 3.

2. Jevreji su se mogli prisetiti nezakovitosti borenja protiv sopstvene braće iz onog Mojsijevog zakona (Levitska 19:16), „Ne širi kletve po narodu svo- me i ne ustaJ na krv bližnjega svoga", kao i na stih 18: „Ne budi osvetljiv i ne no- si srdnje na sinove naroda svoga; nego ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe", kao 984 NAPOMENE i iz mnogih drugih mesta Petoknjžja i Proroka. Vidi takođe i *Judejske stari- ne* knj.UŠ, pogl. 8, odelj. 3.

3. Josifovo mišljenje je ovde zaista vredno pomena: da svakome bude doz- voljeno da obožava Gospoda prema sopstvenoj savesti, to jest da ne sme biti ni- kakvog prisiljavanja po pitanju veroispovedanja; i kao što se ovde može prime- titi, ovome nasuprot, ostatak Jevreja je i dalje prisiljavao sve one koji su bili oženjeni Jevrejkama da budu obrezani i tako i sami postanu Jevreji, i čak su bi- li spremni da ubiju svakog ko se tome ne bi povinovao. Vidi takođe odelj. 31, kao i Jevandlje po Luki, 11:54.

4. Ovdje je vredno zapažanja da je tada postojala velika Prosoha, ili mesto za molitvu, u samom gradu Tiberijadi, dok su, međutim, slične Prosohe obično bile izvan gradova, za razliku od sinagoga, koje su se nalazile unutar njih. Is- to tako, vredi primetiti da su Jevreji, u danima Josifa Flavija, uobičajavali da obeduju šestoga sata, ili u podne, takođe iz poslušnosti Mojsijevom zakonu.

5. Karakter istorije ovog Justina iz Tiberijade, takmaca našeg Josifa Fla- vija, koja je sada izgubljena, sa ponekim jedva preostalim fragmentima, predložen nam je od strane veoma sposobnog kritičara kakav je bio Fotije. Njen prikaz dat je u 33. kodi njegove *VgVNotee-e*, i glasi ovako: „Nitao sam (kaže Fotije) hrono- logiju Justina iz Tiberijade, čiji je naslov sledeći: *[Hronologija] kraljeva Judeje koji su sledili jedan drugog*. Ovaj je [Justin] došao iz grada Tiberijade u Galileji. On započinje svoju istoriju od Mojsija, i završava je sa smrću Agripe, sedmog [vladara] Irodove porodice, i poslednjeg kralja Jevreja, koji je vlast dobio za vreme imperatora Klaudija, dodatno je ojačao pod Neronom, a ponajviše učvrstio pod Vespazijanom. Agripa je umro treće godine Trajanove vlasti, kada se takođe i završava ova istorija. Pisac je veoma sažet u svom jeziku, i olako prelazi pre- ko onih zbivanja na kojima bi upravo trebalo najviše insistirati; takođe, bi- vajući pod uticajem jevrejskih predrasuda, budući da je zapravo i sam po rođenju Jevrejin, on ni najmanje ne pominje pojavu Hrista niti sve ono što se zbivalo s njime, pa naravno ni kakva je sve prekrasna dela činio. Ovaj je pisac bio sin izvesnog Jevrejina po imenu Pist. Bio je to čovek, kako ga opisuje i Josif Fla- vije, najbezočnijeg karatera, rob jednako novca i užitaka. U državnim poslovi- ma nastupao je kao protivnik Josifu Flaviju i priča se da je protiv ovoga kovao mnoge zavere, ali da Josif, iako je tog svog neprijatelja često imao u svojim ru- kama, nikada ovoga nije naružio nijednom rečju, i uvek ga je puštao bez ikakve kazne. On [Josif Flavije] takođe kaže da je istorija koju je napisao ovaj čovekug- lavnom izmišljotina, a posebno u onim delovima u kojima opisuje rat Rimljana protiv Jevreja, kao i zauzimanje Jerusalima.”

6. Ovdje Josif Flavije, po činu sveštenik, iskreno priznaje da je po Vespa- zijanom naređenju učinio ono za šta nam je prethodno govorio da nije za jed- nog sveštenika u skladu sa Mojsijevim zakonom (*Judejske starine*, knj. III, pogl. 12, odelj. 2), to jest da zarobljenicu uzima za ženu. Vidi takođe i *Protiv Api- ona*, knj. I, odelj. 7. Ipak, izgleda da je on ubrzo postao svestan da ovo pristajanje na zapovest jednog imperatora nije dovoljno izvinjenje, budući da je ovu ženu us- koro oterao.

O AUTORU

JOSIFOV ŽIVOT

Josif, sin Matijin, nama poznatiji kao Josif Flavije, bio je, i do današnjeg dana ostao, jedan od najslavnijih i najvažnijih letopisaca Jevrejske istorije poniklih iz ovog naroda. Slava njegovih obimnih spi- sa nije, međutim, bila uvek praćena Jednakom merom naklonosti, budući da se njegov život deli na dva jasno razlikovana perioda, od kojih su u od- nosu na drugi mnogi Jevreji osećali, a možda i Još uvek osećaju, da je on izdao svoj narod, svoju zemlju i svog Boga. Sudovi o njemu mogu se, dakle, razlikovati, ali niko ne može poreći raznovrsnost, dramatičnost i uz- budljivost kako njegovom životu, tako i vremenima u kojima je živio.

Josif je rođen u Jerusalimu 37. godine posle Hrista, za vreme prve go- dine Kaliguline vladavine u Rimu. U tom je trenutku prisustvo Rimlja- na na Bliskom istoku već trajalo stotinak godina: naime, 63. godine pre Hrista veliki vojskovođa Pompej učinio je od Judeje vazalnu oblast, kao sastavni deo tada reorganizovanog istočnog carstva. Prva se poseta vo- dećeg Rimljanina, međutim, pokazala zlosrećnim početkom odnosa između Rima i Jevreja. Pompej je zatekao dvojicu

Makabejskih prinčeva, Aristo- bula i Hirkana, na smrt zavađenih oko upravljanja jevrejskom državom, što Je vrhunilo Pompejevom opsadom Aristobulovih pristaša u Hramu u Jerusalamu: potom Je on opustošio Hram, pobio hiljade ljudi, i naposletku počinio tešku uvredu ulazeći u „Svetinju nad svetinjama", što Je bi- lo čin zabranjen svakome osim prvosvešteniku. Pa iako se u narednom pe- riodu Julije Cezar pokazao kao veliki prijatelj Jevreja, za odnos ovog na- roda prema Rimu ne može se reći da je ikada bio prijateljski: rimska im- perija postala je sila nametljivija od svega što su Jevreji već duže vreme iskušavali kao tuđinsku vlast; zapravo, tokom prethodne polovine sto- leća, pa i duže, Judeja Je doista bila u položaju nezavisne države. Sve od velikih dana jevrejskog kraljevstva pod Davidom i Solomonom, Jevreji su bili podanici različitih imperijalnih sila — Asiraca, Vavilonaca, Persijanaca, Ptolemejevića i, naJskorašnjiJe, Seleukida (koji su, po- put Ptolemejevića, bili Jedna od naslednih linija kraljeva poteklih od Aleksandra Velikog). Pa ipak, niti su Persijanci, niti Ptolemejevići 986 O AUTORU

ili Seleukidi nametali Jevrejima odviše krut sistem osvajačkih zakona: Jevrejima je uglavnom bilo dopušteno da brinu o svojim sopstvenim pri- likama (pri čemu je „gnusno pustošenje", odnosno verski progon izveden od strane Antioha IV 160-tih godina pre Hrista bilo netipičan i krat- kovek izuzetak). Tokom drugog veka pre Hrista moć Seleukida je nepovrat- no počela da se bliži kraju, i potkraj veka Makabejske su vođe najzad isko- ristile slabosti Seleukida i u tom momentu proglasili sebe kraljevima, čime su manje ili više uspjeli da obnove jevrejsku nezavisnost.

Ali, netom pošto su ovo postigli, Jevreji su već na svom pragu imali pridošle Rimljane. Pompejeva intervencija i potonji rimski vojni up- liv (Kras je, na primer, 53. godine pre Hrista bestidno poharao hramsku riznicu na svom poraznom pohodu protiv Parčana), bili su gorkom pilu- lom koju su Jevreji morali da progutaju. Ipak, rimsko je prisustvo u Judeji bilo umanjeno kada je Irod Veliki postao kralj, 37. godine pre Hrista. Bilo bi nepravilno ovoga nazvati marionetskim vladarem, budući da je on odista bio snažan, sposoban i po mnogo čemu značajan monarh, iako je neosporno da je on vladao samo uz saglasnost i sa nadzornim zaleđem Ri- ma. Po Irodovoj smrti, 4. godine pre Hrista, imperator Avgust je produ- žio sa politikom pružanja nadgledane podrške jevrejskom kralju, ali se Irodov sin Arhelaj pokazao nedorastao zadatku, te je 6. godine po Hristu Rim proglasio Judeju provincijom (ili je, verovatnije, ovu pripojio već postojećoj provinciji Siriji). Na ovu je odluku odmah došlo do nemira koji su, međutim, surovo ugušeni. Činilo se da su se stvari sredile (ili bar do nas nisu dospeli glasovi o daljim vrenjima) sve dok Pontije Pilat nije postao prefekt (što, drugim rečima, znači rimski oblasni names- nik), 26. godine posle Hrista. Pilat je ostao na ovom položaju nekih dese- tak godina, tokom kojih se sporio sa svojim podanicima brojnim prili- kama, pri čemu — ovo treba primetiti — verovatno ne i onda kada je na- redio pogubljenje Jevrejina po imenu Isus: iako je ovo — mada samo done- kle — bilo kontroverzom tog vremena, jedva je, ako uopšte i jeste, našlo put do Josifovog izveštaja (reč je o odeljku iz *Judejskih starina*, takozva- nom Flavijevom svedočenju — „TezItopJit R1au1apit" — koje je vrlo ve- rovatno delimični, ili čak u celosti, kasniji hrišćanski umetak).

Namesništvo u Judeji svakako da nije bilo lagodno, i, poput Pilata, mnogi od sledećih rimskih službenika na tom položaju, kasnije nazva- nih prokuratorima, bili su relativno niskovrednovani činovnici koji se nisu isticali nikakvom posebnom

spособnošću: rimska administra- cija odlikovala se u to vreme nebržljivom nasilnošću, uvek spremnom na brutalne ispade kojima je ozbiljno testirala strpljenje njihovih, kako se Rimljanima činilo, svadljivih i nesaradljivih jevrejskih podanika. Ovo je, dakle, bila politička klima u kojoj je rođen Josif Flavije. Šta- više, u kratkom periodu potom stvari su se dodatno pogoršale: Kaligu- la je odlučio da podigne svoj vlastiti kip u Hramu u Jerusalimu — što je, naravno, bila još jedna „gnusnost" u očima Jevreja. Ovi su se toj name- ri besno suprotstavili, i, kako je Petronije — sposoban i pronicljiv namesnik Sirije kome je zadatak poveren — uskoro uvideo, Jevreji bi se

O AUTORU

987

neizbežno podigli na ustanak da je Kaligulina zamisao zaista i sprove- dena. Petronije je stoga hrabro odugovlačio sve dok Kaligula, u pravi čas po Petronija, nije ubijen, čime je pretnja ratnog pustošenja bila izbeg- nuta. Ali ne zadugo. Onako kako je Josif video situaciju, kombinacija jevrejskog ekstremizma, s jedne, i rimske korupcije i nesposobnosti, sa druge strane, udružili su se da Judeju gurnu u spiralu sve gorih kriza, vodeći prema konačnom razaranju upravne vlasti: tako je, napokon, godi- ne 66. provincija buknuła u opštu pobunu protiv Rima. Ona se dogodila gotovo na sredokraći Josifovog života, i neosporno je, takođe, predsta- vljllj trenutak koji Je u njegovom životu bio prekretnički.

Josifova Je porodica svojim rodoslovom bila veoma istaknu- ta, imajući među precima daleko unazad visoke sveštenike i bivajući u srodstvu sa slavnim Makabejskim vladarima. Takvo sveštetičko i kraljevsko poreklo automatski Je Josifa smeštalo u elitne jevrejske krugove. On Je dobio tradicionalno, najverovatnije farisejsko obrazo- vanje u kojem se, kako sam tvrdi u svojoj autobiografiji, isticao među drugima: naime, već u svojoj 14. godine bio Je priznat zbog svoje učenosti te je konsultovan u pitanjima zakona od strane prvosveštenika i dru- gih vodeći Jevreja (*Život Josifa Flavija* odelj. 9). Ovo svakako priziva u svest sličnu napomenu o mladom Isusu (Jevanđelje po Luki 2:41-52) i, zajedno sa drugim literarnim opštim mestima i generalnim tonom koji provejava ovim delom, opominje nas da Josifov izveštaj o njegovom vla- stitom životu uzmemo s rezervom. U težnji za duhovnim usavršavanjem Josif u šesnaestoj godini odlazi u pustinju kao asketa i kod učitelja Ba- naima provodi tri godine, proučavajući usput i učenja tri najvažnije ondašnje sekte: farisejske, sadukejske i esenske, o čijim nam shvatanji- ma govori i u *Ratu* i u *Starinama*. U devetnaestoj godini pristupa fa- risejima, najrevnosnijim nacionalistima, koji su uživali najveći ug- led i bili najučeniji. O Josifovom, pak, ličnom ugledu svedoči poda- tak da je u dobi od dvadeset šest godina bio poslan da na čelu jedne di- plomatske misije u Rimu izbavi izvesne Jevrejske sveštenike koje Je ta- mo poslao prokurator Feliks (*Život* 13-16). U Rimu se susreo sa po- pularnim jevrejskim glumcem po imenu AlituriJe, miljenikom Nerono- vim, koji Je Josifa predstavio carevoj ljubavnici Popeji, na koju Je imao znatan uticaj, i koja Je, budući i sama naklonjena Jevrejima, naložila da sveštenici budu pušteni. Tome su svakako doprineli i Josifova visp- renost i obrazovanost, dok su sjaJ i veličina carskog Rima svakako osta- vili neizbrisiv utisak na mladog judejskog aristokratu.

Po povratku u Judeju, s proleća 66. godine posle Hrista, zatekao Je svoje sunarodnike na ivici ustanka protiv Rimljana. Ovakav Je izbor Josif, sa svoje strane, smatrao pravom mahnitošću: Jevreji — tvrdio Je — ni u kom slučaju nisu dostojan protivnik rimskoj sili, te Jedini mogući ishod može biti njihov potpuni poraz. Ali

ni on, kao ni ostali umereni pred- vodnici Jevreja nisu uspeli u nastojanju da ohlade ratnu groznicu koja Je obuzela narod, i tokom 66. godine Judeja Je iz stanja nemira prešla u otvo- reni rat: rimska voJna posada u Masadi bila Je uništena a tvrđava zauze- 988

O AUTORU

ta, a isto se dogodilo i u Jerusalimu, uz obustavljanje prinošenja dnevnih žrtava u čast imperatora. Cestije Gal, tadašnji namesnik Sirije, kratko se sukobio sa Jevrejima u Jerusalimu, ali se potom neočekivano i neobja- šnjivo povukao i potom u uzmicanju bio teško potučen. Tako se Judeja na- čas našla u rukama Jevreja. Tokom posebnog vojnog zasedanja koje je održa- no u Jerusalimu izabrani su zapovednici koji će organizovati otpor Ri- mljanima, a sam Josif se našao na položaju vrhovnog zapovednika Gali- leje, najvažnije i najprostranije pokrajine, i posebno grada Gamale. Ovo se može činiti iznenađujućim s obzirom na njegovu ostru nesklonost ustanku, ali je činjenica da on nije „napustio brod" kao neke druge pro- rimske aristokrate među Jevrejima, te možemo pretpostaviti da je zapra- vo delio onaj pogled koji je pripisao prvosvešteniku Ananiji (*Judejski rat* 4:320), to jest da, naime, iako su izgledi bili beznadežni, jednom ka- da je rat ipak započeo trebalo ga je voditi na najbolji mogući način.

Komandovanje Galilejom nije se, međutim, niukoliko svodilo na jed- nostavno organizovanje odbrane protiv rimskog napada. Olaki sudovi o ujedinjenom svenarodnom otporu stranim ugnjetačima žalosno se uzi- maju zdravo za gotovo: godine „velikog ustanka" zapravo mnogo više od- likuje svirepost unutrašnjih borbi između samih Jevreja nego odgo- vor na vojni izazov Rimljana. U Galileji je Josif morao da lavira unu- tar zamršenog klupka suprotstavljenih interesa, rivalstava i brojnih takmaca. U tom smislu služi na čast njegovoj sposobnosti da je, kako se čini, uspeo da uspostavi nadzor nad tom oblašću. Ali je to ujedno bilo i najviše što je mogao učiniti: baš kako je i predvideo, nije bilo mo- guće odoleti naletu Rimljana. Čovek kome je Neron poverio zadatak sla- manja jevrejskog otpora i gušenja pobune bio je budući car Vespazijan. U proleće godine 67. Vespazijan je počeo, i to bez mnogo teškoća, da poko- rava Galileju. Prva velika potvrda njegove nadmoći dogodila se u gradu Jotapati koju je podvrgnuo opsadi. Josif je bio taj koji je u njoj organi- zovao odbranu ustanika, i koju je uspeo održavati tokom juna i najvećim delom jula, ali je potom grad bio zauzet. U zbrci koja je pratila ovo za- uzeće Josif je uspeo da, zajedno sa četrdesetoricom saboraca, izmakne u jednu pećinu. Njegovo ponašanje tamo, kako on sam opisuje sa razoruža- vajućom časnošću (*Judejski rat* 3:340-391), bilo je daleko od herojskog. Rimljani su nakon dva dana otkrili begunce i pokušali da ubede Josifa da se preda. On je isprva to odbio, ali je zatim, razmišljajući o svom po- sebnom položaju kao Božjeg proroka, zaključio da je njegov život odviše vredan za olaku smrt, te se rešio na predaju. Ovo je bilo lakše odlučiti nego ostvariti, budući da su njegovi sapatnici u bekstvu dali zavet da će sami sebe ubiti, te su tako Josifu ponudili sledeći izbor: ili da čas- no umre od sopstvene ruke, ili da ga oni ubiju kao izdajnika. Sačuvavši prisebnost, Josif je na to izneo savet da bacaju kocku koja će odlučiti kojim će redom oni jedni druge ubijati, a da onaj koji poslednji preosta- ne napokon izvrši samoubistvo. Nakon što je ovo prihvaćeno, on je us- peo da stvari izvede tako da on ostane među dvojicom poslednje prežive- lih, nakon čega je i tog drugog ubedio da se preda zajedno sa njime.

O AUTORU

989

Ovaj trenutak obeležava početak drugog, rimskog perioda u Josifo- vom životu. Iskoristivši udeljenu priliku da govori neposredno sa Vespazijanom, Josif je ovome prerekao da će, jednako kao i njegov sin Tit, postati car. Ovo je, doduše, zaista mogla biti nadahnuta slutnja, ali verovatnije predstavlja proračunato predviđanje sa ciljem ostvarivanja Josifovih vlastitih težnji, pa čak, možda, i težnji samog Vespazijana. U svakom slučaju, ovo se „proročanstvo“ obistinilo godine 69: nakon Neronovog samoubistva 68. godine i kratkoveke vladavine Galbe, Oto- na i Vitelija (tzv. „godine četiri imperatora“), Vespazijanove trupe su ovoga proglasile za novog cara. Josif je, pak, sve do tog vremena bio u po- ložaju ratnog zarobljenika. Nakon što se pročulo da on nije poginuo u Jotapati, već da se predao i potom bio s naklonošću čuvan od strane Ri- mljana, jevrejski su ga pobunjenici optužili za kukavičluk i izdajstvo, time započevši dugu tradiciju neprijateljskog odnošenja Jevreja prema Josifu. Pored ove činjenice i pored obaveštenja o svom (drugom) ven- čanju za jevrejsku zarobljenicu — koje je, ispostavlja se, naložio Vespa- zijan — Josif nam ništa više ne kazuje o periodu svog zarobljeništva. Vespazijan mu, pak, sa svoje strane, odmah nakon proglašenja za cara, se- tivši se jevrejskog zarobljenika, poklanja slobodu. Kao *Njegšz* Josif sa- da, po rimskom zakonu, nosi rodovsko ime svog bivšeg gospodara — Fla- vijus, i naposljetku postaje jedan od poverljivih članova carske svite. Pošao je sa Vespazijanom i Titom u Aleksandriju, gde se i po treći put oženio, a zatim se sa Titom vratio u Judeju gde je delovao kao posrednik u pregovorima sa jevrejskim ustanicima. U toku opsade Jerusalema 70. go- dine Josif je mukotrpno i u više navrata pokušavao da ubedi branio- ce da se predaju, time svakako konačno utvrdivši svoju reputaciju izdaj- nika. Kada mu nakon zauzeća grada, njegovog razaranja i spaljivanja Hra- ma, Tit ponudi da uzme što god želi, on uzima samo jedan svitak Tore i moli slobodu za zarobljenike, među njima i za svog rođenog brata Matiju. Iako mu je Tit, a kasnije i Vespazijan, udeliko posed u Judeji, njegova ga je lojalnost okupatorima nepovratno kompromitovala u očima sunarodni- ka, i on je sa Titom napustio svoj zavičaj i otišao u Rim, odakle se, ko- liko nam je poznato, više nikada nije vratio u Judeju.

Nakon mnogih pustolovina koje su pratile njegov život do ove tačke, Josifu su preostale godine relativno slobodne od velikih udesa — što je, doduše, za pobožnog Jevrejina, rođenog i othranjenog u Jerusalimu, koji je potom bio i pobunjenički vođa u ustanku protiv Rimljana, svaka- ko veoma neobično. Vespazijan mu je dodelio status građanina Rima, kao i redovnu platu i stan, te je on produžio da uživa ovakvo carsko sta- ranje unutar porodice Flavija i pod principatima Tita (79-81. godine) i Domicijana (81-96. godine). Znamo da se oženio i četvrti put, i da se odao udobnoj i produktivnoj spisateljskoj karijeri. Jedina senka bačena na ove poslednje sjajne decenije poticala je od strane neprestanog kriti- cizma i poricanja kojima je bio izložen od strane njegovih sunarodni- ka. Iako on o ovome izveštava bez gorčine (*Život* 425,428-9), i čini se da nikada nije zažalio zvog političkih stavova kojih se držao i odlu- 990 O AUTORU

ka koje je doneo, Josif Je svakako morao trpeti žaoke i osećati potrebu da sebe objasni: pa iako se *Život* ne može smatrati samo apologetskim delom, ono ipak, kao uistinu i drugi njegovi spisi, sadrži elemente sa- moopravdavanja. *Judejske starine* su objavljene 93-94. godine, a *Protiv Apiona* neko vreme potom. To je ujedno i poslednji pouzdan datum kojim raspolažemo o Josifovom životu. U tom času on Još uvek nije imao šez- deset godina, tako da Je teoretski moguće da Je živio i u vreme vladavine Nerve (96-98. godine), pa i Trajana (98-117. godine). S druge

strane, opet, on na kraju *Starina* iznosi svoje dalje planove u pogledu izdavanja novih tekstova — pominje Još Jedno istorijsko delo koje bi trebalo da su- mira rat protiv Rimljana i istraži šta se događalo sa Jevrejima u deca- nijama koje su sledile; takođe pominje i tri knjige o jevrejskoj teologiji i zakonu — ali ne raspolazemo nikakvim dokazom da ih Je on ikada na- pisao, te se čini najverovatnijim da kako Je iščileo prvi vek po Hristu, tako je stigao do kraja i nesvakidašnji Josifov život.

JOSIFOVA DELA I NJEGOVO ZNAČAJ

Josifov život i karijera snažno su uplivali na sve što Je napi- sao. Teško je, uostalom, zamisliti kako bi i moglo biti drugačije. Srž svih njegovih dela čini snažna strast koju nosi prema Judaizmu, izraže- na u spremnosti da ga odbrani, uzveliča, promovise i objasni: i ma koli- ko njega samog neki od njegovih sunarodnika prezirali, Josif Je bez sumnje ostao Jednako odlučan, elokventan i snažan glasnogovornik Judaizma. S druge strane, pak, Josif Jasno pokazuje poštovanje prema rimskom narodu i njihovim institucijama, i to do takve mere da naposljetku prihvata ve- likodušnu carsku zaštitu i drugu polovinu svog života provodi u Ri- mu. Tako je, eto, Josif, sin Matije, postao Josif Flavije.

Ovaj svojevrstni preobražaj i Josifovo vlastito uključivanje u nacio- nalne udese o kojima pripoveda, pružili su u svim potonjim dobima osnov za mnoge nedoumice o njegovoj istinoljubivosti i pouzdanosti. Ovi čini- oci se svakako moraJu uzeti u obzir kada se procenjuje Josifova vrednost kao istoričara, ali, posmatrani u odnosu na njegova dva velika dela, ti se činioci mnogo očiglednije odnose na *Judejski rat* nego na *Judejske stari- ne*: naime, glavne kontroverze povodom Josifa gotovo se isključivo tiču kritičnih mohmenata njegovog vlastitog života i onih korespondentnih delova u njegovim spisima koje su ti momenti neposredno doticali. Ipak, uprkos ovim sumnjama, Josif Je bio vanredno kvalifikovan da se poduh- vati pisanja istorije: njegovo porodično zaleđe, obrazovanje i praktično političko iskustvo najvišeg ranga, i to Jednako u miru i ratu, izdvojili su ga kao figuru koja Je posedovala sva ona svojstva što ih Je, recimo, Po- libije, slavni grčki istoričar 2. veka pre Hrista, smatrao idealnim za pisanje nacionalne istorije. Iako na početku i kraju *Starina* Josif pri- zna je izvesnu nelagodu stoga što piše na grčkom jeziku, potpuno Je očig- ledno da Je on bio jednako dobro upućen kako u grčku literaturu, tako i u komponovanje štiva u duhu grčko-rimske historiografske tradicije.

OAUTORU

991

Činjenica da mi ne posedujemo nijedan drugi bitan izveštaj o jevrejskom ustanku protiv Rima, kao i malobrojnost uporednih izvora za veliki deo one građe na koju se odnose poslednje knjige u okviru *Starina*, čini od Josifa istoričara prvorazrednog značaja za period koji se prote- že od oko 150. godine pre Hrista do 74. godine po Hristu. Ovo takođe zna- či i da mi posedujemo veoma malo onih dokaza naspram kojih bismo mog- li proveriti ono što nam on kazuje o ovom periodu: savremene iskopine u Cezareji, na primer, ili u Masadi, potvrdile su u visokoj meri pouzda- nost Josifovih izveštaja koji se odnose na oba ova nalazišta (na Cezareju u *Starinama*, i na Masadu u *Judejskom ratu*), iako to može značiti ne vi- še od toga da je on bio dovoljno marljiv u utvrđivanju i beleženju takvih fizičkih pojedinosti: drugim rečima, ni to nam ne govori nužno o njego- voj opštoj pouzdanosti. S one strane ovakve uzgredne ispomoći, mi ipak moramo pažljivo

pročešljati Josifov izveštaj s obzirom na njegovu verodostojnost i konzistentnost, identifikujući u tekstu autorove lične sklonosti i interese; moramo proučiti njegove retoričke i umetničke strategije; najzad, možemo pratiti i način unošenja ekstrapolacija koje izvodi iz svog ličnog tretiranja biblijskih izvoda u prvih dvanaest knjiga *Starina*. Sve u svemu, ishod ovakve analize svakako naginje potvrđivanju Josifa kao razložno brižljivog i detaljnog istoričara koji raspolaže pravičnošću i verom i koji se bori – bar najvećim delom – da piše istinu, upravo onako kako se i zariče da će činiti.

Judejski rat

Tokom decenije po svom preseljenju u Rim, Josif je dovršio svoje prvo veliko delo, *Judejski rat*, izveštaj u sedam knjiga o nedavnom ustanku jevrejskog naroda protiv Rima. Prvu je verziju napisao na aramejskom jeziku, ali ona nije preživela: ono čime danas raspolažemo grčki je prevod, ili, verovatnije, proširena verzija koju je on odlučio da sastavi za podanike rimskog carstva. Unutrašnje reference ukazuju na datum objavlivanja između 75. i 79. godine. Imajući sebe samog kao glavnog učesnika ustanka, uz to i bivajući očevidac tragedije razaranja Hrama, ne čudi da se Josif najpre okrenuo ovom kataklizmičkom događaju kao svom prvom istorijskom predmetu. On na početku kaže kako će izneti istinu, i to, kako ističe, da bi ispravio lažne priče koje su o ratu širili drugi; ipak, ovo delo nipošto nije samo izveštaj o onome što se dogodilo: ono je takođe i *objašnjenje*. Klimaks ovog dela van svake sumnje jeste priopovedanje o opsadi i padu Jerusalima u knjigama 5 i 6, što je bila tragedija ogromnih razmera za jevrejski narod, ali je od svega zanimljivije primetiti gde Josif zapravo započinje svoju pretragu za korenima krize: on se vraća sve do progona Jevreja od strane Antioha IV godine 160. pre Hrista, te čitavu prvu knjigu i veliki deo druge kamenjuje iznošenju pripovesti o sledu događaja, i to na jedan sumaran način, koji je uzastopnim nizom nesrećnih okolnosti vodio do provale pobune. Dvadeset godina kasnije Josif će preći istu problematiku, ali mnogo detaljnije. O AUTORU

nije, u *Judejskim starinama*. Kada je jednom utvrdio tačno poreklo, u kasnijem delu druge knjige, činjenica same pobune, Josifov izveštaj o ratu protiv Rimljana postaje ekstremno detaljan. S obzirom da ne raspolažemo nijednim drugim bitnim izvorom obavesti o jevrejskom ustanku, neosporna je činjenica da *Judejski rat* predstavljala zaista najobuhvatniju analizu koju posedujemo o uzrocima, prirodi i ustrojstvu buna koje su dizane ma gde unutar rimskog carstva. Upravo zbog tih razloga ovo je delo od izuzetne važnosti.

Život

Iako tretirano kao nezavisno delo, jasno je, iz završnih poglavlja *Judejskih starina* (20:266), daje ono što je do nas dospelo kao *Život Josifa Flavija* zapravo bilo jedna vrsta autobiografskog apendiksa pridodatog kraju *Starina*. Ovo nipošto nije pun izveštaj o Josifovom životu: od 430 odeljaka on 383 posvećuje periodu trajanja malo dužeg od pola godine tokom kojeg je on bio zapovednik Jevrejskih snaga u Galileji godina 66-67. Ovome prethodi kratak izveštaj o dobi njegove mladosti, a sledi mu jedan kratak izveštaj o životu nakon zarobljavanja u Jotapati. Potpuno je razgovetno da je Josifova kratka vojna karijera bila ugrožena napadima,

prvenstveno od strane njegovog glavnog protivnika, Justija iz Tiberije, i teško je oteti se utisku da je ovde Josif prvenstveno zainteresovan da odbrani svoj ugled. Takođe je moguće i da je ističući svoje svešteničko poreklo i pokazujući svoju predvodničku ulogu u državnim poslovima Jevreja na početku pobune, Josif takođe nastojao da potvrdi svoje kvalifikacije za pisanje istorije jevrejskog naroda, mada su mnogi proučavaoci skloni da u *Životu* vide pre svega jedno polemičko delo.

Protiv Apiona

Rukopisni naslov ovog Josifovog poslednje objavljenog dela teško da je zaista i njegov izvorni, budući da se samo u drugoj od dve knjige od koje se sastoji nalazi kakav odgovor na napade što ih je prema judaizmu iznosio Apion, aleksandrijski Grk i Josifov stariji savremenik. Podstrek za pisanje *Apiona* izgleda da je agresivan odgovor na koji su Josifove *Judejske starine* naišle u određenim krugovima i jevrejskim sredinama. Kritičari su upravnili svoje napade u dva glavna pravca: prvo, postojalo je odbijanje da se poveruje kako su Jevreji toliko drevan narod, i to na osnovu toga što grčki autori o njima ništa nisu pisali; i drugo, zlonamerna ogovaranja i klevete najrazličitijih vrsta u to su doba, kao uostalom i u sva druga, bile podignute protiv Jevreja. U nadahnutom kontrapanadu, komponovanom prema najboljim pravilima grčko-rimske retoričke teorije (i, uzgred, iznoseći opširne i vredne navode od autora čija bi nam dela u suprotnom ostala potupno nepoznata), Josif vešto pobija optužbe, a u kasnijem delu knjige 2 preuzima ofanzivu uz pomoć ponesenog opisa zakona i propisa kojih se pridržavaju Jevreji. Da li je

O AUTORU

993

Josif samo pokušavao da odbrani svoj narod i njegovu kulturu od anti-semitskog napada, ili je ovom prilikom imao i svojevrsnu ekspanzivnu misionarsku nameru? Na ovo je pitanje teško odgovoriti, ali, bilo kako bilo, *Protiv Apiona* predstavlja fascinantnu odbranu drevnosti, mudrosti i karaktera judaizma u svetu antike.

Judejske starine

Obuhvatnost i veličina Josifovog najvećeg dela, objavljenog 93-94. godine, po modernim su standardima zapanjujuće ambiciozni: ništa manje nego istorija Jevreja od Postanja do izbijanja velikog ustanka u godini 66. *Starine* sadrže dvadeset knjiga, pa iako nisu sasvim veličine Livijeve masivne, sto četrdeset dvotomne istorije Rima od njegovih početaka, ipak je to i dalje poduhvat zamišljen u najvećim mogućim razmerama. Nijedna uporediva studija ma kojeg drugog pojedinačnog autora nije preživela iz Starog veka: naprosto, nakon Starog zaveta to je najvažniji izveštaj o drevnoj istoriji Jevreja kojim raspolažemo.

Stanovište sa kojeg Josif polazi pri pisanju toga dela jedinstveno jeu grčko-rimskoj historiografiji. Ostajući potpuno veran judejstvu, on, naime, iznosi da samo judejsko zakonodavstvo (Mojsijevo) i društveno uređenje koje je sam Bog dao, predstavljaju savršenstvo koje treba da posluži kao uzor svima zajednicama i ljudima. Delo je ostavilo snažan utisak. U helenističkim krugovima, koji su bili dosta neprijateljski raspoloženi prema Judejcima – Tacitovo osćit šeppez citat – samo Josifovo shvatanje istorije, koje se nikako nije moglo složiti sa grčkim,

izazvalo je kritiku i žestoke polemičke napade. Na judejskoj, pak, stra- ni iz mržnje prema ličnosti nastali su literarni napadi, pa je, na pri- mer, helenistički obrazovan Judejac Just iz Tiberijade izneo svoj opis rata protiv Rimljana u kome je rđavo okarakterisao Josifa, a sastavio je i Hroniku judejskih vladara od Mojsija do Agripe. Na te napade Josif je odgovorio autobiografijom, gde je izneo i stvari o kojima nije hteo da govori u *Ratu* (*Život*, 388).

Iako se čini da su *Starine* strukturno podeljene u dve uredno izve- dene polovine – pri čemu su knjige 1-10 istorija perioda prvog Hra- ma, a knjige 11-20 obuhvataju period drugog Hrama – mnogo je značajnija podela u odnosu na tačku kada Josif napokon napušta izvornu biblijs- ku građu stigavši otprilike do godine 140. pre Hrista (*Judejske stari- ne* knj. XIII). Sve dovde, naime, mi poznajemo istoriju Jevreja; ili, bar, raspolažemo pripovedačkim knjigama Starog zaveta iz kojih možemo, uz izvestan manji ili veći stepen teškoća, razlučiti izvornu pripovest. Što se tiče Josifa, on sam ekstrahuje za nas tu istu priču na izvanre- dan način: reč je o obradi Biblije u duhu grčko-rimskog istoriograf- skog pripovedanja. To znači da nipošto nije reč o nizu najistaknutijih biblijskih scena, međusobno labavo povezanih, već pre o celovitoj adap- taciji biblijske sage. Sve zajedno je komponovano u Josifovoj vlastitoj verziji grčkog narativnog stila i prema njegovom sopstvenom helenis- 994 O AUTORU

tičkom stanovištu u odnosu na predmete pripovedanja. Posebna pažnja, na primer, poklonjena je tretiranju slavnihi figura Starog zaveta, kakvi su Avram, Mojsije, David, Solomon: prisutna je težnja da oni budu pred- stavljani po grčkom uzoru, kao vrsta mudraca, zakonodavaca, vojnika, fi- lozofa, koje će helenistička publika lako prepoznati i ceniti.

Ovaj deo *Starina* nipošto ne predstavlja neko posebno intelektual- no dostignuće, ali uzbudljivost Josifove istorije naglo raste nakon što se on udalji od kazivanja o odolevanju Makabejaca progonu kojima je na- rod izložen od strane Seleukida tokom druge polovine 2. veka pre Hri- sta, i počne da nam iznosi priču o zbivanjima koja prethodno nismo zna- li. Događaji progona sami po sebi poznati su nam iz prve dve *Knjige Ma- kabejske*, ali upravo se tu, otprilike, nalazi tačka od koje Josif počinje da razvija jednu od glavnih analitičkih tema koje iznose njegov lični iz- veštaj o onih dve stotine godina koje su vodile do ustanka protiv Ri- mljana: reč je o tome kako su unutrašnja trvenja među samim Jevrejima pre- sudno doprinela njihovim sopstvenim kasnijim stradanjima. Zavađenost među Jevrejskom elitom 170. godine pre Hrista, kao i radikalno različ- ti pristupi o tome u koliko bi meri Jevreji trebalo da budu helenizo- vani, bili su bar delimično odgovorni za početak sprovođenja seleuki- dskih progona nad Jevrejima. I obrnuto, ono što se događalo u najvećem preostalom delu 2. veka – ujedinjenje jevrejskog naroda pod predvodni- štvom Makabejaca, spojeno sa unutrašnjim teškoćama u kući samih Se- leukida – donelo je Jevrejima uspeh i političku nezavisnost.

Negde potkraj veka, međutim, buknuo je drugi izvor nesuglasica i raz- mirica: društvena, politička i religiozna neslaganja počela su da se izražavaju u rascepu između dvaju sekti: sadukeja i fariseja. Ovo je, sku- pa sa porodičnom neslogom, dovelo do dalje provale pometnje i anarhije u vidu krvavog razdora posle smrti kraljice Aleksandre 67. godine pre Hrista, te je ponovo prouzrokovalo pustošeću stranu intervenciju, ovog puta u liku Pompeja. Produžena borba između Hirkana i Aristobula ta- kođe je dovela do državnog rastrojstva tokom središnjih decenija 1. veka pre Hrista. Ovaj nemirni period najzad je bio smenjen donekle stabil- nom

vladavinom Iroda Velikog (40-4. godine pre Hrista), ali je i tada stabilnost pre bila prividna nego stvarna, služeći mahom kao maska za prikrivanje pojačanih unutrašnjih napetosti što ih Je Irodova vlada- vina samo dalje zaoštrila. Ovo Je postalo sasvim očigledno nakon Iro- dove smrti, kada Je u celoJ Judeji došlo do procesa prevrata, učinivši gotovo neizbežnim takav razvoj događaja koji je vrhunio u prelazu od po- sredne do izravne rimske vladavine, do koje je došlo 6. godine nove ere. Josif se uopšte ne plaši da žigoše korupciju i nesposobnost rimskih namesnika – a njegov izveštaj o rastakanju zakona i svakog poretka u Ju- deji pod onim što on predstavlja kao sve zloćudniju upravu tokom godi- na 44-66. posle Hrista (*Judejske starine* knj. XX), zapravo Je svojevrсна proklinjuća optužnica protiv rimske imperijalne vladavine; ipak, ne manje gorke reči on ima i za mnoštvo takmačkih političkih i verskih bukača koji su tada preko noći nicali među samim Jevrejima – razboj- ni-

O AUTORU

995

cima, lažnim prorocima, magovima, uzurpatorima, teroristima – koje, sasvim ravnopravno sa Rimljanima, takođe osuđuje za ono što se dogo- dilo. Upravo je besputna reakcija jevrejskih ekstremista ono što je sa- mo pogoršalo rimsko tlačenje i odvelo inače zdravorazumsku i nevolj- nu većinu među jevrejskim narodom pravo u ustanak. Ovo je, dakle, otvo- rena Josifova poruka, ili jedna od njegovih poruka, namenjenih rimskoj publici.

Vredno je istaći koliko bi veliki bio jaz u našem znanju bez postojanja *Judejskih starina* (ili ranih, sa *Starinama* preklapajućih, odeljaka *Ju- dejskog rata*). Raspolagali bismo sa veoma malo saznanja o tome kako su se Rimljani ophodili prema Judeji i Jevrejima tokom prvih vekova pre i po- sle Hrista; jednako bismo malo pojma imali i o istoriji poslednjih pri- padnika dinastije Makabejaca. Osim toga, postojali bi takođe i ozbiljni nedostaci u našem poznavanju karijera nekih među nekolicinom glavnih vođa unutar same rimske istorije: reč je o Pompeju, Gaviniju, Krasu, Marku Antoniju, Juliju Cezaru, Avgustu, Agripi, Varu, Petroniju i drugima. Na- dalje, takoreći ništa ne bismo znali o Irodovom ocu Antipatru, i jedva nešto malo više o samom Irodu. Josifov izveštaj o Irodovoj vladavini obuhvata četiri knjige (14-17) i lako se može reći da je to najpodrobniji izveštaj o ma kojem rimskom „marionetskom“ kralju kojim raspolažemo. I pored toga što mestimično dolazi do delova kada potankost, ili pre sitničavost, u opisivanju Irodovih porodičnih zbivanja postaje gotovo zamorna, nema sumnje da je upravo tada reč o najblistavijim trenucima *Jevrejskih starina* kao čitalačkog štiva. Irodova deca i unuci ostali bi nam gotovo potpuno nepoznati, a posebno Julije Agripa, Irodov unuk, koji je vladao Judejom 41-44. godine (u knjigama 18-19). Uz to, osim samog njegovog imena, ne bismo znali ništa ni o Judi Galilejcu i pokretu čiji je on bio začetnik (Josif ga naziva „četvrtom filozofijom“, u *Judejskim starinama* knj. 18), a koji je neposredno inspirisao oružani otpor Rimu. Teško da bismo saznali imena rimskih prefekata i prokuratora Judeje. Pontije Pilat bio bi nam poznat iz jevanđelja (i iz jedne uzgredne zabe- leške jevrejskog filozofa Filona Aleksandrijskog), ali je Josif taj koji nam obezbeđuje dalje krucijalne dokaze o njegovim činovima i karakteru (knj. 18). Najzad, celokupna istorija klizanja Judeje u ustanak ostala bi nam neminovno umnogome misterijom, da nije dela Josifa Flavija.

Pa ipak, Josifova važnost ne počiva samo na tome da nam on pripo- veda stvari o kojima bismo bez njega malo šta znali. On nam takođe omo- gućava neproceniv uvid u pozadinu preobražaja judaizma u pravce koji su odsudno pridoneli

uobličavanju slike modernog sveta — u dinamič- nu silu rabinskog judaizma, s jedne strane, i jednako dinamične izdan- ke koji su kasnije prerasli u hrišćanstvo, sa druge strane. Manje uspe- šan, ali takođe veoma značajan ogranak judaizma u Josifovo je vreme bila i ona sekta čiji su spisi ostali sačuvani u svcima sa Mrtvog mora. Uz pomoć Josifa Flavija (i drugih izvora) ovu skupinu danas možemo iden- tifikovati kao pripadnike pokreta esena. Oni su se, doduše, pokazali nemoćnim da prežive rimsko osvajanje, ali su takođe bili vitalno uti- 996

O AUTORU

cajan deo tog istog sveta iz kojeg su se dalje razvili hrišćanstvo i ra- binski judaizam. Tako je upravo Josif Flavije, i to posebno u *Judejskim starinama*, bio jedan od presudnih autora koji nam je posredovao krun- ski okvir uz pomoć kojeg danas možemo razumeti zbivanja i svojstva tog burnog vremena drevnog sveta.

SUDBINA I PREVODI JOSIFOVIH DELA

Dok je u judejskim talmudističkim krugovima Josif potpuno ignori- san, a i klasični ga malo koriste, dotle rano-hrišćanski oci u vrlo ve- likoj meri citiraju i upotrebljavaju njegova dela. To je i razumljivo, jer su se u njegovim *Starinama* nalazili i neki pasusi u kojima su se spo- minjali Isus, Jovan (Krstitelj) i Jakov — „brat Isusa nazvanog Hristos", pri čemu se za Isusa veli „da je bio mudar čovek, ako se uopšte on može nazvati čovekom" (*Starine*, knj. 18, pog. 3, od. 3)... On je, naime, bio Hris- tos (Mesija) čo Np51oz ćilob t. Dok neki naučnici ovo smatraju običnom interpolacijom, nastalom u drugom veku n. e., dotle neki drugi vrlo ve- liki i priznati (Harnak i dr.) stručnjaci zastupaju njihovu autentič- nost. Jevrejski je naučnici poriču iz razloga da nijedan Judejac ne mo- že govoriti o Isusu kao Bogu, pa ni Flavije, no kada se analiziraju nje- gova dela, nalazimo mnogo toga što se ne bi moglo složiti sa njegovim judejstvom, a pogotovu s njegovom sveštениčkom službom (o paganskim bogovima, hramovima, kultu cezara itd.). Stoga solidnih osnova ima i mišljenje Lakera (Ba[^]iega) da je on dao da mu neki hrišćanin izdiktira njihovo učenje i uneo ga u 18. knjigu ovog svog dela, da bi tako pridobio i hrišćane za svoje *Starine* i spasio ih od propasti, jer se, posle napa- da Justa iz Tiberije, judejstvo za njega više ne interesuje kao ni za grčki prevod „Zeršadtš". Do danas su u tome mišljenja podeljena.

To je, međutim, upravo bio razlog da se i u literaturi i ranog hrišćanstva (od Jevseviya iz Cezareje) pa i u srednjem veku, Josif veo- ma mnogo koristi i prevodi. Jeronim ga zove grčkim Livijem. Zbog toga, nije čudo, da se vrlo rano prevodi i na staroslovenski, koliko je do sada poznato već 1261. godine (Sreznjevski).

U Hilandaru se nalazi prevod sa ruskog iz 1585. godine (Soboljevski). Staroslovenski prevod je za nauku važan i zbog toga što se pasusi o Isu- su i Jovanu Krstitelju nalaze i u *Ratu*, prema rukopisima Moskovske du- hovne akademije i Sinodalne biblioteke, odnosno Sankt-Peterburške državne biblioteke br. 343 i 262 (prevod Josifona).

Jedna skraćena prerada Josifa na jevrejskom jeziku, u obliku hronike o njihovoj istoriji u okviru svetske, bila je jako raširena među Jevreji- ma pod nazivom: Jozjrrop (Mali Josif) ili beJeg JozeNjep Sopop, jer je Jo- sif pogrešno identifikovan sa sveštenikom Josifom, sinom Goriono- vim. U latinskom prevodu *Rata*, nazvanom Nešeb1riš, sa kojeg su prevodi- li na jevrejski, nigde se ne spominje vojskovođa

Josif ben Matijahu, nego ben Gorion. Nastao je, izgleda, početkom desetog veka n. e. na jugu Italije,

O AUTORU

997

dok neki, pak, misle u U-U1 veku u Vizantiji. Ta prerada dokazuje da su Jo- sifa ipak koristili i jevrejski krugovi. Po njemu Je nastao i slovenski rukopisni prevod Sankt-Peterburške biblioteke br. 262. sa dodacima o Hristu i Jovanu Krstitelju.

Flavijev *Judejski rat* objavljen Je na srpskom Jeziku u prevodu Duša- na Glumca („Prosveta", Beograd; 1964).

SADRŽAJ

UVOD.....	5
KNJIGA PRVA OD POSTANJA DO ISAKOVE SMRTI	
POGLAVLJE PRVO	
STVARANJE SVETA I RASPOREĐIVANJE ELEMENATA	11
POGLAVLJE DRUGO	
O ADAMOVOM POTOMSTVU I DESET NASLEDNIH KOLENA OD ADA- MA DO POTOPA	13
POGLAVLJE TREĆE	
O POTOPU, I NA KOJI JE NAČIN NOJE SPASEN U ARCI SA CELIM SVOJIM RODOM I KASNIJE SE NASTANIO U RAVNICI ŠINAR	16
POGLAVLJE ČETVRTO	
O VAVILONSKOJ KULI I POMETNJI JEZIKA	20
POGLAVLJE PETO	
NA KOJI SE NAČIN POTOMSTVO NOJEVO RASPROSTRLO NOVIM NA- SEOBINAMA I NASELILO VASCELU ZEMLJU	21
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO JE SVAKI NAROD NAZVAN PO SVOJIM PRVIM ZAČETNICIMA	22
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO JE NAŠ PREDAK AVRAM NAPUSTIO ZEMLJU HALDEJACA I ŽI- VEO U ZEMLJI KOJA SE TADA NAZIVALA KANAANOM, A DANAS JUDEJOM....	25
POGLAVLJE OSMO	
O TOME KAKO JE, KADA ZAVLADA ELAD U KANAANU, AVRAM POŠAO U EGIPAT, DA BI SE POTOM, NAKON ŠTO JE NEKO VREME TAMO PRO- BORAVIO, PONOVO VRATIO.....	26
POGLAVLJE DEVETO	
ZATIRANJE SODOMIČANA ASIRSKOM NAJEZDOM	28
POGLAVLJE DESETO	
KAKO SE AVRAM BORIO PROTIV ASIRACA, NADVLADA O IH I SPA- SAO SODOMIČANSKE SUŽNJE, I KAKO JE UZEO OD ASIRACA PLEN KOJI SU RATOM ZADOBILI.....	28
POGLAVLJE JEDANAESTO	
KAKO JE BOG OBORIO NAROD SODOMIČANA, RAZGNEVIVŠI SE ZBOG NJIHOVIH GREHOVA	31
POGLAVLJE DVANAESTO	
O ABIMELEHU I O IŠMAELU, SINU AVRAMOVOM, KAO I O ARABLJA- NIMA KOJI BEHU NJIHOVI POTOMCI.....	32
POGLAVLJE TRINAESTO	
O ISAKU AVRAMOVOM ZAKONITOM SINU	34
POGLAVLJE ČETRINAESTO	
O AVRAMOVOJ ŽENI SARI, I KAKO JE ONA OKONČALA SVOJE DANE.....	36
POGLAVLJE PETNAESTO	
KAKO JE OD AVRAMA I NJEGOVE DRUGE ŽENE KETURE POTEKAO NA- ROD TROGLODITA	36
1000	

POGLAVLJE ŠESNAESTO	
KAKO JE ISAK UZEO REBEKU ZA ŽENU	37
POGLAVLJE SEDAMNAESTO	
O AVRAMOVOJ SMRTI.....	39
POGLAVLJE OSAMNAESTO	
O DECI ISAKOVOJ, ESAVU I JAKOVU; O NJHOVOM ROĐENJU I ODGAJANJU. 39	
POGLAVLJE DEVETNAESTO	
O JAKOVLJEVOM BEKSTVU U MESOPOTAMIJU ZBOG STRAHA OD SVOGA BRATA	42
POGLAVLJE DVADESETO	
O SUSRETU JAKOVA I ESAVA	47
POGLAVLJE DVADESET PRVO	
O POVREDI DININE ČEDNOSTI	49
POGLAVLJE DVADESET DRUGO	
KAKO JE PREMINUO ISAK I BIO SAHRANJEN U HEBRONU	50
KNJIGA DRUGA OD ISAKOVE SMRTI DO IZGONA IZ EGIPTA	
POGLAVLJE PRVO	
KAKO SU ESAV I JAKOV, SINOVI ISAKOVI, ME^U SOVOM PODELI- LI STANIŠTA, PA JE ESAV ZAPOSEO IDUMEJU A JAKOV KANAAN	53
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU JOSIFU NAJMLATJEM JAKOVLJEVOM SINU POZAVIDE LA NJEGOVA BRAĆA KADA MU JEDAN PREDSKAZAJNI SAN PREDOCI NJE- GOVU BUDUĆU SREĆU	53
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO BRAĆA, VO^ENA MRŽNJOM, PRODADOŠE JOSIFA U EGIPAT; I KAKO ON TAMO STIŽE DO VELIKE SLAVE I PRIZNATOSTI, I PO- TOM PODVRŽE SVOJU BRAĆU.....	55
POGLAVLJE ČETVRTO	
O JOSIFOVOJ ČEDNOSTI	57
POGLAVLJE PETO	
KOJE SU STVARI ZADESILE JOSIFA U ZATVORU.....	60
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO JE JOSIF, NAKON ŠTO JE POSTAO ČUVEN U EGIPITU, POTČI- NIO SEBI SVOJU BRAĆU	64
POGLAVLJE SEDMO	
O SEOBI, ZBOG GLADI, JOSIFOVOG OCA SA ČITAVOM NJEGOVOM PO- RODICOM U EGIPAT	73
POGLAVLJE OSMO	
O SMRTI JAKOVA I JOSIFA	76
POGLAVLJE DEVETO	
O STRADANJIMA KOJA SU ZADESILA HEBREJE U EGIPITU TOKOM ČE- TIRI STOTINE GODINA.....	77
POGLAVLJE DESETO	
KAKO JE MOJSIJE POVEO RAT PROTIV ETIOPLJANA	82
POGLAVLJE JEDANAESTO	
KAKO JE MOJSIJE POBEGAO IZ EGIPTA U MIDIJAN	84
POGLAVLJE DVANAESTO	
O GORUĆEM GRMU I MOJSIJEVOM ŠTAPU	85

POGLAVLJE TRINAESTO	
KAKO SU SE MOJSIJE I ARON VRATILI FARAONU U EGIPAT	87
POGLAVLJE ČETRNAESTO	
O DESET POŠASTI KOJE NAPADOŠE EGIPĆANE	89
POGLAVLJE PETNAESTO	
KAKO SU JEVIJEJI POD MOJSIJEM NAPUSTILI EGIPAT	92
POGLAVLJE ŠESNAESTO	
KAKO SE PRED JEVIJEJIMA MORE PODELILO NA DVOJE U ČASU KADA SU IH EGIPĆANI SUSTIZALI, DAJUĆI IM TIME PRILIKU DA PO- BEGNU OD SVOJIH GONILACA.....	94
KNJIGA TREĆA OD ODLASKA IZ EGIPTA DO BOŽIJEG ODBACIVANJA TOG NARAŠTAJA ZBOG NJEHOVE NEPOSLUŠNOSTI	
POGLAVLJE PRVO	
KAKO JE, NAKON ŠTO JE NAROD IZVEO IZ EGIPTA, MOJSIJE POVEO LJUDE DO GORE SINAJA, ALI NE PRE NO ŠTO SU PODNELI MNOGO MUKA NA SVOME PUTOVANJU	99
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU AMALEKITI I DRUGI SUSEDNI NARODI UŠLI U RAT PRO- TIV HEBREJA I BILI PORAŽENI, IZGUBIVŠI PRI TOM VELIKI DEO SVOJIH VOJSKI	104
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO JE MOJSIJE LJUBAZNO PRIMIO SVOG TASTA JETRA, KADA JE OVAJ DOŠAO K NJEMU NA SINAJSKU GORU	107
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE RAGUL POSAVETOVAO MOJSIJA DA RAZVRSTA SVOJ NAROD, KOJI RANIJE NE IMAŠE ČVRSTOG PORETKA, U SKUPINE OD HILJA- DU I STOTINU KAO I DA POSTAVI UPRAVITELJE NAD HILJADAMA I STOTINAMA, I KAKO JE MOJSIJE USAGLASIO SVE STVARI UPRA- VLJANJA UZ SAVET SVOG TASTA	107
POGLAVLJE PETO	
KAKO SE MOJSIJE POPEO NA SINAJSKU GORU I TAMO OD BOGA PRI- MIO ZAKONE KOJE JE POTOM PREDAO JEVIJEJIMA	108
POGLAVLJE ŠESTO	
O TABERNAKULU KOJI JE MOJSIJE NAPRAVIO U PUSTINJI U ČAST BOŽIJU A KOJI IZGLEDAŠE KAO HRAM	112
POGLAVLJE SEDMO	
O ODECI SVEŠTENSTVA I PRVOSVEŠTENIKA	117
POGLAVLJE OSMO	
O ARONOVOJ SVEŠTENIČKOJ SLUŽBI	120
POGLAVLJE DEVETO	
NACIN PRINOŠENJA NAŠIH ŽRTVENIH PONUDA	124
POGLAVLJE DESETO	
O PRAZNICIMA, I KAKO TREBA POSMATRATI SVAKI DAN DATOG PRAZNIKA	126
POGLAVLJE JEDANAESTO	
O SVETIM OČIŠĆENJIMA	128
POGLAVLJE DVANAESTO	
NEKO LIKO ZAKONA	130
POGLAVLJE TRINAESTO	
MOJSIJE NAPUŠTA GORU SINAJ I VODI NAROD DO GRANICA ZEMLJE KANAANSKE	133
POGLAVLJE ČETRNAESTO	
KAKO JE MOJSIJE POSLAO IZVIDNIKE DA ISTRAŽE ZEMLJU KANA- ANITA I VELIČINU NJIHOVIH GRADOVA; I KAKO JE NADALJE, KA- DA SE ONI ŠTO IH JE POSLAO VRATIŠE POSLE ČETRDESET DANA S OBAVEŠĆU DA SU KANAANITI, ČIJU SU MOĆ UZDIZALI, ODVIŠE JAKI ZA NJIH, NAROD PAO U OČAJANJE I LJUTNJU TE SE LJUDI REŠI- ŠE DA KAMENUJU MOJSIJA I VRATE SE U EGIPAT DA BI OPET SLU- ŽILI FARAONU	133
POGLAVLJE PETNAESTO	

KAKO SE MOJSIJE RAZLJUTIO I PROREKAO DA ĆE BOG BITI BESAN, ZBOG ĆEGA ĆE JEVREJI NASTAVITI JOŠ ČETRDESET GODINA DA LU- TAJU PUSTINJOM, ZA KOJE SE VREME NEĆE NITI VRATITI U EGIPAT NITI ĆE ZAPOSESTI KANAAN	854 135
KNJIGA ČETVRTA OD BOŽIJEG ODBIJANJA TOG NARAŠTAJA DO MOJSIJEVE SMRTI	
POGLAVLJE PRVO	
BORBA JEVREJA SA KANAANITIMA BEZ MOJSIJEVE SAGLASNOSTI I NJIHOV PORAZ	139
POŠAVLJE DRUGO	
POBUNA KORE PROTIV MOJSIJA I NJEGOVOG BRATA ARONA, A POVODOM SVEŠTENIČKE SLUŽBE.....	140
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SU PO VOLJI BOŽIJOJ, UNIŠTENI ONI KOJI SU POKRENULI POBUNU; I KAKO JE ARON, BRAT MOJSIJEV, SEBI I SVOME POTOMSTVU ZADRŽAO VLAST NAD SVEŠTENSTVOM	143
POGLAVLJE ČETVRTO	
ŠTA SE DOGAĐALO S JEVREJIMA TOKOM TRIDESET OSMOGODIŠNJEG LUTANJA U PUSTINJI.....	147
POGLAVLJE PETO	
KAKO JE MOJSIJE PORAZIO SIHONA I OGA, KRALJEVE AMORITA, I UNIŠTIO ČITAVU NJIHOVU VOJSKU A POTOM PODELIO NJIHOVU ZEMLJU NA DVA PLEMENA I JOŠ JEDNU POLOVINU TREĆEG PLEME-NA JEVREJA	150
POGLAVLJE ŠESTO	
O PROROKU VALAMU I O TOME KAKAV ON BEŠE ČOVEK	152
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO SU SE JEVREJI BORILI PROTIV MIDIJANACA I NADVLADALI IH ¹⁵⁹	162
OSMO	
O DRŽAVNOJ ZAJEDNICI KOJU JE MOJSIJE USTANOVIO, I KAKO JE POTOM NAPUSTIO SVET	162
KNJIGA PETA OD SMRTI MOJSIJEVE DO SMRTI ILIJINE	
PRVO POGLAVLJE	
KAKO JE JOŠUA, ZAPOVEDNIK JEVREJA, POVEO RAT PROTIV KANAA- NITA, POBEDIO IH I ZATRO, I POTOM PODELIO NJIHOVU ZEMLJU PLEMENIMA IZRAELA.....	183
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU, NAKON SMRTI NJIHOVOG ZAPOVEDNIKA JOŠUE, JEVREJI	

PREKRŠILI ZAKONE SVOJE ZEMLJE I ISKUSILI VELIKE NESREĆE; A KADA SE PODIGLA POBUNA, PLEME VENIJAMINOVO BEŠE UNIŠ-	855
TENO, IZUZEV SAMO ŠEST STOTINA LJUDI	196
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SU IZRAELITI POSLE OVE NESREĆE POSTALI SLABI I PO- ČELI SLUŽITI ASIRCIMA; I KAKO IH JE BOG OSLOBODIO PREKO OTNIJELA, KOJI JE POTOM VLADA O ČETRDESET GODINA	203
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE NAŠ NAROD SLUŽIO MOABITE OSAMNAEST GODINA, I POTOM BIO IZBAVLJEN IZ ROPSTVA ZAHVALJUJUĆI IZVESNOM EHUDU, KOJI JE ZADRŽAO VLAST TOKOM OSAMDESET GODINA	204
POGLAVLJE PETO	
KAKO SU KANAANITI POROBILI IZRAELITE I DRŽALI IH U SU- ŽANSTVU TOKOM DVADESET GODINA, NAKON KOJIH SU OVI OS- LOBODENI OD STRANE BARAKA I DEBORE, ČIJA JE VLAST POTOM TRAJALA ČETRDESET GODINA	205
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO SU SE MIDIJANCI I DRUGI NARODI BORILI PROTIV IZRAE- LITA I PORAZILI IH, A POTOM PUSTOŠILI NJIHOVU ZEMLJU TO- KOM SEDAM GODINA, I KAKO IH JE POTOM OSLOBODIO GEDEON KOJI OSTA DE DA VLADA ČETRDESET GODINA	207
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO SU SUDIJE KOJE NASLEDIŠE GEDEONA POVELE DUG RAT PRO- TIV POGRANIČNIH NARODA	210
POŠAVLJE OSMO	
O ISTRAJNOSTI SAMSONOVOJ, I O TOME KAKVE JE NESREĆE DONEO FIL ISTINCIMA	214
POGLAVLJE DEVETO	
KAKO JE POD ILIJINOM VLADAVINOM IZRAELITIMA VOZ OŽE- NIO RUTU, KOJA RODI OBEDA, DEDU DAVIDOVOG	219
POGLAVLJE DESETO	
O ROĐENJU SAMUILA; I KAKO JE ON PROREKAO PROPAST KOJA JE ZADESILA SINOVE ILIJINE	221
POGLAVLJE JEDANAESTO	
OVDE SE IZNOSI ONO ŠTO JE ZADESILO SINOVE ILIJINE, KAO I O KOVČEGU I LJUDSTVU I O TOME KAKO JE SAM ILIJA BEDNO SKONČAO 223 KNJIGA ŠESTA OD ILIJINE DO SAULOVE SMRTI	
POGLAVLJE PRVO	
UNIŠTENJE KOJE JE SNAŠLO FILISTINCE I NJIHOVU ZEMLJU, A KOME UZROK BEŠE BES BOŽIJI ZBOG NJIHOVOG OTIMANJA I ZA- ROBLJAVANJA KOVČEGA; I NA KOJI SU NAČIN ONI VRATILI KOVČEG JEVREJIMA	
POGLAVLJE DRUGO	
POHOD FILISTINACA PROTIV JEVREJA, I POBEDA IZRAELITA POD ZAPOVEŠĆU PROROKA SAMUILA, KOJI BEŠE NJIHOV GLAVNO- KOMANDUJUĆI	227
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO JE SAMUILO, NAKON ŠTO JE TOLIKO ORONUO POD TERETOM GODINA DA VIŠE NIJE MOGAO BRINUTI O JAVNIM POSLOVIMA, OVE PREPUSTIO SINOVIMA; I KAKO JE POTOM ZBOG NJIHOVOG LOŠEG UPRAVLJANJA NAROD BIO TOLIKO GNEVAN DA JE TRAŽIO	

	856
KRALJA KOJI BI NJIME VLADAO, IAKO JE SAMUILO TIME BIO VEO- MA NEZADOVOLJAN.....	231
POGLAVLJE ČETVRTO	
POSTAVLJENJE KRALJA, ČIJE IME BEŠE SAUL, NAD IZRAELITIMA PO ZAPOVESTI BOŽIJOJ.....	233
POGLAVLJE PETO	
SAULOV POHOD PROTIV NARODA AMONITA I POBEDA NAD NJIMA, KOJA JEJREJIMA DONESE TROFEJE ŠTO IH PONESOŠE SA SOBOM	236
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO SU FILISTINCI POKRENULI NOVI POHOD PROTIV JEJREJA I BILI PORAŽENI	239
POGLAVLJE SEDMO	
SAULOVA BORBA PROTIV AMALEKITA I OSVAJANJE NJIHOVE ZEMLJE	243
POGLAVLJE OSMO	
KAKO JE, POSLE SAULOVOG KRŠENJA PROROKOVIH ZAPOVESTI, SA- MUILO KRADOM ZAPOVEDIO DA DRUGA OSOBA BUDE KRALJ, A NJEGO- VO IME BEŠE DAVID, KAKO MU JE BOG I NALOŽIO.....	246
POGLAVLJE DEVETO	
KAKO SU FILISTINCI POVELI I DRUGI POHOD PROTIV JEJREJA ZA VREME SAULOVOG KRALJEVANJA; I KAKO BEHU NADVLADANI ZAH- VALJUJUĆI DAVIDOVOM USMRĆENJU GOLIJATA U JEDNOM JEDINOM OKRŠAJU	248
POGLAVLJE DESETO	
SAUL ZAVIDI DAVIDU NA NJEGOVOM VELIČANSTVENOM PODVIGU I KORISTI PRILIKU DA GA UHVATI U KLOPKU UZ POMOĆ OBEĆANJA DA ĆE MU DATI SVOJU KĆER ZA ŽENU ALI POD USLOVOM DA MU OVAJ DONESE ŠEST STOTINA GLAVA FILISTINACA.....	250
POGLAVLJE JEDANAESTO	
KAKO JE SAUL POSTAVLJAO ZAMKE DAVIDU KOJI JE IPAK IZBEGAO OPASNOSTIMA U KOJIMA SE OBREO ZAHVALJUJUĆI BRIZI JONATA- NOVOJ I LUKAVSTVIMA NJEGOVE ŽENE MIHALE; I KAKO JE DOŠAO DO PROROKA SAMUILA	252
POGLAVLJE DVANAESTO	
KAKO JE DAVID IZBEGAO DO AHIMELEHA I KASNIJE DO KRALJEVA FILISTINACA I MOABITA, I KAKO JE SAUL POGUBIO AHIMELE- HA I NJEGOVU PORODICU	257
POGLAVLJE TRINAESTO	
KAKO JE DAVID, IAKO JE DVA PUTA IMAO PRILIKU DA UBIJE SA- ULA, IZBEGAO DA TO UČINI, KAO I O SMRTI SAMUILA I NAVALA	260
POGLAVLJE ČETRANAESTO	
KAKO JE SAUL, NAKON ŠTO MU BOG NIJE ODGOVORIO O ISHODU BORBE SA FILISTINCIMA, ZATRAŽIO OD JEDNE NEKROMANT- KINJE DA ZA NJEGA VASKRSNE DUŠU SAMUILOVU; I KAKO JE POGI-NUO, ZAJEDNO SA SVOJIM SINOVIMA, U PORAZU JEJREJA U TOJ BICI	267
KNJIGA SEDMA OD SAULOVE SMRTI DO SMRTI DAVIDOVE	
PRVO POGLAVLJE	
KAKO JE DAVID VLADAO JEDNIM PLEMENOM U HEVRONU DOK JE SA- ULOV SIN VLADAO OSTATKOM NARODA; I KAKO SU U GRADANSKOM RATU KOJI JE POTOM IZBIO POGINULI ASAHIEL I AVENIR.....	277
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO JE POSLE UBISTVA ISVOSTEJA NAKON IZDAJE NJEGOVIH PRIJATELJA DAVID ZADOVIO CELO KRALJEVSTVO	282
POGLAVLJE TREĆE	
kako je david postavio opsadu jerusalima, a kada je grad zauzeo iz njega je isterao kanaanite i doveo jevreje da u nje- mu žive	284
POGLAVLJE ČETVRTO	
kako je david, nakon što je pobedio filistinca koji po- vedoše rat protiv njega, preneo kovčeg saveza u jerusalim	

i namerio da izgradi hram	857
PETO POŠAVLJE	285
kako je david ušao u rat protiv filistinaca, moabita i kraljeva sofene i damaska, kao i protiv sirijaca i idu- mejaca; i kako je napravio savez sa kraljem hamata, i se- tio se prijateljstva kojeg je jonatan, sin saulov, prema nje- mu gajio	288
POGLAVLJE ŠESTO	291
kako je vođen i srećno okončan rat protiv amonita	291
POGLAVLJE SEDMO	293
kako se david zaljubio u vitsaveju i ubio njenog muža	293
POGLAVLJE OSMO	297
kako je avesalom ubio amnona, koji je silovao svoju vlastitu sestru; i kako je bio proteran i potom ponovo pozvan od strane davida	297
POGLAVLJE DEVETO	305
o avesalomovoj pobuni protiv davida i o ahitofelu i hu- saju; kao i o sivi i simeju i o tome kako se ahitofel obesio... 300	305
POGLAVLJE DESETO	305
kako je avesalom, nakon što je poražen, bio uhvaćen u dr- vetu u kojem mu se uplela kosa, i potom ubijen	305
POGLAVLJE JEDANAESTO	308
kako se david, nakon što je povratio svoje kraljevstvo, po- mirio sa simejom i sivom, i pokazao veliku naklonost prema varzilaju; i kako je, povodom dizanja pobune, uči- nio amasu zapovednikom njegovog budstva, kako bi gonio sevu; ali je amasu ubio joav	308
POGLAVLJE DVANAESTO	313
kako su jevreji izbačeni od gladi kada su im gavaonjani prizvali kazne za one me^u njima koji nekada behu ubije- ni; a takođe i kakbe su velike poduhvate protiv filisti- naca izveli david i drugi vredni ljudi oko njega	313
POŠAVLJE TRINAESTO	316
kako je david prebrojao narod, zbog čega svi behu kažnjeni; i kako je božije sažaljenje ukinulo ovo kažnjavanje	316
POGLAVLJE ČETRNAESTO	318
kako je david učinio velike pripreme za dizanje božije kuće; i kako je, posle adonijevog pokušaja da osvoji kraljevstvo, proglasio solomona za vladara	318
POGLAVLJE PETNAESTO	323
kakvu je zapovest david dao solomonu u času približa- vanja smrti, i kakve mu je sve mnoge stvari ostavio za iz- gradnju hrama	323
KNJIGA OSMO OD SMRTI DAVIDOVE DO SMRTI AHAVOVE	
POGLAVLJE PRVO	327
KAKO JE SOLOMON, NAKON ŠTO JE PRIMIO KRALJEVSTVO, ODSTRA- NIO SVOJE NEPRIJATELJE	327
POGLAVLJE DRUGO	329
O SOLOMONOVOJ ŽENI I NJEGOVOJ MUDROSTI I BOGATSTVIMA; I O TOME ŠTA JE DOBIO OD HIRAMA ZA IZGRADNJU HRAMA	329
POGLAVLJE TREĆE	334
O PODIZANJU OVOG HRAMA	334
POGLAVLJE ČETVRTO	338
KAKO JE KRALJ SOLOMON PREMESTIO KOVČEG SAVEZA U HRAM UZ MOLITVU BOGU I NUDEĆI MU JAVNE ŽRTVE	338
POGLAVLJE PETO	343
KAKO JE SOLOMON SEBI PODIGAO KRALJEVSKU PALATU, VEOMA RASKOŠNU I SKUPOCENU; I KAKO JE RAZREŠIO ZAGONETKE ŠTO MU IH JE POSLAO HIRAM	343
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO JE SOLOMON UTVRDIO JERUSALIM I PODIGAO DRUGE VELI- KE GRADOVE; KAKO JE UČINIO PODANIKE OD NEKIH KANAANACA,	

I UGOSTIO KRALJICU EGIPTA I ETIOPIJE	858
POGLAVLJE SEDMO	345
KAKO JE SOLOMON POSTAO BOGAT I BEZNADEŽNO SE ZALJUBIO U JEDNU ŽENU, I KAKO JE BOG, BIVAJUĆI OVIME RAZJAREN, PODIGAO ADERA I JEROVOAMA PROTIV NjEGA. TAKOĐE I O SMRTI SOLOMO- NOVOJ	349
POGLAVLJE OSMO	
KAKO SE POSLE SOLOMONOVE SMRTI NAROD ODREKAO NjEGOVOG SINA ROVOAMA, I PROGLASIO JEROVOAMA KRALJEM NAD DESET PLEMENA.....	353
POGLAVLJE DEVETO	
KAKO JE PROROK JADON BIO UBEĐIVAN OD STRANE LAŽNOG PRO- ROKA I KAKO SE VRATIO U VETILJ, TE GA JE KASNIJE UBIO LAV. TA- KOTJE I O REČIMA ŠTO IH JE LAŽNI PROROK UPOTREBIO DA BI UBEDIO KRALJA I TIME Njegov UM OTUĐIO OD BOGA	356
POGLAVLJE DESETO	
O ROVOAMU, I KAKO GA JE BOG UZ POMOĆ SISAKA (KRALJA EGIPTA) KAZNIO ZBOG NjEGOVE BEZBOŽNOSTI	358
POGLAVLJE JEDANAESTO	
O SMRTI JEROVOAMOVOG SINA. KAKO JE JEROVOAM BIO PORAŽEN OD STRANE AVIJAMA KOJI JE UBRZO POTOM PREMINUO, TE JE NjEGO- VO KRALJEVSTVO NASLEDIO ASA. TAKOTJE I O TOME KAKO JE POSLE JEROVOAMOVE SMRTI VASA UNIŠTIO NjEGOVOG SINA NADAVA I SAV ROD JEROVOAMOV	360
POGLAVLJE DVANAESTO	
KAKO JE ASA PORAZIO SERU, KRALJA ETIOPLJANA; I KAKO JE ASA, NAKON ŠTO JE VASA POŠAO U RAT PROTIV NjEGA, POZVAO KRALJA DAMASKA U POMOĆ; I KAKO JE POSLE UNIŠTENJA DOMA VASINOG KRALJEVSTVO PREUZEOMIRIJA, A POSLE NjEGA Njegov SIN AHAV	363
TRINAESTO POGLAVLJE	
KAKO JE AHAV, NAKON ŠTO JE UZEO ZA ŽENU JEZAVELJU POSTAO GO- RI OD SVIH KRALJEVA KOJI BEJAHU PRE NjEGA; TAKOĐE I O DELIMA PROROKA ILIJE, I O ONOME ŠTO JE SNAŠLO NAVOTA	366
POGLAVLJE ČETRANAESTO	
KAKO JE ADAD, KRALJ DAMASKA I SIRIJE, POVEO DVA POHODA PRO- TIV AHAVA I BIO PORAŽEN.....	372
POGLAVLJE PETNAESTO	
O JOSAFATH KRALJU JERUSALIMA, I KAKO JE AHAV POKRENUO PO- HOD PROTIV SIRIJACA U KOJEM MU JE POMAGAO JOSAFAT, ALI JE U BICI PORAŽEN I SAM IZGUBIO ŽIVOT.....	375
KNJIGA DEVETA OD AHAVOVE SMRTI DO ZAROBLJENIŠTVA DESET PLEMENA	
POGLAVLJE PRVO	
PONOVO O JOSAFATU; KAKO JE USPOSTAVIO SUDOVE I, UZ BOŽIJU POMOĆ, NADVLADAOPRIJATELJE.....	381
POGLAVLJE DRUGO	
O OHÓZIJU, KRALJU IZRAELA; I PONOVO O PROROKU ILIJI	383
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SU JORAM I JOSAFAT POVELI POHOD PROTIV MOAVIČANA; TAKOĐE I O ČUDIMA JELISEJEVIM I O SMRTI JOSAFATOVOM	384
POGLAVLJE ČETVRTO	
JORAM NASLETUJE JOSAFATA; KAKO SE JORAM, Njegov IMENJAK, BO- RIO PROTIV SIRIJACA; I KAKVA JE ČUDA IZVEO PROROK JELISEJ.....	386
POGLAVLJE PETO	
O IZOPAČENOSTI JORAMA, KRALJA JERUSALIMA; Njegov PORAZ I SMRT.....	392
ŠESTO	
KAKO JE JUJ POMAZAN ZA KRALJA, TE JE UBIO I JORAMA I OHÓZIJU; A TAKOĐE I ŠTA JE UČINIO RADI KAZNJAVANJA ZLIH	393

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE GOTOLIJA VLADALA JERUSALIMOM TOKOM PET GODINA, KADA JU JE U BIO
PRVOSVEŠTENIK JODAJ I PROGLASIO OHOZIJE-
VOG SINA JOASA ZA KRALJA 397

POGLAVLJE OSMO

AZAILO POKREĆE POHOD PROTIV NARODA IZRAELA I ŽITELJA JERUSALIMA;
MEĐU IZRAELITIMA UMIRE KRALJ JUJ, I U VLASTI GA NASLEĐUJE SIN JOAHAZ.
JOAS, KRALJ JERUSALIMA, ISPRVA JE BRIŽLJIV U OBOŽAVANJU BOGA JEVIJE, ALI
KASNIJE POSTAJE BEZBOŽAN I ZAPOVEDA KAMENOVANJE ZAHARIJINO. NAKON
SMR-
TI JOASOVE KRALJEVSTVO NASLEĐUJE AMASIJAS 399

POGLAVLJE DEVETO

KAKO JE AMASIJAS POŠAO U POHOD PROTIV EDOMIĆANA I AMA- LEKIĆANA I PORAZIO IH; ALI
KADA JE KASNIJE POVEO RAT PROTIV JOASA, BIO JE PORAZEN I NEDUGO POTOM UBIJEN, A
VLAST JE

OD NJEGA NASLEDIO OZIJAS 402

POGLAVLJE DESETO

O JEROVOAMU KRALJU IZRAELA, I PROROKU JONI; I KAKO JE POSLE SMRTI
JEROVOAMOVE VLAST PREUZEO NJEGOV SIN ZAHARIJA. KAKO JE OZIJAS, KRALJ
JERUSALIMA, POKORIO NARODE KOJI SU ŽIVELI OKO NJEGOVOG, I ŠTA GA JE
ZADESILO KADA JE POKUŠAO DA PONU-
DI TAMJAN BOGU 404

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO SU ZAHARIJA, SELUM, MENAJIM, FAKIJAS I FEKAJ PREUZELI VLAST NAD IZRAELIĆANIMA;
I KAKO SU PUL I TEGLAT-FELASAR POŠLI U POHOD PROTIV IZRAELIĆANA. ZATIM I KAKO JE
JOTAM,

SIN OZIJASIN, VLADA O PLEMEMOM JUDINIM, I ŠTA JE PROROK NA-
UM PROROKOVAO PROTIV SIRIJACA 407

POGLAVLJE DVANAESTO

KAKO JE POSLE JOTAMOVE SMRTI AHAZ VLADA O UMEŠTO NJEGA, A PROTIV
OVOGA SU RAT POVELI REŠIN, KRALJ SIRIJE, I FEKAJ, KRALJ IZRAELA; I KAKO JE
TEGLAT-FELASAR, KRALJ ASIRIJE, DOŠAO U PO- MOĆ AHAZU I OPUSTOŠIO SIRIJU I
PRESELIO DAMASKIJCE U
MEDIJU, A DRUGE NARODE DOVEO NA NJIHOVO MESTO 408

POGLAVLJE TRINAESTO

KAKO JE, POSLE IZDAJE OSIJE, PREMINUO FEKAJ, I KAKO JE, MA- LO POSLE, JOSEJAS POTČINIO
SALMANASER; I KAKO JE JEZEKIJAS VLADA O UMEŠTO AHAZA I KAKVE JE SVE POSTUPKE
NADAHNUTE

POBOŽNOSTU I PRAVDOM ON ČINIO 410

POGLAVLJE ČETRINAESTO

KAKO JE SALMANASAR SILOM ZAUZE O SAMARIJU I PRESELIO DE- SET PLEMENA U
MEDIJU, A NA NJIHOVO MESTO I ZEMLJU DOVEO NA- ROD HUĆANA 412

KNJIGA DESETA OD ZAROBLJAVANJA DESET PLEMENA DO PRVE GODI-
NE SIRUSA

POGLAVLJE PRVO

KAKO JE SENAHIRIM POVEO POHOD PROTIV JEZEKIJE; KAKO JE RAV- SAK
ZAPRETIO JEZEKIJI KADA JE SENAHIRIM POŠAO U RAT PROTIV EGIPĆANA I KAKO
GA JE PROROK ISAIJA HRABRIO; KAKO JE SE- NAHIRIM PRETRPEO NEUSPEH U
EGIPTU I VRATIO SE U JERUSA- LIM TE SE, NAŠAVŠI SVOJU VOJSKU UNIŠTENU
VRATIO KUĆI, I
ŠTA GA JE MALO KASNIJE ZADESILO 417

POGLAVLJE DRUGO

KAKO SE JEZEKIJAS RAZBOLEO I BIO SPREMAN DA UMRE; I KAKO MU JE BOG OBEĆAO PETNAEST
GODINA DUŽI ŽIVOT [I ISPUNIO TO OBEĆANJE], VRATIVŠI KAO ZNAMEN SENKU STVORENU
SUNCEM ZA

DESET STUPNJEVA 419

POGLAVLJE TREĆE

KAKO JE MANASIIJA VLADAO POSLE JEZEKIIJA; I KAKO SE ZA VREME BORAVKA U
ZAROBLJENIŠTVU ON VRATIO BOGU I POVRATIO SVOJE

KRALJEVSTVO I OSTAVIO GA SVOM SINU AMONU 421

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE AMON VLADAO UMESTO MANASIIJE, A POSLE NJEGA JOSIIJA, KOJI JE BIO JEDNAKO
PRAVIČAN I POBOŽAN; TAKOĐE I O PRORO-

ČICI OLDI 422

POGLAVLJE PETO

KAKO SE JOSIIJA BORIO PROTIV NEHAONA [KRALJA EGIPTA], TE BIO RANJEN I NEDUGO POTOM
PREMINUO; I KAKO JE NEKO UHVATIO JOAHAZA, KOJI JE BIO PROGLAŠEN KRALJEM U EGIPTU I
URUČIO

KRALJEVSTVO JOAKIMU; TE [NAPOSLETKU] O JEREMIIJI I JEZEKILJU 425

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE NAVUKODONOSOR, NAKON ŠTO JE POBEDIO KRALJA EGIP- TA, POVEO
POHOD PROTIV JEVREJA, I UBIO JOAKIMA I NA MESTO KRALJA DOVEO NJEGOVOG

SINA JOAHINA 426

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE KRALJ VAVILONA ZAŽALIO ŠTO JE POSTAVIO JOAHINA ZA KRALJA, TE GA JE
PROGNAO U VAVILON I KRALJEVSTVO PREDAO

SEDEKIJI, KOJI NIJE POSLUŠAO ONO ŠTO SU PREDVIĐALI JERE- MIJA I JEZEKILJ, VEĆ SE PRIDRUŽIO EGIPĆANIMA, KOJI SU PO DOLASKU U JUDEJU PORAZENI OD STRANE KRALJA VAVILONA; TA- KO!, G. I O TOME ŠTO SE DOGODILO SA JEREMIJOM.....	861
POGLAVLJE OSMO	428
KAKO JE KRALJ VAVILONA ZAUZEAO JERUSALIM, ZAPALIO HRAM I PRESELIO NAROD I SEDEKIJU U VAVILON. TAKOĐE I O TOME KO BEHU ONI KOJI SU NASLEĐIVALI ZVANJE PRVOSVEŠTENIKA POD KRALJEVIMA	
POGLAVLJE DEVETO	
KAKO JE NAVUKODONOSOR POSTAVIO GODOLIJU NAD ONIM JEVRJIMA KOJI SU OSTALI U JUDEJI, ALI JE OVOG GODOLIJU NE- DUGO POTOM UBIO IŠMAEL; I KAKO JE JOANAN, NAKON ŠTO JE IŠMAEL OTERAN, SIŠAO DO EGIPTA NA ČELU NARODA KOJEG JE NAVUKODONOSOR, POSLE USPEŠNOG POHODA PROTIV EGIPĆANA, ZAROBIO I ODVEO U VAVILON	434
POGLAVLJE DESETO	
O DANIJELU I ŠTA MU SE DOGODILO U VAVILONU	437
POGLAVLJE JEDANAESTO	
O NAVUKODONOSORU I NJEHOVIM NASLEDNICIMA I KAKO SE NJI- HOVA VLAST RASPALA POD PERSIJANCIMA; I O TOME ŠTA SE DO- GODILO S DANILOM U MEDIJI I KAKVA JE PROROČANSTVA ON TA- MO IZGOVORIO	441
KNJIIGA JEDANAESTA OD KIRA PRVOG DO SMRTI ALEKSANDRA MAKEDON- SKOG	
POGLAVLJE PRVO	
KAKO JE KIR, KRALJ EGIPTA, OSLOBODIO JEVRJEJE IZ VAVILONA I DOPUSTIO IM DA SE VRATE U NJIHOVU VLASTITU ZEMLJU I PONO- VO IZGRADJE SVOJ HRAM, ZA ČIJU IM JE IZGRADNJU DAO NOVAC	451
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU POSLE SMRTI KRALJA KIRA JEVRJEJI SPREČENI U IZ- GRADNJI HRAMA OD STRANE HUČANA I SUSEDNIH NAMESNIKA; I KAKO JE KAMBIS SASVIM ZABRANIO JEVRJIMA DA SE DALJE TIME BAVE.....	452
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SE POSLE SMRTI KAMBISOVE I UBISTVA MAGA POD VLADA- VINOM DARIJA, ZOROVAVELJ POKAZAO NADMOĆNIM NAD OSTA- LIMA U REŠAVANJU MISAONOG ZADATAKA I ZBOG TOGA DOBIO TU MILOST OD KRALJA DA HRAM MOŽE BITI IZGRAĐEN.....	454
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE PODIGNUT HRAM ZA VREME DOK SU HUČANI UZALUD NA- STOJALI DA OMETU RAD	458
POGLAVLJE PETO	
KAKO JE KSERKS, DARIJEV SIN, BIO BLAGONAKLON PREMA JEVRJEJI- MA; TAKOTJE I O JEZDRI I NEMIJI.....	462
POGLAVLJE ŠESTO	
O JESTIRI, MORDEHAJU I AMANU; I KAKO JE U DOBA VLASTI ARTAK- SERKSOVE CELI JEVRJEJSKI NAROD BIO U OPASNOSTI OD STRADANJA....	469
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO JE JOVAN UBIO SVOG BRATA ISUSA U HRAMU; I KAKO JE VAGO- SEJ NA MNOGO NAČINA UVREDIO JEVRJEJE, I ŠTA JE UČINIO SANVALAT	479

POGLAVLJE OSMO

O SANVALATU I MANASIJI I O HRAMU KOJI SU PODIGLI NA PLA- NINI GERISIMU;
TAKOĐE I O TOME KAKO JE ALEKSANDAR UŠAO U JERUSALIM, I KAKVE JE
DOBROBITI UDELIO JEVIJEJIMA 480

KNJIGA DVANAESTA OD SMRTI ALEKSANDRA VELIKOG DO SMRTI JUDE
MAKABEJSKOG

POŠAVLJE PRVO

KAKO JE PTOLOMEJ, SIN LAGUSA, PREVAROM I LUKAVSTVOM ZAU- ZEO JERUSALIM I JUDEJU, I
ODATLE POVEO MNOGE LJUDE, NASELIV-

ŠI IH POTOM U EGIPTU 487

POGLAVLJE DRUGO

KAKO JE PTOLEMEJ FILADELFUS OBEZBEDIO DA SE JEVIJEJSKI ZA- KONI PREVEDU NA GRČKI
JEZIK I UZ TO OSLOBODIO MNOGE ZA-

ROBLJENIKE, PRI TOM POSVETIVŠI MNOGE DAROVE BOGU 488

POGLAVLJE TREĆE

KAKO SU KRALJEVI AZIJE POČASTVOVALI NAROD JEVIJEJA I OD NJIH

UČINILI GRAĐANE ONIH GRADOVA ŠTO SU IH PODIGLI 496

POGLAVLJE ČETVRTO

KAKO JE ANTIOH SKLOPIO SAVEZ SA PTOLEMEJOM I KAKO JE ONIJA DOVEO ERGETA DO BESA;

TAKOĐE I KAKO JE JOSIF PONOVO DOVEO SVE STVARI U RED I SA NJIME OSTVARIO

PRIJATELJSTVO; I

KAKVA SU JOŠ DELA UČINILI JOSIF I NJEGOVI SINI HIRKAN 500

POGLAVLJE PETO

KAKO JE, POVODOM SPORENJA JEVIJEJA OKO ZVANJA PRVOSVEŠTE- NIKA,

ANTIOH POVEO POHOD PROTIV JERUSALIMA, ZAUZEO GRAD, OPLJAČKAO

HRAMOVE I TLAČIO JEVIJEJE. TAKOĐE I O TOME KAKO SU MNOGI JEVIJEJI

ODBACILI ZAKONE SVOJE ZEMLJE, I KAKO SU SA- MARIĐANI SLEDILI OBIČAJE

GRKA I SVOJ HRAM NA GORI GERI-

SIMSKOJ NAZVALI HRAMOM HELENSKOG JUPITERA 507

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE, ZBOG ANTIOHOVE ZABRANE JEVIJEJIMA DA ŽIVE PO ZA- KONIMA SVOJE ZEMLJE

MATATIJA, SIN ASAMONESOV, PREZREO KRALJEVI ZABRANU I SAVLADA ZAPOVEDNIKE

ANTIOHOVE VOJS- KE; TAKOĐE I O SMRTI MATATIJINOJ I NJEGOVOM NASLEDNIKU JUDI ..510

POGLAVLJE SEDMO

KAKO JE JUDA POTUKAO SNAGE APOLONA I SERONA I POUBIJAO ZAPOVEDNIKE NJIHOVIH

VOJSKI; I KAKO JE, NAKON ŠTO SU MA- LO KASNIJE PORAZENI LISIJA I GORGIIJA, POŠAO U

JERUSALIM

I OČISTIO HRAM 512

POGLAVLJE OSMO

KAKO JE JUDA POTČINIO OKOLNE NARODE I KAKO JE SIMON PO- RAZIO NAROD TIRA I

PTOLEMAIDE; ZATIM I KAKO JE JUDA SAVLA- DAO TIMOTEJA I NATERAO GA U BEKSTVO, I

UČINIO JOŠ MNOGO

TOGA NAKON ŠTO SU POBEĐENI JOSIF I AZARIJA 516

POGLAVLJE DEVETO

O SMRTI ANTIOHA EPIFANA. KAKO SE ANTIOH EUPATOR BORIO PROTIV JUDE I OPSEO GA U

HRAMU DA BI KASNIJE S NJIM SKLO-

PIO MIR I ODSUPIO; TAKOĐE I O ALKIMUSU I ONIJI 519

POGLAVLJE DESETO

KAKO JE VAHID, GLAVNI ZAPOVEDNIK DEMETRIJEVE VOJSKE, PO- VEO POHOD PROTIV JUDEJE

I VRATIO SE BEZ USPEHA; I KAKO JE MA-

LO KASNIJE NIKANOR BIO POSLAN PROTIV JUDE I POSTRADAJO ZAJEDNO SA

SVOJOM VOJSKOM; TAKOĐE I O ALKIMUSOVOJ SMRTI I O JUDINOM NASLEDNIKU 522

POGLAVLJE JEDANAESTO

KAKO JE VAHID PONOVO POSLAT PROTIV JUDE; I KAKO JE JUDA PO- GINUO NAKON

SRČANE BORBE 525

863

KNJIGA TRINAESTA OD SMRTI JUDE MAKABEJCA DO SMRTI KRALJICE
ALEKSANDRE

POGLAVLJE PRVO

KAKO JE JONATAN PREUZEIO UPRAVLJANJE NAKON SMRTI SVOG BRATA JUDE; I KAKO JE
ON, ZAJEDNO SA BRATOM SIMONOM, VODIO RAT
PROTIV VAHIDA..... 531

POGLAVLJE DRUGO

KAKO JE ALEKSANDAR VALA U RATU PROTIV DEMETRIJA DONEO JO- NATANU MNOGO
KORISTI I POSTAVIO GA ZA PRVOSVEŠTENIKA, I NAGOVORIO GA DA MU POMOGNE IAKO MU
JE DEMETRIJE, S DRUGE
STRANE, OBEĆAO VEĆU KORIST. TAKOŽE I O SMRTI DEMETRIJEVOJ..... 534

POGLAVLJE TREĆE

O PRIJATELJSTVU IZMEĐU ONIJE I PTOLEMEJA FILOMETRA; I KAKO JE ONIJA U EGIPTU
SAZIDAO HRAM NALIK ONOME U JERUSALIMU... 537 ČETVRTO POGLAVLJE
KAKO JE ALEKSANDAR NA VELIČANSTVEN NAČIN NAGRADIO JONATANA; I KAKO JE
DEMETRIJE MLAĐI, SIN DEMETRIJEV, SAVLADA
ALEKSANDRA I NAPRAVIO SAVEZ PRIJATELJSTVA SA JONATANOM..... 539

POGLAVLJE PETO

KAKO JE TRIFON, NAKON ŠTO JE PORAZIO DEMETRIJA, PREDAO KRALJEVSTVO
ANTIOHU ALEKSANDROVOM SINU, I PRIDOBIO JONATANA KAO SVOG
POMOĆNIKA; TAKOŽE I O PODVIZIMA I IZASLANSTVU JONATANOVOM..... 544

POGLAVLJE ŠESTO

KAKO JE JONATAN NA PREVARU UBIJEN; I KAKO SU ZBOG TOGA JEVREJI IMENOVALI SIMONA
SVOJIM ZAPOVEDNIKOM I PRVOSVEŠTENIKOM, TE KAKVE JE HRABRE PODUHVALE OVAJ
IZVEO, POSEB-
NO PROTIV TRIFONA 550

POGLAVLJE SEDMO

KAKO SE SIMON UDRUŽIO SA ANTIOHOM PIJEM I POVEO RAT PROTIV TRIFONA, A MALO
KASNIJE I PROTIV SENDEVA, VOJSKO- VOTJE ANTIOHOVIH SNAGA; TAKOTJE I KAKO JE SIMON
NA PREVARU
UBIJEN OD STRANE SVOG ZETA PTOLEMEJA 553

POGLAVLJE OSMO

HIRKAN PREUZIMA ZVANJE PRVOSVEŠTENIKA I IZBACUJE PTOLEMEJA IZ ZEMLJE.
ANTIOH NAJPRE VODI RAT PROTIV HIRKANA A
KASNIJE S NJIM SKLAPA SAVEZ 555

POGLAVLJE DEVE TO

KAKO JE, POSLE SMRTI ANTIOHOVE, HIRKAN POVEO POHOD PROTIV SIRIJE I SKLOPIO
SAVEZ SA RIMLJANIMA. TAKOŽE I O SMRTI
KRALJA DEMETRIJA I ALEKSANDRA 557

POGLAVLJE DESE TO

KAKO JE ZAHVALJUJUĆI SVADU IZMEĐU DEMETRIJA GRIPE I ANTIOHA SIZISENA OKO
KRALJEVSTVA HIRKAN ZAUZE O SAMARU I SASVIM JE RAZORIO; I KAKO SE SAM HIRKAN
PRIDRUŽIO SEKTI
SADUKEJA, NAPUSTIVŠI FARISEJE 559

POGLAVLJE JEDANA ESTO

KAKO JE ARISTOBUL, NAKON ŠTO JE PREUZE O VLAST NAJPRE STAVIO DIJADEMU NA GLAVU,
PONEVŠI SE SA NAJVARVARSKIJOM OKRUTNOŠĆU PREMA SVOJOJ MAJCI I BRAĆI; I KAKO JE,
NAKON ŠTO
JE U BIO ANTIGONA, I SAM PREMINUO 562

POGLAVLJE DVANA ESTO

KAKO JE ALEKSANDAR PO PREUZIMANJU VLASTI POVEO POHOD PROTIV
PTOLEMAIDE, A ZATIM ODUSTAO OD OPSADE ZBOG STRANAH OD PTOLEMEJA
LATIRA; I KAKO JE POTOM OVAJ PTOLEMEJ POVEO RAT PROTIV NJEGA, ZATO ŠTO
JE ALEKSANDAR NAGOVARAO KLEOPATRU DA STUPI U RAT PROTIV
PTOLEMEJA, PRI TOM SE PRETVARAJUĆI DA JE U PRIJATELJSTVU S NJIME, NAKON
ČEGA JE PTOLEMEJ PORAZIO JEVREJE U BICI 565

POGLAVLJE TRINA ESTO

	864
KAKO JE ALEKSANDAR, POSREDSTVOM SAVEZA UZAJAMNE ODBRANE KOJI JE KLEOPATRA SKLOPILA S NJIM, POVEO POHOD PROTIV KE- LESIRIJE, I SASVIM RAZORIO GRAD GAZU; I KAKO JE POBIO MNOGO DESETINA HILJADA JEVREJA KOJI SU SE POBUNILI PROTIV NJEGA. TAKOTJE I O ANTIOHU GRIPI, SELEUKU ANTIOHU SIZISENU AN- TIOHU POBOŽNOM, I DRUGIMA	568
POGLAVLJE ČETRNAESTO	
KAKO JE DEMETRIJE OSER SAVLADA O ALEKSANDRA PA IPAK SE MA- LO KASNIJE UPLAŠIO I POVUKAO IZ ZEMLJE; TAKOTJE I KAKO JE ALEKSANDAR POBIO MNOGO JEVREJA I TAKO SE OSLOBODIO NE- VOLJA. JOŠ I O SMRTI DEMETRIJEVOJ	571
POGLAVLJE PETNAESTO	
KAKO SU ANTIOH, ZVANI DIONISIJE, I NAKON NJEGA ARETA VODI- LI POHOD PROTIV JUDEJE; A TAKOĐE I KAKO JE ALEKSANDAR ZAU- ZEO MNOGE GRADOVE I ZATIM SE VRATIO U JERUSALIM, DA BI NA- KON TROGODIŠNJE BOLESTI UMRO; JOŠ I O TOME KAKAV JE SAVET DAO ALEKSANDRI	572
POGLAVLJE ŠESNAESTO	
KAKO JE ALEKSANDRA, ZADOBIVŠI NAKLONOST FARISEJA, ZADR- ŽALA KRALJEVSTVO DEVET GODINA, I POTOM, IZVRŠIVŠI MNO- GO VELIČANSTVENIH PODUH VATA, UMRLA.....	574
KNJIGA ČETRNAESTA OD SMRTI KRALJICE ALEKSANDRE DO SMRTI AN- TIGONOVE	
POGLAVLJE PRVO	
RAT ZA KRALJEVSTVO IZMEĐU ARISTOBULA I HIRKANA, I KAKO SU NJIH DVOJICA POSTIGLI SPORAZUM DA ARISTOBUL POSTANE KRALJ A DA HIRKAN VODI POVUČEN ŽIVOT; TAKOĐE I O TOME KA- KO JE MALO KASNIJE ANTIPATAR UBEDIO HIRKANA DA PREBEGNE ARETU	581
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU ARET I HIRKAN POVELI POHOD PROTIV ARISTOBULA I OPSELI GRAD; KAKO JE ZATIM SKAUR, RIMSKI ZAPOVEDNIK, UKI- NUO OPSADU TAKOĐE I O SMRTI ONIJINOJ	583
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SU ARISTOBUL I HIRKAN DOŠLI DO POMPEJA KAKO BI RASPRAVILI KOME BI TREBALO DA PRIPADNE KRALJEVSTVO; I KA- KO JE POVODOM ARISTOBULOVOG BEKSTVA U TVRĐAVU ALEKSAN- DRIJUM POMPEJ POVEO VOJSKU PROTIV NJEGA I NALOŽIO MU DA PRED A TVRTJAVU ONOME OD KOGA JU JE OTEO.....	584
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE POMPEJ, NAKON ŠTO SU GRAĐANI JERUSALIMA PRED NJIM ZATVORILI KAPIJE, OPSEO GRAD I SILOM GA ZAUZEO; TAKOĐE I O OSTALIM STVARIMA ŠTO IH JE IZVRŠIO U JUDEJI.....	587
POGLAVLJE PETO	
KAKO JE SKAUR SKLOPIO SAVEZ UZAJAMNE POMOĆI S ARETOM; I ŠTA JE GAVINIJE RADIO U JUDEJI NAKON ŠTO JE SAVLADA O ALEK- SANDRA, DRISTOBULOVOG SINA.....	590
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO JE GAVINIJE UHVATIO ARISTOBULA NAKON ŠTO JE OVAJ PO- BEGAO IZ RIMA, TE GA POSLAO NATRAG U RIM; I KAKO JE GAVINIJE PO POVRATKU IZ EGIPTA POBEDIO U BICI ALEKSANDRA I NABATEJCE. 591	
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO JE KRAS DOŠAO U JUDEJU I OPLJAČKAO HRAM, A ZATIM NASTUPAO PROTIV PARČANA I POSTRADA O ZAJEDNO SA SVOJOM BOJSKOM. TAKOĐE I O TOME KAKO JE KASIJE ZADOBIO SIRIJU I ZA- USTAVIO PARČANE, A ZATIM SE DOSPEO U JUDEJU	593
POGLAVLJE OSMO	
JEVREJI POSTAJU CEZAREVI SAVEZNICI U NJEGOVOM RATU PROTIV EGIPĆANA. O VELIČANSTVENIM PODVIZIMA ANTIPATROVIM I NJEGOVOM PRIJATELJSTVU S CEZAROM. O POČASTIMA ŠTO SU IH	

JEVREJI DOBILI OD RIMLJANA I ATINJANA	865
POGLAVLJE DEVETO	595
KAKO JE ANTIPATAR POVERIO STARANJE NAD GALILEJOM IRODU, A NAD JERUSALIMOM FASAILU; TAKOTJE I O TOME KAKO JE ZBOG ZA- VISTI JEVREJA PREMA ANTIPATRU PRED HIRKANOM OPTUŽEN IROD... 598	
POGLAVLJE DESETO	
POČASTI KOJE SU UKAZANE JEVREJIMA, I O SAVEZIMA KOJE SU SA NJIMA SKLOPILI RIMLJANI I DRUGI NARODI.....	602
POGLAVLJE JEDANAESTO	
KAKO JE MARKION NASLEDIO SEKSTA NAKON ŠTO JE OVAJ UBIJEN BASIJEVOM IZDAJOM; I KAKO JE, NAKON SMRTI CEZAREVE, KASIJE DOŠAO U SIRIJU I UGNJETAVAO JUDEJU; TAKOTJE I O TOME KAKO JE MALIK UBIO ANTIPATRA A POTOM I SAM BIO UBIJEN OD STRANE IRODA	610
POGLAVLJE DVANAESTO	
IROD IZBACUJE IZ JUDEJE ANTIGONA, ARISTOBULOVOG SINA, I ZADOBIJA PRIJATELJSTVO ANTONIJEVO, KOJI JE TADA DOŠAO U SIRIJU ŠALJUĆI MU MNOGO NOVCA, ZBOG ČEGA JE OVAJ ODBIO ONE KOJI SU OPTUŽIVALI IRODA; I ŠTA JE TO ŠTO JE ANTONIJE NA- PISAO U KORIST TIRACA	613
POGLAVLJE TRINAESTO	
KAKO JE ANTONIJE UČINIO IRODA I FASAILA TETRARSIMA, NA- KON ŠTO SU BEZ OSNOVA BILI OPTUŽENI; I KAKO SU PARČANI, NAKON ŠTO SU DOVELI ANTIGONA U JUDEJU ZAROBILI HIRKA- NA I FASAILA. TAKOĐE I O IRODOVOM BEKSTVU, I O MUČENJIMA KOJA SU PODNELI HIRKAN I FASAIL	616
POGLAVLJE ČETRANAESTO	
KAKO JE IROD NAPUSTIO KRALJA ARABIJE TE POHITAO U EGIPAT A ODATLE TAKOĐE I DO RIMA; I KAKO JE, OBEĆAVŠI VELIKU SU- MU NOVCA ANTONIJU, OBEZBEDIO ODLUKU OD SENATA I CEZARA DA POSTANE KRALJ JEVREJA	621
POGLAVLJE PETNAESTO	
KAKO JE IROD OTPLOVIO IZ ITALIJE U JUDEJU I TAMO SE BORIO PROTIV ANTIGONA; I KOJI SU SE JOŠ DOGAĐAJI ODIGRALI U JU- DEJUTO VREME	623
POGLAVLJE ŠESNAESTO	
KAKO JE IROD, NAKON ŠTO JE UZEO MIRJAM ZA ŽENU, UZ POMOĆ SOSIJA SILOM ZAUZEO JERUSALIM; I KAKO JE TIME OKONČANA VLAST DINASTIJE ASAMONEJEVIĆA	631
KNJIGA PETNAESTA OD SMRTI ANTIGONOVE DO DOVRŠETKA IZGRADNJE HRAMA OD STRANE IRODA	
POGLAVLJE PRVO	
O POLONU I SAMEJI. IROD UBIJA GLAVNE ANTIGONOVE PRIJA- TELJE I PLJAČKA GRADSKO BOGATSTVO. ANTONIJE ODRUBLJUJE GLA- VU ANTONONU	637
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU PARČANI OSLOBODILI HIRKANA I VRATILI GA IRODU; I ŠTA JE ALEKSANDRA UČINILA KADA JE ČULA DA JE ZA PRVOSVEŠ- TENIKA PROGLAŠEN ANANEL	638
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO SE IROD, NAKON ŠTO JE POSTAVIO ARISTOBULA ZA PRVOS- VEŠTENIKA, POBRINUO DA OVAJ UBRZO BUDE UBIJEN, I KAKO SE ZBOG UBISTVA ARISTOBULA ODBRANIO PRED ANTONIJEM. TAKOĐE I O JOSIFU I MIRJAM	641
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE KLEOPATRA, NAKON ŠTO JE DOBILA OD ANTONIJA IZ- VESNE DELOVE JUDEJE I ARABIJE, DOŠLA U JUDEJU; I KAKO JOJ JE IROD PREDAO MNOGO POKLONA I ISPRATIO JE PRILIKOM NJENOG	

POVRATKA U EGIPAT	866
POGLAVLJE PETO	647
KAKO JE IROD POVEO RAT PROTIV KRALJA ARABIJE, I NAKON ŠTO SU VOJEVALI MNOGO BITAKA NAPOSLETKU GA POBEDIO, A NAROD ARABLIJANA GA JE IZABRAO ZA NAMESNIKA TE ZEMLJE; TAKOĐE I O	
VELIKOM ZEMLJOTRESU	649
POGLAVLJE ŠESTO	
KAKO JE IROD UBIO HIRKANA I ZATIM POHITAO K CEZARU, ZA- DOBIVŠI I OD NJEGA KRALJEVSTVO; I KAKO JE NEDUGO POTOM	
UGOSTIO CEZARA NA NAJDOSTOJNIJI NAČIN	655
POGLAVLJE SEDMO	
KAKO JE IROD UBIO SOHEMA I MIRJAM, A KASNIJE I ALEKSAN- DRU I KOSTOBARA, KAO I SVOJE NAJPRISNIJE PRIJATELJE, TE NA-	
POSLETKU I VAVINE SINOVE	660
POGLAVLJE OSMO	
KAKO SU DESETORICA LJUDI [IZ JERUSALIMA] SKLOPILI ZAVE- RU PROTIV IRODA, A ZBOG TUĐINSKIH BOGOSLUŽBENIH POSTU- PAKA KOJE JE OVAJ UVEO, ŠTO JE PREDSTAVLJALO KRŠENJE ZAKONA NJIHOVE ZEMLJE. TAKOĐE I O PODIZANJU SEVASTIJE I CEZAREJE I	
OSTALIM IRODOVIM ZDANJIMA	668
POGLAVLJE DEVETO	
O GLADI KOJA JE ZADESILA JUDEJU I SIRIJU; I KAKO JE IROD, NA- KON ŠTO SE VENČAO SA DRUGOM ŽENOM, OBNOVIO CEZAREJU I	

druge grčke gradove	1015
POGLAVLJE DESETO	672
kako je irod poslao svoje sinove u rim; takođe kako je bio optužen od strane zenodora i gadarenaca, ali je uspeo da se opravda i pri tom za sebe zadobije naklonost cezarevu takođe i o farisejima, esenima i menahemu.....	
POGLAVLJE JEDANAESTO	
kako je irod obnovio hram, te ga podigao višim i učinio veličanstvenijim nego što je bio ranije; tako^e i o onoj kuli koja je nazvana antonija	677
KNJIGA ŠESNAESTA OD IRODOVOG DOVRŠETKA HRAMA DO SMRTI ALEK- SANDRA I ARISTOBULA	68
POGLAVLJE PRVO	
irodov zakon o kradljivcima. saloma i feror kleveću aleksandra i aristobula po njihovom povratku iz rima	
zbog toga što im je irod obezbedio prilike za ženidbu	1
POGLAVLJE DRUGO	
kako je irod dvaput plovio do agripe; i kako je povodom prigovora jevreja u joniji protiv grka agripa ovima odo-	
briozakone.....	689
POGLAVLJE TREĆE	
kako je došlo do velikog uznemirenja u irodovoj porodici zbog njegovog izbora antipatra, najstarijeg sina, ispred ostalih, sve dok aleksandar nije kao veoma gnusnu pri-	
mio tu uvredu	696
POGLAVLJE ČETVRTO	690
kako je tokom antipatrovog boravka u rimu irod doveo aleksandra i aristobula pred cezara i optužio ih. alek- sandrova odbrana pred cezarom i pomirenje sa njegovim ocem 698	
POGLAVLJE PETO	
kako je irod proslavio igre koje su se održavale svakih pet godina povodom izgradnje cezareje; i kako je podigao i ukrasio još mnogo drugih mesta na veličanstven način, i izveo još mnogo ostalih slavnih poduhvata	704
POGLAVLJE ŠESTO	
poslanstvo upućeno cezaru iz kirene i azije, povodom žalbi koje su ovi uputili na račun grka, sa prepisima po- slanica što su ih tim povodom cezar i agripa otposla- li gradovima.....	706
POGLAVLJE SEDMO	
kako se, povodom irodovog silaska u davidovu grobnich pojačala pobuna u njegovoj porodici.....	708
POGLAVLJE OSMO	
kako je irod zarobio aleksandra i okovao ga, ali ih je arhe- laj, kralj kapadokije, ponovo pomirio.....	713
POGLAVLJE DEVETO	
o odmetništvu trahonijaca; kako je silej optužio iroda pred cezarom, i kako se irod, nakon što se cezar razgnevio na njega, rešio da pošalje nikolu u rim.....	718
POGLAVLJE DESETO	
kako je eriklej lažno optužio irodove sinove; i kako ih	

JE NJIHOV OTAC OKOVAO I PISAO CEZARU O NJIMA. TAKO^E I O SILEJU I KAKO GA JE OPTUŽIO NIKOLA	721
POGLAVLJE JEDANAESTO	
KAKO JE IROD, SA DOPUŠTENJEM CEZARA, OPTUŽIO SVOJE SINOVE PRED SUDSKIM VEDEM U BEJRUTU; I ŠTA JE TERON PRETRPEO ZBOG NEOGRANIČENE I NASILNE UPOTREBE PRAVA DA GOVORI. TAKOTJE I O SMRTI DVOJICE MLADIĐA I NJIHOVOJ SAHRANI U ALEKSAN- DRIJUMU	727
KNJIGA SEDAMNAESTA OD SMRTI ALEKSANDRA I ARISTOBULA DO PRO- GONSTVA ARHELAJA	
POGLAVLJE PRVO	
KAKO JE ANTIPATRA OMRZNUO CELI JEVREJSKI NAROD ZBOG UBIŠT- VA NJEGOVE BRAĆE, I KAKO JE UPRAVO ZBOG TOGA ON DOPAO POSEB- NE MILOSTI OD STRANE NJEGOVIH PRIJATELJA U RIMU DAJUĆI IM MNOGE POKLONE, ŠTO JE TAKO^E UČINIO I SA SATURNINOM, NA- MESNIKOM SIRIJE I NJEMU PODRE^ENIM UPRAVITELJIMA; TA- KOTJE I O IRODOVIM ŽENAMA I DECI	735
POGLAVLJE DRUGO	
O ZAMARIJI, VAVILONSKOM JEVIJINU; O ZAVERAMA ŠTO IH JE ANTIPATAR PRAVIO PROTIV SVOG OCA; TAKOĐE I PONEŠTO O FA- RISEJIMA	737
POGLAVLJE TREĆE	
O NEPRIJATELŠTVU IZMEĐU IRODA I FERORA; KAKO JE IROD POS LAO ANTIPATRA CEZARU, I O SMRTI FEROROVOJ	740
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO JE FEROROVA ŽENA OPTUŽENA OD STRANE SVOG OSLOBOĐE- NOG ROBA DA GA JE OTROVALA; I KAKO JE IROD, PRILIKOM ISPITI- VANJA UZ POMOĆ MUČENJA, PRONAŠAO OTROV, ALI SE ISPOSTA- VILO DA JE OVAJ BIO PRIPREMLJEN ZA NJEGA SAMOG OD STRANE NJE- GOVOG SINA ANTIPATRA; I KAKO JE NAKON MUČENJA OKRIVLJENIH OTKRIO OPASNE ANTIPATROVE ZAMISLI.....	742
POGLAVLJE PETO	
ANTIPATROVA PLOVIDBA IZ RIMA OCU; I KAKO GA JE OPTUŽIO NIKOLA DAMASKIJAC A NA SMRT GA OSUDILI NJEGOV OTAC I KVINTILJE VAR, KOJI JE TADA BIO NAMESNIK SIRIJE; I KAKO JE TADA ON BIO OKOVAN, SVE DOK CEZAR NIJE BIO OBAVEŠTEN O OVOM SLUČAJU	745
POGLAVLJE ŠESTO	
O BOLESTI U KOJU JE IROD PAO I POBUNI KOJU SU NA TO PODIGLI JEVREJI, KAO I O KAŽNJAVANJU POBUNJENIKA	752
POGLAVLJE SEDMO	
IROD POMIŠLJA NA SAMOUBISTVO, A MALO KASNIJE NARETJUJE ANTIPATROVO POGUBLJENJE	756
POGLAVLJE OSMO	
O IRODOVOJ SMRTI, ZAVEŠTANJU I SAHRANI	757
POGLAVLJE DEVETO	
KAKO JE NAROD DIGAO POBUNU PROTIV ARHELAJA, A ON OTPUTO- VAO U RIM.....	759
POGLAVLJE DESETO	
POBUNA PROTIV SAVINA, I KAKO JE VAR PRIVEO KAZNI POKRETA- ĆE OVE POBUNE	765
POGLAVLJE JEDANAESTO	
poslanstvo cezaru, i kako je cesar potvrdio irodov testa- ment	770
POGLAVLJE DVANAESTO	
o lažnom sinu aleksandru	773
POGLAVLJE TRINAESTO	
kako je arhelaj, po drugi put optužen, bio prognan u vijenu	775
KNJIGA OSAMNAESTA OD ARHELAJEVOG PROGONSTVA DO POLASKA IZ VA- VILONA	
POGLAVLJE PRVO	

kako je cezar poslao kirenija da razreže porez siriji i ju- deji, i kako je koponije poslan za prokuratora judeje;	869
ta-	
kot)je i o judi galilejskom i o sektama među jevrejima	781
POGLAVLjE DRUGO	
irod i filip podižu nekoliko gradova u čast cezara. o nasletjivanju sveštenika i namesnika; takođe i o onom	
što je zadesilo fratija i parćane	783
POGLAVLjE TREĆE	
pobuna jevreja protiv pontija pilata. takođe i o hristu i	
o onome što je zadesilo paulinu i jevreje u rimu	787
POGLAVLjE ČETVRTO	
kako su se pobunili samarićani a pilat pobio mnoge od njih; kako je pilat optužen i šta je uradio vitelije u	
pogledu jevreja i parćana	790
POGLAVLjE PETO	
tetrah irod izaziva rat protiv areta, kralja arabije, koji ga poražava; TAKOĐE i o smrti jovana krstitelja. kako	
je vitelije stigao u jerusalim, zajedno sa izveštajem o agri-	
pi; takođe i o potomstvu iroda velikog.....	793
POGLAVLjE ŠESTO	
o plovidbi agripe do rima, k tiberiju cezaru, i kako je, na osnovu optužbe svog vlastitog	
oslobođenog roba, bio okovan; takođe kako je potom bio oslobođen od strane gaja [kaligule]	
nakon tiberijeve smrti, i bio postavljen	
za kralja filipove tetrahije	796
POGLAVLjE SEDMO	
kako je proteran irod tetrah.....	807
POGLAVLjE OSMO	
o poslanstvu jevreja gaju; i kako je gaj poslao petronija u siriju kako bi poveo rat protiv	
jevreja ukoliko ne budu hteli da prime njegovu statuu	809
POGLAVLjE DEVETO	
šta je snašlo jevreje koji su se nalazili u vavilonu povo- dom dvojice braće, azineja i anileja.....	815
KNjIGA DEVETNAESTA OD IZLASKA IZ VAVILONA DO FADA, RIMSKOG	
NA- MESNIKA	
POGLAVLjE PRVO	
kako je herej ubio gaja	827
POGLAVLjE DRUGO	
KAKO SU SENATORI ODLUČILI DA PONOVO USPOSTAVE DEMOKRA- TIJU, ALI SU VOJNICI BILI	
ZA OČUVANjE MONARHIJE. TAKOĐE O	
UBISTVU GAJEVE ŽENE I KČERI I O PRIRODI GAJEVOG PONAŠANjA	843
POGLAVLjE TREĆE	
KAKO JE KLAUDIJE BIO ZATEČEN VAN SVOJE KUĆE I DOVEDEN U LO-	
GOR; I KAKO JE SENAT K NJEMU POSLAO IZASLANSTVO	848
POGLAVLjE ČETVRTO	
KOJE JE STVARI KRALj AGRIPA URADIO ZA KLAUDIJA; I KAKO JE KLA- UDIJE, NAKON ŠTO JE	
PREUZEO VLAST, NAREDIO DA BUDU POGUBLJE-	
NE UBICE GAJA	851
POGLAVLjE PETO	
KAKO JE KLAUDIJE POVRATIO AGRIPi KRALjevSTVA NjEGOVOG DE- DE I POVEĆAO OBLASTI	
NjEGOVE VLASTI; I KAKO JE U NjEGOVU KO-	
RIST OBJAVIO UKAZ	855
POGLAVLjE ŠESTO	
ŠTA JE AGRIPA UČINIO U JERUSALIMU NAKON ŠTO SE VRATIO U JUDEJU; I ŠTA JE PETRONIJE,	
NJEMU U KORIST, NAPISAO STANOV-	
NICIMA DORE.....	857
POGLAVLjE SEDMO	
O SILI I KAKO JE DOŠLO DO TOGA DA SE KRALj AGRIPA NA NjEGA NALjUTI. KAKO JE AGRIPA	
POČEO DA OPASUJE JERUSALIM ZIDOM,	
I KAKVE JE MILOSTI UDELIO STANOVNICIMA BEJRUTA	859
POGLAVLjE OSMO	
KAKVA JE JOŠ DELA IZVEO AGRIPA DO SVOJE SMRTI, I NA KOJI JE	

NAČIN PREMINUO.....	870
POGLAVLJE DEVETO	861
ŠTA SE DOGATJALO PO AGRIPINOJ SMRTI; I KAKO JE KLAUDIJE ZBOG MLADOSTI I NEISKUSTVA AGRIFE MLA^EG POSLAO KUSPIJA FA- DA DA BUDE NAMESNIK JUDEJE I ČITAVOG KRALJEVSTVA	863
KNJIGA DVADESETA OD NAMESNIKA FADA DO FLORA	
POGLAVLJE PRVO	
O POBUNI FILADELFIJACA PROTIV JEVREJA; TAKOĐE I O ODEĆI PRVOSVEŠTENIKA	867
POGLAVLJE DRUGO	
KAKO SU JELENA, KRALJICA ADIJAVENE, I NJEN SIN IZAT PRIMI- LI JEVREJSKU VERU; I KAKO JE JELENA OPSKRBI LA SIROTI NJU ŽI- TOM U VREME KADA JE JERUSALIM POGODILA VELIKA GLAD	868
POGLAVLJE TREĆE	
KAKO JE ARTAVAN, KRALJ PARTIJE, ZBOG STRAHA OD TAJNE ZAVE- RE NJEGOVIH PODANIK A PROTIV NJEGA, DOŠAO DO IZATA I ZAH- VALJUJUĆI NJEMU PONOVO USPOSTAVIO SVOJU VLAST. TAKOĐE I O TOME KAKO JE NJEGOV SIN VARDAN OBJAVIO RAT IZATU	872
POGLAVLJE ČETVRTO	
KAKO SU IZATA IZDALI NJEGOVI PODANICI DOK SE BORIO PRO- TIV ARABLJANA, I KAKO SE ON, UZ POMOĆ BOŽIJU IZBAVIO IZ NJIHOVIH RUKU	874
POGLAVLJE PETO	
O TEUDI I SINOVIMA JUDE GALILEJCA. TAKOĐE I O NESREĆI KOJA JE ZADESILA JEVREJE NA DAN PASHE.....	876

POGLAVLJE ŠESTO	871
KAKO JE DOŠLO DO SUKOBÂ IZME^U JEVREJA I SAMARIĆANA, I KAKO JE KLAUDIJE OKONČAO NjihOVE NESUGLASICE	878
POGLAVLJE SEDMO	
POSTAVLjANJE FELIKSA ZA NAMESNIKA JUDEJE, A TAKOĐE I O AG- RIPI MLATjEM I NjEGOVI M SESTRAMA	880
POGLAVLJE OSMO	
NA KOJI JE NAČIN POSLE KLAUDIJEVE SMRTI NERON NASLEDIO VLAST, KAO I KAKVA JE SVE VARVARSTVA POČINIO. TAKOĐE I O RAZBOJNIŠTVIMA, UBISTVIMA I PREVARAMA KOJE SU SE RAZBUK- TALE DOK SU FELIKS I FEST BILI NAMESNICI JUDEJE	881
POGLAVLJE DEVETO	
O ALVINU TOKOM ČIJEG JE NAMESNIKOVANjA BIO UBIJEN JAKOV; A TAKOĐE I O ZDANjIMA ŠTO IH JE PODIGAO AGRIPA	885
POGLAVLJE DESETO	
NABRAJANJE PRVOSVEŠTENIKA	888
POGLAVLJE JEDANAESTO	
O PROKURATORU FLORU KOJI JE PRINUDIO JEVREJE DA SE PODIGNU NA ORUŽJE PROTIV RIMljANA. ZAKLjUČAK	891
ŽIVOT JOSIFA FLAVIJA	893
NAPOMENE	939
O AUTORU	985

Josif Flavije JUDEJSKE STARINE

Izdavač **DR.VRI** - Beograd

Za izdavača
Vladan Krstić

Lektor Dragan Jovanović

Štampa Zašrac - Beograd

Tiraž 500

15VM 978-86-909783-2-8

S1R - Katalogizacija u publikaciji Narodna
biblioteka Srbije, Beograd

94(33)(093.2)

FLAVIJE, Josif
Judejske starine / Josif Flavije; [preveo sa engleskog
izdanja Vladan Dobrivojević]. -
Beograd: Dveri, 2008 (Beograd: Zagorac).
1019 str.; 21st

Prevod dela: Apókrifos JisJakaē / Jozerčib
Iaušz. - Tiraž 500. - O autoru: str. 985-997. -
Napomene: str. 941-984.

18VK 978-86-909783-2-8

a) Jevreji - Stari vek - Istorijska građa
SOV185.5V.-GO 151766796